T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

TRABZON VE İLÇELERİNDE CAMİLER

Doktora Tezi

Yavuz SARI

Danışman
Doç. Dr. Eyüp NEFES

SAMSUN
2021

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

TRABZON VE İLÇELERİNDE CAMİLER

Doktora Tezi

Yavuz SARI

Danışman

Doç. Dr. Eyüp NEFES

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Yavuz SARI tarafından, **Doç. Dr. Eyüp NEFES** danışmanlığında hazırlanan **"Trabzon ve İlçelerinde Camiler"** başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 16.4.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı **Üniversitesi** **Ana Bilim/Ana Sanat Dalı**	**İmza**	**Sonuç**
Başkan	Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN Ordu Üniversitesi Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye **(Danışman)**	Doç. Dr. Eyüp NEFES Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI Necmettin Erbakan Üniversitesi Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Prof. Dr. Osman ŞAHİN Ondokuz Mayıs Üniversitesi İslam Hukuku Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Doç. Dr. Recep GÜN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
… / … / …
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Dönem Projesi tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

İmza
28 / 05 / 2021
Yavuz SARI

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : Trabzon ve İlçelerinde Camiler

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 25.04.2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 11

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

İmza
28 / 05 / 2021
Eyüp NEFES

ÖZET

TRABZON VE İLÇELERİNDE CAMİLER
Yavuz SARI
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı
Doktora, Nisan/2021
Danışman: Doç. Dr. Eyüp NEFES

Trabzon'un fethiyle birlikte, Osmanlının uygulamış olduğu fetih geleneği doğrultusunda şehrin en büyük kilisesi camiye dönüştürülüp cuma namazı kılınmıştır. Fetih sonrasında farklı bölgelerden getirilen Müslümanlar merkeze yerleştirilerek şehirde İslamiyet'in yayılması sağlanmıştır. Erken dönemlerde Müslümanların yoğunlaştığı yerlerde eğer bir kilise varsa camiye dönüştürülmüş, yok ise küçük mahalle mescitleri inşa edilmiştir. 1514 yılına gelindiğinde ise Gülbahar Hatun Camii'nin inşasıyla birlikte şehrin farklı noktalarında büyük ölçekli camiler yükselmeye başlanmıştır. Özellikle de 18. yy dan itibaren kırsal bölgelerde artan Müslüman nüfusa paralel olarak cami inşası hız kazanmıştır. Plan olarak Osmanlının erken, klasik ve geç döneminde görülen plan tipleriyle benzerlik arz eden örnekler olsa da, bölgedeki camiler esas itibarıyla kuzey-güney doğrultuda uzayan dikdörtgen planlıdır. Coğrafya, iklim ve yerel geleneklerin etkisi altında gelişen cami mimarisinde, yapı malzemesi olarak taş ve ahşap, teknik olarak ise yığma taş (kâgir), ahşap yığma (çantı), ahşap hatıllı yığma taş, muska dolma ve göz dolma teknikleri görülmektedir. Dışarıdan bakıldığında sade bir evi andıran camiler, sahip oldukları iç kısımdaki süslemelerle bölgedeki cami mimarisinin estetik seviyesini yansıtmaktadırlar. Taş ve ahşap yüzeylere oyma, kabartma, kalemişi veya ajur tekniğiyle uygulanan süslemelerde ağırlıklı olarak bitkisel ve geometrik motifler kullanılmıştır. Bunun yanında bazı camilerde yazı, nesneli ve mimarı elemanlı motifler de mevcuttur. Genelde benzer olan, özelde ise bazı farklılıkları bünyesinde barındıran söz konusu camiler, Türk İslam mimari geleneğinin Trabzon'daki en güçlü temsilcileri olmuştur. Hazırlamış olduğumuz "Trabzon ve İlçelerinde Camiler'' başlıklı çalışmayla, bahsetmiş olduğumuz mimari geleneği cami mimarisi üzerinden yansıtmış olduk. Ayrıca incelemiş olduğumuz yapıları plan, mimari, malzeme, teknik ve süsleme özellikleri açısından ayrıntılı şekilde ele alarak Trabzon cami mimarisinin genel özelliklerini ortaya koyduk.

Anahtar Sözcükler: Trabzon, ilçe, cami, yığma taş tekniği, bağdadi kubbe.

ABSTRACT

MOSQUES IN TRABZON AND ITS DISTRICT
Yavuz SARI
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of History and Art of Islam
Ph.D, April/2021
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Eyüp NEFES

With the conquest of Trabzon, the biggest church of the city was transformed into a mosque in line with the conquest tradition applied by the Ottoman Empire, and Friday prayer was performed accordingly. After the conquest, Muslims brought from different regions were placed in the center of the city in order to spread Islam in the city. In the early period, if there was a church where Muslims were concentrated, it was converted into a mosque, if not, small neighborhood masjids were built. In 1514, large-scale mosques began to rise in different parts of the city with the building of the Gülbahar Hatun Mosque. Especially since the 18th century, the construction of mosques has accelerated in parallel with the increasing Muslim population in rural areas. Although there are examples that are similar to the plan types seen in the early, classical, and late periods of the Ottoman Empire, the mosques in the region are essentially rectangular planned in the north-south direction. Mosque architecture in the region is developed under the influence of geography, climate and local traditions. In mosque architecture, stone and wood are used as building materials, and stone masonry (kâgir), wooden masonry (çantı), stone masonry with wooden beam, “muska dolma” and “göz dolma” techniques are observed as building techniques. The mosques reflect the aesthetic level of mosque architecture in the region with their interior decorations while resembling a plain house when viewed from the outside. Vegetable and geometric motifs are predominantly used in ornaments applied to stone and wooden surfaces with carving, relief, hand-drawn or openwork technique. In addition, some mosques have inscriptions and motifs with objects and architectural elements. These mosques, which are similar in general and have some differences in particular, have been the strongest representatives of the Turkish-Islamic architectural tradition in Trabzon. With this work titled "Mosques in Trabzon and its Districts", the mentioned architectural tradition is reflected through mosque architecture. In addition, the general characteristics of Trabzon mosque architecture are revealed by examining the structures in detail in terms of plan, architecture, material, technical and decorative features.

Keywords: Trabzon, district, mosque, stone masonry technique, baghdadi dome.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Fatih Sultan Mehmet'in 1461 yılında Trabzon'u fethiyle birlikte Anadolu'da siyasi birliğin sağlanmasında önemli bir adım atılmıştır. Fetih sonrasında şehirde artan Müslüman nüfusa paralel olarak cami sayısı da artmaya başlamıştır. Camiler, sahip oldukları geleneksel ve yerel unsurlarla Türk İslam mimari geleneğinin Trabzon'daki en güzel yansıması olmuştur.

Coğrafyanın sunmuş olduğu ahşap veya taş malzemeyle inşa edilen camilerin bazıları farklı sebeplerle ya yok olmuş ya da özgünlüğünü kaybetmiştir. Ancak günümüzde gerek şehir merkezinde, gerekse kırsal bölgelerde Türk İslam mimari geleneğini yansıtan cami sayısı oldukça fazladır. Değerli hocam Doç. Dr. Eyüp Nefes'in önerisiyle söz konusu camileri ayrıntılı şekilde ele alıp tanıtmak amacıyla bu çalışmayı hazırlamaya karar verdik.

Trabzon cami mimarisiyle ilgili sanat tarihçileri, mimarlar, araştırmacı yazar veya tarihçiler tarafından kaleme alınmış kitap, makale veya tezlere ulaşmak mümkündür. Sanat tarihçilerin hazırlamış olduğu çalışmalar, kapsam olarak geniş olmasa da bize ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Mimarlar tarafından ortaya konan çalışmalarda ise teknik boyutun ön plana çıktığını görüyoruz. Araştırmacı yazar veya tarihçiler ise şehir tarihçiliği çerçevesinde yapılarla ilgili oldukça yüzeysel bilgiler aktarmıştır. Literatürle ilgili bu bilgilerden hareketle hazırlamış olduğumuz çalışmada Trabzon'un merkez ve ilçelerinde bulunan 205 camiyi inceleme konusu yapıp, detaylı bilgiler aktarmaya çalıştık. Söz konusu bilgiler sonrasında da Trabzon cami mimarisi ile ilgili bazı tespitler sunduk.

Çalışmamız, literatür taraması, saha çalışması ve metin yazımı olmak üzere üç aşamada tamamlanmıştır. Literatür taraması sonrasında saha çalışmasına geçilmiş ve saha çalışması esnasında her bir cami için fotoğraflama, ölçü alma ve taslak plan çizimi yapılmıştır.Literatür taraması ve saha çalışması sonuncunda elde edilen bilgiler ışığında metin yazımına geçilmiştir. Söz konusu metin, üç ana bölümden meydana gelir. Girişte, tezin konusu, amacı, yöntemi ve literatür değerlendirmesi alt başlıkları altında kısa bilgiler verilip, cami mimarisinin gelişimine değinilmiştir. Trabzon'un tarihçesi başlıklı bölümde, şehrin konumu, iklim ve coğrafi özellikleri, isminin nereden geldiği ile ilgili bilgilerden sonra, milattan önceki dönemlerden cumhuriyet dönemine kadar kısa tarihçesi verilmiştir. Katalog bölümünde, her bir cami plan ve mimari özellikler, malzeme-teknik, süsleme ve onarımlar alt başlıkları

altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Değerlendirme ve karşılaştırma bölümünde ise incelenen yapılar plan tipleri, mimari elemanlar, yapı elemanları, malzeme kullanımı, uygulanan teknikler, süsleme, cami konumları, çatı örtüsü, ek bölümler ve baniler-ustalar alt başlıkları altında değerlendirilip, farklı illerde bulunan benzer camilerden örnekler verilmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında son söz olarak sonuç bölümünde Trabzon cami mimarisi ile ilgili bazı görüşlere yer verilip çalışma tamamlanmıştır.

Yapmış oldukları önerilerle çalışmanın şekillenmesine katkı sunan danışman hocam Doç. Dr. Eyüp Nefes'e, izleme komitesi üyelerine ve Prof. Dr. Ahmet Ali Bayhan'a teşekkür ederim. Arazi çalışmasında her daim yanımda olan Mehmet Uzun'a, camilerin süsleme programında yer alan Arapça ayetleri çözümleyen Öğr. Gör. Yunus Yalçın'a, cami kitabeleri konusunda yardımlarını esirgemeyen Öğr. Gör. İsmail Hacıahmetoğlu ve Sema Sarı'ya, arazi çalışmasında kullanmış olduğum ekipmanları hediye eden Dr. Bülent Sarı'ya ve her daim maddi ve manevi olarak yanım olan değerli aile üyelerime şükranlarımı sunarım.

Yavuz SARI

İÇİNDEKİLER

ÖZET……iii
ABSTRACT……..…..iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR…….……v
İÇİNDEKİLER……...…vii
SİMGELER VE KISALTMALAR…….……..…xv
1. GİRİŞ 1
1.1. Tezin Konusu 1
1.2. Tezin Amacı 1
1.3. Tezin Yöntemi 1
1.5. Cami Mimarisinin Gelişimi 7
2. TRABZON'UN TARİHÇESİ 17
3. KATALOG 23
3.1. AKÇAABAT 23
3.1.1. Dürbinar Mahallesi Camii 24
3.1.2. Nefsipulathane Mahallesi Camii 33
3.1.3. Işıklar Mahallesi Orta Camii 41
3.1.4. Orta Mahalle Merkez Camii 52
3.1.5. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii 64
3.1.6. Kayalar Mahallesi Camii 74
3.1.7. Şinik Mahallesi Camii 81
3.1.8. Söğütlü Merkez Camii 88
3.1.9. Kuruçam Mahallesi Merkez Camii 94
3.1.10. Dumankaya Merkez Camii 103
3.1.11. Akçaabat Yeni Camii 112
3.1.12. Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii 128
3.1.13. Ak Camii 135
3.1.14. Çilekli Mahallesi Camii 151
3.1.15. Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii 159
3.2. ARAKLI 167
3.2.1. Kayacık Mahallesi Camii 167
3.2.2. Erenler Mahallesi Camii 175
3.2.3. Turnalı (Os) Mahallesi Camii 183
3.2.4. Araklı Hacı Hasan Camii 204
3.2.5. Bereketli Mahallesi Masele Camii 212

3.2.6. Konakönü Camii 221
3.2.7. Merkez Büyük Camii 230
3.2.8. Kalecik Mahallesi Camii 244
3.2.9. Taşgeçit Mahallesi Camii 256
3.2.10. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii 268
3.2.11. Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii 281
3.2.12. Ortaköy Mahallesi Merkez Camii 290
3.3. ARSİN 300
3.3.1. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii 300
3.3.2. Yeşilce Mahallesi Konak Camii 309
3.3.3. Yolüstü Mahallesi Merkez Camii 318
3.3.4. Güneyce Mahallesi Büyük Camii 325
3.3.5. Atayurt Mahallesi Merkez Camii 338
3.3.6. Işıklı Mahallesi Merkez Camii 357
3.3.7. Gölgelik Mahallesi Camii 368
3.3.8. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii 379
3.3.9. Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii 388
3.3.10. Nuroğlu Mahallesi Camii 395
3.3.11. Yeni Köy Merkez Camii 404
3.3.12. Özlü Mahallesi Camii 413
3.3.13. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii 421
3.3.14. Karaca Mahallesi Camii 435
3.3.15. Cudibey Mahallesi Orta Camii 444
3.3.16. Işıklı Mahallesi Yeni Camii 454
3.3.17. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii 462
3.4. BEŞİKDÜZÜ 473
3.4.1. Seyitahmet Mahallesi Camii 473
3.4.2. Duygulu Mahallesi Merkez Camii 480
3.4.3. Hünerli Mahallesi Merkez Camii 489
3.4.4. Dolanlı Mahallesi Merkez Camii 496
3.4.5. Akkese Mahallesi Merkez Camii 504
3.4.6. Korkuthan Mahallesi Camii 512
3.4.7. Oğuz Mahallesi Merkez Camii 520
3.4.8. Merkez Eski Camii 530
3.4.9. Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii 540
3.5. ÇAYKARA 548
3.5.1. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii 548

3.5.2. Kabataş Mahallesi Merkez Camii 559
3.5.3. Uzungöl Mahallesi Filak Camii 576
3.5.4. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii 589
3.5.5. Taşören Mahallesi Camii 601
3.5.6. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii 613
3.5.7. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii 623
3.5.8. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii 634
3.5.9. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii 646
3.5.10. Çamlıbel Mahallesi Camii 658
3.5.11. Taşkıran Mahallesi Camii 668
3.5.12. Kabataş Mahallesi Akpınar Camii 682
3.5.13. Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi 689
3.5.14. Taşlıgedik Mahallesi Camii 695
3.5.15. Yukarı Kumlu Mahallesi Camii 707
3.5.16. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii 716
3.6. DERNEKPAZARI 725
3.6.1. Kondu Mahallesi Merkez Camii 725
3.6.2. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii 744
3.6.3. Güney Mahallesi Camii 758
3.6.4. Akköse Mahallesi Merkez Camii 772
3.6.5. Günebakan Mahallesi Camii 786
3.6.6. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii 801
3.6.7. Ormancık Mahallesi Merkez Camii 811
3.6.8. Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii 821
3.7. DÜZKÖY 825
3.7.1. Gökceler Mahallesi Merkez Camii 825
3.7.2. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii 837
3.7.3. Çayırbağı Orta Mahalle Camii 847
3.7.4. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii 855
3.7.5. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii 867
3.8. HAYRAT 877
3.8.1. Dereyurt Merkez Eski Camii 877
3.8.2. Sarmaşık Mahallesi Camii 889
3.8.3. Kurtuluş Mahallesi Camii 899
3.9. KÖPRÜBAŞI 908
3.9.1. Yağmurlu Mahallesi Camii 908
3.9.2. Arpalı Mahallesi Camii 918

3.9.3. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii 924
3.9.4. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii 934
3.10. MAÇKA 950
3.10.1. Atasu Mahallesi Mumcular Camii 951
3.10.2. Ormaniçi Mahallesi Camii 960
3.10.3. Oğulağaç Mahallesi Camii 969
3.10.4. Akmescit Mahallesi Camii 978
3.10.5. Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii 989
3.10.6. Alaçam Mahallesi Camii 996
3.10.7. Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii 1002
3.10.8. Hamsiköy Mahallesi Camii 1012
3.10.9. Atasu Mahallesi Arıkaya Camii 1018
3.10.10. Güzelce Mahallesi Camii 1025
3.10.11. Esiroğlu Mahallesi Durali Camii 1031
3.10.12. Kaynarca Mahallesi Camii 1039
3.10.13. Atasu Mahallesi Cinali Camii 1047
3.10.14. Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii 1053
3.10.15. Yazlık Mahallesi Camii 1060
3.11. OF 1070
3.11.1. Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii 1071
3.11.2. Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii 1082
3.11.3. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii 1092
3.11.4. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii 1105
3.11.5. Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi 1116
3.11.6. Bölümlü Büyük Mahalle Camii 1121
3.11.7. Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii 1130
3.11.8. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii 1140
3.11.9. Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii 1150
3.11.10. Ballıca Mahallesi Büyük Camii 1157
3.11.11. Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii 1165
3.11.12. Yazlık Mahallesi Merkez Camii 1168
3.11.13. Kireçli Mahallesi Camii 1179
3.11.14. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii 1187
3.12. ORTAHİSAR (MERKEZ) 1198
3.12.1. Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos) 1199
3.12.2. Molla Siyah Camii (St. Andrew) 1216
3.12.3. Yeni Cuma Camii (St. Eugenios) 1222

3.12.4. Ayasofya Camii (St. Sophia) 1233
3.12.5. Fatih Küçük Camii (St. Akindynos) 1242
3.12.6. Kudrettin Camii (St. Philippe) 1250
3.12.7. Sarmaşıklı Camii 1259
3.12.8. Gülbahar Hatun Camii 1266
3.12.9. Hatuncuk Hatun Camii 1280
3.12.10. İskender Paşa Camii 1289
3.12.11. İç Kale Camii 1311
3.12.12. Sakız Hasanağa Camii 1318
3.12.13. Erdoğdu Bey Camii 1324
3.12.14. Musa Paşa Cami 1333
3.12.15. Ebu Bekir (Semerciler) Camii 1339
3.12.16. Tekke Camii 1349
3.12.17. Konak Camii 1357
3.12.18. Hamza Paşa Camii 1364
3.12.19. Hacı Yahya Camii 1376
3.12.20. Hızırbey Camii 1382
3.12.21. Hacı Salih Camii 1391
3.12.22. Hacı Kasım Camii 1395
3.12.23. Çarşı Camii 1405
3.12.24. Saraçzade Mescidi 1428
3.12.25. Tavanlı Camii 1435
3.12.26. Ahi Evren Dede Camii 1442
3.12.27. Hoca Halil Camii 1451
3.12.28. Yeni Kemer Kaya Camii 1458
3.12.29. Akoluk Merkez Camii 1464
3.12.30. Tahtalı Camii 1473
3.12.31. Pelitli Mahallesi Merkez Camii 1483
3.12.32. Konaklar Vakıf Camii 1490
3.13. SÜRMENE 1495
3.13.1. Çamlıca Camii 1496
3.13.2. Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii 1504
3.13.3. Konak Mahallesi Camii 1510
3.13.4. Aşağı Ovalı Mahallesi Camii 1518
3.13.5. Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii 1528
3.13.6. Dirlik Mahallesi Camii 1536
3.13.7. Yeniay Kuleli Mahallesi Camii 1543

3.13.8. Çamburnu Kuşluca Camii 1549
3.13.9. Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii 1559
3.13.10. Gültepe Mahallesi Kefeli Camii 1566
3.13.11. Orta Mahalle Yalı Camii 1577
3.13.12. Gültepe Mahallesi Camii 1587
3.13.13. Karacakaya Mahallesi Camii 1596
3.13.14. Yukarı Ovalı Mahallesi Camii 1608
3.13.15. Yeşilköy Mahallesi Camii 1616
3.13.16. Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii 1624
3.13.17. Yokuşbaşı Mahallesi Camii 1629
3.14. ŞALPAZARI 1638
3.14.1. Doğancı Mahallesi Merkez Camii 1638
3.14.2. Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii 1651
3.14.3. Akçiriş Mahallesi Camii 1660
3.14.4. Düzköy Merkez Camii 1666
3.14.5. Çarlaklı Mahallesi Camii 1674
3.15. TONYA 1681
3.15.1. Kozluca Mahallesi Camii 1681
3.15.2. Karşular Mahallesi Camii 1689
3.15.3. Kayacan Mahallesi Camii 1702
3.15.4. Sayraç Mahallesi Camii 1709
3.15.5. Büyük Mahalle Tomaslı Camii 1723
3.16. VAKFIKEBİR 1731
3.16.1. Merkez Eski Camii 1731
3.16.2. Çamlık Mahallesi Kanzula Camii 1742
3.16.3. Ortaköy Mahallesi Camii 1748
3.16.4. Açıkalan Mahallesi Camii 1759
3.16.5. Yıldız Mahallesi Camii 1767
3.17. YOMRA 1776
3.17.1. Özdil Mahallesi Merkez Camii 1776
3.17.2. Sancak Mahallesi Kohalı Camii 1784
3.18. ÖZGÜNLÜĞÜNÜ BÜYÜK ORANDA KAYBEDEN CAMİLER 1792
3.18.1. Arsin-Fındıklı Merkez Camii 1792
3.18.2. Arsin-Yolaç Mahallesi Merkez Camii 1793
3.18.3. Beşikdüzü-Resullü Mahallesi Aşağı Camii 1795
3.18.4. Çaykara-Aşağı Kumlu Camii 1796
3.18.5. Dernekpazarı-Ormancık Mahallesi Varhal Camii 1798

3.18.6. Köprübaşı-Fidanlı Mahallesi Molla İsmailli Camii 1800
3.18.7. Maçka-Çatak Mahallesi Camii 1802
3.18.8. Maçka-Örnekalan Mahallesi Camii 1804
3.18.9. Of-Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii 1805
3.18.10. Of-Karabudak Mahallesi Camii 1807
3.18.11. Of-Yazlık Mahallesi Melet Camii 1809
3.18.12. Ortahisar (Merkez)-Çağlayan Dereli Camii 1811
3.18.13. Ortahisar Çağlayan Mahallesi Başkurt Merkez Camii 1813
3.18.14. Sürmene-Oylum Mahallesi Fatih Camii 1815
3.18.15. Sürmene-Soğuksu Mahallesi Yalı Camii 1817
3.18.16. Şalpazarı-Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii 1819
3.18.17. Tonya-Bicinlik Mahallesi Camii 1822
3.18.18. Tonya-İskenderli Merkez Camii 1824
3.18.19. Vakfıkebir-Caferli Mahallesi Camii 1826
3.18.20. Yomra-Kayabaşı Mahallesi Merkez Camii 1828
3.18.21. Yomra-Kaşüstü Mahallesi Merkez Camii 1830
4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA 1833
4.1. Plan Tipleri 1833
4.1.1. Basit Dikdörtgen Planlı Camiler 1833
4.1.2. Tek Kubbeli Camiler 1836
4.1.3. Tabhaneli (zaviyeli, ters "T'' planlı…) Camiler 1837
4.1.4. Merkezi Planlı Camiler 1838
4.1.5. Kiliseden Dönüştürülen Camiler 1839
4.2. Mimari Elemanlar 1842
4.2.1. Mahfiller 1842
4.2.2. Mihraplar 1853
4.2.3. Minberler 1855
4.2.4. Vaaz Kürsüleri 1868
4.2.5. Son Cemaat Yerleri 1879
4.2.6. Minareler 1892
4.3. Yapı Elemanları 1902
4.3.1. Kapılar 1902
4.3.2. Pencereler 1913
4.3.3. Tavanlar 1925
4.3.4. Sütunlar 1932
4.4. Malzeme Kullanımı 1939
4.4.1. Ahşap 1939

4.4.2. Taş 1954
4.4.3. Mermer 1962
4.4.4. Tuğla 1963
4.4.5. Demir 1963
4.5. Uygulanan Teknikler 1964
4.5.1. Yapı Teknikler 1964
4.5.2. Süsleme Teknikleri 1974
4.6. Süsleme 1988
4.6.1. Mihraplar 1998
4.6.2. Minberler 2002
4.6.3. Vaaz Kürsüleri 2005
4.6.4. Mahfiller 2008
4.6.5. Tavanlar 2011
4.6.6. Harim Kapılar 2015
4.6.7. Harim Duvarları 2020
4.7. Cami Konumları 2025
4.8. Çatı Örtüsü 2029
4.9. Ek Bölümler 2030
4.10. Baniler-Ustalar 2031
SONUÇ 2037
KAYNAKÇA 2048
ÖZ GEÇMİŞ

KISALTMALAR

C: Cilt

cm.: Santimetre

DOKAP: Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

H.: Hicri

km.: Kilometre

m.: Metre

M.: Miladi

M.Ö: Milattan önce

M.S: Milattan sonra

s. Sayfa

S: Sayı

TVBM: Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü

v.b: Ve benzeri

v.d: Ve diğerleri

yy.: Yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. Tezin Konusu

Çalışmamızın konusunu, Trabzon'un merkezinde ve ilçelerinde bulunan camiler oluşturmaktadır. Fetihle birlikte inşa edilen ve günümüze kadar ayakta kalmayı başaran bu camilerin her biri, plan ve mimari özellikler, malzeme-teknik, süsleme ve onarımlar başlığı altında ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Ayrıca, fetih öncesinde ve sonrasında inşa edilen kiliselerle, camiler arasındaki benzer ve farklı yönlerin saptanabilmesi için kiliseden camiye dönüştürülen yapılar da aynı başlıklar altında tanıtılmaya çalışılmıştır. Gelişen şartlar doğrultusunda 1960'lı yıllardan itibaren cami mimarisinde yavaş yavaş beton malzeme ön plana çıktığı için 60 sonrasında inşa edilen camiler çalışma dışında tutulmuştur. Özgünlüğünü büyük oranda kaybeden camilere ise kataloğun sonunda yüzeysel olarak değinilmiştir.

1.2. Tezin Amacı

Türk İslam mimarisinin gözde eserleri camilerin, kültürel mirasımızın en önemli yapı türü olduğunu söyleyebiliriz. Geçmişten bize miras kalan bu eserlerin ayrıntılı şekilde incelenip kayıt altına alınmasının oldukça önemli olduğunu düşünüyoruz. Bu düşüncemizden hareketle "Trabzon ve İlçelerinde Camiler'' konu başlıklı çalışma kaleme alınmıştır. Çalışma, birkaç amaç doğrultusunda hazırlanmıştır. Söz konusu amaçlar; cami mimarisi üzerinden Trabzon ilinde Türk İslam mimari geleneğinin olup olmadığını ortaya koymak, günden güne özgünlüklerini kaybeden veya yerlerini betonarme malzemeli camilere bırakan yapıları katalog yöntemiyle kayıt altına almak, Trabzon cami mimarisinin genel özelliklerini ortaya koymak, şehir merkezinde yer alan camiler ile kırsal bölgelerdeki camilerin benzer veya farklı yönlerini tespit etmek, envanter çalışmalarına katkı sunmak ve kiliseden camiye dönüştürülen yapılar ile cami mimarisi arasında herhangi bir etkileşim var mı sorusuna yanıt bulmakdır.

1.3. Tezin Yöntemi

Tez konusu belirlendikten sonra, zamanı verimli kullanmak ve hedeflenen amaçlara vaktinde ulaşabilmek için planlama yapılmıştır. Planlama, kaynak taraması, saha çalışması ve metin yazımı olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktaydı. Kaynak tarama, konunun belirlenmesinden çalışmanın tamamlanmasına kadar devam eden uzun soluklu bir işlem olsa da saha çalışması öncesinde yapılmaya başlanması

oldukça faydalı olmuştur. Mevcut kaynaklarda yer alan bilgiler, saha çalışması öncesinde konunun bütün yönleriyle ilgili bilgi sahibi olmayı sağladığı gibi, saha çalışması sırasında dikkat edilmesi gereken hususları tespit etmeyi de kolaylaştırmıştır.

Konunun kapsamı geniş olduğu için çalışma planının önemli bir bölümünü saha çalışması oluşturmuştur. Söz konusu çalışma öncesinde ilgili kurumlara, yapılacak çalışmanın içeriği ve mahiyeti hakkında bilgi verilip araştırma izni için başvuruda bulunulmuştur. Gerekli izinler alındıktan sonra, saha çalışmasına geçmeden ön hazırlıklar yapılmıştır. Bölge coğrafyası ve yerleşim yerleri oldukça dağlık olduğundan Google Earth programı üzerinden gidilecek yapıların yerleri tespit edilmiştir. Cami konumlarına göre belirlenen uygun rotalar doğrultusunda hızlı hareket edilip, kısa sürede daha fazla yapının incelenmesi sağlanmıştır. Saha çalışması esnasında her bir camide fotoğraflama, ölçü alma ve taslak olarak plan çizimi yapılmıştır. Ayrıca özel notlar ve cami görevlilerinden ya da cemaatinden bilgiler alınmıştır. Elde edilen veriler, günlük olarak bilgisayarda oluşturulan klasörlere kaydedilmiş ve bilgisayarda oluşabilecek sorunlar göz önünde bulundurularak, veriler eş zamanlı olarak harici belleğe aktarılmıştır.

Saha çalışması uzun soluklu olduğundan belli bir aşamadan sonra metin yazımıyla eş zamanlı olarak yürütülmüştür. Metin yazım süreci, enstitü yazım kuralları dikkate alınarak özet, giriş, tarihçe, katalog, değerlendirme ve karşılaştırma, sonuç ve kaynakça bölümlerinden oluşan bir kurguya göre yapılmıştır. Giriş bölümünde, tezin konusu, amacı, yöntemi, literatür değerlendirmesiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca inceleme konusu camiler olduğu için cami mimarisinin gelişimi hakkında bilgi verilip esas konuya hazırlık yapılmıştır. Tarihçe bölümünde, İslam öncesi dönemden cumhuriyet dönemine kadar Trabzon'un tarihi ile ilgili kısa bilgiler aktarılmıştır. Çalışmanın ana gövdesini oluşturan katalog bölümünde her bir cami, plan ve mimari özellikler, malzeme-teknik, süsleme ve onarımlar başlığı altında ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Değerlendirme ve karşılaştırma bölümünde ise incelenen yapılar plan tipleri, mimari elemanlar, yapı elemanları, malzeme kullanımı, uygulanan teknikler, süsleme, cami konumları, çatı örtüsü, ek bölümler ve baniler-ustalar ana başlığı altında değerlendirilip, yakın illerde bulunan benzer camilerden örnekler verilmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında son söz olarak sonuç bölümünde bazı görüşler belirtilip çalışma tamamlanmıştır.

1.4. Literatür Değerlendirmesi

Trabzon ilinde bulunan tarihi eserlerle ilgili ilk çalışmalar Alman, İngiliz ve Yunan araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Bu çalışmalar daha çok Bizans döneminde ve Osmanlı idaresi zamanında yapılmış olan Hristiyan yapıları hakkındandır.

1461 yılında Trabzon'un fethedilmesiyle birlikte şehirde Türk İslam kimliğini yansıtan mimari eserler inşa edilmeye başlamıştır. Bu eserler içerisinde önemli bir yere sahip olan camilerle ilgili son zamanlarda birçok çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar daha çok sanat tarihçileri, mimarlar, arkeologlar ve araştırmacı yazarlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Sanat tarihçilerinin yaptığı çalışmalar incelendiğinde, camilerle ilgili gerekli bilgilere ulaşmak mümkündür. Ancak bu çalışmalar içerik açısından şehrin merkezini, herhangi bir ilçesini ya da sınırlı bölgedeki birkaç camiyi kapsayacak şekilde hazırlandığı için Trabzon'daki cami mimarisi hakkında genel bir tasnif ve değerlendirme imkânı sunmamaktadır. Cami mimarisiyle ilgili hazırlanan söz konusu çalışmalar şu şekildedir;

Karpuz, Haşim; "Doğu Karadeniz Bölgesinde Bazı Ahşap Camiler'', Sanat Tarihi Araştırmalar Dergisi, S. 4, İstanbul, 1989, s. 37-45. Haşim Karpuz bu çalışmasında öncelikle ahşap camilerin genel özellikleri hakkında bilgiler vermiş. Daha sonra Rize ve Trabzon illerinden ikişer örnek üzerinde durarak ayrıntılı bilgiler sunmuştur.

Karpuz, Haşim; "Trabzon'', Kültür Bakanlığı, Ankara, 1990.

Karpuz, Haşim; "Trabzon Merkez ve İlçelerindeki Önemli Tarihi Yapılar'', Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018. Karpuz, bu çalışmasına ilçelerde yer alan ön plana çıkmış bazı eserleri ekleyerek "Trabzon'' isimli kitabın biraz daha gelişmiş örneğini ortaya koymuştur.

Karpuz, Haşim; "Akçaabat'ın Tarihi Eserlerine Toplu Bakış'', Akçaabat Yazıları I, İstanbul, 2004, s. 15-24.

Karpuz, Haşim; "Trabzon'da Yok Olan Türk Devri Eserleri", Sanat Tarihi Yıllığı, Sayı: 12, İstanbul, 1983, s.95-116. Çalışmada, son yıllarda, şehirleşmeye

bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik ve sosyal problemler, kültürel değişimler, sebebiyle Trabzon il merkezinde yok olan bazı mimari eserler (Cami, Türbe, Çeşme) ele alınmıştır. Yapılar hakkındaki bilgiler H. Edhem Bey'in Trabzon'da Osmanlı Kitabeleri TOEM isimli makalesi, Mimar S. Çetintaş'ın 8.8.1937 yılında düzenleyip Milli Eğitim Bakanlığına verdiği 13 sayfalık raporu ile Trabzon Vakıflar Müdürü Mehmet Kurnaz'ın 1948 yılında topladığı 35 vakfa ait notlarından derlenerek hazırlanmıştır.

Karpuz, Haşim; "Yok Olan Bir Sanat Eserimiz: Of Ağaçlı Camii", 9-Milletlerarası Türk sanatları Kongresi, İstanbul, 23-27 Eylül 1992, Sunulan bildiri, Ankara, 1995, s.341-352. Bildiride cami mimarisinin önemli öneklerinden biri olan Of Ağaçlı Camii ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Gerek "Trabzon'da Yok Olan Türk Devri Eserleri'' başlıklı makaleden, gerekse bu bildiriden anlaşılacağı üzere bölgede, sanat tarihi açısından önem arz eden eserler çeşitli sebeplerle tek tek yok olmaktadır. Dolayısıyla hazırladığımız çalışmanın ne kadar gerekli olduğunu bu iki çalışmadan anlıyoruz.

Karpuz, Haşim; Trabzon'un Çaykara İlçesi'nde Bulunan Bazı Ahşap Camiler, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 281-298.

Yavuz, Mehmet; "Çaykara ve Dernekpazarı'nda Geleneksel Köy Camileri'' Türkiye Diyanet Vakfı, 2009. Çalışma içerisinde yer alan camiler ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olup, plan-tasvir, malzeme-teknik ve süsleme gibi özelikleri hakkında yeterli bilgi verilmiştir.

Yavuz, Mehmet; "Sürmene-Gültepe Köyü Yukarı Kefeli Mahallesi Camii ve Şadırvanı'', Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, cilt.7, 2014, s. 488-515.

Yavuz, Mehmet; "Oslu Müderris Hacı Hasan Efendi Ve Onun Manevi Etki Alanında Oluşan Mimari Yapılaşma'', Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, cilt.2, 2009, s. 263-305.

Yavuz, Mehmet; "Doğu Karadeniz Köy Camilerinde Bezeme Anlayışı'', Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, cilt.2, 2009 s.306-322.

Demir, Necati; "Trabzon ve Yöresinde Ahşap Camiler'', Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi (Gazi Üniversitesi), S. 29, 2004, s. 168-188. Çalışmada, Karadeniz Bölgesinin kırsal mimari örneklerinden olan ahşap camilerin yapı biçiminin kaynağı,

coğrafyası, yapılışı ve bu camilerde bulunan süsleme motifleri ile ahşap cami mimarisi ile ilgili terimler hakkında genel bilgiler verilmiştir. Çalışmada herhangi bir yapı ayrıntılı bir şekilde ele alınmamıştır.

Taşkan, Demet; "Trabzon İli Camilerinde Ahşap Minberler'', Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2016.

Şahin, Mustafa; "Giresun ve Trabzon İllerindeki Bağdadi Kubbeli Camiler'', Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2016.

Karadeniz, Erdem; "Trabzon Of İlçesindeki Mimari Eserler'', Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Üniversitesi, 2017.

Küçük, Ogün; "Trabzon'un Çaykara, Dernekpazarı, Hayrat ve Of İlçelerindeki Osmanlı Dönemine Ait Bazı Ahşap Camiler'', Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 2017.

Kahrıman, Ömer; "Trabzon'daki Türk Devri Mimari Eserleri'', Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2003. Bu çalışmada Trabzon'un merkezinde bulunan bütün mimari eserler (cami, türbe, hamam, han, medrese, bedesten, çeşme, konak, kale) ele alınmıştır. Çalışmada günümüze kadar ayakta kalan yirmi dört cami ile yok olmuş dört cami yer alır. Yok olan dört cami ile ilgili bilgi verilmeyip sadece isimleri yazılmıştır. Yirmi dört cami ise, fetihten sonra inşa edilen ve fetihle birlikte kiliseden çevrilen yapılardan oluşup, ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Trabzon ilindeki tarihi camilerle ilgili mimarlık açısından yapılmış çokça çalışma mevcuttur. Ancak söz konusu bu çalışmaların içeriğini incelediğimizde, yapıların her yönüyle ayrıntılı bir şekilde ele alındığını göremiyoruz. İnceleme konusu olan camilerin daha çok teknik özellikleri üzerinde durulmuştur.

Tuluk, Ömer İskender; "Araklı'nın Çok kubbeli Camileri'', Arredamento Mimarlık,12, 2007, s. 110-116. Mimar Ömer İskender Tuluk bu çalışmasında Araklı ilçesinde mimari özellikleri açısından bölgedeki diğer camilere göre farklılık arz eden üç camiden bahsetmektedir.

Özen, Hamiyet ve Aksakal, Zehra;"Trabzon Kenti Kırsal Camilerinde Süsleme ProgramlarınınİncelenmesI''.https://www.academia.edu/2496388/Traditional_Rural_Mosques_of_Eastren_Black_Sea_Region.

Özen, Hammiyet; "Trabzon: Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri'', Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Trabzon: 2010.

Kazaz, Emriye; "Trabzon Kırsal Cami Mimarisi'', Doktora Tezi, KTÜ., Trabzon, 2016. Mimarlık fakültesi bünyesinde hazırlanan doktora tezi, Trabzon'un kırsal cami mimarisi ile ilgili en kapsamlı bilgiler sunan çalışmadır. Söz konusu çalışmada ilçelerde yer alan hem tarihi, hem de tarihi eser özelliği taşımayan camilerle ilgili bilgilerin yanında, coğrafik yapı, geçitler, ticaret yolları, pazar yerleri, sosyal ve etnik yapı ile ilgili bilgilerde verilmiştir. Çalışmaya dahil edilen yapılar tek tek ele alıp ayrıntılı bir şekilde anlatmak yerine, daha çok karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Camilerin süsleme özelliklerine oldukça az yer verilmiştir.

Bölgedeki tarihi eserlerle ilgili arkeolog ve araştırmacı yazarlar açısından yapılmış çalışmalarda mevcuttur. Söz konusu bu çalışmaların içeriklerinde yapılarla ilgili doyurucu bilgiler bulunmamaktadır.

Sümerkan, Reşat ve Okman, İbrahim; "Kültür Varlıklarıyla Trabzon'', C: 1, Trabzon: T.C. Trabzon Valiliği Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2006. Bu eser Trabzon'un İlçelerinde bulunan (cami, çeşme, kale, köprü hamam, han, medrese…) yapılarla ilgili kısa bilgiler veren envanter çalışmasıdır.

Albayrak, Hüseyin; Trabzon Orta Hisar ve Çevresi, Ankara, 1998. Çalışmada Trabzon'un tarihi bir bölgesi olan Ortahisar da yer alan yapılar anlatılmıştır. Yapılar arasında sadece birkaç cami olup, onlar da ayrıntılı bir şekilde ele alınmamıştır.

Albayrak, Hüseyin; "Trabzon (İmaret) Hatuniyye Külliyesi'', Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara: 1998.

Yüksel, Murat; Trabzon'daki Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler'', Trabzon C.1. 2000. Eser beş ciltten meydana gelir. İlk üç ciltte cami, türbe, çeşme, han v.b. yapılardan mevcut olanlarının öncelikle kısa bilgileri verilip daha sonra kitabelerinden bahsedilmiştir. 4 ve 5. ciltlerde ise mezar kitabeleri takdim edilmiştir.

Horuluoğlu, Şamil; Trabzon ve Çevresinin Tarihi Eserleri'', Ankara, 1983.

Horuluoğlu, Şamil; "Tarihi Eserleri ile Trabzon'', Ankara: 1978. Söz konusu kitap da bazı yapılarla ilgili çok ayrıntılı olmasa da fazlaca bilgi verilmişken, bazı yapılardan sadece birkaç cümle bahsedilmiştir. Ayrıca yapıların planları da kitaba dahil edilmiştir.

1.5. Cami Mimarisinin Gelişimi

İslam medeniyetinin ayrılmaz bir unsuru ve İslâm toplumunun sosyokültürel alanlarda gelişmesinde mühim bir rol oynamış olan cami ve mescitler, dinî mimari grubunun temel yapılarındandır. Bu sebeple sonraki asırlarda Müslümanlar bulundukları bölgelerin yerli inşa tekniği, coğrafi şartların özelliği ve ihtiyaca göre şekillenen ve az çok mahalli farklılıklar arz eden, çeşitli büyüklük ve değişik mimarî tarzlarda camiler inşa etmeye devam etmişlerdir (Akın, 2016: 181).

Hz. Muhammed ve dört halife döneminde mimari pek gelişmemişti. Esasen Araplar, İslam öncesi dönemde de mimari alanında ciddi bir birikime sahip değillerdi. Yine de bu dönemin mimarisinde en önemli yapılar hiç şüphesiz cami ve mescitlerdir (Can ve Gün, 2012: 77-78).

İlk muhacirler, Resul-i Ekrem daha Medine'ye gelmeden Kuba'da Amr b. Avfoğullarına ait bir hurma kurutma yerini mescid haline getirmişlerdir. Hz. Peygamber, muhtemelen kıblenin Kâbe'ye çevrilmesinden (623) sonra Kuba Mescidi'ni yeniden inşa etmiştir. Mescid-i Kuba, Müslümanların hür ve güvenli bir ortamda yaptıkları umuma açık ilk mescid olması bakımından büyük önem taşımaktadır (Algül, 2004: 279).

Resûl-i Ekrem, Es'ad b. Zürâre, Muâz b. Afrâ ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'den birinin himayesinde bulunduğu nakledilen Sehl ve Süheyl adlarında iki yetim çocuğa ait olan arsayı mescid yapmak üzere sahiplerinden 10 dinar karşılığında satın aldı. Zeminin düzenlenmesi yapıldıktan sonra yaklaşık 3 arşın derinliğindeki temeline ilk taşı Hz. Peygamber koydu. İlk bina, taş temel üzerine tek sıra kerpiçten, bir adam boyu kadar yükseklikteki çevre duvarı ile kuşatılarak üstü açık biçimde 60x70 zirâlık bir alana (1022 m^2) yapıldı. Kıblesi bizzat Hz. Peygamber tarafından Kudüs'e yönelik olarak yapılan ve üç kapısı bulunan mescidin doğu duvarının güney kısmına Resûl-i Ekrem'in hanımları Hz. Âişe ve Sevde için iki adet oda-hücre yapıldı. Daha sonra sayıları dokuza çıkan bu odaların bir kapısı mescide açılıyordu (Bozkurt ve Küçükaşçı, 2004: 282).

Basit ve sade, ancak son derece fonksiyonel olan Mescid-i Nebevî Müslümanların sayısının artmasıyla ihtiyaca cevap veremeyince hicretin yedinci yılında (628) Hayber dönüşü yeni ilâvelerle genişletildi. Başlangıçta üstü örtülmeyen Mescid-i Nebevî'nin kıble tarafında Hz. Peygamber'in namaz kıldırdığı yere yağmur ve güneşten korunmak için hurma kütüğünden altı direk üzerinde bir sundurma yapıldı. Kıble Kâbe'ye çevrilince bu sundurma kısmen korunarak Suffe ehlinin barındığı bir yer oldu (Bozkurt ve Küçükaşçı, 2004: 282).

Başlangıçta Mescid-i Nebevî'nin bir mihrabının bulunmadığı, sadece Hz. Peygamber'in namaz kıldırdığı yerin belli olduğu bilinmektedir. Ömer b. Abdülazîz, Medine valiliği sırasında Mescid-i Nebevî'yi imar ederken (707-710) Resûl-i Ekrem'in namaz kıldırırken durduğu yere niş tarzında bir mihrap ilâve ettirmiş, burası Resûlullah'ın mihrabı olarak tanınmıştır (Erzincan, 2005: 31).

Önceleri bir hurma kütüğüne yaslanarak konuşan Hz. Peygamber için hicretin 7 (628) veya 8. yılında ılgın ağacından iki basamak ve bir oturma yerinden (mak'ad) ibaret bir minber yapılmıştı. Yaklaşık 1 m. yüksekliğindeki bu minberin oturma yerinin ön taraf köşelerinde muhtemelen uçları topuzlu iki dikme bulunuyordu. Hz. Ebû Bekir halife olunca Resûl-i Ekrem'e hürmeten minberin ikinci basamağına, Hz. Ömer birinci basamağına, Hz. Osman ise altı yıl birinci basamağına ve ardından mak'adına oturmuştur (Bozkurt, 2005: 101).

Hz. Peygamber döneminde Mescid-i Nebevî'nin kıble tarafında Bilâl-i Habeşî'nin ezan okumak için üzerine iple tırmanarak çıktığı "üstüvâne" (silindir) denilen özel bir yer bulunmaktaydı. Minarenin ilk şekli olarak düşünülebilecek bu yerin dışında ezan için mescidin çevresindeki bazı yüksek yerler kullanılıyordu (Gündüz, 2005: 98).

Hz. Ömer'in camide şehit edilmesi üzerine emîrü'l-mü'minînin hayatını güvenlik altına almak için halife Hz. Osman'ın Medine'deki Mescid-i Nebevî'de maksûre olarak adlandırılan, zemini yükseltilmiş ve çevresi kuşatılmış bir mahalde namaz kılmayı âdet edindiği bilinmektedir (Tanman, 2003: 331).

Emevi camileri, özellikle dini mimarinin ilk plan şemalarının oluşumu ve kendilerinden sonra inşa edilecek eserlere örnek olmaları noktasında büyük önem arz ederler. Kökleri Hz. Muhammed ve dört halife dönemine inen, kapalı bir ibadet mekânı ile etrafı revaklı avludan müteşekkil cami planı, bu dönemde oluşumunu

tamamlamış görünmektedir. Camiler arasında rastladığımız bazilikal ve transept planlı düzenlemeler yabancı tesirler olarak karşımıza çıkmaktadır (Can ve Gün, 2012: 91-92).

Abbasiler döneminde ise hilafet merkezinin Suriye'den Irak topraklarına taşınması sebebiyle camilerin de Mezopotamya ve doğu yapı geleneklerinin tesiri hissedilmiştir. Abbasi halifesi Mütevekkil'in Samarra'da inşa ettirdiği Camiü'l-Kebir (884-852) boyutlarının büyüklüğü, tuğla yapısı ve spiral minaresi ile Abbasi cami tipinin abidevi ölçülerde tipik bir örneğini teşkil etmektedir (Can ve Gün, 2012: 106).

840 yılında kurulan ve 920 yıllarında İslamiyet'i resmi din olarak kabul eden Karahanlılar, Asya'da kurulmuş ilk İslam Türk devletidir.

İlk Karahanlı camisi olan Hazar şehrindeki XI. yy. yapısı Degaron Camii, erken İslam camilerinden farklı olarak merkezî plan şeması gösterir (Erarslan, 2018: 32).

Eski Merv'in 30 km yakınında, XI. yüzyıl sonu veya XII. yüzyıl başından kalan Talhatan Baba Camii, yanlara doğru küçük çapraz tonozlarla genişletilmiş tek kubbeli planı ile yine çok şaşırtıcı bir görünüştedir (Aslanapa, 2011: 29).

Gazneliler döneminde inşa edilen ağaç direkli, ahşap düz çatılı ve zengin süslemeli Arüsü'l Felek (998-1030) Camii'nden günümüze pek bir şey kalmamıştır. Yine de bu caminin Anadolu'da Selçuklu Cami mimarisinde önemli yere sahip ağaç direkli camilere öncülük ettiği söylenebilir (Nefes, 2019: 182).

XI. yüzyıl başlarından bir başka Gazneli cami olan Ulu Camii'nin, enine gelişen harim mekânında, mihrap önü kubbeli bir plan şeması ilk defa karşımıza çıkmakta ve bu Anadolu Türk mimarisinde takip edilebilecek bir gelişme çizgisinin başlangıcını teşkil etmektedir (Altun, 1996: 484-485).

Selçukluların, Zevvâre Cuma Camii'nde uyguladıkları dört eyvanlı ve mihrap önü kubbeli plan tipi, İran cami mimarisinde olduğu kadar Orta Asya ve Hindistan camileri üzerinde de derin etkileri olmuştur (Beksaç, 2013: 311).

Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu kapıları Türklere açılmış olmakla birlikte, Türklerin Anadolu'da tutunmaları ve yerleşmeleri için yaklaşık üç çeyrek asır geçmiş ve ancak Türkler Anadolu'daki yapı faaliyetlerine 12. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren başlayabilmişlerdir (Güler ve Kolay, 2006: 84).

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, erken dönem Anadolu Türk mimarlığında inşa edilen Diyarbakır Ulu Camii, Şam Emeviye Camii modelini tekrarlayan bir yapıdır. Enine gelişen bir ana mekânın ortasında ve mihrap önünde kubbenin yer aldığı plan tasarımı ise Artuklu camilerinde ortaya çıkar ve yerleşir. Silvan ve Mardin camilerinden sonra, Kızıltepe Ulu Camii bu tipin en gelişmiş örneğidir. Buna karşılık Danışmentli camilerinde, çok ayaklı ana mekân, mihrap önünde kubbe motifini vazgeçilmez biçimde kullanmakla birlikte, mekân enine gelişmeyi bir yana bırakmakta, kuzeydeki geniş avlu, yerini ana mekânın ortasına, merkeze alınmış iç avluya bırakmaktadır (Altun, 1988: 36).

Anadolu'da enlemesine harimli ve ön avlulu tiplerden, Anadolu'ya has olan derinlemesine mekânlı, derinlemesine sahınları olan avlusuz camilere kadar çeşitli tarzlar görüldüğü halde, İran'da hâkim olan tip pek benimsenmemiştir (Arık, 1969: 141).

Kaynağı Gazneli devri yapısı olan Arus'ül Felek Camii'ne kadar inen ağaç direkli camiler bu dönemin diğer bir yapı tipini oluşturur (Altun, 1988: 37). Afyon, Sivrihisar, Konya Sahip Ata, Ankara Arslanhane Camii bu gruba giren yapılar arasında yer alır.

Anadolu Selçuklularının Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1247 yılında ölümüyle başlayan çöküş döneminde, özellikle de 13. yüzyılın 2. yarısında, Moğol baskısı ve yıkımına karşın Türkmenler bağımsızlıklarını ilân etmişlerdir (Durukan, 2014: 384).

Beylikler dönemi mimarisi, Selçuklu ile Osmanlı mimarileri arasında bir köprü oluşturmaktadır. Cami mimarisinde mekân anlayışının gelişmeye başladığını, son cemaat yerinin doğduğunu, avlunun cami gövdesine katıldığını, portallerin sadeleştiğini, doluluk ve boşlukların denkleştiğini söyleyebiliriz. Bunları daha çok Anadolu'nun batı bölgelerinde hüküm sürmüş olan Saruhan, Aydın, Menteşe ve Osmanoğulları'nın vücuda getirmiş oldukları cami ve medreselerde gerçekleşmiş görürüz (Yetkin, 1955: 1).

Osmanlı dönemi sanatı, gelişim seyri açısından üç döneme ayrılmaktadır. Kuruluş tarihi olan 1299 ile 1481 tarihleri arası "erken'', 1481 ile 1720 tarihleri arası "klasik'', 1720 ile 1918 tarihleri arası ise "geç'' dönem olarak adlandırılmaktadır.

Erken dönem Osmanlı mimarisinde görülen tek kubbeli camilerin ilk örneklerini Anadolu Selçuklularının mescitlerinde görüyoruz. Osmanlılar bu tipi geliştirmiş ve anıtsal sayılabilecek örneklerini vermişlerdir.

Erken Osmanlı döneminin önemli bir yapı grubu da "Tabhaneli Camiler''dir. Bursa'da Orhan Camii ile başlayan ve Hüdavendigar Camii'nde değişikliğe uğrayan tabhaneli camilerin en olgun örneği, Beyazıd'ın 1390-1395 arasında yaptırdığı Yıldırım Camii'dir (Aslanapa, 2011: 226-227).

Erken Osmanlı mimarisinde karşılaştığımız diğer bir cami tipi, çok kubbeli ulu camilerdir. Bu tipin en güzel temsilcileri Bursa Ulu Camii ve Edirne Eski Camii'dir (Karamağaralı, 2006: 335).

Edirne'de inşasına II. Murad devrinde, H. 841 (1438) de başlanarak H. 851 (1447) de tamamlanan Üç Şerefeli Camii Türk mimarisinde başlı başına bir tipin öncüsü olmuştur. Burada enine uzanan bir mekânın ortasında ikisi serbest, dördü giriş ve kıble duvarına bitişik altı desteğin üzerine atılmış büyük kemerler ana kubbe ağırlığını taksim etmekte, yanlarda ikişer küçük bölümün üzerleri ufak kubbeler ile örtülü bulunmaktadır (Eyice, 2005: 110).

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet'in 1462-1470 yılları arasında yaptırdığı Eski Fatih Camii, merkezi kubbesi ve kubbe istikametindeki yarım kubbesi ile toplu ve geniş mekân elde etme yolunda Üç Şerefeli Camii'nin bir ileri aşamasını oluşturduğunu söylemek mümkündür (Can ve Gün, 2012: 232-233).

Osmanlı mimarisinin en parlak safhasını teşkil eden, büyük külliyelerin inşa edildiği klasik dönemi, kendi içerisinde: a- II. Beyazıt (1481-1520), b- Mimar Sinan (XVI. yüzyıl), c- Mimar Sinan'ın üslubunun devam ettirildiği evre (XVII. yüzyıl başından 1720 ye kadar) olmak üzere üç aşamaya ayırmak mümkündür (Can ve Gün, 2012: 235).

Fatih Camii'nde bir yarım kubbe ile başlayan gelişme, II. Beyazıd'ın Mimar Hayrettin'e yaptırdığı camisindeki iki yarım kubbeli planla daha ileri bir safhaya taşınmıştır. Ana kubbeyi iki yandan destekleyen iki yarım kubbeli plan ile merkezi bir mekân anlayışının yavaşça ortaya çıktığını görüyoruz.

Osmanlı mimarisine damgasını vuran büyük usta Mimar Sinan her tür yapıda çeşitli plan tiplerini ve örtü sistemlerini denemiştir. İlk anıtsal yapısı sayılabilecek

olan 1548 tarihli Şehzade Mehmet Külliyesi Camii'nde, merkezi kubbenin çevresinde dört yarım kubbe şemasını ele almıştır.

Sinan, 1550-1557 yılları arasında Kanuni Sultan Süleyman'ın kendi adına inşa ettirdiği Süleymaniye Camii'nde ise sultanın gücünü de simgeleyecek nitelikte büyük boyutlu bir cami tasarlamıştır. Bu yapıda, Beyazıt Camii'nde uygulanmış olan kubbe + iki yarım kubbeli plan şemasını denemiştir (Benian, 2011: 44-45).

Mimar Sinan merkezi plan denemelerinin yanında farklı plan tiplerinde yapılarda inşa etmiştir. Çok kubbeli cami grubu arasında yer alan Piyale Paşa Camii de bu yapılardan biridir (Kuran, 1988: 197).

Sinan, Osmanlı mimarisinin ulaştığı en yüksek düzeyi temsil eden Selimiye Camii'nde, önceki ve sonraki örneklerine göre çarpıcı ölçüleriyle dikkati çeken ve mimarinin bütününe katılan diğer unsurlarla üstün bir düzen tasarımı içinde birleşen tek kubbeyi yalın geometrisiyle son defa en etkili biçimde hissettirmiştir (Çobanoğlu ve Mülayim, 2009: 430-431).

Mimar Sinan'ın bütün bir devre hâkim olan üslubu, onun ölümünden sonra da uzun zaman etkisini devam ettirmiştir (Aslanapa, 2011: 271-272). Sinan sonrasında inşa edilen ilk büyük cami Sultan Ahmet Camii (1609-1617) olmuştur. Cami merkezî planda ele alınmış olup klasik Osmanlı mimarisinin revaklı avlulu şemasını devam ettirmektedir (Çobanoğlu, 2009: 498).

Klasik dönem üslubu, Mimar Sinan'ın yetiştirmiş olduğu öğrenciler vasıtasıyla 17. yüzyıl sonuna kadar etkisini sürdürmüştür. 18. yüzyıla gelindiğin de ise batı ile yakın ilişkiler kurularak karşılıklı elçiler vasıtasıyla batıdaki gelişmeler takip edilmiştir (Salbacak, 2018: 67).

Osmanlı camileri yüzyıllar boyunca, bir plan gelişimi içinde yer almıştır. 18. yüzyıl İstanbul camilerine plan açısından bir değişiklik getirmemiştir. Genellikle kare planlı, üzeri kubbe ile örtülü bir ibadet mekânı görülmektedir. Bu dönem camilerinin iki yanında gelişim gösteren galeriler, mekâna genişlik sağlamaktadır. 18. yüzyılda mihrabın dışa taşkın olarak bir hücre şeklini aldığı görülmektedir. Beylerbeyi Camii'ndeki gibi 18. yüzyıl sonlarında iki katlı son cemaat yerleri görülmeye başlamıştır (İnci, 1985: 226-227).

İstanbul'da, 17. yüzyılın başından itibaren hünkâr mahfilleri, dışarıdan kâgir bir rampayla ulaşılan ve hünkâr kasrı olarak tabir edilen mekânlarla birlikte inşa edilen ek yapılar niteliğindedir. Beylerbeyi Camii (1778) ile birlikte hünkâr kasırları, harimin kuzey cephesi boyunca, son cemaat yerinin revakı üzerinde uzanırlar. Abdülmecid döneminden (1839–1861) itibaren ise giriş cephesinde son cemaat yeri revakları ortadan kalkmış ve cepheleri iki kat halinde kaplayacak kasırlar inşa edilmiştir (Okçuoğlu, 2014: 129).

Bu dönemin camilerinde ağır görünüşlü payeler yerine daha zarif sütunlar tercih edilmiştir. Sütun başlığı olarak ise korint, iyon gibi tarzlar kullanılmıştır. Klasik dönemin sivri kemerleri ise yerini Barok profilli kemerlere bırakmıştır. Yapılardaki pencere sayısı oldukça fazla olup, pencereler ince uzun, oval veya yuvarlak şekildedir.

18. yüzyıl İstanbul camilerinin çoğu fevkanidir. 17. yüzyılda Sultan Ahmet ve Yeni Camii gibi örneklerde görülen merdiven düzeni bu yüzyılda daha büyük bir gelişim içerisindedir. Yelpaze gibi, üç taraflı; dörtgen veya yarı daire merdivenli girişler dikkat çekidir (İnci, 1985: 228).

Camilere yükseklik kazandırmak için, kubbe kasnakları yüksek tutulup, ana kubbe belirginleştirilmiş, minareler ince ve uzun bir şekilde yapılmış, yine ince ve uzun köşe kuleleri kullanılmış ve pencere boyları yükseltilmiştir.

Nur-u Osmaniye Camii'nde olduğu gibi katlar arası, askı kemerler ve saçaklar; silme korniş ve dışa taşkın profillerle belirginleştirilerek cephelere canlılık getirilmiştir (İnci, 1985: 229).

Batı etkisiyle birlikte Türk sanatında yüzyıllarca kullanılan motifler terk edilmiş ve onların yerine "S'' ve "C'' kıvrımları, vazodan veya bir merkezden çıkan çiçekler, meyve ağaçları gibi motifler kullanılmıştır. Ayrıca cami cephelerine kuş evleri de yapılmaya başlanmıştır.

Osmanlı mimarisinde Barok üslubun etkisi hissedildiği dönemlerde Avrupa mimarisinde Ampir üslup hâkimdi. Kısa zamanda Osmanlı'da da etkili olan Ampir Üslup, Osmanlı Barok ve Rokoko üsluplarında olduğu gibi, Osmanlı Ampiri oluşturmak anlamında, geçmiş birikimlerle birlikte sentezlenerek yorumlanmıştır (Oral Patacı, 2017: 172).

XIX. yüzyıl sonlarına doğru genellikle yabancı mimarların ellerine terk edilmiş Osmanlı mimarisinde, Yunan, Roma, Gotik, Barok ve Rönesans gibi batılı sanat etkileri ile Osmanlı-Türk etkilerinin birlikte yer aldığı bir anlayış görülmeye başlanır. Değişik üslupların bir arada bulunduğu bu evreye Karma/Ekliktik Üsluplar dönemi denilmektedir (Can ve Gün, 2012: 255).

XIX yüzyılın sonlarında, yabancı mimarlar ve ustalar tarafından ortaya konan mimari anlayış, Osmanlı toplumunda ve yerli mimarlarda ciddi bir tepki yaratmış ve bu tepkiler, mimaride yeniden Klasik Türk Üslubu'na dönüş çabalarını doğurmuştur (Can ve Gün, 2012: 255-256).

Fatih Sultan Mehmet'in 1461 yılında Trabzon Rum İmparatorluğu'nu ele geçirmesi ile Anadolu'da siyasi birliğin sağlanmasında önemli bir adım atılmıştır. Diğer bölgelerde olduğu gibi bu bölgenin de Türkleşmesi-İslamlaşması için hemen harekete geçilmiştir. Türkleşme-İslamlaşma ve mimari yapılaşma süreci birbirine paralel olarak gelişmiştir (Yavuz, 2009: 1).

Kültür varlıklarının toplum hayatında en etkin kullanılan öğeleri arasında camiler gelmektedir. Doğu Karadeniz bölgesinin kendine has coğrafi, iklimsel ve insani yapısının yansımalarını içinde barındıran camiler de bu yörenin zenginlikleri arasında önemli yer tutmaktadır (Çalık, vd., 2015: 186). Söz konusu camilerin sayısı bugün ikiyüz elli civarında olup büyük çoğunluğu kırsal bölgelerde bulunmaktadır. Geç dönem Osmanlı sanatı özellikleri ile mahalli özellikleri bir arada yansıtan camilerin çoğu 19. ve 20. yüyıldan kalmadır. Fetihle birlikte öncelikle Trabzon'un simgesel kiliseleri olan Panaghia Crysocephalos (Ortahisar Fatih Camii) ve St. Eugenios (Yeni Cuma Camii) kilisesi camiye dönüştürülmüştür. Şehir merkezinde ve kırsalda bulunan diğer kiliseler ise zamanla Hristiyan nüfusunun azalıp, Müslüman nüfusunun artmasıyla cami statüsüne geçirilmiştir. Sonradan camiye çevrilen kiliselerin yanında Gülbahar Hatun Camii (1514) gibi önemli simgesel yapılar da inşa edilmiştir. Bu çapta mimari ve siyasi örnekler olmasa da dönemin valileri, paşaları ve zenginlerinin yaptırdığı camiler sayısal olarak bölgede önemli yer tutar. Söz konusu camilerin yanında, özellikle de kırsal bölgelerde yöre halkı tarafından inşa ettirilmiş çok sayıda cami bulunmaktadır.

Trabzon-Ortahisar bölgesinin dışında İslam nüfusunun artması sebebiyle Müslüman mahallelerinde mescit fonksiyonlu yeni yapıların inşa edilmesine izin

verilmiştir. Mescitler ilerleyen dönemlerde camiye dönüştürülmüş ve bahsi geçen bu camilerin büyük bir çoğunluğu günümüzde de şehrin muhtelif yerlerinde hizmet vermeye devam etmektedir. Kırsal bölgelerde ise dağınık yerleşmeler olması sebebiyle camiler birkaç köye hizmet edebilecek şekilde konumlandırılmıştır.

Trabzon'un simgesel yapısı olan Gülbahar Hatun Camii erken Osmanlı dönemi mimarisinde gördüğümüz ters "T'' plan şemasına, Çarşı Camii ise Osmanlı klasik dönem mimarisinde Mimar Sinan'ın uygulamış olduğu 6 istinatlı plan şemasına sahip ünik eserlerdir. Bu yapıların dışında kalan gerek şehir merkezindeki, gerekse kırsaldaki camilerin büyük çoğunluğu kareye yakın dikdörtgen planlıdır.

Genelde benzer, özelde ise bölgeden bölgeye bazı farklılıkları bünyesinde bulunduran camiler, Trabzon cami mimarisinin zenginliğini yansıtmaktadır. Esasında bu zenginlik yüzyıllar öncesinden günümüze birikerek geldiğini mevcut kaynaklardan öğreniyoruz. Pers İmparatoru Keyhüsrev, kendi lehine savaşması için Yunanlı bir orduyu paralı asker olarak ülkesine çağırmıştır. Keyhüsrev'in ölümüyle sonuçlanan Rumaksa Savaşı'ndan sonra bu ordu, M.Ö. Eylül 401-Mart 399'da memleketlerine dönerken Fırat vadisinden Karadeniz'e ulaşır. Trabzon'a ulaştıktan sonra sahile paralel olarak Ordu'ya kadar yürürler. "Onbinlerin Dönüşü'' adıyla tarihe geçen bu yolculuğu Ksenephon, Anabasis adlı eserinde ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Yunanlı askerlerin maceralarını anlatan eser, Karadeniz Bölgesi'nin iki bin dört yüz yıl öncesi hakkında çok önemli bilgiler vermektedir. Anabasis'teki bilgilere göre bu bölgede yaşayan topluluklar, ağaçların yatay olarak üst üste yığılması suretiyle inşa edilen evlerde oturmaktaydılar (Demir, 2004: 2-3). Bahsettiğimiz mimarinin hem malzeme, hem de yapım tekniği olarak biraz daha gelişmiş biçiminin birçok camiye yansıdığını görmekteyiz. Hayrat Dereyurt Köyü Merkez Eski Camii, Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii, Çaykara Uzungöl Filak Mahallesi Camii, Dernekpazarı Güneykondu Mahallesi Camii bunlardan sadece birkaçıdır.

Trabzon, yaklaşık 558 yıldır İslam şehri olarak anılmaktadır. 558 yıllık sürecin son 50-60 yılında, cami geleneğinde geleneksel malzeme ve yapım teknolojisinden kopuşun belirgin biçimde hissedildiği görülmektedir. Ahşap ve taş malzeme yerini betona terk etmiştir. Betonarme yapım tekniği düşük maliyetle, daha az emek ve işçilikle hızlı üretime imkân verse de yüzlerce yıldır kendine özgü dinamiklerle

olgunlaşan cami mimarisinin değişimine sebep olmuştur. Ayrıca geleneksel malzemeyi tanıyan, birleştirme tekniğini bilen yerel ustaların da yok olmasına neden olmuştur.

2. TRABZON'UN TARİHÇESİ

4.664 km^2 yüz ölçümüne sahip Trabzon, Doğu Karadeniz Dağları'nın oluşturduğu yayın ortasındaki Kalkanlı dağlık kütlesinin kuzeye bakan yamaçlarında $38^o\ 30'$- $40^o\ 30'$ doğu meridyenleri ile $40^o\ 30'$ – $41^o\ 30'$ kuzey paralelleri arasında yer almaktadır. Kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Gümüşhane ve Bayburt, doğusunda Rize, batısında Giresun ili bulunmaktadır. Trabzon ili arazisinin % 77'si dağlar, % 33'ü ise platolarla kaplıdır. İl topraklarının güneyinde uzanan dağlar, vadilerle yarılmış sırtlar halinde Karadeniz kıyısına kadar ulaşmakta ve yer yer 2000 metreyi de aşmaktadır.

Trabzon Doğu Karadeniz'in sahil kesimi üzerinde yer alması nedeniyle yumuşak bir deniz iklimine sahiptir. İklim yazları orta sıcaklıkta, kışları ise ılık sıcaklıkta geçer (Yılmaz, 2006: 24).

Bölgenin kuzey-batı yönündeki hava hareketlerine açık olması, iklim elemanlarının sürekli değişmesine neden olur. Kafkas dağları Trabzon'u güneyden çepeçevre kuşatarak kuzeybatının soğuk rüzgârlarına kapatır. Ayrıca Sibirya'nın soğuk havası ile Kuzeydoğu Anadolu platolarında soğuyan havanın bölgeye girmesini önler. Şehir bütün mevsimlerde düzenli yağış alır (Yılmaz, 2006: 24).

Trabzon ilk olarak "Anabasis'' adlı eserinde Ksenophon'un kalemine düşmüştür. Bu eserde Trabzon, daha sonraları Roma İmparatoru Hadrianus adına Karadeniz'deki Roma garnizonlarını denetlemeye gelen Arrianus'un da belirttiği gibi Sinop'un bir kolonisi olarak belirtilmektedir (Aksoy, 2009: 1). Trabzon adının kökeni üzerinde değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bazı kaynaklarda aynı bilgilere rastlanmakla birlikte, farklı görüşlerin yer aldığı kaynaklar da mevcuttur. Trabzon şehrini kuran Miletoslu Kolonilerin, bölgenin düz, kenarlarının da köşeli masayı andıran sekiler üstünde olmasından dolayı "masa" anlamına gelen "Trapezus" adını verdikleri bildirilir (Eren, 2011: 6). İngiliz tarihçi W. Miller ise: "Trabzon Tarihi" adlı kitabında Trabzon'a gelen Miletli sömürgeciler, kurulu kent masa biçiminde ve sekiler üzerinde gördüklerinden, buraya masa ülkesi anlamında 'Trabland' demişler, görüşüne yer verir (Emir, 2008: 13). Müslüman coğrafyacıların eserlerinde de Trabzon adına rastlanılmaktadır. Bu coğrafyacılardan Belazuri "Tarabuzun'', Mesudi "Trâbzunde'', Mukaddesi "Atrabezund'', İdrisi "Trabezunde'' veya "Atrabezuni'' gibi ifadeler kullanmaktadırlar. Ortaçağ'a dair batılı kaynaklarda ise şehrin adı

Trabezonda, Trebexonda, Trebezonda, Trebisond, Trapezunt, Tarabison gibi çeşitli şekillerde yer almakla beraber, manasının "Kum şeklinde iki başlı gümüş kartal yuvası olduğu belirtilir'' (Aksoy, 2009: 2-3). Evliya Çelebi ise Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethettiğinde, suyunun ve havasının güzelliğinden dolayı "eğlence yeri" anlamına gelen "Tarb-ı efsun" ismini verdiğini ifade eder (Çelebi, 1986: 451). Öte yandan Mahmut Goloğlu, Trabzon'a gelen milletlerin tarımla uğraşırken sofraya benzeyen bazı iri taşlar görmeleri ve eski Yunancada sofra anlamına gelen "trapeza" kelimesinden türetilerek zamanla bu ismin Trabzon olabileceğini belirtmiştir (Goloğlı, 2000: 15-16).

Anadolu'nun önemli kentlerinden olan Trabzon şehrinin hangi tarih de kurulduğuna dair kesin bilgiler mevcut değildir. Gerek yerli, gerekse yabancı araştırmacıların yapmış olduğu çalışmalarda Trabzon'un kuruluş tarihi ile ilgili farklı söylemler mevcuttur. Ancak son zamanlarda yapılan çalışmalara göre şehrin tarihinin M.Ö. 2000 yılına kadar indiği görülmektedir.

Tarihçilerce M.Ö. iki binli yıllarda kurulduğu varsayılan Trabzon coğrafi konumu ve önemli ticari yollar üzerinde bulunması itibarıyla Yunan kolonileri, Persler, Romalılar, Bizans ve Osmanlılar gibi pek çok milletin ilgisini çekmiş ve şehir değişik siyasi oluşumların hâkimiyetinde kalmıştır (Yılmaz, 2006: 17).

Doğu Karadeniz tarihi ile ilgili ilk bilgileri Yunanlı coğrafyacı ve seyyahların eserlerinden öğrenmekteyiz. Bu eserlerde, bu bölgede yaşayan Kolhlar, Driller, Mossinoikler, Halibler, Tibarenler gibi kavimlerden söz edilir ki, bunların hiçbiri Yunan asıllı değildir. M.Ö. 2000'li yıllardan itibaren bölgede yaşayan kavimlerden bazılarının Türk olduğu söylenebilir (Öksüz, 2005: 15). Bunları, Gaşkalar, İskitler, Kimmerler, Amazonlar, Driller, Hunlar, Kumanlar, Peçenekler, Akhunlar, Sabirler, Hazarlar, Bulgar Türkleri ve Oğuz Türkleri olarak sıralamak mümkündür (Öksüz, 2005: 15).

Miletliler Karadeniz'e ekonomik maksatlarla açılmışlardı. İlk olarak M.Ö. 785'te Sinop'u alıp burada koloni kurmuşlardı. Zamanla bağımsız bir krallık niteliğini taşıyan bu koloni, yeni ekonomi alanları bulmak arayışı içinde Doğu Karadeniz'e doğru yayılmış ve bu arada Trabzon'a gelerek M.Ö. 756 yılında şehri ele geçirmiştir (Pural, 1995: 13).

Yapılan kazılar neticesinde elde edilen bulgulardan Sinop'ta M.Ö. 756'da başlayan Milet kolonizasyon hareketinin, ikinci koloni grubunun yerleşim tarihi olan M.Ö. 630 yılına kadar geçen süre içinde bir dönem kesintiye uğradığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde Kırım'da yerleşmiş olan Kimmerler, İskitler tarafından baskı altına alınınca bölgelerinden göç etmeye mecbur kalırlar. Böylece kuzeyden gelmeye başlayan Kimmerler Anadolu'ya doğru hareketlenmeye başlar. Karadeniz sahil kesiminde aralarında Trabzon'unda bulunduğu şehirlerde bir dizi istila hareketine girişirler (Aksoy, 2009: 14-15).

Bölgedeki Kimmer saldırıları ile başlayan karmaşa dönemi sona erip sular durulmaya başlayınca Karadeniz'de yeniden canlanma meydana gelmeye başlar. Daha önceden bölgede bir dizi faaliyette bulunan Ege kökenli şehir devletleri (başta Milet olmak üzere) için bölge çekiciliğini korumaktaydı. Bu dönemde Kimmer ilerleyişinden önce yöreye gerçekleştirilen kolonizasyon hareketleri ile gelenler, yeni gerçekleşecek olan hareketleri kolaylaştırmış olmalılar (Aksoy, 2009: 15).

Anadolu'da en önemli bilim, kültür ve ticaret merkezi olan Milet, Karadeniz sahil kesiminde, Trabzon ve Sinop'un da içinde olduğu 90 koloni kenti kurmuştur. (Aksoy, 2009: 15).

M.Ö. 86-66 yıllarında meydana gelen ve Mitridates Savaşları olarak bilinen Roma komutanlarıyla yapılan savaşlar, Pontos Krallığı'nın kaderini etkilemiştir. Çünkü Roma komutanı Pompeius'un Mitridates'e karşı gerçekleştirdiği saldırı Pontos'un askeri gücünü çökertmiştir. M.Ö. 63 yılında Pompeius, Trabzon'u zapt ederek Roma İmparatorluğu topraklarına katmıştır (Öksüz, 2005: 18).

Trabzon, Romalılar devrinde Partlarla yapılan savaşlarda serbest şehir statüsü ile önemli bir üs durumundaydı. Konstantin zamanında yapılan dini-idari taksimatta Trabzon, Piskoposluk merkezi olmuştur (Öksüz, 2005: 19).

M.S. 395 tarihinde Roma İmparatorluğu'nun parçalanması ile Trabzon'da Bizans hâkimiyeti dönemi başlar. Bizanslılar Döneminde de Trabzon önemini korumuştur. 10. yüzyıla kadar Karadeniz Bölgesi, Bizans-Sasani-Arap mücadelesine sahne olmuş ve anlatıldığı üzere bu mücadelede Türkler aktif rol oynamıştır (Öksüz, 2005: 20).

1072'de Melikşah zamanında bir ara Trabzon, Selçukluların eline geçti ise de kısa müddet sonra buranın valisi Theodos Gabras şehri Selçuklulardan geri almıştır (Türkmenoğlu, 2016: 8). 1204'de İstanbul'un Latinler tarafından istilası üzerine Trabzon'a kaçan Andronikos Komnenos'un oğlu Alexis Kommen Gürcü kraliçesi Thamar'ın da yardımıyla Trabzon'da imparator ilan edilmiş, böylece Türkler tarafından fethe kadar devam edecek Trabzon Rum imparatorluğu (1204-1461) kurulmuştur (Türkmenoğlu, 2016: 9).

David Alexis Kommen tarafından 1204 yılında kurulan krallığın başkenti Trabzon olmuştur. Kralın Hristiyan Anadolulu olmasından ötürü bu devlete Trabzon-Rum Devleti adı verilmektedir. Fakat bu ad kasten Rum-Pontus Devleti olarak da kullanılmaktadır (Pural, 1995: 15).

13. yy. da Türkler'in Karadeniz sahillerine yerleşmeye başladıkları yüzyıl olarak da dikkati çeker. Nitekim 1207'de Antalya, 1214'de Sinop alınır. 1228'de Trabzon kuşatılır, ancak alınamaz. Bu dönemde Trabzon'a yönelik Türk akınları giderek artmıştır. Bu akınlardan kurtulabilmek için Trabzon İmparatorluğu Selçuklulara vergi vermek zorunda kalmıştır (Öksüz, 2005: 22).

Anadolu Moğolların hâkimiyetinin altına girince bu defa Trabzon Devleti Moğollara vergi vermeye başladı. Moğol hâkimiyetinin zayıflaması, Anadolu'da Beylikler devrinin başlamasına yol açmış, böylece her Türkmen beyliğinin toprak kazanmak yolundaki hareketleri karşısında II. Yuannes (1280-1297) Türk devletleri ile iyi geçinmek yolunu seçmiştir (Pural, 1995: 15).

Güç ve kuvvet kazanan Trabzon kralları siyasi izdivaçlar yaparak, Türk ve Hristiyan hükümdarlara kız vermiş ve böylece siyasi varlıklarını sürdürmeye çalışmıştır (Aksoy, 2009: 71).

15. asırda Anadolu'yu istila etmiş olan Timur, Trabzon'u da zapt etti. Fakat ülkesine katmayıp oğlu Halil Mirza'nın yönetiminde vergi ve haraç veren bir konumda bıraktı (Pural, 1995: 15).

Fatih, 18 Şubat 1451'de tahta çıktığında Trabzon imparatoru Kalo İoannes'e dostluk garantisi vermişti. İmparator, İstanbul'un fethinden sonra bir taraftan Fatih'e tabi olurken, diğer yandan da Osmanlılara karşı hem uzun Hasan, hem de Papa III. Calixtus'u Türk'lere karşı sefere kışkırtmak amacıyla harekete geçmişti. Bunun yanı

sıra yapılan bazı antlaşmalara da uyulmaması Fatih'in Trabzon üzerine yürümesine neden oldu (Şen, 1998: 33-34). Fatih karadan ve denizden kuşattığı Trabzon'u fethederek (26 Ekim 1461) Anadolu Türk birliğini sağladı (Pural, 1995: 16). Kral ve ailesi ile birlikte şehrin ileri gelenlerini de gemilerle İstanbul'a gönderirken, burada birkaç gün kalan Fatih bazı idari düzenlemeler yapmış ve donanma komutanı Kazım Bey'i Trabzon valiliğine atayarak geri döndü. Dönüş yolunda çevre kadılarına emirler göndererek, ahalisi İstanbul'a gönderilen Trabzon şehrini yeniden şenlemek için Müslüman aileler yollamasını istedi.

Trabzon'un fethi, tarih içerisinde büyük önem taşımaktadır. Fatih'in çok büyük önem verdiği Trabzon'un fethiyle son Bizans kalıntıları da temizlenmiş, İstanbul'un fethine gölge düşüren son engel de ortadan kalkmıştır. (Pural, 1995: 17).

Fethedildikten sonra Trabzon ve havalisinin uzun müddet münferit bir halde kaldığı, bir eyalet teşkilatına bağlanmayarak idareci ve kumandanlar marifetiyle kalelerde dizdarlar, subaşılar, şehir ve kasabalarda kaldı, zaim ve ümera vasıtasıyla idare edildiği anlaşılmaktadır. İmparatorluk kadrosu içinde idari, askeri ve mali bakımdan daha fazla önem kazanması II. Beyazıt devrinde, Şehzade Selim'in buraya sancakbeyi olarak gönderilmesiyle olmuştur (Pural, 1995: 17).

1487 yılında Yavuz Sultan Selim'in vali olarak atanmasıyla birlikte kentte imar faaliyetleri de hız kazandı ve 1515'de annesi Gülbahar Hatun adına Hatuniye Camii ve külliyesi yapıldı. Osmanlı İmparatorluğunu hemen hemen her açıdan zirveye taşıyan, batılılarca da "Muhteşem Süleyman'' olarak adlandırılan Kanuni Sultan Süleyman 1495'de Trabzon'da doğdu. 15 yaşına kadar çocukluğunu Trabzon'da geçiren ve ilk eğitimini burada alan Kanuni'nin padişah olmasından sonra Batum ile birleştirilen Trabzon bir eyalet merkezi haline getirildi.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, Ruslar Trabzon'a saldırdı (14 Nisan 1916). Türk nüfusun boşalttığı şehre 18 Nisan'da Rus ordusu girdi ve Trabzon 24 Şubat 1918'e kadar Rus hâkimiyetinde kaldı. Rusların I. Dünya Savaşından çekilmesinden sonra, 18 Aralık 1917'de Ruslarla yapılan Erzincan Mütarekesi ile Rus işgalindeki yerlerin geri alınmasına başlanmış, Miralay Hamdi Bey komutasındaki 37. Tümen Giresun'dan harekete geçerek kıyı boyunca Trabzon'a doğru ilerlemiş, 15 Şubat da Vakfıkebir'i, 18 Şubatta Akçaabat'ı Soğuksu ve Kindinar sırtlarından şehre girmiştir. Lozan Konferansı'nda varılan antlaşmanın 2. Maddesi gereği Türkiye ile Yunanistan

arasında Dersaadet'teki (İstanbul) Rum ahali ve Garbi (Batı) Trakya'daki Müslüman halk hariç tutulmak üzere diğer nüfus karşılıklı olarak yer değiştirecektir. Lozan Antlaşması kapsamında olmak üzere 1924 yılında Nüfus Mübadelesi ile Trabzon'daki Hristiyan ahali milliyetine bakılmaksızın Yunanistan'a gönderildi. (Köse, 2020: 34).

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları yeni Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kurdu ve Trabzon'da yeni ülkenin yeni idari yapısında "altmış bir (61)" nolu il olarak yerini aldı.

3. KATALOG

İlçeler harf sırasına, ilçe sınırları içerisinde yer alan camiler ise kronolojik sıraya göre sıralanmış olup her bir cami, plan ve mimari özellikler, malzeme-teknik, süsleme ve onarımlar başlığı altında ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

3.1. AKÇAABAT

Akçaabat ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 tarihleri arasında inşa edilmiş olup, bugün ayakta olan on yedi cami tespit ettik. Söz konusu camiler, Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Ak Camii (1953), Derecik-Karaman Merkez Camii'dir (20. yy.).

Camilerin çoğu muhtelif dönemlerde müdahalelere maruz kalmış olsa da özgünlüklerini büyük oranda korumuştur. Ancak Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949) ve Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), için aynı şeyi söyleyemeyiz. Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii'nin (1949) harim duvarları ve mihrabı niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Ayrıca minber, vaaz kürsüsü ve mahfil yenilenmiş, harim tavanı ise yakın dönemde tamamıyla değiştirilmiştir. Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902) ise gerek harimde, gerekse dış cephede bazı değişikliklere uğramıştır. Bu yüzden söz konusu camileri çalışmamıza dahil etmedik.

Harap durumdaki Şinik Mahallesi Camii (1862) ibadete kapalıyken, diğer camiler açıktır.

3.1.1. Dürbinar Mahallesi Camii

Şekil No: 1-7

Çizim No: 1

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin, Dürbinar Mahallesinde bulunmaktadır. Cami, biri harim giriş kapısının sağında, diğeri ise minare kaidesinde olmak üzere iki kitabeye sahiptir. Giriş kapısının sağındaki kitabede ‘‘١١٥٩ سنة /sene 1159’’ yazarken, minare üzerindeki beş satırlık kitabede;

‘‘……..-1

2- كليپ اندان ايدنلر...ديلر جددينه راهمت

3-بوصردارزادنين ياپتى هاتاوه جورمونو اففت

4-كويوپ فيردوسى الادا ايده حودا ايله سوهبت

5- صاهيبول هايرات ول هاسنات كازانجى زاده حاسان آغا صنه ١١٨٢

1-……..

2-Kelip andan idenler --- diler ceddine rahmet

3-Bu Serdarzadenin yaptı hata ve cürmünü affet

4-Koyup Firdevs-i alâda ide Hüda ile sohbet

5-Sahibul hayrat vel hasenat Kazancızade Hasan Ağa Sene 1182 (1768/1769)’’ yazar. Kitabelerde yer alan tarihler birbirinden farklı olduğu için kesin inşa tarihini bilemiyoruz. Yakın dönemde kapsamlı bir onarım geçiren caminin banisi ve mimarı bilinmemektedir. Yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.1.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde yer alan yapı, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide, taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda, batısında ve kuzeyinde avlu, güneyinde ise mahalle yolu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 10.55x9.10 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.84x10.53 m boyutlarına ulaşır. İnce ve kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, doğu cephenin kuzey köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.1).

Caminin içerisinde bulunduğu avluya, güneybatı köşede bulunan 1.33 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki demir kanatlı kapıdan girilir.

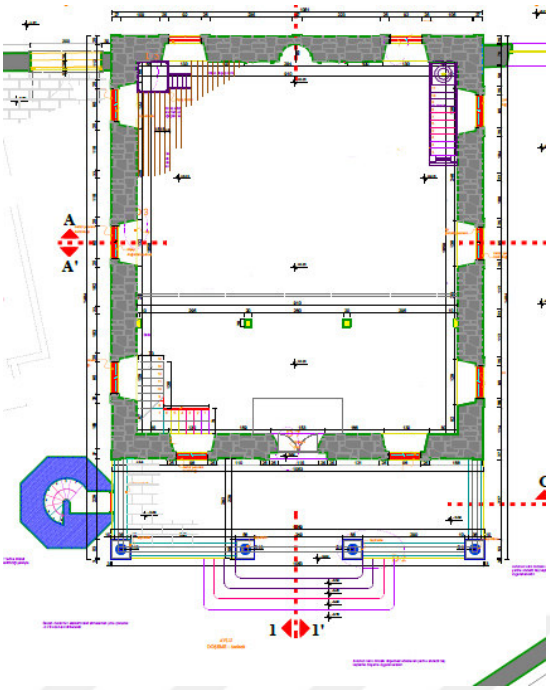

Çizim 3.1. Dürbinar Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3. 1. Dürbinar Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey yönde, dairesel kesitli serbest dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri yer alır. 78 cm yüksekliğindeki taş duvarlar üzerine oturan sütunlar, yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Ayrıca kuzeydoğu ve kuzeybatıdaki sütunlardan, harim duvarına atılmış birer yuvarlak kemer daha bulunur. Gerek sütun aralarına, gerekse sütunlarla harim duvarı arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Cami eğimli arazi üzerinde inşa edildiği için söz konusu mekâna kuzey cephe ekseninde görülen dikdörtgen formlu, üç basamaklı ve taş malzemeli merdivenle ulaşılır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Dürbinar Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Harime giriş, kuzey cephe eksenindeki kapıdan sağlanır. 1.15 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Dürbinar Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer alır. Kuzey ve güney cephedeki pencereler cephe ekseninin her

iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencerelerin söve ve kemerleri cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılmış vaziyettedir. Harim katındaki pencereler 95 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 85 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür.

Doğu cephenin kuzey köşesinde bulunan minare, altıgen kaideli, spiral gövdeli ve iki şerefelidir. Minareye giriş, kaidenin batıya bakan yüzünde yer alan 63 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır. Kapıya, son cemaat yerinin doğusundan ulaşılır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış kare kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Kuzeybatı köşede de yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla oluşturulmuş müezzin mahfili görülür (Şekil 3.4).

Şekil 3.4. Dürbinar Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır.1.03 m genişliğindeki mihrap nişi, 50 cm derinliğindedir. On kademeden oluşan niş, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5. Dürbinar Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 78 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.78 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.6).

Şekil 3.6. Dürbinar Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. 88x90 cm boyutlarındaki kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu bulunur (Şekil 3.7). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Şekil 3.7. Dürbinar Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Mahfil katına, kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 93 cm genişliğindeki merdiven on dokuz basamaklıdır. Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.66 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 77 cm yüksekliğindeki boğumlardan oluşan korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun mevcuttur. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.1.1.2.Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince ve kaba yontu taş malzeme, mihrapta, son cemaat yerini oluşturan sütunlarda, kapı ve pencerelerin kemer ve sövelerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, harim giriş kapısının kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, minarede betonarme malzeme, minare kapısında ve pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp, boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde kalemişi tekniği, mihrap ve minber süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.1.1.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır.

Minarede ise şerefe altları mukarnaslarla doldurulmuştur. Şerefe altlarında ve gövdenin alt ucunda birer bilezik görülür. Minare gövdesi yatay yönlü dikdörtgenlere ayrılmış ve her bir dikdörtgenin içerisine, içleri hafif boşaltılmış üçer niş yerleştirilmiştir. Şerefe korkulukları yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu panolardan meydana gelir. Dikey yönlü panoların içerisi ajur tekniğinde yapılmış geometrik desenlerle doldurulmuştur.

Harim duvarları üzerinde niteliksiz kalemişi bezemeler görülür. Harim katındaki pencereler üç, mahfil katı seviyesindekiler ise dört yönden birer sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Söz konusu süsleme şeridi, bordo zemin üzerine beyaz, yeşil ve sarı renklerle yapılan bitkisel motiflerden oluşur. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına, turuncu çerçeveli yazı madalyonları yerleştirilmiştir. Madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla " حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', " عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla " الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'', yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla " عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "على رضي الله عنه/ Ali Radıyallahu anh'' ve حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar. Mahfil katı seviyesindeki pencerelere, alçı şebekeli vitraylar monte edilmiştir.

Harim doğu, batı ve güney duvar eksenlerine yakın noktada, beyaz zemin üzerine müsenna tekniğinde yapılmış birer yazı istifi vardır. Doğu ve batı duvardaki istif lacivert, güney duvardaki ise yeşil renk harflerden oluşur. Birbirinin aynısı istiflerde " يا هو /yâ hu'' yazar.

Mihrap nişi, yivlerden ve kademeli silmelerden meydana gelen süsleme kuşaklarıyla üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan halat veya yivli süsleme kuşaklarıyla belirginleştirilmiştir (Şekil 3.5). Bazı kademelerin yüzeyi, balıksırtı, üçgen ve diyagonal karelerle bezelidir. Nişin sağ üst köşesine, "الله جلَّ جَلاَلُهُ

/Allah Celle Celaluhu’’, sol üst köşesine ise ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazılı bakır levha monte edilmiştir. Ayrıca mihrap kaidesinin üzerinde dikdörtgen formlu bir yazı panosu daha görülmektedir. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/*Allah’tan* başka ilah yoktur Muhammed aleyhissalatü vesselam da Onun Resulüdür’’ yazar. Söz konusu yazının her iki kenarında dairesel formlu birer madalyon bulunmaktadır. Sağdaki madalyonda ‘‘ الله جلَّ جَلاَلُهُ /Allah Celle Celaluhu’’ yazarken, soldakinde ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazar.

Minberin üçgen formlu yan aynalığında kabartma tekniğinde yapılmış, yaldız renkli üçgen form vardır. Minber korkuluğunun yüzeyinde kabartma tekniğinde dikdörtgen formlu üç pano oluşturulmuştur. Korkulukla girişin birleştiği noktaya üçgen formlu ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Süpürgelik yüzeyinde de yine kabartma tekniğiyle dikdörtgen ve üçgen formlu panolar meydana getirilmiştir. Güney yöndeki dikdörtgen formlu üç panonun içerisinde birer açıklık görülür. Dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açıklıkların kemer içleri, ajur tekniğindeki üçer yarım daire formla doldurulmuştur. Gerek dolap, gerekse köşk açıklıklarının kemerlerinde de ajur tekniğinde yapılan iç içe geçmiş üçer yarım daire mevcuttur. Dolap açıklığı üzerinde yaldız renkli baklava formu, baklava formunun sağ ve sol üst köşesinde ise yine yaldız renkli birer kabara bulunur. Köşk saçağının hemen altında, tek sıra halinde yan yana sıralanmış baklava formlarından oluşan süsleme şeridi vardır. Minber girişinin üst kısmında, paralel olarak tek sıra halinde uzayan yarım daire formlar yer alır. Minber, yarım daire formlu tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasında, dairesel formlu açıklık, açıklığın ortasında ise ajur tekniğinde yapılmış çiçek motifi vardır. Tepelik, farklı formlardaki ahşap parçalarla dıştan çevrelenmiş ve üzerine uçları aşağıya doğru bakan hilal motifi yerleştirilmiştir. Tepeliğin kenar hatları ve tepeliği dıştan çevreleyen ahşap parçaların yüzeyi, çivi başlığına benzer metaller hareketlendirilmiştir (Şekil 3.6).

3.1.1.4. Onarımlar

Yapı, yakın dönemde kapsamlı bir onarım geçirmiştir. Söz konusu onarım için hazırlanan raporda yer alan müdahale kararları şöyledir;

1- Bütün ahşap lambriler sökülecektir.

2- Ahşap minber camideki söküm işlemlerinden önce güvenli bir yere taşınacak söküm işlemi tamamlandıktan sonra itinalı bir şekilde mevcut yerine taşınacaktır. Sonrasında yağlı boya raspası yapılacak ve ahşabın nefes almasını sağlayan koruyucu sürülerek korunacaktır.
3- Aslına uygun olmayan betonarme kubbe sökülecek sonrasında yapının özgün mimarisine uygun ahşap kırma çatı önerilen şekliyle uygulanacaktır. Kırma çatı üst örtüsü alaturka kiremit kaplanacaktır.
4- Müdahale paftasında belirtilmiş pencere denizliklerinde alt araştırması yapılacak altından özgün bir malzeme bulunması halinde temizlenerek korunacaktır. Özgün malzemeye ulaşılmadığı takdirde yekpare taş denizlik kaplanacaktır.
5- Muhdes tüm pencereler sökülecek imalat detayında belirtildiği şekliyle uygulanacaktır.
6- Aslına uygun olmayan demir doğramalı giriş kapısı sökülecek yerine ahşap doğramalı kapı imalat detayında belirtildiği şekliyle uygulanacaktır.
7- Caminin dış beden duvarlarına sıva raspası yapılacaktır. Raspa sonrası altından çıkan malzemenin durumu incelenerek uygulama için uygun yönteme (derzleme veya sıva yapılması) karar verilecektir.
8- Caminin beden duvarlarındaki sıvalara raspa yapıldıktan sonra altındaki malzeme araştırılacak gereken kısımlar aslına uygun olarak onarılacak sonrasında hidrolik kireç esaslı harç ile sıvanacak ve iç cephe boyası ile boyanacaktır.
9- Demir pencere korkulukları ve demir doğramalı avluya giriş kapısına yağlı boya raspası yapılacak sonrasında iki kat antipas iki kat siyah mat boya sürülerek korunacaktır.
10- Yapıda kullanılacak tüm ahşap malzemeler emprenye edilmiş birinci sınıf sert ağaçtan seçilecektir.
11- Ahşap minber camideki söküm işlemlerinden önce güvenli bir yere taşınacak söküm işlemi tamamlandıktan sonra itinalı bir şekilde mevcut yerine taşınacaktır. Sonrasında yağlı boya raspası yapılacak ve ahşabın nefes almasını sağlayan koruyucu sürülerek korunacaktır.
12- Ahşap mahfil kat yapıdan gelen izler dikkate alınarak önerildiği şekliyle uygulanacaktır.

13- Harimin mevcut ahşap döşemesi itinalı bir şekilde sökülecek, caminin tüm söküm işlemlerinden sonra zarar gören ahşaplar yenilenerek yerlerine tatbik edilecektir.
14- Camideki söküm işlemlerinden önce mihrabın önüne ahşap malzemeden, zarar görmesini engelleyecek şekilde, koruyucu uygulanacaktır. Özgün taş mihraba itinalı boya raspası yapılarak korunacaktır.
15- Son cemaat yerinin niteliksiz zemin döşemeleri (karo mozaik, mermer, ahşap döşeme) sökülecektir. Önerilen yeni son cemaat yerinin döşemesi andezit taş kaplanacaktır.
16- Kürsü sökülecek yerine imalat detaylarında önerilen emprenye edilmiş birinci sınıf sert ağaçtan sade bir kürsü yapılacaktır.
17- Delikli tuğla üzeri çimento sıva harçlı çevreleme duvarı sökülecek sonrasında taş çevreleme duvarı imalat detayında belirtildiği şekliyle uygulanacaktır.
18- Mahfil katın mevcut ahşap döşemesi itinalı bir şekilde sökülecek, caminin tüm söküm işlemlerinden sonra zarar gören ahşaplar yenilenerek yerlerine tatbik edilecektir.
19- Ahşap çıtalı tavan önerildiği şekliyle uygulanacaktır.
20- WC ve betonarme şadırvan sökülecektir. Yerine imalat detayında belirtilmiş wc ve abdestlikler belirtildiği şekliyle uygulanacaktır.
21- Beden duvarının eteklerindeki silmelerden yola çıkılarak -0.78 kotuna indirilecektir.
22- Avlunun karo mozaik döşemesi sökülecek yerine andezit taş kaplama döşeme uygulanacaktır.
23- Aslına uygun olmayan betonarme son cemaat yeri sökülecek sonrasında kemer açıklıklı, bağdadi duvarlı son cemaat yeri imalat detayında belirtildiği gibi uygulanacaktır.

3.1.2. Nefsipulathane Mahallesi Camii

Şekil No: 8-13
Çizim No: 2

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Nefsipulathane mahallesinde bulunmaktadır. Cami, kuzey cephe ekenindeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan dikdörtgen formlu, mermer kitabeye göre 1750 yılında inşa edilmiştir. İbadete açılış beratından

H. Abdurrahmanoğlu tarafından yaptırıldığını öğreniyoruz. Mimarı bilinmeyen cami, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.1.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altında bulunan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin güneyinde, kuzeyinde ve doğusunda avlu, batısında ise mahalle yolu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 11.10x6.92 m, dış hatları ise kuzey cephedeki sundurma benzeri son cemaat yeri ile birlikte 14.08x8.28 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Minare, doğu cephenin kuzey köşesine yakın bir noktada, yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.2).

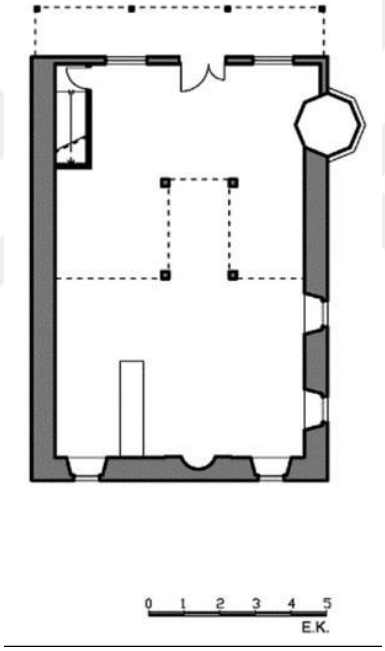

Çizim 3.2. Nefsipulathane Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cephede kare kesitli, serbest dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Doğu ve batı yönden açık son cemaat yerinin üzeri, kuzey yöne doğru eğimli çatı ile örtülüdür (Şekil 3.8).

Şekil 3.8. Nefsipulathane Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Caminin biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise kuzey cephenin batı köşesinde olmak üzere iki giriş kapısı vardır. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı 1.30 m genişliğinde, dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlıdır. Batı köşedeki kapı ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı olup 62 cm genişliğindedir. Genelde bayan cemaatin kullandığı kapı, mahfile çıkışı sağlayan merdivene açılmaktadır.

Yapının cephe duvarları üzerinde, altısı harim katında, yedisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on üç pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde, kuzey, güney ve doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçü kuzey cephede, ikişer tanesi ise doğu ve güney cephededir. Büyük bir kısmı mahalle yolunun duvarına dayandırılan batı cephede herhangi bir mimari unsur görülmez. Kuzey cephe harim katındaki pencereler kare formlu, diğerleri ise dikdörtgen formludur. Pencerelerin tümü ahşap doğramalı, taş söveli ve lentoludur. Harim katı kuzey cephedeki pencereler 1.23 m, doğu ve güney cephedekiler 75 cm genişliğe sahipken, mahfil katı seviyesindekiler 57 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan doğu ve güney cephedeki pencereler, iç kısımda aynı formlarını korur.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 30 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Doğu cephenin kuzey köşesine yakın bir noktada yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin, kaide ve gövdesinin bir kısmı cami içerisine girinti yapmaktadır. Altıgen kaideli minare, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir.

Minareye giriş, harime girinti yapan kısım üzerinde yer alan 74 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.9).

Şekil 3.9. Nefsipulathane Mahallesi Camii Minare

Harimin kuzeyinde kare kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil bulunmaktadır. Sütunların ikisi önde, ikisi ise arkada konumlandırılmıştır. Arkadaki sütunlarla harim duvarları arası yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılarak müezzin mahfili oluşturulmuştur (Şekil 3.10).

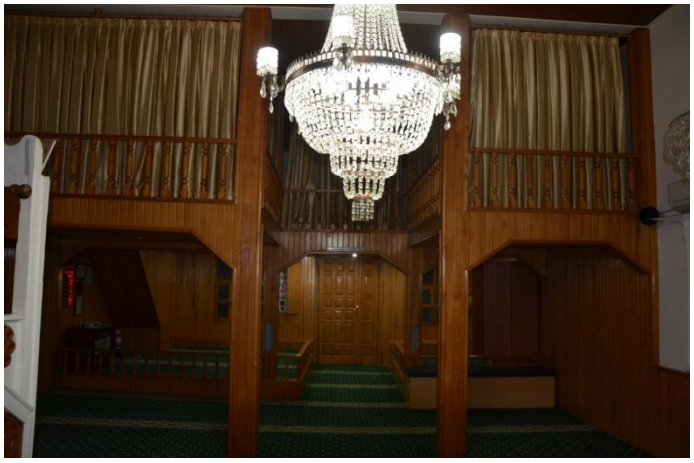

Şekil 3.10. Nefsipulathane Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 94 cm genişliğindeki mihrap nişi, 34 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sepetkulpu kemer formunda sonlanmaktadır (Şekil 3.11).

Şekil 3.11. Nefsipulathane Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 67 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisinde doğru 2.71 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.12).

Şekil 3 12. Nefsipulathane Mahallesi Camii Minber

Çeyrek koni formlu ve taş malzemeli orijinal vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye konumlandırılmıştır. Kürsüsün tek sıra ahşap korkuluğu bulunur (Şekil 3.13). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Şekil 3.13.Nefsipulathane Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin kuzeybatı köşesinde dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı yer alır. Söz konusu kapı, mahfil katına çıkışı sağlayan ahşap merdivene açılır. Kuzey-güney doğrultuda uzayan tek kollu merdiven, dokuz basamaklıdır. "U'' formlu mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.38 m çıkıntı yaparken, yan kolları 6 m yapar. Mahfilin batı kolu 3.19 m, doğu kolu ise 2.04 m genişliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, tek sıra boğumlardan oluşan, 61 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında kare kesitli altı ahşap sütun bulunmaktadır. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.1.2.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrabında ve vaaz kürsüsünde taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünün korkuluğunda, tavanda, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, harim, mahfil ve son cemaat yeri sütunlarında ahşap malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe, gerekse harim duvarları, sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, mihrap ve vaaz kürsüsünün süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, minber süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.1.2.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Yalnızca doğu cephe duvarı üzerine siyah renk harflerle "yaa ğavs'' yazılmıştır. Minarede ise kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen şerefenin hemen altında tek sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Süsleme şeridi, kabartma tekniğinde yapılan ve yan yana sıralanan bordo renkli baklava formlarından meydana gelir. Şerefe korkuluğunun yüzeyi hafif çökertilerek dikdörtgen formlu panolar oluşturulmuştur. Her bir panonun içerisine, bordo renkli birer diyagonal kare yerleştirilmiştir (Şekil 3.9).

Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, minberde ve vaaz kürsüsünde toplanmıştır. Mihrap nişi, yaldız renkli silmelerle üç yönden çevrilidir. Nişin alttaki iki kademesi maviye, diğerleri ise yaldıza boyanmıştır. Mavi boyalı kademeler yaldız renkli silmeyle birbirinden ayrılmıştır. Üstteki mavi renkli kademenin sağ ve sol üst köşesinde, üzerleri yivli ve yaldız renkli kabara benzeri birer motif görülür. Oldukça dar olan üçüncü ve dördüncü kademenin yüzeyi, yivlerle hareketlendirilmiştir. Her

iki kademenin köşelerinde, diyagonal formlu birer kare oluşturulmuştur. Niş kemeri üzerinde, lamba benzeri kabara vardır. Yaldız boyalı kabaranın yüzeyinde, kabartma tekniğinde yapılmış yarım koni formunda motif görülür (Şekil 3.11).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Doğu ve batı yan aynalıkta, kahve renkli çıtalarla birer üçgen form oluşturulmuştur. Söz konusu formların içerisi sadedir. Ajur tekniğinde yapılan tek sıra minber korkuluğu iç içe geçerek uzayan dairesel formlardan meydana gelir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Köşebentlerin ortasında dairesel formlu açıklık mevcuttur. Açıklıkların içerisi, düğüm yaparak uzayan kahve renkli kıvrımdan oluşan çiçek motifiyle doldurulmuştur. Minber girişinin kemerinde, sarkıt şeklinde koç boyunuzu ve "S'' formlu motifler bulunur (Şekil 3.12).

Vaaz kürsüsünün korkuluğu, tek sıra halinde uzaya kahve renkli baklava formlarıyla dört yönden çevrilidir. Söz konusu formlar yüzeyin çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgenlerin içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.13).

Mihrap kaidesinin sağ ve sol üst köşesinde, kalemişi tekniğinde yapılmış, birer yazı madalyonu bulunmaktadır. Borda ve beyaz renk çerçeveli madalyonların etrafı sarı ve siyah renkli nokta benzeri motiflerle bezenmiştir. Sağ yöndeki madalyonda bordo zemin üzerine sarı renk harflerle "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'' yazarken soldakinde " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazar. Güney duvarda yer alan harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarında da açık yeşil çerçeveli birer madalyon görülür. Buradaki madalyonlarda ise koyu yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı yöndeki pencerelerin arasında bulunan madalyonda "الله جلّ جَلاَلُهُ /Allah Celle Celaluhu'', doğu yöndeki pencerelerin arasındakinde ise " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazar.

Son olarak harim tavanı tek sıra halinde uzayan baklava formlarıyla dört yönden çevrilidir. Baklava formları, yüzeyin çökertilmesiyle oluşturulan küçük dikdörtgenlerin içerisine yerleştirilmiştir.

3.1.2.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif dönemlerde yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Dış cephe duvarları sıvanıp, boyanmıştır.

2- Harim giriş kapısı yenilenmiştir.
3- Kuzey cepheye son cemaat yeri eklenmiştir.
4- Mahfil yenilenmiştir.
5- Kuzey cephedeki harim pencereleri muhtemelen genişletilmiştir.
6- Kuzeybatı köşeye, bayan cemaat için kapı açılmıştır.
7- Harim ve mahfil tavanı yenilenmiştir.

3.1.3. Işıklar Mahallesi Orta Camii

Şekil No: 14-20
Çizim No: 3

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Işıklar Mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerine inşa tarihi gösteren kitabe bulunmaz. Ancak ibadete açılış beratından 1785 yılında inşa edildiğini öğreniyoruz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilenmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.1.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altındaki avlu içerisinde yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide, taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Yapının harim kısmı içten içe 10.65x9.16 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 15.17x10.68 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde son cemaat yerine bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.3).

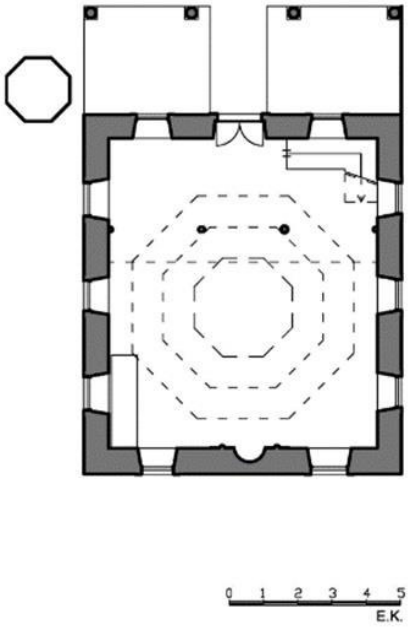

Çizim 3.3. Işıklar Mahallesi Orta Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey yönde dairesel kesitli, serbest dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Kare kesitli ayak ve başlıkları bulunan sütunların arası demir korkuluklarla kapatılmıştır. Doğu yönden açık, batı yönden ise duvarla kapalı son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Yapı eğimli arazi üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine dikdörtgen formlu ve beş basamaklı merdivenle ulaşılır. Son cemaat yerini oluşturan sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Doğu ve batı yöndeki sütunlardan harim kuzey duvarına birer kemer daha atılmıştır. Kuzey duvarla sütun başlıkları arasına ahşap tabla yerleştirilerek son cemaat yeri üzerinde kat oluşturulmuştur. Söz konusu kat, kuzey duvarda açılan dikdörtgen formlu girişle mahfile bağlanmıştır. Sütun üzerine oturan kemerlerin açıklıkları ahşap doğramalı camekânlarla kapatılmıştır (Şekil 3.14).

Şekil 3.14. Işıklar Mahallesi Orta Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.28 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaide yuvarlak kemer formlu alınlığa sahiptir. Alınlık, dikdörtgen çerçeve içerisine alınmıştır (Şekil 3.15).

Şekil 3.15. Işıklar Mahallesi Orta Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde onu harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer

alırken, mahfil katı seviyesindekiler, her cephede üçer tane olacak şekilde doğu, batı ve güneydedir. Güney cephe ekseninde bulunan mahfil katı seviyesindeki pencere dairesel formlu, diğerleri ise dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdır. Kuzey cephe harim katındaki pencerelerin yuvarlak kemer formlu alınlığı, güney cephedeki harim katı pencerelerin ise ahşap kapakları vardır. Pencerelerin söve ve kemerleri cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Harim katındaki pencereler82 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 74 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür.

Batı cephenin kuzey köşesinde bulunan minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, son cemaat yerinin batı duvarı üzerinde yer alan 65 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış, dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunlar, dairesel kesitli ayaklara ve kare kesitli başlıklara sahiptir (Şekil 3.16).

Şekil 3.16. Işıklar Mahallesi Orta Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 1 m genişliğindeki mihrap nişi 51 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.17).

Şekil 3.17. Işıklar Mahallesi Orta Camii Mihrap

Mihrabında batısında ahşap minber görülür. Minber, giriş üzerindeki kitabeye göre 1946 yılında camiye eklenmiştir. 81 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.17 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin, dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı girişi bulunur (Şekil 3.17).

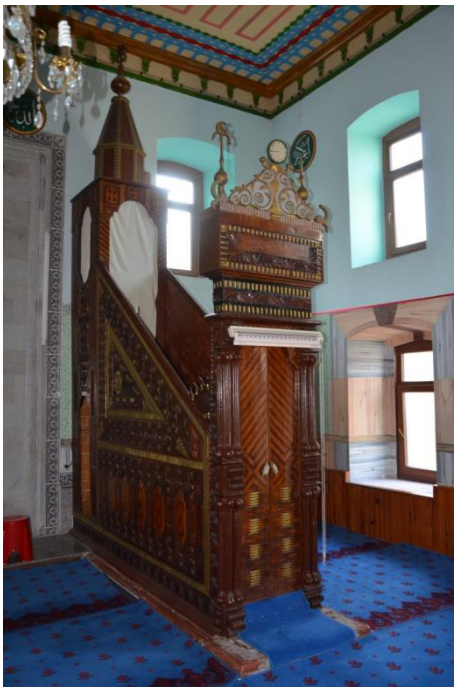

Şekil 3.18. Işıklar Mahallesi Orta Camii Minber

Çeyrek koni formlu ve taş malzemeli vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye batı yönünde görülen 35 cm genişliğindeki beş basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.18).

Şekil 3.19. Işıklar Mahallesi Orta Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.19).

Şekil 3.20. Işıklar Mahallesi Orta Camii Tavan

Mahfile, giriş kapısının hemen yanından başlayıp, batı yöne doğru tek kol halinde yükselen ahşap merdivenden çıkılır. Kuzey duvardan harim içerisine doğru 1

m çıkıntı yapan merdiven on iki basamaklıdır. 4.29 m genişliğindeki ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 60 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa sahiptir. Mahfilin kuzeybatı köşesinde görülen dikdörtgen formlu açıklıktan, son cemaat yeri üzerindeki kısma geçiş sağlanır. Söz konusu kısmın zemin kotu, mahfil katına göre biraz yüksekte olduğu içen, üç basamaklı ahşap merdivenle ulaşılmaktadır. 2.69 m genişliğindeki bölümün üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında, iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği bulunmaktadır.

3.1.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrapta, vaaz kürsüsünde, mahfili taşıyan sütunlarda, son cemaat yerini oluşturan sütunlarda ve harim giriş kapısının kaidesinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda ve harim giriş kapısının kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, minarede betonarme malzeme, minare kapısında demir malzeme, çatıda ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, tavanında ise çıtakari tekniği kullanılmıştır.

3.1.3.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup, yalnızca kuzey cephede yer alan harim katı pencerelerin kilit taşı üzerinde süsleme görülür. Kilit taşlarında, kabartma tekniğinde yapılmış çiçek desenli birer rozet vardır. Söz konusu pencerelerin yuvarlak kemer formlu alınlığı silmeyle oluşturulmuştur.

Son cemaat yerindeki sütun gövdelerinin her iki ucunda, kare kesitli ayak ve başlıklarında bezemeler mevcuttur. Sütun ayakları, üçgen ve yarım daire formlardan oluşan iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Sütün başlıklarında testere ağzı ve koçboynuzu benzeri motiflerden meydana gelen iki süsleme kuşağı bulunmaktadır. Dairesel kesitli gövdenin alt kısmında, uçları aşağıya doğru bakan üçgenler yer alır. Üçgenler, alttan ve üstten birer sıra yiv ve silmeyle sınırlandırılmıştır. Gövdenin üst kısmı ise halat ve çiçek yaprağına benzer iki sıra şeritle çevrilidir.

Dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilen harim giriş kapısı iki sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dıştaki tek sıra halinde uzayan baklava formlarından, içteki ise silindir formlu yivlerden meydana gelir. Kapının hemen üzerinde, kaide yüzeyi çökertilerek dikdörtgen formlu yazı panosu oluşturulmuştur. Pano içerisine siyah renk harflerle ‘‘إسالاتو إمادودين/namaz dinin direğidir’’ yazılmıştır. Kaidenin alınlık kemeri silmelerden, alınlığı çevreleyen dikdörtgen formlu çerçeve ise yivlerden meydana gelir (Şekil 3.15).

Minare kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen şerefeye sahiptir. Şerefenin her bir kademesinde belli aralıklarla yerleştirilen silindir formları görülür. Sarkıt şeklindeki silindir formlarının alt yüzeyi yeşile diğer yüzleri ise beyaza boyanmıştır. Dalgalı olarak nihayetlenen şerefe korkuluğu, tamamen yeşile boyanmıştır. Şerefenin altında, gövdeyi çevreleyen zikzak motifi bulunmaktadır. Zikzak motifinin oluşturduğu her bir boşluğa, yeşil renkli birer diyagonal kare yerleştirilmiştir. Diyagonal kareler gövde yüzeyinin hafifi çökertilmesiyle elde edilmiştir. Minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik görülür. Üstteki bilezik yeşile, alttaki ise beyaza boyalıdır.

Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, minberde, mahfil korkuluğunun ön yüzünde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesi ve nişi, kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan silme ve halat motifleriyle belirginleştirilmiştir. Alttan üçüncü sıradaki kademenin yüzeyinde “X’’ formuna benzer motifler görülür. Niş kemerinin her iki yanında çiçek desenli ikişer rozet mevcuttur. Kaide alınlığına siyah renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Mihrap kaidesi niteliksiz çinilerle üç yönden çevrilidir (Şekil 3.17).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Aynalıklar ve süpürgelikler yaldız renkli yivlerle çevrilidir. Doğu ve batı aynalıkta yine yaldız renkli yivlerden meydana gelen üçgen form görülür. Söz konusu formun ortasında da ince çıtalar vasıtasıyla bir üçgen form daha oluşturulmuş. Bu üçgenin ortasına dairesel formlu kabara yerleştirilmiştir. Kabara, yaldız renkli yivlerle dıştan çevrilidir. Üçgenin iç köşelerinde birer yelpaze motifi vardır. Üçgen formlar arasında kalan yüzey, tek sıra halinde uzayan, iç içe geçmiş “S’’ formlu kıvrımlarla bezenmiştir. Kıvrımlar, oyma tekniğinde yapılan çizgilerle yatay veya dikey olarak

kesilmiştir. Kıvrımları kesen çizgiler, atlamalı olarak uzayan dar ve geniş dikdörtgenler meydana getirmiştir. Dar olan dikdörtgenlerin içerisinde yaldız renkli birer badem motifi, geniş olanların içerisinde ise yaldız renkli yivler bulunmaktadır. İçteki üçgenin köşelerinden, dıştaki üçgenin köşelerine doğru uzayan mızrak ucuna benzer yaldız renkli birer motif görülür. Dıştaki üçgen form, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla üç yönden çevrilidir. Buradaki kıvrımlar da, yatay ve dikey olarak uzayan çizgilerle kesilerek dikdörtgen formlar meydana getirilmiştir. Dikdörtgen formlar, bir dar, bir geniş olacak şekilde atlamalı olarak sıralanmıştır. Dar olan dikdörtgen formların içerisindeki kıvrımların dış kenarına yaldız renkli birer çiçek motifi, geniş olanların içerisindeki kıvrımların arasına ise yivler yerleştirilmiştir. Dıştaki üçgen formdan aynalığın köşelerine doğru uzayan, mızrak ucuna benzer yaldız renkli birer motif bulunur. Süpürgeliklerin yüzeyi hafif çökertilerek, uçları yuvarlak kemer formunda nihayetlenen beş dikdörtgen pano oluşturulmuştur. Panoların içerisinde yıldız motifi, yıldızın altında ve üstünde ise uçları birbirine bakan iki hilal motifi vardır. Panolar arasındaki yüzeylerde, yivlerin oluşturduğu birer dikdörtgen form bulunmaktadır. Dikdörtgenlerin içerisinde birer baklava form mevcuttur. Baklava formları alttan ve üstten koçboynuzuna benzer yaldız renkli birer motifle sınırlandırılmıştır. Süpürgelikteki bu motiflerin altında ve üstünde paralel olarak uzayan birer sıra süsleme kuşağı var. Söz konusu süsleme kuşağı, aynalıktaki üçgen formları çevreleyen motiflerden oluşur. Minber yan yüzleri ile girişin birleştiği noktalara, çeyrek daire formlu birer ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Köşebentlerin ortası yelpaze formunda olup, bu formun altında iki, üstünde ise dört yıldız motif vardır. Yan yana sırlanana yıldızlar kabartma tekniğinde yapılmıştır. Köşebentlerin üst kenarında kanca benzeri çıkıntılar bulunur. Girişin yan yüzeyleri iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlarla bezelidir. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklar dairesel formlarla, dışta oluşturduğu boşluklar ise yivlerle doldurulmuştur. Girişin yan yüzündeki bu süsleme şeridi, süpürgeliğin altı boyunca uzanmaktadır. Minber, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli dolap açıklığına sahiptir. Açıklığın üzerinde, üst üste konumlandırılmış kare formlu üç pano görülür. Yivlerden oluşan kare formların her bir köşesine, yaldız renkli birer rozet yerleştirilmiştir. Panoların içerisinde çiçek desenli birer kabara bulunur. Gerek dolap açıklığı gerekse üzerindeki kare panoların her iki yanında dikey yönlü, dar ve uzun dikdörtgen formlar oluşturulmuştur. Bazı

formların yüzeyi dikey yönlü silmelerle, bazıları ise çapraz olarak uzayan açık ve koyu renkli çizgilerle tezyin edilmiştir. Köşk açıklıklarının köşeliklerinde, tahrip olmuş farklı türde motifler vardır. Minber girişinin her iki yanında üst üste bindirilmiş, ikiz sütünceler mevcuttur. Oval formlu ayak ve başlıklara sahip sütünceler, yivli konsollar üzerine oturmaktadır. Minber kapı kanatlarının yüzeyi, belli bir yüksekliğe kadar nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla bezenmiştir. Kıvrımlar, yatay olarak uzayan çizgilerle kesilerek dikdörtgen formlar oluşturulmuştur. Dikdörtgenler bir dar, bir geniş olacak şekilde atlamalı olarak sıralanmıştır. Geniş formların içerisindeki kıvrımların arasına yaldız renkli yivler yerleştirilmiştir. Kapı kanatlarının geri kalan yüzey ise farklı şekilde geometrik motifler meydana getiren açık ve koyu renkli çizgilerle tezyin edilmiştir. Giriş üzerinde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Ortadaki süsleme şeridi yelpaze gibi açılan çizgilerden, diğerleri ise yaldız renkli yivlerden oluşur. Söz konusu şeritlerin üzerinde, yaldız renkli yivlerle oluşturulan dikdörtgen formlu yazı panosu mevcuttur. Her bir köşesinde yaldız renkli birer çiçek motifi bulunan panonun içerisinde ‘‘شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)’’ yazar. Yazı alttan ve her iki yönden yelpaze gibi açılan çizgilerle sınırlandırılmıştır. Minberi üçgen formlu tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasında, şamdan benzeri yaldız renkli motif görülür. Bu motifin her iki yanında da kabartma tekniğinde yapılmış, yaldız renkli kıvrık dallar vardır. Tepeliğin ucunda saat, her iki yanında ise alem benzeri birer motifi mevcuttur (Şekil 3.18).

Beyaza boyalı mahfil korkuluğunun ön yüzünde, yan yana sıralanmış toplu iğneye benzer motifler görülür. İçleri hafif boşaltılan motifler yeşile boyanarak mahfile hareketlilik kazandırılmıştır. Korkuluk alttan ve üstten kahve ve yaldız renkli silmelerle sınırlandırılmıştır (Şekil 3.15).

Caminin en göz alıcı unsuru harim tavanıdır. Tavan ortasında, iç içe geçmiş dört kare form vardır. Kare formlar dıştan içeri doğru sırasıyla yeşil renkli baklava formlarından, iki sıra atlamalı olarak düz ve zikzak motifi şeklinde uzayan mavi renkli silmeden ve üzerinde ajur tekniğinde yapılmış badem formları bulunan yeşil renkli çıtadan meydana gelir. Badem formlarının her iki ucuna, birer üçgen yerleştirilmiştir. İçteki kare formun içerisi, köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form elde edilmiştir. Üçgenlerin yüzeyinde çiçek

benzeri kırmızı renkli motif vardır. Sekizgenin kenar hatları her iki yönden yeşil renkli "C'' formlarıyla belirginleştirilmiştir. Dıştaki "C'' formları sarkıt şeklindedir. Sekizgenin ortasında, mavi renkli zikzak motifiyle sekizgen form oluşturulmuştur. Söz konusu sekizgenin içerisinde farklı motiflerden meydana gelen iç içe geçmiş beş dairesel form görülür. Dairesel formlar dıştan içe doğru sırasıyla, atlamalı olarak sıralanan stiliz edilmiş lale ve noktalardan, ajur tekniğinde yapılan kırmızı renkli "S'' kıvrımlarından, ajur tekniğinde yapılan çiçek yaprağına benzer mavi renkli motiflerden, stilize edilmiş kırmızı renkli çiçek motifinden ve yeşil renkli çiçek motifinden oluşur. Tavan göbeğinin dört ana yönüne, birer küçük göbek yerleştirilmiştir. Yeşil renkli göbekler ajur tekniğinde yapılmıştır. Tavan göbeği dışındaki tüm yüzey mavi, kırmızı ve yeşil renkli ince çıtaların oluşturduğu "H'' formuna benzer geometrik desenlerle hareketlendirilmiştir. Tavan, beş sıra süsleme kuşağıyla dört yönden çevrilidir. Süsleme kuşakları dıştan içe doğru sırasıyla boğum benzeri mavi renkli çıtalardan, üzerinde ajur tekniğinde yapılmış vazo benzeri motifler bulunan mavi renkli çıtadan, atlamalı olarak sıralanan oval ve makara benzeri motiflerden, yine üzerinde ajur tekniğinde yapılmış vazo benzeri motifler bulunan mavi renkli çıtadan ve yeşil renkli baklava formlarından oluşur. Tavan ile harim duvarlarının birleştiği noktada, belli aralıklarla yerleştirişmiş yeşil renkli konsollar mevcuttur (Şekil 3.20).

Harim doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin kenarında sarı ve kırmızı çerçeveli madalyonlar bulunur. Madalyonların içerisinde yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda güneyden kuzeye doğru sırasıyla "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', " أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'',"محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla " عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' ve "على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' yazar.

Son cemaat yeri üzerinde oluşturulan ek bölümün tavanı da harim tavanına benzer süslemelere sahiptir. Tavan ortasında, farklı motiflerden meydana gelen iç içe geçmiş üç kare form vardır. Kare formlardan dıştaki atlamalı olarak sıralan kırmızı renkli oval ve makara benzeri motiflerden, ortadaki atlamalı olarak silme ve zikzak

formunda uzayan mavi renkli çıtadan oluşurken içteki kırmızı renkli baklava formlarından oluşur. İçteki kare formun ortasında iç içe geçmiş dört dairesel form görülür. Dairesel formlar, dıştan içe doğru sırasıyla yeşil renkli "C'' formlarından, ajur tekniğinde yapılan yeşil renkli ve "S'' formlu kıvrımlardan, ajur tekniğinde yapılmış çiçek yaprağına benzer mavi renkli motiflerden ve kırmızı renkli çiçek motifinden meydana gelir. Söz konusu motifler dışında kalan tüm tavan yüzeyi, mavi, kırmızı ve yeşil renkli ince çıtaların oluşturduğu "H'' formuna benzer geometrik desenlerle hareketlendirilmiştir.

3.1.3.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Bu müdahaleler şöyledir;

1- Batı cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
2- Son cemaat yeri oluşturan sütunlar üzerine ahşap tabla eklenen ikinci bir kat meydana getirilmiştir.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Harim giriş kapısı orijinal değildir.
5- Ahşap pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
6- Son cemaat yerinin batı duvarına minare girişi sağlayan kapı açılmıştır.
7- Minber üzerindeki kitabeden anlaşılacağı üzere sonradan eklenmiştir.
8- Mahfil kuzey duvarında, son cemaat yeri üzerinde oluşturulan ek bölüme geçişi sağlayan kapı açılmıştır.

3.1.4. Orta Mahalle Merkez Camii

Şekil No: 21-26
Çizim No: 4

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Orta mahallesinde bulunmaktadır. Doğu cephenin kuzey köşesinde bulunan kare formlu mermer kitabeye göre cami 1800 yılında inşa edilmiştir. Banisi bilinmeyen yapının mimarı Ali Bahat'dır. Yakın dönemde Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılan cami ibadete açıktır.

3.1.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altında yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide, taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde mahalle yolu, doğusunda avlu, batısında ve güneyinde ise komşu araziler vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.88x8.32 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 13.34x9.78 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.4).

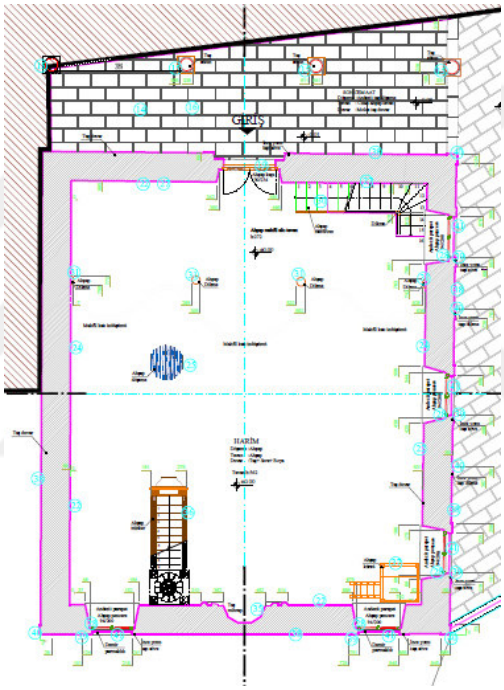

Çizim 3.4. Orta Mahalle Merkez Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.21. Orta Mahalle Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey yönde, dairesel kesitli, serbest dört taş sütünün oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Sütunlar, kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Batı yönden kapalı, doğu yönden ise açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Batıda yöndeki sütun oldukça kısa olup, mahalle yolunu destekleyen taş duvar üzerine oturmaktadır (Şekil 3.21).

Caminin biri harime, diğeri ise mahfile girişi sağlayan iki kapısı vardır. Kuzey cephe ekseninde yer alan harim giriş kapısı 1.21 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı dikdörtgen formlu ve basık kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.22). Kuzey cephe ekseninin doğusunda yer alan mahfil giriş kapısı dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı olup 1.02 m genişliğindedir. Söz konusu kapıya, mahalle yolu ile kapı arasına yerleştirilen ahşap köprüden ulaşılır.

Şekil 3.22. Orta Mahalle Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, yedisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü doğu cephede, ikisi güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçü, doğu cephede, ikişer tanesi ise güney ve batı cephededir. Pencereler dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ahşap doğramalıdır. Ancak doğu cephe ekseninde ve eksenin güneyinde bulunan pencereler dikdörtgen formludur. Doğu cephedeki

pencereler ile güney cephenin harim katında bulunan pencereler demir parmaklıklara sahiptir. Harim katındaki pencereler 93 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 73 cm genişliğindedir. Pencerelerin söve ve kemerleri, cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür.

Batı cephenin kuzey köşesinde konumlandırılan minare, sekizgen kaideye, çokgen gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye giriş, mahfil kapısına ulaşımı sağlayan ahşap köprünün batısında bulunan 70 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış, dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Kuzeybatı köşede yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap boğumlarla oluşturulan müezzin mahfili vardır (Şekil 3.23).

Şekil 3.23.Orta Mahalle Merkez Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır.1 m genişliğindeki mihrap nişi, 44 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.24).

Şekil 3.24. Orta Mahalle Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 78 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.88 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.25).

Şekil 3.25. Orta Mahalle Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan 90x90 cm boyutlarındaki sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün, tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu mevcuttur. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.26).

Şekil 3.26. Orta Mahalle Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Mahfil katına, kuzey cephedeki kapıdan girilir. Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak çıkıntı yapar. Yanlardaki çıkıntılar kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.30 m çıkıntı yaparken, ortadaki 3.70 m yapar. Mahfilin üzeri düz ahşap tavanla örtülü olup, tek sıra boğumlardan meydana gelen 45 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır.

3.1.4.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, cephe köşelerinde, mihrapta, saçak silmelerinde, son cemaat yerini oluşturan sütunlarda, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda, mahfili taşıyan sütunlarda, kapı kanatlarında ve pencere doğramlarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.1.4.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Harim giriş kapısı, iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Orijinal olmayan kapı kanatları kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlar elde edilmiştir. Son cemaat yerini oluşturan sütunların kare kesitli başlıkları kabartma tekniğinde yapılan yaprak motifleriyle bezenmiştir. Yaprakların uçları içe doğru kıvrım yapıp volüt şeklini almıştır. Sütun gövdelerinin her iki ucunda birer bilezik yer alır.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında birer sütünce vardır. Batı yöndeki sütünce yarım daire, doğu yöndekinin bir kısmı yarım daire, bir kısmı ise kare formludur. Sütünceler kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen kare kesitli başlıklara sahiptir. Sütünce gövdeleriyle başlıkları arasında süsleme şeritleri mevcuttur. Büyük oranda tahrip olan süsleme şeritleri yiv ve uçları volüt şeklinde nihayetlenen yapraklardan meydana gelir. Mihrap nişi iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan yiv ve halat motifli ikişer süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Niş belli bir noktaya kadar yaldız renkli şeritle çevrilidir. Alttan ikinci ve üçüncü sıradaki kademelerin yüzeyi tek sıra halinde uzayan yaldız renkli yaprak motifleriyle bezenmiştir. Yaşmak yüzeyinde yaldız renkli çiçek motifi bulunur. Çiçeğin her iki yanına yine yaldız renkli birer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Alttan ikinci sıradaki kademenin her iki yanında yaldız renkli birer yaprak motifi, üçüncü sıradaki kademenin her iki yanında gülbezek benzeri yaldız renkli birer motif bulunurken, yaşmağın her iki yanında yine yaldız renkli birer bitkisel motif bulunur. Sütünce başlıklarının arasındaki yüzeyde, yan yana yerleştirilmiş oval formlu iki yazı panosu görülür. Yaldız çerçeveli panoların içerisinde, kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Panoların her iki yanında yaldız renkli birer yaprak motifi vardır. Mihrap kaidesi üzerinde, dilimli sivri kemer formlu taç bulunur. Tacın yüzeyi hafif çökertilerek oval formlu iki yazı panosu meydana getirilmiştir. Sol yöndeki pano içerisinde, kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle ‘‘الله جلَّ جَلالُهُ

/Allah Celle Celaluhu'' yazarken, sağ yöndekinde '' محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazar. Panoların altında ve üstünde, tacın ise sağ ve sol alt köşesinde yaldız renkli birer yaprak motifi mevcuttur (Şekil 3.24).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Doğu ve batı yan aynalığın yüzeyi çökertilerek iç içe geçmiş iki üçgen form elde edilmiştir. İçteki üçgen formların yüzeyi, sol alt köşedeki vazodan çıkan asma dalıyla tezyin edilmiştir. Kabartma tekniğinde yapılan asma dallarının üzerinde asma yaprakları ve üzüm salkımları görülür. Tek sıra minber korkuluğunun ortasında, ince çıtalar vasıtasıyla dikdörtgen formlu pano oluşturulmuş ve oluşturulan bu panonun içerisine kabartma tekniğinde yapılan bitkisel motif yerleştirilmiştir. Söz konusu panonun sağından ve solundan çıkıp, korkuluk yüzeyi boyunca uzayan yine birer bitkisel motif vardır. Korkuluktaki motifler, ahşap silmeyle dört yönden çevrilidir. Korkulukla girişin birleştiği noktalarda, üst kenarı dilimli olarak nihayetlenen üçgen formlu birer ahşap köşebent bulunur. Köşebentlerin alt tarafında, içerisi bitkisel motifle bezenmiş üçgen form mevcuttur. Üçgen formun üzerindeki yüzey, çapraz olarak uzayan çizgilerle hareketlendirilmiştir. Yan aynalıklar ile süpürgelikler tek sıra halinde paralel olarak uzayan boğumlarla birbirinden ayrılmıştır. Süpürgeliklerin yüzeyinde, dikdörtgen formlu ve kaş kemerli üç açıklık vardır. Kaş kemerler yaprak formludur. Kemerlerin aralarında birer çiçek motifi bulunmaktadır. Açıklıkların arasındaki yüzeylerde, saçaklı pencere formunda birer motif yer alır. İçleri çapraz olarak uzayan çizgilerle doldurulan pencere benzeri motiflerin üzerinde yapraklarla oluşturulan sivri kemer formlu birer alınlık vardır. Açıklıkların kuzeyindeki yüzey çökertilerek dikdörtgen formlu çerçeve elde edilmiştir. Çerçevenin içerisi, kabartma tekniğinde yapılan çiçek motifiyle tezyin edilmiştir. Dolap açıklığının kenarlarında farklı formlarda geometrik desenler mevcuttur. Dolap açıklığının üzerinde, dikdörtgen formlu pano bulunmaktadır. Panonun içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış çiçek motifi görülür. Panonun sağ ve sol alt köşelerinde birer kare form, üst köşelerinde ise sarkıt şeklinde çiçek motif yer alır. Minber köşkü, boğumlu desteklere sahiptir. Desteklerin ayak ve başlıklarında yaprak motifleri vardır. Söz konusu desteklerin altın ve üstünde stilize edilmiş birer lale motifi bulunur. Köşk korkuluklarında ve açıklıkların kemerinde bitkisel motifler mevcuttur. Köşk üzerine yerleştirilen soğan kubbe formundaki külahın yüzeyi, üzerinde çivi başlığına benzer kabaralar bulunan kuşaklarla eşit parçalar bölünmüştür. Külahın her iki yanında ve

önünde, üçgen formlu ahşap korkuluk görülür. Minber girişinin her iki yanında birer sütünce görülür. Sütünce ayakları boğumluyken, başlıkları koçboynuzu formundadır. Giriş kemerinin köşelikleri bitkisel motiflerle süslüdür. Minber tepeliğinin ortasında güneş benzeri motifi bulunur. Bu motifin her iki yanında "S'' formunda uzayan birer kıvrık dal yer alır. Kıvrık dallar üstten birbirine yakın şekilde nihayetlenir. Güneş benzeri motifin altında oval formlu yazı panosu vardır. Pano içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle "شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ"/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)''yazar. Söz konusu yazının sağ üst köşesinde "١٣٦٢'', sol üst köşesinde ise "1946'' yazar. Hicri ve miladi olarak yazılan tarihler muhtemelen minberin camiye eklendiği tarihtir. Panonun her iki yanında çıkıp "S'' formlu kıvrımlara doğru uzayan birer bitkisel motif bulunmaktadır (Şekil 3.25).

Gerek harim, gerekse mahfil tavanının yüzeyinde, ince çıtalarla oluşturulmuş, uzun ve dar dikdörtgen formlar görülür. Farklı büyüklükteki formlardan bazılarının içerisine, konsol benzeri ahşap parçalar yerleştirilmiştir. Tavan yine konsol benzeri ahşap parçalarla dört yönden çevrilidir.

Harim doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına, bakır malzemeli yazı levhaları asılmıştır. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'',"أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla " الله جلَّ جَلاَلُهُ /Allah Celle Celaluhu'', " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "*علی رضي الله عنه*/Ali Radıyallahu anh'' ve "*حسين رضي الله عنه*/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar.

3.1.4.4. Onarımlar

Cami, yakın dönemde kapsamlı bir onarım geçirmiştir. Söz konusu onarımda yapılan işler şöyledir;

Avluda;

1- Avlu doğu ve kuzey girişine restorasyon projesi doğrultusunda ferforje kapı yapılması

2- Avluda yer alan muhdes yapı ve şadırvanın restorasyon projesi doğrultusunda kaldırılması
3- Son cemaat mekânının kuzeyinde yer alan moloz taş duvarın restorasyon projesi doğrultusunda ortaya çıkarılması ve duvarın uzantısı şeklinde avlu kuzeyine restorasyon projesi doğrultusunda moloz taş duvar yapılması, duvarlar üzerine moloz taş harpuşta yapılması
4- Son cemaat mekânı kuzeyinde yer alan taş duvarın kuzeyinde yer alan yol kotunun yüksek oluşundan dolayı yaşanabilecek su problemlerinin önlenebilmesi için, bu duvarın kuzeyine restorasyon projesi doğrultusunda drenaj yapılması ve duvar güney yüzeyinde yer alan seramik kaplamalar sökülmeden bu yüzey üzerine 3cm andezit taş kaplama yapılması
5- Son cemaat mekânı kuzeyinde yer alan taş duvarın kuzey yüzeyinde sıva raspası ve mekânik yöntemlerle yüzey temizliği yapılması, bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi, derzlerin horasan harcı ile hemyüz derz olacak şekilde yenilenmesi
6- Avlu döşeme kaplamasının sökülmesi ve avlu betonunun kırılması, restorasyon projesi doğrultusunda gerekli hafriyat çalışmalarının yapılması, kum çakıl serilmesi (5cm), blokaj döşenmesi (15cm), grobeton dökülüp (10cm) üzerinin 6cm andezit taş ile döşenmesi(oluşturulacak ıslak hacim üzeri hariç)
7- Avlu alt kotunda bulunan ıslak hacimlerin yıkılması, restorasyon projesi doğrultusunda yeni ıslak hacimlerin oluşturulması
8- Oluşturulacak ıslak hacimlerin üzerine restorasyon projesi doğrultusunda su yalıtımı yapılması, yalıtımın üzerine geotekstil keçe serilerek koruyucu beton dökülmesi ve üzerinin 4cm andezit taş ile döşenmesi
9- Avludan alt kota iniş için restorasyon projesi doğrultusunda merdiven yapılması ve basamakların andezit taşla (4cm basamak, 3cm rıht)kaplanması
10- Islak hacimlerin etrafına ve cami batı cephesine restorasyon projesi doğrultusunda drenaj imalatı yapılması
11- Avlu çevresine restorasyon projesi doğrultusunda ferforje korkuluk yapılması korkulukların iki kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması

12- Avluda yer alan ağacı çevreleyen bordürün sökülmesi, yerine 10x10x50 cm boyutlarında yonu taşı bordür yapılması
13- Avlu kotu altında yer alan taş duvarda gerekli raspa ve mekânik yöntemlerle yüzey temizliği işlemlerinin yapılması, derzlerin hemyüz derz olacak şekilde yenilenmesi
14- Son cemaatte yer alan muhdes elemanların (ara kat döşemesi, merdiven, bölücü duvar, vb.) restorasyon projesi doğrultusunda kaldırılması
15- Son cemaatte yer alan taş sütunlarda mekânik yöntemlerle yüzey temizliği yapılması ve sütunların bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
16- Döşeme kaplaması sökülerek zemin araştırması yapılması, orijinal taş dokuya rastlanırsa bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi kaydıyla orijinal döşemenin korunması, aksi taktirde gerekli hafriyat çalışmalarının yapılması, kum çakıl serilmesi (5c), blokaj döşenmesi (15c), grobeton dökülüp(10cm) üzerinin 6cm andezit taş ile döşenmesi
17- Minareye girişi sağlamak amacıyla restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan asma kat yapılması, bu katın kenarına sert ağaçtan ahşap korkuluk yapılması
18- Tavanın restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi

Harimde;

19- Harim giriş kapısının restorasyon projesi doğrultusunda yenilenmesi
20- Harim kuzey üst kat duvarının restorasyon projesi doğrultusunda orijinal taş örgü karakterinde örülerek tamamlanması
21- Harim kuzey üst kat duvarında yer alan ve sonradan kapatılan kapı boşluğunun 2. dönem restitüsyonu doğrultusunda açılması, restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan kapı yapılması
22- Tüm iç beden duvarlarında sıva raspası yapılması, bozuk taşların ve varsa ahşap hatılların orijinali doğrultusunda yenilenmesi, ardından horasan harcı ile sıva altı dolgusu ve sıva yapılması ve yüzeylerin su bazlı plastik boya ile boyanması
23- Duvarlarda var olan strüktürel çatlakların, bağlayıcı madde enjeksiyonu, dikiş ve kısmi söküm-yapım yöntemlerinden biri veya birkaçı ile onarılması
24- Duvarlarda yer alan lambri kaplamaların sökülmesi

25- Ahşap döşemenin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
26- Ahşap tavanın raspa edilmesi bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
27- Harim kuzey duvarında yer alan muhdes pencere ve dolap nişinin restorasyon projesi doğrultusunda orijinal derz örgü karakterinde örülerek tamamlanması
28- Mevcut pencere doğramalarının (kuzey hariç) sökülerek restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi, 4+4 mm ısı cam takılması
29- Pencere parapetlerinin mermer kaplamalarının sökülmesi, yerine 3 cm andezit taş kaplama yapılması
30- Mahfile çıkış için restorasyon projesi doğrultusunda 1. sınıf çam kerestesinden merdiven yapılması
31- Ahşap mahfil direklerinin raspa edilmesi, bozuk olanların orijinali doğrultusunda yenilenmesi
32- Mahfil alınlığı ve korkuluklarda boya raspası yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda onarılması
33- Mahfil döşemesinin restorasyon projesi doğrultusunda 1. sınıf çam kerestesinden yenilenmesi
34- Mahfil altı tavanının restorasyon projesi doğrultusunda 1. sınıf çam kerestesinden yenilenmesi
35- Mihrapta boya raspası yapılması, orijinal taş yüzeylerin ortaya çıkarılması, horasan harcı ile derz onarımlarının yapılması, süslemeli yüzeylere imitasyon altın varak kaplanması
36- Ahşap minberin korunması, gerekli sağlamlaştırmalarının yapılması
37- Restorasyon projesi doğrultusunda tip ahşap kürsü yapılması

Cephelerde;

38- Cami dış beden duvarlarında sıva raspası ve mekânik yöntemlerle yüzey temizliği yapılması, bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi, derzlerin horasan harcı ile hemyüz derz olacak şekilde yenilenmesi
39- Sövelerin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
40- Taş kornişlerin ve köşe taşlarının bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
41- Pencere parmaklıklarının raspa edilmesi ve parmaklıklar üzerine bir kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası sürülmesi

Çatıda;

42- Kiremitlerin toplanması
43- Ana taşıyıcı kirişlerden bozuk olanların restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi
44- Çatı arasına rendesiz çam ile kaplama yapılması
45- Kiremit altı kaplamasının üzerine bitüm esaslı kiremit altı yalıtım levhası serilmesi ve üzerinin klasik tip oluklu kiremit döşenmesi
46- Çatı arasına 10 cm cam yünü şilte serilmesi
47- Çatının kuzey ucuna restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan ahşap silme ve saçak alın tahtası yapılması
48- Mevcut yağmur iniş ve borularının sökülmesi, yerlerine boyalı galvanizli sacdan yağmur oluk ve iniş boruları yapılması

Minarede;

49- Minarede gerekli sıva onarımlarının yapılması ve minare yüzeyinin iki kat grenli boya ile boyanması
50- Minare ana giriş kapısının restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi
51- Şerefe kapılarının demir doğramalı olarak yenilenmesi, kapı yüzeylerinin bir kat antipas iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması
52- Külahta yer alan sac örtünün sökülmesi, restorasyon projesi doğrultusunda 1,5 mm kalınlıkta kurşun kaplama yapılması
53- Bakır alem yapılması

3.1.5. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii

Şekil No: 27-33

Çizim No: 5

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Derecik mahallesinde bulunmaktadır. Cami, son cemaat yeri giriş kapısı üzerinde yer alan dikdörtgen formlu, mermer kitabeye göre H.١٢١٨ -1218/M.1802 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.1.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin doğusunda, batısında ve güneyinde hazire, kuzeyinde ise avlu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 11.10.10.40 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 16.50x11.84 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Son cemaat yeri içerisinde bulunan minare, harimin kuzeydoğu köşesine bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.5).

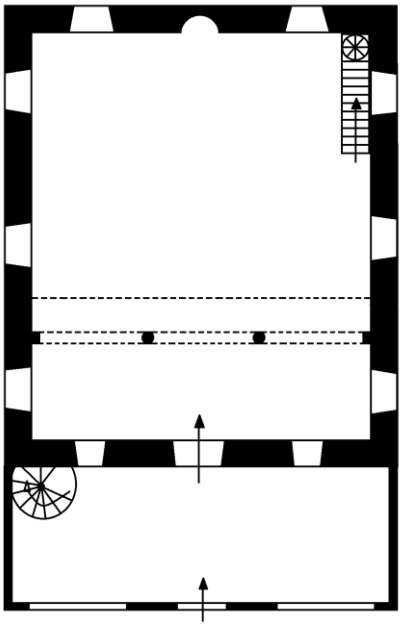

Çizim 3.5. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii Plan

Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfil ile birleştirilmiştir. Son cemaat yerine giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.37 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı üzerinde, demir malzemeli sundurma görülür. Sundurma duvara monte edilen demir ayaklar üzerine oturmaktadır.

Şekil 3.27. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii Genel Görünüm

Son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde biri doğu cephede, ikisi ise kuzey cephede olmak üzere üç pencere yer alır. Doğu cephedeki pencere 90 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır. Giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilen kuzey cephedeki pencereler ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap doğramalı olup, 2.70 m genişliğindedir.

Mahfile eklenen bölümün doğu cephesinde bir, kuzey cephesinde ise üç pencere görülür. Doğu cephedeki pencere dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıyken, kuzey cephedekiler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap doğramalıdır.

Harime giriş, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı 1.07 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.28).

Şekil 3.28. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyende olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin yine üçer tanesi doğu ve batı cephede, diğer ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Söz konusu pencerelerin söve ve kemerleri cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Harim katındaki pencereler 93 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 63 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi bulunur (Şekil 3.27).

Son cemaat yerindeki minare kuzeydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Dairesel kesitli kaideye sahip minarenin spiral gövdesi son cemaat yeri ve mahfil katı boyunca devam edip, çatı örtüsünü delerek yükselmektedir. Tek şerefeli minareye giriş, kaidenin batı yüzünde bulunan 55 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört sütunun taşıdığı mahfil vardır. Duvara dayandırılan betonarme

malzemeli sütunlar kare kesitli, serbest olarak konumlandırılan taş sütunlar ise dairesel kesitlidir. Taş sütunlar kare kesitli başlıklara sahiptir. Kuzeybatı köşede yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap boğumlardan oluşan müezzin mahfili bulunur (Şekil 3.29).

Şekil 3.29. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 1.06 m genişliğindeki mihrap nişi, 44 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.30).

Şekil 3.30. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.28 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minberin, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.31).

Şekil 3.31. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Dört kademe halinde yukarıya doğru genişleyen kürsüye, batı yönünde yer alan dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.32).

Şekil 3.32. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi hafif çökertilerek dikdörtgen formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.33).

Şekil 3.33. Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, batı cephenin kuzey köşesinde yer alan 98 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir. Kapının önünde, üzeri üç omuz kırma çatı ile örtülü sahanlık vardır. Sahanlığa, batı yönündeki üç basamaklı merdivenden ulaşılır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 8.40 m çıkıntı yapar. Üzeri düz tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 70 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında ikisi

taş, ikisi ise betonarme malzemeli dört sütun mevcuttur. Dairesel kesitli taş sütunlar mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmıştır. Dairesel kesitli ve betonarme malzemeli diğer sütunlar ise arkada yer alır. Bu iki sütun mahfil genişletildiğinde eklenmiştir. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.1.5.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrapta, harim ve mahfil katının ön kısmındaki sütunlarda taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfil korkuluğunda, tavanda, harim giriş kapısının kanatlarında, pencere doğramlarında ve minare gövdesinde ahşap malzeme, kuzey cepheye eklenen iki katlı bölümde, mahfilin arka kısmındaki sütunlarda ve mahfilde betonarme malzeme, minare gövdesinin kaplamasında sac malzeme, son cemaat yeri ve mahfil giriş kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca yapının gerek dış cephesi, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş tekniği, tavanda çıtakari tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.1.5.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Son cemaat yeri giriş kapısı üzerinde bulunan mermer kitabenin ortasında yaldız renkli tuğra, tuğranın her iki yanında ise yaldız çerçeveli birer yazı madalyonu bulunur. Sağ yöndeki madalyon içerisinde yaldız renkli harflerle ‘‘الله /Allah’’ yazarken, sol yöndekinde ‘‘محمد /Muhammed’’ yazar.

Minare şerefesinin altında, üç sıra süsleme şeridi vardır. Sarkıt şeklindeki süsleme şeritlerinden altta ve üstte olanı, tek sıra halinde uzayan yarım dairelerden ortadaki ise testere ağzı motifinden meydana gelir.

Harim giriş kapısı, dikdörtgen formlu ve taş malzemeli kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaide yüzeyinde, kapıyı üç yönden çevreleyen yaldız renkli silme yer alır. Orijinal olmayan kapı kanadının yüzeyi çökertilerek üst üste konumlandırılmış üç dikdörtgen form elde edilmiştir. Elde edilen formların içerisi, yan yana ve üst üste yerleştirilen altıgenlerle bezenmiştir. Altıgenler, çapraz olarak

uzayan çizgilerle eşit büyüklükteki altı parçaya bölünmüştür. Kapı kemerinin köşeklikleri yaldıza boyanmıştır.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, tavanda, harim duvarlarında ve orijinal taş sütunlarda toplanmıştır.

Mihrap kaidesinin her iki yanında birer sütünce mevcuttur. Yarım daire kesitli sütünceler kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Sütünce başlıkları, paralel olarak uzayan yaldız renkli silmeyle birbirine bağlanmıştır. Sütünce gövdelerin her iki ucunda yaldız renkli ve halat desenli birer bilezik vardır. Kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen, kare kesitli sütünce başlıkları üç sıra süsleme şeridiyle bezenmiştir. Süsleme şeritlerinden alttaki ikisi yaldız renkli yivlerden, üstteki ise yine yaldız renkli iki koçboynuzundan ve bir yaprak motiften meydana gelir. Mihrap nişi yaldız renkli iki silmeyle üç yönden çevrilidir. Nişin kenar hatları yaldız renkli ince çizgiyle belirginleştirilmiş ve yaşmak yüzeyi tamamıyla yaldıza boyanmıştır (Şekil 3.30).

Orijinal olmayan ahşap minberin aynalık, korkuluk ve süpürgelik yüzeyi dikdörtgen veya üçgen formlu panolara ayrılmış ve panoların içerisi harim giriş kapısında olduğu gibi yan yana, üst üste yerleştirilen altıgenlerle bezenmiştir. Altıgenler çapraz olarak uzayan çizgilerle altı eşit parçaya bölünmüştür. Benzer süslemeler köşk korkuluğunda da görülmektedir. Köşk üzerine yerleştirilen külahın yüzeyi de altıgenlerle tezyin edilmiştir. Külah, ağaç benzeri ahşap dikitlerden meydana gelen korkulukla çevrilidir. Minber girişi üzerinde dikdörtgen formlu tepelik bulunur. Tepeliğin yüzeyi hafif çökertilerek dikdörtgen formlu yazı panosu elde edilmiştir. Pano içerisinde yaldız renkli harflerle‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ /Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazar (Şekil 3.31).

Ahşap tavanın yüzeyi hafif çökertilerek dikdörtgen formlu göbek oluşturulmuştur. Söz konusu göbeğin köşelerine, üçgen form oluşturacak şekilde ahşap çıtalar uzatılarak ortada sekizgen meydana getirilmiştir. Sekizgenin ortasında ahşap malzemeli yıldız mevcuttur. Gerek sekizgenin içerisi, gerekse tavan yüzeyi mihraba paralel veya dikey olarak uzayan ahşap çıtalarla hareketlendirilmiştir.

Mahfili taşıyan sütunların gövdesinde, yaldız renkli iki bilezik bulunur. Sütunların ayak ve başlıkları yaldız renkli çizgilerle boyanmıştır. Benzer şekilde

mahfil katındaki orijinal sütunların ayak ve başlıkları da yaldız renkli çizgilere hareketlendirilmiştir.

Harim doğu, batı ve güney duvarda yer alan harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında yazı kuşağı vardır. Batı duvardan başlayan yazı kuşağı güney duvar boyunca devam edip doğu duvarda son bulur. Kuşak içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle "Esma'ül Hüsnâ'' yazar. Yazı kuşağı üzerinde sarı çerçeveli levhaları mevcuttur. Levhaların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla " أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'', "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar. Güney duvardaki "الله/Allah'' ve "محمّد/Muhammed'' yazılı levhaların arasında dikdörtgen formlu yazı panosu görülür. Pano içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle " فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazar. Mahfi katı seviyesindeki pencerelerin bazıları, alçı şebekeli vitraylara sahiptir.

3.1.5.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde farklı dönemlerde yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye betonarme malzemeli son cemaat yeri eklenmiş ve mahfil katı son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir.
2- Harim giriş kapısı, minber ve vaaz kürsüsü sonradan elenmiştir.
3- Mahfil girişi, batı cephenin kuzey köşesine alınmıştır.
4- Minare saç malzemeyle kaplanmıştır.
5- Mahfil katı seviyesindeki bazı pencerelere alçı şebekeli vitraylar monte edilmiştir.
6- Kuzey cepheye son cemaat yeri eklendiği için, çatı yenilenip, bu kısmın üzerine doğru genişletilmiştir.

7- Gerek dış cephe, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

3.1.6. Kayalar Mahallesi Camii

Şekil No: 34-38

Çizim No: 6

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Kayalar mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Tescil fişinden yer alan bilgilerden caminin1827 yılında inşa edildiğini öğreniyoruz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.1.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide, taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu, doğusunda ve güneyinde mahalle yolu, batısında ise kuran kursu, bayan mescidi ve hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.67x6.20 m dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 11.74x7.50 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, kuzeybatı yönde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.6). Caminin kuzeyindeki avluya, doğu yöndeki beş basamaklı merdivenden çıkılır.

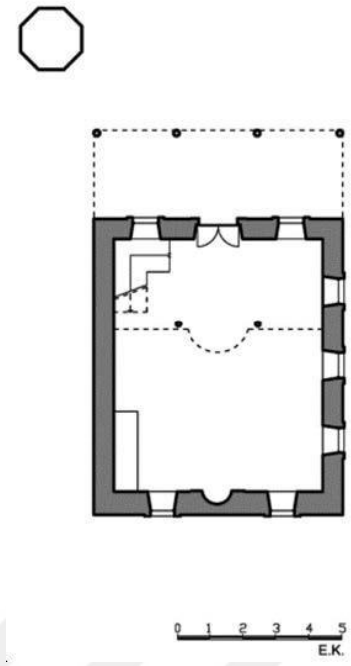

Çizim 3.6. Kayalar Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Yapının kuzeyinde, çokgen kesitli, serbest dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Doğu ve batı yöndeki gözlerin zemin kotu, orta göze göre biraz yüksek tutulmuştur. Sütunların arası yaklaşık 60 cm yüksekliğindeki boğumlardan oluşan ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.34).

Şekil 3.34. Kayalar Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde görülen 1.08 m genişliğindeki dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir.

Caminin cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü doğu cephede, ikişer tanesi ise güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki üç pencerede doğu cephede yer alır. Pencerelerin tümü 77 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Pencerelerin söve ve lentoları cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Söz konusu pencereler dışında batı cephenin mahfil katı seviyesinde üç pencere daha vardır. Ancak kuran kursu ve bayan mescidi olarak kullanılan yapı bu cepheye bitişik olarak inşa edildiği için pencereler işlevini kaybetmiştir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir (Şekil 3.34).

Camini üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Dört cephede de yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Kuzeybatı yönde yer alan minare, altıgen kaideye, yivli spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin güneye bakan yüzünde bulunan 85 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, çokgen kesitli, serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.35).

Şekil 3.35. Kayalar Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 86 cm genişliğindeki mihrap nişi, 34 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.36).

Şekil 3.36. Kayalar Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 71 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.40 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, kaş kemerli giriş açıklığı bulunmaktadır (Şekil 3.37).

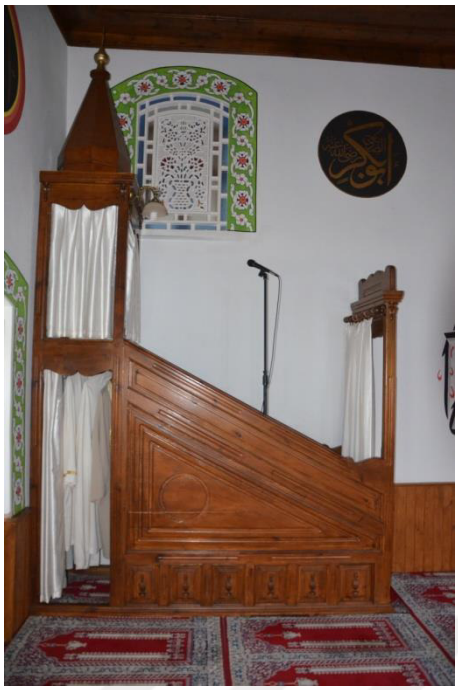

Şekil 3.37. Kayalar Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan kare kesitli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğa sahip kürsüye, batı yönündeki üç basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.38). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Şekil 3.38. Kayalar Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Mahfil katına, kuzeybatı köşesindeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 99 cm genişliğindeki merdiven, on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.72 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında, 39 cm derinliğinde, yarım oval formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, yaklaşık 60 cm yüksekliğindeki boğumlardan oluşan korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış, çokgen kesitli iki ahşap sütun görülür. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.1.6.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, cephe köşelerinde, mihrapta, pencere söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, sütunlarda, tavanlarda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında ve saçakta ahşap malzeme, minarede betonarme malzeme, minare kapısında plastik malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde kalemişi tekniği, mihrap, minber ve vaaz kürsüsündeki süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

23.1.6.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve lentoları duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır.

Minarede ise şerefe altı yıldız benzeri motiflerle doldurulmuştur. Yıldızların arasında çokgen formlu sarkıtlar bulunur. Şerefe korkuluğu kare formlu panolara ayrılmış ve panoların içerisi ajur tekniğinde yapılan iç içe geçmiş geometrik motiflerle doldurulmuştur. Yivlerle hareketlendirilen minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik vardır.

Harimdeki süsleme unsurları duvarlarda, mihrapta ve minberde toplanmıştır. Doğu, batı ve güney duvarda niteliksiz kalemişi bezemeler görülür. Harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler, yeşil zemin üzerine beyaz siyah ve kırmızı renklerle yapılan bitkisel motiflerin oluşturduğu süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelere alçı şebekeli vitraylar monte edilmiştir. Doğu batı ve

güney duvarda, mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış ikişer yazı madalyonu yer alır. Madalyonlarda siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Güney duvardaki madalyonlar kırmızı, turuncu ve sarı renkli çerçeveye sahiptir. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه /Ömer Radıyallahu anh’’ ve ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ yazar. Batı duvar ekseni üzerinde müsenna tekniğinde yazılmış yazı istifi bulunmaktadır. Söz konusu istifte beyaz zemin üzerine siyah ve kırmızı renk harflerle ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ /Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazar.

Mihrap kaidesinin her iki yanında, silmelerden meydana gelen birer sütünce vardır. Sütünceler kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Sütünce ayakları yivlerle, başlıkları ise kıvrımlarla bezenmiştir. Mihrap nişinin kademeleri, paralel olarak uzayan, farklı türdeki süsleme şeritleriyle bezenmiştir. Söz konusu süsleme şeritlerinden en altta olanı, tek sıra halinde uzayan iç içe geçmiş baklava formlarından, alttan ikinci sıradaki balıksırtı motifinden, üçüncü sıradaki yan yana sıralanan iç içe geçmiş ikişer üçgen formdan, dördüncü ve beşinci sıradakiler ise yivlerden meydana gelir. Niş kemerinin üzerine, ucunda hilal bulunan alem motifi yerleştirilmiştir. Alem motifinin her iki yanında, birer ay yıldız motifi görülür. Kemerin her iki yanından çıkıp, alem ve ay yıldız motiflerinin yanında yukarıya doğru yükselen birer çiçek motifi mevcuttur (Şekil 3.36).

Minberin üçgen formlu yan aynalığının ortasında, oyma tekniğinde yapılmış dairesel form vardır. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek, yan yana sıralanmış altı dikdörtgen pano oluşturulmuştur. Panoların içerisine, kabartma tekniğinde yapılmış, boğum benzeri birer motif yerleştirilmiştir.

3.1.6.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı 2006 tarihli bir onarım kaydına rastladık. Söz konusu onarım kaydındaki müdahale kararları şöyledir;

1- Cami çatı konstrüksiyonunun yenilenmesi, yalıtım yapılması ve çatı örtüsünün klasik tip renkli kiremit olarak değiştirilmesi
2- Cami içinde ve dışında boyalı ahşap yüzeylerin raspa yapılması ve koruyucu pinoteks sürülmesi
3- Cami içindeki ahşap pencere ve kapı doğramalarının orijinali göre yenilenmesi
4- Cami ahşap tavanının orijinaline göre yenilenmesi
5- Cami içindeki sıva, boya ve badana yüzeylerinde gerekli raspa ve tamamlama işleri yapıldıktan sonra yeniden boyanması
6- Cami dışındaki sıvaların sökülerek, orijinal taş kaplamanın ortaya çıkarılması

3.1.7. Şinik Mahallesi Camii

Şekil No: 39-43

Çizim No: 7

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Şinik mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yer alan vakıf eski eser fişine göre cami 1862 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete kapalıdır.

3.1.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide, taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde mahalle yolu, doğusunda komşu arazi, güneyinde ve batısında ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.05x8.17 m, dış hatları ise 10.35x9.47 m boyutlarındadır. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, kuzeybatı köşede camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.7).

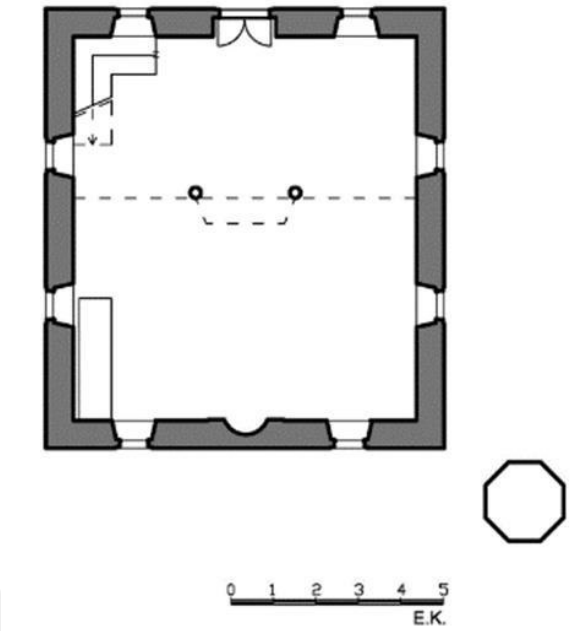

Çizim 3.7. Şinik Mahallesi Camii plan (Kazaz'dan)

Caminin kuzey cephesinde iki giriş kapısı vardır. Kuzey cephe ekseninde bulunan ana giriş kapısı, 1.07 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kuzey cephenin batı köşesinde görülen kapı ise mahfil katına çıkışı sağlayan merdivene açılmaktadır. Orijinalinde pencere olan kapı 88 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.39).

Şekil 3.39. Şinik Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu, batı ve güney cephede, biri ise kuzey cephede yer alırken, mahfil

katı seviyesindeki pencereler, her cephede birer tane olacak şekilde, doğu, batı, güney ve kuzey cephededir. Harim katındaki pencereler, cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak, mahfil katı seviyesindekiler ise cephe eksenleri üzerine yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşa doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 88 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 68 cm genişliğe sahiptir. Söz konusu pencereler cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu alanların içerisine yerleştirilmiştir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Caminin üzeri kırma çatı ile örtülüdür (Şekil 3.39). Kuzeybatı köşede bulunan minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin doğu yüzünde yer alan 56 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, dairesel kesitli, serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Dairesel kesitli sütunların, kare kesitli başlıkları bulunur. Sütunlarla harim duvarları arası yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.40).

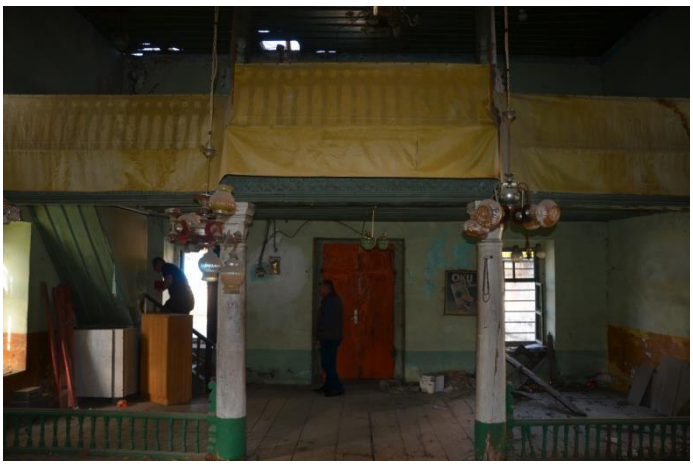

Şekil 3.40. Şinik Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunmaktadır. 1 m genişliğindeki mihrap nişi, 47 cm derinliğindedir. On kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üç dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.41).

Şekil 3.41. Şinik Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşa minber görülür. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.90 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, kaş kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.42).

Şekil 3.42. Şinik Mahallesi Camii Minber

Orijinal olamayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye batı yönündeki üç basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.43).

Şekil 3.43. Şinik Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Mahfi katına kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 90 cm genişliğindeki merdiven on üç basamaklıdır. Kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.60 m çıkıntı yapan mahfilin, mihrap aksında, 72 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 58 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Mahfil katının ön kısmında, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütun yer alır. Dairesel kesitli sütunların, kare kesitli başlıkları vardır. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.1.7.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, minarede betonarme malzeme, minare kapısında ve pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Cami dıştan muhdes malzeme ile kaplanmış, harim duvarları ise sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.1.7.3. Süsleme

Caminin dışında yalnızca kuzey cephede süsleme unsuru görülür. Ancak süslemeler büyük oranda tahrip olmuştur. Harim giriş kapısı üzerinde güneş benzeri motif bulunur. Harim katındaki pencerelerin üzerinde ve mahfil katı seviyesindeki

pencerenin her iki yanında birer yazı panosu vardır. Dikdörtgen formlu ve mavi çerçeveli panoların içerisindeki yazılar tahrip olduğu için okunamamaktadır. Üst üste konumlandırılan panoların arasında vazodan çıkan çiçek motifleri mevcuttur.

Minarenin şerefelerinin altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen testere ağzı motifli süsleme şeritleri ile doldurulmuştur. Şerefe altlarında ve gövdenin alt ucunda birer bilezik vardır.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, mahfilde ve harim duvarlarında toplanmıştır. Harim doğu, batı ve güney duvarda iki sıra halinde uzayan kalemişi tekniğinde yapılmış yazı panoları ve madalyonları görülür. Yeşil çerçeveli pano ve madalyonların içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Alt sıradaki panolarda "Esma'ül Hüsnâ'' yazmaktadır. Doğu ve batı duvarın üst sırasında yan yana sıralanmış birer dikdörtgen formlu yazı panosu ve ikişer yazı madalyonu görülür. Batı duvardaki dikdörtgen formlu pano içerisinde " إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/Şüphesiz, Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter (Bakara 148)'' ortadaki madalyon içerisinde "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'' diğerinde ise "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' yazar. Doğu duvardaki dikdörtgen formlu pano içerisinde " وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)'' ortadaki madalyonda "علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', diğerinde ise " حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazmaktadır. Güney duvarın ikinci sırasında ise iki dikdörtgen formlu yazı panosu ile dört yazı madalyonu yer alır. Pencerenin batısındaki dikdörtgen formlu pano içerisinde "ما شاء الله/Mâşallah'' panonun sağındaki madalyonda "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'' solundakinde ise "الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu'' yazar. Pencerenin doğusundaki panoda " رسول الله شفاعة يا/şefâat yâ rasülalah'', panonun sağındaki madalyonda "محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'', solundakinde ise "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'' yazmaktadır (Şekil 3.42).

Mihrap kaidesi kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Benzer şekilde mihrap nişi de belli bir noktaya kadar üç yönden iki sıra silmeyle çevrilidir. Nişin en alt kademesi ve alttan üçüncü kademesi silmeyle, ikinci kademesi ise ok ucu motifleri ile belirginleştirilmiştir. Beş ve altıncı niş kademelerinin yüzeyi, tek sıra halinde uzayan iç içe geçmiş "8'' benzeri motiflerle bezelidir. Oldukça dar olan sekiz, dokuz ve onuncu kademelerin yüzeyleri ise mukarnas benzeri motiflerle

doldurulmuştur. Yaşmak yüzeyi istiridye kabuğuna benzer şekildedir. Yaşmağın her iki yanında üst üste yerleştirilmiş ikişer rozet motifi vardır. Daha küçük olan alttaki rozetler çarkıfelek, üsttekiler ise çiçek desenlidir. Nişin hemen üzerinde kaide yüzeyinin hafif çökertilmesiyle dikdörtgen formlu yazı panosu oluşturulmuştur. Söz konusu pano içerisinde siyah renkli harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar (Şekil 3.41).

Minberin yan aynalığında, yeşil renkli çıtalar vasıtasıyla bir kare, iki üçgen form meydana getirilmiştir. Kare formun içerisinde iç içe geçmiş iki diyagonal kare vardır. İçteki kare ve kare formlar arasında kalan yüzey yeşile boyanmıştır. Söz konusu panoların her bir kenarında stilize edilmiş birer lale motifi bulunur. Minber korkuluğunun yüzeyinde tek sıra halinde yan yana sıralanmış yarım daire formlar görülür. Korkulukla girişin birleştiği yere üçgen formlu ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Köşebendin üzerinde kanca benzeri çıkıntılar mevcuttur. Minber süpürgeliğinde, yeşil renkli çıtalar kullanılarak yan yana sıralanmış beş pano oluşturulmuştur. Dikdörtgen formlu panoların içerisine, içleri hafif boşaltılmış dilimli kaş kemer formunda birer niş yerleştirilmiştir. Nişlerin içerisi tamamen yeşile boyalıdır. Minber dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı dolap açıklığına sahiptir. Dolap kapısının yüzeyinde, yeşil renkli çıtalarla oluşturulmuş dikdörtgen formlu panolar bulunmaktadır. Minber girişinin her iki yanında, nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlar görülür. Girişin kaş kemeri silmelerden oluşur. Kemer köşeliklerinde birer çiçek motifi ile çarkıfelek desenli rozet motifi yer alır. Kemer köşelikleri, tek sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Minber, üçgen formunda dilimli tepeliği sahiptir. Tepeliğin alt kısmında güneş benzer motif görülür. Tepeliğin sağında ve solunda kanca benzeri birer çıkıntı mevcuttur (Şekil 3.42).

Mahfilin ve köşkün ön yüzünde paralel olarak uzayan tek sıra süsleme şeridi vardır. Söz konusu şerit, üst üste ve sırt sırta konumlandırılan yarım dairelerden meydana gelir. Yarım daireler, ortada diyagonal kareler oluşturmaktadır. Mahfilin çift sıra korkuluğu bulunur. Korkuluğun alt sırası tek sıra halinde uzayan boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şeklide konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir.

Harim ve mahfil tavanında, ince çıtalarla oluşturulan dar ve uzun dikdörtgen formlar yer alır. Harim tavanındaki dikdörtgen formlar mihraba dik olarak, mahfil tavanındakiler ise paralel olarak uzanır.

3.1.7.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, farklı dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Cephe duvarları muhdes malzemeyle kaplanmıştır.
2- Kuzey cephenin batısındaki pencere, kapıya dönüştürülmüştür.
3- Vaaz kürsüsü orijinal değildir.
4- Kuzeybatı yöne betonarme malzeme minare eklenmiştir.

3.1.8. Söğütlü Merkez Camii

Şekil No: 44-48
Çizim No: 8

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Söğütlü mahallesinde bulunmaktadır. Cami, son cemaat yeri giriş kapısının sağında yer alan kare kesitli mermer kitabeye göre 1870 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.1.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami düz zemin üzerine oturmaktadır. Kuzeyinde avlu, batısında hazire, güneyinde ve doğusunda ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.45x8.85 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 13.87x10.15 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.8).

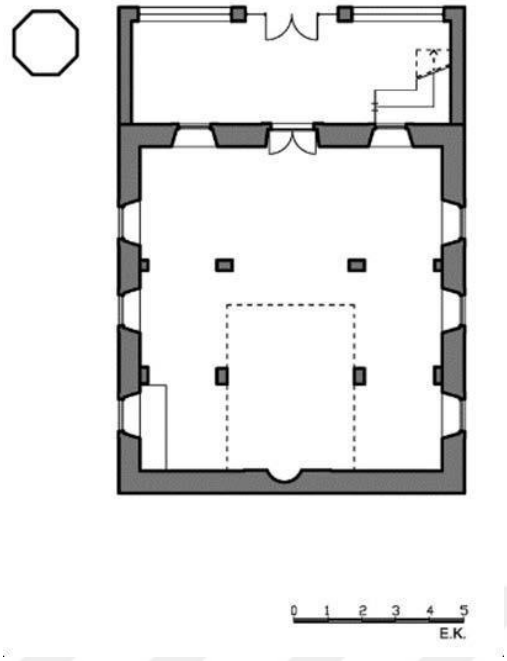

Çizim 3.8. Söğütlü Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cephede, kare kesitli dört sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Doğu ve batı yönden kapalı olan son cemaat yerinin üzeri düz tavanla örtülüdür. Son cemaat yerinin gözleri belli bir yüksekliğe kadar duvarla, diğer kısımları ise demir doğramalı camekânla kapatılmıştır. Söz konusu mekâna giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.46 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlı kapıdan sağlanır. Kapıya üç basamaklı merdiven ile ulaşılır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfilin, kuzey yöndeki yuvarlak kemer formlu açıklıkları camekânlarla kapatılmıştır.

Camiye giriş son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı olup, 1.27 m genişliğindedir.

Yapının cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin, üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin yine üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Demir parmaklıklara sahip harim katındaki pencereler 95 cm, mahfil katı

seviyesindekiler ise 62 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.44).

Şekil 3.44. Söğütlü Merkez Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Batı cephenin kuzey köşesindeki minare, giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 1960 yılında inşa edilmiştir. Minare, sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan 54 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve basık kemerli kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde dördü duvara dayandırılmış, dördü ise serbest olarak konumlandırılmış sekiz sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil bulunur. Betonarme malzemeli sütunlar dikdörtgen kesitlidir.

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 1.12 m genişliğindeki mihrap nişi, 54 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.45).

Şekil 3.45. Söğütlü Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 79 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.70 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.46).

Şekil 3.46. Söğütlü Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kare kesitli kürsü, dört kademeli olarak yukarıya doğru genişleyerek yükselmektedir

(Şekil 3.47). Harimin üzeri düz ahşa tavanla örtülüdür. Tavan ortasında dairesel formlu tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.48).

Şekil 3.47. Söğütlü Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

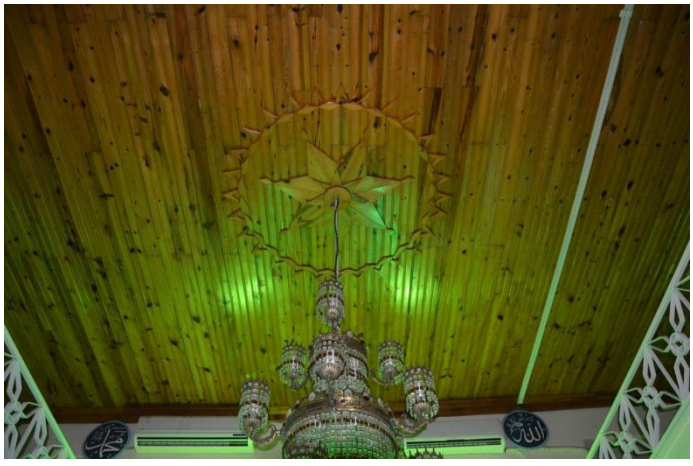

Şekil 3.48. Söğütlü Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin güneydoğu köşesinde bulunan betonarme malzemeli merdivenden çıkılır. 93 cm genişliğindeki "L'' formlu merdiven on altı basamaklıdır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen "U'' formlu mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 8 m çıkıntı yapar. Güney duvara kadar uzayan mahfil kollarından batıda olanı 2.35 m, doğuda olanı ise 2.48 m

genişliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 60 cm yüksekliğinde demir korkuluğu vardır. Mahfil katında ikisi önde, ikisi ise arkada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.1.8.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve mihrapta taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, mahfil katındaki sütunlarda, harim ve minare giriş kapılarında ahşa malzeme, mahfilde, son cemaat yerinde ve minarede betonarme malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, harim katı pencerelerinin parmaklıklarında ve son cemaat yeri giriş kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, tavanında ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.1.8.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmezken, harim içerisinde az da olsa mihrapta, minberde ve tavanda görülür.

Mihrap kaidesinin her iki yanında yarım yuvarlak formlu birer sütünce görülür. Kare kesitli ayak ve başlıkları bulunan sütünceler üstten paralel olarak uzayan silmeyle birbirine bağlanmıştır. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan silme, yiv veya iç içe geçmiş üçgenlerle belirginleştirilmiştir. Nişin alttan dördüncü sıradaki kademesinin yüzeyi kare formlu beş panoya bölünmüştür. Panoların içerisi iç içe geçmiş yıldız benzeri motiflerle doldurulmuş olup, ortalarına birer küçük kabara yerleştirilmiştir. Nişin dilimli yuvarlak kemeri vardır. Kemer kavsının alt uçları içe doğru kıvrım yaparak koçboynuzu benzeri şekil almıştır. Niş kemerinin her iki yanında birer gül bezek motifi yer alır. Mihrap kaidesi, sütünceleri birbirine bağlayan silme üzerinde, yukarıya doğru yükseltilmiştir. Yükseltilen bu kısmın içerisinde, yan yana konumlandırılan iç içe geçmiş iki kare form mevcuttur. Yıldız motiflerinden oluşan kare formların içerisi, yine yıldızlarla tezyin edilmiştir. İçteki kare formların içerisinde birer kabara vardır (Şekil 3.45).

Minberin, yan aynalığında, ince çıtalarla oluşturulmuş üçgen form bulunur. Korkuluk yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış üç dikdörtgen pano meydana getirilmiştir. Her bir pano içerisine nokta benzeri üçer motif yerleştirilmiştir. Minber

süpürgeliğinin yüzeyi de çökertilerek yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu beş pano elde edilmiştir. Ortadaki panoların içerisinde birer dilimli açıklık bulunmaktadır. Dolap açıklığının üzerinde yatay yönlü iki dikdörtgen pano vardır. Alttaki panonun içerisinde altı, üsttekinin içerisinde ise nokta benzeri üç motif yer alır. Minberin külahı yoktur. Gerek köşk açıklıklarında, gerekse köşk üzerinde ağaç benzeri ahşap dikitlerden oluşan korkuluk görülür. Minber, üçgen formlu tepeliğe sahiptir. Etrafında kanca benzeri çıkıntılar bulunan tepeliğin yüzeyi çökertilerek dilimli yuvarlak kemer meydana getirilmiştir. Tepelik, dikit şeklindeki ağaç benzeri motiflerden oluşan korkulukla çevrilidir.

Tavan ortasında, tek sıra halinde uzayan baklava formlu motiflerden oluşan tavan göbeği vardır. Dairesel formlu göbeğin ortasında iç içe geçmiş iki yıldız bulunur. İçteki yıldızın ortasında dairesel formlu ahşap parça, dıştakinin her bir kolunun ucunda ise birer baklava formu yer alır. Tavan göbeği dışa doğru uzayan ok ucu motifleriyle çevrilidir (Şekil 3.48).

3.1.8.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye son cemaat yeri eklenmiş ve mahfil son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir.
2- Harim giriş kapısı ve pencere doğramalı değiştirilmiştir.
3- Minber ve vaaz kürsüsü yakın dönemde eklenmiştir.
4- Orijinalinde muhtemelen ahşap olan mahfil, betonarme olarak yenilenmiştir.
5- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, saç malzemeyle değiştirilmiştir.
6- Kuzeybatı köşeye betonarme malzemeli mihrap eklenmiştir.

3.1.9. Kuruçam Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 49-54
Çizim No: 9

Yapı, Trabzon, Akçaabat ilçesinin Kuruçam mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe yoktur. Ancak ibadete açılış beratında

yazdığına göre 1902 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.1.9.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, hafif eğimli arazide taş malzemeli düzgün zemin üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde mahalle yolu, doğusunda, batısında ve güneyinde ise avlu yer alır. Yapının harim kısmı içten içe 12.57x10.78 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 17.02x12.20 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephe eksenin kuzeyinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.9).

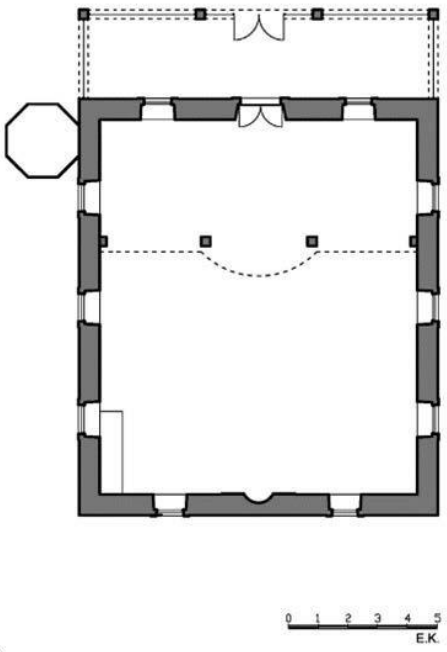

Çizim 3.9. Kuruçam Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı son cemaat yeri eklenmiştir. Son cemaat yeri, kare kesitli dört betonarme sütunun oluşturduğu üç gözden meydana gelir. Ortadaki göze 1.80 m genişliğinde ve iki alüminyum kanatlı giriş kapısı yerleştirilmiş ve kapı dışında kalan kısımlar alüminyum doğramalı camekânla kapatılmıştır. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin yan gözleri belli yüksekliğe kadar duvar örülmüş, geri kalan kısımlar ise demir doğramalı camekânlarla kapatılmıştır. Söz konusu mekân içten düz tavanla örtülüdür. İkinci kat son cemaat yerinin doğu ve batı cephesinde bir, kuzey cephesinde ise üç yarım

yuvarlak formlu pencere vardır. Pencereler demir doğramalı camekânlarla kapatılmıştır (Şekil 3.49).

Şekil 3.49. Kuruçam Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Harime giriş, son cemaat yeri giriş kapısı karşısında yer alan kapıdan sağlanır. Kapı, 1.32 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklı kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaide ve yuvarlak kemer alınlığı cephe yüzeyinde hafif dışa taşkın vaziyettedir (Şekil 3.50).

Şekil 3.50. Kuruçam Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin yine üçer tanesi doğu ve batı cephede, diğer ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencere söve ve kemerleri cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkındır. Harim katındaki pencereler 83 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 80 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden harim katında olanları iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerliyken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.49).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 20 cm genişliğinde dışa taşkın saçak vardır.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minare, sekizgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan kapıdan sağlanır. 51 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış betonarme malzemeli dört sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sekizgen kesitli sütunların kare formlu başlıkları vardır (Şekil 3.51).

Şekil 3.51. Kuruçam Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap bulunmaktadır. Mihrap nişi 1 m genişliğinde ve 44 cm derinliğindedir. On

kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üç dilimli sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.52).

Şekil 3.52. Kuruçam Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber yer alır. 76 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.95 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, üç dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.53).

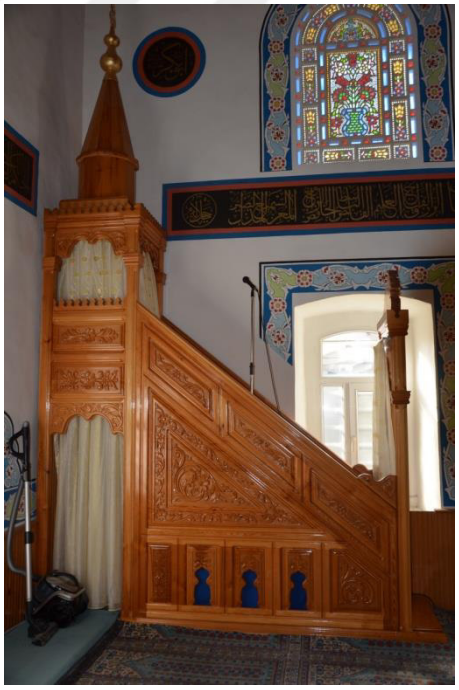

Şekil 3.53. Kuruçam Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. Çeyrek daire formlu kürsü dört kademe halinde yukarıya doğru genişlemektedir. Vaaz kürsüsüne, batı yönünde bulunan 44 cm genişliğindeki ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.54). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

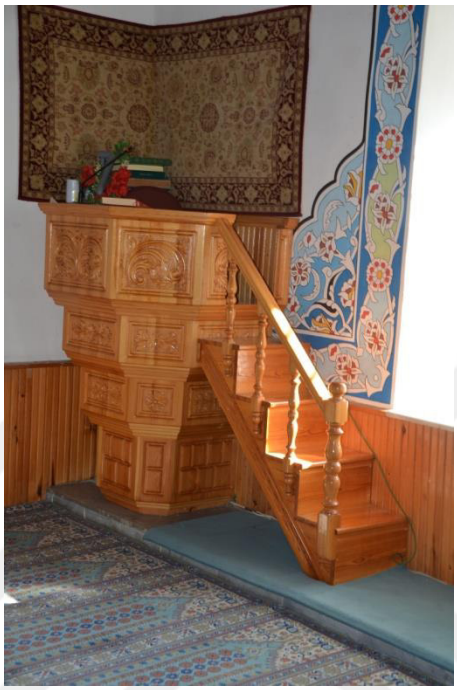

Şekil 3.54. Kuruçam Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Son cemaat yerinin doğusundaki betonarme malzemeli, "L'' formlu ve on dört basamaklı merdivenden üst kata çıkılır. Merdivenin bittiği noktada, mahfile girişi sağlayan 87 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapı vardır. İkinci kat son cemaat yerinin zemin kotu mahfil katına göre biraz daha yüksekte olduğu için son cemaat yeri ikinci katına, mahfil giriş kapısının hemen sağında yer alan üç basamaklı ahşap merdiven ile ulaşılmaktadır. İkinci katın güneybatı köşesine yakın bir noktada mahfile girişi sağlayan bir kapı daha vardır. 85 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek plastik kanatlıdır. Son cemaat yeri ile mahfil katı arasındaki zemin kotu farkından dolayı söz konusu kapının önünde iki basamaklı merdiven mevcuttur. Mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.34 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 93 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 81 cm yüksekliğinde demir korkuluğa sahiptir.

3.1.9.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, kapı ve pencerelerin kemer ve sövelerinde, cephe köşelerinde ve mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda harim giriş kapısı ile mahfilin doğu yönündeki kapının kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında ve mahfilin batısındaki kapının kanadında plastik malzeme, son cemaat yerinde, mahfilde, mahfili taşıyan sütunlarda ve minarede betonarme malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, son cemaat yeri giriş kapısında alüminyum malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.1.9.3. Süsleme

Caminin cephe duvarları oldukça sade olup, yalnızca pencere kemerlerinin kilit taşı hafif dışa taşkın yapılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. İkinci kat son cemaat yerinin ortasındaki yuvarlak kemer formlu pencerenin sağ ve sol üst köşesinde bordo renkli birer ay yıldız motifi mevcuttur.

Harimdeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde ve duvarlarda toplanmıştır. Mihrap kaidesi, yaldız renkli yivlerden oluşan tek sıra süsleme şeridi ile üç yönden çevrilidir. Aynı şekilde mihrap nişi de üç silme ile üç yönden çevrilidir. Silmelerden ortada olanı beyaz, içte olanı yaldız, dışta olanı ise siyah renklidir. Mihrap nişinin bazı kademeleri paralel olarak uzayan halat veya yivli süsleme şeridi ile belirginleştirilmiştir. Alttan üçüncü sıradaki kademenin yüzeyi, bir kısmı sağa doğru, bir kısmı ise sola doğru bakan ok ucu motifleriyle, beşinci kademenin yüzeyi, uçları bir aşağıya bir yukarıya doğru bakacak şekilde yerleştirilen iç içe geçmiş üçgen motifleriyle, yedinci kademenin yüzeyi, diyagonal olarak yerleştirilen iç içe geçmiş iki kare formla, dokuzuncu kademenin yüzeyi ise kalın yivlerle bezenmiştir. Yaşmağın yüzeyinde kabartma olarak yapılmış üç yiv vardır. Niş kemerinin sağında çiçek desenli ve yaldız renkli bir rozet, onun üzerinde ise yine yaldız renkli ay yıldız bulunurken, solunda çiçek desenli ve yaldız renkli iki rozet bulunur. Söz konusu motifler, iki sıra halinde uzayan yaldız renkli yıldız motifleri ile üç yönden çevrilidir. Yıldız motiflerinin üzerinde, kaide yüzeyine siyah renk harflerle " فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a

doğru dön (Bakara 149)'' yazılıdır. Niş yaldız renge, kaide yüzeyi ise yeşil renge boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.52).

Minber doğu yan aynalığının yüzeyi çökertilerek iç içe geçmiş iki üçgen form elde edilmiştir. Elde edilen üçgenlerin arasındaki yüzey, kabartma tekniğinde yapılan ve tek sıra halinde uzayan bitkisel motifle bezenmiştir. İçteki üçgenin ortasında da yine kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motifler görülür. Minber korkuluğunun yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış üç dikdörtgen form oluşturulmuştur. Oluşturulan formların her birinin içerisine tek sıra halinde uzayan birer bitkisel motif yerleştirilmiştir. Korkulukla girişin birleştiği yerde, üst tarafı dilimli olan üçgen formlu ahşap köşebent vardır. Köşebendin yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motifler mevcuttur. Minber süpürgeliğinin yüzeyi de çökertilerek geometrik formlu panolar meydana getirilmiştir. Her iki yandaki panoların içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel süslemeler, ortadaki üçünün içerisinde ise dilimli açıklıklar vardır. Dilimli açıklıkların üzerinde, bir merkezden çıkıp sağa, sola ve yukarı doğru uzayan birer bitkisel motif yer alır. Geçit açıklığının kemer köşelerinde birer bitkisel motifi görülür. Geçit üstünde üst üste konumlandırılmış iki dikdörtgen pano bulunmaktadır. Yatay yönlü panoların ortasında çiçek motifi bulunmaktadır. Çiçeğin her iki yanından çıkıp sağa ve sola doğru uzayan birer bitkisel motifi vardır. Köşk açıklığının kemer köşeliklerinde de birer bitkisel motif bulunur. Minber girişinin kemer köşelikleri kabartma tekniğinde yapılmış birer bitkisel motifle tezyin edilmiştir. Giriş üzerinde üçgen formlu tepelik görülür. Etrafında kanca benzeri çıkıntıları bulunan tepeliğin tam ortasında bir çiçek motifi ve bu motiften sağa, sola ve yukarı doğru uzayan yaprak motifleri vardır. Tepelikte, köşk korkuluklarında ve külah etrafında tek sıra halinde uzayan palmet benzeri motifler yer alır (Şekil 3.53).

Dört kademeden oluşan vaaz kürsüsünün yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar oluşturulmuştur. En alttaki kademede bulunan panoların içerisi küçük dikdörtgen formlarla, diğer kademelerdekiler ise kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerle süslüdür (Şekil 3.54).

Harim tavanının köşelerine ahşap parçalar uzatılarak ortada altıgen form elde edilmiştir. Elde edilen altıgenin içerisine de çapraz ve güney-kuzey doğrultuda uzayan ahşap parçalar uzatılarak yüzey altı parçaya bölünmüştür.

Pencerelerde, harim duvarlarında, mahfilin alt yüzünde ve mahfili taşıyan sütunların üzerinde oturan kirişin ön yüzünde niteliksiz kalemişi bezemeler görülür. Harim katı ile mahfil katının birleştiği noktada, batı duvarın kuzeyinden başlayıp, güney duvar boyunca devam eden ve doğu duvarın güneyine doğru sonlanan yazı kuşağı vardır. Mavi ve turuncu çerçeveli kuşağın içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle "Esmaü'l Hüsnâ'' yazılıdır. Yine doğu, batı ve güney duvarda, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasına yerleştirilmiş madalyonlar görülür. Mavi ve turuncu çerçeveli madalyonların içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu'',"
محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', " على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar. Doğu, batı ve güney duvar eksenlerinde birer yazı istifi mevcuttur. İstifleri beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yapılmıştır. Birbirinin aynısı olan doğu ve batı duvardaki istiflerde "فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا/Allah en güçlü koruyucudur'' yazarken, müsenna tekniğinde yazılan güney duvardaki istifte "لا إله إلا هو العليم/Ondan başka ilâh yoktur. Her şeyi hakkıyla bilen O'dur'' yazar (Şekil 3.52).

3.1.9.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemede muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye betonarme malzeme ve iki katlı son cemaat yeri eklenmiş.
2- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, sac malzeme ile değiştirilmiş.
3- Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencereler kapıya dönüştürülmüş.
4- Muhtemelen orijinalinde ahşap olan mahfil, betonarme olarak yenilenmiş.
5- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları, plastik olarak değiştirilmiş.
6- Minber ve vaaz kürsüsü yakın dönemde eklenmiş.
7- Harim ve mahfili örten tavan yakın zamanda yenilenmiş.
8- Harim duvarları niteliksiz kalemişi süslemelerle bezenmiş.

3.1.10. Dumankaya Merkez Camii

Şekil No: 55-61

Çizim No: 10

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Akçaköy mahallesinde bulunmaktadır. Cami, harim giriş kapısı üzerindeki dikdörtgen formlu taş kitabeye göre 1902 yılında inşa edilmiştir. Kapı kemerinin kilit taşı üzerinde "١٤٤٤/1444'' tarihi okunmaktadır. Ancak bu tarih hem miladi, hem de hicri olarak herhangi bir şey ifade etmektedir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.1.10.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide taş zemin üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu, güneyinde ve batısında mahalle yolu, doğusunda ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.99x7.82 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.66x9.32 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edile cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde, camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.10).

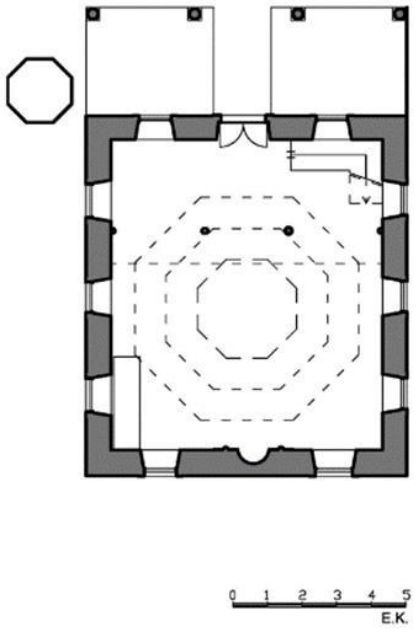

Çizim 3.10. Dumankaya Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey yönde dairesel kesitli serbest dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Sütunlar kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Yanlardaki gözlerin zemin kotu, orta göze göre 48 cm yüksek tutulmuş olup, sütun araları yaklaşık 1 m yüksekliğindeki demir korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.55).

Şekil 3.55. Dumankaya Merkez Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde bulunan 1.15 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.56).

Şekil 3.56. Dumankaya Merkez Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Gerek harim katındaki, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer alır. Kuzey ve güney cephedeki pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencereler, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu alanların içerisine yerleştirilmiştir. Harim katındaki pencereler 85 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 56 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.55).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi bulunmaktadır (Şekil 3.55).

Batı cephenin kuzey köşesine konumlandırılan minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin doğuya bakan yüzünde yer alan 70 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan sağlanır. Söz konusu kapıya son cemaat yerinin batısından ulaşılır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Çokgen kesitli sütunlar, dairesel formlu taş ayaklar üzerine oturmaktadır (Şekil 3.57).

Şekil 3.57. Dumankaya Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap vardır. Mihrap nişi 94 cm genişliğinde ve 45 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş

kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.58).

Şekil 3.58. Dumankaya Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber bulunur. Batı duvara dayandırılan 73 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.86 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.59).

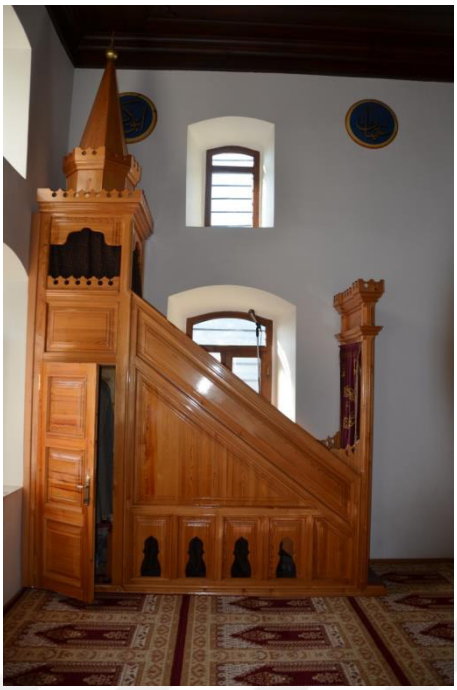

Şekil 3.59. Dumankaya Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönünde yer alan 50 cm genişliğindeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.60).

Şekil 3.60. Dumankaya Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.61).

Şekil 3.61. Dumankaya Merkez Camii Tavan

Mahfile, harimin kuzeydoğu köşesinde bulunan ahşap merdivenden çıkılır. 90 cm genişliğindeki "L'' formlu merdiven, on beş basamaklıdır. Kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.56 m çıkıntı yapan ahşap mahfilin, tek sıra boğumlardan oluşan 78 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur.

3.1.10.2.Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında, mihrapta, son cemaat yerindeki sütunlarda ve harimdeki sütunların üzerine oturduğu ayaklarda taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve son cemaat yeri tavanlarında, mahfili taşıyan sütunlarda, harim giriş kapısının kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve son cemaat yeri sütunlarının arasındaki korkuluklarda demir malzeme, minarede betonarme malzeme, minare kapısında plastik malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca caminin gerek dış cephesi, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, tavanında ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.1.10.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Harim giriş kapısının kemer kilit taşında, nar motifi içerisine yazılmış tarih bulunur. Narın altından çıkıp her iki

yandan yukarı doğru uzayan mavi renkli birer bitkisel motif görülür. Bitkisel motiflerin sağında, solunda ve altında tek sıra halinde uzayan yeşil renkli "S'' formlu kıvrımlar mevcuttur. Kilit taşının üst kısmında da paralel olarak tek sıra halinde uzayan yeşil renkli baklava formları bulunur. Kilit taşının aşağıya bakan yüzünde ise kabartma tekniğinde yapılmış, kırmızı renkli çiçek motifi vardır. Kapı üzerindeki dikdörtgen formlu taş kitabe, tek sıra halinde uzayan yeşil renkli baklava formlarıyla dört yönden çevrilidir. Kitabe üzerinde, üç dilimli kemer formunda başlık mevcuttur. Başlığı oluşturan kıvrımlar üstte palmet formunda nihayetlenir. Başlık yüzeyinde iç içe geçmiş biri kırmızı, diğeri ise yeşil renkli iki yarım daire form yer alır. İçteki form, yukarıya doğru uzayan güneş ışığı benzeri yeşil renkli motiflerle çevrelenmiş olup, içerisinde mavi renkli yarım yıldız motifi bulunmaktadır. Dıştaki kırmızı renkli yarım daire form ise dıştan, yukarı doğru uzayan ve uçları dairesel formlarla sonlanan kırmızı renkli motiflerle çevrilidir (Şekil 3.56).

Son cemaat yerinin ahşap tavanı doğu-batı yönde uzayan ince çıtalarla hareketlendirilmiş ve her bir gözün üzerinde ince çıtalarla birer kare form oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kare formların içerisine de ahşap malzemeli birer yıldız motifi yerleştirilmiştir. Son cemaat yerini oluşturan sütunların kare kesitli başlıkları, tek sıra halinde uzayan testere ağzı motifli süsleme şeridi ile dört yönden çevrilidir.

Minarenin şerefe altı kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen üç süsleme şeridiyle doldurulmuştur. Süsleme şeritlerinden altta olanı yivlerden, üstteki ikisi ise mukarnas benzeri motiflerden meydana gelir. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisi kafes tekniğindeki yapılan diyagonal karelerle doldurulmuştur. Şerefe altında minare gövdesini saran iki bilezik görülür.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanında dairesel kesitli birer sütünce bulunur. Sütüncelerin her iki yanında da aşağıdan yukarıya doğru uzayan silmeler görülür. Sütünceler, kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Sütünce başlıkları yaldız renkli, yaprak benzeri motiflerle bezenmiş olup, gövdelerini alt ve üst ucunda yaldız renkli birer bilezik vardır. Niş kademeleri oldukça süslüdür. Alttan ikinci sırada bulunan kademenin yüzeyi yeşil renge, üçüncü sıradakinin yüzeyi siyah renge, dördüncü sıradakinin yüzeyi kırmızı renge, onun üstündekinin yüzeyi ise siyah renge boyanmıştır. Farklı

renklerle boyanan niş kademelerinin yüzeyinde, paralel olarak uzayan yaldız renkli süsleme şeritleri bulunmaktadır. Yeşile boyalı kademenin alt kısmında üç dilimli olarak aşağıya doğru sarkan perde benzeri süsleme şeridi, üst kısmında ise saç örgü motifli süsleme şeridi görülür. Siyaha boyalı üçüncü kademenin alt kısmında kıvrık dal motifli, üst kısmında ise ok ucu motifli süsleme kuşağı vardır. Ok ucu motiflerinden bir kısmının ucu doğuya, bir kısmınınki ise batıya bakmaktadır. Kırmızı renkli kademinin alt kısmında yivlerden, üst kısmında ise yaprak motiflerinden oluşan süsleme şeridi, en üstteki siyah renkli kademe yüzeyinin alt kısmında testere ağzı motifli, üst kısmında ise uçları aşağıya doğru bakan güneş ışığı benzeri motiflerden oluşan süsleme şeridi yer alır. Niş yaşmağı tamamıyla yaldız boyalıdır. Nişin hemen üzerinde kırmızı renkli bir yıldız motifi, yıldızın her iki yanında ise uçları birbirine bakan birer hilal motifi mevcuttur. Mihrap kaidesinin üzerinde, taş malzeme ile oluşturulmuş dikdörtgen formlu yazı panosu bulunur. Pano içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle " فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ /(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazar. Yazının her iki yanında sapları kahverengi, yaprakları yeşil, çiçeği ise sarı olan birer çiçek motifi yer alır. Yazı panosu üzerinde dilimli sivri kemer formunda taç kısmı görülür. Sağ ve sol alt köşeleri volütlü tacın uç noktası, kırmızı renkli ve yumurta formlu kabara ile sonlanmaktadır. Taç yüzeyinin alt kısmında vazodan çıkan iki bitki motifi bulunur. Alt uçları volütlü olan kırmızı renkli vazoların içerisindeki bitki motifleri yeşil renkli yapraklardan oluşmakta ve biri sağa, diğeri ise sola doğru yatmaktadır. Bitki motiflerinin üzerinde kırmızı renkli, çiçek benzeri motifi vardır (Şekil 3.58).

Ahşap minberin üçgen formlu yan aynalık kısmı ile korkuluk kısmında süsleme unsur görülmez. Köşk açıklığının kenarlarında, minber külahının etrafında ve minber girişinin hemen üzerine tek sıra halinde paralel olarak uzayan palmet benzeri motifler bulunur. Minber girişi üzerindeki aynalıkta da "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ /Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'' yazmaktadır.

Ahşap tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş sekizgen formlar elde edilmiştir. Söz konusu sekizgen formların yüzeylerinde de ince çıtalar vasıtasıyla sekizgenler oluşturulmuştur. En içteki sekizgenin ortasına, sekiz köşeli yıldız benzeri motif yerleştirilmiştir. Ancak bu sekiz köşeli yıldızın köşeleri içe doğru kavis yapan yarım hilal şeklindedir. Yıldız motifinin ortasında, yüzeyleri yivli

iç içe geçmiş iki dairesel form mevcuttur. Söz konusu dairesel formlar dıştan, dört yıldız ve dört çiçek desenli rozet motifi ile çevrilidir. Yıldız ve rozet motifleri atlamalı olarak sıralanmıştır. İç içe geçmiş sekizgenlerle tavan köşeleri arasında kalan üçgen formlu yüzeyler, ince çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş üçgenlerle doldurulmuştur. Üçgenlerin içerisine ve tavan köşelerine birer çiçek motifi yerleştirilmiştir.

Harim doğu ve batı duvarda üç, güney duvarda ise iki yazı madalyonu vardır. Kalemişi tekniğinde yapılan sarı ve turuncu çerçeveli madalyonların içerisinde mavi zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla"حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه /Osman Radıyallahu anh'' ,"أبو بكر رضي الله عنه/ Ebu Bekir Radıyallahu anh '', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla " الله جَلاَّلُهُ جلَّ/Allah Celle Celaluhu'', " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' , yazarken, doğu duvardakiler de güneyden kuzeye doğru sırasıyla "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve " حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar.

3.1.10.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı 2004 yılında hazırlanan bir rapora kaydına ulaştık. Rapor, camide yapılması gereken müdahaleler hakkında bilgiler vermektedir. Söz konusu raporda, camide yapılacak işler şöyledir;

1- Son cemaat bölümündeki mozaik döşemenin taş döşeme olarak yapılması, sekizlerdeki derzlerin onarılması
2- Ana ibadet mekânındaki ahşap döşemenin orijinali doğrultusunda onarılması
3- Cami sıva ve badanasının yenilenmesi
4- Mihraptaki boyanın temizlenerek, taş dokunun korunması
5- Ana ibadet mekânındaki ahşap tavan boyasının, son cemaatteki ahşap tavanın yenilenmesi
6- Ahşap doğramaların yenilenmesi, korkulukların lokma demir olarak değiştirilmesi
7- Çatı konstrüksiyonundaki eksik ve bozulmuş elemanların onarılarak, pestil ile yalıtımın ve sac kaplamanın sökülerek, klasik kiremit kaplama yapılması
8- Cami etrafına drenaj yapılması ve elektrik tesisatının yenilenmesi

3.1.11. Akçaabat Yeni Camii

Şekil No: 62-69

Çizim No: 11

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Orta mahallesinde bulunmaktadır. Cami, kitabesi kuzey cephe ekseninde yer alan harim giriş kapısı üzerindedir. Söz konusu kitabede; “ اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ / Allah’ın mescidlerini ancak Allah’a ve âhiret gününe inanan, namazını kılan, zekâtını veren ve yalnız Allah’tan korkup çekinen kimseler imar edebilirler (Tevbe 18) ve سنه/sene H. ١٣٢٧ ’’ yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H. 1327/M.1908 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. 2007 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılan yapı ibadete açıktır.

3.1.11.1. Plan ve Mimari Özellikler

Cami, avlu içerisinde düzgün zemin üzerine oturmaktadır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Minare, batı cephenin kuzey köşesine yakın bir noktada, camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.11).

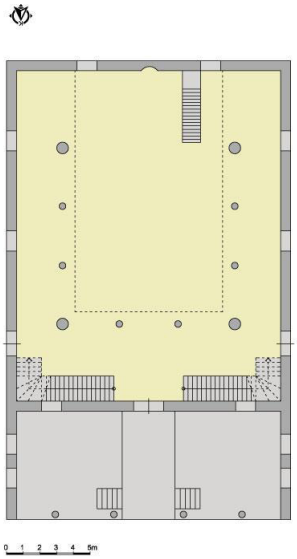

Çizim 3.11. Akçaabat Yeni Camii Plan (DOKAP’dan)

Kuzey cephede, ikisi duvara dayandırılan, dördü ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli altı taş sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri vardır. Sivri kemerlerle birbirine bağlanan sütunlardan harim kuzey duvarına atılmış birer sivri kemer daha vardır. Diğer gözlere göre daha geniş olan orta gözün sivri kemeri dilimli şekildedir. Sütunlar arasına ve sütunlar ile harim kuzey duvar arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Doğu ve batı yönden kapalı olan son cemaat yerinin üzeri, içten ve dıştan üç küçük kubbe ile örtülüdür. Kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanır. Son cemaat yerinin doğu ve batı cephesi üzerinde, altta dikdörtgen formlu ve sivri kemerli, üstte ise dairesel formlu birer ikiz pencere vardır. Altta bulunan pencereler 1.20 m genişliğe sahip olup, dikdörtgen formlu ve basık kemerli olarak içe doğru açılmaktadır. Son cemaat yerinin yan gözleri seki şeklinde düzenlenmiştir. 80 cm yüksekliğindeki bu gözlere, orta gözün sağında ve solunda yer alan 86 cm genişliğindeki, üçer basamaklı merdivenlerden çıkılır (Şekil 3.62).

Şekil 3.62. Akçaabat Yeni Camii Genel Görünüm

Harime giriş, doğu, batı ve kuzey cephede yer alan üç kapıdan sağlanır. Doğu ve batı cephedeki kapılar cephe eksenlerinin kuzeyinde karşılıklı olarak yer alırken, kuzey cephedeki eksen üzerindedir. Kuzey cephedeki ana giriş kapısı 1.59 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklı kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.63). Doğu ve batı cephedeki kapılar ise birbirinin aynısı olup, 1.33 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Her iki kapı üzerinde de saçak mevcuttur. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer

mihrabiye bulunur. Mihrabiyeler 80 cm genişliğinde ve 43 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan mihrabiyeler kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısımları yuvarlak kemerle sonlanmaktadır.

Şekil 3.63. Akçaabat Yeni Camii Ana Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, on üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi bir pencere bulunur. Harim katındaki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde, doğu, batı, kuzey ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu, batı ve güney cephede dördü ise kuzey cephededir. Kuzey cephedekilerin üçü altta, biri ise üstte yer alır. Harim katında yer alan pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Ayrıca pencerelerin üzerinde saçak silmeleri görülür. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerden, kuzey ve güney cephe ekseni üzerinde yer alanları dairesel formlu, diğerleri ise dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Pencerelerin üzerinde sivri kemer formlu saçak silmesi vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve sivri kemerlidir (Şekil 3.62).

Caminin üzeri, onikigen kasnak üzerine oturan merkezi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar ise düz çatı ile örtülüdür. Kubbe kasnağının her bir köşesinde dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve taş söveli birer pencere vardır. Pencereler, kasnak

yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu ve sivri kemerli alanlar içerisine yerleştirilmiştir. Yapının dört cephesinde de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi bulunur.

Yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare sekizgen kasnağa, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, son cemaat yerinin batı duvarı üzerine yer alan kapıdan sağlanır. 65 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve tek demir kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde, betonarme malzemeli ve dairesel kesitli serbest on sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır. Köşelerde bulunan sütunlar diğerlerine göre daha geniş çaplıdır. Sütunlardan üçer tanesi mahfil kollarını, dördü ise asıl mahfil kısmını taşır. Mahfil kollarını taşıyan sütunlar mihraba dik olarak, asıl mahfili taşıyanlar ise paralel olarak uzanır (Şekil 3.64).

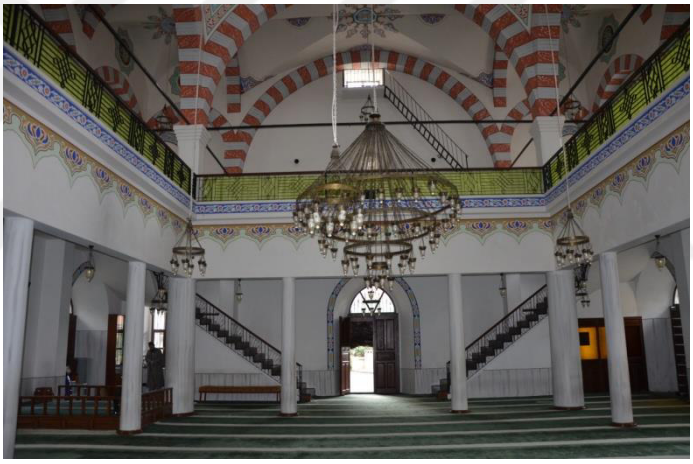

Şekil 3.64. Akçaabat Yeni Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde, taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişi, 1.11 m genişliğinde ve 54 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.65).

Şekil 3.65. Akçaabat Yeni Camii Mihrap

Mihrabın batısında mermer malzemeli minber görülür. 1 m genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 4.30 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.66).

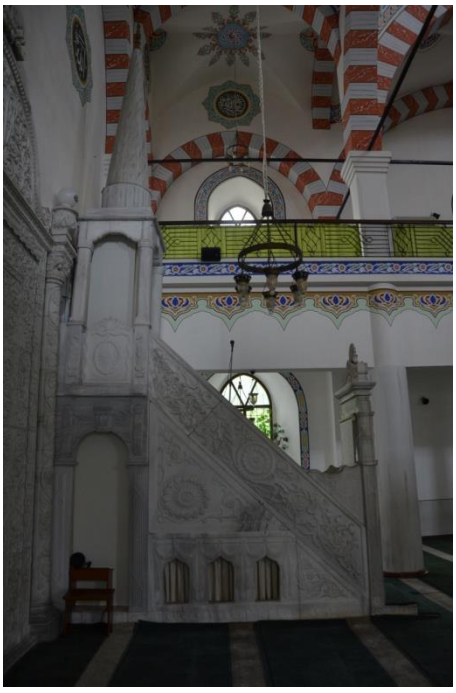

Şekil 3.66. Akçaabat Yeni Camii Minber

Taş malzemeli ve yarım koni formlu vaaz kürsüsü, mihrap kaidesinin hemen doğusunda konumlandırılmıştır. Kürsüye, batı yönündeki beş basamaklı merdivenden çıkılır. Gerek kürsünün gerekse merdivenin ahşap korkuluğu vardır (Şekil 3.67).

Şekil 3.67. Akçaabat Yeni Camii Vaaz Kürsüsü

Mahfil katına, kuzey cephedeki giriş kapısının her iki yanından başlayıp, biri doğuya diğeri ise batıya doğru yükselen betonarme malzemeli ve "L'' formlu iki merdivenden çıkılır. 1.72 m genişliğindeki merdivenlerin, ahşap kaplamalı yirmi beş basamağı bulunur. "U'' formlu mahfilin, asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 5 m çıkıntı yapar. Güney duvara kadar uzayan yan kollar, 3.85 m genişliğindedir. Mahfilin 94 cm yüksekliğinde demir korkuluğu mevcuttur.

Harimin üzeri merkezi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar çapraz tonozlarla örtülüdür. Mahfil katında kare kesitli serbest dört sütun bulunur. Söz konusu sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmış olup merkezi kubbeyi taşımaktadırlar. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanır. Kubbeyi taşıyan sütunlardan harim duvarlarına gömülmüş vaziyetteki sütunlara sivri kemerler atılarak kubbe dışındaki yüzey sekiz birime ayrılmış ve her bir birim çapraz tonozla örtülmüştür. Ana kubbeye taşıyan sütunların arasına ve bu sütunlarla duvar içerisine gömülmüş vaziyetteki sütunların arasına demir gergiler yerleştirilmiştir (Şekil 3.68).

Şekil 3.68. Akçaabat Yeni Camii Kubbe

3.1.11.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, son cemaat yerini oluşturan sütunlarda, mihrapta, vaaz kürsüsünde, kubbe kasnağında ve minarede düzgün kesme taş malzeme, minberde mermer malzeme mahfilde, mahfili çıkışı sağlayan merdivenlerde ve harim içerisindeki sütunlarda betonarme malzeme, harim giriş kapılarının kanatlarında, vaaz kürsüsünün korkuluğunda, mahfile çıkışı sağlayan merdiven basamaklarının kaplamasında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, harim katı pencerelerinin parmaklıklarında, mahfil korkuluğunda ve minare kapısının kanadında demir malzeme, kubbe kaplamasında kurşun malzeme, kubbe dışında kalan düz çatı kısmında ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca caminin harim kısmı ve son cemaat yeri sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, kubbe kasnağında ve minaresinde yığma taş tekniği, süslemelerinde ise, oyma, kabartma ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.1.11.3. Süsleme

Caminin gerek dış cephesi, gerekse harim kısmı oldukça süslüdür. Cephelerdeki harim katı pencerelerinin her iki yanında yarım daire formlu ikişer sütünce vardır. Sütüncelerin kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen kare kesitli ayak ve başlıkları bulunur. Sütünce ayakları, kademeli olarak içe doğru daralan denizlikler üzerine oturur. Sütünce başlıklarının ön yüzü yaprak motifleriyle bezenmiştir. Başlıklar paralel olarak uzayan saçak silmesiyle birbirine bağlanmıştır. Silmelerin altında tek sıra halinde uzayan yivlerden oluşan süsleme şeridi

bulunmaktadır. Pencerelerin kemer kilit taşları cephe yüzeylerinden dışa taşkın olup, üzerlerinde "S'' formlu konsol benzeri birer motif görülür (Şekil 3.62).

Mahfil katı seviyesindeki pencere sövelerinin alt kısmı yivli ayak şeklinde düzenlenmiş olup, üst kısımlarında "S'' formlu konsol benzeri birer motif görülür. Bu motiflerin altında, aşağıya doğru sarkan perde püskülüne benzer üçer motif vardır. Söveler, cephe yüzeylerinden dışa taşkın olup, kademeli olarak içe doğru daralan denizlikler üzerine oturmaktadır. Pencerelerin üzerinde, sivri kemer formlu saçak silmesi mevcuttur. Silmelerin altında, yivli süsleme şeridi yer alır. Pencere kemerlerinin kilit taşında, kabartma tekniğinde yapılmış birer yaprak motifi bulunur. Son cemaat yerinin doğu ve batı cephesinde bulunan dairesel formlu ikiz pencerelerin üzerinde, tek sıra halinde uzayan yivli saçak silmesi görülür (Şekil 3.62).

Harim ve son cemaat yeri cephe duvarları üzerindeki dışa taşkın saçak silmesinin yüzeyinde, tek sıra halinde uzayan "S'' formlu konsol benzeri motifler yer alır. Saçak silmesinin yaklaşık 40 cm altında kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen iki silme daha bulunur. Üstteki silme şeridinin altında yivlerden oluşan süsleme kuşağı mevcuttur. Saçak silmesi ile bu silme şeritleri arasında kala yüzeyde, belli aralıklarla yerleştirilmiş "S'' formlu konsollar görülür. Kubbe kasnağının üst kısmında da tek sıra halinde uzayan yivlerden oluşan süsleme şeridi vardır. Caminin üzerine oturduğu kaide, kademeli olarak yukarıya doğru daralmaktadır (Şekil 3.62).

Son cemaat yerindeki sütunları birbirine bağlayan sivri kemerlerin üzerinde, "S'' formlu kıvrımdan oluşan tek sıra süsleme şeridi vardır. Yan gözlerin kemer kilit taşlarının yüzeyinde, kabartma tekniğinde yapılmış birer yaprak motifi mevcuttur. Ortadaki gözün kilit taşında ise kabartma tekniğinde yapılmış olan ve bir merkezden çıkıp kalp formu oluşturacak şekilde yukarıya doğru uzayan çiçek motifleri görülür. Söz konusu kemerin ucunda, dilimli kısımlarında ve sütunlara oturduğu yerlere yakın noktalarda silindir formlu kabaralar vardır. Kemerin dilimli kısımları üzerinde, ikişer çiçek motifi bulunmaktadır (Şekil 3.62).

Doğu ve batı cephedeki harim giriş kapısı aynı süsleme programına sahiptir. Kapıların her iki yanında yarım daire formlu ikişer sütünce yer alır. Dıştaki daha geniş çaplı olan sütünceler, kare formlu ayaklara ve iyon tarzı başlıkları sahiptirler. Kare formlu ayaklarının yüzeyi yaprak benzeri motiflerle süslüdür. İçte bulunan

küçük çaplı sütünceler ise dairesel formlu ayaklara, korint tarzı başlıklara sahiptir. Söz konusu sütünceler üstten, kademeli olarak yukarı doğru genişleyen saçak silmesiyle birleştirilmiştir. Silme yüzeyinde üst üste konumlandırılmış ve paralel olarak uzayan üç süsleme şeridi vardır. Şeritlerinden altta olanı kabartma olarak yapılmış noktalardan, ortadaki yine kabartma olarak yapılmış koçboynuzlarından, üstteki ise içleri hafif boşaltılmış üçgen benzeri motiflerden meydana gelir. Kapı açıklıkları üç yönden iki sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Dıştaki süsleme şeridi üzerinde yapraklar bulunan kıvrık dal motifinden, içteki ise tek sıra halinde uzayan yıldız benzeri motiflerden oluşur. Gerek bu iki süsleme şeridi, gerekse yanlardaki sütünceler cephe yüzeyinden hafifçe dışa taşırılmış ayaklar üzerine oturmaktadır saçak silmesine benzer kısımların üzerine oturmaktadır. İçteki ayakların yüzeyi meandır motifi ile bezenmiş olup, iç kenarlarının yanında boğum şeklinde birer motif vardır.

Kuzey cephe eksenindeki kapı kaidesinin her iki yanında, yarım daire formlu iki şer sütünce mevcuttur. Sütünceler iki kat şeklinde olup yüzeyleri yivlidir. Kare kesitli sütünce ayak ve başlıklarının yüzeyi yaldız renkli yaprak motifleriyle bezenmiştir. Dıştaki sütüncelerin üzerine vazo benzeri motif yerleştirilmiştir. İçteki sütünce başlıkları üzerine ise dilimli yuvarlak kemer formlu alınlık oturmaktadır. Kemer silmelerden ve tek sıra halinde uzayan yivlerden meydana gelir. Kemer uçları dışa doğru kıvrım yaparak volüt şeklini almıştır. Alınlığın içerisinde yaldız renkli büyük bir çiçek motifi görülür. Kapı açıklığının sivri kemeri stiliz edilmiş yaldız renkli yapraklarla çevrilidir. Kemer köşelikleri ise bir merkezden çıkıp sağa ve sola doğru uzayan yaldız renkli bitkisel motiflerle bezelidir. Kemer köşelikleri, üzerinde yapraklar bulunan yaldız renkli kıvrık dal motifiyle üç yönden çevrilidir. Kıvrık dal üzerinde kaide yüzeyinin çökertilmesiyle oluşturulmuş, dikdörtgen formlu yazı pano mevcuttur. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine, yaldız renkli harflerle iki satır halinde *‘’...’’* yazar (Şekil 3.63).

Kuzey cephedeki ana giriş kapısının her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş birer mihrabiye yer alır. Mihrabiyelerin her iki yanında, üç köşeli birer sütünce vardır. Sütünceler yine üç köşeli ayak ve başlıklara sahiptir. Başlıkların her bir köşesi yaldız renkli birer yaprakla bezenmiştir. Sütünceler üstten dilimli yuvarlak kemerle birbirine bağlıdır. Kenarları yaldız boyalı dilimli yuvarlak kemerin uçları dışa doğru kıvrım yaprak volüt şeklini almıştır. Volütlerin içerisinden çıkıp aşağıya

doğru sarkan yaldız boyalı birer yaprak motifi görülür. Yuvarlak kemerin üzerine, alem motifi yerleştirilmiştir. Alemin her iki yanından aşağı doğru sarkan yaldız renkli birer yaprak görülür. Yuvarlak kemerin her iki yanında, ucu volütlü ve yaldız renkli vazolardan çıkıp, ortadaki alem motifine doğru uzayan yaldız renkli birer yaprak motifler bulunmaktadır. Mihrabiye kademeleri, farklı türdeki yaldız renkli süsleme şeritleri ile belirginleştirilmiştir. Söz konusu süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, silmeden, mukarnas benzeri motiflerden, silmelerden ve "S'' formundaki konsol benzeri motiflerden meydana gelir.

Son cemaat yerini örten kubbelerde kalemişi tekniğinde yapılmış süslemeler bulunur. Yanlardaki kubbeler aynı süsleme programına sahipken, ortadaki farklıdır. Ortadaki kubbenin ortasında, gri renk çerçeveli büyük bir dairesel form oluşturulmuştur. Dairesel formun içerisi açık mavi zemin üzerine koyu mavi, yeşil, kahverengi, yağ yeşili gibi renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kubbenin dış kenarı, sarı renkli çizgilerle dikdörtgen formlu çerçevelere ayrılmıştır. Yatay yönlü her bir çerçevenin içerisinde, paralel olarak uzayan sapı ve yaprakları yeşil, çiçeği ise açık yavruağzı renkli birer bitkisel motif vardır. Bitkisel motifler dışındaki tüm yüzey açık mavi renge boyanmıştır. Kubbe ortasındaki dairesel formla, dıştaki çerçeveler arasında yüzeye sekiz sütün motif yerleştirilerek, kubbe yüzeyi sekiz eşit parçaya ayrılmıştır. Sütun motiflerinin her iki yanında birer perde motifi uzanmaktadır. Söz konusu sütun motifleri arasındaki yüzeyler açık maviye boyanmış ve her bir yüzeye vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerde sarı çerçeveli yazı madalyonları görülür. Güneybatı yöndeki madalyonda siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', güneydoğu yöndekinde " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' kuzeybatı yöndekinde "فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ/Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir" dedi (Yûsuf-64)'', kuzeydoğu yöndekinde ise "وَأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ/Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap (Kasas-77)'' yazar. Madalyonlar sarı, yeşil ve mavi renkli bitkisel motiflerle dıştan çevrilidir.

Birbirinin aynısı olan yanlardaki kubbelerin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form bulunur. İçteki sarı çerçeveli küçük dairesel formun içerisi, mavi zemin üzerine yaldız renkle yapılmış bitkisel motifle bezenmiştir. Söz konusu dairesel formdan çıkıp, dıştaki dairesel forma doğru uzayan bitkisel motifler görülür. Kubbelerin dış kenarı, açık mavi zemin üzerine koyu mavi renkle yapılan kıvrık dal motifiyle

çevrilidir. İçteki dairesel formlardan dıştaki kıvrık dal motifli süsleme kuşağına doğru sarı renkli şeritler atılarak kubbe yüzeyi on altı eşit parçaya bölünmüştür. Her bir bölüm, atlamalı olarak vazodan çıkan çiçekle ve yaldız renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Sarı ve mavi renkli vazoların içerisindeki çiçeklerin sap ve yaprakları yine sarı ve mavi renklidir. Kubbelere geçişi sağlayan pandantiflerde de sarı çerçeveli madalyonlar mevcuttur. Batıdaki kubbenin güneybatı yönünde yer alan madalyonda siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, güneybatıdakinde ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, kuzeybatıdakinde ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, kuzeydoğudakinde ‘‘الجنة تحت أقدام الأمهات/Cennet annelerin ayakları altındadır’’ yazarken, doğudaki kubbenin güneybatı yönünde bulunan madalyonda ‘‘ عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, güneydoğudakinde ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ kuzeybatıdakinde ‘‘عجلوا بالتوبة قبل الموت/Ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele ediniz!’’ kuzeydoğudakinde ise ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Madalyonlar yeşil, sarı ve mavi renklerden oluşan bitkisel motiflerle dıştan çevrilidir (Şekil 3.69).

Şekil 3.69. Akçaabat Yeni Camii Son Cemaat Yeri Kubbe

Minare şerefesi altı kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen beş süsleme şeridiyle doldurulmuştur. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, halat motifinden, boğumlardan, yıldız benzeri motiflerden, silmelerden ve dairesel formlu silmeye geçirilmiş dikdörtgen formlu ve sivri kemerli küçük motiflerden meydana gelir. Şerefe korkuluğu, üsten dalgalı olarak nihayetlenen dikdörtgen formlu panolardan oluşur. Her bir panonun yüzeyi kabartma tekniğinde yapılmış farklı

motiflerle bezenmiştir. Panolarda bulunan motiflerin bazıları şöyledir; etrafı küçük yıldızlarla çevrili ay yıldız motifi, üst üste konumlandırılmış çiçek motifleri, dama şeklinde motifler, üst üste konumlandırılmış zikzak motifleri, "S'' formlu kıvrımlar, iç içe geçmiş dairesel formlar, he iki yanında yarım daire formları olan boğum motifi, eğik olarak uzayan şeritler, uçları aşağıya doğru bakan koçboynuzu motifleri, ortalarında üçgen form olan uçları birbirine bakan koçboynuzu motifleri vb.'dir. Minare peteğinin ucunda, yarım daire formlu yivlerin oluşturduğu kare formlar bulunur. Bu formların üzerinde, üçgenlerden meydana gelen süsleme şeridi, altında ise bilezik vardır. Minare gövdesinin her iki ucuna yakın noktalarda birer bilezik, bileziklerin altında ise içlerinde koçboynuzu olan üçgen formlardan oluşan süsleme şeridi vardır. Minare kaidesi yivli süsleme şeridiyle nihayetlenmektedir. Kaidenin zemine oturduğu kısım, kademeli olarak yukarıya doğru daralan silmelerle hareketlendirilmiştir.

Harim içerisindeki süsleme unsurları mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, harim duvarlarında ve örtü sisteminde toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında dairesel kesitli birer sütünce vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütüncelerin gövdeleri, vazodan çıkıp tüm gövdeyi sarmalayarak uzayan asma motifiyle bezenmiştir. Söz konusu motif üzerinde üzüm yaprakları ve salkımlar bulunmaktadır. Sütüncelerin ayak yüzeyleri dikey yönlü yivlerle ve yatay yönlü silmelerle, başlıkları ise bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Sütünceler, paralel olarak uzayan ve yaprak motiflerinden oluşan süsleme şeridiyle üstten birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişi beş sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Kuşaklar dıştan içe doğru sırasıyla; iki sıra halinde atlamalı olarak uzayan yaprak, koçboynuzu ve halat desenli boğumlardan, üzeri yapraklı kıvrık daldan, saç örgü motifinden, halkalara geçmiş bitkisel motiflerden ve halat motifinden meydana gelir. Niş üzerinde, içteki kıvrık dal motifini kesen yazı panosu görülür. İnce silmeyle oluşturulan dikdörtgen formlu pano içerisinde kabartma tekniğiyle " كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Mihrap nişinin alt kademesi aşağıdan yukarıya doğru uzayan balıksırtı motifli üç süsleme şeridiyle ve ince silmelerle hareketlendirilmiştir. Diğer kademeler birer silme ile birbirinden ayrılmış olup, yüzeyleri tek sıra halinde uzayan "C'' formlu yaprak motifleri ile bezenmiştir. Yaşmak yüzeyi yelpaze formludur. Niş kavsarasının her iki yanındaki boşluk, üzerlerinde yaprak ve çiçekler bulunan birer kıvrık dal

motifiyle doldurulmuştur. Kaidenin her iki yanındaki sütüncelerin üzerine, yüzeyleri bitkisel motiflerle bezeli vazo benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Kaide üzerindeki alınlığın kemeri, üst üste konumlandırılmış iki zikzak motifinden ve silmelerden oluşur. Kemer uçları dışa doğru kıvrım yaparak, dairesel formlu boşluk meydana getirir. Söz konusu boşluklara birer çiçek yerleştirilmiştir. Alınlığın içerisinde, silmeyle oluşturulmuş yazı madalyonu görülür. Madalyonda, kabartma tekniğiyle " الله جَلاَّلُهُ/Allah Celle Celaluhu'' yazmaktadır. Madalyonun altından çıkıp, biri sağa, diğeri ise sola doğru uzayarak alınlığın tüm yüzeyini dolduran bitkisel motifler mevcuttur. Alınlık üzerinde bitkisel motifli alem benzeri başlık yer alır (Şekil 3.65).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu yan aynalıkların ortasında, çiçek desenli büyük bir rozet vardır. Rozetlerin etrafı, uçları lale motifleri ile nihayetlenen bitkisel motiflerle bezenmiştir. Tek sıra minber korkuluğunun ortasında da çiçek desenli birer rozet yer alır. Rozetin altından çıkıp biri sağa, diğeri ise sola doğru uzayan, çiçekli bitkisel motifler görülür. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üst kısmı dilim üçgen formunda mermer köşebent yerleştirilmiştir. Köşebendin ortasında çiçek motifi bulunur. Çiçeğin her iki yanından ve üzerinden çıkan yapraklar görülür. Süpürgelik yüzeyinde, dikdörtgen formlu ve sivri kemerli üç açıklık mevcuttur. Açıklıların üzerinde ince çizgiye geçirilmiş halkalar ve halkalara geçirilmiş perde motifleri yer alır. Söz konusu perde motifleri açıklıkların arasından aşıya doğru sarkmaktadır. Açıklıkların sağında içerisi bitkisel motiflerle bezeli üçgen form vardır. Süpürgeliğin altında tek sıra halinde uzayan yaprak benzeri motifler bulunmaktadır. Minber girişinin yan yüzlerinin alt ve üst kısmında birer gülbezek motifi yer alır. Gülbezekler arasında kalan yüzey, aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve yan yana sıralanmış yivlerler doldurulmuştur. Dolap açıklığının sağ sövesi yivlerle hareketlendirilmiş ve yivlerin her iki ucuna birer "X'' motifi yerleştirilmiştir. Dolap açıklığının kemeri üzerinde, kemer kilit taşı şeklinde çıkıntı vardır. Yüzeyinde yaprak motifi görülen çıkıntının solunda yıldız, sağında ise hilal motifi vardır. Bu motiflerin yanlarında da aşağıdan yukarı doğru uzayan birer yaprak mevcuttur. Köşk korkuluğunun yüzeyinde, ince silme ile dilimli kare form oluşturulmuştur. Kare formun içerisinde, asılı vaziyette çelenk benzeri motif, üzerinde ise bir merkezden çıkıp sağa, sola ve yukarı doğru uzayan bitkisel motif, yer alır. Korkuluğun her iki yanındaki desteklerin yüzeyi vazodan çıkan bitkisel motifle süslenmiştir. Vazoların altında birer çiçek, çiçeklerin arasında ise tek sıra halinde yan

yana uzayan palmetler vardır. Minber girişi perde motifiyle üç yönden çevrilidir. Giriş desteklerinin ayak kısmında ve kemer köşeliklerinde gülbezek benzeri birer motifi bulunmaktadır. Kemer köşeliklerindeki motiflerden çıkıp kemer kavsı üzerinde birleşen birer kıvrık dal görülür. Giriş üzerindeki aynalıkta yan yana konumlandırılmış, yaldız çerçeveli ve oval formlu iki yazı panosu vardır. Panoların içerisinde"شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ"/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)'' yazar. Panolarının ucunda yaldız renkli lale motifi yer alır. Giriş üzerindeki tepelik vazodan çıkıp sağa, sola ve yukarı doğru uzayan bitkisel motiften meydana gelir. Tepelik üzerine çiçek desenli rozet yerleştirilmiştir. Söz konusu minber bu özellikleriyle, Ak Camii minberiyle aynıdır (Şekil 3.66).

Yarım koni formlu vaaz kürsüsünün gövdesi halat motifiyle nihayetlenmektedir. Kürsü korkuluğunun yüzeyi hafif çökertilerek yan yana sıralanmış kare panolar elde edilmiştir. Her bir panonun içerisi birer çiçek motifiyle doldurulmuştur. Kürsüye sonradan eklenen ahşap korkuluk da benzer şekilde tezyin edilmiştir (Şekil 3.67).

Harim duvarları ve örtü sisteminde kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler görülür. Bezemeler, kireç badanalı duvar yüzeyine ağırlıklı olarak, kırmızı, turuncu, mavi, kahverengi, sarı, siyah ve yeşil renkler kullanılarak yapılmıştır.

Giriş kapıları, harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler birer süsleme kuşağı ile üç yönden çevrilidir. Kapıları ve harim katındaki pencereleri çevreleyen kuşaklar mavi zemin üzerine sarı, beyaz, kahverengi ve yeşil renklerle yapılmış bitkisel ve geometrik motiflerden, mahfil katı seviyesindeki pencereleri çevreleyenler ise mavi zemin üzerine beyaz, kırmızı ve yeşil renklerle yapılmış bitkisel motiflerden meydana gelir. Söz konusu kuşaklar her iki yönden siyah renkli kontur çizgisiyle sınırlandırılmıştır.

Mihrap kaidesinin sağ ve sol üst köşesinde yeşil, beyaz ve yavruağzı renk çerçeveli birer yazı madalyonu vardır. Sağ yöndeki madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle "الله جلّ جَلاَلُهُ"/Allah Celle Celaluhu'' , yazarken, soldakinde "محمّدعليه السلام"/Muhammed Aleyhisselam'' yazar. Madalyonlar dilimli sivri kemerlerle dıştan çevrilidir. Kemerlerle madalyonlar arasında kalan yüzey, yeşil zemin üzerine sarı, beyaz ve kırmızı renklerle yapılmış bitkisel motiflerle tezyin

edilmiştir. Bu tarz süsleme mihrap üzerindeki dairesel formlu pencere etrafında da görülür.

Örtü sistemini taşıyan kemerler atlamalı olarak turuncu ve beyaz renklere boyanarak kemerler canlılık kazandırılmıştır. Merkezi kubbenin ortasında beyaz, turuncu ve siyah çerçeveli iç içe geçmiş üç dairesel form bulunur. İçteki dairesel form, mavi zemin üzerine yeşil, turuncu, mavi ve beyaz renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler farklı şekilde doldurulmuştur. İçteki dairesel formlar arasında kalan yüzey mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılan ve saç örgü motifi oluşturacak şekilde uzayan kıvrık dallarla, dıştakilerin arasında kalan yüzey ise siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılan "Ayetel Kürsü'' kuşağıyla doldurulmuştur. İç içe geçmiş dairesel formlar palmet benzeri on iki motifle dıştan çevrelemiştir. Palmet benzeri motiflerin içerisinde, kahverengi zemin üzerine beyaz renk harflerle "سبحان الله/Allah mutlak ve üstündür'' yazar. Söz konusu motiflerin ucunda, içleri kahve renkli noktalarla hareketlendirilmiş birer küçük palmet motifi görülür. Kubbenin dış kenarı siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış "Esmaü'l Hüsnâ'' kuşağıyla çevrilidir. Yazı kuşağının altında ve üstünde, kahverengi ve yeşil renkli yaprak benzeri motiflerden oluşan birer süsleme kuşağı vardır. Üsteki süsleme kuşağının üzerinde tek sıra halinde uzayan dilimli kaş kemerli motifler görülür. Bu motiflerin içerisi atlamalı olarak mavi ve kahverengi renklere boyanmış olup, içlerinde beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Mavi renkli motiflerin içerisinde "سُبْحَانَ اللَّهَ الْعَظِيمِ/Azîm olan Allâh'ı her türlü noksanlıklardan tenzih ederek tesbih ederim'' yazarken, kahverengi olanların içerisinde "سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ/Allâh'ı hamd ile tüm eksiklikten tenzih ederek tesbih ederim'' yazar. Bu motiflerin ucuna da palmet benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Söz konusu palmetlerden kahve renkli olanlarının ucu, içteki dairesel formları çevreleyen palmetlerin ucu ile neredeyse birbirine değecek vaziyetedir. Mavi renkli palmetlerin ucunda ise şemse benzeri birer motif bulunmaktadır. Şemseler mavi, yeşil ve turuncu renkli bitkisel motiflerle bezelidir. Kubbe kasnağındaki pencerelerin kemer köşelikleri açık yeşil renge boyanmış olup, üzerlerine yavruağzı renkli birer motif yerleştirilmiş. Pencere aralarındaki yüzeylerde, dikdörtgen formlu birer pano vardır. Panolar, mavi zemin üzerine, kahverengi ve beyaz renkli bitkisel motiflerin saç örgü motifi şeklinde uzanmasından meydana gelir. Panoların içerisinde iç içe geçmiş üç dikdörtgen form görülür. En içteki yeşile boyalıdır. Kubbeye geçişi

sağlayan pandantiflerin etrafı saç örgü motifi şeklide uzayan beyaz renkli bitkisel motiflerle çevrilidir. Örgü motifinin içte oluşturduğu boşluklar yavruağzı ve kırmızı renklere boyanmıştır. Pandantiflerin ortasında beyaz, yavruağzı ve yeşil renk çerçeveli birer madalyon mevcuttur. Madalyonlar, pandantifleri çevreleyen saç örgü şeklindeki bitkisel motiflerle dıştan çevrilidir. Örgü motifli süsleme şeridinden çıkıp pandantifin her bir ucuna doğru uzayan beyaz, kırmızı ve mavi renkli bitkisel süslemeler bulunur. Bu süslemeler, palmet ve rumi gibi desenlerden oluşur. Güneybatı yöndeki pandantif içerisinde bulunan madalyonda siyah zemin üzerine beyaz ren harflerle ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, kuzeybatı yöndekinde “ على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, kuzeydoğu yöndekinde ise “ عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ yazar. Pandantiflerin üzerinde kubbeyi çevreleyen bir süsleme şeridi vardır. Bu şerit, mavi zemin üzerine yapılmış “V’’ benzeri motiflerden oluşur. Yatay olarak konumlandırılan motifler beyaz ve turuncu renklidir (Şekil 3.68).

Kubbe dışındaki tonozlarda da kalemişi süslemeler mevcuttur. Tonoz ortalarında ve bazı köşelerinde şemşe benzeri motifler görülür. Şemseler bitkisel motiflerden meydana gelmektedir. Cephe köşelerindeki tonozların oturduğu duvarların içerisine gömülmüş yuvarlak kemerler üzerinde birer yazı madalyonu yer alır. Yeşil, beyaz ve yavruağzı renk çerçeveli madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz harflerle yazılmış yazılar vardır. Güneybatı köşedeki madalyonlarda ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, “ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظاً وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ/Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir” dedi (Yusuf-64), güneydoğu köşedeki madalyonlarda “ عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘وَأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ/Allah’ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme (Kasas-77), kuzeybatı köşedeki madalyonlarda الجنة تحت أقدام الأمهات/Cennet annelerin ayakları altındadır’’, “ عجّلوا با لصّلوة قبل الفوت/Accilû bi’s salâti gablel fevt/Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin’’, kuzeydoğu köşedeki madalyonda ise ‘‘وعجلوا بالتوبة قبل الموت/Ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele ediniz!’’ ve müsenna tekniğiyle ‘‘ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ/Diridir, kayyumdur’’ yazmaktadır. Madalyonlar dıştan dilimli sivri kemerlerle dıştan çevrilidir. Sivri kemerlerle madalyonlar arasında kalan yüzey, yeşil zemin üzerine sarı, beyaz ve kırmızı renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Üstteki şerit mavi zemin üzerinde uzayan, çiçek ve yapraklardan oluşur. Çiçek motifleri beyaz ve turuncu renkliyken, yapraklar beyaz ve yeşil renklidir. Alttaki şerit ise tek sıra halinde yan yana uzayan yeşil renkli dilimli sivri kemerlerden meydana gelir. Kemerlerin içerisi mavi, kırmızı ve sarı renkli bitkisel motiflerle bezelidir. Söz konusu süsleme şeridinin bulunduğu duvarın arka yüzü de aynı şekilde süslenmiştir. Mahfilin alt yüzü, bitkisel motifli süsleme kuşakları ile dikdörtgen formlu panolara ayrılmıştır. Her bir panonun ortasında bitkisel motiflerden oluşan birer şemse görülürken, köşelerinde içleri bitkisel motiflerle süslenmiş birer çeyrek daire form görülür.

3.1.11.4. Onarımlar

Yapı, 2007 yılında Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Ancak söz konusu onarımdaki müdahale kararları hakkında bilgimiz yoktur.

3.1.12. Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii

Şekil No: 70-74
Çizim: No: 12

Yapı Trabzon-Akçaabat ilçesinin Aydınköy mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak ibadete açılış beratında yer alan bilgilere göre mahalle halkı tarafından 1950 yılında yaptırılmıştır. Mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.1.12.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun biraz yukarısında bulunan cami, düz zemin üzerine oturmaktadır. Caminin doğusunda avlu, kuzeyinde hazire, güneyinde ve batısında ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içten içe 10.64x11.10 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 15.00x12.44 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Kuzeydoğu köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılmış minarenin, gövdesi yıkılmış olup, yalnızca betonarme malzemeli kaidesi kalmıştır (Çizim 3.12).

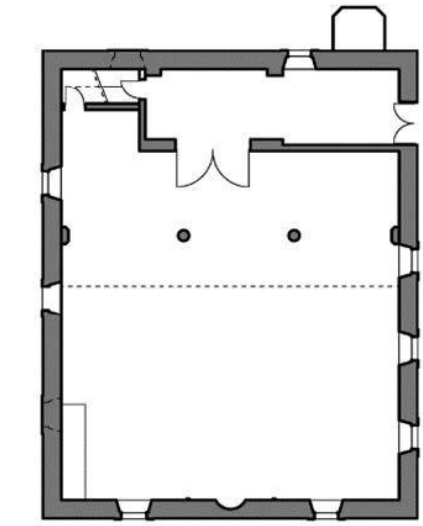

Çizim 3.12. Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey yöndeki son cemaat yerine giriş, doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan 1.20 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki demir kanatlı kapıdan sağlanır. Girişin her iki yanına kare kesitli birer kolon yerleştirilmiş ve kolanların üzeri ince bir beton tabakayla kapatılarak, kapı saçağı oluşturulmuştur (Şekil 3.70).

Son cemaat yeri cephe duvarları üzerinde yalnızca bir pencere vardır. Kuzey cephede bulunan pencere 80 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve plastik doğramalıdır. Söz konusu pencerenin söveleri ve lentosu, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılmış vaziyettedir (Şekil 3.70).

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Harim kuzey duvar ekseninde bulunan kapı dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı olup 1.43 m genişliğindedir.

Şekil 3.70. Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katında bulunan pencerelerin ikişer tanesi batı ve güney cephede, üç tanesi doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin dördü doğu cephede, üçü batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Ayrıca harim katı batı cephe ekseninin güneyinde, günümüzde kapatılmış bir pencere daha vardır. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdır. Batı cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerin demir parmaklıkları bulunur. Harim katındaki pencereler 80 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 70 cm genişliğe sahiptir. Pencerelerin söve ve lentoları, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılmış şekildedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.70).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi bulunur.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört sütunun taşıdığı mahfil vardır. Duvara dayandırılan sütunlar kare, serbest olarak konumlandırılanlar ise dairesel kesitlidir (Şekil 3.71).

Şekil 3.71. Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 1 m genişliğinde ve 38 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.72).

Şekil 3.72. Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii Mihrap ve Minber

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan 80 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.14 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.72).

Orijinal olmayan yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güney duvarın doğu köşesinde konumlandırılmıştır. Kürsüye batı yönünde yer alan 43 cm genişliğindeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.73). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.74).

Şekil 3.73. Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii Vaaz Kürsüsü

Şekil 3.74. Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii Tavan

Son cemaat yerinin kuzeybatı yönünde tek kanatlı ahşap kapı görülür. 94 cm genişliğindeki kapı, mahfile çıkışı sağlayan betonarme malzemeli merdivene açılır. 98 cm genişliğindeki merdiven "L'' formlu olup, on iki basamaklıdır. Son cemaat yeri üzerine doğru geniş genişleyen mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 6.09 m girinti yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, 61 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur. Mahfili taşıyan serbest sütunlar mahfil katı boyunca yükselip tavanı taşımaktadırlar.

3.1.12.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfil korkuluğunda, tavanda ve harim giriş kapısında ahşap malzeme, pencerelerde plastik malzeme, batı cephenin mahfil katı seviyesindeki pencerelerin parmaklıklarında ve son cemaat yeri giriş kapısının kanatlarında demir malzeme, son mahfilde, mahfil merdiveninde ve harim ve mahfil katındaki sütunlarda betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Caminin kuzey, güney ve batı cephesi ile harim duvarları sıvanıp, boyanmıştır. Doğu cephe ise cam mozaik kaplıdır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.1.12.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve lentoları duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır.

Harim kısmında kayda değer süsleme mihrapta bulunur. Mihrap kaidesinin her iki yanında, üst üste oturtulmuş dairesel kesitli ikişer sütünce vardır. Belli noktalarda balıksırtı, yiv ve halat motifleri ile çevrelenen sütünce gövdeleri lale formundaki başlıklarla nihayetlenmektedir. Sütünceler paralel olarak uzayan dairesel kesitli sütünceyle üstten birbirine bağlanmıştır. Söz konusu sütüncenin ortasına lale formunda tepelik yerleştirilmiştir. Tepeliğin uçları sağa ve sola doğru kıvrım yaparak dairesel formlu boşluklar oluşturmuştur. Oluşan bu boşluklar çiçek desenli birer rozetle doldurulmuştur. Tepelik yüzeyinde kabartma tekniğiyle yapılmış yazılar bulunur. Söz konusu yazılar ‘‘ما شاء الله-الله /Allah-Mâşâallâh’’ şeklindedir. Yazıların hemen altında da yine kabartma tekniğiyle terazi motifi meydana getirilmiştir. Mihrap kaidesi iki sıra süsleme şeridi ile üç yönden çevrilidir. Dıştaki şerit diyagonal olarak yerleştirilen iç içe geçmiş karelerden, içteki ise halat ve yivlerden oluşur. Niş kademeleri paralel olarak uzayan balıksırtı, yiv ve halat motifli kuşaklarla hareketlendirilmiştir. Yaşmak yüzeyinde çiçek tomurcuğuna benzer kabara görülür. Niş kavsara kısmı eflatuna rengine boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır. Nişin hemen üzerine dikdörtgen formlu, mermer yazı panosu monte edilmiştir. Pano yüzeyinde mavi renk harflerle‘‘ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ/(Ey Muhammed!) Nereden

yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazılıdır (Şekil 3.72).

Minberin doğu yan aynalığı iç içe geçmiş üçgenlerden oluşur. Süpürgelik yüzeyi hafif çökertilerek yan yana sıralanmış beş dikdörtgen pano oluşturulmuştur. Dikey yönlü panolardan güneyde bulunan üçünün içerisinde dikdörtgen formlu ve kaş kemerli birer açıklık vardır. Korkuluk yüzeyi de hafif çökertilerek dört pano elde edilmiştir. Yatay yönlü dikdörtgen panoların içerisine birer baklava form yerleştirilmiştir. Korkulukla girişin birleştiği noktada, üst kenarı dilimli ahşa köşebent vardır. Minber dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli dolap açıklığına sahiptir. Açıklık üzerinde üst üste konumlandırılmış yatay yönlü iki dikdörtgen pano görülür. Söz konusu panoların içerisinde birer baklava form yer alır. Minber girişi üzerindeki tepelik, aşağıdan yukarıya doğru daralarak yükselmekte ve kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar bulunmaktadır. Tepelik üzerine çiçek desenli rozet yerleştirilmiştir (Şekil 3.72).

Aşağıdan yukarıya doğru üç kademe halinde genişleyerek yükselen vaaz kürsüsünün, her bir kademesi üzerinde üçer dikdörtgen pano vardır. Panoların içerisi, farklı boyutlardaki kare ve dikdörtgen formlarla doldurulmuştur. Kürsü korkuluğunun yüzeyi çökertilerek, yan yana sıralanmış üç kare pano oluşturulmuştur. Panolar, kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Harimi ve mahfili örten düz ahşap tavan yüzeyinde, ince ahşap çıtalar vasıtasıyla dar ve uzun dikdörtgen formlar meydana getirilerek tavan yüzeyi hareketlendirilmiştir. Dikdörtgen formlar belli noktalarda mihraba düz veya dik olarak uzanmaktadır (Şekil 3.74).

3.1.12.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz inceleme esnasında muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramalı, plastik malzeme ile değiştirilmiştir.
2- Caminin doğu dış cephesi cini mozaik malzeme ile kaplanmıştır.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, sac malzeme ile değiştirilmiştir.
4- Batı cephe ekseninin güneyinde bulunan pencere açıklığı kapatılmıştır.

5- Ahşap vaaz kürsüsü ve minber yakın dönemde eklenmiştir.
6- Mahfil ve mahfili taşıyan sütunlar, betonarme olarak yakın dönemde yapılmıştır.
7- Son cemaat yerinin, harimin kuzeyine betonarme duvar eklenmesiyle oluşturulduğunu düşünüyoruz.

3.1.13. Ak Camii

Şekil No: 75-82

Çizim No: 13

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Dürbinar mahallesinde bulunmaktadır. Cami, üzerinde inşa tarihi gösteren iki kitabe vardır. Kuzey cephe ekseninin hafif batısında yer alan sütun üzerindeki mermer kitabede;

"Ak Camii 1953'' yazarken, harim giriş kapısı üzerindeki siyah çerçeveli ve oval formlu kitabede;

"Hakkın ve kalkın yardımı ile bu eser yapılmıştır.
Mimarı: Viseralı Alican Öztürk
2-4-1953 Tarih'' yazar.

Kitabelerden de anlaşılacağı üzere halk tarafından 1953 tarihinde yaptırılan caminin mimarı Alican Öztürk'dür. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.1.13.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde, doğusunda ve batısında avlu, güneyinde ise mahalle yolu bulunur. Caminin harim kısmı içten içe 13.40x18.60 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 19.56x20.36 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil, son cemaat yeri ve bodrum kattan meydana gelir. Minare, batı cephenin kuzey köşesinde, yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.13).

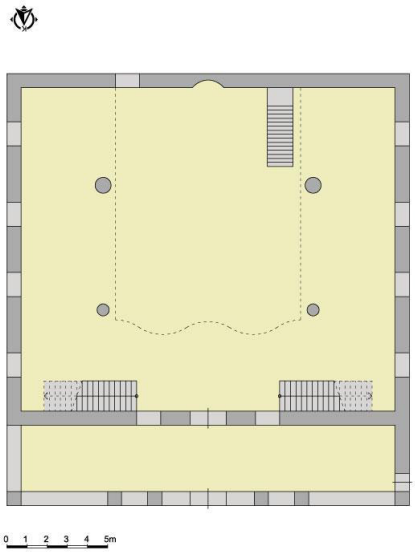

Çizim 3.13. Ak Camii Plan (DOKAP'dan)

Kuzey yönde, ikisi kare, dördü ise dairesel kesitli altı taş sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri vardır. Gözlerden ikisi oldukça küçük olup, ortadaki büyük gözün sağında ve solunda yer alırlar. Kare kesitli sütunlar ortadaki büyük gözün her iki yanında konumlandırılmıştır. Yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanan sütunlar kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Doğu ve batı köşedeki sütunlardan harim kuzey duvarına atılmış birer yuvarlak kemer daha mevcuttur. Sütunlar ile harim duvarı arasına gergiler yerleştirilmiştir. Yan gözleri oluşturan sütunların arası belli bir yüksekliğe kadar taş duvarla, geri kalan kısımları ise alüminyum doğramalı camekânlarla kapatılmıştır. Son cemaat yeri içten ve dıştan düz tavanla örtülüdür. Söz konusu kısma giriş, biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise batı cephede olmak üzere iki kapıdan sağlanır. Kuzey cephedeki ana giriş kapısı orta gözün içerisine yerleştirilmiş olup 1.78 m genişliğinde, dikdörtgen formlu ve iki alüminyum kanatlıdır. Batı yöndeki kapı ise 93 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek alüminyum kanatlıdır (Şekil 3.75).

Şekil 3.75. Ak Camii Genel Görünüm

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı 1.97 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak oluşturulan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklı kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kapının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer mihrabiye görülür. Mihrabiye nişleri 79 cm genişliğinde ve 42 cm derinliğindedir. Nişler kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısımları yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.76)

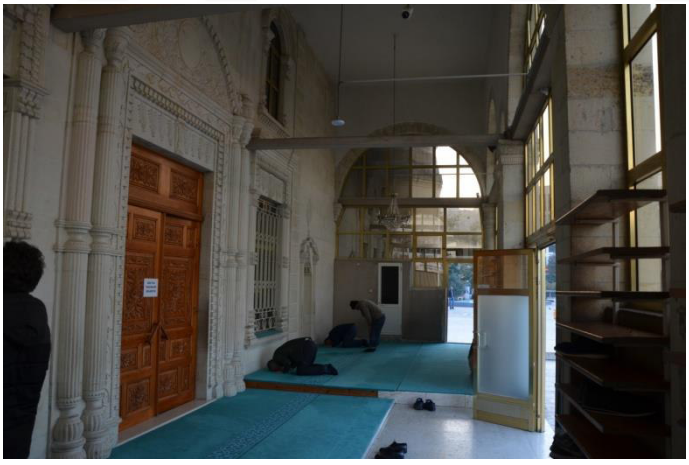

Şekil 3.76. Ak Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde on ikisi harim katında, on altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi sekiz pencere mevcuttur. Pencereler doğu, batı ve güney cephede iki, kuzey cephede ise üç sıra halindedir. Harim katındaki pencerelerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin yine dörder tanesi doğu ve batı

cephede, üçü güney cephede, beşi ise kuzey cephededir. Kuzey cephedekilerden ikisi altta, üçü ise üsttedir. Harim katındaki pencereler 1.35 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, alüminyum doğramalı ve demir parmaklıyken, mahfil katı seviyesindeki pencereler 93 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve alüminyum doğramalıdır. Ancak güney cephe eksenindeki pencere, diğerlerinden farklı olarak dairesel formludur. Pencerelerin söve, lento ve kemerleri cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.75).

Yapının üzeri, doğu, batı ve güney yönden yarım kubbelerle desteklenmiş merkezi kubbe ile örtülüdür. Onaltıgen kasnak üzerine oturan kubbe, dört yönden ağırlık kuleleriyle desteklenmiştir. Kubbe kasnağının her bir köşesinde dikdörtgen formlu ve sivri kemerli birer pencere mevcuttur. Güney yöndeki yarım kubbenin her iki yanında birer kubbe daha bulunur. Cami, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesine sahiptir (Şekil 3.75).

Batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, çokgen kesitli gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minareye giriş, son cemaat yerinin batı duvarında yer alan 74 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, betonarme malzemeli ve dairesel kesitli serbest dört sütunun taşıdığı “U’ formlu mahfil vardır. Mahfilin yan kollarını taşıyan sütunlardan mihraba yakın olanlar büyükken, arkadakiler daha küçük çaplıdır. Söz konusu sütunlar mihraba dik olarak uzanmaktadır. Kuzeybatı köşede bulunan merdivenden bodrum kata inilmektedir (Şekil 3.77).

Şekil 3.77. Ak Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 1.08 m genişliğinde ve 48 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.78).

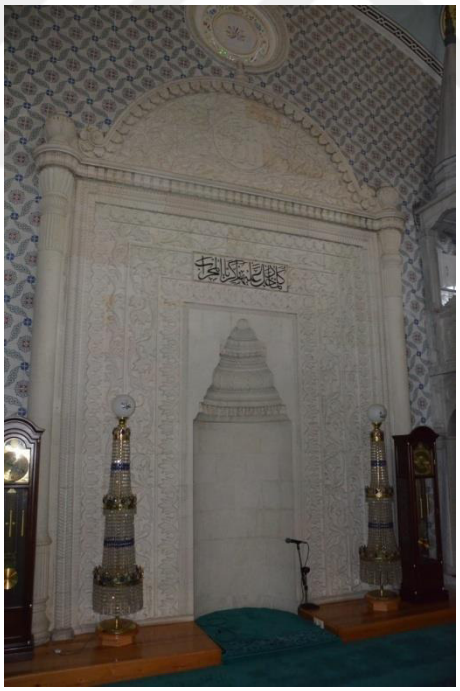

Şekil 3.78. Ak Camii Mihrap

Mihrabın batısında mermer malzemeli orijinal minber vardır. 1.03 m genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.97 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, sivri kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.79).

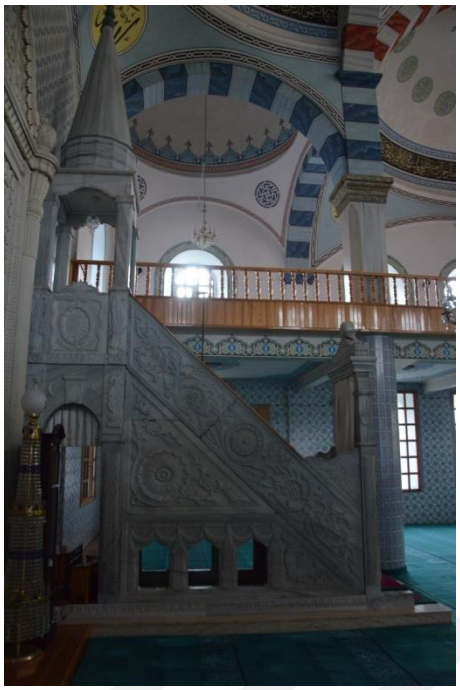

Şekil 3.79. Ak Camii Minber

1.27x0.8 m boyutlarındaki, düzgün kesme taş malzemeli orijinal vaaz kürsüsü, mihrap kaidesinin hemen sağında konumlandırılmıştır. Kürsüye, doğu yönünde bulunan 43 cm genişliğindeki dört basamaklı merdivenden çıkılır (Şekil 3.80).

Şekil 3.80. Ak Camii Vaaz Kürsüsü

Mahfil katına, harim giriş kapısının her iki yanından başlayıp, biri doğuya, diğeri ise batıya doğru tek kol halinde yükselen iki ahşap merdivenden çıkılır. 1.19 m genişliğindeki merdivenler on sekiz basamaklıdır. "U'' formlu mahfilin oldukça dar olan asıl kısmı, kuzey duvardan harim içerisine doğru 1.25 m genişliğinde dalgalı olarak çıkıntı yamakta ve mihrap aksında 57 cm derinliğinde köşk kısmı bulunmaktadır. Güney duvara kadar uzanan yan kollar 4.90 m genişliğindedir. Mahfilin, tek sıra boğumlardan oluşan, 76 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır.

Harimi örten merkezi kubbe, mahfil kollarını taşıyan öndeki büyük sütunların üzerine yerleştirilen sekizgen kesitli serbest iki ayak ile kuzey duvar içerisine gömülmüş vaziyetteki kare kesitli iki ayak üzerine oturmaktadır. Sütunlar yuvarlak kemerle birbirine bağlanmıştır. Merkezi kubbe doğu, batı ve güney yönden yarım kubbelerle desteklenmektedir. Ayrıca güney yöndeki yarım kubbenin her iki yanında birer küçük kubbe mevcuttur. Gerek bu kubbeler, gerekse yarım kubbeler, merkezi kubbeyi taşıyan ayaklardan harim duvarları içerisine gömü şekildeki ayaklara atılan yuvarlak kemerlerle taşınmaktadır. Kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanır (Şekil 3.81).

Şekil 3.81. Ak Camii Harim Örtüsü

3.1.13.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrapta, vaaz kürsüsünde, minarede, son cemaat yerindeki sütunlarda, kubbe kasnaklarında ve destek kulelerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde mermer malzeme, mahfilde ve mahfili taşıyan sütunlarda betonarme malzeme, harim giriş kapısında, mahfil korkuluğunda ve mahfile çıkışı

sağlayan merdivenlerde ahşap malzeme, harim katı duvarları ve mahfili taşıyan sütunların kaplamasında çini malzeme, minare giriş kapısında plastik malzeme pencere doğramalarında, son cemaat yeri giriş kapılarında ve son cemaat yeri açıklıklarının kapatıldığı camekânlarda alüminyum malzeme, kubbe kaplamalarında ise kurşun malzeme kullanılmıştır. Ayrıca mahfil katı duvarları ve kubbeler sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, mihrapta ve minarede yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.1.13.3. Süsleme

Caminin gerek dış cephesi, gerekse harim kısmı oldukça süslüdür. Doğu, batı ve güney cephedeki harim katı pencerelerinin söveleri üstten yivli olarak nihayetlenmektedir. Pencere lentolarının her iki ucunda perde benzeri birer motif, ortasında ise "S'' formlu konsol benzeri motif görülür. Pencerelerin üzerinde kademeli olarak yukarı doğru genişleyen saçak silmeleri vardır. Saçağın ortasında paralel olarak uzayan ve yarım oval formlardan oluşan süsleme şeridi vardır. Cephe yüzeyinden dışa taşkın vaziyetteki denizlikler kademeli olarak aşağıya doğru daralmaktadır. Kuzey cephedeki harim katı pencereleri, diğer pencerelere göre biraz daha farklıdır. Buradaki pencere sövelerinin her iki ucunda ve ortasında "S'' formlu konsol benzeri birer motif bulunmakta ve yüzeylerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan yarım daire formlu üç silme yer almaktadır. Lento yüzeylerinde kabartma tekniğinde yapılmış olup, tek sıra halinde uzayan yaprak motifleri vardır. Söz konusu lentolar iki sıra süseme şeridi ile üç yönden çevrilidir. Dıştaki süsleme şeridi tek sıra halinde uzayan yarım oval formlardan, içteki ise yine tek sıra halinde uzayan "S'' formlu konsol benzeri motiflerden meydana gelir. Süsleme şeritlerinin üzerinde kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi mevcuttur. Silmelerinin ortasında paralel olarak uzayan ve yivlerden oluşan tek sıra süsleme kuşağı görülür. Cephe yüzeyinden dışa taşkın olan denizlikler kademeli olarak aşağıya doğru daralmaktadır. Güney cephe harim katı seviyesindeki pencerelerin arasındaki duvar yüzeyinde, kademeli silmelerle oluşturulmuş iki dikdörtgen form bulunur. Pencere havası verilen panoların üzerinde, pencerelerde olduğu gibi saçak silmeleri yer alır. Saçaklar yuvarlak kemer formundaki iç içe geçmiş kademeli silmelerle birbirine bağlanmıştır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler aynı süsleme programına sahiptir.

Kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen kare kesitli ayak ve başlıkları sahip sövelerin yüzeyleri silmelerle hareketlendirilmiştir. Ayrıca sövelerin her iki ucunda "S'' formlu konsol benzeri birer motif bulunmaktadır. Pencere kemerleri, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen yuvarlak kemer formlu silmelerle dıştan çevrilidir. Bazı silme yüzeyleri yivlidir. Kemer kilit taşları dışa taşkın vaziyette olup, üzerlerinde kabartma tekniğinde yapılmış yivli birer silme vardır. Cephe yüzeyinden dışa taşkın denizlikler, tek sıra halinde uzayan "S'' formlu konsol benzeri motiflerle alttan desteklenmiştir. Kubbe kasnağında ve kuzey cephe duvarının üst kısmında yer alan pencereler sadedir.

Saçak silmelerinin altında paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi vardır. Şeritlerden altta olanı yivlerden, üstte olanı ise tek sıra halinde uzayan "S'' formlu konsol benzeri motiflerden meydana gelir. Kubbe kasnağı, tek sıra halinde uzayan "S'' formlu konsol benzeri motiflerden oluşan süsleme kuşağıyla nihayetlenmektedir. Kubbenin dört yanında bulunan destek kulelerinin gövdesi, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmeleriyle ve silmelerin altında yer alan içleri hafif boşaltılmış dairesel formlarla sonlanmaktadır.

Son cemaat yerindeki kare kesitli sütunların dışa bakan yüzeyi, aşağıdan yukarı uzayan ve tek sıra halinde yan yana sıralanan yarım daire formlu silmelerle bezenmiştir. Söz konusu silmeler iki katlı olup, uçlarına dairesel formlu birer küçük kabara yerleştirilmiştir. Sütunların başlıkları bitkisel ve koçboynuzu motifleriyle tezyin edilmiştir. Bu motiflerin altında tek sıra halinde uzayan yivli bir süsleme şeridi daha vardır. Son cemaat yerinde yer alan dairesel kesitli sütun gövdelerinin alt ucu, yivlerden silmelerden ve balıksırtı motifinden oluşan süsleme kuşaklarıyla çevrilidir. Gövdelerinin üst kısmında ise beş sıra süsleme şeridi mevcuttur. Şeritler aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, halat motifinden, tek sıra halinde uzayan yapraklardan, silmeden, yivlerden ve silmeden meydana gelir. Kare kesitli sütun başlıkları ise bitkisel ve koçboynuzu motifleriyle süslenmiştir. Sütunları birbirine bağlayan kemerler, kademeli silmelerle dıştan çevrilidir. Silmelerin ortasında, yivlerde oluşan şerit görülür. Kemer kilit taşlarında kabartma tekniğinde yapılmış birer yaprak yer alır.

Harim kapı kaidesinin her iki yanında, yarım daire formlu ikişer sütünce vardır. Sütünceler iki katlı olup yüzeyleri yivlidir. Dairesel kesitli ve boğumlu sütünce

ayaklarının ortasına yaprak motifi yerleştirilmiş olup, yaprakların her iki yanı yivlerle doldurulmuştur. Yine dairesel kesitli ve boğumlu vaziyetteki sütünce başlıklarının üzerinde üç sıra süsleme şeridi vardır. Söz konusu süsleme şeritlerinden altta olanı halat motifinden, ortadaki tek sıra halinde yan yana dizilmiş yapraklardan, üstteki ise yivlerden meydana gelir. Dış kenardaki sütüncelerin üzerine, birer başlık daha yerleştirilmiştir. Sütünceler, paralel olarak uzayan yiv ve silmelerle üstten birbirine bağlanmıştır. Kapı açıklığı iki sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Dıştaki kuşak üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık daldan içteki ise tek sıra halinde uzayan "S'' formlu konsol benzeri motiflerden oluşur. Kapı lentosunun yüzeyi, uçları aşağıya doğru bakan ve tek sıra halinde yan yana sıralanan yapraklarla bezelidir. Kapı kaidesinin alınlığını oluşturan kemer "S'' formlu konsol benzeri motiflerden oluşmaktadır. Kemer uçları dışa doğru kıvrım yaparak volüt şeklini almıştır. Alınlığın ortasından dairesel form, dairesel formun içerisinde ise iç boş kare form yer alır. Söz konusu kare form muhtemelen kitabe yatağıydı. Dairesel formun altından çıkıp, biri sağa, diğeri ise sola doğru uzayarak alınlığın tüm yüzeyini dolduran bitkisel motifler görülür. Ahşap kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek büyük ve küçük dikdörtgen formlu panolar meydana getirilmiştir. Üst üste konumlandırılan panoların içerisi kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerle bezelidir.

Giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer mihrabiye vardır. Mihrabiyelerin her iki yanında da üç köşeli birer sütünce görülür. Sütünceler kare formlu ayaklara ve üç köşeli başlıklara sahiptir. Sütünce başlıklarında perde benzeri motifler mevcuttur. Sütünceler, dilimli yuvarlak kemer formlu silmelerle üstten birleştirilmiştir. Silmelerin üzerine vazodan çıkan bitki motifi yerleştirilmiştir. Mihrabiye nişleri sadeyken, kavsara kısımları paralel olarak uzayan şeritlerle hareketlendirilmiştir. Alttaki şerit perde püskülü şeklindeki motiflerden, ortadakiler silmelerden, üstteki ise tek sıra halinde uzayan "S'' formundaki konsol benzeri motiflerden oluşur. Konsolların her iki yanında birer yelpaze motifi görülür.

Minare de şerefe altları kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen süsleme kuşaklarıyla doldurulmuştur. Kuşaklar aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; silmeden, testere ağzı motifinden, tek sıra halinde yan yana sıralanmış "S'' formlu konsol benzeri motiflerden, yine tek sıra halinde sıralanan yapraklardan ve iki sıra yivlerden meydana gelir. Şerefelerin çift sıra korkuluğu vardır. Her sıra yüzeyinde belli

aralıklarla açılmış dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli küçük pencereler görülür. Şerefelerin biraz altında, çokgen gövdeyi çevreleyen bir bilezik, bir de tek sıra halinde uzayan yarım oval formlu motiflerden oluşan süsleme şeridi görülmektedir. Minare kaidesi üstten, kademli silmelerle çevrilidir. Silmelerin altında tek sıra halinde uzayan yarım oval formlardan meydana gelen süsleme şeridi mevcuttur. Minarenin pabuç kısmında da yivli süsleme şeridi vardır. Son olarak minare gövdesinin alt kısmında dört süsleme kuşağı vardır. Söz konusu kuşaklar, alttan yukarıya doğru sırasıyla; ince silmelerden, yivlerden, ek sıra halinde uzayan yarım daire formlardan ve kalın silmeden oluşur (Şekil 3.82).

Şekil 3.82. Ak Camii Minare

Harimdeki süsleme unsurları, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, harim duvarlarında ve kubbelerde toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında dairesel kesitli birer sütünce vardır. Sütünceler dairesel kesitli ve boğumlu ayaklara sahiptir. Ayak yüzeyleri dikey yönlü yivlerle ve yatay yönlü silmelerle bezenmiştir. Sütünce başlıkları da dairesel formlu olup, başlığın alt kısmı dikey yönlü yivlerle, üst kısmı ise yaprak motifleri ile tezyin edilmiştir. Söz konusu sütünceler paralel olarak tek sıra halinde uzayan "S'' formundaki konsol benzeri motiflerden ve silmeden oluşan iki süsleme şeridiyle üstten birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişi sekiz süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Kuşaklar dıştan içe doğru sırasıyla; iki sıra halat motifinden, yivlerden, "C'' formundaki yapraklardan, üzerlerinde yapraklar bulunan iki sıra kıvrık dal motifinden, "C'' formundaki yapraklardan ve halat motifinden meydana gelir. Kıvrık dal motifleri ince silmeyle her iki yönden sınırlandırılmıştır. Niş üzerinde dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. İnce silmeyle oluşturulan panoda

siyah renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Niş kavsarasında tek sıra halinde paralel olarak uzayan süsleme şeritleri bulunmaktadır. Söz konusu şeritler aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; perde püskülüne benzer motiflerden, badem formuna benzer motiflerden, yapraklardan, halat motifinden, silmeye geçirilmiş halkalardan, ‘‘S’’ formundaki konsol benzeri motiflerden ve yivlerden oluşur. Üstten üçüncü sıradaki kademenin her iki yanında birer yelpaze motifi mevcuttur. Mihrap kaidesinin alınlığını oluşturan kemer ‘‘S’’ formlu konsol benzeri motiflerden oluşmaktadır. Kemer uçları dışa doğru kıvrım yaparak volüt şeklini almıştır. Alınlığın ortasında silmeyle oluşturulmuş dairesel formlu madalyon görülür. Madalyon içerisinde kabartma tekniğiyle ‘‘ الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazar. Madalyonun altından çıkıp, biri sağa, diğeri ise sola doğru uzayarak alınlığın tüm yüzeyini dolduran bitkisel motifler mevcuttur. Biz bu düzenlemenin aynısını harim giriş kapısının kaidesinde görürüz. Alınlık kemeri üzerine alem benzeri tepelik yerleştirilmiştir. Tepelik üzerinde dairesel formlu pencere bulunmaktadır. Etrafı düz ve yivli silmelerle çevrelenen pencerenin ortasına müsenna tekniğinde ‘‘محمد/Muhammed’’ yazan vitray süsleme monte edilmiştir. Muhammed yazısı da tek sıra halinde dairesel form oluşturacak şekilde uzayan bitkisel motiflerle çevrilidir (Şekil 3.78).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu yan aynalıkların ortasında, çiçek desenli büyük bir rozet vardır. Rozetlerin etrafı, uçları lale motifleri ile nihayetlenen bitkisel motiflerle bezenmiştir. Tek sıra minber korkuluğunun ortasında da çiçek desenli birer rozet yer alır. Rozetin altından çıkıp biri sağa, diğeri ise sola doğru uzayan, çiçekli bitkisel motifler görülür. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üst kısmı dilim üçgen formunda mermer köşebent yerleştirilmiştir. Köşebendin ortasında çiçek motifi bulunur. Çiçeğin her iki yanından ve üzerinden çıkan yapraklar görülür. Süpürgelik yüzeyinde, dikdörtgen formlu ve sivri kemerli üç açıklık mevcuttur. Açıklıların üzerinde ince çizgiye geçirilmiş halkalar ve halkalara geçirilmiş perde motifleri yer alır. Söz konusu perde motifleri açıklıkların arasından aşıya doğru sarkmaktadır. Açıklıkların sağında içerisi bitkisel motiflerle bezeli üçgen form vardır. Süpürgeliğin altında tek sıra halinde uzayan yaprak benzeri motifler bulunmaktadır. Minber girişinin yan yüzlerinin alt ve üst kısmında birer gülbezek motifi yer alır. Gülbezekler arasında kalan yüzey, aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve yan yana sıralanmış yivlerler doldurulmuştur. Dolap

açıklığının sağ sövesi yivlerle hareketlendirilmiş ve yivlerin her iki ucuna birer "X'' motifi yerleştirilmiştir. Dolap açıklığının kemeri üzerinde, kemer kilit taşı şeklinde çıkıntı vardır. Yüzeyinde yaprak motifi görülen çıkıntının solunda yıldız, sağında ise hilal motifi vardır. Bu motiflerin yanlarında da aşağıdan yukarı doğru uzayan birer yaprak mevcuttur. Köşk korkuluğunun yüzeyinde, ince silme ile dilimli kare form oluşturulmuştur. Kare formun içerisinde, asılı vaziyette çelenk benzeri motif, üzerinde ise bir merkezden çıkıp sağa, sola ve yukarı doğru uzayan bitkisel motif, yer alır. Korkuluğun her iki yanındaki desteklerin yüzeyi vazodan çıkan bitkisel motifle süslenmiştir. Vazoların altında birer çiçek, çiçeklerin arasında ise tek sıra halinde yan yana uzayan palmetler vardır. Minber girişinin kenar hatları halat motifiyle belirginleştirilmiştir. Giriş desteklerinin ayak kısmında ve kemer köşeliklerinde gülbezek benzeri birer motifi bulunmaktadır. Kemer köşeliklerindeki motiflerden çıkıp kemer kavsı üzerinde birleşen birer kıvrık dal görülür. Giriş üzerindeki aynalıkta yan yana konumlandırılmış oval formlu iki yazı panosu vardır. Panoların içerisinde "شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)'' yazar. Panolarının ucunda birer lale motifi yer alır. Giriş üzerindeki tepelik vazodan çıkıp sağa, sola ve yukarı doğru uzayan bitkisel motiften meydana gelir. Tepelik üzerine çiçek desenli rozet yerleştirilmiştir (Şekil 3.79).

Kademeli olarak yukarı doğru genişleyen vaaz kürsünün yüzeyinde dört süsleme kuşağı görülür. Kuşaklar aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; iç içe geçmiş yıldız benzeri motiflerden, meandıra benzer motiflerden, içte ve dışta oluşturdukları boşluklara palmet benzeri motifler yerleştirilen dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli nişlerden ve iç içe geçmiş sekizgenlerden meydana gelir. Sekizgenlerin ortasında, yıldız oluşturacak şekilde yerleştirilmiş "X'' formunda motifler yer alır (Şekil 3.80).

Harim duvarları, mahfil katı seviyesine kadar bitkisel desenli çinilerle kaplıdır. Mahfili taşıyan sütunlarda da benzer çiniler görülür. Mahfil katı seviyesindeki harim duvarlarında ve kubbelerde kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler vardır. Bezemeler, kireç badanalı duvar yüzeyine ağırlıklı olarak, kırmızı, mavi, sarı, siyah, yeşil ve pembe renkler kullanılarak yapılmıştır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler koyu yeşil zemin üzerine, açık yeşil, mavi ve kırmızı renklerle yapılan bitkisel motifli süsleme kuşağı ile üç yönden çevrilidir. Kuzey duvarın üst kısmında bulunan

üç pencere ise kırmızı zemin üzerine beyaz renkle yapılan saç örgü motifi ile çevrilidir.

Ana kubbeyi taşıyan kemer taşları atlamalı olarak kırmızı ve beyaz renklere, diğer kemer taşları ise yine atlamalı olarak koyu mavi ve açık maviye renklere boyanarak kemerlere canlılık kazandırılmıştır. Ana kubbenin ortasında iç içe geçmiş üç dairesel form mevcuttur. İçteki mavi çerçeveli dairesel formun içerisi pembe zemin üzerine açık pembe ve beyaz renklerle yapılan palmet formuna benzer bitkisel motiflerle bezelidir. İçteki iki dairesel form arasında kalan yüzey siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılı " إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا/Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri, yok olup gitmesinler diye (kurduğu düzende) tutuyor. Andolsun, eğer onlar (yörüngelerinden sapıp) yok olur giderlerse, O'ndan başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O, halimdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır (Fâtır 41)'' kuşakla doldurulmuştur. Dıştaki beyaz çerçeveli dairesel formların arası ise mavi zemin üzerine beyaz, turuncu ve kırmızı renklerle yapılmış bitkisel motiflerle doludur. Kubbe ortasındaki iç içe geçmiş dairesel formlar, yan yana yerleştirilen dilimli sivri kemerli on altı motifle dıştan çevrilidir. Kahve renkli kemerlerin içerisi, yine kahve renkli zemin üzerine açık pembe ve mavi renklerle yapılmış bitkisel motiflerle süslenmiştir. Kemer uçlarına kahve renkli birer palmet yerleştirilmiştir. Kubbenin dış kenarı iki sıra süsleme kuşağı ile çevrilidir. Dıştaki kuşak koyu yeşil zemin üzerine açık yeşil, mavi ve turuncu renklerle yapılan bitkisel motiflerden, içteki ise tek sıra halinde uzayan dilimli sivri kemerli otuz iki motiften meydana gelir. Kahve renkli kemerlerin içerisi, yine kahve renkli zemin üzerine yapılan açık pembe ve mavi renkli bitkisel motiflerle süslenmiştir. Buradaki kemerlerin ucunda da kubbe ortasında olduğu gibi kahve renkli birer palmet yer alır. Kubbe ortasında ve dış kenarında yer alan süslemelerin arasındaki yüzeye belli aralıklarla şemseler yerleştirilmiştir. Kahve renkli şemselerin içerisi yeşil zemin üzerine, beyaz, mavi, turuncu ve açık yeşil renklerle yapılmış bitkisel motiflerle bezelidir. Söz konusu şemseler, kubbe ortasında ve dışında bulunan palmetlere kahve renkli zincir halkaları ile bağlanmıştır. Kubbe kasnağındaki pencereler, mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılmış halkalarla üç yönden çevrilidir. Kubbeye geçişi sağlayan pandantif aynı süsleme programına sahiptir. Pandantiflerin kenar hatları koyu mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılan bitkisel desenli kıvrımlarla çevrelenmiş olup, ortalarında birer yazı madalyonu

bulunur. Beyaz çerçeveli madalyonlar koyu mavi zemin üzerine beyaz renk yapılan bitkisel desenli kıvrımla dıştan çevrilidir. Güneybatı yöndeki madalyonda siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güneydoğudakinde ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, kuzeybatıdakinde ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, kuzeydoğudakinde ise ‘‘ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ yazar. Madalyonlar dışındaki tüm pandantif yüzeyleri mavi zemin üzerine yapılmış beyaz, siyah, mavi ve kahve renkli palmet ve rumilerle bezelidir (Şekil 3.81).

Ana kubbeyi destekleyen yarım kubbelerdeki süsleme programı birbirinin aynısı olup, sadece yazılar farklıdır. Yarım kubbelerin ortasında iç içe geçmiş beyaz çerçeveli üç yarım daire görülür. İçteki yarım daire pembe zemin üzerine yapılan açık mavi ve beyaz renkli palmet formundaki bitkisel motiflerle bezelidir. İçteki iki yarım daire arasında kalan yüzeyler yazı kuşağıyla, dıştakiler ise turuncu zemin üzerine beyaz ve mavi renklerle yapılmış bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Söz konusu yarım daireler, yan yana yerleştirilmiş dilimli sivri kemer formlu motiflerle dıştan çevrilidir. Koyu mavi renkli kemerlerin içerisi, yine koyu mavi renkli zemin üzerine açık mavi ve turuncu renkle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Kemer uçlarına siyah renkli birer palmet yerleştirilmiştir. Yarım kubbelerin dış kenarı siyah zemin üzerine, sarı renk harflerle yazılmış yazı kuşaklarıyla çevrilidir. Yazı kuşakları alttan ve üstten birer süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Süsleme şeritleri, mavi zemin üzerine beyaz, sarı ve siyah renklerle yapılmış bitkisel motiflerden meydana gelir. Yarım kubbelerin iç ve dış kısımlarındaki süslemelerin arasında kalan yüzeyde, belli aralıklarla yerleştirilmiş on bir dairesel form mevcuttur. Dairesel formların içerisinde yeşil zemin üzerine beyaz, mavi ve turuncu renklerle yapılmış bitkisel motifler yer almaktadır. Ana kubbenin güneyinde yer alan yarım kubbenin merkezindeki kuşakta siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ‘‘ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ/ Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz (Hac 77)’’ dışındaki kuşakta ‘‘Teğâbun 4-9’’, ana kubbenin batısında yer alan yarım kubbenin merkezindeki kuşakta ‘‘ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوداً/Bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir (İsrâ 78) ve ‘‘ وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَكَ ۖ عَسٰٓى اَنْ/Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl (İsrâ 79)’’, dışındakinde ‘‘Teğâbun 15-8)’’, yazarken, ana kubbenin doğusundaki yarım

kubbenin merkezinde yer alan kuşakta “ اِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَنِيفاً وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ/ Ben, O’nun birliğine inanarak yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah’a çevirdim ve ben müşriklerden değilim (En’am-79)’’, dışında ise “Teğâbun 9-15’’ yazar. Yarım kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanır. Pandantifler siyah zemin üzerine beyaz renkle yapılan zencirekle çevrilidir. Pandantifleri tüm yüzeyi maviye boyanmış olup, ortalarında beyaz çerçeveli madalyonlar görülür. Ana kubbenin güneyinde yer alan yarım kubbenin batısındaki madalyonda sarı zemin üzerine siyah renkli harflerle “ الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ , doğusundakinde “ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, ana kubbenin batısında yer alan yarım kubbenin güneyindeki madalyonda “الجنة تحت أقدام الأمهات/Cennet Annelerin ayakları altındadır’’, kuzeyindeki madalyonda “حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ana kubbenin doğusunda yer alan yarım kubbenin güneyindeki madalyonda “ الجنة تحت أقدام الأمهات/Cennet Anaların ayağı altındadır’’, yazarken, kuzeyindeki madalyonda “ حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Ana kubbenin güneyinde bulunan yarım kubbenin her iki yanında birer küçük kubbe mevcuttur. Her iki kubbenin de süsleme programı aynıdır. Kubbelerin ortasında beyaz çerçeveli dairesel form mevcuttur. Dairesel formun içerisi bordo renge boyalı olup, ortasına beyaz bir yıldız yerleştirilmiştir. Yıldızın her bir kolunda yine beyaz renkli birer palmet motifi vardır. Dairesel form, siyah renkli dilimli sivri kemerlerle dıştan çevrilidir. Kemerlerin içerisi açık ve mavi renge boyalı olup, üzerlerinde beyaz renkli bitkisel motifler bulunmaktadır. Kemer uçlarında birer palmet yer alır. Kubbelerin kenar hatları iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Dıştaki şerit bordo zemin üzerinde saç örgüsü şeklinde uzayan beyaz renkli kıvrık dallardan, içteki ise yan yana sıralanmış siyah renkli palmet benzeri motiflerden meydana gelir. Palmetlerin içerisi açık ve koyu mavi zemin üzerine beyaz ve bordo renklerle yapılan palmet ve rumilerle bezenmiştir. Kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Pandantiflerde labirent şeklinde madalyonlar mevcuttur.

Kuzey duvarın sağ ve sol üst köşelerine yakın noktalarda birbirinin aynısı birer yazı istifi vardır. Beyaz zemin üzerine, lacivert renk harflerle oluşturulan istiflerde “ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/*Allah'tan* başka ilah yoktur’’ yazar.

Mahfil kollarının ön yüzünde, tek sıra halinde uzayan dilimli sivri kemerli motifler bulunur. Motiflerin içerisi, siyah zemin üzerine mavi, yeşil, beyaz ve turuncu renklerle yapılmış bitkisel motiflerle bezelidir. Ana mahfil kısmının alt yüzü,

dört yönden turuncu zemin üzerine yapılan beyaz renkli saç örgü motifiyle çevrilidir. Yan kollarının alt yüzeyi ise bitkisel motiflerle süslüdür.

3.1.13.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.1.14. Çilekli Mahallesi Camii

Şekil No: 83-88

Çizim No:14

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Çilekli mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephe ekseninde yer alan mermer kitabeye ve ibadete açılış beratına göre 1955 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.1.14.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m aşağısında bulunan cami, avlu içerisinde düzgün zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda lojman, güneyinde avlu, batısında hazire, kuzeyinde ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içten içe 11.00x10.00 m, dış hatları ise doğu cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.26x13.76 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi yoktur (Çizim 3.14).

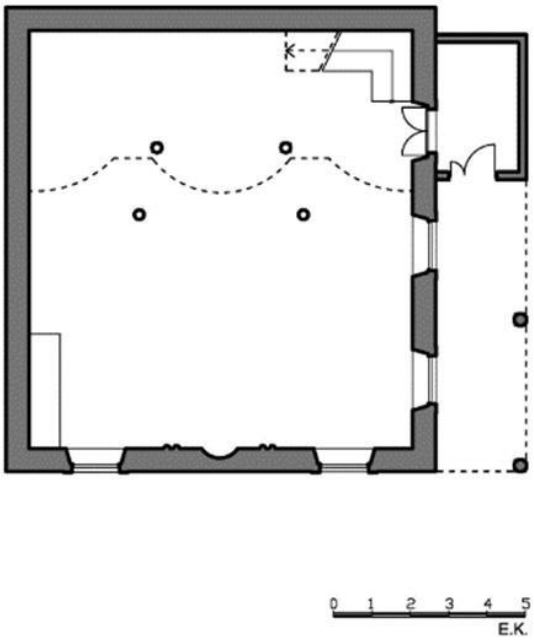

Çizim 3.14. Çilekli Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Doğu cephede üç gözlü son cemaat yeri görülür. Ancak kuzey yöndeki göz kapatılarak harim giriş kapısı önünde 3.56x2.09 m boyutlarında kapalı sahanlık oluşturulmuştur. Söz konusu kısma güney cephesinde yer alan 1.30 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli taş sütunlarla oluşturulan son cemaat yerinin üzer düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.83).

Şekil 3.83. Çilekli Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harim giriş kapısına son cemaat yerinin kuzeyindeki sahanlıktan ulaşılır. Doğu cephe ekseninin kuzeyinde yer alan kapı 1.14 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, yuvarlak kemer alınlıklı ve tek ahşap kanatlıdır. Kapı alınlığına dikdörtgen formlu yazı panosu yerleştirilmiştir. Panoda kabartma tekniğindeki harflerle iki satır halinde;

"بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

اَللّٰهُمَّ يَا مُفَتِّحَ الْاَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ/Ey kapıları açan Allahım-Bize en hayırlı kapıları aç (Nûr 35)'' yazar (Şekil 3.84).

Şekil 3.84. Çilekli Mahallesi Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, ikisi doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi güney cephede, üçü ise kuzey cephededir. Harim katındaki pencereler 1.21 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, kaş kemerli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdırlar (Şekil 3.83). Güney cephe mahfil katı seviyesindeki pencereler oldukça küçük olup, dairesel formludur. Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 97 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan

pencerelerden harim katında olanları iç kısımda dikdörtgen formlu ve sivri kemerliyken, kuzey cephe mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, doğu, batı ve güney cephede kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmeleri görülür.

Harimin kuzeyinde dairesel kesitli serbest iki taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Belli bir yüksekliğe kadar ahşap kaplı sütunların kare kesitli başlıkları bulunmaktadır. Kuzeybatı köşede yaklaşık 20 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklardan oluşan müezzin mahfili mevcuttur (Şekil 3.85).

Şekil 3.85. Çilekli Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 94 cm genişliğinde ve 40 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.86).

Şekil 3.86. Çilekli Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.25 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.87).

Şekil 3.87. Çilekli Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye batı yönünde bulunan 50 cm genişliğindeki, beş basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.88).

Şekil 3.88. Çilekli Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harim ortasında doğu-batı doğrultuda konumlandırılmış dairesel kesitli serbest iki ahşap sütun mevcuttur. Söz konusu sütunlar harimi örten düz ahşap tavanı taşımaktadır.

Mahfil katına, kuzeydoğu köşedeki betonarme malzemeli ve hafif dönerli merdivenden çıkılır. 1.07 m genişliğindeki merdiven on dört basamaklıdır. 4.27 m genişliğindeki mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, tek sıra boğumlardan oluşan 42 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıya sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dairesel kesitli iki ahşap sütun bulunur. Söz konusu sütunlar ahşap tavanı taşımaktadırlar.

3.1.14.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrapta, son cemaat yerini oluşturan ve mahfili taşıyan sütunlarda taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, harim ve son cemaat yeri tavanında, kapı kanatlarında, doğu ve güney cephedeki pencere

doğramalarında, mahfil ve harim içerisindeki sütunlarda ahşap malzeme, harime çıkışı sağlayan merdivende betonarme malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerin doğramalarında plastik malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Caminin gerek dış cephesi gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulamıştır.

3.1.14.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmezken, harimdeki süslemeler mihrapta, minberde ve az da olsa tavanda görülür.

Mihrap kaidesinin her iki yanında dairesel kesitli birer sütünce vardır. Sütünceler dairesel kesitli ayaklara ve kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen kare kesitli başlıklara sahiptirler. Ayak ve başlıklar yeşile renge boyalıdır. Başlıkların harime bakan ön yüzünde tek sıra halinde uzayan testere ağzı motifli şerit vardır. Başlıkların üzerine, üs üste konumlandırılmış yumurta şeklinde ikişer kabara yerleştirilmiştir. Silmelerle üç yönden çevrili mihrap kaidesinin üzerine dikdörtgen formlu yazı panosu yerleştirilmiştir. Üst kenarı dilimli pano içerisinde kabartma tekniğindeki yeşil renkli harflerle ‘‘الله جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazar. Söz konusu yazı dört yönden halat motifi ile sınırlandırılmıştır. Mihrap nişinin kavsara kısmındaki kademelerinin yüzeyi, paralel olarak uzayan yarım silindir formundaki yivlerle hareketlendirilmiştir. Nişin her iki yanında üst üste konumlandırılmış üçer çiçek motifi görülür (Şekil 3.86).

Minberin üçgen formlu doğu yan aynalığının sol alt köşesinde yivlerden oluşan dairesel form bulunur. Söz konusu formun ortasına rüzgâr gülüne benzer motif yerleştirilmiştir. Gülün her bir kolunda birer çiçek motifi vardır. Dairesel formun altından çıkıp sağa ve yukarıya doğru uzayan bitkisel motifler aynalık yüzeyini doldurmuştur. Minber süpürgeliğinde içleri hafif boşaltılmış dilimli kemer formlu üç niş mevcuttur. Nişlerin üzerinde rustik şeklinde perde motifi, sağında ise bir yaprak motifi bulunmaktadır. Yaprak motifinin her iki yanında ve altında dairesel formlu birer rozet görülür. Tek sıra minber korkuluğunun ortasında, içerisinde vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiş dairesel form bulunmaktadır. Dairesel formun altından çıkıp aşağıya ve yukarıya doğru uzayan bitkisel motifler korkuluk

yüzeyini süslemektedir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Minber dolap açıklığının üzerinde dikdörtgen formlu pano yer alır. Dikey yönlü pano dilimli yarım dairelerle içten çevrelenmiş olup, ortasına üst üste konumlandırılmış iki dairesel görülür. Alttaki dairesel form içerisinde vazodan çıkan çiçek motifi bulunurken, üstteki sadedir. Minber girişi üzerindeki tepelik yarım daire formludur. Tepeliğin kenar hattı düğüm yaparak uzayan ajur tekniğindeki kıvrımlarla belirginleştirilmiştir. Tepeliğin yüzeyinde yıldız motifi bulunur. Yıldızın her iki yanında yüz yüze bakan birer hilal, hilallerin dış kenarında ise birer çiçek motifi yer alır (Şekil 3.87).

Düz ahşap tavanın ortasında iç içe geçmiş iki dairesel formdan oluşan tavan göbeği mevcuttur. Göbeği oluşturan dairesel formlar içleri hafif boşatılmış silindirlerle dıştan çevrelenmiş ve dıştaki dairesel formun her bir yönüne palmet benzeri birer motif yerleştirilmiştir. İçteki dairesel formun yüzeyinde ay yıldız motifi yer alır. Söz konusu motifin önünde ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ’’/Allah'tan başka ilah yoktur’’ yazmaktadır. Dıştaki dairesel formun yüzeyinde ise ajur tekniğinde yapılmış çiçek benzeri motifler görülür. Ahşap tavanın köşelerine ve eksenlerine yerleştirilmiş küçük göbekler vardır. Dıştan silindir şeklindeki ahşap parçalarla çevrelenen göbeklerin yüzeyi farklı türdeki motiflerle bezenmiştir. Bazı göbeklerin yüzeyinde ajur tekniğinde yapılmış çiçek benzeri motif ve bu motifi çevreleyen iki sıra süsleme şeridi bulunur. Oyma tekniğinde yapılan şeritlerden dıştaki tek sıra halinde uzayan baklava formlarından, içteki ise balıksırtı motifinden meydana gelir. Bazı göbeklerde ise ajur tekniğinde yapılan iç içe geçmiş geometrik motifler görülür. Söz konusu motiflerin üç yönünde birer yıldız vardır. Diğer göbeklerin yüzeyi de ajur tekniğinde yapılmış iç içe geçmiş motiflerle doldurulmuştur. Göbeklerin her bir yönüne birer ay yıldız yerleştirilerek, kareye benzer form oluşturulmuştur.

3.1.14.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemede muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri tespit ettik. Tespit ettiğimiz müdahaleler şöyledir;

1- Son cemaat yerinin kuzey yöndeki gözü kapalı giriş sahanlığına dönüştürülmüştür.

2- Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerin doğramaları plastik olarak yenilenmiştir.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü saç malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Mahfile çıkışı sağlayan merdiven betonarme malzemeli olarak yeniden yapılmıştır.
5- Vaaz kürsüsü ve minber orijinal olmayan unsurlardandır.

3.1.15. Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii

Şekil No: 89-94

Çizim No: 15

Yapı, Trabzon-Akçaabat ilçesinin Derecik mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak mimari özellikleri açısından 20. yüzyıla tarihlendirilebilir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.1.15.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde mahalle yolu, doğusunda avlu, güneyinde ve batısında ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 12.71x10.00 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile bitlikte 17.29x11.26 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Minare kuzeybatı köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.15).

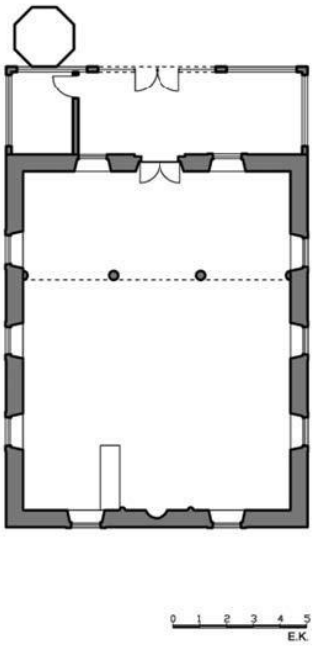

Çizim 3.15. Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Son cemaat yeri, dikdörtgen kesitli dört betonarme sütunun oluşturduğu üç gözden meydana gelir. Ortadaki göze 1.30 m genişliğinde ve iki kanatlı demir kapı yerleştirilmiştir. Son cemaat yerini oluşturan sütunların arası 1.38 m yüksekliği kadar duvarla, diğer kısımları ise camekânla kapatılmıştır. Son cemaat yeri içten düz betonarme tavanla örtülüdür. Mahfile sonradan eklenen kısmın doğu ve batı cephesinde bir, kuzey cephesinde ise üç yarım yuvarlak formlu pencere vardır (Şekil 3.89).

Şekil 3.89. Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii Genel Görünüm

Harime giriş, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı 1.30 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.90).

Şekil 3.90. Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde, onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin yine üçer tanesi doğu ve batı cephede, diğer ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu,

ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencerelerin söve ve lentoları cephe yüzeylerinden hafif dışa taşırılmış vaziyetedir. Harim katındaki pencereler 84 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 68 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.89).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Kuzeybatı köşede camiye bitişik olarak konumlandırılan minare, sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin doğuya bakan yüzünde görülen 51 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı mahfil görülür. Kuzeybatı köşede yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla oluşturulmuş müezzin mahfili bulunmaktadır (Şekil 3.91).

Şekil 3.91. Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 86 cm genişliğinde ve 37 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.92).

Şekil 3 92. Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber bulunur. 72 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.09 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minber, dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.93).

Şekil 3.93. Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. Tek sıra korkuluğa sahip kürsüye, batı yönünde yer alan 55 cm genişliğindeki, dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar ise düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.94).

Şekil 3.94. Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii Tavan

Son cemaat yerinin kuzeybatı köşesinde 87 cm genişliğinde tek ahşap kanatlı kapı vardır. Söz konusu kapı mahfile çıkışı sağlayan betonarme malzemeli merdivene açılır. 1 m genişliğindeki "U'' formlu merdiven on yedi basamaklıdır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 7.80 m çıkıntı yapar. Üzeri düz tavanla örtülü mahfilin 59 cm yüksekliğinde demir korkuluğu vardır. Mahfil katında ikisi ahşap, dördü ise betonarme malzemeli altı sütun mevcuttur. Kare kesitli iki ahşap sütun mahfilin ön kısmında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmıştır. Mahfil genişletildiğinde eklenen arkadaki dikdörtgen kesitli dört sütunun ikisi duvara dayandırılmışken, ikisi ortada serbesttir. Sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.1.15.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrabında, mahfili taşıyan sütunlarda ve minare kaidesinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilin orijinal kısmında, bağdadi kubbenin kaplamasında, düz tavanda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında ve mahfil katının ön kısmındaki sütunlarda ahşap malzeme, son cemaat yerinde, mahfilin genişletilmiş olan kısmında, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfil katındaki dört sütunda, minare gövdesinde ve şerefesinde betonarme malzeme, mahfil korkuluğunda, pencere parmaklıklarında, son cemaat yerine girişi sağlayan kapıda ve camekânlarda demir malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Beden duvarlarında ve minare kaidesinde yığma taş tekniği, mihrap ve minber süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, harim örtüsünde bağdadı kubbe ve çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.1.15.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe korkuluğunun yüzeyi çökertilerek kare formlar oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kare formların içerisinde ajur tekniğinde yapılmış diyagonal kareler bulunur. Minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik vardır. Harim kapısının kanat yüzeyleri çökertilerek üst üste konumlandırılmış kare ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde ve tavanda görülür. Mihrap kaidesinin her iki yanına üst üste konumlandırılmış dairesel kesitli ikişer sütünce yerleştirilmiştir. Sütünceler dairesel kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Ayaklar yiv, halat ve balıksırtı motifleriyle, üsteki sütünce başlıkları ise yivlerle, dairesel formlu rozetlerle ve iç içe geçmiş baklava formlu desenlerle bezelidir. Söz konusu sütünceler paralel olarak uzayan dairesel kesitli sütünceyle üstten birbirine bağlanmıştır. Bu sütüncenin ayak ve başlık kısmı diğer sütunlar gibi bezelidir. Mihrap kaidesi iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Şeritlerden dışta olanı tek sıra halinde uzayan iç içe geçmiş baklava formlu desenlerden, içte olanı ise halat motifinden meydana gelir. Mihrap nişini oluşturan kademelerin yüzlerinde paralel olarak uzayan süsleme kuşakları vardır. Kuşaklar halat, yarım daire, çiçek formundaki rozet, yiv ve koçboynuzuna benzer motiflerden oluşur. Nişin yaşmak yüzeyinde çiçek tomurcuğuna benzer kabara, kabaranın her iki yanında ise birer servi ağacı motifi vardır. Yaşmağın her iki yanında birer ay yıldız ve tespih motifi görülür. Mihrap nişinin her iki yanında iki kefeli birer terazi motifi, terazi kefelerinin arasında ise ibrik motifi mevcuttur (Şekil 3.92).

Minberin her iki yüzü de benzer şekilde olup, yüzeyler çökertilerek farklı formlarda geometrik panolar elde edilmiştir. Dolap geçitlerinin üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış birer yıldız motifi görülür. Minber yan yüzleri ile girişin birleştiği noktada üçgen formuna benzer dilimli birer ahşap köşebent vardır. Köşebentlerin ortası dairesel şekilde boşaltılmış ve boşatılan bu kısma çiçek benzeri motif yerleştirilmiştir. Minber girişi üzerine farklı şekillerdeki kıvrımların

oluşturduğu üçgen formlu tepelik yerleştirilmiştir. Tepeliğin ucunda ikisi altta biri ise üstte olmak üzere üç hilal yer alır (Şekil 3.93).

Harimi örten bağdadi kubbe ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Kubbenin ortasına, içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış yıldız olan dairesel formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Bu dairesel formdan kubbenin dış kenarına doğru ince çıtalar atılarak kubbe eşit büyüklükteki parçalara bölünmüştür. Eşit büyüklükteki her bir parçanın içerisine de paralel olarak çıtalar uzatılmıştır. Böylelikle kubbe yüzeyi bir nevi örümcek ağı şeklini almıştır. Kubbenin dışı kenarı mavi renkli ve yivli çıtayla çevrilidir. Söz konusu kubbe yine mavi renkli ve yivli çıtadan meydana gelen dairesel form içerisine yerleştirilmiştir. Dairesel formla kubbe arasında kalan yüzey ince çıtlarla vasıtasıyla oluşturulan dikdörtgen ve üçgen formlarla doldurulmuştur. Kubbe dışındaki tüm tavan yüzeyi yine ince çıtalardan meydana gelen farklı formlardaki geometrik desenlerle doldurulmuştur (Şekil 3.94).

Caminin doğu, batı ve güney duvarına monte edilmiş mermer malzemeli yazı madalyonları vardır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘ya Bilaal-i Habeşi’’, ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘ عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, güney duvardakilere batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ yazarken doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Yine doğu batı ve güney duvar eksenleri üzerinde dikdörtgen formlu birer mermer yazı panosu bulunur. Birbirinin aynısı panolarda ‘‘ وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا/Şüphesiz mescitler, Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin (Cin 18)’’ yazmaktadır.

3.1.15.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak caminin eski fotoğraflarında son cemaat yeri üzerine monte edilmiş dikdörtgen formlu mermer kitabe görünmektedir. Söz konusu kitabede caminin ismi ve 1973 yılında onarıldığı yazmaktadır. Ancak bu onarımda hangi müdahalelerin yapıldığına dair bilgimiz yoktur.

3.2. ARAKLI

Araklı ilçe sınırları içerisinde, 1461-1960 yılları arasında inşa edilmiş olup, bugün ayakta olan on iki cami tespit ettik. Söz konusu camiler Kayacık Mahallesi Camii (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902),Kalecik Mahallesi Camii (1910),Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii'dir (1957). Camilerden tarihleri kesin olarak bilinen en erken tarihli olanı Kayacık Mahallesi Camii, en geç tarihli olanı ise Ortaköy Mahallesi Merkez Camii'dir. Yapılar inşa edildikleri tarihlerden bugüne muhtelif zamanlarda müdahalelere maruz kalmış olmalarına rağmen, birçok açıdan özgünlüklerini korumuştur. Söz konusu camilerden Kayacık Mahallesi Camii ve Konakönü Camii ibadete kapalı iken, diğerleri açıktır.

3.2.1. Kayacık Mahallesi Camii

Şekil No: 95-100
Çizim No: 16

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Kayacık mahallesinde bulunmaktadır. Batı cephede sonradan eklenen sundurma üzerinde yer alan mermer kitabeye göre 1747 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimari bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete kapalıdır.

3.2.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m aşağısında bulunan cami, düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin güneyinde avlu, doğusunda ve kuzeyinde komşu arazi, batısında ise lojman yer alır. Yapının harim kısmı içten içe 8.40x5.86 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık olarak 14.09 x7.38 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu ve moloz taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Sonradan eklenen minare, güneydoğu köşenin yaklaşık 5 m önünde konumlandırılmıştır (Çizim 3.16).

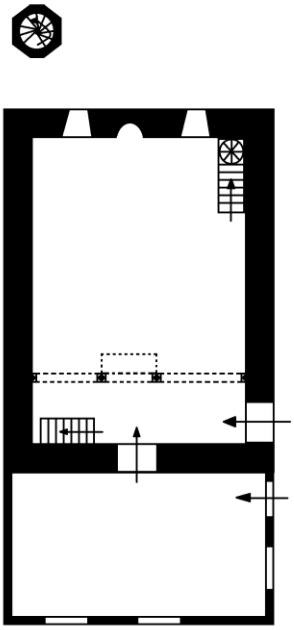

Çizim 3.16. Kayacık Mahallesi Camii Plan

Harime, batı cephedeki koridordan geçilerek ulaşılır. Koridorun sonundaki giriş kapısı, 1.11 m genişliğinde, dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır. Söz konusu kapı dışında yapıya muhtemelen sonralardan eklenmiş üç farklı kapı daha vardır. Bu kapılardan biri, son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesine yakın bir noktada yer alırken, biri mahfilin doğu duvarında, diğeri ise batı duvarındadır. Son cemaat yerindeki kapı 99 cm, diğerleri ise 85 cm genişliğe sahiptir.

Şekil 3.95. Kayacık Mahallesi Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde ikisi harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi

de güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi batı cephede, üçü ise güney cephede bulunur. Harim katındaki pencereler 78 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindekilerin dördü 32 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli taş söveli ve demir parmaklıklıyken, güney cephe eksenindeki pencere ise dairesel formludur. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur. Doğu cephenin büyük çoğunluğu yamaca dayandığı için herhangi bir mimari unsur yoktur. Kuzey cephede yer alan son cemaat yerinin kuzey duvarında iki batı duvarında bir pencere vardır. Söz konusu pencereler 1.19 m genişliğinde ve dikdörtgen formludur (Şekil 3.95).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 70 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı mevcuttur (Şekil 3.95).

Betonarme malzemeli minare, üzerindeki mermer kitabeye göre 2003 yılında inşa edilmiştir. Çokgen kaide üzerine oturan minarenin gövdesi de çokgen formlu olup, iki şerefelidir. Minareye giriş kuzey yönde bulunan 65 cm genişliğindeki kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Dairesel kesitli sütunların kare kesitli ayak ve başlıkları bulunmaktadır (Şekil 3.96).

Şekil 3.96. Kayacık Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen formlu ve taş malzemeli mihrap görülür. Mihrap nişi 77 cm genişliğe, 40 cm derinliğe sahiptir. Dört kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerli sonlanmaktadır (Şekil 3.97).

Şekil 3.97. Kayacık Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında bulunan orijinal ahşap minber, batı duvara bitişik olarak yerleştirilmiştir. 70 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.01 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.98).

Şekil 3.98. Kayacık Mahallesi Camii Minber

Çeyrek koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesinde yer alır. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye batı yönündeki iki basamaklı ahşap merdiven ile çıkılır (Şekil 3.99).

Şekil 3.99. Kayacık Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülü olup, tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.100).

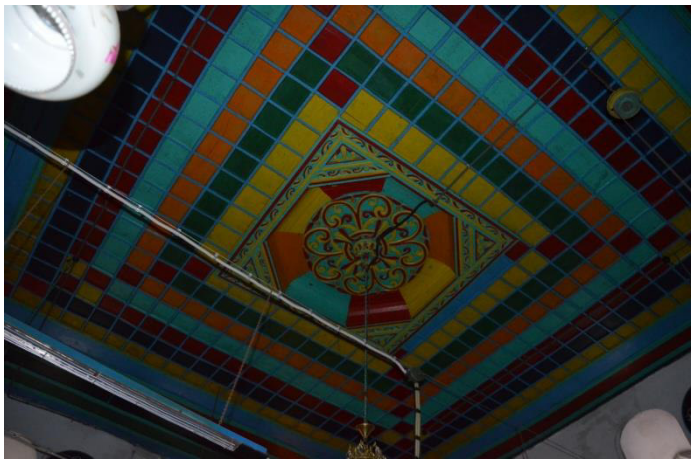

Şekil 3.100. Kayacık Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına çıkış, kuzeydoğu köşedeki tek kollu ve on basamaklı ahşap merdiven ile sağlanır. Mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 1.97 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 50 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 50 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Dairesel kesitli sütunlar tavanı taşır.

3.2.1.2. Malzeme-Tekniği

Yapının cephe duvarlarında, kaba yontu ve moloz taş malzeme, mihrabında kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, bazı kapılarda ve saçakta ahşap malzeme, bazı kapı ve pencerelerde plastik malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde oluklu sac malzeme, son cemaat yerinde ve minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe duvarları, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.2.1.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Minarenin kaide, gövde ve şerefe yüzeyleri ise aşağıdan yukarıya doğru uzayan baklava formlu süsleme şeritleriyle bezenmiştir.

Harim içerisindeki süslememeler, minber, vaaz kürsüsü, mahfil ve tavanda toplanmıştır. Ahşap minberin üçgen formlu doğu yan aynalığı kabartma tekniğindeki stilize edilmiş çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Minber süpürgeliğinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli panolar oluşturulmuştur. Dikey yönlü panoların içerisinde yine stilize edilmiş bitkisel motifler görülür. Panoların yuvarlak kemerleri dıştan, papatya yaprağına benzer motiflerle çevrilidir. Tek sıra korkuluk, ajur tekniğindeki perde motiflerinden meydana gelir. Perde motiflerinin arasından püsküller sarkar. Korkulukla girişinin birleştiği noktaya volütlü kıvrım yerleştirilmiştir. Söz konusu kıvrımdan aşağı doğru sarkan yaprak motifi bulunur. Girişin yan yüzleri, aşağıdan yukarıya doğru, zikzak şeklinde uzayan kıvrımla hareketlendirilmiştir. Kıvrım üzerinde yaprak motifleri vardır. Minberin geçit kısmında, üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu üç açıklık vardır. Altta ve üsteki açıklıkların içerisine, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli birer kapı formu, kapı formlarının içerisine ise birer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Ortadaki açılığın içerisi ise ajur tekniğinde yapılmış, stilize bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Köşk açıklıkları, volütlü kıvrımlarla ve stilize edilmiş bitkisel motiflerden çevrilidir. Minber ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepeliğin alt kısmında ince çıtayla oluşturulmuş yarım daire form bulunur. Yarım dairenin içerisi bir merkezden çıkıp güneş ışığı şeklinde genişleyerek yukarıya doğru uzayan ince çıtalarla doldurulmuştur. Yarım dairenin üzerine yine ince çıtayla oluşturulmuş yarım oval form yerleştirilmiş ve söz konusu yarım oval formun içerisi volutlü kıvrımlarla, yapraklarla ve çiçekle bezenmiştir. Ayrıca tepelik üç yönden yaprak motifleriyle çevrilidir (Şekil 3.98).

Vaaz kürsüsünün gövdesi sade olup, gövde ile korkuluk tek sıra halinde paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmıştır. Kürsü korkuluğu ajur tekniğinde yapılmış çift sıra perde motifinden meydana gelir.

Mahfil köşkünün yüzeyinde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, üzerinde yapraklar olan ve "S'' formundaki kıvrık dal motifinden, içerisinde ve etrafında stilize edilmiş motifler bulunan dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli kapı motifinden ve yivlerden oluşur. Köşk korkuluğu tek sıra halinde uzayan ve ağız kısımları yukarıya doğru bakan lale motiflerinden oluşurken, mahfil korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşur.

Yapının en gösterişli kısmı ahşap tavandır. Tavanın ortasında, mavi zemin üzerine yapılan, sarı ve kırmızı renkli yaprakların oluşturduğu kare formlu tavan göbeği görülür. Yaprak motifleri içte sarı, dıştan ise kırmızı renkli birer ince şeritle sınırlandırılmıştır. Kare formun içerisi, köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form elde edilmiştir. Elde edilen sekizgen formun ortasına dairesel formlu ahşa parça yerleştirilmiştir. Gerek dairesel formun, gerekse köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi sarı ve kırmızı renkli kıvrımlarla ve yaprak motifleriyle tezyin edilmiştir. Dairesel form ile sekizgen arasında kalan yüzey atlamalı olarak kırmızı, mavi, turuncu ve sarı renklere boyanmıştır. Tavan göbeği dışındaki tüm yüzey, yatay ve dikey olarak uzatılan mavi renkli ince çıtalarla eşit büyüklükteki karelere bölünmüş ve her bir karenin içerisi sarı, mavi, yeşil, kırmızı, sarı ve turuncu renklere boyanarak tavana canlılık kazandırılmıştır. Mahfil tavanı da doğu-batı doğrultuda şeritler halinde uzayan sarı, kırmızı, mavi yeşil renkli kuşaklarla bezenmiştir (Şekil 3.100).

Harimin doğu, batı ve güney duvarına dairesel formlu yazı levhaları asılmıştır. Mavi çerçeveli levhaların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Ayrıca mihrap kaidesinin üzerinde de dikdörtgen formlu yazı levhası vardır. Mavi çerçeveli levha içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazılıdır.

3.2.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde camide muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kapı kanatları orijinal değildir.

2- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
3- Orijinalinde alaturka kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Cephe duvarlarında kapılar açılmıştır.
5- Kuzey cepheye son cemaat yeri eklenmiştir.

3.2.2. Erenler Mahallesi Camii

Şekil No: 101-106
Çizim No: 17

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Erenler mahallesinde bulunmaktadır. Cami, harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H. ١٢٤٦/M. 1830 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.2.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami düz zemin üzerine oturmaktadır. Caminin batısında, güneyinde ve kuzeyinde avlu, doğusunda ise lojman vardır. Yapının harim kısmı içten içe 8.30x7.35 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık olarak 14.43x8.65 m boyutlarına ulaşır. Ahşap hatıllı ince yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yakın dönemde eklenen minare, batı cephe ekseninin kuzeyinde son cemaat yerine bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.17).

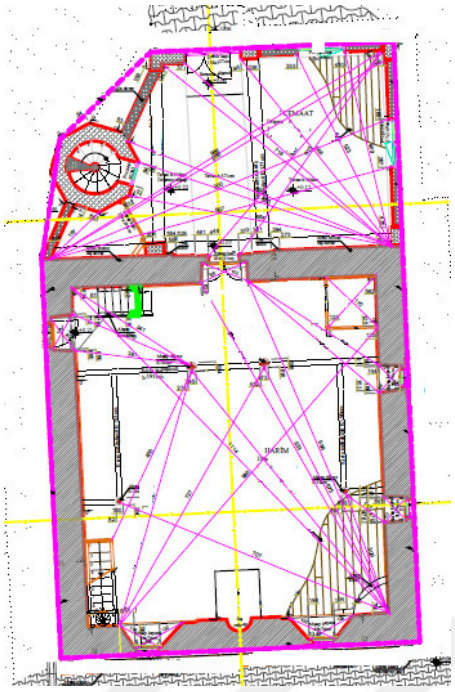

Çizim 3.17. Erenler Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Son cemaat yerine, kuzey cephede yer alan 1.38 m genişliğindeki dikdörtgen formlu ve çift kanatlı demir kapıdan girilir. Son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde iki pencere görülür. Pencerelerden biri giriş kapısın doğusunda yer alırken diğeri doğu cephededir. Dikdörtgen formlu pencereler plastik doğramalıdır (Şekil 3.101).

Şekil 3.101. Erenler Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş, biri kuzey cephede, diğeri ise batı cephede olmak üzere iki kapıdan sağlanır. Son cemaat yerinden ulaşılan ana giriş kapısı 82 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.102).

Daha çok kadın cemaatin kullandığı batı cephedeki kapı ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve tek ahşap kanatlı olup, 64 cm genişliğindedir.

Şekil 3.102. Erenler Mahallesi Camii Ana Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, diğer ikisi ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçü güney cephede, üçü ise doğu cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve demir parmaklıklıdır. Yuvarlak kemer alınlıklı harim katındaki pencereler 45 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 24 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, doğu batı ve güney cephede yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur. Kuzey cepheye son cemaat yeri eklendiği için, saçak kısmı kaldırılmıştır. Son cemaat yerinin üzeri düz damla örtülüdür.

Batı cephe ekseninin kuzeyinde son cemaat yerine bitişik olarak konumlandırılan minare, altıgen kaideli, spiral gövdeli ve tek şerefelidir. Minare kaidesinin yarısı, son cemaat yeri içerisine girinti yapar. Minare giriş kapısı da bu

girinti yapan kısım üzerinde yer alır. 56 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek plastik kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde, serbest dört ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlardan ikisi asıl mahfil kısmı taşırken, birer tanesi mahfil kollarını taşır (Şekil 3.103).

Şekil 3.103. Erenler Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 70 cm genişliğinde ve 35 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.104).

Şekil 3.104. Erenler Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında, batı duvara dayandırılmış orijinal ahşap minber görülür. 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.18 m çıkıntı yapar.

Sekiz basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.105).

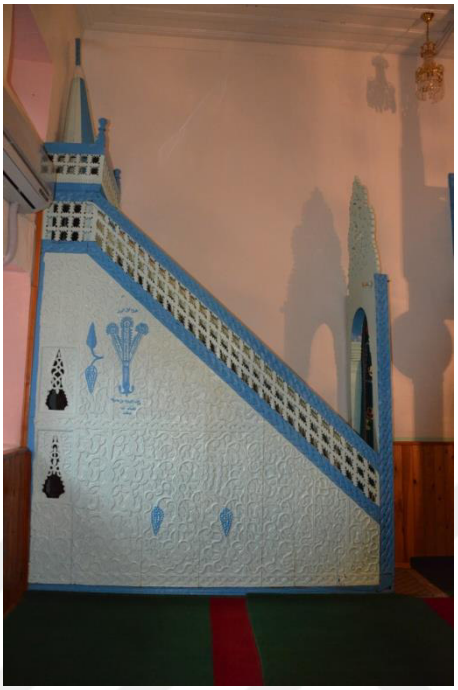

Şekil 3.105. Erenler Mahallesi Camii Minber

Çeyrek koni formlu taş vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğa sahip kürsüye, güney duvardan harim içerisinde doğru 20 cm çıkıntı yapan iki basamaklı taş merdiven ile çıkılır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.106).

Şekil 3.106. Erenler Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Mahfile, kuzeybatı köşedeki sekiz basamaklı ve tek kollu ahşap merdiven ile çıkılır. Söz konusu merdiven 70 cm genişliğindedir. "U'' formlu mahfil, kuzey duvardan harim içerisinde doğru 2.68 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 47 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. 1.06 m genişliğe sahip mahfil kolları güney duvara kadar uzanmaz. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 47 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında serbest olarak yerleştirilmiş, alttan ve üstten kare ortadan ise dairesel kesitli on ahşap sütun bulunur. Sütunlardan dördü asıl mahfil kısmında, ikişer tanesi mahfil kollarında yer alırken, ikisi mahfil köşkünün güneydoğu ve güneybatı köşelerinde yer alır. Sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.2.2.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ahşap hatıl ve ince yontu taş malzeme, mihrapta ve vaaz kürsüsünde, düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, sütunlarda, harim kapı kanatlarında ve saçakta ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, son cemaat yerindeki pencere doğramalarında ve minare kapısında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında ve son cemaat yeri giriş kapısında demir malzeme, son cemaat yerinin cephe duvarlarında ve minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarların ahşap hatıllı yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.2.2.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup yalnızca saçak kısmı iki sıra süsleme şeridiyle nihayetlenmiştir. Süsleme şeritlerinden biri sarkıt şeklindeki yarım dairelerden diğeri ise testere ağzı motifinden meydana gelir.

Minarede ise şerefe altı "S'' formlu konsollarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğunda belli aralıklarla yerleştirilmiş ve içleri boşaltılmış oval formlar görülür. Minare gövdesinin alt ve üst ucunda birer bilezik vardır.

Batı cephedeki harim giriş kapısının kanadı oldukça süslüdür. Kapı kanadı dört yönden çift sıra saç örgü motifi ile çevrelenmiş ve yine paralel olarak uzayan iki sıra saç örgü motifiyle ortadan iki ye bölünmüştür. Altta ve üstte kalan alanların

içerisi vazodan çıkan çiçek motifiyle bezelidir. Vazoların yüzeyi yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. Kapı kanadı ve üzerindeki motifler tamamıyla yeşile boyanmıştır. Harimin kuzey duvarındaki ana giriş kapısı üç yönden silmelerle çevrilidir. Açık mavi ve beyaz renge boyalı kapı kanatlarının yüzeyi sadedir. Ancak kanatların birleştiği noktada aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan balıksırtı motifi yer alır.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde ve mahfilde toplanmıştır. Mihrap kaidesinin yüzeyi sade olup, kaide yüzeyinden kademeli olarak dışa doğru taşıntı yapan saçak kısmında iki sıra süsleme şeridi bulunur. Paralel olarak uzayan süsleme şeritlerinden altta olanı testere ağzına benzer motiflerden, üstte olanı ise silmeden oluşur. Niş kemeri mavi zemin üzerine yapılan testere ağzı motifiyle belirginleştirilmiştir. Niş yaşmağında çiçek formunda mavi renkli kabara görülür. Mihrap kaidesinin yüzeyi açık maviye, saçaktaki süsleme şeritleri pembeye, niş kademeleri ise mavi, beyaz ve açık mavi renklere boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır.

Oldukça süslü ahşap minberin doğu yan yüzü tek sıra halinde paralel olarak uzayan saç örgü motifiyle ikiye ölünmüştür. Gerek attaki gerekse üstteki bölüm yan yana konumlandırılmış vazodan çıkan çiçek motifleriyle süslenmiştir. Üzerinde yapraklar olan çiçek dalları birer laleyle nihayetlenmektedir. Ancak alt bölümdeki iki çiçek dalıyla, üst bölümdeki bir çiçek dalı maviye boyanmış üzüm salkımıyla nihayetlenir. Üst bölümdeki çiçek dalının üzerinde mavi renkli bir de yaprak motifi vardır. Söz konusu yaprak motifinin sağında üç dallı ve mavi renkli ağaç motifi bulunur. Ağaç dallarının ucunda güneş benzeri birer motif mevcuttur. Ağacın sağ kolunda kabartma tekniğindeki mavi renkli harflerle ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, ortadaki kolunda ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" soldaki kolunda ise ‘‘ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ/Hamd, alemlerin rabbi Allah'a (Fatiha-2)’’ yazmaktadır. Yine bu ağacın üzerinde kabartma tekniğindeki mavi renkli harflerle ‘‘Hâzâliva’l-hamd’’ yazarken, altında‘‘Sahibül hayrat vel hasenat Osman bin Hasan’’ yazar. Çiçek vazolarının içerisinde sapında rozetler yer alır. Minberin süpürgelik kısmında paralel olarak uzayan tek sıra saç örgü motifi bulunur. Ajur tekniğinde tek sıra minber korkuluğu yatay ve dikey olarak uzayan yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Korkuluk alttan ve üstten mavi renkli birer sıra saç örgü motifiyle sınırlandırılmıştır.

Girişin yan yüzlerinde de aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan mavi renkli birer saç örgü motifi bulunmaktadır. Minberin geçit bölümünde halat motifi ile oluşturulmuş dikey yönlü iki dikdörtgen pano vardır. Panoların içerisinde mızrak ucuna benzer dilimli açıklıklar yerleştirilmiştir. Açıklıkların bir kısmı ajur tekniğinde yapılmış kıvrımlarla örülüyken, sağ ve sol üst köşeleri, üzerlerinde yapraklar olan ve "S'' formlu kıvrımlarla bezelidir. Panoların üstünde ve altında birer vazodan çıkan çiçek motifi mevcuttur. Köşk üzerindeki minber külahı tek sıra korkulukla çevrilidir. Korkuluk, yatay ve dikey olarak uzayan yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Minber giriş açıklığı tek sıra halinde uzayan saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Giriş kemerinin köşelikleri de stilize edilmiş lale ve yaprak motifleriyle tezyin edilmiştir. Minber, ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Dilimli sivri kemer formundaki tepelik, halat motifiyle oluşturulmuştur. Halat motifinin üzerinde kanca benzeri çıkıntılar görülür. Tepeliğin içerisinde, üzeri yivli ince çıta kullanılarak dilimli yuvarlak kemer formlu çerçeve meydana getirilmiştir. Çerçevenin içerisi ajur tekniğinde yapılmış iç içe geçmiş kıvrımlarla ve lale motifleriyle doldurulmuştur (Şekil 3.105).

Taş malzemeli vaaz kürsüsünün gövdesi sade olup, tek sıra korkuluğu ahşap malzemeli boğumlardan oluşur. Boğumların üzerinde baklava formu ve kürsü girişinin solundaki ahşap dikmenin üzerinde ise tek sıra halinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan üçgenler görülür. Üçgenler, atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde sıralanmıştır.

Ahşap mahfilin ön yüzünde beş sıra, mahfil köşkünün yüzünde ise on sıra süsleme şeridi bulunur. Paralele olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla testere ağzı motifinden, saç örgü motifinden, testere ağzı motifinden, mızrak ucuna benzer motiflerden ve silindir formlu yivlerden oluşurken, mahfil köşkünün yüzeyindekiler yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, sarkıt şeklindeki lale benzeri motiflerden, sırt sırta konumlandırılmış ve aralarına yapraklar yerleştirilmiş koçboynuzlarından, iki sıra halat motifinden, yüz yüze konumlandırılmış ve aralarına yapraklar yerleştirilmiş koçboynuzlarından, iki sıra halat motifinden, iç içe geçerek uzayan dairesel formlardan, halat motifinden ve silindir formlu yivlerden oluşur. Mahfil çift sıra, köşk ise tek sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil korkuluğunun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise ortadan sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen

yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşurken, köşk korkuluğu yatay ve dikey olarak tek sıra halinde uzayan yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Ayrıca köşk köşelerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan balıksırtı motifi görülür. Mahfil beyaz ve mavi renklere boyanarak mahfile canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.103).

3.2.2.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak muhtelif dönemlerde bazı müdahalelere maruz kaldığı muhtemeldir. Batı cephedeki harim giriş kapısının solunda kazıma tekniğiyle "Y. T. 30-8-1977'' yazılmıştır. Söz konusu tarih, muhtemelen kapının açıldığı tarihtir.

3.2.3. Turnalı (Os) Mahallesi Camii

Şekil No: 107-115

Çizim No: 18

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Turnalı mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi batı cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alır. Söz konusu kitabede;

اولوب قانون اوائلدن تواريخ بازمق عادتر
آكا بر طاش بنا اتمك حقه يوز پل عبادتر
بوكا بر سكئ خقان ويرورسه صدق ايله بر قول
كلور بوك كوننه قرشو آني صنمه غرامتدور
قمو ديللرده معر فدور محتر دقيقندن
مدرس اوصلي مولانا اكا صحب دلالتدور
نصيحت ايليوب دائم اولوپدي شو خلقه
خدانين شرع احكامين ايدوب تبليغ فطانتدور
جهانيك بعد قربندن صورب آني كلور طالب
اكر بيك بلده ايچنده بولوئورسه ندارتور
ايدوب بر جامعي كبري صناسين مسجد اقصا
طريقتده خدانيك أول بيوتنه رفاقتدور
ديمشلردور مكلملر كه هر ديده مثلدركيم
قرنجانيك مقفاسي سليمانه صدارتدور
بو كز سايل سؤال اتسه نيه طوتمشدي يوز تاريخ
سنة بيك ايكيوز اللي يديسنده عمارتدور
ولي سوز غورين أيرسين طقوز بيت ايله ارشادي
آني عرفان اولان اكلر فراز اتمك ته حاجتور

“Olup kanun evailden tevarih yazmak adettir.
Ana bir taş bina etmek, Hakka yüz yıl ibadettir.
Buna bir sikke-i Hakan, verirse sıdk ile bir kul.
Gelür bûn gününe karşu, anı sanma garamettür.
Kamu dillerde maruftur, muhakiklerdakikinden.
Müderris Oslu Mevlana, ana sahip delalettir.
Nasihat eyleyup daim, olubdı şu halka.
Hüdanın şer-i ahkâmın, idüp tebliğ fatanettir.
Cihanın bağd kurbundan, sorup anı gelür talip.
Eğer bin belde içinde, bulunursa nedaretdur.
İdup bir camii Kübra, sanasın Mescid-i Aksa.
Tarikatta Hüdanın ol, büyûtına refakatdur.
Demişlerdürmükellimler ki, her dilde misldir kim.
Karıncanın mukaffası, Süleyman’a sadaretdür.
Bu kez sail sual etse, neye tutmuştu yüz tarih.
Sene bin iki yüz elli yedisinde imaretdür.
Veli söz gavrine irsin, dokuz beyt ile İrşadi.

Anı irfan olan anlar, firaz etmek ne hacetdür (Yavuz, 2009: 267)’’ yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami Os’lu müderris Hacı Hasan Efendi tarafından H.١٢٥٧ -1257/M.1841-42 yılında yaptırılmıştır. Söz konusu kitabenin kitabi İsmail Efendidir (Yavuz, 2009: 266). Yakın dönemde Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılan yapı ibadete açıktır.

3.2.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının güneyinde mahalle yolu, batısında hazire, doğusunda çeşme ve sübyan mektebi, kuzeyinde ise komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.95x8.53 m, dış hatları ise yaklaşık olarak 10.55x10.13 m boyutlarındadır. Ahşap hatıllı ince yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana gelir. Kullanılan malzemeye bakıldığında yapıya muhtemelen sonradan eklenmiş olan minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.18)-(Şekil 3.107).

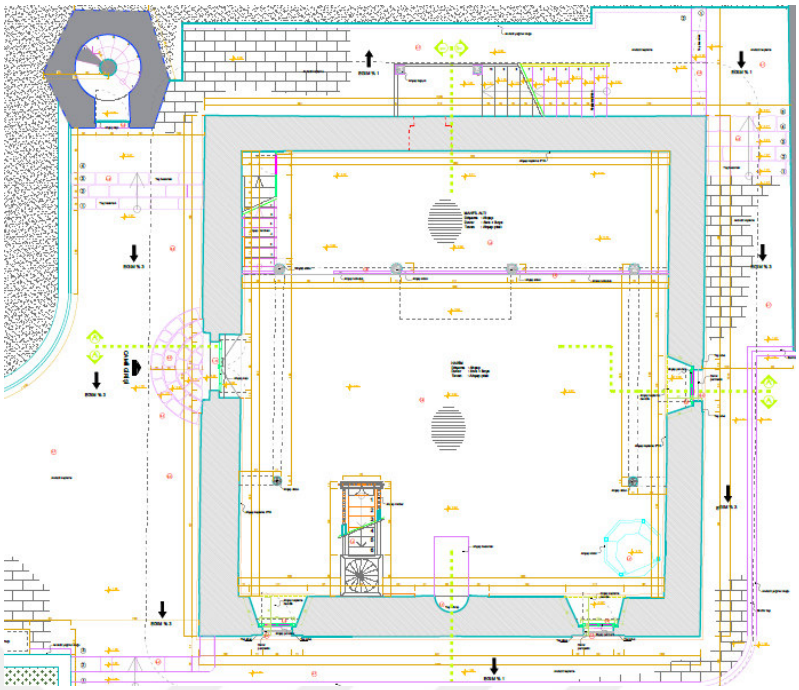

Çizim 3.18. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.107. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının, biri harime diğeri ise mahfile girişi sağlayan iki kapısı vardır. Batı cephe eksenindeki harim giriş kapısı, 98 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.108). Kuzey cephe eksenindeki mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek kanatlı ahşap kapı, 71 cm genişliğindedir. Söz konusu kapıya on basamaklı ahşap merdiven ile ulaşılır.

Şekil 3.108. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde üçü harim katında, yedisi mahfil katı seviyesinde olmak üzere on pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, biri ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi batı ve güney cephede, diğer üçü ise doğu cephededir. Harim katındaki pencereler 62 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencerelerin üzerinde kalkık kemer formlu alınlık görülür. Mahfil katı seviyesindeki mazgal pencereler,20 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve taş sövelidir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.107).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılan minarenin kare formlu kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin güney bakan yüzünde yer alan 60 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek kanatlı ahşap kapıdan sağlanır (Şekil 3.109).

Şekil 3.109. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Minare

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare ortadan ise dairesel kesitli serbest altı ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil yer alır. Sütunlardan dördü asıl mahfil kısmını taşırken, birer tanesi mahfil kollarını taşır. Asıl mahfili taşıyan sütunların arası tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.110).

Şekil 3.110. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 75 cm genişliğe 36 cm derinliğe sahiptir. Dört kademeden oluşan niş

yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.11).

Şekil 3.111. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 76 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.30 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minberin tek sıra korkuluğu, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı girişi mevcuttur (Şekil 3.112).

Şekil 3.112. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Minber

Harimin güneydoğu köşesine yerleştirilen orijinal ahşap vaaz kürsüsü altıgen formlu olup, sandık tiplidir. Kürsünün boğumlardan oluşan tek sır korkuluğu vardır (Şekil 3.113).

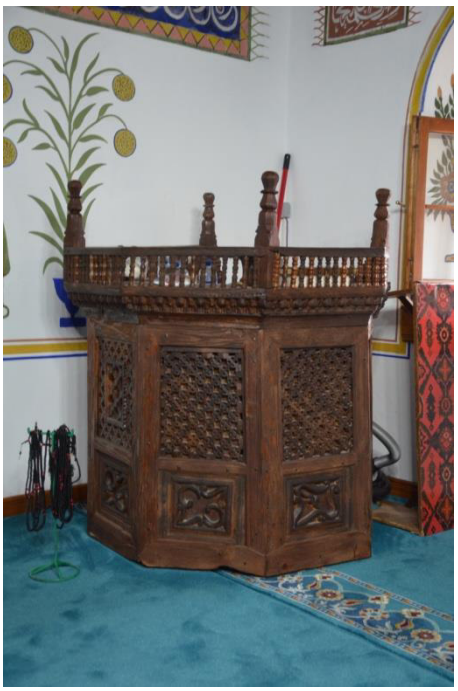

Şekil 3.113. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş sekizgen ve kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.14).

Şekil 3.114. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Tavan

Mahfile kuzey cephedeki kapıdan girildiği gibi, harim içerisinden de çıkılır. Harimin kuzeybatı köşesindeki tek kollu ahşap merdiven on bir basamaklı olup 72 cm genişliğindedir. "U'' formlu ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.55 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 81 cm derinliğinde dikdörtgen formlu köşk kısmı bulunmaktadır. Güney duvara kadar uzanmayan mahfil kolları 85 cm genişliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 47 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğu bulunur. Mahfil katında alttan ve üsten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest on ahşap sütun mevcuttur. Sütunların altısı asıl mahfil kısmında, ikişer tanesi ise yan kollar üzerindedir. Asıl mahfil kısmındaki sütunlar mihraba paralel olarak, yan kolların üzerindekiler ise dikey olarak konumlandırılmıştır. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.2.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin üzerine oturduğu zeminde kaba yontu taş malzeme, cephe duvarlarında ahşap hatıl ve ince yontu taş malzeme, minaresinde, mihrabında kapı ve pencere sövelerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfil giriş kapısına ulaşımı sağlayan merdivende, minare kapısında, sütunlarda, saçakta, harim katı pencerelerinin doğramalarında ve kapı kanatlarında ahşap malzeme, harim katındaki

pencerelerin parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, süslemelerde kalemişi, oyma, kabart ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.2.3.3. Süslemeler

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Güney cephedeki harim katı pencereleri üç yönden iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlardan, dışta olanı ise yivlerden meydana gelir. Ayrıca batı cephenin mahfil katı seviyesindeki pencereleri de dört yönden sepet örgü motifine benzer motiflerle çevrilidir.

Harim giriş kapısı dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli kaide benzeri alan içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu alanın yüzeyi, sağ ve sol alt köşede vazodan çıkıp üstte yuvarlak kemerde birleşen "S'' formlu kıvrık dal motifleriyle bezenmiştir. Kıvrık dal motiflerinin üzerinde stilize edilmiş laleler, gülbezekler ve iç içe geçerek uzayan kıvrımın oluşturduğu çiçek motifleri görülür. Üzerleri yıldızlarla tezyin edilen vazolardan sağ yönde olanı iki kulpluyken, sol yönde olanı ibrik formundadır. Kapı sövesi ve yuvarlak kemeri üst üste konumlandırılan vazodan çıkan çiçek motifleriyle süslenmiştir. Çiçek motiflerinin vazoları gülbezek, çiçek veya iç içe geçmiş kıvrımların oluşturduğu çiçek formundadır. Kapı kemerinin üzerinde yukarı doğru kavis yapan yıldız motifli süsleme şeridi, kemer köşeliklerinde ise kıvrık dal ve lale motifleri bulunur. Kapı ile onu çevreleyen kaidenin yuvarlak kemer alınlığı iki sıra süsleme kuşağıyla birbirinde ayrılmıştır. Paralel olarak uzayan süsleme kuşaklarından altta olanı silindir formlu yivlerden, üstte olanı ise saç örgü motifinden oluşur. Kaidenin alınlık yüzeyinde kitabe yer alır. Kabartma tekniğindeki harflerle on satır halinde yazılan kitabe balıksırtı motifiyle oluşturulan dikdörtgen formlu ve basık kemerli çerçeve içerisine alınmıştır. Kitabenin her iki yanında birer servi ağacı motifi, servi ağaçlarının yanında ise rozet ve yıldız motifleri bulunur. Ahşap kapı kanatları dört yönden sepet örgü motifiyle çevrilidir. Kanat yüzeyleri paralel olarak iç içe geçerek uzayan kıvrımlarla ikiye bölünmüştür. İkiye bölünen kapı kanatlarının her bir bölümüne birer gülbezek motifi yerleştirilmiştir. Kapı kanatlarının birleştiği noktada stilize edilmiş çiçek ve lale formları vardır (Şekil 3.108).

Minareye baktığımızda kare kaideden spiral gövdeye geçişi sağlayan prizmatik üçgenlerin hemen üzerinde ve şerefenin hemen altında gövdeyi saran birer bilezik görürüz. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu ve basık kemerli panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisine birer baklava form yerleştirilmiştir. Baklava formların içerisinde nokta formunda birer kabara mevcuttur.

Yapının harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslüdür. Batı duvardaki harim giriş kapısının sol üst köşesinde bir kitabe yer alır. Söz konusu iki satırlık kitabede;

‘‘ ١٧ مارت في سنة ٣٦٢

’’نقّاش هذا المسجد الحطي تحرير طاهر يازيجي كوي خاره ناحيه اَرسن ١٩٤٧

17 Mart fi sene 362

1947 Nakkaş-ı Hazel mescid el hatti tahrir Tahir Yazıcı köyü Hara, nahiye Arsin’’ yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere kalemişi süslemeler Arsin’in Hara köyünden Tahir Yazıcı tarafından 17 Mart 1947 yılında yapılmıştır (Yavuz, 2009: 271).

Harim katındaki pencereler sarı, kırmızı ve mavi renkli ince çizgilerle üç yönden çevriliyken, mahfil katı seviyesindeki pencereler tek sıra halinde uzayan lale ve baklava formlarıyla dört yönden çevrelenmektedir. Atlamalı olarak yeşil, mavi ve kırmızı renklere boyanan lale ve baklava formları içten kırmızı, dıştan ise mavi çizgiyle sınırlandırılmıştır. Harim doğu, batı ve güney duvarda, harim katı pencerelerinin hizasına konumlandırılmış vazodan veya ibrikten çıkan çiçek motifler görülür. İbrikler vazoların içerisine yerleştirilmiştir. Vazo ve ibrik motifleri kahverengi, yaldız ve mavi renklerden oluşurken, çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise sarı, kırmızı, mavi veya turuncu renklerden oluşur. Vazo içerinse yerleştirilen ibrikler mavi, yeşil ve kırmızı renkli bitkisel motifler üzerine oturur. Mihrap kaidesinin her iki yanında ve doğu duvar ekseninin güneyinde birer cami silueti vardır. Güney duvardaki cami siluetlerinin gövdesi mavi renkli ‘‘ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" kûfi yazıdan, minareleri mavi renkli çizgilerden, kubbe ve minare şerefeleri ise sarı, mavi, kırmızı gibi renklerden meydana gelir. Doğu duvardaki cami siluetin gövdesi ve kubbesi yeşil renkli ‘‘ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)’’ müsenna yazıdan, minareleri ise yeşil renkli çizgilerden oluşur. Ayrıca siluetin her iki yanında yeşil renkli ikişer servi ağacı

motifi yer alır. Harim katındaki pencere açıklıklarının yan yüzlerinde vazodan çıkan çiçek motifi, kemer alınlıklarında ise ay yıldız motifleri görülür. Batı ve doğu duvarın güney köşelerinde, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin altına yerleştirilmiş dikdörtgen formlu ve mavi çerçeveli birer yazı panosu mevcuttur. Panoların üzerinde, sap ve yaprakları sarı ve yeşil, çiçekleri ise mavi ve turuncu renkli bitkisel motifler, her iki yanında ise iğne benzeri mavi renkli motifler vardır. Pano içlerinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki panoda ‘‘إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ/Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan (Tevbe 18)’’ yazarken, doğu duvardakinde ‘‘ يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلأَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ اِلىٰ اَحْسَنِ ٱلْحَالِ/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir’’ yazar. Yazılar dört yönden turuncu zemin üzerine sarı renkle yapılmış testere ağzı motifiyle çevrilidir. Söz konusu yazı panolarının aynısını güney duvarda da görürüz. Batı yöndeki panoda ‘‘ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)’’, doğu yöndekinde ise ‘‘ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir (Hûd 88)’’ yazar. Güney duvardaki cami siluetlerinin üzerinde kahverengi çerçeveli birer yazı panosu vardır. Batı yöndeki panonun her iki yanında iğne benzeri mavi renkli motifler, doğu yöndeki panonun her iki yanında ve üzerinde ise bitkisel motifler bulunur. Üstteki bitkisel motifin üzerine alem yerleştirilmiştir. Batı yöndeki pano içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘aleyke avnullah/Allah'ın yardımı üzerine olsun’’ yazarken, doğu yöndekinde ‘‘ما شاء الله سبحان الله/Mâşâallâh Sübhânallah’’ yazar. Güney duvarın doğusundaki harim penceresinin sağ ve sol üst köşesinde de biri mavi, diğeri ise yeşil çerçeveli iki yazı panosu mevcuttur. Sağ üst köşedeki pano içerisinde kahverengi zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ/Allah’a tevekkül ettim’’, sol üst köşedekinde ise "رأس الحكمة مخافة الل/ Hikmetin başı Allah korkusudur’’ yazmaktadır. Doğu ve batı duvarda, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arlarına yerleştirilmiş yazı madalyonları görülür. Madalyonların üzerinden çıkıp her iki yanından aşağı doğru sarkan sapları mavi, yaprakları yeşil çiçekleri ise sarı renkli bitkisel motifler bulunur. Madalyon içlerinde mavi veya yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla, ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’ ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ ve ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer

Radıyallahu anh’’, “علی رضي اللّٰه عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve “ حسين رضي اللّٰه عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Ayrıca gerek doğu gerekse batı duvarın güney köşesindeki madalyonlardan sarı renkli birer kandil asılır. Mihrap kaidesi üzerinde, pembe zemin üzerine sarı renkle yapılan testere ağzı motifinin oluşturduğu dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Pano içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle “كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazılmıştır. Panonun her iki yanından yeşil ve kırmızı renkli üçer flama motifi çıkar. Söz konusu panonun üzerine, dikdörtgen formlu bir yazı panosu daha yerleştirilmiştir. Kahve renkli pano içerisinde, beyaz renkli harflerle müsenna tekniğiyle **“**اللّٰه/Allah, محمّد/Muhammed, یا علی/ya Ali ve *یا فاطمة*/ ya Fâtıma**”** yazılıdır. Panonun her iki yanında ve üzerinde birer yazı madalyonu mevcuttur. Her iki yöndeki kırmızı çerçeveli madalyonlar sarı renkli dalga benzeri kıvrımlarla çevrilidir. Madalyonların içerisinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Batı yöndeki madalyonda **“**اللّٰه جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, doğu yöndekinde ise “ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Üstteki sarı ve siyah çerçeveli madalyonun üzerinden çıkıp her iki yanından aşağı doğru sarkan sapları sarı, yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motifler bulunur. Madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış “besmele tuğrası’’ görülür. “اللّٰه/Allah ve محمّد/Muhammed’’ yazılı madalyonların yanında üzerinde tük bayrağı olan bayrak direği, batı yöndeki bayrak direğinin sağında terazi motifi, doğu yöndeki bayrak direğinin solunda ise saat motifi yer alır. Güney duvar mahfil katı seviyesindeki pencerelerin yanında sarı çerçeveli ve dikdörtgen formlu birer yazı panosu görülür. Batı yöndeki panoda mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle “ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهْ/Allah'tan başka İlah yoktur’’, doğudakinde ise“مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللّٰهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazılıdır. Mahfilin kuzey duvarında, belli aralıklarla yerleştirilmiş vazodan çıkan çiçek motifleri vardır. Vazolar kahve renkliyken, çiçeklerin sapları mavi veya yeşil renkli, çiçekleri ise kırmızı veya sarı renklidir. Mahfil katı seviyesindeki pencere açıklıklarının yan, alt ve üst yüzlerinde vazodan çıkan çiçek motifleri ile çarkıfelek motifleri vardır. Pencere kemerleri üzerinde de stilize edilmiş kıvrık dallar bulunur. Harim doğu, batı ve güney duvarları ile tavan birleştiği noktada kırmızı çizgilerle oluşturulmuş küçük dikdörtgenler vardır. Dikdörtgenlerin içerisine mavi renkli harflerle “Esmâü’l Hüsnâ’’yazılıdır. Söz konusu dikdörtgenlerin bazılarından asılan

kandil motifleri görülür. “Esmâü’l Hüsnâ’’ yazılı dikdörtgenler batı ve doğu duvarın kuzey köşesine yakın bir noktada sonlanmakta ve bu noktadan sonra perde motifi olarak devam etmektedir. Perde motifleri sarı, mavi, yeşil ve kırmızı renklerden oluşmaktadır. Ayrıca perdelerin arasından perde püsküllleri asılmaktadır (Şekil 3.15).

Şekil 3.115. Turnalı (Os) Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrap nişi üç yönden dört sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla “S’’ formlu kıvrık dal motifinden, sırt sırta konumlandırılmış ve aralarına yıldız motifi yerleştirilmiş yarım daire formlarından, saç örgü motifinden ve yıldız motiflerinden oluşur. “S’’ formlu kıvrık dal motifinin üzerinde harim giriş kapısında olduğu gibi stilize edilmiş lale, üzüm salkımı, gülbezek ve iç içe geçerek uzayan kıvrımdan meydana gelen çiçek motifleri vardır. Mihrap kaidesinin saçak kısmında paralele olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerinden altta olanı silindir formlu yivlerden, üstte olanı ise saç örgü motifinden meydana gelir. Mihrap nişinin kademeleri, paralele olarak uzayan yivlerle belirginleştirilmiştir. Niş kemerinin yüzeyi saç örgü motifiyle, yaşmağın yüzeyi ise i içe geçmiş kıvrımlarla bezenmiştir. Kıvrımların ortasına ucunda hilal olan alem motifi yerleştirilmiştir. Niş kemerinin köşeliklerine kabartma tekniğinde harflerle;

حمد الله كيم تمام اولدي

محرابى خوش مقام

خلقه ايله نيازي سن –

قيل مدام

حمد ایله ایله صلوات

حوض کوش ده آیچوب

بومقامده صبح شام

سکا اوله مقام

“Ham Lillah kim tamam oldu

Mihrabı hoş makam

Halka eyle Niyazi sen…

Kıl müdam

Hamd ile eyle salavat

Havzı guşda içup…

Bu makamda subh şam

Sana ola makam’’ (Yavuz, 2009: 269) yazılmıştır (Şekil 3.111).

Ahşap minberin her iki yan yüzünde de süsleme unsuru bulunur. Ancak batı yüzü biraz daha sadedir. Minberin doğu yan aynalığı ve süpürgeliği koçboynuzu motifleriyle çevrilidir. Atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde konumlandırılan koçboynuzlarının içerisinde birer yaprak motifi vardır. Üçgen formlu aynalığın yüzeyi üzerinde yaprak ve çiçekler bulunan iç içe geçmiş kıvrık dallarla bezenmiştir. Minber süpürgeliği yan yana sıralanmış vazodan çıkan çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir. Üzerinde yapraklar olan çiçek dalları birer lale motifiyle nihayetlenmektedir. Süpürgeliğin altında farklı genişliklere sahip iki süsleme şeridi mevcuttur. Daha dar olan üstteki süsleme şeridi yıldızlardan, alttaki ise saç örgü motifinden meydana gelir. Süpürgelik boyunca devam elden süsleme şeritleri, geçit kısmının güneyinden yükselip, köşk altında sonlanır. Tek sıra minber korkuluğu boğumlardan oluşur. Korkuluğun altında tek sıra halinde yan yana uzayan “S’’ formlu kıvrımların oluşturduğu süsleme kuşağı bulunmaktadır. Minber girişinin yan yüzlerinde aşağıdan yukarıya doğru sırt sıra konumlandırılmış şekilde uzayan “S’’ formları, “S’’ formlarının yanında ise yıldız motifli süsleme şeridi görülür. Geçit bölümü, atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan koçboynuzu motifleriyle dört yönden çevrilidir. Koçboynuzu motiflerinin içerisinde birer yaprak motifi ye alır. Geçit bölümünde üst üste konumlandırılmış dilimli açıklıklar vardır.

Köşk açıklıkları, yan yana sıralanmış basık kemerli formlardan oluşur. Açıklıkların içerisi dairesel formlu motiflerle doldurulmuştur. Köşk üzerinde yan yana sıralanmış "8'' formlarından ve balıksırtı motifinden oluşan iki sıra süsleme kuşağı yer alır. Minber girişi üç sıra süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinde içte ve dışta olanı yıldız motiflerinden, ortada olanı ise iç içe geçerek uzayan badem formlarından meydana gelir. Girişin yuvarlak kemeri içeriye doğru daralarak yükselen yivli konsollar üzerine oturur. Kemer yüzeyi yıldızlarla, köşelikleri ise kıvrık dallarla bezenmiştir. Girişinin kapı kanatları kare formlara ayrılmış ve her bir panonun içerisine kabartma tekniğinde yapılmış "+'' formuna benzer birer motif yerleştirilmiştir. Minber, ajur tekniğinde yapılmış oldukça süslü tepeliğe sahiptir. Tepeliğin en altında koçboynuzu görülür. Koçboynuzunun üzerinde üzeri yivli çıtalarla dilimli çerçeve oluşturulmuştur. Çerçevenin içerisi "S'' formlu kıvrımlarla ve çiçek motifleriyle, etrafı ise kıvrık dallarla çevrilidir. Çerçevenin üzerinde uçları yukarı bakan üç hilal motifi görülür (Şekil 3.112).

Altıgen formlu vaaz kürsüsünün her bir köşesinin yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar bulunur. Alttaki karelerin iki köşesine birer koçboynuzu motifi, diğer iki köşesine ise uçları volütlü "V'' formunda birer motif yerleştirilmiştir. Üstteki dikey yönlü dikdörtgen panoların içerisi ajur tekniğinde yapılan ve çapraz olarak uzayan şeritlerle bezelidir. Söz konusu şeritler tek sıra halinde uzayan yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Kürsü korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşur. Korkuluğun altında halat motifli ve yivli iki sıra süsleme şeridi bulunmaktadır (Şekil 3.113).

"U'' formlu ahşap mahfilin ön yüzünde dokuz sıra, mahfil köşkünün yüzeyinde ise on sıra süsleme şeridi mevcuttur. Farklı genişliklere sahip süsleme şeritleri paralel olarak uzamaktadır. Mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, yıldız motiflerinden, saç örgü motifinden, iç içe geçerek uzayan "S'' formlu kıvrımlardan, saç örgü motifinden, yıldız motiflerinden, yivlerden, halat motifinden, yivlerden ve içlerinde yaprak benzeri birer motif olan kalp formlu şekillerden oluşur. Mahfil köşkünün yüzeyindeki süsleme şeritleri ise yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla sepet örgü benzeri motiflerden, halat motifinden, yüz yüze bakan lale motiflerinden, halat motifinden, altlı üstlü yerleştirilen ve arlarında yaprak motifleri olan koçboynuzlarından, halat motifinden, iç içe geçerek uzayan badem formlarından, halat motifinden ve iki sıra yivlerden meydana gelir. Süsleme şeritleri

her iki yönden birer sıra yıldız motifiyle sınırlandırılmıştır. Mahfil çift sıra, mahfil köşkü ise tek sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil korkuluğunun alt sırası dikey yönlü ahşap parçalardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşurken, mahfil köşkünün korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşur.

Mahfili taşıyan sütunların kare kesitli alt ve üst kısımları iç içe geçmiş kıvrımlarla, dairesel kesitli orta kısımları ise balıksırtı benzeri motiflerle bezenmiştir. Mahfil katındaki sütunların bazılarında herhangi bir süsleme unsuru bulunmazken, bazılarının alt ve üst uçları çeşitli kıvrımlarla ve koçboynuzu motifleriyle süslenmiştir.

Ahşap tavan göz alıcı süslemelere sahiptir. Tavan yüzeyinin kademeli olarak çökertilmesiyle oluşturulan tavan göbeği, iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan meydana gelir. En dıştaki sekizgen form iki sıra süsleme şeridinden oluşur. Süsleme şeritlerinden dışta olanı düğüm yaparak uzayan kıvrık dal motifinden, içte olanı ise koçboynuzu motiflerinden oluşur. İçlerinde birer yaprak görünen koçboynuzları atlamalı olarak içe ve dışa bakacak şekilde yerleştirilmiştir. Söz konusu süsleme şeritleri, testere ağzı motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Ayrıca dıştaki şerit dıştan yivlerle, içteki şerit ise içten lale benzeri motiflerle çevrilidir. İçteki sekizgen form saç örgü motifi oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan kıvrık dallardan meydana gelir. Üzeri yapraklı kıvrık dallar, dıştan lale benzeri motiflerle, içten ise testere ağzı motifleriyle sınırlandırılmıştır. Her iki sekizgen form arasında kalan yüzey, ortada kare form oluşturacak şekilde yatay ve dikey olarak uzayan kuşaklarla bezenmiştir. "C'' formlarıyla elde edilen kuşaklar mavi renkli kumaş üzerine yapılmıştır. İçteki sekizgenin içerisinde, tek sıra halinde uzayan lale motifleriyle kare form oluşturulmuş. Kare formla sekizgen arasındaki yüzeyler, üzeri yıldızlarla süslenmiş sepet örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Kare formun içerisi, köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek bir sekizgen daha elde edilmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin içerisine birer gülbezek yerleştirilmiştir. Kare form içerisinde oluşturulan sekizgenin ortasında, tek sıra süsleme şeritlerinden meydana gelen altı dairesel form mevcuttur. Sarkıt şeklindeki dairesel formlar iç içe geçmiş vaziyettedir. Dairesel formları oluşturan süsleme şeritleri "8'' formundan, "S'' formlu kıvrımdan veya yaprak motiflerinden meydana gelir. Sekiz formla, dairesel formların arasındaki yüzey kırmızı renkli kumaşla kaplanmıştır. Söz konusu kumaşın üzerinde, belli

aralıklarla yerleştirilerek dairesel şeritleri çevreleyen “S’’ formlu kıvrımlar vardır. “S’’ formlarının alta ve üstte oluşturduğu boşluğa yine “S’’ formunda küçük birer motif yerleştirilmiştir. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi, ortada kare form oluşacak şekilde yatay ve dikey olarak uzatılan ince çıtalarla hareketlendirilmiştir. Ayrıca tavanın her bir köşesinde birer üçgen form bulunur. Üçgen formlar, üzerinde yaprak ve çiçekler olan “S’’ formlu kıvrık dal motifiyle oluşturulmuştur (Şekil 3.114)

3.2.3.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarına göre yapıda yakın dönemde kapsamlı restorasyona çalışması yapılmış, söz konusu restorasyon müdahale kararlarını şöyle sıralayabiliriz;

Harim;

1- Duvarlarda yer alan lambriler itina ile sökülecektir. Söküm sonrasında lambrilerin arkasındaki beden duvarlarında kalemişine rastlanılması halinde ilgili kalemişi tamamlaması yapılıp korunacaktır. Kalemişi çıkmaması halinde horasan esaslı hidrolik kireç katkılı harç ile sıvanıp su bazlı boya ile boyanacaktır. Tüm onarım işlemlerinin tamamlanmasından sonra restorasyon projesinde belirtilen ahşap kaplamalar uygulanacaktır.
2- İç beden duvarlarında kabaran sıvalı yüzeylerde sıva raspasına başlanılmadan önce ilgili duvar yüzeyindeki kalem işlerinin aydınger kâğıtlarına renk/boya tipi ve desenlerine ait dokümantasyon işlemi uygulanarak motifleri aydınger kâğıdına aktarılacaktır. Sonrasında ilgili kalem işleri numaralandırılarak konumlarına göre fotoğraflar ile belgelenecektir. Tüm belgeleme ve dokümantasyon işlemlerinin tamamlanmasından sonra beden duvarına itinalı sıvı paspası yapılacaktır. Raspa sonrası altındaki malzemenin durumu incelenecektir. Malzeme hasarı tespit edilmesi halinde aslına uygun yenilenecek ve sonrasında horasan esaslı hidrolik kireç katkılı harç ile sıvanacaktır. Sıva işleminin tamamlanmasından sonra beden duvarları su bazlı plastik boya ile boyanacaktır. Tüm onarım işlemlerinin tamamlanmasından sonra konumlarına uygun olarak çıkarılan dokümandaki kalem işleri asıl renklerine uygun olarak duvar yüzeyine işlenecek ve şeffaf koruyucu malzeme sürülecektir.

3- Harim katta bulunan muhdes pvc pencere doğramaları itinalı bir şekilde sökülerek yerine imalat detayında belirtildiği şekliyle sert ağaçtan pencere doğraması yapılacak ve 4+4 mm ısı cam takılacaktır.
4- Harim katın mevcut ahşap döşemesi sökülecektir. Restorasyon projesinde belirtilen yükseltilmiş ahşap döşeme sert ağaçtan yapının orijinal kotları korunarak uygulanacaktır.
5- Taş mihrabın üzerindeki yağlı boya kısımlarına itinalı boya raspası yapılacaktır. Raspa sonrasında ılık su kullanılarak el ile yüzey temizliği yapılacaktır. Süslemeli yüzeylere şeffaf koruyucu sürülerek korunacaktır.
6- Ahşap minber üzerindeki yağlı boya kısımları itinalı boya raspası yapılacaktır. Raspa sonrasında ahşap hasarına (çürüme, böceklenme, mantar vb.) maruz kalmış kısımlar ile tamamen yok olmuş kısımları aslına uygun tamamlanacaktır. Tüm onarım işlemlerinin tamamlanmasından sonra ahşabın nefes almasını sağlayan koruyucu ahşap boyası sürülecektir.
7- Ahşap kürsü üzerindeki yağlı boya kısımları itinalı bora raspası yapılacaktır. Raspa sonrasında ahşap hasarına (çürüme, böceklenme, mantar vb.) maruz kalmış kısımlar ile tamamen yok olmuş kısımları aslına uygun tamamlanacaktır. Tüm onarım işlemlerinin tamamlanmasından sonra ahşabın nefes almasını sağlayan koruyucu ahşap boyası sürülecektir.
8- Ahşap korkuluklarının eksikleri aslına uygun tamamlanacaktır. Ahşap korkuluklar ve ahşap sütunlarda boya raspası yapılacak, raspa sonrası ahşabın nefes almasını sağlayan boya sürülerek korunacaktır.
9- Ahşap tavan üzerindeki yağlı boya kısımları itinalı boya raspası yapılacaktır. Raspa sonrasında ahşap tavan tahtası, kirişlemesi ve çıtaları kontrol edilecek, eğer ahşap hasarı (çürüme, böceklenme, mantar vb.) ahşap hasarları tespit edilmesi halinde aslına uygun onarılacaktır. Seğim yapan kısımlardaki kirişlemeler yenilenecektir. Tüm onarım işlemlerinin tamamlanmasından sonra ahşabın nefes almasını sağlayan ahşap koruyucu sürülerek korunacaktır.
10- Sert ağaç malzemeden ağaç süpürgelik uygulanacaktır.
11- Harim kata girişi sağlayan ahşap kapı üzerindeki yağlı boya kısımları itinalı boya raspası yapılacaktır. Raspa sonrasında ahşap hasarına (çürüme, böceklenme, mantar vb…) maruz kalmış kısımlar ile tamamen yok olmuş

kısımları aslına uygun tamamlanacaktır. Tüm onarım işlemlerinin tamamlanmasından sonra ahşabın nefes almasını sağlayan koruyucu ahşap boyası sürülecektir.

12- Mahfil altı ahşap lambri tavan itina ile sökülecektir. Yerine restorasyon projesinde belirtildiği gibi ahşap çıtalı tavan yapılacaktır. Tüm bu işlemlerinin tamamlanmasından sonra ahşabın nefes almasını sağlayan ahşap koruyucu sürülerek korunacaktır.

13- Muhdes ahşap lambri pencere denizlikleri itina ile sökülecektir. Söküm sonrasında fazlalık sıvalar itinalı raspa ile sökülecek, üz satıh oluşturulup 2 cm horasan esaslı hidrolik kireç katkılı harç ile sıvanıp 1 cm ahşap kaplama uygulanacaktır.

14- Tüm ahşap kapıların demir aksamları itinalı sökülecek, iki kat antipas iki kat siyah mat boya sürülüp yerine takılacaktır.

15- Harim katta kuzey beden duvarına, restorasyon projesinde belirtilen ve röleve üzeri boyalı olan kalem işleri ortaya çıkartılarak eksik kısımları tamamlanacaktır.

Kadınlar Mahfili;

16- İç beden duvarlarındaki kalem işlerinin üzeri kapatılarak duvar yüzeyleri boyaya ve kısmı sıva tadilatlarına hazır hale getirilecektir. Beden duvarlarında kabaran sıvalı yüzeyler itina ile raspa yapılıp altındaki malzemenin durumu incelenecektir. Malzeme hasarı tespit edilmesi halinde aslına uygun yenilenecek ve sonrasında horasan esaslı hidrolik kireç katkılı harç ile sıvanacaktır. Sonrasında beden duvarları su bazlı plastik boya ile boyanacaktır. Tüm onarım işlemlerinin tamamlanmasından sonra kalem işleri üzerindeki koruma bantları sökülecektir. Kalemişi yüzeyleri temizlenerek şeffaf koruyucu malzeme sürülecektir.

17- Mahfil katta bulunan mazgal tipi pencere doğramaları itinalı bir şekilde sökülerek yenilenecektir.

18- Mevcut ahşap döşeme tahtası sökülecektir. Söküm sonrası ahşap kirişlemelerde (çürüme, böceklenme, mantar vb.) ahşap hasarı tespit edilmesi halinde aslına uygun yenilenecektir. Tüm onarım işlemlerinin tamamlanmasından sonra restorasyon projesinde belirtilen asıl malzemesine uygun döşeme tahtası uygulanacaktır.

19- Mahfile çıkış merdiveni etrafındaki ahşap korkuluklara itinalı boya raspası yapılacak, raspa sonrası ahşabın nefes almasını sağlayan boya sürülerek korunacaktır. Ahşap korkulukların eksikleri aslına uygun malzeme ile tamamlanacaktır.

20- Ahşap korkulukların eksikleri aslına uygun tamamlanacaktır. Ahşap korkuluklar ve ahşap sütunlarda boya raspası yapılacak, raspa sonrası ahşabın nefes almasını saplayan boya sürülerek korunacaktır.

21- Tüm ahşap kapıların demir aksamları itinalı sökülecek, iki kat antipas iki kat siyah mat boya sürülerek yerine takılacaktır.

Son Cemaat Mahalli;

22- Betonarme karkas ve tuğla duvar dolgusu ile oluşturulmuş son cemaat yeri cami beden duvarının temas ettiği yüzeyinde itina gösterilerek yıkılacaktır.

23- Taş süslemeli giriş kapısı üzerindeki yağlı boya kısımlarına itinalı boya raspası yapılacaktır. Raspa sonrasında ılık su kullanılarak el ile yüzey temizliği yapılacaktır. Süslemeli yüzeylere şeffaf koruyucu sürülerek korunacaktır.

24- Ahşap döşeme kaplaması sökülerek zemin araştırması yapılacak, orijinal taş dokuya rastlanırsa bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi kaydıyla orijinal döşeme korunacak, aksi takdirde gerekli hafriyat çalışmaları yapılacak, blokaj döşenecek(10 cm),grobeton dökülecek (10 cm), tesviye betonu 5 cm üzerine 6*30*s.boy cm andezit taş ile döşenecektir.

25- Uygulama sırasında derz açılması ve niteliksiz derzlerin sökümü sonrasında beden duvarları üzerinde çatlak bulunan kısımlara hidrolik kireç esaslı harç ile enjeksiyon işlemi yapılacaktır. Tüm malzeme onarımı ve güçlendirme işlemlerinin tamamlanmasından sonra horasan esaslı hidrolik kireç katkılı harç ile hemyüz derz yapılacaktır.

26- Duvarlardaki niteliksiz derzler ve mekânik yöntemlerle yüzey temizliği yapılacak, bozuk taşlar orijinali doğrultusunda yenilenecek, horasan harcı ile hem yüz derz yapılacaktır.

27- Mahfil katta bulunan mazgal tipi pencere doğramaları itinalı bir şekilde sökülerek yenilenecektir.

Cepheler;

28- Cephelerde mekânik yöntemlerle yüzey temizliği yapılacak, bozuk taşlar orijinali doğrultusunda yenilenecektir, derzler horsan esaslı hidrolik kireç katkılı harç ile hem yüz derz uygulaması yapılacaktır.

29- Galvaniz boyalı sac kutu profil yağmur olduğu ve yağmur iniş borusu projede belirtilen detayına göre uygulanacaktır.

30- Beden duvarları üzerindeki ahşap hatıllarda (çürüme, böceklenme, mantar vb.) ahşap hasarı tespit edilmesi halinde aslına uygun yenilenecektir.

31- Mevcut pencere parmaklıkları, itinalı sökülüp yerine imalat detayında belirtildiği gibi lokmalı demir parmaklık yapılacaktır. Tüm işlemlerinin tamamlanmasından sonra iki kat antipas iki kat siyah mat boya sürülecektir.

32- Kuzey cephesi yönündeki muhdes betonarme merdiven itina ile sökülecektir. Arka kısmındaki taş duvarlarda malzeme kaybı olan kısımları aslına uygun tamamlanıp, sonrasında horasan esaslı hifrolik kireç katkılı harç ile hem yüz derz yapılacaktır. Tüm onarım işlemlerinin tamamlanmasından sonra restorasyon projesinde belirtilen ölçü ve konumuna bağlı olarak sert ağaçtan ahşap merdiven ve korkuluk uygulanacaktır.

33- Taş süslemeli pencere üzerindeki yağlı boya kısımlarına itinalı boya raspası yapılacaktır. Raspa sonrasında ılık su kullanılarak el ile yüzey temizliği yapılacaktır. Süslemeli yüzeylere şeffaf koruyucu sürülecek korunacaktır.

34- Yapının cephelerine restorasyon projesinde belirtilen drenaj sistemi uygulanacaktır.

35- Hasarlı saçak altı tahtaları itina ile sökülecek, sonrasında çatı kirişlemeleri ve tamiratı tamamlanmasından sonra restorasyon projesinde belirtilen geçmeli sistem ve sert ağaç malzemeden ahşap saçak altı tavan tahtası uygulanacaktır.

Çatı ve minare;

36- Ahşap çatı sökülecek, kullanılabilir durumda olan ahşap elemanları korunacak. Ahşap hasarına maruz kalmış (çürüme, böceklenme, seğim vb…) ahşaplar projesine uygun olarak ahşap çatı onarımı yapılacaktır. Tüm çatı onarımı tamamlandıktan sonra isoline yalıtım levhası serilip alaturka kiremit uygulanacaktır. Çatı arasına yanmaz malzemeden 10 cm cam yünü serilecektir.

37- Minare kaide, gövde, şerefe ve petekteki sıva tamiratları yapılıp su bazlı dış cephe boyası ile boyanacaktır.

38- Minareye girişi sağlayan ahşap kapı restorasyon projesinde belirtildiği şekliyle sert ağaç malzemeden yenilenecektir.
39- Minarenin ahşap şerefe kapısı restorasyon projesinde belirtildiği şekliyle sert ağaç malzemeden yenilenecektir.
40- Minarenin sac alemi sökülecek, yerine pirinç alem yapılacaktır.
41- Beton külah üzerine kurşun kaplama uygulanacaktır.

Çevre;

42- Çevredeki beton zemin itinalı sökülerek zemin araştırması yapılacak, orijinal taş dokuya rastlanırsa bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi kaydıyla orijinal döşeme korunacak, aksi takdirde gerekli hafriyat çalışmaları yapılacak, blokaj döşenecek (10 cm) grobeton dökülecek (10 cm) tesviye betonu 5 cm üzerine 6*30*s.boy cm andezit taş ile döşenecektir.
43- Restorasyon projesinde belirtilen yerlere taş basamaklar uygulanacaktır.
44- Türbeye çıkan beton merdiven basamakları 4*30*s.boy cm andezit taş ile kaplanacaktır.

3.2.4. Araklı Hacı Hasan Camii

Şekil No: 116-122

Çizim No: 19

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin merkezinde bulunmaktadır. Caminin inşa kitabesi harim giriş kapısı üzerinde yer alır. Söz konusu kitabede;

"……H.١٢٧٦ -1276'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami, H.1276/M.1859 yılında inşa edilmiştir. Cami, halk tarafından kentin önemli müderris ve şairlerinden Hacı Hasan adına yaptırılmıştır. Mimari bilinmeyen yapı 2010 yılında Vakıflar Bölge müdürlüğünce onarılmıştır. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.2.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

İki ana cadde arasında bulunan cami, düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının harim kısmı içten içe 9.98x7.74 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.47x9.47 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi bulunmamaktadır (Çizim 3.19).

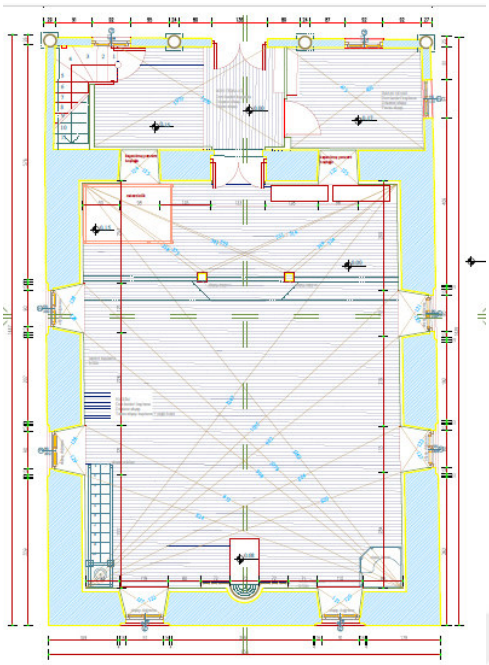

Çizim 3.19. Araklı Hacı Hasan Camii Plan (TVBM'den)

Kuzey cephedeki son cemaat yeri dairesel kesitli serbest dört taş sütunun oluşturduğu üç gözden oluşur. Kare kesitli başlıklara sahip sütunların arası 73 cm yüksekliğindeki taş duvarla kapatılmıştır. Söz konusu taş duvarın üzerine demir korkuluk yerleştirilmiştir. Son cemaat yeri içten düz ahşap tavanla örtülüdür. Ayrıca sütun aralarındaki açıklıklarda pvc doğramalı camekânla kapatılmıştır (Şekil 3.116).

Şekil 3.116. Araklı Hacı Hasan Camii Genel Görünüm

Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı 1.20 m genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.117).

Şekil 3.117. Arakı Hacı Hasan Camii Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde, her cephede ikişer tane olmak üzere sekiz pencere mevcuttur. Doğu, batı ve güney cephedeki pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı olup, 90 cm genişliğindedir. Kuzey cephede, harim giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilen pencereler ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Pencerelerden doğuda olanı 75 cm, batıda olanı ise 80 cm genişliğe sahiptir. Söz konusu pencereler, cephe yüzeyi çökertilerek oluşturulan dikdörtgen formlu, sivri kemerli anaların içerisine yerleştirilmiştir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden doğu, batı ve güney cephedekiler iç kısımda da aynı formlarını korurken, kuzey cephedekiler dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.116).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli, serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Harimin kuzeybatı köşesinde ise tek sıra boğumlardan oluşan müezzin mahfili vardır (Şekil 3.118).

Şekil 3.118. Araklı Hacı Hasan Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 75 cm genişliğinde ve 35 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Niş yaşmağının hemen altındaki üç kademe oldukça dar olup, sadece süsleme şeritlerinden oluşur (Şekil 3.119).

Şekil 3.119. Araklı Hacı Hasan Camii Mihrap

Mihrabın batısında yer alan ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. Batı duvara dayandırılan minber 58 cm genişliğinde olup, güney duvardan harim içerisinde doğru 3 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin, tek sıra

korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.120).

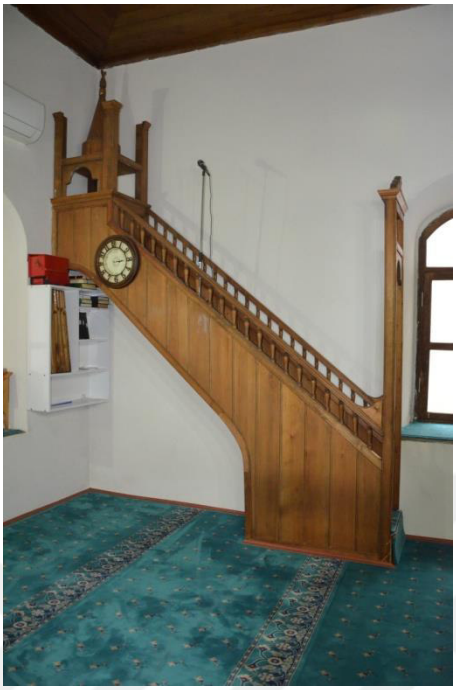

Şekil 3.120. Araklı Hacı Hasan Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsü 91x80 cm boyutlarındadır (Şekil 3.121).

Şekil 3.121. Araklı Hacı Hasan Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanlı örtülüdür. Tavanın ortası çökertilerek dikdörtgen formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.122).

Şekil 3.122. Araklı Hacı Hasan Camii Tavan

Mahfile, kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdiven ile çıkılır. 94 cm genişliğindeki merdiven on üç basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.54 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 44 cm derinliğinde mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 84 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunmaktadır. Mahfil katında ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.2.4.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ve son cemaat yerini oluşturan sütunların arasını kapatan duvarda kaba yontu taş malzeme, mihrapta, son cemaat yerindeki sütunlarda, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, müezzin mahfilinde, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, son cemaat yerindeki camekânda pvc malzeme, korkuluklarda ise demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.2.4.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Yalnızca doğu, batı ve güney cephedeki pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa

taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca kemerlerin kilit taşları da dışa taşkın vaziyettedir.

Son cemaat yerindeki sütunların kare kesitli başlıkları dört yönden perde motifiyle çevrelenmiş ve başlıkların her bir köşesine silindir formlu birer motif yerleştirilmiştir.

Harim giriş kapısı üç yönden üç sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı iç içe geçerek uzayan zikzak motiflerinden, ortada olanı silindir formlu yivlerden, içte olanı ise sepet örgü benzeri motiften meydana gelir. Yivli süsleme şeridi hafif dışa taşkındır. Kemer kilit taşının alt yüzünde, sarkıt şeklinde ve çiçek formunda kabara görülür (Şekil 3.117). Ahşap kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek dikey yönlü birer dikdörtgen pano elde edilmiştir. Panoların içerisinde, kabartma tekniğiyle birer baklava form oluşturulmuştur. Söz konusu motiflerin aynısı kapı kanatlarının arkasında da bulunur. Panoların altındaki yüzeyler, bir merkez den çıkıp yukarı doğru uzayan birer ağaç motifiyle bezenmiştir. Ağaç motiflerinin dalları panoların arkası boyunca devam edip kanatların üst kısmına kadar uzamaktadır. Dalların muhtelif yerlerine yerleştirilmiş çivi başlığı şeklinde küçük kabaralar görülür(Şekil 3.117).

Mihrap nişinin her iki yanında, biri geniş diğeri ise daha dar olan yarım daire kesitli ikişer sütun mevcuttur. Sütunların üzerinde, üç açıklıklı kapı formuna benzer birer motif, motiflerin yanında ise altlı üstlü yerleştirilmiş iki yelpaze bulunmaktadır. Mihrap kaidesinin saçak yüzeyinde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi, saçağın altında ise saçak boyunca uzayan perde motifi vardır. Nişi kademeleri paralel olarak uzayan silme veya yivlerle belirginleştirilmiştir. Niş kemerinin üzerine, ucunda hilal olan, alem motifi yerleştirilmiştir (Şekil 3.119).

Ahşap minberde süsleme unsuru yoktur. Mahfil köşkünün ön yüzünde zikzak motifli süsleme şeridi görülür. Tavan ortasındaki göbeğin kenar hatları, sarkıt şeklindeki testere ağzı motifiyle belirginleştirilmiştir. Göbeğin ortasında yıldız, yıldızın ortasın da ise çiçek motifli rozet vardır.

3.2.4.4. Onarımlar

Yapı 2010 yılında Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Söz konusu restorasyondaki müdahale kararlarını şöyle sıralayabiliriz;

Son cemaatte

1- Son cemaat mekânında, sonradan eklenti olan sütun aralarının projesine uygun şekilde kaldırılması
2- Girişteki sundurmanın kaldırılması
3- Sütun aralarına projesinde belirtilen şekil ve yükseklikte taş duvar örülerek üzerine ferforje korkuluk yapılması
4- Mahfil katının son cemaat mekânına uzanan kısmının kaldırılması
5- Mahfile çıkış merdiveninin kaldırılması
6- Son cemaat mahallinde varsa orijinal taş döşemenin ortaya çıkarılması, orijinaline rastlanılmazsa doğal taş ile döşenmesi
7- Ahşap lambri kaplamaların sökülmesi
8- Harim tavanının orijinal tavan olduğu baz alınarak, son cemaat tavanının orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yapılması

Harimde;

9- Ahşap döşemenin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi ve ahşap koruyucu sürülmesi
10- Tüm ahşap lambri kaplamaların sökülmesi
11- Harim duvarlarında sıva raspası yapılması ve duvarların horasan harcı ile yeniden sıvanarak su bazlı plastik boya ile boyanması
12- Harim tavanının bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
13- Mahfil tavanının orijinal tavan doğrultusunda yenilenmesi
14- Harim güney duvarının projesine göre çatıya kadar orijinal taş örgü karakterinde örülerek tamamlanması
15- Lambri ile kapatılmış iki pencere boşluğunun açılarak orijinali doğrultusunda ahşap pencere doğraması yapılması
16- Ahşap pencerelerin orijinali doğrultusunda yenilenmesi
17- Harim giriş kapısında itinalı boya raspası yapılması ve koruyucu sürülmesi
18- Minber yüzeyinde itinalı boya raspası yapılması ve koruyucu sürülmesi
19- Mihraptaki lambri kaplamaların sökülerek orijinal taş işçiliğinin ortaya çıkarılması ve varsa bozuk taşların orijinaline göre yenilenmesi
20- Mahfil katı doğu duvarında bulunan kitabenin bulunduğu yerden itinalı şekilde alınması ve boya raspasının yapılmasının ardından harim giriş kapısı üzerine yerleştirilmesi

21- Mahfil katına çıkış için projedeki yerinde ve detayına uygun ahşap merdiven yapılması
22- Mahfil döşemesinin orijinali doğrultusunda yenilenmesi ve ahşap koruyucu sürülmesi
23- Ahşap mahfil korkuluklarının projesine uygun şekilde yenilenmesi
24- Cami içinde korunacak tüm boyalı ahşap eleman ve yüzeylerde boya raspası yapılması ve koruyucu sürülmesi
25- Elektrik tesisatının yenilenmesi

Cephelerde;

26- Dış beden duvarlarının raspa edilmesi orijinal taş dokunun ortaya çıkarılması, varsa bozuk taşların orijinaline göre yenilenmesi
27- Gerekli yerlerde derzlerin açılması ve horasan harcı ile yeniden derz yapılması
28- Taş sütun yüzeylerinin raspa edilmesi ve bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
29- Orijinal olmadığı belirtilen pencere sövelerinin projesine göre yenilenmesi
30- Cami dışında görsel kirlilik yaratan aydınlatma elemanlarının kaldırılması

Çatıda;

31- Çatı konstrüksiyonundaki eksik ve bozulmuş elemanların yenilenmesi, yalıtım yapılması ve çatı örtüsünün alaturka kiremit olarak yenilenmesi
32- Saçak altı kaplaması ve saçak alın tahtasının orijinaline göre sert ağaçtan yenilenmesi
33- Yenilenecek olan tüm ahşap elemanların daldırma yöntemi ile emprenye edilmesi
34- Eski-yeni tüm ahşap elemanlara koruyucu sürülmesi

3.2.5. Bereketli Mahallesi Masele Camii

Şekil No: 123-127

Çizim No: 20

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Bereketli mahallesinde bulunmaktadır. Caminin iki kitabesi vardır. Kitabelerden biri güneydoğu yöndeki avlu giriş kapısının solunda yer alırken, diğeri mihrap nişinin kemer köşeliğinde yer alır. Söz konusu kitabelere göre cami, H.١٢٨٣ /M.1867 yılında inşa edilmiştir. Mihrap kaidesinde, oval formlu

kitabe çerçevelerin altında "Yakup, Osman, Mehmed'' isimleri okunmaktadır. Tamamı okunmasa da mahallenin ileri gelenleri söz konusu isimlerin yapıda emeği geçenlere ait olduğunu belirtmektedir (Önal ve Köşklü, 2020: 718). 2002 ve 2013 yıllarında Vakıflar Bölge müdürlüğünce onarılmıştır. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.2.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m aşağısında bulunan cami, güney-kuzey doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde ve doğusunda avlu, güneyinde ve batısında ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 5.57x6.42 m, dış hatları ise kuzey yöndeki son cemaat yeri ve görevli odası ile birlikte 8.91x6.48 m boyutlarına ulaşır. Ahşap yığma (çantı) tekniğinde inşa edilen yapı, harim, son cemaat yeri, görevli odası ve minareden meydana gelir (Çizim 3.20).

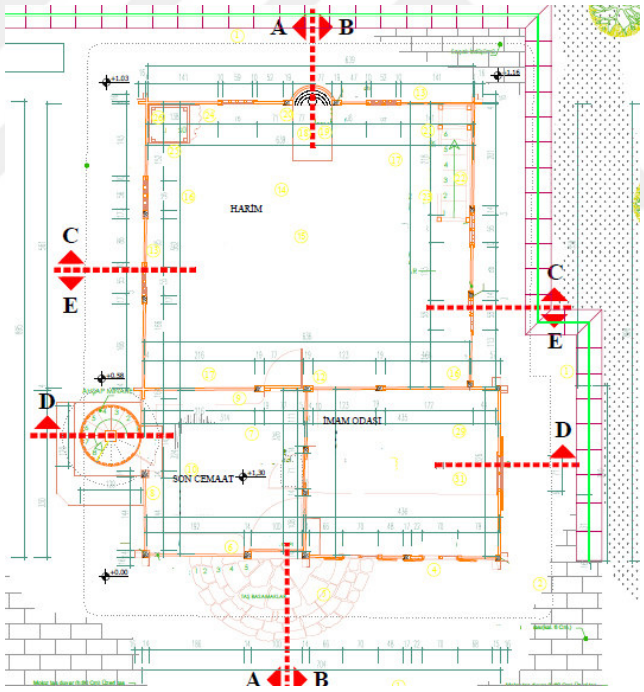

Çizim 3. 20. Bereket Mahallesi (Masele) Camii Plan (TVBM'den)

Duvarları oluşturan ahşaplar 4 ila 6 cm kalınlığında ve 20 ila 30 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki yönlü çalma boğaz dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır (Şekil 3.22).

Şekil 3.123. Bereket Mahallesi (Masele) Camii Genel Görünüm

Yapının kuzeyinde yarım daire formlu ve beş basamaklı taş merdivenle çıkılan son cemaat yeri vardır. 74 cm genişliğindeki açıklıktan girilen son cemaat yeri üç ahşap sütunla oluşturulmuştur. Doğu ve kuzey yönden açık olan son cemaat yerinin güneyinde harim, doğusunda ise görevli odası vardır. Ahşap sütunların arası, ahşap korkulukla kapatılmış olup, önlerine ahşap sedirler yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinin batısındaki görevli odasına doğu duvarı üzerinde yer alan 69 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir (Şekil 3.124).

Şekil 3.124. Bereket Mahallesi (Masele) Camii Kuzey Cephe

Harime, son cemaat yerinin güneybatı köşesindeki kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve tek ahşap kanatlı kapı, 77 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.125).

Şekil 3.125. Bereket Mahallesi (Masele) Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dokuz pencere mevcuttur. Söz konusu pencerelerin ikişer tanesi doğu, güney ve kuzey cephede, üçü ise batı cephede yer alır. Kuzey cephedeki iki pencere ile batı cephe ekseninin kuzeyindeki pencere görevli odasına, diğerleri ise harime açılır. Dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalı pencerelerin 52 ile 56 cm arasında değişen genişlikleri vardır. Harime açılan pencerelerin, kafes tekniğinde yapılmış ahşap korkulukları, görevli odasına açılan pencerelerin ise ahşap kapakları mevcuttur. Mihrap nişi, güney cephe ekseninde dışa taşkın vaziyettedir.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur (Şekil 3.123).

Son cemaat yerinin doğusunda yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmış minare görülür. Yaklaşık 15 cm yüksekliğindeki taş kaplamalı betonarme kaide üzerine oturan ahşap minarenin, spiral gövdesi ve tek şerefesi bulunmaktadır. Minareye giriş, son cemaat yerinin doğusuna açılan 52 cm genişliğindeki tek kanatlı ahşap kapıyla sağlanır (Şekil 3.123).

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 69 cm genişliği ve 35 cm derinliği vardır. Üç kademeden

oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.126).

Şekil 3.126. Bereket Mahallesi (Masele) Camii Mihrap ve Minber

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 64 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.31 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber ajur tekniğinde yapılmış tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.126).

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün ajur tekniğinde yapılmış tek sıra korkuluğu bulunmaktadır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.127).

Şekil 3.127. Bereket Mahallesi (Masele) Camii Vaaz Kürsüsü

3.2.5.2. Malzeme-Teknik

Caminin üzerine oturduğu kaidede ve son cemaat yerine çıkışı sağlayan merdivende taş malzeme, cephe duvarlarında, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında, saçakta, sütunlarda ve minarede ahşap malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ahşap malzemeler kestane ve çam ağacından imal edilmiştir.

Yapının beden duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, köşelerde kurtboğazı tekniği, harim giriş kapısı, mihrap ve minber süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, harime açılan pencere korkuluklarında kafes tekniği, harim tavanında çıtakari tekniği, minber ve vaaz kürsüsünün korkuluk kısımlarında ise ajur tekniği uygulanmıştır

3.2.5.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru mevcut değildir. Minare şerefesinin korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşur. Korkuluğun hemen altında, tek sıra halinde uzayan küçük üçgenlerin ve yivlerin meydana getirdiği iki sıra süsleme şeridi vardır.

Caminin en göz alıcı süslemeleri harim giriş kapısının kanadında görülür. Kapı kanadının yüzeyi, yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli kuşaklarla eşit büyüklükteki kare panolara ayrılmıştır. Panoların her birinin içerisinde, yıldız motifleriyle oluşturulmuş ve iç içe geçmiş iki diyagonal kare form yer alır. Diyagonal karelerin her bir kenarına, içleri yıldızla bezenmiş birer üçgen yerleştirilmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru uzayan sağ ve sol yöndeki kare formların üzerinde birer servi ağacı motifi görülür. Her iki kenardaki yıldız motifli kuşaklar yukarıya doğru uzayarak yuvarlak kemer formu oluşturmuştur. Kapı kemerinin yüzeyi düğüm yaprak uzayan kıvrımla tezyin edilmiştir. Kemer köşeliklerinde birer ay yıldız motifi mevcuttur (Şekil 3.125).

Harim içerisi de oldukça sade olup, az da olsa mihrap, minber ve vaaz kürsüsünde süsleme bulunur. Mihrap nişinin kademeleri yivlerle belirginleştirilmiştir. Üst üste konumlandırılmış silindir formlu yivler üzerine oturan niş kemerinin köşeliklerinde kıvrık dal motifi ve yazılar mevcuttur. En üste“ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla, ما شاء الله/ما شاء الله/Mâşallah, لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın

Peygamberidir" yazmaktadır. Yazının sağ alt kısmında caminin inşa tarihi olan "H. ١٢٨٣-1283'' tarihi okunurken, sol alt köşedeki tahrip olduğu için okunmamaktadır.

Minberin doğu yan aynalığı ve süpürgeliği sadedir. Ajur tekniğinde yapılan korkuluk, tek sıra halinde uzayan koçboynuzu motiflerinden meydana gelir. Koçboynuzları atlamalı olarak bir yukarı bir aşağı bakacak şekilde yerleştirilmiştir. Köşkün hemen altında da kabartma tekniğinde yapılmış koçboynuzu motifleri vardır. Minber girişinin kemeri, "S'' formlu konsollar üzerine oturur. Konsolların üzerinde birer rozet bulunur. Yuvarlak kemer, düğüm yaparak uzayan kıvrımla dıştan çevrilidir. Ayrıca kemerin sağ ve sol üst köşesine birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir.

Vaaz kürsüsü oldukça sade olup, korkuluğu tek sıra halinde uzayan ve ajur tekniğinde yapılan "8'' benzeri motiflerden meydana gelir. Ahşap tavanın yüzeyi, ince çıtalar kullanılarak oluşturulan iç içe geçmiş kare formlarla hareketlendirilmiştir. En içteki kare formun içerisinde yine ince çıtalarla dar ve uzun dikdörtgenler oluşturulmuştur (Şekil 3.127).

3.2.5.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı iki onarım kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtların ilki 2002 yılına diğeri ise 2013 yılına tarihlenmektedir.

2002 yılı müdahale kararları;

1- Çatı konstrüksiyonundaki eksik ve bozulmuş elemanların onarılarak, yalıtımın yapılması, klasik kiremit kaplanması
2- Ahşap döşemenin, tavanın ve doğramaların orijinali doğrultusunda onarılması
3- Caminin sıvasının ve badanasının yenilenmesi
4- Ahşap minarenin onarılması ya da taş olarak yenilenmesi

2013 yılında kapsamlı müdahaleye maruz kalan yapıdaki müdahale kararlarını şöyle sıralayabiliriz.

Bahçede;

1- Caminin avlusundaki beton zemin kenarlarına moloz taştan ihata duvarı yapılması, üzerine taş harpuşta yapılması ve dekoratif demirden korkuluk yapılması
2- Caminin avlusunun projesine uygun mucartalı andezit taşla kaplanması

3- Beden duvarlarının etrafına doğu, batı ve güney cephelerde drenaj imalatının yapılmak suretiyle detayına uygun olarak yapılması akara bağlanması

4- Caminin kuzey duvarına yapılmış olan abdestliğin kaldırılması

5- Caminin girişteki taş basamaklarının bozuk olanlarının değiştirilmesi suretiyle ıslah edilerek düzgün hale getirilmesi

Son Cemaat;

6- Ahşap sütunlarda yağlı boya temizliği yapılması bozuk olanlarının orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi

-Ahşap korkulukların bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi

-Ahşap korkulukların eksik kısımlarının orijinali doğrultusunda tamamlanması

7- Tavan kaplamasının sökülerek sert ağaçtan kirişli tavan olarak düzenlenmesi

8- Ahşap duvarlarda yağlı boya temizliği yapılması, bozuk olanlarının orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi

9- Ahşap taşıyıcı kirişlerde yağlı boya temizliği yapılması, bozuk olanlarının askıya almak suretiyle sökülüp orijinaline uygun olarak yenilenmesi

10- Bütün ahşap imalatlara bot vernik sürülmesi

Harimde;

11- Harim giriş kapısına itinalı yağlı boya raspası yapılması ve üzerine bot vernik sürülmesi

12- Harim giriş kapısının bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi

13- Harim pencerelerinde;

-Şebekeli ahşap korkulukların bozuk olanlarının orijinaline uygun olarak sert ağaçtan yenilenmesi

-Tüm pencerelerin restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi, bot vernik sürülmesi

14- Döşemenin ahşap kalas döşeme olarak sert ağaçtan yenilenmesi

15- Ahşap çıtalı tavan sökülerek orijinali doğrultusunda çam kereste ile yenilenmesi

16- Ahşap harim duvarlarında yağlı boya temizliği yapılması, bozuk olanlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi

17- Tüm ahşap yüzeylerde zımpara yapılarak bot vernik sürülmesi

Mihrapta;

18- İtinalı yağlı boya temizliği yapılması

19- Bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi

20- Mihrap yüzeyine bot vernik sürülmesi

Minberde;

21- İtinalı yalpı boya temizliği yapılması

22- Bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi

23- Minber yüzeyine bot vernik sürülmesi

Kürsüde;

24- İtinalı yalpı boya temizliği yapılması

25- Bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi

26- Kürsü yüzeyine bot vernik sürülmesi

Cami Cephelerinde;

27- Ahşap duvarlarında;

- İtinalı yağlı boya raspası yapılması
- Tüm ahşap Yüzeylere zımpara yapılarak, bot vernik sürülmesi
- Bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
- Ahşap pencere parmaklıkları ve kepenklerin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi

28- Ahşap sütun ve kirişlerde

- İtinalı yağlı boya raspası yapılması
- Bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
- Tüm ahşap yüzeylere zımpara yapılarak bot vernik sürülmesi

İmam odasında;

29- Batı tarafına yapılan uygun olmayan ekin kaldırılması ve odanın orijinali ölçüsüne getirilmesi

- Oda giriş kapısının orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi

30- Oda içerisine yapılmış olan duş yerinin iptal edilmesi

31- Kalas döşemenin orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi ve bot vernik sürülmesi

Çatıda;

32- Mevcut çatının sökülmesi yerine ana taşıyıcı kirişleri sert ağaçtan, diğer yerleri çam kereste ile oturtma çatı yapılması, oluklu bitüm esaslı kiremit altı malzemesi serilerek üzerine klasik tip alaturka kiremit döşenmesi
33- Çekme boyalı galvanizli sacdan yağmur oluk ve iniş boruları yapılması
34- Yağmur oluklarının zamanla kuşların taşıyacağı (kemik, meyve çöpü, ceviz kabuğu, vb.) ve doğul koşullarla oluşacak malzemelerle tıkanmaması için olukla iniş borusunun birleşim yerlerine uygun aparat takılması
35- Ahşap saçak altı kirişlerinin sert ağaçtan yenilenmesi ve alın tahtası çakılması ve üzerine bot vernik sürülmesi
36- Yani yapılan ahşap imalatlar daldırma yöntemi ile emprenye edilmesi, görünmeyecek kısımlarına ahşap koruyucu, görünen kısımlarına bot vernik sürülmesi

Minarede;

37- Ahşap minarenin seren direği sağlamsa ona dokunmadan diğer kısımlarının yeniden aslına uygun olarak sert ağaç malzeme ile yenilenmesi, aksi durumda seren direğinin de yenilenmesi
38- Minare giriş kapısı ve şerefe kapısının sert ağaçtan yenilenmesi
39- Düşmüş olan şerefe korkuluklarının mahallinde bulunan aslına uygun örnekleri doğrultusunda sert ağaçtan yeniden yapılması
40- Minareye çam kereste ile külah yapılması
41- Külah üzerine 0.50 mm kalınlıkta bakır kaplama yapılması
42- Minarenin yüksekliğine uygun ebatta bakır alem takılması ve elektrik projesine göre paratoner yapılması
43- Yeni yapılan ahşap imalatlar daldırma yöntemi ile emprenye edilmesi, görünmeyecek kısımlarına ahşap koruyucu, görünen kısımlarına bot vernik sürülmesi
44- Beton kaidenin 3 cm kalınlıkta andezit taş ile kaplanması

3.2.6. Konakönü Camii

Şekil No: 128-132

Çizim No: 21

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Konakönü mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerine herhangi bir kitabe yoktur. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşivinden

elde ettiğimiz eski eser fişinde yer alan bilgiye göre H.١٣٠٠ /M.1884 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, 2008-2009 yılları arasında Vakıflar Bölge müdürlüğünce kapsamlı şekilde onarılmıştır. Cami bugün ayakta olup ibadete kapalıdır.

3.2.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Anayolun yaklaşık 50 m aşağısında yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazi üzerine, fevkani şekilde inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde avlu, doğusunda mahalle yolu, güneyinde komşu arazi, batısında ise kayalık yamaç vardır. Caminin altında, ikisi yuvarlak kemer açıklıklı, biri ise dikdörtgen açıklıklı olmak üzere dükkân benzeri üç bölüm bulunur. Yapının harim kısmı içten içe 9.93x7.70 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 15.00x912 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi ve mahfil katı bulunmaz (Çizim 3.21).

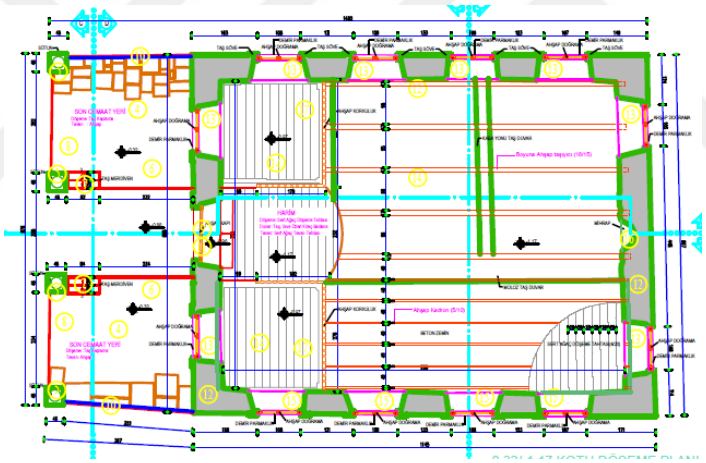

Çizim 3.21. Konakönü Camii Plan (TVBM'den)

Kuzey cephede, dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunların arası 61 cm yüksekliğindeki demir korkuluklarla kapatılmıştır. Son cemaat yerinin yan gözleri zeminden yaklaşık 59 cm yükseltilmiş sekiler halindedir. Sekiler şeklindeki yan gözlere, orta gözün sağında ve solunda bulunan iki basamaklı birer merdivenle çıkılır (Şekil 3.128).

Şekil 3.128. Konakönü Camii Genel Görünüm

Şekil 3.129. Konakönü Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan, 1.29 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Söz konusu kapı dikdörtgen kaide içerisine yerleştirilmiştir.

Caminin cephe duvarları üzerinde, ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, dörder tanesi ise doğu ve batı cephede olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Güney ve kuzey cephede yer alan pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olup 1.08 m genişliğe sahiptir. Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür (Şekil 3.129).

Harimin güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin, 75 cm genişliği ve 36 cm derinliği bulunur. Beş kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.130).

Şekil 3.130. Konakönü Camii Mihrap

Şekil 3.131. Konakönü Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın hemen batısında, orijinal olmayan ahşap minber vardır. 84 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.81 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli basık kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.131).

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. 1.06x0.86 m boyutlarındaki kürsünün tek sıra korkuluğu bulunmaktadır (Şekil 3.131). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.132).

Şekil 3.132. Konakönü Camii Tavan

3.2.6.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, son cemaat yeri sütunlarında, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, harim ve son cemaat yeri tavanında, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve son cemaat yeri korkuluklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve mihrapta yığma taş tekniği, harim giriş kapısı, mihrap, minber ve vaaz kürsüsü süslemelerinde oyma ve kalemişi tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.2.6.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca kemer kilit taşları da dışa taşkın vaziyettedir.

Harim giriş kapısı tek sıra yivlerle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeridinin sağ ve sol üst köşelerinin iç kısmına birer yelpaze motifi ve ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Kapı kaidesinin saçak yüzeyinde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerinden üstte olanı tek sıra halinde uzayan baklava formlarından, altta olanı ise yivlerden meydana gelir.

Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek üst üste konumlandırılmış dikdörtgen ve kare formlu üçer pano oluşturulmuştur. En alttaki dikey yönlü panoların ortasında “+’’ formuna benzer birer form, bu formların

içerisine ise ortalarında yine “+’’ formuna benzer motif olan birer kare form yerleştirilmiştir. Kare formların üzerinde birer çarkıfelek motifi vardır. Ortada bulunan kare panoların içerisinde iç içe geçmiş “+’’ formuna benzer ikişer motif, üstte bulunan panoların içerisinde ise ortalarında birer alttı kolu yıldız motifi olan geometrik birer form mevcuttur. Altı kolu yıldız motiflerinin ortasında ve dıştaki geometrik motiflerin sağında ve solunda birer çarkıfelek motifi bulunur.

Kapı kaidesinin üzerinde mavi ve beyaz renk çerçeveli ve dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Pano içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle “ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Pano üzerine mavi çerçeveli yazı madalyonu yerleştirilmiştir. Madalyon içerisinde beyaz zemin üzerine mavi renk harflerle “الله/Allah’’ yazmaktadır. Madalyonun üzerinde mavi renkli alem motifi bulunur. Ayrıca madalyon üzerinden çıkıp her iki yöne doğru yazı panosu boyunca uzayan mavi renkli bitkisel motifler vardır.

Harim içerisi de dış cephe gibi oldukça sadedir. Mihrap nişinin her iki yanında, biri geniş diğeri ise daha dar olan ve kare kesitli ayaklar üzerine oturan yarım daire kesitli ikişer sütünce mevcuttur. Sütüncelerin üzerinde, üç açıklıklı kapı formuna benzer birer motif, motiflerin üzerinde ise iki yelpaze bulunmaktadır. Sütüncelerin yanlarında iki açıklıklı kapı formuna benzer birer motif, onların üzerinde ise üst üste yerleştirilmiş ikişer yelpaze motifi görülür. Mihrap kaidesinin saçak yüzeyinde paralel olarak uzayan yivli ve halat motifli iki süsleme şeridi, saçağın altında ise saçak boyunca uzayan perde motifi vardır. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yivlerle belirginleştirilmiş olup, yaşmağın yüzeyi istiridye kabuğu formunda bezenmiştir. Kemer üzerine, vazodan çıkan çiçek motifi, çiçek motifinin her iki yanına ise birer minare motifi yerleştirilmiştir. Söz konusu mihrap, Hacı Hasan Camii mihrabıyla neredeyse benzer şekildedir (Şekil 3.130).

Ahşap minberin üçgen formlu doğu ve batı yan aynalığı sadedir. Minber süpürgeliğinin ve korkuluğunun yüzeyi çökertilerek dikdörtgen formlu geometrik formlar elde edilmiştir. Vaaz kürsüsünün de yan analıklarının yüzeyi çökertilerek dar ve uzun dikdörtgen formlar oluşturulmuştur. Kürsü korkuluğu tek sıra boğumlardan meydana gelir. Ahşap tavan yüzeyine mihraba paralel olarak uzayan ince çıtalar çakılarak tavan hareketlendirilmiştir.

3.2.6.4. Onarımlar

Yapıda, 2008-2009 yılları arasında Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafında kapsamlı bir restorasyon yapılmıştır. Söz konusu restorasyon için alınan müdahale kararlarını şöyle sıralayabiliriz;

Bahçede;

1- Caminin kuzeyindeki mekânın caminin bahçesi haline dönüştürülmesi
2- Bahçe mekânında;
   - Zeminin taşla kaplanması
   - Yoldan bahçeye çıkan taş basamaklı merdiven yapılması
   - Bahçenin yol cephesine projedeki detaylarına uygun ferforje korkuluklu babalı taş duvar yapılması

Temellerde;

3- Binanın batı cephesi temellerine projedeki detaylarına uygun olarak bohçalama su izolasyonu ile drenaj yapılması

Son Cemaat Yerinde;

4- Son cemaat yerindeki muhdes odaların (muhdes oda 1 ve muhdes oda 2) yıkılması
5- Taş sütunlarda;
   - Yüzeylerdeki çimento sıvanın ve bitki oluşumlarının sökümü
   - Sütunların biyolojik organizma oluşumlarından kimyasal yöntemlerle temizlenmesi
   - Oluşan çatlaklara erime ve kırılmalara tamamlama yapılması
   - Sütun yüzeylerine taş koruyucu sürülmesi
6- Son cemaat yerinin doğu ve batısındaki sekilere taş basamaklı merdiven yapılması
7- Son cemaat yeri zemininde taş döşeme yapılması
8- Giriş kapısı üzerindeki mavi boya ile yazılmış ayet-i kerimenin uzman kişilerce onarılması
9- Son cemaat yerinin doğu ve batı ucuna projedeki detaylara uygun demir parmaklık yapılması

Harim Mekânında;

10- Ana giriş kapısında;
   - Taş sövede itinalı boya ve sıva raspası yapılması

- Taş sövede oluşan çatlaklara, kırılmalara ve erimelere tamamlama yapılması
- Söve yüzeylerinde itinalı temizlik yapılması ve taş koruyucu sürülmesi
- Ahşap giriş kapısının sökülmesi, böceklenmeye karşı ilaç sürülmesi, hasarlı olan yerlerin uzman kişilerce onarılması ve ahşap koruyucu sürülerek yerine takılması

11- Harim duvarlarında;
- Duvar yüzeylerinin bitki oluşumlardan fiziksel yöntemlerle temizlenmesi
- Duvarların biyolojik organizma oluşumlarından kimyasal yöntemlerle temizlenmesi
- İtinalı sıva ve boya raspası yapılması
- Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması
- Nem giderici malzeme kullanılarak duvarların nemden arındırılması
- Taş boşalması ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması
- Taş yüzeylerin temizlenmesi, horasan harcı ile sıva yapılması, su bazlı alçı perdah yapılarak kireç badana yapılması

12- Hasarlı ahşap pencereler ile demir parmaklıkların sökülmesi ve yerlerine orijinal detaylarına uygun yeni ahşap pencereler ile demir parmaklıklar yapılması, taş denizliklerde oluşan kırılma ve erimelere tamamlama yapılması

13- Yıkılmış harim döşemesinin orijinal detaylarına uygun olarak yeniden yapılması, üzerine ahşap rabıta çakılması

14- Kapatılmış batı duvarı pencerelerinin açılması ve orijinal detaylarına uygun ahşap doğramalı pencere ve demir parmaklık yapılması

15- Mihrapta;
- Mihrap yüzeyinin bitki oluşumlarından fiziksel yöntemlerle temizlenmesi
- İtinalı boya sökümü yapılması
- Mihrabın biyolojik organizma oluşumlarından kimyasal yöntemlerle temizlenmesi
- Taş yüzeylerde itinalı temizlik yapılması
- Nem giderici malzeme kullanılarak duvarların nemden arındırılması
- Taş erimesi ve kırılması olan yüzeylere uzman kişilerce tamamlama yapılması

- Taş yüzeylerine taş koruyucu sürülmesi

Mahfil Altında;

16- Mahfil altı mekânın doğu ve batı sekilerinin orijinaline uygun olarak yapılması

Alt kat odalarında (Oda-1, Oda-2 ve Oda-3);

17- Kemerli açıklıklardaki briket duvarların sökülmesi ve kemerlerin içine projedeki detaylara uygun olarak ahşap doğramalı camekânlar yapılması

18- Odaların zeminlerine ahşap rabıta çakılması

19- Kaybolan bölücü taş duvarlarının yeniden yapılması

20- Duvarlarda;

- Duvar yüzeylerinin bitki oluşumlarından fiziksel yöntemlerle temizlenmesi
- Duvarların biyolojik organizma oluşumlarından kimyasal yöntemlerle temizlenmesi
- İtinalı sıva ve boya raspası yapılması
- Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması
- Nem sökücü malzeme kullanılarak duvarların nemden arındırılması
- Taş boşalması ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması
- Taş yüzeylerin temizlenmesi, horasan harcı ile sıva yapılması, su bazlı alçı perdah yapılarak kireç badana yapılması

21- Projedeki detaylarına uygun ahşap çıtalı tavan yapılması

Cephelerde;

22- Duvarlarda;

- Duvar yüzeylerinin bitki oluşumlarından fiziksel yöntemlerle temizlenmesi
- Duvarların biyolojik organizma oluşumlarından kimyasal yöntemlerle temizlenmesi
- İtinalı sıva ve boya raspası yapılması
- Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması
- Nem sökücü malzeme kullanılarak duvarların nemden arındırılması
- Taş boşalması ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması

23- Sövelerde;

- İtinalı boya ve sıva raspası yapılması
- Çatlaklara, kırılmalara ve erimelere tamamlama yapılması
- Söve yüzeylerinde itinalı temizlik yapılması ve taş koruyucu sürülmesi

24- Silmelerde;

- Mevcut hasarlı silmelerde oluşan çatlaklara kırılmalara ve erimelere tamamlama yapılması ve taş koruyucu sürülmesi
- Kaybolan silmelerin yerine aynı formda taş silme yapılması

25- Doğu cephedeki kaybolmuş ahşap sundurmanın yeniden yapılması

Çatıda;

26- Projedeki detaylara uygun alaturka kiremit örtülü ahşap makaslı çatı yapılması.

3.2.7. Merkez Büyük Camii

Şekil No: 133-141

Çizim No: 22

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin merkezinde bulunmaktadır. Harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre cami H.١٣٢٥ /M. 1907 tarihinde inşa edilmiştir. Müftülük kayıtlarında ise inşa tarihi 1905 olarak verilmiştir (Tuluk ve Durmuş, 2007: 112). Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, 1987 yılında kapsamlı bir onarıma tabi tutulmuştur. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.2.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Ana caddeler arasında bulunan cami, düz zemin üzerine fevkani olarak inşa edilmiştir. Alt kat dükkânlardan, üst kat ise camiden meydana gelir. Yapının harim kısmı içten içe 16.65x12.78 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 22.34x14.41 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden oluşur. Kullanılan malzemeye bakıldığında yapıya sonradan eklenmiş olduğu anlaşılan minare, batı cephe ekseninin kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.22).

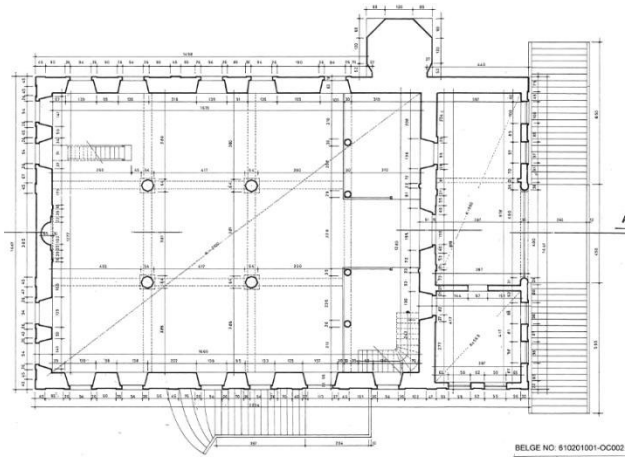

Çizim 3.22. Merkez Büyük Camii Plan (TVBM'den)

Kuzey yöndeki son cemaat yeri, ikisi dairesel kesitli, biri ise kare kesitli üçtaş sütunun oluşturduğu üç gözden meydana gelir. Doğu yönden açık, batı yönden ise taş duvarla kapalı son cemaat yeri içten düz ahşap tavanla örtülüdür. Kare kesitli başlıklara sahip sütunlar yuvarla kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca kuzeydoğu köşedeki sütundan harim kuzey duvarına ve batıdaki sütundan son cemaat yerinin batı duvarına atılmış birer kemer daha bulunur. Harim duvarına atılan kemer sivri kemer formludur. Sütun aralarına gergiler yerleştirilmiş ve boşluklar camekânla kapatılmıştır. Yapı fevkani planlı olduğu için son cemaat yerine, iki yönlü ve yirmi bir basamaklı taş merdiven ile ulaşılır. Merdiven sahanlığının üzerine demir malzemeli sundurma eklenmiştir (Şekil 3.133).

Şekil 3.133. Merkez Büyük Camii Genel Görünüm

Şekil 3.134. Merkez Büyük Camii Genel Görünüm

Caminin, biri kuzey cephe ekseninde diğeri ise doğu cephe ekseninin kuzeyinde yer alan iki giriş kapısı vardır. Son cemaat yerinden ulaşılan kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1.51 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı dikdörtgen formlu kaide içerine yerleştirilmiştir (Şekil 3.135). Daha çok bayan cemaatin kullandığı doğu cephedeki kapı ise dikdörtgen formlu, basık kemerli, ahşap söveli ve tek ahşap kanatlı olup, 1.14 m genişliğindedir. Söz konusu kapıya, doğu duvara dayandırılan on yedi basamaklı taş merdiven ile ulaşılır. Kapı üzerine demir malzemeli sundurma eklenmiştir.

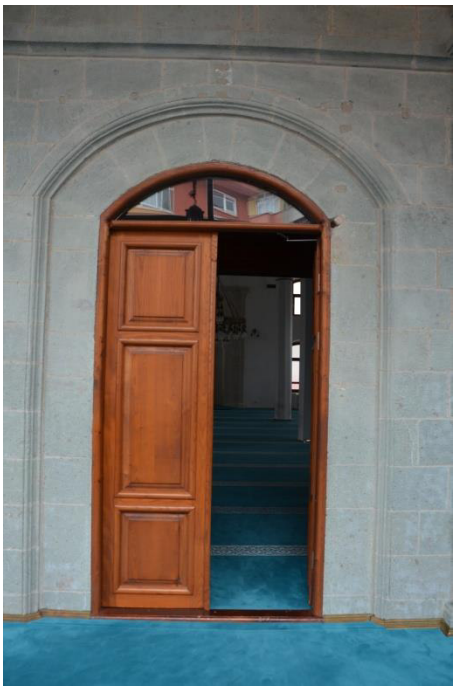

Şekil 3.135. Merkez Büyük Camii Ana Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde, on altısı harim katında, on yedisi mahfil katı seviyesinde olmak üzere otuz üç pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin beşer tanesi doğu ve batı cephede, dördü güney cephede, diğer ikisi ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin ikisi kuzey cephede, altısı doğu cephede, dördü güney cephede, beşi ise batı cephede yer alır. Güney ve kuzey cephede bulunan pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Harim katındaki pencereler 93 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 70 cm genişliğe sahiptir. Kuzey cephe harim katındaki pencerelerin demir parmaklıkları vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.134).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen yaklaşık 20 cm genişliğinde saçak kısmı bulunur.

Batı cephe ekseninin kuzeyinde, yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin iki katılı kaidesi bulunmaktadır. Kaidenin alt kısmı kare, üst kısmı ise sekizgen formludur. Minare spiral gövdeli ve tek şerefelidir. Minareye giriş, mahfilin batı duvarı üzerine yer alan 63 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu basık kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.136).

Şekil 3.136. Merkez Büyük Camii Minare

Harimin kuzeyinde, dairesel kesitli altı ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Ahşap sütunlardan dördü mahfilin ön kısmında serbest olarak, diğer ikisi ise harim giriş kapısının her iki yanında duvara dayandırılmış olarak konumlandırılmıştır. Harimin kuzeybatı köşesinde, tek sıra boğumlardan oluşan müezzin mahfili görülür (Şekil 3.137).

Şekil 3.137. Merkez Büyük Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 1.03 m genişliği ve 43 cm derinliği bulunur. Yedi kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.138).

Şekil 3.138. Merkez Büyük Camii Mihrap

Mihrabın batısındaki orijinal olmayan ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. Batı duvara dayandırılan 74 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.63 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı vardır (Şekil 3.139).

Şekil 3.139. Merkez Büyük Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, mihrabın hemen doğusunda güney duvara dayandırılmış vaziyettedir (Şekil 3.140).

Şekil 3.140. Merkez Büyük Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin ortasında, sekizgen kesitli serbest dört taş sütun görülür. Söz konusu sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Sütunlardan harimin doğu, batı ve güney duvarı üzerinde yer alan taş konsollara ve mahfil katındaki dairesel kesitli iki ahşap sütuna birer kemer atılarak harimin üzeri farklı büyüklükteki dokuz birime ayrılmıştır. Her bir birimin üzeri pandantif geçişli bağdadi kubbe ile örtülüdür. Mahfil katındaki sütunlardan batı ve doğu duvara atılan kemerler dairesel kesitli birer ahşap sütunla desteklenmektedir (Şekil 3.141).

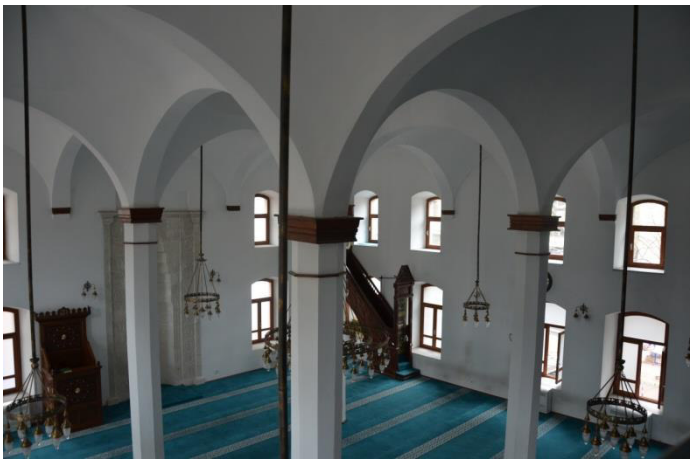

Şekil 3.141. Merkez Büyük Camii Tavan

Mahfile, kuzeydoğu köşedeki on altı basamaklı ve "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak yaklaşık 3.92 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 68 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır.

3.2.7.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ve minaresinde ince yontu ve düzgün kesme taş malzeme, mihrapta, harimin ortasındaki ve son cemaat yerindeki sütunlarda, kapı ve pencerelerin sövelerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfili taşıyan sütunlarda, mahfil katındaki sütunlarda, harim katındaki sekizgen sütunların başlıklarında, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, harimi örten bağdadi kubbelerde alçı malzeme, kuzey cephe harim katı pencerelerinin parmaklıklarında ise demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında ve minarede yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, harim örtüsünde ise bağdadi kubbe tekniği uygulanmıştır.

3.2.7.3. Süslemeler

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafifi dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca pencere kemerleri üzerinde, basık kemer formlu birer saçak silmesi vardır. Kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçsak silmesi yivli süsleme şeridiyle

nihayetlenmektedir. Son cemaat yerini oluşturan sütunların kare kesitli başlıkları yaprak motifleriyle tezyin edilmiştir.

Minare gövdesinin yüzeyi hafif çökertilerek dar ve uzun dikdörtgen formlar elde edilmiştir. Söz konusu formların uçları kalkık kemerle sonlanır. Şerefe altı kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerle doldurulmuştur.

Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek dikey yönlü dikdörtgen panolar oluşturulmuştur. Kapı kaidesinin her iki yanında kare kesitli birer sütünce görülür. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütünceler üstten silmeyle birbirine bağlanmıştır. Kaide üzerinde, silmelerle oluşturulmuş yuvarlak kemer formlu taç bulunur. Tacın yüzeyi beyaza boyanarak, ortasına kalemişi tekniğinde yapılmış stilize çiçek motifi yerleştirilmiştir. Mavi, bordo ve turuncu renklerden oluşan çiçek motifinin ortasında mavi zemin üzerine siyah renk rakamlarla yazılmış cami kitabesi mevcuttur. Söz konusu kitabe dıştan mavi ve turuncu renkli zencirek motifiyle çevrilidir. Çiçek motifinin gerek sağ, gerekse sol alt köşesinde siyah renk harflerle"اَللّٰهُمَّ يَا مُفَتِّحَ الْأَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ"/Ey kapıları açan Allahım-Bize en hayırlı kapıları aç'' yazar.

Harim içerisi de dış cephe gibi sade olup en göz alıcı süslemeler mihrapta yer alır. Mihrap kaidesinin her iki yanında ikişer sütünce vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütünceler, tek sıra haline uzayan stilize edilmiş lale motiflerinin oluşturduğu süsleme şeridiyle birbirine bağlanmıştır. Sütünce yüzeyleri aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan birer süsleme kuşağıyla bezenmiştir. Dıştaki sütüncelerin yüzeyi saç örgü motifiyle, içtekilerin yüzeyi ise üzerinde asma yaprakları ve üzüm salkımları bunan "S'' formlu asma dalıyla bezenmiştir. Niş ile sütünceler arasında kalan yüzeylerde de yine aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan stilize edilmiş bitkisel motifli birer süsleme şeridi vardır. Mihrap nişinin kademeleri silmelerle veya yivlerle belirginleştirilmiş olup, yaşamak kısmı dıştan yivlerle çevrilidir. Yaşmağın yüzeyinde yarım daire form ve bu yarım daire formdan aşağıya doğru sarkan üç yaprak motifi bulunur. Yaşmağın hemen altındaki kademenin yüzeyi uçlarında dairesel form olan üçgenlerle bezenmiştir. Nişin üzerinde dairesel formlu bir halka ve bu halkaya düğüm olmuş kıvrık dal motifleri görülür. Üzerleri yapraklı kıvrık dallar nişin her iki yanından aşağı doğru

sarkmaktadır. Son olarak nişin alttan ikinci ve üçüncü sıradaki kademelerinin her iki yanında, üst üste konumlandırılmış "S'' formlu kıvrımlar vardır (Şekil 3.138).

Minberin doğu yüzünde kabartma tekniğiyle oluşturulmuş baklava, üçgen ve dikdörtgen panolar vardır. Güney yöndeki üçgen formun içerisinde ay yıldız motifi görülür. Süpürgeliğin yüzeyi çökertilerek yan yana konumlandırılmış "+'' formlu iki pano oluşturulmuştur. Söz konusu panoların içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış birer kare form yer alır. Korkuluk tek sıra boğumlardan meydana gelir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Minber köşkünün altında yatay yönlü dikdörtgen pano içerisine yerleştirilmiş yaprak motifi, yaprağın altında ise baklava formu vardır. Köşk açıklığının üzerinde tek sıra halinde hafif eğik şekilde uzayan "8'' formlarının oluşturduğu süsleme şeridi, şeridin her iki ucunda ise birer yıldız motifi vardır. Giriş desteklerinin ön ve yan yüzlerinde, üst üste konumlandırılmış ikişer baklava form yer alır. Giriş açıklığının üzerindeki dikdörtgen formlu aynılığın yüzeyi sade olup her iki yanında birer yıldız motifi bulunmaktadır. Üçgen formlu minber tepeliğinin yüzey çökertilerek iki pano oluşturulmuştur. Üst üste konumlanan panoların içerisi kıvrık dal motifiyle bezenmiştir (Şekil 3.139).

Orijinal olmayan vaaz kürsüsünün aynalıkları Selçuklu yıldızıyla bezenmiştir. Aynalıkların altındaki yüzey çökertilerek kare formlu ikişer pano meydana getirilmiştir. Her bir kare formun içerisinde kabartma tekniğiyle birer dilimli kaş kemer oluşturulmuş ve kemer köşelikleri bitkisel motiflerle süslenmiştir (Şekil 3.140).

Mahfil korkuluğunun harime bakan yüzünde paralel olarak uzayan zikzak motifli üç sıra süsleme şeridi vardır. Alttaki şerit alttan ve üstten birer silmeyle sınırlandırılmıştır. Üsteki şeritlerin aralarına da belli aralıklarla yerleştirilmiş dikey yönlü baklava formlar bulunur (Şekil 3.137).

3.2.7.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarına göre yapı 1987 yılında ve yakın dönemde onarılmıştır. Yine kayıtlarda caminin bazı tarihlerde ufak müdahaleler gördüğü de mevcuttur.

1987 yılı müdahale kararları;

1- Caminin çürümüş bulunan ahşap döşemeleri ıslah edilecek, bodrum kat tavanı ahşap kaplama yapılacak

2- Caminin sıvalarının bozuk olanları raspa edilerek yeniden sıvanacak
3- Bozulan ahşap kapı ve pencereler aslına uygun olarak yenilenecek
4- Ahşap çatı tamir tahkimi yapılacak, kiremit aktarılacak
5- Son cemaat mahallindeki muhdes dolgular kaldırılacak
6- Bodrum kat blokaj, beton ve karo mozaik kaplamalar yapılacak
7- Yağlı boya, badana işleri ile elektrik tesisatı yenilenecektir.

Yakın dönemdeki restorasyonda alınan müdahale kararları;

Avluda;

1- Avlu döşemesinin sökülmesi, restorasyon projesi doğrultusunda 6 cm kalınlığında andezit taş ile döşeme kaplanması yapılması
2- Kaldırım kenarına restorasyon projesi doğrultusunda 10x15x50 cm ebatlarında yonu taşı bordür yapılması
3- Avlu batısında yer alan mezarlığın demir korkulukların sökülmesi, restorasyon projesi doğrultusunda ferforje korkuluk yapılması, korkulukların bir kat antipas iki kat siyah mat dekorasyon boyasıyla boyanması
4- Caminin kuzey cephesi hariç diğer cephelerine restorasyon projesi doğrultusunda drenaj yapılması
5- Avlunun batısında yer alan mevcut şadırvan üzerine 1.5 mm kalınlıkta kurşun kaplama yapılması
6- Şadırvanın mermer kaplamalarında mekânik temizlik yapılması
7- Şadırvanın boyalı kısımlarının (kolon, kemer, saçak altı vb.) iki kat grenli boya ile boyanması
8- Şadırvan musluklarının Osmanlı tipi pirinç musluk ile yenilenmesi
9- Şadırvan oturaklarının üzerine 5 cm kalınlığında sert ağaç kaplama yapılması
10- Caminin kuzeyinde merdiven altında yer alan mevcut şadırvan oturaklarının, duvar ve döşeme mermerlerinin sökülmesi, döşeme ve duvarların restorasyon projesinde belirtildiği şekilde bir kısmının mermer, bir kısım andezit taş ile kaplaması, 30x30x35 cm kesitlerinde yonu taşı oturak yapılması, oturakların üzerinin 5 cm sert ağaç ile kaplaması

Son Cemaatte;

11- Muhdes yapı öğelerinin (ara kat döşemesi, mahfile çıkan merdiveni, kolon, kiriş, tuğla ve bölücü duvarlar, lambri kaplamalar) restorasyon projesi doğrultusunda kaldırılması
12- Ahşap döşemenin sökülmesi, alttan orijinal taş çıkması halinde bozuk taşlar yenilenerek ve gerekli derz onarımları yapılarak orijinal taşların korunması, orijinal taş çıkmaması durumunda ise detayına su yalıtımı yapılması ve üzerine 4 cm andezit taş döşemesi kaplanması
13- Tavan kaplamasının sökülmesi, orijinal kadınlar mahfilinde yer alan tavan örneği esas alınarak sert ağaçtan çıtalı ahşap tavan yapılması, iki kat bot vernik sürülmesi
14- Harim kuzey beden duvarında sıva raspası yapılması, düzgün taş yüzey çıkması durumunda bu yüzeylerin mekânik yöntemlerle temizliğinin yapılması, derzlerin horasan harcı ile yenilenmesi, düzgün taş yüzey çıkmaması durumunda ise duvar yüzeyinin horasan harcı ile yeniden sıvanması ve iki kat grenli boya ile boyanması
15- Kapı ve pencere sövelerinin raspa edilmesi, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
16- Pencere parmaklıklarının raspa edilmesi ve parmaklıklar üzerine bir kat anti pas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası sürülmesi

Harimde;

17- Harim kuzey ve doğu giriş kapılarının zımparalanarak iki kat bot vernikle boyanması, kontrolluk birimin seçeceği örnekte döküm kapı aparatlarının (menteşe, kol) takılması
18- Ahşap pencere doğramalarının bozuk olanlarının 4+4 mm ısıcam detaylı olarak yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi
19- Muhdes mahfil katı ilavesiyle kapı boşluğuna dönüştürülen pencerelerin, 1. dönem restitüsyonu esas alınarak sert ağaçtan 4+4 mm ısıcam detaylı olarak yapılması, iki kat bot vernik sürülmesi
20- Mevcut ahşap döşemenin orijinali ve restorasyon projesi doğrultusunda 1. sınıf çam kerestesinden yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi
21- Harim iç beden duvarlarında yer alan lambri kaplamaların, dolapların ve kalorifer peteklerinin sökülmesi

22- Tüm iç beden duvarlarında sıva raspası yapılması, bozuk taşların ve varsa ahşap hatılların orijinali doğrultusunda yenilenmesi, ardından horasan harcı ile sıva altı dolgusu ve sıva yapılması ve yüzeylerin su bazlı plastik boya ile boyanması
23- Bağdadi kubbe ve kemerlerde sıva raspası yapılması, alttan çıkan ahşap elemanların bozuk olanlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, bağdadi sıva yapılması ve bu yüzeylerin su bazlı plastik boya ile boyanması
24- Çıtalı ahşap tavanın orijinali doğrultusunda 1. sınıf çam kerestesinden yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi
25- Mahfil katına çıkış merdiveninin 1. dönem restitüsyonu doğrultusunda 1. sınıf çam kerestesinden yenilenmesi
26- Mahfil katı döşemesinin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi
27- Mahfil korkuluklarının 1. dönem restitüsyonunda yer alan örneği dikkate alınarak hazırlanan restorasyon projesi doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi
28- Mahfil altı tavanın lambri kaplamalarının sökülmesi, gerekli yerlerde sıva onarımlarının yapılması ve tavan su bazlı plastik boya ile boyanması
29- Boyalı ahşap dikmelerde boya raspası yapılması, bozuk olanlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi
30- Kaplanmış olan ahşap dikmelerin kaplamalarının sökülmesi, alttan çıkacak dikmelerin durumuna göre, dikmelerin bozuk olanlarının yenilenmesi ve iki kat bot vernik sürülmesi suretiyle korunması veya kaplamaların 1. sınıf çam kerestesinden yenilenmesi
31- Mihrapta boya raspası yapılması, orijinal taş yüzeylerin ortaya çıkarılması, horasan harcı ile derz onarımlarının yapılması
32- Kürsüde boya raspası yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi
33- Minberde boya raspası yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi

Cephelerde;

34- Muhdes olarak kapılarda son cemaat sütun aralarının 1. dönem restitüsyonu doğrultusunda açılması
35- Taş sütunlarda raspa ve mekânik yöntemlerle temizlik yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
36- Kuzey cephesinde yer alan merdivenlerin mermer kaplamalarının sökülmesi, 4 cm basamak, 3 cm rıht olacak şekilde andezit taş ile kaplanması
37- Doğu cephesinde yer alan taş merdivende mekânik yöntemlerle temizlik yapılması, bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi
38- Kuzey ve doğu cephesinde yer alan merdivenlerin korkuluklarının sökülmesi, restorasyon projesi doğrultusunda ferforje korkuluk yapılması, korkulukların bir kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması
39- Kuzey cephesinde yer alan merdiven duvarlarındaki mermer kaplamaların sökülmesi, ara boşlukların yere kadar açılması, duvarların 2 cm andezit taş ile kaplanması
40- Tüm dış beden duvarları ve sövelerin mekânik yöntemlerle raspa ve yüzey temizliğinin yapılması
41- Dış beden duvarlarında yer alan bozuk taşların orijinalleri doğrultusunda yenilenmesi
42- Kuzey cephesinde yer alan muhdes tuğla kısımların sökülmesi, bu kısımların orijinal taş doku ve derz karakterinde yenilenmesi
43- Dış beden duvarlarında derzlerin açılarak horasan harcı ile hemyüz derz olacak şekilde yenilenmesi
44- Sövelerin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
45- Taş kornişlerin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
46- Dükkân girişlerini koruma amaçlı, restorasyon projesinde belirtilen detayına uygun olarak doğu ve güney cephelerinde ferforje payandalı, demir strüktürlü saçak ve üzerine pvc esaslı şeffaf örtü yapılması
47- Güney ve doğu cephesinde yer alan dükkân camekânlarının sökülmesi, restorasyon projesinde belirtilen detaya uygun olarak demir doğramadan çerçeve yapılması, içine 6 mm kalınlığında güvenlik cami takılması

48- Batı cephesinde yer alan demir kapının raspa edilmesi, bir kat antipas iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması

Çatıda;

49- Marsilya tipi kiremitlerin toplanması
50- Kontrol heyetinin direktifleri doğrultusunda çatıda tahkimat yapılması
51- Kiremit altı kaplama tahtasının ve çatı arası tahtasının yenilenmesi
52- Kiremit altı kaplamasının üzerine bitüm esaslı kiremit altı yalıtım serilmesi ve üzerinin klasik tip oluklu kiremit döşenmesi
53- Çatı arasına 10 cm cam yünü şilte serilmesi
54- Boyalı galvanizli sacdan yağmur oluk ve iniş boruları yapılması

Minarede;

55- Minarede mekânik temizlik yapılması, boşalan derzlerin horasan harcı ile onarılması
56- Bozuk taşların çürütülerek orijinali doğrultusunda yenilenmesi
57- Şerefe korkuluklarından bozuk olanların orijinali doğrultusunda yenilenmesi
58- Kaide üzerinde yer alan kornişin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
59- Minare giriş kapısının sert ağaçtan yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi
60- Minare şerefe kapısının restorasyon projesi doğrultusunda demir doğramalı olarak yenilenmesi, bir kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması
61- Alem yüzeyinde temizlik yapılması
62- Minare külahındaki bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi

3.2.8. Kalecik Mahallesi Camii

Şekil No: 142-148

Çizim No: 23

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Kalecik mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe yoktur. Ancak kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı üzerine Araklı Müftülüğünce asılan bilgilendirme panosunda inşa tarihi 1910 olarak yazılmıştır. Banisi ve mimari bilinmeyen yapı,

yakın dönemde kapsamlı şekilde onarılmıştır. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.2.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

Ana yolun kenarında bulunan cami, güney-kuzey doğrultudaki eğimli arazide, taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde avlu, doğusunda mahalle yolu, güneyinde ana yol, batısında ise hazire yer vardır. Caminin harim kısmı içten içe 11.05x915 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 15.82x10.47 m boyutlarındadır. İnce yontu ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Kullanılan malzemeden anlaşıldığına göre yapıya sonradan eklenmiş olan minare, batı cephenin kuzeyinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.23).

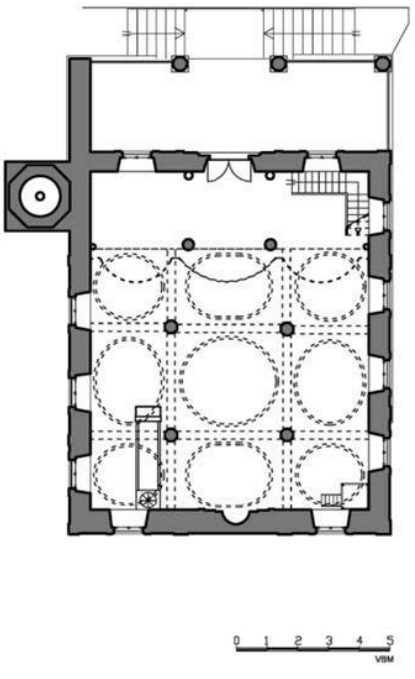

Çizim 3.23. Kalecik Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Kuzey cephede, dairesel kesitli üç taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Sütunlar kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Doğu yönden açık, batı yönden ise taş duvarla kapalı olan son cemaat yeri, içten düz ahşap tavanla örtülüdür. Doğu ve kuzey yöndeki açıklıklar yakın dönemde camekânla kapatılmış ve orta göze kapı yerleştirilmiştir. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için söz konusu kapıya çift yönlü ve üç basamaklı merdivenle ulaşılır. Kapı üzerine demir malzemeli

sundurma eklenmiştir. Son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesinde, avluya çıkışı sağlayan yedi basamaklı merdiven vardır (Şekil 3.142).

Şekil 3.142. Kalecik Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.33 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.143).

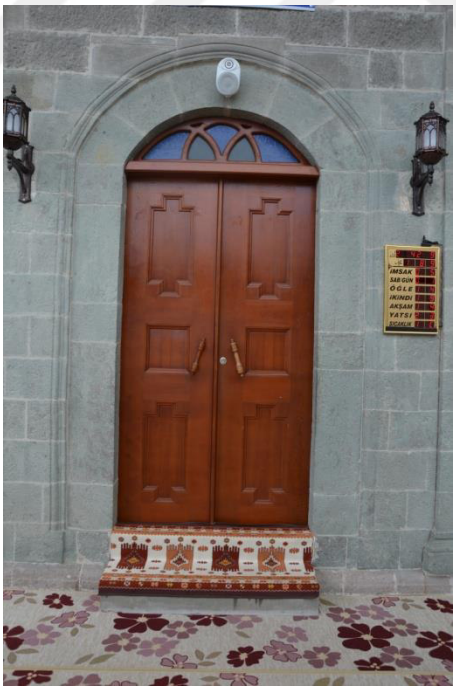

Şekil 3.143. Kalecik Mahallesi Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde on biri harim katında on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi iki pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin

ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, dördü doğu cephede, üçü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin de ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, dördü doğu cephede, üçü batı cephededir. Kuzey ve güney cephedeki pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 94 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 52 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.144).

Şekil 3.144. Kalecik Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen, yaklaşık 30 cm genişliğinde saçak kısmı bulunur.

Batı cephe ekseninin kuzeyinde yer alan minarenin altıgen kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Camiye bitişik olarak konumlandırılan minareye, mahfilinin batı duvarı üzerindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir (Şekil 3.144).

Harimin kuzeyinde dairesel kesitli altı ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunlardan ikisi doğu ve batı duvara, ikisi giriş kapısının her iki yanında kuzey duvara dayalı olarak, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmıştır. Ayrıca, mahfile çıkışı sağlayan merdivenin yanında kare kesitli küçük bir ahşap sütun daha

vardır. Batı yöndeki sütunların arası ve sütunlarla kuzey duvarın arası tek sıra boğumlarla kapatılarak müezzin mahfili oluşturulmuştur (Şekil 3.145).

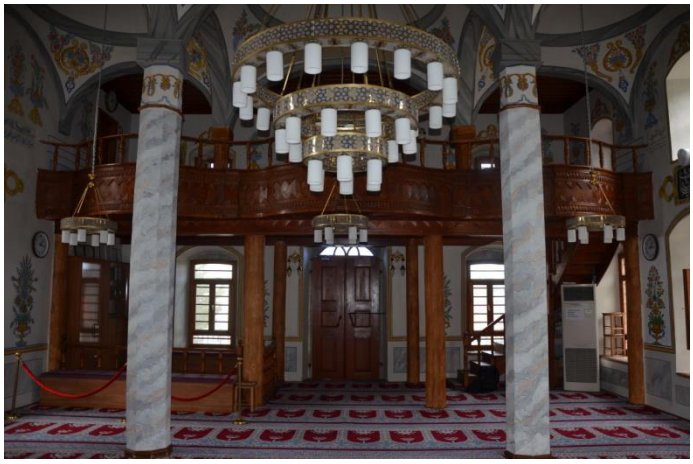

Şekil 3.145. Kalecik Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 95 cm genişliğinde ve 44 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.146).

Şekil 3.146. Kalecik Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısındaki orijinal olmayan ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 80 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.41 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı vardır (Şekil 3.147).

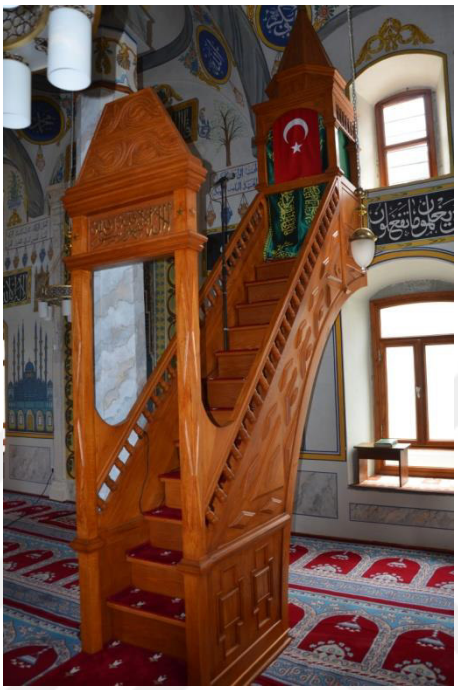

Şekil 3.147. Kalecik Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenle çıkılır.

Harimin ortasında, sekizgen kesitli serbest dört taş sütun görülür. Söz konusu sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Sütunlardan harimin doğu, batı ve güney duvarı üzerinde yer alan taş konsollara ve mahfil katındaki dairesel kesitli iki ahşap sütuna birer kemer atılarak harimin üzeri farklı büyüklükteki dokuz birime ayrılmıştır. Her bir birimin üzeri pandantif geçişli bağdadi kubbe ile örtülüdür. Ortada ve dört köşedeki kubbeler yuvarlak, aralarda kalanlar ise oval formludur (Şekil 3.148).

Şekil 3.148. Kalecik Mahallesi Camii Tavan

Mahfile, kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ve on yedi basamaklı ahşap merdivenle çıkılır. Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak çıkıntı yapmaktadır. Yanlardaki çıkıntılar, kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.61 m, ortadaki ise 3.67 m girinti yapar. Üzeri düz ahşa tavanla örtülü mahfilin 51 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır.

3.2.8.2. Malzeme-Teknik

Caminin üzerine oturduğu zeminde kaba yontu ve ince yontu taş malzeme, cephe duvarlarında ince yontu ve düzgün kesme taş malzeme, mihrapta, harim ve son cemaat yerindeki sütunlarında ve minarede düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, müezzin mahfilinde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfili taşıyan sütunlarda ve mahfil katındaki sütunlarda ahşap malzeme, çatı örtüsünde, alaturka kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, bağdadi kubbelerde ise alçı malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve minaresinde yığma taş tekniği, örtü sisteminde bağdadi kubbe tekniği, süslemelerde ise kalemişi, oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.2.8.3. Süslemeler

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, pencere söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca pencerelerin üzerinde, basık kemer formlu saçaklar vardır. Harim giriş kapısı üç

yönden silmelerle çevrilidir. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir.

Minare gövdesinin yüzeyi hafif çökertilerek dar ve uzun dikdörtgen formlar elde edilmiştir. Söz konusu formların uçları kalkık kemerle sonlanır. Şerefe altı kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerle doldurulmuştur. Kaideden gövdeye geçişi sağlayan pabuç kısmının altında ve üstünde birer bilezik görülür.

Harim, dış cepheye göre oldukça süslü olup, süsleme unsurları duvarlarda, örtü sisteminde, mihrapta, minberde ve mahfilde toplanmıştır. Harim katındaki pencereler üç yönden, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden sarı ve siyah renkli kuşaklarla çevrilidir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerin basık kemerleri üzerinde sap, yaprak ve çiçekleri sarı renkli bitkisel motifler bulunur. Doğu, batı ve kuzey duvardaki harim katı pencerelerinin aralarına, vazodan çıkan çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Yaldız renkli vazoların kulpları mavi renkliyken, çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı, mavi ve turuncu renklidir. Doğu ve batı duvar eksenindeki ve eksenin güneyindeki çiçek motiflerinin üzerinde sarı çerçeveli birer yazı panosu bulunur. Dikdörtgen formlu panoların içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvar eksenindeki panoda "ya Hafız'', eksenin güneyindekinde "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'', doğu duvar eksenindekinde "وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir (Hûd 88)'', eksenin güneyindekinde "رأس الحكمة مخافة الله/Hikmetin başı Allah korkusudur'', kuzeyindekinde ise "تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ/Allah'a tevekkül ettim'' yazar. Güney duvardaki mihrap kaidesinin her iki yanında mavi ve sarı renkli birer cami silueti mevcuttur. Batı yöndeki siluetin yüzeyinde müsenna tekniğiyle " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ /Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na aittir. O, her şeye kâdirdir'' ve " وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)'' yazarken, doğu yöndekinde yine kûfî yazıyla müsenna tekniğinde "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Doğu yöndeki siluetin üzerinde, yüzeyi bitkisel motiflerle bezenmiş saat motifi bulunmaktadır. Saat motifinin kadranı beyaz, yüzeyi ise sarı ve kahve renklidir. Doğu, batı ve güney duvardaki harim katı pencereleriyle, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında sarı çerçeveli yazı panoları vardır. Panoların içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Batı duvardaki

panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)’’, ‘‘محمّد/امان يا/Eman ya Muhammed’’, ‘‘ يَا اَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً اِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ/ Ey peygamberler! Temiz şeylerden yiyiniz ve iyi ameller işleyiniz. Doğrusu ben, sizin yaptığınız şeyleri tamamen bilirim.(Mü'minûn 51)’’, “hafizakellah fid-dâreyn’’ “lâ mevcûde illâ hû/Allah’tan başka hiçbir varlık yoktur’’, ‘‘ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)’’, müsenna tekniğinde ‘‘يا هو /yâ hû, güney duvardaki panolarda batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ/Değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfitâr 11-12)’’, ‘‘الله/Allah, محمّد/Muhammed, يا علی/ya Ali ve يا *فاطمة*/ ya Fâtima’’, ‘‘ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur’’, ‘‘مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir", ‘‘ النجاة في الصدق/Kurtuluş doğruluktadır’’, yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عجّلوا با لصّلوة قبل الفوت/Accilû bi’s salâti gablel fevt/Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin’’, ‘‘ فَنَادَتْهُ الْمَلٰئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ/Zekeriya mabedde namaz kılarken melekler ona (Âl-i İmrân 39)’’, ‘‘عجلو بالتوبة قبل الموت/Ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele ediniz!’’, ‘‘إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ/Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan (Tevbe 18)’’, ‘‘وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِين/ (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele! (Saf 13)’’, ‘‘وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir (Hûd 88)’’, ‘‘تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ/Allah’a tevekkül ettim’’, ‘‘ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ/ Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (Sâd 50)’’ yazar. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarında kahverengi çizgiyle oluşturulmuş dikdörtgen panolar vardır. Panoların içerisine, mavi renkli harflerle, iki satır halinde ‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’ yazılmıştır. Doğu duvarın kuzeyindeki ‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’ yazılı panonun hemen altında kitabe bulunur. Üç satırlık kitabede siyah renkli harflerle;

الذى تقدس عن الاشباه ذاته و تنزهت عن مشابهة الامثال صفاته
وه شهيدت ..اياتيهى وه دللت الا واهدانييتيهى ماسنواتيهى واهيد ليمنين كاكتهو
وه موجودون ليمنين التهو بيلوجودى موسوفون

سن ١٣٦٥

Onun zatı her şeyden kutsallandı ve onun sıfatı her misilinden münezzehtir.

Onun ayetleri, o Allah olduğuna şahittir.

Tek olduğunu onun yaratıkları gösterir

Tektir, azlıktan değil. Vardır, hiçbir sebepten değil. Cömertlik ile tarif edilir'' yazar. H.1365/M.1946 tarihi muhtemelen kalemişi süslemelerin yapıldığı tarihtir. "Esmaü'l Hüsnâ'' yazılı panolardan altında kandiller, üzerinde ise vazodan çıkan çiçek motifleri yer alır. Turuncu ve mavi renkli kandiller atlamalı olarak sıralanmıştır. Çiçek motiflerinin vazoları, sarı ve mavi renkli, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve turuncu renklidir. Bazı çiçek motiflerinin yanında ağaç motifleri bulunur. Ayrıca mahfil katının kuzey duvarında da vazodan çıkan çiçekler görülür. Mihrap kaidesi üzerinde dikdörtgen formlu ve sarı çerçeveli yazı panosu mevcuttur. Pano içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle " كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Söz konusu panonun her iki yanında mavi ve sarı renkli birer bitkisel motifi, üzerinde ise sarı çerçeveli madalyon vardır. Madalyon içerisinde, mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış "Besmele tuğrası'' görülür. Madalyonun altından çıkıp yazı panosunun her iki yanı boyunca uzayan sapları sarı, yaprakları yeşil, çiçekleri ise mavi, pembe ve sarı renkli bitkisel motifler bulunmaktadır.

Mihrap kaidesinin her iki yanında kare kesitli birer sütünce vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütünceler, üstten silmeyle birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişiyle sütüncelerin arasında kalan yüzeyde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerinden dışta olanı, sarı zemin üzerine yapılan ve dairesel formlar oluşturacak şekilde uzayan asma dalından meydana gelir. Kahve renkli asma dalı üzerinde yeşil renkli asma yaprakları ve üzüm salkımları bunan yer alır. İçteki süsleme şeridi, mavi zemin üzerinde, tek sıra olarak yukarıya doğru uzayan sarı renkli yaprak motiflerinden oluşur. Mihrap nişinin en alt kademesi mavi renkli perde motifiyle bezeliyken, üstteki kademeler atlamalı olarak mavi ve kırmızı renklere boyanmıştır. Mavi ve kırmızı renkli zeminler üzerinde beyaz renkli helezonlar görülür. Niş yaşmağının yüzeyi sarıya boyanıp, üzerine mavi renkli yaprak motifi yerleştirilmiştir. Nişin üzerinde mavi çerçeveli madalyon vardır. Madalyon içerisinde, sarı zemin üzerine yapılmış yaprakları yeşil, çiçeği ise kırmızı renkli bitkisel motifi görülür. Söz konusu madalyondan çıkıp nişin her iki yanından aşağıya doğru sarkan bitkisel motifler mevcuttur. Yeşil zemin üzerine yapılan motiflerin sap ve yaprakları kahverengi, çiçekleri ise mavi ve sarı renklidir. Mihrap, Merkez Büyük Camii mihrabıyla benzer özelliklere sahiptir (Şekil 3.146).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Doğu ve batı yüzde, kabartma tekniğiyle oluşturulmuş baklava, üçgen ve dikdörtgen formlu panolar vardır. Güney yöndeki üçgen formun içerisinde yaldız renkli ay yıldız motifi görülür. Süpürgeliğin yüzeyi çökertilerek yan yana konumlandırılmış "+'' formlu iki pano oluşturulmuştur. Söz konusu panoların içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış birer kare form yer alır. Korkuluk tek sıra boğumlardan meydana gelir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Minber köşkünün altında yatay yönlü dikdörtgen pano içerisine yerleştirilmiş yaprak motifi, yaprağın altında ise baklava formu vardır. Köşk açıklığının üzerinde, ajur tekniğinde yapılmış ve tek sıra halinde hafif eğik olarak uzayan "8'' formlarının oluşturduğu süsleme şeridi vardır. Giriş desteklerinin ön ve yan yüzlerinde, üst üste konumlandırılmış ikişer baklava form yer alır. Giriş açıklığının üzerindeki dikdörtgen formlu aynılığın yüzeyinde, kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدٌ رَسُلُ اللهِ /Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Panonun her iki yanında yaldız renkli birer yıldız görülür. Üçgen formlu minber tepeliğinin yüzey çökertilerek iki pano oluşturulmuştur. Üst üste konumlanan panoların içerisi kıvrık dal motifiyle bezenmiştir. Söz konusu minber, Merkez Büyük Camii minberiyle neredeyse aynıdır (Şekil 3.147).

Mahfilin ön yüzünde, paralel olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden üstteki ve alttaki zikzak motiflerinden, ortadaki ikisi ise testere ağzı motiflerinden oluşur. Zikzak motifleri alttan ve üstten birer sıra silmeyle sınırlandırılmıştır. Mahfilin harim içerisine doğru dalgalı olarak çıkıntı yapan balkonlarının altı yüzünde, merkezden çıkıp dışa doğru genişleyerek uzayan "S'' kıvrımlı ve ok benzeri çıtalar vardır. Mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin harime bakan yüzünde, tek sıra halinde uzayan testere ağzı motifli süsleme kuşağı bulunur.

Örtü sistemindeki bağdadi kubbelerde ve kubbelere geçişi sağlayan pandantiflerde kalemişi süslemeler mevcuttur. Ortadaki ana kubbenin ortasında, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle dairesel formda " يمْلِخا مِثْلِينا مَكْثِلنا مَرنوُش دَبَرْنُوش شَازَنوُش كفَشْطَطَيُّوشْ قِطْمِيرْ/Yemliha, Mislina, Mekselina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştatayyuş Kıtmir (Eshab-ı Kehf isimleri)'' yazılıdır. Söz konusu yazı, sarı renkli halat motifiyle, halat motifi ise beyaz zemin üzerine yapılmış sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve sarı renkli bitkisel motifle çevrilidir. Dıştaki

bitkisel motif, içten ve dıştan mavi renkli ince çizgiyle sınırlandırılmıştır. Tüm bu motiflerden dışa doğru güneş ışığı şeklinde uzayan sarı çizgiler vardır. Kubbenin en dış kenarı, mermer havası verecek şekilde boyanmış kuşakla çevrilidir. Kuşağın üzerinde, belli aralıklarla yerleştirilmiş ve stilize edilmiş sarı, mavi ve kırmızı renkli bitkisel motifler görülür. Kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerde sarı çerçeveli birer madalyon mevcuttur. Madalyonların içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Güneydoğu yöndeki madalyonda '' لا إله إلا اللّٰهُ آدم صفی اللّٰه/Allahü teâlânın ihsanı ile seçilmiş saf ilk ve temiz kimse olarak yaratılmış olan Adem (as.)'', güneybatı yöndekinde ''لا إله إلا اللّٰهُ عیسی روح الله/Allah O nu Kutsal ruhundan, yani Onu, babasız değil amma, daha dünyaya gelmemiş bir ruh halindeki Babadan meydana getirdiği kimse olduğu için, kuzeydoğu yöndekinde '' لا إله إلا اللّٰهُ نوح نجیّ الله/Nuh Neciyullah'' yazarken kuzeybatı yöndekinde ''لَا اِلٰهَ اِلَّا موسی کلیم الله/Allahü teâlânın kendisi ile konuştuğu kimse olduğu için'' yazar. Madalyonların her iki yanından çıkıp, sağ ve sol üst köşesine doğru uzayan, sap ve yaprakları sarı ve yeşil çiçekleri ise mavi ve kırmızı renkli bitkisel motifler yer alır. Ayrıca madalyonlardan mavi ve beyaz renkli birer kandil asılır. Ana kubbe dışındaki kubbelerin ortasında, iç içe geçmiş dairesel formlar ve bu formları dıştan çevreleyen sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve mavi renkli bitkisel motifler yer alır. Bitkisel motiflerden, ana kubbede olduğu gibi dışa doğru uzayan güneş ışığı şeklinde sarı çizgiler görülür. Ancak mihrap kaidesi üzerindeki kubbenin ortasında, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle müsenna tekniğiyle ''محمّد/Muhammed'' yazılıdır. Ana kubbenin doğusunda ve batısında yer alan kubbelere ve kuzey yöndeki doğu batı doğrultuda uzayan üç kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerde iç içe geçmiş dairesel formlu madalyonlar veya yaprak biçimdeki sarı renkli vazodan çıkan yaprakları yeşil, çiçekleri ise mavi ve kırmızı renkli bitkisel motifler görülür. Gerek madalyonlardan, gerekse vazodan çıkan çiçek motiflerinden, mavi veya turuncu renkli birer kandil asılırken, her iki yanlarında, mavi veya sarı renkli vazolardan çıkan, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı veya mavi renkli birer bitkisel motif mevcuttur. Güney duvarın önünde bulunan doğu ve batı doğrultudaki üç kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerde ise sarı çerçeveli yazı madalyonları ve vazodan çıkan çiçek motifleri yer alır. Yaprak formundaki vazolardan, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise mavi ve kırmızı renkli bitkisel motifler çıkarken, madalyonlar içerisinde mavi zemin üzerinde beyaz renk harflerle yazılmış yazılar

bulunmaktadır. Güneybatı köşedeki kubbenin güneybatı yönündeki madalyonda ‘‘ عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, kuzeybatı yöndekinde ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’ yazarken, kuzeydoğu yöndeki pandantifte vazodan çıkan çiçek motifi vardır. Ortadaki kubbenin güneybatı yönündeki madalyonda ‘‘ الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, kuzeydoğu ve kuzeybatı yöndeki pandantiflerde birer vazodan çıkan çiçek motifi görülür. Güneydoğu köşedeki kubbenin, güneybatı yönündeki madalyonda ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, kuzeydoğu yöndekinde ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazarken, kuzeybatı yöndekinde ise vazodan çıkan çiçek motifi bulunur. Gerek madalyonların gerekse vazodan çıkan çiçek motiflerinden turuncu renkli birer kandil asılırken, her iki yanlarında sarı ve mavi renkli vazolardan çıkan, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri isse kırmızı veya mavi renkli bitkisel motifler mevcuttur. Örtü sistemindeki kubbelerin dış kenarları, mermer havası verecek şekilde boyanmış birer kuşakla çevrilidir. Örtü sistemini taşıyan sütun ve kemerlerde mermer havası verecek şekilde boyanmıştır. Harim ortasındaki sütunların kare kesitli başlıkları altında, çokgen formlu gövdeyi çevreleyen sarı ve mavi renkli yaprak ve koçboynuzu motiflerinin oluşturduğu birer süsleme şeridi vardır (Şekil 3.148).

Mahfili örten düz ahşap tavan, doğu-batı doğrultuda çakılmış ince çıtalarla hareketlendirilmiştir. Ayrıca söz konusu tavan, testere ağzı motifli süsleme şeridiyle en dıştan çevrilidir.

3.2.8.4. Onarımlar

Camide yakın dönemde kapsamlı bir restorasyon yapılmıştır. Ancak söz konusu restorasyonda hangi müdahaleler yapıldığı hakkında bilgimiz yoktur.

3.2.9. Taşgeçit Mahallesi Camii

Şekil No: 149-154

Çizim No: 24

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Taşgeçit mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kuzey cephesinde bulunan giriş kapılarının kemer kilit taşları üzerine oyma tekniği ile yazılmış birer kitabe bulunur. Cephe ekseninin doğusundaki kemer kilit taşında‘‘ لَا

لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir", onun her iki köşesinde ise "١٣٧٠/1370'' yazılıdır. Eksenin batısındaki kemer kilit taşında ise üstte "١٣٧٤/1374'' ve altta ise "أولاً جامع /Evvel cami'' yazılıdır. Araklı Müftülüğünce yapıya asılan bilgilendirme panosuna göre cami 1959 yılında inşa edilmiştir. Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapıyla ilgili iki farklı rapor mevcuttur. 61.02/139 dosya numaralı kayıtta cami 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilip, "Kuzey cephede harime girişi sağlayan iki kapının kemer sövesinde taş üzerine kazılmış ahşap kapı kanatları işlemeli olanında (H.1370-M.1954) diğerinde (H.1374-M.1958) tarihleri yazılıdır. Muhtemelen yapının onarım tarihleridir'' yazar. 23.05.2016 dosya numaralı kayıtta ise "Kuzey cephede harime giriş sağlayan iki kapının kemer sövesinde taş üzerine kazılmış ahşap kapı kanatları işlemeli olanında (H.1370 –M.1954) diğerinde(H.1374 – M.1958) tarihleri yazılıdır. 1954, muhtemelen mevcut caminin inşa tarihi, 1958 ise ibadete açılış tarihidir'' şeklinde yazılıdır. Ayrıca yapının tescil fişinde de inşa tarihi 1954 yılı olarak gösterilmiştir. Ancak kemer kilit taşları üzerinde ki tarihleri miladi takvime çevirdiğimizde 1950 ve 1954 tarihlerini elde ederiz. Arşiv kayıtlarında ve tescil fişindeki tarihlerin yanlış yazıldığı kanaatindeyiz. Tescil fişindeki tarihlendirmeyi esas alırsak, müftülük tarafından asılan panodaki tarihin yanlış olduğunu, 1950 tarihinin inşa tarihi, 1954 tarihinin ise ibadete açılış tarihi olduğunu söyleyebiliriz. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.2.9.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde lojman, batısında ve güneyinde hazire, doğusunda ise avlu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 12.20x11.68 m, dış hatları ise 13.90x13.38 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, batı cephe ekseninde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.24).

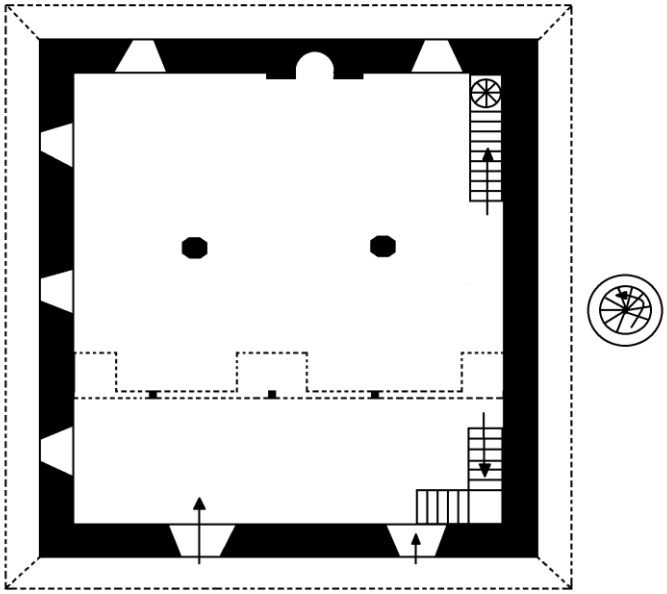

Çizim 3.24. Taşgeçit Mahallesi Camii Plan

Caminin cephe duvarları üzerinde ikisi harime, biri ise mahfile girişi sağlayan üç kapı vardır. İkisi de kuzey cephede yer alan harim giriş kapılarından biri cephe ekseninin hafif doğusunda, diğeri ise eksenin batısındadır. Kapılar, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Eksenin doğusundaki 1.17 m, batısındaki kapı ise 1.11 m genişliğe sahiptir. Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan mahfil giriş kapısı, 76 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.149).

Şekil 3.149. Taşgeçit Mahallesi Camii Giriş Kapıları

Yapının cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü doğu cephede, diğer üçü ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçü doğu cephede, üçü ise güney cephededir. Pencerelerin tümü 87 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Güney cephe ekseninin harim katındaki pencerelerin önüne mihrap denk geldiği için kapalı vaziyettedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.150).

Şekil 3.150. Taşgeçit Mahallesi Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Batı cephe ekseninde, yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minarenin dairesel kesitli kaidesi ve gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin kuzey yüzünde yer alan dikdörtgen formlu, ters eğmeç kemerli ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitli serbest üç ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Doğu yöndeki sütun ile harimin kuzey ve doğu duvarı arasında tek sıra boğumlarla oluşturulmuş ahşap müezzin mahfili vardır (Şekil 3.151).

Şekil 3.151. Taşgeçit Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 99 cm genişliğinde ve 49 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.152).

Şekil 3.152. Taşgeçit Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan betonarme malzemeli minber görülür. Batı duvara dayandırılan minber köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 80 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.15 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.153).

Şekil 3.153. Taşgeçit Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir.

Harimin ortasında, serbest olarak konumlandırılmış iki ahşap sütün mevcuttur. Sekizgen kesitli sütunlar düz ahşap tavanı taşır. Tavan ortasının yüzeyi çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.154).

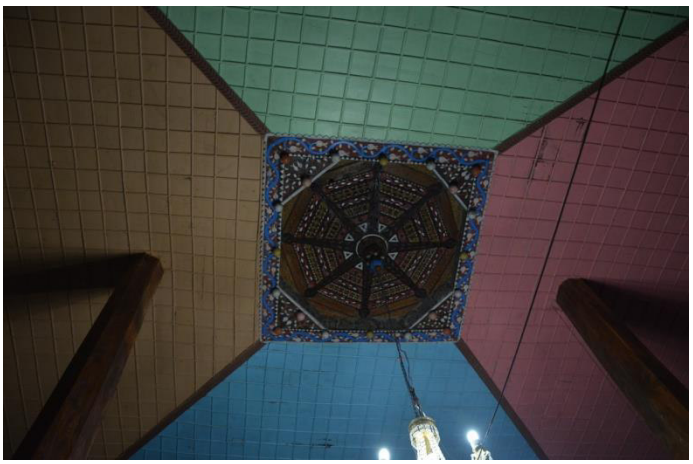

Şekil 3.154. Taşgeçit Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına batı cephedeki kapıdan girildiği gibi, harimin kuzeybatı köşede yer alan "L'' formlu ahşap merdivenle de çıkılır.85 cm genişliğindeki merdiven on

üç basamaklıdır. “U’’ formlu mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.14 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.15 m derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Doğu ve batı yöndeki kollarda mahfil köşkü gibi 1.15 derinliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil 52 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluğa sahiptir.

3.2.9.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrapta ve kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, sütunlarda, tavanda, kapı kanatlarında ve saçakta ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında ve minare kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde ondüline malzeme, minberde ve minarede betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek doğu, batı ve güney cephe duvarları, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.2.9.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde, biri güney cephe ekseninin doğusunda, diğeri ise doğu cephenin kuzey köşesine yakın bir noktada olmak üzere iki bayrak motifi vardır. Saçak, sarkıt şeklindeki yarım dairelerin oluşturduğu süsleme şeridiyle nihayetlenir. Ayrıca saçak köşelerinde, stilize edilmiş lale şeklinde çıkıntılar vardır.

Kuzey cephe ekseninin doğusunda yer alan kapının kanat yüzeyleri çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu üçer pano oluşturulmuştur. Kapı kemerinin kilit taşı yüzeyinde içerisinde kabartma tekniğiyle “لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazılı dikdörtgen formlu pano vardır. Panonun her iki yanında birer ay yıldız motifi, altında ise bir sıra testere ağzı motifi bulunur.

Kuzey cephe ekseninin batısındaki kapı oldukça süslüdür. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri, yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli kuşaklarla eşit büyüklükteki kare panolara ayrılmıştır. Panoların her birinin içerisinde, iç içe geçmiş iki diyagonal kare form yer alır. Dıştaki diyagonal kare yıldız motiflerden oluşurken, içteki sade olup halat motifiyle çevrilidir. Dıştaki

diyagonal karenin her bir kenarına, uçlarında yaprak olan birer üçgen yerleştirilmiştir. Panoların üzerinde, yıldız motifleriyle oluşturulmuş birer dikdörtgen pano mevcuttur. Söz konusu panoların içerisinde de merkezden çıkıp sağa ve sola doğru kıvrılan ikişer lale motifi görülür. Kapı kemerinin kilit taşı yüzeyine oyma tekniğiyle "1374-أولاً جامع /Evvel cami'' yazılmıştır. Yazının her iki yanında yine oyma tekniğiyle yapılmış birer ay yıldız motifi mevcuttur.

Minare kaidesi ve gövdesi, silmelerle hareketlendirilmiştir. Silmeler, her iki uçta sivri kemer şeklinde birbirine bağlanmaktadır. Minare şerefelerinin altı mukarnaslarla doldurulmuş olup, şerefe korkulukları dikdörtgen panolar ayrılmıştır. Her bir panonun içerisi ajur tekniğinde yapılmış ve iç içe geçmiş çokgenlerle bezenmiştir.

Yapının harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslü olup, süslemeler harim duvarlarında, mihrapta, minbere, mahfilde ve tavanda toplanmıştır. Harim katındaki pencereler üç yönden, mahfi katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden sarı, kımızı ve siyah renkli ince şeritlerle çevrilidir. Pencerelerin üzerine yeşil, mavi ve kırmızı renkli stilize edilmiş bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Doğu, batı ve kuzey duvarda, harim pencereleri hizasına yerleştirilmiş vazodan veya bir merkezden çıkan çiçek motifleri vardır. Vazolar, sarı, pembe veya mavi renklerle, çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil renkle, çiçekleri ise kırmızı, sarı ve pembe renklerle oluşturulmuştur. Güney duvarda ise mihrap kaidesinin batısında cami, doğusunda ise Kâbe silueti bulunur. Siluetler, sarı, mavi, yeşil ve pembe renklerle kullanılarak yapılmıştır. Batı yöndeki siluetin yüzeyine, siyah renkli harflerle müsenna tekniğiyle " وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)'' yazılmıştır. Güneydoğu köşedeki vaaz kürsüsünün hemen üzerinde farklı motifler görülür. Güneydoğu köşede kırmızı ve yeşil renkli kuran kabı motifi, doğu duvarın güney köşesine yakın noktanın sağında kırmızı ve sarı renkli saat motifi, solunda ise mavi renkli Zülfikar motifi bulunur. Zülfikar'ın üzerinde mavi-kırmızı renkli ay yıldız motifi, yeşil-kırmızı renkli çiçek motifi ve ucunda kırmızı renkli balta deseni olan müsenna tekniğindeki "علی/Ali'' yazısı görülür. Zülfikar'ın sağında flama vardır. Zülfikar'ın altında, solda siyah renkli harflerle "كرّم الله وجهه/Allah yüzünü ak etsin'' yazarken, solda " شفاعة يا رسول الله/Rusulullahtan sefaat etmesini diliyorum'' yazar. Söz konusu yazıların altında da mavi, sarı ve kırmızı renklerle oluşturulmuş ibrik motifi, ibriğin her iki yanında ise mavi ve kırmızı renkli birer bitkisel motif vardır. Doğu ve batı duvarda, harim

katı ile mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında, yeşil ve siyah çerçeveli yazı panoları vardır. Dikdörtgen formlu panoların her iki ucunda içleri mavi ve kımızı renkli bitkisel motiflerle bezenmiş birer zincir halkası görülür. Ayrıca panoların üzerinde sarı ve mavi renkli birer çiçek buketi ve çiçek buketinin altından çıkıp panonun her iki yanı boyunca uzayan sapları mavi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli birer bitkisel motifi bulunur. Panoların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı yöndeki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ/Değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfitâr 11-12)’’, ‘‘إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا/Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik (Feth 1)’’ ‘‘وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir (Hûd 88)’’ yazarken, doğu duvardakilerde, güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘فَنَادَتْهُ الْمَلَٰئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ/Zekeriya mabedde namaz kılarken melekler ona (Âl-i İmrân 39)’’,’’مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ/Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur (Nisâ 80)’’, ‘‘ما شاء الله/ ما شاء الله سبحان الله/Mâşallah Sübhanallah’’ yazar. Mihrap kaidesinin her iki yanında beyaz çerçeveli birer yarım daire form yer alır. Yarım daire formlardan dışa doğru güneş ışığı şeklinde uzayan sarı ve kırmızı renkli çizgiler görülür. Söz konusu formların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ/Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir (düzenlemesi) (Yâsîn 38)’’ yazar. Yarım daire formların yanlarında da yeşil ve siyah çerçeveli birer madalyon mevcuttur. Madalyonlar atlamalı olarak mavi, pembe ve siyah renklere boyanmış yaprak motifleriyle çevrilidir. Batı yöndeki madalyonda sarı zemin üzerine siyah renk harflerle; ‘‘ اللهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَاراً وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذٰلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ/ Allah, yeryüzünü sizin için karar kılma yeri, göğü de binâ yapan; size şekil verip de şekillerinizi güzel kılan ve sizi temiz şeylerle rızıklandırandır. İşte Rabbiniz Allah! Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir! (Mü'min 64)- ذٰلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ / İşte sizin Rabbiniz Allah. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O'na kulluk edin. O her şeye vekildir (her şeyi yöneten, görüp gözeten) (En'âm 102)- اَللهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ/ Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten yağmur indiren ve onunla size rızık olarak türlü meyveler çıkaran, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri emrinize veren, nehirleri de hizmetinize sunandır (İbrâhîm 32), yazarken,

doğu yöndeki madalyonda; وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)-لَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ الدُّنْيَا /Sen olmasaydın bu âlemleri yaratmazdım-لمُحَمَّدُ رَسُولُ اللهِ / Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir"-أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ/Bilmez misin ki, göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır (Bakara 107)-اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاۤءِ / Şüphesiz yerde ve gökte Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz (Âl-i İmrân 5)- وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ/Kim İslam'dan başka bir din ararsa, (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek ve o ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır (Âl-i İmrân 85) yazar. Doğu yöndeki madalyonun solunda kırmızı çerçeveli hilal, hilalin üzerinde ise sarı ve kırmızı renkli güneş motifi yer alır. Hilalin içerisinde siyah renk harflerle "وَالْقَمَرَ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَـهَا اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِّ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ يَسْبَحُونَ/ Ayın dolaşımı için de konak yerleri (evreler) belirledik. Nihayet o, eğrilmiş kuru hurma dalı gibi olur. Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzmektedir. (Yâsîn 39-40)'' yazılıdır. Doğu ve batı ve güney duvarda da mahfil katı seviyesindeki pencerelerin hizasına konumlandırılmış sarı ve kırmızı çerçeveli madalyonlar bulunmaktadır. Stilize edilmiş pembe, mavi ve kırmızı renkli bitkisel motiflerle çevrelenmiş madalyonlar içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', " بلال /ya hazretri Bilâl-i Habeşî, "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "المؤمنون في المسجد كا لسمك في ألماء/Mümin mescitte sudaki balık gibidir. Sudaki balık gibi zevk içindedir, camiden çıkmayı istemez'', "الله جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu'', " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'', " المنافيق في المسجد /Mesciddeki münafık da kafesin içine sıkışan kuş gibi, kaçmaya çalışır'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla " عمر رضي /Ömer Radıyallahu anh'' "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', " علی رضي /Ali Radıyallahu anh'', "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', حسن رضي /Hasan Radıyallahu anh'' yazar. Güney duvarın doğu ve batı köşesindeki madalyonların içerisinde yer alan yazılar, sarı zemin üzerine siyah renklerle yazılmıştır. Ayrıca söz konusu madalyonlardan dışa doğru, sekizgen form

oluşturacak şekilde uzayan güneş ışığı şeklinde sarı ve kımızı renkli çizgiler vardır. Mahfilin kuzey duvarında belli aralıklarla yerleştirilmiş vazodan veya bir merkezden çıkan çiçek motifleri görülür. Vazolar, sarı, kırmızı ve mavi renklerle, çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil renkle, çiçekleri ise kırmızı veya sarı renk kullanılarak oluşturulmuştur. Mihrap kaidesinin hemen üzerinde sarı, kırmızı ve siyah çerçeveli yazı panosu yer alır. Dikdörtgen formlu panonun her iki ucunda içlerinde mavi renkli birer yıldız olan zincir halkaları bulunur. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Panonun üzerine sarı, kırmızı ve siyah çerçeveli madalyon yerleştirilmiştir. Madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yapılmış “besmele tuğrası’’ vardır. Söz konusu panonun üzerinde alem motifiyle, kımızı ve yeşil renkli dört flama motifi bulunur. Madalyonun sağ ve sol alt köşelerinde sap ve yaprakları mavi çiçekleri ise kırmızı ve sarı renkli bitkisel motifler yer alır. Harim duvarlarıyla ahşap tavanın birleştiği noktada kırmızı renk çizgilerle dikdörtgen formlu panolar oluşturulmuştur. Doğu, batı ve güney duvardaki panoların içerisinde siyah renk harflerle “Esmaü’l Hüsnâ’’ yazılıyken, kuzey duvardakilerin içerisinde birer yaprak motif vardır. Panolardan aşağıya doğru sarkan perde motifleri bulunur. Perde motifleri sarı, yeşil ve kırmızı renkli çizgilerle oluşturulmuştur (Şekil 3.152).

Mihrap oldukça sade olup, nişin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan yarım daire formlu ve yeşil renkli ikişer sütünce vardır. Aynı şekilde kaidenin saçak yüzeyinde de paralel olarak uzayan bir sütünce bulunur. Nişinin alt kademesinde yeşil, sarı ve turuncu renk boyayla yapılmış perde motifi görülür. Mihrabın yüzeyi mermer havası verecek şekilde boyanmıştır.

Minberin doğu yan yüzü yeşil renge boyanmış olup, üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış, farklı geometrik desenler mevcuttur. Dikdörtgen formlu minber tepeliği üç dilimli yuvarlak kemerle nihayetlenir. Tepeliğin yüzeyinde yeşil çerçeveli iki yazı panosu yer alır. Üstte bulunan dairesel formlu pano içerisinde siyah renk harflerle ‘‘الله/Allah’’, yazarken alttakinde ‘‘ شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)’’ yazar. Minberin yüzeyi de mihrapta olduğu gibi mermer havası verecek şekilde boyanmıştır. Vaaz kürsüsünde herhangi bir süsleme unsuru yoktur (Şekil 3.153).

Mahfilin ve mahfil köşkünün ön yüzünde beş ıra süsleme şeridi vardır. Paralel olarak uzayan şeritler farklı genişliklere sahiptir. Mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla "yıldız motiflerinden, sarı zemin üzerine yapılmış mavi renkli ve "S'' formlu kıvrık dal motifinden, yıldız motifinden, halat motifinden ve içlerinde ve aralarında çiçek motifi olan yarım dairelerden meydana gelir. Kıvrık dal motifi üzerinde, yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli çiçek motifleri ve turuncu renkli rozet motifleri vardır. Mahfil köşkünün ön yüzündeki motifler ise aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla sarkıt şeklindeki sivri kemer formlarından, oluşturduğu boşluklara çiçek benzeri birer motifi yerleştirilmiş "S'' formlu kıvrımdan, diğer üçü ise üçü sarı veya kırmızı zemin üzerine kalemişi tekniğiyle yapılmış oldukça natüralist bitkisel motiflerden oluşur. Söz konusu süsleme şeritleri halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Köşkün ortasında ve köşelerinde, dikey yönlü birer balıksırtı motifi görülür. Mahfil ve köşk korkuluğu, tek sıra halinde uzayan ve ajur tekniğinde yapılan patlıcan benzeri ahşap parçalardan meydana gelir.

Ahşap tavanın ortasında üzerinde beyaz renkli yaprak ve laleler olan "S'' formlu ve mavi renkli kıvrık dal motifinin oluşturduğu kare formlu tavan göbeği bulunur. Kahverengi zemin üzerine yapılan kıvrık dal motifi, dıştan yarım dairelerle, içten ise testere ağzı motifiyle sınırlandırılmıştır. Kare formun içerisi, köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek sekizden form elde dilmiştir. Tavan çökertildiğinde yanlardan ortaya çıkan yüzey, beyaz zemin üzerine kalemişi, tekniğiyle yapılmış bitkisel motiflerle bezenmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi, üzerlerinde beyaz renkli lale ve yapraklar olan kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Kare formlu tavan göbeğinin üzerinde küre formlu kabaralar yer alır. Küreler sarı, beyaz, pembe, kahverengi gibi renklere boyanmıştır. Sekizgen formun ortasına dairesel formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Yüzeyi bitkisel motiflerle bezeli ahşap parçanın ortasında sarkıt şeklinde kabara bulunur. Söz konusu ahşa parçadan sekizgene doğru balıksırtı motifli sekiz kuşak atılarak yüzey sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Her bir bölümün içerisine paralel olarak uzayan yıldız motifli ahşap şeritler yerleştirilmiştir. Böylelikle bütüne baktığımızda iç içe geçmiş sekizgenler görürüz. En dıştaki sekizgenin yüzeyinde, kahverengi zemin üzerine siyah renk harflerle" بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'', Allâhü sübhâne hû Teâlâ," " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'', "أبي بكر الصديق رضي الله عنه/Ebu Bekir Sıddık

Radıyallahu anh’’, “عمر الفاروق رضي الله عنه/Ömer Faruk Radıyallahu anh’’, “ عثمان زينوراين رضي الله عنه/Iki nur sahibi Osman Radıyallahu anh’’ “ على المرتضى كرامالله وجهه/Kendisinden razı olunmus Ali Radıyallahu anh’’, “ حسين/Hüseyin/حسن /Hasan رضي اللّه عنه /Radıyallahü anh’’ yazar. Diğerlerinin yüzeyi ise “S’’ formlu kıvrık dal ve geometrik formlu desenlerle süslenmiştir. Tavan göbeğinden tavan köşelerine doğru balıksırtı motifli birer kuşak atılarak tavanın yüzeyi dört eşit parçaya bölünüştür. Yeşil, mavi, kahverengi ve pembe renklere boyaları her parçanın içerisi, yatay ve dikey olarak çakılan çıtalarla eşit büyüklükteki kare formlara bölünmüştür (Şekil 3.154).

3.2.9.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz;

1- Orijinalinde ahşap olması gereken pencere doğramaları, plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
2- Orijinalinde ahşap olan minber, betonarme malzemeyle değiştirilmiştir.
3- Ahşap vaaz kürsüsü orijinal değildir.
4- Cephe duvarları sıvanıp boyanmıştır.
5- Mahfil köşkünün ön yüzündeki halat motifli silmelerin bazıları değiştirilmiştir.
6- Orijinalinde alaturka kiremit olan çatı örtüsü ondüline malzemeyle değiştirilmiştir.
7- Minare yakın dönemde eklenmiştir.

3.2.10. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii

Şekil No: 155-162
Çizim No: 25

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Yeşilköy mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephedeki harim giriş kapısının, sağ kanadı üzerinde yer alan kitabeye göre H. ١٣٧١ /M.1950-51 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.2.10.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda ve güneyinde mahalle yolu, batısında avlu, kuzeyinde ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içten içe 14.48x10.30 m, dış hatları ise 15.98x11.80 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, kuzeydoğu köşede camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.25).

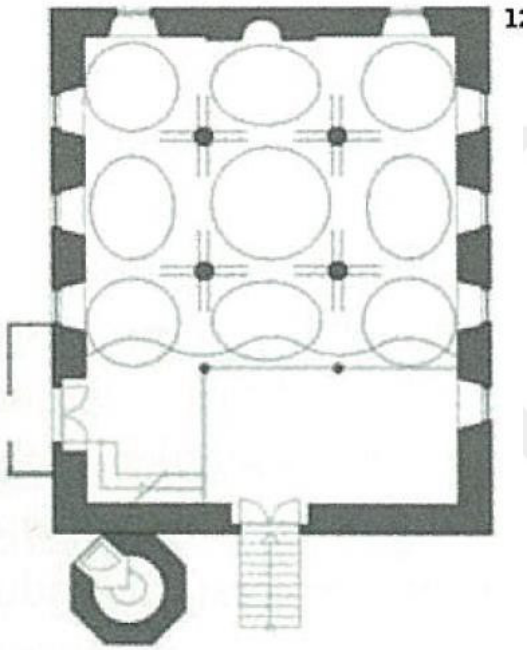

Çizim 3.25. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.155. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde biri doğu cephe ekseninin kuzeyinde, diğeri ise kuzey cephe ekseninin doğusunda olmak üzere iki giriş kapısı vardır. Doğu cephedeki ana giriş kapısı, 1.65 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı önünde, sonradan eklenmiş sundurma benzeri bir bölüm görülür. Kuzey cephedeki mahfil kapısı sonradan açılmış olup, 93 cm genişliğinde dikdörtgen formlu, taş söveli ve tek demir kanatlıdır. Söz konusu kapının önünde de iki betonarme sütun üzerine tuğla malzemeyle inşa edilmiş sundurma mevcuttur. Sundurmaya beş basamaklı betonarme merdivenden ulaşılır (Şekil 3.156).

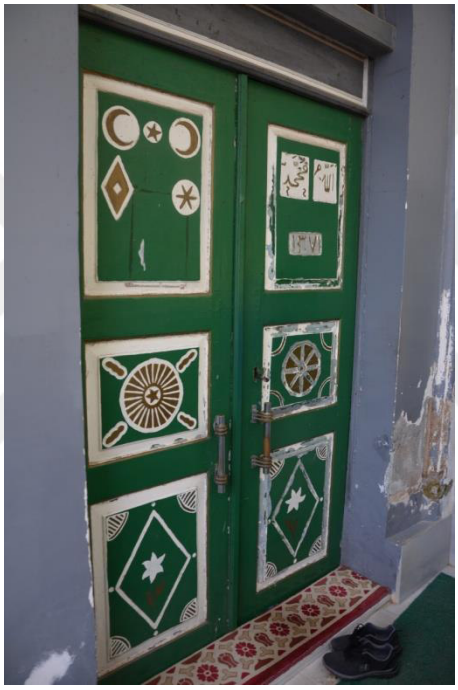

Şekil 3.156. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, onu mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dokuz pencere bulunur. Harim katındaki pencerelerin üçü doğu cephede, ikisi güney cephede, dördü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, diğer ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Demir parmaklıklara sahip harim katındaki pencereler 97 cm mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 63 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden harim katında olanları iç kısımda dikdörtgen

formlu ve yuvarlak kemerliyken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir (Şekil 3.155).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Kuzeydoğu köşedeki minarenin altıgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin güneydoğu yüzünde yer ala dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, doğu ve batı duvarda konsollara, ortadan ise çokgen kesitli serbest iki ahşap sütun üzerine oturan mahfil yer alır. Sütunların arası ve batı yöndeki sütunla batı duvarın arası yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.157).

Şekil 3.157. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi, 98 cm genişliğinde ve 41 cm derinliğindedir. On kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.158).

Şekil 3.158. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii Mihrap

Mihrabın batısında yer alan orijinal ahşap minber köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 66 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.95 m çıkıntı yapar. On basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.159).

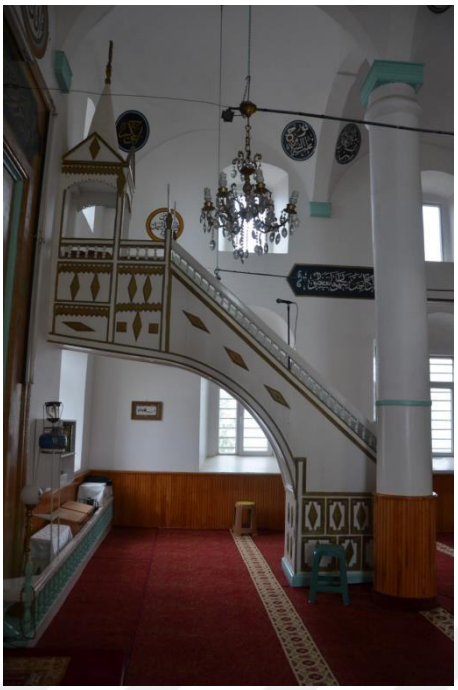

Şekil 3.159. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii Minber

Çeyrek koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Çift sıra korkuluğa sahip kürsüye, batı yönündeki merdivenden çıkılır. İki basamaklı merdiven güney duvardan harim içerisinde doğru 22 cm çıkıntı yapar (Şekil 3.160).

Şekil 3.160. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin ortasında dairesel kesitli serbest dört taş sütun görülür. Kare kesitli ahşap başlıkları bulunan sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Söz konusu sütunlardan doğu, batı ve güney duvar üzerinde yer alan taş konsollara ve mahfil katındaki sekizgen kesitli sütunlara yuvarlak kemerler atılarak harimin üzeri farklı büyüklüklerdeki dokuz birime ayrılmıştır. Her bir birimin üzeri pandantif geçişli bağdadi kubbeyle örtülmüştür. Ortada ve dört köşede bulunan kubbeler yuvarlak, aralardan kalan kubbeler ise oval formludur (Şekil 3.161)-(Şekil 3.162).

Şekil 3.161. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii Tavan

Şekil 3.162. Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii Tavan

Mahfile, kuzey cephedeki kapıdan girildiği gibi, harimin kuzeydoğu köşesindeki on sekiz basamaklı ve "L'' formlu ahşap merdivenle de çıkılır. Ahşap mahfil, üç yerden dalgalı olarak harim içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır.

Yanlardaki çıkıntılar 4.69 m ortadaki ise 4.90 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 44 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğu mevcuttur.

3.2.10.2. Malzeme-Teknik

Caminin üzerine oturduğu zeminde ve cephelerde ince yontu taş malzeme, kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında, mihrapta ve harim ortasındaki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, harim giriş kapısının kanatlarında, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfili taşıyan sütunlarda, tüm sütun başlıklarında ve mahfil tavanında ahşap malzeme, harimi örten kubbelerde alçı malzeme, harim katındaki pencere parmaklıklarında, minare ve mahfil giriş kapısında demir malzeme, minarede betonarme malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, çatı örtüsünde ise oluklu sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, yığma taş tekniği, harim örtüsünde bağdadi kubbe tekniği, beden duvarlarındaki ve kubbelerdeki süslemelerde kalemişi tekniği, mihrap, minber, vaaz kürsüsü ve mahfildeki süslemelerde oyma, kabartma ve ajur tekniği, mahfil tavanında ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.2.10.3. Süslemeler

Yapının dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Minarede ise şerefe altı "S'' formlu konsollarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğu, üst üste konumlandırılmış zikzak motifleriyle çevrilidir. Şerefe altında gövdeyi çevreleyen bilezik vardır.

Harim kapısının kanat yüzeyleri çökertilerek beyaz çerçeveli ve dikdörtgen formlu panolar elde dilmiştir. Alttaki dikey yönlü panoların ortasında, içerisinde yıldız motifi bulunan baklava formlu birer desen vardır. Baklava formlarının her bir ucuna birer nokta motifi, dikdörtgenlerin iç köşelerine ise birer çeyrek daire motif yerleştirilmiştir. Ortadaki yatay yönlü dikdörtgenlerin ortasında birer rozet motifi mevcuttur. Sağ yöndeki panonun her bir köşesinde birer çeyrek daire, soldakinde ise ortadaki rozetten karenin köşelerine doğru uzayan boğumlu şeritler vardır. Üstteki dikey yönlü panolardan sağ yöndekinin içerisinde beyaz renkli iki kare, bir dikdörtgen yazı panosu görülür. Kare formlu panolardan sağdakinin içerisinde yaldız renkli harflerle "الله/Allah'', soldakinde ise "محمّد/Muhammed'' yazarken, dikdörtgen formlu panoda "1371'' yazar. Soldaki dikdörtgen panonun içerisinde de ortalarında

yıldız olan ve yüz yüze bakan iki hilal motifi yer alır. Sağ yöndeki hilalin altında dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifi, sol yöndeki hilalin altınsa ise iç içe geçmiş baklava formlu desen vardır. Kapının yüzeyi yeşile, üzerindeki motifler ise beyaz ve yaldız renge boyanmıştır (Şekil 3.156).

Harim doğu-batı duvarda, alt ve üst sıradaki pencerelerin arasına yaldız çerçeveli yazı panoları yerleştirilmiştir. Panoların içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvarın kuzeyindeki panoda " قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰىۙ/ Arınan ve Rabbinin adını anıp A'lâ 14)- وَاَمَّا السَّاۤئِلَ فَلَا تَنْهَرْۗ /Sakın isteyeni azarlama! (Duhâ10)'', güney yöndekinde "كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ/Değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler (İnfitâr 11-12)'' yazar. Doğu duvarın güneyindekinde" فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ/Zekeriya mabedde namaz kılarken melekler ona (Âl-i İmrân 39)'' kuzeydekinde ise " مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ/Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur (Nisâ 80)'' yazmaktadır. Mihrap kaidesinin üzerinde, mavi, turuncu, pembe ve kahverengi çerçeveli üç madalyon vardır. Batı yöndeki madalyonda beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', doğudakinde "محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, ortadakinde "besmele tuğrası'' vardır. Tuğranın altında içerisinde "وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ/Her biri bir yörüngede yüzmektedir (Yâsîn 40)- وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ/Ayın dolaşımı için de konak yerleri (evreler) belirledik. Nihayet o, eğrilmiş kuru hurma dalı gibi olur (Yâsîn 39)'' yazan hilal ve yıldız motifi görülür. Güney duvarın doğusunda pencere aralarına yerleştirilmiş iki madalyon daha vardır. Madalyonlar iç içe geçmiş siyah çerçeveli sekizgen ve dairesel formdan oluşur. Sekizgenle, madalyon arasındaki yüzey stiliz edilmiş mavi ve kırmızı renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Motiflerin arası, sarı ve kırmızı renkli çizgilerle doldurulmuştur. Batı yöndeki madalyon içerisinde siyah renk harflerle;

- اَللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَاراً وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ/ Allah, yeryüzünü sizin için karar kılma yeri, göğü de binâ yapan; size şekil verip de şekillerinizi güzel kılan ve sizi temiz şeylerle rızıklandırandır. İşte Rabbiniz Allah! Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir! (Mü'min 64)
- ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ/ İşte sizin Rabbiniz Allah. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O her şeyin yaratıcısıdır.

Öyle ise O'na kulluk edin. O her şeye vekil (her şeyi yöneten, görüp gözeten)dir (En'âm 102)

- اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ/ Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten yağmur indiren ve onunla size rızık olarak türlü meyveler çıkaran, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri emrinize veren, nehirleri de hizmetinize sunandır (İbrâhîm 32)'' yazarken, doğu yöndekinde;
- وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)
  - لَوْلاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ]/Sen olmasaydın, sen olmasaydin bu âlemleri yaratmazdım
- مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir"
- أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ/Bilmez misin ki, göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır (Bakara 107)
- اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاۤءِ/ Şüphesiz yerde ve gökte Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz (Âl-i İmrân 5)
- وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ/Kim İslam'dan başka bir din ararsa, (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek ve o ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır (Âl-i İmrân 85)'' yazar. Söz konusu madalyonların aynısı Taşgeçit Mahallesi Camii'nde de görülür.

Mihrap kaidesi ve mihrap nişi, silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. Söz konusu şeritler, yivlerden, diyagonal karelerden, ok ucu motiflerinden ve su kabağına benzer motiflerden meydana gelir. Yaşmak yüzeyinde yumurta formlu üç kabara kemerinde, sarkıt şeklinde yarım rozet görülür. Nişi çevreleyen silmelerin üzerinde yaldız çerçeveli ve dikdörtgen formlu yazı panosu mevcuttur. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Yüzeyi beyaza boyalı nişin kenar hatları ve nişi çevreleyen silmelerden biri açık mavi renge, niş kademelerindeki bazı süsleme şeritleri yaldız renge, kaide yüzeyi ise hareli olarak kahverengine boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.158).

Ahşap minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin doğu ve batı yan yüzünde, altmış derecelik açıyla yerleştirilmiş yaldız renkli üç baklava form vardır. Bu formların güney ucunda dikey yönlü ve yaldız çerçeveli dikdörtgen pano vardır. Panonun ortasında ve üst kısmında yaldız renkli ve zikzak motifli birer şerit bulunur. Ortadaki şeridin üstünde yaldız renkli iki baklava formu, altında ise her iki yanında yaldız renkli birer kare form bulunan yaldız renkli baklava form mevcuttur. Bu süsleme düzeninin benzeri minber köşkünün altında da görülür. Minber korkuluğu tek sıra boğumlardan meydana gelir. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek yaldız çerçeveli dikdörtgen ve kare formlu panolar oluşturulmuştur. Her panonun içerisine yaldız renkli birer baklava form yerleştirilmiştir. Benzer süslemeler minberin alt yüzünde de yer alır. Köşk korkuluğu tek sıra boğumlardan meydana gelir. Köşk açıklıkların basık kemerleri ajur tekniğindeki dairesel formlardan oluşur. Kemerlerin üzerinde, yaldız renkli ve zikzak motifli süsleme şeridi ve yine yaldız renkli baklava motifi görülür. Minber külahının her iki yanında ve önünde yaldız çerçeveli ve üçgen formlu ahşap korkuluklar bulunur. Korkulukların yüzeyinde yaldız renkli birer baklava form vardır. Minber girişi, yaldız renkli iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Giriş üzerindeki aynalıkta, ortada altıgen oluşturacak şekilde düğüm yaprak uzayan çiçek benzeri bir motif vardır. Bu motifin her iki yanında ve üzerine yaldız renkli ve zikzak motifli birer süsleme kuşağı, süsleme kuşaklarının yanlarında ise yine yaldız renkli ve boğumlu birer şerit yer alır. Minber tepeliği oldukça süslü olup ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepeliğin en alt kısmında, içerisinde üçgen formlu üç ahşap parça olan yarım daire form görülür. Yarım daire form üzerine iç içe geçmiş iki dairesel form yerleştirilmiştir. İçteki dairesel formun içerisi, ortada altıgen oluşturacak şekilde düğüm yaprak uzayan çiçek benzeri bir motifle doldurulmuştur. Dairesel formlar arasında kalan yüzey ise tek sıra halinde uzayan papatya yaprağına benzer motiflerle süslenmiştir. Yaprak benzeri motiflerin içerisinde mızrak ucuna benzer birer motif mevcuttur. Dıştaki dairesel formun her iki yanında kanca benzeri çıkıntılar, sağ ve sol alt ve üst köşelerinde ise birer helezon motifi vardır. Alttaki helezonlar yaldız renkli üsttekiler ise beyaz renklidir. Üstteki helezonların ve dairesel formun üzerinde, ucunda hilal olan birer ahşap dikit görülür. Helezonların üzerindeki ahşap dikitler beyaz renkliyken, dairesel form üzerindeki dikit yaldız renklidir (Şekil 3.159).

Vaaz kürsüsünün gövdesinde, paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi vardır. Yaldız renkli süsleme şeritlerinden altta ve üstte olanı zikzak motifinden, ortada olanı ise tek sıra halinde uzayan baklava formlu motiflerden meydana gelir. Kürsünün çift sıra korkuluğu, yaldız renkli boğumlardan oluşur.

Ahşap mahfilin ön yüzü paralel olarak uzayan yaldız renkli zikzak motifiyle, mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin yüzeyi ise yaldız renkli sepet örgü motifiyle bezenmiştir (Şekil 3. 160).

Harim örten bağdadi kubbelerden ortadakinin tam ortasında iç içe geçmiş dört dairesel form vardır. Dıştaki dairesel form mavi, içteki üçü ise siyah çerçevelidir. İçteki dairesel formun yüzeyi kırmızı zemin üzerine sarı ve mavi renklerle yapılmış çiçek motifiyle bezenmiştir. Söz konusu dairesel form kırmızı zemin üzerine siyah renk harfler yazılmış "İhlas suresi'' ile çevrilidir. Siyah çerçeveli dıştaki iki dairesel form arasında kalan yüzey ise kırmızı zemin üzerine yapılmış, sap ve yaprakları mavi, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motifle tezyin edilmiştir. Son olarak en dıştaki mavi çerçeveli dairesel form, mavi ve siyah renkli perde motifleriyle çevrilidir. Perde motifleri kırmızı ve siyah renkli perde püsküllerivle birbirine bağlanmıştır. Kubbenin dış kenarı, pembe ve siyah hareli ince bir şeritle belirginleştirilmiştir. Şerit üzerinde, belli aralıklarla yerleştirilmiş kırmızı ve sarı renkli birer fener motifi görülür. Fenerler her iki yanında sapları mavi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli bitkisel motifler bulunur. Harimi örten kubbelere geçişi sağlayan pandantiflerde, mavi ve siyah çerçeveli madalyonlar yer alır. Madalyonlar içerisinde siyah zemin üzerine beyaz veya yaldız renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Güneybatı köşedeki kubbenin güneybatı köşesinde yer alan pandantifte "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güneydoğu yöndekinde, "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', kuzeybatı yöndekinde "نوح عليه السلام/Nuh Aleyhisselam'', kuzeydoğu yöndekinde "هود عليه السلام/Hud Aleyhisselam'', güney cephe eksenindeki kubbenin güneybatı köşesindeki pandantifte, " عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', güneydoğu yöndekinde, "علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', kuzeybatı yöndekinde "…'', kuzeydoğu yöndekinde "…'', güneydoğu köşedeki kubbenin güneybatı köşesinde yer alan pandantifte, " حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', güneydoğu yöndekinde "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', kuzeybatı yöndekinde "اسحاق عليه السلام/İshak Aleyhisselam'', kuzeydoğu yöndekinde "يعقوب عليه السلام/Yakup Aleyhisselam'', batı cephe

eksenindeki kubbenin güneybatı köşesindeki pandantifte ‘‘شيت عليه السلام/Şet Aleyhisselam’’, güneydoğu köşedekinde ‘‘يوسف عليه السلام/Yûsuf Aleyhisselam’’, kuzeybatı yöndekinde ‘‘طلحه رضي الله عنه/Talha Radıyallahu anh’’, kuzeydoğu yöndekinde ‘‘*الزبير بن العوّام* رضي الله عنه/Zübeyr b. Avvâm Radıyallahu anh’’, harim ortasındaki kubbenin güneybatı köşesinde bulunan pandantifte ‘‘ لا إله إلا اللّٰهُ آدم صفى اللّٰه/Allahü teâlânın ihsanı ile seçilmiş saf ilk ve temiz kimse olarak yaratılmış olan Adem (as.), güneydoğu köşedekinde ‘‘لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir", kuzeybatı köşedekinde ‘‘موسى كليم الله لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ’’/Allahü teâlânın kendisi ile konuştuğu kimse olduğu için’’, kuzeydoğu köşedekinde ‘‘لا إله إلا اللّٰهُ نوح ن جيُّ الله/Nuh Neciyyullah’’, doğu cephe eksenindeki kubbenin güneybatı köşesinde yer alan pandantifte ‘‘ رضي الله عنه عوف/ عبد الرحمن بن Abdurrahman b. Avf Radıyallahu anh’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘ رضي سعد بن أبي وقّاص الله عنه/Sa’d b. Ebî Vagggâs Radıyallahu anh’’, kuzeybatı yöndekinde ‘‘…’’, kuzeydoğu yöndekinde ‘‘…’’, kuzeybatı köşedeki kubbenin güneybatı köşesinde görülen pandantifte ‘‘أبو عبيدة بن الجراح رضي الله عنه/Ebû Ubeyde b. El-Cerrâh Radıyallahu anh’’, güneydoğu köşedekinde ‘‘ سعيد بن زيد رضي الله عنه/Saîd b. Zeyd Radıyallahu anh’’, kuzeybatı köşedekinde ‘‘…’’, kuzeydoğu yöndekinde ‘‘…’’, kuzey cephe eksenindeki kubbenin güneybatı köşesinde yer alan pandantifte‘‘ جبرائيل عليه السلام/Cebrail Aleyhisselam’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘…’’, kuzeybatı yöndekinde ‘‘...’’, kuzeydoğu yöndekinde ‘‘…’’, kuzeydoğu köşedeki kubbenin güneybatı yönde bulunan pandantifte ‘‘إسرافيل عليه السلام/İsrâfil Aleyhisselam’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘…’’, kuzeybatı yöndekinde ‘‘…’’ yazarken, kuzeydoğu yöndekinde ‘‘...’’ yazar (Şekil 3.162).

Mahfili örten ahşap tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Kare formlu tavan göbeğinin yüzeyinde ahşap tahtalarla kare form oluşturulmuştur. Söz konusu kare formun köşelerine birer üçgen yerleştirilerek ortada sekizgen form meydana getirilmiştir. Sekizgenin yüzeyine mihraba paralele olarak uzayan ince çıtalar çakılmıştır. Kare formun köşelerindeki yeşile boyalı üçgenlerin ortasına birer dairesel form vardır. Güneydoğu ve güneybatı yöndeki dairesel formların içerisinde altı kolu yıldız motifi, kuzeydoğu ve kuzeybatı yöndekilerde ise yıldız motifi bulunur. Tavan göbeği dışındaki tüm tavanın yüzeyine, mihraba paralel olarak uzayan çıtalar çakılarak tavan hareketlendirilmiştir.

3.2.10.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak muhtelif zamanlarda yapıya bazı müdahalelerin yapıldığı muhtemeldir. Kuzey cepheye açılan mahfil kapısı ve plastik malzemeyle değiştirilen pencere doğramaları bunlardan bazılarıdır.

3.2.11. Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 163-168

Çizim No: 26

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Yalıboyu mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi yoktur. Ancak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilen ibadete açılış beratına göre yapılış tarihi 01.01.1954, ibadete açılış tarihi ise 01.12.1954'dür. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.2.11.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında, düz zemin üzerine inşa edilen caminin kuzeyinde avlu, güneyinde, batısında hazire, doğusunda ise hazire ve avlu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 10.05x8.03 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen iki katlı son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 14.56x9.37 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.26).

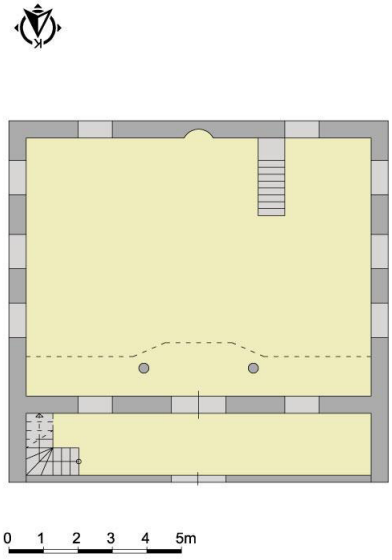

Çizim 3.26. Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii Plan (DOKAP'dan)

Şekil 3.163. Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephedeki iki katlı son cemaat dikdörtgen kesitli ve betonarme malzemeli dört sütunun oluşturduğu üç gözden meydana gelir. Son cemaat yeri doğu ve batı yönden kapalıdır. Kuzey yönden ise yanlardaki gözler yaklaşık 2 m yüksekliğe kadar duvarla, geri kalan kısımlar ise plastik doğramalı camekânla kapatılmıştır. Ortadaki göze, 1.12 m genişliğinde dikdörtgen formlu ve iki plastik kanatlı kapı yerleştirilmiştir. Kapı üzerindeki açıklık yine plastik doğramalı camekânla kapatılmıştır. Son cemaat yerinin ikinci katına, doğu yöndeki hafif dönerli merdivenden çıkılır. 90 cm genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır (Şekil 3.164).

Şekil 3 164. Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Doğu cephede, üst kata çıkışı sağlayan merdivene açılan kapı görülür. 99 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı mevcuttur. Söz konusu kapıya beş basamaklı merdivenle ulaşılır. Kapı üzerine demir malzemeli sundurma eklenmiştir.

Harime giriş, son cemaat yeri içerisinde yer alan kapıdan sağlanır. Kuzey duvar eksenindeki kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlı olup, 1.12 m genişliğe sahiptir. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılmış dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.165).

Şekil 3.165. Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde on pencere bulunur. Pencerelerden üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise güney ve kuzey cephede yer alır. 90 cm genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdır. Kuzey ve güney cephedeki pencerelerin demir parmaklıları mevcuttur. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.163).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 30 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan minarenin altıgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minare ile son cemaat yeri arasındaki boşluk kapatılarak, giriş kapısı son cemaat yeri içerisine alınmıştır. 48 cm genişliğindeki minare kapısı, dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunlar, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitlidir. Harimin kuzeybatı köşesinde, tek sıra boğumların oluşturduğu müezzin mahfili yer alır (Şekil 3.166).

Şekil 3.166 Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 75 cm genişliğinde ve 35 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üç dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.167).

Şekil 3.167. Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısındaki orijinal olmayan minber, betonarme malzemeli olup, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 71 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.47 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.167).

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye giriş, batı yönündeki kapıdan sağlanır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.168).

Şekil 3.168 Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii Tavan

Son cemaat yerinin ikinci katına çıkışı sağlayan merdivenin bittiği yerde, 61 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı görülür. Söz konusu

kapıdan mahfile girilir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 185 cm çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.20 m derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 60 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun yer bulunmaktadır. Alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.2.11.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve mihrapta düzgün kesme taş malzeme, vaaz kürsüsünde, mahfilde, sütunlarda, tavanda ve son cemaat yerinin doğu cephesindeki kapı kanadında ahşap malzeme, mihrapta, son cemaat yerinde, son cemaat yerini oluşturan sütunlarda ve minarede betonarme malzeme, güney ve kuzey cephedeki pencere parmaklıklarında, harim ve minare giriş kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde oluklu sac malzeme, son cemaat yeri giriş kapısında ve pencereler plastik malzeme, minare şerefesinin korkuluğunda ise tuğla malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek harim duvarları, gerekse dış cephe duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde kalemişi, oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.2.11.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının kaidesi üzerinde, dikdörtgen formlu ve kahverengi çerçeveli yazı panosu oluşturulmuştur. Ancak kuzey cepheye iki katlı son cemaat yeri eklendiği için pano son cemaat yerinin ikinci katında görülmektedir. Pano içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle “ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ/ Onlara, "Girin oraya esenlikle, güven içinde" denilir (Hicr 46)’’ yazar. Panonun her iki yanında ve üzerinde kalemişi bitkisel motifler bulunur. Her iki yöndeki bitkisel motiflerin sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı ve siyah renkliyken, üstteki motiflerin sap ve yaprakları mavi, çiçekleri ise sarı ve siyah renklidir. Pano üzerindeki bitkisel motiflerin her iki yanına kahverengi renkli birer yıldız motifi yerleştirilmiştir.

Yapının iç kısmı dış cepheye göre oldukça süslüdür. İçerdeki süslemeler harim doğu, batı ve güney duvarlarında, mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Pencereler ve harim giriş kapısı sarı, kırmızı ve siyak renkli şeritlerle üç yönden

çevrilidir. Doğu, batı ve güney duvardaki, pencere aralarında vazodan çıkan çiçek motifleri görülür. Sarı, mavi ve kırmızı renklerle oluşturulan vazoların bazıları bitkisel motifler üzerine oturur. Vazoların içerisindeki çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı, sarı ve turuncu renklidir. Güneydoğu köşedeki vaaz kürsüsünün hemen üzerinde, yeşil renkli kuran kabı ve mavi ve sarı renkli ibrik motifi vardır. Doğu ve batı duvar eksenlerinde ve eksenlerin güneyinde bulunan pencerelerin üzerine sarı, kırmızı ve siyah çerçeveli birer yazı panosu yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu panoların her iki yanında kırmızı renkli ve nokta benzeri motifler bulunur. Panoların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvar eksenindeki panoda müsenna tekniğiyle "الله/Allah, محمّد/Muhammed, يا علی/ya Ali ve يا فاطمة/ ya Fâtıma'', eksenin güneyindekinde " وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)'' yazarken, doğu duvar ekseninin güneyindeki panoda " قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى/Arınan ve Rabbinin adını anıp (A'lâ 14)'', eksenin kuzeyindekinde ise " وَاَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ// Sakın isteyeni azarlama! (Duhâ 10)'' yazar. Doğu, batı ve güney duvarın üst noktalarına yakın yerde sarı, kırmızı ve siyah çerçeveli yazı madalyonları görülür. Etrafları stilize edilmiş sarı ve mavi renkli yapraklarla çevrili madalyonların içerisinde yeşil veya bordo zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "موسى رضي الله عنه/Musa Radıyallahu anh'', " حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', " عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' ve "آدم رضي الله عنه/Adem Radıyallahu anh'' yazar. Ayrıca mihrap kaidesi üzerinde sarı, kırmızı ve siyah çerçeveli bir yazı panosu daha vardır. Dikdörtgen formlu panonun her iki ucunda birer zincir halkası bulunur. Batı yöndeki halkanın içerisinde yeşil zemin üzerine siyah renk harflerle "الله/Allah'', doğu yöndekinde "محمّد/Muhammed'' yazar. Pano içerisine ise siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazılmıştır. Pano üzerinde, üst üste konumlandırılmış kırmızı renkli iki yıldız ve yıldızların her iki yanında sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı ve sarı renkli bitkisel motifler vardır. Doğu, batı ve güney duvarların

ahşap tavanla birleştiği noktada kırmızı renk çizgilerle oluşturulmuş dikdörtgen panolar mevcuttur. Panoların içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle "Esmaü'l Hüsnâ'' yazmaktadır. Esmaü'l Hüsnâ yazılı panolardan kırmızı renkli perde motifleri, perde motiflerinden ise mavi ve kırmızı renkli perde püskülleri asılmaktadır. Esmaü'l Hüsnâ yazılı panoların üzerinde mavi zemin üzerine çakılmış papyon benzeri ahşap motifler görülür. Atlamalı olarak kırmızı ve yeşil renklere boyanan motiflerin aralarında, belli aralıklarla yerleştirilmiş kırmızı renkli ay yıldız motifleri vardır.

Mihrap nişinin hemen üzerinde kırmızı çerçeveli iç içe geçmiş üç kare pano bulunur. Panoların arasındaki yüzeyler siyah veya kırmızı renkli "c'' formuna benzer motiflerle bezenmiştir. En içteki panonun içerisinde, yeşil zemin üzerine siyah renk harflerle "إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا/Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik (Feth 1)'' yazılıdır. Mihrap nişinin her iki yanında yarım daire formlu ve mavi renkli birer sütünce vardır. Çokgen formlu ayaklar üzerine oturan sütüncelerin üzerinde, içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli küçük nişler bulunur. Kenarlardaki nişler mavi ve siyah renkliyken, ortadakiler sarı ve siyah renklidir. Nişlerin yanında da mavi renkli iki yelpaze motifi görülür. Mihrap nişinin kademeleri paralele olarak uzayan yivli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. Her bir niş kademesi yeşil, sarı veya mavi renklere boyanarak nişe hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca nişin kenar hatları da siyah renkli ince çizgiyle boyanmıştır. Yeşil renge boyanan mihrap kaidesinin yüzeyi, dikey yönlü mavi ve siyah renkli ince çizgilerle hareketlendirilmiştir (Şekil 3.167).

Minberin yan yüzleri aynı süsleme programına sahiptir. Doğu ve batı yan yüz ajur tekniğinde yapılmış beyaz çerçeveli küçük kare formlara ayrılmıştır. Söz konusu kare formların her birinin içerisine, yine ajur tekniğinde yapılmış beyaz veya kırmızı renkli dört yapraklı yonca benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Minberin tepelik kısmındaki dilimli mermerin yüzeyine siyah renk harflerle " شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)'' yazılmıştır. Minber yüzeyi, mermer havası verecek şekilde boyanmıştır. Vaaz kürsüsünde ve mahfilde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Harimdeki en göz alıcı süslemeler tavandadır. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği vardır. Tavan göbeğinin en dışında,

beyaz zemin üzerine çakılmış siyah ve kırmızı renkli yaprak benzeri ahşap parçalardan oluşan süsleme şeridinin meydana getirdiği kare form vardır. Süsleme şeridi içten ve dıştan, mavi renkli ve kenarları yivli çıtalarla sınırlandırılmıştır. Kare formun içerisi, köşelerde birer üçgen kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form elde edilmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin içerisi, kenarları yivli çıtalarla iki bölüme ayrılmış ve her bölümün kırmızı ve yeşil renkli yaprak benzeri ahşap parçalarla bezenmiştir. Sekizgenin ortası, kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş iki sekizgen daha oluşturulmuştur. Sekizgenlerin arasındaki yüzeylere, sekizgen formlu, mavi renkli ve kenarları yivli çıtalar çakılmış ve tüm yüzey beyaz zemin üzerine çakılmış sarı, kırmızı, siyah, yeşil renklerdeki yaprak benzeri ahşap parçalarla hareketlendirilmiştir. En dıştaki sekizgenle, onun içerisindeki sekizgenlerin arasında kalan yüzey, kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş sekizgenlerden oluşan dört küçük göbek elde edilmiştir. Söz konusu göbekler içteki sekizgenlerle benzer olup, dört ana yöne yerleştirilmiştir. Küçük sekizgenler, kahve renkli ve kenarları yivli çıtalarla birbirine bağlanmıştır. Çıtalar arasındaki yüzeyler, mavi zemin üzerine çakılmış siyah, mavi, kırmızı, sarı ve yeşil renkteki yaprak benzeri ahşap parçalarla tezyin edilmiştir. Tavan göbeği, iç içe geçmiş mavi renkli ve kenarları yivli çıtaların oluşturduğu kare formlarla çevrilidir (Şekil 3.169).

3.2.11.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif zamanlarda yapılmış müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleleri şöyledir;

1- Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı son cemaat yeri eklenmiştir.
2- Ahşap olan harim giriş kapısının kanatları, demir malzemeli olarak yenilenmiştir.
3- Ahşap doğramalı pencereler, plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, sac malzemeyle değiştirilmiştir.
5- Harim içerisinde bulunan mahfil merdiveni son cemaat yerine alınmış ve son cemaat yerinin ikinci katında mahfile girişi sağlamak için kapı açılmıştır.
6- Cephe duvarları sıvanıp boyanmıştır.
7- Mahfil korkuluğu yenilenmiştir.
8- Orijinalinde ahşap olan minber betonarme malzemeli olarak yenilenmiştir.

9- Orijinal olmayan ahşap minber yakın dönemde eklenmiştir.

10- Yapıya betonarme malzemeli minare eklenmiştir.

3.2.12. Ortaköy Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 169-175

Çizim No: 27

Yapı, Trabzon-Araklı ilçesinin Ortaköy mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi, harim giriş kapısı üzerinde yer alan alınlığın kemer kilit taşındadır. Söz konusu kitabede "ya malikül mülk ١٢٧٢/1957'' yazar. Kitabende anlaşılacağı üzere cami 1957 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından inşa ettirilen yapının mimarı bilinmemektedir. 2009 yılında yapılan onarımda bugünkü haline alan cami ayakta olup, ibadete açıktır.

3.2.12.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde yer alan cami, düzgün zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde ve doğusunda avlu, güneyinde ve batısında ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.89x7.88 m, dış hatları ise kuzeydeki son cemaat yeri ile birlikte 13.79x9.18 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.27).

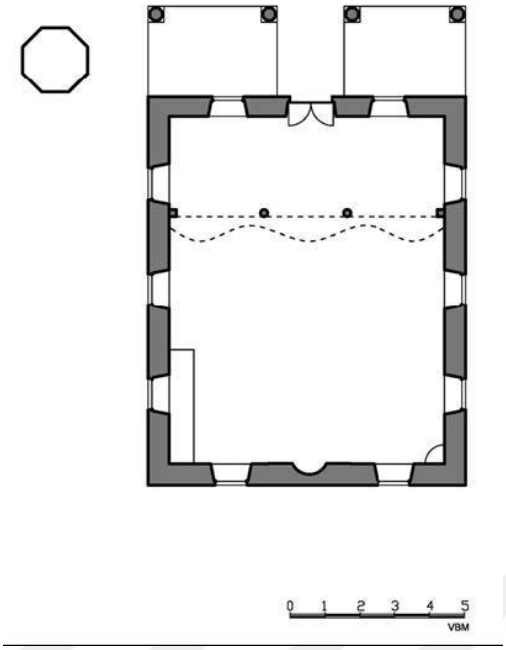

Çizim 3.27. Ortaköy Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cephede, dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Sütunlar, kare kesitli ayaklara ve çokgen kesitli başlıklara sahiptir. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Doğu ve batı yöndeki gözler,63 cm yüksekliğindeki sekiler şeklindedir (Şekil 3.169).

Şekil 3.169. Ortaköy Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Harim giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan, 1.43 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu, iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.170).

Şekil 3.170. Ortaköy Mahallesi Merkez Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, onu mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephededir. Güney ve kuzey cephedeki pencereler cephe ekseninin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır (Şekil 3.169). Harim katındaki pencereler 90 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 69 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minarenin, altıgen kaidesi, spiral gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minareye, kaidenin doğuya bakan yüzünde yer alan 70 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış, çokgen kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur.

Sütunların arasında tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.171)

Şekil 3.171. Ortaköy Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney cephe ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 96 cm genişliği ve 44 cm derinliği vardır. Altı kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.72).

Şekil 3.172. Ortaköy Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısındaki orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. Batı duvara dayandırılan 71 cm genişliğindeki minber, güney duvarda harim içerisine doğru 3.52 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.173).

Şekil 3.173. Ortaköy Mahallesi Merkez Camii Minber

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Çift sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı merdivenle çıkılır. Söz konusu merdiven güney duvarda asılı vaziyettedir (Şekil 3.174).

Şekil 3.174. Ortaköy Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında dairesel formlu tavan göbeği görülür (Şekil 3.175).

Şekil 3.175. Ortaköy Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki hafif dönerli ahşap merdivenle çıkılır. On iki basamaklı merdiven, 81 cm genişliğindedir. Ahşap mahfil, üç yerden dalgalı olarak harim içerisinde doğru çıkıntı yapar. Yanlardaki çıkıntılar, kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.50 m, ortadaki ise 3.65 m girinti yapar. Üzeri düz ahşa tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 60 cm yüksekliğinde çift sıra ahşa korkuluğu vardır. Mahfil

katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar ahşap tavanı taşır.

3.2.12.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrapta ve son cemaat yerini oluşturan sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim, mahfil ve son cemaat yeri tavanında, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve mihrapta yığma taş tekniği, süslemelerinde kalemişi, oyma ve kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.2.12.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, pencerelerin söve ve lentoları duvar yüzeyinden hafif taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca doğu ve güney cephedeki harim katı pencerelerin lentoları üzerinde, kabartma tekniğinde yapılmış birer motif bulunur. Doğu cephe eksenindeki pencerenin lentosu üzerinde ibrik ve bardak motifi, eksenin her iki yanındaki pencerelerin lentosunda dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer çiçek motifi, güney cephedeki pencerelerin lentolarında ise birer rozet motifi bulunur. Harim giriş kapısının üzerinde yer alan kitabenin her iki yanında da birer çarkıfelek motifi görülür.

Minarede ise şerefe altı, "S'' formlu konsollarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğunda belli aralıklarla yerleştirilmiş diyagonal kareler vardır. Söz konusu kareler, oyma tekniğiyle yapılmıştır. Minare şerefelerinin altında ve gövdenin alt ucunda birer bilezik mevcuttur.

Harim içerisindeki süslemeler, doğu, batı ve güney duvarda, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde ve tavanda toplanmıştır. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarında sarı, kırmızı ve siyah çerçeveli madalyonlar bulunmaktadır. Etrafları yeşil renkli yapraklarla çevrelenen madalyonların içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla " حسن رضي

أبو بكر “ ,''Osman Radıyallahu anh/عثمان رضي الله عنه'' ,“Hasan Radıyallahu anh/الله عنه
رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla “جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu'', “besmele tuğrası'' “ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'', yazarken, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla “عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', “ على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve “حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar. Güney duvardaki madalyonların arasına, siyah renk harflerle iki satır olarak; “ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149), بَ"كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَا قٰالَعَزّوَجلّ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazılıdır. Doğu, batı ve güney duvarların tavanla birleştiği noktada, kırmızı çizgilerle oluşturulmuş küçük dikdörtgen panolar görülür. Panoların içerisine, siyah renk harflerle “Esmaü'l Hüsnâ'' yazılmıştır. Panolardan, yeşil renkli yaprak ve siyah renkli tığlar asılmaktadır. Yaprak ve tığlar atlamalı olarak sıralanmıştır.

Mihrap nişi, yarım yuvarlak kesitli iki silmeyle üç yönden çevrilidir. Silmeler, nişin üst noktasına yakın bir yerde, nişe doğru girinti yapar. Silmelerin kenarında, tek sıra halinde uzayan zencirek motifli birer süsleme şeridi görülür. Zencirek motifli süsleme şeridi, silmelerin içe doğru girinti yaptığı kısma kadar içten uzarken, üstte dıştan uzar. Silmelerin içeriye doğru girinti yaptıkları kısımların üzerinde birer çiçek motifi bulunmaktadır. Alttan üçüncü ve dördüncü sıradaki niş kademelerin her iki kenarında yaprak benzeri motifler ve birer ay yıldız motifi, niş yaşmağının üzerinde ise yelpaze motifi bulunur. Ayrıca yaşmağın yüzeyinde küçük bir kabara görülür. Mihrap kaidesinin, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi vardır (Şekil 3.172).

Minberin aynalık, süpürgelik ve köşk kısmında, kabartma tekniğinde yapılmış yeşil renkli geometrik formlar bulunur. Minber korkuluğu, beyaz renkli tek sıra boğumlardan meydana gelir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara, üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Köşk üzerindeki külah ahşap korkulukla çevrilidir. Korkuluğun yan yüzlerinde, içleri hafif boşaltılmış kalp benzeri nişler, ön yüzünde ise kırmızı zemin üzerine beyaz renkle yapılmış bir yıldız ve iki hilal motifi görülür. Minberin tepeliği yarım daire formlu ahşap parçadan oluşur. Yeşil renkli tepeliğin yüzeyinde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli kapı formu vardır. Tepeliğin üzerinde alem motifi, her iki yanında ise beyaz renkli birer minare motifi yer alır.

Minarelerin yanında da kırmızı ve beyaz renkli birer ay yıldız motifi bulunmaktadır. Minberin yüzeyi yeşil, beyaz ve eflatun renklere boyanarak minbere canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.173).

Ahşap vaaz kürsüsünün üst kısmında, beyaz zemin üzerine siyah renkle yapılmış zikzak motifli süsleme şeridi görülür. Söz konusu süsleme şeridi alttan ve üstten eflatun renkli silmeyle sınırlandırılmıştır. Alttaki silmenin altında, eflatun renkli testere ağzı motifi bulunur. Kürsünün çift sıra koruluğu beyaz renkli boğumlardan meydana gelir (Şekil 3.174).

Ahşap mahfilin ön yüzünde herhangi bir süsleme unsuru bulunmayıp, çift sıra korkuluğu ajur tekniğinde yapılmış kalp benzeri motiflerden oluşur. Mahfil yüzeyi, yeşil ve eflatun renklere boyanarak mahfile hareketlilik kazandırılmıştır (Şekil 3.171).

Düz ahşap tavanın ortasında, eflatun renk çerçeveli ve dairesel formlu tavan göbeği vardır. Çerçeve üzerinde, tek sıra halinde uzayan, sarkıt şeklinde "C'' formları bulunur. Çerçeve içten beyaz renkli testere ağzı motifiyle sınırlandırılmıştır. İçerisi pembeye boyalı tavan göbeğinin ortasında beyaz ve pembe renkli çıtalarla oluşturulmuş yıldız motifi görülür. Yıldızın ortasına, yeşil renkli rozet motifi, kollarının arasına ise mavi renkli birer diyagonal kare form yerleştirilmiştir. Tavan göbeği, beyaz renkli çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş kare formlarla çevrilidir. Ahşap tavan, en dıştan sarkıt şeklindeki eflatun renkli yarım daire formlarla çevrilidir. Tavanın her bir köşesinde, içerisinde yeşil renkli yarım yıldız motifi bulunan çeyrek daire form vardır. Söz konusu formlardan güneş ışığı şeklinde dışa doğru genişleyerek uzayan pembe renkli çıtalar bulunmaktadır (Şekil 3.175).

3.2.12.4. Onarımlar

Yapı, harim giriş kapısı üzerindeki alınlığın içerisinde yer alan kitabeye göre, 2009 yılında onarıma tabi tutulmuştur. Söz konusu onarımdaki müdahaleler şöyledir;

1- Cami çatı konstrüksiyonunun bozuk olan kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, yalıtım yapılması ve mevcut orijinal kiremitlerin kullanılarak çatı örtüsünün düzenlenmesi,
2- Cephelerde boşalan derzlerde gerekli tamiratların yapılması,
3- Pencere parmaklıklarının raspa edilerek siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması,

4- Saçaklarda ve tavanda çürümüş tahta kaplamaların yenilenmesi, orijinallerinin boyalarının temizlenmesi,
5- Cami iç beden duvarlarındaki yağlı boyaların raspa edilmesi ve tüm duvarların kireç badana ile boyanması,
6- Ahşap pencere doğramalarının orijinaline göre yenilenmesi
7- Taş mihrabın boyasının raspa edilmesi,
8- Ahşap döşemenin bozuk kısımlarının yenilenmesi,
9- Ahşap kürsü ve minberin onarılması,
10- Mahfil katına çıkan merdivenin orijinali doğrultusunda yenilenmesi,
11- Olukların tamiratının yapılması,
12- Cami çevresinde drenaj yapılması ve oluklardan gelen çatı sularının kanallar yardımıyla cami temellerinden uzaklaştırılması,
13- Elektrik tesisatının yenilenmesi.

3.3. ARSİN

Arsin ilçe sınırları içerisinde, 1461-1960 tarihleri arasında inşa edilmiş olup, bugün ayakta olan, on dokuz cami tespit ettik. Söz konusu camiler Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Cudibey Mahallesi Orta Camii'dir (1958).

Yukarıda bahsettiğimiz yapılardan Karaosmanoğlu Camii esasında ev olarak inşa edilmiş olup, sonradan camiye çevrilmiştir. Camilerden en erken tarihli olanı Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), en geç tarihli olanı ise Cudibey Mahallesi Orta Camii'dir (1958). Yapıların çoğu inşa edildikleri tarihlerden bugüne çeşitli dönemlerde müdahaleler maruz kalmış olmalarına rağmen birçok açıdan özgünlüklerini korumuştur. Ancak Fındıklı Mahallesi Merkez Camii ve Yolaç Mahallesi Camii özgünlüklerini büyük oranda kaybetmiştir. Bu yapılar orijinalinde dört omuz kırma çatı ile örtülü olması gerekirken, bugün kubbe ile örtülüdür. Orijinalinde ahşap olan mahfil kısımları ise betonarme malzeme ile değiştirilmiştir. Camilerde ayrıca minber, vaaz kürsüsü ve süslemeler orijinal değildir. Durum böyle olduğu için yapıları çalışmamıza dahil etmedik. Çalışmamızda ele aldığımız yapılardan Karaosmanoğlu Cami, Gölgelik (Elamanos) Mahallesi Camii ve Özlü (Zimla) Mahallesi Camii ibadete kapalı olup, diğerleri ise açıktır.

3.3.1. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii

Şekil No: 176-182
Çizim No: 28

Cami Trabzon-Arsin İlçesinin Atayurt Lağdas Mahallesinde bulunmaktadır. Yapı üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Yapının kuzeyine sonradan eklenen bölümün, giriş kapısı üzerine Arsin İlçe Müftülüğü tarafından asılan bilgilendirme panosuna göre cami 1691 yılında inşa edilmiştir. Köy

halkı tarafından yaptırılan yapının, mimari bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Yapının batısında ve güneyinde avlu, kuzeyinde lojman bulunurken, doğusu duvara dayalıdır. Araç yolunun yaklaşık 70 m uzağında dik bir yamaç üzerinde, düz bir alan üzerine oturan caminin harim kısmı içten içe 7.0x5.73 m, dış hatları ise 8.50x7.23 m boyutlarındadır. Düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilmiş olan yapı harim ve mahfil katından meydana gelmektedir. Cami içten düz ahşap tavanla, dıştan ise dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Yapıya sonradan ilave edilen minare, kuzeydoğu köşede camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.28).

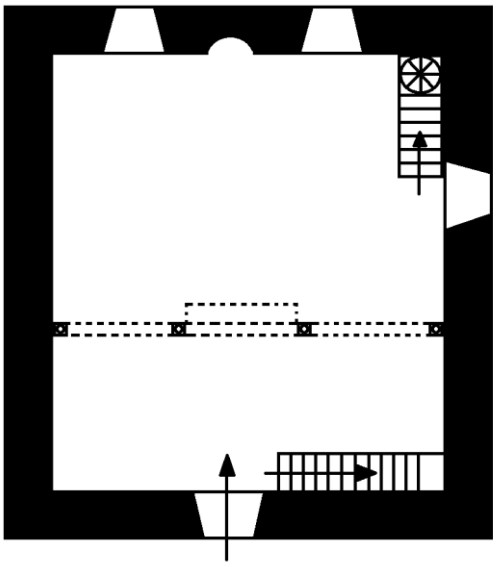

Çizim 3.28. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii Plan

Şekil 3.176. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii Genel Görünüm

Yapı dik bir yamaca konumlandırılmış olduğundan doğu cephesi tamamen yamaca yaslanmıştır. Kuzey cephede ise lojmanı inşa edilmiştir. Lojmanın bir kısmı son cemaat yerine benzer şekilde düzenlenerek camiye eklenmiştir. Söz konusu mekâna, doğu cephenin kuzey köşesine yakın noktada yer alan dikdörtgen formlu kapıdan girilir. Caminin harim girişi kapısı ise kuzey cephe ekseninde yer alıp, 93 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söve ve lentolu olup, iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.177).

Şekil 3.177. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde büyüklü küçüklü beş pencere mevcuttur. Büyük boyutlu pencerelerin ikisi, güney cephe ekseninin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş, diğeri ise batı cephe ekseninin hafif güneyine konumlandırılmıştır. Pencereler mazgal formludur. Güney cephedekilerin geniş kısımları 1.03 m batı cephedekinin ki ise 1.13 m genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve demir korkulukludurlar. Cephe duvarlarındaki diğer iki pencere ise batı cephe ekseninin kuzeyinde altlı üstlü olarak olup, büyük olanı harim katında, küçük olanı ise mahfil katı seviyesindedir. Harim katındaki 46 cm, mahfil katındaki ise 15 cm genişliğe sahiptir. Harim katında yer alan dikdörtgen formlu, taş söveli ve lentolu ve demir korkuluklu pencere, duvar yüzeyi çökertilerek oluşturulan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir. Doğu cephe yamaca dayandırıldığı için herhangi bir mimari unsur mevcut değildir (Şekil 3.176).

Batı cephe ekseninin kuzeyinde cami duvarına bitişik şadırvan görülür. Şadırvanın sağ üst köşesinde kare formlu mermer yazı panosu mevcuttur. Panonun üst kısmına taş yerleştirilmiştir. Taşın altında;

"Mekkeden-Arafat'dan Cebeli Rahmet Tepesi'nden getirilmiş bir taş

Orada Adem'le Havva annemizin duası kabul olmuş

Hacı Mahmut Çakır

1999 Nisan 06 81'' yazar.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 60 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Kuzeybatı köşede yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tel şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzeye bakan yüzündeki dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı ahşap mahfil bulunur. Ayrıca mahfil katına çıkışı sağlayan merdivenin köşesine yerleştirilmiş bir ahşap sütun daha mevcuttur. Sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitlidir (Şekil 3.178).

Şekil 3.178. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, taş malzemeli mihrap nişi yer alır. 77 cm genişliğindeki niş, 36 cm derinliği sahiptir. Dört kademeden oluşan mihrap nişi, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.179)

Şekil 3.179. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber vardır. 69 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 1.96 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı bulunur (Şekil 3.180).

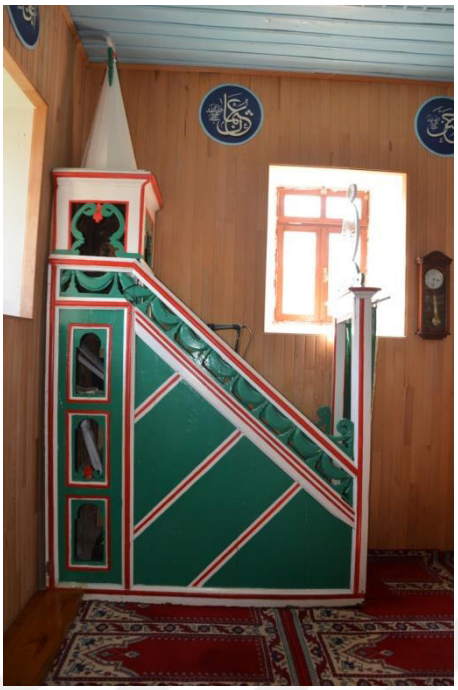

Şekil 3.180. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii Minber

Yarım koni formlu, orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güney duvarın doğu köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Duvarı üzerinde asılı vaziyette duran kürsünün çift sıra korkuluğu vardır (Şekil 3.181).

Şekil 3.181. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortasında, iç içe geçmiş kare ve sekizgen formdan oluşan tavan göbeği görülür (Şekil 3.182).

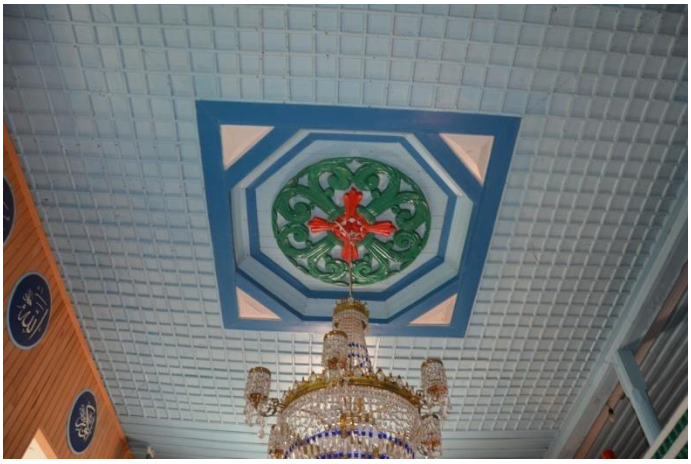

Şekil 3.182. Atayurt Mahallesi Lağdas Camii Tavan

Mahfil katına, harim giriş kapısının hemen batısında yer alan ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Kuzey duvardan harim içerisine doğru 80 cm çıkıntı yapan merdiven on bir basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.84 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 36 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 40 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında, mahfili taşıyan ahşap sütunlarla aynı hizada yerleştirilmiş dört ahşap sütun bulunur. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar ahşap tavanı taşımaktadır.

3.3.1.2. Malzeme-Teknik

Yapının beden duvarlarında, mihrabında kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, saçakta, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, kapı ve pencere kanatlarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minare kaidesinde betonarme malzeme, pencere korkuluklarında demir malzeme, minare gövdesinde sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları lambri malzemeyle kaplanmıştır. Cami cemaatinden Yusuf ÇALIK, harim içerisinde kullanılan ahşap malzemenin ardıç ağacından imal edildiğini söylemektedir.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma, ajur ve çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.3.1.3. Süsleme

Caminin dış cephe duvarları üzerinde herhangi bir süsleme unsuru mevcut değildir. Harim giriş kapısının kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeylerinde oyma tekniği ile yapılmış üçer dikdörtgen pano bulunur. Altta ve üstten yer alan dikey yönlü ve koyu yeşil renkli büyük panoların içerisi yivlidir. Ortadaki yatay yönlü panoların ortasında sarı ve turuncu renkli birer gülbezek motifi görülür. Gülbezekler, üzeri yapraklı ve koyu yeşil renkli kıvrık dal motifiyle çevrilidir. Kanatların yüzeyindeki panoların kenar hatları mavi renk çizgiyle belirginleştirilmiştir. Harim giriş kapısı, üç sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden altta ve üste olanı yarım dairelerden, ortada olanı ise ortada diyagonal kare oluşturacak şekilde birbirine sarılarak uzayan üzerleri yivli kıvrımlardan oluşur. Süsleme şeritleri mavi zemin üzerine koyu yeşil renkle yapılmıştır. Ancak ortadaki diyagonal kareler sarıya boyanmıştır (Şekil 3.177).

Harim doğu, batı ve güney duvarın üst noktalarında yazı madalyonları görülür. Açık mavi çerçeveli madalyonların içerisinde, koyu mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvar ekseninin kuzeyindeki madalyonda ‘‘ حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, güneyindekinde ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ yazarken, güney duvar üzerindekilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ ve ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ yazar. Doğu duvardaki iki panodan güneyde olanında ‘‘ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, kuzeyde olanında ise ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazmaktadır.

Minberin yan aynalık kısmı kırmızı ve beyaz renkli çizgilerle yaklaşık altmış derecelik açılarla dört bölüme ayrılmış. Geçit bölümünde ise yine kırmızı beyaz renklerle oluşturulmuş dikdörtgen panolar bulunur. Söz konusu panolar üst üste sıralanmış olup, içlerinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli bir açıklık vardır. Köşk açıklıklarında birbirine bakan iki ‘‘vav’’ harfi görülür. Ajur tekniğinde yapılmış tek sıra korkuluk perde motifinden oluşmaktadır. Minber giriş açıklığı kırmızı ve beyaz renkli ince çizgilerle üç yönden çevrilidir. Giriş üzerindeki tepelik oldukça süslüdür. Tepeliğin alt kısmında beyaz renkli ve lale formundaki vazodan çıkan çiçek motifi mevcuttur. Sağa ve sola doğru uzayan çiçek sapları ve yaprakları yeşil renklidir. Söz konusu motiflerin üzerinde mavi ve beyaz çerçeveli dairesel form

içerisine yerleştirilmiş güneş benzeri motif vardır. Güneş benzeri motif sarı ve turuncu renklere boyanmıştır. Dairesel form üzerine de hilal motifi yerleştirilmiştir. Minberin her yeri koyu yeşil renk ile boyanmıştır.

Yarım koni formlu vaaz kürsüsü ajur tekniğinde yapılmış çift sıra korkuluğa sahiptir. Alt sıradaki korkuluk çift sıra perde motiflerinden, üstteki ise patlıcana benzer motiflerden oluşmaktadır. Korkuluğun altında testere yivli süsleme şeridi bulunur. Motiflerin hepsi koyu yeşil renge boyanmış olup, mavi renkli yivlerle birbirlerinden ayrılmaktadır. Beyaz renkli kürsü gövdesi mavi renkli silmelerle nihayetlenmektedir.

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan beş sıra süsleme şeridi görülür. Söz konusu süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, yeşil ve mavi renkli saç örgü motifinden, stilize kıvrık dal motifinden, yeşil ve mavi renkli saç örgü motifinden ve iki sırada yivli süsleme motifinden oluşmaktadır. Kıvrık dal motifi üzerine yeşil yapraklar ve sarı kırmızı, renkli çiçekler yerleştirilmiştir. Yivli süsleme şeritlerindeki motifler yeşil, sarı ve kırmızı renklerle atlamalı olarak boyanmıştır. Mahfilin köşkünün ön yüzünde paralel olarak uzayan yedi sıra süsleme kuşağı vardır. Buradaki süsleme kuşakları ise yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, uçları aşağıya doğru bakan sarkıt şeklindeki yeşil renkli koçboynuzlarından, atlamalı olarak aşağıya ve yukarıya doğru bakan yeşil renkli koçboynuzu motiflerinden, yeşil ve mavi renkli saç örgü motifinden, atlamalı olarak yeşil, sarı ve sarı, kırmızı renklere boyanmış farklı çiçek motiflerinden, yeşil ve mavi renkli saç örgü motifinden, beyaz renkli yivlerden ve son olarak yeşil ve sarı renklere atlamalı olarak boyanmış yivlerden meydana gelmektedir. Mahfilin tek, mahfil köşkünün ise çit sıra korkuluğu bulunur. Tek sıra mahfil korkuluğu boğumlardan, köşk korkuluğunun altı sırası boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilmiş yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Mahfili taşıyan ahşap sütunların kare kesitli başlıkları, üst üste yerleştirilmiş sonsuzluk işaretine benzer desenlerle bezenmiştir (Şekil 3.178).

Tavan göbeğinin en dışında mavi renge boyanmış kare form vardır. Kare form, köşelerinde birer üçgen kalacak şekilde çökertilerek içte sekizgen form elde edilmiştir. Elde edilen sekizgenin kenar hatları mavi çizgiyle belirginleştirilmiş olup, içerisinde mavi ve yeşil renkli stilize edilmiş bitkisel süslemeler mevcuttur. Üz ahşap

tavanın yüzeyine yatay ve dikey yönlü ince çıtalar çakılarak eşit büyüklükte kare formlar oluşturulmuştur. Söz konusu kare formların içerisi sadedir. Tavan yüzeyi tamamen açık mavi renge boyanarak, tavana canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.182).

3.3.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Cami cemaatinden Yusuf Çalık, harim içerisinde bulunan süslemelerin orijinalinde boyalı olmadığını, yaklaşık yirmi beş sene önce köylü tarafından boyandığını, yine bu tarihlerde caminin dışının sıvandığını belirtmiştir. Yaptığımız incelemelerde harim duvarlarının yakın zamanda, tamamıyla lambiri malzeme ile kaplandığını gördük.

3.3.2. Yeşilce Mahallesi Konak Camii

Şekil No: 183-188

Çizim No: 29

Vakıflar Bölge Müdürlüğünce tescil edilen cami, Trabzon-Arsin ilçesinin Yeşilce Mahallesinde bulunmaktadır. Yapının inşa kitabesi mihrap kaidesi üzerindedir. Dikdörtgen formlu ve altı satırlık kitabede;

1- يا الله-حولهال‌لاكولباكي-يا مُحَمَّد

2- لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدٌ رَسُو لُ اُللهْ

3- الهي لوتفى فازليندان كرم بابين كوشاد يله…

4- موهيبى مسجيت اولان‌لارى ايكى جيهاندا ثاديل

5- كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ

6- صنه ١٢٣٨ ما شاء الله

1- Ya Allah - Hüve'l-hallâkûl-bâkî - Ya Muhammed

2- La İlahe İllallah Muhammeden Resulullah

3- İlâhî lutf-ı fazlından kerem bâbın küşâd eyle …

4- Muhib-i mescit olanları iki cihanda şad eyle

5- Küllema dehale aleyha zekeriyyel mihrab

6- Sene 1238-Maşaallah'' yazar.

Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H.1238/1822 yılında inşa edilmiştir. Ayrıca harim giriş kapısının doğusunda, dikdörtgen formlu mermer kitabe görülür. Söz konusu kitabede caminin 1906 yılında yapıldığı yazmaktadır. Yapıya sonradan

eklenen kitabedeki 1906 tarihi muhtemelen yanlıştır. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami, bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu, doğusunda mahalle yolu, güneyinde ve batısında ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 12.51x10.31 m, dış hatları ise 14.07x11.87 m boyutlarındadır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiş yapı, harim, mahfil katından meydana gelir. Caminin kuzeybatı köşesine yakın bir noktada bulunan minare, yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.29).

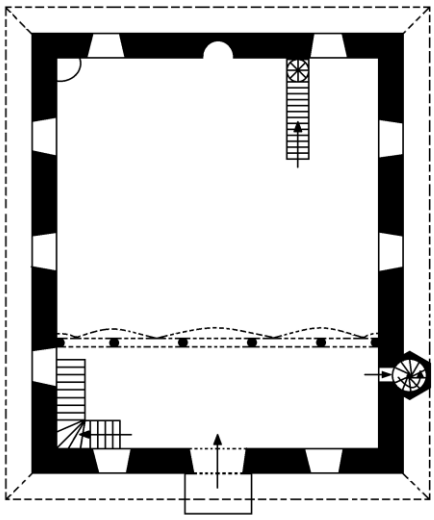

Çizim 3.29. Yeşilce Mahallesi Konak Camii Plan

Şekil 3.183. Yeşilce Mahallesi Konak Camii Genel Görünüm

Harim giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.52 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı üzerinde, cephe duvarı üzerine yerleştirilen iki demir ayak üzerine oturan, demir malzemeli sundurma vardır.

Caminin cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katında bulunan pencerelerin ikişer tanesi kuzey, güney ve batı cephede, diğer üçü ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi kuzey, güney ve batı cephede, diğer üçü ise doğu cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 93 cm, mahfil katındakiler ise 78 cm genişliğindedir (Şekil 3.183).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Batı cephenin, kuzey köşesine yakın bir noktada yer alan minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, harimin batı duvarı üzerindeki kapıdan sağlanır. Dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı, 48 cm genişliğindedir.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış, dördü ise serbest olarak konumlandırılmış altı ahşap sütunun taşıdığı ahşap mahfil vardır. Duvara dayandırılan sütunlar kare, diğerleri ise dairesel kesitlidir (Şekil 3.184).

Şekil 3.184. Yeşilce Mahallesi Konak Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 99 cm genişliği ve 45 cm derinliği bulunur. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.185).

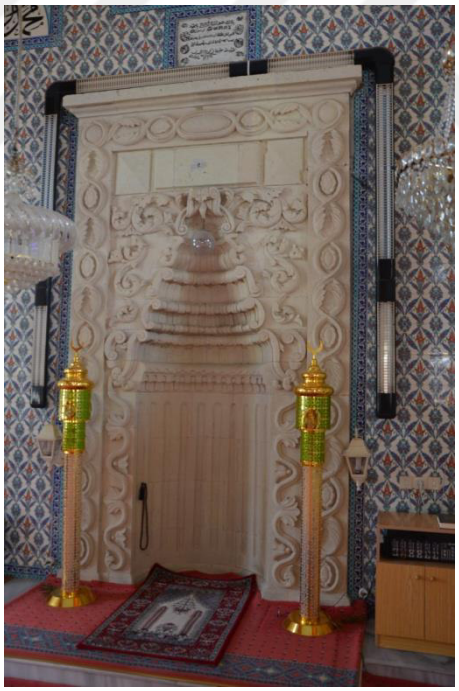

Şekil 3.185. Yeşilce Mahallesi Konak Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 70 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.19 m çıkıntı yapar. On üç basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı bulunur (Şekil 3.186).

Şekil 3.186. Yeşilce Mahallesi Konak Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenle çıkılır.

Harimin üzeri bağdadi kubbeyle, kubbe dışında kalan kısımlar ise düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.187).

Şekil 3.187. Yeşilce Mahallesi Konak Camii Tavan

Mahfile, harimin kuzeydoğu köşesindeki yer alan "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 94 cm genişliğindeki merdiven on altı basamaklıdır. Ahşap mahfil üç yerden, dalgalı olarak harim içerisine çıkıntı yapmaktadır. Harime doğru

4.50 m çıkıntı yapan mahfilin 47 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan serbest sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun bulunur. Dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.3.2.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrabında, kapı ve pencere sövelerinde ve minaresinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, kapı kanatlarında, mahfil merdiveninde, sütunlarda, düz tavanda ve saçakta ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, pencere kanatlarında plastik malzeme, çatı örtüsünde ise saç malzeme kullanılmıştır.

Caminin beden duvarlarında ve minaresinde yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.3.2.3. Süsleme

Yapının dış cephesi süsleme unsurları açısından oldukça sadedir. Pencerelerin söve ve kemerleri cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkın vaziyette yapılıp, cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca pencerelerin yukarıya doğru kademeli olarak genişleyen saçakları vardır. Cephe duvarları saçak silmeleriyle nihayetlenmiştir.

Kapı sövelerinin üst kısımlarında kare kesitli başlıklar oluşturulmuş ve yuvarlak kemer bu başlıklar üzerine oturtulmuştur. Sövelerin yanlarında, kare kesitli gövdeye ve başlığa sahip birer sütünce vardır. Sütünce yüzeylerinde, kabartma tekniğiyle yapılmış birer dikdörtgen form bulunur. Dikdörtgen formların uçları yuvarlak kemerlidir. Sütüncelerin üzerine daha kısa boyutlu birer kare sütünce daha yerleştirilerek üstten kademeli silmelerle birbirine bağlanmışlardır. Böylelikle giriş kapısı dikdörtgen formlu kaide içerisine alınmıştır. Harim giriş kapısının kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek kare ve dikdörtgen panolar elde edilmiştir. Üst üste konumlandırılan panolardan ortadakiler kare, alt ve üsttekiler ise dikdörtgendir. Dikey yönlü panoların kenarları silmelerle belirginleştirilip, içleri kahverengine boyanmıştır. Pano içlerinde oyma tekniğinde yapılmış birbirinden farklı süslemeler görülür. Üstteki dikdörtgen panoların içerisinde, ortada elips benzeri boşluk oluşacak şekilde altlı üstlü yerleştirilmiş bitkisel süslemeler vardır. Bitkisel süslemelerin dallar belli noktalarda hilale benzer kıvrımlar yapmaktadır. Söz konusu hilal benzeri kıvrımların içerisine birer yıldız motifi yerleştirilmiştir. Alttaki panoların ortasında birer baklava formu bulunur. Her

bir köşesine hilal motifi yerleştirilen formların sağ ve sol üst köşelerinde bitkisel motifler mevcuttur. Ortadaki kare formlu panoların ortasında birer elips oluşturulmuş ve oluşturulan elipssin etrafı bitkisel motiflerle çevrilidir. Süslemelerdeki bazı kıvrık dallar burada da hilal şeklinde kıvrım yapaktadır. Hilal formlu kıvrımların içerisinde birer yıldız motifi görülür. Söz konusu kapı kanatları, Çiçekli Mahallesi Merkez Camii'nin kapı kanatları ile birebir aynı olup, ikisinin de aynı usta tarafından yapıldığı muhtemeldir. Kapının yuvarlak kemeri, merkezden dışarıya doğru genişleyerek açılan güneş ışınlar şeklinde doldurulmuş ve her iki demirin arasına da birer koçboynuzu motifi yerleştirilmiştir. Kemerin kilit taşı üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış çiçek motifi yer alır.

Minare gövdesinin alt ve üst uçlarında birer bilezik görülür. Alttaki bilezik yarım daire formlu, üstteki ise burguludur. Şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen altı sıra süsleme şeridiyle doldurulmuştur. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; tek sırra halinde uzayan sarkıt şeklindeki üçgenimsi formlardan, üzerinde delikler ve yuvarlak kabaralar olan kalın silmeden, yarım silindir formundaki yivlerden, burgulu silmeden, sarkıt şeklindeki dilimli ve üçgenimsi formlardan ve tek sıra halinde uzayan kare kesitli sarkıtlardan meydana gelir. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her panonun içerisine birer bakla formu yerleştirilmiştir (Şekil 3.188).

Şekil 3.188. Yeşilce Mahallesi Konak Camii Minare

Harim doğu ve batı duvar üzerinde yer alan, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına yazı madalyonları yerleştirilmiştir. Sarı ve turuncu çerçeveli madalyonlar içerisinde yeşil zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar

vardır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla “ حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, “عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, “ عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, “الله جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazarken, doğu duvardakilerde, güneyden kuzeye doğru sırasıyla “محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, “أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, “علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve “حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Harim güney duvarı tamamıyla niteliksiz çini malzeme ile kaplanmıştır.

Mihrap oldukça süslü olup, barok karakterli süsleme motiflerine sahiptir. Mihrap nişi saç örgü motifli süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Saç örgü motifinin içte oluşturduğu boşluklara atlamalı olarak yaprak ve çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Mihrap nişinin kenar hatları, üzerinde yaprak ve çiçek olan “S’’ formlu kıvrık dal motifiyle, kavsaranın kenar hatları ise “S’’ ve “C’’ formlarıyla belirginleştirilmiştir. Niş yüzeyi aşağıdan yukarıya doğru uzayan yivlerle, kavsara ise uçları volütlü “S’’ ve “C’’ formlarıyla tezyin edilmiştir. Niş yaşmağında dış taşkın vaziyette yaprak motifi vardır. Yaprak motifinin alt yüzünde halka oluşturulmuş ve oluşturulan halkaya cami küre asılmıştır. Söz konusu yaprak motifinin her iki yanında çıkan birer kıvrık dal, niş kavsarasının yanlarından aşağı doğru uzamaktadır. Kıvrık dalların üzerinde yaprak ve çiçek motifleri mevcuttur. Nişin hemen üzerinde kaide yüzeyi çökertilerek elde edilmiş dikdörtgen formlu bir pano bulunur. Panonun içerisi sadedir. Mihrap kaidesi üzerinde, dikdörtgen formlu ve taş malzemeli inşa kitabesi yer alır. Söz konusu kitabedeki yazı satırlarının her iki ucuna birer rozet yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu kitabe, yıldız motifleriyle çevrilidir (Şekil 3.185).

Ahşap minberin her iki yüzü de aynı süslemeye sahiptir. Minberin üçgen formlu yan aynalıkları çökertilerek iç içe geçmiş iki üçgen oluşturulmuştur. İçteki üçgenin ortasında kahve renkli kıvrık dal motifleri bulunmaktadır. Üçgenlerin arasındaki yüzey belli aralıklarla yerleştirilmiş kahverengi çiçek motifleriyle bezenmiştir. Minber korkuluğu dört yönden silmelerle çevrelenmiş olup, yüzeyinde tek sıra halinde uzayan kahve renkli çiçek motifleri mevcuttur. Korkuluk ile girişin birleştiği yerlere üçgen formlu ahşap parçalar yerleştirilmiştir. Ahşap parçaların yüzeyinde yelpaze motifi ve iç içe geçmiş koçboynuzu motifleri vardır. Süpürgelikte yan yana yerleştirilmiş dilimli ve sivri kemerli beş açıklık vardır. Ancak açıklıklardan kuzey yöndeki ikisi kapatılmıştır. Dilimli ve sivri kemerli geçit

bölümünün hemen üzerinde ve köşk korkuluğunda dikdörtgen formlu birer pano görülür. Panoların içerisine kahve renkli birer yıldız motifi yerleştirilmiştir. Köşk üzerindeki külahın her iki yanında ve önünde üçgen formlu birer ahşap parça yer alır. Söz konusu üçgen parçalarda da kahve renkli birer yıldız mevcuttur. Girişin yan ve ön yüzlerinde belli aralıklarla tek sıra halinde uzayan uçları "V'' formlu ince uzun dikdörtgenler vardır. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalığın içerisi sade olup, her iki yanında kahve renkli birer yıldız motifi görülür. Minber tepeliği dalgalı şekilde nihayetlendirilmiştir. Tepeliğin ortasında stilize edilmiş çiçek motifi vardır. Çiçek motifinin altında stilize kıvrık dal ve boynuz motifli süslemeler bulunur (Şekil 3.186).

Yapının orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü üzerin herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kürsü gövdesinin ve korkuluğunun yüzeyi çökertilerek dikey yönlü dikdörtgen formlar elde edilmiştir.

Tavan ortasındaki bağdadi kubbe, yüzeyin çökertilmesiyle oluşturulan kare form içerisindedir. Bağdadi kubbenin yüzeyi sadedir. Kubbeyi çevreleyen kare formun köşelerinde bitkisel motifli süslemeler görülmektedir. Kubbe dışındaki düz ahşap tavanın köşelerine yakın noktalarda ve dört yöndeki eksen üzerinde bitkisel motiflerin meydana getirdiği çiçek motifleri vardır.

3.3.2.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz gözlemlerde muhtelif zamanlarda yapılmış müdahalelerin gördük. Güney duvar yakın zamanda niteliksiz çini malzeme ile kaplanmıştır. Orijinalinde ahşap olan pencere kanatları, plastik malzeme ile değiştirilmiştir. Tavan örtüsünde kullanılan ahşap malzemenin yakın bir zamanda değiştirildiği açıkça belli olmaktadır. Muhtemelen alaturka kiremit olan çatı örtüsü, saç malzeme ile değiştirilmiştir. Yine mahfilin ve sütunların muhtemelen betonarme malzemeyle yenilendiğini düşünüyoruz. Mahfil ve sütunlardaki ahşap malzemenin, tavan kaplamasıyla aynı olması, bizi söz konusu unsurların sonradan kaplandıkları düşüncesine sevk etmektedir.

3.3.3. Yolüstü Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 189-193

Çizim No: 30

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Yolüstü mahallesinde bulunmaktadır. Harim giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre cami 1864 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından inşa ettirilmiş ettirilen caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş malzemeli zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının batısında mahalle yolu, doğusunda, güneyinde ve kuzeyinde ise hazire yer alır. Caminin harim kısmı içten içe 9.0x8.08 m, dış hatları ise kuzey cephesine sonradan eklenen iki katlı son cemaat yeri ile birlikte 14.26x9.65 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan elenen minare, son cemaat yeri içerisinde güneydoğu köşede konumlandırılmıştır (Çizim 3.30).

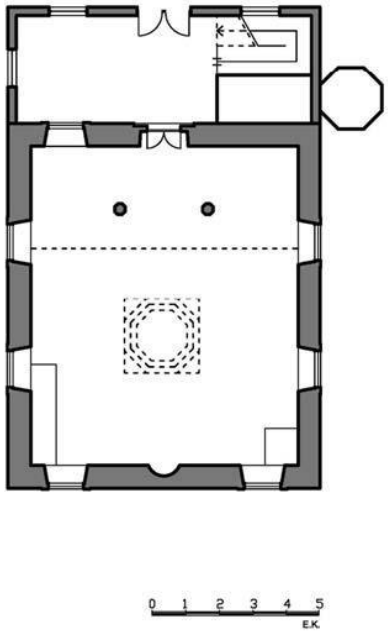

Çizim 3.30. Yolüstü Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Yapıya sonradan eklenen son cemaat yeri üç yönden kapalıdır. Söz konusu bölüme giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.38 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, mermer söveli-lentolu ve iki demir kanatlı kapıdan sağlanır. İki katlı son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde üçü alt katta, dördü ise üst katta olmak üzere yedi pencere vardır. Alt kattaki pencerelerden ikisi giriş kapısının her iki yanında, biri ise batı cephede yer alırken, üst kattakilerin üçü kuzey cephede, biri ise batı cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli mermer söveli ve plastik doğramalıdır. Alt kattaki pencereler 97 cm, üst kattakiler ise 74 cm genişliğe sahiptir. Son cemaat yerinin ikinci katına alt katın doğusunda bulunan betonarme malzemeli ve "U'' formlu merdivenden çıkılır. 70 cm genişliğindeki merdiven on altı basamaklıdır. Merdiven basamakları mermer kapıdır (Şekil 3.189).

Şekil 3.189. Yolüstü Mahallesi Camii Genel Görünüm

Son cemaat yeri içerisinden ulaşılan harim giriş kapısı, kuzey duvar ekseninde yer alır. Dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapı 1.25 m genişliğindedir (Şekil 3.190).

Şekil 3.190. Yolüstü Mahallesi Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on üç pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu, batı ve güney cephede, biri ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve kuzey cephededir. 1.12 m genişliğe sahip harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 74 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencereler dıştaki formlarını koruyarak harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatıyla örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Son cemaat yeri içerisinde, güneydoğu köşeye yerleştirilen minare, kare kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş harim kuzey duvarının doğu köşense yakın bir noktada yer alan dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Son cemaat yeri içerisindeki minare çatı örtüsünü delerek yükselmektedir.

Harimin kuzeyinde, çokgen kesitli, serbest iki beton sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunlarla harim duvarları arası, yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.191).

Şekil 3.191. Yolüstü Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 99 cm genişliği, 50 cm derinliği bulunur. Mihrap nişi sivri kemerlidir. Gerek mihrap kaidesi, gerekse nişi niteliksiz seramik malzemeyle kaplanmıştır (Şekil 3.192).

Şekil 3.192. Yolüstü Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.20 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli basık kemerli giriş açıklığı vardır.

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğa sahip minbere, batı yönündeki beş basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.193).

Şekil 3.193. Yolüstü Mahallesi Camii Tavan

Mahfile, son cemaat yerinin ikinci katındaki kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapı pencereden dönüştürülmüştür. Betonarme malzemeli mahfil kuzey duvardan harim içeresine doğru 3.30 m çıkıntı yapmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, yaklaşık 70 cm yüksekliğinde demir korkuluğu vardır. Mahfilin ortasında, serbest olarak konumlandırılmış iki ahşap sütun görülür. Çokgen kesitli sütunlar, ahşap tavanı taşımaktadır.

3.3.3.2. Malzeme- Teknik

Harimin ve son cemaat yerinin cephe duvarlarında, harim pencerelerinin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, saçak da, kapı kanatlarında ve mahfil katındaki sütunlarda ahşap malzeme, minarede, mahfilde ve harim katı sütunlarında betonarme malzeme, pencere kanatlarında plastik malzeme, mihrap kaplamasında seramik malzeme, pencere korkuluklarında ve saçak akarlarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise saç malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise kalemişi, oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.3.3.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeylerinden hafif dışa taşırılarak, cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Minare tamamen cam mozaik malzeme ile kaplanmıştır.

Caminin oldukça süslü harim giriş kapısı bulunmaktadır. Kapı üç yönden kahve renkli asma dallarıyla çevrilidir. Mor renkli üzüm salkımlarıyla nihayetlenen asma dalları üzerinde yeşil yapraklar görülür. Kapı kemerinin her iki yanında çıkan kahve renkli birer üzüm asması kemer köşeliklerini doldurarak ortada birleşmektedir. Asma dalları yeşil renkli yapraklarla veya mor renkli üzüm salkımlarıyla nihayetlenir. Asma dallarının birleştiği yerde, dikdörtgen forma benzeyen yeşil çerçeveli kitabe vardır. Dört yönden halat motifiyle çevrelenen kitabe içerisinde siyah renk harflerle, iki satır olarak ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ ve ‘‘١٨٦٤’’ yazar. Kapı açıklığı ve kemer köşeliklerindeki motifler üç yönden yeşil, mavi ve bordo renkli üç şeritle çevrilidir (Şekil 3. 190).

Mihrap seramik malzeme ile kaplanmış olup, üzerinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur.

Oldukça sade ahşap minberin üçgen formlu yan aynalığı çökertilerek üçgen form elde edilmiştir. Minber süpürgeliğinin yüzeyi de çökertilerek dikey yönlü dört dikdörtgen pano oluşturulmuştur. Oluşturulan panoların içerisinde birer açıklık vardır. Giriş açıklığı üzerindeki dikdörtgen formlu aynalıkta, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle *‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’* yazar. Minber tepeliğinde, külah çevresinde ve köşk açıklıklarında tek sıra halinde uzayan küçük palmetler vardır.

Ahşap tavanın ortasında kare alan oluşturulmuştur. Söz konusu kare alanın içerisi köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş üç sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgenlerin kenarları sarkıt şeklindeki ok ucu motifleriyle belirginleştirilmiştir. Ayrıca sekizgenlerin her bir parçası sarı ve yeşil renge atlamalı olarak boyanarak tavan göbeğine hareketlilik kazandırılmıştır. En içteki sekizgenin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel görülür. Dairesel formlardan

dışa doğru açılan yaprak benzeri motifler mevcuttur. İçteki dairesel form yeşil, dıştaki ise sarı renklidir (Şekil 3.193).

Harim duvarları üzerinde, günümüze yakın bir dönemde yapılmış yazı ve bitkisel motifli kalemişi süslemelerde bulunmaktadır. Beyaz zemin üzerine yapılan süslemelerde ağırlıklı olarak mavi, beyaz, bordo, siyah vb. renkler kullanılmıştır. Harim giriş kapısıyla, harim katındaki pencereler üç yönden, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden tek sıra halinde uzayan süsleme şeridiyle çevrilidir. Harim katındaki pencereleri ve giriş kapısını çevreleyen süsleme şeridi mavi zemin üzerine, beyaz ve turuncu renkle yapılan yaprak benzeri motiflerden, mahfil katı seviyesindeki pencereleri çevreleyen süsleme şeritleri ise yine mavi zemin üzerine yapılan sapları beyaz, yaprakları beyaz ve yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve beyaz renkli bitkisel motiflerden meydana gelir. Harim katındaki pencereler arasında gir renk çizgiyle oluşturulmuş üçer dilimli kaç kemer formu vardır. Dilimli kaş kemerlerin içerisi mavi zemin üzerine yapılan bitkisel motiflerle bezelidir. Kemerlerinden ortada olanları yanlardakilere göre bira daha büyüktür. Alt ve üst sıradaki pencereler arasına şemseler yerleştirilmiştir. Gri ve beyaz çizgiyle oluşturulan şemselerin içerisi bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Söz konusu bitkisel motiflerin sapları beyaz, yaprakları yeşil, çiçekleri ise beyaz e sarı renklidir. Bitkisel motiflerin içte oluşturduğu boşluklar mavi renkle doldurulmuştur. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan, mahfi katı seviyesindeki pencerelerin arasında yazı madalyonları yerleştirilmiştir. Madalyonlar, yarım daire formunda dışa doğru açılan mavi ve gri renkli perde motifleriyle çevrilidir. Perdelerin arasında bordo renkli püsküller görülür. Madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki madalyonlarda, kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Mihrap kaidesi üzerinde de dikdörtgen formlu yazı panosu bulunmaktadır. Buradaki panoda siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın

adıyla'' yazılıdır. Harim duvarlarıyla ahşap tavanın birleştiği noktada gri çizgiyle oluşturulan sivri kemer formları görülür. Tek sıra halinde uzayan ve uçları aşağı doğru bakan sivri kemer formların içerisinde kırmızı renkli çiçek benzeri birer motifi bulunur. Mahfilin alt yüzünde ve son cemaat yeri duvarlarda da harim duvarlarındakine benzer kalemişi süslemeler görülür.

3.3.3.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz gözlemlerde caminin muhtelif zamanlarda müdahalelere maruz kaldığını gözlemledik. Yapının kuzey cephesine son cemaat yeri ekleyip mahfile çıkışı sağlayan merdiven buraya alınmıştır. Mahfil katına girişi sağlayan kapı orijinalinde pencere görevi görmekteydi. Minber tamamıyla seramik malzeme ile kaplanmıştır. Minber ve vaaz kürsüsü orijinal değildir. Betonarme olan mahfil orijinalinde muhtemelen ahşap malzemeliydi. Ahşa tavanda yalnızca tavan göbeği orijinal olup, diğer yüzler yenilenmiştir. Orijinalinde alaturka kiremit olan örtü sistemi sac malzemeyle değiştirilmiştir.

3.3.4. Güneyce Mahallesi Büyük Camii

Şekil No: 194-199

Çizim No: 31

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Güneyce mahallesinde bulunmaktadır. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının batısında yer alan dikdörtgen formlu, mermer kitabeye göre cami H.١٣٠٠ -1300 (M.1882-83) yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından inşa ettirilen caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m aşağısında bulunan cami düzgün zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının doğusunda, batısında ve güneyinde avlu bulunurken, kuzeyinde komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 10.40x11.26 m, dış hatları ise kuzeyindeki son cemaat yeri ile birlikte 11.73x12.92 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiş olan yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi bulunmamaktadır (Çizim 3.31).

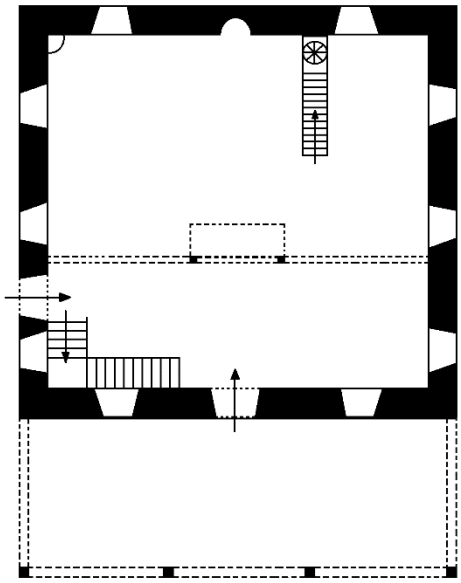

Çizim 3.31. Güneyce Mahallesi Büyük Camii Plan

Kuzey cephede, kare kesitli ve betonarme malzemeli serbest dört sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Doğu ve batı yönden açık son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Son cemaat yerini oluşturan sütunlar yarı yükseklikte kolonla birbirine bağlanmıştır. Ayrıca sütunlardan harim kuzey duvarına atılmış birer kolon daha görülmektedir.

Yapı biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise doğu cephe ekseninin kuzeyinde olmak üzere iki giriş kapısı vardır. Kuzey cephe ekseninde bulunan ana giriş kapısı 1.13 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Doğuda yer alan kapı ise 96 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.194).

Şekil 3.194. Güneyce Mahallesi Büyük Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, on biri mahfil katı seviyesinde olmak üzere, yirmi bir pencere mevcuttur. Harim katında bulunan pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise güney ve kuzey cephededir. Güney ve kuzey cephede yer alan pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerden üçer tanesi doğu, batı ve kuzey cephedeyken, ikisi güney cephededir. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1.10 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 63 cm genişliğe sahiptir. Pencereler, duvar yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu alanlar içerisine yerleştirilmiştir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda formlarını korumaktadır.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Harimin kuzeyinde serbest iki ahşap sütunun taşıdığı ahşap mahfil bulunur. Sütunlar aştan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitlidir. Batı yöndeki sütun ile harim kuzey ve batı duvarı arasına, tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklar yerleştirilerek müezzin mahfili oluşturulmuştur (Şekil 3.195).

Şekil 3.195. Güneyce Mahallesi Büyük Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişinin 91 cm genişliği, 70 cm derinliği bulunur. Altı kademeden oluşan nişi, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı düz bir hatla sonlanmaktadır. Mihrap yaklaşık on sene önce mermer plakalarla kaplanmıştır (Şekil 3.196).

Şekil 3.196. Güneyce Mahallesi Büyük Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında yer alan orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.50 m çıkıntı yapar. On basamaklı olan minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.197).

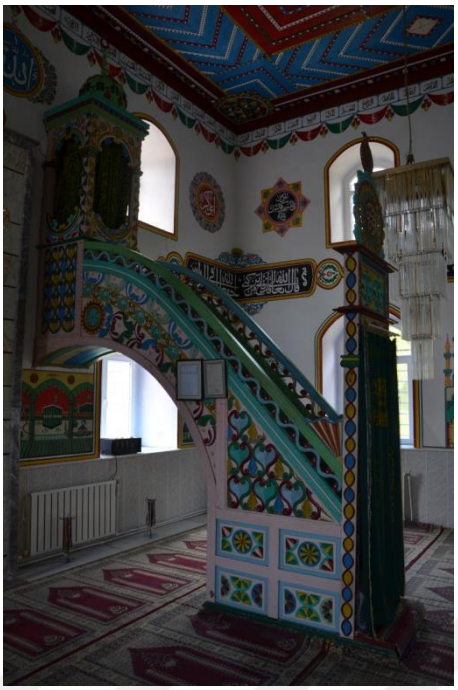

Şekil 3.197. Güneyce Mahallesi Büyük Camii Minber

Çeyrek koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Çift sıra korkuluğa sahip kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdiven ile çıkılır (Şekil 3.198).

Şekil 3.198. Güneyce Mahallesi Büyük Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavan ortasında, çıtakari tekniğinde yapılmış tavan göbeği görülür. Söz konusu tavan göbeği iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelir (Şekil 3.199).

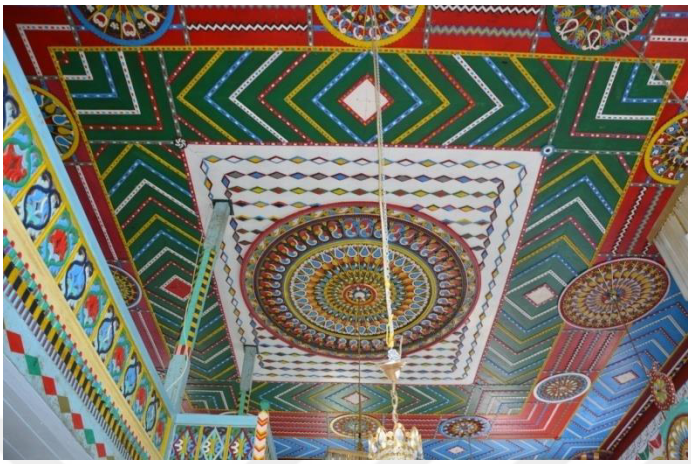

Şekil 3.199. Güneyce Mahallesi Büyük Camii Tavan

Mahfile, kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden ile çıkılır. 97 cm genişliğindeki merdiven on yedi basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.63 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 95 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 40 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu bulunmaktadır. Mahfil katında mahfili taşıyan ahşap sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki ahşap sütun bulunur. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar ahşa tavanı taşımaktadır.

3.3.4.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrabında, kapı ve pencere sövelerinde düzgün kesme taş malzeme, minberinde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfil merdiveninde, harim ve son cemaat yeri tavanında, giriş kapılarının kanatlarında, saçakta, harim ve mahfil katındaki sütunlarda ahşap malzeme, pencere kanatlarında plastik doğrama, mihrap kaplamasında mermer malzeme, son cemaat yeri sütün ve kolanlarında betonarme malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek harim duvarları, gerekse dış cephe duvarları sıvanı boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde kalemişi tekniği, ahşap süslemelerinde ise oyma, kabartma, çıtakari ve ajur tekniği kullanılmıştır.

3.3.4.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sadedir. Cephe duvarlarındaki pencerelerin kemer kilit taşları üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış bordo renkli birer baklava formu bulunur. Doğu cephede yer alan giriş kapısının kemer kilit taşı üzerinde, yıldız motifi ve yıldız motifinin her iki yanında birer hilal motifi vardır. Söz konusu motiflerin üstünde de yelpaze benzeri üç motif yer alır. Yine kilit taşı üzerinde bordo renkli rakamlarla 1961 yazmaktadır. Söz konusu tarih muhtemelen onarım tarihidir. Kapı kanadının yüzeyi çökertilerek farklı büyüklükteki dikey yönlü on bir dikdörtgen pano elde edilmiştir. Orta sıradaki panoların içerisinde birer çiçek motifi ve bu çiçek motiflerinden aşağı ve yukarı doğru uzayan yaprak motifleri görülmektedir. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısının kemer kilit taşı üzerinde, her iki yanına bordo renkli hilal motifi yerleştirilmiş bir yıldız vardır. Motiflerin altında tarih yer alır. Ancak ahşap kapı çerçevesi tarihin üzerine kapattığı için okunamamaktadır. Burada da muhtemelen doğu cephedeki kapıda olduğu gibi 1961 tarihi yazmaktadır. Kapı kanatları, doğu cephedeki kapı kanadıyla aynı süsleme programına sahiptir.

Yapının harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslüdür. Harim içerisindeki süslemeler, harim duvarları üzerinde, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde ve tavanda görülmektedir.

Harim doğu, batı ve güney duvar üzerindeki kalemişi süslemeler birbirinin benzeri şekildedir.

Duvarlardaki pencereler sarı, kırmızı ve siyah renkli ince çizgilerle çevrilidir. Harim doğu ve batı duvar eksenlerindeki pencerelerin güneyinde birer cami silueti vardır. Aynı şekilde güney duvarın doğu ve batı köşelerinde ve mihrap kaidesinin solunda da birer cami silueti yer alırken mihrabın hemen sağında Kâbe silueti bulunur. Doğu, batı ve kuzey duvardaki harim pencerelerinin kenarlarında vazodan çıkan çiçek motifleri mevcuttur. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının her iki yanına, sapları mavi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve sarı renkli birer bitkisel motif yerleştirilmiştir. Güneydoğu köşede yer alan vaaz kürsüsünün hemen üzerinde sarı ve kırmızı renkli vazodan çıkan çiçek motifi görülür. Çiçek motifin sap

ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmız ve siyah renklidir. Vazodan çıkan çiçek motifinin her iki yanında gövdesi kırmızı ve siyah kulpları ise sarı renkli birer vazo motifi yer alır. Vazolardan aşağı doğru sarkan yeşil renkli yapraklar vardır. Söz konusu vazoların hemen üzerine sarı, kırmızı ve mavi renkli birer ibrik motifi yerleştirilmiştir. Sağ yöndeki ibriğin sağ üst köşesinde siyah renkli zincirle duvara asılmış, yeşil renkli kuran kabı deseni bulunur. Doğu, batı ve güney duvardaki harim katındaki pencerelerle, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasına yerleştirilmiş dikdörtgen formlu yazı panoları vardır. Panoların oluşturan sarı, siyah ve kırmızı renkli çizgiler uçlarda zincir halkaları meydana getirerek uzamaktadır. Yazı panolarının altında ve üstünde sapları yeşil çiçekleri sarı ve kırmızı renkli birer çiçek buketi bulunur. Çiçek buketlerinin her iki yanından sağa ve sola doğru uzayan sapları mavi yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve siyah renkli bitkisel motifler görülmektedir. Ayrıca pano uçlarındaki zincir halkalarının içerisine de yeşil yapraklı kırmızı ve siyah çiçekli bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Söz konusu panoların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı yöndeki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, ‘‘مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ/Kim peygambere itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur (Nisâ 80)’’, ‘‘ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰىۙ /Arınan ve Rabbinin adını anıp (A’lâ 14)’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘حفظك الله فى الدّارينِ /Allah seni iki cihanda dünya ve ahirette muhafaza eylesin’’, ‘‘gâlellahü Teâlâ ve emmes - sâilefelâ tenher’’, ‘‘فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ/O mihrapta namaz kılarken, melekler ona seslendi: "Allah, sana Yahya'yı müjdeler (Âl-‘i İmrân 39)’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘كِرَامًا يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ/كَاتِبِينَ/Değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler (İnfitâr 11-12)’’, ‘‘ ما شاء الله سبحان الله/Mâşâallâh Sübhânallah’’ yazar. Doğu, batı ve güney duvar üzerinde yer alan mahfil katı seviyesinde pencerelerin aralarında ve kenarlarında sarı ve kırmızı çerçeveli yazı madalyonları bulunmaktadır. Etrafları bitkisel motiflerle çevrili madalyonlar içerisinde mavi, bordo veya yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış isimler vardır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘el-mü’mşnüfi’l-mescidi…’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, ‘‘الله جلّ جَلالُهُ /Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘besmele tuğrası’’, ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed

Aleyhisselam’’, ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘el-münâfigufi’l-Mescid...’’, ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Besmele tuğrasının her iki yanında yeşil renkli flama, üzerinde ise pembe renkli alem motifi görülmektedir. Mihrap kaidesi üzerinde ve ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazalı madalyonun yanında birer yazı panosu daha görülür. Mihrap kaidesi üzerindeki panoda siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘…’’, hilal formundaki diğer panoda ise sarı zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ/Ayın dolaşımı için de konak yerleri (evreler) belirledik. Nihayet o, eğrilmiş kuru hurma dalı gibi olur (Yâsîn 39)’’ yazar. Hilalin içte oluşturduğu boşlukta beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ/Her biri bir yörüngede yüzmektedir (Yâsîn 40)’’ yazılıdır. Yazının altında ve üstünde birer yıldız motifi mevcuttur. Mahfil katı kuzey duvardaki pencere aralarında vazodan çıkan çiçek görülür. Söz konusu vazoların gövdeleri yeşil, kulpları pembe, çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı ve siyah renklidir. Harim duvarları ile tavının birleştiği noktada mavi renk çizgiyle oluşturulmuş küçük dikdörtgenler bulunur. Batı, güney ve doğu duvardaki dikdörtgenlerin içerisinde ‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’, kuzeydekilerin içerisinde ise stilize edilmiş bitki motifleri görülmektedir. Söz konusu dikdörtgen panoların altında aşağıya doğru sarkan perde motifleri vardır. Atlamalı olarak yeşil ve kırmızı renklere boyanan perde motiflerin aralarından, mavi, kırmızı ve sarı renkli birer kandil asılmaktadır. Mihrap kaidesi yakın dönemde mermer plakalarla kaplandığı için üzerinde süsleme unsuru mevcut değildir. Ancak nişin hemen üzerindeki mermer plaka üzerine siyah renk harflerle ‘‘ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu; (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149’’ yazılmıştır. Yazının sağında yeşil renk harflerle ‘‘الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, solunda ise ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazılıdır. Son olarak nişin yaşmak kısmında yumurta formlu kabara görülür (Şekil 3.196).

Oldukça süslü minberin iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin üçgen formlu yan aynalıkları, ortada kalp şekli oluşacak şekilde yerleştirilen yeşil ve bordo renkli ‘‘S’’ formundaki kıvrımlarla bezenmiştir. Kalp formundaki motiflerin aralarına sarı veya mavi renkli birer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Üçgen formlu aynalıklardan minber gövdesi boyunca güneye doğru

uzayan üç sırsa süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerden altta ve üstte olanı mavi, yeşil ve bordo renkli yaprak benzeri motiflerden, ortada olanı ise yeşil ve mavi renkli koçboynuzu motiflerinden meydana gelir. Alttaki süsleme şeridinin güney ucuna farklı renklerden oluşan rozet motifi yerleştirilmiştir. Minber süpürgeliklerinin yüzeyi çökertilerek mavi çerçeveli dört dikdörtgen pano elde edilmiştir. Eşit büyüklükteki panolardan üstte bulunanların ortasında çiçek desenli ve sarı, yeşil ve mavi renkli birer rozet motifi, köşelerinde ise farklı renklere sahip, çeyrek rozet motifleri bulunur. Alttaki panoların her bir köşesinde ise birer yarım rozet yer alır. Tek sıra minber korkuluğu ajur tekniğinde yapılmış, mavi ve kırmızı renkli "S'' formundaki kıvrık dal motifinden oluşur. Korkulukla girişin birleştiği noktalara siyah, mavi ve gri renkli yelpaze formunda birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Girişin yan yüzlerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan bordo renkli saç örgü motifi yer alır. Örgü motifinin içte oluşturduğu boşluklara, atlamalı olarak sarı ve mavi renkli birer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Minber köşk açıklıklarının altında, aşağıdan yukarıya doğru kalp şekli oluşturacak şekilde uzayan yeşil renkli "S'' formları bulunur. Kıvrımların oluşturduğu kalp formundaki boşluklarda mavi veya sarı renkli birer yaprak motifi yer alır. Köşk açıklıkları üstte ve altta yuvarlak kemer formundadır. Söz konusu kemerlerde sarı, yeşil veya mavi renkli iç içe geçmiş koçboynuzu motifleri bulunur. Kemerlerin köşeliklerinde, mavi ve sarı renkli yapraklar ve kırmızı renkli çiçekler görülür. Köşk destekleri üzerinde aşağıdan yukarıya doğru "S'' formunda uzayan yeşil renkli kıvrık dal motifi mevcuttur. Köşk destekleri üzeri, kırmızı ve yeşil renkli noktalarla hareketlendirilmiştir. Köşk üzerindeki kubbe formlu külahın yüzeyi tamamıyla yeşil renge boyanmıştır. Külah üzerinde, sırt sırta vermiş siyah renkli koçboynuzu motifleri ve bordo renkli baklava formlar vardır. Külah üzerine, ucunda bordo renkli ay yıldız bulunan yeşil renkli alem yerleştirilmiştir. Giriş açıklığının yan yüzlerinde mavi renkli zencirek motifi yer alır. Zencireklerin içte oluşturduğu boşluklar yeşil, kırmızı, sarı ve siyah renkli ok ucu motifleriyle doldurulmuştur. Giriş kemerinde sarkıt şeklinde yeşil renkli altı silindir motifi bulunmaktadır. Kemer kavsı dıştan, atlamalı olarak sıralanan mavi ve kırmızı renkli noktalarla çevrilidir. Kemer köşeliklerinde sarı renkli dairesel form içerisine yerleştirilen kırmızı renkli birer yıldız motifi mevcuttur. Giriş üzerindeki aynalıkta, dairesel formlu iki boşluğun içerisinde, ajur tekniğinde yapılmış, birer çiçek motifi vardır. Söz konusu çiçek motifleri düğüm yaprak uzayan kıvrımdan oluşur. Minber

tepeliği ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepeliğinin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form görülür. Dairesel formlardan dıştaki bordo, içteki ise sarı çerçevelidir. İçteki dairesel formun içerisi, düğüm yaparak uzayan kıvrımın meydan getirdiği çiçek motifiyle doldurulmuştur. Her iki dairesel form arasında kalan yüzey sarı renkli papatya yaprağına benzer motiflerle bezenmiştir. Papatya yaprağına benzer motiflerin her birinin içerisine mavi renkli mızrak ucuna benzer birer motifi yerleştirilmiştir. Dairesel formlardan içte olanı atlamalı olarak sıralanan kırmızı ve yeşil renkli noktalarla dışta olanı ise yeşil renkli yapraklarla çevrilidir. Dairesel formların üzerinde bordo renkli lale motifi yer alır. Lale motifinin ortasında çiçek formunda boşluk vardır. Boşluğa mavi ve kırmızı renkli çiçek motifi yerleştirilmiştir (Şekil 3.197).

Orijinal ahşap vaaz kürsüsünün gövdesinde paralel olarak uzayan beş sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerinden üçü, ortada kalp deseni oluşacak şekilde yerleştirilen yeşil ve mavi renkli "S'' formundaki kıvrımlardan, biri yeşil, mavi, sarı ve kırmızı renkli yaprak motiflerinden, diğeri ise stilize edilmiş ve atlamalı olarak sıralanmış kırmızı ve mavi renkli lale motiflerinden meydana gelir. "S'' formlu kıvrımlarla, lale motiflerinin içte oluşturduğu boşluklar, farklı renklerdeki birer yaprak motifiyle doldurulmuştur. Ajur tekniğinde yapılmış kürsü korkuluğu çift sıradır. Korkuluğun her bir sırası dikey yönlü ve sarı renkli ikişer çıtayla kare formlara ayrılmıştır. Söz konusu kare formların içerisinde, beyaz, kırmızı veya yeşil renkli koçboynuzu motifleri vardır. Koçboynuzları iç içe geçmiş vaziyettedir. Korkulukla kürsü gövdesi iki sıra yeşil renkli zikzak motifiyle birbirinden ayrılmıştır (Şekil 3.198).

Mahfilin harime bakan ön yüzünde paralele olarak uzayan dört sıra süsleme kuşağı görülür. Süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, mavi zemin üzerine kırmızı, beyaz ve yeşil renklerle atlamalı olarak sıralanmış baklava formlarından, atlamalı olarak sıralanmış mavi ve bordo renkli yivlerden, atlamalı olarak sıralanan, dikey yönlü sarı ve siyah renkli şeritlerden ve araları yeşil renkli yivlerle doldurulan mavi ve kırmızı renkli yivlerden meydana gelir. Mahfil köşkünün ön yüzünde ise yine paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi görülür. Söz konusu süsleme şeritlerinden altta olanı sarkıt şeklindeki kırmızı, sarı ve siyah renkli sur barbatalarına benzer motiflerden, üstteki ise araları yeşil renkli yivlerle doldurulan sarı ve kırmızı renkli yivlerden meydana gelir. Mahfil ve köşk korkuluğu, sarı renkli

ince çıtalarla, eşit büyüklükteki dikey yönlü dikdörtgen panolara ayrılmıştır. Köşk korkuluğundaki dikdörtgenlerin içerisinde, mor renkli birer baklava formlu desen vardır. Baklava formlu desenlerin içinden geçerek uzayan sarı ve yeşil renkli ikişer "S'' formlu kıvrım görülür. Pano içlerinde kalan boşluklar, farklı şekillerdeki kıvrımlarla doldurulmuştur. Mahfil korkuluğundaki panoların içerisinde ise, ortada dairesel form oluşturacak şekilde yerleştirilmiş yeşil renkli ikişer "S'' formlu kıvrım mevcuttur. Kıvrımların oluşturduğu boşluklar mavi ve kırmızı renkli yaprak motifleriyle bezenmiştir (Şekil 3.195).

Mahfili taşıyan ahşap sütunların çokgen formlu gövdelerinin her iki ucu atlamalı olarak kırmızı ve beyaz renklere boyanmış, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli küçük şekillerle çevrilidir. Mahfil katındaki ahşap sütunların çokgen kesitli kısımlarında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve atlamalı olarak sarı, siyah ve kırmızı renklere boyanan süsleme şeritleri mevcuttur. Ayrıca çokgen gövdenin alt ucu, atlamalı olarak kırmızı ve beyaz renklere boyanmış, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli küçük şekillerle çevrilidir.

Yapının en göz alıcı süslemeleri tavanda görülür. Mahalle muhtarı Ahmet Kalkan'nın ifadesine göre söz konusu tavan mahalle halkından Halit Kalmuk isimli usta tarafından yapılmıştır. Çıtakari tekniğiyle yapılan süslemeler farklı renklere boyanarak tavana canlılık kazandırılmıştır. Ahşap tavanın ortasındaki tavan göbeği, iç içe geçmiş dört dairesel formdan meydana gelir. Dairesel formlardan en içteki ve en dıştaki üzeri yivli ve kırmızı renkli silmeden, ortadakilerden biri sarı renkli silmeden, diğeri ise üzeri yivli ve bordo renkli silmeden oluşur. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler, farklı motiflerle bezenmiştir. İçteki dairesel formun ortasında, etrafı yeşil, mavi, sarı, kırmızı ve mor renkli yapraklarla çevrelenmiş bir kabara vardır. İçteki dairesel formdan, onu çevreleyen dairesel forma doğru güneş ışığı şeklinde uzayan sarı renkli ince çıtalar uzatılmıştır. Çıtalar arasındaki boşluklara, üst üste konumlandırılmış motifler yerleştirilmiştir. Motifler, sarı, kırmızı ve mavi renkli yapraklardan, yeşil ve siyah renkli kıvrık dallardan ve beyaz renkli lalelerden oluşur. Çıta aralarındaki motifler aynı sıralamayla yerleştirilerek, bütünde dairesel formlu birer süsleme şeridi meydana getirmektedir. İçten ikinci ve üçüncü sıradaki dairesel formlar arasında kalan yüzey, tek sıra halinde uzayan, siyah, beyaz ve sarı renkli kıvrık dalların ve kırmızı ve mavi renkli yaprakların oluşturduğu süslemelerle bezenmiştir. Son olarak en dıştaki dairesel formlar arasında kalan

yüzey, üzerinde beyaz ve mavi renkli yaprak bulunun "S'' formundaki sarı renkli kırım dal motifiyle tezyin edilmiştir. Tavan göbeği, iç içe geçmiş farklı renklerdeki dikdörtgen alanlarla çevrilidir. Söz konusu alanların zemini içten dışa doğru sırasıyla, beyaz, yeşil, kırmızı ve mavi renge boyalıdır. Beyaz renkli alanın yüzeyinde, şeritler halinde uzayan sarı, kırmızı, turuncu, mavi, siyah veya yeşil renkli baklava formlar görülür. Yeşil alanın içerisi, ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulan farklı renklerdeki diyagonal kare ve "V'' benzeri formlarla süslenmiştir. Söz konusu formların üzeri, farklı renkteki noktalarla hareketlendirilmiştir. Kırmızı alanda, belli aralıklarla yerleştirilmiş büyüklü küçüklü dairesel formlar vardır. Dairesel formların içerisi, bitkisel, geometrik, rozet ve koçboynuzu gibi motiflerle süslenmiştir. Motifler tavan göbeğinde olduğu gibi rengârenktir. Dairesel formlar düz veya zikzak şeklindeki dörder çizgiyle birbirine bağlanmıştır. Düz çizgiler beyaz, mavi e yeşil renklerden, zikzaklar ise siyah-beyaz ve sarı-mavi renklerden oluşur. Ayrıca düz çizgiler üzerinde mavi ve kırmızı renkli noktalar bulunur. En dıştaki mavi alanda ise yeşil alandaki gibi ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulan farklı renklerdeki diyagonal kare ve "V'' benzeri formlar yer alır. Ahşap tavan en dıştan iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Bordo zemin üzerine yapılan süsleme şeritlerinden dışta olanı, atlamalı olarak mavi, beyaz, yeşil ve sarı renklere boyanmış olup, sur barbatalarına benzer motiflerden meydana gelir. İçteki ise üzerinde mavi ve kırmızı renkli noktalar görünen beyaz şeritten oluşur. Ayrıca tavanın güneydoğu ve güneybatı köşelerinde çeyrek daire şeklinde formlar yer alır. Formlar, üzerinde kırmızı ve yeşil renkli yapraklar bulunan "S'' formundaki sarı renkli kıvrık dal motifiyle oluşturulmuştur. Çeyrek dairelerin içi çapraz olarak atılan siyah renkli çizgilerle eşit büyüklükteki diyagonal karelere ayrılmıştır. Karelerin içerisi farklı renklerdeki kıvrımlı yivlerle doldurulmuştur (Şekil 3.199). Cami cemaatinden Halil İbrahim Bakkal, ahşap tavanın Halit Kalmuk isimli usta tarafından yapıldığını ifade etti.

3.3.4.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak cami imamı Hasan Zülfikâr, mihrabın yaklaşık on sene önce mermer ile kaplandığını, mahalle muhtarı Ahmet Kalkan, ahşap tavanın 1960-65 yıllarında yapıldığını, cami cemaatinden Halil İbrahim Bakkal ise çatının iki sene önce değiştiğini ifade etti.

Ayrıca camide yapmış olduğumuz gözlemlerde giriş kapılarının ve pencere kanatlarının da değiştiğini gözlemledik.

3.3.5. Atayurt Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 200-208

Çizim No: 32

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Atayurt mahallesinde bulunmaktadır. Caminin biri kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı üzerinde, diğeri ise mihrap kaidesi üzerinde yer alan iki kitabesi vardır. Ana giriş kapısı üzerindeki dikdörtgen formlu kitabede;

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ‘‘
لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله
كالله تعالى ... ١٣١٧
على - عثمان - عمر - أبو بكر
الله أكبر
.....

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla
Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir
Allah tealâ buyuruyor ki … 1317
Ali, Osman, Ömer, Ebu Bekir

Allah tek büyüktür. Allah en büyüktür, her şeyden büyüktür, üstündür, uludur, azametlidir

……’’ yazarken, mihrap kaidesi üzerindeki yine dikdörtgen formlu kitabede;

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ‘‘/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)- ١٣١٧

لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur-١٣٠٣ - مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar.

Kitabelerden de anlaşıldığı üzere cami, H.1317/M.1899 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından inşa ettirilen yapının mimarı bilinmemektedir. Vakıflar Bölge müdürlüğünce 2007 yılında yapılan onarımda bugünkü halini alan cami ibadete açıktır.

3.3.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun üst tarafındaki avlu içerisinde yer alan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde ve doğusunda avlu, batısında hazire, güneyinde ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içen içe 14.63x10.91 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 19.82x12.35 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Çizim 3.32). Yapıya sonradan eklenen minare, kuzeybatı köşede yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Minarenin inşa edildiği zemin kotu, cami seviyesine göre daha aşağıdadır. Minare giriş kapısı üzerinde dikdörtgen formlu mermer kitabesi görülür. Söz konusu kitabede;

"Bu minare caminin eski hocalarından H. İsmail Efendi KÖROĞLU'nun oğlu H. Osman Ayyıldız evlatlarının teşvikiyle, köy halkının da hayırsever vatandaşların yardımları ile yapılmıştır.

Başlama Tarihi (22/9/1989)

Bitiş Tarihi (28/3/1990)

Çatak Köyü Merkez Camii'' yazar.

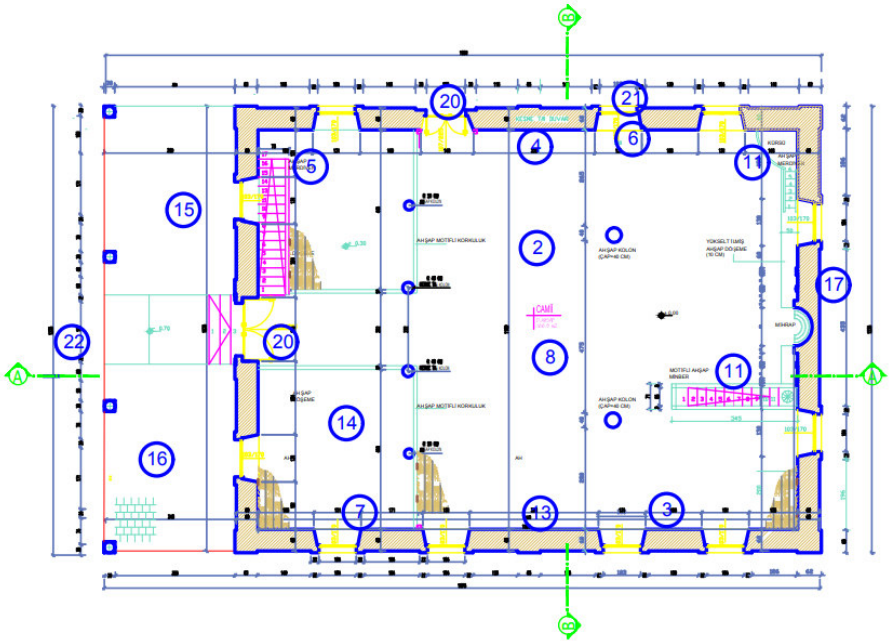

Çizim 3.32 Atayurt Mahallesi Merkez Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.200. Atayurt Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephedeki son cemaat yeri, serbest olarak konumlandırılan ve çift katlı düzenlemeye sahip, dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözden meydana gelir. Kare kesirli ayak ve başlıklara sahip sütunların arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Ayrıca sütunlarla, harim kuzeye duvarı arasında da demir gergiler görülür. Sütun araları yaklaşık 1.10 m yüksekliğindeki demir korkuluklarla kapatılmıştır. Orta gözün ortasına çift kanatlı demir kapı yerleştirilmiştir. Arazi eğiminden dolayı söz konusu kapıya bir basamaklı merdiven ile ulaşılır. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.201).

Şekil 3.201. Atayurt Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Yapının, biri kuzey cephe ekseninde diğeri ise doğu cephe ekseninin kuzeyinde olmak üzere iki giriş kapısı vardır. Kapılar. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1.44 m,

doğudaki ise 1.07 m genişliğe sahiptir. Ana giriş kapısı, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan, dikdörtgen kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.202).

Şekil 3.202. Atayurt Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde on biri harim katında, on üçü mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi dört pencere mevcuttur. Harim katında bulunan pencerelerin ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, üçü doğu cephede, diğer dördü ise batı cephede yer alır. Kuzey ve güney cephede bulunan pencereler cephe ekseninin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerden dörder tanesi doğu ve batı cephede, üçü kuzey cephede, diğer ikisi ise güney cephededir. Söz konusu pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1.03 m, mahfi katı seviyesindekiler ise 91 cm genişliğindedir. Harim içerisinde doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidirler (Şekil 3.200).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Camiye sonradan eklenen minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzeydoğu yüzünde yer alan 75 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört sütunun taşıdığı ahşap mahfil vardır. Kare kesitli başlıklara sahip sütunların ortada olanları taş, kenarlarda olanları ise ahşap malzemelidir. Sütun araları, yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.203).

Şekil 3.203. Atayurt Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 1.06 m genişliği, 50 cm derinliği bulunur. Altı kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.204).

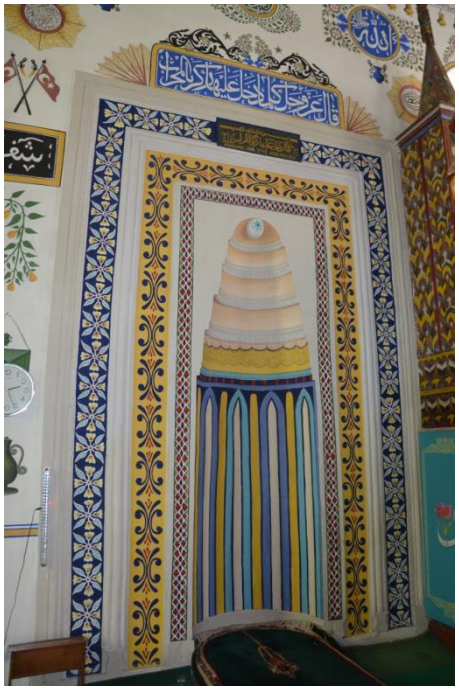

Şekil 3.204. Atayurt Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında, orijinal ahşap minber görülür. 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içeresine doğru 3.48 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli kemerli giriş açıklığı bulunmaktadır (Şekil 3.205).

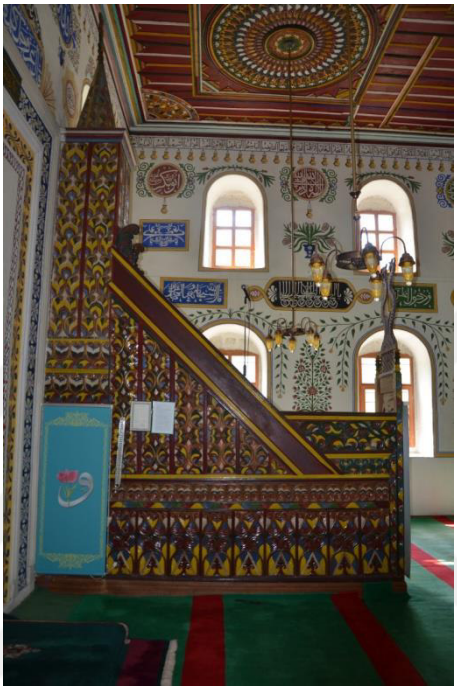

Şekil 3.205. Atayurt Mahallesi Merkez Camii Minber

Çeyrek koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğa sahip kürsüye batı yönündeki beş basamaklı ahşap merdiven ile çıkılır (Şekil 3.206).

Şekil 3.206. Atayurt Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harim ortasında, serbest olarak konumlandırılmış iki ahşap sütun vardır. Dairesel kesitli sütunlar, düz ahşap tavanı taşımaktadır. Tavan ortasında, iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği bulunur (Şekil 3.207).

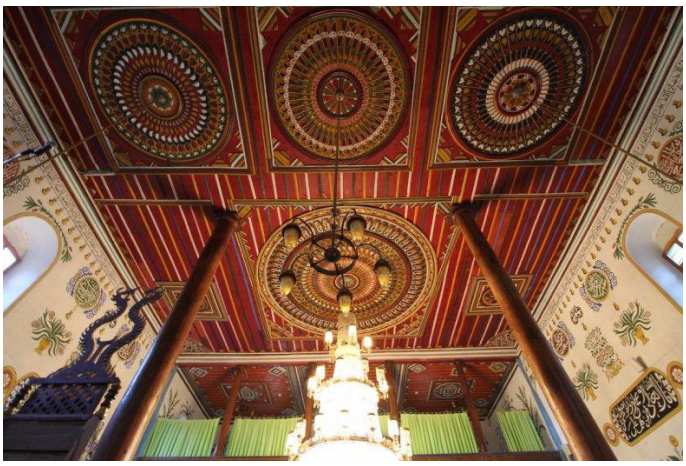

Şekil 3.207. Atayurt Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfile, harimin kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdiven ile çıkılır. 90 cm genişliğindeki merdiven yirmi basamaklıdır. Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.16 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 56 cm derinliğinde, yarım daire formlu köşk kısmı bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 46 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında dördü serbest

olarak, ikisi ise duvarlara dayandırılmış olarak konumlandırılan altı ahşap sütun görülür. Dairesel kesitli sütunlardan serbest olarak konumlandırılanları daha büyük olup, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizadadır. Söz konusu sütunlar ahşap tavanı taşımaktadır.

3.3.5.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrabında, kapı ve pencere sövelerinde, son cemaat yerindeki sütunlarda ve mahfili taşıyan ortadaki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, saçakta, kapı ve pencere kanatlarında, mahfili taşıyan sütunların iki sütunda, harim ortasındaki sütunlarda ve mahfil katındaki sütunlarda ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede betonarme malzeme, minare kapısında ve pencere korkuluklarında ise demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarındaki ve mihraptaki süslemelerde kalemişi tekniği, ahşap süslemelerinde oyma, kabartma, ve ajur tekniği, tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.3.5.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Pencere söve ve kemerleri, duvar yüzeylerinden hafif dışa taşkın olarak yapılarak, cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Kuzey cephedeki ana giriş kapısı üç yönden silmelerle çevrelemiştir. Kapı kaidesinin üzerinde de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür. Ana giriş kapısının kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeylerinde, üzeri yivli çıtalar kullanılarak, farklı şekillerde geometrik panolar oluşturulmuştur. En alttaki yatay yönlü ve gri çerçeveli pano içerisinde, yan yana yerleştirilmiş iki siyah baklava form vardır. Baklava formları içerisinde, mavi zemin üzerine yeşil ve kırmızı renkle yapılmış birer çiçek motifi bulunur. Yatay yönlü pano üzerindeki dikey yönlü pano yeşil renk çıtalarla oluşturulmuştur. Pano içerisinde üst üste konumlandırılmış dikdörtgen ve dairesel form mevcuttur. Dikdörtgen formun sağ ve sol alt köşesinde yeşil yivlerden meydana gelen birer çeyrek daire form, ortasında ise siyah renkli koçboynuzu yer alırken, dairesel formun içerisi krem renkli yivlerle bezenerek, yeşil ve kırmızı renkli bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. Kapı kanatlarını ikiye bölen basık kemer formlu ve gri

renkli çerçevenin köşelerinde yeşil yivlerden oluşan birer çeyrek daire form, ortasında ise yeşil ve kırmızı renkli bir çiçek motifi görülür. Ayrıca çerçeve boyunca uzayan siyah renkli ve "S'' formlu kıvrım bulunur. Kanat yüzeylerinin üst kısmında yer alan dikey yönlü ve yeşil çerçeveli dikdörtgenlerin içerisinde birer servi ağacı motifi görülür. Servi ağaçlarının kenar hatları siyah çizgiyle belirginleştirilmiş olup, yüzeyleri krem renkli yivlerle bezenmiştir. Ayrıca servi ağaçlarının sağ ve sol üst kenarında yaprak benzeri yeşil yivler mevcuttur. Son olarak söz konusu panoların üzerinde gri renk silmelerden meydana gelen kırık kemer formlu şerit bulunmaktadır (Şekil 3.202).

Son cemaat yeri tavanında, her bir gözün üzerine denk gelecek şekilde yerleştirilmiş, mavi çerçeveli ve dairesel formlu üç tavan göbeği vardır. Birbirlerinden biraz farklı olan tavan göbekleri çıtakari tekniğiyle yapılmıştır. Göbeklerin ortasında dairesel formlu siyah zemin üzerine yerleştirilen krem ve kırmızı renkli birer çiçek motifi bulunur. Çiçek motifi, yeşil renkli, koçboynuzu, baklava form veya oval formlarla çevrilidir. Söz konusu formların içe ve dışta oluşturduğu tüm boşluklar mavi, yeşil, kırmızı ve beyaz renkli yaprak motifleriyle doldurulmuştur. Son cemaat yerinin cephelerindeki saçak kısmında da çıtakari tekniğinde yapılmış tavan göbeği benzeri, dört süsleme bulunur. Süslemelerden doğu ve batı yöndekiler birbirinin aynısıdır. Uçları volütlü ve yeşil renkli ince çıtayla yarım daire form oluşturulmuştur. Oluşturulan yarım daire formun içerisi beyaz renkli kıvrık dallarla, yeşil ve pembe renkli yapraklarla doldurulmuştur. Yarı daireler yeşil renkli ve papatya yaprağına benzer şekildeki motiflerle çevrilidir. Ayrıca yarım dairelerin üzerinde, içlerinde pembe renkli birer yaprak bulunan sırt sırta vermiş "9'' benzeri birer motifi, onların üzerinde ise çiçek motifi görülür. Saçağın kuzey yönünde yer alan süslemelerde birbirinin aynısı olup yanlardakilerle benzerdir. Bu süslemelerdeki yarım dairelerin içerisi ve etrafı yeşil ve beyaz renkli yapraklarla ve siyah veya yeşil renkli koçboynuzlarıyla süslenmiştir. Minare peteği, dikdörtgen formlu ve basık kemerli sağır nişlerle nihayetlenmektedir. Nişlerin altında ve üstünde birer bilezik mevcuttur.

Minare şerefelerinin altı, uçları volütlü "S'' formundaki konsollarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluklarında ince ve uzun dikdörtgen formlu açıklıklar vardır. Şerefe altlarında ve gövdenin alt ucuna yakın bir noktada birer bilezik yer alır.

Caminin iç kısmı dış cephelere göre oldukça süslüdür. İç kısımdaki süslemeler, harim duvarları üzerinde, mihrapta minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda ve mahfilin alt yüzünde toplanmıştır.

Harim duvarlarında yer alan pencerelerin yuvarlak kemerleri üzerinde bir merkezden çıkıp sağa ve sola doğru uzayan bitkisel motifler vardır. Harim katındaki pencereler üzerinde yer alan bitkisel motiflerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı renkliyken, mahfil katı seviyesindeki pencereler üzerinde bulunan bitkisel motiflerin sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı renklidir. Harim katındaki pencerelerin aralarına vazodan çıkan çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Farklı şekillerdeki bu motiflerin vazoları sarı veya kahve renkli, sap ve yaprakları yeşil renkli, çiçekleri ise kırmızı veya sarı renklidir. Kuzey duvardaki giriş kapısının batısında görülen çiçeğin üzerinde terazi motifi vardır. Güney duvarda, mihrabın doğusundaki pencerenin batısında altta ibrik, üstte ise zincirle duvara asılmış kuran kabı motifi vardır. Ayrıca kuran kabının zincirleri arasında küçük bir ibrik daha mevcuttur. Söz konusu pencerenin doğusunda vazodan çıkan servi ağacı, onun üzerinde ise mavi, sarı ve bordo renkli cami silueti yer alır. Mihrabın batısındaki pencerenin de batısında mavi ve sarı renkli cami silueti bulunur. Harim doğu, batı ve güney duvarda harim katı pencereleriyle mahfil katı seviyesindeki pencereler arasına yerleştirilmiş büyüklü küçüklü yazı panoları bulunmaktadır. Sarı çerçeveli panolardan büyük olanlarının uçlarında içlerinde yaprak motifi olan birer zincir halkası görülür. Pano içlerinde siyah, yeşil veya mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla, ‘‘يمْلِخا مِثلِينا مَكْثلِنا مَرنوُش دَبَرْنُوش شَازَنوُش كفَشْطَلَيّوشْ قِطْمِيرْ/Yemliha, Mislina, Mekselina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştatayyuş Kıtmir (Eshab-ı Kehf isimleri)’’, ‘‘ fe duhûliel cennet (?)’’, ‘‘يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ اِلىٰ اَحْسَنِ ٱلْحَالِ/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir’’, ‘‘Kâlellahu teâlâ azze ve celle/Aziz ve Celil Allah’ın sıfatlarındandır’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ كِرَامًا كَاتِبِينَ/Değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfitâr11-12)’’, ‘‘ شفاعة يا رسول الله/Rusulullahtan sefaat etmesini diliyorum’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘…rabbi yessir külle asîr (?)’’, ‘‘ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَاباً /inkârcının da, "Keşke toprak olsaydım!" diyerek dövüneceği gün gerçekleşecek olan yakın bir azaba karşı sizi uyardık (Nebe’ 40)’’, ‘‘...’’, ‘‘gâlellâhüteâla …’’, ‘‘gâlellahü

azze ve celle …’’ yazar. Harimin doğu, batı ve kuzey duvarları üzerinde yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına vazodan çıkan çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Söz konusu motiflerin vazoları sarı veya mavi renkli, sap ve yaprakları yeşil renkli, çiçekleri ise kırmızı renklidir. Doğu ve batı duvarın güney köşelerine, güney duvarın ise doğu ve batı köşelerine yakın noktalarda sarı çerçeveli birer yazı panoları görülür. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerin kenarlarında yer alan söz konusu panolarda mavi zemin üzerine beyaz renk harfle yazılmış yazılar vardır. Batı duvarın güney köşesindeki panoda ‘‘الله/Allah, محمّد/Muhammed, يا علی/ya Ali ve يا *فاطمة*/ ya Fâtıma’’, doğu duvarın güney köşesindeki panoda ‘‘ما شاء سبحان الله/Mâşâallâh Sübhânallah’’yazarken, güney duvarın batı köşesindekinde ‘‘ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur, doğu köşesindekinde ise ‘‘مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ‘‘/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın Peygamberidir’’ yazar. Güney duvardaki panoların her iki yanında kırmızı renkli bitkisel motifler ve siyah renkli birer ay yıldızı motifi görülür. ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazan panonun hemen altında, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle tek satır halinde ‘‘ المؤمنون في المسجد كا لسمك في ألماء/Mümin mescitte sudaki balık gibidir. Sudaki balık gibi zevk içindedir, camiden çıkmayı istemez’’ yazılmıştır. Mihrap kaidesinin hemen üzerinde yer alan sarı çerçeveli yazı panosunun içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Panonun sağ ve sol alt köşesinde kahve ve sarı renkli yelpaze benzeri birer motif, üzerinde ise vazodan çıkan iki çiçek motifi yer alır. Vazoları mavi, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli bu çiçek motiflerinden çıkıp sağa ve sola doğru uzayan sapları siyah, yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve beyaz renkli birer kıvrık dal motifi bulunur. Vazoların sağ ve sol üst köşesinde, içleri yeşile boyanmış beyaz renkli birer yıldız mevcuttur. Mihrap üzerindeki yazı panosunun sağına ve soluna kırmızı çerçeveli birer yazı madalyonu yerleştirilmiştir. İçlerinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılan bulunan madalyonlar güneş ışığı benzeri çizgilerle dıştan çevrelenmişlerdir. Yazı panosunun batısındaki madalyonda ‘‘...’’, doğusundakinde ise ‘‘…’’ yazar. Madalyonların hemen altında, çapraz olarak yerleştirilmiş ikişer flama, flamaların üstte oluşturduğu boşluklarda ise uçları aşıya doğru bakan ikişer bıçak motifi görülür. Harim doğu, batı ve güney duvarın üst noktalarında sarı çerçeveli yazı madalyonları bulunur. Madalyonlar içerisinde mavi, bordo veya siyah zemin üzerine beyaz renkle yazılmış yazılar

mevcuttur. Ayrıca madalyonların her iki yanında bitkisel motifler vardır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘ال فاطمة الزهراء/ el-Fâtımatü’z-Zehrâ’’, ‘‘يمْلِخا مِثْلِينا مَكْثلِنا مَرنوُش دَبَرْنُوش شَازَنوُش كفَشْطَطَيُّوشْ قِطْمِيرْ /Yemliha, Mislina, Mekselina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştatayyuş Kıtmir (Eshab-ı Kehf isimleri)’’, ‘‘لا إله إلا اللَّهُ آدم صفى اللَّه/Allahü teâlânın ihsanı ile seçilmiş saf ilk ve temiz kimse olarak yaratılmış olan Adem (as.)’’, ‘‘أبو بكر رضي اللّه عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ عمر رضي اللّه عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘عثمان رضي اللّه عنه/Osman Radıyallahu anh’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘على رضي اللّه عنه/Ali Radıyallahu anh’’, ‘‘ رضي اللّه عنه أبو عبيدة بن الجراح/Ebû Ubeyde b. El-Cerrâh Radıyallahu anh, ‘‘Abdurrahman b. Avf’’, ‘‘رضي اللّه عنه سعد بن أبي وقّاص/Sa’d b. Ebî Vagggâs Radıyallahu anh’’ yazar. Güney duvar eksenindeki madalyonun her iki yanında kırmızı ve yeşil renkli birer flama görülür. Doğu ve batı duvardaki madalyonlardan sarı, güney duvardaki madalyonlardan ise mavi renkli birer kandil asılır. Doğu, batı ve güney duvarın tavanla birleştiği noktalarda, siyah ve mavi renkli ince çizgiler kullanılarak küçük dikdörtgenler meydana getirilmiştir. Söz konusu dikdörtgenlerin içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’ yazar. Dikdörtgenlerden sarı ve siyah renkli kandillere asılmaktadır (Şekil 3.208).

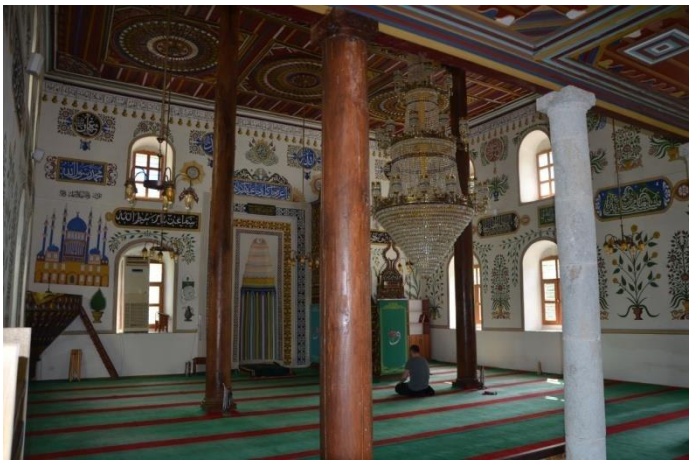

Şekil 3.208. Atayurt Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrap nişi, silmelerden oluşan süsle şeritleriyle üç yönden çevrilidir. İç teki süsleme şeridi tek silmeden, diğer ikisi ise üçer silmeden meydana gelir. Silmeler

arasında kalan yüzeyler, kalemişi süslemelerle bezenmiştir. Dıştaki iki silme şeridinin arası, tek sır ahalinde uzayan ve koyu mavi zemin üzerine yapılan, yaprakları açık mavi, çiçekleri ise sarı ve turuncu renkli bitkisel motiflerle, içteki silme şeritlerinin arası ise sarı zemin üzerine mavi renkle yapılan stilize edilmiş bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Koyu mavi zemin ile dıştaki silmeler, tek sıra halinde uzayan beyaz renkli yarım daire formlarla birbirinden ayrılmıştır. İçteki silme ile niş arasında kalan yüzeyde diyagonal kareler oluşacak şekilde, çapraz olarak uzayan beyaz renkli çizgiler vardır. Çizgilerin oluşturduğu diyagonal kareler, yeşil, kırmızı ve mavi renklere boyanmıştır (Şekil 3.204). Niş kademeleri, paralel olarak uzayanyiv ve silmelerle belirginleştirilmiştir. En alttaki yiv şeridi atlamalı olarak mavi ve bordo renklere, silme ise mavi renge boyalıyken, diğerleri beyaz renge boyalıdır. Nişin en alt kademesinde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan ince şeritler halinde uzayan beyaz, açık mavi, koyu mavi ve sarı renkli şeritler vardır. Mavi renkli ve beyaz renkli şeritler üstte kalem ucu şeklinde sivrilerek nihayetlenmektedir. Nişin alttan ikinci sıradaki kademesinde iki sıra perde motifi mevcuttur. Sarı zemin üzerine yapılan motiflerden üstteki, pembe ve siyah renkli, alttaki ise farklı renklerdeki çizgilerden oluşur. Nişteki diğer kademelerin yüzeyi pembe renge boyanmış olup, yaşmak kısmında beyaz renkli ve yumurta formlu bir kabara vardır. Kabara üzerinde, dairesel form içerisine yerleştirilmiş mavi ve kırmızı renkli bir çiçek motifi görülür (Şekil 3.204).

Ahşap minberin üçgen formlu doğu ve batı yan aynalı farklı süsleme programına sahiptir. Doğu yöndeki aynılık yüzeyi, dikey yönlü uzatılan bordo renkli çıtalar vasıtasıyla dikdörtgen ve üçgen panolara ayrılmıştır. Panoların her birinin içerisinde üst üste kondurulmuş bordo renkli baklava formlar vardır. Her bir baklava formun içerisinde sırt sırta vermiş kahverengi ikişer koçboynuzu motifi bulunur. Gerek baklava formlarının içerisinde, gerekse dışında kalan tüm yüzey, sarı, yeşil, mavi ve bordo renkli yaprak benzeri yivlerle doldurulmuştur. Batı yöndeki aynalığın yüzeyi de dikey yönlü ince çıtalarla dikdörtgen ve üçgen panolara ayrılmıştır. Her pano içerisinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan ikişer saç örgü motifi mevcuttur. Örgü motiflerinin içte ve dışta oluşturduğu boşluklar, sarı, yeşil, mavi ve bordo renkli yaprak benzeri yivlerle doldurulmuştur. Tek sıra minber korkuluğu, alttan ve üsten sarı ve kahve renkli ikişer silmeyle sınırlandırılmıştır. Korkulukla girişin birleştiği noktalar arasında oldukça geniş alan kalmaktadır. Söz konusu alanlara birer

ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçaların yüzeyi, paralele olarak sarı ve kahve renkli ikişer silmeyle iki bölüme ayrılmıştır. Alttaki bölüm ortada kalp şekli oluşturacak şekilde konumlandırılmış yeşil renkli ve "S'' formlu kıvrımlarla, üstteki ise yeşil renkli ve uçları volütlü kıvrımlarla bezenmiştir. Her iki bölümde de kıvrımlar arasında kalan boşluklar sarı, kırmızı, yeşil ve mavi renkli yaprak benzeri yivlerle bezenmiştir. Korkulukla köşkün birleştiği noktalara, kırmızı ve yeşil renkli yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Minber girişinin doğu ve batı yüzleri, iki sıra halinde "S'' formunda uzayan yeşil, sarı, mavi ve kırmızı renkli yaprak benzeri yivlerle tezyin edilmiştir. Minberi süpürgeliklerinin yüzeyi de aynalıklarda olduğu gibi, dikey yönlü uzayan bordo renkli çıtalarla dikdörtgen panolara bölünmüştür. Panoların içerisi farklı motiflerle süslenmiştir. Panoların en altında kahve renkli çıtayla oluşturulan birer yuvarlak kemer, kemer içerisinde ise beyaz renkli birer üçgen motifi vardır. Üçgenlerin içerisinde stilize edilmiş ağaç motifi görülür. Yuvarlak kemerlerin üzerinde, sırt sırta vermiş kahve renkli ve "9''formuna benzer iki motif, onların üzerinde ise yan yana konumlandırılmış kahve renkli iki lale motifi mevcuttur. Gerek motiflerin içerisindeki boşluklar, gerekse dışındaki boşluklar sarı, yeşil, mavi ve beyaz renkli yaprak benzeri yivlerle tezyin edilmiştir. Süpürgelikle yan aynalıklar, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmaktadır. Süsleme şeritlerinden altta olanı, iki sıra halinde "S'' formunda uzayan yeşil, sarı, mavi ve kırmızı renkli yaprak benzeri yivlerden, üstte olanı ise tek sıra halinde yan yana sıralanmış kahve renkli koçboynuzu motiflerden meydana gelir. Koçboynuzlarının içte oluşturduğu boşluklar mavi ve beyaz renkli yivlerle doldurulmuştur. Minberin geçit bölümü üzerinde, ikisi yatay yönlü, ikisi ise dikey yönlü olmak üzere dikdörtgen formlu dört pano bulunur. Sarı renkli çıtalarla oluşturulan yatay yönlü panoların içerisinde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağı yer alır. Söz konusu kuşaklardan altta olanı koçboynuzu motiflerinde, üstte olanı ise kalp şekli oluşturacak şekilde yüz yüze bakan "vav'' harfine benzer motiflerden oluşur. Kahve renkli bu motiflerin içerisinde, yeşil, kırmızı, mavi ve beyaz renkli yaprak benzeri yivler vardır. Köşk boyunca uzayan dikey yönlü dikdörtgenlerin içerisi, üst üste konumlandırılmış ve atlamalı olarak sırt sırta ve yüz yüze bakacak şekilde uzayan kahve renkli "vav'' benzeri motiflerle süslenmiştir. Söz konusu motifler dışında kalan tüm yüzey yeşil, kırmızı, mavi, sarı ve beyaz renkli yaprak benzeri yivlerle bezenmiştir. Köşkün ön yüzünde, çapraz şekilde uzayan ve

nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kahve renkli kıvrımlar bulunmaktadır. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklar kırmızı, mavi, yeşil, beyaz veya sarı renkli yaprak benzeri yivlerle doldurulmuştur. Köşk üzerindeki külahın üzerinde de şeritler halinde uzayan yaprak benzeri renkli yivler görülür. Minber giriş açıklığının her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru "S'' formunda uzayan bordo renkli birer kıvrık dal motifi yer alır. Kıvrık dalların her iki yanındaki boşluklar mavi, yeşil ve sarı renkli yaprak benzeri yivlerle bezelidir. Giriş kemerinin köşeliklerinde ve aynalıkta, yivli ve volütlü süslemeler bulunur. Minber tepeliği ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepeliğin ortasında aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kahve ve sarı renkli kıvrımlar mevcuttur. Kıvrımlar mavi renkli birer hilal motifiyle nihayetlenmektedir. Hilal motiflerinin yanında, nöbetleşe uzayan kıvrımlar üzerine oturtulmuş birer çıta, çıtaların ucunda ise mavi renkli birer yıldız motifi görülür. Kıvrımların oluşturduğu en alttaki boşluk yarım daire forma dönüştürülmüştür. Söz konusu formun içerisi ajur tekniğinde yapılmış sarı ve lacivert renkli sepet örgü motifiyle süslenmiştir. Yarım daire üzerinde, ucunda hilal motifi bulunun yivli bir çıta yer alır. Tepeliğin her iki yanında sarı, kırmızı ve yeşil renkli birer ahşap boğum görülür (Şekil 3.205).

Orijinal ahşap vaaz kürsüsünün gövdesi ve tek sıra korkuluğu, mavi renkli yivli çıtalarla bölümlerle ayrılmıştır. Her bir bölümün içerisinde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan "S'' formlu ve kahve renkli birer kıvrık dal vardır. Kıvrık dalların her iki yanı, sarı, yeşil, mavi ve beyaz renkli yaprak benzeri yivlerle bezenmiştir. Kürsüye çıkışı sağlayan merdiveninin yüzeyinde, boğumlu yarım daire formlar görülür (Şekil 3.206).

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden alttaki, beyaz zemin üzerine kabartma tekniğinde yapılmış ataç benzeri motiflerden, üstteki ise tek sıra halinde dikey yönlü olarak uzayan mavi renkli "9'' formuna benzer motiflerden meydana gelir. Söz konusu"9'' benzeri motiflerin arasında, sarı ve beyaz renkli yaprak benzeri yivler yer alır. Mahfil ve mahfil köşkünün tek sıra korkuluğu, bordo ve yeşil renkli yivli çıtalarla dikdörtgen panolara bölünmüştür. Dikdörtgen panoların içerisinde ajur tekniğinde yapılmış desenler mevcuttur. Panoların ortasına kahve renkli birer baklava form yerleştirilmiştir. Baklava formlarının içerisinde yüz yüze bakan "S'' formlu ikişer kıvrım yer alır. Kıvrımların her iki ucu, baklava formların dışına taşmaktadır.

Panoların içerisindeki motiflerin dışında kalan yüzeyler kırmızı ve yeşil renkli yapraklarla tezyin edilmiştir. Mahfil korkuluğunu oluşturan dikey yönlü panolar, köşk altında yatay olarak uzamaktadır. Mahfili taşıyan sütunların arasına yerleştirilen ahşap korkuluklar, mahfil korkuluğuyla benzer şekildedir (Şekil 3. 203). Mahfilin alt yüzünde çıtakari tekniğinde yapılmış süslemeler mevcuttur. Yüzey, kahverengi, mavi, kırmızı ve sarı renkli beş ahşap silmeyle dört yönden çevrelenerek, tamamıyla kiremit rengine boyanmıştır. Yüzeyde, pembe, kırmızı, mavi ve sarı renkli silmelerle eşit büyüklükte üç kare form oluşturulmuştur. Kare formlar içten, atlamalı olarak beyaz, sarı, pembe ve mavi renklere boyalı yarım daire formlarla çevrilidir. Her bir kare formun içerisi aynı şekilde bezenmiştir. Söz konusu formların ortasında, iç içe geçmiş kare ve dairesel formların meydana getirdiği birer göbek kısmı, köşelerinde ise farklı renklerdeki çıtaların iç içe geçerek oluşturduğu birer diyagonal kare görülür. Diyagonal karelerdeki çıtalar, dıştan içe doğru sırasıyla, kırmızı, beyaz, yeşil, kahverengi, yeşil, beyaz ve kırmızı renklidir. Ortadaki göbeklerin en dışında iç içe geçmiş üç kare form yer alır. Kare formları oluşturan çıtalar, dıştan içe doğru sırasıyla sarı, mavi ve kırmızı renklidir. En dıştaki kare form, testere ağzı motifleriyle dört yönden çevrilidir. Motiflerin yüzeyi kahverengi, mavi, beyaz ve sarı renkli şeritlerle boyanmıştır. Kırmızı renkli kare formun köşelerine üçgen formu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Parçalardan ikisi sarı, mavi ve kırmızı renklere, ikisi ise beyaz, yeşil ve kırmızı renklere boyalıdır. İçteki kare formun ortasında, kırmızı çerçeveli dairesel form, dairesel form içerisinde ise kare kesitli dört ahşap parçanın meydana getirdiği büyük bir kare form bulunur. Büyük kare formu oluşturan küçük parçalar, beyaz, yeşil, kırmızı, sarı ve pembe renkli çıtalardan oluşur. Kare form ile dairesel form arasında kalan yüzeyler, iç içe geçmiş sarı ve kırmızı renkli koçboynuzlarıyla, kahve renkli "S'' formdaki kıvrımlarla ve beyaz, sarı, kırmızı, mavi ve turuncu renklerdeki yapraklarla bezenmiştir. Son olarak mahfilin alt yüzeyinde mihraba paralele olarak uzayan ince çıtalar bulunur.

Yapının en göz alıcı süslemeleri tavanda yer alır. Söz konusu süslemeler çıtakari tekniğinde uygulanmıştır. Harimi örten tavan, sarı, yeşil, kırmızı, turuncu renkli çıtalarla altı bölüme ayrılmıştır. Harim tavanının kuzeyinde tam ortada, içerisinde asıl tavan göbeğinin yer aldığı kareye yakın dikdörtgen form, onun her iki yanında ise kuzey-güney doğrultuda uzaya birer dikdörtgen form vardır. Söz konusu alanların güneyinde de eşit büyüklükte üç kare alan görülür. Bu kare alanların

içerisinde de, asıl tavan göbeğine benzer birer göbek mevcuttur. Ahşap tavan yüzeyi tamamıyla kiremit rengine boyanmış olup, belli aralıklarla kuzey-güney doğrultuda uzayan yeşil, beyaz, sarı renklerdeki ince çıtalarla hareketlendirilmiştir. Harim tavanındaki asıl tavan göbeği, iç içe geçmiş dört dairesel formdan meydana gelir. Dairesel formlardan en dıştaki ikisi üzeri yivli pembe ve kırmızı renkli silmeden, ortadakilerden diğeri mavi, kırmızı ve yeşil renkli üçlü silmeden en içteki ise sarı, kırmızı ve siyah renkli üçlü silmeden oluşur. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler, farklı motiflerle bezenmiştir. İçteki dairesel formun ortasında, etrafı atlamalı olarak siyah ve sarı renklere boyanmış yivlerin çevrelediği avize rozansı vardır. Rozansı çevreleyen yivlerden dışa doğru uzayan kırmızı ve yeşil renkli mızrak ucuna benzer motifler görülür. İçteki dairesel formdan, onu çevreleyen dairesel forma doğru güneş ışığı şeklinde uzayan sarı renkli ince çıtalar uzatılmıştır. Çıtalar arasındaki boşluklara, üst üste konumlandırılmış motifler yerleştirilmiştir. Motifler, sarı, kahverengi, yeşil, beyaz ve mavi renkli yapraklardan, pembe, mavi ve yeşil renkli kıvrık dallardan ve sarı renkli lalelerden oluşur. Lalelerin içerisine yeşil renkli birer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Çıta aralarındaki motifler aynı sıralamayla yerleştirilerek, bütünde dairesel formlu birer süsleme şeridi meydana getirmektedir. İçten ikinci ve üçüncü sıradaki dairesel formlar arasında kalan yüzey, tek sıra halinde uzayan, yeşil, beyaz ve sarı renkli kıvrık dalların ve kırmızı, pembe, turuncu ve mavi renkli yaprakların oluşturduğu süslemelerle bezenmiştir. Son olarak en dıştaki dairesel formlar arasında kalan yüzey, üzerinde beyaz, yeşil, pembe, sarı ve mavi renkli yaprak bulunun "S'' formundaki sarı renkli kırım dal motifiyle tezyin edilmiştir. Asıl tavan göbeğinin her iki yanında yer alan dikdörtgen alanların ortasında, mavi, sarı, turuncu, yeşil ve beyaz renkteki çıtalardan meydana gelen iç içe geçmiş kare formlar mevcuttur. En içteki karenin köşelerine üçgen formlu birer ahşap parça, ortasına ise mavi, sarı ve beyaz renkli üç silmeden oluşan dairesel form yerleştirilmiştir. Dairesel formun içerisi, tek sıra halinde uzayan kahve renkli armut benzeri motiflerle, söz konusu motiflerin içerisinde ve dışarısında kalan yüzeyler ise sarı, mavi, kırmızı renkli yapraklarla bezenmiştir. Karenin köşelerindeki üçgen parçaların üzeri sarı, pembe, yeşil ve beyaz renkli şeritlerle boyanmıştır. Güney yöndeki kare alanların içerisinde de birer tavan göbeği görülür. Doğu ve batı yöndekilerin süsleme programı birbirinin aynısıyken, ortadakinde motifler aynı olup süsleme programı biraz farklıdır. Söz konusu tavan göbeklerinden iç içe geçmiş iki

dairesel form vardır. Yanlardaki göbeklerin iç kısmında bulunan daireler, sarı renkli koçboynuzlarıyla, turuncu renkli virgül benzeri motiflerle ve beyaz ve yeşil renkli yapraklarla bezeliyken, ortadaki göbeğin ortası kırmızı ve yeşil renkli servi ağacı motifleriyle bezelidir. İçteki dairesel formlardan, onu çevreleyen dairesel forma doğru güneş ışığı şeklinde uzayan sarı renkli ince çıtalar uzatılmıştır. Çıtalar arasındaki boşluklara, üst üste konumlandırılmış motifler yerleştirilmiştir. Motifler, sarı, kahverengi, yeşil, kırmızı, beyaz veya mavi renkli yapraklardan, pembe, mavi, sarı ve yeşil renkli kıvrık dallardan oluşur. Çıta aralarındaki motifler aynı sıralamayla yerleştirilerek, bütünde dairesel formlu birer süsleme şeridi meydana getirmektedir. Göbekleri içerisine alan kare alanların köşelerine birer kare form, kare formların yanlarına ise üçgen ve çeşitli formlarda olan geometrik motifler yerleştirilmiştir. Söz konusu kare ve üçgen formların yüzeyi, sarı, yeşil, turuncu renklerdeki şeritlerle süslenmiştir. Ayrıca tavanın güneydoğu ve güneybatı köşelerinde çeyrek daire şeklinde formlar yer alır. Formlar, üzerinde pembe, turuncu, mavi, beyaz ve yeşil renkli yapraklar bulunan "S'' formundaki sarı renkli kıvrık dal motifiyle oluşturulmuştur. Çeyrek dairelerin içi sarı renkli kıvrımlarla ve beyaz, mavi, yeşil ve turuncu renkli yapraklarla tezyin edilmiştir. Mahfil tavanı, mahfilin alt yüzüyle aynı şekilde süslenmiştir. Caminin harim tavanındaki asıl tavan göbeğiyle Güneyce Mahallesi Büyük Camii'nin tavan göbeği birbirinin aynısıdır. Ayrıca her iki caminin tavanı benzer şekildedir (Şekil 3.207). Bu yüzden Güneyce Mahallesi Büyük Camii'nin ahşap tavanını yapan Halit KALMUK isimli ustanın bu camide de çalıştığını düşünüyoruz.

3.3.5.4. Onarımlar

Kuzey cephedeki harim giriş kapısının batısına Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğünce asılan tabeladan, yapının 2007 yılında kapsamlı bir onarımdan geçtiğini öğreniyoruz. Söz konusu onarımda yapılan müdahaleleri Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşivinden elde ettiğimiz bilgiler ışığında şöyle sıralayabiliriz;

1- Cami çatı Konstrüksiyonu yenilenecek, yalıtım yapılacak ve çatı örtüsü klasik tip renkli kiremit olarak değiştirilecektir.
2- Cami içinde sonradan boyanmış ahşap ve taş yüzeylerde boya raspası yapılacak ve ahşap yüzeylere koruyucu sürülecektir.

3- Cami iç beden duvarlarında mevcut kalem işlerine zarar verilmeden badana raspası yapılacak ve yeniden beyaz badana ile boyanacaktır. Bozuk kalem işlerinin estampajları çıkarılacak, kalem işleri estampajları doğrultusunda orijinal renklerine sadık kalınarak yenilenecektir.
4- Ahşap lambri kaplamalar sökülecektir.
5- Mahfile çıkan ahşap merdiven orijinaline göre yenilenecektir.
6- Pencere parapetleri doğal taş ile kaplanacaktır.
7- Ahşap pencere doğramaları orijinaline göre yenilenecektir.
8- Harim döşemesi orijinaline göre yenilenecek ve ahşap koruyucu sürülecektir.
9- Mahfil döşemesi orijinaline göre yenilenecek ve ahşap koruyucu sürülecektir.
10- Tavanın bozuk kısımları orijinaline göre yenilenecektir.
11- Orijinal ahşap kürsü ve minberde sağlamlaştırma yapılacaktır.
12- Cami beden duvarlarında bulunan çatlaklar dikiş atılmak suretiyle onarılacaktır.
13- Cami içinde gerekli görülen yerlerde sıva raspası yapılacak ve sıva yenilenecektir.
14- Elektrik tesisatı yenilenecektir.
15- Son cemaat mahallinde eklenti olan duvar, merdiven, mahfil döşemesi vb. eklentiler kaldırılarak bu mahal restorasyon projesine uygun şekilde düzenlenecektir.
16- Son cemaat mahallinde varsa orijinal taş döşeme ortaya çıkarılarak, orijinaline rastlanılmazsa doğal taş ile döşenecektir.
17- Tüm cepheler ve taş sütunlar kumlama yöntemiyle boya ve kirden arındırılacak, taş yüzeyler aynen korunarak şeffaf taş koruyucu sürülecektir.
18- Ahşap saçaklar orijinaline göre yenilenecektir.
19- Derzler orijinaline göre onarılacaktır.
20- Ahşap kapılar ve taş söveleri raspa edilecek, koruyucu sürülecektir.
21- Demir pencere parmaklıkları raspa edilecek, siyah mat dekorasyon boyası ile boyanacaktır.
22- Cami avlusu yöresel doğa taş kaplanacaktır.

23- Çevre aydınlatması yapılacaktır.

24- Cami avlusunda belirlenen yere projesine göre şadırvan yapılacaktır.

3.3.6. Işıklı Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 209-215

Çizim No: 33

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Işıklı mahallesinde bulunmaktadır. Cami biri harim giriş kapısı üzerinde, diğeri ise mihrap kaidesinde olmak üzere iki kitabeye sahiptir. Harim giriş kapısı üzerindeki kitabede cami 1902 yılına tarihlenmektedir. Mihrap kaidesindeki dikdörtgen formlu kitabede ise siyah renk harflerle iki satır halinde;

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)

sâhıbü'l-hayrât alî oğlu şeyh Hacı Hasan Efendi -سنه /sene ١٣١٧'' yazmaktadır. Hicri olarak yazılan tarihi miladi takvime çevirdiğimizde 1899 tarihini elde ederiz. Her iki kitabe arasında yaklaşık üç yıllık fark vardır. Söz konusu kitabelerden birinin inşaya başlama, diğerinin ise bitiş tarihi olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca mihrap kaidesi üzerindeki kitabeden Ali oğlu şeyh Hacı Hasan Efendi tarafından da yaptırıldığını öğreniyoruz. Cami cemaatinden İhsan Tıravaç, yapının Batum'dan gelen Rum ustalar tarafından yapıldığını ve söz konusu ustaların inşa esnasında, kapı kemerinin kilit taşı üzerindeki süslemenin içerisine haç motifi gizlediklerini söyledi. Ayrıca, yaklaşık otuz yıl önce camiyi ziyaret eden bir müftü tarafından fark edilen haç motifinin, cami cemaati tarafından kazınarak yok edildiğini bize aktardı. Yapı, bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Cami, mahalle yolunun kenarında yer alan avlu içerisinde, düzgün zemin üzerin oturmaktadır. Yapının batısında mahalle yolu, kuzeyinde lojman, güneyinde ve doğusunda ise avlu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 11.07x8.25 m, dış hatları ise 12.41x9.59 m boyutlarındadır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare kuzeydoğu köşede camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.33).

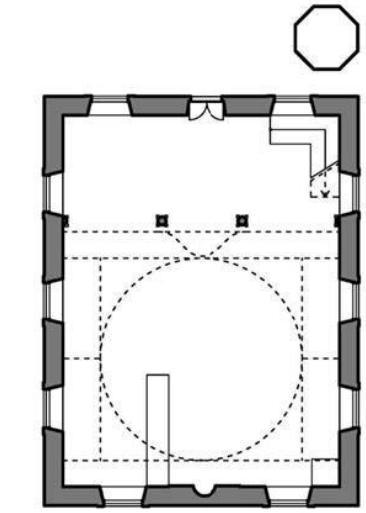

Çizim 3.33. Işıklı Mahallesi Merkez Camii Planı (Kazaz'dan)

Harime giriş, kuzey cephe eksenindeki kapıdan sağlanır. 1.17 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır.

Şekil 3.209. Işıklı Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde, onu harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin de üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi güney ve kuzey cephededir. Söz konusu pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler71 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 64 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidirler.

Şekil 3.210. Işıklı Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Kuzeybatı köşede, yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minare, altıgen kaideye, çokgen formlu gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzeye bakan yüzünde görülen 50 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış, dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Doğu duvara dayandırılan sütunla, mahfile çıkışı sağlayan merdiven arasında ahşap müezzin mahfili bulunur.

Şekil 3.211. Işıklı Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin, 75 cm genişliği, 35 cm derinliği bulunur. Yedi kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle ile sonlanmaktadır.

Şekil 3.212. Işıklı Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında, köprü gibi alttan geçitli forma sahip, orijinal ahşap minber görülür. 70 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.62 m çıkıntı yapar. On üç basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir.

Şekil 3.213. Işıklı Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Harimin üzeri bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür.

Şekil 3.214. Işıklı Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfile katına, harimin kuzeydoğu köşesinde yer alan hafif dönerli ahşap merdiven ile çıkılır. 95 cm genişliğindeki merdiven on dört basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.58 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 63 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, tek sıra boğumlardan oluşan 47 cm yüksekliğinde

ahşap korkuluğu vardır. Mahfil tavanının ortası çökertilerek, kare formlu tavan göbeği oluşturulmuştur. Mahfil katında, mahfili taşıyan ortadaki serbest sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki ahşap sütun görülür. Söz konusu sütunlar dairesel kesitli olup, ahşap tavanını taşımaktadır.

3.3.6.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, minberinde, kapı ve pencere sövelerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, saçakta, harim ve mahfil katındaki sütunlarda ve harim giriş kapısının kanatlarında ahşap malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, pencere kanatlarında, plastik malzeme, çatı örtüsünde oluklu sac malzeme, minarede betonarme malzeme, pencere parmaklıklarında ve minare giriş kapısında demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp, boyanmıştır. Cami cemaatinden İhsan Tıravaç, yapıda kullanılan ahşap sütunların çam ağacından, minber, mahfil ve tavanın ise kestane ağacından imal edildiğini ifade etti.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarında, mihrapta ve bağdadi kubbedeki süslemelerde kalemişi tekniği, ahşap süslemelerde ise oyma, kabartma ve çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.3.6.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeylerinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca kemer kilit taşları da hafif dışa taşkın vaziyette olup, yüzeylerinde kabartma tekniğinde yapılmış birer motif bulunur. Söz konusu motifler, harim katındakilerde kilit taşı formunda, mahfil katı seviyesindekilerde ise "X'' formundadır. Harim katındaki pencerelerin kemerlerinde, mahfi katı seviyesindeki pencerelerin ise söve ve kemerlerinde koyu renkli taş kullanılarak cephelere canlılık kazandırılmıştır.

Harim giriş kapısı üç yönde dört sıra silmeyle çevrilidir. Kapı kanatlarının yüzeyi aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek dikdörtgen formlu birer pano elde edilmiştir. Elde edilen panolarda bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan "S'' formlu birer bitkisel motif bulunur. Kabartma tekniğinde yapılan bitkisel motiflerin üzerinde yaprak ve çiçekler görülür. Söz konusu motiflerin üzerinde, kabartma tekniğinde yapılmış birer sıra yazı vardır. Batı yöndeki kanat yüzeyinde " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur'' yazarken, doğu yöndeki

kanat yüzeyinde "مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar (Şekil 3.209).

Minarenin şerefe altı "S'' formundaki volütlü konsollarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğunun yüzeyinde zikzak formlu çizgilerden oluşan üç şerit bulunur. Üst üste yerleştirilen şeritler, korkuluğu çevrelemektedir. Minare gövdesinin alt ve üst uç noktalarına yakın yerde birer bilezik mevcuttur.

Caminin iç kısmı dış cepheye göre oldukça süslüdür. Süslemeler, harim duvarlarında, mihrapta, minberde, mahfilde, bağdadi kubbede ve düz ahşap tavanda toplanmıştır. Harim katındaki pencereler, yeşil ve siyah renkli şeritlerle üç yönden, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise kırmızı, sarı ve siyah renkli şeritlerle dört yönden çevrilidir. Harim katında pencerelerin aralarına vazoda çıkan çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Vazolar kırmızı veya mavi, çiçek sapları ve yapraklar yeşil, çiçekler ise sarı veya kırmızı renklidir. Vazoların sağ ve sol alt yanlarında, sap ve yaprakları mavi ve yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motifler görülür. Söz konusu bitkisel motifler üçgen formdadır. Harim katındaki pencerelerle, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına, yeşil çerçeveli yazı panoları ve madalyonları yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu yazı panolarının altında ve üstünde, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli birer çiçek buketi vardır. Çiçek buketlerinin her iki yanında pano buyunca uzayan sap ve yaprakları mavi ve yeşil çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel dallar bulunur. Panoları oluşturan çizgiler, her iki uçta, zincir halkası meydana getirmektedir. Halkaların içerisi mavi ve kırmızı renkli yapraklarla ve kırmızı ve siyah renkli çiçek motifiyle bezenmiştir. Pencere sıraları arasındaki madalyonlarında altında ve üstünde sap ve yaprakları mavi ve yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli üçgen formunda bitkisel süslemeler yer alır. Pano ve madalyonlar içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renkli harflerle yazılmış yazılar vardır. Ancak doğu duvarın güney köşesindeki ve güney duvarın doğu köşesindeki madalyonlarda yer alan yazılar beyaz zemin üzerine siyah renkli harflerle yazılıdır. Batı duvardaki pano ve madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "Kâlellahu teâlâ gadeflaha…'', "كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ"/Değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfitâr 11-12)'', " جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ/Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (Sâd 50)'' duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "lâ ilâhe illâ hû (müsenna tekniği).'', "Kâlellahu teâlâ ve emmes-sâile…'', "حفظك اللهُ فى الدّارينِ /Allah seni iki cihanda dünya ve ahirette

muhafaza eylesin’’, “وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ/Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor (Nisâ 58)’’, yazarken, doğu duvardakilerde güney duvardan kuzeye doğru sırasıyla “kemâ teküünüü aleyhi…’’, “مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ/Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur (Nisâ 80)’’, “ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)’’ yazar. Doğu duvarın güney köşesindeki madalyonun hemen sağında duvardan asılan yeşil renkli kuran kabı, solunda ise kahve renkli tespih deseni vardır. Kuran kabının sağında mavi, kırmızı, yeşil ve sarı renkli ibrik motifi, onun üzerinde ise yeşil renkli bardak motifi görülür. Güney duvarın doğu köşesindeki madalyonun hemen altında uçları birbirine bitişik mavi ve sarı renkli iki Zülfikar kılıcı motifi yer alır Kılıçların sarı renkli kısmında, siyah renk harflerle “ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazmaktadır. Uçarı birbirine bitişik vaziyetteki kılıçların oluşturduğu “V’’ formlu açıklıkta sarı zemin üzerine siyah renk harflerle “أعوذ بالله من الشيطان الرجيم/Kovulmuş Şeytan’ın şerrinden Allah’a sığınırım’’ yazılıdır. Söz konusu yazı iki kez yazılmış olup “V’’ formunda yerleştirilmiştir. Zülfikarların her iki yanında müsenna tekniğiyle “علی /Âli’’ yazılı birer yazı istifi bulunur. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasına, sarı, kırmızı ve mavi renk çerçeveli madalyonlar yerleştirilmişti. Etrafı stilize edilmiş bitkisel motiflerle çevri madalyonların içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güney doğru sırasıyla “حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, “عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, “ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla “elmü’minüfi’l-mescid…’’, “الله جلّ جَلاَلُهُ /Allah Celle Celaluhu ’’, “besmele tuğrası’’, “ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, “emünâfıg…’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla “عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, “علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve “ حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. İçerisinde “Besmele tuğrası’’ bulunan madalyonun her iki yanında tük bayraklı birer flama, üzerinde ise alemler vardır. Güney duvarın doğu ve batı köşesinde madalyonların etrafı, yeşil renkli üçgenlerle çevrilidir. Söz konusu üçgenlerin içerisinde siyah çizgiler mevcuttur. Mihrap kaidesinin üzerinde dikdörtgen formlu, sarı ve kırmızı çerçeveli yazı panosu görülür. Panoyu oluşturan şeritler her iki uçta zincir halkası meydana getirmektedir. Zincir

halkalarının içerisine, kırmızı renkli birer yıldız motifi yerleştirilmiştir. Panosu içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle “ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Harim duvarlarıyla tavanın birleştiği noktalarda kırmızı çizgilerle oluşturulmuş dikdörtgenler bulunmaktadır. Söz konusu dikdörtgenlerden doğu, batı ve güney duvarda olanlarında siyah renk harflerle “Esmaü’l Hüsnâ’’ yazar. Batı ve doğu duvarın kuzeyindeki dikdörtgenlerde ve kuzey duvardakilerde mavi renkli birer yıldız motifi görülür. Dikdörtgenlerden atlamalı olarak mavi ve yeşil renge boyanmış perde motifleri, perde motiflerinin arasında ise kırmızı renkli ikişer perde püskülü asılır (Şekil 3.215).

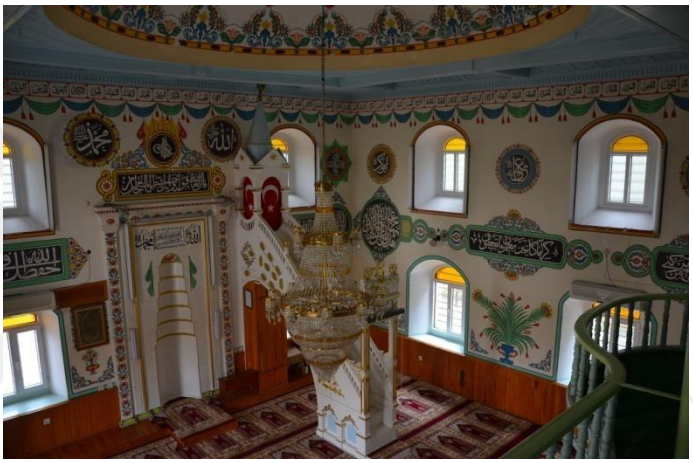

Şekil 3.215. Işıklı Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrap kaidesinin her iki yanında kare kesitli birer sütünce vardır. Kare kesitli başlıklara sahip sütünceler atlamalı olarak kırmızı ve siyah renklere boyalı yivlerle ve silmelerle üstten birbirine bağlanmıştır. Sütüncelerin yüzeyi, stilize edilen ve üst üste yerleştirilen kırmızı, mavi ve yeşil renkli bitkisel motiflerle bezelidir. Sütünce başlıklarında ve aralarında, atlamalı olarak mavi ve kırmızı renklere boyalı çiçeklerden oluşan süsleme kuşağı vardır. Mihrap nişi, üç sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Silmelerden ortada olanı yaldız, diğerleri ise beyaz renklidir. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan yaldız renkli yivlerle belirginleştirilmiştir. Yüzeyi yeşile boyalı niş yaşmağında, kırmızı renkli ay yıldız motifi görülür. Yıldız motifi, yumurta formlu kabara üzerine işlenmiştir. Mihrap nişinin kenar hatları yaldız renkli ince çizgiyle belirginleştirilmiş olup, her iki yanında yeşil renkli birer flama bulunur. Flamaların yüzeyinde siyah renk harflerle “لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka

İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir'' yazar. Niş üzerindeki kitabenin sağında, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ''الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu '' solunda ise yine aynı şekilde '' محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' yazmaktadır (Şekil 3.212).

Ahşap minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin üçgen formlu yan aynalıkları, yaldız renkli kıvrık dal ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Üçgen formlu aynalıklardan minber gövdesi boyunca güneye doğru uzayan yüzey ikiye bölünmüş ve her bölümde kabartma tekniğinde dikdörtgen forma benzer birer pano oluşturulmuştur. Gerek pano içlerinde, gerekse pano dışında kalan yüzeylere yaldız renkli çiçekler yerleştirilmiştir. Minber korkuluğu, tek sıra boğumlardan oluşmaktadır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen forma benzer birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Söz konusu ahşap parçalarda, yaldız renkli çizgiler görülür. Girişin yan yüzlerinde üst üste yerleştirilmiş yaldız renkli iki dikdörtgen mevcuttur. İnce uzun dikdörtgenlerin uçları ''V'' formunda nihayetlenmektedir. Minber süpürgeliklerinde yan yana konumlandırılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli iki sağı niş vardır. İçleri açık mavi renge boyalı nişlerin üzerinde, yaldız renkli ve dilimli birer kıvrım bulunur. Köşk altında yaldız renkli ve dilimli kıvrımların meydana getirdiği diyagonal kare benzeri alan bulunur. İçerisi hafif boşaltılan alanın ortasına yaldız renkli çiçek motifi yerleştirilmiştir. Diyagonal karenin altındaki çökertilen yüzeyde de yine yaldız renkli bir çiçek görülür. Köşk destekleri, yukarıya doğru genişleyen kare kesitli ayak ve başlıkları sahiptir. Ayak ve başlıklardaki silmelerden birer tanesi yaldız renge boyanarak desteklere hareketlilik kazandırılmıştır. Minber külahının yanlarında ve önünde üçgen formlu ahşap korkuluklar yer alır. Söz konusu korkulukların ortasında yaldız renkli birer yıldız motifi bulunur. Külah üzerinde, ucunda hilal olan bir alem vardır. Hilalin içerisinde ''الله/Allah'' yazılıdır. Minber girişinin her iki yanında üst üste konumlandırılmış yaldız renkli iki dikdörtgen mevcuttur. İnce uzun dikdörtgenlerin uçları ''V'' formludur. Giriş üzerindeki aynalıkta, yaldız renkli silmeyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Pano içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ''şefîu'l-halg…''. Panonun her iki yanında yaldız renkli birer yıldız görülmektedir. Minberin tepelik kısmı dilimli olarak nihayetlenmekte ve yüzeyinde yaldız renkli kıvrımlar bulunmaktadır. Tepeliğin üzerinde yan yana yerleştirilmiş yaldız renkli üç

ay yıldız motifi yer alır. Ortadaki ay yıldız, yaldız renkli yelpaze motifi üzerine oturur (Şekil 3.213).

Orijinal olmayan vaaz kürsüsünün kuzeye bakan aynalığında ince çıtalarla büyük bir baklava form oluşturulmuştur. Oluşturulan baklava formun ortasında, dört baklava formdan meydana gelen çiçek motifi, alt ve üst köşelerinde ikişer baklava formu, yan köşelerinde ise birer baklava formu mevcuttur. Ayrıca kuzey aynalığın her bir köşesinde, yine dört baklava formun oluşturduğu birer çiçek motifi yer alır.

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan yaldız renkli zikzak motifi bulunur. Zikzak motifi alttan ve üstten, mavi renkli tek sıra silmeyle sınırlandırılmıştır.

Harim üzerindeki bağdadi kubbenin ortasında, iç içe geçmiş dört dairesel form vardır. Halat motifli dairesel formlar sarı ve kırmızı renklidir. İçteki iç içe geçmiş iki küçük dairesel formun ortasında çiçek desenli bir kabara vardır. Küçük dairesel formlarla, onları çevreleyen dairesel form arasında kalan yüzey sarı renk üzerine siyah renk harflerle yazılmış "Ayetel Kürsi'' ile doldurulmuştur. Dıştaki iki dairesel form arasında kalan yüzey ise belli aralıklarla yerleştirilmiş sarı, mavi, kırmızı ve turuncu renkli yaprak motifleriyle bezeniştir. Söz konusu dairesel formlar belli aralıklarla yerleştirilen sapları yeşil, yaprakları yeşil ve mavi, çiçekleri ise kırmızı ve sarı renkli on iki çiçek buketiyle çevrilidir. Çiçek buketlerinin aralarındaki boşluklar sapları mavi, çiçekleri ise kırmızı renkli birer çiçek dalıyla doldurulmuştur. Ayrıca buketlerin ucunda, kırmızı renkli birer yıldız mevcuttur. Bağdadi kubbenin en dış kısmını saran stilize edilmiş çiçek ve saplardan oluşan süslemeler bulunur. Bu süslemelerin uç noktalarında birer ay yıldız motifi olup, aralarına birer lale çiçeği görülür. Bağdadi kubbede bulunan süslemeler sarı, kırmızı, mavi ve yeşil renk boyalarla oluşturulmuştur (Şekil 3.214).

Mahfilin üzerinde ahşap tavan, kare formda çökertilmiş ve çökertilen bu kare formun içerisinde, yivlerle oluşturulmuş iç içe geçmiş beş kare form daha bulunur. En dışta çökertilerek oluşturulan kare formun etrafı zikzaklarla süslenmiştir. Bazı kare formların etrafında mavi renk boyayla boyanarak belirginleştirilmiştir. Kubbeni dış kenarı sarı renkli ince şeritler belirginleştirilmiştir. Sarı renkli şerit üzerinde, atlamalı olarak sıralanmış mavi daireler ve uçları sivri siyah dikdörtgenler görülür. Şerit üzerine oturan dilimli sivri kemerler bulunmaktadır. Siyah çizgiden meydana gelen sivri kemerler atlamalı olarak bir büyük bir küçük olacak şekilde sıralanarak

kubbeyi çevrelemektedir. Büyük sivri kemerlerin içerisinde mavi ve sarı renkli birer meşale, meşalelerin her iki yanında ise sapları mavi ve yeşil, yaprakları yeşil, çiçekleri ve tomurcukları kırmızı ve turuncu renkli birer bitkisel motif yer alır. Büyük sivri kemerlerin ucunda kırmızı renkli birer ay yıldız motifi bulunmaktadır. Küçük sivri kemerlerin içerisinde sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise pembe renkli birer lale çiçeği vardır. Bağdadi kubbe dışında kalan ahşap tavanın yüzeyi çökertilerek dikdörtgen alanlar oluşturulmuştur. Oluşturulan alanların kenarları testere ağzı motifiyle belirginleştirilmiştir. Söz konusu alanların içerisinde, küçük çıtaların meydana getirdiği ince uzun dikdörtgenler mevcuttur. Dikdörtgenler bazı alanlarda mihraba dik olarak, bazılarında ise paralel olarak uzanmaktadır. Tavan dört yönden yivli süsleme şeridiyle çevrilidir. Mahfili örten tavanın ortası çökertilerek, kare formlu tavan göbeği elde dilmiştir. Tavan göbeği içten ve dıştan zikzak motifli süsleme şeridiyle çevrilidir. Tavan göbeğinin içinde, iç içe geçmiş kareler vardır. Söz konusu kareler ince çıtalarla kullanılarak oluşturulmuştur. Mahfil tavanı da, mihraba paralel olarak uzayan ince uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir.

3.3.6.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak cami cemaatinden İhsan Tıravaç, harim giriş kapısının orijinal olmadığını, orijinalinde alaturka kiremit olan çatı örtüsünün de oluklu sac malzeme ile değiştirildiğini ifade etti. Ayrıca camide yapmış olduğumuz incelemelerde ahşap pencere doğramlarının plastik malzemeyle değiştirildiği ve vaaz kürsüsünün niteliksiz unsurlardan olduğunu gözlemledik.

3.3.7. Gölgelik Mahallesi Camii

Şekil No: 216-221
Çizim No: 34

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Gölgelik (Elamanos) mahallesinde bulunmaktadır. Cami, harim içerisinde yer alan atıl durumdaki dikdörtgen formlu mermer kitabeye göre 1904 yılında inşa edilmiştir. Güney cephe ekseninin batısında bir kitabe daha görülür. Başka bir yapıdan alınarak buraya monte edildiğini düşündüğümüz kitabe okunamamaktadır. Mahalle halkı tarafından inşa ettirilen

caminin mimarı bilinmemektedir. Günümüzde ayakta olan yapının, güneyinde yeni bir cami inşa edildiği için ibadete kapanmıştır.

3.3.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun aşağısında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının doğusunda avlu, güneyinde lojman, kuzeyinde komşu arazi ve küçük bir hazire görülürken, batısı yamaca dayalıdır. Caminin harim kısmı içten içe 10.31x7.89 m, dış hatları ise kuzeydeki son cemaat yeri ile birlikte 14.48x9.13 m boyutlarına ulaşır. Asıl ibadet mekânı ince yontu taş malzemeyle, iki katlı son cemaat yeri ise ahşap çatkı arası dolgu malzemeli olarak kârgir sistemde inşa edilen cami, harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir (Çizim 3.34). Caminin minaresi yoktur.

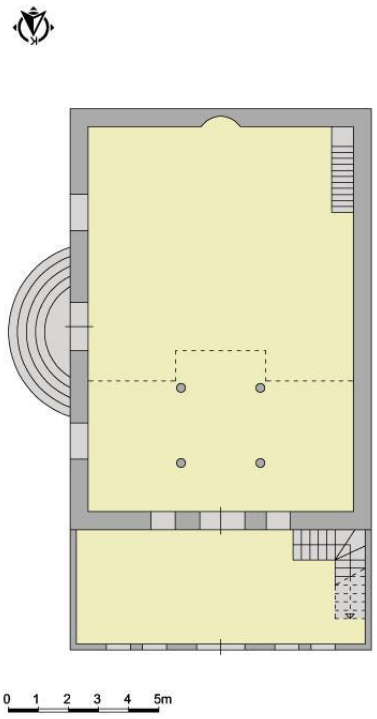

Çizim 3.34. Gölgelik Mahallesi Camii Plan (DOKAP'tan)

Kuzey yöndeki iki katlı son cemaat yerinin cepheleri kapalıdır. Son cemaat yerine giriş kuzey cephe ekseninde yer alan 1.32 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı üzerinde, duvar

yüzeyine oturtulan iki ayağın taşıdığı ahşap sundurma vardır. Söz konusu mekânın cephe duvarları üzerinde beşi alt katta, dördü ise üst katta olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve lentolu ve ahşap doğramalı pencereler, farklı genişliklere sahiptir. Alt kattaki pencereler 48-59 cm arasında değişen genişliğe, üst kattakiler ise 72 cm genişliğe sahiptir. Pencerelerin ahşap kapakları bulunur. Son cemaat yerinin alt katında bir oda yer alır. Doğu yöndeki oda, kuzey-güney doğrultuda yerleştirilen ahşap duvarla oluşturulmuştur. Oda muhtemelen imam odası olarak kullanılmıştır. Üst kata, batı yöndeki "L'' formlu ahşap merdiven ile çıkılır. 70 cm genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır. Ayrıca üst katta çatıya çıkığı sağlayan on basamaklı ahşap merdiven vardır.

Şekil 3.216. Gölgelik Mahallesi Camii Genel Görünüm

Caminin ikisi harime, biri ise mahfile açılan üç kapısı vardır. Harime açılan kapılardan biri doğu cephe ekseninin hafif kuzeyinde, diğeri ise mahfil giriş kapısıyla birlikte kuzey duvar ekseninde yer alır. Son cemaat yerinin alt katında ulaşılan kuzeydeki kapı, 1.37 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Doğu cephedeki kapı ise 1.57 m genişliğinde, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için kapıya, dairesel formlu ve beş basamaklı merdiven ile ulaşılır. Mahfil giriş kapısı, son cemaat yerinin ikinci katında yer alır. 75 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.216).

Harimin cephe duvarları üzerinde, dördü harim katında, yedisi mahfil katı seviyesinde olmak üzere on bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi doğu cephede, ikisi ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin

ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçü ise doğu cephededir. Kuzey cephedeki pencereler son cemaat yerine açılmaktadır. Doğu ve güney cephedeki pencereler, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı, kuzey cephedekiler ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Doğu ve kuzey cephedeki pencereler, demir parmaklıklara sahiptir. Harim katındaki pencereler 82 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 76 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan doğu ve güney cephedeki pencereler, iç kısımda formlarını korumaktadır (Şekil 3.216).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Harimin kuzeyinde, dördü duvara dayandırılmış, dördü ise serbest olarak konumlandırılmış sekiz ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Ahşap sütunların bazıları kare, bazıları ise dairesel kesitli olup, ebatları da farklılık göstermektedir (Şekil 3.217).

Şekil 3.217. Gölgelik Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap görülür. Mihrap nişinin 91 cm genişliği, 36 cm derinliği bulunur. Altı kademeden oluşan nişi, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı basık kemerle sonlanmaktadır. Mihrabın her iki yanında, güney duvar boyunca uzayan ve tek sıra boğumlardan oluşan ahşap korkuluk vardır (Şekil 3.218).

Şekil 3.218. Gölgelik Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında, orijinal ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan 70 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.24 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu girişi açıklığı vardır (Şekil 3.219).

Şekil 3.219. Gölgelik Mahallesi Camii Mahfil

Sandık tipli orijinal vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesinde konumlandırılmıştır. Kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu vardır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası çökertilerek iç içe geçmiş kare eve sekizgen formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Söz konusu tavan, harim ortasına serbest olarak yerleştirilen dairesel kesitli ahşap sütun tarafından taşınır (Şekil 3.220).

Şekil 3.220. Gölgelik Mahallesi Camii Tavan

Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.87 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 35 cm derinliğinde dikdörtgen formlu, mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 54 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Tavanın ortasında, kare formlu tavan göbeği yer alır. Mahfil katında ikisi duvara dayandırılmış, üçü ise serbest olarak konumlandırılmış beş ahşap sütun görülür. Bu ahşap sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.3.7.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ince yontu, mihrabında ise düzgün kesme taş malzeme, son cemaat yerinin cephe duvarlarında, ahşap çatkı arası dolgu malzemeyle, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, sütunlarda, saçakta, tavanda, kapı kanatlarında pencere doğramalarında ve kapaklarında, son cemaat yerindeki kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında, ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında ise demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin harim duvarlarında yığma taş tekniği, son cemaat yeri duvarlarında ahşap çatkı arası dolgu malzemeli kargir tekniği, harim duvarlarında ve mihraptaki süslemelerde kalemişi tekniği, ahşap süslemelerde oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır. .

3.3.7.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Giriş kapılarının kanat yüzeyleri çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgen panolar oluşturulmuştur.

Caminin harim kısmı dış cephenin aksine oldukça süslüdür. Harimdeki süslemeler, duvar yüzeylerinde, mihrapta, minberde, mahfilde ve tavanda toplanmıştır.

Duvar yüzeylerindeki kalemişi süslemeler, dört sıra halinde işlenmiştir. Doğu duvarın en alt sırasında, giriş kapısının her iki yanına yerleştirilmiş ibrikten çıkan birer çiçek motifi ve terazi motifi vardır. Kahve, beyaz ve sarı renkli ibrikler, yine aynı renkli vazoların içerisine yerleştirilmiştir. Vazolar, sap ve yaprakları sarı ve yeşil çiçekleri ise turuncu renkli bitkisel motiflerin üzerine oturur. İbriklerin içerisindeki çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı renklidir. Doğu duvarın güney köşesine yakın noktada bulunan terazi motifinin kefeleri yeşil renklidir. Terazi, ucunda kırmızı renkli üç flama olan direkten asılmaktadır. Terazinin sağında, kırmızı renkli ibrik ve bardak motifi, onların üzerinde ise sarı ve siyah çerçeveli yazı panosu görülür. Dikdörtgen formlu pano içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ/Allah’a tevekkül ettim’’ yazar. Batı duvarın alt sırasında ya yana sıralanmış ibrikten çıkan beş çiçek motifi görülür. Söz konusu çiçek motifleri doğu duvardakilerle benzer şekildedir. Güney duvarın alt sırasında, mihrabın her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer cami silueti mevcuttur. Siluetlerin bir kısmı yazı istiflerinden meydana gelir. Mihrabın batısındaki siluette ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir", doğusundakinde ise müsenna tekniğiyle ‘‘ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)’’ yazar. Siluetlerin her iki yanına simetrik olarak kahve renkli vazolardan çıkan birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli motiflerin her iki yanında, yeşil renkli birer servi ağacı motifi yer alır. Servi ağaçları da çiçek gibi vazoların içerisinden çıkar. Doğu, batı ve güney duvarın ikinci sırasındaki

süslemeler sarı ve siyah çerçeveli yazı panolarından meydan gelir. Bazı panoların her iki ucunda, içleri yaprak ve çiçek motifleriyle bezenmiş zincir halkaları vardır. Pano içlerinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harfle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla " وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)'', " سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ/ Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete! (Zümer 73)'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "الله/Allah, محمّد/Muhammed, يا على/ya Ali, فاطمة يا/ya Fâtıma'', "فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ/O mihrapta namaz kılarken, melekler ona seslendi:"Allah, sana Yahya'yı müjdeler (Âl-'i İmrân)'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla " يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ اِلىٰ اَحْسَنِ ٱلْحَالِ/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir'',"وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir (Hûd 88)'' yazar. Mihrabın batısındaki yazı panosunun sağ üst köşesinde saat motifi, solunda ise çiçek desenli madalyon yer alırken, mihrabın doğusundaki panonun sol alt köşesinde, duvara asılı vaziyette yeşil ve pembe renkli kuran kabı motifi yer alır. Doğu, batı ve güney duvarın üçüncü sırasında sarı ve siyah çerçeveli madalyonlar bulunur. Söz konusu madalyonların her iki yanında, sarı renkli vazodan çıkan, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli çiçek motifler, üzerlerinde de sarı ve kırmızı renkli bir alem motifi mevcuttur. Vazolardan, sarı ve kahverengi birer kandil asılmaktadır. Madalyonların içerisinde, yeşil zemin üzerine beyaz renkli harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ موسى كليم الله/Allahü teâlânın kendisi ile konuştuğu kimse olduğu için'', "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', " أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla " على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' ve "لا إله إلا اللَّهُ عيسى روح الله/Allah O nu Kutsal ruhundan, yani O nu, babasız değil amma, daha dünyaya gelmemiş bir ruh halindeki Babadan meydana getirdiği kimse olduğu için'' yazar. Ayrıca mihrap kaidesi üzerinde sarı ve siyah çerçeveli yazı panosuyla iki madalyon daha bulunur. Dikdörtgen formlu pano içerisine, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazılmıştır. Panonun sağındaki madalyonda yeşil

zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, solundaki madalyonda ise ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazılıdır. Dikdörtgen formlu yazı panosunun üzerinde kırmızı renkli bir yıldız ve yıldızın her iki yanında, yüzleri yıldız bakan yine kırmızı renkli birer hilal motifi yer alır. Kuzey duvarda yazı panosu veya madalyonu yerine, vazodan çıkan çiçek motifleri görülür. Son olarak doğu, batı ve güney duvarın en üst sırasında, kırmızı renk çizgilerle oluşturulmuş küçük dikdörtgenler mevcuttur. Dikdörtgenlerin içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle “Esmaü’l Hüsnâ’’ yazar. Dikdörtgenlerin bazılarından sarı, siyah ve beyaz renkli kandil asılmaktadır.

Şekil 3.221. Gölgelik Mahallesi Camii Tavan

Güney duvardaki mihrapta kalemişi ve kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler görülür. Mihrap nişi üç sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Silmelerden dışta olanı kırmızı, ortadaki sarı, içte olanı ise yeşil renklidir. Nişin her iki yanında üst üste konumlandırılmış üçer motif vardır. Söz konusu motiflerden altta olanları, yeşil renkli ibrik motifi, ortada olanları kırmızı renkli ay yıldız motifi, üstte olanları ise kırmızı ve beyaz renkli flamalardır. Ayrıca yeşil renkli silmenin sağ ve sol üst köşesinde mihrap nişine doğru uzayan püskül benzeri yeşil renkli motifler vardır. Nişin hemen üzerine, kabartma tekniğiyle yapılan siyah renkli harflerle ‘‘ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Niş kademeleri yeşil veya kırmızı renkli ince çizgiyle, kenar hatları ise kalın kırmızıçizgiyle belirginleştirilmiştir. Niş kademelerinde kalemişi tekniğiyle yapılmış farklı süslemeler görülür. En alt kademede, ortada yeşil ve kahverengi vazodan çıkan, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli çiçek

motifi, onun üzerinde ise etrafları kırmızı renkli "C'' formlarıyla çevrelenmiş yaprakları iki çiçek motifi bulunur. Alttan ikinci ve üçüncü kademenin yüzeyinde aşağı doğru sarkan perde motifleri vardır. Yeşil, kırmızı ve siyah çizgilerden meydana gelen perde motiflerinin aralarına siyah ve kırmızı renkli perde püskülleri yerleştirilmiştir. Alttan dördüncü sıradaki kademede yan yana yerleştirilmiş kırmızı renkli iki yıldız görülür. Alttan beşinci sıradaki kademede üç ve dörtte olduğu gibi perde motifleri mevcuttur. Son olarak niş yaşmağı yeşil renge boyanarak hareketlendirilmiştir.

Ahşap minberin yan aynalığı ve süpürgeliği sadedir. Ajur tekniğinde yapılan minber korkuluğunda atlamalı olarak sıralanan, dairesel açıklıklar ve yıldızlar bulunmaktadır. Yıldızlar oyma tekniğinde yapılan küçük baklava formlarıyla çevrilidir. Korkulukla girişin birleştiği noktaya üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçanın ortasında ajur tekniğinde yapılmış bir yıldız motifi yer alır. Söz konusu yıldız, korulukta olduğu gibi oyma tekniğinde yapılan küçük baklava formlarıyla çevrilidir (Şekil 3.218). Minber dolap açıklığının her iki yanı, yarım daire formlu dilimler şeklindedir. Açıklığın içerisine, üzerinde, üst üste konumlandırılan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli üç açıklığın bulunduğu ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parça üzerindeki açıklıkların aralarında, dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer yıldız motifi bulunmaktadır. Köşk açıklıklarında, yüz yüze bakan ve "vav'' harfine benzeyen iki motif yer alır. Bu iki motifin ortasında da ajur tekniğinde yapılmış bir yıldız motifi mevcuttur. Minber girişinin üzerindeki tepeliğin en altında, vazodan çıkan çiçek motifi vardır. Vazodan çıkan çiçek dalları sağa ve sola doğru uzamaktadır. Çiçek motifin üzerine, içerisinde güneşe benzer motif olan dairesel yerleştirilmiştir (Şekil 3. 219).

Vaaz kürsüsünün gövdesi sade olup, korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşmaktadır.

Mahfilin ön yüzünde paralele olarak uzayan iki sıra yivli süsleme şeridi vardır. Mahfil köşkünün ön yüzünün yarısında dokuz sıra, diğer yarısında ise üç sıra süsleme şeridi görülür. Paralel olarak uzayan süsleme şeritlerinden batı yönde yer alan dokuzu aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, tek sıra halinde uzayan sarkıt şeklindeki koçboynuzlarından, üç sıra diyagonal karelerden, yivlerden, diyagonal karelerden, dairesel form içerisine yerleştirilen yıldızlardan ve iki sıra diyagonal

karelerden meydana gelirken, doğu yöndekiler yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, tek sıra halinde uzayan ve içleri hafif boşaltılan koçboynuzlarından, dairesel form içerisine yerleştirilen yıldızlardan ve diyagonal karelerden meydana gelir. Mahfil köşk korkuluğunun alt sırası boğumlardan üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Mahfilin tek sıra korkuluğu iki farklı motiflerden meydana gelir. Köşkün batısındaki korkulukta boğumlar, doğusundaki korkulukta ise patlıcana benzer ahşap parçalardan görülür. Gerek mahfildeki, gerekse mahfil köşkündeki korkulukların her iki yanında diyagonal karelerden meydana gelen süsleme şeritleri yer alır (Şekil 3.217).

Harimi örten düz ahşap tavanın ortasında, kare formlu tavan göbeği mevcuttur. Söz konusu kare form, köşelerinde birer üçgen kalacak şekilde çökertilerek içte sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgenin ortasına iç içe geçmiş iki dairesel form yerleştirilmiştir. İçteki mavi çerçeveli dairesel formun ortasında kabartma tekniğinde yapılmış kırmızı renkli yıldız motifi bulunur. Yıldız motifi, uçları dışa doğru bakan kırmızı renkli yarım dairelerle çevrelenmişti. Her iki dairesel form arasında kalan yüzey, ajur tekniğindeki stilize edilmiş ağaç motifleriyle doldurulmuştur. Ağaç motiflerinin gövde ve dalları mavi ve kırmızı renkli şeritlerle boyanmıştır. Ayrıca ağaçların üzerinde, yine kırmız ve mavi renkle boya kullanılarak yaprak oluşturulmuştur. Kare tavan göbeğinin köşelerindeki üçgenlerin yüzeyi çökertilerek içte bir üçgen daha meydana getirilmiştir. Kuzey yöndeki üçgenlerin içerisine kırmızı renkli birer çiçek motifi, güney yöndekilerin içerisine ise yine kırmızı renkli birer ay yıldız motifi işlenmiştir. Tavan göbeği ince çıtaların oluşturduğu iç içe geçmiş karelerle çevrilidir. Harim tavanının her bir köşesinde, üzerinde iç içe geçmiş yarım dairelerin olduğu ahşap parçalarla birer üçgen alan oluşturulmuştur. Mahfil tavanın ortasında da ince çıtalar kullanılarak kare formlu tavan göbeği meydana getirilmiştir. Kare alanın her bir köşesine çapraz olarak kırmızı renkli birer çıta uzatılarak ortada sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgenin ortasında, kırmızı ve beyaz çerçeveli dairesel form içerisine yerleştirilmiş kırmızı renkli yıldız motifi görülür. Söz konusu dairesel form dıştan, yine kırmızı ve beyaz renkli zikzak motifiyle çevrilidir. Kare formun köşelerinde yer alan üçgenlerin her bir köşesinde kırmızı renkli "V'' desenleri vardır. Tavan göbeği, ince çıtaların oluşturduğu iç içe geçmiş karelerle çevrilidir (Şekil 3. 220).

3.3.7.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.3.8. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii

Şekil No: 222-229

Çizim No: 35

Yapı, Trabzon-Arsin İlçesinin Güneyce mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe görülmez. Ancak Arsin Müftülüğünce camiye asılan ibadete açılış beratına göre yapı, 1925 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir.

3.3.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun aşağısında yer cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide, taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde ve doğusunda avlu, güneyinde komşu arazi, batısında ise kayalık yamaç vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.56x6.89 m, dış hatları ise 8.86x8.19 m boyutlarındadır. Kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapının minaresi yoktur (Çizim 3.35).

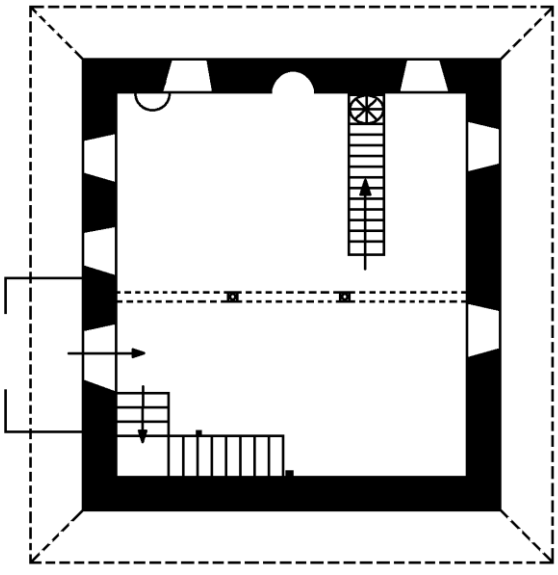

Çizim 3.35. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii Plan

Harime giriş, doğu cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan 90 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Giriş kapısının önünde sonradan eklenmiş betonarme malzemeli sundurma vardır (Şekil 3.22).

Şekil 3.222. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde, altısı harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler ise yine her cephede ikişer tane olacak şekilde, doğu, batı ve güney cephededir. Söz konusu pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 65 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 51 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Yapının kuzey cephesinde herhangi bir mimari unsur bulunmamaktadır (Şekil 3.223).

Şekil 3.223. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede yaklaşık 60 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Ayrıca biri kuzey duvara dayalı, diğeri ise mahfil katına çıkışı sağlayan merdivenin hemen yanında konumlandırılmış kare kesitli iki ahşap sütun daha görülür. Bu sütunlarda mahfili taşımaktadır (Şekil 3.224).

Şekil 3.224. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 88 cm genişliği, 45 cm derinliği bulunur. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.225).

Şekil 3.225. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii Mihrap

Mihrabın batısında bulunan orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 69 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.14 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.226).

Şekil 3.226. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii Minber

Yarım koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güney duvarın doğu köşesine yerleştirilmiştir. Kürsünün çift sıra korkuluğu vardır. Minbere çıkış, üç basamaklı seyyar ahşap merdivenle sağlanır (Şekil 3.227).

Şekil 3.227. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz tavanla örtülü olup, tavanın ortasında dairesel formlu göbek kısmı bulunur (Şekil 3.228).

Şekil 3.228. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşedeki betonarme malzemeli ve "L'' formlu merdiven ile çıkılır.1.03 m genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır. Ahşap

mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.67 m çıkıntı yapar. Üzeri düz tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 43 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Attan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.3.8.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, vaaz kürsüsünde, kapı kanatlarında, sütunlarda ve saçakta ahşap malzeme, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ve girişin önündeki sundurmada betonarme malzeme, çatı örtüsünde oluklu saç malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, pencere kanatlarında ise plastik malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim tavanı niteliksiz sac veya plastik malzemeyle kaplanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma, çıtakari ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.3.8.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru mevcut değildir. Ancak pencere söve ve lentoları duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Giriş kapısının kanat yüzeyleri çökertilerek, üst üste konumlandırılmış "+'' şeklinde üçer dikdörtgen form elde edilmiştir. Dikdörtgenlerin kenar hatları gri renge, yüzeyleri siyah renge, kanat yüzeyleri ise kahve renge boyanarak kapıya canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.222).

Harim içerisindeki süslemeler tavan göbeğinde, minberde, vaaz kürsüsünde ve mihrapta toplanmıştır (Şekil 3.229).

Şekil 3.229. Güneyce Mahallesi Mandıra Camii Harim Genel Görünüm

Mihrap nişinin her iki yanında, kaidenin yüzeyi çökertilerek aşağıdan yukarıya doğru uzayan dikdörtgen formlu birer alan meydana getirilmiştir. İnce, uzun dikdörtgenler üstte yuvarlak kemerle nihayetlenmiştir. Yuvarlak kemerlerin içerisinde, kabartma tekniğinde yapılmış üç yapraklı birer çiçek motifi görülür. Niş yaşmağında yuvarlak formlu bir kabara vardır. Yaşmağın hemen üzerinde dikdörtgen formlu küçük bir alan pano mevcuttur. Panonun köşelerinde birer yelpaze, ortasında ise yarım rozet motif yer alır. Yine bu alanın her iki yanına, çiçek desenli birer rozet yerleştirilmiştir. Pano üzerinde, kabartma tekniğindeki kırmızı renkli harflerle ‘‘ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ /(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’ yazar. Mihrap kaidesi, mermer havası verecek şekilde boyanmıştır.

Oldukça süslü minberin iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin üçgen formlu yan aynalıkları, ortada kalp şekli oluşacak şekilde yerleştirilen siyah renkli “S’’ formundaki kıvrımlarla bezenmiştir. İçleri yeşil renkli yivlerle doldurulan kalp formundaki motiflerin aralarına, turuncu renkli birer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Üçgen formlu aynalıklardan minber gövdesi boyunca güneye doğru uzayan üç sırsa süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerden altta olanı pembe yaprak, kıvrık dal, koçboynuzu ve stilize edilmiş lale motifinden, ortada olanı atlamalı olarak uçları bir aşağıya bir yukarıya doğru bakan siyah renkli koçboynuzlarından, üstte olanı ise tek sıra halinde uzayan pembe renkli yaprak benzeri motiflerden meydana gelir. Ayrıca, alttaki süsleme şeridinin güney ucunda iç içe geçmiş siyah, yeşil, beyaz ve turuncu renklerdeki dairelerden oluşan rozet motifi ve ortasında siyah ve kırmızı renkli bir Zülfikar kılıcı motifi vardır. Minber

süpürgeliklerinin yüzeyi çökertilerek kahve renkli dört dikdörtgen pano elde edilmiştir. Eşit büyüklükteki panolardan üstte bulunanlarının her bir köşesinde pembe renkli birer yarım rozet motifi, alttakilerde ise yan yana yerleştirilen yine pembe renkli ve çiçek desenli ikişer rozet motifi vardır. Tek sıra minber korkuluğu tek sıra halinde uzayan pembe ve siyah renkli yapraklardan oluşur. Korkulukla girişin birleştiği noktalara kahve renkli ve yelpaze desenli birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Girişin yan yüzlerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan zencirek motifi görülür. Zencireklerin içerisi yivlerle hareketlendirilmiştir. Zencireklerin üzerinde, üst üste yerleştirilen kahve renkli ve "S'' formlu kıvrık dal yer alır. Pembe renkli birer laleyle nihayetlenen kıvrık dalların üzerinde yeşil yapraklar bulunur. Minber köşk açıklıklarının altında, aşağıdan yukarıya doğru kalp şekli oluşturacak şekilde uzayan siyah renkli ve "S'' formlu kıvrık dallar görülür. Kıvrık dalların oluşturduğu kalp formundaki boşluklarda pembe renkli yaprak motifleri mevcuttur. Köşk açıklıkları üstte ve altta yuvarlak kemer formundadır. Söz konusu kemerlerde siyah renkli yaprak ve volütler görülür. Kemerlerin köşeliklerinde, kabartma tekniğinde yapılmış yaprak, koçboynuzu veya rozetler vardır. Öndeki köşk destekleri üzerinde aşağıdan yukarıya doğru "S'' formunda uzayan siyah renkli kıvrık dal motifi mevcuttur. Köşk kemerlerinin üzerinde, mavi renkli silmeden ve pembe renkli yivlerden meydana gelen iki şerit yer alır. Köşk üzerindeki kubbe formlu külahın yüzeyi tamamıyla gri renge boyanmıştır. Külah üzerine, siyah renkli "S'' kıvrımları, pembe ve mavi renkli yarasa benzeri motifler yerleştirilmiştir. Külah üzerine, ucunda kırmızı renkli ay yıldız bulunan kahve renkli alem yerleştirilmiştir. Giriş açıklığının her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan stilize edilmiş yapraklar vardır. Yaprakların üzerinde siyah renkli yelpaze motifi, onun üzerinde ise pembe renkli ok ucu motifi görülmektedir. Üzeri yivlerle hareketlendirilen kemerde, sarkıt şeklinde ve siyah renkli altı silindir motifi yer alır. . Kemer köşeliklerinde kırmızı renkli birer ay yıldız motifi, ay yıldızların altında ise birer yaprak motifi görülür. Kemerin her iki yanında kahve renkli ve "S'' formlu kıvrık dal yer alır. Pembe renkli birer laleyle nihayetlenen kıvrık dalların üzerinde yeşil yapraklar bulunur. Giriş üzerindeki aynalıkta, dairesel formlu iki boşluğun içerisinde, ajur tekniğinde yapılmış, birer çiçek motifi vardır. Söz konusu çiçek motifleri düğüm yaprak uzayan kıvrımdan oluşur. Aynalığın her iki yanında da kahve renkli ve "S'' formlu kıvrık dal yer alır. Pembe renkli birer laleyle nihayetlenen kıvrık dalların üzerinde yeşil

yapraklar mevcuttur. Minber tepeliği ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepeliğin alt kısmında iç içe geçmiş yeşil renkli iki yarım daire form yer alır. Yarım dairelerin üzerinde içe doğru kıvrım yapan yeşil ve siyah renkli iki adet helezon motifi, onların üzerinde ise iç içe geçmiş iki dairesel form bulunur. Söz konusu dairesel formlardan dışta olanı yeşil renkli ve yivli silmeden, içteki ise pembe renkli ve yivli silmeden meydana gelir. Dıştaki dairesel form, kanca benzeri çıkıntılarla çevrilidir. İçteki dairesel formun içerisi, düğüm yaparak uzayan kıvrımın meydan getirdiği çiçek motifiyle doldurulmuştur. Çiçek motifinin ortasına yıldız yerleştirilmiştir. Her iki dairesel form arasında kalan yüzey pembe renkli papatya yaprağına benzer motiflerle bezenmiştir. Papatya yaprağına benzer motiflerin her birinin içerisine pembe renkli mızrak ucuna benzer birer motifi yerleştirilmiştir. Dairesel formların üzerinde, uçları birer hilal motifiyle nihayetlenen bordo renkli üç ahşap çıtalar görülür (Şekil 3.226). Söz konusu minberin, Güneyce Mahallesi Büyük Camii'nin minberiyle benzer yanlarının olması, bize ikisinin de aynı usta tarafından yapıldığını düşündürmektedir.

Vaaz kürsüsünün gövdesinde paralel olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden en alttaki ikisi tek sıra halinde uzayan pembe ve siyah renkli baklava formlarından, onların üzerindeki pembe renkli testere ağzı motifinden, en üstteki ise siyah renkli zikzak motiflerinden oluşur. Kürsü gövdesi kahverengine boyanmıştır. Gövdeyle korkuluğun birleştiği yerde üç sıra silme yer alır. Silmelerden ortada olanı pembe, diğerleri ise siyah renklidir. Kürsünün çift sıra korkuluğu pembe renkli boğumlarla oluşturulmuştur (Şekil 3.227).

Tavan ortasında, iç içe geçmiş iki dairesel formun meydana getirdiği tavan göbeği vardır. Dıştaki dairesel form mavi renkli silmeden, içteki ise pembe renkli ahşap parçadan oluşur. Pembe renkli ahşap parçanın yüzeyinde, düğüm yaparak uzayan kıvrımın meydan getirdiği siyah renkli çiçek ve iki küçük rozet motifi bulunmaktadır. Pembe renkli dairesel formdan, dıştaki dairesel forma beyaz renkli yirmi iki çita uzatılarak, dairesel formlar arasındaki yüzey yirmi üç eşit parçaya ayrılmıştır. Eşit büyüklükteki her parçada birer ay yıldız ve üç kanca motifi bulunmaktadır. Dairelerin arasındaki yüzey yeşil renge, ay yıldızlar atlamalı olarak beyaz ve kırmızı renge, kanca motifleri ise kırmızı ve mavi renge boyanmıştır (Şekil 3.228).

3.3.8.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bit onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış müdahaleleri gözlemledik. Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları yakın zamanda plastik malzeme ile değiştirilmiştir. Yine orijinalde alaturka kiremit kaplı olan çatı oluklu saçla kaplanmıştır. Yapının giriş kapısının önüne betonarme bir sundurma inşa edilmiştir. Ahşap mahfil merdiveni sökülüp, yerine bugünkü betonarme merdivenin yapılmıştır. Son olarak tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi, niteliksiz malzemeyle kaplanmıştır.

3.3.9. Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii

Şekil No: 230-234
Çizim No: 36

Cami, Trabzon-Arsin ilçesinin Çubuklu mahallesinde bulunmaktadır. Yapı, batı cephedeki giriş kapısının üzerinde yer alan panoya göre 1930 yılında inşa edilmiştir. Caminin son imamı Adem Bayraktar, yapının orijinalinde ev olarak inşa edildiğini, sonradan camiye dönüştürüldüğünü ifade etti. Harim giriş kapısı üzerindeki“ yapılış tarihi 1953’’ yazısı muhtemelen camiye dönüştürüldüğü tarihtir. Mimari bilinmeyen cami, bugün ayakta olup, ibadete kapalıdır. Adem Bayraktar, 1989-1990 yıllarında cemaatsizlikten dolayı terk edildiğiniifade etti (03.05.2019).

3.3.9.1. Plan ve Mimari Özellikler

Yapının kuzeyinde avlu, doğusunda, batısında ve güneyinde ise hazire vardır. Düzgün dikdörtgen alan üzerine oturan caminin harim kısmı içten içi 4.96x5.75 m, dış hatları ise kuzey yönde bulunan oda ve koridorla birlikte yaklaşık olarak 8.59x6.03 m boyutlarına ulaşır (Çizim 3.36).

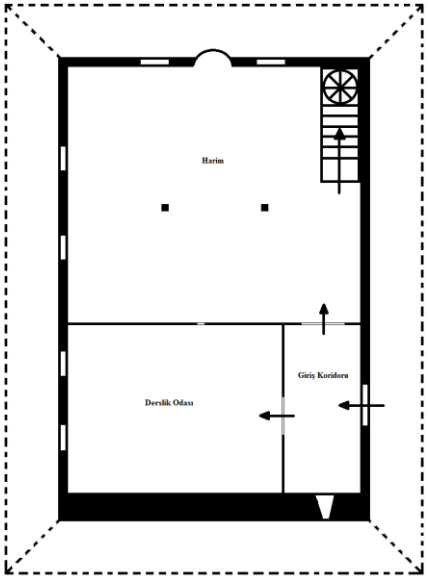

Çizim 3.36. Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii Plan

Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen yapı, harim, kuran eğitimi verilen oda ve giriş koridorundan meydana gelir. İçten düz ahşap tavanla, dıştan ise dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Caminin kuzey cephesine muhtemelen müştemilat olarak kullanılan bir bölüm eklenmiştir. Duvar kalınlığı 14 cm olan yapının, temelinde ahşap camilerde görmeye alışık olduğumuz sistem uygulanmıştır. Cami taşlar üzerine oturtulan ağaç kütükleri üzerine inşa edilmiştir. Ağaç kütükler, köşelerde kurt boğazı tekniğinde birbirine bağlanmıştır. Köşelere yerleştirilen taşlar vasıtasıyla temeldeki ahşap malzemenin toprakla teması engellenip, çürümenin önüne geçilmiştir. Beden duvarları ise kestane ağacından imal edilen tahtalar, muska formunda veya dikey olarak yerleştirilerek, aralarındaki boşlukların taş malzeme ile doldurulmasıyla oluşturulmuştur. Taş malzemenin üzeri sıvanmıştır. Söz konusu duvar sistemini biz bölgedeki sivil mimari örneklerde sıkça rastlamaktayız. Bu durum caminin orijinalinde ev olarak inşa edildiğinin de bir kanıtıdır (Şekil 3.230).

Şekil 3.230. Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii Genel Görünüm

Yapıya giriş, batı cephe ekseninin kuzeyinde yer alan kestane ağacından imal edilmiş, 84 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Batı cephenin güney köşesinde, saçağın hemen altına konumlandırılmış kare formlu küçük bir pencere görülür.

Kuzey cephede herhangi bir mimari unsur bulunmayıp, yapıya sonradan eklenen müştemilat kısmı vardır.

Doğu cephede, eksenin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş ikişer pencere mevcuttur. Yaklaşık 52 cm genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve lentolu, ahşap doğramalı ve iki ahşap kapaklıdır.

Güney cephe ekseninde, dışa taşkın vaziyetteki mihrap çıkıntısı görülür. Mihrabın her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer pencere vardır. Dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve lentolu, ahşap doğramalı ve iki ahşap kanatlı pencereler, 59 cm genişliğe sahiptir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık olarak 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Batı cephedeki kapıdan, 3.26x1.55 m boyutlarındaki koridora girilir. Koridorun kuzey duvar ekseninde, müştemilata açılan mazgal pencere, doğu duvarında kuran eğitimi verilen odaya açılan kapı, güney duvarında ise harime girişi sağlayan kapı yer alır. Çocuklara kuran eğitimi verilen odaya, kestane ağacından imal edilmiş 78 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve lentolu ve tak ahşap kanatlı kapıdan girilir. 3.30x4.17 m boyutlarındaki odanın kuzey duvar ekseninde ocak nişi,

güney duvarında ise harime açılan oldukça küçük bir pencere görülür. Oda, kestane ağacından yapılmış ahşap duvar ile harimden ayrılmıştır. Koridorun güney duvarındaki harim giriş kapısı da kestane ağacından imal edilmiş olup, 88 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve lentolu ve tek ahşap kanatlıdır.

Şekil 3.231. Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii Harim Genel Görünüm

Harimin güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 75 cm genişliği, 33 cm derinliği bulunur. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.232).

Şekil 3.232. Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii Mihrap

Mihrabın batısında, kestane ağacından yapılmış orijinal ahşap minber vardır. Batı duvara dayandırılan 72 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.19 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir. Yapının vaaz kürsüsü yoktur (Şekil 3.233).

Şekil 3.233. Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii Minber

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavan, harim ortasında serbest olarak konumlandırılan, kare kesitli iki ahşap sütun tarafından taşınmaktadır. Tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.234).

Şekil 3.234. Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii Tavan

3.3.9.2. Malzeme-Teknik

Yapının temelinde pelit ağacı, beden duvarlarında kestane ağacı ve taş malzeme, mihrapta taş malzeme, giriş kapılarında, pencerelerde, minberde, tavanda, saçakta ve sütunlarda ahşap malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında muska dolma tekniği, temeldeki ahşap kütüklerin birbirine bağlanmasında kurt boğazı tekniği, minber korkuluğunda ajur tekniği, ahşap süslemelerde oyma ve kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.3.9.3. Süsleme

Yapı süsleme unsurları açısından oldukça sadedir. Dış cephesinde, giriş koridorunda ve kuran eğitimi verilen odada herhangi bir süsleme unsuru görülmezken, harimde az da olsa batı duvarda, mihrapta, minberde ve tavan göbeğinde görülür. Batı duvar ekseninin güneyinde yer alan pencerenin her iki yanında, kırmızı renk yağlı boya ile yapılmış birer ay yıldız motifi bulunur.

Mihrap kaidesinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan mavi ve bordo renklere boyanmış silmeler mevcuttur. Kaide saçağında, paralel olarak uzayan sarkıt şeklindeki küçük kare formlar vardır. Mihrap nişinin kenar hatları, atlamalı olarak bordo ve mavi renklere boyanarak belirginleştirilmiştir. Niş yüzeyi koyu yeşil renge, niş ile kaidenin kenarlarındaki silmeler arasında kalan yüzey ise sarı renge boyanmıştır. Ancak nişin hemen üzerinde paralel olarak uzayan kırmızı renkli iki şerit bulunur.

Minberin doğu yan aynalığında kırmız renkli çıtalar kullanılarak üçgen form oluşturulmuştur. Oluşturulan üçgen formun içerisi sade olup, koyu yeşile boyalıdır. Üçgeninin sağ alt ucunda kabartma tekniğinde yapılmış baklava form görülür. Minber korkuluğunun altında ve süpürgeliğin üzerinde kırmızı renkli üçgen formlar yer alır. Korkuluğun altındaki üçgenlerin uçları aşağıya, süpürgeliğin üzerindekilerin uçları ise yukarıya doğru bakmaktadır. Ajur tekniğindeki tek sıra minber korkuluğu, tek sıra halinde uzayan oval formlu açıklıklardan oluşur. Korkuluğun üzerinde ve altında korkuluk boyunca uzayan kırmızı renkli birer kuşak vardır. Söz konusu kuşaklar alttan ve üstten yalız renkli birer silmeyle sınırlandırılmıştır. Alttaki kuşakta belli aralıklarla yerleştirilmiş yaldız renkli yıldız bulunmaktadır. Korkulukla girişin birleştiği noktaya mavi renkli ve üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Girişin yan yüzünde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan bordo renkli ve yivli iki süsleme şeridi görülür. Minber geçidinin hemen üzerinde kırmız renkli baklava formu, onun üzerinde ise yaldız çerçeveli dikdörtgen pano yer alır. İçerisi kırmızı renge boyalı panonun ortasında yaldız renkli baklava formu, baklava formunun her iki yanında ise yine yaldız renkli birer ay yıldız motifi vardır. Köşk açıklıkları yaldız renkli yıldızlarla çevrilidir. Minber külahının doğusuna ve kuzeyine üçgen formlu ahşap korkuluklar yerleştirilmiştir. Mavi çerçeveli korkulukların yüzeyi kırmızıya boyanmış olup, ortalarında yaldız renkli birer ay yıldız motifi görülür. Korkuluklarla köşk arasında, mavi renkli ve yarım daire formlu süsleme kuşağı yer alır. Minber giriş açıklığının doğusunda, aşağıdan yukarıya doğru uzayan bordo renkli ve yivli iki sıra süsleme şeridi yer alır. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu ve yaldız çerçeveli aynalığın içerisi boşaltılmıştır. Borda renkli ahşap tepelik dalgalı olarak nihayetlenmiştir. Tepeliğin ortasında kuşa benzer mavi renkli bir motif, üzerinde ise yaldız renkli iki ay yıldız motifi bulunmaktadır (Şekil 3.233).

Tavan yüzeyinin çökertilmesiyle elde edilen kare formlu tavan göbeğinin kenar hatları sarı renkli ahşap parçalarla ve sarkıt şeklindeki kırmızı renkli küçük kare formlarla belirginleştirilmiştir. Göbeğin iç kısmında, mavi renkli ahşap parçalar kullanılarak kare form oluşturulmuştur. Söz konusu kare formun ortasında kırmızı renkli ve dairesel formlu ahşap parça vardır. Ahşap parça üzerinde, mavi renkli dairesel formların içerisine yerleştirilmiş, dört ay yıldız motifi görülür. Dairesel form ile onu çevreleyen kare form arasına mavi renkli sekiz ahşap çıta uzatılarak yüzey sekiz bölüme ayrılmıştır. Her bölüm sarı renge boyalıdır. Tavan göbeği, yeşil renkli

ince çıtaların oluşturduğu iç içe geçmiş kare formlarla çevrilidir. Göbek dışındaki tüm tavan yüzeyi yeşile boyanarak tavana canlılık kazandırılmıştır. Son olarak harim duvarlarıyla tavanın birleştiği noktada bordo ve mavi renkli birer şerit mevcuttur (Şekil 3.234).

3.3.9.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.3.10. Nuroğlu Mahallesi Camii

Şekil No: 235-241

Çizim No: 37

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Nuroğlu mahallesinde bulunmaktadır. Caminin ikisi harim giriş kapısı üzerinde, ikisi ise minber giriş açıklığı üzerinde olmak üzere dört kitabesi vardır. Harim giriş kapısının, kemer kilit taşı üzerinde bulunan kitabede "1941'', onun üzerindeki dikdörtgen formlu kitabede ise " ١٣٦٥ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ'' yazar. Minber girişinin üzerindeki aynalıkta " مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ- شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)-١٣٧٣-1373'', minber tepeliğinde ise "١٣٧٠-1370'' yazar.

Ancak Arsin Müftülüğünce asılan bilgilendirme panosunda inşa tarihi 1945 olarak gösterilmiştir. Banisi ve mimari bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.10.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m uzağında yer alan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Alt kat derslik olarak üst kat ise cami olarak kullanılmaktadır. Yapının kuzeyinde ve doğusunda avlu, güneyinde lojman, batısında ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 7.58x6.07 m, dış hatları ise yapıya sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık olarak 12.08x7.47 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı, derslik katı, harim mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Çizim 3.37). Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

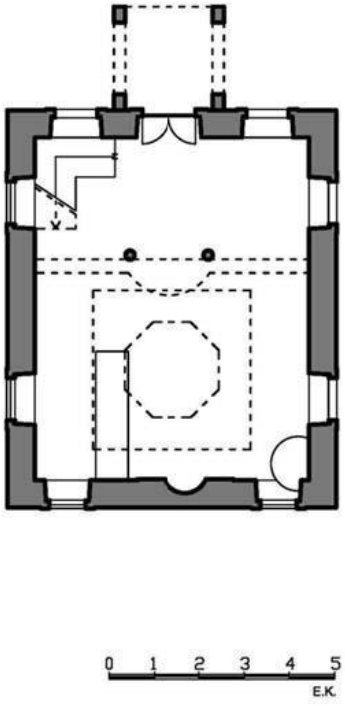

Çizim 3.37. Nuroğlu Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri, 3.10x7.47 m boyutlarındadır. Kapalı son cemaat yeri kare kesitli demir sütunlarla oluşturulmuştur. Söz konusu sütunların arası yaklaşık 60 cm yüksekliği kadar düzgün kesme taş malzemeyle, geri kalan kısımları ise ahşap camekânla kapatılmıştır. Kuzey cephe eksenindeki iki kanatlı ahşap kapıyla girilen son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Şekil 3.235. Nuroğlu Mahallesi Camii Genel Görünüm

Son cemaat yeri içerisinde ulaşılan harim giriş kapısı, kuzey cephe ekseninde yer alır. 1.20 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.236). Kapı kanatları kestane malzemeden olup, orijinal değildir. Yapıdaki incelemelerimiz esnasında orijinal kapı kanatlarının cami önünde yapılan şadırvan inşaatında kullanıldığını gördük. Yapı iki katlı olduğu için son cemaat yerine, doğu yönde yer alan betonarme malzemeli ve on beş basamaklı merdiven ile ulaşılır.

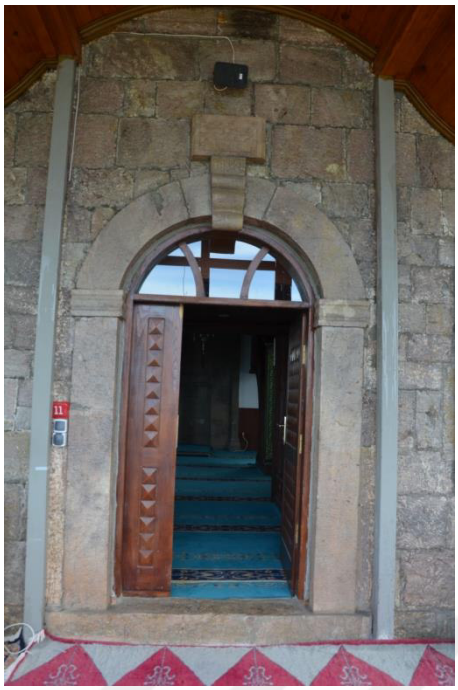

Şekil 3.236. Nuroğlu Mahallesi Camii Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde tek sıra pencere düzeni vardır. Camide, her cephede ikişer tane olacak şekilde sekiz pencere mevcuttur. Cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilen pencereler 90 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Ayrıca güney ve batı cephede bulunan pencereler demir parmaklıklara sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda formlarını korumaktadır (Şekil 3.235).

Derslik katına, doğu cephe eksenindeki dikdörtgen formlu ve tek kanatlı demir kapıdan girilir. Kapı önüne sundurma yer alır. Sundurma cepheleri, yaklaşık 60 cm yüksekliğe kadar düzgün kesme taş malzemeyle, geri kalan kısımları ise ahşap doğramalı camekânla oluşturulmuştur. İçten düz ahşap tavanla örtülü sundurma dıştan üç omuz kırma çatıyla örtülüdür. Derslik katının doğu ve batı cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer pencere vardır. Dikdörtgen formlu, taş söveli ve lentolu ve ahşap doğramalı pencereler 90 cm genişliğindedir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur (Şekil 3.235).

Batı cephenin kuzey köşesinde, yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minare, kare formlu kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin doğu yönde bulunan dikdörtgen formlu kapıdan sağlanır (Şekil 3.235).

Harimin kuzeyinde, kestane ağacından imal edilmiş, dairesel kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunlarla harim duvarlarının arası, tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.237).

Şekil 3.237. Nuroğlu Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişinin 95 cm genişliği, 40 cm derinliği bulunur. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.238).

Şekil 3.238. Nuroğlu Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında, kestane ağacından yapılmış orijinal ahşap minber yer alır. Köprü gibi alttan geçitli forma sahip minber 71 cm genişliğinde olup, güney duvardan harim içerisine doğru 3.15 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı vardır (Şekil 3.239).

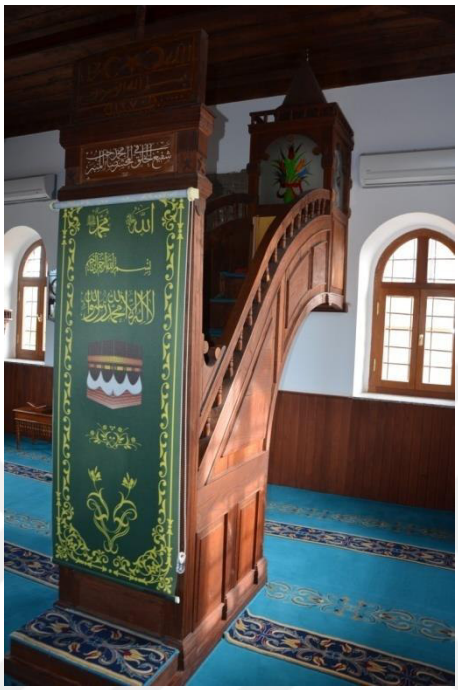

Şekil 3.239. Nuroğlu Mahallesi Camii Minber

Yarım koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Kürsünün çift sıra korkuluğu bulunur (Şekil 3.240).

Şekil 3.240. Nuroğlu Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.241).

Şekil 3.241. Nuroğlu Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki ahşap merdivenden çıkılır. 92 cm genişliğindeki "L'' formlu merdiven, on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.05 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 45 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, tek sıra boğumlardan oluşan 50 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada

konumlandırılmış iki ahşap sütun görülür. Dairesel kesitli sütunlar, ahşap tavanı taşımaktadır.

3.3.10.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrapta, giriş kapısının ve pencerelerin sövelerinde taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, saçakta, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında ve son cemaat yerindeki camekân doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, alt kat ve minare giriş kapısının kanadında demir malzeme, çatı örtüsünde "shingle'' isimli modern örtü malzemesi, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Cami içerisindeki ahşap malzemeli unsurlar kestane ağacından imal edilmiştir.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.3.10.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sadedir. Cephelerdeki pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Gerek alt katın cephe duvarları, gerekse cami katının cephe duvarları saçak silmesiyle nihayetlenmektedir. Orijinal olmayan harim giriş kapısının kanat yüzeyleri eşit büyüklükteki kare formlara ayrılmış ve her bir kare formun içerisine kabartma tekniğinde yapılmış dört omuz kırma çatı formunda birer motif yerleştirilmiştir.

Minaresin spiral formlu gövdesi ve petek kısmı aşağıdan yukarıya doğru uzayan silmelerle hareketlendirilmiştir. Söz konusu silmeler her iki uçta sivri kemer formuyla birbirine bağlanmaktadır. Gövdenin her iki ucunda birer bilezik mevcuttur. Şerefe altı mukarnaslarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğu dikey yönlü dikdörtgen panolara ayrılmış ve her panonun kenar hatları kademeli silmelerle belirginleştirilmiştir. Pano içler ajur tekniğinde yapılmış Selçuklu yıldızıyla bezenmiştir.

Harim içerisinde az da olsa tavan göbeğinde, vaaz kürsüsünde, minberde ve mahfilin ön yüzünde süsleme unsuru görülür.

Minberin üçgen formlu yan aynalıkların da kabartma tekniğinde yapılmış üçgen form, aynalıklardan güneye doğru uzayan minber gövdesinde ise yine

kabartma tekniğinde yapılmış ve yan yana konumlandırılmış iki dikdörtgen form görülür. Tek sıra minber korkuluğu boğumlardan oluşur. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek, yan yana konumlandırılmış dikey yönlü iki dikdörtgen pano elde edilmiştir. Elde edilen panoların içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış birer dikdörtgen form mevcuttur. Köşk açıklıklarının yuvarlak kemerlerinde sarkıt şeklinde içer dairesel form görülür. Dairesel formların içerisinde birer yıldız motifi bulunur. Köşk üzerindeki külah tek sıra boğumlardan oluşan korkulukla çevrilidir. Minber girişinin üzerindeki, dikdörtgen formlu aynalıkta " شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)''yazar. Aynalığın her iki yanında birer yıldız motifi, yıldız motiflerinin üzerinde de testere ağzı motifleri bulunur. Minber tepeliği dikdörtgen formlu ahşap parçadan meydana gelir. Ahşap parça üzerinde ince silmelerle oluşturulmuş dikdörtgen formlu üç pano bulunmaktadır. Pano içlerinde kabartma tekniğinde yazılmış yazılar mevcuttur. Üstteki panonun ortasında bir yıldız ve bu yıldız her iki yanında da birer hilal motifi yer alır. Söz konusu motiflerin sağında "الله/Allah'', solunda ise "محمّد/Muhammed'' yazar. Ortadaki pano içerisinde "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'' alttaki pano içerisinde ise "١٣٧٠'' yazar. Panolar kabartma tekniğinde yapılmış noktalarla çevrilidir.

Mahfilin ön yüzünde, kabartma tekniğinde yapılmış ve paralel olarak uzayan tek sıra zikzak motifi vardır. Mahfil ön yüzünün köşelerine ve mahfil köşkünün ortasına, birer ay yıldız motifi yerleştirilmiştir.

Vaaz kürsüsünün gövdesi, paralel olarak uzayan iki silme ile üçe bölünmüştür. Alttaki bölüm sade olup, ortadakinde iki sıra, üsttekinde ise bir sıra süsleme şeridi vardır. Ortadaki bölümde yer alan süsleme şeritlerinden altta olanı baklava formlarından, üstte olanı ise uçları aşağıya doğru bakan üçgen formlardan oluşurken, üstteki bölümde bulunan süsleme şeridi zikzak motifinden oluşur. Küsünün çift sıra korkuluğu, boğumlardan meydana gelir.

Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlar elde edilmiştir. İçte yer alan kare formun köşelerinde birer üçgen form yerleştirilerek ortada sekizgen form oluşturulmuştur. Söz konusu sekizgenin ortasında, iç içe geçmiş dört dairesel form görülür. En içteki üç dairesel formun etrafı testere ağzı

motifleri ile çevrelenmiş olup, yüzeyinde oyma tekniğinde yapılmış süslemeler yer alır. Süslemeler, bir üçgen bir ay yıldız motifi olacak şekilde atlamalı olarak sıralanmıştır. İçteki diğer iki dairesel formunda kenarları testere ağzı motifiyle çevriliyken, en dıştaki sade silmeden oluşur. Kare formun köşelerindeki üçgenlerde, kabartma tekniğinde yapılmış ve iç içe geçmiş ikişer üçgen vardır.

3.3.10.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif zamanlar yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Son cemaat yeri, minare ve derslik katının giriş kapısı önüne yer alan sundurmanın yakın dönemde eklenmiştir. Yapıya ait eski fotoğraflarda derslik katı ile cami katının aynı taş malzeme ile inşa edildiği görülüyor. Ancak derslik katının cephe duvarları günümüzde düzgün kesme taş malzeme ile kaplanmıştır. Caminin kuzey cephesinin önü yükseltilerek avlu oluşturulmuştur. Yine eski resimlerde mihrap ve vaaz kürsüsü üzerinde bulunan motiflerin farklı renklerdeki yağlı boya ile boyalı olduğu görülüyor. Ancak bugün bunlar mevcut değildir. Çatı örtüsü muhtemelen alaturka kiremit iken, "shingle'' adı verilen malzeme ile değiştirilmiştir.

3.3.11. Yeni Köy Merkez Camii

Şekil No: 242-246
Çizim No: 38

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Yeniköy (Küçük Hara) mahallesinde bulunmaktadır. Cami kuzey cephe eksenindeki giriş açıklığı üzerinde yer alan kitabeye göre 1950 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimari bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.11.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde avlu, doğusunda mahalle yolu, güneyinde ve batısında ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.70x7.30 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen iki katlı bölümle birlikte 13.30x8.70 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve giriş koridoru ve koridorun her iki aynındaki odalardan meydana gelir. Caminin minaresi, giriş koridorunun doğusunda yer alan oda içerisinden yükselmektedir (Çizim 3.38).

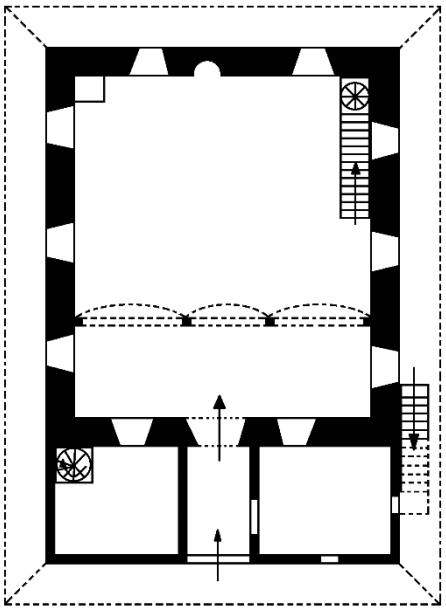

Çizim 3.38.Yeniköy Merkez Camii Plan

Şekil 3.242. Yeniköy Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheye eklenen iki katlı bölümün alt katı giriş koridorundan ve onun iki yanındaki odalardan meydana gelirken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Harime, cephe kesenindeki koridorun ucunda yer alan 1.64 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir (Şekil 3.243). Kuzey cepheye, üç ayak üzerine oturan demir ve sac malzemeli sundurma eklenmiştir.

Şekil 3.243. Yeniköy Merkez Camii Giriş Kapısı

Ek bölümün kuzey cephesinde üç, batı cephesinde is bir pencere vardır. Kuzey cephedeki pencerelerden biri alt katta, ikisi ise üst katta yer alırken, batı cephedeki pencere alt kattadır. Gerek kuzey cephenin, gerekse batı cepheni alt katındaki pencereler giriş koridorunun batısındaki odaya açılmaktadır. Kuzey cephenin üst katındaki pencereler ise mahfile eklenen bölüme açılır. Dikdörtgen formlu ve plastik doğramalı pencereler, 69 cm genişliğindedir.

Cephe duvarları üzerinde, harime açılan on sekiz pencere mevcuttur. Söz konusu pencerelerden onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesindedir. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin yine üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. 71 cm genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerinse doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur. Kuzey cephe, harim katı pencereleri, giriş koridorunun her iki yanındaki odalara açılır (Şekil 3.242).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Kuzeydoğu köşedeki oda içerisinde yer alan, spiral gövdeli ve tek şerefeli minare örtü sistemine delerek yükselmektedir.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış kare kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Batı duvara dayandırılan sütunun önünde, tek sıra boğumlarla oluşturulmuş müezzin mahfili yer alır (Şekil 3.244).

Şekil 3.244. Yeniköy Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişinin 70 cm genişliği, 26 cm derinliği bulunur. Dört kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.245).

Şekil 3.245. Yeniköy Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında, köprü gibi alttan geçitli forma sahip orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 71 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.52 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.246).

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortasında, iç içe geçmiş dört dairesel formdan meydana gelen tavan göbeği vardır (Şekil 3.246).

Şekil 3.246. Yeniköy Merkez Camii Tavan

Mahfil katına giriş dış cepheden sağlanır. Mahfil giriş kapısı, batı cephenin kuzey köşesinde, mahfil katı hizasında yer alır. Dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapı 77 cm genişliğindedir. Söz konusu kapı mahfil katı seviyesinde olduğundan, batı duvara dayandırılmış on yedi basamaklı demir merdiven ile ulaşılır.

Mahfil, kuzeydeki ek bölümle birleştirilerek genişletilmiştir. Birleşme muhtemelen mahfilin kuzey duvarında bulunan iki pencere açıklığının genişletilmesiyle sağlanmıştır. Orijinal ahşap mahfil kısmı üç yerden, dalgalı olarak harim içerisine doğru 3.17 m çıkıntı yapmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 60 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunmaktadır. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.3.11.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrabında, kapı ve pencere sövelerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, saçakta, tavanda, kapı kanatlarında ve sütunlarda ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, pencere parmaklıklarında ve kuzey cephedeki sundurmada demir malzeme, çatı örtüsünde oluklu sac malzeme, minarede ve kuzey cepheye sonradan eklenen iki katlı bölümde ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe duvarları, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının cephe duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarında ve mihrapta yer alan süslemelerde kalemişi tekniği, ahşap süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.3.11.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup yalnızca, pencere söve ve kemerleri duvar yüzeylerinden hafif dışa taşırılarak cepheler hareketlendirilmiştir. Ayrıca cephe duvarları açık maviye, pencere söve ve kemerleriyle cephe köşeleri koyu yeşil renge boyanarak cephelere canlılık kazandırılmıştır. Minarenin şerefe altı "S'' formlu konsollarla doldurulmuştur.

Harim giriş kapısının kanat yüzeyleri çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgen formlar elde edilmiştir. Kapı tamamıyla maviye renge boyalıdır.

Caminin iç kısmı, dış cephelerin aksine oldukça süslüdür. Söz konusu süslemeler mihrapta, minberde, mahfilde, tavanda ve harim duvarlarında toplanmıştır.

Doğu, batı ve güney duvardaki harim pencerelerinin aralarında, mavi renkli vazoların içerisine yerleştirilen kahve renkli ibrikten çıkan çiçek motifleri vardır. Çiçeğin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise mavi ve sarı renklidir. Vazolar, sap ve yaprakları yeşil ve mavi, çiçekleri ise turuncu renkli bitkisel motifler üzerine oturur. Ayrıca, mihrap kaidesin in her iki yanında mavi ve pembe renkli birer cami silueti görülür. Siluetlerde Arapça yazılar mevcuttur. Batı yöndeki siluette, müsenna tekniğiyle " وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِير/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1) -Allah'' yazılıyken, doğu yöndeki siluette "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Doğu, batı ve güney duvardaki harim pencereleriyle, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına

dikdörtgen formlu yazı panoları yer alır. Sarı ve kırmızı çerçeveli panoların uçlarında, içleri yeşil ve turuncu renkli yapraklarla benzemiş zincir halkaları yer alırken, üstlerinde iç içe geçmiş mavi çerçeveli ikişer dairesel form vardır. Dairesel formların içerisi sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise sarı ve turuncu renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Söz konunu dairesel formlardan dışa doğru sarı çizgiler uzatılarak yarım güneşe benzer bir form kazandırılmıştır. Pano içlerinde yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ كِرَامًا كَاتِبِين/Değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfitâr 11-12)’’, ‘‘innemâ ya’müru….Âhir.’’, ‘‘فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’, güney duvardaki panolarda batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘…’’, ‘‘فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘لاموجودالاهو/Allah’tab başka hiçbir varlık yoktur’’, ‘‘اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ/Şüphesiz Allah, (samimi ve sürekli) çokça tevbe edenleri sever, (her yönden iyice) temizlenenleri de sever (Bakara-222)’’, ‘‘gaalellahü Teâla va’melüüsâlihan innî bimâ ta’melüüne basîr’’ yazar. Yine doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına sarı ve kırmızı çerçeveli yazı madalyonları yerleştirilmiştir. Madalyonların her iki yanında, sap ve yaprakları mavi ve yeşil, çiçekleri ise sarı, kırmızı veya yeşil renkli bitkisel motifler, üzerinde ise kahve renkli birer alem motifi mevcuttur. Madalyonların her iki yanındaki bitkisel motiflerin bazılarından sarı ve mavi renkli kandiller asılırken bazılarından deve kuşu yumurtasına benzer motifler asılır. Madalyonların içerisinde yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki madalyonlarda, kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, ‘‘فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ/O mihrapta namaz kılarken, melekler ona seslendi: ‘‘Allah, sana Yahya’yı müjdeler (Âl-‘i İmrân 39)’’, ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Güney duvar eksenindeki madalyonun üzerinde yer alan alem motifinin her iki yanında, kırmızı ve yeşil renkli birer flama bulunur.

Flamalarda beyaz renkli ay yıldız motifleri görülür. Ayrıca söz konusu madalyonun hemen altına dikdörtgen formlu yazı panosu yerleştirilmiştir. Sarı ve kırmızı çerçeveli panonun her iki uzunda birer zincir halkası vardır. Batı yöndeki halkada yeşil zemin üzerine beyaz renkli harflerle ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ /Allah Celle Celaluhu’’ yazarken, doğu yöndeki halkada ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Pano içerisinde yine yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ /(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’ yazılmıştır. Doğu, batı ve güney duvarın tavanla birleştiği noktada kırmızı çizgilerle oluşturulmuş küçük dikdörtgenler yer alır. Dikdörtgenlerin içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle *‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’* yazar. Esmaü’l Hüsnâ yazılı dikdörtgenlerin altında sarı renkli bir kuşak vardır. Kuşaktan atlamalı olarak sarı, mavi ve kırmızı renklere boyanmış kandiller asılır.

Mihrapta kalemişi süslemeler mevcuttur. Mihrap kaidesi, ağaç gövdesindeki halkalara benzer motiflerin oluşturduğu süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Sarı, yeşil ve kırmızı renklerden meydana gelen süsleme şeridinin sağ ve sol üst köşesinde kare form içerisine yerleştirilmiş birer diyagonal kare, ortasında ise beyaz renkli yıldız ve bu yıldız motifinin her iki yanında yer alan yine beyaz renkli birer hilal motifi görülür. Mihrap nişinin kademeleri paralel olarak uzayan yivli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. En alttaki niş kademesinin yüzeyi kırmızı renkli perde motifiyle, alttan ikinci ve üçüncü sıradaki kademelerin yüzeyi ağaç gövdesindeki halkalara benzer sarı, yeşil veya kırmızı renkli motiflerle bezeliyken, niş yaşmağının yüzeyinde sarı ve kırmızı renkli dairesel form vardır. Dairesel formdan aşağıya doğru sarkan sarı, mavi, kırmızı renkli perde benzeri motifler görülür. Nişin hemen üzerinde bir merkezden çıkıp, niş kenarlarından aşağı doğru sarkan mavi renkli ve “S’’ kıvrımlı bitkisel motifler görülür. Bitkisel motifin üzerinde, yeşil yapraklı, sarı ve kırmızı çiçekli motifler yer alır. Söz konusu bitkisel motif, niş kemerinin sağ ve sol üst köşesinde dairesel form oluşturacak şekilde uzamaktadır. Oluşan dairesel formlardan sağ yöndekinin içerisine mavi renkli harflerle ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, sol yöndekine ise ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazılmıştır.

Minberin doğu yan aynalığında, sarı zemin üzerine kabartma tekniğinde yapılmış bordo ve mavi renkli baklava formlar yer alır. Minber korkuluğu yeşil renkli tek sıra boğumlardan meydana gelir. Korkulukla girişin birleştiği noktaya yeşil

renkli ve üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Süpürgeliğin yüzeyi çökertilerek "+'' formunda iki dikdörtgen form elde edilmiştir. Elde edilen dikdörtgen formlar bordo ve mavi renklere, süpürgeliğin yüzeyi ise sarı renge boyanmıştır. Ajur tekniğinde yapılmış köşk korkuluğu üzerinde iki sıra "S'' formlu açıklıklar vardır. Açıklıklar nokta şeklindeki boşluklarla birbirinden ayrılmıştır. Köşk kemerlerinde stilize edilmiş kırmızı renkli bitkisel motifler bulunmaktadır. Minber giriş açıklığının her iki yanında, yeşil zemin üzerine sarı renk boyayla yapılmış lale ve vazo benzeri motifler, onların üzerinde ise üst üste konumlandırılmış üç baklava form görülür.

Giriş kemerinde sarkıt şeklinde, sarı renkli ve "S'' formlu kıvrımlar yer alır. Kemerin hemen üzerinde dairesel form içerisine yerleştirilmiş kırmızı renkli yıldız motifi, onun her iki yanında ise ajur tekniğinde yapılmış "S'' formlu birer kıvrım görülür. Dikdörtgen formlu minber tepeliği, sivri kemerli olarak nihayetlenir. Yeşil renkli tepeliğin içerisi ajur tekniğinde yapılmış baklava formlu, "S'' kıvrımlı ve volütlü motiflerle doldurulmuştur. Motiflerin tam ortasında dairesel formlu açıklık oluşturulmuştur. Söz konusu dairesel formun içerisinde kırmızı renkli harflerle "الله/Allah'' yazar.

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden altta ve üstte olanı yeşil renkli testere ağzı motifinden, ortadan olanı ise atlamalı olarak sarı, kırmızı ve mavi renklere boyanmış zikzak motifinden meydana gelir. Söz konusu süsleme şeritlerini belli aralıklarda dik olarak kesen beş süsleme kuşağı bulunur. Süsleme kuşaklarında altta ve üste birbirine bakan birer vazo motif ve bu motiflerin ortasında yerleştirilmiş baklava formu mevcuttur. Bu kuşaklarda atlamalı olarak sarı, mavi ve kırmızı renklere boyalıyken, mahfilin ön yüzü tamamıyla yeşil renklidir (Şekil 3.244).

İç içe geçmiş dört dairesel formdan oluşan tavan göbeğinin, en içteki dairesel formu, tek sıra halinde uzayan kırmızı renkli badem formların meydana gelir. Badem formlarının oluşturduğu dairesel formun yüzeyi sarıya boyanıp, ortasına kırmızı renkli kabara yerleştirilmiştir. İçten ikinci sıradaki dairesel form mavi renkli yarım dairelerden, üçüncü sıradaki kırmızı renkli testere ağzı motifinden, en dıştaki ise yarım daireye benzer beyaz renkli formlardan oluşur. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi, ortada baklava formuna benzer bir form oluşturacak şekilde yerleştirilen "C'' şeklindeki yeşil renkli ahşap parçalarla doldurulmuştur. Ahşap

parçaların meydana getirdiği içteki boşluklar beyaz, mavi, sarı veya kırmızı renklere boyanarak tavana canlılık kazandırılmıştır. Tavanın her bir köşesine çapraz olarak yeşil ahşap parça yerleştirilerek birer üçgen form elde edilmiştir. İçleri pembe renge boyalı üçgenlerin içinde yine yeşil renkli ince çıtalar kullanılarak birer üçgen daha oluşturulmuş ve oluşturulan bu üçgenlerin ortasına, mavi renkli ve "S'' formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir (Şekil 3.246).

3.3.11.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde yapının muhtelif dönemlerde müdahalelere maruz kaldığını gözlemledik. Caminin kuzey cephesindeki iki katlı bölüm sonradan eklenmiştir. Mahfil katı bu iki katlı bölümle birleştirilerek genişletilmiştir. Genişletmeyle birlikte mahfile harim içerisinden değil, batı cephenin kuzey köşesinde açılan kapıdan sağlanmaya başlanmıştır. Yapının orijinalinde alaturka kiremit olan üst örtüsü, oluklu sac malzeme ile değiştirilmiştir. Ahşap pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir. Ahşap vaaz kürsüsü niteliksiz unsurlardandır. Ayrıca cephe duvarları yakın dönemde sıvanıp boyanmıştır.

3.3.12. Özlü Mahallesi Camii

Şekil No: 247-252
Çizim No: 39

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Özlü (Zimla) mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephe üzerinde yer alan mermer kitabe göre 1952 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup, ibadete kapalıdır.

3.3.12.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m uzağında buluna cami düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının dört yönünde de hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 11.73x8.70 m, dış hatları ise 13.29x10.26 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana geldir (Çizim 3.39). Batı cephede yer alan minare camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır. Minare kaidesinin kuzeye bakan yüzünde, dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli kitabe

görülür. Söz konusu kitabeden minare ustasının, Ulubey/Uşak nüfusuna kayıtlı Fatih Minareci olduğunu öğreniyoruz.

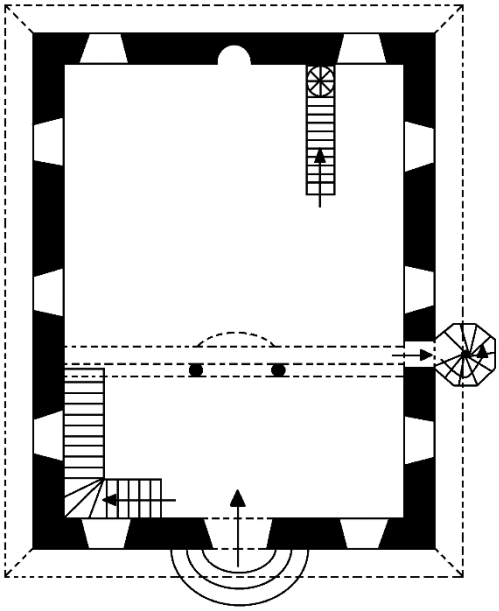

Çizim 3.39. Özlü Mahallesi Camii Plan

Harim giriş, kuzey cephe ekseninde bulunan 1.43 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Giriş kapısı, cephe yüzeyinden hafifçe dışa taşırılmış portal havası veren dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kapıya, yarım yuvarlak formlu ve üç basamaklı merdiven ile ulaşılır (Şekil 3.247).

Şekil 3.247. Özlü Mahallesi Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin de ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephededir. Kuzey ve güney cephedeki pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 80 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek çılan pencereler iç kısımda da formlarını korumaktadır (Şekil 3. 247).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Batı cephede yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare, oldukça yüksek sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş harim içerisinden sağlanır. Batı duvardaki bulunan giriş kapısı, 70 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde, dairesel kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunlarla harim duvarları arası, tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.248).

Şekil 3.248. Özlü Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap görülür. Mihrap nişinin 89 cm genişliği, 41 cm derinliği bulunur. Dört kademeden oluşan niş

yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.249).

Şekil 3.249. Özlü Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında yer alan orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 71 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.34 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı bulunur (Şekil 3.250).

Şekil 3.250. Özlü Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü mihrabın hemen soluna yerleştirilmiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortasında iç içe geçmiş dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği görülür (Şekil 3.251).

Şekil 3.251. Özlü Mahallesi Camii Tavan

Mahfile çıkış, harimin kuzeydoğu köşesindeki "L'' formlu ahşap merdiven ile sağlanır. 1.04 m genişliğindeki merdiven on sekiz basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.20 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 80 cm derinliğinde, yarı daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 60 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır.

Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki ahşap sütün mevcuttur. Dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.3.12.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrabında, kapı ve pencere sövelerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, saçakta, sütunlarda, kapı ve pencere kanatlarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, pencere korkuluklarında demir malzeme, minaresinde ise betonarme malzeme kullanılmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.3.12.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sade olup, pencere söve ve kemerleri, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Pencerelerin kemer kilit taşında kabartma tekniğinde yapılmış birer baklava form bulunmaktadır.

Harim girişi kapısının kemer kilit taşı üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış baklava form vardır. Baklava formun yüzeyinde yer alan iki satırlık yazıda "…الله/Allah'' yazmaktadır. Kemer köşelerinde oyma tekniğinde yapılmış birer ay yıldız motifi bulunur. Dikdörtgen formlu giriş kaidesinin üzerinde *"...''* yazılı pano mevcuttur. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek dikdörtgen ve kare formlar elde edilmiştir. Altta ve üstte yer alan dikey yönlü dikdörtgen panoların içerisinde birer baklava form görülür. Ortadaki kare formların içerisi ise yatay olarak uzayan şeritlerle doldurulmuştur.

Minaresine baktığımızda ise bütün yüzey çökertilerek, dikdörtgen formların meydana getirildiğini görüyoruz. Şerefe altı iki sıra mukarnaslarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğu dikey yönlü dikdörtgen panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisi ajur tekniğinde yapılmış şebekelerle doldurulmuştur. Gövdenin her iki ucuna birer bilezik yerleştirilmiştir.

Harim içerisi dış cepheye göre daha süslü olup, söz konusu süslemeler mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır.

Mihrap nişi yaldız renkli iki sıra silme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yaldız renkli kalın silmelerle belirginleştirilmiş ve

yaşmağa dairesel formlu ve yaldız renkli kabara yerleştirilmiştir. Niş kemeri üzerinde ince silmelerde dikdörtgen formlu iki yazı panosu oluşturulmuştur. Pano içlerinde kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle iki satır olarak yazılmış yazılar mevcuttur. Sağ yöndeki panoda "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'', soldakinde ise " كل الله تالا - فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ/Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu; (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazar. Panoların köşelerinde yaldız renkli birer yelpaze motifi görülür. Sağ yöndeki panonun, sağ alt köşesinde yaldız çerçeveli dairesel form içerisine yaldız renklerle "الله/Allah'', soldaki panonun sol alt köşesinde ise "محمّد/Muhammed'' yazmaktadır. Niş yaşmağının her iki yanında kabartma tekniğinde yapılmış, yaldız renkli birer ay yıldız motifi, alttan ikinci sıradaki niş kademesinin her iki yanında ise yine kabartma tekniğinde yapılmış, yaldız renkli ve bardak benzeri üçer motif mevcuttur. Mihrap kaidesi yeşil renge boyanmıştır.

Ahşap minberin her iki yüzü de ayı süsleme programına sahiptir. Minberin yan aynalıklarında, süpürgeliklerinde ve köşk altında kabartma tekniğinde yapılmış üçgen ve dikdörtgen panolar vardır. Söz konusu panoların kenar hatları beyaz şeritlerle belirginleştirilip, içleri pembe veya yeşil renge boyanmıştır. Tek sıra minber korkuluğu, atlamalı olarak sarı ve kırmızı renklere boyanmış boğumlardan oluşur. Korkulukla girişin birleştiği noktaya üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Giriş üzerindeki tepelik dikdörtgen formlu ahşap parçadan meydana gelir. Tepeliğin ortasında yıldız, yıldızın altında ise iki hilal motifi görülür. Yıldızın her iki yanındaki, üst ve alt köşelerde oyma tekniğinde yapılmış birer oval çerçeve vardır. Sağ üstteki çerçevede oyma tekniğiyle "الله/Allah'', sol üsttekinde "محمّد/Muhammed'', sağ alttakinde "١٣٧٢/1372'', sol alttakinde ise "١٣٦٩/1369'' yazar. 1372 ve 1369 tarihlerinin miladi takvime çevirdiğimizde 1950 ve 1953 tarihlerini elde ederiz. Söz konusu tarihler cami inşasının başlama ve bitiş tarihleri olabilir.

Yapının en göz alıcı süslemeleri tavanda yer alır. Söz konusu süslemeler çıtakari tekniğinde uygulanmıştır.

Şekil 3.252. Özlü Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Tavan göbeği, iç içe geçmiş dört dairesel formdan meydana gelir. Dairesel formlardan en dıştaki ikisi üzeri yivli ve yeşil renkli silmeden, ortadakilerden diğeri yeşil renkli silmeden, en içteki ise sarı, kırmızı ve yeşil renkli üçlü silmeden oluşur. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler, farklı motiflerle bezenmiştir. İçteki dairesel formun ortasında, etrafı atlamalı olarak siyah ve sarı renklere boyanmış yivlerin çevrelediği kabara vardır. Kabarayı çevreleyen yivlerden dışa doğru uzayan kırmızı ve yeşil renkli mızrak ucuna benzer motifler görülür. İçteki dairesel formdan, onu çevreleyen dairesel forma doğru güneş ışığı şeklinde uzayan sarı renkli ince çıtalar uzatılmıştır. Çıtalar arasındaki boşluklara, üst üste konumlandırılmış motifler yerleştirilmiştir. Motifler, sarı, pembe, yeşil, beyaz ve siyah renkli yapraklardan, pembe, kırmızı ve yeşil renkli kıvrımlardan ve sarı renkli lalelerden oluşur. Lalelerin içerisine yeşil renkli, birer yaprak yerleştirilmiştir. Çıta aralarındaki motifler aynı sıralamayla yerleştirilerek, bütünde dairesel formlu birer süsleme şeridi meydana getirmektedir. İçten ikinci ve üçüncü sıradaki dairesel formlar arasında kalan yüzey, tek sıra halinde uzayan, yeşil ve krem renkli kıvrımların ve turuncu kahverengi ve gri renkli yaprakların oluşturduğu süslemelerle bezenmiştir. Son olarak en dıştaki dairesel formlar arasında kalan yüzey, üzerinde pembe renkli yaprak bulunun "S'' formundaki yeşil renkli kırım dal motifiyle tezyin edilmiştir. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi, ortada baklava formuna benzer bir form oluşturacak şekilde yerleştirilen "C'' şeklindeki yeşil renkli ahşap parçalarla doldurulmuştur. Tavan yüzeyi tamamıyla yeşile benzer renkle boyanmıştır. Tavan köşelerinde çeyrek daire formlu süslemeler vardır. Söz konusu süslemeler, tavan göbeğinin bir parçası şeklindedir. Mahfil tavanının ortasında sarkıt şeklindeki ahşap

parçalarla kare formlu tavan göbeği oluşturulmuştur. Tahtların uçlarında içleri boşaltılmış sarkıt şeklinde silindirler vardır. Kare formlu tavan göbeğinin içerisi pembe renge boyanarak, yatay ve dikey olarak uzayan süsleme şeritleriyle eşit büyüklükteki karelere ayrılmıştır. Süsleme şeritleri "C'' formlu kıvrımlardan meydana gelir. Tavan göbeği dışındaki yüzey mihraba paralele olarak uzayan çıtalarla eşit parçalara bölünmüş ve her bir parçanın yüzeyi atlamalı olarak pembe ve yeşil renge boyanmıştır (Şekil 3.251). Harim tavanındaki tavan göbeği, Atayurt Mahallesi Merkez Camii ve Güneyce Mahallesi Büyük Camii'nin tavan göbeğiyle benzer olması sebebiyle, aynı usta tarafından yapılmış olması muhtemeldir.

3.3.12.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Cami duvarlarında derin çatlaklar oluştuğu için ibadete kapatılmış ve yaklaşık 50 m uzağına yeni bir cami inşa edilmiştir.

3.3.13. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 253-260

Çizim No: 40

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Çubuklu mahallesinde bulunmaktadır. Caminin harim giriş kapısının kemer kilit taşı üzerinde, mihrap nişinin hemen üzerinde ve kuzey cephe ekseni mahfil katı seviyesindeki pencerenin üzerinde olmak üzere üç kitabesi vardır. Bunların dışında kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yerinin kuzey duvarı üzerinde de dikdörtgen formlu mermer kitaba görülür. Harim giriş kapısının kemer kilit taşı üzerinde "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla1-٩٥٤/٧/7-954'',mihrap nişinin hemen üzerinde "١٣٧١/1371'' yazarken, kuzey cephe ekseninde mahfil katı seviyesindeki pencere üzerinde;

لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدٌ رَسُو لُ اُاللهْ

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ

……

……..

Anlamı;

Allah'tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed (sav.) Allah'ın Peygamberidir''

Zekeriyyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur'' yazar. Son cemaat yerinin kuzey cephe duvarındaki panoda ise;

"Merkez Orta Camii

Yapılış Tarihi: 1954'' yazılıdır.

Tüm bu bilgilerden anlaşılacağı üzere yapı 1954 yılında inşa edilmiştir. Mihrap nişi üzerindeki hicri olarak yazılmış "1371''tarihini miladi takvime çevirdiğimizde 1951 elde ediyoruz. Bu tarih muhtemelen yapının inşaya başlandığı tarihi ifade etmektedir. Mahalle halkı tarafından inşa ettirilen caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.3.13.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Yapının, kuzeyinde avlu, doğusunda mahalle yolu, güneyinde ve batısında ise komşu arazi ile hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 13.32x9.17 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 15.22x10.79 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, kuzeybatı köşede camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.40).

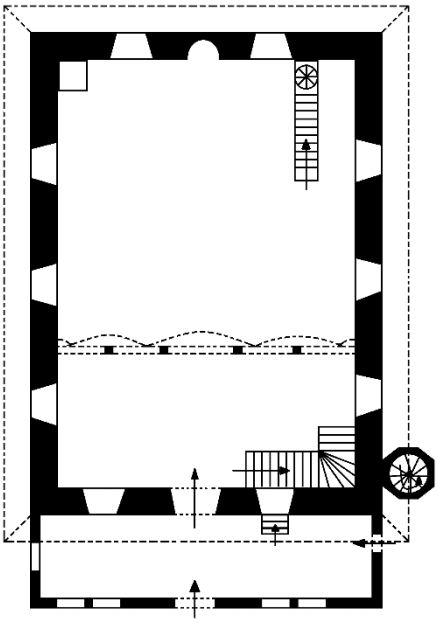

Çizim 3.40. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Plan

Şekil 3.253. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Son cemaat yerine giriş, biri kuzey cephede, diğeri ise batı cephede olmak üzere iki kapıdan sağlanır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1.27 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki demir kanatlıdır. Batı cephedeki kapı ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek ahşap kanatlı olup 78 cm genişliğe sahiptir. Batı cephedeki kapı daha çok kadın cemaat tarafından kullanılmaktadır (Şekil 3.254).

Şekil 3.254. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Son cemaat yerine açılan beş pencere bulunur. Pencerelerden dördü kuzey cephede, diğeri ise doğu cephededir. Kuzey cephedeki pencereler giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. 89 cm genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, köşeli kemerli ve alüminyum doğramalıdır.

Harime giriş kapısına son cemaat yeri içerisinde ulaşılır. 1.30 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.255).

Şekil 3.255. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu, batı ve kuzey cephede, diğer ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 86 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 62 cm genişliğe sahiptir. Kuzey cephedeki harim giriş kapısının batısında yer alan pencere kapıya dönüştürülmüş ve önüne üç basamaklı merdiven yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinin batı duvarı üzerindeki kapıdan giren kadın cemaat, kapıya dönüştürülen bu pencereden geçerek mahfil katına çıkan merdivene ulaşmaktadır (Şekil 3.253).

Caminin üzerine inşa edildiği bodrum kata güney cephe ekseninin hafif batısındaki dikdörtgen formlu, taş söveli ve lentolu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir. Kapının her iki yanında, yine dikdörtgen formlu, taş söveli ve lentolu ve demir parmaklıklı birer pencere açıklığı vardır.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.50 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Kuzeybatı köşede camiye bitişik olarak konumlandırılan minarenin sekizgen kaidesi, spiral gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minareye, kaidenin kuzeydoğu yüzünde yer alan 63 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Batı yöndeki sütunun önünde, yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki tek sıra boğumların oluşturduğu ahşap müezzin mahfili görülür (Şekil 3.256).

Şekil 3.256. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 1 m genişliği, 49 cm derinliği bulunur. Dokuz kademeden oluşan nişi, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.257).

Şekil 3.257. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısındaki orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 70 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.28 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.258).

Şekil 3.258. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, harimin kuzeydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Küsüye, doğu yönündeki iki basamaklı ahşap merdiven ile çıkılır.

Harimin üzeri bağdadi kubbeyle, kubbe dışında kalan kısımlar ise düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.259).

Şekil 3.259. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfile, kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdiven ile çıkılır. 1.13 m genişliğindeki merdiven, on altı basamaklıdır. Ahşap mahfili üç yerden dalgalı olarak harim içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. Mihrap aksındaki çıkıntı kuzey duvardan harim içerisine doğru 5.08 m girinti yaparken, yanlardakiler 4.91 m yapar. Mahfilin

üzeri de, harimin üzerinde olduğu gibi bağdadi kubbeyle, kubbe dışında kalan kısımlar ise düz ahşap tavanla örtülü olup, yaklaşık 60 cm yüksekliğinde korkuluğa sahiptir. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun bulunur. Attan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.3.13.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrabında, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, saçakta, harim giriş kapısının, batı cephedeki son cemaat yeri giriş kapısının ve minare giriş kapısının kanatlarında ve sütunlarda ahşap malzeme, bağdadi kubbelerde alçı malzeme, çatı örtüsünde oluklu saç malzeme, son cemaat yerinin kuzey cephedeki giriş kapısında, bodrum katın giriş kapısında ve pencere parmaklıklarında demir malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, son cemaat yeri cephe duvarlarında ve minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca, harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, harim ve mahfil örtüsünde bağdadi kubbe tekniği, süslemelerde ise kalemişi, oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.3.13.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, pencere söve ve kemerleri duvar yüzeyinden taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Kuzey cephe ekseni mahfil katı seviyesindeki kitabe, dört yönden iki sıra yıldız motifiyle çevrilidir. Panoların birleştiği noktalarda, ‘‘S’’ formlu birer konsol yer alır. Şerefe altlarında minare gövdesini çevreleyen iki sıra süsleme şeridi ve birer bilezik vardır. Süsleme şeritleri kabartma tekniğinde yapılmış yıldız benzeri motiflerden meydana gelir. Söz konusu süslemeler gövdenin alt ucunda da görülür. Minare kaidesi ve peteği mukarnas benzeri süsleme şeridiyle nihayetlenmiştir.

Harim, dış cephelerin aksine oldukça süslüdür. Süslemeler harim duvarlarında, mihrapta, minberde, mahfilde ve bağdadi kubbelerde toplanmıştır.

Harim katındaki pencereler, sarı, kırmızı ve siyah renkli şeritlerle üç yönden, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise yine aynı renklerdeki şeritlerle dört yönden çevrelemiştir.

Harim katındaki pencerelerin aralarına vazoda çıkan çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Vazolar mavi veya mavi, sarı, yeşil ve turuncu renkli, çiçek sapları ve yapraklar yeşil ve siyah, çiçekler ise sarı veya kırmızı renklidir. Mavi, kırmızı ve turuncu renkli bitkisel motifler üzerine oturan vazoların sağ ve sol alt yanlarında, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motifler görülür. Söz konusu bitkisel motifler üçgen formdadır. Harim katındaki pencerelerle, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına, sarı, kırmızı ve siyah çerçeveli yazı panoları yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu panoların üstünde, sap ve yaprakları yeşil ve mavi çiçekleri ise kırmızı renkli birer çiçek buketi vardır. Çiçek buketlerinin her iki yanında pano buyunca uzayan sap ve yaprakları mavi ve yeşil çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel dallar bulunur. Panoları her iki ucunda da sapları mavi çiçekleri kırmızı renkli bitkisel bezemeler görülür. Pano içerisinde yeşil zemin üzerine beyaz renkli harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ كِرَامًا كَاتِبِينَ/Değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfitâr 11-12)’’, ‘‘حفظك الله فى الدّارينِ/Allah seni her iki alemde de korusun’’ güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ كالله تعالى /Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu; Arınan ve Rabbinin adını anıp (A'lâ 14)’’, ‘‘Kâlellahu teâlâ ve emme’s-sâilefelâtenher’’, yazarken, doğu duvardakilerde güney duvardan kuzeye doğru sırasıyla ‘‘فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ/O mihrapta namaz kılarken, melekler ona seslendi: ‘‘Allah, sana Yahya’yı müjdeler(Âl-‘i İmrân 39)’’, ‘‘مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ/Kim peygambere itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur (Nisâ 80)’’ yazar. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasına, sarı, kırmızı ve beyaz renk çerçeveli madalyonlar yerleştirilmişti. Etrafı stilize edilmiş bitkisel motiflerle çevri madalyonların içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güney doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘والمنافق في المسجد كالطير في القفص /Mesciddeki münafık da kafesin içine sıkışan kuş gibi, kaçmaya çalışır’’, ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ /Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘besmele

tuğrası’’, “ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, “ المؤمنون في المسجد كا لسمك في ألماء/Mümin mescitte sudaki balık gibidir. Sudaki balık gibi zevk içindedir, camiden çıkmayı istemez’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla “عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, “على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve “حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, “ال فاطمة الزهراء/ el-Fâtımatü’z-Zehrâ’’ yazar. İçerisinde “Besmele tuğrası’’ bulunan madalyonun her iki yanında yeşil ve kırmızı renkli ikişer f flama, üzerinde ise alem motifi vardır. Güney duvarın doğu ve batı köşesinde madalyonların etrafı, yeşil ve sarı renkli üçgenlerle çevrilidir. Söz konusu üçgenlerin içerisinde siyah çizgiler mevcuttur. Mihrap kaidesinin üzerinde dikdörtgen formlu, sarı, kırmızı ve siyah çerçeveli yazı panosu görülür. Panoyu oluşturan şeritler her iki uçta zincir halkası meydana getirmektedir. Zincir halkalarının içerisi, kırmızı zemin üzerine yeşil renkle yapılmış birer yıldız motifiyle bezenmiştir. Pano içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle “ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Harim duvarlarıyla tavanın birleştiği noktalarda kırmızıçizgilerle oluşturulmuş dikdörtgenler bulunmaktadır. Söz konusu dikdörtgenlerden doğu, batı ve güney duvarda olanlarında siyah renk harflerle “Esmaü’l Hüsnâ’’ yazar. Batı ve doğu duvarın kuzeyindeki dikdörtgenlerde ve kuzey duvardakilerde atlamalı olarak sıralanmış mavi ve kırmızı renkli birer yıldız motifi görülür. Dikdörtgenlerden atlamalı olarak kırmızı ve yeşil renge boyanmış perde motifleri, perde motiflerinin arasında ise kırmızı ve kırmızı renkli ikişer perde püskülü asılır. Harim duvarlarındaki süslemeler, Işıklı Mahallesi Merkez Camii’nin duvar süslemeleriyle benzerlik arz etmesi, süslemelerin aynı usta tarafından yapıldığını düşündürmektedir (Şekil 3.260).

Şekil 3.260. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrap kaidesinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru "S'' formunda uzayan birer kıvrık dal motifi bulunur. Yeşil ve siyah renkli kıvrık dal motiflerinin üzerinde turuncu ve siyah renkli laleler, her iki ucunda ise birer çiçek motifi görülür. Kıvrık dal motifleri siyah çerçeve içerisine alınmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında yerden yaklaşık bir metre yükseklikte, gaz lambası koyulması için birer hazne oluşturulmuştur. Kaidenin saçak kısmında turuncu ve siyah renkli yivlerin oluşturduğu bir sıra süsleme kuşağı yer alır. Söz konusu süsleme kuşağının altında kabartma tekniğinde yapılmış üç yazı panosu mevcuttur. Panolar içerisinde turuncu renkli oval formların içerisine siyah renkle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Sağ yöndeki panoda "محمّد/Muhammed'', ortadakinde "الله/Allah'', soldakinde ise " رَّسُولُ اللهْ/Rasulullah'' yazar. Mihrap nişinin kademeleri, paralel olarak uzayan ikişer sıra süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Süsleme şeritleri yivlerden, testere ağzı motifinden, baklava formlardan, halat motifinden, yıldız motiflerinden veya çapraz şekilde sıralanmış motiflerden meydana gelir. Niş yaşmağı, nokta benzeri motiflerle çevrelenmiş olup, ortasına yumurta formlu üç kabara yerleştirilmiştir. Nişin hemen üzerinde, tek sıra halinde uzayan yeşil renkli baklava formların meydana getirdiği dikdörtgen pano bulunur. Pano içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış yazı motifler vardır. En üstte oval çerçeveli iki yazı panosu, onların arasında ise turuncu ve siyah renkli çiçek motifi görülür. Panoların içerisinde "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Söz konusu panoların hemen altında oval çerçeveli bir pano daha görülür. Panonun ortasında siyah renkli harflerle "١٣٧١ /1371'' tarihi, tarihin her iki yanında ise siyah ve turuncu renkli birer ay yıldız motifi bulunur. Oval çerçeveli panonun her iki yanında kırmızı, turuncu ve

siyah renkli birer gülbezek motifi mevcuttur. Baklava formların oluşturduğu dikdörtgen panonun sağ ve sol alt köşesinde yeşil renkli birer servi ağacı motifi vardır. Son olarak panonun belli noktalarına yerleştirilmiş siyah ve turuncu renkli sekiz yelpaze motifi görülür. Mihrap kaidesi mermer havası verecek şekilde boyanmıştır (Şekil 3.257).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin yan aynalıklarında ve süpürgeliklerinde kabartma tekniğiyle yapılmış üçgen ve dikdörtgen formlar yer alır. Tek sıra minber korkuluğu, atlamalı olarak mavi ve beyaz renklere boyanmış boğumlardan oluşur. Köşk korkuluğunun altında, ortasına yıldız motifi yerleştirilmiş mavi çerçeveli dairesel form bulunur. Dairesel formun sağında, solunda ve altında mavi renkli birer ay motifi, üzerinde ise yine mavi renkli bir yıldız motifi vardır. Mavi renge boyalı köşk korkuluğunun üzerinde, halat motifinden meydana gelen dairesel form ve "S'' şeklinde kıvrımlar yer alır. Söz konusu motifler dışında kalan tüm yüzey yıldızlarla bezenmiştir. Köşk kemerinde, sarkıt şeklinde üç dairesel form yer alır. Dairesel formların içerisinde kırmızı renkli birer yıldız motifi görülür. Kemer köşeliğinin kenarları yine maviye boyanmış olup, üzeri yıldız motifleri ile tezyin edilmiştir. Minberin girişi üzerindeki aynalıkta, kahverengi zemin üzerine beyaz renk harflerle " شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)'' yazılmış dikdörtgen formlu pano bulunur. Tepelik, dikdörtgen formlu pano şeklinde olup, yüzeyine lacivert renk harflerle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazılmıştır. Aynalık ve tepelik kısmı, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımların oluşturduğu süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmıştır. Kıvrımların içte ve dışta oluşturduğu boşluklar yıldız motifleriyle doldurulmuştur. Süsleme şeridi mavi renge boyanmıştır (Şekil 3.258).

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan dört süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla uçları yukarıya doğru bakan üçgenlerden, kırmızı renkli baklava formlardan, uçları aşağıya doğru bakan üçgenlerden ve kırmızı renkli zikzak motifinden oluşur. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri, balkonumsu çıkıntıların ortasına yerleştirilmiş birer kuşakla dikey olarak kesilmiştir. Kuşaklar, atlamalı olarak yeşil ve kırmızı renklere boyanmış baklava formlarla süslenmiştir (Şekil 3.256).

Harim ve mahfil tavanındaki bağdadi kubbeler kalemişi tekniğinde yapılmış süslemelerle bezenmiştir. Kubbelerde yer alan süsleme programı neredeyse birbirinin aynısıdır. Harim üzerindeki kubbenin ortasında iç içe geçmiş siyah ve kırmızı çerçeveli üç dairesel form vardır. İçteki dairesel formun yüzeyi sarıya boyanıp ortasına mavi ve turuncu renkli yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldız motifinin ortasında üzerinde Allah yazan kabara, kollarının arasında ise siyah renkli harflerle yazılmış "Besmele'' yazılar mevcuttur. İçteki iki dairesel form arasında kalan yüzey dairesel form oluşturacak şekilde uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı, siyah, mavi ve turuncu renkli bitkisel motifler bezenmiştir. Dıştaki iki dairesel formun arası da bellik aralıklarla yerleştirilmiş sap ve yaprakları yeşil yaprakları ise turuncu, siyah veya mavi, siyah renkli motiflerle tezyin edilmiştir. En dıştaki dairesel form üçgen formlarıyla çevrilidir. Söz konusu üçgen formlar "S'' şeklinde uzayan, mavi, sarı ve turuncu renkli ince çizgilerden meydana gelir. Üçgenlerin ortasında turuncu renkli ve burgulu şeritler yerleştirilmiş ve bu şeritlerin ucunda atlamalı olarak mavi ve turuncu renklere boyanmış birer yıldız bulunmaktadır. Kubbe en dıştan, atlamalı olarak sıralanmış iki farklı motifin oluşturduğu süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme motiflerinden biri sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise turuncu ve sarı renkli çiçek buketinden ve onun her iki yanında yer alan sap ve yaprakları kahverengi çiçekleri ise turuncu renkli birer bitkisel motiften oluşurken, diğeri ise iç içe geçmiş sarı, yeşil kırmızı renkli üç yarım daire ve bu yarım dairelerden dışa doğru uzayan turuncu renkli ince çizgilerden oluşur. Yarım daireler güneşe benzemektedir. Süsleme kuşağının hemen altında kubbeyi çevreleyen mavi ve siyah renkli dar bir şerit uzanır. Kubbe ortasındaki ve dışındaki motifler arasında kalan yüzeye belli aralıklarla bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Atlamalı olarak sıralan motifler sap ve yaprakları mavi veya yeşil, çiçekleri ise turuncu renklidir. Bitkisel motiflerin her iki yanında turuncu renkli birer yıldız vardır. Dairesel formlu bağdadi kubbe, siyah çizgiyle oluşturulmuş kare form içerisine alınmıştır. Kare form ile kubbe arasında, köşelerde üçgenimsi alanlar kalmıştır. Üçgenimsi alanlar, karenin köşelerinde yer alan çeyrek dairelerden kubbeye doğru genişleyerek uzayan turuncu renkli çıtalarla doldurulmuştur. Son olarak kubbe dışındaki düz ahşap tavan, mihraba paralel veya dik olarak uzayan ince çıtalarla hareketlendirilmiştir (Şekil 3.259).

Mahfil tavanındaki bağdadi kubbede neredeyse aynı şekilde bezenmiştir. Mahfildeki kubbenin ortasında iç içe geçmiş siyah ve kırmızı çerçeveli iki dairesel

form vardır. İçteki dairesel formun yüzeyi beyaza boyanıp ortasına mavi ve turuncu renkli yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldız motifinin ortasında kabara, kollarının arasında ise yeşil ve turuncu renkli bitkisel motifler mevcuttur. Dairesel formlar arasında kalan yüzey turuncu zemin üzerine belli aralıklarla yerleştirilmiş bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bitkisel motifler, atlamalı olarak mavi ve turuncu veya kahverengi ve turuncu renklere boyanmıştır. Dıştaki dairesel form üçgen formlarıyla çevrilidir. Söz konusu üçgen formlar sarı renkli ince çizgilerden meydana gelir. Üçgenlerin ortasında turuncu renkli ve burgulu şeritler uzanmakta ve bu şeritlerin ucunda turuncu renkli birer yıldız bulunmaktadır. Kubbe en dıştan, atlamalı olarak sıralanmış iki farklı motifin oluşturduğu süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme motiflerinden biri sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise turuncu ve sarı renkli çiçek buketinden ve onun her iki yanında yer alan sap ve yaprakları kahverengi çiçekleri ise turuncu renkli birer bitkisel motiften oluşurken, diğeri ise iç içe geçmiş sarı, yeşil kırmızı renkli üç yarım daire ve bu yarım dairelerden dışa doğru uzayan turuncu renkli ince çizgilerden oluşur. Yarım daireler güneşe benzemektedir. Süsleme kuşağının hemen altında kubbeyi çevreleyen mavi ve siyah renkli dar bir şerit uzanır. Dairesel formlu bağdadi kubbe, siyah çizgiyle oluşturulmuş kare form içerisine alınmıştır. Kare form ile kubbe arasında, köşelerde üçgenimsi alanlar kalmıştır. Üçgenimsi alanlar, karenin köşelerinde yer alan çeyrek daire formlardan kubbeye doğru genişleyerek uzayan kırmızı renkli çıtalarla doldurulmuştur. Kubbe dışındaki düz ahşap tavan, mihraba paralel olarak uzayan ince çıtalarla hareketlendirilmiştir.

3.3.13.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif dönemlerde yapılmış müdahaleleri gözlemledik. Caminin kuzeyine son cemaat yeri eklenmiş ve bu ekleme sonrasında, harim giriş kapısının batısında yer alan pencere kapıya dönüştürülmüştür. Orijinalinde alaturka kiremit olan çatı örtüsü, oluklu sac malzemeyle değiştirilmiştir.

3.3.14. Karaca Mahallesi Camii

Şekil No: 261-267

Çizim No: 41

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Karaca (Garon) mahallesinde bulunmaktadır. Doğu cephedeki harim giriş kapısının kuzeyinde yer alan dikdörtgen formlu mermer kitabeye göre cami 1955 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olan yapı, ibadete açıktır.

3.3.14.1. Plan ve Mimari Özellikler

Cami, mahalle yolunun kenarında, kuzey–güney doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde avlu, doğusunda komşu arazi, güneyinde mahalle yolu, batısında ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 11.60x9.0 m dış hatları ise 13.18x10.58 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.41).

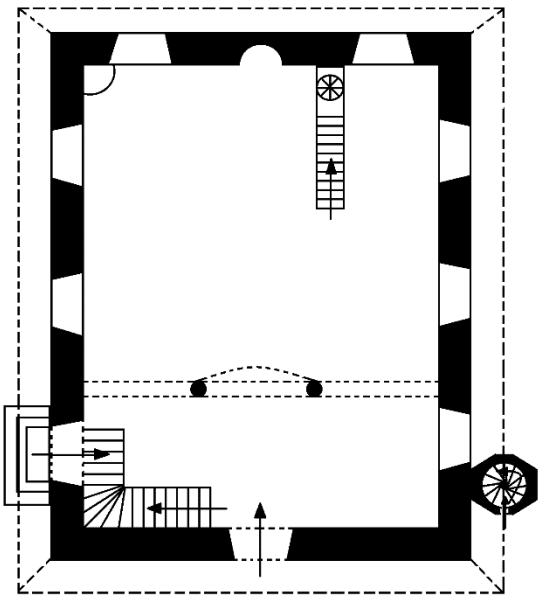

Çizim 3.41. Karaca Mahallesi Camii Plan

Şekil 3.261. Karaca Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş, biri doğu cephenin kuzey köşesinde, diğeri ise kuzey cephe eksenin yer alan iki kapıdan sağlanır. Birbirinin aynı olan kapılar, 1.23 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Doğu cephedeki kapıya kare formlu ve üç basamaklı merdiven ile ulaşılır. Söz konusu kapının üzerinde, sonradan eklenmiş demir malzemeli sundurma görülür (Şekil 3.261).

Caminin cephe duvarları üzerinde, yedisi harim katında ikisi ise mahfil katı seviyesine olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu ve güney cephede, üçü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki iki pencerede kuzey cephededir. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1.26 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 82 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da formlarını korumaktadır (Şekil 3.261).

Bodrum kata, güney cephe ekseninin hafif batısındaki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapının doğusunda, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve plastik doğramalı bir pencere görülür.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minare, çokgen formlu kaide ve gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzey yüzünde yer alan 59 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek kanatlı demir kapıdan girilir.

Şekil 3. 262. Karaca Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde dairesel kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Doğu yöndeki sütunun, doğusunda, ahşap malzemeli müezzin mahfili yer alır (Şekil 3.263).

Şekil 3.263. Karaca Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişi 1.10 m genişliğe, 54 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.164).

Şekil 3. 264. Karaca Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında yer alan orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 68 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.56 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.265).

Şekil 3.265. Karaca Mahallesi Camii Minber

Çeyrek daire formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönündeki üç basamaklı ahşap merdiven ile çıkılır (Şekil 3.266).

Şekil 3.266. Karaca Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülü olup, ortasında iç içe geçmiş dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği görülür (Şekil 3.267).

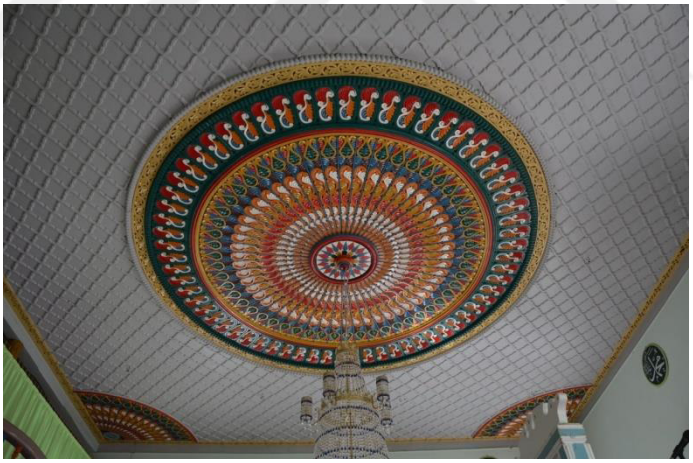

Şekil 3.267. Karaca Mahallesi Camii Tavan

Mahfile çıkış, kuzeydoğu köşedeki ahşap malzemeli ve "L'' formlu merdiven ile sağlanır. 1.02 m genişliğindeki merdiven on yedi basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.31 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında yarım oval formlu köşk kısmı bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, tek sıra boğumlardan oluşan 53 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil

katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki ahşap sütun görülür. Dairesel kesitli sütunlar tavanını taşımaktadır.

3.3.14.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, ince yontu taş malzeme, bodrum kat duvarlarında kaba yontu taş malzeme, kapı ve mihrapta ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, saçakta, sütunlarda ve kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, çatı örtüsünde oluklu sac malzeme, minare kapısında ve pencere parmaklıklarında ise demir malzeme kullanılmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.3.14.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup kapı ve pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Yine kapı ve pencerelerin söveleri yukarıya doğru kademeli olarak genişleyen silmelerle nihayetlenmektedir. Pencere kemerlerinin kilit taşında kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motifler, kapı kemerlerinin kilit taşında ise sarkıt şeklinde iki yarım silimdir form mevcuttur. Doğu cephedeki kapının hemen solunda yer alan taş üzerine oyma tekniğiyle “lâ ilâhe illallah’’ yazılmıştır. Doğu ve batı cephe ekseninde kalın silmelerle oluşturulmuş birer pano görülür. Söz konusu panoların içerisi sadedir. Giriş kapılarının kanat yüzeyleri çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgen panolar oluşturulmuştur.

Minare şerefesinin altı “S’’ kıvrımlı konsollarla doldurulmuş ve konsolların aralarına sarkıt şeklinde birer silindir form yerleştirilmiştir. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu ve basık kemerli panolara ayrılmıştır. Her bir panonun içerisinde, ajur tekniğinde yapılmış diyagonal kareler görülür.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde ve tavanda toplanmıştır. Harim doğu, batı ve güney duvara yazı levhaları asılmıştır. Açık yeşil çerçeveli levhaların içerisinde, koyu yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla

“حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, “عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, “أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla “الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, “ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla “عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, “على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve “حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar.

Oldukça süslü olan mihrap, barok karakterli bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir. Mihrap nişi, farklı genişliklere sahip üç sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı içte oluşturduğu boşluklara çiçek, dışta oluşturduğu boşluklara ise yaprak yerleştirilmiş saç örgü motifinden, ortadaki tek sıra halinde uzayan baklava formlarından, içte olanı ise üzerinde yaprak ve çiçek olan “S’’ formlu kıvrık dal motifinden meydana gelir. Süsleme şeritleri ince silmelerle birbirinden ayrılır. Dıştaki süsleme şeridinin sağ ve sol üst köşesinde stilize edilmiş lale ve koçboynuzu motifleri yer alır. Mihrap nişi sade olup, kavsarası paralele olarak uzayan perde, yaprak ve stilize edilmiş bitkisel motiflerle bezenmiştir. İstiridye kabuğu formundaki niş yaşmağının altında, yan yana sıralanmış dairesel formlu yedi kabara vardır. Yaşmağın yuvarlak kemer kavsı dıştan nokta benzeri kabaralarla çevriliyken, kavsaranın her iki yanında yukarıdan aşağıya doğru uzayan, üzerinde yaprak ve tomurcuklar bulunan bitkisel motifler mevcuttur. Yaşmağın her iki yanında ve üzerinde birer çiçek motifi bulunmaktadır. Yanlardaki çiçek motiflerini çevreleyerek kavsaranın yanlarından aşağıya doğru sarkan üzerinde üzüm salkımları buluna asma dalları görülür. Yaşmağın üzerindeki çiçek motifinin her iki yanına oval formlu birer yazı panosu üzerine ise ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Pano içlerinde kabartma tekniğindeki siyah renkli harflerle “ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Mihrap kaidesinin, paralel olarak uzayan iki sıra silmeden meydan gelen saçağı vardır. Silmeler her iki ucunda volütlü olarak nihayetlenmekte ve uçlarından birer perde püskülü motifi asılmaktadır. Saçağın altında, yine paralel olarak uzayan stilize edilmiş kıvrık dal ve perde püsküllerinden oluşan süsleme şeridi vardır. Saç örgü motifli süsleme şeridinin ortasında stilize edilmiş lale ve yaprak motifleri bulunmaktadır. Yaprak motifinin üzerinde oval formlu yazı panosu, panonun üzerinde ise ay yıldız motifi görülür. Pano içerisinde kabartma tekniğindeki siyah renkli harflerle “محمّد/Muhammed’’ yazar. Söz konusu motiflerin her iki yanında,

mihrap kaidesinden hafif dışa taşırılmış birer konsol bulunur. Konsolların üzerine topaç benzeri birer kabara yerleştirilmiştir. Mihrap kaidesi üzerinde, üçgen formlu taç kısmı vardır. Tacın kenar hatları "S'' kıvrımlı dallardan oluşur. Dalların üstte nihayetlendiği yerde yüz yüze bakan iki koçboynuzunun oluşturduğu yazı madalyonu, madalyonun üzerinde ise güneş benzeri motif vardır. Madalyon içerisinde kabartma tekniğindeki siyah renkli harflerle "الله/Allah'' yazar. Güneş benzeri motifin yukarıya doğru genişleyerek açılan ışınları bulunur. Üçgen formlu tacın içerisi kıvrık dal, yaprak, çiçek ve yıldız motifleriyle bezenmiştir (Şekil 3.264). Söz konusu mihrap, Ortahisar İskender Paşa Camii'nin mihrabıyla ufak farklılıklar dışında aynıdır.

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin doğu ve batı ya aynalığında kabartma tekniğinde yapılmış ve stilize edilmiş yeşil renkli bitkisel motifler görülür. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek, yatay ve dikey yönlü dört dikdörtgen pano elde edilmiştir. Yan yana konumlandırılmış üstteki yatay yönlü iki panonun içerisi mavi, kahverengi ve yeşil renkli stilize edilmiş motiflerle bezelidir. Alttaki dikey yönlü panoların içerisinde, mavi ve kahverengi çizgiler kullanılarak dikdörtgen formlu kalkık kemerli pano oluşturulmuştur. Panonun içerisine kahve ve mavi renkli kıvrımlar ve yeşil renkli yaprak motifi, köşelerine ise yeşil renkli yapraklar yerleştirilmiştir. Ayrıca panoların kemer kavisleri dıştan, atlamalı olarak kırmızı, yeşil, mavi ve sarı renklere boyanmış papatya yaprağına benzer motiflerle çevrilidir. Gerek giriş açıklığının, gerekse köşk açıklığının yuvarlak kemerlerinde, sarkıt şekline içleri boşaltılmış silindir formlar, kemer köşeliklerinde ise uçları aşağıya doğru bakan yeşil renkli ay yıldız motifleri vardır. Giriş üzerindeki tepelik dilimli olarak nihayetlenmektedir (Şekil 3.265).

Vaaz kürsüsü alttan ve üstten krem renkli birer kalın silmeyle çevrelenmiş olup, silmelerin üzerinde, uçları birbirine bakan üçgenlerin oluşturduğu birer süsleme şeridi görülür. Söz konusu üçgen formlar atlamalı olarak yeşil, kırmızı, koyu mavi, açık mavi ve sarı g renklere boyanarak, kürsüye canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.260).

Mahfilde herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Yalnızca korkuluğu oluşturan boğumlar atlamalı olarak yeşil, koyu mavi, açık mavi, kırmızı, turuncu ve kahverengi renklere boyanmıştır.

Caminin en gösterişli kısmı ahşap tavanıdır. Tavan göbeği, iç içe geçmiş dört dairesel formdan meydana gelir. Dairesel formlardan en dıştaki ikisi üzeri yivli ve yeşil veya gri renkli silmeden, ortadakilerden diğeri yeşil kırmızı ve satı renkli üçlü silmeden, en içteki ise mavi, kırmızı ve yeşil renkli üçlü silmeden oluşur. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler, farklı motiflerle bezenmiştir. İçteki dairesel formun ortasında, etrafı atlamalı olarak siyah ve sarı renklere boyanmış yivlerin çevrelediği kabara vardır. Kabarayı çevreleyen yivlerden dışa doğru uzayan, kırmızı renkli baklava formlar ve mavi renkli mızrak ucuna benzer motifler görülür. İçteki dairesel formdan, onu çevreleyen dairesel forma doğru güneş ışığı şeklinde uzayan mavi renkli ince çıtalar uzatılmıştır. Çıtalar arasındaki boşluklara, üst üste konumlandırılmış motifler yerleştirilmiştir. Motifler, sarı, pembe, beyaz, mavi, turuncu ve siyah renkli yapraklardan, pembe, turuncu renkli kıvrık daldan ve sarı renkli lalelerden oluşur. Lalelerin içerisine yeşil renkli, birer yaprak yerleştirilmiştir. Çıta aralarındaki motifler aynı sıralamayla yerleştirilerek, bütünde dairesel formlu birer süsleme şeridi meydana getirmektedir. İçten ikinci ve üçüncü sıradaki dairesel formlar arasında kalan yüzey, tek sıra halinde uzayan, yeşil ve beyaz renkli kıvrımların ve turuncu, mavi ve kırmızı renkli yaprakların oluşturduğu süslemelerle bezenmiştir. Son olarak en dıştaki dairesel formlar arasında kalan yüzey, üzerinde yaprak bulunun "S'' formundaki sarı renkli kırım dal motifiyle tezyin edilmiştir. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi, ortada baklava formuna benzer bir form oluşturacak şekilde yerleştirilen "C'' şeklindeki gri renkli ahşap parçalarla doldurulmuştur. Tavan yüzeyi tamamıyla gri renkle boyanmıştır. Tavan köşelerinde çeyrek daire formlu süslemeler vardır. Söz konusu süslemeler, tavan göbeğinin bir parçası şeklindedir. Mahfil tavanı, mihraba paralel ve dikey olarak uzanan süsleme şeritleriyle eşit büyüklükteki kare formlara ayrılmıştır. Süsleme şeritleri "C'' formlarından meydana gelir. Gerek "C'' formları, gerekse oluşturdukları kare formlar tamamıyla gri renge boyanmıştır (Şekil 3.267). Yapının tavan göbeği, Atayurt Mahallesi Merkez Camii ve Güneyce Mahallesi Büyük Camii ve Özlü (Zimla) Camii'nin tavan göbeğiyle benzer olması sebebiyle, aynı usta tarafından yapılmış olması muhtemeldir. Ayrıca Göbek dışındaki tavan yüzeyi, Özlü (Zimla) Camii'nin tavan yüzeyiyle aynıdır.

3.3.14.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle, alaturka kiremit olan örtü malzemesi ise saç malzemeyle değiştirilmiştir. Ayrıca doğu cephedeki giriş kapısı üzerinde yer alan sundurma yakın dönemde eklenen unsurlardandır.

3.3.15. Cudibey Mahallesi Orta Camii

Şekil No: 268-274

Çizim No: 42

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Cudibey mahallesinde bulunmaktadır. Cami, mihrap kaidesi üzerinde yer alan kitabeye göre H.١٣٧٤ -1374/M.1955 tarihinde inşa edilmiştir. Doğu cephedeki giriş kapısının hemen sağına, Arsin Müftülüğünce asılan bilgi panosunda inşa tarihi 1958 olarak vermiştir. Muhtemelen mihrap kaidesi üzerinde, hicri olarak yazılan inşa tarihi miladi takvime çevrilirken yanlışlık yapılmıştır. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmemektedir. Yapı, bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.15.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yukarısında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide, taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde ve batısında avlu, doğusunda ve güneyinde ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 13.46x10.44 m, dış hatları ise 14.90x11.88 m boyutlarındadır. Kesme taş malzemeyle inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Üzerindeki kitabeye göre 1958 yılında inşa edilen minare, kuzeybatı köşede camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.42).

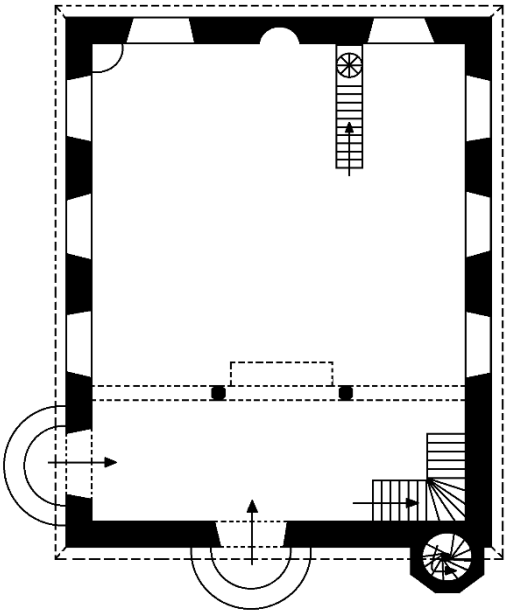

Çizim 3.42. Cudibey Mahallesi Orta Camii Plan

Caminin, biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise doğu cephe ekseninin kuzeyinde olmak üzere iki giriş kapısı vardır. Birbirinin aynısı olan kapılar 1.52 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapılar, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılmış dikdörtgen formlu kaidelerin içerisine yerleştirilmiştir. Arazi eğimi sebebiyle yarım yuvarlak formlu ve iki basamaklı merdivenlerle ulaşılan kapıların üzerinde demir malzemeli sundur bulunur. Sundurmalar kapı sövelerine monte edilmiş demir ayaklar tarafından taşınır (Şekil 3.268).

Şekil 3.268. Cudibey Mahallesi Orta Camii Genel Görünüm

Yapının cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, diğer ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi kuzey cephede, biri ise batı cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1.40 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 73 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur. (Şekil 3.268)

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Kuzeybatı köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin, altıgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Pabuçlukla gövde arasında yer alan bilezik üzerine kabartma tekniğiyle 1958 tarihi işlenmiştir. Minareye giriş, mahfilin kuzeybatı köşesinde yer alan 53 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve ek plastik kanatlı kapıdan girilir.

Şekil 3.269. Cudibey Mahallesi Orta Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, çokgen kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur (Şekil 3.270).

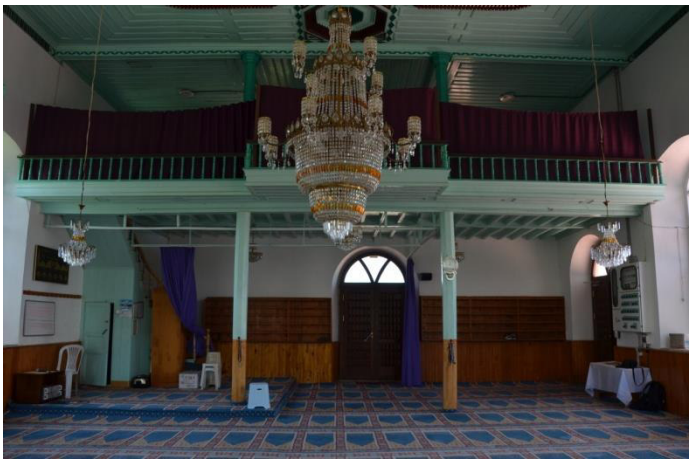

Şekil 3.270. Cudibey Mahallesi Orta Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap görülür. Mihrap nişinin 1.11 m genişliği, 55 cm derinliği bulunur. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.71).

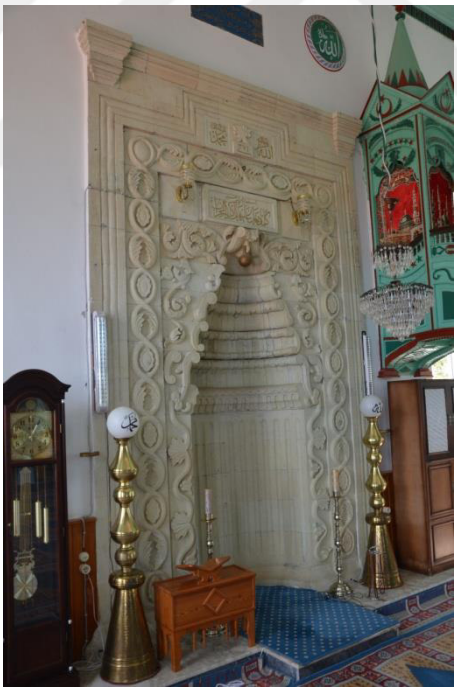

Şekil 3.271. Cudibey Mahallesi Orta Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısındaki orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 72 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.69 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.272).

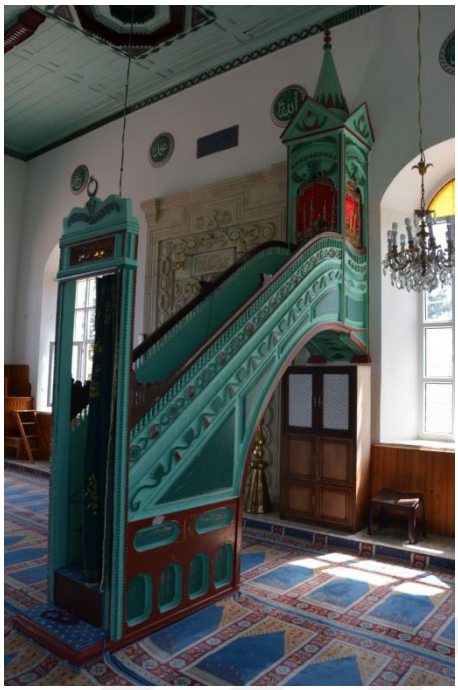

Şekil 3.272. Cudibey Mahallesi Orta Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye çıkış, batı yönündeki üç basamaklı ahşap merdiven ile sağlanır (Şekil 3.273).

Şekil 3.273. Cudibey Mahallesi Orta Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.274).

Şekil 3.274. Cudibey Mahallesi Orta Camii Tavan

Mahfil kuzeybatı köşedeki hafifi dönerli ahşap merdiven ile çıkılır. Yirmi basamaklı merdiven 1.16 m genişliğindedir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.31 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 55 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 45 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki ahşap sütun yer alır. Çokgen formlu sütunlar tavanını taşımaktadır.

3.3.15.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrabında, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde ve minarede düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, sütunlarda ve kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında ve minare giriş kapısında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında ve sundurmalarda demir malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, çatı örtüsünde ise oluklu sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe duvarları, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında ve minaresinde yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma tekniği, kubbede bağdadi tekniği, düz ahşap tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.3.15.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sade olup, pencere söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Doğu ve kuzey cephedeki harim giriş kapıları iki sıra silme şeritleriyle iç yönden çevrilidir. Kapı kemerlerinin dışa taşkın kilit taşlarının yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış birer y yıldız motifi vardır. Ayrıca kilit taşlarının yaklaşık 30 cm üzerinde dışa taşkın taş bulunur. Söz konusu taşın üzerine palmet benzeri motif yerleştirilmiştir. Orijinal olmayan kapı kanatlarının yüzeyi, eşit büyüklükteki dört omuz kırma çatı formlu panolara bölünmüştür.

Minare gövdesinin alt ve üst uçlarında birer bilezik görülür. Alttaki bilezik yarım daire formlu, üstteki ise burguludur. Şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen altı sıra süsleme şeridiyle doldurulmuştur. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; tek sırra halinde uzayan sarkıt şeklindeki üçgenimsi formlardan, üzerinde delikler ve yuvarlak kabaralar olan kalın silmeden, yarım silindir formundaki yivlerden, burgulu silmeden, sarkıt şeklindeki dilimli ve üçgenimsi formlardan ve tek sıra halinde uzayan kare kesitli sarkıtlardan meydana gelir. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her panonun içerisi uçları yukarıya doğru bakan ok ucuna benzer motiflerle hareketlendirilmiştir. Söz konusu minare Yeşilce Mahallesi Konak Camii'nin minaresiyle birebir aynıdır. Yalnızca şerefe korkuluğundaki motiflerde farklılık görülür. Minareler muhtemelen aynı usta tarafından yapılmıştır.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap ağırlıklı olarak barok karakterli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Mihrap nişi, iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı silmelerden, içte olanı ise saç örgü motifinden meydana gelir. Örgü motifinin içte oluşturduğu boşluklara, atlamalı olarak yaprak ve çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Mihrap nişinin kenar hatları, üzerinde yaprak ve çiçek olan "S'' formlu kıvrık dal motifiyle, kavsaranın kenar hatları ise "S'' ve "C'' formlarıyla belirginleştirilmiştir. Niş yüzeyi aşağıdan yukarıya doğru uzayan yivlerle, kavsara ise uçları volütlü "S'' ve "C'' formlarıyla tezyin edilmiştir. Niş yaşmağında dış taşkın vaziyette yaprak motifi vardır. Yaprak motifinin alt yüzünde halka oluşturulmuş ve oluşturulan halkaya yuvarlak formlu ve yaldız renkli kabara asılmıştır. Söz konusu yaprak motifinin her iki yanında çıkan birer kıvrık dal, niş kavsarasının yanlarından aşağı

doğru uzamaktadır. Kıvrık dalların üzerinde yaprak ve çiçek motifleri mevcuttur. Mihrap nişi üzerinde, kalın silmeyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu yazı panosu yer alır. Pano içerisinde yaldız renkli harflerle iki satır olarak ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla/كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Mihrap nişini çevreleyen silmeler ortada yukarı doğru çıkıntı yaparak dikdörtgen formlu pano meydana getirmişlerdir. Panonun ortasında, hafif dışa taşkın vaziyetteki taş üzerine oturan palmet benzeri motifi vardır. Taşın yüzeyine, kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle ‘‘١٣٧٤/1374’’ yazılmıştır. Taşın sağında, yine kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle ‘‘الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazarken, solunda ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Yine nişi çevreleyen silmelerin sağ ve sol üst köşelerinin üzerine kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen kare kesitli birer başlık yerleştirilmiştir. Başlıklar, paralel olarak uzan silmelerle birbirine bağlanmaktadır (Şekil 3.271). Minarede olduğu gibi mihrapta, Yeşilce Mahallesi Konak Camii’nin mihrabı ile neredeyse aynıdır.

Ahşap minberinin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minber aynalığında ve süpürgeliğinde oyma ve kabartma tekniğiyle yapılmış geometrik motifler vardır. Minberin tek sıra korkuluğu boğumlardan oluşur. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu ahşap parçalar yerleştirilmiştir. Korkuluğun hemen altında korkuluk boyunca uzayan üç sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerinden altta olanı, üzerinde yeşil renkli yapraklar ve bordo renkli laleler olan kıvrık dal motifinden, ortada olanı yeşil renkli halat motifinden, üstte olanı ise belli aralıklarla yerleştirilmiş bordo renkli oval formlardan oluşur. Birbirlerine yeşil renkli ikişer yaprakla bağlanan oval formların içerisine atlamalı olarak yeşil renkli çiçek ve bordo renkli yapraklar yerleştirilmiştir. Tek sıra boğumlardan oluşan köşk korkuluğunun altında, üç sıra halinde üst üste konumlandırılmış motifler bulunur. Söz konusu motif sıralarından altta olanı yan yana yerleştirilmiş yeşil renkli iki baklava formlarından, ortada olanı yeşil renkli yivlerden, üstte olanı ise atlamalı olarak sıralınmış yeşil ve bordo renkli yıldızlardan meydana gelir. Köşk açıklığının dilimli kemerlerinin üzerinde yeşil renkli yaprak motifleri görülür. Yaprak motiflerinin arasına bordo renkli birer yıldız yerleştirilmiştir. Kemerlerin üzerinde paralel olarak uzayan yıldız, yiv ve yaprak motifli üç sıra süsleme kuşağı bulunmaktadır. Yıldızlar atlamalı olarak bordo ve yeşil renklere boyalıyken diğer

motifler yeşil renklidir. Köşk üzerine yerleştirilen külahın her iki yanında ve önünde üçgen formlu ahşap korkuluklar mevcuttur. Korkulukların kenar hatları, yivli ve yarım daire formlu iki şeritle çevrelenmiş olup, ortalarına bordo renkli ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Ay yıldız motifinin altından çıkıp her iki yana doğru uzayan yeşil renkli birer yaprak motifi vardır. Külah, atlamalı olarak bordo ve yeşil renklere boyanmış mızrak ucuna benzer motiflerle çevrilidir. Minber giriş açıklığının her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan bordo ve yeşil renkli yivlerden oluşan iki sıra süsleme kuşağı görülür. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalıkta kahverengi zemin üzerine siyah renkli harflerle "شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)'' yazılıdır. Söz konusu aynalıkta, bordo ve yeşil renkli yivlerle dört yönden çevrilidir. Mihrap tepeliği, dikdörtgen formlu ve dilimli ahşap parçadan oluşur. Tepeliğin yüzeyinde damlaya benzer motifler, üzerinde ise bordo renkli ay yıldız motifi yer alır (Şekil 3.272).

Harimi örten bağdadi kubbenin ortasına, iç içe geçmiş iki dairesel form yerleştirilmiştir. Ahşap malzemeli ve kahve renkli dairesel formlar arasında kalan yüzey düğüm yaparak uzayan kıvrımla bezenmiştir. Kenar hatları baklava ve "sarkıt şeklindeki "C'' formların oluşturduğu yeşil renkli iki sıra süsleme şeridiyle belirginleştirilen kubbenin dört yönünde, iç içe geçmiş sekizgenlerden oluşan birer tavan göbeği vardır. Tek sıra halinde uzayan yeşil renkli baklava formların meydana getirdiği kare formların içerisinde yer alan tavan göbekleri, yüzeyin kademeli olarak çökertilmesiyle oluşturulmuştur. Sekizgenlerin kenar hatları, sarkıt şeklindeki "C'' formlarıyla belirginleştirilerek, içten yarım daire formlarla çevrilidir. Dıştaki sekizgen kahverengine, ortadaki mavi renge, içteki ise yeşil renge boyanmıştır. İçteki sekizgenin ortasında, çiçek formlu ve kırmızı renkli ahşap vardır. Çiçek formu dıştan yeşil renkli yarım dairelerle çevrilidir. Dıştaki sekizgenin kuzeydoğu, kuzeybatı, güneydoğu ve güneybatı köşelerine kabartma tekniğinde yapılmış yeşil renkli birer üçgen yerleştirilmiş ve yerleştirilen üçgenler bordo renkli halkalarla çevrilidir. Son olarak tavan göbekleri, üzerinde yeşil renkli badem formların olduğu bordo renkli kuşaklarla birbirine bağlanmıştır. Kuşakların her iki yönden sarkıt şeklinde "C'' formlar la sınırlandırılmıştır. Kuşaklarla bağdadi kubbenin köşeleri arasında kalan yüzeyde, yeşil renkli stilize edilmiş laleler, yapraklar, bordo renkli dilimli dikdörtgenler ve sarkıt şeklinde silindir benzeri formlar görülür. Tavan yüzeyi ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulmuş dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir.

Harim doğu, batı ve güney duvarla ahşap tavanın birleştiği noktada iç içe geçerek uzayan iki zikzak motifi vardır. Zikzak motiflerinden biri tek sıra halinde uzayan yeşil renkli yapraklardan, diğeri ise yine tek sıra hainde uzayan bordo renkli oval formlardan meydana gelir. Zikzak şeklinde uzayan motifler her iki uçta, belli bir noktadan sonra yeşil ve bordo renkli yivler şeklinde uzayarak ay yıldız motifiyle sonlanmaktadır (Şekil 3.274). Mahfil katındaki sütunların üzerine oturan ahşap kirisin alt yüzü sarkıt şeklindeki silindirlerle, harime bakan yüzü ise zikzak şeklinde uzayan yeşil renkli yapraklarla bezenmiştir. Mahfil tavanı ince çıtaların oluşturduğu dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir. Dikdörtgenler yanlarda mihraba paralel olarak, ortada ise dikey olarak uzanır.

Harim doğu, güney ve batı duvarlara yazı levhaları asılmıştır. Levhalar üzerinde iç içe geçmiş kırmızı renkli iki dairesel form görülür. Dairesel formların arasında kalan yüzey mavi ve turuncu renkli rumilerle bezenmiştir. İçteki dairesel formların içerisinde, yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘ حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’ ‘‘الله جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘ عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ yazar. Allah ve Muhammed yazılı levhaların arasında dikdörtgen formlu kitabe bulunur. Kitabe içerisinde, mavi zemin üzerine yaldız renkli harflerle üç satır olarak;

1 . يا الله-حولهال‌لاكولباكي-يا مُحَمَ / Ya Allah-Hüve'l-hallâkûl-bâkî -Ya Muhammed

2 . كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب / Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)

3 . لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدٌرَسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir

4 . الاهي لوتفى فازليندان كرم بابين كوشاد يله موهيبى مسجيت اولانلرى ايكى جيهاند شاديل / İlâhî lutf-ı fazlından kerem bâbın küşâd eyle Muhib-i mescit olanları iki cihanda şad eyle

5. ١٢٢٣/1223’’ yazılmıştır. Her bir yazı satırı yaldız çerçeveli oval çerçeve içerisine alınmıştır. Oval çerçevelerin her iki yanında ajur tekniğinde yapılmış rozetler yer alır.

3.3.15.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak cami imamı girişlerdeki kapı kanatlarının on bir sene önce değiştiğini ve şimdiki kapı kanatlarının Afrika Maun ağacından imal edildiğini ifade etti. Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle, alaturka kiremit olan çatı örtüsü ise sac malzemeyle değiştirilmiştir. Vaaz kürsüsü de niteliksiz unsurlardandır.

3.3.16. Işıklı Mahallesi Yeni Camii

Şekil No: 275-280

Çizim No: 43

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Işıklı mahallesinde bulunmaktadır. Cami kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 1956 yılında inşa edilmiştir. Mevcut caminin yerinde daha önceden ahşap malzemeyle inşa edilmiş "Tahta Camii'' isimli bir yapı bulunmaktaymış. Banisi ve mimari bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.16.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide, taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının güneyinde avlu, doğusunda ve kuzeyinde hazire, batısında ise lojman vardır. Caminin harim kısmı içten içe 10.70x8.13 m, dış hatları ise yaklaşık olarak 11.40x8.83 m boyutlarındadır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana geldir. Batı cephenin kuzey köşesine sonradan eklenen minare, camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.43). Yapının batı cephesine yeni bir mekân eklenerek, harime ek bölüm oluşturulmuştur. Söz konusu bölüme giriş, biri kuzey cephede, diğeri ise harim batı duvar ekseninin kuzeyinde olmak üzere iki kapıdan girilir.

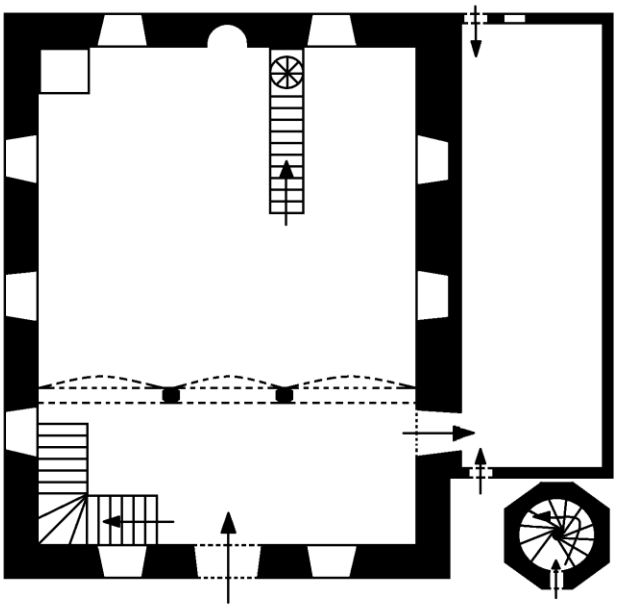

Çizim 3.43. Işıklı Mahallesi Yeni Camii Plan

Şekil 3.275. Işıklı Mahallesi Yeni Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe eksenindeki kapıdan sağlanır. 1.32 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.276). Kapı, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılmış dikdörtgen kaide içerisine yerleştirilmiştir. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için kapıya yarım daire formlu ve üç basamaklı merdiven ile ulaşılır. Kapı üzerine, kuzey cepheyi boydan boya kaplayan sundurma eklenmiştir. Sundurma, demir ayaklar üzerine oturur.

Şekil 3.276. Işıklı Mahallesi Yeni Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde tek sıra pencere düzeni vardır. Kuzey, güney ve batı cephede ikişer tane, doğu cephede ise üç tane olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklı olup, 1.11 m genişliğe sahiptir. Batı cephede yer alan pencereler yapı ilk inşa edildiğinde dışarıya açılmaktaydı. Ancak bugün batı yöndeki ek bölüme açılır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.275).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır (Şekil 3.275).

Batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılan minarenin, sekizgen kaidesi, spiral gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minareye, kaidenin kuzeydoğu yüzünde yer alan 57 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde çokgen kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Ayrıca mahfile çıkışı sağlayan merdivene konumlandırılmış küçük bir sütun daha görülmektedir. Yukarıya doğru kademeli olarak daralan sütunda mahfili taşımaktadır. Doğu yöndeki serbest sütunun doğusunda, ahşap malzemeli vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Şekil 3.277).

Şekil 3.277. Işıklı Mahallesi Yeni Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 88 cm genişliği, 44 cm derinliği bulunur. Yukarıya doğru kademeli olarak daralan nişin yaşmak kısmı yuvarlak kemerle nihayetlenmektedir (Şekil 3.278).

Şekil 3.278. Çubuklu Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısındaki orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.52 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.279).

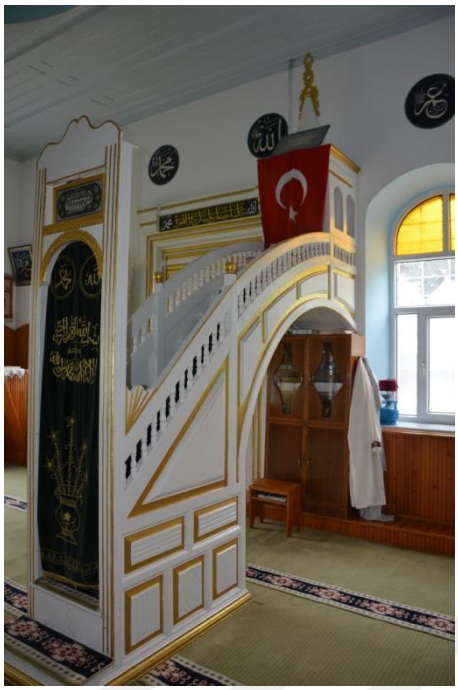

Şekil 3.279. Işıklı Mahallesi Yeni Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen forma sahip kürsü üstte 1.05 x0.95 cm boyutlarındadır.

Harimin üzeri bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.280).

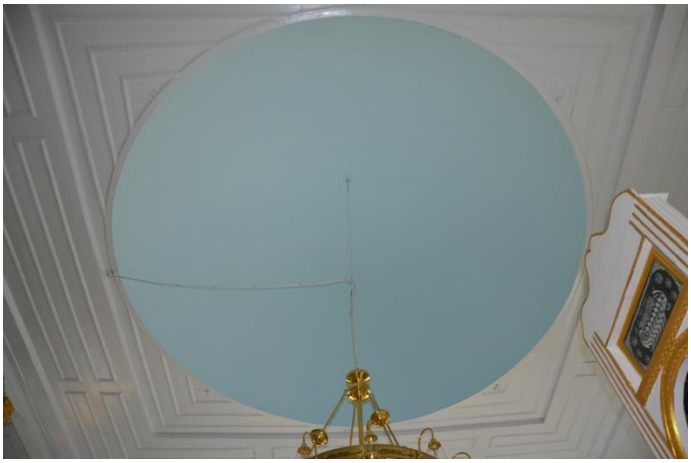

Şekil 3.280. Işıklı Mahallesi Yeni Camii Tavan

Mahfile, kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ve ahşap malzemeli merdiven ile çıkılır. 1.07 m genişliğindeki merdiven on dört basamaklıdır. Ahşap mahfil üç yerden, dalgalı olarak harim içerisinde çıkıntı yapmaktadır. Doğu ve batı yöndeki

çıkıntılar 3.75 m ortadaki ise 3.90 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 59 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan ahşap sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki ahşap sütun bulunur. Altan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşır.

3.3.16.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrabında, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, saçakta, sütunlarda ve kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında, minare kapısında ve sundurmada demir malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde, oyma, kabartma, ajur ve çıtakari tekniği, kubbede ise bağdadı tekniği uygulanmıştır.

3.3.16.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Pencere söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca kemer kilit taşları da dışa taşkın vaziyettedir.

Harim giriş kapısı, iki sıra silme şeritleriyle üç yönden çevrilidir. Kapı kaidesinin sağ ve sol üst köşesine, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen birer başlık yerleştirilmiş ve söz konusu başlıklar silmelerle birbirine bağlanmıştır. Beyaza boyanmış kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgenler elde edilmiştir. Dikdörtgenler içten yaldız renkli şeritlerle çevrilidir. Kapının kemer kilit taşı hafif dışa taşırılarak yüzeyine kabartma tekniğinde yapılmış ay yıldız motifi işlenmiştir. Aynı şekilde kemerin her iki yanında da birer ay yıldız motifi yer alır. Kemer kilit taşı üzerinde, silmeyle oluşturulmuş dikdörtgen pano görülür. Pano içerisinde yeşil renkli harflerle *"Yeni 1956 Camii''* yazılıdır.

Minarenin şerefe altları "S'' formlu ve siyah renkli konsollarla doldurulmuştur. Şerefe korkulukları, üst üste konumlandırılmış diyagonal karelerle çevrilidir. Daha büyük olan üstteki karelerin içerisi siyaha boyalıdır.

Harim içerisi de sade olup süslemeler mihrapta, minberde, mahfil sütunlarında ve mahfile çıkışı sağlayan merdivenin alt yüzünde toplanmıştır.

Harim doğu, güney ve batı duvarlara yazı levhaları asılmıştır. Yeşil çerçeveli levhalar içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ ve ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ yazar.

Mihrap kaidesi, harim giriş kapısının kaidesiyle benzer şekildedir. Mihrap nişi, yaldız renkli iki sıra silme şeritleriyle üç yönden çevrilidir. Mihrap kaidesinin sağ ve sol üst köşesine, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen birer başlık yerleştirilmiş ve söz konusu başlıklar silmelerle ve yaldız renkli yivlerle birbirine bağlanmıştır. Yivli süsleme şeridinin hemen altına dikdörtgen formlu ve sarı çerçeveli yazı panosu yerleştirilmiştir. Pano içerisinde siyah zemin üzerine sarı renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazılıdır. Ayrıca, söz konusu yazının sağında beyaz renk harflerle ‘‘الله/Allah’’, solunda ise ‘‘محمّد/Muhammed’’ yazılıdır. Mihrap nişinin kademeleri, paralel olarak uzayan birer yivli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. En alttaki kademenin yüzeyinde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan yaldız renkli şeritler yer alır. Mihrap nişinin her iki yanında yaldız renkli birer ay yıldız motifi, yaşmağında ise dairesel formlu ve yaldız renkli kabara görülür. Ayrıca nişin sağına ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, soluna ise ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazılı birer bakır levha asılmıştır (Şekil 3.278).

Ahşap minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Doğu ve batı yan aynalığında oyma tekniğinde yapılmış birer üçgen form vardır. Aynalıklardan güneye doğru uzayan minber gövdesinde ve süpürgeliklerde de oyma tekniğiyle yatay ve dikey yönlü dikdörtgenler meydana getirilmiştir. Yan yüzlerdeki tüm geometrik panolar, yaldız renkli şeritlerle çevrilidir. Tek sıra minber korkuluğu boğumlardan oluşur. Korkulukla girişin birleştiği noktalara yelpaze formunda birer

ahşap parça yerleştirilmiştir. Köşk açıklıkları üzerinde yaldız renkli ve yivli süsleme şeridi, onun üzerinde ise ajur tekniğinde yapılmış ve iç içe geçerek uzayan yarım daire formların oluşturduğu süsleme kuşağı vardır. Köşk üzerine yerleştirilen külahın üzerine, ucu ay yıldızla nihayetlenen yaldız renkli alem yerleştirilmiştir. Minber giriş açıklığının her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan yaldız renkli üçer şerit mevcuttur. Giriş kemeri yaldız renkli olup, üzerinde yıldız motifli çift sıra süsleme şeridi görülür. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalığın hemen altında da paralel olarak uzayan ve yaldız renkli yıldızlardan oluşan bir kuşak daha yer alır. Minber tepeliği, dilimli olarak nihayetlenmektedir. Tepeliğin kenar hatları yaldız renkli çizgiyle belirginleştirilmiştir (Şekil 3.279).

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan yaldız renkli kuşak vardır. Mahfil katındaki yaldız renkli sütunların çokgen kesitli gövdelerinin yüzeyi halat motifleriyle küçük kare ve dikdörtgen panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisi yıldız motifleriyle bezenmiştir. Kare kesitli ayak ve başlıklar ise ortada diyagonal kareye benzer bir form oluşacak şekilde iç içe geçen dairesel formlarla tezyin edilmiştir. İçteki diyagonal kareye benzer formların içerisi birer yıldızla süslenmiştir.

Mahfil merdivenin alt yüzünde oyma tekniği ile yapılmış süsleme şeritleri mevcuttur. Söz konusu süsleme şeritleri “S’’ ve “C’’ kıvrımlarından, yıldızlardan, sekizgenlerden, rozetlerden ve kıvrık daldan meydana gelir. Merdivenin alt yüzeyi tamamıyla yaldız boyalıdır.

Harim tavanındaki bağdadı kubbe sadedir. Ancak kubbe dışındaki düz ahşap tavanın yüzeyi, ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulan dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir (Şekil 3.280).

3.3.16.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğu incelemelerde muhtelif zamanlarda yapılmış müdahaleleri gözlemledik. Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle, alaturka kiremit olan çatı örtüsü ise saç malzemeyle yenilenmiştir. Hatim batı duvar ekseninin kuzeyinde bulunan kapının, orijinalinde pencere olup, sonradan kapıya dönüştürüldüğünü düşünüyoruz. Batı yöndeki ek bölümün sonradan eklenmesi ve doğu cephede üç pencerenin olması bu düşüncemizi desteklemektedir. Dış cephe

duvarları yakın zamanda boyanmıştır. Ayrıca vaaz kürsüsü de niteliksiz unsurlardandır.

3.3.17. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 281-288
Çizim No: 44

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Çiçekli mahallesinde bulunmaktadır. Caminin biri son cemaat yeri giriş kapısının hemen sağında, diğeri ise harim giriş kapısının kemer kilit taşı üzerinde olmak üzere iki kitabesi vardır. Son cemaat yerindeki dikdörtgen formlu mermer kitabeye göre cami 1959 yılında, harim kapısı üzerindeki kitabeye göre ise H.١٣٧٥ -1375 (M. 1956) yılında inşa edilmiştir. Harim kapısı üzerindeki kitabenin orijinal olduğunu düşünüyoruz. Son cemaat yerindeki kitabe muhtemelen sonradan eklenmiştir. Harim giriş kapısı üzerindeki kitabe hicri olarak yazılmıştır. Bu yüzden miladi takvime yanlış çevrilip 1959 tarihi elde edilmiş olabilir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.3.17.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde avlu, doğusunda mahalle yolu, güneyinde hazire, batısında ise komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 12.84x10.77 m dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 17.50x12.23 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edile cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Çizim 3.44). Kaidesinin üzerinde yer alan dikdörtgen formlu mermer kitabeye göre 1982 yılında camiye eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

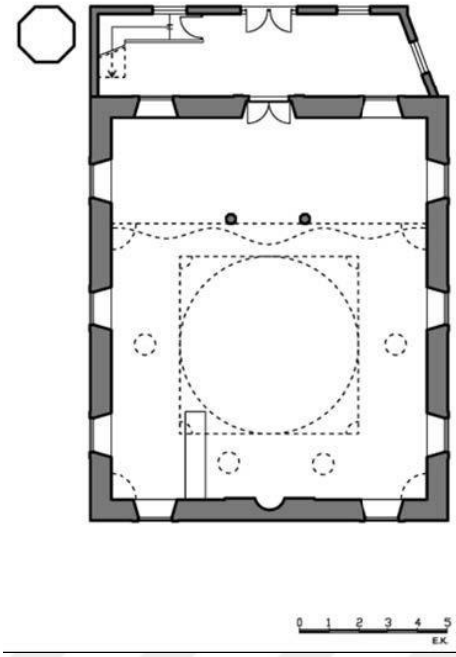

Çizim 3.44. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.281. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

İki katlı son cemaat yerine giriş, kuzey cephe ekseninin hafif doğusunda yer alan kapıdan sağlanır. 1.78 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak

kemerli ve iki demir kanatlıdır. Kapı üzerinde, yuvarlak kemer formlu sundurma yer alır (Şekil 3.282).

Şekil 3.282. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde üçü alt katta, beşi üst katta olmak üzere sekiz pencere vardır. Alt kattaki pencerelerin ikisi kuzey cephede, biri ise doğu cephede yer alırken, üst kattakilerin üçü kuzey cephede birer tanesi ise doğu ve batı cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve plastik doğramalıdır. Alt kattaki pencereler 1.12 m, üst kattakiler ise 70 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.282). Son cemaat yerinin üst katına kuzeybatı köşedeki hafif dönerli merdiven ile çıkılır. 87 cm genişliğindeki merdiven on yedi basamaklıdır. Merdiven girişine tek kanatlı ahşap kapı yerleştirilmiştir. Üst katın doğusunda bir oda oluşturulmuştur. Son cemaat yerinin doğu cephesi, mahalle yolu sebebiyle hafif içe doğru eğim yapar.

Harim giriş kapısına, son cemaat yeri içerisinden ulaşılır. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapı, 1.32 m genişliğindedir. Söz konusu kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılmış dikdörtgen formlu kaide içerine yerleştirilmiştir (Şekil 3.283).

Şekil 3.283. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephededir. Kuzey cephenin mahfil katı seviyesinde iki pencere açıklığı daha vardır. Ancak bu pencere açıklıklarından batıda olanı mahfil giriş kapısına, doğuda olanı ise dolap nişine çevrilmiştir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1.10 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 68 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korumaktadırlar.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür (Şekil 3.281).

Batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılan minarenin, altıgen kaidesi, spiral gövdesi ve iki şerefesi bulunur. Minare ile son cemaat yeri, dar bir koridorla birleştirilmiştir. Söz konusu koridor vasıtasıyla minare giriş son cemaat yeri içerisinden sağlanmıştır. Kuzeybatı köşedeki minare giriş

kapısı, 63 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.281).

Şekil 3.284. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, çokgen kesitli serbest iki betonarme sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Kuzeybatı köşede de ahşap malzemeli müezzin mahfili görülür (Şekil 3.285).

Şekil 3.285. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişi, 1 m genişliğe, 47 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üçgenimsi bir formla sonlanmaktadır (Şekil 3.286).

Şekil 3.286. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısındaki orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 69 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.27 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.287).

Şekil 3.287. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü harimin kuzeydoğu köşesine yerleştirilmiştir. Harimin üzeri bağdadi kubbeyle, kubbe dışında kalan kısımlar ise düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.288).

Şekil 3.288. Çiçekli Mahallesi Merkez Camii Tavan

Son cemaat yerinin ikinci katından girilen mahfil, üç yerden dalgalı olarak harim içerisine doğru çıkıntı yapar. Mahfilin orta kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.70 m, yanları ise 4.27 m girinti yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, tek sıra boğumlardan oluşan 53 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki sütun görülür. Ahşap lambri malzemeyle kaplı sütunlar, tavanı taşımaktadırlar.

3.3.17.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ince yontu, mihrabında, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde ise düzgün kesme taş malzeme, son cemaat yerinin cephe duvarlarında, minarede ve mahfilde ve sütunlarda betonarme malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, harim ve minare giriş kapısının kantlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında ve son cemaat yeri giriş kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde, oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, kubbede ise bağdadi tekniği uygulanmıştır.

3.3.17. 3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, pencere söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Pencere kemerlerinin kilit taşı üzerinde, kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler görülür. Doğu cephedeki kemer kilit taşları üzerinde "S'' formlu birer konsol, güney, kuzey ve batı cephedeki kemer kilit taşları üzerinde ise üzerinde yapraklar olan dal motifleri vardır.

Minarenin şerefe altları kırmızı renkli ve "S'' formlu konsollarla doldurulmuştur. Şerefe korkulukları belli aralıklarla yerleştirilmiş kırmızı renkli diyagonal karelerle çevrilidir. Şerefelerin yaklaşık 50 cm altından ve gövdenin alt ucunda kırmızı renkli birer bilezik bulunur.

Harim giriş kapısının kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek, dikdörtgen ve kare formlar elde edilmiştir. Üstte bulunan dikey yönlü dikdörtgenlerin ortasında, yaldız renkli birer oval form ve bu oval formların her iki ucundan çıkıp yukarı ve yanlara doğru uzayan yaldız renkli kıvrık dallar vardır. Kıvrık dallar belli noktalarda hilale benzer kıvrımlar oluşturmaktadır. Hilal benzeri kıvrımların içerisine yaldız renkli birer yıldız yerleştirilmiştir. Söz konusu süslemeler, kanat yüzeylerinin ortasında yer alan kare formların içerisinde de bulunmaktadır. En alttaki dikey yönlü dikdörtgenlerin içerisinde ise iç içe geçmiş yaldız renkli iki baklava form yer alır. Dıştaki formun uçlarına yaldız renkli birer hilal motifi yerleştirilmiştir. Baklava formların köşeleri yine yaldız renkli kıvrık dallarla doldurulmuştur. Kapı kemerinin kilit taşı üzerinde caminin inşa tarihi ve kabartma tekniğinde yapılmış vazodan çıkan çiçek benzeri bir motif görülür. Kilit taşı üzerinde, oval formlu yazı panosu yer alır Pano içerisinde kabartma tekniğinde harflerle "اَللّٰهُمَّ يَا مُفَتِّحَ الْاَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ / Ey kapıları açan Allah'ım! Bize en hayırlı kapıyı aç'' yazar (Şekil 3.283).

Harim içerisindeki süsleme unsurları, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda ve mahfilde toplanmıştır. Caminin en süslü unsurlarından biri mihraptır. Mihrap, ağırlıklı olarak barok karakterli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Mihrap nişi dört sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritleri dıştan içeriye doğru sırasıyla, yivlerden, üzerinde yaprak ve çiçekler olan "S'' formlu kıvrık dal motifinden, içte oluşturduğu boşluklara çiçek, dıştaki boşluklara ise yapraklar

yerleştirilmiş saç örgü motifinden ve üzerinde yaprak ve çiçekler bulunan kıvrık dal motifinden meydana gelir. Ayrıca mihrap nişinin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan, üzerinde yaprak ve çiçeklerin olduğu birer sıra kıvrık dal motifi daha vardır. Niş kademeleri silmelerle belirginleştirilmiş olup, yüzeyleri iç içe geçmiş kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Nişin hemen üzerinde, dikdörtgen formlu ve yaldız çerçeveli yazı panosu görülür. Pano içerisinde, kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Yazının sağında yine yaldız renkli harflerle ‘‘ الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, solunda ise ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazılıdır. Pano üzerine kırmızı vazodan çıkan, turuncu ve mavi renkli çiçek motifi yerleştirilmiştir. Vazonun altından çıkıp sağ a ve sola doğru uzayan üzerinde yaprak ve çiçeklerin olduğu birer dal motifi mevcuttur. Söz konusu dallar nişin her iki yanında bulunan kıvrık dal motifli süsleme şeritleriyle bütünlük sağlayıp, nişi üç yönden çevreliyormuş havası verilmiştir. Mihrap kaidesinin saçak kısmında, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden altta olanı perde motifinden üstte olanı ise üzerinde yaprak ve çiçekler olan “S’’ formlu kıvrık dal motifinden meydana gelir. Perde motiflerinin aralarında, aşağı doğru sarkan perde püskülleri görülür. Süsleme şeritlerinin her iki ucuna kırmızı ve yaldız renkli, gülbezek benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Mihrap tacı, kaş kemer formlu olup, yüzeyi bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bitkisel motiflerin ortasında, iç içe geçmiş siyah ve mavi renkli iki dairesel form ve bu formları dıştan çevreleyen kırmızı ve sarı renkli yaprak benzeri motifler yer alır (Şekil 3.286).

Ahşap minberde mihrap gibi oldukça süslüdür. Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin doğu ve batı yüzünde, süpürgeliklerinde ve köşk korkuluğunun altında mavi renk çıtalarla kullanılarak dikdörtgen ve üçgen formlar oluşturulmuştur. Söz konusu formların içerisi sap ve yaprakları mavi, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Aynalıkta mavi renk çıtalarla üçgen form oluşturulmuştur. Bazı panoların içerisine yaldız renkli dal ve yıldız motifleri de görülmektedir. Söz konusu panolar siyah renkli ince çizgiyle çevrilidir. Tek sıra minber korkuluğu yaldız renkli boğumlardan oluşur. Korkulukla girişin birleştiği noktalara kırmızı renkli ve üçgenimsi birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Köşk açıklıklarının altında ve üstünde bir merkezden çıkan çiçek motifleri mevcuttur. Çiçek motiflerinin sap ve dalları mavi, çiçekleri ise kırmızı

renklidir. Motiflerin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan kırmızı renkli ve yivli birer sıra süsleme şeridi vardır. Köşk üzerinde külahın her iki yanında ve önünde, dalgalı olarak nihayetlenen ahşap korkuluklar vardır. Korkulukların yüzeyi de sap ve dalları mavi, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kubbe formundaki minber külahının üzerinde, kırmızı renkli zikzak motifinden meydana gelen süsleme şeridi yer alır. Minber girişi üzerinde dikdörtgen formlu tepelik bulunur. Kenar hatları mavi silmelerle çevrili tepeliğin içerisinde beyaz zemin üzerine yaldız renkli harflerle yapılmış yazılar ve motifler görülür. Tepeliğin üst kısmında ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, sağ alt tarafında ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, sol alt tarafında ise ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Allah ve Muhammed yazılarının arasına yıldız desenli rozet yerleştirilmiştir. Rozetten çıkıp dört köşeye doğru uzayan kıvrık dallar bulunmaktadır. Ayrıca tepeliğin sağ ve sol üst köşesinde de birer kıvrık dal vardır. Tepeliğin sağ ve sol üst kısmında kırmızı renkli ve boğumlu birer ahşap parça görülür. Motiflerin dışında kalan tüm minber yüzeyi beyaz ve maviye renklere boyanmıştır (Şekil 3.287).

Vaaz kürsüsünün kuzeye bakan yüzünde yan yana konumlandırılmış iki diyagonal kare form varır. Diyagonal karelerin etrafı yaprak ve çiçek motifleriyle çevrilidir. Yaprak ve çiçek motifleri baklava formlarla oluşturulmuştur.

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak kırmızı renkli zikzak motifi bulunmaktadır. Zikzak motifi altta ve üstten mavi renkli birer silmeyle sınırlandırılmıştır. Mahfil korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşur. Boğumlar atlamalı olarak mavi, gri ve kahverengi renklere boyanarak mahfile canlılık kazandırılmıştır.

Mavi renge boyalı bağdadi kubbenin yüzeyi sadedir. Kubbenin ortasına kırmızı renkli yıldız motifi, yıldız motifinin üzerine ise dairesel formlu kabara yerleştirilmiştir. Kubbe mavi renkli silmenin oluşturduğu kare form içerisine alınmıştır. Kare formun köşelerinde yine mavi renkli silmeyle birer çeyrek form oluşturulmuş, oluşturulan çeyrek dairelerin içerisi beyaz zemin üzerine yapılmış bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bitkisel motiflerin sap ve yaprakları yeşil çiçekleri kırmızı renklidir. Köşelerdeki çeyrek daire formların aynısı, tavanın köşelerinde de görülür. Ancak köşelerdeki çeyrek daire formlar, mavi renkli saç örgü motifiyle ikiye bölünmüştür. Bağdadi kubbenin güneyinde iki, doğusunda ve batısında ise birer

küçük göbek vardır. Göbekler, iç içe geçmiş iki dairesel formdan oluşur. Mavi çerçeveli dairesel formlardan, içtekinin ortasında kırmızı renkli yıldız motifi görülür. İçteki dairesel formdan dıştaki dairesel forma mavi renkli altı kuşak atılarak, dairesel formlar arasındaki yüzey altı eşit parçaya bölünmüştür. Her bölümün içerisi beyaz zemin üzerine yapılmış sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir (Şekil 3.288). Cami cemaati, yapıdaki süslemelerin Topaloğulları'ndan Celal isimli usta tarafından yapıldığını ifade etti.

3.3.17.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif zamanlarda yapılmış müdahaleleri gözlemledik. Kuzey cepheye iki katlı son cemaat yeri eklenmiştir. Harim içerisinde mahfile çıkışı sağlayan merdiven kaldırılmış ve son cemaat yerinin ikinci katından mahfile giriş açılmıştır. Mahfil giriş kapısı orijinalinde pencere işlevi görmekteydi. Mahfili niteliksiz malzeme ile kaplandığı için ana malzemesini göremiyoruz. Ancak mahfili taşıyan sütunların betonarme malzemeli olması mahfilinde betonarme malzemeli olarak yenilendiğini düşündürmektedir. Bölgedeki diğer camilere baktığımızda mahfili taşıyan sütunlar ahşap malzemeli olması bu düşüncemizi desteklemektedir. Vaaz kürsüsü, niteliksiz unsurlardandır. Ayrıca cami cemaati bağdadi kubbe dışındaki düz ahşap tavanın yakın zamanda tamamen değiştiğini ifade etti.

3.4. BEŞİKDÜZÜ

Beşikdüzü ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında bugün ayakta olan on bir cami tespit ettik. Tespit ettiğimiz camiler, Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii'dir (1957).

İnşa edildikleri tarihten bugüne farklı dönemlerde müdahalelere maruz kalan camiler büyük oranda özgünlüklerini korumuştur. Ancak Aksaklı Mahallesi Camii (1875) ve Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), için aynı şeyi söyleyemeyiz. Dış cephesi niteliksiz malzemeyle kaplanan Aksaklı Mahallesi Camii'nin kuzey cephesine ek bölümler ilave edilmiş olup mimari unsurları yenilenmiştir. Resullü Mahallesi Aşağı Camii'nin de minber, vaaz kürsüsü, mahfil, harim tavanı gibi mimari unsurları tamamıyla yenilenmiştir. Bu yüzden söz konusu camileri çalışmamıza dahil etme gereği duymadık.

3.4.1. Seyitahmet Mahallesi Camii

Şekil No: 289-293
Çizim No: 45

Yapı, Trabzon-Beşikdüzü ilçesinin Seyitahmet mahallesinden bulunmaktadır. Cami üzerinde muhtelif yerlere asılmış dört kitabe bulunur. Harim giriş kapısının sağındaki inşa kitabesinde;

"لولا بيراهمتيل‌لاهي تالا لهلكتيننناس"

سنه ١٢٥١

Levla birahmetillahi teala leheleketinnas
Sene 1251'', solundaki kitabede;

"بو جاميی شريف مامور دن ... اوسمان بيين موستافا ... اوسمان"

Bu camii şerif ma'mur eden..osman beyin Mustafa … Osman'', mihrap kaidesindeki onarım kitabesinde;

"لوكانه مال‌لاهی ايلاهن اهر"

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ

… حازا جاميی شريف … ياردیمجی زاده ايلا راهمتيهی

١٢٨٨

Levkane meallahi ilahen aher

Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)''

Haza camii şerif … yardımcı zade ila rahmetihi …

1288'' yazarken, kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki duvarda yer alan onarım kitabesinde "Bu cami şerifin tamirini Muhammet Bahri Barutçu yaptırmıştır. 13.10.1386.1970'' yazar. İnşa kitabesinden anlaşılacağı üzere cami Mustafa veya Osman isimli kişi tarafından H. 1251/M.1835-36 yılında yaptırılmıştır. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.4.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu ve mahalle yolu, doğusunda, batısında ve güneyinde ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 6.58x4.96 m, dış hatları ise kuzey cepheye eklenen son cemaat yeri ile birlikte 9.63x6.46 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare kuzeybatı köşede camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.45).

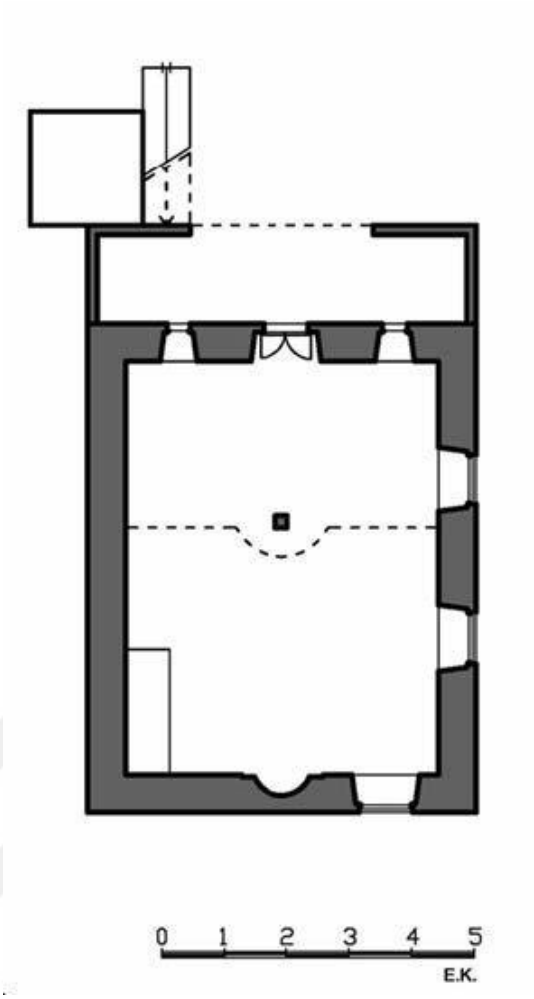

Çizim 3.45. Seyitahmet Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cepheye, betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Doğu ve batı yönden kapalı sön cemaat yeri, kuzey yönden yarı açıklıklıdır. Ancak kuzey yöndeki açıklık yakın dönemde plastik doğramalı camekânla kapatılmıştır. Söz konusu bölüme kuzey cephe ekseninde yer alan 82 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan girilir (Şekil 3.289).

Şekil 3.289. Seyitahmet Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş kapısına son cemaat yerinden ulaşılır. Kuzey duvar ekseninde bulunan kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı olup, 80 cm genişliğindedir (Şekil 3.290).

Şekil 3.290. Seyitahmet Mahallesi Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde, üçü harim katında, beşi mahfil ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi doğu cephede, biri güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu ve kuzey cephede, biri ise güney cephededir. 70 cm genişliğindeki harim katı pencereleri, dikdörtgen formlu, kalkık kemerli, taş söveli, plastik

doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Kuzey cephede yer alan ve sonradan eklenen mahfil katı seviyesindeki pencereler 95 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır. Doğu ve güney cephedeki pencereler ise mazgal formlu olup, demir ızgaralı korkulukları vardır. Gerek harim katında, gerekse mahfil katı seviyesinde yer alan orijinal pencereler, harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Pencereler harim içerisinde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Harim giriş kapısının her iki yanında, günümüzde kapatılmış birer pencere daha bulunur.

Yapının üzeri, dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa aşkın saçak silmesi görülür.

Kuzeybatı köşedeki minare, kare kesitli kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzünde bulunan 53 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan girilir.

Şekil 3.291. Seyitahmet Mahallesi Camii Mahfil

Harimin kuzeyinde, kare kesitli serbest sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.291). Güney duvar ekseninde, dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 88 cm genişliğindeki mihrap nişi, 37 cm derinliğindedir. Yarım yuvarlak formlu niş, sivri kemerlidir (Şekil 3.292).

Şekil 3.292. Seyitahmet Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabında batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 65 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minber, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir. Camide vaaz kürsüsü bulunmaz. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.293).

Şekil 3.293. Seyitahmet Mahallesi Camii Minber

Mahfil katına, kuzey cephe ekseninin batısındaki merdivenden çıkılır. Minare kaidesine bitişik betonarme malzemeli merdiven dokuz basamaklıdır. Merdivenin üst ucunda yer alan ve mahfile açılan kapı 70 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek

ahşap kanatlıdır. Son cemaat yeri üzerine doğru uzatılan oldukça geniştir. Mahfilin mihrap aksında 50 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü vardır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 48 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunur. Mahfil katında, ikisi köşkün her iki yanında, ikisi ise arkada konumlandırılmış serbest dört sütun mevcuttur. Kare kesitli ve ahşap kaplamalı sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.4.1.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarların kaba yontu, mihrapta ise düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfili taşıyan sütunda, tavanlarda, harim ve mahfil giriş kapısında ahşap malzeme, pencere doğramalarında, minare kapısında ve son cemaat yerindeki camekânlarda plastik malzeme, kuzey cepheye sonradan eklenen iki katlı bölümde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ve minarede betonarme malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise saç malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Beden duvarlarında yığma aş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.4.1.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmezken, harim içerisinde yalnızca mihrapta görülür. Mihrap kaidesinin her iki yanında kare kesitli birer sütünce mevcuttur. Sütüncelerin kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen başlıkları üzerine sivri kemer oturur. Mihrap nişiyle yaşmak, paralel olarak uzayan yeşil ve siyah renkli yivlerle birbirinden ayrılmıştır. Yaşmak yüzeyi, stilize edilmiş vazodan çıkan ağaç motifiyle bezenmiştir. Siyah renkli vazodan çıkan ağaç yeşil ve siyah renklidir. Sivri kemerin içerisindeki alanda, silmelerle oluşturulmuş dilimli ve yuvarlak kemerli çerçeve vardır. Çerçevenin ortasında, kabartma tekniğinde yapılmış dairesel form bulunur. Dairesel form içerisinde, kabarma tekniğindeki yeşil renkli harflerle dört satır halinde "...'' yazar. Söz konusu dairesel formun üzerinde istiridye kabuğuna benzer motif, sağ ve sol alt köşesinde yeşil renkli birer yaprak motifi ve yazı madalyonu, altında ise caminin onarım kitabesi "1288'' vardır. Sol alt köşedeki madalyon içerisinde yeşil renkli harflerle "الله/Allah'' yazarken, sağ alt köşedekinde "محمّد/Muhammed'' yazar. Dilimli çerçevenin her iki yanındaki boşlukta yeşil renkli birer gülbezek görülür. Gülbezekler, kabartma tekniğinde yapılan silmelerle ve

yapraklarla çevrilidir. Ayrıca mihrap kaidesinin her iki yanında ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ ve ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazılı birer levha asılmıştır. (Şekil 3.292)

Harim giriş kapısının kemer kilit taşında ve üzengi taşlarında içe doğru çıkma yapan birer yarım silindir form mevcuttur. Kapı kanatları maviye boyanarak yapıya canlılık kazandırılmıştır.

3.4.1.4. Onarımlar

Cami üzerinde yer alan kitabelerden, H.1288/1872 ve 1970 yıllarında onarım geçirdiğini öğreniyoruz. H.1288/1872 tarihli onarımda ne tür müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünce hazırlanan 04. 06. 2018 tarihli raporda, 1970 yılındaki onarımda minare ve kuzey cephedeki iki katlı bölümün eklendiği yazar. Bunlarında dışında camide yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü saç malzemeyle değiştirilmiştir.
2- Ahşap pencere doğramaları plastik olarak yenilenmiştir.
3- Dış cephe ve harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.
4- Harim giriş kapısının her iki yanındaki pencere günümüzde kapatılmıştır.
5- Minber niteliksiz unsurlardandır.
6- Ahşap tavan yenilenmiştir.

3.4.2. Duygulu Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 294-299
Çizim No: 46

Yapı, Trabzon Beşikdüzü ilçesinin Duygulu mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak gerek ibadete açılış beratından, gerekse Beşikdüzü Müftülüğünce son cemaat yerine asılan bilgilendirme panosunda yer alan bilgilerden yapının 1846 yılında inşa edildiğini öğreniyoruz. Mahalle halkı tarafından mahalle ustalarına yaptırılan cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.4.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m aşağısında yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde, doğusunda ve güneyinde avlu, batısında, hazire ve lojman, kuzeybatısında ise çeşme ve hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 8.37x6.25 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 11.73x7.81 m boyutlarına ulaşır. Kaba ve ince yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Çizim 3.46).

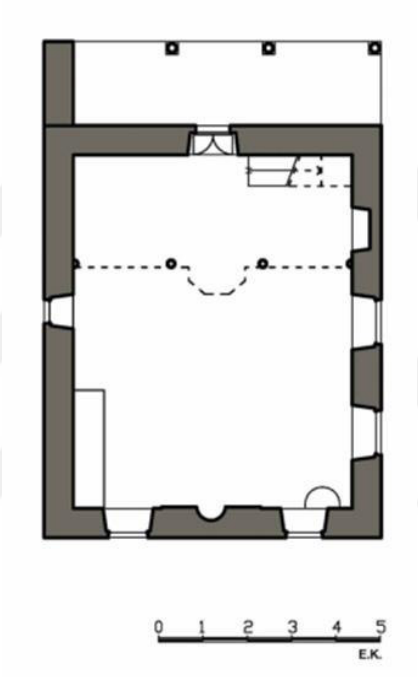

Çizim 3.46. Duygulu Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cephede, dairesel kesitli üç ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Söz konusu sütunlar, dairesel gövdeye ve kare kesitli başlığa sahip taş ayaklar üzerine oturur. Yaklaşık 1.5 m yüksekliğindeki ayakların arası demir korkuluklarla kapatılmıştır. Doğu yönden açık, batı yönden ise taş duvarla kapalı son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.294).

Şekil 3.294. Duygulu Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Harime, kuzey cephe ekseninde yer alan 78 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir (Şekil 3.295).

Şekil 3.295. Duygulu Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Yapının her bir cephe duvarından ikişer pencere mevcuttur. Mahfil katı seviyesinde yer alan kuzey cephedeki pencereler 52 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Doğu ve güney cephedeki pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olup, 80 cm genişliğe sahiptir. Batı cephedeki pencereler ise 50 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir

parmaklıklıdır. Cephe ekseni üzerinde, daha alçak seviyede yer alan pencerenin yuvarlak kemer alınlığı vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden doğu, batı ve güney cephede bulunanları iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken, kuzey cephedekiler dikdörtgen formludur (Şekil 3.294).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Ayrıca dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi yer alır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil görülür. Sütun araları, 47 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.296).

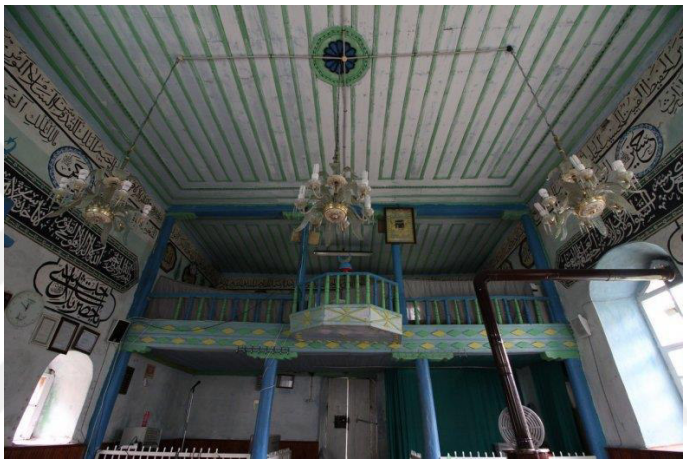

Şekil 3.296. Duygulu Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunmaktadır. 65 cm genişliğindeki mihrap nişi, 35 cm derinliğindedir. Niş yaşmağı üç dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.297).

Şekil 3.297. Duygulu Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısındaki taş malzemeli minber köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. Batı duvara dayandırılan 70 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.61 m çıkıntı yapmaktadır. Sekiz basamaklı minber dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli giriş açılığına sahiptir (Şekil 3.298).

Şekil 3.298. Duygulu Mahallesi Merkez Camii Minber

Yarım koni formlu ve taş malzemeli vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Kürsünün tek sıra korkuluğu mevcuttur (Şekil 3.299).

Şekil 3.299. Duygulu Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülü olup, tavan ortasında onikigen formlu tavan göbeği görülür (Şekil 3.296).

Mahfil atına kuzeydoğu köşedeki taş merdivenden çıkılır. Harim giriş kapısının yanından başlayıp doğuya doğru tek kol halinde yükselen 66 cm genişliğindeki merdiven sekiz basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.63 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 92 cm derinliğinde beşgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 50 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa sahiptir. Mahfil katında ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Duvara dayandırılan sütunlar dairesel kesitli, diğerleri ise alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitlidir. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.4.2.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında üzeri sıva ile kaplanmış ince ve kaba yontu taş malzeme, pencere, söve, lento ve kemerlerinde, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfile çıkısı sağlayan merdivende ve son cemaat yerini oluşturan sütunların alt bölümünde düzgün kesme taş malzeme, mahfilde, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında, tavanlarda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda

ve son cemaat yerindeki sütunların bir kısmında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve son cemaat yerindeki korkuluklarda demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır.

Cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise kalemişi, çıtakarı, çakma, kabartma ve oyma tekniği uygulanmıştır.

3.4.2.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sadedir. Harim giriş kapısının üstünde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle üç satır halinde;

‘‘اللهُ جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla

جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً/Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (Sâd 50)’’ yazar. Ortadaki satırın her iki yanında ve sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı renkli birer çiçek motifi yer alır. Benzer çiçek motiflerini kuzey cephedeki pencerelerin yanında da görürüz.

Son cemaat yerinin batı duvarı üzerinde, beyaz zemin üzerine yeşil ren boyayla yapılmış çam ağacı motifi görülür.

Batı cephe eksenindeki pencerenin alınlığında, kabartma tekniğinde yapılmış çiçek motifi mevcuttur. Ayrıca pencerenin sağında oyma tekniğinde yapılan ve dairesel form içerisine yerleştirilen bir çiçek daha vardır.

Yapının harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslü olup, süsleme unsurları mihrapta, vaaz kürsüsünde, mahfilde, harim duvarlarında ve tavanda toplanmıştır. Mihrap silmelerle üç yönden çevrilidir. Silmelerin yan kısımları mavi, üst kısmı ise yeşil renklidir. Mihrap nişinin her iki yanında aşağıdan yukarı doğru uzayan ikişer süsleme şeridi görülür. Beyaz zemin üzerine yapılan şeritlerden dışta olanları zencirek, içte olanları ise “S’’ formlu kıvrık dal motifinden meydana gelir. Yaldız renkli şeritlerin uçlarında yaldız ve kırmızı renkli çiçekler mevcuttur. Mihrap nişi maviye boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır. Niş ile yaşmak, paralel olarak uzayan ve yivlerden oluşan üç sıra süslemeyle birbirinden ayrılmıştır. Yaldız renkli süslemelerden yine yaldız renkli perde motifleri asılmaktadır. Perdelerin arasından da yaldız ve kırmızı renkli püsküller asılır. Mihrap kaidesinin hemen üzerinde siyah,

mavi ve beyaz renkler kullanılarak dikdörtgen formlu ve oval kemerli taç meydana getirilmiştir. Söz konusu tacın içerisine, siyah renk harflerle üç satır halinde;

‘‘اللهُ جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu

لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir"

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar (Şekil 3.298)

Minberin doğu yan yüzü ve köşk açıklığının hemen altı, beyaz zemin üzerinde yeşil renkle yapılan kıvrımla tezyin edilmiştir. “S’’ formlu kıvrımdan çıkıp farklı yönlere doğru uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli motifler görülür. Giriş açıklığının üzerinde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli tepelik yer alır. Kenar hatları maviye boyanan tepeliğin yüzeyinde, siyah renk harflerle;

‘‘اللهُ جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu

شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)’’ yazar. Gerek tepeliğin, gerekse külahın üzerine birer ay yıldız yerleştirilmiştir. Minber girişi ve yan yüzü beyaz ve maviye, köşk ve külah kısmı ise yeşile boyanarak minbere hareketlilik kazandırılmıştır (Şekil 3.297).

Yüzeyi tamamıyla maviye boyalı vaaz kürsüsünün gövdesi, paralel olarak uzayan üç sıra silmeyle nihayetlenmektedir. Üstteki silmeler kırmızı alttaki ise yaldız renklidir. Yaldız renkli silmenin hemen altında yine yaldız renkli yarım daireler vardır. Kürsü korkuluğunda, içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli nişler bulunur. Nişlerin üzerinde perde, altında ise yivli birer süsleme kuşağı mevcuttur (Şekil 3.299).

Ahşap mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağı yer alır. Süsleme kuşakları çakma tekniğinde yapılan baklava formlarından oluşur. Baklava formları atlamalı olarak sarı ve yeşil renklere boyanmıştır. Beşgen formlu mahfil kökünün ön yüzüne zikzak formunda sarı renkli çıtalar çakılarak baklava formlar meydana getirilmiştir. Söz konusu formların altında ve üstünde sarı renkli ve ahşap malzemeli üçgenler bulunmaktadır. Köşkün alt yüzeyi, testere ağzı motifine benzer süslemeyle çevrilidir. Mahfil korkuluğunu oluşturan boğumlar yeşil ve mavi renge boyanarak mahfile canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.296).

Tavan ortasında iç içe geçmiş iki onikigenden oluşan tavan göbeği yer alır. Göbeğin ortasına mavi ve siyah renkli çiçek motifi yerleştirilmiştir. Yeşil renkli onikigenler arasında kalan yüzey, tek sıra halinde uzayan yeşil renkli baklava formlarıyla doldurulmuştur. Tava göbeği dışındaki yüzeyde, yeşil renkli çıtalardan meydana gelen dar ve uzun dikdörtgenler görülür. Dikdörtgenler bir sıra baklava ve iki sıra silmeyle dıştan çevrilidir (Şekil 3.296).

Harimin doğu ve batı duvarı boyunca uzayan dikdörtgen formlu birer yazı panosu mevcuttur. Yüzeyi, yeşil zemin üzerine beyaz renkle yapılan çiçeklerle bezeli panoların içerisinde yazılar vardır. Panoların içerisinde siyah zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘Ayetel Kürsi.’’ yazar. Panoların altında, duvar eksenleri üzerinde birer pano daha bulunur. Söz konusu panolarda beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘حضرة بلال الحبشي رضي الله عنه/H.z Bilal Habeşi Radıyallahu Anh’’ yazar. Güney duvarın doğusunda yer alan pencerenin sağ ve sol üst köşesindeki altıgen formlu panolarda ‘‘ما شاء الله/Mâşallah’’ yazmaktadır. Doğu, batı ve güney duvardaki pencerelerin üzerinde yazı madalyonları mevcuttur. Yüzeyleri beyaz renkli çiçek motifleriyle tezyin edilen madalyonların içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ ve ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu *anh’’ ve* ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Mahfilin doğu, batı ve kuzey duvarı yeşil renkli ağaç motifleriyle bezenmiştir.

3.4.2.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarı kaydına rastlamadık. Güney cephenin doğu köşesinde oyma tekniğiyle yapılmış onarım kitabesi vardır. Kitabede

‘‘1..89

Tamir ettiren Ahmet Usta

189….’’ yazmaktadır. Tarihler tahrip olduğu için okunamamaktadır. Söz konusu onarımda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. Ancak yapmış

olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılan bazı müdahaleleri gözlemledik. Gözlemlediğimiz müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac olarak yenilenmiştir.
2- Doğu duvarın kuzey köşesinde yakın noktada yer alan kapı kapatılmıştır.
3- Son cemaat yerindeki sütunların arası demir korkuluklarla kapatılmıştır.

3.4.3. Hünerli Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 300-306
Çizim No: 47

Yapı, Trabzon-Beşikdüzü ilçesinin Hünerli mahallesinde bulunmaktadır. Cami kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H.1279/M.1862 yılında inşa edilmiştir. Ancak ibadete açılış beratında inşa tarihi 1823 olarak yazılıdır. Ayrıca Emriye Kazaz, caminin 1823 yılında yapılmış olup 1960-70 yıllarına kadar ahşapken yıkılıp yerine taş olarak yeniden yapıldığını yazmaktadır (Kazaz, 2016: 728). Mahalle halkı tarafından mahalle ustalara yaptırılan cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.4.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m uzağındaki avlu içerisinde bulunan yapı, doğu-batı ve kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin harim kısmı içten içe 9.22x6.45 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.83x7.83 m boyutlarına ulaşır. Taş malzemeyle inşa edilen yapı harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi bulunmaz (Çizim 3.47).

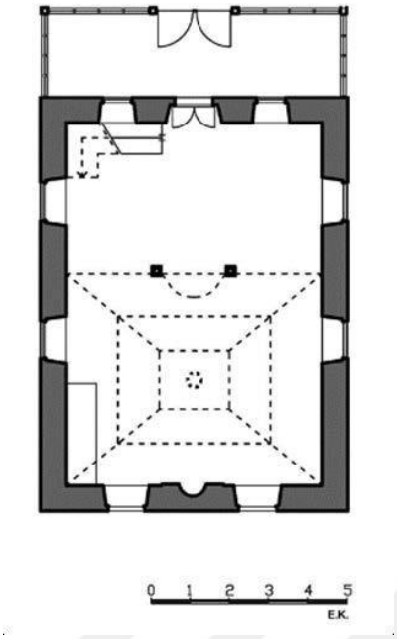

Çizim 3.47. Hünerli Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cephede alttan ve üstten kare, ortadan ise sekizgen kesitli dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Orijinalinde açık olan sütun araları, günümüzde demir doğramalı camekânlarla kapatılmış ve orta göze 1.97 m genişliğinde, iki kanatlı kapı yerleştirilmiştir. Yan gözlerin zemin kotu, orta göze göre 40 cm yüksektedir. Son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.300).

Şekil 3.300. Hünerli Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Harime son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Kuzey cephe ekseninde yer alan kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı

olup, 1.15 m genişliğindedir. Kapı, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerine yerleştirilmiştir (Şekil 3.301).

Şekil 3.301. Hünerli Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarlarında tek sıra pencere düzeni görülür. Harimi aydınlatan sekiz pencere, her cephede ikişer tane olacak şekilde yerleştirilmiştir. Doğu, batı ve güney cephedeki pencereler 80 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, kaş kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Kuzey cephedeki pencereler ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı, demir parmaklı ve ahşap kapaklı olup, 50 cm genişliğindedir. Pencerelerin tümü harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Kuzey cephedekiler harim içerisinde aynı formlarını korurken, doğu, batı ve güney cephedekiler dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.300).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi vardır. Harimin kuzeyinde kare kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur (Şekil 3.302).

Şekil 3.302. Hünerli Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 70 cm genişliğinde ve 38 cm derinliğindedir. Niş yaşmağı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.303).

Şekil 3.303. Hünerli Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.63 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.304).

Şekil 3.304. Hünerli Mahallesi Merkez Camii Minber

Çeyrek koni formlu ve taş malzemeli vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra demir korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki seyyar merdivenden çıkılır. 39 cm genişliğindeki demir merdiven beş basamaklıdır (Şekil 3.305).

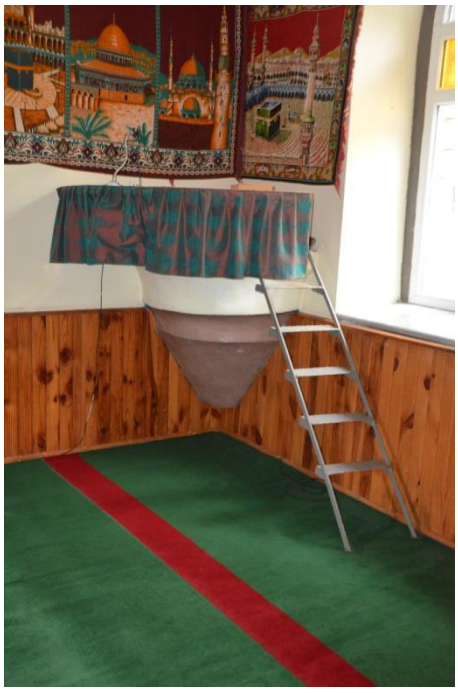

Şekil 3.305. Hünerli Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.306).

Şekil 3.306. Hünerli Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. On bir basamaklı merdiven 76 cm genişliğindedir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.68 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 80 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan meydana gelen 35 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki ahşap sütun görülür. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.4.3.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ince yontu, mihrabında ve vaaz kürsüsünde ise düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, kapı kanatlarında ve kuzey cephedeki pencere kapaklarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, vaaz kürsüsüne çıkışı sağlayan merdivende ve korkulukta ve son cemaat yerindeki sütun aralarını kapatan camekânlarda demir malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerde kalemişi, oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.4.3.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Harim giriş kapısı kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatları pembeye, kaide yüzeyi ise yeşile boyanarak kapıya canlılık kazandırılmıştır. Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Caminin en süslü unsuru mihraptır. Mihrap nişi mavi renkli kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş ile yaşmak, paralel olarak uzayan silmeyle birbirinden ayrılmaktadır. Yaşam yüzeyi beyaz zemin üzerine sarı, kırmızı, turuncu, mavi, yeşil renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezelidir. Niş kemerinin sağ ve sol üst köşesine, farklı renklere boyanmış birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Yelpazelerin arasında, aşağıya doğru sarkan sarı ve mavi renkli yaprak benzeri motif vardır. Mihrap kaidesi üzerinde içerisi hafif boşatılmış dikdörtgen formlu ve kırık kemerli taş bulunur. Tacın yüzeyi, vazodan çıkan çiçek motifiyle tezyin edilmiştir. Gerek vazo, gerekse çiçek sarı, yeşil, mavi ve kırmızıya boyanmıştır. Mihrap kaidesi ile taç arasında kalan yüzeyde oval formlu yazı panosu mevcuttur. Pano içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)(Âl-i İmrân 37)'' yazar. Mihrap kaidesi ve üzerindeki taç, tek sıra halinde uzayan "S'' formlu kıvrık dal motifiyle üç yönden çevrilidir. Üzerinde yaprak ve çiçekler bulunan kıvrık dal sarı, mavi, turuncu, kırmızı ve yeşil renkler kullanılarak meydana getirilmiştir (Şekil 3.303).

Minberin üçgen formlu doğu yan aynalığı yeşil renkli çıtayla oluşturulmuştur. Krem renge boyalı aynalığın içerisi sadedir. Tek sıra minber korkuluğunun her iki ucunda ve ortasında yeşil renkli birer diyagonal kare yer alır. Kareler şeritler halinde uzayan eflatun renkli çizgilerle dört yönden çevrilidir. Süpürgelikte, belli aralıklarla yerleştirilmiş dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açılar görülür. Dolap bölümünün sağ ve sol üst köşesinde yeşil ve krem renkli birer yelpaze motifi bulunur. Benzer yelpaze motiflerini minber girişinin kemer köşeliğinde de görürüz. Giriş üzerinde ajur tekniğinde yapılmış üçgen formlu tepelik mevcuttur. Tepeliğin ortasındaki boşluğa, yeşil renkli çıtalarla oluşturulmuş "الله/Allah ve محمّد/Muhammed'' yazıları yerleştirilmiştir. Müsenna tekniğinde yazılan "Muhammed'' yazısı altta, "Allah'' ise üsttedir. Tepeliğin ucunda ve her iki yanında uçları yukarıya doğru bakan yeşil renkli hilal motifleri bulunmaktadır. Söz konusu eflatun, yeşil ve krem renklere boyanarak minberi canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.304).

Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş iki kare form elde edilmiştir. İçteki kare formun ortasına, yeşil ve eflatun renkli yıldız benzeri motif yerleştirilmiştir. Gerek kare formların, gerekse tavan yüzeyi, mihraba paralel veya dikey olarak uzayan yeşil renkli çıtalarla hareketlendirilmiştir (Şekil 3.306).

3.4.3.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak camiyi incelediğimiz esnada, son cemaat yerinde ve harim kısmında ambalajı açılmamış mimari unsurlar gördük. Söz konusu unsurlar, camide yakın zamanda bazı çalışmaların yapılacağını gösteriyor.

3.4.4. Dolanlı Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 307-312
Çizim No: 48

Yapı, Trabzon-Beşikdüzü ilçesinin Dolanlı mahallesinde bulunmaktadır. Cami, batı cephedeki son cemaat yeri giriş kapısı üzerine Beşikdüzü Müftülüğünce asılan bilgilendirme panosuna göre H.١٢٥٨ -1285/M.1869 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.4.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m aşağısında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif arazi üzerine inşa edilmiştir. Yapının doğusunda ve batısında avlu güneyinde ve kuzeyinde ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içen içe 8.85x6.86 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.47x8.12 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Çizim 3.48). Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

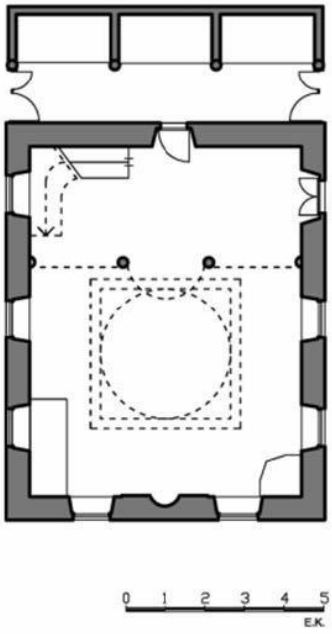

Çizim 3.48. Dolanlı Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cephede iki katlı son cemaat yeri görülür. Alt kattaki dairesel kesitli dört taş sütundan buranın orijinalinde üç gözlü olduğunu anlıyoruz. Ancak söz konusu bölüm kuzeye doğru genişletilmiş ve iki katlı olarak düzenlenmiştir. Son cemaat yerinin alt katına, doğu ve batı cephede karşılıklı olarak yerleştirilen iki kapıdan girilir. 1.38 m genişliğindeki kapılar dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır. Son cemaat yerinin üst katına, batı cephenin kuzey köşesinde yer alan betonarme malzemeli ve "L'' formlu merdivenden çıkılır. Merdivenin ucundaki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı üst kata açılır. Batı cephedeki kapı önüne betonarme malzemeli sundurma eklenmiştir. Sundurmanın kuzey duvarı şadırvan olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.307. Dolanlı Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Cephe duvarları üzerinde harime girişi sağlayan iki kapı vardır. Kapılardan biri kuzey cephe ekseninde yer alırken, diğeri batı cephe ekseninin kuzeyinde yer alır. Son cemaat yerinden ulaşılan kuzey cephedeki kapı 80 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır. Batı cephedeki kapı ise dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı olup 1.10 m genişliğindedir. Kapı, dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kapı kemerinin üzerinde, silmeyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu kitabe vardır. Kitabe içerisinde kabartma tekniğiyle "1955'' yazar. Söz konusu tarih muhtemelen kapının açıldığı tarihtir (Şekil 3.307).

Camide tek sıra pencere düzeni görülür. Doğu ve güney cephede ikişer pencere görülürken, batı cephede üç pencere görülür. 90 cm genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da dikdörtgen formlu ve sivri kemerlidir (Şekil 3.307).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Batı cephe ekseninin hafif kuzeyindeki minare, kare kesitli kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Kaide üzerine yan yana konumlandırılmış iki kitabe bulunur. Kitabelerden minarenin 10.08.2015 tarihinde Elazığ'lı Mehmethan Akbaba usta tarafından yapıldığını öğreniyoruz.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunlar dairesel kesitli ayak ve başlıklara sahiptir (Şekil 3.308).

Şekil 3.308. Dolanlı Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar keseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 78 cm genişliğindeki mihrap nişi 27 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.309).

Şekil 3.309. Dolanlı Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 77 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.69 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.310).

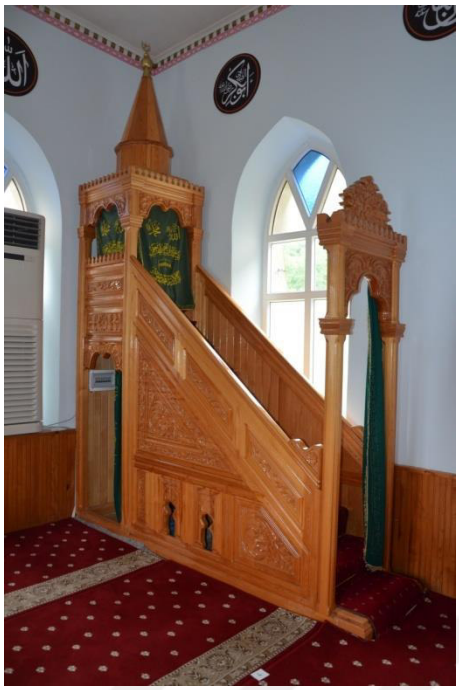

Şekil 3.310. Dolanlı Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye batı yönünde bulunan 45 cm genişliğindeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür. Söz konusu kubbe, tavan yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen kare alan içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.311).

Şekil 3.311. Dolanlı Mahallesi Merkez Camii Harim Tavanı

Mahfil katına son cemaat yerinin ikinci katından girildiği gibi harimin kuzeybatı köşesinde yer alan ahşap merdivenden de çıkılır. 92 cm genişliğindeki

hafif dönerli merdiven on üç basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 5 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 79 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 40 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Tavan ortasında iç içe geçmiş sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği görülür (Şekil 3.312). Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun mevcuttur. Çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır. Ayrıca mahfilin kuzey duvarında, son cemaat yerinin ikinci katına geçişi sağlayan 90 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı bulunmaktadır.

Şekil 3.312. Dolanlı Mahallesi Merkez Camii Mahfil Tavanı

3.4.4.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında ince yontu, mihrapta, mahfili taşıyan sütunlarda ve son cemaat yerinin alt katındaki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, kapı kanatlarında, mahfil katındaki sütunlarda, mahfil ve harimin düz tavanında ahşap malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, pencere doğramalarında ve son cemaat yerinin giriş kapılarında plastik malzeme, son cemaat yerinde ve minarede betonarme malzeme, çatı örüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari ve bağdadi kubbe tekniği uygulanmıştır.

3.4.4.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup yalızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Batı cephedeki harim giriş kapısı iç içe geçmiş silmelerden oluşan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kapı kemerinin üzerindeki kitabenin her iki yanında kabartma tekniğinde yapılmış birer ay yıldız motifi vardır.

Minare şerefesi üç kademe halinde yukarıya doğru genişlemektedir. Her bit kademenin yüzeyinde belli aralıklarla yerleştirilmiş diyagonal kareler bulunur. Şerefe korkuluğunda dairesel formlu açıklıklar mevcuttur. Söz konusu açıklıkların her iki yanına koçboynuzuna benzer birer motif yerleştirilmiştir.

Harim giriş kapılarının yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolara oluşturulmuştur. Panoların içerisi kabartma tekniğinde yapılan çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Aynı şekilde minber, vaaz kürsüsü ve müezzin mahfilinin yüzeyleri de çiçek ve yapraklarla tezyin edilmiştir.

Mihrap kaidesi ve niş birer silmeyle üç yönden çevrilidir. Silmelerin arasına yarım daire formlu birer sütünce yerleştirilmiştir. Nişin kavsara kısmındaki kademeleri tek sıra halinde uzayan birer sıra süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla halat motifinden, tek sıra halinde yan yana sıralanmış dairesel formlu kabaralardan ve silindir formlu yivlerden oluşur. Kademe yüzeyleri de yine paralel olarak uzayan kuşaklarla tezyin edilmiştir. Alttaki kademenin yüzeyinde yan yana sıralanmış yaprak benzeri motifler, ortadakinde yan yana sıralanan ve içleri hafif boşaltılan dikdörtgen formlu, kalkık kemerli nişler, üsttekinde ise tek sıra halinde uzayan üçgenler ve baklava formları görülür. Yaşmak yüzeyinde de yelpaze benzeri motif bulunur. Niş üzerine, ucunda hilal olan alem motifi yerleştirilmiştir. Alemin her iki yanında, üst üste konumlandırılmış üçer motif mevcuttur. Alttaki motifler çarkıfelek desenli rozetlerden, ortadakiler ağaç motiflerinden, üsttekiler ise ay yıldız motiflerinden oluşur. Gerek kavsaradaki motifler, gerekse nişin her iki yanındaki motifler yaldıza boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır. Mihrap kaidesi, dilimli üçgen formuna benzer taca sahiptir. Tacın ortasında yaldız renkli alem, her iki yanında ise armut benzeri yaldız renkli kabara ile yine yaldız renkli birer alem yer alır (Şekil 3.309).

Mahfilin ve mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin ön yüzünde birer süsleme şeridi uzanır. Mahfildeki süsleme şeridi iç içe geçerek uzayan pembe renkli dairesel formlardan, kirişin ön yüzündeki ise yine iç içe geçerek uzayan pembe renkli badem formlarından meydana gelir. Her iki süsleme şeridi de alttan ve üstten yeşil renkli birer silmeyle sınırlandırılmıştır. Mahfil köşkünün alt yüzünde stilize edilmiş ağaç benzeri yaldız renkli motifler görülürken. Kirişin alt yüzünde oval ve diyagonal kare formlu boşluklar görülür (Şekil 3.308).

Harim üzerindeki bağdadi kubbe, tavan yüzeyinin çökertilmesiyle elde edilen kare form içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu kare form, yaldız renkli ok ucu, sonsuzluk işareti, dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız, oval ve yarım daire formlarıyla çevrilidir. Tavan yüzeyi çökertilirken yanlarda ortaya çıkan yüzeylerde tek sıra halinde uzayan pembe renkli "X'' formlarıyla tezyin edilmiştir. Bağdadi kubbenin dış kenarında da yan yana sıralanmış yaldız renkli alem motiflerinin oluşturduğu süsleme kuşağı vardır. Süsleme kuşağı yeşil renkli silmelerle sınırlandırılmıştır. Kubbe ortasına, iç içe geçmiş yeşil ve pembe renkli iki sekizgen yerleştirilmiştir. Kubbe ile kare form arasında kalan boşluklarda, stilize edilmiş yaldız renkli birer ağaç motifi mevcuttur. Harim tavanı iki sıra süsleme kuşağıyla dıştan çevrilidir. Süsleme kuşaklarından alta olanı, atlamalı olarak sıralana perme renkli badem ve dairesel formlardan, iste olanı ise atlamalı olarak uzayan beyaz ve yaldız renkli şeritlerden meydana gelir (Şekil 3.311).

Mahfil tavanının ortasında iç içe geçmiş beş sekizgen formdan oluşan tavan göbeği vardır. Sekizgenler dıştan içe doğru sırasıyla açık yeşil, koyu yeşil, duman, gri ve pembe renkli ahşap çıtalardan meydana gelir. İçteki sekizgenin ortasına yaldız renkli çiçek yerleştirilmiştir. Dıştan ikinci ve üçüncü sıradaki sekizgenlerin arasındaki yüzey, her iki yönden beyaz renkli birer çıtayla sınırlandırılan ve atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde yerleştirilen yaldız renkli "C'' formlarıyla doldurulmuştur. Dıştan ikinci sıradaki sekizgen, ok ucuna benzer yaldız renkli motiflerle ve belli aralıklarla yerleştirilen yaldız renkli baklava formlarıyla çevrilidir. En dıştaki iki sekizgen arasındaki yüzey atlamalı olarak pembe ve kahverengine boyanarak tavan göbeği hareketlendirilmiştir. Mahfil tavanı en dıştan "X'' formundaki pembe renkli motiflerle çevrilidir (Şekil 3.312).

Doğu, batı ve güney duvara, siyah ve turuncu çerçeveli birer yazı levhası asılmıştır. Levha içlerinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla " حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', " أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', güney duvardakilerde "الله/Allah'', " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar.

3.4.4.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Açık olan üç gözlü son cemaat yeri kuzeye doğru genişletilip kapatılmış ve iki katlı olarak düzenlenmiştir.
2- Batı cephe ekseninin hafif kuzeyine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
3- Batı cephedeki harim giriş kapısı, üzerinde yer alan kitabeden anlaşılacağı üzere 1955 yılında açılmıştır.
4- Harim giriş kapıları yenilenmiştir.
5- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
6- Minber ve vaaz kürsüsü niteliksiz unsurlardandır.
7- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
8- Son cemaat yerinin ikinci katından mahfile giriş sağlamak amacıyla kuzey duvara kapı açılmıştır.
9- Batı cephedeki son cemaat yeri giriş kapısının önüne, betonarme malzemeli sundurma eklenmiştir.

3.4.5. Akkese Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 313-318

Çizim No: 49

Yapı, Trabzon-Beşikdüzü ilçesinin Akkese mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi harim giriş kapısı üzerinde yer alır. Dikdörtgen formlu kitabede;

بانیی سانی باهرییه نازیرحاسان پاشا ۱۳۰۵

Bani-i sani bahriye nazırı Hasan Paşa 1305'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H. 1305/M.1889 yılında bahriye nazırı Hasan Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. İbadete açılış beratında yer alan bilgilere göre ise mimarı Osman Ertonga'dır. Günümüzde ayakta olan cami ibadete açıktır.

3.4.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m uzağında bulunan cami, avlu içerisinde bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde ve doğusunda avlu, güneyinde ve batısında ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 9.84x7.54 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 14.66x9.08 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami bodrum kat, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Çizim 3.49). Yapıya sonradan eklenen minare, doğu batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

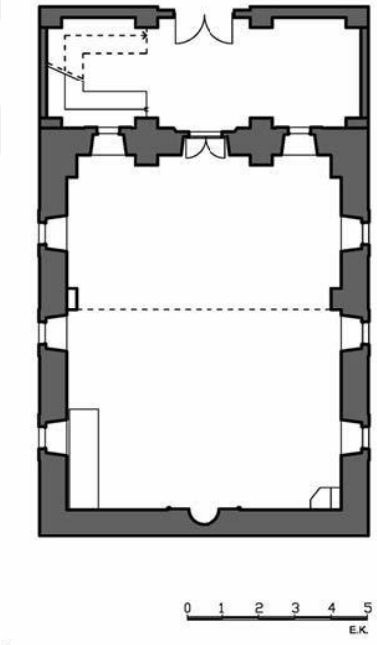

Çizim 3.49. Akkese Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cephede betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Son cemaat yerine girişi sağlayan iki kapı vardır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1.80 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı önüne plastik doğramalı ve camekânlı sahanlık

eklenmiştir. Batı cephedeki diğer kapı ise dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı olup, 87 cm genişliğindedir. Kuzeybatı köşedeki altı basamaklı merdivenle ulaşıla n kapının üzerinde demir malzemeli sundurma görülür. Genellikle bayan cemaatin kullandığı kapı, mahfile çıkışı sağlayan merdivene açılır. Kuzey cephedeki kapının her iki yanında ve doğu cephede, 2.20 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap doğramalı birer pencere bulunur. Son cemaat yerinin batısında yer alan dönerli merdivenle bodrum kata inilir. Betonarme malzemeli merdiven on dokuz basamaklıdır (Şekil 3.313).

Şekil 3.313. Akkese Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. 98 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.314).

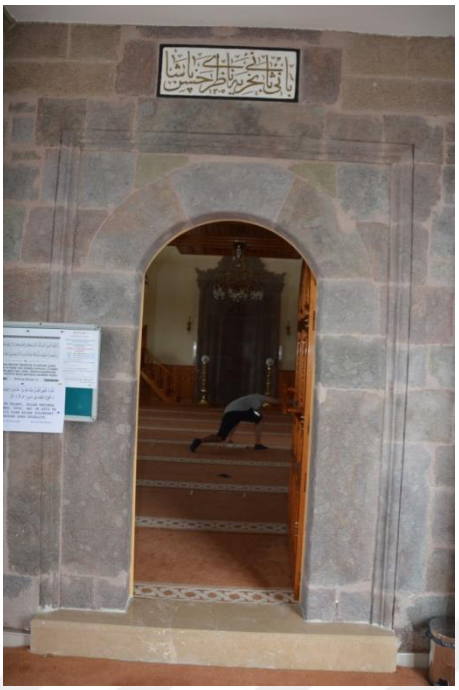

Şekil 3.314. Akkese Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, on ikisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin beşer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alır. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim katındaki pencereler 80 cm, mahfil katı seviyesindeki orijinal pencereler 60 cm, sonradan eklenenler ise 80 cm genişliğe sahiptir. Orijinal pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındakiler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir (Şekil 3.313).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede yaklaşık 60 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minare, kare formlu kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin doğuya bakan yüzünde yer alan 69 cm genişliğindeki dikdörtgen form ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, doğu, batı ve kuzey duvara gömülmüş altı sütunun taşıdığı mahfil vardır. Kuzeybatı köşeye, 72 cm yüksekliğinde ahşap müezzin mahfili eklenmiştir (Şekil 3.315).

Şekil 3.315. Akkese Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. 85 cm genişliğindeki mihrap nişi, 33 cm derinliğindedir. Üç kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.316).

Şekil 3.316. Akkese Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 78 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.79 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.317).

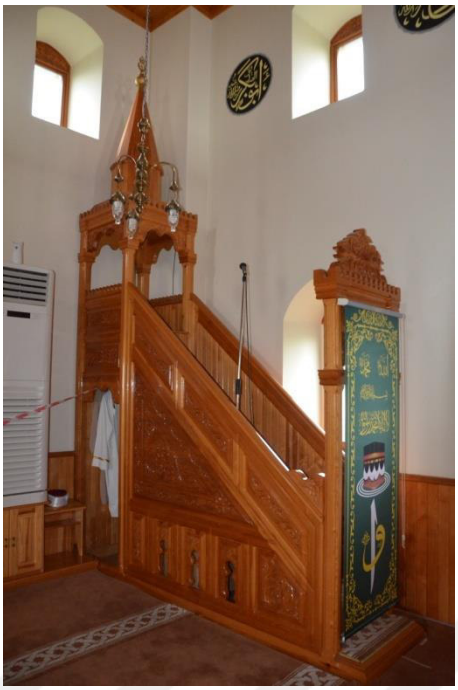

Şekil 3.317. Akkese Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönünde yer alan dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.318).

Şekil 3.318. Akkese Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin batısında yer alan "U'' formlu merdivenden çıkılır. Betonarme malzemeli ve ahşap kaplamalı merdiven yirmi bir basamaklıdır.

Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 8.23 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 60 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 66 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında gerek doğu, batı ve güney duvara gömülmüş, gerekse ortada serbest olarak konumlandırılmış sütunlar görülür. Betonarme malzemeli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.4.5.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu, mihrapta ve pencerelerin söve-lentosunda ve minarede ise düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde kiremit malzeme, kuzey cephedeki iki katlı ek bölümde ve minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca kuzey cephedeki ek bölüm muhdes taş malzemeyle kaplıyken, harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.4.5.3. Süsleme

Dış cephe sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve lentosu duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Harim giriş kapısı kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir.

Minarede ise şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen yedi süsleme şeridiyle doldurulmuştur. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yivlerden, tek sıra halinde uzayan yarım dairelerden, silmeden, "S'' formlu konsollardan, testere ağzı motifinden, yivlerden ve balıksırtı motifinden meydana gelir. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisi, kabartma tekniğinde yapılmış küçük kare formlarla doldurulmuştur. Minare peteği kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen iki sıra silmeyle nihayetlenir. Silmelerin hemen alında yivli süsleme kuşağı görülür.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde ve tavanda toplanmıştır. Son cemaat yeri ve harim giriş kapısının yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolara oluşturulmuştur. Söz konusu panoların içerisi

kabartma tekniğinde yapılan çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Aynı şekilde minber, vaaz kürsüsü ve müezzin mahfilinin yüzeyleri çiçek ve yapraklarla tezyin edilmiştir.

Mihrap kaidesinin her iki yanında yarım daire formlu birer sütünce görülür. Sütünceler vazo formunda ayaklara ve kare kesitli başlıklara sahiptir. Sütünce başlıklarında kabartma tekniğinde yapılmış yapraklar mevcuttur. Mihrap nişi kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Yaşmağın altındaki kademenin yüzeyinde, uçları aşağı doğru bakan ve yan yana sıralanan yaldız renkli dört üçgen form vardır. Kemer köşeliklerinden birer yelpaze, yelpazelerin altında ise birer ağaç motifi bulunur. Mihrap, dilimli üçgen formunda taca sahiptir. Kenar hatları yaprak motifleriyle oluşturulan tacın ucunda alem motifi yer alır. Taç yüzeyine, her iki yanında birer hilal olan yıldız motifi yerleştirilmiştir (Şekil 3.316).

Mahfil ve köşkün ön yüzünde üç sıra süsleme şeridi yer alır. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Ortadaki şerit, tak sıra halinde uzayan ve içlerine birer yıldız yerleştirilen diyagonal kare veya baklava formuna benzer motiflerden oluşur. Söz konusu motiflerin aralarına üçgenler yerleştirilmiştir. Alttaki süsleme şeridi atlamalı olarak sıralanan baklava ve dairesel formlardan, üstteki ise yine atlamalı olarak bir aşağı bir yukarı bakacak şekilde sıralanan “C’’ formlarından meydana gelir. Köşkün alt yüzeyi, ahşap çıtalarla üçe bölünmüştür. Yanlardaki bölümlerde üst üste konumlandırılmış ikişer yıldız görülerken, oradakinde yan yana yerleştirilmiş güneş benzeri iki motifi görülür. Güneş benzeri motiflerin içerisinde birer yıldız vardır (Şekil 3.315).

Harim tavanı kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş üç kare form elde edilmiştir. İçteki kare formun ortasına, yüzeyi kabartma tekniğinde yapılmış yapraklarla bezeli dairesel form yerleştirilmiştir. Dıştaki kare formun köşelerine yakın noktalarda, çiçek desenli birer dairesel form bulunmaktadır. Gerek mahfil tavanı, gerekse mahfilin alt yüzü çökertilerek üçer kare form oluşturulmuştur. Doğu-batı doğrultuda konumlanan kare formların içerisinde çiçek desenli birer dairesel form vardır (Şekil 3.318).

Doğu, batı ve güney duvarda, mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış madalyonlar bulunmaktadır. Kalemişi tekniğinde yapılan gri çerçeveli madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkle harflerle

yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘ على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Güney duvardaki ‘‘الله/Allah’’ ve ‘‘محمّد/Muhammed’’ yazılı madalyonların arasında dikdörtgen formlu yazı panosu mevcuttur. Gri çerçeveli pano içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle‘‘فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ كل الله تعالى /Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu; (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)’’ yazar.

3.4.5.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, farklı dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye, alt katı son cemaat yeri olarak kullanılan, üst katı ise mahfille birleştirilen iki katlı bölüm eklenmiştir.
2- Harim giriş kapısı yenileniştir.
3- Minber, vaaz kürsüsü ve mahfil niteliksiz unsurlardandır.
4- Harim tavanı ve saçak tahtaları yenileniştir.
5- Batı cephenin kuzey köşesine minare eklenmiştir.
6- Pencere doğramaları yenilenmiştir.
7- Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında bulunan raporlardan, caminin al katında ek bölüm oluşturulduğunu öğreniyoruz.

3.4.6. Korkuthan Mahallesi Camii

Şekil No: 319

Çizim No: -

Yapı, Trabzon-Beşikdüzü ilçesinin Korkuthan mahallesinde bulunmaktadır. Cami, üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak Beşikdüzü müftülüğünce minare kaidesine asılan bilgilendirme panosunda ve ibadete açılış

beratında yer alan bilgilere göre yapı 1894 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafında mahalle ustalarına yaptırılan cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.4.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m uzağında bulunan cami, avlu içerisinde düz zemine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde hazire, doğusunda ve batısında avlu, güneyinde ise avlu ve komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.35x6.30 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 12.62x7.74 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye yakın dönemde eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.319).

Şekil 3.319. Korkuthan Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheye, betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Cami imamından öğrendiğimize göre yapı, dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yerine sahipmiş. Açık olarak düzenlenen son cemaat yeri kaldırılıp yerine bugünkü iki katlı bölüm elenmiştir. Son cemaat yerindeki taş sütunlar, günümüzde avlunun doğu ve batı yönünde bulunan giriş kapılarının her iki yanına yerleştirilmiştir. Son cemaat yerine kuzey cephe ekseninde yer alan 1.23 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, alüminyum doğramalı ve iki kanatlı kapıdan girilir. Kapının her iki yanında bulunan birer pencere ile doğu cephedeki bir pencere son cemaat yerini aydınlatmaktadır.

Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve alüminyum doğramalı pencereler 81 cm genişliğindedir (Şekil 3.319).

Harime giriş, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar ekseninde bulunan kapı 96 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, bası kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.320).

Şekil 3.320. Korkutan Mahallesi Camii Giriş Kapısı

Cami içerisi on üç pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencerelerden üçer tanesi doğu, batı ve kuzey cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken ikisi harim giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Doğu ve batı cephenin kuzey köşesindeki pencerelerle, kuzey cephedeki pencereler sonradan eklenmiş olup 81 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve alüminyum doğramalıdır. Doğu ve batı cephedeki diğer pencereler ve güney cephedeki pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdır. Doğu ve batı cephedekiler 1.13 m genişliğindeyken, mahfil katı seviyesinde yer alan güney cephedeki pencereler daha küçüktür. Harim giriş kapısının her iki yanındaki pencerelerde 49 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan doğu, batı ve güney cephedeki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve sivri kemerlidir (Şekil 3.319).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Batı cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılan minare, köşeleri pahlanmış kare kesitli kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir (Şekil 3.321).

Şekil 3.321. Korkutan Mahallesi Camii Minare

Harimin kuzeyinde, köşeleri pahlanmış, kare kesitli ve betonarme malzemeli iki sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunlar yarı yüksekliğe kadar ahşap malzemeyle kaplanmıştır. Kuzeybatı köşede, ahşap malzemeli müezzin mahfili vardır (Şekil 3.322).

Şekil 3.322. Korkuthan Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 77 cm genişliğinde ve 31 cm derinliğindedir. Üç kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üç dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.323).

Şekil 3.323. Korkuthan Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 77 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.60 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.324).

Şekil 3.324. Korkuthan Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşededir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki ahşap merdivenden çıkılır. Dört basamaklı merdiven 47 cm genişliğindedir (Şekil 3.325).

Şekil 3.325. Korkuthan Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.326).

Şekil 3.326. Korkuthan Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına son cemaat yerinden ve minare kaidesinin kuzey yüzüne bitişik olarak yükselen merdivenden çıkılır. Son cemaat yerinin batısında bulunan betonarme malzemeli ve "L'' formlu merdiven on bir basamaklı olup 80 cm genişliğindedir. Söz konusu merdivenin dördüncü basamağında alüminyum doğramalı ve tek kanatlı kapı, güneyinde ise imam odası vardır. Minare kaidesine bitişik olarak yükselen merdiven ise 1.18 m genişliğinde ve on basamaklıdır. Merdiven ucundaki sahanlıkta yer alan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve alüminyum doğramalı kapıdan koridora girilir. Koridorun doğu yönünde görülen dikdörtgen formlu açılıktan mahfile geçiş sağlanır. Ayrıca koridorun güney duvarında dikdörtgen formlu ve plastik doğramalı pencere mevcuttur. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 6.88 m çıkıntı yapmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 77 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış betonarme malzemeli iki sütun mevcuttur. Köşeleri pahlanan kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.4.6.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında üzeri sıvanmış kaba yontu taş malzeme, mihrabında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, müezzin mahfilinde, mahfil korkuluğunda, tavanlarda, saçakta, harim giriş kapısının kanatlarında ve giriş kapısının her iki yanındaki pencerelerin doğramalarında ahşap

malzeme, mahfilde, mahfili taşıyan ve mahfil katındaki sütunlarda, son cemaat yerinde, minarede ve mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde betonarme malzeme, merdiven kaplamalarında mermer malzeme, doğu, batı ve güney cephedeki orijinal pencerelerin doğramalarında plastik malzeme, diğer pencerelerde ve sen cemaat yerinin giriş kapısında ve mahfil kapılarında alüminyum malzeme, harim giriş kapısının her iki yanındaki pencerelerin parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvalı ve boyalıdır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma ve abartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.4.6.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmezken, harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde ve tavanda toplanmıştır. Harim giriş kapısı silmeyle üç yönden çevrilidir. Kemer kilit taşında ve üzengi taşlarında içe taşıntı yapan birer silindir form vardır. Orijinal olmayan kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri kademeli olarak çökertilerek kare formlu dörder pano elde edilmiştir. Üst üste konumlandırılan panoların içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış birer yaprak motifi yer alır.

Mihrap nişi belli aralıklarla yerleştirilen silmelerle üç yönden çevrilidir. Nişin alttaki kademeleri paralel olarak uzayan silmeyle, üsttekiler ise yivlerle belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyi istiridye kabuğu formundadır. Niş kemerinin köşelikleri, silmeyle üç yönden çevrilidir. Kemerin her iki yanında birer servi ağacı ve çiçek motifleri bulunur. Hafif dışa taşkın vaziyetteki kaide saçağının altında bir sıra süsleme şeridi mevcuttur. Paralel olarak uzayan şerit tek sıra halinde sıralanan silindir formlu yivlerden oluşur (Şekil 3.323).

Orijinal olmayan minber ve vaaz kürsüsünün yüzeyleri kademeli olarak çökertilerek farklı formlarda panolar oluşturulmuştur. Söz konusu panoların içerisi de abartma tekniğinde yapılan çiçek ve yaprak motifleriyle tezyin edilmiştir (Şekil 3.324)-(Şekil 3.325).

Tavan ortasındaki göbek iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelir. Dıştaki kare form, her iki yönden ince çıtayla sınırlandırılan ve atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan kahve renkli “C’’ formlarından oluşur. Dıştaki dairesel form kahve renkli, içteki ise beyaz ve kırmızı renkli silmeden

meydana gelir. Dairesel formlar arasında kalan yüzey, iç içe geçerek uzayan yeşil renkli halkalarla doldurulmuştur. İçteki dairesel formun ortasında, kırmızı renkli ve yıldız formlu ahşap parça bulunur. Dairesel formlarla dıştaki kare formun arasında kalan üçgen formlu boşluklara kırmızı renkli birer ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Söz konusu tavan göbeği, ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulan kare form içerisine alınmıştır. Göbek dışındaki tüm tavan yüzeyi, ince çıralardan meydana gelen ve mihraba dik olarak uzanan dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir (Şekil 3.326).

3.4.6.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde farklı dönemlerde yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Gözlemlemiş olduğumuz müdahaleler şöyledir;

1- Caminin dış cephesi sıvanıp boyanmıştır.
2- Kuzey cephedeki üç gözlü son cemaat yeri kaldırılıp yerine betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir.
3- Batı cepheye betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
4- Harim giriş kapısının her iki yanında yer alan dikdörtgen formlu ve basık kemerli pencerelerin orijinal olduğunu düşünüyoruz. Diğer cephelerdeki pencerelerin gerek boyutları gerekse formları değiştirilmiştir.
5- Harim giriş kapısının kanatları, minber ve vaaz kürsüsü orijinal olmayan unsurlardandır.
6- Orijinalinde ahşap olan mahfil, betonarme malzemeli olarak yenilenmiştir.
7- Tavan göbeği dışındaki tavan yüzeyi ve saçak tahtaları yenilenmiştir.
8- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü saç malzemeyle değiştirilmiştir.
9- Camiye ait eski fotoğraflarda, harim giriş kapısı ve mihrap yağlı boya ile boyalı olduğu görünüyor. Ancak günümüzde boyalar raspa edilmiştir.

3.4.7. Oğuz Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 327-335

Çizim No: 50

Yapı, Trabzon-Beşikdüzü ilçesinin Oğuz mahallesinde bulunmaktadır. Cami kuzey cephe ekseninde harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 1912

yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı günümüzde ayakta olup ibadete açıktır.

3.4.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun hemen yanında bulunan cami kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde avlu ve lojman, doğusunda ve güneyinde hazire, batısında ise mahalle yolu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 13.76x10.80 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 19.00x12.42 m boyutlarına ulaşır. İnce, kaba ve düzgün yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.50).

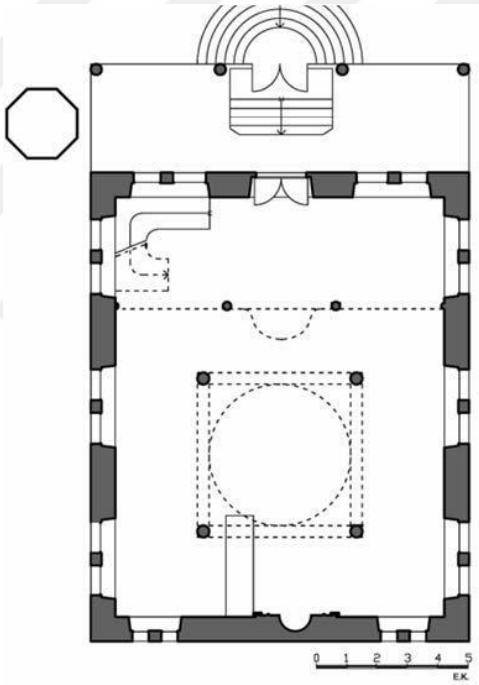

Çizim 3.50. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cephede dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Dairesel kesitli başlıklara sahip sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Doğu ve batı yöndeki sütunlardan harim kuzey duvarına birer kemer atılmıştır. Gerek sütun aralarına gerekse sütunlarla harim duvarının arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Doğu ve batı yönden açık ola son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine yarım daire formlu ve altı basamaklı taş merdivenden ulaşılır. Söz

konusu merdivenin ucuna iki kanatlı demir kapı yerleştirilmiştir. Kapıdan öncelikli olarak sahanlığa geçilir. Sahanlıktan ise dört basamaklı taş merdiven vasıtasıyla harim giriş kapısına ulaşılır (Şekil 3.327).

Şekil 3.327. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Harime, kuzey cephe ekseninde görülen 1.66 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapı yarım daire formlu sütüncelerin oluşturduğu dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.328).

Şekil 3.328. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarlarında tek sıra pencere düzeni vardır. Pencereler ikiz pencere şeklinde olup sağır kemerlerin içerisine yerleştirilmiştir. Kuzey ve güney cephede ikişer, doğu ve batı cephede ise üçer ikiz pencere bulunur. Pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklı olup, 1 m genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan her bir ikiz pencere iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.327).

Harimin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Cephelerde hafif dışa taşkın saçak silmesi mevcuttur.

Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan minare, bir kısmı şadırvan olarak kullanılan platform üzerinden yükselir. Minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Kaidenin doğuya bakan yüzünde görülen minare kapısı, 58 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek demir kanatlıdır.

Şekil 3.329. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Duvara dayandırılan sütunların kare kesitli ayakları ve başlıkları bulunurken, serbest olarak konumlandırılanların kare kesitli ayakları ve dairesel kesitli başlıkları bulunur. Batı yöndeki sütunların arası tek sıra boğumlardan oluşan ahşap korkuluklarla kapatılarak müezzin mahfili meydana getirilmiştir (Şekil 3.330).

Şekil 3.330. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi, 98 cm genişliğinde ve 41 cm derinliğindedir. Dokuz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.331).

Şekil 3.331. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın hemen yanında, orijinal olmayan taş malzemeli mihrap görülür. Köprü gibi alttan geçitli forma sahip 91 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.20 m çıkıntı yapar. On basamaklı minberin dikdörtgen formlu giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.332).

Şekil 3.332. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki ahşap merdivenden çıkılır. Dört basamaklı merdiven 47 cm genişliğindedir.

Harimin üzeri, dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür. Sütun ayakları kare, başlıkları ise dairesel kesitlidir (Şekil 3.333).

Şekil 3.333. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Harim Tavanı

Mahfil katına, kuzeybatı köşede yer alan "S'' formunda kıvrımla ahşap merdivenden çıkılır. On yedi basamaklı merdiven 1.01 m genişliğindedir. Ahşa

mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.60 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.04 m derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tanla örtülü mahfil, tek sıra boğumlardan oluşan 43 cm yüksekliğinde korkuluğa sahiptir. Tavan ortasında iç içe geçmiş sekizgenlerden meydana gelen tavan göbeği görülür (Şekil 3.334). Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun mevcuttur. Çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

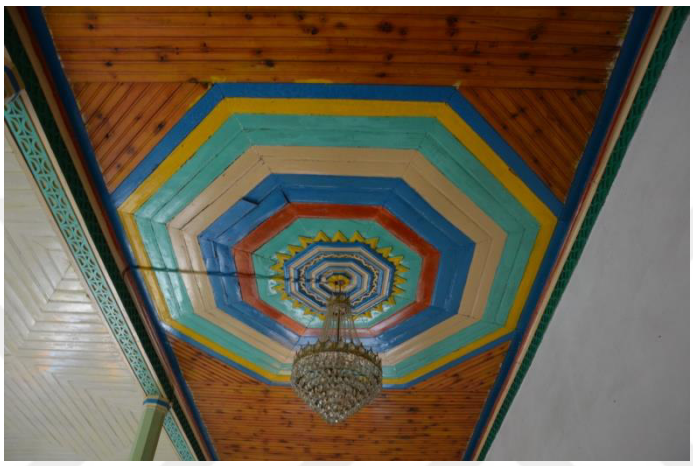

Şekil 3.334. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Mahfil Tavanı

3.4.7.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince, kaba ve düzgün kesme taş malzeme, son cemaat yerinde, taş sütunlarda, mihrapta ve minberde düzgün kesme taş malzeme, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim giriş kapısının kanatlarında tavanlarda, mahfil katındaki sütunlarda ve müezzin mahfilinde ahşap malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında ve minare kapısında demir malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve taş sütunlarda yığma taş tekniği, süslemelerde oyma ve kabartma tekniği, kubbede bağdadi kubbe tekniği, tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.4.7.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup, pencerelerin söve ve kemerleriyle sağır kemerler duvar yüzeylerinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır.

Harim giriş kapısı, yarım daire formlu sütüncelerle üç yönden çevrelenerek kaide oluşturulmuştur. Kemer kilit taşında ve üzengi taşlarında, hafif içe doğru girinti yapan birer silindir form görülür.

Son cemaat yerinin tavanı, kuzey-güney doğrultuda uzayan zikzak motifiyle üç bölüme ayrılmıştır. Her bir bölüm iç içe geçmiş kare ve dikdörtgen formlarla doldurulmuştur. Söz konusu kare ve dikdörtgen formlar, atlamalı olarak uzayan dairesel ve baklava formlardan ve bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarından meydana gelir. Her bir gözün üzerindeki bölümün ortasına, güneşe veya çiçeğe benzer birer göbek yerleştirilmiştir (Şekil 3.335).

Şekil 3.335. Oğuz Mahallesi Merkez Camii Son Cemaat Yeri Tavan

Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, mahfilde, bağdadi kubbede, mahfil tavanında ve vaaz kürsüsünde toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında kare formlu ikişer sütünce mevcuttur. Sütünceler kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Söz konusu sütüncelerin yüzeyinde eflatun renkli ve yarım daire formlu birer sütünce daha yer alır. Belli bir yükseklikten başlayan sütüncelerin yaldız renkli ayakları koni formundayken başlıkları kare kesitlidir. Başlık yüzeyleri yaprak motifleriyle bezenmiştir. Mihrap nişinin en alt kademesinde, paralele olarak uzayan beş sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla tek sıra halinde uzayan baklava formlarından, silmeden, içleri hafif boşaltılan dikdörtgen

formlu ve sivri kemerli nişlerden, stilize edilmiş lale ve nişlerden ve yüzeyleri yivli silindir formlarından oluşur. Ayrıca yukarıdan aşağıya doğru sarkan ve çerçeve içerisine alınmış kandil motifi bulunur. Niş kavsarasındaki her bir kademe paralel olarak uzayan halat veya silmeyle birbirinden ayrılmış ve farklı motiflerden meydana gelen kuşaklarla tezyin edilmiştir. Kavsara kademelerindeki kuşaklar aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla uçları aşağıya doğru bakan stilize e3dilmiş yapraklardan, belli aralıklarla yerleştirilmiş yumurta formlu kabaralardan, yüz yüze bakan "C'' formlarının içerisine yerleştirilmiş dairesel formlardan, stilize edilmiş lalelerden ve yivlerden oluşur. Niş kemeri üzerinde, lale formundaki vazodan çıkıp yaşmağın her iki yanından aşağıya doğru sarkan kıvrık dallar vardır. Vazonun içerisinde ve her iki yanında birer çiçek motifi görülür. Nişin her iki yanında üst üste konumlandırılmış dörder motif yer alır. Motiflerden altta olanları dikdörtgen formlu çerçeve içerisine yerleştirilen birer çiçekten oluşur. Çerçevelerin içteki köşelerinde birer yelpaze motifi görülür. Alttan ikinci sıradakiler kademeli olarak dışa doğru çıkıntı yapan saçak benzeri motiflerden meydana gelir. Altlarında testere ağzı motifi bulunan saçaklar dikdörtgen form içerisine alınmıştır. Üstteki motifler ise çiçek motifleridir. Üstteki çiçeklerin her iki yanından birer yaprak çıkar. Kaide saçağının altında, belli aralıklarla yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu ve kaş kemerli nişler mevcuttur. Mihrap kaidesi üzerinde üç bölümlü taç yer alır. Her bir bölüm boğum şeklinde yukarıya doğru uzamaktadır. Yanlardaki boğumların üzerinde dairesel formlu kabara, ortadakinde ise hilal vardır. Ortadaki boğumun altında paralel olarak uzayan yazı kuşağı bulunmaktadır. Kuşakta beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle "فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كل الله تعالى/Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu; (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'', "محمّد/Muhammed'' yazar. Mihrapta bulunan motiflerin hepsi yaldız renklidir (Şekil 3.331).

Orijinal olmayan vaaz kürsüsünün yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Her bir panonun içerisi kabartma tekniğinde yapılan yaprak veya çiçekle bezenmiştir.

Mahfilin ön yüzünde, iç içe geçerek uzayan halkaların oluşturduğu tek sıra süsleme şeridi vardır. Mahfil köşkünün alt yüzeyi, stilize edilmiş kıvrımlarla süslenmiştir. Mahfili taşıyan sütunların üzerindeki ahşap kirişin ön ve alt yüzünde birer sıra süsleme kuşağı uzanır. Ön yüzdeki süsleme şeridi iç içe geçerek uzayan

badem formlarından, alt yüzdeki ise yüz yüze bakarak uzayan koç boynuzuna benzer motiflerden meydana gelir.

Örtü sistemindeki bağdadi kubbe, düz ahşap tavan yüzeyinin çökertilmesiyle elde edilen kare alan içerisinde yer alır. Kare alan atlamalı olarak uzayan ay yıldız, ok ucu gibi motiflerle dıştan çevrilidir. Yüzey çökertilirken yanlarda ortaya çıkan alanlar tek sıra halinde uzayan yeşil renkli koçboynuzlarıyla tezyin edilmiştir. Kubbe ortasında iç içe geçmiş bordo renkli iki dairesel form görülür. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyde belli aralıklarla yerleştirilmiş yazılar bulunur. Beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılan yazılar sırasıyla " يمْلِخا مِثْلِينا مَكْثْلِنا مَرنوُش دَبَرْنُوش شَازَنوُش كفَشْطَطَيُّوشْ قِطْمِيرْ/Yemliha, Mislina, Mekselina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştatayyuş Kıtmir (Eshab-ı Kehf isimleri)'' şeklindedir. İçteki dairesel formun ortasında aşağıya doğru sarkan kancalar vardır. Kancalar yan yana sıralanan halkalarla ve yarım dairelerle dıştan çevrilidir. Bağdadi kubbeni dış kenarında tek sıra halinde uzayan süsleme kuşağıyla mevcuttur. Süsleme kuşağı, bordo zemin üzerine yapılan ve belli aralıklarla yerleştirilen örümceğe benzer mavi renkli motiflerden meydana gelir. Kuşak her iki yönden sarı renkli birer silmeyle sınırlandırılmıştır. Kubbeyi çevreleyen kare formun her bir köşesinden kubbeye doğru uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli birer bitkisel motifler uzanır. Harim tavanı en dıştan iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Şeritlerden altta olanı atlamalı olarak uzayan iç içe geçmiş badem ve halkalardan, üstteki ise bordo zemin üzerine yapılan ve belli aralıklarla uzayan kare formundaki kabaralardan oluşur (Şekil 3.333).

Mahfil tavanının ortasında, iç içe geçmiş sekizgenlerden oluşan tavan göbeği vardır. Mavi ve krem renkli çıtalarla oluşturulan sekizgenler üçerli gruplar halindedir. Gruplar arasında kalan yüzey, uçları atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde yerleştirilen "C'' formlarıyla doldurulmuştur. Dıştan sarı renkli testere ağzı motifiyle çevrili sekizgenlerin ortasında çiçek formunda sarı renkli motifi bulunmaktadır. Göbek dışındaki tavanı oluşturan ahşap parçalar sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilmiş ve her biri atlamalı olarak mavi, sarı, yeşil, krem ve kırmızıya boyanmıştır. Mahfil tavanı sırt sırta bakacak şekilde uzayan yeşil renkli yarım dairelerle dört yönden çevrilidir (Şekil 3.334).

Harim doğu, batı ve güney duvara yazı levhaları asılmıştır. Levhalarda siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘ عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’ yazar.

3.4.7.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı iler alakalı onarım kaydına rastlamadık. Ancak caminin güney cephesinde ve doğu cephenin bir kısmında kaba yontu, diğer kısımlarda ise ince yontu ve düzgün kesme taş malzeme kullanılmış olması, söz konusu cephelerde onarım yapıldığını düşündürmektedir. Batı cephedeki minare yakın dönemde eklenmiştir. Mahfil tavanında, göbek dışındaki tahtalar yenilenmiştir. Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir. Minber ve vaaz kürsüsü de orijinal olmayan unsurlardandır.

3.4.8. Merkez Eski Camii

Şekil No: 336-343

Çizim No: 51

Yapı, Trabzon-Beşikdüzü ilçesinin merkezinde Cumhuriyet mahallesinde bulunmaktadır. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının hemen sağında yer alan bakır malzemeli ve dikdörtgen formlu kitabeye göre 1913 yılında inşa edilmiştir. İlçe halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. 1991 ve 2001 yıllarında onarım gören yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.4.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

İlçe merkezinde bulunan cami, bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Doğusunda, batısında ve kuzeyinde mahalle yolları, güneyinde ise çay ocağı vardır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil, son cemaat yeri ve bodrum kattan meydana gelir (Çizim 3.51). Kuzeybatı köşedeki minare yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır.

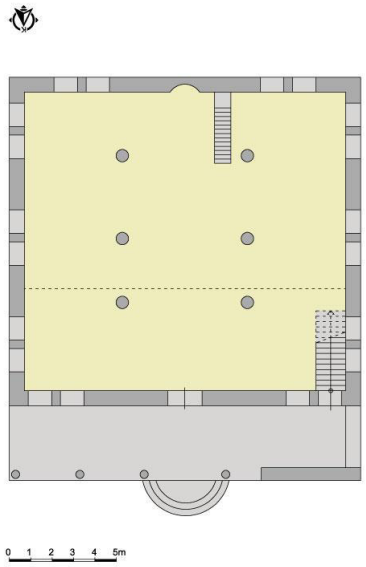

Çizim 3.51. Merkez Eski Camii Plan (DOKAP'dan)

Kuzey cephede dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu dört gözlü son cemaat yeri bulunur. Kare kesitli atak ve başlıklara sahip sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Sütun araları yaklaşık 1.20 m yüksekliğinde taş duvarlarla kapatılmıştır. Söz konusu sütunlarla harim kuzey duvar arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Batı yönden açık, doğu yönden ise camekânla kapalı son cemaat yerinin üzeri beş bağdadi kubbeyle örtülüdür. Cami bodrum kat üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine yarım daire formlu ve üç basamaklı merdivenden ulaşılır. Bodrum kata, kuzeydoğu köşedeki on basamaklı merdivenden inilir. Doğu cephe ekseninin kuzeyindeki kat girişi dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki kanatlıdır. Kapının güneyinde dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalı iki pencere görülür (Şekil 3.336).

Şekil 3.336. Merkez Eski Camii Genel Görünüm

Harime, Kuzey cephe ekseninde bulunan 2.10 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan giriş sağlanır. Kapı, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.337).

Şekil 3.337. Merkez Eski Camii Giriş Kapısı

Yapının cephelerinde tek sıra pencere düzeni vardır. Harim, yirmi pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencerelerden altışar tanesi doğu ve batı cephede yer alırken, dörder tanesi kuzey ve güney cephede yer alır. 1.10 m genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. İkiz kemer

şeklindeki pencereler, ikişerli gruplar halinde sağır kemerlerin içerisine yerleştirilmiştir. Ayrıca harim giriş kapısı üzerinde, söz konusu pencerelerle aynı olan küçük bir pencere daha vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.336). Kuzey cephenin batısındaki pencere, günümüzde kapıya dönüştürülmüştür. Mahfil katına bu kapıdan geçilerek ulaşılır.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 30 cm genişliğinde dışa taşkın saçak görülür.

Kuzeybatı cephedeki minarenin yarısı, son cemaat yerine doğru girinti yapar. Taş kaide üzerine oturan minare sekizgen kaideye, çokgen formlu gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin güneydoğu köşesinde bulunan dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapıya son cemaat yerinden ulaşılır (Şekil 3.338).

Şekil 3.338. Merkez Eski Camii Minare

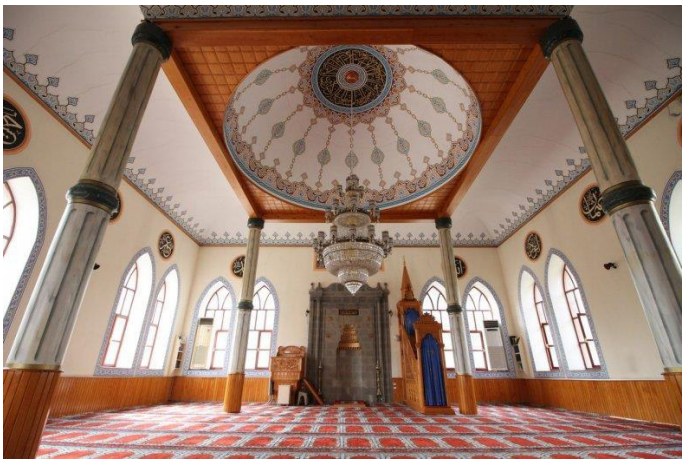

Şekil 3.339.Merkez Eski Camii Harim Genel Görünüm (DOKAP'dan)

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli ve betonarme malzemeli dört sütunun taşıdığı mahfil bulunmaktadır (Şekil 3.340).

Şekil 3.340. Merkez Eski Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 93 cm genişliğinde ve 26 cm derinliğindedir. Dokuz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.341).

Şekil 3.341. Merkez Eski Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. 77 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığı bulunur (Şekil 3.342).

Şekil 3.342. Merkez Eski Camii Minber

Orijinal olmaya sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, mihrabın hemen solunda konumlandırılmıştır. Kürsünün tek sıra korkuluğu mevcuttur.

Harimin üzeri, dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı bağdadi kubbeyle, kubbe dışında kalan kısımlar ise aynalı tonoza benzer şekilde örtülüdür. İki katlı görünüme sahip sütunlar dairesel kesitli ayak ve başlıklara sahiptir (Şekil 3.339).

Kuzey cephenin batısındaki pencere kapıya dönüştürülmüştür. Dört basamaklı merdivenle ulaşılan kapı, mahfile çıkışı sağlayan merdivene açılmaktadır. Betonarme malzemeli merdiven on bir basamaklıdır. Betonarme malzemeli mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.60 m çıkıntı yapar. Üzeri doğu-batı doğrultuda yerleştirilen üç bağdadi kubbeyle örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış kare kesitli dört sütun görülür. Betonarme malzemeli ve ahşap kaplamalı sütunlar örtü sistemini taşımaktadır.

3.4.8.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında ince yontu, son cemaat yerinde, harim-son cemaat yerindeki sütunlarda ve mihrapta ise düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfil korkuluğunda, harim ve minare giriş kapısında, pencere doğramalarında ve tavaların belli kısımlarında ahşap malzeme, kubbelerde alçı malzeme, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ve minarede betonarme malzeme, son cemaat yerindeki gergilerde demir malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş tekniği, kubbelerde bağdadi kubbe tekniği, süslemelerde ise oyma ve kabartma ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.4.8.3. Süsleme

Dış cephe sade olup, pencere söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Harim giriş kapısı silmelerle üç yönden çevrilidir. Kapı kemerinin kilit taşında kabartma tekniğinde yapılmış konsol benzeri kabara görülür. Ayrıca kilit taşında ve üzengi taşlarında içe doğru taşıntı yapan birer silindir form vardır. Kemer üzerindeki kaide yüzeyi hafif çökertilerek

dikdörtgen formlu pano elde edilmiştir. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle "...'' yazar. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek kare formlu panolar oluşturulmuştur. Panoların içerisi, kabartma tekniğinde yapılan yaprak veya çiçek motifleriyle bezenmiştir.

Son cemaat yerini örten bağdadi kubbeler aynı şekilde süslenmiştir. Kubbelerin ortasında iç içe geçmiş dairesel formlar mevcuttur. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler stilize edilmiş bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Kubbelerin dış kenarı tek sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Kuşak, bordo zemin üzerine yapılan ve iç içe geçerek uzayan beyaz renkli sap ve yapraklardan ve beyaz ve mavi renkli hatayi motiflerinden meydana gelir. Kubbelerin ortasındaki dairesel formlarla, dıştaki kuşak arasında kalan yüzeye, kahve, beyaz ve mavi renkli palmet formunda şemseler yerleştirilmiştir. Krem renk zemin üzerine yapılan şemseler her iki uçtan kahve renkli halkalara bağlanmıştır (Şekil 3.343).

Şekil 3.343. Merkez Eski Camii Son Cemaat Yeri Tavan

Minarede ise şerefe altı yaldız renkli konsollarla desteklenmiştir. Konsolların arasında dikdörtgen ve silindir formlu kabaralar, üzerinde ise yivli iki sıra şerit vardır. Şerefe altında, tüm gövdeyi çevrelen ve ek sıra halinde uzayan yaldız renkli baklava formlar mevcuttur. Şerefe korkuluğu, içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen

formlu ve yuvarlak kemerli panolardan oluşur. Minare peteği, içleri boşaltılmış nişlerle nihayetlenir. Belli aralıklarla yerleştirilen nişler yeşil renklidir.

Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, harim duvarlarında ve örtü sisteminde toplanmıştır. Mihrap nişi kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Her iki yöndeki silmelerin arasında aşağıdan yukarıya doğru uzayan dairesel kesitli birer sütünce vardır. Sütünceler paralel olarak uzayan silmeyle üstten birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişinin alt kademesinde, kabartma tekniğinde yapılmış kandil motifi asılıdır. Kandilin her iki yönünde yaldız renkli birer yelpaze motifi görülür. Yaldız boyalı niş kavsarasının her bir kademesi farklı süsleme kuşağıyla bezenmiştir. Paralel olarak uzayan kuşaklar aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla halat motifinden, tek sıra halinde uzayan yaprak benzeri kabaralardan, belli aralıklarla yerleştirilen ve içleri hafif boşaltılan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerlim nişlerden, yuvarlak formlu kabaralardan, yıldızlardan, iki sıra baklava formlarından, yarım silindirlerden, testere ağzı motifinden, üst üste yerleştirilen ve sırt sırta konumlandırılan yarım dairelerden, yüzeyleri yivli silindir formlu kabaralardan, saç örgü motifinden ve yine yüzeyleri yivli silindir formlu kabaralardan oluşur. Niş üzerinde yaldız renkli alem, alemin her iki yanında ise birer servi ağacı bulunur. Ayrıca niş yaşmağının her iki yanında üst üste yerleştirilmiş üçer rozet mevcuttur. Yaldız renkli rozetler, çiçek, yıldız ve güneş desenlidir. Söz konusu rozetlerin dış kenarında da çarkıfelek desenli ve yaldız renkli ikişer rozet daha yer alır. Alem motifinin üzerinde dikdörtgen formlu ve yaldız çerçeveli pano görülür. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle " كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Mihrap kaidesi üzerinde dilimli üçgen formunda taç yer alır. Tacın üzerinde ve her iki yanın alemler bulunmaktadır. Ortadaki alemin altında, yaldız renkli çiçek motifi vardır (Şekil 3.341).

Orijinal olmayan minber ve vaaz kürsüsünün yüzeyi çökertilerek farklı şekilde panolar elde edilmiştir. Panoların içerisi, oyma ve kabartma tekniğinde yapılan çiçek ve yaprak motifleriyle doldurulmuştur.

Harim duvarlarındaki pencereler, tek sıra süsleme kuşağıyla dört yönden çevrilidir. Kuşaklar mavi zemin üzerine yalpan sap ve yaprakları beyaz, çiçekleri ise beyaz, sarı ve siyah renkli çiçek motiflerinden oluşur. Doğu, batı ve güney duvarda,

pencerelerin üzerine yerleştirilmiş madalyonlar bulunmaktadır. Turuncu çerçeveli madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıy " نُورٌ عَلٰى نُورٍّ/Nur üstüne nur (Nûr 35)'', ''حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', '' عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', "محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde, güneyden kuzeye doğru sırasıyla ''عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', ''على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', ''حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' ve ''نُورٌ عَلٰى نُورٍّ/Nur üstüne nur (Nûr 35)'' yazar. Mihrap kaidesi üzerinde dikdörtgen formlu bir pano daha mevcuttur. Turuncu çerçeveli pano içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle iki satır halinde;

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

يٰٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ/ Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz (Hac 77)'' yazmaktadır.

Harim üzerindeki bağdadi kubbenin ortasında, mavi ve beyaz renk zencirek motiflerinden oluşan iç içe geçmiş iki dairesel form görülür. Dairesel form arasındaki yüzey yazı kuşağıyla çevrilidir. Kuşakta siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle '' اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولاَ وَلَئِنْ زَالَتَٓا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهٖ اِنَّهُ كَانَ حَلِيماً غَفُوراً /Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri, yok olup gitmesinler diye (kurduğu düzende) tutuyor. Andolsun, eğer onlar (yörüngelerinden sapıp) yok olur giderlerse, O'ndan başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O, halimdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır *(Fâtır 41)''* yazar. Dairesel formlar yan yana sıralanmış palmet motifleriyle dıştan çevrilidir. Kubbenin dış kenarı, mavi renkli zencirek motifinden, ve stilize edilmiş palmetlerden oluşan iki süsleme şeridiyle çevrilidir. Kubbe ortasındaki ve dışındaki palmetlerin arasına bitkisel desenli şemseler yerleştirilmiştir. Şemseler her iki uçtan kahve renkli zincirlerle palmetlere bağlanmıştır. Bağdadi kubbe tavan yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen kare alan içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu kare formun yüzeyi, oyma tekniğinde yapılmış küçük karelere ayrılmıştır. Bağdadi kubbe dışındaki aynalı tonoz, stilize edilmiş bitkisel desenli palmetlerle dört yönden çevrilidir (Şekil 3.339).

Mahfili örten bağdadi kubbeler aynı süsleme programına sahiptir. Kubbelerin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form görülür. Dairesel formlar arasında kalan yüzey, kahverengi zemin üzerine beyaz ve mavi renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Dairesel formlar, mavi ve beyaz renkli palmetlerle dıştan çevrilidir. Kubbelerin dış kenarında da iki sıra süsleme şeridi vardır. Şeritlerden içte olanı mavi ve beyaz renkli palmetlerden, dıştaki ise kahverengi zemin üzerine sarı renkle yapılan ve saç örgü motifi oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan rumilerden oluşur.

3.4.8.4. Onarımlar

Harim giriş kapısının sağında yer alan kitabeden caminin 01.03.1997-17.11.2001 tarihleri arasında onarım geçirdiğini öğreniyoruz. Ancak onarımda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. Yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde ahşap olan mahfil, betonarme olarak yenilenmiştir.
2- Mahfil katına çıkış, harim içerisinden son cemaat yerine kaydırılmıştır.
3- Kuzeybatı köşedeki minare sonradan eklenmiştir.
4- Bağdadi kubbeler dışındaki tavan tahtaları yenilenmiştir.
5- Kapı kanatları, minber ve vaaz kürsüsü orijinal olmayan unsurlardandır.
6- Kalemişi süslemeler orijinal değildir.

3.4.9. Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii

Şekil No: 344-349
Çizim No: 52

Yapı, Trabzon-Beşikdüzü ilçesinin Vardallı mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi kuzey cephe ekseninde yer alan harim giriş kapısı üzerindedir. Söz konusu kitabede;

“اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَاباً مَوْقُوتاً ١٣٧٧

Şüphe yok ki namaz, müminler üzerine vakitleri belli olarak yazılmış bir ödevdir (Nisâ: 103)-1377’’ yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H.1377/M. 1957 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı İlyas Uludüz’dür. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.4.9.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde bulunan cami, düz zeminde taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde avlu ve hazire, doğusunda avlu, güneyinde avlu ve lojman, batısında ise avlu ve mahalle yolu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 10.74x8.84 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık olarak 14.96x10.14 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Çizim 3.52). Batı cephenin kuzey köşesine sonradan eklenen minare yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

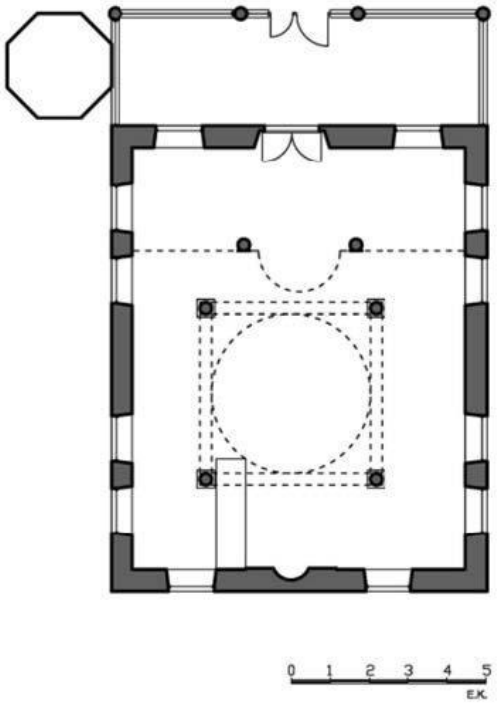

Çizim 3.52.Vardallı Mahallesi Yukarı Camii Plan (Kazaz'dan)

Kuzey cephede, dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Dairesel kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca doğu ve batı yöndeki sütunlardan harim duvarına atılmış birer kemer görülür. Orijinalinde açık olan son cemaat yeri belli bir yüksekliğe kadar taş duvarla, diğer kısımları ise demir doğramalı camekânla kapatılmıştır. Orta gözün ortasına, son cemaat yerine girişi sağlayan 1.55 m genişliğinde iki kanatlı kapı yerleştirilmiştir. Cami taş kaide üzerine oturduğu için

kapıya tek basamaklı merdivenden ulaşılır. Söz konusu mekân içten düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.344).

Şekil 3.344. Vardallı Mahallesi Yukarı Camii Genel Görünüm

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı 1.40 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.345).

Şekil 3.345. Vardallı Mahallesi Yukarı Camii Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde tek sıra pencere düzeni mevcuttur. Harim on iki pencereyle aydınlatılmaktadır. Pencerelerden dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephededir. 1 m genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve taş sövelidir. Doğu, batı ve güney cephedekiler plastik, kuzey cephedekiler ise ahşap doğramalıdır. Pencereler sağır kemerlerin içerisine yerleştirilmiştir. Doğu ve batı cephedekiler kemer içerisinde ikişerli gruplar halindeyken, kuzey ve güney cephedekiler ayrı ayrıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur. Harim giriş kapısının batısındaki pencere, mahfile çıkışı sağlayan merdivene açılmaktadır. Bu yüzden söz konusu pencerenin önüne demir malzemeli ve beş basamaklı seyyar merdiven yerleştirilerek bayan cemaatin buradan mahfile çıkışı sağlanmaktadır (Şekil 3.344).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minare sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin doğuya bakan yüzündeki dikdörtgen formlu ve demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli ve betonarme malzemeli dört sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütun araları tek sıra boğumlardan oluşan 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Ayrıca sütunlar belli bir yüksekliğe kadar ahşap malzemeyle kaplıdır (Şekil 3.346).

Şekil 3.346. Vardallı Mahallesi Yukarı Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 78 cm genişliğinde ve 37 cm derinliğindedir. Söz konusu mihrap günümüzde tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplıdır (Şekil 3.347).

Şekil 3.347. Vardallı Mahallesi Yukarı Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın hemen batısında ahşap minber yer alır. 75 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.84 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.348).

Şekil 3.348. Vardallı Mahallesi Yukarı Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönünde bulunan 88 cm genişliğindeki iki basamaklı merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri, dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı bağdadi kubbeyle, kubbe dışında kalan kısımlar ise aynalı tonoza benzer şekilde örtülüdür. İki katlı görünüme sahip sütunların ayakları kare, başlıkları ise dairesel kesitlidir (Şekil 3.349).

Şekil 3.349. Vardallı Mahallesi Yukarı Camii Tavan

Mahfil katına kuzeybatı köşede yer alan "S'' kıvrımlı ahşap merdivenden çıkılır. On beş basamaklı merdiven 1.03 m genişliğindedir. Mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.66 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 86 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 51 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfili taşıyan sütunlar, mahfil katı boyunca yükselerek tavanı taşımaktadır.

3.4.9.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında, ince yontu, son cemaat yerindeki sütunlarda ve bağdadi kubbeyi taşıyan sütunlarda ise düzgün kesme taş malzeme, mihrap kaplamasında çini malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfil korkuluğunda ve köşkünde, son cemaat yeri ve mahfil tavanında, harim giriş kapısında ve kuzey cephedeki pencere doğramalarında ahşap malzeme, diğer pencere doğramalarında plastik malzeme, mahfilde, mahfili taşıyan sütunlarda ve minarede betonarme malzeme, son cemaat yerini kapatan camekânlarda demir malzeme,

bağdadi kubbede alçı malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarların yığma taş tekniği, kubbede bağdadi kubbe tekniği, oyma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.4.9.3. Süsleme

Caminin gerek dış cephesinde süsleme unsuru görülmezken, harim kısmı da oldukça sadedir. Harim giriş kapısı yarım daire formlu kalın silmelerin oluşturduğu dikdörtgen kaide içerisine alınmıştır. Kapı kemerinin kilit taşında ve üzengi taşlarında içe doğru taşıntı yapan birer silindir form görülür. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek üst üste konumlandırılmış dikdörtgen ve kare formlu panolar elde edilmiştir. Panoların kenar hatları çizgilerle belirginleştirilmiştir.

Harim içerisinde yalnızca minberde süsleme unsuru bulunur. Minberin her iki yüzü de benzerdir. Üçgen formlu yan aynalıklar sadedir. Korkuluk yüzeyleri ise oyma tekniğiyle yapılan ay yıldız, yıldız, rozet ve baklava formlarıyla bezenmiştir. Söz konusu formlar alttan ve üstten birer sıra saç örgü motifiyle sınırlandırılmıştır. Minber ajur tekniğinde yapılan üçgen formlu tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasında, siyah renkli ince çıtalar kullanılarak oluşturulan ‘‘الله/Allah’’ ve ‘‘محمّد/Muhammed’’ yazıları vardır. Müsenna tekniğiyle yazılan ‘‘محمّد/Muhammed’’ yazısı alttayken, ‘‘الله/Allah’’ yazısı üsttedir. Tepeliğin ucuna, stilize edilmiş yaldız renkli motif yerleştirilmiştir. Köşk üzerindeki külahın ucunda da yine yaldız renkli alem bulunur (Şekil 3.348).

Bağdadi kubbenin kenar hattına yakın noktada, belli aralıklarla yerleştirilmiş madalyonlar mevcuttur. Siyah renkli madalyonların içerisinde yaldız renkli harflerle ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘حسن رضي اللّه عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘حسين رضي اللّه عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي اللّه عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي اللّه عنه/Ali Radıyallahu anh’’, ‘‘عمر رضي اللّه عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ ve ‘‘أبو بكر رضي اللّه عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’ yazar. Aynı yazıları harimin doğu, batı ve güney duvarında da görürüz (Şekil 3.349).

3.4.9.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz inceleme muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde açık olan son cemaat yeri demir doğramalı camekenla ve duvarla kapatılmıştır.
2- Batı cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiş
3- Orijinalinde ahşap olan doğu, batı ve güney cephedeki pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Mihrap niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.
5- Vaaz kürsüsü orijinal değildir.
6- Orijinalinde ahşap olan mahfil, betonarme malzemeyle yenilenmiştir.
7- Son cemaat yeri ve mahfil katındaki tavan tahtaları değiştirilmiştir.

3.5. ÇAYKARA

Çaykara ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 tarihleri arasında inşa edilmiş olup, günümüzde ayak olan on yedi cami tespit ettik. Tespit ettiğimiz camiler, Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-1897), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarı Kumlu Mahallesi Camii (1914) ve Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii'dir (1942-44).

Camiler özgünlüklerini büyük oranda korurken Aşağı Kumlu Mahallesi Camii için bu durum farklıdır. Caminin harim duvarları lambri malzeme ile kaplanmıştır. Minber, vaaz kürsüsü ve mahfil orijinal olmayan unsurlardandır. Harim tavanı ise tamamıyla yenilenmiştir. Bu yüzden söz konusu camiyi çalışmamıza dahil etme gereği duymadık.

Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı) ve Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900) mescit yapısı olarak, diğerleri ise cami olarak inşa edilmiştir. Yukarı Kumlu Mahallesi Camii (1914) günümüzde ibadete kapalıyken, diğerleri açıktır.

3.5.1. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii

Şekil No: 350-358
Çizim No: 53

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Uzuntarla mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. İbadete açılış beratında ve Çaykara müftülüğünce asılan bilgi panosunda da inşa tarihi bilinmiyor yazmaktadır. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yer alan raporda cami 1802 yılın tarihlenmektedir. Haşim Karpuz, kapı ve minber süslemelerinin Of-Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii'nin minber süslemelerine benzemesinden yola çıkarak camiyi 19. yüzyıla tarihlendirmektedir (Karpuz, 1990:

284-285). Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.5.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 60 m yukarısında yer alan cami avlu içerisinde düz zemine oturmaktadır. Mahalle içerisinden geçen patikayla ulaşılan caminin kuzeyinde mahallenin yukarısına çıkışı sağlayan merdiven, doğusunda ve güneyinde alt tarafı şadırvan olarak düzenlenmiş avlu, batısında ise istinat duvarı vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.00x6.35 m, dış hatları ise kuzey cephedeki sahanlık ve iki katlı son cemaat yeri ile birlikte 12.80x7.75 m boyutlarına ulaşır. Taş ve ahşap hatılla inşa edilen cami, harim, mahfil, son cemaat yeri ve giriş sahanlığından meydana gelir (Çizim 3.53). Üzerindeki kitabeden anlaşılacağı üzere 09.09.1999 yılında yapıya eklenen minare, güneydoğu yönde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

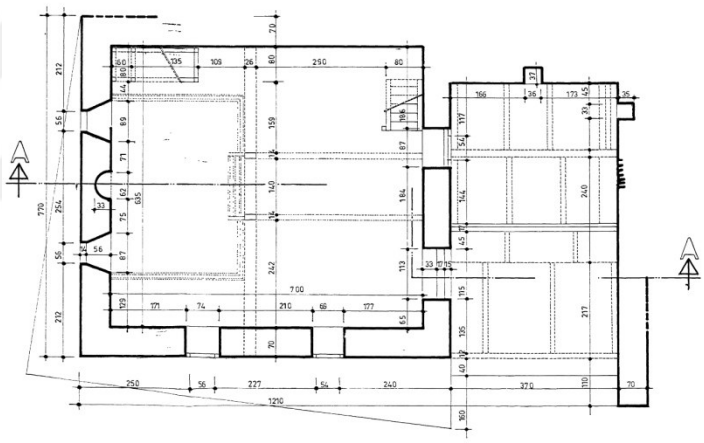

Çizim 3.53. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.350. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii Genel Görünüm

Caminin kuzeyinde, batı ve kuzey yönden taş duvarla kapatılmış mekân vardır. Söz konusu mekânın batı yönünde yaklaşık 3.70x4.17 m boyutlarında iki katlı son cemaat yeri bulunur. Son cemaat yeri ahşap doğramalı camekânla doğu yöndeki giriş sahanlığından ayrılmıştır. Alt kat son cemaat yerinin kuzey duvarında, üst katın ise batı duvarında birer ocak nişi vardır. Ocak nişleri buranın orijinalinde dershane ya da imam odası olarak kullanıldığını işaret etmektedir. Alt kat son cemaat yerine doğu cephenin güney köşesinde, üst kata ise doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan 85 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Üst kata girişi sağlayan kapıya 83 cm genişliğindeki dokuz basamaklı merdivenle ulaşılır. Üst kat son cemaat yerinin kuzey duvarında iki pencere görülür. Dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalı pencerelerden doğuda olanı 47 cm, batıda olanı ise 33 cm genişliğindedir (Şekil 3.350).

Caminin ikisi harim katına biri ise mahfil katına girişi sağlayan üç kapısı vardır. Harime açılan iki kapıdan biri kuzey cephe ekseninin doğusunda, diğeri ise batısında yer almaktadır. Giriş sahanlığına açılan doğudaki ana giriş kapısı 1.14 m genişliğinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.351). Son cemaat yerine açılan diğer kapı ise dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı olup, 73 cm genişliğe sahiptir. Son cemaat yerinin üst katından ulaşılan mahfil giriş kapısı 71 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tak ahşap kanatlıdır.

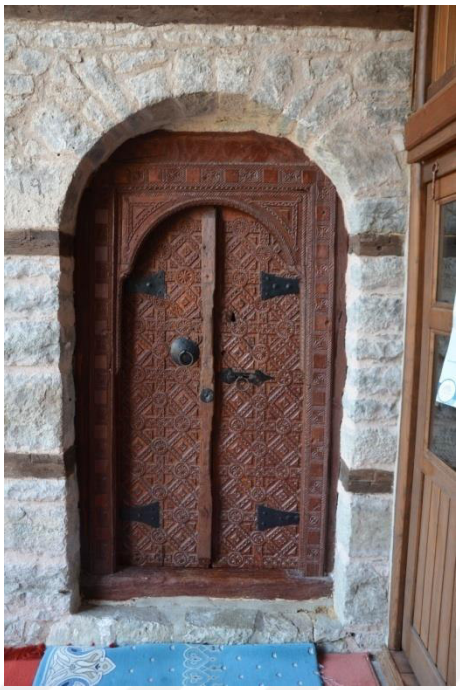

Şekil 3.351. Uzuntarla Bahar Karaçam Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi doğu cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin biri doğu cephede, ikisi güney cephededir. Batı cephede herhangi bir mimari unsur görülmemektedir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır. Harim katındakiler 52 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 40 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur. Ancak mahfil katı seviyesindekiler mazgal pencere şeklindedir (Şekil 3.352).

Şekil 3.352. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri kırma çatı ile örtülü olup, kuzey, güney ve batı cephede yaklaşık 40 cm, doğu cephede ise yaklaşık 90 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Güneydoğu yönde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minare, sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek demir kanatlı kapı, 84 cm genişliğindedir.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı "L'' formlu mahfil bulunur. Mahfilin ön yüzü ve korkuluğu batı yönden güney duvara kadar uzatılarak mahfile "U'' formluymuş havası verilmiştir. Minber boyu mahfil seviyesini aştığı için batı yönde böyle bir düzenlemeye gidilmiştir (Şekil 3.353).

Şekil 3.353. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde mihrap nişi yer alır. Niş, duvar yüzeyinin içe doğru oyulmasıyla oluşturulmuştur. Söz konusu niş 60 cm genişliğinde ve 34 cm derinliğinde olup, basık kemerlidir (Şekil 3.354).

Şekil 3.354. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 74 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 1.82 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.355).

Şekil 3.355. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii Minber

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün kuzey ve batı yan aynalığı kafes tekniğinde yapılmıştır (Şekil 3.356).

Şekil 3.356. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.357).

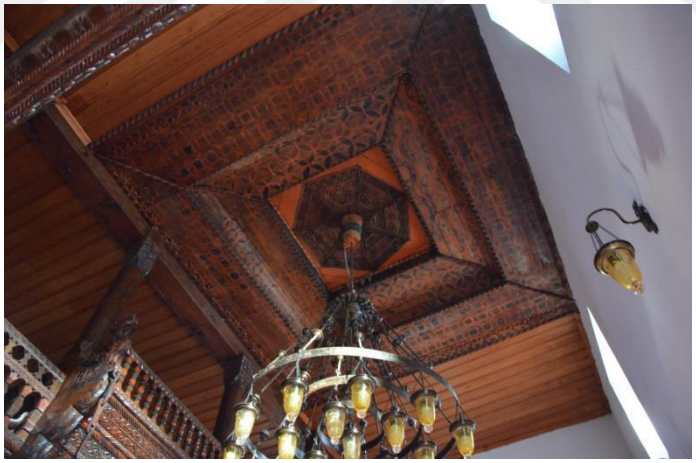

Şekil 3.357. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii Tavan

Mahfil katına son cemaat yerinin ikinci katından girildiği gibi harimin kuzeybatı köşesinde yer alan ahşap merdivenle de çıkılır. Harim giriş kapısının önünden başlayıp, batı yöne doğru tek kol halinde yükselen merdiven 70 cm genişliğinde ve dokuz basamaklıdır. "L'' formlu mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.03 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 33 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfil köşkü seki seklinde mahfile

doğru 1.31 m girinti yapar. Güney duvara kar uzayan doğu yöndeki kol 1.14 m genişliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 42 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğu vardır. Köşk ise 27 cm yüksekliğinde tek sıra korkuluğa sahiptir. Asıl mahfil kısmında alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest dört ahşap sütun görülür. Farklı boyutlardaki sütunlar ahşap tavanın taşımaktadır.

3.5.1.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında kaba yontu taş ve ahşap hatıl malzeme, mihrabında taş malzeme, minberde, vaaz kürsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, son cemaat yerinde, tavanda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, saçakta, giriş kapılarının kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede betonarme malzeme, minare kapısında ise demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, tavanında çıtakari tekniği, süslemelerinde ise ajur, oyma, kabartma, kafes ve kalemişi tekniği uygulamıştır.

3.5.1.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Kuzey cephe ekseninin doğusunda yer alan ana giriş kapısı ise oldukça süslüdür. Kapı açıklığı iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Daha geniş olan dıştaki süsleme şeridi halat motifiyle oluşturulan ve tek sıra halinde uzayan kare formlardan meydana gelir. Söz konusu kare formlar bir sade, bir yıldız desenli olacak şekilde atmalı olarak sıralanmaktadır. Oldukça ince olan içteki süsleme şeridi ise yıldız motiflerinden oluşur. Kapı kanatlarının yüzeyi aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli kuşaklar vasıtasıyla kare formlara ayrılmıştır. Her bir kare formun içerisine, yıldız motifleriyle oluşturulmuş ve iç içe geçmiş ikişer diyagonal kare yerleştirilmiştir. Dıştaki diyagonal kareler ile yıldız motifli kuşakların oluşturduğu kare formlar arasında kalan alanlarda, yıldızlarla tezyin edilmiş birer üçgen yer alır. Yine dıştaki diyagonal formlu karelerin her bir ucunda, halat motifli dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifli birer rozet vardır. Söz konusu rozetler, kanat yüzeylerini eş büyüklükteki kare formlara ayıran yıldız motifli kuşakların içerisine yerleştirilmiştir. Kapı kemerinin yüzeyi testere ağzı

motifiyle hareketlendirilmiştir. Kemer köşelikleri halat motifiyle çevrelenmiş ve her bir köşede, iç içe geçmiş ikişer üçgen form görülür. Yıldız motifleriyle oluşturulan dıştaki üçgen formun her bir ucunda da yaprak benzeri birer motif bulunmaktadır (Şekil 3.351).

Harim içerisindeki süslemeler minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda ve sütunlarda toplanmıştır. Minberin doğu yan aynalığı yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli süsleme şeritleriyle eşit büyüklükteki kare formlara ayrılmıştır. Her bir kare formun içerisine yıldız motifleriyle oluşturulan birer diyagonal kare form yerleştirilmiştir. Diyagonal karelerin içerisinde de halat motifli dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifli birer rozet vardır. Diyagonal şekildeki kare formlar ile yıldız motifli şeritlerin oluşturduğu kare formlar arasında kalan alanlarda birer üçgen formla görülür. Aynalık tüm motifler, çiçek formundaki küçük motiflerle çevrilidir. Tek sıra minber korkuluğu boğumlardan oluşmaktadır. Köşk boyunca uzayan korkuluğun altında ve üstünde yıldız motifli birer sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritleri Altan ve üstten birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Minber girişinin yan yüzü, tek sıra halinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan dairesel formlarla bezenmiştir. İçleri boş veya yıldız motifiyle bezeli dairesel formlar atlamalı olarak sıralanmış olup, her iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Dolap kısmında üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu iki açıklıktan vardır. Yıldız motifli süsleme şeridiyle birbirinde ayrılan açıklıklar içten, aralarına küçük birer rozet yerleştirilen "C'' formlarıyla çevrilidir. Üsteki açıklığın üzerinde, aynalık kısmındaki motiflerin aynısı olan bir motif yer alır. Minber köşk açıklıklarında da içe doğru girinti yapan "C'' benzeri motifler vardır. Kuzey yöndeki köşk destekleri halat motifiyle oluşturulmuş kare formlarla bezeliyken, güney yönde olanları yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen külahın yüzeyi zikzak motifleriyle bezenmiştir. Külah ile köşk açıklıkları arasında kalan yüzeyde, paralel olarak uzayan yiv ve yıldız motifli iki sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Giriş açıklığı üç yönden dama motifiyle çevrilidir. Her iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılan dama motifini oluşturan kare formların bazıları sade iken, bazıları yıldız motifiyle doldurulmuştur. Üst üste konumlandırılan "C'' ve rozet formundaki konsollar üzerine oturan giriş kemeri ve kemer köşelikleri yıldız ve halat motifli iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Sağ ve sol yöndeki kemer köşeliğinde küçük çiçek motifleriyle oluşturulmuş birer üçgen

form vardır. Üçgen formların içerisi yıldız motifleriyle bezenmiştir. Giriş üzerine ajur tekniğinde yapılmış tepelik yerleştirilmiştir. Tepeliğinin alt kısmında ince çıtayla oluşturulan yarım daire form bulunur. Yarım dire formun içerisi, yine ince çıta kullanılarak ajur tekniğinde yapılmış küçük kare ve dikdörtgen formlara ayrılmıştır. Yarım daire formun üzerine alem benzeri ahşap dikit yerleştirilmiştir. Söz konusu dikit lale benzeri bir motifle nihayetlenir. Yarım daire formun her iki yanından çıkıp üsteki alem benzeri motife kadar uzayan "S'' formlu birer kıvrım görülür. Kıvrımların üzerinde kanca benzeri çıkıntılar vardır. Minber üzerinde yer alan motifler bazen turuncu renge bazen ise yeşil renge boyanarak minbere canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.355).

Ahşap vaaz kürsüsünün batı ve kuzey yan aynalığı kafes tekniğinde yapılmış olup, ortadan sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir (Şekil 3.356).

Asıl mahfil ve yan kolların ön yüzünde yedi sıra süsleme şeridi mevcuttur. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Asıl mahfil kısmındaki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla halat motifinden, testere ağzı motifinden, aralarına balıksırtı motifi yerleştirilen kare formlu yıldız motiflerinden, testere ağzı motifinden, iki sıra halat motifinden ve yıldız motifinden meydana gelir. Söz konusu süsleme şeritleri yan kollar boyunca da devam etmektedir. Ancak alttan üçüncü sırada yer alan, aralarına balıksırtı motifi yerleştirilmiş kare formlu yıldız motifleri yan kollarda, tek sıra halinde uzayan badem formlarına dönüşür. Badem formlarının içerisinde birer yıldız görülür. Asıl mahfil ile yan kollar üzerinde iki sıra korkuluk vardık. Korkuluğun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Korkuluğun arasında ve üzerinde yıldız motifli birer sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritleri alttan ve üstten halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Mahfil köşkünün ön yüzünde de paralel olarak uzaya üç sıra süsleme kuşağı vardır. Süsleme kuşaklarından altta olanı, üzerinde yapraklar ve laleler olan "S'' formlu kıvrık dal motifinden, ortada olanı atlamalı olarak yüz yüze ve sırt sırta bakacak şekilde sıralanan ve içleri yıldız motifiyle doldurulan "C'' formlarından, üstte olanı ise altında ve üstünde lale benzeri tomurcuk sıraları olan dal motifinden meydana gelir. Söz konusu süsleme şeritleri iki sıra halat motifiyle birbirinden ayırmaktadır. Köşk köşelerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan balıksırtı

motifli birer şerit görülür. Ayrıca köşelerden aşağıya doğru sarkan iç içe geçmiş zincir benzeri ahşap parçalar bulunur. Mahfil köşkü tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğa sahiptir. Korkuluğun altında ve üstünde yıldız motifli birer sıra süsleme kuşağı görülür. Üstte bulunan süsleme kuşağı alttakine göre daha geniştir. Köşk köşelerinin üzerinde "S'' formlu birer dikme vardır. Üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar olan "S'' formlu dikmelerin yüzeyi halat, yıldız ve rozet motifleriyle bezelidir (Şekil 3.358). Yine bu kısımlar üzerinde kabartma tekniğinde yazılmış yazılar vardır. Batı yöndekinde *"...''* yazarken doğu yöndekinde *"...''* yazar.

Şekil 3.358. Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii Mahfil Köşkü

Ahşap tavanın ortası çökertilerek iç içe geçmiş iki kare form elde edilmiştir. Kare formların kenar hatları, sarkıt şeklinde ve üzeri yivli silindir motifleriyle belirginleştirilmiştir. İçteki kare formun yüzeyi çökertilerek sekizgen form oluşturulmuştur. Oluşturulan sekizgenin ortasına, aşağıya doğru sarkan boğumlu ve çiçek desenli kabara yerleştirilmiştir. Kabaradan, sekizgenin her bir köşesine balıksırtı motifli birer kuşak atılarak sekizgen formun yüzeyi sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Her bir parçanın içerisi ajur tekniğinde yapılan ve paralel olarak uzayan yıldız motifli dörder süsleme şeridiyle doldurulmuştur. Birer sıra halat motifiyle birbirinden ayrılan süsleme şeritleri bütünde iç içe geçmiş sekizgenler oluşturuyormuş havası vermektedir. İçteki kare formun her bir köşesinden dıştaki kare formun köşelerine doğru birer halat motifi atılarak aradaki yüzey dört parçaya ayrılmıştır. Doğu, batı ve kuzey yöndeki parçaların yüzeyi, ortada diyagonal kare form oluşturacak şekilde iç içe geçmiş dairesel formlarla, güney yöndeki parçanın yüzeyi ise doğu-batı doğrultuda uzayan dört sıra "S'' formlu kıvrımla bezenmiştir.

Turuncu ve yeşil renkli motifler kök boya kullanılarak kalemişi tekniğinde yapılmıştır. Tavan göbeğinin her bir köşesinden, harim tavanın köşelerine doğru halat motifli birer kuşak atılarak tavan yüzeyi de dört parçaya bölünmüştür. Her bir parça yeşil ve turuncu renk kök boya kullanılarak kalemişi tekniğinde yapılmış motiflerle tezyin edilmiştir. Söz konusu motifler ortada kare form oluşturacak şekilde iç içe geçmiş sekizgenlerden meydana gelir. Harimi tavanı, halat motifli ve "C'' formlu iki sıra süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir (Şekil 3.357).

Gerek mahfili taşıyan sütunların, gerekse mahfil katındaki sütunların kare kesitli başlıklarında ve gövdelerinin üst kısımlarında oyma tekniğinde yapılmış süslemeler görülür. Söz konusu süslemeler yapılırken yıldız, balıksırtı, halat, rozet ve yiv motifleri kullanılmıştır.

3.5.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak caminin birçok açıdan iyi durumda olması yakın dönemde onarım gördüğünü düşündürmektedir. Ayrıca Mehmet Yavuz, yapının 1970'li yıllarda büyük oranda yapısal değişikliğe uğramış olabileceğini ifade etmiştir (Yavuz, 2009: 38).

3.5.2. Kabataş Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 359-367
Çizim No: 54

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Kabataş mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde biri harim giriş kapısında, diğer ikisi ise minberde olmak üzere üç kitabe mevcuttur. Minberdeki kitabelerden doğuda olanında;

لا اله الا الله محمد رسول الله
ای کلوب بونده عبادة ایلین اخوان دین
لطف ایدوب بو قاضی اوغلی روحنه رحمت اوقو
ابوبکر عمر عثمان علی سنة ١٢٢٦ ,

"La ilahe illellah Muhammed resulallah
Ey gelip bunda ibadet eyleyen ihvani din
Lütfedip bu Kadıoğlu ruhuna rahmet oku
Ebubekir Ömer Osman Ali-Sene 1226'' yazarken, batıda olanında,
رضوان الله تعالی علیهم أجمعین یا غفار یا ستار

الهي استر خيرات ايدن همت اول مغفور

خصوصا ايكى جهانده هديه ايله قبل مسعود

على در پير اوستادى ورردى صنعته زينت

... حافظه در دائمى صنعتده اني معمور

اى زيارت ايلين اخوان دين

, قاضي اغلى رحنه بر فاتحة سنة ١٢٢٩

"Rıdvanu'llahi te'ala aleyhim ecme'în yâ ğaffâr yâ settâr

İlahi ister hayrât iden himmet ol mağfûr

Husûsan iki cihânda hediye eyle kıl mes'ud

Ali'dir pîr-i üstaâdı verirdi sanata zînet

… Hafîz'dır dâimî sanatta ânı ma'mûr

Ey ziyaret eyleyen ihvân-ı dîn

Kadıoğlu ruhuna bir Fatiha-Sene 1229'' yazar. Harim kapısının solundaki panoda;

افتح لنا خير الابواب"

وقفني ابطال ايدنلر لائق اولور لعنته

الملقب قره عمر مسمى بلال سنة ١٢٨٩

İftehlena hayrulebvab-

Vakfını iptal edenler lâik olur lanete

El-mulakkab Kara Ömer müsemma Bilal 1289''(Yavuz, 2009: 10-13), sağındaki panoda ise;

1- ال هايرول بواب…

2- صجده تازيم ادنلر لايك اولور راهمت

3- صانى لباب ال مواتتينى با بلال

1. … el hayrul bevvab

2. Secde tazim edenler laik olur rahmete

3. Sani elbab el muvattini ba Bilal'' yazar.

Kitabelerden de anlaşılacağı üzere minberdeki kitabelerde yer alan H. 1226/M. 1811 tarihi, muhtemelen cami inşaatının başladığı, H.1229/M.1914 tarihi ise bittiği tarihtir. Söz konusu kitabelerde "Kadıoğlu'' ismi geçmektedir. Bahsedilen kişinin cami ustası olduğunu düşünüyoruz. Kapı üzerindeki H. 1289/M. 1872 tarihli kitabe de onarım kitabesi olabilir.

3.5.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altında, avlu içerisinde yer alan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazi üzerinde taş zemin üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu, doğusunda ve batısında avlu ve istinat duvarı, güneyinde ise yine avlu ve komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 9.30x8.58 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.16x9.95 m boyutlarına ulaşır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen yapı harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Söz konusu minare 1979-1980 yılında inşa edilmiştir (İnce, 2004: 228). (Çizim 3.54).

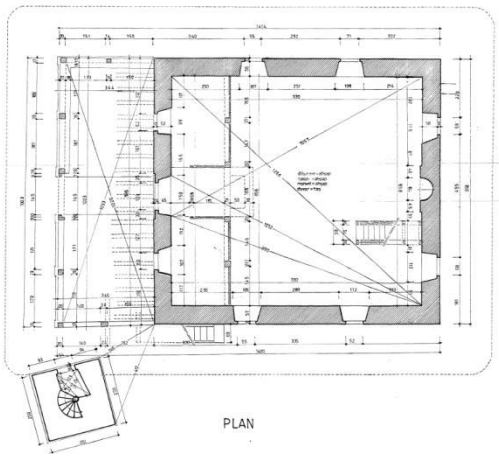

Çizim 3.54. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Plan (TVBM'den)

Kuzey yönde iki katlı son cemaat yeri bulunur. Son cemaat yerinin her iki katıda beş gözlü olup, her katta sekiz ahşap sütun vardır. Alttan ve üsten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunların arası 37 cm yüksekliğindeki çift sıra ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Üst kata, batı cephe duvarına bitişik olarak konumlandırılan tek kollu ahşap merdiven ile çıkılır. 94 cm genişliğindeki merdiven on bir basamaklıdır. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için alt kattaki sütunlar taş duvar üzerine oturtulmuştur. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin katları düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.359).

Şekil 3.359. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Yapının biri harim katına, diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapısı vardır. Söz konusu kapıların ikisi de kuzey cephe ekseninde yer alır. 105 cm genişliğindeki harim giriş kapısı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kantlıdır (Şekil 3.360). Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve tek ahşap kanatlı mahfil giriş kapısı ise 80 cm genişliğe sahiptir.

Şekil 3.360. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Gerek harim katındaki, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu,

batı, güney ve kuzey cephededir. Pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Doğu, batı ve güney cephedeki tüm pencereler ile kuzey cephenin harim katındaki pencereler 62 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Kuzey cephenin mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap korkuluklu olup 58 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.361).

Şekil 3.361. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.60 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minare, kare formlu kaideye, çokgen kesitli gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin doğuya bakan yüzünde yer alan 63 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.362).

Şekil 3.362. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Minare

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise boğumlu serbest dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunların arası yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki çift sıra ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.363).

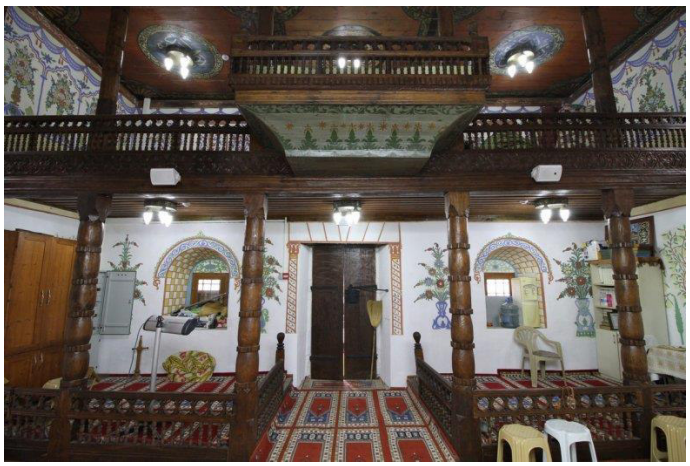

Şekil 3.363. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Mahfil (DOKAP'dan)

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 84 cm genişliğinde ve 50 cm derinliğindedir. On kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.364).

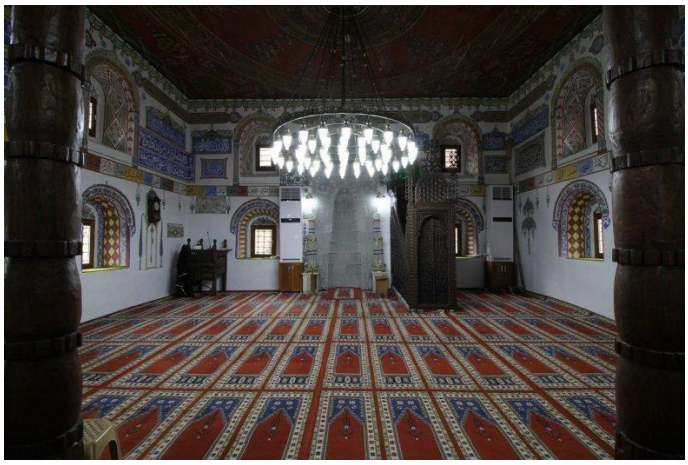

Şekil 3.364. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm (DOKAP'dan)

Mihrabın hemen batısında orijinal ahşap minber görülür. 86 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.45 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.365).

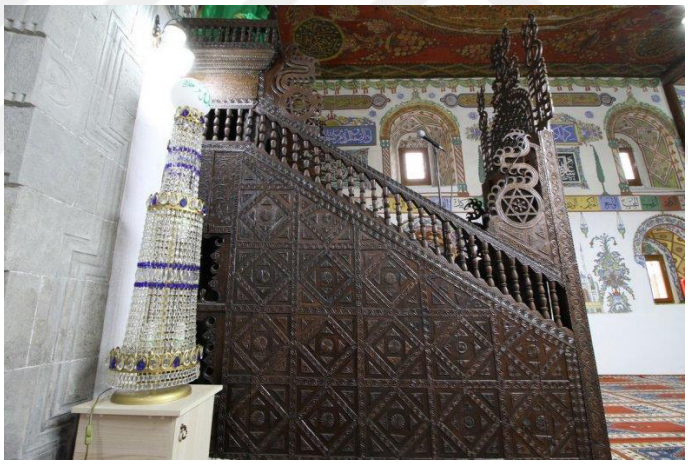

Şekil 3.365. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Minber (DOKAP'dan)

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir (Şekil 3.366). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.367).

Şekil 3.366. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü (DOKAP'dan)

Şekil 3.367. Kabataş Mahallesi Merkez Camii Tavan (DOKAP'dan)

Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.55 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.17 m derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzer düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 43cm yüksekliğinde çift sıra ahşap korkuluğu bulunur. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun mevcuttur. Alttan ve üstten kare ortadan ise boğumlu sütunlar taşımaktadır.

3.5.2.2. Malzeme-Teknik

Caminin doğu, batı, güney cephe duvarlarında, kuzey cephenin harim katı cephe duvarında, minarede, mihrapta, pencere söve ve lentolarında ve harim giriş kapısının sövelerinde düzgün kesme taş malzeme, mahfil katı kuzey cephe duvarında mahfil katı kuzey cephedeki pencerelerin söve, lento ve korkuluklarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanlarda, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki

sütunlarda ve sütun aralarındaki korkuluklarda, son cemaat yerinin üst katına çıkışı sağlayan merdivende, saçakta, pencere doğramalarında ve kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve minare giriş kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme, kullanılmıştır. Ayrıca gerek harim duvarları, gerekse cephe duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının doğu, batı ve güney cephesiyle, kuzey cephenin harim katı duvarında, minarede ve mihrapta yığma taş tekniği, mahfil katı kuzey cephe duvarında ahşap yığma tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma, ajur ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.5.2.3. Süsleme

Doğu, batı ve güney cephenin mahfil katı seviyesinde yer alan pencereler, ince mavi çizgiyle oluşturulan iç içe geçmiş iki dikdörtgen form içerisine alınmıştır. Dikdörtgen formlar arasında kalan yüzey, beyaz zemin üzerine yapılan bordo renkli "S'' formundaki kıvrık dal motifiyle bezenmiştir. Dikdörtgen formların üzerine bordo renkli birer alem motifi yerleştirilmiştir. Alem motiflerinin her iki yanından çıkıp sağa ve sola doğru uzayan bordo renkli birer kıvrık dal motifi görülür. Güney cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında siyah renkle oluşturulmuş, pencere benzeri iç içe geçmiş iki kare form görülür. Söz konusu kare formlar mahfil katı seviyesindeki pencereler gibi süslenmiştir. Doğu, batı ve güney cephede yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında yazı panoları ve madalyonları görülür. Pencerelerle aynı süsleme programına sahip pano ve madalyonlar içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı cephe duvardaki panolarda ve madalyonda kuzeyden güneye doğru sırasıyla " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir", "يمْلِخا مِثْلِينا مَكْثلِنا مَرنوُش دَبَرْنُوش شَازَنوُش كفَشْطَطَيُّوشْ قِطْمِيرْ/Yemliha, Mislina, Mekselina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştatayyuş Kıtmir (Eshab-ı Kehf isimleri)'', "حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَ كِيلُ/Allah bana yeter O, ne güzel bir vekildir'', güney cephe duvardaki panolarda batıdan doğuya doğru sırasıyla " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir'', "ما شاء الله سبحان الله/Mâşallah Sübhanallah'', " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir", "ما شاء الله سبحان الله/Mâşallah Sübhanallah'' yazarken, doğu cephe duvardakilerde

güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘ما شاء الله/Mâşallah’’, ‘‘ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" ve ‘‘ما شاء الله/Mâşallah’’ yazar. Doğu cephe harim katındaki pencerelerince bordo çizgiyle oluşturulan iç içe geçmiş iki dikdörtgen form içerisine alınmıştır. Dikdörtgen formlar arasında kalan yüzey, beyaz zemin üzerine yapılan mavi renkli “S’’ formundaki kıvrık dal motifiyle bezenmiştir. Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencereler ise kafes tekniğine yapılmış ahşap korkuluklara sahiptir. Korkuluklar, ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir.

Son cemaat yerindeki sütunların arasına yerleştirilen çift sıra korkulukların alt sırası boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Üst kat son cemaat yerinin tavanında kök boyayla yapılmış kalemişi süslemeler vardır. Düz ahşap tavan, mavi renkli şeritlerle, eşit büyüklükteki üç kare forma ayrılmıştır. Her bir kare form, açık yeşil zemin üzerine koyu yeşil renkle yapılan “S’’ formlu kıvrık dal motifinin oluşturduğu süsleme şeridiyle çevrilidir. Ortadaki kare formun ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form vardır. Mor renk çizgiyle oluşturulan dairesel formların arasında kalan yüzey açık yeşil zemin üzerine mavi renkle yapılan “S’’ formlu kıvrık dal motifiyle bezenmiştir. İçteki dairesel formun içerisinde mor zemin üzerine turuncu ve beyaz renkle yapılmış pusula benzeri bir motifi bulunur. Yine ortadaki kare formun her bir köşesinde, açık yeşil zemin üzerine koyu yeşil renkle yapılan “S’’ formlu kıvrık dal motifinin oluşturduğu süsleme şeridiyle birer çeyrek daire form meydana getirilmiştir. Çeyrek daire formların içerisine turuncu ve beyaz renkli birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Ahşap tavanın doğusundaki ve batısındaki kare formların içerisi, çapraz olarak atılan mor çizgilerle eşit büyüklükteki diyagonal karelere bölünmüştür. Diyagonal karelerin içerisinde ve kareleri oluşturan çizgilerin kesiştiği noktalarda birer çiçek motifi mevcuttur.

Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı üç yönden, kapı kanatları ise dört yönden silmelerle çevrilidir. Aynı süsleme programına sahip kanat yüzeylerinin alt kısmında iç içe geçmiş silmelerin oluşturduğu dikdörtgen formlu birer pano vardır. Söz konusu panoların içerisinde yine silmelerin meydana getirdiği birer “8’’ formu görülür. Kapı kanatlarının üst kısmında, silmelerin oluşturduğu yatay yönlü ve

dikdörtgen formlu onarım kitabesi mevcuttur. Kanatlardaki panolar dışında kalan tüm yüzey iç içe geçmiş kıvrımlarla bezenmiştir (Şekil 3.360).

Mahfil giriş kapısının yuvarlak kemeri, içe doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan silindir formundaki konsollar üzerine oturur. Kemer üzerinde, kemer gibi yukarı doğru kavis yapan silmeler bulunur. Kapı kanadının yüzeyi sadedir. Kapının her iki yanındaki ahşap söveler dört yönden silmelerle çevrelenmiş olup, sövelerin alt ucunda rozet ve yarım daireler, üst ucunda ise yarım daireler görülür.

Caminin harim kısmı muntazam süslemeler sahiptir. Söz konusu süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda ve harim duvarlarında toplanmıştır. Mihrap kaidesi üç sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Silmeler atlamalı olarak içe ve dışa girinti yaparak uzamaktadır. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yivli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. Alttan üçüncü sıradaki kademenin her iki yanına birer ay yıldız motifi vardır. Yaşmak yüzeyinde yumurta formlu kabara görülür. Mihrap nişinin kemer köşelikleri kademeli silmelerle dört yönden çevrelenmiş ve her bir köşeye çiçek desenli birer rozet yerleştirilmiştir. Kaide saçağı paralel olarak uzayan saç örgü motifiyle bezenmiştir. Saçağın altında yan yana sıralanmış yivler yer alır.

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Doğu ve batı yan aynalık yatay ve dikey olarak uzayan yıl motifli kuşaklarla kare formlu panolara ayrılmıştır. Panoların içerisinde birer diyagonal kare, diyagonal karelerin ortasında ise birer rozet mevcuttur. Diyagonal karelerde yıldız desenli kuşaklardan meydana gelmektedir. Rozetlerle diyagonal karelerin arasında kalan boşluklarda yıldız desenli birer üçgen form bulunmaktadır. Aynalıklar, yıldız motifli şeritle dıştan çevrilidir. Minberin tek sıra korkuluğu boğumlardan oluşmaktadır. Köşk boyunca uzayan korkuluğun altında ve üstünde yıldız motifli kuşaklar uzanır. Korkulukla minber girişinin birleştiği noktalarda üçgen formlu köşebent yer alır. Yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış yıldız desenli küçük üçgenler bulunan köşebendin üzerinde "S'' kıvrımlı motif görülür. Dış kenarında kanca benzeri çıkıntılar olan "S'' kıvrım, köşebent üzerinde dairesel formlu boşluk meydana getirmektedir. Söz konusu boşluğun içerisinde ajur tekniğinde yapılmış altı kollu yıldız (Mühr-i Süleyman) motifi mevcuttur. Yıldızın ortasına çiçek motifi vardır. "S'' formlu kıvrım

düzenlemesinin aynısı, korkulukla köşkün birleştiği noktalarda da bulunur. Süpürgelik yüzeyi "S'' formunda uzayan kıvrımla hareketlendirilmiştir. Minberi girişinin yan yüzleri tek sıra halinde uzayan saç örgü motifiyle bezenmiştir. Her iki yönden testere ağzı motifli ince şeritlerle sınırlandırılan saç örgü motifinin boşlukları yıldızlarla doldurulmuştur. Minberin dolap kısmında üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu üç açıklık görülür. Yıldız motifli şeritlerle birbirinden ayrılan panoların içteki kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar mevcuttur. Üstteki açıklıkla korkuluk arasında kalan yüzeye bir merkezden çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Köşkün yan yüzlerinde kitabeler bulunmaktadır. Kitabelerin altında dört, kuzeyinde bir, üstünde ise altı süsleme şeridi vardır. Paralel olarak uzayan alttaki şeritler aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla halat, testere ağzı, halat ve yıldız motifinden, kuzey yöndeki dikey yönlü şerit yıldızlardan oluşurken, üstteki yatay yönlü şeritler halat motifinden oluşur. Üstteki şeritler kademeli olarak yukarıya doğru genişlemektedir. Köşk üzerindeki külah tek sıra boğumlarla üç yönden çevrilidir. Boğumların altında ve üstünde yıldız motifli kuşaklar uzanır. Köşkün kuzey yüzünde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açıklık mevcuttur. Açıkların kenar hatlarında içe doğru taşıntı yapan "C'' ve rozet motifleri görülür. Söz konusu motifler atlamalı olarak uzamaktadır. Açıklığın kemer köşelikleri halat motifiyle çevrilmiş olup yüzeyi kıvrık dalla bezenmiştir. Üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dal lalelerle nihayetlenmektedir. Açıklık, beş sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrelenmektedir. Süsleme kuşakları dıştan içe doğru sırasıyla iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlardan, halat, yıldız desenli testere ağzı motifinden, iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlardan, halat ve yıldız desenli testere ağzı motifinden oluşmaktadır. İçteki "S'' formlu kıvrımla, testere ağzı motifi açıklığın altı boyunca da uzadığı görülmektedir. Minber girişi üç sıra süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlardan, ortadaki ve içteki ise testere ağzı motifinden meydana gelir. Girişin kapı kanatları, yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli kuşaklarla dikdörtgen formlu dört panoya ayrılmıştır. Üst üste konumlanan panoların her biri vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Giriş kemerinin köşelikleri halat motifiyle dört yönden çevrilidir. Köşeliklerde yıldız desenli birer üçgen form vardır. Üçgenlerin her bir ucunda birer yaprak görülür. Minber ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepeliğin alt kısmında ince çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş iki yarım oval form bulunmaktadır. İçteki oval formun içerisi yan yana

ve üst üste konumlandırılan ajur tekniğinde yapılmış çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Oval formlar arasında kalay boşluk ise yine ajur tekniğinde yapılan halka ve mızrak ucuna benzer motiflerle bezenmiştir. Dıştaki oval formun üzerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunmaktadır. Söz konusu oval formların üzerine ajur tekniğinde yapılan ve stilize edilen vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Tepeliğin her iki yanında birer ahşap dikit görülür. Ajur tekniğinde yapılan dikitlerin her iki yanında kanca benzeri çıkıntılar mevcuttur. Dikitlerin üzerinde üst üste konumlandırılmış halkalar vardır (Şekil 3.365).

Kafes tekniğindeki sandık tipli vaaz kürsüsünün batı ve kuzey yüzü birbirinden farklıdır. Batı yüzünde boğumlardan oluşan iki sıra açıklık vardır. Boğumlu açıklıklar paralel olarak uzayan yıldızlarla birbirinden ayrılmıştır. Kuzey yüzde de iki sıra açıklık görülür. Attaki açıklık yıldız benzeri ahşap parçalarla, üstteki ise boğumlarla oluşturulmuştur. Açıklıkların arasında, her iki yanında ve altında yıldızlar uzanmaktadır. Üstteki açıklığın üzerinde iki satırlık "…'' kitabe bulunmaktadır. Kitabe her iki yönden ve alttan testere ağzı motifli kuşakla sınırlandırılmıştır. Kitabe üzerinde paralele olarak uzayan altı sıra şerit yer alır. Kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen şeritler, halat, yiv ve testere ağzı motiflerinden meydana gelir (Şekil 3.366).

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan bir sıra süsleme kuşağı vardır. Söz konuş kuşak, belli aralıklarla yerleştirilen koçboynuzu kümelerinden oluşur. Kümeler iç içe geçmiş dört boynuzdan meydana gelir. Mahfil köşkünün beyaz boyalı ön yüzünde iki sıra süsleme şeridi uzanır. Kalemişi tekniğinde yapılan şeritlerden altta olanı tek sıra halinde uzayan yeşil renkli palmet benzeri motiflerden, üstte olanı ise "S'' formundan uzayan ve üzerinde yapraklar bulunan yeşil renkli kıvrık dal motifinden oluşmaktadır. Alttaki palmet benzeri motiflerin ucuna turuncu renkli çiçekler yerleştirilmiştir. Yine beyaza boyalı köşkün alt yüzü, yeşil renkli kıvrık dalla dört yönden çevrelenmiş ve ortasına turuncu renkli çiçek motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca kıvrık dalın üzerinde de turuncu renkli çiçekler görülür. Gerek mahfil, gerekse mahfil köşkü iki sıra korkuluğa sahiptir. Alttaki korkuluk sırası boğumlardan, üstteki ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Mahfil köşkündeki korkuluğun altında yiv ve halat motifli iki kuşak uzanır.

Mahfili taşıyan boğumlu ahşap sütunların, boğum yerleri yivli şeritle belirginleştirilmiştir. Sütun aralarına mahfil korkuluğunun benzeri korkuluklar yerleştirilmiştir.

Kiremit renkli harim tavanında kalemişi tekniğinde yapılmış süsleme programı görülür. Ağırlıklı olarak bitkisel motiflerin kullanıldığı süsleme programı kök boyayla yapılmıştır. Tavan ortasında, farklı motiflerle oluşturulan iç içe geçmiş dört dairesel form vardır. Turuncu renkli yivlerden meydana gelen içteki dairesel formun içerisine beyaz çerçeveli madalyon yerleştirilmiştir. Madalyon içerisinde yeşil zemin üzerine yaldız renkli harflerle ''الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'' ve ''محمّد/Muhammed'' yazar. Diğer dairesel formlar bitkisel motiflerden oluşur. Söz konusu bitkisel motiflerden daha geniş olan ortadaki sarı zemin üzerine, diğer ikisi ise yeşil zemin üzerine yapılmıştır. Tavan göbeği şeklindeki bu dairesel formlar dıştan, yine iç içe geçmiş dört dairesel formla çevrilidir. Bitkisel motiflerden meydana gelen dairesel formlardan daha geniş olan ortadaki sarı, ikisi yeşil, dıştaki ise kiremit rengi zemin üzerine yapılmıştır. Gerek içteki, gerekse dıştaki dairesel formlar turuncu renkli halat motifiyle birbirinden ayrılmıştır. İçte ve dışta yer alan dairesel formlar arasındaki yüzey, belli aralıklarla yerleştirilen on iki vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Vazo ve çiçekler birbirinden farklıdır. Dıştaki dairesel formlarla, kare formlu tavan arasında kalan yüzeylerde de kalemişi yazı ve bitkisel motifler mevcuttur. Tavan köşelerine yaldız renk çerçeveli birer madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonların içerisinde yeşil zemin üzerine yaldız renk harflerle ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', ''عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', ''عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' ve ''علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' yazar. Madalyonların dışındaki yüzey vazodan çıkan çiçek motifleriyle ve çiçek demetleriyle bezenmiştir. Tavanın doğu ve batı yönünde iç içe geçerek uzayan ve baklava form oluşturan şeritler görülür.

Mahfil tavanı, son cemaat yerinin ikinci kat tavanında olduğu gibi bitkisel motifli şeritlerle üçe bölünmüş ve her bir bölümün köşelerinde yelpaze motifi oluşturulmuştur. Söz konusu bölümlerin ortası da kalemişi tekniğinde yapılmış dairesel formlu ve bitkisel desenli göbeklerle tezyin edilmiştir (Şekil 3.367).

Harim katındaki pencere kemerleri beyaz zemin üzeri yapılan sapları mavi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli kıvrık dalla dıştan çevrilidir.

Kıvrık dal kiremit renkli ince çizgiyle dört yönden çevrilidir. Pencerelerin her iki yanında mavi renkli birer yaprak motifi bulunmaktadır. Pencere açıklıklarının her iki yüzü sarı ve kiremit renkli yiv, dama ya da bakla deseniyle tezyin edilmiş olup, alınlık kısımlarına birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Doğu, batı ve güney duvarda bulunan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin her iki yanında birer sütünce motifi görülür. Sütünceler yaprak formlu ve yeşil renkli ayak ve başlıklara sahiptir. Pencere kemerleri sarı zemin üzerine kiremit renkle yapılan dal motifiyle çevrilidir. Kemerlerin üzerinde kiremit renkli alem motifi mevcuttur. Alemin her iki yanında çıkıp kemerin sağından ve solundan sarkan yeşil renkli ve "S'' formlu kıvrımlar bulunur. Söz konuş pencere açıklıklarının yan yüzleri kiremit renkli çizgilerle baklava formlu panolara ayrılmış ve her bir panoya birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Pencere açıklıklarında da çiçek motifi vardır. Doğu, batı ve kuzey duvardaki harim katı pencerelerinin arasına vazodan ya da ibrikten çıkan çiçek ve ağaç motifleri yerleştirilmiştir. İbrikler vazo içerinde yer alır. Vazolar genellikle mavi renkliyken, çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı, mavi, pembe ve sarı renklidir. Bazı vazolar bitkisel motiflerle çevrilidir. Doğu ve batı duvardaki pencere aralarında görülen vazodan çıkan çiçeklerin arasında birer cami silueti bulunmaktadır. Camilerin kubbeleri mavi, minareleri beyaz, kapıları ve pencereleri ise genelde kiremit renklidir. Camilerin her iki yanında birer servi ağacı yerleştirilmiştir. Doğu duvarın güneyindeki pencerenin hemen sağında sarı, mavi, siyah, beyaz ve kiremit renklerle oluşturulmuş saat motifi görülür. Saatin her iki yanında da siluetlerde olduğu gibi birer servi ağacı bulunur. Söz konusu saatin sağında sarı, yeşil ve kiremit renkli sandık motifi yer alır. Güney duvarın doğusunda bulunan harim penceresinin solunda … tasviri yapılmıştır. Doğu, batı ve güney duvardaki harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında tek şerit halinde uzayan yazı kuşağı görülür. Kiremit çerçeveli kuşağın içerisi atlamalı olarak sarı, beyaz, pembe, kiremit, yeşil ve mavi renkli boyalarla küçük panolara ayrılmıştır. Her Panoların içerisinde siyah renk harflerle "Esmaü'l Hüsna'' yazar. Yazılardan belli aralıklarla kandiller asılmaktadır. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencere aralarında dikdörtgen ya da kare formlu panolar mevcuttur. Bitkisel motifli şeritle oluşturulan batı duvar eksenindeki pano içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle "سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ/Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete! (Zümer 73)'' yazar. Her iki

yanında birer servi ağacı bulunan panonun üzerindeki sarı çerçeveli pano içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘كِرَاماً كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ/Oysa sizi gözetleyen muhafızlar, değerli yazıcılar var. Onlar yaptığınız her şeyi biliyorlar (İnfitâr 11-12)’’ yazmaktadır. Panonun her iki yanında ve üzerinde bitkisel motifler mevcuttur. Ayrıca üzerinde alem motifi görülür. Söz konusu panoların aynıları güney yöndeki pencerenin solunda vardır. Buradaki panolardan altta olanında ‘‘ سعد بن أبي يا حضرة وقّاص/yâ hazreti sa’d b. Ebî Vakkâs ?’’, üstte olanında ise ‘‘ اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ/Safâ ile Merve Allah’ın nişanlarındandır; dolayısıyla hac veya umre yaparak Beytullah’ı ziyaret eden bir kimsenin…(Bakara 158)’’ yazar. Güney duvarın batısındaki pencerenin solunda bir, sağında ise iki pano bulunur. Kare formlu panolardan soldakinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle “dört halife isimleri ?’’, sağdakilerin altta olanında müsenna tekniğiyle “…’’ yazarken, üsttekinde “...’’ yazar. Mihrap kaidesinin hemen üzerinde dikdörtgen formlu ve sarı çerçeveli yazı panosu yer alır. Panonun her iki ucunda birer zincir halkası görülür. Batı yöndeki halka içerisinde bordo zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهْ/Allah'tan başka İlah yoktur’’, doğudakinde ise ‘‘مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللّٰهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazarken, pano içerisinde yeşil zemin üzerine sarı renk harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Yanlardaki zincir halkaları ile pano arasından aşağı doğru sarkan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motifler bulunur. Ayrıca panonun üzerinde çiçek desenli madalyon vardır. Madalyonun üzerinden çıkan bitkisel motifler panonun her iki ucuna doğru uzamaktadır. Güney duvarın doğu yönünde yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerenin solunda altlı üstlü konumlandırılmış iki yazı panosu vardır. Alttaki kare formlu panoda mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle “...’’, üsttekinde ise yine mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللّٰه/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Üstteki panonun üzerine alem motifi yerleştirilmiştir. Alemin altından çıkan bitkisel motifler pano boyunca uzamaktadır. Doğu duvardaki mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında iki, güneydeki pencerenin sağında ise üç pano mevcuttur. Panoların içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Pencere aralarındaki panolardan altta olanında ‘‘ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيماً/Kim Allah’a ve resulüne itaat ederse gerçekten büyük bir kazanç elde eder (Ahzâb 71)’’, üstte olanında ‘‘ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ Ey iman

edenler! Sizden öncekilerin üzerine yazıldığı gibi sakınasınız diye sizin üzerinize de sayılı günlerde oruç yazıldı (Bakara 183)'' yazarken, güneydeki pencerenin doğusunda yer alan panolardan alttakinde " وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَداً / Mescidler yalnız Allah'ındır. O halde Allah'ın yanına katarak hiçbir kimseye yalvarmayın (Cin 18)'', ortadakinde " اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ / Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan (Tevbe 18)'', üsttekinde ise " حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ / Namazları ve orta namazı aksatmadan kılın, huşû içinde Allah'ın huzurunda durun (Bakara 238)'' yazar. Üstteki panoların üzerinde bitkisel motiflerle alem bulunmaktadır. Doğu, batı ve güney duvardaki panoların üzerinde dar ve uzun panolar yer alır. Her iki ucunda, içleri çiçek motifleriyle bezenmiş birer zincir halkası bulunan panoların içerisinde koyu yeşil zemin üzerine kiremit renkli harflerle yazılmış yazılar görülür. Söz konusu panolarda batıdan doğuya doğru sırasıyla "Esmaü'l Hüsna'' yazar. Mahfilin doğu ve batı duvarında yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu ve dilimli yuvarlak kemerli çerçeveler vardır. Mavi ve kırmızı çizgilerle oluşturulan çerçevelerin içerisine vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Mahfilin kuzey duvarında ise belli aralıklarla yerleştirilmiş ağaç motifler bulunmaktadır. Son olarak harim doğu, batı, güney ve kuzey duvarla tavanın birleştiği noktadan pencere motifleri asılmaktadır. Perdeler harim kısmında yeşil ve sarı renkliyken, mahfil kısmında açık ve koyu mavi renklidir. Ayrıca perdeler bordo renkli püsküllerle de sarmalanmıştır.

3.5.2.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında 1996 tarihli onarım kaydına rastladık. Söz konusu onarımda yapılacak işler şöyle sıralanmıştır;

1- Caminin kuzey cephesinde bulunan müştemilatın yıkılması.
2- Güneydoğu cephesindeki şadırvanın onarılması.
3- Yapının dış cephelerinde ve iç duvarlarında bulunan kalem işlerinin araştırılarak onarılması, sonradan yapılanların kapatılması.
4- Sonradan demir doğrama olarak değiştirilen pencere doğramalarının ahşap olarak yapılması.
5- Ahşap döşeme, tavan ve çatı konstrüksiyonunda çürümüş ya da eksik olanlarının tamamlanması.
6- Marsilya kiremit çatıda kırık olanların onarılması.

7- Badana, elektrik ve su tesisatı ile ilgili işler yapılacaktır.

Ayrıca yapmış olduğumuz incelemede cami yakın dönemde de onarım görmüştür. Ancak bu onarımda hangi müdahalelerin yapıldığı hakkında bilgimiz yoktur.

3.5.3. Uzungöl Mahallesi Filak Camii

Şekil No: 368-374

Çizim No: 55

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Uzungöl mahallesinde bulunmaktadır. Cami minber girişinin kemer köşeliğinde yer alan kitabeye göre H.١٢٢٨ -1228/M.1812-13 yılında inşa edilmiştir. İbadete açılış beratında da inşa tarihi 1812 olarak verilmiştir. Ancak yapının inşa tarihiyle ile ilgili farklı kaynaklarda farklı tarihlerde verilmektedir. Dokap, caminin inşa tarihini 19 yy. sonu (https://www.dokap.gov.tr/) olarak verirken, bir başka kaynak H. ١٢٣٥-1235/M. 1819 (Aydın ve Perker, 2017: 1264) olarak vermektedir. Aynı kaynak minber üzerinde yer alan kitabeden bahseder ve bu kitabenin caminin değil de minberin inşa edildiği tarih olduğunu yazar. Bu bilgilerden yola çıktığımızda minberin cami inşaatından 6-7 sene önce inşa edildiği bilgisine varıyoruz. Biz bunun doğru olmadığı kanaatindeyiz. Minberdeki kitabenin caminin inşa tarihi olduğunu düşünüyoruz. Dokap'ın camiyi 19. yy. sonuna hangi veriler doğrultusunda tarihlendirdiğini bilemiyoruz. Ancak caminin tavan göbeği, Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), tavan göbeğiyle neredeyse aynı olması belki bu düşünceye sevk etmiş olabilir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı, bugün ayakta olup, ibadete açıktır. Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşiv kayıtlarında Kadızade Mustafa Bey'in H. ١٣٢٨-1328/M.1910 yılında cami için bir vakıf kurduğu bilgisi yer almaktadır (Aydın ve Perker, 2017: 1264).

3.5.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde mahalle yolu ve istinat duvarı, batısında bodrum kata inişi sağlayan merdiven ve mahalle yolu, güneyinde hazire, doğusunda ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içten içe 8.00x7.20 m, dış hatları ise kuzey ve batı cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 9.60x8.52 m boyutlarına ulaşır. Taş ve ahşap

malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil, son cemaat yeri ve bodrum kattan meydana gelir. Kaidesi üzerinde yer alan mermer kitabeye göre 31.08.1980 tarihinde yapıya eklenen minare, kuzeydoğu köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.368)-(Çizim 3.55).

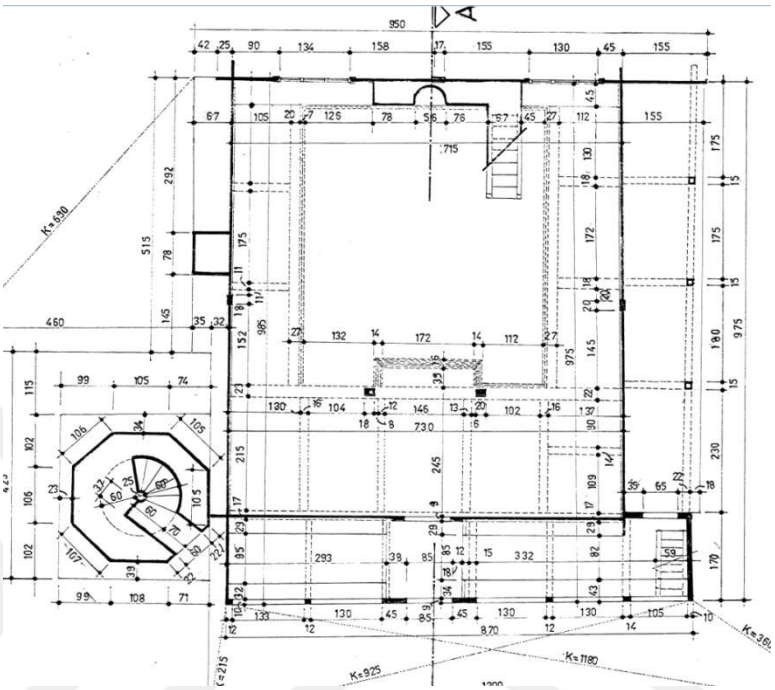

Çizim 3.55. Uzungöl Mahallesi Filak Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.368. Uzungöl Mahallesi Filak Camii Genel Görünüm

Caminin bodrum katına giriş, batı cephesi üzerinde görünen dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Bodrum kat dört pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencerelerden birer tanesi doğu ve batı cephede yer alırken, ikisi güney cephede yer alır. Bodrum kat doğu, batı ve kuzey yöndeki zemin kotundan

aşağı seviyede olduğu için, giriş kapısına sekiz basamaklı betonarme merdivenden inilir. Bodrum katın batı cephesi önünde kare kesitli, serbest üç ahşap sütun mevcuttur. Söz konusu sütunlar son cemaat yerinin batı kolunu taşımaktadır.

Yapının son cemaat yeri "L'' formlu olup, kuzey ve batı cephe boyunca uzanmaktadır. Kuzey cephedeki son cemaat yeri kısmı kapalıyken, batı cephedeki açıktır. Batı yöndeki son cemaat yeri kare kesitli üç ahşap sütunun oluşturduğu dört gözden meydana gelir. Sütunların arası tek sıra boğumların oluşturduğu 74 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır. Sütunların üzerine alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitli birer sütun daha yerleştirilerek çift kat sütun dizisi elde edilmiştir. Çatıya kadar ulaşan sütun dizisi tavanı taşımaktadır. Ayrıca sütun aralarına paralel olarak uzayan ahşap kiriş yerleştirilmiştir. Doğu ve batı yönden kapalı olan bu kısmın üzeri, düz ahşap tavanla örtülüdür. Kapalı olan kuzey yöndeki son cemaat yeri iki katlı olarak düzenlenmiştir. Alt kata, kuzey cephe ekseninde yer alan 85 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, basık kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Üst kata ise batı yöndeki dönerli ahşap merdiven ile çıkılır. 1.24-1.45 m arasında değişen genişliğe sahip merdiven on basamaklıdır. Söz konusu merdivene batı yöndeki son cemaat yerinin kuzeyinde yer alan kapıyla ulaşılır. Dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı 68 cm genişliğindedir. Kuzey yöndeki iki katlı son cemaat yerinin alt katında dört, üst katında ise iki pencere vardır. Alt kattaki dört pencereden üçü kapının batısında, biri ise doğusunda yer alırken, üst kattakilerin biri doğu cephede, diğeri ise batı cephededir. Dikdörtgen formlu ve basık kemerli alt kat pencereleri 1.03-1.30 m aralığında değişen genişliklere sahiptir. Pencere açıklıkları yarı yüksekliğe kadar ahşap korkulukla kapatılmıştır. 51 cm genişliğindeki üst kat pencereleri ise dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır (Şekil 3.368).

Caminin bir harim katına, diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapısı vardır. Harim giriş kapısına son cemaat yerinin alt katından, mahfil giriş kapısına ise üst katından ulaşılır. Ceviz ağacından imal edilen dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlı harim giriş kapısı 98 cm genişliğindedir (Karpuz, 1990: 283) (Şekil 3.369). 60 cm genişliğindeki mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır.

Şekil 3.369. Uzungöl Mahallesi Filak Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde ikisi harim katında, ikisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere dört pencere mevcuttur. Pencerelerin dördü de güney cephede olup, cephe ekseninin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. 1.55 m genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Doğu, batı ve güney cephedeki saçak kısmı yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın vaziyettir. Kuzey cephedeki saçak kısmı ise kuzey yöndeki istinat duvarı üzerine kadar genişletilerek, camiyle duvar arasından geçen mahalle yolunun üzeri kapatılmıştır.

Kuzeydoğu köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin sekizgen kaidesi, spiral gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin kuzeybatı yüzünde yer alan 60 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üsten kare ortadan ise çokgen kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı “U’’ formlu mahfil bulunur (Şekil 3.370).

Şekil 3370. Uzungöl Mahallesi Filak Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap yer alır. Mihrap kaidesi güney duvardan yaklaşık 30 cm içe taşkın vaziyettedir. Mihrap nişi 67 cm genişliğinde ve 39 cm derinliğindedir. Dört kademede oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşamak kısmı üçgen formundaki yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.371.

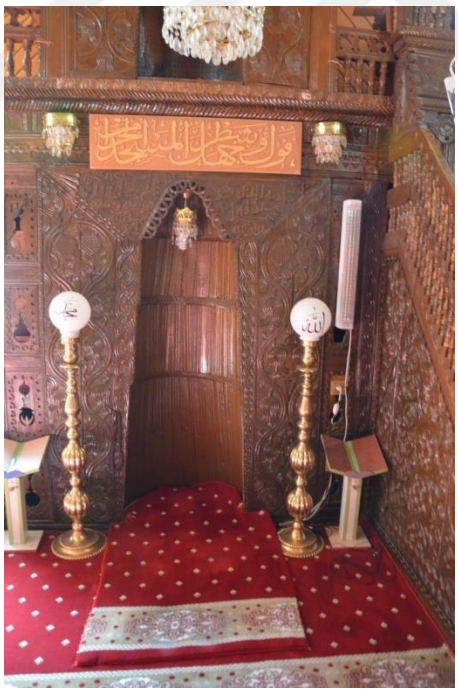

Şekil 3.371. Uzungöl Mahallesi Filak Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında görülen orijinal ahşap minber 67 cm genişliğinde olup, güney duvardan harim içerisine doğru 2 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı

minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.372).

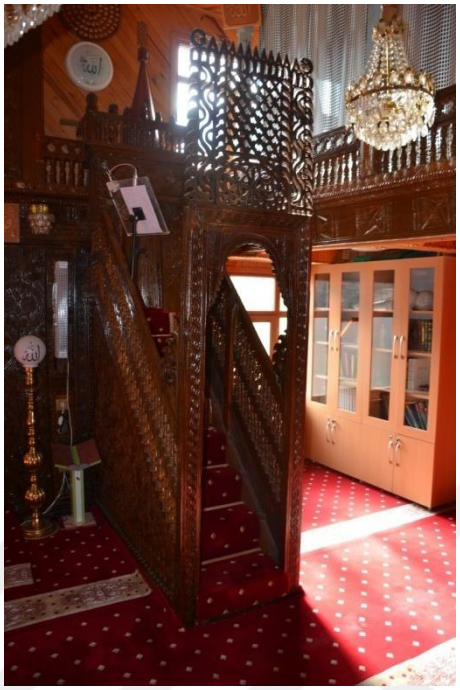

Şekil 3.372. Uzungöl Mahallesi Filak Camii Minber

Çeyrek koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün kuzey yüzünde dikdörtgen formlu kapı vardır. Kapıya iki basamaklı seyyar merdiven ile ulaşılır (Şekil 3.373).

Şekil 3.373. Uzungöl Mahallesi Filak Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.374).

Şekil 3.374. Uzungöl Mahallesi Filak Camii Tavan

"U'' formlu ahşap mahfilin asıl kısmı, kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.57 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 67 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfilin yan kolları 1.38 m genişliğindedir. Güney duvara kadar uzayan bu kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup balkonumsu bölüm oluşturmaktadır. Oluşturulan balkonun mihrap kaidesi üzerindeki kısmına mihrabiye yerleştirilmiştir. Söz konusu mihrabiye mihraba benzer şekildedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 36 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğu bulunur. Mahfil katında dördü asıl mahfilin ön kısmında üçer tanesi ise yan kollarda olmak üzere on ahşap sütun vardır. Alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitli sütunlardan yan kollar üzerinde yer alanları mihraba dik uzanırken, diğerleri paralel uzanmaktadır. Sütunların tümü ahşap tavanı taşımaktadır.

3.5.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin bodrum katında taş malzeme, harim ve mahfil katı cephe duvarlarında, mihrapta ve mihrabiyede, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanlarda, son cemaat yerinde, harim, mahfil ve son cemaat yeri sütunlarında, mahfile çıkışı sağlayan merdivenle, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında ve saçakta ahşap malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minarede betonarme malzeme, minare kapısında ise demir malzeme kullanılmıştır.

Yapının bodrum kat duvarlarında yığma taş tekniği, harim ve mahfil katı cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, cephe duvarlarının birleştiği köşelerde kurt boğazı tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.5.3.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsur görülmez. Minarede ise şerefe altları mukarnaslarla doldurulmuştur. Şerefe korkulukları dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisi ajur tekniğinde yapılmış geometrik motiflerle bezenmiştir. Şerefelerin hemen altında ve gövdenin alt kısmında birer bilezik görülür. Ayrıca sekizgen kaide üstten, iki sıra yivli süsleme kuşağıyla nihayetlenir.

Yapının harim giriş kapısı oldukça süslüdür. Kapı üç yönden "S'' formlu kıvrık dal motifiyle çevrilidir. Halat motifiyle oluşturulan kıvrık dal üzerinde yapraklar, stilize edilmiş laleler ve kozalaklar bulunmaktadır. Ayrıca kıvrık dal dıştan halat motifiyle, içten ise ince ahşap silmeyle sınırlandırılmıştır. Kıvrık dalın sağ ve sol üst köşelerinde birer yelpaze ve rozet motifi, ortasında ise kabartma tekniğinde yazılmış üç satırlık yazı vardır. Söz konusu yazıda; "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla, يَا مُفَتِّحَ الْأَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَاب/Ey kapıları açan Allahım-Bize en hayırlı kapıları aç'' yazar. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptirler. Her iki kapı kanadı saç örgü motifiyle dört yönden çevrilidir. Kanat yüzeylerinin alt kısmında silmelerle oluşturulmuş dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli birer çerçeve vardır. Çerçevelerin içerisinde, uçları birbirine doğru bakacak şekilde yerleştirilen ve "8'' şeklinde form oluşturan servi ağacına benzer ikişer motifi görülür. Çerçevelerin yuvarlak kemeri üzerinde, güneş ışığı şeklinde yukarı doğru genişleyerek açılan çizgiler bulunur. Ayrıca yuvarlak kemerlerin her iki yanında birer çiçek motifi görülmektedir. Kanat yüzeylerinin üst kısmına bir merkezden çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Üzerlerinde yapraklar bulunan çiçek dalları stilize edilmiş birer lale motifiyle nihayetlendirilmiştir. Üstteki lalelerin birinden servi ağacı motifi çıkmaktadır. Çiçek motiflerinin çıktığı merkezler halat motifli "C'' formlarının içerisine alınmıştır. Doğu yöndeki "C'' formunun sağ ve sol alt köşesinde üçgenler, batı yöndekinde ise ay yıldız motifleri vardır. Kapı kanatların birleştiği yerler balıksırtı motifiyle tezyin edilmiştir. Kapı kemeri içe doğru taşındı yapan ve üst üste konumlandırılan dairesel formlu konsollar üzerine oturmaktadır. Konsolların dış kenarında iç içe geçmiş üçgenler yer alır. Yuvarlak kemer sarkıt şeklindeki yivlerle

oluşturulmuştur. Kemer köşelikleri testere ağzı motifiyle çevrelenmiş olup, her bir köşede iç içe geçmiş üçgenler bulunur. Üçgenler silme veya yıldızlarla oluşturulmuştur (Şekil 3.369).

Harim içerisindeki süsleme unsurları, mihrapta, mihrabiyede, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfil köşkünde ve tavan göbeğinde toplanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallar vardır. Kıvrık dalların üzerinde giriş kapısında olduğu gibi yaprak, stilize edilmiş lale ve kozalaklar vardır. Kıvrık dallar, içten saç örgü, dıştan ise halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Saç örgü ve halat motifi üstten, ince birer çıtayla birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişinin kenar hatları ve kademeleri halat motifli birer şeritle belirginleştirilmiştir. Niş kemeri, iç içe geçerek uzayan yarım daire formlarla içten çevrilidir. Halat motifi desenli yarım daireler sarkıt şeklindedir. Niş kemerinin sağında ve solunda kabartma tekniğinde yapılmış üç satırlık yazı görülür. Bu üç satırlık yazıda; ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla-فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ- /O mihrapta namaz kılarken, melekler ona seslendi: "Allah, sana Yahya'yı müjdeler(Âl-‘i İmrân 39)- الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu-محمّ عليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Yazının sağ ve sol üst köşesine birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Mihrap kaidesinin sağında ve solunda silmelerle oluşturulmuş dörder dikdörtgen pano vardır. Üst üste konumlandırılan panoların içerisinde kum saatine benzer formda açıklıklar bulunmaktadır. Açıklıklar dört yönden “C’’ formlarıyla çevrilidir. Dikdörtgen panoların dış kenarında her iki yönden birer silmeyle sınırlandırılmış saç örgü motifi uzanır (Şekil 3.371).

Mihrap kaidesi üzerine yerleştirilen mihrabiyenin de yan yüzlerinde, aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallar vardır. Kıvrık dalar üzerinde uçları aşağı doğru bakan stilize edilmiş laleler görülür. Mihrabiye nişinin kenar hatları ve niş kademeleri halat motifli süsleme şeridiyle belirginleştirilişlir. En alttaki kademenin yüzeyi küçük kare formlarla bezelidir. Alttan ikinci sıradaki kademenin yüzeyinde yan yana sıralanmış altı servi ağacı motifi bulunur. Servi ağacı motiflerinin arasına uçları aşağı doğru bakan üçgenler yerleştirilmiştir. Alttan üçüncü sıradaki kademenin yüzeyinde de servi ağacına benzer motifler yer alır. Bu motiflerin arasına dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli küçük nişler yerleştirilmiştir. Mihrabiye nişinin kemeri de mihrapta olduğu gibi iç içe geçerek uzayan yarım daire formlarla içten çevrilidir. Halat motifi desenli yarım

daireler sarkıt şeklindedir. Yaşmağın her iki yanında kabartma tekniğinde yazılmış yazılar bulunur. Söz konusu yazılarda; ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla-كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب /Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazmaktadır. Son olarak niş kemerinin başladığı noktalardan, mihrabiyenin sağ ve sol üst köşesine doğru atılmış zikzak motifli birer kuşak mevcuttur.

Ahşap minberin doğu ve batı yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Minberin üçgen formlu doğu yüzü “C’’ formlu motiflerle çevrilidir. Alt kenardaki “C’’ formlu motiflerin üzerinde iç içe geçerek uzayan oval formların oluşturduğu süsleme şeridi yer alırken, üst ve güney yöndeki “C’’ formlarının yanında “S’’ formlu kıvrım motifi yer alır. Söz konusu üçgen formlu doğu yüz dikey doğrultuda uzayan iki halat motifiyle üçe bölünmüş olup, her bir bölümün yüzeyi, üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Üçgen formlu batı yüzde, üç yönden “C’’ formlu motiflerle çevrilidir. Alt kenardaki “C’’ formlu motiflerin üzerinde iç içe geçerek uzayan yarım daireler yer alır. Batı yüzün tamamı aşağıdan yukarı doğru uzayan ve üzerinde yaprak, lale ve rozet gibi motifler bulunan “S’’ formlu kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Üzerinde açıklık bulunmayan batı yöndeki dolap kısmında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra saç örgü motifi görülmektedir. Minberin çift sıra korkuluğu boğumlardan meydana gelir. Boğumlar testere ağzı motifi gibi çıkıntılar üzerine oturmaktadır. Korkuluğun altında, arasında ve üstünde “S’’ formlu ikişer kıvrım mevcuttur. Kıvrımlar her iki yönden silmelerle sınırlandırılmıştır. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalarda, kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar olan ahşap parçalar vardır. Ahşap parçaların ortasında, dairesel formlu boşluk içerisine yerleştirilmiş yıldız motifi bulunmaktadır. Dairesel boşlukların üzerinde ve altında yarım daire ve lale motifi görülür. Minber girişinin yan yüzleri, yivli ve diyagonal formlu küçük karelerle tezyin edilmiştir. Minber köşkünün kuzey yüzündeki açıklık, nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla üç yönden çevrilidir. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklara birer rozet, dışta oluşturduğu boşluklara ise yarım daireler yerleştirilmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen külah, tek sıra boğumlardan oluşan korkulukla çevrilidir. Korkuluğun üzerinde ve altında bir sıra halat motifi yer alır. Külah korkuluğuyla, köşk açıklığı arasında kalan yüzey alttan ve üstten halat motifiyle sınırlandırılan saç örgü motifiyle bezenmiştir. Örgü motifinin içte oluşturduğu boşluklara stilize edilmiş

birer lale motifi yerleştirilmiştir. Minber köşküyle korkuluk arasında birer ahşa parça mevcuttur. Üzerlerinde kıvrım, servi, rozet ve yıldız gibi motifler bulunan ahşap parçaların ön yüzlerinde kanca benzeri çıkıntılar vardır. Minber girişi saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Giriş kemeri içe doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer kavsı üzerinde tek sıra halat motifi bulunur. Ayrıca kemer uçlarının her iki yanında, kemer köşelikleri boyunca uzayan birer sıra balıksırtı motifi bulunmaktadır. Minber, ajur tekniğinde yapılmış dikdörtgen formlu tepeliğe sahiptir. Tepeliğin alt kısmında çıtaların oluşturduğu dikdörtgen formlu pano içerisine yerleştirilmiş iki dairesel açıklık yer alır. Sağda olan açıklığın içerisinde altı kollu yıldız, solda olanınkinde ise yıldız motifi bulunur. Açılıkların etrafı, içleri boşaltılmış noktalarla çevrilidir. Söz konusu dikdörtgen formlu pano üzerinde, yine çıtaların oluşturduğu sepet örgü motifine benzer şekiller vardır. Bu şekiller en üstte testere ağzı motifiyle nihayetlendirilmiştir. Tepeliğin her iki yanında tepelik boyunca uzayan "S'' formlu kıvrım bulunmaktadır. Dış kenarında kanca benzeri çıkıntılar görülen "S'' formlu kıvrımlar, üstte birer ay yıldız motifiyle nihayetlenmektedir (Şekil 3.372).

Çeyrek koni formlu vaaz kürsüsünün yüzeyi paralel olarak uzayan iki sıra halat motifiyle ikiye bölünmüştür. Gerek alttaki, gerekse üstteki yüzey, üzerlerinde yapraklar, uçlarında ise laleler olan kıvrık dallarla bezenmiştir. Alt yüzeydeki kıvrık dalların aralarına uçları aşağı doğru bakan servi ağaçları yerleştirilmiş olup, altında paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağı bulunur. Süsleme kuşaklarından üstte olanı saç örgü, altta olanı ise altlı üstlü yerleştirilen ve uçları birbirine bakan "C'' formuna benzer motiflerden meydana gelir. Üstteki yüzeyde bulunan kıvrık dallar dört yönden saç örgü motifiyle çevrilidir. Aynı şekilde yüzeyi kıvrık dallarla bezeli kuzey yöndeki kapıda dört yönden saç örgü motifiyle çevrilidir. Kapının yüzeyine, kabartma tekniğiyle "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'' yazılmıştır. Yazı beyaza boyanarak belirginleştirilmiştir. Kürsü korkuluğun yüzeyinde birer sıra saç örgü ve halat motifi bulunur (Şekil 3.373).

Asıl mahfil kısmının harime bakan ön yüzünde beş, yan kolların ön yüzünde ise dört sıra süsleme şeridi görülür. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Asıl mahfil kısmında süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; belli aralıklarla yerleştirilmiş rozetlerden, aralarına dikey yönlü silmeler yerleştirilen zikzaklardan, iki sıra halat motifinden ve saç örgü motifinden oluşurken,

yan kollar üzerinde süsleme şeritleri yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, her iki yönden dikey yönlü halat motifiyle sınırlandırılan yıldızlardan, iki sıra halat motifinden ve "S'' formlu kıvrımdan oluşur. "S'' formlu kıvrımın boşluklarında yivler bulunur. Yan kolları taşıyan ahşap kirişlerin alt yüzünde nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlar mevcuttur. Kıvrımların muhtelif yerlerine yerleştirilmiş diyagonal şekilli kareler vardır. Mahfil köşkünün yüzünde de paralel olarak uzayan ve farklı genişliklere sahip olan on sıra süsleme kuşağı yer alır. Buradaki süsleme kuşakları ise aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; sarkıt şeklindeki "C'' formlardan, iç içe geçerek uzayan dairesel formlardan, iki sıra halat motifinden, saç örgü motifinden, iki sıra halat motifinden, zikzak motifinden ve iki sıra halat motifinden meydana gelir. Köşkün köşelerinde ve ortasında zincirlerden asılan, üçer ahşap yumurta bulunur. Mahfil ve mahfil köşkü çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluğun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir.

Tavan göbeği en dıştan, tek sıra halinde uzayan ve üzerinde lale ve yapraklar bulunan kıvrık dal motifiyle dört yönden çevrilidir. Kıvrık dal motifi dıştan halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Kıvrık dal motifinin oluşturduğu kare alan, köşelerinde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek içte sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgenin kenarları sarkıt şeklindeki kulplarla belirginleştirilmiştir. Tavan yüzeyi çökertilirken yanlarda ortaya çıkan yüzey, uçları birbirine bakan servi ağacına benzer motiflerle bezenmiştir. Kare formun köşelerindeki üçgenlerin yüzeyi iç içe geçmiş üçgenlerle doldurulmuştur. Sekizgen formun içerisinde silmelerle kare form oluşturulmuştur. Oluşturulan kare form ile sekizgen arasında kalan yüzeye saç örgü motifiyle süslenmiştir. Saç örgü motifinin içte ve dışta oluşturduğu boşluklarda yarım daireler yer alır. Söz konusu kare form yine köşelerde birer üçgen alan kalacak şekilde çökertilerek bir kez daha sekizgen form meydana getirilmiştir. Sekizgen form oluşturulurken yanlarda meydana çıkan yüzlerde "S'' formlu kıvrımlar görülür. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi birbirinden farklı motiflerle tezyin edilmiştir. Kuzeydoğu yöndeki üçgenin yüzeyi iç içe geçmiş kıvrımla, güneydoğu yöndeki üçgenin yüzeyi içerisinde yıldız bulunan dairesel form ve bu dairesel formun her iki yanına yerleştirilen birer ay yıldız motifiyle, kuzeybatı yöndeki üçgenin yüzeyi içerisinde kıvrımların oluşturduğu çiçek yer alan halat desenli dairesel form ve bu formun her iki yanında bulunan birer yelpaze motifiyle, güneybatı yöndeki üçgenin

yüzeyi ise iç içe geçmiş üçgenlerle doldurulmuştur. Buradaki sekizgenin içerisinde de tıpkı dıştaki sekizgende olduğu gibi kare form oluşturulmuştur. Kare formla sekizgen arasındaki yüzey "S'' formlu kıvrımla tezyin edilmiştir. Son olarak bu kare formda, köşelerinde birer üçgen alan kalacak şekilde çökertilerek en içteki sekizgen form elde edilmiştir. Kenarları sarkıt şeklindeki "C'' formlarıyla belirginleştirilen sekizgen form oluşturulurken yanlarda ortaya çıkan yüzey sepet örgü şeklinde işlenmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi de iç içe geçmiş üçgenlerle bezenmiştir. En içteki sekizgenin ortasında farklı motiflerin oluşturduğu iç içe geçmiş altı dairesel form mevcuttur. Dairesel formlar dıştan içe doğru sırasıyla; dışa doğru çıkıntı yapan kancalardan, sarkıt şeklindeki kulplardan, iç içe geçerek uzayan badem formlarından, halat motifinden, sarkıt şeklindeki kulplardan ve düğüm yaparak uzayan kıvrımından meydana gelir (Şekil 3.374). En içteki dairesel formun ortasında, sarkıt şeklinde kabar yer alır. Söz konusu tavan göbeği, Taşkıran Mahallesi Camii'nin tavan göbeğiyle neredeyse aynıdır.

3.5.3.4. Onarımlar

Cami, 20. yy. başlarında Taşkıran köyünden Mehmet ve İsmail Ağırman adlı ustalar tarafından onarılmıştır (Yavuz, 2009: 14). Ayrıca yapmış olduğumuz incelemede muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Doğu cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiş.
2- Saçak tahtaları yenilenmiş ve kuzey yöndeki saçak kısmı istinat duvarına kadar uzatılmış.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, saç malzemeyle değiştirilmiş.
4- Harim ve mahfil katı duvarlarıyla, tavan göbeği dışındaki tün tavan yüzeyi ahşap malzemeyle kaplanmış.
5- Mahfil giriş kapısı yenilenmiş.

3.5.4. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 375-382

Çizim No: 56

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Akdoğan mahallesinde bulunmaktadır. Caminin muhtelif yerlerinde dört kitabe vardır. Güneybatı yöndeki pencerenin sol üst köşesinde yer alan iki satırlık kitabede;

الهى ديله رم سندن بودر شاننه قبل احسان

برى ايمان برى فردوس برى خورى برى غلمان سنة ١ ٤ ١٢

"İllâhi dilerim senden budur şânına kıl ihsân

Biri imân, biri Firdevs, biri hûri, biri gılmân sene 1241'' (Yavuz, 2009: 19) yazar. Güney cephe eksenindeki kitabe tahrip olduğu için okunamamaktadır. Aynı şekilde harim giriş kapısının kemeri üzerindeki kitabede de yalnızca "...١٢٥٢'' okunabilmektedir. Son cemaat yerinin kuzey duvarında yer alan beş satırlık kitabede ise;

بو مقام عارفارك طرابي لهم من الباب سجن اولوب غافللره ويل لهم يوم الحساب

مومن كامللره حصر اولدى مسجد تعمرى انما يغمر كلامنده مبين في الكتاب

يا الهي بو كدانك عرض مبانى سكا قيل سبب مسجد پهانه مغفرت ايله رقاب

صوچنى عفو ايده قمونك انت غفار الذنوب بزه رحم ايله قليوير قلبمزي مستطاب

داغلور تاريخ باز لدى قيل حساب ابجدى سعى ايدوب تعمير آيدنلر شاد اوله يوم

الخطاب

"Bu makâm âriflerinturâbı lehum mine'l-bâb sicn olub gâfillere veyl lehüm yevmü'l-hisâb

Mü'min-i kâmillere hasr oldu mescidta'miri İnnemâye'muru kelâmında mübeyyen fi'l-kitâb

Yâ ilâhî bu gedanın arz-ı mebânî sana kıl sebep mescidpehâne mağfiret eyle rikâb

Sucunu af et kamunun ente gaffârü'z-zünûb bize rahm eyle kılıver kalbimizi müstetâb

Dağılur târîh yazıldı kıl hesâb-ı ebcedi sa'y idüb ta'mîr idenler şad ola yevmü'l-hitaâb''

Günümüz Türkçesiyle;

Bu makam ariflerin toprağı ki bu makam onlara yüksek kapıdan ihsan edilmiştir.

Zindan olmuştur gafillere ki hesap gününde onlara yazıklar olsun

Mescid tamirini sadece gönülden inanan olgun müminler yapar

Kitapta "innemaye'muru'' kelamında bu apaçık söylenmiştir.

Ya ilahi bu kulunun bina arzı sanadır (senin için bina yapmıştır)

Mescid sadece bir sebeptir, köleni bağışla, ona mağfiret eyle

Ey günahları bağışlayan! Herkesin suçunu affet

Bize rahm eyle, kalbimizi hoş kılıver

Dağılır tarih yazıldı ebced hesabını (buradan) çıkar

Çalışıp tamir edenler hitap gününde (mahşer meydanında) mutlu ola'' yazar.

Tamiratı yapan kişilerin günahlarının bağışlanması şeklinde dualaların dile getirildiği bu kitabede tarih, metinde görüldüğü gibi, ebced hesabıyla düşülmüştür. Son satırın başında "tarih yazıldı'' cümlesinden önceki "dağılur'' kelimesinde tarihin gizlendiği görülür. Bu kelimenin harf değerlerine baktığımızda 1241 tarihiyle karşılaşıyoruz. Bu tarih mihrap duvarında bulunan tarihle aynıdır. Bu kitabede onarımdan bahsedildiğine göre caminin H.1241 (M.1825) yılında büyük çaplı bir onarım geçirdiği ve mihrap duvarındaki iki kitabede ile bu kitabenin H.1241 yılındaki onarıma ait olduğu anlaşılıyor. Bu bilgilere göre caminin H.1241 (M.1825)' den önce yapıldığı, muhtemelen ahşap olan ilk caminin yanması veya tahrip olması sonucu, bugünkü caminin yapıldığı anlaşılmaktadır (Yavuz, 2009: 20).

Giriş kapısının kemeri üzerinde yer alan kitabeden anlaşılacağı üzere cami H.1252/M.1836-37 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibatede açıktır.

3.5.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m aşağısında yer alan cami düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda medrese, kuzeyinde ve güneyinde avlu, batısında ise hazire ve camiye ulaşımı sağlayan yol vardır. Yapının harim kısmı içten içe 8.55x6.66 m, dış hatları ise doğu cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 10.07x10.60 m boyutlarına ulaşır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare batı cephe

ekseninin hafif güneyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.375)-(Çizim 3.56).

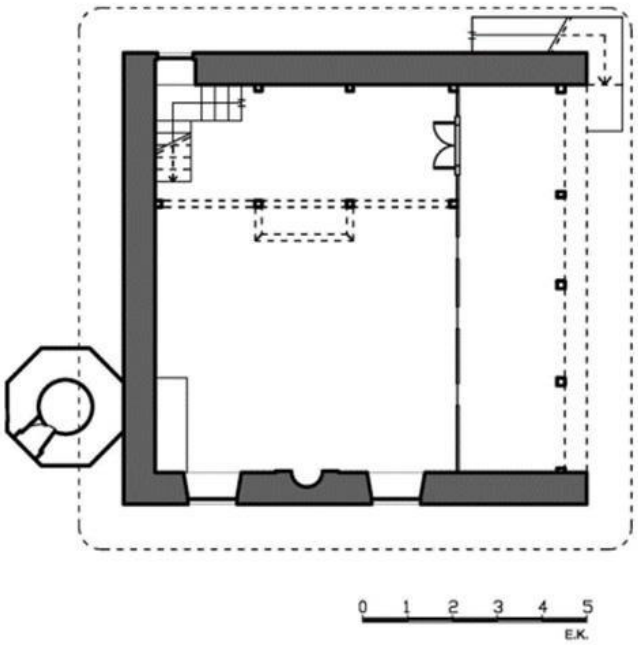

Çizim 3.56. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.375. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Doğu cephede, alttan kare üstten ise dairesel kesitli beş ahşap sütunun oluşturduğu dört gözlü son cemaat yeri vardır. Sütunların arası tek sıra boğumlardan oluşan 85 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Mahfil katı, kuzey ve güney yönden duvarla kapalı olan son cemaat yerinin üzerine doğru genişletilmiştir. Güney yöndeki duvar üzerinde, kıble yönünü gösteren dikdörtgen

formlu, yuvarlak kemerli niş görülmektedir. Kuzey yöndeki son cemaat yeri gözü giriş sahanlığı şeklinde düzenlenmiştir (Şekil 3.376).

Şekil 3.376. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii Son Cemaat Yeri

Caminin biri harime, ikisi ise mahfile girişi sağlayan üç kapısı vardır. Doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan harim giriş kapısı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı olup, 88 cm genişliğindedir (Şekil 3.377). Mahfile girişi sağlayan kapılarında biri kuzey cephenin batı köşesinde, diğeri ise doğu cephenin kuzey köşesindedir. Kuzey cephedeki kapı 64 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Bu kapı doğrudan mahfil katına değil de, mahfile çıkışı sağlayan merdivene açılmaktadır. Doğu cephenin kuzey köşesindeki mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı olup 71 cm genişliğindedir. Söz konusu kapı mahfil katı seviyesinde olduğu için ahşap merdivenle ulaşılmaktadır. 73 cm genişliğindeki "L'' formlu merdiven on dört basamaklıdır.

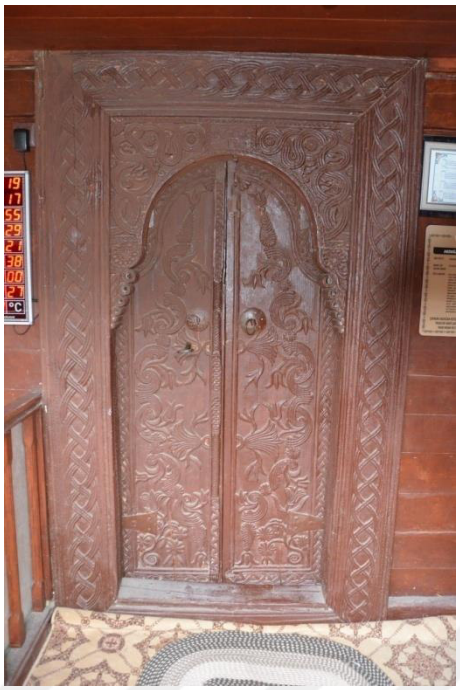

Şekil 3.377. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, üçü ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki üç pencerede doğu cephededir. Harim katı güney cephedeki pencereler 94 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Doğu cephedekiler ise yine dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olup 60 cm genişliğindedir. Doğu cephede yer alan mahfil katı seviyesindeki pencereler 1.06 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan güney cephedeki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.10 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Batı cephe ekseninin hafif güneyinde yer alan minare, sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin güneye bakan yüzünde bulunan 58 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli yedi ahşap sütunun taşıdığı "L'' formlu mahfil vardır. Mahfili taşıyan sütunların dördü önde yer alırken, üçü arkada kuzey duvara dayalı şekilde konumlandırılmıştır. Mahfilin doğu yan kolu, mahfilin son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmesiyle oluşturulmuştur. Söz konusu kol, son cemaat yerini oluşturan sütunlar tarafından taşınmaktadır (Şekil 3.378).

Şekil 3.378. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi, 80 cm genişliğinde ve 38 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.379).

Şekil 3.379. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 67 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.30 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.380).

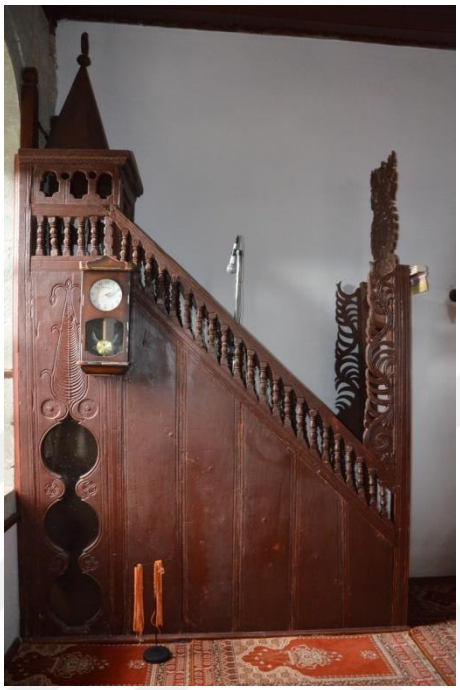

Şekil 3.380. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii Minber

Çeyrek koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün çift sıra korkuluğu vardır (Şekil 3.381).

Şekil 3.381. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.382).

Şekil 3.382. Akdoğan Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, kuzey ve doğu cephelerde yer alan kapılardan girildiği gibi harimin kuzeybatı köşesinde bulunan ahşap merdivenle de çıkılır. Kuzeybatı köşedeki kapıda bu merdivenin sahanlığına açılmaktadır. 73 cm genişliğindeki merdiven "L'' formlu ve dokuz basamaklıdır. "L'' formlu ahşap mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.50 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında

1.26 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfilin doğu yöndeki kolu 2.60 m genişliğindedir. Söz konusu yan kolun zemin kotu, asıl mahfilin zemin kotuna göre yaklaşık 25 cm yüksektir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 89 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğu mevcuttur. Mahfil köşkünün tek sıra korkuluğu ise 24 cm yüksekliğindedir. Mahfil katında dördü asıl mahfilin ön kısmında, üçer tanesi ise doğu yöndeki kolun doğusunda ve batısında olmak üzere on ahşap sütun vardır. Asıl mahfil kısmındaki sütunlar mihraba paralel olarak diğerleri ise dik olarak uzanmaktadır. Doğu yöndeki kolun doğusunda yer alan sütunlar dairesel kesitli, diğerleri ise alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitlidir. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır. Mahfil kolunun son cemaat yeri üzerine yer alması, asıl mahfil kısmının zemin kotuyla arasında farkı bulunması ve kolun doğusunda sütunların yer alması bu kısmın öncesinde son cemaat yeri olarak düzenlendiği ve sonradan mahfille birleştirildiği hissi uyandırmaktadır.

3.5.4.2. Malzeme-Teknik

Yapının kuzey, güney ve batı cephe duvarlarında ince ve kaba yontu taş malzemeyle ahşap hatıl malzeme, mihrabında taş malzeme, doğu cephe duvarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda, saçakta, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfil ve son cemaat yeri korkuluklarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve minare giriş kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin kuzey, güney ve batı cephe duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, doğu cephe duvarında ahşap yığma (çantı) tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.5.4.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Kuzey ve batı cephede süsleme unsuru yoktur. Güney cephe ekseninin batısında yer alan kitabe alttan ve üstten birer sıra yıldız motifiyle sınırlandırılmıştır. Ayrıca güneybatı köşenin bir kısmı pahlanmış olup, pahlı kısmın üst noktasına dairesel form yerleştirilmiştir. Doğu cephede ise harim katı ile mahfil katı arasındaki ahşap kirişin ön yüzünde belli aralıklarla

yerleştirilmiş üç süsleme şeridi görülür. Paralel olarak uzayan süsleme şeritlerinden alttaki ikisi halat motifinden, üstteki ise yivlerden meydana gelir.

Minare gövdesinin alt ve üst kısmında birer bilezik, şerefe altında ise kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen dört sıra süsleme kuşağı vardır. Mukarnas benzeri motiflerden oluşan süsleme kuşaklarından ortada yer alan ikisinin üzerinde sarkıt şeklinde silindir formlar görülür.

Doğu cephedeki harim giriş kapısı oldukça süslüdür. Kapı, alttan ve üstten ince silmeyle sınırlandırılan saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatları da yine saç örgü motifiyle çevrelenmiş olup, kanat yüzeyleri farklı formlardaki bitkisel ve rozet motifleriyle tezyin edilmiştir. Kapı kanatlarının birleştiği nokta atlamalı olarak uzayan yıldız, balıksırtı ve iç içe geçmiş halkalarla bezenmiştir. Kapı kemeri içe doğru taşıntı yapan silindir şeklindeki konsollar üzerine oturmaktadır. Konsolların üzerine birer rozet motifi yerleştirilmiştir. Kapı kemeri dıştan yıldız motifli süsleme şeridiyle çevrilidir. Aynı şekilde kemer köşeliklerinin üst kısmında da paralel olarak uzayan bir sıra yıldız motifli süsleme şeridi mevcuttur. Kemerin üzerinde dikdörtgen formlu kitabe vardır. Kitabe yıldız motifleriyle dört yönden sınırlandırılmıştır. Kemer köşelikleri saç örgü motifine benzer kıvrımlarla doldurulmuştur. Kıvrımların oluşturduğu boşluklarda rozet ve lale motifleri görülür. Kemer köşeliğinin sağ ve sol üst köşesinde birer yelpaze motifi yer alır (Şekil 3.377).

Harim içerisi dış cepheye göre oldukça süslü olup, süsleme unsurları mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde ve tavanda toplanmıştır.

Mihrap kaidesi iki sıra halat ve iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Yine aynı şekilde mihrap nişi de iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Mihrap nişinin her bir kademesi paralel olarak uzayan farklı süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. En alttaki kademe zikzak motifiyle, onun üstündeki ikinci kademe sarkıt şeklindeki silindir formlarla ve halat motifiyle, üçüncü kademe, sarkıt şeklindeki kare formlarla, en üstteki dördüncü kademe ise halat motifiyle belirginleştirilmiştir. Niş yaşmağının yüzeyinde yumurta formlu kabara bulunur. Nişin en üstteki üç kademesi yıldız ve saç örgü motifli iki sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Ancak içteki yıldız motifli süsleme kuşağının uçları, üstten ikinci sıradaki kademede sonlanır. Mihrap kaidesinin dışa taşkın saçak yüzeyi yıldızlarla hareketlendirilmiştir. Ayrıca söz

konusu saçakta, yüzeyleri yıldızlarla bezenmiş sarkıt şeklinde kare formlar mevcuttur.

Minberin doğu yan aynalığı, aşağıdan yukarıya doğru uzayan ince silmeler vasıtasıyla dikdörtgen formlu beş panoya ayrılmıştır. Dikey yönlü panoların içerisinde süsleme yoktur. Minber korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşmaktadır. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalara, üzerinde kanca benzeri çıkıntılar olan "S'' kıvrımlı ahşap çıta yerleştirilmiştir. Çıtaların altında da birer yelpaze motifi bulunmaktadır. Minberin dolap açıklığı üst üste konumlandırılmış dairesel formlardan oluşur. Dairesel formların aralarına ikişer ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Üstteki dairesel formlu açıklığın üzerinde servi ağacı motifi, servi ağacının her iki yanında ise birer rozet motifi görülür. Köşkün yan yüzlerinde yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açıklıklar vardır. Açıklıkların arasına içleri boşaltılmış dairesel formlar yerleştirilmiştir. Söz konusu açıklıkların üzerinde de paralel olarak uzayan balıksırtı motifli süsleme kuşağı mevcuttur. Minber girişinin kemeri içe doğru taşıntı yapan silindir şeklindeki konsollar üzerine oturmaktadır. Konsolların hemen üzerinde birer rozet motifi vardır. Kemer köşelikleri, yıldız ve halat motifli iki sıra süsleme kuşağıyla çevrelenmiş ve köşeliklere, içleri yıldız motifleriyle doldurulmuş birer üçgen form yerleştirilmiştir. Minber, ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepelik, aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallardan meydana gelir. Üzerlerinde kanca benzeri yapraklar bulunan kıvrık dallar üstte lalelerle nihayetlenir. Kıvrık dalların içte oluşturduğu boşluğa, çarkıfelek desenli rozet yerleştirilmiştir. Söz konusu kıvrık dalların sağ ve sol alt yanlarında dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer yıldız motifi vardır (Şekil 3.380).

Çeyrek koni formlu vaaz kürsüsünün gövdesi sade olup, üstte paralel olarak uzayan yivli süsleme kuşağıyla nihayetlenir. Süsleme kuşağı alttan ve üstten bir sıra silmeyle sınırlandırılmıştır. Kürsü çift sıra korkuluğa sahiptir. Alttaki korkuluğun yüzeyinde "S'' formunda kıvrım yaparak uzayan kıvrım görülürken, üsttekinin yüzeyinde silmeyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu pano görülür. Panonun her iki ucunda birer zincir halkası vardır. Sağ yöndeki halka içerisinde çarkıfelek desenli, rozet mevcuttur. Dikdörtgen formlu panonun içerisi de koçboynuzuna benzer motiflerle doldurulmuştur (Şekil 3.381).

Asıl mahfil kısmının ön yüzünde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Süsleme şeritlerinde altta olanı halat, üstte olanı ise yivlerden oluşur. Mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritleri, mahfil köşkü boyunca da devam etmektedir. Bu süsleme şeritleri dışında mahfil köşkünün yüzünde yine paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi daha vardır. Süsleme şeritlerinden biri köşkün alt kenarı boyunca, diğer ikisi ise üst kenarı boyunca uzar. Köşkün alt kenarındaki süsleme şeridi yivlerden, üst kenarındakiler ise yivlerden ve boğum benzeri kabaralardan meydana gelir. Köşkün köşelerinde, dışa doğru çıkıntı yapan lale benzeri motifler ve aşağıdan yukarıya doğru uzayan halat motifli süsleme kuşağı görülür. Gerek köşkün gerekse mahfilin korkulukları tek sıra boğumlardan oluşur.

İç içe geçmiş kare formlardan meydana gelen tavan göbeğinin en dıştaki iki kare formu üçer sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanları tek sıra halinde uzayan lale benzeri motiflerden, ortada olanları saç örgü motifinden, içte olanları ise sarkıt şeklindeki silindir formlardan oluşur. İçteki iki kare formların arasında kalan yüzey sepet örgü motifiyle doldurulmuştur. Söz konusu kare formlardan dışta olanının kenar hatları, tek sıra halinde uzayan sarkıt şeklindeki yarım dairelerle belirginleştirilmiştir. İçteki kare formun her bir köşesine birer üçgen form, ortasına ise iç içe geçmiş iki dairesel form yerleştirilmiştir. İçteki dairesel formun yüzeyi uçları dışa doğru bakan stilize edilmiş lale formlar bezeli olup, ortasında yuvarlak formlu kabara görülür. Her iki dairesel form arasında kalan yüzey ise saç örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Köşelerdeki üçgen formların yüzeyinde de çarkıfelek desenli birer rozet yer alır. Rozet motiflerinin her iki yanında dışa doğru uzayan stilize edilmiş birer lale motifi mevcuttur. İçteki iki kare formdan dıştaki iki kare formun köşelerine doğru uzatılmış birer halat motifi görülür. Ayrıca tavan göbeğinin her bir köşesinden, tavanın köşelerine doğru atılmış birer kuşak vardır. Her iki yanı, tek sıra halinde uzayan lale benzeri motiflerle hareketlendirilen kuşakların yüzeyi, üzerinde lale ve yapraklar bulunan dal motifiyle tezyin edilmiştir. Harim tavanı, sarkıt şeklindeki silindir formlarıyla, mahfil tavanı ise tek sıra halinde uzayan lale benzeri motiflerle çevrilidir (Şekil 3.382).

3.5.4.4. Onarımlar

Yapı 2011-2012 yılında Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

3.5.5. Taşören Mahallesi Camii

Şekil No: 383-391

Çizim No: 57

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Taşören mahallesinde bulunmaktadır. Cami, mihrap nişi üzerinde yer alan kitabeye göre H.١٢٥٧ -1257/M.1841yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. 2011 yılında çıkan yangın sonucu büyük bir kısmı yok olan cami, Vakıflar Bölge Müdürlüğünce kapsamlı şekilde onarılmıştır (Şekil 3.383). Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.383. Taşören Mahallesi Camii 2011 Yangını

3.5.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine oturmaktadır. Yapının doğusunda avlu ve komşu arazi ve güneyinde avlu ve mahalle yolu, kuzeyinde hazire, batısında ise avlu ve medrese vardır. Caminin harim kısmı içten içe 11.70x7.22 m, dış hatları ise 13.42x8.94 m boyutlarındadır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.384)-(Çizim 3.57).

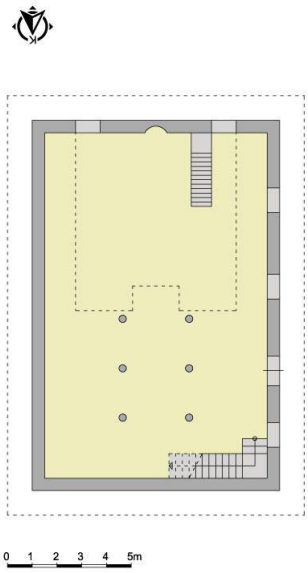

Çizim 3.57. Taşören Mahallesi Camii Plan (DOKAP'dan)

Şekil 3.384. Taşören Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının biri harim katına, ikisi ise mahfil katına girişi sağlayan üç kapısı vardır. Batı cephe ekseninin biraz kuzeyinde yer alan harim giriş kapısı, 1 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söve ve lentolu ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.385). Mahfile giriş kapılarından biri doğu cephe ekseninin kuzeyinde, diğeri ise batı cephe ekseninin kuzeyindedir. Karşılıklı olarak yerleştirilen mahfil giriş kapıları dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı olup, 81 cm genişliğindedirler. Doğu cephedeki mahfil giriş kapısına, 72 cm

genişliğindeki altı basamaklı ve taş malzemeli merdivenle, batı cephedeki kapıya ise 83 cm genişliğindeki, "L'' formlu ve on üç basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır. Batı cephedeki ahşap merdiven ile hem mahfil giriş kapısına, hem de caminin batısında bulunan medresenin üst kat giriş sahanlığına ulaşılmaktadır.

Şekil 3.385. Taşören Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin dörder tanesi batı ve güney cephede, üçü ise doğu cephededir. Harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Batı cephe harim katındaki pencerelerden ekseninin kuzeyinde bulunanı 1 m, gerek güney cephedekiler gerekse batı cephedeki diğer pencereler ise demir parmaklıklı olup 56 cm genişliğe sahiptirler. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerde dikdörtgen forma sahip olup, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Batı cephe ekseninin kuzeyindeki pencere 1.34 m genişliğinde, doğu, güney ve batı cephedeki diğer pencereler ise ahşap korkuluklara sahip olup, 50 cm genişliğindedirler. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencereler iç kısımda, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Ancak batı cephe ekseninin kuzeyindeki pencere iç kısımda da dikdörtgen formludur (Şekil 3.386).

Şekil 3.386. Taşören Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Dört cephede de yaklaşık 1.10 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır.

Camini batı cephe ekseninin kuzeyinde yer alan minarenin sekizgen kaidesi, çokgen gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin güneye bakan yüzünde yer alan dikdörtgen formlu kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde dokuz ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır. Mihraba paralel olarak üç sıra halinde arka arkaya sıralanan sütunlardan ikisi ön, dördü orta, üçü ise arka sıradadır. Sütunlardan ikisi doğu duvara, biri batı duvara dayalı olarak, altısı ise ortada serbest olarak konumlandırılmıştır. Doğu duvara dayandırılan sütunlar kare kesitli, diğerleri ise alttan ve üsten kare, ortadan dairesel kesitlidir (Şekil 3.387).

Şekil 3.387. Taşören Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi, 80 cm genişliğe ve 33 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.388).

Şekil 3.388. Taşören Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 78 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.40 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin çift sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.389).

Şekil 3.389. Taşören Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. 90x90 cm boyutlarındaki kürsünün tek sıra korkuluğu mevcuttur (Şekil 3.390).

Şekil 3.390. Taşören Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.391).

Şekil 3.391. Taşören Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına doğu ve batı cephede bulunan kapılardan girildiği gibi harimin kuzeybatı köşesinde yer alan ahşap merdivenle de çıkılmaktadır. 84 cm genişliğindeki "L'' formlu merdiven, on üç basamaklıdır. "U'' formlu mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 6.93 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 80 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Güney duvara kadar uzayan yan kollar 1.22 m genişliğindedir. Balkon şeklinde düzenlenen bu kısımlar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup yan duvarlardaki mahfil balkonları ile birleştirilmiştir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 64 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil katında on dokuz ahşap sütun vardır. Söz konusu sütunlardan dördü güney duvardaki balkonumsu kısımda, ikişer tanesi yan kollar üzerinde, on biri ise asıl mahfil kısmındadır. Asıl mahfil kısmındaki sütunlar üç sıra halinde konumlandırılmış olup, dörder tanesi ön ve arka sırada, üçü ise orta sıradadır. Mahfilin yan kollarındaki sütunlar mihraba dik, diğerleri ise paralel olarak uzanmaktadır. Asıl mahfil kısmının orta sırasında yer alan sütunlar kare kesitliyken, diğer sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel veya çokgen kesitlidir. Asıl mahfil kısmının orta sırasındaki sütunlar ile mahfil duvarları arasında kalan boşluk ahşap duvarla kapatılmıştır. Mahfil katındaki söz konusu sütunların tümü ahşap tavanı taşımaktadır. Ayrıca mahfilin kuzey duvarında üç niş görülür. Bu nişlerden doğuda olanı 35 cm, ortada olanı 57 cm, batıda olanı ise

93 cm genişliğindedir. Ortadaki niş ocak nişi, yanlardakiler ise dolap nişi şeklindedir. Ancak batı yöndeki dolap nişinin içerisi günümüzde doldurulmuştur.

3.5.5.2. Malzeme-Teknik

Yapının harim katı cephe duvarlarında ve mahfil katı kuzey cephe duvarında ince yontu taş malzeme, mihrabında düzgün kesme taş malzeme, mahfil katı doğu, batı ve güney cephe duvarında, saçakta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin korkuluklarında ve batı cephedeki mahfil giriş kapısına çıkışı sağlayan merdivende ahşap malzeme, harim katındaki pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin harim katı cephe duvarlarında, mahfil katı kuzey cephe duvarında ve mihrabında yığma taş tekniği, mahfil katı doğu, batı ve güney cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, mahfil katı cephe köşelerinde kurt boğazı tekniği, mahfil katı seviyesindeki pencere korkuluklarında kafes tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.5.5.3. Süsleme

Yapının harim katı cephe duvarlarında süsleme unsuru görülmezken, mahfil katı cephe duvarlarındaki ahşap dikmelerin her iki kenarı halat motifi şeklinde oyulmuştur. Mahfil katı batı cephe ekseninin kuzeyinde yer alan pencerenin solunda ki ahşap dikmenin yüzeyi tek sıra halinde uzayan koçboynuzu motifleriyle, sağındaki ahşap dikmenin yüzeyi ise iç içe geçerek uzayan badem formlarıyla bezelidir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerin kafes tekniğindeki korkulukları, ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir.

Batı cephedeki harim giriş kapısı oldukça süslüdür. Kapı, iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı üzerinde yaprak ve laleler bulunan “S’’ formlu kıvrık dal motifinden, içte olanı ise yivlerden oluşur. Kapı kanatları dört yönden saç örgü motifi ile çevrilidir. Her iki kapı kanadının yüzeyi de aynı süsleme programına sahip olup, üzerlerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan “S’’ formlu birer kıvrık dal motifleri vardır. Kıvrık dalların üzerinde yaprak ve stilize edilmiş laleler mevcuttur. Söz konusu kıvrık dallar bütünde, aşağıdan

yukarıya doğru nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrım havası vermektedir. Kapı kemeri, içe doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan silimdir formlu konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer yüzeyi saç örgü motifi ile tezyin edilmiştir. Kemer köşelikleri balıksırtı motifiyle dört yönden çevrili olup, her bir köşeye iç içe geçmiş üçgenler yerleştirilmiştir. Üçgen formlar yarım daire, halat ve ‘‘S’’ formlu kıvrımlarla oluşturulmuştur (Şekil 3.385).

Yapının harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslü olup, süslemeler mihrapta, minberde, mahfilde, tavanda ve sütun başlıklarında toplanmıştır. Mihrap nişi, atlamalı olarak sıralanmış silindir formlu yiv ve iç içe geçmiş üçgenlerden oluşan süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri de paralel olarak uzayan benzer süsleme kuşaklarıyla belirginleştirilmiştir. Niş yaşmağının yüzeyi, bir merkezden çıkan yaprak motifleriyle bezenmiştir. Bu motiflerin üzerinde, yuvarlak formlu ve yüzeyi dilimli kabara yer alır. Niş kemeri üzerinde caminin inşa kitabesi, sağında ve solunda ise ikişer yazı panosuyla, ikişer bitkisel motif bulunmaktadır. Kaide yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan panolar içerisinde, kabartma tekniğinde yazılmış yazılar mevcuttur. Sağ yöndeki panolardan üstte olanında ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’, altta olanında ise‘‘الجنة تحت أقدام الأمهات/Cennet Anaların ayağı altındadır’’ yazarken, sol yöndekilerden üstte olanında ‘‘إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا/ Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır (Nisâ 103)’’, altta olanında ‘‘Küllü şey’in lehü tedüllü alâ’en’umihi’’ yazar. Yazı panolarının altında vazodan çıkan birer çiçek motifi, bu çiçek motiflerinin yanlarında da yine birbirinden farklı birer ağaç motifi vardır. Çiçek ve ağaç motifleri de kaide yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen alanların içerisinde yer alır. Alttan dördüncü sıradaki niş kademesinin her iki yanında dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer altı kollu yıldız motifi ve birer çiçek motifi görülür. Altı kollu yıldız motiflerinin ortasına rozet motifi, kollarının arasına ise birer yarım daire form yerleştirilmiştir (Şekil 3.388).

Ahşap minberin üçgen formlu doğu ve batı yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Doğu yöndeki aynalık yatay ve dikey olarak uzayan saç örgü motifli kuşaklarla kare ve üçgen panolara bölünmüştür. Her bir panonun içerisi bir merkezden çıkan çiçek motifiyle veya farklı şekillerdeki bitkisel motiflerle bezenmiştir. Batı yöndeki aynalık ise ince silmelerle vasıtayla sepet örgü şeklinde örülmüş olup, örgü motifinin her bir boşluğuna birer yaprak, lale, çarkıfelek, rozet

veya çiçek motifi yerleştirilmiştir. Her iki yöndeki minber süpürgeliğinin yüzeyi, tek sıra halinde yan yana sıralanmış daireye benzer motiflerle doldurulmuştur. Minberin çift sıra korkuluğu, boğumlardan oluşmaktadır. Ancak doğu ve batı yöndeki korkulukların alt, üst ve orta kısımlarında bulunan süsleme şeritleri birbirinden farklıdır. Doğu yöndeki korkuluğun altında ve ortasındaki süsleme şeridi saç örgü motifinden, üstteki ise üzerinde stilize edilmiş laleler olan "S'' formlu kıvrık dal motifinden oluşurken, batı yöndeki korkuluğun altında yer alan süsleme şeridi iç içe geçerek uzayan badem formlarından, ortada olanı tek sıra halinde yan yana sıralanmış ve stilize edilmiş lalelerden, üstteki ise saç örgü motifinden meydana gelir. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalara iç içe geçmiş "S'' kıvrımlı çıtalar yerleştirilmiştir. Üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunan kıvrımların altta oluşturduğu büyük boşlukların içerisinde, birer dairesel form görülür. Üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar olan dairesel formların içerisinde birer altı kollu yıldız motifi vardır. Söz konusu motiflerin tümü ajur tekniğiyle yapılmıştır. Korkulukların köşkle birleştiği noktalarda da üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar olan "S'' formlu kıvrımlar mevcuttur. Minber girişinin her iki yan yüzü de, tek sıra halinde uzayan saç örgü motifiyle bezenmiştir. Ancak doğu yöndeki saç örgü motifi süpürgelik boyunca uzayıp, minberin sol alt köşesinden köşk kısmına doğru yükselmektedir. Minber köşkünün doğu ve batı yüzünde, lale formlarından ve boğumlardan oluşan iki sıra açıklık bulunmaktadır. Açıklıklarının üzerinde, tek sıra halinde uzayan yarım daire formlardan ve saç örgü motifinden meydana gelen iki sıra süsleme şeridi bulunur. Köşkün ön yüzündeki açıklık ise ajur tekniğindeki sepet örgü motifiyle kapatılmıştır. Söz konusu motifin her iki yanında birer sıra saç örgü motifi vardır. Köşk üzerine yerleştirilen külah, boğumlardan oluşan çift sıra korkulukla çevrilidir. Külah, üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunan "S'' formlu kıvrımların oluşturduğu tepelikle nihayetlenir. Külahı çevreleyen korkuluğun altında iki sıra halat motifli, bir sıra ise yivli süsleme kuşağı yer alır. Girişin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan stilize edilmiş lale motifleri bulunmaktadır. Tepeliğinin yarı yüksekliğine kadar uzayan lale motifleri her iki yönden yivli birer süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Giriş kemeri, içe doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan silindir formlu konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer köşelikleri tek sıra halinde uzayan yarım daire formlarla çevrilidir. Köşeliğin ortasında, ince silmelerle oluşturulan dikdörtgen formlu yazı panosu görülür. Pano

içerisine kabartma tekniğiyle "صنع فی الجلق ... صاحب المنر محمد/Sun,'afi'l-halk…sâhibü'l-minber Mehmed'' (Yavuz, 2009: 28) yazılmıştır. Söz konusu panonun her iki yanında, uçlarında yaprak motifleri bulunan birer üçgen form yerleştirilmiştir. Minber girişi üzerindeki aynalıkta, yine kabartma tekniğiyle "…'' yazılıdır. Yazının her iki yanında çiçek benzeri ikişer motif mevcuttur. Minber, ajur tekniğinde yapılmış oldukça görkemli tepeliğe sahiptir. Tepelik minber giriş açıklığının her iki yanından yukarıya doğru uzayan süsleme şeritleri arasından yükselmektedir. Tepelik aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallardan oluşur. Üzerlerinde kanca benzeri yapraklar bulunan ve belli noktalarda helezon şeklinde içe doğru kıvrılan dallar, stilize edilmiş lale motifleriyle nihayetlenir. Kıvrık dalların altta meydana getirdiği dikdörtgen formlu ve kaş kemer formlu boşluk, iç içe geçmiş dairesel formlarla, üstteki dairesel formlu boşluk ise içerisinde altı kolu yıldız motifi bulunan dairesel formla doldurulmuştur. Dairesel formun etrafı kanca benzeri çıkıntılarla çevrilidir. Tepeliğin üzerine ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Minber girişin her iki yanından tepeliğin yarı yüksekliğine kadar yükselen süsleme şeritlerinin üzerinde, tepelik boyunca uzayan "S'' formlu kıvrık dal motifi yer alır. Üzerlerinde yapraklar bulunan kıvrık dallar birer laleyle nihayetlenir (Şekil 3.389).

Mahfil ve yan kollarının harime bakan ön yüzünde paralel olarak uzayan iki sıra halat motifi bulunur. Mahfil, çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluğunun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise kum saatine benzer ahşap parçalardan oluşur. Kum saati formundaki ahşap parçaların her iki yanına sırt sırta bakan birer "C'' formu yerleştirilmiştir. Mahfil köşkünün yüzünde on bir süsleme şeridi görülür. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Söz konusu süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; uçlarında küçük birer silindir bulunan sarkıt şeklindeki yarım daire formlardan, sırt sırta bakan koçboynuzu motiflerinden, halat motifinden, atlamalı olarak sıralanmış silindir formlu yivlerden ve ok ucu motiflerinden, üzerinde laleler ve yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifinden, iki sıra halat motifinden, üzerinde laleler ve yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifinden, iki sıra halat motifinden ve atlamalı olarak sıralanmış silindir formlu yivlerden ve ok ucu motiflerinden meydana gelir. Köşk köşelerinde ve ortasında aşağıdan yukarıya doğru uzayan balıksırtı motifli birer kuşak görülür.

Mahfil köşkü boğumlardan oluşan çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkulukların arasında ve üzerinde saç örgü motifli birer sıra süsleme şeridi mevcuttur.

Tavan göbeğinin en dışındaki kare form, tek sıra halinde uzayan ve sırt sırta yerleştirilen koçboynuzu motifleriyle oluşturulmuştur. Kare formun içerisi, köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgen formun kenar hatları, uçlarında silindir şeklinde formlar bulunan sarkıt şeklindeki yarım dairelerle belirginleştirilmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi, üzerinde kanca benzeri yapraklar olan kıvrık dallarla ve rozetlerle bezenmiştir. Sekizgenin ortası çökertilerek tekrardan bir sekizgen form daha meydana getirilmiştir. Her iki sekizgeninin arasında kalan yüzey hafif meyilli şekildedir. İçteki sekizgenin her bir köşesinden dıştaki sekizgenin köşelerine doğru birer kuşak atılarak aradaki yüzey sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Söz konusu bölümlerin yüzeyi sade olup, içten yarım daire formlarla çevrilidir. Kuşakların her iki kenarı yarım dairelerle hareketlendirilmiş olup üzerinde, her iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmış kare kesitli sarkıtlar bulunmaktadır. İçteki sekizgen form oluşturulurken yanlarda ortaya çıkan yüzey, uçları düğüm yaparak birbirine bağlanan "X'' benzeri motiflerle bezenmiştir. İçteki sekizgenin içerisinde, iç içe geçmiş dört dairesel form görülür. Dairesel formların arası farklı türdeki süslemelerle tezyin edilmiştir. En dıştaki iki dairesel formun arası iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlarla doldurulmuştur. İkinci ve üçüncü sıradaki dairesel formların arasına ince şeritler atılmıştır. Şeritler yarıya kadar yıldız motifleriyle bezelidir. Üçüncü ve dördüncü sıradaki dairesel formların arası ise iç içe geçerek uzayan dairesel formlarla bezelidir. En içteki dairesel formun ortasında sarkıt şeklinde ve çiçek formunda kabara bulunur. Kabaranın etrafı iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Dıştaki süsleme şeridi stilize edilmiş lalelerden, içteki ise papatya çiçeği yapraklarına benzer motiflerden oluşur. Tavan göbeğinin köşelerinden tavan köşelerine doğru birer kuşak atılmıştır. Kuşakların yüzeyi, her iki yönden yivlerle sınırlandırılmış saç örgü motifiyle bezenmiştir. Mahfil katındaki sütunların üzerine oturan ahşap kirişlerin ön yüzü, saç örgü motifli ve üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifli iki sıra süsleme şeridiyle tezyin edilmiştir. Söz konusu motifler içten ve dıştan yivlerle ve yarım dairelerle sınırlandırılmıştır (Şekil 3.391).

Mahfil katında yer alan sütunların başlık kısımlarında bitkisel ve geometrik motifler mevcuttur. Asıl mahfil kısmının ikinci sırasında yer alan kare kesitli

sütunların ön ve arka yüzlerinde tek sıra saç örgü motifi vardır. Söz konusu sütunların köşeleri halat motifi şeklinde oyulmuştur. Ayrıca sütunların üzerine oturan ahşap kirişlerin yüzeyinde de bitkisel ve geometrik motifler görülür.

3.5.5.4. Onarımlar

Cami, 2011 yılında çıkan yangın büyük oranda hasar görmüş ve yangın sonucunda yalnızca harim katı duvarları kalmıştır. Yangın sonrasında Vakıflar Bölge Müdürlüğünce kapsamlı bir onarım yapılmıştır.

3.5.6. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii

Şekil No: 392-398
Çizim No: 58

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Çambaşı mahallesinde bulunmaktadır. Mihrap nişinin solunda yer alan kitabeye göre cami, H.١٢٦١ -1261/M.1845 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.5.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Ancak caminin kuzey ve doğu cephesinin bir kısmı kot farkından dolayı mahfil katı seviyesine kadar duvarı dayalı vaziyettedir. Yapının kuzeyinde, güneyinde ve batısında avlu, doğusunda ve kuzeybatısında ise komşu binalar vardır. Caminin harim kısmı içten içe 7.85x5.80 m, dış hatları ise 8.55x6.50 m boyutlarındadır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana gelir. Minare, batı cephenin güney köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.392)-(Çizim 3.58).

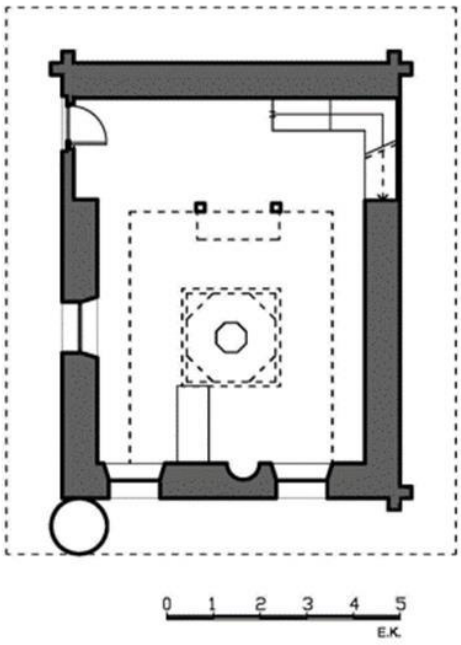

Çizim 3.58. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.392. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii Genel Görünüm

Caminin biri harim katına, diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapısı vardır. Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan harim giriş kapısı 66 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ahşap söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.393). Kuzey cephe ekseninin hafif doğusunda bulunan mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı olup, 78 cm genişliğe sahiptir.

Şekil 3.393. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii Harim Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde üçü harim katında, dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin biri batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi batı cephede, ikisi güney cephededir. Dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalı harim katı pencereleri 1.13 m genişliğindedir. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 50 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.394).

Şekil 3.394. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Batı cephenin güney köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare, betonarme malzemeli ve beşgen formlu kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, gövdenin batıya bakan yüzünde yer alan 62 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil görülür (Şekil 3.395).

Şekil 3.395. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 66 cm genişliğe, 34 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.396).

Şekil 3.396. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber vardır. 66 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 1.71 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur. Minberin doğu yönündeki korkulukla girişin birleştiği noktaya yerleştirilen ahşap parçanın yüzeyinde "١٣٠٧-1307''/M.1890'' tarihi okunmaktadır. Söz konusu tarih bize öncelikle minberin yapıldığı tarih olduğunu düşündürüyor. Ancak aynı tarihi harim tavanının güneybatı köşesinde yer alan üçgen formlu köşeliğinin yüzeyinde de görürüz. Bu nedenle 1307 tarihinin onarım tarihi olabileceği kanısındayız (Şekil 3.397).

Şekil 3.397. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii Minber

Caminin vaaz kürsüsü yoktur. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan göbek kısmı elde edilmiştir (Şekil 3.398).

Şekil 3.398. Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii Tavan

Mahfil katına, kuzey cephedeki kapıdan girildiği gibi harimin kuzeydoğu köşesinde yer alan tek kollu ahşap merdivenle de çıkılır. Dokuz basamaklı merdiven 50 cm genişliğindedir. "U'' formlu mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.31 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 70 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Balkon şeklinde düzenlenen yan

kollar 1.17 m genişliğinde olup, güney duvara kadar uzamaktadır. Yan kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup duvar boyunca devam etmektedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 58 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil katında kare kesitli veya alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli on dört ahşap sütun mevcuttur. Sütunlardan dörder tanesi asıl mahfilin ön kısmında ve mihrabın hemen üstünde yer alırken, üçer tanesi doğu ve batı yöndeki yan kollar üzerindedir. Yan kollar üzerindeki sütunlar mihraba dik olarak, diğerleri ise paralel olarak uzanmaktadır. Sütunların tümü ahşap tavanı taşımaktadır.

3.5.6.2. Malzeme-Teknik

Caminin harim katı cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, mahfil katı cephe duvarlarında, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, tavanda, saçakta, minare gövdesinde, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde ve minare gövdesinin kaplamasında sac malzeme, minare kaidesinde ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim katı dış cephe duvarları mozaik cam, harim ve mahfil katı duvarları ise lambri malzemeyle kaplanmıştır.

Yapının harim duvarlarında ve mihrabında yığma taş tekniği, mahfil katı cephe duvarlarında ahşap yığma tekniği, süslemelerinde, oyma, kabartma, kalemişi ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.5.6.3. Süsleme

Dış cephede herhangi bir süsleme unsuru görülmez. Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan harim giriş kapısı ise oldukça süslüdür. Kapı sövelerinin yüzeyinde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve üzerinde lale, rozet ve yaprak motifleri bulunan, birer "S'' formlu kıvrık dal motifi görülür. Söz konusu motifler her iki yönden birer sıra yıldız motifiyle sınırlandırılmıştır. Kapı kanadı, iç içe geçerek uzayan badem formlarıyla dört yönden çevrilidir. Yıldız motifli süsleme kuşaklarının yatay ve dikey olarak uzatılmasıyla da kanat yüzeyi altı bölüme ayrılmıştır. Her bir bölümün içerisi, bir merkez veya vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Üzerlerinde rozet ve yaprak motifleri bulunan çiçek dalları, birer laleyle nihayetlenmiştir. İçe doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine oturan kapı kemerinin köşelikleri, dört yönden balıksırtı motifiyle çevrelenmiş ve her bir köşeye üzerinde yaprak ve üzüm salkımı bulunan dal motifi yerleştirilmiştir. Kemerin

üzerine oturduğu konsolların kenarları yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir (Şekil 3.393).

Harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslü olup süslemeler, mihrapta, minberde, mahfilde, tavanda ve sütunlarda toplanmıştır. Mihrap kaidesi dört sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı mavi renkli yıldız motiflerinden, ortadaki ikisi biri yeşil diğeri beyaz renkli silmelerden, içteki ise "S'' formlu kıvrık dal motifinden meydana gelir. Yaldız renkli kıvrık dal motifi üzerinde stilize edilmiş laleler vardır. Mihrap nişinin kademeleri, paralel olarak uzayan yıldız, zikzak veya testere ağzı motifli süsleme kuşaklarıyla belirginleştirilmiştir. Niş yaşmağının yüzeyinde yeşil renkli kabara mevcuttur. Yaşmağın hemen üzerinde, yaldız renkli yıldız motifleriyle ve düz çizgilerle oluşturulmuş küçük yazı panoları bulunmaktadır. En üstteki pano içerisinde, beyaz zemin üzerine yaldız renkli harflerle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله"/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" . Alttaki iki panoda yer alan yazılar tahrip olduğu için okunamamaktadır. Soldaki yıldız motiflerinin altında yer alan panoda ise yapının inşa tarihi olan "١٢٦١/1261'' yazar. Niş ile kaideyi çevreleyen süsleme şeritleri arasında kalan yüzey, dalları birer lale motifiyle nihayetlenen ağaç benzeri motiflerle ve rozet motifleriyle bezenmiştir. Mihrap nişi yeşil rengin tonlarına, kaide ise beyaz renge boyanarak mihraba hareketlilik kazandırılmıştır. Kaidenin saçak yüzeyi paralel olarak uzayan üç sıra süsleme kuşağıyla tezyin edilmiştir. Süsleme kuşaklarından üstte olanı beyaz renkli saç örgü motifinden, ortada olanı yeşil renkli yıldız motiflerinden, altta olanı ise sarkıt şeklindeki yeşil renkli kare formlardan oluşur (Şekil 3.396).

Ahşap minberin doğu ve batı yan yüzü sade olup, koyu yeşil renge boyalıdır. Ajur tekniğinde yapılan minber korkuluğu, yukarıdan aşağıya doğru uzayan iç içe geçmiş beyaz renkli yapraklardan meydana gelir. Yaprak motifleri alttan ve üstten mavi renkli birer silmeyle sınırlandırılmıştır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara "S'' kıvrımlı birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçaların ortasında "8'' formunda birer açıklık görülür. Minber köşkünün ön yüzü, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli niş şeklinde düzenlenmiştir. Niş içten, kanca benzeri çıkıntılarla çevrilidir. Ayrıca nişin her iki yanında içleri hafif boşaltılmış açıklıklar vardır. Köşkün sağ ve sol köşelerinde kanca benzeri çıkıntılar görülür. Köşk üzerine yerleştirilen külah mavi renkli alem motifiyle nihayetlenir. Her iki yanında kanca

benzeri çıkıntılar bulunan alem motifi hilal motifiyle sonlanır. Külahın sağ ve sol önünde mavi renkli birer ahşap dikit yer alır. Kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar olan dikitlerin yüzeyi ajur tekniğinde yapılmış lale ve badem formlarıyla bezenmiştir. Minber girişin her iki yanında aşıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan birer sıra saç örgü motifi görülür. Giriş kemeri yarım rozet formundaki konsollar üzerine oturur. Kemer kavsı dıştan, yivli ve saç örgü motifli iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Kemer köşeliklerine birer üçgen form yerleştirilmiştir. Söz konusu formların içerisi yelpaze motifiyle doldurulmuştur. Giriş açıklığının üzerinde, ince silmelerle oluşturulmuş yatay yönlü dikdörtgen pano mevcuttur. Yeşil renkli pano içerisinde, paralel olarak uzayan ve üzerinde rozet motifleri bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifi yer alır. Ajur tekniğinde yapılan dikdörtgen formlu minber tepeliği oldukça görkemlidir. Tepeliğinin en alt kısmında dikdörtgen formlu pano, pano üzerinde ise içerisi ajur tekniğindeki yapılmış çiçek motifleriyle doldurulmuş yarım daire form görülür. Panoya içerisine, *''إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا/Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik (Feth 1)''* yazılı çerçeve yerleştirilmiştir. Yarım daire formun üzerinde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve yan yana sıralanan dört sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritleri, üst üste yerleştirilen ve aşağıya doğru sarkan perde benzeri motiflerden oluşmaktadır. Söz konusu motifler en üstte birer hilal motifiyle sonlanmaktadır. Tepeliğinin her iki yanında, tepelik boyunca uzayan birer ahşap dikit vardır. Kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar olan dikitlerin yüzeyi, ajur tekniğinde yapılmış lale, yıldız, rozet ve yiv gibi motiflerle tezyin edilmiştir (Şekil 3.397).

Asıl mahfil kısmının ön yüzünde iki, yan kolların ön yüzünde iğse üç sıra süsleme şeridi vardır. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Asıl mahfilin ön yüzündeki şeritlerden altta olanı halat motifinden, üstte olanı saç örgü motifinden oluşurken, yan kollar üzerindekilerin altta olanı iç içe geçerek uzayan badem formlarından, ortada olanı balıksırtı motifinden, üstte olanı ise saç örgü motifinden oluşur. Badem formlarının içerisine birer yaprak yerleştirilmiştir. Söz konusu süsleme şeritleri beyaz veya yeşil renge boyanarak mahfile canlılık kazandırılmıştır. Mahfil köşkünün ön yüzünde de farklı genişliklere sahip altı sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yıldız motiflerinden, iç içe geçerek uzayan ve uçları lale formunda nihayetlenen badem formlarından, yıldız motiflerinden, altta ve üstten düğüm yaparak uzayan kıvrımdan, üzerinde yaprak, lale ve üzüm salkımı bulunan "S''

formlu kıvrık dal motifinden ve halat motifinden meydana gelir. Köşkün sağ ve sol köşesinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan balıksırtı motifli birer şerit vardır. Mahfil ve mahfil köşkü çift sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil korkuluğunun alt sırası yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu ahşap parçalardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşa parçalardan oluşurken, köşkün çift sıra korkuluğu ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Köşk korkuluğunun ön köşeliklerinde, lale şeklinde birer başlık görülür. Ayrıca mahfil yan kollarının mihrap üzerinde meydana getirdiği balkonumsu kısmın da sepet örgü formunda korkuluğu bulunmaktadır.

Tavan göbeğinin en dıştaki yeşil renkli kare formu, tek sıra halinde iç içe geçerek uzayan badem formlarıyla oluşur. Kare formun içerisi köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgen formun kenar hatları sarkıt şeklindeki yeşil renkli motiflerle belirginleştirilmiştir. Köşelerdeki mavi renkli üçgenlerin yüzeyi rozet ve kıvrım motifleriyle bezenmiştir. Sekizgen formun ortası çökertilerek tekrar bir sekizgen daha oluşturulmuştur. Sekizgen oluşturulurken yanlarda ortaya çıkan yüzeyler altta ve üstten düğüm yaparak uzayan yeşil renkli kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Sekizgenin ortasında iç içe geçmiş halat desenli üç dairesel form görülür. İçteki dairesel formun ortasında çiçek desenli ahşap kabara yer alır. İçteki iki dairesel form arasında kalan yüzey kırmızı zemin üzerine yapılmış kıvrık dal motifiyle, ortadaki iki dairesel form arasında kalan yüzey ise mavi zemin üzerine yeşil renklerle yapılan ve iç içe geçerek uzayan dairesel formlarla doldurulmuştur. Dairesel formlarla sekizgen arasındaki yüzeyde sarı renkli yıldız motifleri mevcuttur. İçteki sekizgenim köşelerinden dıştaki sekizgenin köşelerine doğru kuşaklar atılarak yüzey sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Her iki yönden yeşil renkli halat motifiyle sınırlandırılan kuşaklar sarkıt şeklindeki kırmızı renkli "C'' formlarından oluşur. Yüzeyleri yeşile boyanmış her bir bölümün içerisinde, dokuzu paralel olarak, biri ise dikey olarak uzayan koyu yeşil renkli on halat motifi yer alır. Söz konusu motiflere bütün olarak baktığımızda sanki sekizgenlerin arası örümcek ağıyla örülmüş gibi görünmektedir. Harimi örten tavanın köşelerinde mavi renkli birer üçgen form bulunmaktadır. Üçgenlerin yüzeyi, yıldız ve kıvrımlarla süslenmiştir. Güneybatı yöndeki üçgen formun yüzeyinde beyaz renk harflerle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir-١٣٠٧ /1307'' yazar (Şekil 3.398).

Harim ve mahfil katındaki ahşap sütunların bazılarında aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve üzerinde lale çiçekleri olan bitkisel motif görülürken, bazılarında yıldız, rozet ve kıvrık dal motifli süslemeler görülür.

3.5.6.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Minber ve harim tavanında yer alan H.1307/M.1890 tarihli kitabelerin onarım kitabesi olduğunu düşünüyoruz. Ancak söz konusu onarımlarda ne tür müdahalelerin yapıldığı hakkında bilgi sahibi değiliz. Camide yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Bu müdahaleler şöyledir;

1- Caminin harim katı cephe duvarları cam mozaikle, mahfil katı cephe duvarları ise ahşap malzemeyle kaplanmıştır.
2- Ahşap minare gövdesi saç malzemeyle kaplanmıştır.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Kuzey cephedeki mahfil giriş kapısı muhtemelen sonradan açılmıştır.
5- Saçak tahtaları yenilenmiştir.
6- Harim ve mahfil katı duvarları lambri malzemeyle kaplanmıştır.
7- Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi yenilenmiştir.
8- Mahfil köşkü ya yenilenmiş ya da üzerindeki boya raspa edilmiştir.

3.5.7. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii

Şekil No: 399-405
Çizim No: 59

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Akdoğan mahallesinde bulunmaktadır. Caminin muhtelif yerlerinde birçok kitabe görülür. Söz konuş kitabeler şöyledir;

Doğu cephedeki giriş kapısının sol üst köşesinde yer alan dikdörtgen formlu mermer kitabede, "Bismillâhirrahmânirrahîm-Kovacık Camii-Yapım T: 1650'', mihrap kaidesi üzerindeki dikdörtgen formlu kitabede; " كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)-١٣٩٤/1394'', mihrap nişinin sağındaki kitabede "H. ١٢٦٥/1265'' yazarken, vaaz kürsüsünün korkuluğundaki kitabede "H.١٢٦٧ /1267'' yazar. Caminin mimari özelliklerine baktığımızda giriş kapısının sol üst köşesindeki 1650 tarihli kitabenin

doğru olmadığı kanaatindeyiz. Mihrap nişinin sağındaki "H.1265/M.1848'' caminin inşa tarihi, vaaz kürsüsündeki "H.1267/M.1850'' kürsüsünün camiye eklendiği tarih, mihrap kaidesi üzerindeki "H.1394/M.1974'' ise onarım tarihidir. Ayrıca güneydoğu cephedeki pencerenin sağ üst köşesinde bir kitabe daha mevcuttur. Söz konusu kitabe büyük oranda tahrip olmuştur. Mehmet Yavuz, kitabeyi 1868 yılına tarihlendirip, onarım kitabesi olabileceğini ifade etmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.5.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m aşağısında yer alan cami avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının doğusunda ve güneyinde avlu, kuzeyinde kuran kursu, batısında ise camiye bitişik lojman ve yamaç vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.92x6.30 m, dış hatları ise yaklaşık 9.97x7.35 m boyutlarındadır. Taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil, giriş sahanlığı ve lojmandan meydana gelir. Giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 25.09.2011 tarihinde camiye eklenen minare, batı cephenin güney köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.399)-(Çizim 3.59).

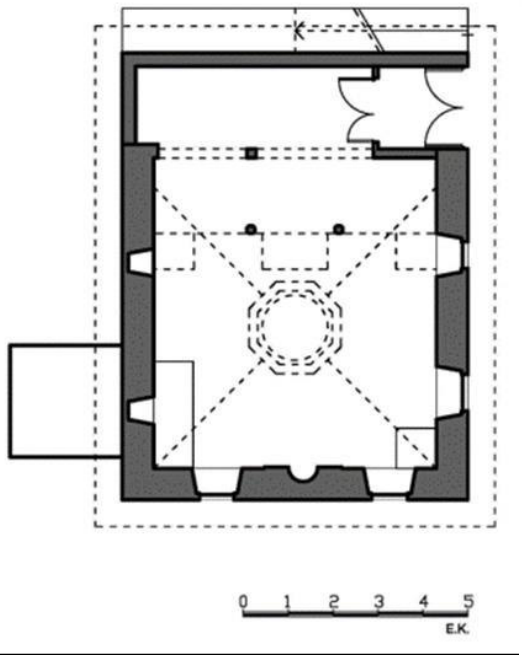

Çizim 3.59. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.399. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii Genel Görünüm

Caminin biri harim katına diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapısı vardır. Kuzey cephedeki duvar kalınlığından ve yapılan düzenlemelerden caminin kuzey yöne doğru genişletildiği anlaşılmaktadır. Genişletilen alanın kuzeydoğu köşesinde 1.80x1.98 m boyutlarında giriş sahanlığı oluşturulmuştur. Söz konusu sahanlığa doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan 1.85 m genişliğinde, dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlı kapıdan girilir. Sahanlığın giriş kapısı karşısına harim içerisine girişi sağlayan kapı yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapı 1.12 m genişliğindedir (Şekil 3.400). Kuzey cephe ekseninde bulunan mahfil giriş kapısı ise 90 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır. Mahfil kapısına, kuzeydoğu köşeden batıya doğru tek kol halinde yükselen on basamaklı merdiven ile ulaşılır.

Şekil 3.400. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerden ikisi güney cephede ikisi ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi güney cephede üçü doğu cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Harim katındaki pencereler 90 cm genişliğe sahiptir. Camiyi incelediğimiz esnada mahfil giriş kapısının kapalı olması sebebiyle daha küçük olan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin genişliğini bilemiyoruz. Doğu cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerden kuzeyde bulunanı diğerlerine göre daha büyüktür. Söz konusu pencere cami kuzey yöne doğru genişletildiğinde açılmıştır. Harimin batı duvarı üzerinde iki pencere açıklığı daha görülmektedir. Ancak caminin batı cephesine bitişik lojman inşa edildiği için bu pencerelerden güneyde olanı kapatılmış, kuzeyde olanı ise dolap nişine dönüştürülmüştür. Cephe duvarları üzerindeki pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadırlar. Harim katındaki pencereler iç kısımda da dikdörtgen formluyken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.399).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 70 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Batı cephenin güney köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan 60 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek kanatlı demir kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, beş sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır. Sütunlardan önde olan ikisi orijinal olup alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitlidir. Daha geride yan yana konumlandırılan sütunlar ise cami kuzey yöne doğru genişletildiğinde eklenmiştir. Söz konusu sütunlar kare kesitlidir. (Şekil 3.401)

Şekil 3.401. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi, 75 cm genişliğe ve 37 cm derinliğe sahiptir. Yedi kademeden oluşan niş yukarıya doğru kademeli olarak daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.402).

Şekil 3.402. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 80 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.69 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.403).

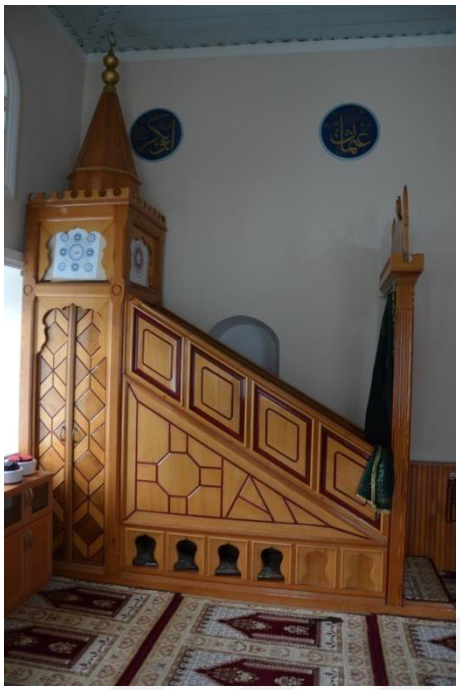

Şekil 3.403. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii Minber

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. 1x1 m boyutlarındaki kürsünün çift sıra korkuluğa vardır. Kürsüye, iki basamaklı seyyar ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.404).

Şekil 3.404. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası çökertilerek sekizgen formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.405).

Şekil 3.405. Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii Tavan

Kuzey cephe ekseninde yer alan kapıdan girilen "U'' formlu mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.70 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.13 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. "U'' formlu mahfilin yan kolları küçük balkon şeklinde olup 78 cm derinliğe sahiptirler. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 46 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur. Ancak mahfil köşkünün çift sıra korkuluğu vardır. Mahfil katında on ahşap sütun görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır. Ayrıca kuzeye doğru yapılan genişletme çalışmasında, mahfil katına kare kesitli üç sütun daha eklenmiştir.

3.5.7.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, mahfilde, saçakta, harim ve mahfil giriş kapısının kanatlarında, harim ve mahfil katındaki orijinal sütunlarda ve mahfil korkuluklarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, minare ve giriş sahanlığının kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp beyaza boyalıyken, kuzeye doğru genişletilen kısmın duvarları lambri malzemeyle kaplanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında ve mihrabında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.5.7.3. Süsleme

Dış cephede herhangi bir süsleme unsuru görülmezken, harim içerisindeki süslemeler mihrapta, vaaz kürsüsünde mahfilde ve tavanda toplamıştır. Mihrap nişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan ikişer süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerinden dışta olanları balıksırtı motifinden, içte olanları ise yıldız motiflerinden meydana gelir. Söz konusu şeritlerin üstte bittiği noktalarda birer dikdörtgen pano vardır. Sağdan soldan ve alttan yıldız, üstten ise halat motifiyle oluşturulan panoların içerisine birer vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Vazoların yüzeyi yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. Üzerinde yapraklar bulunan çiçek dalları birer yaprak veya rozetle nihayetlenir. Ayrıca çiçeklerin sağ ve sol üst köşesinde yıldız desenli birer rozet motifi, dış kenarlarında ise servi ağacı motifi görülür. Nişin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan süsleme şeritlerinin dış kenarında, yazı panolarıyla birer ibrik motifi bulunmaktadır. İbrik motiflerinin yüzeyi yıldızlarla bezenmiştir. Gerek sağ, gerekse sol yöndeki üst üste konumlandırılan panolar tahrip olduğu için okunamamaktadır. Nişi kademeleri paralel olarak uzayan yivlerle belirginleştirilmiştir. En alttaki kademenin yüzeyinde içleri yıldız motifleriyle bezenmiş iki dairesel form vardır. Üstten ikinci sıradaki kademenin yüzeyinde ise paralel olarak uzayan bir sıra halat motifi görülür. Yaşmak kemeri yıldız motifli süsleme şeridiyle çevrelenmiş olup, kemerin ortasında sarkıt şeklinde yarım daire form bulunur. Söz konusu yarım daire formun yüzeyi yıldızlarla bezeli olup, ortasında birbirine bağlı iki dairesel form vardır. Kemer köşelikleri halat motifiyle çevrelenmiş ve köşeliklerin yüzeyi yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. Mihrap kaidesinin dışa taşkın saçak yüzeyinde paralel olarak uzayan saç örgü motifi görülmektedir. Örgü motifi dört yönden halat motifiyle çevrilidir. Ayrıca saçaktan aşağıya doğru sarkan, yüzeyleri yıldızlarla bezeli küçük kare formlar vardır (Şekil 3.402).

Vaaz kürsüsünün kuzey ve batı yan aynalığı neredeyse birbirine benzer süsleme programına sahiptir. Her iki aynalıkta üç yönden tek sıra halinde uzayan koçboynuzu motifleriyle çevrilenmiş ve alt kısımları yuvarlak kemer şeklinde kesilmiştir. Kemerlerden aşağıya doğru sarkan "C'' formları mevcuttur. Kuzey aynalıktaki kemer köşeliği üç yönden saç örgü motifiyle çevrili olup, her bir köşeye gülbezek benzeri birer motifi yerleştirilmiştir. Gülbezek motiflerinin altında ve yanında stilize edilmiş birer lale motifi vardır. Yuvarlak kemerin üzerinde paralel olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi vardır. Söz konusu süsleme şeritleri aşağıdan

yukarıya doğru sırasıyla; tek sıra halinde sıralanmış boğumlardan, uçları birer laleyle nihayetlenen ve üzerlerinde yapraklar olan "S'' formlu kıvrımlardan, tek sıra halinde sıralanmış boğumlardan ve atlamalı olarak bir aşağıya bir yukarıya doğru bakacak şekilde sıralanan ve uçları lale veya yıldız benzeri birer çiçeklerle nihayetlenen koçboynuzu şeklindeki kıvrımlardan meydana gelir. Batı aynalıktaki kemer köşeliklerinde kıvrımların oluşturduğu çiçek benzeri birer motif ve bu motiflerin arasında ve altında da lale motifleri görülür. Buradaki yuvarlak kemerin üzerinde ise kuzey yüzde olduğu gibi paralel olarak uzayan beş sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, saç örgü motifinden, tek sıra halinde sıralanmış boğumlardan, uçları birer laleyle nihayetlenen ve üzerlerinde yapraklar olan "S'' formlu kıvrımlardan, yine tek sıra halinde sıralanmış boğumlardan ve atlamalı olarak bir aşağıya bir yukarıya doğru bakacak şekilde sıralanan ve uçları lale veya yıldız benzeri birer çiçeklerle nihayetlenen koçboynuzu şeklindeki kıvrımlardan oluşur. Gerek kuzey gerekse batı yüzdeki boğumlu süsleme şeritleri kafes tekniğinde yapılmıştır. Ayrıca her iki yüzdeki süsleme şeritleri, yıldız motifleriyle birbirinden ayrılmıştır. Kürsü aynalıklarıyla korkuluğu, paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmaktadır. Süsleme şeritlerinden alttaki ikisi halat motifinden, üstteki ise yivlerden meydana gelir. Kürsünün batı yönünde iki sıra korkuluk mevcuttur. Korkuluğun alt sırası tek sıra boğumlardan, üst sırası ise sepet örgü motifinden oluşur. Kuzey yüzdeki korkuluk kısmına seyyar merdiven yaslandığı için bu kısım boştur. Ancak her iki köşesine, üst kenarları "S'' kıvrımlı birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçaların yüzeyinde halat motifiyle oluşturulmuş birer dairesel form vardır. Kenarlarında yıldız motifleri görülen dairesel formların içerisinde kıvrımların oluşturduğu çiçek benzeri birer motif mevcuttur (Şekil 3.404).

Mahfilin ön yüzünde iki, mahfil köşkünün ön yüzünde ise yedi süsleme kuşağı vardır. Paralele olarak uzayan süsleme kuşakları farklı genişliklere sahiptirler. Mahfilin ön yüzündeki iki sıra süsleme kuşağından altta olanı halat motifinden oluşurken, üstte olanı yıldız motiflerinden oluşur. Mahfil köşkünün ön yüzündekiler ise aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; tek sıra halinde uzayan silindir şeklindeki yivlerden, aralarına halat motifi yerleştirilen kare formundaki yıldız kümelerinden, tek sıra halinde uzayan yıldız motifinden, halat motifinden, üzerinde yaprak ve laleler olan "S'' formlu kıvrık dal motifinden, halat motifinden ve iç içe geçerek

uzayan badem formlarından meydana gelir. Mahfilin tek sıra korkuluğu boğumlardan, köşkün iki sıra korkuluğundan altta olanı boğumlardan, üstte olanı ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur (Şekil 3.401).

Tavan yüzeyinin çökertilmesiyle elde edilen sekizgen formlu tavan göbeği dıştan tek sıra saç örgü motifiyle çevrilidir. Söz konusu saç örgü motifi içten halat, dıştan ise testere ağzı motifiyle sınırlandırılmıştır. Tavan yüzeyi çökertilirken yanlarda ortaya çıkan yüzey, uçları kıvrım yaparak birbirine bağlanan "X'' şeklindeki motiflerle bezenmiştir. Sekizgen tavan göbeğinin ortasında, farklı türdeki süsleme motiflerinin oluşturduğu iç içe geçmiş yedi dairesel form görülür. Farklı genişliklere sahip dairesel formlar dıştan içe doğru sırasıyla; üzerlerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dal motifinden, "S'' formundaki çıtalardan, saç örgü motifinden, uçları dışa doğru bakan ve tek sıra halinde yan yana sıralanan lale motiflerinden, dışta oluşturduğu boşluklara lale, içte oluşturduğu boşluklara ise yaprak motifleri yerleştirilmiş "S'' formlu kıvrım motifinden, uçları dışa doğru bakan ve tek sıra halinde yan yana sıralanmış "C'' formlardan ve halat motifinden oluşmaktadır. Söz konusu dairesel formların bazıları ince silmeyle birbirinden ayrılmıştır. En içteki halat motifli dairesel formun içerisine ahşap kabara yerleştirilmiştir. Tavan göbeğinin ara yönlerdeki kenarlarından tavan köşelerine doğru atılmış birer kuşak mevcuttur. Kuşakların her iki kenarında lale formuna benzer çıkıntılar görülür. Benzer çıkıntılar tavanı en dıştan da çevrelemektedir (Şekil 3.405).

Orijinal olmayan ahşap minberin aynalık, korkuluk ve süpürgelik yüzeyi çökertilerek çeşitli şekillerde geometrik panolar elde edilmiştir. Üçgen formlu aynalığın yüzeyi, ince çizgilerle sekizgen, kare, dikdörtgen ve üçgen formlara ayrılmıştır. Yüzeyinde çökertilmesiyle elde edilen çizgiler bordoya boyanmıştır. Aynı şekilde süpürgelikte yer alan yan yana sıralanmış dört dikdörtgen panonun içerisinde de birer dikdörtgen panoda daha oluşturulmuştur. Süpürgelikteki yan yana sıralanmış dikdörtgen panoların içerisinde dilimli kaş kemerli birer çerçeve vardır. Çerçevelerden kuzey yöndeki ikisinin içerisi hafif, güneydekilerin içerisi ise tamamıyla boşaltılmıştır. Minber dolap kanatlarının yüzeyinde, bordo çizgilerle iç içe geçmiş diyagonal kareler oluşturulmuştur. Köşk üzerine yerleştirilen külah, lale formundaki küçük dikitlerle çevrilidir. Minber girişi üzerinde dilimli ve üçgen formlu tepelik görülür. Tepeliğin yüzeyinde ince çıtalar vasıtasıyla dikdörtgen

formlu yazı panosu meydana getirilmiştir. Pano içerisinde bordo renk harflerle besmele yazar. Tepeliğin, her iki yanına minare, üzerine ise hilal motifi yerleştirilmiştir. Söz konusu tepelik ve minareler lale formundaki dikitlerle çevrilidir.

Harim doğu, batı ve güney duvarda açık mavi çerçeveli madalyonlar mevcuttur. Madalyonlar içerisinde koyu mavi zemin üzerine yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güney doğru sırasıyla ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, ‘‘ عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güney duvardakilerden batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’ yazar. Ayrıca mahfil katı seviyesindeki pencerelerde alçı şebekeli ve bitkisel desenli vitraylar bulunur.

3.5.7.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Cami üzerinde onarım tarihini gösteren kitabeler bulunmakta ama bu onarımlarda ne tür müdahalelerin yapıldığı konusunda bilgi sahibi değiliz. Yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Harim ve mahfil katı kuzeye doğru genişletilmiştir.

2- Batı cepheye lojman eklenmiş ve batı duvardaki pencerelerden biri kapatılmış diğeri ise dolap nişine çevrilmiştir.

3- Harim içerisinde mahfile çıkışı sağlayan merdiven kaldırılmış.

4- Kuzey cepheye mahfil katına girişi sağlayan kapı açılmış ve yine kuzey cepheye mahfil kapısına ulaşımı sağlayan merdiven eklenmiştir.

5- Batı cephenin güney köşesine 2011 yılında minare eklenmiş.

6- Harimin kuzeydoğu köşesinde giriş sahanlığı oluşturulmuş.

7- Ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiş.

8- Saçak tahtaları yenilenmiş.

9- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiş.

10- Minber orijinal değildir.

11- Harim ve mahfil giriş kapıları orijinal değildir.

3.5.8. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii

Şekil No: 406-414

Çizim No: 60

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Soğanlı mahallesinde bulunmaktadır. Caminin muhtelif yerlerinde beş kitabe görülür. Kuzey cephedeki mahfil giriş kapısının sağındaki kitabede "ما شاء الله/Mâşallah-H.١٣٢٦ -1326/M.1908'', soldakinde ebcet hesabıyla "H.١٣٢٨ -1328/M.1910'', kuzeybatı köşedeki kitabede "H.١٣١٤ -1314/M.1896'', vaaz kürsüsündekinde "H.١٢٨٩ -1289/M.1872'' yazarken, minberdekinde "H.١٣١٦ -1316/1898'' yazar. Eğer vaaz kürsüsü daha eski tarihli bir yapıdan buraya getirilmemişse, üzerindeki "H.1289/M.1872'' tarihi caminin inşa tarihidir. Diğer kitabelerinde onarım kitabeleri olabileceğini düşünüyoruz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.5.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun aşağısında yer alan cami, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde, güneyinde ve doğusunda komşu arazi, batısında ise avlu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 5.69x6.42 m, dış hatları ise yaklaşık 6.48x7.21 m boyutlarındadır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen yapı, farklı bölümlerden meydana gelir. Üç katlı yapının en alt katında lojman, birinci katında caminin harim kısmı, giriş koridoru, sofa ve derslik odaları, üçüncü katında ise mahfil katı, sofa, son cemaat yeri ve bir oda mevcuttur. Camiye sonradan eklenen minare batı cephenin güney köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.406)-(Çizim 3.60).

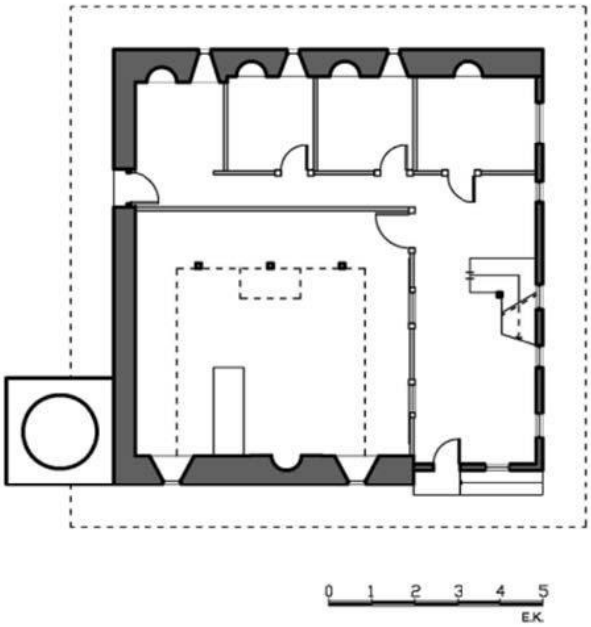

Çizim 3.60. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.406. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Genel Görünüm

Alt kattaki lojmana, doğu cephe eksenindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapının sağında iki solunda ise bir pencere vardır. Pencereler dikdörtgen formlu ve ahşa doğramalıdır. Güney cephede lojman katına açılan bir pencere daha görülür. Bu pencerede diğerleriyle aynı özellikte olup, demir parmaklıklıdır (Şekil 3.407).

Şekil 3.407. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Genel Görünüm

İkinci kata, batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan 82 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek kanatlı alüminyum kapıdan girilir. Kapı, doğu-batı doğrultuda uzayan dar bir koridora açılır. Koridorun solunda, doğu-batı doğrultuda sıralanmış dört derslik, solunda ise harimin kuzey cephe duvarı uzanmaktadır. Koridorun sonlandığı yer ise sofa kısmıdır (Şekil 3.408). Söz konusu sofa iki katlı olarak düzenlenmiş olup üst kata, alt kat içerisinde yer alan 1.03 m genişliğindeki, dokuz basamaklı ve döner formlu ahşap merdiven ile çıkılır. Bugün şadırvan veya başka amaçlarla kullanılan dersliklerin kuzey duvarında birer ocak nişi, ilk üç odadaki nişlerin sağ üst köşelerinde ise mazgal formlu birer pencere bulunur. En doğudaki odanın doğu duvarı üzerinde de dikdörtgen formlu pencere görülür. Koridorun sonundaki sofa harimin doğu duvarı boyunca uzanmaktadır. 2.88 m genişliğindeki sofanın doğu duvarı üzerinde üç, güney duvarı üzerinde ise iki pencere yer alır. Dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalı pencereler 60 cm genişliğindedir. Sofanın doğu ve batı duvarı boyunca, 39 cm yüksekliğinde ahşap sedirler yerleştirilmiştir. Caminin harim kısmına, sofanın batısında yer alan ve sofayla harimi birbirinden ayıran ahşap duvarın kuzey köşesindeki kapıdan girilir. 79 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.409).

Şekil 3.408. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Sofa

Şekil 3.409. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Harim Giriş Kapısı

Sofanın üst katıda alt katla aynı genişliğe sahiptir. Üst katın güney duvarı üzerinde iki, doğu duvarı üzerinde ise üç pencere mevcuttur. Buradaki pencerelerde alt kattakiler gibi 60 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Üst katın kuzeyinde bir oda bulunmaktadır. Söz konusu odaya ahşap duvar üzerindeki dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Odanın kuzey duvarında ocak nişi, doğu duvarında ise sofadaki pencerelerle aynı özelliklere sahip iki pencere görülür. Caminin mahfil katıyla, sofanın ikinci katını birbirinden ayıran ahşap duvarın kuzey köşesinde mahfil katına girişi sağlayan kapı yer alır. 70 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak

kemerli, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Mahfil katına bu kapının dışında batı cepheden de giriş sağlanır. Batı cephe ekseninin kuzeyinde bulunan 90 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan öncelikle son cemaat yeri olarak kullanılan kısma geçilir. Söz konusu kapıya demir malzemeli köprüyle ulaşılır. 2 m genişliğindeki son cemaat yeri 5.60 m uzunluğa sahiptir. Son cemaat yerinin güneydoğu köşesinde yer alan 62 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan da mahfile giriş sağlanır.

Cami kısmının cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi doğu, ikisi güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde kuzey, güney ve doğu cephededir. Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencereler son cemaat yerine, doğu cephe harim ve mahfil katı seviyesindekiler ise iki katlı sofaya açılmaktadır. Güney cephede yer alan gerek harim katındaki, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencereler 56 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı, doğu cephedekiler ise 52 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalı olup, 45 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan güney cephe harim katındaki pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır.

Batı cephenin güney köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare kare formlu kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzünde görülen 71 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde altta ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest üç ahşap sütunun taşıdığı “U’’ formlu mahfil vardır (Şekil 3.410).

Şekil 3.410. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 78 cm genişliğindeki mihrap nişi, 37 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.411).

Şekil 3.411. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Mihrap

Mihrabın hemen sağında orijinal ahşap minber görülür. 70 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.08 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.412).

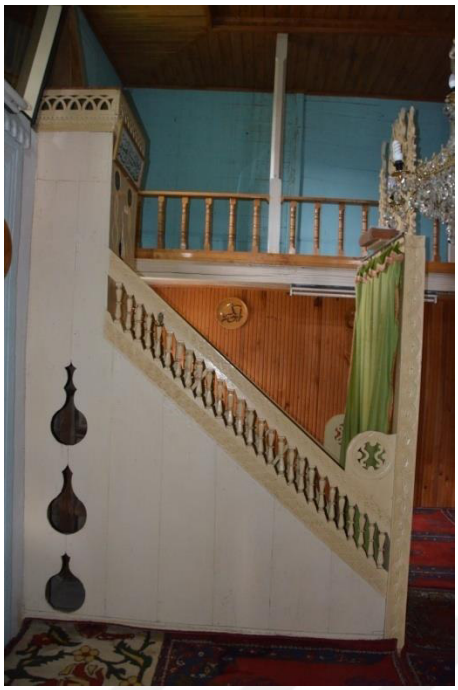

Şekil 3.412. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Minber

Sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. 91x83 cm boyutlarındaki kürsünün tek sıra korkuluğu bulunmaktadır (Şekil 3.413).

Şekil 3.413. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında onikigen formlu tavan göbeği bulunur (Şekil 3.414).

Şekil 3.414. Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii Tavan Göbeği

"U'' formlu ahşap mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.12 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 65 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Güney duvara kadar uzayan yan kollar 1.05 m genişliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 56 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında, beşi asıl mahfilin ön kısmında, ikisi batı yöndeki, üçü ise doğu yöndeki kol üzerinde olmak üzere on ahşap sütun görülür. Asıl mahfil kısmındaki sütunlar mihraba paralel olarak uzanırken, diğerleri dik olarak uzanır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.5.8.2. Malzeme-Teknik

Yapının bodrum katında ve mihrabında taş malzeme, ikinci ve üçüncü katların kuzey cephe duvarlarında ahşap hatılla taş malzeme, güney ve batı duvarlarında ise dıştan ahşap hatılla taş malzeme, içten ise ahşap malzeme, doğu yöndeki sofanın güney ve doğu duvarında, cami kısmının kuzey ve doğu duvarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, tavanlarda, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında, saçakta ve sofanın ikinci katına çıkışı sağlayan merdivende ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve minare giriş kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde ve minare kaplamasında sac malzeme, minare kaidesinde ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim katı güney cephe duvarıyla sofanın doğu ve güney duvarı sıvanıp boyanmıştır.

Bodrum katın cephe duvarlarında yığma taş tekniği, ikinci ve üçüncü katların kuzey, güney ve batı cephe duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, sofanın

güney ve doğu duvarında, caminin ise doğu ve kuzey duvarında ahşap yığma (çantı) tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.5.8.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Batı cephedeki giriş kapısının lentosu üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler vardır. Köşelerinde birer yelpaze motifi bulunan lentonun yüzeyinde, paralel olarak uzayan iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlar görülür. Kıvrımların altta ve üstte oluşturdukları boşluklara birer çiçek motifi, çiçek motiflerinin her iki yanına da birer üçgen motifi yerleştirilmiştir.

Sofanın alt katındaki harim giriş kapısında ve üst katındaki mahfil giriş kapısında da süslemeler mevcuttur. Harim kapısının kanatları, paralel olarak uzayan diyagonal kare formlu süsleme kuşağıyla iki parçaya bölünmüştür. Her bir parçanın köşelerine birer yelpaze motif yerleştirilmiştir. Alttaki panoların içerisinde, ortada diyagonal kare form oluşturacak şekilde iç içe geçmiş yıldız desenli iki zikzak motifi bulunur. Diyagonal karelerin içerisinde ve zikzak motiflerinin üstte oluşturduğu "V'' formlu boşluklarda, halat desenli birer dairesel form yer alır. İçlerinde yıldız motifi bulunan dairesel formların altında ve üstünde üzeri yivli üçgenler görülür. Zikzakların her iki yanındaki "V'' formlu boşluklara da farklı türde motifler yerleştirilmiştir. Alttaki boşluklarda, küçük kare formların oluşturduğu birer diyagonal kare mevcuttur. Üstteki boşluklardan iç kısımda olanlarında, stilize edilmiş ikişer lale vardır. Üst üste konumlandırılan laleler, yıldız ve halat motifiyle oluşturulmuştur. Dıştaki boşluklarda ise uçlarına küçük kareler yerleştirilen ve içleri yıldızlarla bezenen birer üçgen yer alır. Üstteki panoların içerisinde de bir merkezden çıkan birer çiçek motifi vardır. Sağa ve sola doğru uzayan çiçek dalları, stilize edilmiş birer çiçekle nihayetlenir. Çiçek motiflerinin üzerine, stilize edilmiş birer lale yerleştirilmiştir. Sağ taraftaki lale motifinin ucunda "١..١٧ '' yazılı bir kitabe görülür. Kitabe tahrip olduğu için tam olarak okunamamaktadır. Kapı kanatlarının birleştiği noktada aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan diyagonal karelerle bezenmiştir. Kapı kemeri içeri doğru taşıntı yapan ve üst üste yerleştirilen konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer kavsı dıştan iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşaklarından altta olanı yıldızlardan üstte olanı ise saç örgü

motifinden meydana gelir. Son olarak kemer köşeliklerine birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir (Şekil 3.409).

Sofanın üst katındaki mahfil giriş kapısının kanat yüzeyi, çapraz olarak atılan ince silmelerle diyagonal karelere ayrılmıştır. Söz konusu diyagonal karelerden bazılarının içerisi diyagonal formlu küçük karelerle doldurulmuştur. İçre doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine kemer dıştan, tek sırsa halinde uzayan diyagonal karelerin oluşturduğu süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeridi alttan ve üstten ikişer silmeyle sınırlandırılmıştır. Kemer köşeliklerine içleri küçük diyagonal karelerle doldurulmuş birer diyagonal kare form, diyagonal kare formların altına da halat ve yıldız motifiyle oluşturulan, stilize edilmiş birer lale motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca diyagonal kare formlar, iç içe geçerek uzayan iki zikzak motifiyle birbirine bağlanmıştır.

Mahfil giriş kapısının kuzeyindeki odaya girişi sağlayan kapıda da süslemeler vardır. Kapı kanadı, harim giriş kapısında olduğu gibi paralel olarak tek sıra halinde uzayan diyagonal karelerle dikdörtgen formlu iki panoya ayrılmıştır. Panoların her bir köşesinde birer yelpaze motifi bulunmaktadır. Alttaki panonu içerisi sade iken üsttekinin içerinde bir merkez den çıkan çiçek motifi vardır. Sağa, sola ve yukarı doğru uzayan çiçek dalları birer lale motifiyle nihayetlendirilmiştir. Çiçeğin ucundaki lalenin her iki yanında birer rozet motifi mevcuttur.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde ve tavan göbeğinde toplanmıştır. Mihrap nişi, silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yivli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyinde yumurta formlu bir kabara yerleştirilmiş olup, kemer kavsı dıştan testere ağzı motifiyle çevrilidir. Mihrap kaidesinin dışa taşkın saçak yüzeyinde yivli süsleme şeridi görülür (Şekil 3.411).

Ahşap minberin doğu ve batı yan aynalıklarında ve süpürgeliklerinde süsleme unsuru yoktur. Minber korkuluğu tek sıra boğumlardan meydana gelir. Doğu yöndeki korkuluğun altında yıldız motifli, üstünde ise iç içe geçerek uzayan iki zikzak motifli birer süsleme şeridi mevcuttur. Batı yöndeki korkuluğun altında saç örgü motifli, üstünde ise "S'' formlu kıvrımdan oluşan süsleme şeridi bulunmaktadır. "S'' formlu kıvrımın altta ve üstte oluşturduğu boşluklar yıldızlarla doldurulmuştur. Korkulukla girişin birleştiği noktalara, üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap

parçaların ortasında dairesel formlu açıklık bulunur. Söz konusu açıklıkların içerisinde ajur tekniğinde yapılmış birer çiçek motifi yer alır. Minberin dolap kısmında, üst üste yerleştirilmiş su damlası benzeri üçer açıklık vardır. Minber külahı iç içe geçerek uzayan yarım daire formlu korkulukla çevrilidir. Korkulukla köşk, testere ağzı ve balıksırtı motifli iki sıra süsleme şeridiyle birbirinde ayrılır. Köşkün kuzeye bakan ön yüzünde, dolap kısmındaki açıklıklara benzer bir açıklık mevcuttur. Açıklığın her iki yanında, altta ve üste dairesel form oluşturacak şekilde uzayan birer saç örgü motifi yer alır. Örgü motiflerinin üstte oluşturduğu boşluklardan sağda olanın içerisine ‘‘جَلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, solda olanın içerisine ise ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazılı birer pano yerleştirilmiştir. Sağdaki panonun sol alt köşesinde kabartma tekniğiyle yazılmış ‘‘١٣١٦/1316’’ rakamı okunur. Hicri olarak yazılan 1316 tarihini miladi takvime çevirdiğimizde 1898 tarihini elde ederiz. Bu tarih muhtemelen minberin inşa edildiği tarihtir. Buradan anladığımıza göre minber, cami inşa edildikten yaklaşık iki yıl sonra camiye eklenmiştir. Minber girişi, iç içe geçerek uzayan iki zikzak motifiyle üç yönden çevrilidir. Giriş kemeri, içe doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer kavsı, dıştan yıldız motifleriyle sınırlandırılmıştır. Ayrıca kemer köşeliklerinde de birer yelpaze motifi görülür. Minber, ajur tekniğinde yapılan görkemli tepeliğe sahiptir. Tepeliğin alt kısmında, dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek benzeri bir motif vardır. Dairesel formun üzerinde ajur tekniğiyle yapılmış farklı geometrik motifler bulunmaktadır. Söz konusu motiflerin yanlarında kanca benzeri çıkıntılar, üzerlerinde ise ajurlu iki çiçek motifi mevcuttur. Çiçek motiflerinin üzerine de birer lale motifi yerleştirilmiştir. Tepeliğin her iki yanında, üst üste konumlandırılmış badem formlarından ve sırt sırta yerleştirilen ‘‘C’’ formlarından meydana gelen birer ahşap dikit görülür. Tepelik boyunca uzayan ahşap dikitler üstte birer lale ile nihayetlenir (Şekil 3.412).

Mahfil sade olup, yalnızca köşkün alt kenarında paralel olarak uzayan testere ağzı motifli bir sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeridi sarkıt şeklindedir.

Caminin en süslü unsuru vaaz kürsüsüdür. Kürsünün kuzey ve batı yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Her iki yan aynalık, lale formuna benzer motiflerle ve testere ağzına benzer motiflerle üç yönden çevrilidir. Ayrıca her iki aynalığın alt kısmı yukarı doğru kavis yapan yuvarlak kemer şeklinde sonlanır. Kuzey yöndeki aynalığın yuvarlak kemer kavsının üzeri yıldız ve yarım daire

formlarıyla bezelidir. Kemer kavsından aşağı doğru sarkan yarım rozet ve kanca benzeri çıkıntılarda görülmektedir. Kavsin üst kısmında içten yarım dairelerle, dıştan ise testere ağzı motifleriyle çevrili dairesel açıklık mevcuttur. Açıklığın solunda, bir merkezden çıkan çiçek motifi ve muhtelif yerlere yerleştirilmiş rozetler bulunurken, sağında bir ibrik motifi ve diğer yönde olduğu gibi muhtelif yerlere yerleştirilmiş rozetler bulunur. Kuzey aynalığın en üst kısmında paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi yer alır. Süsleme şeritlerinden altta olanı halat, ortada olanı yiv, üstte olanı ise yan yana sıralanmış badem formlarından meydana gelir. Kürsünün batı aynalığına bakacak olursak, buradaki kemer kavsından aşağı doğru sarkan yarım daire, çiçek ve yarım rozet motifleri mevcuttur. Kemer kavsı üzerine bir merkezden çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek motifinin her iki yanında farklı büyüklüklere sahip rozet motifleri yer alırken, hemen üzerinde paralel olarak uzayan yazı satırı yer alır. Kabartma tekniğindeki satırda ‘‘ ما شاء الله كان تاريخ سنة صاحب الخيرات (شوربجي ?) أوغلى الحاج ابراهيم بن -1288 sene tarih kane Maşaallah/١٢٨٨ على/sahibul hayrat ….oğlu el Hacı İbrahim Ali’’ yazmaktadır. Yine batı yöndeki aynalık ile tek sıra boğumlardan oluşan korkuluk arasında paralel olarak uzayan on sıra süsleme kuşağı vardır. Söz konusu süsleme kuşakları aşağıdan yukarı doğru sırasıyla; halat, yiv, üst üstle sırlanmış zikzak, iki sıra halat, yiv, yarım rozet, iki sıra halat ve yarım rozet motiflerinden oluşmaktadır. Korkuluğun üzerinde de yine kabartma tekniğinde yazılmış iki satırlık yazı, yazının üzerinde ise bir sıra halat motifi bulunur. Korkuluk üzerindeki üst satırda ‘‘تاريخ سنة ١٢٨٩/Tarih sene 1289../ şehriرمضانك اوچونجى كونى انشا اولندى ramazanın üçüncü günü inşa olundu’’ yazarken, alt satırda;

بيت ارشادى رحمت الله
خدانك چق نبى سى وار رسول اكرم بشقه
شرعت بابى ايچنده امام اعظم بشقه
سيد بطال كبي غازى على المرتضى بشقه
‘‘Beyti İrşadi Rahmetullah
Hüdanın çok nebisi var, Resül-i Ekrem başka
Şeriat babı içinde İmam-ı Azam başka

Seyyid-i Battal gibi gazi-yialiyyülmürteza başka’’ (Yavuz, 2009: 65) yazar. Kürsü köşelerinde “C’’ formuna benzer çıkıntılar vardır. Yan aynalıklar sarıya, batı

yöndeki aynalığın üzerindeki süsleme şeritleri kahverengine, diğer yüzeyler ise beyaza boyanarak kürsüye canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.413).

Onikigen formlu tavan göbeğinin ortasında, halat desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek motifi bulunur. Dairesel form, stilize edilmiş sekiz laleyle dıştan çevrilidir. Lalelerin uçları içe doğru bakmaktadır. Tavan göbeği içten, tek sıra halinde uzayan yarım dairelerin meydana getirdiği iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Yarım dairelerin uçları birbirine bakmaktadır (Şekil 3.414). Tavan göbeğinin kuzeydoğu ve kuzeybatı yönünde birer göbek daha görülür. Birbirinin aynısı olan bu göbekler, halat motifli dairesel form içerisine yerleştirilen gemi dümenine benzer birer motiften oluşur.

3.5.8.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü saç malzemeyle değiştirilmiştir.
2- Batı cephenin güney köşesine minare eklenmiştir.
3- Mahfil korkulukları ve tavan göbekleri dışındaki tüm tavan yenilenmiştir.
4- Batı cephedeki taşların bir kısmı yenilenmiştir.
5- Harimin batı duvara lambri malzemeyle kaplanmıştır.

3.5.9. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii

Şekil No: 415-423
Çizim No: 61

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Şahinkaya mahallesinde bulunmaktadır. Caminin biri harim giriş kapısının solunda, diğeri sağında olmak üzere iki kitabesi vardır. Kapının sağındaki kitabede;

“Caminin inşaatı ١٢٩٣/1293-١٣٠٤ /1304
Boya ve yazı işleri ١٣١٨/1318-١٣٢٠ /1320’’ yazarken, solundaki kitabede;
“Kapının mimarı Şaban Kahveci
Mihrabın mimarı Mahmut Ustamahmutoğlu’’ yazar.

Hicri olarak yazılan inşa tarihlerini miladi takvime çevirdiğimizde 1876-1887 rakamlarını elde ederiz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.5.9.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun aşağısında bulunan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine oturmaktadır. Yapının doğusunda, batısında ve güneyinde avlu, kuzeyinde ise komşu arazı vardır. Caminin harim kısmı içten içe 12.76x9.43 m, dış hatları ise sonradan eklenen iki katlı son cemaat yeri ile birlikte 17.17x10.85 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Şekil 3.415). Yapıya sonradan eklenen minare, doğu cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.61).

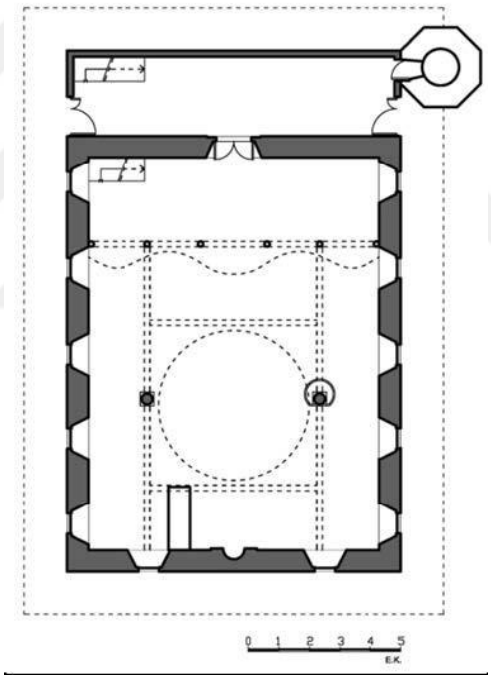

Çizim 3.61. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.415. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Genel Görünüm

Kuzey yöndeki son cemaat yerine, doğu ve batı cephelerinde yer alan iki kapıdan girilir. 1.16 m genişliğindeki kapılar, dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlıdır. Üst kata, alt katın batı yönünde görülen 94 cm genişliğindeki on basamaklı merdivenden çıkılır. Üst katın doğu ve batı cephesinde bir, kuzey cephesinde ise iki pencere vardır. 82 cm genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır. Doğu cephedeki pencerenin sağında, balkona açılan kapı yer alır.

Caminin biri harime, diğeri ise mahfile girişi sağlayan iki kapısı bulunmaktadır. Harimin kuzey duvar ekseninde yer alan kapılara son cemaat yerinden ulaşılır. Harim giriş kapısı 1.26 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.416). Mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı olup, 72 cm genişliğindedir.

Şekil 3.416. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde on ikisi harim katında, on ikisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin beşer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin de beşer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephededir. Güney cephedeki pencereler cephe ekseninin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Cephe yüzeylerinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu ve sivri kemerli alanların içerisine yerleştirilen harim katındaki pencereler 68 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 45 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidirler (Şekil 3.415).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır.

Doğu cephenin kuzey köşesinde, yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin, sekizgen kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, son cemaat yerinin doğu duvarı üzerinde yer alan 50 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Şekil 3.417. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, dördü işse ortada serbest olarak konumlandırılan altı ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunların arası yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır. Söz konusu sütunlarla kuzey duvar arasında kalan zemin seki şeklinde düzenlenmiştir (Şekil 3.418).

Şekil 3.418. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 80 cm genişliğe ve 33 cm derinliğe sahiptir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.419).

Şekil 3.419. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 73 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.18 m çıkıntı yapar. On basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.420).

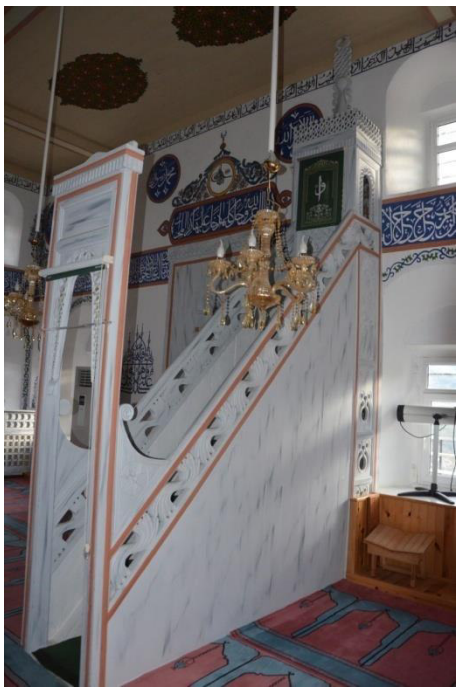

Şekil 3.420. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Minber

Camide iki vaaz kürsüsü mevcuttur. Sandık tipli kürsü harimin güneydoğu köşesine yerleştirilmiştir. 90x90 cm boyutlarındaki kürsü çift sıra korkuluğa sahiptir (Şekil 3.421). Diğer kürsü, harim tavanını taşıyan iki ahşap sütundan doğuda olanında asılı vaziyetedir. Yarım koni formlu kürsünün tek sıra korkuluğu bulunur (Şekil 3.422).

Şekil 3.421. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Vaaz Kürsüsü-1

Şekil 3.422. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Vaaz Kürsüsü-2

Harimin üzeri bağdadi kubbe ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan, harim ortasına doğu-batı doğrultuda yerleştirilen çokgen kesitli serbest iki ahşap sütunla taşınmaktadır (Şekil 3.423).

Şekil 3.423. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin üst katında girildiği gibi harimin kuzeybatı köşesinde yer alan ahşap merdivenle de çıkılmaktadır. 83 cm genişliğindeki hafif dönerli merdiven on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak çıkıntı yapmaktadır. Ortadaki çıkıntı 3.90 m, yanlardakiler ise 3.69 m harim içerisine doğru girinti yapar. Üzeri düz ahşap tavanla

örtülü mahfilin yaklaşık 60 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış altı ahşap sütun görülür. Çokgen kesitli sütunlar harim ortasındaki iki büyük ahşap sütunla birlikte tavanı taşır.

3.5.9.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsülerinde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, saçakta, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, son cemaat yerindeki pencere doğramalarında, minare, harim ve mahfil giriş kapılarında ahşap malzeme, son cemaat yeri cephe duvarlarında, son cemaat yerinin ikinci katına çıkışı sağlayan merdivende ve minarede betonarme malzeme, pencere parmaklıklarında ve son cemaat yeri giriş kapılarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe duvarları, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma, ajur ve kalemişi tekniği, tavanda ise bağdadi kubbe ve çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.5.9.3. Süsleme

Dış cephede herhangi bir süsleme unsuru görülmez. Harim giriş kapısı üç yönden üç sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden ortada olanı "S'' formlu kıvrımdan, diğerleri ise silmeden meydana gelir. "S'' formlu kıvrımın oluşturduğu boşluklara nokta şeklinde birer kabara yerleştirilmiştir.

Harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslüdür. Süslemeler, harim duvarlarında, mihrapta, minberde, vaaz kürsülerinde, mahfilde, bağdadi kubbede ve düz ahşap tavanda toplanmıştır.

Mihrap nişi iki sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Süsleme kuşaklarından dışta olanı halat motifinden, içte olanı ise turuncu renkli silmeden oluşur. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan farklı şekillerdeki yivlerle veya halat motifiyle belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyine yumurta formlu kabara yerleştirilmiştir. Mihrap kaidesinin saçak yüzeyi paralel olarak uzayan saç örgü

motifiyle tezyin edilmiştir. Ayrıca saçak altında sarkıt şeklinde kare formlar görülür. Mihrabın tüm yüzeyi mermer havası verecek şekilde boyanmıştır (Şekil 3.419).

Ahşap minberin doğu ve batı yan aynalıkları ve süpürgelikleri sadedir. Ajur tekniğinde yapılan minber korkuluğu, yan yana sıralanmış "S'' formundaki yaprak motiflerinin meydana gelir. Korkuluk alttan ve üstten turuncu renkli birer silmeyle sınırlandırılmıştır. Köşk boyunca uzayan korkuluklarla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Üst tarafları volüt şeklinde nihayetlenen ahşap parçalardan doğuda olanın yüzeyi iç içe geçmiş servi ağaçlarıyla, batıda olanın yüzeyi ise dairesel form içerisine yerleştirilen yıldız motifiyle bezenmiştir. Minberin doğu ve batı yöndeki dolap kısmında üst üste yerleştirilmiş koçboynuzu formunda üçer açıklık vardır. Söz konusu açıklıklar, silmelerin oluşturduğu dikdörtgen formların içerisinde yer alır. Açıklıkların üst kısmında da yine silmelerin oluşturduğu dikdörtgen formlu pano görülür. Panonun içerisinde yarım rozet ya da yarım güneş şeklinde motifler mevcuttur. Doğu yöndeki motiflerin arası dolap açıklığı şeklinde boşaltılmıştır. Köşk açıklıkları dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Silmelerin oluşturduğu dikdörtgenlerin içerisinde bulunan açıklıklar içten, düğüm yaparak uzayan kıvrımla çevrilidir. Açıklıkları çevreleyen dikdörtgen formların üzerinde yivli süsleme şeridi mevcuttur. Minber külahı, ajur tekniğinde yapılmış "S'' formlu kıvrımlarla çevrilidir. "S'' formlu kıvrımların her birinin üzerinde küçük birer dairesel form görülür. Köşk zerine yerleştirilen külah ajur tekniğindeki kıvrımlardan oluşan tepeliği sahiptir. Tepelik hilal motifiyle nihayetlenir. Külah, Ajur tekniğindeki korkulukla çevrilidir. Söz konusu korkuluk "8'' şekline benzer formlar oluşturan kıvrımlardan meydana gelir. Minber girişi turuncu renkli silmeyle üç yönden çevrilidir. Girişin kemeri dıştan, düğüm yaparak uzayan kıvrımla çevrilidir. Giriş üzerinde silmelerin oluşturduğu dikdörtgen formlu aynalık bulunur. Aynalığın yüzeyinde süsleme unsuru görülmez. Aynalığın üzerinde de paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridi mevcuttur. Tepeliği bulunmayan minberde, mihrapta olduğu gibi mermer havası verecek şekilde boyanmıştır (Şekil 3.420).

Harimin güneydoğu köşesindeki sandık tipli vaaz kürsüsünün kuzey ve batı yan analığı kafes tekniğinde yapılmıştır. Kürsünün gerek yan aynalıkları, gerekse korkuluğu, ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Aynalıklar nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak

uzayan kıvrımlarla dört yönden çevrilidir. Halat desenli kıvrımların içte oluşturduğu boşluklara yıldız motifli birer rozet yerleştirilmiştir (Şekil 3.421).

Yarım koni formlu diğer kürsünün gövdesinde süsleme unsuru görülmez. Ajur tekniğindeki tek sıra korkuluğu, kalp şekli oluşturacak şekilde uzayan kıvrımdan oluşur. Kıvrımın meydana getirdiği kalp formlarının uçları, bir aşağı bir yukarı bakacak şekilde atlamalı olarak sıralanmıştır. Ayrıca kalp formlarının aralarına yerleştirilmiş kalp şeklinde küçük ahşap parçalarda vardır. Korkulukla kürsü gövdesi, tek sıra halinde uzayan yivli süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmıştır (Şekil 3.422).

Ahşap mahfilin ön yüzünde, belli aralıklarla yerleştirilmiş turuncu renkli motifler mevcuttur. Söz konusu motifler turuncu renkli yapraklardan oluşur. İkişerli olarak üst üste yerleştirilen altı yaprak motifinden üsttekileri yüz yüze, diğerleri ise sırt sırta bakacak şekilde yerleştirilmiştir. Mahfilin üçlü çıkmasının alt yüzeylerinde, yarım daire formlu bir merkezden çıkıp güneş ışığı şeklinde genişleyerek uzayan turuncu renkli ahşap çıtalar bulunur (Şekil 3.418).

Harim duvarları üzerinde, bağdadi kubbede ve düz ahşap tavanda kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler görülür. Söz konusu motifler yapılırken ağırlıklı olarak sarı, mavi, siyah, yeşil, turuncu, beyaz ve lacivert renkler kullanılmıştır. Harime açılan pencere ve kapı açıklıkları "S'' formunda uzayan ve üzerinde yeşil renkli yapraklar olan mavi renkli kıvrık dal motifiyle üç yönden çevrilidir. Harim katındaki pencerelerin aralarına, yeşil ve mavi renkli bitkisel motiflerden meydana gelen birer şemse yerleştirilmiştir. Şemselerin arasında, kahve renkli ve damarlı birer dairesel form yer alır. Güney duvardaki mihrabın doğusunda ve batı yöndeki pencerenin hemen sağında cami formunda birer yazı istifi vardır. Beyaz zemin üzerine mavi renk harfler müsenna tekniğinde yazılan istiflerde " وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1) '' yazmaktadır. Mihrap kaidesinin hemen sağında ibrik formunda yazı istifi bulunur. Yine beyaz zemin üzerine mavi renk harflerle yazılan istifte ise "ما شاء الله/Mâşallah'' yazar. Harim katındaki pencerelerle mahfil katı seviyesindeki pencereler arasında, batı duvardan başlayıp, güney duvar boyunca devam edip, doğu duvarın kuzeye köşesine yakın bir noktada son bulan yazı kuşağı görülür. Turuncu çerçeveli kuşağın içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle "Esmaü'l Hüsnâ'' yazmaktadır. Yine doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasına turuncu çerçeveli yazı madalyonları

yerleştirilmiştir. Madalyonların altından çıkıp, sağından ve solundan yukarı doğru uzayan bitkisel motifler vardır. Bitkisel motiflerin sapları mavi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı, kırmızı ve yeşil renklidir. Batı duvardaki madalyonlarda, kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘yâ Bilâl-i Habeşî Radıyallahu anh’’, ‘‘yâ hazret-i رضي الله عنه/Sa’d b. Ebî Vagggâs Radıyallahu anh’’, ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, güney duvardaki madalyonlarda batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur’’, ‘‘ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir’’, ‘‘محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, ‘‘…’’, ‘‘عليك عونالله/Allah'ın yardımı sizinle olsun’’ yazar. Mihrap kaidesi üzerine de dikdörtgen formlu ve turuncu çerçeveli yazı panosu ve sarı çerçeveli madalyon yerleştirilmiştir. Yazı panosunun her iki ucunda, içerisinde birer çiçek olan zincir halkası bulunur. Söz konusu pano içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazılıdır. Pano üzerindeki madalyon içerisinde de ‘‘Besmele Tuğrası’’ yazar. Madalyon üzerinde alem motifi yer alırken, bu motifin atından çıkıp sağ ve sol yönden aşağı doğru sarkan bitkisel motifler görülür. Bitkisel motiflerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renklidir. Harim doğu, batı ve güney duvarın tavanla birleştiği noktada siyah çizgilerle dikdörtgen panolar oluşturulmuştur. Oluşturulan panoların içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’ yazmaktadır (Şekil 3.417).

Bağdadi kubbenin ortasında iç içe geçmiş üç yıldız motifi vardır. Yıldız motiflerinden içteki yeşil, ortadaki turuncu, dıştaki ise mavi renklidir. Yıldız motifleri dikdörtgen formlu ve uçları sivri kemerli altı yazı panosuyla çevrilidir. Mavi ve kahverengi çerçeveli panoların içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Pano içlerindeki yazılar sırasıyla ‘‘رضي الله عنه طلحه/Talha Radıyallahu anh’’, ‘‘ سعيد بن زيد رضي الله عنه/Saîd b. Zeyd Radıyallahu anh’’, ‘‘رضي الله عنه زوباير/Zübeyr Radıyallahu anh’’, ‘‘ عبد الرحمن بن رضي الله عنه عوف/Abdurrahman b. Avf Radıyallahu anh’’, ‘‘سعد بن أبي وقّاص رضي الله عنه/Sa’d b. Ebî Vagggâs Radıyallahu anh’’ şeklindedir. Yazı panoları da dıştan, dört madalyonla ve dört şemseyle çevrilidir. Şemse ve madalyonlar atlamalı olarak sıralanmıştır. Turuncu çerçeveli madalyonlar içerisinde lacivert zemin üzerine beyaz renk harflerle

“أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, “عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, “عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ ve “علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ yazar. Madalyonların hemen altında bir vazodan çıkıp, madalyonların her iki yanı boyunca yukarıya doğru uzayan bitkisel motifler bulunmaktadır. Gerek bu motifleri, gerekse bitkisel motifli şemseleri oluşturan motiflerin sapları mavi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renklidir. Bağdadi kubbe en dıştan “S’’ formunda uzayan kıvrık dal motifiyle çevrelidir. Üzerinde yeşil yapraklar ve kırmızı çiçekler bulunan kıvrık dal mavi renklidir. Bağdadi kubbe, tavan yüzeyinin çökertilmesiyle oluşturulan kare form içerisine yerleştirilmiştir. Kare formun her bir köşesinde birer çeyrek daire form mevcuttur. Çeyrek dairelerin içerisinde yüz yüze bakan “vav’’ harfi formunda yapraklar bulunur. Kare formun her bir köşesindeki çeyrek dairelerden bağdadi kubbeye doğru güneş ışığı şeklinde uzayan turuncu renkli ahşap çıtalar vardır. Bağdadi kubbe dışında kalan düz ahşap tavanın belli noktalarında şemseler görülür. Şemseleri oluşturan bitkisel motiflerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renklidir (Şekil 3.423).

3.5.9.4. Onarımlar

Kayıtlarda, yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz esnada muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı son cemaat yeri eklenmiştir.
2- Doğu cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
3- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Mahfil katının kuzey duvarına, mahfile girişi sağlayan kapı açılmıştır.
5- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.

3.5.10. Çamlıbel Mahallesi Camii

Şekil No: 424-431

Çizim No: 62

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Çamlıbel mahallesinde bulunmaktadır. Cami, minber girişi üzerinde yer alan kitabeye göre H.١٣٠٥ -1305/M.1887 yılında inşa

edilmiştir. Güney cephenin doğu köşesinde bulunan metal panoda da caminin inşa tarihi ١٣٠٥ -1305/1887 olarak yazılmıştır. Ancak gerek ibadete açılış beratında, gerekse Çaykara Müftülüğünce güney cepheye asılan bilgilendirme panosunda yapının inşa tarihi 1879 olarak yazılıdır. Muhtemelen hicri 1305 tarihinin, miladi takvime dönüştürülmesinde yanlışlık yapılmıştır. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.5.10.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun biraz aşağısında yer alan cami düz zeminde bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzey ve batı cephesinin bir kısmı yamaca dayalı vaziyettedir. Doğusunda ve batısında komşu binalar, kuzeyinde sahanlık ve istinat duvarı, güneyinde ise mahalle içerisine doğru uzayan patika yol vardır. Caminin bodrum katı taş malzemeyle yığma tekniğinde, harim ve mahfil katı ise ahşap malzeme ile yığma (çantı) tekniğinde inşa edilmiştir. Yapının harim kısmı içten içe 6.40x6.55 m, dış hatları ise yaklaşık 6.60x6.65 m boyutlarındadır. Cami harim, mahfil ve bodrum kattan meydana gelir (Şekil 3.424)-(Çizim 3.62). Yapıya sonradan eklenen minare batı cephenin güney köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

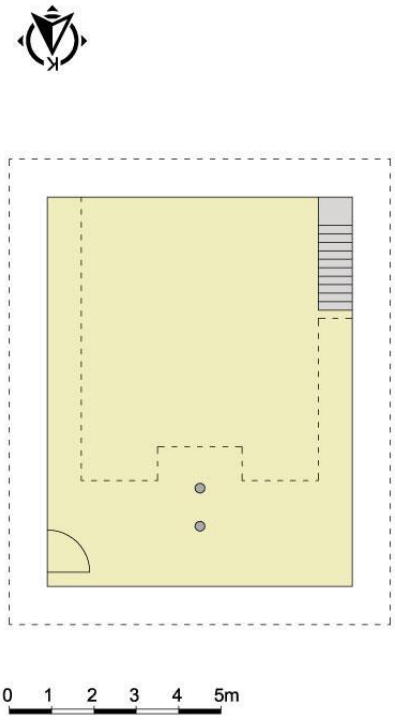

Çizim 3.62. Çamlıbel Mahallesi Camii Plan (DOKAP'dan)

Şekil 3.424. Çamlıbel Mahallesi Camii Genel Görünüm

Bodrum kata güney cephenin doğusunda bulunan dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir. Kapının batısında yan yana konumlandırılmış iki pencere vardır. Dikdörtgen formlu pencereler plastik doğramalıdır. Bodrum kat iki odadan oluşmaktadır (Şekil 3.425).

Şekil 3.425. Çamlıbel Mahallesi Camii Genel Görünüm

Cami, biri harime, diğeri ise mahfile girişi sağlayan iki kapıya sahiptir. Doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan harim giriş kapısı 76 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Söz konusu kapıya, caminin doğu cephesine bitişik olarak konumlandırılan betonarme malzemeli ve on dört basamaklı merdiven ile ulaşılır (Şekil 3.426). Kuzey cephe eksenindeki mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı olup, 54 cm genişliğindedir.

Şekil 3.426. Çamlıbel Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, diğer ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin de ikisi doğu cephede, ikisi güney cephededir. Güney cephedeki pencerelerle doğu cephenin harim katındaki pencereler 76 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve ahşap doğramalıdır. Doğu cephenin mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 46 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.30 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Batı cephenin güneyinde yer alan minare kare formlu kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir.

Şekil 3.427. Çamlıbel Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, yedi ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitli sütunların ikisi ortada serbest olarak, beşi ise duvarlara dayalı olarak konumlandırılmıştır. Duvarlara dayalı sütunların birer tanesi doğu ve batı duvarda yer alırken, üçü kuzey duvardadır. Ortadaki serbest sütunlar önlü arkalı yerleştirilmiştir (Şekil 3.428).

Şekil 3.428. Çamlıbel Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap yer alır. Mihrap kaidesi güney duvardan yaklaşık 30 cm içe taşırılmış vaziyettedir. Mihrap nişi 67 cm genişliğe ve 37 cm derinliğe sahip olup, yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.429).

Şekil 3.429. Çamlıbel Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 73 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.11 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer açıklığı vardır (Şekil 3.430).

Şekil 3.430. Çamlıbel Mahallesi Camii Minber

Ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Güney duvarın önünde, mihrap kaidesinin çıkıntısı genişliğinde ahşap seki vardır. Vaaz kürsüsü de duvar boyunca uzayan seki üzerine oturtulmuştur (Şekil 3.427).

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir Şekil 3.431).

Şekil 3.431. Çamlıbel Mahallesi Camii Tavan

"U'' formlu ahşap mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.25 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.05 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfilin doğu kolu, 1.03 m, batı kolu ise 99 cm genişliğindedir. Doğu kol güney duvara kadar uzarken, batı kol duvar eksenine kadar uzamaktadır. Batı kolun altında yer alan minberin oldukça yüksek olması sebebiyle bu kol güney duvara kadar uzatılamamıştır. Ancak ön yüzü minbere denk gelmediği için güney duvara kadar uzatılmıştır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 43 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu bulunmaktadır. Mahfil katında alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sekiz ahşap sütun görülür. Sütunların dördü asıl mahfil kısmının ön kısmında, ikişer tanesi ise yan kollar üzerinde konumlandırılmıştır. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.5.10.2. Malzeme-Teknik

Caminin bodrum katında taş malzeme, harim ve mahfil katı cephe duvarlarında, mihrapta, minberde, mahfilde, tavanda, saçakta, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, pencere doğramalarında ve giriş kapılarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minare kaidesinde ve gövdesinin bir kısmında betonarme malzeme, gövdenin kalan kısmında ise sac malzeme kullanılmıştır.

Yapının bodrum katı beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim ve mahfil katı cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, harim ve mahfil katı cephe

duvarlarının köşelerde birleştiği noktalarda kurt boğazı tekniği, tavanda çıtakari tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.5.10.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Doğu cephedeki harim giriş kapısının yüzeyi çökertilerek eş büyüklükte kare formlar elde edilmiştir. Elde edile her bir formun ortasına, kabartma tekniğinde yapılmış birer kare form yerleştirilmiştir. Diyagonal şekildeki kare formların kenarlarında yine kabartma tekniğinde yapılmış birer üçgen form görülür (Şekil 3.426).

Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, minberde, mahfilde, tavan göbeğinde ve az da olsa vaaz kürsüsünde toplanmıştır. Mihrap kaidesi ajur tekniğinde yapılan ve iç içe geçerek uzayan yarım daire formlarla üç yönden çevrilidir. Aynı şekilde mihrap nişi de iç içe geçerek uzayan badem formlarıyla üç yönden çevrilidir. Kaide ile nişi çevreleyen süsleme şeritleri arasında kalan yüzeyler ince silmelerle doldurulmuştur. Niş kemerinde, ajur tekniğinde yapılan ve iç içe geçerek uzayan sarkıt şeklinde yarım daireler görülür. Kemer köşelikleri kanca şeklinde içe doğru çıkıntı yapan motiflerle çevrilidir. Kemerin sağ köşeliğinde yıldızlarla oluşturulan hilal motifi, sol köşeliğinde ise dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifi vardır. Niş yaşmağı paralel olarak uzayan halat motifiyle belirginleştirilmiştir. Mihrap nişi beyaza, niş kemeri ve köşelikleri yeşile, kaide ise sarıya benzer renge boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.429).

Minberin yan anlağı ve süpürgeliği sadedir. Tek sıra korkuluğu ise sepet örgü motifine benzer motifle tezyin edilmiştir. Minber girişinin yan yüzünde, aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan saç örgü motifi bulunur. Minber köşkünün yüzeyinde iki sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden altta olanı yivlerden, üstte olanı ise lale formuna benzer motiflerden oluşur. Köşk üzerine yerleştirilen külah, lale formundaki kırmızı renkli hilal motifiyle nihayetlenir. Minber girişinin her iki yanında birer sıra saç örgü motifi görülür. Girişin yuvarlak kemerinde, ajur tekniğinde yapılan ve iç içe geçerek uzayan sarkıt şeklinde yarım daireler mevcuttur. Kemerin hemen üzerinde kırmızı renk boyayla yapının inşa tarihi *"1305"* yazılıdır. İnşa tarihinin sağında ve solunda birer çarkıfelek motifi, üzerinde ise paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridi yer alır. Minber tepeliği, yarım yuvarlak formundadır. Tepeliğin yüzeyinde bir merkezden çıkan çiçek motifi vardır.

Yukarıya, sağa ve sola doğru uzayan çiçek dalları birer lale motifiyle nihayetlenir. Tepeliğin sağında ve solunda üst üste bindirilmiş üçer silindir form yer alır. Minberin yan aynalığı beyaza, köşk ve külah sarıya benzer renge, diğer kısımlar ise yeşile boyanarak minbere canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.430).

Vaaz kürsüsünün yan aynalıkları ve korkuluğu, paralel olarak uzayan birer sıra yivli süsleme kuşağıyla nihayetlendirilmiş ve korkuluk yüzeyi silmelerle hareketlendirilmiştir (Şekil 3.427).

Asıl mahfil kısmının ön yüzü paralel olarak uzayan ince silmelerle bezeliyken yan kolların ön yüzünde üç sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden altta olanı balıksırtı motifinden, ortada olanı dairesel formların içerisine yerleştirilmiş yıldız motiflerinden, üstte olanı ise yivlerden meydana gelir. Mahfil köşkünün yüzünde de beş sıra süsleme kuşağı görülür. Paralel olarak uzayan süsleme kuşakları farklı genişliklere sahiptir. Söz konusu süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yivlerden, iki sıra düğüm yaparak uzayan kıvrımlardan, saç örgü motifinden ve yivlerden oluşur. Mahfil korkuluğu, kum saatine benzer ahşap parçalardan meydana gelir (Şekil 3.428).

Tavan göbeği iç içe geçmiş iki kare formdan oluşur. Kare formlar, tek sıra halinde uzayan lale formundaki motiflerle dıştan çevrilidir. Dıştaki kare formu çevreleyen motifler yeşil, içteki kare formu çevreleyenler ise krem renklidir. Ayrıca kare formların kenar hatları, sarkıt şeklindeki krem renkli silindir formlarıyla belirginleştirilmiştir. Dıştaki kare form içten halat motifiyle çevrilidir. İçteki kare formun ortasına, kare formlu ve yeşil renkli ahşap parça yerleştirilmiştir. Söz konusu parçanın ortasında çiçek motifi görülür. Çiçek motifi, düğüm yaparak uzayan kıvrımla çevrilidir. Tüm bu motifler dairesel form içerisine alınmıştır. Dairesel formun köşelerinde iç içe geçmiş ikişer üçgen mevcuttur. İçteki kare formun tüm yüzeyi, silmelerin oluşturduğu iç içe geçmiş kare formlarla doldurulmuştur. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi, ince çıtalar vasıtasıyla meydana getirilen kare ve dikdörtgen formlu panolarla hareketlendirilmiştir (Şekil 3.431).

3.5.10.4. Onarımlar

Kayıtlarda, yapı ile alakalı onarım kaydına rastlamadık.

3.5.11. Taşkıran Mahallesi Camii

Şekil No: 432-440

Çizim No: 63

Yapı, Trabzon-Çaykaraya ilçesinin Taşkıran mahallesinde bulunmaktadır. Caminin, biri mihrap nişinin sağında, diğeri ise mahfili taşıyan batı yöndeki ahşap sütunun üzerinde olmak üzere iki kitabesi vardır. Ahşap sütun üzerindeki kitabede ‘‘١٣١٤ /1314’’, mihrap kaidesi üzerindeki kitabede ise ‘‘١٣١٥ /1315’’ tarihleri okunmaktadır. Hicri olarak yazılan bu tarihleri miladi takvime çevirdiğimizde 1896 ve 1897 rakamlarını elde ederiz. Aralarında çok fark olmayan bu tarihler, muhtemelen cami inşaatının başladığı ve bittiği tarihleri göstermektedir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete kapalıdır.

3.5.11.1. Plan ve Mimari Özellikler

Uzungöl’e ulaşımı sağlayan ana yolun hemen solunda yer alan cami, yaklaşık 5-8 m yüksekliğindeki taş duvarlarla desteklenen avlu içerisinde, düz zemin üzerine oturmaktadır. Caminin batısında avlu, kuzeyinde ve doğusunda hazire, güneyinde ise mahalle içine doğru uzayan patika yol vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.25x755 m, dış hatları ise 10.77x9.97 m boyutlarındadır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Camini ahşap minaresi kuzey cephe ekseninin hafif doğusunda, yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.432)-(Çizim 3.63).

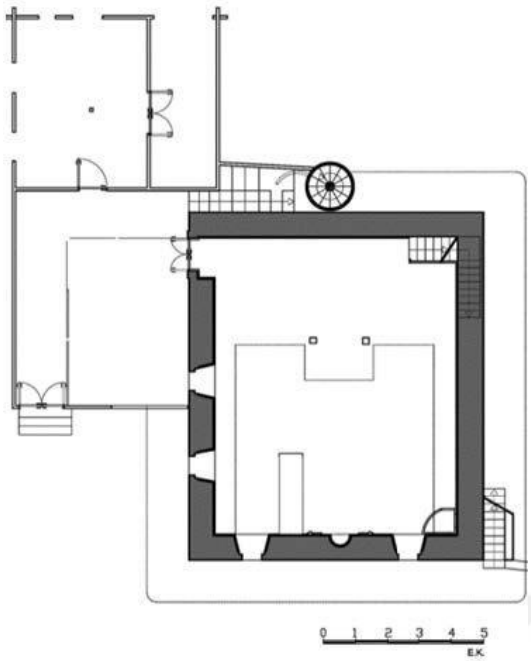

Çizim 3.63. Taşkıran Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.432. Taşkıran Mahallesi Camii Genel Görünüm

Mahfil duvarlarını oluşturan ahşaplar 4 ila 6 cm kalınlığında ve 20 ila 30 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki yönlü çalma boğaz dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Batı cephe ekseninin kuzey köşesinde harim giriş kapısı bulunur. 1 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap

kanatlıdır (Şekil 3.433). Kapı üzerine kare kesitli üç ahşap sütunun taşıdığı sundurma görülür. "L'' formlu sundurma, batı ve kuzey cephenin bir kısmı boyunca uzamaktadır. Ahşap sundurmanın üzeri tek yöne eğimli çatı ile örtülü olup, örtü malzemesi alaturka kiremittir.

Şekil 3.433. Taşkıran Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on üç pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede üçer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilen harim katı pencereleri 60 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve ahşap doğramalı olup, yaklaşık 50 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.434).

Şekil 3.434. Taşkıran Mahallesi Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde saçak kısmı bulunmaktadır.

Kuzey cephe ekseninin doğusunda yer alan ahşap minare dairesel formlu kaide üzerine oturmaktadır. Spiral gövdeli ve tek şerefeli minareye giriş, gövdenin batıya bakan yüzünde yer alan 50 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Söz konusu kapıya, kuzeybatı köşeden başlayıp doğuya doğru yükselen sekiz basamaklı merdivenle ulaşılır.

Harimin kuzeyinde, kare kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır. Sütunlar kare kesitli taş ayaklar üzerine oturmaktadır (Şekil 3.435).

Şekil 3.435. Taşkıran Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi, 75 cm genişliğe ve 38 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan niş

yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.436).

Şekil 3.436. Taşkıran Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında orijinal ahşap minber görülür. 73 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.57 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.437).

Şekil 3.437. Taşkıran Mahallesi Camii Minber

Çeyrek koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsünün kuzeye bakan yüzünde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli bir kapı vardır. Söz konusu kapıya iki basamaklı seyyar ahşap merdivenle ulaşılır (Şekil 3.438).

Şekil 3.438. Taşkıran Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.439).

Şekil 3.439. Taşkıran Mahallesi Camii Tavan

Harim doğu duvarı üzerinde, belli aralıklarla yerleştirilmiş iki niş görülür. Nişler, duvar yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu alanların içerisindedir.

Mahfil katına, kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu taş merdiven ile çıkılır. 74 cm genişliğindeki merdiven on beş basamaklı olup, basamaklar ahşapla kaplanmıştır. "U'' formlu ahşap mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.27 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.26 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfilin yan kollarından doğuda olanı 1.45 m, batıda olanı ise 1.41 m genişliğindedir. Güney duvara kadar uzayan yan kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup mihrabın üzerinde balkonumsu bölüm oluşturmaktadır. Oluşturulan bu bölümün mihrap kaidesi üzerindeki kısmına ahşap malzemeli küçük bir mihrabiye yerleştirilmiştir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 43 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında, dörder tanesi asıl mahfilin ön kısmında ve güney duvardaki balkonumsu kısımda, üçer tanesi ise yan kollarda olmak üzere on dört ahşap sütun görülür. Yan kollar üzerindekiler mihraba dik, diğerleri ise paralel uzanmaktadır. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.5.11.2. Malzeme-Teknik

Yapının harim katı doğu, batı ve güney cephe duvarında, mihrapta ve mahfile çıkışı sağlayan merdivende taş malzeme, harim katı kuzey cephe duvarında ahşap hatıllı taş malzeme, mahfil katı cephe duvarlarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivenin basamak kaplamalarında, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, mihrap kaidesinin üzerindeki küçük mihrabiyede, tavanda, kapı kanadında, pencere doğramalarında, saçakta, minarede ve sundurmada ahşap malzeme, harim katındaki pencerelerin parmaklıklarında demir malzeme, gerek çatı örtüsünde gerekse sundurmanın örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minare külahının kaplamasında ise kurşun malzeme kullanılmıştır. Mahfil katının ahşap malzemeli kuzey duvarı, dıştan ahşap hatıllı taş duvarla kaplanmıştır. Ayrıca harim katı cephe duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin harim katı doğu, batı, güney cephesinde ve mihrabında yığma taş tekniği, kuzey cephede ise ahşap hatıllı yığma taş tekniği, mahfil katı cephe

duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, mahfil katı cephe duvarlarının birleştiği yerlerde kurt boğazı tekniği, süslemelerde oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.5.11.3. Süsleme

Doğu, batı ve güney cephenin harim duvarları üstten iki sıra silmeyle nihayetlenir. Batı ve güney cephedeki harim ve mahfil katı duvarlarını birbirinde ayıran ahşap kirişin ön yüzünde, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerinden altta olanı halat motifinden, üstte olanı ise batı cephede, üzerinde stilize edilmiş laleler bulunan "S'' formlu kıvrık daldan, güney cephedeki saç örgü motifinden oluşur. Güney cephe mahfil katı duvarı üzerinde yer alan ahşap dikmelerin kenarları halat motifi şeklinde oyulmuştur. Ayrıca batı yöndekinin yüzeyi tek sıra halinde uzayan iç içe geçmiş badem formlarıyla, doğu yöndekinin yüzeyi ise saç örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Mahfil katı doğu cephe duvarı üzerindeki dikmelerde de benzer süslemeler görülür. Saçağın kenar hatlarında, sarkıt şeklinde lale formları bulunmaktadır.

Minare şerefesinin altında, yarım metre aralıkla yerleştirilen ve spiral gövdeyi çevreleyen, halat motifli iki bilezik mevcuttur. Şerefe, üç sıra süsleme kuşağı nihayetlenmektedir. Süsleme kuşaklarından altta olanı yivlerden, ortada olanı testere ağzı motifinden, üstte olanı ise halat motifinden meydana gelir. Şerefe korkuluğu, ajur tekniğinde yapılan boğum benzeri ahşap parçalarla oluşturulmuştur.

Batı cephedeki harim giriş kapısı halat motifiyle üç yönden, kapı kanatları ise saç örgü motifiyle dört yönden çevrilidir. Kanat yüzeylerinin ortasında yer alan kapı tokmaklarının alt ve üst kısmına paralel olarak uzayan birer saç örgü motifi yerleştirilerek, kanat yüzeyleri dikdörtgen formlu üçe panoya bölünmüştür. Üst üste konumlanan panolardan daha büyük olan alt ve üsttekiler dikey, ortadakiler ise yatay yönlüdür. Dikey yönlü panoların içerisi, vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Dalları stilize edilmiş lale, üzüm salkımı veya rozet motifiyle nihayetlenen çiçek motifleri birbirlerinden farklıdır. Ortadaki yatay yönlü dikdörtgen panolar, farklı süsleme programına sahiptir. Soldaki panonun sağında kapı tokmağı yer alırken solunda, içerisi yıldız motifleriyle süslenmiş dairesel form vardır. Sağ yöndeki panonun da solunda kapı tokmağı, sağında ise içerisi artı ve çarpı işaretiyle doldurulmuş kare form bulunur. Kapı kanatlarının birleştiği yerde, aşağıdan yukarıya

doğru nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlar görülür. Söz konusu kıvrımlar her iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır (Şekil 3.433).

Harim, dış cepheye göre oldukça süslüdür. Süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, sütunlarda ve tavanda toplanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanında, minare formunda birer sütünce vardır. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yiv veya halat motifli birer süsleme şeridiyle belirginleştirilmiş olup, yaşmak yüzeyine kabara yerleştirilmiştir. Niş ile minare formundaki sütünceler arasında kalan yüzeyler silmelerle çevrilidir. Sütüncelerden nişin alttan ikinci kademesine doğru uzayan yarım daire formlu kalın birer silme bulunur. Nişin her iki yanında ve üzerinde biraz tahrip olmuş yazı ve motifler görülür. Nişin alttan üçüncü sıradaki kademesinin her iki yanında, ucunda hilal ve bayrak olan birer alem motifi, alttan dördüncü sıradaki kademenin solunda dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifi, sağında ise bir birini çapraz şekilde kesen iki kılıç motifi yer alırken, alttan beşinci sıradaki kademenin solunda halat desenli dairesel form içerisinde yerleştirilmiş çiçek, sağında ise halat motifli dairesel form bulunmaktadır. Niş üzerinde, kabartma tekniğindeki harflerle ‘‘ اَللّٰهُمَّ يَا مُفَتِّحَ الْأَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ/Allahümme ya Müfettihu'l ebvab-İftah lena hayre'l bab/ Ey kapıları açan Allah’ım! Bize en hayırlı kapıyı aç-‘‘Küllü nefsin zâikatu’l-mevî-sallallahute’âlâ aleyhi ve selem/كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’, ‘‘el-evvelü- جلَّ جَلاَلُهُ الله/Allah Celle Celaluhu/ya Muhammed’’ (Yavuz, 2009: 56) yazmaktadır. Kaidenin saçağı kenarlarda volüt şeklinde sonlanmaktadır. Saçak yüzeyinde ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazısı ve yivli süsleme şeridi mevcuttur. Ayrıca, saçağın ortasında üzerinde ‘‘الله/Allah’’ yazan üçgen form vardır. Gerek üçgen formun, gerekse minare şeklindeki sütüncelerin ucuna yuvarlak formlu birer taş kabara yerleştirilmiştir (Şekil 3.436).

Mihrap kaidesinin üzerindeki balkonumsu çıkıntıda, ahşap malzemeli mihrabiye yer alır. Mihrabiyenin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan, ajur tekniğinde yapılmış iki sıra ‘‘S’’ formlu kıvrımlar görülür. Mihrabiyenin kemer kavsı üzerinde de kanca benzeri çıkıntılar bulunmaktadır. Mihrabiye nişi ve onu çevreleyen motifler mavi, sarı, kırmızı ve yeşil renklere boyanarak canlılık sağlanmıştır. Mihrabiyenin hemen altında, siyah renk boyayla yazılmış iki satırlık yazı vardır. Yazının üst satırında ‘‘١٣٥٩ /1359’’, alt satırında ise ‘‘ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى

الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا/ Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır (Nisâ 103)'' yazmaktadır. Hicri olarak yazılan 1359 rakamını miladi takvime çevirdiğimizde 1940 tarihini elde ederiz. Bu tarih, muhtemelen mihrabiyenin camiye eklendiği yıldır.

Minberin, her iki yöndeki aynalıkları ve süpürgelikleri farklı süsleme programına sahiptir. Doğu yöndeki aynılık ile süpürgelik kısmını birbirinden ayıran herhangi bir şerit bulunmamaktadır. Aynalığın ortasında iç içe geçmiş üç dairesel form vardır. Dairesel formlardan dıştaki ikisi silmelerden içteki ise halat motifinden meydana gelir. Halat motifli dairesel formun içerisine çiçek motifi yerleştirilmiştir. En dıştaki iki dairesel form uçları dışa doğru bakan "U'' formundaki silmelerle birbirine bağlanmıştır. Söz konusu dairesel formlar, koçboynuzu, yaprak ve "S'' formlu kıvrım gibi motiflerle çevrilidir. Süpürgelik yüzeyi, aşağıdan yukarıya doğru uzayan dört halat motifiyle beş eşit parçaya bölünmüştür. Her bir bölümün içerisinde çam ağacına benzer birer motif görülür. Çam ağacı benzeri motifler, silmelerin oluşturduğu dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alanların içerisindedir. Çam ağacını oluşturan silmelerin uç kısımları üstte dışa doğru kıvrım yapmaktadır. Silmelerin kıvrım yaptığı yerlerde birer yarım daire mevcuttur. Yarım dairelerden yukarı doğru güneş ışığı şeklinde genişleyerek açılan ışınlar vardır. Süpürgeliğin altında, süpürgelik boyunca uzayıp, dolap kısmının yanından yukarı doğru yükselen saç örgü motifi görülmektedir. Minberin batı yöndeki aynalığı, alttan ve üstten birer sıra silmeyle sınırlandırılan saç örgü motifiyle süpürgelikten ayrılmıştır. Üçgen formlu aynalık, dikey yönlü uzayan silmelerle dikdörtgen panolara ayrılmıştır. Panolardan en sağdaki ikisi, doğu yöndeki süpürgelikte görülen çam ağacı benzeri motiflerle, diğerleri ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli iç içe geçmiş motiflerle bezenmiştir. Aynalıktaki panoların arasında saç örgü, halat veya yelpaze şeklinde süsleme şeritleri mevcuttur. Batı yöndeki süpürgeliğin yüzeyi, belli aralıklarla yerleştirilen dikey yönlü üç ahşap kuşakla eş büyüklükteki dört dikdörtgen panoya ayrılmıştır. Soldaki kuşağın yüzeyi kıvrık dal, ortadakinin yüzeyi yıldızlarla, sağdakinin yüzeyi ise saç örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Süpürgelikteki panoların içerisinde, iç içe geçmiş baklava formları yer alır. Baklava formların içerisinde birer çiçek motifi mevcuttur. Ortadaki baklava formlarının yüzeyi yivlerle bezenmiştir. Süpürgeliğin altında, doğu yönde olduğu gibi süpürgelik boyunca uzayan ve dolap kısmının yanından yukarı doğru yükselen bir sıra saç örgü motifi görülür. Minber,

ajur tekniğinde yapılmış korkuluğa sahiptir. Korkuluk, tek sıra halinde yan yana uzayan ve dikey olarak yerleştirilen "S'' şeklindeki motiflerden meydana gelir. Korkuluğun altında, saç örgü motifli, üstünde ise yatay olarak yerleştirilen ve aralarında birer yıldız motifi görülen "S'' şeklindeki motiflerden oluşan süsleme şeridi vardır. Batı yöndeki korkuluğun altında ve üstünde bulunan süsleme şeritleri birer halat motifiyle korkuluktan ayrılmıştır. Söz konusu korkuluklarla girişin birleştiği noktalarda, silme ve balıksırtı motifli "S'' formunda ahşap parçalar bulunur. Üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunan ahşap parçaların yüzeyi yıldız, ay yıldız ve yelpaze motifleriyle süslenmiştir. Girişin her iki yan yüzünde, bir sıra saç örgü motifi yer alır. Her iki yöndeki dolap kısmında, üst üste konumlandırılmış üçer açıklık görülür. Açıklıklardan altta olanı "8'', ortada olanı ağaç, üstte olanı ise dikdörtgen formundadır. Minber köşkünün doğu ve batı yan yüzünde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli dörder açıklık vardır. İkişerli olarak üst üste konumlandırılan açıklıkların arasında da diyagonal kare formlu üç küçük açıklık mevcuttur. Köşkün kuzeye bakan ön yüzü, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli niş şeklinde düzenlenmiştir. Nişin her iki yanında, halat desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer yıldız motifi vardır. Niş kemerinin köşelikleri dört yönden halat motifiyle çevrili olup, kemer köşeliklerinde "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla-إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا/Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik (Feth 1)'' yazmaktadır. Köşkün üst kısmında üç sıra süsleme kuşağı bulunmaktadır. Süsleme kuşaklarından altta ve üstte olanı balıksırtı, ortada olanı ise saç örgü motifinden meydana gelir. Köşk üzerine yerleştirilen külah, boğumlardan oluşan çift sıra korkulukla çevrilidir. Korkulukların arasında, üzerinde yapraklar bulunan ve yatay olarak tek sıra halinde uzayan "S'' formları, üstünde ise "S'' şeklinde kıvrımlar yer alır. Çift sıra korkuluğun üzerine, ajur tekniğinde yapılmış tepelik yerleşilmiştir. Tepeliğin alt kısmında, içerisi yıldızlarla doldurulmuş dairesel form bulunur. Dairesel form üzerinde yukarıya doğru iç içe geçerek uzayan kıvrımlar vardır. Gerek dairesel form gerekse üzerindeki kıvrımlar, üzerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunan birer çıtayla sınırlandırılmıştır. Tepeliğin her iki yanında kenarlarında kanca şeklinde çıkıntılar olan ahşap dikmeler uzanmaktadır. Dikmelerin yüzeyinde, ajur tekniğinde yapılmış farklı şekillerde açıklıklar görülür. Dikmeler üstte birer hilal motifiyle nihayetlenir. Minber külahının ucunda da kenarları kancalı, yüzeyi ise ajurlu tepelik mevcuttur. Minber girişi, iç içe geçerek uzayan badem

formlarıyla dört yönden çevrilidir. Eşik yüzeyindeki badem formlarının altında, paralel olarak uzayan tek sıra saç örgü motifi görülür. Girişin kemeri, içe doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan dairesel formlu açıklıklar üzerine oturmaktadır. Kemer iç içe geçerek uzayan ve ajur tekniğinde yapılan yarım dairelerden oluşur. Kemer köşeliklerinde su damlasına benzer birer motif yer alır. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalıkta, yaldız renkli harflerle " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدٌرَسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazmaktadır. Giriş üzerindeki tepelikte ajur tekniğinde yapılmıştır. Buradaki tepeliğin alt kısmında da, tıpkı külah önündeki tepelikte olduğu gibi dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldızlar vardır. Dairesel form üzerinde, lale formları meydana getirerek uzayan iki sıra kıvrım görülür. Hem dairesel form, hem de kıvrımlar, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli çerçeve içerisine alınmıştır. Kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar görünen çerçevenin üzerine, farklı formlarda kıvrımlar yerleştirilmiştir. Söz konusu çerçeve her iki yönden, yarı yüksekliğine kadar uzayan lalelerle sınırlandırılmıştır. Stilize edilen laleler üst üste konumlandırılmıştır (Şekil 3.437).

Vaaz kürsüsünün gövdesi paralel olarak uzayan tek sıra balıksırtı motifiyle ikiye bölünmüştür. Alttaki bölümün yüzeyinde ay yıldız motifleri görülür. Üstteki bölüm ise dikey yönlü dikdörtgen formlu panolara bölünmüş olup her bir panonun içerisine yivlerden oluşan "8'' şeklinde birer motif yerleştirilmiştir. Pano dizisinin üzerinde ve solunda "S'' formlu birer kıvrım vardır. Tek sıra boğumlardan oluşan kürsü korkuluğunun altında ve üstünde birer sıra balıksırtı motifli süsleme kuşağı mevcuttur. Kuzey yöndeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli kürsü kapısının yüzeyi çeşitli geometrik motiflerle bezenmiştir. Kürsünün doğu ve güney duvara bitişik kısmında, üçlü kapı formunda birer ahşap arkalık bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli üçlü formların yüzeyi geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.438).

Asıl mahfilin ve yan kolların ön yüzünde dört, mahfil köşkünün yüzünde ise dokuz sıra süsleme şeridi yer alır. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Asıl mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla halat motifinden, iç içe geçerek uzayan badem formundaki koçboynuzlarından, halat motifinden ve düğüm yaparak uzayan kıvrımdan ve bu kıvrımların üzerine yerleştirilen uçları yapraklı yarım daire formlardan meydana

gelirken, mahfil kolları üzerindekiler balıksırtı motifinden, iç içe geçerek uzayan badem formundaki koçboynuzlarından, halat motifinden ve saç örgü motifinden meydana gelir. Saç örgü motiflerinin içte oluşturduğu boşluklarda birer çiçek motifi görülür. Mahfil köşkünün yüzeyindeki şeritler ise yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla tek sıra halinde yan yana sıralanmış sarkıt şeklindeki üç dilimli formlardan, iki sıra halat motifinden, uçları düğüm yaparak birbirine bağlanan "X'' şeklindeki motiflerden, halat motifinden, iç içe geçerek uzayan yarım dairelerden, iki sıra halat motifinden ve üzerinde stilize edilmiş lale, yaprak ve rozetler bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifinden oluşur. Köşkün köşelerinde kanca benzeri çıkıntılar, alt yüzeyinde ise muhtelif yerlere yerleştirilmiş baklava, ibrik ve boynuz şeklinde motifler bulunur. Ayrıca köşkün alt yüzeyi "C'' formlarıyla dört yönden çevrilidir (Şekil 3.440). Mahfili taşıyan sütunlarla, köşk arasına, destek amaçlı üçgen formlu ahşap parçalar yerleştirilmiştir. Söz konusu parçaların yüzeyinde balıksırtı desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş ajurlu yıldız motifi ve ay yıldız motifi bulunmaktadır. Güney duvar üzerinde oluşturulan balkonumsu kısmın ön yüzünde de asıl mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritlerine benzer süslemeler mevcuttur. Mahfil tek sıra, köşk ise çift sıra korkuluğa sahiptir. Mahfilin korkuluğu boğumlardan, köşk korkuluğunun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir.

Şekil 3 440. Taşkıran Mahallesi Camii Mahfil Köşkü

Tavan göbeği en dıştan, tek sıra halinde uzayan ve üzerinde lale ve yapraklar bulunan kıvrık dal motifiyle dört yönden çevrilidir. Kıvrık dal motifinin oluşturduğu kare alan, köşelerinde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form

elde edilmiştir. Tavan çökertilirken yanlarda ortaya çıkan yüzey yine üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dal motifiyle bezenmiştir. Kare formun köşelerindeki üçgenlerin yüzeyi kıvrımlarla süslenmiştir. Sekizgen formun içerisinde silmelerle kare form oluşturulmuştur. Oluşturulan kare form ile sekizgen arasında kalan yüzeye saç örgü motifi yerleştirilmiştir. Saç örgü motifin içte ve dışta oluşturduğu boşluklara yarım daireler eklenmiştir. Söz konusu kare form yine köşelerde birer üçgen kalacak şekilde çökertilerek bir kez daha sekizgen form meydana getirilmiştir. Sekizgen oluşturulurken meydana çıkan yandaki yüzler "S'' formlu kıvrımlar görülür. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyinde kıvrımların oluşturduğu çiçek ve laleler vardır. Sekizgenin kenar hatları sarkıt şeklindeki ahşap kulplarla belirginleştirilmiştir. Buradaki sekizgenin içerisinde de tıpkı dıştaki sekizgende olduğu gibi kare form oluşturulmuştur. Kare formla sekizgen arasındaki yüzey "S'' formlu kıvrımla doldurulmuştur. Son olarak bu kare formda köşelerinde birer üçgen alan kalacak şekilde çökertilerek en içteki sekizgen alan elde edilmiştir. Kenar hatları sarkıt şeklindeki "C'' formlarıyla belirginleştirilen sekizgen form oluşturulurken yanlarda ortaya çıka yüzey, sepet örgü şeklinde işlenmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi, dairesel form içerisine yerleştirilen yıldız veya çiçeklerle, yelpazeyle ya da perde motifiyle tezyin edilmiştir. En içteki sekizgenin ortasında, farklı motiflerin oluşturduğu iç içe geçmiş beş dairesel form mevcuttur. Dairesel motifler dıştan içe doğru sırasıyla; dışa doğru çıkıntı yapan kancalardan, sarkıt şeklindeki kulplardan, iç içe geçerek uzayan badem formlarından, halat motifinden ve çiçek benzeri şekil oluşturan kıvrık daldan meydana gelir. Kıvrık dalın üzerinde lale motifleri görülür. En içteki dairesel formun ortasında, sarkıt şeklinde kabar yer alır. En dıştaki dairesel form ile sekizgen arasında kalan yüzey sepet örgü motifiyle doldurulmuştur. Tavan göbeğinin her bir köşesinden, tavan köşelerine doğru saç örgü motifli birer kuşak atılmıştır (Şekil 3.439).

Harimde ve mahfil katında yer alan sütunlar, birbirinden farklı süslemelere sahiptirler. Söz konusu süslemeler oluşturulurken genelde bitkisel ve geometrik motifler bir arada kullanılmıştır.

3.5.11.4. Onarımlar

Cami, yakın dönemde Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılmıştır.

3.5.12. Kabataş Mahallesi Akpınar Camii

Şekil No: 441-446

Çizim No: 64

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Kabataş mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. Ancak Emriye Kazaz, caminin inşa tarihini H.١٢٨٦ -1287/M.1870 (Kazaz, 2016: 948) verirken, Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarındaki raporda, son cemaat yerindeki sütunların Dernekpazarı-Güneykondu Mahallesi Camii son cemaat yeri sütunları ile benzerlik arz etmesi sebebiyle 19. yüzyılın başlarına tarihlendirilir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.5.12.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun üst tarafında yer alan cami, güney-kuzey yönde eğimli arazide kaba yontu taş malzemeli düz zemin üzerine oturmaktadır. Caminin güneyinde ve batısında komşu arazi, doğusunda ev, kuzeybatısında şadırvan, kuzeyinde ise camiye ulaşımı sağlayan uzunca merdiven vardır. Yapının harim kısmı içten içe 5.41x7.90 m, dış hatları isem kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 8.10x8.96 m boyutlarına ulaşır. Ayrıca caminin kuzeydoğu köşesinde imam odası veya derslik olarak kullanılan oda bulunur. Söz konusu oda, harim kuzey cephe duvarından kuzeye doğru 4. 25 m, harim doğu cephe duvarından doğu yöne doğru ise 4.66 m çıkıntı yapmaktadır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen cami, harim, son cemaat yeri ve bir odadan meydana gelir (Şekil 3.441)-(Çizim 3.64).

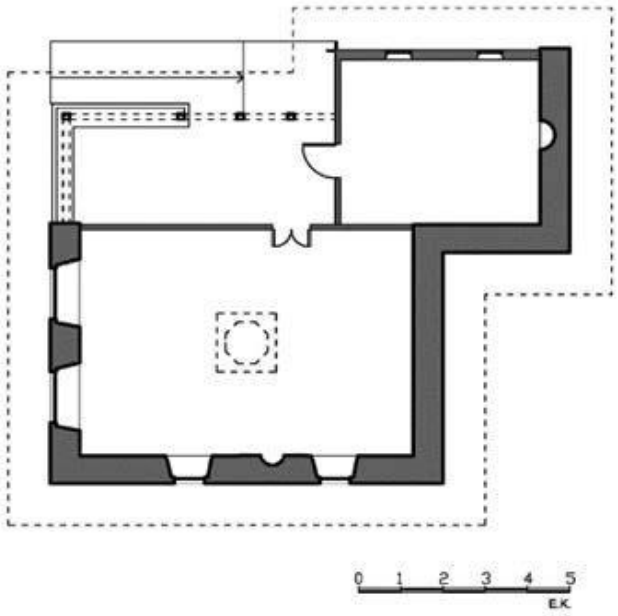

Çizim 3.64. Kabataş Mahallesi Akpınar Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.441. Kabataş Mahallesi Akpınar Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli dört ahşap sütunun oluşturduğu dört gözlü son cemaat yeri yer alır. Batı yöndeki iki sütun 52 cm yüksekliğindeki duvar üzerine, doğu yöndeki sütunlar ise kare kesitli ayaklar üzerine oturmaktadır. Batı yöndeki, sütunların arası tek sıra boğumlardan oluşan 52 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır. Korkuluk kuzeybatı köşeden, harimin kuzey duvarına kadar uzanarak "L'' formunu almıştır. Korkuluğun ve sütunların üzerine oturduğu taş duvar üstten ve içten ahşapla kaplanarak oturma alanı

oluşturulmuştur. Farklı genişliklerdeki gözlere sahip olan son cemaat yeri kuzey ve batı yönden açık iken, doğu yönünde oda bulunmaktadır. Son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.442).

Şekil 3.442. Kabataş Mahallesi Akpınar Camii Son Cemaat Yeri

Son cemaat yerinden ulaşılan giriş kapısı, harim kuzey cephe ekseninin hafif doğusunda bulunmaktadır. 85 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlıdır Şekil 3.443).

Şekil 3.443. Kabataş Mahallesi Akpınar Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde beş pencere mevcuttur. İkişer tanesi batı ve güney cephede, biri ise doğu cephede bulunan pencereler, dikdörtgen formlu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Batı cephedeki pencereler 1.47 m, güney ve doğuda cephedekiler ise yaklaşık 80 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.444).

Şekil 3.444. Kabataş Mahallesi Akpınar Camii Genel Görünüm

Kuzeydoğu köşedeki odaya giriş, son cemaat yerinin doğusunda görülen 80 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Odanın kuzey cephe duvarı üzerinde iki pencere vardır. Dikdörtgen formlu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı pencereler, yaklaşık 50 cm genişliğindedir. Ayrıca odanın doğu duvarı üzerine bir ocak nişi yerleştirilmiştir.

Harimin üzeri dört omuz kırma çatılıyla örtülüdür. Yapıya bitişik olan kuzeydoğu köşedeki odanın üzeri de ayrı bir dört omuz kırma çatı ile örtülmüştür. Örtü sistemi ayrı olan harim ve odanın saçak kısımlar bitişik olup, yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın vaziyettedir.

Yapıyı incelediğimiz tarihlerde, harim kısmının kapalı olması sebebiyle, harim kısmıyla ilgili bilgileri, farklı kaynaklardan elde ettiğimiz görseller üzerinden yazacağız. Söz konusu yazımda bazı ölçüleri veremeyeceğiz. Harim güney duvar ekseninin hafif doğusunda dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Altı kademeden oluşan mihrap nişi, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.445).

Şekil 3.445. Kabataş Mahallesi Akpınar Camii Harin Genel Görünüm

Caminin minberi yoktur. Ancak güneybatı köşede minber yerine kullanılan beş basamaklı ahşap merdiven vardır (Şekil 3.445).

Yapının orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneybatı köşede yer almaktadır. Kürsünün tek sıra korkuluğu vardır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortasında iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği görülür (Şekil 3.446).

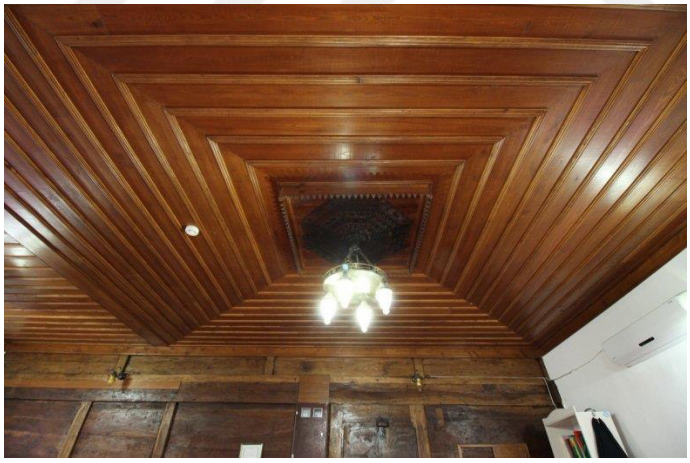

Şekil 3.446. Kabataş Mahallesi Akpınar Camii Tavan

3.5.12.2. Malzeme-Teknik

Caminin üzerine oturduğu kaidede, doğu, batı ve güney cephe duvarında, kuzeydoğu köşedeki odanın güney, kuzey ve doğu cephe duvarında ve son cemaat yerinin batısındaki iki sütunun üzerine oturduğu duvarda kaba yontu taş malzeme, mihrapta ince yontu taş malzeme, son cemaat yerinin doğusundaki iki sütunun

üzerine oturduğu ayaklarda düzgün kesme taş malzeme harimin kuzey cephe duvarında, kuzeydoğu köşedeki odanın batı cephe duvarında, son cemaat yerini oluşturan sütunlarda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, tavanlarda, saçakta, vaaz kürsüsünde ve minber yerine kullanılan merdivende ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının üzerine oturduğu kaidede, harimin doğu, batı ve güney duvarında, kuzeydoğu köşedeki odanın güney, kuzey ve doğu duvarında ve mihrapta yığma taş tekniği, harimin kuzey cephe duvarında ve kuzeydoğu köşedeki odanın batı duvarında ahşap yığma (çantı) tekniği, süslemelerde, oyma ve kabartma tekniği, harim tavanında ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.5.12.3. Süsleme

Yapının dışında yalnızca kuzey cephede süsleme görülür. Söz konusu cephedeki son cemaat yerini oluşturan sütunların kare kesitli başlıklarında ve çokgen kesitli gövdelerinin üst kısımlarında halat motiflerinin oluşturduğu şeritler görülür. Şeritlerin arasındaki boşluklar yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. Sütunların kare kesitli ayaklarını çevreleyen balıksırtı motifli kuşaklar vardır. Çokgen kesitli gövdelerin alt kısmında üst üste yerleştirilmiş laleler, lalelerin üzerinde ise birer servi ağacı motifi mevcuttur. Sütunların üzerine oturan ahşap kirişin kuzeye bakan yüzünde halat motifi yer alırken, alt yüzeyinde paralel olarak uzayan iki sıra saç örgü motifi bulunur. Halat motifiyle oluşturulan saç örgü motifleri, her iki yönden birer sıra yıldız motifiyle sınırlandırılmıştır.

Caminin en süslü kısmı harim giriş kapısıdır. Kapı üç yönden iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Bu şeritlerden dışta olanı üzerinde yaprak ve lale motifleri olan "S'' formlu kıvrık dal motifinden, içte olanı ise iç içe geçerek uzayan baden formlarından meydana gelir. Badem formlarının içlerine stilize edilmiş lale benzeri kıvrımlar yerleştirilmiştir. Kapı açıklığını çevreleyen bu süsleme şeritleri, yıldız motiflerinin oluşturduğu ince bir şeritle birbirinden ayrılmıştır. Kapı sövelerinin en dış kısmında aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra yıldız bir sıra halat motifli üç süsleme kuşağı görülür. Ayrıca kapı eşiğinin ön yüzünde, yan yana tek sıra halinde sıralanmış, içleri ve araları yıldızlarla doldurulmuş "8'' formunda motifler yer alır. "8'' formlu motifler, üstten ve alttan birer sıra yıldız motifiyle sınırlandırılmıştır.

Kapı kanatları dört yönden silmelerle çevrelenmiş olup, tam ortadan iç içe geçerek paralel olarak uzayan dairesel formlarla ikiye bölünmüştür. Gerek alttaki gerekse üstteki yüzeyler vazodan çıkan çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir. Üzerlerinde yapraklar olan, sağa, sola ve yukarı doğru uzayan çiçek dalları, lale, yaprak veya rozet motifleriyle nihayetlendirilmiştir. Yarım rozet üzerine oturan vazoların yüzeyi yıldıza benzer motiflerle süslenmiştir. Kapı kanatlarının birleştiği noktalar balıksırtı ve yıldız motifleriyle bezenmiştir. İçe doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan yivler üzerine oturan kapı kemerinin köşelikleri dört yönden iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı yapraklardan içte olanı ise halat motifinden meydana gelir. Kemer köşeliklerinde yıldız motiflerinin oluşturduğu birer üçgen vardır. Üçgenlerin içerisine birer rozet, iç köşelerine ise yine birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Son olarak, gerek kapıyı çevreleyen süsleme şeritlerinde, gerekse kapı kanatlarının muhtelif yerlerinde kabartma şeklinde metal noktalar görülür. Kapının üzerindeki ahşap kirişin yüzeyinde kuzey cephe botunca uzayan ve belli aralıklarla üstte veya alta sarkarak dairesel form oluşturan iki sıra halat motifi vardır. Halat motiflerinin arasında yıldız motifli süsleme şeridi görülür. Söz konusu motifler alttan ve üstten birer sıra süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Tüm bu süsleme şeritlerinin üzerinde de bir sıra balıksırtı motifi yer alır (Şekil 3.443).

Kuzeydoğu köşedeki odanın batı cephede bulunan giriş kapısında da az da olsa süsleme görülür. Kapı sövelerinin dış kenarı halat motifi şeklinde oyulmuştur. Soldaki sövenin alt kısmında bir badem formu, sağdaki sövenin üst kısmında ise bir rozet motifi yer alır. Kapı kandı yüzeyinde silmeyle oluşturulmuş iki dikdörtgen form vardır. Dikdörtgen formları oluşturan silmeler, köşelerde iç doğru yarım daire şeklinde kıvrılmıştır. Köşelerdeki bu yarım dairelerden birbirlerine çapraz olarak ikişer silme atılarak, dikdörtgenlerin yüzeyinde birer "X'' işareti oluşturulmuştur. Kapı üzerindeki kirişin yüzeyinde, batı cephe boyunca tek sıra halinde uzayan yivli süsleme kuşağı mevcuttur.

Harim içerisinde yalnızca tavanda süsleme unsuru görülür. Tavan göbeğinin dış kısmında sarkıt şeklindeki testere ağzı motifiyle oluşturulmuş kare form vardır. Kare formun içerisinde iç içe geçmiş altı sekizgen yer alır. Yıldız motiflerinden meydana gelen sekizgenlerin aralarında da süslemeler mevcuttur. En dıştaki üç sekizgenin arası yıldız motifleriyle, içteki iki sekizgenin arası ise rozetlerle

bezenmiştir. Ayrıca en içteki sekizgenin her bir köşesinden, en dıştaki sekizgenin köşelerine doğru yıldız motifli kuşaklar atılmıştır. En içteki sekizgenin içerisinde iç içe geçmiş üç dairesel form bulunmaktadır. Dairesel formlarından ortada olanı yıldızlardan, diğerleri halat motifinden oluşur. İçteki dairesel formun ortasına üzeri yivli kabara yerleştirilmiştir. Tavan göbeği iç içe geçmiş karelerle çevrilidir. Söz konusu kareler ince çıtalardan meydana gelmektedir (Şekil 3.446).

3.5.12.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.5.13. Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi

Şekil No: 447-451

Çizim No: 65

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Ataköy mahallesinde bulunmaktadır. Mescit üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe yoktur. Ancak ibadete açılış beratında ve Çaykara müftülüğünce asılan bilgilendirme panosunda yer alan bilgilere göre 1900 yılına inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından inşa ettirilen yapının mimarı bilinmemektedir. Mescit bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.5.13.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 60 m yukarısında bulunan mescit, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Patika yol ile ulaşılan mescidin doğusunda, batısında, güneyinde ve kuzeyinde komşu araziler vardır. Mescidin harim kısmı içten içe 6.33x2.78 m, dış hatları ise doğusu cephesinde yer alan giriş sahanlığı ve oda ile birlikte yaklaşık 6.48x5.98 m boyutlarına ulaşır. Moloz taş zemin üzerine ahşap malzeme ile inşa edilen mescit harim, giriş sahanlığı ve bir odadan meydana gelir. Yapıda minare bulunmaz (Şekil 3.447)-(Çizim 3.65).

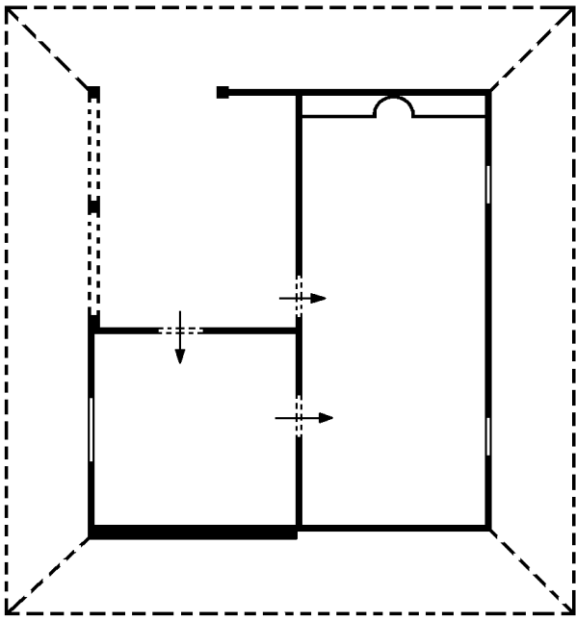

Çizim 3.65. Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi Plan

Şekil 3.447. Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi Genel Görünüm

Duvarları oluşturan ahşaplar 4 ila 6 cm kalınlığında ve 20 ila 30 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki yönlü çalma boğaz dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Doğu cephe ekseninin güneyinde giriş sahanlığı, kuzeyinde ise muhtemelen imam odası olarak kullanılan görülür. Eksenin güneyindeki sahanlık 3.05x3.42 m boyutlarındadır. Sahanlık, dört ahşap sütunun oluşturduğu üç açıklıktan meydana gelir. Açıklıkların ikisi doğu yönde, biri ise güney yönde yer alır. Sahanlık kuzey

yönden odanın duvarıyla, batı yönden ise mescit duvarıyla sınırlandırılmıştır. Güney yöndeki açıklıktan giriş sağlanan sahanlığın doğu yönündeki açıklıklarının arası ahşap sedirle kapatılmıştır. Ayrıca kuzey ve batı duvarının önüne de sedirler yerleştirilmiştir (Şekil 3.447).

Doğu cephe ekseninin kuzeyindeki odaya sahanlık içerisinden giriş sağlanır. Odanın güneyindeki ahşap duvar üzerinde bulunan giriş kapısı, 1.68 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Odanın doğu duvar ekseninde 96 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalı bir pencere vardır. Söz konusu pencerenin güneyinde günümüzde kapatılmış bir pencere daha mevcuttur. Odanın kuzey duvarı üzerinde dolap nişi olarak kullanılan pencere açıklığı, batı duvarında ise mescide girişi sağlayan kapı görülür.

Mescide girişi sağlayan iki kapı bulunmaktadır. Kapılardan birine sahanlık içerisinden, diğerine ise oda içerisinden ulaşılır. Sahanlık kısmındaki ana giriş kapısı orijinal olup, 66 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.448). Oda içerisindeki kapı açıklığı ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli olup, 64 cm genişliğindedir. Buradaki kapı kanadı orijinal değildir.

Şekil 3.448. Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi Harim Giriş Kapısı

Mescidin yalnızca batı cephesinde iki pencere mevcuttur. Dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve plastik doğramalı pencereler 60 cm genişliğindedir (Şekil 3.449).

Şekil 3.449. Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.10 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır.

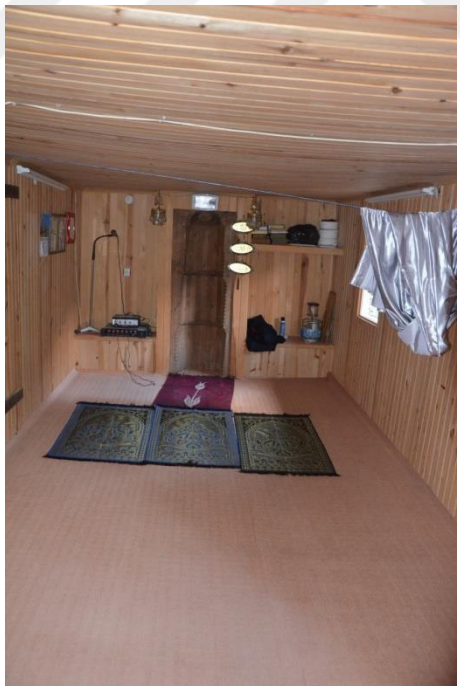

Şekil 3.450. Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi Harim Genel Görünüm

Harim içerisinde vaaz kürsüsü ve minber yoktur. Dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap, güney duvar eksenine yerleştirilmiştir. Mihrap kaidesi güney

duvardan harim içerisine doğru 33 cm çıkıntı yapmaktadır. Mihrap nişi 55 cm genişliğinde ve 30 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Harime doğru çıkıntı yapan mihrap kaidesinin her iki yanında, mihrap kaidesi genişliğinde birer seki görülür (Şekil 3.451). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Şekil 3.451. Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi Mihrap

3.5.13.2. Malzeme-Teknik

Mescidin üzerine oturduğu zeminde ve doğu cephedeki odanın kuzey duvarında kaba yontu taş malzeme, mescidin cephe duvarlarında, sahanlığı oluşturan sütunlarda, sekilerde, doğudaki odanın doğu ve güney duvarında, saçakta, mihrapta, kapı kanatlarında, söve ve lentolarda ve doğu cephedeki odanın pencere doğramasında ahşap malzeme, mescide açılan pencerelerin doğramalarında plastik malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Mescidin harim kısmı ve doğudaki odanın iç kısmı tamamıyla lambri malzemeyle kaplanmıştır.

Yapının cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, cephe duvarlarının köşelerde bileştiği noktalarda kurtboğazı tekniği, süslemelerde ise oyma tekniği uygulanmıştır.

3.5.13.3. Süsleme

Mescidin dış cephesinde, yalnızca sahanlıkta ve giriş kapılarında süsleme unsuru görülür. Harim giriş kapısının ahşap söveleri üzerinde aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlar vardır. Kıvrımların içte ve dışta oluşturduğu boşluklar yıldız motifleriyle bezenmiştir. Sövelerin dış kenarlarında da yine aşağıdan yukarıya doğru uzayan birer halat motifi görülür. Kapı kanatları, iç içe geçerek uzayan badem formlarının oluşturduğu süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Kanat yüzeyleri paralel olarak uzayan ince bir silmeyle iki bölüme ayrılmıştır. Her bir bölümün yüzeyi, bir merkezden çıkıp tüm yüzeyi kaplayan çiçek motifiyle tezyin edilmiştir. Üzerlerinde yapraklar bulunan çiçek dalları birer lale motifiyle nihayetlendirilmiştir. Kapı kemeri, içe doğru taşındı yapan ve üst üste konumlandırılan "C'' formlu konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer köşelikleri, balıksırtı ve içe doğru kanca şeklinde çıkıntı yapan motiflerden meydana gelen iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Kemer köşeliklerine birer lale motifi yerleştirilmiştir. Kapı üzerinde yer alan ve sahanlığın batı duvarı boyunca uzayan ahşap kirişin ön yüzünde oyma tekniğinde yapılmış yıldız motifleri mevcuttur (Şekil 3.448).

Sahanlığın kuzeyindeki odaya girişi sağlayan kapının söveleri de, harim giriş kapısının söveleriyle aynı süsleme programına sahiptir. Buradaki kapı kanadının yüzeyinde süsleme yoktur. Kapı üzerine yer alan ve sahanlığın kuzey duvarı boyunca uzayan ahşap kirişin ön yüzü, kare formundaki yıldız motifleriyle bezenmiştir. Yıldızların aralarında balıksırtı motifleri görülür. Söz konusu yıldızlar üstten halat motifiyle, alttan ise yıldız benzeri motiflerle sınırlandırılmıştır.

Harim içerisinde az da olsa mihrapta süsleme görülür. Mihrap nişinin kenar hatları, içe doğru çıkıntı yapan yarım daire formlarıyla, niş kademeleri ise paralel olarak uzayan yivli veya halat motifli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyinde açık renkli dairesel form vardır. Burada daha öncesinde bir kabara olması muhtemeldir (Şekil 3.451).

3.5.13.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Mescidin kuzey cephe duvarını oluşturan ahşap tahtalar ya yenilenmiş, ya da ahşap malzemeyle kaplanmıştır.
2- Ahşap pencere doğramaları, plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Saçak tahtaları yenilenmiştir.
5- Doğu cephedeki odadan harime girişi sağlayan kapının kanadı yenilenmiştir.
6- Harim duvarları ve tavanı tamamıyla ahşap malzemeyle kaplanmıştır.
7- Mihrap kaidesinin her iki yanında yer alan ahşap sekiler ya yenilenmiş, ya da yakın dönemde eklenmiştir.

3.5.14. Taşlıgedik Mahallesi Camii

Şekil No: 452-460
Çizim No: 66

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Taşlıgedik mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H.١٣٢٢ - 1322/M1904 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinememektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.5.14.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Caminin güneyinde ve kuzeyinde mahalle yolu, doğusunda sonradan eklenen ve son cemaat yeri olarak düzenlenen giriş, batısında ise camiye bitişik bina vardır. Söz konusu binanın ibadet mekânıyla aynı hizada olan katına harimden bir kapı açılmıştır. Böylelikle harim, batı yöndeki binanın içerisine doğru genişlemiştir. Yapının harim kısmı içten içe 7.48x6.33 m, dış hatları ise 9.08x7.93 m boyutlarındadır. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve bodrum kattan meydana gelir. Ancak sonrada minare ve ek bölümler eklenmiştir (Şekil 3.452)-(Çizim 3.66).

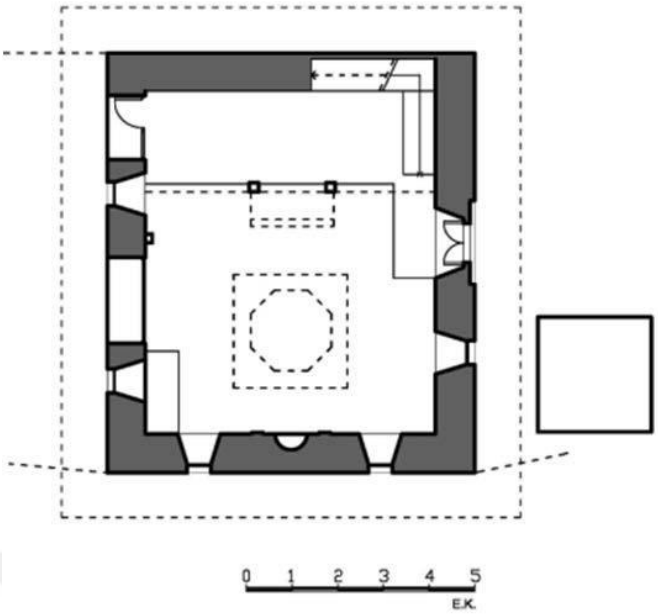

Çizim 3.66. Taşlıgedik Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.452. Taşören Mahallesi Camii Genel Görünüm

Muhtemelen derslik olarak kullanılan bodrum kata, güney cephe ekseninde görülen 81 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapının batısında, 44 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşa doğramalı ve demir parmaklıklı bir pencere vardır. Gerek kapı gerekse pencere, cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir.

Caminin doğu cephesine bitişik olarak eklenen betonarme malzemeli giriş kısmına, yine doğu cephede yer alan 1.39 m genişliğindeki dikdörtgen formlu ve iki

ahşap kanatlı kapıdan girilir. Söz konusu bölümün güney cephesinde, dikdörtgen formlu büyük bir pencere görülür.

Yapı, biri harime, diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapıya sahiptir. Doğu yöndeki giriş bölümü içerisinden ulaşılan ana giriş kapısı, caminin doğu cephe eksenine yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapı, 89 cm genişliğindedir (Şekil 3.453). Kuzey cepheye de betonarme malzemeli giriş eklenmiştir. 60 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıyla girilen bu bölümde, aşağıya doğru uzayan 80 cm genişliğinde on basamaklı merdiven bulunur. Merdivenin sonunda yer alan sahanlığın güneyinde ve batısında birer kapı mevcuttur. Mahfile girişi sağlayan güney yöndeki kapı 70 cm genişliğinde ve plastik doğramalıdır. Batı yöndeki kapı ise aynı özelliklere sahip olup, caminin batısına bitişik olarak inşa edilen binaya açılmaktadır.

Şekil 3.453. Taşören Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, biri doğu cephede, üçü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi güney cephede, birer tanesi ise doğu ve batı cephededir. Harim katı doğu ve batı cephedeki pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap doğramalı olup, 51 cm genişliğindedir. Doğu cephedeki pencere sonradan

eklenen giriş kısmına açılmaktadır. Harim katının batı cephesinde yer alan pencerelerden güney yönde olanı orijinal iken diğerleri sonradan eklemedir. Söz konusu pencereler batı yöndeki binaya açılmaktadır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler 27 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencerelerin tümü harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki orijinal pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindekiler ise mazgal pencere şeklinde olup, dikdörtgen formludur (Şekil 3.454).

Şekil 3 454. Taşören Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri üç omuz kırma çatı ile örtülüdür. Doğu ve güney cephede yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak görülür.

Camiye sonradan eklenen minare, güneydoğu köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır. Kaidesi doğu cepheye sonradan eklenen giriş bölümü içerisinde kalan minare spiral göveli ve tek şerefelidir.

Şekil 3.455. Taşören Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, ikisi serbest olarak, biri ise doğu duvara dayalı olarak konumlandırılan üç ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Mahfili taşıyan sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise köşeleri pahlıdır (Şekil 3.456).

Şekil 3.456. Taşören Mahallesi Camii Mahfil

Kuzeybatı köşede, yan binaya geçişi sağlayan dikdörtgen formlu giriş açılmıştır. 1.40 m genişliğindeki kapı, iki ahşap kanatlıdır.

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişi 80 cm genişliğinde ve 33 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üç dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.457).

Şekil 3.457. Taşören Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Korkuluk kısmıyla girişin birleştiği noktaya yerleştirilen köşebentteki kitabeden anlaşılacağı üzere minber, 1990 yılında, Kadir Ç-K isimli usta tarafından yapılmıştır. Batı duvara dayandırılan 70 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 1.84 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.458).

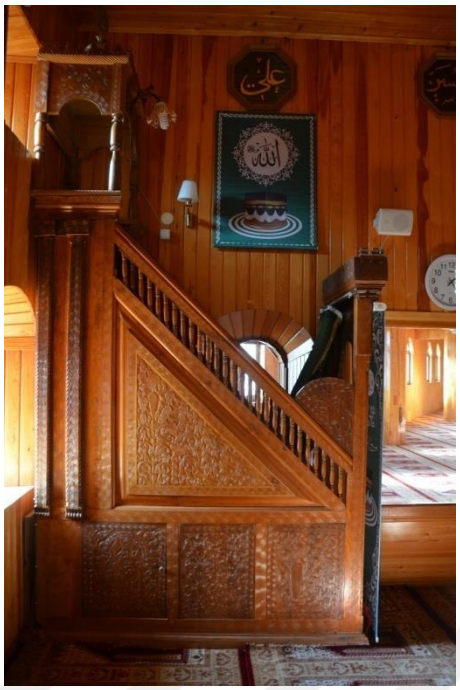

Şekil 3.458. Taşören Mahallesi Camii Minber

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün tek sıra korkuluğu vardır (Şekil 3.459).

Şekil 3.459. Taşören Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.460).

Şekil 3.460. Taşören Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına kuzey cephede yer alan kapıdan girildiği gibi, harimin kuzeydoğu köşesindeki tek kollu ahşap merdivenle de çıkılır. On basamaklı merdiven 47 cm genişliğindedir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.70 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 80 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfil katında, köşkün her iki yanına konumlandırılmış iki ahşap sütun bulunur. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.5.14.2. Malzeme-Teknik

Caminin bodrum katında, cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, saçakta, giriş kapısında, pencere doğramalarında, harim ve mahfil katındaki sütunlarda ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minarede ve ek bölümlerde ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları lambri ile kaplıyken, dış cephesi sıvalıdır.

Yapının beden duvarlarında, yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.5.14.3. Süsleme

Dış cephede herhangi bir süsleme unsuru görülmez. Yalnızca güney cephede yer alan harim katı pencerelerinin söve ve kemerleri, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Harim giriş kapısı üç yönden yivli süsleme şeridiyle çevrilidir. Kemer kilit taşı üzerinde, oyma tekniğinde yapılan iç içe geçmiş kare formlar vardır. Kapı kanatları, tek sıra halinde uzayan saç örgü motifiyle dört yönden çevrelenmiş olup, her bir kanat yüzeyi bir merkezden çıkıp tüm yüzeyi

kaplayan çiçek motifiyle bezenmiştir. Üzerlerinde yapraklar bulunan çiçek dalları, stilize edilmiş birer lale motifiyle nihayetlendirilmiştir. Sol yöndeki kanadın yüzeyinde, silme vasıtasıyla meydana getirilen dikdörtgen pano mevcuttur. Pano içerisine, kabartma tekniğiyle caminin inşa tarihi yazılmıştır. Kapı kanatlarının dış kenarları ile kanatların birleştiği noktada aşağıdan yukarıya doğru uzayan halat motifi bulunmaktadır. Ahşap lentonun yüzeyi, alttan ve üstten halat motifiyle sınırlandırılan saç örgü motifiyle tezyin edilmiştir (Şekil 3.453).

Harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslüdür. Süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavan göbeğinde, sütunlarda ve duvarlardaki ahşap dikmelerde toplanmıştır.

Mihrap nişi üç sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Niş ile silmelerin arasında kalan yüzey, perde motifine benzer motiflerle tezyin edilmiştir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yiv ve testere ağzı motifli süsleme kuşaklarıyla belirginleştirilmiştir. Niş kemeri ve kemer köşelikleri silme içerisine alınmış olup, yaşmak yüzeyine kabara yerleştirilmiştir (Şekil 3.457).

Minberin doğu yüzünde bulunan saç örgü motifli süsleme şeridi, aynalık, korkuluk ve süpürgelik kısmını birbirinde ayırmıştır. Üçgen formlu yan aynalık saç örgü motifi süsleme kuşağıyla çevrelenmiş olup, tüm yüzey merkezden çıkan çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir. Yukarı, sağa ve sola doğru uzayan çiçek dalları stilize edilmiş birer lale motifiyle sonlandırılmıştır. Aynalığın sol üst köşesine yakın noktada, lalelerin arasına yerleştirilmiş servi ağacı motifi görülür. Minber korkuluğu tek sıra boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun üzerinde korkuluk boyunca uzayan bir sıra saç örgü motifi vardır. Korkulukla girişin birleştiği noktaya üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Üç yönden saç örgü motifiyle çevrili ahşap parçanın yüzeyi, lale motifleriyle doldurulmuştur. Lale motiflerinin arasında minber ustasının adı yazmaktadır. Süpürgelik yüzeyi, dikey yönlü uzayan saç örgü motifli kuşaklar vasıtasıyla dikdörtgen formlu üç panoya bölünmüştür. Her bir panonun yüzeyi boşluk kalmayacak şekilde bir merkezden çıkan çiçek motifleriyle süslenmiştir. Buradaki çiçek motiflerinin dalları da stilize edilmiş birer lale motifiyle nihayetlendirilmiştir. Minber girişinin yan yüzünde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan saç örgü ve halat motifli birer süsleme şeridi mevcuttur. Minberin dolap açıklığı yoktur. Söz konusu kısımda aşağıdan yukarıya doğru uzayan dört sıra süsleme kuşağı

görülür. Süsleme kuşaklarından en sağda olanı lale motiflerinden, diğerleri ise saç örgü motifinden meydana gelir. Minber köşkü, boğumlu desteklere sahiptir. Yuvarlak kemer formlu köşk açıklıklarının köşelikleri, saç örgü motifiyle çevrelenmiş olup, yüzeyleri stilize edilmiş lale motifleriyle bezenmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen alem, tek sıra halinde uzayan ve ağaç benzeri ahşap dikitlerden oluşan korkulukla çevrilidir. Minber girişinin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan birer sıra saç örgü motifi görülür. Giriş kemeri ve köşelikleri, stilize edilmiş lale ve saç örgü motifleriyle doldurulmuştur. Kemer üzerindeki aynalıkta beyaz renk boyayla "Besmele'' yazılıdır. Söz konusu yazı, saç örgü motifiyle çevrilidir. Minber tepeliğinin alt sırasında paralel olarak uzayan saç örgü motifi, onun üzerinde ise uçları aşağıya doğru bakan stilize edilmiş lale motifleri vardır. Tepeliğin altında ve üstünde, tek sıra halinde yan yana sıralanmış konsol benzeri çıkıntılar bulunmaktadır (Şekil 3.458).

Vaaz kürsüsünün yüzeyi paralele olarak uzayan iki sıra halat motifiyle iki bölüme ayrılmıştır. Her bir bölüm dört yönden saç örgü motifiyle çevrelenmiş olup, yüzeyleri merkezden çıkan çiçek motifleriyle süslenmiştir. Uçları lale motifleriyle sonlandırılan çiçek dallarının arasında servi ağacı motifleri de görülmektedir (Şekil 3.459).

Mahfilin ön yüzünde üç, köşkün ön yüzünde ise altı sıra süsleme şeridi mevcuttur. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptirler. Mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; saç örgü motifinden, balıksırtı motifinden ve iç içe geçerek uzayan badem formlarından oluşurken, köşkün ön yüzeyindekiler yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; iki sıra halat motifinden, üzerinde yaprak ve laleler bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifinden, saç örgü motifinden, aralarında yaprak bulunan ve uçları aşağıya doğru bakan stilize edilmiş lale motiflerinden ve yivlerden oluşur. Köşkün köşeliklerinde, dışa doğru çıkıntı yapan ve iki sıra halinde uzayan kanca benzeri motifler, yan yüzlerinde ise üçer sıra saç örgü motifi bulunmaktadır.

Caminin tavan göbeği oldukça süslüdür. İç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeğinde, bitkisel ve geometrik motiflerin yanında yazılarda mevcuttur. En dıştaki kare form, tek sıra halinde uzayan ve üzerinde yaprak ve stilize edilmiş lale motifleri bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifiyle

çevrilidir. Kare form, köşelerinde birer üçgen alan kalacak şekilde çökertilerek içte sekizgen form elde edilmiştir. Tavanın çökertilmesi esnasında yanlarda ortaya çıkan yüzeyler sepet örgü motifiyle bezenmiştir. Doğu yöndeki üçgen alanlar saç örgü motifiyle çevrelenmiş olup, içerisinde kare form içerisine yerleştirilen birer altı kollu yıldız motifi vardır. Kuzeybatı yöndeki üçgen alanın yüzeyinde, dairesel form oluşturacak şekilde düğüm yaparak uzayan kıvrım motifi bulunur. Güneybatı yöndekinde ise ince silmeyle oluşturulan üçgen form görülür. Üçgen formun içerisine kabartma tekniğiyle ‘‘الله/Allah’’ yazılmıştır. Söz konusu form dıştan, düğüm yaparak uzayan kıvrımla çevrilidir. Sekizgen form içerisinde ince çıtalarla kullanılarak kare form meydana getirilmiştir. Kare form ile sekizgen arasında kalan yüzeyler tek sıra saç örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Doğu ve batı yöndeki saç örgü motiflerinin içte oluşturduğu boşluklarda yıldız formunda birer rozet yer alır. Bu kare formda köşelerde birer üçgen kalacak şekilde çökertilmiştir. Çökertme işleme yapılırken yanlarda ortaya çıkan yüzeyde tek sıra saç örgü motifi görülür. Sekizgen formun kenar hatları, nokta şeklindeki kabaralarla belirginleştirilmiştir. Kare formun köşelerinde kalan üçgenlerin yüzeyine siyah renk harflerle ‘‘ أبو بكر/Ebu Bekir’’, ‘‘عمر/Ömer’’, ‘‘ عثمان/Osman’’, ‘‘على/Ali’’, ‘‘الله/Allah’’ ‘‘ يا محمّد عليه السلام/ Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Kuzeydoğuda yer alan üçgen formlu tahta, renginden anlaşılacağı üzere yakın zamanda değiştirilmiştir. Ortadaki sekizgen formun içerisinde de dıştakinde olduğu gibi çıtalardan oluşan kare form vardır. Kare form ile sekizgen arasında kalan yüzeyler “S’’ formlu kıvrımlarla doldurulmuştur. Kıvrımların oluşturduğu boşluklarda stilize edilmiş birer lale yerleştirilmiştir. Yine kare formun köşelerinde birer üçgen kalacak şekilde çökertilmesiyle en içteki sekizgen form ortaya çıkmıştır. Çökertme işleminde yanlarda ortaya çıkan yüzeyler “vav’’ harfine benzer motiflerle süslenmiştir. Köşelerde yer alan üçgenlerin yüzeyinde iç içe geçmiş üçgen formlar görülür. En içteki üçgen formların içerisinde ise siyah renk harflerle *“...’’* yazmaktadır. Sekizgen formun ortasında halat motifinden oluşan iç içe geçmiş iki dairesel form mevcuttur. İçteki dairesel formun ortasında sarkıt şeklinde ve çiçek formunda kabara bulunmaktadır. Dairesel formların arasındaki yüzey “S’’ şeklindeki kıvrımla doldurulmuştur. Kıvrımın oluşturduğu boşluklara stilize edilmiş birer lale motifi yerleştirilmiştir. Dairesel formlarla sekizgen form arasındaki yüzey ise ay yıldız, baklava, “S’’ formlu kıvrım gibi motiflerle tezyin edilmiştir (Şekil 3.460).

Mahfili taşıyan ortadaki serbest sütunların yüzeyinde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan saç örgü motifli ve iç içe geçmiş badem formlu süsleme şeritleri görülür. Mahfil katındaki sütunlarda ise bir merkez çıkıp yukarıya doğru uzaya çiçek motifinden ve yine iç içe geçerek uzayan badem formlarından meydana gelen süsleme kuşakları bulunur. Sağa ve sola doğru uzaya çiçek dalları stilize edilmiş birer lale motifiyle nihayetlendirilmiştir. Son olarak batı duvar ekseninin hafif kuzeyinde yer alan ahşap dikmenin yüzeyinde, tek sıra halinde uzayan saç örgü motifi yer alır.

Harim doğu, batı ve güney duvarın tavanla birleştiği noktalarda sekizgen formlu yazı madalyonları vardır. Madalyonlar içerisinde yeşil zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ عمر رضي الله عنه /Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘ عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar.

3.5.14.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif zamanla yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Caminin doğu cephesine son cemaat yeri şeklinde düzenlenen betonarme malzemeli bölüm eklenmiştir.
2- Kuzey cepheye merdiven eklenmiş ve merdivenin ucundaki sahanlıktan mahfile ve batı yöndeki binaya geçişi sağlamak için birer kapı açılmıştır.
3- Harimin güneydoğu köşesine minare eklenmiştir.
4- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
5- Caminin dış cephesi sıvayla, harim duvarları ise lambri malzemeyle kaplanmıştır.
6- Saçak tahtaları değiştirilmiştir.
7- Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi yenilenmiştir.
8- Minber orijinal değildir.

9- Harimin batı duvarında, yandaki binaya açılan kapı ve pencereler oluşturulmuştur.

3.5.15. Yukarı Kumlu Mahallesi Camii

Şekil No: 461-468

Çizim No: 67

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Yukarı Kumlu mahallesinde bulunmaktadır. Cami, kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 1914 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilenmeyen cami bugün ayakta olup, ibadete kapalıdır.

3.5.15.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 60 m aşağısında yer alan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde bina, doğusunda komşu arazi, güneyinde ve batısında avlu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 7.40x8.90 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 9.67x10.44 m boyutlarına ulaşır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi yoktur (Şekil 3.461)-(Çizim 3.67).

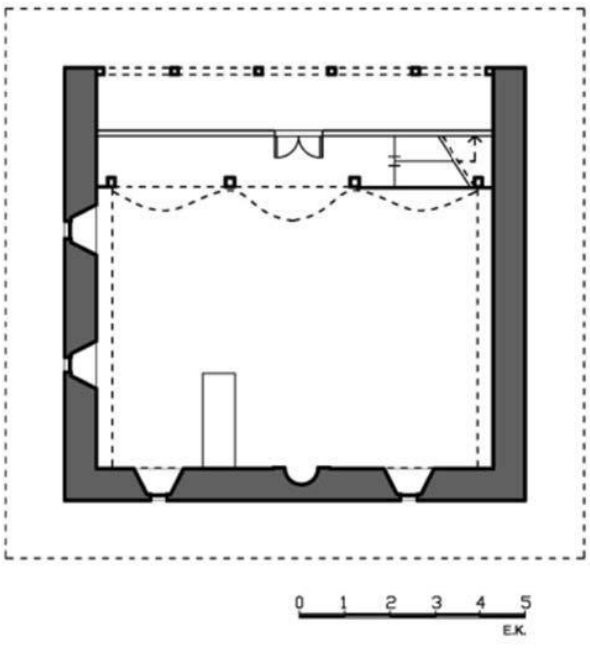

Çizim 3.67. Yukarıkumlu Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.461. Yukarıkumlu Mahallesi Camii Genel Görünüm

Mahfil duvarlarını oluşturan ahşaplar 4 ila 6 cm kalınlığında ve 20 ila 30 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki yönlü çalma boğaz dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Kuzey cephede, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli altı ahşap sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri bulunur. Mahfil, doğu ve batı yönden taş duvarla kapalı olan son cemaat yerinin üzerine doğru genişletilmiştir. Son cemaat yerini oluşturan sütunlardan ikisi doğu ve batı duvara dayalı olarak, diğerleri ise serbest olarak konumlandırılmıştır.

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.04 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.462).

Şekil 3 462. Yukarıkumlu Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, ikisi ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzey cephededir. Ancak kuzey ve güney cephedeki pencereler günümüzde ahşap tahtalarla kapatılmıştır. Harim katındaki pencereler, 73 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olup, 55 cm genişliğe sahiptirler. Doğu ve batı cephede yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin ahşap kanatları vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidirler (Şekil 3.463).

Şekil 3.463. Yukarıkumlu Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil bulunmaktadır. Ortadaki iki sütun, yanlardakilere göre daha geniş çaplıdır. Mahfile çıkan bayan cemaatin görünmemesi için, doğu yöndeki iki sütunun arası ahşap duvarla kapatılmıştır (Şekil 3.464).

Şekil 3.464. Yukarıkumlu Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, nişten oluşan mihrap vardır. Mihrap nişi 83 cm genişliğinde ve 38 cm derinliğindedir. Beş kademeden meydana gelen niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.465).

Şekil 3.465. Yukarıkumlu Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.41 m çıkıntı yapmaktadır. Beş basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı bulunur (Şekil 3.466).

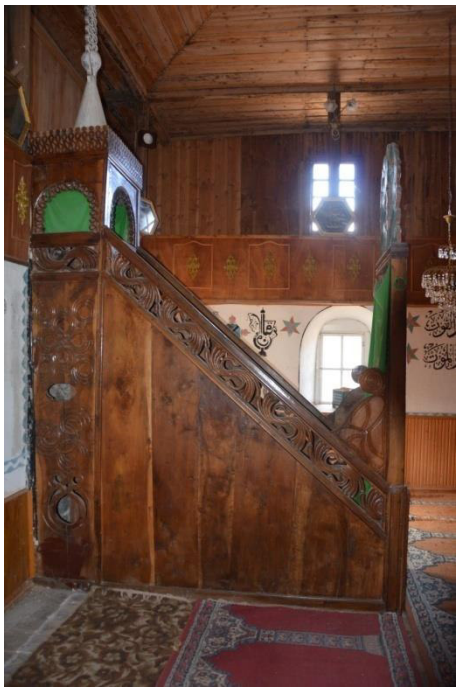

Şekil 3.466. Yukarıkumlu Mahallesi Camii Minber

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün tek sıra korkuluğu vardır (Şekil 3.467).

Şekil 3.467. Yukarıkumlu Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş iki kare formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.468).

Şekil 3.468. Yukarıkumlu Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşede yer alan döner formlu ahşap merdivenden çıkılır. Sekiz basamaklı merdiven 1.20 m genişliğindedir. "U'' formlu mahfilin asıl kısmı, kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak 3.08 m çıkıntı yapar. Güney duvara kadar uzayan mahfil kollarından doğuda olanı 1.20 m, batıda olanı ise 1.08 m genişliğindedir. Balkon şeklinde düzenlenen bu kısımlar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup yan duvarlardaki mahfil balkonları ile birleştirilmiştir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 43 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunmaktadır. Mahfil katında dörder tanesi asıl mahfilin ön kısmında ve mihrabın üzerine, ikişer tanesi ise yan kollar üzerine olmak üzere on iki ahşap sütun görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan is çokgen kesitli sütunlar, tavanı taşımaktadır.

2.5.15.2. Malzeme-Teknik

Caminin harim katı doğu, batı ve güney cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, mahfil katı cephe duvarlarında, harim katı kuzey cephe duvarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, tavanda, saçakta, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda ahşap malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim katı cephe duvarları içten ve dıştan sıvanıp boyanmıştır.

Yapının harim katı beden duvarlarında yığma taş tekniği, mahfil katı cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, mahfil katı cephe duvarlarının köşelerde birleştiği noktalarda kurt boğazı tekniği, süslemelerde ise oyma, ajur ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.5.15.3. Süslemeler

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Son cemaat yerini oluşturan sütunların kare kesitli başlıklarının hemen altında, gövdeye çevreleyen "S'' formlu kıvrımlar vardır.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, mahfilde, harim ve mahfil katındaki sütunlarda ve duvarlarda toplanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanında, kalemişi tekniğiyle yapılmış, siyah çerçeveli ikişer sütünce resmi görülür. Doğu yöndeki sütüncelerin üst kısımları, yaldız renkli boyayla burguluymuş havası verecek şekilde boyanmıştır. Mihrap nişinin kenar hatları siyah renk boyayla belirginleştirilip, kademeleri maviye boyanmıştır. Yaşmak yüzeyinde ise beyaz zemin üzerine siyah renk boyayla, yarım yuvarlak formlu kabara yapılmıştır. Niş

kemerinin üzerinde, içerisi yaldıza boyanmış siyah çerçeveli baklava form, köşeliklerinde ise yine aynı şekilde yapılan birer üçgen vardır. Üçgenlerin altında da mavi ve kırmızı renkli birer rüzgârgülü motifi yer alır (Şekil 3.465).

Ahşap minberin doğu ve batı yan aynalığında ve süpürgeliğinde süsleme unsuru görülmez. Ajur tekniğinde yapılan minber korkuluğu, yatay olarak yan yana sıralanan "S'' formlu yaprak motiflerinden oluşur. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Yüzeylerinde kıvrımlar görülen ahşap parçaların üst uçları helezon şeklinde sonlanmaktadır. Dolap kısmında üst üste konumlandırılmış oval formlu iki açıklı vardır. Açıklıkların arasında ve üstünde yivli oval formlar mevcuttur. Yuvarlak kemerli köşk açıklıkları içten, düğüm yaparak uzayan kıvrımla çevrilidir. Köşk üzerine yerleştirilen külahın üzerinde ampul benzeri bir kabara, kabaranın üzerinde ise üst üste yerleştirilmiş papyon şeklindeki motiflerin oluşturduğu tepelik yer alır. Ajur tekniğinde yapılan bu motiflerin üzerinde de oval form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifi mevcuttur. Külahı çevreleyen korkuluğun yüzeyinde, iki sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Daha geniş olan alttaki şerit "8'' formuna benzer kıvrımlardan, üstteki ise yan yana tek sıra halinde dizilmiş noktalardan meydana gelir. Minber girişinin kemerinde de köşk kemerlerinde olduğu gibi, düğüm yaparak uzayan kıvrım görülür. Minber, ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasından ahşap silmeyle oluşturulan dairesel form vardır. Söz konusu dairesel form, içten düğüm yaprak uzayan kıvrıma çevrelemiş ve ortasına yıldız motifi yerleştirilmiştir. Dairesel form, ajur tekniğinde yapılan helezon, üçgen, servi ağacı ve damla benzeri motiflerle dört yönden sarmalanmıştır (Şekil 3.466).

Mahfilin harim içerisine doğru girinti yapan köşk şeklindeki çıkıntıların alt yüzeyi, bir merkezden çıkıp güneş ışığı şeklinde genişleyerek açılan ince çıtalarla hareketlendirilmiştir. Mahfil kollarının ve mihrap üzerindeki balkonumsu bölümün korkuluk yüzeyinde, belli aralıklarla yerleştirilmiş yaldız renkli bitkisel motifler görülür. Bu motiflerden bazıları, ince çıtalarla oluşturulan dikdörtgen formlu ve basık kemerli çerçevelerin içerisine yerleştirilmiştir.

Mahfili taşıyan ortadaki daha geniş çaplı sütunların kare kesitli başlıkları, uçları düğüm yaparak birbirine bağlanan "X'' formlarıyla bezenmiştir. Mahfil

katındaki sütunların kare kesitli başlıklarının hemen altında da son cemaat yerini oluşturan sütunlarda olduğu gibi gövdeye çevreleyen "S'' formlu kıvrımlar vardır.

Harim doğu, batı ve güney duvarda kalemişi yazı, bitkisel ve geometrik motifler mevcuttur. Beyaz zemin üzerine uygulanan motifler oluşturulurken siyah, mavi ve kırmızı renk kullanılmıştır. Tek sıra halinde uzayan süslemeler, harim katındaki pencerelerin kemer seviyesindedir. Duvarlardaki yazılar siyah renk harflerle ya düz ya da istif olarak yazılmıştır. Batı duvarın kuzey köşesinde ibrik formunda " اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ /Hamd, âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur /Fâtiha 2)'' yazılıdır. İbrik formlu yazının sağından ve solundan mavi renkli ikişer yaprak uzanmaktadır. Pencerelerin arasında iki satır halinde "عجّلوا با لصّلوة قبل الفوت/Accilû bi's salâti gablel fevt/Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin ve عجلو بالتوبة قبل الموت/Ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele ediniz!" yazmaktadır. Yine batı duvarın güney köşesinde ibrik formunda birbirinin aynısı iki yazı istifi bulunur. " نۚ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَۙ/ Rabbinin lutfu sayesinde- asla deli değilsin (Kalem 1)'' yazan ibrik motiflerinin arasında siyah, mavi ve kırmızı renkli, bitkisel ve geometrik desenli motif vardır. Bu motifin aynısı güney yöndeki yazı istifinin sağında bulunmaktadır. Güney duvarın batı köşesinde kûfi olarak "لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazmaktadır. Mihrabın hemen batısında ibrik formunda "اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (Fâtiha 2)'' yazarken, doğusunda müsenna tekniğiyle cami formunda "وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ /Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik (Enbiyâ 107)'' yazısı görülür. İbrik formlu yazı istifinin her iki yanına siyah renkli ikişer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Güney duvarın doğu köşesinde kûfi yazı stilinde ve müsenna tekniğinde " لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazılmıştır. Doğu duvarın güney köşesinde birbirinin aynısı olan ibrik formunda iki yazı istifi görülür. Yazı istiflerinde "نۚ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَۙ/Rabbinin lutfu sayesinde- asla deli değilsin (Kalem 1)'' yazılıdır. Son olarak doğu duvar ekseninde ve eksenin kuzeyinde birer sıra yazı mevcuttur. Eksen üzerindeki yazıda "عجّلوا با لصّلوة قبل الفوت/Accilû bi's salâti gablel fevt/Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin.'' eksenin kuzeyindeki yazıda ise "عجلو بالتوبة قبل الموت/Ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele ediniz!" okunmaktadır. Tek sıra halinde uzayan bu yazı sıralarının aralarına mavi ve kırmızı renkli rüzgârgülü motifleri yerleştirilmiştir.

3.5.15.4. Onarımlar

Kayıtlarda, yapı ile alakalı onarım kaydına rastlamadık

3.5.16. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii

Şekil No: 469-475

Çizim No: 68

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Akdoğan mahallesinde bulunmaktadır. Cami, güney cephe ekseninin doğusunda yer alan pencerenin, lentosundaki kitabeye göre 1944 yılında inşa edilmiştir. Ancak kuzey cephe duvarına Çaykara Müftülüğünce asılan bilgi panosunda inşa tarihi 1942 olarak verilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.5.16.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m aşağısında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide taş malzemeli bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde, doğusunda ve batısında komşu arazi, güneyinde ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 7.34x6.15 m, dış hatları ise kuzey ve doğu cephedeki son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 11.15x7.91 m boyutlarına ulaşır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen yapı, bodrum kat, harim, mahfil, son cemaat yeri ve odalardan meydana gelir. Minare, batı cephenin kuzey köşesine yakın bir noktada camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.469)-(Çizim 3.68).

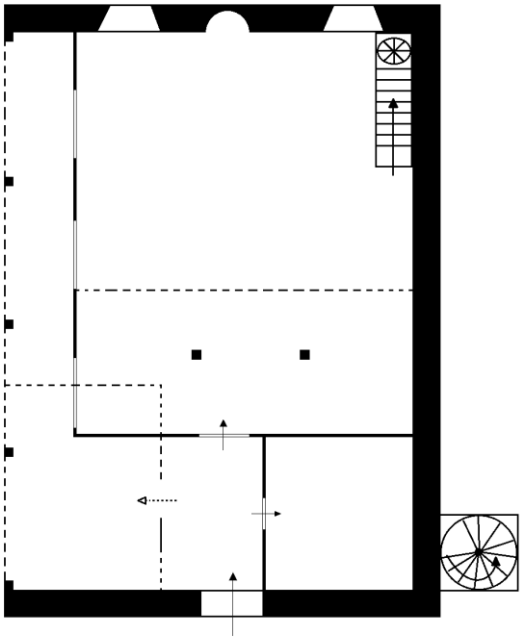

Çizim 3.68. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii Plan

Şekil 3.469. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii Genel Görünüm

Cami "L'' formlu son cemaat yerine sahiptir. Söz konusu son cemaat yeri, kuzey cephenin bir kısmı ile doğu cephenin tamamı boyunca uzamaktadır. Kuzey yönden duvar ile kapalı olan son cemaat yeri doğu yönden açıktır. Son cemaat yerine giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.13 m genişliğindeki dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Son cemaat yerinin kuzey kolu 2.81 m, doğu kolu ise 1.26 m genişliğe sahiptir. Kuzey yöndeki kolun batısında, son cemaat yerinden ahşap duvarla ayrılmış bir oda bulunur. Odaya, ahşap duvar üzerinde görülen 61 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Balkon şeklinde düzenlenen doğu kolda, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli beş

ahşap sütun görülür. Sütunların arası, tek sıra boğumlardan oluşan 77 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Mahfil katı, Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir (Şekil 3.470).

Şekil 3.470. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii Genel Görünüm

Caminin biri harim katına, diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapısı vardır. Harim giriş kapısı, son cemaat yeri giriş kapısının karşısında yer alır. Dikdörtgen formlu, ahşap söve ve lentolu ve tek ahşap kanatlı kapı, 94 cm genişliğindedir (Şekil 3.471). Mahfil giriş kapısı ise kuzey cephe ekseninin hafif batısına yerleştirilmiştir. 71 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Söz konusu kapıya kuzeybatı köşeden başlayıp doğuya doğru tek kol halinde yükselen, yedi basamaklı merdivenle ulaşılır.

Şekil 3.471. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, biri kuzey cephede, üçü ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin, ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, dördü ise doğu cephededir. Kuzey cephede yer alan pencereler harim içerisine değil, alt ve üst katta yer alan odalara açılır. Güney ve kuzey cephedeki pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Güney cephenin harim katındaki pencereler 76 cm, mahfil katı seviyesindekiler 62 cm, kuzey cephedekilerin gerek harim katındaki gerekse mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 62 cm genişliğe sahiptir. Ayrıca güney cephedeki pencereler demir korkuluklara sahiptir. Doğu cephede görülen pencerelerde dikdörtgen formlu olup, ahşap söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Harim katındaki pencereler 1.23 m, mahfil katındakiler ise 62 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan güney cephedeki pencereler iç kısımda, dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Batı cephenin kuzey köşesine yakın bir noktada yer alan minare, kare formlu kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzeye bakan

yüzünde bulunan 69 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı "L'' formlu mahfil görülür. Mahfilin doğu yöndeki kolu, son cemaat yerinde yer alan ahşap sütunlar tarafından taşınmaktadır (Şekil 3.472).

Şekil 3.472. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişi 80 cm genişliğe ve 36 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.473).

Şekil 3.473. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 65 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.43 m çıkıntı yapar.

Altı basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.474).

Şekil 3.474. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii Minber

Vaaz kürsüsü bulunmayan yapının harimi, düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.475).

Şekil 3.475. Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii Tavan

Son cemaat yeri üzerine doğru uzatılan "L'' formlu mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 5.47 m çıkıntı yapmaktadır. Doğu yöndeki kol ise 1.28 m genişliğe sahiptir. Asıl mahfil kısmının kuzeydoğu köşesinde ahşap

duvarlarla bir oda oluşturulmuştur. 3.71x2.83 m boyutlarındaki odaya, batı duvarı üzerindeki kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu kapı 73 cm genişliğindedir. Mahfil katında kare kesitli yedi ahşap sütun vardır. Serbest olarak konumlandırılan sütunların biri doğu yöndeki kol üzerinde altısı ise asıl mahfil kısmındadır. Asıl mahfil katındaki altı sütunun üçü önde üçü ise arkada konumlandırılmıştır. Öndeki sütunların arasına gergiler yerleştirilmiştir. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.5.16.2. Malzeme-Teknik

Caminin bodrum katında ve mihrapta taş malzeme, güney ve batı cephesinde ve son cemaat yerinin kuzey cephe duvarında taş ve ahşap malzeme, harim kuzey ve doğu cephede, mahfil katı doğu cephede, harim ve mahfil katındaki odaların duvarlarında, minberde, mahfilde, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, tavanda, saçakta ve kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, güney cephedeki pencerelerin parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde saç malzeme, minarede ve mahfile çıkışı sağlayan merdivende ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının bodrum katında ve mihrabında yığma taş tekniği, güney ve batı cephe ile son cemaat yerinin doğu cephe duvarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, harimin doğu ve kuzey cephesinde ve mahfilin doğu cephesinde ahşap yığma (çantı) tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.5.16.3. Süsleme

Dış cephede herhangi bir süsleme unsuru görülmemektedir. Minarede ise spiral gövde ve petek kısmı diyagonal şekildeki kare formlara bölünmüştür. Minarenin şerefe altında ise kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen beş sıra süsleme şeridi vardır. Söz konusu süsleme şeritleri yivlerden ve testere ağzı motifinden meydana gelmektedir. Şerefenin altında kalın silmeden oluşan bir bilezik mevcuttur. Şerefe korkuluğu üzerinde ise ajur tekniğinde yapılmış ve altlı üstlü yerleştirilerek tek sıra halinde uzayan kalp formlarından oluşan süsleme kuşağı vardır.

Yapıdaki kapılar farklı süslemelere sahiptir. Kuzey cephede yer alan mahfil ve son cemaat yeri giriş kapılarının yüzeyleri çökertilerek dikdörtgen formlar elde edilmiştir. Dikdörtgen formlu harim giriş kapısının her bir köşesinde oyma tekniğiyle yapılmış birer çeyrek daire form, ortasında ise baklava formu görülür. Harim giriş

kapısının batısında yer alan odanın tek kanatlı kapı yüzeyi ortada kare form oluşturacak şekilde iç içe geçmiş sekizgen formlarla bezenmiştir. Mahfilin kuzeydoğu köşesinde bulunan odanın kapısı ise diğerlerine göre oldukça süslüdür. Kapının ön yüzü sade olup, sağ üst köşesinde kabartma tekniğinde üç satır olarak, "sahibül hayrat vel hasenat Ömer'' yazmaktadır. Asıl süslü olan iç kısmı ise dikdörtgen form ve yuvarlak kemer şeklinde saç örgü motifiyle çevrilidir. Söz konusu alan yine saç örgü motifiyle dikdörtgen formlu altı panoya bölünmüştür. Her bir panonun içerisi vazodan çıkan çiçek motifiyle tezyin edilmiştir. Yukarı, sağa ve sola doğru uzayan çiçek dalları stilize edilmiş birer lale motifiyle nihayetlendirilmiştir. Saç örgü motifiyle oluşturulan yuvarlak kemerin köşeliklerine kemerin ortasına doğru eğim yapan birer kılıç motifi yerleştirilmiştir. Kemerin her iki yanında birer lale motifi, lale motiflerinin üzerinde birer hilal motifi, hilal motiflerinin üzerinde ise birer servi ağacı motifi görülmektedir. Kapı kanadının sağa üst köşesinde "سنه ۱۲۲۷ /senei 1227'' sol üst köşesinde ise "سنه ۱۲۳ /senei 123'' yazmaktadır.

Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi üç yönde silmelerle çevrelidir. Nişin yaşmak kısmına yuvarlak formlu bir kabara, niş kemerinin köşeliklerine ise kabartma tekniğinde yapılmış birer ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Mihrap kaidesinin yukarıya doğru kademeli olarak genişleyen saçak kısmının altında tek sıra halinde sarkıt şeklinde uzayan motifler yer alır. Mihrap tamamıyla yağlı boya ile yeşil renge boyanmıştır (Şekil 3.473).

Ahşap minberin üçgen formlu doğu yan aynalığı ile süpürgelik kısmı paralele olarak uzayan silmelerle dikdörtgen ve üçgen formlara ayrılmıştır. Minberin tek sıra korkuluğu ajur tekniğinde yapılmış ve uçları birbirine bakan "S'' formlu kıvrımlardan oluşur. Korkuluğun sol üst noktasında dairesel boşluk içerisine yerleştirilmiş bir yıldız motifi vardır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiş ve bu ahşap parçaların ortasında dairesel boşluk içerisine yerleştirilmiş bir yıldız motifi vardır. Minber tepeliğinin ortasında dikdörtgen formlu, dilimli sivri kemer formlu üç açıklık vardır. Söz konusu açıklıkların üzerinde minare şeklinde yukarıya doğru uzayan birer çıta vardır. Çıtalar ay yıldız motifleriyle nihayetlendirilmiştir. Ortadaki açıklığın tam ortasına dikdörtgen formlu ve dilimli yuvarlak kemerli bir ahşap parça, ahşap parçanın üzerine ise ucunda yıldız motifi olan bir çıta yerleştirilmiştir. Tepeliğin her iki

yanında birer servi ağacı motifi uzanmaktadır. Minberde mihrapta olduğu gibi tamamıyla yeşil renge boyanmıştır (Şekil 3.474).

Mahfili taşıyan sütunların üzerindeki ahşa kirişin harime bakan ön yüzünde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Süsleme şeritlerinde ortada olanı tek sıra halinde uzayan ve içleri yıldız motifiyle doldurulmuş baklava formlarında, altta ve üstte olanı ise halat motifinden meydana gelir. Ayrıca ahşap kirişin mahfili taşıyan sütunların arasındaki kısmında yivlerde görülmektedir.

Ahşap tavan yüzeyinin çökertilmesiyle oluşturulan kare formlu tavan göbeğinin tam ortasına iç içe geçmiş üç dairesel form yerleştirilmiştir. İçteki dairesel formun ortasında yuvarlak şekilde bir kabara mevcuttur. Dıştaki dairesel formdan kenarlara doğru uzayan "S'' formlu çıtalar uzatılarak güneşe benzer motif meydana getirilmiştir. Kare tavan göbeğinin her bir köşesinde stilize edilmiş birer lale vardır (Şekil 3.475).

3.5.16.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.6. DERNEKPAZARI

Dernekpazarı ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında inşa edilmiş olup bugün ayakta olan n bir cami tespit ettik. Tespit ettiğimiz camiler, Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920) ve Gülen Mahallesi Merkez Camii'dir (1949).

Camilerin çoğu özgün özelliklerini korurken, Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920) ve Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949) için durum farklıdır. Ormancık Mahallesi Varhal Camii ve Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii'nin harim duvarları tamamıyla lambri malzemeyle kaplanmıştır. Minber, vaaz kürsüsü ve mahfilleri orijinal olmayan mimari unsurlardandır. Ayrıca harim tavanları da tamamıyla yenilenmiştir. Harap durumdaki Gülen Mahallesi Merkez Camii'nin örtü sistemi kaldırılıp üzerine yeni cami inşa edilmiştir. Yeni camiyi taşıması için eski caminin harim kısmına sütunlar yerleştirilmiştir. Belirtmiş olduğumuz sebeplerden dolayı söz konusu camileri çalışmamıza dahil etme gereği duymadık.

Orijinalinde mescit olarak inşa edilen Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii günümüzde ibadete kapalıyken diğer camiler açıktır.

3.6.1. Kondu Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 476-484
Çizim No: 69

Yapı, Trabzon-Dernekpazarı ilçesinin Kondu mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde, dördü kuzey cephedeki harim giriş kapısının her iki yanında, dördü ise mihrap kaidesinde olmak üzere sekiz kitabe bulunur. Giriş kapısının sağ üst köşesindeki tek satırlık kitabede;

"Mescid ihya/مسجد احیا ایدنلر مستحقا رحمته وقوف ایلر انشا ایدنلر استا مصطفی ابن حسن edenler müstehıkkan rahmete vukûf eyler inşa edenler…usta Mustafa İbni Hasan'' , onun altındaki dört satırlık kitabede;

‘‘جعفر شاه بن عتمان محمد بن على بن عمر بن الحاجى محمد/Cafer Şah bin Osman bin Muhammed bin Ali bin Ömer bin el-Hacı Muhammed

…

ابراهيم بن ... مصطفى/İbrahim bin……Mustafa

تاريخ سنة ١٢٢٤/….tarih….sene 1224’’ kapının sol üst köşesindeki kitabede;

‘‘تاريخ الحاجي محمد بن أحمد و مصطفى امير بن مراد/Târîh el-Hâcî Muhammed bîn Ahmed ve Mustafa Emir bin Murad..

تاريخ اوستا ابراهيم و احمد سنة ١٢٢/İbrahim ve Ahmed ….sene 1224’’, onun altındaki dört satırlık kitabede ise;

تعمير اولية سبعون و ثمانماية و تعمير الثاني دوقوز يوز يكرمى بش

و تعمير الثالث بيك يوز سكسان تعمير الرابع جامع الشريف في

سنيه سلطان محمود أهل القرية ... پسر

في الدارين و اسكنا الله في الجنة

‘‘Ta’mîru evveliye sebûn ve semânmâye ve ta’mîru’s-sânî dokuz yüz yirmi beş

Ve ta’mîru’s-sâlis bin yüz seksen ta’miru’r-r’abi’c’amiu’ş-şerif fi

Seniyye-i Sultan Mahmûd ehlü’l-karye…..yessera’llâhu…..

Fi’d-dâreyn ve eskennâ’llahu fi’l-cenneti…’’ yazar (Yavuz, 2009: 82).

Mihrap nişinin sağ üst köşesindeki ilk kitabede;

‘‘أبو بكر - عمر - على - عثمان //Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali’’, ikinci kitabede;

‘‘ابراهيم بن محمد سنة ١٢٢١/Tarih….İbrahim bin Muhammed sene 1221’’, nişin sol üst köşesindeki kitabeler ise tahrip olduğu için okunamamaktadır (Yavuz, 2009: 81). Söz konusu kitabelerde yer alan bilgiler farklı yorumlamalara sebebiyet vermektedir. Haşim Karpuz, mevcut kitabelere dayanarak yapının dört ayrı onarım safhası geçirdiğini, bunlardan ilkinin H.870, ikincisinin H.925, üçüncüsünün H.1180, sonuncusunun da H.1224 yılında olduğunu ve giriş kapısı yanlarındaki dört kitabenin hepsinin H.1224 yılındaki onarımda buraya toplandığını ifade ederek, camiyi bani ve ihya edenlerin en eskisinin “Cafer Şah bin Osman’’, yenilerinin ise “Cansızzade Cafer ve Hüseyin’’ olduklarını söyler. Ayrıca usta olarak, hangi tamirde çalıştığını belirtmediği, “Mustafa ibn-i Hasan’’ ikinci onarımda, “Muhammed ibn-i Ahmed ve Mustafa Emir Murat’’ ile H. 1224/M1809 yılında camiye bugünkü şeklini veren ustalar olarak “İbrahim ve Ahmed ibn-i Hüseyin’’ adlarını verir (Yavuz, 2009: 83-84). Mehmet Yavuz‘a göre kitabelerden yola çıkıldığında caminin, ilk tamir yıl olan H.870/M.1465 yılından önce inşa edilmiş olma ihtimalinin yok denecek kadar azdır.

Çünkü 1461 yılında fethedilen Trabzon'un merkezinde henüz bir cami, kiliseden dönme olanlar hariç, inşa edilmemişken, merkezin 75 km uzağında ve Müslüman ahalinin henüz iskan edilmediği bir köyde, 1465 yılından önceki bir tarihte caminin yapılmış olması ihtimal dışıdır (Yavuz, 2009: 83). Diğer taraftan Haşim Karpuz'un H.925/M.1519 yılındaki ikinci onarımda çalıştığını söylediği "Muhammed İbn-i Ahmed ve Mustafa Emir Murat''ın adlarının geçtiği kitabe giriş kapısının sağ üst kısmındaki iki satırlık kitabe olup, ikinci satırında "İbrahim ve Ahmet ibn-i Hüseyin'' ile H.1224/M.1809 yılındaki son onarımda görev aldıklarını gösterir. Kitabelerden okunabildiği kadarıyla caminin yapımında ve onarımında görev almış ustalar, 1221 senesinde İbrahim bin Muhammed, 1224 senesinde ise Usta Mustafa İbni Hasan, Usta İbrahim ve Ahmed'dir (Yavuz, 2009: 84).

Mehmet Yavuz, tarihleme konusunda ise mihrabın H.1221/1806 yılında, beden duvarlarından kuzeydekinin H.1224/M.1809 yılında bugünkü durumunu adlığı şeklindedir. Ayrıca caminin H.1224/M.1809 yılından önce birkaç kez onarıldığı düşünülürse ilk yapım yılı olarak, bölgede en erken tarih camilerden Of-Ağaçlı Köyü Camii'nden (H.1186/M. 1767) sonraki yıllar 1780'leri teklif etmektedir (Yavuz, 2009: 84). Her iki hocamızın görüşlerini değerlendirdiğimizde, kendimizi Mehmet Yavuz hocanın görüşlerine daha yakın görmekteyiz. Yakın dönemde Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılan cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.6.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde, güneyinde ve batısında avlu, doğusunda lojman, kuzeybatısında ise çeşme vardır. Caminin harim kısmı içten içe 7.71x7.39 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.62.8.69 m boyutlarına ulaşır. Taş ve hımış malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Şekil 3.476). Camiye 1986 yılında eklenen minare, kuzeydoğu yönde yapıdan yaklaşık 5 m uzağa konumlandırılmıştır (Karpuz, 1990: 282) (Çizim 3.69).

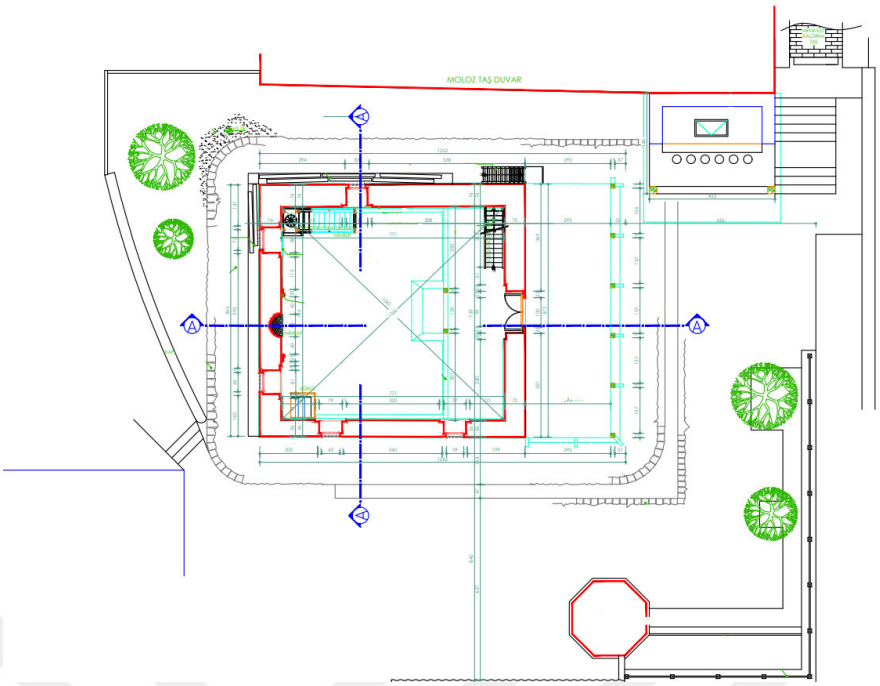

Çizim 3.69. Kondu Mahallesi Merkez Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.476. Kondu Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede iki katlı son cemaat yeri bulunur. Son cemaat yerinin alt katı alttan ve üstten kare ortadan ise dairesel kesitli altı ahşap sütunun oluşturduğu beş gözden meydana gelir. Ayrıca kuzeydoğu ve kuzeybatı köşeye dayandırılmış kare kesitli birer ahşap sütun daha vardır. Söz konusu mekân doğu ve batı yönden açık olup, üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Alt kat son cemaat yeri üç yönden yaklaşık 50 cm yüksekliğinde taş duvarla çevrilidir. Ahşap sütunların hemen önünde yer alan duvarın giriş aksına iki kanatlı demir kapı yerleştirilmiştir. Üst kata, batı cephe ekseninin kuzey köşesinde yer alan 62 cm genişliğindeki on bir basamaklı ahşap merdiven ile çıkılır. Üst katta alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli altı

ahşap sütunun oluşturduğu beş gözden meydana gelir. Ayrıca kuzeydoğu, kuzeybatı köşeye ve batı cephe eksenine yerleştirilmiş kare kesitli üç ahşap sütunda daha mevcuttur. Sütunların arası, 48 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır. Doğu ve batı yönden açık olan üst kat düz ahşap tavanla örtülüdür. Caminin eski fotoğraflarında ve planlarında harimin kuzeybatı köşesinde mahfile çıkışı sağlayan merdiven görülmektedir. Söz konusu merdiven günümüzde bulunmamaktadır. Burada orijinalinde bir merdivenin olması bize son cemaat yerinin üst katının orijinalinde mahfil balkonu olduğunu düşündürüyor. Bölgedeki bazı camilerde mahfil balkonu düzenlemesinin olması düşüncemizi desteklemektedir (Şekil 3.476).

Yapının biri harim katına, diğeri ise mahfile katına girişi sağlayan iki kapısı vardır. Her iki kapıda kuzey cephe ekseninde yer alır. Harim giriş kapısı 96 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.477). 73 cm genişliğe sahip mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.478).

Şekil 3477. Kondu Mahallesi Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Şekil 3 478. Kondu Mahallesi Merkez Camii Mahfil Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu ve güney cephede, biri ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi kuzey, güney ve batı cephede, üçü ise doğu cephededir. Harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Farklı genişliklere sahip pencerelerden, doğu cephe ekseninin kuzeyindeki 59 cm, güneyindeki 63 cm, güney cephe ekseninin doğusundaki 66 cm, batısındaki 72 cm, batı cephedeki ise 83 cm genişliğindedir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerden doğu ve batı cephedekiler dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Daha küçük olan güney cephedekiler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Kuzey cephedekiler ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu olup, kafes tekniğinde yapılmış ahşap korkuluklara sahiptirler. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerde farklı genişliklere sahiptirler. Kuzey cephedekiler 58 cm, doğu cephe eksenindeki 1 m, ekseninin her iki yanındakiler 1.06 m, güney cephe ekseninin doğusundaki 51 cm, batısındaki 54 cm, batı cephenin güneyindeki 1 m kuzeyindeki ise 1.06 m genişliğindedir. Harim içerisine genişleyerek açılan harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerin iç kısmında ahşap kapakları vardır. Harime içerisine

genişleyerek açılan güney cephe mahfil katı seviyesindeki pencereler ise iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.479).

Şekil 3.479. Kondu Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.50 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Kuzeydoğu köşenin yaklaşık 5 m uzağında yer alan minare, sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin batı yüzende yer alan 58 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek demir kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır (Şekil 3.480).

Şekil 3.480. Kondu Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninin hafif doğusunda, taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 80 cm genişliği, 40 cm derinliği bulunur. On kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üçgen formuna benzer şekilde sonlanmaktadır (Şekil 3.481).

Şekil 3.481. Kondu Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 67 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.48 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber, üç sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.482).

Şekil 3.482. Kondu Mahallesi Merkez Camii Minber

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün boğumlardan oluşan çift sıra korkuluğu bulunur (Şekil 3.483).

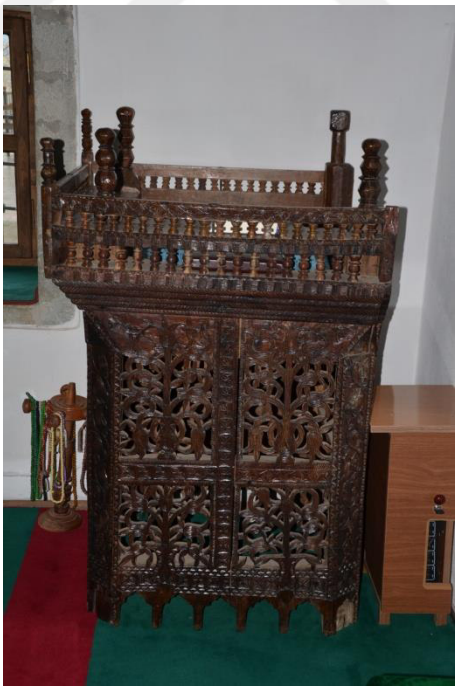

Şekil 3.483. Kondu Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.484).

Şekil 3.484. Kondu Mahallesi Merkez Camii Tavan

"U'' formlu mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.85 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.12 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Güney duvara kadar uzayan yan kollar 68 cm genişliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü olan mahfilin 30 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğa vardır. Tavanının ortası kademeli olarak iki kez çökertilerek kare formlu tavan göbeği oluşturulmuştur. Mahfil katında, altısı asıl mahfil kısmının önünde, üçü mahfil köşkünün ön kısmında, üçü doğudaki yan kol üzerinde, ikisi ise batıdaki yan kol üzerinde olmak üzere on dört ahşap sütun mevcuttur. Sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitlidir. Yan kollar üzerinde yer alan sütunlar mihraba dik, diğerleri ise paralel olarak uzanmaktadır. Mahfil köşkü üzerindeki sütunlar diğerlerine göre daha küçüktür. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.6.1.2. Malzeme-Teknik

Harim doğu, batı ve kuzey cephe duvarlarında, güney cephenin ise tamamında, mihrapta ve son cemaat yerini çevreleyen duvarda taş malzeme, mahfil katı kuzey cephe duvarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, harim, mahfil ve son cemaat yeri sütunlarında ve tavanlarında, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında, son cemaat yerinin üst katına çıkışı sağlayan merdivende, saçakta ve mahfil katı kuzey cephedeki pencerelerin korkuluklarında ahşap malzeme, mahfil katı doğu ve batı duvarda hımış malzeme, harim katındaki pencere parmaklıklarında demir malzeme,

çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarlarıyla mahfil katı doğu ve batı duvar sıvanıp boyanmıştır.

Yapının doğu, batı ve kuzey cephe duvarıyla, güney cephe duvarında yığma taş tekniği, mahfil katı doğu ve batı duvarda hımış duvar tekniği, mahfil katı kuzey duvarda ahşap yığma tekniği, kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerin korkuluklarında kafes tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.6.1.3. Süsleme

Son cemaat yerinin alt katını oluşturan sütunların kare kesitli başlıklarında halat desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer altı kollu yıldız motifi vardır. Yıldızların ortasında birer rozet motifi görülür. Dairesel formlar alttan ve üstten balıksırtı, yanlardan ise yıldız motifli birer süsleme şeridi ile sınırlandırılmıştır. Sütunların dairesel kesitli gövdelerinin üst tarafında, halat motifi vasıtasıyla küçük kare formlar oluşturulmuştur. Gövdeleri çevreleyen kare formların en altta olanlarının içerisinde birer baklava formu, diğerlerinde ise yıldız motifleri bulunur. Söz konusu kare formlarla, kare kesitli başlık kısmının arasında, yüzeyleri yıldızlarla benzenmiş kanca benzeri çıkıntılar yer alır. Kancaların arasında yıldız motifleri, altında ise nokta formunda kabartmalar mevcuttur. Sütunların üzerine oturan ahşap kirişin her iki yan yüzü ve alt yüzü farklı şekillerde tezyin edilmiştir. Kirişin dışa bakan yüzünde, tek sıra halinde yan yana uzayan ve halat motifiyle oluşturulan oval formlarla süslenmiştir. Oval formlar atlamalı olarak yatay ve dikey olarak konumlandırılmıştır. Yatay formlar dikey olanlara göre daha büyük olup, her iki formun içerisinde ince çizgilerle meydana getirilen birer oval form daha vardır. Ön yüzdeki bu motifler alttan ve üstten yıldız motifleriyle sınırlandırılmıştır. Kirişin arka yüzünde, iç içe geçerek uzayan halat desenli sonsuzluk işaretleri görülür. Motiflerin üzerinde, iki sıra yıldız ve bir sıra balıksırtı motifli süsleme şeridi mevcuttur. Kirişin alt yüzünde ise ortada altıgen oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan dairesel formlar bulunur. Dairesel formların altında ve üstünden yıldız motifli birer kuşak vardır. Son cemaat yerinin üst katı alt kata göre hafif dışa taşkındır. İki kat arasındaki fark, paralel olarak uzayan üç sıra halat motifiyle doldurulmuştur. Alt katın tavanındaki ahşap kirişlerin her iki kenarı halat motifi şeklinde oyulmuştur.

Kuzey cephede, harim duvarıyla, mahfil duvarını birbirinden ayıran ahşap kirişin ön yüzünde, tek sıra halinde uzayan diyagonal kareler görülür. Yıldız motifleriyle oluşturulan kare formların içerisinde yine diyagonal olarak yerleştirilmiş ve içerisi yıldız motifleriyle doldurulmuş birer küçük kare form daha vardır. Dıştaki kare formların köşelerinde oluşan üçgen alanların içerisinde birer üçgen form yer alır. Diyagonal şekildeki kare formlar doğu ve batı yönden başlayıp giriş kapısının kenarlarına kadar gelmekte, giriş kapısı üzerinde kare formların yerini, yatay olarak konumlandırılan vazodan çıkan çiçek motifleri almaktadır. Söz konusu motifler alt tan ve üstten yıldız motifli birer süsleme şeridi ile sınırlandırılmıştır. Üstteki süsleme şeridinin üzerinde, balıksırtı motifli süsleme kuşağı mevcuttur.

Harim giriş kapısının her iki sövesini oluşturan üçer taş vardır. Üst üste konumlandırılan dikdörtgen formlu taşlardan altta olanlar dikey olarak, üsttekiler ise yatay olarak yerleştirilmiştir. Taşlar üzerinde bitkisel ve geometrik motifli süslemeler vardır. Alttaki dikey yönlü taşlar, vazodan veya bir merkezden çıkıp tüm yüzeyi kaplayan çiçek motifleriyle, üstteki yatay yönlü taşlar ise sepet örgü motifiyle bezelidir. Girişin sağındaki çiçekler yıldız motifleriyle, solundaki çiçekler ise "S'' formlu kıvrımlarla dört yönden çevrilidir. Aynı şekilde kapı kemerinin her iki yanında da vazodan çıkan birer çiçek motifi görülür. Vazoları ve sapları turuncu, çiçekleri ve tomurcukları ise sarı renkli çiçek motifleri, kemer kavsı boyunca devam edip, kilit taşında sonlanırlar. Kilit taşının yüzeyinde minare benzeri motifi vardır. Hilal motifiyle sonlanan bu motifin üzerinde her iki yanında birer rozet görülür. Ayrıca kapı kemeri dıştan üç sıra süsleme şeridi ile çevrilir. Süsleme şeritlerinden ortada olanı halat motifinden, yanlarda olanları ise yıldız motiflerinden meydana gelir. İçteki yıldız motifleri yeşile dıştakiler turuncu ve maviye boyanmıştır. Kemerin sağ üst köşesinde, halat desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek motifi, sol üst köşesinde ise üst üste konumlandırılan ve içlerine çiçek motifi yerleştirilen halat desenli iki dairesel form yer alır. Kapı sövelerinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve farklı genişliklere sahip beş süsleme kuşağı mevcuttur. Süsleme kuşakları dıştan içe doğru sırasıyla; saç örgü motifinden, sepet örgü motifinden, yıldızlardan, halat motifinden ve yivlerden meydana gelir. Söz konusu süsleme kuşakları, yatay olarak konumlandırılan söve taşının etrafından dolanarak uzanmaktadır. En dıştaki iki süsleme şeridi üste son bulmakta, içteki üçü ise paralel olarak kapı üzerinde devam etmektedir. Böylelikle giriş açıklığı üç sıra süsleme

kuşağıyla üç yönden çevrelenmektedir. Girişi çevreleyen bu süsleme şeritleri üstte beyaza ve maviye boyanarak belirginleştirilmiştir. Kapı kemerinin her iki yanında kitabeler bulunur. Kitabeler saç örgü ve yıldız motifleriyle sınırlandırılmıştır. Kapı kanatlarının her ikisi de aynı süsleme programına sahiptir. Kanatlar, iki sıra süsleme şeridi ile dört yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanları yivlerden, dışta olanları ise saç örgü motifinden oluşur. Kanat yüzeylerinde, üst üste konumlandırılmış altı, altı kollu yıldız motifi vardır. Yıldızlarla oluşturulan altı kollu yıldızların birer kolu tahrip edilmiştir. Yıldız motiflerinin ortasındaki ve köşelerindeki boşluklara çiçek desenli rozetler yerleştirilmiştir. Rozetler, çivi başlığı şeklindeki kabaralarla çevrilidir. Kapı kanatlarının birleştiği nokta atlamalı olarak uzayan yıldız ve çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir (Şekil 3.477).

Son cemaat yerinin üst katındaki sütunların önde bulunanlarında süslemeler vardır. Kare kesitli sütun başlıklarının her bir yüzünde birer yıldız motifi yer alır. Yıldız motifleri altta ve üstten balıksırtı, yanlardan ise yıldız motifli birer süsleme şeridi ile sınırlandırılmıştır. Dairesel kesitli gövdelerin üst noktalarında, balıksırtı ve yıldız motifleri vasıtasıyla küçük kare formlar oluşturulmuş ve oluşturulan bu kare formlara birer yıldız motifi yerleştirilmiştir. Sütun gövdesinden, başlığa geçilirken ortay çıkan üçgen kesitli yüzeyler yıldız motifleri ile çevrilidir. Kare kesitli sütun ayakları ve gövdelerin alt ucu, balıksırtı motifiyle sarmalanmıştır. Sütunların üzerine oturan ahşap kirişin alt ve arka yüzü farklı şekilde bezenmiştir. Kirişin alt yüzü, sonsuzluk hissi verecek şekilde paralel olarak uzayan halat desenli şekillerle hareketlendirilmiştir. Buradaki şekiller kûfi yazı tarzını andırmaktadır. Süsleme şeridi alttan ve üstten yıldızlarla sınırlandırılmıştır. Kirişin arka yüzünde ise paralel olarak uzayan ve dalları birer çiçekle nihayetlenen "S'' formlu kıvrık dal motifi görülür. Söz konusu motifin altında yıldızlardan meydana gelen kuşak yer alır.

Mahfil katı kuzey duvar üzerine yerleştirilen kirişin ön yüzünde, kuzey duvar boyunca uzayan üç süsleme şeridi bulunmaktadır. Bunlardan üstte olanı "S'' formlu kıvrımdan, ortada olanı yıldızlardan, altta olanı ise halat motifinden meydana gelir.

Mahfil giriş kapısı, farklı genişliklerdeki beş süsleme kuşağı ile dört yönden çevrilidir. Süsleme kuşakları dıştan içe doru sırasıyla; "S'' formlu kıvrımdan, testere ağzı motifinden, halat motifinden, yan yana sıralanmış rozetlerden ve yıldızlardan oluşur. Testere ağzı ve rozet motiflerinin içerisinde, çivi başlığı şeklinde kabaralar

yer alır. Kapı kemeri, içe doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan içleri boşaltılmış dairesel formlu konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer köşelikleri, yıldızlarla ve çivi başlığı şeklinde kabaralarla dört yönden sarmalanmıştır. Köşelik yüzeyi, uçları lalelerle nihayetlenen kıvrık dal motifleri ile tezyin edilmiştir. Ayrıca kıvrık dalların muhtelif yerlerinde, çivi başlığı şeklindeki kabaraların kümeler halinde bir araya getirilmesiyle çiçek benzeri motifler oluşturulmuştur. Kapı kanadı tek sıra halinde uzayan yıldız motifli süsleme şeridiyle çevrilidir. Kanat yüzeyi, yatay ve dikey olarak uzayan balıksırtı motifleriyle eşit büyüklükteki kare formlara ayrılmıştır. Kare formların her bir köşesinde, halat desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş rozetler, içerisinde ise birer yıldız vardır. Kapının her iki yanında belli aralıklarla yerleştirilmiş dörder ahşap dikme mevcuttur. Dikmelerin yüzeyi, aşağıdan yukarıya doğru uzayan beş sıra süsleme şeridiyle tezyin edilmiştir. Şeritlerden ortada olanı saç örgü motifinden onun her iki yanındakiler yıldızlardan, en dıştakiler ise halat motiflerinden meydana gelir. Her iki yöndeki dikmelerin arasında kalan yüzeylerde benzer şekilde bezenmiştir. En dıştaki yüzeylerde, yıldız motifleriyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu üç pano bulunur. Dikey yönlü panoların içerisi vazodan çıkan çiçek motifiyle doldurulmuştur. Ortadaki yüzeyler, tek sıra halinde uzayan yıldız motifli süsleme şeridiyle çevrelenmiş ve içerisi ortada altıgen form oluşturacak şekilde iç içe geçmiş dairesel formlarla süslenmiştir. En içteki yüzeylerde yine yıldız motifleriyle dört yönden çevrelenmiş olup içerisi, iki sıra halinde yukarıya doğru uzayan ve üst üste konumlandırılan halat desenli dairesel formlarla hareketlendirilmiştir. Dıştaki dairesel formların içerisinde, yıldız motifleriyle oluşturulan iç içe geçmiş iki diyagonal kare, içteki dairesel formların içerisinde ise çiçek motifi mevcuttur. Son olarak dairesel formlar dışında kalan tüm yüzey yıldızlarla doldurulmuştur (Şekil 3.478).

Mahfil giriş kapısının her iki yanında yer alan pencereler, kafes tekniğinde yapılmış korkulukları sahiptir. Korkulukların ortası lokmalı olup kenarları, ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Pencere pervazlarının yüzeyinde iki sıra süsleme şeridi vardır. Dıştaki süsleme şeridi "S'' formlu kıvrımdan, içteki ise yıldızlardan oluşur. Ayrıca pervaz kenarlarında lale benzeri çıkıntılar görülür.

Harim katındaki pencereler, oyma tekniğinde yapılmış kıvrımlı birer şeritle çevrilidir. Saçak kenarlarında da stilize edilmiş lale formunda sarkıtlar bulunur.

Harim içerisindeki süsleme unsurları mihrapta, minberde, mahfilde, mahfil köşkünde, tavanda ve sütunlarda toplanmıştır. Oyma, kabartma ve ajur tekniğinde yapılan süslemeler, bitkisel ve geometrik motiflerden meydana gelir.

Mihrap kaidesi farklı genişliklere sahip yedi süsleme şeridi ile üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı yivlerden oluşurken, diğerleri atlamalı olarak sıralana yıldız ve halat motiflerinden oluşur. Ortadaki halat motifi sarıya, içte ve dışta onlalar ise beyaza boyanmıştır. Ortada yer alan yıldız motifli süsleme şeridi ise mavi ve turuncu renktedir. Mihrap nişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan beşer sıra süsleme kuşağı görülür. Süsleme kuşakları dıştan içe doğru sırasıyla yivlerden, halat motifinden, yıldızlardan, halat motifinden ve yıldızlardan meydana gelir. Yivler turuncu ve maviye, halat motifleri turuncuya, yıldızlar ise sarı ve mavi renge boyanmıştır. Kaide çevreleyen süsleme şeritleriyle, nişi her iki yanındaki şeritler arasında kalan yüzey sarı renge boyanarak iki grup arasındaki ayrım belirginleştirilmiştir. Kaidenin saçak yüzeyinde, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi daha vardır. Bunlardan altta olanı yivlerden, üstte olanı "S'' formlu kıvrımdan oluşur. Alttan dördüncü sıradaki niş kademesinin her iki yanından başlayarak niş yaşmağına kadar uzayan bitkisel motifler görülür. Bitkisel motiflerin sapları turuncu, yaprakları yeşil, çiçekleri ve tomurcukları ise sarı renklidir. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan bir sıra yiv ve üç sıra halat motifli süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Bazı kademelerde halat motifi yerine yıldızlar tercih edilmiştir. Alttaki iki niş kademesinin yüzeyi hafif çökertilerek dikdörtgen formlu, sivri kemerli çerçeveler meydana getirilmiştir. Ayrıca ikinci sıradaki kademenin yüzeyinde, testere ağzı motifi vasıtasıyla oluşturulan iç içe geçmiş iki kare form vardır. Söz konusu kare formların içte olanı diyagonal şekildedir. Diyagonal şekildeki kare formun ortasında, halat desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek motifi görülür. Kare formlar arasında kalan yüzeyler turuncu renkli yıldız motifleriyle doldurulmuştur. Niş kademelerinin yüzeyi pembe tonlarında boyanarak nişe canlılık kazandırılmıştır. Yaşmak yüzeyinde sarkıt şeklinde kabara bulunur. Niş kemeri her iki yönden halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Kemerin üzerinde, halat desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek motifi görülür. Çiçek motifinin üzerine uzun bir alem motifi konumlandırılmıştır. Bir kısmı saç örgü, bir kısmı ise balıksırtı motifinden oluşan alem motifi, tüm süsleme şeritlerini ikiye bölerek kaide saçağı üzerinde yükselmektedir. Alem motifinin ortasında yıldız desenli rozet,

ucunda ise hilal motifi bulunmaktadır. Mihrap kaidesinin solunda dört, sağında ise bir rozet motifi mevcuttur. Taş yüzeyine işlenen rozetler birbirinden farklıdır (Şekil 3.481).

Minberin üçgen formlu doğu yüzü, yatay ve dikey olarak uzatılan saç örgü motifli kuşaklarla dikdörtgen formlu panolara bölünmüştür. En alttaki ve ortadaki sırada yedi, üstteki sırada ise dört pano bulunur. Dolap açıklığının sağındaki iki sıra pano dizisi içten yıldızlarla çevrilidir. Açıklığın hemen sağında yer alan alttaki panonun içerisinde, üst üste konumlandırılan iç içe geçmiş iki dairesel form vardır. Dıştaki dairesel formlar halat, içtekiler ise yıldız desenlidir. İçteki dairesel formların ortasında, çivi başlığı şeklindeki kabaralardan oluşan birer çiçek motifi vardır. Dairesel formların kenarlarında da yine çiçek motifleri görülür. Söz konusu panonun üzerindeki panonun içerisinde de üst üste konumlandırılmış iki diyagonal kare mevcuttur. Yıldız desenli karelerin içerisinde çivi başlığı şeklindeki kabaralardan meydana gelen birer çiçek motifi yer alır. Benzer şekildeki çiçek motifleri kare formların köşelerinde de vardır. Doğu yüzdeki diğer tüm panoların yüzeyi, vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Panoların muhtelif yerlerine, çivi başlığı şeklindeki kabaralardan oluşan çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Vazodan çıkan çiçek motiflerinin hemen üzerinde dilimli sivri kemer, kemer köşelerinde ise birer çiçek motifi vardır. Buradaki çiçek motifleri de çivi başlığı şeklindeki kabaralarla oluşturulmuştur. Minber üç sıra korkuluğu sahiptir. Korkuluğun alt ve üst sırası boğumlardan, orta sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Korkuluk sıraları yıldız motifleri ile birbirinden ayrılmıştır. Korkuluğu hemen altında, korkuluk boyunca uzayan iki sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerinden üstte olanı tek sıra halinde uzayan çiçeklerden, altta olanı ise yıldızlardan oluşur. Korkulukla girişin birleştiği noktalarda, yıldız desenli dairesel form yer alır. Dairesel form içerisinde, ajur tekniğinde yapılan altı kolu yıldız motifi mevcuttur. Bir kolu tahrip edilen yıldızın yüzeyi yıldızlarla tezyin edilmiştir. Dairesel form üzerinde, girişin üst noktasına kadar uzayan "S'' formlu kıvrık dal motifi görülür. Üzerindeki kanca benzeri yapraklar ve laleler bulunan kıvrık dalın yüzeyi yıldızlarla hareketlendirilmiştir. Girişin yan yüzleri, aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve her iki yanında yaprak motifleri bulunan bitkisel motif ile bezenmiştir. Bitkisel motifin muhtelif yerlerinde, karşılıklı olarak yerleştirilmiş çivi başlığı şeklinde kabaralar

mevcuttur. Minber süpürgeliğinde, iki sıra süsleme kuşağı uzanır. Süsleme kuşaklarından üstte olanı yıldızlardan, altta olanı ise iç içe geçmiş dairesel formların içerisine yerleştirilen rozetlerden oluşur. Minberin dolap açıklığı dikdörtgen formlu ve dilimli sivri kemerlidir. Açıklığın üst noktasında içe doğru taşıntı yapan lale ve "C'' formuna benzer çıkıntılar bulunmaktadır. Açıklık sağdan yıldızlarla, soldan ise üst üste konumlandırılan sonsuzluk işaretleriyle sınırlandırılmıştır. Dolap açıklığıyla külah arasındaki yüzey, yatay ve dikey olarak uzayan balıksırtı motifleriyle kare formlara bölünmüştür. Kare formların köşelerinde, dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek motifleri vardır. Çiçek motifleri dıştan, çivi başlığı şeklindeki kabaralarla çevrilidir. Köşk üzerine yerleştirilen külahının önünde, boğumlardan ve sekizgen formlu boşluklardan oluşan çift sıra korkuluk yer alır. Korkuluğun köşelerine, üzerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunan kıvrımlar monte edilmiştir. Korkulukla köşk arasındaki yüzey, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen yedi süsleme kuşağıyla doldurulmuştur. Süsleme kuşaklarından alttaki altısı halat motifinden, üstteki ise yivlerden meydana gelir. Minber külahının yüzeyi zikzak motifleriyle hareketlendirilmiş ve üzerine, ucunda hilal bulunan tepelik yerleştirilmiştir. Minber girişi üç sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı balıksırtı motifinden, ortada olanı zikzak motifinden, içte olanı ise yaprak motiflerinden oluşur. Giriş kemerinin köşelikleri, yıldız ve halat motifi ile çevrelenmiş olup, yüzeyi üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dallarla bezenmiştir. Kıvrık dalların muhtelif yerlerinde, çivi başlığı şeklindeki kabaralarla oluşturulan çiçekler görülür. Ayrıca girişi çevreleyen süsleme şeritlerinin de muhtelif yerlerine çivi başlığı şeklinde kabaralar yerleştirilmiştir. Minber, ajur tekniğinde yapılan görkemli tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasında, silme ve halat motifiyle meydana getirilen dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli çerçeve vardır. Çerçevenin içerisi, yan yana ve üst üste konumlandırılan çiçeklerle doldurulmuştur. Söz konusu çerçevenin üzerinde, ağaç benzeri motif uzanmaktadır. Ağaç benzeri motifin her iki yanındaki dalları "S'' formlu kıvrım yaparak uzanmaktadır. Tepeliğin her iki yanında da uçları hilal motifi ile nihayetlenen birer ahşap dikit mevcuttur. Dikitlerin yüzeyinde, belli aralıklarla üst üste yerleştirilen hilal benzeri motifler bulunmaktadır (Şekil 3.482).

Vaaz kürsüsünün ajur tekniğinde yapılan batı ve kuzey yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Kürsünün batı aynalığı, yatay ve dikey olarak uzayan

yıldız ve halat motifli iki süsleme şeridiyle dört eşit paçaya bölünmüştür. Her bir parçanın içerisi, ajur tekniğinde yapılmış vazodan çıkan çiçek motifiyle doldurulmuştur. Kürsünün kuzey aynalığı ise iç içe geçmiş dairesel formlarla bezenmiştir. Dairesel formların üstünde çiçek motifi, altında ise yıldız motifli birer süsleme kuşağı uzanır. Kürsü köşeleri, her iki yönden yıldızlarla sınırlandırılmış bitkisel motiflerle tezyine edilmiştir. Kürsünün boğumlardan oluşan çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluk sıralarının üzerinde yıldızlardan, arasında ve altında ise yivlerden meydana gelen birer sıra süsleme şeridi mevcuttur. Korkulukla yan aynalıklar, balıksırtı motifleriyle birbirinden ayrılmaktadır (Şekil 3.483).

Asıl mahfilin ve yan kolların harime bakan ön yüzünde sekiz, mahfil köşkünün yüzünde ise altı sıra süsleme kuşağı vardır. Farklı genişliklerdeki süsleme kuşakları, paralel olarak uzanmaktadır. Asıl mahfilin ve yan kolların ön yüzündeki süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; yıldızlardan, alttan ve üstten halat motifiyle sınırlandırılan sepet örgü motifinden, yıldızlardan, üç sıra halat motifinden, yivlerden ve yıldızlardan oluşur. Mahfil köşkündeki kuşaklar ise yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, aralarına yıldız yerleştirilen sarkıt şeklindeki silindir formlardan, alttan ve üstten yıldızlarla sınırlandırılan ve aralarında halat desenli dairesel formlar, üzerlerinde ise lale ve yapraklar bulunan yatay yönlü üç sıra bitkisel motiften, silindir formlu yivlerden ve yıldızlardan meydana gelir. Bitkisel motifli kuşakların arasında, halat motifli üçer şerit görülür. Ayrıca söz konusu bitkisel motifli kuşakların muhtelif yerlerine, çivi başlığı şeklindeki kabaralardan meydana gelen çiçekler yerleştirilmiştir. Mahfil köşelerinde ve ortasında, lale benzeri çıkıntılardan oluşan dikey yönlü birer şerit uzanmaktadır. Lalelerin her iki yanı yıldızlarla bezenmiştir. Köşkün alt yüzünde, dairesel formlu göbek vardır. Göbeğin ortasında stilize edilmiş altı kollu yıldız motifi bulunur. Yıldız motifi dıştan "S'' formlu kıvrımla, "S'' formlu kıvrım ise halat motifiyle çevrilidir. Altı kollu yıldızın her bir kolunda ve "S'' formlu kıvrımın oluşturduğu boşluklarda birer lale motifi mevcuttur. Mahfil ve köşk çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluğun alt sırası boğumlardan, üst sıra ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur (Şekil 3.480).

Harimi tavanı kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare formlardan meydana gelen tavan göbeği elde edilmiştir. Kare formların kenar hatları sarkıt şeklindeki silindirlerle belirginleştirilmiştir. İçteki kare formun ortasında, halat

motifiyle oluşturulan iç içe geçmiş iki dairesel form bulunur. Dairesel formlar arasındaki yüzey, üzerinde tomurcuklar bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifiyle, içteki dairesel form ise vazodan çıkan çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir İçteki dairesel form, sarkıt şeklindeki boğumlarla çevrilidir. Dıştaki dairesel form ile kare form arasında kalan yüzeyler, bitkisel motiflerle ve kûfi yazı tarzına benzer şekillerle bezenmiştir. Göbek kısmındaki motiflerin aralarında, çivi başlığı şeklinde kabaralar görülür.

Mahfil tavanın ortası da kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş iki kare formdan meydana gelen tavan göbeği oluşturulmuştur. Dıştaki kare formun kenar hatları halat motifiyle, içtekinin ise sarkıt şeklindeki silindir formlarıyla belirginleştirilmiştir. İçteki kare formun ortasında halat desenli dairesel form bulunur. Dairesel formun içerisinde, halat motifi kullanılarak oluşturulmuş pusula benzeri motif yer alır.

Mahfili taşıyan sütunlarda ve mahfil katındaki bazı sütunların ayak ve başlık kısımlarında halat, balıksırtı ve yıldız motifleriyle meydana getirilen kare formlar görülür. Söz konusu kare formların içerisi yıldız motifleriyle doldurulmuştur. Asıl mahfil kısmındaki sütunların üzerine oturan kirişin ön yüzü balıksırtı ve yıldız motifleriyle kare formlara bölünmüş ve her bir formun içerisi yıldız ve rozet motifleriyle süslenmiştir.

3.6.1.4. Onarımlar

Cami üzerindeki kitabelerden 1806 ve1809 yıllarında onarım geçirdiğini öğreniyoruz. Ayrıca Vakıflar Bölge Müdürlüğünce yakın dönemde kapsamlı bir onarıma tabi tutulmuştur. Söz konusu onarımdaki müdahale kararları şöyledir;

1- Harimdeki ahşap lambriler sökülecek.
2- Döşeme orijinaline göre yenilenecek.
3- Mihrap kaidesinde sonradan yapılmış betonarme eklentiler kaldırılacaktır.
4- Son cemaat kısmındaki orijinal strüktürel ahşap kiriş ve dikmelerin izlerine göre yerlerine konulması.
5- Son cemaat yerinde yapılan muhdes yapılar yıkılacaktır.
6- Alt kat son cemaat yerinin zemini 30x30 karo mozaik ile kaplanacak.
7- Saçak orijinaline göre yenilecek.
8- Yağmur suyu olukları takılacak.

9- Avludaki mevcut döşeme orijinaline göre taş döşeme olarak yenilenecektir.
10- Mevcut şadırvanda betonarme tabliye kaldırılarak yerine ahşap sundurma yapılacak ve düz beton kiremitle örtülecek.
11- Orijinal ahşap kapı, pencere, kepenk gibi yapı elemanlarının eskileri yenilenip sağlamları korunacaktır.
12- İkinci kat son cemaat yeri ve mahfil katı döşemeleri orijinaline göre yenilenecektir.
13- Oturtma çatı yapılması, yalıtım yapılması ve çatı örtüsünün renkli beton kiremit olarak değiştirilmesi.
14- Kirişlerin yenilenmesi, tahta kaplama ve 6 cm şilte ısı tecriti yapılması
15- Ahşap tavan orijinaline göre yenilenecek.
16- Son cemaat yerindeki tüm ahşap yüzeylere koruyucu sürülecek.
17- Dış cephedeki sıvalı yüzeyler raspa yapılacaktır.
18- Doğu ve batı cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerin ilave açma ve kapamaları orijinal durumun getirilecektir.
19- Harim katındaki pencerelerin yonu pencere sövesinde raspa yapılacaktır.
20- Mahfil katı kuzey cephedeki işlemeli tüm ahşap yüzeylerde itinalı raspa yapılıp, koruyucu sürülecektir.

3.6.2. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 485-493
Çizim No: 70

Yapı, Trabzon-Dernekpazarı ilçesinin Taşçılar mahallesinde bulunmaktadır. Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan kitabeye göre yapı, H. ١٢١٩ -1219/M. 1804-05 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Vakıflar Bölge Müdürlüğünce yakın dönemde onarılan cami ibadete açıktır.

2.6.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun üst tarafında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde hazire, doğusunda ve güneyinde komşu arazi, batısında ise avlu ve medrese vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.34x12.78 m, dış hatları ise 9.93x14.04 m boyutlarındadır. Duvar

kalınlığı ise 85x88 cm arasındadır (Zorlu, 2010: 184). Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare kuzeybatı köşede camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.485)-(Çizim 3.70).

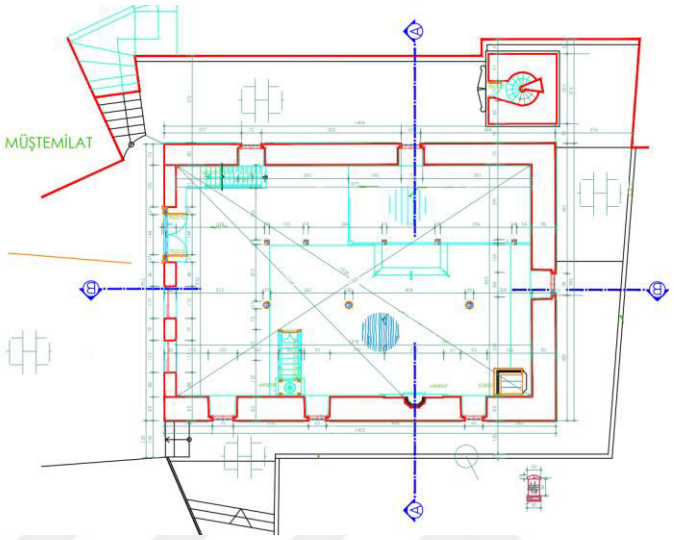

Çizim 3.70. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.485. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Mahfil duvarlarını oluşturan ahşaplar 4 ila 6 cm kalınlığında ve 20 ila 30 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki yönlü çalma boğaz dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Harime giriş, batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan kapıdan sağlanır. 1.44 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.486).

Şekil 3.486. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve batı cephede, biri doğu cephede, üçü ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, dördü güney cephededir. Harim katındaki pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Söz konusu pencereler farklı genişliklere sahiptir. Batı cephedeki pencereler 1.15 m, güney cephedekiler 64 cm, doğu cephedeki 78 cm, kuzey cephe ekseninin doğusundaki 69 cm, batısındaki ise 72 cm genişliğindedir. Mahfil katı seviyesindeki pencereler 1.16 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katı güney, kuzey ve doğu duvardaki pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidirler.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Kuzeybatı köşede yer alan minarenin kare formlu kaidesi, çokgen kesitli gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin batıya bakan yüzünde bulunan kapıdan sağlanır. 64 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek demir kanatlıdır (Şekil 3.487).

Şekil 3.487. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Minare

Harimin kuzeyinde, serbest olarak konumlandırılan altı ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır. Sütunlardan beşi asıl mahfil kısmını, biri ise batı yöndeki yan kolu taşır. Asıl mahfili taşıyan sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan çokgen kesitli, batı yöndeki kolu taşıyan sütün ise alttan çokgen, üstten dairesel kesitlidir (Şekil 3.488).

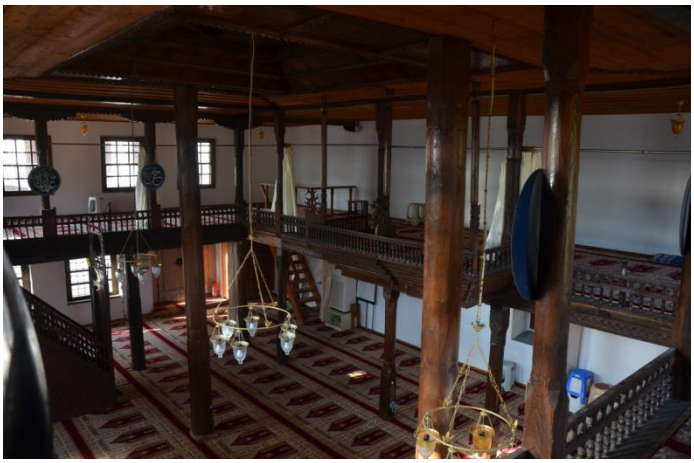

Şekil 3.488. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninin hafifi doğusunda, taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 77 cm genişliği, 34 cm derinliği bulunur. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.489).

Şekil 3.489. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 83 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.37 m çıkıntı yapmaktadır. Yedi basamaklı minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı girişe sahiptir (Şekil 3.490).

Şekil 3.490. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Minber

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu mevcuttur (Şekil 3.491).

Şekil 3.491. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin ortasında alttan ve üstten çokgen, ortadan ise dairesel kesitli iki ahşap sütun vardır. Doğu-batı doğrultuda serbest olarak konumlandırılan sütunlar düz ahşap tavanı taşır. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş karelerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.492).

Şekil 3.492. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşesinde tek kollu ahşap merdivenden çıkılır. 69 cm genişliğindeki merdiven on bir basamaklıdır. "U'' formlu mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.27 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.12 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfilin doğu kollu 1.35 m, batı kolu ise 3.44 m genişliğindedir. Güney duvara kadar uzayan kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup, mihrap üzerinde balkonumsu bölüm oluşturulmuştur. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü olan mahfilin 35 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğa vardır. Mahfil katında, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli on altı ahşap sütün vardır. Farklı genişliklerdeki sütunların beşi asıl mahfil kısmında, dördü güney duvardaki balkonumsu kısımda, üçü mahfil köşkünün ön kısmında yer alırken, ikişer tanesi doğu ve batı yöndeki yan kollar üzerinde yer alır. Asıl mahfilde, güney duvardaki balkonda ve mahfil köşkü üzerinde yer alan sütunlar mihraba paralel olarak, yan kollar üzerindekiler ise dikey olarak konumlandırılmıştır. Söz konusu sütunların tümü, harim ortasındaki iki sütunla birlikte tavanı taşımaktadır (Şekil 3.493).

Şekil 3.493. Taşçılar Mahallesi Merkez Camii Mahfil Genel Görünüm

3.6.2.2. Malzeme-Teknik

Caminin harim katı cephe duvarlarında, mihrabında ve minaresinde düzgün kesme taş malzeme, mahfi katı cephe duvarlarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, pencere doğramalarında, harim giriş kapısının kanatlarında, söve ve lentosunda ve saçakta ahşap malzeme, harim katındaki pencerelerin parmaklıklarında ve minare kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca kuzey, güney ve doğu cephe duvarları ve harim duvarları sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Harim katı cephe duvarlarında ve minarede yığma taş tekniği, mahfil katı cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, mahfil katı cephe duvarlarının köşelerde birleştiği noktalarda kurt boğazı tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.6.2.3. Süsleme

Kuzey, güney ve doğu cephede yer alan harim katı pencereleri, "S'' formundaki kıvrımla dört yönden çevrelemiştir. Kıvrımın oluşturduğu boşluklar yıldız motifleriyle doldurulmuştur. Batı cephedeki harim ve mahfil katı duvarları arasındaki ahşap kirişin yüzeyinde, bir yatay bir dikey olacak şekilde atlamalı olarak uzayan oval formlar görülür. Halat desenli oval formlardan yatay olanları içten, yıldızlarla çevrilidir. Yine batı cephenin güney köşesinde bulunan kitabe, halat motifli dairesel form içerisine alınmış olup, dört yönden yıldız, yarım ve çeyrek rozet motifleriyle sarmalanmıştır. Ayrıca saçak uçlarında "C'' formlu sarkıtlar görülür.

Batı cephedeki harim giriş kapısı muntazam süslemelere sahiptir. Kapı sövelerinin yüzeyinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan beşer sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla; tek sıra halinde uzayan çiçek motiflerinden, yıldız motiflerinden, iki sıra testere ağzı motifine benzer çıkıntılardan ve "S'' formunda uzayan kıvrımdan meydana gelir. Süsleme şeritleri, birer sıra halat motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Kapı lentosu üzerinde de paralel olarak uzayan iki sıra süsle kuşağı mevcuttur. Her iki yönden yıldız motifleriyle başlayan üstteki süsleme şeridi kapı kanatlarının birleştiği noktalara yakın yerde testere ağzı motifine dönüşmektedir. Alttaki süsleme şeridi ise testere ağzı motifine benzer motiflerden oluşur. Söz konusu motiflerde halat motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Her iki kapı kanadı da aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeylerinin ortasında, yivli süsleme şeridi vasıtasıyla oluşturulmuş dikdörtgen formlu birer pano yer alır. Panoların içerisinde, küçük oval formlarla oluşturulan ve üst üste konumlandırılan sekizgenler görülür. Sekizgenlerin dört ana yönündeki oval formlar sade iken, köşelerdekilerin iç ve dış kenarlarında ikişer hilal motifi bulunur. Sekizgenlerin gerek içte, gerekse dış meydana getirdiği boşluklar, çok sayıdaki çiçek motifiyle tezyin edilmiştir. Dikdörtgen formlu panoların dış kenarındaki boşlukta, aşağıdan yukarıya doğru uzayan üç sıra süsleme kuşağı görülür. Süsleme kuşakları dıştan içe doğru sırasıyla; tek sıra halinde uzayan ve aralarında yapraklar bulunan kanca benzeri motiflerden, halat motifinden ve yıldız motiflerinden meydana gelir. Panoların iç kenarlarındaki boşluklarda ise "S'' formlu kıvrımla ve halat motifiyle oluşturulan dikdörtgen formlu panolar mevcuttur. Üst üste konumlandırılan panoların içerisi, bir merkezden çıkıp tüm yüzeyi kaplayan bitkisel motiflerle bezelidir. Kapı kanatlarının birleştiği noktada aşağıdan yukarıya doğru uzayan yıldızlar yer alır. Kapı açıklığının sağ ve sol üst köşelerinde, konsol benzeri girintiler vardır. Söz konusu girintilerin yüzeyi çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Kapının üzerinde taç benzeri, dikdörtgen formlu ahşap başlık görülür. Ahşap başlığın yüzeyi önce yuvarlak, sonra sivri kemer formunda olmak üzere iki kez çökertilmiştir. İçteki sivri kemer yıldız ve halat motifli iki sıra süsleme şeridinden oluşturulmuş olup, içerisine lamba yerleştirilmiştir. Halat motifiyle meydana getirilen yuvarlak kemerin ortasında "C'' formunda sarkıtlar bulunur. Yuvarlak kemer ile sivri kemer arasındaki yüzeyde üst üste bindirilmiş çiçek motifleri mevcuttur. Yuvarlak kemerin köşeliklerinde de çiçek motifleri bulunmaktadır. Her iki kemer üç yönden üç sıra süsleme şeridiyle

çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı halat motifinden, diğerleri ise yıldız motiflerinden oluşur. Dikdörtgen formlu başlığın sağ ve sol alt köşesinde bitkisel motifler vardır. Başlıktaki süsleme programıyla uyum sağlamayan bu kısımlar muhtemelen sonradan eklenmiştir (Şekil 3.486).

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfil köşkünde, tavanda ve sütunlarda toplanmıştır. Bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan süslemeler oyma, kabartma ve ajur tekniğinde yapılmıştır.

Mihrap kaidesinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan yedi sıra süsleme şeridi vardır. Farklı genişliklerdeki şeritler yıldız, yiv ve "S'' formlu kıvrımdan oluşmakta ve birer sıra halat motifiyle birbirlerinden ayrılmaktadır. Kaidenin üst kısmında da paralel olarak uzayan üç sıra süsleme kuşağı bulunur. Süsleme kuşaklarından üstte olanı "S'' formlu kıvrımdan, ortada olanı yıldız motiflerinden, altta olanı ise balıksırtı motifinden oluşur. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yivlerle belirginleştirilmiştir. Kademe yüzeyleri, yıldız motiflerinin meydana getirdiği farklı büyüklükteki dikdörtgen formlu panolara bölünmüş olup, her bir kademe farklı şekilde bezenmiştir. En alttaki kademe yüzeyinde iki sıra pano dizisi vardır. Alt sırada yer alan panolardan dördünün içerisinde, birer diyagonal kare form görülür. Yıldız desenli karelerin içerisine birer rozet motifi yerleştirilmiştir. Diyagonal karelerin köşelerinde yıldızlar vasıtasıyla oluşturulan birer üçgen form yer alır. Sağdan ikinci sıradaki pano içerisinde servi ağacı motifi, üçüncü sırdakinde ise üst üstte konumlandırılmış rozet motifleri mevcuttur. Üst sıradaki panolardan kenarda bulunanların içerisinde yıldız desenli birer ibrik motifi, sağdan ikinci panonun içerisinde halat motifli dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifleri, soldan üçüncü panoda ise vazodan çıkan çiçek motifi bulunmaktadır. Ayrıca soldan ikinci sırada yer alan pano içerisindeki dairesel formun her bir köşesinde birer çiçek motifi görülür. Alttan ikinci sıradaki kademenin yüzeyinde beş pano vardır. Her iki kenardaki pano içerisinde birer kolu tahrip edilmiş altı kollu yıldız motifi ve rozet motifleri, sağdan ve soldan ikinci sıradaki panolarda servi ağacı motifi, ortadaki panoda ise yıldız motifleri yer alır. Alttan üçüncü sıradaki kademenin yüzeyinde farklı büyüklüklerde dört pano bulunur. Her bir panonun içerisi vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Alttan dördüncü sıradaki kademe yüzeyinde beş pano vardır. Panoların köşelerine çeyrek daire formunda birer yelpaze motifi, ortalarına ise rozet motifi yerleştirilmiştir. Son olarak nişin yaşmak yüzeyinde çiçek formunda kabara

mevcuttur. Nişin kemer köşelikleri, balıksırtı motifiyle dört yönden çevrilidir. Köşeliklerde, yıldız motifleriyle oluşturulmuş birer ibrik ve kıvrık dal motifi görülür. Mihrap kaidesinin saçak yüzeyinde paralel olarak uzayan süsleme şeritleri bulunmaktadır. Yivlerden, yıldızlardan, iç içe geçerek uzayan kıvrımdan ve halat motifinden oluşan şeritler farklı genişliklere sahiptir. Kaide üzerinde üçgen formlu taç yer alır. Tacın ortasında, bir merkezden çıkan çiçek motifi vardır. Bu motif nöbetleşe olarak uzayan kıvrımlarla üç yönden sarmalanmıştır. Kıvrımlar, birer sıra halat motifiyle iki yönden sınırlandırılmıştır. Tacın ucunda ay yıldız motifi, altında ve ortasında ise paralel olarak uzayan rozet motifli şeritler yer alır. Mihrap kaidesinin sağ yönünde yer alan süsleme şeritlerinin batısında iki motif daha görülür. Belli aralıkta üst üste konumlandırılan motiflerden altta olanı servi ağacı, üstte olanı ise minaredir (Şekil 3.489).

Orijinal ahşap minberin her iki yan yüzü farklı süsleme programına sahiptir. Doğu yüz, yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli süsleme şeritleriyle eşit büyüklükteki kare formlara bölünmüştür. Her bir kare formun içerisinde, yıldız motifleriyle oluşturulan ve diyagonal olarak yerleştirilen ikişer kare form vardır. İç içe geçmiş kare formlardan içtekilerin ortasında birer çiçek bulunur. Aynalık ve süpürgelik kısmındaki diyagonal kare formlardan dışta olanlarının her bir köşesinde birer rozet motifi, dolap kısmındakilerin köşelerinde ise yıldız motifleriyle oluşturulmuş birer üçgen form bulunur. Üçgenlerin uçlarına birer yaprak motifi yerleştiriliştir. Minberin batı yan aynalığı ve süpürgeliği yatay ve dikey olarak uzayan oval formlarla eşit büyüklükteki kare formlara bölünmüştür. Her bir kare form çapraz olarak uzayan ikişer oval formla iki eşti parçaya ayrılmıştır. Kare formları oluşturan oval formların arasında birer rozet vardır. Kareleri ikiye bölen oval formlardan her birinin iki ucundan, iki yöne doğru çıkan dal benzeri kıvrımlar görülür. Kıvrımların ucu çiçek motifiyle nihayetlendirilmiştir. Batı yöndeki dolap kısmında üst üte bindirilmiş dört pano mevcuttur. En alttaki ve en üstteki panonun içerisi ibrikten çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Ortadaki iki pano içerisinde ise dilimli birer açıklık yer alır. Açıklıkların altında dikit şeklinde birer ibrik motifi bulunmaktadır. Minberin çift sıra korkuluğu boğumlardan oluşmaktadır. Korkuluğun üstünde yıldız motifli, arasında rozet motifli, altında ise yüz yüze ve sırt sırta bakacak şekilde atlamalı olarak yerleştirilmiş “C’’ formlarından oluşan birer süsleme şeridi yer alır. Halat desenli “C’’ formlarının içerisi birer yarım rozetle

doldurulmuştur. Minber girişinin yan yüzleri, üzerinde yapraklar bulunan kıvrık dal motifiyle tezyin edilmiştir. Minberin süpürgeliklerinde ise "S'' formlu kıvrım uzanmaktadır. Köşkün yan aynalıklarında, yan yana sıralanmış üç rozet motifi bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu pano içerisine alının rozetler, tek sıra halinde uzayan stilize edilmiş çiçek motifleriyle dört yönden çevrilidir. Köşk üzerine yerleştirilen külahın yüzeyi, zikzak motifleriyle bezenmiştir. Külah önünde boğumlardan oluşan korkuluk görülür. Korkuluğun altında ve üzerinde yıldız motifli birer süsleme kuşağı mevcuttur. Söz konusu korkulukla köşk aynalıkları, paralel olarak uzayan yedi sıra halat motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Köşkün kuzeye bakan ön yüzünde, Yiv ve yıldız motiflerinden meydana gelen iki sıra süsleme kuşağının oluşturduğu dikdörtgen formlu pano vardır. Dikey yönlü pano, paralel olarak uzayan "S'' formlu kıvrımla iki bölüme ayrılmış ve her bir bölüme vazodan çıkan birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca pano, "S'' formlu kıvrımla ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan halat desenli kıvrımla üç yönden sarmalanmıştır. Kıvrımların içte ve dışta oluşturduğu boşluklar yıldızlarla doldurulmuştur. Minber girişi, farklı genişliklere sahip yedi süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla; halat motifinden, "S'' formlu kıvrımdan, halat motifinden, tek sıra halinde uzayan yarım yuvarlaklardan, testere ağzı motifinden, halat motifinden ve yıldızlardan meydana gelir. Minber girişinin kapı kanatlarının süsleme programı, doğu yöndeki dolap yüzeyinde bulunan süsleme programıyla aynıdır. Kanat yüzeyleri yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli süsleme şeritleriyle eşit büyüklükteki kare formlara ayrılmıştır. Her bir kare formun içerisinde, halat desenli birer diyagonal kare vardır. Karelerin her bir köşesine de, yıldızlarla oluşturulan birer üçgen yerleştirilmiştir. Giriş kemerinin köşelikleri halat ve yıldız motifli iki sıra süsleme şeridiyle dört yönden sarmalanmış olup, her bir köşede taç benzeri birer motif yer alır. Minber tepeliğinin altında, dairesel formlardan meydana gelen dikdörtgen formlu pano vardır. Panonun içerisinde, ajur tekniğinde yapılmış iki satırlık yazı, yazının altında ise yine ajur tekniğinde yapılmış yıldız benzeri motifler yer almaktadır. İki satırlık yazıda " لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir'' yazmaktadır. Söz konusu dikdörtgen formlu panonun üzerinde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli çerçeve açıklığı bulunur. Çerçeveyi oluşturan yanlardaki çıtaların yüzeyi, dairesel formlarla ve testere ağzı motifiyle bezenmiştir. Çerçevenin içerisi

yatay ve dikey olarak konumlandırılan boğumlarla doldurulmuştur. Ancak boğumlu süslemenin büyük bir kısmı tahrip olmuştur. Tepeliğin her iki yanında ikişer ahşap dikit vardır. Daha uzun olan içteki dikitlerin ucunda üst üste konumlandırılan dairesel formlu ikişer açıklık, açıklıkların üzerinde ise yan yana yerleştirilen ikişer boğum mevcuttur. Üst üste yerleştirilmiş lale benzeri motiflerden meydana gelen dıştaki dikitlerin ucunda ise süngü benzeri birer çıkıntı görülür (Şekil 3.490).

Vaaz kürsüsünün kuzey ve batı yan aynalığı, yan yana ve üst üste konumlandırılmış sekizgenlerle bezenmiştir. Halat desenli sekizgenlerin içerisinde birer rozet motifi vardır. Rozetler, testere ağzı şeklindeki motiflerle çevrilidir. Sekizgen süsleme programı, yıldızlarla dört yönden çevrilidir. Kürsü korkuluğu tek sıra boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun üzerinde rozet motiflerinden oluşan süsleme şeridi vardır. Söz konusu süsleme şeridi alttan ve üstten yıldızlarla sınırlandırılmıştır. Korkulukla yan aynalıklar, paralel olarak uzayan süsleme kuşaklarıyla birbirinden ayrılmıştır. Süsleme kuşakları halat, yıldız ve testere ağzı motiflerinden oluşur (Şekil 3.491).

Mahfilin ve doğu yan kolun ön yüzünde dokuz, batı yan kolun ön yüzünde ise sekiz sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Mahfil ve doğu yan koldaki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; yıldızlardan, halat motifinden, dama motifinden, halat motifinden, yıldızlardan, üç sıra halat motifinden ve yıldızlardan, batı yan koldakiler ise yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla balıksırtı motifinden, yıldızlardan, "S'' formlu kıvrımdan, yıldızlardan, üç sıra halat motifinden ve yıldızlardan meydana gelir. Mahfil köşkünün yüzeyinde de on altı sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Buradaki süsleme kuşaklarından en altta olanı sarkıt şeklindeki testere ağzı motifinden oluşurken, diğerleri halat motifinden oluşur. Köşk köşelerinde, stilize edilmiş lale benzeri çıkıntılar bulunur. Ayrıca köşkün alt yüzeyi yatay ve dikey olarak uzayan halat motifleriyle eşit büyüklükteki kare formlara ayrılmıştır. Mahfil çift, köşkü ise tek sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil korkuluğunun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilmiş yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Köşk korkuluğu da boğumlardan meydana gelir. Söz konusu korkuluğun altında ve üstünde yıldız motifli birer sıra süsleme şeridi, korkuluk köşelerinde ve ortasında ise üzerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunan "S'' formlu kıvrım görülür.

Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Kare formların kenar hatları, halat ve sarkıt şeklindeki "C'' formlarıyla belirginleştirilmiştir. En içteki diyagonal kare formun ortasına, sekizgen formunda gülbezek benzeri bir motif yerleştirilmiştir. Sekizgen formlu motifin her bir köşesinden, kare forma doğru servi ağacı şeklinde birer kuşak atılmıştır. Yıldızlarla dört yönden çevrelenen kuşakların arasında kalan yüzeyler, paralel olarak uzayan yıldız motifli şeritlerle üçer bölüme ayrılmıştır. Her bir bölüm ajur tekniğinde yapılmış yıldızlarla ve dairesel formlarla tezyin edilmiştir. İçteki diyagonal kare ile onu çevreleyen diyagonal kare arasında kalan yüzeyler, ajur tekniğinde yapılan ve paralele olarak uzayan yıldız benzeri motiflerle tezyin bezenmiştir. Dıştaki diyagonal kare ile onu çevreleyen kare form arasında kalan yüzeyler ise yatay ve dikey olarak uzatılmış halat motifleriyle kare formlar bölünmüştür. Dıştaki diğer kare formların yüzeylerinde süsleme unsuru yoktur. Ancak en dıştaki kare formun her bir köşesinden tavan köşelerine doğru, halat ve sarkıt şeklindeki "C'' formlarından meydana gelen birer kuşak atılmıştır (Şekil 3.492).

Asıl mahfil kısmını taşıyan beş sütunda ve mahfil köşkünün önündeki iki sütunda süsleme motifleri görülmektedir. Mahfili taşıyan sütunların özellikle kare kesitli başlık kısımlarında süslemeler vardır. Başlıkların her bir yüzünde, yıldız motifleriyle kare formlar oluşturulmuş ve oluşturulan bu kare formların içerisi çarkıfelek, yıldız, rozet ve altı kollu yıldız gibi motiflerde doldurulmuştur. Sütun ayaklarının üzerinde de gövdeyi çevreleyen halat motifli süsleme şeritleri mevcuttur. Mahfil köşkünün önündeki iki sütunun dairesel kesitli gövdelerinde, aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan yıldız motifli çokça süsleme kuşağı bulunur.

3.6.2.4. Onarımlar

Yapı, yakın dönemde kapsamlı bir onarıma geçirmiştir. Söz konusu onarımda yapılan müdahaleler şöyledir;

1- Doğu, batı, güney ve kuzey yöndeki zeminlere 6 cm taş kaplama yapılmıştır.
2- Güney yöndeki briket bahçe duvarının yıkılması ve verilen detaya göre yenilenmiştir.
3- Kuzeybatı köşede mahfile çıkışı sağlayan betonarme merdiven yıkılıp, aynı yerinde ahşap merdiven ve korkuluk yapılmıştır.

4- Harimdeki ahşap döşemenin orijinaline göre yenilenmiştir.
5- Harim katındaki pencerelerin orijinaline göre yenilenmiştir.
6- Mahfil katının kuzeyinde ve batısındaki sonradan yapılmış tuğla duvarın kaldırılmış.
7- Mahfil ahşap döşemesinin orijinaline göre yenilenmiş.
8- Mahfil katındaki bozuk ahşap boğaz geçmeler orijinaline göre yenilenmiş.
9- Mahfil katı seviyesindeki pencereler orijinaline göre yenilenmiş.
10- Oturtma çatı ve çatı yalıtımı yapılıp, çatı örtüsü renkli beton kiremit olarak değiştirilmiştir.
11- Çatıdaki kirişler yenilenip, tahta kaplama ve 6 cm şilte ısı tecriti yapılmış.
12- Ahşap tavan orijinaline göre yenilenmiş.
13- Elektrik tesisatının yenilenmiş.
14- Minareye paratoner takılmış.
15- Külah kurşun malzemeyle kaplanmış.
16- Minarede yosunlu kısımlar tel fırça ile temizlenmiş.
17- Cami çevresinde trotuvar yapılıp, andezit taş kaplanmış.
18- Mevcut pencere parmaklıkları sökülüp, orijinaline uygun klasik parmaklık takılmış.
19- Mahfil katı cephe yüzeylerinde boya raspası yapılmış ve tüm ahşap yüzeylere koruyucu sürülmüş.
20- Harim katındaki kesme taş yüzeylerde boya raspası yapılmış.

3.6.3. Güney Mahallesi Camii

Şekil No: 494-502
Çizim No: 71-72

Yapı, Trabzon-Dernekpazarı ilçesinin Güney mahallesinde bulunmaktadır. Cami, batı cephedeki harim giriş kapısının güneyinde yer alan kitabeye göre H. ١٢٣٥-1235/M.1819 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami yakın dönemde Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılmıştır. Yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.6.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey- güney doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Yapının batısında ve güneyinde avlu, doğusunda ve kuzeyinde ise komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içte 8.47x5.60 m, dış hatları ise batı cephedeki iki katlı son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 9.33x8.63 m boyutlarındadır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen yapı harim, mahfil, son cemaat yeri ve bodrum kattan meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, batı cephe ekseninin hafif güneyinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.494)-(Çizim 3.71)-(Çizim 3.72).

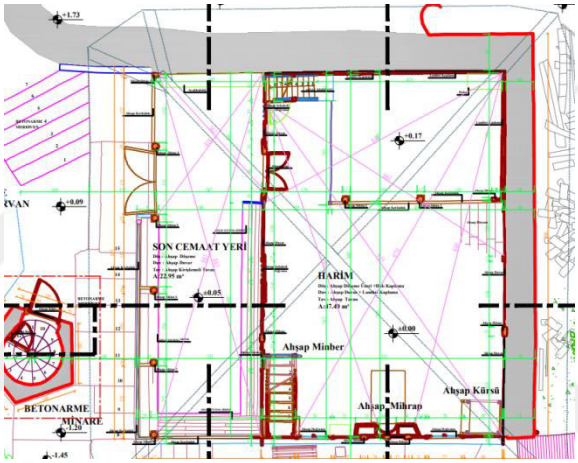

Çizim 3.71. Güney Mahallesi Camii Harim Kat Plan (TVBM'den)

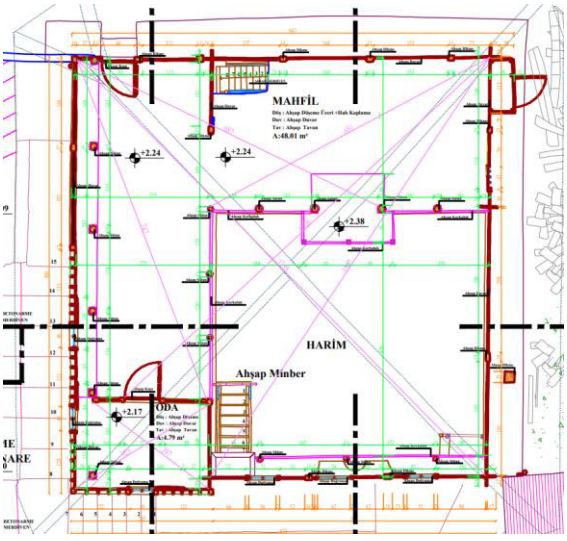

Çizim 3.72. Güney Mahallesi Camii Mahfil Kat Plan (TVBM'den)

Duvarları oluşturan ahşaplar 4 ila 6 cm kalınlığında ve 20 ila 30 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı

tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki yönlü çalma boğaz dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

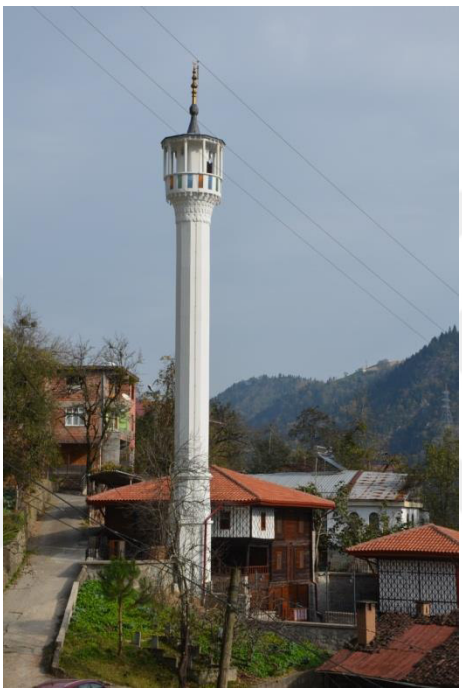

Şekil 3.494. Güney Mahallesi Camii Genel Görünüm

Batı cephede, büyük bir kısmı taş zemin üzerine oturan iki katlı son cemaat yeri vardır. Son cemaat yerinin alt katı açık iken, üst katı ahşap duvarlarla kapatılmıştır. Alt kat, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli altı ahşap sütunun oluşturduğu beş gözden meydana gelir. Güney yönden açık, kuzey yönden ise taş duvarla kapalı olan alt katın üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Batı, güney ve doğu yönüne 37 cm yüksekliğinde "U'' formlu ahşap seki yerleştirilmiştir. Güney ve batı yöndeki sekilerin üzerinde, 43 cm yükseklinde ahşap korkuluk vardır. Son cemaat yerinin üst katına, kuzey cephenin batı köşesinde yer alan 69 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Üst katın batı duvarı önünde, alt kattaki sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış altı ahşap sütun mevcuttur. Alttan ve üsten kare, ortadan ise

dairesel kesitli sütunların arasında ahşap seki yer alır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü üst katın, doğu duvarında mahfile girişi sağlayan kapı görülür. 65 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Söz konusu üst katın batı duvarında iki, güney duvarında ise bir pencere bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu ve ahşap doğmalı pencereler 45 cm genişliğindedir. Pencereler içten kızaklı kapaklara sahiptir. Buradaki sütunlar bize bu kısmın orijinalinde açık olduğunu veya mahfil balkonu şeklinde düzenlendiğini düşündürüyor. Böyle bir düşünceye kapılmamızın sebebi, bölgede üç yönden açık, iki katlı son cemaat yeri veya mahfil balkonu uygulamasının oldukça fazla olmasıdır. Ayrıca, harim içerisinde mahfile çıkışı sağlayan merdivenin bulunması da söz konusu kısmın mahfil balkonu olduğu düşüncesini kuvvetlendirmektedir (Şekil 3.495).

Şekil 3.495. Güney Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Batı cephe ekseninin kuzeyinde yer alan harim giriş kapısı 80 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.496).

Şekil 3.496. Güney Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarlarında, beşi harim katında, yedisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü batı cephede, ikisi güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi güney ve doğu cephede, üçü ise batı cephededir. 44 cm genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu ve ahşap sövelidir. Pencerelerin dıştan ahşap korkulukları, içten ise kızaklı kapakları vardır. Batı cephenin harim katındaki pencerelerinin korkulukları, ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşurken, diğerlerininki lokmalıdır (Şekil 3.497).

Şekil 3.497. Güney Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri düz ahşap tavanla örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı yer alır.

Batı cephe eksenin hafif güneyinde konumlandırılan minare, köşk minare şeklinde olması sebebiyle ünik bir eserdir. Altıgen kaide üzerine oturan minare, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş kaidenin kuzey yüzünde yer alan 78 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.494).

Harimin kuzeyinde, altı ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil bulunur. Sütunlardan dördü asıl mahfili, birer tanesi ise yan kolları taşımaktadır. Asıl mahfili taşıyan sütunlardan ikisi duvara dayandırılmış vaziyetteyken, ikisi ortada serbesttir. Duvara dayandırılan sütunlar kare kesitli, diğer tüm sütunlar alttan ve üsten kare, ortadan ise dairesel kesitlidir. Asıl mahfili taşıyan sütunların arası 36 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır.

Harim güney duvar ekseninde, duvardan yaklaşık 30 cm dışa taşırılmış dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap görülür. Mihrap nişi 55 cm genişliğinde ve 29 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.498).

Şekil 3.498. Güney Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında orijinal ahşap minber görülür. 72 cm genişliğindeki minber 1.91 m uzunluğundadır. Altı basamaklı minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir. Minber, güney duvarın yaklaşık 50 cm önünde konumlandırılmıştır (Şekil 3.499).

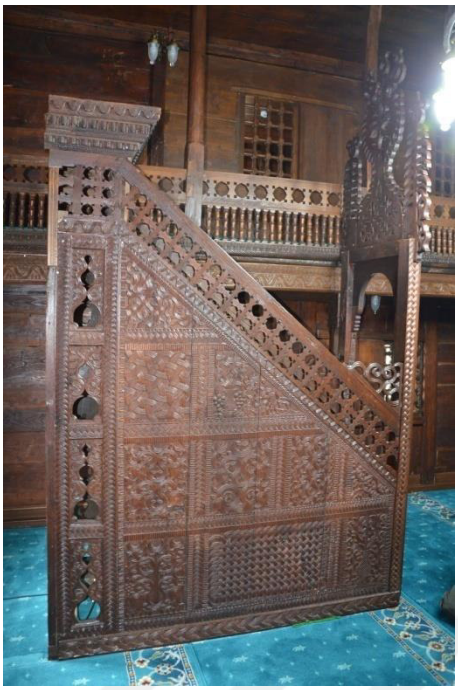

Şekil 3.499. Güney Mahallesi Camii Minber

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüsün tek sıra boğumlardan meydana gelen korkuluğu vardır (Şekil 3.500).

Şekil 3.500. Güney Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.501).

Şekil 3.501. Güney Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına son cemaat yerinin üst katından girildiği gibi, harimin kuzeyinde yer alan ahşap merdivenle de çıkılır. Kuzey duvar ekseninden başlayıp doğu yöne doğru yükselen tek kollu merdiven 61 cm genişliğinde olup sekiz basamaklıdır. "U'' formlu ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.12 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 66 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfilin doğu yan kolu 1.10 m, batı kolu ise 1.03 m genişliğindedir. Güney duvara kadar uzayan kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup, mihrap üzerinde balkonumsu bölüm oluşturulmuştur. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 42 cm yüksekliğinde çift sıra korluğa sahiptir. Mahfil katında, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli on dört ahşap sütün vardır. Sütunların dörder tanesi asıl mahfil kısmının önünde ve güney duvardaki balkonumsu kısımda yer alırken, üçer tanesi doğu ve batı yöndeki yan kollar üzerindedir. Asıl mahfil kısmında ve güney duvardaki balkon kısmında yer alan sütunlar mihraba paralel olarak uzanırken, diğerleri dik olarak uzanmaktadır. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır (Şekil 3.502).

Şekil 3.502. Güney Mahallesi Camii Mahfil

3.6.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin, kuzey cephe duvarının tamamında, doğu cephe duvarının ise bir kısmında taş malzeme, diğer bütün duvarlarda ise ahşap malzeme kullanılmıştır. Ayrıca minberde, mihrapta, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, pencere korkuluklarında, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır.

Yapının taş duvarlarında yığma taş tekniği, diğer tüm duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, ahşap cephe duvarlarının birleştiği yerlerde kurt boğazı tekniği, üst kat son cemaat yerinin güney cephe duvarında ve batı cephe duvarının güney kısmında muska dolma tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.6.3.3. Süsleme

Cami dışında yalnızca batı cephede süsleme unsuru görülür. Batı cephede yer alan iki katlı son cemaat yerinin üst katı, alt kata göre hafif dışa taşkındır. Bu iki kat arasındaki farkı dokuz sıra halat motifiyle doldurulmuştur. Paralel olarak uzayan motifler kademeli olarak dışa doğru çıkıntı yapmaktadır. Halat motifleri, belli aralıklarla dikey olarak yerleştirilen balıksırtı desenli kuşaklarla kesilmiştir. Son cemaat yerindeki sütunların kare kesitli ayak ve başlıkları, oyma tekniğinde yapılan kare ve yıldız motifleriyle bezenmiştir. İç içe geçmiş vaziyetteki kare formlar diyagonal olarak yerleştirilmiştir. Sütunların üzerine oturan ahşap kirişin ön, arka ve alt yüzü saç örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Söz konusu motifler alttan ve üstten

yıldızlarla sınırlandırılmıştır. Üst kat son cemaat yerinin, batı cephe ekseninin kuzeyinde bulunan ahşap dikmenin ön yüzünde aşağıdan yukarı doğru uzayan beş sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden ortada olanı nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan "S'' formlu kıvrımlardan, onun her iki yanındakiler yıldızlardan, en dıştakiler ise halat motifinden meydana gelir. Ayrıca üst katın muska dolma tekniğinde yapılan bölümünün altında, tek sıra halinde paralel olarak uzayan yıldız desenli rozetler görülür.

Batı cephe ekseninin güneyinde yer alan pencerenin pervazlarında, beş sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden ortada olanı üzerinde yaprak ve çiçek tomurcuğu bulunan dal motifinden, diğerlerinin ikisi testere ağzı motifinden, ikisi ise yarım daire formlarından oluşur. Pencerenin kuzeyindeki ahşap dikmenin yüzeyi, aşağıdan yukarı doğru uzayan beş sıra süsleme kuşağıyla bezelidir. Süsleme kuşaklarından daha geniş olan ortadaki iç içe geçerek uzayan badem formlarından, onun her iki yanındakiler yıldızlardan, dıştakiler ise halat motiflidir. Ahşap dikmenin hemen kuzeyinde üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu üç pano vardır. Saç örgü motifi vasıtasıyla oluşturulan panolardan her birinin içerisinde, vazodan çıkan çiçek motifi mevcuttur. Sağa, sola ve yukarıya doğru uzayan çiçek dalları birer laleyle nihayetlenmektedir. Vazoların altında, paralel olarak uzayan yıldız motifleri bulunur. Üstteki pano içerisinde yer alan çiçek motifinin üzerinde, caminin kitabesi görülür. Kitabe, testere ağzı motifiyle dört yönden çevrilidir. Batı cephe harim katı duvarı üzerindeki ahşap kirişin ön yüzünde, üzerinde laleler bulunan "S'' formlu kıvrık dal motif yer alır. Alttan ve üstten yıldızlarla sınırlandırılan kıvrık dalın üzerinde de iki sıra halat motifi uzanır.

Batı cephedeki harim giriş kapısı oldukça süslüdür. Oyma ve kabartma tekniğinde yapılan süslemeler bitkisel ve geometrik motiflerden oluşur. Kapının her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan dört sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla, yarım rozetlerden, aralarına yaprak yerleştirilen "C'' formlarından, iç içe geçerek uzayan ve uçları lale şeklinde sonlanan badem formlarından ve "S'' formlu kıvrımlardan oluşur. Söz konusu süsleme şeritleri dışından giriş açıklığını üç yönden çevreleyen oldukça dar üç süsleme kuşağı daha vardır. Süsleme kuşaklarından dışta olanı yivlerden, içte olanları ise testere ağzı motifinden meydana gelir. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri, yatay ve dikey olarak uzayan saç örgü motifleriyle panolara bölünmüştür.

Üst üste konumlandırılan panolardan en üsttekiler çeyrek daire, diğerleri ise kare formludur. Tüm bu panolar içten, tek sıra halinde uzayan yıldız şeridiyle çevrilidir. Kare formlu panoların ortasında, iç içe geçmiş iki diyagonal kare bulunur. Diyagonal karelerden dışta olanı yıldızlardan, içte olanı ise silmelerden meydana gelir. İçteki kare formların ortasına birer çiçek motifi, dış köşelerine ise birer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Dıştaki diyagonal kare formun kenarlarında kalan üçgen formlu alanlarda, yivlerden meydana gelen birer üçgen motifi görülür. Üçgenlerin her bir ucunda birer yaprak motifi mevcuttur. Üstteki çeyrek daire formlu panoların içerisi, vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Kapı kanatlarının birleştiği nokta yıldız, balıksırtı ve yiv motifleriyle hareketlendirilmiştir. Giriş kemeri, içe doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan rozet desenli konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer köşelikleri, balıksırtı motifiyle çevrelenmiş ve her bir köşeye halat desenli birer üçgen form yerleştirilmiştir. Üçgenlerin içerisinde yıldız desenli birer üçgen daha vardır. Söz konusu üçgenlerin köşelerinde ok ucuna benzer birer motif görülür. Son olarak kapı açıklığının yan yüzleri de dama formunda tezyin edilmiştir (Şekil 3.496).

Harimdeki süsleme unsurları mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavan göbeğinde ve sütunlarda toplanmıştır. Oyma, kabartma ve ajur tekniğinde yapılan süslemeler bitkisel ve geometrik motiflerden oluşur.

Mihrap kaidesi güney duvardan yaklaşık 30 cm dışa taşkındır. Kaide, tek sıra halinde uzayan saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Söz konusu örgü motifiyle niş arasında kalan yüzeylerde, yivli ve yıldız motifli şeritler vasıtasıyla panolar oluşturulmuştur. Üst üste konumlandırılan panolardan alttan üçüncü sıradaki kare, diğerleri ise dikdörtgen formludur. Alttaki kare ve dikdörtgen formlu panoların içerisi vazodan çıkan çiçek motifiyle doldurulmuştur. Sağa, sola ve yukarıya doğru uzayan çiçek dalları birer laleyle nihayetlenmektedir. En üstteki yatay yönlü dikdörtgen panoların içerisinde de yan yana konumlandırılmış dört lale motifi yer alır. Lalelerin aralarında ve çanak yüzeyinde birer rozet vardır. Ayrıca içteki lalelerin yanında da birer çarkıfelek motifi mevcuttur. Mihrap nişinin kademeleri, paralel olarak uzayan üçer süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Süsleme şeritlerinden altta olanı halat, ortada olanı yivlerden, üstte olanı ise yıldız motiflerinden oluşur. Ortadaki kademenin yüzeyi zikzak motifleriyle, diğer kademelerin yüzeyi ise dikey olarak uzayan şeritlerle hareketlendirilmiştir. Söz konusu bu süslemeler açık ve koyu

renk ahşap parçalar kullanılarak meydana getirilmiştir. Yaşmak yüzeyinde rozet benzeri kabara görülür. Nişin dilimli kaş kemeri, üst üste yerleştirilen ve uçları içeriye doğru bakan "C'' formlarından meydana gelir. Mihrap kaidesinin sağ ve sol üst köşesine, "S'' kıvrımlı ve üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. "S'' formunun boşluklarında "C'' şeklinde motifler yer alır. Ayrıca, ahşap parçaların yüzeyinde birer rozet motifi ve paralele olarak saç örgü motifi de bulunmaktadır. Mihrap kaidesi üzerinde bulunan ve paralel olarak uzayan bir sıra halat motifi, söz konusu ahşap parçaların içerisinden aşağıya doğru sarkarak helezon şeklinde sonlanmıştır. Güney duvardan hafif dışa taşkın vaziyetteki mihrap kaidesinin yan yüzlerinde, yivlerle oluşturulmuş dikdörtgen formlu dörder pano mevcuttur. Üst üste konumlandırılan panoların içerisi, vazodan çıkan çiçek motifiyle ile süslenmiştir. Panolar her iki yandan, birer sıra saç örgü motifi ile sınırlandırılmıştır (Şekil 3.498).

Minberin doğu ve batı yüzü farklı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu doğu yan aynalık, yatay ve dikey olarak uzayan yiv, yıldız ve saç örgü motifli kuşaklarla kare, dikdörtgen ve üçgen formlu panolara ayrılmıştır. En alttaki sırada üç, ikinci sırada dört, üçüncü sırada iki, en üst sırada ise bir pano vardır. Panolar farklı süslemelere sahiptir. En altta ortada yer alan dikdörtgen formlu panonun içerisi sepet örgü motifiyle, her iki yanındakiler ise vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. İkinci sıranın güneyindeki üçü pano vazodan çıkan çiçek motifiyle, kuzeydeki pano ise kıvrık dal motifiyle, üçüncü sıranın güneyindeki pano iç içe geçmiş dairesel formlarla, kuzeydeki pano ise vazodan çıkan çiçek motifiyle tezyin edilmiştir. Ayrıca üçüncü sıranın kuzeyindeki panoda dairesel form içerisine yerleştirilmiş altta kollu yıldız motifi vardır. Ancak yıldızın iki kolu tahrip edilmiştir. Son olarak en üsteki panoda da yine vazodan çıkan çiçek motifiyle doldurulmuştur. Batı yan aynalığın yüzeyinde, paralel olarak şeritler halinde uzayan sepet örgü motifleri ve iç içe geçmiş dairesel formlarla görülür. Ayrıca muhtelif yerlere etrafları yapraklarla çevrili rozetler yerleştirilmiştir. Çift sıra minber korkuluğu, ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Korkuluğun altında, korkuluk boyunca uzayan "S'' formlu kıvrım görülür. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalarda, ajur tekniğinde yapılan ve "S'' formlu kıvrımlardan meydana gelen üçgen parçalar bulunur. Girişinin yan yüzlerinde tek sıra halinde uzayan saç örgü motifi mevcuttur. Aynı şekilde doğu yöndeki süpürgelikte de tek sıra saç örgü motifi yer alır. Dolap

kısmında, saç örgü motifleri ile oluşturulan dikdörtgen formlu dört pano vardır. Üst üste konumlandırılan panoların içerisinde dilimli açıklıklar bulunur. Açıklıkların etrafında yaprak ve kıvrımlar görülür. Minberin külahı yoktur. Külah kısmı tek sıra halinde uzayan süsle şeritleri ile nihayetlendirilmiştir. Süsleme şeritleri halat motifinden, yivlerden ve "S'' formlu kıvrımlardan oluşur. Köşkün kuzeye bakan açıklığı, ajur tekniğinde yapılmış sepet örgü motifiyle kapatılmıştır. Minber girişi, iki sıra süsleme kuşağıyla dört yönden çevrilidir. Daha geniş olan dıştaki süsleme kuşağı iç içe geçerek uzayan dairesel formlardan, içteki ise yivlerden meydana gelir. Giriş kemeri, içe doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan roze desenli konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer köşeliği, üzerinde rozet ve yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrımlarla süslenmiştir. Ajur tekniğinde yapılan tepelik oldukça görkemlidir. Tepeliğin ortasında, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallar vardır. Üzerlerinde kanca benzeri yapraklar bulunan kıvrık dallar üstte, lale motifleriyle nihayetlenmektedir. Kıvrımların altta oluşturduğu boşluğun içerisi iç içe geçmiş dairesel formlarla, üstteki boşluğun içerisi ise çiçek şekli oluşturacak şekilde birbirlerine bitişik olarak konumlandırılan oval formlarla doldurulmuştur. Kıvrımların her iki yanında, dikit şeklinde dal motifi yer alır. Üzerlerin kanca benzeri yapraklar ve laleler görülen dallar yine birer laleyle sonlanır (Şekil 3.499).

Vaaz kürsüsünün batıya ve kuzey yan aynalığı ajur tekniğinde yapılmıştır. Batı aynalıkta paralele olarak uzayan üç şerit mevcuttur. Şeritlerinden altta ve üstte olanı tek sıra halinde uzayan boğumlardan, ortada olanı ise sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Şeritlerin aralarında, altında ve üstünde, yıldızlar uzanmaktadır. Üstteki yıldızların içerisinde, iki satırlık yazı bulunur. Söz konusu yazı;

صاحب الخيرات اوستا أبراهيم بك كوبرولى زاده بن على

خلق ايجنده بودن ... بوق ... اولان

سنة ١٢٧٨ رمضان

"Sâhibü'l-hayrât usta İbrahim Bey Köprülüzade bin Ali

Halk içinde bundan …. yok … olan … sene 1278'' şeklindedir (Yavuz, 2009: 96). H.1278/M.1861 tarihi muhtemelen kürsünün camiye eklendiği tarihtir. Küsünün kuzey aynalığında ise iki sıra kuşak vardır. Kuşaklardan altta olanı sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan, üstte olanı ise tek sıra halinde uzayan boğumlardan oluşur. Kuşakların altında iki, üstünde ise üç

sıra süsleme şeridi uzanır. Alttaki süsleme şeritlerinden bir yivlerden, diğeri ise yıldız motiflerden oluşurken, üstekilerin ortada olanı balıksırtı motifinden, diğerleri ise halat motifinden oluşur. Kürsü, tek sıra boğumlarda oluşan korkuluğa sahiptir. Korkuluğun üzerinde iki, altında ise dört sıra süsleme kuşağı görülür. Paralel olarak uzayan süsleme kuşakları yiv, yıldız, halat ve balıksırtı motiflerinden meydana gelir (Şekil 3.500).

Asıl mahfilin ve yan kolların harime bakan ön yüzünde yedi, mahfil köşkünün yüzünde ise on iki süsleme şeridi mevcuttur. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptirler. Asıl mahfil ve yan kolların ön yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; halat motifinden, üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık daldan, saç örgü motifinden, iki sıra halat motifinden, yivlerden ve yıldızlardan oluşur. Mahfil köşkündeki süsleme şeritleri ise yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; uçları aşağıya ve yukarıya doğru bakan ve iç içe geçerek uzayan sarkıt şeklindeki "C'' formlarından, iç içe geçerek tek sıra halinde uzayan stilize edilmiş badem formundaki lalelerden, testere ağzı motifinden, halat motifinden, yivlerden, uçları düğüm yaparak birbirine bağlanan "X'' formlarından, halat motifinden, yivlerden, saç örgü motifinden, yıldızlardan, yivlerden ve iç içe geçerek uzayan yarım dairelerden meydana gelir. Yan kollar üzerindeki süsleme kuşakları, mihrap üzerindeki balkonumsu kısmın ön yüzünde biraz farklılık göstererek uzanmaktadır. Mahfil ve köşk, çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluğun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur.

Tavan yüzeyinin çökertilmesiyle meydana getirilen tavan göbeği iç içe geçmiş iki kare formdan oluşur. Kare formların kenar hatları, sarkıt şeklindeki silindirlerle belirginleştirilmiştir. Dıştaki kare form, üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dalla çevrilidir. Her iki kare form arasında kalan yüzey, üzerinde laleler görünen "S'' formlu kıvrık dal motifiyle ve iç içe geçerek uzayan ve uçları lale formunda sonlanan badem formlarıyla tezyin edilmiştir. Tavan yüzeyi çökertilirken yanlarda ortaya çılan alanlarda, "S'' formlu kıvrım mevcuttur. Kıvrımın meydana getirdiği boşluklara, çiçek desenli birer rozet yerleştirilmiştir. İçteki kare formun ortasında, halat ve yiv desenli sekizgen form, sekizgenin ortasında ise balıksırtı motifli dairesel form görülür. Dairesel formun içerisinde çiçek desenli kabara yer alır. Söz konusu dairesel formla sekizgen arasında kalan yüzey, atlamalı olarak

sıralanan lale ve çiçeklerle tezyin edilmiştir. Sekizgenin her bir köşesinden kare forma doğru balıksırtı motifli kuşaklar atılarak, aradaki yüzey sekiz bölüme ayrılmıştır. Her bir bölümün yüzeyi, bir merkezden çıkan bitkisel motiflerle bezenmiştir. İçteki kare formun köşelerindeki üçgen alanlarda dört halifenin isimleri yazılıdır. Tavan göbeğinin köşelerinden harim tavanın her bir köşesine doğru balıksırtı motifli birer kuşak atılarak tavan dört eşit parçaya ayrılmıştır (Şekil 3.501).

Asıl mahfili taşıyan ortadaki sütunların yüzeyinde, oyma tekniğinde yapılmış süslemeler vardır. Doğu yöndeki sütunun kare kesitli ayak ve başlıkları halat, yıldız, yiv ve rozetlerle süslüdür. Sütun başlığının harime bakan yüzünde, balıksırtı ve yıldız motifleriyle oluşturulan kare form vardır. Kare formun içerisinde de halat desenli altı kollu yıldız motifi mevcuttur. Yıldızın ortasına rozet motifi yerleştirilmiştir. Batı yöndeki sütun ise sepet örgü yıldız, rozet, halat ve içe geçmiş baden formlarıyla bezelidir.

Harim katı doğu duvarda yer alan ahşap dikmelerde de süsleme unsurları bulunmaktadır. Kuzey yöndeki dikmenin yüzeyi saç örgü motifiyle, güneydeki ise nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Yıldız desenli kıvrımların içte oluşturduğu boşluklarda birer rozet motifi görülür. Ayrıca kıvrımlar her iki yönden birer sıra halat motifi ile sınırlandırılmıştır. Son olarak harim ve mahfil katındaki ahşap dikmelerin her iki kenarı, halat motifi şeklinde oyulmuştur.

3.6.3.4. Onarımlar

Cami yakın dönemde restore edilmiştir. Ancak söz konusu onarımda ne tür müdahalelerin yapıldığı hakkında bilgimiz yok.

3.6.4. Akköse Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 503-511
Çizim No: 73

Yapı, Trabzon-Dernekpazarı ilçesinin Akköse mahallesinde bulunmaktadır. Caminin muhtelif yerlerinde yer alan üç farklı kitabe mevcuttur. Kuzey cephedeki mahfil giriş kapısı üzerindeki kitabede;

“١٢٨٢ عمل كشابلى اغلى استا محمود سنة/Amele Keşaplıoğlu Usta Mahmud sene 1282’’ (Yavuz, 2009: 97),

Mihrap nişinin sağındaki kitabede;

تاريخنده ... انشا ايلدى

بيك ايكيوز سكسان ايكى تاريخى

اوستا سيد... ابن عزيز

كاتب اغلى سليمان بن عزيز

“Tarihinde … inşa eyledi

Bin iki yüz seksen iki tarihi

Usta Seyyid … ibn Aziz

Katiboğlu Süleyman bin Aziz’’ (Yavuz, 2009: 97-98),

Vaaz kürsüsünün batı aynalığında görülen tek satırlık kitabede ise;

١٢٨٢ تاريخ سنة/tarihi senei 1282’’ (Yavuz, 2009: 101) yazar.

Mahfil giriş kapısı, mihrap ve kürsü üzerindeki kitabeler ve tarihler dikkate alındığında caminin ustalarının, mihrapta adları geçen, Usta Seyyid ... ibn Aziz ve Kâtiboğlu Süleyman bin Aziz olduğu, ahşap işlerinin Keşaplıoğlu Usta Mahmud tarafından yapıldığı ve hepsinin H.1282/M.1865 tarihinde tamamlandığı anlaşılmaktadır (Yavuz, 2009: 98). Yakın dönemde Vakıflar Bölge Müdürlüğünce yapılan kapsamlı onarımda bugünkü halini alan cami ibadete açıktır.

3.6.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 100 m uzağındaki avlu içerisinde yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Yapının harim kısmı içten içe 10.80x7.60 m, dış hatları ise 12.48x928 m boyutlarındadır. Harim katı taş, mahfil katı ise ahşap malzeme ile inşa edilen cami, harim ve mahfi katından meydana gelir. Caminin kuzey cephesine betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümün alt katı giriş sahanlığı ve imam odası olarak, üst katın bir kısmı giriş sahanlığı, bir kısmı ise mahfile ek kısım olarak kullanılmaktadır. Yapıya sonradan eklenen minare doğu cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.503)-(Çizim 3.73).

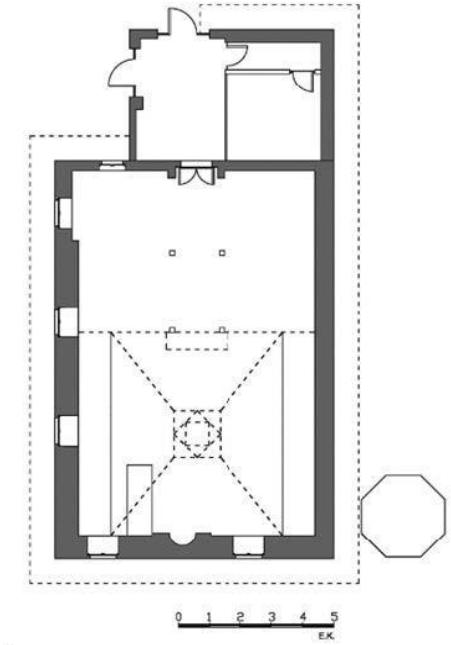

Çizim 3.73. Akköse Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.503. Akköse Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının önünde 3.75x2.73 m boyutlarında giriş sahanlığı vardır. Sahanlığın kuzey cephesinde 1.64 m, batı cephesinde ise 1.52 m genişliğinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki demir kanatlı birer kapı vardır. Sahanlığın doğu duvarında ise imam odasına girişi sağlayan kapı yer alır. Kuzey cephedeki ek bölümün ikinci katına kuzey yönde bulunan demir kapıdan girilir. Söz konusu kapıya betonarme malzemeli sekiz basamaklı merdiven ile ulaşılır. Demir kapıdan girince karşımıza altı basamaklı merdiven çıkar. Merdivenin bittiği yerde mahfilin ek kısmına girişi sağlayan kapı, sağda ise mahfil girişi önündeki sahanlığa girişi sağlayan kapı vardır (Şekil 3.504).

Şekil 3.504. Akköse Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Caminin kuzey cephe ekseninde biri harim katına diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapı bulunmaktadır. Harim katına girişi sağlayan kapı 97 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki kanatlıdır (Şekil 3.505). Mahfile giriş kapısı ise 77 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.506).

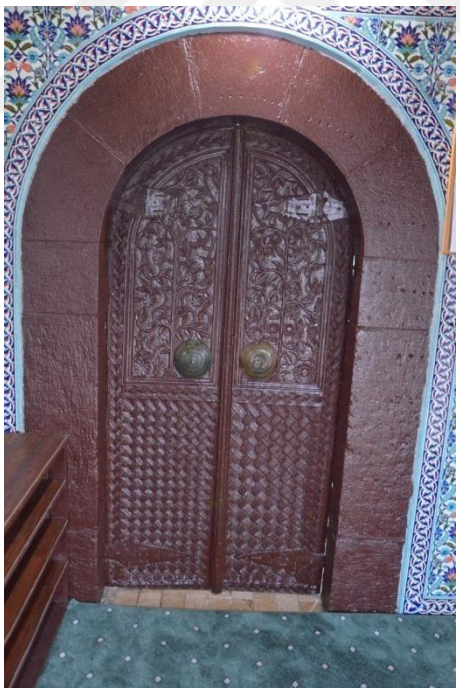

Şekil 3.505. Akköse Mahallesi Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Şekil 3.506. Akköse Mahallesi Merkez Camii Mahfil Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on beş pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü batı cephede, ikisi güney cephede, biri ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu ve güney cephede, biri kuzey cephede, dördü ise batı cephededir. Harim katındaki pencereler yaklaşık 70 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 66 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli olup, alçı şebekeli korkuluklara sahiptirler. Ayrıca mahfil katı kuzey duvar ekseninin doğusunda günümüzde kapatılmış kare formlu bir pencere açıklığı daha vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa aşkın saçak kısmı görülür.

Doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan minare, altıgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı “U’’ formlu mahfil bulunur. Mihrap aksındaki sütunlardan ikisi önde, ikisi arkadadır (Şekil 3.507).

Şekil 3.507. Akköse Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap mevcuttur. 81 cm genişliğindeki mihrap nişi 39 cm derinliğindedir Dokuz kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.508).

Şekil 3.508. Akköse Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber yer alır. Köprü gibi altta geçitli forma sahip 76 cm genişlindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.15 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minber çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı girişe sahiptir (Şekil 3.509).

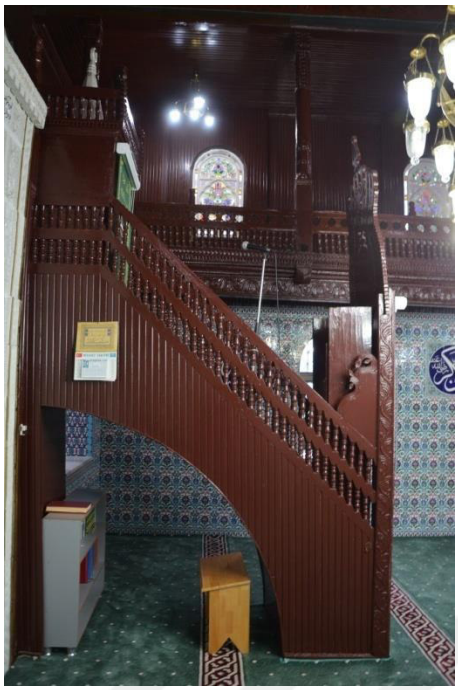

Şekil 3.509. Akköse Mahallesi Merkez Camii Minber

0.74x0.84 m boyutlarındaki sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, kuzey yönündeki üç basamaklı ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.510).

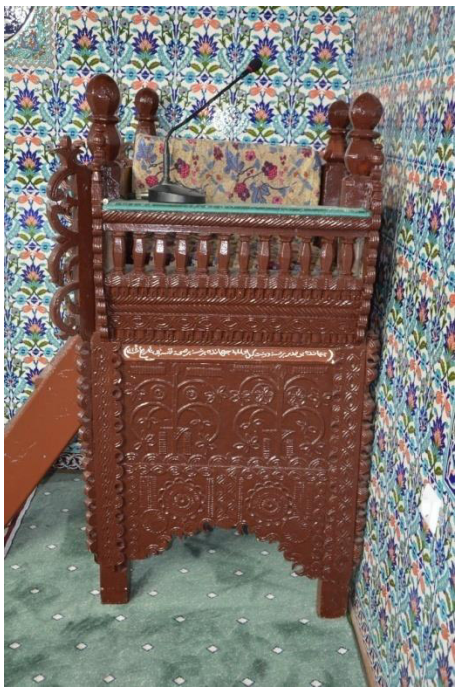

Şekil 3.510. Akköse Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan meydana gelen tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.511).

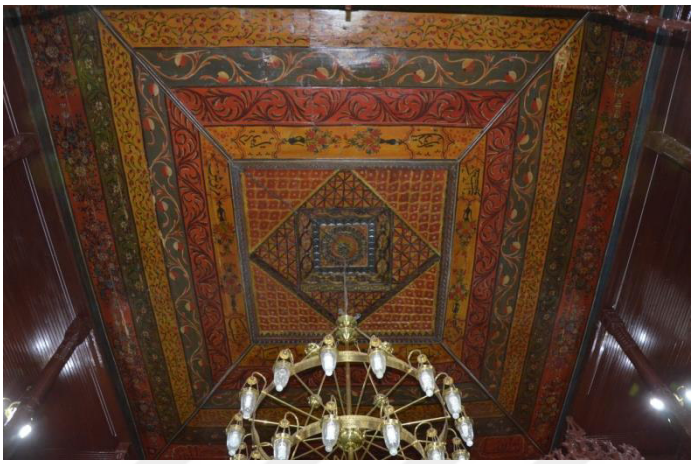

Şekil 3.511. Akköse Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına kuzey cephedeki kapıdan girildiği gibi, harimin kuzeydoğu köşesinde yer alan "L'' formlu ahşap merdivenle de çıkılır. 54 cm genişliğindeki merdiven on basamaklıdır. Asıl mahfil kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 5.45 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 85 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Güney duvara kadar uzayan yan kollar 1.75 m genişliğindedir. Balkon şeklinde düzenlenen bu kısımlar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup yan duvarlardaki kollarla birleştirilmiştir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 35 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil katında, yedisi asıl mahfil kısmında, üçer tanesi ise yan kollarda olmak üzere on üç ahşap sütun vardır. Mahfil köşkünün önündeki dört sütun ile yan kollardaki sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitliyken, diğerleri alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitlidir. Yan kolların üzerindeki sütunlar mihraba dik olarak, diğerleri ise paralel olarak uzanmaktadır. Söz konusu sütunların tümü tavanın taşımaktadır.

3.6.4.2. Malzeme-Teknik

Yapının harim katı cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, mahfil katı cephe duvarlarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, kapı kanatlarında ve saçakta ahşap malzeme, pencere doğramlarında plastik malzeme, harim katındaki

pencerelerin parmaklıklarında ve kuzey cephedeki ek bölümün giriş kapılarında demir malzeme, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin korkuluklarında alçı malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ve kuzey cephedeki iki katlı ek bölümde betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca caminin dış cephesi muhdes taş malzemeyle, harim duvarları niteliksiz çini malzemeyle, mahfil katı duvarları ise lambri malzemeyle kaplanmıştır.

Caminin harim katı cephe duvarlarında yığma taş tekniği, mahfil katı cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma, kalemişi ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.6.4.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Harim ve mahfil giriş kapılarında oyma tekniğinde yapılmış süslemeler vardır. Harim giriş kapısının kanatları, tek sıra halinde uzayan saç örgü motifiyle dört yönden çevrilidir. Aynı saç örgü motifi vasıtasıyla kanat yüzeyleri iki bölüme ayrılmıştır. Alttaki bölümlerin içerisi sepet örgü, üsttekiler ise bir merkezden çıkıp tün yüzeyi kaplayan çiçek motifiyle bezelidir. Üzerlerinde yapraklar bulunan çiçek dalları birer lale veya çiçekle nihayetlendirilmiştir. Kapı kantlarının birleştiği nokta, balıksırtı motifiyle tezyin edilmiştir. Gerek kapı kanatları, gerekse söveler ve kemer tamamıyla kahverengine boyanmıştır (Şekil 3.505).

Mahfil giriş açıklığı iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımdan, dışta olanı ise iç içe geçerek uzayan ve uçları lale şeklinde sonlanan badem formlarından meydana gelir. Söz konusu süsleme şeritleri her iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Kapı kanadı da dört yönden iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Dıştaki süsleme şeridi, üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık daldan, içteki ise yivlerden oluşur. Kapı kanadı, vazo benzeri bir merkezden çıkıp tüm yüzeyi kaplayan bitkisel motifle bezelidir. Üzerlerinde yapraklar görünün çiçek dallarının ucunda lale veya çiçek bulunur. Kapı kemeri, içe doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan konsollar üzerine oturur. Kemer kavsı balıksırtı motifiyle süslenmiştir. Kemer köşelikleri, üzerinde çiçek ve yapraklar bulunan birer kıvrık dal motifi ile tezyin edilmiştir. Kemerin üzerinde kitabe yer alır. Köşeliklerdeki motifler, tek sıra halinde uzayan yivlerle üç yönden çevrilidir (Şekil 3.506).

Harim içerisindeki süsleme unsurları mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda ve sütunlarda toplanmıştır. Harim duvarları niteliksiz çini malzeme ile kaplanmıştır.

Mihrap nişinin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan dokuz süsleme şeridi vardır. Farklı genişliklerdeki süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla; saç örgü motifinden, iki sıra halat motifinden, yivlerden, üzerinde laleler bulunan ”S’’ formlu kıvrık daldan, yivlerden, balıksırtı motifinden ve iki sıra yıldız motifinden meydana gelir. Süsleme şeritleri en dıştan, yaldız renkli silmeyle sınırlandırılmıştır. Benzer silmeyi halat motiflerinin arasında da görmekteyiz. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Kuşaklardan biri yivlerden, diğeri ise halat motifinden oluşur. Kademelerin her birinin yüzeyi, kabartma tekniğinde yapılmış farklı süsleme programına sahiptir. En alttaki kademenin her iki yanında, bir merkezden çıkan ve uçları lale ile nihayetlenen birer bitkisel motif görülür. Motiflerin arasına rozet yerleştirilmiştir. Alttan ikinci sıradaki kademenin altında, paralel olarak uzayan testere ağzı motifi, her iki yanında ise çiçek motifi vardır. Üçüncü kademenin de altında paralel olarak uzayan testere ağzı motifi, ortasında terazi, terazinin her iki yanında ise birer ibrik motifi mevcuttur. Sağdaki ibrik, yıldızlarla, soldaki ise halat ve rozet motifiyle oluşturulmuştur. İbriklerin ağız kısmının altında, birer dairesel form yer alır. Soldaki ibriğin solunda minare ve ay yıldız motifi bulunmaktadır. Ayrıca terazi kefelerinin arasında, birer çiçek ve yaprak, terazinin sağ üst köşesinde ise çarkıfelek motifi mevcuttur. Dördüncü kademenin altında tek sıra halinde uzayan halat desenli yarım daire formlar vardır. Ortadaki yarım dairenin içerisinde bir üçgen motifi, üzerinde ise servi ağacı motifi bulunurken, diğerlerinin içerisinde yan yana konumlandırılmış ikişer üçgen motifi görülür. Beşinci kademenin altında, paralel olarak uzayan testere ağzı motifi onun üzerinde ise yan yana yerleştirilmiş ve uçları aşağıya doğru bakan halat desenli “V’’ formları vardır. Sağ yöndeki iki “V’’ formunun arasında merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan bir bitkisel motif yer alır. Altıncı ve yedinci kademelerin süsleme programı birbirine çok benzerdir. Her iki kademenin altında tek sıra halinde uzayan ve içlerinde birer yelpaze motifi bulunan halat desenli yarım daire formlar mevcuttur. Söz konusu yarım daire formların üzerinde de birer servi ağacı görülür. Ancak altıncı kademinin sağ yönündeki yarım daire formun üzerinde servi ağacı yerine alem motifi yer alır. Sekizince kademenin de altına, tek sıra halinde uzayan ve içlerinde birer

yelpaze motifi bulunan halat desenli yarım daireler yerleştirilmiştir. Yarım dairelerin üzerinde, üst üste konumlandırılmış bir birinden farklı ikişer yaprak motifi bulunur. Yaşmak yüzeyinde de yaldız renkli ve üzeri yivli kabara bulunmaktadır. Nişin kenar hatları yaldız renkli ince çizgiyle belirginleştirilmiştir. Ayrıca niş kemer kavsı de halat motifiyle üstten sınırlandırılmış ve üzerine üçgen form yerleştirilmiştir. Kemer köşelikleri üzerinde lale ve rozetler bulunan kıvrık dal motifiyle bezenmiştir. Kemer köşelikleri halat motifiyle ve yivlerle üç yönden çevrilidir. Kemer köşeliklerini çevreleyen süsleme şeritlerinin üzerinde, yan yana konumlandırılmış üç yazı panosu vardır. Panoların içerisinde, kabartma tekniğindeki siyah renkli harflerle yazılmış yazılar görünür. Yaldız renkli oval çerçeveler içerisine alınan ortadaki yazıların ilk satırında ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’, ikinci satırında ise ‘‘جبرائيل/Cebrâil, عزرائيل/Azrâil, ميكائيل/M’ikâil, إسرافيل/İsrâfil’’ yazar. Sağdaki iki satırlık yazının ilk satırında ‘‘ أبو بكر/Ebu Bekir- عمر /Ömer- عثمان /Osman- على /Ali’’, ikinci satırında da ‘‘Rıdvan Allahu Aleyhim Ecmain’’ yazar. Büyük Soldaki pano içerisinde de ‘‘ما شاء الله/Mâşallah’’ yazmaktadır. Nişin her iki yanında, alttan üçüncü sıradaki kademeden başlayıp, yedinci kademeye kadar uzayan birer asma dalı yer alır. Asma dalı üzerinde asma yaprakları ve üzüm salkımları görülür. Yedinci sırdaki kademenin solunda yıldız, sağında ise kitabe mevcuttur. Sekizinci kademenin solunda kılıç ve gemi, sağında ise kılıç, ay yıldız ve rozet motifi mevcuttur. Nişin kemer köşeliklerini çevreleyen süsleme şeritlerinin her iki yanında da birer minare motifi yer alır. Mihrap kaidesinin dışa taşkın saçak yüzeyi, paralel olarak uzayan saç örgü ve halat motifiyle bezenmiştir. Ayrıca saçağın altında, sarkıt şeklinde kare formlar bulunmaktadır (Şekil 3.508).

Minberin doğu ve batı yüzü sadedir. Çift sıra minber korkuluğu, boğumlardan meydana gelir. Köşk boyunca uzayan korkulukların girişle birleştiği noktalara ‘‘S’’ kıvrımlı birer ahşap parça yerleştirilmiştir. ‘‘S’’ formlu kıvrımın üzerinde, yaprak motifleri vardır. Girişin yan yüzleri, üzerinde yapraklar bulunan ‘‘S’’ formlu kıvrık dal ile tezyin edilmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen külahın önünde, tek sıra boğumlardan oluşan korkuluk mevcuttur. Korkuluğun altında, yivli ve balıksırtı desenli iki süsleme şeridi uzanmaktadır. Minber girişi, saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Söz konusu motif, her iki yandan birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Giriş kemerinin köşelikleri, balıksırtı motifiyle çevrelenmiş olup, köşelere birer üçgen yerleştirilmiştir. Üçgenlerin arasında da çiçek motifi vardır.

Minber tepeliğinin her iki yanında "S'' formlu üçer kıvrık dal görülür. Üzerlerinde kanca benzeri yapraklar bulunan kıvrık dallar birer laleyle nihayetlenir. Kıvrımların altta oluşturduğu boşlukta, yarım oval formlu yazı panosu yer alır. Pano üzerinden çıkıp kıvrımların arasından yükselen çiçek motifi bulunur. Çiçek dallarının ucunda birer lale vardır. Ortadaki lalenin üzerinde üçgen form, üçgen formun üzerine ise uçları yukarıya bakan hilal motifi yerleştirilmiştir (Şekil 3.509).

Vaaz kürsüsünün kuzey ve batı yan aynalığındaki süsleme programı birbirinden farklıdır. Batı aynalık, tek sıra halinde paralel olarak uzayan yarım dairelerle ikiye bölünmüştür. Alttaki bölümün yüzeyi rozet, çarkıfelek, yıldız ve yivlerle bezeliyken, üstteki bölümde yan yana konumlandırılmış iki bitkisel motif vardır. Dalları birer çiçekle nihayetlenen motiflerin her iki yanında birer rozet bulunur. Söz konusu motiflerin üzerinde, tek satırlık kitabe yer alır. Aynalığın köşelerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerinden içte olanları atlamalı olarak sıralana yarım daire ve "C'' formlarından, dışta olanları ise ek sıra halinde uzayan badem formlarından oluşur. Kürsünün batı yüzündeki korkuluk boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun üzerinde bir, altında ise altı sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Korkuluğun üzerindeki kuşak halat motifinden, altındakiler ise aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; halat motifinden, yivlerden, saç örgü motifinden, balıksırtı motifinden, yivlerden ve zikzak motiflerinden oluşur. Kürsünün kuzey aynalığı, iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Doğu ve batı yöndeki süsleme şeritlerinden içte olanları saç örgü motifinden, dışta olanları ise atlamalı olarak uzayan yarım daire ve "C'' formlarından oluşurken, üstekilerin içte olanı halat motifinden, dışta olanı yivlerden meydana gelir. Aynalığın ortasında, dairesel formlu açıklık mevcuttur. Açıklık içten yarım dairelerle çevrilidir. Dairesel açıklığın sağ ve sol alt köşesinde halat desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifi görülür. Yıldızların ortasına yıldız desenli rozet yerleştirilmiştir. Açıklığın sağ üst köşesinde ibrik ve servi ağacı, sol üst köşesinde ise iç içe geçmiş ve uçları lale formunda sonlanan iki badem motifi mevcuttur. Söz konusu motiflerin üzerinde de paralel olarak uzayan ve üzerinde çiçekler bulunan "S'' formlu kıvrık dal bulunur. Gerek kuzey, gerekse batı aynalığın altı yarım daire şeklindedir. Yarım dairelerden, yarım daire, "C'' formları ve laleler asılmaktadır. Ayrıca kürsü korkuluğunun köşesinde, kanca benzeri çıkıntılar vardır (Şekil 3.510).

“U’’ formlu mahfilin harime bakan ön yüzünde sekiz, mahfil köşkünün yüzünde ise beş süsleme şeridi görülür. Farklı genişliklerdeki süsleme şeritleri paralel olarak uzamaktadır. Mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla halat motifinden, üzerinde laleler ve yapraklar bulunan “S’’ formlu kıvrık daldan, yıldızlardan, üç sıra halat motifinden, yivlerden ve saç örgü motifinden oluşur. Köşk üzerindekiler ise yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla iç içe geçerek uzayan sarkıt şeklindeki yarım dairelerden, sepet örgü motifinden, saç örgü motifinden, “S’’ formlu kıvrımdan, yivlerden ve yıldızlardan meydana gelir. Süsleme şeritleri iki sıra halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Mahfil çift sıra, köşk ise tek sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil korkuluğunun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşurken, köşk korkuluğu boğumlardan oluşur. Köşk korkuluğu üzerinde ek sıra saç örgü motifi uzanır. Köşk köşelerinde ve ortasında, lale benzeri çıkıntılar vardır. Ayrıca köşk köşelerinden halat desenli ahşap zincir halkaları asılmaktadır (Şekil 3.507).

Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş üç kareden formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Tavan yüzeyi çökertilirken yanlarda ortaya çıkan yüzeyler birbirinden farklı süslemelere sahiptir. Dıştaki kare formun yan yüzleri sarı ve siyah renkli testere ağzı motifiyle ve turuncu renkli yivlerle, ortadaki kare formun yan yüzleri turuncu renkli kıvrık dal motifiyle, içteki ise nöbetleşe olarak birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla süslenmiştir. Ortadaki kare form, diyagonal şekildedir. Kare formların kanar hatları, nokta benzeri sarkıtlarla belirginleştirilmiştir. İçteki kare formun ortasında, yıldız motifleriyle kare form oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kare formun ortasında, farklı motiflerden meydana gelen iç içe geçmiş altı dairesel formlar vardır. Söz konusu dairesel formlar içten dışa doğru sırasıyla gülbezekten, sarı renkli yivlerden, turuncu renkli halat motifinden, sarı renkli yivlerden, üzerinde yapraklar bulunan dal motifinden ve atlamalı olarak uçları bir içe bir dışa bakacak şekilde yerleştirilen lalelerden meydana gelir. Dairesel formların köşesindeki üçgen alanlar, kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Sarı zemin üzerine yapılan kıvrık dallar turuncuya boyanmıştır. Yıldız desenli kare form ile onu çevreleyen kare form arasında kalan yüzey, iç içe geçerek uzayan ve uçları lale formunda sonlanan badem formlarıyla bezenmiştir. Badem formları atlamalı olarak kahverengine ve sarıya boyanmıştır. İçteki kare form ile ortadaki diyagonal kare form arasında üçgen formlu

boşluklar vardır. Söz konusu boşluklar, siyah renkli ince çizgilerle eşit karelere bölünmüş ve her bir kare form içerisine çarpı işareti yerleştirilerek dört parçaya bölünmüştür. Her bir parça sarı veya kırmızı renklere boyanıp, kırmızı renkli olanların ortasına beyaz renkli nokta yerleştirilmiştir. Diyagonal kare form ile dıştaki kare form arasında da üçgen formlu boşluklar mevcuttur. Buradaki boşluklar, ortada baklava benzeri form oluşturacak şekilde yerleştirilen "C'' şeklindeki motiflerle doldurulmuştur. "C'' şeklindeki motifler sarıya, diğer yüzeyler ise kırmızıya boyanmıştır. Ayrıca ortada oluşan baklava formuna benzer boşluklarda pembe renkli birer nokta işareti görülür. Tavan göbeği, iç içe geçmiş altı süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Kök boya kullanılarak kalemişi tekniğinde yapılan süsleme şeritleri birbirinden farklıdır. En içteki süsleme şeridi tamamıyla sarı renge boyanmıştır. Şerit köşelerinin her iki yanında, siyah ve kırmızı çerçeveli ve dilimli kaş kemerli birer yazı panosu mevcuttur. Panolar içerisinde siyah renk harflerle "يمْلِخا مِثْلِينا مَكْثِلِنا مَرنوُش دَبَرْنُوش شَازَنوُش كَفَشْطَلَيُّوشْ قِطْمِيرْ/Yemliha, Mislina, Mekselina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştatayyuş Kıtmir (Eshab-ı Kehf isimleri)'' yazar. Panoların arasında, yüz yüze bakan iki vazodan çıkan çiçek motifi vardır. Mavi renkli vazolardan çıkan çiçeklerin sapları yeşil, çiçekleri ise mavi, kırmızı ve pembe renklidir. Süsleme şeridinin köşelerinde kalan yüzeyler kırmızı renkli çiçeklerle ve yapraklarla doldurulmuştur. İçten ikinci sıradaki süsleme şeridi, kırmızı zemin üzerine siyah ve beyaz renkle yapılmış "S'' formlu kıvrık dal motifinden, üçüncü sıradaki ise koyu yeşil zemin üzerine kırmızı ve beyaz renkle yapılan "S'' formlu kıvrık dal motifinden meydana gelir. Kıvrık dalın uçları yine kırmızı ve beyaz renkli yaprakla veya tomurcukla nihayetlenmektedir. Dördüncü sıradaki süsleme kuşağı, sarı zemin üzerine yapılan sapları yeşil, tomurcukları kırmızı renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Beşinci sıradaki, yağ yeşili zemin üzerine yapılan sapı yeşil, çiçekleri ise kırmızı beyaz ve pembe renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Son olarak en dıştaki şerit, kırmızı zemin üzerine yapılan ve birbirlerine bakarak uzayan vazodan çıkan çiçek motiflerinden oluşur. Yavruağzı ve beyaz renkli vazodan çıkan çiçek motiflerinin sapları koyu yeşil, çiçekleri ise mavi, sarı, turuncu ve beyaz renklidir. Söz konusu süsleme şeridinin muhtelif yerlerinde, beyaz çerçeveli ve bulut formunda yazı panoları vardır. Panolarda, siyah renk harflerle "ما شاء الله سبحان الله/Mâşallah Sübhanallah'', müsenna tekniğinde "محمّد/Muhammed'', "ماشاء الله كان/Allah'ın dediği olur'', "yâ hâfız'' yazar. Yazı

panolarının kenarlarında beyaz, mavi ve turuncu renkli küçük çiçek motifleri bulunur. Altıncı ve beşinci sıradaki süsleme şeridinin kuzey yönünde dairesel formlu yazı madalyonu mevcuttur. Madalyon içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle "يا حضرة بلال الحبشي/ya hazreti Bilâl-i Habeşî'' yazmaktadır (Şekil 3.511).

Yapının gerek harim katında, gerekse mahfil katındaki sütunlarda oyma tekniğinde yapılan süslemeler vardır. Harim katındaki sütunların kare kesitli başlıklarında ve dairesel kesitli gövdelerinin üst ucunda süslemeler görülürken, mahfil katındakilerin kare kesitli başlıklarında ve dairesel kesitli gövdelerinin her iki ucunda görülür. Sütunlardaki süsleme programı birbirinden farklıdır. Söz konusu süsleme programları oluşturulurken ağırlıklı olarak rozet, yıldız, yelpaze, halat, yarım rozet, lale, yiv, çarkıfelek, sepet örgü ve kıvrık dal motifleri kullanılmıştır.

3.6.4.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemede muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleler vardır. Bu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye iki katlı ve betonarme malzemeli ek bölüm eklenmiştir.
2- Doğu cephenin kuzey köşesine minare eklenmiştir.
3- Caminin harim katı cephe duvarları orijinalinde taş, mahfil katı duvarları ise ahşap malzemeye inşa edilmiştir. Ancak kuzey ve batı cephe tamamıyla niteliksiz taş malzemeyle kaplanmış, güney ve doğu cephe ise sıvanmıştır.
4- Saçak tahtaları yenilenmiştir.
5- Harim duvarları niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.
6- Mahfil katı seviyesindeki pencerelere alçı şebekeli vitraylar monte edilmiş.

3.6.5. Günebakan Mahallesi Camii

Şekil No: 512-520
Çizim No: 74

Yapı, Trabzon-Dernekpazarı ilçesinin Günebakan mahallesinde bulunmaktadır. Cami, minber girişinin kemeri üzerinde yer alan kitabeye göre H.١٢٨٦ /M.1869 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı yakın dönemde Vakıflar Bölge Müdürlüğünce kapsamlı şekilde onarılmıştır. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.6.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 20 m aşağısında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Caminin, kuzeyinde komşu arazi, doğusunda hazire, güneyinde avlu, batısında ise lojman vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.57x7.60 m dış hatları ise batı cephedeki iki katlı son cemaat yeri ile birlikte 9.05x11.73 m boyutlarına ulaşır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir (Şekil 3.512)-(Çizim 3.74). Yapıya sonradan eklenen minare güney cephenin batı köşesinde, camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

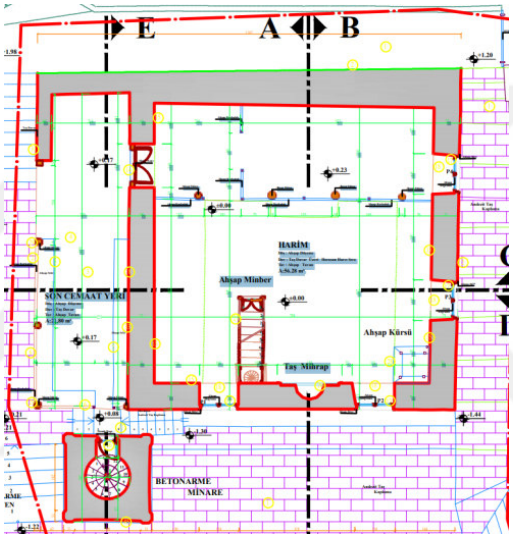

Çizim 3.74. Günebakan Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3512. Günebakan Mahallesi Camii Genel Görünüm

Mahfil duvarlarını oluşturan ahşaplar 4 ila 6 cm kalınlığında ve 20 ila 30 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır.

Kurtboğazı tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki yönlü çalma boğaz dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Batı cephede, iki katlı son cemaat yeri vardır. Son cemaat yerinin alt katı, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli üç ahşap sütunun oluşturduğu üç gözden meydana gelir. Güney yönden açık, kuzey yönden taş duvarla kapalı alt katın üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Harim giriş kapısının da bulunduğu kuzey yöndeki göz, üç ahşap sütunla ve ahşap doğramalı camekânla kapatılarak 3.48x2.65 m boyutlarında dört yönden kapalı giriş sahanlığı oluşturulmuştur. Sahanlığın güneyinde son cemaat yerinin diğer gözlerine geçişi sağlayan kapı yer alır. Güneydoğu köşede duvara dayalı bir sütun daha mevcuttur. Söz konusu sütunların tümü son cemaat yerinin üst katını taşımaktadır. Alt katın doğu, batı ve güney yönüne, 35 cm yüksekliğinde "U'' formlu ahşap seki yerleştirilmiştir. Batı ve güney yöndeki sekinin üzerinde 52 cm yüksekliğinde ahşap korkuluk vardır. Son cemaat yerinin üst katına kuzey cephenin batı köşesinde bulunan 81 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Son Üst katın cepheleri, göz dolma tekniğinde yapılmış duvarlarla kapatılmıştır. Üzeri, batı duvar içerisine gömülen alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı düz ahşap tavanla örtülüdür. Söz konusu katın doğu duvarı üzerinde mahfile girişi sağlayan kapı görülür. 82 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Cephe duvarlarında, üçü batı cephede, biri ise güney cephede olmak üzere dört pencere mevcuttur. Dikdörtgen formlu ve ahşap doğmalı pencereler, 50 cm genişliğindir (Şekil 3.513).

Şekil 3.513. Günebakan Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Harime giriş, batı cephe ekseninin kuzeyinde bulunan 85 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.514).

Şekil 3.514. Günebakan Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on bir pencere yer alır. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu ve güney cephede, biri ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Harim katındaki pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve

ahşap doğramalıdır. Doğu ve güney cephedeki pencereler 105 cm, batı cephedeki ise 57 cm genişliğindedir. Mahfil katı seviyesindeki pencereler 50 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Söz konusu pencereler, kafes tekniğine yapılmış ahşap korkuluklara sahiptir. Son cemaat yerinin üst katına açılan batı cephedeki pencerelerin iç kısmında, kızaklı ahşap kapaklar vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencerelerden, doğu ve güney duvarda bulunan iç kısımda dikdörtgen formlu, batı duvardaki ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.10 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Güney cephenin batı köşesinde yer alan minare, kare formlu kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı, 54 cm genişliğindedir. Kapıya doğu ve batı yönden çıkılan iki yönlü merdivenle ulaşılır. Ayrıca kapının hemen karşısında bulunan son cemaat yerinden de kapıya ulaşılmaktadır.

Şekil 3.515. Günebakan Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli altı ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır. Sütunların dördü asıl mahfili taşırken, birer tanesi yan kolları taşır. Yan kolları taşıyan sütunlar, güney duvara dayalı olarak konumlandırılmıştır. Asıl mahfili taşıyan sütunların arası yaklaşık 35 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.516).

Şekil 3.516. Günebakan Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 71 cm genişliğindeki mihrap nişi, 36 cm derinliğe sahiptir. Dokuz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.517).

Şekil 3.517. Günebakan Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 73 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.43 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin, çift sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı girişi vardır (Şekil 3.518).

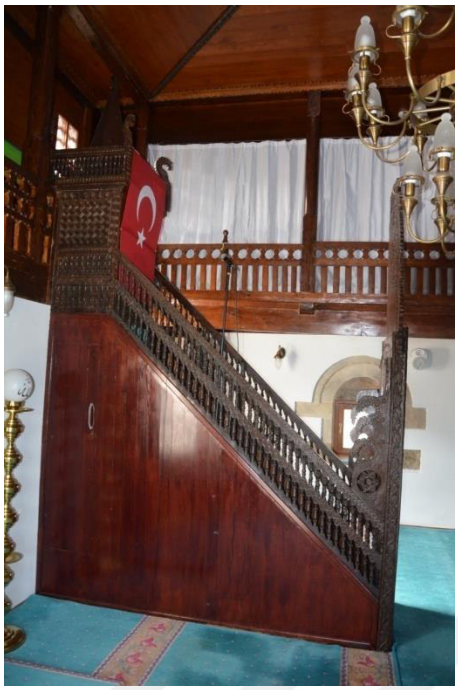

Şekil 3.518. Günebakan Mahallesi Camii Minber

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güney duvar ekseninin hafif doğusunda konumlandırılmıştır. Kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu bulunur (Şekil 3.519).

Şekil 3.519. Günebakan Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan meydana gelen tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.520).

Şekil 3.520. Günebakan Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin üst katından girildiği gibi, harimin kuzeybatı köşesinde yer alan tek kollu ahşap merdivenle de çıkılır. Dokuz basamaklı merdiven 55 cm genişliğindedir. "U'' formlu ahşap mahfilin, asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.20 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 43 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfilin doğu kolu 1.67 m, batı kolu ise 1.96 m genişliğindedir. Güney duvara kadar uzayan kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup, mihrap üzerinde balkonumsu bölüm oluşturulmuştur. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 42 cm yüksekliğinde çift sıra korluğa sahiptir. Mahfil katında, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli on iki ahşap sütün vardır. Sütunların dörder tanesi asıl mahfil kısmının önünde ve güney duvardaki balkonumsu kısımda yer alırken, ikişer tanesi doğu ve batı kol üzerindedir. Yan kollardaki sütunlar mihraba dik olarak, diğerleri ise paralel olarak uzanır. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.6.5.2. Malzeme-Teknik

Caminin bodrum katı ve harim katı cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, mahfil katı cephe duvarlarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, pencere doğramalarında, giriş kapılarında, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin korkuluklarında ve saçakta ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Yapının bodrum ve harim katı cephe duvarlarında yığma taş tekniği, üst kat son cemaat yerinin cephe duvarlarında göz dolma tekniği, mahfil katı cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, mahfil katı cephe duvarlarının birleştiği yerlerde kurt boğazı tekniği, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin korkuluklarında kafes tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.6.5.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Batı cephe ekseninin kuzeyinde yer alan harim giriş kapısı ise oldukça süslüdür. Kapı, iç içe geçerek uzayan dairesel formlarla üç yönden çevrilidir. Dairesel formlar üstte yarım dairelere dönüşmektedir. Kapı kanatlarının yüzeyi birbirine benzer şekilde süslenmiştir. Doğu yöndeki kanat, iç içe geçerek uzayan yarım dairelerle dört yönden çevrilmiş ve yüzeyi aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra süsleme şeridiyle bezenmiştir. Süsleme şeritleri iç içe geçerek uzayan baden formlarından oluşur. Söz konusu şeritler, paralel olarak uzayan iç içe geçmiş badem formlarıyla ikiye bölünmüştür. Batı yöndeki kanat yüzeyi, paralel olarak uzayan iç içe geçmiş dairesel formlarla ikiye ayrılmıştır. Alttaki bölüm üç yönden iç içe geçerek uzayan yarım dairelerle çevrelenmiş olup, yüzey, aşağıdan yukarıya doğru iç içe geçerek uzayan, badem formlarıyla bezenmiştir. Üstteki bölüm ise yine aşağıdan yukarıya doğru iç içe geçerek uzayan, üç sıra badem formuyla tezyin edilmiştir. Kapı kemeri, iç doğru taşıntı yapan ve üst üste konumlandırılan silindir formlu konsollar üzerine oturmaktadır. Konsolların kenarları, yıldız ve rozetlerle süslenmiştir. Kemer köşelikleri, balıksırtı motifiyle dört yönden çevrilidir. Kemer kavsı üzerinde, iç içe geçerek uzayan yarım daireler Her bir köşeye birer yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldızların kenarlarında, yarım daireler ve rozet motifleri bulunur (Şekil 3.514).

Harim içerisindeki süsleme unsurları minberde, vaaz kürsüsünde, mahfil köşkünde ve tavan göbeğinde toplanmıştır.

Minberin yan yüzleri sadedir. Çift sıra korkuluk boğumlardan oluşmaktadır. Korkuluk sıralarının arasında yıldız, üzerinde ise saç örgü motifli süsleme şeridi mevcuttur. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalara, dairesel formlu açıklık yerleştirilmiştir. Açıklıkların içerisinde ajur tekniğinde yapılmış yıldız, yıldızın ortasında ise rozet motifi yer alır. Söz konusu dairesel formların üzerinde, üs üste konumlandırılmış, dalga benzeri kıvrımlar vardır. Kırımların dış

kenarında kanca benzeri çıkıntılar, iç kenarında ise rozetler görülür. Minber girişinin yan yüzleri, aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifiyle tezyin edilmiştir. Kıvrık dal, her iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Minberin dolap kısmında tek kanatlı kapı bulunur. Köşkün yan aynalıkları, "S'' formlu kıvrımla ve halat motifiyle üç yönden çevrelemiş ve yüzeyi sepet örgü motifiyle bezenmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen külah tek sıra boğumlardan meydana gelen korkulukla çevrilidir. Korkuluğun üzerinde bir, altında ise üç sıra süsleme şeridi görülür. Üstteki süsleme şeridi yıldızlardan, alttakilerden biri yine yıldızlardan, diğer iki halat motifinden oluşur. Korkuluğun kuzey yöndeki köşelerinde, kanca benzeri çıkıntılar yer alır. Minber giriş açıklığı, saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Söz konusu motif iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek ortada kare form elde edilmiştir. Elde edilen kare formların içerisine birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Kemer köşelikleri balıksırtı motifiyle çevrelenmiş ve her bir köşeye birer üçgen form yerleştirilmişti. Üçgenlerin yüzeyi, yatay ve dikey olarak uzayan silmelerle küçük panolara ayrılmıştır. Kemer üzerinde caminin inşa tarihi "1286'' yazmaktadır. Tarihin her iki yanında birer çiçek motifi mevcuttur. Minber ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepeliğinin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan "S'' formlu üçer kıvrım vardır. Kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar bulunan kıvrımların altta oluşturduğu boşluk gülbezek motifiyle doldurulmuştur. Gülbezeğin sağ ve sol alt köşesinde birer yelpaze motifi üstünde ise üç lale yer alır. Üstteki boşluğun içerisinde ise iç içe geçmiş iki dairesel form mevcuttur. İçteki dairesel formun ortasında ajur tekniğinde yapılmış yıldız motifi görülür. Dairesel formlar arasında kalan yüzey ince çıtalarla doldurulmuştur. Dairesel formların üzerinde, yukarıya doğru uzayan ve uçları birer laleyle nihayetlenen çiçek sapları yer alır (Şekil 3.518).

Vaaz kürsüsünün yan aynalıkları aynı süsleme programına sahiptir. Her bir aynalığın yüzeyinde, yan yana konumlandırılmış ikişer çiçek motifi vardır. Bir merkezden çıkan çiçeklerin dalları üzerine yapraklar, tomurcuklar ve küçük çiçekler bulunmaktadır. Kürsü köşelerinde lale benzeri çıkıntılar ve "S'' formlu kıvrımlar görülür. Aynalıkların alt kısmında, üç dilimli kemer formunda açıklıklar yer alır. Söz konusu açıklıklar saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Tek sıra boğumlardan

meydana gelen korkuluğun üzerinde bir, altında ise dört sıra halat motifi uzanır (Şekil 3.518).

Mahfilin harime bakan yüzleri sade olup, çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluğun alt sırası ince uzun ahşap parçalardan, üst sırası ise sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Mahfil köşkünün yüzeyinde, paralel olarak uzayan yedi sıra süsleme kuşağı vardır. Farklı genişliklere sahip süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla sarkıt şeklindeki lale benzeri formlarından, zikzak motifinden, testere ağzı motifinden, oluşturduğu boşluklara birer lale yerleştirilen halat desenli ve "S'' formlu kıvrımdan, atlamalı olarak uzayan yatay yönlü lale ve yaprak benzeri motiflerden, yan yana sıralanan ve zincirle birbirine bağlanan rozetlerden ve saç örgü motifinden meydana gelir. Üstteki dört süsleme kuşağı, birer sıra halat motifiyle birbirlerinden ayrılmıştır. Köşk köşelerinde ve ortasında, dikey yönlü ahşap kuşaklar vardır. Kuşakların yüzeyi zikzak motifiyle hareketlendirilmiştir. Yüzeyi zikzak motifleriyle tezyin edilmiştir. Köşkün tek sır korkuluğu boğumlardan oluşur (Şekil 3.516).

Tavan göbeği iç içe geçmiş iki kare formdan oluşur. Kare formların kenar hatları sarkıt şeklindeki boğumlarla belirginleştirilmiştir. Dıştaki kare form saç örgü, motifiyle, içteki ise "S'' formlu kıvrımla dört yönden çevrilidir. Söz konusu süsleme şeritleri her iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Kare formların arasındaki yüzey, iç içe geçerek uzayan ve uçları lale şeklinde sonlanan baden formlarıyla bezenmiştir. Tavan yüzeyi çökertilirken yanlarda ortaya çıkan alanlarda birbirinden farklı süslemeler görülür. Dıştaki kare formun yanlarında, üzerinde rozet benzeri çiçekler bulunan "S'' formlu kıvrık dal, içtekinde ise nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlar vardır. Sarmal düzenin içte ve dışta oluşturduğu boşluklar yıldızlarla doldurulmuştur. İçteki kare form, içten saç örgü motifiyle çevrelenmiş ve ortasında ince silmelerle kare form oluşturulmuştur. Kare formun ortasında, iç içe geçmiş üç dairesel form mevcuttur. Dıştaki dairesel form yiv ve halat, içtekiler ise halat desenlidir. Dıştaki dairesel form ile ortadakinin arasında kalan yüzey, üzerinde yapraklar olan kıvrık dalla, ortadakiyle içtekinin arasındaki yüzey ise çiçek yapraklarına benzer motiflerle tezyin edilmiştir. Dairesel formlarla, kare form arasında kalan boşluklarda yıldızlarla doldurulmuştur. Tavan göbeğinin köşelerinden, tavan köşelerine doğru birer kuşak atılarak yüzey dört parçaya bölünmüştür. Kuşakların yüzeyinde, her iki yönden birer sıra halat motifiyle

sınırlandırılan lale benzeri sarkıtlar bulunur. Lale benzeri motifleri mahfil katındaki sütunların üzerine oturan ahşap kirişlerde de görmekteyiz (Şekil 3.520).

3.6.5.4. Onarımlar

Yakın dönemde camide Vakıflar Bölge Müdürlüğünce kapsamlı bir onarım yapıldı. Söz konusu onarımdaki müdahale kararları şöyledir;

Avlu 'da;

1- Avlu betonunun kırılması, restorasyon projesi doğrultusunda gerekli hafriyat çalışmalarının yapılması, kum çakıl serilmesi (5 cm), blokaj döşenmesi (15 cm), grobeton dökülüp (10 cm) üzerinin 6 cm andezit taş ile döşenmesi.
2- Caminin güney cephesi hariç diğer cephelerine restorasyon projesi doğrultusunda drenaj yapılması

Son cemaat giriş katı;

3- Döşeme kaplamalarının sökülmesi, gerekli görülmesi halinde zeminin uygun seviyeye indirilmesi, daha sonra 5 cm kum-çakıl serilmesi, 15 cm blokaj döşenmesi, 10 cm grobeton dökülmesi ve sert ağaç döşeme yapılması.
4- Muhdes pvc doğramalar ve ahşap direklerin restorasyon projesi doğrultusunda kaldırılması.
5- Ahşap sekilerin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi
6- Ahşap korkulukların bozuk kısımlarının restorasyon projesi doğrultusunda yenilenmesi.
7- WC tavan kaplamasının sökülmesi, alttan çıkan kirişlerden bozuk olanların sert ağaçtan yenilenmesi, yapı denetim elemanlarının gerekli görmesi halinde yeni sert ağaç kirişler eklenmesi.
8- Duvarda yer alan muhdes lambri kaplamaların sökülmesi, alttan çıkan taş duvarda mekânik yöntemlerle temizlik yapılması, bozuk taşların ve varsa ahşap hatılların orijinali doğrultusunda yenilenmesi, derzlerin horasan harcı ile hemyüz derz olacak şekilde yenilenmesi.

Son cemaat üst kat;

9- Döşeme kaplamasının bozuk kısımlarının sert ağaçtan yenilenmesi.
10- Duvarlarda yer alan lambri kaplamaların sökülmesi, alttan çıkan sıvalı duvarlarda sıvanın sökülerek horasan harcı ile yenilenmesi ve duvar yüzeyinin su bazlı plastik boya ile boyanması.

11- Duvarlarda yer alan lambri kaplamaların sökülmesi, alttan çıkan ahşap duvarların durumuna göre yüzeylerde gerekli raspa ve yüzey temizliği işlemlerinin yapılması, duvarların bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi.
12- Harim mahfil katına geçişi sağlayan kapının sökülmesi, restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan çakma kapı yapılması.
13- Şebekeli ahşap parmaklığın bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, aynı parmaklığın diğer pencere boşluğuna da uygulanması.

Harim 'de;

14- Harim giriş kapısının raspa edilmesi, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
15- Tüm lambri kaplamaların sökülmesi, alttan çıkan taş beden duvarlarında sıva raspası yapılması, bozuk taşların ve varsa ahşap hatılların orijinali doğrultusunda yenilenmesi, ardından horasan harcı ile sıva altı dolgusu ve sıva yapılması ve yüzeylerin su bazlı plastik boya ile boyanması.
16- Tüm lambri kaplamaların sökülmesi, alttan çıkan ahşap duvarların durumuna göre yüzeylerde gerekli raspa ve yüzey temizliği işlemlerinin yapılması, duvarların bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi.
17- Mevcut pencere doğramalarının sökülerek restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi, 4+4 mm ısı cam takılması.
18- Pencere parapetlerinin 3 cm kalınlığında andezit taşla kaplanması

Mahfil' de;

19- Ahşap döşemenin sökülmesi, gerekli görülmesi halinde zeminin uygun seviyeye indirilmesi, daha sonra 5 cm kum-çakıl serilmesi, 15 cm blokaj döşenmesi ve üzerine 10 cm grobeton dökülmesi, döşeme taşıyıcılarının bozuk olanlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, sert ağaçtan kirişli ahşap döşeme yapılması.
20- Ahşap tavan göbeğinin raspa edilmesi, varsa bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda onarılması.
21- Ahşap tavan kaplamasının restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan lamba zıvanalı olarak yenilenmesi.

22- Ahşap dikmelerde raspa yapılması ve bozuk olanlarının orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi.
23- Mahfil alınlığı ve korkuluklarda boya raspası yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda onarılması.
24- Mahfil altında yer alan lambri kaplamanın sökülmesi, alttan çıkan kirişlerden bozuk olanların sert ağaçtan yenilenmesi, yapı denetim elemanlarının gerekli görmesi halinde yeni sert ağaç kirişler eklenmesi.
25- Mahfil döşeme kaplamasının restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi.
26- Mihraptaki lambri kaplamaların sökülmesi, orijinal taş yüzeylerin ortaya çıkarılması, raspa yapılması, varsa bozuk taşların çürütülerek yenilenmesi, horasan harcı ile derz onarımlarının yapılması.
27- Ahşap minberin raspa edilmesi, gerekli sağlamlaştırmaların yapılması, lambri kaplamanın sökülmesi, alttan orijinal minber yüzeyi çıkması durumunda bu yüzeyin onarımının yapılması, aksi takdirde bu kısmın restorasyon projesi doğrultusunda tamamlanması.
28- Ahşap kürsünün raspa edilmesi, varsa bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.

Cami cephelerinde;

29- Son cemaatte yer alan orijinal ahşap dikme ve korkuluklarda temizlik yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
30- Son cemaat üst katında yer alan göz dolma duvarlarda gerekli sıva onarımlarının yapılması, boyasının silikon esaslı dış cephe boyası ile yenilenmesi, varsa bozuk ahşap elemanların orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
31- Son cemaat alt kat kuzeybatı kısmında yer alan duvarın restorasyon projesi doğrultusunda taş duvar olarak yenilenmesi.
32- Demir pencere parmaklıklarının raspa edilmesi ve parmaklıklar üzerine bir kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası sürülmesi.
33- Taş duvarlarda mekânik yöntemlerle yüzey temizliği yapılması, bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi, derzlerin horasan harcı ile hemyüz derz olacak şekilde yenilenmesi.

34- Ahşap duvar yüzeylerinde yer alan kaplamaların sökülmesi, alttan çıkan orijinal yüzeylerde gerekli raspa ve yüzey temizliği işlemlerinin yapılması, duvarların bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi.
35- Pencerelerin restorasyon projesi doğrultusunda düzenlenmesi, alt kat pencerelerine sert ağaçtan pervaz yapılması, üst kat pencerelerine ise mahfil katında yer alan orijinal şebekeli parmaklık esas alınarak sert ağaçtan şebekeli parmaklık yapılması.
36- Kuzey cephesinde yer alan kapının projesi doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi.

Çatıda;

37- Mevcut çatı örtüsünün toplanması, tüm çatının sökülmesi.
38- Ana taşıyıcı kirişlerden bozuk olanların orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi.
39- Restorasyon projesi doğrultusunda ahşap oturtma çatı yapılması
40- Çatı arasına 10 cm cam yünü şilte serilmesi.
41- Kiremit altı kaplamasının üzerine bitüm esaslı kiremit altı yalıtım levhası serilmesi ve üzerinin klasik tip oluklu kiremit döşenmesi.
42- Saçak altı kaplamasının restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan binili tavan şeklinde yenilenmesi.
43- Saçak alın tahtasının sert ağaçtan yenilenmesi.
44- Boyalı galvanizli sacdan yağmur oluk ve iniş boruları yapılması.

Minarede;

45- Minarede gerekli sıva onarımlarının yapılması ve minare yüzeyinin 2 kat grenli boya ile boyanması.
46- Minare giriş kapısı ve şerefe kapılarının demir kapı olarak yenilenmesi, kapı yüzeylerinin bir kat antipas iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.
47- Minare giriş kapısı önünde yer alan basamakların restorasyon projesi doğrultusunda andezit taşla kaplanması.
48- Külahta restorasyon projesi doğrultusunda 1,5 mm kalınlıkta kurşun kaplama yapılması.
49- Bakır alem yapılması.

Not:

1- Yeni kullanılacak tüm ahşap elemanlar daldırma yöntemi ile emprenye edilecek, eserde yer alan tüm ahşap elemanların görünen yüzeylerine bot vernik, diğer yüzeyler üzerine ahşap koruyucu sürülecektir.
2- Lambri kaplanmış yüzeylere ilişkin yapılan çizimler yapıdaki izlere ve benzer örneklerine göre yapılmıştır. Sökümler yapıldıktan sonra farklı bir durum çıkması halinde alttan çıkan orijinal detaylara göre imalat yapılacaktır.

3.6.6. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 521-528

Çizim No: 75

Yapı, Trabzon-Dernekpazarı ilçesinin Tüfekçi Mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kuzey cephe ekseninde yer alan giriş kapısının sövelerinde ve kemerinde üç kitabe vardır. Sağ yöndeki kitabede;

اردى توفيق الهى جامعك اتمامنه

عاملى قموچوراده اوسته شعبان قريه شور

“Erdi tevfik ilahi câmi’in itmâmına

Âmili Kamucuzade Usta Şaban karye Şur

Anlamı;

“Allah’ın yardımı ile camiyi tamamladık

Yapan usta Şur köyünden Kahvecioğlu Şaban

Sol yöndekinde;

اوله همت ... خادم استادنه

تاريخى اولدي بيك اوجيوز داخى دورتده دنى لدى

“Olsa himmet …..bâ’isine hâdim ve üstadına

Tárihi oldu bin üç yüz dahi dört de denildi’’

Anlamı;

“Allah razı olsun sebep olana, çalışana ve ustasına

Yapıldığı tarih (miladi) 31 Ağustos 1887’’

Kemer kilit taşı üzerindekinde ise;

“ما شاء الله/Mâşallah Kâne’’

Anlamı;

“Allah’ın istediği oldu, husule geldi’’ yazar.

Kitabelerden de anlaşılacağı üzere cami mahalle halkı tarafından Şur (Şahinkaya) mahallesinden Kahvecioğlu Şaban isimli ustaya 1886-87 yılında yaptırılmıştır. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.6.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Yapının doğusunda avlu, güneyinde hazire, batısında komşu arazi, kuzeyinde ise lojman vardır. Caminin harim kısmı içten içe 9.77x8.54 m, dış hatları ise 11.27x10.04 m boyutlarındadır. İnce ve kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.521)-(Çizim 3.75).

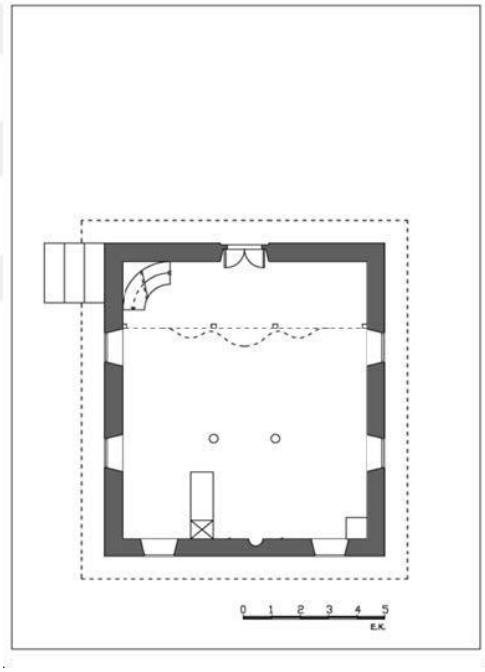

Çizim 3.75. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.521. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 92 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.522).

Şekil 3.522. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde, altısı harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler ise yine her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Cephe eksenlerine simetrik olarak yerleştirilen pencereler,

dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Ancak, doğu cephenin harim katı seviyesindeki pencerelerin parmaklıkları yoktur. Harim katındaki pencereler 74 cm, mahfil katı seviyesindekiler 53 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden harim katında bulunanları iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formludur (Şekil 3.523).

Şekil 3.523. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri, dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan minare, kare formlu kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, mahfilin batı duvarında bulunan 53 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Minare kaidesinde, dikdörtgen formlu açıklık oluşturulmuştur. Söz konusu açıklık vasıtasıyla batı yönden, kuzey cephede yer alan giriş kapısına ulaşım sağlanmıştır.

Şekil 3.524. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunların arası yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapalıdır (Şekil 3.525).

Şekil 3.525. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 78 cm genişliğindeki mihrap nişi, 36 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.526).

Şekil 3.526. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 72 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.41 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.527).

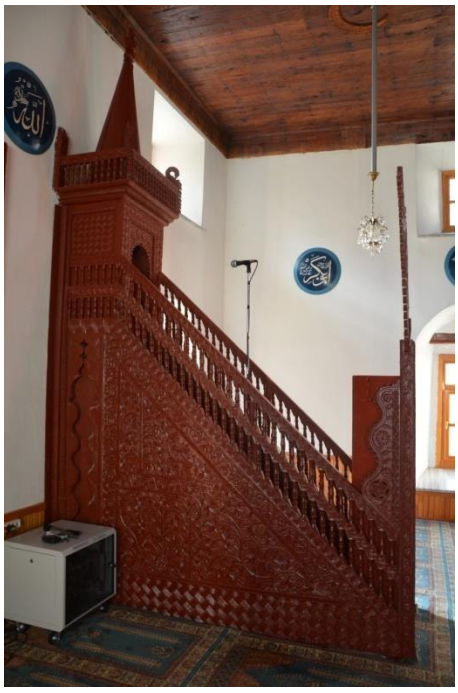

Şekil 3.527. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Harimin ortasında, doğu batı doğrultuda konumlandırılmış serbest iki ahşap sütun vardır. Alttan ve üstten çokgen, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar, düz ahşap tavanını taşır. Tavanın ortasında, iç içe geçmiş dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.528).

Şekil 3.528. Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii Tavan

Harimin kuzeybatı köşesinde 98 cm genişliğinde ve on iki basamaklı ahşap merdiven vardır. Söz konusu merdiven mahfil katına çıkışı sağlıyordu. Ancak yakın dönemde kapatılarak, mahfile giriş caminin dış cephesine alınmıştır. Kuzey cephe ekseninin hafif batısında bulunan kapı, 67 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır. Kapıya, caminin kuzeyinde yer alan lojmandan uzatılan ahşap köprüyle ulaşılır. Ahşap mahfil kuzey duvarda harim içerisine Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak 2.40 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, yaklaşık 50 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu bulunmaktadır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört sütun vardır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar, harim ortasında yer alan sütunlarla birlikte tavanı taşımaktadır.

3.6.6.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince ve kaba yontu taş malzeme, mihrapta kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfil merdiveninde tavanda, harim ve son cemaat yeri sütunlarında, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, minarede betonarme

malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.6.6.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmezken, harim giriş kapısının kanatları oldukça süslüdür. Kanatlar, iki sıra süsleme şeridi ile dört yönden çevrilidir. Dıştaki süsleme şeritleri saç örgü motifinden, içtekiler ise yivlerden meydana gelir. Kanat yüzeylerinin ortasında, yivler vasıtasıyla birer dikdörtgen pano oluşturularak ikiye bölünmüştür. Panoların içerisine, yıldız desenli diyagonal kare yerleştirilmiştir. Karelerin her bir kenarında birer çiçek motifi görülür. Söz konusu panolar alttan ve üstten, paralel olarak uzayan birer kıvrık dalla sınırlandırılmıştır. Kapı kanatlarının alt ve üst kısmındaki bölümlerin yüzeyi birer çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir. Bir merkezden çıkan alttaki çiçeklerin dalları laleyle, lale formundaki vazodan çıkan üstteki çiçeklerin dalları ise çiçek motifiyle nihayetlenmektedir. Çiçeklerin muhtelif yerlerine, rozet şeklinde küçük çiçekler yerleştirilmiştir. Kapı kanatlarının birleştiği nokta da aşağıdan yukarıya doğru uzayan üç sıra süsleme şeridi yer alır. Süsleme şeritlerinden ortadaki yıldızlardan, yanlardakiler halat motifinden meydana gelir (Şekil 3.522).

Harim içerisindeki süsleme unsurları mihrapta, minberde, mahfilde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesi dört sıra süsleme kuşağıyla dört yönden çevrilidir. Kuşaklardan dışta olanı yivlerden, içte olanları ise silmelerden oluşur. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan yivlerle belirginleştirilmiş ve kemerin üzerine kabartma tekniğinde yapılmış alem motifi yerleştirilmiştir. Mihrap taamıyla kahverengine boyanmıştır (Şekil 3.526).

Minberinin yan aynalıkları farklı süsleme programına sahiptir. Doğu yan aynalıkta, yivlerle oluşturulan üçgen form vardır. Üçgen formun yüzeyi, yatay ve dikey olarak uzatılan ince silmelerle farklı formlardaki panolara ayrılmıştır. Panoların içerisi, bir merkezden veya ibrik formlu vazodan çıkan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Aynalıktaki yivli üçgen form, üstten ve güney yönden, üzerinde yaprak ve çiçekler bulunan "S'' formlu kıvrık dalla sınırlandırılmıştır. Batı aynalığın yüzeyinde de yivlerden meydana gelen üçgen form vardır. Üçgen formun yüzeyi, sağ

alt köşeden çıkıp tüm yüzeyi saran kıvrık dal motifiyle tezyin edilmiştir. Üzerinde yapraklar bulunan dallar birer lale, çiçek veya gülbezekle nihayetlendirilmiştir. Buradaki yivli üçgende üstten ve güney yönden saç örgü motifiyle sınırlandırılmıştır. Minberin çift sıra korkuluğu boğumlardan oluşur. Korkuluğun üzerinde saç örgü motifinden, arasında yıldızlardan, altında ise "S'' formlu kıvrımdan meydana gelen birer sıra süsleme şeridi mevcuttur. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalara, "S'' şeklinde birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Kenarlarında kanca benzeri yapraklar bulunan parçaların alt kısmında dairesel formlu birer açıklık görülür. Açıklıklarda, altı kollu yıldız motifi yer alır. Yıldızların ortasında birer rozet vardır. Söz konusu açıklıklar dışındaki tüm yüzey, yaprak ve çiçeklerle bezenmiştir. Tüm bu motifler, kuzey yönde tek sıra halinde yukarıya doğru uzayan yıldızlarla sınırlandırılmıştır. Minber girişinin yan yüzlerinde, aşağıdan yukarıya doğru "S'' formlu kıvrık dal motifi uzanır. Üzerinde yapraklar bulunan kıvrık dalın her iki yanında birer sıra halat motifiyle mevcuttur. Minber süpürgeliğinin yüzeyi, sepet örgü motifiyle hareketlendirilmiştir. Dolap yüzeyinde, aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan açıklık görülür. Açıklığın uç kısmına iki yelpaze motifi, kenarlarına ise yaprak benzeri motifler yerleştirilmiştir. Köşkün yan aynalıkları sepet örgü motifiyle süslüyken, kuzey yüzünde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açıklık bulunur. Açıklık içten kanca benzeri çıkıntılarla çevrilidir. Kemer köşeliğinde, yan yana konumlandırılmış dört çiçek motifi yer alır. Ayrıca açıklık üç sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Şeritlerden içte olanı yivlerden, ortada olanı oval formlu yivlerden, dışta olanı ise yıldızlardan oluşur. Köşk üzerine yerleştirilen külahın önünde, tek sıra boğumlardan meydana gelen korkulukla vardır. Korkuluğun üstünde bir, altında ise üç sıra süsleme kuşağı yer alır. Üstteki kuşak saç örgü, alttakiler ise kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen halat motiflerinden meydana gelir. Korkuluğun kuzeydoğu ve kuzeybatı köşesinde kanca benzeri birer çıkıntı mevcuttur. Minber giriş, üç sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Farklı genişliklere sahip şeritlerden içteki yıldızlardan ortadaki saç örgü, dıştaki ise halat motifinden oluşur. Halat motifiyle sınırlandırılan kemer köşeliğinin yüzeyi, dairesel form içerisine yerleştirilen yıldızla, hilal motifleriyle ve çiçeklerle bezenmiştir. Ayrıca köşelere de içleri yıldızlarla tezyin edilmiş birer üçgen yer alır. Giriş kapısının kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. En alttaki panoların

içerisinde, üst üste konumlandırılmış iki baklava formu, ortadaki kare panoların içerisinde ise birer gülbezek motifi yer alırken, üstteki panoların içerisinde üst üste yerleştirilmiş baklava formu ve çiçek motifi yer alır. Minber ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasında nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallar vardır. Üzerlerinde kanca benzeri yapraklar bulunan kıvrık dallar, lalelerle nihayetlenmektedir. Kıvrık dalların altta oluşturduğu boşluğun içerisi yelpaze motifiyle, ortadaki boşluğun içerisi, dairesel form içerisine yerleştirilen yıldızla, üstteki boşluk ise lalelerle doldurulmuştur. Lalelerin ortasında, ucunda hilal olan ahşap çıta görülür. Boşluklardaki motiflerin dışında kalan alanlar, içleri boşaltılmış farklı formlardaki motiflerle doldurulmuştur. Tepeliğin her iki yanında, tepelik boyunca uzayan birer "S'' formlu kıvrım mevcuttur. Üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunan kıvrımlar birer hilalle nihayetlenir (Şekil 3.527).

Mahfil, ajur tekniğinde yapılan korkuluğa sahiptir. Korkuluk farklı şekillerdeki kıvrımlardan oluşur. Mahfili taşıyan sütunlar üzerine oturan ahşap kirişin ön yüzünde, paralel olarak uzayan yedi sıra süsleme şeridi yer alır. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yıldızlardan, halat motifinden, atlamalı olarak sıralanmış iki sıra "X'' ve kare formlarından, halat motifinden, yıldızlardan, halat motifinden ve yivlerden meydana gelir.

Tavan göbeğinin ortasında çiçek motifi vardır. Söz konusu motif, iç içe geçmiş yedi dairesel formla çevrilidir. Farklı motiflerden meydana gelen dairesel formlar içten dışta doğru sırasıyla halat motifinden, sarkıt şeklindeki boğumlardan, halat motifinden, silmeden, tek sıra halinde yan yana sıralanmış baklava formlarından, sarkıt şeklindeki boğumlardan ve halat motifinden meydana gelir. Ayrıca en dıştaki halat motifinden, güneş ışığı şeklinde dışa doğru uzayan "S'' formlu ahşap parçalar bulunmaktadır. Harim tavanının dört köşesine yakın noktalara birer ay yıldız motifi yerleştirilmiştir.

Mahfili taşıyan sütunlar ile mahfil katındaki sütunların başlıklarında oyma tekniğinde yapılmış süslemeler vardır. Mahfili taşıyan sütunların başlıklarında ikişer "S'' formlu kıvrım bulunmaktadır. Kıvrımların arasındaki yüzey, atlamalı olarak üst üste konumlandırılmış kare ve "X'' formlarıyla tezyin edilmiştir. Kare formların içerisi yivlidir. Söz konusu motiflerin altında da damaya benzer motif mevcuttur. Mahfil katındaki sütunların harime bakan yüzleri ile yan yüzlerinde üst üste

yerleştirilmiş üçer rozet yer alır. Alttaki ve üstteki rozetler yıldız, ortadakiler ise çarkıfelek desenlidir. Rozetlerin kenarlarında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan testere ağzı motifi görülür.

3.6.6.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Köyün eski muhtarının ifadesine göre, harim giriş kapısının doğusunda yer alan orijinal ahşap minare yıkılınca, batı cephedeki bugünkü betonarme minare yapılmış ve harim içerisindeki mahfile çıkışı sağlayan merdiven kapatılarak kuzey cepheye kapı açılmıştır.

3.6.7. Ormancık Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 529-536

Çizim No: 76

Yapı, Trabzon-Dernekpazarı ilçesinin Ormancık mahallesinde bulunmaktadır. Caminin biri kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerinde, diğeri ise mihrap kaidesi üzerinde olmak üzere iki kitabesi vardır. Giriş kapısı üzerinde on satırlık kitabede;

اجلدی باب سبحان ایرشدي فیض ربابی
شروع اولدی بو مسجده ورلدي لطف اسانی
جوشه کلدی صبي صبیان ذکور اناث جمله اخوان
مرادارى رضاء الله فدا ایلدیلر جانی
صارلدی جمله سی تکبیر کتوردی
کیجه و کوندوز نیجه ... رحمت جمله جانی
بیك اوجیوز اون سنسینده اولدي بلطف الله
دعا ایده کلان اخوان شاد اوله جمله نك جانی
کمالي عبد عاجزی دخی جمله رفقاسی
مرادمز رضاء الله لقاء الله

“Açıldı bab-ı sübhan irişdi feyz-i rubabı
Şuru oldu bu mescide verildi lutf-ı asanı
Coşa geldi sabiy-i sübyan zükur-ı inas cümle ihvan
Muradları rızau’l-lah feda eylediler canı
Sarıldı cümlesi tekbir getürdü..
Gece ve gündüz nice … rahmet cümle canı

Bin üç yüz on senesinde oldu bi-lütfu'l-lah

Dua ide gelen ihvan şad ola cümlenin canı

Kemali abd-i acizi dahi cümle rufakası

Muradımız rızau'l-lah likau'l-lah …'' (Yavuz, 2009: 107-108) yazar.

Mihrap kaidesi üzerindeki, kitabede ise "ما شاء الله-١٣١٠ /Mâşallah 1310'' yazmaktadır. Her iki kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H.1310/M.1892 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.6.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 30 m aşağısında bulunan yapı, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Yapının doğusunda ve güneyinde hazire, batısında avlu, kuzeyinde ise lojman vardır. Caminin harim kısmı içten içe 9.60x7.30 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.46x8.66 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami bodrum kat, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Şekil 3.529)-(Çizim 3.76). Yapıya sonradan eklenen minare kuzeydoğu köşede camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

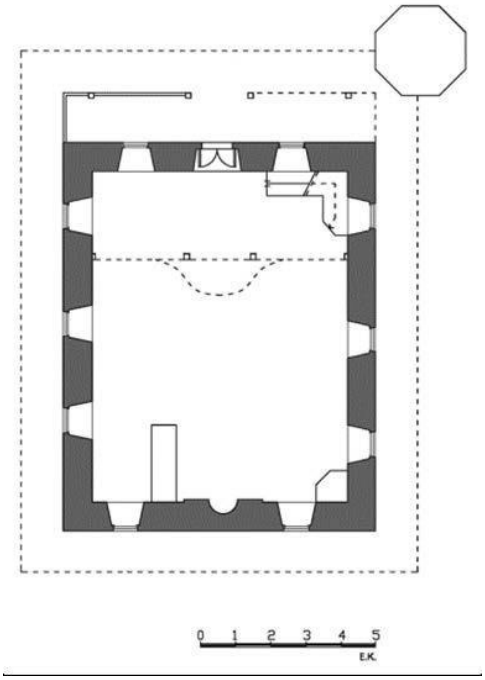

Çizim 3.76. Ormancık Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.529. Ormancık Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, kare kesitli serbest dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Sütunlar kare kesitli taş ayaklar üzerine oturur. Cephe ekseninin batısındaki sütunların arası 55 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır. Doğu yönden kapalı, batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Cami eğimli arazide inşa edildiği için son cemaat yerine, kuzeybatı köşedeki on dört basamaklı merdivenden çıkılır.

Harime, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.08 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapı, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.530).

Şekil 3.530. Ormancık Mahallesi Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfi katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencere söve ve kemerleri cephe yüzeyinden hafif dışa taşkındır. Harim katındaki pencereler 72 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 45 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.10 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür. Kuzey yöndeki saçak, lojmanın saçağıyla birleştirilmiştir (Şekil 3.531).

Şekil 3.531. Ormancık Mahallesi Merkez Camii Örtü Sistemi

Kuzeydoğu köşedeki minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin batıya bakan yüzünde yer alan dikdörtgen formlu ve tek kanatlı kapıdan sağlanır.

Caminin bodrum katına, batı cephe ekseninin hafif güneyinde bulunan dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapının kuzeyinde iki batısında ise bir pencere görülür. Dikdörtgen formlu pencereler, taş söveli ve lentoludur.

Şekil 3.532. Ormancık Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Kare kesitli sütunların arası yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.533).

Şekil 3.533. Ormancık Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. 81 cm genişliğindeki mihrap nişi, 33 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.534).

Şekil 3.534. Ormancık Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 70 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.46 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.535).

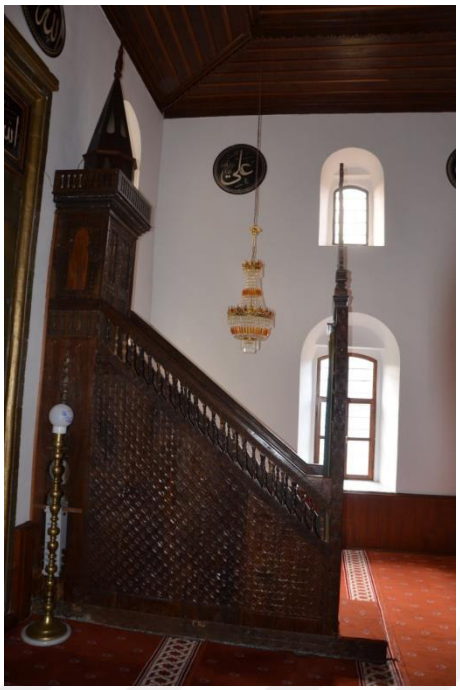

Şekil 3.535. Ormancık Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek daire formlu vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Söz konusu merdiven 39 cm genişliğindedir.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında, kare formlu göbek mevcuttur (Şekil 3.536).

Şekil 3.536. Ormancık Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, harimin kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 80 cm genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerinse doğru 2.45 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.03 m

derinliğinde, yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, 36 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ashap sütun görülür. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.6.7.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, pencere kemer ve sövelerinde, mihrabında ve son cemaat yerindeki sütunların üzerine oturduğu ayaklarda taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, tavanlarda ve saçakta ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe, gerekse harim duvarları sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında, yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma, kakma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.6.7.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru yoktur. Yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinde hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca pencerelerin kemer kilit taşları da dışa taşkın vaziyettedir.

Harim giriş kapısı kalın bir silmeyle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyindeki süslemeler kakma tekniğinde yapılmıştır. Kapı kanatları tek sıra halinde uzayan baklava formlarıyla dört yönden çevrelenmiş ve sağ ve sol alt köşelerine birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Sağ yöndeki kanadın üst noktasında ‘‘ما شاء الله/Mâşallah’’, sağ yöndekinde ise ‘‘سبحان الله /Sübhanallah’’ yazar. Yazıların hemen altında ay yıldız motifi, onların altında ise yan yana konumlandırılmış iki baklava formu vardır. Kanatlarında alt taraflarında da yine çiçek ve baklava formlu desenler görülür (Şekil 3.530).

Harim içerisindeki süsleme unsurları mihrapta, minberde, tavan göbeğinde ve mahfil çıkışı sağlayan merdiveninin altındaki kapıda toplanmıştır. Mihrap kaidesi, yaldız boyalı iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan yaldız renkli yivlerle belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyinde, yumurta formlu ve yaldız renkli kabara yer alır. Nişin üzerine dikdörtgen formlu yazı panosu

monte edilmiştir. Pano içerisinde ‘‘فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ’’/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’ yazar. Ayrıca söz konusu yazının sağında ‘‘الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, solunda ise ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ da yazmaktadır. Kaidenin dışa taşkın saçak kısmı da yaldız renge boyalıdır. Kaidenin saçağı, kademeli olarak yukarıya doğu genişleyen yaldız renkli silmelerden meydana gelir. Kaide üzerine, dikdörtgen formlu ve kaş kemerli taş çerçeve yerleştirilmiştir. Çerçeve yüzeyinde iki satır olarak ‘‘ما شاء الله/Mâşallah ١٣١٠-1310’’ yazılıdır (Şekil 3.534).

Ahşap minberin doğu ve batı yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Doğu yan aynalıkta, yan yana ve üst üste konumlandırılmış dairesel formlar mevcuttur. Dairesel formların içleri hafif boşaltılarak birer yıldız yerleştirilmiştir. Aynalıkta bu motifler alttan ve güney yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Batı aynalığın yüzeyi, ortada kare form oluşacak şekilde iç içe geçmiş halat desenli sekizgenlerle tezyin edilmiştir. Sekizgenlerin meydana getirdiği her bir boşluk yıldızlarla doldurulmuştur. Buradaki motiflerde alttan ve güney yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Doğu yöndeki süpürgeliğin yüzeyinde, paralel olarak uzayan iki sıra badem formları vardır. Yan yana sıralana badem formlarının içerisinde yıldızlar yer alır. Batı yöndeki süpürgelikten de nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlar bulunmaktadır. Kıvrımların içte ve dışta oluşturduğu boşluklar yıldızlarla doldurulmuştur. Minber, tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğa sahiptir. Korkuluğun altında ve üstünde, yıldız motifli birer süsleme şeridi uzanır. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Girişin yan yüzleri, aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan badem formlarıyla bezenmiştir. Badem formların içerisi yıldızlarla doldurulmuştur. Dolap kısmında tığ şeklinde açıklıklar mevcuttur. Doğu ve batı yöndeki köşk açıklıkları dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Kemerler lale benzeri konsollar üzerine oturur. Açıklıklar, içleri hafif boşaltılan küçük dairesel formlarla dört yönden çevrilidir. Köşkün kuzeye bakan yüzü, yatay ve dikey olarak uzatılan yıldız ve yıldız desenli rozetlerle dört eşit parçaya bölünmüştür. Her bir parçaya yıldız desenli birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçeğin dalları yine yıldız desenli birer çiçekle nihayetlenir. Panolar dıştan badem formlarıyla ve yarım dairelerle, üstten ise yıldızlarla sınırlandırılmıştır. Köşk üzerine yerleştirilen külahın yüzeyinde içleri hafif boşaltılmış geometrik

motifler vardır. Tek sıra korkulukla çevrelenen külahın ucunda, ay yıldız desenli alem yer alır. Korkulukla, köşk aynalıkları, paralele olarak uzayan üç sıra halat ve bir sıra testere ağzı motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Minber girişi, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla üç yönden çevrilidir. Halat desenli kıvrımların meydana getirdiği boşluklarda yıldızlar görülür. Giriş kemeri, içe doğru taşıntı yapan lale benzeri konsollar üzerine oturur. Kemer köşelikleri halat motifiyle çevrilidir. Kemerin üzerinde dikdörtgen formlu yazı panosu bulunur. Pano içerisindeki yazı tahrip olduğu için okunamamaktadır. Panonun sağında ve solunda uçları aşağıya doğru bakan birer servi ağacı motifi bulunmaktadır. Kemer köşeliklerindeki diğer yüzeyler, yıldızlarla bezenmiştir. Minber tepeliğinin alt kısmında, dikey yönlü ve oval formlu yazı panosu görülür. Panonun yüzeyinde yazılar mevcuttur. Üstte "besmele tuğrası'' vardır. Tuğranın sağ üst köşesinde "الله/Allah'', sol üst köşesinde "محمّد/Muhammed'', sağ alt köşesinde "1984'', sol alt köşesinde ise "١٤٥٤ /1404'' yazar. Hicri ve miladi olarak yazılan tarih muhtemelen onarım tarihidir. Panonun al tarafında da iki satır halinde " شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)'' yazar. Söz konusu panonun üzerinde, helezon oluşturarak uzayan kıvrımlar görülür. Ajur tekniğinde yapılan kıvrımların üzerine, üç hilal motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca panonun her iki yanında ikişer motif daha bulunmaktadır. İçteki motifler, uçları kalp formunda nihayetlenen ahşap çıralardan, dıştakiler ise boğum tarzındaki kare kesitli ayaklar üzerine oturan stilize edilmiş laleden oluşur (Şekil 3.535).

Tavanın yüzeyi çökertilerek büyük bir kare form elde edilmiştir. Kenar hatları sarkıt şeklindeki lale benzeri motiflerle belirginleştirilen kare formun ortasında, kare kesitli tavan göbeği bulunur. Yüzeyi sepet örgü motifli kare formun köşelerine birer üçgen form yerleştirilerek ortada sekizgen oluşturulmuştur. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi de sepet örgü şeklinde tezyin edilmiştir. Sekizgenin içerisinde, kenarlı "C'' şeklinde olan dairesel formlu ahşap parça vardır. Mavi renkli ahşap parçanın ortasında da yaldız renkli gülbezek mevcuttur. Gülbezek motifi, dairesel formlu küçük deliklerle çevrilidir. Dairesel formlu ahşap parçanın yüzeyinde de yine söz konusu deliklerle oluşturulan "V'' formları bulunmaktadır. Uçları dışarıya doğru balan "V'' formları, içleri hafif boşaltılan dairesel formlarla çevrilidir. Tavan göbeği dışındaki yüzey kuzey güney doğrultuda uzayan çıtalarla hareketlendirilmiştir. Dıştaki kare formun köşelerinden, tavan köşelerine doğru birer kuşak atılmıştır.

Kuşaklar, sarkıt şeklindeki lale benzeri motiflerden meydana gelir. Kare form dışındaki tavan yüzeyinde ve mahfil tavanında, mihraba paralel veya dikey olarak uzayan çıtalar görülür (Şekil 3.536).

Mahfile çıkışı sağlayan merdivenin altındaki deponun kapısı oldukça süslüdür. Kapı kanadının yüzeyi, taya ve dikey olarak uzayan yıldız desenli kuşaklarla küçük karelerle ayrılmıştır. Söz konusu karelerin içerisi sadedir.

3.6.7.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yer alan 14.06.1989 tarihli raporda bozulan kiremit çatının onarılacağı yazmaktadır. Söz konusu kayıt dışında onarıma dair herhangi bir belgeye ulaşamadık.

3.6.8. Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii

Şekil No: 537-538
Çizim No: 77

Yapı, Trabzon-Dernekpazarı ilçesinin Tüfekçi mahallesinde bulunmaktadır. Mescit üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe yoktur. Ancak tescil fişinde yapı 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup ibadete kapalıdır.

3.6.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan yapı, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazi üzerine inşa edilmiştir. Söz konusu yapı güney, kuzey ve doğu yönden taş duvar üzerine, kuzeybatı yönden ise betonarme sütun üzerine oturmaktadır. Yapının batısında ve kuzeyinde mahalle yolu, doğusunda komşu arazı güneyinde ise yamaç vardır. Güney cephenin büyük bir kısmı bu yamaca dayalı vaziyettedir. Harim kısmı içten içe 5.55x5.63 m, dış hatları ise 5.83x.5.91 m boyutlarındadır. Taş ve ahşap malzeme ile inşa edilen yapı iki katlı olup, alt katı imam odası ve dershane olarak, üst katı ise mescit olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.537)-(Çizim 3.77).

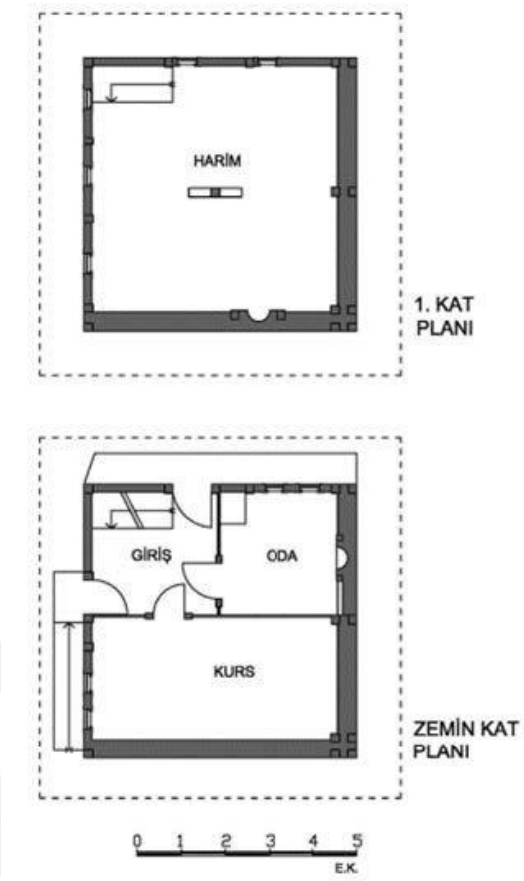

Çizim 3.77. Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.537. Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii Genel Görünüm

Yapıya, batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan 72 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Yapı eğimli arazi üzerine inşa edildiği için kapıya beş basamaklı merdivenden ulaşılır. Söz konusu kapı giriş sahanlığına açılmaktadır.

Mescidin cephe duvarları üzerinde ikisi kuzey cephede, üçü ise batı cephede olmak üzere altı pencere mevcuttur. 56 cm genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. At katın kuzey ve batı cephelerinde ikişer pencere görülür. Alt sıradaki pencereler, üst kattakilerle aynı özelliği sahiptir (Şekil 3.537).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.10 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır. Ayrıca kuzeydoğu köşeye bitişik olarak sonradan eklenen WC bulunmaktadır.

Sahanlığın güneyinde, doğusunda ve kuzeyinde birer kapı vardır. Güney yöndeki kapı derslik olarak kullanılan odaya, doğu yöndeki kapı imam odasına, kuzey yöndeki kapı ise balkona açılır. Harime sahanlığın kuzeybatı yönünde yer alan dönerli ahşap merdivenden çıkılır. 1.01 m genişliğindeki merdiven dokuz basamaklıdır. Harim güney duvar ekseninin hafif doğusunda, dikdörtgen kaideli mihrap görülür. Mihrap nişi 43 cm genişliğe, 24 cm derinliğe sahiptir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Yapı içerisinde minber, vaaz kürsüsü ve mahfil katı bulunmaz. Harimin üzeri alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest ahşap sütunun taşıdığı düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.538).

Şekil 3.538. Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii Harim Genel Görünüm

3.6.8.2. Malzeme-Teknik

Yapının üzerine oturduğu duvarlarda taş malzeme, kuzeybatı köşesindeki sütunda betonarme malzeme, cephe duvarlarında ahşap ve taş malzeme, tavanlarda, harim içerisindeki sütunda, saçakta, pencere doğramlarında ve kapı kanatlarında

ahşap malzeme, mihrapta ahşap ve betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır.

Beden duvarlarında göz dolma tekniği, süslemelerinde ise oyma tekniği uygulanmıştır.

3.6.8.3. Süsleme

Dış cephede yalnızca saçakta süsleme unsuru görülür. Saçak yüzeyinde, beyaz zemin üzerine yeşil renk çizgilerle oluşturulan yivli şerit vardır. Söz konusu şerit, her iki yönden yeşil renkli birer kalan çizgiyle sınırlandırılmıştır.

Yapının iç kısmında yalızca mihrapta süsleme bulunur. Mihrap nişi, yivlerle ve silmeyle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Niş kemerinin üzerinde, dairesel form içerisine yerleştirilmiş kabara mevcuttur. Mihrap nişi beyaza, kaidesi ise yeşile boyanarak mihraba hareketlilik kazandırılmıştır.

Tavanı taşıyan sütunun kare kesitli ayağı maviye, diğer kısımları ise beyaza boyanmıştır. Kare kesitli sütun başlığının her bir köşesinde kanca benzeri birer çıkıntı bulunur. Harim duvarları yaklaşık 50 cm yüksekliğe kadar maviye, diğer kısımları ise beyaza boyanmıştır. Pencere söve ve lentoları da yeşile boyanarak harime canlılık kazandırılmıştır.

3.6.8.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.7. DÜZKÖY

Düzköy ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında inşa edilmiş olup, günümüze akta olan beş cami tespit ettik. Söz konusu camiler, Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii'dir (1910).

Muhtelif dönemlerde müdahalelere maruz kalmalarına rağmen özgünlüklerini belli ölçüde koruyan camiler ibadete açıktır.

3.7.1. Gökceler Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 539-547

Çizim No: 78

Yapı, Trabzon-Düzköy ilçesinin Gökceler mahallesinde bulunmaktadır. Cami kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H. ١٢١٧ - 1217/M.1802 yılında inşa edilmiştir. Söz konusu kitabe üzerinde dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli bir kitabeye daha yer alır. Bu kitabede yapı 1899 yılına tarihlenmektedir. Camiye sonradan ilave edilen kitabede inşa tarihinin yanlış yazıldığını düşünüyoruz. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.7.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altında bulunan cami eğimli arazide kaba yontu taş malzemeli zemin üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde avlu, doğusunda ve güneyinde hazire, batısında ise komşu arazi yer alır. Harim kısmı içten içe 10.60x9.19 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.44x10.61 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan ilave edilen minare kuzey cephe ekseninin batısında yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.539)-(Çizim 3.78).

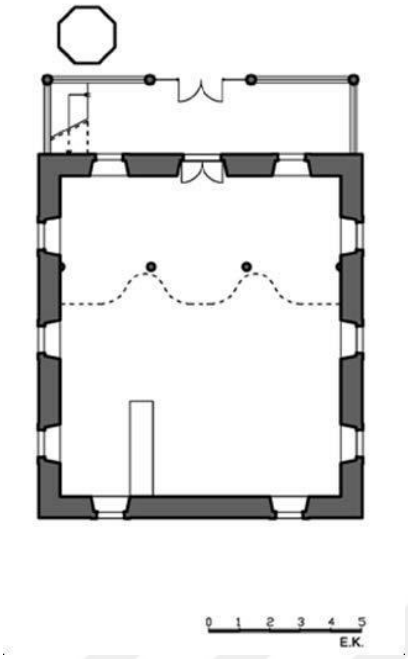

Çizim 3.78. Gökceler Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.539. Gökçeler Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip olan sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Ayrıca kuzeydoğu ve kuzeybatı köşedeki sütunlardan harim kuzey duvarına atılmış birer yuvarlak kemer vardır. Sütun aralarında ve harim kuzey duvarla sütun aralarına yerleştirilmiş demir gergiler mevcuttur. Orijinalinde açık olan son cemaat yeri sonradan yaklaşık 1 m yüksekliğe kadar duvarla, geri kalan kısımlar ise alüminyum doğramalı camekânla kapatılmıştır. Son cemaat yerine giriş, ortadaki göze yerleştirilen 1.47 m genişliğinde, dikdörtgen

formlu ve iki kanatlı alümin doğramalı kapıdan sağlanır. Son cemaat yerini üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.539).

Harime, son cemaat yeri giriş kapısının karşısında bulunan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı olan kapı 1.37 m genişliğe sahiptir (Şekil 3.540).

Şekil 3.540. Gökçeler Mahallesi Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Cami cephe duvarları üzerinde onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesine olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin yine üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Pencere söve ve lentoları cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Harim katındaki pencereler 94 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 80 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidirler. Harim katı kuzey cephe eksenin batısında yer alan pencere, iç kısımda dolap nişine çevrilmiştir (Şekil 3.541).

Şekil 3.541. Gökçeler Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi bulunmaktadır.

Kuzey cephe ekseninin batısındaki minare, sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye giriş kaidenin güneye bakan yüzünde bulunan 55 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu açıklıktan sağlanır.

Şekil 3.542. Gökçeler Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olan, dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı ahşap mahfil görülür. Sütunların kare kesitli başlıkları vardır (Şekil 3.543).

Şekil 3.543. Gökçeler Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişi 1 m genişliğe, 51 cm derinliğe sahiptir. Yedi kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.544).

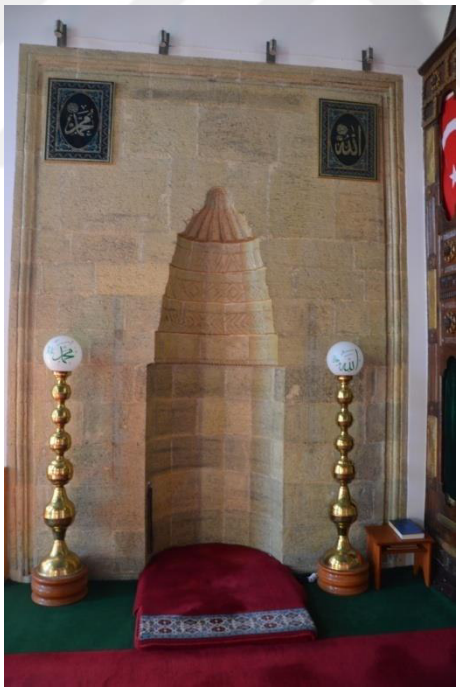

Şekil 3.544. Gökçeler Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşa minber görülür. 81 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.17 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı giriş açıklığı vardır (Şekil 3.545).

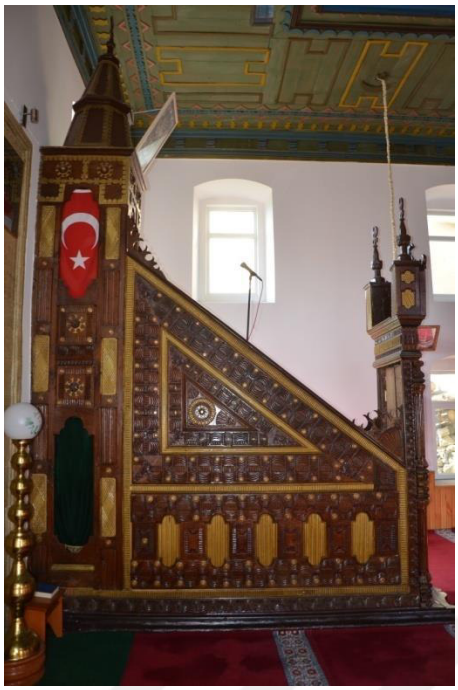

Şekil 3.545. Gökçeler Mahallesi Merkez Camii Minber

Taş malzemeli ve çeyrek koni formlu vaaz kürsüsü, güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. Kürsünün tek sıra ahşap korkuluğu vardır. Kürsüye, batı yönündeki 41 cm genişliğinde ve altı basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.546).

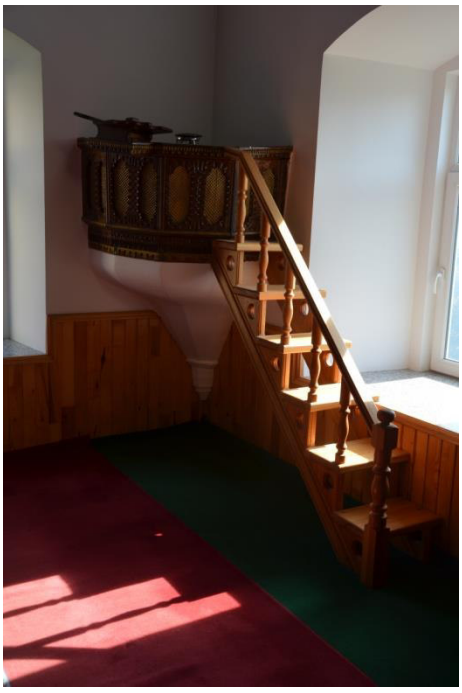

Şekil 3.546. Gökçeler Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında, yüzeyin çökertilmesiyle oluşturulan kare formlu tavan göbeği görülür (Şekil 3.547).

Şekil 3.547. Gökçeler Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin batısında yer alan betonarme malzemeli ve "L'' formlu merdivenden çıkılır. 1.04 m genişliğindeki merdiven, mermer kaplı on üç basamağa sahiptir. Merdivenin ucunda mahfil katına açılan bir kapı vardır. Dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapı, 82 cm genişliğindedir. 4.09 m genişliğindeki ahşap mahfil, üç yerden dalgalı olarak harim içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü olan mahfilin, 41 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur.

3.7.1.2. Malzeme-Teknik

Yapının üzerine oturduğu zeminde kaba yontu taş malzeme, cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, pencere söve ve lentolarında, mihrabında, vaaz küsüsünde, mahfili taşıyan sütunlarda, son cemaat yeri sütunlarında ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünün korkuluğunda, mahfilde, tavanda ve kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, son cemaat açıklıklarını kapatan camekânda alüminyum malzeme, minarede ve mahfile çıkışı sağlayan merdivende betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş tekniği, mihrap, minber, vaaz kürsüsü ve mahfil süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, tavan süslemelerinde çıtakari tekniği, harim kuzey cephe duvardaki süslemelerde ise kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.7.1.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde yalnızca harim kuzey cephe duvarı üzerinde süsleme unsuru görülür. Harim giriş kapısının her iki yanında bulunan pencerelerin üzerinde yeşil renk boya ile yapılmış ve uçlarında hilal motifi olan birer ince çubuk be bu çubukların üzerine yerleştirilmiş yine yeşil renkli birer "V'' harfi şeklinde birer motif bulunur. Pencerelerle, harim giriş kapısı arasındaki yüzeylere, siyah renk boya ile yapılmış ve uçlarında hilal ve yıldız motifi olan birer alem benzeri motifi görülür. Bu motiflerden perde püskülü şeklinde motifler asılmaktadır. Kuzey cephe duvarının üst noktasında yan yana konumlandırılmış sarı çerçeveli yedi yazı madalyonu bulunmaktadır. Madalyonlar içerisinde siyah renk harflerle yazılmış isimler mevcuttur. Söz konusu isimler batıdan doğuya doğru sırasıyla "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', " عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', "Muhammed Aleyhissealm'', "علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'' ve " حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' dur. Madalyonların aralarına birbirinin aynısını birer kompozisyon yerleştirilmiştir. Bu kompozisyonların en alt kısmında, ortası sarı, yaprakları ise mavi renkli birer çiçek motifi, üst kısmında kalp şekline benzer mavi renkli bir motif ve bu motifin üstünde biri sağa, diğeri ise sola doğru uzayan kanat benzeri siyah renkli birer motif, altında ise aşağıya doğru sarkan mavi renkli yuvarlak formlu sarkıt vardır.

Harim giriş kapısı üç yönden kahve renkli iki sıra silme ile çevrelenmiş ve üstte cephe yüzeyinde hafifçe dışa taşırılmış yine kahve renkli saçak kısmı bulunmaktadır. Kapı lentosunun ortasında dikdörtgen formlu küçük yazı panosu ardır. Pano içerisinde mavi zemin üzerine siyah renk harflerle inşa tarihi yazılmıştır. Yazı panosunun her iki yanında kahve renkli birer çiçek motifi bulunur. Motiflerin dışındaki tüm yüzey açık sarı renge boyanmıştır. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek farklı büyüklüklerde, dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Elde edilen panoların her birinin içerisi bitkisel motiflerle bezelidir.

Betonarme minarenin şerefe altları, mukarnas benzeri motiflerden oluşan üç sıra süsleme şeridi ile doldurulmuştur. Şerefe korkulukları ajur tekniğinde yapılmış ve diyagonal şekilde yerleştirilmiş kare formlarla hareketlendirilmiştir. Minare gövdesinin alt kısmında bir bilezik bulunur.

Harim içerisinde mihrap, minber, mahfil, vaaz kürsüsü ve tavanda süsleme unsuru görülür. Mihrap kaidesi üç yönden iki sıra silme ile çevrilidir. Mihrap nişinin en alt kademesi ile onun üzerindeki kademesi halat motifi ile birbirinden ayrılmıştır. Üstteki kademe yüzeyleri paralel olarak uzan ve farklı motiflerden oluşan süsleme şeritleri ile bezenmiştir. Söz konusu süsleme şeritleri alttan yukarıya doğru sırasıyla "ok ucu motiflerinden, iç içe geçmiş ve diyagonal şekildeki yerleştirilmiş ikişer kare formlardan, iç içe geçmiş zikzak motiflerinden ve istiridye kabuğu motifinden meydana gelir. Yaşmak kısmının her iki yanında, üst üste konumlandırılmış üçer yarım daire form görülür.

Ahşap minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin yan yüzleri yivlerden oluşan, yaldız boyalı dar bir kuşakla çevrilidir. Aynı kuşak paralel olarak uzayarak, aynalık ile süpürgelik kısımlarını birbirinden ayırmıştır. Aynalık kısımlarının ortasında yaldız renkli silmelerin oluşturduğu üçgen form vardır. Bu üçgenin tam ortasında da ince çıtalarla bir üçgen daha oluşturulmuş ve ortasında çiçek formlu dairesel bir kabara yerleştirilmiştir. Söz konusu kabara, dıştan yaldız renkli yivlerle çevrilidir. Üçgenin her bir köşesinde birer yelpaze motifi vardır. Dıştaki üçgen ile içteki üçgen arasında kalan yüzey tek sıra halinde uzayan, iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlarla bezenmiştir. "S'' formlu kıvrım üzerinde, oyma tekniğinde yapılmış, yatay ve dikey olarak uzayan dikdörtgen formlar bulunur. Bir dar, bir geniş olacak şekilde atlamalı olarak sıralanmış olan dikdörtgenlerden dar olanları içerisinde yaldız boyalı badem formunda birer motif, geniş olanlarında ise yivler bulunmaktadır. İçteki üçgenin köşelerinden, dıştaki üçgenin köşelerine doğru uzayan mızrak ucuna benzer birer motif görülür. Dıştaki üçgen, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla üç yönden çevrilidir. Söz konusu kıvrımların üzerinde de, iki üçgen arasında olduğu gibi oyma tekniğinde yapılmış, yatay ve dikey olarak uzayan dikdörtgen formlar bulunur. Dikdörtgenler bir dar, bir geniş olacak şekilde atlamalı olarak sıralanmıştır. Dar olan dikdörtgenlerin içerisinden geçen kıvrımların dış kısımlarına yaldız boyalı birer çiçek motifi, geniş olanlarında içerisinden geçen kıvrımların arasına ise yivler yerleştirilmiştir. Dıştaki üçgenden minber yan köşelerine doğru uzayan mızrak ucuna benzer birer motif görülür. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek uçları yuvarlak kemerli olan yan yana sıralanmış beş dikdörtgen form oluşturulmuştur. Dikdörtgenlerin arasındaki yüzeylerde yivlerin oluşturduğu birer dikdörtgen form görülür. Söz konusu

dikdörtgenlerin altında ve üstünde, koçboynuzuna benzer birer motifi vardır. Süpürgelikteki bu motiflerin altında ve üstünde paralel olarak uzayan süsleme kuşağı var. Bu kuşak, aynalık kısmındaki üçgenlerin etrafındaki, nöbetleşe uzayan motifin aynısıdır. Minber yanları ile girişin birleştiği noktalara, çeyrek daire formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçaların tam ortası yelpaze formunda olup, bu formun üstünde iki çiçek motif vardır. Yan yana sırlanmış olan motifler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Çeyrek dire formlu ahşap parçaların üst kısımlarında kanca benzeri çıkıntılar bulunur. Girişin yan yüzeyleri iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlarla bezelidir. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklar dairesel formlarla, dışta oluşturduğu boşluklar ise yivlerle doldurulmuştur. Girişin yan yüzündeki bu süsleme şeridi, alttan süpürgelik boyunca devam etmektedir. Minber dolap açıklığı üzerinde, üst üste konumlandırılmış kare formlu iki pano görülür. Yivlerden oluşan bu kare formların her bir köşesine yaldız renkli birer rozet yerleştirilmiştir. Panoların içerisinde birer kabara ve bu kabarayı dıştan çevreleyen "C'' formlu motifler bulunur. Gerek dolap açıklığı gerekse üzerindeki kare panoların her iki yanında dikey yönlü, dar ve uzun dikdörtgen formlar oluşturulmuştur. Oluşturulan bu formların bazılarının içerisi dikey olarak, bazılarınki ise çapraz olarak uzayan şeritlerle doldurulmuştur. Minber köşk açıklığının üzerinde yarım daire formlarının oluşturduğu dikdörtgenler vardır. Bu dikdörtgenlerin ortasında birer kabare bu kabaraları çevreleyen yaldız renkli ve "C'' formlu motifler görülür. Minber girişinin her iki yanında üst üste bindirilmiş, birer ikiz sütünce mevcuttur. Oval formlu ayak ve başlıkların olan sütünceler, yivli konsollar üzerine oturmaktadır. Minber kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek üst üste bindirilmiş dikdörtgen formlar oluşturulmuştur. Ortadaki dikdörtgenlerin her iki ucunda birer yuvarlak kemer olup, dikdörtgenlerin içerisi ortada baklava form oluşacak şekilde çapraz olarak atılmış çizgilerle bezelidir. Diğer dikdörtgenler ise dikey olarak uzayan ince yivlerle bezenmiştir. Girişin hemen üzerine paralel olarak uzayan üç süsleme şeridi vardır. Bu süsleme şeritlerinden ortada olanı yelpaze gibi açılan çizgilerle, altta ve üstte olanı ise yivlerden oluşur. Giriş üzerindeki aynalık kısmında yivlerle dikdörtgen formlu kitabe oluşturulmuştur. Kitabede; " شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)-١٢٢٥-1225/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s) H.1225/M.1810'' yazar. Kitabeden anlaşılacağı üzere minberin cami inşaatından sekiz sene sonra eklenmiştir. Kitabedeki yazı, alttan ve her iki yönden yelpaze gibi

açılan çizgilerle çevrilidir. Minberin üçgen formlu tepeliğe sahiptir. Söz konusu tepelik bir merkezden çıkıp yukarı, sağa ve sola doğru uzayan bitkisel motiften meydana gelir. Tepeliğin her iki yanında uçları hilal benzeri motiflerle nihayetlenen, minare şeklinde birer dikit vardır. Minber bu özellikleri ile Akçaabat ilçesinin Işıklar Mahallesi Orta Cami minberi ile neredeyse aynıdır. Her iki minberin aynı usta elinden çıktığı muhtemeldir. Işıklar Mahallesi Orta Cami minberi üzerindeki tarihe göre 1946 yılında camiye eklenmiştir. Bu yapıdaki minberinde aynı tarihlerde yapılmış olduğunu düşünüyoruz (Şekil 3.545).

Taş malzemeli vaaz kürsüsünün yalnızca ahşap korkuluğunda süsleme unsuru görülür. Korkuluğun yüzeyinde ince silmelerle dikdörtgen formlu dört form oluşturulmuştur. Her bir dikdörtgen formun içerisinde yivlerin oluşturduğu ikişer oval form vardır. Tamamıyla yaldız renkli olan oval formların içerisi diyagonal şekildeki küçük kare formlarla bezelidir. Dikdörtgen formlu panoların üstünde iki altında ise üç süsleme kuşağı ardır. Üstte bulunan süsleme kuşaklarından alttaki uçları yaldız boyalı testere ağzı motifinden, üstteki ise yaldız renkli yivlerden oluşur. Alttaki süsleme kuşaklarının üstte olanı yıldız motiflerinden, ortada olanı yivlerden, altta olanı ise sarkıt şeklindeki yarım daire formlardan meydana gelir (Şekil 3.546).

Mahfil korkuluğunun ön yüzünde, ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulmuş dikdörtgen panolar bulunmaktadır. Panoların içerisi diyagonal şekildeki küçük kare formlarla bezelidir. Dikdörtgen formların içerisindeki küçük karelerin bazıları yaldıza boyanmıştır. Yaldıza boyalı kısımlar dairesel ve diyagonal olan kare form şeklindedir. Panoların altında ve üstünde yivlerden oluşan ikişer süsleme şeridi vardır. İçteki süsleme şeritleri yaldız boyalıdır. Mahfilin ortasındaki çıkıntı üzerinde yarım daire form oluşturulmuştur. Oluşturulan bu formun yüzeyi bir merkezden çıkıp yukarı, sağa ve sola doğru uzayan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Yarım daire formun üzerinde ucu hilal benzeri motiflerle nihayetlenen, minare şeklinde bir dikit vardır. Mahfilin altında, sütunlar üzerinde oturtulan ahşabın ön yüzeyi yaldız renkli yivlerle, alt yüzeyi ise ortada baklava formlar oluşacak şekilde uzayan çapraz çizgilerle bezelidir. Mahfilin alt yüzünde sekizgen formlu iki göbek vardır.

Ahşap tavan önce dikdörtgen formda sonra kare formda kademeli olarak çökertilmiştir. İçteki kare formun ortasında yivlerle oluşturulmuş bir kare form ve bu kare formun ortasında da büyük bir oval form vardır. Oval formun ortasında çiçek

benzeri bir motif bulunur. Çiçek motifi küçük oval formlarla çevrilidir. Büyük oval formun köşelerinde kalan yüzeyler ince yivlerle doldurulmuştur. Tavan yüzeyinin çökertilmesiyle oluşturulan kare form iç içe geçmiş dört sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Bu süsleme şeritleri içten dışa doğru sırasıyla; sarkıt şeklindeki yarım daire formlardan, silmeden, sağa ve sola doğru açılan yaprak benzeri motiflerden ve sonsuzluk işaretine benzer motiflerden meydana gelir. Tüm bu motifler ve içteki kare alan kahverengine boyanmıştır. Tavan yüzeyinin kademeli olarak çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formun, içten üç sıra, dıştan ise dört sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. İçteki süsleme şeritleri içten dışa doğru sırasıyla; belli aralıklarla yerleştirilmiş açık turuncu renk boyalı kare formlardan, her iki yanında hilal benzeri birer motif olan dairesel formlardan, tek sıra halinde yan yana sıralanmış bakla formlu motiflerden oluşur. Dıştaki süsleme şeritleri ise içten dışa doğru sırasıyla; silmeden, silme üzerine oturmuş ve uçları dışa dönük olan açık turuncu renkli üçgen formlardan, silmeden ve yan yana tek sıra halinde sıralanmış mavi renkli hilal benzeri motiflerden meydana gelir. Dıştaki dikdörtgen ile içteki kare formun arasındaki yüzey tamamıyla mavi renge boyanmış olup, yüzey sarı ve gri renkli ince çıtlardan oluşturulmuş "T'' ve "H'' formundaki motiflerle doldurulmuştur. Söz konusu motiflerden ikisinin içerisinde birer ay yıldız motifi görülür. Tavan en dıştan dört sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Bu süsleme şeritleri içten dışa doğru sırasıyla; belli aralıklarla yerleştirilmiş açık turuncu renkli üçgen formlardan, bir dairesel form bir sonsuzluk işaretine benzer form olacak şekilde atlamalı olarak uzayan motiflerden, yine belli aralıklarla yerleştirilmiş açık turuncu renkli üçgen formlardan ve bayram şekerine benzer sarı renkli motiflerden oluşur. İçteki dikdörtgen alan dışında kalan tüm yüzey yeşil renge boyanmış olup, yüzey sarı ve kahve renkli ince çıtalardan oluşturulmuş "T'' ve "H'' formlu motiflerle doldurulmuştur. Motiflerin bazılarının içerisinde birer ay yıldız motifi mevcuttur. Harim duvarları ile tavanın birleştiği noktada, mavi renkli ve kademeli silmelerle oluşturulmuş kuşak vardır. Yeşil renkli bu kuşak içerisine belli aralıklarla yerleştirilmiş "S'' formlu konsol benzeri, mavi renkli motifler bulunur (Şekil 3.547).

3.7.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapıdaki incelemelerimizde, muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Açık olan son cemaat yeri camakenla kapatılmıştır.
2- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, sac malzeme ile değiştirilmiştir.
3- Ahşap pencere doğramaları, plastik olarak yenilenmiştir.
4- Harim giriş kapısı yenilenmiştir.
5- Harim içerisindeki mahfile çıkış merdiveni, son cemaat yerinin batısına alınmış ve bu kuzey cephe duvarının batı köşesine bir kapı açılmıştır.
6- Harim katı kuzey cephe ekseninin batısındaki pencere, dolap nişine döndürülmüştür.
7- Mahfil alt yüzünün ahşap kaplaması yenilenmiştir.

3.7.2. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii

Şekil No: 548-556
Çizim No: 79

Yapı, Trabzon-Düzköy ilçesinin Doğankaya mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihi gösteren kitabe bulunmaz. İbadete açılış beratında yer alan bilgilerden 1855 yılında inşa edildiğini öğreniyoruz. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı üzerinde kare formlu onarım kitabesi vardır. Söz konusu kitabede kabartma tekniğindeki harflerle beş satır halinde;

"Delili
Fehmik-Aslan
Mimarı
Ali Asan
1963-1964'' yazar. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.7.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde avlu, doğusunda avlu ve okul, güneyinde Serdar Hoca türbesi ve hazire, batısında ise mahalle yolu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 14.17x10.85 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 18.73x12.21 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya

sonradan eklenen minare kuzeybatı köşede camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.548)-(Çizim 3.79).

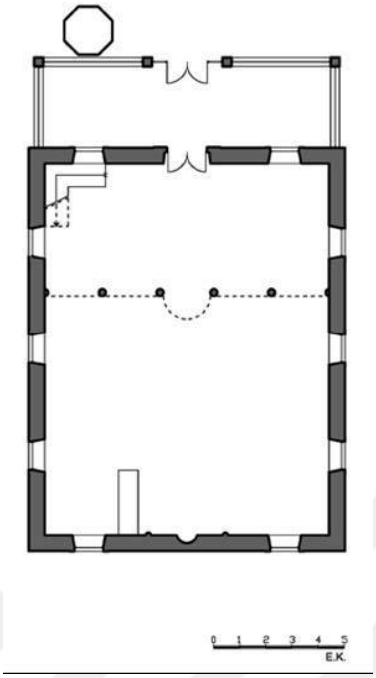

Çizim 3.79. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.548. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, kare kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca doğu ve batı yöndeki sütunlardan harimin kuzey duvarına atılmış birer sütun daha bulunur. Orijinalinde açık olan son cemaat yeri belli bir yüksekliğe kadar taş duvarla, diğer kısımlar ise alüminyum doğramalı camekânla kapatılmıştır. Söz konusu mekâna giriş, orta göze yerleştirilen 1.75 m

genişliğindeki dikdörtgen formlu, alüminyum doğramalı ve iki kanatlı kapıdan sağlanır. Son cemaat yeri içten düz ahşap tavanla, dıştan ise iki kubbeyle örtülüdür (Şekil 3.549), (Şekil 3.550).

Şekil 3 549. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Şekil 3.550. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Kuzey duvar eksenindeki kapı, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı olup 1.67 m genişliğindedir. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.551).

Şekil 3.551. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Gerek harim katındaki, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Demir parmaklıklara sahip harim katındaki pencereler 1.10 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 1 m genişliğindedir. Harim giriş kapısının batısında yer alan ve mahfile çıkışı sağlayan merdivene açılan pencere günümüzde kapıya dönüştürülmüştür. Söz konusu Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri kuvveyle örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Kuzeybatı köşeye yerleştirilen minare sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. 80 cm genişliğindeki kapı dikdörtgen formlu, alüminyum doğramalı ve tek kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde, altı ahşap sütunun taşıdığı mahfi vardır. Sütunlardan dördü önde, ikisi ise arkada konumlandırılmıştır. Öndeki dairesel kesitli sütunların ikisi duvara dayalı vaziyetteyken, ikisi ortada serbest şekildedir. Arkadaki iki sütun ise çokgen kesitli olup, öndeki serbest sütunların hemen arkasına yerleştirilmiştir.

Öndeki sütunların arası 41 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.552).

Şekil 3.552. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 104 cm genişliğinde ve 47 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.553).

Şekil 3.553. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 76 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru b313 cm çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber dikdörtgen formlu ve dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir. Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında bulunan bir fotoğrafta minberin köşk kısmına yerleştirilmiş kitabe görülmektedir. Günümüzde bulunmayan kitabede;

"Y. Usta Osman ve Yusuf Melek / 3.12.1969'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere minber 1969 yılında camiye eklenmiştir (Şekil 3.554).

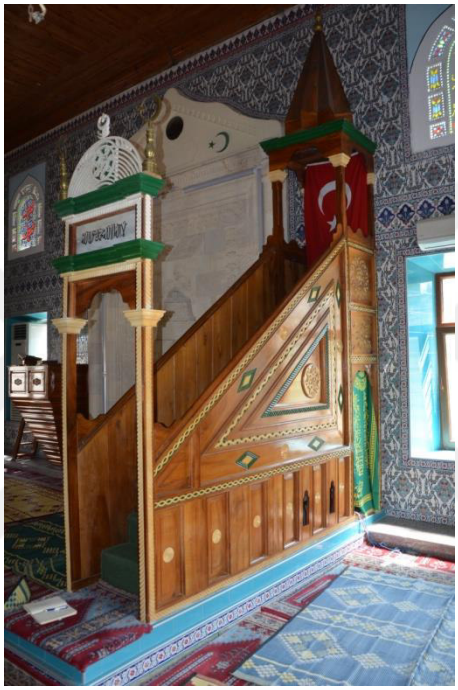

Şekil 3.554. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü mihrabın hemen doğusundadır. Kürsüye doğu yönündeki beş basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.555).

Şekil 3.555. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Tavan göbeğinin yüzeyinde "1966'' tarihli kitabe mevcuttur. Söz konusu tarih muhtemelen tavanın yeniden yapıldığı tarihtir (Şekil 3.556).

Şekil 3.556. Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. On basamaklı merdiven 97 cm genişliğindedir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.94 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.07 m derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin

tek sıra boğumlardan oluşan 55 cm yüksekliğinde korkuluğu bulur. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış altı ahşap sütun görülür. Dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.7.2.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu, son cemaat yerinde, son cemaat yerini oluşturan sütunlarda, mihrapta, harim giriş kapısının sövelerinde ve lentosunda ise düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, tavanlarda, pencere doğramalarında ve harim giriş kapısında ahşap malzeme, harim katındaki pencerelerin parmaklıklarında demir malzeme, son cemaat yerindeki camekânlarda ve minare kapısında alüminyum malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı kaplamasında ise kuşun malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerde, oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.7.2.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup, pencerelerin söve ve lentoları duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Son cemaat yerinin saçak altında paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi görülür. Alttaki süsleme şeridi baklava formlarından, üstteki ise kirpi saçak şeklindeki motiflerden meydana gelir. Son cemaat yerini oluşturan sütunların her iki ucu yıldızlarla bezenmiştir. Son cemaat yerinin düz ahşap tavanı kuzey-güney doğrultuda uzayan birer sıra süsleme kuşağıyla üç bölüme ayrılmıştır. Ortadaki bölümünün içerisinde, iç içe geçmiş dairesel formlardan oluşan tavan göbeği yer alır. Dairesel formlardan içteki yeşil renkli çiçekten, ortadaki iç içe geçerek uzayan krem renkli dairesel formlardan, dıştaki ise yeşil renkli ahşap silmeden oluşur. Söz konusu formlar dıştan krem renkli küçük üçgenlerle çevrelenerek göbeğe güneşe benzer bir hava kazandırılmıştır. Tavan göbeği iç içe geçmiş dört kare formun içerisine yerleştirilmiştir. Kare formlar dıştan içe doğru sırasıyla, atlamalı olarak bir içe, bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarından, atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan, atlamalı olarak bir içe, bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarından ve saç örgü motifinde meydana gelir. Kare formları oluşturan motifler her iki yönden birer ince

çıtayla sınırlandırılmıştır. Yanlardaki bölümlerin içerisi ise çıtalar vasıtasıyla oluşturulan "L'' ve dikdörtgen formlarıyla doldurulmuştur. Tavan yüzeyi tamamıyla mavi renge boyalıdır (Şekil 3.550).

Harim giriş kapısının söveleri aşağıdan yukarıya doğru uzayan yivlerle hareketlendirilmiştir. Ayrıca sövelerin üzerinde yivli başlıklar bulunur. Kapı kaidesinin saçağı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerden meydana gelir. Orijinal olmayan kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Yatay ve dikey yönlü panoların içerisi sadedir (Şekil 3.551).

Harimdeki süslemeler mihrapta, minberde, tavanda ve mahfilde toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında dairesel formlu birer sütünce mevcuttur. Dairesel kesitli ayak ve başlıklara sahip sütünceler paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridiyle üstten birbirine bağlanmıştır. Sütünce başlıkları yivlerle hareketlendirilmiştir. Mihrap nişi, üç sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Kuşaklardan dışta olanı silmeden, ortadaki halat motifinden, içteki ise yaprak motiflerinden oluşur. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yivli veya halat motifli kuşaklarla birbirinden ayrılmıştır. Yaşmak yüzeyi istiridye kabuğu formundadır. Niş üzerinde dikdörtgen formlu yazı panosu görülür. Pano içerisinde kabartma tekniğindeki harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Kaide üzerinde dilimli üçgen formunda taç vardır. Taç, yivlerle içten çevrelenmiş ve içerisine yazı levhası monte edilmiştir. Siyah renkli levha içerisinde yaldız renkli harflerle "الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'' yazar. Levhanın atında, yüzeyin hafif çökertilmesiyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu pano görülür. İçerisi sade olan panonun her iki yanında yeşil renkli birer ay yıldız motifi bulunmaktadır (Şekil 3.553).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Aynalık, süpürgelik ve dolap kısmı yeşil zemin üzerine yapılan krem renkli saç örgü motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Üçgen formlu doğu ve batı yan aynalıkta iç içe geçmiş iki üçgen form yer alır. Dıştaki üçgen form atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan krem renkli "C'' formlarından, içteki ise yeşil renkli halat motifinden oluşur. İçteki dairesel formun ortasında dairesel formlu rozet görülür. Rozetin yüzeyi, düğüm yaprak uzayan kıvrımla ve yıldızla bezenmiştir. Üçgenler, atlamalı

olarak sıralanan yeşil-krem renkli baklava formlarla ve çarkıfelek desenli rozetlerle dıştan çevrilidir. Doğu ve batı yöndeki süpürgeliğin yüzeyi çökertilerek dikdörtgen formlu altı pano elde edilmiştir. Dikey yönlü panoların içerisinde krem renkli ve çarkıfelek desenli birer rozet bulunur. Güney yöndeki üç pano arasında kalan yüzeylerde dikdörtgen formlu ve kaş kemerli birer açıklık vardır. Köşkün altında krem renkli saç örgü motifiyle oluşturulmuş iki kare form yer alır. Söz konusu kare formlu panoların içerisine krem renkli birer rozet yerleştirilmiştir. Minber girişinin yan ve ön yüzü krem renkli halat motifiyle bezenmiştir. Giriş üzerindeki aynalıkta dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli yazı panosu vardır. Pano içerisinde siyah renk harflerle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ"/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Pano krem renkli halat motifiyle üç yönden çevrilidir. Minber, ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepelik iç içe geçmiş yarım dairelerden meydana gelir. Yarım dairelerin ortasında dairesel formlu boşluk görülür. Boşluk, düğüm yaparak uzayan kıvrımla ve dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldızla doldurulmuştur. Tepeliğin üzerinde alem motifi bulunmaktadır. Ayrıca tepeliğin her iki yanına birer alem daha yerleştirilmiştir (Şekil 3.554).

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi görülür. Alttaki şerit, ajur tekniğine yapılan ve iç içe geçerek uzayan sarkıt şeklindeki yarım dairelerden, üstteki ise atlamalı olarak bir aşağı, bir yukarı bakacak şekilde uzayan "C'' formlarından meydana gelir.

Harim tavanında iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği vardır. Dıştaki kare form, atlamalı olarak bir aşağı, bir yukarı bakacak şekilde uzayan "C'' formlarından oluşur. Kare alanın içerisi köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek iç içe geçmiş sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgenlerin kenar hatları, ajur tekniğine yapılan ve iç içe geçerek uzayan sarkıt şeklindeki yarım dairelerle belirginleştirilmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyinde çiçek desenli ahşap parça vardır. Çiçeklerin altında da atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan oluşan dikdörtgen formlu birer çerçeve mevcuttur. İçteki sekizgenin ortasında iç içe geçmiş üç dairesel form yer alır. Dairesel formların arasındaki boşluklar iç içe geçerek uzayan dairelerle ve "X'' formlarıyla, dairesel formlarla sekizgen form arasındaki boşluk ise saç örgü motifiyle doldurulmuştur. Sekizgenlerin arasındaki yüzeylerde iki sıra süsleme kuşağı vardır. Sekizgen formlu kuşaklarından içteki saç örgü motifinden, dıştaki ise atlamalı olarak bir içe, bir dışa

bakacak şekilde uzayan "C'' formlarından meydana gelir. Tavan göbeği dışındaki yüzeyler, mihraba dik veya paralel olarak uzayan dar ve uzun dikdörtgenlerle doldurulmuştur. Dikdörtgenler, ince çıtalarla veya atlamalı olarak bir içe, bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarıyla oluşturulmuştur (Şekil 3.556).

3.7.2.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak harim giriş kapısı üzerindeki kitabeden caminin 1963-64 yılında onarım geçirdiğini öğreniyoruz. Onarım esnasında hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. Yapmış olduğumuz incelemelerde bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir,

1- Örtü sistemi dıştan kubbe olarak yenilenmiştir.

2- Kuzey cephedeki üç gözlü son cemaat yerinin ya sonradan eklediğini ya da yenilenmiştir. Harim ve son cemaat yerinde kullanılan taş malzemenin birbirinde farklı olması bizi bu düşünceye sevk etmiştir.

3- Kuzeybatı köşeye betonarme malzemeli minare eklenmiştir.

4- Harim ve son cemaat yeri duvarları niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.

5- Harim giriş kapısı ve müezzin mahfili orijinal değildir.

6- Eski fotoğraflardan minberin 1969 yılında eklendiği öğreniyoruz.

7- Harim tavanı, üzerindeki kitabeden de anlaşılacağı üzere 1966 yılında yenilenmiştir. Gerek tavanda gerekse mahfilde kullanılan ahşabın benzer olması mahfilinde aynı tarihte yenilendiğini düşündürmektedir.

8- Harim giriş kapısının batısında yer alan pencere kapıya dönüştürülmüştür.

3.7.3. Çayırbağı Orta Mahalle Camii

Şekil No: 557-562

Çizim No: 80

Yapı, Trabzon-Düzköy ilçesinin Çayırbağ Orta Mahallesinde bulunmaktadır. Cami son cemaat yeri giriş kapısının sol üst köşesindeki mermer kitabeye göre ١٨٩٣/1893 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.7.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami düzgün zemin üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde ve batısında avlu, güneyinde ve doğusunda ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 13.90x7.03 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 18.60x8.53 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenmiş olan minare, kuzeydoğu köşede camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.557)-(Çizim 3.80).

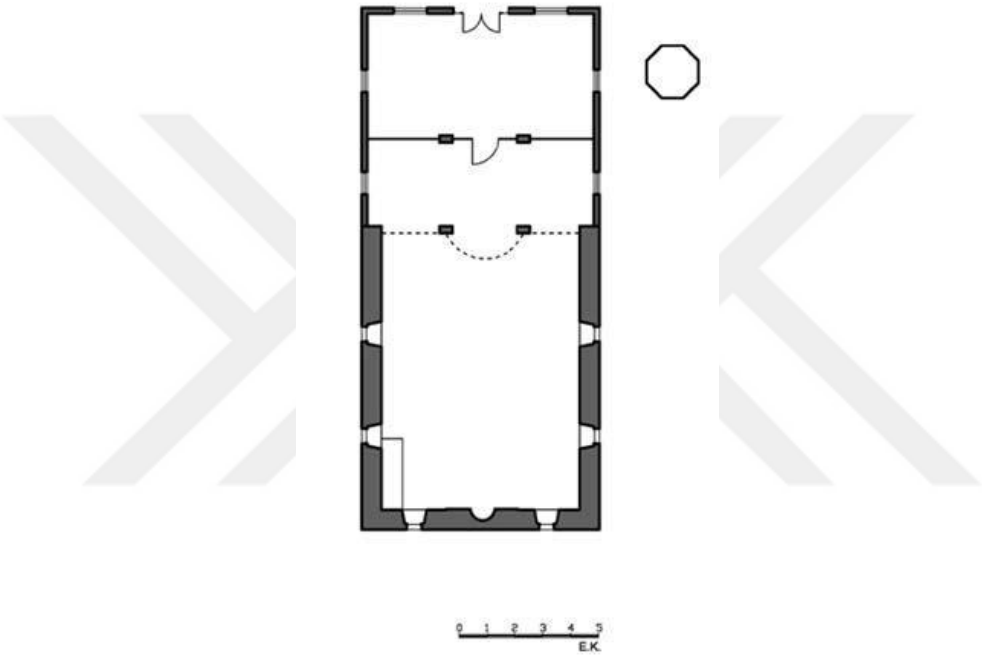

Çizim 3.80. Çayırbağı Orta Mahalle Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.557. Çayırbağı Orta Mahalle Camii Genel Görünüm

Yapının duvar kalınlıklarına baktığımızda kuzey yönde genişletildiğini görüyoruz. Genişletilen alan alüminyum doğramalı camekânla bölünerek bir kısmı harim katılmış, diğer kısmı ise son cemaat yeri olarak kullanılmıştır. Son cemaat yerine giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan kapıdan sağlanır. 1.71 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve demir kanatlıdır. Son cemaat yeri cephe duvarları üzerinde, ikisi kuzey cephede, birer tanesi ise doğu ve batı cephede olmak üzere dört pencere vardır. Kuzey cephedeki pencereler giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş olup, 1.48 m genişliğinde, dikdörtgen formlu sivri kemerli ve plastik doğramalıdır. Doğu ve batı cephedeki pencereler ise 74 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve plastik doğramalıdır.

Harime giriş, son cemaat yerini harimden ayıran alüminyum doğramalı camekânın ortasında yer alan kapıdan sağlanır. 1.27 m genişliğindeki kapı, tek alüminyum kanatlıdır.

Camini cephe duvarları üzerinde, sekizi harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu, batı ve kuzey cephede, ikisi ise güney cephededir. Söz konusu pencerelerden doğu ve batı cephe eksenlerinin doğusunda yer alanları ile güney cephedekiler orijinal iken diğerleri sonradan eklemedir. Harim katındaki orijinal pencereler 54 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Sonradan eklenen pencereler ise 74 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve plastik doğramalıdır. Mahfil katı seviyesindeki orijinal pencereler oldukça küçük olup, mazgal formludurlar. Sonradan eklenen pencerelerden doğu ve batı yöndekiler 67 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve plastik doğramalı, kuzey cephedekiler ise 1.43 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve plastik doğramalıdır.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü lup, kuzey cephede yaklaşık 1.5 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı mevcuttur.

Kuzeydoğu köşede yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmış olan betonarme malzemeli minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzeybatı yüzünde yer alan kapıdan sağlanır. Söz konusu kapı 71 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde betonarme malzemeli ve dikdörtgen formlu, serbest iki ayağın taşıdığı betonarme mahfil vardır. Mahfili taşıyan ayaklar, yuvarlak kemerle birbirine bağlanmıştır (Şekil 3.558).

Şekil 3.558. Çayırbağı Orta Mahalle Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde, taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişi, 74 cm genişliğe, 35 cm derinliğe sahiptir. Beş kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.559).

Şekil 3.559. Çayırbağı Orta Mahalle Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber bulunur. 72 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.56 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı girişe sahiptir (Şekil 3.560).

Şekil 3.560. Çayırbağı Orta Mahalle Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşede konumlandırılmıştır (Şekil 3.561). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.562).

Şekil 3.561. Çayırbağı Orta Mahalle Camii Vaaz Kürsüsü

Şekil 3.562. Çayırbağı Orta Mahalle Camii Tavan

Mahfil katına son cemaat yerinin batısında bulunan betonarme malzemeli merdivenden çıkılır. 92 cm genişliğindeki "L'' formlu merdivenin on beş basamağı mevcuttur. Kuzey yöne doru genişletilen mahfil, harim içerisine doğru 7.64 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.05 m derinliğinde, yarım daire formlu köşk kısmı bulunmaktadır. Üzeri, betonarme malzemeli düz tavanla örtülü olan mahfilin 63 cm yüksekliğinde demir korkuluğu vardır. Mahfil katında, ikisi önde ikisi ise arkada olmak üzere dört sütun vardır. Dikdörtgen kesitli ve betonarme malzemeli bu sütunlar mahfili örten tavanı taşımaktadırlar.

3.7.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin orijinal kısmında ve mihrapta taş malzeme, yapıya sonranda eklene kısımda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda ve minarede betonarme malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, harim tavanında ve harim duvar kaplamalarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında ve minare kapısında plastik malzeme, son cemaat yeri giriş kapısında demir malzeme, son cemaat yerini harimden ayıran camekânda alüminyum malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca cami dıştan muhdes malzeme ile kaplanmıştır.

Yapının orijinal kısmında yığma taş tekniği, mihrap süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, minber süslemelerinde oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.7.3.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Harim içerisinde ise mihrap, minber, vaaz kürsüsü ve tavan göbeğinde görülür. Mihrap kaidesinin her iki yanında yarım daire formlu birer sütünce bulunur. Sütüncelerin kare formlu ayakları ve başlıkları cardır. Kademli olarak yukarı doğru genişleyen başlıklar üstten kalın bir silme ile birbirine bağlanmıştır. Mihrap kaidesi kalın bir silme ile üç yönden çevrilidir. Aynı şekilde mihrap nişi de kalın bir silme ile üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralele olarak uzayan süsleme şeritleri ile belirginleştirilmiştir. Söz konusu süsleme şeritleri alttan yukarıya doğru sırasıyla halat motifinden, yivlerden, biri "V'' formlu diğeri ise halat motifli iki sıradan ve yıldız motiflerinden meydana gelir. Yaşmağın dilimli yuvarlak kemerinde yivli bir kabara görülür. Yaşmak kemerinin hemen üzerinde ucunda hilal olan bir alem motifi, alem motifinin her iki yanında ise kabartma olarak yazılmış yazılar vardır. Nişin yaşmak kısmı yıldız motiflerinden oluşan süsleme şeridi ile dört yönden çevrelenmiş ve iç kısmının her köşesine birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir.

Minberin yan yüzünde uçları bir aşağı bir yukarı bakacak şekilde sıralanan "C'' formlu motiflerin oluşturduğu büyük bir üçgen vardır. Üçgen motifini oluşturan "C'' formlu süsleme şeridi her iki yönden koyu mavi renkli ince çıtalarla sınırlandırılmıştır. Üçgenin iç kısmı beyaza boyalıyken üçgen dışındaki kısımlar açık maviye boyalıdır. Minber tek sıra korkuluğu, ajur tekniğinde yapılmış olan, iç içe geçerek uzayan dairesel formlardan oluşur. Korkulukla girişin birleştiği noktada üçgen formlu ahşap parça vardır. Dolap açıklığı ile köşk kısmının yuvarlak kemerleri üzerinde yan yana sıralanmış yarım daire formlardan oluşan süsleme şeridi vardır. Yarım daire formlar ajur tekniğinde yapılmıştır. Dolap kısmı üzerinde üst üste konumlandırılmış iki kare form görülür. Alttaki kare formu ortasında kıvrımlardan oluşan bir çiçek motifi yer alır. Minber korkuluğu, giriş yan yüzü, süpürgeliğin alt kısmı ve dolap kısmının her iki yanında tek sıra halinde uzayan süsleme şeridi görülür. Bu süsleme şeridi bir baklava formlu motif, bir dairesel form gelecek şekilde sıralanmış motiflerden oluşur. Minber girişi, uçları bir sağa, bir sola bakacak şekilde atlamalı olarak sıralanmış olan "C'' formlu motiflerin oluşturduğu süsleme şeridi ile üç yönden çevrilidir. Giriş kanatları eğik olarak uzayan ince yivlerle hareketlendirilmiştir. Giriş kemeri üzerinde iç içe geçmiş yarım daire formların oluşturduğu süsleme şeridi mevcuttur. Bu süsleme şeridi ajur tekniğinde yapılmıştır.

Minberin üst tarafı dilimli olan dikdörtgen formlu tepeliği vardır. Siyah renkli tepeliğin yüzeyine yaldız renkli harflerle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazmaktadır (Şekil 3.560).

Vaaz kürsüsünün korkuluk yüzeyi çökertilerek dikdörtgen formlu üç pano oluşturulmuştur. Oluşturulan bu panoların ortasına da birer bitkisel motif yerleştirilmiştir.

Ahşap tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Elde edilen kare formun ortasında iç içe geçmiş üç dairesel form, köşelerinde ise birer yaprak motifi görülür. Dıştaki iki dairesel formun arasındaki yüzey tek sıra halinde uzayan saç örgü motifi ile doldurulmuştur. İçteki iki dairesel formun arasındaki yüzey ise iç içe geçerek uzayan kıvrımlarla bezenmiştir. İçteki küçük dairesel formun içerisine bir yıldız motifi yerleştirilmiştir.

3.7.3.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak Camide yapışmış olduğumuz incelemede bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Cami kuzey yöne doğru genişletilmiş ve genişletilen alanın bir kısmı harime katılmış, diğer kısmı ise son cemaat yeri olarak kullanılmaktadır.
2- Harim duvarları lambri kaplanmıştır.
3- Vaaz kürsüsü yakın dönemde eklenmiştir.
4- Çatı örtüsü saç malzeme olarak değiştirilmiştir.
5- Pencere doğramaları plastik olarak değiştirilmiştir.
6- Harimi örten tavan yenilenmiştir.
7- Mahfil betonarme olarak değiştirilmiş ve son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir.

3.7.4. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 563-570

Çizim No: 81

Yapı, Trabzon-Düzköy ilçesinin Taşocağı mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitaba bulunmaz. Ancak ibadete açılış beratında yazdığına göre cami 1902 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. 2004 yılında kapsamlı şekilde onarılan yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.7.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, eğimli arazide ince yontu taş malzemeli zemin üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde avlu, doğusunda mahalle yolu, batısında kuran kursu, güneyinde ise komşu bina bulunur. Caminin harim kısmı içten içe 10.57x9.28 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.87x10.78 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edile cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. 1980-81 yılları arasında eklenen minare, kuzeydoğu köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.563)-(Çizim 3.81).

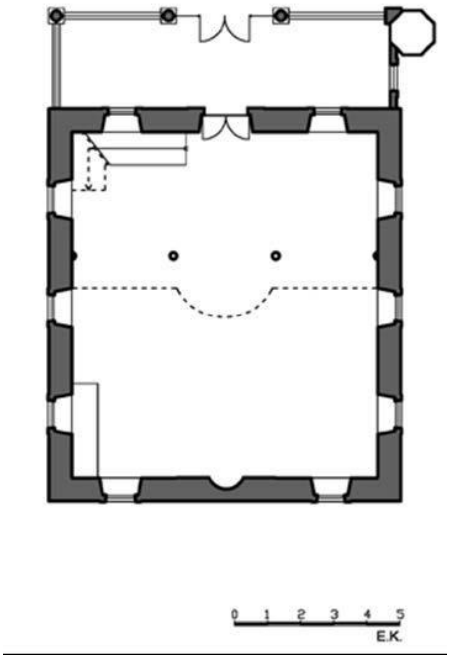

Çizim 3.81. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.563. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, dairesel kesitli serbest üç taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Taş duvar üzerine oturan sütunların, kare kesitli ayak ve başlıkları bulunur. Doğu yönden duvarla kapatılmış olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Orijinalinde açık olan sütun araları, plastik doğramalı camekânla kapatılmış ve ortadaki açıklığa bir kapı yerleştirilmiştir. 1.66 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu ve iki kanatlıdır. Son cemaat yeri doğu duvarı üzerinde altlı üstlü iki pencere vardır. Dikdörtgen formlu pencereler, alüminyum doğramalıdır.

Harime giriş, son cemaat yeri giriş kapısının karşısında yer alan kapıdan sağlanır. Dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı olan kapı, 1.33 m genişliğe sahiptir (Şekil 3.564).

Şekil 3.564. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, yedisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi batı ve güney cephede, üçü ise doğu cephededir. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Pencerelerin söve ve lentoları cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Harim katındaki pencereler 89 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 79 cm genişliğe sahiptir. Harim katı, doğu ve batı cephe pencereleri ile kuzey ve güney cephe eksenlerinin doğusunda bulunan pencerelerin demir parmaklıkları bulunmaktadır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda, dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir (Şekil 3.565).

Şekil 3.565. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi vardır.

Yapıya sonradan eklenen minare, sekizgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minare kaidesinin ve gövdesinin bir kısmı son cemaat yeri içerisine doğru girinti yapmaktadır. Minareye giriş, son cemaat yeri içerisine girinti yapan kaide kısmı üzerinde yer alan kapıdan sağlanır. 51 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış, dairesel kesitli ve taş malzemeli dört sütunun taşıdığı ahşap mahfil yer alır. Sütun ayakları çokgen kesitli, başlıkları ise kare kesitlidir (Şekil 3.506).

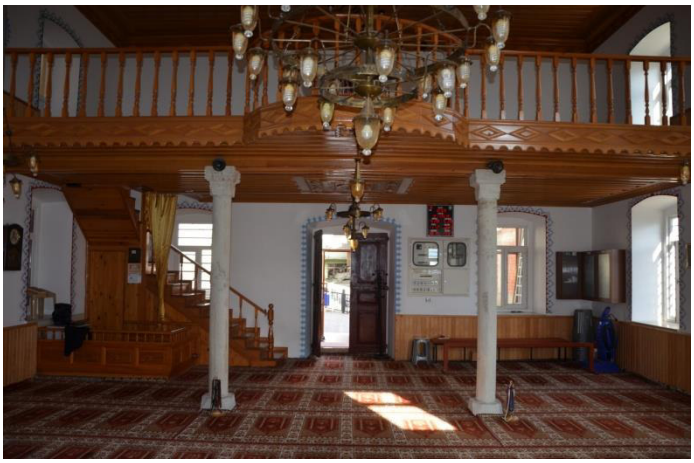

Şekil 3.566. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap bulunur. Mihrap nişi, 1.04 m genişliğe, 52 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan mihrap nişi yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.567).

Şekil 3.567. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. 79 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.09 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber tek sıra korkuluğa, dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.568).

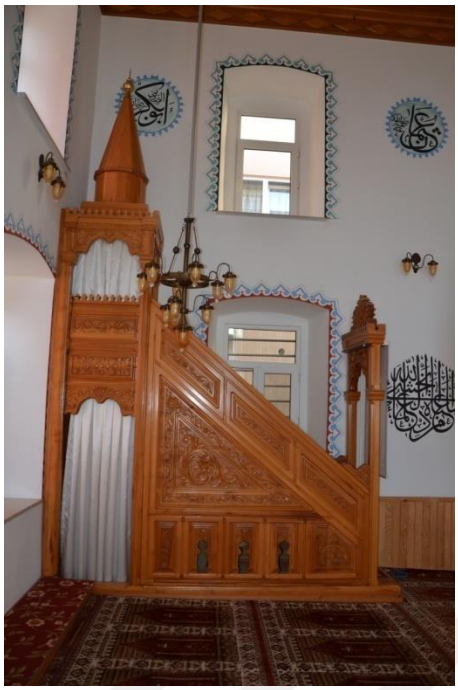

Şekil 3.568. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan yarım daire formlu ahşap vaaz kürsüsü, güney duvarın doğu köşesine yakın bir noktada konumlandırılmıştır. Kürsüye batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.569).

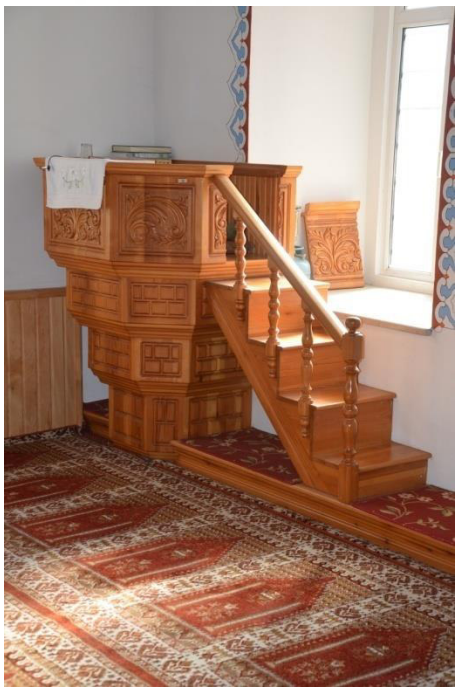

Şekil 3.569. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşa tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.570).

Şekil 3.570. Taşocağı Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, harimin kuzeybatı köşesinde yer alan ahşap merdivenden çıkılır. 1 m genişliğindeki merdiven, "L'' formlu ve on yedi basamaklıdır. Mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.73 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 70 cm derinliği olan yarım daire formlu köşk kısmı bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü olan mahfil, tek sıra boğumlardan oluşan 76 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa sahiptir. Mahfilin batı duvarında bir kapı görülür. Batı yöndeki kuran kursuna açılan kapı, 79 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek plastik kanatlıdır. Söz konusu kapı orijinalinde pencere olup, sonradan kapıya dönüştürülmüştür.

3.7.4.2. Malzeme-Teknik

Caminin üzerine oturduğu zeminde ve cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, cephe köşelerinde, pencere söve ve lentolarında, son cemaat yerini oluşturan sütunlarda, mihrapta ve mahfili taşıyan sütunlarda düzgün keme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim giriş kapısında, harim ve son cemaat yeri tavanında ahşap malzeme, pencere doğramalarında ve son cemaat yeri açıklıklarını kapatan camekânlarda plastik malzeme, harim katındaki bazı pencerelerin parmaklıklarında demir malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş tekniği, mihrap, minber ve vaaz kürsüsü süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, Harim, mahfil ve son cemaat yeri tavanında çıtakari tekniği, harim duvarlarındaki orijinal olmayan süslemelerde ise kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.7.4.3. Süsleme

Caminin cephe duvarlarında herhangi bir süsleme unsuru görülmez. Son cemaat yerini oluşturan sütunların kare kesitli ayakları üzerinde, diyagonal olarak yerleştirilmiş olan iç içe geçmiş iki kare form görülür. Son cemaat yerini örten düz ahşap tavanın ortasında, iç içe geçmiş dört kare formdan oluşan tavan göbeği görülür. Tavan göbeğindeki her bir kare form, farklı süsleme şeritlerinden meydana gelmektedir. Söz konusu süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla; uçları bir içe, bir dışa doğru bakan ve yan yana sıralanmış "C'' formlu motiflerden, bir yatay, bir dikey olarak yerleştirilmiş baklava formlu motiflerden, saç örgü motifinden ve yine bir yatay bir dikey olarak sıralanmış baklava formlu motiflerden oluşur. İçteki kare formun tam ortasında iç içe geçmiş dairesel formların oluşturduğu çiçek benzeri bir motifi bulunmakta ve bu motif dıştan testere ağzı motifleri ile çevrelenmektedir. Tavan göbeğinin doğusunda ve batısında, çıtalarla oluşturulmuş birer dikdörtgen form vardır. Kuzey ve güney doğrultuda uzayan dikdörtgenlerin içerisine yan yana konumlandırılmış üçer baklava form görülür. Ahşap tavan en dıştan, uçları bir içe, bir dışa doğru bakan ve yan yana sıralanmış "C'' formlu motiflerden oluşan ince bir süsleme şeridi ile çevrilidir. Bu ince süsleme şeridi ile tavan göbeği arasındaki tüm yüzey ince çıtalardan oluşturulan dar ve uzun dikdörtgen formlarla doldurulmuştur. Söz konusu motifler doğu-batı yönlü uzanmaktadır. Son cemaat yeri duvarları ile ahşap tavanın birleştiği noktada testere ağzı motifli bir süsleme şeridi daha görülür.

Harim giriş kapısı üç yönden dört sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Bu süsleme şeritleri içten dış doğru sırasıyla; iki sıra silmeden, yivlerden ve kalemişi tekniğinde yapılmış olup, tek sıra halinde uzayan palmet benzeri motiflerden oluşur. Kapı üzerinde, kalemişi tekniğinde yapılmış ve yan yana sıralanmış olan dilimli kaş kemer formunda üç pano vardır. Bu panoların içerisi mavi renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Giriş kapısının her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş pencereler üç yönden bir süsleme şeridi ile çevrilidir. Bu süsleme şeridi, tek sıra halinde uzayan mavi renkli çiçek motiflerinden oluşur (Şekil 3.564).

Harim içerisinde, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda ve harim duvarlarında süsleme unsuru görülür. Harim duvarlarındaki süslemeler kalemişi tekniğinde olup, orijinal değildirler. Kalemişi süslemeler kireç badanalı yüzey üzerine yazı ve bitkisel desenler şeklinde uygulanmıştır. Söz konusu süslemeler yapılırken siyah, mavi, kırmızı ve yeşil renkler kullanılmıştır. Harim katı pencereleri üç yönden iki sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı kırmızı renkli "C'' formlu motiflerden oluşur. "C'' formlu motiflerin uçlarında, baklava formlu birer küçük motif görülür. Dıştaki süsleme şeridi ise tek sıra halinde uzayan, koçboynuzuna benzer mavi renkli motiflerden oluşur. Bu motifler ince çizgilerle oluşturulmuş olan dilimli sivri kemerler içerisine alınmıştır. Harim katı pencerelerinin etrafındaki bu süsleme programının aynısı mahfil katı pencerelerinde de görülür. Ancak burada motifler açık ve koyu yeşil renklidir. Harim giriş açıklığı, harim içerisinde üç yönden tek sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Söz konusu süsleme şeridi, tek sıra halinde uzayan palmet benzeri mavi renkli motiflerden oluşur. Harim doğu ve batı duvar eksenlerinin hafif güneyinde karşılıklı birer yazı istifi mevcuttur. Birbirinin aynısı olan yazı istifleri beyaz zemin üzerine siyah renk harflerden oluşmaktadır. Yazı istiflerinde " /اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ Kulları içinden ancak bilenler, Allah'ın büyüklüğü karşısında heyecan duyarlar. Şüphesiz Allah üstündür, çokça bağışlayıcıdır (Fâtır 28)'' yazmaktadır. Harim doğu ve batı duvarda üçer tane, güney duvarda ise iki tane, palmet benzeri mavi renkli motiflerden oluşan yazı madalyonu bulunur. Madalyonların içerisinde yeşil zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', " عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', güney duvarın batısındaki madalyonda "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'' doğusundakinde " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'', doğu davardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', " على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazmaktadır. Güney duvardaki madalyonların arasında, beyaz zemin üzerine siyah harflerle "…'' yazar.

Mihrap kaidesi üç yönden iki sıra sileme şeridi ile çevrilidir. Aynı şekilde mihrap nişi de üç yönden iki sıra silme şeridi ile çevrilidir. Nişin en alttaki iki kademesi halat motifli süsleme şeridiyle, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı

kademeler ise yivlerden oluşan süsleme şeritleri ile birbirinden ayrılmıştır. Nişin üçüncü, dördüncü ve beşinci kademe yüzeylerinin bir kısmı, paralel olarak uzayan farklı süsleme şeritleri ile bezenmiştir. Bu süsleme şeritleri alttan yukarıya doğru sırasıyla; tek sıra halinde uzayan ve diyagonal olarak yerleştirilmiş olan iç içe geçmiş kare formlardan, ok ucu motiflerinden ve uçları bir ağıya bir yukarıya doğru bakacak şekilde yerleştirilmiş olan iç içe geçmiş üçgenlerden meydana gelir. Nişin yaşmak kısmı üzerinde, dairesel form içerisinde yerleştirilmiş bir çiçek motifi, sağında dikdörtgen pano içerisine yerleştirilmiş hilal motifi, solunda ise dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifi görülür. Mihrap kaidesi üç yönden tek sıra halinde uzayan palmet benzeri gri renkli motiflerin oluşturduğu bir süsleme şeridi ile çevrilidir. Bu süsleme şeridi kalemişi tekniğinde yapılmıştır (Şekil 3.567).

Orijinal olmayan ahşap minberin yan aynalığı iç içe geçmiş iki üçgen formdan oluşur. İçteki üçgenin ortasına bir çiçek motifi yerleştirilmiş ve bu çiçek motifinin altından çıkıp tüm yüzeyi kaplayan bitkisel motif vardır. İçteki üçgen ile dıştaki üçgen arasındaki yüzey tek sıra halinde uzayan bitkisel motifle bezenmiştir. Köşelerde birer çiçek vardır. Minber korkuluğunun yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış üç dikdörtgen pano oluşturulmuş ve oluşturulan her bir panonun içerisi bitkisel motiflerle süslenmiştir. Korkulukla girişin birleştiği noktalarda üçgen formlu birer ahşap parça vardır. Bu ahşap parçaların üzerinde birer çiçek motifi ve bu çiçek motifinden her üç yöne doğru uzayan birer yaprak motifi mevcuttur. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış beş dikdörtgen pano elde edilmiştir. Bu panolardan en sağdaki ve soldakinin içerisi bitkisel motiflerle süslüdür. Ortadaki üç pano içerisinde ise dilimli birer açıklık bulunur. Bu açıklıkların üzerinde birer bitkisel motif bulunmaktadır. Minber dolap açıklığı ile köşk açıklığının dilimli kemeri üzerine birer çiçek motifi, bu çiçek motiflerinin her iki yanında ise birer yaprak motifi bulunmaktadır. Dolap açıklığı üzerinde üst üste konumlandırılmış iki dikdörtgen pano yer alır. Bu panoların ortasında birer çiçek motifi görülmekte ve çiçek motiflerinden çıkıp biri sağa diğeri ise sola doğru uzayan birer bitkisel motif görülmektedir. Minber girişi açıklığı kemer köşeliklerinde birer bitkisel motifi mevcuttur. Minber üçgen formlu tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasında bir çiçek motifi, bu çiçek motifinden çıkıp yukarı, sağa ve sola doğru uzayan yaprak motifleri yer alır. Tepeliğin etrafında kanca benzeri çıkıntılar görülmektedir.

Tepeliğin önünde, minber külahının önünde ve köşk korkuluğu üzerinde tek sıra halinde uzayan palmet benzeri motifler vardır (Şekil 3.568).

Orijinal olmayan vaaz kürsüsünün yüzeyi çökertilerek dikdörtgen ve kare formlu büyük panolar oluşturulmuş ve bu büyük panoların içerisinde kabartma şeklinde yapılmış küçük kare ve dikdörtgen formlar bulunmaktadır. Kürsü korkuluğu da kare formlu panolara ayrılmış ve bu panoların içerisi bitkisel motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.568).

Mahfilin ön yüzünde tek sıra halin uzayan baklava formlu motifler görülür. Bu motifler üstten ve alttan birer ince çıta ile sınırlandırılmıştır. Mahfilin alt kısmında ise sarkıt şeklinde olan "C'' formuna benzer motifler yer alır. Mahfil köşkünün altında ince çıtalarla oluşturulmuş, iç içe geçmiş iki kare form vardır. Bu iki kare formun arası bir içe bir dışa bakan "C'' formlu motiflerle doldurulmuştur. İçteki kare formun her bir köşesinde birer kare form, kare formların arasında ise birer üçgen form yer alır. Mahfilin alt yüzünün ortasında, iç içe geçmiş dört kare formdan oluşan tavan göbeği görülür. Tavan göbeğindeki her bir kare form, farklı süsleme şeritlerinden meydana gelmektedir. Söz konusu süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla; uçları bir içe, bir dışa doğru bakan ve yan yana sıralanmış "C'' formlu motiflerden, bir yatay, bir dikey olarak yerleştirilmiş baklava formlu motiflerden, saç örgü motifinden ve yine bir yatay bir dikey olarak sıralanmış baklava formlu motiflerden oluşur. İçteki kare formun tam ortasında dairesel form bulunmakta ve bu dairesel formun içerisi, iç içe geçmiş dairesel formların oluşturduğu çiçek benzeri bir motif bulunmaktadır. Tavan göbeği dışındaki yüzey ince çıtalardan oluşturulan dar ve uzun dikdörtgen formlarla doldurulmuştur. Bu dikdörtgen formlar mihraba paralel olarak uzanmaktadır.

Harimin örten tavanın ortasında kademeli olarak çökertilerek oluşturulmuş iki kare form bulunur. Bu kare formlar altı sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Söz konusu süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla; uçları bir içe, bir dışa doğru bakan ve yan yana sıralanmış "C'' formlu motiflerden, bir yatay, bir dikey olarak yerleştirilmiş baklava formlu motiflerden, iki sıra uçları bir içe, bir dışa doğru bakan ve yan yana sıralanmış "C'' formlu motiflerden, bir yatay bir dikey olarak yerleştirilmiş baklava formlu motiflerden ve iki sıra uçları bir içe, bir dışa doğru bakan ve yan yana sıralanmış "C'' formlu motiflerden oluşur. İçteki kare formun tam ortasında iç içe

geçmiş iki dairesel form görülür. Üzerlerinde nokta şeklinde motifler olan dairesel formların arasındaki yüzey, iç içe geçmiş yarım daire formlarla ve bu yarım daire formların üzerine yerleştirilmiş birer üçgen formla doldurulmuştur. Dıştaki dairesel form testere ağzı motifleri ile çevrilidir. Tavanın her köşesinde birer küçük tavan göbeği daha bulunur. Birbirinin aynısı olan bu küçük göbekler, iç içe geçmiş iki kare formdan oluşur. Söz konusu kare formlardan dışta olanı uçları bir içe, bir dışa doğru bakan ve yan yana sıralanmış "C'' formlu motiflerden, içte olanı ise saç örgü motifinden oluşur. İçteki kare formların ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form yer alır. İçteki dairesel formların içerisi çiçek şeklindedir. Dıştaki dairesel formların üzerinde ise nokta benzeri motifler görülür. Her iki dairesel form arasındaki yüzey ise iç içe geçmiş yarım daire formlarla bezenmiştir. Tavan göbekleri dışındaki yüzey ise ince çıtalarla oluşturulan dar ve uzun dikdörtgen formlarla doldurulmuştur. Mahfil tavanı da harim tavanına benzer şekilde süslenmiştir. Harim duvarları ile duvarları ile ahşap tavanın birleştiği noktada testere ağzı motifli bir süsleme şeridi görülür (Şekil 3.570).

3.7.4.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı 2004 tarihli onarım kaydına rastladık. Söz konusu onarım kaydında yer alan müdahale kararları şöyledir;

1- Cami çatı konstrüksiyonunun yenilenmesi, yalıtım yapılması ve çatı örtüsünün klasik tip renkli kiremit olarak değiştirilmesi.
2- Caminin bozuk ahşap döşemesinin orijinaline göre yenilenmesi.
3- Cami ahşap tavanının orijinaline göre yenilenmesi.
4- Mahfil döşemesinin orijinaline göre yenilenmesi.
5- Cami içindeki sıva, boya ve badana yüzeylerinde gerekli raspa ve tamamlama işleri yapıldıktan sonra yeniden boyanması.
6- Batı cephesinde drenaj yapılması.

3.7.5. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii

Şekil No: 571-578

Çizim No: 82

Yapı, Trabzon-Düzköy ilçesinin Çayırbağı Zeliha mahallesinde bulunmaktadır. Cami, mihrap üzerindeki kitabeye göre H.١٣٢٨ -1328/M.1910 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.7.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık elli metre uzağında bulunan cami, hafif eğimli arazide, taş malzemeli zemin üzerine oturmaktadır. Yapının doğu, batı, güney ve kuzeyinde avlu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 9.30x7.94 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.64x9.34 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Sonradan eklenen betonarme minare, doğu cephenin kuzey köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Giriş kapısı üzerindeki dikdörtgen formlu mermer kitabeye göre minare 1998 yılında inşa edilmiştir (Şekil 3.571)-(Çizim 3.82).

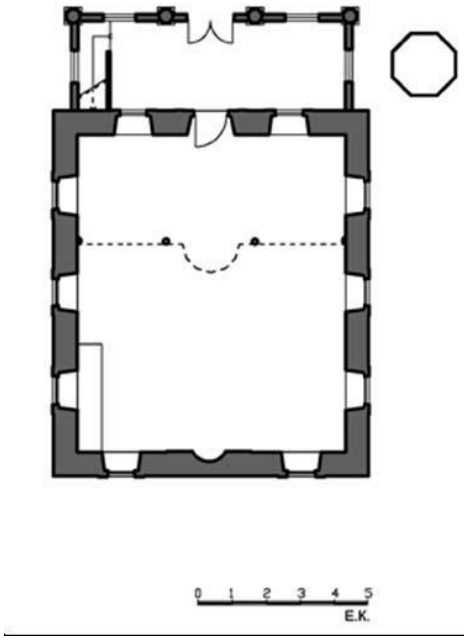

Çizim 3.82. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.571. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede iki katlı ve kapalı son cemaat yeri vardır. Söz konusu kısım orijinalinde, dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç açıklıklı son cemaat yeri şeklindeydi. Sütunlar, yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmaktaydı. Ancak ilerleyen dönemlerde sütun araları duvar örülmüş ve son cemaat yeri iki kat haline dönüştürülmüştür. Son cemaat yerine giriş, kuzey cephe eksenindeki dikdörtgen formlu, iki demir kanatlı kapıdan sağlanır. Cephe duvarları üzerinde dördü alt katta ikisi ise üst katta olmak üzere altı pencere mevcuttur. Alt kattaki pencerelerin ikisi kuzey cephe, birer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, üst kattakilerin ikisi de kuzey cephededir. Pencereler dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır. Alt kattakiler 78 cm, üst kattakiler ise 65 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.571).

Harime giriş, son cemaat yeri içerisinde, harim kuzey duvar ekseninde yer alan kapıdan sağlanır. 1.02 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.572).

Şekil 3.572. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Harim cephe duvarları üzerinde onu harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dokuz pencere görülür. Pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 83 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 67 cm genişliğe sahiptir. Pencere söve ve lentoları cephe yüzeylerinden hafifçe dışa taşkındır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidirler.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan minare, altıgen kaideye, çokgen gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzey yüzünde yer alan 71 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklı kapıdan sağlanır.

Şekil 3 573. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olan dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı ahşap mahfil yer alır (Şekil 3.574).

Şekil 3.574. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap vardır. Mihrap nişi, 95 cm genişliğe, 43 cm derinliğe sahiptir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlamaktadır (Şekil 3.575).

Şekil 3.575. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 70 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.75 m çıkıntı yapar. On basamaklı minberin dikdörtgen formlu ve dilimli kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.576).

Şekil 3.576. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii Minber

Taş malzemeli ve çeyrek koni formlu vaaz kürsüsü, güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. Tek sıra ahşap korkuluğu olan kürsüye, batı yönündeki beş basamaklı ahşap merdivenden çıkılmaktadır (Şekil 3.577). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.578).

Şekil 3.577. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Şekil 3.578. Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii Tavan

Son cemaat yerinin batısında, üst kata çıkışı sağlayan merdiven vardır. 90 cm genişliğindeki ahşap merdiven on basamaklıdır. Mahfile ikinci kat son cemaat yerinden sağlanır. Orijinalinde pencere olan mahfil giriş kapısı, 81 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli ve tek plastik kanatlıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan

harim içerisine doğru 3.28 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.18 m derinliğinde, altı köşeli formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü olan mahfilin 45 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dairesel kesitli dört ashap sütun mevcuttur. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.7.5.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrapta, vaaz kürsüsünde, cephe köşelerinde, kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme minberde, mahfilde, tavanlarda, vaaz kürsüsünün korkuluğunda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ve harim giriş kapısında ahşap malzeme, pencere doğramalarında ve mahfil giriş kapısında, plastik malzeme, pencere parmaklıklarında ve minare kapısında demir malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, mihrap, minber ve mahfil süslemelerinde oyma ve kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.7.5.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmezken, harim içerisinde mihrapta, minberde, mahfilde ve tavanda görülür. Harim giriş kapısı üç yönden kademeli silmelerle çevrilidir. Giriş açıklığının hemen üzerine bir servi ağacı, servi ağacının sağına bir yıldız, soluna ise hilal motifi yerleştirilmiştir.

Mihrap kaidesinin her iki yanında yarım daire formlu birer sütünce vardır. Sütünceler kare formlu ayaklara ve başlıklara sahiptir. Sütüncelerin ayaklarının harime bakan yüzlerinde birer çiçek motifi vardır. Sütünce gövdelerinin alt ve üst kısmında koyu mavi renkli birer bilezik görülür. Kare formlu başlıkların altında dikdörtgen formu, sivri kemerli küçük bir motif, bu motifin her iki yanında ise sarkıt şeklinde birer silindir form bulunur. Sütünceler üstten kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerle birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişi üç yönden silmelerle çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan süsleme şeritleri ile belirginleştirilmiştir. Söz konusu süsleme şeritleri alttan yukarıya doğru sırasıyla; halat motifinden, iki sıra silmeden, biri yivlerden diğeri ise testere ağzı motifinden

oluşan iki sıradan, en üstteki ise halat motifinden meydana gelir. Yaşmak kısmında çiçek tomurcuğu şeklinde bir kabara vardır. Yaşmağın kaş kemeri üzerine ay yıldız motifi, kemer köşelerinde ise sap üzerine oturan birer çiçek motifi bulunmaktadır. Kemerin her iki yanında, kaidenin yüzeyi çökertilerek kum saati formunda boşluklar oluşturulmuştur. Oluşturulan bu boşlukların içerisine, yüz yüze bakan ve uçları volütlü iki "S'' formlu kıvrım vardır. "S'' formlu boşlukların üstte ve altta oluşturdukları boşluklara da birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Mihrap nişi üzerinde dikdörtgen formlu yazı panosu görülür. Pano içerisinde kabartma olarak " كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)- ١٣٢٨/1328'' yazılır. 1328 rakamının her iki yanında birer yaprak motifi vardır. Yazı panosunun her iki yanında sağa ve sola doğru uzayan bitkisel motifler mevcuttur. Bitkisel motiflerin ucunda da iç içe geçmiş iki baklava form yer alır. Mihrap açık ve koyu mavi renklere boyanarak hareketlendirilmiştir (Şekil 3.575).

Ahşap minberin üçgen formlu yan aynalığının içerisinde iç içe geçmiş iki üçgen form bulunur. İçteki üçgen formun içerisi tamamen maviye boyanmış ve ortasına bir dairesel form yerleştirilmiştir. Beyaz renkli dairesel formun ortasında mavi renkli çiçek motifi vardır. Çiçek motifi yarım daire formlarla çevrilidir. Minberin aynalık, korkuluk, süpürgelik, dolap ve köşk korkuluğunun kenarları tek sıra halinde uzayan beyaz renkli saç örgü motifi ile çevrilidir. Korkulukla girişin birleştiği noktaya, üst kısmı dilimli ahşap parça yerleştirilmiştir. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış altı dikdörtgen form oluşturulmuştur. Dikdörtgen formlu boşluklardan üçünün içerisinde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli bir açıklık vardır. Dolap açıklığı üzerinde üst üste konumlandırılmış iki kare form vardır. Alttaki kare form içten zikzak motifi ile çevrelenmiş ve zikzak motiflerinin her bir ucuna içleri boşaltılmış ikişer dairesel form bulunur. Kare formun tam ortasında yıldız form bulunmakta ve bu yıldız formu kıvrımlarla çevrelenmektedir. Üstteki kare formun içerisi çapraz olarak atılan ince çıtalarla küçük kare formlara bölünmüştür. Minber girişi üç yönden saç örgü motifi ile çevrilidir. Giriş üzerindeki aynalık kısmında ajur tekniğinde yapılmış motifler görülür. Aynalığın ortasında aşağıdan yukarıya doğru yükselen iç içe geçmiş üçgen formlar yer alır. Üçgen formların sağ ve sol üst köşesinde ise iç içe geçmiş çeyrek daire formlar mevcuttur. Aynalık her iki yönden saç örgü motifi ile sınırlandırılmıştır. Minber tepeliği yarım daire formludur. Yarım daire formun

ortasında ajur tekniğinde yapılmış bir çiçek motifi bulunmaktadır. Tepelik dıştan yukarıya doğru uzayan beyaz renkli ve "S'' formlu ince çıtalarla çevrilidir. Tepeliği üstüne sağına ve solana birer servi ağacı motifi yerleştirilmiştir (Şekil 3.576).

Vaaz kürsüsünün ahşap korkuluğunun alt kısmında bir süsleme şeridi mevcuttur. Sarkıt şeklinde olan bu süsleme şeridi, tek sıra halinde uzayan yarım daire formlardan meydana gelir.

Mahfilin harime bakan ön yüzünde iki sıra süsleme şeridi vardır. Söz konusu süsleme şeridi, uçları bir aşağıya, bir yukarıya bakacak şekilde atlamalı olarak yan yana sıralanmış olan "C'' formlu motiflerden oluşur. Bu süsleme şeritleri, mahfil köşkü ön yüzeyinde de devam etmektedir. Mahfil köşkünün alt kısmında sarkıt şeklinde olan ve iç içe geçerek uzayan yarım daire formlardan oluşan bir süsleme şeridi daha görülür. Köşkün alt yüzeyinde iç içe geçmiş iki kare formdan oluşturduğu sekiz köşeli yıldız motifi görülür. Yıldız motifinin içerisi, iç içe geçen kıvrımlarla doldurulmuştur.

Ahşap tavanın ortasında saç örgü motifi ile kare form oluşturulmuş, kare formun içerisinde ise silmelerden oluşan iç içe geçmiş üç dairesel form bulunur. İçteki iki dairesel formun arasındaki yüzey tek sıra halinde uzayan saç örgü motifiyle, dıştaki iki dairesel formun arası ise iç içe geçerek uzayan iki zikzak motifiyle bezenmiştir. En içteki dairesel formun ortasında bir yıldız motifi, yıldız motifinin etrafında ise iç içe geçerek uzayan kıvrımlar bulunmaktadır. Ahşap tavan iki sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Bu süsleme şeritlerinden içte olanı uçları bir aşağıya, bir yukarıya bakacak şekilde atlamalı olarak yan yana sıralanmış olan "C'' formlu motiflerden, dışta olanı ise saç örgü motifinden meydana gelir. Harim doğu, batı, güney ve kuzey duvarlarının ahşap tavanla birleştiği noktada da bir süsleme şeridi görülür. Bu süsleme şeridi ise tek sıra halinde uzayan baklava formlu motiflerden oluşur. Tavanın ortasındaki göbek kısmı ile dıştaki süsleme şeritleri arasında kalan yüzey ince çıtalarla oluşturulmuş dar ve uzun dikdörtgen formlarla doldurulmuştur. Söz konusu dikdörtgen formlar mihraba dik olarak uzanmaktadır. Harimi örten tavanda görülen bu dar ve uzun dikdörtgen formlar, mahfil tavanında da bulunur. Ancak mahfil tavanının ortasındaki dikdörtgenler mihraba dik olarak doğu ve batı yöndeki dikdörtgenler ise paralel olarak uzanır (Şekil 3.578).

3.7.5.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak camide yapmış olduğumuz incelemelerde, açık ve üç gözlü olan son cemaat yerinin, kapatılarak iki kat haline dönüştürüldüğünü, mahfile çıkışı sağlayan merdivenin son cemaat yerinin batısına alındığını, mahfil giriş kapısının pencereden dönüştürüldüğünü, çatı örtüsünün ise saç malzemeyle değiştirildiğini gözlemledik.

3.8. HAYRAT

Hayrat ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında inşa edilmiş olup günümüzde ayakta olan üç cami tespit ettik. Tespit ettiğimiz camiler Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii'dir (1919). Özgünlüklerini büyük oranda koruyan camilerden Dereyurt Merkez Eski Camii günümüzde ibadete kapalıdır.

3.8.1. Dereyurt Merkez Eski Camii

Şekil No: 579-587

Çizim No: 83-84

Yapı, Trabzon-Hayrat ilçesinin Dereyurt mahallesinde bulunmaktadır. Cami, harim giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre H. ١٢٤٧-1247/M. 1832 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete kapalıdır.

3.8.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 100 m yukarısında bulunan yapı, hafif eğimli arazide, taş malzemeli kaide üzerine oturmaktadır. Yapının doğusunda, batısında, güneyinde ve kuzeyinde komşu araziler vardır. Caminin harim kısmı içten içe 6.29x6.85 m, dış hatları ise batı cephedeki son cemaat yeri ve kuzey cephedeki imam odası ile birlikte 9.29x9.64 m boyutlarına ulaşır. Ahşap malzeme ile yığma (çantı) tekniğinde inşa edilen cami, harim, mahfil, son cemaat yeri ve imam odasından meydana gelir. Ayrıca son cemaat yeri üzerinde mahfil balkonu vardır. Yapıda minare bulunmaz (Şekil 3.579)-(Çizim 3.83)-(Çizim 3.84).

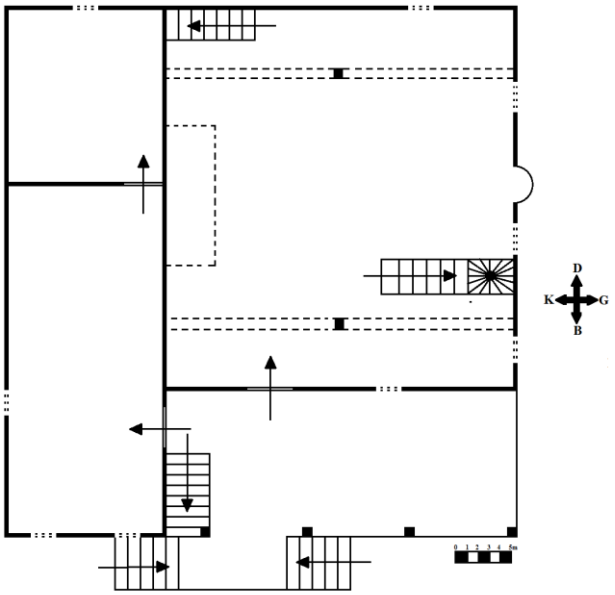

Çizim 3.83. Dereyurt Merkez Eski Camii Harim Kat Plan

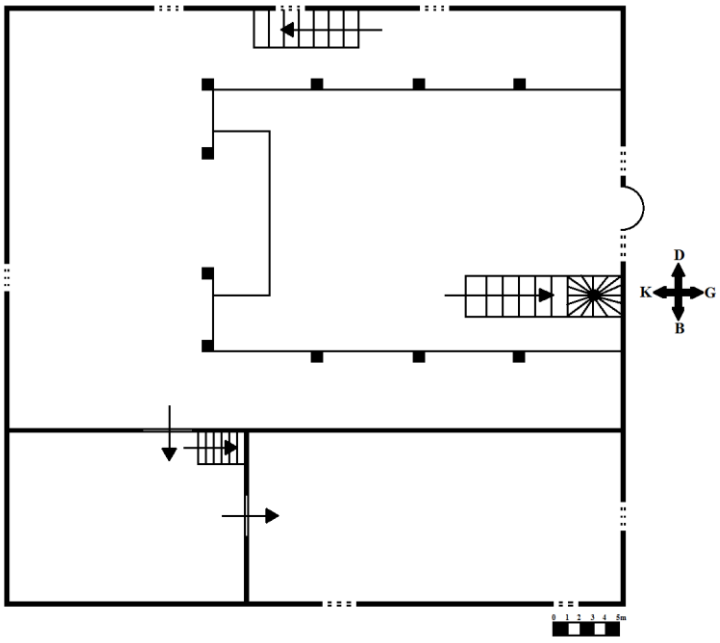

Çizim 3.84. Dereyurt Merkez Eski Camii Mahfil Kat Plan

Şekil 3.579. Dereyurt Merkez Eski Camii Genel Görünüm

Duvarları oluşturan ahşaplar 3 ile 5 cm kalınlığında ve 21 ile 28 cm arasında değişen genişliğe sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı geçmeyle birbirine bağlanan perdelerin boyu bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki kanallı çalma boğaz geçmeli ahşap dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Caminin batısında, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Sütun aralarına ve harimin batı cephesine, ahşap oturaklar yerleştirilmiştir. Son cemaat yeri güney yönden açık, kuzey yönden ise imam odasıyla kapalı vaziyettedir. Üzerinde ise mahfil balkonu vardır. Söz konusu balkon orijinalinde son cemaat yerinin üst katı olarak kullanılmaktaydı. Üst kata alt katın kuzeybatısında yer alan sekiz basamaklı ahşap merdivenden çıkılıyordu. Ancak günümüzde merdivenin üst katla bağlantısı kesildiği için üst kat mahfil balkonuna dönüşmüştür. Mahfil balkonunun bir kısmı açık, bir kısmı kapalı olarak düzenlenmiştir. Kapalı olan kısım güney ve kuzey cephe bulunan birer pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencerelerden güneyde olanı 43 cm, kuzeyde bulunanı ise 56 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap kanatlıdır. Yapı eğimli arazi üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine, batı yönde yer alan çift yönlü merdivenle çıkılır.

Yapının kuzeyinde imam odası vardır. Odaya giriş, son cemaat yerinin kuzey cephe ekseninin doğusunda yer alan, 76 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ahşap söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.580). Oda, ikisi batı cephede, biri ise kuzey cephede olmak üzere üç pencere ile

aydınlatılır. Pencereler 49 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap kapaklıdır. Söz konusu odanın doğu kısmı ahşap duvarla kesilerek doğu yönde bir oda daha oluşturulmuştur. Oluşturulan bu odaya ahşap duvarın güneyindeki kapıdan girilir. Odanın doğu duvarı üzerinde de 49 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap kanatlı bir pencere görülür.

Şekil 3.580. Dereyurt Merkez Eski Camii İmam Odası Kapı

Harime giriş, batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan 85 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.581).

Şekil 3.581. Dereyurt Merkez Eski Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerden birer tanesi doğu ve batı cephede, üçü ise güney cephede yer alırken, mahfil katı

seviyesindeki pencerelerin üçü doğu cephede, ikisi ise güney cephededir. Ayrıca kuzey cephenin mahfil katı seviyesinde bugün kapalı olan dikdörtgen formlu bir pencere daha vardır. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, ahşap söveli, lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim katı doğu ve batı cephedeki pencereler 50 cm, güney cephedekiler ise 60 cm genişliğe sahipken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerden doğuda bulunanlar 49 cm, güneydekilerden doğuda olanı 49 cm, batıda olanı ise 61 cm genişliğindedir. Doğu ve batı cephedeki harim katı pencerelerinin pencerelerin kafes tekniğinde yapılmış korkulukları bulunurken, güney duvardakiler iki ahşap kapaklıdır. Doğu cephe mahfil katı seviyesindeki tüm pencereler ile güney cephenin doğusunda yer alan pencerenin kafes tekniğinde yapılmış korkuluğu mevcuttur (Şekil 3.582).

Şekil 3.582. Dereyurt Merkez Eski Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa aşkın saçak kısmı vardır.

Şekil 3.583. Dereyurt Merkez Eski Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde "U'' formlu mahfil bulunur. Asıl mahfil kısmı kuzeydeki imam odasının üzerine otururken, yan kolları alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest birer ahşap sütun üzerine oturur (Şekil 3.584).

Şekil 3.584. Dereyurt Merkez Eski Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişi 68 cm genişliğinde ve 32 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır. Mihrap nişi, cephe yüzeyinden dışa taşkın vaziyettedir (Şekil 3.585).

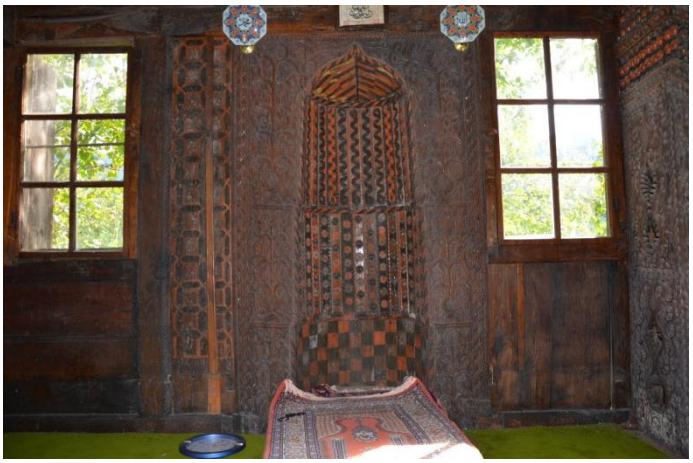

Şekil 3.585. Dereyurt Merkez Eski Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 64 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.40 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.586).

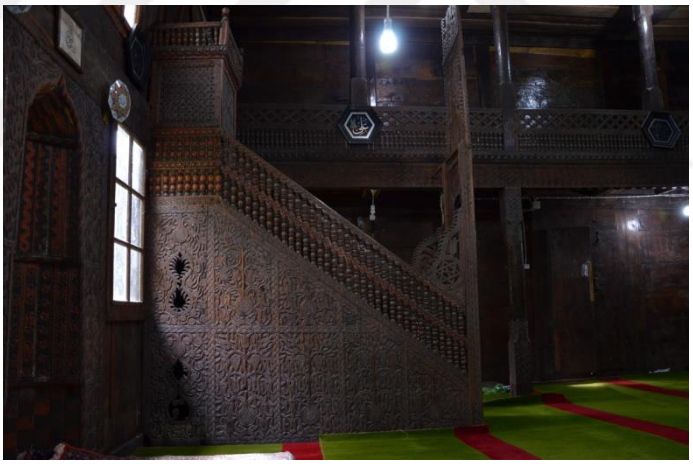

Şekil 3.586. Dereyurt Merkez Eski Camii Minber

Caminin vaaz kürsüsü bulunmaz. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Orijinal olmayan göbek, yüzeyinde bulunan tarihe göre 3.3.1944 yılında yenilenmiştir (Yıldırım, 2016: 1119) (Şekil 3.587).

Şekil 3.587. Dereyurt Merkez Eski Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşede bulunan 57 cm genişliğindeki, yedi basamaklı ahşap merdiven ile çıkılır. "U'' formlu mahfilin yan kolları doğu ve batı duvardan harim içerisine doğru 1.22 m çıkıntı yapmaktadır. Mahfilin mihrap aksında 1.03 m derinliğinde ve dikdörtgen formlu mahfil köşkü yer alır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 50 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunmaktadır. Mahfil katında, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli on üç ahşap sütun vardır. Sütunlardan üçü mahfil köşkünün ön kısmında, dördü asıl mahfilde yer alırken, üçer tanesi yan kollar üzerinde yer alır. Yan kollar üzerindeki sütunlar mihraba dik olarak uzanırken, diğerleri paralel olarak uzanır. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

Mahfil katı batı duvar eksenin kuzeyinde, mahfil balkonunun açılan 79 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, dilimli kemerli ve tek ahşap kanatlı kapı görülür. Açık olan balkon kısmının güneydoğusunda, çatıya çıkışı sağlayan dört basamaklı ahşap merdiven yer alır Balkonun büyük bir kısmı, ilerleyen zamanlarda ahşap bir duvar ile kapatılarak, kapalı bir alana dönüştürülmüştür. Balkonun kapalı kısmına 70 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, dilimli kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir.

3.8.1.2. Malzeme-Teknik

Caminin beden duvarlarında, mihrapta, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, son cemaat yerinde, mahfil balkonunda, kapı kantlarında, pencere doğramlarında, pencere korkuluklarında ve kapaklarında, saçakta, tavanda

ve tüm destek sütunlarında ahşap malzeme, kuzey cephedeki odanın kuzey duvarında ve kaidede taş malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır.

Yapının cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, duvarların birleştiği yerlerde kurt boğazı tekniği, kuzeydeki odanın kuzey duvarında ve kaidede yığma taş tekniği, bazı pencerelerin korkuluklarında kafes tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma, kalemişi ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.8.1.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sadedir. Batı cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan ahşap kirişin ön yüzünde paralel olarak uzayan altı süsleme şeridi görülür. Farklı genişliklere sahip süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yıldız, saç örgü, yıldız, halat, yıldız ve saç örgü motiflerinden oluşur. Söz konusu süsleme şeritleri, son cemaat yerini oluşturan sütunların üzerindeki ahşap kiriş boyunca devam etmektedir. Giriş kapısının güneyinde bulunan pencere, yüzeyi yivlerle, iç içe geçmiş badem formlarıyla ve yıldızlarla bezeli ahşap pervazla dört yönden çevrilidir. Kafes tekniğinde yapılan pencere korkuluğu, ortadan sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Pencerenin hemen sağında görülen ahşap dikmenin yüzeyi, aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan "S'' formlu kıvrık dallarla bezenmiştir. Dikmenin kenarları halat motiflidir. Son cemaat yerindeki sütunlar, yıldız, "S'' formlu kıvrım, balıksırtı, iç içe geçmiş dairesel formlar, iç içe geçmiş badem formları veya halat motifleriyle tezyin edilmiştir.

Harim giriş kapısı dört sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla kanca benzeri yivlerden, sepet örgü motifinden, saç örgü motifinden ve halat motifinden oluşur. Süsleme şeritleri yıldız motifleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Ayrıca kapı eşiğinin ön yüzünde de her iki yönden yıldızlarla sınırlandırılan saç örgü motifli kuşak vardır. Oldukça süslü olan kapı kanatlı aynı süsleme programına sahiptir. Kapı kanatları alttan, üstten ve dış kenardan saç örgü motifiyle çevrilidir. Yine saç örgü motifi yatay olarak uzatılarak kanat yüzeyleri ikiye bölünmüştür. Her bir bölümün yüzeyi vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Üzerlerinde yapraklar olan çiçek dalları birer laleyle nihayetlenmektedir. Ayrıca bazı dallardan üzüm salkımı şeklinde motifler asılır. Kapı kanatlarının birleştiği noktada, aşağıdan yukarıya doğru atlamalı olarak yıldız ve

balıksırtı şeklinde uzayan süsleme şeridi mevcuttur. Kapı kemerinin köşelikleri balıksırtı ve yıldız motifli iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Her bir köşeye içleri yıldızlarla doldurulan birer üçgen form yerleştirilmiştir. Üçgenler dışında kalan tüm yüzey yaprak motifleriyle tezyin edilmiştir (Şekil 3.581).

İmam odasına girişi sağlayan kapıda oldukça süslüdür. Kapı açıklığının her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra süsleme kuşağı bulunur. Kuşaklardan dışta olanı nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan, içte olanı ise iç içe geçerek uzayan badem formlarından meydan gelir. Süsleme kuşakları her iki yönden yıldız motifleriyle sınırlandırılmıştır. Dıştaki kıvrımlar, kapının üzeri boyunca devam etmektedir. Kapı kanadı dört yönden saç örgü motifiyle çevrelenmiş ve tüm yüzey sepet örgü motifiyle bezenmiştir. Ayrıca kemer köşelikleri, nokta benzeri motiflerle çevrilidir (Şekil 3.580).

Harim, dış cepheye göre oldukça süslü olup, süslemeler mihrapta, minberde, sütunlarda ve mahfilde toplanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden dışta olanı, her iki yönden yıldızlarla sınırlandırılan saç örgü motifinden içte olanı ise üst üste konumlandırılmış üçer vazodan çıkan çiçek motifinden oluşur. Bir birlerinden, yatay olarak uzayan silmeyle ayrılan çiçeklerin yapraklı dalları birer laleyle nihayetlenir. En üstteki çiçeklerin dalları, niş kemerinin köşekliklerine doğru uzayarak, köşelikleri doldurmaktadır. Saç örgü motifini sınırlandırılan yıldız şeritleri, mihrap kaidesinin üst kenarı boyunca devam etmektedir. Mihrap nişinin kenar hatları kırmızı ve siyah renkli halat ve yıldız motifli iki süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Aynı süsleme şeritleri paralel olarak uzayarak niş kademelerini birbirinden ayırmaktadır. Her bir niş kademesi farklı şekilde bezenmiştir. En alttaki kademenin yüzeyi dama motifi şeklinde, ortadakinin yüzeyi her iki yönden yıldızlarla sınırlandırılan ve belli aralıklarla yukarıya doğru uzayan rozetlerle, üsteki kademenin yüzeyi ise yukarıya doğru uzayan "S'' formlu şeritlerle tezyin edilmiştir. Yaşmak yüzeyi de yivlerle doldurulmuştur. Gerek yaşmak yüzeyinde, gerekse niş kademelerinin yüzeyindeki motifler kırmızı, siyah ve sarı renklere boyanarak nişe canlılık kazandırılmıştır. Mihrap kaidesinin hemen solundaki ahşap dikmenin kenarları halat motiflidir. Ahşap dikme ile mihrap kaidesi arasında kalan yüzey, iç içe geçmiş sekizgenlerle doldurulmuştur. Sekizgenler kırmızı renkliyken, oluşturdukları boşluklar siyah renklidir (Şekil 3.585).

Oldukça süslü minberin üçgen formlu doğu ve batı yan aynalığı yatay ve dikey olarak uzayan saç örgü motifleriyle dikdörtgen ve üçgen formlu panolara ayrılmıştır. Her bir panonun içerisine vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Yüzeyleri yıldız bezeli vazolardan çıkan çiçeklerin yaprakları dalları birer laleyle nihayetlenir. Ayrıca bazı dallardan üzüm salkımı şeklinde motiflerde asılır. Üstteki sıranın en sağındaki üçgen formun içerisinde, dairesel form içerisine yerleştirilen altı kollu yıldız motifi vardır. Çit sıra minber korkuluğu boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun arasında ve üzerinde yıldız motifli birer süsleme şeridi bulunurken, altında iç içe geçmiş badem formlarından ve yıldız motiflerinden oluşan iki sıra süsleme şeridi bulunur. Kök boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalar, üzerinde kanca benzeri çıkıntılar olan "S'' formlu birer kıvrım yerleştirilerek üçgen formlu açıklık elde edilmiştir. Açıklıkta, dairesel form içerisine yerleştirilmiş altı kolu yıldız motifi görülür. Dairesel formun üzerinde ve altında da birer lale motifi mevcuttur. Girişin yan yüzleri her iki yönden yıldızlarla sınırlandırılan saç örgü motifiyle bezenmiştir. Aynı saç örgü motifi süpürgelik boyunca devam etmektedir. Aynalıklardaki saç örgü motifli kuşaklar dolap boyunca uzayarak üst üste konumlandırılmış iki dikdörtgen pano meydana getirmiştir. Her bir panonun içerisinde aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımların oluşturduğu birer açıklık vardır. Kıvrımlar üstte lale formundaki birer vazoyla nihayetlenir. Vazolardan çıkan kıvrık dallar panoların tüm yüzeyini doldurur. Kıvrık dallar üzerinde yapraklar ve helezon şeklinde tomurcuklar görülür. Ayrıca açıklıklar içten kanca benzeri çıkıntılarla çevrilidir. Köşkün ön ve yan yüzleri hafif çökertilerek kare formlu birer pano oluşturulmuştur. Saç örgü motifiyle çevrelenen panoların içerisi sepet örgü motifiyle bezenmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen külah kuzey ve doğu yönden tek sıra boğumlardan meydana gelen korkulukla çevrilidir. Korkuluğun üzerinde testere ağzı, altında ise yıldız motifli birer süsleme şeridi bulunur. Korkulukla köşk arasında da paralel olarak uzayan iç sıra süsleme kuşağı yer alır. Kuşaklardan üstte olanı yivlerden, alttaki ikisi ise halat motifinden meydana gelir. Minber girişi, her iki yönden yıldızlarla sınırlandırılan saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Giriş kemerinin üzerine oturduğu konsollar yıldızlarla süslenmiştir. Kemer köşelikleri yıldız motifleriyle dört yönden çevrelenmiş olup, yüzeyler üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Ajur tekniğinde yapılan tepelik oldukça görkemlidir. Tepeliğin en altında

ahşap silmeyle oluşturulan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açıklık vardır. Söz konusu açıklık içten saç örgü motifiyle çevrelenmiş ve yüzeyi sepet örgü motifiyle doldurulmuştur. Yuvarlak kemerin üzerinde çıkıp yukarıya doğru nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallar bulunur. Kıvrık dalların üzerinde yapraklar ve laleler mevcuttur. Kıvrık dallar içte boşluklar meydana getirerek uzamaktadır. En alttaki boşlukta, dairesel formlu açıklık içerisine yerleştirilmiş altı kolu yıldız motifi görülür. Son olarak tepeliğin her iki yanında, tepelik boyunca uzayan birer ahşap çıta yerleştirilmiştir. Çıtaların üzerinde sağa ve sola doğru uzayan kanca benzeri çıkıntılar bulunmaktadır (Şekil 3.585).

Asıl mahfilin ön yüzünde yedi, yan kolların ön yüzünde altı, mahfil köşkünün yüzünde ise yedi sıra süsleme kuşağı yer alır. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptirler. Asıl mahfil kısmındaki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yıldız motifinden, iki sıra saç örgü motifinden, alttan ve üstten yıldızlarla sınırlandırılan saç örgü motifinden, halat motifinden, atlamalı olarak sıralanan silindir formlu yivlerden ve ok ucu motiflerinden ve yıldız motiflerden oluşurken, yan kollardakiler yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yıldız motiflerinden, sepet örgü motifinden, yıldız motiflerinden, halat motifinden, atlamalı olarak sıralana silindir formlu yivlerden ve ok ucu motiflerinden ve yıldız motiflerinden oluşur. Asıl mahfil ve yan kollar çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluğun alt sırası tek sıra boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Mahfil köşkündeki süsleme kuşakları aşağından yukarıya doğru sırasıyla sarkıt şeklindeki "C'' formlarının içerisine yerleştirilen sarkıt şeklindeki lalelerden, sepet örgü motifinden, üzerinde yapraklar olan ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan, iç içe geçerek uzayan badem formlarından, tek sıra halinde yatay olarak yerleştirilen lalelerden, iç içe geçerek uzayan badem formlarından ve atlamalı olarak sıralanan silindir formlu yivlerden ve ok uçlarından oluşur. Söz konusu süsleme şeritleri, alttan ve üstten yıldızlarla sınırlandırılan birer halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Köşkün köşelerinde ve ortasında silindir ve "C'' formlarından oluşan birer kuşak görülür. Köşkün tek sıra korkuluğu üst üste ve yan yana konumlandırılan "S'' formlarından meydana gelir (Şekil 3.584).

Harimdeki sütunlarla, mahfil köşkünün ön kısmında yer alan sütunlarda süsleme unsuru bulunurken diğerleri sadedir. Sütunlar yıldız, saç örgü, balıksırtı veya

sepet örgü motifleriyle tezyin edilmiştir. Harim katındaki ahşap dikmelerin kenarları da halat motiflidir.

Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş üç kare formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Dıştaki ve ortadaki kare formun kenar hatları tek sıra halinde uzayan yarım daire formlarıyla, içtekinin kenar hatları ise testere ağzı motifiyle belirginleştirilmiştir. Ayrıca içteki kare formun içerisi, pencere korkuluklarında olduğu kafes tekniğinde yapılan ve ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalarla doldurulmuştur.

3.8.1.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Tavan göbeğinde mavi renk ile 1944 tarihi yazılıdır. Bu tarihin onarım tarihi olabileceğini düşünüyoruz. Ancak onarımda ne tür müdahalelerin yapıldığı hakkında hiçbir fikrimiz yok. Yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Doğu ve kuzey duvarı oluşturan bazı ahşap parçalar değiştirilmiştir.
2- Camiye elektrik tesisatı döşenmiştir.
3- Son cemaat yerinin üst katına çıkışı sağlayan merdiven iptal edilerek üst kat mahfil balkonuna dönüştürülmüştür.
4- Son cemaat yerine çıkışı sağlayan merdiven yenilenmiştir.

3.8.2. Sarmaşık Mahallesi Camii

Şekil No: 588-594
Çizim No: 85

Yapı, Trabzon-Hayrat ilçesinin Sarmaşık mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephedeki harim giriş kapısının sağında yer alan iki kitabeye sahiptir. İki pencere arasına yerleştirilen üstteki dikdörtgen formlu kitabede, kabartma tekniğiyle;

“……١٢٩٤-1294’’ yazarken, alttaki kitabede “1294’’ yazar. Kitabelerden de anlaşılacağı üzeri cami H.1294/M.1877 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.8.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu, doğusunda avlu ve mahalle yolu, güneyinde ve batısında avlu ve istinat duvarı, kuzeybatısında ise şadırvan ve wc vardır. Taş ve ahşap malzemeyle inşa edilen yapı, harim, imam ve derslik odalarından meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare güneydoğu köşeden yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Yapının harim kısmı 6.65x952 m boyutlarındadır (Şekil 3.588)-(Çizim 3.85).

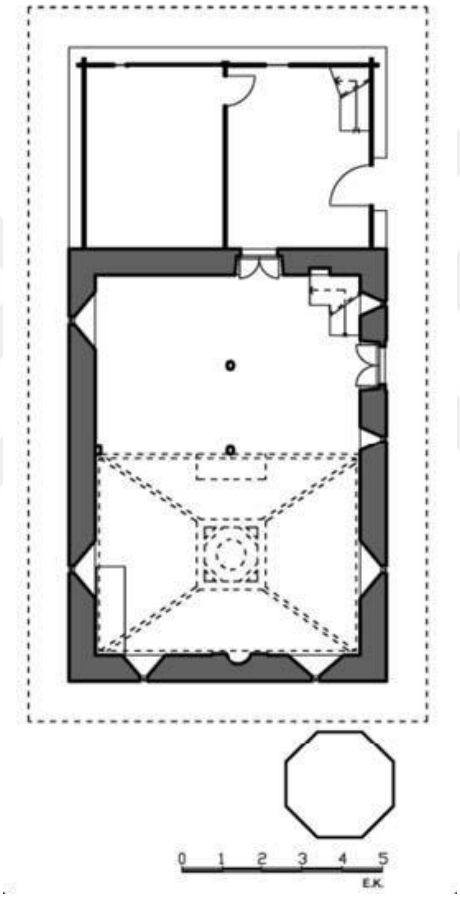

Çizim 3.85. Sarmaşık Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.588. Sarmaşık Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harimin kuzey cephesinde ahşap çantı tekniğiyle yapılmış iki katlı bölüm vardır. İmam ve derslik odaları olarak kullanılan bölüme, doğu cephe ekseninin kuzeyinde yer alan kapıdan girilir. Kapı, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Çatı tekniğiyle yapılan bölüm, üçü alt katta, dördü ise üst katta olmak üzere yedi pencereyle aydınlatılmaktadır. Alt kattaki pencerelerin ikisi kuzey cephede, biri batı cephede yer alırken, üst kattakilerin birer tanesi doğu ve kuzey cephede, ikisi ise batı cephede yer alır. Farklı genişliklere sahip pencereler dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Kuzey cephenin batısındaki pencere hariç diğer tüm pencereler iki kanatlı ahşap kanatlara sahiptir.

Harime, biri doğu cephe ekseninde, diğeri ise kuzey cephe ekseninde olmak üzere iki kapıdan girilir. Doğu cephe eksenindeki ana giriş kapısı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli-lentolu ve tek demir kanatlıdır (Şekil 3.589). Kuzey cephedeki kapı ise dikdörtgen formlu ve tek kanatlıdır. Söz konusu kapıya, harimin kuzeyindeki odalardan ulaşılır.

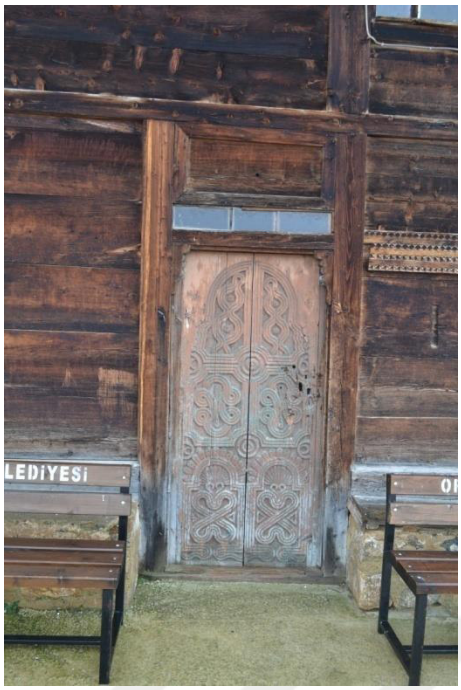

Şekil 3.589. Sarmaşık Mahallesi Camii Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde, altısı harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere görülür. Pencerelerden on ikisi mazgal formlu olup, dikdörtgen formlu, taş söveli ve lentoludur. Doğu cephedeki kitabenin her iki yanında yer alan pencereler ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap korkulukludur. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.590).

Şekil 3.590. Sarmaşık Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Güneydoğu köşede yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minarenin çokgen formlu kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi mevcuttur. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzündeki kapıdan girilir (Şekil 3.588).

Harimin kuzeyinde biri batı duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış üç ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunların gövdeleri dairesel kesitlidir. Ortadaki serbest sütunlar kuzey-güney doğrultuda arkalı önlü yerleştirilmiştir (Şekil 3.591).

Şekil 3.591. Sarmaşık Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Yarım daire formlu mihrap nişi beş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.592).

Şekil 3.592. Sarmaşık Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan minberin tek sıra korkuluğu, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap kanatlı giriş açıklığı vardır. Minberin aynalık kısmı yenilenmiştir (Şekil 3.593).

Şekil 3.593. Sarmaşık Mahallesi Camii Minber

Camide vaaz kürsüsü bulunmaz. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi çökertilerek iç içe geçmiş kare, sekizgen ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.594).

Şekil 3.594. Sarmaşık Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına kuzeydoğu köşedeki ahşap merdivenden çıkıldığı gibi, kuzey cephedeki odadan da girilmektedir. Hafif döner formlu merdiven yaklaşık 1 m genişliğinde ve on bir basamaklıdır. Kuzey duvardan harim içerisine doğru çıkıntı yapan ahşap mahfilin mihrap aksında yaklaşık 50 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra

boğumlardan oluşan korkuluğu bulunur. Mahfil katında dört ahşap sütun görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlardan ikisi mahfil köşkünün her iki yanında yer alırken biri batı duvara dayandırılmış vaziyettedir. Kare kesitli diğer sütun ise köşkün biraz arkasındadır. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.8.2.2. Malzeme-Teknik

Harimin cephe duvarlarında kaba ve ince yontu, mihrapta ise düzgün kesme taş malzeme, kuzey cephedeki odaların cephe duvarlarında, minberde, mahfilde, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, kuzey cephedeki odalara girişi sağlayan kapıda, pencere doğramalarında-kanatlarında ve saçakta ahşap malzeme, harim giriş kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Harimim cephe duvarlarında yığma taş tekniği, kuzey cephedeki odaların cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.8.2.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmezken, kuzeydeki odalara girişi sağlayan ahşap kapı oldukça süslüdür. Kapı kanadının yüzeyinde iki sıra halinde konumlandırılmış üçer pano bulunur. İnce yivlerle oluşturulan panolar birbirinden farklıdır. Alt sıradaki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli iki panonun içerisinde yivli kıvrımlardan meydana gelen birer "X'' formu vardır. Söz konusu formların her iki yanına birer üçgen, üstüne ise koçboynuzu motifi yerleştirilmiştir. Boynuz motiflerinden yukarıya doğru genişleyerek uzayan, güneş ışığı veya çiçek yaprak şeklinde motifler mevcuttur. Kanat yüzeyinin ortasında yer alan "+'' formundaki panoların içerisinde de yine yivlerle oluşturulan iç içe geçmiş dört koçboynuzu vardır. Yanlardaki boynuzlar sırt sırta, atta ve üstteki ise yüz yüze bakacak şekildedir. Son olarak üstteki çeyrek oval formlu panoların içerisinde de nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılan kıvrımlar görülür. Kıvrımlar yivlerden meydana gelir. Kapının sağındaki ahşaba monte edilen dikdörtgen formlu ahşap parçanın yüzeyinde paralel olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi vardır. Alttaki iki şerit yıldız benzeri motiflerden, üsttekiler ise testere ağzı motifinden oluşmaktadır (Şekil 3.589).

Harimdeki süslemeler mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesi pembe renkli kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yeşil, kahve veya mavi renkli halat motifleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Kademe yüzeyleri beyaz, mavi, yeşil veya perme renge boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır. Alttan üçüncü sıradaki kademenin alt kısmında paralel olarak uzayan pembe renkli ve yivli süsleme şeridi vardır. Niş yaşmağı testere ağzı motifiyle çevrelenmiş ve ortasına yumurta formlu yeşil kabara yerleştirilmiştir. Yaşmak kemeri testere ağzı ve halat motifiyle dıştan sınırlandırılmıştır. Kemer üzerinde oval formlu yazı panosu yer alır. Pano içerisinde kabartma tekniğindeki harflerle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ"/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir-كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Panonun sağ ve sol alt köşesinde çarkıfelek desenli birer rozet, rozetlerin altında ise birer ibrik motifi bulunur. İbriklerin dış kenarına birer ağaç motifi yerleştirilmiştir. Ağaçların her iki yanında kabartma tekniğinde yapılmış yazılar görülür. Ancak söz konusu yazılar okunamamaktadır. Mihrap nişinin her iki yanında kabartma tekniğinde ay yıldız ve rozet motifleri vardır. Kaidenin hafif dışa taşkın vaziyetteki pembe renkli saçak yüzeyinde yiv benzeri motifler görülür (Şekil 3.592).

Minberin orijinal olmayan yan aynalığında süsleme unsuru yoktur. Köşk boyunca uzayan korkuluk yeşil renkli ahşap boğumlarla oluşturulmuştur. Korkulukla girişin birleştiği noktaya "S'' kıvrımlı köşebent yerleştirilmiştir. Pembe renkli köşebent üzerinde kanca benzeri çıkıntılar vardır. Minberin dolap kısmında dikdörtgen formlu iki açıklık bulunur. Açıklıkların içerisi yeşil renkli kıvrımlarla doldurulmuştur. Ajur tekniğinde yapılan kıvrımların her iki yanına yarım daireler yerleştirilmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen pembe renkli külahın ucunda, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılan yeşil renkli kıvrık dallar görülür. Her iki yanında kanca benzeri yapraklar olan dallar üstte lale formunda nihayetlenmektedir. Dalların üstte oluşturduğu dairesel formlu boşluğun içerisinde ajur tekniğinde yapılmış laleler yer alır. Benzer laleleri kıvrımların üzerinde de görürüz. Külah, yeşil renkli boğumlardan meydana gelen korkulukla çevrilidir. Minber girişinin pembe renkli kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanatlar, tıpkı kuzeydeki odalara girişi sağlayan kapıdan olduğu gibi üst üste konumlandırılmış panolara ayrılır. Alttaki dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli panoların içerisinde, birbiriyle nöbetleşe

olarak birleşip ayrılan kıvrımlar vardır. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklara birer "X'' formu yerleştirilmiştir. Ortadaki "+'' formlu panoların içerisinde sonsuzluk işareti, üstteki panoların içerisinde ise nöbetleşe uzayan kıvrımlar mevcuttur (Şekil 3. 593).

Tavan ortasında, iç içe geçmiş kare, sekizgen ve dairesel formlardan oluşan göbek yer alır. Dıştaki kahve renkli kare form, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılan kıvrımlardan meydana gelir. Kıvrımların oluşturduğu boşluklarda pembe renkli birer çiçek motifi vardır. Köşelerdeki çiçekler papatya, diğerleri ise dört yapraklı şeklindedir. Kare formun içerisi, köşelerde birer üçgen kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgenin kenar hatları, sarkıt şeklindeki beyaz renkli silindir formlarıyla belirginleştirilmiştir. Lacivert renkli üçgenleri yüzeyi çarkıfelek motifiyle hareketlendirilmiştir. Tavan yüzeyi çökertilirken yanlarda ortaya çıkan yüzeyler tek sıra halinde uzayan beyaz renkli koçboynuzlarıyla bezenmiştir. Sekizgen formun ortasında iç içe geçmiş dört dairesel form bulunur. Dairesel formlar dıştan içe doğru sırasıyla lacivert renkli yapraklarla, ikişeri gruplar halinde yüz yüze bakarak uzayan pembe renkli yapraklarla, ajur tekniğine yapılmış yeşil renkli koçboynuzlarıyla ve pembe renkli çiçek motifiyle oluşturulmuştur. Dairesel formlarla sekizgen form arasında kalan yüzey "S'' formunda uzayan kahve renkli kıvrımla tezyin edilmiştir. Kıvrımın her iki yanındaki boşluklara kahve renkli birer lale motifi yerleştirilmiştir. Tavan göbeğinin her bir köşesinden tavan köşelerine doğru uzayan birer kuşak vardır. Kahve renkli kuşakların yüzeyinde, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılan kıvrımlar görülür. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklarda pembe renkli birer nokta motifi bulunur. Gerek tavan göbeği, gerekse kuşaklar lacivert ve mavi renkli silindir formlarıyla çevrilidir. Ahşap tavanda lacivert renkli yarım dairelerle dört yönden çevrilidir (Şekil 3.594).

Mahfilde süsleme yoktur. Ancak köşkün ön yüzü paralel olarak uzayan yeşil renkli halat motifiyle ikiye bölünmüştür. Ayrıca köşk köşelerinde yarım daire formlu konsollar vardır.

3.8.2.4. Onarımlar

Kayıtlarda, yapı ile alakalı onarım kaydına rastlamadık.

3.8.3. Kurtuluş Mahallesi Camii

Şekil No: 595-601

Çizim No: 86

Yapı, Trabzon-Hayrat ilçesinin Kurtuluş mahallesinde bulunmaktadır. Kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerinde ve solunda iki kitabe mevcuttur. Kapı üzerindeki beş satırlık kitabede;

‘‘... حامدوللاه ایدی ... کلدیم بیر کوناه

حورمتی موهاممد ایچین دوا یلیه کابریم

۱۳۳۸

Hamdullah idi ... geldim bir günah …

Hürmeti muhammed için dua eyleye kabrime-1338’’ yazarken, kapının solundaki üç satırlık kitabede;

‘‘ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur

مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir"

...۱۳۳۸-1338’’ yazar. Kitabelerden de anlaşılacağı üzere cami H.1338/M. 1919 yılında inşa edilmiştir. Açılış beratındaki bilgilere göre mahalle halkı tarafından mahalle ustalarına yaptırılmıştır. 2000 yılında onarım gören yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.8.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami düz zemin üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde sohbet odası, doğusunda avlu, güneyinde avlu ve hazire, kuzeyinde ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içten içe 6.64x8.20 m dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 11.44x9.56 m boyutlarına ulaşır. Taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen betonarme minare, kuzeybatı yönde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.595)-(Çizim 3.86).

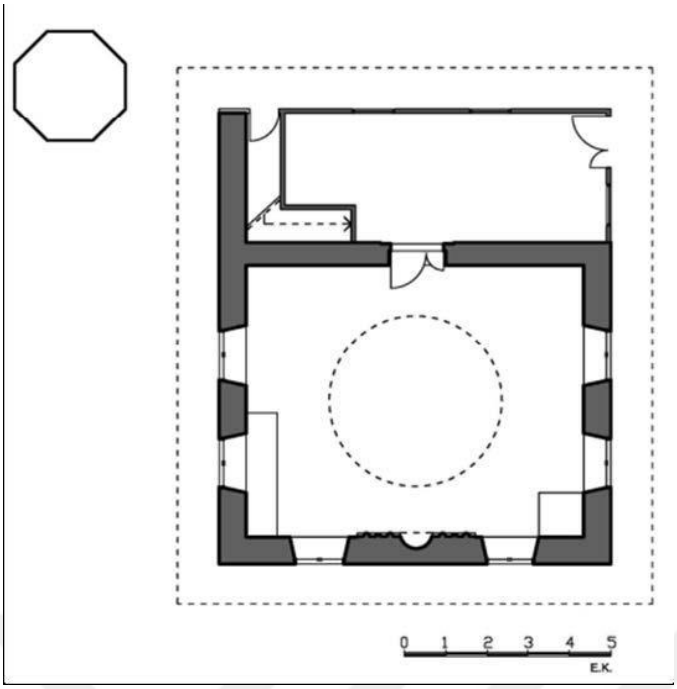

Çizim 3.86. Kurtuluş Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.595. Kurtuluş Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede tek katlı son cemaat yeri bulunur. Mahalle muhtarı Ali BaşaraN'ın ifadesine göre son cemaat yeri orijinalinde açık olup, üç gözlüymüş ve üzerinde de imam odası bulunuyormuş. Ancak 1999 yılında son cemaat yeri kapatılmış, imam odası ise mahfile dönüştürülmüştür. Son cemaat yerine giriş doğu cephede bulunan dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Son cemaat yeri cephe duvarları üzerinde ikisi kuzey cephede, biri ise doğu cephede olmak üzere üç pencere mevcuttur. 1.22 m genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır.

Son cemaat yeri içerisinden ulaşılan harim giriş kapısı, kuzey duvar ekseninde yer alır. 1.09 m genişliğindeki kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Ahşap kapı kantları orijinal değildir (Şekil 3.596).

Şekil 3.596. Kurtuluş Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde, altısı harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere bulunur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise güney ve kuzey cephededir. Harim katındaki pencereler 1.23 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdırlar. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu ve basık kemerli olup 96 cm genişliğindedir. Mahfil katı kuzey cephede yer alan pencerelerle, doğu cephenin en kuzeyinde bulunan pencere ahşap doğramalıyken, diğerleri plastik doğramalıdır. Doğu, batı ve güney duvardaki pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formluyken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır.

Kuzeybatı yönde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minare, sekizgen kaideye, çokgen formlu gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin doğuya bakan yüzünde bulunan 52 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan sağlanır. Kapının basık yuvarlak kemerli alınlığı vardır. Harimin kuzeyinde, son cemaat yeri üzerinde oturtulmuş mahfil kısmı bulunur (Şekil 3.597).

Şekil 3.597. Kurtuluş Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Ancak mihrap yakın dönemde niteliksiz ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Mihrap nişi 70 cm genişliğinde ve 40 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı düz kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.598).

Şekil 3.598. Kurtuluş Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında, orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 74 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.85 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli kaş kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.599).

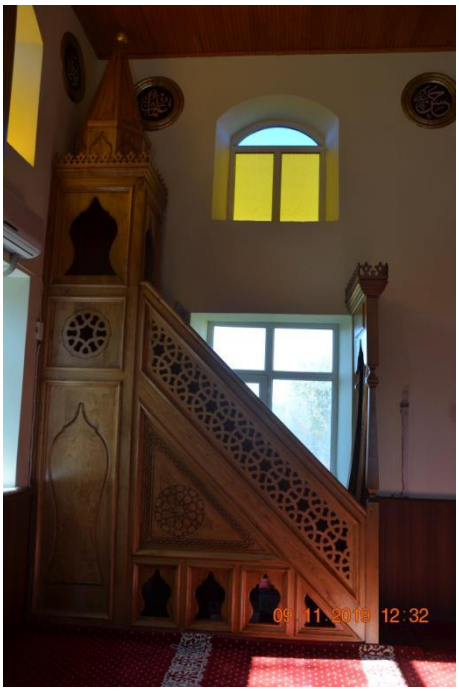

Şekil 3.599. Kurtuluş Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.600). Harimin üzeri bağdadi kubbe ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülür (Şekil 3.601).

Şekil 3.600. Kurtuluş Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Şekil 3.601. Kurtuluş Mahallesi Camii Tavan

Caminin kuzeybatı köşesinde 80 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı bir kapı bulunur. Söz konusu kapı mahfile çıkışı sağlayan merdivene açılır. 1 m genişliğindeki ahşap merdiven, "L'' formlu olup, on

iki basamaklıdır. 3.80 m genişliğindeki mahfilin, 65 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu bulunur. Mahfilin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Orijinalinde imam odası olan bu kısmın harime bakan tarafı tamamıyla kapalıymış. Ancak mahfile dönüştürüldüğünde harime bakan duvar kaldırılmıştır. Mahfil katında kare kesitli sekiz ahşa sütun bulunur. Sütunların altısı mahfil korkuluğu üzerine oturtulmuştur. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.8.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve mihrapta taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mihrap kaplamasında, mahfilde, mahfil duvarlarında, harimin kuzey duvar kaplamasında, kuzey cephedeki pencere doğramlarında, harim ve mahfil kapı sının kanatlarında, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harimi ve mahfili örten tavanda, mahfil katındaki sütunlarda ve saçakta ahşap malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, doğu, batı ve güneydeki pencerelerin doğramalarında ve minare kapısının kanadında plastik malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Caminin dış cephesi cam mozaikle kaplıyken, harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, kubbede bağdadi kubbe tekniği, kubbe süslemelerinde ise kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.8.3.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Harim içerisinde ise bağdadi kubbede görülür. Kubbede bulunan bezemeler, kireç badanalı zemin üzerine yazı ve bitkisel desenler şeklinde uygulanmıştır. Söz konusu süslemeler yapılırken mavi, yeşil, sarı ve kahverengi renkler kullanılmıştır. Kubbenin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form vardır. İçteki açık yeşil çerçeveli dairesel formun ortasında mavi renkli halka bulunur. Avize bu halkanın ortasına asılmıştır. Dıştaki beyaz çerçeveli dairesel form, mavi renkli sekiz kaş kemerle çevrilidir. Her iki dairesel form arasında kalan yüzey, kahve renkli kumlu kılçıklı ebru şeklinde bezenmiştir. Kubbe en dıştan yine kahve renkli kumlu kılçıklı ebru şeklindeki süsleme şeridiyle çevrelenmiş ve bu süsleme şeridi üzerine mavi renkli bulut benzeri motifler yerleştirilmiştir. İçteki dairesel formlarla, dıştaki bulut benzeri motifler arasında kalan yüzeyde, belli aralıklarla yerleştirilmiş mavi çerçeveli sekiz pano görülür. Baklava formuna benzer panoların uçları dilimli kaş kemer formundadır. Panoların bir ucu dıştaki bulu

benzeri motiflere, diğer ucu ise içteki kaş kemerli motiflere bitişik vaziyettedir. Panoların aralarına vazodan çıkan çiçek motifleri yerleştirilmişti. Sarı ve yeşil renkli vazolardan çıkan çiçeklerin sapları mavi, yaprakları yeşil çiçekleri ise sarı ve mavi renklidir. Vazoların her iki yanında mavi renkli birer kulp vardır. Panoların içerisinde mavi çerçeveli birer oval form mevcuttur. Oval formlardan dördünün içerisinde, bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve mavi renkli birer bitkisel motif yer alırken, diğer içerisinde sarı zemin üzerine mavi renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Güney yöndeki oval form içerisinde " وَاللّٰهُ ذُوالْفَضْلِ الْعَظِيمِ/Allah büyük lutuf sahibidir (Cuma 4)'', doğudakinde " وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ /Yine de Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir (Hucurât 5)'', kuzeydekinde " لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهْ/Allah'tan başka İlah yoktur'' batıdakinde ise "وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ/Allah zalimleri en iyi bilendir (Bakara 95)'' yazar. İçerisin de yazı bulunan oval formların etrafı, kahve renkli kumlu kılçıklı ebruya benzer şekilde bezenmiştir. Yazı ve bitkisel motifli oval formlar atlamalı olarak sıralanmıştır (Şekil 3.600).

Caminin orijinal olmayan mihrap kaplamasında, minberde ve vaaz kürsüsünde niteliksiz süslemeler görülür. Mihrap kaplamasının hemen üzerinde, yaldız renkli silmeyle oluşturulan, mihrap tacının bir kısmı görülür. Dikdörtgen formlu tacın üst kısmı dilimlidir. Tacın ortasında, dikdörtgen formlu yazı panosu oluşturulmuştur. Pano içerisinde, sarı zemin üzerine siyah renk harflerle " لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللّٰهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazmaktadır. Yazının hemen üzerinde aşağıya doğru sarkan kırmızı ve mavi renkli perde benzeri motifler bulunur.

3.8.3.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı 2000 yılına ait bir onarım kaydına rastladık. Söz konusu onarım kaydındaki müdahale kararları şöyledir;

1- Çatı tamiri.
2- Sıvanın yenilenmesi.
3- Boya ve badana yapılması.
4- Tavan kaplamasının yenilenmesi.
5- Kubbenin onarılması.
6- Son cemaat mahallinin kapatılarak camiye katılması.

7- Mahfil katı yapılması.
8- Duvarlardaki çatlakların onarılması.
9- Saçak altı kaplama tahtalarının yenilenmesi.

Ayrıca mahalle muhtarı Ali Başaran, caminin pencere doğramalarının 1999 yılında değiştiğini, 2000 yılında betonarme minarenin eklendiğini, 2002 yılında dış cephenin cam mozaik ile kaplandığını ve bir sene önce mihrabın ahşap malzeme ile kaplandığını, minber ve vaaz kürsüsünün ise değiştiğini ifade etti.

3.9. KÖPRÜBAŞI

Köprübaşı ilçe sınırları içerisinde, 1461-1960 tarihleri arasında inşa edilmiş olup, bugün ayakta olan beş cami tespit ettik. Söz konusu camiler Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843) ve Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii'dir (1950).

Yapılar inşa edildikleri tarihten bugüne muhtelif dönemlerde müdahalelere maruz kalmış olmalarına rağmen özgünlüklerini korumuştur. Ancak Molla İsmailli Camii için aynı şeyi söyleyemeyiz. Vakıflar Bölge Müdürlüğünce tescilli cami, 1970'li yıllarda yangın geçirmiştir. İç kısmı tamamen yanan yapıya, yangın sonrasında minber ve vaaz kürsüsü eklenmemiştir. Mihrap, niteliksiz fayans malzeme ile kaplanmıştır. Düz ahşap tavan ve ahşap mahfilde yangın sonrası yenilenmiştir. Bu sebeplerden dolayı söz konusu camiyi çalışmamıza dahil etmedik. Çalışmamızda yer alan camiler günümüzde ibadete açıktır.

3.9.1. Yağmurlu Mahallesi Camii

Şekil No: 602-608

Çizim No: 87

Yapı, Trabzon-Köprübaşı ilçesinin Yağmurlu mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi harim giriş kapısının solunda olup, iki bölüm halinde yazılmıştır. Birbirinin aynısı bölümlerin her birinde;

"ما شاء الله/Mâşallah

اَللّٰهُمَّ يَا مُفَتِّحَ الْأَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ/Allahümme ya Müfettihu'l ebvab-İftah lena hayre'l bab/ Ey kapıları açan Allah'ım! Bize en hayırlı kapıyı aç

صاهيبول هايرات ول هاسنات/sâhıbü'l-hayrat vel hasenat yazmaktadır. Ayrıca sağ bölümün sonunda "سن ١٢٤٦", sol bölümün sonunda ise "سن ١١٤٦" yazar. Kitabede yer alan bilgilerden hareketle H. 1146/M.1733-34 tarihinin inşa tarihi, H.1246/M.1830 tarihinin ise onarım tarihi olduğunu düşünüyoruz. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.9.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m uzağında bulunan yapı düz zemin üzerine oturmaktadır. Caminin kuzey, güney ve batı yönünde yamaç, doğusunda ise yol ve

lojman vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.33x6.63 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 12.91x8.21 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Doğu cephenin kuzey köşesinde, camiye bitişik olarak konumlandırılmış minare yer alır (Şekil 3.602)-(Çizim 3.87).

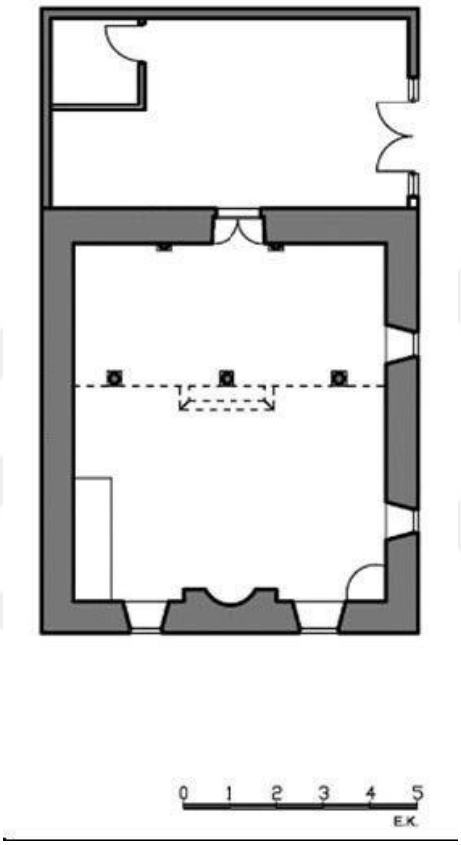

Çizim 3.87. Yağmurlu Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.602. Yağmurlu Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephedeki son cemaat yerine giriş, doğu cephesinde bulunan 2.70 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve iki kanatlı demir kapıdan sağlanır. Mahfil, son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir.

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı olup, 1 m genişliğindedir (Şekil 3.603).

Şekil 3.603. Yağmurlu Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on beş pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi doğu cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin dördü doğu cephede, üçü batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephededir. Güney cephenin harim katındaki pencereler 1.04 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Doğu cephedekiler ise 1.04 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve plastik doğramalıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 90 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Söz konusu pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Doğu cephenin harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken diğerleri dikdörtgen formludur.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır.

Doğu cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılan minarenin dairesel kesitli ve betonarme malzemeli kaidesi, üzeri sac ile kaplanmış dairesel kesitli ahşap gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş gövdenin kuzeye bakan yüzünde yer alan 45 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, tek kanatlı ahşap kapıdan sağlanır. Kapıya, betonarme malzemeli ve üç basamaklı merdivenle ulaşılır.

Harimin kuzeyinde, ikisi kuzey duvara dayandırılmış, üçü ise serbest olarak

Şekil 3. 604. Yağmurlu Mahallesi Camii Mahfil

konumlandırılmış beş ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Serbest olarak konumlandırılan sütunlar mahfilin ön kısmında yer alırken, kuzey duvara dayandırılanlar, harim giriş kapısının her iki yanına yerleştirilmiştir. Sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitlidir. Kare kesitli ayak kısımları belli bir yüksekliğe kadar ahşa malzemeyle kaplanmıştır (Şekil 3.604).

Güney duvar ekseninde, niteliksiz ahşap malzeme ile kaplanmış dikdörtgen kaideli mihrap görülür. Mihrap nişi 97 cm genişliğinde ve 73 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmaktadır. Mihrap kaidesi güney duvardan harim içerisine doğru yaklaşık 30 cm girinti yapar (Şekil 3.605).

Şekil 3.605. Yağmurlu Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında, orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 76 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.65 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber, dikdörtgen formlu ve dilimli kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.606).

Şekil 3.606. Yağmurlu Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güney duvarın doğu köşesine yerleştirilmiştir. Kürsüye batı yönünde yer alan 36 cm genişliğindeki üç basamaklı ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.607).

Şekil 3.607. Yağmurlu Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.608).

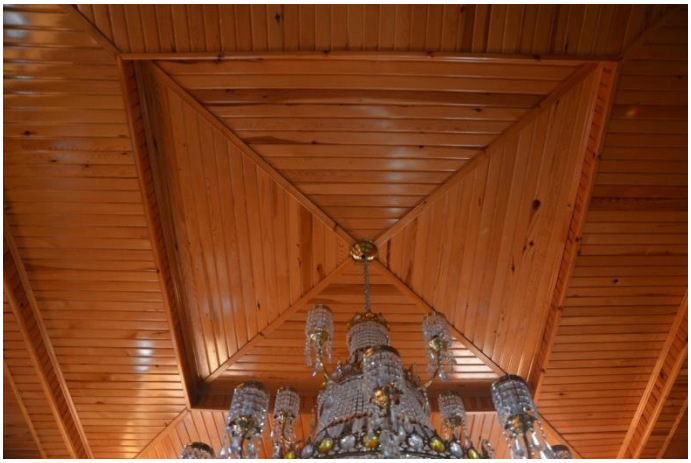

Şekil 3.608. Yağmurlu Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, Caminin kuzey cephesine eklenen betonarme malzemeli ve mermer kaplı merdivenden çıkılır. 1.10 m genişliğindeki merdiven on beş basamaklıdır. Merdiven korkuluğu tığla malzemelidir. Kuzey cephenin batı köşesinde yer alan mahfil giriş kapısı, 95 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfil oldukça geniştir. Kuzey duvardan harim içerisine doğru 8.07 m çıkıntı yapan mahfilin mihrap aksında 73 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 53 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında, altısı ahşap, ikisi ise betonarme malzemeli sekiz sütun görülür. Orijinal olan altı sütun mahfilin ön kısmında yer almakta olup, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitlidir. Daha geride bulunan betonarme malzemeli sütunlar ise mahfilin son cemaat yeri üzerine doğru genişletildiğinde eklenmiştir. Söz konusu sütunlar ahşap malzemeyle kaplanmıştır. Sütunların tümü tavanını taşımaktadır.

3.9.1.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mihrap kaplamasında, mahfilde, harim ve mahfil katındaki orijinal sütunlarda, kapı kanatlarında, minarede, tavanda, saçakta ve harim duvarlarının kaplamasında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, son cemaat yeri giriş kapısında demir malzeme, son cemaat yerinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfilde ve mahfil katına sonradan eklenen sütunlarda betonarme malzeme, ahşap minare gövdesinin kaplamasında ve çatı örtüsünde ise saç malzeme kullanılmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.9.1.3. Süsleme

Caminin doğu cephe duvarı üzerinde yer alan ahşap kirişin ön yüzünde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden altta olanı Atlamalı olarak uçları bir aşağıya bir yukarıya bakacak şekilde sıralanan koçboynuzlarından, diğer ikisi ise yivlerden meydana gelir. Tamamıyla saç malzeme ile kaplanana minarenin şerefesi ise sarkıt şeklindeki testere ağzı motifiyle nihayetlenir.

Harim giriş kapısının solundaki kitabede, oyma tekniği ile yapılmış süslemeler görülür. Kitabe, duvar yüzeyinin iki kez çökertilmesiyle elde edilen iç içe geçmiş iki kare formdan, içte olanın içerisine yazılmıştır. Kare formlar arasında kalan yüzey saç örgü motifi ile bezenmiştir. Örgü motifinin oluşturduğu oval formlu boşluklara, dört yapraklı birer yonca motifi yerleştirilmiştir. İçteki kare formun kenar hatları yeşil renkli halat motifiyle belirginleştirilmiştir. Kare form içten testere ağzı motifiyle çevrelenmiş ve her bir köşesinde birer çeyrek daire formlu rozet motifi görülür. Ayrıca kare form dikey olarak uzayan yıldız motifli kuşakla ikiye bölünmüş ve kuşak uçlarının her iki yanına çeyrek daire formlu birer rozet motifi yerleştirilmiştir.

Harim giriş kapısı oldukça süslü olup, kanat yüzeyleri aynı süsleme programına sahiptir. Kapı kanatları alttan, üstten ve dış kenardan saç örgü motifiyle çevrilidir. Yine saç örgü motifi yatay olarak uzatılarak kanat yüzeyleri ikiye bölünmüştür. Altta ve üstte oluşan bölümler paralel olarak uzayan menteşelerle tekrardan ikiye bölünmüştür. Böylelikle her bir kat yüzeyinde üst üste konumlandırılmış üçer pano elde edilmiştir. Her bir bölümün yüzeyi bir merkezden çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Üzerlerinde yapraklar olan çiçek dalları birer laleyle nihayetlenir. Kapı kanatlarının birleştiği nokta, aşağıdan yukarıya doğru uzayan yıldız motifleri ile tezyin edilmiştir. Kapı kanatları tamamen pembeye boyanarak kapıya canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.603).

Harimdeki süslemeler mahfilde ve sütunlarda toplanmıştır. Mahfilin ön yüzünde sekiz, mahfil köşkünün yüzünde ise on sıra süsleme şeridi görülür. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yıldızlardan, içlerinde ve aralarında yapraklar olan iki sıra saç örgü motifinden, yıldızlardan, iki sıra halat motifinden, silindir formlu yivlerden ve içte oluşturduğu boşluklara nokta benzeri birer kabara yerleştirilen saç örgü motifinden oluşur. Mahfil köşkündekiler ise yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla sarkıt şeklindeki lalelerden, iç içe geçerek uzayan halkalardan, halat motifinden, sır sırta yerleştirilen ve iç içe geçerek uzayan yarım dairelerden, halat motifinden, içte ve dışta oluşturdukları boşluklara yıldızlar yerleştirilen ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan, halat motifinden, iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlardan, halat motifinden ve Altan ve üstten yıldızlarla sınırlandırılan yaprak benzeri motiflerden meydana gelir. Gerek mahfil, gerekse mahfil köşkü çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluğun alt sırası yan

yana sıralana dikey yönlü saç örgü motiflerinden, üst sırası ise sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Korkuluğun arasında ve üstünden birer sıra saç örgü motifi görülür. Mahfil ve mahfil köşkü tamamıyla koyu yeşil renge boyanmıştır (Şekil 3.604).

Mahfili taşıyan sütunlar aynı süsleme programına sahiptir. Kare kesitli ayak ve başlıkları şeritler halinde uzayan iki sıra halat ve birer sıra saç örgü ve yıldız motifli süsleme kuşağıyla çevrilidir. Kare kesitli ayak ve başlıklara, dairesel gövdelerin birleştiği noktalara, içleri hafif boşaltılmış bordo çerçeveli birer yarım daire form yerleştirilmiştir. Söz konusu yarım dairelerin içerisi yeşil renkli yaprak motifleriyle tezyin edilmiştir. Sütunların tüm yüzeyi pembeye boyanarak sütunlara canlılık kazandırılmıştır. Mahfildeki orijinal sütunlarında kare kesitli ayak ve başlıkları bir sıra saç örgü, iki sıra balıksırtı motifli süsleme şeridiyle çevrilidir. Buradaki sütunlarda da harim katındakiler gibi yarım daireler oluşturulmuştur. Yarım daireler yeşil renge sütun yüzeyleri ise krem renge boyanmıştır.

3.9.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye betonarme malzemeli son cemaat yeri eklenmiş ve mahfil katı son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir.
2- Kuzey cepheye mahfile çıkışı sağlayan betonarme malzemeli merdiven eklenmiştir.
3- Caminin doğu ve güney cephe duvarları kaba sıva ile kaplanmış.
4- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzeme ile değiştirilmiş.
5- Ahşap malzemeli minare, tamamıyla sac malzeme ile kaplanmış.
6- Ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiş
7- Harim duvarları lambri malzeme ile kaplanmış.
8- Mihrap kaidesi niteliksiz ahşap malzeme ile kaplanmış.
9- Harimi örten düz ahşap tavan yakın dönemde yenilenmiş.
10- Vaaz kürsüsü ve minber yakın dönemde eklenmiş.

3.9.2. Arpalı Mahallesi Camii

Şekil No: 609-613

Çizim No: 88

Yapı, Trabzon-Köprübaşı ilçesinin Arpalı mahallesinde bulunmaktadır. Cami tescil fişinde yer alan bilgiye göre 1890 yılında inşa edilmiştir. Yapının kuzey cephesinde iki kitabe görülür. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünce hazırlanan rapordan, sağdaki kitabenin bir çeşmeye ait olduğunu, H.١١٩٨ -1198/M.1783 tarihli soldaki kitabenin ise camiye ait olmadığını öğreniyoruz. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.9.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde mahalle yolu, doğusunda wc ve şadırvan, güneyinde ve batısında ise avlu ve komşu binalar vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.65x8.55 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ve odalarla birlikte 16.03x10.12 m boyutlarına ulaşır. Kaba ve ince yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil, son cemaat yeri, bodrum kat ve odalardan meydana gelir. Batı cephenin kuzey köşesine 1975 yılında eklenen minare camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.609)-(Çizim 3.88).

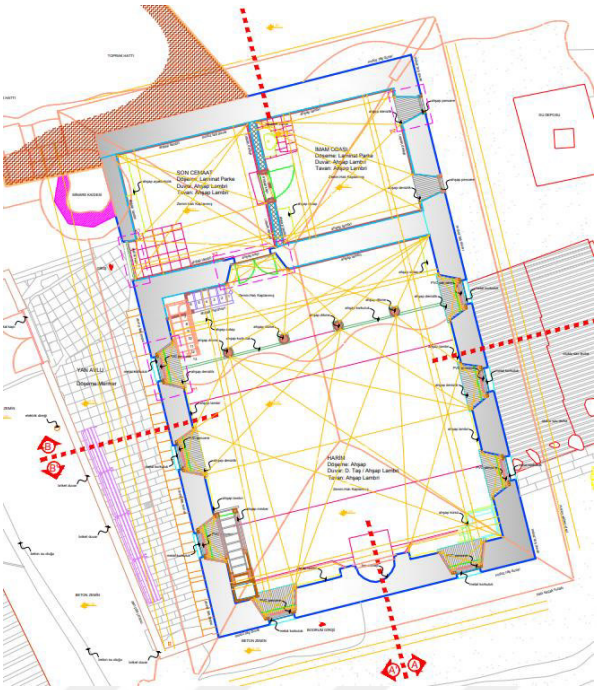

Çizim 3.88. Arpalı Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.609. Arpalı Mahallesi Camii Genel Görünüm

Bodrum kata, güney cephe ekseninin hafif batısında yer alan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek demir kanatlı kapıdan girilir.

Caminin kuzeyinde iki katlı bölüm yer alır. Söz konusu bölümün her katında ikişer oda vardır. Alt katın batısındaki oda son cemaat yeri, doğusundaki ise imam odası olarak kullanılırken, üst kattakiler kur'an eğitimin için kullanılır. Son cemaat yerine batı cephenin kuzeyindeki kapıdan girilir. 123 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlıdır. Üst kattaki odalara da batı cephenin kuzey köşesindeki tek demir kanatlı kapıdan girilir. Söz

konusu kapıya, minare kaidesinin kuzey yüzüne bitişik olarak yükselen beş basamaklı merdivenden ulaşılır. Son cemaat yerinin doğu duvarındaki kapıdan imam odasına, güney duvarındaki kapıdan ise harime geçilir. İmam odasının kapısı 101 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek kanatlıdır. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı harim kapısı, 121 cm genişliğindedir (Şekil 3.610). Alt kattaki imam odası ve üst kattaki odalar ikişer pencereyle aydınlatılmaktadır. Doğu cephedeki pencereler dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır.

Şekil 3.610. Arpalı Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Harim, sekizi harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencereyle aydınlatılır. Gerek harim katındaki gerekse mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Harim katındaki pencereler 74 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler mazgal formlu olup, 31 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Söz konusu pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken, mahfil katı seviyesindekiler aynı formlarını korur (Şekil 3.611).

Şekil 3.611. Arpalı Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çayı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.10 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur. Batı cephenin kuzey köşesindeki minare spiral gövdeli ve tek şerefelidir.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstte kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütun araları yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.612).

Şekil 3.612. Arpalı Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 120 cm genişliğinde ve yaklaşık 45 cm derinliğindedir. Mihrap kaidesi tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplamıştır (Şekil 3.613).

Şekil 3.613. Arpalı Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan minberin korkuluk, giriş ve köşk kısmı orijinalken, aynalığı yenilenmiştir. 72 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 296 cm çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir.

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye batı yönündeki iki basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir.

Mahfil katına, harimin kuzeybatı köşesinde yer alan "L'' formlu ve on iki basamaklı ahşap merdivenden çıkıldığı gibi, Kur'an eğitimi verilen odalardan açılan kapıdan da girilir. 85 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve tek ahşap kanatlıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak yaklaşık 340 cm çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 50 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında ikisi duvara dayandırılmış, dördü ise serbest olarak konumlandırılmış altı ahşap sütun mevcuttur. Alttan ve üstte kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.9.2.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ince ve kaba yontu taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil giriş kapılarında, sütunlarda, pencere doğramalarında, saçakta, tavanlarda ve üst kattaki

odaların duvarlarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, bodrum, son cemaat yeri ve Kur'an odalarının kapılarında demir malzeme, mihrap kaplamasında çini malzeme, çatı örtüsünde çini malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.9.2.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmezken, iç kısımdaki süslemeler harim kapısında ve minberde toplanmıştır. Harim giriş kapısının kanat yüzeyleri aynı süsleme programına sahiptir. Kanatların yüzeyi silmeyle dört yönden çevrelenmiş olup stilize edilmiş lalelerle, badem formlarıyla, koçboynuzlarıyla, çarkıfelek desenli rozetlerle, kıvrımlarla ve volütlerle bezenmiştir (Şekil 3.610).

Minber tek sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluk yüzeyi, tek sıra halinde uzayan "S'' formlu kıvrımlarla süslenmiştir. Kıvrımların her iki yanında birer yarım daire form görülür. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin bileştiği noktaya yerleştirilen üçgen formlu köşebendin yüzeyinde dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek motifi görülür. Dairesel form dışındaki yüzeyler kıvrımlarla hareketlendirilmiştir. Köşk altında, ajur tekniğinde yapılmış stilize lale motifi yer alır. Köşk açıklıkları, düğüm yaparak uzayan kıvrımla içten çevrilidir. Köşk paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridiyle nihayetlenmektedir. Köşk üzerindeki külah, tek sıra korkulukla çevrilidir. Korkuluğun doğu bakan yüzeyi "S'' formlu kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Minber girişinin kemeri, düğüm yaparak kıvrımla içten çevrilidir. Kemer köşeliklerinde "S'' formlu kıvrımlar vardır.

Mihrap, niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Harim doğu, batı ve güney duvarda da niteliksiz malzemeyle oluşturulmuş kare formlu yazı panoları bulunur. Panolarda, Allah, Muhammed ve dört halife isimleri yazılıdır.

3.9.2.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemede bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Batı cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.

2- Son cemaat yeri ve Kur’an odaları kapısı orijinal değildir.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle yenilenmiştir.
4- Mihrap niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.
5- Minberin aynalık kısmı yenilenmiştir.
6- Vaaz kürsüsü orijinali olmayan unsurlardandır.
7- Mahfil ve harim tavanı ve saçak tahtaları yenilenmiştir.

3.9.3. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii

Şekil No: 614-621

Çizim No: 89

Yapı, Trabzon-Köprübaşı ilçesinin Gündoğan mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi batı cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alır. Söz konusu kitabede;

اَللّٰهُمَّ يَا مُفَتِّحَ الْاَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ/Allahümme ya Müfettihu'l ebvab-İftah lena hayre'l bab/ Ey kapıları açan Allah’ım! Bize en hayırlı kapıyı aç

sene ١٢٥٩ -1259 allah errahmanerrahim’’ yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H.1259/M. 1843 tarihinde inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.9.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun biraz yukarısında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide, taş malzemeli kaide üzerine oturur. Caminin kuzeyinde lojman, doğusunda ve güneyinde komşu araziler, batısında ise avlu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 13.20x12.50 m dış hatları ise 14.80x14.10 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim ve mahfilden meydana gelir. Caminin minaresi, batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.614)-(Çizim 3.89).

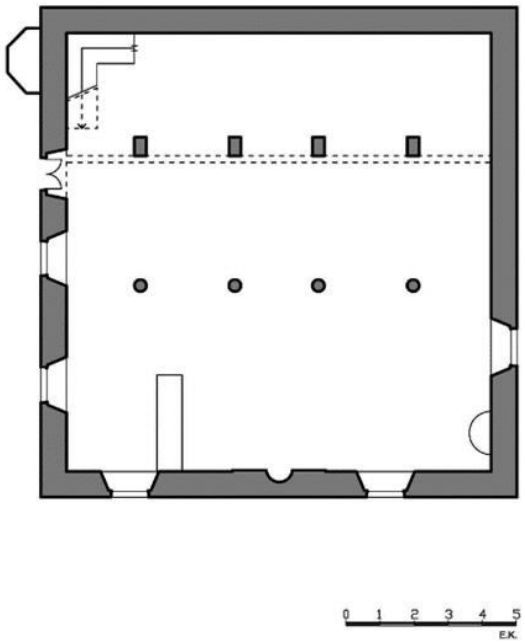

Çizim 3.89. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.614. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii Genel Görünüm

Cephe duvarları üzerinde biri harime, diğeri ise mahfile giriş sağlayan iki kapı vardır. Batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan harim giriş kapısı 1.97 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlıdır (Şekil 3.615). Kuzey cephe eksininin batı köşesine yakın noktada bulunan mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, taş söveli ve tek demir kanatlı olup, 78 cm genişliğe sahiptir.

Şekil 3.615. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi batı ve güney cephede, biri ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1.01 m, mahfil katı seviyesindekiler ise oldukça küçüktür. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden harim katında bulunanlar içte dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindekiler ise kare formludur. Kuzey cephe ekseninin batısında dikdörtgen formlu pencere, doğusunda ise yine dikdörtgen formlu, tek ahşap kanatlı kapı bulunur. Söz konusu kapı ve pencere caminin çatısına açılmaktadır.

Camini üzeri üç omuz kırma çatı ile örtülü olup, doğu, batı ve güney cephede yaklaşık 1.30 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Batı cephenin kuzey köşesine camiye bitişik olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, çokgen kesitli gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş mahfilin batı duvarında bulunan 59 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan sağlanır. Minare kaidesinin bir kısmı cephe duvarına gömülü vaziyettedir (Şekil 3.616).

Şekil 3.616. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii Minare

Harimin kuzeyinden, kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.70 m çıkıntı yapan seki bulunur. 90 cm yüksekliğindeki sekiye, harim giriş kapısının yanında yer alan 1 m genişliğindeki, üç basamaklı betonarme malzemeli merdivenden çıkılır. Sekinin ön kısmına, betonarme malzemeli ve dikdörtgen kesitli serbest dört sütun yerleştirilmiştir. Söz konusu sütunlar mahfili taşır.

Şekil 3.617. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii Harim Genel Görünüm

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 84 cm genişliğinde ve 42 cm derinliğindedir. On kademeden oluşan niş

yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.618).

Şekil 3.618. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 74 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.85 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.619).

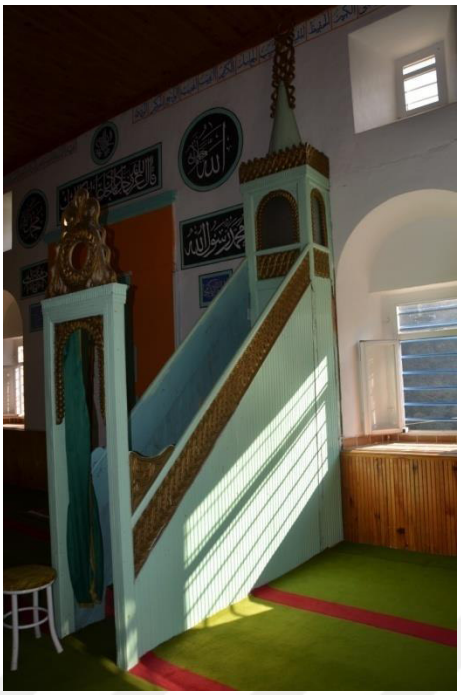

Şekil 3.619. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii Minber

Yarım koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Kürsünün çift sıra korkuluğu vardır. Yerden yaklaşık 80 cm yüksekte olan kürsüye altı basamaklı seyyar ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.620).

Şekil 3.620. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin ortasında doğu-batı doğrultuda sıralanmış, dairesel kesitli serbest dört sütun vardır. Hangi malzemeden yapıldığını anlayamadığımız bu sütunlar, harimi örten düz ahşap tavanı taşır (Şekil 3.621).

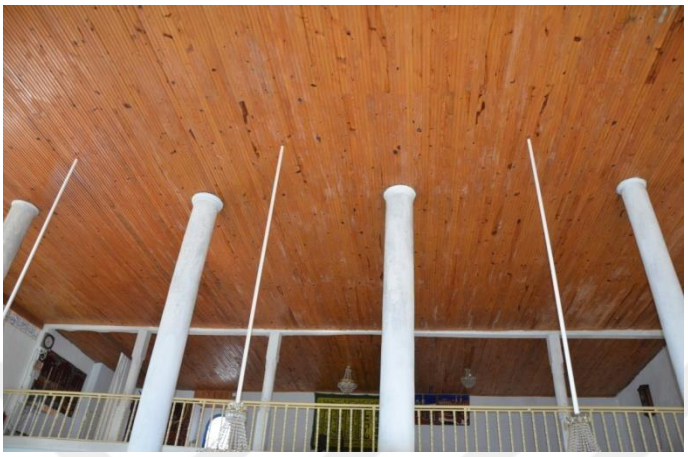

Şekil 3.621. Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii Tavan

Mahfile kuzey cephedeki kapıdan girildiği gibi, harimin kuzeybatı köşesinde yer alan betonarme malzemeli merdivenle de çıkılır. 89 cm genişliğindeki "L'' formlu merdiven, on bir basamaklıdır. Betonarme malzemeli mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.14 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 86 cm yüksekliğindeki tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğa sahiptir. Mahfil katında alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli altı ahşap sütun mevcuttur. İkisi duvara dayandırılan, dördü ise serbest olarak konumlandırılan sütunlar, harimin ortasındaki sütunlarla birlikte tavanı taşır.

3.9.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrapta ve minarede düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfil katındaki sütunlarda, saçakta, harim ve mahfil tavanında ahşap malzeme, kapı kanatlarında demir malzeme, pencere doğramlarında ve minare giriş kapısında plastik malzeme, mahfili taşıyan sütunlarda ve mahfilde betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca caminin gerek dış cephesi, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, mihrapta ve minarede yığma taş tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde kalemişi tekniği, minare, mihrap ve minber süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.9.3.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Ancak giriş kapısı üzerinde bulunan kitabe, halat ve yıldız motifli iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir.

Minarede ise şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen beş sıra süsleme kuşağıyla doldurulmuştur. Süsleme kuşaklarından biri yarım daire formundaki silmeden, diğerleri ise sarkıt şeklindeki çeşitli formlardan meydana gelir. Şerefe korkuluğunda kabartma olarak ‘‘+’’ formunda benzer motifler oluşturulmuştur. Gövdenin her iki ucunda birer bilezik vardır. Alttaki bilezik burguludur.

Harimdeki süslemeler, duvarlarda, mihrapta ve minberde toplanmıştır. Doğu, batı ve güney duvarda kalemişi tekniğinde yapılmış yazı panoları bulunur. Söz konusu panolar yapılırken turuncu, mavi, siyah, yeşil ve beyaz renkler kullanılmıştır. Kalemişi süslemeler doğu, batı ve güney duvarda dört sıra halinde işlenmiştir. Sıranın en altında, siyah ve yeşil çerçeveli yazı panoları vardır. Harim katındaki pencerelerin aralarına yerleştirilen panoların içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki panolardan kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِى عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِى فَلَهُ اَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ/Rusulullah buyurdu ki: "Fesâd-ı ümmetim zamanında kim benim sünnetime temessük etse, yüz şehidin ecrini, sevabını kazanabilir’’, ‘‘ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِين يا محمّد / (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele! (Saf 13)’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)’’, ‘‘ رأس الحكمة مخافة الله/Hikmetin başı Allah korkusudur’’, ‘‘عليك عونالله/Allah'ın yardımı sizinle olsun’’, ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, ‘‘ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ /Biz seni yeryüzünde halife yaptık (Sâd 26)’’ yazarken, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ/Allah’a tevekkül ettim’’, ‘‘ما سبحان الله شاء الله /Mâşallah Sübhanallah’’, ‘‘وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir (Hûd 88)’’, ‘‘يا حافظ/yâ Hâfız’’ yazar. İkinci sırada da dikdörtgen formlu, yeşil ve siyah çerçeveli yazı panoları görülür. Alttaki panolara göre daha büyük boyutlu olan panolar harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına yerleştirilmiştir.

Bazı panoların her iki ucunda, içleri turuncu zemin üzerine beyaz renkle yapılan yaprak ve çiçeklerle bezenmiş zincir halkaları görülür. Panoların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حفظك الله فى الدّارين/Allah seni iki cihanda dünya ve ahirette muhafaza eylesin’’,‘‘يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ اِلىٰ اَحْسَنِ ٱلْحَالِ/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir ’’, ‘‘وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah’ın yardımı iledir (Hûd 88)’’ güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ رَسُولُ اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" , ‘‘‘‘الله/Allah, محمّد/Muhammed, يا على/ya Ali, فاطمة يا/ ya Fâtıma’’ ‘‘ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ/Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan (Tevbe 18)’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘ فَنَادَتْهُ الْمَلَٰئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ اَنَّ اللّٰهَ/O mihrapta namaz kılarken, melekler ona seslendi: “Allah, sana Yahya’yı müjdeler(Âl-‘i İmrân 39)’’, “Kâlellahu teâlâ - جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ /Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (Sâd 50)’’, ‘‘ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ/ Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete! (Zümer 73)’’ yazmaktadır. Üçüncü sırada ise yeşil ve siyah çerçeveli yazı madalyonları görülür. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına yerleştirilen madalyonların içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘ حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, “لا إله إلا اللَّهُ عيسى روح الله/Allah O nu Kutsal ruhundan, yani O nu, babasız değil amma, daha dünyaya gelmemiş bir ruh halindeki Babadan meydana getirdiği kimse olduğu için’’, ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ موسى كليم الله/Allahü teâlânın kendisi ile konuştuğu kimse olduğu için’’, ‘‘لا إله إلا اللَّهُ نوح نجى الله/Nuh Neciyyullah’’, güney duvardakilerde, batıdan doğuya doğru sırasıyla, ‘‘ لا إله إلا اللَّهُ آدم صفى اللَّه/Allahü teâlânın ihsanı ile seçilmiş saf ilk ve temiz kimse olarak yaratılmış olan Adem (as.)’’, ‘‘الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’ yazmaktadır. Son olarak doğu, batı ve güney duvarım ahşap tavanla birleştiği noktada turuncu renk çizgilerle oluşturulan küçük panolar vardır. Panoların içerisinde, beyaz zemin üzerine

mavi renk harflerle “Esmaü’l Hüsnâ’’ yazar. Mihrap kaidesinin hemen üzerinde, “الله/Allah’’ ve “محمّد/Muhammed’’ yazılı madalyonların arasında, yeşil ve siyah çerçeveli ve dikdörtgen formlu bir yazı panosu daha bulunur. Pano içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle “كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Söz konusu pano üzerinde de yeşil ve siyah çerçeveli madalyon mevcuttur. Madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle “besmele tuğrası’’ yapılmıştır. Ayrıca tuğranın kenarlarında beyaz renkli yapraklar görülür.

Mihrap oldukça sade olup, niş yeşil ve yaldız renkli iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Silmeler içe ve dışa doğru girinti yaprak uzamaktadır. Niş yaşmağının hemen altında yan yana sıralanmış yumurta formlu beş kabara vardır. Mihrap kaidesi, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmeleriyle nihayetlenir. Mihrap kaidesi turuncuya, saçak silmeleri ve nişi çevreleyen silmelerin arasında kalan yüzey yeşile, niş ise beyaza boyanarak mihraba hareketlilik kazandırılmıştır (Şekil 3.618).

Ahşap minberin doğu ve batı yan aynalığında süsleme unsuru görülmez. Yaldız boyalı minber korkuluğu, tek sıra halinde yan yana sıralamış “S’’ formlu kıvrımlardan oluşur. “S’’ formlu kıvrımların her iki yanında birer yarım daire form vardır. Köşk boyunca uzayan korkuluğun girişle birleştiği noktalara, üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Yaldız renkli ahşap parçaların yüzeyi iç içe geçmiş kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Köşk açıklıkları, düğüm yaparak uzayan yaldız renkli kıvrımla çevrilidir. Köşk üzerinde yerleştirilen külahın ajur tekniğinde yapılmış tepeliği vardır. İç içe geçmiş “S’’ formlarından oluşan tepelik hilal motifiyle nihayetlenir. Külah, yan yana sıralanmış yaldız renkli “8’’ formlarından meydana gelen ahşap korkulukla çevrilidir. Sekiz formlarının üzerine küçük birer dairesel form yerleştirilmiştir. Korkuluğun altında, yivli süsleme kuşağı uzanır. Minber girişinin kemeri düğüm yaparak uzayan yaldız renkli kıvrımdan oluşur. Yaldıza boyalı kemer köşeliklerinde düğüm yapmış birer kıvrım görülür. Giriş üzerindeki üçgen formlu tepelik, ajur tekniğinde yapılmış olup yaldız renklidir. Tepeliğin ortasında silmelerin oluşturduğu iç içe geçmiş iki dairesel form mevcuttur. Dairesel formlar arasında kalan yüzey düğüm yaparak uzayan kıvrımla tezyin edilmiştir. Dairesel formun sağ ve sol alt köşesinde servi ağacına benzer birer motif bulunmaktadır. Gerek dairesel form, gerekse servi ağacı motifleri üzeri yivli çıtayla

çevrilidir. Söz konusu motifler her iki yandan, üçgen form oluşturacak şekilde uzayan helezon ve "S'' benzeri kıvrımlarla çevrilidir. Kıvrımlar üstte üç yapraklı çiçek şeklinde düğüm yapar. Minber yüzeyi açık yeşil renge boyanarak minbere canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.619).

3.9.3.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, caminin muhtelif zamanlarda müdahalelere maruz kaldığını gözlemledik. Bu müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz;

1- Orijinaline ahşap olan giriş kapıları demir kapı ile değiştirilmiş.
2- Ahşap olan pencere doğramaları, plastik doğrama ile değiştirilmiş.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, sac malzeme ile değiştirilmiş.
4- Caminin iç ve dış cephe duvarları sıvanıp boyanmış.
5- Mahfili, mahfil merdiveni ve mahfili taşıyan sütunlar betonarme olarak yakın dönemde yapılmıştır.
6- Harim duvarlarındaki kalemişi süslemeler muhtemelen orijinal değildir.

3.9.4. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii

Şekil No: 622-630
Çizim No: 90

Yapı, Trabzon-Köprübaşı ilçesinin Beşköy mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi, kuzey cephe duvarı üzerinde yer alır. Dikdörtgen formlu ve iki bölmeli kitabenin, sol bölmesinde "١٣٦٩/1369'' yazarken, sağ bölmede iki satır halinde " ما شاء الله/Mâşallah, بسم الله/Bismillah'' yazar. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmiyor. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.9.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun hemen altında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide taş kaide üzerin oturur. Yapının harim kısmı içten içe 10.62x14.35 m, dış hatları ise 12.56x15.52 m boyutlarındır. Kesme taş malzeme ile inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Cami iki minareye sahiptir. Orijinal minare kuzeydoğu köşede yapıya bitişik olarak, sonradan eklenen minare ise batı cephe ekseninin güneyinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.622)-(Çizim 3.90).

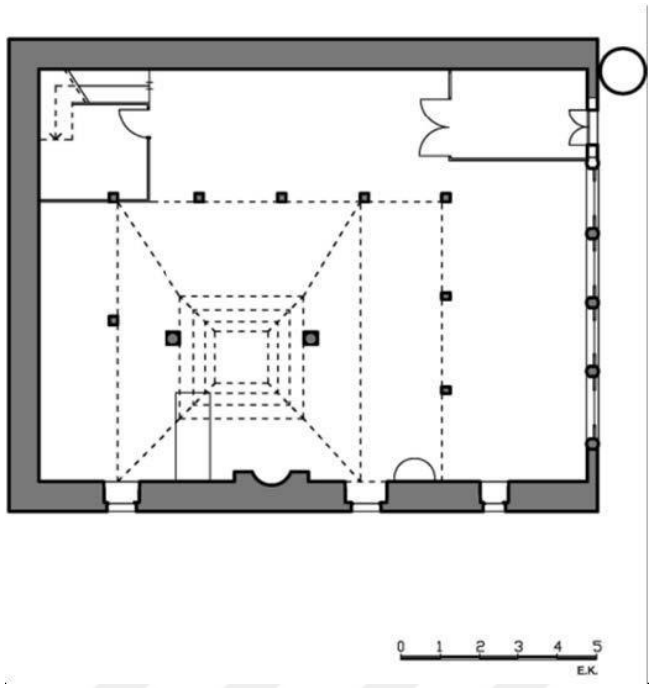

Çizim 3.90. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.622. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde biri harim katına, diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapı mevcuttur. Doğu cephe ekseninin kuzeyinde bulunan harim giriş kapısı, 92 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.623). Batı cephe ekseni üzerinde yer alan mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki demir kanatlı olup, 1.30 m genişliğindedir.

Şekil 3.623. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının beden duvarları üzerinde, sekizi harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dokuz pencere görülür. Harim katındaki pencerelerin dördü doğu cephede, biri batı cephede, üçü ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerden beşer tanesi doğu ve güney cephede, biri ise batı cephededir. Harim katı doğu cephede bulunan pencereler 1.16 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim katı batı ve güney cephedeki pencereler ise 76 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki tüm pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Doğu cephenin mahfil katı seviyesindeki pencereler 80 cm batı ve güney cephedekiler ise 60 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan güney ve batı cephedeki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Batı ve güney cephedeki pencerelerin ayrıca demir parmaklıkları mevcuttur. Kuzey cephede herhangi bir mimari unsur görülmez (Şekil 3.624).

Şekil 3.624. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, doğu, batı ve güney cephede yaklaşık 1 m, kuzey cephede ise yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır.

Yapının kuzeydoğu köşesine bitişik olarak konumlandırılan orijinal ahşap minarenin, dairesel kesitli betonarme kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, gövdenin kuzeye bakan yüzünde yer alan 57 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Batı cephe ekseninin güneyine sonradan eklenen ve yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan betonarme malzemeli minare ise çokgen formlu kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen veya dairesel kesitli serbest sekiz ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır. Söz konusu sütunlardan beşi asıl mahfil kısmını, biri batı yan kolu, ikisi ise doğu yan kolu taşır (Şekil 3.625).

Şekil 3.625. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli mihrap görülür. Mihrap nişi 94 cm genişliğinde ve 47 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Mihrap niteliksiz ahşa malzemeyle kaplanmıştır (Şekil 3.626).

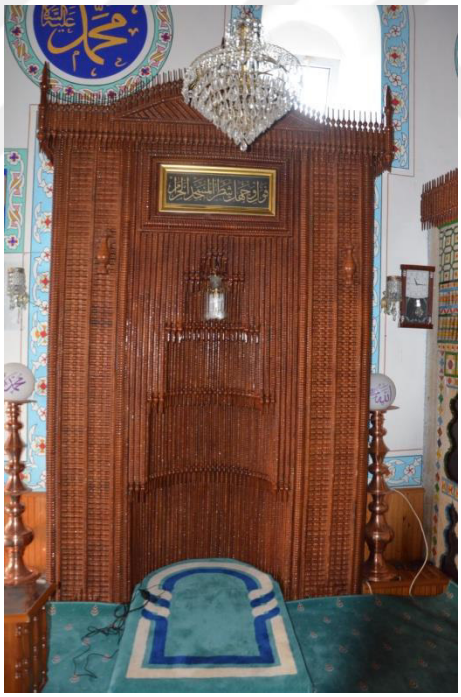

Şekil 3.626. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 87 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.27 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.627).

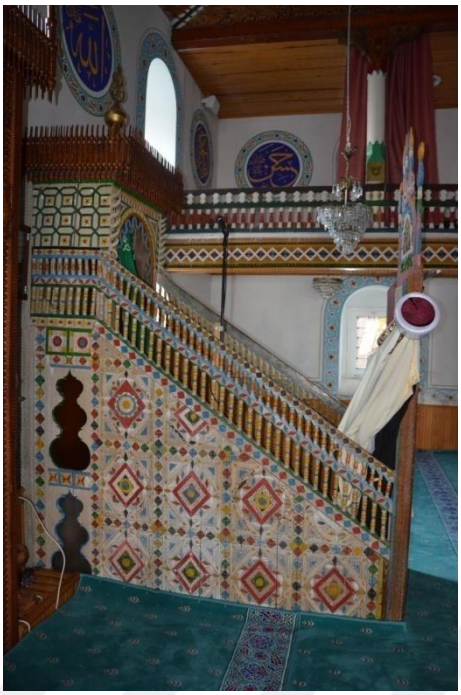

Şekil 3.627. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Minber

Orijinal olmayan yarım daire formlu ahşap vaaz kürsüsü, mihrabın doğusunda yer alan iki pencere arasına yerleştirilmiştir. Yerden yaklaşık 40 cm yüksekte bulunan kürsüye, batı yönündeki yer alan 31 cm genişliğindeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Mahfilin doğu kolunun güney ucunda 98x98 cm boyutlarında, sandık tipli ve çift sıra korkuluklu ahşap bir vaaz kürsüsü daha bulunur. Söz konusu kürsünün caminin orijinal vaaz kürsüsü olduğunu düşünüyoruz (Şekil 3.628).

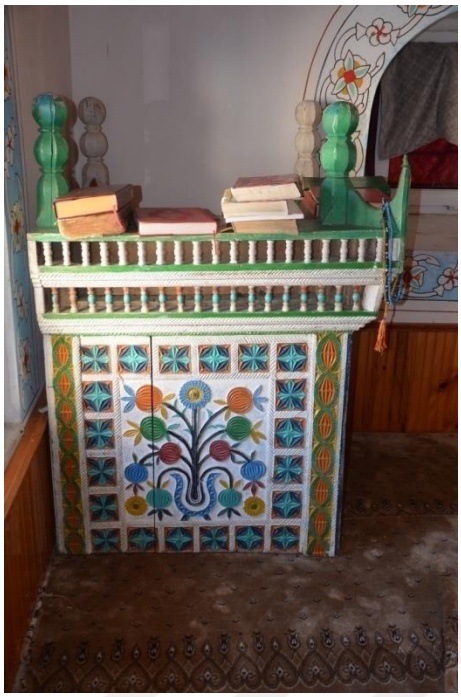

Şekil 3.628. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin ortasında alttan ve üstten çokgen, ortadan ise dairesel kesitli iki ahşap sütun bulunur. Ahşap sütunlar harimi örten düz ahşap tavanı taşımaktadır. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.629).

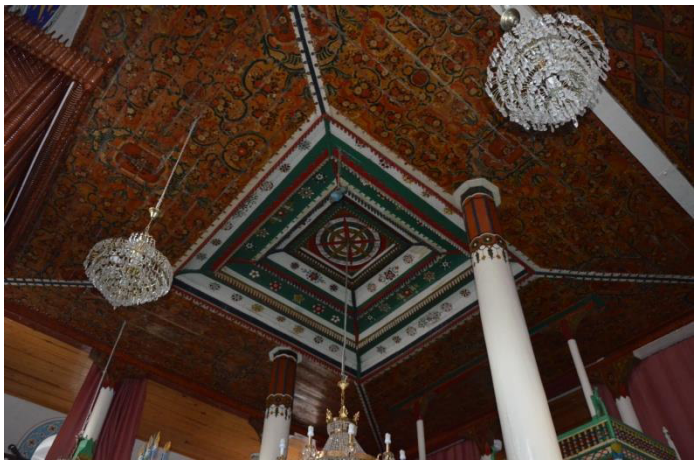

Şekil 3.629. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Tavan

Harimin giriş kapısının önünde ahşap doğramalı camekânla 2.44x3.55 m boyutlarında kapalı bir alan oluşturulmuştur. Girişin önündeki bu alan, son cemaat yeri şeklinde düzenlenmiştir.

Mahfil katına, batı cephedeki kapıdan girildiği gibi, harimin kuzeybatı köşesinde bulunan hafif dönerli merdivenle de çıkılır. 72 cm genişliğindeki merdiven on bir basamaklıdır. "U'' formlu mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.65 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.48 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Güney duvara kadar uzayan mahfil kollarından batıda olanı 2.22 m, doğuda olanı ise 3.75 m genişliğe sahiptir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 42 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest on bir ahşap sütun görülür. Sütunlardan ikisi köşkün ön köşelerinde, beşi asıl mahfilin ön kısmında yer alırken, ikişer tanesi mahfil balkonlarında yer alır. Balkonlardaki sütunlar mihraba dik olarak uzanırken, diğerleri paralel olarak uzanır. Söz konusu sütunların tümü, harimdeki iki büyük sütunla birlikte tavanı taşır.

3.9.4.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve doğu cephedeki harim katı pencerelerinin arasındaki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, mihrap kaplamasında, vaaz kürsülerinde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, saçakta, harim giriş kapısının kanatlarında, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, orijinal minarede ve doğu cephe harim katı pencerelerinin doğramalarında ahşap malzeme, doğu cephe harim katı pencereleri dışında kalan tüm pencerelerin doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, orijinal minarenin gövde kaplamasında sac malzeme, çatı örtüsünde marsilya tipi kiremit malzeme, yeni minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp, boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma, ajur, çıtakari ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.9.4.3. Süsleme

Caminin dışında yalnızca doğu cephede süsleme unsuru görülür. Doğu cephedeki harim katı pencerelerinin üzerine yerleştirilen ahşap kirişin ön ve alt yüzünde birer sıra süsleme şeridi bulunur. Kirişin alt yüzündeki süsleme şeridi, oluşturduğu boşluklar yıldızlarla doldurulan ve "S'' formunda uzayan halat motifinden, ön yüzündeki ise atlamalı olarak bir yatay bir dikey olacak şekilde konumlandırılan oval formlardan meydana gelir. Yatay olarak yerleştirilen oval

formların içerisine yaprak benzeri motifler yerleştirilmiştir. Dikey olarak konumlandırılan oval formlarında sağ ve sol üst köşelerinde üç kollu birer motif görülür. Ayrıca doğu cephenin güney köşesinde Türk bayrağı motifi mevcuttur.

Orijinal ahşap minarenin şerefe altı kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen on sıra süsleme kuşağıyla doldurulmuştur. Süsleme kuşakları halat motifi ve yivlerden meydana gelir. Şerefe ile korkuluk, üzerinde yapraklar olan ve "S'' formunda uzayan kıvrık dal motifiyle birbirinden ayrılmaktadır.

Harim giriş kapısı, yedi sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla; halat motifinden, yivlerden, dalga şeklinde uzayan kıvrımdan, iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlardan, kaş kemer formuna benzer motiflerden ve tek sıra halinde uzayan küçük çiçek motiflerinden meydana gelir. Her bir çiçek, halat motifli dikdörtgen çerçeve içerisine alınmıştır. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri, yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli kuşaklarla üçe bölünmüştür. Üst üste konumlandırılan her bir bölümün içerisine vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Üzerlerinde yapraklar olan çiçek dalları lale benzeri tomurcuklarla nihayetlenir. Ayrıca vazoların yüzeyi de yıldızlarla hareketlendirilmiştir. Kapı kanatlarının birleştiği noktada, aşağıda yukarıya doğru uzayan yıldız motifleri görülür. Kemer, üst üste konumlandırılmış "C'' ve silindir formlu konsollar üzerine oturur. Kemer köşelikleri halat ve yıldız motifli iki sıra süsleme şeridiyle çevrelenmiş ve her bir köşeye, üzerinde yaprak ve lale benzeri tomurcuklar olan birer kıvrık dal yerleştirilmiştir (Şekil 3.623).

Doğu cephedeki giriş kapısından iç kısımda oluşturulan camekânla kısma girilir. Camekânlı bölümün harime açılan kapısı üzerinde üç sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden altta olanı yıldız motiflerinde, ortada olanı halat motifinden, üstte olanı ise halat motifli karelerin içerisine yerleştirilen yıldızlardan oluşur.

Harim, dış cepheye göre oldukça süslüdür. Harimdeki süslemeler duvarlarda, minberde, orijinal vaaz kürsüsünde, mahfilde, sütunlarda ve tavanda toplanmıştır. Harim katındaki pencereler ve mihrap kaidesi üç, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden birer sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşağı, mavi zemin üzerine beyaz, kırmızı, yeşil ve sarı renklerle yapılan bitkisel motiflerden meydana gelir. Söz konusu kuşaklar dıştan siyah ve kırmızı renk ince çizgilerle

sınırlandırılmıştır. Mihrap kaidesinin hemen solunda harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasına yerleştirilmiş dikdörtgen formlu yazı panosu bulunur. Yeşil zemin üzerine beyaz ve pembe, kırmızı, mavi ve sarı renklerle yapılmış bitkisel motifle oluşturulan pano içerisinde, mavi zemin üzerine yaldız renk harflerle '' حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ/Namazları ve orta namazı aksatmadan kılın, huşû içinde Allah'ın huzurunda durun (Bakara 238)'' yazar. Batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarında beyaz çerçeveli madalyonlar mevcuttur. Dıştan yeşil zemin üzerine beyaz, sarı, pembe, mavi ve sarı renklerle yapılmış bitkisel motiflerle çevrili olan madalyonların içerisinde, mavi zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırsıyla ''حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' ve ''حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'' yazarken, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '' ''الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu '', '' محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' ve ''عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' yazar.

Mihrap kaplaması ve vaaz kürsüsü niteliksiz boğumlardan oluşmaktadır. Geometrik ve bitkisel motiflerin bir arada kullanıldığı ahşap minberin, doğu ve batı yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Doğu yan aynalığın yüzeyi, mavi, kırmızı, turuncu, yeşil ve sarı renklere boyanan yıldız motiflerinin oluşturduğu süsleme kuşaklarının yatay ve dikey olarak uzatılmasıyla dikdörtgen panolara ayrılmıştır. Her bir panonun içerisine iç içe geçmiş iki diyagonal kare yerleştirilmiştir. Dıştaki diyagonal kareler kırmızı renkliyken, içtekilerin ortasında, halat desenli dairesel form içerine yerleştirilmiş yıldız motifi görülür. Dairesel formlar ve yıldız motifleri her bir pano içerisinde farklı renktedir. İç içe geçmiş diyagonal kareler arasında kalan yüzey yıldız motifleriyle doldurulmuştur. Dıştaki diyagonal karenin köşelerinde iç içe geçmiş ikişer üçgen form vardır. İçteki üçgenlerin yüzeyi mavi boyalıyken dıştakilerin her bir köşesinde sarı renkli birer baklava form vardır. Üçgenler arasında kalan yüzey ise yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. Minberin batı yan aynalığı, sırt sırta konumlandırılan üzerleri yivli "C'' formlarıyla bezenmiştir. Uçları birbirine değen "C'' formları bütünde, yatay ve dikey uzayan "S' formlu kıvrım havası vermektedir. "C'' formlarının köşelerde oluşturduğu boşluklar sarı ve mavi renge boyanmış, içlerindeki boşluklar ise yıldız motifleri ile doldurulmuştur. "C'' formlarının uçlarının birleştiği noktalara mavi,

kırmızı veya yeşil renkli küçük birer papatya motifi yerleştirilmiştir. Minber, krem, sarı ve kırmızı renklere boyanmış boğumlardan oluşan çift sıra korkuluğa sahiptir. Doğu yöndeki korkuluğun altında, üstünde ve arasında farklı renklere boyanmış, yıldız motifli birer süsleme şeritleri görülürken, batı yöndeki korkuluğun üzerinde ve arasında yine farklı renklere boyanmış yıldız motifli birer süsleme şeridi, altında ise atlamalı olarak sırt sırta ve yüz yüze bakacak şekilde konumlandırılmış "C'' formlarından meydana gelen bir sıra süsleme şeridi görülür. "C'' formlarının oluşturduğu boşluklar mavi, kırmızı veya krem renkli nokta benzeri motiflerle hareketlendirilmiştir. Girişin doğu yüzü aşağıdan yukarıya doğru uzayan halat ve zikzak motifli altı süsleme şeridiyle, batı yüzü ise saç örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Minberin doğu ve batı yönündeki dolap kısmında, üst üste konumlandırılan dilimli ikişer dolap açıklığı mevcuttur. Söz konusu açıklıklar farklı renklere boyanmış yıldız motifleriyle çevrilidir. Minber köşkünün doğuya bakan yüzünde, iç içe geçmiş yeşil renkli sekizgenler görülür. Sekizgenlerin ortada oluşturduğu kare formlu boşluklara sarı ve kırmızı renkli birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Köşkün batı yüzünde ise dilimli açıklıklar mevcuttur. Köşk üstten, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen yeşil, kırmızı, mavi ve sarı renklerdeki halat motifleri ile nihayetlenmiştir. Köşkün kuzey yüzündeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli açıklık içten mavi renkli ve "S'' kıvrımlı halat motifiyle, kemer kavsı ise dıştan kahve renkli halat motifiyle, kemer köşelikleri ise beyaz, mavi, sarı ve kırmızı renkli yıldızlardan oluşan süsleme kuşağıyla çevrilidir. Köşeliklerde iç içe geçmiş üçer üçgen form yer alır. Dıştaki üçgenler yeşil, ortadakiler, kırmızı, içtekiler ise mavi renklidir. Dıştaki iki üçgen form arasında kalan yüzey yıldızlarla doldurulmuştur. Minber girişi atlamalı olarak kırmızı ve mavi renklere boyanan lale benzeri çiçek tomurcuklarıyla üç yönden çevrilidir. Tomurcuklar her iki yönden yıldız ve halat motifli ikişer sıra kuşakla sınırlandırılmıştır. "C'' ve dairesel formlu konsollar üzerine oturan giriş kemerinin köşelikleri, halat ve yıldız motifli iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Köşeliklerinin yüzeyi, kırmızı ve yeşil renkli tomurcuk motifleriyle bezenmiştir. Minber ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepeliğin alt kısmında iç içe geçmiş iki yarım daire form vardır. Pembe renkli çıtayla oluşturulan dıştaki yarım daire üzerinde, sarı renkli kanca benzeri çıkıntılar, beyaz renkli çıtayla oluşturulan içteki yarım daire üzerinde ise beyaz renkli kanca benzeri çıkıntılar yer alır. Yarım daireler arasında kalan yüzey, mavi ve yeşil renkli "S''

kıvrımlarıyla doldurulmuştur. İçteki yarım daire formun içerisinde, bir merkezden çıkan çiçek motifi mevcuttur. Çiçeğin sapları mavi, tomurcukları ise sarı ve kırmızı renklidir. Yarım daire formlarının her iki yanında birer, üzerlerinde ise dört ahşap çıta bulunur. Söz konusu çıtaların üzerinde aşağıya yukarıya doğru bakan sarı, mavi, yeşil veya beyaz renkli hilal motifleri vardır. Yarım dairelerin her iki yanındaki çıtaların sağında ve solunda mavi ve pembe renkli birer ahşap dikit daha görülür (Şekil 3.627).

Caminin bugün kullanılmayan orijinal ahşap vaaz kürsüsü, mahfil doğu kolunun güney ucuna yerleştirilmiştir. Muntazam süslemelere sahip kürsünün kuzey ve batı yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Kuzey yöndeki aynalığın her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan yeşil renkli ve halat desenli birer saç örgü motifi vardır. Örgü motiflerinin içte ve dışta oluşturduğu boşluklar yivlerle doldurulmuş olup, dıştakiler sarı, içtekiler ise turuncu renklidir. Saç örgü motifleri her iki yönden birer sıra beyaz renkli halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Aynalığa, üzeri yıldız motifleri ile bezenmiş mavi renkli vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçeğin sağa, sola ve yukarıya doğru uzayan siyah renkli dalları yeşil, kırmızı, mavi, turuncu veya sarı renkli birer çiçek veya tomurcukla nihayetlenir. Çiçek motifi, halat motiflerinin oluşturduğu küçük kare formlarla çevrilidir. Kare formların içerisi mavi, yeşil ve turuncu renklerdeki birer yıldız motifiyle doldurulmuştur. Batı aynalığın da her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan yeşil renkli birer saç örgü motifi vardır. Örgü motiflerinin içte ve dışta oluşturduğu boşluklar yivlerle doldurulmuş olup, dıştakiler sarı, içtekiler ise turuncu renklidir. Saç örgü motifleri her iki yönden birer sıra beyaz renkli halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Batı aynalıkta, bir merkez çıkan çiçek motifi mevcuttur. Siyah renkli çiçek dalları, yeşil, sarı, mavi, sarı, turuncu, kırmızı veya krem renkli birer çiçek motifiyle nihayetlenir. Söz konusu çiçek motifi beyaz renkli halat motifiyle ve mavi renkli yıldız motifleriyle dört yönden çevrilidir. Kürsü, boğumlardan oluşan çift sıra korkuluğa sahiptir. Alt sıradaki boğumlar yeşil, krem ve kahve renkliyken, üsttekiler beyaz renklidir. Çift sıra korkuluğun arasında ve altında, paralel olarak uzayan beyaz renkli ikişer sıra balıksırtı motifi yer alır (Şekil 3.628).

"U'' formlu mahfilin ön yüzü farklı süsleme programına sahiptir. Asıl mahfil kısmının ön yüzünde altı, batı yan kolun ön yüzünde sekiz, doğu yan kolun ön yüzünde ise dokuz sıra süsleme şeridi yer alır. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri

farklı genişliklere sahiptir. Asıl mahfil kısmındaki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yeşil renkli yıldız motiflerinden, oluşturdukları boşluklar mavi, mor ve turuncu renkli yıldızlarla doldurulan ve atlamalı olarak yüz yüze ve sırt sırta bakacak şekilde sıralanan beyaz renkli ve halat desenli "C'' formlarından, yeşil renkli yıldız motiflerinden turuncu ve beyaz renkli iki sıra halat motifinden ve mavi renkli yıldız motiflerden, batı koldaki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yeşil renkli yivlerden, sarı renkli halat motifinden, altta ve üstte oluşturdukları boşluklar turuncu ve kahverengi yıldızlarla doldurulan ve tek sıra halinde yan yana sıralanan beyaz renkli ve halat desenli diyagonal karelerden, sarı renkli halat motifinden, yeşil renkli yıldızlardan, turuncu ve beyaz renkli iki sıra halat motifinden ve mavi renkli yıldız motiflerinden oluşurken, doğu koldaki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yeşil renkli yivlerden, sarı renkli halat motifinden, içte oluşturdukları boşluklar kırmızı renkli yıldızlarla, ortada oluşturdukları boşluklar mavi renkli yıldızla, kenarlarda oluşturdukları boşluklar ise turuncu renkli yıldızlarla doldurulan, iki sıra beyaz renkli be halat desenli saç örgü motifinden, sarı renkli halat motifinden, yeşil renkli yıldız motiflerinden, turuncu ve beyaz renkli iki sıra halat motifinden ve mavi renkli yıldız motiflerinden oluşur. Mahfil çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluğun alt sırası beyaz ve kırmızı renkli boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen beyaz renkli yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Mahfil köşkünün yüzünde de altı sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Paralele olarak uzayan süsleme kuşakları farklı genişliklere sahiptir. Söz konusu süsleme kuşakları aşağıda yukarıya doğru sırasıyla sarkıt şeklindeki kaş kemerli formlardan, üç sıra halinde yan yana uzayan ve atlamalı olarak beyaz, kırmızı, sarı, yeşil ve mavi renklere boyanan kare formlu yıldızlardan, altta ve üstte oluşturduğu boşluklara sarı ve kırmızı renkli birer damla motifi yerleştirilen "S'' formlu ve halat desenli kıvrımdan, farklı renklerdeki dairesel formlu rozet motiflerinden, tek sıra halinde yan yana sıralanan yatay yönlü lale ve çiçek tomurcuklarından ve mavi ve turuncu renkli saç örgü motifinden oluşur. Süsleme kuşakları, beyaz, yeşil, kırmızı, mavi veya turuncu renkli ikişer halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Köşk köşelerinde ve ortasında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan kırmızı, beyaz, sarı, mavi, turuncu renklere boyanmış balıksırtı motifli süsleme şeridi vardır. Köşkün tek sıra korkuluğu, sarı, mavi ve turuncu renklere boyanmış boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun köşeliklerinden

kanca benzeri çıkıntılar görülür. Köşkün alt yüzeyi kırmızı, sarı ve mavi renkli çiçek, "S'' ve "C'' formlu motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.630).

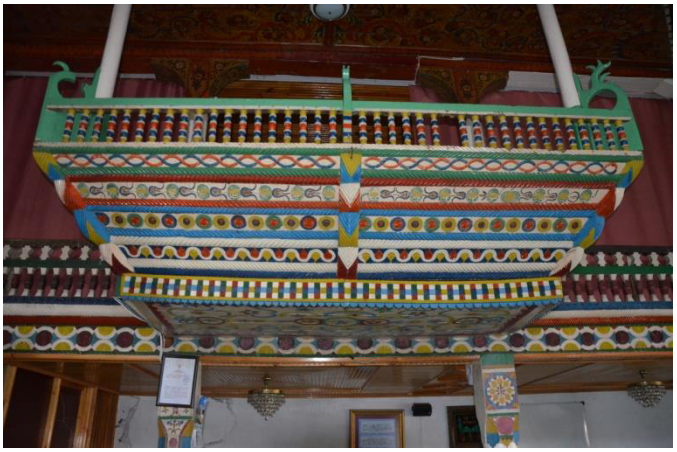

Şekil 3.630. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii Mahfil Köşkü

Düz ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş dört kare formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Kare formların kenar hatları, tek sıra halinde uzayan lale benzeri formlardan ve sarkıt şeklindeki silindir formlardan oluşan ikişer sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Dıştaki kare formu çevreleyen süsleme şeritleri beyaz ve kırmızı, ortadakiler kare formlarını çevreleyenler kırmızı, beyaz ve beyaz ve mor renkli, içteki kare formu çevreleyenler ise yeşil ve yaldız renklidir. Dıştaki üç kare form arasında kalan yüzeyler belli aralıklarla yerleştirilen farklı renklerdeki çiçek motifleriyle bezenmiştir. İçteki ve dıştaki çiçek motifleri beyaz, ortadakiler ise yeşil zemin üzerine yapılmıştır. En içteki kare form içten beyaz renkli halat motifiyle çevrelenmiş olup, yüzeyi yıldız motiflerinden oluşan iç içe geçmiş yedi dairesel formla bezenmiştir. Yıldız motifli süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla yeşil, sarı, turuncu, beyaz, yeşil, sarı ve beyaz renklidir. İçteki dört dairesel formu oluşturan yıldızların içerisi hafif boşaltılmış ve dairesel formlar birer sıra halat motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Halat motifleri dıştan içe doğru sırasıyla siyah, kırmızı, beyaz ve kırmızı renklidir. İçteki dairesel formun ortasına ahşap kabara yerleştirilmiştir. Söz konusu kabaradan dışa doğru genişleyerek açılan yaprak benzeri sekiz kuşak mevcuttur. Kuşaklar atlamalı olarak sarı ve kırmızı renklere boyanmıştır. Tavan göbeğindeki kare formların köşelerinden bir diğerinin köşelerine mavi, kırmızı veya yeşil renkli birer halat motifi atılmıştır. Dıştaki kare formdan da tavan köşelerine doğru mavi renkli birer halat motifi uzatılmıştır. Halat motiflerinin her iki yanında beyaz renkli lale benzeri motifler yer alır. Söz konusu kuşaklar vasıtasıyla

tavan yüzeyi dört parçaya bölünmüştür. Her bir parçanın yüzeyi, sarı zemin üzerine yeşil, sarı, kırmızı, beyaz ve turuncu renklerle kalemişi tekniğinde yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kare formlu tavanın doğusunda, kuzey-güney doğrultuda uzayan dikdörtgen formlu tavan yüzeyi bulunur. Bu tavan yüzeyi bordo renkli çizgilerle baklava formlu desenlere ayrılmıştır. Yüzeyleri sarı, kırmızı ve mavi renklere boyalı baklava formların içerisine, yaprakları yeşil, çiçekleri ise beyaz, sarı, turuncu veya kırmızı renkli birer bitkisel motif yerleştirilmiştir (Şekil 3.629).

Harim ortasındaki ahşap sütunları çokgen kesitli ayak ve başlıklarında ve gövde uçlarında kalemişi ve kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler görülür. Çokgen formlu ayaklar yaklaşık 30 cm yüksekliğe kadar yeşile, diğer kısımları ise turuncuya boyanmıştır. Ayakların kenar hatları lacivert çizgilerle belirginleştirilmiştir. Ayakların her bir köşesi üstten lacivert ve turuncu çerçeveli birer dairesel formla nihayetlenir. Yüzeyleri sarıya boyalı dairesel formların içerisinde birer çiçek motifi görülür. Dairesel kesitli gövdelerin alt ucu, yan yana sıralanmış yeşil renkli servi ağaçlarıyla çevrilidir. Gövdenin ucu ise atlamalı olarak sıralanan sarkıt şeklindeki lale ve tomurcuk motifleriyle çevrilidir.

Asıl mahfili taşıyan sütunların dördünde ve batı kolu taşıyan sütunda süsleme unsuru vardır. Sütunlardaki süslemeler, kare kesitli ayak ve başlıkların harime bakan yüzünde görülür. Birbirinden farklı olan süslemeler, genellikle vazodan çıkan çiçek, yıldız ve rozet motiflerinin bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Söz konusu motiflerin her biri sarı, kırmızı, mavi, yeşil, pembe veya beyaz renklere boyanarak, sütunlara hareketlilik kazandırılmıştır.

Mahfil katındaki sütunların kare kesitli ayakları yeşile, gövdeleri ise beyaza boyanarak sütunlara canlılık kazandırılmıştır. Mahfil köşkünün köşelerinde yer alan sütunların ve batı koldaki sütunların tepelikleri kalemişi tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerle bezelidir.

3.9.4.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak camide yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları, plastik malzemeyle değiştirilmiş.

2- Orijinal ahşap minare gövdesi sac malzemeyle kaplanmış.
3- Harim doğu, batı ve güney duvara niteliksiz kalemişi süslemeler eklenmiş.
4- Mihrap niteliksiz ahşap malzeme ile kaplanmış.
5- Orijinal ahşap vaaz kürsüsü mahfil katına taşınmış ve onun yerine niteliksiz kürsü yerleştirilmiştir.
6- Batı cepheye, mahfile girişi sağlayan kapı açılmış.
7- Doğu cephenin genişletildiğini düşünüyoruz. Bu cephedeki pencerelerin özellikleri, diğer cephedekilerden farklı olması bizi bu düşünceye sevk etmektedir. Ayrıca mahfilin doğu kolu batıdakinden daha geniştir. Doğu cephe harim katındaki pencerelerin arasında dairesel kesitli taş sütunlar bulunur. Biz buranın açık balkon şeklinde olduğunu ancak sonradan kapatıldığı kanaatindeyiz.

3.10. MAÇKA

Maçka ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında inşa edilmiş olup günümüzde ayakta olan yirmi cami tespit ettik. Tespit ettiğimiz camiler, Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Yazlık Mahallesi Camii'dir (1862), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950).

Camilerin büyük çoğunluğu inşa edildiği tarihten bugüne özgünlüğünü belli ölçüde korumuştur. Ancak Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Bakımlı Mahallesi Camii (1933) ve Çatak Mahallesi Camii (1934) için aynı şeyi söyleyemeyiz. Örnekalan Mahallesi Camii'nin minberi, vaaz kürsüsü ve mahfili orijinal olmayan unsurlardan olup, harim tavanı tamamıyla yenilenmiştir. Armağan Mahallesi Camii'nin mihrabı niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Minber, vaaz kürsüsü ve mahfil yeni olup, tavan büyük oranda değişmiştir. Bakımlı Mahallesi Camii'nin harim duvarları ve mihrabı niteliksiz çini malzemeyle kaplıdır. Ayrıca minber, vaaz kürsüsü ve mahfili taşıyan sütunlar yeni olup çini ile kaplıdır. Harim tavanında, tavan göbeği dışındaki tüm yüzey ve mahfili alt yüzü niteliksiz malzemeyle kaplıdır. Çatak Mahallesi Camii'nin ise mihrabı tamamıyla ahşap malzemeyle kaplıdır. Minber, vaaz kürsüsü ve mahfili yeni olup, harim tavanı tamamıyla değişmiştir. Söz konusu camileri yukarıda belirttiğimiz sebeplerden dolayı, Anayurt Mahallesi Camii'ni ise kapalı olduğu için inceleme yapamadığımızdan çalışmamıza dahil etmedik.

Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye çevriliş tarihi), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye

dönüştürüldüğü tarih) ve Yazlık Mahallesi Camii (1862), kiliseden camiye dönüştürülmüş yapılardır. İncelemiş olduğumuz camilerin hepsi ibadete açıktır.

3.10.1. Atasu Mahallesi Mumcular Camii

Şekil No: 631-635
Çizim No: 91

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Atasu mahallesinde bulunmaktadır. Cami kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan mermer kitabeye göre ١٨٤٥/1845 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.10.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun üst tarafında yer alan cami, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde ve doğusunda avlu, güneyinde hazire, batısında ise lojman vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.58x9.58 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.20x11.46 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzeme ile yapılan cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, batı cephe ekseninin kuzeyinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.631)-(Çizim 3.91).

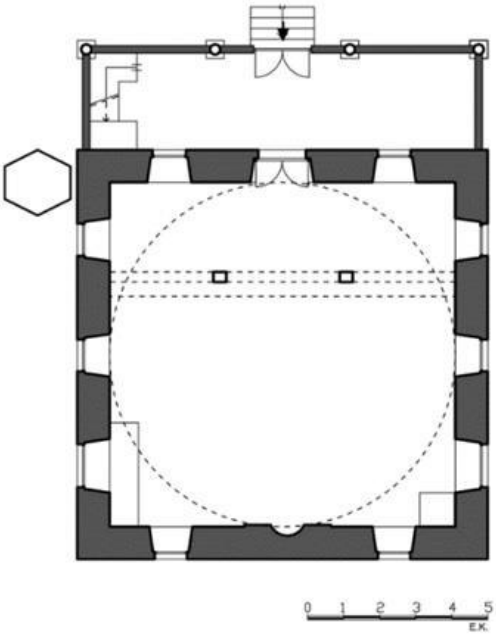

Çizim 3.91. Atasu Mahallesi Mumcular Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.631. Atasu Mahallesi Mumcular Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede dairesel kesitli serbest dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Ayrıca kuzeydoğu ve kuzeybatı köşedeki sütunlardan harim kuzey duvarına atılmış birer yuvarlak kemer daha bulunur. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için sütunlar taş duvar üzerine oturmaktadır. Son cemaat yerine, sütun başlıkları hizasında betonarme malzemeli tabla eklenerek mahfil son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir. Orijinalinde açık olan son cemaat yeri sonradan yaklaşık 1 m yüksekliğe kadar duvarla, geri kalan kısımlar ise alüminyum doğramalı camekânla kapatılmıştır. Son cemaat yerine giriş, ortadaki

göze yerleştirilen 1.33 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, iki kanatlı ve alümin doğramalı kapıdan sağlanır. Söz konusu mekân içten düz tavanla örtülüdür.

Harim giriş kapısına, son cemaat yeri içerisinden ulaşılır. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı, 1.33 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.632).

Şekil 3.632. Atasu Mahallesi Mumcular Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdır. Pencere söve ve kemerleri cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Harim katındaki pencereler 85 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 51 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğu genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Orijinalinde dört omuz kırma çatı ile örtülü olan cami bugün onikigen kasmak üzerine oturan kubbe ile örtülüdür kubbe kasnağında açılmış dikdörtgen formlu ve

yuvarlak kemerli pencereler vardır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişleyen mahfilin üzeri dıştan üç küçük kubbe ile örtülüdür.

Batı cephe ekseninin kuzeyinde bulunan minare, altıgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, 61 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, betonarme malzemeli ve kare kesitli serbest iki sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Sütunlarla, harim duvarları arasını yaklaşık 35 cm yüksekliğinde ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.633).

Şekil 3.633. Atasu Mahallesi Mumcular Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. 95 cm genişliğindeki mihrap nişi, 48 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.634).

Şekil 3.634. Atasu Mahallesi Mumcular Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 72 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.85 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.634).

Orijinal olmayan mermer malzemeli vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Harimin üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçiş köşe üçgenleri ile sağlanır (Şekil 3.635).

Şekil 3.635. Atasu Mahallesi Mumcular Camii Tavan

Mahfil katına son cemaat yerinin batısında yer alan betonarme malzemeli merdivenden çıkılır. 1.21 m genişliğindeki merdiven dönerli formda olup, on yedi basamaklıdır. Son cemaat yeri üzerine doğu genişletilen mahfil oldukça geniştir. Mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 6.67 m çıkıntı yapar. Mahfil, 64 cm yüksekliğinde demir malzemeli korkuluğa sahiptir. Mahfilin ön kısmı harimi örten

kubbeyle, son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen kısmı ise doğu-batı doğrultuda sıralanmış üç küçük kubbe ile örtülüdür. Mahfil katında betonarme malzemeli ve kare kesitli serbest iki sütun vardır. Söz konusu sütunlar örtü sisteminin taşımaktadır.

3.10.1.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, son cemaat yerini oluşturan sütunlarda ve mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde ve harim giriş kapısının kanatlarında ahşap malzeme, vaaz kürsüsünde ve mahfile çıkışı sağlayan merdiven basamaklarının kaplamalarında mermer malzeme, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, kubbe kasnağında, kubbede ve minarede betonarme malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, son cemaat yerinin camekânlarında alüminyum malzeme, kubbe kaplamalarında ise kurşun malzeme kullanılmıştır. Arıca harimin duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim giriş kapısının ve mihrabın süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, minber süslemelerinde kabartma ve ajur tekniği, harim duvarlarında ve örtü sisteminde yer alan süslemelerde ise kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.10.1.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Son cemaat yerini oluşturan sütunların kare kesitli başlıklarında, kabartma tekniğinde yapılmış yaprak motifleri bulunur.

Minarenin şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen mukarnaslarla doldurulmuştur. Yeşile boyalı şerefe korkuluğunun yüzeyi çökertilerek dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Panoların içerisine birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Şerefe altında gövdeyi, çevreleyen bilezik vardır.

Harim giriş kapısı dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaidenin her iki yanında, yaldız renkli ve yarım daire formlu birer sütünce mevcuttur. Sütünceler, dairesel kesitli ayaklara ve kare kesitli başlıklara sahiptir. Sütünce başlıkları kabartma tekniğinde yapılmış yapraklarla bezelidir. Söz konusu sütünceler üstten, paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridiyle birbirine bağlanmıştır. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek geometrik formlu üçer pano oluşturulmuştur.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, harim duvarlarında ve örtü sisteminde toplanmıştır. Mihrap kaidesi kahve renkli silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş ile kaideyi çevreleyen silmeler arasında kalan yüzey, aşağıdan yukarıya doğru uzayan yeşil renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan ve birbirinden farklı motiflerden meydana gelen birer süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, atlamalı olarak sıralan silindir formlu yivlerden ve uçları aşağıya doğru bakan koçboynuzlarından, uçları aşağıya doğru bakan "C'' formlu yapraklardan, yivlerden ve atlamalı olarak uçları bir aşağıya, bir yukarıya bakan koçboynuzlarından meydana gelir. Yaşmak yüzeyi istiridye kabuğu formunda olup, ortasında çiçek desenli kabara görülür. Nişin hemen üzerinde, kırmızı renkli vazodan çıkan asma dalı mevcuttur. Dalları sağa ve sola doğru uzayan asma dalının, sap ve yaprakları yeşil, üzüm salkımları ise sarı ve kırmızı renklidir. Ayrıca vazonun altından çıkıp, yaşmağın her iki yanından aşağıya doğru sarkan yeşil renkli birer kıvrık dal motifi de bulunur. Söz konusu asma dalının sağ ve sol üst köşesinde kalemişi tekniğinde yapılmış yeşil renkli birer bitkisel motif yer alır.

Ahşap minberin doğu yan aynalığında, yeşil renkli çıtalarla oluşturulmuş üçgen form vardır. Üçgen formun ortasında yaldız renkli yaprak motifleri mevcuttur. Minber, ajur tekniğinde yapılan tek sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluk "S'' formunda uzayan yaldız renkli kıvrık daldan meydana gelir. Kıvrık dal bordo renkli ahşap silmeyle dört yönden çevrilidir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara, üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Üst kenarı koçboynuzu şeklinde nihayetlenen ahşap parçanın yüzeyi yelpaze formludur. Minber süpürgeliğinde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli birer açıklık vardır. Dolap kısmında, içerisi hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli niş görülür. Nişin üzerinde yeşil renkli çıtalar vasıtasıyla meydana getirilen iki pano bulunmaktadır. Alttaki dikdörtgen formlu panonun içerisine, vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Bordo renkli vazodan çıkan çiçeğim sap, yaprak ve çiçekleri yaldız renklidir. Üstteki kare formlu panonun içerisi sadedir. Minber köşkü, yivli desteklere sahiptir. Desteklerin kare kesitli başlıkları yapraklarla bezenmiştir. Köşk açıklıklarının kemerleri, bitkisel motiflerden oluşur. Köşk üzerine yerleştirilen yeşil renkli külah, yaprak benzeri motiflerden meydana gelen korkulukla çevrilidir. Minber girişinin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan stilize edilmiş lale motifleri görülür. Stilize lale motiflerinin

üzerinde birer çiçek bulunur. Çiçeklerin altında ve üstünde birer yaprak uzanır. Giriş kemeri, ortada kıvrım yapan yivli çıtalardan oluşur. Kemerin ortasında yaprak motifi yer alır. Yaprak motifinden aşağıya doğru perde şeklinde sarkan yaldız renkli bitkisel motifler bulunmaktadır. Kemerin hemen üzerinde dar bir yazı kuşağı mevcuttur. Kuşak da kahverengi zemin üzerine siyah renk harflerle "….." yazar. Minber, ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasında bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan yaldız renkli lale motifi görülür. Lalenin her iki yanından, sağa ve sola doğru uzayan yine yaldız renkli birer kıvrık dal uzanır (Şekil 3.634).

Harim duvarlarında ve örtü sisteminde niteliksiz kalemişi yazı ve bitkisel motifler mevcuttur. Beyaza boyalı zemin üzerine uygulanan motifler oluşturulurken ağırlıklı olarak mavi, beyaz, yeşil, turuncu, sarı ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler tek sıra halinde uzayan tığ benzeri bitkisel motiflerle üç yönden çevrilidir. Harim katındaki süsleme şeritleri kahverengi ve yeşil renkli, mahfil katı seviyesindekiler ise kırmızı ve siyah renklidir. Doğu, batı ve güney duvarda, harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında yazı kuşağı uzanmaktadır. Kuşakta siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle "Esmaü'l Hüsnâ'' yazar. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına beyaz çerçeveli yazı madalyonları yerleştirilmiştir. Doğu ve batı duvardaki madalyonlar, tek sıra halinde uzayan yeşil renkli palmetlerle çevrilir. Söz konusu madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki madalyonda "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', doğu duvardakinde ise "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar. Güney duvardaki madalyonlar mihrabın üzerinde yan yana konumlandırılmıştır. Madalyonlar, lila renk zemin üzerine beyaz, mavi, sarı ve turuncu renklerle yapılan bitkisel motiflerle dıştan çevrilidir. Batı yöndeki madalyonda siyah zemin üzerine yaldız renklerle "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu '' yazarken doğ yöndekinde " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazar. Madalyonların dış kenarında siyah renkli birer tığ motifi yer alır. Doğu ve batı duvarda bulunan harim katı seviyesindeki pencerelerin arasında yazı istifi görülür. Beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle oluşturulan istifler müsenna tekniğindedir. Doğu ve batı duvarın kuzey yönündeki istiflerde "یا شافی/ya Şafi'' yazarken, güney yöndekilerde "یا هو/ya hu'' yazar. Yine doğu ve batı duvar eksenleri üzerinde yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin kuzeyinde birer yazı istifi daha bulunmaktadır.

Birbirinin aynısı olan istfilerde ‘‘يا هو/ya hu’’ yazmaktadır. Doğu duvarın güney köşesinde siyah renkli tığ motifi görülür. Mihrap kaidesinin sağında ‘‘allahu hayrul-hâfizıyn’’ yazılı, yazı istifi yer alır. Kaidenin solunda ve güney duvarın doğu köşesinde siyah renkli birer tığ motifi mevcuttur.

Harimi örten kubbenin ortasında, iç içe geçmiş beyaz çerçeveli dört dairesel form görülür. İçteki dairesel formun içerisi, mavi zemin üzerine beyaz, lila ve turuncu renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezelidir. İçteki iki dairesel form arasında kalan yüzey, mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle dört kez ‘‘ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ/De ki: "Her şeyin yaratıcısı Allah'tır (Ra'd 16)’’ yazılan kuşakla doldurulmuştur. İçten ikinci ve üçüncü sıradaki dairesel formların arası, mavi zemin üzerine turuncu renkle yapılan saç örgü motifiyle, dıştaki iki dairesel formun arası ise lila renk zemin üzerine beyaz, mavi, sarı ve turuncu renklerle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Dairesel formlar dıştan, tek sıra halinde yan yana sıralanmış beyaz ve siyah renkli palmet benzeri motiflerle çevrilidir. Söz konusu motiflerin içerisi lila zemin üzerinde beyaz, mavi ve turuncu renklerle yapılan bitkisel motiflerle süslenmiştir. Kubbe en dıştan iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı mavi zemin üzerine beyaz ve sarı renklerle yapılan iç içe geçmiş bitkisel motiflerden, içte olanı ise içleri bitkisel motiflerle bezenmiş palmet benzeri motiflerden meydana gelir. İçteki ve dıştaki palmet benzeri motiflerin arasında iki farklı motif bulunmaktadır. Atlamalı olarak sıralanan motifler, yeşil renkli tığlardan ve her iki uçunda kırmızı renkli tığ bulunan bitkisel motifli şemselerden oluşur. Kubbe kasnağındaki pencereler, yeşil renkli tığ benzeri motiflerle dört yönden çevrilidir. Kubbeye geçişi sağlayan köşe üçgenlerinde, beyaz çerçeveli birer yazı madalyonu vardır. İçlerinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar bulunan madalyonlar, lila zemin üzerinde mavi, beyaz ve turuncu renklerle yapılan bitkisel motiflerle çevrilmiştir. Güneybatı yöndeki madalyonda ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, kuzeybatı yöndekinde ‘‘ عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ yazarken kuzeydoğu yöndekinde ‘‘ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ yazar. Madalyonların dışındaki tüm yüzey, yeşil zemin üzerine mavi, lila, beyaz ve turuncu renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.635).

Mahfil üzerinde yer alan ve doğu-batı doğrultuda uzayan kubbelerde de ana kubbedekine benzer süslemeler bulunur. Aynı şekilde mahfilin alt yüzünde de benzer şekilde kalemişi süslemeler görülür.

3.10.1.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemede muhtelif dönemlerde yapılmış birçok niteliksiz müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde açık olan son cemaat yeri, duvar ve camekânla kapatılmış ve mahfil katı son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir.
2- Yapının dört omuz kırma çatısı kaldırılarak onikigen kasnak üzerine oturan betonarme malzemeli kubbe eklenmiştir.
3- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları, plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Mermer malzemeli vaaz kürsüsü yakın dönemde eklenmiştir.
5- Harim ve örtü sistemindeki kalemişi süslemeler yakın dönemde eklenmiştir.
6- Mahfil betonarme malzemeli olarak yenilenmiş ve mahfile çıkışı sağlayan merdiven son cemaat yerinin batı köşesine alınmıştır.

3.10.2. Ormaniçi Mahallesi Camii

Şekil No: 636-641

Çizim No: 92

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Ormaniçi mahallesinde bulunmaktadır. Caminin muhtelif yerlerinde dört kitabe vardır. Mihrap nişinin sağındaki kitabede H. ١٣٦٤-1364/M.1948, mahfili taşıyan ortadaki sütunlardan doğuda olanında H.١٢٦٨ - 1268, batıda olanında ise 1952 yazarken, mahfil katında, köşkün hemen doğusunda yer alan sütunda ١٢٦٨-1268 yazmaktadır. Ayrıca Maçka müftülüğünün giriş kapısı üzerine astığı bilgi panosunda ve bazı kaynaklarda cami 1948 yılına tarihlenmiştir. Mihraptaki kitabede inşa tarihi hicri ve miladi olarak yazılmıştır. Ancak buradaki H.1364 tarihini miladiye çevirdiğimizde 1945 tarihini elde ederiz. Muhtemelen tarihlerden biri yanlış yazılmıştır. Mahfili taşıyan serbest sütunlardan doğuda olanında ve mahfil katında köşkün hemen doğusundaki sütunda aynı tarih yazmaktadır. H.1268 olan bu tarihi miladiye çevirdiğimizde 1852 tarihini elde ederiz.

Diğer sütunda ise 1952 tarihi görülür. Söz konusu tarihler eğer doğru ise en erken tarih olan H.1268/M.1852 tarihini caminin inşa tarihi olarak, diğer tarihleri ise onarım tarihi olarak kabul ediyoruz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı Hasan Keyif'dir (Kazaz, 2016: 796). Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.10.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 100 m aşağısında yer alan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının harim kısmı içten içe 8.80x8.11 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonrada eklenen bölümle birlikte 12.26x9.47 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve üç gözlü giriş bölümden meydana gelir. Camiye sonradan eklene minare, doğu cephenin kuzey köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.636)-(Çizim 3.92).

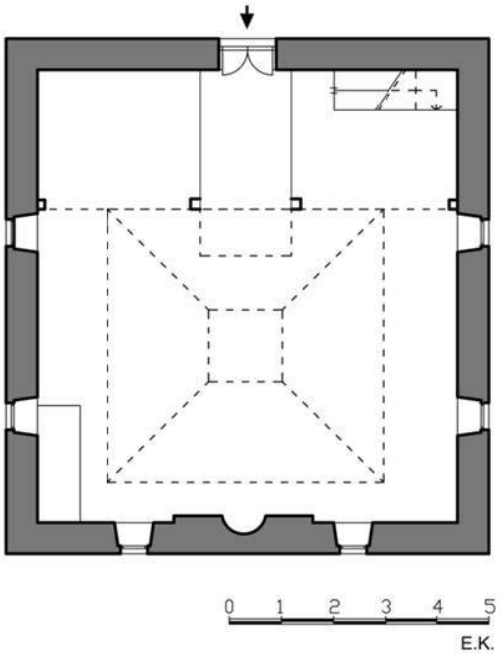

Çizim 3.92. Ormaniçi Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.636. Ormaniçi Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede betonarme malzemeli üç gözlü bölüm eklenmiş ve mahfil bu bölüm üzerine doğru genişletilmiştir. Söz konusu bölümün orta gözü giriş sahanlığı, doğudaki gözü imam odası, batıdaki gözü ise mahfil katına çıkışı sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Giriş sahanlığına,1.37 m genişliğindeki dikdörtgen formlu ve iki kanatlı demir kapıdan girilir. Sahanlığın doğu duvarı üzerinde, imam odasına açılan 80 cm genişliğinde kapı bulunur.

Sahanlık girişinin karşısında yer alan harim giriş kapısı, 1.01 m genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.637).

Şekil 3.637. Ormaniçi Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu, batı ve güney cephede, üçü ise kuzey cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır. Harim katı doğu, batı ve güney cephedeki pencereler 59 cm, kuzey cephedekiler 1.30 m, mahfil katı seviyesindekilerden doğu, batı ve güney cephede bulunanları55 cm, kuzey cephedekiler ise 1.30 m genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan doğu, batı ve güney cephedeki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Doğu cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak yerleştirilen minare spiral gövdeli ve tek şerefelidir. Doğal gaz borusundan imal edilen minarenin giriş kapısı bulunmaz.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitli sütunların arası 35 cm yüksekliğinde ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.638).

Şekil 3.638. Ormaniçi Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. 83 cm genişliğindeki mihrap nişi, 43 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan

niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.639).

Şekil 3.639. Ormaniçi Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında, orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 78 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.30 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.640).

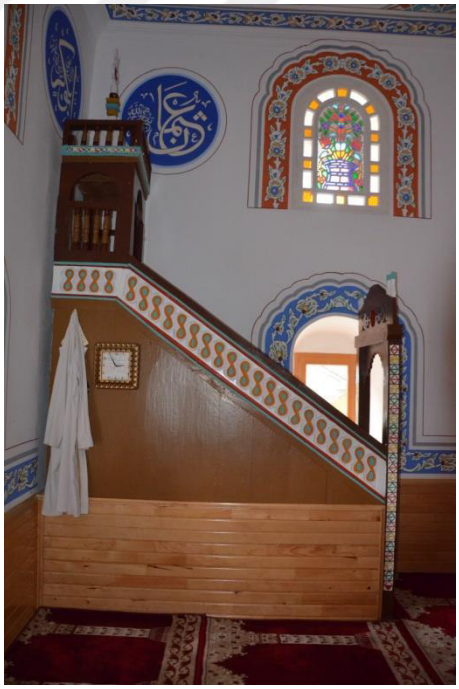

Şekil 3.640. Ormaniçi Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek daire formlu vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün tek sıra korkuluğu bulunur.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.641).

Şekil 3.641. Ormaniçi Mahallesi Camii Mahfil

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki göz içerisinde yer alan merdivenden çıkılır. Söz konusu göze, batı cephede bulunan kapıdan girilir. 82 cm genişliğindeki kapı iki kanatlıdır. Göz içerisinde yer alan betonarme malzemeli merdiven 82 cm genişliğinde ve ön dört basamaklıdır. Mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 5 m çıkıntı yamakta ve mihrap aksında 97 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz tavanla örtülü mahfil, 35 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa sahiptir. Mahfil katında dördü ahşap, üçü ise betonarme malzemeli yedi sütun vardır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli ahşap sütunlar, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmıştır. Daha geride bulunan dikdörtgen kesitli ve betonarme malzemeli sütunlardan ikisi duvara dayandırılmışken, biri ortada serbesttir. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.10.2.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda, bazı sütunlarda, harim giriş kapısında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, kuzey cepheye sonradan eklenen bölümde ve mahfile çıkışı sağlayan merdivende betonarme malzeme, sahanlığa girişin sağlayan kapıda ve minarede demir malzeme, kuzeybatı köşedeki gözün giriş kapısında plastik

malzeme, çatı örtüsünde ise saç malzeme kullanılmıştır. Ayrıca cephe duvarları dış cephe kaplamasıyla mantolanmış, harim duvarları ise sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.10.2.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmezken, harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavan göbeğinde ve harim duvarlarında toplanmıştır.

Mihrap kaidesi, yaldız renkli silmeyle üç yönden çevrilidir. Kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçağın yüzeyinde, paralel olarak uzayan tek sıra süsleme şeridi görülür. Söz konusu süsleme şeridi, atlamalı olarak sıralanan konsol ve güneş benzeri motiflerden meydana gelir. Konsolların yüzeyinde, yeşil renkli birer lale mevcuttur. Mihrap nişinin kenar hatları, yaldız renkli şeritle belirginleştirilmiştir. Niş kemerinde, sarkıt şeklinde kırmızı renkli ay yıldız motifi yer alır. Kemerin üzerinde yaldız renkli harflerle "الله/Allah'' yazmaktadır. Ayrıca kemerin sağında ve solunda, dikdörtgen formlu ve kırmızı çerçeveli birer yazı panosu vardır. Panoların içerisinde yaldız renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı yöndeki panoda " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" ve Osmanlıca rakamlarla altlı üstlü olarak "١٣٦٤/1364 ve ١٩٤٨/1948'' yazar. Doğu yöndeki panoda ise "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)" yazmaktadır. "الله/Allah'' yazısının üzerinde de siyah renk harflerle "إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا/ Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır (Nisâ 103)'' yazar. Mihrap kaidesinin tüm yüzeyi mermer havası verecek şekilde boyanmıştır.

Minberin yan yüzünde süsleme unsuru yoktur. Minber korkuluğunun yüzeyinde, yan yana yerleştirilmiş "8'' formları bulunur. Turuncu ve yeşil renkli "8'' formları beyaz zemin üzerine yapılmıştır. Girişin yan yüzünde, üst üste konumlandırılmış diyagonal karelerden meydana gelen süsleme kuşağı yer alır. Kare formlar, atlamalı olarak yeşil, kırmızı ve sarı renklere boyanmıştır. Ayrıca her bir kare form, aynı renkteki birer çizgi ile ikiye bölünmüştür. Köşk üzerine yerleştirilen külah, boğumlardan oluşan korkulukla çevrilidir. Korkulukla köşk açıklığı arasında, üç sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden alttaki ikisi testere ağzı

motifinden, üstteki ise yeşil, kırmızı ve sarı renkli diyagonal karelerden oluşur. Minber girişinin her iki yanında, belli bir yükseklikten başlayıp yukarıya doğru uzayan dairesel formlar bulunmaktadır. Üst üste yerleştirilen yeşil renkli dairesel formların içerisine, farklı formlarda sarı veya kırmızı renkli birer yıldız yerleştirilmiştir. Giriş açıklığının üzerinde, dairesel form içerisine yerleştirilmiş sarı renkli dört yıldız bulunur. Minber, üçgen formlu tepeliğe sahiptir. Tepelik, beyaz zemin üzerine kırmızı, yeşil veya sarı renklerle yapılan yıldız benzeri motiflerin oluşturduğu bir sır süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Süsleme şeridinin zerinde atlamalı olarak kırmızı, mavi ve sarı renklere boyanmış yarım daireler yer alır. Tepeliğin ortasında, dairesel formlu açıklık görülür. Açıklığın sağında ve solunda birer ay yıldız motifi, ay yıldız motiflerinin yanlarında ise sarı renkli birer yıldız motifi mevcuttur. Açıklığın üzerinde yan yana sıralanmış sarı renkli dört yıldız motifi, yıldızların üzerinde ise beyaz renk harflerle "الله/Allah'' yazar (Şekil 3.640).

Vaaz kürsüsünün tek sıra korkuluğu, dikdörtgen formlu üç panodan meydana gelir. Dikey yönlü panoların yüzeyi, sepet örgü motifiyle bezenmiştir.

Mahfil ve köşkün ön yüzünde belli aralıklarla yerleştirilmiş rozetler mevcuttur. Söz konusu rozetler, dairesel form içerisine yerleştirilen sarı renkli yıldızlardan oluşur. Rozetlerin altında, paralel olarak uzayan ve sarı renkli yivlerden meydana gelen tek sıra süsleme şeridi vardır. Mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin ön yüzünde üç sıra süsleme kuşağı yer alır. Süsleme kuşaklarından alttaki ikisi mavi renkli yivlerden, üstteki ise belli aralıklarla yerleştirilen ay yıldız ve yıldız desenli rozetlerden oluşur. Ay yıldız motifleri kırmızı ve beyaz renkliyken, rozetler mavi zemin üzerine sarı renkle yapılan yıldızlardan oluşur (Şekil 3.638).

Gerek mahfili taşıyan sütunlar, gerekse mahfilin ön kısmındaki sütunlar benzer süsleme programına sahiptir. Sütunların kare kesitli ayak ve başlıkları kahverengine boyanıp sarı renkli ve yıldız desenli birer rozet yerleştirilmiştir. Beyaza boyanan çokgen kesitli sütun gövdelerinde düz ve çapraz olarak uzayan çizgiler görülmektedir.

Tavan yüzeyi çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan meydana gelen tavan göbeği elde edilmiştir. Yüzeyleri sarı, kahverengi ve mavi renklere boyalı karelerin kenar hatları etrafı, sarkıt şeklindeki silindir formlarıyla belirginleştirilmiştir. İçteki

kare formun ortasına, dairesel formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçanın yüzeyi çiçek şeklinde bezeli olup, sarı, mavi ve kahve renklere boyalıdır. Tavan göbeğinin her bir köşesinden tavanın köşelerine doğru birer kuşak atılarak yüzey dört parçaya bölünmüştür. Her iki yönden kahve renkli ince çıtayla sınırlandırılan kuşakların ortasında, sarkıt şeklinde ve sarı renkli silindir formlar bulunur. Söz konusu motiflerin her iki yanında da mavi zemin üzerine yapılmış beyaz renkli yarım daireler görülür. Süsleme kuşakları vasıtasıyla dört bölüme ayrılan tavan yüzeyinin doğu, batı ve güney yönünde kalemişi tekniğinde yapılmış birer şemse vardır. Yıldız formundaki şemselerin içerisi mavi, beyaz ve kırmızı renkli bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Tavan dıştan tek sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeridi, mavi zemin üzerine beyaz, sarı ve yeşil renklerle yapılan bitkisel motiflerden meydana gelir (Şekil 3.641).

Harim duvarları üzerinde, kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler görülür. Kireç badanalı duvar yüzeyine uygulanana bezemeler yapılırken ağırlıklı olarak mavi, kırmızı, sarı, yeşil ve beyaz renkler kullanılmıştır. Harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler tek sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Yeşil, sarı, mavi ve beyaz renkli bitkisel motiflerden meydana gelen süsleme şeritleri harim pencerelerinde mavi zemin üzerine, mahfil katı seviyesindeki pencerelerde ise kırmızı zemin üzerine yapılmıştır. Duvarların muhtelif yerlerine yerleştirilmiş badem formlu şemseler mevcuttur. Bazıları yatay, bazıları ise dikey olarak yerleştirilen şemselerin içerisi, kırmızı zemin üzerine beyaz, mavi, sarı ve yeşil renklerle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Doğu ve batı duvardaki harim pencerelerinin arasında kiremit renk harflerle oluşturulan birer yazı istifi görülür. Birbirinin aynısı istifler müsenna tekniğinde olup, cami formundadır. Söz konusu istiflerde " وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)'' yazmaktadır. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarında, beyaz ve mavi çerçeveli yazı madalyonları bulunmaktadır. Madalyonların içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla kuzey "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh , "الله جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu '', " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' ve "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'' yazarken doğu

duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar.

Mahfil katı seviyesindeki pencerelere alçı şebekeli ve bitkisel motifli vitray süslemeler monte edilmiştir.

3.10.2.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak cami cemaatinden Mehmet Akdemir, yaklaşık dört sene önce kapsamlı bir onarım yapıldığını ifade etti. Onarım sırasında yapılan müdahaleler ise şöyledir;

1- Pencere doğramaları ve harim giriş kapısı yenilenmiş.
2- Caminin dış cephesine mantolama yapılmış.
3- Kuzey cepheye üç gözlü bölüm kelenmiş ve mahfil bu alan üzerine doğru genişletilmiş.
4- Mahfile çıkışı sağlayan merdiven sonradan eklenen kısma alınmış.
5- Çatı örtüsü saç malzeme ile değiştirilmiş.
6- Kalemişi süslemeler eklenmiş.

3.10.3. Oğulağaç Mahallesi Camii

Şekil No: 642-648
Çizim No: 93

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Oğulağaç mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe yoktur. Maçka Müftülüğü’nün kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerine astığı bilgi panosuna ve ibadete açılış beratına göre cami 1868 yılına inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.10.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altında bulunan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda, batısında ve kuzeyinde avlu, güneyinde ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içte içe 9.15x7.48 m, dış hatları ise 10.71x9.04 m boyutlarındadır. Batı cephenin kuzey köşesine sonradan eklenen minare, camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.642)-(Çizim 3.93).

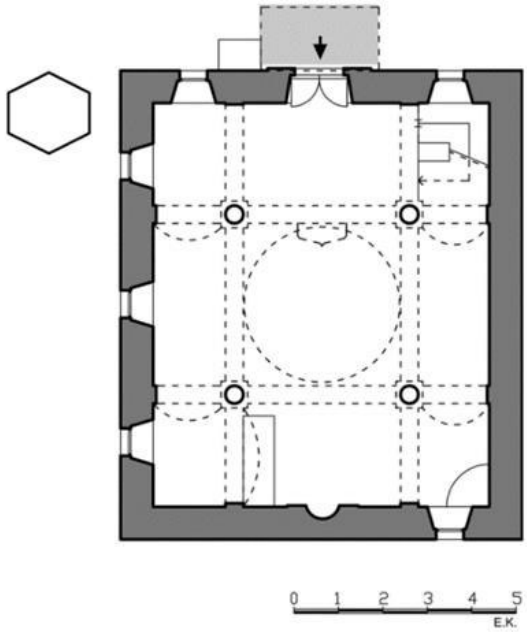

Çizim 3.93. Oğulağaç Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.642. Oğulağaç Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.10 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı üzerinde, üçgen alınklıklı ve kırma çatılı sundurma bulunmaktadır (Şekil 3.643).

Şekil 3.643. Oğulağaç Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on beş pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi kuzey cephede, üçü batı cephede, biri ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi güney, kuzey ve batı cephede, üçü doğu cephededir. Harim katındaki pencereler 60 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Ayrıca pencerelerin dilimli kaş kemer formlu alınlıkları bulunur. Mahfil katı seviyesindeki pencereler oldukça küçük olup, mazgal formludurlar. 20 cm genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve demir parmaklıklıdır. Ancak kuzey cephe ekseninin mahfil katı seviyesindeki pencere, harim katındaki pencerelerle aynı özelliklere sahiptir Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidirler.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 20 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılan minare, altıgen kaideli, spiral gövdeli ve tek şerefelidir. Minareye giriş, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan kapıdan sağlanır. Dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapı, 73 cm genişliğindedir.

Harimin kuzeyinde, dairesel kesitli serbest iki taş sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Kuzeybatı köşede de yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki boğumlardan meydana gelen ahşap müezzin mahfili yer alır (Şekil 3.644).

Şekil 3.644. Oğulağaç Mahallesi Camii Mahfil

Dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap, güney duvar eksenindedir. 73 cm genişliğindeki mihrap nişi 27 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.645).

Şekil 3.645. Oğulağaç Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında ahşap minber görülür.70 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.06 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.646).

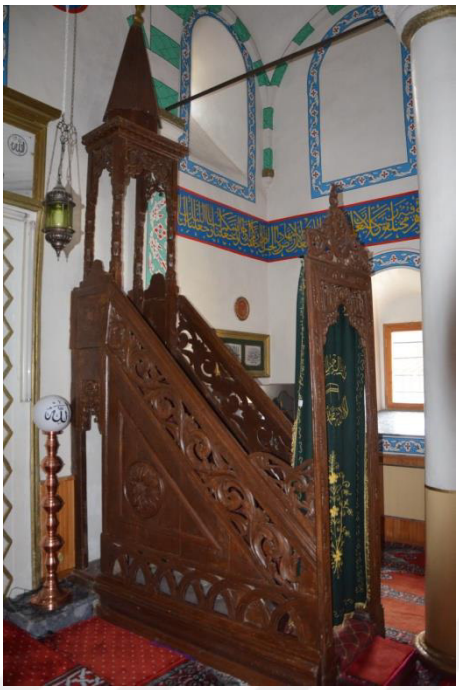

Şekil 3.646. Oğulağaç Mahallesi Camii Minber

Çeyrek daire formlu ve taş malzemeli vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.647).

Şekil 3.647. Oğulağaç Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin içerisinde mahfili taşıyan sütunlarla birlikte dairesel kesitli dört taş sütun bulunur. Yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan sütunlardan, harim duvarları içerisine gömülü vaziyetteki kare kesitli sütunlara birer yuvarlak kemer atılarak tavan dokuz birime ayrılmıştır. Ortadaki birim pandantif geçişli kubbeyle, diğer birimler

ise beşik tonozla örtülüdür. Ayrıca sütun aralarına demir gergiler yerleştirilmiştir (Şekil 3.648).

Şekil 3.648. Oğulağaç Mahallesi Camii Tavan

Mahfile, kuzeydoğu köşedeki yer alan betonarme malzemeli ve "U'' formlu merdivenden çıkılır. 94 cm genişliğindeki merdiven, on üç basamaklıdır. Betonarme malzemeli mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.60 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 31 cm derinliğinde, kaş kemer formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfil, 1.10 m yüksekliğinde demir korkuluğa sahiptir.

3.10.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrabında, vaaz kürsüsünde, sütunlarda ve kemerlerde taş malzeme, minberde, pencere doğramalarında ve giriş kapısında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, mahfil korkuluğunda ve sütun aralarındaki gergilerde demir malzeme, minare kapısında plastik malzeme, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ve minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca caminin harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarında ve örtü sisteminde ve vaaz kürsüsündeki süslemelerde kalemişi tekniği, giriş kapısında, mihrapta ve minberde bulunan süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.10.3.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sadedir. Kuzey cephe ekseni, mahfil katı seviyesindeki pencere alınlığının her iki yanında çiçek desenli birer rozet görülür.

Giriş kapısı üzerinde bulunan sundurmanın üçgen formlu alınlığında besmele tuğrası, saçağın alt yüzünde ise büyük oranda tahrip olmuş kalemişi süslemeler vardır. Giriş kapısı, iki sıra kalın silmeyle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahip olup, çiçek yaprağına benzer motiflerle dört yönden çevrilidir. Kanat yüzeyleri vazodan çıkan asma dalıyla bezenmiştir. Üzerlerinde asma yaprakları bulunan dallar, birer üzüm salkımıyla nihayetlenmektedir. Kapı kanatlarının birleştiği noktada da aşağıdan yukarıya doğru "S'' formunda uzayan asma dalıyla tezyin edilmiştir. Asma dalı üzerinde yapraklar ve üzüm salkımları görülmektedir (Şekil 3.643).

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, örtü sisteminde ve harim duvarlarında toplanmıştır. Harim duvarlarında ve örtü sistemindeki kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler orijinal değildir. Söz konusu bezemeler kireç badanalı duvar yüzeyine, ağırlıklı olarak yeşil, beyaz, mavi, pembe, kırmızı ve sarı renkler kullanılarak yapılmıştır. Harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler, tek sıra süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Süsleme şeritleri mavi zemin üzerine yapılan, dalları ve yaprakları beyaz, tohumları ise kırmızı renkli bitkisel motiflerden oluşur. Doğu, batı ve güney duvardaki harim ve mahfil katı seviyesi pencerelerin arasında kırmızı çerçeveli yazı kuşağı bulunur. Kuşak içerisinde mavi zemin üzerine yaldız renkli harflerle "Amme suresi'' yazmaktadır. Harim doğu, batı, güney ve kuzey duvar içerisine gömülen sütunların yüzeyi, yeşil zemin üzerine beyaz, kırmızı ve mavi renklerle yapılan bitkisel motiflerle süslenmiştir. Batı duvar ekseninin güneyinde ve güney duvarın batı köşesinde yaldız renkli silmelerle oluşturulmuş iki yazı panosu görülür. Batı duvardaki panoda "محمّد مصطفى /Muhammed Mustafa'' yazarken, güney duvardaki çiftli panonun solunda "yâ müfettiha'', sağında " وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)'' yazar. Güney duvar ekseninin mahfil katı seviyesinde yer alan pencerenin her iki yanında, kırmızı çerçeveli birer yazı madalyonu mevcuttur. Madalyonlar içerisinde mavi zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Batı yöndeki madalyonda "الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu '', doğu yöndekinde ise " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' yazar.

Gerek ana kubbeyi, gerekse tonozları taşıyan kemer taşları, atlamalı olarak beyaz ve yeşil renklere boyanmıştır. Tonozların ortasında, içleri bitkisel motiflerle doldurulan birer şemse motifi bulunur. Cephe eksenleri üzerindeki tonozlar dört

yönden tek sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Söz konusu süsleme şeritleri, yeşil zemin üzerine beyaz, kırmızı ve mavi renklerle yapılan bitkisel motiflerden meydana gelir. Ana kubbenin ortasında, iç içe geçmiş beyaz çerçeveli iki dairesel form görülür. İçteki dairesel formun içerisi, mavi zemin üzerine yapılan beyaz, yeşil ve kırmızı renkli rumilerle bezenmiştir. Dairesel formlar arasında kalan yüzeye, mavi zemin üzerine sarı renk harflerle "Fatiha suresinin bir kısmı'' yazılmıştır. Dıştaki dairesel form, tek sıra halinde uzayan yeşil ve kırmızı renkli palmet benzeri motiflerle çevrilidir. Kubbe en dıştan iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Dıştaki süsleme şeridi tek sıra halinde uzayan eflatun renkli palmet motiflerinden, içteki ise yeşil, mavi, kırmızı, sarı ve beyaz renklerle yapılan ve atlamalı olarak sıralanan palmet ve dilimli kaş kemerli motiflerden oluşur. Kubbe ortasındaki motiflerle, dıştaki süsleme şeritleri arasında kalan yüzeyde, belli aralıklarla yerleştirilmiş pembe renkli çiçek motifler vardır. Çiçek motifleri mavi renkli ve dilimli sivri kemerli çerçeve içerisine alınmış olup, kemer uçları ince birer çizgiyle kubbe ortasındaki ve dışındaki motiflere bağlanmıştır. Kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin yüzeyinde beyaz çerçeveli birer yazı madalyonu mevcuttur. Madalyonların içerisinde, mavi zemin üzerine yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar vardır. Güneybatı yöndeki madalyonda "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güneydoğu yöndekinde "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'' kuzeybatı yöndekinde " عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' yazarken, kuzeydoğu yöndekinde "علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' yazar. Madalyonlardan pandantiflerin köşelerine doğru uzayan birer bitkisel motif bulunmaktadır. Söz konusu motifler, pembe zemin üzerine beyaz, kırmızı ve mavi renklerle yapılmıştır (Şekil 3.648).

Mihrap kaidesi yaldız renkli silmeyle üç yönden çevrilidir. Aynı şekilde nişte, diyagonal kare meydana getirerek uzayan iç içe geçmiş yaldız renkli iki zikzak motifiyle üç yönden çevrilidir. Nişin alttan iki kademesi paralel olarak uzayan yaldız renkli birer silmeyle, üstteki kademesi ise yaldız renkli yivlerle belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyi, yaldız renkli istiridye kabuğu formunda olup, tam ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form görülür. Nişin kenarları yaldız renkli şeritle belirginleştirilmiştir. Mihrap kaidesi üzerinde yaldız renkli silmelerle oluşturulan dikdörtgen formlu yazı panosu mevcuttur. İki satırlık panoda;

"بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37) 1973'' yazar. Ayrıca yazıların sol üst köşesinde "الله/Allah'', sağ üst köşesinde ise "محمّد/Muhammed'' yazılı birer madalyon daha bulunmaktadır. Söz konusu pano üzerinde kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen yaldız renkli saçak silmeleri vardır (Şekil 3.645).

Ahşap minberin her iki yan yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin üçgen formlu yan aynalıklarında, ahşap silmeyle birer üçgen form oluşturulmuştur. Üçgenlerin içerisinde de yine ahşap silmeyle meydana getirilen dairesel form yer alır. Dairesel formların içerisinde çiçek motifi bulunur. Ajur tekniğinde yapılan tek sıra minber korkuluğu, "S'' formunda uzayan yaprak motiflerinden meydana gelir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara "S'' formlu ahşap çıta uzatarak üçgen formlu birer açıklık oluşturulmuştur. Oluşturulan açıklıkların içerisi, ajur tekniğindeki yapraklarla doldurulmuştur. Ajur tekniğindeki minber süpürgeliği de, iç içe geçerek uzayan yarım dairelerle bezenmiştir. Minber dolap açıklığının kemeri, üst üste binen ikişer koçboynuzundan oluşur. Kemerin üzerinde ay yıldız, ay yıldızın her iki yanında ise bitkisel motifler görülür. Minber köşkünün destek sütunları boğumludur. Köşk açıklıklarının köşelikleri, asma dallarıyla bezenmiştir. Dalların üzerinde asma yaprakları ve üzüm salkımları bulunur. Minber giriş açıklığı, "S'' formunda uzayan yapraklarla üç yönden çevrilidir. Girişin dilimli kemeri, iç içe geçmiş "S'' formlu kıvrımlardan ve koçboynuzlarından meydana gelir. Kemer üzerine, iç içe geçmiş iki koçboynuzu yerleştirilmiştir. Boynuz motiflerinin içte oluşturduğu boşlukta çiçek motifi mevcuttur. Motiflerin her iki yanında, ajur tekniğiyle yapılmış "الله/Allah'' yazıları yer alır. Minber, "S'' şeklinde uzayan yapraklardan ve çiçek motiflerinden oluşan üçgen formlu tepeliğe sahiptir. Tepeliğin üzerinde, iç içe geçmiş hilal ve lale motifi vardır (Şekil 3.646).

Vaaz kürsüsünün yüzeyi, gri zemin üzerine yeşil ve bordo renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Mahfilin harime bakan ön yüzünde, tek sıra halinde uzayan, yeşil renkli palmetler bulunur. Palmetlerin arasında kırmızı renkli damlalar görülür (Şekil 3.647).

3.10.3.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak mihrap üzerinde yer alan panodaki 1973 tarihi ile mahfil köşkünün alt yüzündeki 2002 tarihinin onarım tarihi olduğunu düşünüyoruz. Söz konusu onarımlarda hangi müdahalelerin yapıldığını bilmiyoruz.

3.10.4. Akmescit Mahallesi Camii

Şekil No: 649-655

Çizim No: 94

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Akmescit mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi, kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alır. Dikdörtgen formlu mermer kitabede;

صارفو هيممت يلييپ بيليتمينانى ايهوان دين

بو مابدى اينشا كيلديلار بير جامي **...**

... كندى باكوپ نسيكى هاك تاريه

موكيينده اولدو ... سر جامى بينا ١٢٩٠

Sarf-ı himmet eyleyüp bi'l-ittifak ihvân-ı din

Bunda inşâ kıldılar bir cami-i alembehâ

Geldi yâtevfîg-ı hak tarih … hâtıra

Mevkiinde oldu …eser câmi binâ sene ١٢٩٠-1290'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H.1290/M.1873 tarihinde inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.10.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda ve kuzeyinde avlu, güneyinde komşu arazi, batısında ise avlu duvarı ve hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.56x8.11 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.72x9.51 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Son cemaat yerinin batı yöndeki gözü içerisinde görülen minare, camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.649)-(Çizim 3.94).

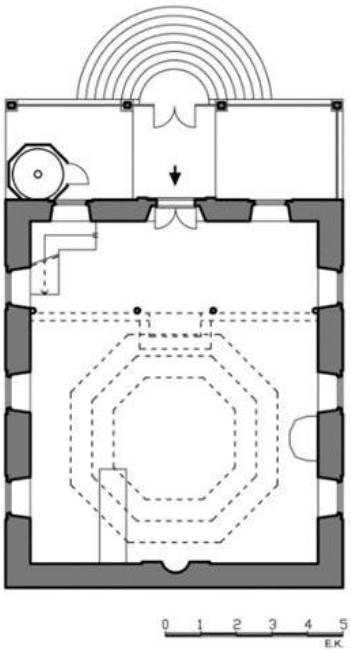

Çizim 3.94. Akmescit Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.649. Akmescit Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli taş ayaklar üzerine oturan sütunların arası yaklaşık 60 cm yüksekliğindeki demir korkulukla kapatılmıştır. Doğu ve batı yönden açık son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için söz konusu bölüme yarım daire formlu ve sekiz basamaklı merdiven çıkılır.

Harime, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.16 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapı, duvar

yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaide, yuvarlak kemer formlu taç kısmına sahiptir (Şekil 3.650).

Şekil 3.650. Akmescit Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi doğu ve batı cephededir. Harim katındaki pencereler 81 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramları ve demir parmaklıklıdır. Söz konusu pencereler, cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir. Doğu, batı ve kuzey cephede bulunan mahfil katı seviyesindeki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olup, 54 cm genişliğindedir. Daha küçük olan güney cephedeki pencereler mazgal formludur. Pencerelerin söve ve lentoları cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkındır. Harim içerinse doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 60 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Son cemaat yerinin batı gözünde yer alan minare sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin doğuya bakan yüzünde bulunan 56 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Son cemaat yeri içerisinde konumlandırılan minarenin gövdesi tavanı delerek yükselmektedir.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunların arası 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.651).

Şekil 3.651. Akmescit Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen formlu ve taş malzemeli mihrap yer alır. 81 cm genişliğindeki mihrap nişi, 39 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.652).

Şekil 3.652. Akmescit Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında ahşap minber görülür. 76 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.65 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.653).

Şekil 3.653. Akmescit Mahallesi Camii Minber

Yarım koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, doğu duvar ekseninin hafif güneyine yerleştirilmiştir. Duvara asılı vaziyetteki kürsünün tek sıra korkuluğu bulunur (Şekil 3.654).

Şekil 3.654. Akmescit Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında dairesel formlu tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.655).

Şekil 3.655. Akmescit Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşede yer alan "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 82 cm genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.73 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.03 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, yaklaşık 45 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa sahiptir. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.10.4.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve son cemaat yerini oluşturan sütunların üzerine oturduğu ayaklarda ince yontu taş malzeme, mihrapta, pencerelerin söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, tavanlarda, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında, saçakta ve minarede ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve son cemaat yerindeki sütunların arasında yer alan korkulukta demir malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde, kalemişi tekniği, tavanlarda çıtakari tekniği, minberdeki süslemelerde oyma, kabartma ve ajur tekniği, diğer süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.10.4.3. Süsleme

Doğu, batı ve kuzey cephedeki harim katı pencereleri, cephe yüzeylerinin kademeli olarak çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir. Üzerlerine birer alem motifi yerleştirilen kemerlerin içerisinde farklı motifler görülür. Batı cephe ekseninde ve eksenin güneyinde yer alan kemerin içerisi, bir merkezden çıkıp tüm yüzeyi kaplayan yapraklarla, eksenin kuzeyindeki ise vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Doğu cephe ekseninde ve eksenin güneyinde bulunan kemerin içerisi yelpaze veya güneş benzeri motifle, eksenin kuzeyindeki her iki yanında birer yaprak bulunan, rozetle tezyin edilmiştir. Kuzey cephedeki kemer içleri ise vazodan çıkan birer çiçek motifiyle süslenmiştir.

Giriş kapısının dikdörtgen formlu kaidesi, iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı üzerinde yapraklar bulunan “S’’ formlu kıvrık dal motifinden, içte olanı ise tek sıra halinde uzayan baklava formlu motiflerden meydana gelir. Kaidenin üzerinde üçgen formlu taç kısmı mevcuttur. Tacın kenar hatları iç içe geçerek uzayan koçboynuzu motiflerinden meydana gelir. Giriş üzerindeki mermer kitabenin büyük bir bölümü taç kısmının içerisindedir. Kitabe, tek sıra halinde uzayan baklava formlarıyla dört yönden çevrilidir. Baklava

formlar dıştan yivli süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Kitabenin üzerinde yelpaze veya güneş benzeri motif, söz konusu motifin üzerine ise alem yerleştirilmiştir. Bu motiflerin dışındaki tüm yüzey, üzerinde yaprak ve çiçekler bulunan kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Giriş açıklığı, kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Silmelerle kaide yüzeyindeki süsleme şeritleri arasında kalan yüzey, uçları lalelerle nihayetlenen kıvrık dallarla bezenmiştir. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri, iki sıra süsleme kuşağıyla dört yönden çevrilidir. Süsleme kuşaklarından dışta olanı üzerinde yapraklar görülen "S'' formlu kıvrık dal motifinden, içte olanı ise halat motifinden oluşur. Süsleme kuşaklarının içerisindeki yüzey, vazodan çıkan asma dalıyla doldurulmuştur. Üzerlerinde asma yaprakları bulunan asma dalları, yeşil renkli birer üzüm salkımıyla nihayetlenir. Kapı kanatlarının birleştiği noktada da, aşağıdan yukarıya doğru uzayan, üzerinde asma yaprakları ve üzüm salkımları bulunan asma dalı vardır. Üzüm salkımları dışındaki tüm yüzey ve motifler kahverengine boyanarak kapıya canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.650).

Son cemaat yeri doğu ve batı yöndeki gözün tavanı aynıyken, orta gözün tavanı farklı şekilde tezyin edilmiştir. Yan gözler, üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dalla dört yönden çevrilidir. Ayrıca ince çıtalarla iç içe geçmiş iki kare form meydana getirilmiştir. İçteki kare formun içerisi, doğu-batı doğrultuda uzayan ince uzun dört dikdörtgenlerle doldurulmuştur. Orta gözün tavanı da kıvrık dal motifiyle dört yönden çevrilidir. Tavan ortasında ince çıtalarla iç içe geçmiş üç kare form vardır. İçteki kare formun orasında, ince çıtalarla oluşturulan sekiz köşeli yıldız motifi mevcuttur. Yıldızın ortasında, çiçek motifi ve çiçek motifinden dışa doğru uzayan "S'' formlu yapraklar yer alır. Yıldızın ana yönlerdeki köşelerinde ve yıldız çevreleyen karenin iç köşelerinde birer gülbezek görülür. Tamamıyla pembeye boyanan son cemaat yerinin tavanı dört yönden tek sıra halinde uzayan baklava formlu motiflerle çevrilidir. Son cemaat yerini oluşturan sütunların kare kesitli başlıkları yapraklarla tezyin edilmiştir.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, mahfilde ve harim duvarlarında toplanmıştır. Mihrap kaidesinin ve nişinin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan yaldız renkli ve testere ağzı motifli iki sıra süsleme şeridi görülür. Kaidenin her iki yanındaki süsleme şeritleri, paralel olarak uzayan sarkıt şeklindeki mukarnas benzeri motiflerle, nişin her iki yanındaki şeritler

ise yine paralel olarak uzayan yaldız renkli düz şeritle birbirine bağlanmıştır. Niş kademeleri yiv ve silmelerle belirginleştirilmiştir. Alttan ikinci sıradaki kademe yüzeyinde armut formunda iki yazı istifi vardır. Birbirinin aynısı olan yazı istiflerinde siyah renk harflerle "sübhanallah/Allah kusursuzdur'' yazar. Alttan üçüncü sıradaki kademe yüzeyine ise yine siyah renk harflerle " بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'' yazılmıştır. Niş kemeri üzerinde yaldız renkli alem, alemin her iki yanında ise yine yaldız renkli birer gülbezek motifi yer alır. Nişi çevreleyen süsleme şeritlerinin üzerinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış iki satır yazı görülür. Üstteki satırda " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazarken alt satırda "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Yazıların sağında ve solunda kalemişi tekniğinde yapılmış, yeşil, beyaz, mavi ve yavruağzı renkli birer çiçek motifi görülür.

Ahşap minberin her iki yan yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu doğu ve batı yan aynalığının ortasında, kabartma tekniğinde yapılmış vazodan çıkan çiçek motifi bulunur. Ayrıca aynalıkların iç köşelerinde de birer yaprak motifi yer alır. Tek sıra minber korkuluğu, yan yana sıralanan ve ajur tekniğinde yapılan yapraklarla oluşturulmuştur. Korkulukla girişin birleştiği noktalarda da yine ajur tekniğinde yapılmış yapraklar bulunur. Süpürgelik yüzeyinde yan yana sıralanmış dairesel formlu sekiz açıklık görülür. Açıklıkların içerisine birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Dolap açıklığının dilimli kemeri üzerinde yaldız renkli alem motifi vardır. Ayrıca kemerin her iki yanında çıkıp yukarıya doğru uzayan ve üstte birbirlerine bağlanan birer kıvrık dal görülür. Kıvrık dalar birer çiçekle nihayetlendirilmiştir. Köşk desteklerinin kare kesitli ayak ve başlıkları yapraklarla süslenmiştir. Desteklerin gövdeleri yivlidir. Köşk açıklıklarının kemer ve köşelikleri ajur tekniğinde yapılmış vazodan çıkan çiçek motifiyle oluşturulmuştur. Köşk köşelerinin yüzeyi, kıvrık dal motifiyle bezenmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen külah, dikit şeklindeki ahşap parçalardan meydana gelen korkulukla çevrilidir. Söz konusu parçaların altında yaprak motifli süsleme şeridi uzanır. Minber girişi, üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dalla üç yönden çevrilidir. Girişin kemeri, yaprak formundaki konsollar üzerine oturur. Kemer üzerinde, iç içe geçiş iki koçboynuzu bulunmaktadır. Boynuzların içte oluşturduğu boşluğa çiçek motifi yerleştirilmiştir. Kemerin her iki köşesinde de ajur tekniğinde yapılmış "الله/Allah''

yazısı görülür. Minber tepeliğinin ortasında gülbezek motifi mevcuttur. Gülbezek motifinin altından çıkıp biri sağa diğeri ise sola doğru uzayana birer yaprak motifi vardır. Aynı şekilde tepeliğin her iki kenarında çıkıp ortadaki gülbezek motifinin üzerinde birleşen birer yaprak motifi daha bulunur. Yaprak motiflerinin birleştiği noktaya yaldız boyalı alem, motifi yer alır. Ayrıca tepeliğin sağ ve sol alt köşesinden çıkıp yukarıya doğru uzayan birer yaprak daha mevcuttur (Şekil 3.653).

Vaaz kürsüsünün gövdesi sadedir. Kürsü korkuluğu, yaldız çerçeveli ve kare formlu panolara ayrılmıştır. Yüzeyleri beyaza boyalı panoların ortasında yaldız renkli gülbezek bulunur. Gülbezeklerin her iki yanında çıkıp dışa doğru uzayan yeşil renkli birer yaprak vardır. Söz konusu motifler üstten düğüm yaparak uzayan yaldız renkli kıvrımla, alttan ise iç içe geçerek uzayan yaldız renkli yarım dairelerle sınırlandırılmıştır. Korkulukla kürsü gövdesi, yarım dairelerden meydana gelen süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmıştır.

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan yivli süsleme kuşağı yer alır. Kuşak üzerindeki korkuluk yüzeyi de yan yana sılanmış baklava formlu desenlerle bezenmiştir. Mahfil ve korkuluğun ön yüzündeki süslemeler köşk boyunca da devam etmektedir. Köşk yüzeyinde bu iki süsleme şeridi dışında iki şerit daha vardır. Söz konusu şeritlerden altta olanı, sarkıt şeklindeki ahşap parçalardan, üstte olanı ise tek sıra halinde uzayan baklava formlarından meydana gelir.

Düz ahşap tavanın ortası çökertilerek sekizgen formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Elde elden sekizgenin ortasında beyaz renkli kabara bulunur. Kabara, farklı motiflerin oluşturduğu iç içe geçmiş dairesel formlarla çevrilidir. Dairesel formlar, içten dışa doğru sırasıyla, halat motifinden, yapraklardan, baklava formlarından ve stilize edilmiş lalelerden meydana gelir. Lalelerin uçları, aşağıya doğru kıvrım yapıp yaprak şeklinde nihayetlenir. Sekizgen formlu tavan göbeğinin doğusunda ve batısında beyaz renkli üçer yıldız motifi vardır. Batı yöndeki yıldızların arasında hilal motifi görülür. Tavan göbeği, mavi renkli çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş sekizgenlerle çevrilidir. Tavan köşelerinde kalan üçgen formlu alanlara birer altı kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Mavi renk çıtalarla yapılan yıldızların ortasında birer gülbezek motifi mevcuttur.

Harimin doğu, batı ve güney duvarı üzerinde, kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler görülür. Bezemeler yapılırken ağırlıklı olarak mavi, yeşil, turuncu, sarı,

siyah ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Doğu ve batı duvar ekseninde ve eksenlerin güneyinde yer alan pencerelerin üzerine, vazodan çıkan çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Sarı renkli ve üç kollu vazolardan çıkan çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise mavi, sarı ve kahve renklidir. Vazoların her iki yanından çıkıp sağa ve sola doğru uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri turuncu ve mavi, renkli bitkisel motifler görülür. Bitkisel motifler, mavi ve yeşil renkli kurdeleyle vazolara bağlanmıştır. Pencerelerin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise turuncu ve mavi renkli birer süsleme şeridi mevcuttur. Her iki duvardaki bu pencerelerin arasına siyah çerçeveli birer yazı madalyonu yerleştirilmiştir. Birbirinin aynısı madalyonların içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle Allah-Muhammed–Ebu Bekir–Osman-Ali'' yazar. Doğu, batı ve güney duvarda bulunan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasına yerleştirilmiş on yazı madalyonu bulunmaktadır. Madalyonlardan üçer tanesi doğu ve batı duvarda, dördü ise güney duvardadır. Sarı, siyah, yeşil ve mavi çerçeveli madalyonlar içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki madalyonlarda, kuzeyden güneye doğru sırasıyla " وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا/Şüphesiz mescitler, Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin (Cin 18)'', "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', " على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', "الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'', "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla " عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', "وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا/Şüphesiz mescitler, Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin (Cin 18)'' yazar. Madalyonlar farklı süslemelerle çevrilidir. Doğu ve batı duvarın güney köşesindeki madalyonlar ile güney duvarın doğu ve batı köşesindeki madalyonlar tek sıra halinde uzayan dikdörtgen formlu ve sivri kemerli açıklıklarla çevrilidir. Mavi, yeşil ve turuncu renkli açıklıkların bazılarının içerisinde nokta formları görülür. Mihrap kaidesi üzerinde yer alan madalyonların etrafı, madalyonun altından çıkıp, her iki kenarı boyunca uzayıp üstte birleşen bitkisel motiflerle bezelidir. Altta mavi ve beyaz renkli kurdeleyle madalyona sarılan bitkisel motifin sapı yeşil, çiçekleri ise kırmızı renklidir. Doğu ve batı duvar eksenlerinin kuzeyindeki madalyonlar ise iki sıra bitkisel motifle

çevrilidir. Kurdeleyle madalyona sarılan motiflerin, sapları ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise turuncu renklidir. Doğu ve batı duvar ekseninde yer alan madalyonları çevreleyen süslemeler diğerlerine göre farklıdır. Buradaki madalyonların altından çıkıp, her iki kenarı boyunca uzayan mavi ve sarı renkli birer vazo mevcuttur. Vazoların içerisinde sapları ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise yeşil, sarı, kırmızı ve mavi renkli birer çiçek demeti bulunmaktadır. Ayrıca vazoların çıktığı yerden aşağıya doğru sarkan sarı renkli kurdele vardır. Kurdelenin ortasından da yine aşağıya doğru sapı mavi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise mavi, yeşil ve turuncu renkli birer çiçek demeti sarkar. Doğu duvarın kuzey köşesinde, mavi ve kahve renkli kâse içerisine yerleştirilmiş yeşil renkli erik benzeri meyve vardır. Kâsenin her iki yanında mavi renkli birer kupa, kupaların içerisinde ise fındık benzeri ikişer meyve görülür. Ayrıca kupaların dış kenarına yeşil renkli birer servi ağacı motifi yerleştirilmiştir. Harim doğu, batı ve güney duvarın ahşap tavanla birleştiği noktalarda aşağıya doğru sarkan mavi renkli perde motifleri bulunur. Perde motiflerine sarılarak aşağıya doğru sarkan sarı renkli perde püsküllleri mevcuttur.

3.10.4.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.10.5. Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii

Şekil No: 656-661

Çizim No: 95

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Esiroğlu mahallesinde yer alan Işıklar mevkiinde bulunmaktadır. Cami, güney cephe ekseninin batısındaki pencere üzerinde görülen kitabeye göre H.١٢٩٠ -1290/M.1873 tarihinde inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.10.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altındaki cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin güneyinde mahalle yolu, kuzeyinde lojman, doğusunda ve batısında ise avlu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.65x6.62 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 11.62x8.06 m boyutlarına ulaşır. Taş

malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Şekil 3.656)-(Çizim 395).

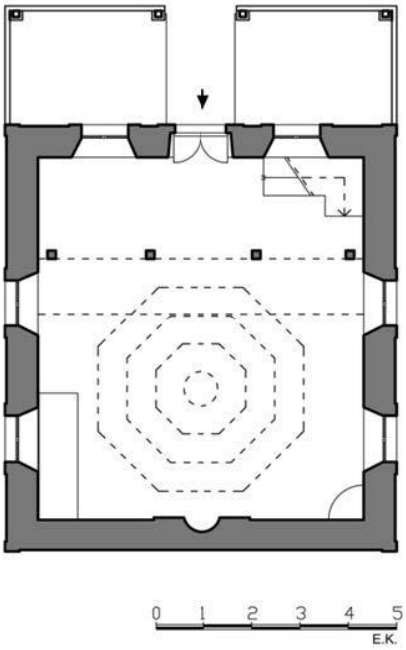

Çizim 3.95. Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.656. Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, kare kesitli serbest dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Sütunlar, kare kesitli taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Yan gözlerin zemin kotu orta göze göre yaklaşık 15 cm yükseltilmiştir (Şekil 3.657).

Şekil 3.657. Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii Harim Giriş Kapısı

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.10 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Caminin cephe duvarları üzerinde altı pencere mevcuttur. Pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve kuzey dedir. Güney cephede herhangi bir mimari unsur yoktur. Cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilen pencereler 1.01 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencerelerin söve ve lentoları cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkındır. Harim içerisine genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Mahfili taşıyan sütunlar alttan ve üstten kare kesitli, ortadan ise boğumludur. Ayrıca sütunlar kare kesitli taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Batı yöndeki sütunlarla kuzey duvar arasına yaklaşık 50 cm yüksekliğinde ahşap korkuluklar yerleştirilerek müezzin mahfili oluşturulmuştur (Şekil 3.658).

Şekil 3.658. Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. 80 cm genişliğindeki mihrap nişi, 41 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.659).

Şekil 3.659. Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 68 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.72 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.660).

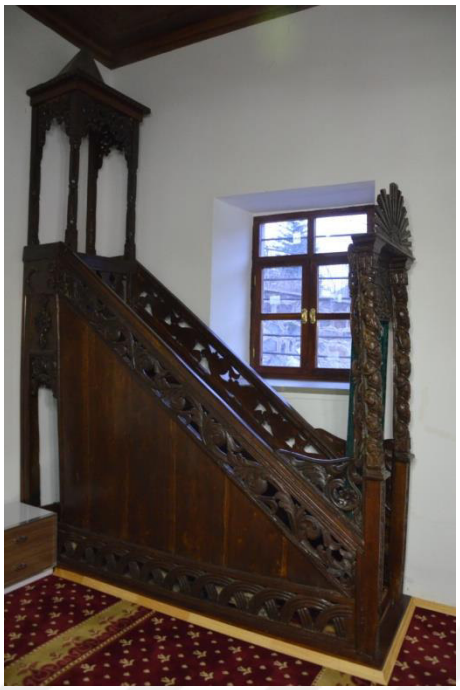

Şekil 3.660. Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. 0.85x0.95 m boyutlarındaki kürsüye batı yönünde yer alan üç basamaklı ahşap merdiven ile çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş sekizgenlerden meydana gelen tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.661).

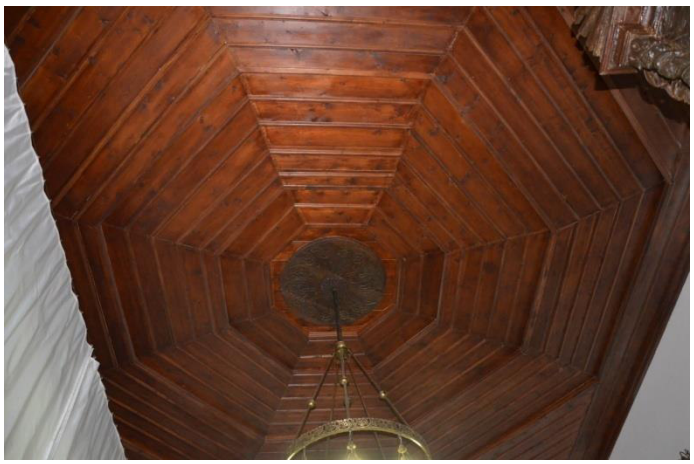

Şekil 3.661. Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 85 cm genişliğindeki merdiven on üç basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim

içerisine doğru 2.29 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, 71 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır.

3.10.5.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrabında ve sütun ayaklarında ince yontu taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve son cemaat yerindeki sütunlarında, tavanlarında, pencere doğramalarında ve giriş kapısının kanatlarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, minber süslemelerinde oyma, kabartma ve ajur tekniği, mihrap süslemesinde oyma tekniği, tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.10.5.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı kalın bir silmeyle üç yönden çevrilidir. Son cemaat yeri orta gözün tavanında, ince çıtalar vasıtasıyla iç içe geçmiş iki dikdörtgen form meydana getirilmiştir. İçteki dikdörtgen formun kuzey ve güney yönüne birer çıta eklenerek kare forma dönüştürülmüştür. Kare formun içerisinde, yine ince çıtalarla iç içe geçmiş üç sekizgen form oluşturulmuştur. İçteki sekizgenin üzerine, ahşap yıldız yerleştirilmiştir.

Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesi iki sıra silmeyle, niş ise yivli süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan silme ve yivlerle belirginleştirilmiştir.

Minberin üçgen formlu yan aynalığı sadedir. Ajur tekniğinde yapılan tek sıra minber korkuluğu, “S’’ formunda uzayan yapraklardan meydana gelir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara Ahşap çıta uzatılarak üçgen açıklık oluşturulmuştur. Açıklığın içerisi ajur tekniğindeki çiçek ve yapraklarla doldurulmuştur. Minber süpürgeliğinde, iç içe geçerek uzayan ve ajur tekniğinde yapılan yarım daireler görülür. Dolap açıklığının kemeri “S’’ formlu kıvrımlardan oluşmaktadır. Kemer köşelikleri, ajur tekniğindeki yapraklarla bezenmiştir. Açıklığın üzeri çökertilerek üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu iki pano elde edilmiştir. Alttaki dikey

yönlü panonun ortasında çiçek motifi, çiçek motifinin altında ve üstünde ise birer yaprak motifi mevcuttur. Üstteki yatay yönlü panonun solunda hilal motifi, sağında ise üst üste yerleştirilmiş iki çiçek motifi yer alır. Minber köşkünün destekleri boğumludur. Köşk açıklıklarının kemeri "S'' formlu kıvrımlardan oluşur. Kemer köşelikleri ajur tekniğindeki yapraklarla tezyin edilmiştir. Minber girişinin yan destekleri yarı yüksekliğe kadar kare kesitli, diğer kısımları ise burguludur. Kare kesitli kısımların ön yüzünde, aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan kıvrık dal motifi vardır. Üstteki burgulu kısımda yine kıvrık dalla sarılmıştır. Ayrıca söz konusu burgulu kısımların dış kenarları boyunca "S'' formunda kıvrık dal uzanmaktadır. Giriş kemerinin içerisi, ajur tekniğindeki vazodan çıkan çiçek motifiyle doldurulmuştur. Kemer köşelikleri, helezon şeklinde uzayan yapraklarla bezenmiştir. Minber tepeliği güneş benzeri motiften meydana gelir (Şekil 3.660).

Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş sekizgen formlar elde edilmiştir. Her bir sekizgenin yüzeyi, ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulan sekizgenlerle doldurulmuştur. İçteki sekizgenin ortasına, dairesel formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçanın ortasında, üzeri yivli dairesel form mevcuttur. Dairesel formdan, kenarlara doğru hafif kavisli çizgiler atılarak çarkıfeleğe benzer form meydana gelmiştir. Söz konusu çizgilerin arasında, her iki yönünden birer yaprak çıkan çiçek motifi görülür.

3.10.5.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından yer alan 06.06.2008 tarihli karar doğrultusunda camide onarım yapılmıştır. Kararda, onarım esnasında yapılacak işler şöyle sıralanmıştır.

1- Ahşap çatı konstrüksiyonunun bozulmuş elemanlarının orijinal boyutlarında yenilenmesi, yalıtımın yapılması ve çatı örtüsünün alaturka kiremit olarak değiştirilmesi.
2- Ahşap saçak altı kaplamasının bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
3- Ahşap tavanın bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
4- Cami içinde orijinal olan tüm boyalı ahşap yüzeylerde raspa yapılması ve koruyucu sürülmesi.
5- Alüminyum pencere doğramalarının ahşap olarak değiştirilmesi.

6- Caminin ahşap döşemesinin bozuk kısımlarının orijinaline göre yenilenmesi.
7- Cami içindeki sıva, boya ve badana yüzeylerinde gerekli raspa ve tamamlama işleri yapıldıktan sonra yeniden boyanması. Raspa sırasında karşılaşılabilecek alt sıra bezeme ve sanatsal izlerin korunması.
8- Pencere parmaklıklarının raspa yapılması ve siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.
9- Cami beden duvarlarında yer alan çatlakların onarılması.
10- Cami içinde sonradan yapılan lambrilerin sökülmesi.

3.10.6. Alaçam Mahallesi Camii

Şekil No: 662-665

Çizim No: 96

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Alaçam mahallesinde bulunmaktadır. Cami, üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe yoktur. Ancak ibadete açılış beratında inşa tarihi 1883, ibadete açılış tarihi ise 1945 olarak yazılmıştır. 1883 tarihinin ilk inşa tarihi olduğunu, 1945 ise camiye çevrildiği tarihi ifade ettiğini düşünüyoruz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.10.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun üst tarafında yer alan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda lojman, güneyinde ve batısında avlu, kuzeyinde ise istinat duvarı vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.75x10.60 m, dış hatları ise yaklaşık olarak 8.95x11.80 m boyutlarındadır. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Güneydoğu köşeye sonradan eklenen minare camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.662)-(Çizim 3.96).

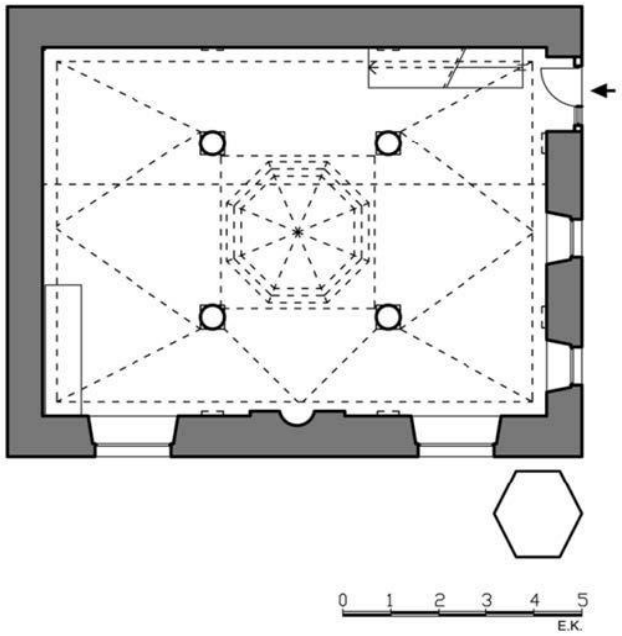

Çizim 3.96. Alaçam Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.662. Alaçam Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapı orijinalinde kilise olarak inşa edildiği için doğu cephede apsis kısmı bulunmaktaydı. Ancak camiye çevrildiğinde apsis yıkılarak doğu cephe duvarla kapatılmıştır. Cephe ekseninin kuzey köşesine yakın noktaya harim giriş kapısı yerleştirilmiştir. 1.19 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki demir kanatlıdır. Giriş üzerine, cami ile lojman arasını kapatacak şekilde sundurma eklenmiştir. Söz konusu sundurma doğu cephe boyunca uzanmaktadır.

Yapının cephe duvarları üzerinde tek sıra pencere düzeni görülür. Doğu ve güney cephede ikişer tane olmak üzere dört pencere mevcuttur. Dikdörtgen formlu

pencereler, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Demir parmaklılara sahip doğu cephedeki pencereler 78 cm, güney cephedekiler ise yaklaşık 1 m genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidirler. Kuzey cephe ekseni üzerinde, pencere formunda açıklık yer alır. Dikdörtgen formlu açıklık çatıya açılmaktadır. Batı cephede mimari unsur görülmez. Caminin kilise olduğu dönemlerde giriş batı cepheden sağlanıyordu. Ancak söz konusu giriş günümüzde kapatılmıştır.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Güneydoğu köşedeki minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, sonradan eklenen mahfil bulunmaktadır. Mahfil, örtü sistemini taşıyan dairesel kesitli serbest iki taş sütun tarafından taşınmaktadır (Şekil 3.663).

Şekil 3.663. Alaçam Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap görülür. Mihrap nişi yaklaşık 55 cm genişliğinde ve 30 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır.

Şekil 3.664. Alaçam Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Orijinal olmayan ahşap minber mihrabın batısında yer alır. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.83 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.663).

Yapıda vaaz kürsüsü bulunmaz. Harimin ortasında dairesel kesitli, serbest dört taş sütun vardır. Söz konusu sütunlar harimi örten düz ahşap tavanı taşır. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek sekizgen formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Ahşap tavan camiye sonradan eklenmiştir. Yapının kilise olduğu dönemlerdeki örtü sistemi muhtemelen tonozdu. Tonoz örtü, harimdeki sütunlar ve bu sütunlardan duvarlar içerisine gömülen sütunlara atılan kemerlerle taşınmaktaydı (Şekil 3.665).

Şekil 3.665. Alaçam Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşeden başlayıp batıya doğru yükselen on üç basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine

doğru yaklaşık 3.60 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu sahiptir.

3.10.6.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında mihrabında ve sütunlarda taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda ahşap malzeme, doğ cephedeki pencere parmaklıklarında, harim giriş kapısında ve minare kapısında demir malzeme, mihrap kaplamasında çini malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, tavanında çıtakari tekniği, süslemelerinde ise kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.10.6.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru yoktur. Harim giriş kapısı üzerinde, siyah renk harflerle ‘‘لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazılıdır.

Harim içerisindeki süslemeler tavanda ve harim duvarlarında toplanmıştır. Mihrap tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplıdır. Harim duvarlarında bulunan kalemişi süslemelerde yakın dönemde eklenmiş olup niteliksizdir. Doğu, batı ve güney duvarın tavanla birleştiği noktada yazı kuşağı görülür. Kuşak, içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle ‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’ yazmaktadır. Kuşak doğu ve batı duvarın kuzey köşelerinde siyah renkli zencireğe dönüşmekte ve kuzey duvar boyunca uzanmaktadır. Yazı kuşağının hemen altında da kuşak boyunca uzayan mavi renkli zencirek motifi mevcuttur. Doğu ve güney duvardaki pencereler, mavi renkli palmetlerle dört yönden çevrilidir. Doğu ve güney duvardaki pencere aralarına, batı ve kuzey duvarda ise muhtelif yerlere yerleştirilmiş bitkisel motifli tığ ve şemseler bulunur. Mihrap kaidesinin her iki yanında, üst üste konumlandırılmış üçer tane, mihrabın sağ ve sol üst köşelerinde ise birer tane yazı madalyonu vardır. Beyaz çerçeveli madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Mihrabın batısındaki madalyonlarda aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, mihrabın doğusundaki madalyonlarda aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla ‘‘ حسين رضي الله

عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', "عنه رضي الله/على Ali Radıyallahu anh'', " عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'' yazarken, mihrabın sağ üst köşesindeki madalyonda " الله/ جَلَّ جَلَالُهُ /Allah Celle Celaluhu '', sol üst köşedekinde ise "محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' yazar. Batı duvar ekseninde de benzer şekilde bir madalyon daha vardır. Buradaki madalyonda ise "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Söz konusu madalyonların tümü dıştan, tek sıra halinde uzayan palmet motifleriyle çevrilidir. Batı duvardaki madalyonun altında, beyaz zemin üzerine mavi renk harflerle " قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّىٰ/Arınan ve Rabbi'nin adını anıp (A'lâ 14)'' yazmaktadır. Gerek harim ortasındaki sütun baslıklarına, gerekse duvar içerisine gömülen sütunların ön yüzüne kûfi yazı tekniğiyle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazılmıştır.

Ahşap tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş sekizgen formlardan meydana gelen tavan göbeği elde edilmiştir. Dıştaki sekizgenin yüzeyi kahve renkli zikzak motifiyle, ortadakinin yüzeyi ise kahve renkli düz şeritle hareketlendirilmiştir. İçerisi tamamıyla kahverengine boyanan içteki sekizgenin yüzeyi, tahtalarla oluşturulan iç içe geçmiş sekizgenlerle doldurulmuş olup, ortasına beyaz renkli ve dairesel formlu ahşap parça yerleştirilmiştir (Şekil 3.665).

3.10.6.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Orijinalinde kilise olarak inşa edilen yapı, camiye çevrilirken birçok müdahaleye maruz kalmıştır. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Doğu cephedeki apsis kısmı yıkılarak, düz duvar kapatılmıştır. Harim giriş kapısı doğu duvar üzerinde açılmıştır.
2- Batı cephedeki giriş kapısı kapatılmıştır.
3- Yapı orijinalinde içten tonozla, dıştan ise kırma çatı ile örtülüydü. Ancak bu örtü sistemi içten düz ahşap tavan, dıştan dört omuz kırma çatı olarak değiştirilmiştir.
4- Yapıya mihrap, minber ve mahfil eklenmiştir.

Ayrıca harim duvarlarındaki niteliksiz kalemişi süslemelerin yakın dönemde eklendiğini düşünüyoruz.

3.10.7. Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii

Şekil No: 666-671

Çizim No: 97

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Esiroğlu mahallesine bulunmaktadır. Caminin kitabesi, kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı üzerinde yer alır. Söz konusu kitabede;

بو ماکامی اریفلرین اللاهیم هوسنو ل ماب سیجن اولوپ غافیللر اللاهیم اول هساب‘‘

موتی هوسن اولدو مسجیدی تامیر ایمام-ی پیکامبر … هوسیین

۱۳۰۵

Bu makamı ariflerin allahım hüsnü el meab sicn olup ğafiller Allahım ol hesab Mevti hüsn oldu mescidi tamir imam-ı peygamber … hüseyin 1305’’ yazar. Ayrıca kapı kaidesi üzerindeki yazı panosunda da 1305 tarihi yazılıdır. Kitabelerden de anlaşılacağı üzere cami H.1305/M. 1888 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.10.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde ve güneyinde avlu, doğusunda mahalle yolu, batısında ise kuran kursu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 9.32x9.20 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.96x11.04 m boyutlarına ulaşır. İnce ve kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.666)-(Çizim 3.97).

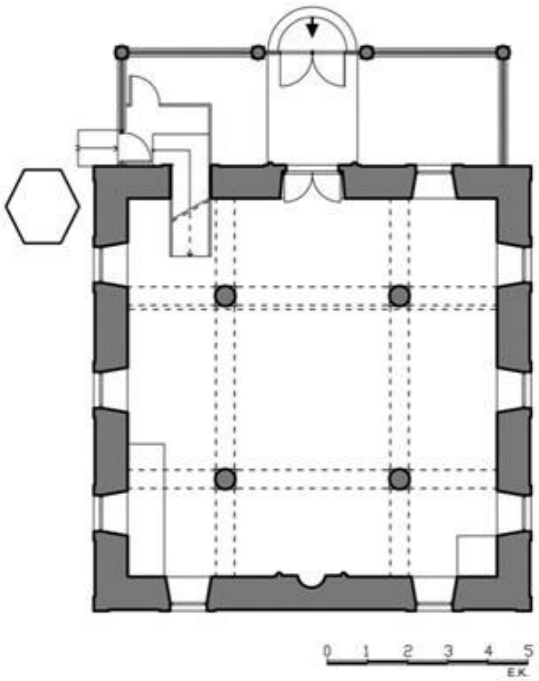

Çizim 3.97. Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.666. Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Yerden yaklaşık 50 cm yükseltilmiş duvar üzerine oturan sütunlar, kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptirler. Sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Ayrıca sütunlardan harim kuzey duvarına atılmış birer yuvarlak kemer daha vardır. Gerek sütun aralarına, gerekse sütunlarla kuzey duvar arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Orijinalinde açık olan son cemaat yeri plastik doğramalı camekânla kapatılmıştır. Son cemaat yerine giriş, biri kuzey cephede diğeri ise batı cephede olmak üzere iki kapıdan sağlanır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1.45 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, iki kanatlı ve plastik

doğramalıdır. Batı cephede yer alan kapı ise tek kanatlı ve plastik doğramalıdır. Bu kapıyı daha çok bayan cemaat kullanmaktadır. Cami hafif eğimli arazi üzerine inşa edildiği için kuzey cephedeki kapıya yarım daire formlu, betonarme malzemeli ve iki basamaklı merdivenle, batı cephedeki kapıya ise dikdörtgen formlu, betonarme malzemeli ve dört basamaklı merdivenle ulaşılır. Son cemaat yeri gözlerinin üzeri tonozla örtülüdür.

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde bulunan kapıdan sağlanır. 1.20 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, taş söveli, ahşap lentolu, yuvarlak kemer alınlıklı ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.667). Söz konusu kapının batısında bulunan pencere yakın dönemde kapıya dönüştürülmüştür. Son cemaat yerinin batı cephesindeki kapıdan giren bayan cemaat dört basamaklı ahşap merdiven vasıtasıyla bu kapıya ulaşmaktadır. Mahfile çıkışı sağlayan merdivene açılan kapı 93 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek plastik kanatlıdır.

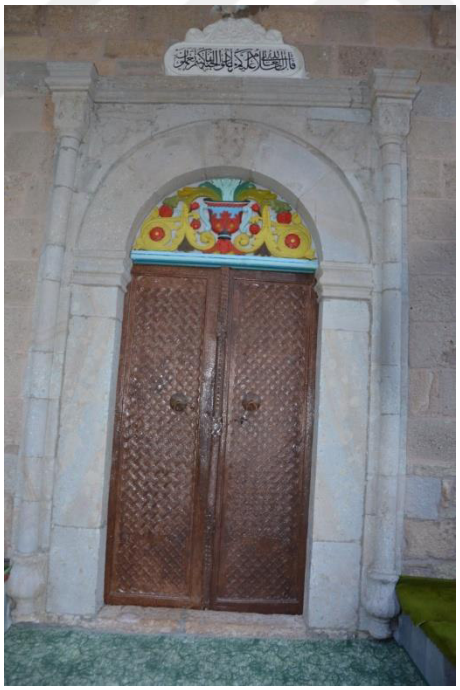

Şekil 3.667. Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephede, biri ise kuzey cephede yer

alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi kuzey ve güney cephededir. Harim katındaki pencereler 93 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalı olup, 51 cm genişliğe sahiptir. Pencerelerin söve, lento ve kemerleri cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formludur.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Batı cephenin kuzeyinde köşesinde yer alan minare, altıgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzeydoğu yüzünde bulunan dikdörtgen formlu kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde dairesel kesitli ve betonarme malzemeli serbest ki sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.668).

Şekil 3.668. Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 78 cm genişliğinde ve 31 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.669).

Şekil 3.669. Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan mermer malzemeli minber görülür. Batı duvara dayandırılan 94 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.10 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin, dikdörtgen formlu giriş açıklığı vardır (Şekil 3.670).

Şekil 3.670. Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii Harim Genel Görünüm

Orijinal olmayan mermer malzemeli vaaz kürsüsü güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. Kürsüye çıkış, batı yönünde yer alan 57 cm genişliğindeki dört basamaklı merdivenden sağlanır.

Harimin ortasında serbest dört taş sütun mevcuttur. Sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca söz konusu sütunlardan harim duvarları üzerine bulunan konsollara yuvarlak kemerler atılarak tavan dokuz birime ayrılmıştır. Ortadaki birim kubbemsi tonozla, diğer birimler ise beşik tonozla örtülüdür. Harimin üzeri kubbemsi örtüyle, bu örtünün dışında kalan kısımlar ise beşik tonozlarla örtülüdür. Gerek sütunların arasına, gerekse sütunlarla duvarlardaki konsolların arasına demir gergiler yerleştirilmiştir (Şekil 3.671).

Şekil 3.671. Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii Tavan

Mahfile, son cemaat yerinden çıkılır. Son cemaat yerindeki kapıdan mahfile çıkışı sağlayan merdivene geçilir. 67 cm genişliğindeki ahşap merdiven, yedi basamaklıdır. Mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.85 m çıkıntı yapar. Mahfil, 77 cm yüksekliğindeki boğumlardan oluşan ahşap korkuluğa sahiptir.

3.10.7.2. Malzeme- Teknik

Caminin üzerine oturduğu kaidede kaba yontu taş malzeme, cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde, sütunlarda, kemerlerde, harim örtü sisteminde, mihrapta ve minarede düzgün kesme taş malzeme, minberde ve vaaz kürsüsünde mermer malzeme, harim giriş kapısının kanatlarında, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ahşap malzeme, pencere doğramalarında, son cemaat yerindeki camekânlarda ve mahfil kapısının kanadında plastik malzeme, sütun aralarındaki gergilerde demir malzeme, çatı örtüsünde ise kiremit malzeme kullanılmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve minaresinde yığma taş tekniği, süslemelerinde ise kalemişi, oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.10.7.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup yalnızca harim katı pencerelerinin kemer kilit taşı üzerinde süsleme görülür. Kilit taşları üzerindeki süslemeler kabartma tekniğinde yapılmış olup, birbirinden farklıdır. Doğu cephe eksenindeki pencerenin kemer kilit taşında vazodan çıkan çiçek motifi, eksenin her iki yanındaki kilit taşlarında ise uçları aşağıya doğru bakan birer sümbül motifi vardır. Güney cephenin doğusundaki kilit taşında stilize edilmiş lale motifi, batısındakinde ay yıldız motifi görülür. Batı cephe eksenindeki kilit taşında yaprak ve tomurcuklu bitkisel motif, eksenin her iki yanındakilerde ise uçları aşağıya doğru bakan birer yaprak motifi yer alır. Kuzey cephede ekseninin her iki yanındaki kilit taşlarında da birer yaprak motifi mevcuttur.

Minarede ise şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen dört sıra süsleme şeridi ile doldurulmuştur. Alttaki iki sıra süsleme şeridi testere ağzı motifinden, üstteki ikisi ise mukarnas benzeri motiflerden oluşur. Şerefe korkuluğu dikey yönlü ve dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisi yıldız benzeri motiflerle bezenmiştir. Şerefenin hemen altında, minare gövdesinin çevreleyen bir sıra süsleme kuşağı bulunur. Söz konusu süsleme kuşağı tek sıra halinde uzayan rozetlerden meydana gelir. Bu süsleme şeridinin hemen altında da balıksırtı desenli bilezik yer alır. Kaideden gövdeye geçişi sağlayan pabuçluğun her iki ucunda ikişer süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritleri yıldızlardan ve mukarnas benzeri motiflerden oluşur.

Harim giriş kapısı dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaidenin her iki yanında dairesel kesitli birer sütünce vardır. Boğumlu ayaklara ve kare kesitli başlıklara sahip sütünceler üstten, paralele olarak uzayan ve kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerle birbirlerine bağlanmıştır. Sütünce başlıkları yapraklarla bezenmiştir. Kemer kilit taşında yaprak, kemer köşeliklerinde ise çiçek ve yaprak motifleri yer alır. Kapı kanatları sepet örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Kapı kanatlarının birleştiği noktada halat ve balıksırtı motifli süslemeler görülür. Kemer alınlığı, vazodan çıkan çiçekle süslenmiştir. Mavi, kırmızı ve siyah renkli vazodan çıkan çiçeğin sapları yeşil ve sarı, çiçekleri ise kırmızı renklidir. Söz konusu motiflerde kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kapı kaidesi üzerinde, alçı malzemeli ve oval formlu oval formlu yazı panosu vardır. Pano içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘كل الله تعالى سَلَٰمٌ عَلَيْكُم طِبْتُم فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ/Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu; Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere

buraya girin (Zümer 73)-١٣٠٥/1888'' yazar. Pano üzerinde, üçgen formlu taç görülür. Taç, çiçek ve yapraklarla oluşturulmuştur. Girişin üzerinde yer alan kitabe, halat motifiyle dört yönden çevrilidir (Şekil 3.667).

Son cemaat yeri gözlerini örten tonozlar, aynı süsleme programına sahiptir. Tonozların ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form mevcuttur. Dıştaki dairesel formlar siyah, içtekiler ise siyah ve pembe renkli çizgilerden meydana gelir. İçteki dairesel formların içerisinde, siyah zemin üzerine krem renk harflerle '' فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ/Allah en iyi koruyandır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir" dedi (Yûsuf 64) veya الجنة تحت أقدام الأمهات/Cennet Anaların ayağı altındadır'' yazılıdır. Dairesel formlar arasında kalan yüzey, beyaz zemin üzerine yeşil renkle yapılan bitkisel motiflere bezelidir. Dairesel formlar dıştan, siyah, beyaz ve pembe renkli palmetlerle çevrilidir. Palmetlerin içerisi yeşil, mavi ve sarı renkli bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, harim duvarlarında, örtü sisteminde ve sütunlarda toplanmıştır.

Mihrap kaidesinin her iki yanında, yarım daire formlu birer sütünce vardır. Kare formlu ayak ve başlıklara sahip sütünceler üstten, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi ile birbirine bağlanmıştır. Süsleme şeritlerinden altta olanı sarkıt halindeki silindir formlarından, üste olanı ise mukarnas benzeri motiflerden meydana gelir. Mihrap nişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan birer süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritleri nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallardan oluşur. İçteki kıvrık dalların uçları lalelerle, dıştakiler ise üzüm salkımlarıyla nihayetlenmektedir. Söz konusu süsleme şeritleri saç örgü motifiyle dört yönden çevrilidir. Niş kademelerinde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme kuşağı görülür. Kuşaklardan ortada olanı yıldızlardan, diğerleri ise sarkıt halindeki silindir formlarından meydana gelir. Niş yaşmağı halat motif ile çevrelenmiş ve halat motifi yaşmağın orta kısmında içe doğru kıvrım yaparak koçboynuzu şeklinde motif oluşturmuştur. Mihrap kaidesi üzerinde, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli taç kısmı yer alır. Tacın ortasında, uçları birbirine bakan iki koçboynuzundan meydana gelen dairesel formlu yazı madalyonu görülür. Boynuz motiflerinin üstte birleştiği noktada stilize edilmiş lale motifi, altta birleştiği noktada ise yaprak motifi mevcuttur. Madalyon içerisinde beyaz zemin üzeri siyah renk harflerle '' الله جلَّ

جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'' yazar. Madalyon üzerinden çıkıp biri sağa diğer ise sola doğru uzayan birer yaprak motifi vardır (Şekil 3.669).

Harim duvarları üzerinde kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler bulunmaktadır. Beyaz zemin üzerine uygulanan motifler yapılırken ağırlıklı olarak yeşil, mavi, kırmızı, pembe, siyah ve sarı renkler kullanılmıştır.

Harim katındaki pencereler üç, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden birer sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Harim katındaki pencereleri çevreleyen süsleme şeritleri tek sıra halinde uzayan yeşil renkli palmet benzeri motiflerde oluşurken, mahfil katı seviyesindeki pencereleri çevreleyen süsleme şeritleri mavi zemin üzerine, beyaz, mavi, kırmızı, siyah ve eflatun renklerle yapılan bitkisel motiflerden oluşur. Harim doğu, batı ve güney duvarda yer alan harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasına yazı madalyonları yerleştirilmiştir. Turuncu, siyah ve beyaz çerçeveli madalyonlar içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Batı duvar ekseninin kuzeyindeki madalyonda '' عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', güneyindekinde ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güney duvar ekseninin batısındaki madalyonda ''الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', doğusundakinde '' محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'', doğu duvar ekseninin güneyindeki madalyonda ''عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', kuzeyindekinde ise ''على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' yazar. Madalyonlar, tek sıra halinde sıra uzayan bordo ve beyaz renkli palmet benzeri motiflerle dıştan çevrilidir. Motiflerin arasında üst üste konumlandırılmış mavi renkli noktalar mevcuttur.

Harim ortasındaki sütunların yüzeyi, yivli hava verecek şekilde farklı tonlardaki yeşil renklerle boyanmıştır. Örtü sistemindeki kemer taşları ise atlamalı olarak pembe ve yeşil renklere boyanarak kemerlere hareketlilik kazandırılmıştır. Kemerlerin her iki yanında, tek sıra halinde uzayan siyah renkli zencirek motifi bulunur.

Örtü sisteminin ortasında yer alan kubbemsi tonozun ortasında, iç içe geçmiş dört dairesel form vardır. Dairesel formlardan üçü sarı, biri ise beyaz renkli çizgiyle oluşturulmuştur. İçteki dairesel formun yüzeyi, mavi zemin üzerine beyaz, mavi, yeşil ve turuncu renklerle yapılan motiflerle bezenmiştir. Söz konusu dairesel formla, onu çevreleyen dairesel form arasında kalan yüzeye, siyah zemin üzerine sarı renk

harflerle “Fatiha suresinin bir kısmı’’ yazılmıştır. İçten ikinci ve üçüncü sıradaki dairesel formlar arasında kalan yüzey, mavi zemin üzerine beyaz, kırmızı ve yeşil renkle yapılan bitkisel motiflerle, üçüncü ve dördüncü sıradaki dairesel formlar arasında kalan yüzey ise mavi zemin üzerine siyah renkle yapılan zencirek motifiyle tezyin edilmiştir. Tüm bu dairesel formlar dıştan, tek sıra halinde uzayan turuncu, beyaz ve siyah renkli palmetlerle çevrilidir. Palmetlerin içerisi yeşil, kırmızı, beyaz ve mavi renkli bitkisel motiflerle süslenmiştir. Merkezdeki kubbemsi tonozun dört ana yönünde yer alan tonozlar aynı süsleme programına sahiptir. Söz konusu süslemelerde, beyaz ve siyah çerçeveli iç içe geçmiş iki yarım daire form görülür. İçteki yarım daire formun yüzeyi, mavi zemin üzerine beyaz sarı, turuncu ve mavi renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Dairesel formlar arasında kalan yüzey iki sıra süsleme kuşağıyla doldurulmuştur. İçteki süsleme şeridi beyaz zemin üzerine siyah renkle yapılan zencirek motifinden, dıştaki ise açık yeşil zemin üzerine beyaz, kırmızı ve koyu yeşil renkle yapılan bitkisel motiflerden oluşur. Dairesel formlar dıştan turuncu, beyaz ve siyah renkli palmetlerle çevrilidir. Palmetlerin içerisi, mavi zemin üzerine beyaz, yeşil ve kırmızı renklerle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Örtü sisteminin köşelerindeki tonozlarda aynı süsleme programına sahiptir. Tonoz ortalarında, dilimli sivri kemerli ve baklava formlu birer şemse mevcuttur. Şemselerin içerisinde açık yeşil zemin üzerine beyaz, mavi ve koyu yeşil renklerle yapılmış bitkisel motifler görülür. Ayrıca şemselerin her bir köşesine, sapları kahverengi, yaprakları yeşil ve beyaz, çiçekleri ise beyaz ve sarı renkli birer çiçek motifi yerleştirilmiştir (Şekil 3.671).

3.10.7.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında ye alan 2003 tarihli rapordan öğrendiğimize göre cami 1955 ve 1995 yıllarında niteliksiz müdahalelere maruz kalmıştır. Söz konusu müdahaleler esnasında, pencere doğramaları plastik olarak değiştirilmiş, camiye 1945 yılında eklenen sac kaplı ahşap minaresi yıkılınca yerine bugünkü taş malzemeli minare yapılmıştır. Yine caminin ahşap olan minber ve vaaz kürsüsü mermer malzemeli olarak değiştirilmiştir. Harim ve son cemaat yerinde bulunan kalemişi süslemeler 1995 yılındaki onarımda yapılmıştır. Ayrıca mahfil kısmı da yenilenmiş.

3.10.8. Hamsiköy Mahallesi Camii

Şekil No: 672-676

Çizim No: 98

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Hamsiköy mahallesinde bulunmaktadır. Orijinalinde kilise olarak inşa edilen yapıda inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe yoktur. Ancak bölge kiliseleri ile benzer noktalarından hareketle yapının 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği anlaşılmaktadır (Demir ve İltar, 2004: 6). 1950 yılında camiye dönüştürülen yapının banisi ve mimarı bilinmemektedir. 2003 yılında Vakıflar Bölge müdürlüğünce onarılan cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.10.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapı ilk inşa edildiğinde üç nefli ve bazilikal planlı olup, içten tonoz, dıştan kırma çatı ile örtülüydü. Ancak camiye dönüştürüldüğünde doğu cephedeki apsis kısmı yıkılarak yığma taş duvarla kapatılmıştır. Yıkılan örtü sistemi de içten düz ahşap tavan, dıştan dört omuz kırma çatı olarak değiştirilmiştir. Caminin harim kısmı içten içe 8.73x10.60 m, dış hatları ise yaklaşık 10.40x11.59 m boyutlarındadır. Taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare batı cephenin kuzey köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.672)-(Çizim 3.98).

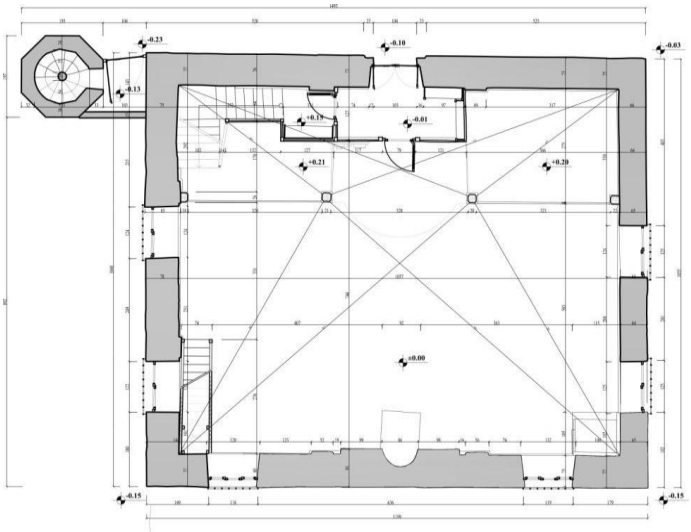

Çizim 3.98. Hamsiköy Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.672. Hamsiköy Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde bulunan 1.04 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki demir kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.673).

Şekil 3.673. Hamsiköy Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve kuzey cephede, ikişer tanesi güney ve batı cephededir. 1.17 m genişliğindeki harim katı pencereleri, dikdörtgen formlu, taş

söveli-lentolu, demir doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, demir doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur. Söz konusu pencerelerden bazıları yapı camiye dönüştürüldüğü esnada eklenmiştir. Aynı şekilde bazı pencereler de kapatılmıştır. Güney cephe eksenindeki pencere bunlardan sadece biridir (Şekil 3.672).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Batı cephe ekseninin kuzeyinde bulunan minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir.

Kuzey cephe eksenindeki kapıdan giriş sahanlığına geçilir. Ahşap duvarlarla oluşturulan sahanlık, harim içerisine 1.27x4.46 m kadar girinti yapar. Sahanlığın güneyinde ve batısında birer kapı vardır. Güneydeki kapıdan harime girilirken, batıdakinden mahfile çıkışı sağlayan merdivene geçilir. Dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapılardan harime açılanı 76 cm, merdivene açılanı ise 69 cm genişliğindedir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunların arası 41 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.674).

Şekil 3.674. Hamsiköy Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 89 cm genişliğindeki mihrap nişi, 45 cm derinliğindedir. Tek kademeden oluşan niş yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.675).

Şekil 3.675. Hamsiköy Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 72 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.76 m çıkıntı yapar. On basamaklı minberin dikdörtgen formlu ve dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığı görülür (Şekil 3.675).

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.676).

Şekil 3.676. Hamsiköy Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, giriş sahanlığının batısında yer alan ahşap merdivenden çıkılır. 88 cm genişliğindeki "L'' formlu merdiven on dört basamaklıdır. Ahşap mahfil

kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.67 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1 m derinliğinde, yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 62 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa sahiptir. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun mevcuttur. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.10.8.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda ve saçakta ahşap malzeme, pencere doğramalarında ve parmaklıklarında, kuzey cephedeki giriş kapısının kanatlarında demir malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.10.8.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Kuzey cephedeki giriş kapısı silmeyle üç yönden çevrilidir. Minarede ise şerefe korkuluklarında ay yıldız motifleri görülmektedir.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesi, biri mavi diğeri ise yeşil renkli iki silmeyle üç yönden çevrilidir. Niş kemerinin üzerinde ve her iki yanında oval formlu birer yazı panosu vardır. Kemerin üzerindeki panoda, yeşil zemin üzerine kırmızı renk harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazmaktadır. Söz konusu yazı panosunun sağında ve solunda yeşile boyanmış birer kabara vardır. Kemerin her iki yanındaki panolarda yeşil zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Sağ yöndeki panoda ‘‘ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ/Allah'tan başka İlah yoktur’’, sol yöndekinde ‘‘مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهُ/Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın Peygamberidir’’yazar. Mihrap kaidesinin sağ ve sol üst köşesinde mavi renkli birer ay yıldız motifi mevcuttur. Mihrap kaidesi ve nişi mermer havası verecek şekilde boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır.

Minberin doğu yan aynalığı, iç içe geçmiş üç üçgen formlardan oluşur. İçteki üçgen form mavi renkli, diğerleri ise beyaz renkli çıtalardan meydana gelir. İçteki üçgen formun içerisinde, iç içe geçmiş yeşil çerçeveli iki küçük üçgen daha vardır. Söz konusu üçgenlerin arasındaki yüzey, tek sıra halinde uzayan ve ajur tekniğinde yapılan yeşil renkli saç örgü motifiyle bezenmiştir. İçteki üçgenin içerisinde kırmızı renkli yaprak benzeri motifler bulunur. Maviye boyalı süpürgeliğinin yüzeyinde, ince çıtalarla dikdörtgen formlu dokuz pano meydana getirilmiştir. Dikey yönlü panoların içerisi sadedir. Minber tepeliği, ajur tekniğindeki stilize edilmiş mavi renkli lale motifinden oluşur. Köşk üzerindeki külahın ucuna, ay yıldız motifi yerleştirilmiştir (Şekil 3.675).

Ahşap tavanın ortasında, kırmızı renk çıtayla oluşturulmuş kare formlu tavan göbeği mevcuttur. Kare formun içerisinde yine kırmızı renk çıtalardan meydana gelen iç içe geçmiş üç dairesel form yer alır. Dıştaki dairesel formlar arasında kalan yüzey beyaza boyanmıştır. İçteki dairesel formlar arasındaki yüzey ise ajur tekniğindeki yeşil renkli saç örgü motifiyle doldurulmuştur. İçteki dairesel formun ortasına beyaz renkli ve ahşap malzemeli yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldız motifi dıştan, düğüm yaparak uzayan yeşil renkli kıvrımla çevrilidir. Dairesel formların yüzeyi kırmızıya, kare formun yüzeyi ise yeşile boyanarak tavan göbeğine canlılık kazandırılmıştır. Tavanın doğusunda ve batısında tavan göbeğine benzer ikişer göbek daha bulunur. Söz konusu küçük göbeklerde de kırmızı renk çıtalarla oluşturulmuş birer kare form bulunmaktadır. Kare formların içerisinde kırmızı çerçeveli dairesel form görülür. Batı yöndeki ve doğu yönün güneyindeki kırmızıya boyalı dairesel formların ortasında beyaz renkli yıldız vardır. Yıldız düğüm yaprak uzayan yeşil renkli kıvrımla dıştan çevrilidir. Doğu yönün kuzeyindeki dairesel formun içerisinde ise yeşil renkli çiçek motif mevcuttur. Tüm tavan göbekleri, mavi renkli ince çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş karelerle çevrilir. Ayrıca tüm tavan yüzeyi maviye boyanarak harime canlılık kazandırılmıştır. Mahfil tavanı doğu-batı ve kuzey-güney doğrultuda uzayan ince uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir. Dikdörtgenler mavi renkli çıtalarla yapılmıştır (Şekil 3.676).

3.10.8.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yer alan 2003 tarihli raporda camide yapılması gerek işler şöyle sıralanmıştır.

1- Batı cepheye, projesi doğrultusunda taş minare yapılması.
2- Şadırvanın kaldırılması.
3- Cephelerdeki derzlerin kireç harçlı sıfır derz olarak yenilenmesi.
4- Tüm pencere-kapı söveleri ve mihrap üzerindeki boyanın temizlenmesi.
5- Pimapen ve demir doğramaların sökülerek vernikli ahşap doğrama olarak değiştirilmesi.
6- Girişteki ondülin sundurmanın sökülerek, gerekli görülürse kemerlerin üstünden ahşap üzeri kiremit olacak şekilde yapılması.
7- Son cemaat kısmındaki mozaik sekilerin sökülerek, orijinali gibi ya taş olarak bırakılması, ya da ahşap kaplanması doğrultusunda onarılarak korunması.

3.10.9. Atasu Mahallesi Arıkaya Camii

Şekil No: 677-682
Çizim No: 99

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Atasu mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan giriş kapısı üzerindeki mermer kitabeye göre 1940 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. 2008 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılan yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır. İmamdan öğrendiğimize göre caminin inşa edildiği alanda kilise bulunmaktaymış. Kuzey cephe duvarının doğu köşesinde yer alan ortası oyulmuş taş ile caminin güneyinde oluşturulan çiçekliğin kuzeydoğu köşesindeki üzeri motifli taş kilisenden kalmaymış. Ayrıca güneydoğu ve güneybatı köşede görülen dairesel formlu taş sütun parçaları da kilise zemininin sağlamlaştırılması için kullanılmış. Yine cami imamı yakın zamanda Yunanistan'dan birilerinin gelip burayı ziyaret ettiğini ve dedelerinin burada yaşadığını söylediklerini ifade etti.

3.10.9.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, avlu içerisinde düz zemine inşa edilmiştir. Harim kısmı 6.30x10.80 m, dış hatları ise 7.70x12.20 m boyutlarındadır. Kaba ve ince yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapının minaresi yoktur (Şekil 3.677)-(Çizim 3.99).

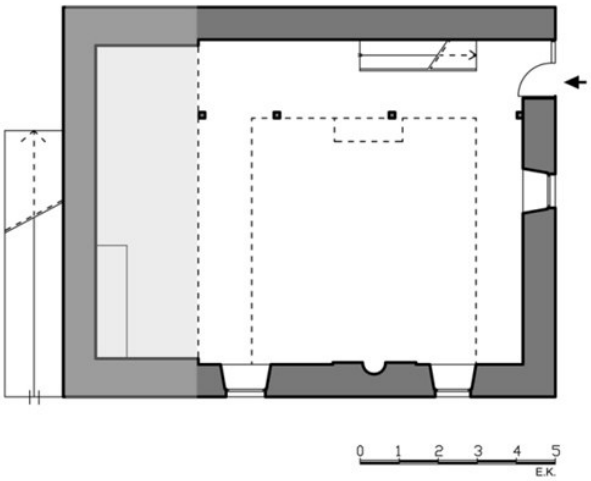

Çizim 3.99. Atasu Mahallesi Arıkaya Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.677. Atasu Mahallesi Arıkaya Camii Genel Görünüm

Caminin biri harime, diğeri ise mahfile girişi sağlayan iki kapısı vardır. Doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan harim giriş kapısı 1.48 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlıdır (Şekil 3.678). Batı cephenin kuzey köşesinde bulunan mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, taş söve-lentolu ve tek demir kanatlı olup 95 cm genişliğindedir. Söz konusu kapıya, batı duvara dayandırılan betonarme malzemeli ve sekiz basamaklı merdivenden ulaşılır.

Şekil 3.678. Atasu Mahallesi Arıkaya Camii Genel Görünüm

Yapının cephe duvarları üzerinde üçü harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, biri doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi güney ve kuzey cephede, ikisi doğu cephede, biri ise batı cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim katındaki pencereler 67 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 53 cm genişliğe sahiptir. Ancak kuzey cephenin batısındaki pencere 37 cm genişliğindedir. Harim katındaki pencerelerin ortasında, paralel olarak uzayan demir parmaklık görülür. Doğu cephenin harim katındaki pencerelerinde ahşap kapaklar vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidirler (Şekil 3.677)-(Şekil 3.678).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Harimin kuzeyinde, biri doğu duvara dayandırılan, üçü ise serbest olarak konumlandırılan kare kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil yer alır (Şekil 3.679).

Şekil 3.679. Atasu Mahallesi Arıkaya Camii Harim Genel Görünüm

Güney duvar eksenin hafif doğusunda, taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap görülür. 81 cm genişliğindeki mihrap nişi, 40 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.680).

Şekil 3.680. Atasu Mahallesi Arıkaya Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber vardır. Batı duvara dayandırılan 69 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.08 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.681).

Şekil 3.681. Atasu Mahallesi Arıkaya Camii Minber

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir (Şekil 3.679). Kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu bulunmaktadır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortası çökertilerek dairesel formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.682).

Şekil 3.682. Atasu Mahallesi Arıkaya Camii Tavan

Mahfil katına batı cephedeki kapıdan girildiği gibi harim içerisinden de çıkılır. Kuzey duvar ekseninin hafif doğusundan başlayıp doğuya doğru yükselen ahşap merdiven 83 cm genişliğinde ve on bir basamaklıdır. "U'' formlu ahşap mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.05 m çıkıntı yapmakta ve mihrap

aksında 76 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Güney duvara kadar uzayan yan kollardan doğuda olanı 1.20 m, batı olanı ise 4.27 m genişliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 55 cm yüksekliğindeki boğumlardan meydana gelen ahşap korkuluğu bulunur. Mahfil katında dördü asıl mahfil kısmında, ikisi doğu kolda, biri ise batı kolda olmak üzere yedi ahşap sütun görülür. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.10.9.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince ve kaba yontu taş malzeme, mihrabında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, saçakta, harim ve mahfil katındaki sütunlarda ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, giriş kapılarında ve harim katı pencerelerindeki parmaklıklarda demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.10.9.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup yalnızca harim giriş kapısının kemer kilit taşı üzerinde süsleme görülür. Kilit taşının yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış çiçek desenli rozet vardır. Rozetin hemen üzerinde iki satır olarak ‘‘ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur-1940’’ yazarken, altında halka içerisine geçirilmiş ferman benzeri motif yer alır.

Harimde oldukça sade olup süslemeler minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda ve bazı sütunlarda toplanmıştır. Mihrap kaidesi sade olup, yalnızca niş yaşmağında çiçek tomurcuğu formunda kabara yer alır.

Minberin tepeliğinde, köşk açıklıklarında ve külah korkuluğunda tek sıra halinde uzayan palmet benzeri motifler görülür. Doğu yan aynalık ve korkuluk sadedir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Söz konusu ahşap parçanın ortasında, dikit şeklinde ağaç benzeri motif vardır. Süpürgelik yüzeyi kare formlu panolara ayrılmış ve güneydeki üç panonun içerisine dilimli birer açıklık yerleştirilmiştir.

Vaaz kürsüsünün gövdesi sadedir. Korkuluğun altında iki, üstünde ise bir sıra süsleme şeridi vardır. Paralel olarak uzayan süsleme şeritlerinden üstteki çapraz olarak atılmış çizgilerden, alttakiler ise testere ağzı motifinden meydana gelir. Kürsü gövdesiyle korkuluk, paralel olarak uzayan üç sıra süsleme kuşağıyla birbirinden ayrılmıştır. Buradaki süsleme kuşakları da testere ağzı motiflerinden oluşur.

Asıl mahfilin ve köşkün ön yüzünde dört, yan kolların ön yüzünde ise üç sıra süsleme şeridi görülür. Asıl mahfil köşk yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla iki sıra testere ağzı motifinden, belli araklarla yerleştirilmiş yıldız desenli rozetlerden ve yivlerden meydana gelir. Yan kollarındaki şeritler ise iki sıra testere ağzı motifinden ve yivlerden oluşur. Mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin harime bakan yüzünde de, iki sıra testere ağzı motifli kuşak uzanır (Şekil 3.679).

Mahfili taşıyan sütunların harime bakan yüzleri, üst üste yerleştirilmiş zikzak motifleri ile bezenmiştir. Asıl mahfil kısmının doğusunda bulunan sütunun yüzeyi de aynı şekilde bezelidir.

Tavan yüzeyi çökertilerek dairesel formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Tavan göbeğinin kenar hatları, sarkıt şeklindeki yarım dairelerle belirginleştirilmiş ve ortasına dairesel formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Mavi renkli ahşap parçanın ortasında sarkıt şeklinde kabara görülür. Kabara dıştan dairesel formlu halkayla çevrilidir. Halkadan ahşap parçanın kenarlarına doğru çizgiler atılarak yüzey yedi eşit parçaya bölünmüştür. Her bir bölümün içerisinde, uçları dışa doğru bakan iç içe geçmiş ikişer yarım daire vardır.

3.10.9.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile ilgili 2008 yılına ait onarım fişi bulunmaktadır. Onarım fişindeki yapılacak işler şöyledir;

1- Ahşap çatı konstrüksiyonunun bozulmuş elemanlarının orijinal boyutlarında yenilenmesi, yalıtımın yapılması ve çatı örtüsünün alaturka kiremit olarak değiştirilmesi.
2- Ahşap saçak altı kaplamasının bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
3- Ahşap tavanın bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.

4- Cami içinde orijinal olan tüm boyalı ahşap yüzeylerde raspa yapılması ve koruyucu sürülmesi.
5- Ahşap kapı ve pencere doğramalarının bozuk kısımlarının orijinaline göre yenilenmesi.
6- Cami içindeki sıva, boya ve badana yüzeylerinde gerekli raspa ve tamamlama işleri yapıldıktan sonra yeniden boyanması.
7- Cami içinde sonradan yapılan ahşap lambrilerin sökülmesi.
8- Dış beden duvarlarında yer yer bulunan çimento sıvanın temizlenmesi, derzlerin açılarak orijinal derz karakterinde yenilenmesi.

Ancak camide yapmış olduğumuz incelemelerde, 2008 tarihli onarım fişinde yer alan işlerin henüz yapılmadığını gözlemledik.

3.10.10. Güzelce Mahallesi Camii

Şekil No: 683-687
Çizim No: 100

Yapı, Trabz0n-Maçka ilçesinin Güzelce mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. Ancak Maçka müftülüğünce, kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerine asılan bilgi panosuna göre cami 1948 yılında inşa edilmiştir. M. Hanefi Taşkın tarafından yatırılan caminin mimarı Hüseyin Taşkın (Kazaz, 2016: 824)'dır. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.10.10.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin güneyinde mahalle yolu, batısında avlu, kuzeyinde avlu ve lojman, doğusunda ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içten içe 6.78x9.08 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan oluşturulan son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 8.46x10.56 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Kuzey cephe ekseninin doğusuna sonradan eklenen minare, camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.683)-(Çizim 3.100).

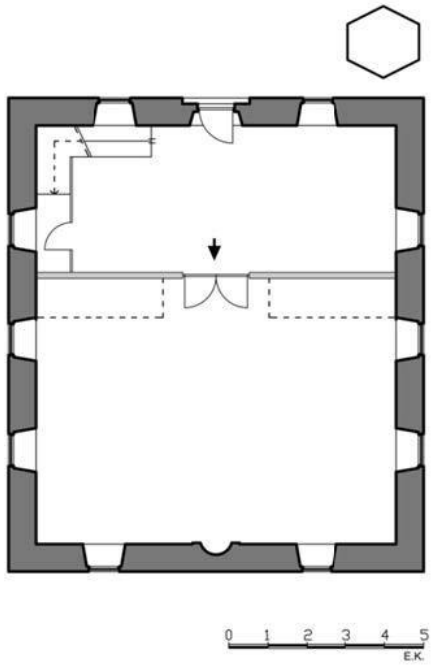

Çizim 3.100. Güzelce Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.683. Güzelce Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey yöndeki son cemaat yeri, harimin duvarla bölünmesiyle oluşturulmuştur. Söz konusu bölüme giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan kapıdan sağlanır. 1 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, yuvarlak kemer alınlıklı ve tek demir kanatlıdır (Şekil 3.684).

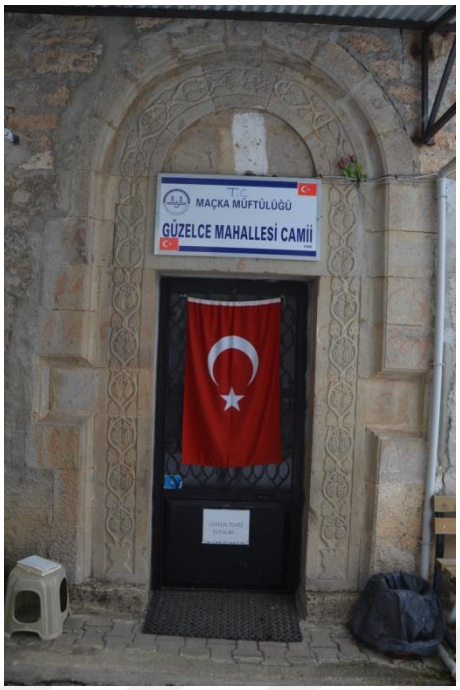

Şekil 3.684. Güzelce Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Gerek harim katı, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephededir. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramları ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 80 cm, mahfil katı seviyesindekiler 50 cm genişliğe sahiptir. Pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerli, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formludur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Kuzey cephe ekseninin doğusunda yer alan minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin batıya bakan yüzünde yer alan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapı, 75 cm genişliğindedir.

Son cemaat yeri oluşturmak için harime eklenen duvar üzerindeki dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapıdan harime girilir. 1.50 m genişliğindeki kapının her iki yanında açılmış birer pencerede vardır. Doğu yöndeki pencere2.43 m, batı yöndeki ise 78 cm genişliğindedir. Harimin kuzeyinde, son cemaat yeri üzerine oturan mahfil bulunur (Şekil 3.685).

Şekil 3.685. Güzelce Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 1 m genişliğindeki mihrap nişi, 43 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.686).

Şekil 3.686. Güzelce Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.83 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli basık kemerli giriş açıklığı mevcuttur.

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönündeki iki basamaklı merdivenden çıkılır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında sekizgen formlu tavan göbeği görülür (Şekil 3.687).

Şekil 3.687. Güzelce Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin batısındaki betonarme malzemeli merdivenden çıkılır. 98 cm genişliğindeki "L'' formlu merdiven, on üç basamaklıdır. Betonarme malzemeli mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.70 m çıkıntı yapar. Mahfilin doğu ve batı yönünde, 1.16 m derinliğinde dikdörtgen formlu birer balkon bulunur. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü olan mahfilin 90 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise serbest olarak konumlandırılmış betonarme malzemeli dört sütun vardır. Kare kesitli ve ahşap kaplamalı sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.10.10.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında taş ve ahşap malzeme, mihrapta taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, saçakta, mahfil korkuluğunda ve harim giriş kapısında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklılarında ve son cemaat yeri giriş kapısında demir malzeme, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ve minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp yeşile boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, tavanında çıtakari tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.10.10.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru yoktur. Kuzey cephedeki giriş kapısı, duvar yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir. Kapının her iki yanında, vazodan çıkıp alınlık kemeri üzerinde birleşen iki asma dalı vardır. Saç örgü motifi oluşturacak şekilde uzayan

asma dallarının üzerinde, asma yaprakları ve üzüm salkımları bulunur. Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarındaki rapordan, yüzeyleri asma dalıyla bezeli söve ve alınlık taşlarının, yakındaki kiliseden devşirildiğini öğreniyoruz (Şekil 3.684).

Minarenin şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen üç sıra süsleme şeridiyle doldurulmuştur. Süsleme şeritleri mukarnas benzeri motiflerden meydana gelir. Şerefe korkuluğu kafes tekniğinde yapılmıştır. Minare gövdesinin alt ucunda, gövdeyi çevreleyen bilezik yer alır.

Harimde, dış cephe gibi oldukça sadedir. Mihrap kaidesi beyaza, nişi ise maviye boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır. Yaşmak yüzeyinde yumurta formlu ve beyaz renkli kabara mevcuttur. Mihrap kaidesi üzerine dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli yazı panosu monte edilmiştir. Pano içerisinde siyah renkli harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)" yazar. Ayrıca yazının solunda "الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu '' sağında ise de " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' yazmaktadır (Şekil 3.686).

Minberin tepeliğinde, köşk açıklıklarında ve külah korkuluğunda tek sıra halinde uzayan palmet benzeri motifler görülür. Doğu yan aynalık ve korkuluk sadedir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Söz konusu ahşap parçanın ortasında, dikit şeklinde ağaç benzeri motif vardır. Süpürgelik yüzeyi kare formlu panolara ayrılmış ve güneydeki üç panonun içerisine dilimli birer açıklık yerleştirilmiştir. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalığa, kabartma tekniğiyle "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'' yazılmıştır. Ayrıca köşkün yan aynalığında da Türk bayrağı motifi görülür (Şekil 3.686).

Tavanın ortasında sekizgen formlu tavan göbeği vardır. Beyaza boyanan göbeğin ortasında, dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifi vardır. Tamamıyla maviye boyanan tavan yüzeyi, mihraba dik olarak uzayan çıtalar hareketlendirilmiştir (Şekil 3.687).

3.10.10.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yer alan 2008 tarihli kararda, hazırlanan abide ve eski eser onarım fişi doğrultusunda yapıda basit onarım

yapılması uygun bulunmuştur. Ancak inceleme yaptığımız dönemde onarımın henüz yapılmadığını gözlemledik. Söz konusu onarım fişinde yer alan yapılacak işler şöyledir;

1- Ahşap çatı konstrüksiyonunun bozulmuş elemanlarının orijinal boyutlarında yenilenmesi, yalıtımın yapılması ve çatı örtüsünün alaturka kiremit olarak değiştirilmesi.
2- Ahşap saçak altı kaplamasının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
3- Ahşap tavanın bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
4- Ahşap kapı ve pencere doğramalarının bozuk olanlarının yenilenmesi.
5- Camide ahşap kadronlu döşeme yapılması.
6- Cami içindeki sıva, boya ve badana yüzeylerinde gerekli raspa ve tamamlama işleri yapıldıktan sonra yeniden boyanması.
7- Beton mahfil katının ve altındaki beton duvarın kaldırılarak ahşap direkler üzerine oturacak şekilde ahşap mahfil katı düzenlenmesi.
8- Mahfile çıkış merdiveninin ahşap olarak yeniden yapılması.
9- Dış beden duvarlarında temizlik yapılarak bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
10- Dış beden duvarlarında yer alan ahşap hatılların bozuk kısımlarının yenilenmesi.
11- Demir pencere parmaklıklarının raspa edilerek siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.

3.10.11. Esiroğlu Mahallesi Durali Camii

Şekil No: 688-693

Çizim No: 101

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Esiroğlu mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. Ancak ibadete açılış beratında yazdığına göre 1949 tarihinde inşa edilmiştir. Ayrıca açılış beratındaki bilgilerden caminin mahalle halkı tarafından mimar Osman Çolak'a yaptırıldığını öğreniyoruz. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.10.11.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide, taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde avlu, kuzeydoğusunda lojman, güneyinde hazire, batısında ise hazire ve yol vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.25x6.38 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile bitlikte 12.83x7.66 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.688).

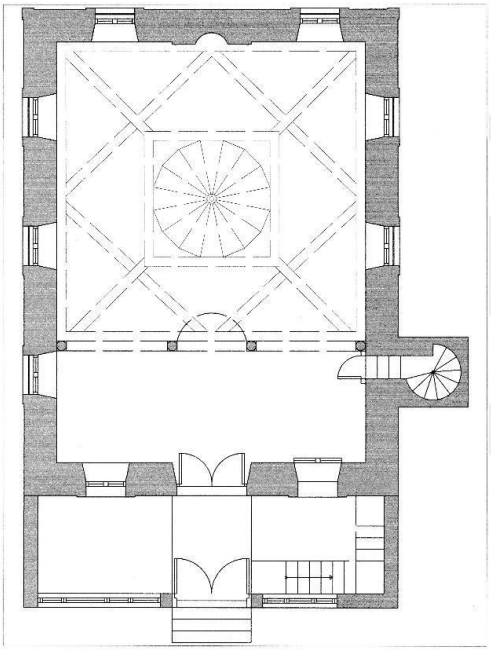

Çizim 3.101. Esiroğlu Mahallesi Durali Camii Plan (Şahin'den)

Şekil 3.688. Esiroğlu Mahallesi Durali Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheye sonradan eklenen iki katlı bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Son cemaat yerine giriş kuzey cephe ekseninde yer alan 1.60 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve ki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için kapıya üç basamaklı merdivenle ulaşılır. Kapının her iki yanında birer pencere vardır. Dikdörtgen formlu ve plastik doğramalı pencerelerden doğu yönde olanı daha büyüktür. Batı yöndeki pencerenin altında, şadırvan oluşturulmuştur. Son cemaat yerinin önüne sundurma eklenmiştir. Demir ve sac malzemeli sundurma tüm cephe boyunca uzamaktadır.

Harime giriş, son cemaat yeri içerisinden ulan kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar ekseninde yer alan kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı olup, 1.10 m genişliğindedir (Şekil 3.689).

Şekil 3.689. Esiroğlu Mahallesi Durali Camii Harim Giriş Kapısı

Cami, orijinalinde tek sıra pencere düzenine sahiptir. Kuzey cepheye eklenen iki katlı bölümle mahfil birleştirilerek pencereler açılmıştır. Böylece çift sıra pencere düzeni meydana getirilmiştir. Cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi batı ve güney cephede, üçü doğu cephede, biri ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin dördü de kuzey cephededir.

Harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Doğu, batı ve güney cephedeki pencereler 76 cm, kuzey cephedeki ise 68 cm genişliğindedir. Mahfil katı seviyesindeki pencereler dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli olup, 65 cm genişliğindedir. Ayrıca giriş kapısının batısında, günümüzde dolap nişi olarak kullanılan bir pencere açıklığı daha vardır. İçeriye doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan minare, kare kesitli kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, harim içerisinden sağlanır. Batı duvar ekseninin kuzeyinde bulunan kapı70 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır. Söz konusu kapının orijinalinde pencere olduğunu düşünüyoruz. Kuzey ve güney cephede ikişer pencere, doğu cephede üç pencere olması, simetri açısından batı cephede de üç pencere olabileceğini düşündürüyor. Ayrıca minare, camiye sonradan eklenmiştir. Bu nedenle minare eklenmeden önce burada bir kapı açıklığının olmayacağını kanaatindeyiz.

Harimin kuzeyinde, serbest olarak konumlandırılmış iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunlar alttan ve üstten kare kesitliyken ortadan burguludur (Şekil 3.690).

Şekil 3.690. Esiroğlu Mahallesi Durali Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 70 cm genişliğindeki mihrap nişi, 34 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.691).

Şekil 3.691. Esiroğlu Mahallesi Durali Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.60 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.692).

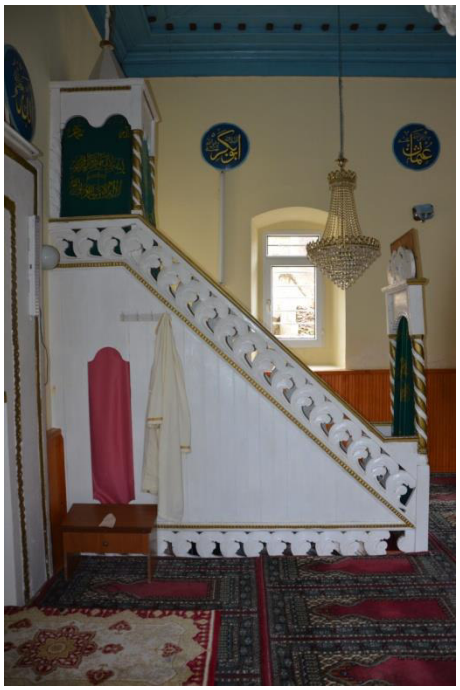

Şekil 3.692. Esiroğlu Mahallesi Durali Camii Minber

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki ahşap merdivenden çıkılır. Üç basamaklı merdiven 37 cm genişliğindedir (Şekil 3.692).

Harimin üzeri bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.693).

Şekil 3.693. Esiroğlu Mahallesi Durali Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin batısında yer alan betonarme malzemeli ve "L'' formlu merdivenden çıkılır. 1.04 m genişliğindeki merdiven on bir basamaklıdır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 5.12 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 81 cm derinliğinde, yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşa tavanla örtülü mahfilin 39 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu bulunur. Mahfil katında, dördü önde, ikisi ise arkada konumlandırılan altı sütun vardır. Ön kısımdaki ahşap sütunların ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmıştır. Söz konusu sütunlar alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitlidir. Arkadaki dairesel kesitli iki sütun demir malzemelidir. Bu sütunlar muhtemelen mahfil katı genişletildiğinde eklenmiştir.

3.10.11.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda, kapı kantlarında, harim ve mahfil katının ön kısmındaki sütunlarda ahşap malzeme, pencere doğramlarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında ve mahfil katındaki iki sütunda demir malzeme, çatı örtüsünde marsilya tipi kiremit malzeme, kuzey cepheye eklenen iki katlı kısımda ve

minare kaidesinde betonarme malzeme, minare gövdesinde ise saç malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, Örtü sisteminde bağdadi kubbe tekniği ve çıtakari tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.10.11.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Harim giriş kapısı kahve renkli silmeyle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri, tek sıra halinde uzayan "S'' formlu kıvrık dal motifiyle dört yönden çevrilidir. Kıvrık dalların oluşturduğu dikdörtgen formlu alanların içerisi de vazodan çıkan asma dalıyla bezenmiştir. Asma dalları üzerinde asma yaprakları ve üzüm salkımları bulunur. Kanatların birleştiği noktada, atlamalı olarak sıralanan yaprak ve çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir. Vazo motiflerinin bir kısmı, asma yaprakları ve kanatların birleştiği noktadaki çiçekler koyu yeşil renge, üzüm salkımları açık yeşil renge, diğer tüm motifler ve yüzeyler ise kahverengine boyanarak kapıya canlılık kazandırılmıştır. Ayrıca kapı söveleri ve kemeri de maviye boyanmıştır (Şekil 3.689).

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesi yaldız renkli silmeyle, niş ise yaldız renkli yivlerle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan yaldız renkli ve yivli süsleme kuşaklarıyla belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyi istiridye kabuğu formunda olup, ortasına küçük bir kabara yerleştirilmiştir (Şekil 3.691).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu doğu ve batı yan aynalık sadedir. Ajur tekniğinde yapılan tek sıra minber korkuluğu, yan yana sıralanan yapraklardan oluşur. Korkuluk üstten yaldız renkli silmeyle, alttan ise yaldız renkli ve yivli süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Yivli süsleme şeridi süpürgeliğin üzeri boyunca uzamaktadır. Süpürgelikte korkuluk gibi ajur tekniğindeki yapraklardan meydana gelir. Minber köşkü burgulu destekler üzerine oturur. On taraftaki destekler yaldız ve beyaz renkli, arkadakiler ise beyaz renklidir. Köşk açıklıklarının kemer köşeliğinde, paralel olarak uzayan yaldız renkli ve yivli süsleme şeridi mevcuttur. Minber girişinin yan destekleri alttan ve üstten kare, ortadan ise burguludur. Burgulu kısımlar yaldız ve beyaz renge boyanmıştır. Giriş

kemeri, yan yana sıralanmış sarkıt şeklindeki dairesel formlarla içten çevrilidir. Dairesel formların içerisi boşaltılmıştır. Kemer üzerinde paralel olarak uzayan yivli ve yaldız renkli süsleme kuşağı bulunur. Ajur tekniğinde yapılan minber tepeliği, vazodan çıkan çiçek motifinden oluşur (Şekil 3.692).

Mahfili taşıyan sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise burguludur. Burgulu kısımlar yaldız ve beyaz renge boyanarak sütunlara canlılık kazandırılmıştır.

Tavan ortasındaki bağdadi kubbe, iç içe geçmiş üç kare form içerisine alınmıştır. Dıştaki kare form yaldız renkli yivlerden, diğerleri ise ince çıtalardan meydana gelir. Bağdadi kubbenin kenar hattı on altıgen formludur. Kubbe ortasına dairesel formlu ahşap parça görülür. Söz konusu ahşap parçadan kubbe kenarlarındaki her bir köşeye yaldız renkli çıtalar atılarak kubbe yüzeyi, an altı eşit parçaya bölünmüştür. Bağdadi kubbe dışında kalan tüm yüzey, ince çıtalarla oluşturulan üçgen formlarla hareketlendirilmiştir. Tavan, yaldız renkli ve kare formlu ahşap parçalarla dört yönden çevrilidir. Tavan yüzeyi maviye, kubbe yüzeyi ise beyaza boyanarak tavana canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.693).

Harim doğu, batı ve güney duvarda, pencerelerin üzerine monte edilmiş dairesel formlu yazı levhaları mevcuttur. Açık mavi çerçeveli levhaların içerisinde, koyu mavi zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı yöndeki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güney duvardakilerde doğudan batıya doğru sırasıyla ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Güney duvardaki levhaların arasında, dikdörtgen formlu bir levha daha görülür. Beyaz çerçeveli levha içerisinde mavi zemin üzerine sarı renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazmaktadır.

3.10.11.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif zamanlarda yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye, betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklemiştir. Bu bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir.
2- Batı cepheye minare eklenmiş.
3- Harim batı duvarının kuzeyinde yer alan pencere, minare giriş kapısına dönüştürülmüş.
4- Harim kuzey duvar ekseninin batısında bulunan pencere dolap nişine dönüştürülmüş.
5- Mahfil katına muhtemelen harim içerisinden çıkılıyordu. Ancak Kuzey cepheye iki katlı bölüm eklenince mahfile çıkışı sağlayan merdiven son cemaat yerine alınmıştır.
6- Kuzey cepheye sundurma eklenmiştir.

3.10.12. Kaynarca Mahallesi Camii

Şekil No: 694-698
Çizim No: 101

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Kaynarca mahallesinde bulunmaktadır. Cami, Maçka müftülüğünce asılan açılış beratına göre 1950 yılında inşa edilmiştir. Son cemaat yeri giriş kapısı üzerinde, 1846 tarihli kitabe vardır. Emriye Kazaz, yapının ilk olarak doğusunda bulunan düz alanda inşa edildiğini, ancak zeminde oluşan sorunlar nedeniyle 1950'lerde bugünkü konumuna taşındığını belirtiyor. Buradan 1846 tarihli kitabenin eski yapıya ait olduğunu anlıyoruz. Mahalle halkı tarafından inşa ettirilen camiin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.10.12.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, avlu içerisinde bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde ve doğusunda avlu, batısında mahalle yolu, güneyinde ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 11.00x8.94 m dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 15.12x10.16 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Sonradan eklenen minare, son cemaat yerinin batı yöndeki gözü içerisinde konumlandırılmıştır (Şekil 3.694)-(Çizim 3.101).

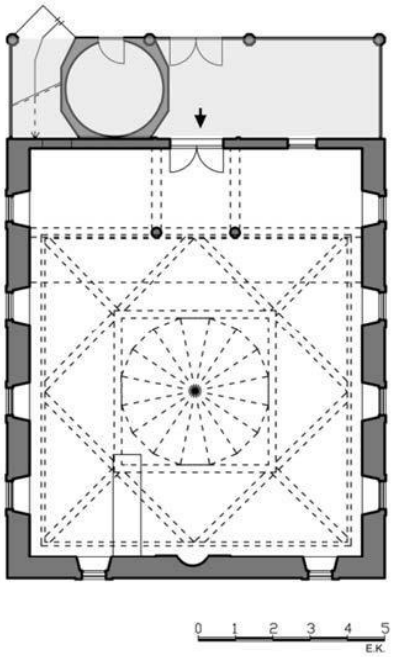

Çizim 3.102. Kaynarca Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.694. Kaynarca Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheye, çokgen kesitli ve betonarme malzemeli serbest dört sütunun iki katlı bölüm eklenmiştir. Betonarme malzemeli bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfile ek bölüm olarak kullanılmaktadır. Son cemaat yerini meydana getiren sütunların araları, plastik doğramalı camekânlarla kapatılmıştır. Söz konusu mekâna giriş, orta göze yerleştirilen 1.60 m genişliğindeki iki kanatlı demir kanatlı kapıdan sağlanır. Cami bodrum kat üzerine inşa edildiği için kapıya dikdörtgen formlu ve dört basamaklı merdiven ile ulaşılır.

Harime, son cemaat yeri giriş kapısının karşısında bulunan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapı, 1.11 m genişliğindedir (Şekil 3.695).

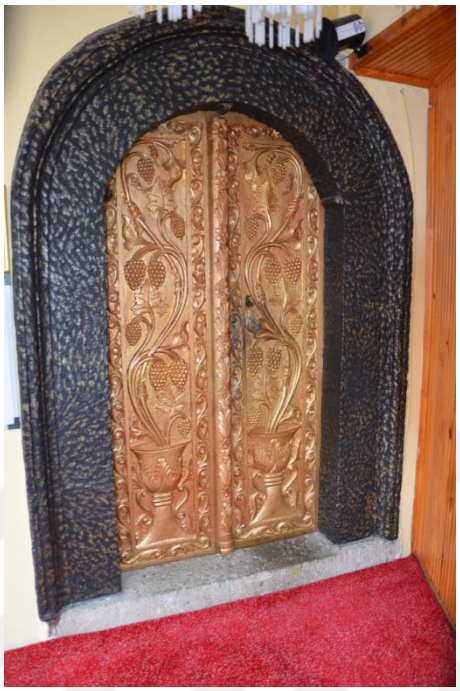

Şekil 3.695. Kaynarca Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde on biri harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi iki pencere mevcuttur. Harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, iki tanesi güney cephede, biri ise kuzey cephededir. Doğu, batı ve güney cephede bulunan harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, alüminyum doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Ayrıca pencerelerin söve ve lentoları cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Kuzey cephenin harim katındaki pencere dikdörtgen formlu taş söveli-lentolu ve plastik doğramalı, mahfil katı seviyesindeki ise dikdörtgen formlu, taş söveli ve basık kemerlidir. Harim katındaki pencereler 79 cm, mahfil katı seviyesindekiler 62 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.694). Pencerelerin tümü harim içerinse doğru genişleyerek açılmaktadır. Doğu, batı ve güney cephedeki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerli, kuzey cephe harim katındaki dikdörtgen formlu, kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki ise dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir. Kuzey cephe eksenindeki giriş kapısının batısında bugün dolap nişi olarak kullanılan bir pencere açıklığı daha görülür.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Doğu, batı ve güney cephede saçak silmesi görülürken, kuzey cephede yaklaşık 2 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Son cemaat yeri gözü içerisinde konumlandırılan minare, sekizgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan 61 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek kanatlı ahşap kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, dairesel kesitli ve betonarme malzemeli serbest iki sütunun taşıdığı mahfil görülür. Sütunlarla harim duvarlarının arası, yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.696).

Şekil 3.696. Kaynarca Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 85 cm genişliğindeki mihrap nişi, 40 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.697).

Şekil 3.697. Kaynarca Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. 74 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.55 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli sivri kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.697).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönündeki beş basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.697).

Harimin üzeri bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.698).

Şekil 3.698. Kaynarca Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin batı yöndeki gözü içerisinde yer alan merdivenden çıkılır. Betonarme malzemeli ve hafif dönerli merdiven on altı

basamaklıdır. Merdivenin üs ucunda 67 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek ahşap kanatlı kapı yer alır. Söz konusu kapının orijinalinde pencere olduğunu, kuzey cepheye iki katlı bölüm eklendiğinde mahfil kapısına dönüştürüldüğünü düşünüyoruz. Betonarme malzemeli mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.60 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, yaklaşık 60 cm yüksekliğine ahşap korkuluğu bulunur. Mahfilin kuzeyinde sonradan eklenen bölüm vardır. Söz konusu bölüme kuzey duvardaki dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açıklıktan geçilir. Mahfil katında, dairesel kesitli serbest iki ahşap sütun mevcuttur. Dairesel kesitli gövdeleri ve kare kesitli başlıkları bulunan sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.10.12.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ve bodrum katında ince yontu taş malzeme, mihrabında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, mahfil korkuluğunda, kapı kanatlarında ve mahfil katındaki sütunlarda ahşap malzeme, pencere doğramalarında alüminyum ve plastik malzeme, pencere parmaklıklarında ve son cemaat yeri giriş kapısında demir malzeme, kuzey cepheye eklenen iki katlı bölümde, mahfilde, mahfili taşıyan sütunlarda, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ve minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim tavanında bağdadi kubbe ve çıtakari tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde kalemişi tekniği, diğer süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.10.12.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe altında, kabartma tekniğinde yapılmış üç sıra süsleme şeridi görülür. Minare gövdesini çevreleyen süsleme şeritlerinden üstteki tek sıra halinde uzayan yaprak motiflerinden, ortadaki tek sıra halinde uzayan perde püskülü benzeri motiflerden, alttaki ise zikzak motifinden meydana gelir. Söz konusu süsleme şeritlerinin altında da yeşil renkli ve balıksırtı desenli bilezik vardır. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her bir panonun çerisine üçer açıklık yerleştirilmiştir.

Harim giriş kapısının kanatları oldukça süslü olup, aynı süsleme programına sahiptirler. Kapı kanatları, “S’’ formunda uzayan ve üzerinde yapraklar bulunan

kıvrık dalla dört yönden çevrilidir. Kıvrık dalların meydana getirdiği dikdörtgen formlu alanların içerisi, vazodan çıkan asma dalıyla tezyin edilmiştir. Üzerlerinde asma yaprakları bulunan dallar, birer üzüm salkımıyla nihayetlenmektedir. Kanatların birleştiği nokta, atlamalı olarak sıralanan yaprak ve çiçeklerle bezenmiştir. Kanat yüzeyleri ve motifler yaldız rengine boyanarak kapıya canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.695).

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, harim duvarlarında ve tavanda toplanmıştır Mihrap kaidesi yaldız renkli silmeyle, niş işe yaldız renkli yivlerden oluşan şeritle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri de paralel olarak uzayan yaldız renkli ve yivli süsleme kuşaklarıyla belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyinde yumurta formlu ve yaldız renkli küçük bir kabara görülür. Nişin kenar hatları, yaldız renkli ince çizgiyle belirginleştirilmiştir. Mihrap nişinin üzerinde yaldız renk çerçeveli ve dikdörtgen formlu yazı panosu mevcuttur. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazılıdır. Panonun sağında ve solunda, çiçek desenli ve yaldız çerçeveli madalyon vardır. Mihrap kaidesi üzerinde, paralel olarak uzayan, yarım daire formlu motiflerden oluşan taç bulunur (Şekil 3.697).

Minberin tepeliğinde, köşk açıklıklarında, külahta ve külah korkuluğunda tek sıra halinde uzayan palmet benzeri motifler görülür. Doğu yan aynalık ve korkuluk sadedir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Söz konusu ahşap parçanın ortasında, dikit şeklinde ağaç benzeri motif vardır. Süpürgelik yüzeyi kare formlu panolara ayrılmış ve güneydeki üç panonun içerisine dilimli birer açıklık yerleştirilmiştir.

Tavan ortasındaki bağdadi kubbe, iç içe geçmiş iki kare form içerisine alınmıştır. Kare formlar yivli şeritlerle oluşturulmuştur. Kubbenin kenar hattı onaltıgen formlu olup yivlerle belirginleştirilmiştir. Ayrıca dış kenarı zikzak motifiyle çevrilidir. Kubbe ortasına çiçek motifiyle bezenmiş ahşap parça yerleştirilmiştir. Söz konusu dairesel formlu ahşap parça, onaltıgen formlu yivli süsleme kuşağıyla dıştan çevrilidir. On altıgen formlu süsleme kuşağının her bir köşesinden, kubbenin köşelerine doğru birer ahşap kuşak atılarak kubbe yüzeyi on altı eşit parçaya bölünmüştür. Böylece kubbe örümcek ağı şeklini almıştır. Bağdadi kubbe dışında kalan tüm yüzey, üzerleri yivli çıtalarla oluşturulan üçgen formlarla

hareketlendirilmiştir. Ayrıca tavan, sarkıt şeklindeki kare formlu ahşap parçalarla dört yönden çevrilidir. Bağdadi kubbe açık maviye, diğer yüzeyler ise beyaza boyanarak tavana canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.698).

Harim duvarlarında niteliksiz kalemişi yazı ve bitkisel motifler mevcuttur. Beyaz boyalı zemin üzerine uygulanan motifler oluşturulurken ağırlıklı olarak yeşil, mavi, kırmızı, turuncu beyaz, siyah, sarı renkler kullanılmıştır. Harim katındaki pencereler, mihrap ve harim giriş kapısı üç yönden, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden, tek sıra halinde uzayan bitkisel motifli süsleme kuşağı ile çevrilidir. Söz konusu süsleme şeritleri yeşil zemin üzerine yapılmış olup, sapları ve yaprakları beyaz, çiçekleri ise kırmızı, sarı ve beyaz renklidir. Harim katındaki pencerelerin aralarına, bitkisel motiflerden meydana gelen birer şemse yerleştirilmiştir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarında ise ortasında yazı madalyonu bulunan bitkisel motifli şemseler vardır. Beyaz çerçeveli madalyonlarda siyah zemin üzerine krem renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ /Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ *محمّدعليه السلام*/Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Güney duvardaki madalyonların arasında beyaz ve gri çerçeveli dikdörtgen yazı panosu bulunur. Pano içerisinde siyah zemin üzerine krem renk harflerle ‘‘فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/ (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’ yazar. Güney duvarın köşesinde Kâbe silueti, batı köşesinde ise mavi renkli harflerle yazılmış “Besmele tuğrası’’ vardır. Ayrıca yine güney duvarda, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin dış kenarında beyaz ve gri çerçeveli ve dilimli formlu birer yazı panosu daha mevcuttur. Panoların içerisinde siyah zemin üzerine krem renk harflerle ‘‘ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazmaktadır. Harim duvarlarının ahşap tavanla birleştiği noktada, mavi renkli ve zencirek motifli süsleme şeridi bulunmaktadır. Aynı süsleme şeridi mahfilin harime bakan ön yüzünde de görülür (Şekil 3.697).

3.10.12.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir.
2- Kuzeybatı köşeye minare eklenmiştir.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Ahşap pencere doğramaları, alüminyum doğramayla değiştirilmiştir.
5- Mahfile çıkışı sağlayan harim içerisindeki merdiven son cemaat yerine alınmıştır.
6- Ahşap mahfil, betonarme malzemeli olarak yenilenmiştir.
7- Harim giriş kapısının batısındaki pencere dolap nişine dönüştürülmüştür.
8- Vaaz kürsüsü ve minber orijinal olmayan unsurlardır.
9- Duvar yüzeylerindeki kalemişi süslemeler yakın dönemde eklenmiştir.

3.10.13. Atasu Mahallesi Cinali Camii

Şekil No: 699-703
Çizim No: 102

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Atasu mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi, kuzey cephe ekseninde yer alan giriş kapısı üzerindedir. Dikdörtgen formlu mermer kitabede;

''بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ/ Allah katında din kesinlikle İslâm'dır (Âl-i İmrân 19)-1964'' yazmaktadır. Söz konusu kitabenin üzerinde Maçka Müftülüğünce asılmış bilgilendirme panosu vardır. Panoda inşa tarihi 1950 olarak verilmiştir. Ayrıca gerek ibadete açılış beratında, gerekse bazı kaynaklara (Kazaz, 2016: 812) göre yapının inşa tarihi 1950'dir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.10.13.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda, batısında ve kuzeyinde avlu, güneyinde ise lojman vardır. Yapının harim kısmı içten içe 10.43x8.15 m, dış hatları ise 11.69x941 m boyutlarındadır. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim ve

mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare kuzeybatı köşede camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Minare, giriş kapısı üzerindeki mermer kitabeye göre 1991 yılında inşa edilmiştir (Şekil 3.699)-(Çizim 3.102).

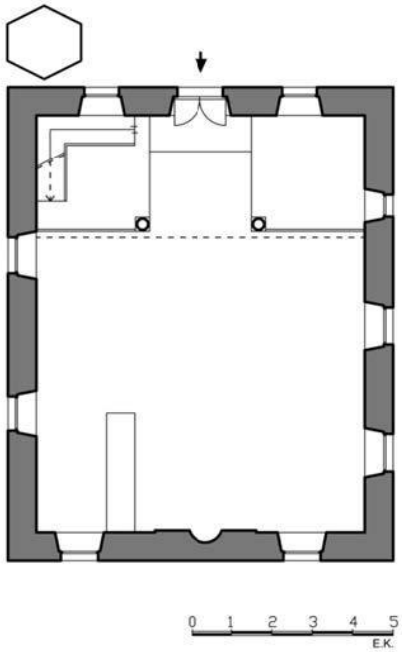

Çizim 3.103. Atasu Mahallesi Cinali Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.699. Atasu Mahallesi Cinali Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.25 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Caminin cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey, güney ve batı cephede, üçü ise doğu cephede yer alırken, mahfil

katı seviyesindekilerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi doğu ve batı cephededir. Kuzey ve güney cephedeki pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve taş sövelidir. Harim katındaki pencereler plastik doğramalı olup, 1.06 m genişliğindedir. 58 cm genişliğe sahip mahfil katı seviyesindeki pencereler ise ahşap doğramalıdır. Batı cephe harim katındaki pencerelerin demir parmaklıkları vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 30 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Kuzeybatı köşede bulunan minare altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin doğuya bakan yüzünde yer alan72 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, dairesel kesitli ve betonarme malzemeli serbest iki sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Sütunların kare kesitli ayakları mevcuttur. Sütunlarla harim duvarları arası, yaklaşık 45 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.700).

Şekil 3.700. Atasu Mahallesi Cinali Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. 89 cm genişliğindeki mihrap nişi, 48 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.701).

Şekil 3.701. Atasu Mahallesi Cinali Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan betonarme malzemeli minber görülür. 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.01 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.701).

Şekil 3.702. Atasu Mahallesi Cinali Camii Vaaz Kürsüsü

Taş malzemeli ve çeyrek koni formlu vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir (Şekil 3.702). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.703).

Şekil 3.703. Atasu Mahallesi Cinali Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşesinde yer alan betonarme malzemeli merdivenden çıkılır. 80 cm genişliğindeki merdiven "L'' formlu olup, on altı basamaklıdır. Betonarme malzemeli mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.98 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 65 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, tek sıra boğumlardan oluşan 53 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Mahfili taşıyan sütunlar, mahfil katı boyunca yükselip tavanı taşımaktadır.

3.10.13.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrabında ve vaaz kürsüsünde taş malzeme, harim ve mahfil tavanında, mahfil korkuluğunda ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin doğramalarında ahşap malzeme, harim katı pencerelerinin doğramalarında plastik malzeme, harim giriş kapısında ve batı cephede yer alan harim katı pencerelerinin korkuluklarında demir malzeme, minarede, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, minberde, harim ve mahfil katındaki sütunlarda betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise ondülin malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, tavanında çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.10.13.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmezken, harim içerisinde yalnızca tavanda görülür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş üç kare formadan meydana gelen tavan göbeği oluşturulmuştur. Kare formların kenar hatları yivlerle

belirginleştirilmiştir. İçteki kare form, içten halat motifi ile çevrelenmiş ve ortasına dairesel formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Hardal sarı renkli ahşap parça çiçek motifi şeklinde bezenmiştir. İçteki kare formun köşelerinden, dıştaki karelerin köşelerine doğru üzeri yivli kuşaklar atılmıştır. Kare formların her bir köşesinde hardal sarısı renkli ve yuvarlak formlu birer kabara vardır. Tavan göbeğinin her bir köşesinde tavan köşelerine doğru, balıksırtı desenli birer şerit uzanmaktadır. Mahfil tavanı, doğu-batı yönde uzayan çıtalarla hareketlendirilmiştir (Şekil 3.703).

Mihrap kaidesinin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan yivli birer şerit görülür. Niş üzerine, dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli yazı panosu monte edilmiştir. Pano içerisinde yaldız renkli harflerle '' كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Kaidenin her iki yanındaki şeritler ve saçak yüzeyi pembeye, mihrap nişi beyaza, kaide yüzeyi ise hardal sarısına boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır. Minberde sade olup, mihrap gibi pembe, hardal sarısı ve beyaz gibi renklere boyanmıştır.

Harim doğu, batı ve güney duvara, yazı levhaları asılmıştır. Kırmızı çerçeveli levhalarda, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ''حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', ''علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', ''عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ''الله جلّ جَلاَلُهُ /Allah Celle Celaluhu'', '' محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', ''عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' ve ''Hasam Radıyallahu anh'' yazar.

3.10.13.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Cephe duvarları sıvanıp mavi renge boyanmıştır.
2- Orijinalinde ahşap olan harim giriş kapısı, demir olarak değiştirilmiştir.
3- Harim katı pencerelerinin doğramaları, plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Minber betonarme olarak yenilenmiştir.

5- Mahfil, mahfile çıkışı sağlayan merdiven ve mahfili taşıyan sütunlar betonarme olarak yenilenmiştir.
6- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, ondüline olarak yenilenmiştir.
7- Kuzeybatı köşeye betonarme malzemeli minare eklenmiştir.

3.10.14. Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii

Şekil No: 704-707

Çizim No: 103

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Gürgenağaç mahallesinde bulunmaktadır. Orijinalinde kilise olarak inşa edilen yapı üzerinde, inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe yoktur. 19. yüzyılda inşa edildiğini düşündüğümüz yapı, ibadete açılış beratında yer alan bilgiye göre 1920 yılında camiye dönüştürülmüştür. Halk tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir.

3.10.14.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Doğu ve güney cephesinin büyük bir bölümü mahalle yoluna dayalı vaziyettedir. Caminin batısında ve kuzeybatı köşesinde avlu, kuzeydoğu köşesinde lojman, güneyinde ve doğusunda mahalle yolu vardır. Lojman camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır. Yapı, orijinalinde üç nefli ve bazilikal planlı kilisedir. Orta nef yan neflere göre daha geniş tutulmuştur. Orta nefin ortası küçük bir kubbeyle, diğer kısımlar ise tonozla örtülüdür. Kilise camiye dönüştürülürken apsis kısmı yıkılarak düz duvarla örülmüş ve mihrap, minber ve mahfil eklenmiştir. Caminin harim kısmı içten içe7.77x9.20 m, dıştan ise 9.23x10.66 m boyutlarındadır. Taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim ve mahfilden meydana gelir. Ayrıca kuzey cephe ekseninin batısına betonarme malzemeli giriş sahanlığı ve minare eklenmiştir (Şekil 3.704).

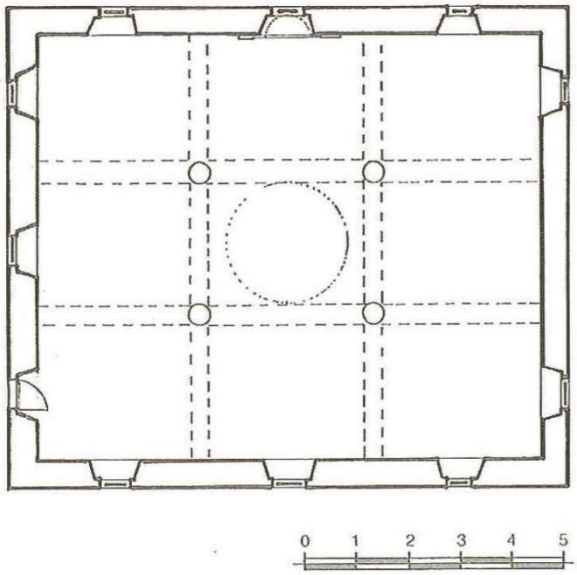

Çizim 3.104. Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii Plan (Okman ve Sümerken'dan)

Şekil 3.704. Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheye eklenen sahanlık cephenin bir kısmını kaplamakta olup 1.93 m derinliğindedir. Sahanlığa giriş,1.47 m genişliğindeki dikdörtgen formlu ve iki kanatlı demir kapıdan sağlanır.

Caminin, biri harime, diğeri ise mahfile giriş sağlayan iki kapısı bulunur. Harim giriş kapısına sahanlık içerisinden ulaşılır. Söz konusu kapı 85 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır. Doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan mahfil giriş kapısı, harim giriş kapısıyla aynı özelliklere sahiptir.

Yapının cephe duvarları üzerinde çift sıra pencere düzeni görülür. Alt sırada dokuz, üst sırada ise üç pencere mevcuttur. Alt sıradaki pencerelerin ikişer tanesi

doğu, batı ve kuzey cephede, üçü ise güney cephede yer alırken, üst sıradakiler her cephede birer tane olacak şekilde güney, kuzey ve batıdadır. Kuzey, güney ve batı cephedeki pencereler, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Ancak doğu cephedeki pencereler, yapının camiye dönüştürüldüğü esnada eklenmiş olup, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Demir parmaklıklara sahip alt sıradaki pencereler 90 cm, üst sıradakiler ise 50 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Cami üzerinin büyük bir kısmı kırma çatı ile örtülüyken, orta nefin ortası kasnak üzerine oturan kubbeyle örtülüdür. Kubbe kasnağında açılmış dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli dört pencere vardır.

Kuzeybatı köşedeki minare, altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, sahanlık içerisinden sağlanır.

Harimin kuzeyinde sütunlara ve duvarlara dayandırılmış mahfil bulunur. Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. 81 cm genişliğindeki mihrap nişi, 41 cm derinliğindedir (Şekil 3.705).

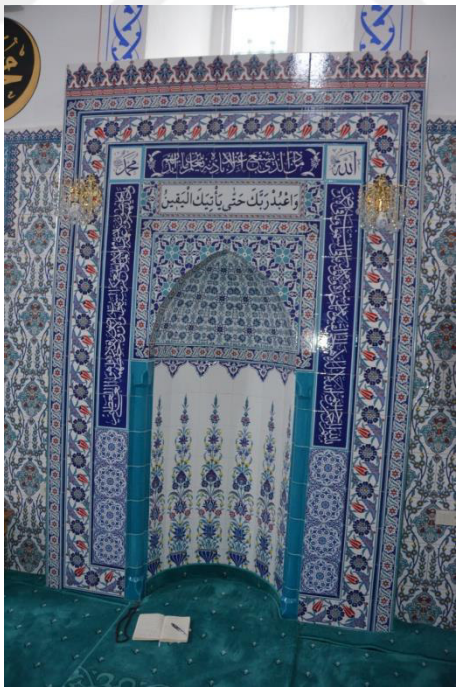

Şekil 3.705. Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan87 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, iki ahşap kanatlı giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.706).

Şekil 3.706. Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii Harim Genel Görünüm

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsü 1x1 m boyutlarındadır. Kürsüye batı yönündeki tek kanatlı kapıdan girilir.

Mahfil katına doğu cephenin kuzey köşesindeki kapıdan girildiği gibi, hariminin kuzeybatı köşesinde bulunan merdivenle de çıkılır. Demir malzemeli ve döner formlu merdiven on bir basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerinse doğru 3.87 m çıkıntı yapar. Mahfil yaklaşık 60 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa sahiptir.

Harim içerisinde dairesel kesitli dört taş sütun mevcuttur. Sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Söz konusu sütunlardan harim duvarları üzerindeki konsollara birer yuvarlak kemer atılarak tavan dokuz birime ayrılmıştır. Ortadaki birim pandantif geçişli kubbeyle, diğerleri ise beşik tonozla örtülüdür. Gerek sütun aralarına, gerekse sütunlarla duvarlardaki konsolların aralarına demir gergiler yerleştirilmiştir (Şekil 3.707).

Şekil 3.707. Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii Tavan

3.10.14.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, sütunlarda ve mihrapta taş malzeme, minberde, mahfilde, vaaz kürsüsünde ve giriş kapılarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, sahanlığın giriş kapısında ve gergilerde demir malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise kurşun malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları ve sütunlar belli bir yüksekliğe kadar, mihrap ise tamamıyla çini malzemeyle kaplanmıştır.

Cami duvarlarında yığma taş tekniği, vaaz kürsüsünün ve minberin süslemelerinde oyma, kabartma ve ajur tekniği, harim duvarlarında ve örtü sistemindeki süslemelerde ise kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.10.14.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmezken harim içerisindeki süslemeler minberde, vaaz kürsüsünde, harim duvarlarında ve örtü sisteminde toplanmıştır. Söz konusu süslemeler orijinal değildir. Minarede ise yalnızca şerefe korkuluğunda ay yıldız motifleri bulunur.

Mihrap tamamıyla, harim duvarları ve sütunlar ise belli bir yüksekliği kadar niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Minberin üçgen formlu yan aynalığında dairesel formlu açıklı mevcuttur. Açıklığın ortasına çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek motifi dıştan, ajur tekniğinde yapılan iç içe geçmiş dairesel formlu yapraklarla çevrilidir. Dairesel formlu açıklık dışındaki tüm aynalık yüzeyi, kıvrık dallarla bezenmiştir. Minber, ajur tekniğinde yapılan tek sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluk yüzeyindeki süslemeler, aynalıktaki dairesel formlu açıklığın içerisinde yer alan

süslemelerle aynıdır. Ancak buradaki süslemeler yan yana sıralanmış şekilde uzamaktadır. Korkulukla girişin birleştiği noktalarda, üçgen form oluşturan kıvrık dallar görülür. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanan dikdörtgen formlu beş pano elde edilmiştir. Dikey yönlü panoların içerisi bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Dolap ve köşk açıklıklarının dilimli kaş kemerleri bulunur. Kemer köşelikleri, ajur tekniğinde yapılan kıvrık dallarla doldurulmuştur. Köşk üzerine yerleştirilen külahın yüzeyi, bitkisel motiflerle süslenmiştir. Külah, yine bitkisel motiflerden meydana gelen korkulukla çevrilidir. Minber girişinin yan destekleri boğumlu yak ve başlıklara sahiptir. Kapı kantlarının yüzeyinde, üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu üçer açıklık bulunmaktadır. Açıklıkların içerisi ajur tekniğinde yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalıkta, siyah zemin üzerine sarı renk harflerle ‘‘ سَلَامٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ/ Engin merhamet sahibi rabden gelen söz şu olacak: "Selâm size! (Yâsîn 58)’’ yazılıdır. Minber tepeliği de ajur tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerden oluşur. Tepeliğin ortasında palmet motifi, palmetin her iki yanında ise iç içe geçerek uzayan kıvrık dallar görülür.

Vaaz kürsüsünün yan aynalıkları aynı süsleme programına sahiptir. Kürsü yüzeyleri çökertilerek farklı formlarda panolar elde edilmiştir. En altta yan yana konumlandırılmış iki kare form, onun üstünde de paralel olarak uzayan iki dikdörtgen form mevcuttur. Alttaki kare panoların ve ortadaki dikdörtgen formlu panonun içerisi bitkisel motiflerle, üstteki panonun içerisi ise baklava formuna benzer motiflerle tezyin edilmiştir.

Harim duvarlarında ve örtü sisteminde kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler görülür. Orijinal olmayan bu süslemeler yapılırken ağırlıklı olarak mavi, kırmızı, sarı ve siyah renkler kullanılmıştır.

Pencere ve kapı açıklıları, saç örgü motifi şeklinde uzayan mavi renkli Rumilerle üç veya dört yönden çevrilidir. Harim içerisindeki taş sütunlar belli yüksekliğe kadar çini malzemeyle kaplanmış, diğer kısımları ise somaki ebru tarzında bezenmiştir. Örtü sistemini taşıyan kemerler, atlamalı olarak kırmızı ve beyaz renklere boyanarak kemerlere canlılık kazandırılmıştır.

Sütunları taşıdığı kubbenin ortasında iç içe geçmiş beyaz çerçeveli iki dairesel form vardır. İçteki dairesel form, açık mavi zemin üzerine, beyaz, koyu mavi ve

bordo renklerle yapılmış bitkisel motiflerle süslenmiştir. Dairesel formlar arasındaki yüzeyde, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle ‘‘İhlas suresi’’ yazar. Dıştaki dairesel form, açık ve koyu mavi renkli ve bitkisel desenli süsleme şeridiyle çevrilidir. Kubbe kasnağındaki pencerelerin arası da yine mavi renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin her birinde birer yazı madalyonu görülür. Sarı çerçeveli madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Güneybatı yöndeki madalyon içerisinde ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘ عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, kuzeybatı yöndekinde ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, kuzeydoğu yöndekinde ise ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ yazar. Kubbe dışındaki tonoz örtüler, mavi renkli bitkisel motiflerden oluşan şemselerle bezelidir (Şekil 3.707).

3.10.14.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif zamanlarda yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kilise olarak inşa edilen yapı, camiye dönüştürülürken, doğu yöndeki apsis yıkılıp düz duvarla örülmüştür.
2- Kuzey cepheye giriş sahanlığı ve minare eklenmiştir.
3- Yapı camiye dönüştürülürken mihrap, minber, vaaz kürsüsü ve mahfil eklenmiştir.
4- Mihrap kaidesi tamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.
5- Harim duvarları ve sütunlar belli bir yüksekliğe kadar niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.
6- Örtü sistemindeki kalemişi süslemeler yakın dönemde eklenmiştir.
7- Minber ve vaaz kürsüsü muhtemelen yakın dönemde yenilenmiştir.
8- Doğu cepheye mahfile girişi sağlayan kapı açılmıştır.
9- Ahşap pencere doğramaları plastik malzemeyle yenilenmiştir.
10- Harim giriş kapısı yenilenmiştir.

3.10.15. Yazlık Mahallesi Camii

Şekil No: 708-712

Çizim No: 103

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Yazlık mahallesinde bulunmaktadır. Orijinalinde kilise olarak inşa edilen yapı üzerinde, inşa tarihini gösteren kitabe yoktur. 1862 (Okman ve Sümerkan, 1999: 47) yılında inşa edilen yapı, 1945 yılında camiye çevrilmiştir (Tuluk ve Kazaz, 2017: 137). Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir.

3.10.15.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda ve kuzeyinde mahalle yolu, güneyinde avlu, kuzeyinde ise avlu ve kuran kursu vardır. Yapı, orijinalinde üç nefli ve bazilikal planlı kilisedir. Orta nef yan neflere göre daha geniş tutulmuştur. Neflerin üzeri beşik tonozla örtülüdür. Kilise camiye dönüştürülürken doğu yöndeki apsis yıkılarak, düz duvarla örülmüştür. Caminin harim kısmı içten içe 9.57x11.92 m, dış hatları ise batı cephedeki son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 11.65x16.80 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Minare, kuzey cephenin batı köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.708)-(Çizim 3.103).

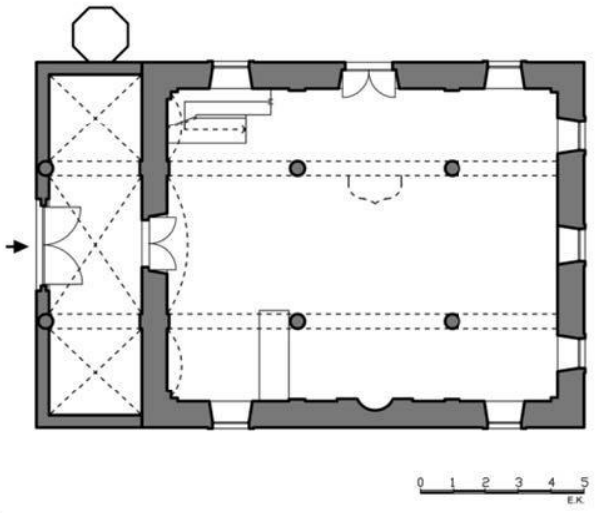

Çizim 3.105. Yazlık Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.708. Yazlık Mahallesi Camii Genel Görünüm

Batı cephede, orijinalinde muhtemelen narteks olarak kullanılan, ancak günümüzde son cemaat yerine çevrilen bölüm yer alır. Son cemaat yeri, kare kesitli dört sütunun oluşturduğu üç gözden meydana gelir. Yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanan sütunların arası yaklaşık 1 m yüksekliğe kadar duvarla, diğer kısımları ise camekânla kapatılmıştır. Söz konusu sütunlardan, harim duvarı içerisine gömülen sütunlara birer yuvarlak kemer atılmıştır. Sütun aralarında ahşap gergiler bulunur. Son cemaat yerine giriş, orta göze yerleştirilen kapı ile sağlanır. 1.85 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlıdır. Doğu ve batı yönden kapalı olan son cemaat yerinin üzeri çapraz tonozlarla örtülüdür. Batı duvarı ekseninde kıbleyi gösteren mihrabiye mevcuttur. 91 cm genişliğindeki mihrabiye, 36 cm derinliğindedir.

Harime giriş, biri batı cephede, diğeri ise kuzey cephede olmak üzere iki kapıdan sağlanır. Batı cephedeki kapıya son cemaat yeri içerisinden ulaşılır. Söz konusu kapı, 1.20 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Kuzey cephedeki kapı da aynı özelliklere sahip olup 1.34 m genişliğindedir. Kuzey cephedeki kapı önüne betonarme malzemeli giriş sahanlığı eklenmiştir (Şekil 3.709).

Şekil 3.709. Yazlık Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, on üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçü ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu, batı ve kuzey cephede, dördü güney cephededir. 85 cm genişliğe sahip harim katındaki pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli olup, yaklaşık 75 cm genişliğindedir. Cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin alçı şebekeli korkulukları vardır. Pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.708).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Kuzey cephenin batı köşesinde yer alan minare, altıgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, son cemaat yeri içerisinde sağlanır. Doğu duvar üzerinde yer alan minare giriş kapısı 58 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve köşeli kemerlidir.

Harimin kuzeyinde, dairesel kesitli serbest iki taş sütunun taşıdığı "L'' formlu mahfil vardır. Doğu yöndeki sütunla, doğu ve kuzey duvarın arası yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılarak müezzin mahfili oluşturulmuştur (Şekil 3.710).

Şekil 3.710. Yazlık Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 1 m genişliğindeki mihrap nişi, 50 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.711).

Şekil 3.711. Yazlık Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında betonarme malzemeli minber görülür. 87 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.90 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir. Yapıda vaaz kürsüsü bulunmaz.

Mahfil katına, kuzeybatı köşesinde yer alan betonarme malzemeli ve "L'' formlu merdivenden çıkılır. 90 cm genişliğindeki merdiven on dört basamaklıdır. Betonarme malzemeli mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.58 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.90 m derinliğinde, kaş kemer formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Batı yöndeki mahfil kolu, son cemaat yeri üzerindedir. Söz konusu yan kol muhtemelen kilisenin galeri kısmı olarak kullanılmaktaydı. Yan kolun zemin kotu, asıl mahfile göre biraz yüksektir. Yan kola, asıl mahfilin batısında bulunan 90 cm genişliğindeki yedi basamaklı merdivenden çıkılır.3.90 m genişliğindeki kol, son cemaat yerinde olduğu gibi yuvarlak kemerlerle üç göze ayrılmıştır. Mahfilin 67 cm yüksekliğinde ve alüminyum malzemeli korkuluğu bulunur.

Harim ortasında, serbest olarak konumlandırılmış dört taş sütun görülür. Dairesel kesitli sütunlar, kare kesitli başlıklara sahiptir. Sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Söz konusu sütunlardan harim duvarları içerisine gömülen kare kesitli sütunlara birer yuvarlak kemer atılarak tavan on iki birime ayrılmıştır. Her bir birim beşik veya çapraz tonozla örtülür. Sütun aralarına ahşap gergiler yerleştirilmiştir (Şekil 3.712).

Şekil 3.712. Yazlık Mahallesi Camii Tavan

3.10.15.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde, sütunlarda ve mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde ve minarede betonarme malzeme, sütun aralarındaki gergilerde, harime girişi sağlayan kapı kanatlarında ve minare kapısında ahşap malzeme, son cemaat yerinin giriş kapısında demir malzeme, pencere doğramlarında plastik malzeme, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin şebekelerinde alçı malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.10.15.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe altı "S'' formlu konsollarla doldurulmuştur. Konsolların altın ve üstünde birer sıra süsleme şeridi mevcuttur. Alttaki süsleme şeridi tek sıra halinde uzayan çarkıfelek motiflerinden, üstteki ise kare form içerisine yerleştirilmiş gül benzeri motiflerden meydana gelir. Şerefe korkuluğu dikey yönlü dikdörtgen panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisine üst üste konumlandırılmış dairse formlu üçer kabara yerleştirilmiştir. Minare gövdesinin alt ve üst ucunda birer bilezik görülür.

Son cemaat yerindeki sütunları birbirine bağlayan kemerler atlamalı olarak kırmızı ve beyaz renklere boyanarak hareketlendirilmiştir. Son cemaat yerini örten tonozların ortasında beyaz ve siyah çerçeveli birer şemse görülür. Şemselerin içerisi, mavi zemin üzerine beyaz, sarı, mavi ve turuncu renklerle yapıla bitkisel motiflerle bezenmiştir. Batı duvardaki mihrabiyenin üzerinde siyah renk harflerle "besmele ve kelimei tevhid'' yazar.

Batı cephedeki harim giriş kapısı, iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Her iki silme sırası da dikdörtgen formlu olup, dıştaki kare, içteki ise yuvarlak kemer formlu alınlığa sahiptir. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeylerinde, "S'' formlu kıvrık dal motifiyle üst üste konumlandırılmış dörder pano oluşturulmuştur. Dikdörtgen formlu panolardan alttaki ve üsttekiler yatay yönlü, ortadaki ikisi dikey yönlüdür. Alttaki ve üstteki panoların içerisine baklava formlu birer motif yerleştirilmiştir. Söz konusu motiflerin her bir köşesinde birer kıvrık dal görülür. Alttan ikinci sıradaki panoların içerisinde vazodan çıkan çiçek motifi

bulunmaktadır. Sağa ve sola doğru uzayan çiçek dallarının arasında çift başlı kartal motifi vardır. Alttan üçüncü sıradaki panoların içerisinde vazodan çıkan asma dalı motifi mevcuttur. Asma dalları birer üzüm salkımıyla nihayetlenir. Asma dalları üzerinde, vazodan çıkan bir çiçek motifi daha yer alır. Oldukça küçük olan bu motifin her iki yanında birer perde motifi, perde motiflerinin üzerinde ise birer rozet bulunmaktadır (Şekil 3.709).

Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, minberde, harim duvarlarında ve örtü sisteminde toplanmıştır.

Mihrap nişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan üç sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerinden dışta olanı, içte oluşturduğu boşluklara çiçek, dışta oluşturduğu boşluklara ise birer yaprak yerleştirilen saç örgü motifinden, ortada olanı tek sıra halinde uzayan ve her iki yönden ince birer silmeyle sınırlandırılan baklava formlarından, içte olanı ise üzerinde yaprak ve çiçekler bulunan kıvrık dal motifinden meydana gelir. Mihrap kaidesinin saçak kısmında da paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağı uzanır. Süsleme kuşaklarından altta olanı baklava formlarından, üstte olanı ise üzerinde yaprak ve çiçekler bulunan kıvrık daldan oluşur. Söz konusu motifler, her iki uçtan stilize edilmiş birer çiçekle sınırlandırılmıştır. Nişin en alt kademesi üzerinde, paralel olarak uzayan perde motifi vardır. Yaşmak yüzeyi, istiridye kabuğu formunda tezyin edilmiş ve ucuna yarım çiçek motifi yerleştirilmiştir. Yaşmağın altındaki kademede, aşağıya doğru sarkan perde püsküllleri bulunmaktadır. Yaşmak üzerinde vazodan çıkan çiçek motifi, her iki yanında ise birer kabara mevcuttur. Kabaralardan çıkıp nişi her iki yanından aşağı doğru sarkan asma dalları bulunur. Asma dalları üzerinde, asma yaprakları ve üzüm salkımları yer alır. Vazodan çıkan çiçek motifinin her iki yanında ve üzerinde oval formlu birer yazı panosu görülür. Panoların içerisinde siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Sağ ve sol yöndeki panoda ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazarken, üstteki panoda ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Üstteki panonun üzerine ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Mihrap kaidesinin üzerindeki üçgen formlu taç “S’’ formunda uzayan kıvrımlardan meydana gelir. Kıvrımların ortada birleştiği noktada, yüz yüze bakan koçboynuzlarından oluşan dairesel formlu yazı madalyonu vardır. Madalyon içerisinde siyah renk harflerle ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazar. Söz konusu

madalyonun üzerinde güneş motifi görülür. Madalyon dışındaki tüm taç yüzeyi, kıvrık dallarla ve gülbezeklerle tezyin edilmiştir (Şekil 3711).

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu doğu ve batı yan aynalığın içerisinde, iç içe geçmiş kahve renkli iki üçgen form yer alır. Üçgenlerin arasında kalan yüzey kahverengine boyanmıştır. İçteki üçgenin içerisi beyaz zemin üzerine kabartma tekniğinde yapılan, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Minberin tek sıra korkuluğu, kabartma tekniğinde yapılan ve "S'' formunda uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli kıvrık daldan meydana gelir. Söz konusu kıvrık dal yeşil ve kahve renkli şeritlerle dört yönden çevrilidir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara, yeşil, mavi, beyaz ve kırmızı renklerle oluşturulan birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Süpürgelikte, yan yana konumlandırılmış dilimli kaş kemer formunda üç açıklık vardır. Minber girişi üzerindeki aynalıkta dikdörtgen formlu yazı panosu görülür. Pano içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle; '' شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)'' yazılmıştır. Hicri olarak yazılan tarihi miladiye çevirdiğimizde 1963 yılını elde ederiz. Söz konusu tarih muhtemelen minberin yapıldığı tarihtir. Minber tepeliği koçboynuzu formundadır. Tepeliğin ortasında kabartma tekniğinde yapılmış kahve renkli yıldız motifi bulunmaktadır (Şekil 3.710).

Harim duvarlarında ve örtü sisteminde niteliksiz kalemişi yazı ve bitkisel motifler mevcuttur. Beyaz zemin üzerine uygulanan motifler oluşturulurken ağırlıklı olarak mavi, yaldız, siyah, sarı ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler, mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılan rumi motifleriyle dört yönden çevrilidir. Rumiler saç örgü motifi oluşturacak şekilde uzanmaktadır. Pencerelerin arasındaki yüzeylere "Muhammed Rasûllüllah Sallahü Aleyhi ve Sellem'' yazılı birer tuğra yerleştirilmiştir. Batı cephedeki giriş kapısının ve doğu duvar eksenindeki pencere üzerinde, dikdörtgen formlu birer yazı panosu mevcuttur. Panoların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Doğu ve batı duvar ekseninde yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üzerinde, al yıldız formunda birer yazı istifi görülür. Yıldız formunda " بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'' yazarken, hilal formunda " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın

Peygamberidir" yazar. Örtü sistemini taşıyan kemerler atlamalı olarak kırmızı ve beyaz renklere boyanarak kemerlere hareketlilik kazandırılmıştır (Şekil 3.710).

Orta nefin ortasındaki tonozda yazı ve bitkisel motiflerden oluşan süsleme programı vardır. Tonozun ortasında iç içe geçmiş beyaz çerçeveli iki dairesel form bulunur. İçteki dairesel formun içerisi, mavi zemin üzerine turuncu ve sarı renklerle yapılan rüzgârgülü benzeri motifle tezyin edilmiştir. Dairesel formların arasında kalan yüzey, siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle yazılan "Besmele ve İhlas suresi'' ile doldurulmuştur. Dairesel formlar dıştan, dilim kaş kemer oluşturacak şekilde tasarlanan palmet, rumi ve yaprak motifleriyle çevrilidir. Tonozun her bir köşesine birer şemse motifi, kuzey ve güney yönüne ise birer "vav'' harfi yerleştirilmiştir. Örtü sistemindeki diğer tonozlar, beyaz ve siyah çerçeveli şemselerle tezyin edilmiştir. Şemselerin içerisi, mavi, kırmızı, beyaz, sarı ve siyah renklerle yapılan bitkisel motiflerle süslenmiştir (Şekil 3.712).

Mihrap kaidesinin sağ ve sol üst köşesindeki kemer aralarında ve harimdeki sütunların üzerine oturan kemerlerin arasında, beyaz çerçeveli yazı madalyonları mevcuttur. Madalyonlar içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Mihrabın sağ üst köşesindeki madalyonda "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu '', sol üst köşesindekinde " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' yazar. Güney yöndeki sütunların üzerinde bulunan madalyonlardan batı yöndekinde "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', doğu yöndekinde " عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'' yazarken, kuzey yöndeki sütunların üzerinde görülen madalyonlardan batı yöndekinde "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', doğu yöndekinde "على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' yazar.

3.10.15.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif zamanlarda yapılmış birçok müdahaleyi gözlemlerdik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde açık olan son cemaat yeri taş duvarla ve camekânla kapatılmıştır.
2- Kuzey cephenin batı köşesine minare eklenmiştir.
3- Kuzey cephedeki harim giriş kapısı önüne betonarme malzemeli giriş sahanlığı eklenmiştir.
4- Ahşap pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.

5- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
6- Yapı camiye dönüştürülürken doğu cephedeki apsis yıkılarak düz duvarla kapatılmıştır. Ayrıca mihrap, minber ve mahfil eklenmiştir.
7- Harimdeki kalemişi süslemeler orijinal değildir.

3.11. OF

Of ilçe sınırları içerisinde, 1461-1960 tarihleri arasında inşa edilmiş olup, bugün ayakta olan on dokuz cami tespit ettik. Söz konusu camiler; Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846),Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904) ve Sırağaç Mahallesi Camii'dir (19. yy.). Kaynaklarda tespit ettiğimiz dört cami daha bulunur. Ancak bu dört cami yıkılıp, yerlerine yakın dönemde yeni camiler inşa edilmiştir. Söz konusu camiler Yemişalan Mahallesi Merkez Camii, Uğurlu Mahallesi Merkez Camii, Sarayköy Mahallesi Camii (1910-11) ve Korkut Mahallesi Camii'dir. Korkut Mahallesi Camii'nin bodrum katının kapısı, yine bodrum katında bulunan minber ve tavan göbeği ile Uğurlu Mahallesi Merkez Camii'nin vaaz kürsüsü ve son cemaat yerinde yer alan mihrabiye eski camilere ait mimari unsurlardır.

Yapıların çoğu inşa edildikleri tarihlerden bugüne muhtelif dönemlerde müdahalelere maruz kalmış olmalarına karşın birçok açıdan özgünlüklerini korumuştur. Ancak Karabudak Mahallesi Camii, Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii, Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii, Sırağaç Mahallesi Camii ve Yazlık Mahallesi Melet Camii için aynı şeyi söyleyemeyiz. Vakıflar Bölge Müdürlüğünce tescilli olan, ancak yine Vakıflar Bölge Müdürlüğünce 2016 tarihinde hazırlanan bir raporda tescilinin kaldırılması yönünde tavsiyede bulunulan Karabudak Mahallesi Camii'nin çatı örtüsü, kapısı, pencere doğramları ve minberinin büyük bir kısmı orijinal değildir. Mülkiyeti Köy Tüzel Kişiliğine ait Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii'nin dış cephesi niteliksiz taş malzeme ile iç kısmı ise tamamıyla lambri malzeme ile kaplıdır. Ayrıca caminin giriş kapısı, pencere doğramaları, mihrabı, minberi, vaaz kürsüsü, mahfili ve tavanı da orijinal olmayan unsurlardır. Caminin yalnızca tavan göbeği orijinaldir. Yine Ballıca da bulunan Merkez Orta Camii'nin

harim giriş kapısı, pencere doğramaları, mahfili, minberi, vaaz kürsüsü orijinal değildir. Mihrap niteliksiz çini malzeme ile kaplanmış, harim duvarları ve kubbe ise niteliksiz kalemişi süslemelerle bezenmiştir. Mülkiyeti Köy Tüzel Kişiliğine ait Yazlık Mahallesi Melet Camii'nin harim giriş kapısı, minberi, vaaz kürsüsü, mahfili orijinal olmayıp caminin harim duvarları, mahfili, tavanı ve mihrabı niteliksiz ahşap malzeme ile kaplıdır. Sırağaç Mahallesinde yeni cami inşa edilince, mahalle halkı tescilli olan eski caminin yıkılmasını talep etmiştir. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğü bu talebi reddetmiştir. Cami gerek kullanılmadığı için gerekse mahalle halkı tarafından tahrip edildiği için yalnızca dört duvarı ayakta kalabilmiştir. Çatısının büyük çoğunluğu çöken camide inceleme yapmak tehlikeli olduğu için içerisine giremedik. Yukarıda ifade ettiğimiz sebeplerden dolayı söz konusu camileri çalışmamıza dahil etme gereği duymadık.

Çalışmamızın içerisinde bulunan Hüseyin Hoca Köyü Sahil Cami bugün Rize'nin Kalkandere ilçe sınırları içerisinde bulunmaktadır. Ancak biz yapıyı araştırmamıza dahil ettik çünkü; cami ilk olarak H.1250-M.1824 yılında Of'un Keler köyünde inşa edilmiştir. 1973 yılında Keler köyünde yaşayan köylülerin bir kısmı Rize'nin Kalkandere İlçesinin Hüseyin Hoca Köyü'ne taşınmıştır. Keler Köylüleri, yeni bir cami yapmaya karar verdiklerinde, tarihi Sahil Camiini ne yapacaklarını düşünürken, yapıya Hüseyin Hoca Köyü sakinleri sahip çıkar ve camiyi sökerek, 1977 yılında Hüseyin Hoca Köyü'ne taşırlar. Hem yapının ilk olarak Of İlçe sınırları içerisinde inşa edilmesi, hem de ilçedeki diğer yapılarla benzerlik arz etmesi sebebiyle camiyi çalışmamıza dahil ettik.

Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi, mescit yapısı olarak inşa edilmiştir. Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii ve Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii ibadete kapalıyken diğerleri açıktır.

3.11.1. Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 713-717

Çizim No: 104

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Ağaçseven mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi, kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alır. Söz konusu kitabede sağdan sola doğru sırasıyla;

1- Ya Rabbi dergah-ı aşık bunun gibi makam olmaz

Kimi gelur kimi gider bu kimseye mekân olmaz

Amile usta Mustafalar (bin) Abdullah

2- La İlahe illahlah Muhammedin Resulullah

Allahümme ya müfettihal-ebvab

İftahlenahayre'l-bab

Sene 1209

3- Binaya bais olanlar nası aziz safa olsun

İlahi dar-ı ukbaya şefi-i Mustafa olsun

Katibül-hurufmi'maruhuHarrani Ali Efendi bin İsmail'' yazar.

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından elde ettiğimiz bir belgede kitaba hakkında şöyle yazar;

"Kuzey kapı üzerinde yer alan kitabenin daha önce yıkılan camiden getirildiği yöre halkı tarafından belirtilmiştir.''

Kitabenin başka bir camiye ait olma ihtimali olduğu için, caminin inşa tarihinin H.1209/M.1795 değil de, ibadete açılış beratında yazan 1820 yılı olduğunu düşünüyoruz. Yine açılış beratındaki bilgilere göre yapı, mahalle halkı tarafından, mahalle ustalarına yaptırılmıştır. Bugün ayakta olan cami ibadete açıktır.

3.11.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, avlu içerisinde düz bir zemin üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde, doğusunda ve güneyinde avlu, batısında ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 11.39x11.71 m dış hatları ise 12.65x12.97 m boyutlarındadır. Taş malzemeyle inşa edilen yapı harim ve mahfilden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, kuzeydoğu köşenin yaklaşık 2 m uzağında, camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.713)-(Çizim 3.104).

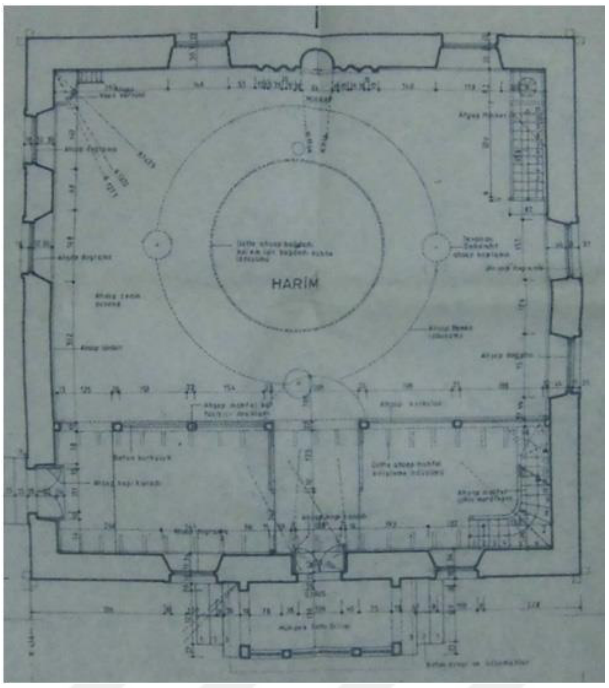

Çizim 3.106. Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.713. Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Cephe duvarları üzerinde biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise doğu cephenin kuzey köşesine yakın bir noktada olmak üzere iki giriş kapısı vardır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1.05 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Söz konusu giriş kapısının önüne 1.14x3.82 m boyutlarında sundurma eklenmiştir. Betonarme malzemeyle yapılan sundurmanın üzeri çatı ile örtülüdür. Sundurmaya doğu ve batı cephesinde bulunan plastik doğramalı birer kapıyla girilir. Her iki kapıya da iki basamaklı birer merdivenle ulaşılır. Sundurmanın kuzey cephesinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, plastik doğramalı üç pencere görülür. Doğu cephenin kuzey köşesine yakın

noktada bulunan kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı olup, 1.05 m genişliğe sahiptir. Kapıya iki basamaklı merdivenle ulaşılır.

Yapının cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, yedisi mahfil katı seviyesinde, biri ise harim katı ile mahfil katı arasında olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzey cephede, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi kuzey, güney ve batı cephede, biri ise doğu cephede yer alırken, harim katı ile mahfil katı arasındaki pencere doğu cephede yer alır. Kuzey cephe harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşa doğramalı iken, diğer tüm pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim katında yer alan pencereler 1.10 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 69 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir (Şekil 3.713).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.30 m genişliğinde dışarıya taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Kuzeydoğu köşenin biraz uzağında konumlandırılan minarenin, altıgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin güneye bakan yüzünde bulunan 60 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek kanatlı demir kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış, beşi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış yedi ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Altan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunların arası tek sıra boğumlardan oluşan 67 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.714).

Şekil 3.714. Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 84 cm genişliğinde ve 43 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.715).

Şekil 3.715. Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 79 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.09 m çıkıntı yapar. On basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.716).

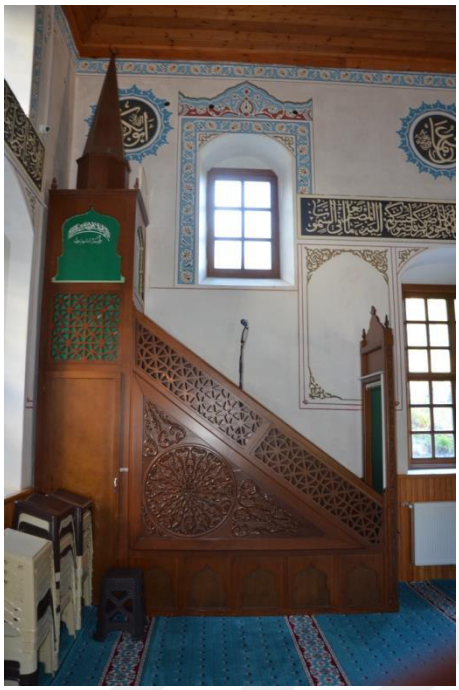

Şekil 3.716. Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye üç basamaklı seyyar ahşap merdivenle çıkılır.

Harimin üzeri bağdadi kubbe ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.717).

Şekil 3.717. Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 69 cm genişliğindeki merdiven, on yedi basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.06 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.10 m derinliğinde

yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. 59 cm yüksekliğindeki tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğa sahip olan mahfilin üzeri, düz ahşap tavanla örtülüdür. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış yedi ahşap sütun vardır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.11.1.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrapta ve minarede taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, harime girişi sağlayan kapı kanatlarında, pencere doğramalarında ve saçakta ahşap malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, minare kapısında demir malzeme, kuzey cephedeki girişin önünde yer alan sundurmada betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise Marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca caminin gerek dış cephe duvarları, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, mihrapta ve minarede yığma taş tekniği, süslemelerinde kalemişi oyma ve kabartma tekniği, kubbede ise bağdadi kubbe tekniği uygulanmıştır.

3.11.1.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sade olup yalnızca kuzey cephedeki harim giriş kapısında süsleme unsuru görülür. Kapı, oyma tekniğinde yapılmış altı sıra süsleme şeridi ile üç yönden çevrilidir. Duvarın üst noktasına kadar uzayan süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla; yıldız, halat, yıldız, yıldız, halat ve yıldız motiflerinden meydana gelir. Ayrıca kapının sövelerinden başlayıp yuvarlak kemeri boyunca devam ederek yine giriş açıklığını üç yönden çevreleyen yarım daire formlu bir süsleme kuşağı daha vardır. Kapı kemerinin üzerinde, kemer boyunca kavis yapan yıldız, halat ve yıldız motifli üç şerit daha mevcuttur. Bu süsleme şeritlerinin sağ ve sol üst köşesinde yıldız motifleriyle oluşturulan birer altı kollu yıldız motifi bulunur.

Minare şerefesinin altı kademeli olarak yukarıya doğru genişleyerek yükselen beş sıra süsleme kuşağıyla doldurulmuştur. Süsleme kuşaklarından üçü sarkıt şeklindeki kare kesitli kabaralardan, diğer ikisi ise kalan silmelerden oluşur. Şerefe korkuluğunun üzerinde dikdörtgen formlu, kırık kemerli açıklıklar oluşturulmuş ve

korkuluk alttan ve üstten birer silme ile nihayetlendirilmiştir. Gövdenin alt ve üst ucunda birer bilezik vardır.

Harim içerisinde yer alan süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, bağdadi kubbede ve harim duvarlarında toplanmıştır. Harim duvarlarında ve bağdadi kubbe de bulunan kalemişi süslemeler niteliksiz unsurlardır. Harim katındaki pencerelerin aralarına, kırmızıçizgilerle oluşturulan dikdörtgen formlu panolar yerleştirilmiştir. Panoların iç köşelerinde, yaldız renkli bitkisel motifler vardır. Benzer motifler harim katı pencerelerinin kemer köşeliklerinde de görürüz. Kuzey duvardaki harim katı pencereleriyle mahfil katı seviyesindeki pencereler mavi zemin üzerine yapılan sapları beyaz, yaprakları ise beyaz, sarı ve siyah renkli bitkisel motiflerden meydana gelen süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Söz konusu süsleme şeridini harim duvarlarıyla tavanın birleştiği noktada da görürüz. Kuzey duvardaki harim katı pencerelerinin arasında bulunan panoların içerisinde bitkisel desenli şemse motifi mevcuttur. Harim katı ile mahfil katının birleştiği noktada, batı, güney ve doğu duvar boyunca uzayan sarı çerçeveli yazı kuşağı mevcuttur. Kuşak içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle "Teğâbun 1-10 ayetler'' yazar. Yazının sonunda Osmanlıca olarak "ketebehü'l-hâfız Muhammed Yılmaz 1404/1984''yazılır. Bu tarih muhtemelen kalemişi süslemelerin eklendiği tarihtir. Ayrıca mihrap kaidesinin solundaki pano içerisinde üst üste konumlandırılmış kırmızı ve siyah çerçeveli iki yazı panosu yer alır. Dikdörtgen formlu panolardan üsttekinin içerisinde siyah renk harflerle " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazarken, alttakinde "..." yazar. Doğu, batı ve güney duvarda, mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış beyaz, siyah ve mavi çerçeveli madalyonlar vardır. Etrafları palmet benzeri mavi renkli motiflerle çevrelenen madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla " الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve " حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar (Şekil 3.715).

Mihrap kaidesinin her iki yanında kaide boyunca uzayan birer sütünce vardır. Sütünceler alttan ve üstten burguluyken, ortalarında yaklaşık 60 cm'lik kısımları düz formludur. Mihrap nişinin de her iki yanında çift katlı ve yarım daire formlu birer sütünce vardır. Alttaki sütüncelerin alt kısımları burgulu, üst kısımları ise düz formluyken, üstteki sütünceler burguludur. Alttaki sütüncelerin düz formlu kısımlarının yüzeyinde aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan yaldız renkli ve baklava formlu süsleme şeridi görülür. Üstteki burgulu sütünceler paralel olarak uzayan üç sıra süsleme kuşağıyla birbirine bağlanmıştır. Süsleme kuşaklarından altta olanı yeşil renkli yivlerden, üstte olanı yeşil renkli diyagonal karelerden oluşurken, ortada olanı beyaz renkli silmeden oluşur. Kaidenin en dışındaki sütünceler ile nişin yanındaki sütüncelerin arasında kalan yüzeylerde de kaide boyunca uzayan yarım daire formlu birer sütünce vardır. Her iki yandan birer küçük silme ile sınırlandırılan sütünceler, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerle ve yeşil renkli yarım daire formlardan oluşan süsleme şeridiyle birbirine bağlanmıştır. Söz konusu sütüncelerin üzerine yaklaşık 40 cm boyunda birer sütünce daha yerleştirilmiştir. Kare kesitli başlıklara sahip bu sütünceler de paralel olarak uzayan süsleme kuşaklarıyla birbirine bağlanmıştır. Süsleme kuşakları simlerden ve yeşil renkli yivlerden meydana gelir. Alttaki ve üstteki sütünceleri birbirine bağlayan süsleme şeritlerinin arasında kalan yüzeye dikdörtgen formlu yazı panosu yerleştirilmiştir. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle " كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazılmıştır. Mihrap nişinin yaşmak kısmında yarım daire formlu bir kabara, yaşmağın her iki yanında ise çiçek formlu birer yazı madalyonu vardır. Koyu yeşil renkli madalyonlardan sağdakinin içerisinde sarı renkli harflerle ''الله/Allah'' soldakinde ise ''محمّد/Muhammed'' yazar. Mihrap kaidesi üzerinde üçgen formlu ve dilimli taç kısmı mevcuttur. Tacın yüzeyinde dilimli yazı madalyonu ve madalyonun sağ ve sol alt köşelerinde uçları birbirine bakan yeşil renkli birer hilal motifi görülür. Ayrıca madalyonun hemen altından çıkıp sağa ve sola doğru uzayan yeşil renkli birer yaprak motifi de vardır. Mihrap yüzeyinin tamamı mermer havası verecek şekilde boyanmıştır (Şekil 3.715).

Orijinal olmayan ahşap minberin üçgen formlu doğu yan aynalığının tam ortasında ince silme ile oluşturulmuş büyük bir dairesel form vardır. Dairesel formun ortasında kabartma olarak yapılmış bir çiçek motifi ve bu çiçek motifinden dairenin

uçlarına doğru uzayan "S'' formlu kıvrık dal motifleri bulunur. Dairesel formdan üçgen formlu aynalığın köşelerine doğru şeritler halinde uzayan kıvrık dal motifleri de mevcuttur. Tek sıra minber korkuluğu ahşap dikmeyle ikiye bölünerek dikdörtgen formlu iki pano oluşturulmuştur. Oluşturulan panoların içerisi ajur tekniğinde yapılan ve iç içe geçerek uzayan geometrik desenlerle doldurulmuştur. Bu motiflerin aynısını köşk korkuluğunda da görürüz. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış beş dikdörtgen pano oluşturulmuş ve her bir panonun içerisine, içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve kaş kemerli birer niş yerleştirilmiştir. Minberin geçit kısmında dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı mevcuttur. Girişin yan ve ön yüzleri aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan "S'' formlu kıvrık dallarla bezenmiştir. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalığın yüzeyine, kabartma tekniğiyle "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'' yazılmıştır. Aynalığın altında ve üstünde paralel olarak uzayan "S'' formlu kıvrık dallar bulunmaktadır. Üstteki kıvrık dalların her iki ucunda birer çiçek motifi görülür. Minber, üçgen formlu ve dilimli tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ucuna palmet motifi yerleştirilmiştir. Tepeliğin yüzeyine kabartma tekniğiyle "الله/Allah'', "محمّد/Muhammed'' yazılmıştır (Şekil 3.716).

Çeyrek koni formlu vaaz kürsüsünün korkuluk yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış dört dikdörtgen pano elde edilmiştir. Elde edilen panoların ortasına birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek motifinin altından ve üstünden çıkıp dikdörtgenlerin köşelerine doğru kıvrım yapan birer yaprak motif bulunur. Vaaz kürsüsünün güney ve doğu duvara dayanan yan kısımları yukarıya doğru yaklaşık 50 cm yükselmektedir. Her iki kısmın yüzeyine minber aynalığında olduğu gibi dairesel formlu bir pano yerleştirilmiştir. Panoların ortasında birer çiçek motifi ve bu çiçek motiflerinden dairesel panoların kenarlarına doğru uzayan kıvrık dal motifleri görülür. Dairesel formlar kare formda uzayan kıvrık dallarla çevrilidir.

Kalemişi tekniğiyle bezenen bağdadi kubbenin ortasında, iç içe geçmiş yeril çerçeveli iki dairesel form görülür. Dairesel formların arasında kalan yüzey beyaz ve siyah renkli saç örgü motifiyle bezenmiştir. İçteki dairesel form, içleri siyaha boyanmış gri renkli yarım dairelerle çevrilidir. Dairesel formlar, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle "Saf 1-3 ayetler'' yazılan yazı kuşağıyla, yazı kuşağı ise iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı sarı zemin üzerine beyaz renkle yapılan saç örgü motifinden, dışta olanı ise bordo zemin üzerine yapılan,

sapları ve yaprakları beyaz ve yeşil, çiçekleri ise beyaz, mavi ve sarı renkli motiflerden meydana gelir. Tüm bu motifler, tek sıra halinde uzayan yaldız renkli palmet benzeri motiflerle sarmalanır. Palmet motiflerinin içerisi, mavi zemin üzerine beyaz ve bordo renkle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Bağdadi kubbe en dıştan üç sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşaklarından dışta olanı yeşil zemin üzerine beyaz renkle yapılan iç içe geçmiş bitkisel motiflerden, ortada olanı sarı zemin üzerine beyaz renkle yapılan saç örgü motifinden, içte olanı ise tek sıra halinde uzayan yaldız renkli palmet motiflerinden oluşur. Palmet motiflerinin içerisi mavi zemin üzerine, beyaz ve bordo renkle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kubbe dışındaki ve içindeki palmet motiflerinin aralarında kalan yüzeye belli aralıklarla yaldız çerçeveli şemseler yerleştirilmiştir. Şemselerin içerisinde bordo zemin üzerine beyaz renkle yapılan bitkisel motifler mevcuttur. Düz ahşap tavan belli bir noktadan sonra bağdadi kubbeye doğru eğim yapmaktadır. Eğim yapmaya başladığı noktada, tek sıra halinde dairesel form oluşturacak şekilde uzayan baklava motifli süsleme kuşağı mevcuttur. Söz konusu süsleme kuşağından tavanın her bir köşesine doğru, baklava motifli birer kuşak uzatılmıştır. Tavanın muhtelif yerlerinde dairesel formlu küçük ahşap parçalar vardır. Yüzeyleri bezeli parçalardan birer avize asılır (Şekil 3.717).

3.11.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Harim katı ile mahfil katının birleştiği noktadaki yazı kuşağının sonunda 1984 tarihli bir kitabe bulunur. Kitabedeki tarihin camideki kalemişi süslemelerin yapıldığı tarih olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca yapmış olduğumuz incelmede muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri de gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Yapının dış cephesi sıvanıp boyanmıştır.
2- Kuzeydoğu köşeye minare eklenmiştir.
3- Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının önüne sundurma eklenmiştir.
4- Tavan ve saçak tahtaları yenilenmiştir.
5- Minber ve vaaz kürsüsü niteliksiz unsurlardadır.
6- Ahşap mahfil orijinali doğrultusunda muhtemelen yenilenmiştir.

3.11.2. Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii

Şekil No: 718-722

Çizim No: 105-106

Yapı, Rize-Kalkandere ilçesinin Hüseyin Hoca köyünde bulunmaktadır. Caminin, biri batı cephedeki harim giriş kapısı üzerinde, diğeri ise mihrap nişinin hemen üzerinde olmak üzere iki kitabesi bulunur. Harim giriş kapısı üzerindeki kitabede;

"...١٢٥٠ -1250'', mihrap nişinin üzerindeki kitabede ise;

…١٢٥٠ -1250'' yazmaktadır. Kitabelerden de anlaşılacağı üzere cami H.1250/M. 1834 yılında inşa edilmiştir. Banisi bilinmeyen yapının mimarı Hacı Ömer'dir (Sav, 2012: 167). Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.11.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Ana yolun yaklaşık 60 m uzağında yer alan cami, zeminden yaklaşık 1 m yükseltilmiş dikdörtgen formlu ve kaba yontu taş malzemeli kaide üzerine oturur. Yapı etrafı taş duvarla çevrelenmiş avlu içerisindedir. Caminin harim kısmı içten içe 9.32x7.34 m, dış hatları ise batı cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 9.46x9.83 m boyutlarına ulaşır. Ahşap malzeme ile yığma (çantı) tekniğinde inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Son cemaat yerinin üzerinde mahfilden çıkılan balkon kısmı vardır. Yapı, yakın bir zamanda bugün bulunduğu noktaya taşındığı için minare kuzeybatı yönde, biraz uzağında kalmaktadır (Şekil 3.718)-(Çizim 3.105)-(Çizim 3.106).

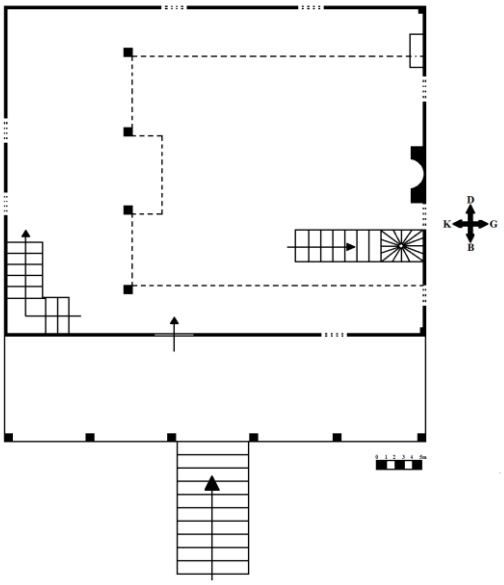

Çizim 3.107. Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii Harim Kat Plan

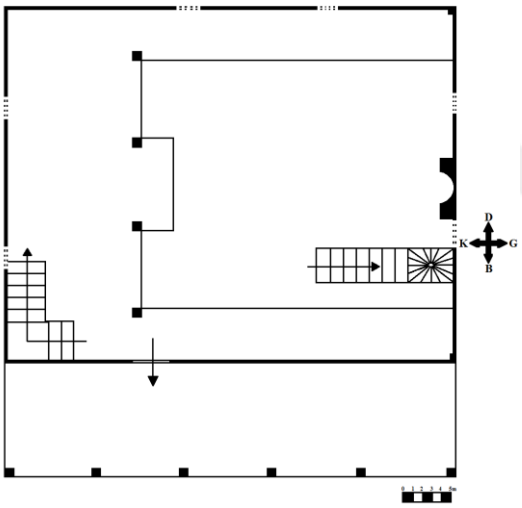

Çizim 3.108. Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii Mahfil Kat Plan

Şekil 3.718. Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii Genel Görünüm

Duvarları oluşturan ahşaplar 3 ile 5 cm kalınlığında ve 12 ile 28 cm arasında değişen genişliğe sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı geçmelerle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki kanallı çalma boğaz geçmeli ahşap dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Batı cephede, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest altı ahşap sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri vardır. Sütunların arasına tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklar yerleştirilmiştir. Cami taş kaide üzerine oturduğu için son cemaat yerine, batı cephe ekseninde yer alan düzgün kesme taş malzemeli ve on basamaklı merdivenle çıkılır. Doğu ev batı yönden açık ola son cemaat yeri üzerinde mahfil balkonu vardır. Söz konusu balkona giriş, mahfil katı batı duvar ekseninin hafif kuzeyinde bulunan 79 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, dilimli kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Balkonun üzeri alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest altı ahşap sütunun taşıdığı düz ahşap tavanla örtülüdür. Sütunların arasında, son cemaat yerinde olduğu gibi tek sıra boğumlardan oluşan 50 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklar bulunmaktadır (Şekil 3.718).

Harime giriş, batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde görülen 901 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.719).

Şekil 3.719. Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin biri batı cephede, ikişer tanesi doğu ve kuzey cephede, üçü ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde kuzey, güney ve doğu cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu olup, ahşap malzemeli sövelere, lentolara, doğramalara ve parmaklıklara sahiptirler. Yalnızca batı cephe harim karındaki pencerenin kafes tekniğinde yapılmış korkuluğu görülür. Gerek harim katındaki gerekse mahfil katı seviyesindeki pencereler farklı genişliklere sahiptir. Harim katı batı cephedeki pencere 60 cm, kuzey cephedeki pencerelerden ekseninin doğusundaki 58 cm, batısındaki 49 cm, doğu cephedekiler 60 cm, güney cephedekilerin ikisi 60 cm, diğeri ise 49 cm genişliğindedir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerden kuzeyde olanları 50 cm, güneyde olanları 46 cm, doğuda bulunanlardan ekseninin kuzeyindeki 55 cm güneyindeki ise 46 cm genişliği vardır (Şekil 3.718).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Yapının kuzeybatı köşesinin biraz uzağında konumlanan minare sonradan eklenmiştir. Minarenin altıgen kaidesi, spiral gövdesi ve iki şerefesi bulunur. Minareye giriş kaidenin doğu yüzünde yer alan dikdörtgen formlu, tek demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare, ortadan ise boğumlu ve çokgen kesitli, serbest dört ahşap sütunun taşıdığı “U’’ formlu mahfil bulunur. Sütunların

arası tek sıra boğumlardan oluşan, yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.720).

Şekil 3.720. Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, ahşap malzemeden yapılmış, dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 701 cm genişliği ve 32 cm derinliği bulunur. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.721).

Şekil 3.721. Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 73 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.87 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.721).

Caminin orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güney duvarın doğu köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsü, alttan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen forma sahiptir.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.722).

Şekil 3.722. Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 82 cm genişliğindeki merdiven yedi basamaklıdır. "U'' formlu mahfilin yan kolları doğu ve batı duvardan harim içerisine doğru 1.07 m çıkıntı yapar. Güney duvara kadar uzayan kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup, mihrap üzerinde balkonumsu bölüm oluşturulmuştur. Mahfilin mihrap aksında 85 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü mevcuttur. Yaklaşık 40 cm yüksekliğinde korkuluğa sahip mahfilin üzeri, düz ahşap tavanla örtülüdür. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış serbest dört ahşap sütun mevcuttur. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.11.2.2. Malzeme-Teknik

Caminin subasman seviyesine kadar olan kısmında kaba yontu taş malzeme, cephe duvarlarında, minberinde, mihrabında, vaaz kürsüsünde, tüm sütunlarda, kapı kanatlarında, pencerelere doğramalarında, kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında, mahfilinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ve saçakta ahşap malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minaresinde betonarme malzeme, minare kapısında demir

malzeme, son cemaat yerine çıkışı sağlayan merdivende ise düzgün kemse taş malzeme kullanılmıştır.

Yapının üzerine oturduğu kaidede yığma taş tekniği, cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, cephe duvarlarının birleştiği yerlerde kurt boğazı tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma, ajur ve çıta kari tekniği, batı cephede yer alan harim katı penceresinin korkuluğunda ise kafes tekniği uygulanmıştır.

3.11.2.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Son cemaat yeri ile mahfil balkonunu birbirinden ayıran ahşap kirişin ön yüzünde, üst üste konumlandırılan ve tek sıra halinde uzayan koçboynuzu motiflerinin oluşturduğu süsleme şeridi bulunmaktadır. Koçboynuzlarının içerisine, sırt sırta duran ve stilize edilen yatay yönlü ikişer lale motifi yerleştirilmiştir. Lalelerin uçları boynuz motiflerinin kıvrımlarıyla birleştirilmiştir. Söz konusu süsleme şeridini, harim giriş kapısı üzerinde de görürüz. Burada süseme şeridinin üzerinde ayrıca halat motifinden ve yivlerden oluşan iki sıra süsleme kuşağı daha vardır.

Harim giriş kapısı muntazam süslemeler sahiptir. Kapı sövelerinin yüzeyinde, saç örgü motifiyle dikdörtgen panolar oluşturulmuştur. Oluşturulan panoların her birinin içerisinde, bir merkez çıkan çiçek motifi görülür. Üzerlerinde yapraklar olan çiçek dalları, birer laleyle nihayetlenir. Kademeli olarak iç doğru taşıtın yapan yivli konsollar üzerine oturan kapı kemerinin köşelikleri, üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dallarla bezenmiştir. Kemer köşeliklerinin sağ ve sol üst köşesinde birer yelpaze motifi mevcuttur. Kapı kemerine uygun olarak yukarıya doğru daralan kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Her bir kanat yüzeyinden saç örgü motifiyle oluşturulan iki pano vardır. Panoların içerisinde, sövelerde olduğu gibi bir merkezden çıkan çiçek motifi görülür. Üzerlerinde yapraklar olan çiçek dalları yine birer laleyle sonlandırılmıştır. Kapı sövelerinin her iki yanına, dikey olarak uzayan ikişer ahşap levha yerleştirilmiştir. Dıştaki levhaların yüzeyi çökertilerek üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu üçer pano meydana getirilmiştir. Panoların içerisinde süsleme unsuru yoktur. İçteki levhalarında yüzeyi çökertilerek dar ve uzun dikdörtgen pano oluşturulmuş ve oluşturulan panoların içerisi, sepet örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Oluşturulan bu panolar en dıştan halat ve testere ağzı motiflerinde oluşan süsleme şeritleri ile nihayetlendirilmiştir. Ahşap levhalar yıldız ve halat

motifli süsleme şeritleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Ayrıca dıştaki levhalar halat motifiyle dıştan sınırlandırılmıştır (Şekil 3.719).

Harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslüdür. Süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde ve tavan göbeğinde toplanmıştır.

Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı yivlerden, içte olanı ise halat motifinden meydana gelir. Mihrap nişinin kenar hatları da ince bir silmeyle ve testere ağzı motifli süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Niş ile kaideye çevreleyen süsleme şeritleri arasında kalan yüzey, saç örgü motifleriyle oluşturulan panolara ayrılmıştır. Panoların içerisine, bir merkezden çıkan çiçek motifi görülür. Üzerlerinde yapraklar olan çiçek dalları birer laleyle nihayetlenir. Niş kademeleri paralele olarak uzayan yivli birer süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyi yelpaze formludur. Niş üzerinde oval formlu kitabe vardır. Söz konusu kitabede beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle; ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla - لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir - ما شاء الله/Mâşallah-كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)-samad nur ilah el şükür sahib el hayırat’’ yazar. Panonun her bir köşesine birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir (Şekil 3.721).

Bitkisel motiflerin hâkim olduğu minberin batı yan aynalığında süsleme unsuru görülmezken, doğu yan aynalığı oldukça süslüdür. Aynalığın yüzeyi çökertilerek dikdörtgen ve üçgen formlu panolar elde edilmiştir. Söz konusu panolar içten saç örgü motifiyle çevrelenmiş olup içleri bir merkezden çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Üzerlerinde yapraklar olan çiçek dalları Bilal lale motifiyle nihayetlenir. Kök boyunca uzayan minber korkuluğu tek sıra boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun altında ve üstünde, korkuluk boyunca uzayan birer sıra “S’’ formlu kıvrık dal motifi görülür. Korkulukla girişin bileştiği noktalara “S’’ formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Üzerinde kanca benzeri çıkıntılar olan ahşap parçaların alt kısmında dairesel formlu açıklığın içerisine yerleştirilen ajur tekniğinde yapılmış altı kolu yıldız motifi vardır. Dairesel formlu açıklık dışındaki yüzey, üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Girişin yan yüzlerinde, tek sıra halinde üst üste konumlandırılan dört yapraklı çiçek motiflerinin oluşturduğu birer

sıra süsleme şeridi mevcuttur. Söz konusu çiçek motifleri her iki yönden yıldız motifli ince birer süsleme kuşağıyla sınırlandırılmıştır. Minberin dolap kısmında da aynalıkta olduğu gibi üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu pano vardır. Alttaki iki panonun içerisinde, su kabağı formunda birer açıklık yer alır. Açıklıkların içerisi, ajur tekniğinde yapılmış kıvrımlarla, etrafı ise üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dallarla bezenmiştir. Üstteki panonun içerisinde de bir merkezden çıkan çiçek motifi vardır. Üzerinde yapraklar olan çiçek dalları, birer laleyle sonlanır. Köşk boyunca devam eden korkuluğun üzerinde, içerisi sepet örgü motifiyle tezyin edilen ve ahşap silmelerden meydana gelen dikdörtgen formlu pano yer alır. Köşkle korkuluğun birleştiği noktalara üzerinde kanca benzeri çıkıntılar olan "S'' formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Köşk üzerindeki külah, tek sıra halinde uzayan boğumlardan oluşan korkulukla çevrilidir. Korkuluğun sağ ve sol ön köşesine ajur tekniğinde yapılmış kıvrık dallardan oluşan birer ahşap parça monte edilmiştir. Külahın ucunda, her iki yöne doğru kanca benzeri çıkıntı yapan tepelik vardır. Külahı çevreleyen korkuluk ile minber köşkü dört sıra süsleme kuşağıyla birbirinden ayrılmıştır. Süsleme kuşaklarında üstte olanı yivlerden alttaki üçü ise halat motifinden meydana gelir. Girişin açıklığı tek sıra halinde üst üste konumlandırılan dört yapraklı çiçek motiflerinin oluşturduğu süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Söz konusu süsleme şeridi iki yönden yıldız motifli ince birer süsleme kuşağıyla sınırlandırılmıştır. Ayrıca içte, yine giriş açıklığını üç yönden çevreleyen testere ağzı motifine benzer bir sıra şerit daha görülür. Giriş kemeri içe doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine oturur. Kemer köşelikleri in bir silmeyle çevrelenmiş olup yüzeyi, üzerinde yaprak ve lale olan kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Girişin üzerindeki tepelik oldukça görkemli olup, ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepelik, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan oluşur. Üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar olan kıvrımlar, üstte dairesel form oluşturarak sonlanır. Söz konusu kıvrımların altta oluşturduğu boşluk sepet örgü motifiyle, ortadaki ise iç içe geçmiş ve stilize edilmiş lalelerle doldurulmuştur. Kıvrımların üstte oluşturduğu dairesel formlu boşluğa ise altı kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldız motifin ortasında içerisinde kanca benzeri çıkıntılar olan dairesel form, kollarının arasında ise birer yelpaze motifi vardır. Tepeliğin her iki yanında, tepelik boyunca uzayan ve üzerinde kanca benzeri çıkıntılar olan "S'' formlu birer kıvrım yer alır (Şekil 3.721).

Vaaz kürsüsünün, yan aynalıklarında sepet örgü motifinden oluşan süsleme şeridi mevcuttur. Ajur tekniğinde yapılan kürsü korkuluğu, lale formu oluşturacak şekilde uzayan kıvrımlardan meydana gelir. Korkuluk ile kürsü aynalıkları, halat motifli ve yivli iki sıra süsleme kuşağıyla birbirinden ayrılmıştır.

Mahfilin ön yüzünde, paralel olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla üzerinde yaprak ve laleler olan "S'' formlu kıvrık dal motifinden, halat motifinden, yivlerden ve içerisine çiçek motifleri yerleştirilen ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan oluşur. Süsleme şeritleri mahfil kolları boyunca uzamaktadır. Ancak alt sıradaki kıvrık dal motifi yan kollarda iki sıra saç örgü motifine dönüşür. Mahfil köşkünün yüzünde ise yine paralel olarak uzayan sekiz sıra süsleme kuşağı görülür. Farklı genişliklere sahip süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, üçer dairesel formun oluşturduğu sarkıt şeklindeki ağaç benzeri motiflerden, halat motifinden, yivlerden, atlamalı olarak uçları bir aşağıya bir yukarıya bakacak şekilde sıralanan lale motiflerinden, halat motifinden, içerisine çiçek motifleri yerleştirilen ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan, halat motifinden ve yivlerden meydana gelir. Köşkün köşelerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan ve üst üste konumlandırılmış yivli silindir formlardan oluşan birer kuşak bulunur. Gerek mahfil, gerekse köşk korkuluğu vaaz kürsüsünün korkuluğunda olduğu gibi, lale formu oluşturacak şekilde uzayan kıvrımlardan oluşur (Şekil 3.720).

Mahfili taşıyan sütunların kare kesitli başlıklarının sağ ve sol köşesine, ağaç benzeri birer üçgen parça yerleştirilmiş. Parçaların yüzeyi üzerine yapraklar olan kıvrık dalla bezenmiştir. Mahfil katındaki sütunların dairesel kesitli gövdelerinin alt ucu üç sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme şeritlerinden altta olanı rozetlerden, ortada olanı yıldızlardan, üstte olanı ise sepet örgü motifinden oluşur.

Ahşap tavanının ortasındaki göbeğin en dışında, kare form oluşturacak şekilde uzayan iki sıra süsleme kuşağı yer alır. Süsleme kuşaklarından dışta olanı tek sıra halinde uzayan ve aralarına dairesel form yerleştirilen koçboynuzlarından, içte olanı ise içerisine çiçek motifleri yerleştirilen ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan meydana gelir. Kare formun içerisi köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş üç sekiz form elde edilmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi, papatya, lale ve "S'' formlu

kıvrımlarla bezenmiştir. Tavan yüzeyi çökertilirken yanlarda ortaya çıkan yüzeyler, oluşturduğu boşluklara birer lale yerleştirilen "S'' formlu kıvrımla bezenmiştir. Dıştaki sekizgenin kenar hatları, tek sıra halinde uzayan ve aralarına dairesel formlar yerleştirilen sarkıt şeklindeki koçboynuzlarıyla belirginleştirilmiştir. Söz konusu sekizgen içten tek sıra halinde uzayan koçboynuzlarından oluşan dar bir şeritle çevrilidir. Ayrıca yüzeyinde sırt sırta konumlandırılan ve tek sıra halinde uzayan koçboynuzlarından meydana gelen geniş bir süsleme kuşağı vardır. Koçboynuzlarının aralarına rozet motifleri yerleştirilmiştir. Ortadaki sekizgenin yüzeyi, içerisine çiçek motifleri yerleştirilen ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla tezyin edilmiştir. İçteki sekizgenin içerisinde, farklı motiflerin oluşturduğu iç içe geçmiş üç dairesel form yer alır. Dairesel formlardan dışta olanı, oluşturduğu boşluklara lale benzeri yivler yerleştirilen "S'' formlu kıvrımdan, ortada olanı içerisine çiçek motifleri yerleştirilen ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan, içte olanı ise yan yana sıralanmış koçboynuzlarından oluşur. Her bir dairesel form, sarkıt şeklindeki silindirlerle çevrilidir. İçteki dairesel formun ortasında, üzerinde kanca benzeri çıkıntılar görünen sarkıt şeklinde kabara mevcuttur. Tavan göbeğinden, tavanın köşelerinde doğru altmış birer kuşak görülür. Kuşaklar, sırt sırta yerleştirilen ve aralarında dairesel formlar bulunan koçboynuzlarından oluşur (Şekil 3.722).

3.11.2.4. Onarımlar

Yapı, 2011 yılında metruk bir çay deposu üzerinden bugünkü yerine taşındığından, bir dizi restorasyon faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bunlar; Batı cephede özgün son cemaat yeri bulunmakta iken, harap olunca bu kısım yeniden yenilenmiştir. Son cemaat yerinin üst kısmının doğusunda, daha evvel giriş yapıldığının izleri görülmektedir. Bu nedenle önceden yok olan bu bölüm, restorasyon çalışmaları esnasında ahşap olarak yeniden yapılmıştır. Restorasyon öncesi çatı, marsilya tipi kiremit ile kaplı iken, yakın bir dönemde oluklu sac kaplanmıştır (Sav, 2012: 169).

3.11.3. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii

Şekil No: 723-728

Çizim No: 107-108

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Sugeldi mahallesinin aşağısında bulunmaktadır. Caminin kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının solunda, üst üste konumlandırılmış oval formlu iki kitabesi bulunur. Söz konusu kitabeler tahrip olduğu için yalnızca "١٢٥٠-1250'', okunabilmektedir. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H.1250/M. 1834-35 tarihlerinde inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı 1990 yılında onarım görmüştür. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.11.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun üst kısmında yer alan yapı, avlu içerisinde düz zemine oturur. Caminin kuzeyinde ve doğusunda avlu, kuzeydoğusunda kuran kursu, güneyinde ve batısında ise avlu ve hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.26x7.20 m, dış hatları ise kuzey cephedeki iki katlı son cemaat yeri ile birlikte 11.78x8.45 m boyutlarına ulaşır. Cami, harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, kuzey cephe ekseninin hafif batısında yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.723)-(Çizim 3.107)-(Çizim 3.108).

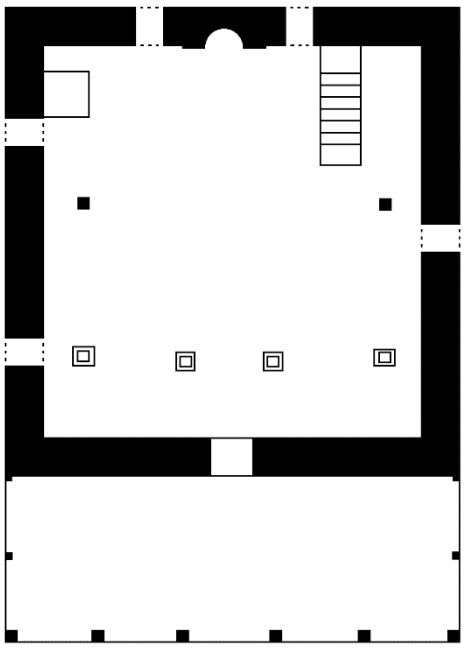

Çizim 3.109. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii Harim Kat Plan

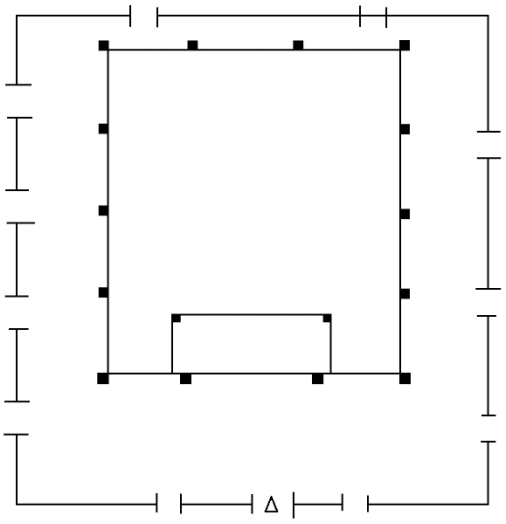

Çizim 3.110. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii Mahfil Kat Plan

Şekil 3.723. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii Genel Görünüm

Caminin harim katı taş, mahfil katı ise ahşap malzemeyle yapılmıştır. Mahfil duvarlarını oluşturan ahşap parçalar 3 ila 5 cm kalınlığında ve 20 ila 35 cm arasında değişen genişliğe sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı geçmeyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara, iki kanallı çalma boğaz geçmeli ahşap dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Kuzey yöndeki iki katlı ve beş gözlü son cemaat yerinin alt katında on iki, üst katında ise sekiz sütun vardır. Alttan ve üsten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunların arası 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. İkinci kata,

alt katın batısında yer alan 72 cm genişliğindeki, on bir basamaklı merdivenden çıkılır (Şekil 3.723).

Yapının biri harim katına, diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapısı vardır. Söz konusu kapıların ikisi de kuzey cephe ekseninde yer alır. 780 cm genişliğindeki harim giriş kapısı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.724). Mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlı olup, 73 cm genişliğe sahiptir.

Şekil 3.724. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu ve güney cephede, biri batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, üç tanesi batı cephede, dördü ise doğu cephededir. Harim katındaki pencerelerin tümü 52 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencereler, cephe yüzeyinin hafifçe çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu alanların içerisine yerleştirilmiştir. Mahfil katındaki pencereler dikdörtgen formlu olup, ahşap söveli, lentolu ve doğramalıdır. Güney ve batı cephedeki pencerelerin ahşap parmaklıkları, doğu cephedekilerin ise kafes tekniğinde yapılmış korkulukları bulunur. Mahfil katı batı ve güney cephedeki pencereler 47 cm, kuzey cephedekiler

43 cm, doğu cephedekiler ise 57 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencereler iç kısımda, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidirler (Şekil 3.723).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 2 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Kuzey cephe ekseninin hafif batısında yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minareye, kaidenin doğu yüzünde yer alan dikdörtgen formlu ve tek kanatlı demir kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli, serbest altı ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil bulunur. Sütunlardan ikisi mahfilin yan kollarını taşırken, diğer dördü asıl mahfili taşımaktadır. Asıl mahfili taşıyan sütunlar yukarıya doğru hafif sivrilen kare kesitli taş ayaklar üzerine oturur (Şekil 3.725).

Şekil 3.725. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 74 cm genişliğinde ve 37 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.726).

Şekil 3.726. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 74 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.22 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin, çift sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.726).

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Kürsüye, orijinal olmayan üç basamaklı seyyar merdivenle çıkılır (Şekil 3.727).

Şekil 3.727. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.728).

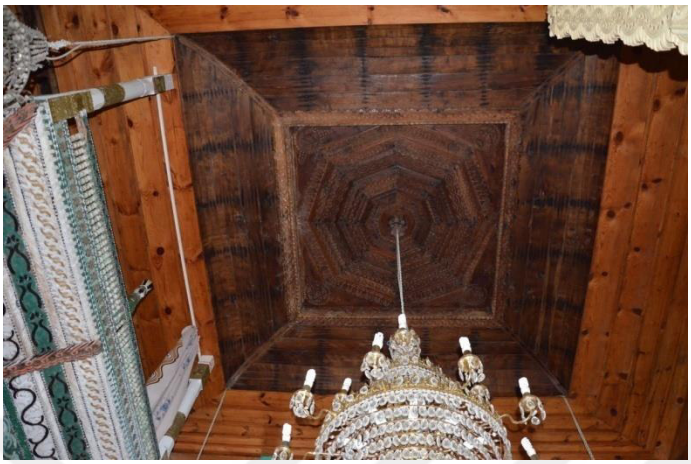

Şekil 3.728. Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii Tavan

Mahfile son cemaat yerinin ikinci katından girilir. "U'' formlu mahfilin doğu kolu 1.59 m, batı kolu ise1.50 m genişliğinde harim içerisine doğru çıkıntı yapar. Güney duvara kadar uzayan kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup, mihrap üzerinde balkonumsu bölüm oluşturulmuştur. Mahfilin mihrap aksında, 1.20 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunur. Yaklaşık 50 m yüksekliğinde korkuluğa sahip mahfilin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Mahfil katında alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest on altı ahşap sütun mevcuttur. Balkonlardaki sütunlar mihraba dik olarak, diğerleri ise paralel olarak yerleştirilmiştir. Söz konusu sütunların tümü tavanı taşımaktadır.

3.11.3.2. Malzeme-Teknik

Yapının harim katı cephe duvarlarında, mihrabında ve asıl mahfili taşıyan sütunların üzerine oturduğu ayaklarda düzgün kesme taş malzeme, mahfil katı cephe duvarlarında, mahfilde, vaaz kürsüsünde, minberde, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, tavanda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, mahfil katı pencere korkuluklarında, saçakta ve mahfile çıkışı sağlayan merdivende ahşap malzeme, kapıların ve harim katı pencerelerin kollarında, menteşelerinde, kancalarında ve minare kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Harim katı cephe duvarlarında ve mihrapta yığma taş tekniği, mahfil katı cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, mahfil katı cephe duvarlarının birleştiği yerlerde kurt boğazı tekniği, mahfil katındaki bazı pencerelerin korkuluklarında kafes tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.11.3.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Mahfil katı cephe duvarları ile saçağın birleştiği noktada, tek sıra halinde uzayan sarkıt şeklindeki lale benzeri motiflerden oluşan süsleme kuşağı vardır. Harim giriş kapısı üzerinde, kuzey cephe boyunca uzayan farklı genişliklere sahip altı sıra süsleme şeridi görülür. Söz konusu süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla kırmızı renkli yıldız motiflerinden, yeşil, beyaz ve kırmızı renkli sepet örgü benzeri motiflerden, kırmızı renkli yıldız motiflerinden, aralarına beyaz renkli ok ucu motifleri yerleştirilen kırmızı renkli yivlerden, yeşil ve beyaz renkli yivlerden ve kırmızı renkli yıldızlardan meydana gelir. Mahfil giriş kapısı üzerinde de kuzey cephe boyunca uzayan dört sıra süsleme kuşağı vardır. Süsleme kuşaklarından alttaki üçü testere ağzı motiflerinden, üstte olanı ise oluşturduğu boşluklara yıldız veya yelpaze benzeri birer motif yerleştirilen "S'' formlu kıvrımdan oluşur. Mahfil giriş kapısının her iki yanında yer alan ahşap dikmelerin kenarları halat motifli olup, yüzeyleri her iki yandan yıldızlarla sınırlandırılan rozet motiflerinin oluşturduğu şeritle bezenmiştir. Batı yöndeki dikmeyle, mahfil giriş kapısı arasında kalan yüzey iç içe geçmiş dairesel formlarla hareketlendirilmiştir. Dairesel formların içte oluşturduğu diyagonal kare forma benzer boşluklara, yıldız desenli birer rozet yerleştirilmiştir. Ayrıca son cemaat yerinin her iki katında yer alan sütunlar, rozet ve yıldız motiflerinden oluşan süsleme şeritleri ile süslenmiştir.

Harim giriş kapısı, dört sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Süsleme kuşakları dıştan içe doğru sırasıyla yıldızlardan, tek sıra halinde uzayan ve üzerinde yaprak ve laleler bulunan çiçek motifinden, saç örgü motifinden ve yıldızlardan meydana gelir. Söz konusu süsleme kuşakları, yarım daire formlu halat motifleriyle birbirinden ayrılmıştır. Geometrik motiflerle tezyin edilen kapı kantları aynı süsleme programına sahiptir. Yeşil renge boyalı kanat yüzeyleri yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli şeritlerle kare panolara ayrılmıştır. Her bir panonun içerisine, iç içe geçmiş iki diyagonal kare yerleştirilmiştir. Dıştaki diyagonal kareler atlamalı olarak

bir içe bir dışa bakacak şekilde sıralanan üçgen formlardan oluşurken, içteki diyagonal karelerin içerisi yıldız motiflidir. Diyagonal karelerin her bir köşesinde birer üçgen form görülür. Ayrıca, dıştaki diyagonal karelerin her bir köşesine bakır renkli birer rozet yerleştirilmiştir. Kapı kanatlarının birleştiği noktada aşağıdan yukarıya doğru uzayan yıldız ve balıksırtı motifli süsleme şeridi vardır. Süsleme şeridi, kanat yüzeylerindeki rozetlerle aynı renktedir (Şekil 3.724).

Mahfil giriş kapısı, dört sıra süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla tek sıra halinde uzayan lale benzeri motiflerden, halat motifinden ve iki sıra yıldız motifinden oluşur. İçteki yıldız motifi kapı eşiğinde halat motifine, diğer yıldız motifi ise "S'' formlu kıvrımlara dönüşürken, lale benzeri süsleme şeridi burada yoktur. Kapı kemeri içe doğru taşıntı yapan konsollar üzerine oturur. Kemer köşelikleri yıldız ve halat motifli iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Köşeliklere birer üçgen yerleştirilmiş ve üçgenler dışındaki tüm yüzey, yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir.

Yapının harim kısmı, dış cepheye göre oldukça süslüdür. Harimdeki süslemeler, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, ahşap sütunlarda ve tavan göbeğinde toplanmıştır.

Mihrap nişinin her iki yanında aşağıda yukarıya doğru uzayan dört sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden dıştaki üçü halat motifinden, içteki ise içte oluşturduğu boşluklara yaldız renkli birer nokta yerleştirilen saç örgü motifinden meydana gelir. Kenarlardaki halat motifleri yaldız renge boyanmıştır. Söz konusu süsleme şeritleri, paralel olarak uzayan yaldız renkli süsleme şeridiyle üstten birbirine bağlanmıştır. Mihrap kaidesinin saçak yüzeyi saç örgü motifiyle bezenmiştir. Ayrıca saçağın altında, saçak boyunca uzayan yaldız renkli yivlerden oluşan bir kuşak görülür. Mihrap nişinin alt kademesi yıldız motifli, ortadaki ikisi yivli, üstteki ikisi ise halat motifli birer şeritle belirginleştirilmiştir. Paralel olarak uzayan şeritler yaldız renklidir. Yaşmak yüzeyinde de, üzeri yivli ve yaldız renkli kabara vardır. Nişin hemen üzerinde üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu iki yazı panosu yer alır. Panoların içerisindeki yazılar, tahrip olduğu için okunamamaktadır. Panoların her iki yanında birer yarım daire form bulunmaktadır. Alttaki panonun sağ alt köşesinde yıldız desenli rozet, sol alt köşesinde ise çiçek desenli rozet mevcuttur. Söz konusu pano ve motifler her iki yönden yıldız motifli

birer kuşakla sınırlandırılmıştır. Batı yöndeki yıldız motifli kuşağın sağında servi ağacı motifi, doğu yöndekinin solunda ise "S'' formlu kırım vardır. Yıldız motifli kuşakların altında dalları laleyle nihayetlenen birer çiçek motifi, çiçek motiflerinin altında da üzerinde yapraklar olan "S'' formlu kıvrım görülür. Mihrap kaidesi yeşile boyanarak, mihraba canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.726).

Ağırlıklı olarak geometrik motiflerle bezenen minberin doğu ve batı yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Minberin doğu yan yüzü, yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli şeritlerle kare ve üçgen panolara ayrılmıştır. Her bir panonun içerisine, iç içe geçmiş iki diyagonal kare yerleştirilmiştir. Dıştaki diyagonal kareler yıldız motifleriyle oluşturulmuştur. Her iki kare form arasında kalan yüzey belli aralıklarla yerleştirilen noktalarla hareketlendirilmiştir. Diyagonal karelerin her bir köşesinde, etrafları noktalarla hareketlenen birer üçgen form görülür. Minberin batı yan yüzü beyaz boyayla oluşturulan ve yan yana sıralana sekizgenlerle hareketlendirilmiştir. Sekizgenler, belli aralıklarla yerleştirilen beyaz renkli noktalarla içten çevrilidir. Köşk boyunca uzayan çift sıra minber korkuluğu boğumlarla oluşturulmuştur. Korkuluğun altında iki, üzerinde ise bir sıra saç örgü motifi mevcuttur. Ayrıca korkuluklar yıldız motifli kuşakla birbirinden ayrılmıştır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara, "S'' formlu dekoratif ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Girişin kenarında ve kıvrımın her iki yanında kanca benzeri çıkıntılar mevcuttur. Kıvrımla giriş arasına üzeri noktalarla hareketlenen dairesel form bulunur. Söz konusu dairesel formun içerisinde, iki kolu tahrip edilmiş yıldız motifi görülür. Girişin yan yüzleri, her iki yönden halat motifiyle nihayetlenen yıldız motifleriyle bezenmiştir. Köşkün doğu yüzünde bir, kuzey yüzünde ise iki pano vardır. Silmelerle oluşturulan panoların içerisine, birer vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Vazolar yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. Çiçek dalları lalelerle nihayetlenir. Köşk yüzeyindeki motifler beyaz, yaldız ve siyah renklere boyanmıştır. Köşk üzerindeki külah, boğumlardan oluşan korkulukla çevrelemiştir. Korkuluğun üzerinde bir, altında ise üç sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Korkuluk üzerindeki süsleme şeridi tek sıra halinde uzayan baklava formlardan oluşur. Korkuluğun altındakiler aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla balıksırtı, halat ve yıldız motifinden meydana gelir. Külah üzerinde, ajur tekniğinde yapılmış tepelik vardır. Tepelik nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla oluşturulmuştur. Uçları birer laleyle nihayetlenen kıvrımların her iki yanında kanca benzeri çıkıntılar

görülür. Ayrıca kıvrımların üzerinde üç lale motifi daha vardır. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluğa ajur tekniğinde yapılmış çiçek motifleri yer alır. Giriş açıklığı, her iki yanda ve içte oluşturduğu boşluklarında yıldız motifleri olan ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla üç yönden çevrilidir. Kıvrımlar her iki yönden halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Giriş kemerinin köşelikleri, balıksırtı ve yıldız motifli iki sıra süsleme şeridiyle çevrelenmiş olup, köşelere birer üçgen form yerleştirilmiştir. İçleri noktalarla hareketlenen üçgenlerin sağ ve sol alt uçlarında birer yaprak motifi mevcuttur. Giriş üzerindeki tepelik ajur tekniğinde yapılmış olup, oldukça görkemlidir. Tepelik, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla oluşturulmuştur. Her iki yanında kanca benzeri çıkıntılar bulunan kıvrımların üzerine dört lale motifi yerleştirilmiştir. Kıvrımların alttı oluşturduğu boşluğun içerisinde, silmeler vasıtasıyla meydana getirilen dikdörtgen formlu ve sivri kemerli açıklık bulunmaktadır. Söz konusu açıklığın içerisi ajur tekniğinde yapılmış çiçeklerle doldurulmuştur. Çiçeklerin arasında içleri boşaltılmış dairesel formlar bulunur. Sivri kemerli açıklıkla kıvrımlar arasında kalan yüzey, içleri hafifi boşaltılan noktalarla hareketlendirilmiştir. Ortadaki boşlukta, dairesel form içerisine yerleştirilen altı kollu yıldız motifi görülür. Bir kolu tahrip edilen yıldızın içerisinde çarkıfelek motifi yer alır. Üsteki boşlukta ise düğüm yaprak uzayan kıvrımdan meydana gelen çiçek motifi mevcuttur. Tepeliğin her iki yanına, tepelik boyunca uzayan "S'' formlu birer kıvrım yerleştirilmiştir. İkişer laleyle nihayetlenen kıvrımların her iki yanında kanca benzeri çıkıntılar vardır. Ayrıca kıvrımların yüzeyi içleri hafif boşaltılmış noktalarla bezenmiştir. Köşk girişinde de tepeliğe benzer süsleme bulunur. Minberin doğu yüzü, girişi ve tepeliği krem rengine, batı yüzü ise yeşil renge boyanmıştır (Şekil 3.726).

Vaaz kürsüsünün kuzey ve batı yan aynalığı kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş ikişer kare pano elde edilmiştir. Panoların arasındaki yüzey saç örgü motifiyle bezenmiştir. Kuzey yöndeki panoların içerisinde, yüzeyi yıldızlarla bezeli vazodan çıkan çiçek motifi, batı yöndekinin içerisi ise sepet örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Panolar dıştan saç örgü motifiyle dört yönden çevrilidir. Kürsünü korkuluk yüzeyinde paralele olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi görülür. Söz konusu süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla iç içe geçerek uzayan badem formlarından, halat motifinden ve iki sıra saç örgü motifinden oluşur. Kürsünün köşesinde kanca benzeri çıkıntılar vardır (Şekil 3.727).

Asıl mahfilin ön yüzünde beş, yan kolların ön yüzünde ise altı sıra süsleme kuşağı yer alır. Paralel olarak uzayan kuşaklar farklı genişliklere sahiptirler. Asıl mahfil kısmındaki kuşaklar aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla halat motifinden, her iki yönden testere ağzı motifiyle sınırlandırılan "S'' formlu kıvrımdan, iki sıra halat motifinden ve yivlerden oluşurken, yan kollardakiler yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla atlamalı olarak sıralanan sarkıt şeklindeki lale ve yaprak motiflerinden, sepet örgü motifinden, her iki yönden testere ağzı motifiyle sınırlandırılan ve iç içe geçerek uzayan badem formlarından, iki sıra halat motifinden ve yivlerden oluşur. Çift sıra mahfil korkuluğunun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise ortadan sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Korkuluğun altında, üstünde ve arasında saç örgü motifli birer sıra süsleme şeridi yer alır. Mahfi köşkünün yüzeyi de mahfilde olduğu gibi paralel olarak süsleme şeritleriyle tezyin edilmiştir. Farklı genişliklere sahip süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla üzerinde üçgen benzeri yapraklar olan "S'' formlu kıvrımdan, saç örgü motifinden, üzerinde laleler olan "S'' formlu kıvrımdan, uçları lale formlu olan ve iç içe geçerek uzayan badem formlarından, iç içe geçerek dairesel formlardan ve yüzeyleri ok ucu motifli yivlerden meydana gelir. Söz konusu süsleme şeritleri birer sıra halat motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Köşkün köşelerinde ve ortasında içleri boşaltılmış yivlerden oluşan birer kuşak mevcuttur. Çift sıra köşk korkuluğunun al sırası sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan, üst sırası ise boğumlardan oluşur. Korkulukların arasında yıldız motifli, üzerinde ise saç örgü motifli birer sır süsleme kuşağı uzanır. Gerek mahfil köşkündeki, gerekse mahfildeki süsleme şeritleri yeşil, beyaz, siyah ve yaldız renklere boyanarak mahfile ve köşke canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.725).

Asıl mahfili taşıyan sütunlar çokgen formlu kaideleri ve kare kesitli başlıkları yıldız ve halat motifli şeritlerle bezenmiştir. Süslemelerin bazıları yaldız, bazıları ise beyaz renklidir. Mahfilde köşkün sağ ve sol ön köşesindeki sütunlarda süsleme unsuru görülür. Sütunların kare kesitli başlıklarında ve dairesel kesitli gövdelerinin alt ucunda sepet örgü, zencirek ve yıldız motifli süslemeler vardır. Süslemelerin bazıları yaldız renklidir.

Tavan ortasının kademeli olarak çökertilmesiyle oluşturulan tavan göbeğinin en dışında yer alan kare formda süsleme unsur görülmez. İçteki kare form, üç sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı atlamalı olarak

sıralanan “C’’ formlarından ve yarım dairelerden, ortada olanı saç örgü motifinden, içte olanı ise nokta şeklindeki kabaralardan oluşur. Kare form çökertilirken yanlarda ortaya çıkan alanların yüzeyi üzerinde üçgen formlu yapraklar olan “S’’ formlu kıvrımla bezenmiştir. Kare formun içerisinde, farklı motiflerle oluşturulan iç içe geçmiş beş sekizgen form vardır. Sekizgenler dıştan içe doğru sırasıyla atlamalı olarak sıralanan lale ve çam ağacı motiflerinden, iç içe geçerek uzayan badem formlarından ve içteki üçü saç örgü motifinden meydana gelir. Sekizgenler yivlerle, silmelerle veya nokta benzeri kabaralarla birbirinden ayrılmıştır. İçteki sekizgenin ortasında çiçek desenli ve sarkıt şeklinde kabara yer alır. Kare formun kuzeydoğu kuzeybatı ve güneybatı iç köşesinde dairesel form içerisinde yerleştirilmiş altı kolu yıldız motifi, güneydoğu köşesinde ise dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek motifi görülür. Dıştan içleri hafif boşaltılmış noktalarla çevrelenen dairesel formlardan, dışa doğru uzayan ve yine içleri hafif boşaltılmış noktalarla oluşturulan mızrak ucuna benzer motifler bulunmaktadır (Şekil 3.728).

3.11.3.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı 1990 tarihli bir onarım kaydına rastladık. Söz konusu onarımdaki müdahale kararları şöyledir;

1- Çatı tamir tahkim edilecek.
2- Bozuk ahşap kapı ve pencereler değiştirilecek.
3- Bozuk ahşap tavan ve taban döşemeleri değiştirilecek.
4- Bozuk sıva, boya ve badanalar yeniden yaptırılacaktır.
5- Elektrik tesisatı onarılacak.
6- Cami çevre tretuvarları ve koruyucu istinat duvarları yapılacak.
7- Çatı örtü kaplaması orijinaline uygun olarak yeniden yaptırılacaktır.
8- Orijinal yapısındaki özgün halde bulunan ancak bozulmaya yüz tutmuş ve yer yer kurtlanmış olan ahşap kısımların kaynamış Amerikan beziri ile bezirlenmesi yapılacaktır.

3.11.4. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii

Şekil No: 729-735

Çizim No: 109

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Bölümlü Mithat Paşa mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi harim giriş kapısının sağ kanadı üzerinde yer alır. Kabartma tekniğindeki dört satırlık kitabede;

"…

----- ۱۲٦۲-1262'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere yapı, H.1262/M.1846 yılında inşa edilmiştir. Ancak bazı kaynaklar caminin inşa tarihini H.1232/M. 1817 olarak vermektedir. Kuniholm ise ağaç halkalarından tarihleme yöntemiyle bölgede yaptığı çalışmalar kapsamında, Mithat Paşa Camii'nden aldığı kestane ağacı üzerinde okuma yaptığını aktarmakta ve hata payı var olmakla birlikte, tarihi 1874 olarak belirtmektedir (Aydın ve Perker, 2017: 460). Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı, harim giriş kapısının sol kanadında bulunan kitabeye göre Hasan Usta'dır. Mihrap kaidesinin sağ ve sol üst köşesinde dikdörtgen formlu birer kitabe daha mevcuttur. Sol üst köşedeki kitabe tahrip olduğu için okunamazken, sağ üst köşedeki kitabede;

بو جامي-ى شريفين اوچونجو اومومى تاميرى هيجرى ۱۳۹۲ ده ياپيلدي"

Bu cami-i şerifin üçüncü umumi tamiri hicri 1392 de yapıldı'' yazar. Kitabeden anlaşılacağı üzere H.1392/M. 1972 yılında üçüncü onarımı yapılmıştır. Söz konusu onarım öncesindeki iki onarımla ilgili bilgimiz yoktur. 1990 yılında da onarım gören cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.11.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki yapı, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde avlu ve mahalle yolu, doğusunda hazire ve mahalle yolu, güneydoğu köşesinde komşu bina, güneyinde avlu ve hazire, batısında avlu, hazire ve çeşme vardır. Batı yöndeki çeşme üzerinde üç satırlık kitabe mevcuttur. Söz konusu kitabede;

"Bahçıvanbaşı kerimesi Hatice hanım ile zevci Hüseyin
Bahri efendi'ninbakiyyat-ı salihatına mülhak bir eseri hayırdır
1318'' yazar.

Yapının, harim kısmı içten içe 7.82x7.13 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.11x8.70 m boyutlarındadır. Harim kartı ince yontu taş, mahfil katı ise ahşap malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapının orijinal minaresi harimin kuzeybatı köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.729)-(Çizim 3.109).

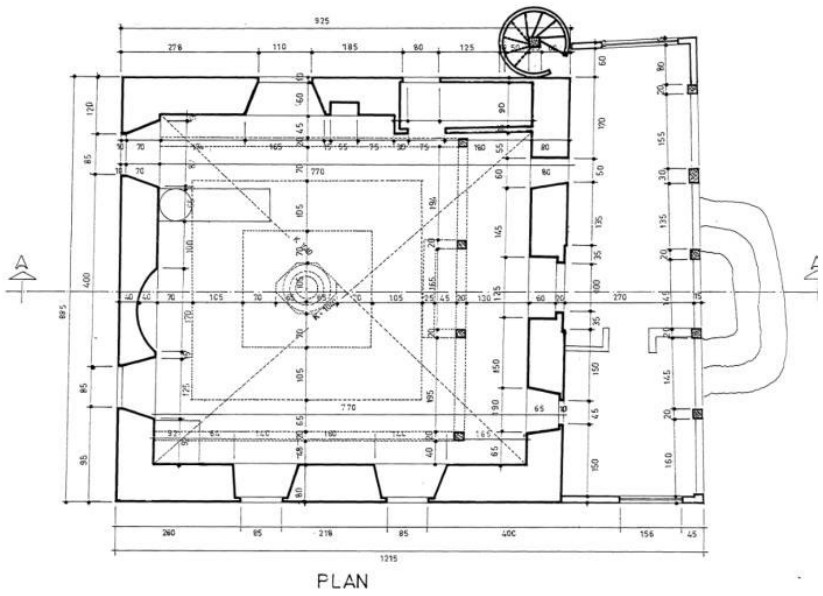

Çizim 3.111. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.729. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii Genel Görünüm

Mahfil katındaki perdeler 3 ila 5 cm kalınlığında ve 20 ile 35 cm arasında değişen genişliğe sahiptir. Perdeler, kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kutboğazı geçmeyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için

aralara iki kanallı çalma boğaz geçmeli ahşap dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Kuzey cephede alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest altı ahşap sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri vardır. Sütunların arası 70 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Mahfil katı doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzerine doğru çıkıntı yapar. Yapı hafif eğimli arazi üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine yarım daire formlu, taş malzemeli ve üç basamaklı merdivenle ulaşılır. Caminin mahfili, son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir (Şekil 3.729).

Harime girişi sağlayan iki kapı bulunur. Kapılardan biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise batı cephe eksenin kuzeyinde yer alır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıyken, batı cephe ekseninin kuzeyinde bulunan kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı olup 80 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.730). Batı cephedeki kapı daha çok bayan cemaat tarafından kullanılmaktadır.

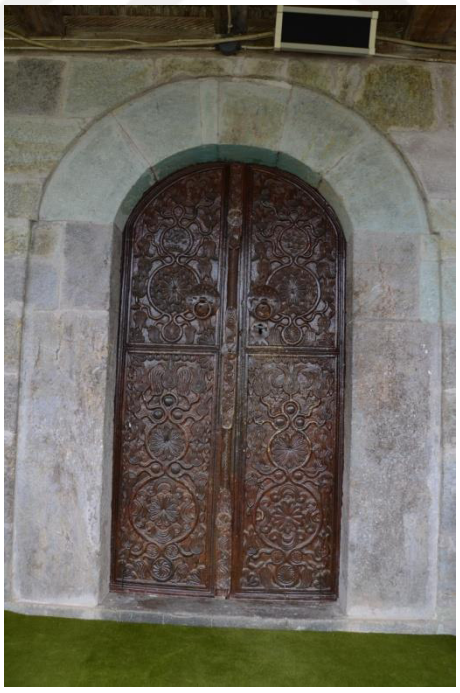

Şekil 3.730. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin

ikişer tanesi kuzey, güney ve doğu cephede, biri ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi kuzey ve batı cephede, üçer tanesi ise doğu ve güney cephededir. Harim katında yer alan pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdırlar. Batı cephedeki pencere 1.06 m, güney cephedekiler 51 cm, doğu cephedekiler 84 cm, kuzey cephedekiler ise 63 cm genişliğe sahiptir. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 55 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, ahşap doğramalı, söveli-lentoludur. Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerin demir parmaklıkları vardır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencerelerden kuzey ve güney cephede yer alanlar iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken, doğu ve batı cephede yer alanlar formlarını korur (Şekil 3.729).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Harimin kuzeybatı köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılan minare, yaklaşık 50 cm yüksekliğinde dairesel formlu taş kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye spiral gövdenin kuzey yüzünde yer alan dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Söz konusu kapıya dört basamaklı merdivenle ulaşılır. Yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare, saçak genişliği fazla olduğundan, saçağı delerek yükselmektedir.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare kesitli, ortadan ise boğumlu serbest dört ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil bulunur (Şekil 3.731).

Şekil 3.731. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 79 cm genişliği ve 36 cm derinliği vardır. Dokuz kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.732).

Şekil 3.732. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında ceviz ağacından yapılan orijinal ahşap minber görülür. 69 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.30 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.733).

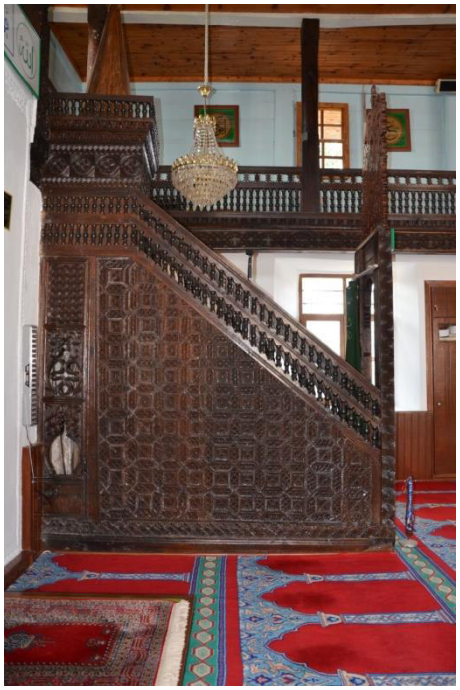

Şekil 3.733. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii Minber

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. 90x90 cm ölçülerindeki kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğa mevcuttur. Batı duvarda, 512 cm genişliğe ve 43 cm derinliğe sahip dolap nişi görülür (Şekil 3.734).

Şekil 3.734. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.735).

Şekil 3.735. Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşede yer alan on basamaklı ahşap merdiven ile çıkılır. Merdiven duvarla vasıtasıyla harimden ayrılmıştır. Duvar üzerinde dikdörtgen formlu iki kapı vardır. Depo olarak kullanılan bölüme açılan kuzey yöndeki kapı 40 cm genişliğindedir. Güney yönde yer alan 86 cm genişliğindeki kapı ise mahfil

katına çıkışı sağlayan merdivene açılır. Ahşap mahfil son cemaat yeri üzerine doğru genişletildiği için oldukça geniştir. "U'' formlu mahfilin yan kolları, doğu ve batı duvardan harim içerisine doğru 1.47 m çıkıntı yapar. Güney duvara kadar uzayan kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup, mihrap üzerinde balkonumsu bölüm oluşturulmuştur. Mahfilin mihrap aksında, 82 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşk bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 50 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğu mevcuttur. Mahfilde on beş ahşap sütun vardır. Sütunlardan yedisi asıl mahfil kısmında, dördü mihrabın üzerindeki balkonumsu kısımda yer alırken ikişer tanesi mahfil kollarında yer alır. Alttan ve üstten kare ortadan ise dairesel, boğumlu veya çokgen kesitli forma sahip sütunlar tavanı taşımaktadır. Asıl mahfilde ve güney duvardaki balkonumsu kısımda yer alan sütunlar mihraba paralel olarak, mahfil kolları üzerindekiler ise dik olarak uzanır.

3.11.4.2. Malzeme-Teknik

Harim katı cephe duvarlarında, ince yontu taş malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, mahfil katının cephe duvarlarında, mahfilde, vaaz kürsüsünde, minberde, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, tavanlarda, saçakta, minarede, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, kapı ve pencerelerin kollarında, menteşelerinde, parmaklıklarında ve kancalarında demir malzeme, çatıda ise alaturka kiremit malzeme, kullanılmıştır Ayrıca doğu, batı ve güney dış cephe duvarlarıyla, harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Harim katı cephe duvarlarında ve mihrapta yığma taş tekniği, mahfil katı cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, mahfil katı cephe duvarlarının birleştiği yerlerde kurtboğazı tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.11.4.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Harim katıyla mahfil katını birbirinde ayıran ahşap kirişlerin yüzeyinde paralel olarak iki sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden altta olanı halat motifinden, üstte olanı ise yivlerden meydana gelir.

Minaredeki süslemeler şerefede görülür. Şerefe altında, gövdeyi çevreleyen ahşap bilezik bulunmakta ve yivli süsleme kuşaklarıyla nihayetlenmektedir.

Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının kanatları oldukça süslü olup, neredeyse aynı süsleme programına sahiptirler. Kanat yüzeyleri kademeli silmelerle dört yönden çevrilidir. Ayrıca söz konusu silmeler paralel olarak uzatılarak kanat yüzeyleri ikişer panoya bölünmüştür. Panoların köşelerinde birer yelpaze motifi yer alır. Alttaki panolar içten yaprak motifleriyle çevrilidir. Her bir panonun yüzeyi bir merkezden çıkıp nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallarla bezenmiştir. Üzerlerinde yapraklar bulunan kıvrık dallar birer laleyle nihayetlenir. Alttaki panolarda nöbetleşe uzayan kıvrık dalların oluşturduğu dairesel boşluklara birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Alttaki çiçek motiflerinin her bir köşesinde birer koçboynuzu vardır. Koçboynuzlarının içlerinde birer hilal motifi görülür. Ayrıca kıvrık dalların muhtelif yerlerine yerleştirilmiş rozet motifleri bulunmaktadır. Üst panolardaki nöbetleşe uzayan kıvrık dalların altta oluşturduğu dairesel boşluğa çiçek motifi, üstteki boşluklara ise kitabe yazılmıştır. Çiçek motifleri "S'' formunda uzayan kıvrımla çevrilidir. Kıvrımların çıktığı merkezde birer rozet motifi görülür (Şekil 3.730).

Batı cephedeki giriş kapısının kanadı dört yönden silmeyle çevrilidir. Yüzeyinde de silmelerle oluşturulmuş geometrik panolar yer alır. Kapı kemeri içe doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine oturur. Kemer köşelikleri silmeyle dört yönden çevrilidir.

Harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslü olup, süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda ve sütunlarda toplanmıştır. Mihrap kaidesi iki sıra süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı yıldız motiflerinden, içte olanı ise halat motifinden meydana gelir. Süsleme şeritlerinin sağ ve sol üst köşesinde kaide yüzeyinin hafif çökertilmesiyle dikdörtgen formlu birer yazı panosu elde edilmiştir. Sağ üst köşedeki pano çerisinde kabartma tekniğiyle "Bu cami-i şerifde üçüncü umumi tamiri hicri sene 1392'de yapıldı'' yazarken, sol üst köşedeki pano içerisinde yer alan yazı tahrip olduğu için okunamamaktadır (Sarı, 2016: 68). Yazı panoları, paralel olarak uzayan testere ağzı motifli süsleme şeridiyle üstten birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişinin hemen üzerinde vazodan çıkan çiçek motifi ve bu motifin her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş birer servi ağacı motifi bulunmaktadır.

Minberin doğu ve batı yan yüzü farklı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu doğu yan aynalığın yüzeyi, halat motifleriyle oluşturulan iç içe geçmiş sekizgenlerle tezyin edilmiştir. Sekizgenlerin meydana getirdiği tüm boşluklar yıldız motifleriyle doldurulmuştur. Üçgen formlu batı yan aynalığın yüzeyinde ise halat motifiyle oluşturulan iç içe geçmiş dairesel formlar görülür. Dairesel formların oluşturduğu boşluklar yıldız motifleriyle doldurulmuştur. Doğu yöndeki süpürgelikte paralel olarak uzayan yıldız motifli süsleme şeridi bulunurken, batı yöndekinin yüzeyi sadedir. Çift sıra minber korkuluğu ahşap boğumlardan meydana gelir. Korkuluk köşk boyunca uzamaktadır. Doğu yöndeki geçit kısmında silmelerle oluşturulan ve üst üste konumlandırılan kare ve dikdörtgen panolar yer alır. En attaki kare formlu panonun içerisinde süsleme unsuru yoktur. Ortadaki dikdörtgen formlu panoların içerisinde dilimli birer açıklık vardır. Açıklıkların etrafı, kıvrımlarla ve lale motifleriyle bezenmiştir. En üstteki dikdörtgen panonun içerisinde ise sepet örgü motifiyle doldurulmuştur. Minber köşkünün yüzeyi paralel olarak uzayan beş sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, saç örgü motifinden, içerisine lale motifleri yerleştirilen ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan, saç örgü motifinden ve iki sıra yivlerden meydana gelir. Köşk üzerindeki külah tek sıra boğumlardan oluşan korkulukla çevrilidir. Külahın ucunda, yaprakları her iki yana doğru uzayan bitkisel motif vardır. Stilize edilmiş lale motifiyle nihayetlenen bitkisel motifin üzerinde hilal motifi bulunur. Minber giriş açıklığı, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan halat motifli kıvrımlarla çevrilidir. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklar farklı desenlerdeki rozet motifleriyle, dışta oluşturduğu boşluklar ise yıldız motifleriyle bezenmiştir. Giriş kemeri içe doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine oturur. Kemer köşelikleri dört yönden silmeyle çevrelenmiş olup yüzeyi bitkisel ve rozet motifleriyle tezyin edilmiştir. Giriş üzerindeki tepelik, ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepelik nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallardan oluşur. Üzerinde yapraklar olan kıvrık dallar lale motifleriyle nihayetlenir. Tepeliğin ucunda hilal motifi görülür (Şekil 3.733).

Vaaz kürsüsünün yan aynalıkları, paralel olarak uzayan beş sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşakları, içerisinde laleler motifleri olan nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan ve tek sıra halinde yan yana sıralanan yarım boğumlardan oluşur. Atlamalı olarak sıralanan süsleme kuşakları

“S’’ formlu kıvrımlarla birbirinden ayrılmaktadır. Kürsü korkuluğu boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun üzerinde saç örgü motifli süsleme kuşağı görülür. Korkulukla yan aynalıkların arasında beş sıra süsleme şeridi mevcuttur. Söz konusu süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla iki sıra halat motifinden, yivlerden, halat motifinden ve yivlerden oluşur (Şekil 3.734).

Mahfilin ön yüzünde üç, mahfil köşkünün yüzünde ise altı sıra süsleme şeridi bulunur. Farklı genişliklere sahip süsleme şeritleri paralel olarak uzamaktadır. Mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritlerinden üstte olanı yivlerden, ortada olanı halat motifinden altta olanı ise sır sıra konumlandırılan ve tek sıra halinde uzayan koçboynuzlarından oluşur. Her bir koçboynuzunun içerisinde dörder “S’’ formlu kıvrım vardır. Mahfil köşkündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla tek sıra halinde uzayan ve aralarına dairesel formlar yerleştirilen sarkıt şeklindeki koçboynuzlarından, yivlerden, içerisinde çiçek motifleri olan nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan, altta ve üstte oluşturduğu boşluklara stilize edilmiş birer lale yerleştirilen “S’’ formlu kıvrımdan, içerisinde çiçek motifleri olan nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan ve yivlerden meydana gelir. Söz konusu süsleme şeritleri birer halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Köşkün köşeliklerinde “C’’ formlu çıkıntılar görülür. Çift sıra mahfil korkuluğunun alt sırası boğumlardan, üst sırası yatay ve dikey olarak yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan oluşur. Tek sıra köşk korkuluğu ise her iki yanında yaprak benzeri çıkıntılar olan ahşap dikmelerden meydana gelir. Korkuluğun üzerinde saç örgü motifli süsleme kuşağı mevcuttur. Korkuluğun köşelerinde ajur tekniğinde yapılmış “S’’ formlu birer kıvrık dal yer alır. Kıvrık dalların üzerinde yaprak benzeri çıkıntılar ve laleler görülür (Şekil 3.731).

Mahfili taşıyan sütunlar, birbirine benzer motiflerle süslenmiştir. Sütunlar sepet örgü, “S’’ formlu kıvrım, lale ve çiçek motifleriyle çevrilidir. Mahfil katında, köşkün köşelerinde yer alan iki sütun ile bunların tam karşısında, mihrap üzerindeki balkonumsu kısımda bulunan iki sütunda süslemeler olup, diğerleri sadedir. Bu sütunlarda stilize kıvrık dal, çarkıfelek, lale ve papatya motifleri ile tezyin edilmiştir.

Düz ahşap tavanın ortası çökertilerek iç içe geçmiş iki kare form elde edilmiştir. İçteki kare form tek sıra halinde uzayan lale benzeri motiflerle çevrelenmektedir. Kare formun içerisi köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde

çökertilerek içte sekizgen form oluşturulmuştur. Sekizgenin kenar hatları, tek sıra halinde uzayan ve aralarına dairesel form yerleştirilen sarkıt şeklindeki koçboynuzlarıyla belirginleştirilmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi sadedir. Sekizgen formun içerisinde farklı motiflerin oluşturduğu iç içe geçmiş dairesel formlar vardır. Söz konusu dairesel formlar dıştan içe doğru sırasıyla yivlerde, her iki yönde oluşturduğu boşluklara stilize edilmiş birer lale yerleştirilen "S'' formlu kıvrımdan, yivlerden, içerisinde çiçek motifleri dışında ise stilize edilmiş laleler olan nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan, yivlerden ve tek sıra halinde yan yana sıralanmış "S'' formlu ahşap parçalardan oluşur. Dairesel formlar silmelerle birbirinde ayrılmaktadır. İçteki dairesel formun ortasında, üzerinde kanca benzeri çıkıntılar olan sarkıt şeklindeki kabara görülür. Dairesel formlar, beyaz renkli kuşakla dıştan çevrilidir. Kuşağın üzerinde, dairesel formlardan sekizgene doğru uzayan mavi renkli ve "S'' kıvrımlı ahşap parçalar mevcuttur. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi şeritler halinde uzayan ince çıtalarla hareketlendirilmiştir (Şekil 3.735).

3.11.4.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı bir onarım kaydına rastladık. Onarım kaydı 27.02.1990 tarihli olup, müdahale kararları şöyledir;

1- Çatı tamir tahkim edilecek.
2- Bozuk ahşap kapı ve pencereler değiştirilecek.
3- Bozuk ahşap tavan ve taban döşemeleri değiştirilecek.
4- Bozuk sıva, boya ve badanalar yeniden yaptırılacaktır. Elektrik tesisatı onarılacak Cami çevre tretuvarları ve koruyucu istinat duvarları yapılacak.
5- Çatı örtü kaplaması orijinaline uygun olarak yeniden yaptırılacaktır.
6- Orijinal yapısındaki özgün halde bulunan, ancak bozulmaya yüz tutmuş ve yer yer kurtlanmış olan ahşap kısımların kaynamış Amerikan beziri ile bezirlenmesi yapılacaktır.

Ayrıca mihrap kaidesinin ağ üst köşede yer alan kitabede "Bu cami-i şerifde üçüncü umumi tamiri hicri sene 1392'de yapıldı'' yazar. Kitabeden anlaşılacağı üzere cami H.1392/M. 1972 yılında ve daha öncesinde de iki kez daha onarım geçirdiğini öreniyoruz. Ancak söz konusu onarımlarda ne tür müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz.

3.11.5. Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi

Şekil No: 736-739

Çizim No: 110

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Bölümlü Fatih mahallesinde bulunmaktadır. H. ١٢٨٤-1284/M.1868) (Okman ve Sümerkan, 1999: 50) yılına tarihlenen mescidin banisi ve mimarı bilinmemektedir. 2001 yılında Vakıflar Bölge müdürlüğünce onarılan mescit bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.11.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan mescit, düzgün dikdörtgen alan üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde boş arazi, doğusunda balkon, güneyinde komşu ev ve boş arazi batısında ise mahalle yolu vardır. Mescidin harim kısmı, içten içe 4.20x3.83 m, dış hatları ise doğuda bulunan son cemaat yeri ve kuzeyde yer alan oda şeklindeki mahfil kısmıyla birlikte 6.16x7.42 m boyutlarına ulaşır. Doğu, batı ve güney cephesi ahşap yığma (çantı) tekniğinde, kuzey cephesi ise yığma taş tekniğinde yapılan mescit harim, son cemaat yeri ve mahfilden meydana gelir (Şekil 3.736)-(Çizim 3.110).

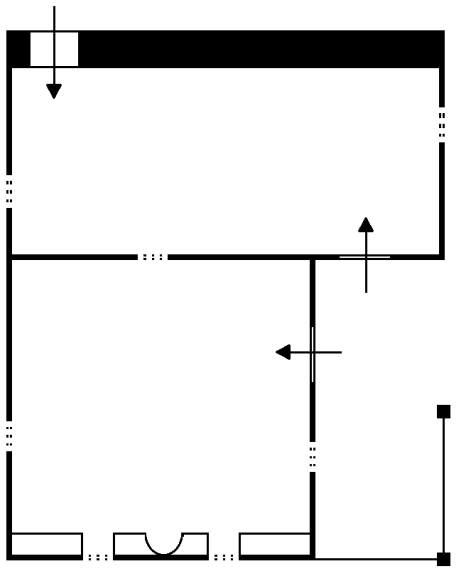

Çizim 3.112. Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi Plan

Şekil 3.736. Bölüm Fatih Mahallesi Kaban Mescidi Genel Görünüm

Duvarları oluşturan ahşap parçalar 4 ila 6 cm kalınlığında ve bazıları 10 ila 20 cm, bazıları ise 25 ila 35 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Köşelerde kurtboğazı tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki kanallı çalma boğaz geçmeli ahşap dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Yapının yakın zamana kadar bulunan minaresi, kuzey yöndeki mahfilin üzerine yıkılmış ve bu bölümün kuzey duvarı moloz taş malzeme ile yeniden inşa edilmiştir. Söz konusu bölüme girişi sağlayan iki kapı vardır. Bunlardan biri kuzeybatı köşede, diğeri ise son cemaat yerinin kuzeyinde yer alır. Kuzeybatı köşedeki kapı 70 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır. Son cemaat yerinin kuzeyindeki kapı ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşa kanatlı olup 74 cm genişliğe sahiptir. Mahfil, içten bursa kemeri ile iki bölüme ayrılmış ve tamamıyla lambri malzeme ile kaplanmıştır. Her iki bölümün tavanında, tavan yüzeyinin çökertilmesiyle oluşturulmuş sekizgen formlu birer tavan göbeği mevcuttur. Mahfilin doğu cephe duvarına abdest almak için musluklar monte edilmiştir.

Mescidin doğu cephesinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest iki ahşap sütunun oluşturduğu iki gözlü son cemaat yeri görülür. Doğu ve güney yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.737).

Harime giriş, doğu cephe ekseninde yer alan 80 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.737).

Şekil 3.737. Bölüm Fatih Mahallesi Kaban Mescidi Son Cemaat Yeri

Mescidin cephe duvarları üzerine altı pencere mevcuttur. Pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Doğu ve batı cephe eksenlerinin kuzeyinde yer alan pencereler mahfile açılmaktadır. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve alüminyum doğramalıdır. Doğu cephe ekseninin kuzeyinde yer alan pencere 52 cm genişliğinde ve ahşap kanatlı, diğerleri ise 45 cm genişliğinde ve ahşap parmaklıklıdır (Şekil 3.736).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık olarak 1.20 m genişliğinde saçak kısmı bulunmaktadır.

Harim güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 52 cm genişliğinde ve 31 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Mihrap kaidesi güney duvardan harim içerisine doğru 31 cm çıkıntı yapar. Mihrabın her iki yanında, güney duvar boyunca uzayan dolap benzeri kısımlar vardır. Söz konusu kısımlar mihrabın güney duvardan dışa taşıntısı kadar geniş olup yaklaşık 40 cm yüksekliğindedir. Dolap benzeri kısımların ön yüzünde dikdörtgen formu yuvarlak kemerli açıklıklar, üzerinde ise ortadan ahşap sütunla ayrılmış ikiz pencere formlu açıklıklar bulunur. Yapı mescit yapısı olduğu için minberi ve vaaz kürsüsü yoktur (Şekil 3.738).

Şekil 3.738. Bölüm Fatih Mahallesi Kaban Mescidi Mihrap

Harim kuzey duvar ekseninde 45 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli, lentolu ve parmaklıklı açıklık vardır. Söz konusu açıklık mahfile açılır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.739).

Şekil 3.739. Bölüm Fatih Mahallesi Kaban Mescidi Tavan

3.11.5.2. Malzeme-Teknik

Doğu, batı ve güney cephe duvarında, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında, kapı kanatlarında, tavanda, son cemaat yeri sütunlarında, saçakta ve pencere parmaklıklarında ahşap malzeme, kuzey cephe duvarında üzeri sıvalı moloz taş malzeme, pencere doğramalarında alüminyum doğrama, çatı örtüsünde ise Marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Kuzey cephedeki oda tamamıyla lambri malzeme ile kaplanmıştır.

Mescidin kuzey cephe duvarında yığma taş tekniği, doğu, batı ve kuzey cephe duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, batı ve doğu duvarın güney duvarla

birleştiği yerlerde kurt boğazı tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde kalemişi tekniği, mihrap süslemelerinde oyma tekniği, tavanda ise çıtakari ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.11.5.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde ve kuzey yöndeki mahfilde süsleme unsuru görülmez. Harim duvarları üzerinde kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler görülür. Bu bezemeler kök boya kullanılarak ahşap duvar yüzeyine uygulanmıştır. Söz konusu motifler yapılırken ağırlıklı olarak sarı, yeşil, siyah ve kırmızı renkler kullanılmıştır.

Harimin doğu, batı, güney ve kuzey duvarında, vazodan çıkan çiçek motifleri mevcuttur. Sarı renkli vazolardan çıkan çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı veya kırmızı renklidir. Doğu, batı ve kuzey duvarın, ahşap tavanla birleştiği noktada atlamalı olarak sarı ve yeşil renklere boyanan kandiller asılmaktadır. Güney duvar ile tavanın birleştiği noktada ise kırmızı ve siyah çerçeveli dört yazı panosu görülür. Panoların içerisinde krem zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Söz konusu panolarda batıdan doğuya doğru sırasıyla "لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ"/Allah'tan başka İlah yoktur'', "الله/Allah'', "محمّد/Muhammed'' ve "مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ"/Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Ayrıca mihrap kaidesinin hemen üzerinde kalın silmeyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu bir pano daha bulunur. Pano içerisinde siyah renkli alem motifi yer alır (Şekil 3.738).

Mihrap kaidesi ve nişi aşağıdan yukarıya doğru uzayan yivlerle hareketlendirilmiştir. Niş kademeli paralel olarak uzayan halat motifli birer şeritle kemeri ise yivlerle belirginleştirilmiştir. Kemerin ortasında "C'' formlu açıklık vardır. Kemerin sağ ve sol alt kısmında alt altta konumlandırılmış, içeriye doğru kanca benzeri kıvrım yapan iki motif görülür. Kanca benzeri motiflerin altında da üst üste konumlandırılan ve içleri boşaltılan üçer halka mevcuttur. Mihrap kaidesi yağlı boya ile beyaza, nişi ise yeşil renge boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.738).

Düz ahşap tavan yüzeyi, yatay ve dikey olarak çakılan gri renkli çıtalar vasıtasıyla, eş büyüklükteki küçük kare formlara bölünmüştür. Her bir kare formunun içerisine yaprakları yeşil, çiçeği ise sarı renkli birer bitkisel motif yerleştirilmiştir (Şekil 3.739).

3.11.5.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapıyla alakalı 09.11.2001 tarihli rapor kaydına rastladık. Söz konusu rapor doğrultusunda onarım fişi hazırlanmıştır. Onarım fişindeki yapılacak işler şöyledir;

1- Çatı konstrüksiyonundaki eksik ve bozulmuş elemanların onarılarak, yalıtımın yapılması, klasik kiremit kaplamanın yenilenmesi, ahşap döşemenin orijinali doğrultusunda onarılması.
2- Pencere doğramasının orijinali doğrultusunda ahşap olarak değerlendirilmesi.
3- Batı duvarındaki moloz taş duvarının ve derzinin onarılması.
4- Ahşap minarenin onarılması.

3.11.6. Bölümlü Büyük Mahalle Camii

Şekil No: 740-746
Çizim No: 111

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Bölümlü mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi yoktur. Ancak Of Müftülüğünce asılan bilgilendirme panosuna ve ibadete açılış beratına göre 1874 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmemektedir. 2006 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılan yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.11.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide, taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde kuran kursu, doğusunda mahalle yolu, güneyinde ve batısında ise avlu ve komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 10.84x11.34 m dış hatları ise 12.74x13.24 m boyutlarındadır. Ahşap hatıllı kaba ve ince yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare doğu cephenin kuzey köşesine yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.740)-(Çizim 3.111).

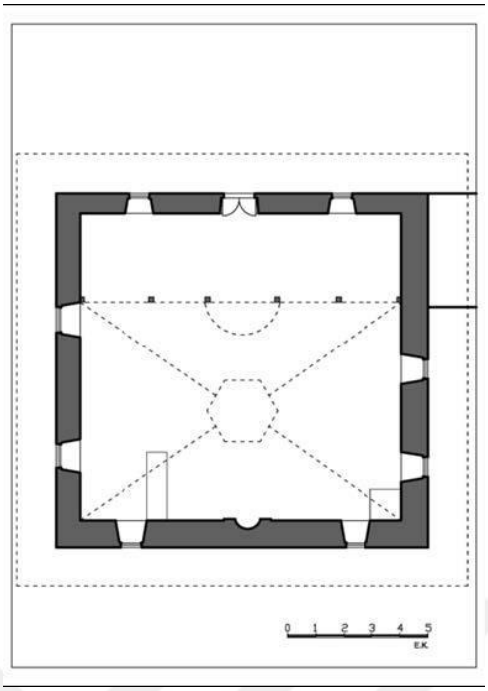

Çizim 3.113. Bölümlü Büyük Mahalle Camii Plan
(Kazaz'dan)

Şekil 3.740. Bölümlü Büyük Mahalle Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninin de yer alan 1.23 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.741).

Şekil 3.741. Bölümlü Büyük Mahalle Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu, batı ve güney cephede, dördü ise kuzey cephededir. Harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Doğu, batı ve güney cephedekiler 76 cm, kuzey cephedekiler ise 35 cm genişliğe sahiptir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerden doğu, batı ve güney cephede bulunanları dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı, kuzey cephedekiler ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Doğu, batı ve güney cephedekiler 46 cm, kuzey cephedekiler ise 33 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda aynı formlarını korur (Şekil 3.740).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Doğu cephenin kuzey köşesine bitişik olarak konumlandırılan betonarme malzemeli minare, üzerindeki kitabeye göre 1994 yılında inşa edilmiştir. Minare ilginç bir kaideye sahiptir. Mahalle yolunun sağına ve soluna ayak şeklinde iki duvar

yapılmış ve bu duvarlar üstten basık kemerli bir tavanla birbirine bağlanarak tünel benzeri kaide elde edilmiştir. Elde edilen kaidenin içerisinden mahalle yolu geçmekte ve üzerinde de çokgen gövdeli, iki şerefeli minare bulunmaktadır.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, dördü ise serbest olarak konumlandırılan altı ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunların arası yaklaşık 20 cm yüksekliğindeki ahşa korkulukla kapatılmıştır. Söz konusu korkuluk batı yöndeki serbest sütundan minbere kadar devam etmektedir. Korkulukla kuzey ve batı duvar arasında kalan alan, harim zeminine göre yaklaşık 10 cm yükseltilmiş seki şeklindedir (Şekil 3.742).

Şekil 3.742. Bölümlü Büyük Mahalle Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaildi ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap niş 91 cm genişliğinde ve 47 cm derinliğindedir. On kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.743).

Şekil 3.743. Bölümlü Büyük Mahalle Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 70 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.25 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, sepet kulbu kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.744).

Şekil 3.744. Bölümlü Büyük Mahalle Camii Minber

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün kuzey ve güney cephesi 1.03 m, doğu ve batı cephesi ise 86 cm genişliğinde olup, tek sıra korkuluğa sahiptir. Kuzey aynalığa, kürsüye çıkışı sağlayan basamak şeklinde iki ahşap konsol yerleştirilmiştir (Şekil 3.745).

Şekil 3.745. Bölümlü Büyük Mahalle Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri orijinal olmayan düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası çökertilerek sekizgen formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.746).

Şekil 3.746. Bölümlü Büyük Mahalle Camii Tavan

Mahfil katına kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 75 cm genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.70 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 76 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 37 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında,

mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış altı ahşap sütun bulunur. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.11.6.2. Malzeme-Teknik

Caminin beden duvarlarında ahşap hatıllı, kaba ve ince yontu taş malzeme, mihrapta, harim giriş kapısının sövelerinde, pencere sövelerinde ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, saçakta, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, kapı kantlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Kuzey cephenin mahfil katı duvarı ahşap malzemeli olup dıştan sıvalıdır. Ayrıca harim duvarları da sıvanıp boyanmıştır.

Yapının cephe duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, mihrap süslemelerinde oyma tekniği, minber ve vaaz kürsüsü süslemelerinde oyma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.11.6.3. Süsleme

Dış cephede herhangi bir süsleme unsuru görülmezken, harimdeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde ve tavanda toplanmıştır. Minarede ise şerefe altları, şeritler halinde paralel olarak uzayan, farklı şekillerdeki geometrik motiflerle bezenmiştir. Motiflerin içerisi sarı ve mavi renklere boyanarak, şerefelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca şerefe altları sarkıt şeklindeki ağaç benzeri motiflerle nihayetlenir. Şerefe korkuluklarında belli aralıklarla açılmış dikdörtgen formlu açıklıklar vardır. Açıklıklara turuncu renkle camlar yerleştirilmiştir.

Mihrap kaidesinin her iki yan yüzünde yıldız ve çarkıfelek motifli rozetler bulunur. Ayrıca doğu yüzde, kaide yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu ve dilimli sivri kemerli form yer alır. Her iki yöndeki rozet motiflerinin üzerinde yan yana yerleştirilmiş üçer servi ağacı motifi görülmektedir. Mihrap nişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan üçer sıra süsleme şeridi mevcuttur. Ortadaki süsleme şeridi "S'' formlu kıvrımdan, yanlardakiler ise yıldızlardan meydana gelir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan ve tek sıra halinde yan yana sıralanan ok ucu benzer motiflerle belirginleştirilmiştir. Niş kemer kavisi üzerinde iki sıra halat motifi bulunmakta ve kemer köşelikleri dört sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Söz konusu süsleme şeritleri atlamalı olarak yıldız ve

halat şeklindedir. Kemer köşeliklerinin yüzeyi dikey olarak uzayan balıksırtı motifleriyle bezenmiştir. Mihrap kaidesi paralele olarak uzayan halat motifli süsleme şeridiyle nihayetlenir. Halat motifinin uçları doğu ve batı köşeden aşağıya doğru servi ağaçlarına kadar sarkar. Mihrap kaidesinin üzerine, dikdörtgen formlu ve bakır malzemeli yazı panosu monte edilmiştir. Pano içerisinde kabartma tekniğiyle ‘‘ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’ yazar. Ayrıca yazının sağında ‘‘الله/Allah’’, solunda ise ‘‘محمّد/Muhammed’’ yazmaktadır. Yazılar, zencirek motifli süsleme kuşağıyla dört yönden çevrilidir (Şekil 3.743).

Ahşap minberin doğu ve batı yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Doğu yan aynalık yatay ve dikey şekilde uzayan yıldız motifli süsleme şeritleri ile küçük kare panolara ayrılmıştır. Her bir kare panonun içerisine iç içe geçmiş iki diyagonal kare yerleştirilmiştir. Diyagonal karelerle dıştaki kare formlar arasında kalan boşluklarda birer üçgen form vardır. Yıldız motifli kuşakların ve dıştaki diyagonal kare formların üzerinde belli aralıklarla yerleştirilmiş çivi başlığı şeklinde kabaralar mevcuttur. İçteki diyagonal karelerle, köşelerdeki üçgenlerin içerisinde ise çivi başlığı şeklinde birer kabara mevcuttur. Minberin batı yüzü iç içe geçmiş sekizgenlerle tezyin edilmiştir. Sekizgenlerin kenar hatları nokta benzeri motiflerle belirginleştirilmiştir. Geçit bölümünde dikdörtgen formlu ve bursa kemerli küçük bir açıklık bulunmaktadır. Çift sıra minber korkuluğu boğumlardan meydana gelir. Korkulukların arasında bir, altından ise iki sıra yıldız motifli süsleme şeridi uzanır. Girişin yan yüzleri balıksırtı motifiyle bezenmiştir. Köşkün yan yüzlerinde, batı yan aynalıkta olduğu gibi iç içe geçmiş sekizgenler vardır. Köşk aynalıklarının üzerinde kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen üç sıra halat motifi mevcuttur. Köşk üzerine yerleştirilen külahın ucunda hilal motifi yer alır. Girişin her iki yan yüzünde, aşağıdan yukarıya tepeliğe kadar uzayan balıksırtı ve yıldız motifli ikişer süsleme kuşağı bulunmaktadır. Giriş kemeri üzerinde, paralel olarak uzayan yıldız motifli üç sıra süsleme kuşağı, kuşakların üzerinde ise yine paralel olarak uzayan ve boğumlardan oluşan üç sıra korkuluk görülür. Korkuluklar birer halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Giriş üzerindeki tepelik dikdörtgen formludur. Tepeliğin yüzeyinde, iç içe geçmiş sekizgenler mevcuttur. Sekizgenlerin kenar hatları, noktalarla belirginleştirilmiştir. Tepeliğin üzerinde, uçları hilal motifiyle nihayetlenen üç dikit bulunmaktadır. Dikitlerden büyük olanı ortada yer alırken, ikisi

kenarlarda yer alır. Söz konusu tepeliklerin arasında mızrak ucu şeklinde birer dikit daha vardır (Şekil 3.744).

Vaaz kürsüsünün kuzey ve batı yan aynalığı farklı şekilde süslenmiştir. Kuzey yöndeki aynalık iç içe geçmiş dairesel formlarla hareketlendirilmiştir. Dairesel formlar doğu ve batı yönden birer sıra yıldız motifiyle, alttan ve üstten ise halat ve yıldız motifli iki sıra süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Batı yan aynalık, yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli birer sıra süsleme şeridiyle dört eşit parçaya bölünmüştür. Kare formlu her bir parçanın içerisine, ajur tekniğinde yapılan vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek dalları lale motifiyle nihayetlenir. Ajurlu panoların üzerinde paralel olarak uzayan beş sıra halat motifi görülür. Kürsü korkuluğu, tek sıra boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun altında ve üstünden yivli ve yıldız motifli ikişer sıra süsleme kuşağı yer alır. Kürsünün kuzeybatı köşesinde yüzeyi vazodan çıkan çiçek motifiyle tezyin edilmiş köşelik mevcuttur (Şekil 3.745).

Orijinal olmayan ahşap tavanın ortası çökertilerek sekizgen formlu tavan göbeği oluşturulmuştur. Sekizgenin kenar hatları, atamalı olarak sıralanan yarım daire ve "C'' formlarından meydana gelen üç süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Ortadaki süsleme şeridi sarkıt şeklindedir. Sekizgenin ortasına, dairesel formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçanın yüzeyinde, farklı motiflerden meydana gelen iç içe geçmiş dört dairesel form yer alır. Dairesel formları oluşturan süsleme motifleri dıştan içe doğru sırasıyla testere ağzı motifinden, "S'' formlu kıvrımlardan ve iki sıra yivlerden oluşur. Muhtemelen caminin orijinal tavanından kalan dairesel formlu ahşap parça, dıştan atlama olarak sıralana yarım daire ve "C'' formlarıyla çevrilidir. Dairesel formdan, sekizgenin dört köşesine doğru atılan birer ahşap silme bulunmaktadır. Ayrıca sekizgenin dört ana köşesinden, tavanın köşelerine birer ahşap silme daha atılmıştır (Şekil 3.746).

3.11.6.4. Onarımlar

Yapı, 2006 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Söz konusu restorasyonda yapılan işler şöyledir;

1- Cephelerdeki badananın temizlenerek derzlerin orijinaline göre onarılması.

2- Çatı konstrüksiyonundaki eksik ve bozulmuş elemanların onarılarak, yalıtımın yapılması ve çatı örtüsünün beton alaturka kiremit olarak değiştirilmesi.
3- Ahşap saçakların orijinaline göre onarılması.
4- Ana mekândaki ahşap döşemenin altına su yalıtımı yapılması, ahşap döşemenin ve ahşap tavanın bozulmuş kısımlarının onarılması.
5- Mahfil katının kuzey duvarının ve döşemesinin bozuk kısımlarının onarılması, korkuluğun yenilenmesi.
6- İç sıvanın bozuk yerlerinin onarılması.
7- Minberde, kürsüde ve mahfil katındaki boyaların temizlenmesi ve koruyucu sürülmesi.
8- Mihrabın boyasının temizlenerek taş işçiliğinin ortaya çıkarılması.
9- Pencere doğramalarının ve dış kapının ahşap olarak yenilenmesi.
10- Cami çevresine drenaj yapılması.
11- Cami çevresindeki grobeton alanın restorasyon projesine uygun olarak kotunun düşürülmesi ve ince yontu taş kaplanması.
12- Camiyi çevreleyen taş duvarların üzerine harpuşta yapılması ve duvarların ince yontu taş kaplanması.
13- Eski çeşmenin aslına uygun olarak onarılması ve restorasyon projesine uygun olarak yeni şadırvan düzenlenmesi.
14- Minare kaidesinin ince yontu taş kaplanması.

3.11.7. Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii

Şekil No: 747-751

Çizim No: 112

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Cumapazarı Serindere mahallesinde bulunmaktadır. Güney cephe ekseninin doğusunda yer alan pencerenin üzerinde, taş zemine kabartma tekniğiyle yazılmış üç satırlık kitabe vardır. Söz konusu kitabede;

"ما شاء الله/Mâşallah Sübhanallah, Kale Aleyhisselam

المؤمنون في المسجد كا لسمك في ألماء

المنافيق في المسجد كا لطيري في القفص

١٣٠١-1301

Anlamı:

Mâşallah Sübhanallah, Peygamber Aleyhisselambuyurduki;

Mümin mescitte sudaki balık gibidir. Sudaki balık gibi zevk içindedir, camiden çıkmayı istemez

Mesciddeki münafık da kafesin içine sıkışan kuş gibi, kaçmaya çalışır 1301''.

Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami, H.1301/M. 1884 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, Vakıflar Bölge Müdürlüğünce 2007 yılında onarılmıştır. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.11.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun üst tarafında bulunan yapı düzgün dikdörtgen zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda lojman, güneyinde camiye ulaşımı sağlayan merdiven ve çeşme, batısında ve kuzeyinde ise komşu araziler vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.98x5.62 m, dış hatları ise doğu cephedeki iki katlı son cemaat yeri ve imam odasıyla birlikte 9.36 x 9.07 m boyutlarına ulaşır. Camiye sonradan eklenen minare, güneydoğu köşede yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.747)-(Çizim 3.112).

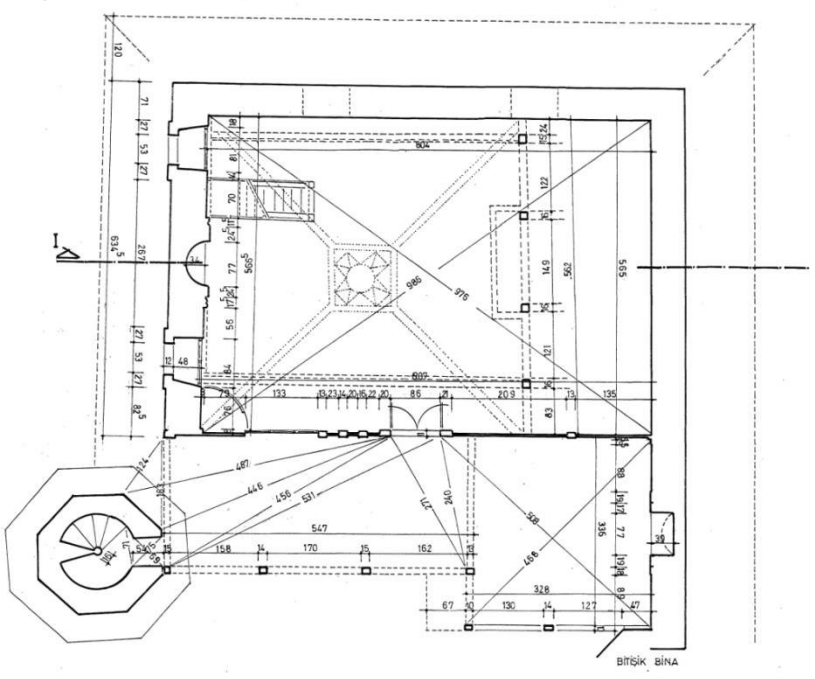

Çizim 3.114. Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3 747. Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının harim katı güney, kuzey ve batı cephe duvarları ve mahfil katı kuzey cephe duvarı taş malzemeyle, harim katı doğu cephe duvarı ve mahfil katı doğu, batı ve güney cephe duvarları ise ahşap malzemeyle inşa edilmiştir. Mahfil katının duvarlarını oluşturan ahşaplar 3 ila 5 cm kalınlığında ve 20 ile 34 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Kurtboğazı tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediğinden aralara iki kanallı çalma boğaz geçmeli ahşap dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Caminin doğusunda iki katlı son cemaat yeri yer alır. Alt katın kuzey duvarında ocak nişi görülür. Kare kesitli yedi ahşap sütunun taşıdığı üst kata, alt katın doğusunda bulunan 1.06 m genişliğindeki on iki basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Üst katın kuzeyine ahşap malzemeli duvar eklenerek kuzeyde, 3.56x3.29 m boyutlarında kareye yakın bir oda oluşturulmuştur. Oluşturulan bu odaya, ahşap duvarın batı köşesinde yer alan 73 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek kanatlı ahşap kapıdan giriş sağlanır. Odanın doğu duvarında 1.86 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve doğramalı bir pencere, kuzey duvar ekseninde ise ocak nişi mevcuttur. Üst kat, kare kesitli serbest üç ahşap sütunun taşıdığı düz ahşap tavanla örtülüdür. Sütunların arası yaklaşık 1 m yüksekliğindeki tek sıra boğumlardan oluşan korkulukla kapatılmıştır.

Caminin biri harim katına, diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki giriş kapısı vardır. Kapıların ikisi de doğu cephede yer alır. 1.86 m genişliğindeki harim giriş kapısı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlıdır

(Şekil 3.748). Mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı olup, 73 cm genişliğe sahiptir.

Şekil 3.748. Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde üçü harim katında, dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerden biri doğu cephede, ikisi güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi güney cephede, diğer ikisi ise batı cephede yer alır. Harim katı doğu cephede yer alan pencere 1.25 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli, lentolu ve doğramalıyken, güney cephedeki pencereler, 61 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Güney cephedeki pencereler, cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu alanların içerisine yerleştirilmiştir. Mahfil katı seviyesindeki pencereler, dikdörtgen formlu, ahşap söveli, lentolu ve doğramalıdır. Mahfil katı güney duvardaki pencereler 58 cm, batı duvardakiler ise 42 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katı güney cephe pencereleri iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.50 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Güneydoğu köşede yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş kaidenin kuzeye bakan yüzünde bulunan dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek kanatlı ahşap kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil görülür (Şekil 3.749).

Şekil 3.749. Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 77 cm genişliği ve 35 cm derinliği bulunur. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.750).

Şekil 3.750. Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber yer alır. 72 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 1.92 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.750).

Çeyrek koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün boğumlardan oluşan çift sıra korkuluğu bulunmaktadır (Şekil 3.750).

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.751).

Şekil 3.751. Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına giriş, son cemaat yerinin ikinci katından sağlanır. "U'' formlu mahfilin yan kolları doğu ve batı duvardan harim içerisine doğru 1.05 m çıkıntı yapar. Güney duvara kadar uzayan kollar, güney duvarda mihrabın içe taşıntısı kadar geniş tutulup, mihrap üzerinde balkonumsu bölüm oluşturulmuştur. Mahfilin mihrap aksında, 77 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunur. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, yaklaşık 50 cm yüksekliğinde korkuluğa sahiptir. Mahfil katında alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest on iki ahşap sütun bulunur. Mahfil kollarındaki sütunlar mihraba dik olarak uzanırken, diğerleri paralel olarak uzanır. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.11.7.2. Malzeme-Teknik

Yapının harim katı güney, kuzey ve batı cephe duvarında, mahfil katı kuzey cephe duvarında ve mihrabında taş malzeme, harim katı doğu cephe duvarında, mahfil katı doğu, batı ve güney duvarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, saçakta, son cemaat yerinde ve tavanında, kapı kanatlarında, pencere doğramlarında, son cemaat yerinin üst katına çıkışı sağlayan merdivende ve ikinci kat son cemaat yerinin kuzeyindeki odanın cephelerinde ahşap malzeme, harim katı güney cephe pencere

parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim katı batı ve kuzey duvarı içten lambri ile kaplanmıştır.

Caminin harim katı güney, kuzey ve batı cephe duvarlarında, mahfil katı kuzey cephe duvarında ve mihrapta yığma taş tekniği, harim katı doğu cephe duvarında, mahfil katı doğu, batı ve güney duvarında ahşap yığma (çantı) tekniği, son cemaat yeri ikinci katının kuzeyindeki odanın doğu duvarında muska dolma tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.11.7.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup, yalnızca doğu cephede süsleme unsuru görülür. Harim giriş kapısı üzerindeki kirişlerin yüzeyinde paralel olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yıldız motiflerinden, halat motiflerinin oluşturduğu kare formların içerisine yerleştirilen yıldızlardan, yıldız motiflerinden ve yivlerden meydana gelir. Harim giriş kapısının sağındaki duvar yüzeyinde, şeritler halinde uzayan yıldız ve göz benzeri motifler görülür. Göze benzer motiflerin içerisi deliklerle doldurulmuştur. Harim giriş kapısının hemen güneyinde yer alan üç ahşap dikmenin kuzey kenarı halat motifli olup, yüzeyleri aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan badem formlarının oluşturduğu iki sıra süsleme kuşağıyla tezyin edilmiştir. Benzer süsleme kuşakları kuzey yöndeki kuşakla harim giriş kapısı arasında kalan alanda da görülür. Güneydeki kirişin yüzeyinde bulunan süsleme şeritlerinin oluşturduğu boşluklar yıldız motifleriyle, diğer tüm şeritler ise nokta benzeri boşluklarla hareketlendirilmiştir.

Harim giriş kapısının her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan sekiz sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla yarım rozet motiflerinden, beş sıra yıldız motifinden, oluşturdukları boşluklar yıldız motifleriyle doldurulan ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan halat motifli kıvrımlardan ve yıldız motiflerinden meydana gelir. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahip olup, kanat yüzeyleri, yatay ve dikey olarak uzayan yıldız motifli kuşaklarla eşit büyüklükteki kare panolara ayrılmıştır. Her bir kare panonun içerisine yıldız motifleriyle oluşturulan birer diyagonal kare yerleştirilmiştir. Kapı kanatlarının

birleştiği noktada aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan yıldız ve balıksırtı motifli süsleme şeridi vardır. Kapı kemeri yüzeylerinde birer rozet olan konsollar üzerine oturur. Kemer köşelikleri halat motifiyle çevrelenmiş olup her bir köşede, içerisi yıldızlarla tezyin edilen birer üçgen form yer alır (Şekil 3.748).

Harim kısmı dış cepheye göre oldukça süslü olup, süslemeler mihrapta, minberde, mahfilde ve tavanda toplanmıştır.

Mihrap nişi iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Dikdörtgen formlu kaidenin saçak kısmında, paralel olarak tek sıra halinde uzayan kare formlu sarkıtlardan oluşan bir sıra süsleme kuşağı görülür. Niş kademelerinden en alttaki halat motifli, diğerleri ise yivli süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyinde yumurta formlu kabara mevcuttur. Nişin kemerinin üzerinde bir merkezden çıkan çiçek motifi, çiçek motifinin her iki yanında ise birer seri ağacı motifi görülür. Tüm bu motifler, her iki yönden ince birer silmeyle sınırlandırılan saç örgü motifiyle çevrilidir. Mihrap kaidesi üzerinde, yatay olarak yerleştirilmiş ahşap levha vardır. Söz konusu levhanın yüzeyi, harim giriş kapısının her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan sekiz sıra süsleme şeridinin aynısı bulunur. Saç örgü motifinin ve nişi çevreleyen silmelerin üzerinde oval formlu ve mavi çerçeveli birer yazı panosu vardır. Alttaki pano içerisinde, krem renk zemin üzerine mavi renk harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)-1302’’ yazar. Ayrıca yazının sağından içerisinde Allah yazan altı kollu yıldız motifi bulunmaktadır. Üstteki pano içerisinde yer alan yazı tahrip olduğu için okunamamaktadır (Şekil 3.750).

Minberin doğu ve batı yan aynalığından süsleme unsuru görülmez. Ancak yan aynalıklar alttan ve güney kenardan, yarım rozet ve yıldız motifli iki sıra süsleme şeridiyle çevrelenir. Minber korkuluğu tek sıra boğumlardan meydana gelmektedir. Köşk boyunca uzayan korkuluğun altında saç örgü motifli süsleme kuşağı vardır. Korkulukla girişin birleştiği noktalarda, üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunan “S’’ kıvrımlı dekoratif ahşap köşebent bulunur. Ahşap parçaların yüzeyinde, dairesel formlu açıklık içerisine yerleştirilen yıldız motifi ve laleler mevcuttur. Girişin yan yüzleri her iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılan ve üzeri de yapraklar olan “S’’ formlu kıvrık dalla tezyin edilmiştir. Köşkün yan yüzlerinde paralel olarak uzayan dokuz sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru

sırasıyla, yıldız motifinden, oluşturdukları boşluklar yıldız motifleriyle doldurulan ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan halat motifli kıvrımlardan, beş sıra yıldız motifinden, yarım rozetlerden, oluşturdukları boşluklar yıldız motifleriyle doldurulan ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan halat motifli kıvrımlardan ve yıldız motiflerinden oluşur. Köşkün kuzeye bakan ön yüzünde ise yuvarlak kemerli açıklık bulunur. Açıklık saç örgü ve yıldız motifli iki sıra süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Yuvarlak kemerin ortasında sarkıt şeklinde lale motifi mevcuttur. Kemer köşelikleri halat motifiyle çevrelenmiş olup her bir köşeye birer çiçek ve rozet motifi yerleştirilmiştir. Çiçek motiflerinin arasında da yüzleri birbirine bakan iki lale motifi vardır. Köşkün ön ve yan yüzleri üzerinde paralel olarak uzayan iki sıra halat ve bir sıra yivli süsleme şeridi yer alır. Köşk üzerine yerleştirilen külah tek sıra boğumlardan oluşan korkulukla çevrilidir. Korkuluğun altında yıldız ve yivli, üzerinde ise yıldız motifli süslemeler görülür. Korkuluk köşelerinde kanca benzeri çıkıntılar mevcuttur. Minberin giriş açıklığı, iç içe geçerek uzayan badem formlarının oluşturduğu şeritle üç yönden çevrilidir. Söz konusu motif içten halat, dıştan ise yıldız motifleriyle sınırlandırılmıştır. Giriş kemerinin köşelikleri halat motifiyle çevrelenmiş olup, yüzeyi kıvrık dal ile bezenmiştir. Ajur tekniğinde yapılan minber tepeliği oldukça görkemlidir. Tepeliğin alt kısmında her iki yönden ince birer silmeyle sınırlandırılan halat motifinin oluşturduğu yarım daire form vardır. İçerisine yelpaze motifi yerleştirilen yarım daire formun her iki yanında çıkıp nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak yukarıya doğru uzayan "S'' formlu kıvrık dallar görülür. Üzerlerinde yapraklar olan kıvrık dallar lale motifleriyle nihayetlenir. Kıvrık dalların içte oluşturduğu boşluk, bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan çiçek motifiyle doldurulmuştur. Dalları laleyle nihayetlenen çiçek motifinin her iki yanan dairesel formlu açıklıkların içerisine yerleştirilen birer çiçek motifi bulunur. Tüm bu motiflerin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan "S'' formlu birer kıvrık dal daha yer alır. Üzerlerinde yapraklar olan kıvrık dallar, birer laleyle nihayetlenir (Şekil 3.750).

Asıl mahfil ve yan kolların ön yüzünde beş, mahfil köşkünün yüzünde ise altı sıra süsleme kuşağı vardır. Paralel olarak uzayan kuşaklar farklı genişliklere sahiptir. Mahfil ve yan kollardaki kuşaklar aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla balıksırtı, halat, yiv, saç örgü ve yıldız motiflerinden oluşurken, mahfil köşkündekiler yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla sarkıt şeklindeki silindir formlarından, üzerinde yapraklar

olan “S’’ formlu kıvrık daldan, sepet örgü motifinden, iç içe geçerek uzayan ve uçları lale formu şeklinde nihayetlenen badem formuna benzer motiflerden, üzerinde yapraklar olan “S’’ formlu kıvrık daldan ve yivlerden oluşur. Köşk yüzündeki süsleme kuşakları balıksırtı motifli birer sıra şeritle birbirinden ayrılmaktadır. Köşkün köşelerin ve ortasında dikey yönlü uzayan lale formuna benzer çıkıntılar vardır. Çıkıntıların yan yüzleri yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. Köşkün alt yüzünde de paralel olarak uzayan yedi süsleme kuşağı görülür. Söz konusu kuşaklardan altısı yıldız motiflerinden, biri ise oluşturdukları boşluklar yıldız motifleriyle doldurulan ve nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan halat motifli kıvrımlardan oluşur. Tek sıra köşk korkuluğu boğumlardan oluşur. Korkuluğun üzerinde bir sıra saç örgü motifi mevcuttur. Mahfil ve yan kollar çift sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluğun alt sırası boğumlardan, üst sırası ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Mahfilin yan kollardaki süsleme kuşakları güney duvardaki balkonumsu kısım boyunca devam eder (Şekil 3.749).

Düz ahşap tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Tavan göbeği dıştan tek sıra halinde uzayan yarım dairelerle çevrelenmiş olup, ortasına iç içe geçmiş iki sekizgen form yerleştirilmiştir. Dıştaki sekizgenin her bir köşesinden, kare forma doğru uzayan ajur tekniğinde yapılmış servi ağzı benzeri birer kuşak uzatılarak yüzey, sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Her bir parçanın içerisi paralele olarak uzayan ve yine ajur tekniğinde yapılan “X’’ formlarıyla tezyin edilmiştir. “X’’ formlu şeritler yıldız motifleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Tüm bu yıldız ve “X’’ formlu şeritler bütünde, iç içe geçmiş sekizgenler oluşturuyormuş havası vermektedir. Tavan göbeğinin her bir köşesinden tavanın köşesine doğru atılmış birer kuşak vardır. Kuşaklar yük yüze bakan yarım dairelerden meydana gelir.

Harim girişinin söveleri içten, iki sıra süsleme şeridiyle süslenmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru uzayan şeritler, badem formlarından meydana gelir. Badem formları içten ve dıştan nokta benzeri boşluklarla çevrilidir. Sövelerin dış kenarları, halat motifi şeklinde oyulmuştur. Harime bakan yüzeyleri ise aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra badem formlarıyla süslenmiştir. Güney yöndeki sövenin hemen sağında yer alan ahşap kolonun yüzeyi, kare form oluşturan yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir. Kolonun her iki kenarı halat motiflidir (Şekil 3.751).

Son olarak doğu duvar eksenin güneyinde bulunan pencerenin altıda, kare formlar oluşturan yıldızlarla bezenmiştir.

3.11.7.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı 2007 tarihli bir onarım kaydına rastladık. Söz konusu onarım kaydındaki müdahale kararları şöyledir;

1- Çatı konstrüksiyonundaki eksik ve bozulmuş elemanların onarılarak, yalıtımın yapılması ve çatı örtüsünün alaturka kiremit olarak değiştirilmesi.
2- Caminin kuzeyinde yer alan wc'nin kaldırılması.
3- Saçak elemanlarının bozuk olanlarının yenilenmesi ve saçak altının ahşap kaplanması.
4- Doğu girişinin önündeki son cemaat yeri zemin döşemesinin doğal taş kaplanması.

3.11.8. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii

Şekil No: 752-758

Çizim No: 113

Yapı, Trabzon-Of İlçesinin Gürpınar Mahallesinde bulunmaktadır. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının sağ üst köşesinde, beş satırlık kitabe görülür. Söz konusu kitabede;

"إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا/ Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır (Nisâ 103)

İş bu mabeşed cami-i şerifi ١٣٠٣-1303 senesinde muhterak

Olarak ve ١٣٠٤-1304 senesinde ahali kurre taraflarından

İnşası Hatem bulmuştur ve bu taşı bu mahleva'z iden

Zevayet karyesinden Zaim zade mithad bin kibar'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzeri yapı H.1303/M.1885 tarihinde inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. 2007 yılında onarım gören cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.11.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan yapı, avlu içerisinde düzgün dikdörtgen alan üzerine oturur. Yapının doğusunda, batısında ve kuzeyinde avlu, güneyinde avlu

ve hazire, kuzeybatısında mahalle yolu, kuzeydoğusunda ise lojman vardır. Caminin harim kısmı içten içe 14.17x11.25 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 18.47x12.71 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, kuzeydoğu köşede yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.752)-(Çizim 3.113).

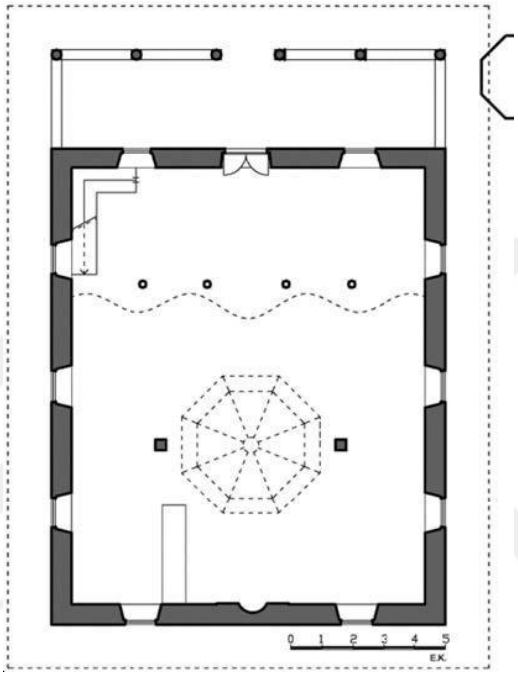

Çizim 3.115. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.752. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede iki katlı son cemaat yeri görülür. Son cemaat yerinin alt katı, dairesel kesitli altı taş sütunun oluşturduğu beş gözden meydana gelir. Kare kesitli

ayak ve başlıklara sahip sütunlar, 40 cm yüksekliğindeki taş duvar üzerine oturur. Alt kat, doğu ve batı yönden açıktır. Üst kata, doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan 1.10 m genişliğindeki "L'' formlu merdivenden çıkılır. Betonarme ve ahşap malzemeyleinşa edilen merdiven yirmi dört basamaklıdır. Üst kat tamamıyla ahşap malzemeden inşa edilmiş olup doğu, batı ve kuzey yönden yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap duvarla çevrilmiştir. Ahşap duvar üzerine yerleştirilen on üç ahşap sütun, düz ahşap tavanı taşır. Sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitlidir (Şekil 3.753).

Şekil 3.753. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii Son Cemaat Yeri

Caminin biri harime, diğeri ise mahfile girişi sağlayan iki kapısı bulunmaktadır. Kapıların ikisi de kuzey cephe ekseninde yer alır. Harime giriş kapısı 1.13 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.754). Mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, iki ahşap kanatlı olup, 82 cm genişliğe sahiptir.

Şekil 3.754. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde onu harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerden üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu, güney ve batı cephede, ikisi ise kuzey cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 81 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 74 cm genişliğindedir. Ancak güney cephe ekseninin mahfil katı seviyesindeki pencere, diğer pencerelere göre biraz daha küçüktür. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden harim katında bulunanlar içte dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formludur (Şekil 3.752).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.50 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Kuzeydoğu köşede yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve üç şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin batıya bakan yüzünde yer alan dikdörtgen formlu kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunların arası yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki

ahşap korkulukla kapatılmıştır. Ayrıca mahfile çıkışı sağlayan merdivenin kıvrım yaptığı noktada küçük bir sütun daha görülür. Söz konusu sütun hem merdiveni, hem de mahfili taşımaktadır (Şekil 3.755).

Şekil 3.755. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve dizgin kesme taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 91 cm genişliğinde ve 41 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.756).

Şekil 3.756. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii Mihrap

Mihrabın batısında, orijinal ahşap minber görülür. 74 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.19 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.757).

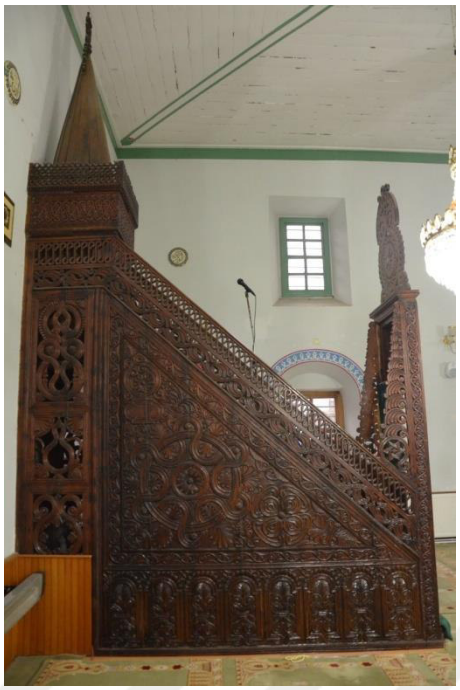

Şekil 3.757. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii Minber

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki üç basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin ortasında serbest olarak konumlandırılmış, kare kesitli iki ahşap sütun mevcuttur. Söz konusu sütunlar harimi örten düz ahşap tavanı taşır. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.758).

Şekil 3.758. Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin ikinci katından girildiği gibi harimin kuzeybatı köşesinde yer alan "L'' formu ahşap merdivenden de çıkılır. 84 cm genişliğindeki merdiven on üç basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak 4.75 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 60 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunur. Mahfil katında biri batı duvara dayandırılmış, dördü ise ortada serbest olarak konumlandırılmış beş ahşap sütun görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar, harimdeki iki ahşap sütunla birlikte tavanı taşımaktadır.

3.11.8.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince ve düzgün kesme taş malzeme, mihrapta ve son cemaat yerinin alt katındaki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, son cemaat yerinin üst katında, harim, mahfil ve son cemaat yerinin üst katındaki sütunlarda ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve mihrapta yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma, ajur ve kalemişi tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.11.8.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Ancak saçak köşelerinde, üzerinde "S'' formlu kıvrım olan ahşap kuşak görülür.

Harim giriş kapısı, beyaz ve yeşil renkli iki silmeyle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatları oldukça süslü olup, aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri kademeli olarak çökertilerek üst üste konumlandırılmış geometrik panolar oluşturulmuştur. Alttaki dikey yönlü dikdörtgen panolar, içten yivlerle çevrelenmiş olup, yüzeyleri sepet örgü motifiyle bezenmiştir. Ortadaki kare formlu panoların içerisinde, dairesel form içerisine yerleştirilen çiçek motifi bulunmaktadır. Ayrıca panoların iç köşelerinde de birer yelpaze motifi mevcuttur. Üstteki çeyrek daire formlu panolar ise içte yivlerle çevrelenmiş ve ortası kıvrımlarla tezyin edilmiştir (Şekil 3.754).

Harim katındaki pencereler, mavi zemin üzerine yapılan, sapları beyaz, yaprakları ise beyaz ve kırmızı renkli bitkisel motiflerden oluşan süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Söz konusu süsleme şeritleri içten ve dıştan kırmızı renkli ince birer çizgiyle sınırlandırılmıştır.

Mihrap nişi, mavi zemin üzerine sarı ve beyaz renklerle yapılan ve iç içe geçerek uzayan yaprak motiflerinin oluşturduğu süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Söz konusu süsleme şeridi her iki yönden bordo renkli birer zencirek motifiyle sınırlandırılmıştır. Niş yaşmağında yeşil renkli ve yumurta formlu kabara görülür. Nişinin en alt kademesi ve kaide saçağı yeşil renge, diğer kısımlar ise beyaza boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır.

Oldukça süslü minberin doğu ve batı yan aynalığı ve süpürgeliği farklı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu doğu yan aynalık içten, üzerinde yapraklar olan "S'' formlu kıvrık dal ve halat motifinden meydana gelen iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Aynalığın ortasında ince silmelerden oluşan iç içe geçmiş iki dairesel form vardır. İçteki dairesel formun içerinde çiçek motifi görülür. Dıştaki dairesel forma "S'' formlu kıvrım dolanmıştır. Kıvrımın oluşturduğu boşluklara yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Dairesel formlar dışında kalan tüm yüzey, farklı türdeki bitkisel motiflerle bezenmiştir. Ayrıca dairesel formların sol üst köşesinde, oval formlu pano vardır. Söz konusu panonun içerisi sadedir. Üçgen formlu batı yan aynalığın ortasında, gülbezek benzeri büyük bir motif mevcuttur. Aynalığın köşelerinde de stilize edilmiş yaprak motifleri görülür. Doğu ve batı yöndeki süpürgeliklerde, yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli panolar mevcuttur. Silmelerle oluşturulan panolardan batı yönde olanları sade olup, doğu yöndekilerin içerisi stilize edilmiş yapraklarla doldurulmuştur. Ayrıca doğu yöndeki panoların kemerleri dıştan yaprak benzeri motiflerle çevrelenmiş olup, köşeliklerine lale benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Ajur tekniğinde yapılan çift sıra korkuluğun alt sırası, "S'' kıvrımı yaparak uzayan yaprak motiflerinden, üstte olanı ise yan yana sıralanan dikey yönlü "S'' formlarından meydana gelir. Köşk boyunca uzayan korkulukların girişle birleştiği noktalarda, "S'' formlu kıvrımın oluşturduğu dairesel formlu açıklık vardır. Açıklığın içerisinde, ortasında yıldız küçük bir yıldız olan yıldız motifi yer alır. Yıldız motifli dairesel formun üzerinde üst üste konumlandırılmış yaprak motifleri görülür. Söz konusu motifler kademeli olarak küçülerek, giriş boyunca uzar. Girişin yan yüzleri, üzerinde yaprak olan "S'' formlu kıvrık dalla süslenmiştir. Minberin

doğu ve batı yöndeki dolap kısmında, üst üste konumlandırılmış kare ve dikdörtgen formlu açıklıklar mevcuttur. Açıklıkların içerisi "S'' formlu kıvrımlardan oluşan açıklıklar vardır. Ancak doğu yöndeki dolap kısmının ortasında yer alan kare panonun içerisinde, ibrik formunda açıklık bulunmaktadır. Açıklıkların muhtelif yerlerine yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Köşkün ön ve yan yüzleri tek sıra halinde uzayan "S'' formlarıyla bezenmiştir. Aralarına yaprak motifi yerleştirilen "S'' formlu süsleme şeridi saç örgü motifiyle çevrilidir. Köşk ile minber korkuluğu iki sıra halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Köşk üzerine yerleştirilen külahın ucunda, "S'' formlu kıvrımlarla ajur tekniğinde yapılan tepelik mevcuttur. Tepelik hilal motifiyle nihayetlenir. Külah, "S'' formlu kıvrımlardan meydana gelen korkulukla çevrilidir. Kıvrımların her iki yanında birer yarım daire, üzerinde ise hilal motifi yer alır. Külah korkuluğuyla köşk, yiv ve halat motifli iki sıra süsleme kuşağıyla birbirinden ayrılmaktadır. Minber girişi kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Giriş kemeri, içe doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine oturur. Kemer kavsı düğüm yaparak uzayan kıvrımla dıştan çevrilidir. Kemer köşeliklerinde, birer ay yıldız motifi görülür. Giriş üzerindeki kare formlu aynalığın içerisinde, kabartma tekniğiyle iki satır halinde "çerağ-ı mescid mihrab emine–ebubekir, ömer, osman, haydar–şemsiye sene 1305'' yazar. Söz konusu tarih muhtemelen minberin camiye eklendiği tarihtir. Ajur tekniğinde yapılan tepelik oldukça görkemlidir. Tepelik, lale formu oluşturacak şekilde uzayan kıvrımdan oluşur. Farklı şekillerdeki kıvrımların üzerine oturan lale formunun uçları lale motifleriyle nihayetlenir. Kıvrım oluşturduğu lale formunun, dairesel formlu geniş kısmının ortasında, içerisinde çiçek motifi olan dairesel form bulunur. Söz konusu dairesel form, saç örgü motifiyle dıştan çevrilidir. Lale formunu oluşturan kıvrımın üstte birleşiği noktaya, üzerine laleler bulunan ve ucu hilal motifiyle nihayetlenen ahşap çıta yerleştirilmiştir. Gerek laleler gerekse ahşap çıta, yarım daire form oluşturan ince bir ahşap silmeyle çevrilidir. Yarım daire form dışında kalan çıta ucundaki hilal motifinin her iki yanına, birer hilal daha yerleştirilmiştir. Son olarak kıvrımın oluşturduğu lalenin her iki yanında üst üste konumlandırılmış küçük yapraklar yer alır (Şekil 3.757).

Ahşap mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi bulunur. Mahfilin alt ve üst ucundaki süsleme şeritleri beyaz zemin üzerine çakılan yeşil renkli baklava formlarından oluşur. Baklava formlu süsleme şeritleri alttan ve üsten beyaz renkli silmeyle sınırlandırılmıştır. Oldukça geniş olan ortadaki süsleme

şeridi beyaz zemin üzerine çakılan yeşil renkli motiflerden oluşur. Yatay veya dikey olarak sıralanan motifler, sırt sırta konumlandırılan ve aralarına iki lale motifi yerleştirilen koçboynuzlarından ve "X'' formunda yerleştirilen ve aralarına yapraklar yerleştirilen "S'' formlarından oluşur. Ayrıca mahfilin ön yüzünde belli aralıklarla yerleştirilmiş ahşap dikmeler görülür. Dikmelerin uçlarında, yeşil renkli yivler mevcuttur (Şekil 3.755).

Ahşap tavanın ortası çökertilerek iç içe geçmiş iki sekizgen elde edilmiştir. Sekizgenlerin kanar hatları testere ağzı motifiyle belirginleştirilmiştir. İçteki sekizgenin ortasına, içerisi çiçek formunda bezenen yeşil çerçeveli dairesel form yerleştirilmiştir. Dairesel formdan sekizgenin her bir köşesine ve içteki sekizgenin her bir köşesinden dıştaki sekizgenin köşelerine yeşil renkli birer ahşap çıta atılarak yüzeyler sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Tavan göbeğinden, harim tavanının her bir köşesine dar ve uzun dikdörtgen form oluşturacak şekilde yeşil renkli ince çıtalar uzatılmıştır. Çıtaların oluşturduğu dikdörtgenlerin uçlarına kırmızı renkli birer hilal motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca tavan göbeğinin güneyinde, kırmızı renkli bir yıldız, yıldızın güneyinde ve kuzeyinde de kırmızı renkli birer hilal vardır. Ancak kuzeydeki hilalin içerisine kırmızı renkli bir hilal daha yerleştirilmiştir. Tavan beyaz ve yeşil renklerle hareketlendirilmiştir (Şekil 3.758).

Harimin ortasındaki kare kesitli büyük sütunların her bir yüzünde, üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli üçer form mevcuttur. Sütun yüzeylerinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan formlar yeşile boyanmıştır. Mahfili taşıyan sütunlarla, mahfil katındaki sütunlarda beyaz ve yeşil renklere boyanarak sütunlara canlılık kazandırılmıştır.

3.11.8.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı 2007 yılına ait olan bir onarım fişine rastladık. Söz konusu onarım fişinde yer alan müdahale kararları şöyledir;

1- Cami içindeki boyalı ahşap yüzeylerin raspa yapılması ve koruyucu sürülmesi.
2- Cami içindeki ahşap lambri kaplamaların kaldırılması.

3.11.9. Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii

Şekil No: 759-762

Çizim No: 114

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Uğurlu mahallesinde bulunmaktadır. Mihrap nişinin sol üst köşesinde kitabe bulunur. Söz konusu kitabede;

"Sahib-ül Hayrat Molla Ömeroğlu el Hac Mehmet Efendi sene H.١٣٠٩ - 1309'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere yapı H.1309/M. 1892 tarihinde inşa edilmiştir. Caminin harim kuzey duvarında asılı duran açılış beratına göre banisi Mehmet M. Ömeroğlu, mimarı ise Sabit Sabitoğlu'dur. Yapı ayakta olup, ibadete kapalıdır.

3.11.9.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun hemen üzerinde yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide, düzgün kesme taş malzemeli bodrum kat üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde ve batısında hazire, doğusunda merdivenli patika ve hazire, güneyinde mahalle yolu, güneydoğusunda ise yeni cami vardır. Caminin harim kısmı içten içe 5.30x5.30 m dış hatları ise kuzey cephedeki imam odası ve giriş sahanlığı ile birlikte yaklaşık 10.12x5.66 m boyutlarına ulaşır. Muska dolma tekniğinde inşa edilen cami harim, imam odası ve giriş sahanlığından meydana gelir. Yapıda son cemaat yeri ve mahfil katı bulunmaz. Harimin kuzeyinde imam odası ve odanın doğusunda 4.00x1.20 m boyutlarında sundurma benzeri sahanlık bulunur. Caminin ahşap minaresi sahanlığın kuzey kısmında konumlandırılmıştır. Minare, güneye bakan yüzündeki giriş kapısı üzerinde görülen kitabeye göre 22.8.1954 yılında yapılmıştır. İmam odasına giriş sağlayan iki kapı vardır. Kapılar, odanın doğu ve batı cephenin güney köşesinde karşılıklı olarak konumlandırılmıştır. Her iki kapı da dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu olup, tek ahşap kanatlıdır. Doğu cephedeki kapı 69 cm, batı cephedeki ise 58 cm genişliğindedir. Odanın batı duvarında iki dikdörtgen formlu pencere, güney duvarında ise ocak nişi vardır. Ocak nişi, üzerinde yer alan kitabeye göre 07.01.1953 yılında yapılmıştır (Şekil 3.759)-(Çizim 3.114).

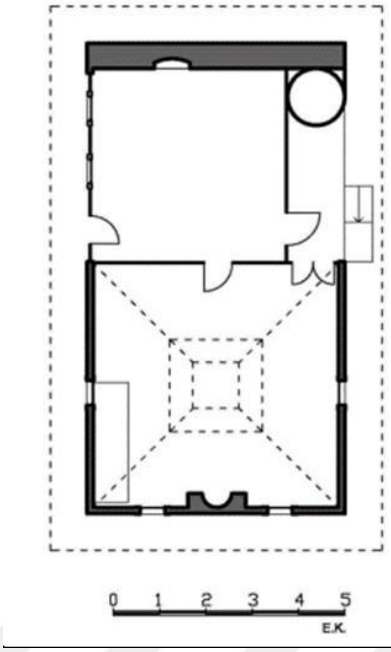

Çizim 3.116. Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.759. Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii Genel Görünüm

Bodrum kata, doğu cephenin güney köşesinde yer alan tek kanatlı kapıdan girilir. Güney cephe ekseninin hafif batısında da dikdörtgen formlu ve demir parmaklıklı bir pencere vardır.

Caminin harim kısmına girişi sağlayan iki kapı bulunur. Harim kuzey duvarı üzerinde yer alan kapılarda biri eksende, diğeri ise doğu köşededir. İmam odasından ulaşılan eksen üzerindeki kapı 55 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Giriş sahanlığından ulaşılan kuzeydoğu köşedeki kapı

ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı olup 90 cm genişliğindedir.

Caminin cephe duvarları üzerinde harime açılan dört pencere mevcuttur. Pencerelerden birer tanesi doğu ve batı cephede yer alırken, ikisi güney cephededir. Pencerelerin tümü 55 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır (Şekil 3.759).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Sahanlığın kuzeyinde konumlandırılan ahşap minarenin spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, gövdenin güneye bakan yüzünde yer alan 47 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Minare gövdesi, oldukça geniş olan saçağı delerek yükselmektedir.

Harim güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 47 cm genişliğinde ve 22 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.760).

Şekil 3.760. Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 89 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.53 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir. Minberin süsleme özelliklerine ve boyutuna baktığımızda, buraya başka bir yapıdan getirildiği anlaşılmaktadır. Uğurlu mahallesinin merkezinde

eski cami yerine yapılmış bir cami bulunur. Söz konusu caminin vaaz kürsüsü ve son cemaat yerindeki mihrabiye eski camiden kalmadır. Gerek vaaz kürsüsünün, gerekse mihrabiyenin süslemeleri buradaki minberin süslemeleriyle benzerlik arz etmektedir. Ayrıca her iki yapının da aynı mahalle sınırları içerisinde yer alır. Bu sebeple minber, muhtemelen merkez eski cami yıkıldıktan sonra buraya getirilmiştir (Şekil 3.761).

Şekil 3.761. Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii Minber

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş iki kare formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.762).

Şekil 3.762. Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii Tavan

3.11.9.2. Malzeme-Teknik

Caminin bodrum katında düzgün kesme taş malzeme, kuzeydeki imam odasının kuzey duvarında kaba yontu taş malzeme, harim doğu, batı ve güney cephe

duvarında ahşap ve taş malzeme, harim kuzey duvarında, imam odasının doğu ve batı duvarında, mihrapta, minberde, tavanda, saçakta, minarede, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır.

Bodrum katta ve imam odasının kuzey duvarında yığma taş tekniği, harim doğu, batı ve güney duvarında muska dolma tekniği, harim kuzey duvarı ile imam odasının doğu ve batı duvarında ahşap yığma tekniği, mihrap ve minare süslemelerinde oyma tekniği, minber süslemelerinde oyma ajur ve kalemişi tekniği, tavan süslemelerinde ise çıtakari, oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.11.9.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen yedi sıra süsleme kuşağıyla doldurulmuştur. Süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, yivlerden, belli aralıklarla yerleştirilen diyagonal karelerden, silindir şeklindeki yivlerden, halat motifinden, testere ağzı motifinden, silindir şeklinde yivlerden ve yine belli aralıklarla yerleştirilen diyagonal karelerden meydana gelir. Ayrıca şerefe altında, gövdeyi çevreleyen bilezik görülür.

Harimdeki süslemeler mihrapta, minberde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki kenarı tek sıra halinde uzayan testere ağzı motifi süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Mihrap nişi de yine testere ağzı motifli süsleme kuşağıyla üç yönden çevrelenmektedir. Nişin her iki yanında üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu üçer pano bulunur. Panolar kaide yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulmuştur. Sağ yöndeki panoların üzerinde üst üste yerleştirilen iki yazı panosu mevcuttur. Alttaki panonun içerisinde siyah renkli harflerle "Sübhanallah إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ/Amelle niyetlere göredir, yazarken, üsttekinin içerisinde "Sahi bul Hayrat Molla Ömeroğlu el Hac Mehmet Efendi'' sene H. ١٣٠٩ -1309''yazar. Aynı şekilde sol yöndeki panoların üzerinde de dikdörtgen formlu iki yazı panosu bulunmaktadır. Alttaki panoda "ما شاء الله/Mâşallah'' yazarken, üsttekinde " كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّ الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazmaktadır. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan halat motifli ve yivli ikişer sıra süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Niş kemerinin ortasında içerisi boşaltılmış bir

halka yer alır. Kemer üzerinde de kare formlu yazı panosu görülür. Ancak pano içerisindeki yazı tahrip olduğu için okunamamaktadır (Şekil 3.760).

Ahşap minber, yapının en süslü unsurudur. Minberin doğu yüzü yatay, dikey ve çapraz olarak uzayan yıldız motifli süsleme kuşaklarıyla küçük üçgen panolara ayrılmıştır. Her bir üçgen panonun içerisine, yıldız motifli birer üçgen form yerleştirilmiş ve bu üçgen formların etrafı kalemişi tekniğinde yapılmış kırmızı ve sarı renkli yaprak motifleri ile bezenmiştir. Minberin, boğumlardan oluşan çift sıra korkuluğu vardır. Korkuluğun üzerinde ve arasında yıldız motifli, altında ise atlamalı olarak sıralanan rozet ve sırt sırta konumlandırılmış iki yarım daire formlu birer sıra süsleme şeridi vardır. Alttaki süsleme şeridi alttan ve üstten yıldız motifleriyle sınırlandırılmıştır. Girişin yan yüzünde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra halat motifi görülür. Halat motiflerinin arasına balıksırtı motifli kuşaklar yerleştirilerek küçük kare formlar elde edilmiştir. Kare formların içerisi de yıldız motifiyle tezyin edilmiştir. Minberin süpürgelik kısmı boyunca uzayan, lale formuna benzer motiflerin oluşturduğu süsleme şeridi bulunurken, güney kenarda aşağıdan yukarıya doğru uzayan "C'' formlarının oluşturduğu süsleme şeridi bulunur. Minber girişinin doğu be batı yüzü halat motifi ile küçük karelere ayrılmış ve her bir karenin içerisine birer yıldız motifi yerleştirilmiştir. Minber giriş açıklığı, zikzak formunda uzayan ve üzerinde çiçek tomurcukları bulunan kıvrık dalla üç yönden çevrelenmektedir. Kıvrık dal motifi her iki yönden birer sıra halat motifiyle sınırlandırılmıştır. Giriş kemeri lale formundaki konsollar üzerine oturur. Gerek konsolların, gerekse kemerin yüzeyi yıldız motifleriyle bezenmiştir. Kemer köşelikleri halat motifiyle çevrelenmiş ve köşelere halat motifli birer üçgen form yerleştirilmiştir. Üçgenlerin içerisi ve üçgenler dışında kalan yüzey yıldızlarla süslenmiştir. Kemer köşelikleri ve giriş kemeri tek sıra halat motifiyle üç yönden çevrelenmektedir. Giriş üzerinde ajur tekniğinde yapılan tepelik görülür. Büyük bir kısmı tahrip olan tepelik muhtemelen yan yana ve üst üste konumlandırılmış çiçek motiflerinden meydan geliyordu. Minberdeki tüm süsleme unsurları siyah, kırmızı ve beyaz renklere boyanarak minbere canlılık kazandırılmıştır. Minberin doğu yüzü ile Yazlık Mahallesi Merkez Camii'nin minberinin doğu yüzü neredeyse birbirinin aynısıdır (Şekil 3.761).

Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş iki kare formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Tavan göbeğinin oluşturan kare formlar tek sıra halinde uzayan lale benzeri motiflerle çevrelenmektedir. Ayrıca dıştaki kare

formun kenar hatları tek sıra halinde uzayan sarkıt şeklinde lale benzeri motiflerle, içteki kare formun kenar hatları ise yine sarkıt şeklindeki ağaç benzeri motiflerle belirginleştirilmiştir. İçteki kare form içten tek sıra halinde uzayan lale benzeri motiflerle çevrelenmiş olup ortasına, kenarları lale benzeri formlarla çevrelenmiş ve üzerinde içleri boşaltılmış nokta benzeri motifler olan ahşap parça yerleştirilmiştir. Dairesel formlu ahşap parçanın ortasında yumurta formlu kabara görülür. Tavan göbeği dışındaki tüm yüzey, ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulan iç içe geçmiş karelerle hareketlendirilmiştir (Şekil 3.762).

3.11.9.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında 24.05.2016 tarihli dilekçeye ulaştık söz konusu dilekçe caminin onarılması isteğine ilişkindir. Dilekçe doğrultusunda Vakıflar Bölge Müdürlüğünce incelenen cami için uzmanlarca hazırlanmış onarım fişi bulunmaktadır. Ancak camiyi ziyaret ettiğimiz tarihte onarım fişindeki yapılacak işlerin henüz yapılmadığını gördük. Onarım fişindeki yapılacak işleri şöyledir;

1- Muska dolma tekniğinde yapılan cephe duvarlarında aslına uygun olarak dolgu, sıva ve boya yapılması.
2- Yapının depo olarak kullanılan zemin katın tavanında çürüyen ve deforme olan ahşap öğelerin aslına uygun olarak değiştirilmesi.
3- Ahşap minarenin pas tutan ve deforme olan ferforje şerefe korkuluğunun kaldırılıp, yine ferforje korkuluk yapılması.
4- Ahşap minarenin gövde, şerefe altı ve petek kısmının boyanıp, koruyucu vernik yapılması.
5- Minarenin konik külahının pas tutan ve deforme olan sac kaplamasının yine sac malzeme ile değiştirilmesi.
6- Kırma çatıya geçişteki ahşap saçakların çürüyen ve bozulan kısımlarının yine ahşap malzeme ile değiştirilmesi.
7- Yapının güney cephesinin dökülen ve bozulan çimento esaslı derzlerinin yerine horasan harçlı derz yapılması.
8- Camiye bitişik medrese odasının giriş ve arka cephesinin ayrıca camiye girişi sağlayan ahşap kısımlarının boyanması.
9- Medrese odasının çürüyen ve deforme olan ahşap tavan ve döşemesinin yine aynı form ve üslupta ahşap malzeme ile değiştirilmesi.

10- Harimin bozulan ahşap döşemesinin yine ahşap malzeme ile yenilenmesi.
11- Harimin üzerini örten ahşap çıtalı tavanın bozulan ve deforme olan kısımlarının aynı form ve üslupta aslına uygun malzeme ile yenilenmesi.
12- Ahşap duvarların bozulan ve deforme olan kısımlarının aynı form ve üslupta aslına uygun malzeme ile yenilenmesi ve ahşap duvarlarda boya raspası yapılması.
13- Dikdörtgen formdaki, yuvarlak nişli, ahşap mihrapta boya raspası yapılması.

3.11.10. Ballıca Mahallesi Büyük Camii

Şekil No: 763-766
Çizim No: 115

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Ballıca mahallesinde bulunmaktadır. Cami, harim giriş kapısının sağında yer alan kitabeye göre Hendem Tursun usta tarafından 1942 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan cami 2003 yılında kapsamlı şekilde onarılmıştır. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.11.10.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun hemen altında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide, dikdörtgen formlu taş kaide üzerine oturur. Yapının kuzeyinde avlu, batısında avlu ve mahalle yolu, güneyinde avlu ve hazire, doğusunda ise komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.71x8.96 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen iki katlı son cemaat yeri ile birlikte 12.60x10.22 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Yapının minaresi bulunmaz (Şekil 3.763)-(Çizim 3.115).

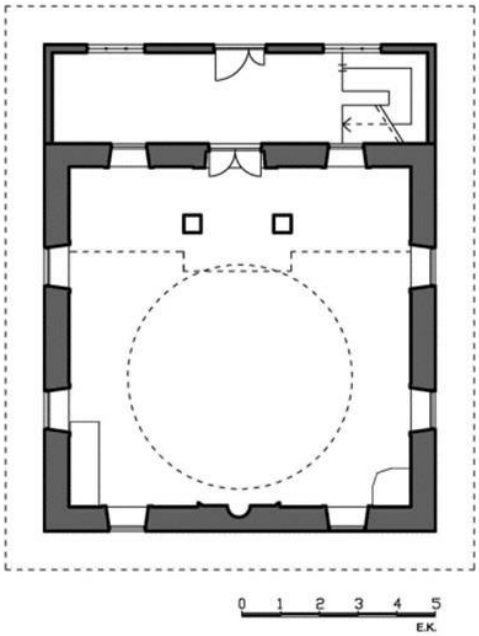

Çizim 3.117. Ballıca Mahallesi Büyük Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.763 Ballıca Mahallesi Büyük Camii Genel Görünüm

Son cemaat yerine giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.38 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, taşa söveli-lentolu ve iki demir kanatlı kapıdan sağlanır.

Son cemaat yeri cephe duvarları üzerinde üçü alt katta, dördü ise üst katta olmak üzere yedi pencere mevcuttur. Alt kattaki pencerelerin ikisi kuzey cephede, biri ise batı cephede yer alırken, üst kattakilerin üçü kuzey cephede, biri ise batı cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Kuzey cephedeki pencereler 1.59 m, batı cephedekiler ise 1.02 m

genişliğe sahiptir. Üst kata, alt katın doğusunda görülen "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 98 cm genişliğindeki merdiven on üç basamaklıdır.

Yapının biri harim katına, diğeri ise mahfi katına girişi sağlayan iki kapısı vardır. Kapıların ikisi de harimin kuzey duvar eksenine yerleştirilmiştir. Harim giriş –dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı olup, 87 cm genişliğe sahiptir. Söz konusu kapılar içeriye doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim giriş kapısı içerde dikdörtgen formluyken, mahfil giriş kapısı dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Caminin cephe duvarları üzerinde harime açılan on altı pencere vardır. Pencerelerden sekizi harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesindedir. Gerek harim katı pencereleri, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzey cephededir. Pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Tüm pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu alanların içerisine yerleştirilen harim katı pencereleri 1 m genişliğe sahiptir. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 83 cm genişliğinde olup, alçı şebekeli korkuluklara sahiptirler. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.763).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Harimin kuzeyinde, kare kesitli ve betonarme malzemeli serbest iki sütunun taşıdığı mahfil görülür. Sütunlar, ahşap lambriyle kaplanmıştır. Kuzeybatı köşede de yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki tek sıra boğumlardan oluşan müezzin mahfili yer alır (Şekil 3.764).

Şekil 3.764. Ballıca Mahallesi Büyük Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişinin 74 cm genişliği ve 40 cm derinliği bulunur. Sekiz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.765).

Şekil 3.765. Ballıca Mahallesi Büyük Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 79 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.40 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.765).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulana kürsüye, batı yönündeki üç basamaklı ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.765). Harimin üzeri bağdadi kubbe ile örtülüdür (Şekil 3.766).

Şekil 3.766. Ballıca Mahallesi Büyük Camii Tavan

Son cemaat yerinin üst katından girilen mahfil, betonarme malzemelidir. Orijinal olmayan mahfil, kuzey duvardan harim içerisinde doğru 2.50 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 65 cm derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan, 86 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış kare kesitli ve lambri kaplı serbest iki sütun vardır. Söz konusu sütunlar tavanı taşır.

3.11.10.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, son cemaat yerinde ve mahfilde betonarme malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfil korkuluğunda, mahfil tavanında, son cemaat yerinin üst katına çıkışı sağlayan merdivende, saçakta, harim ve mahfil girişinin kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin şebekeli korkuluklarında ve bağdadi kubbede alçı malzeme, son cemaat yerine girişi sağlayan kapı da demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca mahfil ve sütunlar lambri malzemeyle, son cemaat yerinin cephe duvarları ise taş malzemeyle kaplıyken, harim duvarları sıvanıp, boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim giriş kapısının süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, harim duvarlarında ve bağdadi kubbedeki süslemelerde ise kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.11.10.3. Süsleme

Camiinin dış cephesi oldukça sadedir. Son cemaat yerinin kuzey cephesinde, muhtelif yerlere yerleştirilmiş baklava formlu desenler bulunur. Mahfil katı seviyesindeki pencereler, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılmış yivli çerçevelerle çevrelenmiş ve dışa taşkın kilit taşlarına ay yıldız motifi yerleştirilmiştir.

Harim giriş kapısının kanat yüzeyleri oldukça süslü olup, aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeylerindeki süslemeler arka yüzde de bulunur. Kanat yüzeyleri çökertilerek üst üste konumlandırılmış üçer pano elde edilmiştir. İçten tek sıra halinde uzayan yarım daire formlu süsleme kuşağıyla çevrelenen panolardan altta ve üstte olanları kare, ortada olanları ise dikdörtgen formludur. Alttaki panoların içerisine, birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek motiflerinden dört ana yöne doğru uzayan yapraklar görülür. Ortadaki panoların ortasında büyük bir çiçek motifi ve bu çiçek motifinin altında ve üstünde de birer küçük çiçek motifi daha vardır. Söz konusu çeklerden dışa doğru uzayan yapraklar mevcuttur. Üstteki panolarda da dairesel form içerisine yerleştirilen vazodan çıkan çiçek motifi yer alır. Dairesel formun her bir köşesinde de birer üçgen bulunmaktadır. Kapının yuvarlak kemer alınlığında, siyah harflerle oluşturulmuş "Besmele tuğrası'' görülür. Tuğranın batısında, oval formlu ve siyah çerçeveli dairesel form içerisine siyah renk harflerle yazılmış "الله/Allah'' yazısı bulunurken, doğusunda caminin inşa tarihi siyah renk harflerle hicri ve miladi olarak Osmanlıca rakamlarla yazılmıştır. Tüm bu yazılar, siyah çerçeveli ve yarım daire formlu çerçeve içerisine alınmıştır. Kapı açıklığı içten tek sıra halinde uzayan süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Oyma tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerden oluşan süsleme şeridi, her iki yönden sarı renkli ve yarım daire formlu birer silmeyle sınırlandırılmıştır.

Mahfil kapısının kanat yüzeyi de çökertilerek altta ve üstte dikdörtgen formlu ortada ise kare formlu panolar oluşturulmuştur. Oluşturulan her bir panonun içerisine, kabartma tekniğinde yapılmış birer baklava form yerleştirilmiştir.

Mihrap kaidesi, yüzeyleri yivli ahşaplarla üç yönden çevrilidir. Ahşaplar, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen kare kesitli ayaklara oturur. Kaide üzerine, ajur tekniğinde yapılan ve tek sıra halinde uzayan palmetlerden meydana gelen ahşap taç yerleştirilmiştir. Orijinal olmayan minberde, vaaz kürsüsünde ve mahfilde süsleme unsuru görülmez.

Harim duvarlarında ve bağdadi kubbede niteliksiz kalemişi süslemeler vardır. Söz konusu süslemeler, beyaz zemin üzerine ağırlıklı olarak siyah, kırmızı, mavi, yeşil ve bordo renkler kullanılarak yapılmıştır. Harim katındaki pencereler üç, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden sarı renkli kademeli silmelerle çevrilidir. Harim katındaki pencereler seviyesinde harim duvarları boyunca uzayan süsleme kuşağı vardır. Süsleme kuşağı mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılan bitkisel motiflerden oluşur. Mihrap kaidesinin her iki yanında cami formunda birer yazı istifi görülür. Siyah renk harflerle oluşturulan istiflerde müsenna tekniğiyle "ve 1163üve 'alâkulli şey-in kadîr/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir(Mülk-1)''yazar. Doğu ve batı duvardaki harim katı pencerelerinin arasında siyah ve beyaz çerçeveli birer yazı panosu mevcuttur. Etrafı mavi renkli koçboynuzların içerisine yerleştirilen kırmızı ve siyah renkli yaprak benzeri motiflerle çevrelenen panoların içerisinde, siyah zemin üzerine sarı renkle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki panoda "عجّلوا با لصّلوة قبل الفوت/Accilû bi's salâti gablel fevt/Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin'' yazarken, doğu duvardakinde "عجلو بالتوبة قبل الموت/Ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele ediniz!'' yazar. Doğu ve batı duvardaki harim katındaki pencerelerin kuzeyinde, beyaz ve gri çerçeveli birer şemse motifi yer alır. Şemselerin içerisi yeşil zemin üzerine beyaz, sarı ve kırmızı renklerle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Benzer şemse motiflerini, doğu ve batı duvardaki harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin dış kenarında da görülür. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında açık mavi ve sarı çerçeveli yazı madalyonlar bulunmaktadır. Etrafları tek sıra halinde uzayan mavi, beyaz ve kırmızı renkli palmet benzeri motiflerle çevrelenen madalyonların içerisinde, siyah zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', " على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu '' ve " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' ve "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar. Ayrıca mihrap kaidesi üzerinde sarı ve beyaz çerçeveli bir yazı panosu daha vardır. Dikdörtgen formlu pano içerisinde, siyah zemin üzerine sarı

renk harflerle ‘‘فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’ yazar. Yazı panosu üzerinde, beyaz ve gri çerçeveli ve dilimli üçgen formlu taç mevcuttur. Tacın içerisi mavi ve kırmızı zemin üzerine beyaz, sarı, mavi ve kırmızı renklerle yazılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Doğu, batı ve güney duvarın tavanla birleştiği noktada gri çerçeveli yazı kuşağı uzanır. Kuşak içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’ yazar. Bağdadi kubbenin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form yer alır. İçteki dairesel form sarı, dıştaki ise beyaz ve sarı çerçevelidir. İçteki dairesel formun ortasına, mavi renkli ve ahşap malzemeli yıldız yerleştirilmiştir. Dairesel formlar arasındaki yüzeyde, siyah zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmış ‘‘لَتُفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةُ فَلَنِعْمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا، وَ لَنِعْمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ/İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, o ordu ne güzel ordudur’’ kuşak vardır. Dairesel formlar dıştan, beyaz ve gri renkli yedi palmet motifiyle çevrilidir. Palmet motiflerinin içerisinde bordo zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘سبحان الله/Allah Kusursuzdur’’ yazılmıştır. Kubbe en dıştan yeşil zemin üzerine beyaz, sarı ve kırmızı renkli bitkisel motiflerden oluşan süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşağının üzerine, atlama olarak sıralanan beyaz ve gri çerçeveli palmet ve dilimli sivri kemerli motifler yerleştirilmiştir. Palmet motiflerinin içerisi, yeşil zemin üzerine beyaz ve mavi renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Dilimli sivri kemerlerin içerisinde ise bordo veya mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış ‘‘سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ/Allah’a hamd ederek O’nu noksanlardan tenzih ederim’’ yazı vardır. Dıştaki dilimli sivri kemerlerle, kubbe ortasındaki süslemeler arasında kalan yüzeye, uçlarında gri ve beyaz renkli tığlar olan şemseler yerleştirilmiştir. Belli aralıklarla yerleştirilen şemselerin içerisi, atlamalı olarak mavi ve bordo renklere boyamıştır. Bordo ve mavi boyalı zeminlere beyaz renk harflerle ‘‘الله أكبر/Allah en büyüktür ve لحَمْد لله/Şükür Allaha’dır’’ yazılmıştır. Bağdadi kubbe dışında kalan yüzeye, beyaz ve gri çerçeveli şemseler yerleştirilmiştir. Şemselerin içerisi yeşil zemin üzerine beyaz, sarı ve kırmızı renklerle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Tavan, mavi ve turuncu zemin üzerine beyaz, mavi, bordo ve sarı renklerle yapılmış bitkisel motiflerin oluşturduğu süsleme şeridiyle çevrilidir. Tavanın köşelerinde, beyaz ve gri çerçeveli palmet benzeri birer motif yer alır. Söz konusu motiflerin içerisi turuncu zemin üzerine, beyaz, mavi, sarı ve yeşil renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir (Şekil 3.766).

Son olarak mahfil katı seviyesindeki pencerelere, alçı şebekeli ve bitkisel motifli vitraylar monte edilmiştir.

3.11.10.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı 2003 yılına ait bir onarım kaydına rastladık. Söz konusu onarım kaydında yer alan müdahale kararları şöyledir;

1- Caminin doğu ve güney duvarlarında çatlakların daha fazla açılmaması için zeminin sağlamlaştırılması.
2- Çatı örtüsünün ve saçak altlarında çürüyen elemanların orijinaline uygun yenilenmesi.

Camide yapmış olduğumuz gözlemlerde birçok müdahaleye gözlemlerdik. Gözlemlemiş olduğumuz müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz.

1- Caminin kuzey cephesine iki katlı son cemaat yeri eklenmiş.
2- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzeme ile değiştirilmiş.
3- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları, plastik doğramalar ile değiştirilmiş.
4- Muhtemelen orijinalinde ahşap olan mahfil katı, betonarme olarak yeniden yapılmış.
5- Bağdadi kubbede ve harim duvarlarında bulunan kalemişi süslemeler muhtemelen yakın zamanda eklenmiş.

3.11.11. Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii

Şekil No: 767-768
Çizim No: 116

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Cumapazarı Taşhan mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe yoktur. Tescil fişinde yer alan bilgilere göre 1945 yılında inşa edilmiştir. Ancak ibadete açılış beratında inşa tarihi 1950 olarak yazılmıştır. Ayrıca yine açılış beratındaki bilgilere göre mahalle halkı tarafından, Abdurrahman Günaddın isimli ustaya yaptırılmıştır. Bugün ayakta olan cami, ibadete kapalıdır.

3.11.11.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, Avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Avlunun kuzeydoğu köşesinde mahallenin yeni camisi vardır. Yapının harim kısmı içten içe 4.55x6.00 m boyutundadır. İki katlı yapının alt katı imam odası, üst katı ise cami olarak kullanılmaktadır. Caminin minaresi bulunmaz (Şekil 3.767)-(Çizim 3.116).

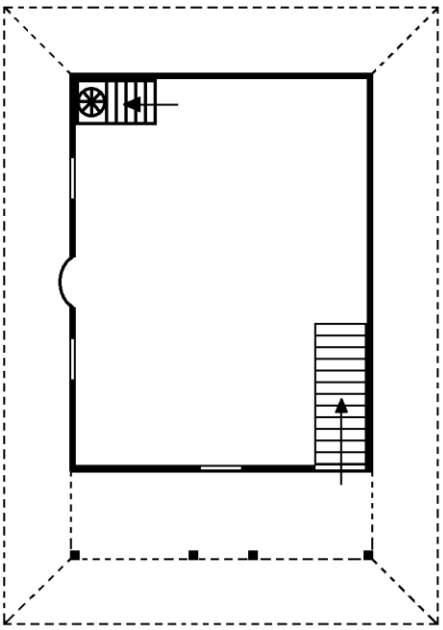

Çizim 3.118. Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii Plan

Şekil 3.767. Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii Genel Görünüm

Alt kattaki imam odasına doğu cephe ekseninin hafif güneyinde bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Oda, güney cephede yer alan iki pencere ile

aydınlatılmaktadır. Odaya girişi sağlayan kapının önünde, kare kesitli dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü sundurma vardır. Yanlardaki odaların önü, yaklaşık 1 m yüksekliğindeki duvarla kapatılmıştır. Söz konusu sundurma güney ve kuzey yönden kapalı olup, harim sundurma üzerine doğru çıkma yapar.

Sundurmanın kuzeybatı köşesinde, 84 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı görülür. Kapı, harime çıkışı sağlayan merdivene açılır. 78 cm genişliğindeki ahşap merdiven, on bir basamaklıdır.

Harim cephe duvarları üzerinde dört pencere mevcuttur. Bunlardan ikisi güney cephede, biri doğu cephede, diğeri ise kuzey cephede yer alır. Pencerelerin tümü 67 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söve ve lentolu ve ahşap doğramalıdır.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Harimin güney duvar ekseninde, ahşap mihrap nişi yer alır. 85 cm genişliğindeki niş, 38 cm derinliğindedir. Niş, güney cephe duvarından dışa taşkın vaziyettedir (Şekil 3.768).

Şekil 3.768. Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii Harim Genel Görünüm

Mihrap nişinin batısında orijinal olmayan, ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 65 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 1.20 m çıkıntı yapar. Minber, beş basamağa sahiptir. Yapıda vaaz kürsüsü bulunmaz. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

3.11.11.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, ahşap, taş ve sıva malzeme, sundurma kısmındaki sütunlarda, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında, harime çıkışı sağlayan merdivende, mihrapta, minberde, saçakta ve tavanda ahşap malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır.

Yapının beden duvarlarında muska dolma tekniği uygulanmıştır.

3.11.11.3. Süsleme

Caminin gerek dış cephesinde, gerekse harim kısmında süsleme unsuru görülmez.

3.11.11.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.11.12. Yazlık Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 769-774
Çizim No: 117

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Yazlık mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephesindeki harim giriş kapısının kemer kilit taşı üzerinde yer alan kitabeye göre 1951 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.11.12.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m yukarısında bulunan cami, düzgün zemin üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde ve doğusunda avlu, lojman ve kuran kursu, güneyinde ve batısında ise avlu ve hazire vardır. Taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana gelir. Betonarme malzemeli minare, doğu cephenin güney köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Minarenin giriş kapısı üzerinde, dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli kitabe bulunur. Söz konusu kitabede; ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah’tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın Peygamberidir-1.1.1973’’ yazmaktadır. Buradan minarenin 1973 yılında inşa edildiğini anlıyoruz (Şekil 3.769)-(Çizim 3.117).

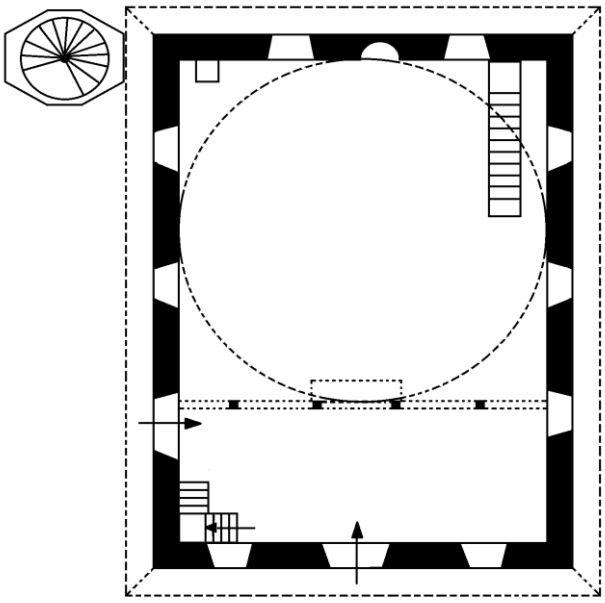

Çizim 3.119. Yazlık Mahallesi Merkez Camii Plan

Şekil 3.769. Yazlık Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Harime giriş, biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise doğu cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan iki kapıdan sağlanır. Her iki kapıda dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kuzey cephedeki kapı, 1.40 m, doğu cephedeki ise1.42 m genişliğe sahiptir (Şekil 3.770).

Şekil 3.770. Yazlık Mahallesi Merkez Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi güney, kuzey ve doğu cephede, üçü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu, batı ve kuzey cephede, ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdırlar. Harim katındaki pencereler 95 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 76 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.769).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Doğu cephenin güneyinde camiden bağımsız olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Kaideden gövdeye geçiş soğan pabuçla sağlanır. Minareye giriş, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan 69 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek kanatlı demir kapıdan sağlanır. Söz konusu kapıya üç basamaklı merdivenden ulaşılır.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunların arası 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.771).

Şekil 3.771. Yazlık Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Ancak mihrap günümüzde tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Mihrap nişi 1 m genişliğinde ve 50 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı düz kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.772).

Şekil 3.772. Yazlık Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. 80 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.14 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.773).

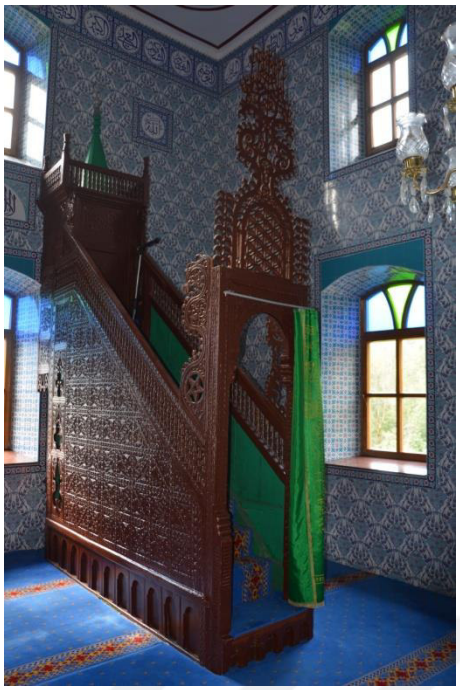

Şekil 3.773. Yazlık Mahallesi Merkez Camii Minber

Sandık tipli orijinal ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, doğu yönündeki üç basamaklı merdivenle çıkılır (Şekil e.774). Harimin üzeri bağdadi kubbe ile örtülüdür.

Şekil 3.774. Yazlık Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Mahfil katına, kuzeydoğu köşede yer alan hafif dönerli ahşap merdivenden çıkılır. 75 cm genişliğindeki merdiven, on beş basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.65 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.14 m derinliğinde, dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 50 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun vardır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşır.

3.11.12.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe köşelerinde ve pencere ve kapıların söve ve kemerlerinde düzgün keme taş malzeme, cephe duvarlarında üzeri sıvalı taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfil tavanında, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatıda oluklu sac malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, minare kapısında demir malzeme minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları ve mihrap niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve ajur tekniği, kubbede ise bağdadi kubbe tekniği uygulanmıştır.

3.11.12.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır.

Kuzey cephedeki harim giriş kapısı oldukça süslüdür. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılmış dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaidenin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan üçer silme vardır. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahip olup, kanat yüzeylerin ince çıtalarla birer dikdörtgen form oluşturulmuştur. Panoların içerisinde, üst üste konumlandırılmış ikişer ibrikten çıkan çiçek motifi vardır. İbriklerin yüzeyi yıldız motifleriyle bezeliyken, üzerinde yapraklar olan çiçek dalları stilize edilmiş çiçek veya laleyle nihayetlenmektedir. Üst üste konumlandırılan çiçek motifleri paralel olarak uzayan saç örgü motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Saç örgü motiflerinin dış uçlarında birer yarım rozet, ibrik motiflerinin sağ ve sol alt kenarlarında ise birer çeyrek rozet motifi mevcuttur. Her

iki kanat yüzeyinde yer alan söz konusu motifler, dıştan ve üstten iki sıra süsleme kuşağıyla sınırlandırılmıştır. Süsleme kuşaklarından dışta olanı silmeden, içte olanı ise iç içe geçerek uzayan badem formlarından meydana gelir. Badem formlarının içerisinde "9'' formunda ikişer motif görülür (Şekil 3.770).

Doğu cephedeki kapıda, kuzey cephedeki gibi duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılmış dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Buradaki kapının kanat yüzeylerinde süsleme unsuru görülmez. Kemer kilit taşının yüzeyine, kabartma tekniğindeki siyah renkli rakamlarla caminin inşa tarihi olan "1951''yazılmıştır. Tarihin sağında "الله/Allah'' solunda ise "محمّد/Muhammed'' yazar. Söz konusu yazıların üzerinde, yüz yüze bakan beyaz renkli iki hilal motifi görülür. Hilal motiflerinin arasına kırmızı renkli yıldız motifi yerleştirilmiştir. Gerek doğu, gerekse kuzey cephedeki kapıların yuvarlak kemerleri, dikey yönlü demir parmaklıklarla doldurulmuştur. Parmaklıkların her iki yanında "S'' formlu kıvrımlar bulunur. Doğu yöndeki kapının parmaklıklarına, kemer kilit taşında olduğu gibi ortalarına yıldız yerleştirilen iki hilal motifi monte edilmiştir.

Betonarme minarenin şerefe altı yeşil renkli ve "S'' kıvrımlı konsollarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğu dikey yönlü dikdörtgen panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisinde, içerisi hafif boşaltılmış birer kalp formu vardır. Yüzeyleri yeşile boyanan kalp formlarının içerisinde de beyaz renkli birer diyagonal kare görülür. Minare peteği, yan yana sıralanan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli motiflerle nihayetlenir. Yeşil renkli motifler, petek yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulmuştur. Minare gövdesinin alt ve üst ucunda yeşil renkli birer bilezik mevcuttur.

Harim içerisindeki süslemeler minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde ve bağdadi kubbede toplanmıştır. Harim duvarları ve mihrap niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.

Ahşap minberin üçgen formlu doğu ve batı yan aynalığı farklı süsleme programına sahiptir. Doğu yan aynalığın yüzeyi, yatay, dikey ve çapraz olarak uzayan yıldız motifli kuşaklarla üçgen panolara ayrılmıştır. Her bir panonun içerisine iç içe geçmiş üçgen motifleri yerleştirilmiştir. Üçgenler, yaprak motifleriyle çevrilidir. Üçgen formlu batı aynalığın yüzeyi ise aralarında dairesel formlu boşluklar kalacak şekilde yan yana sıralanan sekizgenlerle doldurulmuştur. Her bir

sekizgenin ortasında çiçek desenli birer rozet, rozetlerin köşelerinde ise yaprak motifleri görülür. Doğu ve batı aynalığın güneyinde dörder dikdörtgen pano vardır. Silmelerle oluşturulan panolar üst üste konumlandırılmıştır. Üsteki panonun içerisi, bir merkezden çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Üzerlerinde yapraklar olan çiçek dalları lalelerle nihayetlenir. Diğer üç panonun içerisinde, dilimli birer açıklık görülür. Açıklıkların etrafı farklı türdeki bitkisel motiflerle süslenmiştir. Söz konusu panoların güney kenarında aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerinden dışta olanı halat desenli saç örgü motifinden, içten olanı ise belli aralıklarla üst üste yerleştirilen yıldız motiflerinden meydana gelir. Minber korkuluğu boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun altında iki, üstünde ise iki sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Üstteki süsleme şeridi yıldızlardan, alttakilerin biri yıldızlardan, diğeri ise halat desenli saç örgü motifinden oluşur. Korkuluk ile girişin birleştiği noktalarda, üzerinde kanca benzeri çıkıntılar olan "S' formlu kıvrım vardır. Kıvrımın en alt kısmında, etrafı yaprak motifleri ile bezenmiş dairesel formlu açıklık bulunur. Açıklığın içerisine ajur tekniğinde yapılmış yıldız yerleştirilmiştir. Kıvrımın ortada oluşturduğu boşluk, üzerinde yapraklar olan ve lale motifiyle nihayetlenen kıvrık dal motifiyle tezyin edilmiştir. Son olarak kıvrımın üstteki boşluğunda ise ajur tekniğinde yapılmış bir papatya motifi bulunur. Hilal motifiyle nihayetlenen "S'' formlu kıvrımın üzerine yatay yönlü küçük bir "S'' formlu kıvrım yerleştirilmiştir. Korkulukla köşkün birleştiği noktada da, üzerinde kanca benzeri çıkıntılar olan "S'' formlu kıvrım vardır. Buradaki kıvrımların ortada oluşturduğu boşlukta iç içe geçmiş iki koçboynuzu motifi görülür. Girişin yan yüzlerinde, aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan badem formlarının oluşturduğu iki sıra süsleme kuşağı vardır. Minber süpürgelikleri dikey yönlü dikdörtgen panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisine, içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli birer motif yerleştirilmiştir. Süpürgelikle yan aynalıklar halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Minberin dikdörtgen formlu dolap açıklıkları vardır. Açıklıkların üzerinde kare formlu beş pano görülür. Silmelerle oluşturulan panolar, üst üste yerleştirilmiştir. Her bir panonun içerisi bitkisel motiflerle süslenmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen yeşil renkli külah tek sıra boğumlardan oluşan korkulukla çevrilidir. Korkuluğun altında, paralele olarak uzayan üç sıra halat motifi mevcuttur. Girişin ön yüzü, belli bir yüksekliğe kadar yivlerle hareketlendirilmiştir. Yivlerin üzerinden başlayan saç örgü ve testere ağzı motifli iki

sıra süsleme kuşağı, giriş açıklığını üç yönden çevrelenmektedir. Girişi kemeri yivli konsollar üzerine oturmakta ve kemer köşelikleri silmeyle çevrelenmektedir. Köşeklikler üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dalla bezenmiştir. Ajur tekniğinde yapılan minber tepeliği oldukça görkemlidir. Tepelik nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan oluşur. Üzerlerinden kanca benzeri çıkıntılar olan kıvrımlar, birer hilal motifiyle nihayetlenir. Kıvrımların alta oluşturduğu boşluğa, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli çerçeve yerleştirilmiştir. Çerçevenin içerisi, ajur tekniğinde yapılmış çiçeklerle doldurulmuştur. Üstlerdeki boşluklarda ise yine ajur tekniğinde yapılmış, koçboynuzu ve farklı türdeki kıvrımlar görülür. Söz konusu kıvrımların üzerinde lale motifi mevcuttur. Gerek lale motifi, gerekse nöbetleşe uzayan kıvrımların üzerinden çıkıp yukarıya doğru uzayan çıtalar bulunur. Bu çıtaların belli noktalarında hilal motifleri görülür. Son olarak tepeliğin her iki yanında, üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar olan birer ahşap dikit mevcuttur (Şekil 3.773).

Cami, oldukça farklı vaaz kürsüsüne sahiptir. Kürsünün en altında, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden altta olanı, tek sıra halinde uzayan boğumlardan, üstte olanı ise sekizgen form oluşturacak şekilde yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Gerek sekizgenlerin içerisi, gerekse boğumların arası hafif boşaltılmıştır. Korkuluk benzeri süsleme şeritlerinin üzerinde, içerisi hafif boşaltılmış dilimli bir açıklık görülür. Üzerinde kanca benzeri çıkıntılar olan açıklığın içte oluşturduğu boşluklar, koçboynuzu ve yaprak motifleri ile doldurulmuştur. Açıklığın köşelikleri bitkisel motiflerle bezenmiştir. Söz konusu açıklığın üzerinde paralel olarak uzayan beş sıra süsleme kuşağı bulunur. Süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla halat motifinden, üzerinde yaprak ve çiçekler olan "S'' formlu kıvrık dal motifinden, iki sıra halat motifinden ve yivlerden meydana gelir. Süsleme kuşaklarının üzerinde de tek sıra boğumlardan oluşan korkuluk benzeri kısım mevcuttur. Korkuluk benzeri kısmın üzerinde ise silmelerle oluşturulan kare formlu pano görülür. Pano içerisinde, içerisinde düğüm yaparak uzayan kıvrımın oluşturduğu çiçek motifi olan dairesel form yer alır. Dairesel form içten, belli aralıklarla yerleştirilen yarım rozetlerle çevrilidir. Dairesel formla kare pano arasında kalan boşluklarda birer üçgen form görülür. Söz konusu kare formlu panonun her iki yanında birer ağaç motifi mevcuttur. Tek sıra kürsü korkuluğu, ortada sekizgen form oluşturacak şekilde

yerleştirilen yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Korkuluğun altında ve üstünde yivlerden oluşan birer sıra süsleme kuşağı vardır (Şekil 3.774).

Ahşap mahfilin ön yüzünde, paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden üstte olanı tek sıra halinde yan yana sıralanan halat desenli sonsuzluk işaretinden, alttaki ikisi ise halat motifinden oluşur. Sonsuzluk işaretlerinin içinde ve dışında yıldızlar görülür. Mahfilin üç sıra korkuluğu vardır. Korkuluğun ortadaki kısmı tek sıra boğumlardan, diğerleri ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Mahfil köşkünün ön yüzünde de paralel olarak uzayan beş sıra süsleme şeridi vardır. Farklı genişliklere sahip süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla atlamalı olarak sıralanan sarkıt şeklindeki "C'' ve rozet formlarından, alttan ve üstten yıldızlarla sınırlandırılan ve atlamalı olarak bir aşağıya bir yukarıya bakacak şekilde sıralanan, içleri bitkisel motiflerle bezenmiş elma formuna benzer motiflerden, Altan ve üstten yapraklarla sınırlandırılan iç içe geçmiş dairesel formlardan, alttan ve üstten yapraklarla sınırlandırılan ve atlamalı olarak sıralanan halat desenli dairesel form içerisine yerleştirilmiş rozetlerden ve içlerinde yıldızlar olan ve sırt sırta konumlandırılan "C'' formlarından ve halat motifinden meydana gelir. Alttan ve üstten yaprak motifleriyle sınırlandırılan ortadaki iki süsleme şeridi dört yönden halat motifiyle çevrilidir. Köşk köşelerinde ve ortasında üst üste konumlandırılan yivli konsollar ve "S'' formlu ahşap çıkıntılar vardır. Köşk korkuluğun orta sırası her iki ucunda yarım rozet olan "8'' benzeri motiflerden, diğerleri ise ortada sekizgen form oluşturacak şekilde konumlandırılan yıldız benzeri ahşap parçalardan meydana gelir. Korkuluk sıralarının altında, üstünde ve arasında yıldız motifli birer süsleme kuşağı mevcuttur. Mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişinde ön yüzünde paralel olarak uzayan süsleme şeritleri görülür. Süsleme şeritlerinden altta olanı, alttan ve üstten yaprak motifleriyle sınırlandırılan ve iç içe geçerek uzayan badem formlarından, ortadaki ikisi halat motifinden, üstteki ise tek sıra halinde yan yana sıralanan sonsuzluk işaretlerinden oluşur. Badem formlarının içerisinde "9''formlu ikişer motif bulunur.

Harim katındaki ve mahfil katındaki sütunların, kare kesitli ayak ve başlıkları kahverengine, çokgen formlu gövdeleri ise krem rengine boyanarak sütunlara canlılık kazandırılmıştır.

Bağdadi kubbenin ortasında sarı ve krem renk çerçeveli dairesel form yer alır. İçerisi beyaza boyanan dairesel formun ortansa yeşil renkli ve ahşap malzemeli yıldız monte edilmiştir. Yıldızın üzerinde sarı renkli çiçek motifi ve siyah renkli dairesel form vardır. Söz konusu motifler, siyah zemin üzerine sarı renk harflerle yazılan "Fatiha Suresiyle'', Fatiha suresi ise iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı krem renk zemin üzerine mavi ve kırmızı renklerle yapılan iç içe geçmiş palmet ve Rumilerden oluşurken, dıştaki mavi zemin üzerine krem, sarı, mavi ve kırmızı renklerle yapılan bitkisel motiflerden oluşur. Tüm bu motifler atlamalı olarak beyaz ve sarı renklerle boyanan dikdörtgenlerle çevrilidir. Benzer dikdörtgenleri kubbenin dış kenarında da görürüz. Gerek içteki, gerekse dıştaki dikdörtgenlerin üzerine, tek sıra halinde uzayan kırmızı ve beyaz çerçeveli ve dilimli kemerli motifler, kemerlerin arasına da kırmızı renkli birer palmet yerleştirilmiştir. Dilimli kemerlerin içerisi mavi zemin üzerine, palmetlerin içerisi ise yeşil zemin üzerine, beyaz, mavi, kırmızı ve sarı renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. İçteki ve dıştaki dilimli kemer ve palmet motiflerinin arasında kalan yüzeylerde de kırmızı renkli tığlar mevcuttur. Kubbenin her bir köşesinde, beyaz ve kırmızı çerçeveli birer dairesel form yer alır. Dairesel formların ortasında beyaz zemin üzerine bordo renkle yapılan iç içe geçmiş rumiler varıdır. Rumiler, mavi zemin üzerine beyaz, yeşil ve sarı renklerle yapılan bitkisel motifli süsleme şeridiyle çevrilidir.

3.11.12.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Beden duvarları sıvanarak beyaz ve kiremit rengine boyanmış.
2- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, oluklu sac malzeme ile değiştirilmiş.
3- Harim duvarları ve mihrap niteliksiz çini malzeme ile kaplanmış.
4- Bağdadi kubbeye niteliksiz kalemişi süslemeler yapılmış.
5- Saçak kısmı yenilenmiş.

3.11.13. Kireçli Mahallesi Camii

Şekil No: 775-779

Çizim No: 118

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Kireçli mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe görülmez. Ancak açılış beratından 1952 yılında mahalle halkı tarafından, mahalle ustalarına yaptırıldığını öğreniyoruz. Bugün ayakta olan cami ibadete açıktır.

3.11.13.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeydoğusunda kıran kursu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 11.55x8.74 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen iki katlı son cemaat yeri ile birlikte 17.12x10.30 m boyutlarına ulaşır. Taş malzemeyle inşa edilen cami, harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. 1991 yılında yapıya eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.775)-(Çizim 3.118).

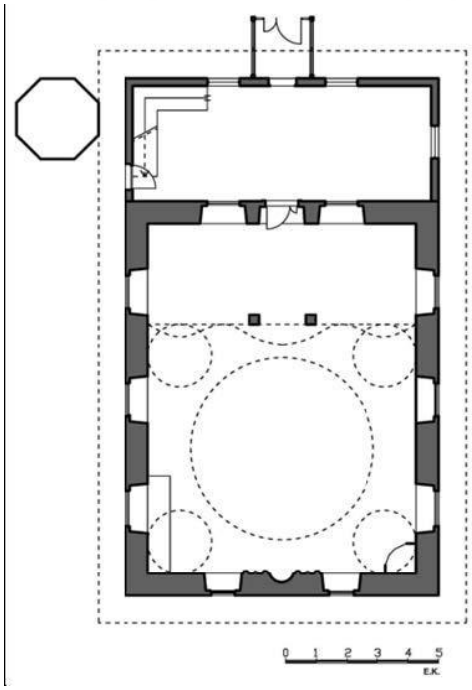

Çizim 3.120. Kireçli Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.775. Kireçli Mahallesi Camii Genel Görünüm

Son cemaat yerine girişi sağlayan iki kapı bulunur. Kapılardan biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise batı cephede yer alır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1.20 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Kapı önüne 2.54x2.61 m boyutlarında sundurma eklenmiştir. Doğu, batı ve kuzey yönden alüminyum doğramalı camekânla kapatılan sundurmanın üzeri, kare kesitli dört sütun üzerine oturan üç omuz kırma çatı ile örtülüdür. Sundurmaya, kuzey yöndeki camekân üzerinde yer alan kapıdan girilir. Son cemaat yerinin batı cephesindeki kapı ise dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlıdır. Kapı üzerinde, kare kesitli iki ahşap sütun üzerine oturan, ahşap sundurma görülür (Şekil 3.775).

Son cemaat yeri cephe duvarları üzerinde üçü alt katta, dördü ise üst katta olmak üzere yedi pencere mevcuttur. Alt kattaki pencerelerin ikisi kuzey cephede, biri ise doğu cephede yer alırken, üst kattakilerin ikisi kuzey cephede, birer tanesi ise doğu ve batı cephededir. Kuzey cephedeki pencereler eksenin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli ve plastik doğramalıdır. Doğu ve batı cephedeki pencereler 1.01 m, kuzey cephedekiler ise 1.27 m genişliğe sahiptir.

Üst kata, alt katın kuzeybatı köşesinde bulunan betonarme malzemeli ve hafif dönerli merdivenden çıkılır. 1 m genişliğindeki merdiven on sekiz basamaklıdır.

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Harim kuzey duvar eksenin yer alan kapı, 1.09 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır.

Cephe duvarları üzerinde, harime açılan on sekiz pencere vardır. Pencerelerden onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesindedir. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1.20 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 1.06 m genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da dikdörtgen formlu ve basık kemerlidirler (Şekil 3.775).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılan minarenin, altıgen kaidesi, spiral gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin doğu yüzünde yer alan 63 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek kanatlı demir kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, betonarme malzemeli ve kare kesitli serbest iki sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Yuvarlak kemerle birbirlerine bağlanan sütunların köşeleri pahlıdır. Mahfil, doğu ve batı duvarda da konsollar üzerine oturur. Kuzeybatı köşede, yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap boğumların oluşturduğu müezzin mahfili mevcuttur (Şekil 3.776).

Şekil 3.776. Kireçli Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 84 cm genişliğinde ve 44 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.777).

Şekil 3.777. Kireçli Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.20 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.778).

Şekil 3.778. Kireçli Mahallesi Camii Minber

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye batı yönünde yer alan dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri bağdadi kubbe ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür. Ayrıca tavanın köşelerinde küçük boyutlu birer bağdadi kubbe daha görülür (Şekil 3.779).

Şekil 3.779. Kireçli Mahallesi Camii Tavan

Mahfile, son cemaat yeri üst katının güney duvarında yer alan iki açıklıktan girilir. Orijinalinde pencere olan açıklıklar, 98 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir.

Mahfil, üç yönden dalgalı olarak harim içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. Yanlardaki çıkıntılar kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.67 m çıkıntı yaparken, ortadaki 4.03 m yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 52 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfili taşıyan betonarme sütunlar, mahfil katı boyunca uzayarak tavanını taşımaktadır.

3.11.13.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında taş malzeme, son cemaat yerinde, harim ve mahfil katı sütunlarında, mahfil katında ve minarede betonarme malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfil korkuluğunda, tavanda, kapı kanatlarında ve saçakta ahşap malzeme, bağdadi kubbelerde alçı malzeme, pencere doğramlarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında, minare kapısında ve son cemaat yerinin batı cephesindeki kapıda demir malzeme, çatı örtüsünde ise Marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe duvarları, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve mihrabında yığma taş tekniği, harim tavanında bağdadi kubbe tekniği, saçak süslemelerinde çıtakari ve ajur tekniği, mihrap süslemelerinde oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, minber süslemelerinde ise oyma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.11.13.3. Süsleme

Caminin cephe duvarlarında süsleme unsuru görülmez. Ancak saçak yüzeyine beyaz renkli ve yivli çıtalar çakılarak dikdörtgen formlu panolar oluşturulmuştur. Saçak yüzeyi yeşile, dikdörtgen panolar ise beyaza boyanarak saçağa hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca saçak köşelerine, üzerinde ajur tekniğinde yapılmış hilal ve yıldız benzeri motifler olan birer ahşap kuşak atılmıştır.

Minarede ise şerefe altları, şeritler halinde paralel olarak uzayan, farklı şekillerdeki geometrik motiflerle bezenmiştir. Motiflerin içerisi yeşile boyanarak, şerefelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca şerefe altları, sarkıt şeklindeki kare formlarla nihayetlenir. Şerefe korkuluklarında belli aralıklarla açılmış dikdörtgen formlu açıklıklar vardır. Açıklıklara turuncu renkle camlar yerleştirilmiştir. Minare gövdesi yarım daire formlu kalın silmelerle hareketlendirilmiştir.

Harim giriş kapısı iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı silmeden, içte olanı ise testere ağzı motifinden meydana gelir.

Kapı üzerinde üst üste konumlandırılmış iki yazı panosu bulunur. Alttaki oval formlu küçük pano içerisinde kabartma tekniğindeki harflerle "…'' yazarken, üstteki dikdörtgen formlu büyük panoda "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Söz konusu panonun sağında, iki sıra yivle oluşturulan çeyrek daire form vardır. Çeyrek daire form içerisinde "الله/Allah'' yazar. Dikdörtgen formlu yazı panosunun solunda da üst üstte konumlandırılmış yazı panoları mevcuttur. Ancak panoların içerisindeki yazılar tahrip olduğu için okunamamaktadır. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek geometrik formlu panolar elde edilmiştir.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta ve minberde toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında kaide boyunca uzayan birer sütünce vardır. Sütüncelerin alt ve üst kısımları düz formluyken, orta kısımları sarı ve gri renkte burguludur. Düz kısımlarla, burgulu kısım halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Sütüncelerin

dairesel kesitli ayak ve başlıkları bulunur. Mihrap nişinin de her iki yanında yarım daire formlu birer sütünce vardır. Söz konusu sütünceler de kaidenin yanlarındakiler gibi alttan ve üstten düz, ortadan ise sarı ve gri renk burguludur. Dairesel kesitli ayaklara ve kare kesitli başlıklara sahip sütünceler, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağıyla birbirine bağlanmıştır. Sarı renkli süsleme şeritleri yivlerden oluşur. Kaidenin kenarlarındaki sütünceler ile nişin yanındaki sütüncelerin arasında kalan yüzeylerde de kaide boyunca uzayan yarım daire formlu birer sütünce vardır. Her iki yandan birer küçük silme ile sınırlandırılan sütünceler, paralel olarak uzayan kalın bir silmeyle birbirine bağlanmıştır. Söz konusu sütüncelerin üzerine, yaklaşık 60 cm boyunda birer sütünce daha yerleştirilmiştir. Kare kesitli başlıkları bulunan sütünceler de paralel olarak uzayan kalın bir silmeyle birbirine bağlanmıştır. Alttaki ve üstteki sütünceleri birbirine bağlayan kalın silmelerin arasında kalan yüzey, dikdörtgen formlu yazı panosu şeklindedir. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Yazının her bir köşesine sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve pembe renkli birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca yazının altında da sarı ve yeşil renkli yapraklar vardır. Mihrap nişinin alt kademesi, halat motifiyle üç yönden çevrilidir. Nişin diğer kademeleri, paralel olarak uzayan birer sıra süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Yaldız renkli süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla tek sıra halinde uzayan diyagonal karelerden, tek sıra halinde uzayan yarım dairelerden ve iki sıra testere ağzı motifinden meydana gelir. Yaşmak yüzeyinde kabara mevcuttur. Nişin her iki yanındaki yüzey, mavi ve beyaz renkle gökyüzünü andıracak şekilde boyanmıştır. Mihrap kaidesi üzerinde, üç yerden dalgalı olarak yukarıya doğru uzayan taç kısmı vardır. Tacı oluşturan yivler, pembe, mavi ve kırmızı renklerle somaki şeklinde boyalıyken, içerisi mavi ve beyaz renklerle gökyüzünü andıracak şekilde boyanmıştır. 1185acın ortasında, gümüş renkli kademeli silmelerden oluşan madalyon yer alır. Madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah’tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın Peygamberidir’’ yazar (Şekil 3.777).

Caminin en süslü unsuru minberdir. Minberin üçgen formlu doğu yan aynalığı, yatay ve dikey olarak uzatılan ince çıtalarla dikdörtgen formlu panolara bölünmüştür. Dikey yönlü panoların içerisi bir merkezden çıkan ikişer çiçek motifiyle bezenmiştir. Her iki yönde doğru sarkan çiçek dalları, lale motifleriyle nihayetlenir. Orta sıranın

en solundaki panonun içerisinde, yaldız renkli koçboynuzlarıyla oluşturulmuş dilimli iki açıklık vardır. Üst üste konumlandırılan açıklıkların içerisi hafif boşaltılmıştır. Açıklıkların kenarlarında yaldız renkli yapraklar ve laleler görülür. Minber korkuluğu mavi renkli boğumlardan meydana gelir. Korkuluğun altında ve üstünde kahve renkli birer saç örgü motifi vardır. Korkulukla girişin bileştiği noktalarda, dairesel formlu açıklık içerisine yerleştirilmiş çiçek motifi mevcuttur. Ajur tekniğinde yapılan çiçek düğüm yaprak uzayan kıvrımdan oluşur. Dairesel form üzerine, "S'' kıvrımlı ve gri renkli birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Girişin yan yüzleri, her iki yönden yıldız motifleriyle sınırlandırılan kahve renkli saç örgü motifiyle bezenmiştir. Söz konusu saç örgü motifi, süpürgelik boyunca uzamaktadır. Minberin dolap kısmı aşağıdan yukarıya doğru şeritler halinde uzayan süsleme şeritleriyle tezyin edilmiştir Saç örgü ve iç içe geçerek uzayan badem formlarından meydana gelen şeritler, yıldız motifleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Köşkün yan yüzleri de aynalıkta olduğu gibi panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisine, bir merkezden çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Köşk üzerindeki külah, mavi renkli boğumların oluşturduğu korkulukla çevrilidir. Giriş açıklığı, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kahve renkli kıvrımlarla üç yönden çevrilidir. Kıvrımların içte ve dışta oluşturduğu boşluklar yaprak motifleriyle doldurulmuştur. Ayrıca her iki yönden de yıldız motifli süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. İçe doğru taşıntı yapan konsollar üzerine oturan giriş kemerinin yüzeyi yıldızlarla süslenmiştir. Kemer köşelikleri halat motifiyle çevrelenmiş olup, yüzeyi yapraklarla bezenmiştir. Minber, ajur tekniğinde yapılmış görkemli tepeliğe sahiptir. Tepelik, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kahve renkli kıvrık dallardan meydana gelir. Üzerinde kanca benzeri yapraklar olan kıvrık dallar, en üstte lale formu oluşturacak şekilde kıvrım yapar. Gerek kıvrık dalların uçlarında, gerekse üzerinde lale motifleri görülür. Kıvrık dalların altta oluşturduğu boşlukta, dairesel formlu açıklık içerisine yerleştirilmiş mavi renkli yıldız motifi vardır. Dairesel formla, kıvrık dallar arasında kalan boşluk iç içe geçmiş yarım dairelerle doldurulmuştur. Üstteki boşlukta ise düğüm yaprak uzayan kıvrımların oluşturduğu mavi renkli çiçek motifi görülür. Çiçek motifinin ortasında, gri çerçeveli dairesel form içerisine yerleştirilen, yine gri renkli yıldız motifi mevcuttur. Tepeliğin her iki yanında tepelik boyunca uzayan "S'' formlu ve kahve renkli birer kıvrık dal motifi yer alır. Üzerlerinde kanca

benzeri yapraklar olan dallar, üst üste konumlandırılmış ikişer laleyle nihayetlenir. Tepelikteki tüm lalelerin içerisi mavi renklidir (Şekil 3.778).

Son olarak doğu, batı ve güney duvarda, mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış madalyonlar görülür. Krem renkli silmelerle oluşturulan madalyonların içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ''حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', ''عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ''الله جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu'' ve ''محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ''عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', '' علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve ''حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar.

3.11.13.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak cami imamı Hüseyin Yıldırım, kuzey cephedeki iki katlı son cemaat yeri ve önündeki sundurmanın on sene önce eklendiğini, orijinalinde ahşap olan pencere doğramlarının da yaklaşık yirmi sene önce değiştirildiğini ifade etti. Cami imamı mevcut caminin yerinde başka bir caminin olduğunu ve bugünkü camide bulunan ahşap vaaz kürsüsü ile minberin eski camiye ait olduğunu da ifade etti. Bunların dışında camide yapmış olduğumuz incelemelerde, mahfile girişi sağlayan iki açıklığın da orijinalinde pencere olduğunu ve son cemaat yeri eklenince bunların kapıya dönüştürüldüğünü, mihraptaki motiflerin yakın zamanda boyandığını, kapı kanatlarının orijinal olmadığını ve muhtemelen mahfilin yenilendiğini gözlemledik.

3.11.14. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii

Şekil No:780-786

Çizim No: 119

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Saraçlı mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi, minber girişi üzerindeki aynalıkta bulunur. Söz konusu kitabede;

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْراً كَثِيراً

پس اندان مینبری ارشدا اوکوندو ادینا هوتب

جو صولتان يلدى اني

اي هاليکی کونی مکان ي ساهيبی اينسو جون سنسن بيزه بيزدن يکون سنسين موستون

الی بيلالوستا ـ١٣٢٢

Ey iman edenler! Allah'ı çok çok anın (Ahzâb 41)

Yâ eyyüha'l-lezîne âmenû'z-kurû'llâhe zikren kesîran

Pes andan minber-i arşda okundu adına hutbe

Cû-Sultân eyledi anı

Ey hâlik-i keun-i mekân ey sâhib-i insû cûn sensin bize bizden yekûn sensin müsteun

1322 Ali Bilal Usta (Taşkan, 2016: 460)'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H.1322/M. 1904 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.11.14.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, eğimli arazide dikdörtgen formlu ve ince yontu taş malzemeli kaide üzerine oturur. Yapının kuzeyinde mahalle yolu, doğusunda patika yol ve komşu bina, güneyinde hazire, batısında ise komşu arazi ve bina vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.68x7.67 m, dış hatları ise kuzey cephedeki iki katlı son cemaat yeri ile birlikte 12.76x8.95 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir (Çizim 3.119). Minare, kuzeybatı köşede yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Minarenin kaidesi üzerinde, dikdörtgen formlu mermer kitabe vardır. Söz konusu kitabede;

"Sahibül Hayrat

H. Hafız Ahmet ve Eşi H. Sabire Sarıcaoğlu

R: Fatiha 1995'' yazmaktadır. Kitabeden de anlaşılacağı üzere minare 1995 yılında inşa edilmiştir.

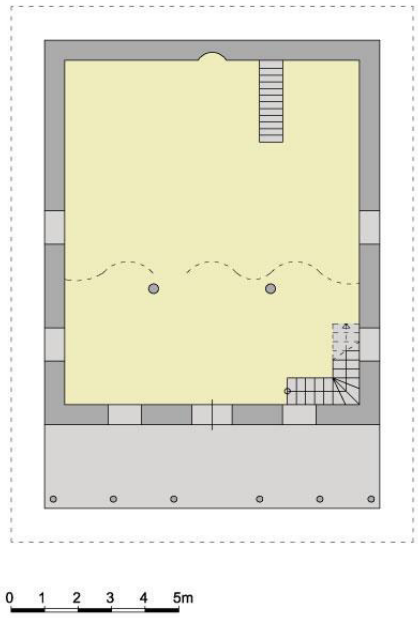

Çizim 3.121. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii Plan (DOKAP'dan)

Şekil 3.780. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli on ahşap sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri vardır. Söz konusu sütunlar taş duvar üzerine oturmakta ve araları yaklaşık 35 cm yüksekliğindeki tek sıra boğumlardan oluşan korkuluklarla kapalıdır. Son cemaat yerinin doğu ve batı cephesi açıktır.

Orijinalinde açık olan üst kat, ahşap duvarlarla kapatılmış olup, bir dönem imam evi olarak kullanılmıştır. Üst kata mahfil katından girildiği gibi, batı cephede yer alan 82 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, tek ahşap kanatlı kapıdan da girilir. Kapıya batı cephenin kuzey köşesinde bulunan 72 cm genişliğindeki on yedi basamaklı merdivenle ulaşılır. Merdivenin dört basamağı taş diğerleri ise ahşap malzemeden yapılmıştır. Üst katın kuzey cephesinde üç pencere görülür. Dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı pencereler, 72 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.781).

Şekil 3.781. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii Son Cemaat Yeri

Harime, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.10 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Ayrıca son cemaat yerinin üst katında mahfile girişi sağlayan 76 cm genişliğinde açıklık vardır.

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Pencereler, cephe yüzeylerinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu anların içerisine yerleştirilmiştir. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 81 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 65 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Harimin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Kuzeybatı yöndeki minarenin sekizgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin doğuya bakan yüzünde bulunan dikdörtgen formlu ve tak kanatlı alüminyum kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitli sütunların arası tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.782).

Şekil 3.782. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 80 cm genişliğinde ve 42 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.783).

Şekil 3.783. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında orijinal ahşap minber görülür. 62 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.42 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.784).

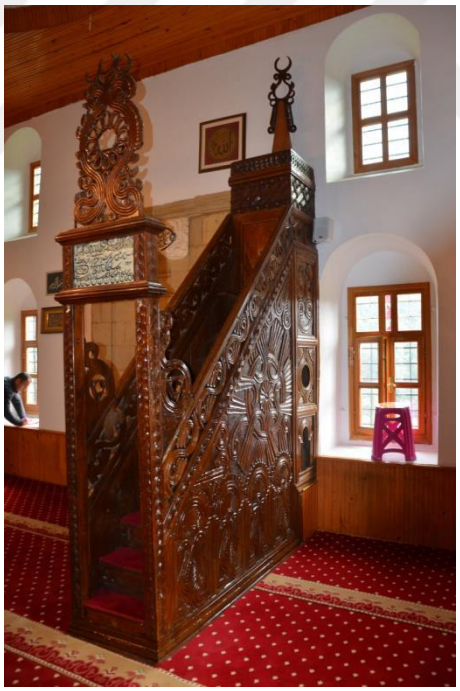

Şekil 3.784. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii Minber

Yarım koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Çift sıra korkuluğu bulunan kürsüye, altı basamaklı seyyar merdivenle çıkılır (Şekil 3.785). Harimin üzeri bağdadi kubbe ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.786).

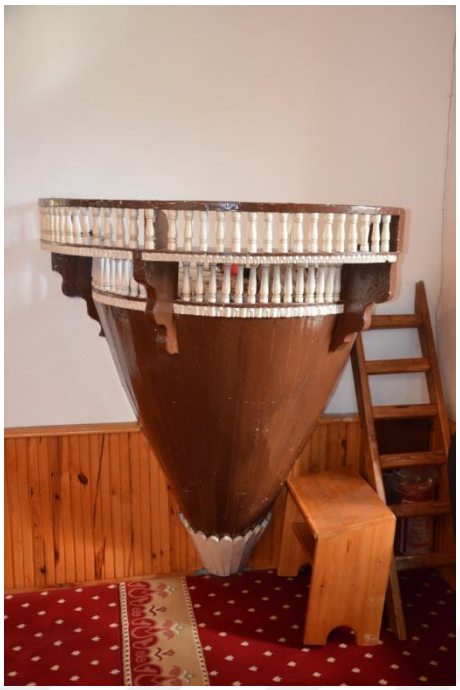

Şekil 3.785. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii Vaaz Kürsüsü

Şekil 3.786. Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin üst katından girildiği gibi, harimin kuzeybatı köşesinde yer alan "L'' formlu ahşap merdivenle de çıkılır. 72 cm genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil üç yönden dalgalı olarak harim içerisine doğru çıkıntı yapar. Yanlarda bulunan çıkıntılar kuzey duvardan harime doğru 2.50 m, ortada bulunan ise 2.55 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 45 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunmaktadır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun bulunur. Alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşır.

3.11.14.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, ince yontu ve düzgün kesme taş malzeme, mihrabında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, saçakta, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, mahfil ve son cemaat yeri tavanında, üst kat son cemaat yerinin cephe duvarlarında, son cemaat yerinin üst katına çıkışı sağlayan merdivenin büyük çoğunluğunda ve harim üzerini örten bağdadi kubbe dışındaki tavan kısmında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, bağdadi kubbede alçı malzeme, çatı örtüsünde oluklu sac malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, kubbede bağdadi kubbe tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.11.14.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sade olup, yalnızca kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi vardır. Minarede ise şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen ve mukarnas benzeri motiflerden oluşan süsleme şeritleriyle doldurulmuştur. Şerefe korkuluğu dikdörtgen panolara ayrılmış ve her bir pano içerisine ajur tekniğinde yapılmış birer diyagonal kare yerleştirilmiştir. Minare gövdesi, siyah renk boyayla küçük dikdörtgenlere bölünerek taş malzemeden yapılmış havası verilmiş ve her iki ucuna birer bilezik yerleştirilmiş.

Harim giriş kapısının söve ve kemeri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılmış vaziyettedir. Kapı kanatları oldukça süslü olup, aynı süsleme programına sahiptirler. Kanat yüzeyleri kademeli olarak çökertilerek alta ve üstte birer dikdörtgen formlu pano elde edilmiştir. Kenar hatları krem rengin boyanan panoların içerisinde, yivli silmeler vasıtasıyla dikdörtgen formlu ve kalkık kemerli birer çerçeve oluşturulmuştur. Kemerler, papatya çiçeğinin yaprakları şeklindeki motiflerle dıştan çevrilidir. Dıştaki dikdörtgen panoların sağ ve sol üst köşelerine birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Kalkık kemerli dikdörtgen formları oluşturan silmeler, alt kısımda birleşmeden çerçevenin içerisinde, servi ağacı oluşturacak şekilde yükselmekte ve uç kısımda sağa ve sola doğru kıvrılarak helezon şeklinde sonlanmaktadırlar. Servi

ağaçlarının içerisi ve helezonların altı yaprak havası verecek şekilde yivlerle doldurulmuştur. Servi ağacının üzerine, güneş benzeri motif yerleştirilmiştir.

Harimdeki süslemeler minberde, mahfilde, az da olsa mihrap, vaaz kürsüsü ve bağdadi kubbede toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında, kaide yüzeyinden hafif dışa taşırılarak oluşturulmuş kare formlu birer sütünce vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütünceler üstte, paralele olarak uzayan silmelerle birbirine bağlanmıştır. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan yivli süsleme kuşaklarıyla belirginleştirilmiştir. Niş üzerinde dikdörtgen formlu ve beyaz renkli taş bulunur. Söz konusu taşın yüzeyinde, siyah çerçeveli ve oval formlu yazı panosu vardır. Çerçeveyi oluşturan çizgiler köşelerde kıvrım yaparak göz benzeri birer motif oluşturarak sonlanır. Pano içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Yazı panosu dışındaki tüm yüzey kıvrık dallarla bezenmiştir. Ayrıca panonun sağ ve sol alt köşelerinde birer kabara görülür .

Yapının en süslü unsuru minberdir. Minberin doğu ve batı yan aynalığı birazcık birbirinden farklıdır. Üçgen formlu doğu yan aynalığın ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form vardır. Silmeyle oluşturulan dairesel formlardan içtekinin içerisi, çiçek şeklinde bezenmiştir. Dıştaki dairesel forma ise, “S’’ şeklinde motifler ve koçboynuzları geçirilmiştir. Aynalığın köşelerinde de farklı türde koçboynuzları görülür. Batı yöndeki aynalığın ortasında da silmeyle oluşturulan dairesel form yer alır. İçerisinde çiçek motifi olan dairesel forma Uçları yaprak şeklinde olan “U’’ formları geçirilmiştir. Ayrıca aynalığın köşelerinde farklı şekillerde koçboynuzları yerleştirilmiştir. Gerek doğu, gerekse batı yan aynalığın muhtelif yerlerinde, günümüzde tahrip edilmiş çiçek motifleri bulunmaktadır. Tek sıra minber korkuluğu, uçları yaprak formunda nihayetlenen ve tek sıra halinde uzayan ajur tekniğindeki “S’’ formlarından meydana gelir. Korkuluğun altında tek sıra saç örgü motifi mevcuttur. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalarda “S’’ kıvrımlı ahşap parça vardır. Kıvrımların altta oluşturduğu dairesel formlu büyük açıklığa üç kolu tahrip edilmiş altı kolu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Girişin yan yüzlerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan tek sıra saç örgü motifi bulunur. Süpürgelikte, yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu ve kalkık kemerli panolar vardır. Panolar harim giriş kapısında olduğu gibi silmelerle oluşturulmuştur. Pano kemerleri, papatya çiçeğinin yaprakları şeklindeki motiflerle dıştan çevrilidir. Dıştaki

dikdörtgen panoların sağ ve sol üst köşelerine birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Kalkık kemerli dikdörtgen formları oluşturan silmeler, alt kısımda birleşmeden çerçevenin içerisinde, servi ağacı oluşturacak şekilde yükselmekte ve uç kısımda sağa ve sola doğru kıvrılarak helezon şeklinde sonlanmaktadırlar. Servi ağaçlarının içerisi ve helezonların altı yaprak havası verecek şekilde yivlerle doldurulmuştur. Servi ağacının üzerine, güneş benzeri motif yerleştirilmiştir. Minberin dolap kısmında, silmelerle oluşturulmuş üç dikdörtgen pano mevcuttur. Üst üste konumlandırılan panolar dikey yönlüdür. En alttaki pano içerisinde koçboynuzunu formunda, ortadakinde ise lale formunda birer açıklık bulunur. Koçboynuzu formundaki açıklığın sağ ve sol üst köşelerinde birer helezon, lale formundaki açıklığın köşelerinde ise birer yelpaze motifi görülür. Üstteki panonun içerisinde de silmelerin oluşturduğu lale motifi ve lalenin her iki yanında çıkıp yukarıya doğru uzayan ve sağa ve sola kıvrılarak birer dairesel form oluşturan silmeler bulunur. Lale motifinin içerisinde üç kolu tahrip edilmiş altı kolu yıldız motifi yer alırken üstteki kıvrımların oluşturduğu dairesel formlu boşlukların içerisinde birkaç yaprağı tahrip edilmiş birer çiçek motifi yer alır. Köşkün ön ve yan yüzleri, uçları düğüm yaprak birbirine bağlanan "X'' formlarıyla tezyin edilmiştir. Köşk üzerine yerleştirilen külah, hilal motifiyle nihayetlenen tepeliğe sahiptir. Külah, ajur tekniğinde yapılan ve hafif eğik şekilde tek sıra halinde uzayan "8'' formlarından oluşan korkulukla çevrilidir. Giriş açıklığının her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan birer sıra saç örgü motifi vardır. Giriş üzerinde dikdörtgen formlu aynalıkta caminin kitabesi bulunur. Kitabe her iki yönden birer sıra saç örgü motifiyle sınırlandırılır. Ajur tekniğinde yapılan minber tepeliği oldukça görkemlidir. Tepelik, sırt sırta konumlandırılmış koçboynuzu formunda kıvrımlardan meydana gelir. Kıvrımların alt uçları "S'' şeklinde, üst uçları ise helezon şeklinde nihayetlenir. Üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar olan koçboynuzu formundaki kıvrımların içte oluşturduğu boşluğa, düğüm yaparak uzayan kıvrımdan meydana gelen çiçek motifi yerleştirilmiştir. Tepeliğin üzerinde, yan yana konumlandırılmış üç hilal motifi bulunur (Şekil 3.784).

Vaaz kürsüsünün gövdesinde süsleme unsusu görülmez. Çift sıra kürsü korkuluğu, beyaz renkli boğumlardan oluşur. Boğumların altında ve arasında beyaz renkli yivlerden meydana gelen birer sıra süsleme kuşağı görülür (Şekil 3.785).

Mahfilin ön yüzünde, paralel olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden üstteki ve alttaki zikzak motiflerinden, ortadaki ikisi ise testere ağzı motiflerinden oluşur. Zikzak motifleri alttan ve üstten birer sıra silmeyle sınırlandırılmıştır. Mahfil bu süsleme özellikleri ile Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii ve Araklı Kalecik Mahallesi Camii mahfili ile benzerdir.

Harimi örten bağdadi kubbenin ortasına ahşap malzemeli yıldız motifi monte edilmiştir. Yıldızın ortasında, orijinal olan çiçek desenli rozet motifi görülür (Şekil 3.782).

3.11.14.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Cami imamı Vasfi Buyuk'un ifadesine göre son cemaat yerinin üst katı sonradan kapatılmış, bağdadi kubbenin ortasında bulunan yıldız motifi ise sonradan eklenmiştir. Yine imamın söylemine göre cami cemaatinden Hafız Mahmut isimli şahıs, minberde bulunan altı kollu yıldız ve çiçek motiflerini sakıncalı olduğu düşüncesiyle tahrip etmiştir. Ayrıca yapıda yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Mahfil katı cephe duvarlarındaki taşlar değiştirilmiştir. Harim katı cephe duvarlarının ince yontu taş malzemeyle, mahfil katı cephe duvarlarının ise düzgün kesme taş malzemeyle yapılmış olması bulun kanıtıdır. Ayrıca alt ve üst katın taş renkleri de birbirinden farklıdır.
2- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü oluklu sac malzemeyle değiştirilmiştir.
3- Saçak tahtaları yenilenmiştir.
4- Bağdadi kubbe dışındaki düz ahşap tavan yenilenmiştir.
5- Kuzeybatı yöne minare eklenmiştir.

3.12. ORTAHİSAR (MERKEZ)

Ortahisar ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında inşa edilmiş veya camiye dönüştürülmüş otuz yedi cami tespit ettik. Tespit ettiğimiz camiler, Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11. yy.), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13. yy. başları), Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Fatih Küçük Camii (14. yy./1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy../1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Gülbahar Hatun Camii (1514), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İskender Paşa Camii, (1529), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Çağlayan Başkurt Mahallesi Merkez Camii (1858), Saraçzade Mescidi (1866), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. Yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Askeri Cami (1911-12), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 camiye dönüştürüldüğü tarih), Değirmendere Çimento Camii'dir (20. yy.).

Camiler, inşa edildikleri tarihten bugüne bazı müdahalelere maruz kalmalarına rağmen özgünlüklerini büyük ölçüde korumuştur. Ancak Çağlayan Başkurt Mahallesi Merkez Camii (1858), Çağlayan Dereli Camii (19. Yy son çeyreği), Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih) ve Değirmendere Çimento Camii için aynı şeyi söyleyemeyiz. Vakıflar Bölge Müdürlüğünce tescilli Çağlayan Başkurt Mahallesi Merkez Camii'nin harim duvarları lambri malzemeyle kaplanmıştır. Ayrıca minberi, vaaz kürsüsü ve mahfili orijinal olmayıp harim tavanı yenilenmiştir. Yine Vakıflar Bölge Müdürlüğünce tescilli Çağlayan Dereli Camii'nin mihrabı ahşap malzemeyle kaplanmıştır. Minber, vaaz kürsüsü ve mahfil orijinal olmayıp, tavan yenilenmiştir. Çimento Camii'nin güney duvarı ve mihrabı niteliksiz çiniyle kaplanmıştır. Minber ve vaaz kürsüsü yeni eklenmiştir. Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih)'in harim kısmı plastik malzemeyle kaplıdır. Yukarıda ifade ettiğimiz sebeplerden dolayı söz konusu camileri çalışmamıza dahil etme

gereği görmedik. Ayrıca Askeri Camii (1911-12), askeri bölge içerisinde yer aldığı için gerekli izinleri alıp inceleme yapamadık. Bu yüzden camiyi çalışmamıza dahil edemedik.

Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St.Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St.Eugenios)-(13.yy başları), Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St.Philippe)-(1665), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.) ve Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih) kiliseden, Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası) şapelden, Hatuncuk Hatun Camii (1523) ise tekkeden dönüştürülmüştür. Saraçzade Mescidi (1866) isminden de anlaşılacağı üzere mescit yapısı olarak inşa edilmiştir.

3.12.1. Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)

Şekil No: 787-794
Çizim No: 120

Trabzon-Ortahisar ilçesinin Ortahisar mahallesinde bulunan yapı ilk olarak, Aziz Andreas'a izafe edilen bir manastır kompleksinin içinde yapıldığı (4-5. yy.) kabul edilir. Planı hakkında bilgimiz olmayan bu kilise 11. yüzyılda üç nefli bir bazilika halinde yeniden yapılmış, 13. yüzyılda bugünkü haline getirilmiş, 1461 yılında şehrin Fatih Sultan Mehmed tarafından fethinden sonra camiye çevrilmiş ve mimari özelliklerini koruyarak günümüze gelmiştir (Karpuz, 2018: 36) . Arşiv kaynaklarından 1987, 2005, 2007 ve 2017-18 yıllarında onarım gördüğünü öğreniyoruz.

Yapı hakkında birçok yerli ve yabancı kaynak bilgi vermektedir. Evliya Çelebi 17. Yüzyılda cami hakkında ayrıntılı bilgi verirken mihrap, minber ve hünkar mahfilinden söz eder; dışarıdan yapıya bitişik bir mektep, dârül'kurra, sıbyan mektebi ve medrese olduğunu belirtir. Charles Texier yapının plan ve kesitini çizerek ilk olarak mimari bir tanım yapar (1864). Daha sonra Trabzon ve çevresindeki Bizans dönemi yapılarına ilgi artınca yapı üzerinde ayrıntılı çalışmalar yapılır. Bu çalışmalar arasında en önemlileri G. Millet, E. Janssens, S. Ballance ve D. Winfield-A.Bryer tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kaynaklarda yapı Altınbaşlı Bakire

kilisesi olarak adlandırılmaktadır. Osmanlı mimarisi ile ilgili özelliklerini ise E.H. Ayverdi ele almıştır (Karpuz, 2018: 36).

Yapının muhtelif yerlerinde beş kitabe bulunur. Kuzey cephedeki ana giriş kapısı üzerinde;

تاريخ فتح طربزون سنة ٨٩٧

“Târîh-i Fethi Trabzon, sene, 867/Trabzon’un fetih tarihi, sene H.867/M.1462-63’’, batı cephedeki giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede;

لااله الا الله محمد رسول الله
في (عزه ١٢٩٠ كتبه رفعت

“Lâ ilâhe illallah Muhammedun Rasûlullah

Fi furre, 1295 Ketebehu Rıfat

Anlamı:

Allah’tan başka ilah yoktur. Muhammed onun resuludur

Recep başı, 1295 (1878) Onu Rıfat yazı’’, doğu cephedeki kapı açılış kitabesinde;

1- ا جدى بو جنت قپوسين عالمه
حضرت عثمان پاشا باعشق هو
2- جامع فاتح حيات بولدي كويا
ايدى بر دلتشنه جان بر كاسه صو
3- ايلدي اورته حصاري شاد خبر
ادخلوا يا ايها الناس اعبدوا
4 - يعني باب حضرت غفران پودر
كيمسه بو ش قالماز نه لازم كفتكو
5- حق اكا يوزبيك قيو فيلسون كشان
شهرت وشاني اولاشسون سوبسو
6- زهد يا ايلر اكا خير دعا
قدريني هر كيم باور سه موبمو
7- جوهر ندن ايله تاريخن حساب
هذه خنات عدن اركنو كتبه حكاك حمد
١٢٥٢

“1-Açdı bu cennet kapusın âleme
Hazret-i Osmân Pâşâ bâ-aşk-ı Hû
2- Câmi’-i Fâtih hayât buldu gûyâ
İçdi bir dil-i teşne cân bir kâse su

3-Eyledi Orta-hisârı şâd-ı hayr

Udhulû yâeyyühe'n-nâsu'budû

4-Ya'ni bâb-ı Hazret-i Gufrân budur

Kimse boş kalmaz ne lâzım güftgû

5-Hak ana yüz bin kapu kılsun küşâd

Şöhret ü şânı ulaşsun sûbe-sû

6-Zühdiyâ eyler ana hayr du'â

Kadrini her kim bilürse mû-be-mû

7-Cevherinden eyle tarihin hisâb

Hâzihi cennâtu adnin ürkünü

Anlamı:

1-Hazret-i Osman Paşa Hû aşkıyla bu cennet kapısını âleme açtı

2-Sanki Fatih Camii hayat buldu; gönlü susamış bir can bir kâse su

3-Ortahisar'ı (bu) hayırla şadetti. Ey insanlar (bu camiye) girerek kulluk edin

4-Yani Allah'ın günahları bağışlama kapısı budur: (bu bağışlamadan) kimse (eli) boş kalmaz, dedikoduya ne gerek var

5-Hak ona yüz bin kapı açsın; şöhret ve şanı her tarafa ulaşsın

6-Ey Zühdi, onun değerini kim inceden inceye bilirse ona hayır duâ eder

7-Tarihimi mücevher tarih olarak hesapla! Bu adn cennetleridir, haydi girip yerleşin! Onu Hakkâk Hamid yazdı 1253 (1837) (Yüksel, 2000: 68-69) yazarken, mihrabın doğusundaki odanın giriş kapısı üzerinde;

1- جزينه دار زاده اول مشپر اعظم دور ان
كه بام وشهرتي موصول ايدي ايد ان وتوراتي
2- سمي حضرت عثمان ذي النورين اولوب ذاتي
حيا و حلم و عدل ولطفله حكم ايتدي دورانه
3 - ديانتده نظيرين كور ممشدى ديده دنيا
نيجه خيراته مظهر او لدي همتله وزيرانه
4 - اير نجه ارجعي امري صماخ جاننه ناكاه
وصيت ايليوب ما في الضميرين كتدي رحمانه
5- قرنداشي كه عبدالله يا شاي عدالتكر
وصاياسن كتوردي بر بري اردنجه ميدانه
6 - بري از جمله اشبو دار شرع احمد مختار
كه بوندندر دواهر بردرون داغدارانه
7 - بو تاريخ مجوهر زهديا تحسينه لاقدر
جهانك رو حيدر عارف ايسن جمله كتبخانه
١٢٥٨

"1-Hazine-dar-zade ol Müşîr-i a'zam-ı devrân
Ki nâm u şöhreti mevsûl idi İrân u Tûrân'a

2-Semiyy-i Hazret-i Osmân-ı Zi'n-Nûreyn olup zâtı

Hayâ vü hilm u adl u lütfile hükm etdi devrâna

3-Diyânetde nazirin görmemişdi dîde-i dünyâ

Nice hayrâta mazhar oldu himmetle vezîrâne

4-Erince irci'i emri simâh-ı cânına nâ-gâh

Vasiyet eyleyüp mâ-fiz zamirin gitdi Rahmân'a

5-Karındaşı ki Abdullah Paşa-yı adâlet-ger

Vasâyâsın getürdü bir biri ardınca meydâna

6-Biri ez-cümle işbu dâr-ı şer'i Ahmed-i Muhtâr

Ki bundandır devâ her bir derûn-ı dâğdârâna

7-Bu târih-i mücevher Zühdiyâ tahsine lâyıkdır

Cihânın rûhudur ârif isen cümle kütüpahâne

1258

Anlamı:

1-Ünü ve şöhreti İran ve Turan'a ulaşmış olan zamanın en büyük müşiri Hazinedarzade

2-Onun zatı, Hazret-i Osman-ı Zi'nnureyn'in adaşı olup, zamana, utanma, yumuşak huyluluk, adalet ve lutufla hükmetti

3-Dünya gözü onun dindarlığının bir benzerini görmemişti. Gayret ve yardımıyla vezirlere yakışırcasına nice hayırlara mazhar oldu.

4-"Dön'' emri can kulağına ansızın erince, kendince olanı vasiyet edip, Rahman olan Allah'a gitti

5-Kardeşi adaletli Abdullah Paşa onun vasiyetlerini bir biri ardınca yerine getirdi

6-Bu vasiyetlerden biri Hazret-i Muhammed'in şeraitinin evi olan bu eserdir ki, her bir yaralı gönle deva bundandır

7-Ey Zühdi, bu mücevher tarih aferine layıktır. Arif isen (anla ki) bütün cihanın ruhu kütüphanedir 1258 (1842) (Yüksel, 2000: 71)'' söz konusu kitabenin sağındaki panoda;

يا كافي المهمات

كتبه مصطفي ٥٩

"Yâ Kâfiye'l-mühimmât

Ketebehu Mustafa, 59.

Anlamı:

Ey (her) önemli (ve gerekli) şeylere yeten!

Onu Mustafa yazdı, 59 (1259/1843), kitabenin solundakinde ise;

احفضنا من الافات

“İhfaznâ mine’l-âfât!

Anlamı:

Bizi afetlerden koru’’, mihrap kaidesi üzerindeki kitabede ise;

قال الله تعالي : (فول وجهك شطر المسجد الحرام سنه ١٣١٩

“Kâlallâhu Te’âlâ Fe veli vecheke şatra’l-mescidi’l-harâm sene,1319 (Bakara 144)

Anlamı: Allahı Teala buyurdu: Artık yüzünü mescid-i Haram semtine çevir- sene 1319 (1901) (Yüksel, 2000: 72)’’ yazar.

3.12.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultuda düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının dıştan dışa boyutları 42.33x17.23 m olup duvar kalınlığı ortalama 1.10 m dir (Çalık vd, 2017: 70). Kuzeyinde mahalle yolu ve Ortahisar Fatih Büyük Camii Kütüphanesi (muvakkithane), doğusunda avlu, mahalle yolu ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü, güneyinde mahalle yolu, batısında mahalle yolu ve komşu bina, kuzeybatısında ise Kanuni Evi vardır. Kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı harim, mahfil, son cemaat yeri, imam odası gibi bölümlerden meydana gelir (Şekil 3.787)-(Çizim 3.120).

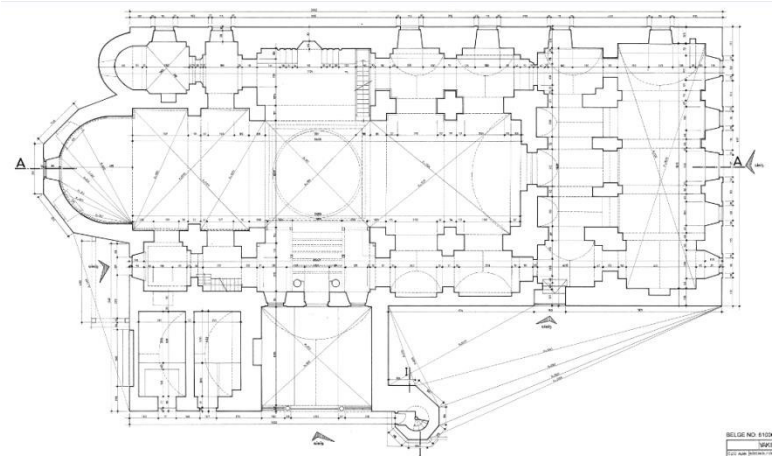

Çizim 3.122. Ortahisar Fatih Büyük Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.787. Ortahisar Fatih Büyük Camii Genel Görünüm

Kuzey cephe eksenin hafif doğusunda 6.08x8.32 m boyutlarında son cemaat yeri vardır. Söz konusu bölüme dairesel kesitli iki mermer sütunun oluşturduğu üç açıklıktan girilir. İyon başlıklara sahip sütünceler yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Sütünce araları ahşap paravanlarla kapatılmıştır. Giriş açıklılarının önüne, altı ahşap sütunun taşıdığı ahşap sundurma yerleştirilmiştir. Sundurmayı taşıyan sütunlar kare kesitli mermer ayaklara oturmaktadır. Son cemaat yeri içten beşik tonozla, dıştan ise kırma çatıyla örtülüdür (Şekil 3.787).

Son cemaat yerinin doğusunda 5.28x6.35 m boyutlarında oda vardır. Odaya, son cemaat yerinin batı duvarı üzerindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapıdan geçildiği gibi, kuzey cephedeki kapıdan da girilir. Söz konusu kapı dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır.

Cephe duvarları üzerinde harime girişi sağlayan dört kapı mevcuttur. Kapılardan ikisi kuzey cephede, birer tanesi ise doğu ve batı cephededir. Son cemaat yerinden ulaşılan kuzey cephedeki ana giriş kapısı 1.45 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.788). Kuzey cephe ekseninin batısındaki diğer kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı olup 1.90 m genişliğindedir. Doğu cephede, apsisin hemen kuzeyinde yer alan kapı 1.07 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli, mermer lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı önünde, ahşap sütunların taşıdığı sundurma bulunmaktadır. Batı cephe eksenindeki giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, basık

kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı olup 1.37 m genişliğindedir. Bu kapı üzerinde de yine ahşap sundurma görülür.

Şekil 3.788. Ortahisar Fatih Büyük Camii Kuzey Cephe Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde on ikişer tanesi batı ve kuzey cephede, on altısı güney cephede, yedisi ise doğu cephede olmak üzere kırk yedi pencere bulunmaktadır. Kuzey, güney ve batı cephedeki pencereler üç, doğu cephedekiler ise iki sıra halindedir. Pencereler farklı genişliğe ve forma sahiptir.

Orta nefin ortası dıştan, onikigen kasnak üzerine oturan kubbeyle, diğer kısımlar ise kırma çatıyla örtülüdür. Çatı örtüsünde, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi vardır.

Kuzey cephede, son cemaat yerinin kuzeybatı köşesine bitişik olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, çokgen gövdesi ve tek şerefesi bulunur. Kaideden gövdeye geçiş soğan pabuçla sağlanmaktadır. Minareye, kaidenin doğuya bakan yüzündeki kapıdan girilir. Kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.789).

Şekil 3.789. Ortahisar Fatih Büyük Camii Minare

Harim güney duvar ekseninin doğusunda, dikdörtgen kaideli, taş ve mermer malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 1.51 m genişliğinde ve 45 cm derinliğindedir. Üç kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle nihayetlenmektedir (Şekil 3.790).

Şekil 3.790. Ortahisar Fatih Büyük Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında orijinal ahşap minber görülür. On bir basamaklı minberin dikdörtgen formlu ve dilimli kaş kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.791).

Şekil 3.791. Ortahisar Fatih Büyük Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, mihrabın kuzeydoğusundaki sütuna dayandırılmıştır.

Harim giriş kapısının önünde, iki katlı ahşap müezzin mahfili bulunmaktadır. Kürsü katlarına doğu ve batısındaki ahşap merdivenlerden çıkılmaktadır (Şekil 3.792).

Şekil 3.792. Ortahisar Fatih Büyük Camii Müezzin Mahfili

Mihrabın doğusunda küçük bir oda mevcuttur. Bir dönem kütüphane olarak kullanılan odaya batı cephesindeki dikdörtgen formlu, mermer söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Batı yöndeki iç ve dış nartekse yuvarlak kemerli açıklıklardan geçilmektedir. Üst kattaki "U'' formlu galeri kısmına, harim giriş kapısının doğusundaki on altı basamaklı merdivenden çıkılır.

Yapının harim kısmı doğu batı doğrultuda uzayan sütunlarla üç nefe ayrılmıştır. Orta nefin ortası, pandantif geçişli kubbeyle, diğer kısımlar ise tonozla örülüdür. Tonozlar yuvarlak kemerlerle taşınmaktadır (Şekil 3.793)-(Şekil 3.794).

Şekil 3.793. Ortahisar Fatih Büyük Camii Harim Genel Görünüm

Şekil 3.794. Ortahisar Fatih Büyük Camii Kubbe

3.12.1.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında düzgün, ince yontu ve kaba yontu taş ve tuğla malzeme, kubbe kasnağında kaba yontu taş ve tuğla malzeme, alt sıradaki pencerelerin söve ve kemerlerinde ve minarede düzgün kesme taş malzeme, üst sıradaki pencerelerin kemerlerinde ve alınlıklarında tuğla malzeme, yine üst sıradaki bazı pencere lentolarında mermer malzeme, kuzey cephedeki giriş portalinde ve harimin kuzeyinde giriş kapısının her iki yanında yer alan sütunlarda mermer malzeme, mihrabın niş kaplamasında ve kaidenin her iki yanındaki sütüncelerde mermer, kaidede ise taş malzeme, minberde, müezzin mahfilinde, pencere doğramalarında,

kapı kanatların ve giriş kapılarının önündeki sundurmalarda ahşap malzeme, örtü sistemini taşıyan ayaklarda taş malzeme, kemerlerin bazılarında taş, bazılarında ise tuğla malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında ve minaresinde yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma, ajur ve kalemişi tekniği kullanılmıştır.

3.12.1.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Kuzey cephedeki giriş portalinde yer alan mermer sütunlar iyonik başlıklara sahiptir. İki sütunun oluşturduğu üçlü açıklığı kaptan ahşap paravanlarda ajur tekniğinde yapılmış motifler vardır. Orta açıklıktaki paravanlar ve kapı kanatları sekiz kollu yıldız motifi oluşturacak şekilde yerleştirilen uçları oval "+'' şeklindeki formlardan oluşur. Söz konusu formların üzerinde dörder delik görülür. Yanlardaki açıklıkları kapatan ahşap paravanlar ise bir sıra boğum, iki sıra sekiz kollu yıldız motifi oluşturacak şekilde yerleştirilen uçları oval "+'' şeklindeki formlardan meydana gelir. Yanlardaki paravanların dilimli kemer içleri, iç içe geçmiş çokgen formlu motiflerle doldurulmuştur. Paravanların üzerinde iç içe geçmiş geometrik ve bitkisel motiflerden oluşan birer tepelik mevcuttur. Tepelikler ajur tekniğinde yapılmıştır. Doğu cephedeki giriş kapısının sağ üst köşesinde yer alan pencerenin yuvarlak kemeri silmelerle çevrilidir. Ayrıca pencerenin her iki yanında, yanlara doğru uzayan saç örgü motifine benzer birer süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerinin hemen altına, dalları yaprak veya helezonla nihayetlenen birer ağaç motifi yerleştirilmiştir. Batı cephe, ikinci sıradaki pencerelerden ortada olanın mermer lentosu üzerinde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağı bulunmaktadır. Süsleme kuşakları yan yana atlamalı olarak sıralanan bir silindir, iki diyagonal kareden oluşur. Batı cephedeki harim giriş kapısı üzerine dikdörtgen formlu ve siyah çerçeveli yazı panosu yerleştirilmiştir. Pano içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir'' ve "١٢٩٥'' yazar. Yazı ortasında üst üste konumlandırılmış yaldız renkli üç çiçek motifi, panonun her iki kenarında ise yine yaldız renkli birer kaş kemer vardır. Cephe duvarları ve kubbe kasnağı yukarıya doğru genişleyen saçak silmeleriyle nihayetlenmiştir. Harim giriş kapılarının kanat yüzeyleri çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgen formlar elde edilmiştir.

Minare kaidesi silmelerle sonlanmaktadır. Minare gövdesinde beyaz, siyah ve kırmızı taşlar bir arada kullanılarak gövdeye hareketlilik kazandırılmıştır. Gövdenin alt ve üst uçlarına yakın noktalarda birer bilezik, bileziklerin hemen altında ise kabartma tekniğinde yapılmış yarım daire formlar bulunur. Kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen şerefenin altı beş sıra süsleme şeridiyle doldurulmuştur. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; zikzak motifinden, silmeden, zikzak motifinden, aralarına sarkıt şeklinde kabara yerleştirilen mukarnas benzeri motiflerden ve üst üste konumlandırılmış zikzak motiflerinden oluşur. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu ve sivri kemerli panolardan meydana gelir. Her bir pano, kabartma veya oyma tekniğinde yapılmış farklı süsleme programına sahiptir. Söz konusu süslemeler; yan yana sıralanmış dört yapraklı çiçek motiflerinden, yan yana sıralanan ve yukarıya doğru uzayan saç örgü motiflerinden, yan yana sıralanmış ve yukarıya doğru uzayan diyagonal kare formlardan, belli araklıklarla sıralanmış karelerden, yan yana sıralanmış yıldız benzeri motiflerden, dama motifinden, aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan meydana gelir. Minare peteği yarım daire ve kirpi saçak şeklindeki iki süsleme kuşağıyla nihayetlenmektedir.

Kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerine dikdörtgen formlu ve siyah çerçeveli yazı panosu vardır. Pano içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ‘‘Ayet’el Kürsi-Tarihi Fethi 867’’ yazar. Pano üzerindeki yarım yuvarlak formlu duvar yüzeyinde kalemişi tekniğinde yapılmış yazı ve süslemeler mevcuttur. Yüzey yeşil renkli perde motifleriyle dıştan çevrilidir. Perdeler, sarı ve kırmızı renkli püsküllerle sarmalanmıştır. Duvar yüzeyinde çapraz olarak uzayan yazı panoları ve madalyonları görülür. Yazı panoları içerisinde yeşil veya kırmızı zemin üzerine beyaz renk harfle, madalyonlar içerisinde ise siyah veya mavi zemin üzerine beyaz renk harfle yazılmış yazılar vardır. Kırmızı renkli panolar sola doğru, yeşil renkli panolar ise sağa doğru eğim yaparak uzanmaktadır. Mavi ve siyah renkli yazı madalyonları ise panoların aralarına yerleştirilmiştir. Söz konusu pano ve madalyonlarda‘‘Esmaü’l Hüsna’’ yazar. Panolarla, madalyonlar arasında kalan kare formlu alanlara farklı motiflerdeki rozetler yerleştirilmiştir. Çapraz şekilde uzayan şeritlerin altta meydana getirdiği üçgen formlu alanlar, sapları ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve mavi renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Duvar

yüzeyindeki tüm bu motifler, sola doğru eğimli olan ve atlamalı olarak sıralan sarı ve beyaz renkli şeritler üzerine yapılmıştır.

Giriş bölümünü örten tonozun ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form yer alır. Dairesel formlardan dışta olanı mavi, içte olanı ise kırmızı çizgiyle oluşturulmuştur. İçteki dairesel formun içerisi siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılan "Besmele ve İhlas Suresi'' ile bezenmiştir. Her iki dairesel form arasında kalan yüzey sarı zemin üzerine yapılmış, sapları beyaz, yaprakları yeşil, çiçekleri ise beyaz, mavi ve kırmızı renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Dairesel formlar, belli aralıklarla yerleştirilen on palmet motifiyle çevrelemiştir. Mavi çizgilerden meydana gelen palmet motiflerinin içerisinde, kırmızı renkli bitkisel motifler bulunur.

Harim içerisinde mihrap, minber ve orta nefin ortasındaki kubbede süsleme görülür. Mihrap kaidesinin her iki yanında, kaidenin yarı yüksekliğine kadar yükselken birer sütünce vardır. Mermer malzemeli ve dairesel kesitli sütünceler kare kesitli başlıklara sahiptir. Başlıkların yüzeyi "+'' ve "*'' benzeri motifler oluşturacak şekilde uzayan kıvrımlı şeritlerle bezenmiştir. Mihrap kaidesi yüzeyinde, nişi üç yönden çevreleyen sekiz sıra süsleme şeridi görülür. Söz konusu süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla; "+'' ve "*'' benzeri motifler oluşturacak şekilde uzayan kıvrımlı şeritlerden, mukarnaslardan, iç içe geçmiş iki zencirek motifinden, iç içe geçerek uzayan sekizgenlerden, tek sıra zencirek motifinden, iç içe geçerek uzayan, palmet, rumi, yaprak ve sap motiflerinden, uçları dışa veya içe doğru bakan üçgenlerden ve üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifinden meydana gelir. En dıştaki süsleme şeridi sütünce başlıkları üzerinde yükselmektedir. Mermer malzemeli mihrap nişiyle kavsara, paralel olarak uzayan ve üzerinde yapraklar olan "S'' formlu kıvrık dal motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Aynı süsleme şeridi dikey yönlü uzayarak nişi üç bölüme ayırmıştır. Yanlardaki bölümlerde bulunan mermer yüzeyler çökertilerek, bitkisel motifli birer şemse oluşturulmuştur. Ortadaki bölüm içerisinde ince silmeyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu ve dilimli kaş kemerli bir pano vardır. Panonun içerisi yıldız, daire, çokgen vb. motifler oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan şeritlerle hareketlendirilmiştir. Kemer köşelikleri ise bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Dilimli kaş kemerli niş kavsarası mukarnaslıdır. Mukarnaslar arasında iki sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Süsleme kuşaklarından altta olanı yan yana sıralanmış üç dallı çiçek motiflerinden, üstte olanı ise çiçek motifli yarım rozetlerden meydana gelir. Rozetlerin aralarında bitkisel

motifler görülür. Kaş kemerin her iki yanında dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer sekiz köşeli yıldız motifi bulunur. Yıldız motifini oluşturan her bir kare form, dörder küçük kareden oluşur. Söz konusu küçük kare formlar dairesel formla birbirine bağlanmıştır. Kemerin üzerinde dikdörtgen formlu yazı panosu bulunmaktadır. Pano içerisinden kabartma tekniğinde " وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا/Şüphesiz mescitler, Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin (Cin 18)'' yazar. Mihrap nişini çevreleyen en dıştaki süsleme şeridinin sağ ve sol üst köşelerine yakın noktalara ve ortasına birer kabara yerleştirilmiştir. Köşelere yakın noktalardaki kabaralar dairesel formlu olup, yüzeyleri yıldız şeklinde oyulmuştur. Ortadaki kare kesitli kabaranın yüzeyi, süsleme şeridiyle aynı şekilde bezenmiştir. Mihrap üzerindeki süsleme şeritleri kırmızı veya beyaz renk taşlarla oluşturularak mihraba canlılık kazandırılmıştır. Mihrap kaidesi üzerinde ahşap çerçeveli ve dikdörtgen formlu yazı panosu bulunur. Pano içerisinde yeşil zemin üzerine yaldız renkli harflerle "فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu; (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazar. Çerçevenin yüzeyi çökertilerek silmeler meydana getirilmiştir (Şekil 3.790).

Ahşap minberin doğu yüzünde süsleme unsurları görülerken batı yüzü sadedir. Üçgen formlu doğu yan aynalığı, üzerinde yapraklar olan "S'' formlu kıvrık dal motifinin oluşturduğu süsleme şeridiyle çevrilidir. Söz konusu süsleme şeridi her iki yönden yıldız motiflerinin oluşturduğu ince birer süsleme kuşağıyla sınırlandırılmıştır. Aynalık yüzeyinde, ortada yıldız motifi oluşturacak şekilde iç içe geçmiş on iki gen formlar görülür. Gerek oluşturulan yıldız motifleri, gerekse on iki genlerin her bir bölümü farklı türdeki bitkisel motiflerle bezenmiştir. Minberin korkuluk kısmında ve girişin yan yüzlerinde doğu yan aynalığı çevreleyen süsleme şeridiyle aynı birer şerit vardır. Korkulukla girişin bileştiği noktaya üçgene benzer sade ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Ajur tekniğinde yapılan süpürgelik ortada yıldız motifi oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan altıgen formlardan meydana gelir. Süpürgeliğin altında, süpürgelik boyunca paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerinden üstte olanı üzerinde yapraklar bulunun "S'' formlu kıvrık dal motifinden oluşurken, altta olanın bir kısmı saç örgü motifinden, bir kısmı ise yıldız ve yıldız motifli rozetlerden oluşur. Dolap bölümünün yüzeyinde, ortada yıldız motifi oluşacak şekilde konumlandırılan farklı geometrik motifler

vardır. Kabartma tekniğinde yapılan motiflerle, onların oluşturduğu yıldızların yüzeyi bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Dolap bölümü, üzerinde yer alan yatay yönlü iki dikdörtgen pano ve köşk korkuluğu, üzerinde yapraklar bulunun "S'' formlu kıvrık dal motifiyle dört yönden çevrilidir. Minber dolabının hemen üzerindeki dikdörtgen formlu panonun içerisi ortada yıldız motifi oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan ve ajur tekniğinden yapılan altıgenlerle doldurulmuştur. Köşk korkuluğunun altındaki panonun ortasında ise bir çiçek motifi ve bu çiçek motifinden sağa ve sola doğru uzayan birer yaprak motifi mevcuttur. Kare formlu köşk korkuluğu tamamıyla ajur tekniğinde yapılmıştır. Korkuluğun ortasında ince çıtadan oluşan dairesel form vardır. Dairesel formun içerisi yıldız motifleri meydana getirecek şekilde iç içe geçerek uzayan ince çıtalarla doldurulmuştur. Dairesel formla kare form arasında, köşelerde kalan boşluklar bitkisel tarzdaki motiflerle bezenmiştir. Köşk açıklıkları, üzerinde yapraklar bulunun "S'' formlu kıvrık dal motifinin oluşturduğu süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Köşk kemer köşelikleri, ajur tekniğinde yapılan bitkisel motiflerle süslenmiştir. Minber giriş açıklığının her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden dışta olanı sepet örgü, içte olanı ise üzerinde yapraklar bulunun "S'' formlu kıvrık dal motifinden meydana gelir. Giriş kemeri ve kemer köşelikler, ajur tekniğindeki bitkisel motiflerle bezenmiştir. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalıkta, dikdörtgen formlu ve sarı çerçeveli iki yazı panosu vardır. Aralarında geometrik motif bulunan panolarının içerisinde sarı renkli harflerle yazılmış yazılar vardır. Sağdaki panoda "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur'', soldakinde ise " مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir'' yazar. Aynalığın altında ve üstünde paralel olarak uzayan ve üzerinde yapraklar bulunun "S'' formlu kıvrık dal motifli birer süsleme kuşağı görülür. Ayrıca aynalığın üzerinde mukarnas dizisi uzanmaktadır (Şekil 3.791).

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsünün aynalıkları, yıldız ve farklı şekillerdeki geometrik motiflerin oluşturduğu süsleme programıyla tezyin edilmiştir. Yıldız motifleri yaldız renklidir. Ajur tekniğindeki kürsü korkulukları, ortada yıldız motifi oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan on iki genlerden meydana gelir.

Orta nefin ortasındaki kubbede kalemişi süslemeler görülür. Beyaz zemin üzerine yapılan süslemeler oluşturulurken ağırlıklı olarak, mavi, kahverengi, yeşil ve turuncu renkler kullanılmıştır. Kubbe ortasında mavi çizgiden meydan gelen dairesel

form bulunur. Dairesel formun üzerinde belli aralıklarla yerleştirilmiş beyaz renkli yedi yıldız motifi vardır. Dairesel formun ortasına turuncu renkli bir rozet yerleştirilmiştir. Söz konusu rozetten dört yöne doğru uzayan yeşil renkli birer yaprak motifi görülür. Yaprak motifleri mavi kurdeleyle birbirine bağlanmıştır. İki yaprak motifinin her iki yanına, vazodan çıkan birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Vazolar sarı, sap ve yapraklar yeşil, çiçekler ise turuncu renklidir. Mavi renkli dairesel form, dıştan kahverengi perde motifleriyle çevrilidir. Perde motiflerinden dışa doğru uzayan yine kahve renkli püsküller görülür (Şekil 3.794).

Kubbe kasnağındaki pencerelerin kenar hatlı mavi çizgiyle belirginleştirilmiştir. Pencere kemerleri üzerinde, yaldız renkli birer alem motifi, alem motiflerinin her iki yanında ise yine yaldız renkli birer yaprak motifi yer alır. Söz konusu motiflerin altından çıkıp pencerelerin her iki yanından aşağıya doğru sarkan bitkisel motifli süslemeler vardır. Söz konusu motiflerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise turuncu renklidir.

Kubbe kasnağıyla pandantiflerin birleştiği noktada üç sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritleri tek sıra halinde uzayan yarım daire ve dairesel formlardan meydana gelir.

Mihrabın doğusundaki odanın lentosu paralel olarak uzayan üç sıra süsleme kuşağıyla hareketlendirilmiştir. Alttaki kuşak meandır motifinden, ortadaki yumurta formlu kabaralardan, üstteki ise yan yana sıralanmış ağaç motiflerinden meydana gelir.

Doğu yöndeki apsisin yan duvarlarında, opus sectile tarzında mozaik süsleme kalıntılar vardır. Aynı teknikteki mozaikleri giriş önündeki zeminde de görürüz.

3.12.1.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında 1987, 2005 ve 2007 tarihli üç onarım kaydına rastladık. Ayrıca 2017-18 yıllarında kapsamlı bir onarım geçirdiğini biliyoruz. Onarım kayıtlarında yapılacak işler şöyledir;

1987 yılındaki onarımda yapılacak işler;

1- Caminin doğu cephesinde badanalanmış olan yonu taşlı bölüm ince dişli tarak ile badana raspası yapılacak.
2- Diğer cephe duvarları halen sıvalı olup kısmi araştırmalar yapılıp çıkacak malzeme durumuna göre ya derzlenecek ya da aynen sıvanacaktır.

3- Kurşun örtü onarılacak.
4- Camide rutubete sebep olan bozuk tretuvar döşemenin akıntısı verilerek taş döşemeleri yenilenecek, bozuk merdiven basamakları onarılacak.
5- Cami iç ahşap döşemesi yenilenecek.
6- İçteki bozuk sıvalar raspa edilip yeniden sıvanacak.
7- İçteki mermer, somaki ve mozaikler aynen muhafaza edilecek, bozuk olanlar yerine sağlamlaştırılacak.
8- Bozuk ahşap kapı ve pencere doğramaları yenilenecek.
9- Badana, boya işleri ile elektrik tesisatı yenilenecektir.

2005 yılındaki onarımda yapılacak işler;

1- Minarenin taş barok külahının orijinali doğrultusunda onarılması.
2- Minarenin elektrik tesisatının yenilenerek, paratoner takılması.

2007 yılındaki onarımda yapılacak işler ise;

1- Cami batı kitabesinin eksik harflerinin orijinaline göre tamamlanması.
2- Cami batı kitabesinin zemini oluşturularak varaklanması,

şeklinde sıralanmıştır. Ayrıca cami yakın dönemde kapsamlı bir onarıma tabi tutulmuştur. Ancak söz konusu onarımlar hangi müdahalelerin yapıldığı hakkında bilgimiz yoktur.

3.12.2. Molla Siyah Camii (St. Andrew)

Şekil No: 795-798

Çizim No: 121

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Pazarkapı mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini kitabe bulunmaz. Ancak çeşitli kaynaklardan ilk olarak 11. yüzyılda yapıldığını ve 14. yüzyılda da bugünkü şeklini aldığını öğreniyoruz (Karpuz, 2018: 44). 1557'den önce mescide dönüştürüldüğü düşünülmektedir (Özen vd., 2010: 63). İnceleme yaptığımız esnada kapsamlı bir onarım geçiren Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.12.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Ortahisar belediye binasının yanında bulunan yapı, doğu-batı doğrultudaki dikdörtgen formlu düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde boş arazi, doğusunda boş arazi ve belediye binası, güneyinde ve batısında ise komşu binalar

vardır. Bazilikal planlı kilise olarak inşa edilen yapı, üç nefli ve üç apsislidir. Apsisler içte at nalı formluyken, dışta birbirinden farklıdırlar. Ortadaki apsis dıştan beşgen, yanlardakiler ise dairesel formludur. Yapı, içten beşik tonoz, dıştan ise tonoz ve kırma çatı ile örtülüdür. Caminin harim kısmı içten içe 5.95x11.34 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen bölümle birlikte 11.90x12.36 m boyutlarına ulaşır. Kaba ve ince yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camide mahfil, vaaz kürsüsü ve minare bulunmaz (Şekil 3.795)-(Çizim 3.121).

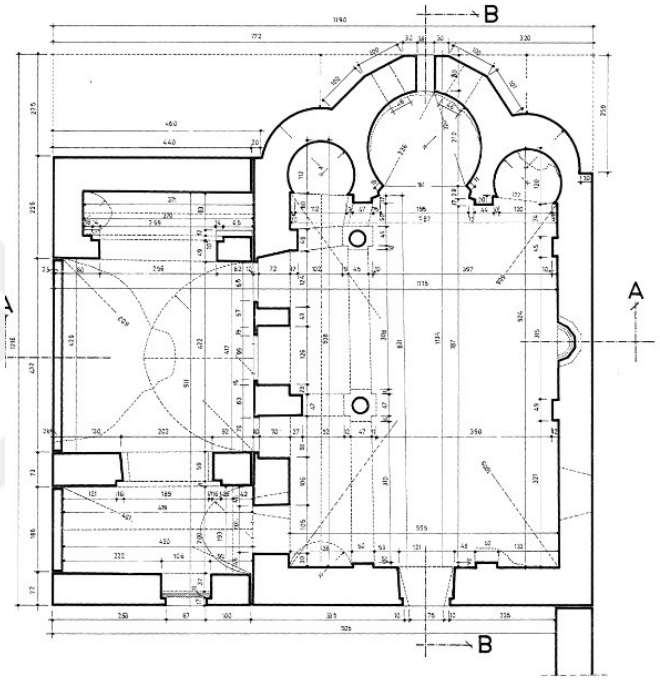

Çizim 3.123. Molla Siyah Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.795. Molla Siyah Camii Genel Görünüm

Kuzey cephedeki ek bölüm günümüzde son cemaat yeri olarak kullanılmaktadır. İki açıklıklı bölüm, duvar yüzeylerindeki konsollar üzerine oturan yuvarlak kemerlerle oluşturulmuştur. Doğu yöndeki açıklık batı yöndekine göre daha büyük ve yüksektir. Söz konusu bölümler içten beşik tonozla, dıştan ise kırma çatı ile örtülüdür. Bölümleri birbirinden ayıran kuzey-güney doğrultudaki duvar yüzeyinde bulunan yuvarlak kemer formlu açıklık bölümler arası geçişi sağlamaktadır. Ayrıca batı yöndeki bölümün doğu duvarında da benzer açıklık vardır. Buradaki açıklık ise üç yönden kapalı niş benzeri derin bir bölüme açılmaktadır (Şekil 3.795).

Harime, kuzey cephe ekseninde yer alan 100 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapıya son cemaat yerinden ulaşılır (Şekil 3.796).

Şekil 3.796. Molla Siyah Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde on üç pencere mevcuttur. Pencerelerin üçer tanesi batı ve kuzey, ikisi güney, beşi ise doğu cephededir. Kuzey cephedeki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Giriş kapısının doğusunda bulunan pencere 80 cm, batısındaki, 70 cm, diğer pencere ise 85 cm genişliğindedir. Doğu cephedeki dar ve uzun formlu pencerelerden üçü ortadaki apsis üzerinde, birer tanesi ise yan apsisler üzerinde bulunur. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap doğramalı pencereler 43 cm

genişliğindedir. Güney cephede yer alan pencereler, apsis üzerindekilerle benzerdir. Batı cephedeki pencerelerin ikisi altta, biri ise üsttedir. Alttaki pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Kuzey yöndeki 105 cm, güney yöndeki ise 122 cm genişliğindedir. Üst sıradaki pencere ise güney cephedekilerle aynıdır. Pencereler, harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Batı cephenin alt sırasında yer alan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken, diğer tüm pencereler aynı formlarını korur.

Orta nefin üzeri dıştan tonozla, yan neflerin üzeri tek yöne eğimli çatıyla, son cemaat yeri olarak kullanılan bölümün üzeri ise kırma çatıyla örtülüdür. Ayrıca dört cephede de kademeli olarak dışa doğru çıkıntı yapan saçak silmesi vardır.

Şekil 3.797. Molla Siyah Camii Harim Genel Görünüm

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 70 cm genişliğinde ve 39 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.797).

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür (Şekil 3.797). Harimin içerisinde doğu-batı doğrultuda uzayan çift sıra sütün düzeni vardır. Dairesel kesitli ve mermer malzemeli sütunlar kare kesitli başlıklara sahiptir. Nefleri birbirinden ayıran sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca sütunlardan harim duvarlarına atılmış kemerlerde bulunur. Sütun ve duvarlara oturan bu kemerler örtü sistemini taşımaktadır. Nefler beşik tonozla örtülüdür. Orta nef, yan neflere göre daha geniş ve yüksektir (Şekil 3.798).

Şekil 3.798. Molla Siyah Camii Tavan

3.12.2.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında kaba ve ince yontu, mihrapta ise düzgün kesme taş malzeme, bazı pencere kemerlerinde tuğla malzeme, minberde, pencere doğramalarında ve kapıda ahşap malzeme, son cemaat yerindeki korkuluklarda ve kuzey cephedeki pencere parmaklıklarında demir malzeme, harimdeki sütunlarda mermer malzeme, örtü sisteminde ise kurşun malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği uygulanmıştır.

3.12.2.3. Süsleme

Gerek dış cephede, gerekse harim kısmında süsleme unsuru görülmez.

3.12.2.4. Onarımlar

Camiyi incelediğimiz esnada kapsamlı bir restorasyon yapılıyordu. Söz konusu restorasyon için alanın kararlar şöyledir;

Harim ve Son Cemaat Yeri;

1- Harimin ahşap zemin itina ile sökülerek yenilenecektir.
2- İç kısımdaki eski onarımdan kalan sıvalar itina ile raspa yapılacak.
3- Bütün ahşap lambriler sökülecektir.
4- Caminin beden duvarlarının içe bakan yüzeylerindeki sıvalara raspa yapıldıktan sonra altındaki malzeme araştırılacak gereken kısımlar aslına uygun olarak onarılacak sonrasında hidrolik kireç esaslı harç ile sıvanacak ve iç cephe boyası ile boyanacaktır.

5- Muhdes tüm pencereler sökülecek restorasyon projesinde belirtildiği şekliyle uygulanacaktır.
6- Aslına uygun olmayan ahşap doğramalı giriş kapısı sökülecek restorasyon projesinde belirtildiği şekliyle kapı uygulanacaktır.
7- Son cemaat yerinin döşemesi itina ile sökülecek altındaki taş temizlenerek korunacaktır.
8- Pencere denizliklerine 3 cm kalınlığında yekpare taş uygulanacaktır.
9- Yapıda kullanılacak tüm ahşap malzemeler daldırma yöntemiyle emrenye edilmiş birinci sınıf sert ağaçtan seçilecektir.
10- Camideki söküm işlemlerinden önce mihrabın önüne ahşap malzemeden, zarar görmesini engelleyecek şekilde, koruyucu uygulanacaktır. Özgün taş mihraba itinalı boya badana raspası yapılarak korunacaktır.
11- Orijinal olmayan ahşap minber yenilenecektir.
12- Sütunlara itinalı vernik temizliği yapılacaktır.
13- Son cemaat yerindeki sövelerde bulunan izlere göre lokmalı demir parmaklık yapılacaktır. Sövelere uygulanan raspalar sonucu her yerde izlerin çıkmaması durumunda restorasyon projesine göre demir parmaklık uygulaması yapılacaktır.
14- Son cemaat yerindeki söveler üzerinde bulunan sıva ve boyalara ince raspa yapılacaktır. Altındaki taş doku ortaya çıkarıldıktan sonra kumlama yöntemi ile temizlenip korunacaktır.
15- Gergi demirine 2 kat antipas ve 2 kat siyah mat boya uygulanacaktır.

Cepheler ve Üst Örtü;

16- Betonarme abdestlik itina ile sökülecektir.
17- Caminin etrafına drenaj yapılacaktır. Tekrar doldurma işlemi yapılırken caminin harim kotu baz alınarak yapılacak, yeni zemin kotu su almaması için harimden yukarıda olmayacaktır.
18- Kuzey cephedeki camekân kısım itina ile sökülecek, son cemaat yeri açık olacaktır.
19- Cephedeki klima motorları sökülecektir.
20- Çatıdaki beton tesviyeler sökülecek, 2 kat su yalıtımı serildikten sonra kurşun kaplama yapılacaktır.
21- Girişteki mermer eşik yenilenecektir.

22- Bütün pencereler itina ile sökülecek projedeki gibi ahşap doğrama yapılacaktır.
23- Bütün çimento harçlı imitasyonlar sökülüp yerine rengine uygun taş ile dolgu yapılacaktır.
24- Kaybolan tuğla kemerler aslına uygun tamamlanacaktır.
25- Bütün cepheler kumlama yöntemi ile temizlenecektir.
26- Tarihsel dönemlerden kalan batı cephesindeki iki kapı izi pencere olarak düzenlenecek, alt kısmına bezemesiz yekpare taş konacaktır.

3.12.3. Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)

Şekil No: 799-805

Çizim No: 122

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Yeni Cuma mahallesinde bulunmaktadır. Yapı üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak doğu yöndeki kapının hemen sağına Vakıflar Bölge Müdürlüğünce asılan bilgilendirme fişinden I. Alexios tarafından 13 yy. başlarında inşa ettirildiğini öğreniyoruz. 1461 yılında Trabzon'un fethinden sonra camiye çevrilen yapı, bugün ayakta olup, ibadete açıktır. Yine söz konusu bilgilendirme fişinden, Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethinden sonra ilk cuma namazını burada kılmasından dolayı camiye ve mahalleye Yeni Cuma isminin verildiği öğreniyoruz. Ancak bazı kaynaklar ilk cuma namazının şehrin piskoposluk kilisesi olan Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914)'inde kılındığını yazmaktadır.

3.12.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan yapı, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde, doğusunda ve güneyinde avlu ve mahalle yolları, batısında ise komşu bina vardır. Trabzon'un koruyucu azizi Aziz Eugenios'a adanan kilise kapalı yunan haçı planlı olarak inşa edilmiştir (Karpuz, 2018: 36) . Yapı, camiye çevrildiğinde birçok müdahaleye maruz kalmıştır. Vakıflar Bölge Müdürlüğünün astığı bilgilendirme fişindeki bazı müdahaleler şöyledir; minber ve mihrap eklenmiş, güney ve batı kapıları kapatılmış, bazı pencereler kapatılmış ve küçültülmüş, bazı pencereler ise sonradan eklenmiş, kadınlar mahfili, kuzeydeki giriş mekânı ve bu mekânın batısındaki tek şerefeli taş minare eklenmiştir. Taş malzeme

ile inşa edilen yapı harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi kuzey cephe eksenindeki son cemaat yerinin güneybatı köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.799)-(Çizim 3.122).

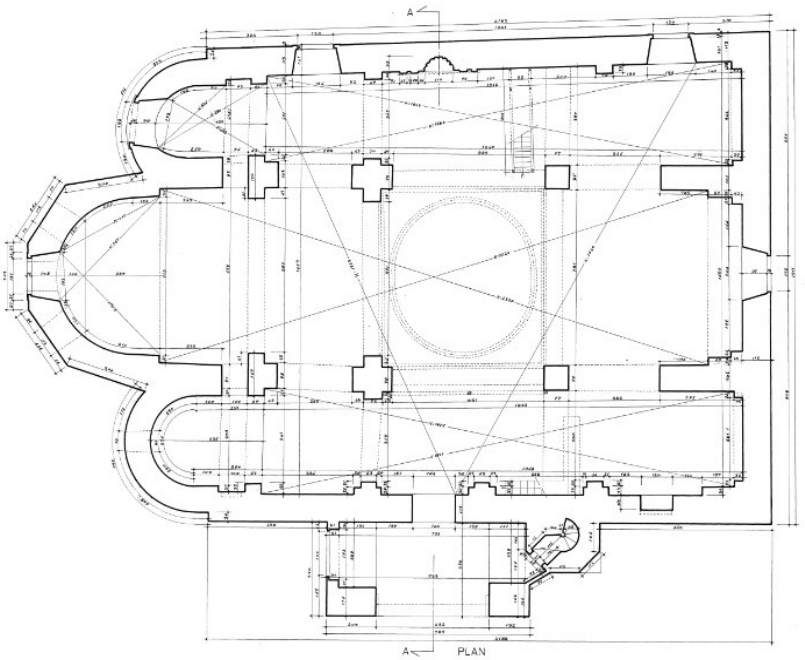

Çizim 3.124. Yeni Cuma Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.799. Yeni Cuma Camii Genel Görünüm

Kuzey cephe ekseninde yer alan portal son cemaat yeri olarak düzenlenmiştir. Son cemaat yerinin kuzey cephesinde dikdörtgen formlu, basık kemerli bir açıklık görülür. Açıklık ahşap doğramalı camekânla kapatılarak, camekânın ortasına dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapı yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinin doğu cephesinde dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli, taş söveli-lentolu ve iki ahşap

kanatlı bir kapı daha bulunur. Kapının açıldığı yer son cemaat yeriyle bağlantılı dehliz şeklindedir. Söz konusu dehlizin aynısı batı duvarda da vardır. Ancak buradaki dehliz kapıyla dışa açılmamaktadır. Çünkü son cemaat yerinin batısına minare inşa edildiğinden batı cephenin önü biraz kapanmıştır. Buradaki dehlizin son cemaat yeri tarafı camekânla kapatılarak odaya dönüştürülmüştür. Odaya, camekânın ortasına yerleştirilen dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Son cemaat yerinin üzeri içten tonozla, dıştan ise kırma çatıyla örtülüdür.

Harime giriş, biri doğu cephede diğeri ise kuzey cephede olmak üzere iki kapıdan sağlanır. Kuzey cephendeki ana giriş kapısına son cemaat yeri içerisinden ulaşılır. Dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapı, 1.61 m genişliğindedir. Doğu cephede eksenindeki apsis üzerinde sonradan açılan kapı ise 1.56 m genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Kapının üzerinde ahşap sundurma görülür. Apsis duvarına monte edilmiş iki ayak üzerine oturan sundurmanın üzeri alaturka kiremitle kaplıdır. Sundurma üzerinde taş malzemeyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu onarım kitabesi vardır. Söz konusu kitabede siyah zemin üzerine sarı renk harflerle "١٣٢٠- اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ/Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazını kılan, zekâtını veren ve yalnız Allah'tan korkup çekinen kimseler imar edebilirler (Tevbe 18)-1320'' yazar.

Yapının cephe duvarları üzerine bazısı orijinal, bazısı ise sonradan eklenmiş pencereler bulunurken, bazı pencerelerde kapatılmıştır. Kuzey cephedeki son cemaat yerinin üst kısmında, yaklaşık 50 cm aralıklarla yerleştirilmiş üç pencere mevcuttur. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli pencereler oldukça dar ve uzun olup, ahşap doğramalıdır. Kuzey cephedeki minarenin hemen batısında dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı bir pencere daha vardır.

Doğu cephe eksenindeki apsis üzerinde üç pencere görülür. Pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Yanlardaki apsislerde de birer pencere vardır. Kuzey yöndeki pencere dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıyken, güney yöndeki dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır.

Güney cephede çift sıra pencere düzeni bulunmaktadır. Alt sıradaki iki pencere 130 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı

ve demir parmaklıklıdır. Üst sıradaki üç pencere ise kuzey cephe ekseninde olduğu gibi yaklaşık 50 cm aralıklarla yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli pencereler oldukça dar ve uzun olup, ahşap doğramalıdır. Batı cephede biri harim katı seviyesinde, beşi mahfil katı seviyesinde olmak üzere altı pencere görülür. Batı cephe ekseninde yer alan harim katındaki pencere 132 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki beş pencereden üçü harim katındaki pencerenin üzerinde, diğerleri ise batı cephenin kuzey ve güney köşelerine yakın noktalardadır. Söz konusu pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır.

Cephe duvarlarında bulunan alt sıradaki pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Orta nefin ortası dıştan onaltıgen kasnak üzerine oturan kubbeyle diğer kısımlar ise kırma çatıyla örtülüdür. On altıgen kasnağın her bir köşesinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve alçı şebekeli birer pencere vardır. Kubbe altında kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür.

Kuzey cephe ekseninin batısında yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare sekizgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Kaidenin yarısı duvarlara gömülü vaziyettedir. Minareye giriş, son cemaat yerinin batısında oluşturulan odadan sağlanır (Şekil 3.800).

Şekil 3.800.Yeni Cuma Camii Minare

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi, 1.18 m genişliğe, 52 cm derinliğe sahiptir. Altı kademden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.801).

Şekil 3.801.Yeni Cuma Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. 82 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 4.06 m çıkıntı yapar. On iki basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu dilimli kemer formlu giriş açıklığı bulunmaktadır (Şekil 3.802).

Şekil 3.802.Yeni Cuma Camii Minber

Orijinal olmayan yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü mihrabın hemen doğusunda güney duvara bitişik olarak konumlandırılmıştır. Kürsüye, doğu yönündeki ahşap merdivenle çıkılır.

Yapının kuzeyindeki nefe ahşap mahfil yerleştirilmiştir. Nef boyunca uzayan mahfil önden örtü sistemini taşıyan ayaklara ve kare kesitli ahşap ayaklara, arkadan ise kuzey duvar üzerine monte edilmiş ahşap kirişe oturmaktadır. Mahfile batı yöndeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 1.22 m genişliğindeki merdiven on dokuz basamaklıdır. Kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.12 m çıkıntı yapan mahfilin yaklaşık 50 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunmaktadır (Şekil 3.803).

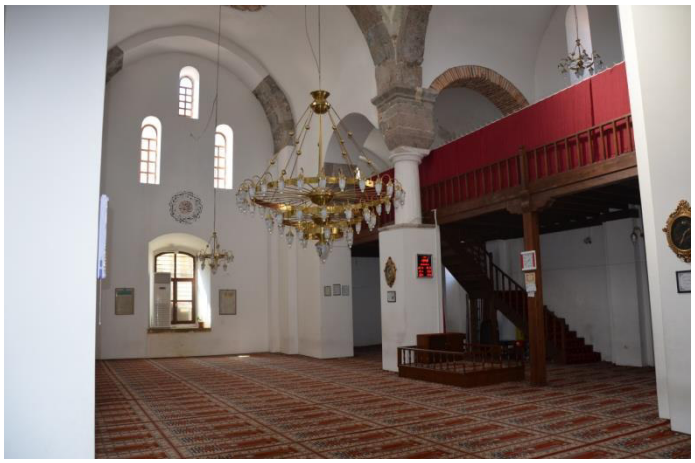

Şekil 3.803.Yeni Cuma Camii Mahfil

Mahfile çıkışı sağlayan merdivenin yaklaşık 2 m güneyinde, müezzin mahfili vardır. Ahşap seki şeklindeki müezzin mahfilinin tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 50 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur.

Harimin içerisinde doğu-batı doğrultuda uzayan çift sıra ayak düzeni bulunmaktadır. Nefleri birbirinden ayıran ayaklar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca ayaklardan harim duvarlarına doğru atılmış kemerlerde görülür. Ayak ve duvarlara oturan bu kemerler örtü sistemini taşımaktadır. Orta nefin ortası kubbeyle diğer kısımlar ise tonozla örtülüdür. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanır (Şekil 3.804)-(Şekil 3.805).

Şekil 3.804.Yeni Cuma Camii Tavan

Şekil 3.805.Yeni Cuma Camii Kubbe

3.12.3.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında kaba yontu, ince yontu ve düzgün kesme taş malzeme ve yer yer tuğla malzeme, minarede, minberde, harim içindeki ayaklarda ve bazı kemerlerde düzgün kesme taş malzeme, çatı örtüsünde, harim içindeki bazı kemerlerde ve bazı pencerelerin yuvarlak kemerlerinde tuğla malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfili taşıyan bazı ayaklarda, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, müezzin mahfilinde, pencere doğramalarında ve kapı kanatlarında ahşap malzeme ve güney cephedeki harim katı pencerelerin parmaklıklarında demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Cephe duvarlarında ve minarede ve harim içindeki ayaklarda yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.12.3.3. Süsleme

Doğu cephe eksenindeki beşgen formlu ana apsisin yarı yüksekliğinde paralel olarak uzayan silmeler bulunur. Söz konusu silmeler pencerelerin yuvarlak kemerleri üzerinden dolanarak uzamaktadır. Ana apsisin kuzeye bakan köşesinde yer alan bir taşın yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış vazodan çıkan çiçek motifi, yine ana apsisin ortasında bulunan pencerenin hemen üzerindeki taş yüzeyinde ise rozet motifi görülür. Ana apsisin saçağı yivli olarak yapılmış olup, saçağın giriş kapısı üzerindeki kısmında yaprak, ağaç ve haç motifli rozetler bulunmaktadır. Güney yöndeki küçük apsisin kirpi saçağı mevcuttur. Güney cephe eksenindeki kapı, yapı camiye çevrildiğinde kapatılmıştır. Ancak kapı üzerindeki yivli saçak bugün aynı şekilde durmaktadır. Saçağın üzerinde silmelerden oluşan yuvarlak kemer yer alır. Silmelerden oluşan bu kemer, muhtemelen bir pencerenin yuvarlak kemerini çevrelemekteydi. Güney cephe eksenin mahfil katı seviyesinde yer alan üç pencereden ortada olanının yuvarlak kemeri silmelerle çevrilidir. Kubbe kasnağındaki pencereler, kademeli olarak üç kez içe çökertilen dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir. Pencereler kademeli olarak yukarı doğru genişleyen silmeler üzerine oturur. Çokgen formlu kasnağın duvarı, kademeli olarak yukarı doğru genişleyen saçak silmeleriyle nihayetlenmiştir.

Yapıya sonradan eklenen minare oldukça süslüdür. Kaide, yıldız benzeri motiflerden oluşan süsleme şeridiyle nihayetlenmektedir. Minarenin soğan pabucu üzerinde ve şerefenin altında bir bilezik vardır. Şerefe altı altta ve üstte silme şeklindeki zikzak motifleriyle, ortadan ise iki sıra yumurta formlu ve sarkıt şeklindeki kabaralarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli panolardan meydana gelir. Panoların her birinin yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış farklı türde süslemeler mevcuttur. Söz konusu süslemelerde bazıları şöyledir; dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifleri, yan yana sıralanmış dört yapraklı çiçek motifleri, yan yana sıralanmış yıldız motifleri, muhtelif yerlerine küçük dairesel formlar yerleştirilen, iç içe geçmiş yamuk dörtgen motifleri, dama motifi ve üst üste yerleştirilmiş yıldızlar ve dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldızlar şeklindir. Son cemaat yerinin kuzey cephesindeki

camekânın dayandığı duvarlarda, üzerlerinde saç örgü motifine benzer süslemeler olan birer konsol vardır. Son cemaat yerindeki harim giriş kapısı üzerinde yivli saçak bulunur. Saçağın üzerinde, günümüzde tuğla ile doldurulmuş dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli bir açıklık bulunuyordu. Söz konusu açıklığın kemeri silmelerle çevrilidir.

Harim içerisinde, mihrapta, harim duvarlarında ve orta nefin tavanında süsleme görülür. Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi üç yönden iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı, üzerinde yapraklar bulunan yaldız renkli "S'' formlu kıvrık dal motifinden oluşurken, içte olanı yaldız renkli saç örgü motifinden oluşur. Saç örgü motifinin içte oluşturduğu boşluklara yaldız ve turuncu renkli birer çiçek motifi, örgü motifini oluşturan kıvrımların birbirini kestiği noktaların her iki yanına ise yeşil renkli birer yaprak motifi yerleştirilmiştir. Gerek içteki, gerekse dıştaki süsleme şeridinin sağ ve sol üst köşelerinde yaldız renkli birer gülbezek motifi mevcuttur. Mihrap nişinin en alt kademesi ile üstteki kademeleri birbirinde ayıran zikzak motifli süsleme şeridi bulunur. En alttaki kademenin yüzeyinde, silmelerin oluşturduğu uçları kaş kemerli dar ve uzun dikdörtgenler vardır. Nişin üst tarafındaki diğer kademelerin üçünün üzerinde yaldız renkli yaprak motifleri, birinde ise yine yaldız renkli perde benzeri motifler bulunmaktadır. Perde motifleriyle en üst kademedeki yaprak motifleri arasına yerleştirilmiş yaldız renkli birer çiçek motifi görülür. Yaşmak yüzeyi istiridye kabuğu formundadır. Nişin kaş kemeri üzerinde yaldız renkli alem motifi, alem motifinin her iki yanında ise oval formlu ve yaldız çerçeveli birer yazı panosu yer alır. Panoların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب"/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Niş kavsarasının her iki yanı, üzerinde yapraklar bulunan yaldız renkli kıvrık dal motifleriyle bezenmiştir. Kıvrık dalların muhtelif yerlerine yaldız renkli çiçek, rozet ve gülbezekler yerleştiriliştir. Dikdörtgen formlu mihrap kaidesinin saçak kısmında paralel olarak uzayan yaldız renkli perde motifi bulunur. Perde motifi alttan bir, üstten ise iki sıra silmeyle sınırlandırılmıştır. Mihrap tepeliğinin ortasında yelpaze motifi vardır. Yelpaze motifinin altında çıkıp mihrap kaidesinin her iki yanına doğru uzayan bitkisel motifler bulunmaktadır. Yelpaze motifi üzerinde dikdörtgen formlu çerçeve, çerçeve üzerinde ise vazodan çıkan çiçek motifi görülür. Vazonun altından çıkıp çerçevenin her iki yanına doğru uzayan birer yaprak bulunur. Söz konusu tepelikteki tüm motifler yaldız renklidir.

Tepeliğin her iki yanında yaldız çerçeveli birer yazı madalyonu mevcuttur. Madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Sağdaki madalyonda ‘‘الله جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, solundakinde ise ‘‘محمّد عليه السلام/ Muhammed Aleyhisselam’’ yazar (Şekil 3.801).

Orta nefin ortasındaki kubbede kök boyayla yapılmış kalemişi süslemeler vardır. Kubbe ortasında turuncu ve mavi renkli bir çiçek motifi yer alır. Çiçek motifi, uçları dışarı doğru bakan vazodan çıkan çiçeklerle çevrilidir. Vazoları kahverengi, çiçek ve yaprakları ise mavi, kırmızı, yeşil ve turuncu renkli bu motifler mavi renkli kurdeleyle birbirlerine bağlanmıştır. Tüm bu motifler dıştan mavi zemin üzerine belli aralıklarla yerleştirilmiş beyaz renkli çiçeklerden oluşan dairesel formla, dairesel form ise dışa doğru sarkan turuncu renkli perde motifiyle çevrilidir. Perde motifinin uçlarında püsküller bulunur. Kubbe ortasındaki bu süsleme programının aynısı, kubbenin doğusunda ve batısında yer alan tonoz üzerinde de görülür. Ancak tonozlardaki bazı motiflerin renkleri biraz farklıdır. Kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerde de kalemişi yazı ve bitkisel motifler mevcuttur. Her bir pandantifte sarı çerçeveli birer yazı madalyonu bulunmaktadır. Etrafları mavi, yeşil ve turuncu renkli bitkisel motiflerle bezeli madalyonların içerisindeki yazılar hattat Hafız Hasan Rıfat’ın eseridir (Karpuz, 1990: 15). Kuzeybatı yöndeki madalyonda bej zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, güneybatı yöndekinde ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’,kuzeydoğu yöndekinde ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, güneydoğu yöndekinde ise ‘‘ عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ yazar. Ayrıca ‘‘Ali Radıyallhu anh’’ yazılı madalyonda;

كتبه حافظ حسن رفعت سنه ١٢٨٤

‘‘Ketebe Hâfız Hasan Rıfat, Sene 1284

Anlamı;

Onu Hafız Hasan Rıfat yazdı, Sene 1284’’ yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere söz konusu yazılar Hafız Rıfat tarafından H.1284/M1867 yılında yazılmıştır. Pandantiflerin üstünde kubbe kasnağını çevreleyen yeşil renkli perde motifi görülmektedir. Perde motifini sarmalayan sarı renkli perde püskülleri bulunmaktadır (Şekil 3.805).

Caminin muhtelif yerlerinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Orta nefin doğusundaki apsiste bulunan pencerelerin üzerinde, kûfi

yazı sitiliyle “gâlerasülüllahhayrunnas men yenfeun-nas/İnsanların en hayurlısı insanlara faydalı olanıdır’’ yazılıdır. Apsisin kuzey duvarında “ رأس الحكمة مخافة اللهِ/Hikmetin başı Allah korkusudur’’, güney duvarında ise “نُورٌ عَلٰى نُور/Nur üstüne nur (Nûr-35)’’ yazar. Orta nefin batı duvarı üzerindeki dairesel form içerisinde “Muhammed Resulallah’’ yazarken, söz konusu yazı “yâ Muhammedente heysûrun tevecceh haysuşi’te feinneke mansûrun/Ya Muhammed sen nebilerin en cesurusun. Hiçbir kimse senin eriştiğin mertebeye erişmedi. Nusret anahtarları sana verildi. Nereye yönelsen Allah Teâlâ’nın yardımıyla galipsin’’ yazılı kuşakla dıştan çevrilidir. Güney duvarın batı köşesine yakın noktada yer alan yazı istifinde “ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ/Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar (Zümer 9)’’ yazar. Minberin önündeki ayağın doğuya bakan yüzünde “ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)’’, kuzeye bakan yüzünde ise “ اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ/Allah göklerin ve yerin nurudur (Nûr 35)’’ yazılıdır. Mihrabın doğusundaki pencere üzerinde “رَبِّ يَسِّرْ وَلاَ تُعَسِّرْ، رَبِّ تَمِّمْ بِالْخَيْرِ/ Rabbi yessir velâ tuassir Rabbi temmim bi’l-hayr/Rabbim! kolaylaştır zorlaştırma, Rabbim hayırla sonuçlandır’’, kubbeyi taşıyan kuzeydoğu yöndeki ayağın doğusunda bulunan kemer üzerinde “ مَا شَاۤءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ/ "Bağına girdiğinde ‘Mâşaallah! Kuvvet yalnız Allah'ındır' deseydin ya! (Kehf 39)’’ onun tam karşısındaki kemer üzerinde ise “حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’yazmaktadır. Ancak buradaki yazı yaldız çerçeveli madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmıştır.

3.12.3.4. Onarımlar

Doğu cephede yer alan kapı üzerindeki onarım kitabesine göre H.1320/M. 1902 yılında onarım görmüştür. Ancak söz konusu onarımda yapılan müdahaleler hakkında bilgimiz yoktur.

3.12.4. Ayasofya Camii (St. Sophia)

Şekil No: 806-811

Çizim No: 123

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Fatih mahallesinde yer alır. Komnenos Devleti krallarından I.Manuel zamanında 1238-1263 yıllarında yapıldığı kabul

edilmektedir (Karpuz, 2018: 40). Yüzyıllar boyu şehri ziyarete gelen seyyah ve araştırmacıların dikkatini çeken yapı hakkında Evliya Çelebi, deniz kenarında olduğunu, vali Kürd Ali Bey tarafından H.982/M.1473 tarihinde camiye çevrildiğini, mihrap ve minberin eski tarzda olduğunu yazar. 1864 yılında harap olan cami, Bursalı Rıza efendinin teşviki ile onarılmıştır. I. Dünya savaşı yıllarında depo ve askeri hastane olmuş, daha sonra tekrar cami olarak kullanılmıştır. 1958-1962 yılları arasında Edinburg Üniversitesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü işbirliği sonucu restore edilerek 1964 yılında müze olarak ziyarete açılmıştır. 2013 yılında yapı tekrar camiye dönüştürülmüştür (Karpuz, 2018: 40). 2018-2020 yıllarında yapılan son restorasyonla da bugünkü halini almıştır. Yapının camiye dönüştürüldüğü tarih konusunda ihtilaf vardır. Haşim Karpuz, Evliya Çelebinin seyahatnamesinden yola çıkarak H.982/M.1473 (Karpuz, 2018: 41) olarak vermiştir. Ancak seyahatnamede hicri olarak verilen tarihi miladiye çevirdiğimizde 1574 elde ederiz. Ömer Akbulut dönüştürüldüğü tarihi 1573 sonrası (Anabolu, 1969: 10), Şamil Horuluoğlu 1584 (Horuluoğlu, 1978: 24), Erdem Yücel ise 1670 (Yücel, 1988: 22) olarak verirken, İsmail Köse 1511 (Köse, 2012: 61) olarak vermiştir. Söz konusu tarihlendirmelere baktığımızda 1570-80'li yıllar daha ağır basmaktadır.

3.12.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki küçük bir bahçe içerisinde yer alan cami düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde şapel kalıntısı, doğusunda ve güneyinde avlu, batısında ise çan kulesi vardır. Manastır kompleksi içerisinde inşa edilen kilisenin bulunduğu yerde daha eski bir yapının olduğu bilinmektedir. Taş malzemeyle inşa edilen yapı, doğu-batı doğrultuda uzayan kapalı yunan haç planlılıdır. Yapı, üç nefli naosa ve batı yönünde nartekse sahiptir. Ayrıca kuzey, güney ve batı cephesinde portikler görülür. Naoustaki nefler doğu yönde birer apsisle nihayetlenir (Şekil 3.806). Daha geniş ve yüksek olan orta nefin apsisi içte daire, dıştan ise beşgen formluyken, yan neflerinki içten ve dıştan dairesel formludur. Narteks üzerinde küçük bir şapel vardır. Söz konusu şapele, güney yöndeki nefin batı kısmında yer alan merdivenden çıkılıyordu. Ancak merdiven günümüzde kaldırılmıştır. Kilisenin yaklaşık 20 m batısındaki çan kulesi 1427 (Yücel, 1988: 22) yılında inşa edilmiştir (Şekil 3.807)-(Çizim 3.123).

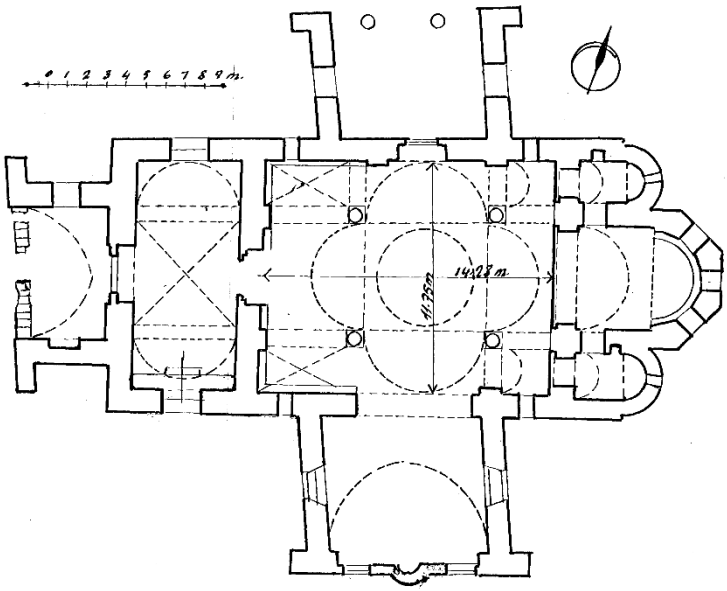

Çizim 3.125. Ayasofya Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.806. Ayasofya Camii Genel Görünüm

Şekil 3.807. Ayasofya Camii Çan Kulesi

Kuzey, güney ve batı yöndeki portikler, iki mermer sütunun oluşturduğu üç açıklıklı girişe sahiptir. Ayrıca yan duvarları üzerinde yer alan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli birer açıklık daha vardır. Güney yöndeki portik günümüzde camekânlarla kapatılarak ibadet mekânına dönüştürülmüştür. Söz konusu mekâna cam malzemeli mihrap yerleştirilmiştir. Yan duvarlardaki açıklıklarda biraz küçültülerek pencereye dönüştürülmüştür. Güney yöndeki portik açıklığının üzerinde yonca, batı yöndekinde ise dairesel formlu birer pencere yer alır. Batı yöndeki pencerenin her iki yanında diyagonal kare formunda birer küçük pencere daha bulunur. Ayrıca yine batı yöndeki portiğin her iki yanında birer mihrabiye nişi mevcuttur. Portikler içten tonoz, dıştan ise kırma çatı ile örtülüdür.

Batı cephedeki nartekse girişi sağlayan üç kapı vardır. Kapılar her cephede birer tane olacak şekilde kuzey, güney ve batı yönde yer alır. Kuzey ve güney cephedekiler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıyken, batı yöndeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, mermer söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Girişlerin üzerinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli küçük bir pencere bulunmaktadır. Narteks, doğu-batı doğrultuda atılan iki kemerle üç bölüme ayrılmıştır. Daha küçük olan yanlardaki bölümler beşik tonozla, ortadaki ise haç tonozla örtülüdür.

Yapının harim kısmına girişi sağlayan iki vardır. Ana giriş kapısı kuzey cephede yer alırken diğeri batı cephededir. Portik içerisinden ulaşılan kuzey cephedeki ana giriş kapısı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, mermer söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Narteksten ulaşılan batı cephedeki kapıda aynı özelliklere sahiptir.

Cephe duvarları üzerinde iç kısma açılan on sekiz pencere vardır. Pencerelerden altışar tanesi kuzey ve güney cephede, biri batı cephede beşi ise doğu cephededir. Farklı boyutlara sahip pencereler, farklı yükseltilerde olup dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap doğramalıdır.

Orta nefin ortası dıştan onikigen kasnak üzerine oturan kubbeyle, diğer kısımlar ise kırma çatıyla örtülüdür. Kubbe kasnağının her bir köşesinde, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli birer pencere mevcuttur.

Şekil 3.808. Ayasofya Camii Harim Genel Görünüm

Caminin cam malzemeli mihrabı, güney yöndeki portikin içerisine yerleştirilmiştir. Camekânla kapatılan portikin güney duvarında yer alan mihrap, üst üste yerleştirilmiş cam katmanlardan meydana gelir (Şekil 3.809). Mihrabın hemen batısında minber ve vaaz kürsüsü olarak kullanılan ahşap oturacak vardır. Mihrap ve minberin bulunduğu portik, dikdörtgen formlu, mermer söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapıyla naostan ayrılmaktadır.

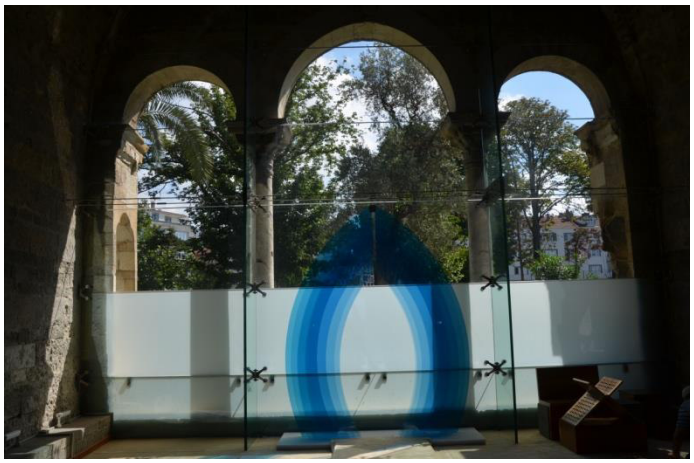

Şekil 3.809. Ayasofya Camii Mihrap

Doğu yöndeki apsisler, kuzey-güney doğrultuda uzayan ahşap paravanlarla kapatılarak kadınlar mahfili oluşturulmuştur. Yapının naos zemininde apus sectile tarzında mozaikler bulunur. Yakın dönemde yapılan restorasyonda bu mozaikler camekânla koruma altına alınmıştır. İbadet sonrasında camekân üzerindeki halı kaldırılarak mozaikler sergilenmektedir.

İç mekân, dairesel kesitli dört mermer sütüm vasıtasıyla üç nefe ayrılmıştır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca söz konusu sütunlardan duvar içlerine gömülü vaziyetteki ayaklara atılmış kemerlerde bulunmaktadır. Orta nefin ortası sütunların taşıdığı kubbeyle, diğer kısımlar ise beşik ve haç tonozla örtülüdür. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanır (Şekil 3.810).

Şekil 3.810. Ayasofya Camii Tavan

3.12.4.2. Malzeme-Teknik

Yapınım cephe duvarlarında düzgün kesme taş malzeme, Portiklerde ve iç kısımda bulunan sütunlarda mermer malzeme, mihrabında cam malzeme, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında ve minber yerine kullanılan oturacakta ahşap malzeme, bazı kemerlerde ve kubbede tuğla malzeme, çatı örtüsünde ise kiremit malzeme kullanılmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma, mozaik ve fresk tekniği kullanılmıştır.

3.12.4.3. Süsleme

Ayasofya, Bizans yapısı olmasına rağmen Komnenos idarecilerinin karmaşık politik ilişkilerinden dolayı süslemeleri ve mimarisi ile eklektik özellik gösterir (Köse, 2012: 54). Dış cephedeki süsleme unsurları daha çok güney yöndeki portikde toplanmıştır. Portik girişi üzerinde yer alan sağır kemerin kilit taşında Komnenos devletinin simgesi tek başlı kartal motifi, kartalın hemen altında ise Hristiyanlıkta kutsal ruhu temsil eden iki güvercin motifi vardır. Yonca formlu pencerenin her iki yanında dairesel formlardan oluşan birer rozet motifi, altında ise güney veya yelpaze benzeri motif yer alır. Söz konusu motiflerin altlarında stilize edilmiş birer kabartma mevcuttur. Ancak batı yöndeki kabartma günümüzde yoktur. Kabartmaların altında, birer sıra yazı bulunur. Yazıların altında kabartma tekniğindeki motiflerden oluşan şerit vardır. Şeritte, Adem ile Havva'nın yaradılış ve cennet kovuluş sahneleri bulunmaktadır. Üç açıklıklı girişi oluşturan sütunların başlıkları birbirinden farklı yaprak motifleriyle tezyin edilmiştir. Sütunları birbirine bağlayan kemerler silmelerle dıştan çevrilidir. Doğu yöndeki kemerlerin arasında sfenks, batı yöndekilerin arasına ise grifon kabartması yerleştirilmiştir. Sağır kemer, Hristiyanlıkta bereketin sembolü olarak kabul edilen üzüm yaprakları ve salkımlarıyla dıştan çevrilidir. Yaprak ve salkımların her iki yanında kare formlu birer pano görülür. Panoların içerisi, iç içe geçmiş geometrik motiflerle bezelidir.

Kuzey yöndeki portiğin sütunları ikişer başlığa sahiptir. Güney yöndeki sütunun alt başlığında güvercin ve geometrik motifler bulunurken, kuzey yöndekinde akant yaprakları bulunur. Her iki sütunun üstteki başlıklar ise mukarnaslıdır (Şekil 3.811). Portik girişinin her iki yanında birer mihrabiye nişi yer alır. Portik üzerindeki

sağır kemerin her iki ucu, belli bir yüksekliğe kadar iç içe geçmiş geometrik motiflerle tezyin edilmiştir. Kemerin üzengi taşlarında yine mukarnaslar mevcuttur.

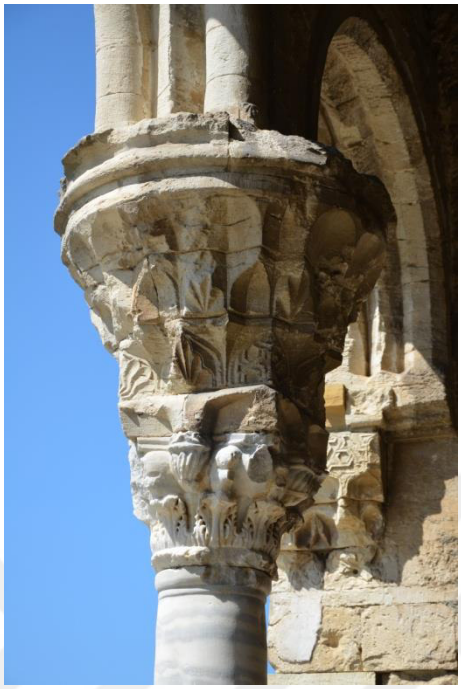

Şekil 3.811. Ayasofya Camii Batı Portik Sütün Başlığı

Kuzey yöndeki portikte bulunan sütunların başlıklarında haç ve dairesel formlu kabartmalar vardır. Ortadaki kemerin üzerinde ve her iki yanında geometrik desenli birer rozet görülür. Gerek batı, gerekse kuzey yöndeki portikte bulunan mukarnas ve rozet motiflerinden yola çıkarak Haşim Karpuz, bu cephelerde Gürcü ve Selçuklu taş ustalarının birlikte çalıştığını ifade etmektedir (Karpuz, 2018: 36). Doğu cephe eksenindeki apsis üzerinde tak başlı kartal kabartması bulunur.

Batı yöndeki narteksin örtü sisteminde ve duvarlarında freskler vardır. Söz konusu fresklerin konusu; müjde, İsa ve Kitab-ı Mukaddes, koruyucu Meryem, dört İncil yazarı ve simgeleri, İsa'nın vaftizi, körün gözlerinin açılması, İsa bilginler arasında, şarap mucizesi, şeytana müptela olmuş çocuk, şifalı havuz, kutsal mendil İsa'nın fırtınayı dindirmesi, İsa'nın su üstünde yürümesi, İsa'nın Petrus'un kaynanasını iyileştirmesi, Meryem ve vaftizci Yahya'nın İsa'dan şefaat dilemesi, İsa'nın beş bin kişiyi doyurması ve altı aziz sahneleri şeklindedir.

Ayrıca batı ve kuzey yöndeki portikte de freskler vardır. Batı yöndekinde mahşer, kuzey yöndekinde ise Yakup'un rüyası, Georg'a işkence edilmesi, İsa'nın

soyağacı, yeni Hristiyanların vaftizi, havariler vaaz erken ve sekiz asker aziz sahneleri görülür.

Yapının iç kısmında da fresk ve mozaik süslemeler bulunur. İç kısımdaki freskler kuzey-batı duvarlarda, kubbede, apsis ve neflerde toplanmıştır. Apsis ve neflerdeki sahneler; Meryem ve İsa, İsa'nın göğe yükselişi, havarilerin görevlendirilmesi, balık tutma, şüpheci Thomas, Merye'in doğumu, Meryem'in tapınağa girişi, kubbedeki sahneler; İsa'nın doğumu çarmıha gerilme, İsa'nın ölüler ülkesine girişi, vaftiz, kadiri mutlak İsa, on iki havari, uçuşan melekler ve memurlar, kuzey duvardaki sahneler; dört aziz Sabas, Entini, Yutimision, Teodasyas, aziz Basis ve Sergios, İsa'nın ölüler ülkesine inişi ve çarmıha gerilmeden oluşurken batı duvardakiler; ayak yıkama, son akşam yemeği, pilatus'un ellerini yıkaması ve Petrus'un inkarı şeklindedir.

Naosun zemininde bulunan opus sectile tarzındaki mozaik, geometrik kompozisyonlardan meydana gelir. Söz konusu mozaik süsleme yapıya sonradan eklenmiştir.

Merkezi kubbeyi taşıyan sütunların başlıkları, üzüm salkımlarıyla tezyin edilmiştir.

Mihrap ve minberin bulunduğu güney yöndeki portiğin doğu duvarında oval formlu yazı panosu vardır. Yapının cami olarak kullanıldığı dönemde eklenen panoda siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle '' وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا/Şüphesiz mescitler, Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin (Cin 18)'' yazar.

3.12.4.4. Onarımlar

1570-80'li yıllarda yapı camiye dönüştürülürken birtakım eklemeler olmuştur. Ayrıca kayıtlardan 1864, 1958-62 ve 2018-20 yıllarında restore edildiğini öğreniyoruz.

3.12.5. Fatih Küçük Camii (St. Akindynos)

Şekil No: 812-815

Çizim No: 124

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Bahçecik mahallesinde bulunmaktadır. 14. yy. da kilise olarak inşa edilen yapı, 1665 öncesinde camiye dönüştürülüştür (Özen vd., 2010: 63). Muhtelif dönemlerde müdahalelere maruz kalan cami, yakın dönemde yapılan onarımla bugünkü haline almıştır. Banisi ve mimari bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.12.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde, düz zemin üzerine inşa edilen yapının kuzeyinde avlu ve mahalle yolu, doğusunda komşu arazi, güneyinde avlu ve istinat duvarı, batısında wc, çay ocağı, kuzeybatısında ise şadırvan vardır. Yapı orijinalinde, tek nefli ve tek apsisli kilise olup, içten tonozla, dıştan ise kırma çatıyla örtülüdür. Dairesel planlı apsis, dıştan beşgen formludur. Camiye dönüştürülen yapıya muhtelif dönemlerde eklemeler yapılmıştır. Kuzey cepheye tek katlı son cemaat yeri, batı cepheye ise iki katlı bir bölüm eklenmiştir. Söz konusu iki katlı bölümün alt katı kadınlar mahfili olarak, üst katı ise dernek merkezi olarak kullanılmaktadır. Yapının harim kısmı içten içe 15.91x6.64 m dir. Taşa malzeme ile inşa edilen yapı, harim, son cemaat yeri, kadınlar mahfili ve dernek odalarından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, kuzey yöndeki son cemaat yeri ile batı yöndeki kadınlar mahfili bölümü arasında kalan boşluğa inşa edilmiştir (Şekil 3.812)-(Çizim 3.125).

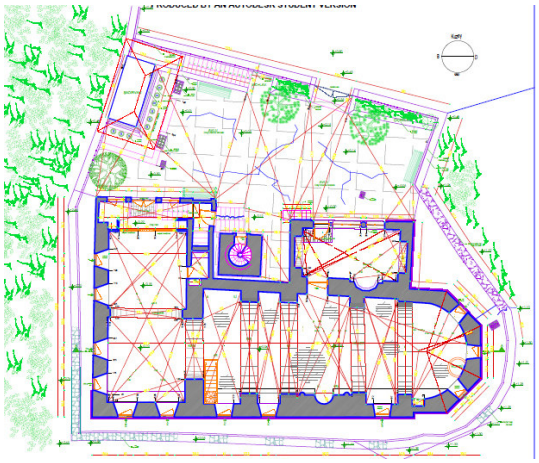

Çizim 3.126. Fatih Küçük Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.812. Fatih Küçük Camii Genel Görünüm

Kuzey cephe ekseninin hafifi doğusunda yer alan son cemaat yeri harimin kuzey duvarından 3.90 m dışa taşkın vaziyettedir. Son cemaat yerinin kuzey cephe duvarında farklı büyüklüklerdeki iki sütunun taşıdığı üçlü kemer açıklığı vardır. Daha büyük olan doğudaki sütun dairesel kesitliyken, batıda olanı burguludur. Kemer açıklıkları ahşap çerçeveli camekânla kapatılmıştır. Son cemaat yerine bu camekân üzerinde yer alan kapıyla girilir. Batı yöndeki kemer açıklığının içerisinde bulunan kapı tek ahşap kanatlıdır. Kemer açıklıklarından daha büyük ve geniş olan ortadaki kemerin üzerinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı bir pencere görülür. Son cemaat yeri içten 3.12x3.98 m boyutlarındadır. Doğu ve batı duvarında 1.94 m genişliğinde, 59 cm derinliğinde yuvarlak kemer formlu birer niş bulunurken, güney duvarda 98 cm genişliğinde, 49 cm derinliğinde mihrabiye vardır. Dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrabiye, Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından öğrendiğimize göre caminin orijinal mihrabıymış.

Son cemaat yeri içten tonoz, dıştan ise kırma çatıyla örtülüdür. Harime girişi sağlayan ana giriş kapısı son cemaat yeri güney duvarı ekseninin batı köşesindedir. 1.27 m genişliğindeki kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek ahşap kanatlıdır.

Doğu-batı doğrultuda uzanan yapının batı cephe duvarı yakın dönemde kaldırılarak buraya kuzey-güney doğrultuda uzayan iki katlı bölüm eklenmiştir. Böylelikle yapı "L'' formuna dönüşmüştür. Batı cepheye sonradan eklenen iki katlı bölüme girişi sağlayan iki kapı vardır. Kuzey cephede yer alan ana kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, giriş sağanlığına açılmaktadır. Kapının hemen karşısında yuvarlak kemer formunda camekânla kapatılmış açıklık bulunmaktadır. Açıklığı kapatan camekânın ortasına tek kanatlı bir kapı yerleştirilerek, bu kapıdan kadınlar mahfili olarak kullanılan kısma geçiş sağlanmıştır. Ek bölüme girişi sağlayan diğer kapı ise minarenin hemen yanında yer alır. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, tek ahşap kanatlı kapı ek bölümün ikinci katına çıkışı sağlayan merdivene ve giriş sağanlığına inişi sağlayan merdivene açılmaktadır. Zemin seviyesinden biraz yüksekte bulunan kapıya altı basamaklı merdiven ile çıkılır (Şekil 3.812).

Batı cephedeki iki katlı ek bölümün kuzey cephesinde üç sıra pencere düzeni vardır. Alt sırada iki, orta sırada üç, üst sırada ise bir pencere bulunur. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap doğramalı olup farklı genişliklere sahiptirler. Alt sıradaki pencereler, giriş sahanlığına, orta sıradakiler ikinci kattaki dernek odasına, üst sıradaki ise çatıya açılmaktadır. Ayrıca cephenin alt ve orta sırasında yer alan pencerelerin doğusunda günümüzde kapatılmış birer pencere açıklığı daha görülmektedir.

Ek bölümün doğu cephesindeki kapının üzerinde bir pencere ve pencerenin kuzeyinde de yine bire pencere daha mevcuttur. Buradaki pencerelerde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap doğramalıdır. Batı cephede iki sıra pencere düzeni görülür. Her iki sırada da dörder pencere bulunmaktadır. Pencerelerin tümü 78 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Alt sıradaki pencerelerden kuzeyde olan ikisi kadınlar mahfiline, güneyde olan ikisi ise harime açılırken, üst sıradaki dört pencerede dernek odalarına açılmaktadır.

Güney cephe üzerinde, harime açılan beş pencere yer alır. Söz konusu pencereler 85 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Ayrıca bu cephede üst kattaki dernek odalarına açılan iki pencere daha bulunmaktadır. Odalara açılan bu pencerelerde alt sıradakilerle aynı özelliklere sahiptir.

Doğu cephede, dışa doğru beşgen formlu olarak çıkıntı yapan apsis üzerinde üç pencere vardır. 68 cm genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır.

Yapı üzerindeki pencereler içe doğru genişleyerek açılmaktadırlar. Pencereler iç kısımda da dıştaki formlarını korumaktadır. Caminin üzeri kırma çatıyla örtülüdür.

Kuzey cephedeki son cemaat yeri ile batı yöndeki ek bölümün kuzeye doğru çıkıntı yapan kısmı arasındaki boşluğa konumlandırılan minare, kare kesitli kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzey yüzünde yer alan kapıdan sağlanır. Dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek ahşap kanatlı kapı 65 cm genişliğindedir (Şekil 3.813).

Şekil 3.813. Fatih Küçük Camii Minare

Harim güney duvar ekseninin hafif doğusunda dikdörtgen kaideli, alçı malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişinin 1.06 m genişliği ve 51 cm derinliği vardır.

Kademeli olarak yukarı doğru daralan nişin yaşmak kısmı, sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.814).

Şekil 3.814. Fatih Küçük Camii Mihrap

Mihrabın batısında yer alan 58 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.43 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, kaş kemerli giriş açıklığı bulunur (Şekil 3.815). Minberin hemen karşısındaki duvarın önü tek sıra boğumlardan oluşan korkulukla kapatılarak müezzin mahfili meydana getirilmiştir. Ahşap müezzin mahfili zemin seviyesinden yaklaşık 30 cm yüksektedir.

Şekil 3.815. Fatih Küçük Camii Harim Genel Görünüm

Sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, apsisin güney duvarına bitişik olarak konumlandırılmıştır. Kürsünün tek sıra korkuluğu görülür.

Apsisin güney duvarında 81 cm, kuzey duvarında ise 71 cm genişliğinde yuvarlak kemerli birer niş bulunmaktadır.

Harimin üzeri kemerlerle desteklenmiş beşik tonozla örtülürdür. Harim, batı cepheye eklenen iki katlı bölümle birleştirilerek batıya doğru genişletilmiştir. Böylece kuzey-güney doğrultuda uzayan batı yöndeki ek bölümün güneyi harim olarak, kuzeyi ise kadınlar mahfili olarak kullanılmaktadır. Her iki bölüm bir perde vasıtasıyla birbirinden ayrılmaktadır. Kadınlar mahfilin doğu duvarında dikdörtgen formlu, tek ahşap kanatlı bir kapı görülür. Söz konusu kapı ek bölüme çıkışı sağlayan merdivenin altında oluşturulan depoya açılmaktadır. Ek bölümün üzeri içten düz tavanla örtülüdür.

3.12.5.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, apsiste, pencere sövelerinde ve kemerlerinde, son cemaat yerindeki mihrabiyede ve minarede düzgün kesme taş malzeme, mihrapta alçı malzeme, minberde, vaaz kürsünde, pencere doğramalarında, kapı kanatlarında ve camekânlarda ahşap malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları, son cemaat yeri duvarları içten sıvanıp boyanmıştır. Aynı şekilde batıdaki ek bölümün kuzey ve doğu cephesi de sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.5.3. Süsleme

Dış cephe duvarları oldukça sadedir. Batı ve güney cephede yer alan pencerelerin söve ve kemerleri cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkın olarak yapılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca kemerlerin kilit taşları da dışa taşkın vaziyettedir. Son cemaat yerindeki burgulu sütunun, üzeri yaprak motifleriyle bezeli kare kesitli başlığı vardır. Dışa taşkın beşgen formlu apsisin yüzeyinde sağır nişler görülür.

Minare de oldukça sade olup yalnızca çokgen gövdenin alt ve üst noktalarında birer bilezik mevcuttur.

Son cemaat yerindeki mihrabiyenin her iki yanında iki katlı birer sütünce görülür. İki katlı sütüncelerin alt katı yarım daire, üst katı ise kare kesitlidir. Katlar arasında, üzerleri bitkisel motiflerle bezenmiş kare kesitli birer başlık vardır. Üstteki kare kesitli sütüncelerin üzerinde kare kesitli başlıklar bulunmakta ve bu başlıklar birer silmeyle birbirine bağlanmaktadır. Mihrabiye nişi yarı yükseklikten itibaren dört yönden silmeyle çevrilidir.

Harim içerisinde yalnızca mihrapta süsleme görülür. Dikdörtgen formlu mihrap kaidesinin her iki yanında yarım daire kesitli birer sütünce yer alır. Sütüncelerin alt ve üst noktaları boğumlu şekildedir. Boğumlu kısımların yüzeyi yivlidir. Sütüncelerin üzerine kare kesitli birer başlık yerleştirilmiş ve söz konusu başlıklar ahşap köprü benzeri bir süsleme şeridiyle birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanındaki kaide yüzeyinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan iki sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerinden dış olanları halat motifinden, içte olanları ise üzerinde yapraklar bulunan kıvrık dal motiflerinden meydana gelir. Niş tek sıra halat motifiyle üç yönden çevrilidir. Niş kademelerinin yüzeyinde, paralel olarak uzayan birbirinden farklı süsleme kuşakları yer alır. Kuşaklar, aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; aralarına diyagonal şekilli birer kare form yerleştirilmiş perde benzeri motiflerden, batıya doğru tek sıra halinde uzayan ok ucu motiflerinden, halat motifinden, yıldız motiflerinden, hafif batıya doğru eğimli yivlerden, üzerinde halkalar olan silmeden ve yivlerden oluşur. Niş yaşmağının içerisi uçları yukarı doğru bakan iç içe geçmiş "V'' formlarıyla doldurulmuştur. Yaşmak kısmının her iki yanında üst üste konumlandırılmış dairesel formlu ikişer rozet motifi görülmektedir. Mihrap nişi üzerinde ince silmelerle oluşturulmuş dikdörtgen formlu yazı panosu yer alır. Pano içerisinde siyah renk harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazmaktadır. Mihrap kaidesi üzerinde testere ağzı motifli tepelik benzeri bir şerit vardır. Söz konusu şeridin yüzeyi zikzak motifleriyle bezenmiştir (Şekil 3.814).

3.12.5.4. Onarımlar

Yapı camiye çevrildikten sonra muhtelif dönemlerde müdahalelere maruz kalmıştır. Ayrıca yakın dönemde de Vakıflar Bölge Müdürlüğünce kapsamlı bir onarıma tabi tutulmuştur. Söz konusu onarımdaki müdahale kararları şöyledir;

1- Yapıyı çevreleyen avlu duvarına harpuşta yapılması.

2- Avlu duvarı üzerindeki parmaklıkların raspa yapılarak siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.
3- Avludaki dökme mozaik döşeme sökülerek harçlı Arnavut taşı döşeme yapılması.
4- Son cemaat yerinin önündeki kolonların temizlenip aslına uygun onarılması.
5- Son cemaat yerindeki ahşap döşemenin orijinaline göre yenilenmesi, koruyucu sürülmesi.
6- Son cemaat yerinin güneybatı köşesindeki harim girişine orijinaline uygun ahşap kapı yapılması, koruyucu sürülmesi.
7- Batı yöndeki ek binanın giriş sahanlığının beton döşemesi üzerine orijinline göre ahşap döşeme yapılması, koruyucu sürülmesi.
8- Kadınlar mahfilindeki beton döşemenin üzerine orijinline göre ahşap döşeme yapılması, koruyucu sürülmesi
9- Kadınlar mahfilinin batı duvarındaki pvc pencerelerim sökülerek yerine orijinaline uygun ahşap pencerelerin yapılması, koruyucu sürülmesi.
10- Kadınlar mahfilinin duvar yüzeyindeki sıva sökülerek yeniden sıvanacak ve boyanacaktır.
11- Harim duvar yüzeylerindeki sıva sökülerek yeniden sıvanacak ve boyanacaktır.
12- Harimdeki ahşap döşemenin orijinaline göre yenilenmesi, koruyucu sürülmesi.
13- Harimdeki ahşap pencere kanatlarının temizlenmesi, bozuk ve eksik olanların, orijinaline uygun yenilenmesi ve koruyucu sürülmesi.
14- Harimin batı duvarındaki pvc pencerelerin sökülerek yerine orijinline uygun ahşap pencerelerin yapılması ve koruyucu sürülmesi.
15- Pencere, kapı sövelerinin ve duvar taşlarının derzlerinin temizlenmesi, yeniden derzlenmesi bozuk ya da eksik olan elemanların çürütülerek onarılması.
16- Son cemaat yeri üzerindeki çatıda yalıtım üzeri ahşap karkas yapılarak alaturka kiremitle kaplanması.
17- Harim üzerindeki çatıda yalıtım üzeri ahşap karkas yapılarak alaturka kiremitle kaplanması.

18- Batıdaki ek bölümün ikinci katında bulunan dernek odalarının ahşap döşemesinin orijinaline göre yenilenmesi, koruyucu sürülmesi.
19- Dernek odalarının duvar yüzeyindeki sıva sökülerek yeniden sıvanacak ve boyanacaktır.
20- Dernek odalarındaki pvc pencerelerin sökülerek yerine orijinline uygun ahşap pencerelerin yapılması ve koruyucu sürülmesi.
21- Dernek katına girişi sağlayan açıklığa orijinaline uygun ahşap kapı yapılması, koruyucu sürülmesi.
22- Dernek katındaki pencere, kapı sövelerinin ve duvar taşlarının derzlerinin temizlenmesi, yeniden derzlenmesi, bozuk ya da eksik olan elemanların çürütülerek onarılması.
23- Dernek katına çıkışı sağlayan merdivenin doğu duvarının güney ucunda orijinaline uygun kesme taş duvar yapılması.
24- Batıdaki ek bölümün çatısında mevcut ahşap karkasın bozuk yerlerinin düzeltilmesi, çürüklerinin yenilenmesi.
25- Batıdaki ek bölümün çatısında mevcut ahşap karkasın üzerindeki kiremit altı kaplama tahtası yapılması.
26- Batıdaki ek bölümün çatısındaki kiremit altı kaplama tahtası üzerine ısı yalıtım membranı serilmesi.
27- Son cemaat yerindeki mihrabiyede sonradan yapılan taş kaplamalar çürütülerek orijinaline uygun taş dokusunda kaplama yapılacaktır.
28- Son cemaat yerindeki mihrabiyenin tüm taş yüzeylerde raspa yapılacaktır.

3.12.6. Kudrettin Camii (St. Philippe)

Şekil No: 816-821
Çizim No: 125

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Esentepe mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihi gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünce harim giriş kapısının hemen batısına asılan bilgilendirme fişinde şöyle yazmaktadır;

"III. Alexios'un kızı Anna Komnenos tarafından, İsa Peygamberin havarilerinden St.Philippe'nin anısına ithafen 14. Yüzyılda şapel olarak inşa edilmiş olan eser Trabzon'un fethinden sonra katedral olarak kullanılmış, 1665 yılında ise

camiye çevrilmiştir.Yapı ilk olarak dikdörtgen planlı, tek apsisli, tek nefli şapel olarak inşa edilmiştir. Katedral olarak kullanıldığı dönemde batısına yeni bir mekân eklenmiştir.''

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere yapı ilk olarak 14. Yüzyılda inşa edilmiş olup, fetihten sonra katedral olmuştur. Batı yönde bulunan bölüm katedral olduğu dönemde eklenmiştir. 1665 yılına gelindiğinde de camiye çevrilmiştir. Camiye çevrilirken minare, mihrap, minber ve kuzey cephesine alt katı son cemaat yeri, üst katı ise mahfil katı olarak kullanılan dikdörtgen formlu bölüm eklenmiştir. Orijinal giriş, içten yuvarlak, dıştan ise poligonal olan apsis kısmı ve güney cephedeki mimari unsurlar günümüzde kapalı vaziyettedir. 1990 ve 2010 yıllarında yapılan onarımlarla da bugünkü halini almıştır. Mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.12.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami düzgün dikdörtgen alan üzerine oturmaktadır. Caminin harim kısmı içten içe 5.77x16.98 m, dış hatları ise kuzey cephesine eklenen son cemaat yeri ile birlikte 10.50x18.15 m boyutlarına ulaşır. Taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapının minaresi, son cemaat yerinin güneydoğu köşesine yakın bir noktada konumlandırılmış olup, mahfil katından geçerek yükselmektedir (Şekil 3.816)-(Çizim 3.125).

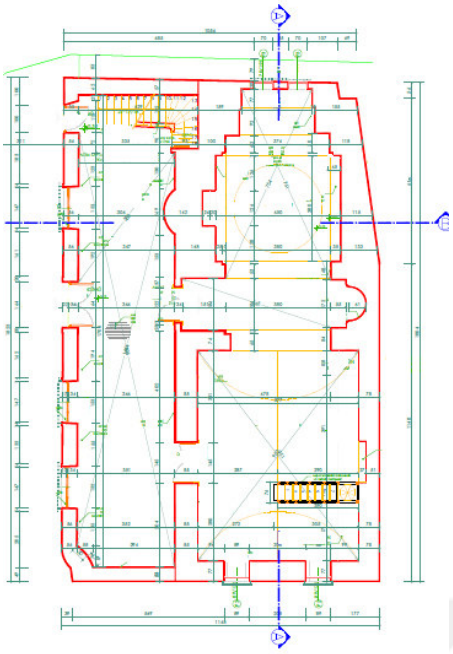

Çizim 3.127. Kudrettin Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.816. Kudrettin Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede alt katı son cemaat yeri, üst katı ise mahfil katı olarak kullanılan dikdörtgen formlu sonradan eklenmiş bölüm yer alır. Son cemaat yerine giriş, birisi kuzey cephe ekseninin hafif doğusunda, diğeri ise kuzeydoğu köşede olmak üzeri iki kapıdan sağlanır. Kuzey cephe ekseninin hafif doğusundaki ana giriş kapısı, 1.44 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Kapının üzerinde cephe duvarına oturan iki demir ayağın taşıdığı alaturka kiremit örtülü saçak vardır. Kuzeydoğu köşeye yakın noktada bulunan kapı daha çok bayan cemaatin kullandığı kapıdır. Kapının hemen karşısında mahfil katına çıkışı

sağlayan merdiven bulunur. Söz konusu kapı, 93 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.817).

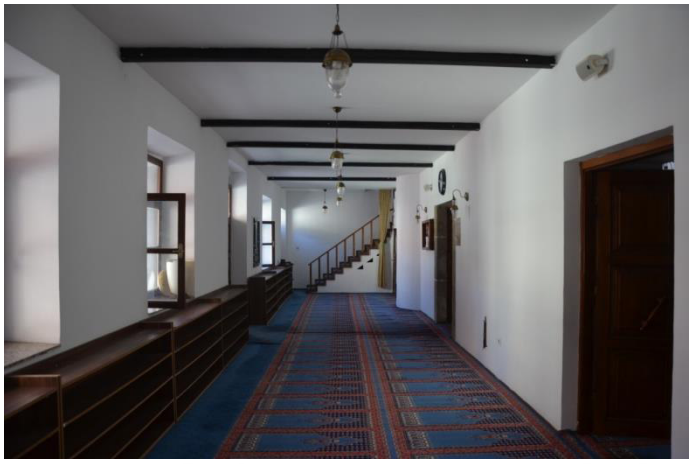

Şekil 3.817. Kudrettin Camii Son Cemaat Yeri

Son cemaat yerinin kuzey duvarı üzerinde, ikisi ana giriş kapısının sağında, biri ise solunda olmak üzere üç pencere mevcuttur. 1.47 m genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Son cemaat yerinin üzeri düz tavanla örtülü olup güney-kuzey doğrultuda uzatılmış demir gergilerle desteklenmiştir.

Mahfil katına son cemaat yerinin doğu duvarına bitişik olarak konumlandırılan 1.07 m genişliğindeki on sekiz basamaklı merdivenden çıkılır. Mahfil katı batı cephe ekseninde, mahfile girişi sağlayan 83 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, tek ahşap kantlı kapı vardır.

Mahfil katı kuzey cephesinde, genişlikleri 87 cm ile 92 cm arasında değişen, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı beş pencere bulunmaktadır.

Mahfil katının mihrap aksında harime yuvarlak kemerle açılan köşk benzeri kısım vardır. 1.67 m genişliğinde, 1.42 m derinliğindeki bu kısım mahfil zemininden 31 cm aşağıdadır. Yuvarlak kemerin içerisini ahşap doğramalı camekânla kapatılmıştır. Mahfilin üzeri, oldukça kısa olan kare kesitli iki küçük ahşap sütununda taşıdığı düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap sütunlar mahfil içerisinden geçerek yükselen minarenin kaide köşelerine konumlandırılmıştır.

Harime son cemaat yeri içerisinden ulaşılan iki kapıdan girilir. Kapılardan biri harim kuzey duvar ekseninin hafif doğusunda, diğeri ise ekseninin batısında yer alır. Her iki kapıda, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Eksenin hafif doğusunda bulunan kapı 1.39 m, eksenin batısındaki ise 1.42 m genişliğe sahiptir.

Harimin cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere beş pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi doğu cephede, diğer ikisi ise batı cephededir. Mahfil katı seviyesindeki tek pencere ise doğu cephede yer alır. Harim katı batı cephedeki pencereler 89 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Doğu cephede, gerek harim katındaki, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencereler 70 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır.

Harim güney duvarda ekseninin hafif doğusunda mihrap yer alır. Mihrap nişinin 1.18 m genişliği ve 61 cm derinliği bulunur. Mihrabın hemen sağında vaaz küsüsü bulunur (Şekil 3.818).

Şekil 3.818. Kudrettin Camii Mihrap

Güneybatı köşeye yakın bir noktada yer alan ahşap minber vardır. 60 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.60 m çıkıntı yapar.

Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklı bulunmaktadır (Şekil 3.819).

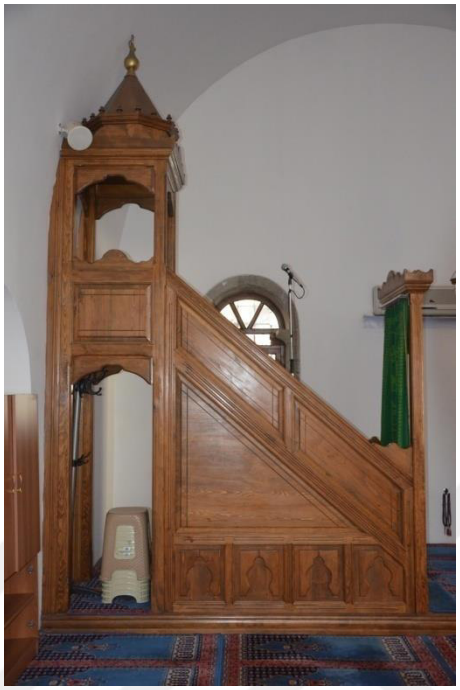

Şekil 3.819. Kudrettin Camii Minber

Harimin, doğusundaki kısmın üzeri, taş malzemeli dört ayak üzerine oturan, pandantif geçişli kubbe ile diğer kısımlar ise beşik tonoz ile örtülüdür. Kubbeyi taşıyan ayaklar, yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır (Şekil 3.820).

Şekil 3.820. Kudrettin Camii Kubbe

Caminin dış örtü sistemi farklılık gösterir. Kuzey cephesindeki son cemaat yeri ve mahfil katından oluşan kısım, dört omuz kırma çatı, harimin içten beşik tonoz

örtülü olan kısmı kırma çatı, kubbe ile örtülü kısmı ise onikigen kasnak üzerine oturan piramidal külah ile örtülüdür. Dört cephede de yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür. Kubbenin onikigen kasnağının her bir köşesinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli birer pencere mevcuttur.

Son cemaat yerinin güneydoğu köşesine yakın bir noktada konumlandırılan minare, mahfil katı boyunca yükselmektedir. Spiral gövdesi ve on bir köşeli petek kısmı bulunan minarenin tek şerefesi vardır. Minareye, mahfil katı boyunca yükselen gövdesinde açılan 52 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Söz konusu kapıya, kaidenin doğusunda, mahfil zeminine oturan 63 cm genişliğindeki altı basamaklı merdivenden ulaşılır (Şekil 3.821).

Şekil 3.821. Kudrettin Camii Minare

3.12.6.2. Malzeme-Teknik

Caminin beden duvarlarında, minaresinde, kapı ve pencere söve ve lentolarında düzgün keme taş malzeme, minberde, kapı kanatlarında, mahfil tavanında, mahfil katı sütunlarında, saçakta ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, bazı pencerelerin parmaklıklarında ve son cemaat yerinin tavan desteklerinde demir malzeme, mihrap ve vaaz kürsüsü kaplamasında çini malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Harim, son cemaat yeri, mahfil ve kuzey cephe ile doğu cephe sıvanıp boyanmıştır.

Cephe duvarlarında ve minarede yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.6.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde, yalnızca kubbe kasnağında süsleme unsuru görülür. Onikigen kasnağın her bir köşesinde yer alan pencereler üç yönden birer silme ile çevrilidir. Kasnağın silmesinde, kasnağı çevreleyen üç sıra süsleme kuşağı vardır. Söz konusu süsleme kuşaklarından altta bulunan ikisi halat, üstteki ise saç örgü motifinden oluşur.

Minare şerefesinin altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen, silmelerle, yarım daire formlu silindirlerle ve iç içe geçmiş ok ucu formundaki motifler bezelidir. Şerefe korkuluğu dalgalı olarak sonlanan dikdörtgen panolardan oluşur. Her bir panonun yüzeyi çökertilerek, dikdörtgen formlu basık kemerli birer alan elde edilmiştir. Şerefe altında, gövdeyi çevreleyen süsleme kuşağı bulunmaktadır. Kabartma tekniğinde yapılan kuşak uçları aşağıya doğru bakan motiflerden meydana gelir. Bu süsleme kuşağının hemen altında da bilezik bulunur.

Giriş kapılarının yüzeyleri hafif çökertilerek geometrik panolar elde edilmiştir. Harim içerisi oldukça sade olup mihrap ve vaaz kürsüsü niteliksiz çini malzeme ile kaplanmıştır. Minberin ise yan aynalık, korkuluk ve süpürgelik yüzeyi çökertilerek geometrik panolar oluşturulmuştur. Süpürgelik kısmında oluşturulan geometrik panoların içerisine, içleri hafif boşaltılmış üç dilimli birer form yerleştirilmiştir.

3.12.6.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yapı ile ilgili 1990 ve 2010 yıllarına ait iki onarım kaydına rastladık.

1990 yılında yapılan müdahaleleri;

1- Çatı ve çatı örtü kaplaması restorasyon projesine uygun olarak yenilenecek.
2- Bozuk sıvalar raspa edilerek yeniden yapılacak.
3- Bozuk ahşap kapı-pencere, tavan ve döşemeler restorasyon projesine uygun olarak yaptırılacak.
4- Çevre tretuvarları, dış cephe derz veya sıvaları orijinaline uygun olarak yeniden yaptırılacak.
5- Boya, badana ve elektrik işleri yeniden yaptırılacaktır.

2010 yılındaki restorasyon oldukça kapsamlı olup, yapılan müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz;

1- Yapının doğusunda ve kuzeyinde bulunan kaldırımın kaplanması.
2- Güney cephe boyunca yağmur oluğu yapılması.
3- Güney cephede drenaj yapılması.
4- Tüm pencerelerin yenilenmesi.
5- Harim giriş kapılarının doğramalarının yenilenmesi.
6- Son cemaat yerin duvar yüzeylerinin raspa edilip boyanması.
7- Mahfile çıkışı sağlayan merdiven, baş kısmı ahşap olarak yenilenmesi ve ahşap korkuluk yapılması.
8- Son cemaat yerinin doğusundaki alüminyum kapı ve camekânın sökülmesi.
9- Son cemaat yerindeki ayakkabı dolapları ile ve lambrilerin kaldırılması.
10- Son cemaat yerindeki radyatörlerin kaldırılması.
11- Son cemaat yerindeki döşemenin sistire edilip koruyucu sürülmesi.
12- Harim kısmındaki tüm radyatörlerin kaldırılması.
13- Harim kısmındaki lambrilerin kaldırılması.
14- Harim kısmında kemer, sütun ve pencere aynalarındaki taş yüzeylerdeki sıvalar araştırma raspasından sonra, raspa edilip taş yüzeylerin bırakılması, düzgün olamayan yüzeylerin sıva yapılıp boyanması.
15- Harim güneydoğu köşeye yakın noktadaki mermer yüzeyin korunması.
16- Mihraptaki çini kaplı yüzeyin korunması.
17- Vaaz kürsüsündeki mermer ve çini kaplı yüzeyin korunması.
18- Harim kuzey duvar ekseninin, hafif doğusundaki giriş kapısının batısında bulunan müezzin yerinin kaldırılması.
19- Harim ahşap döşemesinin sistire edilip koruyucu sürülmesi.
20- Ahşap minberin yenilenmesi ve yerinin değiştirilmesi.
21- Güneybatı köşedeki mermer yüzeyin korunması.
22- Minberin doğusundaki nişte bulunan ahşap dolabın kaldırılması.
23- Mahfil katındaki ayakkabı dolaplarının kaldırılması.
24- Mahfilin lambri tavanının sökülmesi ve geniş tahtalı olarak yenilenmesi.
25- Mahfilin ahşap döşemesinin sistire edilip koruyucu sürülmesi.
26- Mahfil duvar yüzeylerinin raspa edilip, boyanması.
27- Mahfil batı cephedeki ahşap kapı doğramasının yenilenmesi.

28- Minarenin aleme, petek ve gövde kısmında temizlik yapılması.
29- Minareye kurşun külah yapılması.
30- Minaredeki bozuk taşların çürütülerek yenilenmesi.
31- Minare şerefe döşemesinin orijinaline göre yenilenmesi.
32- Minare şerefe altında bozuk kısımların yenilenmesi.
33- Çatı örtüsündeki alaturka kiremitlerin yenilenmesi.
34- Kubbe kasnağında beton dışlık pencere yapılması ve duvar yüzeylerinde temizlik yapılması.
35- Çatıdaki alın tahtalarının ve saçak altı tahtalarının yenilenmesi.
36- Yapının doğu cephe duvarında sıva raspası yapılması, çıkacak yüzeylere göre taş yüzeylerin korunması.
37- Doğu cephedeki yağmur iniş borusunun kaldırılması.
38- Kuzey cephe duvarında sıva raspası yapılması, çıkacak yüzeylere göre taş yüzeylerin korunması veya sıvanıp boyanması.
39- Kuzey cephedeki yağmur iniş borularının kaldırılması.
40- Kuzey cephedeki ferforje kapıların yenilenmesi ve eksenin hafif doğusundaki kapı üzerine ahşap sundurma yapılması.
41- Kuzey cephe son cemaat yerindeki pencerelerin ferforje parmaklıklarının yenilenmesi.
42- Kuzey cephe son cemaat yeri pencerelerinin alt kısmındaki serpme sıvanın kaldırılması.
43- Batı cephe mahfil duvarında duvarın da sıva raspası yapılması ve boyanması
44- Güney cephe yonu taşı duvarın bozuk yüzeylerinin onarılması.

3.12.7. Sarmaşıklı Camii

Şekil No: 822-825

Çizim No: 126

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Kemerkaya mahallesinde bulunur. Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan yapının inşa tarihi bilinmemektedir. Harim giriş kapısının hemen sağına, Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından asılan bilgilendirme fişinden, yapının Trabzon'un fethinden sonra camiye çevrildiğini öğreniyoruz. Orijinalinde tek nefli ve içten yarım daire, dıştan ise beşgen formlu tek apsisli olan yapı, camiye çevrildikten sonra mihrap, minber, mahfil ve minare eklenmiştir.

Mihrap kaidesi üzerindeki kitabeden 1888 yılında onarım geçirdiğini öğreniyoruz. Ayrıca Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yer alan bilgilere göre 1990 ve 2010 yılında yapılan son onarımlarla bugünkü halini almıştır. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.12.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan yapı iki katlı olarak inşa edilmiş olup, doğu, batı ve güney yönden binalarla çevrilidir. Caminin harim kısmı içten içe 5.40x7.60 m boyutlarındadır. Kaba ve ince yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı harim ve mahfilden meydana gelir. Caminin minaresi kuzeydoğu köşede yapının üst örtüsü üzerine inşa edilmiştir (Şekil 3.822)-(Çizim 3.126).

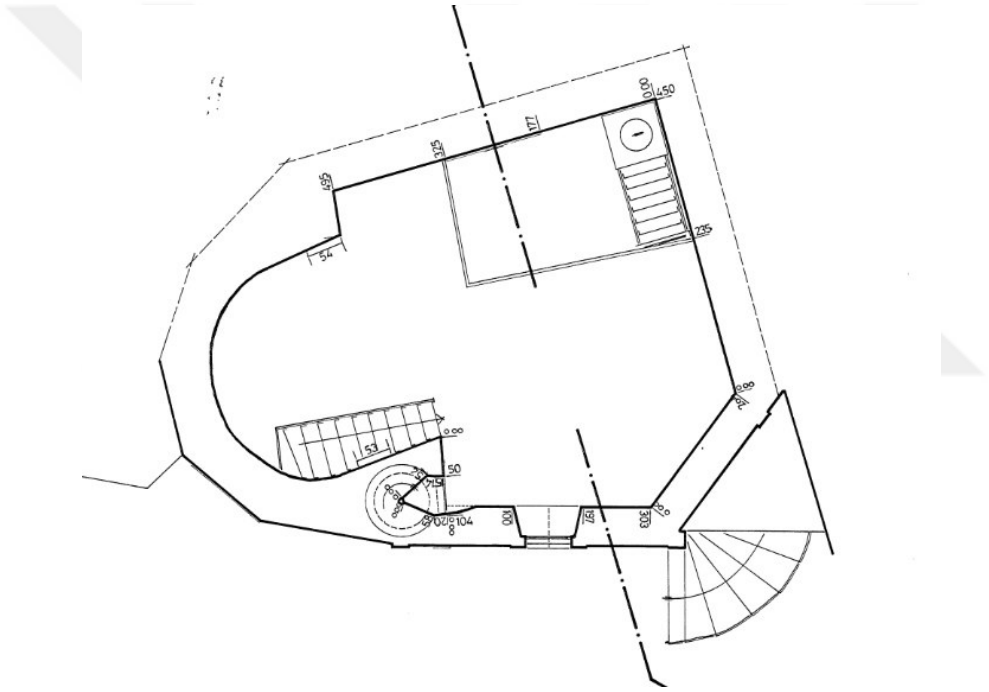

Çizim 3.128. Sarmaşıklı Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.822. Sarmaşıklı Camii Genel Görünüm

İki katlı olan caminin alt katı önceleri dükkân olarak kullanılmış, 1992'de ise şadırvana dönüştürülmüştür (Tuluk ve Düzenli, 2010: 59). Söz konusu kısma kuzey cephede yer alan 1.64 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Harime giriş, kuzeybatı köşedeki kapıdan sağlanır. 1.15 m genişliğindeki kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Yapı iki katlı olduğu için harim giriş kapısına 1.46 m genişliğe sahip on altı basamaklı taş merdivenden ulaşılır (Şekil 3.822).

Caminin cephe duvarları üzerinde üçü harim katında biri ise mahfil katında olmak üzere dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi kuzey cephede, diğeri ise doğu cephedeki apsisisin kuzeyinde yer alır. Mahfil katı seviyesindeki tek pencere kuzey cephededir. Söz konusu pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katıdaki pencereler 1 m, mahfil katı seviyesindeki ise 65 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.822).

Yapının üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Cami üzerine inşa edilen minare oldukça kısa olup, spiral gövdeli ve tek şerefelidir. Minareye giriş mahfil katında bulunan 57

cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, kare kesitli, serbest iki ahşap sütunun taşıdığı "L'' ahşap mahfil görülür. Ahşap sütunlar apsis yarım yuvarlağının başladığı noktaya konumlandırılmıştır (Şekil 3.823).

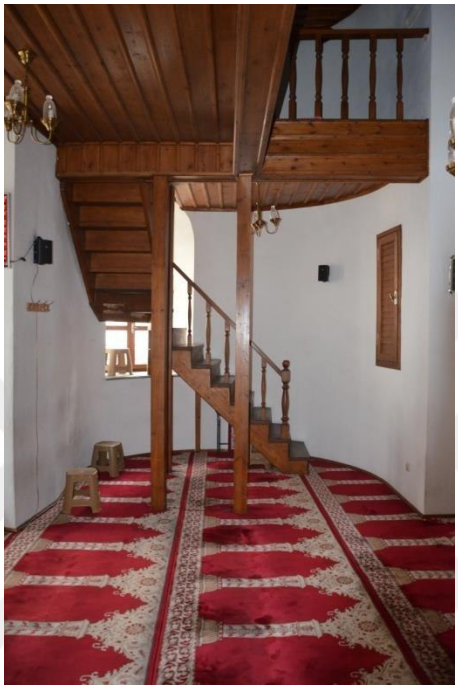

Şekil 3.823. Sarmaşıklı Camii Mahfil

Harimin güney duvarında, düzgün kesme taş malzemeli ve dikdörtgen formlu mihrap bulunur. Mihrap nişinin 76 cm genişliği, 45 cm derinliği vardır. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.824).

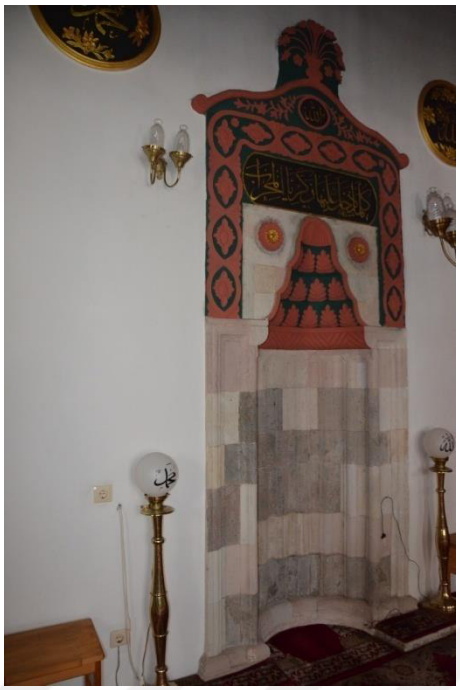

Şekil 3.824. Sarmaşıklı Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber bulunmaktadır. 72 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içersine doğru 1.92 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir. Yapıda vaaz kürsüsü bulunmaz (Şekil 3.825).

Şekil 3.825. Sarmaşıklı Camii Minber

Harim batı duvar üzerinde 80 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, tek ahşap kanatlı bir kapı bulunur. Söz konusu kapı caminin batı cephesine bitişik olan binaya açılır. Kapının açıldığı yan binanın bu kısmı ibadet edilmesi için düzenlenmiş ek bölümdür. Ek bölüme caminin içinden geçildiği gibi, harim giriş

kapısının bulunduğu yerde yer alan başka bir kapı vasıtasıyla dışarıdan da girilmektedir.

Harimin doğusundaki yarım yuvarlak formlu apsisin güney duvarında 61 cm genişliğinde gömme dolap vardır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Mahfil katına, doğu yöndeki apsis kısmında yer alan döner formlu ahşap merdivenden çıkılır. 1.06 m genişliğindeki merdiven on altı basamaklıdır. Mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.25 m çıkıntı yapar. Tek sıra boğumlardan oluşan mahfil korkuluğu 82 cm yüksekliğindedir. Mahfilin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

3.12.7.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba ve ince yontu taş malzeme, mihrapta, minare şerefesinde, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, harim ve mahfil tavanında, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, minare gövdesi ve petek kısmında tuğla malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Beden duvarlarında, mihrapta ve minarede yığma tekniği, süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.7.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Minare şerefesinin altında kademeli olarak genişleyen üç süsleme kuşağı vardır. Söz konusu kuşaklardan altta olanı zikzak motifinden, ortadaki tek sıra halinde yatay olarak konumlandırılmış ok ucu motiflerinden, üstteki ise iç içe geçmiş zikzak motiflerinden meydana gelir. Şerefe korkuluğu üstte dilimli olarak nihayetlenmiştir. Korkuluğun yüzeyi aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla süslenmiştir. Kıvrımların birbirlerinde ayrıldıklarında oluşan boşlukların her birinin içerisine nokta benzeri birer kabara yerleştirilmiştir. Şerefenin yaklaşık 40 cm altında bilezik mevcuttur.

Harim içerisinde mihrapta, azda olsa minberde süsleme görülür. Mihrabın yan yüzleri, yarı yüksekliğe kadar hafif çökertilerek dar ve uzun birer dikdörtgen form oluşturulmuştur. Her iki dikdörtgen üzerinden başlayıp mihrabın üst kısmı boyunca

devam ederek nişi üç yönden çevreleyen saç örgü motifi vardır. Pembeye benzer bir renge boyanan saç örgü motifinin oluşturduğu her bir boşluğun içerisine yine pembeye benzer renge boyanmış birer bitkisel motif yerleştirilmiştir. Bitkisel motif dışında kalan tüm yüzey koyu yeşil renge boyalıdır. Saç örgü motifinin kıvrımlarının birleştiği yerlerin her iki yanında pembeye benzer renge boyalı, stilize edilmiş birer yaprak motifi bulunmaktadır. Mihrap nişini, en alt kademsinin yüzeyi yivlerle hareketlendirilip, her iki yanına birer sütünce yerleştirilmiştir. Nişin alttan ikinci kademesinin yüzeyi, yaşmak kısmı ve kademelerin kenarları pembeye benzer renge, diğer kademelerin yüzeyi ise koyu yeşil renge boyanmıştır. Alttan ikinci kademenin yüzeyi iç içe geçmiş zikzak motifleri ile doldurulmuştur. Alttan üçüncü kademenin yüzeyinde yedi, dördüncü kademenin yüzeyinde beş, beşinci kademenin yüzeyinde ise yan yana sıralanmış pembeye benzer renge boyalı üç yaprak motifi mevcuttur. Yaşmak kısmı ise istiridye kabuğu gibi yivlidir. Yaşmağın her iki yanında iç içe geçmiş çiçek motiflerinden meydana gelen, dairesel formlu birer rozet görülür. İçteki çiçek motifleri yaldız rengine, dıştaki ise pembeye benzer renge boyanmıştır. Nişin hemen üzerinde yaldız çerçeveli, oval formlu onarım kitabesi bulunur. Kitabede siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ ve ‘‘١٣٠٦/1888’’ yazar. Mihrabın taç kısmı üç dilimli formdadır. Tacı oluşturan kalın silmenin uçları içe doğru kıvrılıp, helezon şeklinde sonlanır. Tacın ortasında yazı madalyonu vardır. Madalyon içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ‘‘الله/Allah’’ yazılıdır. Madalyonun üst kısmından çıkıp sağa ve sola doğru uzayan birer kıvrık dal motifi bulunmaktadır. Mihrap tacının içerisindeki motifler pembeye benzer renkle, diğer tüm yüzey ise koyu yeşil renkle boyanmıştır. Minber tacının hemen üzerinde, vazodan çıkıp dalları sağa, sola ve yukarıya doğru uzayan çiçek motifi görülür. Çiçeğin her bir dalı birer lale motifi ile nihayetlendirilmiştir. Vazonun alt kısmı yan yana yerleştirilmiş iki helezon motifinden oluşmakta ve her iki yanına birer çiçek motifi bulunmaktadır. Gerek vazodan çıkan çiçek motifi, gerekse vazonun her iki yanında bulunan çiçek motifleri pembeye benzer renge, arada kalan yüzeyler ise koyu yeşil renge boyanmıştır (Şekil 3.824).

Ahşap mahfilin, yan aynalık, korkuluk ve süpürgelik kısmının yüzeyi çökertilerek geometrik motifler elde edilmiştir. Süpürgelik kısmındaki dört geometrik motiften üçünün içerisinde birer açıklık bulunur. Korkulukla girişin

birleştiği noktalara üzerinde kalp şeklinde birer açıklık olan üçgen formlu ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Minber girişinin taç kısmında ve külahın etrafında tek sıra olarak yan yana sıralanmış palmet benzeri motiflerden oluşan süslemeler vardır.

3.12.7.4. Onarımlar

Mihrap kaidesi üzerindeki kitabeden 1888 yılında onarım gördüğünü öğreniyoruz. Ayrıca Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında cami ile alakalı biri 1990, diğeri ise 2010 tarihli iki onarım kaydına rastladık. Ancak gerek 1888, gerekse 2010 yılındaki onarımlarda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. 1990 yılındaki müdahale kararları ise şöyledir;

1- Sıvaları dökülen minarenin sıvalarının yeniden yapılması.
2- Çatı örtüsü olan alaturka kiremitlerin yenilenmesi.
3- Çürümüş olan ahşap çatının orijinali gibi yeniden yapılması.
4- Ahşap mahfil ve pencere doğramalarından bozulanların değiştirilmesi.
5- Bozuk sıvaların raspa edilerek yeniden sıvanması.
6- Badana boya ve elektrik işlerinin yapılması.
7- Ahşap döşemenin onarılması gerekmektedir.

3.12.8. Gülbahar Hatun Camii

Şekil No: 826-832
Çizim No: 127

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Gülbahar Hatun mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak çeşitli kaynaklardan öğrendiğimize göre Yavuz Sultan Selim tarafından, annesi Gülbahar Hatun adına H. 920/M. 1514 (Karpuz, 2018: 59) yılında külliye içerisinde inşa edilmiştir. Cami, medrese, mektep, dar'ül kura, imaret ve türbeden oluşan külliyeden yalnızca cami ve türbe günümüze kadar gelebilmiştir. Kuzey cephe eksenindeki kitabeye göre 1883-84 yılında onarım gören yapı, 1960, 1968, 1970 ve 2005 yıllarında yapılan onarımlarla da bugünkü halini almıştır.

3.12.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

Cami, Atapark'ın güneydoğusunda yer alan avlu içersisinde, kuzey,-güney doğrultudaki eğimli arazide taş kaideli zemin üzerine oturmaktadır. Caminin, kuzeyinde avlu ve şadırvan, doğusunda avlu ve Gülbahar Hatun Türbesi, güneyinde

avlu ve tanjant yolu, batısında ise avlu vardır. Yapı, erken dönem Osmanlı mimarisinde ortaya çıkan tabhaneli (zaviyeli, ters "T''…) camiler grubuna girmektedir. Söz konusu plan tipiyle Trabzon ilinde ünik bir eserdir. Düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilen cami, harim, tabhane odaları ve son cemaat yerinden meydana gelir. Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan minare camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.826)-(Şekil 3.827)- (Çizim 3.127).

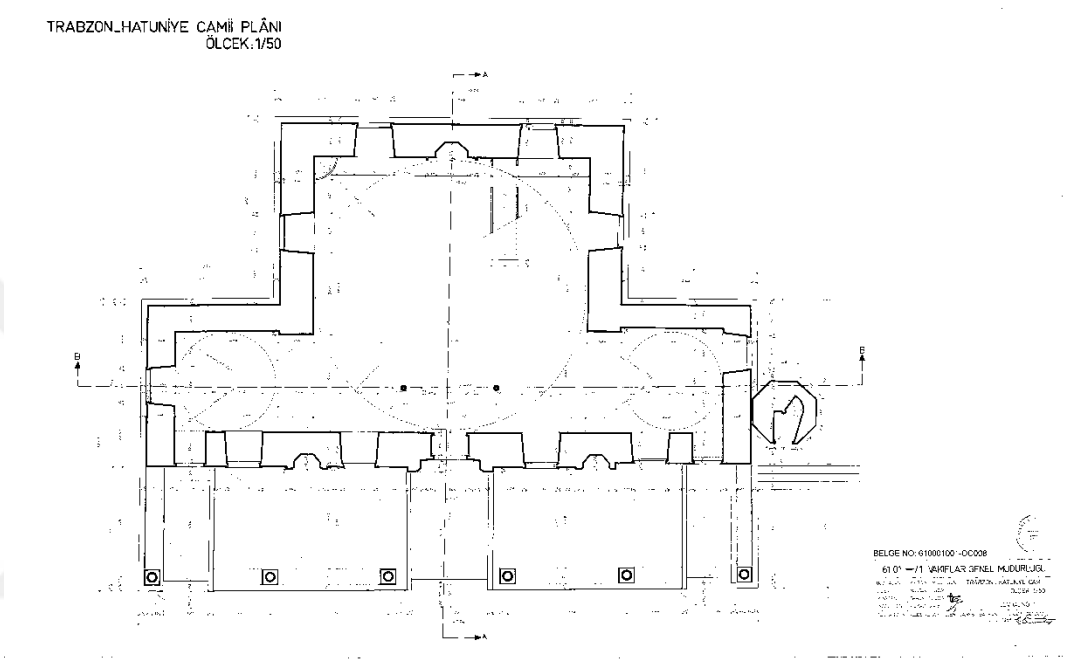

Çizim 3.129. Gülbahar Hatun Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.826. Gülbahar Hatun Camii Genel Görünüm

Şekil 3.827. Gülbahar Hatun Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, dairesel kesitli serbest altı mermer sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri vardır. Dairesel kesitli ayakları, kare kesikli başlıkları bulunan sütunlar sivri kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca söz konusu sütunlardan harim kuzey duvara atılmış birer sivri kemer daha bulunur. Son cemaat yerinin her bir gözü bu kemerlerin taşıdığı birer kubbeyle örtülüdür. Kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Kuzey cephe eksenindeki gözü örten kubbenin pandantifleri mukarnas dolguludur. Sütun aralarına ve sütunlarla harim kuzey duvarı arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinin tek yöne doğru eğimli oldukça geniş sundurma kısmı mevcuttur. Sundurma, sütun aralarına yerleştirilen gergilere oturan demir desteklerle taşınmaktadır. Son cemaat yeri doğu ve batı yönden açıktır. Cami kuzey-güney doğrultuda eğimli arazi üzerine oturduğu için, son cemaat yerine dikdörtgen formlu ve taş malzemeli üç merdivenle ulaşılır. Merdivenlerden biri kuzey cephe eksenindeki göze, biri doğudaki göze, diğeri ise batıdaki göze ulaşımı sağlar. Son cemaat yerini oluşturan sütunların arası yaklaşık 1 m yüksekliğindeki demir parmaklıklarla, merdivenlerle ulaşılan gözlerinin önü ise demir kapılarla kapatılmıştır (Şekil 3.826).

Camiye giriş harim kuzey duvarı üzerindeki üç kapıdan sağlanır. Kuzey cephe eksenindeki harime açılan ana giriş kapısı 1.35 m genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, dikdörtgen formlu, sivri kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir. Sivri kemerin içerisinde dikdörtgen formlu onarım kitabesi görülür. Kitabede mavi zemin üzerine yaldız renk harflerle;

قال الله تعالي (اما يعمر مساجد الله من آمن بالله وليوم ألاخر) صدق الله العظيم كتبه اسعد ١٣٠١

“İnnema ya’müru mesacidellahi men amene billahi vel yevmil ahıri

Sadakallâhu'l Azîm

Ketebehu Es'ad 1301

Anlamı:

"Allahu Teâlâ buyurdu: Allah'ın mescidlerini sadece, Allah'a ve ahiret gününe inanan…kimseler onarır. Ulu Allah doğruyu söyledi. (Tevbe-18'den), Onu Esad yazdı. 1301(1883-84) (Yüksel, 2000: 68-69)'' yazar. Kuzey duvar üzerindeki diğer iki kapı ise caminin kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinde yer alan tabhane odalarına açılmaktadır. 1.17 m genişliğindeki kapılar, dikdörtgen formlu, basık kemerli, sivri kemer alınlıklı, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.828).

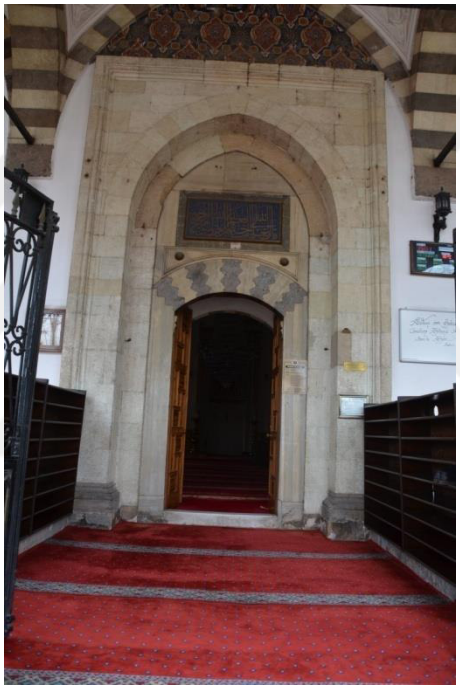

Şekil 3.828. Gülbahar Hatun Camii Harim Giriş Kapısı

Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli birer mihrabiye nişi bulunmaktadır. 1.07 m genişliğindeki nişler, 61 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan mihrabiye nişleri kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısımları basık kemerle sonlanmaktadır.

Yapıda çift sıra pencere düzeni mevcuttur. Cephe duvarları üzerinde onu alt sırada, dokuzu ise üst sırada olmak üzere on dokuz pencere mevcuttur. Alt sıradaki pencerelerin ikişer tanesi doğu, batı ve güney cephede, dördü ise kuzey cephede yer alırken, üst sıradakilerin ikişer tanesi doğu, batı ve kuzey cephede, üçü ise güney

cephededir. 1.25-1.45 m aralığında değişen genişliklere sahip alt sıradaki pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Daha küçük olan üst sıradaki pencereler ise dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve alçı şebekelidir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da formlarını aynı şekilde korumaktadır (Şekil 3.827).

Yapının harim kısmının üzeri dıştan on iki gen kasnak üzerine oturan büyük bir kubbeyle, kuzeydoğu ve kuzeybatıdaki tabhane odaları ise birer küçük kubbeyle örtülüdür. Kubbe kasnağının cephe eksenlerinde dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve alçı şebekeli birer küçük pencere bulunur.

Batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare, sekizgen kaideye, çokgen kesitli gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan 69 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.829).

Şekil 3.829. Gülbahar Hatun Camii Minare

Caminin harim kısmı 12x12 m boyutlarındayken, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerdeki tabhane odaları yaklaşık 4.51x4.45 m boyutlarındır. Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap görülür. Mihrap nişi 1.34 m genişliğinde, 67 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş kademeli olarak

yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.830).

Şekil 3.830. Gülbahar Hatun Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında mermer malzemeli orijinal minber vardır. 1.19 m genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 4.72 m çıkıntı yapar. On iki basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, sivri kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.831).

Şekil 3.831. Gülbahar Hatun Camii Harim Genel Görünüm

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenle çıkılır.

Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısının hemen batısında kuzey duvara dayandırılmış ahşap müezzin mahfili bulunmaktadır. Yerden yaklaşık 20 cm yüksekte olan kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan ahşap korkuluğu görülür.

Kuzeydoğu köşedeki tabhane odası, ahşap paravan vasıtasıyla harimden bağlantısı kesilerek kadınlar mahfiline dönüştürülmüştür.

Harim ve tabhane odaları birer kubbeyle örtülüdür. Kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır (Şekil 3.832).

Şekil 3.832. Gülbahar Hatun Camii Harim Kubbe

3.12.8.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, kubbe kasnağında, mihrapta, son cemaat yerindeki kemerlerde ve minarede düzgün kesme taş malzeme, minberde ve son cemaat yerindeki sütunlarda mermer malzeme, vaaz kürsüsünde, müezzin mahfilinde kapı kanatlarında ve alt sıradaki pencere doğramalarında ahşap malzeme, üst sıradaki ve kubbe kasnağındaki pencere şebekelerinde alçı malzeme, son cemaat yerindeki sütunların arasına yerleştirilen korkuluklarda, pencere parmaklıklarında, son cemaat yerindeki gergilerde, saçak ayaklarında ve saçakta demir malzeme, kubbe kaplamalarında kurşun malzeme, saçak örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları ve kuzey cephe duvarı sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve minarede yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma, kabartma, kalemişi ve almaşık teknik uygulanmıştır.

3.12.8.3. Süsleme

Caminin doğu, batı ve güney cephe duvarları üzerinde yer alan alt sıradaki pencere alınlıklarının sivri kemerleri, üst sıradaki ve kubbe kasnağındaki pencerelerin sivri kemerlerinde, kuzey duvardaki giriş kapılarının basık kemerlerinde ve son cemaat yerindeki sütunlara ve harim kuzey duvarına oturan sivri kemerlerde atlamalı olarak koyu ve beyaz renk taş kullanılarak dış cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Son cemaat yerindeki sütunların yukarıya doğru genişleyen kare kesitli başlıklarında mukarnaslar görülür. Aynı şekilde kuzey duvardaki mihrabiye nişlerinin üst kademeleri de mukarnaslarla bezenmiştir.

Son cemaat yerini örten kubbelerde kalemişi tekniğinde yapılmış süslemeler görülür. Giriş üzerindeki kubbe diğerlerine göre biraz farklı şekilde bezenmiştir. Söz konusu kubbenin pandantifleri mukarnas dolguludur. Kubbe ortasında siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle, "İhlas Suresi'' yazılıdır. Yazı dıştan kırmızı ve mavi renkli zencirek motifiyle çevrilidir. Aynı şekilde zencirek motifi de sarı zemin üzerine yapılmış, sapları yeşil çiçekleri ise beyaz, kırmızı, sarı ve mavi renkli süsleme kuşağıyla çevrilidir. Kubbe ortasındaki tüm bu motifler en dıştan mavi çerçeveli dairesel formla sınırlandırılmış olup, bu mavi çerçeveden dışa doğru uzayan palmet motifleri vardır. İçleri kahverengi ve krem renkli bitkisel motiflerle bezeli olan palmet motifleri belli aralıklarla yerleştirilmiştir. Mavi çerçeveli dairesel form, palmet motiflerinin etraflarından dolanarak devam etmektedir. Kubbe en dıştan, bordo zemin üzerine yapılan beyaz, sarı ve mavi renkli süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşağının her iki yanında birer zencirek motifi bulunur. İçteki zencirek motifi mavi zemin üzerine sarı renkle, dıştaki ise mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılmıştır. Mukarnas dolgulu pandantiflerle kubbe, mavi zemin üzerine yapılan, beyaz, sarı, kırmızı renkli bitkisel motiflerin oluşturduğu dar bir süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmıştır. Son cemaat yerindeki diğer kubbelerde yer alan kalemişi bezemeler neredeyse aynıdır. Yalnızca kubbe ortalarındaki motiflerde biraz farklılık görülür. Giriş üzerinde kubbenin her iki yanında yer alan kubbelerin ortasında on altıgen formlu bordo zemin üzerine beyaz, sarı ve mavi renkli bitkisel motifler bulunmaktadır. Bitkisel motifler ortada yıldız motifi oluşturmaktadır. Bordo renkli on altıgen zemin, sırtları içe bakan ve uçları birbirine bitişik iki sıra yarım daire formlarla çevrilidir. Biri mavi diğeri ise bordo renkli yarım daire sıraları iç içe geçerek uzamakta ve her bir sırada sekiz yarım daire form bulunmaktadır. Söz

konusu yarım dairelerin uçlarının birleştiği noktalara birer palmet motifi yerleştirilmiştir. Mavi renkli yarım daire sırasının uçlarında bulunan palmetler mavi ve sarı renkli, diğerleri ise bordo renklidir. Son cemaat yerinin her iki kenarındaki kubbelerin ortasında ise beyaz, mavi ve bordo renkli bitkisel motiflerin oluşturduğu çiçek benzeri bir form vardır. Çiçek benzeri motifi belli aralıklarla yerleştirilen bordo renkli sekiz palmet motifiyle çevrilidir. Palmet motiflerinin içerisi beyaz renkli bitkisel motiflerle bezelidir. Ana giriş üzerindeki kubbe hariç diğer kubbeler en dıştan, tek sıra halinde belli aralıklarla uzayan bordo renkli palmetlerle çevrilidir. Palmetlerin içerisi mavi ve beyaz renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiş olup, alttan bordo zemin üzerine yapılmış beyaz renkli dal motifleriyle birbirine bağlanmışlardır. Beyaz renkli dallar saç örgü motifi şeklinde uzamaktadır. Kubbelere geçişi sağlayan pandantiflerle kubbeler, beyaz zemin üzerine yapılan, sapları ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise mavi, sarı ve kırmızı renkli bitkisel motifleri oluşturduğu dar bir süsleme kuşağıyla birbirinden ayrılmıştır. Pandantiflerin her birinde, mavi, yeşil, kırmızı ve sarı renkli farklı bitkisel motiflerin meydana getirdiği üçgen formlu süslemeler görülmektedir.

Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı ve onu çevreleyen dikdörtgen formlu, sivri kemerli alan kaide içerisinde yer alırlar. Dikdörtgen formlu ve taş malzemeli kaide üç yönden silmelerle çevrilidir. Kapı kantlarının yüzeyi çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgen ve kare formlar elde edilmiştir. Giriş açıklığının yan yüzlerinin üst kısmında, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen birer konsol ve bu konsollardan aşağıya doğru sarkan kabartma tekniğinde yapılmış palmet motifleri vardır. Giriş kemerinin köşelikleri dört yönden silmelerle çevrelenmiş ve her bir köşeye yarım daire formlu birer kabara yerleştirilmiştir. Kapı kanatlarının açıldığı boşluğun tavan yüzeyine, kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle;

1-نصر من الله وفتح قر يب و بشر الموء منين

2- و أخذنا سوء أعمالنا نسلط من الّارحمنا الذي

“Narun minallâhi ve fethun karib ve beşşir’l-müminin

Ve ehaznâ sâu a’malinâ, nusallid men illâ rahimina ellezi’’

Anlamı:

Allah katında bir yardım ve yakın bir zafer vardır (Saff-13)

Kötü işlerimizin karşılığını aldık. Biz musallat ederiz….’’ (Yüksel, 2000: 68-69) yazılmıştır. Dikdörtgen kaide ile üzerindeki kemer arasında kalan yarım daire

formlu yüzeyde kalemişi süslemeler bulunur. Mavi zemin üzerine yapılan bezeme motifleri belli bir düzende tekrar etmektedir. Söz konusu motifler oluşturulurken sarı, bordo, mavi, turuncu, yeşil ve beyaz renkler kullanılmıştır (Şekil 3.827).

Tabhane odalarına girişi sağlayan kapıların sivri kemer alınlıkları da bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Mavi zemin üzerine yapılan motifler, beyaz, sarı, turuncu ve bordo renklidir. Kapı kanatlarının yüzeyi, ana giriş kapısında olduğu gibi çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgen ve kare formlar elde edilmiştir.

Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan minarenin çokgen formlu gövdesi, iki sıra kırmızı ve siyah renk taş, bir sıra beyaz taş olacak şekilde almaşık teknikte inşa edilerek gövdeye canlılık kazandırılmıştır. Pabuçlukla gövdenin birleştiği noktaya bir bilezik yerleştirilmiştir. Şerefe altı mukarnaslarla doldurulmuş olup, ortadaki mukarnas dizisinden aşağıya doğru sarkan yumurta formlu, üzerleri yivli kabaralar bulunmaktadır. Şerefe korkuluğunun yüzeyi çökertilerek, tek sıra halinde yan yana uzayan dikey yönlü dikdörtgen panolar elde edilmiştir. Elde edilen panoların içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış birer altıgen vardır. Minare peteği belli bir yüksekliğe kadar beyaz taşla, kalan kısmı ise siyah taşla inşa edilmiştir. Üst taraftaki siyah taşlı kısım, kalın bir silmeyle nihayetlenmiştir. Alttaki beyaz taşlı bölümün üst kısmında dikdörtgen formlu, sivri kemerli sağır nişler görülür. Belli aralıklarla tek sıra halinde yerleştirilen sağır nişler peteği çevrelemektedir. Minare kapısının kemerinde de beyaz ve koyu renk taşlar atlamalı olarak kullanılmıştır (Şekil 3.829).

Harim içerisinde, mihrapta, minberde, kubbelerde, kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerde ve pencerelerin çevresinde süsleme unsuru görülür. Dikdörtgen kaideli mihrap kaidesi iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı, sarı zemin üzerine yapılmış sapları mavi, yaprakları beyaz, kırmızı ve yeşil, çiçekleri ise beyaz, turuncu ve mavi renkli bitkisel motiflerden, içte olanı ise yaldız renkli ve yarım daire formlu silmeden meydana gelir. Mihrap nişi de aynı şekilde üç yönden, beyaz zemin üzerine yapılmış, sarı, mavi ve yeşil, çiçekleri ise kırmız ve beyaz renkli bitkisel motiflerle çevrilidir. Söz konusu bitkisel motifler dıştan kırmızı renkli ince bir çizgiyle sınırlandırılmıştır. Nişin alt kademesinin üs kısmında aşağı doğru sarkan yeşil ve beyaz renkli perde motifi görülür. Perde motifini boğum seklinde bağlayan ve aşağı doğru sarkan sarı renkli ipler, iplerin ucunda ise kırmızı renkli püsküller vardır. Ortadaki perde motifinden ve kenarlardaki

perde motiflerinin arasından aşağı sarkan üç kandil mevcuttur. Daha büyük olan ortadaki kandil üç zincirle, kenarlardakiler ise birer zincirle perde motifine bağlanmıştır. Gerek ortadaki sarı ve mavi renkli kandilden gerekse kenarlardaki sarı ve kırmızı renkli kandillerden aşağı doğru sarkan mavi ve kırmızı renkli püsküller görülür. Nişin diğer kademeleri, mavi, kırmızı, sarı ve beyaz renkli mukarnaslarla doldurulmuştur. Alttan ikinci sıradaki kademe yüzeyinde yer alan mukarnasların arasında, vazodan çıkan üç çiçek motifi görülür. Ortadaki vazo sarı, yanlardakiler ise mavi renklidir. Vazoların içerisindeki çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı, kırmızı, açık kahve renklidir. Alttan üçüncü sıradaki kademe yüzeyindeki mukarnasların arasında da çiçek motifleri bulunur. Ancak çiçek motiflerinden yalnızca doğuda olanı sağlam olarak günümüze gelmiştir. Tahrip olan diğer çiçeklerin sadece boya kalıntıları görülmektedir. Buradaki mukarnasların üst kısmına yıldız formunda birer kabara yerleştirilmiştir. Alttan üçüncü ve dördüncü kademenin birleştiği noktanın her iki yanında yaldız renkli birer gülbezek motifi bulunur. Niş yaşmağının yüzeyinde beyaz renkli bir mukarnas vardır. Yaşmağın her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş, kabara şeklinde birer gülbezek bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi üzerinde palmetlerden oluşan tepelik vardır. Palmetlerin kenar hatları yaldız, yüzeyleri ise beyaz renkli olup, üzerlerinde kırmızı ve yeşil yapraklı ve kırmızı çiçekli küçük bitkisel motifler görülmektedir. Tek sıra halinde uzayan palmetlerden ortada olan üçünün üzerine birer palmet daha yerleştirilmiştir. Söz konusu palmetler, alttan ve her iki yandan yaldız renkli ince bir silmeyle sınırlandırılmıştır (Şekil 3.830).

Mermer malzemeli orijinal minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Minberin doğu ve batı yan aynalığında kalın silmeyle birer üçgen form oluşturulmuş ve oluşturulan üçgen formların ortasına, sarı renkli ve çarkıfelek motifli birer rozet yerleştirilmiştir. Minber süpürgeliklerinin yüzeyi çökertilerek dikey yönlü dört dikdörtgen pano ve bir üçgen form elde edilmiştir. Kuzey yöndeki üçgenlerin içerisi boş iken, dikdörtgen panoların içerisinde dilimli açıklıklar mevcuttur. Açıklıklar bitkisel desenli buzlu camlarla kapatılmıştır. Tek sıra minber korkuluğu içten ince silmelerle çevrilidir. Korkuluğun ortasında sarı renkli ve çarkıfelek motifli rozet bulunur. Rozetin altından çıkıp biri aşağıya, diğeri ise yukarıya doğru uzayan sarı renkli kıvrık dallar vardır. Kıvrık dalların üzerine sarı renkli yaprak ve çiçek motifleri görülür. Ayrıca korkulukların üzerine ahşap tırabzanlar yerleştirilmiştir.

Dikdörtgen formlu ve sivri kemerli dolap açıklıklarının üzerinde, sarı renkli ve çiçek motifli birer rozet vardır. Minber giriş açıklığının üzerinde simli gümüş renginde ve dikdörtgen formlu yazı panosu bulunur. Pano içerisinde yine simli gümüş rengindeki harflerle " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Dilimli minber tepeliğinin ortasında bir palmet motifi vardır. Tepeliğin kenarları konsol şeklindedir.

İkinci sıradaki pencerelerle kubbe kasnağındaki pencereler dört yönden süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeridi, mavi zemin üzerine beyaz, sarı, bordo ve turuncu renklerle yapılan palmet ve rumilerden oluşur. Süsleme şeritleri dıştan sarı, içten ise kırmızı ve beyaz renkli ince çizgilerle sınırlandırılmıştır. Ayrıca pencerelerde alçı şebekeli ve bitkisel motifli vitray süslemeler vardır.

Mihrap kaidesi üzerinde yer alan pencerenin sağ ve sol üst köşesinde birer yazı madalyonu bulunmaktadır. İç içe geçmiş iki dairesel formdan oluşan madalyonların dıştaki dairesel formu bordo, içteki ise turuncu renkli olup, aralarında kalan yüzey, beyaz zemin üzerine yapılan mavi renkli zencirek motifiyle bezenmiştir. İçteki dairesel formların içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı yöndekinde "جَلَّ جَلَالُهُ الله/Allah Celle Celaluhu'', doğu yöndekinde ise " محمّد عليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazar.

Harimi örten ana kubbenin ortasında mavi, beyaz, kırmızı ve sarı renkli bitkisel motiflerden oluşan dairesel form vardır. Bu form dıştan bordo zemin üzerine sarı renkle yapılan zencirek motifiyle çevrilidir. Zencirek motifi dıştan ince mavi çizgiyle sınırlandırılmıştır. Tüm bu motifler de dıştan, bordo zemin üzerine, beyaz, sarı ve yeşil renklerle yapılmış palmet ve rumilerden oluşturduğu süsleme kuşağıyla çevrilidir. Söz konusu süsleme kuşağı ise dıştan mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yapılan zencirek motifiyle sarılmıştır. Kubbe ortasındaki dairesel formlu süsleme kuşakları borda renkli dalga benzeri motifle, dalga benzeri motif ise sırtları içe bakan ve uçları birbirine bitişik iki sıra yarım daire formlarla çevrilidir. Biri mavi diğeri ise bordo renkli yarım daire sıraları iç içe geçerek uzamakta ve her bir sırada on altı yarım daire form bulunmaktadır. Yarım dairelerin uçlarının birleştiği noktalara birer palmet motifi yerleştirilmiştir. Mavi renkli yarım daire sırasının uçlarında bulunan palmetler mavi ve sarı renkli, diğerleri ise bordo renklidir. Kubbe en dıştan, tek sıra halinde belli aralıklarla uzayan bordo renkli palmetlerle çevrilidir.

Palmetlerin içerisi mavi, beyaz ve sarı renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiş olup, alttan bordo zemin üzerine yapılmış beyaz renkli dal motifleriyle birbirine bağlanmışlardır. Beyaz renkli dallar saç örgü motifi şeklinde uzamaktadır. Palmet motifli süsleme kuşağının altında da, kubbeye çevreleyen bir süsleme şeridi daha bulunmaktadır. Süsleme şeridi, mavi zemin üzerine yapılan beyaz, sarı, mavi ve turuncu renkli bitkisel motiflerden oluşur. Süsleme kuşağının her iki yanında birer zencirek motifi bulunur. İçteki zencirek motifi mavi zemin üzerine beyaz renkle, dıştaki ise bordo zemin üzerine beyaz renkle yapılmıştır. Kubbenin en dışındaki bitkisel motifli süsleme şeridinin aynısı, kubbeye geçişi sağlayan pandantifleri de çevrelemektedir. Her bir pandantifin yüzeyinde birer yazı madalyonu mevcuttur. İç içe geçmiş iki dairesel formdan oluşan madalyonların dıştaki dairesel formu bordo, içteki ise sarı renkli olup, aralarında kalan yüzey, mavi zemin üzerine yapılan beyaz renkli zencirek motifiyle bezenmiştir. İçteki dairesel formların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Güneydoğu yöndeki madalyonda ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, kuzeydoğu yöndekinde ‘‘ عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’,güneybatı yöndekinde ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, kuzeybatı yöndekinde ise ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ yazar (Şekil 3.832).

Tabhene odalarını örten kubbeler aynı süsleme programına sahiptir. Kubbelerin ortasında siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle, dairesel formda “İhlas Suresi’’ yazılmıştır. Yazılar dıştan kırmızı ve mavi renkli zencirek motifiyle çevrilidir. Aynı şekilde zencirek motifi de sarı zemin üzerine yapılmış, sapları yeşil çiçekleri ise beyaz, kırmızı, sarı ve mavi renkli süsleme kuşağıyla çevrilidir. Kubbelerin ortasındaki tüm bu motifler en dıştan mavi çerçeveli dairesel formla sınırlandırılmış olup, bu mavi çerçeveden dışa doğru uzayan palmet motifleri vardır. İçleri kahverengi ve krem renkli bitkisel motiflerle bezeli olan palmet motifleri belli aralıklarla yerleştirilmiştir. Mavi çerçeveli dairesel form, palmet motiflerinin etraflarından dolanarak devam etmektedir. Kubbeler en dıştan, bordo zemin üzerine yapılan beyaz, sarı ve mavi renkli süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşağının her iki yanında birer zencirek motifi bulunur. İçteki zencirek motifi mavi zemin üzerine sarı renkle, dıştaki ise mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılmıştır. Kubbelere geçişi sağlayan pandantiflerle kubbeler, mavi zemin üzerine yapılan, beyaz, sarı, kırmızı renkli bitkisel motiflerin oluşturduğu dar bir süsleme şeridiyle

birbirinden ayrılmıştır. Bu süsleme şeridinin aynısı pandantiflerin kenarlarında da bulunur. Pandantiflerin her birinde, mavi, yeşil, kırmızı ve sarı renkli farklı bitkisel motiflerin meydana getirdiği üçgen formlu süslemeler görülmektedir. Tabhaneleri örten kubbelerin süsleme programı son cemaat yerinin ortasında, girişin üzerinde yer alan kubbeyle birebir aynıyken, harimi örten ana kubbenin süsleme programı, giriş üzerindeki kubbenin her iki yanında yer alan kubbelerle benzer şekildedir.

3.12.8.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından caminin 1883-84, 1960, 1968, 1970 ve 2005 yıllarında onarım geçirdiğini öğreniyoruz. Kuzey cephe ekseninde yer alan harim giriş kapısı üzerindeki kitabe de 1883-84 yılındaki onarımı gösteren kitabedir. Ancak bu tarihteki onarımda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. Elde ettiğimiz onarım kayıtlarında, yalnızca 1965, 1970 ve 2005 yılına ait bilgiler bulunmaktadır.

1968 yılı müdahale kararları şunlardır;

1- Hazırlanmakta olan restorasyon projesine göre dış cepheler onarılacaktır.

2- Harap durumdaki iç sıvalar yenilenecektir.

3- Avludaki orijinal şadırvan ihya edilecektir.

4- Onarım sırasında orijinal kalem işlerine rastlandığı taktirde bunlar ihya edilecek, aksi halde hazırlanacak bir projeye göre devrine uygun nakışlar yapılacaktır.

TDV İslam Ansiklopedisinin "Gülbahar Hatun Camii ve Türbesi'' maddesinden, 1970'li yıllarda yapılan restorasyonlarda son cemaat yeri kubbeleri dahil, caminin bütün tezyinatının yenilendiğini ve mihrabın kenarlarının boyandığını öğreniyoruz.

2005 yılındaki restorasyonda Cami ile birlikte türbede onarılmıştır. Söz konusu onarımdaki müdahale kararları şöyledir;

1- Caminin kuzey giriş cephesindeki yağmurdan bozulmuş olan ahşap sundurmanın ana payandaların, sağlam olanları korunarak, bozuk olan ahşap elemanlar mevcuduna göre yenilenip, koruyucu pinoteks sürülerek kurşun ile kaplanması.

2- Cami ve türbenin kurşun kaplamasında bozuk olan kurşun derz ve yakalar tamir edilecektir.

3- Caminin cephelerinde (giriş cephesi hariç) zeminin durumuna göre drenaj yapılıp, üzerine tretuar yapılacaktır.
4- Caminin koruma alnı sınırları içinde mevcut mozaik döşeme kaplaması sökülerek 40x40x0.06 cm boyutlarında makine taşından andezit (İyidere taşı) döşeme kaplamsı yapılacaktır.
5- Caminin minare şerefe döşemesinde bozuk taşlar orijinaline göre tamamlama yapılacaktır.
6- Caminin iç kısmında yonu taş mihrap-minber üzerindeki yağlı boya kimyasal yolla temizlenecektir.
7- Caminin iç kısmında ve son cemaatindeki kalem işleri orijinali doğrultusunda konunun uzmanı kontrollüğünde onarımı yapılacak, kireç badana yenilenecektir.

Türbede ise;

8- Türbe tabanındaki orijinal tuğla döşemeye zarar vermeyecek tarzda seyyar kasalı ahşap döşeme yapılacaktır.
9- Türbe içindeki kalem işleri de orijinali doğrultusunda konunun uzmanı kontrollüğünde onarımı yapılacak ve kireç badana yenilenecektir.
10- Cami ve türbede demir korkuluklar boyanacaktır.
11- Cami ve türbede elektrik tesisatı yenilenecektir.
12- Her türlü muhtes demir vb. elemanlar kaldırılacaktır.

3.12.9. Hatuncuk Hatun Camii

Şekil No: 833-836

Çizim No: 128

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Gülbahar Hatun mahallesinde bulunmaktadır. Cami, kuzey cephede yer alan giriş kapısı üzerindeki mermer kitabeye göre H. ۹۳۰ (M.1523-24) yılında Osman Baba Tekkesi Dergahı olarak yapılmıştır. Yine kuzeydeki giriş kapısının hemen sağına Vakıflar Bölge Müdürlüğünce asılan bilgilendirme fişinden, cumhuriyetin ilanından sonra tekkelerin kapatılması ile birlikte yapının camiye çevrildiğini öğreniyoruz. Bu çevrilme sonrasında muhtelif dönemlerde eklenen bölümlerle genişletilen cami, 1993 ve 2007 yıllarında yapılan restorasyonlarla bugünkü halini almıştır.

3.12.9.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde avlu ve ana cadde, güneyinde mahalle yolu, doğusunda avlu ve farklı amaçlarla kullanılan yapı, batısında ise otopark olarak kullanılan geniş bir alan vardır. Camiye çevrilen yapı, muhtelif dönemlerde eklenen yeni bölümlerle genişletilmiştir. Harimin kuzeybatı köşesindeki üzeri kubbe örtülü kare mekân yapının ilk halidir. Güney yönde bulunan harim kısmı ve kuzeydeki giriş koridorunun doğusunda yer alan imam odası sonraki eklemelerdendir. Yapının orijinal kısmı düz zemin üzerine, güneydeki sonradan eklenen harim kısmı ise kot farkından dolayı bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Muhtelif dönemlerdeki farklı eklemeler sebebiyle cami düzgün dikdörtgen alan üzerine oturmamaktadır. Yapının güney duvarı dıştan 9.13 m, kuzey duvarı 11.45 m, doğu duvarı 20.72 m, batı duvarı ise 21.22 m uzunluğundadır. Taş malzeme ile inşa edilen cami, bodrum kat, harim, son cemaat yeri, kadınlar mahfili, giriş koridoru ve imam odasından meydana gelir. 1971 yılında yapıya eklenen minare, doğu cephe ekseninde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.833)-(Çizim 3.128).

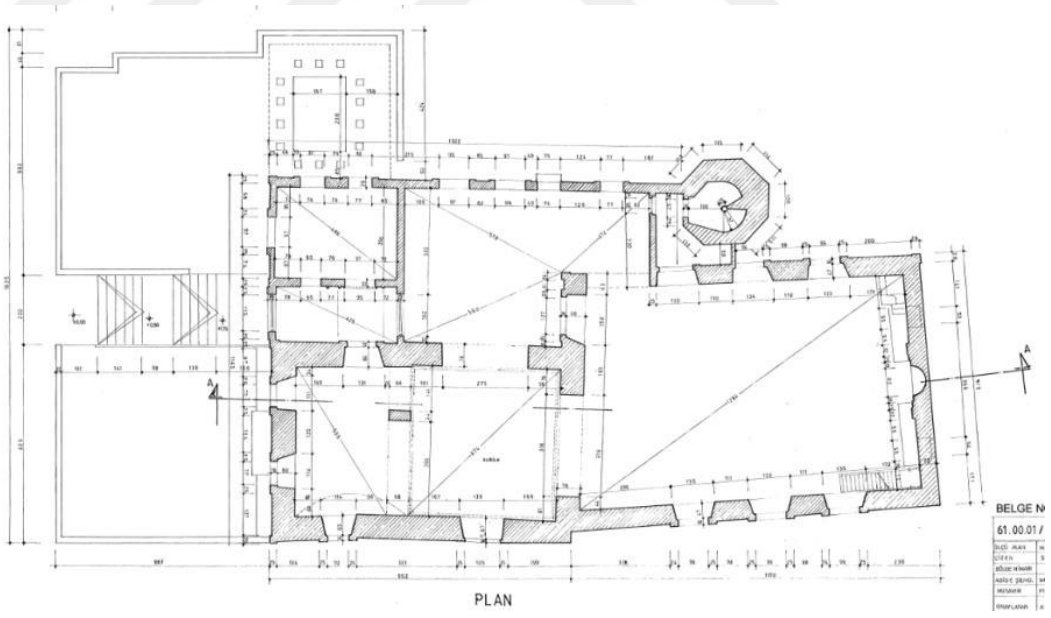

Çizim 3.130. Hatuncuk Hatun Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.833. Hatuncuk Hatun Camii Genel Görünüm

Caminin biri kuzey cephe ekseninin doğusunda, diğeri ise doğu cephe ekseninin hafif kuzeyinde olmak üzere iki giriş kapısı vardır. Kuzey cephe ekseninin doğusundaki ana giriş kapısı, 1.15 m genişliğinde, dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlıdır (Şekil 3.834). Yapı eğimli arazi üzerinde inşa edildiği için söz konusu kapıya on bir basamaklı ve betonarme malzemeli merdivenle ulaşılmaktadır. Doğu cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan kapı ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, tek ahşap kanatlı olup, 75 cm genişliğindedir. Kapının önündeki avlu kot farkından dolayı yaklaşık 2 m yüksekte kalmaktadır. Avluya, caminin doğu duvarına bitişik olarak konumlandırılan kuzey-güney doğrultuda yükselen on iki basamaklı ve betonarme malzemeli merdivenle çıkılmaktadır.

Şekil 3.834. Hatuncuk Hatun Camii Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarlarında on sekiz pencere mevcuttur. Söz konusu pencerelerden üçü kuzey cephede, sekizi doğu cephede, ikisi güney cephede beşi ise batı cephededir.

Kuzey cephedeki üç pencereden ikisi giriş kapısının batısında yer alırken, biri doğudadır. Pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Kapının batısındaki pencereler 70 cm genişliğinde olup, kadınlar mahfiline açılmaktadır. İmam odasına açılan doğudaki pencere ise 97 cm genişliğe sahiptir.

Doğu cephede yer alan sekiz pencereden beşi minarenin kuzeyindedir. Farklı genişliklere sahip bu beş pencere dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. İmam odasına açılan kuzey yöndeki iki pencere 80 cm, kapının kuzeyindekiler 95 cm, güneyindeki ise 77 cm genişliğindedir. Doğu cephede asıl ibadet mekânına açılan diğer üç pencere dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olup, 95 cm genişliğindir. Bu üç pencereden kuzeyde olanının önüne minare eklendiği için kapanmıştır.

Güney cephe ekseninin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilen iki pencere saçak seviyesine yakın noktada konumlandırılmıştır. 54 cm genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır.

Batı cephede görülen beş pencereden üçü asıl harim kısmına, biri yapının ilk bölümüne, diğeri ise kadınlar mahfiline açılmaktadır. Söz konusu pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Asıl harim kısmına açılan üç pencere 96 cm, caminin ilk bölümüne açılan pencere 1.05 m, kadınlar mahfiline açılan ise 70 cm genişliğe sahiptir.

Yapıya sonradan eklenen ve bugün asıl ibadet mekâna olarak kullanılan kısmın altındaki bodrum kata, batı cephe ekseninde yer alan dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir. Kapı üzerinde betonarme saçak görülür. Kapının güneyinde bodrum kata açılan dikdörtgen formlu iki pencere vardır. Zemin seviyesindeki pencereler, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. İçe doğru genişleyerek açılan cami üzerindeki pencerelerin tümü, iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Caminin kuzeyindeki giriş koridoru, kadınlar mahfili ve imam odası kuzey yöne doğru eğimli çatıyla örtülüyken, kuzeybatı yöndeki yapının ilk bölümü ve güney yöne sonradan eklenen bugünkü harim kısmı ise ayrı ayrı dört omuz kırma çatıyla örtülüdür. Yapının dört cephesinde de hafif dışa taşkın saçak silmesi mevcuttur.

Doğu cephedeki minare, sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tel şerefeye sahiptir. Minareye giriş, harimin kuzeydoğu köşesinde yer alan "L'' formlu bölümün güney duvarı üzerinde bulunan kapıdan sağlanır. 60 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır.

Doğu cephede yer alan kapı, cami içerisine açılırken, kuzey cephedeki ana giriş kapısı 3.87x1.65 m boyutlarındaki giriş koridora açılır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü koridorun doğu duvar ekseninin kuzeyinde, günümüzde kapalı olan65 cm genişliğinde bir pencere vardır. Eksenin güneyinde ise imam odasına girişi sağlayan kapı yer alır. Dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı 95 cm genişliğindedir. Koridorun doğusundaki imam odası 3.88x2.96 m boyutlarındadır. Koridorun batı duvarı üzerinde dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı bir kapı vardır. Söz konusu kapı kadınlar mahfiline açılmaktadır. 3x4.82 m boyutlarındaki kadınlar mahfilinin üzeri beşik tonozla örtülüdür. Kadınlar mahfili güneyden, iki kemer açıklığıyla

yapının ilk bölümüne açılmaktadır. Kemer açıklıklarından doğuda olanı 1.41 m, batıda olanı ise 2.99 m genişliğindedir.

Giriş koridorunun güney ucunda, harimin kuzeydoğu köşesinde yer alan "L'' formlu bölüme açılan kapı vardır. 1.50 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlıdır. Caminin doğu cephesindeki kapıda, bu "L'' formlu bölüme açılmaktadır. Giriş koridorundan "L'' formlu bölüme girişi sağlayan kapının tam karşısında 1.27 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve yuvarlak kemer alınlıklı bir açıklık bulunmaktadır. Söz konusu açıklık harim kısmına girişi sağlamaktadır. Açıklığın yuvarlak kemer alınlığının içerisi boşaltılmıştır. "L'' formlu bölümün güneye doğru uzayan kolunun batı duvarı kemer açıklığıyla harime bağlanmıştır. Batıya doğru uzayan kolun batı duvarı ise 2.75 m genişliğindeki dikdörtgen açıklıkla yapının ilk bölümüne açılmaktadır. 4.74x4.74 boyutlarındaki kare formlu orijinal bölümün üzeri kubbeyle örtülüdür. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Kuzey yönden iki kemer açıklığıyla kadınlar mahfiline, doğu yönden dikdörtgen formlu açıklıkla harimin kuzeydoğu köşesinde L'' formlu bölüme açılan bu kare formlu orijinal kısım, güney yönden de 3.19 m genişliğindeki yuvarlak kemer açıklığıyla harime açılmaktadır.

Harimin güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişi 90 cm genişliğinde, 48 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.835).

Şekil 3.835. Hatuncuk Hatun Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında yer alan 72 cm genişliğindeki ahşap minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.82 m çıkıntı yapmaktadır. Dokuz basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.836).

Şekil 3.836. Hatuncuk Hatun Camii Minber

0.82x1.11 m boyutlarındaki sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün batıya bakan yüzünde dikdörtgen formlu kapı bulunur.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortasın da iç içe geçmiş sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.837).

Şekil 3.837. Hatuncuk Hatun Camii Tavan

3.12.9.2. Malzeme-Teknik

Caminin üzerine oturduğu kaide ve bodrum katta, cephe duvarlarında, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde ve minare kaidesinde

düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, pencere doğramalarında ve harim tavanında ahşap malzeme, pencere parmaklılarında, bodrum kat ve kuzey cephedeki ana giriş kapısının kanatlarında demir malzeme, diğer kapı kanatlarında ise ahşap malzeme, bodrum kat pencerelerinin doğramalarında plastik malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minare gövdesinde ve giriş kapılarına ulaşımı sağlayan merdivenlerde ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca duvarlar içten sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve minare kaidesinde yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, ahşap tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.12.9.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru bulunmamaktadır. Yalnızca pencere söve, lento ve kemerleri cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkın vaziyette yapılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır.

Minarenin şerefe altı mukarnaslarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğu yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli panolardan meydana gelir. Söz konusu panoların yüzeyi geometrik ve bitkisel motiflerden oluşan süslemelerle bezenmiştir. Şerefenin altında ve peteğin üst kısmında halat motifli birer bilezik görülmektedir.

Harim içerisinde ahşap tavanda ve az da olsa mihrap ve minberde süsleme unsuru görülür. Dikdörtgen formlu mihrap kaidesinin yüzeyi iki kez kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş dikdörtgen formlar elde edilmiştir. Bu formlar mihrap nişini üç yönden çevrelenmektedir. Kaidenin üst kısmında gri çerçeveli ve oval formlu yazı panosu bulunur. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle ‘‘ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)’’ yazmaktadır. Yazının sağında ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’ solunda ise ‘‘ محمّد عليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar.

Ahşap minberin doğu yan aynalığında silmelerle üç üçgen form meydana getirilmiştir. Minber korkuluğuyla girişim birleştiği noktalara yüzeyi yivli kalp formunda birer ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Giriş açıklığı üzerindeki aynalıkta

dikdörtgen formlu, basık kemerli pano bulunur. Pano içerisinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Aynalığın üzerinde palmet benzeri ahşap tepelik mevcuttur.

Düz ahşap tavanın ortası çökertilerek sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgenin kenar hatları sarkıt şeklindeki yarım dairelerle belirginleştirilmiştir. Tavan göbeğinin içerisinde birbirinden farklı süsleme şeritlerinin oluşturduğu yedi sekizgen form bulunmaktadır. İç içe geçmiş sekizgen formları oluşturan süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla, silmeden, zikzak motifinden, zikzak motifinden, her iki yönden ince çıtayla sınırlandırılan ok ucu motiflerinden, her iki yönden ince çıtayla sınırlandırılan baklava formlarından, her iki yönden ince çıtayla sınırlandırılan ve hafif eğik olarak yerleştirilen küçük çıtalarda ve yan yana sıralanmış diyagonal şekilli karelerden meydana gelir. Dördüncü ve altıncı sıradaki süsleme şeritlerini dıştan sınırlandırılan çıtalar yarım dairelerle, beşinci sıradaki şeridi sınırlandıranlar ise testere ağzı motifiyle çevrilidir. En içteki sekizgenin ortasında üzerleri yivli ay yıldız motifi bulunur. Ay ve yıldız motifi yan yana sıralanan yarım dairelerle çevrilidir. Sekizgen tavan göbeğinin kuzeydoğu ve batı köşeleriyle, güneydoğu ve batı köşelerinde ok ucu motifleriyle oluşturulmuş birer üçgen form vardır. Üçgen formları meydana getiren ok ucu motifleri içten ve dıştan ince çıtalarla sınırlandırılmıştır. Tavanın güneydoğu ve güneybatı köşelerinde ince çıtalarla birer kare form oluşturulmuştur. Kare formların içerisinde zikzak motifli birer kare form daha görülür. Söz konusu kare formların içerisinde birer ay yıldız motifi mevcuttur. Ay yıldız motifleri kenarları dalgalı birer dairesel form içerisine alınmıştır. Tavan göbeğiyle, köşelerdeki bu ay yıldız motifleri dışında kalan tüm tavan yüzeyi ince çıtalarla oluşturulmuş, "H'', "L'' ve "I''şeklindeki motiflerle doldurulmuştur (Şekil 3.837). Bu tarz motiflerin benzerlerini, harimin kuzeydoğu köşesindeki "L'' formlu bölümün ve kuzey yöndeki giriş koridorunun tavanında da görmekteyiz.

3.12.9.4. Onarımlar

Yapı Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarına göre 1993 ve 2007 yıllarında onarıma tabi tutulmuştur. 1993 yılındaki onarım esnasın yapılan müdahaleler şöyledir;

1- Caminin çatısı sökülerek orijinali doğrultusunda onarılarak, kuzeybatı köşesinde bulunan kare planlı kubbeli bölüm, klasik kiremitle, sonradan eklenmiş kısım Marsilya kiremidiyle örtülecektir.

2- Caminin iç kısmında;

- Sıvaları raspa edilerek düzgün yonu taş ise derz, değilse sıva yapılacak.
- Ahşap doğrama aksamında çürümüş olanlar yenilenecek.
- Ahşap döşemede bozuk olan kısımlar onarılacak.
- Mihrap yağlı boyadan temizlenecek.
- Boya, badana, elektrik tesisatı yapılacak.

3- Cami dışında badana olan taşlar raspa edilecek, düzgün yonu taş ise derz yapılacak.

2007 yılındaki müdahaleler hakkında bilgimiz yoktur.

3.12.10. İskender Paşa Camii

Şekil No: 838-844

Çizim No: 129

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin İskenderpaşa mahallesinde bulunmaktadır. Caminin inşa kitabesi, kuzey cephe ekseninde yer alan son cemaat yeri giriş kapısı üzerindedir. Söz konusu kitabede;

1- قد بني هذا المسجد المبارك في ايام دولة السلطان الأعظم الحاقان

2- المعظم مولا ملوك العرب والعجم السلطان سليمان بن سليم

خان بن بايزيد خان خلد الله ملكه ...

3 - هر كس كه كند جنين بنايى

هر كز نخورد در آن جهان غم

4 - تاريخ تماميش بكفتم

از منزل خير يك عدد كم

"Kad benâ hâzel-mescide'l-mübâreke fil eyyâmi devleti's-Sultâni'l a'zam el Hâkâni

E'l-mu'azzam mevlâ mülûki'l-Arab ve'l-Acem es-Sultân Süleyman bin Selim Hân bin Bâyezid Hân halledallâhu mülkehu…

Her kes ki koned çunin binâye-Her giz ne-hored der ân cihân gam

Târîh-i tamâmiyeş bi-goftem-Ez menzil-i hayr yek aded kem

Anlamı:

Bu mübarek mescidi Bâyezid Hân oğlu Selim Hân oğlu büyük sultân, ulu hâkân Arap ve Acem meliklerinin efendisi Sultan Süleyman (Allah Mülkünü ebedi kılsın) devlet günlerinde…yaptı

Her kim ki böyle bina yaparsa, dünyada asla gem yemez

Tamamlanış tarihine, "menzil-ihayr'' dan bir eksik dedim'' yazar. Görüleceği üzere kitabenin ilk iki satırı Arapça, üç ve dördüncü satırları Farsçadır. Caminin yapılış tarihi kitabenin dördüncü satırında Ebcedle verilmiştir. Caminin yapılış tarihi için "menzil-i hayr'' terkibinin sayı değerinden (1) eksiği verilmiştir. "Menzil-i hayr'' terkibi 937 sayısını vermektedir. Bundan bir eksiği ile 936 rakamını bulmaktayız (Yüksel, 2000: 99-100). Kitabeden de anlaşılacağı üzere H.936/M.1529 yılında inşa edilmiştir. Trabzon valisi İskender Paşa tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

İnşa kitabesi dışında caminin muhtelif yerlerine asılmış üç onarım kitabesi daha bulunmaktadır. Bahçe kapısı üzerindeki kitabede;

قال الله تعالي (سلام عليكم ادخلوا الجنة بما كنتم تعملون)

١٢٩١

كتبه سامي

"Kâllallâhu Te'âla selâmun aleykümü'dhulü'l-cenete bi-mâ küntüm ta'melûn

1291 Ketebehu Sâmî

Anlamı:

Allahu Teâlâ buyurdu: (melekler onların canlarını temizlenmiş olarak alırken) selâm size, yaptıklarınıza karşılık hadi cennete girin (derler) (Nahl-32)

Onu Sâmî yazdı. 1291 (1874)'', harim giriş kapısı üzerindeki kitabede;

قال الله تعالي (إِنَّمَا يعمر مساجد الله من آمن بالله وليوم ألاخر)

صدق الله العظيم كتبه اسعد ..١٣

"Kâllallâhu Te'âla: innemâ ya'muru mesâcidallâhi men âmene billâhi ve'lyevmi'li-âhir (Tevbe-18). Sadakallâhu'l-azîm. Ketebehu Es'as 1300

Anlamı:

Allahu Teâla buyurdu: Allah'ın mescidlerini sadece, Allah'a ve âhiret gününe inanan..kimseler onarır. Ulu Allah doğruyu söyledi

Onu Esad yazdı. 1300 (1882-83)'' yazarken, mihraptaki kitabede;

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهاا زَكَرِياً المِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزقًا

٢٨ صفر ١٣١٥

“Kullemâ dehale aleyhâ Zekerriyyya’l-mihrâbe vecede indahâ rizka

Anlamı:

Zekeriyya mabede onun yanına her girişinde, yanında bir yiyecek bulurdu (Âl-i İmrân-37)’’ yazar. Bu kitabe de 18 Safer 1315 (29 Temmuz 1897) deki onarım dolayısıyla konulmuştur (Yüksel, 2000: 102-103).

Harim giriş kapısı üzerindeki onarım kitabesinde adı geçen hattat Trabzonlu Mahmud Esad Efendi olup camideki yazıları da kendi yazmıştır. Hafız Mahmud Esad Efendi 1883-84 yılında Gülbahar Hatun Camii’nin de yazılarını yazmıştır (Yüksel, 2000: 103).

3.12.10.1. Plan ve Mimari Özellikler

Eski belediye binasının güneydoğusundaki avlu içerisinde yer alan cami, düzgün zemin üzerine inşa edilmiştir. Camini kuzeyinde avlu, doğusunda ve güneyinde avlu ve mahalle yolu, batısında ise İskender Paşa’nın mezarı ve geniş avlu vardır. Batı yöndeki avlu yakın dönemde düzenlenmiş olup, avlunun altı wc, şadırvan ve camiye ek bölüm olarak kullanılmaktadır. Yapı, medrese, darül kurra ve çeşmeden oluşan külliyenin bir parçasıdır. Ayrıca Caminin batısında da hazire bulunuyordu. Hazireden yalnızca İskender Paşanın kabri kalmıştır. Medrese, darül kurra ve hazire günümüze gelememiştir. Orijinalinde kare planlı ve tek kubbeli olan yapı, muhtelif zamanlardaki eklemelerle genişletilmiştir. Cami, kuzey cephe duvarı geriye çekilmek suretiyle genişletilmiştir. Kuzey cephe duvarı yerine kubbeyi taşıması için iki sütun yerleştirilmiştir. Söz konusu genişletmeyle birlikte kare formlu olan cami kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen plana dönüşmüştür. Sonraki dönemlerde caminin kuzeyine doğu-batı doğrultusunda uzana dikdörtgen formlu iki katlı bir bölüm daha eklenerek camiye ters “T’’ görüntüsü kazandırılmıştır (Şekil 3.838)-(Çizim 3.129).

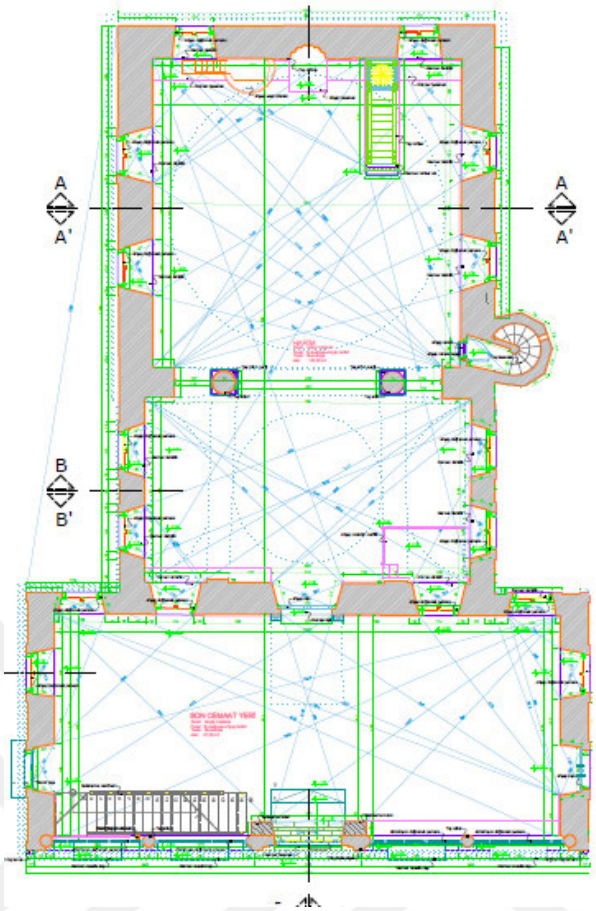

Çizim 3.131. İskender Paşa Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.838. İskender Paşa Camii Genel Görünüm

Yapının içerisinde bulunduğu avluya kuzey ve doğu cepheden girilir. Avlunun etrafı yaklaşık 1 m yüksekliğindeki taş duvarla çevrilidir. Kuzey cephedeki ana giriş kapısı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş sövelidir. Kapıyı geçince önümüze dört basamaklı taş merdiven çıkmaktadır. Söz konusu merdivenle avluya ulaşılır.

Yakın dönemde yapılan çevre düzenlemesiyle caminin batı yönündeki avlu meydan parkıyla birleştirilmiştir.

Kuzeye doğru genişletilen caminin harim kısmı içten içe 15.60x9.14 m, dış hatları ise 17.41x11.09 m boyutlarındadır. Caminin kuzey cephesine eklenen doğu-batı doğrultudaki dikdörtgen planlı ve iki katlı mekân ise içten içe 6.69x15.00m dış hatları ise 7.67x16.67 m boyutlarındadır. Taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapının minaresi, batı cephe eksenine yakın bir noktada camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır.

Kuzey cephede yer alan doğu-batı doğrultudaki dikdörtgen formlu ve iki katlı bölümün alt katı son cemaat yeri, üst katı ise kadınlar mahfili olarak kullanılmaktadır. Söz konusu bölüm dairesel kesitli beş sütünün oluşturduğu beş gözden meydana gelir. Ortada bulunan göz diğerlerine göre daha alçak olup, içerisine giriş kapısı yerleştirilmiştir. Yanlardaki gözleri oluşturan sütunların kare kesitli ayak ve başlıkları bulunmakta ve yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmaktadırlar. Yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki taş duvar üzerine oturan sütunların araları belli bir yüksekliğe kadar taş duvarla kapalıyken, diğer kısımlar alüminyum doğramalı camekânlarla kapatılmıştır. Doğu ve batı yönden kapalı olan mekân içten düz tavanla, dıştan ise dört omuz kırma çatıyla örtülüdür. Son cemaat yerine girişi sağlayan üç kapı vardır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlıdır Doğu ve batı cephede yer alan diğer kapılar ise 1.14 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve taş sövelidir. İki kanatlı kapılardan doğuda olanı demir, batıda olanı ise ahşap malzemelidir (Şekil 3.838).

Son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde dört pencere görülür. Pencerelerde birer tanesi doğu ve batı cephe eksenlerinin hafif güneyinde yer alırken, birer tanesi ise son cemaat yerinin harim duvarlarından dışa taşkın şekilde uzayan kuzey cephe duvarları üzerinde yer alır. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı pencereler 1.14 m genişliğindedir. Doğu yöndeki pencereler demir parmaklıklara sahiptir.

Mahfil katına son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesinden batıya doğru yükselen betonarme malzemeli ve tek kollu merdiven ile çıkılır. 1.21 m genişliğindeki merdiven yirmi basamaklıdır. Harim giriş kapısının bulunduğu alan dikdörtgen form şeklinde geri çekilmesiyle sebebiyle kadınlar mahfili "U'' formunu almıştır.

Harime giriş son cemaat yerinden sağlanır. Harimin kuzey cephe ekseninde yer alan giriş kapısı, 1.51 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı dikdörtgen kaideli ve aş malzemeli kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaide üzerinde üçgen formunda taç kısmı görülür (Şekil 3.839).

Şekil 3.839. İskender Paşa Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde çift sıra pencere düzeni vardır. Alt sırada on iki, üst sırada ise yedi pencere mevcuttur. Alt sıradaki pencerelerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi kuzey ve güney cephede yer alırken, üst sıradakilerin ikişer tanesi doğu, batı ve kuzey cephede, biri ise güney cephedir. Kuzey cephenin alt sırasındaki pencereler son cemaat yerine, üst sırasındakiler ise kadınlar mahfiline açılmaktadır. 1.14 m genişliğe sahi alt sıradaki pencereler, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Ayrıca batı cephenin kuzeyindeki iki pencere hariç diğerleri demir parmaklıklıdır. Doğu, batı ve güney cephede yer alan üst sıradaki pencereler daha küçük olup, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve alçı şebekelidirler. Kuzey cephenin üst katındaki pencereler ise dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Son olarak harim giriş kapısı üzerinde pencere şeklinde oval formlu bir açıklık bulunmaktadır. Harim içerisine doğru genişleyerek çılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korumaktadırlar (Şekil 3.838).

Caminin orijinal harim kısmı iç içe geçmiş iki sekizgen kasnak üzerine oturan kubbeyle, kuzeye doğru genişleten kısmın ortası küçük bir kubbeyle yanları ise tek yöne eğimli çatıyla, doğu-batı doğrultuda uzayan son cemaat ve mahfil kısmı ise dört omuz kırma çatıyla örtülüdür. Cephe duvarları yukarıya doğru genişleyen saçak silmeleriyle nihayetlenmiştir.

Batı cephe eksenine yakın bir yerde camiye bitişik olara konumlandırılan minarenin sekizgen kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, harimin batı duvarı üzerine bulunan 59 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.840).

Şekil 3.840. İskender Paşa Camii Minare

Harim güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 1.10 m genişliğindeki mihrap nişi yaklaşık 35 cm derinliğe sahiptir. Yedi kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.841).

Şekil 3.841. İskender Paşa Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında taş malzemeli orijinal minber görülür.1.04 m genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.42 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minberin tek sır korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır. Mermer malzemeli minber giriş sonraki dönemlerde eklenmiştir (Şekil 3.842).

Şekil 3.842. İskender Paşa Camii Minber

Orijinal olmayan yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü mihrabın hemen doğusunda güney duvara bitişik olarak konumlandırılmıştır. Kürsüye, doğu yönündeki beş basamaklı ahşap merdivenle çıkılır.

Harimin kuzeybatı köşesinde yerden yaklaşık 40 cm yükseltilmiş ahşap müezzin mahfili bulunur. Müezzin mahfilinin tek sıra boğumlardan oluşan ahşap korkuluğu mevcuttur.

Asıl harim kısmının üzeri kubbeyle örtülüdür. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Kubbe doğu, batı ve güney yönden harim duvarları üzerine oturur. Kuzey yönde ise durum biraz farklıdır. Cami kuzeye doğru genişletildiğinden buradaki duvar kaldırılıp yerine dairesel kesitli iki serbest sütun yerleştirilmiştir. Kare kesitli başlıkları bulunan sütunlar, yuvarlak kemerle birbirine bağlanmıştır. Sütunların üzerine oturan yuvarlak kemer kubbeyi taşımaktadır. Harimin kuzeyindeki ek bölümün ortası küçük bir kubbeyle yanları ise tonozla örtülüdür. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanır. Kubbe, ana kubbeyi taşıyan sütunlardan kuzey duvar içerisine yerleştirilmiş kare kesitli ayaklara atılan kemerlerle taşınmaktadır. Yanlardaki tonozlar bir yönden bu kemerlere otururken diğer yönlerden duvarlara oturmaktadır. Gerek ana kubbeyi gerekse kuzey yöndeki küçük kubbeyi taşıyan dairesel kesitli sütunlardan harim doğu ve batı duvardaki ayaklara

atılmış birer küçük yuvarlak kemer daha bulunur. Sütun aralarına ve sütunlarla doğu, batı ve kuzey duvardaki ayakların aralarına demir gergiler yerleştirilmiştir (Şekil 3.843)-(Şekil 3.844).

Şekil 3.843. İskender Paşa Camii Kubbe

Şekil 3.844. İskender Paşa Camii Harim Genel Görünüm

3.12.10.2. Malzeme-Teknik

Avlu duvarlarında ve giriş kapılarında, caminin cephe duvarlarında, sütunlarda, kemerlerde, kubbe kasnağında, mihrapta, minberde ve minare kaidesinde düzgün kesme taş malzeme, vaaz kürsüsünde, müezzin mahfilinde, pencere doğramalarında, harim giriş kapısında, minare kapısında ve son cemaat yerinin batı cephesindeki kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, son cemaat yerini kuzey ve doğu cephesindeki kapılarında, harim içerisindeki sütun aralarına yerleştirilen gergilerde ve avlu duvarı üzerindeki korkuluklarda demir malzeme, son cemaat yeri açıklıklarını kapatan camekânlarda alüminyum malzeme, mahfile çıkışı sağlayan

merdivende betonarme malzeme, minberin giriş kısmında mermer malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, üst sıradaki pencerelerin şebekeli korkuluklarında alçı malzeme, minare gövdesinde ve peteğinde ise kiremit ve taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim, son cemaat yeri ve mahfil duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının cephe duvarlarında, kubbe kasnağında, minare kaidesinde ve avlu duvarlarında yığma taş tekniği, minare gövdesinde ve peteğinde almaşık duvar tekniği, süslemelerde ise kalemişi, oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.10.3. Süsleme

Avlunun kuzey cephesindeki kapı kaidesinin her iki yanında aşağıdan yukarı doğru uzayan birer silme vardır. Kapı kemerinin yüzeyi silmelerle hareketlendirilmiştir. Kapı açıklığıyla, kaidenin her iki yanındaki silmelerin arasına yarım daire formlu birer sütünce yerleştirilmiştir. Sütüncelerin kare formlu ayak ve başlıkları bulunur. Sütünce gövdelerinin alt kısmına küp benzeri birer motif yer alır. Sütünce başlıkları yaprak motifleriyle bezenmiştir. Sütünce başlıklarının üzerine birer vazo, vazoların üzerine kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen kare kesitli birer başlık, başlıkların üzerine ise yine birer vazo yerleştirilmiştir. Sütünce başlıkları ve ortadaki vazoların üzerinde bulunan başlıklar paralel olarak uzayan silmelerle birbirlerine bağlanmıştır. Her iki silme arasında kalan yüzeyin belli bir kısmı dikdörtgen formda çökertilerek içerisine mermer malzemeli onarım kitabesi yerleştirilmiştir. Mermer kitabeyi üstten sınırlandıran silmenin üzerinde üçgen formunda taç kısmı bulunur. Tacın ortasından vazodan çıkan çiçek motifi vardır. Çiçeğin dalları, yanlardaki vazo motiflerine kadar uzar. Ortadaki çiçekli vazonun üzerine yarım güneş benzeri bir motif vardır.

Caminin cephe duvarlarında yer alan alt sıradaki pencerelerin söve ve kemerleri cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkın şekilde yapılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca duvarlar, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmeleriyle nihayetlendirilmiştir. Son cemaat yerinin gözlerini oluşturan sütunların üzerine oturduğu duvarın yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış baklava formlu motifler vardır. Belli aralıklarla yerleştirilen baklava formların her biri iç içe geçmiş iki baklava formdan meydana gelir. Sütun aralarını kapatan duvarların yüzeyinde de süsleme motifleri mevcuttur. Buradaki süsleme

motifleri, atlamalı olarak bir baklava, bir diyagonal kare olacak şekilde sıralanmıştır. Bu motiflerde kabartma tekniğinde yapılmıştır. Kuzey cephe eksenindeki son cemaat yeri girişi üç yönden silmelerle çevrilidir. Kapı dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlıdır. Kemer içerisini kapatan demir doğramalı camekâna, yarım daire formlu ve mermer malzemeli kitabe yerleştirilmiştir. Kitabe üzerinde, siyah renk harflerle "İskender Paşa Camii H.C.936/M.L.1529'' yazar. Kapının kemer köşeliklerinde, içlerinde gülbezek olan birer üçgen form oluşturulmuştur. Kemer üzerinde, kare formlu ve taş malzemeli orijinal kitabe bulunur. Kitabe, kademeli silmelerin oluşturduğu dikdörtgen formlu çerçeveyle çevrilidir.

Minare gövdesinde ve petek de taş ve tuğla malzeme almaşık teknikte kullanılarak minareye hareketlilik kazandırılmıştır. Pabuçla gövdenin birleştiği noktaya, yarım daire formlu bilezik yerleştirilmiştir. Minare gövdesi, belli bir noktadan sonra kademeli olarak genişleyerek yükselmektedir. Kademeli olarak genişleyen kısımda silme ve kirpi saçak formunda süsleme şeritleri bulunur. Minare şerefesi kademeli genişleyen bölüm üzerine oturtulmuştur. Korkuluk sivri kemer formlarıyla nihayetlendirilmiştir. Korkuluk yüzeyinde, aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlar görülür. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklara birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Şerefenin altında iki sıra süsleme kuşağı vardır. Kuşaklardan altta olanı testere ağzı motifinden, üste olanı ise perde motifinden meydana gelir. Petek kısmı, kirpi saçakla nihayetlenmiştir.

Son cemaat yerini örten "U'' formundaki tavanın yüzeyi, sütlü kahverengine boyanmış ve belli aralıklarla güney-kuzey doğrultuda ince çizgiler atılarak yüzeye ahşap tavan havası verilmiştir. Doğu batı yöndeki tavanların ortasında, kalemişi tekniğiyle yapılmış birer tavan göbeği görülür. Birbirinin aynısı göbekler, iç içe geçmiş iki sekizgenden meydana gelir. Dıştaki sekizgen form yatay ve dikey olarak uzatılan çizgilerden oluşur. Çizgiler ahşap korkuluk havası vermektedir. Sekizgenin dört köşesi sarı, dört köşesi ise kahverengi boya kullanılmıştır. İçteki sekizgende ahşap korkuluk şeklinde olup, buradaki korkuluk ortada yıldız motifi oluşturacak şekilde iç içe geçmiş on iki genlerden meydana gelir. Aynı şekilde bu sekizgen formunda dört köşesi sarı renkle, dört köşesi kahve renkle yapılmıştır. Sekizgenler arasında kalan yüzey, atlamalı olarak sıralan stiliz edilmiş lale, daire, yıldız şeklinde kare ve diyagonal şekildeki kare formlarla bezenmiştir. İçteki sekizgenlerin ortasında

dairesel formlu siyah zemin üzerine kahverengi renkle yapılmış birer çiçek motifi görülür. Giriş kapısının üzeri dikdörtgen formda boş bırakıldığı için tavan "U'' şeklini almıştır. "U'' formlu tavanın her bir kolunda yer alan tavan göbeği dört yönden iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı uçları yaprakla nihayetlenen "S'' formlu kıvrımlardan, dışta olanı ise zencirek motifinden oluşur. Kahve ve sarı renkli çizgiler süsleme şeritlerini birbirinden ayırmaktadır. Harim girişi üzerindeki dikdörtgen formlu boşluğun doğu, batı ve kuzeyindeki tavan yüzeyleri, kuzey-güney doğrultuda uzayan şeritlerle tezyin edilmiştir. Söz konusu şeritler doğu ve batı yönden kuzey-güney doğrultuda uzayan dendan şeklindeki motiflerin oluşturduğu süsleme şeridiyle, tavan göbeklerini çevreleyen şeritlerden ayrılır. Kuzey cephedeki son cemaat yeri girişi ile harim girişinin her iki yanında duvar yüzeyine beyaz ve siyah renklerle yapılmış birer sütun motif bulunmaktadır. Mermer havasındaki sütun motiflerinin dairesel kesitli ayakları, çokgen formlu gövdeleri ve kare kesitli başlıkları vardır. Başlıklar yaprak ve volütlerle bezenmiştir. Harim girişi üzerindeki boşluğun her iki yanında yer alan şeritler söz konusu sütun motiflerinin üzerine oturuyormuş gibi görünmektedir. Son cemaat yerindeki dairesel kesitli taş sütunlar içten, mermer havası verecek şekilde boyanmıştır.

Harim girişinin her iki yanında yer alan ve harime açılan pencerelerin taş olan söve ve kemerleri mermer havası verecek şekilde boyanmıştır. Aynı şekilde, son cemaat yerinin güney duvarındaki dışa açılan pencerelerinde kenarı mermer havasında boyanmıştır. Ancak buradaki pencerelerin kenarı düz şekilde değil de her iki yanında boğumlu birer mermer sütun varmış gibidir. Ayrıca kemer köşeliklerine de yine mermer havasında çiçek motifli birer rozet yerleştirilmiştir.

Harim giriş kapısının her iki yanında üst üste konumlandırılmış ikişer sütünce bulunmaktadır. Daha uzun olan alttaki dairesel kesitli sütüncelerin çokgen formlu ayakları ve kare kesitli başlıkları vardır. Hemen üzerlerine yerleştirilen kare kesitli sütünceler ise yaklaşık 1.5 m uzunluğundadır. Kare kesitli sütünceler, yüzeyleri yaprak motifleriyle bezeli kare kesitli başlıkları sahiptir. Başlıklar, paralel olarak uzayan silmelerle birbirine bağlanmıştır. Dairesel kesitli sütüncelerin her iki yanında birer sıra balıksırtı motifi görülür. Kapı kemerinin kilit taşında kabartma tekniğiyle yapılmış bir yaprak motifi vardır. Kemer köşeliklerinde yine kabartma tekniğiyle birer üçgen oluşturulmuş ve oluşturulan üçgenlerin içerisine yaldız renkli birer yıldız motifi yerleştirilmiştir. Kemer üzerinde onarım kitabesi yer alır. Kitabenin her iki

yanında, silmelerden meydana gelen dikey yönlü birer dikdörtgen pano mevcuttur. Kare kesitli sütüncelerin üzerine oturan panoların içerisinde birer yaprak motifi bulunmaktadır. Panolar paralel olarak uzan silmelerle üstten birbirine bağlanmıştır. Söz konusu panoların üzerine kapaklı birer vazo yerleştirilmiştir. Vazolar yaprak motifleriyle bezelidir. Dikdörtgen formlu giriş kaidesi üzerinde, bir merkezden çıkıp sağa ve sola doğru uzayan bitkisel motiflerin oluşturduğu taç vardır. Bitkisel motiflerin çıktığı merkezin hemen altında yaldız renkli ve damla formunda madalyon, üzerinde ise yarım güneş benzeri motif mevcuttur. Damla formlu madalyon içerisinde kahverengi harflerle "...'' yazarken, güneş benzeri motifin içerisinde yine kahverengi harflerle "الله/Allah ٩٨٨/٤٧ '' yazar. Güneş benzeri motifin yukarıya doğru genişleyerek açılan ışınları yaldız renklidir (Şekil 3.839).

Yapının harim kısmı da oldukça süslü olup, süs unsurları mihrapta, minberde, örtü sisteminde, taşıyıcı unsurlarda ve harim duvarlarında toplamıştır. Orijinal olmayan vaaz kürsüsünde ise aşağı doğru sarkan boğum şeklinde niteliksiz süslemeler görülür. Mihrap nişi üç sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı saç örgü motifinden, ortada olanı tek sıra halinde uzayan baklava formlarından, içte olanı ise üzerinde yaprak ve çiçekler bulunan kıvrık dal motifinden meydana gelir. Saç örgü motifinin içte oluşturduğu boşluklara birer çiçek motifi, kıvrımların birbiriyle kesiştiği noktaların her iki yanına ise yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Süsleme şeritlerinin sağ ve sol üst köşelerinden motifler görülür. Dıştaki şeridin köşelerinde stilize edilmiş birer lale motifi, ortadakinde üzerleri yivli birer konsol motifi, içtekinin köşelerinde ise birer gülbezek motifi mevcuttur. Yukarıya doğru kademeli olarak daralan mihrap nişin her bir kademesi farklı şekilde bezenmiştir. Niş kademeleri, "S'' formlu kıvrımla belirginleştirilmiştir. Daha büyük olan alttaki kademenin yüzeyi yarım daire formlu silmelerle doldurulmuştur. Silmelerin üst kısmında aşağı doğru sarkan perde benzeri motifler görülür. Alttan ikinci sıradaki kademenin yüzeyi perde motifleriyle, üçüncü ve dördüncü kademelerin yüzeyi farklı şekildeki yaprak motifleriyle, beşinci kademenin yüzeyi ise perde püskülüne benzer motiflerle bezelidir. Niş yaşmağının yüzeyi istiridye kabuğu formundadır. Nişin en alt kademesinin kenarları perde püsküllerıyle, üstteki kademelerin kenarları silmeyle, yaşmağın kenarları ise halat motifiyle belirginleştirilmiştir. Niş kemerinin üzerinde bir alem motifi, alem motifinin her iki yanında ise oval formlu birer onarım kitabesi vardır. Baklava formlu süsleme

şeridinin ortasında yaldız renkli bitkisel motif, saç örgü motifli süsleme şeridinin ortasında ise bitkisel motif bulunmaktadır. 2015 yılında, cami cemaatinden biri söz konusu bitkisel motifin hayvan kabartması olduğunu iddia ederek şehirde tartışmalara sebebiyet vermiştir. Ancak uzmanlarca incelenen motif aslında hayvan motifi değil, 19. yy. Osmanlı sanatında sıklıkla kullanılan bitkisel bir motif olduğu açıklamıştır. Yaprak motifinin üzerinde yaldız renkli ve oval formlu yazı panosu, panonun üzerinde ise yine yaldız renkli ay yıldız motifi görülür. Pano içerisinde kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Söz konusu motiflerin her iki yanında, mihrap kaidesinden hafif dışa taşmış birer konsol bulunur. Konsolların üzerine yaldız renkli, topaç benzeri birer kabara yerleştirilmiştir. Mihrap nişini çevreleyen süsleme şeritlerinin üzerinde, paralel olarak uzayan kıvrık dal motifinin oluşturduğu süsleme kuşağı bulunmaktadır. Kıvrık dal motifinin üzerinde yaprak ve çiçek motifleri vardır. Mihrabın üçgen formlu tacı vardır. Tacın kenar hatları “S’’ kıvrımlı dallardan oluşur. Dalların üstte nihayetlendiği noktada yüz yüze bakan yaldız renkli iki koçboynuzu motifinin oluşturduğu yazı madalyonu, madalyonun üzerinde ise yarım güneş benzeri bir motif mevcuttur. Madalyon içerisinde kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle “الله/Allah’’ yazar. Güneş benzeri motifin yukarıya doğru genişleyerek açılan ışınları görülür. Üçgen formlu tacın içerisi kıvrık dal, yaprak ve çiçek motifleriyle bezenmiştir. Mihrap tacı, harim giriş kapısı üzerindeki taç kısmımla benzerlik arz eder (Şekil 3. 841).

Minberin her iki yan yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu doğu ve batı yan aynalıkları silmelerle çevrelenmiş olup, ortalarında kabartma tekniğine birer üçgen form oluşturulmuştur. Oluşturulan üçgenlerin ortasına bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. Üçgenlerin güney alt köşelerinden çıkan bitkisel motifler ortadaki çiçek motifinin sararak üçgenlerin tüm yüzeyini doldurmaktadır. Tek sıra minber korkuluğu da dört yönden silmelerle çevrelenmiş ve ortasına çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçeğin etrafını halka şeklinde saran bitkisel motif, korkuluk boyunca aşağıya ve yukarıya doğru uzamaktadır. Korkulukla girişin birleştiği noktalarda yelpaze formunda köşebent görülür. Minber süpürgeliği dört yönden çevrelenmiş ve üzerinde dikdörtgen formlu dilimli kemerli üç açıklık meydana getirilmiştir. Açıklık kemerlerinin ucuna birer ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Açıklıkların üzerinde kuzey-güney doğrultuda uzayan rustik tarzda perde motifi

varıdır. Halkalara geçirilen perdeler, açıklıkların aralarından aşağıya doğru sarmakta ve uçlarında birer çiçek motifi bulunmaktadır. Açıklıkların kuzeyinde kalan dikdörtgen formlu yüzey, bir merkezde çıkan çiçek motifiyle tezyin edilmiştir. Dolap açıklığının yan bordürleri üzerindeki kare kesitli başlıklar yivlidir. Dilimli kemerinin kilit taşı üzerinde yaprak motifi bulunur. Köşk altında, silmelerle oluşturulmuş yatay yönlü dikdörtgen çerçeve bulunur. Çerçevenin ortasına etrafı yaprak motifleriyle çevrelenmiş gülbezek motifi yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu çerçevenin her iki yanında uçları dilimli birer pano bulunur. Dikdörtgen formlu köşk korkuluğu dört yönden silmeyle çevrilidir. Korkuluğun ortasında dairesel form içerisine yerleştirilmiş büyük bir çiçek motifi mevcuttur. İçerisinde çiçek olan dairesel formun dört köşesinde birer yıldız, altında ise merkezden çıkıp sağa ve sola doğru uzayan bitkisel motif yer alır. Korkuluğun her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan birer yaprak motifi görülür. Yaprak motifleri, üstte birer laleyle nihayetlenmiştir. Dairesel formlu ve üzerleri yivli köşk desteklerinin kare kesiti başlıkları vardır. Başlıkların her bir yüzünde birer perde motifi vardır. Sütun gövdesinden başlığa, yukarıya doğru genişleyen yaprak benzeri motiflerle geçiş sağlanır. Köşk açıklıkları dilimli kemerlere sahiptir. Kemerlerin üzeri vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Köşk köşelikleri de bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Minber külahının doğusunda, batısında ve önünde üçgen formlu birer korkuluk görülür. Üçgen formlu korkulukların ortasında dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer yıldız motifi bulunmaktadır. Mermer malzemeli minber girişi orijinal değildir. Giriş açıklığı, ortada diyagonal kareler oluşacak şekilde yan yana ve üst üste sıralanmış dört yapraklı çiçeklerin meydana getirdiği süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Giriş kemerinin köşeliklerinde siyah çerçeveli birer madalyon görülür. Madalyonlar içerisinde siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı yöndeki madalyonda ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, doğudakinde ise ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’yazar. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalıkta siyah renk harflerle ‘‘شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)’’ yazmaktadır. Minber üzerinde görülen motifler kabartma tekniğinde yapılmıştır (Şekil 3. 842).

Harim içerisindeki kalemişi yazı ve süslemeler, beyaz zemin üzerine yapılmıştır. Motifler yapılırken ağırlıklı olarak siyah, mavi, yeşil, turuncu, lila ve kahverengi kullanılmıştır.

Asıl harim kısmının duvarları üzerinde yer alan alt sıradaki pencereler, tek sıra halinde uzayan süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Mavi zemin üzerine yapılan süsleme şeridi, sapları beyaz, çiçekleri ise turuncu, yeşil ve beyaz renkli bitkisel motiflerden meydana gelir. Bitkisel motiflerin içte oluşturduğu boşluklar yeşil ve lila renge boyanmıştır. Süsleme şeridi içten beyaz, dıştan ise beyaz ve turuncu renk ince çizgiyle sınırlandırılmıştır. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli pencere açıklıklarının kemer köşelikleri siyah renge boyanmış olup, her bir köşeye yaldız renkli dairesel form içerisine alınmış, beyaz renkli birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Doğu ve batı duvarın alt sırasındaki içe doğru genişleyerek açılan pencerelerin yan yüzleri ile kemer yüzleri, mermer plakalarla kaplanmış havası verecek şekilde boyanmıştır. Yan yüzlerdeki üst üste konumlanmış halde duran ikişer mermer plakalar dört yönden zencirek motifiyle çevrilidir. Asıl harim kısmının doğu ve batı duvarında bulunan ikinci sıradaki pencereler ise mavi zemin üzerine beyaz renk boyayla yapılmış zencirek motifiyle üç yönden çevrilidir. Zencirek motifi içten ve dıştan birer sıra kahverengi çizgiyle sınırlandırılmıştır. Kuzey yöne doğru genişletilen harimin, kuzeyindeki ek bölümün doğu ve batı duvarı üzerinde yer alan alt sıradaki pencerelerde, tek sıra halinde uzayan süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Kahverengi zemin üzerine yapılan süsleme şeridi, sapları beyaz, yaprakları ve çiçekleri ise sarı ve beyaz renkli bitkisel motiflerden meydana gelir. Süsleme şeridi içten beyaz, dıştan ise beyaz ve kahverengi ince çizgiyle sınırlandırılmıştır. İçe doğru genişleyerek açılan pencerelerin yan yüzleri ile kemer yüzlerinde kalemişleri görülür. Her iki yan yüzde siyah zemin üzerine kahverengi renkle yapılmış on iki gen formlar vardır. Ortada yıldız oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan on iki genler dört yönden boğum şeklindeki motiflerle çevrilidir. Plaka şeklindeki on iki genlerin üzerine dikdörtgen formlu birer yazı panosu bulunmaktadır. Panoların içerisinde kahverengi zemin üzerine beyaz ve açık kahve renkli harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Kuzey yöndeki panolarda ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur’’ yazarken, güney yöndekilerde ‘‘مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Kemer yüzleri ise yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu plakalar la kaplanmış havası verecek şeklide boyanmıştır. Her bir plakanın içerisine, dört omuz kırma çatıya benzer birer motif yerleştirilmiştir. Ek bölümün doğu ve batı duvarı üzerinde bulunan ikinci sıradaki pencereler, açık kahverengi zemin üzerine koyu kahverengi renk boyayla yapılmış zencirek motifiyle üç yönden çevrilidir.

Zencirek motifi içten ve dıştan birer sıra siyah çizgiyle sınırlandırılmıştır. Harim kuzey duvarının alt sırasında bulunan pencereler, turuncu zemin üzerine kırmızı renkle yapılan iki sıra süsle şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı tek sıra halinde uzayan diyagonal karelerden, dışta olanı ise testere ağzı motifinden oluşur. Süsleme şeritleri her iki yönden birer sıra ince siyah çizgiyle sınırlandırılmıştır. Kuzey duvardaki harim giriş kapısı üzerinde görülen oval formlu pencere, sarı renkli yıldız benzeri motiflerle, yıldız benzeri motifleri ise dıştan ince siyah çizgiyle çevrilidir.

Mihrap kaidesinin sağ ve sol üst köşesinde birer yazı madalyonu bulunur. Madalyonlar iç içe geçmiş iki daire formdan meydana gelir. Dıştaki dairesel form kahverengi çizgiden, içteki ise mavi çizgiden oluşur. Her iki dairesel form arasında kalan yüzey mor renge boyanmış olup, mavi çizgili dairesel formdan dıştakine doğru uzayan völütlü ve veya düz motifler vardır. Madalyonların içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Sağ yöndeki madalyonda ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ sol yöndekinde ise ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazmaktadır.

Harim duvarlarının farklı noktalarında beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Söz konusu yazılar bazen istif şeklinde bazen ise düz satır şeklinde yazılmıştır. Kuzey duvardaki harim giriş kapısının sağında ‘‘ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/Şüphesiz, Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter (Bakara 148)’’ solunda ‘‘ بلال حضرة الحبشي/ya hazretri Bilâl-i Habeşî’’, üzerinde ise ‘‘ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا/Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik (Feth 1)’’ yazar. Kapı üzerindeki yazı, sarı renkli yıldız benzeri motiflerin oluşturduğu oval formlu çerçeve içerisine alınmıştır. Doğu duvarın alt sırasındaki pencerelerin kuzeyinde ‘‘ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ/ Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar (Zümer 9)’’ ortasında “lâ ilâhe illâ hü rabbi ve râbbülalemin’’ güneyinde ‘‘ وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ/ Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor (Nisâ 58’’ yazarken, bat duvarın alt sırasındaki pencerelerin güneyinde ‘‘الجنة تحت أقدام الأمهات/Cennet Anaların ayağı altındadır, ortasında müsenna tekniğiyle ‘‘ يا شافى/yâ şâfî’’, kuzeyinde ise ‘‘ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا/Allah en güçlü koruyucudur’’ yazar. Ayrıca harim örten büyük kubbeyi kuzey yönden taşıyan sütunlardan doğu ve batı duvara atılan kemerlerin üzerinde de

birer yazı görülür. Yazılar kemerlerin kuzeye bakan yüzünde yer alır. Batı yöndeki kemer üzerinde ‘‘اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلهَ اِلاَّ اللهُ/ Şahitlik ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur’’, doğu yöndekinde ise ‘‘وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ/ ve yine şahitlik ederim ki Muhammed O’nun kulu ve rasûludur’’yazar (Şekil 3.844).

Asıl harim kısmını örten büyük kubbenin ortasında, iç içe geçmiş beyaz çerçeveli üç dairesel form vardır. En içteki dairesel formun içerisi açık yeşil zemin üzerine, beyaz ve koyu yeşil renkle yapılmış yaprak ve bulut motifleriyle bezenmiştir. İçteki dairesel formla ortadaki dairesel form arasında kalan yüzey, mavi zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmış dairesel formlu yazıyla doldurulmuştur. Söz konusu yazıda ‘‘İhlas Suresi’’ yazmaktadır. Ortadaki dairesel formla dıştaki dairesel form arasında iki sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerinden içte olanı yeşil zemin üzerine yapılmış, sapları beyaz, çiçekleri ise beyaz, yeşil ve turuncu renkli bitkisel motiflerden, dışta olanı ise turuncu zemin üzerine beyaz renkle yapılan saç örgü motifinden meydana gelir. Kubbe ortasındaki dairesel formlar dıştan kahverengi çizgilerden oluşan ve uçları dışa doğru bakan on dokuz palmet motifiyle çevrilidir. Kahverengi çizgilerle oluşturulan palmetlerin içerisi, mavi zemin üzerine yapılan beyaz ve açık mavi renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Palmetlerin birleştiği noktalara, uçları içe doğru bakan kahve renkli birer küçük palmet motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca büyük palmet motiflerinin uçlarında da içesi bitkisel motiflerle tezyin edilmiş birer küçük palmet motifi daha bulunmaktadır. Bu küçük palmet motifleri ince bir kahverengi çizgiyle büyük palmetlere bağlanmıştır. Kubbenin dış kenarlarına yakın bir noktada da tek sıra halinde uzayan palmetlerin oluşturduğu süsleme şeridi bulunur. Buradaki palmetler bir büyük bir küçük olacak şekilde atlamalı olarak sıralanmışlardır. Kahverengi çizgiyle oluşturulan palmetlerin içerisi, lila zemin üzerine yapılan beyaz renk bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Söz konusu palmetlerin ucunda da kendilerine kahverengi çizgiyle bağlanmış küçük birer palmet mevcuttur. Kubbe ortasında, belli aralıklarla yerleştirilmiş şemseler yer alır. Kahve ve beyaz renk çizgilerle oluşturulan şemselerin içerisi beyaz renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Beyaz renkli bitkisel motiflerin içerisi yeşil, mavi ve gri renklerle boyanmış. Şemseler kahverengi zincirlerle kubbe ortasındaki ve dışındaki palmetlere bağlanmıştır. Kubbenin dış kenarındaki palmet motiflerinin altında kubbeyi çevreleyen dört sıra yazı ve süsleme kuşağı vardır. Süsleme kuşaklarından üstte olanı yeşil zemin üzerine beyaz renkle yapılan kıvrık dal motifinden oluşur.

Üstten ikinci sıradaki yazı kuşağı, mavi zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmıştır. Kuşakta “Hüvallahüllezi suresi’’yazmaktadır. Yazıların arasında sarı çerçeveli birer yazı madalyonu yerleştirilmiştir. Madalyonlar içerisinde mavi zemin üzerine sarı renk harflerle “Emaü’l Hüsnâ’’ yazar. Alttaki iki kuşak ise siyah zemin üzerine beyaz renklerle yapılan motiflerle, korkuluk havası verecek şekilde oluşturulmuştur. Korkuluk benzeri kuşaklardan üstte olanı yan yana dikey yönlü sıralanmış “S’’ formlu kıvrım, boğum ve halat motiflerinden, alttaki kuşak ise ortada yıldız oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan on iki genlerden meydana gelir. On iki gen motifli süsleme kuşağının mihrap aksında, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle “لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ”/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazılı oval formlu yazı panosu görülür. Kubbeyi geçişi sağlayan üçgen formlu pandantifler iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı mavi zemin üzerine yapılmış beyaz renkli zincirek motifinden, içte olanı ise turuncu zemin üzerine beyaz renkle yapılmış kıvrık dal motifinden oluşur. Pandantiflerin ortasında dairesel formlu siyah zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Yazılar gri renkli dendan benzeri motiflerle çevrilidir. Güneybatı yöndeki madalyonda “أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güneydoğu yöndekinde “عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, kuzeybatı yöndekinde “عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, kuzeydoğu yöndekinde ise “على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ yazar. Pandantiflerdeki madalyonlar dışında kalan tüm yüzey açık mavi zemin üzerine beyaz ve siyah renkle yapılan palmet ve rumi motifleriyle bezenmiştir. Motiflerin içte oluşturduğu boşluklar koyu mavi renkle doldurulmuştur. Pandantiflerin altı mermer plakayla kaplanmış havası verecek şekilde boyanarak birbirlerine bağlanmışlardır. Bir beyaz, bir yeşil plaka olacak şekilde atlamalı olarak boyanan yüzeylerin üzerleri yivli ve siyah harelidir (Şekil 3. 843).

Asıl harimin kuzeyindeki bölümde yer alan kubbenin ortasında, iç içe geçmiş beyaz çerçeveli üç dairesel form bulunmaktadır. İçteki dairesel form beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılan “İhlas Suresi’’ suresiyle doldurulmuştur. Dairesel formdaki yazıyı oluşturan harfler ortada yıldız motifi meydana getirmektedir. İçteki dairesel formla ortadaki dairesel form arasında kalan yüzey kahverengi zemin üzerine hardal sarısı renkle yapılan saç örgü motifiyle bezenmiştir. Ortadaki dairesel formla, dıştaki dairesel form arasında kalan yüzey ise yeşil zemin üzerine yapılan

sapları ve yaprakları beyaz çiçekleri ise beyaz, sarı, yeşil ve turuncu renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Bitkisel motiflerin içte oluşturduğu boşluklar, açık yeşil renkle boyanmıştır. Dairesel formlar dıştan, siyah ve kahverengi çizgilerin meydana getirdiği on sekiz palmet motifiyle çevrilidir. Bir büyük, bir küçük olacak şekilde sıralana motiflerin içerisi lila zemin üzerine beyaz, eflatun ve turuncu renkle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Söz konusu palmet motiflerinin ucuna küçük birer palmet motifi daha yerleştirilmiştir. Kubbenin dış kenarlarında da benzer şekilde palmet motifli süslemeler görülür. Buradaki motifler kahverengi çizgilerden meydana gelir. Bir büyük, bir küçük olacak şekilde sıralanan motiflerin içerisi mavi zemin üzerine beyaz, eflatun, siyah ve turuncu renkle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Palmet motiflerinin ucunda, birer küçük palmet motifi daha mevcuttur. Kubbenin dış kenarındaki palmet motiflerinin altında bir sıra süsleme kuşağı yer alır. Kubbeyi çevreleyen kuşak, lila zemin üzerine yapılmış beyaz renkli kıvrık dal motifinden oluşur. Kubbeye geçişi sağlayan pandantifler iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme kuşaklarından dışta olanı siyah zemin üzerine yapılan beyaz renkli zencirek motifinden, içte olanı ise koyu mavi zemin üzerine yapılan, sapları ve yaprakları beyaz, çiçekleri ise beyaz, turuncu ve hardal sarısı renkli bitkisel motiflerden oluşur. Bitkisel motiflerinin arasındaki boşluklar açık mavi renge boyanmıştır. Pandantiflerin ortasında sarı, kırmızı ve eflatun renk çerçeveli birer yazı madalyonu bulunmaktadır. Çerçevedeki kırmızı çizgilere geçirilmiş sarı renkli boncuklar görülür. Madalyonlar içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Güneybatı yöndeki madalyonda ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, güneydoğu yöndekinde ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, kuzeybatı yöndekinde ‘‘طلحه رضي الله عنه/Talha Radıyallahu anh, kuzeydoğu yöndekinde ise ‘‘ زوبایر رضي الله عنه /Zübeyr Radıyallahu anh’’ yazar. Padantiflerdeki madalyonlar dışında kalan tüm yüzey, açık yeşil zemin üzerine yapılan beyaz, turuncu, siyah, yeşil ve sarı renkli bitkisel motiflerle bezelidir. Ek bölümdeki kubbenin her iki yanında yer alan tonozlar aynı süsleme programına sahiptir. Yarım daire formlarından oluşan süslemeler, kubbeyi taşıyan doğu ve batı yöndeki kemerlere bitişik vaziyettir. Tonozlarda, iç içe geçmiş beyaz çerçeveli üçer yarım daire form görülür. İçteki yarım dairelerin içerisi, lila zemin üzerine beyaz, sarı, mavi, kırmızı, eflatun ve siyah renklerle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. İçteki yarım daire formlarla, ortadakiler arasında kalan yüzey, kahverengi zemin

üzerine yapılan sarı renkli saç örgü motifiyle doldurulmuştur. Son olarak dıştaki yarım dairelerle, ortadakiler arasında kalan geniş yüzeyde, yarım daire formunda birer yazı kuşağı vardır. Kuşaklar siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle yapılmıştır. Kubbenin doğusundaki kuşakta " اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ/Şüphesiz Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve iyilik yapanlarla beraberdir (Nahl 128)'' yazarken, batısındakinde " اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يٰٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيماً/ Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin (Ahzâb 56)'' yazar. Tüm bu yarım daireler iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Mavi zemin üzerine yapılan süsleme şeritlerinden içte olanı beyaz renkli zencirek motifinden, dışta olanı ise beyaz ve açık mavi renkli palmet motiflerinden meydana gelir.

Harim içerisinde dairesel kesitli sütunlar mermer plakalarla kaplanmış görüntüsü verecek şekilde boyalıdır. Sütün gövdelerinde boyamayla oluşturulan mermer plakalardan altta ve üstte olanları beyaz, ortada olanları ise mavi renklidir. Plakaların üzerleri yivli ve siyah harelidir. Ayrıca sütun gövdelerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan zencirek motifleri mevcuttur. Sütun gövdelerinin üst noktaları dendan benzeri motiflerle çevrilidir. Kare kesitli sütun başlıkları da mermer plakayla kaplanmış havası verecek şekilde boyanmış olup, her bir yüzeyde ikişer yıldız motifi bulunmaktadır. Söz konusu sütunlardan bir birleri arasına ve sütunlardan harim duvarlarına atılan yuvarlak kemerlerde, mermer plakayla kaplanmış şekilde boyanmıştır. Atlamalı olarak sıralanan mavi ve beyaz renkli plakaların yüzeyleri yivli ve harelidir. Harim duvarları üzerine oturan kemerlerin altında, beyaz ve siyah renk boyayla sütun motifi yapılarak, kemerler duvarlara değil de sütunlara oturuyormuş görüntüsü verilmiştir. Boyayla yapılan sütunların yivli gövdesi kare kesitli başlıkları görülür. Başlıkların yüzeyinde iki yıldız motifi, altında ise mukarnas motifleri vardır.

3.12.10.4. Onarımlar

Avlu ve harim giriş kapısında ve mihraptaki kitabelerden caminin H.1291/M.1874, H.1300/M. 1882-83 ve H.1315/M.1897 yıllarında onarım gördüğünü öğreniyoruz. Ancak onarımlarda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. Söz konusu onarım tarihlerinin yapıdaki hangi müdahaleleri içerdiği sorusu bir yana bırakılırsa, en genel ifadesiyle kuzey duvarın kaldırılarak son cemaat

mahallinin ana mekâna dahil edilmesi gibi çnemli bir müdahalenin bu üc kitabenin işaret ettiği tarihlerden birisinde gercekleştirilmiş olması gerekmektedir (Tuluk, 2007: 15).

3.12.11. İç Kale Camii

Şekil No: 845-849

Çizim No: 130

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Bahçecik mevkiinde bulunan Refik Cesur Caddesi üzerindedir. Caminin inşa kitabesi son cemaat yeri doğu duvarı üzerindedir. Dikdörtgen formlu mermer kitabede;

1- وقف في ايام امارة السلطان ابن السلطان

2 – السلطان عبدالله ابن السلطان بايزيد خان هذا امه

3 – تاج الخواتين شرين خاتون في عام ٨٧٥

"1-Vakaf fî eyyâmi emâreti's-Sultân İbni's-Sultân,

2-Es-Sultân Abdullâh İbni's-Sultân Bâyezîd Hân hâzâ ummuhu,

3-Tâcu'l-havâtîn Şirîn Hâtûn fî ilm 875.'' Yazmaktadır.

Anlamı;

Bunu, sultan oğlu Sultan, Sultan Beyazid Hân oğlu Sultan Abdullah'ın emirlik günlerinde, hâtunların tâcı olan annesi Şirîn Hâtun 875 yılında vakfetti.

Bu kitabe dışında yapının muhtelif yerlerine yerleştirilmiş başka kitabe ve bilgi fişleri de mevcuttur.

Harim giriş kapısı üzerindeki mermer kitabede "İç kale Camii, besmele tuğrası ve Allah Celle Celalühu – Y.T. 875'', yine harim giriş kapısının doğusunda Çevre Koruma Vakfı tarafından asılan dikdörtgen formlu panoda Türkçe ve İngilizce olarak;

"II. Beyazıd'ın oğlu Sultan Abdullah tarafından annesi Şirin Hatun anısına 1470 yılında yaptırılmış, 1891 yılında etraflıca onarılmıştır. Minaresi yenidir.

It was built in 1470 by II. Beyazıd's son Sultan Abdullah in honour of his mother Şirin Hatun and was fully restored in 1891. The minaret is new'' yazarken, mihrap kaidesi üzerindeki panoda; كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)- ١٢٨٦ 1286'' yazar. Ayrıca Vakıflar Bölge Müdürlüğünün 2010 yılında yapmış olduğu restorasyon sonrasında minareye

asmış olduğu bilgilendirme fişinde de yapının mülkiyetinin kime ait olduğu, banisi, yapım tarihi ve genel özellikleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

Hurufat defteri kayıtlarında İç Kale Camiine Yusuf Paşa'nın yüklü miktarda para vakfettiği ve bu para ile görevliler ve diğer hizmetlerin görüldüğü anlaşılmaktadır;

"Trabzon'da Şirin Hatun Câmi'inde 1312erhum Ahmed Paşa vakf eylediği paranın gelirinden, almak üzere vakfiyenin gereği günlük altı akçe ile imam ve günlük dört akçe mu'allim-i sıbyân ve günlük beş akçe ile vaiz ve günlük iki akçe ile nazır ve günlük dört akçe ile müezzin ve karşılıksız hizmetli ve hatip olan Ahmed Halife'ye beratı yenilendi. (Hicri Sene 1185-Miladi 1771). Mimari bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.12.11.1. Plan ve Mimari Özellikler

Cami, mahalle yolunun kenarında düzgün dikdörtgen alan üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde ve doğusunda mahalle yolu, güneyinde boş arazi doğusunda ise komşu bina yer alır. Caminin harim kısmı içten içe 11.60x9.80 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 17x11.20 m boyutlarına ulaşır. Moloz taş malzeme ile inşa edilmiş yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapı içten düz ahşap tavanla dıştan ise dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Camiye 1963 yılında eklenen betonarme malzeme minare kuzeybatı köşede yapının son cemaat yeri içerisinde konumlandırılmıştır (Şekil 3.845)-(Çizim 3.130).

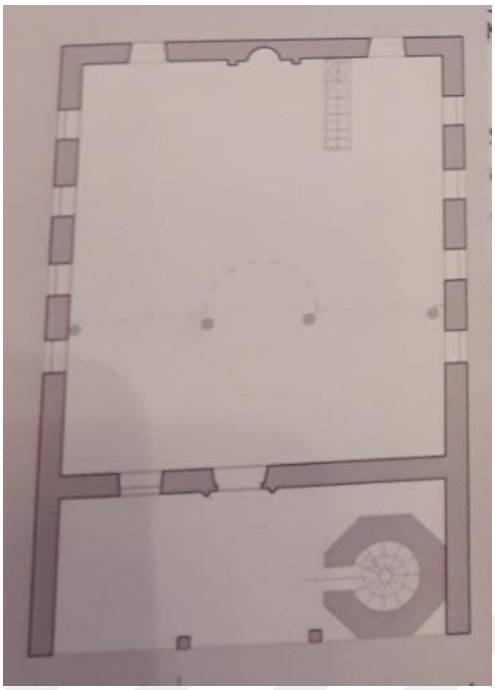

Çizim 3.132. İç Kale Camii Plan (Özen vd.'den)

Şekil 3.845. İç Kale Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede kare kesitli iki ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunmaktadır. Doğu ve batı yönden kapalı son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.845).

Yapıya giriş, kuzey cephe ekseninin hafif doğusunda yer alan 1.14 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.846).

Şekil 3.846. İç Kale Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, biri ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Harim katındaki pencereler 92 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencerelerin söve ve lentoları cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkındır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 87 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Güney cephe ile doğu ve batı cephenin güney yönündeki ikişer pencerenin lentosu ahşap iken diğerlerininki taştır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, doğu, batı ve güney cephede saçak silmesi, kuzey cephede ise yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır.

Yapıya 1963 yılında eklenen betonarme malzemeli minare, son cemaat yerinin batı yöndeki gözünde konumlandırılmıştır. Minare altıgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minarenin büyük bir kısmı son cemaat yeri içerisine girinti yaptığı için örtü sistemini delerek yükselmektedir. Minareye giriş kaidenin doğu

yüzünde bulunan 60 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli kapıdan sağlanır. Kaide üzerine abdest almak amacıyla musluklar eklenmiştir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan kare kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur (Şekil 3.847).

Şekil 3.847. İç Kale Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap görülür. Mihrap nişi 1.02 m genişliğinde ve 50 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.848).

Şekil 3.848. İç Kale Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber vardır. Batı duvara dayandırılan 77 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.03

m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.848).

Ahşap malzemeli ve sandık tipli vaaz kürsüsü güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.849).

Şekil 3.849. İç Kale Camii Tavan

Mahfile, kuzeybatı köşedeki ahşap merdivenden çıkılır. 90 cm genişliğindeki merdiven "L'' formlu olup, on altı basamaklıdır. Mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.19 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, 85 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun bulunur. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.12.11.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince ve kaba yontu taş malzeme, mihrabında, giriş kapısı ile pencere söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, son cemaat yeri doğu duvarında bulunan inşa kitabesinde mermer malzeme, kapı ve pencere kanatlarında, mahfil katı seviyesindeki bazı pencere lentolarında, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, harim ve son cemaat yerindeki sütunlarda ahşap malzeme, pencere korkuluklarında, saçak akarlarında, minare giriş kapısında demir malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde ise kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.12.11.3. Süsleme

Cami, süsleme unsurları açısından oldukça sadedir. Dış yüzeyinde herhangi bir süsleme mevcut değildir. Minarenin dört kademe olarak genişleyen şerefesinin kademeleri bir sıra zikzak bir sıra oval biçimli büyüklü küçüklü kabaralarla çevrilidir. Şerefe altında minare gövdesini saran bilezik bulunmaktadır.

Harim içerisine baktığımızda ise doğu, güney ve batı duvar üzerinde yazı madalyonları vardır. Turuncu ve sarı çerçeveli madalyonların yüzeyi yeşil renkli yapraklarla tezyin edilmiştir. Madalyonların içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, güney duvarın batısındaki madalyonda ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, doğusundakinde ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, doğu duvarındakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Bunların dışında mahfilin harime bakan yan yüzünde baklava desenli süsleme şeridi yer alır.

3.12.11.4. Onarımlar

Yapı inşa edildiği tarihten bugüne, çeşitli dönemlerde müdahalelere maruz kalmıştır.

İç Kale Camii ilk olarak Trabzon Beylerbeyi Ahmed Paşa’nın H.1293 (M.1682) tarihli vakfiyesi, Trabzon Vakfiye Defteri’nin 103. Sayfasında kayıtlı olup, özetle, Şirin Hatun adına bina edilip vakfedilen mescidin zamanla tamamen harap olduğu, H. 1093 senesinde Trabzon Valisi Ahmed Paşa’nın mescidi tamir ettirdiği, bitişiğinde Kur’an-ı Kerim öğretilmesi için bir de mektep yaptırdığı ifade edilmektedir.

Tamir kayıtlarından yapının H.1286/M.1869 ve H.1309/M. 1891 yıllarında da onarımlar geçirdiği anlaşılmaktadır.

1950'li yıllarda, yol yapım çalışması esnasında yapıya büyük ölçüde müdahale edilmiştir. Yapı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 19 Eylül 1985 tarihi 1131 sayılı kararı ve 4 Eylül 1985 tarihli 1426 sayılı kararla eski eserlik vasfı kaldırılmıştır. Ancak İç Kale Camii, 2863 sayılı yasa ile değiştiği, 3386 ve 5226 sayılı yasalar kapsamında kalması nedeniyle Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 06.06.2008 tarihli almış olduğu 1616 sayılı kararla yeniden anıtsal yapı olarak tescillenmiştir. Son olarak 2013 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğünde etraflıca onarılmıştır.

3.12.12. Sakız Hasanağa Camii

Şekil No: 850-854

Çizim No: 131

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Çarşı mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünün harim giriş kapısının hemen sağına asmış olduğu bilgilendirme fişinde şöyle yazar;

"İskender Paşa'nın azatlılarından Ser-Bevvaban Hasan Ağa bin Abdullah adlı sipahi tarafından H.955/M.1548 tarihinde inşa ettirilmiştir.''

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere 1548 yılında inşa edilen yapının mimarı bilinmemektedir. Cami minberdeki kitabeye göre H.1302/M.1884-85 yılında onarım görmüştür. Vakıflar Bölge Müdürlüğünce 2006 yılında yapılan onarımda bugünkü halini alan yapı ibadete açıktır.

3.12.12.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami düzgün olmayan beşgen formlu alan üzerine oturmaktadır. Cami, ticaretin yoğun olduğu bir bölgede yer aldığı için, alt katlarında dükkânların olduğu, fevkani planda inşa edilmiştir. Yapının harim kısmı içten içe 9.54x8.50 m, dış hatları ise 9.98x9.11 m dir. Kaba ve ince yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve alt katlarındaki dükkânlardan meydana gelir. Caminin minaresi bulunmaz (Şekil 3.850)-(Çizim 3.131).

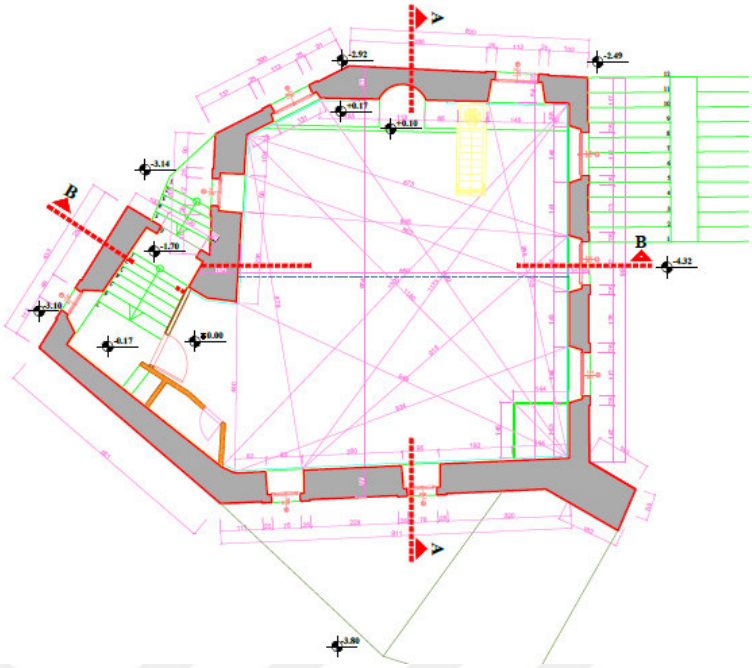

Çizim 3.133. Sakız Hasanağa Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.850. Sakız Hasanağa Camii Genel Görünüm

Cami fevkani planda inşa edildiği için harime doğu cephe eksenine yakın bir noktada bulunan 1.20 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlı kapıdan çıkılır (Şekil 3.851). Kapıya yedi basamaklı taş merdivenden ulaşılır. Söz konusu kapıdan geçince, altı basamaklı bir merdiven daha karşımıza çıkar. Bu merdiven harim girişine ulaşmamızı sağlar. Harim girişi günümüzde ahşap doğramalı camekânla kapatılmıştır.

Şekil 3.851. Sakız Hasanağa Camii Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında biri ise mahfil katında olmak üzere on pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey, güney ve doğu cephede, diğer üçü ise batı cephededir. Mahfil katı seviyesindeki tek pencere kuzey cephede yer alır. Doğu cephedekilerden kuzey yönde bulunan pencere harim girişi önündeki sahanlığa açılır. Harim katı güney ve batı cephedeki pencereler 1.12 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Kuzey ve doğu cephedeki harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Kuzey cephedeki pencereler 75 cm, doğu cephenin güneyindeki pencere 72 cm, kuzeyindeki ise 68 cm genişliğindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da yanı formlarını korur. Caminin üzeri kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencerenin önüne demir malzemeli balkonumsu bölüm eklenmiştir. Caminin minaresi olmadığı için bu balkonumsu bölümde ezan okumaktaymış (Şekil 3.850).

Harimin kuzeyinde biri ahşap diğer iki ise demir malzemeli üç kirişin taşıdığı mahfil bulunur (Şekil 3.852).

Şekil 3.852. Sakız Hasanağa Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, taş malzemeden yapılmış, dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişi 1.18 m genişliğinde ve 40 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.853).

Şekil 3.853. Sakız Hasanağa Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber bulunur. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.56 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli kemerli açıklığa sahiptir (Şekil 3.853).

Güneydoğu köşede orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü mevcuttur. Beşgen formlu kürsünün batısında kürsüye çıkışı sağlayan dört basamaklı ahşap merdiven vardır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.854).

Şekil 3.854. Sakız Hasanağa Camii Tavan

Mahfil katına, harim girişi önündeki sağanlıktan başlayıp, batıya doğru yükselen 84 cm genişliğindeki, on iki basamaklı merdivenden çıkılır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru yaklaşık 4.60 m çıkıntı yapar. Tek sıra boğumlardan oluşan mahfil korkuluğu 85 cm yüksekliğindedir. Mahfil katında kare kesitli bir ahşap sütun bulunur. Söz konusu sütun tavanı taşımaktadır. Mahfil doğu yönde, harim giriş sahanlığı üzerine doğru genişletilmiştir.

3.12.12.2. Malzeme-Teknik

Caminin beden duvarlarında kaba ve ince yontu taş malzeme, mihrapta, harim giriş kapısının sövelerinde ve yuvarlak kemerinde, pencerelerin söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde mahfilde, vaaz kürsüsünde, mahfil merdiveninde, harim tavanında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, harim giriş kapısında ve mahfili taşıyan kirişlerin ikisinde demir malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya kiremit malzeme kullanılmıştır. harim duvarların sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Cephe duvarlarında ve mihrapta yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.12.12.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmezken, harim içerisinde az da olsa mihrap ve minberde görülür.

Tamamıyla beyaza boyanan mihraptaki motifler barok tarzdadır. Mihrap nişinin her iki yanında kare kesitli taş ayaklar üzerine oturan yarım daire formlu birer

sütünce bulunur. Niş üzerindeki alınlık kısmında yivlerden oluşan dikdörtgen formlu pano vardır. Söz konusu pano içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Yazının her iki yanında yüzeyden hafif dışa taşkın birer kare form vardır. Kare formların yüzeyi siyaha boyanmış olup, içerisinde kabartma olarak yapılmış birer çiçek desenli rozet vardır. Kare formlardan aşağıya doğru sarkan birer yaprak motifi görülür. Aşağıya doğru sarkan bu yaprak motifleri sütünce başlıklarında son bulmaktadır. Nişin yaşmak kısmının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş çiçek desenli birer rozet görülmektedir. Mihrabın taç kısmının ortasında yivden oluşan dairesel formlu yazı madalyonu yerleştirilmiştir. Madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazılmıştır. Madalyon üzerinde güneş ışınları gibi genişleyerek açılan yivli yarım daire form bulunmaktadır. Bu formun her iki yanından çıkıp madalyonun sağından ve solundan aşağıya doğru sarkan yaprak motifleri görülür. Mihrap üç yönden yivli bir kuşakla çevrilidir. Kuşak üstte kaş kemer formunda nihayetlenmektedir (Şekil 3.853).

Orijinal olmayan ahşap minberin yan aynalık yüzeyi çökertilerek, iç içe geçmiş iki üçgen formdan elde edilmiştir. Minber süpürgeliğinin yüzeyi de çökertilerek yan yana sıralamış dikdörtgen formlu dört pano oluşturulmuştur. Oluşturulan panoların üçünün içerisine birer açıklık mevcuttur. Minber girişinin üzerindeki aynalık kısmında yan yana konumlandırılmış oval formlu onarım kitabesi bulunur. Kitabe içerisinde;

شفيع الخلق في المحشر محمد صاحب المنبر

١٣٠٢

‘‘Şefi’u’l-halkı fi’l-mahşer Muhammedun sâhibu’l-minber1302’’ yazar.

Anlamı;

Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s) H.1302/(1884-85)’’dır. Minber tepeliğinde, köşk açıklığında ve külah etrafında tek sıra halinde uzayan, palmet benzeri motiflerden oluşan süsleme şeridi vardır.

3.12.12.4. Onarımlar

Minber üzerindeki kitabeden H.1302/M.1884-85 yıllarında onarım gördüğünü öğreniyoruz. Ayrıca 2006 yılında Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Söz konusu restorasyondaki müdahaleler şöyledir;

1- Çatı konstrüksiyonundaki eksik ve bozulmuş elemanların onarılarak, yalıtım yapılması, marsilya kiremit kaplamanın yenilenmesi.
2- Cami giriş merdiveninin yenilenmesi.
3- Ahşap döşemesinin ve tavanının orijinali doğrultusunda onarılması, ahşap pencere doğramalarının ve giriş kapısının yenilenmesi.
4- Batı cephesindeki pencerelerin orijinal boyutlarına dönüştürülmesi.
5- Caminin iç mekânındaki sıva ve boya badananın orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
6- Caminin beden duvarlarındaki derzlerin orijinaline göre onarılması.
7- Elektrik tesisatının elden geçmesi.

3.12.13. Erdoğdu Bey Camii

Şekil No: 855-860
Çizim No: 132

Yapı, Trabzon-Ortaisar ilçesinin Erdoğdu mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünce son cemaat yerinin batı duvarı üzerine asılan bilgilendirme fişinde şöyle yazar;

"Evliya Çelebi'ye göre H.985/M.1577 yılında Erdoğdu Bey tarafından yaptırılmıştır.''Ayrıca harim giriş kapısının sağında Çevre Koruma Vakfı tarafından asılmış bir bilgi fişi daha bulunur. Söz konusu bilgi fişinde;

"Vali Erdoğdu Bey tarafından 1577 tarihinde yatırılmış, 19. yüzyılda etraflıca onarılmıştır.'' yazar.

Her iki bilgi fişinden de anlaşılacağı üzere cami 1577 yılında Erdoğdu Bey tarafından inşa ettirilmiş ve 19 yy.da etraflıca onarılmıştır. Ayrıca 1970, 1993 ve 2006 yıllarındaki onarım sonrasında bugünkü haline alan yapı ayakta olup, ibadete kapalıdır.

3.12.13.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde bulunan cami, hafif eğimli arazide, taş malzemeli kâgir zemin üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde, doğusunda ve güneyinde avlu ve mahalle yolu, batısında ise yeni cami vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.27x11.90 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.95x13.65 m boyutlarına ulaşır. Genel itibarıyla kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi, batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.855)-(Çizim 3.132).

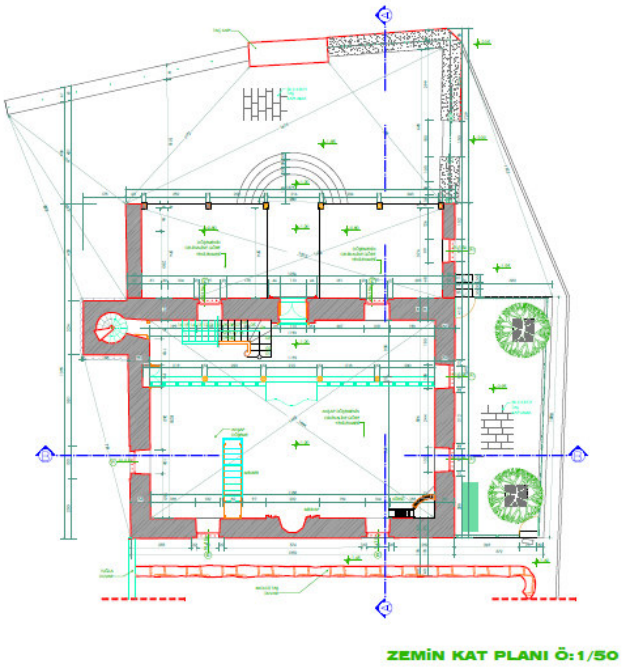

Çizim 3.134. Erdoğdu Bey Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.855. Erdoğdu Bey Camii Genel Görünüm

Camiyi çevreleyen avluya kuzey cephede yer alan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli kapıdan girilir. Yapının kuzey cephesinde kare kesitli serbest dört ahşap sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli taş ayaklar üzerine oturan ahşap sütunların arası yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki demir korkuluklarla kapatılmıştır. Doğu ve batı yönden taş duvarla kapalı son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Son cemaat yeri doğu duvar ekseninde 91 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı bir pencere bulunur. Yapı eğimli arazide kâgir zemin üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine dört basamaklı ve yarım daire formlu merdivenle ulaşılır.

Harime, kuzey cephe eksenindeki dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilen 1.10 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir (Şekil 3.856).

Şekil 3.856. Erdoğdu Bey Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzer on beş pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu, güney ve kuzey cephede, biri ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzey cephededir. Pencereler cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Harim katındaki pencereler 91 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, sivri kemer alınlıklı, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Doğu, kuzey ve güney cephedeki pencerelerin sivri kemer alınlıklarının içerisi boşaltılmış, kuzey cephedekiler ise tuğla malzeme ile doldurulmuştur. Mahfil katı seviyesindeki pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Doğu, batı ve güney cephedeki pencereler 74 cm, kuzey cephedekilerden sağdaki 88 cm, soldaki ise 91 cm genişliğe sahiptir. Söz konusu pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadırlar. Harim katındakiler iç kısımda formlarını korurken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.855).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 20 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı mevcuttur.

Batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare kare formlu kaideye spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, harim batı duvarının kuzey köşesinde bulunan 79 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.857).

Şekil 3.857. Erdoğdu Bey Camii Minare

Harimin kuzeyinde dairesel kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunlar dairesel formlu taş ayaklar üzerine oturmaktadır (Şekil 3.858).

Şekil 3.858. Erdoğdu Bey Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 1.10 m genişliğinde ve yaklaşık 40 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan mihrap niş, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı düz kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.859).

Şekil 3.859. Erdoğdu Bey Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın hemen batısında orijinal olmayan ahşap minber vardır. 82 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.32 m çıkıntı yapar. On basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.859).

Güneydoğu köşede bulunan çeyrek koni formlu vaaz kürsüsü, taş malzemeli olup, tek sıra ahşap korkuluğu vardır. Kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Batı duvar ekseninin hafif kuzeyinde, pencere formunda dolap nişi yer alır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.860).

Şekil 3.860. Erdoğdu Bey Camii Tavan

Mahfil katına, harim giriş kapısının hemen yanından başlayıp, batıya doğru yükselen ahşap merdivenle çıkılır. Yaklaşık 50 cm genişliğindeki merdiven on üç basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.50 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında yaklaşık 35 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 60 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa mevcuttur.

3.12.13.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarının büyük çoğunluğunda kaba yontu taş malzeme, muhtelif yerlerin ise ince yontu ve düzgün kesme taş malzeme, minare kaidesinde, şerefesinde, harim giriş kapısının kaidesinde, sövelerinde ve yuvarlak kemerinde, harim ve son cemaat yerindeki sütunların ayaklarında, harim katı pencerelerinin söve ve lentolarında ve mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minare gövdesinde ve petek kısmında, harim katı pencerelerinin sivri kemer alınlıklarında, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin yuvarlak kemerlerinde tuğla malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, harim içerisindeki ve son cemaatteki sütunlarda, kapılarda ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, harim katındaki pencere parmaklıklarında ve son cemaat yeri sütunlarının arasını kapatan korkuluklarda demir malzeme, çatı örtüsünde ise Marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları ve son cemaat yeri doğu ve batı duvarı sıvanıp, beyaza boyanmıştır.

Cephe duvarlarında, mihrapta ve minarede yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği ve harim duvarlarındaki orijinal olamayan yazılarda kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.12.13.3. Süsleme

Caminin cephe duvarları üzerinde süsleme unsuru bulunmaz. Harim giriş kapısının kaidesi yivlerle üç yönden çevrilidir. Minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik vardır. Şerefe korkuluğu ise dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve üst kısmı dalgalı olarak nihayetlendirilmiştir. Korkuluktaki her bir dikdörtgen panonun içerisine baklava formlu birer motif yerleştirilmiştir.

Harimde dış cephe gibi oldukça sadedir. Mihrap kaidesi ve nişi gri renkli silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri mukarnaslarla doldurulmuş ve yaşmak kısmının her iki yanına birer gülbezek motifi yerleştirilmiştir. Nişin her iki yanında yarım daire formlu birer sütünce görülür. Kaide üzerindeki alınlık kısmında gri renkli yivlerden oluşan dikdörtgen formlu kitabe vardır. Kitabe içerisinde sarı zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘قا لله تعالي (كلما دخل عليها زكريا المحراب ١٣١٧ /Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’-1317’’ yazar (Şekil 3.859).

Minber korkuluğunda, yatay olarak sıralanmış dört baklava form ve bu formları dört yönden çevreleyen yivler mevcuttur. Korkulukla giriş kısmının birleştiği yere üçgen formuna benzer dilimli ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Minber süpürgeliğinde, üç açıklı bulunmaktadır. Yan yana sırlanana açıklıklar dikdörtgen formlu ve dilimli kemerlidir. Dolap açıklığının üzerinde, içerisinde baklava form bulunan dikdörtgen formlu pano mevcuttur. Minber tepeliği, dilimli sivri kemer şeklinde olup, alt köşelerinde kanca benzeri birer motif vardır.

Güney duvarın batı köşesinde bulunan mahfil katı seviyesindeki pencerenin sağında, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘الله/Allah’’, güney duvarın doğu köşesinde bulunan mahfil katı seviyesindeki pencerenin solunda ise yine beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘محمّد/Muhammed’’ yazılıdır.

3.12.13.4. Onarımlar

Mihrap nişi üzerindeki kitabeden caminin H.1317/M.1899 tarihinde onarım gördüğünü öğreniyoruz. Ayrıca Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında

caminin 1970, 1993 ve 2006 yıllarında onarım geçirdiği yazmaktadır. 1899 ve 1970 yılında yapılan müdahalelerin neler olduğunu bilemiyoruz.

1993 yılındaki onarım kararları;

1- Son cemaat yerindeki ön cephe elemanları ile avludaki (caminin kuzeybatısındaki) müştemilatın kaldırılarak, avlu orijinal giriş kapısının (yuvarlak taş kemerli) mevcut yerinde kalmasına karar verilmiş.

2006 yılındaki onarım kararları;

1- Son cemaat yeri ve harim kısmının döşemesinin orijinaline göre yenilenmesi.
2- Minareye alem takılması.
3- Minare külahının ahşap aksamının ve üt örtüsünün yenilenmesi.
4- Minare gövdesinde raspa yapılması.
5- Minare kaidesinde raspa yapılması.
6- Son cemaat yerindeki sütunların bozuk olanlarının yenilenmesi ve raspa yapılması.
7- Son cemaat yerine çıkışı sağlayan merdivenlerin taş kaplanması.
8- Pencerelerin orijinaline göre onarılması.
9- Çatı örtüsünün düz kiremit olarak değiştirilmesi.
10- Çatı konstrüksiyonundaki eksik ve bozulmuş elemanların onarılarak, yalıtımın yapılması.
11- Ahşap tavanın orijinaline göre yenilenmesi.
12- Avlunun kuzeydeki giriş taç kapısının raspa yapılarak temizlenmesi ve bozuk taşların çürütülmesi.

Yine Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarındaki 05.08.1992 tarihinde hazırlanmış rapordan caminin batı cephesinde pencerenin bulunmadığını ve minber ve mahfilin yağlı boya ile boyalı olduğunu son cemaat yerinin ise camekânla kapalı olduğunu anlıyoruz. Ancak günümüzde son cemaat yerindeki camekânın kaldırıldığını, minber ve mahfildeki yağlı boyanın raspa edildiğini ve batı cephenin harim katına bir, mahfil katı seviyesine ise iki pencere açıldığını görüyoruz.

3.12.14. Musa Paşa Cami

Şekil No: 861-865

Çizim No: 133

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Musa Paşa mahallesinde bulunmaktadır. Caminin inşa kitabesi harim giriş kapısı üzerindedir. Dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli kitabede;

1- كرم حضرت موسى پاشا

يد بيضاده نمايان اولدي

2- حق رضا سيچون ايدوب سعي جميل

باني ، قبله اركان اولدي

3 – حمد الله كه جاي مرغوب

موضع آيت قرآن اولدي

4- ديدي تاريخ تمامن هاتف مطلب رحمت رحمان اولدي

١٧٩

"1-Kerem-i Hazret-i Mûsâ Pâşâ-Yed-i beyzâde nümâyân oldu

2-Hak rızâsı içün idüb sa'y-ı cemil-Bâni-i kıble-i erkân oldu

3-Hamd allâh ki câ-yı merğûb-Mevzi-i âyet-i Kur'ân oldu

4-Dedi târih-i tamâmın hâtif-Matlab-ı rahmet-i Rahmân oldu-1079'' yazar.

Anlamı:

Hazret-i Musa Paşa'nın cömertliği, beyaz elde göründü

Hak rızası için güzel bir çalışmayla (dinin) rükünleri (nden olan namazda yönelinen) kıblenin (yani bu camiin) yapıcısı oldu

Allah'a hamdolsun ki beğenilen ve Kur'an âyet(ler)inin (okunduğu) yer oldu

Hâtif tamamlanışının tarihini dedi: Rahman olan Allah'ın rahmetinin dileği oldu-H.1079/M1668'' (Yüksel, 2000: 121)'dır. Kitabeden de anlaşılacağı üzere yapı H.1079/M.1668 tarihinde inşa edilmiştir. Trabzon valilerinden Musa Paşa tarafından inşa ettirilen caminin mimarı bilinmiyor. 1987 yılındaki onarımla birlikte bugünkü haline alan yapı ibadete açıktır.

3.12.14.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolun kenarında bulunan cami, düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının harim doğu duvarı 6.75 m, batı duvarı, 7.16 m, güney ve kuzey duvarı ise 7.03 m. dir. Kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte, doğu cephenin uzunluğu

12.74 m, batı cephenin 12.25 m, güney cephenin 8.16 m, kuzey cephenin ise doğu duvarın yol sebebi ile biraz içe doğru uzaması sebebiyle yaklaşık 7.05 m uzunluğuna ulaşmaktadır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi kuzeydoğu köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.861)-(Çizim 3.133).

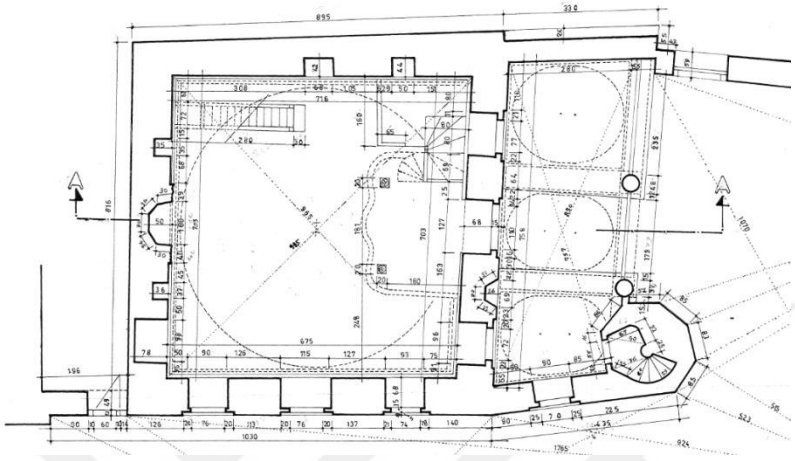

Çizim 3.135. Musa Paşa Cami Plan (TVBM'den)

Şekil 3.861. Musa Paşa Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede dairesel kesitli iki taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Doğu ve batı yönden taş duvarla kapalı son cemaat yeri içten tonozlarla, dıştan ise tek yöne eğimli çatı ile örtülüdür. Birbirilerine yuvarlak kemerle bağlı sütunlardan gerek doğu ve batı duvara, gerekse harim kuzey duvarına atılmış kemerler mevcuttur. Doğu duvar üzerinde 70 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, sivri kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı pencere bulunur. Son cemaat yeri batı yöndeki gözü ahşap doğramalı çerçeve ile

kapatılıp, demir parmaklık takılmıştır. Ortada bulunan iki sütunun arasına ise iki kanatlı ahşap kapı yerleştirilmiştir. Minare kuzeydoğu köşeye bitişik olarak inşa edildiği için, minare kaidesi doğudaki gözün önünü tamamen kapatmıştır.

Harime giriş, son cemaat yeri içerisinden ulaşılan kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı 1 m genişlinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapının hemen sağında, 66 cm genişliğe sahip mihrabiye vardır (Şekil 3.862).

Şekil 3.862. Musa Paşa Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde, altısı harim katında, üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin biri güney cephede, üçü doğu cephede, ikisi ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçü de doğu cephededir. Doğu ve güney cephedeki pencereler duvar yüzeyinden hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu ve sivri kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir. Güney ve kuzey cephedeki pencerelerle birlikte, doğu cephe ekseninin sağında ve solunda bulunan pencereler 76 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, sivri kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir korkulukludur. Doğu cephe ekseni üzerindeki pencere ise 76 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir korkulukludur. Doğu cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerden ortada bulunanı

dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı, kuzey ve güney yöndeki pencereler ise dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve ahşap kanatlıdır. Söz konusu tüm pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katında bulunan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu, mahfil katı seviyesinde bulunanlar ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.861).

Caminin üzeri dıştan, sekizgen kasnak üzerine oturan kubbe ile örtülüdür. Kuzeybatı köşedeki minarenin sekizgen kaidesi, çokgen gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minare kaidesinin bir kısmı, son cemaat yeri doğu gözünün içerisine girmiştir. Minareye, son cemaat yerine girinti yapan kısmı üzerinde yer alan 56 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir (Şekil 3.863).

Şekil 3.863. Musa Paşa Camii Minare

Harimin kuzeyinde, giriş kapısının hemen üzerinde, doğu ve batı duvardan bağımsız, balkon benzeri mahfil vardır. Söz konusu mahfil, dairesel kesitli serbest iki ahşap sütun tarafından taşınmaktadır. Sütunlar kare formlu taş ayaklar üzerine oturur (Şekil 3.864).

Şekil 3.864. Musa Paşa Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 1.02 m genişliği ve 44 cm derinliği bulunur. Yedi kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.865).

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan 71 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.07 m çıkıntı yapar. On basamaklı minberin dikdörtgen formlu, dilimli kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.865).

Şekil 3.865. Musa Paşa Camii Harim Genel Görünüm

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. Kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Harimin üzeri pandantif geçişli kubbe ile örtülüdür.

Mahfile çıkış, harimin kuzeybatı köşesine yakın bir noktada bulunan on bir basamaklı ahşap merdivenden sağlanır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak çıkıntı yapar. Balkon şeklindeki mahfil doğu-batı yönde 3.63 m uzunluğundadır. Mahfilin ortadaki çıkıntısı 2.31 m, yanlardakiler ise 2.09 m harim içerisine doğru girinti yapar. Mahfilin 53 cm yüksekliğinde, tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu vardır.

3.12.14.2. Malzeme-Teknik

Caminin beden duvarlarında mihrapta ve minarede taş malzeme, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfili taşıyan sütunlarda, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca güney ve doğu cephe ile harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının cephe duvarlarında, minarede ve mihrapta yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.14.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen süsleme şeritleriyle doldurulmuştur. Attaki şerit, tek sıra halinde uzayan badem formlu kabaralardan, ortadaki mukarnas benzeri kabaralardan, üsttekiler ise silmelerden meydana gelir. Şerefe altında içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli nişler görülür. Minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik mevcuttur.

Harim giriş kapısının doğusunda yer alan pencerenin alınlığında, iç içe geçmiş daire ve yarım dairelerden oluşan iki sıra süsleme kuşağı vardır.

Harim içerisinde yalnızca mihrapta süsleme unsuru görülür. Mihrap kaidesi kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş kavsarası mukarnaslarla doldurulmuştur. Niş ile kavsara arasına, içleri hafif boşaltılmış dilimli kaş kemer formlu nişler yerleştirilmiştir. Söz konusu nişler dikdörtgen formlu panoların içerisine alınmıştır. Yaşmak üzerinde, lale formunda alem yer alır. Alemin her iki yanında birer altı kollu yıldız bulunmaktadır. Yıldızların ortasında birer çiçek görülür. Mihrap kaidesi üzerinde dikdörtgen formlu yazı panosu monte edilmiştir. Pano içerisinde batıdan doğuya doğru sırasıyla; ‘‘الله/Allah’’, ‘‘ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ

الْحَرَامِ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'', ''كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' ve ''محمّد/Muhammed'' yazar.

3.12.14.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında, 1987 tarihli onarım kaydına rastladık. Onarım esnasında yapılan işler şöyledir;

1- Caminin kubbe, tambur ve son cemaat mahalli üzerinde bulunan kiremit kaplamalar kaldırılıp silmeler tesviye edilecek, bozuk olanlar yenilenip, kiremit altları tesviye edildikten sonra kiremitler harçla bastırılacak, bu kısım kiremit bulunmazsa bakır kaplama yapılacak.
2- Cami içindeki sıvalar raspa edilerek yenilenecek.
3- Mihrap, son cemaat sütunları ve giriş kapısı raspa edilerek orijinal durumuna getirilecek.
4- Son cemaat kısmındaki muhdes doğramalar kaldırılarak orijinal açık haline getirilecek, döşemedeki mozaikler kaldırılıp orijinal kaplaması ortaya çıkarılıp onarılacak.
5- Caminin bozuk ahşap döşemesi, kapı ve pencereleri yenilenecek.
6- Minarede, şerefe altı, şerefe döşemesi dahil üç sıra sökülüp aslına uygun olarak yapılacak.
7- Minare kaidesinde çürümüş taşlar değiştirilecek.
8- Şerefe demir korkuluğu yenilenecek.
9- Yağlıboya, badana işleri ile elektrik tesisatı yenilenecek.

3.12.15. Ebu Bekir (Semerciler) Camii

Şekil No: 866-871
Çizim No: 134

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Çarşı mahallesindeki Semerciler yokuşunda yer alır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak mevcut kaynaklardan 1759 yılında inşa edildiğini öğreniyoruz. Hacı Ebu Bekir b.Nuh (Özen vd., 2010: 43) tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı kuzey cephedeki kitabeye göre 1821, mihrap kaidesindeki kitabeye göre ise 1979 yılında

onarım görmüştür. Ayrıca Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından da 1988 yılında onarım geçirdiğini öğreniyoruz. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.12.15.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan caminin harim kısmı düz zemine otururken, kuzeyindeki son cemaat yeri ise eğimli arazi sebebiyle fevkani olarak inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde mahalle yolu, doğusunda ve güneyinde komşu binalar, batısında ise küçük bir avlu vardır. Taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, harim içerisinde kuzeybatı köşede konumlandırılmıştır (Şekil 3.866)-(Çizim 3.134).

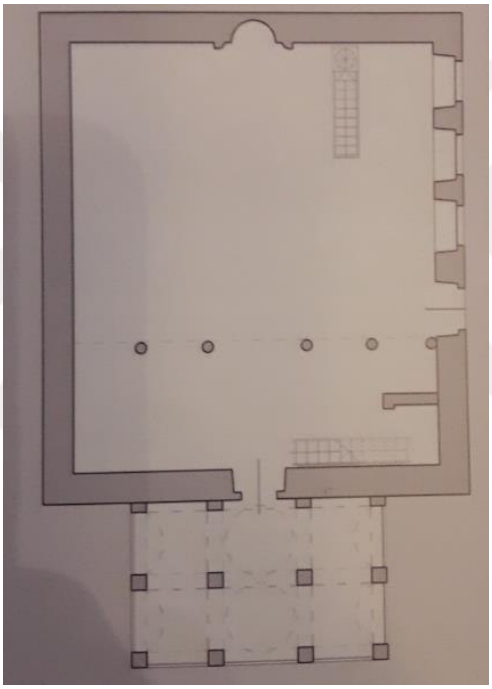

Çizim 3.136. Ebu Bekir (Semerciler) Camii Plan (Özen vd.'den)

Şekil 3.866. Ebu Bekir (Semerciler) Camii Genel Görünüm

Caminin kuzey cephesinde, yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan on iki ayağın oluşturduğu altı bölümlü mekân vardır. Söz konusu bölümlerden üçü önden üçü ise arkadadır. Mekânlardan ortada yer alan ikisi giriş koridoru, güneybatıda olanı son cemaat yeri, kuzeybatıda olanı imam odası, kuzeydoğuda olanı ise şadırvan olarak kullanılmaktadır. İmam odası olarak kullanılan bölümün altında dükkân görülür. Giriş koridoru olarak kullanılan ortadaki iki bölümün üzeri ayrı ayrı birer küçük kubbeyle, diğer kısımlar ise tonozla örtülüdür. Doğu ve batı yönden kapalı olan mekânlar önden yuvarlak kemerle caddeye açılmaktadır. Orta kısımdaki giriş koridoru iki kantlı demir kapıyla kapatılmıştır. Koridor girişinin üzerinde, duvar yüzeyi çökertilerek oluşturulmuş kare formlu onarım kitabesi bulunur. Dört satırlık kitabede;

1- صاحب الخيرات و الحسنات

2 - اسلام زاده مرهوم بزاز كوجك

3 - الحاج محمد روحنه حسية الله الفاتحه

٢٠ في سنة ١٢٣٩ شوال

“1-Sâhibu’l-hayrât ve’l-hasenât

2-İslâm-zâde merhum Bezzâz Küçük

3-El-Hâc Mehmed rûhuna hasbe lillâh el-Fâtiha

20 fi sene, 1236 Şevval’’

Anlamı:

Hayıtlar ve ilikler sahibi

İslâm-oğlu merhûm Bezzâz Küçük

Hacı Mehmed rûhuna Allah rızası için Fâtiha

20 Şevvâl 1236 (21 Temmuz 1821)'' yazmaktadır.

Harime giriş, biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde olmak üzere iki kapıdan sağlanır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Caminin kuzey cephesindeki eğim sebebiyle bu kapıya, giriş koridoru içerisine yerleştirilen beş basamaklı merdivenle ulaşılır. Batı cephede bulunan diğer kapıda dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı üzerinde batı duvara oturtulan demir ayakların taşıdığı yine demir malzemeli sundurma görülür. Sundurma, kapının hemen yanında cami duvarı ile yanındaki komşu binanın duvarı üzerine monte edilen şadırvan boyunca uzamaktadır. Batı cephedeki kapıya avlu içerisinden ulaşılmaktadır. Üçgen formlu avluya, kuzeybatı köşesinde yer alan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlı kapıdan girilir.

Camini cephe duvarları üzerinde, beşi harim katında, üçü mahfil katı seviyesinde olmak üzere sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü batı cephede, ikisi kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin biri batı cephede, ikisi kuzey cephededir. Batı cephe harim katında bulunan pencereler dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıyken, kuzey cephenin harim katındaki pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Batı ve kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Söz konusu pencerelerden batıda olanı demir parmaklığa sahiptir. Kuzey cephe harim katındaki pencerelerden batıda olanı son cemaat yerine, doğuda olanın ise odaya açılmakta ve önünde mahfile çıkışı sağlayan merdiven yer almaktadır. Pencerelerin tümü harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formludur. Harim doğu duvarının güney köşesine, güney duvarın ise doğu köşesine yakın bir noktada pencere görünümlü birer niş vardır. Doğu duvardaki niş dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, güney duvardaki ise dikdörtgen formlu olup, ahşap doğramalı camekânla kapatılmışlardır (Şekil 3.867).

Şekil 3.867. Ebu Bekir (Semerciler) Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatıyla örtülüdür. Kuzey cepheye bitişik ek bölümün ortasındaki giriş koridoru arka arkaya yerleştirilen iki küçük kubbeyle diğer kısımlar ise caddeye doğru eğimli düz çatıyla örtülüdür.

Harimin kuzeybatı köşesinde yer alan minare kare formlu kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Harim içerisinden yükselen minare mahfil katı boyunca uzanıp, çatıyı delerek yükselmektedir. Minareye giriş, mahfil katından sağlanır. Kapı, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek ahşap kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, üçü ise ortada serbest olarak konumlandırılan beş ahşap sütunun taşıdığı mahfil görülür. Ahşap sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitlidir (Şekil 3.868).

Şekil 3.868. Ebu Bekir (Semerciler) Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Sekiz kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.869).

Şekil 3.869. Ebu Bekir (Semerciler) Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber vardır. Batı duvara dayandırılan sekiz basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu, dikdörtgen formlu, dilimli kaş kemerli ve iki ahşap kanatlı giriş açıklığı bulunur (Şekil 3.870).

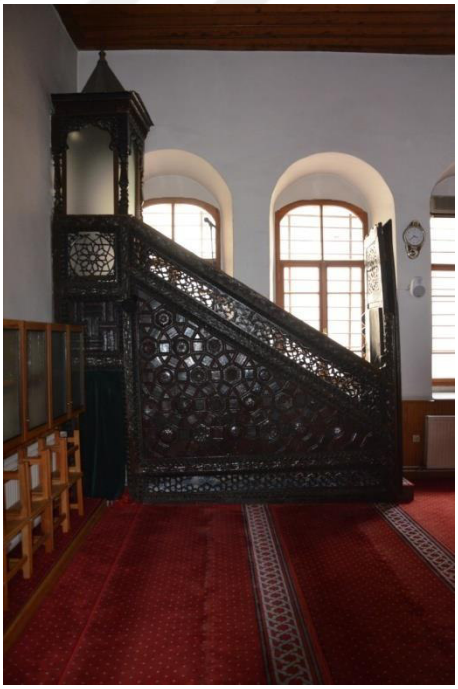

Şekil 3.870. Ebu Bekir (Semerciler) Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye batı yüzündeki tek kanatlı kapıdan girilir.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.871).

Şekil 3.871. Ebu Bekir (Semerciler) Camii Tavan

Mahfil katına, harimin kuzeydoğu köşesindeki "L'' formlu ve on bir basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 50 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış beş ahşap sütun görülür. Alttan kare üstten ise boğumlu sütunlar tavanı taşımaktadır. Sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır.

3.12.15.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve mihrabında taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, harim ve mahfil katında sütunlarda ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve kuzey cephedeki giriş koridoru ile şadırvanın kapılarında demir malzeme, çatı örtüsünde kiremit malzeme, kuzeydeki bölümün düz çatısında sac malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca caminin harim duvarları ile batı cephenin dış duvarı sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma kabartma, ajur ve kalemişi tekniği, tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.12.15.3. Süsleme

Dış cephede ve minarede süsleme unsuru görülmez. Ancak batı cephedeki harim katı pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cepheye hareketlilik kazandırılmıştır. Aynı şekilde kemer kilit taşları da hafif dışa taşkın vaziyettedir.

Güney duvar eksenindeki mihrap oldukça sadedir. Mihrap kaidesi yaldız renkli silmeyle üç yönden çevrilidir. Mihrap nişi üzerinde oval formlu onarım kitabesi vardır. Yaldız ve beyaz çerçeveli kitabe içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle ‘‘فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ" /(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)’’ ve “H. ١٤٠٠/M.1979’’ yazar. Mihrap kaidesinin her iki yanında birer yazı madalyonu mevcuttur. Sarı, pembe ve kırmızı çerçeveli madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Kaidenin batısındaki madalyonda ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, doğusundakine ise “ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar.

Ahşap minber, caminin en süslü unsurudur. Minberin, üçgen formlu doğu yan aynalığı iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı yivlerden, dışta olanı ise üzerinde yapraklar olan “S’’ formlu kıvrık dal motifinden meydana gelmektedir. Aynalığın yüzeyi, ortada altıgenler oluşturacak şekilde iç içe geçmiş onikigenlerle doldurulmuştur. Onikigenlerin ortada oluşturduğu altıgenlerin içerisine birer gülbezek veya çiçek formunda kabara yerleştirilmiştir. On iki genlerin bölümleri borda ve koyu yeşil renklidir. Minber süpürgeliğinde, ajur tekniğinde yapılan iç içe geçmiş yıldız vardır. Süpürgelik, dört yönden yıldız benzeri motiflerin oluşturduğu süsleme kuşağıyla çevrilidir. Ajur tekniğinde yapılan tek sıra minber korkuluğu, iç içe geçmiş zikzak formundaki çıtalardan oluşur. Korkuluk dört yönden yıldız benzeri motiflerin oluşturduğu süsleme şeridiyle çevrilidir. Korkuluğun üzerinde, korkuluk boyunca uzayan tek sıra saç örgü motifi bulunmaktadır. Korkulukla girişin birleştiği noktalarda, üst üste konumlandırılmış kanca ve volüt benzeri motifler görülür. Dolap açıklığı üç yönden yıldız benzeri motiflerin oluşturduğu süsleme kuşağıyla çevrilidir. Söz konusu süsleme kuşağı kare formlu köşk altını da çevrelemektedir. Köşk altıyla dolap açıklığını çevreleyen kuşaklar, üzerinde yapraklar bulunan “S’’ formlu kıvrık dal motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Alttaki kare formlu panonun yüzeyi, yatay ve dikey olarak yerleştirilen dar ve uzun dikdörtgenlerle bezenmiştir. Yalancı kündekari havası veren dikdörtgenlerin içerisi

yeşil veya bordo renge boyanmıştır. Kare formlu köşk korkuluğu da yıldız benzeri motiflerin oluşturduğu süsleme şeridiyle çevrilidir. Korkuluğu çevreleyen süsleme şeridiyle, aynalığı çevreleyen süsleme şeridi arasında da, üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifi mevcuttur. Kare formlu köşk korkuluğunun içerisine ince çıtayla oluşturulan dairesel form yerleştirilmiştir. Dairesel formun içerisi, ajur tekniğinde yapılmış Selçuklu yıldızıyla, dairesel form ile kare form arasında köşelerde kalan boşluklar ise yine ajur tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Köşk destekleri boğumlu olup, üzerinde yaprak benzeri motifler görülür. Köşkün kaş kemeri "S'' kıvrımlı ahşap çıtalarla meydana getirilmiştir. Köşk kemer köşelikleri ajur tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerle bezelidir. Kemer üzerinde yıldız motifli süsleme şeridi bulunmaktadır. Minber giriş açıklığı, yıldız benzeri motiflerden oluşan süsleme kuşağıyla dört yönden çevrilidir. Minber kapılarının yüzeyi, yatay ve dikey olarak muhtelif yerlere yerleştirilen dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir. Söz konusu dikdörtgenler yıldızlardan oluşmaktadır. Ayrıca dikdörtgenlerin arasında küçük kare formlarda görülür. "S'' formlu ince çıtalardan meydana gelen giriş kemerinin köşeliklerinde ajur tekniğinde yapılmış stilize laleler vardır. Tepelik de minber girişi gibi yıldız benzeri motiflerin meydana getirdiği süsleme kuşağıyla dört yönden çevrilidir. Kare formlu tepeliğin içerisinde yaldız renk çıtalarla kare form, kare formun içerisinde ise yine yaldız renk çıtayla dairesel form oluşturulmuştur. Dairesel formun içerisi ajur tekniğinde yapılan motiflerle doldurulmuştur. Ortada yıldız motifi görülür. Yıldızın her bir koluna palmet benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Yıldız ve palmet benzeri motifler iç içe geçmiş yaldız renkli kıvrımlarla çevrilidir. Dairesel form ile dıştaki kare form arasında kalan boşluklarda yıldız kollarındaki palmet benzeri bulunur. Minber girişi ve tepeliği, üzerinde yapraklar bulunan "S'' formlu kıvrık dal motifiyle üç yönden çevrelenmektedir (Şekil 3.870).

Düz ahşap tavanın ortasında kare formlu tavan göbeği vardır. Tavan göbeğinin yüzeyi, köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form elde edilmiştir. Söz konusu sekizgen formun yüzeyi de tekrardan çökertilerek bir sekizgen form daha oluşturulmuştur. Kenarları yivlerle belirginleştirilen içteki sekizgenin yüzeyi Selçuklu yıldızlarıyla bezenmiştir. En içteki sekizgen form oluşturulurken kenarlarda ortaya çıkan yüzey koyu yeşil renge boyanmıştır. Koyu yeşil boyalı bu alanda kalemişi yazı panosu ve bitkisel motifler mevcuttur. Sekizgenin her bir

kenarına denk gelecek şekilde yerleştirilen dikdörtgen formlu ve uçları dilimli sivri kemerli panolar sarı ve kırmızı renk çizgilerle oluşturulmuştur. Panoların içerisinde siyah renk harflerle,“ilâhî entezü fazlin ve…?’’, “ve inniizüühataayaa fa’füannii’’, “ve zannii fiikeyâ rabbi cemiilün’’, “fehaggıgyâilâhî hüsne zannii’’,“ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ/Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Diridir, kayyumdur (Bakara 255)’’, “ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌۚ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ/ Onu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur (Bakara 255)’’,“ya zunnünnâsü lii hayran fe innii’’, “eşerrunnasi in lemta’füannîi’’şeklindedir. Panoların arasında birbirlerine bakan mavi renkli iki koçboynuzu yerleştirilmiştir. Sekizgenin köşelerine denk gelen bu koçboynuzlarının içerisinde, altında ve üstünde, yaprakları yeşil çiçekleri ise sarı, eflatun ve kırmızı renkli bitkisel motifler bulunur. İçteki sekizgenin etrafında yer alan bu süsleme programı, dıştaki sekizgenin etrafında da görülür. Ancak dıştaki sekizgenin her bir köşesinde ikişer yazı panosu bulunmaktadır. Ayrıca yazı panoları arasındaki bitkisel motifler biraz farklıdır. Buradaki panolarında“lâ ilahe illâ hüverrahmanür rahim’’, “ilâhî lâ tüazzibni fe inni/rabbim bana azap etme çünkü ben’’, “Mugırrunbillezii gadkaneminni/benden olan her şeyi ikrar edebilirim’’, اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌۚ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِهِۦۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِٓ اِلَّا بِمَا شَٓاءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَاۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ/ İzni olmaksızın onun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindekileri ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar onun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. Onun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek ona güç gelmez. O, yücedir, büyüktür (Bakara 255)’’, “ لَآ اِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰىۗ لَا انْفِصَامَ لَهَاۗ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ/Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim sahte tanrıları reddeder de Allah’a inanırsa kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah her şeyi işitir ve bilir (Bakara 256), “صَدَقَ اللّٰهُ العَظِيمُ /sadagallahül azim’’, “ve ilâhükümilâhün vâhid’’ yazar. Her iki sekizgen formun arasında kalan yüzeyde silmelerle oluşturulmuş bir sekizgen form daha bulunmaktadır. Kare formun köşelerinde kalan üçgenlerin yüzeyi Selçuklu yıldızlarıyla süslenmiştir. Tavan göbeği ince çıtaların oluşturduğu iç içe geçmiş kare formlarla çevrilidir (Şekil 3.871).

Mahfili taşıyan sütunların kare kesitli ayaklarından, çokgen kesitli gövdelerine lale formunda geçilmektedir. Gövdelerden kare kesitli başlıklara geçiş kısımları da boğumlu şekilde olup, boğumların yüzeyi yiv ve yıldızlarla bezelidir. Sütunların üzerine oturan ahşap kirişte koçboynuzuna benzer motifler vardır. Mahfil katındaki kahve renkli sütunlarda da süsleme mevcuttur. Sütun gövdelerinin üst kısmında yaprak, bilezik, gülbezek ve hilal benzeri motifler bulunur. Sütunları birbirine bağlayan ahşap yuvarlak kemerlerin arasına oval formlu yazı panoları yerleştirilmiştir. Panolar içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Söz konusu yazılar doğudan batıya doğru sırasıyla; "es-salâtü imâdüddin (Namaz dinin direğidir'',"عجّلوا با لصّلوة قبل الفوت /Accilû bi's salâti gablel fevt/ Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin'', "عجلوا بالتوبة قبل الموت/Ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele ediniz!'' şeklindedir.

3.12.15.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yer alan belgede, caminin 1988 yılında onarım geçirdiğini öğreniyoruz. Onarım esnasında yapılacak olan müdahaleler şöyle sıralanmıştır;

1- Caminin marsilya tipi kiremit örtüsü aktarılıp, kiremit altı tahta kaplaması yaptırılacaktır.
2- Cami ahşap döşeme ve tavanı sökülüp, yeniden yaptırılacaktır.
3- Cami içi sıva dökülüp, yeniden düz sıva yapılacaktır.
4- Ahşap pencere doğramaları yeniden yapılacaktır.
5- Eski ahşap ve yeni ahşap yağlı boyası ile sıva yağlı boyası yapılacaktır.
6- Onarım sırasında kontrolce lüzum görülen imalatlarda ayrıca yaptırılacaktır.

3.12.16. Tekke Camii

Şekil No: 872-876
Çizim No: -

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Gazipaşa mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak Ortahisar Müftülüğü'nün minare kaidesine asmış olduğu bilgilendirme panosunda yapı, 1591 yılına tarihlenmektedir. Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından elde ettiğimiz bir raporda şöyle ise yazmaktadır;

“H.1258 yılındaki vakıf kayıtlarında burada bir cami bulunduğu, 1900 yıllarına doğru yeniden ele alındığı ve bugünkü haline ulaştığı anlaşılmaktadır.’’

Doğu Karadeniz Kültür Envanteri Projesinde cami tarihi ile ilgili açıklamada;

“Caminin H.1000/M.1591-92 yılında, Derviş Ali Baba adına tekke olarak yapılmış olduğu ileri sürülmektedir. Yapım tarihi kesin olarak bilinmeyen caminin 19.yüzyıldaki varlığı 1842-43 tarihli vakıf kayıtlarından kesin olarak anlaşılmaktadır (https://karadeniz.gov.tr/tekke-camii/).’’

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere mevcut yapı bugünkü halini 19. Yüzyılda almıştır. Bulunduğu yerde daha öncesinde cami veya tekke yapısı olduğunu söyleyebiliriz. Caminin hemen güneyinde Derviş Ali Baba türbesinin olması burada tekke yapısının olma ihtimalini yükseltiyor.

3.12.16.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Kuzeyinde ve batısında mahalle yolu, doğusunda komşu bina, güneyinde ise Derviş Ali Baba türbesi ve otopark vardır. Yapının harim kısmı içten içe 11.30x8.48 m, dış hatları ise kuzey cephesindeki iki katlı son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 16.21x10.20 m boyutlarına ulaşır. Kaba ve ince yontu taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil, iki katlı son cemaat yeri ve bodrum kattan meydana gelir. Minare kuzey cephe ekseninin hafif batısında, son cemaat yerine bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.872).

Şekil 3.872. Tekke Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, iki katlı son cemaat yerinin altındaki bodrum kat tuvalet ve şadırvan olarak kullanılmaktadır. Tamamıyla kapalı olan son cemaat yerine girişi sağlayan iki kapı vardır. Kuzey cephede ekseninde bulunan ana giriş kapısı 1.42 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için kapıya dikdörtgen formlu ve altı basamaklı merdivenden ulaşılır. Batı cephede bulunan kapı ise daha çok bayan cemaatin kullandığı kapı olup, son cemaat yerinin ikinci katına çıkışı sağlayan merdivene açılmaktadır. Söz konusu kapı 1.10 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek demir kanatlıdır.

Son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde dördü birinci katta, dördü ise ikinci katta olmak üzere sekiz pencere mevcuttur. Tüm pencereler kuzey cephede bulunup 91 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır.

Harime son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Arazi eğimi sebebiyle kapıya 1.71 m genişliğindeki, beş basamaklı merdivenden ulaşılır. 1.22 m genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.873). Giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş iki pencere bulunur. Pencereler cephe yüzeyinin hafifçe çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen alanların içerisine yerleştirilmiştir. Pencereler 98 cm genişliğe sahip olup, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır.

Şekil 3.873. Tekke Camii Harim Giriş Kapısı

Birinci kat son cemaat yerinin batısında yer alan 1.71 m genişliğindeki, yirmi bir basamaklı ahşap merdivenden ikinci kata çıkılmaktadır. İkinci katın güney duvar ekseninde, mahfil katına girişi sağlayan 1.29 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, iki ahşap kanatlı ve demir parmaklıklı kapı bulunur. Kapının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer pencere görülür. 64 cm genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıdır.

Caminin doğu, batı ve güney cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on yedi pencere yer alır Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede üçer tane olacak şekilde doğu, batı ve güneydedir. Harim katı seviyesindeki pencereler cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu alanların içerisinde yerleştirilmiştir. Söz konusu pencereler 98 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Gerek doğu, gerekse batı cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerden en kuzeyde bulunanları diğer pencerelere göre daha büyük olup 1.29 m genişliğe sahiptirler. Mahfil katı seviyesindeki diğer pencereler ise 64 cm genişliğinde olup, alçı şebekeli korkuluklara

sahiptirler. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.872).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, kuzey cephede yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı mevcuttur.

Kuzey cephede son cemaat yerine bitişik olarak konumlandırılan minare, altıgen kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minareye son cemaat yerinin alt katından giriş sağlanır. Kuzey cephedeki son cemaat yeri giriş kapısının hemen batısında yer alan minare kapısı 58 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek ahşap kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.874).

Şekil 3.874. Tekke Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 1 m genişliği ve 50 cm derinliği bulunur. Sekiz kademeden oluşan niş, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.875).

Şekil 3.875. Tekke Camii Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 78 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.10 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.875).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönünde bulunan dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.876).

Şekil 3.876. Tekke Camii Tavan

Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.30 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 87 cm derinliğinde yarım oval formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 83 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur.

3.12.16.2. Malzeme-Teknik

Yapının beden duvarlarında kaba ve ince yontu taş malzeme, minarede, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve lerinde, lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanlarda, mahfili taşıyan sütunlarda, son cemaat yerinin ikinci katına çıkışı sağlayan merdivende, son cemaat yeri ana giriş kapısında, minare kapısında, harim ve mahfil katı giriş kapılarında, pencere doğramlarında ve kuzey cephe duvar kaplamasında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, mahfil giriş kapısının parmaklığında ve son cemaat yeri batı cephe giriş kapısında demir malzeme, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin şebekeli korkuluklarında alçı malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim kısmı sıva ile kapanmış ve beyaza boyanmıştır.

Cephe duvarlarında, minarede ve mihrapta ahşap yığma tekniği, süslemelerde oyma ve kabartma tekniği, harim tavanında ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.12.16.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe altı yivlerden, prizmatik üçgenlerden ve iç içe geçmiş ok ucu motiflerinden oluşan süsleme kuşaklarıyla bezenmiştir. Şerefe korkuluğunun yüzeyi çökertilerek dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Petek ortasında bir bilezik bulunup üst kısmı yivlerle nihayetlenmektedir. Çokgen formlu gövdenin alt ve üst noktalarına yakın yerlerde birer bilezik mevcuttur. Son cemaat yeri ana giriş kapısı ile harim giriş kapısının yüzeyleri çökertilerek geometrik desenler elde edilmiştir.

Yapının harim kısmı da dış cephe gibi oldukça sadedir. Taş malzemeli mihrabın alt kısımlarında koyu renkli taşlar kullanılarak mihraba hareketlilik kazandırılmıştır. Mihrap nişinin kademeleri paralel olarak uzayan yivlerle belirginleştirilmiştir. En alt kademede bulunan yiv mihrabın yan yüzleri boyunca devam ederek kaideyi ikiye bölmüştür. Söz konusu yivin ortasına yaprak motifi yerleştirilmiştir. Alttan dördüncü kademenin yüzeyinde, yan yana konumlandırılmış çiçek formlu beş rozet vardır. Beşinci kademenin yüzeyinde stilize edilmiş kıvrık dal motifleri görülür. Altıncı kademinin yüzeyi ise yan yana sıralanan, stilize edilmiş lale motifleri ile süslenmiştir. Nişin yaşmak kısmı istiridye kabuğu formundadır. Yaşmağın her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer gülbezek mevcuttur. Nişin hemen üzerinde kaideye monte edilmiş dikdörtgen formlu ahşap yazı panosu

görülür. Üst kısmı bitkisel motiflerle bezeli panonun içerisinde sarı renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Panonun sağındaki sarı çerçeveli dairesel form içerisinde;

‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ortada;

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’, solundaki ise yine sarı çerçeveli dairesel form içerisinde;

‘‘ محمّ عليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazmaktadır.

Orijinal olmayan ahşap minberin doğu yan aynalığı üçgen formludur. Korkuluk kısmının yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu üç pano elde edilmiştir. Panolar alttan ve üstten yivlerle sınırlandırılmıştır. Süpürgelik kısmının yüzeyi de çökertilerek dikdörtgen formlu formlar elde edilmiş ve bu formlardan üçünün içerisine kıvrımlı birer açıklık yerleştirilmiştir. Minber üçgenimsi tepeliğe sahiptir. Kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar buluna tepeliğe, üzerinde kabartma olarak yazı ve motifler olan bakır levha monte edilmiştir. Levhanın sağ üst köşesinde ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ sol üst köşesinde ‘‘محمّ عليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ bunların altında ise ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazılıdır. Yazı dışında kalan tüm yüzey bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Tepeliğin önünde ve minber köşk açıklığının kenarlarına tek sıra halinde uzayan palmet benzeri ahşap parçalar vardır.

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsünün yüzeyi kare ve dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her bir panonun köşelerine birer yelpaze motifi, ortasına ise çiçek formlu birer rozet yerleştirilmiştir.

Harim tavanı mihraba dik, mahfil tavanı ise paralel olarak uzayan ince çıtalarla hareketlendirilmiştir. Harim ve mahfil tavanındaki çıtaların birleştiği noktalara, içerisinde yıldız motifi olan kare formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Yıldızların içerisinde birer çiçek motifi görülür.

Harim doğu, batı ve güney duvara, dairesel formlu, ahşap malzemeli yazı madalyonları aşılmıştır. Söz konusu madalyonlarda ‘‘Allah, Muhammed, dört halifenin ve peygamber torunu olan Hasa ve Hüseyin’’ isimleri yazmaktadır.

3.12.16.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında yalnızca 2001 tarihli onarım kaydına rastladık. Söz konusu onarımdaki müdahale kararlarını şöyledir;

1- Sıva raspası yapılarak, badananın yenilenmesi.
2- Ahşap döşeme ve tavanın orijinaline göre onarılması.
3- Cephedeki derzlerin orijinaline göre yenilenmesi.
4- Pencere doğramalarının orijinali doğrultusunda ahşap olarak değiştirilmesi, demir korkulukların, lokma olarak yenilenmesi.
5- Ahşap çatı konstrüksiyonunun onarılması.
6- Çatıdaki Marsilya kiremidin, klasik kiremit olarak yenilenmesi.
7- Gerekli görüldüğü taktirde elektrik tesisatının yenilenmesi ve şadırvanın yalıtımının yapılması.

3.12.17. Konak Camii

Şekil No: 877-880
Çizim No: 135

Yapı Trabzon-Ortahisar ilçesinin Cumhuriyet mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. Ancak minare kaidesine Vakıflar Bölge Müdürlüğünce asılan bilgi fişinde;

"Yaptıranı ve hangi tarihte yapıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Kasım Ağa tarafından 18. yüzyılda yaptırıldığı söylenmektedir.'' yazmaktadır. Bilgi fişinden de anlaşılacağı üzere yapı muhtemelen 18. yüzyılda Kasım Ağa tarafından inşa ettirilmiştir. H.1301 (M.1884), 1990 ve 2008 yıllarında onarım gören cami ibadete açıktır.

3.12.17.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun hemen kenarında bulunan cami, hafif eğimli arazide taş malzemeli zemin üzerine oturmaktadır. Yapının doğusunda ve batısında komsu binalar, kuzeyinde ana cadde, güneyinde ise çay ocağı vardır. Caminin harim doğu duvarı 10.27 m, batı duvarı, 10.11 m, kuzey duvarı, 8.73 m, güney duvarı ise 8.51 m uzunluğundadır. Dış cephe uzunlukları, kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte daha da büyümüştür. Doğu cephe 15.06 m, batı cephe 14.20 m, kuzey dış cephe 10.44 m, güney cephe ise 9.73 m dir. Kaba yontu ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi son cemaat yerinin batı gözünde yer alır (Şekil 3.877)-(Çizim 3.135).

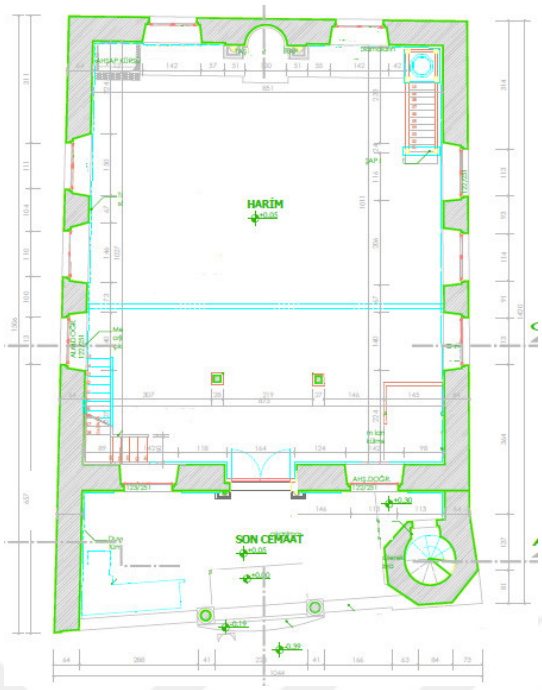

Çizim 3.137. Konak Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.877. Konak Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede ortada daire kesitli iki serbest sütun ile köşelerde yığma taş malzemeli iki ayağın oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Batı köşedeki ayak minare kaidesi ile birleşmiştir. Sütunlar ve ayaklar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmış olup, aralarına demir gergiler yerleştirilmiştir. Doğu ve batı yönden taş duvarla kapalı son cemaat yerinin üzeri düz ahşa tavanla örtülüdür. Cami hafifi eğimli arazide inşa edildiği için son cemaat yerine bir basamaklı merdivenle ulaşılır. 35 cm yüksekliğindeki taş duvar üzerine oturan sütun ve ayakların arası yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki demir korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.877).

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde bulunan 1.48 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.878).

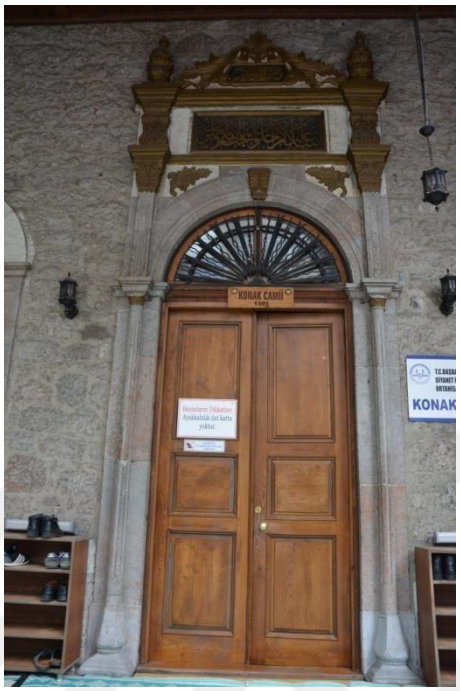

Şekil 3.878. Konak Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, ikisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki iki pencerede güney cephededir. Kuzey ve güney cephede yer alan pencereler eksenin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Harim katındaki pencereler 1.12 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Güney cephe mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 58 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Harim içerisine doğru hafifçe genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, kuzey cephede kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi vardır.

Son cemaat yerinin batısı gözünde konumlandırılan minare, altıgen kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefelidir.

Harimin kuzeyinde kare kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.879).

Şekil 3.879. Konak Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, düzgün kesme taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap görülür. Mihrap niş 90 cm genişliğinde ve 43 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.880).

Şekil 3.880. Konak Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan 77 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.78 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.880).

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Mahfil katına kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkış sağlanır. 78 cm genişliğindeki merdiven on beş basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.79 m çıkıntı yapmakta ve yaklaşık 60 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunmaktadır. Mahfilin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Mahfil katında kare kesitli serbest iki ahşap sütun görülür. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadırlar.

3.12.17.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında düzgün ve kaba yontu taş malzeme, mihrabında, minarede, son cemaat yeri sütunlarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, tavanlarda, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanarak beyaza boyanmıştır.

Cephe duvarlarında, minarede ve mihrapta yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.17.3. Süsleme

Caminin gerek dış cephesi gerekse harim kısmı oldukça sadece. Süsleme unsurları daha çok harim giriş kapısında, mihrapta ve minarede toplanmıştır.

Kuzey cephedeki pencerelerin kemer kilit taşları hafif dışa taşkın vaziyette olup, yüzeylerinde kabartma tekniğinde yapılmış stilize bitkisel motifler vardır. Söz konusu motifler yaldız renge boyanmıştır.

Harim giriş kapısının her iki yanında yarım daire formlu birer sütünce bulunur. Sütünceler kare kesitli başlıklara sahiptir. Her iki sütüncenin üzerine kare kesitli ve dikdörtgen başlıklı birer sütunce daha yerleştirilmiştir. Bu sütüncelerin başlıkları bitkisel motiflerle bezelidir. Kapı kemerinin kilit taşı hafif dışa taşkın olup, yüzeyinde yaldız renkli yaprak motifi vardır. Kemer köşeliklerinde de üzerlerinde çiçek bulunan birer yaprak motifi mevcuttur. Yuvarlak kemerin hemen üzerinde dikdörtgen formlu, yaldız çerçeveli yazı panosu görülür. Pano içerisinde, siyah zemin

üzerine yaldız renkli harflerle;“ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ/"Selâm size! Yapmış olduğunuz iyi işlere karşılık girin cennete" derler (Nahl 32)-سنه/sene ١٣٠١ ’’ yazar. Giriş kaidesi üzerinde, yaldız renkli yaprak motifleriyle oluşturulan üçgen formlu taç yer alır. Giriş saçağının üzerine köşeleri sivri olan dikdörtgen formlu yaldız çerçeveli bir yazı Tacın ortasında dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle “ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ/Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et (Hicr 99)’’-١٣٠١ ’’ yazılıdır. Tacın sağ ve sol alt köşesinde bitkisel desenli vazo benzeri birer motif bulunmaktadır. Giriş kaidesinde yer alan motiflerin tümü yaldız barok karakterli olup yaldız renklidir (Şekil 3.878).

Minarene şerefesinin altı, üç sıra süsleme şeridiyle hareketlendirilmiştir. En Alttaki şerit konsol benzeri motiflerden, ortadaki dikey olarak konumlandırılan mızrak ucuna benzer motiflerden, üstte ise yatay olarak yerleştirilmiş ok ucuna benzer motiflerden meydana gelir. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu panolara ayrılmıştır. Üstten dalgalı olarak nihayetlenen Söz konusu çiçeklerin arlında ve üstünde kıvrımlı yapraklar görülür. Çokgen formlu minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik motifi vardır. Üstteki bileziğin altında kabartma tekniğinde yapılmış yarım daireler bulunur. Minarenin altıgen kaidesin yıldız motiflerinden oluşan süsleme kuşağıyla nihayetlenmektedir.

Harim içerisindeki süsleme unsurları mihrapta ve az da olsa minberde toplanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanında dairesel formlu birer sütünce yer alır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütüncelerin yüzeyi yaprak motifleriyle sarmalanmıştır. Sütünce başlıkları paralel olarak uzayan yaldız renkli silmeyle birbirine bağlanmıştır. Niş ile sütünceler arasında kalan yüzeyler, aşağıdan yukarıya doğru uzayan kıvrık dal motifleriyle tezyin edilmiştir. Kemer köşeliklerini de dolduran kıvrık dallar stilize edilmiş yaldız renkli birer laleyle sonlanmaktadır. Nişin en alt kademesi yivlerle, yaşmak kısmı ise istiridye kabuğa şeklinde hareketlendirilmiştir. Diğer kademeler ise oyma tekniğinde yapılmış yaprak benzeri motiflerle bezelidir. Yaşmak yüzeyinde lale formunda, her iki yanında ise yine yaldıza renkli ve çiçek desenli birer kabara görülür. Mihrap kaidesi üzerinde, bir merkezden çıkıp yukarıya, sağa ve sola doğru uzayan yaldız renkli kıvrık dal motifleri vardır. Ortadan yukarıya doğru uzayan dalların üzerinde, yaldız çerçeveli yazı madalyonu bulunur. Madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ‘‘الله/Allah’’ yazar. Madalyonun üzerinde güneş benzeri motif

yerleştirilmiştir. Mihrapta bulunan birçok motif giriş kapısında olduğu gibi barok karakterlidir (Şekil 3.880).

Orijinal olmayan ahşap minber, üçgen formunda yan aynalığa ve kenarları yivlerle sınırlandırılmış korkuluk kısmına sahiptir. Minber süpürgeliğinde ise beş açıklık vardır. Açıklıklar dilimli kemerlidir. Minber girişinin üzerindeki aynalık kısmında yaldız renkli harflerle "شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)'' yazar. Minber tepeliği ve köşkünün etrafı tek sıra halinde yan yana sıralanmış palmet benzeri motiflerle süslüdür.

Harimin doğu, batı ve güney duvarlarına dairesel formlu bakır levhalar asılmıştır. Söz konusu levhalarda "Allah, Muhammed, dört halifenin ismi ve peygamber torunları olan Hasan ve Hüseyin'' isimleri yazılır.

3.12.17.4. Onarımlar

Yapı, harim giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre H.1301 (M.1884) yılında ve vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarına göre 1990 ve 2008 yılında onarım geçirmiştir. 1884 yılındaki onarımda yapılan müdahaleler hakkında bir bilgimiz yoktur. 1990 yılındaki onarımda yapılan müdahale "Doğal şartlar nedeni ile eriyen ve orijinal görünümünü kaybeden şerefe korkuluk taşları orijinali gibi yapılarak değiştirilecektir.'' şeklindedir. Cami 2008 yılında kapsamlı bir onarım geçirmiştir. Söz konusu onarımdaki müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz;

1- Harimdeki lambri kaplamaların sökülmesi.
2- Ahşap döşemenin orijinaline göre yenilenmesi.
3- Pencerelerin mermer denizliklerinin sökülerek orijinal taş dokunun ortaya çıkarılması.
4- Harim katındaki ahşap sütunların lambri kaplamlarının sökülmesi.
5- Mahfile çıkan ahşap merdiven ve korkuluk yapılması, pinoteks sürülmesi.
6- Son cemaat yerindeki döşeminin sökülerek orijinal taş döşemenin ortaya çıkarılması.
7- Son cemaat yerindeki ahşap merdivenin yıkılması.
8- Son cemaat yerindeki tüm demir doğramaların sökülerek son cemaat yerinin açılması.
9- Son cemaat yerine çıkışı sağlayan mermer basamağın sökülerek yonu taş basamak yapılması.

10- Minarenin yonu taş kaidedeki yağlı boyanın raspa edilmesi.
11- Sert ağaçtan çift camlı ahşap doğrama yapılması (dış yüzüne buzlu-iç yüzüne düz cam takılması) koruyucu sürülmesi.
12- Tüm duvar yüzeylerinin raspalanarak, beyaz kireç badana ile boyanması.
13- Mahfile klasik ahşap korkuluk ve küpeşte yapılması (60 cm).
14- Mahfile sert ağaçtan kirişli ahşap döşeme yapılması.
15- Giriş üzerindeki yonu taş kitabenin kumlanarak temizlenmesi.
16- Son cemaatteki sütunların yüzeyindeki yağlı boyanın raspalanması.
17- Son cemaatte ahşap döşemenin sökülerek, mahfilin kaldırılması.
18- Asma çatı yapılması, yalıtım yapılması, çatı örtüsünün renkli beton kiremit ile değiştirilmesi.
19- Tüm çatı elemanlarının sökülerek, asma sistemde yenilenmesi, koruyucu sürülmesi.
20- Klasik çıtalı tek yön ahşap tavan yapılması, koruyucu sürülmesi.
21- Pencere sövelerinin yonu taşı yüzeylerin yağlı boya raspası yapılması.
22- Mihrapta yonu taşı yüzeylerde itinalı raspa yapılması.
23- Minareye paratoner takılması.
24- Dış cephe duvar yüzeylerinin taraklanarak yeniden derzlenmesi.
25- Pencerelerdeki tüm demir imalatların korozyon üzeri siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.
26- Kare kesitli çinko yağmur oluğu ve borusu yapılması.
27- Son cemaat yerinin yuvarlak kemerlerinde sıva raspası yapılması ve orijinal dokunun ortaya çıkarılması.

3.12.18. Hamza Paşa Camii

Şekil No: 881-885

Çizim No: 136

Yapı, Trabzon-Ortahisar İlçesinin Gülbahar Hatun mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünün kuzeydoğu köşeye asmış olduğu bilgi fişinde;

"Hamza Bey tarafından 18. yüzyılda inşa edilmiştir.'' yazar.

Bilgi fişinden de anlaşılacağı üzere cami 18. Yüzyılda Hamza Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Mimarı bilinmemektedir. 2007 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılan cami ibadete açıktır.

3.12.18. 1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde yer alan cami, eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde ve batısında avlu ve komşu binalar, doğusunda hazire, güneyinde ise tanjant yolu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 7.42x8.91 m, dıştan ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.62x10.63 m boyutlarındadır. Ahşap hatıllı kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, bodrum, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin mahfil kısmı son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir. Batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde bulunan minare yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.881)-(Çizim 3.136).

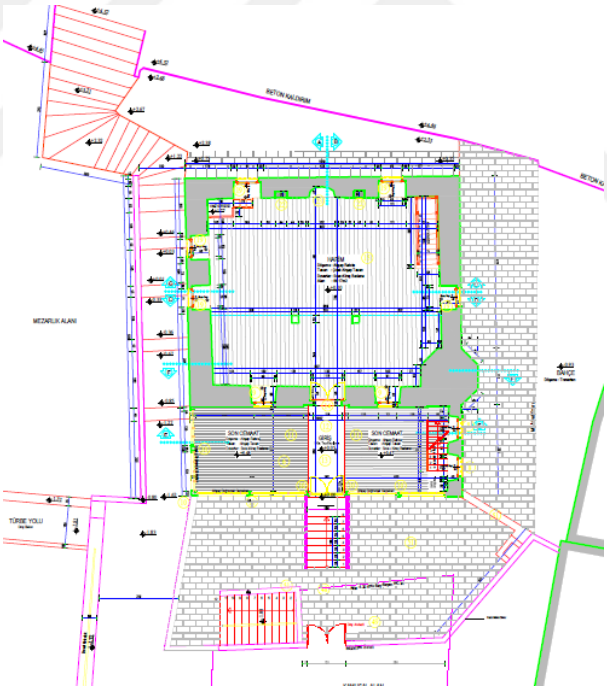

Çizim 3.138. Hamza Paşa Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.881. Hamza Paşa Camii Genel Görünüm

Son cemaat yerinin altında bulunan 9.24x2.76 m ölçülerindeki bodrum kata kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelere yakın noktadaki kapılardan girilir. 73 cm genişliğindeki kapılar, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Kuzeydoğu köşedeki kapının hemen sağında, kuzeybatı köşedeki kapının ise hemen solunda birer pencere vardır. 73 cm genişliğindeki pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Günümüzde bayan cemaatin namaz kıldığı yer olan bu alt kat, içten tamamıyla lambri ile kaplanmıştır.

Kuzey cephedeki son cemaat yeri, kare kesitli sekiz ahşap sütunun oluşturduğu beş gözden meydana gelir. Sütunlar ahşap malzemeli yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlıdır. Son cemaat yerinin doğu yönü açık, batı yönü ise taş duvarla kapatılmış olup, üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Batı yöndeki duvarda 73 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve ahşap doğramalı iki pencere mevcuttur. Orijinalinde kuzey ve doğu yönden açık olan son cemaat yeri günümüzde belli bir yüksekliğe kadar taş duvarla, diğer kısımları ise ahşap doğramalı camekânla kapatılmıştır. Son cemaat yerine orta göze yerleştirilen dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Yapı eğimli arazi üzerine inşa edildiği için kapıya çift yönlü ve taş malzemeli merdivenden ulaşılır (Şekil 3.882).

Şekil 3.882. Hamza Paşa Camii Son Cemaat Yeri

Harime giriş, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı 1.10 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.883).

Şekil 3.883. Hamza Paşa Camii Harim Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu, güney ve kuzey cephede, biri ise batı cephede yer alırken, mahfi katı seviyesindekilerin ikisi doğu cephede, diğer ikisi ise batı cephede yer alır. Harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir

parmaklıklıdır. Doğu, batı ve kuzey cephedekiler 73 cm, güney cephedekiler ise 81 cm genişliğe sahiptir. Mahfil katı seviyesindeki pencereler 83 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Batı cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerden kuzey yönde bulunanı oldukça küçük olup mazgal formludur. Söz konusu pencere yaklaşık 15 cm genişliğindedir.

Harimin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, kuzey cephede yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı vardır.

Batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Cephe duvarı boyunca uzayan kaidenin yarısı harime girinti yapar. Minareye, mahfil katına taşıntı yapan kısmı üzerindeki kapıdan girilir. 67 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, kalkık yuvarlak kemerli ve tek ahşap kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde kare kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Söz konusu sütunlar mahfil katı boyunca uzayıp tavana taşımaktadır (Şekil 3.884).

Şekil 3.884. Hamza Paşa Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde 1.02 m genişliğinde ve 42 cm derinliğinde mihrap nişi bulunur. Sekiz kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.885).

Şekil 3.885. Hamza Paşa Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında, orijinal olmayan ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.40 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin, dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.885).

Güneydoğu köşede, orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü görülür. Tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğa sahip kürsüye batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir.

Mahfile, son cemaat yerinin batısında yer alan ahşap merdivenden çıkış sağlanır. 75 cm genişliğindeki merdiven on basamaklıdır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 6.80 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 73 cm yüksekliğinde kokuluğa mevcuttur. Mahfilin son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen kısmının tavanında, doğu-batı yönde konumlandırılmış iki tavan göbeği vardır.

Mahfil katında kare kesitli dört sütun bulunur. Söz konusu sütunlar mahfil tavanını taşımaktadır. Sütunlardan biri oldukça kısa olup, minare kaidesi üzerinde konumlandırılmıştır.

3.12.18. 2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ahşa hatıllı kaba yontu taş malzeme, mihrapta, minarede, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde düzgün kesme taş

malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Beden duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, minarede yığma taş tekniği, süslemelerde, oyma ve kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.12.18. 3. Süsleme

Caminin dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmaz. Minarede ise şerefe altı, iç içe geçmiş ok ucu, prizmatik üçgen, saç örgü ve mukarnas benzeri motiflerinden oluşan süsleme kuşakları ile tezyin edilmiştir. Şerefe korkuluğunun yüzeyi kademeli olarak çökertilerek dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik mevcuttur. Üstteki bileziğin Altında ve üstünde birer süsleme kuşağı bulunmaktadır. Üsteki kuşak yan yana sıralanan iç içe geçmiş karelerden oluşur. Karelerin içerisine birer çiçek yerleştirilmiştir. Alttaki kuşak ise ampule benzer motiflerden meydana gelmektedir. Minarenin petek kısmında dilimli yuvarlak kemerli şerefe kapısı vardır. Kapı kemerinin hemen üzerinde yivlerden oluşan dikdörtgen formlu üç pano görülür. Ortadaki pano içerisinde, kabartma tekniğinde harflerle"يا حضرت بلال حبشي/ya Hazreti Bilâl-i Habeşî'' yazar. Sağda ve soldaki panoların içerisinde ise birer servi ağacı motifi bulunmaktadır.

Oldukça sade olan mihrap nişinin yüzeyi sarıya boyanmıştır. Nişin alt kademesi yan yana sıralanmış yaldız renkli yarım dairelerle, diğerleri ise yaldız renkli çizgilerle belirginleştirilmiştir. Yaldız boyalı yaşmak yüzeyi istiridye kabuğu formludur.

Minberin doğu yan aynalığı üçgen formludur. Korkuluk kısmının yüzeyi çökertilerek yan yana sırlanmış üç dikdörtgen pano elde edilmiştir. Aynı şekilde süpürgelikte de yan yana sıralanmış üç kare form vardır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu ahşap köşebentler yerleştirilmiştir. Köşebentlerde birer palmet motifi bulunur. Minber girişi üzerindeki aynalıkta dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Pano içerisinde, sarı zemin üzerine kahverengi harflerle "فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda)

Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazılıdır. Minber tepeliğinde, köşk korkuluğunda ve minber külahının etrafında tek sıra halinde uzayan palmet motiflerinden oluşan süsleme şeridi vardır.

Harim doğu, batı ve güney duvara, bakır malzemeli madalyonlar asılmıştır. Söz konusu madalyonlarda "Allah, Muhammed, Dört halifenin ismi ve peygamber torunları Hasan ve Hüseyin'' in isimleri yazar.

Harim tavanının yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde ediliştir. Sarkıt şeklindeki "S'' formlarıyla çevrelenen göbek dışındaki tüm tavan yüzeyi ince çıtalar vasıtasıyla dar ve uzun dikdörtgen formlara ayrılmıştır.

Mahfil tavanındaki tavan göbeklerinde doğuda olanı içi içe geçmiş kare ve sekizgenlerden, batıda olanı ise yine iç içe geçmiş dikdörtgen ve sekizlerden oluşur. Doğu yöndeki göbeğin ortasında çiçek benzeri motif yer alırken, batı yöndekinde bir yıldız ve iki hilal motifi yer alır.

3.12.18. 4. Onarımlar

Cami, 2007 yılında Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Söz konusu restorasyondaki müdahaleleri kararlarını şöyle sıralayabiliriz;

Alt kat odalarında;

1- Odaların arasındaki bölücü ahşabın sökülmesi ve odaların tek mekâna dönüştürülmesi.
2- Duvarlarda;
   - İtinalı sıva ve boya raspası yapılması.
   - Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması.
   - Taş boşalması ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması.
   - Taş yüzeylerin temizlenmesi, horasan harcı ile sıva yapılması; Su bazlı alçı perdah yapılarak kireç badana yapılması
3- Kapılarda;
   - Sövelerde itinalı sıva ve boya raspası yapılması, taş koruyucu sürülmesi
   - Ahşap kapıların sökülmesi ve yerlerine projedeki detaylara uygun yeni ahşap kapı takılması.
4- Pencerelerde;

- Sövelerde itinalı sıva ve boya raspası yapılması, taş koruyucu sürülmesi.
- Demir doğramalı pencerelerin ve demir parmaklıkların sökülmesi ve projedeki detaylara uygun yeni ahşap pencere ve lokma demir parmaklık yapılması.

5- Araştırma kazısı sonrası zeminin orijinal seviyesine getirilmesi ve zemine ahşap rabıta çakılması.

Son cemaat yerinde;

6- Son cemaat yerinin doğusunda oluşturulan muhdes odanın yıkılması.

7- Son cemaat yeri duvarlarında;
- İtinalı sıva ve boya raspası yapılması.
- Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması.
- Taş boşalması ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması.
- Taş yüzeylerin temizlenmesi, horasan harcı ile sıva yapılması.
- Su bazlı alçı perdah yapılarak kireç badana yapılması.

8- Batı duvarındaki pencerelerde;
- Ahşap rafların sökülmesi.
- Sövelerde itinalı sıva ve boya raspası yapılması, taş koruyucu sürülmesi.
- Ahşap doğramalı pencerelerin sökülmesi ve yerlerine projedeki detaylarına uygun ahşap doğramalı pencereler ve lokma demir parmaklık yapılması.

9- Güney duvarındaki pencerelerde;
- Sövelerde itinalı sıva ve boya raspası yapılması, taş koruyucu sürülmesi.
- Ahşap doğramalı pencerelerin ve demir parmaklıkların sökülmesi ve yerlerine projedeki detaylara uygun ahşap doğramalı pencereler ve lokma demir parmaklık yapılması.

10- Ahşap sütun ve kemerlerde;
- İtinalı boya sökümü yapılması.
- Ahşap koruyucu sürülmesi.

11- Doğu ve batı sekilerindeki ahşap döşemenin yenilenmesi.

12- Son cemaat yerinin orta bölümü zeminindeki şapın sökülmesi.

13- Son cemaat yeri orta bölüm zemininin fabrikasyon taşla kaplanması.

Harimde;

14- Harim kapısında;
    - Taş sövelerde derz aralarındaki çimentolu harcın itinalı sökümü, taş yüzeylerinde itinalı temizlik yapılması ve taş koruyucu sürülmesi.
    - Alüminyum kapının sökülmesi ve yerine projedeki detaylara uygun yeni ahşap kapı yapılması.
15- Harim döşemesinin araştırma kazısı sonrası orijinal seviyesine getirilmesi ve ahşap döşemenin yenilenmesi.
16- Harim duvarlarında;
    - İtinalı sıva ve boya raspası yapılması.
    - Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması.
    - Taş boşalması ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması.
    - Taş yüzeylerin temizlenmesi, horasan harcı ile sıva yapılması; su bazlı alçı perdah yapılarak kireç badana yapılması.
17- Duvar ve dikme yüzeylerindeki ahşap lambrilerin sökülmesi.
18- Ahşap dikmelerde itinalı boya sökümü yapılması ve ahşap koruyucu sürülmesi.
19- Pencerelerde;
    - Demir doğramalı pencerelerin ve demir parmaklıkların sökülmesi (kapak menteşesi izleri korunacak şekilde).
    - Projedeki detaylara uygun ahşap doğramalı pencereler ve lokma demir parmaklık yapılması.
    - Pencere içlerindeki klimaların sökülmesi.
    - Pencere açıklık yüzeylerindeki ahşap askılıkların sökülmesi.
20- Tavana tutturulmuş pervanenin sökülmesi.
21- Duvar yüzeylerindeki florasan armatürlerin sökülmesi.
22- Ahşap tavanın projeye uygun olarak yenilenmesi.
23- Mihrabın iki yanında yer alan muhdes nişlerin tuğla ile kapatılması.
24- Mihrapta;
    - İtinalı boya sökümü yapılması.
    - Oluşan çatlaklara ve kırılmalara tamamlama yapılması.
    - Taş koruyucu sürülmesi.
    - Su bazlı alçı perdah yapılarak kireç badana yapılması.

- Mihrap yüzeyindeki aydınlatma elemanlarının sokulması.

Kadınlar mahfilinde;

25- Ahşap döşemenin yenilenmesi.

26- Kadınlar mahfili duvarlarında;

- İtinalı sıva ve boya raspası yapılması.
- Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması.
- Taş boşalması ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması.
- Taş yüzeylerin temizlenmesi, horasan harcı ile sıva yapılması; su bazlı alçı perdah yapılarak kireç badana yapılması.

27- Batı duvarındaki nişin pencere açıklığına dönüştürülmesi ve ahşap doğramalı pencere takılması.

28- Ahşap dikmeler ve kirişlerde itinalı boya sökümü yapılması ve ahşap koruyucu sürülmesi.

29- Tavanın projesine uygun olarak çatı içine doğru yükseltilmesi.

Minarede;

30- Minare iç duvarlarında ve çekirdekte;

- İtinalı sıva raspası yapılması.
- Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması.
- Taş boşalması ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması.
- Taş yüzeylerin temizlenmesi.

31- Külah altındaki ahşap seren ve ahşap gerginin yenilenmesi.

32- Minare giriş boşluğuna projedeki detaylara uygun yeni ahşap kapı takılması.

33- Şerefe kapısının sökülmesi ve projedeki detaylara uygun yeni demir kapı yapılması.

34- Kaide silmelerinde az yoğun şekilde oluşan erimelerin dondurulması.

35- Minare cephelerinde;

- Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması.
- Taş erimesi ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması.
- Taş yüzeylerinde itinalı temizlik yapılması ve taş koruyucu sürülmesi.

36- Şerefe altı süslemelerinde az yoğun şekilde oluşan erimelerin dondurulması.

37- Şerefe kapı kemeri üzerindeki motiflerde az yoğun şekilde oluşan erimelerin dondurulması.
38- Külahtaki kurşun örtünün sökülmesi, külahta bozulan kısımlar varsa onarım yapılarak üzerine yeni kurşun örtü ile kaplama yapılması.
39- Elektrik kablolarının ve hoparlörlerin sökülmesi.
40- Şerefe üzerindeki florasan armatürlerin sökülmesi.
41- Aleme tutturulmuş paratonerin sökülmesi ve alemde hasara yol açmadan düzgün bir şekilde yeniden yapılması.

Cephelerde;

42- Duvarlarda;
- İtinalı sıva ve boya raspası yapılması ve kesme taş duvar yüzeylerinin ortaya çıkarılması.
- Derz aralarındaki çimentolu harcın sökülmesi, derz temizliği yapılması ve horasan harcıyla derz dolgusu yapılması.
- Taş boşalması ve taş kırılması olan yerlerde tamamlama yapılması.
- Taş yüzeylerin temizlenmesi ve taş koruyucu sürülmesi.

43- Sövelerde;
- İtinalı badana ve sıva raspası yapılması.
- Çatlaklara, kırılmalara ve erimelere tamamlama yapılması.
- Söve yüzeylerinde itinalı temizlik yapılması ve taş koruyucu sürülmesi.

44- Saçak silmelerinde;
- Çatlaklara, kırılmalara ve erimelere tamamlama yapılması ve taş koruyucu sürülmesi.

45- Olukların sökülmesi.
46- Batı cephesinde pencere üstüne tutturulan hoparlörün sökülmesi.

Çatıda;

47- Mevcut ahşap çatının sökülmesi ve projesine uygun olarak yenilenmesi.
48- Renkli beton (Marsilya tipi) çatı örtüsünün sökülmesi, ahşap çatı yapıldıktan sonra çatının renkli beton (alaturka tipi) kiremit ile kaplanması.

Bahçede;

49- Kuzey cephede girişin önündeki merdivenin sökülmesi ve yerine projedeki detaylara uygun yeni merdiven yapılması.
50- Bahçe zeminine fabrikasyon taş kaplama yapılması.

51- Bahçenin projeye uygun olarak seviyelendirilmesi (cephenin orijinal formunun ortaya çıkarılması), projedeki yerlerine taş basamaklar yapılması.

3.12.19. Hacı Yahya Camii

Şekil No: 886-890

Çizim No: 137

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Bedesten caddesinde bulunmaktadır. Caminin inşa kitabesi güneydoğu köşesinde giriş kapısı üzerinde yer alır. Söz konusu kitabede;

1- صاحب الخيرات والحسنات قاءم مقام نقيب الأشراف

2 - السيد الحاج عبد الله بن الحاج يحيي أفندي

سنة ١١٩٦

"Sâhibu'l-hayrât ve'l-hasenât Kâim-makâm-ı Nakîbu'leşrâf

Hacı Yahya Efendi oğlu Seyyid Hacı Abdullah

Anlamı:

"Hayırlar ve iyilikler sahibi, Nakîbu'l-eşraf kaymakamı

Hacı Yahya Efendi sene, 1196 (1782) oğlu Seyyid Hacı Abdullah''yazmaktadır. Kitabeden de anlaşılacağı üzere H.1196/M.1782 tarihinde inşa edilmiştir. Hacı Abdullah tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Bugün ayakta olan cami, ibadete açıktır.

3.12.19. 1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında Vakıf Han'ın kuzeydoğu cephesinin ikinci katında bulunan caminin harim kısmı içten içe 6.00x9.55 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapının minaresi bulunmaz (Şekil 3.886)-(Çizim 3.137).

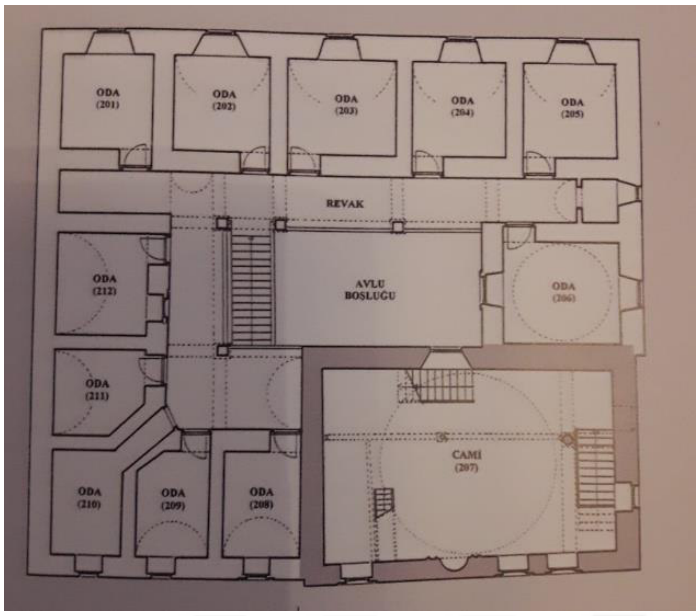

Çizim 3.139. Hacı Yahya Camii Plan (Özen vd.'den)

Şekil 3.886. Hacı Yahya Camii Genel Görünüm

Caminin harim katına, güneydoğu köşede yer alan 1.07 m genişliğindeki on dört basamaklı merdivenden çıkılır (Şekil 3.887). Merdivene, 87 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek demir kanatlı kapıdan geçiş sağlanır. Merdivenin beşinci basamağına oturtulmuş, tek kanatlı ahşap bir kapı daha bulunur.

Şekil 3.887. Hacı Yahya Camii Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü güney cephede, biri ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin birer tanesi kuzey ve doğu cephede, diğer ikisi ise güney cephede yer alır. Harim katındaki pencereler 72 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, yuvarlak kemer alınlıklı, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler 56 cm genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Yalnız kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencere harim içerisinde de dikdörtgen formludur. Caminin üzeri dıştan sekizgen kasmak üzerine oturan kubbe ile örtülüdür (Şekil 3.886).

Harimin kuzeyinde dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil bulunur.

Güney duvar ekseninde, düzgün kesme taş malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 92 cm genişliği, 43 cm derinliği vardır. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlamaktadır (Şekil 3.888).

Şekil 3.888. Hacı Yahya Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber yer alır. 71 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.40 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, dikdörtgen formlu, dilimli kaş kemerli ve iki ahşap kanatlı girişe sahiptir (Şekil 3.889). Yapıda vaaz kürsüsü bulunmaz.

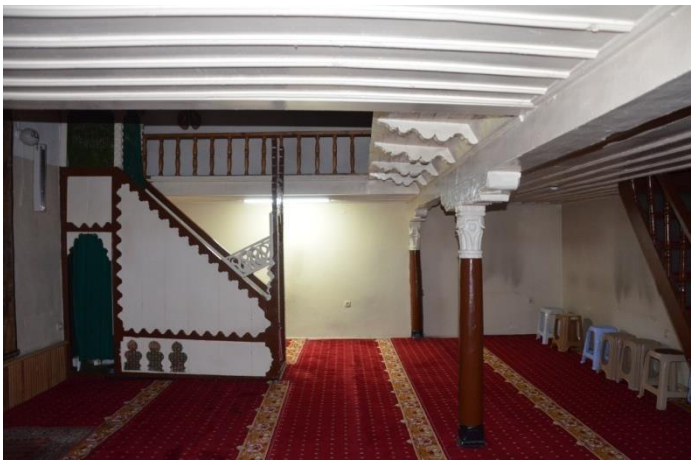

Şekil 3.889. Hacı Yahya Camii Minber

Harimin doğusunda, giriş merdiveninin hemen yanına dairesel kesitli taş yerleştirilmiştir. Mahfil katı seviyesine kadar yükselen sütundan, güney ve kuzey duvara birer yuvarlak kemer atılmıştır. Söz konusu kemerler harimi örten kubbeyi taşımaktadır (Şekil 3.890).

Şekil 3.890. Hacı Yahya Camii Tavan

Mahfil katına kuzey cephe eksenine yakın bir noktadan başlayıp batı yöne doğru tek kol halinde yükselen ahşap merdivenden çıkılır. 68 cm genişliğindeki merdiven sekiz basamaklıdır. "U'' formlu ahşap mahfilin yan kolları harim güney duvara kadar devam uzamaktadır. Mahfilin ana kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.90 m çıkıntı yapar. Tek sıra boğumlardan oluşan mahfil korkuluğu 56 cm yüksekliğindedir.

3.12.19.2. Malzeme-Teknik

Caminin beden duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrapta, harimdeki sütunda, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfili taşıyan sütunlarda harime çıkışı sağlayan merdivendeki ikinci kapıda ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, dış cephedeki kapıda demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır.

Beden duvarlarında yığma taş, mihrap süslemelerinde ajur, oyma ve kabartma, duvarlarda ve kubbedeki süslemelerde kalemişi, mihrapta ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.19.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Harim duvarlarında, kubbede ve güney duvardaki pencerelerin iç alınlıklarında ise kalemişi bezemeler bulunur. Bezemeler kök boya kullanılarak, kireç badanalı duvar yüzeyine uygulanmıştır. Kalemişleri yapılırken ağırlıklı olarak, kahverengi, turuncu, mavi eflatun ve siyah renkler kullanılmıştır.

Mihrabın kaidesi iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Söz konusu şeritlerden dışta olanı yivlerden, içte olanı ise zikzak motifinden oluşur. Aynı şekilde mihrap nişi de iki sıra zikzak motifi ile üç yönden çevrilidir. Zikzak motifli şeritler yivli kuşakla birbirinden ayrılmaktadır. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yivlerle belirginleştirilmiş olup, yaşmağın her iki yanında birer gülbezek motifi görülür. Mihrap kaidesinin üzerinde bir merkezden çıkan kahve renkli kıvrık dallar, kıvrık dalların her iki yanında ise yaprak motifleri mevcuttur. Mihrap tacına benzer bu süslemelerin üzerinde dikdörtgen formlu ve sarı çerçeveli yazı panosu bulunmaktadır. Pano içerisinde, krem renkli zemin üzerine siyah renkli harflerle ‘‘فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ /Zekeriya mabedde namaz kılarken melekler ona (Âl-i İmrân 39)’’ yazar. Panosu üzerinde vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Gerek vazo, gerekse çiçek kahve renklidir. Söz konusu panonun iki yanında kahve renk çerçeveli, birer yazı madalyonu vardır. Madalyonların hemen altında kahve renkli birer vazo görülür. Kahve renkli vazolardan çıkıp madalyonları çevreleyen yine kahve renkli bitkisel motifler vardır.. Sağ taraftaki madalyonda beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, yazarken, sol taraftakinde ‘‘ محمّد عليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar (Şekil 3.888).

Harim doğu, batı ve kuzey duvarda da kahve renk çerçeveli, madalyonlar yer alır. Madalyonların hemen altından çıkıp, sağ ve sol yönde yukarıya doğru uzayan doğru kahve renkli vazolar bulunur. Vazoların içerisinde yaprakları yeşil çiçekleri ise eflatun renkli üçer çiçek motif vardır. Madalyonlar içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Söz konusu yazılar doğudan batıya doğru sırsıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘ حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ ve ‘‘ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’ şeklindedir.

Harimi örten kubbe ortasında, iç içe geçmiş iki dairesel form mevcuttur. Beyaz renkli ince çizgilerle birbirinden ayrılan dairesel formlardan dışta olanı koyu kahve, içte olanı ise açık kahve renklidir. Koyu kahve renkli dairesel formun yüzeyine belli aralıklarla mavi renkli çiçek motifleri yerleştirilmiştir. İçteki açık kahve renkli dairesel formun yüzeyi ise sapları ve uçları birbirine ile birleşerek uzayan kahve ve siyah renkli yaprak motifleriyle bezenmiştir. İçteki dairesel formun içerisinde, mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘…’’ yazmaktadır. Dıştaki dairesel formdan

kenarlara doğru uzayan uçlarında kahve renkli püsküller bulunan mavi renkli küçük perde motifleri vardır. Kubbenin kenar hattı, tek sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Kuşak, içlerinde kahve renkli birer yıldız motifi bulunan halkalardan meydana gelir. Söz konusu halkalar birer küçük halkayla birbirine bağlanmış olup, üs kısımdaki aralarına kahve renkli yaprak benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Güney duvardaki pencerelerin içteki alınlıkları kahve renkli kıvrık dal ve çiçek motifleri ile süslenmiştir (Şekil 3.890).

Minberin her iki yan aynalığı da aynı süsleme programı sahiptir. Üçgen formlu aynalıklar dilimli olarak çökertilerek beyaza boyanmıştır. Aynı şekilde süpürgelikler de dikdörtgen formlu olarak çökertilmiş olup, kuzey köşeleri dilimlidir. Tamamıyla beyaza boyalı süpürgeliklerin güney yönünde dilimli üçer açıklık vardır. Minber yan aynalıkları ile girişin birleştiği noktada, altta üçgen formlu boşluk kalacak şekilde uzatılmış dikdörtgen formlu ahşap köşebentler vardır. Köşebentlerin yüzeyinde ajur tekniğinde yapılmış farklı şekilde kıvrımlar görülür. Altta kalan boşluğun giriş tarafındaki kenarı dilimlidir. Minber köşk desteklerinin yüzeyinde kabartma olarak yapılmış yivler mevcuttur. Köşkün kaş kemerli açıklıkları olup, kemer boşlukları ajurludur. Minber girişi üzerindeki aynalıkta ajur tekniğinde yapılmış lale, koçboynuzu ve yaprak benzeri motifler yer alır. Minber girişinin yan destekleri aynalıktan sonra boğumlu olarak yükselmekte ve üstte kalp formuna benzer şekilde nihayetlenmektedir (Şekil 3.889).

Mahfili taşıyan sütün başlıkları alttan ve üstten yaprak şeklinde dışarıya doğru taşıntı yaparken, arada kalan kısımlara birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Sütunların üzerindeki ahşap parçalar sağa ve sola doğru dilimli olarak uzanmaktadır.

3.12.19.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.12.20. Hızırbey Camii

Şekil No: 891-894

Çizim No: 138

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Hızırbey mahallesinde bulunmaktadır. Cami, batı cephedeki giriş kapısının güneyinde yer alan kitabeye göre 1798 tarihinde inşa edilmiştir. Ayrıca bu kitabeden 1837, 1859, 1903, 1996 ve 2011 yıllarında onarım

geçirdiğini öğreniyoruz. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.12.20.1. Plan ve Mimari Özellikler

Ana caddenin kenarında bulunan cami, kuzey, güney doğrultudaki eğimli arazi üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzey yönündeki ek bölümün altında, şadırvan ve tuvalet olarak kullanılan bodrum kat görülür. Yapının güneyinde cadde, batısında avlu ve çay ocağı, doğusunda avlu ve komşu bina, kuzeyinde ise komşu bina vardır. 1983 yılında çizilen plandan caminin harim, mahfil ve iki katlı son cemaat yerinden meydana geldiğini anlıyoruz. Ancak söz konusu tarihten sora yapılan onarımlarda yapı kuzeye doğru genişletilmiştir. Taş malzeme ile inşa edilen cami harim ve kuzeyindeki iki katlı bölümden meydana gelir. Kuzeydeki iki katlı bölümün alt katını erkek cemaat kullanırken, üst kat kadınlar mahfili olarak kullanılır. Harimin kuzeybatı köşesinde yer alan minare, cami içerisinden yükselmektedir (Şekil 3.891)-(Çizim 3.138).

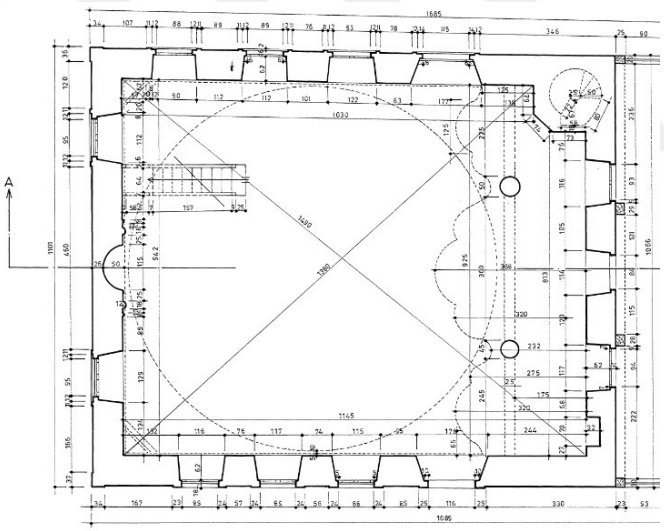

Çizim 3.140. Hızırbey Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.891. Hızırbey Camii Genel Görünüm

Yapının harim kısmına girişi sağlayan iki kapı vardır. Karşılıklı olarak yerleştirilen kapılardan biri batı cephe ekseninin kuzeyinde, diğeri ise doğu cephe ekseninin kuzeyindedir. 1.15 m genişliğindeki kapılar, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır.

Harimin kuzeyindeki ek bölümde biri alt katta, ikisi ise mahfil katında olmak üzere üç kapı bulunur. Alt kata girişi sağlayan batı cephedeki kapı, harim giriş kapılarıyla benzer özelliklere sahiptir. Doğu ve batı cephedeki mahfil giriş kapıları ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Doğu yöndeki kapıya, doğu duvara dayalı olarak yükselen on beş basamaklı merdivenden ulaşılır.

Cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında beşi mahfil katı seviyesinde olmak üzere on üç pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerden üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçü doğu cephede, ikisi ise batı cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Harim katındaki pencerelerin demir parmaklıkları vardır.

Kuzey yöndeki ek bölümün yalnızca bat cephesinde pencere bulunur. Ek bölümün alt katında altı, üst katında ise on bir pencere yer alır. Pencereler, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır.

Harim üzeri dıştan, sağır kemerlerle çevrili yüksek bir kasnağa oturan piramidal şeklindeki kubbeyle, kubbe dışında kalan kısımlar ise tek yöne doğru eğimli düz çatıyla örtülüdür. Kuzey yöndeki ek bölümün üzeri de çokgen formlu kasnak üzerine oturan piramidal şekildeki kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar

ise düz damla örtülüdür. Söz konusu kubbenin çokgen formlu kasnağının her bir köşesinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli birer pencere mevcuttur (Şekil 3.891)

Harimin kuzeybatı köşesine yerleştirilen minarenin spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minare kaidesinin bir kısmı harim içerisine doğru girinti yaparken, büyük çoğunluğu harim duvarları içerisine gömülü vaziyettedir. Minare, harimin üzerindeki eğimli çatıyı delerek yükselmektedir.

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Sekiz kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlamaktadır (Şekil 3.892).

Şekil 3.892. Hızırbey Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın hemen batısında orijinal olmayan ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan sekiz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.892).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.892).

Harimin kuzeyinde, dairesel kesitli gövdeye ve kare kesitli başlığa sahip serbest iki taş sütun görülür. Yuvarlak kemerle birbirine bağlı sütunlardan, doğu ve batı duvardaki konsollara birer yuvarlak kemerler daha atılmıştır. Sütunları birbirine bağlayan kemer yanlardakiler göre daha geniş ve yüksektir. Kemer aralarına demir gergiler yerleştirilmiştir. Harimi örten kubbe kuzey yöndeki ayaklar vasıtasıyla

taşınan bu kemerler üzerine otururken, doğu, batı ve güney yönden harim duvarları üzerine oturmaktadır (Şekil 3.893)-(Şekil 3.894).

Şekil 3.893. Hızırbey Camii Harim Genel Görünüm

Şekil 3.894. Hızırbey Camii Tavan

Harimin kuzey duvarı üzerinde, kuzey yöndeki ek bölüme geçişi sağlayan üç kapı bulunmaktadır. Kapılar, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve iki ahşap kanatlıdır.

İki katlı olarak düzenlenen kuzey yöndeki bölümün ön kısmında kare formlu açıklık vardır. İkinci kat boyunca yükselen bu açıklık üstte kubbeyle örtülmüştür. Kubbe dışında kalan kısımlar düz tavanla örtülüdür. Gerek kubbe, gerekse düz tavanlar dairesel kesitli altı betonarme sütunla taşınmaktadır. İkinci kattaki açıklığın etrafı tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla çevrilidir. Ek bölümün ikinci katına doğu ve batı cephedeki kapılardan girildiği gibi, kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ve on altı basamaklı betonarme merdivenle de

çıkılmaktadır. Merdiven basamakları mermer kaplıdır. Mahfil katı olarak kullanılan ikinci katın güney duvar ekseninde dikdörtgen formlu, bursa kemerli ve iki ahşap kanatlı kapı yer alır. Harime açılan kapının önünde mahfil köşkü şeklinde düzenlenmiş balkon vardır. Balkonun, tek sıra boğumlardan oluşan ahşap korkuluğu bulunur.

3.12.20.2. Malzeme-Teknik

Caminin, harim duvarlarında, kubbe kasnağında, mihrabında, harimdeki sütunlarda, kemerlerde ve minarede taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında ve korkuluklarda ahşap malzeme, harim katı pencere parmaklıklarında ve harimdeki sütunların arasın yer alan gergilerde demir malzeme, kuzeydeki ek bölümde, betonarme malzeme, çatı ve kubbe örtülerinde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve minaresinde yığma taş, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.12.20.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sadedir. Kapı ve pencerelerin, söveleriyle, kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Kapı ve pencerelerdeki kemer kilit taşları da dışa taşkın vaziyettedir. Kapı kanatlarının yüzeyleri çökertilerek dikey yönlü kare ve dikdörtgen formlar elde edilmiştir.

Minare şerefesinin altı, kademeli olarak yukarı doğru genişleyen dört sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Şeritler aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; dalga şeklindeki kalın silmeden, yıldız motiflerinden, yıldızlar arasına yerleştirilmiş sarkıt şeklindeki kabaralardan ve zikzaklardan meydana gelir. Şerefe korkuluğu yan yana sıralanan dikdörtgen formlu ve sivri kemerli panolardan oluşur. Korkuluklardaki bu panoların her birinin yüzeyi farklı motiflerle bezenmiştir. Söz konusu motiflerden bazıları şunlardır; çiçek, dama, volüt, vazodan çıkan çiçek… Minare külahının altında peteği çevreleyen iki sıra süsleme kuşağı vardır. Süsleme kuşaklarından üstte olanı testere ağzı motifinden, altta olanı ise hafif dışa taşkın yarım dairelerden oluşur. Şerefenin hemen altında gövdeyi çevreleyen -bilezik mevcuttur.

Mihrap kaidesinin her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan yaldız renkli silmeler vardır. Silmeler üstte, yukarı doğru genişleyen kare kesitli birer başlıkla nihayetlenmektedir. Başlıkların üzerinde üç sıra süsleme şeridi bulunur. Alttaki şerit yaprak benzeri motiflerden, ortadaki uçları aşağı doğru bakan stilize edilmiş lalelerden, üstteki ise koçboynuzlarından meydana gelir. Yine kaidenin her iki yan yüzünde dairesel kesitli birer sütünce görülür. Sütünce gövdelerini helezon şeklinde çevreleyerek yukarı doğru uzayan yaldız renkli yapraklar bulunmaktadır. Yukarı doğru genişleyerek yükselen kare kesitli sütünce başlıklarının yüzeyi yaprak motifleriyle bezenmiştir. Başlıkların hemen altında, sütünce gövdelerini çevreleyen yaldız renkli birer bilezik mevcuttur. Her iki yöndeki başlıklar paralel olarak uzayan yaldız renkli silmeyle üstten birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişiyle yanlardaki sütünceler arasında kalan tüm yüzey bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan şeritlerle belirginleştirilmiştir. Söz konusu şeritler aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; yaldız renkli silmeden, yivlerden, yaldız renkli yiv ve silmeden, yivlerden, yıldız motiflerinden ve yivlerden meydana gelir. Alttan iki, üç, dört ve beşinci kademenin yüzeyinde yan yana sıralanmış yaldız renkli yapraklar bulunmaktadır. Niş yaşmağının yüzeyi istiridye kabuğu şeklindedir. Yaşmağın hemen altındaki iki küçük kademede, sarkıt şeklinde yaldız renkli kabaralar görülür. Ayrıca burada demir kancaya asılı, deve kuşu yumurtasına benzer bir nesne vardır. Nesnenin yüzeyinde muhtemelen kurandan ayetler yazmaktadır. Niş kenarları yaldız renkle belirginleştirilmiştir. Mihrap kaidesi üzerinde oval formlu ve yaldız çerçeveli yazı panosu bulunur. Pano içerisinde yaldız renkli harflerle '' كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Panonun üzerine yine yaldız çerçeveli yazı madalyonu yerleştirilmiştir. Madalyon içerisinde beyaz zemin üzerinde yaldız renk harflerle ''الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu'' yazar. Madalyonun altından çıkıp, hem oval formlu yazı panosunun köşelerine doğru uzayan hem de madalyonu çevreleyen yaldız renkli bitkisel motifler görülmektedir. Madalyonun üzerinde, içerisine hilal motifi yerleştirilmiş yaldız renkli dairesel form, bu dairesel formun üzerinde ise yine yaldız renkli güneş benzeri motif vardır. Tüm bu motiflerin her iki yanında yaldız çerçeveli birer madalyon daha bulunmaktadır. Madalyonlardan batıda olanında ''لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur'', doğuda olanında ise ''مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazmaktadır.

Orijinal olmayan minberin üçgen formlu doğu ve batı yan aynalıkları silmelerle belirginleştirilmiş olup, ortalarında oyma tekniğiyle birer dairesel form oluşturulmuştur. Minber süpürgeliklerinde dikdörtgen formlu dört pano, panoların içerisinde ise dikdörtgen formlu, kaş kemerli birer açıklık vardır. Ancak kuzey yöndeki kaş kemerli kısmın içerisi hafif boşaltılmış vaziyettedir. Dolap açıklığının üzerindeki kare formlu panoların içerisinde de birer dairesel form görülür. Minber köşkünün korkuluklarında, külahın etrafında ve giriş açıklığının üzerinde tek sıra halinde paralel olarak uzayan palmet benzeri motifler bulunmaktadır.

Kubbe geçiş elemanlarında, doğu ve batı duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında birer yazı madalyonu mevcuttur. Madalyonlar iç içe geçmiş sarı ve bordo renkli iki daireden oluşur. Dairelerin arasındaki yüzey mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılan zincirekle doldurulmuştur. Madalyonlar içerisindeki yazılar beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmıştır. Söz konusu yazılar batı duvardan doğuya doğru sırasıyla; ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, ‘‘الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ ve ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ şeklindedir. Güney duvardaki pencerelerin üzerinde de beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı yöndeki pencere üzerinde ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, doğu yöndeki pencere üzerinde ise ‘‘ الجنة تحت أقدام الأمهات/Cennet Anaların ayağı altındadır’’ yazar. Her iki yazının üzerinde siyah renkli bitkisel motifler mevcuttur. Batı yöndeki ‘‘besmele’’ siyah çizgili dikdörtgen çerçeve içerisine alınmıştır.

Harimi örten kubbenin ortasında güneş şeklinde bir motif bulunmaktadır. Bu motif dıştan iç içe geçmiş yaldız çerçeveli iki dairesel formla çevrilidir. Dairesel formların arasındaki yüzeyde, mavi zemin üzerinde belli aralıklarla yerleştirilmiş yaldız renkli çiçekler vardır. Dıştaki dairesel form sarı renkli perde motifiyle çevrilidir. Perde motifinden dışa doğru açılan mavi renkli püsküller görülür. Püsküllerin içerisine ve aralarına kırmızı ve mavi renkli çiçekler yerleştirilmiştir. Kubbenin dış kenarının altında ve üstünde birer sıra süsleme kuşağı uzanır. Üstteki kuşak iç içe geçerek uzayan sarı renkli dairesel formlardan oluşur. Dairesel formların birbirini kestiği alanlara, atlamalı olarak kırmızı ve mavi renkli çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Alttaki kuşak ise aşağıya doğru sarkan yeşil renkli perde

motiflerinden meydana gelir. Söz konusu perde motiflerini sarmalayan sarı renkli püsküller görülmektedir.

Kuzey yöndeki ek bölümü örten kubbenin tam ortasında iç içe geçmiş turkuaz çerçeveli üç dairesel form bulunmaktadır. Dıştaki iki dairesel formun arasında kalan yüzey eflatun zemin üzerine beyaz, mavi, turuncu ve sarı renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. İçteki iki dairesel form arasında kalan yüzeye ise mavi zemin üzerine beyaz renk harflere dört kez ‘‘قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ/De ki: "Her şeyin yaratıcısı Allah'tır (Ra'd 16)’’ yazılmıştır. En içteki küçük dairesel formun içerisi bitkisel motiflerle süslenmiştir. En dıştaki dairesel form siyah, beyaz ve mavi renk palmetlerle çevrelenmiş olup, her bir palmetin uzana siyah renkli birer tığ yerleştirilmiştir. Kubbenin dış kenarında da yan yana sıralanmış palmetler bulunmaktadır. İçleri bitkisel motiflerle doldurulmuş olan palmetlerin kenar çizgileri siyah çizgiyle belirginleştirilmiştir. Kubbe ortasındaki dairesel formlarla, dış kenarındaki palmetler arasında kalan yüzeye belli aralıklarla yerleştirilmiş şemselerle süslenmiştir. Şemselerin içerisi bitkisel motiflerle bezelidir. Kubbe kasnağındaki pencereler, mavi ve beyaz renkli dilimli sivri kemerlerle üç yönden çevrilidir. Kubbe kasnağındaki pencerelerin altında, açıklığı çevreleyen yazı kuşağı mevcuttur. Kuşakta, lacivert zemin üzerine sarı renk harflerle “Besmele ve Esmaü’l Hüsnâ’’ yazılıdır. Söz konusu yazı kuşağı alttan ve üstten palmet motiflerinden meydana gelen birer sıra süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Yeşil ve beyaz renklerden oluşan palmetlerin ucunda tığlar yer alır. Kuzeydeki ek bölümün gerek alt katındaki, gerekse üst katındaki düz tavanların muhtelif yerlerine yerleştirilmiş şemseler mevcuttur. Şemseler mavi, beyaz, turuncu ve bordo renkli bitkisel motiflerden oluşur. Ek bölümdeki dairesel kesitli sütunların yüzeyi dalgalı olarak yeşil ve sarı renklere boyanarak, belli yerlerine papatyalar yerleştirilmiştir.

3.12.20.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında 1984 tarihli onarım kaydı bulunur. Söz konusu onarımda, kubbe ve saçaklardaki çürüyen alaturka kiremitlerin toplanıp ve yenilenmiştir.

3.12.21. Hacı Salih Camii

Şekil No: 895-898

Çizim No: 139

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Çarşı mahallesindeki semerciler yokuşunda bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak Ortahisar Müftülüğünce batı cephedeki giriş kapısı üzerine asılan bilgilendirme panosuna göre 1807 yılında inşa edilmiştir. Hacı Salih tarafından yatırılan caminin mimarı bilinmez. Vakıflar Bölge Müdürlüğünce 2001 ve 2004 tarihlerinde yapılan onarımlarda bugünkü haline alan cami ibadete açıktır.

3.12.21.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan yapı, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazi üzerine oturmaktadır. Cami, ticari faaliyetin yoğun olduğu bölgede yer alması sebebiyle alt katında dükkânlar olacak şekilde fevkani olarak inşa edilmiştir. Doğu cepheden Alacahan'a, güney cepheden ise başka bir binaya bitişik olarak konumlandırılan yapının, batı cephesinde iki, kuzey cephesinde ise bir dükkân bulunur. Dükkânlar tonoz örtülüdür. Kuzey cephede ayrıca sonradan eklenmiş şadırvan vardır. Caminin harim kısmı içten içe 6.63x6.78 m, dış hatları ise doğu cephede, 7.70 m, batı cephede, 9 m, kuzey ve güney cephede ise 7.56 m boyutlarındadır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı harim ve mahfil katından meydana gelir. Caminin kuzeybatı köşesinin üzerinde, kubbe kasnağına bitişik olarak konumlandırılan minaresi vardır. Minare oldukça küçük boyutludur. Fevkani plandaki caminin harim kısmına ulaşmak için öncelikle batı cephe ekseninin kuzey köşesinde yer alan 1.06 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlı kapıdan girilir. Kapıdan girdikte sonra yaklaşık 90 cm genişliğindeki on iki basamaklı merdivenden harime ulaşılır (Şekil 3.895)-(Çizim 3.139).

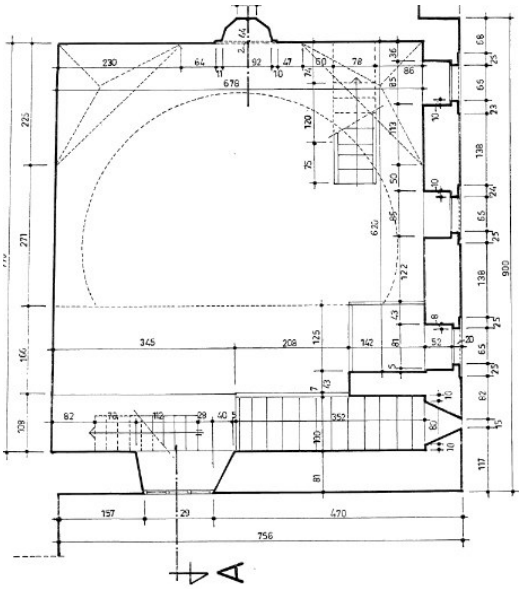

Çizim 3.141. Hacı Salih Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.895. Hacı Salih Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, ikisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerden üçü batı cephede, biri ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin ikisi de kuzey cephede yer alır. Batı cephedeki pencereler, 65 cm

genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Kuzey cephedeki pencereler, dikdörtgen formlu taş söveli-lentolu olup, ahşap doğramalıdır. Kuzey cephe harim katındaki pencere 65 cm, mahfil katı seviyesindekilerden eksenin batısındaki 58 cm, doğusundaki ise 67 cm genişliğindedir. Söz konusu pencerelerin dışında bir pencere daha bulunur. Batı cephedeki kapı üzerinde yer alan pencere, harime çıkışı sağlayan merdivene açılır. Mazgal formlu pencere, dıştan 15 cm, içten ise 80 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.895).

Camini üzeri sekizgen kasnağa oturan kubbe ile örtülüdür. Kuzeybatı köşe üzerindeki minare oldukça basık olup tek şerefeye sahiptir. Minare mahfil katının batı köşesinde, batı duvardan doğuya doğru 1.17 m kuzey duvardan güneye doğru ise 1.30 m çıkıntı yapar. Minareye giriş, kuzey duvardan güneye doğru çıkıntı yapan kısım üzerinde yer alan 55 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde betonarme malzemeli mahfil bulunur. Güney duvar ekseninde ahşap kaplamalı mihrap yer alır. Mihrap nişinin 87 cm genişliği, 45 cm derinliği bulunur. Söz konusu niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmaktadır (Şekil 3.896).

Şekil 3.896. Hacı Salih Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber vardır. Batı duvara dayandırılan 78 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.69 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir

(Şekil 3.897). Caminin vaaz kürsüsü yoktur. Harimin üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçiş tromplarla sağlanır (Şekil 3.898).

Şekil 3.897. Hacı Salih Camii Minber

Şekil 3.898. Hacı Salih Camii Kubbe

Mahfil katına, kuzey duvara bitişik olup, doğu yöne doğru tek kol halinde yükselen merdivenden çıkılır. Ahşap merdiven on basamaklıdır. Mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.81 m çıkıntı yapar. Mahfilin yaklaşık 50 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu bulunur.

3.12.21.2. Malzeme-Teknik

Caminin beden duvarlarında, kubbe kasnağında ve kubbede kaba yontu taş malzeme, minare, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, pencere doğramalarında ve mahfil korkuluğunda ahşap malzeme, harime çıkışı sağlayan merdivene açılan kapıda demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır.

Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır. Yapı, yığma taş tekniğiyle inşa edilmiştir.

3.12.21.3. Süsleme

Caminin gerek dış cephesinde, gerekse iç kısmında herhangi bir süsleme unsuru görülmez.

3.12.21.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında 2001 ve 2004 tarihli iki onarım kaydı vardır.

2001 yılındaki onarımda yapılacak işler;

1- Sıva raspası yapılması.
2- Cephelerdeki taşın durumuna göre derz yapılması ya da tekrar sıva ve boya yapılması.
3- Pencerelerin orijinal hali tespit edilebilirse bu doğrultuda değiştirilmesi.
4- Giriş cephesindeki sundurmanın esere uygun olarak değiştirilmesi.
5- Kuzey cephede cami duvarına bitişik olarak sonradan yapılmış olan abdest alma yerinin gerekli yalıtım önlemleri de alınarak değiştirilmesi.

2004 yılındaki onarımda yapılacak işler;

1- Taş minaresinin orijinaline göre onarılması (taşların numaralandırılarak sökülerek onarımın yapılması derzlerin kireç harcı ile yapılması-külahın kurşun kaplanması).
2- Minarenin elektrik tesisatının ve paratonerinin yenilenmesi gerekmektedir.

3.12.22. Hacı Kasım Camii

Şekil No: 899-903

Çizim No: 140

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Cumhuriyet mahallesinde bulunmaktadır. Caminin inşa tarihi mihrap kaidesindeki kitabede yer alır. Söz konusu kitabede;

كل الله تعالى فَوَلِّ وَجْهَكََ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ“/Allah-u Teâlâ Hazretleri şöyle buyurdu; (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)-١٢٣٦ حزيران ١١-11 Haziran 1236/M.1821

Anlamı:

Allahu 1396eâlâ buyurdu: Artık yüzünü Mescid-i Harâm semtine çevir (Bakara-144)'' (Yüksel, 2000: 133) yazar. Hazinedarzade Osman Paşa tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Bugün ayakta olan yapı, ibadete açıktır.

3.12.22.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde yer alan yapı, düzgün dikdörtgen alan üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Caminin harim kısmı içten içe 10.32x10.77 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.76x12.32 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil, son cemaat yeri ve bodrum kattan meydana gelir. Caminin minaresi kuzeybatı köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.899)-(Şekil 3.900)-(Çizim 3.140).

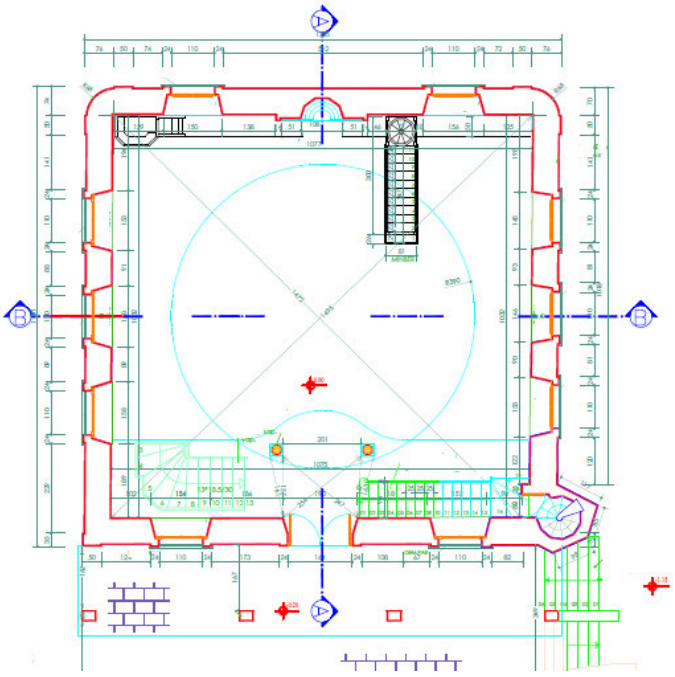

Çizim 3.142. Hacı Kasım Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.899. Hacı Kasım Camii Genel Görünüm

Yapının kuzey cephesinde, kare kesitli dört taş ayağın oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Son cemaat yeri içten ahşap tavanla, dıştan ise tek yöne doğru eğimli çatı ile örtülüdür. Ayakların arası ile doğu ve batı yöndeki açıklıklar camekânla kapatılmış olup, doğu ve batı yöne birer cam kapı yerleştirilmiştir. Batı yöndeki kapıya yedi basamaklı taş merdivenden ulaşılır.

Harime giriş, son cemaat yeri içerisindeki kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar ekseninde yer alan kapı 1.64 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır.

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, on üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi üç pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephede, diğer üçü ise kuzey cephede yer alır. Harim katı pencereleri dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olup, 1.10 m genişliğe sahiptir. Söz konusu pencerelerin üzerinde yivli saçak silmeleri bulunur. Doğu ve batı cephede yer alan mahfil katı seviyesindeki üçer pencere ile güney ve kuzey cephedeki pencereler 86 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Doğu ve batı cephenin ortasındaki pencereler ile güney cephedeki pencerelerin arasına yerleştirilen küçük pencereler ise dairesel formlu ve ahşap doğramalıdır. Batı cephede duvarının en alt kısmında bodrum kata açılan üç pencere daha vardır. Bunlardan kuzeyde olanı kare formlu, diğerleri ise oval forma benzerdir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim

katı pencereleri iç kısmımda dikdörtgen formludur. Mahfil katı seviyesindeki ve kubbe kasnağındaki pencereler ise iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli olup, kuzey cephedekiler hariç hepsinde alçı şebekeli vitray süslemeler vardır (Şekil 3.900).

Şekil 3.900. Hacı Kasım Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri, oldukça yüksek kasnak üzerine oturan kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar ise tek yöne hafif eğimli çatı ile örtülüdür. Kubbe kasnağında dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı on üç pencere yer alır. Caminin güneydoğu ve güneybatı köşesi pahlı olup, dört cephesinde de kademeli olarak genişleyen yivlerden oluşan saçak silmesi vardır.

Kuzeybatı köşede, bir kısmı duvar içerisine gömülü vaziyette minare vardır. Çokgen formlu minare kaidesinin yalnızca dört cephesi dışa taşkındır. Çokgen gövdeli minarenin tek şerefesi vardır. Kaideden gövdeye geçiş soğan pabuçla sağlanır.

Harimin kuzeyinde dairesel kesitli, serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.901).

Şekil 3.901. Hacı Kasım Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, düzgün kesme taş malzemeden yapılmış dikdörtgen kaideli mihrap bulunur. Mihrap nişi 1.08 m genişliğinde ve 43 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.902).

Şekil 3.902. Hacı Kasım Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın hemen batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. 77 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.26 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.902).

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Harimin büyük bir kısmı kubbe ile kubbe dışında kalan kısımlar ise düz tavanla örtülüdür (Şekil 3.903).

Şekil 3 903. Hacı Kasım Camii Kubbe

Mahfil katına kuzeybatı köşede bulunan "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. On sekiz basamaklı merdiven 92 cm genişliğindedir. Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.95 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 62 cm derinliğinde oval formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Ahşap mahfil korkuluğu 57 cm yüksekliğindedir.

Harim kuzeydoğu köşede yer alan 1.23 m genişliğindeki, on üç basamaklı ve döner formlu ahşap merdivenden bodrum kata inilir. Bodrum katın güney duvarında alçı malzemeli ve dikdörtgen kaideli mihrap nişi vardır. 61 cm genişliğindeki niş 31 cm derinliğindedir. Bodrum katın doğu ve güney duvarında pencere şeklinde ikişer niş, batı duvarda ise üç pencere açıklığı bulunur. Batı duvardaki pencereler aslında bodrum kata hava girmesini sağlayan küçük açıklıklara açılır. 85 cm genişliğindeki niş ve pencereler, dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır. Bodrum katın üzeri düz tavanla örtülü olup, söz konusu tavanı kare kesitli serbest iki kolan taşır.

3.12.22.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, son cemaat yerindeki ayaklarda, minarede, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfil ve bodrum kata inişi sağlayan merdivenlerde, mahfili taşıyan sütunlarda, son cemaat yeri tavanında, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, harim katı pencere parmaklıklarında demir malzeme çatı örtüsünün kubbe dışında kalan kısımlarında alaturka kiremit malzeme, kubbe kaplamasında kurşun malzeme, bodrum katın

duvarlarında, tavanında ve kolonlarında ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Harim duvarları sıvanıp beyaza boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, minaresinde, son cemaat yeri ayaklarında ve mihrapta yığma taş, minarede, harim giriş kapı kanatlarında, minberde, vaaz kürsüsünde ve mahfilde bulunan süslemelerde oyma ve kabartma, kubbe ve kubbe kasnağındaki süslemelerde ise kalemişi tekniği uygulanmıştır.

3.12.22.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sadedir. Yalnızca güneydoğu ve güneybatı köşe pahlanmış olup, pahtın üst kısmı kaş kemer şeklinde nihayetlenmektedir. Minarede ise şerefe altında kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen beş sıra süsleme kuşağı görülür. Söz konusu süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, üzeri desenli "S'' formlu konsollardan, yivlerden, uçları yukarıya doğru bakan yan yana sıralanmış yaprak motiflerinden, yan yana sıralanmış ok ucu motiflerinden ve iç içe geçmiş zikzak motiflerinden meydana gelir. Şerefe korkuluğu, üstten dalgalı olarak nihayetlenen dikdörtgen formlu panolardan oluşur. Her bir panonun içerisinde, altta ve üstte bir yıldız, yıldızların her iki yanında ise uçları birbirine bakan birer hilal motifi görülür. Bazı panoların ortasında iç içe geçmiş diyagonal formlu iki kare form, bazılarında ise dairesel formlu, yivli rozet bulunur. Çokgen gövdeli peteğin üst noktasında bilezik mevcuttur. Ayrıca gövdenin her iki ucunda da birer bilezik vardır. Üstteki bileziğin altında yivlerden oluşan süsleme kuşağı yer alır. Minare kaidesi, yiv ve silmeden oluşan iki şeritle nihayetlenmektedir.

Harim kapısının kanat yüzeyleri çökertilerek dikdörtgen ve kare formlar elde edilmiş. Elde elden formların içerisi bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bitkisel motifler yarım dairelerle dört yönden çevrilidir.

Mihrap kaidesi silmelerle üç yönden çevrilidir. Nişin hemen üzerinde dikdörtgen formlu ve yaldız renkli kitabe bulunur. Ayrıca niş yaşmağının her iki yanında da yaldız çerçeveli, birer yazı madalyonu görülür. Sağdaki madalyonda siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle "الله جلّ جلاله/Allah Celle Celaluhu'', soldakinde ise " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazar. Mihrap dilimli yuvarlak kemer formlu taca sahiptir. Tacın kenar hatları üst üste yerleştirilen ve uçları dışa bakan ikişer "C'' formundan meydana gelir. Taç ortasında yaldız

çerçeveli yazı madalyonu bulunur. Madalyon içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ''الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'' yazar (Şekil 3.902).

Minberin doğu ve batı yan aynalığı aynı süsleme programına sahiptir. Aynalıklar yivlerin oluşturduğu iç içe geçmiş iki üçgen formdan meydana gelir. Üçgenlerin arasındaki yüzey ve içteki üçgen, üzerinde yaprak ve çiçek bulunan kıvrık dal motifleri ile bezenmiştir. Korkuluk yüzeyi çökertilerek yan yana uzayan dikdörtgen formlu üç pano elde edilmiştir. Elde edilen bu panoların her birinin içerisine, üzerinde yaprak ve çiçek motifi bulunan birer kıvrık dal motifi yerleştirilmiştir. Korkulukla girişin birleştiği noktalarda, üst kısmı dilimli ahşap köşebent görülür. Minber süpürgeliğinde yan yana sıralamış beş geometrik pano mevcuttur. Kenarlarda bulunan panoların içerisinde bitkisel motifler, ortadaki üçünün içerisinde ise dilimli birer açıklık vardır. Dilimli açıklıkların üzerinde, bir merkezden çıkıp sağa ve sola doğru kıvrılıp, uçları birer lale motifi ile nihayetlenen ikişer dal motifi bulunmaktadır. Minber köşkünün hemen altında da içerisi bitkisel motiflerle süslenmiş dikdörtgen pano görülür. Köşk açıklığının kemerleri iki dilimli olup, kemer köşelikleri bitkisel motiflerle bezelidir. Köşk açıklığında ve minber külahının etrafında tek sıra halinde uzayan palmetli birer süsleme şeridi bulunur. Minber giriş açıklığının kemer köşelikleri bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Üçgen formlu minber tepeliğinin kenarları, kancalı olup, ortasında bir çiçek formu ve bu çiçek formunun dört yanından çıkıp uzayan yaprak motifleri mevcuttur. Tepeliğin hemen önünde köşk kısmında olduğu gibi tek sıra halinde uzayan palmet benzeri süsleme şeridi vardır.

Vaaz kürsüsünün aynalıkları ile korkuluk yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlar elde edilmiştir. Her bir formun içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış küçük kare ve dikdörtgen formlar görülür. Korkuluk kısmındaki panoların her birinin ortasında çiçek formlu birer rozet, her bir köşesinde ise birer yelpaze motifi vardır. Mahfil korkuluğunun da ön yüzü çökertilerek, dikey yönlü dikdörtgen formlu panolar oluşturulmuştur.

Kubbede ve kubbe kasnağında kalemişi bezemeler görülür. Kireç badanalı yüzeye uygulanana bezemeler oluşturulurken ağırlıklı olarak yeşil, sarı, turuncu, mavi, kırmızı ve gri renkler kullanılmıştır.

Kubbe kasnağındaki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, pencerelerin her iki yanına gri renk boya ile birer söve, yuvarlak kemerin üstünde de yanlardaki sövelerin üzerine oturan yuvarlak kemer yapılmıştır. Yuvarlak kemerlerin üzerine siyah renkli noktalar bulunurken, kemer köşelikleri mavi ve siyah renk boyalarla hareli olarak boyanmıştır. Yanlardaki sövelerin üst kısmı kademeli olarak genişlemektedir. Pencere kenarlarındaki söve motiflerinin arasında kalan yüzeyin her iki yanına kalemişi olarak birer perde motifi yapılmış, perde motiflerinin arasındaki yüzeyler yeşil renkli yaprak ve turuncu renkli çiçek motifleriyle bezenmiştir. Kubbe ortasında mavi renge boyanmış dairesel form vardır. Dairesel formdan kubbe kasnağındaki her bir pencere üzerine doğru genişleyerek uzanan mavi renkli on üç kuşak vardır. Kuşaklar siyah renkli çizgilerle sınırlandırılmıştır. Mavi renkli her bir kuşağın alt ucunda meşale benzeri vazodan çıkan çiçek motifleri görülür. Meşale benzeri vazoların etrafı kıvrık dallarla çevrilidir. Kuşakların arasında kalan beyaz zeminin üst kısmı belli bir mesafeye kadar gri renge boyanmış ve gri renge boyalı bu kısımların içerisine vazodan çıkan birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Yine beyaz zeminlerin alt kısmında dilimli kemer içerisine yerleştirilmiş bitkisel motifler bulunur. Kuşakların arasındaki beyaz zeminler sarı renkli çiçek benzeri motiflerle dört yönden çevrilidir. Kubbe ile kasnağın birleştiği noktada duman renkli ile halka oluşturulmuş ve bu halkanın muhtelif yerlerine birer bitkisel motif yerleştirilmiştir. Kubbe kasnağındaki ve mahfil katı seviyesindeki bazı pencerelerde bulunan alçı şebekeli vitraylarda mavi, sarı, turuncu, yeşil ve kırmızı renkli bitkisel motifler kullanılmıştır (Şekil 3.903).

Bodrum katta bulunan mihrapta da süslemeler mevcuttur. Nişin her iki yanında, boğumlu birer sütünce bulunur. Nişin üs kademelerinin içerisi prizmatik üçgenlerle doldurulmuş olup, her iki yanına dairesel formlu birer yazı panosu monte edilmiştir. Sağdaki panoda ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, soldakinde ise ‘‘ السلام محمّ عليه/Muhammed Aleyhisselam’’ yazmaktadır.

3.12.22.4. Onarımlar

Cami tarihinde Vakıflar Bölge Müdürlüğünce yakın dönemde restore edilmiştir. Söz konusu restorasyondaki müdahale kararları şöyledir;

1- Caminin son cemaat kısmında sonradan ilave edilen muhdes betonarme yapı kaldırılacak.

2- Son cemaat kısmında mevcut kesme taş sütunlar korunacaktır.
3- Son cemaat yeri üzerine ahşap sundurma yapılacak. Yalıtım yapılması ve çatı örtüsünün renkli beton (klasik tip) olarak değiştirilmesi .
4- Ortaya çıkan kuzey avlu 3 cm 30x serbest boy mıcartalı andezit taşıyla kaplanacak komşu parsele bitişik kenarda sıralı molozla örülen duvar üstüne harpuşta konulduktan sonra ferforje yapılacaktır.
5- Son cemaat yerinin batısına3 cm, 30x s. Boy, mıcartalı andezit taş kaplama merdiven yapılacak.
6- Harim kuzeybatı köşeye ahşap merdiven, korkuluk ve küpeşte yapılması.
7- Harim kuzeydoğu köşede bodrum kata inişi sağlayan merdivenin traverten kaplama basamaklarının sökülerek ahşap kaplama yapılması.
8- Cami kuzey avlusu altındaki tuvaletler ıslah edilip kullanıma devam edilecektir.
9- Caminin mahfil katının arka kısmında sonradan ilave edilen muhdes betonarme yapı kaldırılacak, cephede ortaya çıkan kemerli yüzeye sıva raspası yapılacak. Düzgün yüzeyli taş çıkması halinde temizlenip derzlenecek, ince yonu taş duvarla tamamlanacak, çıkmaması halinde sıvanıp dış cephe boyası ile boyanacaktır. Projeye göre taş söveli kemerli taş denizlikli ahşap pencere yapılacaktır.
10- Minare petek kısmı orijinaline göre yenilenecektir.
11- Külah sökülecek ve orijinaline göre yenilendikten sonra kurşun kaplanacaktır.
12- Şerefe korkuluklarının çürük olanları orijinaline göre yenilenecektir.
13- Ana kubbedeki kurşun kaplama orijinaline göre yenilenecektir.
14- Ana kubbe etrafındaki kiremit çatı örtüsü toplanacak ve kurşun çatı örtü ile yenilenecektir.
15- Çinko ve bakırdan kare veya dikdörtgen kesitli yağmur olukları ve iniş boruları yapılacaktır.
16- Kubbe kenarlarındaki çatıda yalıtım yapılması ve çatı örtüsünün renkli beton (klasik tip) olarak değiştirilmesi.
17- Çok hasarlı taş pencere söveleri, denizlikleri ve silmeler orijinaline göre yenilenecektir.
18- Pencere parmaklıklarına yağlı boya raspası uygulanıp, siyah mat dekorasyon boyası ile boyanacaktır.

19- Bütün taş yüzeylerde kumlamalı temizleme yapılacaktır.

3.12.23. Çarşı Camii

Şekil No: 904-912

Çizim No: 141-142

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Çarşı mahallesinde bulunmaktadır. Caminin inşa kitabesi, kuzey cephe ekeninde yer alan harim giriş kapısı üzerindedir. Söz konusu kitabede;

I

1-ضآوری مولکی سهآ حازرتی وسمآن پآشآ

2 - يا پدي بو جامعي اول اصف دوران مشهور

3 - ايلدي شهر طربزوني سرايا احيا

4 - كعبة اللهه خليل اولدى جناب دستور

5- نور عثمانيه با قصر عدنمي يارب

6 - روزني مطلع نور محفلى سر منزل حور

II

1- نه بنا بلكه دوشوب موج بم وحدتدن

2- ساحل مغفرته كشتى سعى مشكور

3- قبه سني كلشن لاهوتد ه بر غنجه تر

4- كندو سسى عرش معلاده بر أو يزهء نور

5 - باعث عفوي او له روز جزاده انك

6- حرمت مسجد اقصى و كتاب ممنطور

III

1- من بني مسجدا اجري ايله مأمور اوله لر

2 - قيلدي مجموع اهالي دخي سعي موفور

3- ذهني بو معبد پاكه ايكى غرا تاريخ

4 - سو يلدم هر برى بر نسخهء تورات و زبور

5 - چار سو بولدي شرف كعبه عليا مانند

6- بلده يه معبد نور او لدي بو بيت معمور

١٢٥٥

“I)

1-“Dâver-i mülk-i sehâ Hazret-i Osmân Pâşâ

2-Yapdı bu câmi’i ol Âsaf-ı devrân-meşhûr

3-Eyledi şehr-i Tranzon'u ser-â-pâ ihyâ

4-Ka'betu'llâh'a Halil oldu Cenâb-ı düştür

5-Nûr-ı Osmâniye yâ Kasr-ı Aden mi yâ Rab

6-Revzeni matla'-ı nûr mahfili ser-menzil-i hûr

II)

1-Ne binâ belki düşük mevc-i yem-i vahdetten

2-Sâhil-i mağfirete keştî-i sa'y-i meşkûr

3-Kubbesini Gülşen-i lâhûtda bir gonce-ter

4-Kendüsi Arş-ı mu'allâ'da bir âvize-i nûr

5-Bâ'is-i afvı olan rûz-i cezâda anın

6-Hürmet-i Mescid-i Aksâ vü kitâb-ı mestûr

III)

1-Men benâ mesciden ecri ile me'mûr olalar

2-Kıldı mecmû'-ı ahâlî dahi sa'y-i mevfûr

3-Zihni, bu ma'bed-i pâke iki garrâ târih

4-Söyledim her biri bir nüsha-i Tevrât u Zebûr

5-Çâr-sû buldu şeref Ka'be-i ulyâ mânend

6-Beldeye ma'bed-i nûr oldu bu beyt-i ma'mûr 1255

Anlamı:

I)

1-2) Çömerlik mülkünün hâkimi Hazret-i Osman Paşa, o, zamanın ünlü Âsafı (Süleyman Peygamberi'in veziri) bu camiyi yaptı

3-4) Trabzon şehrini baştanbaşa ihya etti; vezir Hazretleri (Osman Paşa) Allah'ın Ka'besine Halil (Hz. İbrahim a.s. gibi) oldu

5-6) Yâ Rabbi, (sanki bu cami) Nur-ı Osmaniye (camii) veya Aden Kasrı mıdır? Penceresi (sanki) nurun doğduğu yer, mahfili cennet hûrisinin baş durağı

II)

1-2) (Bu) ne (güzel) bina (ki) belki birlik denizinin dalgasından mağfiret sahiline övgüye değer gayret ve çalışma gemisi düşüp:

3-4) Kubbesi (sanki) İlâhi âlemin gül bahçesinden (kopmuş) taze bir gonca; kendisi (ise) yüksek arşta bir nur âvizesi

5-6) (Bu cami) ceza gününde, Mescid-i Aksa (Camii) ve satır satır dizilmiş kitabın yüzü suyu hürmetine bağışlanmasına sebep olsun

III)

1-2) “Bir mescit yapan’’ ın sevabıyla görevli olanlar; bütün halk da çok gayret gösterdi

3-4) Zihni, bu temiz mabede iki güzel tarih söyledim ki her biri birer Tevrat ve Zebûr nüshası (gibi) dir

5-6) Dört taraf yüksek Kâbe gibi şeref buldu; bu mamur ev beldeye nur mabedi oldu 1255 (1839)’’ (Yüksel, 2000: 138-139) yazar.

Vali Hazinedarzade Osman Paşa tarafından H.1255/M.1839 tarihinde yaptırılan cami, bugün ayakta olup, ibadete açıktır. Vakıf kayıtlarına göre, 1486 ile 1523 tarihleri arasında inşa edilmiş olan Mescid-i Hacı Kasım’ın harap olması nedeniyle, mescit yıkılmış ve yerine bugünkü Çarşı Camii yapılmıştır (https://www.dokap.gov.tr/). Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarına göre 1948 ve 1994 yıllarında onarım göre cami, 2005 yılında yapılan son restorasyonla bugünkü halini almıştır.

3.12.23.1. Plan ve Mimari Özellikler

Şehrin en işlek noktalarından biri olan kemer altında yer alan cami kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide fevkani olarak inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde, batısında, güneyinde yol ve dükkânlar, doğusunda ise küçük bir avlu ve komşu bina vardır. Kesme taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Minare harimin kuzeybatı köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır. Arazi eğiminden dolayı son cemaat yeri kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinin altında birer dükkân oluşturulmuştur. Kuzeybatı yöndeki dükkân dikdörtgen formda, kuzeydoğu yöndeki dükkân ise yuvarlak kemer formunda caddeye açılmaktadır (Şekil 3.904)-(Çizim 3.141)-(Çizim 3.142).

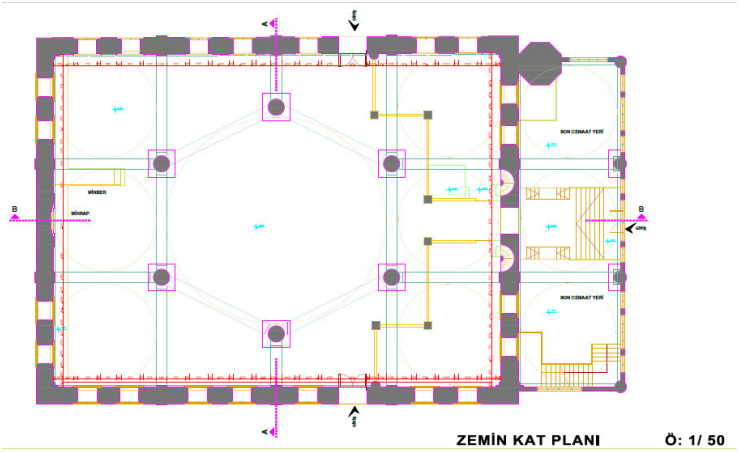

Çizim 3.143. Çarşı Camii Harim Kat Plan (TVBM'den)

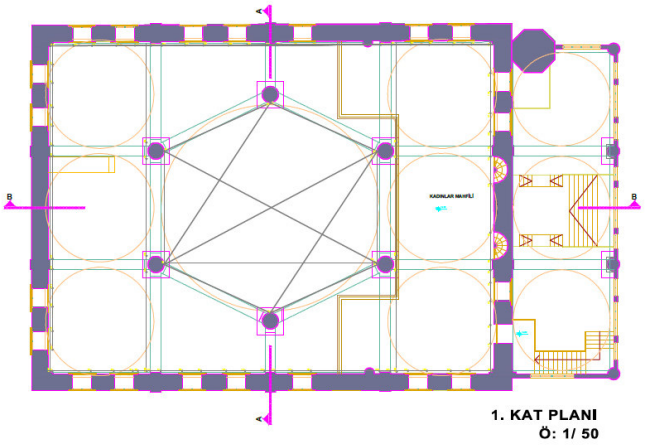

Çizim 3.144. Çarşı Camii Mahfil Kat Plan (TVBM'den)

Şekil 3.904. Çarşı Camii Genel Görünüm

Caminin kuzeyinde, dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli başlıklara sahip sütunlar yuvarlak kemerlerle

birbirine bağlanmıştır. Ayrıca söz konusu sütunlardan harim kuzey duvarına atılmış birer yuvarlak kemer daha mevcuttur. Doğu, batı ve kuzey yöndeki kemer gözleri dört yönden belli bir seviyeye kadar taş örülerek içlerinde oldukça büyük açıklıklar meydana getirilmiştir. Böylece kemerlere sağır kemer havası verilerek, son cemaat yeri yarı açık hale dönüştürülmüştür. Kuzey cephedeki kemerlerin içerisinde yer alan açıklıklar üçlü açıklık şeklindedir. Daha geniş ve büyük olan ortadaki açıklıklar dikdörtgen formlu ve kaş kemerli, yanlardakiler ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Söz konusu açıklıklar ahşap doğramalı camekânlarla kapatılmıştır. Doğu ve batı cephedeki kemer içlerinde dikdörtgen formlu, kaş kemerli birer açıklık oluşturulmuştur. Bu açıklıklarda ahşap doğramalı camekânla kapatılmıştır. Son cemaat yerine giriş, kuzey cephe eksenindeki camekânlı açıklık üzerinde yer alan dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Giriş kapısının bulunduğu açıklık, diğer açıklıklara göre daha aşağı seviyededir. Orta gözdeki açıklıkların üzerinde oval formlu pencere görülür. Cami, kuzey-güney doğrultuda eğimli arazi üzerine inşa edildiği için, son cemaat yerine girişi sağlayan kapıya yarım daire formlu ve sekiz basamaklı taş merdivenle ulaşılır. Üç gözlü son cemaat yerinin orta gözü yanlardakiler göre daha aşağı seviyededir. Giriş kapısı sahanlığa açılmaktadır. Sahanlıktaki altı basamaklı taş merdivenle ikinci bir sahanlığa ulaşılır. Harim giriş kapısı önündeki ikinci sahanlığın doğusunda ve batısında, yan gözlere çıkışı sağlayan birer merdiven vardır. Kuzey-güney doğrultudaki çift yönlü merdivenler taş malzemelidir. Son cemaat yerinin her bir gözü, yuvarlak kemerlerin taşıdığı birer kubbeyle örtülüdür. Kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanır (Şekil 3.904).

Harime girişi sağlayan üç kapı vardır. Kuzey cephe duvarı üzerindeki ana giriş kapısına son cemaat yerinden ulaşılır. Dikdörtgen formlu kapı yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.905). Harime girişi sağlayan diğer iki kapı ise doğu ve batı cephe eksenlerinin hafif kuzeyinde karşılıklı yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu kapılar yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Doğu ve batı yöndeki kapıların üzerinde sundurma yer alır (Şekil 3.906). Doğu yöndeki kapıya avlu içerisinden ulaşılır. Söz konusu avluya güney yönündeki altı basamaklı merdivenden inilir. Merdivenden inince karşımıza avluya açılan iki demir kanatlı kapı çıkar. Cami eğimli arazi üzerinde inşa edildiği için batı yöndeki kapıya yarım daire formlu ve üç basamaklı taş merdivenle ulaşılır.

Şekil 3.905. Çarşı Camii Kuzey Cephe Giriş Kapısı

Şekil 3.906. Çarşı Camii Batı Cephe Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde üç sıra pencere düzeni mevcuttur. Alt sırada yirmi iki, orta sırada yirmi iki, üst sırada ise on bir olmak üzere elli beş pencere mevcuttur. Alt sıradaki pencerelerin yedişer tanesi doğu ve batı cephede dörder tanesi kuzey ve güney cephede, orta sıradakilerin de yedişer tanesi doğu ve batı

cephede, dörder tanesi kuzey ve güney cephede yer alırken, üst sıradakilerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, üçü ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, taş söveli ve lentoludur. Pencereler, cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen alanların içerisine yerleştirilmiştir. Alt sıradaki pencereler ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı, orta sıradakilerin doğu, batı ve güney cephede bulunanları alçı şebekeli, kuzey cephede bulunanları ise ahşap doğramalıyken, üst sıradakilerin tümü alçı şebekelidir.

Caminin üzeri, onaltıgen kasnak üzerine oturan merkezi kubbeyle örtülür. Merkezi kubbenin kuzeyinde ve güneyinde doğu-batı doğrultuda uzayan üç küçük kubbe, doğusunda ve batısında ise düz çatı yer alır. Son cemaat yerinin üzeri ise üç küçük kubbeyle örtülüdür. Merkezi kubbenin üzerine oturduğu kasnakta dikdörtgen formlu pencereler bulunur. Dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi mevcuttur.

Harimin kuzeybatı köşesine bitişik olarak konumlandırılan minarenin kaide ve gövdesinin bir kısmı, son cemaat yeri içerisine girinti yapmaktadır. Minare, altıgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, son cemaat yerine girinti yapan kaidesinin doğuya bakan yüzünde yer alan kapıdan sağlanır. Dikdörtgen formlu kapı, yuvarlak kemerli ve tek demir kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, altısı ise serbest olarak konumlandırılmış sekiz taş sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil vardır. Dairesel kesitli sütunların arasına yaklaşık 50 cm yüksekliğinde korkuluklar yerleştirilmiştir (Şekil 3.907).

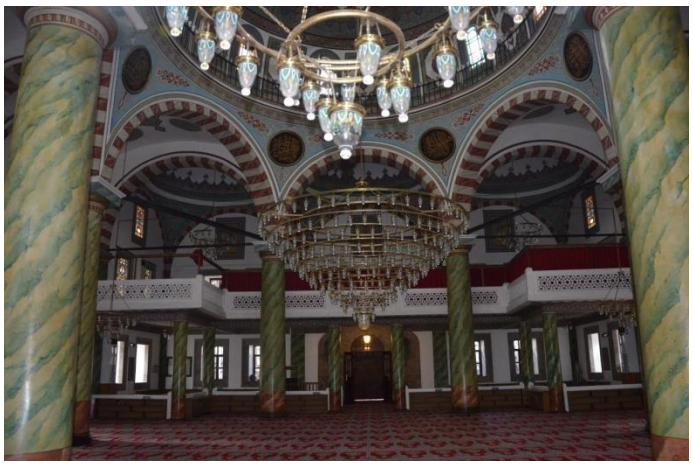

Şekil 3.907. Çarşı Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Sekiz kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.908).

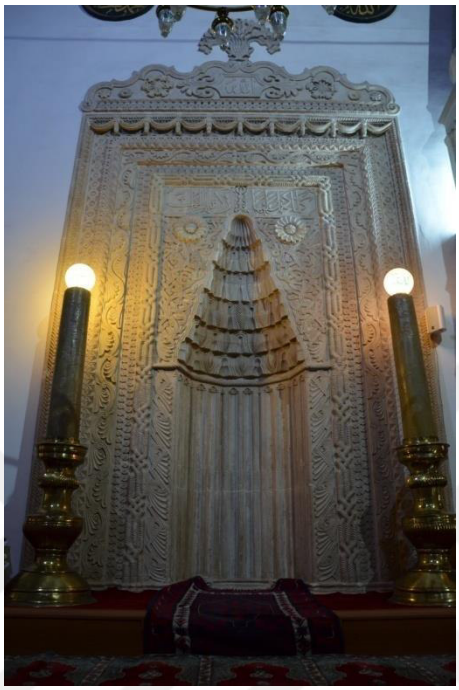

Şekil 3.908. Çarşı Camii Mihrap

Mihrabın hemen batısında, mermer malzemeli orijinal minber görülür. On basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.909).

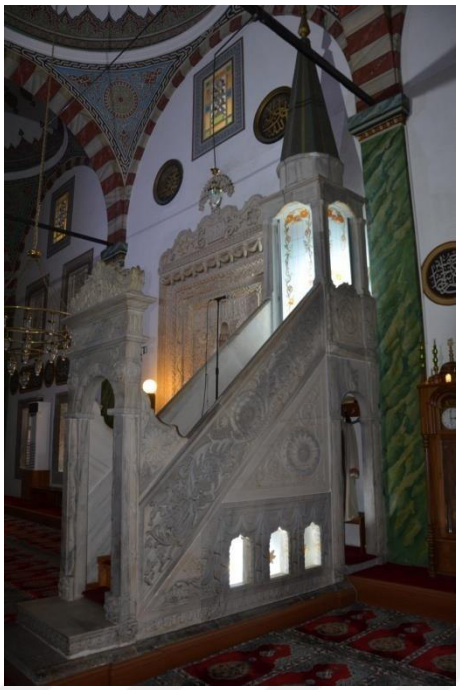

Şekil 3.909. Çarşı Camii Minber

Yarım koni formlu ve taş malzemeli vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yakın noktada yer alan iki pencerenin arasına yerleştirilmiştir. Çift sıra korkuluklu kürsüye, güney yönündeki yedi basamaklı ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.910).

Şekil 3.910. Çarşı Camii Vaaz Kürsüsü

Mahfil katına, son cemaat yerinin doğusunda bulunan “L’’formlu merdivenden çıkılır. Merdivenin ucunda giriş sahanlığı oluşturulmuştur. Sahanlıktaki dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek demir kanatlı kapıdan mahfile girilir. Söz konusu kapı pencereden dönüştürülmüştür.“U’’ formlu mahfilin üzeri doğu-batı doğrultuda konumlandırılmış üç kubbeyle örtülü olup, yaklaşık 50 cm yüksekliğinde korkuluğa sahiptir. Harim giriş kapısının her iki yanında dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli birer açıklık mevcuttur. Açıklıklar, mahfile çıkışı sağlayan oldukça dar ve döner formlu taş merdivenlere açılır. Merdivenlerin mahfile açılan açıklıkları tek kanatlı ahşap kapıyla kapatılmıştır.

Yapı içten, dairesel kesitli gövdeye ve kare kesitli başlıklara sahip, serbest altı taş sütunun taşıdığı merkezi kubbeyle örtülüdür. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Merkezi kubbe dışında kalan güney ve kuzey yöndeki kısımlar, doğu-batı doğrultuda sıralanan üçer küçük kubbeyle, doğu ve batı yöndeki kısımlar ise tonozla örtülüdür. Söz konusu küçük kubbeler ve tonozlar, merkezi kubbeyi taşıyan serbest taş sütunlardan, harim duvarları içerisine gömülü vaziyetteki kare kesitli ayaklara atılan yuvarlak kemerlerle taşınmaktadır. Küçük kubbelere geçiş merkezi kubbede olduğu gibi pandantiflerle sağlanır. Harim ortasındaki sütun arlarına ve sütunlarla harim duvarları içerisine gömülü vaziyetteki ayakların aralarına demir gergiler atılmıştır (Şekil 3.911)-(Şekil 3.912).

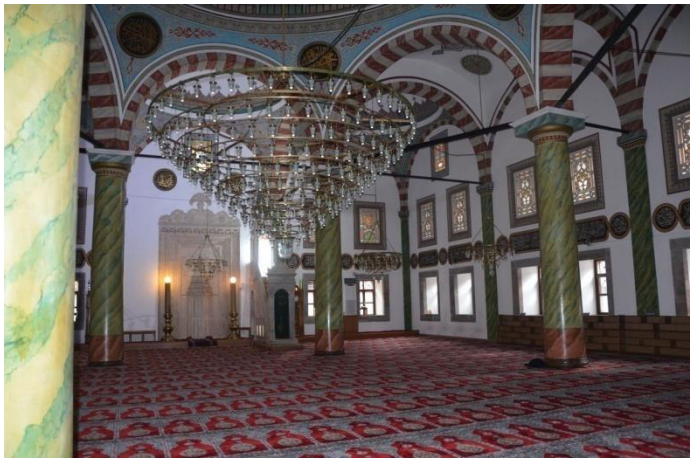

Şekil 3.911. Çarşı Camii Örtü Sistemi

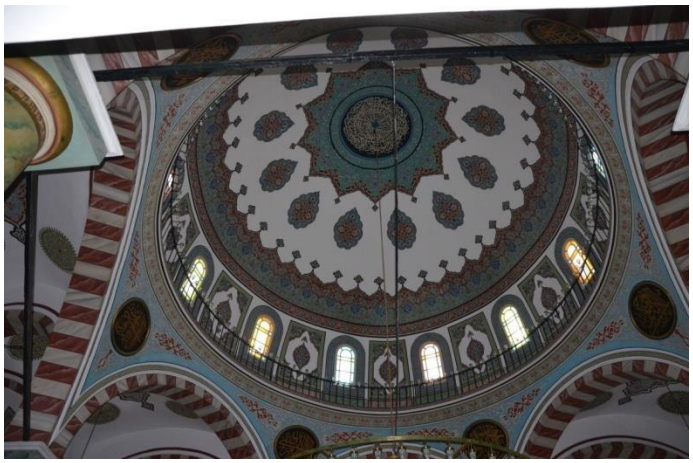

Şekil 3.912. Çarşı Camii Kubbe

3.12.23.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrapta, vaaz kürsüsünde, son cemaat yerindeki ve harimdeki sütunlarda, kemerlerde, kubbe kasnağında, pencere ve kapıların söve ve lentolarında ve minarede düzgün kesme taş malzeme, minberde mermer malzeme, kapı kanatlarında ve alt sıradaki pencerelerin doğramalarında ahşap malzeme, mahfil ve minare giriş kapısında, alt sıradaki pencerelerin parmaklıklarında ve harimdeki sütun aralarına yerleştirilen gergilerde demir malzeme, üst sıradaki pencerelerin şebekelerinde alçı malzeme, kubbe kaplamalarında ise kurşun malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ve minaresinde yığma taş tekniği, süslemelerinde ise, oyma, kabartma, kalemişi ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.12.23.3. Süsleme

Son cemaat yerindeki kemerlerin içerisinde yer alan yuvarlak ve kaş kemerli açıklıkların hemen üzerinde aynı tarzda kemerler görülür. Kuzey cephe ekseninin doğu ve batı yönündeki üçlü açıklıkların altında, kabartma tekniğinde yapılmış ve yan yana sıralanmış baklava, kare ve dikdörtgen formlar vardır. İçlerine pencere yerleştirilen dikdörtgen formlu alanların kenar hatları birer silmeyle çevrelenerek cephe yüzeylerinden ayrılmıştır. Söz konusu silmeler alt ve orta sıradaki alanlarda bulunurken, üst sıradakilerde yoktur. İkinci ve üçüncü sıradaki pencerelerin alçı şebekeli korkulukları vardır.

Caminin harim giriş kapıları farklı süsleme programına sahiptir. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı diğerlerine göre gösterişlidir. Dikdörtgen formlu kapı

kaidesi üç yönden silmelerle ve yivli silme şeridiyle çevrilidir. Aynı şekilde kapı açıklığı da üç yönden silmelerle çevrilidir. Kapının her iki yanında üçer sütünce vardır. Vazo benzeri ayaklar üzerine oturan sütüncelerden ortada olanı yarım daire, kenarlarda olanları ise kare kesitlidir. İçteki kare kesitli sütünceler kapı kemerinin biraz üzerine kadar yükselmekte ve kare kesitli başlıkları, paralel olarak uzayan silmelerle birbirine bağlanmaktadır. Ortadaki yarım daire kesitli sütünceler içteki sütüncelere göre yaklaşık yarım metre daha yukarıya doğru uzamaktadır. Kare kesitli başlıkları bulunan yarım daire formlu sütünceler, paralel olarak uzayan yiv, halat ve yıldız motifli üç süsleme kuşağıyla birbirine bağlanmıştır. Sütünce başlıkları üzerinde kuş evleri görülür. En dıştaki kare kesitli sütünceler, içteki sütüncelerin arasına kadar yükselerek kare kesitli başlıkla nihayetlenmektedir. Dıştaki sütünce başlıklarının hemen yanından kare kesitli ayak, başlık ve gövdelere sahip birer sütünce daha yükselmektedir. Kuş evlerinin üst hizasına kadar yükselen sütünceler paralel olarak uzayan silmelerle birbirine bağlanmıştır. Sütünce başlıklarını birbirine bağlan süsleme şeritleri arasında kalan dikdörtgen formlu alanlara caminin kitabesi yerleştirilmiştir. İçteki sütüncelerle, ortadaki sütünceleri birbirine bağlayan şeritlerin arasındaki yüzey, yatay ve dikey olarak uzatılan ince silmelerle eşit büyüklükteki dikdörtgen panolara bölünmüştür. Panolar içerisine caminin kitabesi yazılmıştır. Ortadaki sütüncelerle, dıştaki sütünceleri birbirine bağlayan şeritlerin arasında kabartma tekniğiyle tek satır halinde;

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ

“Hâfizû ale’s-salavâti ve’s-salâti’l-vusta ve kûmû lillâhi kânitin Ketebehu Rıfat

Anlamı:

Namazlara ve orta namaza devam edin; gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun (Bakara-238). Onu Rıfat yazdı’’ (Yüksel, 2000: 140) yazar. Yazının her iki ucunda birer rozet motifi vardır. Ayrıca yine her iki uca rozet motiflerini de içine alacak şekilde dilimli sivri kemer formunda birer motif yerleştirilmiştir. İçerisinde yazı ve motiflerin olduğu dikdörtgen formlu alanın her bir köşesinde birer yelpaze motifi mevcuttur (Şekil 3. 905).

Ana giriş kapısına göre biraz daha sade olan batı yöndeki kapının her iki yanında üçer sütünce vardır. Boğumlu ayaklara oturan sütüncelerden ortada olanı kare, yanlarda olanları ise yarım daire kesitlidir. Dıştaki yarım daire kesitli sütünceler içteki yarım daire sütüncelere göre daha büyük çaplıdır. Kapı kemerinin biraz

yukarısına kadar uzayan sütünceler silme, yiv ve "S'' formlu konsollardan oluşan üç süsleme kuşağıyla birbirine bağlanmıştır. Dıştaki büyük çaplı yarım daire formlu sütüncelerin üzerine yine yarım daire formlu birer sütünce daha yerleştirilerek çift katlı sütünce düzeni oluşturulmuştur. Dairesel kesitli ayaklara, kare kesitli başlıklara sahip olan üstteki sütünceler silme ve "S'' formlu konsolların oluşturduğu süsleme kuşaklarıyla birbirine bağlanmıştır. Sütünceleri birbirine bağlayan alttaki süsleme şeritleriyle üstteki süsleme şeritleri arasında kalan yüzeyde, silmelerle oluşturulmuş yarım daire formlu alınlık görülür. Alınlığın içerisinde, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle iki satır hallinde;

كل الله تعالى''

جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ

Ketebehu Rıfat

Anlamı:

Allâhu Teâlâ buyurdu

Kapıları onlara açılmış adn cennetleri vardır (Sâd-50).

Onu Rıfat yazdı'' (Yüksel, 2000: 140) yazılıdır. Alınlığın her iki yanında, kahve renkli halat motifinden meydana gelen birer oval form bulunmaktadır. Oval formlar içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkle yapılmış birer besmele tuğrası görülür. Kapı açıklığı üç yönden silmelerle çevrilidir. Kapı sövelerinde ve kemerinde beyaz ve kırmızı renkli taşlar atlamalı olarak kullanılarak kapıya hareketlilik kazandırılmıştır. Bu uygulamayı kapı üzerindeki alınlığı oluşturan silmelerde de görmekteyiz (Şekil 3.906).

Caminin en sade kapısı doğu cephede olanıdır. Kapı açıklığı üç yönden silmelerle çevrelemiştir. Kapının her iki yanında kare kesitli birer sütünce vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip olan sütünceler üstten paralel olarak uzayan silmeyle birbirine bağlanmıştır.

Son cemaat yerini örten kubbelerde ve kubbeye geçiş elemanlarında kalemişi süslemeler mevcuttur. Kubbe ve geçiş elemanlarındaki süsleme programı birbirinin aynısıdır. Ancak ortada yer alan kubbe ve bu kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerdeki süslemeler oluşturulurken kullanılan renkler, yanlardakilere göre biraz farklıdır. Söz konusu motifler oluşturulurken ağırlıklı olarak kırmızı, yeşil, mavi, beyaz, sarı ve siyah renkler kullanılmıştır. Kubbelerin ortasında, iç içe geçmiş beyaz çerçeveli ikişer dairesel form bulunmaktadır. İçteki dairesel formun içerisi

palmet, rumi ve yaprak motiflerinden oluşan bitkisel süslemeyle bezenmiştir. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler zencirek motifiyle tezyin edilmiştir. Dıştaki dairesel formlar beyaz ve siyah çizgilerin oluşturduğu dilimli sivri kemerlerle çevrilidir. Dilimli sivri kemerler, bir büyük bir küçük olacak şekilde atlamalı olarak sıralanmıştır. Büyük kemerlerin ucunda birer palmet motifi görülür. Siyah çizgilerden meydana gelen palmetlerin içerisi beyaza boyalıdır. Dairesel formla sivri kemerler arasında kalan yüzey, palmet, yaprak ve saplardan oluşan bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Kubbelerin dış kenarı, iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşaklarından içte olanı, beyaz ve siyah çizgilerin oluşturduğu dilimli sivri kemerlerden, dışta olanı ise iç içe geçerek uzayan palmet ve rumilerden meydana gelir. Her iki süsleme şeridi ince bir beyaz çizgiyle birbirinden ayrılmıştır. İçteki dilimli sivri kemerler bir büyük bir küçük olacak şekilde atlamalı olarak sıralanmış ve içleri palmet, yaprak ve saplarla bezenmiştir. Büyük dilimli sivri kemerlerin ucuna birer palmet motifi yerleştirilmiştir. Kubbe ortasındaki motiflerle, dış kenarındaki motifler arasında kalan yüzeyde beli aralıklarla yan yana sıralanmış şemse motifleri yer alır. Beyaz ve siyah çizgilerle oluşturulan şemselerin uçlarında birer palmet motifi, içlerinde ise bitkisel motiflerden oluşan süslemeler vardır. Kubbelere geçişi sağlayan pandantifler, siyah zemin üzerine beyaz çizgilerle yapılan zencirek motifiyle çevrilidir. Pandantiflerin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form görülür. Dairesel formların arasında kalan yüzey tek sıra halinde yan yana sıralanan palmetlerle bezenmiştir. İçteki dairesel formun içerisi palmet, rumi ve saplarla tezyin edilmiştir. Pandantiflerde dairesel formlar dışında kalan tüm yüzey yine palmet, rumi, sap ve yaprak motiflerinin oluşturduğu motiflerle doldurulmuştur. Ortadaki kubbede yer alan motifler genellikle mavi ve kırmızı zemin üzerine, yanlardaki kubbelerde yer alan motifler ise kırmızı ve yeşil zemin üzerine işlenmiştir. Ortadaki kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin zeminin yeşil renge, yanlardakiler ise maviye boyanmıştır.

Son cemaat yerindeki kubbeleri taşıyan kemerlerin taşları, kırmızı ve beyaz renklere atlamalı olarak boyanarak kemerlere hareketlilik kazandırılmıştır. Kemerlerin üzerine oturduğu sütun ve ayakların yüzeyleri somaki mermer havası verecek şekilde yeşil renge boyanmıştır. Son cemaat yerindeki harim giriş kapısının kaidesi üzerinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle;

لاشرف اعلى من الاسلام

“Lâ şerefe a’lâ mine’l-İslam

Ketebehu Rıfat, 1284

Anlamı:

İslâmdan daha yüksek şeref yoktur

Onu Rıfat yazdı. 1284 (1867)’’ (Yüksel, 2000: 140) yazar.

Minare giriş kapısı üç yönden silmelerle çevrilidir. Altıgen minare kaidesi iki sıra süsleme kuşağıyla nihayetlenir. Süsleme kuşaklarından üstte olanı silmelerden, altta olanı ise sarkıt şeklindeki koçboynuzu ve silindir benzeri motiflerden meydana gelir. Koçboynuzu ve silindir benzeri motifler atlamalı olarak sıralanmıştır. Soğan pabuçla çokgen gövdenin birleştiği noktada yarım daire formlu bir bilezik vardır. Silmenin altında aşağıya doğru sarkan dalga benzeri motifler görülür. Minare gövdesinin üst kısmında da gövdeyi çevreleyen bir bilezik bulunur. Altı kademe halinde yukarıya doğru genişleyen şerefe altının her bir kademesi farklı süsleme şeritleriyle bezenmiştir. Söz konusu süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla; aralarında yaprak benzeri motifler olan, dilimli sağır nişlerin içerisine yerleştirilmiş rozetlerden, atlamalı olarak sıralan sarkıt şeklindeki koçboynuzu ve üzerleri yivli, aşağı bakan yüzleri ise yıldız motifli kabaralardan, yine atlamalı olarak sıralanan yiv ve üzerleri yivli kabaralardan, düğüm yaprak uzayan kıvrımdan, iç içe geçerek uzayan badem formlarından ve üst üste yerleştirilmiş zikzak motiflerinden meydana gelir. Dalgalı silmelerle nihayetlenen şerefe korkuluğunun yüzeyinde aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlar görülür. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklara birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Korkuluk yüzeyindeki bu süsleme programının aynısını İskender Paşa Camii’nin minaresinin şerefe korkuluğunda görmekteyiz.

Harim içerisine mihrap ve minberde oyma ve kabartma, harim duvarlarıyla örtü sisteminde ise kalemişi süslemeler görülür. Dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrabın nişi üç yönden sekiz sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla, halat motifinden, düğüm yaprak uzayan kıvrımdan, içte oluşturduğu boşluklara yıldız yerleştirilmiş saç örgü motifinden, düğüm yaparak uzayan kıvrımdan, yıldız motiflerinden, üzerinde yapraklar olan “S’’ formlu kıvrık dal motifinden, uçları düğüm yaprak uzayan “X’’ benzeri formlardan ve halat motifleriyle oluşturulmuş zincirekten meydana gelir. Mihrap nişinin en alt kademesi yarım daire formlu silmelerle hareketlendirilmiştir. Üstteki kademelerin yüzeyi ise

atlamalı olarak sıralanmış yaprak ve sağır nişlerle bezenmiştir. Nişin yaşmağının yüzeyi istiridye kabuğu formundadır. Nişin kaş kemeri üzerine alem motifi yerleştirilmiştir. Nişin hemen üzerinde ince silmeyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu yazı panosu bulunur. Alem motifi söz konusu panoyu ikiye bölmektedir. Pano içerisine kabartma tekniğiyle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazılmıştır. Panonun iç köşelerinde birer yelpaze motifi vardır. Niş yaşmağının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer gülbezek motifi görülür. En alttaki niş kademesi ile üstteki kademeler paralel olarak uzayan halat motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Halat motifi nişi çevreleyen süsleme şeritlerine kadar uzamaktadır. Niş ile onu çevreleyen süsleme şeritlerinin arasında kalan yüzeyler kabartma tekniğinde yapılmış motiflerle tezyin edilmiştir. Nişi ortadan ikiye ayıran halat motifinin altında kalan yüzeyler, üzerinde yapraklar olan zikzak motifiyle, üstünde kalan yüzeyler ise iç içe geçerek düğüm olmuş kıvrımlarla doldurulmuştur. Mihrap nişini çevreleyen halat motifli süsleme şeridine asılmış perde motifleri bulunmaktadır. Yarım daire formunda aşağı doğru sarkan perde motiflerinin birleştiği noktalarda püskül benzeri sarkıtlar görülür. Mihrap kaidesi üzerinde “S’’ ve “C’’ formlarının oluşturduğu taç kısmı vardır. Her iki yönden birbirlerine doğru uzayan “S’’ ve “C’’ kıvrımları ortada birleşmektedir. Birleştikleri noktanın üzerine vazodan çıkan çiçek motifi yerleştirilmiştir. Mihrap tacının ortasında ince silmelerin oluşturduğu dikdörtgen formlu yazı panosu mevcuttur. Uçları sivri kemerli yazı panosunun içerisine, kabartma tekniğinde ‘‘الله/Allah’’ yazılmıştır. Yazı panosunun her iki yanındaki yüzey yaprak ve rozetlerle bezenmiştir. Tacın en alt kısmında paralel olarak uzayan iki sıra süsle kuşağı yer alır. Süsleme kuşaklarından üstte olanı “S’’ formlu kıvrımdan, altta olanı ise boğumlu silmeden meydana gelir (Şekil 3.908).

Minberin her iki yan yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Üçgen formlu doğu ve batı yan aynalıkları hafif çökertilerek üçgen form elde edilmiş ve elde edilen üçgenin ortasına kabartma tekniğine bir çiçek motifi yerleştirilmiştir. Üçgenlerin ortasındaki çiçek motifi dışında kalan yüzey bitkisel motifle tezyin edilmiştir. Tek sıra minber korkuluğu da dört yönden silmelerle çevrelenmiş ve ortasına çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçeğin etrafını halka şeklinde saran bitkisel motif, korkuluk boyunca aşağıya ve yukarıya doğru uzamaktadır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu mermer parça yerleştirilmiştir. Söz konusu parçaların

ortasında çiçek motifi, çiçek motifinin yanlarında ise yaprak motifleri vardır. Minber girişinin yan yüzlerinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan zencirek motifi görülür. Zencireğin her iki ucunda birer çiçek motifi yer alır. Minber süpürgeliği dört yönden çevrelenmiş ve üzerinde dikdörtgen formlu ve kaş kemerli üç açıklık meydana getirilmiştir. Açıklıkların üzerinde kuzey-güney doğrultuda uzayan rustik tarzda perde motifi varıdır. Halkalara geçirilen perdeler, açıklıkların aralarından aşağıya doğru sarmaktadır. Açıklıkların kuzeyinde kalan üçgen formlu yüzey, bir merkezden çıkan çiçek motifiyle tezyin edilmiştir. Süpürgeliğin altında kuzey-güney doğrultuda uzayan "S'' formlu yaprak benzeri motiflerin oluşturduğu süsleme şeridi mevcuttur. Dolap açıklığının yan bordürlerinde zencirek motifi, zencireğin alt ucunda ise çiçek motifi bulunur. Bordürlerin kare kesitli başlıkları üzerinde yukarıya doğru uzayan yaprak motifi görülür. Dolap yuvarlak kemerinin kilit taşı üzerinde yaprak motifi bulunur. Köşk altında, silmeyle oluşturulmuş yatay yönlü dar bir dikdörtgen çerçeve bulunur. Çerçevenin yüzeyinde zencirek motifi bulunmaktadır. Zencireğin içte oluşturduğu boşluklara birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu çerçevenin her iki yanında birer çiçek motifi vardır. Köşk korkuluğu dört yönden silmeyle çevrilidir. Korkuluğun ortasında dairesel form içerisine yerleştirilmiş büyük bir çiçek motifi mevcuttur. Dairesel formu çevreleyen sileme üzerinde yaprak motifi görülür. Korkuluğun her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan birer yaprak motifi vardır. Çokgen formlu köşk destekleri, yine çokgen kesiti başlıklara sahiptir. Köşk açıklıkları basık kemerlere sahiptir. Kemer kilit taşları yaprak motifiyle bezenmiştir. Minber giriş açıklığı, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu alan içten perde motifiyle çevrilidir. Perde motiflerini sarmalayan püsküller bulunur. Perde motiflerinin alt uçlarında ve yuvarlak kemerin her iki yanında birer gülbezek motifi görülür. Alınlığın kemer köşeliklerine birer gül motifi yerleştirilmiştir. Giriş yuvarlak kemerinin oluşmaya başladığı noktalarda yaprak benzeri motiflerle kare kesitli birer başlık oluşturulmuş ve kemer bu başlıklar üzerine oturuyormuş havası verilmiştir. Giriş açıklığı üzerindeki aynalıkta dikdörtgen formlu pano vardır. Yatay yönlü panonun her iki ucu yuvarlak kemer formludur. Yuvarlak kemerlerin ucunda lale benzeri birer motif mevcuttur. Dikdörtgen formlu pano yüzeyinde yan yana yerleştirilmiş oval formlu iki yazı panosu bulunur. Panolar içerisinde "شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber

sahibi Muhammed (a.s)'' yazar. Minber tepeliği vazodan çıkan çiçek motifinden oluşur (Şekil 3.909).

Yarım koni formlu vaaz kürsüsünün alt ucu perde püskülü şeklinde aşağıya doğru uzanmaktadır. Kürsü gövdesi sade olup silmeyle nihayetlenmektedir. Kürsünün ajur tekniğindeki çift sıra korkuluğu dikey yönlü şeritlerle eşit parçalara bölünmüştür. Üzerleri yivli şeritlerin arası üst üste konumlandırılmış ve paralel olarak uzayan dörder şeritle doldurulmuştur. Üzerleri yivli şeritler aşağı doğru hafif sarkarak perde motifine benze bir şekil almışlardır. Alttaki korkuluk dört yönden yivli süsleme şeridiyle çevrilidir. Her iki korkuluk sırasını silmeyle birbirinden ayrılmaktadır. Malzeme açısından incelendiğinde kürsü korkuluğunun ikinci sırasının sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Güney yöndeki kürsü girişinde aşağı doğru bakan yarım daire formda açıklık oluşturulmuştur. Açıklığın altında paralele olarak uzayan saç örgü motifi vardır. Örgü motifinin oluşturduğu boşluklara birer rozet yerleştirilmiştir. Yarım yuvarlak formlu açıklığın köşelerinde de birer rozet motifi mevcuttur (Şekil 3.910).

Mahfili taşıyan sütunların arasını yerleştirilen korkulukla, mahfil korkuluğu birbirinin aynısıdır. Ajur tekniğinde yapılan korkuluklar ortada yıldız motifi oluşturacak şekilde iç içe geçerek uzayan on iki gen formlardan meydana gelir. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısının her iki yanında yer alan ve mahfile çıkışı sağlayan açıklıklar üç yönden silmelerle çevrilidir.

Harim duvarlarında ve örtü sisteminde kalemişi yazı ve süslemeler görülür. Duvarların alt sırasında yer alan pencereler dört yönden silmelerle çevrilidir. Aynı şekilde orta sıradaki pencereler de dört yönden silmeyle çevrilidir. Orta sıradaki pencere açıklıkları ince siyah çizgiyle, pencereleri çevreleyen silme ise kırmızıçizgiyle çevrilidir. Açıklıkları çevreleyen çizgiyle silme arasında kalan yüzey tek sıra halinde uzayan kırımızı ve mavi renkli palmet motifleriyle bezenmiştir. Pencere açıklıkları alçı şebeke içerisine yerleştirilmiş renkli camlarla kapatılmıştır. Üst sıradaki pencere açıklıkları iç içe geçmiş iki dikdörtgen formla çevrilidir. Söz konusu dikdörtgen formlar bordo ve beyaz renkli ikişer çizgiden meydana gelir. Dikdörtgen formlar arasında kalan yüzey mavi zemin üzerine beyaz ve kırmızı renkle yapılan ve şerit halinde uzanan palmet motifleriyle tezyin edilmiştir. Palmet motifleri beyaz renkli saplarla birbirine bağlanmıştır. Pencere açıklıkları orta sıradaki

pencerelerde olduğu gibi alçı şebeke içerisine yerleştirilmiş renkli camlarla kapatılmıştır.

Harim doğu, batı ve güney duvarda, alt ve orta sıradaki pencerelerin arasına yerleştirilmiş dikdörtgen formlu yazı panoları vardır. Panoların çerçevesini oluşturan sarı ve kırmızı renk çizgiler, her iki yanda zincir halkası oluşturacak şekilde kıvrım yapmaktadır. Gerek zincir halkalarının, gerekse dikdörtgen formlu panoların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Söz konusu panoların içerisinde "Esmaü'l Hüsnâ'' yazarken yanlardaki zincir halkalarının içerisinde "peygamberimizin isimleri'' yazar. Panoların batı duvarda başladığı ve doğu duvarda bittiği yerin hemen üzerinde dikdörtgen formlu sarı ve kırmızı çerçeveli birer pano daha mevcuttur. Batı yöndeki pano içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle " سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ/ "Sabretmenize karşılık selam sizlere. Dünya yurdunun sonucu (olan cennet) ne güzeldir!" (Ra'd 24)'', doğu duvardakinde ise " سَلٰمٌ عَلَيْكُم طِبْتُم فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)'' yazar.

Güney duvarda, mihrap kaidesinin sağ ve sol üst köşelerinde siyah ve yaldız çerçeveli birer yazı madalyonu görülür. Batı yöndeki madalyon içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle "الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu'', doğudakinde ise" *محمّد عليه السلام*/Muhammed Aleyhisselam'' yazar.

Serbest altı destek üzerine oturan merkezi kubbenin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form bulunmaktadır. Dairesel formlardan içte olanı mavi çizgiyle, dışta olanı ise siyah çizgiyle oluşturulmuştur. İçteki dairesel formun içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla- سُبْحَانَ الَّذِي اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَآ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/ Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir (İsrâ 1)'' yazmaktadır. Her iki dairesel form arasında kalan yüzey, yeşil zemin üzerine, beyaz ve siyah renkle yapılmış palmet, rumi ve saplarla bezenmiştir. Dairesel formlar dıştan iç içe geçmiş iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Yan yana tek sıra halinde uzayan dilimli sivri kemerlerden oluşan süsleme şeritlerinin her birinde on ikişer sivri kemer formu vardır. İçteki dilimli sivri kemerler ince beyaz

çizgilerden, dıştakiler ise beyaz ve siyah renk iki ince çizgiden oluşur. Sivri kemerlerin içerisi beyaz ve siyah renkle yapılan palmet, rumi, yaprak ve sap motifleriyle tezyin edilmiştir. İçteki sivri kemerlerin zemini yeşil renge, dıştakiler ise kırmızı renge boyanmıştır. İçteki sivri kemerlerin içinde bulunan motiflerin içte oluşturduğu boşluklar mavi ve kırmızı renge boyanmıştır. Sivri kemerlerin ucuna birer palmet motifi yerleştirilmiştir. Kubbenin dış kenarı, iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşaklarından içte olanı, beyaz ve siyah çizgilerin oluşturduğu dilimli sivri kemerlerden, dışta olanı ise iç içe geçerek uzayan palmet ve rumilerden meydana gelir. Her iki süsleme şeridi ince bir beyaz çizgiyle birbirinden ayrılmıştır. İçteki dilimli sivri kemerlerin içleri palmet, yaprak ve saplarla bezenmiştir. Sivri kemerlerin ucuna birer palmet motifi yerleştirilmiştir. Kubbe ortasındaki motiflerle, dış kenarındaki motifler arasında kalan yüzeyde beli aralıklarla yan yana sıralanmış şemse motifleri yer alır. Beyaz ve siyah çizgilerle oluşturulan şemselerin içleri bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Kubbe kasnağındaki pencere açıklıkları, beyaz ve siyah çizgilerin oluşturduğu dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli çerçevelerin içerisine alınmıştır. İç içe geçmiş vaziyetteki çerçevelerin arasın kalan yüzey mavi zemin üzerine beyaz ve siyah renkle yapılan palmet, rumi ve çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir. Pencere aralarında kalan yüzeylerde dikey yönlü dikdörtgen formlu çerçeveler vardır. Siyah, beyaz ve yeşil renk çizgilerden oluşan çerçevelerin ortasında şemse motifi, her bir köşesinde ise rumi motifleri görülür. Rumiler mavi ve kırmızı zemin üzerine beyaz renkle yapılmıştır. Beyaz ve siyah renkle yapılan şemselerin içerisi mavi ve kırmızı zemin üzerine yapılan palmet ve rumilerle bezenmiştir. Şemselerin her iki ucunda birer palmet motifi mevcuttur. Gerek pencerelerin, gerekse dikdörtgen formlu çerçevelerin hemen altında beyaz ve siyah çerçeveli birer dikdörtgen çerçeve vardır. Yatay yönlü çerçevelerden pencere altında olanları yeşil renkle, dikdörtgen çerçevelerin altında olanları ise pembe renkle somaki şekilde boyanmıştır. Merkezi kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin altında ve üstünde birer sıra süsleme şeridi mevcuttur. Daha dar olan alttaki süsleme şeridi açık yeşil zemin üzerine beyaz renkle yapılan üzeri yapraklı “S’’ formlu kıvrımdan, üstteki ise yine açık yeşil zemin üzerine beyaz, mavi ve kırmızı renkle yapılan palmet, yaprak ve rumi motiflerinden oluşur. Süsleme şeritleri her iki yönden beyaz şeritle sınırlandırılmıştır. Üstteki süsleme şeridinin üzerinde pandantiflerin altındakiyle aynı bir süsleme kuşağı daha vardır. Ancak

buradaki motifler kırmızı zemin üzerine yapılmıştır. Pandantiflerin ortasında yaldız çerçeveli birer yazı madalyonu görülür. Madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Madalyonlardaki yazılar *'' لا إله إلا اللّٰهُ عيسى روح الله*/Allah O nu Kutsal ruhundan, yani O nu, babasız değil amma, daha dünyaya gelmemiş bir ruh halindeki Babadan meydana getirdiği kimse olduğu için'', *'' لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله*/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir", *'' لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ موسى كليم الله*/Allahü teâlânın kendisi ile konuştuğu kimse olduğu için'', "lâ ilâhe illâllah İbrahim halilullah'', *'' لا إله إلا اللّٰهُ نوح نجى الله*/Gemi ile bütün insan ve hayvan sounu kurtaran olduğu için Neciyullah yani kurtarıcı ünvanı alır'', *'' لا إله إلا اللّٰهُ آدم صفى اللّٰه*/Allahü teâlânın ihsanı ile seçilmiş saf ilk ve temiz kimse olarak yaratılmış olan Adem (as.)'' şeklindedir. Pandantiflerdeki madalyonlar dışında kalan tüm yüzey mavi zemin üzerine, beyaz renkle yapılmış, palmet, rumi, sap ve yapraklarla bezenmiştir. Motiflerin uçlarda oluşturduğu boşluklar kırmızı renkle doldurulmuştur (Şekil 3.911).

Merkezi kubbenin kuzeyinde ve güneyinde yer alan ve doğu-batı doğrultuda uzayan kubbeler aynı süsleme programına sahiptir. Kubbelerin ortasında, iç içe geçmiş beyaz çerçeveli ikişer dairesel form bulunmaktadır. İçteki dairesel formların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle "Besmele ve İhlas Suresi'' yazmaktadır. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler zincirek motifiyle tezyin edilmiştir. Dıştaki dairesel formlar beyaz ve siyah çizgilerin oluşturduğu dilimli sivri kemerlerle çevrilidir. Kemerlerin ucunda birer palmet motifi görülür. Siyah çizgilerden meydana gelen palmetlerin içerisi beyaza boyalıdır. Dairesel formla sivri kemerler arasında kalan yüzey, palmet, yaprak ve saplardan oluşan bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Kubbelerin dış kenarı, iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşaklarından içte olanı, beyaz ve siyah çizgilerin oluşturduğu dilimli sivri kemerlerden, dışta olanı ise iç içe geçerek uzayan palmet ve rumilerden meydana gelir. Her iki süsleme şeridi ince bir beyaz çizgiyle birbirinden ayrılmıştır. İçteki dilimli sivri kemerler bir büyük bir küçük olacak şekilde atlamalı olarak sıralanmış ve içleri palmet, yaprak ve saplarla bezenmiştir. Büyük dilimli sivri kemerlerin ucuna birer palmet motifi yerleştirilmiştir. Kubbe ortasındaki motiflerle, dış kenarındaki motifler arasında kalan yüzeyde beli aralıklarla yan yana sıralanmış şemse motifleri yer alır. Beyaz ve siyah çizgilerle oluşturulan şemselerin uçlarında birer palmet motifi, içlerinde ise bitkisel motiflerden oluşan süslemeler vardır. Kubbelere geçişi

sağlayan pandantifler, siyah zemin üzerine beyaz çizgilerle yapılan zencirek motifiyle çevrilidir. Pandantiflerin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form görülür. Dairesel formların arasında kalan yüzey tek sıra halinde yan yana sıralanan palmetlerle bezenmiştir. İçteki dairesel formun içerisi palmet, rumi ve saplarla tezyin edilmiştir. Pandantiflerde dairesel formlar dışında kalan tüm yüzey yine palmet, rumi, sap ve yaprak motiflerinin oluşturduğu motiflerle doldurulmuştur. Yanlardaki kubbelerden yer alan motifler genellikle mavi ve kırmızı zemin üzerine, Ortadaki kubbelerde yer alan motifler ise kırmızı ve yeşil zemin üzerine işlenmiştir. Yanlardaki kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin zeminin yeşil renge, ortadakiler ise maviye boyanmıştır. Söz konusu kubbelerde görülen süsleme programı son cemaat yerindeki kubbelerin süsleme programıyla neredeyse aynıdır.

Merkez kubbenin doğu ve batısındaki tonozların ortasında siyah ve beyaz çizgiyle oluşturulmuş birer şemse vardır. Her iki ucuna birer palmet motifi yerleştirilen şemselerin içerisi kırmızı zemin üzerine beyaz renkle yapılan palmet, rumi, sap ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Motiflerin içte oluşturduğu boşluklar açık mavi ve yeşil renkle doldurulmuştur. Şemselerin dört köşesinde, kenarları küçük palmetlerle çevrelenmiş birer dairesel form bulunur. Yeşil renkli dairesel formların ortasında, içerisi kırmızıya boyanmış beyaz çerçeveli küçük bir dairesel form mevcuttur. Söz konusu küçük dairesel form beyaz renkli palmet, rumi, sap ve yaprak motifleriyle çevrilidir. Motiflerin içte oluşturduğu boşluklar mavi ve kırmızı renge boyanmıştır.

Kubbe ve tonozları taşıyan kemerlerin taşları, kırmızı ve beyaz renklerle atlamalı olarak boyanarak, kemerlere hareketlilik kazandırılmıştır. Kemerlerin üzerine oturduğu sütun ve ayakların yüzeyleri somaki mermer havası verecek şekilde yeşil renge boyanmıştır. Harim ortasında serbest sütunların gövdeleri alttan yaklaşık yarım metreye kadar somaki olarak kahverengine boyanmıştır. Gerek sütun, gerekse harim duvarları içerisine gömülü vaziyetteki ayak gövdeleri, kahverengi renk boyayla yapılan kirpi saçak şeklindeki süsleme şeridiyle nihayetlendirilmiştir. Merkezi kubbeyi taşıyan sütunların kare kesitli başlıkları somaki tarzda mavi renge boyanmıştır. Mahfili taşıyan sütunlar, merkezi kubbeyi taşıyan sütunlarla aynı şekilde boyanmıştır. Mahfili taşıyan sütunlar üzerine oturan kirişlerde ve mahfilin alt yüzünde kalemişi süslemeler vardır. Kirişlerdeki süslemeler şeritler halinde uzarken mahfilin alt yüzeyi çizgilerin oluşturduğu dikdörtgen formlu çerçevelere

bölünmüştür. Çerçevelerin ortasında içleri bitkisel motiflerle tezyin edilmiş birer şemse, köşelerinde ise yine bitkisel motiflerden oluşan süslemeler görülür. Gerek kirişlerdeki gerek mahfilin alt yüzündeki süslemeler palmet, rumi, yaprak ve dal motiflerinden oluşur. Motifler ağırlıklı olarak kırmızı, yeşil, mavi ve beyaz renkler kullanılarak yapılmıştır.

3.12.23.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından elde ettiğimiz belgelerden 1948, 1994 ve 2005 yıllarında camide onarım yapıldığını öğreniyoruz. 1948 yılındaki onarımda ne tür müdahalelerin yapıldığı hakkında bir bilgimiz yoktur. 1994 yılında onarımda, caminin minaresi yenilenmiştir. 2005 yılındaki onarım sırasında yapılacak işler ise şöyle sıralamıştır;

1- Damdaki eski kurşun örtünün toplanarak yenilenmesi.
2- Yağmur oluk ve borularının kaldırılması, kare kesitli çinko oluk yapılması.
3- Orijinal pencere parmaklığı, kapı doğramaları, gergi demirleri, bahçe korkuluk demirlerinin yağlı boyalarının raspa yapılıp siyah mat yağlı boya ile boyanması.
4- Bütün yonu taşı pencere söveleri, sütun kaideleri, başlıkları, minber kaidesi ve orijinal giriş kapı yan sövelerine yapılan sıva ve yağlı boyalar raspa yapılarak özgün taş yüzeylerin ortaya çıkarılarak korunması.
5- Kuzey ve batı cephelerindeki dükkân önlerine yapılmış olan muhtes sundurmalar sökülerek detayına göre ahşap sundurma yapılarak üzerinin bakır kaplanması.
6- Projesi doğrultusunda elektrik tesisatının yenilenmesi.
7- Cami minaresinin ahşa külahının ve kurşun kaplanmanın yenilenmesi.
8- Caminin mevcut demir doğramalarının sökülerek sert ağaçtan ısıcam detaylı ahşap doğrama yapılması.
9- Caminin içinde dernek tarafından yapılan kalorifer tesisatının sökülmesi.
10- Caminin dış cephelerinde kısmen bulunan boya, badana vb. kısımların raspa yapılması.
11- Batı cephesindeki giriş kapısı üstündeki sundurmanın üzerine bakır kaplama yapılması.
12- Caminin mevcut beton dışlıklarının bozuk olanlarının aslına uygun olarak yenilenmesi ve akrilik esaslı dış cephe boyasıyla boyanması.

13- Batıdaki giriş merdivenlerinin bozuk mermer kaplamasının sökülerek yapının cephe karakteri renginde andezit taş kaplama ile kaplanması.
14- Caminin içinde mevcut olan kalem işlerinin bozulan kısımların orijinaline göre yenilenmesi.
15- Cami içindeki sıva, boya ve badana yüzeylerine gerekli raspa ve tamamlama işleri yapıldıktan sonra beyaz badana ile boyanması.
16- Pencere içlerinde sonradan yapılan mermer kaplamalar sökülerek orijinal taş yüzeylerin ortaya çıkarılması.
17- Cami iç güney cephesinin seki kısmındaki fayansın sökülerek orijinal haline dönüştürülmesi.
18- Orijinal giriş kapılarının yağlı boyalarının raspa yapılarak koruyucu pinoteks sürülmesi.
19- Caminin iç kuzey cephesindeki kadınlar mahfilinin alt kısmında sağ ve sol bölümlerde yer alan seki çevresindeki şebekeli korkulukların akrilik esaslı boya ile boyanması.
20- Son cemaat mekânındaki muhtes yapılan ahşap döşemenin sökülerek orijinal taş sekilerin ortaya çıkarılıp bozuk kısımlarının yenilenmesi.
21- Son cemaat mekânındaki muhtes ahşap lambri barakanın kaldırılması.
22- Son cemaat mekânındaki demir doğramalarının sökülerek ahşap doğrama olarak yenilenmesi.
23- Cami içindeki ahşap döşemenin sökülerek ara boşlukta gerekli fiziki müdahale yapıldıktan sonra ahşap kirişli döşemenin yapılması.
24- Son cemaat mekânında kadınlar mahfiline çıkan demir korkuluğun sökülerek ahşap küpeşteli demir korkuluk yapılarak boyanması.

3.12.24. Saraçzade Mescidi

Şekil No: 913-916

Çizim No: 143

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Ortahisar mahallesinde bulunmaktadır. Camin inşa kitabesi doğu yöndeki avlunun, doğu duvarı üzerinde yer alır. Söz konusu kitabede;

1- جهانده تا عبادتله در است وار ایکن مولا

تو کنمز شان و شوکت بخش ایده عبدالعزیز خانه

2- زمان قدرت افزاسنده انشاات نامعدود
بري بير مدرسه باندي پاپيلدي كلدى ميدانه
3- كوروب پير النظيفي عهده سنده توليت امرين
ايكى كز ايلدى فرمان انشاسن مشيرانه
4- بوكا بانيء اول شهرتي سرا جزاد اما
كرامت نوري بو اوج دفعدر نشر اولدي دورانه
5- كه بحر غيرت دينية خلقك كلوب جوشه
زمين و هوجرسين توسو تكثير ايتدى مردانه
6- نه رعنا طرز و اسلوب اوزره طرح اولمشكه هر ساعت
سبوب ايلر رياح باغ جنت سير ايدن جانه
7- ختامنده كهرپاش اولدي زهدي خامهء تاريخ
عجب مجمع حقيقي مدرسه مسجد كتبخانه
سنة ١٢٨٢

1- Cihanda ta ibadetle diraset var iken Mevla
Tükenmez şan u şevket bahş ede Abdü'l-Aziz Han'a
2- Zaman-ı kudret-etzasında inşaat-ı na-ıma'düd
Biri bu medrese, yandı, yapıldı, geldi meydana
3- Görüp Pirü'n-Nazifi uhdesinde tevliyet emrin
İki kez eyledi ferman-ı inşasın müşirana
4- Buna bani-i evvel şöhreti Sraç-zade amma
Keramet 1429ürü bi üç def'adır neşr oldu devrana
5- Ki bahr-ı gayret-i diniyyesi halkın gelub cüşa
Zemin u hücresin tevs'u taksir etdi merdana
6- Ne ra'na tarz u üslüb üzre tarh olmuş ki her sa'at
Sübûb eyler riyah'ı bağ'ı Cennet seyr eden
7- Hitamında Güher-paş oldu Zühdi hame-i tarih
Aceb mecma hakiki medrese mescid kütüphane
Sene, 1283

Açıklaması:

1- Dünyada ibadet ve ders öğrenmek oldukça, Mevla
Abdülaziz Han'a tükenmez şan ve şevket ihsan ede
2- Kudret arttıran zamandan sayısız inşaat
Biri bu medrese, yandı (yeniden) yapıldı, Meydana geldi

3- Pir Nazifi vakıf işlerine bakma görevini kendinde görerek
İnşası için müşirlere iki kez ferman eyledi
4- Bu binanın ilk yapıcısının şöhreti Saraç-zade'dir fakat
Bu keramet nuru üç defadır dünyaya yayıldı
5- Halkın din gayreti denizi coşup
Zeminini ve odalarını insanlar için genişletip çoğalttı
6- Ne güzel tarz ve üslubla düzenlenmiş ki her saat
Seyr eden kimseye Cennet bağının rüzgârları eser
7- Zühdi, sonunda Tarih kalemi cevher saçtı
Şaşılacak (güzellikte) toplanacak yer, gerçek medrese, mescid, kütüphane

Sene,1283/1866''

yazar. Kitabeden yapının bulunduğu yerde bir medresenin olduğunu, ancak bu medresenin yandığını anlıyoruz. Yine kitabeye göre bugünkü yapı, mescid, medrese ve kütüphaneden oluşan küçük bir külliye olarak Saraçzade tarafından H.1283/M.1866 yılında inşa ettirilmiştir. Medrese mescidin kuzey cephesine bitişik olarak, kütüphane ise mescidin güneybatı köşesinin yaklaşık 4 m önünde konumlandırılmıştır. Mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete kapalıdır.

3.12.24.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan mescit, düz alan üzerine inşa edilmiştir. Doğusunda avlu ve komşu bina, güneyinde ve batısında mahalle yolu, kuzeyinde ise komşu bina vardır. Mescidin harim kısmı içten içe 9.67x7.45 m, dış hatları ise 11.09x8.87 m boyutlarındadır. Genel itibarıyla kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim ve mahfilden meydana gelir. Doğu yöndeki avluya giriş, güney cephede bulunan 1.53 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı üzerinde üst üste konumlandırılmış dikdörtgen formlu iki mermer yazı panosu vardır. Altta bulunan büyük panoda ''لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir", üstteki panoda ise ''ما شاء الله/Mâşallah'' yazmaktadır (Şekil 3.913)-(Çizim 3.143).

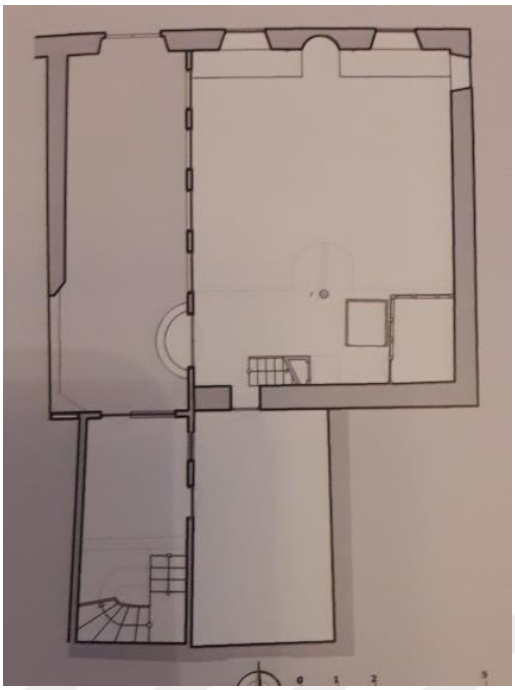

Çizim 3.145. Saraçzade Mescidi Plan (Özen vd.'den)

Şekil 3.913. Saraçzade Mescidi Genel Görünüm

Mescide avlu içerisinden ulaşılan kapıdan girilir. Doğu cephe ekseninin kuzey köşesinde bulunan kapı 1.66 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır.

Cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, yedisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin dördü doğu cephede, ikisi güney cephede, biri ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin dördü doğu cephede, üçü ise batı cephede yer alır. Harim katı güney ve batı cephedeki pencereler 1.10 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş

söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katı doğu cephedeki pencereler ise 1.10 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki tüm pencereler oval formlu ve ahşap doğramalıdır. Güney ve batı cephedeki pencereler harim içerisinde doğru genişleyerek açılır. Güney cephedeki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, batı cephede yer alan harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formludur (Şekil 3.913).

Mescidin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi mevcuttur.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, biri ise ortada serbest olarak konumlandırılan üç ahşap sütunun taşıdığı mahfil görülür. Duvara dayandırılan sütunlar kare, ortadaki ise dairesel kesitlidir (Şekil 3.914).

Şekil 3.914. Saraçzade Mescidi Mahfil

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 1.09 m genişliğinde ve 44 cm derinliğindedir. Dört kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.915). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.916). Yapıda minber ve vaaz kürsüsü bulunmaz.

Şekil 3.915. Saraçzade Mescidi Harim Genel Görünüm

Şekil 3.916. Saraçzade Mescidi Tavan

Mahfile, kuzeydoğu köşede bulunan merdivenden çıkılır. On dört basamaklı merdiven 87 cm genişliğindedir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.65 m çıkıntı yamakta ve mihrap aksında 1.30 m derinliğinde yarım daire formuna benzer mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 76 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur.

3.12.24.2. Malzeme-Teknik

Mescidin beden duvarlarında kaba yontu taş malzeme, mihrapta, güney ve batı cephedeki pencerelerin söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, doğu cephedeki pencerelerinin söve ve lentolarında ahşap malzeme, pencere korkuluklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme. Harim

duvarları sıvanıp boyanmıştır. Batı cephede muhtemelen kapı ve pencere açıklıkları vardı. Ancak günümüze düzgün kesme taş malzeme ile kapatılmışlar.

Cephelerde ve mihrapta yığma taş, harim duvarlarındaki süslemelerde kalemişi, mihrap süslemelerinde ise kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.24.3. Süsleme

Harim duvarları üzerinde kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler görülür. Kireç badanalı yüzeye uygulanan bezemeler oluşturulurken ağırlıklı olarak yeşil, mavi, sarı, kırmızı ve siyah renkler kullanılmıştır.

Harim batı duvarın üst noktasına yakın yerde, sapları ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı ve sarı renkli bitkisel motiflerin meydana getirdiği dairesel formlu üç yazı madalyonu vardır. Sağdaki madalyonun alt kısmında kırmızı renkli, ortadaki madalyonda sarı renkli, soldakinde ise mavi ve kırmızı renkli papyon benzeri birer kurdele asılır. Sağdaki madalyonun içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ortadakinde ‘‘ عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, soldakinde ise ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’ yazar. Doğu duvarda da benzer şekilde üç madalyon vardır. Ancak buradaki bitkisel motifler birazcık farklıdır. Söz konusu madalyonlardan sağdakinde ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ortadakinde ‘‘ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, soldakinde ise ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Güney duvardaki mihrap kaidesinin hemen üzerinde dikdörtgen formlu ve siyah renkli yazı panosu bulunur. Pano içerisine beyaz zemin üzerine siyah harflerle ‘‘ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ/Zekeriya mabedde namaz kılarken melekler ona (Âl-i İmrân 39)’’ yazılmıştır. Pano, dört sapları ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli bitkisel motiflerle dört yönden çevrilidir. Bitkisel motiflerin alt ve üst kısmında sarı renkli papyon benzeri birer kurdele, üstteki kurdelenin üzerinde de mavi renkli bitkisel motif görülür. Söz konusu panonun her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş iki madalyon mevcuttur. Madalyonlar iç içe geçmiş iki dairesel formdan oluşur. Dıştaki mavi içteki ise kırmızı renkli olan dairesel formların arasına sapı ve yaprağı yeşil çiçeği ise sarı renkli bitkisel motif yerleştiriliştir. Sağdaki madalyonda beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘ الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, soldakinde ise ‘‘ محمّد عليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazmaktadır.

Mescit oldukça süslü mihraba sahiptir. Mihrapta bulunan bütün süslemeler barok tarzdadır. Mihrap kaidesinin her iki yanında beyaza boyanmış, dairesel kesitli birer sütünce bulunur. Sütüncelerin yüzeyi yaldız renkli yaprak motifleriyle sarmalamaktadır. Sütünce ayakları siyaha boyanmış soğan, başlıkları ise kare formludur. Başlıklar yaldız renkli yaprak motifleriyle bezenmiştir. Mihrap nişi siyah ve yaldız renkli yivlerle üç yönden çevrilidir. Siyaha boyalı nişin en alt kademesi yaldız renkli yivlerle dikey yönlü dar dikdörtgenlere ayrılmıştır. Her bir dikdörtgenin içerisi yavruağzı renge boyanmış olup, üst noktalarına yaldız renkli birer perde motifi yerleştirilmiştir. Diğer kademeler ise yaldız ve mavi renkli yaprak motifleri ile süslenmiştir. Nişin yaşmak yüzeyi mavi renkli perde motifiyle doldurulmuştur. Yaşmak kemerinin ortasında yaldız renkli ve bitkisel formlu motif vardır. Ayrıca yaşmağın her iki yanına yine yaldız renkli birer gülbezek motifi yerleştirilmiştir. Nişin kemer köşelikleri yaldız renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Söz konusu bitkisel motifler nişin kademeleri boyunca aşağıya doğru sarkmaktadır. Mihrap, üçgen formlu taç kısmına sahiptir. Tacın ortasında mavi çerçeveli madalyon vardır. Madalyon, halat motifiyle içten çevrilidir. Madalyon içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle ‘‘الله جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazılmıştır. Madalyon dışındaki tün taç yüzeyi yaldız renkli bitkisel motiflerle süslenmiştir (Şekil 3.915).

3.12.24.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.12.25. Tavanlı Camii

Şekil No: 917-920

Çizim No: 144

Yapı Trabzon-Ortahisar ilçesinin Gazipaşa mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi kuzey cephe ekseninde yer alan harim giriş kapısı üzerindedir. Dikdörtgen formlu mermer kitabede;

‘‘ كل الله تعالى سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

١٣٠٨-١٢٩١

Selâmun aleykümü’dhulu’l-cennete bimâküntüm ta’melûn. 1308-1291

Anlamı:

Allahu Tealâ buyurdu: (Melekler onların canını temizlenmiş olarak alırken) Selâm size, yaptıklarınıza karşılık haydi cennete girin (derler) (Nahl-32).1890-1874’’

(Yüksel, 2000: 146) yazmaktadır. Kitabeden de anlaşılacağı üzere yapı H.1291/M.1874 tarihinde inşa edilmiş, 1890 yılında da onarım görmüştür. Caminin banisi ve mimarı bilinmemektedir. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünce harim giriş kapısının hemen sağına asılan bilgilendirme fişine göre yapı, Nemlizadeler veya Ketencizade Hacı Mehmet tarafından yaptırıldığı söylenmekteymiş. Yapı, harim giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre 1890, Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarına göre ise 1984, 2001 ve 2010 tarihlerinde onarım görmüştür.

3.12.25.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan yapı, hafif eğimli arazide dikdörtgen formlu kâgir bir zemin üzerine oturmaktadır. Harim kısmı içten içe 10.51x925 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 17.10x11.04 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen caminin bazı noktalarında ahşap hatılda kullanılmıştır. Yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Kuzeybatı köşede son cemaat yerine bitişik olarak konumlandırılmış minare bulunur (Şekil 3.917)-(Çizim 3.144).

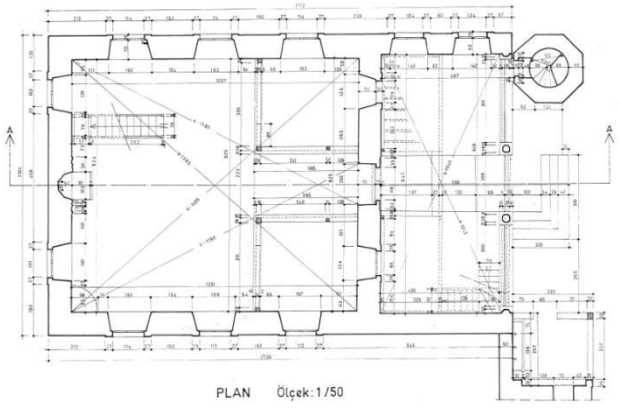

Çizim 3.146. Tavanlı Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.917. Tavanlı (Nemlioğlu) Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki taş duvar üzerine oturan çokgen kesitli, dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmış ve aralarına demir gergiler yerleştirilmiştir. Son cemaat yeri doğu ve batı yönden taş duvarla kapalı olup, üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Doğu cephe duvarı üzerinde 1.06 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapı bulunur. Batı cephe duvarında ise 1.04 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı iki pencere mevcuttur. Cami hafif eğimli arazi üzerinde inşa edildiği için son cemaat yerine dikdörtgen formlu dört basamaklı merdivenden çıkılır (Şekil 3.917).

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.19 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Cami cephe duvarları üzerinde onu harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere bulunur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin birer tanesi doğu, batı ve güney cephede, üçü ise kuzey cephede yer alır. Doğu ve batı cephenin mahfil katı seviyesinde bulunan pencereler dairesel formlu olup, cephe eksenlerinin güneyinde karşılıklı olarak yer alırlar. Harim katı seviyesindeki pencereler ile kuzey cephenin mahfil katı seviyesindeki pencereler dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Güney cephe mahfil katı seviyesinde yer alan pencere ise dikdörtgen formlu, taş söveli, ahşap lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim katındaki pencereler

farklı genişliklere sahiptir. Batı cephedekiler 1.14 m, güney cephedekiler 1.02 m, doğu cephedekiler 1.13 m, kuzey cephedekilerin ise doğu yönde bulunanı 86 cm, batı yönde bulunanı ise 79 cm genişliğindedir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephede, son cemaat yerinin batı köşesine bitişik olarak konumlandırılan minarenin sekizgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi bulunur. Minareye giriş, kaidenin güney yüzünde yer alan 55 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Söz konusu kapı son cemaat yerine açılmaktadır.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen formludur. Ortada bulunan serbest iki sütun taş ayaklar üzerine oturmaktadır (Şekil 3.918).

Şekil 3.918.Tavanlı (Nemlioğlu) Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde yalnızca nişten oluşan mihrap bulunur. 1.03 m genişliğindeki niş, 50 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üç dilimli kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.919).

Şekil 3.919.Tavanlı (Nemlioğlu) Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan 70 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.62 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.919).

Orijinal olamayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında sekizgen formlu tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.920).

Şekil 3.920.Tavanlı (Nemlioğlu) Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşede bulunan 94 cm genişliğindeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. Merdiven on dört basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.75 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 85 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu

vardır. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.12.25.2. Malzeme-Teknik

Caminin beden duvarlarında kaba yontu taş malzeme ve belli yerlerinde ahşap hatıl, mihrap, pencere ve kapı sövelerinde, minarede, son cemaat yerindeki sütun ve kemerlerde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve son cemaat yerindeki sütunlarında, tavanlarda, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve son cemaat yerindeki sütun aralarına yerleştirilen gergilerde demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Cephe duvarlarında ve minarede yığma taş, süslemelerde oyma ve kabartma, harim ve son cemaat yeri tavanlarında ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.12.25.3. Süsleme

Caminin gerek dış cephesi, gerekse harim kısmı oldukça sadedir. Yapının dört cephesini çevreleyen yivli saçak silmesi bulunmaktadır. Pencerelerin kemer kilit taşları hafif dışa taşkın vaziyettedir. Son cemaat yerini oluşturan sütun başlıklarında kabartma tekniğinde yapılmış yaprak motifleri görülür. Yaprakların altında, başlığı çevreleyen yivli süsleme şerit mevcuttur. Sütunları birbirine bağlayan kemerlerin kilit taşlarında kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motifi bulunur. Ortadaki kemerin üzerinde, uçları birbirine bakan iki koçboynuzu motifinin oluşturduğu dairesel form vardır. Söz konusu formun içerisine kabartma tekniğiyle ‘‘ جلَّ الله جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazılmıştır. Koçboynuzlu dairesel formun her iki yanında barok karakterli bitkisel motifler bulunmaktadır. Kemer aralarına oval formlu birer yazı panosu yerleştirilmiştir. Sağdaki panoda; سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ/ “Sabretmenize karşılık selam sizlere. Dünya yurdunun sonucu (olan cennet) ne güzeldir!” (Ra’d 24)’’ yazarken soldakinde ‘‘ سَلَٰمٌ عَلَيْكُم طِبْتُم فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)’’ yazar. Panolar, barok karakterli bitkisel motiflerle dıştan çevrilidir.

Harim giriş kapısı üç sıra yivle üç yönden çevrelenmiş ve kemer kilit taşı üzerine kabartma tekniğinde yapılmış çiçek desenli rozet yerleştirilmiştir. Kapı

kanatların yüzeyi çökertilerek altta ve üstte dikey yönlü, ortada ise yatay yönlü birer dikdörtgen form oluşturulmuştur.

Son cemaat yeri tavanında sekizgen formlu tavan göbeği görülür. Göbeğinin ortasında içerisi yapraklarla bezeli dairesel form vardır. Dairesel form ile sekizgen arasında kalan yüzey, "S'' formlu kıvrımları bulunan bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi, ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulan küçük karelerle hareketlendirilmiştir.

Almaşık teknikte yapılan minare gövdesinde iki sıra siyah ve bir sıra beyaz taş kullanılmıştır. Kaide, mukarnas benzeri motiflerden oluşan kuşakla nihayetlenmektedir. Kaidenin doğu cephesinde içerisi boşaltılmış kare alan vardır. Söz konusu alanda, minare kitabesinin olabileceğini düşünüyoruz. Minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik bulunmaktadır. Şerefe altı mukarnaslarla doldurulmuştur. Şerefenin şebekeli korkuluk kısmı mevcuttur. Minarenin çokgen formlu petek kısmının her bir köşesi üstte kaş kemerle sonlanır.

Harim içerisinde az da olsa mihrap nişinde, minberde ve tavanda süsleme unsuru bulunur.

Koyu renk taşla yapılan mihrap nişinin kademeleri, üzeri yivli beyaz renk taşlarla belirginleştirilmiştir. Yaşmağın üç dilimli kemeri yıldız motifli süsleme şeridi ile çevrilidir.

Ahşap minberin aynalık süpürgelik ve korkuluk yüzeyi, dikey yönlü çakılan çıtalarla dar ve uzun dikdörtgen panolara ayrılmışlardır. Minber köşkünün hemen altında ince çıtalarla kullanılarak dikey yönlü dikdörtgen form oluşturulmuş ve oluşturulan bu formun içerisine yine ince çıtalarla yapılan dikey yönlü baklava formu yerleştirilmiştir. Minber aynalığında sarı zemin üzerine siyah renk harflerle " لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Aynalığın hemen üzerinde paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridi mevcuttur. Minber tepeliği üçgenimsi formda olup yüzeyi sarı renklidir. Tepeliğin üst kısmında beyaz zemin üzerine siyah harflerle " بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'' yazılıdır. Söz konusu bu yazının sağ ve sol alt köşelerinde siyah çerçeveli dairesel formlu birer madalyonu bulunur. Sağdaki madalyonda "اللهِ جلَّ جَلَالُهُ/Allah Celle Celaluhu'', soldakinde ise " محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazar.

Harim ve mahfil tavanı, son cemaat yeri tavanı gibi düzenlenmiştir. Ayrıca son cemaat yeri tavanında görülen tavan göbeğinin aynısı harim tavanında da mevcuttur (Şekil 3.920).

Harim doğu, batı ve güney duvarlara bakır yazı levhaları asılmıştır. Söz konusu levhalarda Allah, Muhammed, dört halife ve peygamber torunları Hasan-Hüseyin'in isimleri yazılıdır.

3.12.25.4. Onarımlar

Harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeden caminin 1890 yılında onarım gördüğünü öğreniyoruz. Ayrıca Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında 1984, 2001 ve 2010 tarihli üç onarım kaydı mevcuttur. Ancak 2010 yılında hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz.

1984 tarihinde onarımda yapılan işler;

1- Ahşap çatının tamir ve tahkimi.
2- Çürüyen kiremitlerin değiştirilmesi.
3- Ahşap pencere doğramalarının aslına uygun olarak yeniden yapılması.
4- Ahşap yüzeylere yağlı boya işlerinin yapılması.
5- Tretuar yapımı işleri yapılması.

2001 tarihli onarımda yapılan işler;

1- Caminin etrafına drenaj yapılması.
2- Camii iç boya ve badanasının yenilenmesi.

3.12.26. Ahi Evren Dede Camii

Şekil No: 921-926
Çizim No: 145

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Boztepe mahallesinde bulunmaktadır. Cami avlu giriş kapısının kemer alınlığı içerisinde yer alan kitabeye göre H.١٣٠٨ - 1308/M.1890 tarihinde inşa edilmiştir. Caminin banisi ve mimarı bilinmemektedir. 1976 ve 1994 yıllarında onarım gören yapı, yakın dönemde yapılan kapsamlı restorasyonla bugünkü halini almıştır.

3.12.26.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde yer alan cami düz zemin üzerine oturmaktadır. Caminin harim kısmı içten içe 10.56x8.60 m, dış hatları ise kuzey

cephedeki türbe ve giriş koridoru ile birlikte yaklaşık olarak 18.74x12.86 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilen cami, harim, mahfil, türbe, giriş koridoru ve bayan namaz kılma yerinden meydana gelir. Minare, batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.921)-(Şekil 3.922)-(Çizim 3.145).

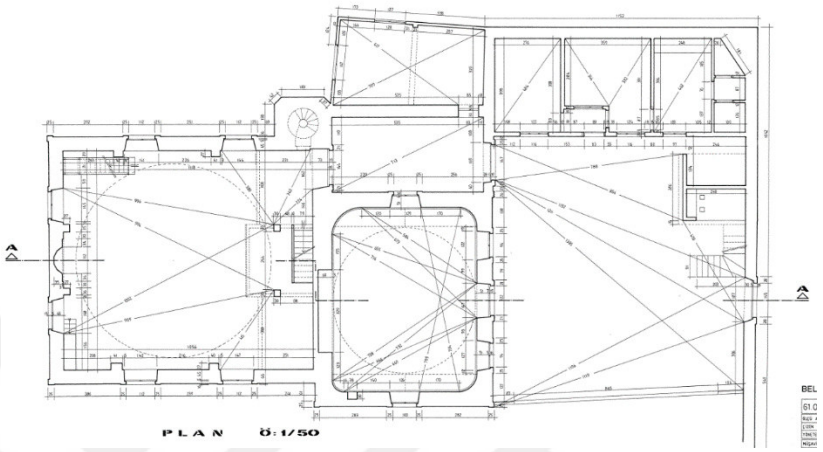

Çizim 3.147. Ahi Evren Dede Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.921. Ahi Evren Dede Camii Genel Görünüm

Şekil 3.922. Ahi Evren Dede Camii Genel Görünüm

Caminin içerisinde bulunduğu avluya kuzey cephede yer alan 1.45 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve yuvarlak kemer alınlıklı kapıdan girilir. Caminin kuzeydoğu cephesine bitişik Ahi Evren Dede türbesi vardır. Türbeye giriş, kuzey cephede yer alan 1.22 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli-lentolu ve iki demir kanatlı kapıdan sağlanır. Kapının üzerinde duvara oturtulmuş iki konsolun taşıdığı saçak vardır. Türbenin kuzey cephesinde iki, doğu ve batı cephesinde ise birer pencere açıklı mevcuttur. Dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olan pencereler yaklaşık 96 cm genişliğe sahiptir. Söz konusu pencerelerden batı cephede olanı, kuzeybatı köşedeki giriş koridoruna açılır. Türbenin üzeri kubbe ile örtülüdür (Şekil 3.922).

Yapının kuzeybatı köşesinde 5.35x3.17 m ölçülerinde giriş koridoru vardır. Koridora, kuzey cephede yer alan 1.47 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlı kapıdan girilir. Kapının üzerinde duvara oturtulmuş iki konsolun taşıdığı saçak vardır. Giriş koridorunun üzeri kuzey güney doğrultuda konumlandırılmış iki küçük kubbe ile örtülüdür. Koridorun batı duvarı üzerinde bulunan 83 cm genişliğindeki açıklıktan bayanların namaz kıldığı yan odaya geçilir. Düzgün olmayan dikdörtgen formdaki oda yaklaşık 6.38x3.60 m boyutlarındadır. Odanın güney ve batı duvarında birer pencere görülür. 1.25 m genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır. İçten düz tavanla örtülü oda, dıştan batı yöne doğru eğimli çatı ile örtülüdür.

Kuzeybatı köşedeki giriş koridorun güney ucunda bulunan kapıdan harime giriş sağlanır. Dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, sivri kemer alınlıklı ve iki ahşap kantlı kapı, 1.44 m genişliğindedir (Şekil 3.923).

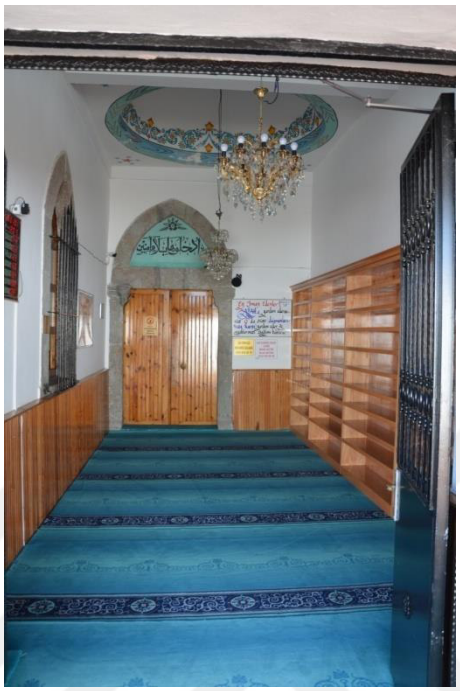

Şekil 3.923. Ahi Evren Dede Camii Giriş Kapısı

Caminin doğu, batı ve güney cephe duvarları üzerinde ikişer pencere mevcuttur. Cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak konumlandırılan pencereler 1.12 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Caminin üzeri onaltıgen kasnak üzerine oturan kubbe ile örtülüdür. Kubbe kasnağının her bir köşesinde dikdörtgen formlu ve sivri kemerli birer pencere yer alır. Yapının dört cephesinde de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi mevcuttur.

Batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olara konumlandırılan minarenin kaidesi harim duvarına girinti yapmaktadır. Minare kare formlu kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minare kaidesinin kuzeybatı ve güneybatı köşesi pahlıdır. Minareye giriş mahfil katı batı duvarı üzerinde yer alan 56 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.924).

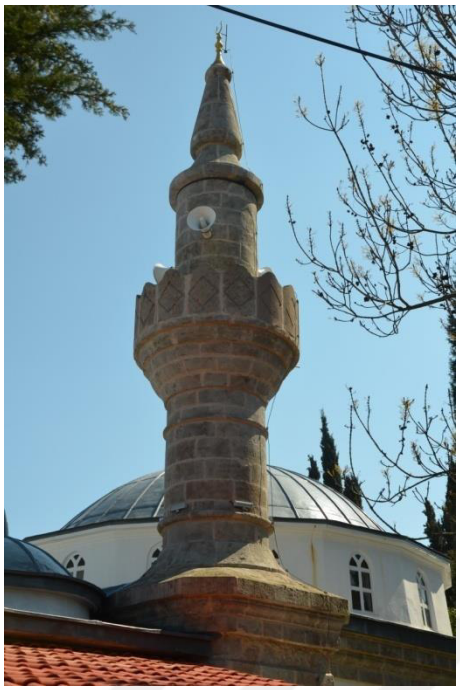

Şekil 3.924. Ahi Evren Dede Camii Minare

Harimin kuzeyinde kare kesitli, serbest iki betonarme sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunların arası 40 cm yüksekliğindeki üç köşeli ahşap korkulukla kapatılarak müezzin mahfili oluşturulmuştur.

Güney duvar ekseninde, düzgün kesme taş malzemeden yapılmış dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişinin 1.08 m genişliği, 37 cm derinliği bulunur. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.925).

Şekil 3.925. Ahi Evren Dede Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber vardır. Batı duvara dayandırılan 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.80 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa, dikdörtgen formlu ve basık kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.926).

Şekil 3.926. Ahi Evren Dede Camii Harim Genel Görünüm

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün tek sıra korkuluğu bulunur. Harimin üzeri kubbe ile örtülüdür.

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki harim giriş kapısının hemen yanından başlayıp doğu cepheye doğru tek kol halinde yükselen merdivenden çıkılır. On iki basamaklı merdiven 79 cm genişliğindedir. Merdivenin harime bakan tarafı duvarla kapatılmıştır. Betonarme malzeme mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.40 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 50 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Tek sıra boğumlardan oluşan mahfil korkuluğu yaklaşık 60 cm yüksekliğindedir. Mahfili taşıyan sütunlar, mahfil katı boyunca yükselip harimi örten kubbeyi taşımaktadırlar.

3.12.26.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minarede ince yontu taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfil korkuluğunda, harim giriş kapısının kanatlarında, minare giriş kapısında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, türbe ve giriş koridorunun kapı kanatlarında demir malzeme, kubbe kaplamalarında kurşun malzeme, bayanların namaz kıldığı odanın çatısında

ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Caminin gerek dış cephesi gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Beden duvarlarında, mihrapta ve minarede yığma taş, harim duvarlarında ve kubbedeki süslemelerde kalemişi, diğer süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.26.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe korkuluğunun üst kısımları dalgalı olarak sonlanan dikdörtgen formlu panolardan oluşur. Her bir panonun içerisinde diyagonal şekilde konumlandırılmış birer kare form mevcuttur. Minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik görülür.

Harim duvarlarında ve kubbede kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler görülür. Bu bezemeler kireç badanalı duvar yüzeyine uygulanmıştır. Söz konusu motifler oluşturulurken ağırlıklı olarak mavi, kırmızı, siyah, sarı ve yeşil renkler kullanılmıştır. Kuzeybatı yöndeki giriş koridorunu örten iki kubbede benzer süsleme programına sahiptir. Kubbelerin ortasında beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Kuzey yöndeki kubbenin ortasında ‘‘كما تكونوا كذلك يؤمر عليك/ Siz nasıl olursanız ona lâyık idarecilerle yönetilirsiniz’’ yazarken, güney yöndekinde müsenna tekniği ile ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا هو/La ilâhe illâ hû’’ yazar. Yazılar, iç içe geçmiş siyah renkli iki dairesel formla çevrilidir. İçteki dairesel form iç kısmında mavi renkli testere ağzı motifi görürken, dıştaki dairesel formun dışında kırmızı ve siyah renkli halat motifi görülmektedir. Her iki dairesel formun arasındaki yüzey sarı zemin üzerine yapılan, sapları yeşil, çiçekleri kırmızı ve siyah renkli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Tüm bu motifler en dıştan, ince uzun çizgilerin oluşturduğu perde motifleriyle çevrilidir. Perde motiflerin aralarına kırmızı renkli yaprak benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Kubbelerin dış kenarında sapları mavi, çiçekleri ise yeşil ve kırmızı renkli birer süsleme şeridi uzanmaktadır. Ayrıca kubbe kenarları yeşil zemin üzerine kırmızı ve siyah çizgilerle yapılan ‘‘V’’ benzeri motiflere belirginleştirilmiştir. Kubbelerin köşelerinde bulunan üçgen alanların yüzeyine kırmızı renkli birer yıldız, kırmızı renkli yıldızların her bir kolunun ucuna da mavi renkli birer küçük yıldız yerleştirilmiştir.

Harim giriş kapısı üzerindeki sivri kemer alınlığın yüzeyi yeşile boyanmıştır. Yeşil zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ/ Onlara, ‘‘Girin oraya

esenlikle, güven içinde” denilir (Hicr 46)’’ yazılıdır. Yazının üzerinde siyah renkli çiçek ve yapraklar görülür.

Mihrap nişinin kademeleri paralel olarak uzayan kalın silmelerle belirginleştirilmiştir. Yaşmağın altındaki kademenin yüzeyinde uçları aşağıya doğru bakan iki üçgen form vardır. Mihrap kaidesinin üzerindeki kaş kemerli tepeliğin içerisinde dikdörtgen formlu yapı panosu mevcuttur. Pano içerisinde siyah renk harflerle ‘‘ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/كل الله تعالى (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram’a doğru dön (Bakara 149)’’ yazar. Kaş kemerli tepeliğin uçunda hilal motifi görülür. Kaş kamerin her iki yanında beyaz çerçeveli birer yazı madalyonu vardır. Madalyonlar içerisinde lacivert zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Batı yöndeki madalyonda ‘‘ الله جَلَّ جَلَالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, doğu yöndekinde ‘‘ محمّد عليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Madalyonların olduğu yüzey turuncu renge, mihrap kaidesi ve üzerindeki tepelik gri renge, niş ise açık mavi renge boyanarak canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.925).

Orijinal olmayan ahşap minber oldukça sadedir. Doğu yöndeki üçgen formlu aynalıkta, ince çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş üç üçgen form bulunur. Süpürgelik kısmında yan yana tek sıra halinde sıralanmış dikdörtgen formlu, kas kemerli çerçeveler vardır. Söz konusu çerçevelerin içerisi hafif boşaltılmıştır. Tek sıra minber korkuluğunda da ince çıtalarla oluşturulmuş, dar ve uzun dikdörtgen form vardır. Minber girişi üzerine üç dilimli mermer tepelik yerleştirilmiştir. Tepeliğin yüzeyinde yaldız renkli harflerle yazılmış iki satırlık yazı bulunur. Üst sıradaki satırda ‘‘ الله جلَّ جَلَالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, alt sıradaki satırda ise ‘‘ شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)’’ yazılıdır.

Harimi örten kubbenin ortasında sarı, kırmızı ve siyah çizgilerin oluşturduğu iç içe geçmiş üç dairesel form vardır. Dairesel formların arasındaki yüzeyde sarı zemin üzerine yapılmış bitkisel motifli süslemeler bulunmaktadır. Birbirinden farklı olan bitkisel motiflerin sapları yeşil çiçekleri ise kırmızı ve sarı renklidir. İçteki dairesel formun içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle “İhlas süresi’’ yazar. Tüm bu motifler en dıştan sapları mavi ve yeşil, çiçekleri ise siyah, sarı ve turuncu renkli bitkisel motiflerle çevrilidir. Bitkisel motifler dışa doğru dilimli kaş kemer formunda çıkıntı yapmaktadır. Dilimli kaş kemer formundaki bitkisel motiflerin

içlerine, meşale benzer birer motif yerleştirilmiştir. Kubbe kasnağı boyunca uzayan süsleme kuşağı, kasnaktaki pencereleri üç yönden çevrelenmektedir. Süsleme kuşağı mavi, yeşil ve kırmızı renkli bitkisel motiflerden meydana gelmektedir. Pencerelerin sivri kemeri üzerine, ucunda hilal olan birer alem yerleştirilmiştir. Pencerelerin arasında kırmızı, yeşili mavi ve sarı renkli geometrik ve bitkisel motiflerin oluşturduğu birer şemse bulunmaktadır. Kubbenin her bir köşesindeki üçgen formlu alanların yüzeyinde, beyaz zemin üzerine yeşil, mavi, kırmızı ve sarı renklerle yapılmış birer bitkisel motif yer alır.

Harim doğu, batı ve güney duvarları üzerinde sarı ve kırmızı renk çerçeveli ikişer yazı madalyonu mevcuttur. Dıştan mavi, kırmızı ve sarı renkli bitkisel motiflerle çevrili madalyonlar içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvarın kuzeyindeki madalyonda ‘‘ حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’güneyindekinde ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, güney duvarın batısındakinde‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, doğusundakinde ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, yazarken, doğu duvarın güneyindekinde‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, kuzeyindekinde ise ‘‘ حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Yine doğu, batı ve güney duvarların tavanla birleştiği noktalarda, kırmızı renk çizgilerin oluşturduğu dikdörtgen formların içerisine siyah renk harflerle ‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’ yazılmıştır. Söz konusu dikdörtgen yapı çerçevelerin her birinden aşağı doğru sarkan birer perde motifi vardır. Çizgilerle oluşturulan perde motifleri yeşil ve turuncu renklidir.

Mahfil katındaki betonarme sütunların üst kısımlarında aşağı doğru sarkan perde motifleriyle çevrilir. Perde motiflerinin altında sütunları çevreleyen iki sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden üstte olanı mavi ve sarı renkli ince çizgilerden, alttaki ise yaprak benzeri motiflerden meydana gelmektedir. Yeşil ve kırmızı renkli yaprak benzeri motiflerin araları sarı renge boyalıdır. Harim içerisindeki bitkisel motifli süslemelerin benzeri, kuzeydoğu yöndeki türbe içerisinde de görülmektedir.

3.12.26.4. Onarımlar

Kayıtlardan cami kubbesinin 1976 yılında öğreniyoruz. Ayrıca Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında 1994 tarihli onarım kaydı bulunmaktadır. Söz konusu onarımda yapılacak işler şöyle sıralanmıştır;

1- Caminin çatısının izalosyonu yapılarak kurşun kaplanacak.
2- Caminin iç kısmında;

a)Bozuk olan sıvalar raspa edilerek, yeniden yapılacak.

b)Ahşap doğrama aksamda çürümüş olanlar yenilenerek, ahşap döşemede bozuk olan kısımlar onarılacak.

c)Mihrap yağlı boyadan temizlenecek.

d)Boya, badana, elektrik tesisatı yapılacak

3- Caminin çevresinde (kuzey cephesi hariç) drenaj yapılacak.
4- Cepheler de bozuk olan derzler onarılacak.
5- Camiye bitişik ek yapılan (sonradan yapılmış) yıkılarak avlu düzenlemesi yapılacaktır.

3.12.27. Hoca Halil Camii

Şekil No: 927-930
Çizim No: 146

Yapı Trabzon-Ortahisar ilçesinin Pazarkapı Mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe yoktur. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünün 2008 yılında yapmış olduğu restorasyon sonrasında harim giriş kapısının sağ kanadına astığı bilgi fişinde şöyle yazar;

"Caminin yapım ve tarihi ve banisi kesin olarak bilinmese de 1553 tarihli Tahrir Defterinde "Mahalle-i Mescid-i namı diğer Azean-ı Cedid'' olarak anılmaktadır. Dolayısıyla caminin ilk halinin1553 yılından önce inşa edildiğini anlamaktayız. 1896 yılında meydana gelen deprem sonucu yıkılmış ve yerine bugünkü cami inşa edilmiştir.'' 2008 yılında yapılan kapsamlı onarımla bugünkü halini alan cami ibadete açıktır.

3.12.27.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, hafif eğimli arazide kaba yontu taş malzemeli kâgir zemin üzerine oturmaktadır. Caminin harim kısmı içten içe 8.47x8.45 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.20x9.67 m boyutlarına ulaşır. Kuzey ve batı cephesi düzgün kesme taş, güney ve doğu cephesi ise kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat

yerinden meydana gelir. Minare kuzeybatı köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.927)-(Çizim 3.146).

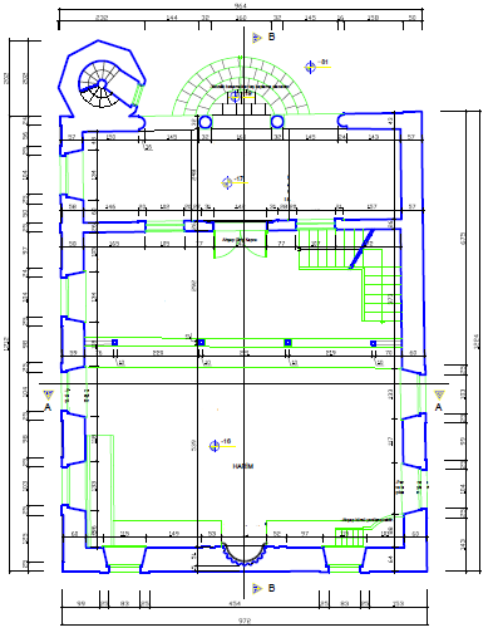

Çizim 3.148. Hoca Halil Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.927. Hoca Halil Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri mevcuttur. Yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki taş duvar üzerine oturan sütunlar, yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Sütun aralarına ve sütunlarla harim kuzey duvarı arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Doğu ve batı cephesi taş duvarla kapalı son cemaat yerinin üzeri düz ahşa tavanla örtülüdür. Yanlardaki gözler kuzey yönden taş duvarla kapatılmıştır. Böylelikle cepheden bakıldığında son

cemaat yerinin açıklığı görünmektedir. Son cemaat yerinin batı duvarı üzerinde 1.04 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı pencere bulunur. Cami hafif eğimli arazi üzerine oturduğu için son cemaat yerine yarım daire formlu ve dört basamaklı merdivenden ulaşılır (Şekil 3.928).

Şekil 3.928. Hoca Halil Camii Son Cemaat Yeri

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde bulunan 1.53 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Yapının cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on beş pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu, güney ve kuzey cephede, üçü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdırlar. Söz konusu pencerelerden güney cephede bulunanlar 83 cm, diğerleri ise 1.03 m genişliğe sahiptir. Mahfil katı seviyesindeki pencereler oval formlu ve ahşap doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan harim katındaki pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.927).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, kuzey ve batı cephede kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen yivli saçak silmesi bulunmaktadır.

Kuzeybatı köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, çokgen gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye kaidenin doğu yüzünde yer

alan 57 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan kare kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunmaktadır (Şekil 3.929).

Şekil 3.929. Hoca Halil Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 96 cm genişliğinde ve 47 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.930).

Şekil 3.930. Hoca Halil Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 71 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.16

m çıkıntı yapar. On iki basamaklı minber, çift sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.930).

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. 1.05x0.86 m boyutlarındaki kürsüsünün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu mevcuttur. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Mahfil katına kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 92 cm genişliğindeki merdiven on beş basamaklıdır. Kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.60 m çıkıntı yapan ahşap mahfilin 79 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunur. Mahfil katında kare kesitli iki serbest ahşap sütun görülür. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.12.27.2. Malzeme-Teknik

Caminin kuzey ve batı cephe duvarlarında, son cemaat yeri sütunlarında, mihrapta, minarede, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, doğu ve güney cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, mihrapta ve minarede yığma taş, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.27.3. Süsleme

Caminin gerek dış cephesi, gerekse harim kısmı oldukça sadedir. Cephe duvarlarında süsleme unsuru yoktur. Harim giriş kapısının söveleri ve kemeri yivlerle hareketlendirilmiştir. Kapı kantlarının yüzeyleri çökertilerek altta ve üstte dikdörtgen, ortada ise kare formlu panolar elde edilmiştir. Söz konusu panoların sadedir. Kapının hemen üzerine dikdörtgen formlu mermer pano monte edilmiştir. Mermer panoda oyma tekniğiyle ''إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا/ Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır (Nisâ 103)'' yazar.

Minarenin şerefe altı kabara ve mukarnas benzeri motiflerle doldurulmuştur. Şerefe korkuluğunun yüzeyi hafif çökertilerek ya yana sıralanmış dikey yönlü

dikdörtgen panolar oluşturulmuştur. Minarenin gövdesinin alt ucunda bilezik mevcuttur.

Harim içerisindeki en süslü unsur mihraptır. Mihrap nişinin en alt kademesi ve yaşmak kısmı yivlerle, diğer kademeler ise damla benzeri motiflerle hareketlendirilmiştir. Niş kemeri üzerinde, ucunda hilal olan alem motifi, kemer köşelerinde ise stilize edilmiş bitki motifleri görülür. Bitki motiflerinin alt uçunda ters şekilde yerleştirilmiş birer damla motifi bulunmaktadır. Dikdörtgen kaideli mihrabın hemen üzerine, dikdörtgen formlu mermer yazı panosu monte edilmiştir. Pano içerisine de sarı renk harflerle'' فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كل الله/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazılmıştır.

Orijinal olmayan ahşap minberin yan aynalık ve süpürgelik kısımları sadedir. Köşk açıklığının hemen altında içerisinde baklava formlu motif bulunan dikdörtgen pano bulunur. Minberin giriş kısmı da oldukça sadedir. Yalınızca tepelik dilimli olarak üçgen formunda uzamakta ve en üstte ağaca benzeri bir motifle sonlanmaktadır. Tepeliğin sağ ve sol alt uçları yukarı doğru yükselip içe doğru kıvrım yapar. Tepeliğin hemen altında paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridi görülmektedir.

3.12.27.4. Onarımlar

Cami, 2008 yılında Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Söz konusu restorasyondan yapılan işler şöyledir;

1- Giriş kısmındaki yarım daire formlu merdivenlerde taş kaplama yapılacaktır.
2- Son cemaat kısmındaki mahfil ve merdiven sökülecek, merdiven asıl yerinde, aslına uygun olarak yeniden yapılacaktır.
3- Duvarlarda sıva raspası yapılacak, yonu taş yüzeyler muhafaza edilecek, moloz taş yüzeyler horasan sıva yapılacaktır.
4- Son cemaat yerindeki taş sütunlar arasındaki camekânlar ve kapı kaldırılarak sonradan örülen duvarlarda kaldırılacaktır.
5- Son cemaat yerinde bulunan sekiler üzerindeki ahşap döşeme sökülüp, taş yüzeyler ortaya çıkarılarak varsa eskiyenler değiştirilecektir.
6- Son cemaat yerindeki imamlık sökülecektir.
7- Harimin kuzeybatı köşesindeki müezzinlik sökülecektir.

8- Tüm elektrikli ısıtıcılar sökülecektir.
9- Harimdeki ahşap döşemede bozuk olan kısımlar sökülüp yenilenecek, döşeme sistre edilip ahşap koruyucu sürülecektir.
10- Prapetler raspa edilecek ve taş yüzeyler ortaya çıkarılacaktır.
11- Ahşap minber raspa edilip sağlamlaştırılarak korunacaktır.
12- Mihrap raspa edilip taş yüzey ortaya çıkarılacaktır.
13- Ahşap vaaz kürsüsü yenilenecektir.
14- Mahfil katındaki kapı boşluğu kapatılacaktır.
15- Sağlam olmayan ahşap mahfil sökülerek merdiven orijinal izinde olduğu yerden verilip, ortada iki adet tam, yanlarda ise iki adet yarım ahşap direkler üzerine mahfil ana kirişi oturtularak yenilenecektir.
16- Çatı örtüsü tamamen kaldırılarak, ahşap çatıda eskiyen ve bozulan elemanlar yenilenecektir.
17- Ahşap tavan aslına uygun olarak yenilenecektir.
18- Tüm iç ve dış sıva raspa edilecek, iç kısımda tekrar horasan sıva yapılıp badana yapılacaktır.
19- Tüm ahşap doğramalar sert ağaçtan imal olacaktır. 4+4 ısıcam olacaktır
20- Tüm lambriler sökülecektir.
21- Minare, mukarnas bitiminden 1mt aşağısına kadar sökülüp tekrardan yapılacaktır. Minaredeki yosunlaşmalar ve kirlenmeler tarakla temizlenecektir.
22- Tüm metal yüzeyler temizlenip üzerleri siyah mat yağlı boya yapılacaktır.
23- Deforme olan demir parmaklıklar düzeltilecek, düzeltilemeyenler aslına uygun formda yeniden imal edilecektir.
24- Cephelerde bozuk olan taşlar çürütülerek yenilenecektir.
25- Son cemaat yerinin kuzey cephesindeki mevcut açılmalardan dolayı duvar açılmanın bittiği yerden 50 cm aşağıya kadar sökülüp aslına uygun şekilde yeniden yapılacak. Bu işlem kuzey ve doğu cephelerde de uygulanacaktır.
26- Kuzey cephe eksenindeki giriş üzerinde bulunan demir sundurma sökülecektir.
27- Güney cepheye bitişik eski şadırvan ve wc kaldırılacaktır.

3.12.28. Yeni Kemer Kaya Camii

Şekil No: 931-935

Çizim No: -

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Kemer Kaya mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak bazı kaynaklarda 19 yüzyıla tarihlenmektedir (Özen vd., 2010: 58). Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.12.28.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda mahalle yolu, kuzeyinde avlu ve komşu arazi, güneyinde yol ve istinat duvarı, batısında ise komşu bina vardır. Orijinalinde üç nefli, bazilikal planlı kilesi olan yapı camiye dönüştürülürken çeşitli müdahalelere maruz kalmıştır. Harim güney duvarına mihrap ve minber, kuzeyine ise mahfil eklenen yapının, doğu yönde bulunan apsis kısmı kaldırılıp bu cepheye üç katlı bölüm eklenmiştir. Bu bölüm arazinin konumundan dolayı hafif çapraz şekilde inşa edilerek caminin düzgün dikdörtgen formu bozulmuştur. Taş malzemeyle inşa edilen yapı harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir (Şekil 3.931)-(Şekil 3.932).

Şekil 3 931. Yeni Kemer Kaya Camii Genel Görünüm

Şekil 3.932. Yeni Kemer Kaya Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheye sonradan eklenen üç katlı bölümün alt katı son cemaat yeri olarak, orta katı kadınlar mahfilinin giriş sahalığı ve imam odası olarak, üst katı ise bayanların abdest alması için düzenlenmiştir. Son cemaat yerine doğu cephe ekseninde yer alan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu ve iki demir kanatlı kapıdan girilir. Kapı, cephe yüzeyinin çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir. Caminin doğusundan mahalle yolu geçtiği için son cemaat yeri güneyden kuzeye doğru genişleyen üçgen formundadır. Giriş kapısının güneyinde dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı pencere, kuzeyinde ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek demir kanatlı kapı vardır. Söz konusu kapı erkek cemaatin kullandığı wc ve şadırvana inişi sağlayan merdivene açılmaktadır. Son cemaat yeri giriş kapısını çevreleyen dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli alanın kemeri pencere olarak düzenlenmiştir. Ayrıca bu cephe duvarının çatıya yakın bir noktasında kare formlu ve ahşap doğramalı bir pencere daha görülür (Şekil 3.931).

Harime biri doğu, diğeri ise batı cephede yer alan iki kapıdan girilir. Son cemaat yerinden ulaşılan doğu cephedeki ana giriş kapısı dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Batı cephedeki kapı ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır.

Cephe duvarları üzerinde harimi aydınlatan sekiz pencere mevcuttur. Pencerelerden dördü güney, üçü batı, biri ise kuzey cephededir. Güney cephedeki pencerelerden biri güney cephe ekseninde, biri eksenin doğusunda yer alırken ikisi

eksenin batısında yer alır. Eksen üzerindeki pencere dairesel formluyken, diğerleri dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Batı cephedeki pencerelerin üçü de mahfil katı seviyesindedir. Cephe eksenindeki pencere dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, eksenin her iki yanındakiler ise mazgal formlu olup, dikdörtgen formludur. Kuzey cephe ekseninde yer alan tek pencere de dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Ayrıca kuzey cephedeki bazı pencereler kapatılmıştır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Yapının üzeri kırma çatıyla örtülüyken, doğu cepheye eklenen bölümün üzeri düz damla örtülüdür.

Şekil 3.933. Yeni Kemer Kaya Camii Harim Genel Görünüm

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Dokuz kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır.

Şekil 3.934. Yeni Kemer Kaya Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında taş minber yer alır. Batı duvara dayandırılan minber sekiz basamaklı olup, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, iki ahşap kanatlı giriş açıklığına sahiptir.

Taş malzemeli ve yarım koni formlu vaaz kürsüsü, mihrabın hemen doğusunda güney duvara bitişik olarak konumlandırılmıştır. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, doğu yönündeki ahşap merdivenle çıkılır.

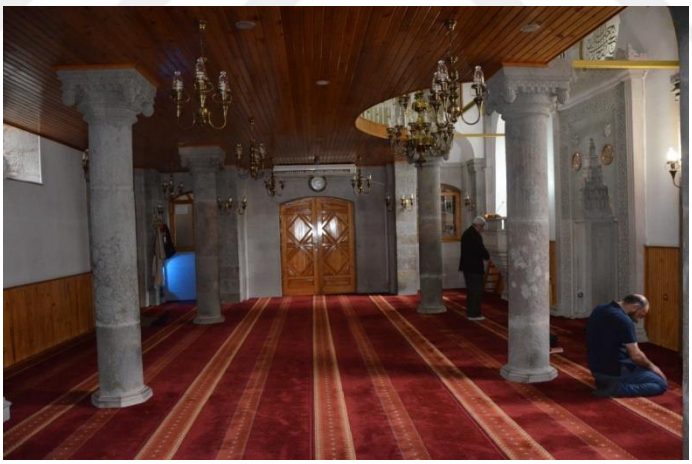

Şekil 3.935. Yeni Kemer Kaya Camii Harim Genel Görünüm

Kuzey duvar ekseninin hafif batısında dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli bir açıklık vardır. Günümüzde kapalı olan açıklığın önünde yerden yaklaşık 15 cm yükseltilmiş müezzin mahfili görülür. Müezzin mahfilinin taş malzemeli tek sıra korkuluğu mevcuttur.

Harimin ortasına dairesel kesitli serbest altı taş sütun yerleştirilerek doğu-batı doğrultuda üç nef oluşturulmuştur. Serbest sütunlar dışında, harim doğu, batı, güney ve kuzey duvarların içerisine gömülmüş kare kesitli taş sütunlarda mevcuttur. Söz konu sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan sütunlar neflerin üzerini örten tonozları taşımaktadır. Harimin güneyindeki dairesel kesitli üç sütunla, güney duvardaki sütunların arasına gergiler yerleştirilmiştir. Harim ortasındaki serbest altı sütunun sekizgen ayakları ve kare kesitli başlıkları vardır.

Harimin kuzeyinde ahşap mahfil bulunmaktadır. Orta nef ve kuzey yöndeki nef boyunca uzayan mahfil, harim doğu, batı ve kuzey duvar ile harimin ortasındaki serbest sütunlar üzerine oturmaktadır. Mahfil katına son cemaat yerinin kuzeybatısındaki on yedi basamaklı ve "L'' formlu merdivenden çıkılır. Söz konusu merdiven caminin doğu cephesine eklenen bölümün ikinci katına çıkmaktadır. İkinci katta ahşap camekân vasıtasıyla imam odası oluşturulmuştur. Sahanlık şeklindeki ikinci katın batısında yer alan dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapıdan mahfile girilir. Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerine doğru çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında mahfil yarım yuvarlak olarak içe doğru çekilerek boşluk oluşturulmuştur. Mahfilin, yaklaşık 65 cm yüksekliğinde demir korkuluğu görülür. Mahfil katına çıkışı sağlayan merdiven, mahfil giriş kapısının kuzeyinden yukarıya doğru devam ederek doğudaki ek bölümün üçüncü katında bulunan bayan abdest alma yerine ulaşır.

3.12.28.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrabında, vaaz kürsüsünde, minberde, müezzin mahfilinde, sütunlarda ve kemerlerde düzgün kesme taş malzeme pencere doğramalarında, harim ve mahfil giriş kapılarının kanatlarında, minberdeki kapı kantlarında ve korkuluk tırabzanında, vaaz kürsüsünün merdiveninde ve mahfilde ahşap malzeme, son cemaat yerinin ve kuzeyindeki bay şadırvanın kapı kanatlarında, pencere parmaklıklarında, sütun aralarına yerleştirilen gergilerde ve mahfil korkuluğunda demir malzeme, çatı örtüsünde ise kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.12.28.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, pencerelerin, söve, lento ve kemerleri cephe yüzeylerinden hafif dışa taşkın şekilde yapılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca kuzey cephede, günümüzde kapatılmış olan pencere dikdörtgen form ve sivri kemer oluşturacak şekilde uzayan silmelerle dört yönden çevrilidir. Yine bu cephede kenarları yivli dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli bir alınlık görülmektedir.

Harim giriş kapısının kanatlarının yüzeyi çökertilerek üst üste konumlandırılmış ikişer kare form elde edilmiştir. Kare formların içerisine ince çıtaların oluşturduğu birer diyagonal kare yerleştirilmiştir. Diyagonal karelerin ortasında gülbezek şeklinde birer çiçek motifi vardır. Söz konusu gülbezekler koçboynuzu, yaprak ve çiçeklerle çevrilidir. Kapı kanatlarındaki kare formların her bir köşesinde yine ince çıtayla oluşturulan birer üçgen form vardır. Üçgenlerin içerisinde de birer çiçek motifi görülür. Kare formların üzerinde ve altında içleri çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiş yatay yönlü birer dikdörtgen pano bulunmaktadır.

Harim içerisinde, mihrap, minber ve sütun başlıklarında süsleme görülür. Mihrap kaidesinin her iki yanında kare kesitli ayak ve başlıkları olan kare kesitli birer sütünce görülür. Üzeri yivli sütünceler, üstten paralel olarak uzayan silmelerle birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişi üç yönden, tek sıra halinde uzayan yıldız motifli süsleme şeridiyle çevrilidir. Nişin en alt kademesinde zencirek motiflerinin oluşturduğu üç dikdörtgen form vardır. Dikey yönlü dikdörtgen formlar yan yana konumlandırılmıştır. Nişin diğer kademeleri mukarnas benzeri motiflerle doldurulmuştur. Niş kemerinin sağında ve solunda kabartma şeklinde birer yıldız motifi yer alır. Mihrap kaidesi üzerinde tek sıra halinde paralel olarak uzayan palmetlerden oluşan tepelik mevcuttur.

Minberin üçgen formlu doğu yan aynalığının tam ortasında bir üçgen form daha oluşturulmuştur. Oluşturulan bu üçgenin ortasına yıldız formunda bir kabara yerleştirilmiştir. İki üçgen form arasında kalan yüzey zencirek motifiyle bezenmiştir. Minber süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek dikey yönlü üç dikdörtgen form ve bir üçgen form elde edilmiştir. Dikdörtgen formların içerisinde birer açıklık bulunmaktadır. Açıklıklara bitkisel desenli cam yerleştirilmiştir. İçten ahşap

çerçeveyle çevrelenen dolap ve köşk açıklıkları, süpürgelikte olduğu gibi bitkisel desenli camlarla kapatılmıştır. Kare formlu köşk altı içten zencirek motifiyle çevrelenmiş ve ortasına yıldız formunda bir kabara yerleştirilmiştir. Minber girişi üzerindeki tepelik, tek sıra halinde paralel olarak uzayan palmet motiflerinden meydana gelir. Tepeliğin altında yine paralel uzayan bir sıra yivli süsleme şeridi görülür. Bu yivli süsleme şeridi vaaz kürsüsünün gövdesinde de bulunmaktadır.

Harim içerisindeki serbest sütunların kare kesitli başlıklarının her bir köşesinde üzerleri yivli, sarkıt şeklinde kabaralar vardır. Yine başlıkların yüzeyinde halat ve zikzak motifli süsleme şeritleri bulunmaktadır. Sütunları birbirine bağlayan kemerlerin kenarları, yaldız renkli silmeyle belirginleştirilmiştir. Sütunların üzerine oturan kemerlerin arasındaki konsollardan aşağıya doğru sarkan yaldız renkli çiçek benzeri birer kabara görülmektedir.

3.12.28.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak gerek camiye dönüştürüldüğünde, gerekse cami olduğu dönemde birçok müdahaleye maruz kaldığı muhtemeldir.

3.12.29. Akoluk Merkez Camii

Şekil No: 936-940

Çizim No: 147

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Akoluk mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephedeki giriş kapısının güneyinde yer alan kitabeye ve ibadete açılış beratına göre 1586 yılında inşa edilmiştir. Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tescil fişinde, yapım tekniği ve mimari özellikleri açısından 19 yy. yapısı olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu 1586 tarihi, muhtemelen burada yer alan daha eski bir yapıya aittir. Ayrıca, mahfil giriş kapısının doğusunda da kare formlu bir kitabe vardır. Mermer kitabede;

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

سَلَٰمٌ عَلَيْكُم طِبْتُم فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)'' yazar. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.12.29.1. Plan ve Mimari Özellikler

Cami, mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde, hafif eğimli arazide taş zemin üzerine oturmaktadır. Yapının doğusunda avlu, güneyinde ve batısında avlu ve hazire, kuzeyinde ise yol vardır. Caminin harim kısmı içten içe, 10.08x7.53 m, dış hatları ise kuzey cephesine eklenen bölümle birlikte 24.82x9.13 m boyutlarına ulaşır. Orijinalinde harim, mahfil ve üç gözlü açık son cemaat yerinden oluşan cami, kuzeye doğru büyütülmüştür. Son cemaat yerini oluşturan dairesel kesitli dört taş sütunun ayak ve başlıkları kare kesitlidir. Sütunların ikisi duvarı dayalı olarak, ikisi ise serbest olarak konumlandırılmıştır. Orijinalinde açık olan son cemaat yeri, kapalı hale dönüştürülmüş ve buradaki sütunlarla harim kuzey duvarı arasına bir tabla eklenerek mahfilin önünde kadınlar için son cemaat yeri işlevi göre ara kat meydana getirilmiştir. Yapıya sonradan eklenen minare batı cephe ekseninin kuzeyinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.936)-(Çizim 3.147)

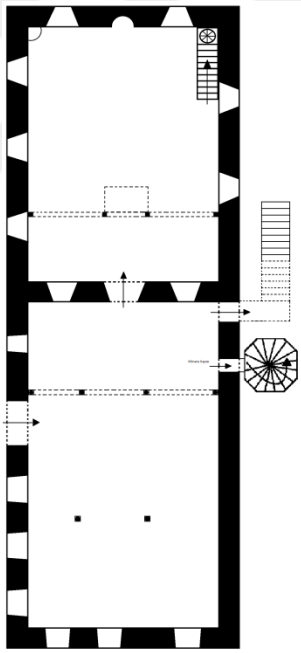

Çizim 3.149. Akoluk Merkez Camii Plan

Şekil 3.936. Akoluk Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey yöndeki ek bölüme giriş, doğu ve batı cephede yer alan kapılardan sağlanır. Doğu yöndeki ana giriş kapısı 1.76 m genişliğinde olup, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı ve iki demir kanatlıdır. Yapı eğimli, arazi üzerine inşa edildiği için söz konusu kapıya dikdörtgen formlu, beş basamaklı ve mermer kaplı betonarme merdiven ile ulaşılır. Batı cephedeki kapı ise dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı olup, 78 cm genişliğindedir. Bu kapının hemen üzerinde, mahfilin önünde oluşturulan son cemaat yeri kısmına girişi sağlayan bir kapı daha görülür. 94 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlıdır. Kapıya, caminin batısındaki istinat duvarına dayalı on dört basamaklı merdiven ile ulaşılır.

Ek bölümün doğu cephesinde on, kuzey cephesinde ise üç pencere mevcuttur. Doğu cephedeki pencerelerin dördü alt sırada yer alırken, altısı üst sıradadır. Alt sıradaki pencerelerden güneyde olanı 73 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıdır. Söz konusu pencere cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir. Alt sıradaki diğer pencereler dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve plastik doğramalı olup, 80 cm genişliğindedir. Kuzey cephede yer alan üç pencerede bu pencerelerle aynı özelliklere sahiptir. Doğu cephenin üst sırasında görülen altı pencereden üçü mahfil önündeki son cemaat yeri kısmına açılmaktadır. Giriş kapısının üzerinde bulunan diğer üçü ise ek bölüme açılır. Üst sıradaki pencerelerin tümü, 58 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır.

Harime giriş, ek bölümün içerisinden sağlanır. Harim kuzey duvar ekseninde giriş kapısı 1.12 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır. Mahfil katına da, önündeki son cemaat yerinden giriş sağlanır. Dikdörtgen formlu, iki plastik kanatlı kapı 76 cm genişliğindedir (Şekil 3.937).

Şekil 3.937. Akoluk Merkez Camii Giriş Kapısı

Harimin cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, altısı mahfil katı seviyesinde olmak üzere on beş pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerden ikişer tanesi güneyi kuzey ve batı cephede, üçü ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentoludur. 70 cm genişliğindeki harim katı pencereleri, plastik doğramalı ve demir parmaklıklı olup, güney cephe ekseninin batısındaki pencere hariç, diğerleri cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir. Mazgal formlu olan mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 30 cm genişliğe sahiptir. Pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formludur (Şekil 3.936).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür.

Batı cephe ekseninin kuzeyinde yer alan minare sekizgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kuzeye yöndeki ek bölümün batı duvarı üzerinde bulunan kapıdan sağlanır. Dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı 53 cm genişliğindedir.

Kuzey yöndeki ek bölümün üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Söz konusu tavan, son cemaat yerini oluşturan dört taş sütun ve onların kuzeyine sonradan eklenen iki betonarme sütunla taşınmaktadır. Kare kesitli ayaklar üzerine oturan dairesel kesitli betonarme sütunlar, ahşap malzeme ile kaplanmıştır

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunlar kare kesitli ayaklar üzerine oturmaktadır. Duvara dayandırılan sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli, serbest sütunlar ise alttan ve üstten kare kesitli, ortadan ise burguludur (Şekil 3.938).

Şekil 3.938. Akoluk Merkez Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 98 cm genişliğe, 37 cm derinliğe sahiptir. Dört kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.939).

Şekil 3.939. Akoluk Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 71 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 281 cm çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığı bulunmaktadır (Şekil 3.939).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki beş basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında kare formlu tavan göbeği yer alır (Şekil 3.940).

Şekil 3.940. Akoluk Merkez Camii Tavan

Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.85 m girinti yapmakta ve mihrap aksında 1.21 m derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtü mahfilin 49 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfilin ön kısmında ikisi duvara dayandırılmış, dördü ise ortada serbest olarak konumlandırılmış altı ahşap sütun görülür. Serbest sütunlar alttan ve üstten kare kesitli, ortadan ise burguluyken, duvara dayandırılanlar alttan ve üstten kara, ortadan ise çokgen kesitlidir. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.12.29.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında, mihrabında ve son cemaat yerinin orijinal sütunlarında taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanlarda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, harim, minare ve ek bölümün batı cephesindeki giriş

kapılarının kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında ve mahfil giriş kapısının kanatlarında plastik malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Harim duvarlarıyla, kuzeydeki ek bölümün cephe duvarlarının bir kısmı sıvanıp boyanmıştır. Ayrıca ek bölüm duvarları içten ahşap malzemeyle kaplanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma, ajur ve kalemişi tekniği, harim ve mahfil tavanında ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.12.29.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sadedir. Harim katı güney cephe ekseninin doğusunda, kuzey cephede ve doğu cephede yer alan pencerelerin etrafını çevreleyen dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli kısımların kenar hatları silmelerle belirginleştirilmiştir. Caminin kuzeyindeki ek bölümün alt sırasında yer alan pencere kemerlerinin kilit taşları dışa taşkın şekilde yapılarak cepheye hareketlilik kazandırılmıştır.

Minare şerefesinin altı mukarnas benzeri motiflerle doldurulmuştur. Minare gövdesinin alt ve üst noktalarına yakın yerlerde birer bilezik görülür. Şerefe korkuluğunda içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve basık kemerli çerçeveler oluşturulmuştur. Külahın altında da petek kısmını çevreleyen dikdörtgen formlu basık kemerli çerçeveler bulunur. Çerçevelerin içerisi hafif boşaltılmıştır. Şerefe altı, külah ve külahın altındaki çerçevelerin içerisi yeşile boyanarak minareye canlılık kazandırılmıştır.

Kuzey yöndeki ek bölümde yer alan orijinal taş sütunların kare kesitli başlık kısımlarının kuzeye ve güneye bakan yüzeylerinde kabartma tekniğiyle yapılmış ağaç benzeri birer motifi mevcuttur.

Harim giriş kapısı üç yönden iki sıra silmeyle çevrilidir. Orijinal olmayan kapı kanadının yüzeyi çökertilerek, farklı büyüklüklerdeki, yatay yönlü dikdörtgenler elde edilmiştir.

Mahfil giriş kapısının doğusunda yer alan kare formlu mermer kitabe dört yönden tek sıra yivle çevrilidir. Kitabe üzerindeki yuvarlak kemerli alınlığın içerisi bir merkezden çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir.

Mihrap nişinin en alttaki kademesi yivlerle, alttan ikinci ve üçüncü sıradaki kademeleri ise atlamalı olarak uzayan koçboynuzu ve yarım silindirlerle belirginleştirilmiştir. Süsleme şeritleri paralel olarak uzamaktadır. Yaşmak yüzeyinde mavi, sarı ve yeşil renkli çiçek motifi, yaşmak kemerinde ise sarkıt şeklinde düğüm yaparak uzayan kıvrım görülür. Mihrap kaidesinin saçak kısmında paralel olarak tek sıra halinde uzayan asma dalı motifi vardır. Asma dalı üzerinde asma yaprakları ve üzüm salkımları mevcuttur. Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi niteliksiz cam mozaiklerle kaplanmıştır.

Ahşap minberin doğu yan aynalığında yeşil renk çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş iki üçgen form bulunur. İçteki üçgen formun içerisinde, halka içinden çıkan bakır renkli yaprak benzeri motifler görülür. Minber süpürgeliğinde yeşil renkli çıtalarla dikdörtgen form meydana getirilmiştir. Süpürgelikle aynalık yivli süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmıştır. Tek sıra minber korkuluğunda da yeşil renkli çıtalarla dikdörtgen form oluşturulmuştur. Oluşturulan bu dikdörtgenin içerisi zikzak motifiyle bezenmiştir. Korkulukla aynalık da yivli süsleme kuşağıyla birbirinden ayrılmıştır. Minber girişinin yan yüzleri yarı yüksekliğe kadar üst üste konumlandırılmış dört omuz kırma çatı benzeri motiflerle süslenmiştir. Köşk açıklığı üzerinde yivli süsleme şeridi mevcuttur. Giriş açıklığının ön yüzleri de yan yüzlerinde olduğu gibi yarı yüksekliğe kadar dört omuz kırma çatı benzeri motiflerle hareketlendirilmiştir. Giriş kemerinin köşelerinde birer üçgen form, üçgenlerin hemen yanında da uçları aşağı doğru bakan birer ok işareti motifi vardır. Giriş üzerindeki aynalık silmelerle dört yönden çevrilidir. Aynalığın içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله’’/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Aynalık her iki yönden dört omuz kırma çatı benzeri motiflerle sınırlandırılmıştır. Minber ajur tekniğinde yapılmış tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form vardır. Dairesel formların arasında kalan boşluk, tek sıra halinde uzayan baklava formlarıyla doldurulmuştur. Koçboynuzuna benzer motif üzerine oturan dairesel formlardan dışta olanı, kancalarla çevrili olup, üzerine kırmızı renkli hilal motifi yerleştirilmiştir. Dairesel formların her iki yanında, boğum şeklinde uzayan ve uçları ok ucuna benzer kırmızı renkli motiflerle nihayetlenen birer ahşap çıta vardır.

Mahfil ve mahfil köşkünün ön yüzünde yeşil renkli şerit üzerine yapılmış yaprak motifleri bulunur. Mahfil köşkünün doğusundaki yeşil renkli süsleme şeridinin altında da yapraklardan oluşan tek sıra kuşak mevcuttur.

Ahşap tavan hafif çökertilerek büyük bir kare form elde edilmiştir. Elde edilen kare formun kenarları mavi renk çıtayla belirginleştirilmiştir. Söz konusu kare formun ortasında beyaz renk çıtayla küçük bir kare form oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kare formun etrafı mavi renkli halat motifiyle çevrilidir. Kare formun ortasına oldukça küçük bir kare form yerleştirilmiştir. Küçük kare formun her bir köşesinden çıkıp yüzeyi dolduran bitkisel motifler görülür. Bitkisel motifler mavi renklidir. Harim ve mahfil tavanlarıyla mahfilin alt yüzüne, mihraba dik uzanan çıtalar çakılmıştır (Şekil 3.940).

Mahfili taşıyan ortadaki iki serbest ahşap sütunun kare kesitli ayak ve başlık kısımlarıyla gövdeleri tamamıyla bitkisel motiflerle bezenmiştir. Sütun gövdeleri yeşil renk silmeyle çevrelenerek burgulu hale getirilmiştir. Mahfil katındaki serbest sütunların kare kesitli ayak ve başlıkları yaprak motifleriyle tezyin edilmiştir. Burgulu gövdeleri beyaz ve yeşil renge boyanarak hareketlendirilmiştir.

Harim duvarlarında kalemişi tekniğiyle yapılmış niteliksiz yazı ve bitkisel motifler bulunmaktadır. Harim katındaki pencereler tek sıra halinde uzayan ve mavi zemin üzerine beyaz, sarı ve kırmızı renklerle yapılan bitkisel motiflerle üç yönden çevrilidir. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerin ise her iki yanında üst üste yerleştirilmiş yeşil renkli bitkisel tarz motifler görülür. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasına madalyonlar yerleştirilmiştir. Turuncu renkli madalyonlar içerisinde yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘ حسن رضي اللّه عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي اللّه عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي اللّه عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerden batıda olanında ‘‘ جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Cealuhu’’, doğuda olanında ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, doğu duvardakilerde ise güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي اللّه عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي اللّه عنه/Ali Radıyallahu anh’’, ‘‘حسين رضي اللّه عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Mihrap kaidesi üzerinde siyah renk harflerle‘‘إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا/Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik (Feth 1)’’ yazmaktadır. Doğu ve batı duvardaki karim katı pencerelerinin aralarında

müsenna tekniğiyle yazılmış birbirinin aynısı ‘‘ يا محمّد/ya Muhammed’’ istifleri vardır. Yine doğu ve batı duvarda harim katı pencereleriyle, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında tığ benzeri motifler yer alır. Tığların arasında “ ما شاء الله/Mâşallah’’ yazmaktadır. Mahfil katının doğu ve batı duvarındaki pencerelerin her iki yanında birer şemse görülür. Şemselerin içerisinde ‘‘الله أكبر/Allahu ekber’’ yazar.

3.12.29.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık.

3.12.30. Tahtalı Camii

Şekil No: 941-946

Çizim No: 148

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Erdoğdu mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak inşa özelliklerine bakıldığında 19. yy (Özen vd., 2010: 46) sonlarına tarihlenir. Hacı Mehmed Efendi (Özen vd., 2010: 46) tarafından yaptırılan camiin mimarı bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.12.30.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Yapının harim kısmı içten içe 9.30x8.93 m, dış hatları ise 10.68x10.31 m boyutlarındadır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Düzgün kesme taş malzemeli minare batı cephe ekseninin kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.941)-(Çizim 3.148).

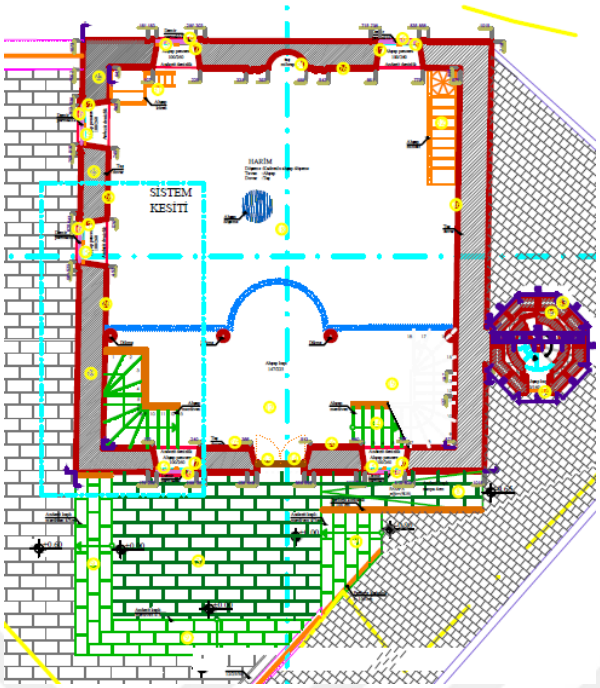

Çizim 3.150. Tahtalı Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.941. Tahtalı Camii Genel Görünüm

Yakın dönemde kuzey cephenin bir kısmına son cemaat yeri olarak kullanılan bölüm eklenmiştir. Ahşap doğramalı camekândan oluşan bölümün üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Bu bölüme doğu ve batı cephede karşılıklı olarak konumlandırılan iki kapıdan girilir. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için batı cephedeki kapıya beş basamaklı merdivenden ulaşılır (Şekil 3.942).

Şekil 3.942. Tahtalı Camii Son Cemaat Yeri

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.31 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı, kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri içerisinde yer alır (Şekil 3.943).

Şekil 3.943. Tahtalı Camii Harim Giriş Kapısı

Camini cephe duvarları üzerinde altı pencere mevcuttur. Pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde kuzey, güney ve doğu cephededir. Pencerelerin tümü 1.03 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencere lentolarının hemen üzerinde saçak şeklinde dışa taşkın taş çıkıntılar bulunur. Harim içerisine doğru hafifçe genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi mevcuttur.

Batı cephe ekseninin kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare, sekizgen kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Minareye kaidenin kuzey yüzünde bulunan 63 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir (Şekil 3.944).

Şekil 3.944. Tahtalı Camii Minare

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur (Şekil 3.945).

Şekil 3.945. Tahtalı Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap mevcuttur. Mihrap nişinin genişliği 94 cm, derinliği ise 43 cm dir. Beş kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yüksek sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.946).

Şekil 3.946. Tahtalı Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber vardır. Batı duvara dayandırılan 84 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.83 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, üç dilimli kemer açıklığına sahiptir (Şekil 3.946).

Güneydoğu köşeye yerleştirilen ahşap vaaz kürsüsü orijinal değildir. Sandık tipli kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu vardır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.946).

Mahfil katına kuzeybatı köşede yer alan "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 93 cm genişliğindeki merdivenin on beş basamağı mevcuttur. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.10 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.23 m derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 60 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunmaktadır.

Caminin doğusunda oldukça geniş avlu yer alır. Söz konusu avlunun altı, yan yana konumlandırılmış betonarme malzemeli iki büyük oda şeklinde düzenlenmiş ve odalar arasında geçişi sağlaması için ortadaki duvara kapı açılmıştır. Odalara kuzey

cephede bulunan kapıdan girildiği gibi, harimin kuzeydoğu köşedeki merdivende de ulaşılmaktadır. Ahşap merdiven on iki basamaklıdır.

3.12.30.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, cephe köşelerinde harim giriş kapısının sövelerinde ve kemerinde, pencerelerin söve-lentolarında, minarede, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, tavanlarda ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş, süslemelerinde ise oyma tekniği uygulanmıştır.

3.12.30.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Minarenin şerefe altı kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerden oluşur. En alttaki silmenin üzerinde "S'' formlu konsollar, alttan üçüncü sıradaki silmenin üzerinde ise mızrak ucu motifleri görülür. Minarenin şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu panolara bölünmüştür. Üstten dalgalı olarak nihayetlenen panoların içerisinde birer baklava form vardır. Minarenin gövdesinin alt ucunda bilezik mevcuttur.

Mihrap kaidesi silmelerle üç yönden çevrelenmiş ve nişin hemen üzerine dikdörtgen formlu yazı panosu monte edilmiştir. Bakır malzemeli panoda فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ''*(Ey Muhammed!)* Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazar.

Ahşap minberin doğu yan aynalığı üçgen formludur. Korkuluk yüzeyi çökertilerek kısmı yan yana sıralanmış dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Aynı şekilde süpürgelik yüzeyi de çökertilerek yan yana konumlandırılmış dikey yönlü dört dikdörtgen pano oluşturulmuştur. Panoların da yüzeyi çökertilerek at nalı kemer formuna benzer motifler meydana getirilmiştir. Minber girişinin üzerindeki aynalık kısmına, içerisinde "Besmele'' yazan bakır yazı panosu asılmıştır.

3.12.30.4. Onarımlar

Yapı, yakın dönemde Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Söz konusu restorasyondaki müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz;

Avluda;

1- Cami yanındaki ek-1 ve ek-2 betonarme yapılarının yıkılması, gerekli hafriyatın yapılması, restorasyon projesine uygun olarak ıslak hacimlerin (By/Byn wc-şadırvan- ibadet ve okuma mekânlarının) oluşturulması.
2- Oluşturulan ıslak hacimlerin yola cephe veren bölümlerine (revaklar ve sağır duvarlar-kuzeybatı) bulunan revakların restorasyon projesinde belirtilen detayına uygun olarak andezit taş ile kaplanması.
3- Oluşturulan alanların üzerinde (avlunun) restorasyon projesinde gösterilen detaya uygun olarak yalıtım yapılması, üzerinin andezit taş (4 cm) ile döşenmesi.
4- Avlu etrafına 10x25x50 cm ebatlarında ince yonu harpuşta döşenmesi.
5- Avlunun etrafında yol kodu ile farklılık gösteren tüm kenarlarına düz harpuştalar üzerine ferforje korkuluk yapılması, bir kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.
6- Avlu etrafına yapıya yağmur sularından korumak amacıyla restorasyon projesine uygun olarak doğu ve güney yönünde beden duvarlarının önüne drenaj yapılması.
7- Üst avlu düzeninde restorasyon projesinde belirtilen yerlerde detayına uygun olarak betonarme merdivenlerin yapılması, basamakların 4 cm rıhtlar 3 cm andezitle kaplanması.
8- Avlu girişine engelli rampası ile birlikte ferforje korkuluk yapılması, bir kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.
9- Avlu girişine restorasyon projesine uygun şekilde merdiven yapılması, andezit taş ile döşemesi (basamak 4 cm, rıht 3 cm).
10- Mevcutta var olan taş duvarın korunması, alt kodda oluşturulan bay ibadet alanında sürekliliğine bakılması var ise korunarak restorasyon projesinde gösterildiği gibi gerekli çürütmelerin yapılarak taş mihrabın yerleştirilmesi, yok ise perde duvarın bu yüzde devam ettirilerek taş mihrabın oluşturulması.
11- Yapının güney sınırında mevcutta var olan taş duvarların korunması, derzlerin açılması horasan harcı ile hem yüz derz yapılması, üst yol kodunda restorasyon projesinde belirtilen detayına uygun olarak gerekli tamamlamaların yapılması, doğu yönüne doğru avlu bitimine kadar betonarme duvar ile tamamlanması, sıvanarak bir kat astar iki kat grenli dış

cephe boyası ile boyanması, üzerine 10x25x50 cm ebatlarında düz taş harpuşta koyulması, üzerine ferforje korkuluk takılması, bir kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.

Son cemaatte;

12- Mevcutta bulunan son cemaat bölümünün yıkılması.

Harim;

Harim giriş kapısında;

13- Muhdes kapının sökülmesi, restorasyon projesindeki detaya uygun sert ağaç ahşap malzeme ile ahşap kapı yapılması iki kat bot vernik sürülmesi.

14- Kontrollük biriminin seçeceği örnekte yapının orijinaline uygun döküm kapı aparatlarının (menteşe, tokmak) takılması.

Harim Pencerelerinde;

15- Tüm cephelerdeki alt ve üst sırada yer alan alüminyum pencerelerin sökülmesi, restorasyon projesinde gösterilen detayına uygun olarak sert ağaçtan yenilenmesi, ısı yalıtımlı çift cam takılması, iki kat bot vernik sürülmesi.

16- Dönem örneklerine dayalı olarak restorasyon projesinde gösterildiği gibi demir parmaklık yapılması bir kat antipas iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.

17- Kontrollük biriminin seçeceği örnekte yapının orijinaline uygun döküm pencere aparatlarının (menteşe, tokmak) takılması.

Döşemelerde;

18- Mevcutta bulunan ahşap döşemenin sökülmesi, restorasyon projesi doğrultusunda orijinal haline dönüştürülen alanı kapsayacak şekilde yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.

19- Mevcutta bulunan muhdes müezzinliğin kaldırılması.

20- Alt ibadet mekânları ile harim katı bağlantısının sağlamak amacıyla restorasyon projesinde belirtilen detayına uygun olarak betonarme merdiven yapılması, basamakların 4cm, rıhtların 2 cm ahşap malzeme ile kaplanması.

Harim duvarlarında;

21- Duvar yüzeylerindeki tüm ahşap lambri ve seramiklerin sökülmesi.

22- Mevcutta genişletilmiş olan tüm duvar yüzeyleri ve iç mekândaki betonarme strüktürün sökülmesi.

23- Sıva raspası yapılması, raspa sonrasında muhdes olarak yapılmış tüm eklerin, taş duvar yüzeylerinde bozuk olan bölümlerdeki taşların, var ise ahşap hatılların çürütülerek aynı cins malzeme ve yapım tekniği ile tamamlanması, ahşap hatıllara ahşap koruyucu sürülmesi.

24- Raspa sonrasında strüktürel çatlak olan yüzeylere kontrollük biriminin denetiminde epoksi ve/veya dikiş yapılması.

25- Mevcutta genişletildiği için yıkılan doğu beden duvarının restorasyon projesinde gösterildiği şekilde aynı cins malzeme ve yapım tekniği ile örülmesi.

26- Tüm iç duvar yüzeylerinin horasan harcı ile sıvanması ve bir kat astar iki kat plastik boya ile boyanması.

Ahşap tavan kaplamalarında;

27- Mevcuttaki muhdes betonarme tavanın sökülmesi, restorasyon projesinde belirtilen kodlarına uygun olarak tek sıralı çıtalı klasik ahşap tavan yapılması, iki kat bot vernik sürülmesi.

Harim cephelerinde;

28- Sıva raspası sonrası ortaya çıkan taş yüzeylerin patinaya zarar vermeyecek şekilde mekânik yöntemlerle temizlenmesi, derzlerin açılması horasan harcı ile hemyüz derz yapılması.

29- Sıva raspası sonrası muhdes olarak yapılmış tüm eklerin sökülerek orijinal pencere açıklıkların tespit edilmesi, taş duvar yüzeylerinde bozuk olan bölümlerdeki taşların, var ise ahşap hatılların çürütülerek aynı cins malzeme ve yapım tekniği ile tamamlanması, ahşap hatıllara ahşap koruyucu sürülmesi.

Mihrapta;

30- Seramik kaplamanın itinalı bir şekilde sökülmesi, zemin araştırması yapılması, mevcutta orijinal bir dokuya rastlanır ise gerekli çürütmelerin yapılarak uygun malzeme ve yapım tekniği ile tamamlanma ve sağlamlaştırmaların yapılıp restorasyon projesinde belirtilen orijinal yerine taşınması; yok ise restorasyon projesinde belirtilen detaylarına uygun olarak ince yonu taştan yenilenmesi.

Kürsüde;

31- Tip kürsü yapılması.

Minberde;

32- Tip minber yapılması.

Mahfil;

Mahfil altında

33- Harim mekânı içerisinde restorasyon projesinde gösterilen detayına uygun olarak mahfil katının oluşturulması, iki kat bot vernik sürülmesi.

34- Kadınlar mahfiline içeriden çıkılacak şekilde restorasyon projesinde gösterildiği gibi ahşap merdiven ve klasik düz pahlı korkuluk yapılması, iki kat bot vernik sürülmesi.

Mahfil katında;

35- Ahşap döşemenin, restorasyon projesinde belirtilen detayına uygun olarak yapılması, iki kat bot vernik sürülmesi.

Sövelerde;

36- Yapıya ilişkin görsel kaynaklara dayalı olarak restorasyon projesinde belirtilen detaya göre ince yonu taştan söve yapılması.

Çatıda;

37- Çatının tüm elemanları ile sökülmesi, muhdes olarak eklenen betonarme çatı tablasının yıkılması, ahşap kirişli tavan oluşturulması, iki kat koruyucu sürülmesi.

38- Ahşap oturtma çatı yapılması, iki kat ahşap koruyucu sürülmesi.

39- Çatı arasına ahşap kaplama yapılarak üzerine ısı yalıtım amacıyla bir kat ruborit ve 10 cm cam yünü, şilte serilmesi.

40- 2 cm Kalınlığında ahşap malzemeden kiremit altı kaplama tahtası yapılması üzerine bitüm esaslı yalıtım levhası serilmesi, alaturka kiremitle döşenmesi.

41- Çatı kenarlarına çekme boyalı galvanizli sacdan kontrollük biriminin seçeceği renkte yağmur oluğu ve iniş boruları yapılması.

Minarede;

42- Betonarme minarenin yıkılması.

43- Restorasyon projesinde belirtilen detayına uygun ince yonu taştan kurşun-kenetli minare yapılması.

44- Muhdes pvc malzemeden yapılan minare giriş kapısının sökülmesi, yerine restorasyon projesinde gösterilen detayına uygun olarak sert ağaç ahşap malzeme ile yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.

45- Ahşap şerefe kapısının sökülerek restorasyon projesinde belirtilen detayına uygun demir kapı olarak yenilenmesi, bir kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.
46- Restorasyon projesinde belirtilen detayına uygun olarak ince yonu taştan şerefe korkuluğu yapılması.
47- Ahşap külah yapılıp, iki kat ahşap koruyucu sürülmesi, yalıtımı yapılması ve kurşun ile kaplanması.

3.12.31. Pelitli Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 947-952

Çizim No: 149

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Pelitli mahallesinde bulunmaktadır. Cami, tescil fişinde ve ibadete açılış beratında yer alan bilgilere göre 1915 yılında inşa edilmiştir. Ancak kuzey cephedeki harim giriş kapısının doğusunda üç satırlık kitabe bulunur. Söz konusu kitabede;

مين بننه مسجيددن ليللاه بننا في'ل جننته اللاهو

اددل اله ل حايرى كفايليهى سوبهانهو

ضلال ل هايرت جه ل حاجى امين صاليه صنه ١٢٤٦

Anlamı;

Kim bu dünyada bir mescid yaparsa

Allah'ta ona cennette bir köşk inşa eder

Hayır sahibi Havı Emin Salih sene 1246'' yazmaktadır. Gerek Vakıflar Bölge Müdürlüğünün 2013 tarihinde hazırladığı raporda, gerekse yapının eski fotoğraflarında böyle bir kitabe görünmemektedir. Kitabenin, yakın zamanda yapılan onarım esnasında buraya monte edildiğini ve burada daha öncesinde var olan başka bir yapıdan kaldığını düşünüyoruz. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.12.31.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde yer alan cami, düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının güneyinde, kuzeyinde ve doğusunda avlu, batısında ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 10.12x8.03 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.64x9.45 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş

malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.947)-(Çizim 3.149).

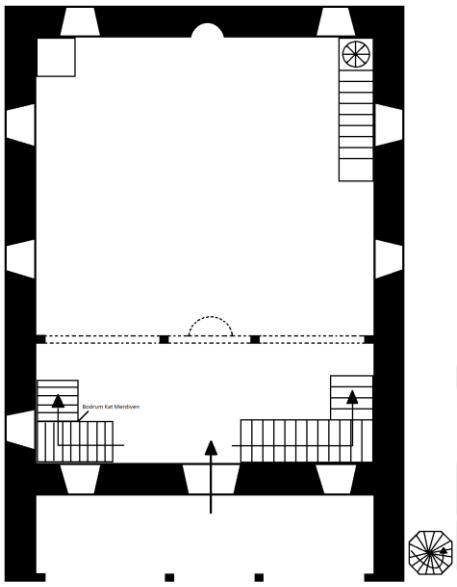

Çizim 3.151. Pelitli Mahallesi Merkez Camii Plan

Şekil 3.947. Pelitli Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey yönde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli sütunlar, kare kesitli ve taş malzemeli ayaklar üzerine oturmaktadır. Doğu ve batı yönden kapalı son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Mahfil, son cemaat yeri üzerine doğru genişletilmiştir. Son cemaat yerinin önüne,

ayakları doğu ve batı yöndeki duvarlara ve ortadaki iki serbest ahşap sütuna oturan saçak eklenmiştir.

Harime, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.17 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Caminin cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey, güney ve batı cephede, üçü ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu, batı ve güney cephede, üç ise kuzey cephededir. Doğu, batı ve güney cephedeki tüm pencereler ile kuzey cephenin harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Ayrıca pencerelerin kemer ve söveleri cephe yüzeyinden hafif dışa taşkındır. Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencereler dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır. Demir parmaklıklara sahip harim katındaki pencereler 65 cm genişliğindedir. Doğu, batı ve güney cephe yer alan mahfil katı seviyesindeki pencereler 43 cm, kuzey cephedekiler ise 63 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.948).

Şekil 3.948. Pelitli Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Yapıya sonradan eklenen minare sekizgen kaideye, çokgen gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, kaidenin kuzey yüzünde yer alan kapıdan sağlanır. 50 cm genişliğindeki kapı dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek demir kanatlıdır (Şekil 3.949).

Şekil 3.949. Pelitli Mahallesi Merkez Camii Minare

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitlidir (Şekil 3.950).

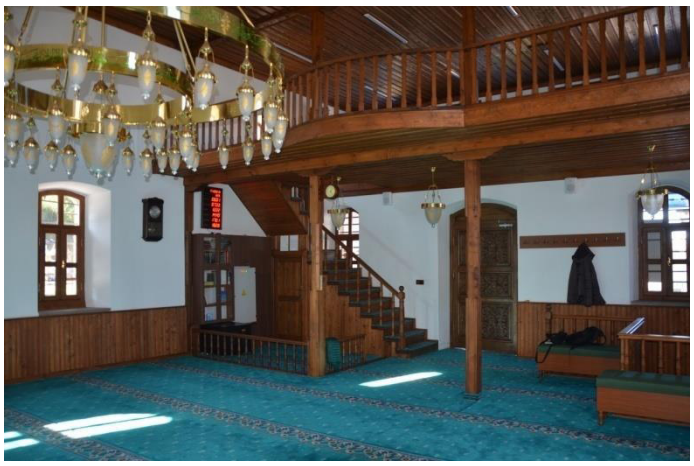

Şekil 3.950. Pelitli Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Dikdörtgen kaidenin üzerinde sivri kemer formlu taç kısmı vardır. Mihrap nişi 97 cm genişliğe, 47 cm derinliğe sahiptir. Yedi kademeden oluşan niş, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlamaktadır (Şekil 3.951).

Şekil 3.951. Pelitli Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan 81 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.37 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli kaş kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.952).

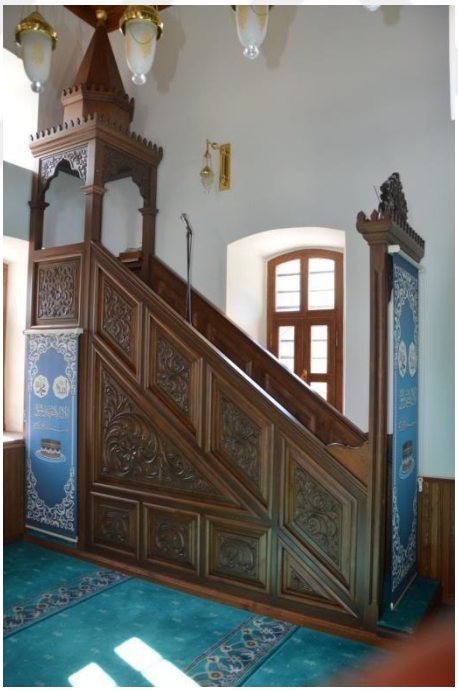

Şekil 3 952. Pelitli Mahallesi Merkez Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Mahfil katına, harimin kuzeybatı köşesinde bulunan "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 1 m genişliğindeki merdiven on altı basamaklıdır. Ahşap mahfil

kuzey duvardan harim içerisine doğru 6.03 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 50 cm derinliğinde yarım oval formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, tek sıra boğumlardan oluşan 67 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluğu sahiptir. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört sütun görülür. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

Harimin kuzeydoğu köşesinde aşağıya inişi sağlayan "S'' formlu ahşap merdiven bulunmaktadır. 95 cm genişliğindeki merdiven, on sekiz basamaklıdır. Söz konusu merdiven, caminin doğu yönündeki avlunun altında oluşturulan ek ibadet alanına inişi sağlamaktadır. Oldukça geniş alanın güney duvarına kıbleyi gösteren mihrap eklenmiştir. Benzer uygulamayı Tahtalı Camii'nde de görmekteyiz.

3.12.31.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu, pencere kemer ve sövelerinde, mihrapta, son cemaat yerindeki sütun ayaklarında ve minarede düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde mahfilde, mahfile çıkışı ve alt kata inişi sağlayan merdivende, tüm sütunlarda, pencere doğramlarında, giriş kapısında ve tavanlarda ahşap malzeme, harim katındaki pencerelerinin parmaklıklarında, minare kapısında ve son cemaat yeri önündeki saçak kısmında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları ve kuzey cephenin mahfil katı duvarı sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, mihrabında ve minaresinde yığma taş, süslemelerinde oyma ve kabartma, tavanlarında ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.12.31.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe korkuluğu dikey yönlü dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisine baklava formlu birer motif yerleştirilmiştir. Ayrıca gövdenin her iki ucunda birer bilezik bulunmaktadır.

Giriş kapısının kanat yüzeyleri çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Elde edilen panoların içerisi kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerle bezelidir.

Yapının harim kısmı da oldukça sade olup, az da olsa mihrapta, minberde ve vaaz kürsüsünde süsleme görülür.

Mihrap kaidesi ve üzerindeki sivri kemer formlu taç kısmı kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Mihrap nişinin yaşmak kısmında kabartma tekniğinde yapılmış ucu aşağıya doğru bakan servi ağacı motifi vardır. Yaşmağın her iki yanında ise yine kabartma tekniğinde yapılmış birer gülbezek motifi yer alır. Sivri kemer formlu tacın ortasında, ucunda hilal olan bir alem motifi, alemin her iki yanında ise birer yaprak motifi görülür.

Minberin üçgen formlu yan aynalık kısmının içerisi kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Minber korkuluğunun ve süpürgeliğinin yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış kare formlu panolar oluşturulmuş ve oluşturulan bu panoların içerisi de yine kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Korkulukla girişim birleştiği noktaya, üst tarafı dilimli olan üçgen formlu ahşap köşebent yerleştirilmiştir. Minber dolap açıklığı, minber giriş açıklığı ve köşk açıklıklarının kemer köşeliklerinde birer çiçek motifi yer almakta ve bu çiçek motiflerinde çıkıp biri aşağıya, diğeri ise yukarıya doğru uzayan yaprak motifleri bulunmaktadır. Dolap açıklığı üzerinde dikdörtgen formlu pano görülür. Söz konusu panonun ortasında çiçek motifi vardır. Çiçek motifinin sağından ve solundan çıkıp panonun tüm yüzeyine yayılan kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motifler mevcuttur. Minber külahının etrafı tek sıra halinde uzayan ok ucu benzeri motiflerle çevrilidir. Minber, kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar olan üçgen formlu tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ön yüzü de minberin diğer kısımlarında olduğu gibi çiçek ve bu çiçekten çıkan yaprak motifleriyle süslenmiştir. Tepeliğin etrafı tek sıra halinde uzayan ok ucu benzeri motiflerle çevrilidir (Şekil 3.952).

Vaaz kürsüsünün her bir yüzü kademeli olarak çökertilerek dikey yönlü ve dikdörtgen formlu birer pano oluşturulmuştur. Oluşturulan bu panoların yüzeyi kabartma tekniğinde yapılmış çiçek ve yaprak motifleri ile bezelidir.

Harim ve mahfil tavanı, kuzey-güney doğrultuda belli aralıklarla uzatılmış ince çıtalarla hareketlendirilmiştir.

3.12.31.4. Onarımlar

Yapı, yakın dönemde restore edilmiştir. Söz konusu restorasyonda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz.

3.12.32. Konaklar Vakıf Camii

Şekil No: 953-957

Çizim No:150

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Pelitli mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. 18. yüzyılda inşa edildiğini düşündüğümüz yapının banisi ve mimarı bilinmemektedir. Orijinalinde üç nefli ve bazilikal planlı kilise olan yapı, ibadete açılış beratına göre 2016 yılında camiye dönüştürülmüştür.

3.12.32.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının, kuzeyinde ve doğusunda avlu, güneyinde mahalle yolu, batısında ise komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 7.26x11.40 m, dış hatları ise 8.80x12.94 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim kısmından meydana gelir. Caminin mahfili, son cemaat yeri ve minaresi yoktur (Çizim 3.150).

Harime, batı cephe ekseninde yer alan 98 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapı üzerinde yuvarlak kemer formlu alınlık, önünde ise sundurma bulunmaktadır. Batı yöndeki avlu duvarı üzerine oturan kare kesitli ve ahşap malzemeli serbest beş sütunun taşıdığı sundurmanın üzeri tek yöne eğimli düz çatı ile örtülüdür.

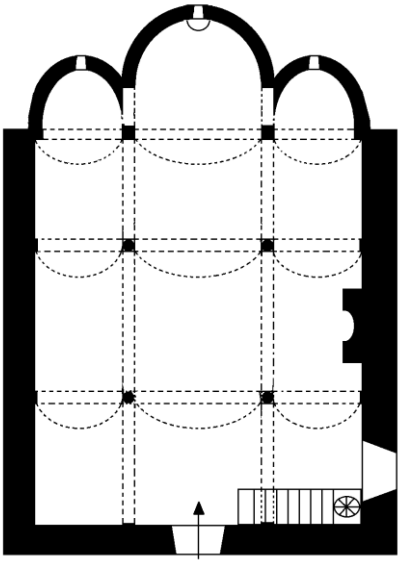

Çizim 3.152. Konaklar Vakıf Camii Plan

Şekil 3.953. Konaklar Vakıf Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde dördü alt seviyede, on ikisi ise üst seviyede olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Alt seviyedeki pencerelerin biri güney cephe ekseninin batısında, üçü ise doğu cephedeki apsis ve apsisin her iki yanındaki apsidiyolların üzerinde yer alır. Üst seviyedeki pencereler ise her cephede üçer tane olacak şekilde doğu batı, güney ve kuzeydedir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramları ve demir parmaklıklıdır. Kuzey, güney ve batı cephedeki pencereler cephe yüzeylerinin çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu dilimli yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir. Güney cephe ekseninin batısında bulunan alt seviyedeki pencere 82 cm, kuzey, güney ve batı

cephenin üst seviyesindeki pencereler 40 cm, doğu cephedeki pencereler ise 20 cm genişliğe sahiptir. Doğu cephede bulunan pencereler mazgal formludur. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidirler.

Şekil 3.954. Konaklar Vakıf Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülmektedir.

Harim güney duvar eksenine dikdörtgen formlu ve ahşap malzemeli mihrap eklenmiştir. Mihrap nişi 70 cm genişliğe ve 30 cm derinliğe sahiptir. Yukarıya doğru daralan nişin yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır.

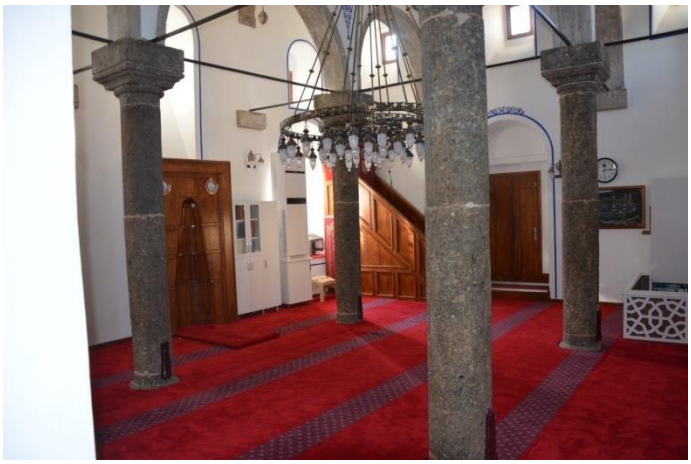

Şekil 3.955. Konaklar Vakıf Camii Harim Genel Görünüm

Ahşap malzemeli minber, mihrabın batısında yer alır. 78 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.71 m çıkıntı yapmaktadır.

Yarım daire formlu ahşap vaaz kürsüsü, doğu duvar eksenindeki apsisin içerisine yerleştirilmiştir. Kürsüye, güney yönünde bulunan 37 cm genişliğindeki üç basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Şekil 3.956. Konaklar Vakıf Camii Harim Genel Görünüm

Harimin üzeri beşik tonozlarla örtülüdür. Harimde dördü dairesel, ikisi ise dikdörtgen kesitli altı sütun mevcuttur. Sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Sütunlardan harim duvarlarındaki konsollara birer yuvarlak kemer daha atılmıştır. Örtü sistemindeki tonozlar söz konusu bu kemerler tarafından taşınmaktadır. Sütun aralarına ve sütunlar ile harim duvarları arasına atılmış gergiler vardır.

Şekil 3.957. Konaklar Vakıf Camii Örtü Sistemi

3.12.32.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve harim içerisindeki sütunlarda ince yontu taş malzeme, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, kapı kanadında, pencere doğramalarında ve sundurmayı taşıyan sütunlarda ahşap malzeme, pencere parmaklılarında ve sütun aralarındaki gergilerde demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

3.12.32.3. Süsleme

Caminin gerek dış cephesinde, gerekse harim içerisinde herhangi bir süsleme unsuru görülmez.

3.12.32.4. Onarımlar

Cami, yakın dönemde Vakıflar Bölge Müdürlüğünce onarılmıştır. Ancak söz konusu onarımda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz.

3.13. SÜRMENE

Sürmene ilçe sınırları içerisinde, 1461-1960 tarihleri arasında inşa edilmiş olup, bugün ayakta olan yirmi cami tespit ettik. Söz konusu camiler Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20. yy.), Oylum Mahallesi Fatih Camii'dir (19. yy.). Söz konusu camilerin dışında Oylum Mahallesi Merkez Camii üzerinde H.1315/M.1897 ve H.1370/M.1950 tarihli iki kitabeye rastladık. Ancak kitabelerin bugünkü camiye ait olması mümkün gözükmüyor. Muhtemelen caminin yerinde bulunan eski bir camiye aittir.

Yukarıda bahsettiğimiz yapılardan Dirlik Mahallesi Camii esasında kilise yapısı olarak inşa edilmiş olup, sonradan camiye çevrilmiştir. Yapıların çoğu inşa edildikleri tarihten bugüne muhtelif dönemlerde müdahalelere maruz kalmış olmalarına karşın birçok açıdan özgünlüklerini korumuştur. Ancak Oylum Mahallesi Fatih Camii, Soğuksu Mahallesi Yalı Camii ve Yeniay Baştımar Mahallesi Camii için aynı şeyi söyleyemeyiz. Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından tescilli Oylum Mahallesi Fatih Camii'nin harim giriş kapısı, pencere doğramaları, çatı örtüsü, minberi ve mahfili özgün olmayıp, harim duvarları ve tavan plastik malzeme ile kaplanmıştır. Mülkiyeti Vakıflar Bölge Müdürlüğüne ait Soğuksu Mahallesi Yalı Camii'nin kuzey cephesine iki katlı son cemaat yeri eklenmiş olup, caminin harim giriş kapısı, pencere doğramaları, çatı örtüsü, minber, vaaz kürsüsü, mahfil, harim ve mahfil katı sütunları ile ahşap tavanı niteliksizdir. Harim duvarları üzerinde bulunan kalemişi süslemelerde orijinal olmayıp, dış cephe duvarları muhdes malzeme ile kaplanmıştır. Yine mülkiyeti Vakıflar Bölge Müdürlüğüne ait Yeniay Baştımar Mahallesi Camii'nin ise harim giriş kapı kanatları ile pencere doğramları, minber, vaaz kürsüsü ve mahfil niteliksiz unsurlardır. Harim duvarları, mihrap ve vaaz kürsüsü çini malzemeyle, dış cephesi ise muhdes malzeme ile kaplanmıştır. Yukarıda

belirttiğimiz sebeplerden dolayı söz konusu camileri çalışmamıza dahil etme gereği duymadık. Çalışmamızda yer alan camilerin hepsi ibadete açıktır.

3.13.1. Çamlıca Camii

Şekil No: 958-962

Çizim No: 151

Yapı, Trabzon-Sürmene İlçesinin Çamlıca mahallesinde bulunmaktadır. Caminin harim giriş kapısının sağında kitabesi bulunur. Söz konusu kitabede;

حامدوللاه ماهالله ... اولدو بو ماكام''

آجم اولوپ بو ... ايبادتى يلين شاهسى وفا

شوجاك ١٢٤٣

شفاات ده ماهشرده بولدوم ايمام-ى موهاممد ازم ديپ شرف ماكام اولدو

حابيبى فاهرى المين سيييدول كونين موهاررمين..

Hamdullah mahalle … oldu bu makam

Acem olup bu ... ibadeti eyleyen şahsi vefa

1243 şevcak

Şefaat ede mahşerde buldum imam-ı muhammed azm edip şeref makam oldu

Habibi fahri alemin seyyidül kevneyn muharremin…'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere yapı M. 1827 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimari bilinmeyen cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan yapı, düzgün dikdörtgen alan üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde ve batısında avlu ve hazire, güneyinde hazire ve mahalle yolu, doğusunda ise mahalle yolu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 7.18x7.30 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen betonarme malzemeli iki katlı son cemaat yeri ile birlikte 14.94x8.96 m boyutlarına ulaşır. Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşivinden elde ettiğimiz bilgilere göre cami, daha çok yöredeki sivil yapılarda tercih edilen göz dolma tekniği ile yapılmıştır. Ancak cephe duvarları günümüzde muhdes bir malzeme ile kaplanmıştır. Yapı, harim, mahfil ve sonradan eklenmiş iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Sonradan eklenmiş olan betonarme minarede batı cephede yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.958)-(Çizim 3.151).

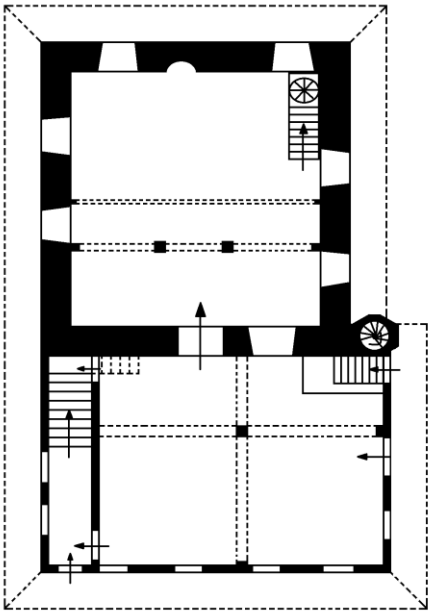

Çizim 3.153. Çamlıca Camii Plan

Şekil 3.958. Çamlıca Camii Genel Görünüm

Kuzey cephedeki son cemaat yerine, batı cephede yer alan 1.10 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek kanatlı demir kapıdan girilir. Son cemaat yerinin ikinci katına ise batı ve kuzey cephede bulunan iki kapıdan ulaşılır. Batı cephede minarenin hemen kuzeyinde yer alan 90 cm genişliğindeki tek demir kanatlı kapı ikinci kata çıkışı sağlayan merdivene açılır. Kuzeydoğu köşede yer alan 90 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapı ise öncelikle 1.23 m genişliğe sahip koridora açılır. Doğu duvar boyunca uzayan koridorun ucundaki "L'' formlu ve on beş basamaklı merdivenle ikinci kata çıkılır. İkinci kat kuzey-güney doğrultuda uzayan betonarme malzemeli duvarla ikiye bölünmüş ve duvarın soluna

bölümler arası geçişi sağlayan kapı yerleştirilmiştir. 95 cm genişliğindeki kapı dikdörtgen formlu ve ahşap kanatlıdır.

Son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde yedisi alt katta, dokuzu ise üst katta olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Alt kattaki pencerelerin biri batı cephede, ikisi doğu cephede, diğer dördü ise kuzey cephede bulunurken, üst kattakilerin üçü batı cephede, ikisi doğu cephede, diğer dördü ise kuzey cephede bulunur. Söz konusu pencerelerin tümü 84 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve plastik doğramalıdır.

Harime giriş, son cemaat yeri içerisinden ulaşılan kapıdan sağlanır. Harimin kuzey cephe ekseninde yer alan kapı, 1.10 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.959).

Şekil 3.959. Çamlıca Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on üç pencere bulunur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu, batı ve güney cephede, biri ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdırlar. Demir parmaklıkları bulunan harim katındaki pencereler 69 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 56 cm genişliğe sahiptir. Pencereler harim

içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katı doğu, batı ve güney cephedeki pencereler iç kısımda aynı formlarını korurken, kuzey duvarda ve mahfil katı seviyesinde bulunan pencereler dikdörtgen formludur (Şekil 3.960).

Şekil 3.960. Çamlıca Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık olarak 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı mevcuttur.

Batı cephede yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır.

Harimin kuzeyinde, kare kesitli altı ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Sütunların ikişer tanesi doğu ve batı duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış vaziyettedir.

Güney duvar ekseninde mihrap nişi görülür. Söz konusu niş, 87 cm genişliğe, 40 cm derinliğe sahiptir. Dört kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.961).

Şekil 3.961. Çamlıca Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan 84 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.43 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin, çift sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.961).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülü olup, tavan ortasında dairesel formlu küçük tavan göbeği bulunur (Şekil 3.962).

Şekil 3.962. Çamlıca Camii Tavan

Mahfile, son cemaat yerinin ikinci katından yer alan 75 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu açıklıktan girilir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.22 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 60 cm yüksekliğinde demir korkuluğu vardır. Mahfil katında, ikisi duvara dayandırılmış,

ikisi ise serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütun bulunur. Kare kesitli sütunlar tavanı taşır.

3.13.1.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ve mihrapta taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanda, mahfilde, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, harim giriş kapısının kanatlarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, harim katındaki pencere parmaklıklarında ve son cemaat yerinin cephe duvarlarında yer alan kapıların kanatlarında demir malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, minarede, son cemaat yerinde ve son cemaat yeri sütunlarında ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca caminin cephe duvarları taş malzemeyle, harim duvarları ahşap malzemeyle, saçak ve harim tavanı ise plastik malzemeyle kaplanmıştır.

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından elde ettiğimiz bilgilere göre caminin bugün muhdes malzeme ile kaplı beden duvarları orijinalinde göz dolma tekniği ile inşa edilmiştir. Süslemelerinde ise oyma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.13.1.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe altı "S'' formlu konsollarla doldurulmuştur. Ayrıca şerefenin hemen altında ve gövdenin alt ucunda, spiral gövdeyi çevreleyen birer bilezik vardır.

Harim giriş kapısı, caminin en süslü unsurlarındandır. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek üst üste konumlandırılmış ikişer dikdörtgen pano elde edilmiştir. Altta bulunan daha küçük boyuttaki panolar içten, "L'' formda uzayan saç örgü motifiyle çevrilidir. Saç örgü motiflerinin içerisindeki yüzey bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan birer çiçek motifiyle bezenmiştir. Üzerinde yapraklar olan çiçek dalları birer laleyle nihayetlenmektedir. Üstteki büyük boyutlu panolarda içten "L'' formda uzayan saç örgü motifiyle çevrilidir ve saç örgü motiflerinin içerisindeki yüzey bir merkezden çıkıp "S'' formunda yukarıya doğru uzayan birer çiçek motifiyle tezyin edilmiştir. Yapraklı çiçek dalları birer çiçek veya laleyle sonlanır. Kapı kanatlarının birleştiği noktada aşağıdan yukarıya doğru uzayan yıldız ve balıksırtı motifli süsleme şeridi vardır.

Harim içerisindeki süslemeler minberde, tavan göbeğinde ve mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin ön yüzünde toplanmıştır (Şekil 3.959).

Mihrap kaidesi, tamamıyla ahşap malzemeyle kaplanmıştır. Mihrap nişinin kademeleri paralel olarak uzayan yivli ve halat motifli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir.

Harim giriş kapısı gibi ahşap minberde oldukça süslüdür. Minberin doğu yan aynalığı, bir merkezden çıkıp nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak yukarıya doğru uzayan çiçek motifleriyle bezenmiştir. Üzerinde yapraklar olan çiçek dalları, lale, çiçek veya üzüm salkımına benzer motiflerle nihayetlenir. Minberin boğumlardan oluşan çift sıra korkuluğu bulunur. Köşk boyunca uzayan korkuluğun altında, "S'' formunda uzayan kıvrık dal motifli, üzerinde ise yıldız motifli birer süsleme şeridi vardır. Yaldız renkli kıvrık dal motifinin üzerinde yaprak, çiçek ve lale motifleri görülür. Ayrıca çift sıra korkuluk, yaldız renkli ve yıldız motifli süsleme kuşağıyla birbirinden ayrılmıştır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara "S'' kıvrımlı ahşap parçalar yerleştirilmiştir. Ahşap parçaların ortasında dairesel formlu boşluk görülür. Boşluğun içerisine ajur tekniğinde yapılmış altı kollu yıldız "Mühr-ü Süleyman'' motifi yerleştirilmiştir. Yıldızın bazı kolları tahrip edilmiştir. Girişin yan yüzlerinde aşağıdan yukarıya doğru tek sıra halinde uzayan saç örgü motifi mevcuttur. Söz konusu motif, doğu yan aynalığın altı boyunca uzamaktadır. Minberin dolap kısmında, halat motifiyle oluşturulmuş iki dikdörtgen pano görülür. Üst üste konumlandırılan panoların içerisinde, dilimli açıklıklar vardır. Açıklıkların içerisinde koçboynuzu motifleri, her iki yanında ise lale motifleri bulunur. Panoların altında ve üzerindeki alanların yüzeyi, bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan çiçek motifleriyle bezenmiştir. Dolap kısmının her iki yanında, aşağıdan yukarıya doğru "S'' formlu kıvrım yaparak uzayan birer sıra kıvrık dal motifi yer alır. Kıvrık dalların üzerinde yaprak ve çiçek motifleri bulunmaktadır. Minber külahı, yaldız renkli boğumlardan oluşan korkulukla çevrilidir. Korkuluğun köşelerine ajur tekniğinde yapılmış alev benzeri ahşap parçalar asılmıştır. Korkuluğun altında tek sıra halinde uzayan lale motiflerinden oluşan iki sıra süsleme şeridi bulunur. Lale motiflerinin altında da yaldız renkli halat ve balık sırt motifli üç süsleme kuşağı mevcuttur. Minber girişi, üzerinde yaprak ve laleler olan "S'' formlu kıvrık dal motifiyle üç yönden çevrilidir. Kıvrık dal motifleri her iki yönden yıldız motifleriyle sınırlandırılmıştır. Giriş kemeri, yivli konsollar üzerine oturmakta ve kemer kavsı

üzerinde yıldız ve halat motifli şeritler yer alır. Kemer köşelikleri yıldız motifleriyle dört yönden çevrelenmiş ve her bir köşeye birer üçgen form yerleştirilmiştir. Minber tepeliğinin ortasında, yaldız çerçeveli dairesel form, dairesel formun ortasında ise yaldız renkli çiçek motifi vardır. Söz konusu çiçekten, çarkıfelek motifi oluşturacak şekilde dışa doğru uzayan yaldız renkli yapraklar bulunmaktadır. Yaldız çerçeveli dairesel form, ajur tekniğinde yapılmış yaprak motifleriyle çevrilidir (Şekil 3.961).

Mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin ön yüzünde, paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden altta olanı yivlerden, ortada olanı ise yaprak motiflerinden oluşurken, üstte olanı iç içe geçerek uzayan badem formlu motiflerinden oluşur. Badem formlu motiflerin altına ve üstüne, yüz yüze bakan koçboynuzu motifleri yerleştirilmiştir.

Ahşap tavanın ortasında, ajur tekniğinde yapılmış tavan göbeği vardır. Göbeğin ortasında iç içe geçmiş yaldız renkli iki dairesel form vardır. İçteki dairesel formdan dıştaki dairesel forma doğru "S'' formlu ve yeşil renkli kıvrımlar uzanır. Bu iki dairesel form, ajur tekniğinde yapılmış çiçek veya yıldız benzeri motiflerle çevrilidir. Söz konusu motifler yaldız renkli ince bir silmeyle sınırlandırılmıştır. Yaldız renkli silme atlamalı olarak sıralamış rozet ve "C'' formlarıyla çevrilidir (Şekil 3.962).

3.13.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif zamanlarda yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz;

1- Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı son cemaat yeri eklenmiştir.
2- Göz dolma tekniğinde yapılmış olan cephe duvarları muhdes malzeme ile kaplanmıştır.
3- Ahşap olan pencere doğramaları, plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Batı cepheye betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
5- Harim duvarları ve mihrap kaidesi ahşap malzeme ile kaplanmıştır.
6- Ahşap vaaz kürsüsü niteliksiz unsurlardandır.
7- Harim tavanı ve saçak plastik malzemeyle kaplanmıştır.

3.13.2. Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii

Şekil No: 963-967

Çizim No: 152

Yapı, Trabzon-Sürmene İlçesinin Muratlı mahallesinde bulunmaktadır. Cami, kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerinde ve mihrap nişinin solunda yer alan kitabelere göre H.١٢٤٤ -1244/M.1828 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, düzgün dikdörtgen alan üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde avlu ve şadırvan, doğusunda mahalle yolu, güneyinde ve batısında ise avlu ve hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.03x5.95 m, dış hatları ise batı cepheye eklenen kuran kursuyla birlikte yaklaşık 9.57x9.37 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve kuran kursundan meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.963)-(Şekil 3.964)-(Çizim 3.152).

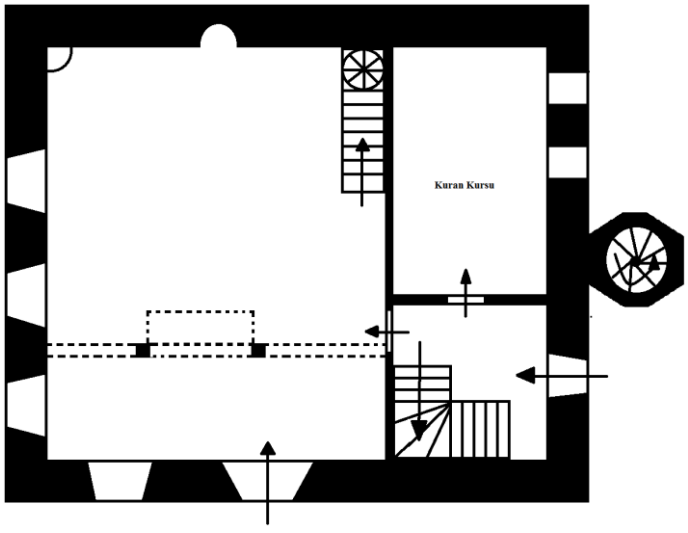

Çizim 3.154. Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii Plan

Şekil 3 963. Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii Genel Görünüm

Şekil 3.964. Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde, biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise batı cephe ekseninin kuzeyinde olmak üzere iki giriş kapısı görülür. Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı 90 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.965). Kapı üzerine, betonarme malzemeli sundurma eklenmiştir. Batı cephedeki kapı ise merdiven boşluğuna açılır. Söz konusu boşlukta, harime ve kuran kursuna girişi sağlayan birer kapıyla, mahfile çıkışı sağlayan merdiven bulunur.

Şekil 3.965. Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii Harim Giriş Kapısı

Yapının cephe duvarları üzerinde, harime açılan dokuz pencere mevcuttur. Pencerelerden dördü harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesindedir. Harim katındaki pencerelerin biri kuzey cephede, üçü ise doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu ve kuzey cephede, biri ise güney cephede yer alır. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Harim katındaki pencereler, demir parmaklıklara sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur. Harime açılan pencerelerin dışında altısı batı cephede, biri ise kuzey cephede olan yedi pencere daha vardır. Harime açılan pencerelerle aynı özelliklere sahip pencerelerin beşi kuran kursuna, ikisi merdiven boşluğuna açılır. Kuran kursuna açılan pencerelerin ikisi alt katta üçü üst katta yer alırken, merdiven boşluğuna açılan pencerelerin ikisi de üst katta yer alır.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde, yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin, sekizgen kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Kaideden gövdeye geçiş soğan pabuçla sağlanır.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil görülür. Harimin kuzeybatı köşesinde, ahşap malzemeli müezzin mahfili yer alır (Şekil 3.966).

Şekil 3.966. Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişinin 68 cm genişliği ve 34 cm derinliği vardır. Dört kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı istiridye kabuğu formunda sonlanmaktadır (Şekil 3.967).

Şekil 3.967. Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında, orijinal olmayan ahşap minber vardır. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.57 m çıkıntı yapar. Beş basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.967).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğa sahip kürsüye, batı yönündeki üç basamaklı ahşap merdivenle çıkılır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.967).

Batı duvar ekseninin kuzeyinde, 78 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı bulunur. Söz konusu kapı merdiven sahanlığına açılır. Sahanlığın güney duvarında kuran kursunun alt katına girişi sağlayan kapı, kuzeydoğu köşesinde ise mahfile çıkışı sağlayan merdiven vardır. Betonarme malzemeli merdiven 1.02 m genişliğinde olup, on dört basamaklıdır. Merdivenin ucundaki sahanlığın güneyindeki duvarda kuran kursunun ikinci katına girişi sağlayan kapı yer alırken, doğusundaki duvarda mahfil katına girişi sağlayan kapı yer alır. Mahfil giriş kapısı 81 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.43 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 59 m derinliğinde dikdörtgen formlu köşk kısmı bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 50 m yüksekliğindeki ahşap korkuluğa sahiptir. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki ahşap sütun vardır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.13.2.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, harim giriş kapısının kanadında, saçakta, harim ve mahfil katındaki sütunlarda ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise ondülin malzeme kullanılmıştır. Dış cephe duvarları sıvanıp boyanmıştır. Harim duvarları, tavan ve saçak ise plastik malzemeyle kaplanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.13.2.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Kuzey cephedeki harim giriş kapısı üç yönden silmeyle çevrilidir. Kapı kanadının yüzeyi çökertilerek farklı şekillerde geometrik panolar elde edilmiştir. Ayrıca kapının söve ve kemeri yaldız renge boyanarak kapıya canlılık kazandırılmıştır.

Harim içerisi de dış cephe gibi oldukça sadedir. Mihrap kaidesinin saçak yüzeyi, paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridiyle bezenmiştir. Mihrap nişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan balıksırtı ve yıldız motifli süsleme şeritleri vardır. Niş kademeleri paralel olarak uzayan testere ağzı ve yıldız motifli süsleme kuşaklarıyla belirginleştirilmiştir. Niş yaşmağının yüzeyi istiridye kabuğu formundadır. Yaşmağın hemen altında sarkıt şeklinde ve üzeri yivli beş silindir form görülür. İstiridye kabuğu formundaki yaşmak kısmı dıştan iki sıra yıldız motifleri ile çevrilidir. Nişin hemen üzerinde üst üstte konumlandırılmış dikdörtgen formlu iki yazı panosu bulunur. Panoların içerisinde kabartma tekniğindeki harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Söz konusu panoların her iki yanında, bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan birer çiçek motifi yer alır. Çiçeğin dalları birer laleyle nihayetlenir. Sağ yöndeki bitki motifinin hemen altında ‘‘ما شاء الله/Mâşallah’’ yazısı, yazının altında ise servi ağacı motifi vardır. Soldaki çiçek motifinin altında ise ‘‘… ١٢٤٤/1244’’ yazısı yazının atında da servi ağacı motifi mevcuttur. Mihrap kaidesinin kenarları koyu yeşil renge, tüm iç yüzeyi ise yaldız renge boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır.

Orijinal olmayan ahşap minberin aynalık, dolap ve süpürgelik kısımlarının yüzeyi çökertilerek geometrik formlu panolar oluşturulmuştur. Panoların içerisinde süsleme unsuru görülmez. Minber girişinin ön ve yan yüzlerinde, oyma tekniğiyle yapılmış ve iç içe geçmiş halkalar vardır. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalığa ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazılı pano yerleştirilmiştir. Aynalığın her iki yanda ve üzerinde yine oyma tekniğiyle yapılmış ve iç içe geçmiş halkalar yer alır. Minber Tepeliği kıvrımlı ahşap parçadan oluşur. Tepeliğin her iki yanına birer boğum yerleştirilmiştir.

Vaaz kürsüsünün yüzeyi sadedir. Tek sıra korkuluğu kare formlu iki panodan oluşur. Her bir panonun içerisine birer diyagonal kare yerleştirilmiştir.

Mahfilin ön yüzü silmelerle hareketlendirilmiştir. Mahfil köşkünün ön yüzünde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi bulunur. Süsleme şeritlerinden altta olanı, içleri hafif boşaltılmış sarkıt şeklindeki dairesel formlardan, ortada olanı halat motifinden, üstte olanı ise silindir şeklindeki yivlerden meydana gelir. Mahfil korkuluğu tek sıra boğumlarla oluşturulmuştur.

3.13.2.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık Ancak yapmış olduğumuz incelemede, muhtelif dönemlerde yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Caminin dış cephesi sıvanıp boyanmıştır.
2- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları, plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
3- Harim giriş kapısı, minber ve vaaz kürsüsü niteliksiz unsurlardandır.
4- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü, ondülin malzemeyle değiştirilmiştir.
5- Harim duvarları, tavan ve saçak plastik malzemeyle kaplamıştır.
6- Batı cepheye minare eklenmiştir.

3.13.3. Konak Mahallesi Camii

Şekil No: 968-972

Çizim No: 153

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Konak mahallesinde bulunmaktadır. Caminin, biri doğu cephedeki harim giriş kapısı üzerinde, diğeri ise mihrap kaidesi üzerinde olmak üzere iki kitabesi vardır. Giriş kapısı üzerindeki kitabe üst üste konumlandırılmış iki panodan meydana gelir. Kitabe, üstteki panoya Osmanlıca, alttakine ise günümüz Türkçesiyle yazılmıştır. Ancak yazılar tahrip olduğu için bazı kısımları okunamamaktadır. Söz konusu kitabede;

‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla

…

Caminin ilk yapım tarihi 1842

….tamir tarihi 1961’’, mihrap nişinin hemen üzerindeki kitabede ise mavi renk boya ile Osmanlıca olarak “١٣٥٢-1352 senei’’ yazılıdır. Kitabelerden anlaşılacağı üzere cami 1842 yılında inşa edilmiştir. 1933 ve 1961 yıllarında da onarıma tabi tutulmuştur. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.13.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 metre yukarısında bulunan cami, düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin güneyinde ve batısında hazire, doğusunda avlu, kuzeydoğu köşesinde lojman vardır. Yapının harim kısmı içten içe 8.97x9.37 m dış hatları ise doğu cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 10.43x13.26 m

boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen betonarme malzemeli minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.968)-(Çizim 3.153).

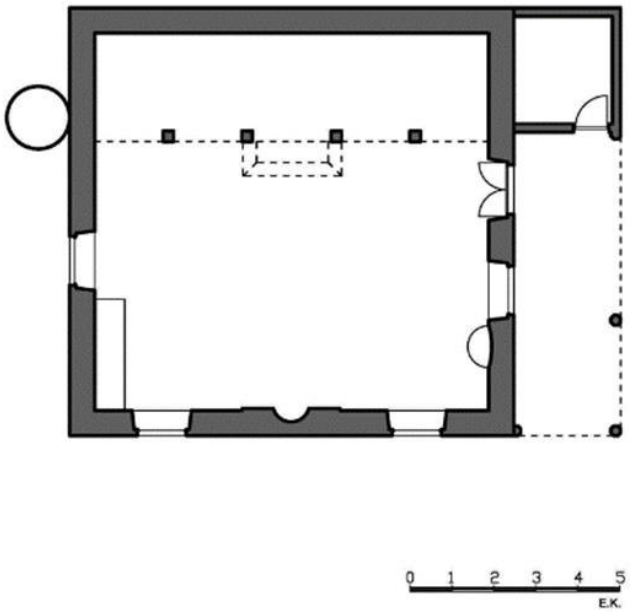

Çizim 3.155. Konak Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.968. Konak Mahallesi Camii Genel Görünüm

Doğu cephede, betonarme malzemeli altı sütunun oluşturduğu iki gözlü son cemaat yeri vardır. Söz konusu son cemaat yeri, doğu cepheyi boydan boya kaplamaz. Harim giriş kapısının hafif kuzeyine kadar devam eder ve buradan sonraki kısma üçgen formlu küçük bir oda eklenmiştir. Sütunlardan üçü doğu duvara, biri

kuzey yöndeki odanın duvarına dayalı vaziyetteyken, ikisi serbest olarak konumlandırılmıştır. Kuzey-güney doğrultuda uzayan öndeki üç sütun basık kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Kuzey yöndeki göz, güney yöndekinin neredeyse iki katı genişliğindedir. Son cemaat yerinin üzeri düz tavan örtülüdür. Ancak her bir gözün üzerine küçük birer kubbe yerleştirilmiştir (Şekil 3.969).

Şekil 3.969. Konak Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Caminin cephe duvarları üzerinde, biri doğu cephe keseninin hafif kuzeyinde, diğeri ise kuzeybatı köşede olmak üzere iki giriş kapısı vardır. Doğu cephedeki ana giriş kapısı 1.13 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki alüminyum kanatlıdır. Kuzeybatı köşedeki mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu ve tek alüminyum kanatlı olup, 84 cm genişliğe sahiptir. Kapının önünde betonarme malzemeli iki sütunun taşıdığı etrafı kapalı sundurma vardır. Söz konusu sundurmaya, betonarme malzemeli ve on basamaklı merdivenle ulaşılır. Harim ve mahfil kapısı dışında, kuzey cephe ekseninde bir kapı daha görülür. Ancak bu kapı içten duvar örülerek kapatılmıştır.

Yapının cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, yedisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin birer tanesi doğu ve batı cephede, diğer ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu, güney ve kuzey cephede, biri ise batı cephede yer alır. Doğu, batı ve güney cephede yer alan pencereler dikdörtgen formlu basık kemerli, betonarme söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıdır. Kuzey cephedeki pencereler ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1.10 m, mahfil katı

seviyesindekiler ise 60 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan doğu, batı ve güney cephedeki pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür (Şekil 3.968).

Batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmış minarenin, oldukça alçak altıgen kaidesi, spiral formlu gövdesi ve tek şerefesi bulunur. Minareye giriş spiral gövdenin kuzey yüzünde yer alan dikdörtgen formlu ve plastik doğramalı kapıdan sağlanır. Söz konusu kapıya dört basamaklı betonarme merdivenden ulaşılır.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Kuzeybatı köşede, ahşap malzemeyle küçük bir oda oluşturulmuştur. Odanın hemen önünde, tek sıra boğumlardan meydana gelen müezzin mahfili vardır (Şekil 3.970).

Şekil 3.970. Konak Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap mevcuttur. Mihrap nişi 78 cm genişliğe, 39 cm derinliğe sahiptir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.971).

Şekil 3.971. Konak Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısındaki orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 69 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.98 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.971).

Orijinal olmayan yarım koni formlu ve betonarme malzemeli vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yakın bir notaya yerleştirilmiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.972).

Şekil 3.972. Konak Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına kuzey cephenin batı köşesindeki kapıdan girilir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.54 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 93 cm derinliğinde dikdörtgen formlu köşk kısmı bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 45 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış altı ahşap sütun

görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.13.3.2. Malzeme-Teknik

Yapının beden duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrabında düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, tavanda ve saçakta ahşap malzeme, kapı kanatlarında alüminyum malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, çatı örtüsünde oluklu sac malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, minarede, son cemaat yerinde ve sütunlarında, vaaz kürsüsünde, doğu, batı ve güney cephedeki pencerelerin söve ve kemerlerinde ve mahfil katına çıkışı sağlayan merdivende ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma, kalemişi ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.13.3.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Harim içerisinde yer alan süslemeler daha çok mihrapta, mahfilde, ahşap sütunlarda ve vaaz kürsüsünde toplanmıştır.

Mihrap kaidesi üzerine, yaldız çerçeveli ve dikdörtgen formlu yazı panosu yerleştirilmiştir. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine sarı renk harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Yazı panosunun her iki yanında mavi ve bordo çerçeveli birer yazı madalyonu görülür. Batı yöndeki madalyon içerisinde, siyah zemin üzerine sarı renk harflerle ‘‘ الله جلّ جلاله/Allah Celle Celaluhu’’, doğu yöndekinde ise “محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazar.

Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi üstten, yukarıya doğru dikdörtgen formda yaklaşık 35 cm taşıntı yapar. Mihrap nişi, iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Kaide üç yönden iki sıra süsleme şeridi ile çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı silmelerden, dıştan olanı ise saç örgü motifinden meydana gelir. Saç örgü motifinin içte oluşturduğu boşluklara birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca nişin kenar hatları yarım yuvarlak formlu silmeyle belirginleştirilmiştir. Silme, yaşmak kısmında belli bir noktaya kadar içten yıldız motifleriyle, dıştan ise yivlerle

sınırlandırılmıştır. Mihrap nişinin alttaki iki kademesi paralel olarak uzayan yıldız ve yivli iki süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Niş yaşmağı yivlerle çevrilidir. Niş kemerinin üzerinde dikdörtgen formlu onarım kitabesi yer alır. Söz konusu kitabeden çıkıp, dalları yukarı, sağa ve sola doğru uzayan çiçek motifi görülür. Ayrıca niş yaşmağının her iki yanında da vazodan çıkan birer çiçek motifi bulunur. Vazoların yüzeyi yıldız motifleriyle bezenmiştir. Niş kemerinin sağ ve sol üst köşesine birer gülbezek motifi yerleştirilmiştir.

Orijinal olmayan ahşap minberin üçgen formlu doğu yan aynalığın içerisi ince çıtalarla oluşturulan, iç içe geçmiş üçgen formlarla doldurulmuştur. Korkuluk, köşk ve süpürgelik kısımlarının yüzeyi çökertilerek yatay veya dikey yönlü dikdörtgen panolar elde edilmiştir. Minberin dolap kısmında tek kanatlı ahşap kapı vardır. Köşk üzerindeki külah, palmet benzeri ahşap parçaların oluşturduğu tek sıra korkulukla çevrilidir. Minberin girişinin üzerinde dilimli tepelik görülür.

Vaaz kürsüsünün gövdesi paralel olarak altı sıra saç örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Kürsü korkuluğu dikey yönlü yivlerle hareketlendirilmiştir. Korkulukla kürsü gövdesi paralel olarak uzayan üç sıra süsleme kuşağıyla birbirinden ayrılmıştır. Farklı genişliklere sahip süsleme kuşaklarından altta olanı yivlerden, ortada olanı iç içe geçerek uzayan kıvrımların oluşturduğu "8'' benzeri motiflerden, üstte olanı ise boğumlardan meydana gelir.

Mahfilin ön yüzünde üç, mahfili köşkünün yüzeyinde ise dört sıra süsleme şeridi mevcuttur. Farklı genişliklere sahip süsleme şeritleri, paralel olarak uzamaktadır. Ancak mahfilin tüm yüzeyi bezeli değildir. Doğu ve batı yöndeki sütunlarda harim duvarları arasında kalan mahfil kısmında süsleme unsuru yoktur. Mahfilin yüzeyinde yer alan en alttaki süsleme şeridi iç içe geçerek uzayan baklava formlu motiflerden oluşur. Birbiriyle kesişen baklava formlarının oluşturduğu boşluklara çiçek motifi, uçlarının aralarına ise ağaç benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Ortadaki süsleme şeridi yivlerden, üstteki ise zincir benzeri motiften oluşur. Tek sıra mahfil korkuluğu, yüzeyleri iç içe geçmiş zencirek ve saç örgü motifleriyle tezyin edilmiş ahşap dikmelerden meydana gelir. Korkuluğun üzerinde, yine iç içe geçmiş zencirek ve saç örgü motiflerinden oluşan süsleme şeridi mevcuttur. Mahfil köşkünün yüzeyindeki süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, atlamalı olarak yüzleri bir aşağıya bir yukarıya doğru bakacak şekilde tek

sıra halinde uzayan sarkıt şeklindeki koçboynuzlarından, zincirek motifinden, zikzakların oluşturduğu sepet örgü motifinden ve iç içe geçerek uzayan kıvrımların oluşturduğu "8'' benzeri motiflerden oluşur. Söz konusu süsleme şeritleri birer sıra balıksırtı motifiyle birbirinde ayrılmaktadır. Köşkün köşelerinde ve ortasında, dikey yönde uzayan, üzerleri yivli silindir formların oluşturduğu konsollar vardır. Ayrıca köşkün her iki köşesine "S'' formlu kıvrımlardan ve hilal motiflerinden oluşan ajur tekniğinde yapılmış ahşap parçalar asılmıştır. Köşk korkuluğu boğumlardan meydana gelir. Boğumların arasına "C'' formları yerleştirilmiştir (Şekil 3.970).

Mahfili taşıyan sütunların, kare kesitli başlık kısımlarının yüzeyi yaprak ve kıvrımlarla bezenmiştir. Mahfil katındaki sütunların dairesel kesitli gövdelerinin üst kısmında ve kare kesitli başlıklarının bazı yüzlerinde süsleme unsuru görülür. Gövdelerin üst kısmında, gövdeyi saran koçboynuzu ve zincir benzeri motiflerden oluşan iki sıra süsleme şeridi, kare kesitli başlıklarda ise iç içe geçmiş kıvrımlardan oluşan süslemeler bulunmaktadır.

Düz ahşap tavanın ortasında, tavan yüzeyinden hafif dışa taşırılarak oluşturulmuş kare formlu tavan göbeği vardır. Söz konusu tavan göbeğinin içerisi, dört omuz kırma çatı havası verecek şekilde ahşap çıtalarla doldurulmuştur.

3.13.3.4. Onarımlar

Arşiv kayıtlarında yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Harim giriş kapısı ve mihrap kaidesi üzerinde yer alan kitabelerden caminin 1933 ve 1961 tarihlerinde onarım geçirdiğini öğreniyoruz. Ancak bu onarımlarda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. Yapıda yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu bu müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz;

1- Doğu cephenin büyük bir kısmına betonarme malzemeli ve iki gözlü son cemaat yeri, kuzey köşesine ise yine betonarme malzemeli bir oda eklenmiştir.
2- Orijinalinde yuvarlak kemerli olan harim giriş kapısı, dikdörtgen forma dönüştürülmüştür.
3- Orijinalinde taş olan pencere söve ve kemerleri betonarme olarak yenilenmiştir.
4- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeli olarak yenilenmiştir.

5- Orijinalinde ahşap olan kapı kanatları alüminyum malzemeyle, pencere doğramaları ise plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
6- Ahşap olan vaaz kürsüsü, betonarme malzemeyle yeniden yapılmıştır.
7- Ahşap minberin orijinal değildir.
8- Ahşap tavan, tamamıyla yenilenmiştir.
9- Kuzey cephe eksenindeki giriş kapısı kapatılmıştır.
10- Mahfil katına, muhtemelen harimin içerisinde yer alan bir merdivenle çıkılıyordu. Ancak bu merdiven kaldırılıp, kuzeybatı köşeye mahfile girişi sağlayan kapı açılmıştır. Mahfil kapısına ulaşımı sağlamak içim kuzey cepheye merdiven eklenmiştir.

3.13.4. Aşağı Ovalı Mahallesi Camii

Şekil No: 973-978

Çizim No: 154

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Aşağı Ovalı mahallesinde bulunmaktadır. Caminin muhtelif yerlerinde dört kitabe vardır. Batı cephedeki harim giriş kapısının sağında yer alan kitabede, kabartma tekniğinde harflerle beş satır halinde;

يَا مُفَتِّحَ الْأَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ‘‘

ظییرتکاهینا کارن بونون کبیری ماکام اولماز

کلیپ بورایی زییارت دن یارین هاکدان ... اولماز

کیتمیر هاکیر اهمد بین هاسان کارته فی کورا ... غافراللاهو

ظنبهوم اللاهوممه روهو ایچین این سنه ۱۲۴۵ مارت

Yâmüfettiha’l-ebvâbiftahlenâhayra’l-bâb

Ziyâretgâh aşşâgûn –bunun gibi makam olmaz

Gelup burayı ziyaret eden – yarın haktan cüdâ olmaz

Ketebehü’l hakir Ahmed b. Hasan- egarrafii garyeti…… ğaferallah

zünûbehümâ Allahümme zevvicnîbihûrin – ayn sene

Mart ١٣٤٥-H.1345’’, harim giriş kapısının güneyindeki pencerenin hemen sağında bulunan kitabede “H. ١٣٦٩-1369’’, güney cephe eksenindeki taşın yüzeyine kazınmış beş satırlık kitabede yalnızca “…H. ١٣٦٧-1367’’ okunabilmektedir. Mihrap kaidesinin üzerine boya ile yazılmış dört satırlık kitabede ise;

ساهیبول هایرات ول هاسنآت، ل هآج ماهمود ب. آلی ١٢٦٦

“sahıbül-hayrat ve’l-hasenât, el-hâc Mahmud b, Ali 1266/1845’’ yazar.

Mihrap kaidesi üzerinde yer alan H.١٢٦٦ -1266/1845 tarihli kitabenin caminin inşa tarihi olduğunu, diğerlerinin ise onarım kitabeleri olduğunu düşünüyoruz. Ancak hicri ve miladi olarak yazılan tarihler yanlıştır. H.1266 tarihini miladiye çevirdiğimizde 1849 elde ederiz. İnşa kitabesine göre el-hâc Mahmud b. Ali tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. 2002 yılınsa onarım gören yapı, bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafifi eğimli arazide taş kaide üzerine oturur. Caminin güneyinde ve batısında avlu, güneybatı köşesinde lojman, kuzeyinde ve doğusunda ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 12.39x8.76 m dış hatları ise batı cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.75x 13.88 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, kuzeybatı köşede camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.973)-(Çizim 3.154).

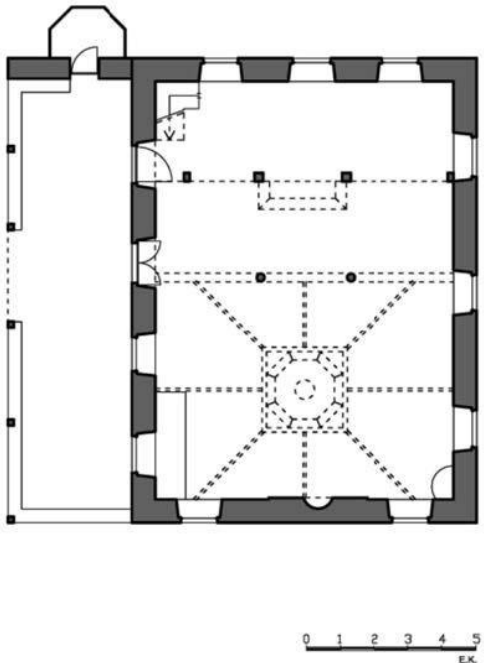

Çizim 3.156. Aşağı Ovalı Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.973. Aşağı Ovalı Mahallesi Camii Genel Görünüm

Batı cephede, kare kesitli beş ahşap sütunun oluşturulmuş, beş gözlü son cemaat yeri vardır. Yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan sütunların arası yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki taş duvarla kapatılmış olup, duvar üzerine demir korkuluklar yerleştirilmiştir. Güney yönden açık, kuzey yönden ise taş duvarla kapatılan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.974).

Şekil 3.974. Aşağı Ovalı Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Harime giriş, batı cephede yer alan iki kapıdan sağlanır. Eksenin hafif kuzeyinde yer alan ana giriş kapısı, 1.24 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.975). Ana giriş kapısının hafif kuzeyindeki kapı ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı olup, 88 cm genişliğe sahiptir. Söz konusu kapı daha çok bayan cemaat tarafından kullanılmaktadır.

Şekil 3.975. Aşağı Ovalı Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi batı ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi batı, doğu ve kuzey cephede, ikisi ise kuzey cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıdır. Harim katındaki pencereler 80 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 51 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır (Şekil 3.973)-(Şekil 3.974).

Kuzeybatı köşede, son cemaat yerinin kuzey duvarına bitişik olarak konumlandırılan minarenin sekizgen kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Kaideden gövdeye geçiş soğan pabuçla sağlanır. Minareye giriş, son cemaat yerinin kuzey duvarı üzerinde bulunan 63 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Minarenin kaidesi ince yontu taş malzemeliyken, gövdesi betonarme malzemelidir.

Harimin kuzeyinde, biri doğu duvara dayandırılmış, üçü ise serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlardan batıda olanı diğerlerine göre daha küçük çaplıdır. Batı duvardaki giriş kapılarının arasına, tek sıra boğumlardan oluşan ahşap müezzin mahfili yerleştirilmiştir (Şekil 3.976).

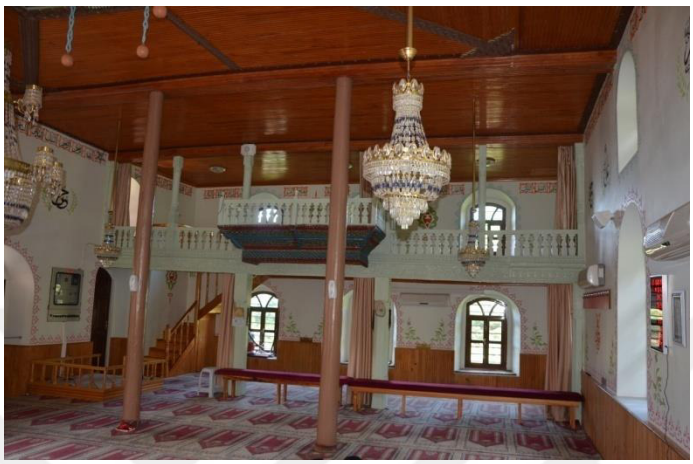

Şekil 3.976. Aşağı Ovalı Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Mihrap nişi 84 cm genişliğe ve 39 cm derinliğe sahiptir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.977).

Şekil 3.977. Aşağı Ovalı Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısındaki orijinal ahşap minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. Batı duvar dayandırılan 79 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim

içerisine doğru 3.43 m çıkıntı yapar. On bir basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.977).

Orijinal olmayan yarım daire formlu ahşap vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yerleştirilmiştir.

Harim içerisinde dairesel kesitli serbest iki ahşap sütun yer alır. Söz konusu sütunlar, harimi örten düz ahşap tavanı taşır. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan meydana gelen tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.978).

Şekil 3.978. Aşağı Ovalı Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 85 cm genişliğindeki merdiven, on üç basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.04 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında, 91 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 40 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında mahfili taşıyan ahşap sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış altı ahşap sütun bulunmaktadır. Sütunların ikisi duvara dayandırılmış vaziyetteyken, dördü serbest olarak konumlandırılmıştır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar, harim içerisindeki iki büyük ahşap sütunla birlikte tavanı taşır.

3.13.4.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, minare kaidesinde, kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında ince yontu taş malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde,

vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, son cemaat yeri, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minare gövdesinde ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, minare kaidesinde ve mihrapta yığma taş tekniği, harim duvarları üzerindeki süslemelerde kalemişi tekniği, mihrap, mahfil süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, minberde oyma ve ajur tekniği, tavanda ise oyma ve çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.13.4.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Ancak kuzey ve güney cephedeki pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır.

Ana giriş kapısının kanatları oldukça süslü olup, aynı süsleme programına sahiptirler. Kapı kanatları, balıksırtı motifli süsleme şeridiyle dört yönden çevrelenmiş olup, her birinin yüzeyi vazodan çıkan çiçek motifiyle bezenmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan çiçek motiflerinin muhtelif yerlerine rozet ve çiçek motifleri yerleştirilmiştir (Şekil 3.975).

Harim duvarları üzerinde kalemişi yazı ve bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Sıvanıp beyaza boyanan duvar yüzeylerine yapılan bezemeler orijinal değildir. Bezemeler oluşturulurken ağırlıklı olarak yeşil, siyah, kırmızı, mavi ve turuncu renkler kullanılmıştır.

Doğu, batı, güney ve kuzey duvar yüzeyinde yer alan harim katındaki pencereler üç yönden, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden birer sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Stilize edilmiş yaprak ve çiçek benzeri motiflerden meydana gelen süsleme şeritlerinden altta olanları pembe, üstte olanları ise mavi renklidir. Harim katı seviyesindeki pencerelerin sağ ve sol alt köşelerinde sap ve yaprakları yeşil birer dal motifi görülür. Doğu duvardaki harim pencerelerinin aralarında beyaz zemin üzerine turuncu renk harflerle ‘‘سبحان الله/Allah kusursuzdur’’ yazılmış birer yazı istifi yer alırken, güney duvarda, mihrap kaidesinin batısında yeşil ve siyah renkli tığ motifi, doğusunda ise yıldız motifli yazı istifi görülür. Tığ motifinin içerisinde siyah renk harflerle ‘‘الله أكبر/Allah en büyüktür’’ yazarken,

turuncu renk harflerle oluşturulan yıldız motifli istifte ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazar. Doğu, batı ve güney duvarda bulunan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arlarında beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Yazıların her iki yanında sap ve yaprakları yeşil birer dal motifi bulunmaktadır. Batı duvardaki yazılarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, Güney duvardakilerde ‘‘ الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘ حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Mahfil katının doğu ve batı duvarında beyaz zemin üzerine turuncu renk harflerle “sübhanallah/Allah kusursuzdur’’ yazar. Mahfilin kuzey duvarındaki pencerelerin aralarında da yeşil ve turuncu renkli birer tığ motifi mevcuttur. Doğu, batı, güney ve kuzey duvarın ahşap tavanla birleştiği noktada turuncu renkle oluşturulmuş dikdörtgen panolar vardır. Panoların içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle *‘‘Esmaü’l Hüsnâ’’* yazılmıştır. Mihrap kaidesinin üzerinde açık yeşil ve siyah çerçeveli madalyon bulunur. Madalyon içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazmaktadır. Madalyonun altından çıkıp her iki yanından yukarıya doğru uzayan birer vazodan çıkan çiçek motifi yer alır. Sarı ve mavi renkli vazodan çıkan çiçeğin sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı ve mavi renklidir.

Mihrap nişi dokuz sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Farklı genişliklere sahip süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla, saç örgü motifinden, tek sıra halinde uzayan helezonlardan, uçların düğüm yaparak birbirine bağlanan “X’’ formuna benzer motiflerden, saç örgü motifinden, iki sıra halat motifinden, sepet örgü benzeri motif oluşturacak şekilde iç içe geçmiş kıvrımlardan ve iki sıra yaldız renkli silmeden meydana gelir. Mihrap kaidesinin saçak yüzeyi, paralel olarak uzayan, yivlerden ve iç içe geçerek uzayan baklava formuna benzer motiflerden oluşan iki sıra süsleme kuşağıyla bezenmiştir. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan yiv ve yıldız motifli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. Yaşmak yine yaldız renkli yivlerle çevrilidir. Niş kemerinin köşeliklerinde yaldız renkli birer kabara görülür. Kabaraların arasına içerisinde ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun

bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazan yazı panosu monte edilmiştir.

Ahşap mihrabın doğu yan yüzü, bir merkez çıkıp tüm yüzeyi saran, çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir. Üzerlerinde yapraklar olan çiçek dalları stilize edilmiş lale ve çiçek benzeri motiflerle nihayetlenir. Tek sıra boğumlardan meydana gelen minber korkuluğunun altında saç örgü ve yivli birer süsleme şeridi, üzerinde ise kahve renkli bir silme yer alır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara, yüzeyi kıvrık dalla bezenmiş üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Minberin dolap kısmında saç örgü motifiyle iki dikdörtgen pano oluşur. Üst üste konumlandırılan panoların içerisinde dilimli açıklıklar görülür. Açıklıkların etrafı kıvrık dallarla süslenmiştir. Panoların sağında aşağıdan yukarıya doğru uzayan tek sıra saç örgü motifi vardır. Köşkün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu bulunur. Korkuluğun altında ve üstünde paralel olarak birer sıra süsleme şeridi vardır. Söz konusu süsleme şeridi uçları düğüm yaparak birbirine bağlanan "X'' formundaki motiflerden oluşur. Köşk üzerindeki külah Üçgen formlu ahşap korkuluklarla çevrilidir. Minber girişinin kemerinde, sarkıt şeklinde üç dairesel form, kemer köşeliklerinde ise birer ay yıldız motifi mevcuttur. Giriş üzerindeki tepelik ajur tekniğinde yapılmış olup üçgen formludur. Tepeliğin ortasında iç içe geçmiş iki dairesel form yer alır. Dairesel formların arası düğüm yaprak uzayan kıvrımla doldurulmuştur. İçteki dairesel formun içerisinde, altı kollu yıldız motifi vardır. Dairesel formlar, her iki yönden ve üstten kıvrımlarla çevrilidir.

Mahfilin ve mahfil köşkünün ön yüzünde paralel olarak uzayan yedişer sıra süsleme şeridi yer alır. Süsleme şeritleri farklı genişliklere sahiptir. Mahfilin ön yüzündeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla "silindir şeklindeki yivlerden, yıldız motiflerinden, "S'' formunda uzayan ve üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dal motifinden, iki sıra halat motifinden, silindir şeklindeki yivlerde ve saç örgü motifinden oluşur. Köşkün ön yüzündeki süsleme şeritleri ise aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla uçları atlamalı olarak aşağıya ve yukarıya doğru bakan kırmızı renkli koçboynuzlarından, yeşil ve beyaz renkli yivlerden, mavi renkli sepet örgü motifinden, "S'' formunda uzayan ve üzerinde yeşil renkli yapraklar ve kırmızı renkli laleler olan yeşil renkli kıvrık dal motifinden, etrafında kırmızı renkli yapraklar olan yeşil renkli saç örgü motifinden, yeşil ve beyaz renkli yivlerden ve beyaz renkli yıldız motiflerden meydan gelir. Süsleme şeritleri mavi ve kırmızı renkli

ikişer halat motifiyle birbirinden ayrılmaktadır. Mahfil ve köşk korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşur.

Mahfil katındaki kare kesitli kısımlarında tüm gövdeyi şeritler halinde çevreleyen yıldız, balıksırtı ve yivli süslemeler görülür.

Ahşap tavanın ortasında, birbirine bakacak şekilde yerleştirilen kahve renkli "C'' formlarının oluşturduğu kare form vardır. Kare formun içerisi köşelerde birer üçgen form kalacak şekilde çökertilmesiyle sekizgen form elde edilmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi stilize edilmiş mavi renkli lalelerle ve kırmızı renkli yaprak motifleriyle bezenmiştir. Üçgenlerin içteki kenarlarının yüzeyi ortalarında kırmızı renkli çiçekler olan yeşil renkli kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Sekizgenin kenar hatları, sarkıt şeklindeki silindir formlarıyla belirginleştirilmiştir. Söz konusu sekizgenin yüzeyi çökertilerek içte bir sekizgen daha oluşturulmuştur. Çökertme esnasında yanlarda ortaya çıkan yüzey "S'' formlu ve kırmızı renkli kıvrımla süslenmiştir. İçteki sekizgen, ortalarında kırmızı renkli çiçekler olan yeşil renkli kıvrımların ve sarkıt şeklindeki kırmızı renkli dairesel formların oluşturduğu iki sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. İçteki sekizgenin ortasında kırmızı, mavi, yeşil veya sarı renk çerçeveli iç içe geçmiş yedi dairesel form yerleştirilmiştir. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler yeşil, kırmızı ve mavi renkli ve "S'' formlu kıvrımla, yaprak benzeri motiflerle bezenmiştir. İçteki dairesel formun içerisinde çiçek formlu sarkıt şeklinde kabara görülür. Dairesel formlardan sekizgenin her bir köşesine doğru yeşil renkli ve balıksırtı benzeri motifli birer ahşap kuşak atılarak sekizgenin yüzeyi sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Kuşakların ucunda yıldız motifli dairesel form içerisine yerleştirilmiş, kırmızı renkli çarkıfelek motifi görülür. Atlamalı olarak mavi ve kırmızı renklere boyanan her bir parçanın yüzeyinde paralel olarak uzayan süsleme şeritleri mevcuttur. Söz konusu süsleme şeritleri iç içe geçerek uzayan yarı daire formlardan, "S'' formlu kıvrımdan ve sepet örgü motiflerinden meydana gelir. Tüm bu süsleme şeritleri en dıştan yeşil renkli saç örgü motifiyle çevrilidir. İçteki sekizgenin köşelerinden, dıştaki sekizgenin köşelerine üzerinde sarkıt şeklinde "C'' formlar olan birer ahşap şerit uzatılmıştır. İçteki sekizgenin her bir köşesinden mavi renkli zincirler asılır. Zincirlerin ucunda deve kuşu yumurtasına benzer kabaralar vardır. Harim tavanı stilize edilmiş laleye benzer motiflerle çevrilidir. Tavan göbeğinin köşelerinden ve eksenlerinden, tavanı çevreleyen süsleme şeridine doğru sepet örgü motifli kuşaklar atılmıştır (Şekil 3.978).

3.13.4.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşivinde, 22.05.2002 tarihli rapor doğrultusunda hazırlanan onarım fişine rastladık. Onarım fişindeki yapılacak işler şöyledir.

1- Çatı konstrüksiyonunun onarılarak, klasik kiremidin yenilenmesi.
2- Ahşap pencere ve kapı doğramasının, döşeme ve tavanda çürümüş elemanların değiştirilmesi.
3- Mihraptaki yağlı boyanın temizlenmesi ve beden duvarlarındaki badananın yenilenmesi.
4- Son cemaatte sonradan yapılan ahşap odanın kaldırılması.

3.13.5. Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii

Şekil No: 979-981
Çizim No: 155

Trabzon-Sürmene ilçesinin Gültepe mahallesinde bulunan yapı, üç medrese, bir cami ve bir çeşmeden oluşan külliye içerisinde yer alır. Külliyeden yalnızca cami, çeşme ve harap durumdaki bir medrese günümüze kadar gelmiştir. Cami, mihrap kaidesi üzerinde yer alan kitabeye göre H.١٢٨٤ -1284/M.1867 yılında inşa edilmiştir. Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşivinde yer alan tescil fişinde, inşa tarihi 1902 olarak yazılmıştır. Söz konusu tarihi, II. Abdülhamit tarafından yazdırılıp gönderilen kitabeye dayanarak belirlenmiştir. Ancak 1902 tarihli kitabe camiye değil, güneyindeki çeşmeye aittir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. 2000 yılında onarım gören yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m yukarısında bulunan yapı, düzgün dikdörtgen alan üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde avlu, batısında hazire, güneyinde çeşme, doğusunda ise yamaç vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.98x6.75 m, dış hatları ise yaklaşık 10.42x8.19 m boyutlarındadır. Ahşap hatıllı, ince yontu ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana gelir. Caminin minaresi yoktur (Şekil 3.979)-(Çizim 3.155).

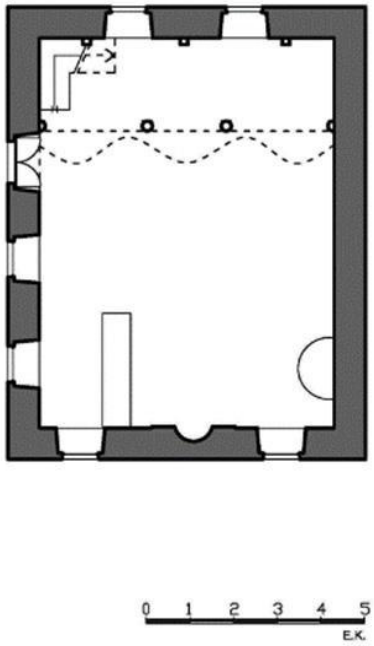

Çizim 3.157. Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.979. Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii Genel Görünüm

Harime giriş, batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan 1 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Caminin cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde güney, kuzey ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler yine her cephede ikişer tane olacak şekilde güney ve kuzey cephede yer alır. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıdır. Harim katındaki pencereler 65 cm, mahfil katı

seviyesindekiler ise 40 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden harim katında olanları iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formludur (Şekil 3.979).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Harimin kuzeyinde, beşi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış yedi ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Duvarda dayandırılan sütunların birer tanesi doğu ve batı duvarda yer alırken, üçü kuzey duvardadır. Kuzey duvara dayandırılan sütunlar kare kesitliyken, diğerleri alttan ve üstten kare ortadan ise dairesel kesitlidir. Önde bulunan sütunların arası tek sıra boğumlardan meydana gelen yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.980).

Şekil 3.980. Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 78 cm genişliğe ve 35 cm derinliğe sahiptir. Yedi kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.981).

Şekil 3.981. Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın hemen batısında görülen 64 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.64 m çıkıntı yapar. On basamaklı minberin, tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.981).

Yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktada konumlandırılmıştır. Kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu mevcuttur (Şekil 3.981). Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Mahfil katına, kuzeybatı köşede yer alan "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 60 cm genişliğindeki merdiven on basamaklıdır. Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak çıkıntı yapar. Yanlarda bulunan çıkıntılar 2.86 m, ortada bulunan ise 3 m genişliğindedir. Mahfilin 63 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunur. Mahfil katında, mahfili taşıyan öndeki sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun bulunur. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşır.

3.13.5.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ahşap hatıl, ince yontu ve düzgün kesme taş malzeme, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katı sütunlarında, tavanda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında ise demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, harim duvarlarında ve mihraptaki süslemelerde kalemişi tekniği, minber, vaaz kürsüsü süslemelerinde ise oyma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.13.5.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, yalnızca harim giriş kapısı, sövelerinin alt kısmından başlayıp, yuvarlak kemer boyunca devam eden yivli süsleme şeridi ile üç yönden çevrilidir. Muhtemelen orijinal olmayan kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar oluşturulmuş. Oluşturulan bu formların içerisinde süsleme unsuru görülmez.

Dış cephenin aksine harim kısmı oldukça süslüdür. Harimdeki süslemeler harim duvarlarında, mihrapta ve minberde toplanmıştır. Harim katındaki pencerelerle giriş kapısı, her iki yönden mavi çizgilerle sınırlandırılan sarı renk kuşakla üç yönden çevrilidir. Doğu, batı, güney ve kuzey duvarda yer alan harim katı seviyesindeki pencerelerin aralarında vazodan veya ibrikten çıkan çiçek motifleri bulunur. İbrikler mavi, vazolar ise sarı renklidir. Çiçek motiflerinin sap ve yaprakları mavi, çiçekleri ise kahverengi ve sarı renklidir. İbrik motifleri kahve renkli vazoların içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu vazolar, sap ve yaprakları mavi, çiçekleri ise sarı renkli bitkisel motifler üzerine oturur. Doğu ve batı duvar eksenlerinin hafif güneyinde birer cami silueti görülür. Siluetlerin gövdeleri mavi renkli harflerden meydana gelirken, kubbeler ve minareler ve kapılar ise mavi, sarı, beyaz ve kırmızı renklidir. Batı duvardaki siluette kûfi yazı ile ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah’tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın Peygamberidir’’ yazarken doğu duvardakinde müsenna tekniğiyle ‘‘ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)’’ yazar. Doğu, batı ve güney duvardaki çiçek motiflerin hemen üzerinde sarı çerçeveli küçük yazı panoları yer alır. Her iki yanlarında sarı ve kahve renkli yaprakla bulunan panoların içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ/Allah’a tevekkül ettim’’, ‘‘ مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِى عِنْدَ فَسَادِ اُمَّتِى فَلَهُ اَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ /Rusulullah buyurdu ki: “Fesâd-ı ümmetim zamanında kim benim sünnetime temessük etse, yüz şehidin ecrini, sevabını kazanabilir’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1), ‘‘ عون الله عليك/Allah’ın yardımı sizinle olsun’’ yazarken, doğu

duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, ‘‘رأس الحكمة مخافة الله/Hikmetin başı Allah korkusudur, ‘‘ما شاء الله/Mâşallah sübhânallah’’, ‘‘وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah’ın yardımı iledir (Hûd 88)’’ ve ‘‘يا حافظ/yâ Hâfız’’ yazar. Batı duvarın en kuzeyindeki çiçek motifinin üzerinde gemi formunda yazı istifi görülür. Aslında üç yelkenli ve kürekli bir kalyon olan bu gemi tasvirinde ilginç detaylar saklıdır. Şöyle ki en altta, küreklerin bağlı olduğu kısımlarda birtakım rakamlar görülmektedir. Bunların hemen üzerinde ise bazı yazılar mevcuttur ki bunlardan bazıları; “ مِثْلِينا-Mislina ve مَكْثلِنا–Meksellina” şeklinde okunuyor. Geminin arka kısmında, ilginç biçimde, kubbeli bir şadırvan resmi bulunur ki onun altında da “كفَشْطَطَيُّوشْ-Kefeştatayyuş” ve “قِطْمِيرْ –Kıtmir” isimleri yazıyor. Bütün bu isimler aslında bize burada “Eshab-ı Kehf(Mağara Ehli)”, yani yedi uyurların isimlerinin yazılı olduğunu gösteriyor. Bu yazıların dışında geminin yelkenlerinden birinde “ما شاء الله/Mâşallah”, diğerinde ise “ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا/Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik (Feth 1)’’ yazıyor. Geminin direklerinden ikisinde birer Türk bayrağı dalgalanırken, üçüncü yelkenin ucunda, üzerinde “الله/Allah’’ yazılı bir flama bulunur. Bu tür sembollerle donatılan bu geminin aslında bir “kurtuluş gemisi” olduğu vurgulanmak istemiştir ki, bu da eski adı “Kucera” olan bugünkü Gültepe Köyü’nün bir bölümüne verilmiş olan “Kefeli” ismiyle açıklanabilir. Zira buraya yerleşenlerin Kırım’a bağlı ‘Kefe Sancağından göç ederek geldikleri söylenir (Yavuz, 2014: 500). Güneydoğu köşede küçük yazı panolarıyla aynı hizada konumlandırılmış saat motifi vardır. Sarı ve beyaz renklerle oluşturulan saat motifinin yüzeyinde, yaprakları mavi, çiçekleri ise sarı renkli bitkisel motiflerle bezelidir. Doğu, batı ve güney duvarda harim katı ile mahfil katının birleştiği noktada sarı çerçeveli ev dikdörtgen formlu yazı panoları görülür. Bazı panoların her iki yanında zincir halkaları mevcuttur. Panoların içerisinde, siyah zemin üzerine beyaz renkle harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla “ادْخُلُوهَا خَالِدِينَ طِبْتُمْ فَ عَلَيْكُمْ سَلَامٌ/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73’’, “ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ/Allah’a tevekkül ettim’’, “الله/Allah, محمّد/Muhammed, يا علي/ya Ali, يا فاطمة / ya Fâtıma’’ güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla “كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ/Değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler. (İnfitâr 11-12)’’, “وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ/ (Ey Muhammed!) Mü’minleri müjdele! (Saf 13)’’, “ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهْ/Allah’tan başka İlah yoktur , “مُحَمَّدٌ الرَّسُولُ اللهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın

Peygamberidir”, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla “ *يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلأَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ إِلَىٰ أَحْسَنِ ٱلْحَالِ*/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir’’, “ *وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ ٱلْيَقِينُ*/Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadet et (Hicr 99)’’, ve ters şekilde “ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ/Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (Sâd 50)’’ yazar. Yine doğu, batı ve güney duvarda mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış sarı çerçeveli yazı madalyonları görülür. Doğu ve batı duvardaki madalyonların her iki yanında sap ve yaprakları sarı ve mavi, çiçekleri ise sarı renkli bitkisel motifler yer alır. Söz konusu bitkisel motiflerden mavi renkli birer kandil motifi asılır. Madalyonların içerisinde yeşil veya mavi zemin üzerine beyaz renkle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla “ لا إله إلا اللَّهُ نوح نجى الله/Gemi ile bütün insan ve hayvan sounu kurtaran olduğu için Neciyullah yani kurtarıcı ünvanı alır’’, “ *حسن رضي الله عنه*/Hasan Radıyallahu anh’’, “*عثمان رضي الله عنه*/Osman Radıyallahu anh’’, “أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla “الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, “ *محمّدعليه السلام*/Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla “ علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, “علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, “حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ ve ters şekilde “لا إله إلا اللَّهُ آدم صفى اللَّه/Allahü teâlânın ihsanı ile seçilmiş saf ilk ve temiz kimse olarak yaratılmış olan Adem (as.)’’ yazar. Güney duvardaki madalyonların arasında, sarı çerçeveli bir yazı panosu daha vardır. Dikdörtgen formlu pano içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle “ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Ayrıca güney duvarın doğu ve batı köşesinde yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin yanında sarı ve kahve renkli vazolardan çıkan yeşil renkli yapraklar mevcuttur. Doğu, batı ve güney duvarın ahşap tavanla birleştiği noktada kırmızı renk çizgilerle oluşturuş panolar görülür. Panoların içerisinde beyaz zemin üzerine mavi renk harflerle “Esmaü’l Hüsnâ’’ Mahfilin doğu, batı ve kuzey duvarının tavanla birleştiği noktada ise Mavi ve sarı renkli perde motifleri ve kahve renkli perde püskülleri bulunmaktadır. Ayrıca bazı perde motiflerinden, beyaz ve kahve renkli kandiller asılmaktadır (Şekil 3.980).

Mihrap kaidesinin her iki yanında kare kesitli sütünce vardır. Kare kesitli başlıklara sahip sütünceler silmeyle üstten birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişi siyah

renk çizgiyle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan sarı, pembe veya gri renkli silme veya yivlerin oluşturduğu süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. Niş kademelerinin yüzeyi farklı renklere boyanmıştır. Alt ikinci ve dördüncü sıradaki kademlerin yüzeyinde zikzak formundaki çizgilerle ikişer diyagonal kare oluşturulmuştur. Karelerin içerisinde birer çiçek motifi görülür. Alttan beşinci sıradaki kademenin alt ve üst kenarları siyah renkli yarım daire formlarla hareketlendirilmiştir. Alttaki yarım dairelerin aralarında, siyah renkli birer yaprak motifi yer alır. Niş kemerinin yüzeyi yıldız motifleriyle bezenmiştir. Kemer kavsı dıştan taç benzeri yaldız renkli yivlerle çevrilidir. Kemer köşeliklerinde sarı ve pembe renkli birer perde motifi mevcuttur. Perde motifleri, nişin her iki yanında aşağıya doğru sarkmaktadır (Şekil 3.980).

Ahşap minberin doğu ve batı yan aynalığında süsleme unsuru görülmez. Minber korkuluğu, tek sıra halinde yan yana sıralamış "S'' formlu kıvrımlardan oluşur. "S'' formlu kıvrımların her iki yanında birer yarım daire form vardır. Korkuluk, alttan ve üstten ahşap silmelerle sınırlandırılmıştır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçaların yüzeyi iç içe geçmiş kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Minberin dolap kısmında dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açıklık vardır. Söz konusu açıklığın hemen üzerinde her iki ucunda birer üçgen f olan oval form yer alır. Oval formla, üzerindeki üçgenin içerisi hafif boşaltılmıştır. Köşk açıklıkları, düğüm yaparak uzayan kıvrımla çevrilidir. Köşk üzerinde külah yerine tepelik vardır. Ajur tekniğinde yapılan tepelik iç içe geçerek uzayan kıvrımlardan meydana gelir. Tepelik ajur tekniğinde yapılmış ve yan yana sıralanmış "8'' formlarından meydana gelen ahşap korkulukla çevrilidir. Sekiz formlarının üzerine küçük birer diyagonal kare yerleştirilmiştir. Korkuluğun altında, yivli süsleme kuşağı uzanır. Minber girişinin kemeri "S'' formlu kıvrımlar üzerine oturur. Söz konusu kıvrımlar düğüm yaparak kemeri içten çevrelemiştir. Kemer köşeliklerinde stilize edilmiş birer lale motifi bulunmaktadır. Giriş üzerindeki üçgen formlu tepelik, ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepeliğin ortasında silmelerin oluşturduğu iç içe geçmiş iki dairesel form mevcuttur. Dairesel formlar arasında kalan yüzey düğüm yaparak uzayan kıvrımla tezyin edilmiştir. İçteki dairesel formun içerisine, ajur tekniğinde yapılmış altı kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Dairesel formun sağ ve sol alt köşesinde servi ağacına benzer birer motif bulunmaktadır. Gerek dairesel form, gerekse servi ağacı motifleri üzeri yivli çıtayla çevrilidir. Söz

konusu motiflerin tümü her iki yandan, üçgen form oluşturacak şekilde uzayan helezon ve "S'' benzeri kıvrımlarla çevrilidir. Kıvrımlar üstte üç yapraklı çiçek şeklinde düğüm yapar (Şekil 3.980).

Ahşap vaaz kürsüsünün gövdesi sade olup korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşur. Korkuluğun üzerinde yarım daire formlardan, altında ise yivlerden meydana gelen birer süsleme şeridi vardır.

Harim tavanının yüzeyine kuzey-güney doğrultuda, mahfil tavanının yüzeyine ise doğu-batı doğrultuda uzayan ince çıtalar çakılarak tavanlar hareketlendirilmiştir.

3.13.5.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşivlerinde yer alan 05.07.2000 tarihli rapor doğrultusunda onarım fişi hazırlanmıştır. Söz konusu onarım fişindeki yapılacak işler şöyledir;

1- Çatısının onarılarak kiremitlerinin yenilenmesi ve saçak altı kaplama tahtalarından çürüyenlerin değiştirilmesi.
2- Çürüyen kapı ve pencere doğramalarının değiştirilmesi.
3- Çürüyen ahşap tavan kaplamasının ve döşemesinin yenilenmesi.
4- Bozulan sıva boyalarının yenilenmesi.
5- Mahfil bölümündeki çürüyen ahşapların değiştirilmesi ve merdivenin yenilenmesi gerekmektedir.

3.13.6. Dirlik Mahallesi Camii

Şekil No: 982-986
Çizim No: 156

Yapı, Trabzon-Sürmene İlçesinin Dirlik mahallesinde bulunmaktadır. Camide, inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. Ancak Sürmene Müftülüğünce batı cephedeki giriş kapısı üzerine asılan panoya göre 1890 tarihinde inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.13.6.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yukarısında, mahalleye hâkim bir noktada düz bir alan üzerine oturan yapı orijinalinde kilise olup, üç nefli ve bazilikal planlıdır. Orta nef, yan neflere göre daha geniş tutulmuş olup, batısında narteks kısmı mevcuttur. Yapı

camiye çevrilirken doğu yönüne, kuzey güney doğrultuda uzayan taş duvar örülerek apsis kısmı dışarıda bırakılmış, güney duvara mihrap, mihrabın batısına minber, kuzey duvarın önüne ise mahfil eklenmiştir. Batı cephedeki narteks, günümüzde son cemaat yeri olarak kullanılmaktadır. Cami içten içe 12.90 x15.05 m, dış hatları ise batı cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.90x22.50 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıda minare bulunmaz (Şekil 3.982)-(Çizim 3.156).

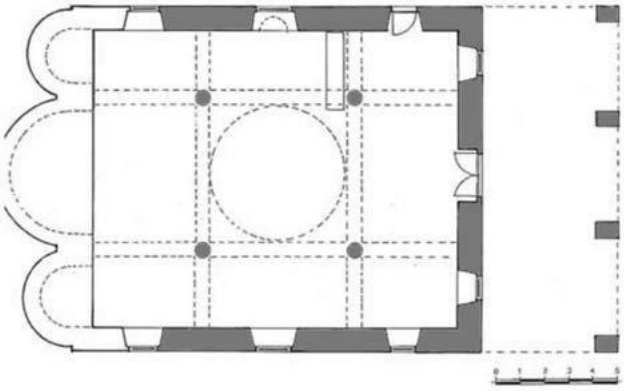

Çizim 3.158. Dirlik Mahallesi Camii Plan

Şekil 3.982. Dirlik Mahallesi Camii Genel Görünüm

Batı cephede, kare kesitli ve taş malzemeli oldukça kalın dört ayağın oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli ayaklar birbirlerine yuvarlak kemerle bağlanmıştır. Söz konusu ayaklardan, yapının batı duvarı içerisine yerleştirilmiş kare kesitli ayaklara atılmış birer yuvarlak kemer daha mevcuttur. Ayakların aralarında demir gergiler görülür. Son cemaat yerinin üzerine oturduğu

zeminin kotu camiye göre daha düşük seviyede olduğu için öncelikle taş malzemeli kâgir bir zemin oluşturulmuş ve son cemaat yeri bu zemin üzerine inşa edilmiştir. İçten çapraz tonozlarla örtülü son cemaat yeri, doğu ve batı yönden açık vaziyettedir. Son cemaat yerinin üzerinde, kapalı bir ikinci kat vardır. Söz konusu ikinci katın güney ve kuzey cephelerinde bir, batı cephesinde ise dört pencere görülür. Güney ve kuzey cephedeki pencereler, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıyken, batı cephedeki pencereler, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdır. Pencerelerin kanat açıklıklarının önünde demir parmaklıklar bulunur. Batı cephe eksenindeki pencerelerin üzerinde, içerisi günümüzde taş malzemeyle kapatılmış dairesel formlu pencere yer alır (Şekil 3.982).

Caminin, biri batı cephe ekseninde, diğer ikisi ise kuzey ve güney cephelerin batı köşelerine yakın bir noktada karşılıklı olarak yerleştirilmiş üç giriş kapısı bulunmaktadır. Batı cephedeki ana giriş kapısı 1.60 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.983). Güney ve kuzey cephedeki kapılar ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek demir kanatlıdırlar. Kapıların üzerinde sundurma bulunur. Kuzey cephedeki kapı 95 cm, güney cephedeki ise 85 cm genişliğe sahiptir.

Şekil 3.983. Dirlik Mahallesi Camii Batı Cephe Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi altta, ikisi ise üstte olmak üzere on pencere mevcuttur. Alttaki pencerelerin üçer tanesi kuzey ve güney cephede, ikisi ise batı cephede yer alırken, üsttekilerin biri kuzey cephede, diğeri ise güney cephededir. Batı cephedeki pencereler, giriş kapısının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kuzey ve güney cephedeki pencereler, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve plastik doğramalı, batı cephedekiler ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Kuzey ve güney cephenin üst kısmında bulunan pencerelerin demir parmaklıkları vardır. Batı cephedeki pencereler 97 cm, güney ve kuzey cephenin alt sırasındaki pencereler ise 90 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.982).

Yapının büyük bir kısmı dıştan kırma çatılarla örtülüyken, orta nefin ortası dört omuz kırma çatı ile örtülüdür.

Harimin tamamı ibadet mekânı olarak kullanılmamaktadır. Batı, güney ve kuzey duvarlardaki kapılardan öncelikle sahanlığa girilir. Sahanlığın doğusunda, beş basamaklı merdiven görülür. Söz konusu merdivenle asıl ibadet mekânına çıkılır.

Harimin kuzey duvarına bitişik olarak eklenmiş iki katlı ahşap bir bölüm bulunur. Bu bölümün alt katı imam odası olarak, üst katı ise mahfil olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.984).

Şekil 3.984. Dirlik Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninin doğusunda, dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişi 1 m genişliğinde ve 60 cm derinliğindedir. Yedi kademeli oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı düz kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.985).

Şekil 3.985. Dirlik Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında bulunan 75 cm genişliğindeki ahşap minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.96 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli kırık kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.985).

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenle çıkılır.

Mahfile, kuzeybatı köşeye yakın noktada yer alan giriş kapısının doğusundaki merdivenden çıkılır. 88 cm genişliğe sahip merdiven "L'' formludur. Ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.52 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 73 cm derinliğinde dikdörtgen formlu köşk kısmı bulunmaktadır. Mahfilin 60 cm yüksekliğinde demir korkuluğu vardır.

Harimin ortasında, dairesel kesitli serbest dört taş sütun görülür. Kare kesitli başlıklara sahip sütunlar, yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Söz konusu sütunlardan doğru batı, güney ve kuzey duvarların üzerinde yer alan konsollara yuvarlak kemerler atılarak, üç nef oluşturulmuştur. Ortadaki nef, yan neflere göre daha geniştir. Orta nefin ortası kubbeyle, diğer kısımlar ise tonozla örtülmüştür. Sütunların aralarına ve sütunlarla harim duvarları üzerindeki konsolların aralarına demir gergiler yerleştirilmiştir (Şekil 3.986).

Şekil 3.986. Dirlik Mahallesi Camii Örtü Sistemi

3.13.6.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ve son cemaat yerindeki ayaklarda ince yontu taş malzeme, bulunan ayaklarda, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde ve harim içerisindeki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, yapıyı camiye çevirmek için doğu yönüne eklenen duvarda kaba yontu taş malzeme, minberde, mahfilde, vaaz kürsüsünde ve batı cephedeki ana giriş kapısının kanatlarında ahşap malzeme, güney ve kuzey cephedeki giriş kapılarının kanatlarında, bazı pencerelerin parmaklıklarında ve harim içerisindeki gergilerde demir malzeme, mihrap kaplamasında seramik malzeme, kırma çatıların örtüsünde alaturka kiremit malzeme, orta nefin üzerindeki dört omuz kırma çatıda ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Cephe duvarlarında ve son cemaat yerindeki ayaklarda yığma taş tekniği, süslemelerde ise oyma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.13.6.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, yalnızca batı cephedeki ana giriş kapısının her iki yanında yer alan pencereler, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak oluşturulan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu alanların yüzeyinde yivli süsleme şeridi görülür. Batı cephe eksenindeki

ana giriş kapısı üç yönden silmelerle çevrilidir. Harim içerisi de, dış cephe gibi oldukça sadedir. Harim içerisinde yalnızca minberde süsleme görülür. Yapı orijinalinde kilise olduğu için duvarlarda freskoların olması muhtemeldir. Ancak camiye çevrildiği için bunlar ya kazınmış, ya da üzeri sıvanarak beyaz renge boyanmıştır.

Ahşap minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Beyaza boyalı doğu ve batı yan yüz, aşağıdan yukarıya doğru uzayan siyah renkli şeritlerle dar ve uzun dikdörtgen panolara ayrılmıştır. Her bir panonun üst ucuna, yaldız renkli ve çiçek desenli birer rozet yerleştirilmiştir. Dolap bölümünde, dilimli açıklık, açıklığın üzerinde ise diyagonal kare görülür. Minber korkuluğunun yüzeyi yaldız renge boyanmış olup üzerinde, düğüm yaparak uzayan kıvrımların oluşturduğu "V'' formuna benzer motifler yer alır. Söz konusu motifler üstten yivli süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara, içerisinde yaldız renkli, çiçek desenli rozet olan üçgen formlu ahşap parçalar yerleştirilmiştir. Köşkün ön ve yan yüzleri beyaz çerçeveli kare panolara ayrılmıştır. İçleri yaldız renge boyalı panoların içerisinde yine yaldız renkli ve çiçek desenli birer rozet mevcuttur. Köşk üzerindeki külah, ajur tekniğine yapılmış yaldız renkli ağaç benzeri motiflerle çevrilidir. Külahın ucuna, yaldız renkli ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. Külah, yaldız renge boyanmış ve üzerinde, düğüm yaparak uzayan kıvrımların oluşturduğu "V'' formuna benzer motiflerin olduğu ahşap korkulukla çevrilidir. Korkuluk üstten testere ağzı motifiyle nihayetlenir. Söz konusu korkulukla, köşk arasında yivli ve baklava formlu iki süsleme şeridi görülür. Minber girişinin yanları, alttan ve üstten kare kesitli, ortadan ise burguludur. Gerek kare kısımlar, gerekse burgulu kısımlar yaldız renkli kıvrık dallarla bezenmiştir. Dilimli kemer dıştan baklava formlu motiflerle çevrilidir. Kemerin köşelerinde, beyaz zemin üzerine ajur tekniğinde yapılmış yaldız renkli ve çiçek desenli birer rozet motifi yer alır. Girişle tepelik arasında, paralel olarak uzayan yaldız renkli üç sıra süsleme kuşağı vardır. Alttaki ve üstteki süsleme şeridi yivlerden, ortadaki ise baklava formlu motiflerden meydana gelir. Minber, üçgen formlu tepeliğe sahiptir. Yüzeyi beyaza boyalı tepelikte, yaldız renkli süslemeler görülür. Tepeliğin ortasında, ajur tekniğinde yapılmış yivli bir dairesel form mevcuttur. Dairesel formun içerisinde, yine ajur tekniğinde yapılmış ay, yıldız motifi vardır. Dairesel form, içleri boşaltılmış nokta benzeri boşluklardan ve içleri hafif boşaltılmış baklava formlardan oluşan iki sıra süsleme şeridiyle

çevrilidir. Dairesel formların sağ ve sol alt köşesinde ve üzerinde, ajur tekniğinde yapılmış, çiçek desenli birer rozet motifi bulunur. Tepeliğin kenar hatları içten ve dıştan, yaldız renkli yarım dairelerle çevrilidir. Dıştaki yarım dairesel ajur tekniğinde yapılmıştır.

3.13.6.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapı orijinalinde kilise olduğu için, camiye dönüştürülmesi sırasında birtakım müdahalelere maruz kalmıştır. Doğu yönüne kuzey-güney doğrultuda uzayan duvar eklenerek apsis kısmı dışarıda bırakılmıştır. İçerisinde olması muhtemel olan freskolar ya kazınmış, ya da üzeri sıvanıp boyanmıştır. Güney duvara mihrap ve minber, kuzey duvara imam odası ve mahfil, güneydoğu köşeye ise vaaz kürsüsü eklenmiştir. Ayrıca kapı ve pencere kanatları ve orta nefin ortasının örtü malzemesi de değiştirilmiştir.

3.13.7. Yeniay Kuleli Mahallesi Camii

Şekil No: 987-991

Çizim No: 157

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Yeniay Kuleli mahallesinde bulunmaktadır. Cami, son cemaat yerinin batı duvarı üzerinde yer alan kitabeye göre H. ١٣١٠-1310/M. 1892 tarihinde inşa edilmiştir. Minare kaidesine, Vakıflar Bölge Müdürlüğünce asılan bilgilendirme panosunda bulunan bilgiye göre cami Hacımehmetoğlu Ömer Usta tarafından yaptırılmıştır. Mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.7.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, eğimli arazide kaba yontu taş malzemeli düzgün zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının, kuzeyinde, güneyinde ve batısında komşu arazi, doğusunda ise mahalle yolu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 10.06x8.60 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.34x10.04 m boyutlarına ulaşır. İnce ve kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, doğu cephe ekseninin hafifi kuzeyinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.987)-(Çizim 3.157).

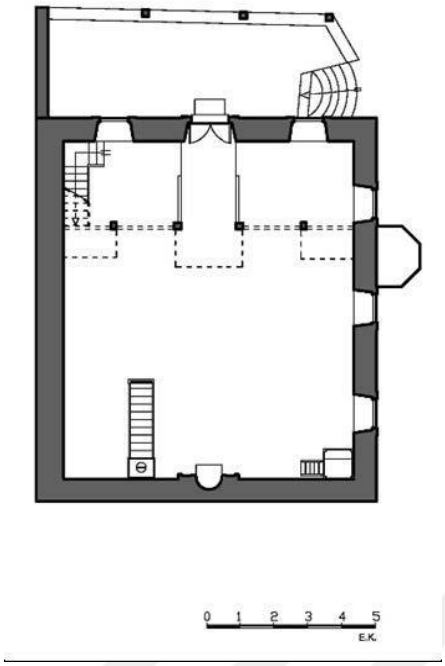

Çizim 3.159. Yeniay Kuleli Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.987. Yeniay Kuleli Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, kare kesitli serbest üç ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri görülür. Sütunların arası 42 cm yüksekliğindeki taş duvarla kapatılmış olup, duvarın üzerinde yaklaşık 50 cm yüksekliğe sahip demir korkuluklar vardır. Doğu yönden açık, batı yönden ise taş duvarla kapalı olan son cemaat yerine, doğu yönde yer alan yedi basamaklı taş merdivenle çıkılır. Son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde bulunan 1.26 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.988).

Şekil 3.988. Yeniay Kuleli Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü doğu cephede, ikisi kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçü doğu cephede, ikisi ise batı cephededir. 93 cm genişliğindeki harim katı pencereleri, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olup 68 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.987).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı örtülü olup, güney ve batı cephede yaklaşık 30 cm, doğu ve kuzey cephede ise yaklaşık 70 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Doğu cephedeki minarenin sekizgen kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Kaideden gövdeye geçiş soğan pabuçla sağlanır. Minareye giriş,

harim içerisinden sağlanır. Doğu duvar üzerindeki minare kapısı 71 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde, kare kesitli, serbest dört ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil bulunur. Sütunların arası, yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.989).

Şekil 3.989. Yeniay Kuleli Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi76 cm genişliğe ve 37 cm derinliğe sahiptir. Sekiz kademeden oluşan niş, yukarıya daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.990).

Şekil 3.990. Yeniay Kuleli Mahallesi Camii Mihrap

Mahfilin batısında, batı duvara dayandırılan 71 cm genişliğindeki ahşap minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.88 m çıkıntı yapar. On basamaklı

minberin, çift sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı görülür (Şekil 3.991).

Şekil 3.991.Yeniay Kuleli Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsünün boğumlardan oluşan tek sıra korkuluğu bulunur. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 79 cm genişliğindeki merdiven, on üç basamaklıdır. "U'' formlu ahşap mahfilin asıl kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.70 m, yan kolları ise 3.54 m çıkıntı yapar. Mahfilin mihrap aksında, 1.17 m derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü yer alır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 80 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış kare kesitli dört ahşap sütun bulunur. Söz konusu sütunlar tavanı taşır.

3.13.7.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında kaba ve ince yontu taş malzeme, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde, mihrapta ve minare kaidesinin kaplamasında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı

sağlayan merdivende, son cemaat yerinde, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.13.7.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sadedir. Pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Minare ise şerefe altı "S'' formlu konsollarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğu, dalga benzeri çıkıntılarla nihayetlenir. Son cemaat yerinin batı duvarı üzerinde yer alan kitabe yeşil renkli halat motifiyle çevrilidir. Harim giriş kapısı üç yönden silmelerle çevrilidir. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek geometrik formlu panolar oluşturulmuştur.

Harim içerisi de oldukça sade olup, süslemeler mihrapta ve minberde toplanmıştır. Mihrap nişinin her iki yanında yarım daire formlu ikişer sütünce vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütünceler üstten silmeyle birbirine bağlanmıştır. Her iki yöndeki sütüncelerin üzerine beşgen formlu birer başlık yerleştirilmiştir. Söz konusu başlıklar, paralel olarak uzayan testere ağzı motifli süsleme şeridiyle birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişi iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Üstteki dört niş kademesi, paralel olarak uzayan yivli ve testere ağzı motifli süsleme kuşaklarıyla belirginleştirilmiştir. Niş yaşmağının yüzeyinde yuvarlak formlu kabara, nişin her iki yanında ise birer gülbezek motifi görülür (Şekil 3.990).

Minberin doğu yan aynalığında süsleme unsuru görülmez. Ajur tekniğinde yapılmış çift sıra minber korkuluğunun altı sırası yan yana sıralanmış "S'' formlarından, üst sırası ise yatay olarak uzayan saç örgü motifinden meydana gelir. Çift sıra korkuluk köşk boyunca uzamaktadır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara, dairesel formlu boşluklar oluşturacak şekilde yukarıya doğru uzayan, "S'' kıvrımlı birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Üst üste bulunan dairesel formlu açıklıklardan alttakinin içerisinde altı kollu yıldız motifi, ortadakinde ise çiçek motifi yer alırken, üsttekinin içerisi boştur. Altı kollu yıldız motifinin bir kollu tahrip edilmiştir.

Minberin dolap kısmı dikdörtgen ve kare formlu panolara bölünmüştür. En alttaki dikey yönlü dikdörtgen pano ile en üstteki kare panonun içerisi sadedir. Kare panolardan alttakinin içerisinde sırt sırta vermiş ve üst üste konumlandırılmış "6'' formuna benzer dört motif görülür. Söz konusu motiflerin aralarına birer yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Ortadaki kare panonun içerisinde, dairesel form içerisine yerleştirilmiş altı kollu yıldız motifi vardır. Buradaki yıldızında bir kolu tahrip edilmiştir. Köşk üzerindeki külah, ajur tekniğinde yapılmış ve iç içe geçerek uzayan kıvrımlardan oluşan korkulukla çevrilidir. Minberin girişinin kemeri yivli konsollar üzerine oturmaktadır. Ajur tekniğinde yapılmış minber tepeliği oldukça süslüdür. Tepeliğin en altında, yan yana konumlandırılmış iki koçboynuzu vardır. Koçboynuzlarının arasında uçları aşağıya doğru bakan üç servi ağacı motifi görülür. Söz konusu motiflerin üzerinde, dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek motifi vardır. Dairesel form, düğüm yaparak uzayan kıvrımla çevrilidir. Düğüm yaparak uzayan kıvrımın üzerinde alem motifi, her iki aynında ise "S'' formları ve "9'' şeklinde benzer motifler mevcuttur (Şekil 3.991).

3.13.7.4. Onarımlar

2011-2012 yılında Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Ancak söz konusu restorasyonda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz.

3.13.8. Çamburnu Kuşluca Camii

Şekil No: 992-998
Çizim No: 158

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Çamburnu Kuşluca mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde herhangi bir kitabe yoktur. Ancak Vakıflar Bölge Müdürlüğünün yapıya asmış olduğu bilgilendirme fişine göre cami H.١٣١١ - 1311/M.1893 tarihinde inşa edilmiştir. Tamamıyla ahşap malzeme ile inşa edilen caminin banisi bilinmemektedir. Mimarı ise Hacımehmetoğlu Ömer Usta'dır. 2011 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğünce yapılan kapsamlı onarımda bugünkü halini alan yapı, ibadete açıktır.

3.13.8.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarındaki cami, dikdörtgen formlu ve düzgün kesme taş malzemeli zemin üzerine oturur. Yapının kuzeyinde ve batısında avlu ve hazire, kuzeydoğusunda lojman, doğusunda avlu, güneyinde ise avlu ve komşu arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.21x9.04 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 10.73x9.18 m boyutlarına ulaşır. Ahşap malzeme ile yığma (çantı) tekniğinde inşa edilmiş olan yapı, harim, mahfil, son cemaat yeri ve minareden meydana gelir. Ayrıca son cemaat yerinin üzerinde mahfil balkonu bulunmaktadır (Şekil 3.992)-(Çizim 3.158).

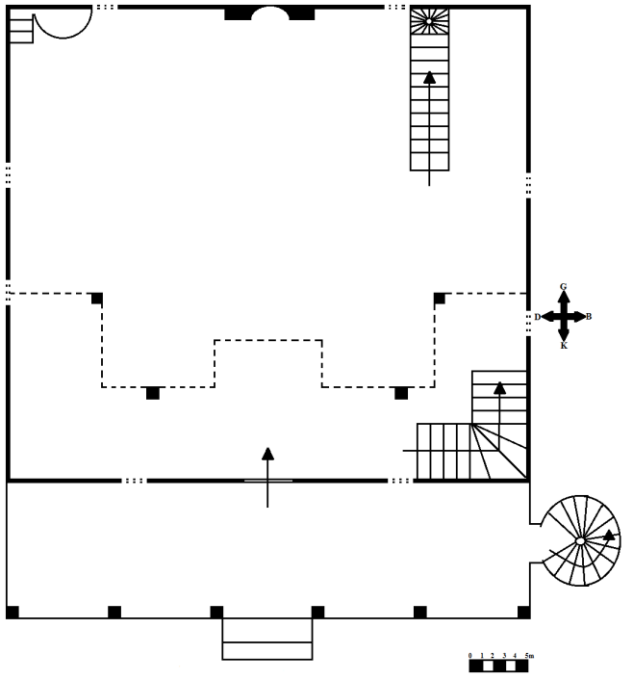

Çizim 3.160. Çamburnu Kuşluca Camii Plan

Şekil 3.992. Çamburnu Kuşluca Camii Genel Görünüm

Duvarları oluşturan ahşaplar 4 ila 6 cm kalınlığında ve 20 ila 30 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Perdeler kavilalarla sağlamlaştırılmıştır. Kurtboğazı tekniğiyle birbirine bağlanan perdelerin boyları bir uçtan diğer uca yetişmediği için aralara iki yönlü çalma boğaz dikmeler yerleştirilerek perdeler birbirine bağlanmıştır.

Kuzey cephede kare kesitli altı ahşap sütunun oluşturduğu beş gözlü son cemaat yeri bulunur. Sütun aralarına tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 51 cm yüksekliğinde ahşap korkuluklar yerleştirilmiştir. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzerinde mahfil balkonu vardır. Söz konusu kısma giriş, mahfil katının kuzey duvar ekseninde bulunan 80 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu ahşap söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Balkonun üzeri kare kesitli altı ahşap sütunun taşıdığı düz ahşap tavanla örtülüdür. Sütunların arası son cemaat yerinde olduğu gibi tek sıra boğumlardan oluşan 50 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır. Cami imamı Abdülkerim Kasapçı ve cami cemaatinden Nazım Aydın, yapının kuzeydoğu köşesine yakın bir noktada, mahfil balkonuna çıkışı sağlayan bir merdivenin olduğunu ifade etti. Bu merdiven vasıtasıyla önce mahfil balkonuna, oradan da bir kapı vasıtasıyla kadınlar mahfiline giriliyordu. Ancak söz konusu merdiven günümüzde yoktur (Sarı, 20116: 175). Buradan anladığımıza göre mahfil balkonu diye tarif ettiğimiz kısım aslında son cemaat yerinin ikinci katını oluşturuyordu ve buradan mahfil kısmına giriş sağlanıyordu (Şekil 3.993).

Şekil 3.993. Çamburnu Kuşluca Camii Son Cemaat Yeri

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 88 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.994).

Şekil 3.994. Çamburnu Kuşluca Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde, sekizi harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde kuzey, güney, doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve kuzey cephede yer alır. Pencereler cephede eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Tüm pencereler dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve lentoludur. Kafes tekniğinde yapılmış ahşap korkulukları bulunan harim katındaki pencereler 48 cm, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 33 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.993).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.75 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Kuzeybatı köşedeki ahşap minare, yaklaşık 25 cm yüksekliğindeki taş kaide üzerine oturur. Spiral gövdeli minarenin tek şerefesi vardır. Minare yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Ancak saçak genişliği fazla olduğundan minare gövdesi saçağın içinden geçerek yükselmektedir. Minareye giriş, son cemaat yerinin batısına açılan 62 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek kanatlı ahşap kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde alttan ve üstten kare ortadan ise dairesel kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil bulunur. Sütunlardan ikisi asıl mahfili taşırken, ikisi mahfil kollarını taşır (Şekil 3.995).

Şekil 3.995. Çamburnu Kuşluca Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 72 cm genişliğe, 39 cm derinliğe sahiptir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.996).

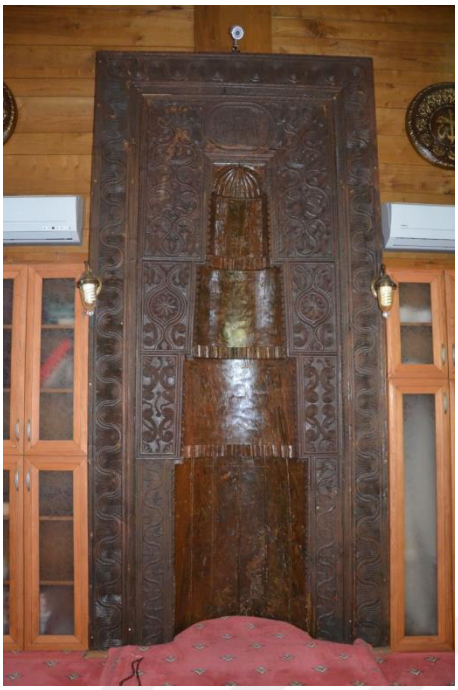

Şekil 3.996. Çamburnu Kuşluca Camii Mihrap

Mihrabın batısında yer alan 68 cm genişliğindeki orijinal ahşap minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.84 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı girişe sahiptir (Şekil 3.997).

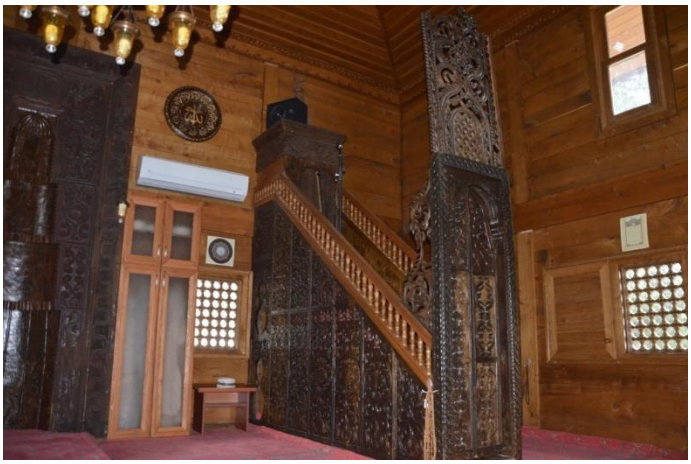

Şekil 3.997. Çamburnu Kuşluca Camii Minber

Güney duvarın doğu köşesine yakın bir noktada yer alan ahşap vaaz kürsüsü yarım daire formludur. Kürsüye doğu yönündeki üç basamaklı ahşap merdivenle çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği oluşturulmuştur (Şekil 3.998).

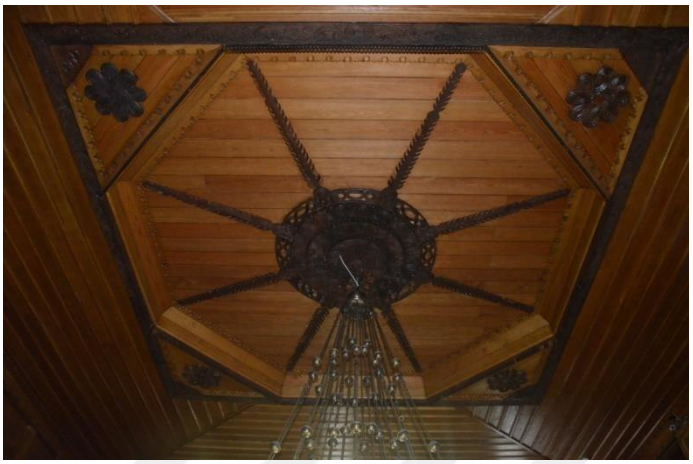

Şekil 3.998. Çamburnu Kuşluca Camii Tavan

Mahfil katına kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ve on bir basamaklı ahşap merdivenle çıkılır. "U'' formlu mahfilin yan kolları doğu ve batı duvardan harim içerisine doğru 1.62 m çıkıntı yapmaktadır. Mahfilin mihrap aksında, 82 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü vardır. Köşkün her iki yanında simetrik olarak yerleştirilmiş iki ahşap sütun mevcuttur. Alttan ve üstten kare ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır. Mahfilin üzeri düz ahşap sütunla örtülüdür. Cami imamı Abdülkerim Kasapçı'dan öğrendiğimize göre, mahfil orijinalinde alttan ve üsten kare, ortadan ise dairesel kesitli iki ahşap sütunla taşınmakta ve doğu ve batı yönde bulunan balkon kısımları, bir metal tel vasıtasıyla tavana tutturulmaktaymış. Ancak 2011 yılında yapılan restorasyon çalışmaları sırasında bu metal teller kaldırılmıştır. Mahfili taşıyan orijinal sütunların benzeri yapılarak, mahfil balkonları alttan desteklenmiştir.

3.13.8.2. Malzeme-Teknik

Yapının tüm cephe duvarlarında, minberinde, mihrabında, vaaz kürsüsünde, tüm sütunlarında, kapılarında, pencerelerinde, mahfilinde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, saçakta ve minaresinde ahşap malzeme, kapı kollarında, kancalarında ve menteşelerinde demir malzeme, örtü sisteminde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır. Kirişlerde sedir, beden duvarlarında ise çam ağacından imal edilmiş ahşap malzemeler kullanılmıştır.

Caminin beden duvarlarında ahşap yığma (çantı) tekniği, cephe duvarlarının birleştiği yerlerde kurt boğazı tekniği, mihrap ve mahfil süslemelerinde oyma tekniği, minber süslemelerinde oyma ve ajur tekniği, tavan süslemelerinde çıtakari tekniği, harim katı pencerelerinin korkuluklarında ise kafes tekniği uygulanmıştır.

3.13.8.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmez. Minarede ise şerefe, dört sıra süsleme şeridiyle nihayetlenmiştir. Süsleme şeritlerinden altta olanı tek sıra halinde uzayan "vav'' harfine benzer ahşap parçalardan, ortadaki ikisi yivlerden, üstteki ise testere ağzı motifinden meydana gelir. Şerefeyi oluşturan ahşapların alt ucu yarım daire şeklinde kesilerek kuşak oluşturulmuştur. Söz konusu ahşaplar halat desenli bilezikle sarmalanmıştır.

Harim giriş kapısının söve yüzeyleri kademeli olarak çökertilerek dikdörtgen formlu üçer pano elde edilmiştir. Dikey yönlü panoların içerisi stilize edilmiş lale ve koçboynuzlarıyla tezyin edilmiştir. Lale ve boynuz motiflerinin ortada oluşturduğu boşluğa çiçek motifi yerleştirilmiştir. Kapı eşiğinin ön yüzünde, tek sıra halinde yan yana uzayan koçboynuzları görülür. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeylerinde üst üste konumlandırılmış ikişer pano mevcuttur. Yüzeyin hafif çökertilmesiyle oluşturulan panolardan alttakiler dikdörtgen, üsttekiler ise kapının yuvarlak kemerli olması sebebiyle çeyrek oval formludur. Her bir köşesinde birer yelpaze motifi bulunan panoların içerisi, bir merkezden çıkan ve birbiriyle bileşip ayrılarak sarmal düzen meydana getiren kıvrık dallarla bezenmiştir. Dalların üzerinde yapraklar, uçlarında ise laleler vardır. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklar çiçeklerle doldurulmuştur. Kapı kanatlarının birleştiği nokta, "S'' formlu kıvrımlarla ve balıksırtı motifiyle süslenmiştir. Kapı kemeri içe doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine oturur. Silindir formlu konsollar üst üste yerleştirilmiştir. Kemer köşeliklerinde üzerinde yapraklar bulunan kıvrık dallar vardır (Şekil 3.994).

Harim içerisindeki süs unsurları ağırlıklı olarak mihrapta, minberde, tavan göbeğinde ve mahfil köşkünde toplanmıştır. Mihrap kaidesi iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Şeritlerden dışta olanı "S'' formlu kıvrımdan, içte olanı ise halat motifinden oluşur. "S'' formlu kıvrımın her iki yanındaki boşluklara stilize edilmiş birer lale yerleştirilmiştir. Kaideyi çevreyen şeritler yivli çıtalarla her iki yönden sınırlandırılmıştır. Nişin kenar hatları yıldız benzeri motiflerle

çevrelenmiş ve kademeleri paralel olarak uzayan yivli kuşaklarla belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyi istiridye kabuğu formludur. Nişin her iki yanında üst üste konumlandırılmış dörder pano görülür. Dikdörtgen formlu panolar yukarıya doğru genişlemektedir. Her sıradaki panolar farklı şekilde bezenmiştir. En alttaki panolarda üzerinde yapraklar görülen "S'' formlu kıvrım bulunur. İkinci sıradaki panonun her bir köşesine birer yelpaze motifi yerleştirilmiş ve yüzeyi koçboynuzlarıyla doldurulmuştur. Üçüncü sıradaki panolar sarmal düzen meydana getirerek uzayan ve uçları birer laleyle nihayetlendirilen kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Kıvrımların sağ ve sol alt köşesinde birer koçboynuzu mevcuttur. Dördüncü sıradaki panolarda da yine sarmal düzen meydana getiren kıvrımlar mevcuttur. Uçları birer lale ile nihayetlenen kıvrımların içte oluşturduğu boşluklarda koçboynuzları yer alır. Niş üzerine oval formlu yazı panosu yerleştirilmiştir. Pano içerisinde kabartma tekniğindeki harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar (Şekil 3.996).

Minberin yan aynalıkları farklı süsleme programına sahiptir. Doğudaki aynalığın yüzeyi, kademeli olarak çökertilerek dikdörtgen formlu panolara ayrılmıştır. Her bir panonun içerisi bir merkezden çıkıp sarmal düzen meydana getiren kıvrık dallarla doldurulmuştur. Uçlarında laleler bulunan kıvrımların içte oluşturduğu boşluklar koçboynuzu ve çiçeklerle bezenmiştir. Batı yöndeki aynalık ise sepet örgü motifiyle bezenmiştir. Orijinal olmayan korkuluk tek sıra halinde uzayan boğumlardan meydana gelir. Köşk boyunca uzayan korkulukla girişin birleştiği noktalarda, dekoratif birer köşebent yer alır. Köşebendin alt kısmındaki dairesel formlu boşlukta altı kollu yıldız motifi vardır. Yıldızın bir kolu tahrip edilmiştir. Yıldızlı dairesel formun üzerinde, üzerinde kanca benzeri çıkıntılar bulunan "S'' formlu kıvrım yer alır. Minber girişinin yan yüzleri, aşağıdan yukarıya doğru uzayan çiçeklerle bezenmiştir. Dolap kısmında görülen ve üst üste yerleştirilen üç panodan alttaki ikisinde dilimli birer açıklık vardır. Açıklıkların kenarları ve üstteki panonun içerisi kıvrık dallarla ve lalelerle süslenmiştir. Köşk açıklıklarının üzerinde paralel olarak uzayan beş sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Şeritlerden altta olanı sarmal düzen meydana getirerek uzayan kvırımlardan, üstteki yivlerden, diğerleri ise halat motifinden oluşur. Kıvrımların meydana getirdiği içteki bolşuklar çiçekle, dıştakiler ise stilize edilmiş lalelerle doldurulmuştur. Minber giriş kapısı tek sıra halinde uzayan dört yapraklı çiçeklerle üç yönden çevrilidir. Çiçekler her iki

yönden birer sıra testere ağzı motifiyle sınırlandırılmıştır. Kapı eşiğinin ön yüzü, üzerinde yapraklar görülen "S'' formlu kıvrımla bezenmiştir. Giriş kapısının kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri kademeli olarak çökertilerek üst üste konumlandırılan panolar elde edilmiştir. Alttaki panoların içerisi sırt sırta bakan koçboynuzlarıyla, üsttekiler ise yukarıya doğru uzayan kıvrımlarla tezyin edilmiştir. İçe doğu taşıntı yapan silindir formlu konsollar üzerine oturan kapı kemerinin köşeliklerine birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Giriş üzerinde ajur tekniğinde yapılmış tepelik bulunmaktadır. Tepeliğin alt kısmında, ince çıtayla oluşturulmuş yarım oval formlu çerçeve yer alır. Çerçevenin içerisi sepet örgü motifiyle doldurulmuştur. Söz konusu çerçevenin her iki yanında çıkıp sarmal düzen meydana getirerek yukarıya doğru uzayan "S'' formlu kıvrık dallar vardır. Üzerlerinde kanca benzeri yapraklar bulunan kıvrımlar üstte, stilize edilmiş lalelerle ve alem motifiyle nihayetlendirilmiştir. Kıvrımların içte oluşturduğu boşluklarda, "S'' formlu kıvrımlar, koçboynuzları ve çiçek motifi mevcuttur. Tepeliğin her iki yanında, üzerlerinde kanca benzeri çıkıntılar görülen ikişer ahşap dikit bulunur. Dikitlerin arasındaki boşlukta "S'' formlu kıvrım uzanmaktadır (Şekil 3.997).

Tavan göbeğinin kenar hatları tek sıra halinde uzayan koçboynuzu motifleriyle belirginleştirilmiştir. Göbeğin ortasındaki sekizgen form oluşturulurken köşelerde ortaya çıkan üçgenler içten, stilize edilmiş lalelerle çevrelenmiş olup ortalarına birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçekler düğüm yaparak uzayan kıvrımdan oluşur. Sekizgen alanda üçgenler gibi içten stilize edilişmiş lalelerle çevrilidir. Söz konusu sekizgenin ortasında, farklı motiflerle oluşturulan iç içe geçmiş beş dairesel form vardır. Dairesel formlar dıştan içe doğru sırasıyla, ajur tekniğinde yapılan saçörgü motifinden, üzerinde stilize edilmiş laleler bulunan "S'' formlu kıvrımdan, tek sıra halinde uzayan koçboynuzlarından, iç içe geçerek uzayan yarım dairelerden ve çiçek formuna benzer ahşap parçadan meydana gelir. Dairesel formlar ince silme veya yarım dairelerle birbirinden ayrılmıştır. İçteki çiçek formlu ahşap parçanın ortasına, üzerinde kancalar görülen sarkıt şeklinde kabara yerleştirilmiştir. Dairesel formlardan sekizgenin her bir köşesine birer ahşap kuşak atılarak yüzey sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Kuşakların her iki yanında kanca benzeri çıkıntılar yer alır (Şekil 3.998).

Mahfil köşkünün ön yüzünde, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağı mevcuttur. Kuşaklardan altta olanı halat, üstte olanı ise yivlerden meydana gelir.

Köşk korkuluğundaki ahşapların yüzeyi benzer şekilde tezyin edilmiştir. Söz konusu ahşapların yüzeyinde iç içe geçmiş koçboynuzu kümleri görülür. Dıştaki boynuzlar sırt sırta, içtekiler ise yüz yüze bakacak şekilde yerleştirilmiştir.

3.13.8.4. Onarımlar

Cami, 2011 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğünce yapılan kapsamlı onarımda bugünkü halini almıştır.

3.13.9. Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii

Şekil No: 999-1003

Çizim No: 159

Yapı Trabzon-Sürmene İlçesinin Petekli mahallesinde bulunmaktadır. Caminin kitabesi doğu cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alır. Kitabe, kabartma tekniğiyle beş satir halinde yazılmıştır. Söz konusu kitabede;

بو هایرا سیر دن ایهوان ساغیری کبیری ماغفیرت ده ... ۱۳۱٦ ...

....bu hayra seyr eden ihvan sağiri kebiri mağfiret ede ....1316'' yazar.

Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami H.1316/M.1898 yılında inşa edilmiştir.

Şahıslar tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmemektedir. 2010 yılında kapsamlı şekilde onarım gören yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.9.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami düzgün dikdörtgen alan üzerine inşa edilmiştir. Caminin doğusunda ve güneyinde avlu, kuzeyinde mahalle yolu ve avlu, batısında ise komşu arazi vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.50x7.20 m, dış hatları ise 10.98x8.68 m boyutlarındadır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen betonarme minare, doğu cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.999)-(Çizim 3.159).

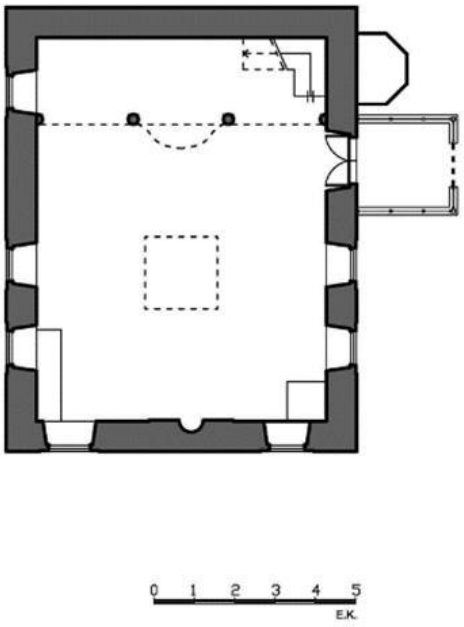

Çizim 3.161. Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.999. Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii Genel Görünüm

Harime giriş, doğu cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan 1.14 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.1000). Girişin hemen önüne, üzeri dört omuz kırma çatıyla, yanları ise ahşap doğramalı camekânla kapatılmış sundurma eklenmiştir.

Şekil 3.1000. Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dokuzu harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi doğu, güney ve kuzey cephede, üçü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer alır. Kuzey ve güney cephedeki pencereler cephe ekseninin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiştir. Söz konusu pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Cephe yüzeylerinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilen harim katındaki pencereler 66 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 38 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden harim katında olanları iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formludur (Şekil 3.999).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Doğu cephenin kuzey köşesindeki minarenin altıgen kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, mahfil katının doğu duvarı üzerine yer alan dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Alttan ve üsten kare, ortadan ise dairesel sütunların arası yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.1001).

Şekil 3.1001. Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 85 cm genişliğinde ve 42 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üç dilimli kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1002).

Şekil 3.1002. Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında, orijinal olmayan ahşa minber görülür. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.72 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin dikdörtgen formlu giriş açıklığı vardır.

Güney duvarın doğu köşesinde konumlandırılan ahşap vaaz kürsüsü de orijinal değildir. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyerek uzayan kürsü dikdörtgen formludur.

Hariminin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.1003).

Şekil 3.1003. Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşede yer alan "L'' formlu ahşap merdivenle çıkılır. 72 cm genişliğindeki merdiven, on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.12 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 75 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 56 cm yüksekliğinde çift sıra korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.13.9.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve ve lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, saçakta ve harim giriş kapısının kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında ve minare kapısında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde Marsilya tipi kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde kalemişi tekniği, mihrap süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.13.9.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Harim giriş kapısı dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu alanın kemeri içten yivli süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Kapı kanadının yüzeyi çökertilerek, içlerinde süsleme unsuru bulunmayan kare formlar elde edilmiştir.

Harim içerisinde yer alan süslemeler duvarlarda, mihrapta ve tavanda toplanmıştır. Harim katı seviyesindeki pencereler üç yönden, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden kırmızı ve kahve renkli iki kuşakla çevrilidir. Doğu, batı, güney ve kuzey duvar üzerinde yer alan harim katı pencerelerinin aralarında vazodan çıkan çiçek motifleri görülür. Kahverengi vazolardan çıkan çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renklidir. Bu motiflerin benzerleri harim katı pencerelerin yuvarlak kemer alınlıklarında da bulunur. Pencere aralarındaki vazoların yanlarında yeşil ve kahve renkli servi ağaçları vardır. Doğu ve batı duvar eksenleri üzerindeki harim katı pencerelerinin yanında birer cami silueti mevcuttur. Mavi, kırmızı ve yaldız renklerle oluşturulan siluetlerin bir kısmı kuran yazılarından meydana gelir. Batı duvardaki siluette kûfi yazı tekniğiyle ‘‘لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah’tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’ın Peygamberidir’’ yazarken, doğu duvardaki siluette müsenna tekniğiyle ‘‘ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)’’ yazar.

Doğu ve batı duvardaki harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına mavi ve beyaz çerçeveli üçer yazı panosu yerleştirilmiştir. Dikdörtgen formlu panoların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘ *حفظك الله فى الدّارين*/Allah seni iki cihanda dünya ve ahirette muhafaza eylesin’’, ‘‘ يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ اِلىٰ اَحْسَنِ ٱلْحَالِ/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir’’,‘‘ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ /Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır *(Sâd 50)’’,* yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘سَلٰمٌ عَلَيْكُم طِبْتُم فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)’’, ‘‘ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا

بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir (Hûd 88)'', فَنَادَتْهُ الْمَلَٰئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ''/O mihrapta namaz kılarken, melekler ona seslendi: "Allah, sana Yahya'yı müjdeler(Âl-'i İmrân 39)'' yazar.

Doğu, batı ve güney duvarda bulunan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarında yazı madalyonları, kuzey duvardaki pencerelerin aralarında ise, harim katındaki pencerelerin aralarında olduğu gibi vazodan çıkan çiçek motifleriyle, servi ağacı motifleri vardır. Madalyonların çerisinde siyah zemin üzerine yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batıda duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ''حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', '' عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ''الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu '', ve '' محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'', yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ''عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', ''علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve ''حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'' yazar. Madalyonlar dıştan mavi renkli yarım daire formlarla çevrilidir. Mihrap kaidesinin hemen üzerinde Siyah çerçeveli bir madalyon daha bulunur. Söz konusu madalyonun içerisinde mavi zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış *"besmele tuğrası''* vardır. Tuğranın her bir köşesinde birer çiçek motifi yer alır. Madalyonun her iki yanında üzerlerinde ay yıldız motifi bulunan kırmızı ve yeşil renkli ikişer flama görülür. Doğu, batı ve güney duvarların ahşap tavanla birleştiği noktada sarı renkli kuşak vardır. Kuşak yüzeyine siyah renk harflerle "Esmaü'l Hüsnâ'' yazılmıştır. Kuşak, alttan yeşil renkli ince bir çizgiyle sınırlandırılmıştır. Yeşil renkli çizgiden, yeşil renkli perde püskülü benzeri motifler asılmaktadır. Bu püsküller kuzey duvar boyunca devam etmektedir.

Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi üç yönden yaldız renkli kademeli silmelerle çevrilidir. Mihrap nişinin kenar hatları yaldız renkli ince bir çizgiyle, niş kademeleri ise paralel olarak uzayan yivli veya testere ağzı motifli ve yaldız renkli birer süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Yaldız boyalı yaşmağın yüzeyinde yine yaldız renkli küçük bir kabara vardır. Üç dilimli kaş kemerin köşeliklerinde yaldız renkli iki çiçek motifiyle iki hilal motifi görülür. Söz konusu motifler üç yönden yaldız renkli üç çizgiyle çevrilidir. Mihrap kaidesinin alınlık kısmına dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli yazı panosu yerleştirilmiştir. Pano içerisinde siyah renk harflerle '' فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda)

Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazar. Yazının sağına ''الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu '', soluna ise '' محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazılı bakır levha monte edilmiştir.

Harim tavanın ortasın çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Tavan göbeği, dıştan iki, içten ise bir sıra süsleme şeridiyle çevrelemiştir. Dıştaki süsleme şeritleri koyu mavi renkli kuşaktan ve sarkıt şeklindeki yarım daire formlardan oluşurken, içteki koyu mavi renkli zikzak motifinden oluşur. Yüzeyin çökertilmesiyle yanlarda ortaya çıkan alan, tek sıra halinde uzayan yaldız renkli baklava formlarla bezenmiştir. Tavan göbeğinin ortasına sarı renkli ve yıldız formlu ahşap parça, ahşap parçanın orasına ise yüzeyi silmelerle ve düğüm yaparak uzayan kıvrımla bezenmiş iki dairesel form yerleştirilmiştir. Söz konusu motifler tek sıra halinde uzayan yeşil renkli baklava formların oluşturduğu kare formla çevrilidir. İçteki yıldızdan kare formun her bir köşesine doğru uzayan, turuncu renkli üçer ok ucu motifi vardır. Köşelerdeki ok uçlarının aralarında kalan yüzeylere sarı renkli ikişer diyagonal kare yerleştirilmiştir. Gerek tavanın, gerekse tavan göbeğinin yüzeyi maviye boyanarak, tavana canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.1003).

3.13.9.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak caminin imamı Nurettin Sezgin'in ifadesine göre cami 2010 yılına gelene kadar aslına uygun olmayan birçok müdahaleye maruz kalmış. 2010 yılına gelindiğinde camide, Vakıflar Bölge Müdürlüğünün talimatlarına uygun olarak, vatandaşlar tarafından aslına benzer şekilde kapsamlı bir onarım yaptırılmıştır.

3.13.10. Gültepe Mahallesi Kefeli Camii

Şekil No: 1004-1009
Çizim No: 160

Yapı Trabzon-Sürmene ilçesinin Gültepe Mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephede yer alan giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre H.١٣١٦ -1316/M.1898 tarihinde inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yakın dönemde kapsamlı şekilde onarılan yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.10.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m aşağısında bulunan cami, düzgün dikdörtgen alan üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeyinde yamaç ve hazire, batısında ve güneyinde komşu arazi, doğusunda ise avlu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 9.25x7.55 m, dış hatları ise 10.49x8.79 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıda son cemaat yeri ve minare bulunmaz (Şekil 3.1004)-(Çizim 3.160).

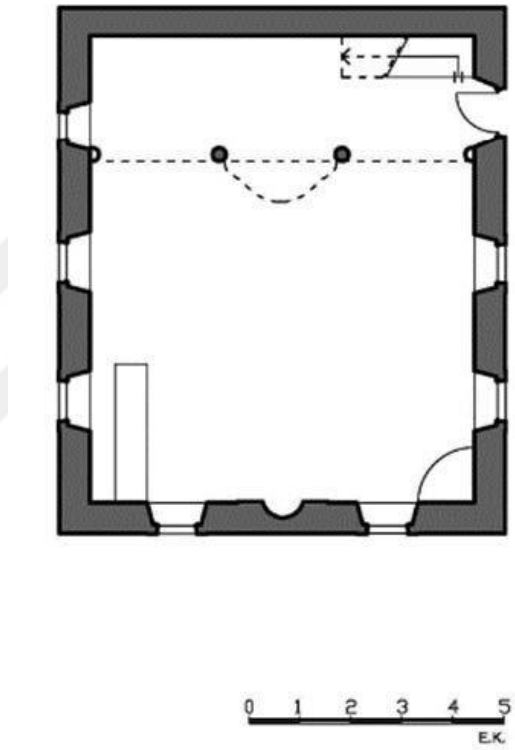

Çizim 3.162. Gültepe Mahallesi Kefeli Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1004. Gültepe Mahallesi Kefeli Camii Genel Görünüm

Harime giriş, doğu cephe ekseninin kuzeyinde bulunan 1.07 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.1005).

Şekil 3.1005. Gültepe Mahallesi Kefeli Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarları üzerinde yedisi harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on beş pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü batı cephede, ikişer tanesi ise doğu ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alır. Kuzey cephede herhangi bir mimari unsur bulunmaz. Pencerelerin tümü, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 74 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 43 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.1005).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı mevcuttur.

Şekil 3.1006. Gültepe Mahallesi Kefeli Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Dairesel kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunların arasında demir gergiler vardır. Söz konusu sütunlarla kuzey duvar arasında kalan alanın zemini, yaklaşık 20 cm yükseltilmiş seki şeklindedir (Şekil 3.1007).

Şekil 3.1007. Gültepe Mahallesi Kefeli Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 75 cm genişliğinde ve 30 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1008).

Şekil 3.1008. Gültepe Mahallesi Kefeli Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 63 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.78 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır. Mihrabın her iki yanında, boğumlardan oluşan çift sıra ahşap korkuluk yer alır. Korkuluklar güney duvarın yaklaşık 30 cm önündedir (Şekil 3.1008).

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki beş basamaklı ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.1008).

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.1009).

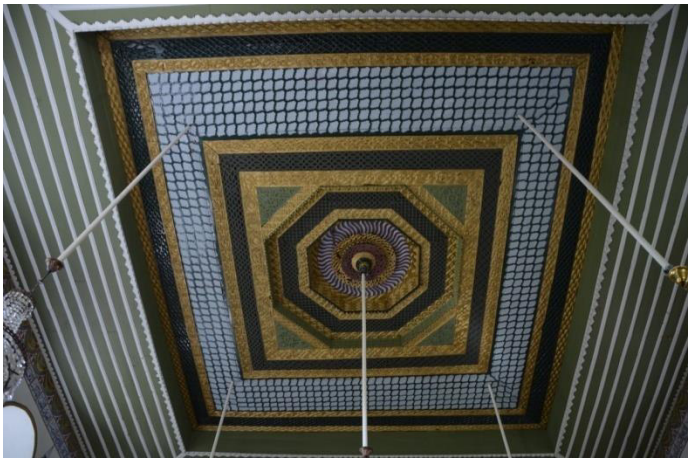

Şekil 3.1009. Gültepe Mahallesi Kefeli Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşede yer alan ahşap merdivenle çıkılır. Ahşap merdiven, kuzey duvardan harim içerisine doğru 72 cm çıkıntı yapmış olup, on bir basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.53 m çıkıntı yamakta ve mihrap aksında 73 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 60 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun mevcuttur. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşır. Sütunların arasına gergiler yerleştirilmiştir.

3.13.10.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, tavanda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde Marsilya tipi kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında ve sütun aralarındaki gergilerde ise demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim duvarlarının süslemelerinde kalemişi tekniği, mihrap ve mahfil süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, minber süslemelerinde oyma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari, oyma, kabartma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.13.10.3. Süsleme

Dış cephede herhangi bir süsleme unsuru görülmez. Ancak pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Harim giriş kapısının kanat yüzeyi çökertilerek, kare formlu panolar oluşturulmuştur. Kapı kemeri içerisinde, ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazılı dikdörtgen formlu yazı panosu vardır.

Harim kısmı dış cephenin aksine muntazam süslemeler sahiptir. Harim deki süslemeler duvarlarda, mihrapta, minberde, mahfilde ve tavanda toplanmıştır. Harim katındaki pencereler üç, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden sarı ve mavi renkli kuşaklarla çevrilidir. Doğu, batı güney ve kuzey duvarda, harim katı pencerelerinin aralarına ibrikten çıkan çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Sarı veya gri renkli vazoların içerisine yerleştirilen ibrikler mavi, gri veya kırmızı renklidir.

İbriklerin içerisinden çıkan çiçek motiflerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise mavi veya sarı renklidir. Doğu, batı ve kuzey duvardaki vazolar, sap ve yaprakları mavi veya yeşil çiçekleri ise mavi ve beyaz renkli bitkisel motifler üzerine oturur. Doğu ve batı duvardaki pencerelerin arasında, birer cami silueti görülür. Söz konusu cami siluetlerinin gövdeleri mavi renkli harflerden oluşurken, kubbe ve minareleri sarı, kırmızı ve mavi renklerle oluşturulmuştur. Doğu duvardaki siluette müsenna tekniğiyle ‘‘وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)’’ yazarken, batı duvardakinde kûfi yazı tekniğiyle ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Siluetlerinin her iki yanında kahve ve yeşil renkli ikişer servi ağacı motifi bulunur. Doğu, batı ve güney duvardaki çiçek motifleriyle cami siluetlerinin sağ ve sol alt köşelerinde kahverengi bitkisel motifler mevcuttur. Yine doğu, batı ve güney duvardaki çiçek ve cami siluetlerinin üzerinde vazodan çıkan küçük çiçek motifleri yer alır. Sarı veya gri renkli vazolardan çıkan çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı, beyaz veya mavi renklidir. Doğu ve batı duvardaki bazı vazoların arasına, sarı çerçeveli küçük yazı panoları yerleştirilmiştir. Panoların içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘ ما شاء الله سبحان الله/Mâşâallâh Sübhânallah’’, ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, ‘‘ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ/Allah’a tevekkül ettim’’, yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘يا حافظ/yâ Hâfiz’’, ‘‘رأس الحكمة مخافة الله/Hikmetin başı Allah korkusudur’’ yazar. Batı duvarın kuzeyindeki panonun sağında mavi ve beyaz renkli saat motifi mevcuttur. Saat motifinin yüzeyi, bitkisel motiflerle bezenmiştir. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına sarı ve mavi çerçeveli yazı panoları yerleştirilmiştir. Bazı panoların her iki yanında zincir halkaları görülür. Halkaların içerisi kahve zemin üzerine beyaz renklerle yapılmış yaprak ve çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir. Dikdörtgen formlu panoların içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah’ın yardımı iledir (Hûd 88)’’, ‘‘ يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ اِلىٰ اَحْسَنِ ٱلْحَالِ/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir ’’, ‘‘حفظك الله فى الدّارين/Allah seni iki cihanda dünya ve ahirette muhafaza eylesin’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ

/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)'', ''الله/Allah, محمّد/Muhammed, يا على/ya Ali, فاطمة يا /ya Fâtıma'', ''innemâ ya'müru…'', yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla '' فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ '' /Zekeriya mabedde namaz kılarken melekler ona (Âl-i İmrân 39)'', '' جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ/Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (Sâd 50)'', '' سَلٰمٌ عَلَيْكُم طِبْتُم فَادْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)'' yazar. Doğu, batı ve güney duvarda bulunan mahfil katı seviyesindeki pencereleri aralarında sarı çerçeveli yazı madalyonları yer alır. Madalyonların üzerinde sarı renkli alem motifi vardır. Doğu ve batı duvardaki madalyonların her iki yanında, güney duvardakilerin ise üzerinde kalp formlu ve sarı renkli vazolardan çıkıp aşağı-yukarı veya sağa-sola doğru uzayan sap ve yaprakları mavi çiçekleri ise turuncu renkli bitkisel motifler vardır. Madalyonların içerisinde yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Batı duvardaki madalyonlarda, kuzeyden güneye doğru sırasıyla ''حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', ''على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', ''عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ''الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', '' محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'', yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'' ''عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' ve '' حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', yazar. Mihrap kaidesi üzerinde de sarı çerçeveli yazı panosu görülür. Pano içerisinde mavi zemin üzerine sarı renk harflerle '' كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Söz konusu panonun üzerine, sarı çerçeveli madalyon yerleştirilmiştir. Madalyon içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış ''besmele tuğrası'' vardır. Tuğranın etrafında beyaz renkli çiçek ve yaprak motifleri görülür. Madalyonun üzerine güneş ışığı şeklinde yukarıya doğru uzayan sarı renkli ince çizgiler, her iki yanında ise yeşil ve kırmızı renkli ikişer flama motifi bulunur. Ayrıca madalyonun altından çıkıp, alttaki yazı panosunun her iki yanı boyunca uzayan sap ve yaprakları sarı ve yeşil, çiçekleri ise sarı ve mavi renkli bitkisel motifler bulunmaktadır. Güney duvarın mahfil katı seviyesindeki pencerelerin yanlarına sarı çerçeveli birer yazı panosu daha yerleştirilmiştir. Batı yöndeki pano içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle ''لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur'' yazarken, doğu yöndekinde ''مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir''

yazar. Doğu yöndeki panodan, kahve renkli üç kandil motifi asılır. Doğu, batı ve güney duvarın tavanla birleştiği noktada yeşil ve sarı renkli perde motiflerinden oluşan süsleme şeridi vardır. Aralarında kırmızı renkli perde püsküllleri olan perde motiflerinin altında, kırmızı renk çizgilerle oluşturulmuş dikdörtgen panolar bulunur. Panoların içerisinde, beyaz zemin üzerine mavi renk harflerle yazılmış "Esmaü'l Hüsnâ'' görülür. "Esmaü'l Hüsnâ'' yazılı panolardan, belli aralıklarla kahve renkli kandil motifleri asılır. Mahfil katının doğu ve batı duvarında perde motifli süsleme şeridi, kuzey duvarında ise atlamalı olarak sıralanmış mavi ve sarı renkli kandil motifleri vardır (Şekil 3.1006).

Taş mihrap oldukça sade olup gri renk boya ile boyanmıştır. Mihrap kaidesinin ve nişinin kenar hatları yaldız renkli şeritlerle, niş kademeleri ise paralel olarak uzayan yaldız renkli yivlerle belirginleştirilmiştir. Yaşmağın yüzeyine yaldız renkli boyayla yelpaze formunda desen yapılmıştır.

Yüzeyi gri renge boyalı minberin, aynalık ve süpürgelik kısımları sadedir. Tek sıra minber korkuluğu, yan yana dizilmiş yaldız renkli ve "S'' formlu kıvrımlardan oluşur. "S'' formlu kıvrımların orta noktalarında her iki yanına birer yarım daire form eklenmiştir. Korkuluk köşk boyunca uzamaktadır. Korkuluk ile girişin bileştiği noktalara Üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Yaldız renkli ahşap parçaların yüzeyi iç içe geçmiş kıvrımlarla bezenmiştir. Minberin dolap kısmında, dilimli açıklık görülür. Kenar hatları yaldıza boyanan açıklığın üzerinde, içlerine yıldız benzeri motifler yerleştirilen küçük diyagonal karelerden oluşan süsleme panosu vardır. Panonun hemen üzerinde, ince çıtalarla oluşturulmuş kare pano yer alır. Söz konusu panonun içerisinde, ortasında ajur tekniğinde yapılmış çiçek benzeri motif olan dairesel formlu açıklık mevcuttur. Köşk açıklıkları, düğüm yaprak uzayan yaldız renkli kıvrımla içten çevrilidir. Kemer köşeliklerinde yaldız renkli birer perde motifi vardır. Perde motiflerinin üzerinde, yivli süsleme şeridi yer alır. Köşkün üzerinde külah yerine iç içe geçerek uzayan badem formlu motiflerden oluşan süsleme şeridi, süsleme şeridinin her iki yanında ise aşağıdan yukarıya doğru uzayarak giden birer kıvrım bulunur. Söz konusu motifler, tek sıra halinde uzayan, yaldız renkli ve "8'' formuna benzer motiflerin oluşturduğu korkulukla çevrilidir. Minber girişinin yuvarlak kemeri, düğüm yaparak uzayan yaldız renkli kıvrımla çevrilidir. Kemer köşeliklerinde ve yanlarında yaldız renkli kıvrımlar mevcuttur. Minber tepeliğinin altında paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridi vardır. Ajur

tekniğinde yapılmış yaldız renkli tepelik oldukça süslüdür. Tepelik, dairesel form oluşturacak şekilde iç içe geçerek yukarıya doğru uzayan kıvrımlardan meydana gelir. Kıvrımların alta oluşturduğu dairesel formlu boşluğun içerisine, dairesel form içerisine yerleştirilmiş yıldız motifi görülür. Yıldız kollarının arasındaki boşluklarda birer yarım daire form mevcuttur. Söz konusu dairesel form dıştan düğüm yaparak uzayan kıvrımla çevrilidir. Büyük dairesel formun üzerindeki dairesel formda dört küçük helezon motifi, en üstteki dairesel formun içerisinde ise yaprak benzeri motif yer alır. Kıvrımların sağ ve sol alt köşesinde birer servi ağacı motifi görülür. Tüm bu motiflerin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan "S'' formlu kıvrım vardır (Şekil 3.1008).

Ahşap vaaz kürsüsünün alt ucunda, yaldız renkli ve balıksırtı motifli, bilezik, bileziğin altında ise yan yana sıralanmış yaldız renkli dairesel formların içerisine yerleştirilmiş yine yaldız renkli baklava formlar bulunmaktadır. Tek sıra korkuluk yaldız renkli boğumlardan meydan gelir. Korkuluğun altında yivlerden, üzerinde ise yarım daire formlardan oluşan yaldız renkli birer süsleme şeridi yer alır (Şekil 3.1008).

Mahfilin ön yüzünde, paralele olarak uzayan yedi süsleme şeridi bulunmaktadır. Farklı genişliklere sahip süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, uçları kıvrım yaparak birbirine bağlanmış "X'' formundaki iki sıra motiflerden, halat motifinden, yivlerden, saç örgü motifinden, yüzleri birbirlerine bakan ve aralarına yaprak benzer motifler yerleştirilen iç içe geçmiş koçboynuzlarından, yatay olarak uzayan stilize edilmiş lale motiflerinden ve saç örgü motifinden meydana gelir. Tüm bu süsleme şeritlerinin üzerinde mor renkli tek sıra boğumlardan oluşan korkuluk bulunur. Süsleme şeritleri gri, yaldız ve yeşil renklere boyanarak mahfile canlılık kazandırılmıştır. Mahfil köşkünün ön yüzü, bir merkezden çıkan çiçek motifleriyle bezenmiştir. Yan yana sıralanan çiçek motiflerinin dalları lalelerle nihayetlenir (Şekil 3.1007).

Mahfili taşıyan sütunların gövdesi, yaldız renkli üçer şeritle ortadan çevrilidir. Mahfil katındaki sütunlar oldukça süslüdür. Ortadaki serbest sütunların kare kesitli kısımları sepet örgü motifiyle bezenmiştir. Dairesel kesitli gövdelerinin alt ve üst ucunda balıksırtı, yaldız ve rozet motifli, ortasında ise saç örgü motifli süsleme şeritleri vardır. Süsleme şeritleri yaldız renklidir. Duvara dayandırılan sütunların kare

kesitli alt kısımları uçları kıvrım yaparak birbirine bağlanan "X'' formlu motiflerle, üst kısımları yıldız ve balıksırtı motifleriyle, ortadaki dairesel kesitli kısımlarının her iki ucu ise yıldız ve balıksırtı motifli şeritlerle tezyin edilmiştir.

Harimi örten ahşap tavanın yeşil renkli en dış kısmına, beyaz renkli çıtalar çakılarak iç içe geçmiş beş dikdörtgen alan elde edilmiştir. En dıştaki ve en içteki çıtaların kenarları yarım daire formlarla hareketlendirilmiştir. En içteki dikdörtgen formun içerisi çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Tavan göbeği içten, üç sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşaklarından ortada olanı koyu yeşil zemin üzerine yapılmış sepet örgü motifinden, diğerleri ise yaldız renkli zemin üzerine yapılmış saç örgü benzeri motiften meydana gelir. Tavan göbeğinin ortasında, farklı süsleme şeritlerinden oluşan iç içe geçmiş üç kare form vardır. En dıştaki kare form, yaldız zemin üzerine yapılan iç içe geçmiş ataç benzeri formlardan, ortadaki koyu yeşil zemin üzerine yapılmış sepet örgü benzeri motiften en içteki ise yaldız zemin üzerine yapılmış iç içe geçmiş "S'' formlu ve farklı kıvrımlardan oluşur. İçteki kare formlarla, dıştaki kare formlar arasında kalan beyaz zemine, yüz yüze veya sırt sırta bakan yeşil renkli "C'' formlu ahşap parçalar çakılarak hareketlendirilmiştir. En içteki karenin köşelerinde birer üçgen oluşturacak şekilde üzeri iç içe geçmiş badem ve dairesel formlu halkalarla bezenmiş birer çıta çakılmıştır. Köşelerde oluşan üçgenlerin içerisi yeşil zemin üzerine yapılmış kıvrımlarla tezyin edilmiştir. İçteki karenin içerisinde farklı motiflerden oluşan iç içe geçmiş üç sekizgen form vardır. Bu sekizgen formlardan en dıştaki kalp motifine benzer motif oluşturacak şekilde uzayan çizgilerden, ortadaki yan yana dizilmiş sonsuzluk işaretine benzer motiflerden, içteki ise içlerine birer stilize lale motifi yerleştirilmiş halkalardan oluşur. Ortadaki sekizgen siyah renge diğerleri ise yaldız renge boyanmıştır. Ortadaki sekizgenin içerisine çökertilmiş ve ortasına farklı motiflerden oluşan iç içe geçmiş dairesel formlar yerleştirilmiştir. En dıştaki dairenin zemini beyaza boyanmış olup üzerine bordo renkli "S'' formlu çıtalar çakılmıştır. İçte bulunan iki dairesel form ajur tekniğinde yapılmış iç içe geçmiş kıvrımlardan oluşur. Dıştaki yaldız renge içteki bordo renge boyanmıştır. Bunların ortasında da lambanın asıldığı kabara ve bu kabaranın etrafını saran yivli yüzey vardır. Dairesel formlarla sekizgen arasında kalan boşluklar saç örgü motifine benzer kıvrımlarla doldurulmuştur (Şekil 3.1009).

3.13.10.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında 27.06.2007 tarihli bir belge caminin iç duvarlarında yer alan kalem işlerinden boyası dağınık ve silik olanların orijinali doğrultusunda yapılmasına, dökülmüş olan sıvalarında onarımlarının yapılmasına yönelik karar alındığını göstermektedir. Elimizde başka belge bulunmamaktadır. Ancak yapmış olduğumuz gözlemde, caminin yakın dönemde oldukça kapsamlı restorasyona tabi tutulduğu kanaatindeyiz.

3.13.11. Orta Mahalle Yalı Camii

Şekil No: 1010-1014

Çizim No: 161

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Orta Mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak ibadete açılış beratına göre 1900 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.11.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami düzgün dikdörtgen alan üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde ana cadde, doğusunda avlu, güneyinde hazire ve mahalle yolu, batısında ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 16.30x11.90 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen iki katılı son cemaat yeri ile birlikte 22.88x13.52 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, doğu cephe ekseninin hafif kuzeyinde, camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1010)-(Çizim 3.161).

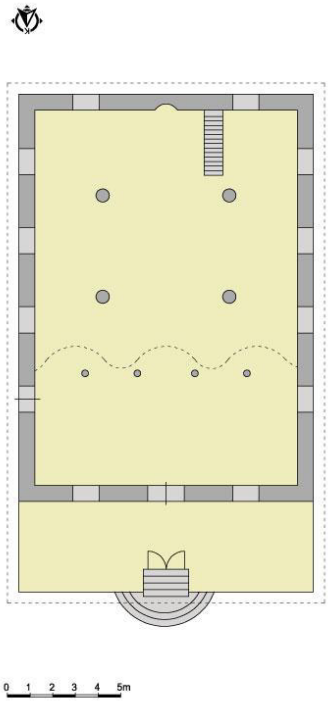

Çizim 3.163 . Orta Mahalle Yalı Camii Plan (DOKAP'dan)

Şekil 3.1010. Orta Mahalle Yalı Camii Genel Görünüm

Kuzey cephedeki iki katlı son cemaat yerinin üzerine oturduğu zemin kotu, asıl ibadet mekânına göre biraz düşüktür. Bu yüzden son cemaat yerinin yan bölümleri biraz yüksek tutularak altlarına birer dükkân eklenmiştir. Bugün kapalı ve iki katlı olan son cemaat yeri, orijinalinde dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözden meydana gelmekteydi. İki katlı sütunların aralarına gergiler yerleştirilmiştir. Sütunlar yuvarlak kemerle birbirine bağlanmaktaydı. Ayrıca doğu ve batı köşedeki

sütunlardan harim kuzey duvarına atılmış birer yuvarlak kemer daha bulunmaktadır. Ancak sütunların arası taş duvarla örülüp, ikinci kat eklenerek son cemaat yeri bugünkü halini almıştır. Son cemaat yerinin ikinci katına doğu yönde yer alan 87 cm genişliğindeki on bir basamaklı merdivenle çıkılır (Şekil 3.1011).

Şekil 3.1011. Orta Mahalle Yalı Camii Son Cemaat Yeri

Son cemaat yerine giriş, biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise doğu cephenin güney köşesinde olmak üzere iki kapıdan sağlanır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1.63 m genişliğinde, dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlıdır. Kapıya yarım daire formlu ve iki basamaklı merdivenle ulaşılır. Doğu cephede yer alan kapı dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı olup, 85 cm genişliğe sahiptir. Son cemaat yerinin yan kısımları biraz yüksek tutulduğu için söz konusu kapıya dokuz basamaklı merdivenle ulaşılır.

Son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde yedisi alt katta, beşi ise üst katta olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Pencerelerin tümü 96 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır. Alt kattaki pencereler yuvarlak kemerli, üst kattakiler ise kırık kemerlidir.

Harime girişi sağlayan iki kapı vardır. Son cemaat yerinden ulaşılan kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı 1.62 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Doğu cephede ekseninin hafif kuzeyinde yer alan diğer kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı olup, 1.05 m genişliğe sahiptir. Kapı üzerinde sundurma bulunur. Kapıya üç basamaklı taş merdivenle ulaşılır.

Caminin cephe duvarları üzerinde harime açılan yirmi bir pencere mevcuttur. Pencerelerden on biri harim katında, onu ise mahfil katı seviyesindedir. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçü doğu cephede, dördü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Söz konusu pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katında bulunan pencereler 1 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 70 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.1010).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Doğu cephe ekseninin hafif kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin, altıgen kaidesi, spiral formlu gövdesi ve iki şerefesi vardır. Kaideden gövdeye geçiş pabuçla sağlanmaktadır. Minareye giriş kaidenin kuzey yüzünde yer alan dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde dördü duvara dayandırılmış, dördü ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dairesel kesitli sekiz taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Duvara dayandırılan sütunların birer tanesi doğu ve batı duvara, ikisi ise harim giriş kapısının her iki yanında kuzey duvara dayandırılmıştır (Şekil 3.1012).

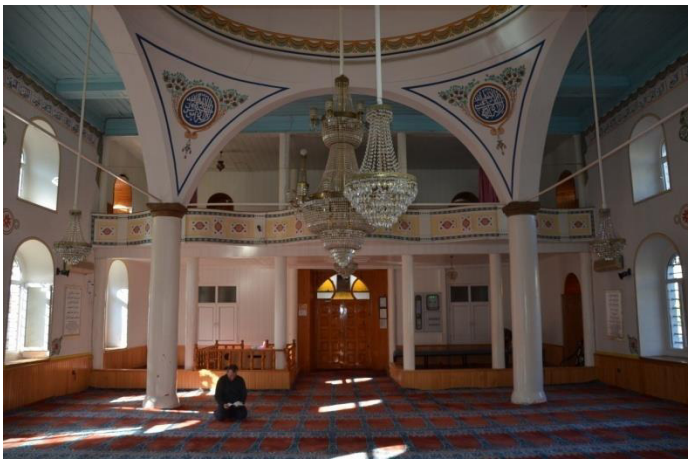

Şekil 3.1012. Orta Mahalle Yalı Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 93 cm genişliğinde ve 40 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan

niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1013).

Şekil 3.1013. Orta Mahallesi Yalı Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısındaki minber, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. 73 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.06 m çıkıntı yapmaktadır. On bir basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.1013).

Mihrabın hemen doğusunda yer alan yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güney duvara dayandırılmış vaziyettedir. Kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenle çıkılır.

Harimin üzeri, dairesel kesitli serbest dört taş sütunun taşıdığı bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülür. Sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmış olup, kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanır (Şekil 3.1014).

Şekil 3.1014. Orta Mahalle Yalı Camii Tavan

Mahfile, ikinci kat son cemaat yerinin güney duvarında yer alan iki kapıdan girilir. Söz konusu kapılar, 80 cm genişliğinde dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlıdır. Oldukça alçak olan kapılar, pencereden dönüştürülmüştür. Ahşap mahfil üç yerden dalgalı olarak harim içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. Yanlarda bulunan çıkıntılar 4.35 m ortada bulunanı ise 4.58 m genişliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 58 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dairesel kesitli sekiz taş sütun vardır. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.13.11.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, mihrabında, harim ve mahfil katındaki sütunlarda ve son cemaat yerindeki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende ve harime açılan kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme çatı örtüsünde marsilya tipi kiremit malzeme, minarede betonarme malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, kubbede ise alçı malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, harim örtüsünde bağdadi kubbe tekniği, harim duvarlarında ve bağdadi kubbedeki süslemelerde kalemişi tekniği, minber süslemelerinde ajur tekniği, mahfil süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.13.11.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır.

Harim içerisindeki süslemeler duvarlarda, bağdadi kubbede ve az da olsa minber ve mahfilde toplanmıştır. Harim duvarlarında ve bağdadi kubbede bulunan kalemişi bezemeler kireç badanalı yüzey üzerine yazı ve bitkisel desenler şeklinde uygulanmıştır. Söz konusu süslemeler yapılırken ağırlıklı olarak mavi, yeşil, sarı, kırmızı, yeşil, turuncu renkler kullanılmıştır. Harim katındaki pencereler üç, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden sarı renkli kuşakla çevrilidir. Harim katındaki pencerelerin sağ ve sol alt köşelerine sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Mihrap kaidesinin hemen solunda cami silueti, siluetin üzerinde ise flama motifi vardır. Doğu, batı ve güney duvarda bulunan harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına sarı çerçeveli yazı panoları yerleştirilmiştir. Panoların her iki ucunda, içleri kırmızı ve sarı renkli bitkisel motiflerle bezenmiş birer zincir halkası, üzerinde ise sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli bitkisel motifler görülür. Dikdörtgen formlu panoların içerisinde, mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ / Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete! (Zümer 73)’’, ‘‘ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ/Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (Sâd 50)’’, ‘‘حفظك الله فى الدّارين/Allah seni iki cihanda dünya ve ahirette muhafaza eylesin’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla “vemâ tevfîgî…’’, ‘‘الله/Allah, محمّد/Muhammed, يا على/*ya Ali,* فاطمة يا / ya Fâtıma’’, “innemâya’müru…’’, yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘فَنَادَتْهُ الْمَلَٰئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ اَنَّ اللّٰه/O mihrapta namaz kılarken, melekler ona seslendi: “Allah, sana Yahya’yı müjdeler (Âl-‘i İmrân 39)’’, ‘‘ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ/Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin (Kalem 4)’’ ve “ يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ اِلىٰ اَحْسَنِ ٱلْحَالِ/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir’’ yazar. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarında sarı çerçeveli madalyonlar mevcuttur. Madalyonların üzerinde mavi renkli alem motifi, her iki yanında ise sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı, kırmızı ve beyaz renkli birer bitkisel motifi bulunmaktadır.

Söz konusu bitkisel motiflerden mavi renkli birer kandil motifi asılmaktadır. Madalyonların içerisinde, yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla '' حسن رضي اللّٰه عنه/Hasan Radıyallahu anh'', '' عثمان رضي اللّٰه عنه/Osman Radıyallahu anh'', '' أبو بكر رضي اللّٰه عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ''اللّٰه جلّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu'', '' محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ''عمر رضي اللّٰه عنه/Ömer Radıyallahu anh'', ''على رضي اللّٰه عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve ''حسين رضي اللّٰه عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar. Güney duvarda bulunan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin yanında sarı ve beyaz çerçeveli birer yazı panosu görülür. Batı yöndeki pano içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle '' لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهْ/Allah'tan başka İlah yoktur'', doğu duvardakinde ise ''مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللّٰهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Panoların üzerine sarı renkli birer güneş motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca mihrap kaidesi üzerinde sarı çerçeveli bir yazı panosu daha bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu pano içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle ''كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Pano üzerine, sarı çerçeveli madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonun içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle '' ما شاء الله/Mâşallah'' yazılmıştır. Madalyonun üzerinden çıkıp alttaki panonun her iki yanına doğru uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise mavi ve kırmızı renkli birer bitkisel motif görülür. Doğu, batı ve güney duvarın ahşap tavanla birleştiği noktada, mavi ve sarı renkli perde motiflerinden oluşan süsleme şeridi vardır. Perde motiflerinin aralarında kırmızı renkli perde püsküllleri örülür. Perde motifli süsleme şeridinin hemen altında sarı, beyaz ve kırmızı renk çizgilerden meydana gelen küçük dikdörtgen panolar vardır. Panoların içerisinde, beyaz zemin üzerine mavi renk harflerle "Esmaü'l Hüsnâ'' yazar (Şekil 3.1013).

Bağdadi kubbenin ortasında, iç içe geçmiş beyaz ve mavi çerçeveli iki dairesel form bulunmaktadır. Dairesel formlar arasında kalan yüzey yaprakları yeşil çiçekleri ise mavi-kırmızı veya sarı-kırmızı renk olan çiçek motifleriyle bezenmiştir. İçteki dairesel formun içerisinde beyaz zemin üzerine mavi renk harflerle "Besmele ve Fatiha suresinin bir kısmı'' yazar. Dairesel formdaki yazı kuşağının ortasında, iç içe geçmiş çizgilerin oluşturduğu geometrik motifler yer alır. Beyaz zemin üzerine mavi ren ile yapılmış olan geometrik desenler vardır. Dıştaki dairesel form, güneş ışığı

şeklinde dışa doğru uzayan sarı ve mavi renkli ince çizgilerle çevrilidir. Kubbenin dış kenarında, turuncu ve yeşil renkli perde motiflerinden meydana gelen süsleme şeridi vardır. Perde motiflerinin aralarında turuncu renkli perde püskülleri görülür. Söz konusu süsleme şeridi üstten turuncu, alttan ise sarı ve mavi renkli ince kuşaklarla sınırlandırılmıştır. Kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerin yüzeyinde mavi renk çizgiyle birer üçgen form oluşturulmuştur. Oluşturulan üçgenlerin içerisine, sarı ve beyaz çerçeveli birer yazı madalyonu yerleştirilmiştir. Madalyonların altından çıkıp her iki yanlarından yukarıya doğru uzayan kahve ve turuncu renkli birer vazo bulunur. Yüzeyleri kahve ve turuncu renkli kıvrık dalla bezeli vazolardan, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise turuncu renkli bitkisel motifiler çıkar. Vazoların altta birleştiği noktalardan, turuncu ve mavi renkli kandil motifi asılır. Madalyonların içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘لا إله إلا اللّٰهُ عيسى روح الله/Allah O nu Kutsal ruhundan, yani O nu, babasız değil amma, daha dünyaya gelmemiş bir ruh halindeki Babadan meydana getirdiği kimse olduğu için’’, ‘‘ لا إله إلا اللّٰهُ آدم صفى اللّٰه/Allahü teâlânın ihsanı ile seçilmiş saf ilk ve temiz kimse olarak yaratılmış olan Adem (as.)’’, ‘‘لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهْ موسى كليم الله/Allahü teâlânın kendisi ile konuştuğu kimse olduğu için’’, ‘‘لا إله إلا اللّٰهُ نوح نجى الله/Gemi ile bütün insan ve hayvan sounu kurtaran olduğu için Neciyullah yani kurtarıcı ünvanı alır’’ yazar (Şekil 3.1014).

Mihrap kaidesinin her iki yanında yarım daire formlu birer sütünce yer alır. Vazoya benzer ayaklara ve kare kesitli başlıklara sahip sütünceler üstten paralel olarak uzayan silmelerle birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişinin kademeleri paralele olarak uzayan testere ağzı veya yivli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. Mihrabın alınlık kısmına, dikdörtgen formlu mermer yazı panosu yerleştirilmiştir. Pano içerisinde yaldız renkli harflerle ‘‘ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِّ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)’’ yazar. Ayrıca yazının sağında yine yaldız renkli harflerle ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazarken, solunda ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazar (Şekil 3.1013).

Ahşap minberin yan yüzleri pembe renge boyanmış olup, yüzeyinde süsleme unsuru yoktur. Tek sıra minber korkuluğu, ajur tekniğinde yapılmış “S’’ formlu kıvrımlardan oluşur. Tek sıra halinde yan yana uzayan kıvrımların uçları yaprak şeklinde sonlanır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parçalar yerleştirilmiştir. Ahşap parçaların ortasında, ajur tekniğinde yapılmış

çarkıfelek motifi ve bu motifin üstünde ve altında yine ajur tekniğinde yapılmış birer hilal motifi vardır. Geçit bölümünde dikdörtgen formlu açıklıklar vardır. Doğu yüzdeki açıklığın içerisi uçları aşağı ve yukarı bakan pembe renkli iki koçboynuzu motifiyle, batı yüzdeki ise uçları sağa ve sola doğru bakan yine pembe renkli iki koçboynuzu motifi ile doldurulmuştur. Köşk üzerindeki külah, ajur tekniğinde yapılmış "8'' formlarından meydana gelen korkulukla çevrilidir. Minberin giriş kemeri yivli konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer köşeliklerinde yivler vasıtasıyla oluşturulmuş servi ağacı benzeri motifler görülür. Giriş üzerindeki üçgen formuna benzer tepelik ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepeliğin ortasında, dairesel formlu açıklık vardır. Açıklığın içerisinde bir kolu kesilmiş kırmızı renkli yıldız motifi yer alır. Dairesel içten yarım daire formlarla çevrilidir. Söz konusu yarım dairelerin her biri, yıldızın kolları arasına denk gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Dairesel form her iki yönden ve üstten ajur tekniğinde yapılmış kıvrımlarla çevrilidir. Kıvrımlar en üstte, hilal motifi oluşturarak nihayetlenir (Şekil 3.1013).

Ahşap mahfilin ön yüzünde Paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi bulunur. Mahfilin alt ve üst ucundaki süsleme şeritleri yeşil zemin üzerine yapılmış pembe renkli baklava formlarından oluşur. Baklava formlu süsleme şeritleri alttan ve üsten beyaz renkli silmeyle sınırlandırılmıştır. Oldukça geniş olan ortadaki süsleme şeridi sarı zemin üzerine yapılmış sırt sırta bakan beyaz renkli koçboynuzlarından meydana gelir. Yatay veya dikey olarak sıralanan koçboynuzlarının içte oluşturduğu boşlukların zemini bordoya boyanıp, pembe renkli birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca mahfilin ön yüzünde belli aralıklarla yerleştirilmiş ahşa dikmeler görülür. Dikmelerin uçlarında, yeşil renkli testere ağzı motifler yer alır (Şekil 3.1012).

3.13.11.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde orijinalinde açık olan son cemaat yeri duvar örülerek kapatılmış ve ikinci kat eklenmiştir. Harim kuzey duvarında bulunan mahfil katı seviyesindeki pencereler kapıya dönüştürülmüştür. Harimi giriş kapıları orijinal değildir. Ahşap pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir. Vaaz kürsüsü orijinal değildir. Ayrıca harim içerisindeki kalemişi süslemeler ya orijinal değildir, ya da yenilenmişlerdir.

3.13.12. Gültepe Mahallesi Camii

Şekil No: 1015-1020

Çizim No: 162

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Gültepe mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihi gösteren herhangi bir kitabe bulunmaz. Ancak Sürmene Müftülüğünce, kuzey cephe ekseninde yer alan son cemaat yeri giriş kapısı üzerine asılan bilgilendirme panosuna göre 1900 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.12.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yakınında bulunan cami, düz zemin üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde ve güneyinde hazire, batısında avlu, doğusunda ise avlu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 10.95x9.27 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 15.31x10.43 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Orijinal olmayan minare, batı cephe ekseninin kuzeyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1015)-(Çizim 3.162).

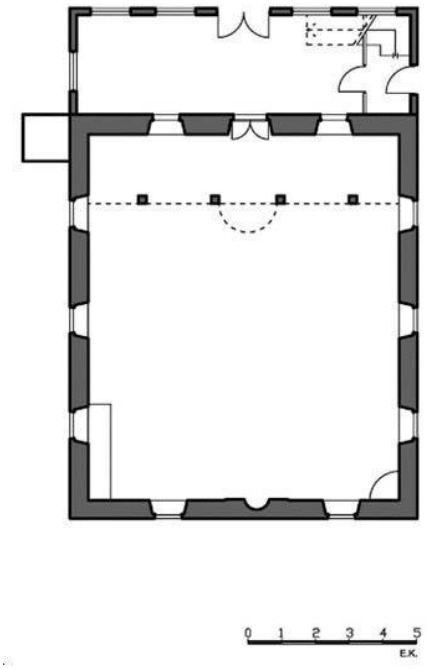

Çizim 3.164. Gültepe Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1015. Gültepe Mahallesi Camii Genel Görünüm

Son cemaat yerine girişi sağlayan iki kapı bulunur. Söz konusu kapılardan biri kuzey cephe ekseninde yer alırken, diğeri doğu cephede yer alır. Kuzey cephe eksenindeki ana giriş kapısı, 1.55 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Doğu cephedeki kapı ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı olup, 96 cm genişliğe sahiptir (Şekil 3.1020).

Şekil 3.1016. Gültepe Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde altı pencere yer alır. Pencerelerin birer tanesi doğu ve batı cephede, dördü ise kuzey cephededir. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı pencereler, 1.19 m genişliğindedir.

Harime giriş son cemaat yeri içerisinde sağlanır. Harim kuzey duvar ekseninde bulunan kapı, 1.04 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır.

Caminin cephe duvarları üzerinde harime açılan, yirmi beş pencere mevcuttur. Pencerelerden onu harim katında, on beşi ise mahfil katı seviyesinde bulunur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephede, beşi ise kuzey cephede yer alır. Harim katındaki pencereler, 76 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki orijinal pencereler, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı olup, 38 cm genişliğindedir. Doğu ve batı cephenin kuzey köşesinde ve kuzey cephede yer alan mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 1.83 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.1015).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Batı cephe ekseninin kuzeyinde, camiye bitişik olarak konumlandırılan minarenin kare kesitli kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, harimin kuzeybatı köşesinde bulunan dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli, serbest dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Sütunların arası, tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.1017).

Şekil 3.1017. Gültepe Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ev taş malzemeli mihrap bulunmaktadır. Mihrap nişi 80 cm genişliğinde ve 40 cm derinliğindedir. On kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1018).

Şekil 3.1018. Gültepe Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında görülen ahşap minberin aynalık, süpürgelik ve dolap kısımları orijinal değildir. Batı duvara dayandırılan 65 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.87 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1018).

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki orijinal olmayan beş basamaklı ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.1019).

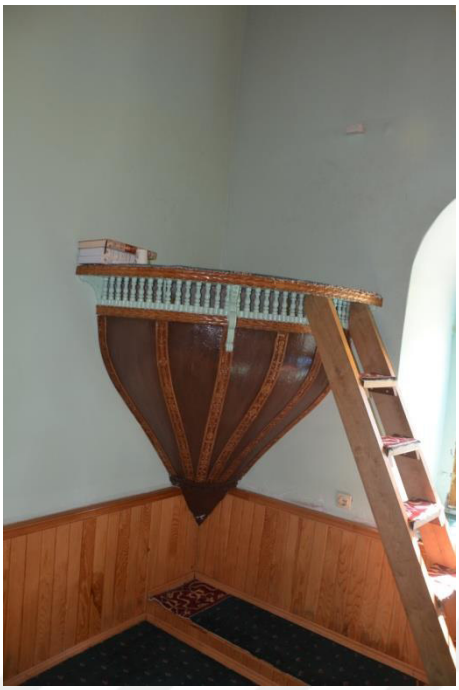

Şekil 3.1019. Gültepe Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortasında, çıtalar vasıtasıyla kare formlu tavan göbeği oluşturulmuştur (Şekil 3.1020).

Şekil 3.1020. Gültepe Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına son cemaat yerinin doğusunda yer alan "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 1 m genişliğindeki merdiven, on dört basamaklıdır. Mahfil katı son cemaat yeri üzerine doğru genişletildiği için oldukça geniştir. Söz konusu mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 5.52 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 77 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin50 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır. Mahfil katında,

mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütunla, onların arkasında sonradan eklenmiş üç betonarme sütun vardır. Ahşap sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise boğumlu veya dairesel kesitliyken, betonarme sütunlar kare kesitlidir. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.13.12.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, ince yontu taş malzeme, pencere ve kapıların söve ve kemerlerinde, minarede, son cemaat yerinde ve mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, saçakta, harim ve mahfil katındaki orijinal sütunlarda ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, mahfil katındaki sonradan eklenen sütunlarda ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında, son cemaat yerinde, mihrapta ve minarede yığma taş tekniği, mihrap süslemelerinde oyma tekniği, minberde oyma ve ajur tekniği, vaaz kürsüsü ve mahfilde oyma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.13.12.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru mevcut değildir. Ancak harim ve mahfi katı seviyesindeki orijinal pencereler duvar yüzeyinin hafifi çökertilmesiyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu alanların yüzeyi yeşile boyanarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır.

Minarede ise çokgen gövdenin her iki ucunda, yıldız motiflerinden oluşan birer sıra süsleme şeridi vardır. Şerefe altı kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerle doldurulmuştur.

Harim giriş kapısı, pembe renkli kalın bir silmeyle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatlarının yüzeyi aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Panoların içerisinde kabartma tekniğiyle birer “+’’ form oluşturulmuştur. Alt ve üstte bulunan yatay yönlü dikdörtgenlerin içerisindeki “+’’ formları ortasında birer baklava form vardır. Altta ve üstteki kare formların içerisinde yer alan “+’’ formların içerisinde birer diyagonal

kare, ortadakilerde ise dairesel form görülür. Gerek diyagonal karelerin, gerekse dairesel formların içerisi bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Kapı kemerinin kilit taşı yüzeyine, kahverengi harflerle "Besmele'' yazılmıştır.

Harim duvarları üzerinde süsleme unsuru görülmez. Ancak doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına yazı levhaları asılmıştır. Siyah renkli levhaların yüzeyinde, yaldız renkli harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla " حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', " أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh '', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', " محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' ve "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar.

Oldukça sade ola mihrabın nişi, yaldız renkli iki silmeyle üç yönden çevrilidir. Niş kademeli Paralel olarak uzayan silme, yiv veya testere ağzı motifli birer sıra süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Yaşmak yüzeyi yaldız renge boyamıştır.

Ahşap minberin aynalık ve dolap kısmı, tek sıra halinde uzayan yaprak ve çiçek motiflerinden meydana gelen süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme kuşağı her iki önden birer sıra silmeyle sınırlandırılmıştır. Üçgen formlu aynalıkta, geometrik veya bitkisel motiflerin oluşturduğu iç içe geçmiş üç üçgen form vardır. İçteki üçgen formun içerisinde, stilize edilmiş yaprak motifleri görülür. Geçit bölümünde dikey yönlü iki dikdörtgen formlu pano yer alır. Alttaki panonun yüzeyinde aşağıdan yukarıya doğru uzayan dört sıra süsleme kuşağı bulunur. Süsleme kuşaklarından ortadaki ikisi saç örgü motifinden, yanlardakiler ise "S'' formunda uzayan kıvrık dal motifinden meydana gelir. Söz konusu kuşakların üzerinde stilize edilmiş yaprak motifleri mevcuttur. Üstteki panonun içerisinde de stilize edilmiş yaprak motifleri görülür. Tek sıra minber korkuluğu, tek sıra halinde yan yana sıralamış "S'' formlu kıvrımlardan oluşur. "S'' formlu kıvrımların her iki yanında birer yarım daire form vardır. Açık yeşil renge boyalı korkuluk, alttan ve üstten beyaz renkli ahşap silmelerle sınırlandırılmıştır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara açık yeşil renkli ve ahşap malzemeli birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçaların yüzeyinde, birer üçgen form ve stilize edilmiş iki lale motifi yer alır. Buradaki üçgen form

orijinalinde altı kollu yıldız motifi iken belli kısımları tahrip edilerek sadece üçgen form kalmıştır. Köşk açıklıkları, düğüm yaparak uzayan açık yeşil renkli kıvrımla çevrilidir. Köşk üzerindeki külah, ajur tekniğinde yapılmış ve yan yana sıralanmış "8'' formlarından meydana gelen ahşap korkulukla çevrilidir. Açık yeşil renkli sekiz formlarının üzerine küçük birer diyagonal kare yerleştirilmiştir. Korkuluğun altında, yine açık yeşil renkli ve yivli süsleme kuşağı uzanır. Minber girişinin kemeri "S'' formlu kıvrımlar üzerine oturur. Söz konusu yeşil renkli kıvrımlar düğüm yaparak kemeri içten çevrelemiştir. Giriş üzerindeki üçgen formlu tepelik, ajur tekniğinde yapılmış olup açık yeşil renklidir. Tepeliğin en altında paralele olarak uzayan yivli süsleme kuşağı vardır. Süsleme kuşağının üzerinde yivli çıtaların oluşturduğu dairesel form görülür. Dairesel form içten, düğüm yaparak uzayan kıvrımla çevrelenmiş olup, ortasına altı kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldızın bazı kolları tahrip edilmiştir. Dairesel formun sağ ve sol alt köşesinde servi ağacına benzer birer motif bulunmaktadır. Gerek dairesel form, gerekse servi ağacı motifleri üzeri yivli çıtayla çevrilidir. Çıtanın her iki yanında testere ağzı benzeri çıkıntılar, üzerinde ise servi ağacı benzeri motif yer alır. Söz konusu motiflerin tümü, "S' formlu kıvrımla üç yönden çevrilidir.

Vaaz kürsüsünün gövdesi, Aşağıdan yukarıya doğru uzayan kuşaklarla eşit parçalara bölünmüştür. Kuşakların yüzeyi yaprak ve çiçek motifleriyle bezenmiştir. Kürsü korkuluğu yeşil renkli boğumlardan oluşur. Korkuluğun üzerinde bir, altında ise iki sıra süsleme şeridi vardır. Paralel olarak uzayan süsleme şeritlerinden altta olanları iç içe geçerek uzayan "V'' formlarından ve yivlerden oluşurken, üstteki yine iç içe geçerek uzayan "V'' formlarından oluşur (Şekil 3.1019).

Mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin, harime bakan yüzeyinde paralel olarak uzayan açık yeşil renkli süsleme kuşağı vardır. Süsleme kuşağı, tek sıra halinde yan yana sıralanmış badem formlarından oluşur. Badem formlarının birleştiği noktalarda, sırt sırta konumlandırılmış ikişer koçboynuzu motifi vardır. Ayrıca badem formlarının içerisinde ve dışında yaprak motifleri mevcuttur. Açık yeşil renkli mahfil ve köşk korkuluğu, iç içe geçerek uzayan kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Korkulukların ortasına kahve renkli birer gülbezek motifi yerleştirilmiştir. Korkuluklar alttan ve üstten, beyaz renkli silmelerle sınırlandırılmıştır. Korkuluklarla, sütunların üzerine oturan kiriş, paralel olarak uzayan açık yeşil renkli iki sıra süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmıştır. Süsleme şeritlerinden altta olanı

yivlerden, üstte olanı ise yarım daire formlardan meydana gelir. Mahfil köşkünün alt yüzeyi yatay ve dikey olarak uzatılan ahşap silmelerle panolara ayrılmıştır. Panoların içerisinde kahve renkli birer baklava form mevcuttur.

Düz ahşap tavanın ortasında, içleri boşaltılmış yarım daire formların oluşturduğu kare formlu tavan göbeği bulunur. Tavan göbeğinin her bir köşesinde iç içe geçmiş ikişer üçgen form yer alır. Üçgenlerden içte olanları açık yeşil renkli, dışta olanları ise açık mavi renklidir. Üçgenler, yarım daire formlarla çevrilidir. Tavan göbeğinin ortasında, farklı motiflerden meydana gelen iç içe geçmiş açık yeşil renkli göbek bulunmaktadır. Dairesel formlardan dışta olanı "S'' formlu kıvrımdan, ortada olanı Papatya yaprağına benzer motiflerden, içte olanı ise silmeden oluşur. "S'' formlu kıvrımın içte ev dışta oluşturduğu boşluğa stilize edilmiş birer lale motifi yerleştirilmiştir. İçteki dairesel formun ortasında, sarkıt şeklinde kancalar ve çiçek motifleri mevcuttur. Tavan göbeği dışındaki tüm yüzey, ince çıtalar vasıtasıyla oluşturulan iç içe geçmiş kare formlarla hareketlendirilmiştir. Tavan göbeğinin köşelerindeki üçgenlerle, ortadaki iç içe geçmiş dairesel formlar orijinal iken, diğer kısımlar yakın dönemde yenilenmiştir (Şekil 3.1020).

3.13.12.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında, yapı ile alakalı iki onarım fişine ulaştık. Söz konusu onarım fişlerinden biri 1988 yılına, diğeri ise 1991 yılına aittir.

1988 yılında yapılan işler;

1- İç sıva raspa edilip yeniden yapılacaktır.
2- Dış cephedeki derzler yenilenecektir.
3- 1958'de yapılma kaidesi beton, gövdesi tuğladan minare onarılacaktır.
4- Ahşap tavan ve döşemedeki çürüyen kısımlar değiştirilecektir.
5- Ahşap çatı tamir tahkim olacak ve üst örtü kiremidi yenilenecektir.
6- Çürüyen ahşap kısımlar değiştirilip, boya ve badanası yapılacaktır.
7- Çevre tretuvarlar yapılacaktır.

1991 yılında yapılan işler;

1- Betonarme çekirdekli ve basamaklı, tuğla gövde ve petekli minare statik raporuna göre, sökülerek yeniden yapılacaktır.

2- Ahşap çatıdaki bozuk kısımlar tamir tahkim edilerek çatı örtü kaplaması orijinaline uygun olarak yenilenecektir.
3- Bozuk ahşap tavan ve taban döşemeler yenilenecek .
4- Bozuk sıvalar ahşap kapı ve pencereler yenilenecek.
5- Elektrik tesisatı boya ve badanası yeniden yapılacaktır.

Bu iki onarım fişi dışında, Vakıflar Bölge Müdürlüğünce hazırlanan restitüsyon analizi de mevcuttur. Bu analizde yapıda yapılan diğer değişiklikleri görmek mümkündür. Söz konusu restitüsyon analizden öğrendiğimize göre;

1- 1990 yılından sonra üst katı muska dolma tekniği ile örülen kapalı, alt katı taş direkler üzerine oturan açık son cemaat yeri kaldırılmış, mahfil katı ile bağlantılı kapalı, iki katlı bir son cemaat yeri ilave edilmiştir.
2- Yine aynı tarihlerde tuğla gövdeli minare sökülerek yerine kesme taş malzemeli minare yapılmıştır.
3- Özgün halinde harime girişin sağından ve solundan ahşap merdivenlerle mahfil katına çıkılmaktaydı. Ancak bu ahşap merdivenler kaldırılıp, son cemaat yerinin doğusundan mahfil katına çıkış verilmiştir.
4- Muhtemelen kalemişi motiflerle süslü harim duvarları yağlı boya ile boyanmıştır.
5- Minberin süpürgelik kısmı ve harim duvarları parapet seviyesine kadar ahşap lambri ile kaplanmıştır.
6- Vaaz kürsüsü ve minberin aynalık kısmı değiştirilmiştir.
7- Taş mihrap yağlı boya ile boyanmıştır.

3.13.13. Karacakaya Mahallesi Camii

Şekil No: 1021-1027

Çizim No: 163

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Karacakaya mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde, inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe yoktur. Ancak harim giriş kapısının sağ üst köşesine, Sürmene Müftülüğünce asılan bilgilendirme panosunda

yapının inşa tarihi 1901 olarak yazılmıştır. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami, 2002 yılında onarım görmüştür. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.13.13.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulanan cami, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide, kaba yontu taş malzemeli zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının harim kısmı içten içe 11.00x10.00 m, dış hatları ise doğu cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.48x13.68 m boyutlarına ulaşır. Mahalle halkı tarafından ince yontu taş malzeme ile yaptırılan cami, harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Son cemaat yerinin üzerinde mahfil balkonu vardır. Minare kuzey cephe ekseninin hafif doğusunda, yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1021)-(Çizim 3.163).

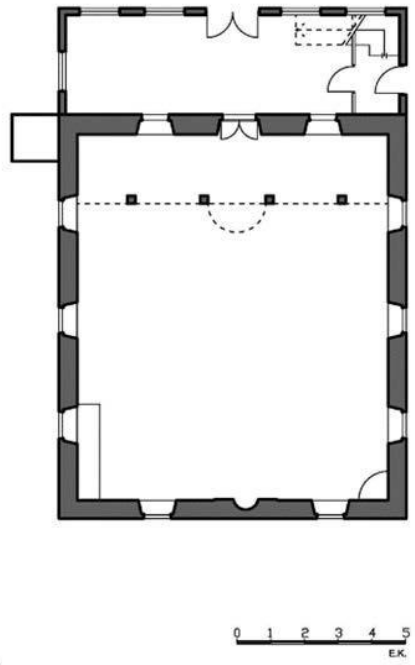

Çizim 3.165. Karacakaya Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1021. Karacakaya Mahallesi Camii Genel Görünüm

Doğu cephede kare kesitli ve taş malzemeli dört sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri bulunur. Sütunların arası 84 cm yüksekliğindeki demir korkuluklarla kapatılmıştır. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine cephe ekseninin hafif kuzeyinde bulunan, çift yönlü ve düzgün kesme taş malzemeli merdivenden ve son cemaat yerinin güneyinde yer alan ince yontu taş malzemeli merdivenden çıkılır. Son cemaat yerinin kuzeyinde beş basamaklı merdiven vardır. Söz konusu merdiven, yapının kuzeydoğu köşesine bitişik olarak inşa edilen lojmanın giriş kapısına ulaşımı sağlar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü son cemaat yerinin üzerinde, 2.20 m genişliğinde mahfil balkonu vardır. Mahfil balkonuna mahfil katında giriş sağlanır. Doğu ve batı yönden açık olan mahfil balkonun üzeri, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli altı ahşap sütunun taşıdığı düz ahşap tavanla örtülüdür. Sütunların arasına 82 cm yüksekliğindeki tek sıra boğumlardan oluşan ahşap korkuluklar yerleştirilmiştir (Şekil 3.1022).

Şekil 3.1022. Karacakaya Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Harime giriş, doğu cephe ekseninin hafif kuzeyinde yer alan 1.36 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır.

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, onu mahfil katı seviyesinde olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıdırlar. Harim katındaki pencereler 93 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 56 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.1021).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı mevcuttur.

Kuzey cephe ekseninin hafif doğusunda bulunan düzgün kesme taş malzemeli minarenin kare kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır.

Harimin kuzeyinde altta ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Ayrıca, harim giriş kapısının her iki yanında doğu duvara dayandırılmış iki sütun daha yer alır. Sütunların üzerine ahşap kiriş yerleştirilmiştir. Mahfilin doğu ucu, giriş kapısının yuvarlak kemer boşluğuna denk geldiği için mahfilin ucu söz konusu ahşap kirişin üzerine oturtulmuştur. Mahfili taşıyan serbest sütunların arası, tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 40 cm yüksekliğindeki, ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.1023).

Şekil 3.1023. Karacakaya Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, düzgün kesme taş malzemeden yapılmış dikdörtgen kaideli mihrap görülür. Mihrap nişinin 85 cm genişliği, 38 cm derinliği bulunur. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.2024).

Şekil 3.1024. Karacakaya Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısındaki orijinal ahşap minber 61 cm genişliğinde olup, güney duvardan harim içerisine doğru 2.27 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.1025).

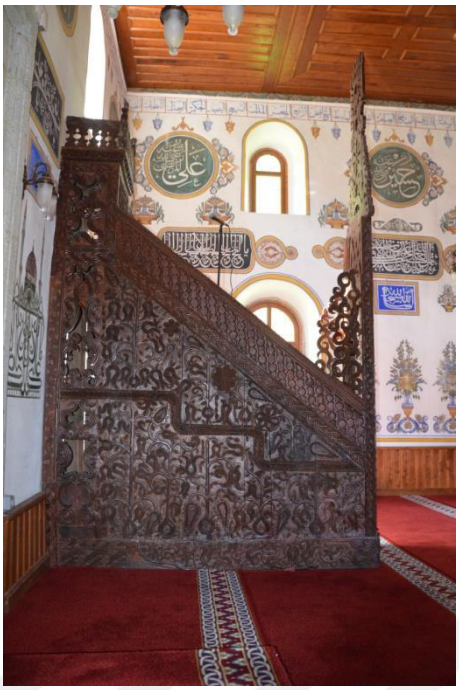

Şekil 3.1025. Karacakaya Mahallesi Camii Minber

Yarım koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yerleştirilmiştir. Kürsü, tek sıra boğumlardan oluşan korkuluğa sahiptir. Küsüye, güneyindeki altı basamaklı seyyar ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.1026).

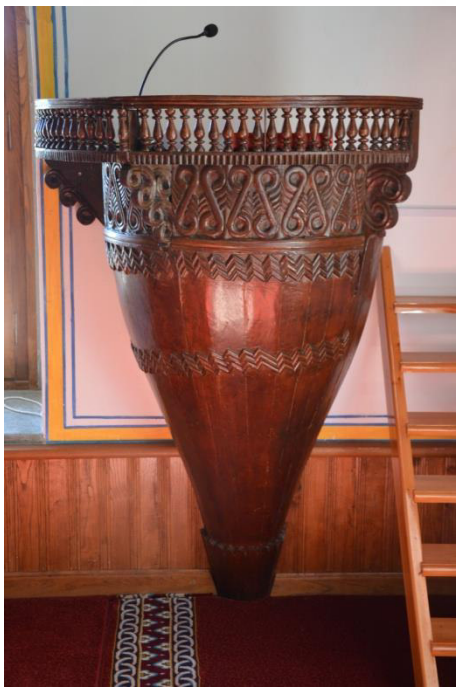

Şekil 3.1026. Karacakaya Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtüdür. Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.1027).

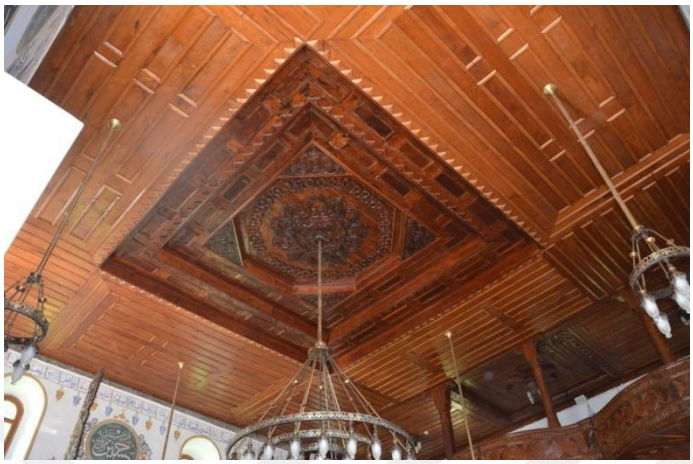

Şekil 3.1027. Karacakaya Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 95 cm genişliğindeki merdiven on altı basamaklıdır. 3.74 m genişliğindeki ahşap mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak çıkıntı yapar. Mahfilin doğu duvarında, mahfil balkonuna çıkışı sağlayan 90 cm genişliğinde kapı görülür. Dıştan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, içten ise dikdörtgen formlu olan kapı, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Mahfil katında, mahfili taşıyan serbest ahşap sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun mevcuttur. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, yaklaşık 45 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluğa sahiptir. Mahfil tavanının ortası çökertilerek, kare formlu tavan göbeği oluşturulmuştur.

3.13.13.2. Malzeme-Teknik

Yapının üzerine oturduğu zeminde kaba yontu taş malzeme, beden duvarlarında ve son cemaat yerindeki sütunlarda ince yontu taş malzeme, mihrapta, pencere ve kapıların söve ve kemerlerinde ve minarede düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfil balkonunda, tavanlarda, saçakta, harim, mahfil ve mahfil balkonundaki sütunlarda, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise alaturka kiremit malzeme kullanılmıştır.

Caminin cephe duvarlarında, minarede, son cemaat yeri sütunlarında ve mihrapta yığma taş tekniği, süslemelerde kalemişi, oyma, kabartma ve ajur tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.13.13.3. Süsleme

Yapının dış cephesi oldukça sade olup, pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Harim giriş kapısının kanat yüzeyleri çökertilerek üst üste konumlandırılmış kare formlu üçer pano elde edilmiştir. Elde edilen her bir panonun içerisinde, kabartma tekniğinde yapılmış "+'' formlu birer motif görülür. "+'' formlarla panoların köşelerinde kalan çeyrek daire formlu alanların yüzeyine, çivi başlığı şeklinde metal parçalar çakılmıştır.

Harim içerisi dış cepheye göre oldukça süslüdür. Harimdeki süslemeler duvarlarda, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde ve mihrapta toplanmıştır. Harim duvarları üzerinde kalemişi yazı ve bitkisel motifli bezemeler görülür. Kök boya kullanılarak, kireç badanalı duvar yüzeyine uygulan bezemeler yapılırken ağırlıklı olarak, çivit mavisi, kahverengi, yeşil, sarı ve siyah renkler kullanılmıştır.

Harim ve mahfil katı seviyesindeki pencereler, sarı renkli kuşaklarla üç yönden çevrilidir. Doğu, batı, güney ve kuzey duvarda yer alan harim katı pencerelerinin arlarında, vazo içerisine yerleştirilmiş ibrikten çıkan çiçek motifleri görülür. Doğu, batı ve güney duvardaki ibrikler mavi, kuzey duvardakiler turuncu renklidir. Çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı, mavi veya kırmızı renklidir. İçlerine ibrik yerleştirilen kahve renkli vazolar, sapları mavi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı renkli bitkisel motifler üzerine oturur. Mihrap kaidesi ile doğu ve batı yöndeki harim pencereleri arasında kalan yüzeylerde birer cami silueti vardır. Yeşil, kırmızı ve sarı renklerle oluşturulan cami siluetlerin gövde kısmı yazılardan meydana gelir. Mihrabın batısındaki siluette müsenna tekniğiyle " وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)'' yazarken, doğu yöndeki siluette kûfi olarak "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Doğu, batı ve güney duvardaki ibrikten çıkan çiçek motiflerinin ve cami siluetlerinin üzerinde, sarı çerçeveli yazı panoları bulunur. Panoların içerisinde, mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla " عليك

عون الله/Allah'ın yardımı sizinle olsun'', '' سبحان الله ما شاء الله/Mâşâallâh Sübhânallah'', '' وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ/O, her şeye hakkıyla gücü yetendir (Mülk 1)'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ''İnnallahe cemîlün yühıbbül cemâl/Allah güzeldir; güzel olanı, güzel yapılanı sever'', ''وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ/ (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele! (Saf 13)'', ''رأس الحكمة مخافة الله/Hikmetin başı Allah korkusudur'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ''تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ/Allah'a tevekkül ettim'', ''يا حافظ/yâ Hâfız'' yazar. Panoların her iki yanında, sarı renkli saksıdan çıkan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motiflerle, yüzeyleri bitkisel motiflerle tezyin edilmiş saat motifleri yer alır. Doğu, batı ve güney duvarda bulunan harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arlarına, dikdörtgen formlu ve sarı çerçeveli yazı panoları yerleştirilmiştir. Bazı panoların her iki ucunda, içleri turuncu zemin üzerine beyaz renkle yapılan çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiş zincir halkaları görülürken, bazılarının yanında ise sarı renkli ay yıldız motifi görülür. Pano içlerinde siyah zemin üzerine beyaz renk harfle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki panolarda, kuzeyden güneye doğru sırasıyla ''سَلَٰمٌ عَلَيْكُم طِبْتُم فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)'', '' جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ/Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (Sâd 50)'', ''يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ اِلىٰ اَحْسَنِ ٱلْحَالِ/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ''يَامُحَوِّلَ ٱلْحَوْلِ وَٱلاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالَنَآ اِلىٰ اَحْسَنِ ٱلْحَالِ/Ey her şeyin hâlini dilediği gibi değiştiren Allahım! Bizim hâlimizi en iyi hâle çevir'', ''الله/Allah, محمّد/Muhammed, يا علی/ya Ali, فاطمة يا /ya Fâtıma'', ''مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/ Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir'', ''فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ/O mihrapta namaz kılarken, melekler ona seslendi: ''Allah, sana Yahya'yı müjdeler(Âl-'i İmrân 39)'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ''innemâya'müru…'', ''حفظك الله فی الدّارين/Allah seni iki cihanda dünya ve ahirette muhafaza eylesin'', ''وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ/Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir (Hûd 88)'' yazar. Doğu ve batı duvardaki panoların her birinin üzerine, mavi renkli ibrikten çıkan, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve turuncu renkli ikişer bitkisel motifli yerleştiriliştir. Kahverengi saksıların içerisine yerleştirilen ibriklerin her iki yanında yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı renkli birer bitkisel motif mevcuttur. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki

pencerelerin aralarında sarı çerçeveli yazı madalyonları bulunmaktadır. Madalyonların üzerine, sarı renkli birer alem motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca doğu ve batı duvardaki madalyonlarla, güney duvarın en doğusundaki madalyonun her iki yanında kalp formlu ve sarı renkli vazolardan çıkıp aşağı ve yukarı doğru uzayan sap ve yaprakları mavi çiçekleri ise turuncu renkli bitkisel motifler vardır. Madalyonların içerisinde yeşil zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki madalyonlarda, kuzeyden güneye doğru sırasıyla '' لا إله إلا اللَّهُ آدم صفى اللَّه/Allahü teâlânın ihsanı ile seçilmiş saf ilk ve temiz kimse olarak yaratılmış olan Adem (as.)'', ''حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', ''على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla '' عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh, ''الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', '' محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam'', ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'' yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla '' عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', ''حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', '' لا إله إلا اللَّهُ نوح نجى الله/Gemi ile bütün insan ve hayvan sounu kurtaran olduğu için Neciyullah yani kurtarıcı ünvanı alır'' yazar. Mihrap kaidesi üzerinde Dikdörtgen formlu ve sarı çerçeveli yazı panosu vardır. Pano içerisinde mavi zemin üzerine sarı renk harflerle ''كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Söz konusu panonun üzerine, sarı çerçeveli madalyon yerleştirilmiştir. Madalyon içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış ''besmele tuğrası'' vardır tuğranın her bir köşesinde beyaz renkli birer çiçek motifi görülür. Madalyonun üzerine güneş ışığı şeklinde yukarıya doğru uzayan sarı renkli ince çizgiler, her iki yanında ise yeşil ve kırmızı renkli ikişer flama motifi bulunur. Ayrıca madalyonun altından çıkıp, alttaki yazı panosunun her iki yanı boyunca uzayan sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise sarı ve turuncu renkli bitkisel motifler görülür. Kuzey duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına kahverengi saksılardan çıkan sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motifler bulunmaktadır. Doğu, batı ve güney duvarların, ahşap tavanla birleştiği noktalarda kırmızı renk çizgilerle oluşturulmuş dikdörtgen panolar vardır. Panoların içerisine mavi renk harflerle ''Esmaü'l Hüsnâ'' yazılmıştır. ''Esmaü'l Hüsnâ'' yazılı panolardan kahve ve mavi renkli kandiller asılır. Kandillerin aynısı kuzey duvarın ahşap tavanla birleştiği noktada da bulunur (Şekil 3.1024).

Mihrap kaidesi oldukça sade olup, silmelerle üç yönden çevrilidir. Kaidenin yivli süsleme şeridinden oluşan saçağı vardır. Mihrapta, koyu ve açık renk taşlar bir arada kullanılarak mihraba hareketlilik kazandırılmıştır.

Ahşap minberin yalnızca doğu yüzü bezelidir. Doğu yan aynalık ve dolap kısmı merdiven basamağı şeklinde yükselerek uzayan silmeyle ikiye bölünmüştür. Silme alttan ve üstten yıldız motifli birer süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Gerek alttaki, gerekse üstteki bölümün yüzeyi, bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan çiçek motifleriyle bezenmiştir. Üzerinde yapraklar olan çiçek dalları, lalelerle, dairesel formların içerisine yerleştirilmiş çiçeklerle veya üçgen formlu yaprak motifleriyle sınırlandırılmıştır. Minber süpürgeliği, üzerinde yaprak ve laleler olan kıvrık dal motifiyle bezenmiştir. Minber korkuluğunun yüzeyi, yüz yüze bakan "C'' formlarıyla tezyin edilmiştir. Korkuluğun altında, alttan ve üstten yıldız motifleriyle sınırlandırılmış saç örgü motifi yer alırken, üstünde yıldız motifli iki sıra süsleme şeridi yer alır. Minber girişinin yan yüzlerinde, aşağıdan yukarıya doğru uzayan tek sıra saç örgü motifi vardır. Korkulukla girişin birleştiği noktalara, ajur tekniğinde yapılmış "S'' formlu kıvrımlardan oluşan ahşap süslemeler yerleştirilmiştir. Dolap kısmında üst üste konumlandırılmış dilimli iki açıklık mevcuttur. Açılıkların her iki kenarında koçboynuzu motifleri bulunur. Alttaki açıklığın hemen altında birbirlerine bakan iki "C'' formu, onların altında ise iki helezon motifi vardır. Dolap açıklıklarının solunda, aşağıdan yukarıya doğru uzayan koçboynuzu motifli süsleme şeridi görülür. Koçboynuzları, atlamalı olarak sağa ve sola doğru bakacak şekilde sıralanmaktadır. Dikdörtgen formlu ve dilimli köşk açıklıklarının ortasına, ajur tekniğinde yapılmış çiçek motifli rozet yerleştirilmiştir. Dilimli açıklıkların dışta oluşturduğu boşluklarda birer hilal motifi görülür. Açıklıklar alttan, üstten ve kuzey yönden saç örgü motifiyle çevrilidir. Köşk açıklığının üzerinde halat ve yivli birer süsleme şeridi mevcuttur. Köşkün üzerinde boğumlardan oluşan ahşap korkuluk vardır. Minber girişi üç yönden saç örgü motifiyle çevrilidir. Saç örgü motifleri her iki yönden yıldız motifli birer sıra süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Girişin altında, paralel olarak uzayan koçboynuzu motifli iki sıra süsleme şeridi yer alır. Giriş kemeri, içe doğru taşıntı yapan yivli konsollar üzerine oturmuş olup, kemer köşelikleri kıvrımlarla bezenmiştir. Kemer kavsı dıştan yıldız motifleriyle çevrilidir. Giriş açıklığı üzerinde kare formlu aynalık yer alır. Aynalığın içerisi, ajur tekniğinde yapılmış ve iç içe geçmiş "X'' formlarıyla doldurulmuştur. Minber, ajur tekniğinde

yapılmış oldukça yüksek tepeliğe sahiptir. Tepeliğin en alt kısmında, yüzü aşağıya doğru bakan koçboynuzu motifi vardır. Koçboynuzunun kenarlarından aşağıdan yukarıya doğru uzayan "S'' formlu alev benzeri kıvrımlar görülür. Söz konusu kıvrımların üzerinde, mızrağa benzer motifler yükselmektedir. Kıvrımların ortasına, çiçek benzeri motif yerleştirilmiştir (Şekil 3.1025).

Ahşap vaaz kürsüsünün yüzeyinde, paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerden alttaki ikisi, zikzak motiflerinden oluşur. Zikzak motiflerinin üzerinde, yan yana sıralanmış "S'' formlu kıvrımların oluşturduğu süsleme kuşağı bulunur. Aralarında yivlerden oluşan birer yaprak olan "S'' formlu kıvrımlar, alttan silmeyle, üstten ise yivli süsleme şeridiyle sınırlandırılmıştır. Kürsünün tek sıra korkuluğu tek sıra boğumlardan meydana gelir. Ayrıca, gövde üzerinde dışa doğru çıkıntı yapan koçboynuzu motifler görülür (Şekil 3.1026).

Mahfilin ön yüzünde, paralel olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeritlerinden üstteki ve alttaki zikzak motiflerinden, ortadaki ikisi ise testere ağzı motiflerinden oluşur. Zikzak motifleri alttan ve üstten birer sıra silmeyle sınırlandırılmıştır. Mahfilin harim içerisine doğru dalgalı olarak çıkıntı yapan balkonlarının altı yüzünde, merkezden çıkıp dışa doğru genişleyerek uzayan güneş ışığı şeklinde ince çıtalar bulunur. Mahfil balkonlarıyla, mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin birleştiği noktada, tek sıra halinde uzayan testere ağzı motifli süsleme kuşağı mevcuttur (Şekil 3.1023).

Harimi örten ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Dıştaki kare formlar testere ağzı motifiyle dört yönden çevrilidir. Kare formların arasındaki yüzeyler ince çıtalar kullanılarak oluşturulan dikdörtgen ve "L'' formlu panolarla doldurulmuştur. "L'' formlu panolar, kare formların köşelerine yerleştirilmiştir. İçteki kare formun yüzeyi, köşelerinde birer üçgen kalacak şekilde çökertilmesiyle sekizgen form meydana getirilmiştir. Üçgenlerin yüzeyi, iç içe geçmiş kıvrımlarla bezenmiştir. Sekizgenin ortasında da yüzeyi iç içe geçmiş kıvrımlarla bezenmiş dairesel formlu ahşap parça vardır. Ahşap parça, koçboynuzu motifleriyle, söz konusu motiflerin tümü ise "S'' formunda uzayan kıvrımla çevrilidir. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi, dikdörtgen formlarla hareketlendirilmiştir. İnce çıtalarla oluşturulan dikdörtgenler, mihraba paralel veya dikey olarak uzanmaktadır (Şekil 3.1027).

Mahfili örten düz ahşap tavanında ortası çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Tavan göbeği, testere ağzı motifiyle çevrilidir. Göbeğin yüzeyi, ince çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş karelerle hareketlendirilmiştir. En içteki karenin ortasına yıldız motifi, yıldız ortasına ise çiçek motifi yerleştirilmiştir. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi ince çıtalar kullanılarak yapılan ve mihraba paralele olarak uzayan dar ve uzun dikdörtgenlerle doldurulmuştur.

3.13.13.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında 2002 tarihli rapor doğrultusunda hazırlanmış basit onarım fişi bulunur. Söz konusu onarım fişindeki yapılacak işler şöyledir;

1- Çatı onarımı ve klasik kiremit örtüsünün yenilenmesi.
2- Saçak altı kaplama tahtalarında çürüyen bölümlerin yenilenmesi.
3- Ahşap tavanda ve döşemede çürüyen bölümlerin yenilenmesi.
4- Ahşap pencere doğramalarının yenilenmesi.
5- Mihrabın ve ahşa elemanların boyalarının temizlenmesi ve cami içindeki beden duvarlarında badananın yenilenmesi.
6- Yapının etrafına uygun drenajın yapılması ve elektrik tesisatının yenilenmesi.

3.13.14. Yukarı Ovalı Mahallesi Camii

Şekil No: 1028-1032
Çizim No: 164

Trabzon-Sürmene ilçesinin Yukarı Ovalı mahallesinde bulunun cami, medrese, imam evi, cami ve çeşmeden oluşan külliye içerisinde yer alır. Mihrap nişinin sol yüzünde yer alan kitabeye göre cami H.١٣٢٢ -1322/M.1904 yılında inşa edilmiştir. Ayrıca caminin güneyinde yer alan çeşmenin üzerinde de üç satırlık bir kitabede vardır. Söz konusu kitabede;

"Sahibul hayrat, vel hasanati hayır zade Mahmut ve bini Ali Apdul Celil usta 1322'' yazar. Bu kitabe muhtemelen külliyenin inşa tarihidir. Osmanlıca yazılan kitabenin hemen altına, günümüz Türkçe'siyle yazılışı eklenmiştir. Ancak Hicri olarak yazılan inşa tarihi yanlış çevrilmiştir. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.14.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, dikdörtgen formlu düz alan üzerine inşa edilmiştir. Caminin batısında avlu, medrese ve imam evi, güneyinde avlu ve çeşme, doğusunda avlu, kuzeyinde ise dar bir avlu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 10.25x8.50 m, dış hatları ise 11.81x10.06 m boyutlarındadır. Ahşap hatıllı ince yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen betonarme malzemeli minare, batı cephenin kuzey köşesinde konumlandırılmıştır (Şekil 3.1028)-(Çizim 3.164).

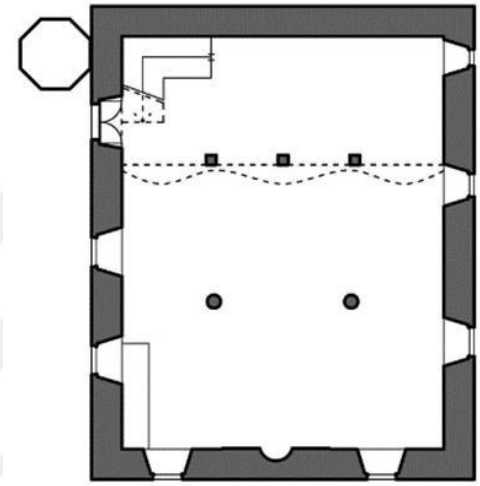

Çizim 3.166. Yukarı Ovalı Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1028. Yukarı Ovalı Mahallesi Camii Genel Görünüm

Caminin cephe duvarlarında harime girişi sağlayan iki kapı bulunur. Doğu ve batı cephe eksenlerinin kuzeyinde karşılıklı olarak yerleştirilen kapılar, 98 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır.

Yapının cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi batı cephede, biri ise doğu cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 74 cm mahfil katı seviyesindekiler ise 51 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.1028).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.50 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Batı cephe ekseninin kuzeyindeki minarenin altıgen kaidesi, spiral formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye giriş, kaidenin güneye bakan yüzünde yer alan 49 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve tek demir kanatlı kapıdan sağlanır. Minare, neredeyse camiye bitişik vaziyette konumlandırıldığı için gövdesi saçağı delerek yükselmektedir.

Şekil 3.1029. Yukarı Ovalı Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde kare kesitli serbest üç ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Ahşap malzemeyle kaplanan sütunların arası, yaklaşık 45 cm

yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılarak müezzin mahfili oluşturulmuştur (Şekil 3.1030).

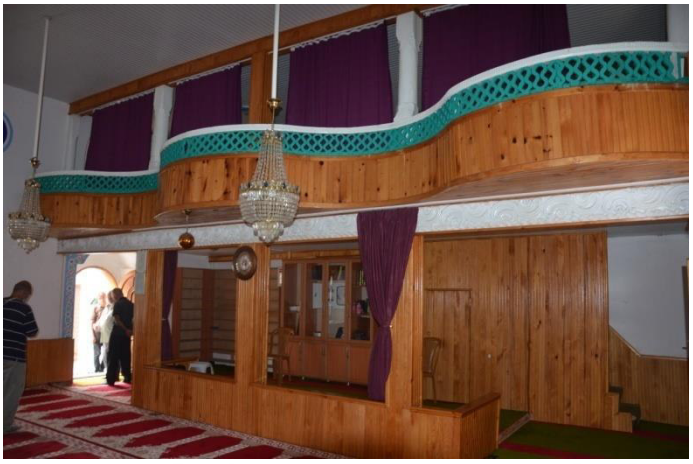

Şekil 3.1030. Yukarı Ovalı Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 86 cm genişliğinde ve 36 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üç dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1031).

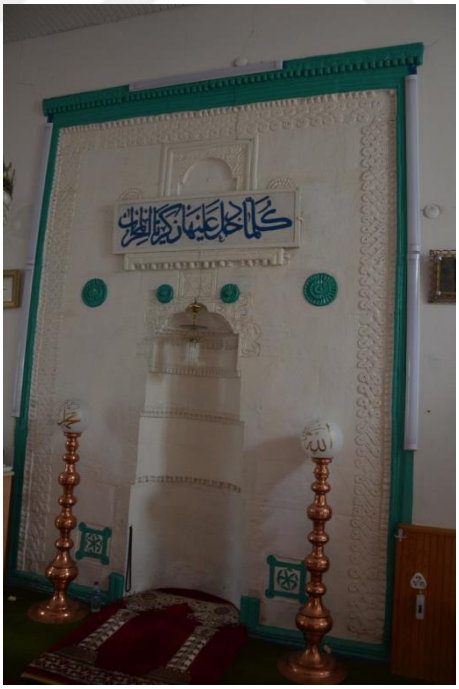

Şekil 3.1031. Yukarı Ovalı Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 73 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 3.45 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1032). Yapının vaaz kürsüsü yoktur.

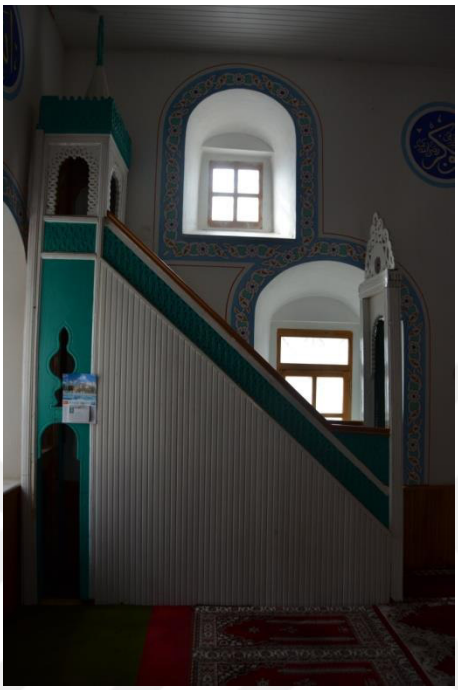

Şekil 3.1032. Yukarı Ovalı Mahallesi Camii Minber

Harimin ortasında, doğu-batı doğrultuda konumlandırılmış dairesel kesitli serbest iki ahşap sütun yer alır. Söz konusu sütunlar harimi örten düz ahşap tavanı taşır.

Mahfil katına, doğu duvar üzerinde yer alan giriş kapısının önünden başlayıp batı yöne doğru yükselen ahşap merdivenle çıkılır. Kuzey duvardan harim içerisine doğru 79 cm çıkıntı yapan merdiven, on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil, üç yerden dalgalı olarak harim içerisine çıkıntı yapar. Yanlarda bulunan çıkıntılar kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.14 m, ortada olanı ise 4.26 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 66 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli dört ahşap sütun görülür. Sütunlardan ikisi doğu ve batı duvara dayandırılmış vaziyeteyken, ikisi ortada serbest olarak konumlandırılmıştır. Ayrıca serbest olarak konumlandırılan sütunların arasında ahşap malzemeyle kaplanmış kare kesitli bir sütun daha vardır. Söz konusu sütunlar, harimdeki sütunlarla birlikte tavanı taşımaktadır.

3.13.14.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ahşap hatıl ve ince yontu taş malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, tavanda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve minare kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır. Harim ve mahfil tavanı ve saçak ise plastik malzemeyle kaplanmıştır.

Yapının beden duvarlarında ahşap hatıllı yığma taş tekniği, harim duvarlarındaki süslemelerde kalemişi tekniği, mihrap süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, mihrap ve mahfil süslemelerinde ise ajur ve oyma tekniği uygulanmıştır.

3.13.14.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru görülmez. Minarede ise spiral gövde yivlerle hareketlendirilmiş olup, şerefe altı mukarnas benzeri motiflerle doldurulmuştur. Gövdenin her iki ucunda birer bilezik vardır. Orijinal olmayan kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek, farklı formlardaki geometrik panolar elde edilmiştir.

Harim katındaki pencereler üç, mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dört yönden tek sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme şeridi, mavi zemin üzerine yapılan sap ve yaprakları beyaz ve sarı, çiçekleri ise beyaz ve sarı olan bitkisel motiflerden oluşur. Doğu ve batı duvar üzerindeki harim katı pencerelerinin aralarında beyaz çerçeveli birer şemse motifi görülür. Her iki uçları birer palmet motifiyle nihayetlenen şemselerin içerisi, yeşil zemin üzerine beyaz, sarı ve mavi renklerle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir.

Doğu, batı ve güney duvarda, mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış mavi ve beyaz çerçeveli madalyonlar bulunmaktadır. Madalyonların içerisinde mavi zemin üzerine sarı renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘ حسن رضي اللّه عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي اللّه عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي اللّه عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘الله جلَّ جَلالُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru

sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Söz konusu kalemişi süslemeler orijinal değildir (Şekil 3.1029).

Mihrap kaidesi üç yönden üç sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritlerinden yeşil renkli silmeden, ortada olanı yivlerden, içte olanı ise uçları düğüm yaparak birbirine bağlanan “X’’ formundaki motiflerden meydana gelir. Kaidenin saçak yüzünde paralele olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağı vardır. Yeşil renkli süsleme kuşaklarından altta olanı sarkıt şeklindeki silindir formlarından üstte olanı ise aşağıya doğru iç içe geçmiş yarım daire formlardan oluşur. Mihrap nişinin kademeleri paralel olarak uzayan yivli ve yıldız motifli süsleme şeritleriyle belirginleştirilmiştir. Niş yaşmağı yıldız motifleriyle çevrilidir. Kemerin hemen üzerinde silmelerden oluşan kare formlu pano vardır. Pano içerisinde iç içe geçmiş bir düz diğeri ters iki “V’’ motifi, iç içe geçmiş “V’’ motiflerinin her iki yanında ise birer üçgen bulunur. Kemer köşeliklerinde yeşil renkli ve dairesel formlu birer kabara, kabaraların altında ise kıvrık dal motifi vardır. Nişin en alt kademesinin her iki yanında yeşil çerçeveli birer kare pano yer alır. Panoyu oluşturan üzeri yivli silmeler köşelerde düğüm yaparak uzamaktadır. Panoların içerisinde çiçek veya yıldız formunda birer rozet görülür. Niş kemerinin üzerindeki kare formlu panonun üstünde bir sıra yivlerden ve iki sıra silmeden oluşan saçak bulunur. Saçağın üzerine, beyaz çerçeveli yazı panosu monte edilmiştir. Dikdörtgen formlu pano içerisinde beyaz zemin üzerine mavi renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Panonun üzerine, iki sıra silmeyle oluşturulmuş pano yerleştirilmiştir. Pano içerisinde, içerisi hafifi boşaltılmış yuvarlak kemer bulunur. Kemer köşelikleri iç içe geçmiş yarım ve çeyrek dairelerle doldurulmuştur. Silmelerin oluşturduğu panonun her iki yanında yivlerden oluşan iç içe geçmiş ikişer yarım daire form mevcuttur (Şekil 3.1031).

Ahşap minberin beyaza boyalı doğu yan aynalığında süsleme unsuru görülmez. Yeşil renkli tek sıra minber korkuluğu, yan yana sıralamış “S’’ formlu kıvrımlardan oluşur. “S’’ formlu kıvrımların her iki yanında birer yarım daire form vardır. Alttan ve üstten beyaz renkli ahşap silmelerle sınırlandırılan korkuluk köşk boyunca uzar. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Yeşil renkli ahşap parçaların yüzeyi iç içe geçmiş kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Yeşil renkli dolap kısmında dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açıklık

vardır. Söz konusu açıklığın hemen üzerinde dilimli bir açıklık daha mevcuttur. Köşk açıklıkları, düğüm yaparak uzayan beyaz renkli kıvrımla çevrilidir. Köşk üzerindeki külah, yan yana sıralanmış "8'' formlarından meydana gelen yeşil renkli ahşap korkulukla çevrilidir. Sekiz formlarının üzerine küçük birer dairesel form yerleştirilmiştir. Külahın ucunda ajur tekniğinde yapılmış yeşil renkli tepelik yer alır. Tepelik kıvrımlarla oluşturulmuştur. Korkuluğun altında, yeşil renkli ve yivli süsleme kuşağı uzanır. Minber girişinin kemeri, düğüm yaparak uzayan beyaz renkli içten çevrelemiştir. Giriş üzerindeki aynalıkta siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle "sahıbül hayrat vel-hasenat el-hac ârif ve biraderi el-hac Mehmed efendi 1298'' yazar. Hicri olarak yazılan tarihi miladi takvime çevirdiğimizde 1881 elde ederiz. Söz konusu tarih muhtemelen minberin inşa tarihidir. Eğer düşüncemiz doğruysa minber başka bir yapıdan buraya getirildiği sonucu çıkar. Aynalığın üzerinde paralele olarak uzayan yivli süsleme şeridi yer alır. Giriş üzerindeki üçgen formlu tepelik, ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepeliğin ortasında silmelerin oluşturduğu iç içe geçmiş iki dairesel form mevcuttur. Dairesel formlar arasında kalan yüzey düğüm yaparak uzayan kıvrımla tezyin edilmiştir. Söz konusu motiflerin tümü bu her iki yandan üçgen form oluşturacak şekilde uzayan "S'' benzeri kıvrımlarla çevrilidir (Şekil 3.1032).

Mahfil korkuluğunun en üst kısmında paralele olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi görülür. Süsleme şeritlerinden altta olanı yan yana sıralanmış yeşil renkli "8'' formlarından, üste olanı ise beyaz renkli yivlerden meydana gelir. Mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin harime bakan yüzünde, beyaz zemin üzerine yapılmış iki sıra süsleme kuşağı yer alır. Süsleme kuşaklarından altta olanı zikzak motifinden, üstte olanı ise uçları yaprak şeklinde biten "S'' formlu kıvrımlardan oluşur (Şekil 3.1030).

3.13.14.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak cami cemaatinden Hüseyin Hayıroğlu ve Hüseyin Hayır, yapının orijinal minaresinin 1968 yıllarında yıkıldığını, bugünkü minarenin ise 1985 yılında yapıldığını, 1998 yılında beden duvarları üzerinde bulunan altmışa yakın taşın ve ahşap tavanın değiştiğini ifade ettiler.

3.13.15. Yeşilköy Mahallesi Camii

Şekil No: 1033-1038

Çizim No: 165

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Yeşilköy Mahallesinde bulunmaktadır. Doğu cephedeki harim giriş kapısı üzerinde camini kitabesi yer alır. Kitabede, kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle beş satır halinde;

ما شاء الله / Mâşallah

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ / Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ ... ١٣٤٦ / Allah'tan başka İlah yoktur'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere yapı H.1346/M.1928 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.15.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m aşağısında bulunan yapı, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide dikdörtgen formlu taş kaide üzerine oturur. Yapının doğusunda avlu ve lojman, güneyinde avlu, batısında komşu arazi, kuzeyinde ise yama vardır. Caminin harim kısmı içten içe 9.06x7.20 m, dış hatları ise 10.56x8.70 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare doğu cephenin kuzey köşesine yakın bir noktada camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1033)-(Çizim 3.165).

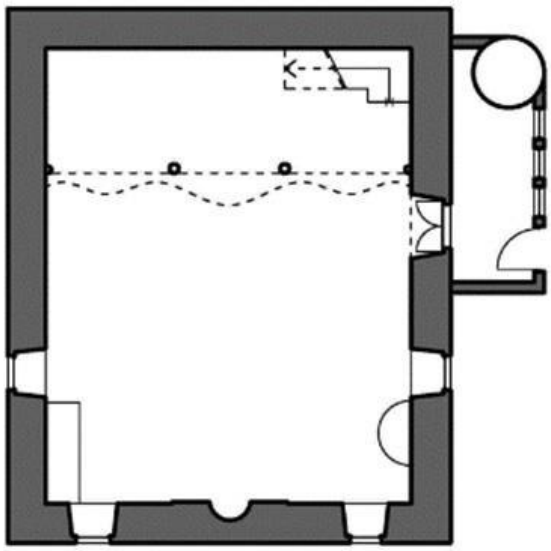

Çizim 3.167. Yeşilköy Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1033. Yeşilköy Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş, doğu cephe ekseninde yer alan 1.05 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.1034). Söz konusu kapının önüne 3.60x2.47 m ölçülerinde, kenarları ahşa doğramalı camekânla, üzeri ise çatı örtülü giriş kısmı eklenmiştir. Giriş kısmına da doğu cephesinin güney köşesinde bulunan 66 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu pvc malzemeli kapıdan girilir. Ayrıca cami yakın dönemde kuzeye doğru

genişletilmiştir. Genişletme çalışmasında, doğu ve batı cephelerin kuzey köşesine yakın noktalara, mahfile girişi sağlayan birer kapı daha eklenmiştir.

Şekil 3.1034. Yeşilköy Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin birer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin biri doğu cephede, ikişer tanesi ise güney ve batı cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 54 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 32 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencerelerden harim katında olanları iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formludur (Şekil 3.1033).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 90 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Doğu cephenin kuzey köşesine yakın noktada camiye bitişik olarak konumlandırılan minarenin dairesel formlu kaidesi, spiral gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minare kaidesi betonarme, gövdesi ve şerefeleri ise demir malzemelidir.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil yer alır. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunların arası tek sıra boğumlardan oluşan 45 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır. Sütunlarla kuzey duvar arasında kalan alanın zemini, 38 cm yüksekliğindeki şeklindedir (Şekil 3.1035).

Şekil 3.1035. Yeşilköy Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Mihrap nişi 91 cm genişliğinde ve 45 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1036).

Şekil 3.1036. Yeşilköy Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında Orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 67 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.04 m çıkıntı

yapar. Altı basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1036).

Yarım koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Kürsünün üzeri ahşap malzemeyle kapatılarak işlevselliğini kaybetmiştir (Şekil 3.1037).

Şekil 3.1037. Yeşilköy Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek, iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.1038).

Şekil 3.1038. Yeşilköy Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşede yer alan hafif dönerli ahşap merdivenden çıkılır. 92 cm genişliğindeki merdiven, on basamaklıdır. Ahşap mahfil üç yerden dalgalı olarak harim içerisine çıkıntı yapar. Mahfil katı ilerleyen dönemlerde kuzey yöne doğru genişletilmiştir. Bu genişletme ile birlikte mahfilin yan çıkıntıları kuzey duvardan harim içerisine doğru 5.70 m ortadaki ise 5.96 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin yaklaşık 60 cm yüksekliğinde korkuluğu bulunur. Mahfil katında mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış yerleştirilmiş dört ahşap sütun vardır. Alttan ve üstten kare ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşır. Ayrıca söz konusu sütunların dışında, mahfilin kuzeye doğru genişletilmesi sebebiyle, örtü sistemini taşıması için farklı boyutlarda eklenmiş ahşap kaplamalı dört betonarme sütun daha vardır.

3.13.15.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfili taşıyan sütunlarda, mahfil katının ön kısmındaki sütunlarda, tavanda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında ve minarenin gövdesinde demir malzeme, minare kaidesinde ve mahfil katına sonradan eklenen sütunlarda betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, mihrap, minber, mahfil ve tavan süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.13.15.3. Süsleme

Caminin dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Harim içerisinde yer alan süslemeler mihrapta, minberde, tavanda ve mahfilde toplanmıştır. Mihrap kaidesinin saçak kısmında paralel olarak uzayan yaldız renkli ve yivli tek sıra süsleme şeridi vardır. Nişin kademeleri yivlerden veya silmeden oluşan birer süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Paralel olarak uzayan süsleme şeritleri yaldız renklidir. En alttaki yivli süseme şeridinin hemen üzerinde yaldız ve kahve renkli üç üçgen motifi vardır. Üçgenlerin her iki yanında iş kademesi boyunca uzayan kahve renkli birer zikzak motifi görülür. Zikzak motiflerinin altta ve üstte oluşturduğu boşluklara yaldız veya kahve renkli birer nokta formu yerleştirilmiştir. Alttan ikinci sıradaki kademenin yüzeyinde içleri yaldız boyanmış kahve renkli ay yılız motifi mevcuttur. Ay yıldız motifinin üzerinde, uçları farkları yönlere bakan ve içleri yaldız renge boyan kahve renkli üçgen motifleri bulunur. Alttan üçüncü sıradaki kademenin köşelerinde içleri yaldız boyanmış kahve renkli birer ay yıldız motifi, ortasına ise yaldız renkli vazodan çıkan çiçeğe benzer bir motif vardır. Niş yaşmağının yüzeyine, yaldız renkli kabara yerleştirilmiştir. Yaşmağın her iki yanında, içleri yaldıza boyanmış kahve renkli birer ay yıldız motifi, ay yıldız motiflerinin altında ise yaldız ve kahve renkli yıldız benzeri birer kabara görülür.

Ahşap minberin doğu aynalık ve süpürgelik kısımları sadedir. Minber korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşur. Korkuluk alttan ve üstten yaldız renkli birer silmeyle sınırlandırılmıştır. Korkulukla girişin birleştiği noktaya üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçanın yüzeyinde dairesel form içerisine yerleştirilmiş yaldız renkli altı kolu yıldız motifi vardır. Yıldız motifinin içerisine yine yaldız renkli çiçek motifi kenarlarında ise yaprak motifleri görülür. Üçgen formlu ahşap parçanın içerisindeki dairesel form dışında kalan tüm yüzey yaldız renkli yarım rozet ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Minberin geçit bölümünde, yaldız renkli ahşap silmelerle oluşturulmuş dikey yönlü iki dikdörtgen pano mevcuttur. Panoların içerisinde dilimli açıklıklar vardır. Açıklıkların kenarları yaldız renkli kıvrımlarla tezyin edilmiştir. Söz konusu panoların üzerinde yine yaldız renkli ahşap silmelerden meydan gelen kare pano yer alır. Kare formlu panonun içerisinde, iç içe geçerek uzayan yaldız renkli kıvrımın oluşturduğu çiçek motifi görülür. Köşk kısmında üç sıra korkuluk vardır. Alttaki v üstteki korkuluk ek sıra boğumlardan, ortadaki ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli açıklıklar meydana getirecek

şekilde yerleştirilen ahşa parçalardan oluşur. Üsteki korkuluklar halat motifli süsleme şeridiyle birbirinden ayrılmıştır. Minber girişinin yan yüzleri, sırt sırta bakan ve tek sıra halinde yukarıya doğru uzayan koçboynuzu motifleriyle süslenmiştir. Boynuz motiflerinin arasına badem benzeri birer motif yerleştirilmiştir. Girişin kemeri, iç içe geçerek uzayan yarım dairelerin oluşturduğu süsleme kuşağıyla dıştan çevrilidir. Giriş üzerindeki tepeliğin alt kısmında, yivli çıtaların oluşturduğu yarım daire form bulunur. Söz konusu yarım dairenin yüzeyinde, yan yana konumlandırılmış iki dairesel form görülür. Dairesel formların içerisine, ortalarında yaldız renkli birer yıldız olan altı kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Dairesel formların üzerinde kazıma tekniğiyle "ما شاء الله سبحان الله /Mâşallah Sübhanallah'', altında ise "13..'' yazılmıştır. Yarım dairenin üzerinde ajur tekniğinde yapılmış içerisinde yıldız motifi olan iki dairesel form vardır. Yine yarım daire motifinin her iki yanında ve üzerinde yukarıya doğru uzayan alev benzeri birer motif görülür. Yanlardaki alev benzeri motiflerin hilalle, ortadaki ise ay yıldız motifiyle nihayetlenir. Giriş kısmındaki motifler yaldız renge boyanmıştır.

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden altta ve üstte olanı zikzak motifinden, ortada olanı ise uçları birbirine bakan ve iki sıra halinde uzayan iç içe geçmiş üçgenlerden meydana gelir. Söz konusu süsleme şeritleri üzeri yivli ahşap silmelerle birbirinde ayrılmıştır. Mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin hamime bakan yüzünden, tek sıra halinde uzayan iç içe geçmiş üçgen motifleri vardır. Mahfildeki süsleme motifleri de yaldız renge boyalıdır (Şekil 3.1035).

Düz ahşap tavanın ortasında, üzeri yivli çıtalar vasıtasıyla kare formlu tavan göbeği oluşturulmuştur. Her bir köşesinde sarkıt şeklinde ve yumurta formlu birer kabara olan tavan göbeğinin yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş iki sekizgen form elde edilmiştir. Gerek kare formun, gerekse sekizgen formların yüzeyinde süsleme unsuru görülmez. Ancak dıştaki sekizgenin kenar hatları sarkıt şeklindeki silindir formlarıyla, içteki sekizgenin kenar hatları ise sarkıt şeklindeki yumurta formlu kabaralarla belirginleştirilmiştir. İçteki sekizgenin her bir köşesinden dıştaki sekizgenin köşelerine doğru, kuşaklar atılmıştır. Kuşakların üzerinde, sarkıt şeklindeki "C'' formları görülür. Ayrıca Sekizgenlerin arasında kalan yüzeyin her iki kenarında yarım daire formlardan oluşan birer sıra süsleme şeridi mevcuttur (Şekil 3.1038).

3.13.15.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapıyla alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak güney cephe eksenin hafif batısında yer alan bir taşın sıvanmıştır. Sıvalı taşın yüzeyine kazıma tekniğiyle "restore 15.03.2006'' yazılmıştır. Buradan yapının 2006 yılında onarıldığını anlıyoruz. Söz konusu onarımda ne tür müdahalelerin yapıldığını bilmiyoruz. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemlerdik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Harim giriş kapısının önüne kapalı bir giriş sundurma eklenmiştir.
2- Mahfil katın kuzey yöne doğru genişletilmiş ve bu genişletme sebebiyle mahfil katına sütunlar eklenmiştir.
3- Çatı örtüsünün kiremitleri ve saçak tahtaları yakın dönemde yenilenmiştir.
4- Harim duvarları, pencere seviyesine kadar lambri malzemeyle kaplanmıştır.

3.13.16. Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii

Şekil No: 1039-1041
Çizim No: 166

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Yukarı Ovalı mahallesinde bulunmaktadır. Cami, batı cephedeki harim girişinin, alınlık kemerinin kilit taşı yüzeyinde yer alan kitabeye göre 1938 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yatırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.16.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m aşağısında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide, dikdörtgen formlu taş kaide üzerine oturur. Caminin kuzeyinde patika yol ve komşu arazi, doğusunda komşu arazi, güneyinde küçük bir avlu ve komşu arazi, batısında ise avlu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 6.45x8.20 m, dış hatları ise yaklaşık 7.65x9.40 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen cami, harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, doğu cephe eksenine yakın bir noktada camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1039)-(Çizim 3.166).

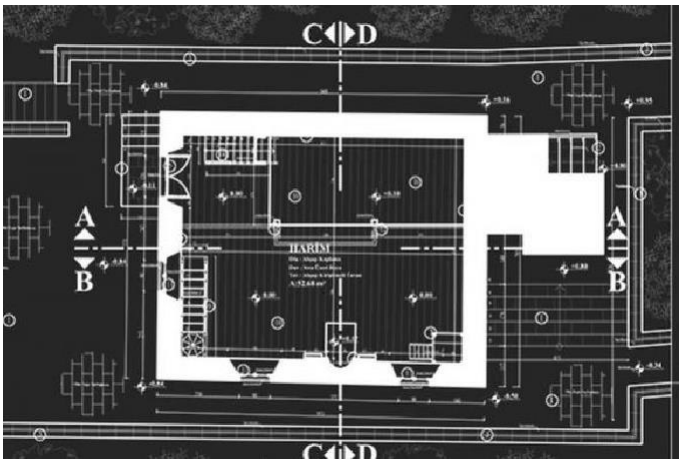

Çizim 3.168. Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.1039. Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii Genel Görünüm

Yapının cephe duvarları üzerinde biri harim katına diğeri ise mahfil katına girişi sağlayan iki kapı bulunur. Batı cephe ekseninin kuzeyinde yer alan harim giriş kapısı 1.20 m genişliğinde, dikdörtgen formlu taş söveli-lentolu, yuvarlak kemer alınlıklı ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.1039). Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için söz konusu kapıya beş basamaklı merdivenle ulaşılır. Doğu cephe ekseninin kuzeyinde bulunan mahfil giriş kapısı ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlı olup, 80 cm genişliğe sahiptir. Kapıya, betonarme malzemeli ve altı basamaklı merdivenle ulaşılır.

Caminin cephe duvarları üzerinde, üçü harim katında, ikisi mahfil katı seviyesinde, biri ise harim ve mahfil katının birleştiği noktada olmak üzere altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, biri batı cephede, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi de batı cephede yer alırken, harim ve

mahfil katının birleştiği noktada bulunan pencere ise doğu cephe yer alır. Harim katındaki pencereler 75 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ile doğu cephedeki pencere ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler 44 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda aynı formlarını korur (Şekil 3.1039).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı mevcuttur.

Doğu cephe eksenine yakın bir noktada camiden bağımsız olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, spiral formlu gövdesi ve iki şerefesi vardır.

Harimin kuzeyinde, kare kesitli serbest bir ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.1040). Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihr bulunur. Mihrap nişi 86 cm genişliğinde ve 36 cm derinliğindedir. Dokuz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1041).

Şekil 3.1040. Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii Mahfil

Şekil 3.1041. Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan mermer malzemeli minber görülür. Batı duvara dayandırılan 93 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.45 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu giriş açıklığı mevcuttur. Yapıda vaaz kürsüsü yoktur. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

Mahfil katına harim giriş kapısının önünden başlayıp doğuya doğru yükselen ahşap merdivenle çıkılır. Kuzey duvardan harim içerisine doğru 86 cm çıkıntı yapan merdiven, on bir basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.79 m, doğu duvardan harim içerisine doğru ise 5.47 m çıkıntı yapmış olup, tek sıra boğumlardan oluşan 63 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır.

3.13.16.2. Malzeme-Teknik

Yapının üzerine oturduğu zeminde kaba yontu taş malzeme, cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, mihrapta düzgün kesme taş malzeme, minberde mermer malzeme, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, saçakta, kapı kanatlarında ahşap malzeme, Pencere doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde shingle malzeme, minaresinde ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanı boyanmıştır.

Caminin cephe duvarlarında yığma taş tekniği, minarenin şerefe korkuluklarında ajur tekniği, süslemelerinde ise oyma tekniği uygulanmıştır.

3.13.16.3. Süsleme

Yapının gerek dışı cephesi, gerekse harim kısmı oldukça sadedir. Minarenin şerefe altları, mukarnas benzeri motiflerle üç kademe haline doldurulmuştur. Şerefe korkuluklarında ajur tekniğinde yapılmış küçük diyagonal kare formlar görülür. Şerefe altlarında ve gövdenin alt ucunda birer bilezik yer alır.

Mihrap yüzeyi sade olup, yalnızca yaşmak yüzeyinde yumurta formlu bir kabara vardır. Minberin üçgen formlu doğu yan aynalığının içerisinde mermer malzemeyle üçgen form oluşturulmuştur. Üçgen formun içerisi sadedir. Minber korkuluğunda yan yana sıralanmış üç baklava form mevcuttur. Söz konusu baklava formlardan bir tanede köşk korkuluğunda bulunur. Dolap ve köşk açıklıklarının kemerleri, kaş kemer formundadır. Köşk üzerinde külah yoktur. Minber girişinin üzerindeki dikdörtgen formlu aynalığın içerisinde kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله"/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Aynalığın üzerinde paralele olarak uzayan yıldız motifli süsleme şeridi vardır. Harim duvarlarında, mahfilde ve tavanda süsleme unsuru yoktur.

3.13.16.4. Onarımlar

Yakın zamanda onarım gören yapıda ne tür müdahalelerin yapıldığına dair bilgimiz yoktur. Ancak Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşivinde yer alan onarım öncesi fotoğraflardan yapılan bazı müdahaleleri görebiliyoruz. Söz konusu müdahaleler şöyle;

1-Çatı örtüsünün kiremitleri kaldırılıp, shingle malzemeyle kaplanmış.

2-Ahşap saçaklar yenilenmiş.

3-Ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiş.

4-Ahşap tavan yenilenmiş.

5-Doğu cepheye betonarme malzemeli minare eklenmiş.

6-Ahşap mahfil tamamıyla değiştirilmiş.

Ayrıca mahfil giriş kapısının güneyinde bulunan taşın yüzeyine kabartma tekniğiyle yazılmış iki tarih vardır. Bunlardan üstte olanı "1944'', altta olanı ise Osmanlıca olarak yazılmış olup, okuyabildiğimiz kadarıyla "1365'''dir. Cami imamı 1944 tarihinin onarım tarihi olduğunu ifade etti. Onarım tarihi hem hicri, hem de

miladi olarak yazılmış olabilir. Ancak hicri olarak yazılan 1365 tarihini miladi takvime çevirdiğimizde 1946 tarihini elde ederiz. Muhtemelen yanlış yazılmıştır.

3.13.17. Yokuşbaşı Mahallesi Camii

Şekil No: 1042-1047
Çizim No: 167

Yapı, Trabzon-Sürmene İlçesinin Yokuşbaşı Mahallesi bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak mevcut özelliklerinden yola çıkılarak 19. yüzyıla tarihlendirilebilir.

Mahalle halkı tarafından yatırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.13.17.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun hemen altında bulunan cami, eğimli bir arazide, düzgün dikdörtgen alan üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde, imam evi, doğusunda küçük bir avlu ve komşu arazi, güneyinde komşu arazi, batısında ise yamaç, hazire ve mahalle yolu vardır. Caminin harim kısmı içten içe 6.98x7.67 m boyutlarındadır. Taş malzemeyle inşa edilen yapı, harim ve mahfil katından meydana gelir. Ancak caminin doğu cephesi betonarme olarak yenilenmiştir. Minare, doğu cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştı. Ayrıca kuzey cepheye iki katlı bina inşa edilmiştir. Söz konusu binanın alt katı sohbet odası, üst katı ise imam evi olarak kullanılmaktadır (Çizim 3.167).

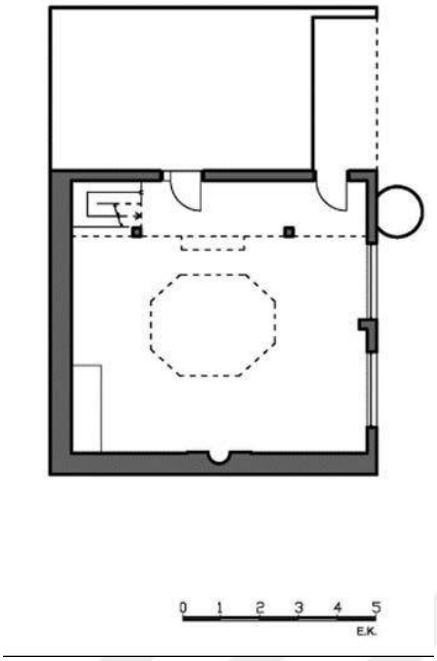

Çizim 3.169. Yokuşbaşı Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1042. Yokuşbaşı Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephe duvarı üzerinde, harime girişi sağlayan iki kapı bulunur. Kapılardan biri kuzeydoğu köşede olup, 78 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu, tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.1043). Eksenin hafif batısındaki kapı ise 1.20 m genişliğinde, dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlıdır. Söz konusu kapıya, kuzey cepheye eklenen sohbet odasından ulaşılır.

Şekil 3.1043. Yokuşbaşı Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde ikisi harim katında dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi doğu cephede, ikisi ise güney cephede yer alır. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır. Doğu cephedeki pencereler 2 m genişliğe sahipken, güney cephedekiler biraz daha küçüktür.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Doğu cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minare, dairesel formlu betonarme kaide üzerine oturur. Spiral gövdeli minarenin tek şerefesi vardır. Minare tamamıyla saç malzemeyle kaplandığı için hangi malzeme ile inşa edildiğini bilemiyoruz.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.1044).

Şekil 3.1044. Yokuşbaşı Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, 77 cm genişliğe ve 30 cm derinliğe sahip mihrap nişi yer alır. Mihrap kaidesi ve nişi tamamıyla ahşap malzemeyle kaplanmıştır (Şekil 3.1045).

Şekil 3.1045. Yokuşbaşı Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında, Orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 76 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.26 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı girişi vardır (Şekil 3.1046). Yapıda vaaz kürsüsü bulunmaz.

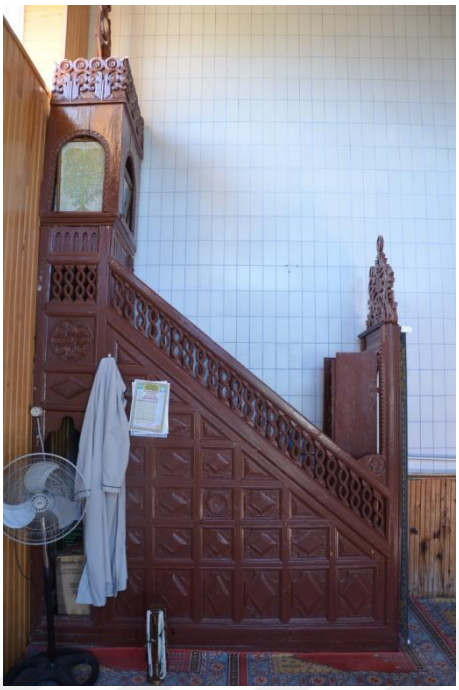

Şekil 3.1046. Yokuşbaşı Mahallesi Camii Minber

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülür. Ahşap tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş sekizgen ve kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.1047).

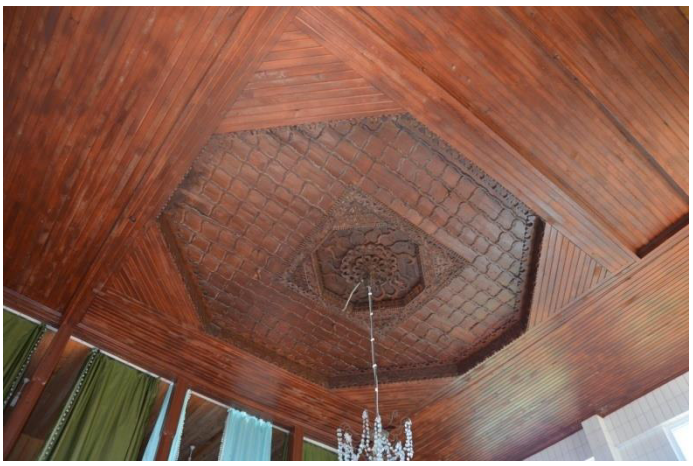

Şekil 3.1047. Yokuşbaşı Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşede yer alan "U'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 65 cm genişliğindeki merdiven, on bir basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.45 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 48 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 33 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Mahfilin kuzey

duvarı üzerinde dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapı görülür. Söz konusu kapı kuzey cepheye eklenen imam evine açılır. Mahfil katında, alttan ve üsten kare, ortadan ise çokgen kesitli serbest dört ahşap sütun görülür. Ahşap sütunlar tavanı taşır.

3.13.17.2. Malzeme-Teknik

Caminin beden duvarlarında taş ve betonarme malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, kapı kanatlarında, saçakta ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, çatı örtüsünde ve minare kaplamasında ise saç malzeme kullanılmıştır. Caminin dış cephesi sıvanıp boyanmıştır. Ayrıca harimin güney duvarı ahşap malzemeyle, doğu ve batı duvarı ise fayans malzemeyle kaplanmıştır.

Bazı cephe duvarlarında yığma taş tekniği, minber süslemelerinde oyma ve ajur tekniği, kuzeydoğu köşedeki harim giriş kapısında, mahfilde ve ahşap sütunlarda oyma ve kabartma tekniği, tavan süslemesinde ise oyma ve çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.13.17.3. Süsleme

Dış cephede herhangi bir süsleme unsuru görülmez. Ancak kuzeydoğu köşede yer alan harim giriş kapısı oldukça süslüdür. Kapı kanadı tek sıra halinde yan yana sıralanan çiçek motiflerinin oluşturduğu süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Kapı kanadı, nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlarla ikiye bölünmüştür. Kıvrımların içte ve dışta oluşturduğu boşluklara çiçek desenli birer rozet yerleştirilmiştir. Kanadın alt bölümü, bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan çiçek motifiyle bezenmiştir. Üzerlerinde yapraklar olan ve "S'' kıvrımı yaparak uzayan çiçek dalları stilize edilmiş birer lale motifiyle nihayetlendirilmiştir. Çiçek motifinin muhtelif yerlerinde, çiçek desenli rozetler mevcuttur. Üst bölüm ise farklı formlar oluşturacak şekilde uzayan kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Kıvrımların ortada oluşturduğu oval formlu boşluğun içerisine altı kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Bir kolu tahrip edilen yıldızın sağ ve sol üst köşesinde bulunan dairesel formlu boşlukların içerisinde çiçek desenli birer rozet görülür. Üzerlerinde yapraklar olan kıvrımların belli noktalarında çiçek motifleri mevcuttur. Kapının kemer köşelikleri, üzerinde yapraklar olan kıvrık dallarla doldurulmuştur (Şekil 3.1043).

Harim duvarları ve mihrap niteliksiz malzemelerle kaplandığı için süsleme unsuru yoktur. Ancak minber, mahfil, tavan göbeği ve bazı sütunlar oldukça süslüdür.

Minberin üçgen formlu doğu yan aynalı yüzeyine yatay ve dikey olarak uzayan ahşap silmeler yerleştirilerek kare, dikdörtgen ve üçgen formlu panolar elde edilmiştir. Kare ve dikdörtgen panolarında içerisinde "+'' formuna benzer birer motif yer alır. Söz konusu "+''formların içerisinde baklava veya diyagonal kare formuna benzer birer motif görülür. Üçgen formlu panoların içerisinde ise iç içe geçmiş üçgenler vardır. Ancak alttan üçüncü sıradaki bir kare formunun ve en üst sıradaki kare formun içerisindeki "+'' formunun yüzeyi çiçek desenli birer rozetle bezenmiştir. Tek sıra minber korkuluğu, ajur tekniğinde yapılan ve yan yana sıralan dikey yönlü saç örgü motiflerinden meydana gelir. Saç örgüleri halat motiflidir. Korkulukla girişin birleştiği yerde, içerisinde dairesel form olan bir yelpaze motifi vardır. Dairesel formun içerisinde bir kolu tahrip edilmiş altı kolu yıldız motifi bulunmaktadır. Dolap açıklığının üzerinde dikdörtgen ve kare formlu birer pano vardır. Alttaki yatay yönlü dikdörtgen pano içerisinde baklava form yer alırken, üstteki kare formun içerisinde ise halat motifli dairesel form içerinse yerleştirilen ve düğüm yaprak uzayan kıvrımın oluşturduğu çiçek motifi yer alır. Köşk açıklıkları iç içe geçerek uzayan yarım daire formlarla dıştan çevrilidir. Köşkün altında, içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli küçük nişlerden oluşan süsleme şeridi mevcuttur. Köşk üzerindeki minber külahı ahşap korkulukla çevrilidir. Korkuluğun yüzeyi stilize edilmiş ağaç benzeri motiflerle tezyin edilmiştir. Ağaç motiflerini oluşturan kıvrımların üstte meydana getirdiği dairesel formlu boşlukların içerisinde çiçek desenli birer rozet görülür. Külahın ucunda, ajur tekniğinde yapılmış tepelik vardır. Söz konusu tepelik kıvrımlardan meydana gelir. Minber girişinin kanatları oldukça süslü olup, aynı süsleme programına sahiptirler. Kanat yüzeyleri, dikey yönlü dikdörtgen panolara ayrılmıştır. Her bir panonu içerisi bir merkez çıkan çiçek, çiçek desenli rozet ve kıvrımlardan oluşan motiflerle tezyin edilmiştir. Giriş kemeri yivli konsollar üzerine oturmaktadır. Kemer, iç içe geçerek uzayan yarım daire formlarla dıştan çevrilidir. Kemer köşelikleri, yıldız motifli birer rozetle ve rozetlerden çıkan kıvrık dallarla süslenmiştir. Girişi üzerindeki minber tepeliği ajur tekniğinde yapılmıştır. Tepeliğin ortasında nöbetleşe olarak birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallar vardır. Kıvrık dalların ortada oluşturduğu büyük

dairesel formun içerisi bir merkezden çıkan çiçek motifiyle doldurulmuştur. Sarmal düzen meydana getiren kıvrımların her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan "S'' formlu birer kıvrık dal vardır. "S'' formlu kıvrımların üzerinde, yüzeyleri yivli yaprak motifleri görülür (Şekil 3.1046).

Ahşap mahfilin ön yüzünde paralele olarak uzayan dört sıra süsleme şeridi bulunur. Farklı genişliklere sahip süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla silindir formlu yivlerden, iç içe geçerek uzayan kanca ve halat benzeri motiflerden, halat motifinden ve yivlerden meydana gelir. Mahfil korkuluğu dikey olarak yerleştirilen ahşap dikmelerden oluşur. Dikmelerin yüzeyi yaprak, helezon ve koçboynuzu motifleriyle bezenmiştir. Korkuluğun üzerinde, korkuluk boyunca uzayan iki sıra süsleme kuşağı yer alır. Süsleme kuşaklarından altta olanı yan yana sıralanmış kare formların içerisine yerleştirilen yaprak motiflerinden, üstte olanı ise halat motifinden oluşur. Mahfil köşkünün yüzeyinde de paralel olarak uzayan dokuz sıra süsleme şeridi vardır. Farklı genişliklerdeki süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla sarkıt şeklindeki silindir formlarından, uçları düğüm yaparak birbirlerine bağlanan "X'' formlarından, halat motifinden, yivlerden, mukarnas benzeri motiflerden silindir formlu yivlerden, silindir formlu yivlerden ve tek sıra halinde uzayan yarım daire formlardan meydana gelir. Mahfil köşkünün korkuluğu tek sıra boğumlardan oluşur. Korkuluğun üzerinde içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli küçük nişlerden oluşan süsleme kuşağı vardır (Şekil 3.1044).

Mahfili taşıyan sütunlardan doğu yönde olanı sadeyken, batı yönde olanı oldukça süslüdür. Ahşap sütunun kare kesitli ayak ve başlık kısımlarında süsleme unsuru mevcuttur. Kara kesitli ayağın üst kısmında, iki sıra halat motifi ve halat motiflerinin arasına yerleştirilmiş rozet motifleri bulunur. Kare kesitli başlık halat motifleriyle çevrelenmiş olup, yüzeyi yıldız motifleriyle tezyin edilmiştir.

Düz ahşap tavanın ortası çökertilerek sekizgen form oluşturulmuştur. Tavan çökertilirken yanlarda ortaya çıkan yüzey iç içe geçmiş yarım dairelerle ve "C'' formlarıyla bezenmiştir. Sekizgen form içten "C'' formlarıyla çevrilidir. Sekizgenin ortasında, iki sıra süsleme şeridiyle kare form oluşturulmuştur. Süsleme şeritlerinden dışta olanı yivlerden, içte olanı ise atlamalı olarak uçları içe ve dışa bakacak şekilde sıralanan koçboynuzlarından oluşur. Kare form ile dıştaki sekizgen arasında kalan

yüzey, ortada baklava formuna benzer motif oluşturacak şekilde yüz yüze ve sırt sırta yerleştirilen "C'' formlarıyla hareketlendirilmiştir. Kare formun içerisi köşelerde birer üçgen kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form meydana getirilmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi koçboynuzu ve stilize edilmiş bitki motifleri ile bezenmiştir. İçteki sekizgenin ortasına, kıvrımlardan oluşan iç içe geçmiş iki dairesel form yerleştirilmiştir. İçteki dairesel formun içerisinde, sarkıt şeklinde kabara bulunur. Söz konusu dairesel formlarından sekizgene doğru uzayan stilize edilmiş laleler görülür (Şekil 3.1047).

3.13.17.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde yapının birçok müdahaleye maruz kaldığını gözlemledik. Bu müdahaleleri şöyle sıralayabiliriz;

1- Bazı cephe duvarları betonarme malzemeyle yenilenmiştir.
2- Pencereler genişletilip ahşap olan doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
3- Harim güney duvarı ahşap malzemeyle, doğu ve batı duvarı ise seramik malzemeyle kaplanmıştır.
4- Kuzey cepheye iki katlı bina eklenmiştir.
5- Kuzey cephe ekseninin hafif batısına harime girişi sağlayan kapı açılmıştır.
6- Orijinalinde alaturka kiremit olan çatı örtüsü, oluklu sac malzeme ile değiştirilmiştir.
7- Minare gövdesi sac malzemeyle kaplanmıştır.
8- Mihrap kaidesi ve nişi ahşap malzemeyle kaplanmıştır.
9- Mahfilin kuzey duvarına, imam evine girişi sağlayan kapı açılmıştır.

3.14. ŞALPAZARI

Şalpazarı ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında yapılmış olup günümüzde ayakta olan yedi cami tespit ettik. Tespit ettiğimiz camiler, Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951) ve Dereköy Mahallesi Camii'dir (…).

Camiler muhtelif dönemlerde müdahalelere maruz kaldığı için Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859) ve Dereköy Mahallesi Camii özgünlüğünü büyük oranda kaybetmiştir. Mülkiyeti Köy Tüzel kişiliğine ait Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii'nin harim duvarları belli bir seviyeye kadar niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Minber, vaaz kürsüsü, mahfil ve harim tavanı yakın dönemde yenilenmiş olup, cami içerisindeki kalemişi süslemeler orijinal değildir. Aynı şekilde Dereköy Mahallesi Camii'nin de minber, mahfil, tavan gibi unsurları yenidir. Bu sebeplerden dolayı söz konusu camileri çalışmamıza dahil etmedik.

Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii günümüzde ibadete kapalıyken, diğer camiler açıktır.

3.14.1. Doğancı Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 1048-1054
Çizim No: 168

Yapı, Trabzon-Şalpazarı ilçesinin Doğancı mahallesinde bulunmaktadır. Cami, harim giriş kapısının batı yönünde yer alan üzengi taşındaki kitabeye göre H.١٢٨٨ - 1288/M.1871-72 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.14.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde avlu ve komşu bina, doğusunda, batısında ve güneyinde ise mahalle yolu ve komşu binalar vardır. Yapının harim kısmı içten içe 10.71x6.98 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen iki katlı son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık olarak 14.97x8.14 m boyutlarına ulaşılır. İnce ve kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim,

mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare batı cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1048)-(Çizim 3.168).

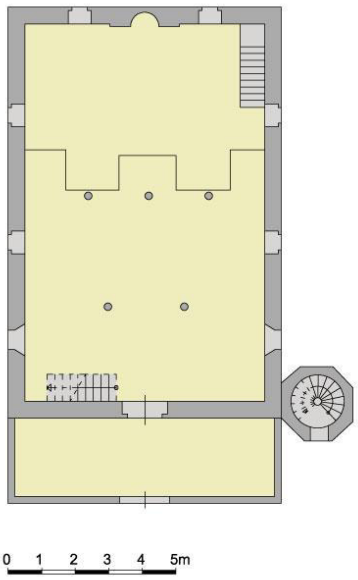

Çizim 3.170. Doğancı Mahallesi Merkez Camii Plan (DOKAP'dan)

Şekil 3.1048. Doğancı Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede betonarme malzemeli ve iki katlı son cemaat yeri vardır. Son cemaat yerinin alt katına kuzey cephe ekseninde bulunan kapıdan girilirken, üst

katına doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan kapıdan girilir. Alt kat kapısı 1.25 m genişliğinde dikdörtgen formlu, basık kemerli ve iki ahşap kanatlıdır. Üst kat kapısı ise dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı olup 68 cm genişliğindedir. Söz konusu kapıya, mahalle yolundan uzatılan köprü şeklindeki bölümden ulaşılır. Kapıların üzerine sundurma yerleştirilmiştir. Alt katın batı yönü duvarla ayrılarak imam odasına dönüştürülmüştür. Son cemaat yerinin alt katı bir, üst katı ise dört pencereyle aydınlatılmaktadır. Alt kattaki pencere doğu cephede yer alırken, üst kattakilerin birer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi kuzey cephede yer alır. 95 cm genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır.

Harime giriş, son cemaat yerinden ulaşın kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı 1.42 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır.

Caminin cephe duvarları üzerinde, sekizi harim katında altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güneydedir. Dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklı pencereler 49 cm genişliğindedir. Söz konusu pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerliyken, mahfil katı seviyesindekiler aynı formlarını korur (Şekil 3.1049).

Şekil 3.1049. Doğancı Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minare sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minare giriş, imam odasının batı duvarında yer alan kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, beş ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Kare kesitli ayak ve başlıkları bulunan sütunların gövdeleri dairesel formludur. Serbest şekildeki sütunlardan üçü önden, ikisi ise arkada konumlandırılmıştır (Şekil 3.1050).

Şekil 3.1050. Doğancı Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 88 cm genişliğinde ve 50 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1051).

Şekil 3.1051. Doğancı Mahallesi Merkez Camii Mihrap

Mihrabın batısında orijinal ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 69 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 239 cm çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.1052).

Şekil 3.1052. Doğancı Mahallesi Merkez Camii Minber

Yarım koni formlu ve taş malzemeli vaaz kürsüsü doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktaya konumlandırılmıştır. Tek sıra ahşap korkuluğa sahip kürsüye güney yönündeki ahşap merdivenden çıkılır. Dört basamaklı merdiven 39 cm genişliğindedir (Şekil 3.1054).

Şekil 3.1053. Doğancı Mahallesi Merkez Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.1055).

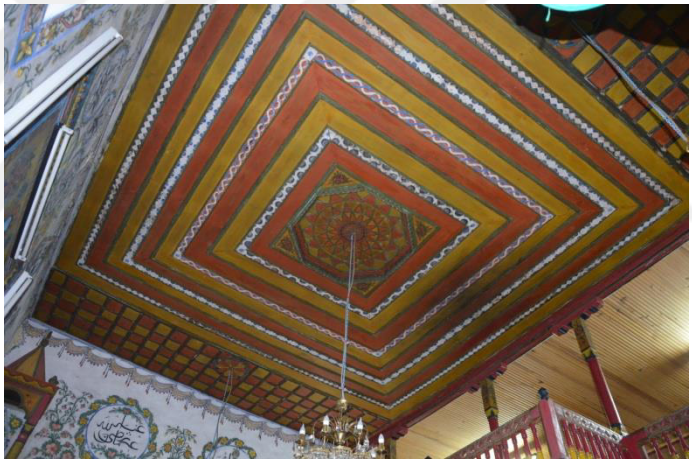

Şekil 3.1054. Doğancı Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, harimin kuzeydoğu köşede bulunan ahşap merdivenden çıkıldığı gibi, son cemaat yerinin ikinci katından da girilir. Harim giriş kapısının solundan başlayıp tek kol halinde doğuya doğru yükselen merdiven dokuz basamaklı olup 64 cm genişliğindedir. Son cemaat yerinin ikinci katından mahfile geçişi sağlayan kapı ise 83 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 5.75 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.03 m derinliğinde kare formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfilin her iki yanında mahfil köşkü şeklinde birer balkon daha bulunmaktadır. Söz konusu balkonlar ise 1 m derinliğindedir. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 40 cm

yüksekliğinde çift sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil katında attan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli altı ahşap sütun bulunmaktadır. Dördü mahfilin ön kısmında, ikisi ise arkada konumlandırılan sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.14.1.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında ince ve kaba yontu taş malzeme, pencerelerin söve ve lentolarında, mihrapta ve vaaz kürsüsünde düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, tavanlarda, vaaz kürsüsünün korkuluğunda, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda ve kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, son cemaat yerinde ve minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır. Son cemaat yerinin cephe duvarları ise muhdes taş malzemeyle kaplıdır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma, kalemişi ve ajur tekniği, harim tavanında ve mahfilin alt yüzünde ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.14.1.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup yalnızca güney cephede süsleme görülür. Söz konusu cephede yer alan harim katı seviyesindeki pencerelerin söve yüzeyleri oyma tekniğinde yapılmış yıldızlarla bezelidir. Harim giriş kapısı iki sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Silmelerin alt ucunda kabartma tekniğinde yapılan ibrik benzeri birer motif yer alır. Kemer kilit taşında ve üzengi taşlarında içe doğru çıkıntı yapan silindir formları görülür. Kilit taşındaki iki silindir formun ön yüzünde birer yıldız vardır. Ayrıca kilit taşının yüzeyinde lale formundaki vazodan çıkan çiçek motifi bulunur. Çiçeğin sağ ve sol üst köşesine birer yıldız yerleştirilmiştir. Kapı söveleri ve kemeri kırmızıya, sövelerle silmeler arasında kalan yüzey ise yeşile boyanarak kapıya canlılık kazandırılmıştır.

Yapının harim kısmı muntazam süslemelere sahiptir. Süsleme unsurları mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, harim duvarlarında, sütunlarda ve tavanda toplanmıştır.

Mihrap nişi beş sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritleri dıştan içe doğru sırasıyla mavi zemin üzerine yapılan kırmızı renkli yivlerden, sarı

zemin üzerine yeşil renkle yapılan "S'' formlu kıvrık daldan, kırmızı -mavi renkli iki silmeden ve mavi zemin üzerine sarı ve kırmızı renklerle yapılan kırma çatı formundaki zikzak motifinden meydana gelir. Nişin kenar hatları, tek sıra halinde uzayan kırma çatı formundaki zikzak motifiyle belirginleştirilmiştir. Nişi çevreleyen süsleme şeritleriyle, nişin kenar hatlarını belirginleştiren şerit arasındaki yüzey sarı zemin üzerine yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Söz konusu motiflerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve mavi renklidir. Niş yaşmağının her iki yanında mavi zemin üzerine pembe renkle yapılmış rozet benzeri birer motif görülür. Bu motifler yeşil renkli yapraklarla dıştan çevrilidir. Niş ile kavsara kısmı paralel olarak uzayan mavi renkli halat motifiyle birbirinden ayrılmıştır. Yarım daire formlu niş, mavi zemin üzerine sarı ve kırmızı renklerle yapılan kırma çatı formundaki zikzak motifiyle üç yönden çevrilidir. Tamamıyla sarıya boyalı nişin üst kısmında, zincirlerle aşağıya doğru sarkan pembe ve mavi renkli üç kandil görülür. Kandillerin arasında, mavi ve kırmızı renkli birer rozet mevcuttur. Nişin alt kısmında pembe renkli ayaktan çıkan yeşil renkli alem motifi bulunmaktadır. Alemin her iki yanında mavi renkli şamdandan çıkan birer mum motif, mumların yanında ise yeşil renkli iki servi ağacı motifi görülür. Ağaçlardan içte olanları daha küçük boyutludur. Kavsara yüzeyi paralel olarak uzayan sekiz süsleme kuşağıyla tezyin edilmiştir. Kuşaklar aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, birbirlerine yuvarlak kemerlerle bağlanmış mavi renkli sütunların oluşturduğu dört alanın içerisine yerleştirilmiş sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motiflerden, mavi ve kırmızı renkli balıksırtı motifinden, sarı zemin üzerine yapılan yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli bitkisel motiflerden, mavi ve kırmızı renkli alev benzeri motiflerden, içleri kırmızıya boyanmış mavi renkli diyagonal karelerden, sarı zemin üzerine kırmızı renkle yapılan "S'' formlu kıvrık daldan ve kırmızı zemin üzerine mavi renkle yapılan saç örgü motifinden meydana gelir. Mihrap kaidesi üzerinde, atlamalı olarak kımızı, yeşil, sarı ve mavi renklere boyanmış yelpaze motifi bulunur (Şekil 3.1051).

Minberin doğu yan aynalığı, yeşil renkli ince çizgilerle dikey yönlü ve dikdörtgen formlu üç panoya ayrılmıştır. Panoların içerisinde stilize edilmiş mavi renkli vazolardan çıkan birer çiçek motifi vardır. Bitkisel motiflerle oluşturulan vazoların içerisindeki çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve siyah renklidir. Aynalıktaki panolar, sarı zemin üzerine mavi renkle yapılan ve "S'' formunda uzayan kıvrık dalla üç yönden çevrilidir. Kıvrık dalın sağ ve sol üs

köşesinde mavi ve kırmızı renkli birer yelpaze motifi vardır. Minber korkuluğunun yüzeyinde, yan yana sıralanmış sonsuzluk işaretine benzer mavi renkli motifler görülür. Söz konusu motiflerin içte ve dışta oluşturduğu boşluklar kırmızı renkli yıldızlarla doldurulmuştur. Korkuluk yüzeyinde motifler alttan ve üstten yeşil renkli ve zikzak motifli birer sıra kuşakla sınırlandırılmıştır. Minber korkuluğundaki süsleme programı girişin yan yüzlerinde de bulunur. Dolap yüzeyi, tek sıra halinde uzayan mavi renkli yapraklarla üç yönden çevrelenmiş ve yaprakların sağ ve sol köşesine yine mavi renkli birer çiçek yerleştirilmiştir. Tamamıyla sarıya boyanan dolap yüzeyi, mavi renkli vazodan çıkan çiçekle tezyin edilmiştir. Çiçeğin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renklidir. Köşk desteklerinin ayak ve başlıkları yıldızlarla hareketlendirilmiştir. Köşk açıklıları dilimli yuvarlak kemerlere sahiptir. Kemer köşelikleri yeşil renkli zikzak motifiyle dört yönden çevrelenmiş ve her bir köşeye kırmızı ve mavi renkli iki yıldız yerleştirilmiştir. Köşk, yeşil renkli yivlerden ve "S'' formlu kıvrımdan oluşan iki süsleme kuşağıyla nihayetlenir. Köşk üzerindeki külahın her bir yüzeyi atlamalı olarak sarı ve kırmızıya boyanmıştır. Minber girişinin ön yüzü, yan yüzlerle aynı süsleme programına sahiptir. Giriş kemerinin köşelikleri yeşil renkli zikzak motifiyle dört yönden çevrilidir. Her bir köşede altıgen form içerisine yerleştirilmiş mavi renkli birer yıldız bulunmaktadır. Giriş üzerine ajur tekniğinde yapılmış tepelik yerleştirilmiştir. Tepeliğin alt kısmında yarım daire formlu ve sarı renkli ahşap parça vardır. Söz konusu parçanın kavsi yeşil renkli yıldızlarla belirginleştirilmiştir. Yarım daire formun ortasında mavi çerçeveli dairesel form içerisine yerleştirilmiş kırmızı renkli altı kolu yıldız motifi mevcuttur. Yıldızın içte ve dışta oluşturduğu boşluklar küçük yıldızlarla doldurulmuştur. Mavi çerçeveli dairesel formun her iki yanında mavi renkli bire yıldız yer alır. Yıldızlar altıgen formların içerisindedir. Yarım daire formlu ahşap parçanın üzerinde alem görülür. Pembe renkli hilalle nihayetlenen alemin alt kısmındaki dairesel formlu boşlukta pembe renkli yıldız mevcuttur. Ayrıca alemin her iki yanında farklı yönlere doğru kıvrım yapan kanca benzeri çıkıntılar bulunmaktadır (Şekil 3.1052).

Yarım koni formlu vaaz kürsüsünün gövdesi, mavi renkli ince çizgilerle papatya yaprağı şeklindeki bölümlere ayrılmıştır. Her bir bölümün içerisi, beyaz zemin üzerine yapılan ve bir merkezden çıkıp yukarıya doğru uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve sarı renkli bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Kürsü gövdesi paralel olarak uzayan mavi ve sarı renkli perde motifleriyle

nihayetlenmektedir. Perde motifleriyle alttaki motifler, paralel olarak uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli bitkisel motiflerle birbirinden ayrılmıştır. Kürsünün ahşap korkuluğu yeşil ve kırmızı renklere boyanarak kürsüye canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.1053).

Mahfilin ve balkonların ön yüzünde paralel olarak uzayan üçer süsleme şeridi görülür. Balkonlardaki şeritler aşağından yukarıya doğru sırasıyla, sarkıt şeklindeki stilize edilmiş sarı renkli lalelerden, yan yana sıralanan ve oluşturduğu boşluklar yıldızlarla doldurulan sonsuzluk işaretine benzer kırmızı renkli motiflerden ve mavi renkli yivlerden oluşur. Mahfilin ön yüzündekiler ise yine aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, sarı zemin üzerine yapılan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve siyah renkli kıvrık daldan, mavi renkli yivlerden, yan yana sıralanan ve oluşturduğu boşluklar yıldızlarla doldurulan sonsuzluk işaretine benzer kırmızı renkli motiflerden meydana gelir. Mahfil çift sıra korkuluğa sahiptir. Alt sırayı oluşturan boğumlar sarı ve kırmızı renklere boyalıdır. Üst sıradaki içleri boşaltılmış her bir diyagonal kare ise yeşil renkli zikzak motifiyle dört yönden çevrilidir. Mahfilin alt yüzünde iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan göbek bulunur. Dıştaki kare form sarı renkli saç örgü motifinden, içteki ise atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde çakılan küçük "C'' formlarından meydana gelir. Söz konusu kare formları oluşturan motifler her iki yönden mavi renkli ince çıtalarla sınırlandırılmıştır. Kar formların ortasında iç içe geçmiş üç dairesel form yer alır. Dıştaki dairesel form mavi, ortadaki kırmızı, içteki ise sarı renkli ahşap silmeyle meydana getirilmiştir. Dairesel formları ortasına lamba monte edildiği için ortadaki motifler kapanmıştır. Göbek dışındaki yüzey mavi renkli çıtaların oluşturduğu dar ve uzun dikdörtgen hareketlendirilmiştir. Dikdörtgenler mihraba paralel olarak uzanmaktadır. Mahfilin alt yüzeyi tamamıyla kırmızı boyalıdır (Şekil 3.1050).

Harimin tavanının ortasında iç içe geçmiş kare ve sekizgen formlardan oluşan tavan göbeği yer alır. Dıştaki kare form, yeşil renkli ahşap silmelerle oluşturulmuştur. Kare formun içerisi, köşelerde birer üçgen kalacak şekilde çökertilerek sekizgen form elde edilmiştir. Sekizgenin kenar hatları ajur tekniğinde yapılan ve iç içe geçerek uzayan sarkıt şeklindeki yarım dairelerle belirginleştirilmiştir. Yüzey çökertilirken yanlarda ortaya çıkan yüzeyler ise yeşil renkli testere ağzı motifiyle bezelidir. Köşelerdeki üçgenlerin yüzeyi, sarı zemin üzerine yapılan yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renkli birer bitkisel motifle

tezyin edilmiştir. Sekizgenin içerisinde yeşil çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş dört dairesel form mevcuttur. İçteki iki dairesel form arasında kalan yüzey pembe zemin üzerine mavi renkle yapılan saç örgü motifiyle doluyken, diğerlerininki sarı zemin üzerine yeşil renk çıtalarla yapılan ve pembeye boyanan testere ağzı motifiyle doludur. İçteki dairesel formun ortasına pembe renkli altı kolu yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldızın içteki ve kolları arasındaki boşluklarda yeşil ve pembe renkli küçük çiçekler görülür. Tavan göbeği iç içe geçmiş dört kare formla dıştan çevrilidir. Her biri farklı motiflerle oluşturulan kare formlar dıştan içe doğru sırasıyla yek sıra halinde uzayan beyaz renkli diyagonal karelerden, atlamalı olarak uzayan beyaz renkli makaraya benzer motiflerden ve dairesel formlardan, mavi ve beyaz renkli saç örgü motifinden ve atlamalı olarak bir içe bir dışa bakan beyaz renkli "C'' formlarından meydana gelir. Kare formları oluşturan motifler her iki yönden yeşil renkli ince çıtalarla sınırlandırılmıştır. Kare formlar arasında kalan boşluklar ise yine yeşil renkli çıtalarla ikiye bölünmüş ve her bir bölüm sarı veya kırmızı renge boyanmıştır. Söz konusu kare formların doğusunda ve batısında kalan kuzey-güney doğrultudaki dikdörtgen alanların içerisi, yatay ve dikey olarak uzayan yeşil renkli çıtalarla küçük karelere ayrılmıştır. Karelerin içerisi atlamalı olarak sarı ve kırmızıya boyanmıştır. Ayrıca bu bölümlerde yeşil çerçeveli dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer çiçek motifi görülür. Mavi zemin üzerine yapılan çiçeğin yaprakları atlamalı olarak sarı ve kırmızı boyalıdır (Şekil 3.1054).

Mahfili taşıyan sütunlar ile mahfil katındaki sütunların gövdeleri kırmızıya, ayakları yeşile, başlıkları ise sarıya boyanmıştır. Gövdeden ayak veya başlığa geçişi sağlayan kısımlarda sarı renkli yıldızlardan ve yeşil renkli testere ağzı motifinden oluşan ikişer süsleme şeridi bulunmaktadır. Mahfili taşıyan öndeki üç sütunun ve mahfil katının ön kısmındaki dört sütunun kare kesitli başlıklarında bitkisel motifler görülür. Sütunların harime bakan ön yüzünde ve her iki yan yüzünde bulunan bitkisel motiflerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı renklidir.

Harim doğu, batı ve güney duvarda kalemişi tekniğinde yapılmış yoğun bezemeler vardır. Güney duvardaki pencereler ile doğu ve batı duvarda yer alan harim katı seviyesindeki pencerelerden güneyde bulunan ikişer tanesi ve mahfil katı seviyesindekilerden güneyde olan birer tanesi kıvrık dal motifiyle üç yönden çevrilidir. Harim katındaki pencereleri çevreleyen kıvrık dalların sapları sarı, yaprakları yeşil, çiçekleri sarı ve pembe, mahfil katı seviyesindekileri çevreleyenlerin

sapları kahverengi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise yine sarı ve pembedir. Kıvrık dallar mavi çerçeve içerisine alınmıştır. Doğu ve batı duvar eksenlerindeki harim katı pencerelerinin üzerine sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise pembe renkli bitkisel motifler, güney duvardaki harim katı pencerelerinin üzerine ise yelpaze motifi yerleştirilmiştir. Yelpazeler atlamalı olarak sarı, kırmızı, yeşil ve mavi renklere boyanmıştır. Kıvrık dalla üç yönden çevrili diğer tüm pencerelerin üzerinde ise yaprak motifleriyle oluşturulmuş üçgen formlu alınlıklar vardır. Alınlıkların içerisinde mavi veya pembe renkli vazolardan çıkan, sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı veya turuncu renkli çiçekler görülür. Doğu ve batı duvar eksenlerindeki harim katı pencereleriyle güney yöndeki pencerelerin arasında kalan yüzey vazodan çıkan çiçeklerle bezenmiştir. Doğu duvardaki çiçeklerin güneyinde sarı ve siyah renkli minare, batı duvardaki çiçeklerin güneyinde ise sarı, pembe, mavi ve beyaz renkli saat motifi bulunur. Ayrıca eksen üzerindeki pencerelerin kuzeyinde ve güney yöndeki pencerelerin güneyinde meyve ağacı motifleri yer alır. Güney duvardaki harim katı pencereleriyle mihrap kaidesi arasında kalan yüzeyde servi ağaçları diğer kenarlarında ise vazodan çıkan çiçek veya meyve ağacı motifleri bulunmaktadır. Vaaz kürsüsünün hemen üzerinde yeşil, mavi, beyaz renkli ve dama desenli masa motifi mevcuttur. Masa üzerinde divit, hokka ve ferman benzeri sarı renkli motifler görülür. Söz konusu masanın güneyinde mavi ve sarı renkli baldaken tarzlı türbe motifi yer alır. Etrafı demir korkuluklarla çevrili türbenin kubbelerinden yeşil renkli birer kandil asılmaktadır. Doğu, batı ve güney duvarda, harim ve mahfil katının birbirinden ayıran "S'' formlu kıvrık dal motifi vardır. Kıvrık dalın sapı mavi, yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve turuncu renklidir. Yine doğu, batı ve güney duvarda mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış mavi çerçeveli madalyonlar bulunur. İçlerinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar görülen madalyonlar, "S'' formunda uzayan kıvrık dalla dıştan çevrilidir. Kıvrık dalların sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise satı ve turuncu renklidir. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla " أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'' "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur'', "محمّد/Muhammed (müsenna tekniğiyle)'', "مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazarken doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "علی رضي الله عنه/Ali

Radıyallahu anh’’, ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘ حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ ve ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’ yazar. Madalyonları arasında ve kenarlarında kalan yüzeyler vazodan çıkan çiçeklerle tezyin edilmiştir. Güney duvardaki madalyonların üzerine birer alem yerleştirilmiştir. Minber köşkünün güney ve batı yöndeki açıklarından görünen duvar yüzeylerinde mavi çerçeveli ve kare formlu birer pano daha mevcuttur. Panoların içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle “ ما شاء الله تعالى’’ Mâşallahuteala’’ yazar. Ayrıca panoların altında ve üstünde üçgen formlu birer alınlık görülür. Gerek alınlıkların içerisinde, gerekse her iki yanında sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı renkli bitkisel motifler vardır. Doğu, batı ve güney duvarın ahşap tavanla birleştiği noktada mavi, sarı, yeşil ve pembe renkli perde motifleri asılmaktadır. Perdelerin arasına siyah ve pembe renkli püsküller yerleştirilmiştir (Şekil 3.1051)-(Şekil 3.1052)-(Şekil 3.1053).

3.14.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif zamanlarda yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Harimin kuzeye doğru yaklaşık 2.5 m genişletildiğini düşünmekteyiz. Doğu ve batı duvarın kuzeyinde yer alan gerek harim, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencerelerin bu genişletme esnasında eklendiği kanısındayız. Bu düşüncemizi iki sebebe bağlamaktayız. Duvar yüzeyindeki çatlaklar birinci sebeptir. Diğeri ise harim duvarları yoğun şekilde bezeliyken genişletildiğini düşündüğümüz kısımda herhangi bir süsleme unsuru yoktur.
2- Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı son cemaat yeri eklenmiştir.
3- Mahfilin kuzey duvarına, son cemaat yerinden giriş sağlanabilmesi için kapı açılmıştır.
4- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
5- Harim giriş kapısı yenilenmiştir.
6- Batı cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
7- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle yenilenmiştir.

3.14.2. Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 1055-1058

Çizim No: 169

Yapı, Trabzon-Şalpazarı ilçesinin Sütpınarı mahallesinde bulunmaktadır. Cami, kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H. ١٣٢٧ -1327/M. 1908-09 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yatırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.14.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde, avlu, mahalle yolu ve okul binası, doğusunda avlu, güneyinde ve batısında komşu arazi, kuzeybatısında ise lojman vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.48x6.53 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.60x8.00 m boyutlarına ulaşır. Taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıda minare bulunmaz (Şekil 3.1055)-(Çizim 3.169).

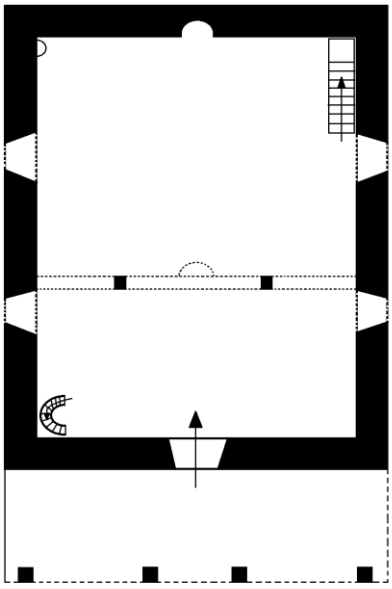

Çizim 3.171. Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii Plan

Şekil 3.1055. Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede kare kesitli dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Sütun kare kesitli taş ayaklar üzerine oturmaktadır. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Doğu ve batı yöndeki gözlerinin zemin kotu, orta göze göre 46 cm yüksektir (Şekil 3.1055).

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.02 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.1055).

Caminin cephe duvarları üzerinde on pencere mevcuttur. Pencerelerden dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Doğu ve batı cephedekilerin ikisi harim katında, ikisi ise mahfil katı seviyesinde konumlandırılmışken, güney cephedekiler kat aralığındadır. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Söz konusu pencerelerin tümü harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Doğu ve batı cephede bulunan mahfil katı seviyesindeki pencerelerle, güney cephedeki pencereler iç kısımda aynı formlarını korurken, harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.1055).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Harimin kuzeyinde kare kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunmaktadır (Şekil 3.1056).

Şekil 3.1056. Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap görülür. Mihrap nişi 75 cm genişliğinde ve 30 cm derinliğindedir. On iki kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı düz kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1057).

Şekil 3.1057. Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabında batısında orijinal ahşap minber yer alır. Batı duvara dayandırılan 60 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.21 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1057).

Yarım koni formlu orijinal ahşap vaaz kürsüsü doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye güney yönünde yer alan ahşap merdivenden çıkılır. Dört basamaklı merdiven 33 cm genişliğindedir (Şekil 3.1057).

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği vardır (Şekil 3.1058).

Şekil 3.1058. Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşedeki döner formlu ahşap merdivenden çıkılır. Dokuz basamaklı merdiven 76 cm genişliğindedir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.68 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.10 m derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 46 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği görülür. Mahfil katında köşkün her iki yanına yerleştirilmiş iki ahşap sütun mevcuttur. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.14.2.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında ve son cemaat yerindeki sütun ayaklarında ince yontu, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve, lentolarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışlı sağlayan merdivende tavanlarda, sütunlarda, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma, ajur ve çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.14.2.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve lentosu duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Harim giriş kapısı dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaidenin her iki yanında k katlı birer sütünce bulunur. Alttaki sütünceler yarım daire formlu ve iyonik başlıklıyken, üsttekiler kare kesitli olup "S'' formlu konsol şeklinde ayak ve başlıklara sahiptir. Sütünceler üstten Paralel olarak uzayan silmeyle ve yivli süsleme şeridiyle birbirine bağlanmıştır. Giriş beyaz renkli silmeyle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatlarının yüzeyi hafif çökertilerek dikdörtgen ve kare formlu panolar elde edilmiştir. Alttaki ve üstteki dikey yönlü dikdörtgen formlu panoların içerisi sade iken, ortadaki kare formlarda dairesel form içerisine yerleştirilmiş çarkıfelek motifi görülür. Söz konusu motif kare form içerine yerleştirilmiştir. Karenin her bir köşesinde birer yelpaze motifi vardır. Kapıyı çevreleyen silme üzerinde, beyaz renkli silmeyle oluşturulan iç içe geçmiş iki dairesel form mevcuttur. Söz konusu dairesel formlar arasında kalan yüzey düğüm yaparak uzayan kıvrımla doldurulmuştur. İçteki dairesel formun içerisinde altı kolu yıldız motifi bulunuyormuş. Ancak kimliği belirsiz kişilerce bu motif tahrip edilmiştir. Dairesel formların üzerinde beyaz renk harflerle yazılmış kitabe yer alır. Mihrap kaidesi üzerindeki duvar yüzeyi hafif çökertilerek kare formlu pano oluşturulmuştur. Pano içerisinde, beyaz zemin üzerine yeşil renk harflerle iki satır olarak "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ"/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazar. Kaide yüzeyi yeşile, alttaki sütünceler beyaza, üsttekiler ise siyaha boyanarak girişe canlılık kazandırılmıştır.

Son cemaat yeri tavanı, atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan oluşan süsleme kuşağıyla üç bölüme ayrılmıştır. Kırmızı renkli kuşak her iki yönden yine kırmızı renkli birer ince çıtayla sınırlandırılmıştır. Doğu ve batı yöndeki dikdörtgen formlu bölümlerin içerisi, doğu-batı doğrultuda uzayan beyaz renkli ince çıtalarla hareketlendirilmiştir. Ortadaki kare formlu bölümün içerisinde ise iç içe geçmiş dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği bulunmaktadır. İçteki dairesel formun içerisinde, düğüm yaparak uzayan kıvrımdan oluşan turuncu renkli çiçek motifi görülürken, dıştan ok ucuna benzer beyaz renkli ahşap parçalarla çevrilidir. Böylelikle güneşe benzer bir görünüm kazanmıştır. Dıştaki yeşil renkli dairesel form, atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan oluşur. Söz

konusu dairesel form dıştan kalın silmeyle, içten ise beyaz renkli estere ağzı motifiyle sınırlandırılmıştır. Tavan yeşil renkli testere ağzı motifiyle dört yönden çevrilidir.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde ve tavanlarda toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında kare kesitli birer sütünce görülür. Kare kesitli başlıklara sahip sütünceler üstten, paralel olarak uzayan yeşil-pembe renkli silmelerle ve yivli süsleme şeridiyle birbirine bağlanmıştır. Kaide, iki sıra silmeyle ve bir sıra testere ağzı motifiyle üç yönden çevrilidir. Silmelerden dışta olanı kahve, içteki ise siyah renkliyken, testere ağzı motifi yeşil renklidir. Aynı şekilde mihrap nişi de yeşil ve pembe renkli kalın bir silmeyle üç yönden çevrilidir. Nişin beyaza boyalı en alt kademesi oldukça sade olup yalnızca üst kısmında paralel olarak uzayan zikzak formunda yeşil renkli perde motifleri bulunur. Perdelerden yine yeşil renkli püsküller asılmaktadır. Yaldız boyalı niş kavsarasının her bir kademesi farklı süsleme şeritleriyle bezenmiştir. Paralel olarak uzayan şeritler aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla yan yana sırlanmış çiçeklerden, dikdörtgen formlu kabaralardan, yan yana sıralanan çiçeklerden, iki sıra yivlerden, saç örgü motifinden, yan yana sıralanan çiçeklerden, testere ağzı motifinden, stilize edilmiş kıvrık daldan yan yana sıralanmış yıldızlardan ve iki sıra dikdörtgen formlu kabaralardan meydana gelir. Niş üzerine yaldız renkli alem motifi yerleştirilmiştir. Nişi çevreleyen kalın silmenin sağ ve sol üst köşesinde yaldız ve kırmızı renkli birer ay yıldız motifi bulunur. Ay yıldızların altında kaideye monte edilmiş birer yazı levhası görülür. Sağ yöndeki kırmızı çerçeveli levha içerisinde siyah zemin üzerine beyaz renk harflerle ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’ yazarken, sol yöndekinde ‘‘ محمّدعليه السلام /Muhammed Aleyhisselam’’ yazar. Kaide yüzeyi beyaz ve yeşil renklere boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır. Kaide üzerine dikdörtgen formlu ve yeşil renkli aş yerleştirilmiştir. Taş yüzeyinde stiliz edilmiş kırmızı ve beyaz renkli laleler görülür. Lalelerin içerisindeki boşluklar mavi boyalıdır (Şekil 3.1057).

Mihrap kaidesindeki levhaların aynısı doğu ve batı duvarda da mevcuttur. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar.

Minberin doğu yan aynalığında mavi renk çıtalarla oluşturulan üçgen form bulunur. Yüzeyi koyu yeşile boyalı üçgenin ortasında, son cemaat yeri tavanında gördüğümüz güneş benzeri motifi vardır. Süpürgelikte yüzeyi hafif çökertilerek iki sıra kare ve dikdörtgen formlu panolar mevcuttur. Alt sıradaki dikey yönlü altı dikdörtgen panonun içerisi yeşile boyanmıştır. Üst sıranın ortasında yer alan yatay yönlü iki dikdörtgen panonun yüzeyi ise pembe boyalıdır. Üst sıranın her iki ucundaki kare formlu birer pano içerisinde de kırmızı renkli zemin üzerine yerleştirilen beyaz renkli birer yıldız görülür. Minber köşkünün üzerinde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şeridi bulunmaktadır. Alttaki süsleme şeridi testere ağzı motifinden, üstteki ise atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan oluşur. Kırmızı zemin üzerine yapılan motifler beyaz renklidir. Köşk üzerindeki külahın yüzeyi dikey yönlü ve mavi renkli çıtalarla bölümlere ayrılmış ve her bir bölümün üst kısmına üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Minber girişi, atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan kırmızı renkli "C'' formlarının oluşturduğu süsleme kuşağıyla üç yönden çevrilidir. Söz konusu kuşak her iki yönden mavi renkli ince çıtayla sınırlandırılmıştır. Girişi üzerindeki tepeliğin alt kısmında, mavi renkli ve yarım daire formlu ahşap parça yer alır. Ahşap parçanın yüzeyinde kırmızı renkli ahşap parçalarla oluşturulmuş güneş motif bulunur. Güneşin içerisine kırmızı renkli yıldız yerleştirilmiştir. Yarım Daire formlu ahşap parçanın üzerinde, ajur tekniğinde yapılan ve stilize edilen yaldız renkli lale motifi görülür. Lalenin içerisinde ve üzerinde yine yaldız renkli birer alem motifi vardır. Ayrıca tepeliğin her iki yanında da yaldız renkli birer alem mevcuttur. Minberdeki motifler dışında kalan yüzeyler beyaz, yeşil, mavi ve siyah renklere boyanarak minbere canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.1057).

Yarım koni formlu vaaz kürsüsünün gövdesi, bir merkezden çıkıp yukarıya doğru genişleyerek uzayan yeşil, pembe, kahve ve turuncu renkli şeritlerle bezenmiştir. Söz konusu şeritler daha dar olan kırmızı renkli çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kırmızı renkli çizgiler ise her iki yönden mavi renkli ince çıtalarla sınırlandırılmıştır. Gövde testere ağzı motifiyle üstten nihayetlendirilmiştir. Testere ağzı motifini oluşturan üçgenler atlamalı olarak kırmızı ve mavi renklere boyanmıştır. Kürsünün tek sıra korkuluğu, kımızı-beyaz zemin üzerine yapılan ve atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan oluşan süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Süsleme şeridi her iki yönden açık yeşil renkli ince çıtalarla

sınırlandırılmıştır. Korkuluk yüzeyi pembe, yeşil ve mavi renkli boyalıdır. Ayrıca korkuluğun altında ve üstünde birer sıra testere ağzı motifi bulunur. Buradaki üçgen formlarda atlamalı olarak mavi ve kırmızı renge boyalıdır (Şekil 3.1057).

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan üç sıra süsleme kuşağı bulunmaktadır. Köşk boyunca uzayan ve yeşil zemin üzerine yapılan üstteki iki kuşak kırmızı renkli saç örgü motifinden oluşur. Örgü motifleri alttan ve üstten beyaz renkli ince çıtayla sınırlandırılmıştır. Mahfilin alt kısmında süsle kuşağı ise pembe renkli testere ağzı motifinden meydana gelir. Benzer motifi, mahfili taşıyan sütunların üzerindeki ahşap parçaların ön yüzünde de görürüz. Köşkün alt yüzeyi yarım güneş formundaki merkezden çıkıp yukarı doğru genişleyen yeşil, sarı, pembe, mavi, kahve renkli şeritlerde tezyin edilmiştir. Şeritler turuncu renkli ince çizgilerle birbirinden ayrılır. Çizgiler ise her iki yönden beyaz renkli ince çıtalarla sınırlandırılmıştır. Köşkün alt yüzeyi pembe renkli testere ağzı motifiyle çevrilidir. Mahfilin alt yüzünde iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan göbek bulunur. Dıştaki kare form, her iki yönden kırmız renkli ince çıtayla sınırlandırılan mavi renkli saç örgü motifinden, dairesel formlar ise beyaz renkli çıtalardan oluşur. İçteki dairesel formun içerisi ajur tekniğinde yapılan çiçeklerle doldurulmuştur. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler kırmızıya, dairesel formlarla kare form arasında kalan yüzey ise yeşile boyanmıştır. Göbek dışındaki yüzey mihraba paralel veya dik olarak uzayan dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir. Dikdörtgenler atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan veya atlamalı olarak uçları bir içe bir dışa bakacak şekilde yerleştirilen "C'' formlarından oluşan şeritlerden meydana gelir. Her iki yönden ince çıtalarla sınırlandırılan dikdörtgenler yeşil, sarı, mavi ve kırmızı renklere boyanarak mahfilin alt yüzüne canlılık kazandırılmıştır. Mahfil korkuluğunu oluşturan ahşap boğumlar yeşil, kırmızı, siyah, kahverengi, mavi ve beyaz renklere boyalıyken, köşk korkuluğundaki boğumlar yaldız boyalıdır (Şekil 3.1056).

Harimi örten tavanın ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği mevcuttur. Kare formlardan dışta olanı mavi renkli saç örgü motifinden, içte olanı ise atlamalı olarak uçları bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan mavi renkli "C'' formlarından meydana gelir. Dıştaki kare form her iki yönden kırmızı renkli, içteki ise sarı renkli ince çıtalarla sınırlandırılmıştır. İçteki kare formun ortasında iç içe geçmiş dört dairesel form görülür. Dairesel formlardan dıştaki ikisi beyaz zemin üzerine yapılan siyah ve kırmızıçizgilerden oluşur. Dıştan

üçüncü sıradaki dairesel form yeşil renkli saç örgü motifinden, içteki ise pembe renkli testere ağzı motifinden meydana gelir. Dairesel formların ortasına güneş benzeri motif yerleştirilmiştir. Yeşil zemin üzerine yerleştirilen motif, beyaz renkli halat, çiçek ve ok ucu motifleriyle oluşturulmuştur. Dairesel formlar ile kare formlar arasında kalan yüzey pembe boyalıdır. Tavanın her bir köşesinde de tavan göbeğine benzer iç içe geçmiş kare, sekizgen ve dairesel formlardan meydana gelen birer göbek yer alır. Göbekler birbirinin aynısıdır. Tavanın dört ana yönde yer alan boşluklar ise mihraba dik veya paralel olarak uzayan dar ve uzun dikdörtgenlerle doldurulmuştur. Buradaki dikdörtgenler, tavan göbeklerindeki kare formları oluşturan şeritlerle meydana getirilmiştir. Harim tavanı mavi zemin üzerine pembe renkli ahşap parçalarla yapılan testere ağzı motifiyle dört yönden çevrilidir. Mahfil tavanı da, harim tavanına benzer süslemelere sahiptir (Şekil 3.1058).

3.12.2.4. Onarımlar

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında, cami için hazırlanmış abide ve eski eser onarım fişine ulaştık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde onarım fişindeki müdahalelerin henüz yapılmadığını gözlemledik. Söz konusu onarım fişinde yer alan yapılacak işler şöyledir;

1- Cephe duvarlarında çatlak ve derz kaybı olan taşların aralarına enjeksiyon yapılarak horasan harcıyla derz yapılması.
2- Cephe duvarlarının bozulan ve deforme olan sıva ve boyasının kaldırılıp yeniden sıvanıp boyanması.
3- Pencerelerin kireç boya ile boyanmış kesme taş sövelerinin boyadan arındırılıp, taş sövelerin ortaya çıkarılması.
4- Çürüyen ve deforme olan ahşap doğramalı pencerelerin kaldırılıp, yine aynı form ve özellikte ahşap pencere yapılması.
5- Kırma çatının üzerini örten sac malzemenin kaldırılarak, çatı örtüsünün alaturka (oluklu) kiremitle kaplanması.
6- Son cemaat yerinin tavanın oturduğu ve deforme olan ahşap sütunların yine aynı form ve özellikte ahşap sütunla değiştirilmesi.
7- Üç bölümlü son cemaat yerinin yan bölümlerindeki taş kaidenin üzerini kaplayan yaklaşık 10 cm kalınlığındaki beton şap malzemenin kaldırılıp, taş kaplama yapılması.

8- Yapının kuzey cephesindeki ve harime girişi sağlayan dikdörtgen formdaki taç kapısının sıva ve boyadan arındırılıp, özgün taş malzemenin ortaya çıkarılması.
9- Yağlı boya ile boyanmış çift kanatlı ahşap harim kapısının ve son cemaat yerinin üzerini örten ahşap tavanın boyadan arındırılması.
10- Harim duvarlarının dökülen, çatlayan ve deforme olan sıva ve boyasının kaldırılıp, duvarların yeniden sıvanıp, boyanması.
11- Harimin güney duvarındaki ve yaklaşık 30 cm yüksekliğindeki karo mozaik kaplı betonarme sekinin kaldırılıp, ahşap seki yapılması.
12- Taş mihrabın boya raspasının yapılarak, özgün taş malzemenin ve süsleme öğelerinin ortaya çıkarılması.
13- Mahfil katının bozulan ve deforme olan ahşaplarının aynı form ve özellikte yine ahşap malzeme ile değiştirilmesi.

3.14.3. Akçiriş Mahallesi Camii

Şekil No: 1059-1063
Çizim No: 170

Yapı, Trabzon-Şalpazarı ilçesinin Akçiriş mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak açılış beratına yer alan bilgiye göre 1910 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.14.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin batısında avlu, kuzeyinde yamaç, doğusunda boş arazi ve mahalle yolu, güneyinde ise mahalle yolu vardır. Yapının harim kısmı orijinalinde 5.22x6.74 m boyutlarındadır. Ancak 1979 yılında batı duvar ekseninin güney kısmı yıkılarak harim batıya doğru yaklaşık 4.5 m genişletilmiştir. Böylelikle harim "L'' formunu almıştır. Söz konusu genişletmeyle birlikte mihrapta batıya doğru kaydırılmıştır. Ayrıca genişletilen kısmın kuzey yönüne son cemaat yeri olarak kullanılan 3.84x3.72 m boyutlarında bölüm eklenmiştir. Taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1059)-(Çizim 3.170).

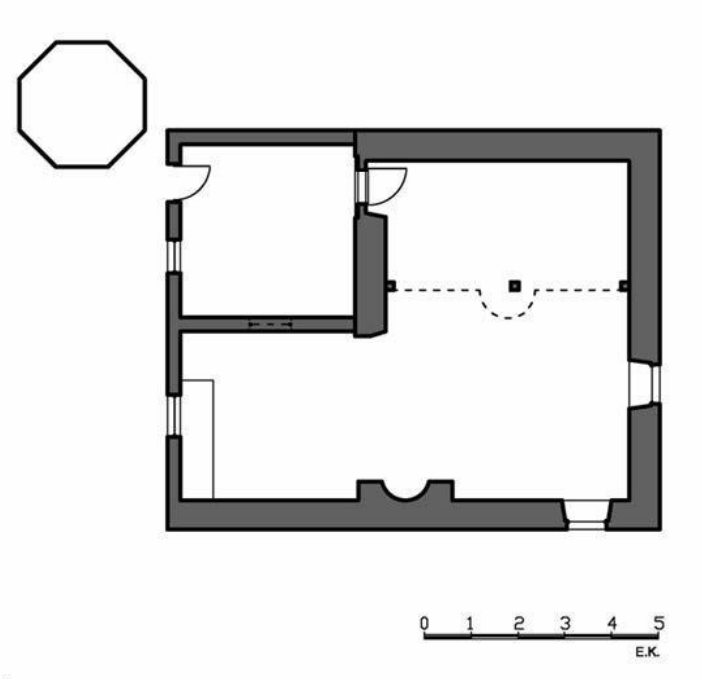

Çizim 3.172. Akçiriş Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1059. Akciriş Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzeydoğu köşedeki son cemaat yerine batı duvar üzerinde yer alan kapıdan girilir. 96 cm genişliğindeki kapı dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlıdır. Üzerinde demir malzemeli sundurma bulunan kapının sağında 76 cm genişliğinde dikdörtgen formlu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklı pencere vardır. Son cemaat yerinin güney duvarında da benzer bir pencere görülür. Buradaki pencere harime açılmaktadır.

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Harim batı duvarının kuzey köşesinde yer alan kapı 75 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.1060).

Şekil 3.1060. Akciriş Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Yapı, beş pencereyle aydınlatılmaktadır. Pencerelerden ikişer tanesi batı ve güney cephede, biri ise doğu cephede yer alır. Pencerelerin tümü 61 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır. Güney ve batı cephedeki pencerelerin demir parmaklıkları mevcuttur. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan doğu ve güney cephedeki pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 25 cm genişliğinde dışa taşkın saçak görülür.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minare sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin güneydoğu yönünde yer alan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapı 65 cm genişliğindedir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, biri ise ortada serbest olarak konumlandırılan kare kesitli üç ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur (Şekil 3.1061).

Şekil 3.1061. Akciriş Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli mihrap yer alır. Mihrap nişi 1.24 m genişliğinde ve 66 cm derinliğindedir. Orijinal olmayan mihrap, niteliksiz çini malzemeyle kaplıdır.

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 69 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.56 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı vardır (Şekil 3.1062).

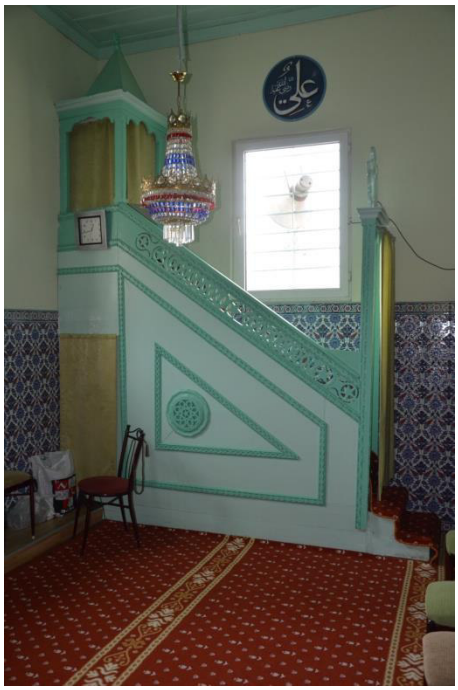

Şekil 3.1062. Akciriş Mahallesi Camii Minber

Orijinal olmayan vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye batı yönünde bulunan seyyar merdivenden çıkılır. Üç basamaklı ahşap merdiven 40 cm genişliğindedir. Kürsüde, mihrap gibi tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.1063).

Şekil 3.1063. Akciriş Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına kuzey cephe ekseninde yer alan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu kapı tek demir kanatlıdır. Söz konusu kapıya Minare arkasından yükselen betonarme malzemeli merdivenden ulaşılır. Mahfil kapısının hemen batısında benzer bir kapı daha vardır. Söz konusu kapı son cemaat yeri üzerinde oluşturulan kısma açılır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine 2.38 m çıkıntı yapmakta ve güney duvar aksında 78 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 42 cm yüksekliğinde korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütun görülür. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.14.3.2. Malzeme-Teknik

Orijinal cami kısmının cephe duvarlarında taş malzeme, batıya doğru genişletilen kısımda, son cemaat yerinde ve minarede betonarme malzeme, minberde, mahfilde, tavanda, sütunlarda ve harim giriş kapısının kanatlarında ahşap malzeme, mihrap ve vaaz kürsüsünün kaplamalarında çini malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, pencere parmaklıklarında, son cemaat yer, minare

ve mahfil giriş kapılarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca dış cephe sıvanıp boyanmıştır. Harim duvarları ise prapet seviyesine kadar çini kaplıyken diğer kısımları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise ajur, çıtakari ve çakma tekniği uygulanmıştır.

3.14.3.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmezken harimdeki süslemeler minberde ve tavanda toplanmıştır. Minberin doğu yan aynalığında iç içe geçmiş iki üçgen form vardır. Söz konusu formlardan dışta olanı atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan, içte olanı ise saç örgü motifinden meydana gelir. Yeşil renkli motifler her iki yönden yine yeşil renkli birer çıtayla sınırlandırılmıştır. İçteki üçgen formun ortasında dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek motifi görülür. Çiçeğim ortasında yıldız motifi mevcuttur. Minber ajur tekniğinde yapılan tek sıra korkuluğa sahiptir. Korkuluk iç iççe geçerek uzayan halkalardan oluşur. Her iki uçtaki ikişer halkanın ve ortadaki halkanın içinde birer yıldız bulunmaktadır. Halkalar alttan ve üstten birer sıra kuşakla sınırlandırılmıştır. Alttaki kuşak, atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan, üstteki ise atlamalı olarak bir iç bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarından meydana gelir. Benze "C'' formlarını girişin yan yüzlerinde de görürüz. Minber girişi üzerinde ajur tekniğinde yapılan lale formunda tepelik yer alır. Lale formunun içerisinde ve üzerinde birer ay yıldız motifi vardır. Tepeliğin her iki yanında da yine birer alem görülür. Birbirinden farklı alemlerde, yıldız, koçboynuzu, dairesel form ve ay yıldız gibi motifler bulunmaktadır (Şekil 3.1062).

Tavan ortasında ince çıtayla oluşturulan iç içe geçmiş üç dairesel form vardır. İçteki dairesel formun ortasına çiçek motifi yerleştirilmiştir. Düğüm yaparak uzayan kıvrımdan oluşan çiçeğin orasında yıldız bulunur. İçteki dairesel formlar arasında kalan yüzey saç örgü, dıştakiler ise tek sıra halinde yan yana sıralan halkalarla doldurulmuştur. Dairesel formlar kalın silmeyle dıştan çevrilidir. Söz konusu tüm bu motifler iç içe geçmiş iki kare formun içerisinde yer alır. Kare formlardan içte olanı saç örgü, dışta olanı ise atlamalı olarak uzayan papyon benzeri motiflerden ve baklava formlarından meydana gelir. Tavan göbeği dışındaki yüzeyler mihraba dik olarak uzayan dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir. Dikdörtgenler ince

çıtalardan veya tavan göbeğinde gördüğümüz atlamalı olarak uzayan motiflerden oluşur. Ayrıca tavanın dört köşesine yakın noktalara dairesel formlu kalın silme içerisine yerleştirilen çiçek desenli birer küçük göbek vardır. Tavan yüzeyi ve motifler yeşilin farklı tonlarına boyanarak tavana hareketlilik kazandırılmıştır (Şekil 3.1063).

3.14.3.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif dönemlerde yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Gözlemlediğimiz müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde dikdörtgen formlu olan harim, güneybatı yönde genişletilerek "L'' formuna dönüşmüştür.
2- Kuzeybatı köşeye son cemaat yeri ve minare eklenmiştir.
3- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Genişletilme çalışmasıyla birlikte mihrabın mevcut konumu batıya doğru kaydırılmıştır.
5- Mihrap, vaaz kürsüsü orijinal olmayan unsurlardandır.
6- Harim duvarları prapet seviyesine kadar niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır.
7- Orijinalinde kiremit ola çatı örtüsü saç malzemeyle yenilenmiştir.
8- Dış cephe sıvanıp boyanmıştır.

3.14.4. Düzköy Merkez Camii

Şekil No: 1064-1068
Çizim No: 171

Yapı, Trabzon-Şalpazarı ilçesinin Düzköy mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak ibadete açılış beratında yer alan bilgilere göre mahalle halkı tarafından 1947 yılında mimar Ali KURUKIZ'a yaptırılmıştır. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.14.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde avlu, batısında

avlu ve komşu arazi, güneyinde mahalle yolu, doğusunda ise avlu ve komşu bina vardır. Yapının harim kısmı içten içe 10.87x7.70 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.59x9.12 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa delen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare batı cephenin kuzey köşesinden camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1064)-(Çizim 3.171).

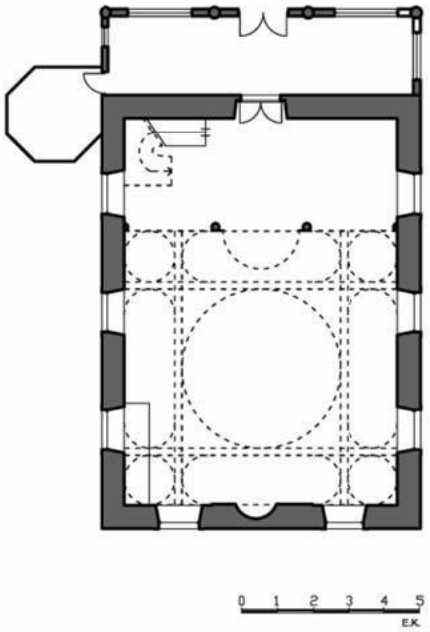

Çizim 3.173. Düzköy Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1064. Düzköy Merkez Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli ayaklar üzerine oturan sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca doğu ve batı yöndeki sütunlardan harim kuzey duvarına atılmış birer yuvarlak kemer daha vardır. Orijinalinde açık olan son cemaat yeri günümüzde belli bir yüksekliğe kadar taş duvarla, diğer kısımları ise ahşap doğramalı camekânla kapatılmıştır. Söz konusu mekâna orta gözün ortasına yerleştirilen 1.50 m genişliğindeki dikdörtgen formlu ve iki kanatlı kapıdan girilir. Son cemaat yerinin üzeri içten düz ahşap tavanla örtülüdür. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine yarım daire formlu ve iki basamaklı merdivenden çıkılır (Şekil 3.1064).

Harime giriş, son cemaat yeri içerisinden ulaşılan kapıdan sağlanır. Harim kuzey duvar eksenindeki kapı 1.15 m genişliğinde, dikdörtgen formlu basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.1065).

Şekil 3.1065. Düzköy Merkez Camii Harim Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde tek sıra pencere düzeni görülür. Doğu ve batı cephede üç, güney cephede ise iki pencere mevcuttur. 1 m genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür (Şekil 3.1064).

Batı cephenin kuzey köşesinde yer alan minare altıgen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye giriş, son cemaat yeri batı duvarı üzerinde bulunan kapıdan sağlanır. Dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek ahşap kanatlı kapı 65 cm genişliğindedir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunların arası tek sıra boğumlardan oluşan 51 cm yüksekliğindeki ahşap korkuluklarla kapatılmıştır (Şekil 3.1066).

Şekil 3.1066. Düzköy Merkez Camii Mahfil

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 79 cm genişliğinde ve 40 cm derinliğindedir. Yarım daire formlu nişin yaşmak kısmı üçgen kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1067).

Şekil 3.1067. Düzköy Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 69 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.88 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli giriş açıklığı bulunmaktadır (Şekil 3.1067).

Yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güney duvarın doğu köşesine yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğa sahip kürsüye, batı yönündeki ahşap merdivenden çıkılır. Üç basamaklı merdiven 40 cm genişliğindedir.

Harim tavanı dokuz birime ayrılmıştır. Ortadaki bölümde büyük, köşelerde ise küçük bağdadi kubbeler bulunurken, aralardaki bölümlerde bağdadi tekniğinde yapılan beşik tonozlar yer alır (Şekil 3.1068).

Şekil 3.1068. Düzköy Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki "S'' kıvrımlı ahşap merdivenden çıkılır. On dört basamaklı merdiven 79 cm genişliğindedir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.70 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 87 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği görülür. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun mevcuttur. Alttan ve üstten kare, ortadan ise çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.14.4.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında ince yontu, harim giriş kapısında, mihrapta, mahfili taşıyan sütunlarda ve son cemaat yerindeki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfil ve son cemaat yeri tavanında, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfil katındaki sütunlarda, kapı kanatlarında, pencere doğramalarında, korkuluklarda ve son cemaat yerindeki camekânlarda ahşap malzeme, harim tavanında ahşap ve alçı malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minarede betonarme, minare kaidesinin kaplamasında ise ince yontu taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve ajur tekniği, harim tavanında bağdadi tekniği, mahfil ve son cemaat yeri tavanında ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.14.4.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sadedir. Pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Kemerlerin kilit taşında, kabartma tekniğinde yapılan stilize dilmiş lale kabartması bulunur. Ayrıca üzengi taşları da yivlidir. Son cemaat yerini oluşturan sütunlar belli bir yükseklikte halat motifiyle çevrilidir. Halat motifinin altında ve üstünde belli aralıklarla yerleştirilen kabartma tekniğinde yapılmış kalp motifleri mevcuttur. Sütunları birbirine bağlayan kemer taşları atlamalı olarak beyaz ve turuncu renklere boyanarak kemerlere hareketlilik kazandırılmıştır.

Harim giriş kapısının dikdörtgen formlu kaidesi, kademeli silmelerle ve testere ağzı motifiyle üç yönden çevrilidir. Aynı şekilde kapı açıklığı da silmelerle üç yönden çevrilidir. Kapı ve kaideyi çevreleyen silmeler altta birbirine bağlanmıştır.

Kapı kemer kavsında, belli aralıklarla yerleştirilmiş sarkıt şeklinde silindir formlar görülür. Silindir formlarının üzerinde de kemer kavsı boyunca uzayan küçük dairesel formlar bulunur. Kilit taşındaki dairesel formların içerisine birer yıldız yerleştirilmiştir. Benzer yıldızları üzengi taşlarında da görürüz. Kilit taşında kabartma tekniğinde yapılan stilize edilmiş lale mevcuttur. Söz konusu lale, yine lale formundaki vazodan çıkmaktadır. Vazonun her iki yanında aşağı doğru saç örgü formunda birer zincir motifi asılırken, lalenin sağ ve sol üst köşesinde dairesel form içerisine yerleştirilmiş birer yıldız görülür. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Üst üste konumlandırılan panoların içerisi sadedir (Şekil 3.1065).

Son cemaat yerinin tamamıyla yeşile boyalı tavanında, iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan üç tavan göbeği vardır. Göbekler, son cemaat yerinin her bir gözü üzerine denk gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Gerek kare formlar, gerekse dairesel formlar ince çıtalarla oluşturulmuştur. Dairesel formların içerisine Birbirinden farklı çiçek motifi yerleştirilmiştir. Farklı şekillerde oluşturulan çiçeklerin içerisinde birer yıldız yer alır.

Minarede ise şerefe altları mukarnaslarla doldurulmuştur. Ayrıca şerefe altlarında ve gövdenin alt ucunda birer bilezik bulunmaktadır.

Yapının harim kısmı da oldukça sade olup süsleme unsurları, mihrapta, minberde ve mahfil tavanında toplanmıştır. Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi, harim giriş kapısında olduğu gibi kademeli silmelerle ve testere ağzı motifiyle üç yönden çevrilidir. Aynı şekilde niş de silmelerle ve saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Niş ve kaideyi çevreleyen silmeler altta birbirine bağlanmıştır. Nişin alt kısmında aşağıdan yukarıya doğru uzayan perde motifleri görülür. Zikzak formunda perdelerden içe doğu uzayan püsküller mevcuttur. Perdeler aşağıdan yukarıya doğru uzayan üç silmeyle birbirinden ayrılmıştır. Silmelerin alt ucunda süs kabağı formunda bir motif, onun her iki yanında ise mızrak ucuna benzer birer motif yer alır. Perde motiflerinin üzerinde paralel uzayan süsleme şeritleri görülür. Birbirinden farklı şeritler aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla uçlarında püsküller bulunan zikzak formunda perdelerden, belli aralıklarla yerleştirilen küre formundaki kabaralardan, saç örgü motifinden, belli aralıklarla yerleştirilen küre formundaki kabaralardan, perde püsküllerinden, testere ağzı motifinden, belli aralıklarla yerleştirilen dairesel

formlardan, yivlerden, saç örgü motifinden, belli aralıklarla yerleştirilen çiçeklerden, perde püsküllerinden, yıldızlardan meydana gelir. Niş yaşmağının yüzeyi, uçlarında dairesel form bulunan ve aşağı doğru sarkan zincirlerle bezenmiştir. Nişin üçgen kemeri saç örgü motifiyle dıştan çevrilidir. Kemer köşelikleri stilize edilmiş çiçeklerle tezyin edilmiştir. Niş üzerinde, yaldız çerçeveli ve dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Pano içerisinde kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle ‘‘ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Kaidenin üzerinde de yan yana sıralanmış yaldız çerçeveli dört pano mevcuttur. Panoların içerisinde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’, ‘‘…’’,‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" , ‘‘ الحَمْد لله/Şükür Allah’dır’’ yazar (Şekil 3.1067).

Minberin üçgen formlu doğu yan aynalığında, ince çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş iki üçgen form yer alır. İçteki üçgen formun içerisi iç içe geçmiş saç örgü motifiyle doldurulmuştur. Süpürgelik yüzeyi çökertilerek dikey yönlü ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Üç pano içerisinde dikdörtgen formlu ve kaş kemerli birer açıklık vardır. Dolap açıklığı üzerindeki dikdörtgen formlu alanın içerisi saç örgü motifleriyle bezelidir. Ajur tekniğinde yapılan tek sıra minber korkuluğu saç örgü motifinden meydana gelir.

Mahfil tavanının ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği bulunur. Dıştaki kare form, her iki yönden beyaz renkli ince çıtayla sınırlandırılan beyaz renkli saç örgü motifinden, içteki dairesel formlar ise yine beyaz renkli çıtalardan oluşur. Dıştan yeşil renkli yivli silmelerle çevrili dairesel formların arasında kalan yüzey sarı renkli saç örgü motifiyle doldurulmuştur. İçteki dairesel formun içerisine de kırmızı renkli çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek, düğüm yaparak uzayan kıvrımla oluşturulmuştur. Göbek dışındaki tüm tavan yüzeyi, ince çıtalardan meydana gelen dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir.

Harim doğu, batı ve güney duvara yazı levhaları asılmıştır. Sarı çerçeveli levhaların içerisinde mavi zemin üzerine beyaz renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘ حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya

doğru sırasıyla ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar.

3.14.4.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz gözlemlerde farklı dönemlerde yapılmış birkaç müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzeybatı köşeye minare eklenmiştir.
2- Orijinalinde açık olan son cemaat yeri taş duvarla ve ahşap doğramalı camekânla kapatılmıştır.
3- Mahfil tahtaları yenilenmiştir.
4- Kiremit olan çatı örtüsü saç malzemeyle değiştirilmiştir.

3.14.5. Çarlaklı Mahallesi Camii

Şekil No: 1069-1073
Çizim No: 172

Yapı, Trabzon-Şalpazarı ilçesinin Çarlaklı mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak ibadete açılış beratında yer alan bilgilere göre 1951 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.14.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Yapının, doğusunda lojman, güneyinde mahalle yolu, batısında ve kuzeyinde ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.78x5.67 m, dış hatları ise 10.54x7.43 m boyutlarındadır. Kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare kuzeydoğu köşede camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1069)-(Çizim 3.172).

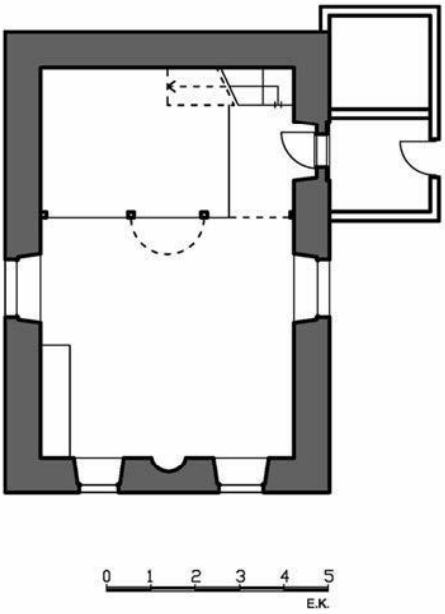

Çizim 3.174. Çarlaklı Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1069. Çarlaklı Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş, doğu cephe ekseninin kuzeyinde bulunan kapıdan sağlanır. 81 cm genişliğindeki kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır (Şekil 3.1070).

Şekil 3.1070. Çarlaklı Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde tek sıra pencere düzeni mevcuttur. Pencerelerden ikişer tanesi güney ve kuzey cephede, birer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alır. Dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklı pencereler farklı genişliklere sahiptir. Doğu ve batı cephedekiler 110, güney cephedekiler 65 cm, kuzey cephedekiler ise 1.23 m genişliğindedir. Doğu, batı ve güney cephedeki pencereler harim katı, kuzey cephedekiler ise mahfil katı seviyesindedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.1069).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 20 cm genişliğinde dışa taşkın saçak görülür.

Kuzeydoğu köşedeki minare dairesel kesitli gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye güney yüzünde görülen 60 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Gövde köşeleri pahlı sütunların kare kesitli ayak ve başlıkları vardır. Doğu yöndeki sütunların arası tek sıra boğumlardan oluşan 36 cm yüksekliğindeki ahşap korkulukla kapatılmıştır (Şekil 3.1071).

Şekil 3.1071. Çarlaklı Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 77 cm genişliğinde ve 42 cm derinliğindedir. Yarım daire formlu nişin yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanır (Şekil 3.1072).

Şekil 3.1072. Çarlaklı Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 66 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.53 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.1072).

Caminin vaaz kürsüsü yoktur. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği bulunur. Söz konusu göbeğin benzerleri tavanın köşelerinde de görülür (Şekil 3.1073).

Şekil 3.1073. Çarlaklı Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına kuzeydoğu köşedeki ahşap merdivenden çıkılır. Batı yöne doğru tek kol halinde yükselen sekiz basamaklı merdiven 79 cm genişliğindedir. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.44 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 74 cm derinliğinde mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil tek sıra boğumlardan oluşan 46 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa sahiptir. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelen göbek bulunur. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.14.5.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında kaba yontu, mihrapta ise düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, sütunlarda, tavanda, korkuluklarda, harim ve minare giriş kapısında ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik, parmaklıklarında demir malzeme, minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca doğu, batı ve güney cephe ile harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde kalemişi, oyma ve çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.14.5.3. Süsleme

Dış cephede süsleme unsuru görülmezken, harimdeki süslemeler minberde ve tavanda toplanmıştır. Minberin yan aynalığın iç içe geçmiş üç üçgen form bulunur. İnce çıtalarla oluşturulan üçgenlerden dıştaki ikisi pembe, içteki ise yeşil renklidir.

İçteki üçgenim içerisi iç içe geçmiş yeşil renkli saç örgü motifleriyle doldurulmuştur. Minber korkuluğunun yüzeyi çökertilerek "S'' formlu kıvrım elde edilmiştir. Giriş üzerine ajur tekniğinde yapılmış lale formunda tepelik yerleştirilmiştir. Pembe renkli tepeliğin içerisinde "1954'' tarihi yazmaktadır. Söz konusu tarih muhtemelen minberin camiye eklendiği tarihtir. Tepeliğin her iki yanında, simetrik olarak yerleştirilmiş minare formlu ve pembe renkli birer ahşap dikit yer alır (Şekil 3.1072).

Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelen göbek bulunur. Dıştaki kare form kahve renkli saç örgü motifinden, içteki ise atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan yeşil renkli "C'' formlarından meydana gelir. İçteki dairesel formlar ise yeşil ve pembe renkli ahşap çıtalardan oluşur. Dairesel formların içerisi, iç içe geçmiş mavi renkli saç örgü, çiçek ve yıldız motifiyle doldurulmuştur. Benzer şekilde ki göbekleri tavanın dört köşesinde ve mahfil tavanında da görmekteyiz. Göbeklerin dışındaki tüm tavan yüzeyi maviye boyanıp ince çıtalarla oluşturulan dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir.

Mihrap, mermer havası verecek şekilde boyalıdır. Dilimli mihrap tacının kenar hatları testere ağzı motifiyle belirginleştirilmiştir. Doğu ve batı duvarda kalemişi tekniğin yapılmış mavi çerçeveli ve dikdörtgen formlu birer yazı panosu vardır. Batı duvardaki panoda sarı zemin üzerine siyah renk harflerle " وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ وَاَنَّـهٗۤ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ/ve bilin ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer. Yine bilin ki, onun huzurunda toplanacaksınız (Enfâl 24) ve لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ/ Şüphesiz ki, bir kavim kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez (Ra'd 11)'' yazarken, doğu duvardakinde " وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ/ Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Elbette ki ahiret yurdu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız? (En'âm 32)'' yazar (Şekil 3.1073).

3.14.5.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde farklı dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzeydoğu köşeye minare eklenmiştir.
2- Doğu, batı ve güney cephe sıvanıp boyanmıştır.

3- Orijinalinde ahşap olan pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Mihrap yakın dönemde boyanmıştır.
5- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü saç olarak yenilenmiştir.

3.15. TONYA

Tonya ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında inşa edilmiş yedi cami tespit ettik. Söz konusu camiler İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii (1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii'dir (1958).

Bazı camiler muhtelif zamanlarda müdahaleye maruz kalmalarına rağmen büyük oranda özgünlüklerini korumuştur. Ancak İskenderli Merkez Camii (1810) ve Bicinlik Mahallesi Camii (1898) için aynı şeyi söyleyemeyiz. İskenderli Merkez Camii'nin harim duvarları ve mihrap niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Ayrıca minberi, vaaz kürsüsü ve mahfili yakın dönemde eklenmiştir. Bicinlik Mahallesi Camii'nin ise harim duvarları ve mihrap kaidesi lambri malzemeyle kaplıdır. Vaaz kürsüsü, mahfil ve harim tavanı da yakın dönemde yenilenmiştir. Bu sebeplerden dolayı söz konusu camileri çalışmamıza dahil etme gereği duymadık. İncelemiş olduğumuz camilerin tümü ibadete açıktır.

3.15.1. Kozluca Mahallesi Camii

Şekil No: 1074-1079

Çizim No: 173

Yapı Trabzon-Tonya ilçesinin Kozluca mahallesinde bulunmaktadır. Cami, batı cephedeki harim giriş kapısı üzerine yer alan iki kitabeye sahiptir. Kapının kemer kilit taşı üzerinde yer alan kitabede, kabartma tekniğindeki kitabede *"١٢٨٢/1282''* yazarken, Kemer üzerindeki kare formlu kitabede;

"….١٢٨٢-1282'' yazar. Kitabelerden de anlaşılacağı üzere cami H.1282/M.1866 yılında inşa edilmiştir. Kapının güneyindeki pencerelerin arasında muhtemelen sonradan yerleştirilmiş mermer kitabe vardır. Söz konusu kitabede de "Kozluca Camii K.T. 1861'' yazar. Orijinalinde hicri olarak yazılan tarihin, miladi takvime yanlış çevrildiğini düşünüyoruz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.15.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan yapı, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Külliyenin bir parçası olan caminin

doğusunda avlu, güneyinde ve batısında hazire, kuzeyinde ise iki medrese vardır. İki katlı medreselerden kuzeybatı yönde olanı günümüzde Kur'an kursu olarak kullanılırken, kuzeydoğu yöndeki çay ocağı olarak kullanılır. Yapının harim kısmı içten içe 7.67x6.80 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yerine benzer bölümle birlikte 11.03x8.20 m boyutlarına ulaşır. Kaba ve ince yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yeri benzeri bölümden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare güneydoğu köşede camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1074)-(Şekil 3.1075)-(Çizim 3.173).

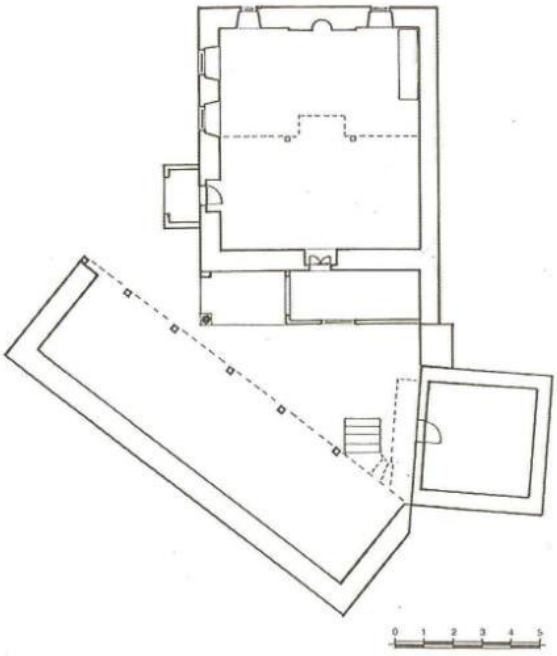

Çizim 3.175. Kozluca Mahallesi Camii Plan (Okman vd.'den)

Şekil 3.1074. Kozluca Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede bir kısmı açık, bir kısmı ise kapalı olarak düzenlenen, son cemaat yerine benzer bölüm vardır. Mahfil söz konusu bölüm üzerine doğru çıkma yapar. Kuzeydoğu yöndeki açık kısımda, ikisi duvara dayandırılan, biri ise serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli üç taş sütun görülür. Sütunlar, kare kesitli ayak ve başlıklara sahiptir. Doğu yöndeki kapalı bölüme, açık bölümün doğunsa yer alan dikdörtgen formlu ve tek plastik kapıdan girilir. Kapalı bölüm, kuzey duvar üzerindeki dikdörtgen formlu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklı pencereyle aydınlatılır.

Harime, biri doğu cephede, diğeri ise kuzey cephede olmak üzere iki kapıdan girilir. Doğu cephedeki ana giriş kapısı 65 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.1075). Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için kapıya, yarım daire formlu ve dört basamaklı taş merdiven ile ulaşılır. Kuzey cephedeki kapı, son cemaat yeri şeklinde düzenlenen kapalı bölüm içerisinde yer alır. Kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı olup, 70 cm genişliğindedir.

Şekil 3.1075. Kozluca Mahallesi Camii Genel Görünüm

Cephe duvarları üzerinde ikisi harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on bir pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi de doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu, batı ve güney cephede, üçü ise kuzey cephededir. 90 cm genişliğindeki harim katı pencereleri dikdörtgen formlu, kaş kemerli, taş söveli, alüminyum doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Güney cephedeki yer alan mahfil katı seviyesindeki pencereler

dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli, demir doğramalı ve demir parmaklıklıyken, diğer pencereler dikdörtgen veya kare formlu, taş söveli-lentolu, plastik veya alüminyum doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencereler farklı genişliklere sahiptir. Kuzey cephedekiler, 76 cm, doğu duvardakiler, 37 cm, batı duvardakilerin kuzeyde olanı 37 cm, güneyde olanı ise daha büyük boyutludur. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan doğu, batı ve güney duvardaki pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.1074)-(Şekil 3.1075).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülmektedir.

Güneydoğu köşedeki minarenin çokgen formlu kaidesi ve gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye, kaidenin güneydoğu yüzünde yer alan 51 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.1076).

Şekil 3.1076. Kozluca Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve niteliksiz çini kaplamalı mihrap yer alır. 1.18 m genişliğindeki mihrap nişi, 66 cm derinliğindedir (Şekil 3.1077).

Şekil 3.1077. Kozluca Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında, orijinal olmayan betonarme malzemeli ve niteliksiz çini kaplamalı minber görülür. Batı duvara dayandırılan 1.01 m genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.11 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minberin dikdörtgen formlu giriş açıklığı vardır (Şekil 3.1077).

Yarım koni formlu ve taş malzemeli vaaz kürsüsü, güney duvarın doğu köşene yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.1078).

Şekil 3.1078. Kozluca Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında dairesel formlu tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.1079).

Şekil 3.1079. Kozluca Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yeri olarak düzenlenen bölümün kapalı kısmındaki merdivenden çıkılır. 83 cm genişliğindeki betonarme malzemeli ve mermer kaplamalı merdiven dokuz basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 6.53 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 80 cm derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 50 cm yüksekliğinde tek sıra korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında, dördü korkuluk hizasında, ikisi ise arkada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.15.1.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarların kaba ve ince yontu taş malzeme, mihrap ve minber kaplamalarında niteliksiz çini malzeme, vaaz kürsüsünde düzgün kesme taş malzeme, mahfilde, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, saçakta ve kapı kanatlarında ahşap malzeme, pencere doğramalarında alüminyum ve plastik malzeme, minare ve son cemaat yerinin giriş kapısında plastik malzeme, son cemaat yerine çıkışı sağlayan merdiven ve minarede betonarme malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma, ajur ve kalemişi tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.15.1.3. Süsleme

Caminin dışı oldukça sadedir. Batı cephedeki giriş kapısı silmelerle üç yönden çevrilidir. Kemerin kilit taşı yüzeyinde bulunan kitabenin her iki yanında kabartma tekniğinde yapılmış birer alem motifi, alemlerin biraz altında ise yine kabartma tekniğinde yapılmış perde benzeri mavi renkli birer motifi vardır. Kemer köşeliği silmeyle üç yönden çevrelenmiş ve ortasına kitabe yerleştirilmiştir. Kuzey cephedeki harim giriş kapısı ise siyah renkli silmeyle üç yönden çevrelenmiş olup, söveleri ve kemeri maviye, kapı kanatları kırmızıya, kanatların birleştiği nokta ise maviye boyanarak kapıya canlılık kazandırılmıştır. Kuzeybatı köşedeki dışa taşkın taşın yüzeyinde, kabartma tekniğinde yapılmış yelpaze motifler görülür.

Harim içerisindeki süslemeler vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda ve harim duvarlarında toplanmıştır. Yarım daire formlu vaaz kürsüsünün gövdesinde belli aralıklarla yerleştirilmiş rozetler vardır. Rozetler siyah zemin üzerine sarı renkle yapılan yıldızlardan oluşur. Gövde ile korkuluk arasında, paralel olarak uzayan "S'' formlu kıvrık dal motifi mevcuttur. Sarı zemin üzerine yapılan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise kırmızı ve sarı renkli kıvrık dal altta ve üstten mavi renkli birer silmeyle sınırlandırılmıştır. Alttaki silmeden mavi ve yeşil renkli dendenler asılmaktadır. Korkuluk yüzeyinde, tek sıra halinde uzayan, içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli nişler bulunur. Nişlerin içerisi kırmızıya, korkuluk yüzeyi ise maviye boyanmıştır. Kürsü gövdesi de beyaz ve mavi renklere boyanarak kürsüye hareketlilik kazandırılmıştır (Şekil 3.1078).

Bordo ve mavi renklere boyalı mahfil ve mahfil köşkünün ön yüzünde, oyma tekniğinde yapılmış süslemeler mevcuttur. Sistemli olamayan süslemeler yıldız, rozet, helezon gibi motiflerden meydana gelir. Mahfili taşıyan sütunlara oturan ahşap kirişin ön yüzünde, paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağı görülür. Kuşaklardan üstte olanı kırmızı renkli yıldızlardan, altta olanı ise mavi renkli testere ağzı motifinden oluşur. Sütun tepeliklerinde de kırmızı renkli yıldızlar görülür (Şekil 3.1076).

Harim tavanı kırmızı renkli şeritle üç bölüme ayrılmıştır. Ortadaki bölümün ortasında dairesel formlu ve sarı çerçeveli tavan göbeği yer alır. Göbeğin içerisi, ajur tekniğinde yapılmış kahve renkli çiçek benzeri motifle doldurulmuştur. Tavan göbeği dışındaki yüzey, mihraba paralel olarak uzayan kırmızı renkli çıtalarla

doldurulmuştur. Yanlardaki bölümlerin yüzeyinde ise mihraba dik olarak uzanan kırmızı renkli çıtalar bulunur. Mahfil tavanı da benzer şekildedir (Şekil 3.1079).

Harim duvarlarında, kalemişi süslemeler mevcuttur. Beyaz zemin üzerine yapılan süslemeler oluşturulurken ağırlıklı olarak sarı, yeşil, siyah, mavi, kırmızı, kahverengi renkler kullanılmıştır. Doğu ve batı duvardaki pencereler üç, güney duvardakiler ise dört yönden birer sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Süsleme şeritleri, "S'' formunda uzayan kıvrık daldan meydana gelir. Sarı renkli kıvrık dalın üzerine yeşil renk yapraklar ve sarı ve kırmızı renkli çiçekler bulunur. Şeritler her iki yönden mavi renkli birer çizgiyle sınırlandırılmıştır. Pencerelerin üzerinde birer alem motifi bulunmaktadır. Doğu, batı ve kuzey duvarda, harim katındaki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış birbirinden farklı limon, servi, elma, kiraz, limon veya farklı türde ağaç motifleri vardır. Güney duvarda ise Mihrap kaidesinin her iki yanına yerleştirilmiş birer vazodan çıkan çiçek motifi görülür. Sarı ve kahve renkli vazolardan çıkan çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve turuncu renklidir. Ayrıca mihrap kaidesinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan sarı ve kırmızı renkli birer zikzak motifi mevcuttur. Siyah zemin üzerine yapılan zikzakların üzerinde bitkisel motifler yer alır. Batı duvarın ekseninde saat, doğu duvarın güney köşesinde ise pencere formunda motif görülür. Mavi ve kırmızı renkli pencerenin üzerinde kırmızı renkli alem bulunurken, alemin altından mavi, yeşil ve kırmızı renkli kandil asılır. Ayrıca pencere içerisinde, sap ve yaprakları yeşil çiçekleri ise kırmızı renkli üç çiçek motifi yer alır. Doğu, batı ve güney duvarda, mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış madalyonlar bulunmaktadır. Mavi çerçeveli madalyonlar farklı renklerdeki bitkisel motiflerle dıştan çevrilidir. Madalyon içlerinde de beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar görülür. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', "ما شاء الله/Mâşallah'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "…'', "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', "محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'', yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', "على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', "حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'' ve "حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'' yazar. Güney duvardaki "الله/Allah'' ve "محمّد/Muhammed'' yazılı madalyonlar, mihrap kaplamasının arkasında kalmıştır. Mahfilin doğu ve batı duvarında farklı

türlerde ağaç motifleri vardır. Doğu, batı ve güney duvarın harim tavanıyla birleştiği noktada tek sıra halinde uzayan bitkisel motifli süsleme şeridi mevcuttur. Süsleme şeridinin altında, belli aralıklarla yerleştirilmiş sarı renkli kandiller asılır.

3.15.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile ilgili onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemlerdik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Güneydoğu köşeye betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
2- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle yenilenmiştir.
3- Ahşap pencere doğramaları, alüminyum ve plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Kuzey cephedeki son cemaat yeri olarak düzenlenen kapalı kısmın orijinalinde açık olduğunu düşünüyoruz.
5- Mihrap tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplanmış.
6- Minber betonarme olarak yenilenmiş ve çiniyle kaplanmıştır.

3.15.2. Karşular Mahallesi Camii

Şekil No: 1080-1086
Çizim No: 174

Yapı, Trabzon-Tonya ilçesinin Karşular mahallesinde bulunmaktadır. Caminin inşa tarihini gösteren kitabesi harim giriş kapısı üzerinde yer alır. Söz konusu kitabede, سَلٰمٌ عَلَيْكُم طِبْتُم فَادْخُلُوهَا خٰلِدِينَ/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)-١٣٠٤/1304'' yazar. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami M. 1886 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.15.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu, doğusunda ve güneyinde avlu ve mahalle yolu, doğusunda ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.80x8.91 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.39x10.33 m boyutlarına ulaşır. Düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen

minare, kuzeybatı köşede yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1080)-(Çizim 3.174).

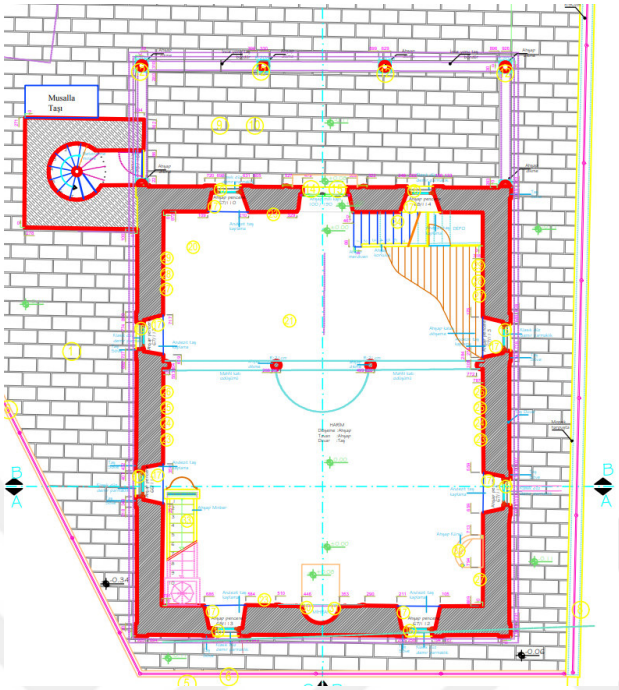

Çizim 3.176. Karşular Mahallesi Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.1080. Karşular Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, ikisi harim duvarına dayandırılmış, dördü ise önde serbest olarak konumlandırılmış dairesel kesitli altı ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli taş ayaklar üzerine oturan sütunlar, kare kesitli ahşap başlıklara sahiptir. Söz konusu sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır (Şekil 3.1080).

Harime, kuzey cephe ekseninde bulunan 1.05 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.1080).

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler yine her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Pencerelerin tümü 64 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir (Şekil 3.1081).

Şekil 3.1081. Karşular Mahallesi Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Kuzeybatı köşedeki minare, kare kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin doğuya bakan yüzünde yer alan 82 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Kuzeybatı köşeye ahşap malzemeli müezzin mahfili eklenmiştir (Şekil 3.1082).

Şekil 3.1082. Karşular Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar eksinde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 95 cm genişliğindeki mihrap nişi, 46 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1083).

Şekil 3.1083. Karşular Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisine doğru 2.80 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minberin dikdörtgen formlu, dilimli kaş kemerli ve iki ahşap kanatlı giriş açıklığı bulunur (Şekil 3.1084).

Şekil 3.1084. Karşular Mahallesi Camii Minber

Yarım koni formlu ve taş malzemeli vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Ahşap boğumlardan oluşan tek sıra korkuluğa sahip kürsüye, güney yönünde yer alan dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır (Şekil 3.1085).

Şekil 3.1085. Karşular Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.1086).

Şekil 3.1086. Karşular Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, harim giriş kapısının önünden başlayıp doğu yöne doğru yükselen tek kollu ahşap merdivenden çıkılır. 85 cm genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.75 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.12 m derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 37 cm yüksekliğinde tek sıra korkuluğa sahiptir. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dairesel kesitli dört ahşap sütun görülür. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.15.2.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında, mihrapta, vaaz kürsüsünde ve son cemaat yerindeki sütun ayaklarında düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, müezzin mahfilinde, vaaz kürsüsünün korkuluğunda, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında ve minare giriş kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp, boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma, ajur ve kalemişi tekniği, tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.15.2.3. Süsleme

Yapının dış cephesi sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve lentosu duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Son cemaat yerinin tavanı, tek sıra halinde uzayan saç örgü motifiyle çevrelenmiş ve ortasına iç içe geçmiş üç dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği yerleştirilmiştir. İçteki dairesel form dıştan, ortadaki ise içten testere ağzı motifiyle çevrilidir. Dıştaki dairesel formlar arasında kalan yüzey, tek sıra halinde uzayan baklava formlarıyla tezyin edilmiştir.

Harim giriş kapısı dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaidenin her iki yanında silmelerden oluşan birer sütünce yer alır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahi sütünceler üstten, paralel olarak uzayan ve kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerle birbirine bağlanmıştır. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek ortada dikey yönlü dikdörtgen, altta ve üstte ise kare formlu birer pano elde edilmiştir. Kapı lentosu üzerinde, paralel olarak uzayan ve kademli olarak yukarıya doğru genişleyen silmeler bulunur. Silme üzerinde yuvarlak kemer formlu alanlığın içerisinde kitabe yazar. Söz konusu kitabenin iki yanında altışar yıldız bulunur. Yıldızlar üçerli gruplar halinde üst üste yerleştirilmiştir.

Minare şerefesinin altında, tek sıra halinde uzayan yarım daireler oluşan üç sıra süsleme şeridi bulunur. Şerefe korkuluğu dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisine, üst üste konumlandırılmış lale formlu ikişer açıklık yerleştirilmiştir. Panoların arasında, koçboynuzu şeklinde dışa doğru çıkıntı yapan konsollar yer alır. Minare gövdesinin her iki ucunda birer bilezik görülür.

Harimdeki süslemeler, mihrapta, minber, mahfilde, tavanda ve harim duvarlarında toplanmıştır. Gerek mihrap kaidesi, gerekse niş kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan halat veya yivli birer süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Alttan üçüncü sıradaki kademenin yüzeyi tek sıra halinde uzayan iç içe geçmiş diyagonal karelerle, dördüncü kademenin yüzeyi ok ucu motifleriyle bezeliyken, beşinci kademe atlamalı olarak uçları bir aşağıya bir yukarıya bakacak şekilde sıralanan üçgenlerle bezelidir. Niş kemeri dıştan yıldızlarla sınırlandırılmış ve yaşmak yüzeyine çiçek motifi yerleştirilmiştir. Niş üzerinde, büyük çoğunluğu tahrip olan, çiçek motifleri mevcuttur. Kaide ile nişi çevreleyen silmeler arasında kalan yüzeyde dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Pano

içerisinde yaldız renkli harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar.

Minberin üçgen formlu doğu yan aynalığında iç içe geçmiş iki üçgen form bulunmaktadır. İçteki üçgenin ortasında iç içe geçmiş üç dairesel form yer alır. İçteki dairesel formun ortasında tahrip olmuş yıldız benzeri motif vardır. Dairesel formların sağ üst köşesinde, oyma tekniğinde yapılmış servi ağacına benzer motif görülür. Aynalık, süpürgelik, dolap açıklığı, köşk korkuluğu saç örgü motifiyle çevrilidir. Söz konusu saç örgü motifi girişin yan yüzünde de bulunmaktadır. Dolap açıklığı üzerindeki dikdörtgen formlu pano içerisinde kabartma tekniğinde yapılan iç içe geçmiş iki baklava form, onun üzerindeki pano içerisinde ise ajur tekniğinde yapılan çiçek benzeri motif mevcuttur. Çiçek benzerin motifin ortasına yıldız yerleştirilmiştir. Giriş açıklığı saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Giriş kamerinin köşeliğinde, siyah renk harflerle ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazar. Kapı kanatlarının yüzeyi hafif eğimli çizgilerle hareketlendirilmiştir. Giriş üzerindeki dikdörtgen formlu aynalığa, müsenna tekniğiyle ‘‘هو الله/hu Allah" yazılmıştır. Yazı, saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Minber tepeliğinin alt kısmında, içerisinde ‘‘الله/Allah’’ yazılı yarım daire form mevcuttur. Yarım daire formdan, güneş ışığına benzer “S’’ formlu çıtalar uzanır (Şekil 3.1084).

Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme şerdi vardır. Süsleme şeritleri, atlamalı olarak uçları bir aşağı, bir yukarı bakacak şekilde uzayan “C’’ formlarından oluşur. Alttan ve üstten birer silmeyle sınırlandırılan şeritler mahfil köşkü boyunca da uzanmaktadır. Köşkün altında, ajur tekniğinde yapılan ve iç içe geçerek uzayan sarkıt şeklinde yarım daireler görülür. Ayrıca köşkün alt yüzünde dairesel form bulunur. İçerisi iç içe geçmiş geometrik motiflerle dolu dairesel form, testere ağzı motifiyle dıştan çevrilidir.

Harim tavanın ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği mevcuttur. Dıştaki kare form, her iki yönden birer silmeyle sınırlandırılmış saç örgü motifinden meydana gelir. İçteki iç içe geçmiş dairesel formların ortasında ahşap malzemeli yıldız yer alır. İçteki dairesel formlar arasında kalan yüzey çiçek yaprağına benzer motiflerle, dıştakilerin arasındaki yüzey ise testere ağzı motifiyle doldurulmuştur. Tavan göbeği dışındaki tüm yüzey, ince çıtalarla oluşturulan ve

mihraba dik olarak uzanan dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir. Tavan, dıştan iki sıra süsleme kuşağıyla çevrilidir. Süsleme uşaklarından içte olanı saç örgü motifinden, dışta olanı ise tek sıra halinde uzayan baklava formlarından oluşur. Tavan göbeğinin ortasındaki iç içe geçmiş dairesel formlu düzenleme, mahfil tavanında ve mahfilin alt yüzünde de görülür (Şekil 3.1086).

Harim duvarlarında, kalemişi süslemeler vardır. Beyaz zemin üzerine yapılan süslemeler ağırlıklı olarak yeşil, pembe, sarı, siyah, mavi renklerle yapılmıştır. Mahfil katı seviyesindeki pencerelerin tavanında yaprakları yeşil, çiçeği ise pembe renkli birer çiçek motifi vardır. Mihrabın batısındaki pencerelerin arasında, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ters müsanna olarak ''بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'' yazar. Yazının batısında birer vazodan çıkan çiçek motifi görülür. Batı yöndeki pencerelerin arasında, her iki yanında mavi renkli birer hilal olan mavi renkli yıldız yer alır. Söz konusu motiflerin her iki yanında vazodan çıkan birer çiçek motifi mevcuttur. Kahve renkli vazolardan çıkan çiçeklerin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise pembe, sarı ve mavi renklidir. Batı duvardaki pencerelerin arasında, vazodan çıkan iki çiçek motifi ve saat motifi ve kuzey yöndeki pencerenin solunda bir, güney yöndeki pencerenin sağında ise vazodan çıkan iki çiçek motifi daha vardır. Doğu duvardaki pencerelerin arasında da vazodan çıkan çiçek motifi ve saat motifi yer alır. Güney yöndeki pencerenin üzerinde siyah renk harflerle ''ياحاوظ/ya Havız (doğrusu:ya Hafız)'' yazar. Pencerenin soluna, cami silueti yerleştirilmiştir. Sarı, gri ve pembe renklerle oluşturulan siluetin her iki yanında servi ağaçları, altında ise iki dal motifi vardır. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış madalyonlar görülür. Bazı madalyonlar sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve mavi renkli bitkisel motiflerle oluşturulurken bazıları sarı çerçevelidir. Sarı çerçeveli madalyonların altında yaprakları yeşil çiçekleri pembe renkli birer çiçek bulunur. Söz konusu çiçeğin her iki yanında çıkıp madalyonun her iki yanından yukarıya doğru uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri sarı ve mavi renkli birer bitkisel motif uzanır. Madalyonlar içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ''الله/Allah ve müsenna tekniğiyle محمّد/Muhammed'', ''آزرايل/Azrail'', '' حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'', ''عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'', güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir

Radıyallahu anh’’, “جبرائيل/Cebrail’’, “الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, “ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, “ميكائيل/Mikail’’, “عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ yazarken, doğu duvarda güneyden kuzeye doğru sırasıyla “ على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, “حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’, “اسرافيل/İsrafil’’ ve “ما شاء الله/Mâşallah’’ yazar. Güney duvardaki “الله/Allah’’ ve “محمّد/Muhammed’’ yazılı madalyonların arasında yeşil ve kahve renkli alem motifi, “محمّد/Muhammed’’ yazılı madalyonun solunda ise iki Mushaf motifi yer alır. Mushafların arasında da kırmızı renkli şamdan benzeri motif görülür. Mahfilin doğu, batı ve kuzey duvarında ve batı ve doğu duvardaki madalyonların kuzeyinde vazodan veya ibrikten çıkan çiçek motifleri ve ağaç motifleri bulunmaktadır. Harim duvarlarıyla tavanın birleştiği noktada, siyah renk harflerle küçük panolar oluşturulmuştur. Panoların içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle “Esmaü’l Hüsnâ’’ yazar.

3.15.2.4. Onarımlar

Cami, yakın tarihte kapsamlı onarıma tabi tutulmuştur. Söz konusu onarımdaki müdahaleler şöyledir;

Avluda;

1- Avlu betonunun kırılması, restorasyon projesi doğrultusunda gerekli hafriyat çalışmalarının yapılması, kum çakıl serilmesi (5cm), blokaj döşenmesi (15cm), grobeton dökülüp (10cm) üzerinin 6cm andezit taş ile döşenmesi (oluşturulacak ıslak hacim üzeri hariç).
2- Avlu alt kotunda bulunan ıslak hacimlerin yıkılması, restorasyon projesi doğrultusunda yeni ıslak hacimlerin oluşturulması.
3- Oluşturulacak ıslak hacimlerin üzerine restorasyon projesi doğrultusunda su yalıtımı yapılması, yalıtımın üzerine geotekstil keçe serilerek koruyucu beton dökülmesi ve üzerinin 4cm andezit taş ile döşenmesi.
4- Islak hacimlerin kuzey, güney ve doğusuna restorasyon projesi doğrultusunda drenaj imalatı yapılması.
5- Avlu etrafına restorasyon projesi doğrultusunda 10x15x50 cm ebatlarında yonu taşı bordür yapılması.
6- Avlunun yol kotundan yüksekte kalan duvarları üzerine restorasyon projesi doğrultusunda ferforje korkuluk yapılması, korkulukların bir kat antipas iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.

7- Avlu girişine restorasyon projesi doğrultusunda engelli rampası ile birlikte ferforje kapı yapılması, kapının bir kat antipas iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması.

8- Doğu yönündeki mezarlık duvarlarında ve avlu kotu altında yer alan avlu duvarlarında sıva raspası yapılarak sıvanın yenilenmesi ve duvarların iki kat grenli boya ile boyanması.

Son cemaatte;

9- Muhdes elemanların (betonarme duvarlar, ara kat döşemesi, merdiven vb.) restorasyon projesi doğrultusunda kaldırılması.

10- Döşeme kaplaması sökülerek zemin araştırması yapılması, orijinal taş dokuya rastlanırsa bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi kaydıyla orijinal döşemenin korunması, aksi taktirde gerekli hafriyat çalışmalarının yapılması, kum çakıl serilmesi (5cm), blokaj döşenmesi (15cm), grobeton dökülüp (10cm) üzerinin 6cm andezit taş ile döşenmesi.

11- Ahşap tavanın bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.

12- Restorasyon projesi doğrultusunda taş ayaklar üzerine sert ağaçtan ahşap sütunlar yapılması ve sütunların üzerine bot vernik sürülmesi.

13- Restorasyon projesi doğrultusunda yapılacak ahşap sütunların birbirlerine bağdadi strüktürle bağlanması, strüktür üzerine bağdadi sıva yapılması, bu yüzeylerin iki kat grenli boya ile boyanması.

Harimde-Kapı ve Pencerelerde;

14- Harim giriş kapısının restorasyon projesine göre sert ağaçtan yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.

15- Kontrollük biriminin seçeceği örnekte yapının orijinaline uygun döküm kapı aparatlarının (menteşe, tokmak) takılması.

16- Mevcut pencere doğramalarının sökülerek restorasyon projesi doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi, 4+4 mm ısı cam takılması, iki kat bot vernik sürülmesi.

17- Pencere parapetlerinin 3 cm andezit taş ile kaplanması.

18- Pencere parmaklıklarının raspa edilmesi ve parmaklıklar üzerine bir kat antipas, iki kat siyah mat dekorasyon boyası sürülmesi.

19- Kontrollük biriminin seçeceği örnekte yapının orijinaline uygun döküm pencere aparatlarının (menteşe, kol) takılması.

Döşeme ve tavanda;

20- Müezzinliğin kaldırılması.

21- Ahşap döşemenin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusuna yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.

22- Ahşap tavanda (göbek ve koltukaltı silmeleri dahil) boya raspası yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.

Duvarlarda;

23- Duvar yüzeylerindeki ahşap lambrilerin sökülmesi.

24- Duvar yüzeylerindeki kalemişi süslemelerin estampajlarının alınması.

25- Orijinal kalemişi araştırması yapılması, orijinal kalemişleri bulunursa mevcut kalemişlerinin kaldırılması, orijinallerin estampajlarının alınması ve onarımlarının yapılması.

26- Orijinal kalemişlerine rastlanmazsa restitüsyon projesi doğrultusunda süslemelerin ihya edilmesi.

27- Sıvanın bozuk kısımlarının horasan harcı ile onarılması.

28- İhya edilecek kalemişi süslemelere zarar vermeden duvar yüzeylerinin su bazlı plastik boya ile boyanması.

29- Duvarlarda strüktürel çatlaklara rastlanırsa, bu çatlakların epoksi veya dikiş yöntemleriyle onarılması.

Mihrap, Kürsü ve Minberde;

30- Mihrapta boya raspası yapılması, orijinal taş yüzeylerin ortaya çıkarılması.

31- Bozuk taşların orijinali doğrultusunda yenilenmesi, bozuk derzlerin horasan harcı ile onarılması.

32- Kürsüde boya raspası yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi mihrap, kürsü ve minberde.

33- Minberde boya raspası yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.

Mahfilde;

34- Mahfile çıkış merdivenin restorasyon projesi doğrultusunda 1. Sınıf çam kerestesinden yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.

35- Ahşap mahfil direklerinin raspa edilmesi, bozuk olanların orijinali doğrultusunda yenilenmesi ve tüm direklere iki kat bot vernik sürülmesi.
36- Mahfil alınlığı ve korkuluklarda boya raspası yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.
37- Ahşap döşemenin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.
38- Mahfil tavanı ve mahfil altı tavanında (göbek ve koltukaltı silmeleri dahil) boya raspası yapılması, bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi, iki kat bot vernik sürülmesi.

Cephelerde;

39- Tüm dış beden duvarları ve sövelerin mekânik yöntemlerle raspa ve yüzey temizliğinin yapılması.
40- Dış beden duvarlarında yer alan bozuk taşların orijinalleri doğrultusunda yenilenmesi.
41- Dış beden duvarlarında derzlerin açılarak horasan harcı ile hemyüz derz olacak şekilde yenilenmesi.
42- Sövelerin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.
43- Taş kornişlerin bozuk kısımlarının orijinali doğrultusunda yenilenmesi.

Çatıda;

44- Mevcut çatı örtüsünün toplanması, tüm çatının sökülmesi.
45- Ana taşıyıcı kirişlerden bozuk olanların orijinali doğrultusunda sert ağaçtan yenilenmesi.
46- Restorasyon projesi doğrultusunda 1.sınıf çam kerestesinden asma çatı yapılması.
47- Çatı arasına 10cm cam yünü şilte serilmesi.
48- Kiremit altı kaplamasının üzerine bitüm esaslı kiremit altı yalıtım levhası serilmesi ve üzerinin klasik tip oluklu kiremit döşenmesi.
49- Mevcut yağmur iniş ve borularının sökülmesi, yerlerine boyalı galvanizli sacdan yağmur oluk ve iniş boruları yapılması.

Minarede;

50- Gerekli sıva onarımlarının yapılarak tüm minarenin iki kat grenli boya ile boyanması

51- Giriş ve şerefe kapılarının restorasyon projesi doğrultusunda demir kapı olarak yenilenmesi, bir kat antipas iki kat siyah mat dekorasyon boyası ile boyanmaları

52- Külahta su yalıtımı yapılması ve külahın 1,5mm kalınlığında kurşun ile kaplanması.

Proje notları;

- Uygulama aşamasında restorasyon projesinde zemin araştırması önerilen noktalarda, söküm işlemleri sonucunda ortaya çıkarılan durumun rölöve projesinde revize edilmesi, gerektiği durumlarda restorasyon projelerinin bu doğrultuda yenilenmelerinin yapılması.
- Ahşap ve taş yüzeylerde yenileme yapılırken orijinal örneğinde bulunan aynı cins malzemeden yapılmasına dikkat edilecektir.
- Uygulamada kullanılacak ahşap elemanlardan yerinde olanların sürme, yeni koyulacakların daldırma yöntemiyle emprenye yapılması.
- Uygulamada kullanılacak ahşap elemanlardan görünmeyen yüzeylere pinoteks, görünen yüzeylere bot vernik türünde ahşap koruyucu uygulanacaktır.
- Uygulama aşamasında yapı üzerinde bulunan orijinal örneklerden alınacak olan derz ve harç numunelerinin analizlerinin yapılması, bağlayıcılık özelliğini kaybetmiş yüzeylerde yapılacak harç ve derz uygulamalarında bu oranların kullanılması gerekmektedir.
- Restorasyon uygulamalarındaki tüm ölçüler ve kodlar yerinde kontrol edilerek tüm imalatlar bu ölçülere göre yapılacaktır.

3.15.3. Kayacan Mahallesi Camii

Şekil No: 1087-1091

Çizim No: 175

Yapı, Trabzon-Tonya ilçesinin Kayacan mahallesinde bulunmaktadır. Cami batı cephedeki son cemaat yeri giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H.١٣٠٩ - 1309/M.1892 yılında inşa edilmiştir. Tonya Müftülüğünce güney cephenin batı köşesine asılan bilgilendirme panosunda inşa tarihi 1881, ibadete açılış beratında ise 1888 olarak verilmiştir. Mukayit Mehmet Efendi tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Ancak cami imamı Süleyman Karaca'nın ifadesine göre,

taş işçiliği Rum usta Anastas tarafından yapılmıştır. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.15.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m uzağında yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde istinat duvarı, doğusunda hazire, güneyinde avlu, batısında ise avlu, eski medrese binası ve lojman vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.02x8.96 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 12.98x10.34 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Camiye sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1087)-(Çizim 3.175).

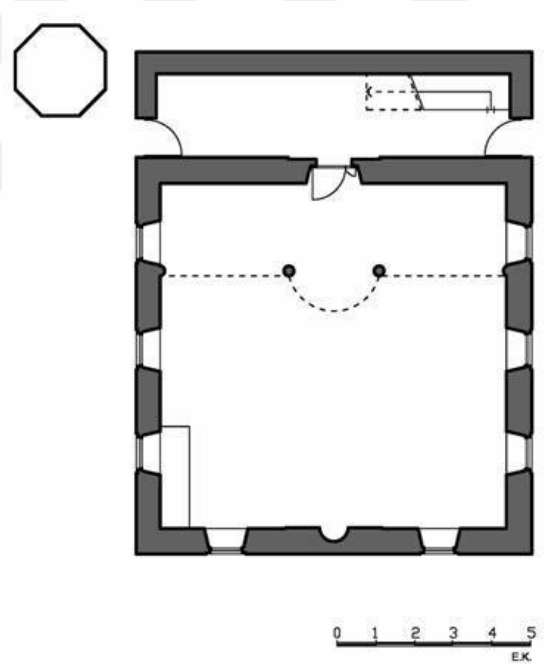

Çizim 3.177 . Kayacan Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1087. Kayacan Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheye iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Son cemaat yerine, doğu ve batı cephede karşılıklı olarak yerleştirilen iki kapıdan girilir. 1.02 m genişliğindeki kapılar dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek demir kanatlıdır.

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapı, 97 cm genişliğindedir. Kapı, duvar yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu kaide içerine yerleştirilmiştir (Şekil 3.1088).

Şekil 3.1088. Kayacan Mahallesi Camii Harim Giriş Kapısı

Caminin cephe duvarları üzerinde, sekizi harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 81 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 64 cm genişliğindedir. Harim katındaki pencereler duvar yüzeyinin kademeli olarak çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu alanların içerisi, Mahfil katı seviyesindekiler ise yine duvar yüzeyinin çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu ve kalkık kemerli alanların içerinse yerleştirilmiştir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir. Doğu ve batı cephede, son cemaat yeri giriş kapıları üzerinde bulunan pencereler, sonradan eklenmiştir (Şekil 3.1087).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılan minare altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş,

kaidenin doğuya bakan yüzünde yer alan 53 cm genişliğindeki, dikdörtgen formlu kapıdan sağlanır.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Dairesel kesitli sütunların kare kesitli başlıkları bulunmaktadır. Kuzeybatı köşeye ahşap müezzin mahfili eklenmiştir (Şekil 3.1089).

Şekil 3.1089. Kayacan Mahallesi Camii Mahfil

Güne duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 85 cm genişliğindeki mihrap nişi, 44 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1090).

Şekil 3.1090. Kayacan Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 74 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.64 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, basık kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1090).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönünde yer alan 40 cm genişliğindeki üç basamaklı merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında dairesel kesitli tavan göbeği görülür (Şekil 3.1091).

Şekil 3.1091. Kayacan Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin doğusunda bulunan hafif dönerli ahşap merdivenden çıkılır. 80 cm genişliğindeki merdiven on üç basamaklıdır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 5.96 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 96 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 72 cm yüksekliğinde korkuluğa sahiptir. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun mevcuttur. Dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.15.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde, mihrapta ve mahfili taşıyan sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, tavanlarda, mahfilde, mahfile çıkışı

sağlayan merdivende, mahfil katındaki sütunlarda, harim giriş kapısının kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, son cemaat yeri giriş kapılarında ve pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve çakma tekniği, tavanda ise çıtakari ve çakma tekniği uygulanmıştır.

3.15.3.3. Süsleme

Dış cephe süsleme unsuru görülmez. Duvar yüzeylerinin hafif çökertilmesiyle elde edilen ve içlerine pencere yerleştirilen alanlar, cephelere hareketlilik kazandırmıştır.

Harim giriş kapısı kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek yatay ve dikey yönlü panolar oluşturulmuştur. Kapı kemerinin kilit taşı ve üzengi taşları, yarım silindir formunda içe doğru çıkıntı yapmaktadır.

Harim kısmı da oldukça sade olup mihrapta, mahfilde ve tavanda süslemeler görülür. Mihrap nişi kademeli silmelerle üç yönden silmelerle çevrilidir. Niş kademeleri paralele olarak uzayan yivli süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Alttaki süsleme şeridinin hemen altında belli aralıklarla yerleştirilen ve paralele olarak uzayan diyagonal kareler bulunmaktadır. Yaşmak yüzeyine üç kabara yerleştirilmiştir. Nişin her iki yanında üst üste konumlandırılmış ikişer rozet, üzerinde ise dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Alttaki rozetler çiçek, üsttekiler ise yıldız desenlidir. Pano içerisinde, siyah zemin üzerine kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar.

Orijinal olamayan minber ve vaaz kürsüsünün yüzeyi çökertilerek farklı şekillerde geometrik panolar elde edilmiştir. Mahfilin ön yüzüne, çıtalar çakılarak dikey yönlü ve dikdörtgen formlu panolar oluşturulmuştur. Söz konusu panoların içerisine, kabartma tekniğinde yapılmış birer baklava form yerleştirilmiştir. Baklava formları, mahfil köşkünün altında diyagonal kareye dönüşmektedir. Mahfil köşkünün ön yüzü de kare formlu panolara ayrılmış ve her bir panonun içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış birer diyagonal kare vardır.

Harim tavanının ortasında dairesel formlu tavan göbeği yer alır. Göbeğin ortasına kırmızı renkli ve ahşap malzemeli yıldız çakılmıştır. Yıldız, farklı motiflerden oluşan iç içe geçmiş dört dairesel formla çevrilidir. Dairesel formlar içten dışa doğru sırasıyla, çiçek motifi oluşturacak şekilde uzayan siyah renkli kıvrımlardan, siyah renkli ince silmeden, tek sıra halinde uzayan kırmızı renkli baklava formlarından ve siyah renkli testere ağzı motifinden meydana gelir. Beyaz zemin üzerine yerleştirilen dairesel formlar, çakma tekniğiyle oluşturulmuştur. Tavan göbeği dışındaki tüm yüzey, mihraba dik olarak uzanan ve ince çıtalarla oluşturulan dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir. Benzer dikdörtgenler mahfilin alt yüzünde ve mahfil tavanında da görülür (Şekil 3.1091).

3.15.3.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye, alt katı son cemaat yeri, üst katı ise mahfille birleştirilen bölüm eklenmiştir.
2- Harim giriş kapısı orijinal değildir.
3- Batı cephenin kuzey köşesindeki minare yakın dönemde eklenmiştir.
4- Minber, vaaz kürsüsü ve mahfil orijinal olmayan unsurlardandır.
5- Ahşap tavan yenilenmiştir.
6- Mahfil katına muhtemelen harim içerisinden çıkılıyordu. Ancak cami kuzeye doğru genişletilince merdiven son cemaat yerine alınmıştır.
7- Harim giriş kapısının söve ve kemerinde ve mihrapta bulunan boya kalıntıları, yakın dönemde raspa işlemi yapıldığını göstermektedir.
8- Pencere doğramaları yenilenmiştir.

3.15.4. Sayraç Mahallesi Camii

Şekil No: 1092-1098

Çizim No: 176

Yapı, Trabzon-Tonya ilçesinin Sayraç mahallesinde bulunmaktadır. Caminin muhtelif yerlerine yerleştirilmiş üç kitabe görülür. Kitabelerden ikisi son cemaat yeri üzerindeki ikinci katta bulunurken, biri harim giriş açıklığının tavanında bulunur.

İkinci kat son cemaat yerinin güney duvar ekseninde yer alan dikdörtgen formlu kitabede kabartma tekniğinde siyah renkli harflerle;

1- بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ١٣٢٥

2- سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ

3- ...نازير حاجى موستافا

1- Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla 1907

2- Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete! (Zümer: 73)

3- Nezaret eden Hacı Mustafa'', eksenin batısındaki kitabede "…١٣٢٧-1327'', yazarken, harim giriş açıklığı üzerindeki siyah çerçeveli ve oval formlu kitabede "١٣٣٧/1337'' yazar. H.1325/M.1907, cami inşaatının başladığı, H.1327/M.1909 ise inşaatın bittiği tarihtir. Kapı açıklığındaki H.1337/M.1919'de kalemişi süslemelerin yapıldığı tarihtir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Ancak cami cemaatinden Ahmet Tomar, duvar işçiliğinin Memişoğlu lakaplı usta tarafından, kalemişi süslemelerin Horhor isimli Rum usta tarafından, ahşap içliğinin ise Vakfıkebir'li bir usta tarafından yapıldığını ifade etti. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.15.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu ve lojman, doğusunda mahalle yolu, güneyinde mahalle yolu, batısında ise hazire ve şadırvan binası vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.40x8.40 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.64x9.84 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1092)-(Çizim 3.176).

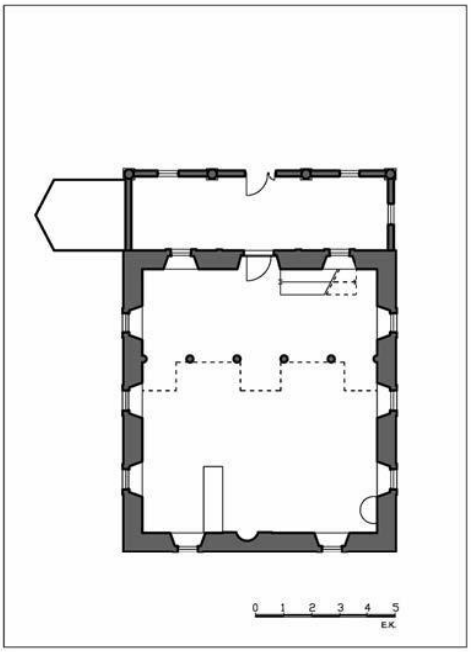

Çizim 3.178. Sayraç Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1092. Sayraç Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, iki katlı son cemaat yeri vardır. Orijinalinde açık olan son cemaat yeri dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözden oluşuyordu. Söz konusu sütun araları duvarla örülmüş ve ahşap tabla eklenerek son cemaat yeri kapalı ve iki katlı hale dönüştürülmüştür. Son cemaat yerine kuzey cephe ekseninde görülen dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Son cemaat yerinin cephe duvarları üzerinde üçü alt kata, üçü ise üst kata açılan altı pencere bulunmaktadır. Alt kata açılan pencerelerin ikisi kuzey cephede, biri doğu cephede bulunurken, üst kattakiler her cephede birer tane olacak şekilde doğu, batı ve kuzey cephededir. Üst katın kuzey cephesindeki pencere dairesel formluyken, diğer

pencereler 67 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, ahşap söveli ve demir parmaklıklıdır. Son cemaat yerinin üst katına alt katın kuzeybatı köşesindeki merdivenden çıkılır. 67 cm genişliğindeki merdiven on dört basamaklıdır (Şekil 3.1092).

Harime son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Harimin kuzey cephe ekseninde yer alan kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır.

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 70 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 66 cm genişliğe sahiptir. Pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler, iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.1092).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak bulunmaktadır. Ayrıca Son cemaat yerindeki sütunlardan kuzey yöndeki lojman binasına demir kuşaklar atılarak avlu üzeri kapatılmıştır.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minarenin altın kaidesi, spiral gövdesi ve iki şerefesi vardır. Minare ile cami arasında boşluk betonarme duvarla kapatılarak minare girişi son cemaat yerine alınmıştır. Batı duvardaki kapı dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır.

Şekil 3.1093. Sayraç Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, dördü ise serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Kuzeybatı köşeye ahşap vaaz kürsüsü eklenmiştir (Şekil 3.1094).

Şekil 3.1094. Sayraç Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. 79 cm genişliğindeki mihrap nişi, 30 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üçgen kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1095).

Şekil 3.1095. Sayraç Mahallesi Camii Mihrap

Mihrabın batısında ahşap minber görülür. 66 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.38 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1096).

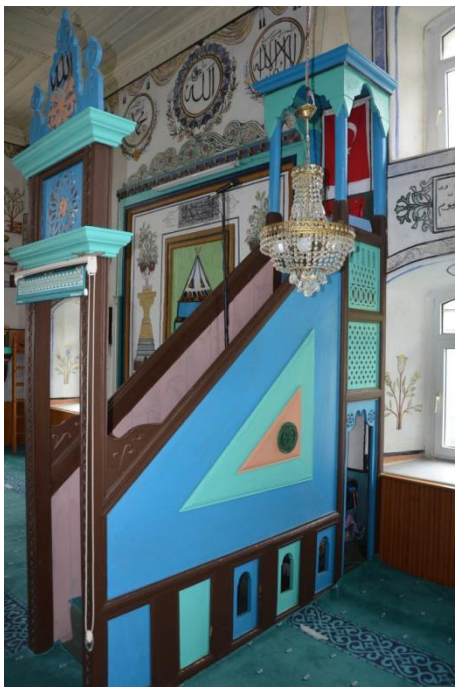

Şekil 3.1096. Sayraç Mahallesi Camii Minber

Yarım koni formlu ve taş malzemeli vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, altı basamaklı seyyar ahşap merdivenle çıkılır (Şekil 3.1097).

Şekil 3.1097. Sayraç Mahallesi Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında, iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği mevcuttur. Söz konusu tavanın her bir köşesinde de benzer tavan göbekleri vardır (Şekil 3.1098).

Şekil 3.1098. Sayraç Mahallesi Camii Tavan

Mahfile katına, harim giriş kapısının önünden başlayıp doğu yöne doğru tek kol halinde uzanan ahşap merdivenden çıkılır. 84 cm genişliğindeki merdiven on üç basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.38 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.10 m derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfil köşelerinde, mahfil köşküne benzer 80 cm derinliğinde birer balkon daha görülür. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, 43 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğa sahiptir. Tavanda, iç içe geçmiş kare ve dairesel formdan meydana gelen tavan göbeği yer alır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış altı ahşap sütun görülür. Dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.15.4.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu, pencere söve ve kemerlerinde, mihrapta, vaaz kürsüsünde ve son cemaat yerindeki sütunlarda taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, müezzin mahfilinde, tavanlarda, harim, son cemaat yeri ve minare giriş kapılarında, son cemaat yerindeki pencere doğramalarında ve saçakta ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, son cemaat yerinin duvarlarında ve minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim ve son cemaat yerinin duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma, ajur ve kalemişi tekniği, tavanlarda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.15.4.3. Süsleme

Dış cephe sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve kemeri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Kemer kilit taşları da dışa taşkın olup, yüzeylerinde konsol benzeri çıkmalar görülür.

Harim giriş kapısı duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan kaide içerisine yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinde ikinci kat oluşturulduğu için kaidenin bir kısmı üst katta kalmıştır. Kaidenin hemen üzerinde kare formlu kitabe bulunur. Mavi ve yeşil silmelerle oluşturulan kitabenin kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçağı bulunur. Söz konusu kitabenin her iki yanında birer tane, üzerinde ise üç madalyon görülür. Yanlardaki siyah çerçeveli madalyonların içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘الله/Allah-محمّد/Muhammed’’ yazar. ‘‘محمّد/Muhammed’’

yazıları müsenna tekniğindedir. Kitabe üzerindeki sarı ve siyah çerçeveli madalyonların içerisinde de beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı yöndeki madalyonda ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur'' , ortadakinde ‘‘جلَّ جَلاَلُهُ اللهْ/Allah Celle Celaluhu'' yazarken, doğu yöndekinde ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazar. Madalyonların altından çıkıp her iki yanı boyunca yukarıya doğru yükselen sarı ve yeşil renkli dal ve çiçek motifleri bulunmaktadır. Ortadaki madalyon dıştan, perde benzeri mavi, sarı ve beyaz renkli motiflerle çevrilidir. Madalyonların batısında caminin bitiş tarihini gösteren kitabe yer alırken, doğusunda siyah renk harflerle ‘‘سُبْحَانَ اللَّهِ/Sübhanallah'' yazılı yazı istifi yer alır. Kapı kemerinin kilit taşı üzerinde, stilize edilmiş bordo ve mavi renkli lale motifi vardır. Lale motifinin her iki yanında da mavi renkli birer yıldız görülür. Gerek kilit taşında, gerekse üzengi taşlarında içe doğru çıkma yapan silindir formlar bulunur. Kemerin her iki yanında bordo, mavi ve beyaz renkli birer rozet yer alır. Orijinal olmayan kapı kanadının yüzeyi çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgen panolar elde edilmiştir.

Son cemaat yerinin üst katı düz ahşap tavanla örtülüdür. Tamamıyla maviye boyalı tavan, atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formların oluşturduğu süsleme şeridiyle üç bölüme ayrılmıştır. Ortadaki bölüme tavan göbeği yerleştirilmiştir. Yanlardaki bölümler ise doğu-batı doğrultuda uzayan ince çıtaların meydana getirdiği dar ve uzun dikdörtgenlerle doldurulmuştur. Tavan göbeği iç içe geçmiş ikişer kare ve dairesel formdan oluşur. Dıştaki kare formlardan dışta olanı atlamalı olarak sıralanan baklava ve dairesel formlarından, içteki ise saç örgü motifinden meydana gelir. Kare formları oluşturan motifler her iki yönden ince çıtayla sınırlandırılmıştır. İçteki dairesel formlar halat desenlidir. Dairesel formlardan içte olanının içerisi çiçek desenli kabarayla, dairesel formlar arasında kalan yüzey ise yıldız formu oluşturacak şekilde çakılan çıtalarla doldurulmuştur.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, sütunlarda, harim duvarlarında ve tavanda toplanmıştır. Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi, farklı genişliklerdeki yeşil, mavi, kahverengi ve siyah renkli silme ve şeritlerle üç yönden çevrilidir. Aynı şekilde niş de siyah, yeşil ve mavi renkli şeritlerle üç yönden çevrilidir. Nişi ve kaideyi çevreleyen şeritler arasında kalan yüzey kalemişi tekniğinde yapılan motiflerle süslenmiştir. Nişi her iki yanında, dağ benzeri kahve renkli tepelikler üzerine oturan dörder servi ağacı mevcuttur. İkisi

büyük ikisi ise küçük olan ağaçların gövde ve dalları kahverengi, yaprakları yeşil renklidir. Ağaç motiflerinin üzerinde, kahve, gri ve sarı renkli masa benzeri kaide üzerine oturan vazodan çıkan çiçek motifi vardır. Beyaz ve kahve renkli vazodan çıkan çiçeğin sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise eflatun ve sarı renklidir. Nişin kavsara kısmı kahve renkli iki silmeyle dört yönden çevrilidir. Nişin alt kademesi perde motifleriyle ve çiçek motifleriyle tezyin edilmiştir. Kavsara kısmındaki niş kademeleri paralel olarak uzayan birer sıra süsleme şeridiyle belirginleştirilmiştir. Süsleme şeritlerinden altta olanı kırmızı zemin üzerine yapılan ve atlamalı olarak sarı, yeşil ve mavi renklere boyanan testere ağzı motifinden oluşurken, üstteki ise sarı zemin üzerine yapılan ve atlamalı olarak kırmızı, yeşil ve beyaz renklere boyanan diyagonal karelerden oluşur. Alttaki kademenin alt yüzeyi yeşile, üstteki ise maviye boyanmıştır. Yaşmak yüzeyin de mavi ve sarı renkli iç perde püskülü asılır. Ayıca belli aralıklarla yerleştirilen ve atlamalı olarak sarı, yeşil mavi ve kırmızı renklere boyanan nişler bulunur. Niş ucuna hilal yerleştirilmiştir. Kavsaranın her iki kenarı yeşile boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır. Kavsarayı çevreleyen silmelerin üzerinde dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli yazı panosu vardır. Pano içerisinde siyah renk harflerle ‘‘كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’ yazar. Söz konusu panonun her iki yanında siyah renk çizgilerle palmet benzeri motifler oluşturulmuştur. Mihrap, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçağa sahiptir. Saçak yüzeyi silimdir formlu yivlerden meydana gelen iki sıra kuşakla tezyin edilmiştir. Silindir formları, atlamalı olarak mavi, kırmızı, sarı, yeşil ve siyah renklere boyanmıştır (Şekil 3.1095).

Minberin her iki yan yüzü de benzer süsleme programına sahiptir. Tamamıyla maviye boyanan üçgen formlu yan aynalıklarda iç içe geçmiş iki üçgen form bulunur. Kabartma tekniğinde yapılan üçgenlerden dıştaki yeşil, içteki ise yavruağzı renklidir. Doğu yöndeki üçgen formların içerisinde, yeşil renkli dairesel form içerisine yerleştirilmiş altı kollu yıldız motifi mevcuttur. Yıldızın içerisinde yıldız her bir kolunun arasında ise birer dairesel form yer alır. Batı yöndeki üçgenlerin içerisinde ise yeşil renkli dairesel form içerisine yerleştirilmiş çiçek desenli rozet bulunmaktadır. Aynalıklarla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Parçaların yüzeyinde ajur tekniğinde yapılmış kıvrımlar görülür. Kahverengine boyanan süpürgeliklerin yüzeyi çökertilerek yan yana sıralanmış beş

pano elde edilmiştir. Dikdörtgen formlu ve dikey yönlü panoların içerisi atlamalı olarak mavi ve yeşile boyanmıştır. Güney yöndeki üç panonun içerisinde, dikdörtgen formlu ve kalkık kemerli birer açıklık vardır. Dolap açıklığının kemer köşeliklerinde, ajur tekniğinde yapılmış birer rozet yer alır. Dolap üzerinde üst üste konumlandırılmış kare formlu iki korkuluk mevcuttur. Ajur tekniğinde yapılan yeşil renkli korkuluklar sepet örgü motiflidir. Minberin giriş açıklığı saç örgü motifiyle üç yönden çevrilidir. Giriş üzerindeki aynalıkta, dairesel formlu açıklık içerisine yerleştirilmiş yavruağzı renkli altı kollu yıldız motifi görülür. Yıldız dıştan, ajur tekniğinde yapılan ve iç içe geçerek uzayan mavi renkli dairesel formlarla çevrilidir. Söz konusu motifler her iki yönden kahve renkli birer saç örgü motifiyle sınırlandırılmıştır. Minberin ajur tekniğinde yapılmış dilimli tepeliği mevcuttur. Tepeliğin ortasındaki açıklıkta ajur tekniğinde yapılmış yazılar mevcuttur. Üstte siyah renkli harflerle ‘‘الله/Allah’’ yazarken, altta yavruağzı renkli harflerle müsenna tekniğiyle ‘‘محمّد/Muhammed’’ yazar. Tepeliğin her iki yanında ve üzerinde birer nar motifi görülür (Şekil 3.1096).

Vaaz kürsüsün kahverengine boyalı gövdesi, paralel olarak uzayan yavruağzı, mavi ve siyah renkli silmelerle nihayetlenmektedir. Silmelerden farklı renklerle oluşturulmuş perdeler asılır. Perdelerin arasında yeşil ve siyah renkli püsküler vardır. Korkuluk yüzeyi belli aralıklarla yerleştirilen ve içleri hafif boşaltılan dikdörtgen formlu, kalkık kemerli nişlerle hareketlendirilmiştir. Nişlerin içerisi kahve, kırmızı veya beyaza, arlarındaki yüzeyler ise maviye boyanmıştır. Niş arlarında yavruağzı renkli yarım daireler bulunur. Korkulukla, gövdeyi nihayetlendiren silmelerin arasındaki yüzey yeşile boyanarak kürsüye canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.1097).

Gerek mahfil, gerekse mahfi köşkünün ön yüzünde paralel olarak uzayan iki sıra saç örgü motifi bulunmaktadır. Örgü motifleri alttan ve üstten birer sıra çıtayla sınırlandırılmıştır. Köşkün alt yüzeyinde mavi renkli dairesel form içerisine yerleştirilmiş kahve renkli yıldız motifi vardır. .Yıldız, çiçek formu oluşturacak şekilde iç içe geçmiş mavi renkli kıvrımlarla çevrilidir. Dairesel formdan köşkün kenarlarına doğru ahşap çitalar atılarak güneşe benzer motif elde edilmiştir. Söz konusu motif, atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan “C’’ formlarının oluşturduğu süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Süsleme şeridi her iki yönden birer sıra çıtayla sınırlandırılmıştır. Mahfili taşıyan sütunlara oturan ahşap kirisin ön yüzü, testere ağzı motifiyle bezenmiştir. Sütun başlıkları mavi renkli

kuşakla çevrilidir. Kuşaktan, farklı renklerle oluşturulmuş perde motifleri asılmaktadır. Perdelerin arasında siyah renkli püsküller bulunur (Şekil 3.1094).

Harim tavanının ortasında, iç içe geçmiş ikişer kare ve dairesel formdan oluşan tavan göbeği vardır. Kare formlardan dışta olanı, atlamalı olarak bir içe, bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarından, içte olanı ise saç örgü motifinden meydana gelir. Motifler he iki yönden birer sıra çıtayla sınırlandırılmıştır. İçteki dairesel formlar mavi renkli silmelerden oluşur. İçteki dairesel formun orasına mavi renkli ve çiçek desenli kabara yerleştirilmiştir. Kabara, ajur tekniğinde yapılan ve iç içe geçerek uzayan kahve renkli dairesel formlarla dıştan çevrilidir. İçteki dairesel form dıştan, dıştaki dairesel form ise içten testere ağzı motifiyle çevrilidir. Ancak dıştaki motif beyaz, içteki ise mavi renklidir. Dıştaki dairesel formun her bir köşesinde, mavi renkli birer üçgen form yer alır. Tavanın her bir köşesinde tavan göbeğine benzer birer göbek daha mevcuttur. Söz konusu göbeklerin dışında kalan yüzey, ince çıtaların veya atlamalı olarak bir içe, bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarının oluşturduğu dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir. Ayrıca mahfil tavanında ve mahfilin alt yüzünde de benzer tavan göbeği ve dikdörtgen formlar görülür. Tavanlar, testere ağzı motifiyle dört yönden çevrilidir (Şekil 3.1908).

Harim duvarlarında kalemişi tekniğinde yapılmış süslemeler görülür. Beyaz zemin üzerine yapılan süslemeler oluşturulurken ağırlıklı olarak yeşil, sarı, mavi, kahverengi, siyah renkler kullanılmıştır.

Harim katındaki pencereler üç, mahfil katı seviyesindekiler ise dört yönden birer sıra süsleme şeridiyle çevrilidir. Doğu ve batı duvarda yer alan harim katı pencereleri, atlamalı olarak sıralanan kahve ve siyah renkli baklava ve dairesel formlarla çevriliyken, diğerleri kıvrık dalla çevirilidir. Güney duvardaki kıvrık dallar mavi zemin üzerine beyaz renkli, diğerleri ise beyaz zemin üzerine kahve renkle yapılmıştır. Süsleme şeritleri her iki yönden siyah renkli birer çizgiyle sınırlandırılmıştır. Harim katındaki pencerelerin her iki yan yüzünde, sapları kahve veya yeşil renkli, çiçekleri ise sarı, mavi veya kırmızı renkli birer çiçek motifi, tavanında ise iç içe geçmiş siyah çerçeveli iki dairesel form vardır. İçteki dairesel formun içerisi kahve renkli çiçek motifiyle, dairesel formlar arasında kalan yüzey ise turuncu renkli saç örgü motifiyle tezyin edilmiştir. Benzer dairesel formlar, mahfil

katı seviyesindeki pencerelerin tavanında da görülür. Harim katındaki pencerelerin arasında, gövdeleri ve dalları kahverengi, yaprakları yeşil, meyveleri ise farklı renkli ağaç motifleri yer alır. Batı duvar eksenindeki pencerenin güneyinde kahve, mavi, sarı, yeşil ve beyaz renkli saat motifi yer alırken, doğu duvar ekseninin güneyinde, yeşil çerçeve içerisine alınmış cami silueti yer alır. Caminin gövdesi ve revakları mavi, kubbesi yeşil, minareleri ise mavi, yeşil, sarı veya beyaz renklidir. Cami avlusunda ağaç motifleri bulunurken, kubbesinde beyaz renk harflerle *''*محمّد/Muhammed'' yazar. Ayrıca siluetin sağ ve sol alt köşesinde birer kapı mevcuttur. Güney yöndeki kapının sağında *''...''* yazarken, kuzey yöndeki kapı içerisinde *''...''* yazar. Siluetin üzerine, kahve renkli terazi motifi yerleştirilmiştir. Terazinin sağ ve sol üst köşesinde mavi ve beyaz renkli kitap motifi vardır. Kefelerin arasındaki yüzeyde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle "mizan/terazi'' yazar. Söz konusu motifler kahve ve siyah renkli kare çerçeve içerisine alınmıştır. Güney duvarın doğu ve batı köşesinde, batı ve doğu duvarın ise güney köşesinde birer tasvir bulunmaktadır. Batı duvarda cehennem ve sırat köprüsü tasvir edilmiştir. Sırat köprüsü üzerinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle *''*صراط/sırat'', altında ise *''*جهنم/cehennem'' yazar. Köprü üzerine, belli aralıklarla siyah ve kırmızı renkli bayraklar yerleştirilmiştir. Tasvir, yeşil ve siyah renk çerçeve içerisine alınmıştır. Güney duvarın batı köşesinde bulunan siyah ve kahve renkli çerçeve içerisinde, kahve ve yeşil renkli dağlar ve yeryüzü ile ucunda üç flama görülen direk yer alır. Batı yöndeki sarı renkli flama içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle *''*بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla'', ortadakinde *''* اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ/Hamd, âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur /Fâtiha 2)'', doğudakinde ise *''* لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir'' yazar. Doğu duvarın güney köşesindeki tasvirde, kahve ve beyaz renkli masa üzerine yerleştirilmiş sarı ve mavi renkli iki kılıç motifi bulunur. Güney duvarın doğu köşesindeki tasvirde ise çiçek motifleriyle oluşturulmuş dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli pencere vardır. Pencere içerisinde, mavi zemin üzerine yapılmış kapılar ve bitkisel motifler bulunur. Söz konusu tasvir cennetin kademelerini yansıtmaktadır. Kapıların altında ve üstünde çiçek desenli ve oval çerçeveli birer yapı panosu yer alır. Alttaki pano içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle "Hatiyratül Kuds'' yazarken, üsttekinde "Ebvabül Cihan (Cennet Kapıları)'' yazar. Pencere motifi, bitkisel motiflerle dört yönden çevrilidir. Doğu,

batı ve güney duvarda yer alan harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında sarı ve yeşil çerçeveli yazı panoları görülür. Her iki ucunda bitkisel motifler görülen dikdörtgen formlu panoların içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar yer alır. Batı duvardaki panolarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘لاَ إِلهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَك/Allahım senden başka ilah yoktur, seni her çeşit kusurlardan tenzih ederim’’, ‘‘إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ/ben nefsime zulmedenlerdenim’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘ لَ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ/Diridir, kayyumdur (Bakara 255)’’, ‘‘…’’, yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘فَتَبَارَكَ اللهُ/Allah’ın şanı ne yücedir (Mü’minûn 14)’’, ‘‘هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمْ/O her şeyi bilir (Bismillahillezi duası)’’ yazar. Harim duvarlarının bulunan mahfil katı seviyesindeki pencerelerle aynı hizada konumlandırılmış sarı ve siyah çerçeveli madalyonlar bulunur. Söz konusu madalyonların içerisinde de beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Ayrıca madalyonların altından çıkıp her iki yanında yukarıya doğru uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı renkli bitkisel motifler yer alır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘أبو عبيدة رضي الله عنه/Eb’u Ubeyde Radıyallahu Anh’’, ‘‘ أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ/Allah’tan başka İlah yoktur’’, ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, “Hüaeyin Radıyallahu anh’’ ‘‘ طلحة رضي الله عنه/Talha Radıyallahu Anh’’ yazarken, kuzey duvardakilerde doğudan batıya doğru sırasıyla ‘‘رضي الله عنه زبير/Zübeyir Radıyallahu Anh’’, ‘‘عبدالرّحمن رضي الله عنه/Abdurrahman Radıyallahu Anh’’, ‘‘سعد بن أبي وقّاص رضي الله عنه/Sa’d b. Eb’u Vakkas Radıyallahu Anh’’, ‘‘ رضي الله عنه سعيد بن زيد/Saîd b. Zeyd Radıyallahu Anh’’ yazar. Güney duvar eksenindeki ‘‘الله/Allah’’ yazılı madalyon dıştan, mavi ve sarı renkli perde motifleriyle çevrilidir. Söz konusu madalyonun altında, mihrap kaidesi boyunca “S’’ formunda uzayan sap ve yaprakları yeşil, çiçekleri ise sarı ve kırmızı renkli kıvrık dal vardır. Mahfilin kuzey duvarındaki madalyonların arasında vazodan çıkan çiçek veya ağaç motifleri görülür. Doğu, batı ve güney duvarla tavanın birleştiği noktada sarı ve mavi renkli perde motifleri asılır. Perdelerin arasında siyah renkli püsküller yer alır. Mahfil

kısmındaki duvarlarla tavanın birleştiği noktada da beyaz zemin üzerine mavi renkle yapılan "S'' formlu kıvrık dal uzanır (Şekil 3.1903).

3.15.4.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde açık olan üç gözlü son cemaat yeri kapatılıp iki katlı olarak düzenlenmiştir.
2- Batı cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
3- Ahşap pencere doğramaları plastik olarak yenilenmiştir.
4- Çatı örtüsündeki kiremit malzeme, sac olarak değiştirilmiştir.
5- Harim giriş kapısı orijinal değildir.

3.15.5. Büyük Mahalle Tomaslı Camii

Şekil No: 1099-1101

Çizim No: 177

Yapı, Trabzon-Tonya ilçesinin Büyük mahallesinde bulunmaktadır. Caminin biri güney cephe üzerinde, diğeri ise mihrap kaidesi üzerinde olmak üzere iki kitabesi vardır. Gün ey cephe üzerindeki dikdörtgen formlu taş kitabede;

"Mevlüt oğlu
Muhammet Bahadır
Cami ustası 1958'' yazarken, mihrap kaidesi üzerindekinde;
"lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah
Küllema dahale aleyha Zekeriyya'l mihrab
5.11.1962- ١٣٧٧/1377'' yazar.

Mihrap kaidesi üzerindeki kitabede bulunan tarihler hicri ve miladi olarak yazılmıştır. Ancak hicri 1377 tarihini miladiye çevirdiğimizde 1958 rakamını elde ederiz. Buradaki 1962 tarihi muhtemelen yanlış çevrilmiştir. Kitabelerden anlaşılacağı üzere cami 1958 yılında inşa edilmiştir. Ancak vakıflar Bölge Müdürlüğünce hazırlanan tescil fişinde caminin inşa tarihi 1950 olarak verilmiştir. Söz konusu tarih ibadete açılış beratındaki bilgilere dayanılarak yazılmıştır. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı Mevlüt oğlu Muhammet Bahadır. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.15.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun yaklaşık 40 m uzağından bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine inşa edilmiştir. Caminin kuzeyinde boş arazi, doğusunda hazire, güneyinde avlu, batısında ise avlu ve lojman vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.61x7.69 m, dış cephesi ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 13.91x9.00 m boyutlarındadır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1099)-(Çizim 3.177).

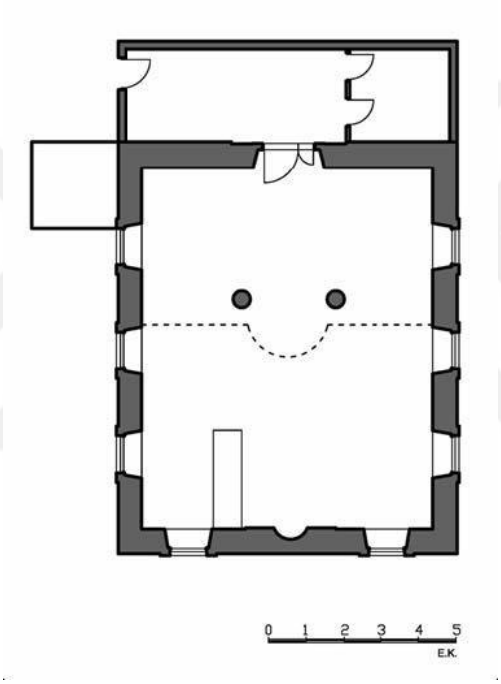

Çizim 3.179. Büyük Mahalle Tomaslı Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1099. Büyük Mahalle Tomaslı Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Son cemaat yerinin batısında plastik doğramalı camekânla giriş sahanlığı oluşturulmuştur. Sahanlığa batı cephesinde görülen kapıdan girilir. Son cemaat yerine ise sahanlığın doğusunda yer alan 95 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan geçilir.

Harim giriş kapısına son cemaat yerinden ulaşılır. Harimin kuzey duvar ekseninde bulunan kapı 1.30 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır (Şekil 3.1100).

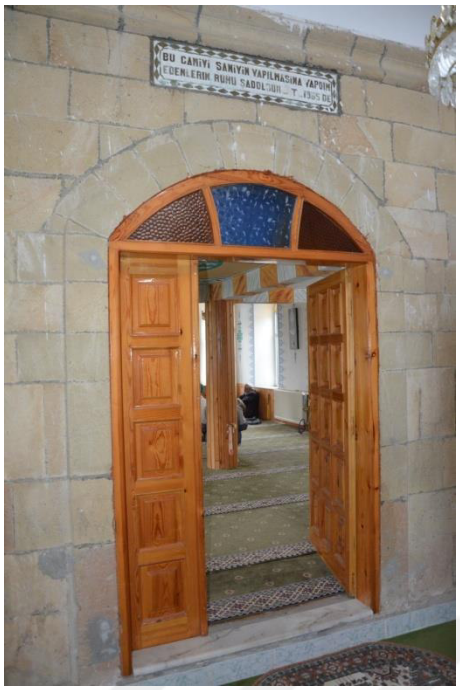

Şekil 3.1100. Büyük Mahalle Tomaslı Camii Harim Giriş Kapısı

Cephe duvarları üzerinde tek sıra pencere düzeni görülür. Pencerelerin ikisi güney cephede bulunurken, üçer tanesi doğu ve batı cephededir. 1 m genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu, kaş kemerli, taş söveli, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencerelerin söve ve kemerleri dışa taşkın vaziyettedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Kuzey cephedeki harim giriş kapısının her iki yanında bulunan pencereler günümüzde kapatılmıştır. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen mahfilin, kuzey duvarına iki pencere eklenmiştir. Pencereler, dikdörtgen formlu ve plastik doğramalı olup, 90 cm genişliğindedir (Şekil 3.1099).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi bulunmaktadır.

Batı cephenin kuzey köşesinde bulunan minare kare kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan 50 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Söz konusu kapıya son cemaat yerinin batı yönündeki sahanlıktan ulaşılır.

Harimin kuzeyinde, dairesel kesitli iki taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunlar ahşap malzemeyle kaplıdır. Ahşap malzemeli müezzin mahfili kuzeybatı köşede yer alır.

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. 89 cm genişliğindeki mihrap nişi, 42 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1101).

Şekil 3.1101. Büyük Mahalle Tomaslı Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. 80 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.55 m çıkıntı yapar. Yedi basamaklı minber tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1101).

Orijinal olmayan yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Çift sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönünde yer alan 52 cm genişliğindeki üç basamaklı ahşap merdivenden çıkılır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği mevcuttur.

Mahfil katına, son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesinde görülen "L'' formlu merdivenden çıkılır. Betonarme malzemeli merdiven on iki basamaklıdır. Merdivenin muhtelif yerlerine plastik doğramalı iki kapı yerleştirilmiştir. Son cemaat yeri üzerine doğru genişletilen ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 7.58 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 72 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 84 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında ahşap kaplamalı iki sütun mevcuttur. Söz konusu sütunlar tavanı taşımaktadır. Mahfilin kuzey cephe ekseninde, 3.50 m mahfil içerisine doğru çıkıntı yapan kare formlu bölüm yer alır.

3.15.5.2. Malzeme-Teknik

Cephe duvarlarında ince yontu, mihrapta, sütunlarda, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, müezzin mahfilinde, mahfilde, tavanda, harim ve minare giriş kapısında ve sütun kaplamlarında ahşap malzeme, pencere doğramlarında, mahfile çıkışı sağlayan merdivendeki kapılarda ve batı cephedeki giriş sahanlığının camekânlarında plastik malzeme, son cemaat yerinin giriş kapısında ve pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde sac malzeme, minarede, son cemaat yerinde ve mahfilin ek bölümünde ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının bede duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.15.5.3. Süsleme

Dış cephe sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Pencerelerin üzengi taşları da dışa taşkındır.

Orijinal olmayan harim giriş kapısının kanat yüzeyleri çökertilerek dikey yönlü ve dikdörtgen formlu panolar elde dilmiştir. Kapı üzerine, dikdörtgen formlu kitabe yerleştirilmiştir. Tek sıra halinde uzayan baklava formlarıyla bezenmiş çerçeve içerisinde “Bu camiyi saniyin yapılmasına yardım edenlerin ruhu şad olsun-T-1965 de’’ yazar.

Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, harim duvarlarında ve tavanda toplanmıştır. Dikdörtgen formlu mihrap kaidesi kalın silmeyle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri, paralel olarak uzayan silme, yiv, testere ağzı veya halat motifli birer sıra süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Niş üzerinde kare formlu ve beyaz renkli çerçeve vardır. Çerçeve içerisinde yan yana konumlandırılan siyah çerçeveli ve oval formlu iki pano mevcuttur. İçleri sade olan panoların üzerinde siyah renkle yapılmış rozet, yarım daire ve hilal gibi motifler bulunmaktadır. Söz konusu motiflerin üzerinde de kitabe yer alır.

Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan meydana gelen tavan göbeği görülür. Tavan göbeğinin en dış kısmında bulunan kare form, atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan “C’’ formlarından oluşur. Formlar her iki

yönden mavi renkli birer çıtayla sınırlandırılmıştır. Kare formun ortasında mavi renkli ve ahşap malzemeli yıldız yer alır. Yıldız motifi, farklı motiflerden oluşan iç içe geçmiş dört dairesel formla çevrilidir. Dairesel formlar içten dışa doğru sırasıyla, içleri maviye boyanan ve tek sıra halinde uzayan damla benzeri kahve renkli motiflerden, kahve renkli saç örgü motifinden, sarkıt şeklindeki mavi renkli ve "S'' formlu ahşap parçalardan ve mavi renkli silmeden meydana gelir. Dairesel formlar, kırmızı renkli çıtalarla birbirinden ayrılmaktadır. Tavan göbeği dışındaki tüm yüzey, mihraba dik olarak uzanan ve ince çıtalarla oluşturulan, dar ve uzun dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir.

Harim duvarlarında niteliksiz kalemişi süslemeler görülür. Beyaz zemin üzerine yapılan süslemeler oluşturulurken ağırlıklı olarak mavi, siyah, yaldız, yeşil ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Doğu, batı ve güney duvardaki pencereler, tek sıra halinde uzayan palmet benzeri motiflerden meydana gelen mavi ve kırmızı renkli süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Pencere aralarına yeşil renkli tığlar yerleştirilmiştir. Doğu, batı ve güney duvarda, pencere kemerleriyle aynı hizada konumlandırılmış madalyonlar görülür. Madalyonlarda, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla "أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', " عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla "الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', "محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazarken güney duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla " عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' ve "علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' yazar. Doğu, batı ve güney duvarın tavanla birleştiği noktada yazı kuşağı vardır. Batı duvardan başlayıp, güney duvar boyunca devam eden ve doğu duvarda sonlanan kuşak içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle "Ayetel Kürsü'' yazar.

3.15.5.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Batı cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.

2- Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir. Ek bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir.
3- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Ahşap pencere doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
5- Harim giriş kapısı yenilenmiştir.
6- Minber ve vaaz kürsüsü niteliksiz unsurlardandır.
7- Tavanda, tavan göbeği dışındaki tüm yüzey yenilenmiştir.
8- Sütunlar ahşap malzemeyle kaplanmıştır.
9- Mahfil katına muhtemelen harim içerisinden çıkılıyordu. Ancak kuzey cepheye bölüm eklenince mahfil merdiveni son cemaat yerine alınmıştır.
10- Harim giriş kapısının her iki yanındaki pencereler kapatılmıştır.
11- Harim duvarlarındaki kalemişi süslemeler yakın dönemde eklenmiştir.

3.16. VAKFIKEBİR

Vakfıkebir ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında inşa edilmiş sekiz cami tespit ettik. Tespit ettiğimiz camiler, Merkez Eski Camii (1794), Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944) ve Yıldız Mahallesi Camii'dir (20. yy. ilk yarısı).

Camiler, inşa edildikleri tarihten bugüne, muhtelif dönemlerde birçok müdahaleye maruz kalmıştır. Yapılan müdahaleler sonucunda Caferli Mahallesi Camii (1814), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871) ve Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873) özgünlüğünü büyük oranda kaybetmiştir. Caferli Mahallesi caminin harim duvarları, mihrabı, minberi, vaaz kürsüsü ve mahfili tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Caminin içten düz, dıştan ise dört omuz kırma çatılı olan örtü sistemi tamamıyla kaldırılıp kubbeyle örtülmüştür. Fevziye Mahallesi Yukarı Camii'nin dış cephesi fayans malzemeyle, mihrap ve minberi ise çini malzemeyle kaplıdır. Ahşap vaaz kürsüsü ve betonarme malzemeli mahfil yakın dönemde eklenmiştir. Karatepe Mahallesi Merkez Camii'nin ise mihrabı çini malzemeyle kaplıyken, minberi, vaaz kürsüsü ve mahfili orijinal değildir. Bağdadi kubbe dışındaki tüm tavan tahtaları ise yakın dönemde yenilenmiştir. Bu sebeplerden dolayı söz konusu camileri çalışmamıza dahil etme gereği duymadık. Çalışmamızda yer alan camilerin tümü günümüzde ibadete açıktır.

3.16.1. Merkez Eski Camii

Şekil No: 1102-1108
Çizim No: 178

Yapı, Trabzon-Vakfıkebir ilçesinin Çarşı mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Minare kaidesi üzerine asılan kitabede inşa tarihi 03.06.1794 olarak verilmiştir. İbadete açılış beratına göre ise inşa tarihi 1750'dir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı, 1927 ve 2007 yıllarında onarım görmüştür. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.16.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Çarşı merkezinde bulunan cami, kuzey-güney doğrultuda taş kaide üzerine oturmaktadır. Yapının dört tarafında da mahalle yolları vardır. Caminin harim kısmı içten içe 17.41x13.70 m, dış hatları ise kuzey cepheye sonradan eklenen son cemaat yeri ile birlikte 22.61x15.50 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Minare, son cemaat yerinin batı cephesine bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1102)-(Çizim 3.178).

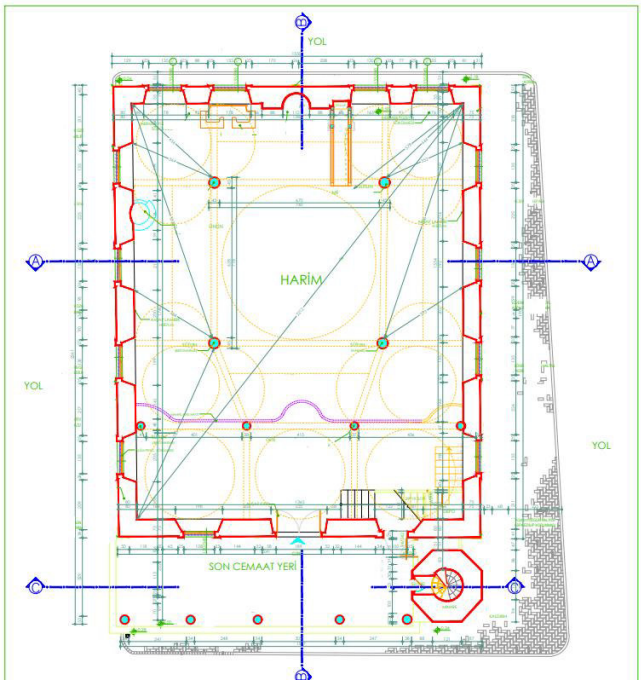

Çizim 3.180. Merkez Eski Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.1102. Merkez Eski Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheye betonarme malzemeli ve iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Son cemaat yeri, betonarme malzemeli ve dairesel kesitli beş sütunun oluşturduğu dört gözden oluşur. Sütunlardan harim kuzey duvarına betonarme malzemeli kirişler atılmıştır. Doğu ve batı yönden kapalı olan son cemaat yerinin doğu gözü imam odası olarak kullanılmaktadır. Cami hafif eğimli arazi üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine iki basamaklı merdivenlerden çıkılır (Şekil 3.1102).

Harime, kuzey cephe ekseninde yer alan 1.89 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşa kanatlı kapıdan girilir.

Caminin cephe duvarları üzerinde tek sıra pencere düzeni vardır. Doğu, batı ve güney cephede dörder pencere bulunurken, kuzey cephede iki pencere bulunur. 1.31 m genişliğindeki pencereler dikdörtgen formlu, kaş kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencerelerin söve ve kemerleri cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Kuzey cephe ekseninin batısındaki pencere, mahfil katına çıkışı sağlayan merdivene açıldığı için günümüzde kapı olarak kullanılmıştır. Söz konusu pencere ulaşabilmek için önüne beş basamaklı merdiven eklenmiştir. Kuzey cephenin mahfil katı seviyesinde üç pencere daha mevcuttur. Mahfilin son cemaat yeri üzerine doğru genişletildiğinde eklenen pencereler dikdörtgen formlu ve ahşap doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan orijinal pencereler iç kısmımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.1103).

Şekil 3.1103. Merkez Eski Camii Genel Görünüm

Yapının üzeri dört omuz kırma çatılıdır. Dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi bulunur. Son cemaat yerinin batı cephesine bitişik olarak konumlandırılan minarenin altıgen kaidesi, spiral gövdesi ve tek şerefesi vardır. Kaide ve gövdenin bir kısmı duvara gömülü şekildedir. Minareye, son cemaat yerinin batı duvarı üzerinde yer alan 52 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan kare kesitli dört sütunun taşıdığı mahfil vardır. Taş malzemeli sütunların köşeleri pahlanmıştır. Kuzeybatı köşeye ahşap müezzin mahfili yerleştirilmiştir (Şekil 3.1104).

Şekil 3.1104. Merkez Eski Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. 1.12 m genişliğindeki mihrap nişi, yaklaşık 40 cm derinliğindedir. Yarım yuvarlak formlu niş, basık kemerle sonlanır (Şekil 3.1105).

Şekil 3.1105. Merkez Eski Camii Mihrap

Mihrabın batısında, köprü gibi alttan geçitli forma sahip taş malzemeli minber görülür. 70 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.22 m çıkıntı yapar. On basamaklı minber dikdörtgen formlu ve dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1106).

Şekil 3.1106. Merkez Eski Camii Minber

Camide iki vaaz kürsüsü mevcuttur. Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşededir. Kürsüye, batı yüzünde bulunan tek kanatlı ahşap kapıdan girilir. Yarım koni formlu ve taş malzemeli orijinal kürsü ise doğu duvar

ekseninin güneyine yerleştirilmiştir. Kürsünün tek sıra boğumlardan oluşan ahşap korkuluğu vardır (Şekil 3.1107).

Şekil 3.1107. Merkez Eski Camii Vaaz Kürsüsü

Harimin ortasında, dairesel kesitli serbest dört taş sütun vardır. Yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan sütunların aralarına demir gergiler yerleştirilmiştir. Söz konusu sütunlar pandantif geçişli bağdadi kubbeyi taşımaktadır. Sütunlardan harim doğu, batı, güney duvara ve mahfil katındaki dairesel kesitli dört taş sütuna birer kemer atılarak harimin üzeri merkezi kubbeyle birlikte dokuz birime ayrılmıştır. Ana yönlerdeki birimler beşik tonozla, köşelerdekiler ise bağdadi kubbeyle örtülüdür (Şekil 3.1108).

Şekil 3.1108. Merkez Eski Camii Kubbe

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki betonarme malzemeli ve "L'' formlu merdivenden çıkılır. 11 cm genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır. Son cemaat

yeri üzerine doğru genişletilen mahfil, kuzey duvardan harim içerisine doğru yaklaşık 8.33 m girinti yapar. Mihrap aksında yarım daire formlu mahfil köşkü bulunun mahfilin köşeleri de mahfil köşkü gibi hafif içe doğru girinti yapmaktadır. Mahfil katında, ikisi duvar dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört taş sütun görülür. Dairesel kesitli sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Söz konusu sütunlardan kuzey duvarda yuvarlak kemerler atılarak mahfilin üzeri üç kubbeyle örtülmüştür. Kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanır. Orijinal olmayan mahfil kısmı düz ahşap tavanla örtülüdür. Mahfil, yaklaşık 60 cm yüksekliğindeki boğumlardan oluşan ahşap korkuluğa sahiptir.

3.16.1.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu taş malzeme, cephe köşelerinde, pencerelerin söve ve kemerlerinde, mihrapta ve minarede ince yontu taş malzeme, minberde, orijinal vaaz küsüsünde harim ve mahfil katındaki sütunlarda ve kemerlerde, düzgün kesme taş malzeme, orijinal olmayan vaaz kürsüsünde, müezzin mahfilinde, mahfil korkuluğunda, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, sütun aralarına yerleştirilen gergilerde demir malzeme, Son cemaat yerinde ve mahfile eklenen bölümde betonarme malzeme, bağdadı kubbelerin kasnağında ahşap sıvasında ise alçı malzeme, çatı örtüsünde ise marsilya tipi kiremit malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarlar sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, örtü sisteminde ise bağdadi kubbe tekniği uygulanmıştır.

3.16.1.3. Süsleme

Caminin dış cephesi oldukça sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Ayrıca kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen üzengi taşlarının yüzeyi yivlerle hareketlendirilmiştir. Son cemaat yerini oluşturan sütunların arasında kaş kemerli formlu alınlık bulunur.

Orijinal olmayan harim giriş kapısı saç örgü motifi oluşturacak şekilde uzayan kıvrık dallarla üç yönden çevrilidir. Kapı kemerinin içerisi alınlığa dönüştürülüp ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazılmıştır. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri çökertilip dikdörtgen formlu

ikişer pano elde dilmiştir. Daha büyük olan alttaki dikey yönlü panoların içerisi, kabartma tekniğinde yapılan bitkisel motiflerle bezelidir. Üstteki yatay yönlü panoların içerisinde de yazılar görülür. Batı yöndeki panoda " إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا/Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik (Feth 1)'' yazarken, doğu yöndekinde " جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ/Kapıları kendilerine açılmış olarak Adn cennetleri vardır (Sâd 50)'' yazar.

Minarede ise şerefe altı, altı sıra süsleme şeridiyle tezyin edilmiştir. Süsleme şeritleri aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla belli aralıklarla yerleştirilen "S'' formlu konsollardan, atlamalı olarak sıralanan kalp ve sivri kemer formlu niş içerisine yerleştirilen servi ağacına benzer kabaralardan, silmeden, belli aralıklarla yerleştirilen topaca benzer kabaralardan, balıksırtı motifinden ve silmeden meydana gelir. Şerefe korkuluğu, dikdörtgen formlu ve basık kemerli taş bloklardan oluşur. Söz konusu blokların her birinde birer yıldız motifi mevcuttur. Minare gövdesinin alt ucunda bir, üst ucunda ise iki bilezik vardır.

Harim içerisindeki süslemeler minberde, vaaz kürsüsünde ve örtü sisteminde toplanmıştır. Sade olan mihrap kaidesinin her iki yanında yarım daire formlu birer sütünce bulunur. Çokgen kesitli ayağa ve kare kesitli başlığa sahip sütünceler, kademeli olarak yukarıya genişleyen saçak silmesiyle birbirine bağlanmıştır. Mihrap nişinin üzerine dikdörtgen formlu yazı panosu monte edilmiştir. Yüzeyi saç örgü motifi oluşturacak şekilde uzayan kıvrık dallarla bezeli panonun içerisinde " فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ/(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)'' yazar. Mihrap, dilimli taca sahiptir. Tacın üzerinde deyine dikdörtgen formlu yazı panosu görülür. Buradaki pano içerisinde de "لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazmaktadır.

Minberin her iki yüzü de aynı süsleme programına sahiptir. Doğu ve batı yan yüz, mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılan, bitkisel motifli süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Yan yüzler, ortada dairesel form oluşturup aşağı ve yukarı doğru uzayan yaldız renkli kıvrık dalla tezyin edilmiştir. Üzerinde yapraklar bulunan kıvrık dalın ortada meydana getirdiği dairesel formun içerisinde çiçek motifi vardır. Minberin süpürgelik kısmında dikdörtgen formlu ve dilimli sivri kemerli açıklık mevcuttur. Her iki yüzdeki açıklıkların kuzeyinde dilimli ve yaldız renkli birer

çerçeve görülür. Çerçevelerin içerisinde çiçek motifi bulunmaktadır. Köşk açıklıklarının altında da yaldız renkli çiçek motifi vardır. Öndeki köşk destekleri, üzerinde kırmızı renkli üzüm salkımları bulunan yeşil renkli asma dalıyla sarmalanmıştır. Köşkün kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçağı yeşil renkli yivlerle nihayetlenir. Köşk üzerine yerleştirilen altıgen kasnaklı külahın her bir yüzünde, yeşil renkli yapraklar bulunur. Minber girişinin kemer köşeliklerinde yaldız renkli birer kıvrık dal görülür. Giriş üzerine, dikdörtgen formlu çerçeve yerleştirilmiştir. Çerçevenin yüzeyi çökertilerek yan yana konumlandırılmış iki yazı panosu elde edilmiştir. Panoların içerisinde ‘’ شَفِيعُ الْخَلْقِ فِى الْمَحْشَرِ- مُحَمَّدٌ صَاحِبُ الْمِنْبَرِ/Mahşerde halka şefâat edecek minber sahibi Muhammed (a.s)’’ yazar. Söz konusu çerçeve üzerinde, yaldız renkli ve istiridye kabuğu formlu motif yer alır (Şekil 3.1106).

Güneydoğu köşedeki orijinal olmayan vaaz kürsüsünün yan aynalıklarının yüzeyi çökertilerek dikdörtgen formlu panolar oluşturulmuştur. Alt ve orta sıradaki panoların içerisi bitkisel motiflerle, üst sıradaki panolar ise geometrik motiflerle tezyin edilmiştir. Kürsünün her iki yanında, ajur tekniğinde yapılmış bitkisel motiflerden meydana gelen korkuluk mevcuttur.

Doğu duvar eksenin güneyindeki yarım koni formlu vaaz kürsüsünün gövdesi, paralel olarak uzayan bordo renkli balıksırtı motifiyle ikiye bölünmüştür. Balıksırtı motifinin altında perde motifine benzer yeşil renkli motifler asılırken, üstünde, yukarıya doğru uzayan zikzak şeklinde yeşil renkli çizgiler bulunur. Kürsü gövdesi atlamalı olarak bordo ve beyaz renge boyanan yivlerle nihayetlenir. Tek sıra kürsü korkuluğu ahşap boğumlardan oluşur.

Harimdeki sütunların başlıkları, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli nişlerle çevrilidir. Niş aralarında ve üzerinde, siyah renkli bitkisel motifler bulunmaktadır. Nişler koyu yeşile, diğer yüzler ise açık yeşile boyanmıştır. Örtü sisteminde kemerler atlamalı olarak kırmızı ve beyaz renklere boyanarak kemerlere canlılık kazandırılmıştır.

Örtü sistemindeki merkezi kubbenin ortasında beyaz ve turuncu çerçeveli iç içe geçmiş beş dairesel form vardır. İçteki dairesel formun içerisi yıldız benzeri turuncu renkli motifle doldurulmuştur. Dairesel formların arasında kalan yüzey birbirinden farklı süsleme şeritleriyle bezenmiştir. Söz konusu süsleme şeritleri içten dışa doğru

sırasıyla mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılan saç örgü motifinden, siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle "Besmele ve Ayetel Kürsi'' yazılan kuşaktan, mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılan saç örgü motifinden ve yeşil zemin üzerine beyaz, turuncu, mavi ve sarı renklerle yapılan bitkisel motiflerden meydana gelir. Dairesel formlar, tek sıra halinde uzayan mavi renkli palmet motifleriyle dıştan çevrilidir. Palmet motiflerinin içerisi beyaz zemin üzerine yeşil ve turuncu renklerle yapılan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Merkezi kubbenin dış kenarında iki sıra süsleme kuşağı görülür. Dıştaki süsleme kuşağı yeşil zemin üzerine beyaz ve kırmızı renklerle yapılan kıvrık daldan oluşurken, içteki dairesel formları çevreleyen palmetlerden oluşur. Kubbeye geçişi sağlayan pandantiflerde siyah ve beyaz çerçeveli birer yazı madalyonu mevcuttur. Dıştan turuncu ve mavi renkli palmet benzeri motiflerle çevrili madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar bulunur. Güneybatı yöndeki madalyonda " أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', güneydoğu yöndekinde "عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', kuzeybatı yöndekinde "عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' yazarken, kuzeydoğu yöndekinde "على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'' yazar. Merkezi kubbenin dört ana yönündeki tonozların ortasında, dilimli baklava formunda birer şemse vardır. Beyaz ve siyah çerçeveli şemselerin içerisi, yeşil ve mavi zemin üzerine beyaz, kırmızı, sarı ve mavi renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Ayrıca şemselerin her iki ucunda birer palmet görülür. Köşelerdeki kubbelerle, mahfil tavanındaki kubbeler aynı süsleme programına sahiptir. Kubbelerin ortasında beyaz ve siyah çerçeveli birer yıldız bulunur. Yıldızların içerisi mavi zemin üzerine beyaz renkle yapılan iç içe geçmiş yıldızlarla ve yeşil, turuncu, sarı, mavi ve yeşil renklerle yapılan bitkisel motiflerle süslenmiştir. Kubbelerin dış kenarı, palmet benzeri motiflerden oluşan süsleme şeridiyle çevrilidir. Söz konusu süsleme şeridi harim üzerindeki kubbelerde mavi, beyaz ve turuncu renkliyken, mahfil üzerindeki kubbelerde yeşil, beyaz ve turuncu renklidir. Kubbelere geçişi sağlayan pandantiflerde de beyaz ve siyah çerçeveli birer şemse yer alır. Şemselerin içerisi, yeşil zemin üzerine beyaz ve turuncu renkle yapılan bitkisel motiflerle doldurulmuştur (Şekil 3.1108).

3.16.1.4. Onarımlar

Minare kaidesi üzerinde yer alan kitabeye göre cami, 1927 ve 2007 yıllarında onarım geçirmiştir. Söz konusu kitabeden 1927 yılında caminin büyütüldüğünü ve

kubbelerin eklendiğini öğreniyoruz. 2007 yılında ise Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından kapsamlı bir onarım yapılmıştır. Onarım esnasında yapılan müdahaleler şöyledir;

1- Doğu ve batı cephedeki şadırvan kaldırılmıştır.
2- Köşe ve cephe taşlarının özgün haliyle korunup raspa yapılmıştır.
3- Son cemaat yerindeki ahşap döşeme yenilenmiştir
4- Mahfili taşıyan orijinal kolanlar ortaya çıkarılmıştır.
5- Harimdeki tüm lambriler sökülmüştür.
6- Harim duvarlarında sıva raspası yapılmıştır.
7- Alüminyum malzemeli kapı kanatlarıyla, pencere doğramaları, ahşap olarak yenilenmiştir.
8- Harim zeminindeki ahşap döşeme sökülüp, mevcut şap üzerine kadronlu ahşap döşeme yapılmıştır.
9- Mihrap çinileri ve güney duvardaki mermer kaplamalar sökülmüştür.
10- Mahfil katındaki lambrilerin kaldırılmış ve ahşap kapı ve pencereler sökülmüştür.
11- Mahfildeki ahşap korkuluk orijinali doğrultusunda yenilenmiştir.
12- Mahfil katındaki kemerler, orijinal duvara göre kapatılmıştır.
13- Minare yıkılıp orijinaline göre yapılmış ve alem eklenmiştir.
14- Mahfilin ek bölümündeki eski pencereler kaldırılıp küçültülmüştür.
15- Ahşap saçak silmeleri raspa edilip korunmuştur.
16- Doğu ve batı cephenin kuzey köşesinde bulunan mahfil katı seviyesindeki pencereler kaldırılmıştır.
17- Orijinal pencere parmaklıkları raspa edilerek korunmuştur. Ayrıca siyah mat dekorasyon boyası ile boyanmıştır.
18- Yağmur olukları yapının karakterine göre bakır olarak yapılmıştır.
19- Bağdadi kubbeler korunarak bozuk kısımları onarılmış ve ısı tecridi yapılmıştır.
20- Örtü sistemindeki kemerlerin ahşap yüzeyleri kaldırılmıştır.

3.16.2. Çamlık Mahallesi Kanzula Camii

Şekil No: 1109-1112

Çizim No: 179

Yapı, Trabzon-Vakfıkebir ilçesinin Çamlık mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak Vakfıkebir Müftülüğünce harim giriş kapısı üzerine asılan bilgilendirme panosunda ve ibadete açılış beratında inşa tarihi 1860 olarak verilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir.

3.16.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Yapının kuzeyinde ve batısında hazire, doğusunda mahalle yolu, güneyinde ise boş arazi vardır. Caminin harim kısmı içten içe 8.63x7.00 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 11.70x8.22 m boyutlarına ulaşır. Kana yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi yoktur (Şekil 3.1109)-(Çizim 3.179).

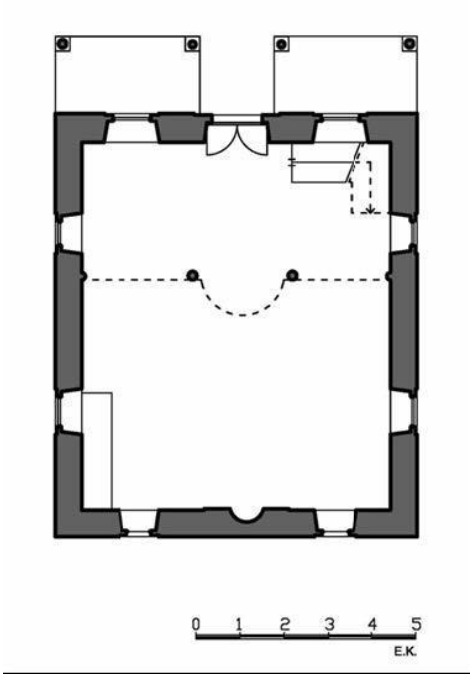

Çizim 3.181 . Çamlık Mahallesi Kanzula Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1109. Çamlık Mahallesi Kanzula Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, dairesel kesitli dört ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Sütunlar kare kesitli ayaklar üzerine oturmaktadır. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Söz konusu mekânın doğu ve batı gözünün zemin kotu, orta göze 35 cm yüksektedir (Şekil 3.1109).

Harime, kuzey cephe ekseninde bulunan 1.14 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan giriş sağlanır. Kapı, cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.1109).

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, kuzey ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu, batı ve güney cephede, üçü ise kuzey cephededir. Doğu, batı ve güney cephedeki pencerelerle, kuzey cephenin harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, alüminyum doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Kuzey cephenin mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, ahşap söveli-lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim katındaki pencereler 69 cm, doğu, batı ve güney cephede yer alan mahfil katı seviyesindeki pencereler 52 cm, kuzey cephenin mahfil katı seviyesindeki pencereler ise 81 cm genişliğe sahiptir. Harim katındaki pencereler duvar yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu alanların içerisine, doğu, batı ve güney cephede bulunan mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, kalkık

kemerli alanların içerisine yerleştirilmiştir. Harim içerisine genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.1109).

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Kuzeybatı köşede, 64 cm yüksekliğindeki ahşap perdelerle oluşturulan müezzin mahfili vardır (Şekil 3.1110).

Şekil 3.1110. Çamlık Mahallesi Kanzula Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 77 cm genişliğindeki mihrap nişi, 37 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli sivri kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1111).

Şekil 3.1111. Çamlık Mahallesi Kanzula Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 65 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.69 m çıkıntı yapar. Dokuz basamaklı minber, dikdörtgen formlu giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1111).

Caminin vaaz kürsüsü yoktur. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortasında iç içe geçmiş kare formlardan meydana gelen tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.1112).

Şekil 3.1112. Çamlık Mahallesi Kanzula Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeydoğu köşedeki hafif dönerli ahşap merdivenden çıkılır. 92 cm genişliğindeki merdiven on dört basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.75 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 80 cm derinliğinde, yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin, 62 cm yüksekliğindeki ahşap boğumlardan oluşan korkuluğu vardır.

Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Dairesel kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.16.2.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında kaba yontu, pencere söve ve lentolarında ince yontu, mihrapta ise düzgün kesme taş malzeme, minberde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanlarda, harim, mahfil ve son cemaat yerindeki sütunlarda, kuzey cephedeki pencerelerin doğramalarında ve harim giriş kapısının kanatlarında ahşap malzeme, doğu, batı ve güney cephedeki pencerelerin doğramalarında alüminyum malzeme, pencere parmaklıklarında demir malzeme, çatı örtüsünde ise saç malzeme kullanılmıştır. Ayrıca gerek dış cephe, gerekse harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Caminin beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma ve kabartma tekniği, tavanda çıtakari tekniği, mahfilde ise çakma tekniği uygulanmıştır.

3.16.2.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sadedir. İçlerine harim katındaki pencerelerin yerleştirildiği, dikdörtgen formlu alanlar kademeli silmelerden oluşur. Kuzey cephedeki harim giriş kapısın üzerinde, cephe boyunca uzayan ahşap kiriş görülür. Söz konusu kirişin ön yüzünde kabartma tekniğinde yapılan ve tek sıra halinde uzayan baklava formları bulunur.

Harim giriş kapısı silmeyle üç yönden çevrilidir. Kapı kemerinin kilit taşı ve üzengi taşları, yarım silindir formunda içe doğru çıkıntı yapmaktadır. Kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Yatay ve dikey yönlü panoların içerisinde süsleme unsuru görülmez.

Harim içerisindeki süslemeler, mihrapta, minberde, mahfilde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesi silmeyle üç yönden çevrilidir. Mihrap nişinin kavsarası yaldız renkli yıldız, halat ve rozet motifleriyle tezyin edilmiştir. Kavsaranın her iki yanında yaldız renkli birer "S'' formlu kıvrım uzanır. Nişin dilimsi sivri kemeri yaldız renkli yıldızlarla bezenmiştir. Yaşamak yüzeyinde yaldız renkli servi ağacı motifi görülür. Söz konusu motifin her iki yanında üçgen form oluşturacak şekilde yukarıya doğru uzayan yaldız renkli yıldızlar mevcuttur. Yaşmağın hemen altındaki yıldız ve halat motifli süsleme şeritleri kaidenin her iki yanına doğru uzamaktadır.

Nişin hemen üzerine ucunda ay yıldız bulunan alem motifi yerleştirilmiştir. Alem motifinin her iki yanında çıkıp aşağı doğru sarkan çiçek dalları görülür. Üzerlerinde yapraklar bulunan dallar birer laleyle nihayetlenir. Niş yaşmağının her iki yanında vazodan çıkan ikişer çiçek motifi ve rozetler bulunmaktadır. Yaldız renkli çiçek ve rozetler, üstten yine yaldız renkli ve yıldız motifli süsleme kuşağıyla sınırlandırılmıştır. Mihrap kaidesinin saçak kısmında, sarkıt şeklinde yaldız renkli yivler görülür. Mihrap nişi griye, motifler yaldıza, kaide ise bordoya boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.1111).

Minber oldukça sade olup, yan aynalığında kabartma tekniğinde yapılmış üçgen form bulunur. Minber korkuluğuyla girişin birleştiği noktaya üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçanın yüzeyi çarkıfelek desenli rozet motifiyle süslenmiştir. Minber girişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan yıldız motifli süsleme şeridi bulunmaktadır. Süsleme şeridi her iki yönden silmelerle sınırlandırılmıştır. Girişin sağ ve sol üst köşesine, üzerinde, hilal, dairesel form ve baklava formu bulunan birer ahşap dikit yerleştirilmiştir.

Mahfilin ve mahfil köşkünün ön yüzünde paralel olarak uzayan ikişer sıra süsleme kuşağı vardır. Mahfilin ön yüzündeki süsleme kuşaklarından altta olanı testere ağzı motifinden üstteki ise tek sıra halinde uzayan baklava formlarından oluşur. Mahfil köşkündeki süsleme şeritlerinin ikisi de tek sıra halinde uzayan baklava formlarından meydana gelir. Mahfil köşkünün hemen altında baklava formlu bir sıra süsleme şeridi daha görülür.

Harim tavanının ortasında iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği yer alır. Tavan göbeği dışındaki tüm yüzey, mihraba dik ya da paralel olarak uzayan çıtalarla hareketlendirilmiştir. Mahfil tavanıyla, mahfilin alt yüzü de mihraba dik olarak uzayan çıtalarla doldurulmuştur. Ayrıca harim ve mahfil tavanıyla, mahfilin alt yüzü, testere ağzı motifiyle dört yönden çevrilidir.

3.16.2.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı onarım kaydına rastlamadık. Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından elde ettiğimiz eski resimlerden giriş kapısı üzerinde mermer kitabe görünmektedir. Kitabede;

"Çamlık Köyü Yukarı Mahalle Camii

Yapılışı:1860

Onarım: 2003'' yazmaktadır. Kitabeden de anlaşılacağı üzere cami 2003 yılında onarım geçirmiştir. Ancak onarımda hangi müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. Yapıda yapmış olduğumuz incelemede muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
2- Harim giriş kapısı değiştirilmiştir.
3- Doğu, batı ve güney cephedeki ahşap pencere doğramaları alüminyum doğramayla değiştirilmiştir.
4- Dış cephe sıvanıp boyanmıştır.
5- Mahfil, minber ve tavanlar niteliksiz unsurlardandır.

3.16.3. Ortaköy Mahallesi Camii

Şekil No: 1113-1117

Çizim No: 180

Yapı, Trabzon-Vakfıkebir ilçesinin Ortaköy mahallesinde bulunmaktadır. Batı cephedeki harim giriş kapısının her iki yanında ve üzerinde birer kitabe bulunur. Kapının sağındaki kitabede;

1- ″اللهمفتح علينا“

2- ابواب رحمتك

3- ١٢٩٣

1- allahümmeftah aleyna

2- ebvabe rahmetike

3- 1293, solundaki kitabede;

1- يا خاقالعين

2- سنه ١٢٩٤

1- Ya Halikıl ayn

2- Sene 1294” yazar.

Kapı üzerinde ise farklı böümler içerisinde ;

1- سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ

2- سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

3- وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَداً

4- اَللّٰهُمَّ يَا مُفَتِّحَ الْاَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ

5- جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ

١٢٩٦-6

1- Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete! (Zümer: 73)

2- Selâm size; yaptıklarınıza karşılık girin cennete! (Nahl: 32)

3- Mescidler yalnız Allah'ındır. O halde Allah'ın yanına katarak hiçbir kimseye yalvarmayın (Cin: 18)

4- Ey kapıları açan Allah'ım! Bize hayır kapılarını aç

5- Orada yerlerine kurularak çeşit çeşit meyve ve içecek isteyebilecekler (Sâd: 51)

6- - 1296'' yazar. Söz konusu kitabelerden en erken tarihli olanı H.1293/M.1876 caminin inşa tarihidir. Kapı üzerindeki kitabenin hemen üzerine sonradan dikdörtgen formlu kitabe monte edilmiştir. Buradaki kitabede inşa tarihi "H.1295/M.1878'' olarak verilmiştir. İbadete açılış beratında ise inşa tarihi 1874 olarak yazılmıştır. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı ayakta olup, ibadete açıktır.

3.16.3.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında yer alan cami, avlu içerisinde düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Yapının batısında avlu, doğusunda, kuzeyinde ve güneyinde ise hazire vardır. Caminin harim kısmı içten içe 10.68x8.26 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.77x9.90 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare, batı cephenin kuzey köşesinde camiye bitişik olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1113)-(Şekil 3.1114)-(Çizim 3.180).

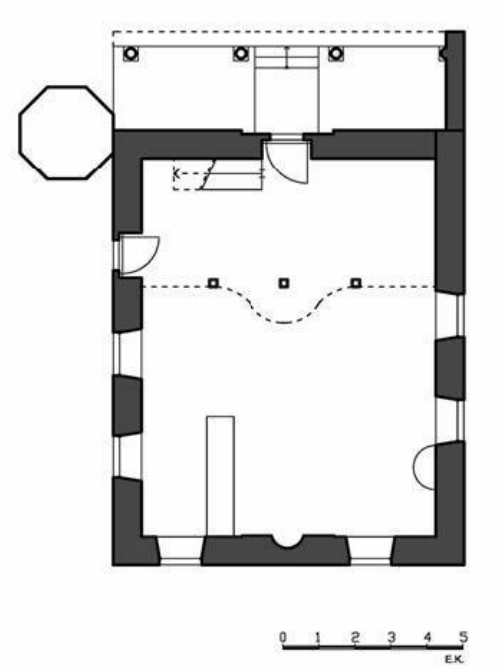

Çizim 3.182. Ortaköy Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1113. Ortaköy Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri görülür. Dairesel kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunların arasına ve sütunlarla harim duvarı arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Doğu yönden taş duvarla kapılı, batı yönden ise açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Doğu ve batı yöndeki gözün zemin kotu orta göze göre 56 cm yüksektir. Orta göze iki basamaklı merdivenle inilir (Şekil 3.1114).

Şekil 3.1114. Ortaköy Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri

Caminin biri kuzey cephe ekseninde, diğeri ise batı cephe ekseninin hafif kuzeyinde olmak üzere iki giriş kapısı vardır. Kapılar, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır. Kuzey cephedeki kapı 94 cm, batı cephedeki ise 85 cm genişliğe sahiptir. Kuzey cephedeki kapı cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu alan içerisine yerleştirilmiştir. Batı cephedeki kapı ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli alan içerisinde yer alır. Söz konusu kapının üzerinde, duvar yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan kare formlu alınlık görülür (Şekil 3.1113)-(Şekil 3.1114).

Yapının cephe duvarları üzerinde, altısı harim katında, biri ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak doğu, batı ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindeki pencere doğu cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Harim katındaki Pencereler 1.02 m, mahfil katı seviyesindeki ise 58 cm genişliğindedir. Pencerelerin söve ve kemerleri cephe yüzeyinden hafif dışa aşkın vaziyettedir. Harim içerisine doğu genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 20 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır.

Batı cephenin kuzey köşesindeki minare, sekizgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin kuzeydoğuya bakan yüzünde yer alan 63 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, betonarme malzemeli ve kare kesitli serbest üç sütunun taşıdığı mahfil vardır (Şekil 3.1115).

Şekil 3.1115. Ortaköy Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 85 cm genişliğindeki mihrap nişi, 35 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1116).

Şekil 3.1116. Ortaköy Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan betonarme malzemeli minber görülür. 73 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.38 m çıkıntı yapar.

Sekiz basamaklı minberin dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli giriş açıklığı bulunmaktadır (Şekil 3.1116).

Yarım koni formlu vaaz kürsüsü, doğu duvarın güney köşesine yakın bir noktaya yerleştirilmiştir. Kürsünün tek sıra korkuluğu vardır (Şekil 3.1116).

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.1117).

Şekil 3.1117. Ortaköy Mahallesi Camii Tavan

Mahfi katına, kuzey duvardaki harim giriş kapısının önünden başlayıp batıya doğru yükselen tek kollu merdivenden çıkılır. Betonarme malzemeli ve ahşap kaplamalı merdiven 73 cm genişliğinde olup, on üç basamaklıdır. Betonarme malzemeli mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.56 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.19 m derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 81 cm yüksekliğinde demir korkuluğu mevcuttur. Mahfil katında serbest üç ahşap sütun bulunur. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.16.3.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu taşa malzeme, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde, mihrapta ve son cemaat yerindeki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, harim giriş kapılarında, pencere doğramalarında, mahfil katındaki sütunlarda ve tavanlarda ahşap malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, mahfili taşıyan sütunlarda ve minarede

betonarme malzeme, mahfil korkuluğunda ve son cemaat yerindeki sütun aralarına yerleştirilen gergilerde demir malzeme, minare kapısında plastik malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma ve kalemişi tekniği, tavanda ise çıtakari, çakma ve ajur tekniği uygulanmıştır.

3.16.3.3. Süsleme

Dış cephede yalnızca giriş kapılarında süsleme unsuru görülür. Kuzey cephedeki kapı, duvar yüzeyinin çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu alan içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu alan içten, üç sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içteki beyaz, ortadaki mavi renkli silmeden, dıştaki ise yeşil zemin üzerine yapılan ve sırt sırta uzayan yarım dairelerden meydana gelir. Yarım dairelerin içleri hafif boşaltılıp kahverengine boyanmıştır. Kapı kemerinin kilit taşı üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış yeşil renkli alem, üzengi taşlarının üzerinde ise yeşil renkli birer ok motifi vardır. Motiflerin uçları, kalp formunda içe doğru çıkma yapmaktadır. Söz konusu motiflerin ucunda yüzeyin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu birer yazı panosu görülür. Sağ yöndeki panoda siyah renkli harflerle "يا غفار-يا الله/ya Gaffar-ya Allah'' yazarken, sol yöndekinde ''شفاعة يا مُحَمَّد/şefaat ya Muhammed'' yazar. Panoların üzerinde yukarıya doğru uzayan ve diyagonal karelerden oluşan birer sıra süsleme şeridi mevcuttur. Kahverengi zemin üzerine kabartma tekniğinde yapılan kareler iki sıra yeşil silmeyle dört yönden çevrilidir. Kilit taşının yüzeyindeki alem motifinin üzerinde de kahverengi zemin üzerine kabartma tekniğinde yapılmış yeşil renkli baklava formlar yer alır. Kapı kanadının yüzeyi çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgen panolar elde edilmiştir. Kapı sövelerinin dış kenarında, aşağıdan yukarıya doğru uzayan siyah, kahverengi ve yeşil renkli üçer çizgi uzanır.

Batı cephedeki harim giriş kapısının sövelerin alt ucunda birer lale motifi bulunmaktadır. Lalelerin üzerinden çıkıp yukarıya doğru diyagonal kareler uzanmaktadır. Kapı kemeri sonsuzluk işaretleriyle tezyin edilmiştir. Kemer kilit taşının yüzeyinde bitkisel motifler yer alır. Gerek kilit taşı, gerekse üzengi taşları, kalp formunda içe doğru çıkma yapar. İçerisine kapı yerleştirilen dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alan iki sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme

şeritlerinden içte olanı silmeden, dışta olanı ise atlamalı olarak sıralanan baklava ve dairesel formlardan oluşur. Kapı kanadının yüzeyi çökertilerek yatay ve dikey yönlü dikdörtgen panolar elde edilmiştir. Kapı üzerindeki kare formlu alınlık, silmelerle dört yönden çevrilidir. Alınlığın ortasında vazodan çıkan çiçek motifi bulunur. Çiçeğin her iki yanında üst üste konumlandırılmış üçer pano bulunur. Alttaki panoların içerisi kelebek benzeri motiflerle, ortadakiler rozet ve koçboynuzu benzeri motiflerle, üsttekiler ise içleri hafif boşaltılan ve yan yana sıralanan dikdörtgen formlu, kalkık kemerli ikişer nişle tezyin edilmiştir. Alınlığın sağ ve sol alt köşesinde ve üzerinde kitabeler yer alır. Kapıdaki süsleme motifleri kabartma tekniğine yapılmıştır.

Minarenin şerefe altı mukarnaslarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğunda belli aralıklarla yerleştirilmiş mavi renkli diyagonal kareler görülür. Minare peteği, atlamalı olarak pembe ve mavi renklere boyanan dilimli taşlarla nihayetlenmiştir. Gerek petek, gerekse gövde, yüzeyin çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgenlerle hareketlendirilmiştir. Dikdörtgenlerin içerisine dört omuz kırma çatıya benzer birer kabara yerleştirilmiştir.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, tavanda ve harim duvarlarında toplanmıştır. Mihrap kaidesi silmelerle üç yönden çevrilidir. Niş kavsarasının yüzeyi paralel olarak uzayan süsleme kuşaklarıyla süslenmiştir. Süsleme kuşakları testere ağzı motiflerinden, yarım koni formlu kabaralardan, diyagonal karelerden ve içleri hafif boşaltılmış oval formlardan meydana gelir. Yaşmağın her iki yanında kabartma tekniğinde yapılmış ikişer çiçek motifi mevcuttur. Turuncu renkli çiçekler dairesel form içerisine yerleştirilmiştir. Sağdaki çiçeklerin yanında üç, soldakilerin yanında ise iki küçük niş görülür. Dikdörtgen formlu ve kalkık kemerli nişlerin içerisi hafif boşaltılmıştır.

Minberin yan aynalık ve korkuluk yüzeyi çökertilerek belirginleştirilmiştir. Süpürgelik yüzeyleri çökertilerek yan yana sıralanmış dört dikdörtgen pano elde edilmiştir. Panoların içerisinde içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve kalkık kemerli birer niş bulunur. Nişlerin içerisi yaldız boyalıdır. Minber girişinin üzerinde dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklı tepelik yer alır. Tepeliğin yüzeyi çökertilerek oval formlu yazı pano oluşturulmuştur. Pano içerisinde siyah renk harflerle ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazar. Minberin

bazı hatları yaldıza, diğer kısımları ise mermer havası verecek şekilde boyanarak minbere canlılık kazandırılmıştır (Şekil 3.1116).

Vaaz kürsüsünün gövdesinde paralel olarak uzayan beş sıra süsleme şeridi vardır. Süsleme şeritlerinden altta olanı yaldız ve beyaz renkli "V'' formunda benzer motiften, alttan ikinci sıradaki yaldız ve beyaz renkli perde motiflerinden, alttan üçüncü ve dördüncü sıradakiler silmeden, üstteki ise içleri hafifi boşaltılmış yaldız renkli küçük karelerden oluşur. Silmelerin arasında ve altında yaldız renkli birer kuşak uzanır. Kürsü korkuluğu içleri hafif boşaltılan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli nişlerle bezenmiştir. Nişler atlamalı olarak beyaza ve yaldıza boyanmıştır. Söz konusu nişler üstten yaldız renkli, altta ise beyaz renkli birer silmeyle sınırlandırılmıştır.

Harim tavanı kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş dört kare form oluşturulmuştur. Kare formlar bir düz, bir diyagonal olacak şekilde iç içe geçmiştir. İçteki kare formun ortasında sekiz köşeli yıldız vardır. Yıldızı oluşturan iç içe geçmiş iki kare form, farklı motiflerle kullanılarak oluşturulmuştur. Dıştaki kare, bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarından, içteki ise atlamalı olarak uzayan baklava ve dairesel formlardan meydana gelir. Yıldız motifinin içerisinde bir içe, bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarının oluşturduğu altıgen mevcuttur. Altıgenin içerisine iç içe geçmiş üç dairesel form yerleştirilmiştir. İçteki dairesel formun içerisinde ajur tekniğinde yapılmış yıldız vardır. Dıştaki dairesel formların arasında kalan yüzey, yeşil zemin üzerine yapılan altıgenle, içteki dairesel formların arasında kalan yüzey ise ajur tekniğinde yapılan ve iç içe geçerek uzayan dairesel formlarla doldurulmuştur. İç içe geçmiş kare formların içerisindeki süslemeler, çakma tekniğinde yapılan, beyaz renkli ahşap parçalardan oluşur (Şekil 3.1117).

Harim duvarlarında ve mahfilde, kalemişi tekniğinde yapılan niteliksiz süslemeler bulunur. Beyaz boyalı zemin üzerine yapılan süslemeler oluşturulurken ağırlıklı olarak mavi, siyah, yaldız, beyaz, yeşil, kırmızı ve kahverengi kullanılmıştır. Harim duvarlarındaki pencereler, dikdörtgen formlu ve dilimli kaş kemerli çerçeveyle üç yönden çevrelenmişti. Kırmızı ve beyaz renkli çerçevelerle pencere açıklıkları arasında kalan yüzey, mavi zemin üzerine beyaz, sarı, mavi ve yeşil renklerle yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Doğu, batı ve güney duvardaki pencerelerin aralarında ve kenarında beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle

yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki pencerelerin arasındaki istifte ‘‘ الجنة تحت أقدام الأمهات/Cennet Annelerin ayakları altındadır’’ güneydeki pencerenin solundaki istifte “Allahu Hayrul-hâfizın’’, güney duvarın doğusunda yer alan pencerenin solundaki istifte müsenna tekniğiyle ‘‘يا شافى/ya Şafi’’ yazarken, doğu duvardaki pencerelerin arasında ‘‘ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ/Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? (Zümer 9)’’, güney yöndeki pencerenin sağında ‘‘ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ/Eğer hükmedecek olursan aralarında adaletle hükmet (Mâide 42)’’, kuzey yöndeki pencerenin solunda ise ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir’’ yazar. Kuzey duvardaki harim giriş kapısı üzerinde de yine beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ/ Gerçekten bu Kur'an en doğru olan yola götürür (İsrâ 9)’’ yazılıdır. Harim doğu, batı ve güney duvarda yeşil renkli zencirek motifiyle oluşturulan madalyonlar mevcuttur. Madalyonların içerisinde siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle yazılmış yazılar vardır. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh ’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar. Güney duvardaki “Allah ve Muhammed’’ yazılı madalyonların arasında beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ‘‘لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ الله/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazılmıştır. Doğu, batı ve güney duvarda, duvar boyunca uzayan birer yazı kuşağı görülür. Doğu ve batı duvardaki kuşaklar mavi renkli zencirek desenli olup içlerinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar bulunmaktadır. Batı duvardaki kuşakta ‘‘ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla- اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ/Yaratan Rabbinin adıyla oku! (Alak 1)- سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ/Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)’’ yazarken, doğu duvardakinde ‘‘ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ/(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik (Enbiyâ 107)- حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ/Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun (Bakara 238)’’ yazar. Söz konusu yazıların her iki ucunda yeşil, mavi, kırmızı ve siyah

renklerle oluşturulan bitkisel motifler görülür. Güney duvardaki beyaz ve kırmızı çerçeveli kuşakta siyah zemin üzerine yaldız renk harflerle "Ayetel Kürsi'' yazar. Yazının her iki ucunda turuncu renkli birer çarkıfelek motifi yer alır. Söz konusu yazı kuşağının sağ ve sol alt köşesine kırmızı çerçeveli ve dikdörtgen formlu birer yazı panosu yerleştirilmiştir. Batı yöndeki pano içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazılıyken, doğu yöndekinde " إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا/ Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır (Nisâ 103)'' yazılıdır. Harim duvarlarının tavanla birleştiği noktalarda siyah çerçeveli ve oval formlu kuşaklar görülür. Duvar boyunca uzayan kuşakların içerisi, siyah zemin üzerine yapılan ve iç içe geçerek uzayan on iki genlerle bezenmiştir. Mahfilin batı duvarında bir, kuzey duvarında isi iki yazı istifi mevcuttur. Batı duvardaki ve kuzey duvarın doğusundaki istifte " لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهِ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir" yazarken, kuzey duvarın batısındakinde "Allahu hayrul-hâfizıyn'' yazar. Son olarak mahfilin ön ve alt yüzü, farklı renklerle oluşturulan bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir (Şekil 3.1116).

3.16.3.4. Onarımlar

Batı cephedeki giriş kapısı üzerinde yer alan dikdörtgen formlu kitabeden caminin 2009 yılında onarım geçirdiğini öğreniyoruz. Ancak onarım esnasında ne tür müdahalelerin yapıldığını bilemiyoruz. Camide yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Batı cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
2- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
3- Harim giriş kapıları yenilenmiştir.
4- Harimdeki kalemişi süslemeler yakın dönemde eklenmiştir.
5- Harim tavanı yenilenmiştir.
6- Minber, vaaz kürsüsü ve mahfilin orijinal olmadığını düşünüyoruz.

3.16.4. Açıkalan Mahallesi Camii

Şekil No: 1118-1121

Çizim No: 181

Yapı, Trabzon-Vakfıkebir ilçesinin Açıkalan mahallesinde bulunmaktadır. Cami, kuzey cephedeki harim giriş kapısının sol üst köşesinde yer alan kitabeye göre H.١٣٦٣ /M.1944 yılında inşa edilmiştir. Kapının sağ üst köşesindeki mermer kitabede, Vakfıkebir müftülüğünün asmış olduğu bilgilendirme panosunda ve ibadete açılış beratında inşa tarihi 1947 olarak verilmiştir. Mahalle halkı tarafından yatırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.16.4.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu, batısında ve güneyinde hazire, doğusunda ise mahalle yolu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 10.00x7.72 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 13.90x9.22 m dir. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıya sonradan eklenen minare batı cephenin güney köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1118)-(Çizim 3.181).

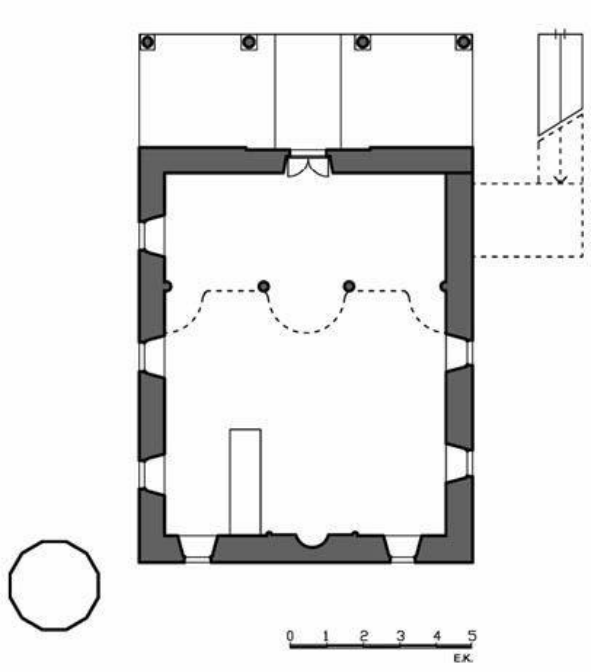

Çizim 3.183. Açıkalan Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1118. Açıkalan Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Dairesel kesitli ayak ve balıklara sahip sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Ayrıca doğu ve batı yöndeki sütundan harim kuzey duvarına atılmış birer yuvarlak kemer daha görülür. Gerek sütun aralarına, gerekse sütunlarla harim duvarı arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Sütunların arası yaklaşık 1 m yüksekliğinde demir korkulukla kapatılmıştır. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Son cemaat yerinin doğu ve batı yöndeki gözünün zemin kotu, orta göze göre 27 cm yüksektir (Şekil 3.1118).

Caminin biri harime, diğeri ise mahfile girişi sağlayan iki kapısı vardır. Kuzey cephe eksenindeki harim kapısı 1.02 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır. Kapı, duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan mahfil giriş kapısı dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve tek ahşap kanatlıdır. Söz konusu kapıya "L'' formlu merdivenden ulaşılır. Betonarme malzemeli merdiven on beş basamaklıdır. Kapı önüne camekânlı giriş sahanlığı eklenmiştir.

Yapının cephe duvarları üzerinde beşi harim katında, ikisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi güney cephede, üçü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikisi de doğu cephededir. 84 cm genişliğindeki harim katı pencereleri, dikdörtgen formlu, kaş kemerli, taş söveli ve plastik doğramalıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler ise dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıdır. Harim katındaki pencerelerin söve ve kemerleri cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyetedir. Ayrıca kemerleri dışa taşkın ayaklar üzerine oturur. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir (Şekil 3.1118).

Caminin üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de hafif dışa taşkın saçak silmesi görülür.

Batı cephenin güney köşesinde yer alan minare on iki gen kaideye, spiral gövdeye ve iki şerefeye sahiptir. Minareye, kaidenin doğuya bakan yüzünde bulunan kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dairesel kesitli dört taş sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunların dairesel kesitli başlıkları bulunmaktadır (Şekil 3.1119).

Şekil 3.1119. Açıkalan Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. 84 cm genişliğindeki mihrap nişi, 27 cm derinliğindedir. Beş kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kaş kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1120).

Şekil 3.1120. Açıkalan Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 77 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.40 m çıkıntı yapar. Altı basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.1120).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Kürsüye, batı yönünde bulunan 46 cm genişliğindeki dört basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi hafif çökertilerek kare formlu tavan göbeği oluşturulmuştur (Şekil 3.1121).

Şekil 3.1121. Açıkalan Mahallesi Camii Tavan

Betonarme malzemeli mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.36 m çıkıntı yapar. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfil, yaklaşık 1 m yüksekliğindeki boğumlardan oluşan ahşap korkuluğa sahiptir. Mahfil tavanı hafif çökertilerek yan yana konumlandırılmış iki kare form elde edilmiştir.

3.16.4.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında ince yontu taş malzeme, kapı ve pencerelerin söve, lento ve kemerlerinde, mihrapta, harim ve son cemaat yerindeki sütunlarda düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfil korkuluğunda, kapı kanatlarında, tavanlarda ahşap malzeme, pencere doğramalarında plastik malzeme, minarede ve mahfilde betonarme malzeme, son cemaat yerindeki sütun aralarına yerleştirilen gergilerde demir malzeme, çatı örtüsünde ise sac malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma, kabartma ve kafes tekniği uygulanmıştır.

3.16.4.3. Süsleme

Batı cephedeki pencerelerin kemer kilit taşlarının yüzeyi yivlidir. Cephe ekseninde ve eksenin güneyinde bulunan pencerelerin hemen üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış motifler görülür. Eksendeki pencerenin üzerinde yer alan motifler koçboynuzu ve terazi motifinden oluşurken, güneydeki pencerenin üzerinde

yer alan motifler ibrik, bardak ve ay yıldız motifinden oluşur. Güney cephedeki pencerelerin kemer kilit taşında kabartma tekniğinde yapılmış birer baklava motifi mevcuttur. Pencerelerin üzengi taşları, kabartma tekniğinde yapılan testere ağzı motifiyle hareketlendirilmiştir.

Minarede şerefe altları, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen mukarnas benzeri motiflerle doldurulmuştur. Söz konusu motiflerin arasında sarkıt şeklinde birer silindir form yer alır. Kafes tekniğinde yapılan şerefe korkulularında baklava formunda açıklıklar bulunur. Şerefe altlarında ve gövdenin alt ucunda birer bilezik vardır.

Kuzey cephe eksenindeki harim giriş kapısı silmelerle üç yönden çevrilidir. Kapı sövelerinin yüzeyi kabartma tekniğinde yapılan ve tek sıra halinde uzayan baklava formlarıyla bezenmiştir. Baklava formları, ortadan ikiye bölünerek üst üste konumlandırılmış iki üçgene dönüştürülmüştür. Kemer yüzeyi de kabartma tekniğine yapılan ve belli aralıklarla yerleştirilen sonsuzluk işaretleriyle tezyin edilmiştir. Son konusu motiflerin her iki yanında yarım daireler görülür. Kemer kilit taşı yüzeyinde, kabartma tekniğindeki harflerle ‘‘بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah’ın adıyla’’ yazar. Kemer kilit taşı ve üzengi taşları, kalp formunda içe doğru çıkma yapmaktadır. Kapı kanadının yüzeyi çökertilerek farklı formlarda panolar elde edilmiştir. Kapının her iki yanında ve üzerinde birer yazı panosu mevcuttur. Panoların içerisinde kabartma tekniğindeki harflerle yazılmış yazılar bulunur. Kapının sağındaki panoda ‘‘عجّلوا با لصّلوة قبل الفوت/Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin’’, solundaki panoda ‘‘ve accilû bi’t tevbeti gablel mevt/Ve ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele edin’’ yazarken, üzerindekinde ‘‘ اَللّٰهُمَّ يَا مُفَتِّحَ الْاَبْوابِ اِفْتَحْ لَنَا خَيْرَ الْبَابِ/Ey kapıları açan Allah’ım! Bize en hayırlı kapıyı aç’’ yazar. Her iki yandaki panoların üzerinde yıldız ve çarkıfelek desenli iki rozet, üstteki panonun üzerinde ise çarkıfelek desenli rozet motifi yer alır. Kapı kaidesinin yüzeyi kabartma tekniğinde yapılan ve atlamalı olarak sıralanan baklava ve dairesel formlarla süslenmiştir.

Harim içerisindeki süslemeler harimde, minberde, vaaz kürsüsünde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap kaidesinin her iki yanında yarım daire formlu birer sütünce vardır. Boğumlu ayak ve başlıklara sahip sütünceler üstten paralel olarak uzayan yivli süsleme şeridiyle birbirine bağlanmıştır. Sütüncelerin ayak ve başlıkları yivlerle hareketlendirilmiştir. Mihrap nişi, iki silmeyle üç yönden çevrilidir. Silmelerden dışa

olanı daha kalındır. Niş kademeleri paralel olarak uzayan birer sıra süsleme kuşağıyla belirginleştirilmiştir. Süsleme kuşakları aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla, yüzeylerinde yivler bulunan sarkıt şeklindeki silindir formlarından, dairesel formlu kabaralardan, yarım koni formlu kabaralardan ve halat motifinden meydana gelir. Niş kademeleri farklı motiflerle bezenmiştir. En alttaki kademenin üst ucunda iç içe geçerek uzayan yarım daireler mevcuttur. Perde motifine benzeyen dairelerin ucundan birer perde püskülü asılır. Alttan ikinci sıradaki kademenin yüzeyinde içleri hafif boşaltılmış dikdörtgen formlu ve kalkık kemerli nişler, üçüncü sıradaki kademenin yüzeyinde her iki yanında ok ucu motifleri bulunan baklava formu görülürken, yaşmak yüzeyinde yan yana konumlandırılmış üç baklava formu görülür. Nişin kaş kemeri koçboynuzu formunda nihayetlenir. Boynuzun yanlarda oluşturduğu boşluklara birer rozet yerleştirilmiştir. Yaşmağın her iki yanında da birer çiçek motifi görülür. Nişin üzerinde kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle yazılmış üç yazı mevcuttur. Alttaki yazıda ‘’كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)’’, sağ üstteki yazıda ‘‘…’’ yazarken, sol üsttekinde‘‘فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön (Bakara 149)’’ yazar (Şekil 3.1120).

Minberin üçgen formlu yan aynalığının ortasında çiçek motifi bulunur. Söz konusu motifi, yapraklarla çevrilidir. Minber korkuluğunun yüzeyi çökertilerek yan yana yerleştirilmiş üç dikdörtgen pano elde edilmiştir. Panoların içerisi uçları çiçekle nihayetlenen kıvrık dalla doldurulmuştur. Korkulukla girişin birleştiği noktaya üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Ahşap parçanın yüzeyi çiçek motifiyle bezenmiştir. Süpürgelik yüzeyi de çökertilerek dikdörtgen formlu üç pano oluşturulmuştur. Ortadaki iki pano içerisinde dilimli birer açıklık bulunmaktadır. Açıklıkların üzerine bir merkezden çıkan ağaç motifi yerleştirilmiştir. Yanlardaki panoların içerisi kıvrık dallarla süslenmiştir. Minber dikdörtgen formlu ve dilimli yuvarlak kemerli dolap açıklığına sahiptir. Dolap kemerinin köşeliklerinde, çiçek ve yapraklar mevcuttur. Köşk korkuluğunda, üst üste konumlandırılmış iki dikdörtgen pano vardır. Yatay yönlü panoların ortasında çiçek motifi ve bu çiçek motifinin her iki yanından çıkıp tüm yüzeyi kaplayan birer yaprak motifi bulunur. Giriş açıklığının kemer köşelikleri yapraklarla süslenmiştir. Giriş üzerindeki tepelik dilimli üçgen formludur. Tepeliğin ortasında çiçek motifi görülür. Çiçek motifinin her iki yanından

ve üzerinden çıkan yapraklar tüm tepelik yüzeyini kaplamaktadır. Tepeliğin kenarlarında kanca benzeri çıkıntılar mevcuttur. Söz konusu tepelik, ağaç benzeri ahşap dikitlerden meydana gelen korkulukla çevrilidir.

Kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen vaaz kürsüsünün her bir kademesi kare ve dikdörtgen formlu panolara ayrılmıştır. Panoların içerisi yaprak ve çiçeklerle bezenmiştir.

Harimi örten tavan yüzeyi çökertilerek kare formlu tavan göbeği oluşturulmuştur. Göbeğin ortasına, iç içe geçmiş iki dairesel form yerleştirilmiştir. İçteki dairesel formun içerisi, ajur tekniğinde yapılmış çiçek şeklinde düzenlenmiştir. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyde düğüm yaparak uzayan kıvrımla doldurulmuştur.

Harim doğu, batı ve güney duvara bakır malzemeli yazı levhaları asılmıştır. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, ‘‘ الله جَلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’, ‘‘ عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’ ve ‘‘ حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar.

3.16.4.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde ve Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarından elde ettiğimiz eski resimlerden muhtelif dönemlerde yapılmış birçok müdahaleyi gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Batı cephenin güney köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
2- Orijinalinde kiremit olan çatı örtüsü sac malzemeyle değiştirilmiştir.
3- Pencerelerin ahşap doğramaları plastik malzemeyle değiştirilmiştir.
4- Son cemaat yerindeki sütunların arası demir korkulukla kapatılmıştır.
5- Orijinalinde çift kanatlı olan harim giriş kapısı, tek kanatlı olarak yenilenmiştir.
6- Doğu cephenin kuzey köşesindeki mahfil giriş kapısı muhtemelen sonradan eklenmiştir.

7- Minber, vaaz kürsüsü orijinal olmayan unsurdandır.
8- Harim ve mahfil tavanı yenilenmiştir.

3.16.5. Yıldız Mahallesi Camii

Şekil No: 1122-1126
Çizim No: 182

Yapı, Trabzon-Vakfıkebir ilçesinin Yıldızlı mahallesinde yer alır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Sahip olduğu özelliklerden hareketle 20. yüzyılın ilk yarısında inşa edildiğini düşünüyoruz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

3.16.5.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun altında yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş kaide üzerine oturmaktadır. Caminin kuzeyinde avlu, batısında ve güneyinde hazire, doğusunda ise hazire ve mahalle yolu vardır. Yapının harim kısmı içten içe 9.34x7.88 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 14.00x9.24 m boyutlarına ulaşır. Kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir Yapıya sonradan eklenen minare doğu cephenin kuzey köşesinde camiden bağımsız olarak konumlandırılmıştır (Şekil 3.1122)-(Şekil 3.1123)-(Çizim 3.182).

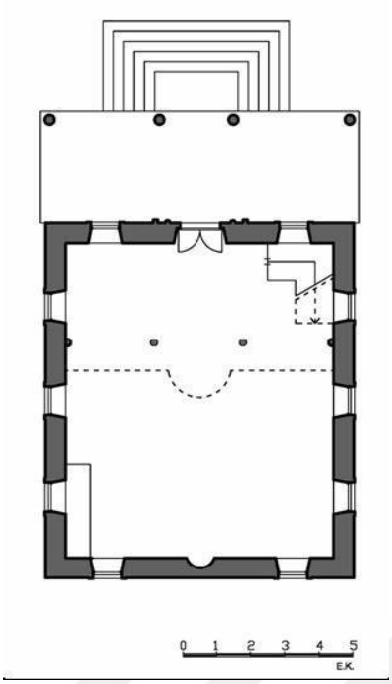

Çizim 3.184. Yıldız Mahallesi Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1122. Yıldız Mahallesi Camii Genel Görünüm

Kuzey cephede, dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Dairesel kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunların aralarına ve sütunlarla harim duvarı arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Her bir gözün üzerindeki tavan yüzeyi kare formlu olarak çökertilerek tavan göbeği yerleştirilmiştir. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine dikdörtgen formlu ve altı basamaklı taş merdivenden çıkılır (Şekil 3.1123).

Şekil 3.1123. Yıldız Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime giriş, kuzey cephe ekseninde bulunan 1.20 m genişliğindeki dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır. Kapı duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir (Şekil 3.1123).

Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 75 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 58 cm genişliğe sahiptir. Pencerelerin söve ve lentoları, cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Söz konusu pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler iç kısımda aynı formlarını korurken, harim katındakiler dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır (Şekil 3.1122).

Batı cephenin kuzey köşesindeki minarenin kare kesitli kaidesi, çokgen formlu gövdesi ve tek şerefesi vardır. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzünde yer alan 68 cm genişliğindeki dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan çokgen kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil bulunur.

Kuzeybatı köşede, müezzin mahfili yer alır. Mahfilin ajur tekniğinde yapılan 60 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu mevcuttur (Şekil 3.1124).

Şekil 3.1124. Yıldız Mahallesi Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. 85 cm genişliğindeki mihrap nişi, 33 cm derinliğindedir. Sekiz kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1125).

Şekil 3.1125. Yıldız Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 75 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 2.79 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli yuvarlak kemerli giriş açıklına sahiptir (Şekil 3.1125).

Orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönünde görülen 34 cm genişliğindeki beş basamaklı ahşap merdivenden çıkılır.

Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği mevcuttur (Şekil 3.1126).

Şekil 3.1126. Yıldız Mahallesi Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 95 cm genişliğindeki merdiven, on üç basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 3.75 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 90 cm derinliğinde yarım daire formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 78 cm yüksekliğindeki boğumlardan oluşan ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış dört ahşap sütun görülür. Çokgen kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.16.5.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında kaba yontu, pencere söve ve lentolarında ve son cemaat yerindeki sütunlarda ince yontu, harim giriş kapısının söve ve lentosunda ve mihrapta ise düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, müezzin mahfilinde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, harim ve mahfil katındaki sütunlarda, tavanlarda, saçakta, giriş kapısının kanadında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, pencere parmaklıklarında, son cemaat yerindeki sütun aralarına yerleştirilen gergilerde ve minare kapısında demir malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, minarede ise betonarme malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde oyma, kabartma, ajur ve çakma tekniği, tavanlarda ise çıtakari ve çakma tekniği uygulanmıştır.

3.16.5.3. Süsleme

Caminin dış cephesi sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve lentosu duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Son cemaat yeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Her bir gözün üzeri çökertilerek kare form meydana getirilmiştir. Kare formların içerisinde, atlamalı olarak bir içe bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarıyla kare formlu tavan göbeği meydana getirilmiştir. "C'' formları her iki yönden birer ince çıtayla sınırlandırılmıştır. Söz konusu kare formun ortasında ajur tekniğinde yapılan ve dairesel form içerisine yerleştirilen çiçek motifi görülür. Tavan göbekleri dışındaki yüzey, kuzey-güney doğrultuda uzayan çıtalarla hareketlendirilmiştir.

Kuzey cephedeki kapı kaidesinin her iki yanında yarım yuvarlak ve kare formlu ikişer sütünce mevcuttur. Sütünceler üsten, paralel olarak uzayan kalın bir silmeyle birbirine bağlanmıştır. Kapı kanatları aynı süsleme programına sahiptir. Kanat yüzeyleri, çökertilerek üst üste konumlandırılmış üçer pano oluşturulmuştur. Yatay ve dikey yönlü panoların içerisine birer baklava formu yerleştirilmiştir. Kapı kemerinin kilit taşı üzerinde yaldız renkli ve yivli konsollar bulunur. Kemer kilit taşı ve üzengi taşları, yarım silindir formunda içe doğru çıkma yapmaktadır. Kapı kemeri üstten ince bir silmeyle sınırlandırılmıştır. Silme yanlardaki sütüncelere kadar uzanmaktadır. Kemerin üzerinde dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Siyah çerçeveli pano içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle " طِبْتُم فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ سَلَٰمٌ عَلَيْكُم/ Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi ebedi kalmak üzere buraya girin (Zümer 73)'' yazılmıştır. Panonun üzerine ve her iki yanına, yaldız renkli birer rozet yerleştirilmiştir.

Minarede ise giriş kapısı üzerinde üçgen formlu alınlık bulunmaktadır. Yıldız motifleriyle oluşturulan alınlığın içerisinde, müsenna tekniğinde yapılmış iki "vav'' harfi görülür. Minare kaidesi mukarnas benzeri motiflerle nihayetlenmektedir. Çokgen formlu gövdenin ve peteğin her bir yüzü, aşağıdan yukarıya doğru uzayan yaprak ve palmet motifleriyle bezenmiştir. Şerefe altı mukarnaslarla doldurulmuştur. Şerefe korkuluğu dikey yönlü ve dikdörtgen formlu panolara ayrılmış ve her bir

panonun içerisi, ajur tekniğinde yapılan iç içe geçmiş on iki genlerle doldurulmuştur. Minare peteğinin ucunda oval formlu açıklıklar mevcuttur.

Harim içerisindeki süslemeler mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde ve tavanda toplanmıştır. Mihrap nişi, silmeyle üç yönden çevrilidir. Niş kademeleri paralel olarak uzayan kabara şeklindeki silindir formlarıyla belirginleştirilmiştir. Niş kademelerinin yüzeyi de paralele olarak uzayan süsleme kuşaklarıyla tezyin edilmiştir. En alttaki kademenin yüzeyi sarkıt şeklindeki kandil motifiyle ve kandilin her iki yanına yerleştirilen birer bitkisel motifle, ikinci sıradaki kademe, içleri hafif boşaltılan dikdörtgen formlu ve kalkık kemerli nişlerle ve yıldızlarla, üçüncü sıradaki kademe mukarnas benzeri motiflerle ve "X'' formlarıyla, dördüncü kademe ise iç içe geçerek uzayan yarım dairelerle ve saç örgü motifiyle bezenmiştir. Yaşmak yüzeyinde de kabara şeklinde iki silindir form bulunmaktadır. Söz konusu motiflerin tümü yaldıza boyanmıştır. Niş kemerinin üzerine alem motifi yerleştirilmiştir. Alemin her iki yanında minare benzeri birer motif görülür. Yaşmağın her iki yanında yıldız desenli birer rozet mevcuttur. Alem motifinin üzerinde dikdörtgen formlu yazı panosu vardır. Siyah çerçeveli pano içerisinde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle "كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Söz konusu panonun her iki yanında yıldız desenli birer rozet, üzerinde ise her iki yanında hilal bulunan yıldız motifi yer alır. Mihraptaki rozet, alem, hilal ve yıldız motifleri de yaldız renge boyanmıştır. Mihrap, dilimli ve üçgen formlu taca sahiptir. Tacın her iki yanında ve ucunda yaldız renkli ve çarkıfelek desenli birer rozet bulunmaktadır. Rozetlerin üzerinde stilize edilmiş yaldız renkli birer lale mevcuttur (Şekil 3.1125).

Minberin aynalık yüzeyi çökertilerek kare, dikdörtgen ve üçgen formlu panolar elde edilmiştir. Tek sıra minber korkuluğu bitkisel motiflerle süslenmiştir. Bitkisel motiflerin alt ucunda rozet, üst ucunda ise bir merkezden çıkan ağaç motifi vardır. Korkulukla girişin birleştiği noktaya üçgen formlu ahşap parça yerleştirilmiştir. Süpürgeliğinin yüzeyi de hafif çökertilerek dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Güney yöndeki üç panonun içerisinde, dikdörtgen formlu, kalkık kemerli birer açıklık yer alır. Köşk açıklıklarının kemerlerinde, içleri hafif boşaltılmış sarkıt şeklinde silindirler bulunur. Köşk, sarkıt şeklindeki saçakla nihayetlenmiştir. Saçak yüzeyinde dairesel formlu açıklıklar içerisine yerleştirilen çiçek motifleri bulunur. Ayrıca saçağın sarkıt şeklindeki uçlarında da içleri boşaltılmış birer baklava form yer

alır. Minber girişinin her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru "S'' formunda uzayan birer kıvrık dal mevcuttur. Minber, ajur tekniğinde yapılan tepeliğe sahiptir. Tepeliğin ortasında "الله/Allah'', onun altında ise müsenna tekniğinde "محمّد/Muhammed'' yazmaktadır. Söz konusu yazıların üzerinde nara benzer motif görülür. Tepeliğin her iki yanına stilize edilmiş birer lale yerleştirilmiştir. Lalelerin ucunda birer hilal motifi bulunur (Şekil 3.1125).

Vaaz kürsüsünün korkuluk yüzeyi çökertilerek kare formlu panolar oluşturulmuş ve panoların içerisi kabartma tekniğinde yapılan bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Mahfilin ön yüzünde, tek sıra halinde uzayan ve diyagonal karelerden meydana gelen süsleme kuşağı mevcuttur. Süsleme kuşağı alttan ve üstten birer sıra ahşap silmeyle sınırlandırılmıştır. Mahfil köşkünün alt yüzü testere ağzı motifiyle çevrelenmiş ve ortasına dairesel form yerleştirilmiştir. Söz konusu dairesel form içerisinde ajur tekniğinde yapılmış çiçek motifi görülür. Mahfili taşıyan sütunların üzerine oturan ahşap kirişin ön yüzünde de tek sıra halinde uzayan iç içe geçmiş baklava formlar yer alır (Şekil 3.1124).

Harimi örten tavanın ortasında iç içe geçmiş kare ve dairesel formlardan oluşan tavan göbeği bulunmaktadır. Dıştaki kare form, atlamalı olarak bir içe, bir dışa bakacak şekilde uzayan "C'' formlarıyla, içteki ise tek sıra halinde uzayan badem formlarından meydana gelir. Kare formları oluşturan motifler, birer ince çıtayla sınırlandırılmıştır. Kare formların içerisinde dairesel formlar farklı genişliklerdeki silmelerden oluşur. İçteki dairesel formun içerisinde ajur tekniğinde yapılmış yıldız vardır. Dairesel formlar arasında kalan yüzeyler farklı motiflerle bezenmiştir. Motifler dıştan içe doğru sırasıyla tek sıra halinde uzayan baklava formlarından, iç içe geçerek uzayan dairesel formlardan ve sırt sırta bakacak şekilde uzayan yarım dairelerden meydana gelir. Dairesel formlar dıştan testere ağzı motifiyle çevrilidir. Ayrıca dairesel formlardan onları çevreleyen kare formun köşelerine doğru, üzerinde rozet ve hilal bulunan birer alem motifi uzatılmıştır. Tavan göbeği dışındaki tüm tavan yüzeyi kuzey-güney doğrultuda uzayan ve ince çıtalarla oluşturulan dar ve uzun dikdörtgenlerle doldurulmuştur. Harim tavanı, üç sıra süsleme şeridiyle dört yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden içte olanı tek sıra halinde uzayan ve içleri boşaltılan badem formlarından, ortadaki atlamalı olarak bir içe, bir dışa bakacak

şekilde sıralanan “C’’ formlarından, dıştaki ise tek sıra halinde uzayan iç içe geçmiş baklava formlarından meydana gelir (Şekil 3.1126).

Harim doğu, batı ve güney duvara bakır malzemeli yazı levhaları asılmıştır. Batı duvardaki levhalarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde batıdan doğuya doğru sırasıyla ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu ’’, ‘‘ محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘ عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’ yazar.

3.16.5.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Doğu cephenin kuzey köşesine betonarme malzemeli minare eklenmiştir.
2- Harim giriş kapısı yenilenmiştir.
3- Harim, mahfil ve son cemaat yeri tavanıyla saçak tahtaları yenilenmiştir.
4- Minber, vaaz kürsüsü ve mahfil orijinal olmayan unsurlardandır.

3.17. YOMRA

Yomra ilçe sınırları içerisinde 1461-1960 yılları arasında inşa edilmiş olup günümüzde ayakta olan beş cami tespit ettik. Tespit ettiğimiz camiler, Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii (1908), Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'dir (1956).

Camiler inşa edildiği tarihten bugüne birçok müdahaleye maruz kalmıştır. Yapılan bu müdahaleler sonucunda Kayabaşı Mahallesi Camii (1869) ve Kaşüstü Merkez Camii (1908), özgünlüğünü büyük oranda kaybetmiştir. Vakıflar Bölge Müdürlüğünce tescilli Kayabaşı Mahallesi Camii'nin harim duvarları, mihrabı, orijinal olmayan minberi ve vaaz kürsüsü niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Mahfil betonarme olarak yenilenmiştir. Ayrıca harim tavanı da tamamıyla değişmiştir. Yine Vakıflar Bölge Müdürlüğünce tescilli Kaşüstü Merkez Camii'nin de harim duvarları, mihrap kaidesi, orijinal olmayan minber ve vaaz kürsüsü çini malzemeyle kaplıdır. Mahfil betonarme olarak yenilenmiştir. Caminin orijinalinde dört omuz kırma çatı olan örtü sitemi kaldırılıp yerine kubbe yapılmıştır. Söz konusu camileri yukarıda belirttiğimiz sebeplerden dolayı, Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii (1956)'ni ise içerisine giremediğimiz için çalışmamıza dahil etmedik.

Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii günümüzde ibadete kapalıyken, diğer camiler açıktır.

3.17.1. Özdil Mahallesi Merkez Camii

Şekil No: 1127-1131

Çizim No: 183

Yapı, Trabzon-Yomra ilçesinin Özdil Mahallesinde bulunmaktadır. Caminin biri batı cephedeki giriş kapısının sağında, diğeri ise harim giriş kapısı üzerinde olmak üzere iki kitabesi vardır. Batı cephedeki kitabede;

"Özdil Merkez Camii

Y.T. 24. Temmuz 1891'' yazarken, harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede;

''لَا اِلَهَ اِلَّا اللهْ مُحَمَّدُ الرَّسُولُ اللهْ/Allah'tan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın Peygamberidir"

“ ١٣٠٧ تموز ٢٤ ’’ yazar.

Hicri olarak yazılan 1307 tarihini miladi takvime çevirdiğimizde 1890 tarihini elde ediyoruz. Her iki kitabeye baktığımızda yapının 1890-91 yıllarında inşa edildiğini anlıyoruz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimari bilinmemektedir. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.17.1.1. Plan ve Mimari Özellikler

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine oturmaktadır. Caminin doğusunda, batısında ve kuzeyinde avlu ve mahalle yolu, güneyinde ise hazire vardır. Yapının harim kısmı içten içe 15.20x11.60 m, dış hatları ise caminin kuzeyine muhtemelen farklı dönemlerde eklenen iki son cemaat yeri ile birlikte yaklaşık 27.90x13.32 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen yapı, harim, mahfil ve iki son cemaat yerinden meydana gelir. Yapının minaresi, harimin kuzeybatı köşesinde cami içerisinden yükselmektedir (Şekil 3.1127)-(Çizim 3.183).

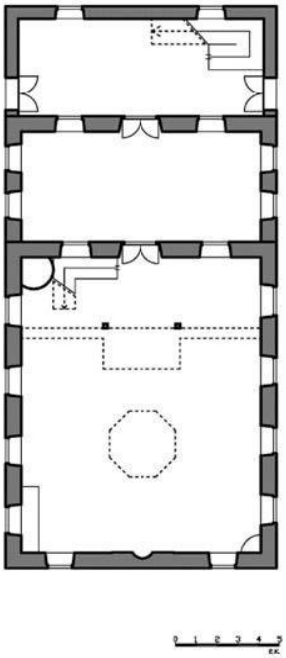

Çizim 3.185. Özdil Mahallesi Merkez Camii Plan (Kazaz'dan)

Şekil 3.1127. Özdil Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Yapının kuzeyinde, farklı dönemlerde eklenmiş iki katlı, iki son cemaat yeri vardır. Kuzeydeki son cemaat yerine, doğu ve batı cephesinde karşılıklı olarak konumlandırılan iki kapıdan girilir. 1.68 m genişliğindeki kapılar dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Son cemaat yerinin güney duvarı üzerinde, diğer son cemaat yerine geçişi sağlayan kapı yer alır. Söz konusu kapı 1.60 m genişliğinde olup, dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Kapının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş birer pencere vardır. Pencereler 1.09 m genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap kanatlı ve demir parmaklıklıdır. Son cemaat yerinin doğusunda da üst kata çıkışı sağlayan "U'' formlu merdiven bulunur. 1.40 m genişliğindeki merdiven yirmi iki basamaklıdır. Güney yöndeki ikinci son cemaat yerinin güney duvar ekseninde de harime girişi sağlayan kapı yer alır. 1.63 m genişliğindeki kapı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Buradaki son cemaat yerinin doğu ve batı yan bölümü seki şeklinde düzenlenmiş olup, sekilerin tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 30 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Son cemaat yerlerinin üst katı birleştirilmiştir. Üst kat güney duvar ekseninin batısında, mahfile girişi sağlayan kapı mevcuttur. Orijinalinde pencere olan kapı, 80 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır. Üst katın kuzeybatı köşesinde, betonarme malzemeli duvarlarla oda oluşturulmuştur (Şekil 3.1127).

Son cemaat yerlerinin cephe duvarları üzerinde on altı pencere bulunur. Pencerelerden altısı alt katta, onu ise üst katta yer alır. Alt kattakiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephelerde yer alırken, üst kattakilerin

dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise kuzey cephededir. Pencerelerin tüm dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Güney yöndeki son cemaat yeri cephe duvarları üzerinde yer alan pencereler, demir parmaklıklara sahiptir. İçe doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Caminin cephe duvarları üzerinde harime açılan yirmi üç pencere mevcuttur. Pencerelerden on ikisi harim katında, on biri ise mahfil katı seviyesinde yer alır. Harim katındaki pencerelerin dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin yine dörder tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephede, biri ise kuzey cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap kanatlı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 1.09 m, mahfil katı seviyesindekiler ise 92 cm genişliğe sahiptir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur (Şekil 3.1128).

Şekil 3.1128. Özdil Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Yapının üzer dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi vardır.

Harimin kuzeybatı köşesinde yer alan minare, spiral formlu gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minareye giriş, spiral formlu gövdenin doğuya bakan yüzünde yer alan kapıdan sağlanır. Mahfil katından ulaşılan kapı 57 cm genişliğinde, dikdörtgen formlu, kırık kemerli ve tek ahşap kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde, çokgen kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunlar kare kesitli taş ayaklar üzerine oturur. Doğu yöndeki sütunla doğu ve

kuzey duvar arasında kalan alan ve batı yöndeki sütunla batı duvar ve kuzey duvar arasında kalan alan, yaklaşık 20 cm yüksekliğindeki seki şeklindedir. Söz konusu sekilerin üzerine, tek sıra boğumlardan oluşan yaklaşık 30 cm yüksekliğinde ahşap korkuluklar yerleştirilmiştir (Şekil 3.1129).

Şekil 3.1129. Özdil Mahallesi Merkez Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 1.11 m genişliğinde ve 56 cm derinliğindedir. Yedi kademeden oluşan niş yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır (Şekil 3.1130).

Şekil 3.1130. Özdil Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında, ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 85 cm genişliğindeki minber güney duvardan harim içerisine doğru 3.22 m çıkıntı yapar. On

basamaklı minberin tek sıra korkuluğu ve dikdörtgen formlu, köşeli kemerli giriş açıklığı mevcuttur (Şekil 3.1130).

Çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü, güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğa sahip kürsüye, batı yönünde yer alan üç basamaklı ahşap merdivenle çıkılır.

Harimin üzerini düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgenlerden oluşan tavan göbeği elde edilmiştir (Şekil 3.1131).

Şekil 3.1131. Özdil Mahallesi Merkez Camii Tavan

Mahfil katına, son cemaat yerinin üst katından girildiği gibi, harimin kuzeybatı köşesinde bulunan "L'' formlu ahşap merdivenle de çıkılır. 1.02 m genişliğindeki merdiven on sekiz basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 4.15 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında 1.45 m derinliğinde dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin 76 cm yüksekliğinde ahşap korkuluğu vardır. Mahfil katında, mahfili taşıyan sütunlarla aynı hizada konumlandırılmış iki ahşap sütun vardır. Kare kesitli sütunlar tavanı taşımaktadır.

3.17.1.2. Malzeme-Teknik

Yapının cephe duvarlarında ve minaresinde ince yontu taş malzeme, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, kapı

kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında ise demir malzeme kullanılmıştır.

Caminin beden duvarlarında, minarede ve mihrapta yığma taş tekniği, süslemelerinde, kalemişi, oyma, kabartma tekniği, tavanda ise çıtakari tekniği uygulanmıştır.

3.17.1.3. Süsleme

Yapının dış cephesinde süsleme unsuru görülmez. Ancak pencere söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Minarede ise şerefe altı, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen silmelerle doldurulmuştur. Şerefe altında, yaklaşık 30 cm aralıkla yerleştirilmiş iki bilezik yer alır.

Harim giriş kapısı, cephe yüzeyinden hafif dışa taşırılan dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kapı üç yönden birer sırsa silmeyle çevrilidir. Kapı kaidesi üzerinde üst üstte konumlandırılmış iki alınlık vardır. Alınlıklardan altta olanı kare formluyken, üstte olanı yuvarlak kemer formludur. Alınlıkların kenar hatları silmelerle belirginleştirilmiştir. Kare formlu alınlığın içerisinde silmelerle oluşturulmuş dikdörtgen formlu pano vardır. Söz konusu panonun içerisine kitabe yerleştirilmiştir.

Harim içerisindeki süsleme unsurları, duvarlarda, mihrapta, minberde, vaaz kürsüsünde, mahfilde ve tavanda toplanmıştır. Doğu, batı ve güney duvarda yer alan mahfil katı seviyesindeki pencerelerin aralarına siyah ve gri çerçeveli madalyonlar yerleştirilmiştir. Söz konusu madalyonların içerisinde beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Batı duvardaki madalyonlarda kuzeyden güneye doğru sırasıyla ‘‘حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh’’, ‘‘ عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh’’, ‘‘أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh’’, güney duvardakilerde ‘‘الله جلّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu’’, ‘‘محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam’’ yazarken, doğu duvardakilerde güneyden kuzeye doğru sırasıyla ‘‘عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh’’, ‘‘على رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh’’ ve ‘‘حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh’’ yazar.

Mihrap nişinin her iki yanında, kaide yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulmuş dar ve uzun dikdörtgenler vardır. Niş kademleri paralel olarak uzayan birer halat motifiyle belirginleştirilmiştir. Nişin en alt kademesi aşağıdan yukarıya

doğru şeritler halinde uzanan silmelerle hareketlendirilmiş ve kademe aşağıya doğru sarkan perde motifleriyle nihayetlendirilmiştir. Niş üzerinde, dairesel form içerisine yerleştirilmiş kabara şeklinde gül motifi mevcuttur. Kabaranın her iki yanına oval formlu ve ahşap malzemeli birer yazı panosu monte edilmiştir. Kenarları halat motifi şeklinde oyulan panoların içerisinde kabartma tekniğinde yapılmış yazılar vardır. Batı yöndeki panoda ''الله/Allah'', doğu yöndekinde ise ''محمّد/Muhammed'' yazar. Mihrap kaidesi üzerinde dilimli ve üçgen formlu taç görülür. Tacın her iki yanına ve üzerine birer ahşap dikit yerleştirilmiştir. Dikitlerin yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış birer alem motifi görülür (Şekil 3.1130).

Minberin üçgen formlu doğu yan aynalığının kenar hatları ahşap silmeyle çevrelenmiş ve ortasına yaprak formu yerleştirilmiştir. Söz konusu yaprak formu, baklava formlu üç motiften meydana gelir. Minber korkuluğunun yüzeyinde tek sıra halinde uzayan dikdörtgen formlu üç pano vardır. Ahşap silmeyle oluşturulan panoların içerisinde yan yana konumlandırılmış ikişer baklava form mevcuttur. Ayrıca dikdörtgen panolar tek sıra halinde uzayan baklava formlarla çevrilidir. Korkulukla girişin birleştiği noktalara üçgen formlu birer ahşap parça yerleştirilmiştir. Minber süpürgeliğinde yan yuna sıralanmış dikdörtgen formlu üç açıklık görülür. Açıklıkların üzerinde üçgen formlu birer alınlık, aralarında ise yine baklava formlarının oluşturduğu birer yaprak motifi bulunmaktadır. Dolap açıklığı dikdörtgen formlu ve köşeli kemerlidir. Açıklığın üzerinde kare formlu pano yer alır. Panonun içerisine ince ahşap silmeden meydana gelen sekizgen form yerleştirilmiştir. Köşk korkuluğunda üst üste konumlandırılmış iki diyagonal kare form bulunur. Köşk üzerine yerleştirilen külah, üçgen formlu ahşap parçalarla çevrilidir. Söz konusu parçaların yüzeyinde de birer üçgen form vardır. Minber girişi tek sıra halinde uzayan baklava formların oluşturduğu süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Giriş üzerinde üçgen formlu tepelik vardır. Tepeliğin yüzeyinde üçgen form, üzerinde ise metal malzemeli alem motifi yer alır.

Ahşap vaaz kürsüsünün gövdesi sade olup, korkuluk kısmı, paralel olarak tek sıra halinde uzayan baklava formlarıyla hareketlendirilmiştir.

Mahfilin hemen altında, kalemişi tekniğinde yapılmış bir sıra süsleme kuşağı görülür. Süsleme kuşağı beyaz zemin üzerine yapılan ve ek sıra haline uzayan beyaz ve mavi renkli palmet motiflerinden meydana gelir. Palmet motiflerinin içerisi

turuncu zemin üzerine beyaz, mavi ve sarı renklerle yapılmış bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir.

Tavan göbeğinin en dışındaki kare form köşelerinde birer üçgen alan kalacak şekilde çökertilmesiyle iç içe geçmiş iki sekizgen form elde edilmiştir. Köşelerdeki üçgenlerin içerisine birer ay yıldız motifi yerleştirilmiştir. İçteki sekizgenler arasında kalan yüzeyde, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle yazılmış yazılar mevcuttur. Belli aralıklarla yerleştirilen yazılar ''حسين رضي الله عنه/Hüseyin Radıyallahu anh'', ''علی رضي الله عنه/Ali Radıyallahu anh'', ''عمر رضي الله عنه/Ömer Radıyallahu anh'', ''أبو بكر رضي الله عنه/Ebu Bekir Radıyallahu anh'', ''الله جلّ جَلاَلُهُ/*Allah Celle Celaluhu ''*, ''محمّدعليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'', ''عثمان رضي الله عنه/Osman Radıyallahu anh'' ve ''حسن رضي الله عنه/Hasan Radıyallahu anh'' şeklindedir. İçteki sekizgenin içerisi, ince çıtalarla oluşturulan iç içe geçmiş sekizgenlerle doldurulmuştur. Tavan göbeği dışında kalan tüm yüzey, yine çıtalarla meydana getirilen iç içe geçmiş kare formlarla hareketlendirilmiştir. Harimi örten tavan en dıştan, beyaz zemin üzerine siyah renk harflerle ''Esmaü'l Hüsnâ'' yazılmış kuşakla çevrilidir (Şekil 3.1131).

3.17.1.4. Onarımlar

Kayıtlarda yapı ile alakalı herhangi bir onarım kaydına rastlamadık. Ancak yapmış olduğumuz incelemelerde, muhtelif dönemlerde yapılmış bazı müdahaleleri gözlemledik. Söz konusu müdahaleler şöyledir;

1- Kuzey cepheye farklı dönemlerde iki son cemaat yeri eklenmiştir.
2- Minber, vaaz kürsüsü, mahfil ve tavan yenilenmiştir.
3- Kalemişi süslemeler yakın dönemde eklenmiştir.
4- Kuzey cephe mahfil katı seviyesindeki pencerelerden batıda olanı mahfile girişi sağlayan kapıya dönüştürülmüştür.

3.17.2. Sancak Mahallesi Kohalı Camii

Şekil No: 1132-1135
Çizim No: 184

Yapı, Trabzon-Yomra ilçesinin Sancak Mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren herhangi bir kitabe görülmez. Cami, Vakıflar Bölge Müdürlüğünce son cemaat yerindeki ahşap sütun üzerine asılan bilgilendirme fişine göre 20. yy. başlarında inşa edilmiş olup, banisi ve mimarı bilinmemektedir. Ancak

cami imamı Şaban Adanur, taş işçiliğinin Rum ustalar tarafından yapıldığını ifade etti. 2008-2009 yıllarında Vakıflar Bölge Müdürlüğünce kapsamlı şekilde onarılan yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

3.17.2.1. Plan ve Mimari Özellikler

Cami, mahalle yolunun kenarında yer alan avlu içerisinde düz zemin üzerine oturmaktadır. Yapının harim kısmı içten içe 8.56x7.10 m, dış hatları ise kuzey cephedeki son cemaat yeri ile birlikte 12.39x8.50 m boyutlarına ulaşır. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen cami harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Yapıda minare bulunmaz (Şekil 3.1132)-(Çizim 3.184).

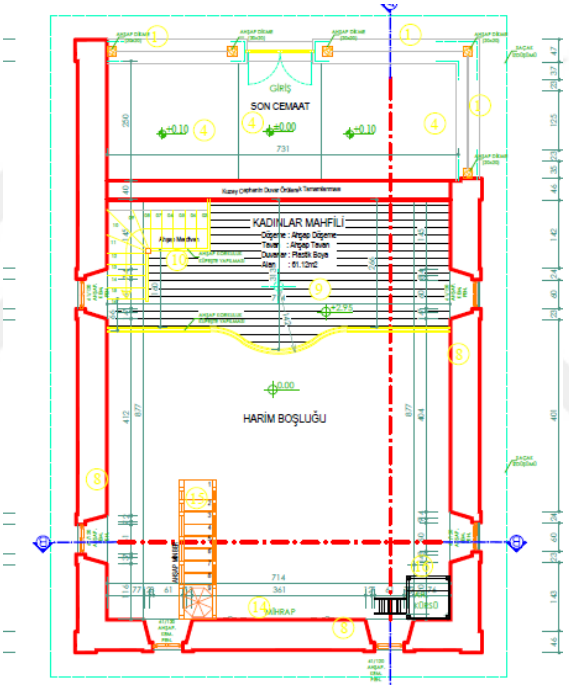

Çizim 3.186. Sancak Mahallesi Kohalı Camii Plan (TVBM'den)

Şekil 3.1132. Sancak Mahallesi Kohalı Camii Genel Görünüm

Kuzey cepheden, kare kesitli beş ahşap sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Sütunlar, 85 cm yüksekliğindeki taş duvar üzerine otururken, araları yaklaşık 60 cm yüksekliğindeki demir korkulukla kapatılmıştır. Doğu yönden açık, batı yönden ise taş duvarla kapalı son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.1132).

Harim giriş, kuzey cephe ekseninde yer alan 1 m genişliğindeki, dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan sağlanır (Şekil 3.1132).

Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere ön dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi kuzey cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede bulunurken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephededir. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim katındaki pencereler 70 cm, mahfil katı seviyesindekiler ise 60 cm genişliğe sahiptir. Harim içerinse doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 70 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunur.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış kare kesitli dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil, kuzeybatı köşede de yaklaşık 50 cm yüksekliğindeki ahşap boğumların oluşturduğu müezzin mahfili vardır (Şekil 3.1133).

Şekil 3.1133. Sancak Mahallesi Kohalı Camii Mahfil

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişi 73 cm genişliğinde ve 30 cm derinliğindedir. Altı kademeden oluşan niş, yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Cami imamı Şaban Adanur'un ifadesine göre mihrabı oluşturan taşlar, Bayburt'tan gelmiştir (Şekil 3.1134).

Şekil 3.1134. Sancak Mahallesi Kohalı Camii Harim Genel Görünüm

Mihrabın batısında, orijinal olmayan ahşap minber görülür. Batı duvara dayandırılan 76 cm genişliğindeki minber, güney duvardan harim içerisinde doğru 3.02 m çıkıntı yapar. Sekiz basamaklı minber, tek sıra korkuluğa ve dikdörtgen formlu, dilimli kemerli giriş açıklığına sahiptir (Şekil 3.1134).

Orijinal olmayan sandık tipli ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Tek sıra korkuluğu bulunan kürsüye, batı yönündeki dört basamaklı ahşap merdivenle çıkılır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür (Şekil 3.1135).

Şekil 3.1135. Sancak Mahallesi Kohalı Camii Tavan

Mahfil katına, kuzeybatı köşede yer alan "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır. 98 cm genişliğindeki merdiven on iki basamaklıdır. Ahşap mahfil kuzey duvardan harim içerisine doğru 2.68 m çıkıntı yapmakta ve mihrap aksında, 38 cm derinliğinde yarım oval formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Üzeri düz ahşap tavanla örtülü mahfilin tek sıra boğumlardan oluşan 71 cm yüksekliğinde korkuluğu vardır.

3.17.2.2. Malzeme-Teknik

Caminin cephe duvarlarında, son cemaat yerinin batı duvarında, ince yontu taş malzeme, mihrapta, kapı ve pencerelerin söve ve kemerlerinde düzgün kesme taş malzeme, minberde, vaaz kürsüsünde, müezzin mahfilinde, mahfilde, mahfile çıkışı sağlayan merdivende, tavanda, harim ve son cemaat yerindeki sütunlarda, saçakta, kapı kanatlarında ve pencere doğramalarında ahşap malzeme, çatı örtüsünde alaturka kiremit malzeme, pencere parmaklıklarında ise demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca harim duvarları sıvanıp boyanmıştır. İmam Şaban Adanur, harim içerisindeki ahşap unsurların kestane ağacından imal edildiğini ifade etti.

Yapının beden duvarlarında yığma taş tekniği, süslemelerinde ise oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

3.17.2.3. Süsleme

Dış cephe oldukça sade olup, yalnızca pencerelerin söve ve kemerleri duvar yüzeyinden hafif dışa taşırılarak cephelere hareketlilik kazandırılmıştır. Aynı şekilde harim giriş kapısının da söve ve kemerli hafif dışa aşkın vaziyette olup, kapı kanatlarının yüzeyi çökertilerek kare ve dikdörtgen formlu panolar elde edilmiştir. Üst üste konumlandırılan panoların içerisinde süsleme unsuru görülmez.

Harimde dış cephe gibi oldukça sade olup en yoğun süslemeler mihrapta toplanmıştır. Mihrap nişi, üç sıra süsleme şeridiyle üç yönden çevrilidir. Süsleme şeritlerinden dışta olanı iki sıra halinde uzayan yıldız motiflerinden, ortada olanı yine iki sıra halinde uzayan yivlerden, içte olanı ise üzerinde yaprak ve üzüm salkımları bulunan ve "S'' formunda uzayan asma dalından meydana gelir. Yıldız motifli ve yivli süsleme şeritleri silmeyle birbirinden ayrılmıştır. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yivlerle belirginleştirilmiş ve yaşmak, yarım daire formlarla çevrilidir. Yaşmağın hemen üzerinde oval çerçeveli yazı panosu görülür. Kaide yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan pano içerisinde, kabartma tekniğindeki harflerle iki satır halinde;

''بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ/Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Mihrap kaidesinin kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür. Saçağın üzerinde yine saçak silmesi şeklinde platform oluşturulmuş ve kaş kemerli mihrap tacı söz konusu platform üzerine oturtulmuştur. Kaş kemerin uçları dışa doğru kıvrım yaparak nihayetlenir. Tacın her iki yanına ve üzerine, alem formuna benzer birer taş kabara yerleştirilmiştir.

Ahşap minberin aynalık, süpürgelik, korkuluk ve köşk korkuluğunun yüzeyi hafif çökertilerek geometrik formlu panolar elde edilmiştir. Panoların içerisinde süsleme unsuru yoktur. Köşk üzerine yerleştirilen külah tek sıra halinde uzayan küçük üçgenlerle çevrilidir. Giriş üzerinde de dilimli ve üçgen formlu tepelik mevcuttur. Tepeliğin yüzeyinde süsleme görülmezken, tek sıra halinde uzayan küçük üçgenlerle çevrilidir.

3.17.2.4. Onarımlar

Yapıda, 2008-2009 yıllarında Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğünce kapsamlı bir onarım gerçekleştirildi. Söz konusu onarımda yapılan müdahaleler şöyledir;

Son Cemaatte;

1-Kuzey ve doğu cephelerde;

- Duvarların orijinal olmayan kısımlarının yıkılması.
- Orijinal olmayan kısımlarının raspa edilerek taş yüzeylerin ortaya çıkarılması, bozuk taşların çürütme yapılarak yenilenmesi, derzlerde gerekli açılmaların yapılarak horasan derz yapılması.

- Orijinal duvar üzerine projesi doğrultusunda doğal taş harpuşta yapılması, ahşap dikmeler yapılarak aralarına ferforje korkuluk yapılması.

2- Mahfile çıkan beton merdivenin kaldırılması.

3- A) Batı duvarının doğuya bakan yüzünde gerekli raspa işlemlerinin yapılması.

Düzgün taş yüzey çıkması halinde horasan derz yapılması, aksi takdirde horasan sıva ile sıvanıp su bazlı boya ile boyanması.

B) Batı duvarının batıya bakan yüzünde gerekli raspa işlemlerinin yapılarak taş yüzeylerin ortaya çıkarılması, bozuk taşların çürütme yapılarak yenilenmesi, derzlerde gerekli açmaların yapılarak horasan derz yapılması.

4- Doğu ve batı sekilerin ve sekiler arasındaki döşemenin doğal taşlarla kaplanması.

5-Tavan çıtalı ahşap tavan şeklinde düzenlenmesi.

Harimde ve Çatıda;

6-Ahşap kapıda boya raspası yapılması ve ahşap koruyucu sürülmesi.

7- Ahşap döşemenin yenilenmesi.

8- İç beden duvarlarının sıva raspası yapılarak, horasan sıva ile yeniden sıvanması.

9- Beton mahfil katının ve beton kolonların kaldırılması projesindeki şekilde ahşap mahfil katı yapılması.

10- Mahfil katına çıkan ahşap merdiven yapılması.

11- Sonradan yapılan kurşun örtünün kaldırılması, beton kubbenin esere zarar vermeyecek şekilde yıkılması, projesine uygun olarak ahşap asma çatı yapılması ve üzerinin oluklu kiremitle kaplanması.

12- Çıtalı ahşap tavan yapılması.

13- Pencereler;

- Demir doğramalı pencerelerin sökülmesi.
- Ahşap doğrama pencere yapılması ve ahşap koruyucu sürülmesi.
- Pencere parmaklıklarının raspa edilerek siyah mat dekorasyon boyası ile boyanması, eksik parmaklıkların tamamlanması.

14- Mihrapta boya raspası yapılması.

15- Minberin sökülmesi ve projesine uygun ahşap minber yapılması.

16- Kürsünün sökülmesi ve projesine uygun ahşap vaaz kürsü yapılması.

17- Harim mahfil katının kuzey duvarının, eserin taş örgü ve derz karakterine uygun olarak doğal taş ile örülmesi.

18- Isıtma sisteminin sökülerek elektrik tesisatının projesine uygun olarak yenilenmesi.

19- Eserde kullanılan tüm ahşap elemanların emprenye edilmesi.

Cephelerde;

20- Tüm cephelerde (köşe taşları ve saçak silmeleri dahi) raspa yapılarak orijinal taş yüzeylerin ortaya çıkarılması, bozuk taşların çürütme yapılarak yenilenmesi, derzlerde gerekli açmaların yapılarak horasan derz yapılması.

21- Tüm pencere kapı ve sövelerinde orijinal taş yüzeylerin ortaya çıkarılması, bozuk taşların çürütme yapılarak, yenilenmesi, derzlerde gerekli açmaların yapılarak horasan derz yapılması.

22- 12 nolu çinkodan yağmur oluk ve borusu yapılması.

Avluda;

23- Avlu döşemesinin projesine uygun kotlarda andezit taş döşeme ile kaplanması.

23- Bahçe tanzimi ve çimlendirme yapılması.

24- Caminin kuzeydoğusundaki şadırvanın yıkılarak projesine uygun olarak yeniden yapılması.

25- Bahçe duvarlarında;

- Mevcut demir korkuluğun sökülmesi.
- İstinat duvarı üzerindeki beton hatılın sökülmesi.
- Projesindeki detaya göre sıralı moloz taş duvar üzerine doğal taş harpuşta ve ferforje korkuluk yapılması.

3.18. ÖZGÜNLÜĞÜNÜ BÜYÜK ORANDA KAYBEDEN CAMİLER

Bu bölümde, başlıktan da anlaşılacağı üzere, inşa edildikleri tarihten günümüze çeşitli sebeplerle özgünlükleri büyük oranda kaybeden camiler hakkında kısa bilgiler vereceğiz. Söz konusu camiler, harf sırasına göre sıralanmıştır.

3.18.1. Arsin-Fındıklı Merkez Camii

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Fındıklı Mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihi gösteren kitabe bulunmaz. Ancak Arsin müftülüğünce batı cephenin kuzey köşesine asılan bilgi panosundan 1920 yılında inşa edildiğini öğreniyoruz. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.1136. Arsin-Fındıklı Merkez Camii Genel Görünüm

Avlu içerisinde yer alan cami kuzey-güney doğrultuda uzayan dikdörtgen formlu düz zemin üzerine ince yontu taş malzemeyle inşa edilmiştir. Kuzey cepheye iki katlı son cemaat yeri eklenmiştir. Söz konusu mekân üç küçük kubbeyle örtülüdür. Harime, son cemaat yeri içerisinden ulaşılan kapıdan girilir. Kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Harim, on altısı harim katında, on dördü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere otuz pencere ile aydınlatılır. Harim katındaki pencerelerin altışar tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin yine altışar tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephededir. Dikdörtgen formlu, basık kemerli pencereler, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Yapının harim kısmı dıştan merkezi kubbeyle, mahfil kısmı ise üç küçük kubbeyle örtülüdür.

Batı cephenin kuzey köşesinde, camiye bitişik olarak konumlandırılan minare görülür. Söz konusu minare üzerindeki kitabeye göre 15.06.1983 yılında inşa edilmiştir.

Harimin kuzeyindeki betonarme malzemeli mahfil orijinal olmayıp, ikisi duvara dayandırılan ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört sütun tarafından taşınmaktadır.

Şekil 3.1137. Arsin-Fındıklı Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Güney duvar ekseninde, dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Güneybatı köşede ahşap minber, güneydoğu köşede ise çeyrek daire formlu ahşap vaaz kürsüsü yer alır. Mihrap, minber, vaaz kürsüsü, kubbeler ve kalemişi süslemeler özgün olmayan niteliksiz unsurlardır.

3.18.2. Arsin-Yolaç Mahallesi Merkez Camii

Yapı, Trabzon-Arsin ilçesinin Yolaç mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak ibatede açılan beratında yer alan bilgilerden 1915 yılında inşa edildiğini öğreniyoruz. Mahalle halkı tarafından yaptırılan camin in mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

Şekil 3.1138. Arsin-Yolaç Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Avlu içerisinde bulunan cami, kuzey-güney doğrultuda uzayan dikdörtgen formlu düz zemin üzerine inşa edilmiştir. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen caminin harim kısmına, kuzey cephe ekseninde yer alan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki demir kanatlı kapıdan girilir. Harim, sekizi harim katında, dokuzu mahfi katı seviyesinde olmak üzere on yedi pencere ile aydınlatılır. Dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalı pencereler, demir parmaklıklıdır. Caminin orijinal olmayan minaresi batı cephe ekseninin güneyinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır. Söz konusu minarenin kaidesi taş, gövdesi ve şerefesi ise demir malzemelidir. Orijinalinde dört omuz kırma çatı ile örtülü yapının günümüzdeki örtüsü tek kubbedir. Kubbe kasnağında pencereler mevcuttur.

Şekil 3.1139. Arsin-Yolaç Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde dairesel kesitli ve betonarme malzemeli iki sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Betonarme malzemeli mahfil özgün değildir. Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap vardır. Güneybatı köşede ahşap minber, güneydoğu köşede ise çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü yer alır. Minber, vaaz kürsüsü ve kalemişi süslemeler de niteliksiz unsurlardır.

3.18.3. Beşikdüzü-Resullü Mahallesi Aşağı Camii

Yapı, Trabzon-Beşikdüzü ilçesinin Resullü mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak doğu cephenin kuzey köşesine asılan bilgi panosundan 1928 yılında inşa edildiğini öğreniyoruz. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

Şekil 3.1140. Beşikdüzü-Resullü Mahallesi Aşağı Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun hemen kenarında yer alan cami kuzey-güney doğrultudaki düz zemin üzerine inşa edilmiştir. Taş malzemeyle inşa edilen caminin kuzey cephesine tek katlı son cemaat yeri, kuzeydoğusuna ise betonarme malzemeli minare eklenmiştir.

Harime son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu kapı tek demir kanatlıdır. Harim, beşi harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere ile aydınlatılır. Harim katındaki pencerelerin üçü doğu cephede ikisi ise batı cephede yer alırken, mahfi katı seviyesindekilerin üçü doğu cephede, ikişer tanesi ise kuzey, güney ve batı cephededir. Dikdörtgen formlu pencereler plastik doğramalıdır. Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür.

Şekil 3.1141. Beşikdüzü-Resullü Mahallesi Aşağı Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, dairesel ve dikdörtgen kesitli betonarme sütunlarından taşıdığı mahfil vardır. Orijinal olmayan mahfil betonarme malzemelidir. Caminin orijinal unsuru olan mihrap, güney duvar ekseninde yer alır. Dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap üç yönden iki sıra yaldız renkli silmeyle çevrilidir. Niş yüzeyi, paralel olarak uzayan baklava, perde püskülü, halat ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. İstiridye kabuğu formlu yaşmağın her iki yanında birer ağaç motifi, nişin her iki yanında ise rozetler, ağaçlar ve cami silueti bulunmaktadır. Söz konusu motiflerin hepsi yaldız renklidir.

Güneybatı köşede ahşap minber, güneydoğu köşede ise ahşap vaaz kürsüsü mevcuttur. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Minber, vaaz kürsüsü ve harim tavanı da mahfil gibi özgün değildir.

3.18.4. Çaykara-Aşağı Kumlu Camii

Yapı, Trabzon-Çaykara ilçesinin Aşağı Kumlu mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak ibadete açılış beratında yer alan bilgilerden 1844 yılında inşa edildiğini öğreniyoruz. Yine ibadete açılış beratında mahalle halkı tarafından Mehmet Kıroğlu'na yaptırıldığı yazmaktadır. Cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

Şekil 3.1142. Çaykara-Aşağı Kumlu Camii Genel Görünüm

Kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazi üzerinde cami, taş malzemeyle inşa edilmiştir. Kuzey cephesine son cemaat yeri, batı cephe ekseninin kuzeyine ise minare eklenmiştir. Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu kapı tek ahşap kanatlıdır. Cephe duvarları üzerinde dördü harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikisi doğu cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi batı ve güney cephede, biri ise doğu cephede yer alır. Yapının üzere dört omuz kırma çatıyla örtülüdür.

Kuzey cephede, kare kesitli serbest iki sütunun taşıdığı mahfil bulunur. Mahfilin ön yüzünde paralel olarak uzayan iki sıra süsleme kuşağı vardır. Orijinal kuşaklardan üstteki halat motifinden, alttaki ise iç içe geçerek uzayan badem formlarından meydana gelir. Söz konusu formların ucu lale formunda kıvrım yapmaktadır. Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Orijinal mihrabın her iki yanında aşağıdan yukarıya doğru uzayan yaldız renkli ikişer silme görülür. Nişin yaşmak kısmında yaldız renkli kabara, her iki yanında ise üst üste konumlandırılmış yaldız renkli baklava formlar mevcuttur. Ayrıca kemer köşekliklerinde kabartma tekniğindeki yaldız renkli harflerle ‘‘Allah’’ ve ‘‘Muhammed’’ yazar. Nişin hemen üzerinde ise kırmızı zemin üzerine beyaz renkle yapılmış yıldız ve iki hilal motifi görülür.

Şekil 3.1143. Çaykara-Aşağı Kumlu Camii Mihrap

Güneybatı köşede ahşap minber, güneydoğu köşede ise yarım koni formlu ahşap vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Mahfil, minber, vaaz kürsüsü ve tavan niteliksizdir. Ayrıca harim duvarları tamamıyla lambri malzemeyle kaplanmıştır.

3.18.5. Dernekpazarı-Ormancık Mahallesi Varhal Camii

Yapı, Trabzon-Dernekpazarı ilçesinin Ormancık mahallesinde bulunmaktadır. Caminin biri doğu, diğeri ise batı cephede olmak üzere iki kitabesi vardır. Doğu cephedeki kitabede H.1319/M.1901 tarihi okunmaktadır. Söz konusu tarih inşa tarihi olabilir. Ancak ibadete açılış beratında yer alan bilgiye göre 1918 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir.

Şekil 3.1144. Dernekpazarı-Ormancık Mahallesi Varhal Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun hemen altında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş malzeme ile inşa edilmiştir. Cephe duvarları sıvalı ve boyalıdır. İki katlı olarak inşa edilen caminin alt katı odalardan üst katı ise harimden meydana gelir. Alt kata batı cephe eksenindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Alt kattan üst kattaki harime çıkışı sağlayan merdiven mevcuttur. Ayrıca harime doğu cephe ekseninin hafif kuzeyindeki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan da girilir. Harim ikisi güney, ikisi ise batı cephede olmak üzere dört pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencereler dikdörtgen formlu, basık kemerli ve plastik doğramalıdır. Batı cephedeki pencereler harim içerisine doğru dikdörtgen formlu, güney cephedekiler ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli olarak açılmaktadır.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, yaklaşık 60 cm. genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı bulunmaktadır. Camiye sonradan eklenen betonarme malzemeli minare, doğu cephe ekseninin hafif güneyinde yapıya bitişik olarak konumlandırılmıştır.

Şekil 3.1145. Dernekpazarı-Ormancık Mahallesi Varhal Camii Harim Genel Görünüm

Harimin güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap görülür. Altı kademeden oluşan mihrap nişi kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerli sonlanmaktadır. Güneybatı köşede orijinal olmayan ahşap minber, güneydoğu köşede ise yine orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü yer alır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Duvarlar niteliksiz lambri malzeme ile kaplıdır.

3.18.6. Köprübaşı-Fidanlı Mahallesi Molla İsmailli Camii

Yapı, Trabzon-Köprübaşı ilçesinin Fidanlı mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak tescil fişinde yer alan bilgiye göre 19. Yy. sonlarında yapılmış olma ihtimali vardır. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.1146. Köprübaşı-Fidanlı Mahallesi Molla İsmailli Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun kenarındaki hazire içerisinde yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide inşa edilmiştir. Taş malzeme ile inşa edilen yapının üzeri alaturka kiremit malzemeli dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Çatının yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı mevcuttur. Camide minare bulunmaz.

Kuzey yönde iki katlı bölüm vardır. Söz konumsu bölümün alt katı son cemaat yeri, üst katı ise derslik odası olarak kullanılmaktadır. Odanın kuzey duvarında ocak nişi görülür. Son cemaat yerine doğu cephe ekseninin hafif kuzeyindeki dikdörtgen formlu, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapı, cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle oluşturulan dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli alan içerisine yerleştirilmiştir. Son cemaat yerinin batı yönündeki "L'' formlu ahşap merdivenden üst kata çıkılmaktadır. Üst kata ayrıca doğu cephenin kuzey köşesine yakın noktadaki dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan da girilir. Son cemaat yerinin kuzey duvarına abdest almak amacıyla sonradan musluklar eklenmiştir.

Şekil 3.1147. Köprübaşı-Fidanlı Mahallesi Molla İsmailli Camii Harim Genel Görünüm

Harime giriş, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan sağlanır. Kapı, dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır. Harim ikisi harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yedi pencere ile aydınlatılmaktadır. Harim katındaki pencereler doğu cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi doğu ve güney cephede, biri ise batı cephede yer alır. Pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Alt kattaki pencereler daha büyük olup iki ahşap kanatlıdır.

Harimin kuzeyinde kare kesitli tek ahşap sütunla taşınan ahşap mahfil vardır. Mahfilin mihrap aksında hafif dışa taşkın dikdörtgen formlu mahfil köşkü bulunmaktadır. Mahfile derslik odasındaki kapıdan girilmektedir.

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve seramik kaplı mihrap vardır. Camiye, 1970'li yıllarda geçirdiği yangın sonrasında minber ve vaaz kürsüsü eklenmemiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi hafif çökertilerek kare formlu tavan göbeği oluşturulmuştur.

3.18.7. Maçka-Çatak Mahallesi Camii

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Çatak mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak yapı ibadete açılış beratında 1786, tescil fişinde ise 1934 yılına tarihlenmektedir. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.1148. Maçka-Çatak Mahallesi Camii Genel Görünüm

Ana yolun biraz uzağında yer alan cami, avlu içerisinde kuzey-güney doğrultudaki düz zemin üzerine oturmaktadır. Kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Kuzeydoğu köşede camiye bitişik olarak konumlandırılmış taş malzemeli ve tek şerefeli minare bulunmaktadır. Minareye, kaidenin kuzeye bakan yüzündeki dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli kapıdan girilir.

Yapının kuzeyine ahşap malzemeli ve iki katlı son cemaat yeri eklenmiştir. Son cemaat yerine kuzey cephe eksenindeki dikdörtgen formlu ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Girişin önüne, kuzey cephe boyunca uzayan sundurma eklenmiştir.

Kare kesitli dört ahşap sütunla taşınan sundurmanın üzeri kiremit malzemeli üç omuz kırma çatı ile örtülüdür. Son cemaat yerinin alt katı iki, üst katı ise beş pencere ile aydınlatılmaktadır. Alt kattaki dikdörtgen formlu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı pencerelerin biri doğu, diğeri ise batı cephededir. Üst kattaki kare formlu ve ahşap doğramalı pencerelerin ise birer tanesi doğu ve batı, üçü ise kuzey cephededir. Son cemaat yerinin üst katına, doğu yöndeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılmaktadır.

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Kapı, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlıdır. Cephe duvarları üzerinde tek sıra pencere düzeni mevcuttur. Pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephede bulunur. Pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, alüminyum doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Şekil 3.1149. Maçka-Çatak Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, kare kesitli serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil mevcuttur. Mahfile, son cemaat yeri ikinci katının güneybatı yönünde sonradan açılan açıklıktan girilir. Mahfilin mihrap aksında dikdörtgen formlu mahfil köşkü görülür. Ayrıca mahfilde ikisi duvara dayandırılmış, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılmış dört ahşap sütun bulunmaktadır. Ortadaki sütunlar burguludur.

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve ahşap kaplamalı mihrap yer alır. Güneybatı köşede orijinal olmayan ahşap minber, güneydoğu köşede ise yine orijinal olmayan çeyrek koni formlu ahşap vaaz kürsüsü vardır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

3.18.8. Maçka-Örnekalan Mahallesi Camii

Yapı, Trabzon-Maçka ilçesinin Örnekalan mahallesinde bulunmaktadır. Cami, kuzey cephe ekseninde yer alan mermer kitabeye göre H. 1302/M.1885 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır. Yapı bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Mahalle yolunun kenarında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Taş malzemeyle inşa edilen caminin üzeri sac malzemeli dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Kuzeybatı köşede duvar içerisine gömülmüş minare mevcuttur.

Şekil 3.1150. Maçka-Örnekalan Mahallesi Camii Genel Görünüm

Harime, kuzey cephe ekseninde görülen dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Giriş üzerine, kuzey cephe boyunca uzayan demir malzemeli sundurma eklenmiştir. Cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere vardır. Harim katındaki pencerelerin birer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzeydedir. Alt kattaki pencereler dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklı, üst kattakiler ise dikdörtgen formlu, taş söveli ve lentolu ve ahşap doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Harimin kuzeyinde betonarme malzemeli iki sütunun taşıdığı "U'' formlu mahfil görülür. Orijinal olmayan betonarme malzemeli mahfile kuzeybatı köşedeki "L'' formlu merdivenden çıkılır.

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap bulunur. Dört kademeden oluşan mihrap nişi kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı üç dilimli yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Mihrap kaidesi kabartma tekniğinde yapılmış kıvrık dal ve saç örgü motifli süsleme şeritleriyle bezenmiştir. Yaşmak kemeri üzerinde alem, alemin her iki yanında ise birer ay yıldız motifi vardır. Yıldız motifleriyle hareketlendirilen saçağın hemen altında belli araklıklarla sıralanmış laleler vardır.

Şekil 3.1151. Maçka-Örnekalan Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Güneybatı köşede orijinal olmayan ahşap minber, güneydoğu köşede ise yine orijinal olmayan çeyrek koni formlu vaaz kürsüsü mevcuttur. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi hafif çökertilerek kare formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Göbek çıtalarla oluşturulmuş güneş benzeri motifle tezyin edilmiştir.

3.18.9. Of-Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Ballıca mahallesinde bulunmaktadır. Cami, kuzey cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre 1889 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete açıktır. Söz konusu yapı 2000'li yıllarda yapılan kapsamlı bir onarımda büyük oranda özgünlüğünü kaybetmiştir.

Şekil 3.1152. Of-Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun kenarındaki yapı, düz zemin üzerine oturmaktadır. Taş malzemeyle inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Harime kuzey cephe ekseninde bulunan dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir.

Cephe duvarları üzerinde on pencere mevcuttur. Tek sıra düzenindeki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney, üçer tanesi ise doğu ve batı cephededir. Pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemer alınlıklı ve plastik doğramalıdır. Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1.20 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür. Doğu cephenin kuzey köşesindeki minare 2003 yılında eklenmiştir. Minare sekizgen kaideye, çokgen kesitli gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Dış cephe tamamıyla muhdes malzemeyle kaplıdır.

Şekil 3.1153. Of-Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde serbest iki ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunlar alttan ve üstten kare, ortadan ise dairesel kesitlidir. Orijinal olmayan ahşap mahfile, kuzeybatı köşedeki "L'' formlu ahşap merdivenden çıkılır.

Güney duvar ekseninde orijinal olmayan dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap bulunur. Yine orijinal olmayan ahşap minber mihrabın hemen sağında, ahşap vaaz kürsüsü ise güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. Harimin üzeri serbest iki ahşap sütunun taşıdığı düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare ve sekizgen formdan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Caminin en özgün unsuru tavan göbeğidir. Kenar hatları sarkıt şeklindeki "C'' formlarıyla belirginleştirilen göbeğin yüzeyi, bitkisel ve geometrik motiflerle tezyin edilmiştir. Harim duvarları tamamıyla ahşap malzemeyle kaplanmıştır.

Şekil 3.1154. Of-Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii Tavan

3.18.10. Of-Karabudak Mahallesi Camii

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Karabudak mahallesinde bulunmaktadır. Cami, harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H.1217/M.1802 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete kapalıdır.

Mahalle yolunun yaklaşık 50 m aşağısında yer alan cami, düz zemin üzerine oturmaktadır. Kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı harim ve mahfil katından meydana gelir. Yapının harim kısmına kuzey cephe ekseninde bulunan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve taş söveli kapıdan girilir. Kapı önüne betonarme

malzemeli giriş bölümü eklenmiştir. Söz konusu bölüme kuzey cephesindeki dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlı kapıdan girilir.

Şekil 3.1155. Of-Karabudak Mahallesi Camii Genel Görünüm

Cephe duvarlarında altısı harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on iki pencere mevcuttur. Gerek harim, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencereler, her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güneydedir. Cephe eksenlerinin her iki yanına simetrik olarak yerleştirilen pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür.

Harimin kuzeyinde, doğu, batı ve kuzey duvara oturan ahşap mahfil vardır. Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Beş kademeden oluşan mihrap nişi, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Niş yaşmağında yumurta formlu kabara mevcuttur. Niş tek sıra silmeyle üç yönden çevrilidir. Kaidenin saçak yüzeyi paralel olarak uzayan yivlerle hareketlendirilmiştir. Söz konusu mihrap beyaz, turuncu ve yeşil renklere boyanarak mihraba canlılık kazandırılmıştır.

Şekil 3.1156. Of-Karabudak Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Güneybatı köşede ahşap minber yer alır. Minberin yan aynalıkları yenilenmiştir. Minber girişinin üzerine yarım oval formlu tepelik yerleştirilmiştir. Ajur tekniğinde yapılan yeşil renkli tepeliğin kenar hatları beyaz renkli kanca benzeri çıkıntılarla çevrili olup yüzeyinde dairesel formlu iki açıklık vardır. Alttaki açıklık beyaz renkli altı kollu yıldızla, üstteki ise kahve renkli rozetle doldurulmuştur. Harim düz ahşap tavanla örtülüdür.

3.18.11. Of-Yazlık Mahallesi Melet Camii

Yapı, Trabzon-Of ilçesinin Yazlık mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak ibadete açılış beratındaki bilgiye göre 1942 yılında inşa edilmiştir. Mahalle halkı tarafından, mahalle ustalarına yaptırılan cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Mahalle yolunun hemen kenarında yer alan cami düz zeminde bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve bodrum kattan meydana gelir. Güney cephe ekseninde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minare yakın dönemde eklenmiştir.

Şekil 3.1157. Of-Yazlık Mahallesi Melet Camii Genel Görünüm

Harime, doğu cephenin kuzey köşesinde bulunan dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlı kapıdan girilir. Cami, bodrum kat üzerine inşa edildiği için söz konusu kapıya, güney-kuzey doğrultuda yükselen tek kollu merdivenden ulaşılır. Giriş kapısının önündeki sahanlık, betonarme duvarla ve plastik doğramayla kapatılmıştır.

Cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, dokuzu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on yedi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı, güney ve kuzeyde yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi kuzey, güney ve batıda, üçü ise doğudadır. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Üstteki pencereler harim katındakilere göre biraz küçüktür.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatıyla örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 50 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür. Dış cephe tamamıyla sıvanıp boyanmıştır. Güney cephe eksenindeki minare kare kesitli kaideye, dairesel kesitli gövdeye ve tek şerefeye sahiptir.

Şekil 3.1158. Of-Yazlık Mahallesi Melet Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, kare kesitli iki serbest sütunun taşıdığı mahfil vardır. Orijinal olmayan mahfile, kuzey duvar eksenindeki tek kollu ahşap merdivenden çıkılır.

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Beş kademeden oluşan mihrap nişi, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Güneybatı köşede orijinal olmayan ahşap minber, güneydoğu köşede ise vaaz kürsüsü görülür. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Harim duvarları, tavan ve mahfil ahşap malzemeyle kaplanmıştır.

3.18.12. Ortahisar (Merkez)-Çağlayan Dereli Camii

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Çağlayan mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak tescil fişindeki bilgiye göre 19. yüzyılda inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.1159. Ortahisar (Merkez)-Çağlayan Dereli Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun üst tarafındaki hazire içerisinde yer alan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı harim ve mahfil katından meydana gelir. Batı cephe eksenin hafif kuzeyindeki betonarme malzemeli minare yakın dönemde eklenmiştir.

Harime kuzey cephe ekseninde bulunan dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kuzey cephenin tamamına, batı cephenin ise bir kısmına demir malzemeli sundurma eklenmiştir.

Cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, üçü ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere dokuz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçü doğu, üçü ise batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin biri doğu, ikisi batı cephede yer alır. Pencerelerin tümü dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Mahfil katı seviyesindeki pencereler, harim katındakilerin yarısı büyüklüğündedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formludur.

Yapının üzeri sac malzemeli dört omuz kırma çatıyla örtülüdür. Batı cephe ekseninin hafif kuzeyindeki minare çokgen kesitli kaideye, dairesel kesitli gövdeye ve tek şerefeye sahiptir.

Harimin kuzeyinde, serbest olarak konumlandırılan kare kesitli ve betonarme malzemeli iki sütunun taşıdığı mahfil görülür. Betonarme malzemeli mahfile, kuzeydoğu köşedeki “L’’ formlu merdivenden çıkılır.

Şekil 3 1160. Ortahisar (Merkez)-Çağlayan Dereli Camii Harim Genel Görünüm

Güney duvar ekseninde orijinal olmayan dikdörtgen kaideli ve ahşap malzemeli mihrap, güneybatı köşede ahşap minber, güneydoğu köşede ise yine ahşap vaaz kürsüsü yer alır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

3.18.13. Ortahisar Çağlayan Mahallesi Başkurt Merkez Camii

Yapı, Trabzon-Ortahisar ilçesinin Çağlayan mahallesinde bulunmaktadır. Cami, doğu cephedeki harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H.1275/M.1858 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Mahalle yolunun hemen altındaki avlu içerisinde bulunan yapı, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine oturmaktadır. Taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve sonradan eklenen son cemaat yerinden meydana gelir. Kuzey cephenin doğu köşesindeki minarede 2000 yılında eklenmiştir.

Şekil 3.1161. Ortahisar (Merkez)-Çağlayan Mahallesi Başkurt Merkez Camii Genel Görünüm

Doğu yönde betonarme malzemeli dört sütunun oluşturduğu iki gözlü son cemaat yeri vardır. Doğu ve batı yönden açık olan son cemaat yeri içten düz tavanla örtülüdür.

Harime, doğu cephenin kuzey köşesinde yer alan dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapı kanatları yapının en özgün unsurudur. Kanat yüzeyleri oyma tekniğinde yapılan ve üzerinde asma yaprağı, üzüm salkımı görülen asma dalıyla bezenmiştir. Kıvrım yaparak uzayan asma dallarının altta, üstte ve ortada oluşturduğu boşluklara birer çiçek motifi yerleştirilmiştir. Ortadaki çiçek motifi baklava formu içerisindedir.

Cephe duvarları üzerinde ikisi harim katında, beşi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere yedi pencere mevcuttur. Doğu cephede yer alan harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Üçü doğu cephede, iki ise batı cephede bulunan mahfil katı seviyesindeki pencereler kare formlu ve ahşap doğramalıdır.

Yapının üzeri ondüline malzemeli dört omuz kırma çatıyla örtülüdür. Kuzey cephenin doğu köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarenin kare kesitli kaidesi ve pabuçluk kısmı betonarme malzemeliyken, dairesel kesitli gövdesi ve şerefesi demir malzemelidir.

Şekil 3.1162. Ortahisar (Merkez)-Çağlayan Mahallesi Başkurt Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde kare kesitli serbest iki sütunun taşıdığı orijinal olmayan ahşap mahfil görülür. Mahfile, kuzey duvar eksenindeki tek kollu merdivenden çıkılır.

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Beş kademeden oluşan mihrap nişi kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Niş kademeleri paralel olarak uzayan birer sıra kuşakla belirginleştirilmiştir. Yaldız renkli kuşaklar, atlamalı olarak sıralanan silindir ve "C'' formlarından meydana gelir. Tamamen yaldız boyalı yaşmak yüzeyi istiridye kabuğu formundadır. Niş üzerine mermer malzemeli yazı panosu monte edilmiştir. Pano içerisinde siyah renk harflerle " كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَاب/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazar. Söz konusu yazının sağındaki "الله جلَّ جَلاَلُهُ/Allah Celle Celaluhu'', solunda ise " محمّد عليه السلام/Muhammed Aleyhisselam'' yazmaktadır.

Orijinal olmayan ahşap minber güneybatı, vaaz kürsüsü ise güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Harim duvarları tamamıyla ahşap malzemeyle kaplanmıştır.

3.18.14. Sürmene-Oylum Mahallesi Fatih Camii

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Oylum mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak tescil fişinde 19. yy.'la tarihlendirilmiştir. İbadete açılış beratındaki 1950 tarihinin de onarım tarihi

olabileceği ifade edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır. ,

Şekil 3.1163. Sürmene-Oylum Mahallesi Fatih Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun biraz aşağısında bulunan cami, kuzey-güney doğrultudaki eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve sonradan oluşturulan giriş sahanlığından meydana gelir. 1990'lı yılar da eklenen minare güney cephenin batı köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

Harim kuzey duvar ekseniyle batı duvar arası duvarla kapatılarak giriş sahanlığı meydana getirilmiştir. Sahanlığa kuzey cephe eksenindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli, taş söveli ve iki demir kanatlı kapıdan girilir. Kapı üzerine beşik tonozlu sundurma eklenmiştir. Harime sahanlık kapısının karşısındaki kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu kapı iki ahşap kantlıdır. Cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, onu ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede üçer tane olacak şekilde doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin yine üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephededir. Ancak kuzey cephedeki pencereler içten kapatılmıştır. Dikdörtgen formlu pencereler taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir.

Yapının üzeri sac malzemeli dört omuz kırma çatıyla örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 1 m genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür. Güney cephenin batı köşesindeki minare altıgen kaideye, spiral gövdeye ve tek şerefeye sahiptir.

Minareye, kaidenin kuzeybatı yüzündeki dikdörtgen formlu ve tek plastik kanatlı kapıdan girilir.

Harimin kuzeyinde, ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunun taşıdığı mahfil vardır. Sütunlar alttan ve üstten kare ortadan ise çokgen kesitlidir. Mahfile, giriş sahanlığının batısındaki merdivenden çıkılır.

Şekil 3.1164. Sürmene-Oylum Mahallesi Fatih Camii Harim Genel Görünüm

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap görülür. Sekiz kademeden oluşan mihrap nişi, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı yuvarlak kemerle sonlanmaktadır. Bazı niş kademeleri paralel olarak uzayan yiv ve baklava formlu şeritlerle belirginleştirmiştir. Üç yönden silmeyle çevrili nişin her iki yanına birer kabara, üzerine ise dikdörtgen formlu ve mermer malzemeli yazı panosu yerleştirilmiştir. İçerisinde siyah renk harflerle " كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ/Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girişinde (Âl-i İmrân 37)'' yazan panonun her iki yanında birer ay-yıldız motifi vardır.

Güneybatı köşedeki orijinal olmayan ahşap minber köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir. Mihrabın hemen sağındaki ahşap vaaz kürsüsü de sonradan eklemedir. Harim duvarları ve tavan tamamıyla niteliksiz plastik malzemeyle kaplıdır.

3.18.15. Sürmene-Soğuksu Mahallesi Yalı Camii

Yapı, Trabzon-Sürmene ilçesinin Yalı mahallesinde bulunmaktadır. Cami, ibadete açılış beratına göre 1870 yılında inşa edilmiştir. Ancak harim giriş kapısının

hemen solunda H.1268 ve H. 1190 yazan kitabe yer alır. Mahalle halkı tarafından yaptırılan caminin mimarı bilinmemektedir.

Şekil 3.1165. Sürmene-Soğuksu Mahallesi Yalı Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun kenarındaki cami, düz zemin üzerine oturmaktadır. Taş malzemeyle inşa edilen yapı harim, mahfil ve sonradan eklenen giriş sahanlığıyla imam odasından meydana gelir. Kuzey yöndeki giriş sahanlığına cephe eksenindeki dikdörtgen formlu ve iki demir kanatlı kapıdan girilir. Sahanlığın doğu duvarındaki kapıdan imam odasına, güneyindeki kapıdan ise harime geçilir. Harim kapısı dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlıdır.

Cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, on ikisi ise mahfil katı seviyesine olmak üzere yirmi pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin yine üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi güney cephede, dördü ise kuzey cephededir. Kuzey cephedeki pencereler, mahfilin giriş sahanlığı üzerine doğru genişletildiğinde eklenmiştir. Doğu, batı ve güney cephedeki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu ve plastik doğramalıyken, kuzey cephedekiler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve plastik doğramalıdır. Doğu, batı ve güney cephede yer alan mahfil katı seviyesindeki pencereler oldukça küçüktür. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan orijinal pencerelerden altta olanları iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, üstte olanlar ise dikdörtgen formludur.

Yapının üzeri, sac malzemeli dört omuz kırma çatıyla örtülü olup, dört cephede de yaklaşık 60 cm genişliğinde dışa taşkın saçak kısmı görülür. Dış cephe niteliksiz taş malzemeyle kaplıdır. Kuzeybatı köşedeki minare dairesel gövdeli ve tek

şerefelidir. Yine kuzeybatı köşedeki merdivenden orijinal olmayan mahfile çıkış sağlanır. Söz konusu mahfil, serbest olarak konumlandırılan dört ahşap sütunla taşınmaktadır. Sütunlar alttan ve üsten kare, ortadan ise boğumludur.

Şekil 3.1166. Sürmene-Soğuksu Mahallesi Yalı Camii Harim Genel Görünüm

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Altı kademeden oluşan mihrap nişi kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır. Niş kademeleri paralel olarak uzayan yivli şeritlerle belirginleştirilmiştir. Harimin güneybatı köşesinde orijinal olmayan ahşap minber, güneydoğu köşesinde ise yine orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü görülür. Yapı içten üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür.

3.18.16. Şalpazarı-Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii

Yapı, Trabzon-Şalpazarı ilçesinin Pelitcik Güdün Lügüt mahallesinde bulunmaktadır. Cami, Şalpazarı Müftülüğünce kuzey cepheye asılan bilgilendirme panosuna ve ibadete açılış beratına göre 1859 yılında inşa edilmiştir. Ancak mihrap kaidesine monte edilen dikdörtgen formlu kitabe H.1288/M.1872 tarihlidir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.1167. Şalpazarı-Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun kenarındaki avlu içerisinde bulunan cami düz zemin üzerine oturmaktadır. Taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve sonradan eklenen son cemaat yerinden meydana gelir. Batı cephenin kuzey köşesinde yapıya bitişik olarak konumlandırılan minarede sonradan eklemedir.

Kuzey cepheye eklenen iki katlı bölümün alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Son cemaat yerine kuzey cephe eksenindeki dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapı üzerine demir malzemeli iki yak tarafından taşınan sundurma eklenmiştir. Söz konusu mekân her biri kuzey, doğu ve batı cephede olmak üzere üç pencereyle aydınlatılmaktadır. Dikdörtgen formlu pencereler ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıdır.

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu kapı, yuvarlak kemerli, taş söveli ve tek ahşap kanatlıdır. Caminin cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on dört pencere mevcuttur. Harim katındaki pencereler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise kuzey cephededir. Kuzey cephedeki pencerelerle, doğu ve batı cephenin kuzey yönünde bulunan mahfil katı seviyesindeki birer pencere sonradan eklenmiştir. Doğu ve batı cephenin harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu, taş söveli-lentolu, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıyken, diğer tüm pencereler dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve ahşap doğramalıdır.

Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Yapının üzeri sac malzemeli dört omuz kırma çatıyla örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür. Batı cephenin kuzey köşesindeki minare, dairesel gövdeli ve iki şerefelidir. Dış cephe tamamıyla sıvanıp boyanmıştır.

Harimin kuzeyinde betonarme malzemeli serbest iki sütunun taşıdığı mahfil vardır. Mahfilin mihrap aksında yarım daire formlu mahfil köşkü bulunur. Betonarme malzemeli mahfile, son cemaat yerinin batısındaki merdivenden çıkılır.

Şekil 3.1168. Şalpazarı-Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii Mihrap

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Mihrap nişinin yaşmağı dilimli kemerle sonlanmaktadır. Niş yüzeyinde paralel olarak uzayan yivli şeritler görülmektedir. Ayrıca mihrap kaidesi silmelerle üç yönden çevrilidir. Orijinal olmayan ahşap minber güneybatı köşeye, betonarme malzemeli vaaz kürsüsü ise güneydoğu köşeye yerleştirilmiştir. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Harim duvarları belli bir yüksekliğe kadar niteliksiz çiniyle kaplıdır. Ayrıca duvarlardaki kalemişi süslemelerde yakın dönemde eklenmiştir.

3.18.17. Tonya-Bicinlik Mahallesi Camii

Yapı, Trabzon-Tonya ilçesinin Bicinlik mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak tescil fişinde yer alan bilgiye göre 1898 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.1169. Tonya-Bicinlik Mahallesi Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun biraz uzağındaki yapı, düz zemin üzerine oturmaktadır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve sonradan eklenen iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Batı cephenin kuzey köşesindeki betonarme malzemeli minarede yakın dönemde eklenmiştir.

Kuzey yönde, betonarme malzemeli ve iki katlı son cemaat yeri vardır. Söz konusu bölüme kuzey cephe ekseninde bulunan dikdörtgen formlu ve tek demir kanatlı kapıdan girilir. Son cemaat yerinin alt katı bir, üst katı ise beş pencereyle aydınlatılır. Alt kattaki pencere doğu cephede yer alırken, üst kattakilerin birer tanesi doğu ve batı cephede, üçü ise kuzey cephededir. Doğu ve batı cephedeki tüm pencereler dikdörtgen formlu, kuzey cephedeki pencereler ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Pencereler, plastik doğramaya sahiptir.

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu kapı tek ahşap kanatlıdır. Caminin cephe duvarları üzerinde sekizi harim katında, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Gerek harim katındaki, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Dikdörtgen formlu pencereler plastik doğramalı

ve demir parmaklıklıdır. Söz konusu pencereler, cephe yüzeyinin hafif çökertilmesiyle elde edilen dikdörtgen formlu alanların içerisine yerleştirilmiştir.

Şekil 3.1170. Tonya-Bicinlik Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Yapının üzeri, saç malzemeli dört omuz kırma çatıyla örtülüdür. Batı cephenin kuzey köşesindeki minare, sekizgen kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefelidir. Yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minare, doğu yönüne eklenen bölümle son cemaat yerinde bağlanmıştır. Böylelikle minareye giriş, son cemaat yerinden sağlanmıştır.

Harimin kuzeyinde ikisi duvara dayandırılan, ikisi ise ortada serbest olarak konumlandırılan dört sütunun taşıdığı mahfil vardır. Mahfile son cemaat yerinin ikinci katından geçiş sağlanır. Mahfilin mihrap aksında beşgen formlu mahfil köşkü mevcuttur.

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Niş dışındaki tüm kaide lambriyle kaplıdır. Dört kademeden oluşan niş kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı kırık kemerle sonlanmaktadır. Kademeler, paralel olarak uzayan yiv ve dairesel formlu süsleme şeritleriyle birbirinden ayrılmıştır. Kabartma tekniğinde yapılan şeritler yaldız renklidir.

Ahşap malzemeli minber güneybatı köşede bulunmaktadır. Minberin yan aynalığı, korkuluğu, süpürgeliği, dolap bölümü ve köşk korkuluğuyla, girişin yan ve ön yüzü beyaz renkli saç örgü motifiyle çevrilidir. Aynalıkta iç içe geçmiş iki üçgen form vardır. İçteki yeşil renkli üçgenin ortasına kabartma tekniğinde yapılmış beyaz ve yaldız renkli rozet görülür. Dolap açıklığıyla köşk arasında saç örgü motifiyle

oluşturulmuş iki pano mevcuttur. Üstteki dikdörtgen formlu panonun içerisi saç örgü motifiyle, alttaki kare formlu panonun içerisi ise iç içe geçmiş dairesel formlarla doldurulmuştur. İçteki yeşil renkli dairesel formda ajur tekniğinde yapılmış çiçek motifi vardır. Dairesel formlar arasında kalan yüzey, ajur tekniğinde yapılan iç içe geçmiş yaldız renkli dairelerle tezyin edilmiştir. Tüm bu motifler uçlarında ikişer dairesel form görülen üçgenlerle dıştan çevrilidir. Minber külahının ucuna lale formlu alem yerleştirilmiştir.

Orijinal olmayan ahşap vaaz kürsüsü güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan yüzeyi çökertilerek sekizgen formlu tavan göbeği elde edilmiştir. Harim duvarları tamamıyla lambri kaplıdır.

3.18.18. Tonya-İskenderli Merkez Camii

Yapı, Trabzon-Tonya ilçesinin İskenderli mahallesinde bulunmaktadır. Cami batı cephe üzerindeki kitabeye göre H. 1226/M. 1811 yılında inşa edilmiştir. Harim giriş kapısı üzerinde ve son cemaat yeri giriş kapısının sağında bulunan kitabeleri göre ise 1946 ve 2006 yılında onarım görmüştür. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.1171. Tonya-İskenderli Merkez Camii Genel Görünüm

Mahalle merkezinde yer alan yapı, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine oturmaktadır. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen cami harim, mahfil ve sonradan eklenen iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Doğu cephenin kuzey köşesinde yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan minarede sonradan eklemedir.

Kuzey yöndeki iki katlı son cemaat yeri, Vakıflar Bölge Müdürlüğünün arşiv kayıtlarında bulunan rapora göre 2006 yılında eklenmiştir. Son cemaat yerine, kuzey cephe eksenindeki dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli kapıdan girilir. Cami eğimli arazi üzerine inşa edildiği içi kapıya üç basamaklı merdivenle ulaşılır. Söz konusu mekân altı pencereyle aydınlatılmaktadır. Doğu cephenin alt katındaki pencere dikdörtgen formlu ve kaş kemerli, doğu ve batı cephenin üst katındaki pencereler ise dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir. Kuzey cephedeki pencereler biraz farklıdır. Kapının her iki yanına simetrik olarak yerleştirilen iki büyük pencere dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli olup iki kat boyunca uzamaktadır. Kapının hemen üzerindeki pencere ise dairesel formludur. Pencerelerin tümü ahşap doğramalıdır. Giriş kapısı ve üzerindeki pencere belli bir seviyeye kadar kademeli silmelerle üç yönden çevrilidir. Etrafı oyma tekniğinde yapılmış ay-yıldız ve rozetlerle çevrili dairesel formlu pencerenin üst kısmındaki duvar, cephe duvarlarına göre biraz yükseltilerek portal havası verilmiştir.

Harime son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli kapı, iki ahşap kanatlıdır. Caminin cephe duvarları üzerinde on dördü harim katında, ikisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin dörder tanesi doğu, batı ve güney cephede, ikisi ise kuzey cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin biri doğu cephede, biri ise batı cephededir. Harim katındaki pencerelerin üzerinde kare formlu açıklıklar mevcuttur. Ancak bu açıklıklar harim kısmına yansımamaktadır. Harim katındaki pencereler dikdörtgen formlu, taş söveli, kaş kemerli, ahşap doğramalı ve demir parmaklıklıyken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu, basık kemerli, taş söveli ve ahşap doğramalıdır. Pencerelerin söve ve kemeri cephe yüzeyinden hafif dışa taşkın vaziyettedir. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Yapının üzeri saç malzemeli dört omuz kırma çatıyla örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür. Doğu cephenin kuzey köşesindeki minare son cemaat yeri gibi 2006 yılında eklenmiştir. Minare, altıgen kaideye, çokgen kesitli gövdeye ve tek şerefeye sahiptir. Minare şerefesi, köşk şerefe formundadır.

Şekil 3.1172. Tonya-İskenderli Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, doğu ve batı duvardaki konsollarla ve serbest iki sütunla taşınan betonarme malzemeli mahfil vardır. Mahfil üç yerden dalgalı olarak harime çıkıntı yapmaktadır. Son cemaat yerinin batısındaki merdivenden ikinci kata, oradan ise mahfile geçiş sağlanmaktadır.

Güne duvar ekseninde taş malzemeli mihrap, güneybatı köşede betonarme malzemeli minber, güneydoğu köşede ise yine betonarme malzemeli vaaz kürsüsü mevcuttur. Harimin ortasında serbest dört sütun yer alır. Yuvarlak kemerle birbirine bağlanan sütunlardan harim doğu, batı, güney duvardaki konsollara ve mahfil katındaki sütunlara birer kemer atılarak harim örtüsü dokuz birime ayrılmıştır. Ortadaki büyük birim büyük bir bağdadi kubbeyle, köşelerdeki birimler birer küçük kubbeyle örtülüyken, eksen üzerindeki birimler tonozla örtülüdür. Sütunların ve sütunlarla duvarlardaki konsolların arasına demir gergiler yerleştirilmiştir. Harim duvarları, mihrap, minber, vaaz kürsüsü ve destek sütunları tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplıdır. Örtü sistemindeki kalemişi süslemelerde 2006 yılındaki onarımda eklenmiştir.

3.18.19. Vakfıkebir-Caferli Mahallesi Camii

Yapı, Trabzon-Vakfıkebir ilçesinin Caferli mahallesinde bulunmaktadır. Cami, harim giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre H. 1230/M.1814 yılında inşa edilmiştir. Söz konusu kitabenin hemen altındaki dikdörtgen formlu kitabeye göre ise H.1321/M.1902 yılında onarım görmüştür. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup, ibadete açıktır.

Şekil 3.1173. Vakfıkebir-Caferli Mahallesi Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun kenarındaki yapı, kuzey-güney doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. Kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı harim, mahfil ve sonradan eklenen iki katlı son cemaat yerinden meydana gelir. Son cemaat yerinin batı duvarına bitişik olarak konumlandırılan betonarme malzemeli minarede sonrada eklemedir.

Kuzey yönde, betonarme malzemeli ve iki katlı son cemaat yeri görülür. Söz konusu mekâna kuzey cephe ekseninde yer alan dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki kanatlı kapıdan girilir. Son cemaat yerinin alt katı üç, üst katı ise dört pencereyle aydınlatılmaktadır. Alt kattaki pencerelerin ikisi kuzey cephede, biri doğu cephede yer alırken, üst kattakilerin üçü kuzey cephede, biri ise doğu cephededir. Alt kattaki pencereler dikdörtgen formlu, üst kattakiler ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Kuzey cephedeki tüm pencereler alçı şebekeli, doğu cephedekiler ise plastik doğramalıdır.

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu, basık kemerli kapı iki ahşap kanatlıdır. Caminin cephe duvarları üzerinde onu harim katında, altısı ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on altı pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikişer tanesi ise kuzey ve güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekiler her cephede ikişer tane olacak şekilde doğu, batı ve güneydedir. Dikdörtgen formlu pencereler taş söveli-lentolu, plastik doğramalı ve demir parmaklıklıdır. Pencereler harim içerisine doğru genişleyerek açılmaktadır. Harim katındaki pencereler iç kısımda da aynı

formlarını korurken, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Orijinalinde dört omuz kırma çatıyla örtülü yapının üzeri günümüzde tek kubbeyle örtülüdür. Doğu, batı ve güney cephede kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi mevcuttur. Ayrıca dış cephe tamamıyla sıvanmıştır.

Şekil 3.1174. Vakfıkebir-Caferli Mahallesi Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde, betonarme malzemeli ayakların taşıdığı betonarme malzemeli mahfil vardır. Son cemaat yerinin batısındaki merdivenden öncelikle ikinci kata, oradan ise mahfile geçiş sağlanmaktadır.

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli mihrap, güneybatı köşede betonarme malzemeli minber, güneydoğu köşede ise yine betonarme malzemeli vaaz kürsüsü görülür. Gerek harim duvarları, gerekse mihrap, minber, vaaz kürsüsü ve mahfil tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplıdır. Harimin üzeri, köşe üçgenleriyle geçiş sağlanan kubbeyle örtülüdür.

3.18.20. Yomra-Kayabaşı Mahallesi Merkez Camii

Yapı, Trabzon-Yomra ilçesinin Kayabaşı mahallesinde bulunmaktadır. Cami üzerinde inşa tarihini gösteren kitabe bulunmaz. Ancak tescil fişinde yer alan bilgiye göre 1869 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.1175. Yomra-Kayabaşı Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Ana yolun kenarında, yüksekçe bir avlu içerisinde bulunan yapı, kuzey-güney ve doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. İnce yontu taş malzeme ile inşa edilen cami harim ve mahfil katından meydana gelir. Caminin kuzeyine son cemaat yeri olarak kullanılan tek katlı bölüm ve yapıdan bağımsız olarak konumlandırılan betonarme malzemeli minare eklenmiştir.

Harime son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu kapı, basık kemerli ve tek ahşap kanatlıdır. Cephe duvarları üzerinde altısı harim katında, yedisi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on üç pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin biri kuzey cephede, üçü batı cephede, ikisi ise güney cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin ikişer tanesi kuzey ve doğu cephede, üçü ise batı cephededir. Söz konusu pencereler dikdörtgen formlu ve plastik doğramalıdır. Harim içerisine doğru genişleyerek açılan pencereler iç kısımda da aynı formlarını korur.

Yapının üzeri dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, dört cephede de kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmesi görülür.

Harimin kuzeyinde betonarme malzemeli mahfil yer alır. Mahfil katına, doğu cephenin kuzey köşesinde bulunan dikdörtgen formlu ve tek ahşap kanatlı kapıdan girilir. Kapıya betonarme malzemeli ve “L’ formlu merdivenle ulaşılır.

Şekil 3.1176. Yomra-Kayabaşı Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harim güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli mihrap, güneybatı köşede betonarme malzemeli minber, güneydoğu köşede ise yine betonarme malzemeli vaaz kürsüsü vardır. Gerek harim duvarları, gerekse mihrap, minber ve vaaz kürsüsü tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplıdır. Harimin üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavan ortası kademeli olarak çökertilerek iç içe geçmiş kare formlardan oluşan tavan göbeği elde edilmiştir. Söz konusu tavan niteliksiz malzemeyle yapılmıştır.

3.18.21. Yomra-Kaşüstü Mahallesi Merkez Camii

Yapı, Trabzon-Yomra ilçesinin Kaşüstü mahallesinde bulunmaktadır. Cami son cemaat yerindeki demir doğramalı camekân üzerinde yer alan panoya ve tescil fişine göre 1908 yılında inşa edilmiştir. Banisi ve mimarı bilinmeyen cami bugün ayakta olup ibadete açıktır.

Şekil 3.1177. Yomra-Kaşüstü Mahallesi Merkez Camii Genel Görünüm

Mahalle yolunun biraz uzağında yer alan cami avlu içerisinde, kuzey-güney ve doğu-batı doğrultudaki hafif eğimli arazide taş zemin üzerine inşa edilmiştir. İnce yontu taş malzemeyle inşa edilen yapı harim, mahfil ve son cemaat yerinden meydana gelir. Caminin minaresi son cemaat yerinin batı duvarına bitişik olarak konumlandırılmıştır.

Kuzey yönde dairesel kesitli dört taş sütunun oluşturduğu üç gözlü son cemaat yeri vardır. Kare kesitli ayak ve başlıklara sahip sütunlar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Doğu ve batı yönden kapalı son cemaat yerinin üzeri üç küçük kubbeyle örtülüdür. Son cemaat yerini oluşturan sütunlardan, harim kuzey duvarına demir kirişler atılarak söz konusu mekân iki kat haline dönüştürülmüştür. Ayrıca sütun araları da yakın dönemde demir doğramalı camekânla kapatılmıştır. Cami hafif eğimli arazi üzerine inşa edildiği için son cemaat yerine üç basamaklı merdivenden ulaşılır.

Harime, son cemaat yerinden ulaşılan kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki ahşap kanatlı kapı, dikdörtgen formlu kaide içerisine yerleştirilmiştir. Kaidenin her iki yanında yarım daire formlu iki sütünce görülür. Kare kesitli ayak ve başlıkları bulunan sütüncelerin gövdesi burguludur.

Cephe duvarları üzerinde onu harim katımda, sekizi ise mahfil katı seviyesinde olmak üzere on sekiz pencere mevcuttur. Harim katındaki pencerelerin ikişer tanesi kuzey ve güney cephede, üçer tanesi ise doğu ve batı cephede yer alırken, mahfil katı seviyesindekilerin üçer tanesi doğu ve batı cephede, ikisi ise güney cephededir. Dikdörtgen formlu, taş söveli ve lentolu pencereler alçı şebekelidir. Söve ve lentolar, cephe yüzeyinden hafif dışarıya taşırılmıştır. Ayrıca pencere üzerlerine kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen saçak silmeleri yerleştirilmiştir.

Orijinalinde dört omuz kırma çatı ile örtülü yapının üzeri günümüzde kubbeyle örtülüdür. Kubbe ağırlık kuleleriyle desteklenmiştir. Dört cephede yaklaşık 40 cm genişliğinde dışa taşkın saçak bulunur.

Batı cephedeki minare kaidesi ve gövdenin bir bölümü son cemaat yerine girinti yapmaktadır. Dairesel gövdeli minare iki şerefelidir. Minare malzemesinden anlaşılacağı üzere ilk şerefeden sonraki kısım yenilenmiştir. Minareye, son cemaat

yerine girinti yapan kaide yüzeyindeki kapıdan girilir. Dikdörtgen formlu ve basık kemerli kapı, tek alüminyum kanatlıdır.

Şekil 3.1178. Yomra-Kaşüstü Mahallesi Merkez Camii Harim Genel Görünüm

Harimin kuzeyinde dairesel kesitli ve betonarme malzemeli iki sütunun taşıdığı mahfil vardır. Betonarme malzemeli mahfile son cemaat yerinin doğusunda görülen dönerli merdivenden çıkılır.

Güney duvar ekseninde dikdörtgen kaideli ve taş malzemeli mihrap yer alır. Beş kademeden oluşan mihrap nişi, kademeli olarak yukarıya doğru daralmakta ve yaşmak kısmı sivri kemerle sonlanmaktadır. Kaidenin her iki yanında yarım daire kesitli iki sütünce vardır. Kare kesitli ayak ve başlıkları bulunan sütünceler, paralel olarak uzayan silmelerle üstten birbirine bağlanmıştır. Sütünce gövdeleri yeşil renkli kıvrımla burgulu hale dönüştürülmüştür. Kaide, oldukça yüksek dilimli kemerli taca sahiptir. Güneybatı köşede betonarme malzemeli minber, güneydoğu köşede ise yine betonarme malzemeli vaaz kürsüsü konumlandırılmıştır. Gerek harim duvarları, gerekse minber ve vaaz kürsüsü tamamıyla niteliksiz çini malzemeyle kaplanmıştır. Harimin üzeri tek kubbeyle örtülüdür. Kubbeye geçiş tromplarla sağlanmaktadır.

4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

Değerlendirme başlığı altında, camileri plan tipleri, mimari elemanlar, yapı elemanları, malzeme kullanımı, uygulanan teknikler, süsleme, cami konumları, çatı örtüsü, ek bölümler, baniler-ustalar ana başlıklarıyla ve birçok alt başlıkla ayrıntılı şekilde ele alıp tasnif edeceğiz. Bunun yanında gerek bölgede, gerekse farklı coğrafyalarda bulunan benzer yapılardan örnekler vereceğiz. Daha sonra Trabzon cami mimarisi hakkında son sözlerimiz aktarıp bölümü bitireceğiz.

4.1. Plan Tipleri

İncelemiş olduğumuz camiler, basit dikdörtgen planlı, tek kubbeli, merkezi planlı ve tabhaneli (zaviyeli, ters "T'' planlı …) olmak üzere dört farklı plan tipi sergilemektedir. Camilerin 173'ü basit dikdörtgen planlı, 1'i tabhaneli (zaviyeli, ters "T'' planlı …), 4'ü merkezi planlı, 5'i ise tek kubbelidir. Ayrıca orijinalinde basit dikdörtgen planlı ve dört omuz kırma çatılı olup sonradan tek kubbeli plana dönüştürülmüş 6 cami mevcuttur. Merkezi planlı camilerin ikisi Ortahisar'da (Merkez), ikisi Akçaabat ilçesinde, orijinal tek kubbeli camiler Ortahisar'da (Merkezde), tek tabhaneli (zaviyeli, ters "T'' planlı) cami Ortahisar'da (Merkez) yer alırken, basit dikdörtgen planlı camileri gerek Ortahisar'da (Merkez) gerekse diğer tüm ilçelerde görmek mümkündür. Söz konusu camilerin dışında kiliseden dönüştürelen 16 cami bulunmaktdır. Bunlardan 10'u Ortahisar'da (Merkez), 5'i Maçka, 1'i ise Sürmene ilçesindedir. Maçka ve Sürmene ilçesindeki yapılar üç nefli ve bazilikal planlı, Ortahisar'da (Merkez) bulunaların 4'ü üç nefli bazilikal planlı, 3'ü tek nefli bazilikal planlı, 3'ü ise kapalı haç planlıdır.

4.1.1. Basit Dikdörtgen Planlı Camiler

Basit dikdörtgen plan ifadesinden kastımız, istisnai örnekleri olmakla birlikte mihrap ekseninde kuzey-güney doğrultuda uzayan, içten düz ahşap tavan veya bağdadi kubbeyle, dıştan ise dört omuz kırma çatı ile örtülü yapılardır. Söz konusu yapıların kuzey-güney doğrultuda inşa edilmelerinin iki temel sebebi olduğunu düşünüyoruz. Birincil sebep, bölge coğrafyasının dağlık olmasıdır. Yerleşim merkezlerini incelediğimizde büyük çoğunluğunun kuzey-güney doğrultuda uzayan vadilerin her iki yakasında konumlandırıldığını görmekteyiz. Vadi yakalarındaki yerleşimlerde arazi eğimi doğu-batı doğrultuda oldukça fazladır. Dolayısıyla camiler

eğimin daha az olduğu kuzey-güney doğrultuda boyuna dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. İkincil sebep, yapıların küçük boyutlu olmasıdır. Camilerin harim kısmı ortalama kuzey-güney doğrultuda 8-10 m, doğu-batı doğrultuda ise 6-8 m civarındadır. Minber ve mahfil gibi önemli mimari elemanlar harim içerisine doğru girinti yapan unsurlardır. Küçük boyutlu camilerin boyuna dikdörtgen planlı olması bu unsurların uygun şekilde harim içerisinde yer almasını sağlamıştır.

Bazı istisnalar olmakla birlikte bölgedeki camiler içten düz ahşap tavanla, dıştan ise dört omuz kırma çatı ile örtülüdür. Söz konusu camilere literatürde "Sakıflı Camiler'' adı verilmektedir. Günümüzde birçok camide son cemaat yeri bulunsa da büyük çoğunluğu sonradan eklenmiştir. Bölge coğrafyasının dağlık olması, Of, Çaykara, Dernekpazarı, Hayrat ve Sürmene ilçelerinde yer alan bazı camilerin son cemaat yeri konumlarında değişkenliğe sebep olmuştur.

Büyük çoğunluğu mahalle halkı tarafından kısıtlı imkânlar dahilinde yaptırılan camilerde örtü sistemi içte düz ahşap tavan, dıştan ise dört omuz kırma çatıdır. Bazı örneklerde düz ahşap tavanın ortasında tavan göbekleri mevcuttur. Göbekler, ya yüzeyin kademeli olarak çökertilmesiyle, ya da kademeli olarak dışa doğru taşıntı yapan süs unsurlarıyla oluşturulmuştur. Türk İslam mimarisinde kubbeye yüklenen sembolik anlam, söz konusu camilerde tavan göbeklerine yüklendiğini söyleyebiliriz.

Düz ahşap tavanın yanında harimi bağdadi kubbeyle örtülü cami örnekleri de oldukça fazladır. Kubbeler serbest olduğu gibi, iki veya dört destekle taşınan örnekler de vardır. Kubbe dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla örtülüdür. Ancak nadir de olsa tonoz örtü de görülmektedir.

Araklı ilçesinde bulunan Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910) ve Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51)'nin harim örtüsü, bölgedeki diğer camilere göre oldukça farklıdır. Camilerin harim kısmında yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmış serbest dört sütun bulunmaktadır. Sütunlardan doğu, batı ve güney duvardaki konsollara ve kuzey yöndeki mahfil katında konumlandırılan sütunlara birer yuvarlak kemer atılarak harim tavanı dokuz birime ayrılmıştır. Her bir birim pandantif geçişli birer bağdadi kubbeyle örtülüdür. Buradaki örtü sistemi Osmanlı mimarisinde görülen çok kubbeli (çok üniteli) plan şemasını bize hatırlatmaktadır. Söz konusu düzenlemeyi bu üç cami dışında Trabzon il sınırları içerisinde hiçbir camide görmemekteyiz. Ancak Gürcistan Acara

bölgesindeki Ghorcomi Camii (1728) ve Konya Kapı Camii'nin (1867) (Seçkin, 2008: 466-474) plan şeması bu camilerle benzerlik arz etmektedir.

Tavanı dokuz birime ayrılan Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947) bölgedeki camilere göre farklılık arz eder. Herhangi bir destekle taşınmayan örtü sisteminin ortasındaki büyük birim ve köşelerdeki küçük birimler birer bağdadi kubbeyle, ana kubbenin eksenindeki birimler ise muhtemelen bağdadi tekniğinde yapılmış beşik tonozlarla örtülüdür.

Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868) ve Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii'nin (1888) harim kısmında Araklı'nın çok kubbeli camilerinde olduğu gibi yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmış serbest dört sütun bulunmaktadır. Oğulağaç Mahallesi Camii'ndeki (1868) sütunlardan harim duvarlarına gömülü vaziyetteki ayaklara, Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii'ndeki (1888) sütunlardan ise harim duvarlarındaki konsollara yuvarlak kemerler atılarak örtü sistemleri dokuz birime ayrılmıştır. Oğulağaç Mahallesi Camii (1868) ortasındaki birim kubbeyle, diğer birimler ise beşik tonozla, Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii'ndeki (1888) tüm birimler ise beşik tonozla örtülüdür. Söz konusu camiler de görmüş olduğumuz bu örtüsü sistemini biz, kiliseden camiye dönüştürülen yapılarda görmekteyiz. Ortahisar'dan (Merkez) sonra kiliseden dönüştürülen en fazla cami Maçka ilçesinde mevcuttur. Dolayısıyla bölgedeki kilise mimarisi yukarıda bahsetmiş olduğumuz iki camiyi plan açısından etkilediği kanısındayız.

Artvin Camili (Macahel) Köyü Camii (1855) (Taşkan, 2011: 9-10) , Çavuşlu (Mürgüvet) Köyü Camii (1881) (Taşkan, 2011: 15), Düzköy Merkez Camii (1850) (Taşkan, 2011: 21), Rize Bilen Köyü Camii (18. yy.) (Özkurt, 2020: 42), İkizdere Çamlık Köyü Camii (19. yy.) (Karpuz, 1993: 62), Çayeli Ormancık Camii (1826) (Karpuz, 1993: 50-51), Çamlıca Köyü Ilıca Camii (1862) (Özkurt, 2020: 58), Gümüşhane Akgedik Köyü Camii (19. yy. ikinci yarısı) (Sarıhan, 2004: 95), Özbeyli Köyü Camii (19. yy. ikinci yarısı) (Özkan, 2010: 68), Giresun Çamoluk Sarpkaya Köyü Bektaş Bey Camii (19. yy ilk yarısı) (Gün ve Nefes, 2011: 139), Çaldağ Beldesi Melikli Mahallesi Tahtalı Camii (18. yy. ikinci yarısı) (Nefes, 2009: 202), Çınarlar Camii (1896) (Durmuş, 2000: 149), Bulancak Kuşluhan Köyü Camii (19. yy.) (Narmanlı, 2018: 78), Bulancak Ezeltere Köyü Camii (1934) (Nefes, 2015: 446), Hacı Mikdat Camii (1661) (Durmuş, 2000: 29), Tirebolu Yeniköy Camii (1880)

(Güneş, 2020: 56), Ordu Çayırbaşı Çayır Camii (184-71 arası) (Bayhan, 2009: 63-64), Gölköy Emirler Mahallesi Camii (1858-59) (Bayhan, 2020: 277), İkizce Laleli Camii (Bayhan, 2005. 8), Karaçal Mahallesi Merkez Camii (1953) (Bayhan, 2019: 20), Fatsa Aşağıyavaş Köyü Camii (Bayhan, 37), Gürgentepe Bahtiyarlar Orta Mahalle Camii (1927) (Bayhan, 2020: 277), Kabataş Beylerli Mahallesi Eski Camii (1953) (Bayhan, 2020: 277), Samsun Kavak Bekdemir Camii (1595) (Bayraktar, 2005: 323), Çarşamba Ustacalı Camii (15-18 yy. arası) Nefes, 2012: 156), Terme Pazar Camii (1840) (Bayraktar, 2005: 323), Sinop Boyabat Derepazarı (Dereçatı) Camii(Can, 2003: 118-119), Kastamonu Tosya Geyikli Camii (Can, 2003: 118-119), Taşköprü Alatarla Köyü Camii (Aytekin, 2016: 20), Amasya Şıhlar (Şeyhler) Köyü Camii (Koçyiğit, 2019: 1642), Kars Akdere Köyü Camii (1957 (Arslan, 2020: 580), Gürcistan Pirlerevi Maisi (Sağoreti) Camii (1864-65) (Seçkin 2018: 1148) ve Medzibna Camii (1910-11) (Seçkin 2018: 1154) bölgede inşa edilen basit dikdörtgen planlı camilerden sadece birkaçıdır.

4.1.2. Tek Kubbeli Camiler

Araştırmacılar, tek kubbeli yapı geleneğinin kökeni hakkında farklı bilgiler vermektedir. E. Esin ve M. Cezar, tek kubbeli yapıların kökenini, Orta Asya çadırlarına ve Uygur dönemi "stupa''larına bağlamaktadır. Sutupaların Orta Asya'daki Türk topluluklarının yaygın olarak kullandığı "yurt'' tipi çadırlardan esinlenerek yapıldığını biliyoruz. A. Godard kubbenin kökenini, "Sasani Ateşgedeleri''nde görmektedir. Ancak M. Cezar, tek kubbeli cami fikrinin Türkler tarafından ortaya atıldığını öne sürerek, A. Godard'ın fikrine karşı çıkmaktadır. S. Ögel ise, tek kubbeli camilerin, Orta Asya ve İran sanatının karşılıklı etkileşiminden ortaya çıkan bir şema olduğunu vurgulamaktadır (Bayrakal, 1998: 114-115).

İncelemiş olduğumuz camilerden Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529), Musa Paşa Camii (1668), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807) tek kubbeli plan tipinde inşa edilmiştir. Musa Paşa Camii (1668) kuzey cephesinde orijinal son cemaat yeri bulunan tek örnektir. İskender Paşa Camii'nin (1529) harim kısmı kuzeye doğru genişletilmiştir. Genişletme sonrasında planı İznik Yeşil Camii planına benzemiştir. Camilerde kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. İskender Paşa Camii'nin (1529) kubbesi, iki katlı ve onikigen formlu kasnak üzerine otururken, Musa Paşa Camii (1668), Hacı Yahya Camii (1782) ve

Hacı Salih Camii'nin (1807) kubbesi sekizgen kasnak üzerine oturur. Sağır kemerlerle desteklenmiş dairesel formlu kasnak üzerne oturan Hızırbey Camii'nin (1798) kubbesi diğer yapılara göre oldukça farkldır. Kubbe içten yarım daire formluyken, dıştan piramidal formdadır. Söz konusu kubbe, sahip olduğu bu özellikleri açısından kiliselerin kubbesiyle benzerlik göstermektedir.

Yukarıda bahsi geçen camilerin dışında orijinalinde dört omuz kırma çatı ile örtülü olup, günümüzde tek kubbeyle örtülü camiler de bulunmaktadır. Arsin Yolaç Mahallesi Merkez Camii (1915), Fındıklı Merkez Camii (1920), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ortahisar (Merkez) Ahi Evren Dede Camii (1890), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814) ve Yomra Kaşüstü Merkez Camii'ni (1908) bu camiler arasında sayabiliriz.

Tek kubbeli cami örneklerine Anadolu'nun birçok noktasında görmek mümkündür. Giresun Kale Camii (1911-12) (Durmuş, 2000: 40), Kapu Camii (1896) (Salbacak ve Demirkan, 2018: 598), Hacı Miktad Camii (1889) (Demirkan ve Salbacak, 2018: 464), Gümüşhane Küçük Camii (12. yy. ortaları) (Sarhan, 2004: 11), Güzeloluk Camii (1881-82) (Sarhan, 2004: 30), Rize İskender Cafer Paşa Camii (1570) (Karpuz, 1993: 82), Samsun Yalı Hacı Hatun Camii (19. yy. ilk yarısı) (Bayraktar, 2005: 321) Vezirköprü Kale Camii (1696) (Bayraktar, 2005: 321), Erzincan Başpınar Köyü Selim Ağa Camii (1614-15) Naldan, 2016: 799), Konya Taş Mescit (1215) (Yavuzyılmaz, 2019: 227), Sırçalı Mescit (13.yy. ikinci yarısı) (Yavuzyılmaz, 2019: 228), Abdülmümin Mescidi (1275) (Yavuzyılmaz, 2019: 229), Kütahya Kurşunlu Camii (1377) (Aslanapa, 2011: 207), İshak Fakih Camii (1433) (Aslanapa, 2011: 207) tek kubbeli cami örneklerinin yalnızca birkaçıdır.

4.1.3. Tabhaneli (zaviyeli, ters "T'' planlı…) Camiler

Tabhaneli camiler, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunda ve gelişmesinde etkin olan ahiler ve gezici dervişler için inşa edilmiş dini işlevinden çok sosyal amaçlara hizmet eden yapılardır (Acar, 2016: 311). Yapılar Bursa tipi, ters "T'' planlı, çok fonksiyonlu, zaviyeli, yanları kanatlı ve son olarak ta çapraz mihverli cami gibi çeşitli şekillerde adlandırılmıştır (Acar, 2011: 26). Gelişmiş bir zaviye planlı yapı; esas ibadet mekânı, orta sofa, tabhane hücreleri, son cemaat yeri ve minare olmak üzere beş bölümden oluşur. Gelişmiş plan gösteren zaviyeler XIV.-XV. yüzyıllar arasında sıkça karşımıza çıkar. XVI. yüzyılın başlarında ise yan

mekânlar bir anı olarak yalnız. II. Beyazıt'ın yaptırdığı camilerde görülür. XVI. yüzyılın ilk yarısından sonra tamamen kaybolur (Acun, 2019: 310).

Çalışmamızda yer alan Gülbahar Hatun Camii (1514) tabhaneli (zaviyeli, ters "T'' planlı….) plan tipinde inşa edilen ünik eserdir. 1514 yılında inşa edilen cami, yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere gelişmiş tabhaneli plan tipine sahip değildir.

Malatya Arapkir Ulu Camii (14.yy. ilk yarısı) (Acar, 2011: 333), Bursa Orhan Camii (1339) (Eroğlu, 2016: 88), Yıldırım Camii (1390-95) (Aslanapa, 2011: 226-227), Muradiye İmareti/Camii (1425-26) (Acar, 2011: 333), Amasya Yörgüç Paşa İmareti/Camii (1430) (Acar, 2011: 368), Çorum-Osmancık Koca Mehmet Paşa İmareti/Camii (1430-31) (Acar, 2011: 368), İsanbul Mahmut Paşa Camii (1462-63) (Acar, 2011: 449), Afyonkarahisar Gedik Ahmet Paşa İmareti/Camii (1472) (Acar, 2011: 473), Manisa Hatuniye Camii (1490-91) (Acar, 2011: 544), Tokat Hatuniye İmareti/Camii (1485) (Acar, 2011: 497), Tire Yeşil İmaret (Yahşi Bey Camii) (Acun, 2019: 315), Makedonya Üsküp Alaca (İsa Bey) Camii (1438-39) (Acun, 2019: 314) ve Üsküp İsa Bey Camii (1575) (Acun, 2019: 315), gerek Anadolu, gerekse Anadolu dışında inşa edilen Tabhaneli (Zaviyeli, Ters "T'' planlı…) camilerden sadece birkaçıdır.

4.1.4. Merkezi Planlı Camiler

Türk İslam mimarisinin Asya'dan beri her döneminde, kare kubbeli, enine sahınlı, boyuna sahınlı, mihrap önü kubbeli, çok kubbeli ve zaviye planlı gibi değişik plan türünde eserler yapılmıştır. Bu yapılardan mimarinin gelişimiyle mihrap önü kubbeli yapılar ön plana çıkmaktadır. Amaç; nasıl ki gök kubbe tüm insanlığı tek çatı altında parçalanmamış bir bütün altında topluyorsa, öyle bir mekân oluşturalım ki, caminin harimini (kapalı mekânını) tek kubbe altında toplayalım fikri ön plana çıkmıştır (Acun, 2019: 318). Örtü sistemi, daha çok kubbeye dayalı olarak gelişme kaydettiğinden, Osmanlı cami mimarisi adeta kubbe mimarisi tezahürüyle belirginlik kazanmıştır. Kubbe mimarisindeki gelişim süreci, Mimar Sinan'la son noktasına ulaşmış ve ondan sonra gelenler bu konuda herhangi bir yenilik getirememişlerdir (Can ve Gün, 2012: 238).

Çalışmamızda yer alan yalnızca dört cami merkezi plana sahiptir. Her biri farklı düzenlemeye sahip camiler Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839), Hacı Kasım Camii (1821), Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908) ve Ak Camii (1953)'dir. Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii'nin (1839) merkezi kubbesi yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan altı destekle taşınmaktadır. Merkezi kubbenin kuzeyine ve güneyine, doğu-batı doğrultuda uzayan üçer kubbe, doğusuna ve batısına ise beşik tonozlar yerleştirilerek harim dört yönde genişletilmiştir. Gerek merkezi kubbeye, gerekse küçük kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır.

Hacı Kasım Camii'nin (1821) kubbesi desteksiz olup kubbe dışında kalan kısımlar düz tavanla örtülüdür. Kubbe, dairesel forma yakın onikigen kasnak üzerine oturmaktadır.

Akçaabat, Akçaabat Yeni Camii'nin (1908) pandantif geçişli merkezi kubbesi yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan dört destek tarafından taşınmaktadır. Kubbeyi taşıyan ayaklardan harim duvarlarına yuvarlak kemerler atılarak kuzey-güney yönde üç, doğu-batı yönde ise ikişer birim meydana getirilerek harim genişletilmiştir. Söz konusu birimler çapraz tonozlarla örtülmüştür.

Akçaabat Ak Camii'nin (1953) merkezi kubbesi ise güney yönden serbest iki ayağa otururken, kuzey yönden harim duvarına gömülü vaziyetteki iki ayağa oturmaktadır. Pandantifli geçişli kubbenin, doğu, batı ve güney yönüne birer yarım kubbe eklenerek harim genişletilmiştir.

Atina Fethiye Camii (15. yy ortası) (Boran ve Erdal, 2011: 308), Kahire Hadım Süleyman Paşa Camii (1528-29) (Boran ve Erdal, 2011: 308), Elbistan Ulu Camii (15.yy sonu, 16. yy başı) (Boran ve Erdal, 2011: 308), Diyarbakır Fatih Paşa Camii (1516-20) (Boran ve Erdal, 2011: 308), İstanbul Fatih Sultan Mehmet Camii (1462-70) (Boran ve Erdal, 2011: 308), Şehzade Camii (1548) (Boran ve Erdal, 2011: 308), Süleymaniye Camii (1550-57) (Eroğlu, 2016: 141), Sultan Ahmet Camii (1609-16) (Boran ve Erdal, 2011: 308) ve Edirne Selimiye Camii (1569-75) (Eroğlu, 2016: 142-143) merkezi planlı olarak inşa edilen camilerden bazılarıdır.

4.1.5. Kiliseden Dönüştürülen Camiler

Arapçada "açma, yol gösterme, hüküm verme, galibiyet ve zafere ulaştırma'' anlamlarına gelen fetih (feth, çoğulu fütüh, bunun da çoğulu fütühat), terim olarak

İslam'da meşru görülen savaşlar hakkında cihad kelimesine benzer şekilde, Müslümanların gayri müslimlerden gerçekleştirdikleri toprak kazançlarını tarihte ve günümüzde bilinen diğer istila ve sömürü savaşlarından ayırmak amacıyla kullanılmıştır; kaynağı da Müslümanların geçmiş ve gelecekteki maddi-manevi zaferlerinden bahseden Feth süresidir (Fayda, 1995: 467). İslamiyet'in doğusuyla birlikte Müslüman devletler söz konusu amaçlarla dünyanın dört bir tarafından fetihler gerçekleştirmiştir. Fetihler esnasında devletlere göre farklılık arz eden fetih alametleri görülmektedir. Osmanlı devletinde, İstanbul'un fethi örneğinde olduğu gibi şehrin en önemli kilisesinin camiye çevrildiğini görüyoruz. Trabzon'un fethinde de şehir surları içerisinde, Ortahisar 'da yer alan piskoposluk kilisesi Chrysocepalos Kilisesi camiye çevrilmiş (Cami-i Atik), çevresi Osmanlı'nın fetih geleneği gereği Anadolu kasabalarından getirilen "Azebân-ı mî-şeved'' yani şehre gönüllü gelenlerin yerleştirildiği bir Müslüman mahallesinde dönüştürülmüştür (Düzenli ve Tuluk, 2010: 101). Zaman içerisinde şehirde kurulan yeni Müslüman mahallelerinde küçük mescitler inşa edilmiştir. Demografik yapısı değişen Hristiyan mahallelerinde ise kilise veya şapel yapısı varsa camiye ya da mescide dönüştürülmüştür. Bu dönüştürmelerin yanında Ortahisarın doğusunda İskender Paşa, batısında ise Gülbahar Hatun Camii olmak üzere iki önemli Osmanlı yapısı da inşa edilmiştir.

Çalışmamızda kiliseden dönüştürülmüş 10'u Ortahisar (Merkez), 5'i Maçka, 1'i ise Sürmene ilçesinde olmak üzere 16 cami mevcuttur. Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce dönüştürülmüştür), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(1665), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Maçka Alaçam Mahallesi Camii (1883), Anayurt Mahallesi Camii (18-19. yy arası)-(1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862) ve Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890) kiliseden dönüştürülen camilerdir.

Kiliselerin doğu-batı doğrultuda inşa edilmiş olmaları ve şehir konumunun Kâbe ile neredeyse aynı paralelde bulunması söz konusu yapıların camiye

dönüştürülmesini kolaylaştırılmıştır. Yapıların güney duvarlarına mihrap, mihrabın sağına ise minber eklenerek camiye dönüştürülmüşlerdir. Camide bulunması gereken diğer unsurlar ise (vaaz kürsüsü, minare, kadınlar mahfili vb.) her yapıda bulunmamaktadır. Oldukça küçük boyutlu olan Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.) ve Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası)ne vaaz kürsüsü eklenmemiştir.

Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Konaklar Vakıf Camii'nde (18. yy.) kadınlar mahfili bulunmamaktadır. Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914) ve Yazlık Mahallesi Camii'nin (1862) galeri kısımları mahfile dönüştürülmüştür. Fatih Küçük Camii'nin (14.yy/1665'den önce dönüştürülmüştür) batısına, Kudrettin Camii'nin (St. Philippe)-(1665) ise kuzeyine eklenen bölümler mahfil olarak kullanılmaktadır. Diğer yapılarda ise kuzey nefe yerleştirilen ahşap mahfiller mevcuttur.

Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.) ve Dirlik Mahallesi Camii'nde (1890) minare yer almaz.

Kiliseler dönüştürülürken, bazı pencere ve kapılar kapatılmış veya açılmıştır. Ortahisar'da (Merkez) yer alan kiliselerin büyük çoğunluğu plan olarak formların kaybetmemişlerdir. Ancak Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.) ve Hüsnü Göktuğ Paşa Camii'nin (1953 dönüştürüldüğü tarih) doğu yöndeki apsisleri yıkılarak giriş bölümü eklenmiştir. Maçka ilçesindeki kiliselerin hepsinde doğu yöndeki apsis kısımları yıkılmış ve cephe düz duvarla kapatılmıştır. Sürmene Dirlik Mahallesi Camii'nde (1890) ise apsis dışarıda kalacak şekilde kuzey güney doğrultuda uzayan duvar eklenmiştir.

Ortahisar (Merkez) Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Maçka Alaçam Mahallesi Camii (1883) ve Hamsiköy Mahallesi Camii'nin (19. yy. ikinci yarısı) harimi, camiye dönüştürüldükten sonra düz ahşap tavanla örtülmüştür.

Kiliseler genelde dıştan kırma çatı ile örtülüdür. Ancak Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(1665), ve Dirlik Mahallesi Camii'nde (1890) kırma çatının yanında orta nefin ortası

kubbe ile örtülü olduğu görülmektedir. Maçka ilçesindeki yapılara baktığımızda kiliselerin örtü sistemi dört omuz kırma çatı ile dönüştürüldüğünü görmekteyiz.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere kiliseler camiye dönüştürülürken bazı kapı veya pencereler açılıp ya da kapatılmıştır. Merkezde bulunan kiliseler dönüştürülürken istisnalar hariç plan bakımında değişikliğe uğramamıştır. Ancak Maçka'da yer alanların apsis kısımları yıkılmış, Sürmene ilçesinde bulunanın doğu yönüne ise apsis dışarıda kalacak şekilde duvar örülmüştür. Ayrıca Maçka ilçesindeki kiliselerin dış örtüsü bölge cami mimarisinin karakteristik özelliği olan dört omuz kırma çatı şeklinde yenilenmiştir.

Maçka ve Sürmene ilçesinde inşa edilen kiliseler üç nefli bazilikal planlıdır. Ortahisar'da (Merkez) yer alanlardan Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih) ve Konaklar Vakıf Camii (18. yy.) üç nefli bazilikal planlı, Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce dönüştürülmüştür), Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası) ve Kudrettin Camii (St. Philippe)-(1665) tek nefli bazilikal planlı, Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları) ve Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263) ise kapalı haç planlıdır. Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914) orijinalinde üç nefli bazilikal planlıyken 1214-1235 yıllarında yapılan yenileme çalışmalarında kapalı haç planına dönüştürülmüştür.

Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263) çan kulesine sahip tek yapıdır. Caminin batısında yer alan kule 1427 yılında iki katlı olarak inşa edilmiştir.

4.2. Mimari Elemanlar

4.2.1. Mahfiller

İncelemiş olduğumuz camilerde, üç yerden dalgalı olarak harime çıkıntı yapan, dikdörtgen, "U'' ve "L'' formlu olmak üzere dört farklı mahfil örneği bulunur. En yaygın mahfil türü, dikdörtgen formlu mahfiller olup tüm ilçelerde görülürken, "U'' formlu mahfiller 11, üç yerden dalgalı olarak harime çıkıntı yapan mahfiller 12, "L'' formlu mahfiller ise 4 farklı ilçede görülür. Altı ilçede toplam 20 camide mahfil bulunmaz. Mahfili bulunmayan camiler ya oldukça küçük boyutludur, ya da kiliseden dönüştürülmüştür. Çaykara Yukarıkumlu Mahallesi Camii'nin (1914)

mahfili üniktir. Söz konusu mahfil "U'' formlu olup, asıl mahfil kısmı kuzey duvardan harim içerisine doğru üç yerden dalgalı olarak çıkıntı yapar.

4.2.1.1. Mahfil Formları

4.2.1.1.1. Dikdörtgen Formlu Mahfiller

Kuzey duvar boyunca doğu-batı doğrultuda uzayan dikdörtgen formlu mahfillere genellikle ya kuzeybatı ya da kuzeydoğu köşede yer alan merdivenlerden çıkılır. Mahfil formları içerisinde en çok özgünlüğünü kaybeden mahfiller dikdörtgen formlu mahfiller olmuştur. Dikdörtgen formlu mahfile sahip camiler arasında Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Aydınköy Camii (1952), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Hacı Hasan Camii (1859), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Çatak Mahallesi Camii (1934) Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (…), Of Karabudak

Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Kudrettin Camii (St.Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Saraçzade Mescidi (1866), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfikebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı) ve Kaşüstü Merkez Camii'ni (1908) sayabiliriz. Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere Beşikdüzü, Hayrat ve Yomra ilçelerindeki camilerin tümünde mahfiller dikdörtgen formludur.

Tablo 4. 1. DİkdörtgenFormlu Mahfil Örnekleri

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746)	Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859)	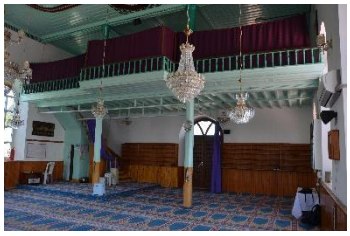 Arsin Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955)
Beşikdüzü Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957)	Çaykara Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904)	Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892)
Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902)	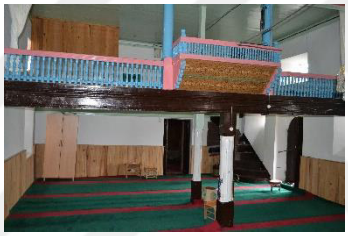 Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877)	Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1830)
Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852)	Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820)	Ortahisar (Merkez) Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759)
Sürmene Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898)	Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09)	Tonya Kozluca Mahallesi Camii(1866)

Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı)	Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı),	

4.2.1.1.2. "U'' Formlu Mahfiller

"U'' formlu mahfillerin kolları bazı camilerde güney duvara kadar uzanırken, Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Taşgeçit Mahallesi Camii'nde (1950) kollar doğu ve batı duvar eksenlerine kadar uzanır. Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Tonya Sayraç Mahallesi Camii'nin (1909) mahfil kolları, mahfil köşküne benzer balkon şeklinde düzenlenmiştir. Çaykara Çamlıbel Mahallesi Camii (1887) mahfili diğer tüm camilerden farklıdır. Mahfilin doğu kolu güney duvara kadar uzanırken, batı kolu duvar eksenine kadar uzanır. Minber boyutunun mahfil seviyesinden yüksek olması sebebiyle batı kol yarıda kesilmiştir. Araklı ilçesindeki "U'' formlu mahfillerin tamamında yan kollar duvar eksenine kadar uzanırken, Sürmene ilçesindekiler balkon şeklinde düzenlenmiştir. Şehir merkezinin doğusundaki ilçelerin birçoğunda "U'' formlu mahfil görülürken, batısındaki ilçelerde yalnızca Akçaabat, Şalpazarı ve Tonya ilçelerinde görülür. Ancak Akçaabat ilçesindeki tek örnek torijinal değildir.

Of, Çaykara ve Dernepazarı'ndaki "U'' formlu mahfillerin çoğu güney duvara kadar uzanmaktadır. Ancak alt katı yığma taş, üst katı ise ahşap yığma (çantı) tekniğinde inşa edilen yapılarda, mahfil kolları güney duvarda son bulmayıp, duvar boyunca devam ederek mihrap üzerinde balkonumsu alan meydana getirmiştir. Bunun sebebi de alt ve üst kat cephe duvarları arasındaki kalınlık farkıdır.

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Söğütlü Merkez Camii (1870), Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii

(1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Beşköy Mahalllesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Ortahisar (Merkez) Hacı Yahya Camii (1782), Çarşı Camii (1839), Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72) ve Tonya Sayraç Mahallesi Camii'nde (1909) "U'' formlu mahfil mevcuttur.

Tablo 4. 2. "U" Formlu Mahfil Örnekleri

Akçaabat Yeni Camii (1908)	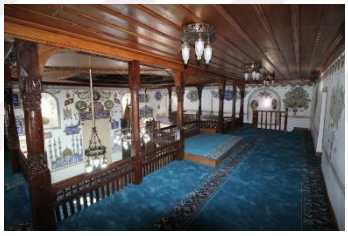 Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)	Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841)
Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler)	Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)	Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)
Maçka Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940)	Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846)	Ortahisar (Merkez) Hacı Yahya Camii (1782)

Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893)	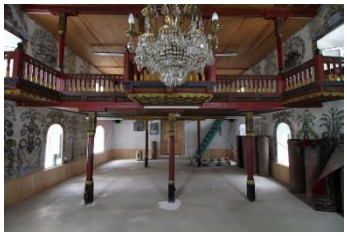 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)	Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909)

4.2.1.1.3. "L'' Formlu Mahfiller

"L'' formlu mahfil, Çaykara, Dernekpazarı, Maçka ve Ortahisar (Merkez) ilçelerinde bulunur. Çaykara ilçesinde yer alan camilerdeki "L'' formlu mahfiller orijinalken, diğerleri ya sonradan eklenmiş, ya da oluşturulmuştur.

Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Maçka Yazlık Mahallesi Camii (1862) ve Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası) "L'' formlu mahfilin görüldüğü camilerdir.

Maçka Yazlık Mahallesi Camii (1862) ve Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914) kiliseden dönüştürülen yapılardır. Söz konusu yapıların galeri katları mahfile dönüştürülmüştür. Orijinalinde şapel olan Sarmaşıklı Camii'nin (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası) mahfili ise sonradan eklenmiştir. Çaykara'daki "L'' formlu mahfillerin yapılma sebebi, cami harimlerinin küçük ebatlı, minberlerin ise yüksek olmasıdır. Batı duvara dayandırılmak zorunda kalınan minberler, neredeyse tavana kadar uzanmaktadır. Dolayısıyla mahfillerin batı kolu güney duvara kadar uzatılamamıştır.

Tablo 4. 3. "L" Fromlu Mahfil Öörnekleri

Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)	Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920)	Maçka Yazlık Mahallesi Camii (1862)

Ortahisar (Merkez) Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası)		

4.2.1.1.4. Üç Yerden Dalgalı Olarak Harime Çıkıntı Yapan Mahfiller

Üç yerden dalgalı olarak harime çıkıntı yapan mahfiller tanımı, doğu-batı doğrultuda uzanan mahfilin, üç farklı noktada oval şekilde harime doğru girinti yapmasını ifade eder. Terminolojide uygun bir terim olmadığı için tanımlayıcı ifade kullanmak zorunda kaldık. Söz konusu mahfilleri, Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Musa Paşa Cami (1668), Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii'nde (1794) görürüz.

Tonya İskenderli Merkez Camii (1810) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii'nin (1794) mahfili birbirinin aynısı olup form açısından diğerlerinden farklıdır.

Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904) ve Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii'nin (1885) mahfili süsleme özellikleri açısından birbirinin benzeridir. Aynı şekilde Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885) ile Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900) mahfili, Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet

Camii (1950-51) ile de Araklı Ortaköy Mahallesi Merkez Camii'nin (1957) mahfili neredeyse aynıdır.

Tablo 4. 4. Üç Yerden Dalgalı Olarak Harime Çıkıntı Yapan Mahfil Örnekleri

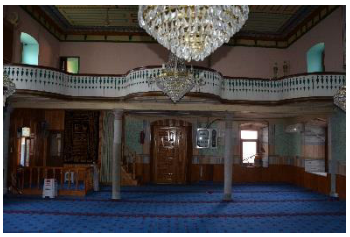 Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785)	Araklı Merkez Büyük Camii (1902)	Arsin Yeniköy Merkez Camii (1950)
Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887)	Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87)	Düzköy Gökçeler Mahallesi Merkez Camii (1802)
Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890)	Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885)	Ortahisar (Merkez) Musa Paşa Cami (1668)
Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867)	Tonya İskenderli Merkez Camii (1810)	Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)

4.2.1.2. Mahfil Köşkleri

Yukarıda zikrettiğimiz bazı mahfillerin mihrap aksında, dikdörtgen, yarım daire, yarım oval, üç-beş-altı-yedi köşeli veya kaş kemer formlu köşk bölümü mevcuttur. Köşkler genellikle kademeli olarak yukarıya doğru genişler vaziyettedir.

4.2.1.2.1. Dikdörtgen Formlu Köşkler

Akçaabat Şinik Mahallesi Camii (1862), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954) Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904)'', Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar (Merkez) Ahi Evren Dede Camii (1890), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Tonya Kozluca Mahallesi Camii(1866), Sayraç Mahallesi Camii (1909) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii'nin (1890) mahfilinde dikdörtgen formlu köşk yer alır.

4.2.1.2.2. Yarım Daire Formlu Köşkler

Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Maçka Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Ortahisar (Merkez) Saraçzade Mescidi (1866), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Sürmene Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886) ve Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii'nin (20. yy. ilk yarısı) mahfilinde yarım daire formlu köşk mevcuttur.

4.2.1.2.3. Yarım Oval Formlu Köşkler

Akçaabat Kayalar Mahallesi Camii (1827), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Ak Camii (1953), Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Özlü Mahallesi Camii (1952), Karaca Mahallesi Camii (1955), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Maçka Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Erdoğdu Bey Camii (1577), Tekke Camii (18. yy.), Hacı Kasım Camii (1821), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Ortaköy Mahallesi Camii (1876) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii'nin (20. yy. başı) mahfilinde yarım oval formlu köşk görülür.

4.2.1.2.4. Üç, Beş, Altı veya Yedi Köşeli Köşkler

Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii'nde (1859) üç, Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846) ve Tonya Bicinlik Mahallesi Camii'nde (1898) beş, Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii'nde (1910) altı, Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902) ve Şalpazarı Dereköy Mahallesi Camii'nde (1935) ise yedi köşeli mahfil köşkü bulunmaktadır.

4.2.1.2.5. Kaş Kemer Formlu Köşkler

Yalnızca Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868) ve Yazlık Mahallesi Camii'nin (1862) mahfil köşkü kaş kemerlidir.

4.2.1.3. Mahfili Bulunmayan Camiler

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884), Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), ve Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Gülbahar Hatun Camii (1514), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İskender Paşa Camii (1529), Hızırbey Camii (1798), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.) ve Çimento Camii'nde (20. yy.) mahfil bulunmaz. Ancak söz konusu camilerin bazılarında, kadınlar mahfili olarak kullanılan sonradan eklenmiş bölümler görülmektedir.

4.2.2. Mihraplar

Mihrapların neredeyse tamamı güney duvar ekseninde olup dikdörtgen kaidelidir. Söz konusu mihraplar kavsaralı, kademeli olarak yukarıya daralan veya sade nişe sahiptir. Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-(1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Of Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii (St.Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Çimento Camii (20. yy.), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Çarlaklı

Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii (1866), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Caferli Mahallesi Camii (1814), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873) ve Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869) mihrabı sade niş şeklindedir. Sade niş şeklindeki mihrapların bazıları güney duvar içerisinde oluşturulmuştur. Dikdörtgen kaideli mihraplar ise güney duvardan harim içerisine doğru hafif girinti yapmaktadır. Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832) ve Of Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945) mihrabı diğer örneklerden farklı olarak güney cephe duvarından hafif dışa taşkın vaziyettedir. Beşikdüzü, Şalpazarı, Tonya, Vakfıkebir, Düzköy, Akçaabat, Düzköy, Ortahisar (Merkez) ve Yomra ilçelerindeki cami mihrapları genellikle dikdörtgen kaideli, kavsaralı ve tepeliklidir. Araklı, Sürmene, Of, Çaykara, Dernekpazarı, Köprübaşı ve Hayrat ilçelerinde ise dikdörtgen kaideli ve kademeli olarak yukarıya doğru daralan nişe sahip mihraplar ön plana çıkar.

Tablo 4. 5. Mihrap Örnekleri

Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800)	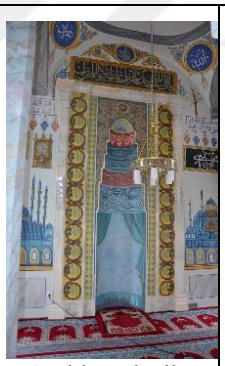 Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910)	Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691)	Beşikdüzü Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912)	Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13
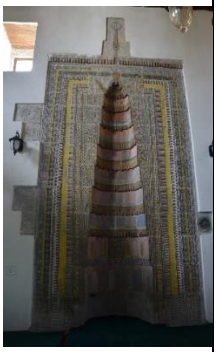 Dernekpazarı Kondu Mahallesi	Düzköy Gökçeler Mahallesi Merkez	Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)	Köprübaşı Gündoğan	Maçka Yazlık Mahallesi Camii

Merkez Camii (1780'ler)	Camii (1802)		Mahallesi Yeşil Camii (1940)	(1862)
Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35)	Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514)	Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867)	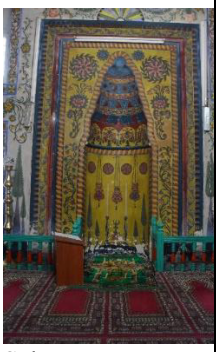 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)	Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886)
Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)	Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı)			

4.2.3. Minberler

İncelemiş olduğumuz camilerde yer alan minberlerin neredeyse yarısı orijinal değildir. Orijinal minbere sahip camiler arasında Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Şinik Mahallesi Camii (1862), Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957)'', Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930),

Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Vardallı Mahallesi Camii, Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Çarşı Camii (1839), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy

Mahallesi Camii (1928), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Tonya "Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909) ve VakfıkebirMerkez Eski Camii'ni (1794) sayabiliriz.

Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852) ve Sürmene Gültepe Mahallesi Camii (1900) minberinin yalnızca bir kısmı orijinaldir.

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Çaykara Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523), Erdoğdu Bey Camii (1577), Hacı Yahya Camii (1782), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886) minberinin ise orijinal olup olmadığı konusunda kesin bir yargımız yoktur.

Akçaabat Söğütlü Merkez Camii (1870), Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) ve Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901) minberinde külah bulunmaz. Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) minberi başka bir yapıdan buraya getirilmiştir. Minber ölçülerini cami ölçüleriyle kıyasladığımızda oldukça büyüktür. Bu sebeple söz konusu minber buraya yerleştirilirken külahın söküldüğü düşüncesindeyiz. Minberlerdeki külahlar genelde piramidal formluyken, Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800) ve Arsin Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956) minberlerinin külahı soğan kubbe formundadır.

4.2.3.1. Minber Formları

Çalışmamızda yer alan camilerde, klasik ve köprü gibi alttan geçitli olmak üzere iki farklı minber formu bulunmaktadır. Minberlerin büyük çoğunluğu klasik formdadır.

4.2.3.1.1. Klasik Formlu Minberler

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Ak Camii (1953), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Kayacık Mahallesi Camii (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Zincirlitaş

Mahallesi Merkez Camii (1920), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (…), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St.Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St.Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Gülbahar Hatun Camii (1514), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İskender Paşa Camii (1529), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami

(1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih), Çimento Camii (20. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Konak Mahallesi Camii (1842), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii (1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii (1908) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii (1956) klasik formlu minbere sahiptir.

Tablo 4. 6. Klasik Formlu Minber Örnekleri

Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800)	Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)	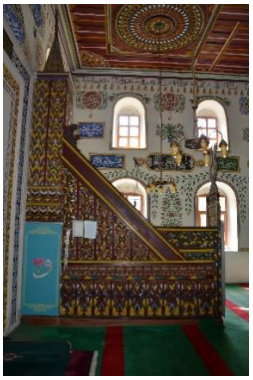 Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899)	Beşikdüzü Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957)
Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)	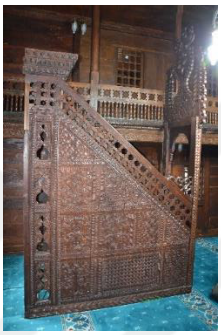 Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819)	Düzköy Gökçeler Mahallesi Merkez Camii (1802)	Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)
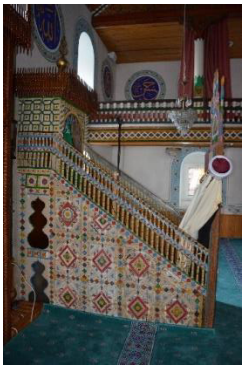 Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)	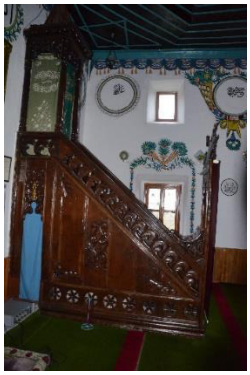 Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873)	Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892),	Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914)

 Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901)	 Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09)	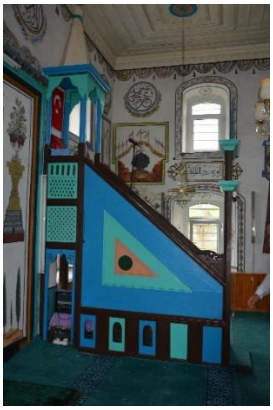 Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909)	 Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860)
 Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı)			

4.2.3.1.2. Köprü Gibi Alttan Geçitli Forma Sahip Minberler

Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Dernekpazarı Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) minberi, köprü gibi alttan geçitli forma sahiptir.

Arsin ilçesindeki camilerin çoğunda köprü gibi alttan geçitli forma sahip minberin olması, ilçeye has karakteristik özelliktir. Birçok ilçede bu formda minber bulunmazken, bulunanlarda ise sayıları oldukça az olup, çoğu orijinal değildir. Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83) ve Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925) minberi süsleme özellikleri açısından birbirine benzemektedir. Camilerin inşa tarihleri arasında kırk iki yıl fark olması minberlerin aynı usta tarafından yapıldığı düşüncesini zayıflatmaktadır. Ancak usta-çırak ilişkisinde yapılmış olma ihtimali yüksektir.

Tablo 4. 7. Köprü Gibi Alttan Geçitli Forma Sahip Minber Örnekleri

Araklı Hacı Hasan Camii (1859)	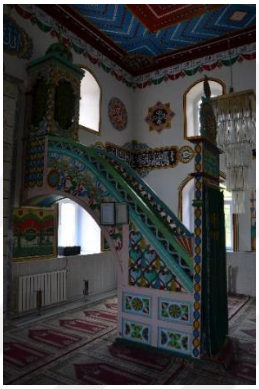 Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83)	Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846)	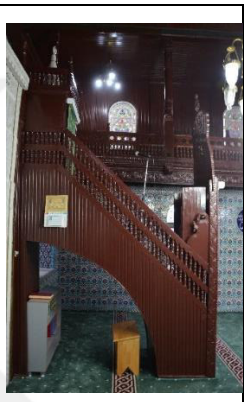 Dernekpazarı Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865)
Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845)	Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)		

4.2.3.2. Minber Konumları

Camilerdeki minberler iki farklı noktada konumlandırılmıştır. Bazı minberler mihrabında hemen sağında yer alırken, bazıları güneybatı köşede batı duvara dayalı vaziyettedir. Gerek mihrabın sağındaki, gerekse batı duvara dayalı vaziyetteki minberler güney duvara bitişikken, Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819) minberi güney duvarın yaklaşık 60 cm önündedir.

4.2.3.2.1. Güneybatı Köşede Konumlandırılan Minberler

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845),

Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (…), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Salih Camii (1807), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Çimento Camii (20. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii(1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii

(1860), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı) ve Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) minberi güneybatı köşede yer alır.

4.2.3.2.2. Mihrabın Sağında Konumlandırılanlar

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Konakönü Camii (1884), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902),Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955),Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi

Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St.Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St.Philippe)-(14.yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Erdoğdu Bey Camii (1577), Hacı Yahya Camii (1782), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Tonya Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Ortaköy Mahallesi Camii (1876) minberi, mihrabın hemen sağında konumlandırılmıştır.

4.2.3.3. Minber Girişleri

Minberler genelde dikdörtgen formlu veya dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli girişe sahiptir. Ancak Akçaabat Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Ortahisar (Merkez) Erdoğdu Bey Camii (1577) ve Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915) minberinde dikdörtgen formlu ve kaş kemerli, Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874) ve Ortahise (Merkez) Akoluk Merkez Camii (19. yy.) minberinde dikdörtgen formlu ve sepet kulbu kemerli, Akçaabat Ak Camii (1953), Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Maçka Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842) ve Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958) minberinde ise dikdörtgen formlu ve sivri kemerli giriş görülür.

Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Ortahisar (Merkez) Yeni Kemer

Kaya Camii (19. yy.) ve Sürmene Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.) minber girişinde iki kanatlı ahşap kapı vardır.

4.2.3.4. Minberi Bulunmayan Camiler

Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Ortahisar (Merkez) Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263) ve Saraçzade Mescid'inde (1866)' minber bulunmamaktadır. Söz konusu yapılardan bazıları adından da anlaşılacağı üzere mescit olarak inşa edilmiştir. Dolayısıyla bu yapılarda minberin bulunması beklenemez. Çaykara Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı) ve Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.) orijinalinde mescit olarak inşa elden ancak günümüzde cami statüsünde kabul edilen küçük ölçekli yapılar olduğu için minberleri yoktur. Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy sonları) 1970'li yıllarda yangına maruz kalmadan önce minbere sahipti. Ancak yangın sonrasında gerek minber, gerekse vaaz kürsüsü yapıya eklenmemiştir.

4.2.4. Vaaz Kürsüleri

4.2.4.1. Vaaz Kürsüsü Formları

Çalışmamızdaki camilerde yer alan vaaz kürsülerinde farklı formlar görülmektedir. Söz konusu kürsülerden orijinal olanları incelediğimizde daha çok sandık tipli, çeyrek koni, yarım koni ve çeyrek daire formlu kürsüler karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında nadirde olsa altıgen, dört ayaklı masa formuna sahip orijinal kürsülerde mevcuttur. Yarım daire, kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen kare-yarım daire-çeyrek daire formlu, yukarıya doğru genişleyen kare formlu vb. kürsülerin neredeyse tamamı niteliksiz kürsülerdir. Ayrıca yukarıda bahsettiğimiz orijinal kürsü formlarında yapılmış niteliksiz kürsülerde mevcuttur. Sandık tipli kürsülerde bunu sıklıkla görmekteyiz. Özellikle de Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilen birçok camide birbirinin aynısı sandık tipli kürsüler oldukça fazladır. Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18.

yy.), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896) bu yapılardan sadece bazılarıdır.

Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), sahip oldukları ikişer vaaz kürsüsüyle diğer camiler ayrılırlar. Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii'nin (1876-1887) sandıklı tipli kürsüsü güneydoğu köşede yer alırken yarım koni formlu diğer kürsü harim tavanını taşıyan doğu yöndeki büyük sütunda asılı vaziyettedir. Söz konusu kürsülerin ikisi de orijinaldir. Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950) mihrabının hemen sağına yarım daire formlu niteliksiz kürsü eklenince, orijinal kürsü "U'' formlu mahfilin doğu kolu ucunda konumlandırılmıştır. Vakfıkebir Merkez Eski Camii'nin (1794) yarım daire formlu orijinal kürsüsü doğu duvar ekseninin güneyinde, niteliksiz sandık tipli diğer kürsü ise güneydoğu köşede yer alır.

4.2.4.1.1. Sandık Tipli Kürsüler

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Taşören Mahallesi Camii (1841), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Maçka Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), İç Kale Camii (1548), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene

Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii'nde (20. yy. başı) yer alır.

Tablo 4. 8. Sandık Tipli Vaaz Kürsü Örnekleri

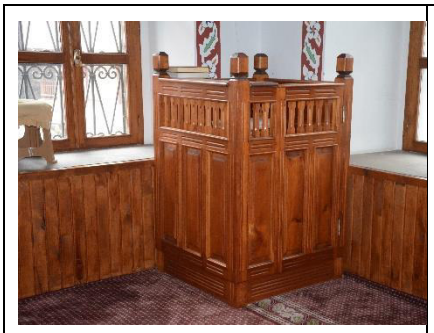 Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746)	Araklı Hacı Hasan Camii (1859)	Arsin Gölgelik Mahallesi Camii (1904)
Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872)	Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05)	Maçka Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873)
Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874)	Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548)	Sürmene Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893)

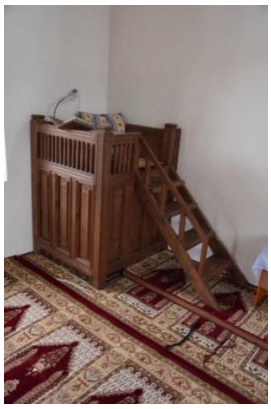 Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı)		

4.2.4.1.2. Çeyrek Koni Formlu Kürsüler

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Şinik Mahallesi Camii (1862), Dumankaya Merkez Camii (1902), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Kayacık Mahallesi Camii (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Hızırbey Camii (1798), Tavanlı Camii (1874), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Çağlayan Dereli Mahallesi Camii (19. yy.), Çimento Camii (20. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827),

Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii'nde (1890) bulunmaktadır.

Tablo 4. 9. Çeyrek Koni Formlu Kürsü Örnekleri

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750)	Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830)	Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83)
Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862)	Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi)	Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910)
Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919)	Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868)	Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884)

 Ortahisar (Merkez) Erdoğdu Bey Camii (1577)	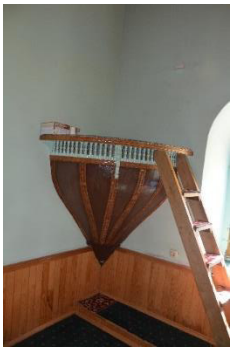 Sürmene Gültepe Mahallesi Camii (1900)	 Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892)
 Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890)		

4.2.4.1.3. Yarım Koni Formlu Kürsüler

Beşikdüzü, Şalpazarı, Vakfıkebir ve Tonya ilçelerindeki orijinal kürsülerin neredeyse tamamı yarım koni formludur. Yarım koni formlu kürsüye sahip camilere Akçaabat, Akçaabat Yeni Camii (1908), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), İskender Paşa Camii (1529), Çarşı Camii (1839), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Sayraç Mahallesi Camii (1909) ve Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii'ni (1876) örnek verebiliriz.

Tablo 4. 10. Yarım Koni Formlu Kürsü Örnekleri

Akçaabat Yeni Camii (1908)	Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691)	Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)	Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855)
Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1940)	Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873)	Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904)	Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839)
Sürmene Yeşilköy Mahallesi Camii (1928)	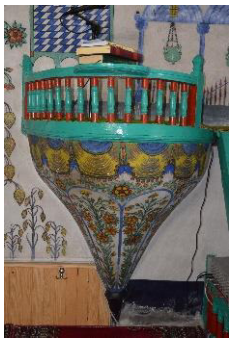 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)	Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886)	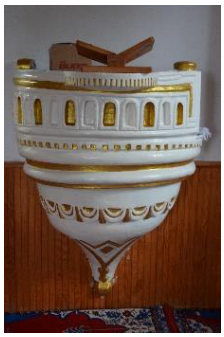 Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876)

4.2.4.1.4. Çeyrek Daire Formlu Kürsüler

Arsin Karaca Mahallesi Camii'nde (1955), (1952) bulunmaktadır.

Tablo 4. 11. Çeyrek Daire Formlu Kürsü Örneği

Arsin Karaca Mahallesi Camii (1955)

4.2.4.1.5. Yarım Daire Formlu Kürsüler

Ortahisar (Merkez) Konaklar Vakıf Camii (18. yy.) ve Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii'nde (1893) görülür.

Tablo 4. 12. Yarım Daire Formlu Kürsü Örnekleri

Ortahisar (Merkez) Konaklar Vakıf Camii (18. yy.)

Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893)

4.2.4.1.6. Kademeli Olarak Yukarıya Doğru Genişleyen Kare, Yarım Daire ve Çeyrek Daire Formlu Kürsüler

Akçaabat Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Söğütlü Merkez Camii (1870), Ak Camii (1953), Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Ortahisar (Merkez) Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.) ve Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii'nde (1910)

kademeli olarak yukarı doğru genişleyen kare formlu, Akçaabat Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Çaykara Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Ortahisar (Merkez) Tekke Camii (18. yy.), Hacı Kasım Camii (1821), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947) ve Tonya Büyük Mahalle Tomaslı Camii'nde (1958) kademeli olarak genişleyen yarım daire, Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869) ve Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii'nde (1944) ise kademeli olarak yukarıya doğru genişleyen çeyrek daire formlu kürsü yer alır.

4.2.4.1.7. Kare Formlu Kürsüler

Beşikdüzü Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957) ve Çaykara Çamlıbel Mahallesi Camii'nde (1887) bulunmaktadır.

4.2.4.1.8. Yukarıya Doğru Genişleyen Kare Formlu Kürsüler

Akçaabat Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Hatuncuk Hatun Camii (1523), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Çağlayan Başkurt Mahallesi Merkez Camii (1858), Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890) ve Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii'nde (1898) görülmektedir.

4.2.4.1.9. Yukarıya Doğru Genişleyen Üç Köşeli Kürsüler

Söz konusu formdaki kürsü yalnızca Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii'nde (20. yy. ilk yarısı) vardır.

4.2.4.1.10. Altıgen Formlu Kürsüler

Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii'nde (1841-42) mevcuttur.

4.2.4.1.11. Dört Ayaklı ve Masa Formlu Kürsüler

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii'nde (1867) görülür.

Tablo 4. 13. Dört Ayaklı ve Masa Formlu Kürsü Örneği

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867)

4.2.4.2. Vaaz Kürsülerinin Konumu

Camilerdeki vaaz kürsülerinin konumlandırıldığı noktalar farklılık göstermektedir. Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913), Ortahisar (Merkez) Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), İskender Paşa Camii (1529), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), ve Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii'nde (1900) yer alan kürsü mihrabın hemen sağında, Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886) ve Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii'nde (1876) bulunan kürsü doğu duvar ekseninin güneyinde, Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii'ndeki (Panaghia Crysocephalos)-(914) kürsü mihrabın kuzeydoğusundaki sütuna dayalı olarak, Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii'nin (St.Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih) kürsüsü mihrabının hemen

solunda, Ortahisar (Merkez) Konaklar Vakıf Camii'nin (18. yy.) kürsüsü doğu yöndeki apsis içerisinde konumlandırılmışken, diğer tüm camilerde güneydoğu köşede konumlandırılmıştır.

4.2.4.3. Vaaz Kürsüsü Bulunmayan Camiler

Akçaabat Demirciler Mahallesi Merkez Camii (1902), Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Özlü Mahallesi Camii (1952), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy. sonları), Maçka Alaçam Mahallesi Camii (1883), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Ortahisar (Merkez) "Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Hacı Yahya Camii (1782), Hacı Salih Camii (1807), Saraçzade Mescidi (1866), Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Çarlaklı Mahallesi Camii (1951) ve Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii'nde (1860) vaaz kürsüsü mevcut değildir.

Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868) ve Ortahisar (Merkez) Saraçzade Mescidi (1866) mescit yapısı olarak inşa edildiği için vaaz kürsüsü yoktur. Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası) ve orijinalinde ev olup sonradan camiye dönüştürülen Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930) küçük boyutlu olduğu için vaaz kürsüsü bulunmamaktadır. Köprübaşı "Molla İsmailli Camii'ne (19. yy. sonları) ise 1970'li yıllarda geçirdiği yangın sonrasında kürsü eklenmemiştir.

4.2.5. Son Cemaat Yerleri

İncelemiş olduğumuz camilerin büyük çoğunluğunda son cemaat yeri bulunsa da birçoğu orijinal olmayıp sonradan eklenmiştir. Son cemaat yerlerinin konumu, açık veya kapalılık durumu, girişleri ve göz sayısı camiden camiye değişkenlik göstermektedir.

Genellikle son cemaat yerleri kuzey cephede yer alsa da Sürmene, Of, Çaykara, Dernekpazarı ve Hayrat ilçelerinde bulunan bazı camilerde arazi şartlarına göre konum değişkenlik göstermektedir. Ayrıca bu ilçelerde, asli işlevinin yanında sosyal ve eğitim amaçlı kullanılan son cemaat yerleri de mevcuttur. Genelde birkaç köye hizmet edebilecek noktada inşa edilen camilerde, farklı yerlerden gelen cemaat ibadet öncesi veya sonrası içerisinde ahşap sedirler bulunan bu mekânlarda sohbet ederdi. Dolayısıyla söz konusu mekânların bölgenin sivil yapılarında sıkça karşılaşılan ve "hayat'' adını verilen bölümlerle benzerlik arz ettiğini söyleyebiliriz.

Son cemaat yerleri içten düz tavanla örtülüdür. Ancak Akçaabat Yeni Camii (1908) üç kubbeyle örtülüyken, Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913) beş kubbeyle örtülüdür.

4.2.5.1. Son Cemaat Yerlerinin Konumu

Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Maçka Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii'nde (1910) batı cephede yer alırken, Akçaabat Çilekli Mahallesi Camii (1955), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Of "Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Ortahisar (Merkez) Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842) ve Karacakaya Mahallesi Camii'nin (1901) son cemaat yeri doğu cephe konumlandırılmıştır.

Maçka Yazlık Mahallesi Camii (1862) ve Sürmene Dirlik Mahallesi Camii'nin (1890) son cemaat yeri batı yöndedir. Söz konusu camiler orijinalinde kilise olarak

inşa edilmiştir. Dolayısıyla batı yönlerinde yer alan narteks kısımları günümüzde son cemaat yeri olarak kullanılmaktadır.

Çaykaraya Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13) ve Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44) "L'' formlu son cemaat yerine sahiptir. Uzungöl Mahallesi Filak Camii'nin (1812-13) son cemaat yeri kuzey ve batı cephe boyunca uzanırken, Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii'nki (1942-44) kuzey ve doğu cephe boyunca uzanır. Uzungöl Mahallesi Filak Camii'nde (1812-13) bulunan son cemaat yerinin kuzey kolu, Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii'nde (1942-44) ise kuzey kolu kapalı vaziyettedir.

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii'nin (1867) son cemaat yeri kuzeydoğu, Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescid'inki (1900) güneydoğu, Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii'nki (1890) ise kuzeybatı köşede yer alır.

Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), farklı dönemlerde kuzey yönde iki kez genişletilmesi sebebiyle, art arda konumlandırılmış iki son cemaat yerine sahip olmuştur. Bu uygulama çalışmamızda yer alan hiçbir camide görülmez.

Yukarıda zikrettiğimiz son cemaat yerleri dışında kalanların tümü kuzey cephede bulunmaktadır.

4.2.5.2. Açık, Kapalı veya Yarı Açık Son Cemaat Yerleri

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Dumankaya Merkez Camii (1902), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Demirci Mah Merkez Camii (1902), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Of "Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), Çağlayan Başkurt

Merkez Camii (1858), Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Tonya "Karşular Mahallesi Camii (1886), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Açıkalan Mahallesi Camii (1944) ve Yıldız Mahallesi Camii'ndeki (20. yy. ilk yarısı) son cemaat yerleri açık şekildedir.

Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), İç Kale Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Konak Camii (18. yy.), Tavanlı Camii (1874), Hoca Halil Camii (1896), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii'nin (1794) son cemaat yeri doğu ve batı yönden, Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Merkez Eski Camii (1913), Sürmene Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii'nin (20. yy. başı) son cemaat yeri batı yönden, Çaykara Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845) ve Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii'nin (1876) son cemaat yeri doğu yönden, Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii'nin (1802) son cemaat yeri kuzey ve batı yönden kapalıyken, Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842) ve Karacakaya Mahallesi Camii'nki (1901) kuzey yönden kapalı vaziyettedir.

"L'' formlu son cemaat yerine sahip Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13) ve Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44) ile birlikte Tonya Kozluca Mahallesi Camii'nin (1866) son cemaat yeri yarı açık şekildedir.

İki katlı son cemaat yerine sahip Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Günebakan Mahallesi Camii (1869), ve Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii'nin (1904) alt katı açıkken, üst katı kapalıdır.

Beşikdüzü Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii

(1910), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Ortahisar (Merkez) Hamza Paşa Camii (18. yy.), Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900) ve Yomra Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) orijinalinde açık olan son cemaat yeri sonradan kapatılmıştır.

4.2.5.3. Son Cemaat Yerleri Göz Sayısı

Son cemaat yerlerinin göz sayısı iki, üç, dört veya beş olarak değişkenlik göstermektedir.

4.2.5.3.1. İki Gözlüler

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Ortahisar (Merkez) Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842) ve Tonya Kozluca Mahallesi Camii'nin (1866) son cemaat yeri iki gözlüdür.

Tablo 4. 14. İki Gözlü Son Cemaat Yeri Örnekleri

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867)	Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900)	Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920)
Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868)	Ortahisar (Merkez) Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858)	Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842)
Tonya Kozluca Mahallesi		

Camii(1866)		

4.2.5.3.2. Üç Gözlüler

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Demirci Mah Merkez Camii (1902), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), İç Kale Camii (1548), Musa Paşa Cami (1668), Konak Camii (18. yy.), Çarşı Camii (1839), Tavanlı Camii (1874), Hoca Halil Camii (1896), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901) Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Düzköy Merkez Camii (1947), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı) ve Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) son cemaat yeri üç gözden meydana gelir.

Tablo 4. 15. Üç Gözlü Son Cemaat Yeri Örnekleri

Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785)	Araklı Konakönü Camii (1884)	Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899)
Beşikdüzü Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912)	Çaykara Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı)	Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892)
Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902)	Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)	Maçak Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888)
Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884)	Ortahisar (Merkez) Tavanlı Camii (1874)	Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901)
Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947)	Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886)	Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii (1944)

 Yomra Kaşüstü Merkez Camii (1908)		

4.2.5.3.3. Dört Gözlüler

Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii (1869) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) dört gözlü son cemaat yerine sahip yapılardır.

Tablo 4. 16. Dört Gözlü Son Cemaat Yeri Örnekleri

 Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi)	 Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii (1869)	 Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)

4.2.5.3.4. Beş Gözlüler

Akçaabat, Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Erdoğdu Bey Camii (1577), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845) ve Çamburnu Kuşluca Camii'nin (1893) son cemaat yerinde beş göz mevcuttur.

Tablo 4. 17. Beş Gözlü Son Cemaat Yeri Örnekleri

Akçaabat Yeni Camii (1908)	Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913)	Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811)
Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler)	Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846)	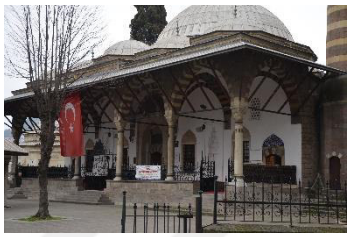 Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514)
Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893)		

4.2.5.4. Son Cemaat Yeri Kat Sayısı

4.2.5.4.1. Tek Katlılar

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Dumankaya Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Ak Camii (1953), Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941),

Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Gülbahar Hatun Camii (1514), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İç Kale Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Konak Camii (18. yy.), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Tavanlı Camii (1874), Hoca Halil Camii (1896), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Çimento Camii (20. yy.), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869) ve Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı) tek katlı son cemaat yerine sahip camilerdir.

4.2.5.4.2. İki Katlılar

Akçaabat Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Araklı Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Maçka Çatak Mahallesi Camii (1934), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), CumapazarıSerindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Tekke Camii (18. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii'nde (1890) bulunan son cemaat yeri iki katlıdır.

4.2.5.5. Sonradan Eklenen ve Alt Katı Son Cemaat Yeri, Üst Katı Mahfille Birleştirilenler

Çalışmamızda yer alan bazı camilerin kuzey cephesine iki katlı bölüm eklenmiştir. Söz konusu bölümlerin alt katı son cemaat yeri olarak kullanılırken, üst katı mahfille birleştirilmiştir. Akçaabat Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Söğütlü Merkez Camii (1870), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Arsin Yeni Köy Merkez Camii (1950), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi

Camii (1733-34), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), İskender Paşa Camii (1529), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Sürmene Gültepe Mahallesi Camii (1900), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871) ve Karatepe Mahallesi Merkez Camii'ni (1873) bu tarz camiler arasında sayabiliriz.

Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900) ve Yomra Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) orijinal son cemaat yerleri tabla eklenerek iki kata dönüştürülmüştür. İkinci katlar bir veya iki açıklık vasıtasıyla mahfille birleştirilmiştir.

Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834) ve Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii'nin (1901) son cemaat yeri üzerinde, mahfil balkonu görülmektedir. Söz konusu balkonlar son cemaat yerine benzer şekilde düzenlenmiştir.

4.2.5.6. Son Cemaat Yeri Girişleri

Kapalı vaziyetteki son cemaat yerlerine giriş bir, iki veya üç kapı ile sağlanmaktadır. Kapıların konumları yapılara göre değişkenlik göstermektedir.

4.2.5.6.1. Tek Girişe Sahip Olanlar

Akçaabat Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı "Erenler Mahallesi Camii (1830), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı

Mahallesi Merkez Camii (1902), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Çatak Mahallesi Camii (1934), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Hatuncuk Hatun Camii (1523), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Çarşı Camii (1839), Çimento Camii (20. yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Düzköy Merkez Camii (1947), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873) ve Yomra Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) son cemaat yeri giriş kapısı kuzey cephe ekseninde, Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Çaykara Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Tonya Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958) ve Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii'nki (1869) batı cephede yer alırken, Akçaabat Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çaykara Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Maçka Bakımlı Mahallesi Camii (1933) ve Ortahisar (Merkez) Yeni Kemer Kaya Camii'nki (19. yy.) ise doğu cephede yer alır.

Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819) ve Günebakan Mahallesi Camii'nin (1869) kapalı olan ikinci kat son cemaat yeri kısımlarına kuzey cephede bulunan kapıdan giriş sağlanır.

4.2.5.6.2. İki Girişe Sahip Olanlar

Araklı Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72) ve Tonya Kayacan Mahallesi Camii'nin (1892) son cemaat yeri girişleri kuzey ve doğu cephede, Akçaabat Ak Camii (1953), Arsin Fındıklı

Mahallesi Merkez Camii (1920), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Of Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Tekke Camii (18. yy.) ve Sürmene Çamlıca Camii'nin (1827) son cemaat yeri girişleri kuzey ve batı cephede, Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii'nin (1890) son cemaat yeri girişleri ise doğu ve batı cephede yer alırken, Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih)''nin son cemaat yeri girişleri kuzey cephede yer alır.

4.2.5.6.3. Üç Girişe Sahip Olanlar

Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529) son cemaat yerinin doğu, batı ve kuzey cephe ekseninde olmak zere üç girişe sahip tek camidir.

4.2.5.7. Son Cemaat Yeri Bulunmayan Camiler

Akçabat Şinik Mahallesi Camii (1862), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Özlü Mahallesi Camii (1952), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Hayrat "Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.),

Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Sakız Hasanağa Camii (1548), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Saraçzade Mescidi (1866), Ahi Evren Dede Camii (1890), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih), Sürmene "Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Çarlaklı Mahallesi Camii (1951) ve Yomra Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'ni (1956) son cemaat yeri bulunmayan camiler arasında sayabiliriz.

4.2.6. Minareler

Ortahisar'da (Merkez) yer alan camilerin çoğu orijinal minareye sahipken, kırsal bölgelerdeki minarelerin büyük bir kısmı yakın dönemde eklenmiştir. Camilerin çoğu orijinalinde minaresiz olması, bölgedeki sivil mimari örneklerden ayırt edilmelerini zorlaştırmaktadır. Orijinal minareler, taş ya da ahşap malzemeyle inşa edilmiştir. Ortahisar'da (Merkez), taş ve tuğla malzemenin bir arada kullanıldığı minare örnekleri de mevcuttur. Ahşap minareler, merkezin doğusundaki Araklı, Çaykara, Köprübaşı, Of, Sürmene ve Maçka ilçesinde görülmektedir. Ahşabın dayanıksız malzeme olması sebebiyle bu minarelerin bazıları yakın dönemde sac malzemeyle kaplanmıştır. Genellikle kare, altıgen veya sekizgen formlu kaide üzerine oturan gerek orijinal, gerekse orijinal olmayan minarelerin gövde formları, konumları ve şerefe sayıları farklılık göstermektedir.

4.2.6.1. Orijinal Minareye Sahip Camiler

Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Çatak Mahallesi Camii (1934), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) minaresinin orijinal olduğunu söyleyebilir. Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950) biri orijinal, diğeri ise sonradan eklenen iki minareye sahip tek camidir.

4.2.6.2. Gövde Formları

4.2.6.2.1. Dairesel Formlular

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42),

Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Derekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Çatak Mahallesi Camii (1934), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sarmaşıklı Camii

(Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), İskender Paşa Camii (1529), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Ahi Evren Dede Camii (1890), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900),, Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) ve Kaşüstü Merkez Camii'nde (1908) görülmektedir.

4.2.6.2.2. Çokgen Formlular

Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Taşören Mahallesi Camii (1841), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Yazlık Mahallesi

Merkez Camii (1951), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Gülbahar Hatun Camii (1514), İç Kale Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Tavanlı Camii (1874), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih), Sürmene Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii(1866), Bicinlik Mahallesi Camii (1898) Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873) ve Yıldız Mahallesi Camii'nde (20. yy. ilk yarısı) mevcuttur.

4.2.6.2.3. Dairesel Formlu ve Yivli

Akçaabat Kayalar Mahallesi Camii (1827), Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Arsin Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523), Akoluk Merkez Camii (19. yy.) ve Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Camii'nde (1904) yer alır.

4.2.6.3. Minare Konumları

Özellikle kırsal bölgelerdeki minareler konumlandırılırken arazi uygunluğuna dikkat edilmiştir. Dolayısıyla minare konumu camiye göre değişkenlik göstermektedir.

4.2.6.3.1. Kuzeybatı Köşede Bulunanlar

Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Ak Camii (1953), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez

Camii (20. yy.), Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Merkez Eski Camii (1913), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855) Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hacı Salih Camii (1807), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Şalpazarı Dereköy Mahallesi Camii (1935), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii'nin (1869) minaresi kuzeybatı köşededir.

4.2.6.3.2. Kuzeydoğu Köşede Bulunanlar

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Beşikdüzü Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Maçka Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Güzelce Mahallesi Camii (1948),Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Musa Paşa Cami (1668), Hacı Kasım Camii (1821) ve Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii'nin (1901) minaresi kuzeydoğu köşede yer alır.

4.2.6.3.3. Batı Cephenin Kuzey Köşesinde Bulunanlar

Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843) Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954) Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Çarşı Camii (1839), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Ortaköy Mahallesi Camii (1876) ve Sürmene Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) minaresi batı cephenin kuzey köşesinde bulunmaktadır.

4.2.6.3.4. Doğu Cephenin Kuzey Köşesinde Bulunanlar

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Dumankaya Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Karaca Mahallesi Camii (1955), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Dernekpazarı Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Çatak Mahallesi Camii (1934), Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) Sürmene Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810) ve Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii'nin (20. yy. ilk yarısı) minaresi doğu cephenin kuzey köşesinde görülür.

4.2.6.3.5. Güneydoğu Köşede Bulunanlar

Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819) Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Alaçam Mahallesi Camii (1883), Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sürmene Oylum Mahallesi Fatih Camii (1950) ve Tonya Kozluca Mahallesi Camii'nin (1866) minaresi güneydoğu köşede yer alır.

4.2.6.3.6. Güneybatı Köşede Bulunanlar

Arsin Yolaç Mahallesi Camii (1915), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii (1869), Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii'nin (1944) minaresi güneybatı köşede bulunmaktadır.

4.2.6.3.7. Doğu Cephe Ekseninde Bulunanlar

Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523), Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900) ve Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii'nin (1938) minaresi doğu cephe ekseninde mevcuttur.

4.2.6.3.8. Güney Cephe Ekseninde Bululnanlar

Of Yazlık Mahallesi Melet Camii'nin (1942) minaresi güney cephe ekseninde konumlandırılan tek camidir.

4.2.6.3.9. Batı Cephe Ekseninde Bulunanlar

Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529), Erdoğdu Bey Camii (1577), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii'nin (1890) minaresi batı cephe ekseninde görülür.

4.2.6.3.10. Kuzey Cephe Ekseninde Bululnanlar

Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları) ve Fatih Küçük Camii'nin (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür) minaresi kuzey cephe eksenindedir.

İki minareye sahip Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii'nin (1950) orijinal minaresi doğu cephenin kuzey köşesinde, sonradan eklenen minaresi ise batı cephenin güney köşesinde konumlandırılmıştır.

4.2.6.4. Şerefe Sayısı

Minarelerdeki şerefe sayısı bir-iki-üç olarak değişkenlik göstermektedir. Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii'nin (1885) minaresi üç şerefeye sahip tek minaredir. Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Şinik Mahallesi Camii (1862), Ak Camii (1953), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Çaykara Uzungöl Mahallesi

Filak Camii (1812-13), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya "Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Açıkalan Mahallesi Camii (1944) ve Yomra Kaşüstü Merkez Camii (1908) minaresi iki şerefeliyken, diğer tüm minareler tek şerefelidir.

Dernekpazarı Güney Mahallesi Cami (1819) ve Tonya İskenderli Merkez Camii (1811) minaresi köşk şerefeli olması sebebiyle diğer minarelerden ayrılırlar.

4.2.6.5. Minaresi Bulunmayan Camiler

Akçaabat Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Maçka Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St. Andrew)-

(11.yy.), Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263), Sakız Hasanağa Camii (1548), Hacı Yahya Camii (1782), Saraçzade Mescidi (1866), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Sürmene Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'nde (1956) minare bulunmaz.

4.3. Yapı Elemanları

4.3.1. Kapılar

Camilerdeki harim giriş kapılarının büyük çoğunluğu yenilenmiştir. Tonya, Şalpazarı ve Akçaabat'da 1, Hayrat ve Ortahisar'da (Merkez) 2, Beşikdüzü, Köprübaşı ve Sürmene'de 3, Araklı'da 5, Arsin ve Maçka'da 6, Çaykara'da 15, Dernekpazarı'nda 8, Of'ta ise 11 caminin harim giriş kapısı orijinaldir. Vakfıkebir, Düzköy ve Yomra ilçelerinde orijinal harim giriş kapısı yoktur. Rakamsal verilerden anlaşılacağı üzere Of-Çaykara havzasındaki camilerin nerdeyse tamamı orijinal giriş kapısına sahiptir.

4.3.1.1. Kapı Formları

Camilerdeki harim giriş kapılarını form ve kanat sayısı bakımından altı başlık altında toplayabiliriz. Söz konusu başlıklar, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki kanatlı kapılar, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve iki kanatlı kapılar, dikdörtgen formlu ve iki kanatlı kapılar, dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek kanatlı kapılar, dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek kanatlı kapılar, dikdörtgen formlu ve tek kanatlı kapılar ve dikdörtgen formlu, sivri kemer alınlıklı kapılar şeklindedir.

İncelemiş olduğumuz camilerin büyük çoğunluğunda mahfil katına, harimin kuzeydoğu veya kuzeybatı köşesinde yer alan merdivenle çıkılsa da, harim içerisinde merdiven bulunmayıp, kuzey, doğu veya batı cephede yer alan kapıyla girilen mahfiller de mevcuttur. Ancak bu girişlerin büyük çoğunluğu sonradan açılmıştır.

4.3.1.1.1. Dikdörtgen Formlu, Yuvarlak Kemerli ve İki Kanatlılar

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Şinik Mahallesi Camii (1862), Dumankaya Merkez Camii (1902), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii

(1949), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Çatak Mahallesi Camii (1934), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Yazlık

Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St.Andrew)-(11.yy.), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Konak Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hacı Salih Camii (1807), Çarşı Camii (1839), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii (1866), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Ortaköy Mahallesi Camii (1876) ve Açıkalan Mahallesi Camii'nin (1944) harim giriş kapısı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve iki kanatlıdır.

Tablo 4. 18. Dikdörtgen Formlu, Yuvarlak Kemerli ve İki Kanatlı Kapı Örnekleri

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746)	Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)	Arsin Nuroğlu Mahallesi Camii (1941)	Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846)	Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)

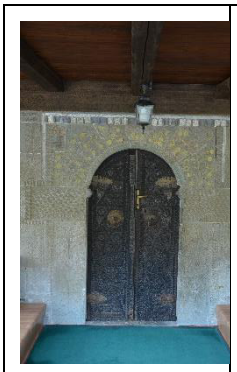 Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler)	Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)	Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)	Maçka Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888)	Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846)
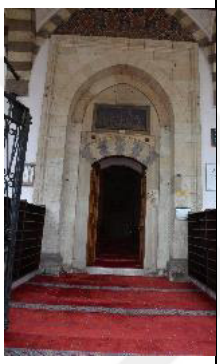 Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514)	Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845)	Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09)	Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866)	Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876)

4.3.1.1.2. Dikdörtgen Formlu, Basık Kemerli ve İki Kanatlılar

Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Özlü Mahallesi Camii (1952), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Merkez Eski Camii (1913), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Maçka Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Of Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Ortahisar (Merkez) Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Tekke Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Tavanlı Camii (1874), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya Büyük Mahalle Tomaslı

Camii (1958), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii (1908) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'nde (1956) dikdörtgen formlu, basık kemerli ve iki kanatlı, harim giriş kapısı vardır.

Tablo 4. 19. Dikdörtgen Formlu, Basık Kemerli ve İki Kanatlı Kapı Örnekleri

Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800),	Araklı Merkez Büyük Camii (1902)	Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902)	Beşikdüzü Korkuthan Mahallesi Camii (1894)	Maçka Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950)
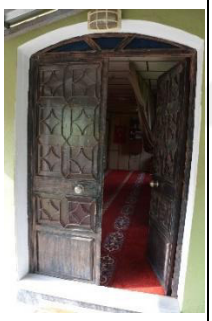 Of Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942)	Ortahisar (Merkez) Hamza Paşa Camii (18. yy.)	Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)	Tonya Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958)	Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794),
Yomra Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii (1956)				

4.3.1.1.3. Dikdörtgen Formlu ve İki Kanatlılar

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Söğütlü Merkez Camii (1870), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Ak Camii (1953), Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Maçka Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Hatuncuk Hatun Camii (1523), Hacı Kasım Camii (1821), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Saraçzade Mescidi (1866), Sürmene Çamlıca Camii (1827) ve Oylum Mahallesi Fatih Camii'nde (19. yy.) dikdörtgen formlu ve iki kanatlı harim giriş kapısı mevcuttur.

Tablo 4. 20. Dikdörtgen Formlu ve İki Kanatlı Kapı Örnekleri

Akçaabat Ak Camii (1953)	Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51)	Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691)	Çaykara Yukarı Kumlu Mahallesi Camii (1914)	Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05)

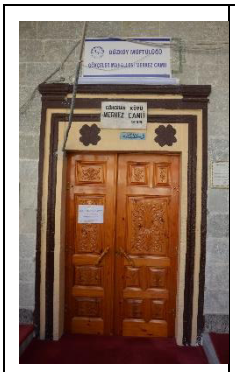			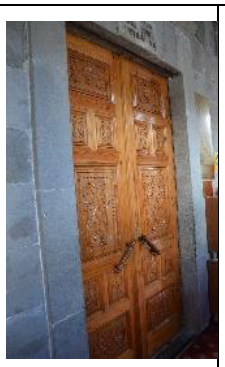	
Düzköy Gökçeler Mahallesi Merkez Camii (1802)	Maçka Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı)	Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892)	Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821)	Sürmene Çamlıca Camii (1827)

4.3.1.1.4. Dikdörtgen Formlu, Yuvarlak Kemerli ve Tek Kanatlılar

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Dereköy Mahallesi Camii (1935) ve Tonya Sayraç Mahallesi Camii'nin (1909) harim giriş kapısı dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli ve tek kanatlıdır.

Tablo 4. 21. Dikdörtgen Formlu, Yuvarlak Kemerli ve Tek Kanatlı Kapı Örnekleri

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867)	Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845)	Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904)	Vakfıkebir Akçiriş Mahallesi Camii (1910)

4.3.1.1.5. Dikdörtgen Formlu, Basık Kemerli ve Tek Kanatlılar

Akçaabat Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889) ve Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869) dikdörtgen formlu, basık kemerli ve tek kanatlı harim giriş kapısına sahiptir.

Tablo 4. 22. Dikdörtgen Formlu, Basık Kemerli ve Tek Kanatlı Kapı Örnekleri

Akçaabat Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802)	Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889)	Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869)

4.3.1.1.6. Dikdörtgen Formlu ve Tek Kanatlılar

Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Beşikdüzü Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of CumapazarıTaşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Ortahisar (Merkez) Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870) ve Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii'nde (1871) dikdörtgen formlu ve tek kanatlı harim giriş kapısı görülür.

Tablo 4. 23. Dikdörtgen Formlu ve Tek Kanatlı Kapı Örnekleri

Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930)	Beşikdüzü Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928)	Çaykara Çamlıbel Mahallesi Camii (1887)	Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.)	Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910)

Maçka Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852)	Ortahisar (Merkez) Konaklar Vakıf Camii (18. yy.)	Sürmene Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870)	Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871)	

4.3.1.1.7. Dikdörtgen formlu ve Yuvarlak Kemer Alınlıklılar

Akçaabat Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Of Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890) ve Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii'nin (1938) giriş kapısı dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklıdır.

Tablo 4. 24. Dikdörtgen formlu ve Yuvarlak Kemer Alınlıklı Kapı Örnekleri

Akçaabat Çilekli Mahallesi Camii (1955)	Araklı Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957)	Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890)

4.3.1.2. Harim Giriş Kapılarının Konumu

İncelemiş olduğumuz camiler genelde bir harim giriş kapısına sahip olsa da iki ya da üç kapılı camiler de bulunmaktadır. Kapıların konumu yapılara göre değişkenlik göstermektedir.

Tek giriş kapısına sahip olan Akçaabat Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan

Mehmet Camii (1950-51), Arsin Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900) (iki tane), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Alaçam Mahallesi Camii (1883), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Ortahisar (Merkez) Sakız Hasanağa Camii (1548), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Saraçzade Mescidi (1866), Sürmene Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928) ve Vakfıkebir Çarlaklı Mahallesi Camii (1951)''nin kapısı doğu cephede, Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938) ve Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii'nki (1910) batı cephede, Ortahisar (Merkez) Hacı Yahya Camii'nki (1782) güneydoğu köşede, Ortahisar (Merkez) Sarmaşıklı Camii'nki (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası) kuzeybatı köşede yer alırken, diğer camilerindekiler kuzey cephede yer alır.

İki giriş kapısı bulunan Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Araklı Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey

Mahallesi Orta Camii (1955), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Hatuncuk Hatun Camii (1523), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Orta Mahalle Yalı Camii (1900) ve Tonya Kozluca Mahallesi Camii'nin (1866) girişleri kuzey ve doğu cephede, Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Maçka Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Ortahisar (Merkez) Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759) ve Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii'nki (1876) kuzey ve batı cephede yer alırken, Ortahisar (Merkez) Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.) ve Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Camii'nki (1904) ise doğu ve batı cephede yer alır.

Üç girişe sahip olan Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914)-(kuzeyde iki tane), Çarşı Camii (1839) ve Sürmene Dirlik Mahallesi Camii'nin (1890) kapıları doğu, batı ve kuzey cephededir.

4.3.1.3. Mahfil Giriş Kapılarının Konumu

Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862) (Pencereden dönüş), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44) Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii

(1843), Maçka Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Of "Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ortahisar (Merkez) Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842) ve Soğuksu Mahallesi Yalı Camii'nin (1870) mahfil giriş kapısı kuzey cephede, Akçaabat Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Arsin Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Beşikdüzü Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828) ve Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii'nde (1938) batı cephede yer alırken, Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Maçka Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Ortahisar (Merkez) Hızırbey Camii (1798), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892) ve Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii'nde (1944) doğu cephede yer alır.

Bazı camilerde iki mahfil giriş kapısı görülür. Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841) ve Sürmene Yeşilköy Mahallesi Camii'nin (1928) mahfil kapıları doğu ve batı cephede, Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi) ve Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872) kapıları ise doğu ve kuzey cephededir.

4.3.2. Pencereler

4.3.2.1. Pencere Sırası

Camilerdeki pencere sırası genel olarak iki olmakla birlikte bir ve üç sıra pencere düzenine sahip yapılarda bulunmaktadır. Ancak Ortahisar (Merkez) Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759) (karışık), Konak Camii (18. yy.) (karışık) ve Konaklar Vakıf Camii'nde (18. yy.) pencere düzeni değişkendir.

4.3.2.1.1. Tek Sıra Pencere Düzenine Sahip Camiler

Akçaabat Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884),

Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956) Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Maçka Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Çatak Mahallesi Camii (1934), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523), Sakız Hasanağa Camii (1548), Hacı Salih Camii (1807), Saraçzade Mescidi (1866), Ahi Evren Dede Camii (1890), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Çimento Camii (20. yy.), Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii (1866), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Ortaköy Mahallesi Camii (1876) ve Açıkalan Mahallesi Camii'nde (1944) tek sıra pencere düzeni vardır.

4.3.2.1.2. Çift Sıra Pencere Düzenine Sahip Camiler

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Ak Camii (1953), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Merkez Büyük

Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Esiroğlu Mahallesi

Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St.Andrew)-(11.yy.), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St.Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), İskender Paşa Camii (1529), İç Kale Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Tekke Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Kasım Camii (1821), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Tavanlı Camii (1874), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Karşular

Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii (1908) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'nde (1956) çift sıra pencere düzeni mevcuttur.

4.3.2.1.3. Üç Sıra Pencere Düzenine Sahip Camiler

Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları) (değişik), Gülbahar Hatun Camii (1514) ve Çarşı Camii'nde (1839) ise üç sıra pencere düzeni görülür.

4.3.2.2. Pencere Formları

Pencere formları camiye göre farklılık gösterebilmektedir. Hatta aynı camide yer alan alt ve üst sıradaki pencereler bile farklı olabilmektedir.

4.3.2.2.1. Dikdörtgen Formlular

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Beşikdüzü Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819),

Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Düzköy Gökçeler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of, Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548), Tekke Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Çarşı Camii (1839)-(iki sıra yuvarlak kemer alınlıklı), Saraçzade Mescidi (1866), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869) ve Kaşüstü Merkez Camii'nde (1908) görülür.

Tablo 4. 25. Dikdörtgen Formlu Pencere Örnekleri

Akçaabat Kayalar Mahallesi Camii (1827)	Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867)	Arsin Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925)	Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889)	Çaykara Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)
Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87)	Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902)	Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)	Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)	Maçka Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873)
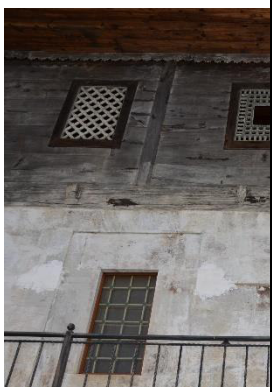 Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35)	Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548)	Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893)	Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09)	Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886)

Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı)	Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869)			

4.3.2.1.2. Dikdörtgen Formlu ve Yuvarlak Kemerliler

Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Dernekpazarı Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Ortahisar (Merkez) Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Hatuncuk Hatun Camii (1523), Konak Camii (18. yy.), Hacı Salih Camii (1807), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Karacakaya Mahallesi Camii (1901) ve Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii'nde (1871) mevcuttur.

Tablo 4. 26. Dikdörtgen Formlu ve Yuvarlak Kemerli Pencere Örnekleri

Araklı Taşgeçit	Arsin Karaca	Beşikdüzü	Çaykara	Dernekpazarı

Mahallesi Camii (1950)	Mahallesi Camii (1955)	Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36)	Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)	Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865)
Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523)	Sürmene Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898)	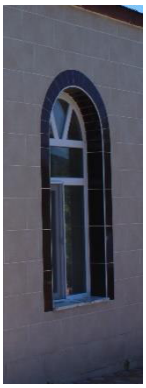 Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871)		

4.3.2.1.3. Dikdörtgen Formlu ve Basık Kemerliler

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Of Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür)-(çoğu

pencerede), İskender Paşa Camii (1529), Sakız Hasanağa Camii (1548), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Hızırbey Camii (1798), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Çimento Camii (20. yy.), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'nde (1956) yer alır.

Tablo 4. 27. Dikdörtgen Formlu ve Basık Kemerli Pencere Örnekleri

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746)	Araklı Hacı Hasan Camii (1859)	Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822)	Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892)	Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.)
Of Kireçli Mahallesi Camii (1952)	Ortahisar (Merkez) Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759)	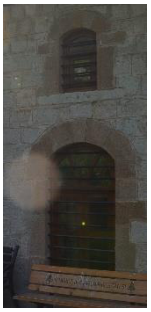 Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845)	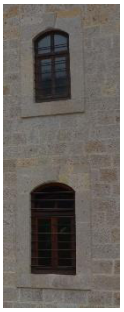 Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909)	Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890)

4.3.2.1.4. Dikdörtgen Formlu ve Sivri Kemerliler

Akçaabat, Akçaabat Yeni Camii (1908), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912)-(iki kemer gibi), Merkez Eski Camii (1913)-(ikiz kemer gibi), Vardallı

Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957)-(ikiz Kemer gibi), Ortahisar (Merkez) Ahi Evren Dede Camii'nde bulunur.

Tablo 4. 28. Dikdörtgen Formlu ve Sivri Kemerli Pencere Örnekleri

		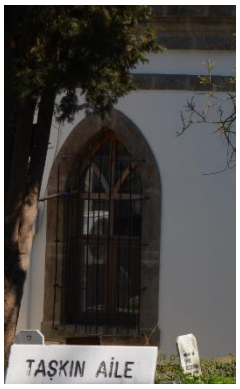
Akçaabat Yeni Camii (1908)	Beşikdüzü Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912)	Ortahisar (Merkez) Ahi Evren Dede Camii (1890)

4.3.2.1.5. Dikdörtgen Formlu ve Kaş Kemerliler

Akçaabat Çilekli Mahallesi Camii (1955), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Açıkalan Mahallesi Camii'nde (1944) vardır.

Tablo 4. 29. Dikdörtgen Formlu ve Kaş Kemerli Pencere Örnekleri

		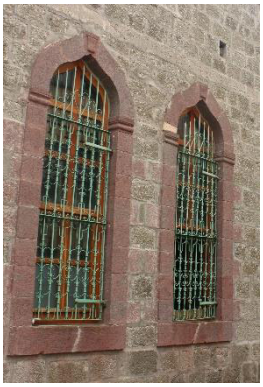	
Akçaabat Çilekli Mahallesi Camii (1955)	Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862)	Tonya İskenderli Merkez Camii (1810)	Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)

4.3.2.1.6. Pencere Formları Değişkenlik Gösteren Camiler

Akçaabat Ak Camii (1953), Maçka "Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859) ve Pelitcik Güdün Lügüt

Mahallesi Camii'nin (1859) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu, mahfil katı seviyesindekileri ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, Çaykara Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Maçka Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888) ve Ortahisar (Merkez) Çağlayan Başkurt Merkez Camii'nin (1858) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formlu, Sürmene Gültepe Mahallesi Camii'nin (1900) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindeki pencereleri dikdörtgen formlu ve basık kemerli, Ortahisar (Merkez) Hoca Halil Camii'nin (1896) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu ve basık kemerli, mahfil katı seviyesindekiler oval formlu, Ortahisar (Merkez) Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerli, mahfil katı seviyesindekiler dairesel formlu, Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919) ve Maçka Bakımlı Mahallesi Camii'nin (1933) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu ve basık kemerli, Çaykara Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Maçka Örnekalan Mahallesi Camii (1884) ve Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii'nin (1938) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu ve basık kemerli, mahfil katı seviyesindekiler dikdörtgen formlu, Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892), ve Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii'nin (1860) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklı, Ortahisar (Merkez) Akoluk Merkez Camii (19. yy.), ve Sürmene Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii'nin (1898) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklı, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formlu, Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868)-(yalnız harim katı), Akmescit Mahallesi Camii (1873)-(yalnız harim katı) ve Of Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii'nin (1889) pencereleri dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer alınlıklı, Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii'nin (1876-1887) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu ve kaş kemer alınlıklı, Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514) ve Musa Paşa Camii'nin (1668)-(büyük çoğunluğu) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu ve sivri kemer alınlıklı, mahfil katı seviyesindeki pencereleri sivri kemer formlu, Ortahisar (Merkez) Hacı Yahya Camii'nin (1782) harim katındaki

pencereleri dikdörtgen formlu ve sivri kemer alınlıklı, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formlu, Ortahisar (Merkez) Erdoğdu Bey Camii'nin (1577) harim katındaki pencereleri dikdörtgen formlu ve kaş kemer alınlıklı, mahfil katı seviyesindekiler ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir.

Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.) ve Tonya Kozluca Mahallesi Camii'nin (1866) gerek harim, gerekse mahfil katı seviyesindeki pencere formları karışıktır.

Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii'nin (1868) mahfil katı seviyesindeki pencereleri, Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii'nin (1877) ise tüm pencereleri mazgal formludur.

4.3.3. Tavanlar

4.3.3.1. Harim Tavan Örtüsü

Camilerin harim kısmı ağırlıklı olarak düz ahşap tavanla örtülür. Ancak bazı camilerde farklı örtü sistemleri de mevcuttur. Akçaabat Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912) (dört destekli), Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887) (iki destekli), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Maçka Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Orta Mahalle Yalı Camii (1900) ve Vakfıkebir Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873) bağdadi kubbeyle ve kubbe dışında kalan kısımları düz ahşap tavanla, Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913) ve Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957)

bağdadi kubbe ve beşik tonozla, Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908) merkezi kubbeyle ve çapraz tonozlarla, Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862) ve Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890) dört destekle taşınan merkezi kubbeyle ve beşik tonozlarla, Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ortada merkezi, köşelerde birer küçük kubbeyle ve beşik tonozlarla, Arsin Yolaç Mahallesi Camii (1915)-(sonradan ekleme), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920)-(sonradan ekleme), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845)-(sonradan ekleme), Of Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954)-(sonradan ekleme), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Musa Paşa Cami (1668), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Ahi Evren Dede Camii (1890)-(sonradan ekleme), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814)-(sonradan ekleme) ve Yomra Kaşüstü Merkez Camii (1908)-(sonradan ekleme) tek kubbeyle, Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51) dokuz bağdadi kubbeyle, Maçka Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.) ve Konaklar Vakıf Camii (18. yy.) beşik tonozlarla, Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914) ve Kudrettin Camii'nde (St.Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih) orta nefin ortası kubbeyle, diğer kısımları ise beşik tonozlarla, Akçaabat Ak Camii (1953) üç yönden yarım kubbeyle desteklenmiş merkezi kubbeyle, Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839), altı destekle taşınan merkezi kubbeyle, köşelerde birer küçük kubbe ve diğer kısımlar beşik tonozlarla, Ortahisar (Merkez) Ayasofya Camii'nde (St. Sophia)-(1238-1263) orta nefin ortası kubbeyle, diğer kısımlar ise beşik ve çapraz tonozlarla örtülüyken, diğer camilerin tümü düz ahşap tavanla örtülüdür.

Of Kireçli Mahallesi Camii'ndeki (1952) bağdadi kubbe dışındaki düz ahşap tavanın her bir köşesinde birer küçük bağdadi kubbe daha mevcuttur. Söz konusu cami bu özelliğiyle diğer camilerden ayrılır.

Giresun Bulancak Eski (Çarşı) Camii (1847), Hacı Hüseyin Camii (1861) (Şahin, 2013: 77), Bulancak Şemseddin Mahallesi Camii (1896), Piraziz Gedikalizade Camii (1906) (Şahin, 2016: 300), Rize Fındıklı Beydere Köyü Merkez Camii (1855), Ardeşen Işıklı Köyü Camii (1887) (Alkan, 2019: 323), Artvin Camili Köyü Merkez Camii (1855) (Coşkun ve Çelebioğlu, 2020: 148) ve Çorum Üçköy Köyü Camii (1897) (Karaçay, 2019: 530) bölgedeki diğer illerde yer alan bağdadi kubbeli camilerden sadece birkaçıdır.

4.3.3.2. Tavan Göbekleri

Osmanlı cami mimarisinin gelişim seyrini incelediğimizde, harimi tek kubbe altında toplama düşüncesinin ön plana çıktığını görmekteyiz. Kubbe, Allah'ın tekliğini ve vahdetini temsil etmektedir. Çeşitli denemeler sonrasında bu düşünce Mimar Sinan camilerinde zirveye ulaşmıştır. Sinan sonrasında inşa edilen camilerde daha mütevazı kubbe örneklerine rastlamaktayız.

İncelemiş olduğumuz camilerde, birkaç örnek dışında kubbeyi görememekteyiz. Kubbe inşa edebilmek için, teknik bilgi ve birikime sahip olmak gerekir. Büyük çoğunluğu kırsal alanlarda bulunan camiler, mahalle halkı tarafından genelde yerel ustalara inşa ettirilmiştir. Dolayısıyla teknik bilgi ve birikimin yanında, kubbe inşa etmenin mali boyutu da göz önünde bulundurulduğunda camilerin neden kubbeli olarak inşa edilmediği ortaya çıkmaktadır. Ancak bazı camilerde, daha basit ve maliyetsiz yapım tekniğine sahip olan bağdadi kubbeler mevcuttur. Yukarıda bahsettiğimiz çeşitli sebeplerden dolayı camilerde kubbe olmasa da, kubbeyi simgeleyen tavan göbekleri oldukça fazla kullanılmıştır. Tavan göbekleri, ya tavan yüzeyinin kademeli olarak çökertilmesiyle, ya da kademeli olarak dışa doğru taşıntı yapan süs unsurlarıyla meydana getirilmiştir.

43.3.2.1. Tavan Yüzeyinin Kademeli Olarak Çökertilmesiyle Oluşturulan Göbekler

Akçabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Dumankaya Merkez Camii (1902), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii

(1930), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka "Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523), Erdoğdu Bey Camii (1577), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Tonya Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869) ve Özdil Mahallesi Merkez Camii'nin (1890) tavan göbeği, tavan yüzeyinin kademeli olarak çökertilmesiyle oluşturulmuştur.

Tablo 4. 30. Tavan Yüzeyinin Kademeli Olarak Çökertilmesiyle Oluşturulan Göbek Örnekleri

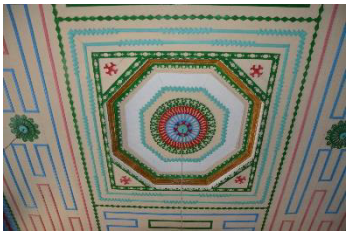 Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785)	Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)	Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864)
Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862)	Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)	Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler)
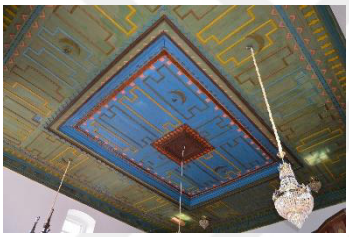 Düzköy Gökçeler Mahallesi Merkez Camii (1802)	Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)	Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)
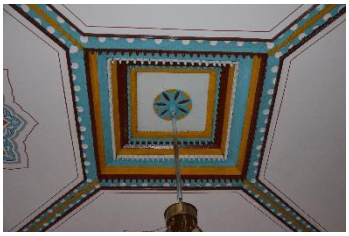 Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852)	Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35)	Ortahisar (Merkez) Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759)
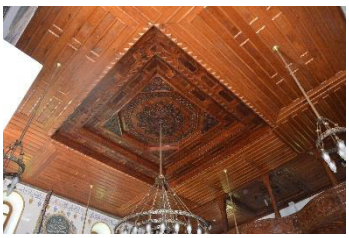 Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901)	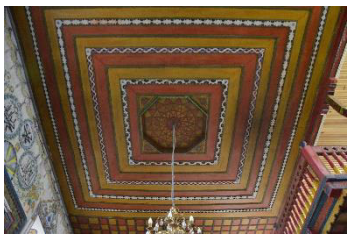 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)	Tonya Bicinlik Mahallesi Camii (1898)

Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876)	Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890)	

4.3.3.2.1. Kademeli Olarak Dışa Doğru Taşıntı Yapan Süs Unsurlarıyla Oluşturulan Göbekler

Akçaabat Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Karaca Mahallesi Camii (1955), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Maçka Güzelce Mahallesi Camii (1948), Ortahisar (Merkez) Tavanlı Camii (1874), Sürmene Gültepe Mahallesi Camii (1900), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871) ve Yıldız Mahallesi Camii'nin (20. yy. ilk yarısı) tavan göbeği, kademeli olarak dışa doğru taşıntı yapan süs unsurlarıyla meydana getirilmiştir.

Tablo 4. 31. Kademeli Olarak Dışa Doğru Taşıntı Yapan Süs Unsurlarıyla Oluşturulan Göbek Örnekleri

		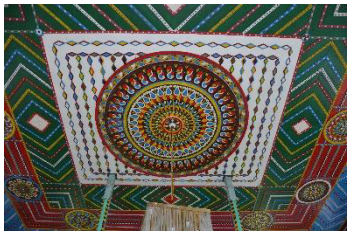
Akçaabat Çilekli Mahallesi	Araklı Ortaköy Mahallesi	Güneyce Mahallesi Büyük

Camii (1955)	Merkez Camii (1957)	Camii (1882-83)
Beşikdüzü Korkuthan Mahallesi Camii (1894)	Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872)	Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87)
Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902)	Maçka Güzelce Mahallesi Camii (1948)	Ortahisar (Merkez) Tavanlı Camii (1874)
Sürmene Gültepe Mahallesi Camii (1900)	Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09)	Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892)
Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı)		

4.3.3.3. Mahfil Tavanları

Yapılardaki mahfiller genelde düz ahşap tavanla örtülüdür. Ancak Arsin Çubuklu Mahallesi Merkez Camii'nin (1954) mahfili bağdadi kubbe ve kube dışında kalan kısımlar düz ahşap tavanla, Arsin Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920)-(sonradan ekleme), Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) doğu-batı doğrultuda uzayan üç kubbeyle, Akçaabat Yeni Camii (1908) ise çapraz tonozla örtülüdür.

Düz ahşap tavanla örtülü Akçaabat Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Şalpazarı Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886) ve Sayraç Mahallesi Camii (1909) mahfil tavanının ortasında, çıtakari tekniğiyle oluşturulan tavan göbeği, Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Özlü Mahallesi Camii (1952), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Ortahisar (Merkez) Hamza Paşa Camii (18. yy.) ve Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii'nde (1901) yüzeyinin çökertilmesiyle oluşturulan tavan göbeği bulunurken, Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Arsin Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947) ve Dereköy Mahallesi Camii'nde (…) ise dışa doğru taşıntı yapan süs unsurlarının oluşturduğu tavan göbeği bulunur.

4.3.4. Sütunlar

Çalışmamızda yer alan bazı camilerin harim örtüsü sütunlar tarafından taşınmaktadır. Sütunlar malzeme, form ve sayı açısından farklılık göstermektedir. Akçaaabat Çilekli Mahallesi Camii (1955)-(iki), Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899)-(iki), Gölgelik Mahallesi Camii (1904)-(bir), Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887)-(iki), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05)-(iki), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87)-(iki), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843)-(dört), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)-(iki), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845)-(iki) ve Yukarı Ovalı Mahallesi Camii'nin (1904)-(iki) harim örtüsü dairesel kesitli ahşap sütunla, Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950)-(iki), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.)-(bir), Of Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889)-(iki) ve Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.)-(iki) çokgen kesitli ahşap sütunla, Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51)-(dört), Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913)-(dört), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957)-(dört), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868)-(dört), Alaçam Mahallesi Camii (1883)-(dört), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888)-(dört), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih)-(dört), Yazlık Mahallesi Camii (1862)-(dört), Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529)-(iki),

Hızırbey Camii (1798)-(iki), Çarşı Camii (1839)-(altı), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.)-(atı), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.)-(dört), Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890)-(dört), Orta Mahalle Yalı Camii (1900)-(dört), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810)-(dört), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912)-(dört) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)-(dört) dairesel kesitli taş sütunla taşınırken, Araklı Merkez Büyük Camii (1902)-(dört) ve Kalecik Mahallesi Camii (1910)-(dört) çokgen kesitli taş sütunla taşınmaktadır.

Mahfillerin büyük çoğunluğu sütunlarla taşınırken, Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ortahisar (Merkez) Sakız Hasanağa Camii (1548), Hacı Salih Camii (1807) ve Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii'nin (1869) mahfili harim doğu ve batı duvarına oturmaktadır.

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746)-(dört), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750)-(dört), Orta Mahalle Merkez Camii (1800)-(dört), Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950)-(üç), Arsin Yeni Köy Merkez Camii (1950)-(dört), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36)-(bir), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862)-(iki), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13)-(iki), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844)-(iki), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)-(iki), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904)-(üç), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904)-(üç), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892)-(dört), Maçka Çatak Mahallesi Camii (1934)-(iki), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940)-(dört), Ortahisar Merkez) İç Kale Camii (1548)-(dört), Konak Camii (18. yy.)-(iki), Hamza Paşa Camii (18. yy.)-(iki), Tavanlı Camii (1874)-(dört), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858)-(iki), Hoca Halil Camii (1896)-(dört), Sürmene Çamlıca Camii (1827)-(dört), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893)-(dört), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938)-(bir), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09)-(iki), Akçiriş Mahallesi Camii (1910)-(üç), Tonya Bicinlik Mahallesi Camii (1898)-(iki) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı)-(dört) mahfili kare kesitli sütunla, Akçaabat Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902)-(üç), Şinik Mahallesi Camii (1862)-(iki), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747)-(dört), Erenler Mahallesi Camii (1830)-(dört), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)-(altı), Merkez Büyük Camii (1902)-(altı), Kalecik Mahallesi Camii (1910)-(altı), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957)-(dört), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii

(1822)-(altı), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899)-(dört-ikisi taş), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902)-(dört), Gölgelik Mahallesi Camii (1904)-(sekiz), Özlü Mahallesi Camii (1952)-(iki), Karaca Mahallesi Camii (1955)-(iki), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846)-(dört), Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841)-(on), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887)-(altı), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler)-(iki), Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910)-(dört), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877)-(iki), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34)-(beş), Arpalı Mahallesi Camii (1890)-(dört), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834)-(dört), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874)-(altı), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889)-(iki), Ortahisar (Merkez) Erdoğdu Bey Camii (1577)-(üç), Musa Paşa Cami (1668)-(iki), Tekke Camii (18. yy.)-(dört), Hacı Yahya Camii (1782)-(dört), Hacı Kasım Camii (1821)-(iki), Tahtalı Camii (19. yy. sonu)-(dört), Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893)-(dört), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898)-(dört), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898)-(dört), Orta Mahalle Yalı Camii (1900)-(altı), Karacakaya Mahallesi Camii (1901)-dört), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928)-(dört), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.)-(iki), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)-(altı), Dereköy Mahallesi Camii (1935)-(iki), Tonya Kozluca Mahallesi Camii(1866)-(iki), Sayraç Mahallesi Camii (1909)-(altı), Karşular Mahallesi Camii (1886)-(dört), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860)-(dört), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873)-(üç) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890)-(iki) mahfili dairesel kesitli ahşap sütunla, Akçaabat Dumankaya Merkez Camii (1902)-(dört), Kayalar Mahallesi Camii (1827)-(iki), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859)-(iki), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51)-(iki), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954)-(dört), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691)-(dört), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83)-(iki), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954)-(dört), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955)-(iki), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956)-(iki), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956)-(iki), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)-(iki), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi)-(yedi), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845)-(iki), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848)-(iki), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872)-(üç), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887)-(yedi), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914)-(dört), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44)-(iki), Dernekpazarı

Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05)-(altı), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865)-(dört), Günebakan Mahallesi Camii (1869)-(dört), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87)-(dört), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)-(iki), Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy sonları)-(bir), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852)-(dört), Akmescit Mahallesi Camii (1873)-(dört), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı)-(dört), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820)-(altı), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884)-(dört), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885)-(dört), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951)-(dört), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904)-(dört), Ortahisar (Merkez) Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915)-(dört), Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828)-(iki), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845)-(dört), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859)-(dört), Gültepe Mahallesi Camii (1900)-(dört), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.)-(dört) ve Şalpazarı Çarlaklı Mahallesi Camii (1951)-(dört) mahfili çokgen kesitli ahşap sütunla, Maçka Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949)-(iki) ve Ortahisar (Merkez) Akoluk Merkez Camii (19. yy.)-(iki) mahfili burgulu ahşap sütunla, Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811)-(dört), Maçka Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873)-(dört), Of "Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846)-(dört) ve Sürmene Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870)-(dört) mahfili boğumlu ahşap sütunla, Arsin Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925)-(iki kare ve iki dairesel), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941)-(iki kare ve iki dairesel) ve Ortahisar (Merkez) Saraçzade Mescidi'nin (1866)-(iki kare-bir dairesel) mahfili kare ve dairesel kesitli ahşap sütunlarla, Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855)- (altı dairesel-iki çokgen) ve Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867)-(dört çokgen-üç kare) mahfili kare ve çokgen kesitli ahşap sütunlarla, taşınırken, Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819)-(iki dairesel-iki çokgen formlu), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)-(dört dairesel-üç çokgen-bir kare formlu) ve Ortahisar (Merkez) Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759)-(çokgen ve boğumlu dört- dairesel ve boğumlu bir) mahfili dairesel ve çokgen kesitli ahşap sütunlarla taşınır.

Ahşap sütunların dışında bazı camilerin mahfili dairesel kesitli taş sütunlarla taşınmaktadır. Söz konusu camiler Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785)-(dört), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802)-(iki), Akçaabat Yeni Camii

(1908)-(dört), Çilekli Mahallesi Camii (1955)-(iki), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.)-(dört), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869)-(dört), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912)-dört), Merkez Eski Camii (1913)-(dört), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957)-(dört), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802)-(dört), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902)-(dört), Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839)-(altı), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947)-(dört), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892)-(dört), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958)-(iki), Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii (1944)-(dört) ve Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı)-(dört) dir.

İncelemiş olduğumuz bazı camilerin mahfili betonarme olarak yenilenmiştir. Yapılan yenileme çalışmalarında mahfil destekleri de betonarme olarak değiştirilmiştir. Betonarme desteklerle taşınan mahfiller, Akçaabat Söğütlü Merkez Camii (1870)-(dikdörtgen formlu-dört), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902)-(dikdörtgen formlu-dört), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949)-(iki kare-iki dairesel formlu), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950)-(iki kare-iki dairesel formlu), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864)-(iki kare-iki çokgen formlu), Yolaç Mahallesi Camii (1915)-(dikdörtgen formlu-iki), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920)-(dikdörtgen formlu-iki), Beşikdüzü Korkuthan Mahallesi Camii (1894)-(dikdörtgen formlu-dört), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928)-(dikdörtgen formlu-iki), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893)-(dikdörtgen formlu-iki), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845)-(dikdörtgen formlu-iki), Örnekalan Mahallesi Camii (1884)-(dikdörtgen formlu-iki), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.)-(dikdörtgen formlu-iki), Kaynarca Mahallesi Camii (1950)-(dikdörtgen formlu-iki), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950)-(dikdörtgen formlu-iki), Of Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942)-(dikdörtgen formlu-iki), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942)-(dikdörtgen formlu-iki), Kireçli Mahallesi Camii (1952)-(dikdörtgen formlu-iki), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954)-(dikdörtgen formlu-iki), Ortahisar (Merkez) Ahi Evren Dede Camii (1890)-(dikdörtgen formlu-iki), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği)-(dikdörtgen formlu-iki), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859)-(dikdörtgen formlu-iki), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810)-(kare ve çokgen), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)-(çokgen formlu-dört), Caferli Mahallesi Camii (1814)-(kare formlu- iki), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871)-(kare formlu-iki),

Ortaköy Mahallesi Camii (1876)-(kare formlu -üç) ve Yomra Kaşüstü Merkez Camii'nde (1908)-(kare formlu-iki) mevcuttur.

Maçka Bakımlı Mahallesi Camii'nin (1933)-(çokgen formlu iki ahşap, iki betonarme) mahfili ahşap ve betonarme sütunlarla taşınan tek mahfildir.

Yapılardaki son cemaat yerleri sütunlarla oluşturulmuştur. Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750)-(dört), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862)-(dört), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892)-(dört), Maçka Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873)-(dört), Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884)-(dört), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548)-(iki), Erdoğdu Bey Camii (1577)-(altı), Hamza Paşa Camii (18. yy.)-(altı), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858)-(üç), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915)-(dört), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845)-(beş), Çamburnu Kuşluca Camii (1893)-(altı), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893)-(üç), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09)-(dört), Dereköy Mahallesi Camii (1935)-(dört) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı)-(beş)''nin son cemaat yeri kare kesitli ahşap sütunla, Akçaabat Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902)-(üç), Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867)-(üç), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811)-(sekiz), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914)-(altı), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868)-(iki), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886)-(altı) ve Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii'nki (1860)-(dört) dairesel kesitli ahşap sütunla, Akçaabat Kayalar Mahallesi Camii (1827)-(dört), Çaykara Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı)-(dört), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44)-(beş), Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii (1869)-(dört), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)-(dört), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873)-(dört), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834)-(altı), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846)-(altı) ve Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii'nki (1904)-(on) çokgen kesitli ahşap sütunla, Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii'nki (1825 öncesi)-(beş) kare ve çokgen kesitli ahşap sütunla, Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii'nki (1780'ler)-(iki kare, altı çokgen kesitli) kare ve çokgen kesitli ahşap sütunla, Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii'nki (1834-35)-(on iki) ise dairesel ve çokgen kesitli ahşap sütunla oluşturulmuştur.

Çalışmamızdaki bazı camilerin son cemaat yerinde ahşap yerine taş malzemeli sütunlar tercih edilmiştir. Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855)-(dört), Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821)-(dört), Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890)-(dört) ve Karacakaya Mahallesi Camii'nin (1901)-(dört) son cemaat yerinde kare kesitli, Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746)-(dört), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785)-(dört), Orta Mahalle Merkez Camii (1800)-(dört), Dumankaya Merkez Camii (1902)-(dört), Akçaabat Yeni Camii (1908)-(altı), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859)-(dört) Konakönü Camii (1884)-(dört), Merkez Büyük Camii (1902)-(dört), Kalecik Mahallesi Camii (1910)-(dört), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957)-(dört), Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899)-(dört)- (iki katlı), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869)-(dört), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912)-(dört), Merkez Eski Camii (1913)-(dört), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957)-(dört), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802)-(dört), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902)-(üç), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910)-(dört), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845)-(dört), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888)-(dört), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885)-(altı), Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529)-(altı), Musa Paşa Cami (1668)-(iki), Konak Camii (18. yy.)-(iki), Hoca Halil Camii (1896)-(dört), Akoluk Merkez Camii (19. yy.)-(dört), Sürmene "Orta Mahalle Yalı Camii (1900)-(dört), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947)-(dört), Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866)-(iki), Sayraç Mahallesi Camii (1909)-(dört), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)-(beş), Ortaköy Mahallesi Camii (1876)-(dört), Açıkalan Mahallesi Camii (1944)-(dört), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı)-(dört) ve Yomra Kaşüstü Merkez Camii (1908)-(dört) dairesel kesitli, Ortahisar (Merkez) Tavanlı Camii (1874)-(dört), Akçaabat Ak Camii'nde (1953) -(4 dairesel-iki kare kesitli) ise kare ve dairesel kesitli taş sütunlar kullanılmıştır.

Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514) ve Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii'nin (1846) son cemaat yerindeki sütunlar ünik örneklerdir. Gülbahar Hatun Camii'nin (1514)-(altı) son cemaat yeri dairesel kesitli mermer sütunlarla, Duygulu Mahallesi Merkez Camii'nki (1846) ise alt katı taş, üst katı ise ahşap olan iki katlı sütunlarla oluşturulmuştur.

4.4. Malzeme Kullanımı

4.4.1. Ahşap

Bölge, yağışlı iklime sahip olması sebebiyle ormanlık alanlar oldukça fazladır. Bu sebeple bölgedeki gerek sivil mimari, gerekse dini mimaride ahşap kullanımı oldukça yaygındır. Söz konusu malzemeyi biz cephe duvarlarında, giriş kapılarında, pencere doğramalarında, sütunlarda, minberlerde, vaaz kürsülerinde mihraplarda, tavanlarda, mahfillerde, mahfile çıkışı sağlayan merdivenlerde ve minarelerde görmekteyiz.

4.4.1.1. Cephe Duvarları

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887)), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868) ve Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii'nin (1893) cephe duvarları ahşap yığma (çantı) tekniğinde yapılmış önemeli eserlerdir. Bölgenin aşırı yağışlı olması ve ahşabın dayanıksız malzeme olması sebebiyle camiler taş kaide üzerine inşa edilmiş ve saçak kısımları oldukça geniş tutulmuştur. Ayrıca incelemiş olduğumuz bazı camilerin cephe duvarlarında taş ve ahşap malzeme bir arada kullanılmıştır. Bu tarz camilerde harim katının cephe duvarları taş, mahfil katının cephe duvarları ise ahşap malzemeyle inşa edilmiştir. Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846) ve Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii'ni (1884) bu camiler arasında sayabiliriz.

Yine göz dolma tekniğinde inşa edilen Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.) ve muska dolma tekniğinde inşa edilen Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) ve Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii'nin (1945) cephe duvarlarında taş ve ahşap malzeme bir arada kullanılmıştır.

Farklı fonksiyonlar için kullanılan bölümlerin bir arada bulunduğu Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii'nin (1872) doğu ve kuzey cephesi ahşap malzemeyle inşa edilmiştir.

Yukarıda vermiş olduğumuz bilgilerden anlaşılacağı üzere yalnızca merkezin doğusundaki Araklı, Sürmene, Of, Çaykara, Dernekpazarı ve Hayrat ilçelerinde bazı camilerin cephe duvarlarında ahşap malzeme görülmektedir. Bu durum, söz konusu camilerin bölgedeki sivil mimari örneklerle benzerliğini oldukça fazla arttırmıştır.

4.4.1.2. Harim Giriş Kapıları

Camilerdeki harim giriş kapıları istisnalar hariç tamamıyla ahşap malzemelidir. Ancak bazı camilerde sadece kapı kanatları ahşapken, bazılarında kapı kanatlarıyla birlikte sövelerde ahşaptır. Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Ak Camii (1953), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869),

Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Çatak Mahallesi Camii (1934), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St.Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St.Eugenios)-(13.yy başları), Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St.Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih) Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Gülbahar Hatun Camii (1514), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İskender Paşa Camii (1529), İç Kale Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Tavanlı

Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii(1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Sayraç Mahallesi Camii (1909) Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii (1908) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'nin (1956) yalnızca kapı kanatları ahşapken, Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez

Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Köprübaşı Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Of "Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Ortahisar (Merkez) Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Saraçzade Mescidi (1866), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Çamburnu Kuşluca Camii (1893) ve Yokuşbaşı Mahallesi Camii'nde (19-20 yy.) ise kapı kanatlarının yanında sövelerde ahşaptır. Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere ahşap kapı kanatları bütün ilçelerde görülmektedir. Ancak söveleri de ahşap olan girişler, merkez ilçede ve merkezin doğusundaki ilçelerde görülmektedir. Çalışmamızda camilerin büyük çoğunluğunda kapı katları yakın dönemde yenilenmiştir. Bu yenilenme Ortahisar (Merkez) ve batısındaki ilçelerde, doğudaki ilçelere oranla çok daha fazladır.

4.4.1.3. Pencereler

Yapılardaki pencere doğramaları orijinalinde ahşaptır. Ancak zaman içerisinde oluşan bozulmalar sebebiyle doğramalar yenilenmiştir. Yakın dönemdeki yenilemelerde ahşap yerine plastik doğramanın çokça kullanıldığını görmekteyiz. Gerek ahşap doğramalı, gerekse plastik doğramalı pencerelerde söve, lento ve kemerler genelde taş malzemelidir. Ancak Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867) (korkuluklu), Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893) ve Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii'nin (1869) pencere doğramalarıyla birlikte, söve ve lentoları da ahşaptır. Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören

Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845, Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846) ve Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884)''nin ise harim katındaki pencere söveleri taş malzemeliyken, mahfil katı seviyesindeki pencereleri ahşap söveli-lentolu ve doğramalıdır. Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872) pencereleri ahşap ve taş malzemeli olarak karmadır. Bazı istisnalar hariç, cephe duvarlarında hangi malzeme kullanılmışsa, pencerelerin söve ve lentosunda da aynı malzemenin tercih edildiğini görüyoruz.

4.4.1.4. Tavanlar

Kubbe ve kubbe-tonoz örtünün bir arada kullanıldığı örtü sitemi hariç tüm camilerin gerek harim ve mahfil, gerekse son cemaat yeri tavanında ahşap malzeme kullanılmıştır. Tek bağdadi kubbenin olduğu tavanlarda ise kubbe dışındaki kısımlar düz ahşap tavanla örtülmüştür. Söz konusu bağdadi kubbelerin kasnakları ahşap malzemeyle oluşturulmuştur.

4.4.1.5. Son Cemaat Yerleri

Son cemaat yerlerinde taş ve betonarme malzeme yanında ahşap malzemede oldukça fazla kullanılmıştır. Bu mekânlarda ahşap tek başına kullanıldığı gibi taş malzemeyle birlikte de kullanılmıştır. Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Arsin Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar

Camii (1873), Çatak Mahallesi Camii (1934), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885)-(ikinci katı), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860) ahşap malzemeli son cemaat yerine sahip yapılardır.

Son cemaat yerinde taş ve ahşap malzemenin bir arada kullanıldığı yapılar Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı)'dir.

Arsin Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821) ve Tahtalı Camii'nde (19. yy. sonu) sonradan eklenmiş ahşap doğramalı ve camekânlı son cemaat yeri mevcuttur.

4.4.1.6. Mihraplar

Pencerelerde olduğu gibi mihrapların malzemesini de cephe duvarlarında kullanılan malzeme belirlemektedir. Bu sebeple cephe duvarlarında ahşap malzeme kullanılan Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900) Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Hayrat

Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945) ve Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii'nin (1893) mihrabı ahşap malzemelidir.

Kiliseden dönüştürülen Ortahisar Konaklar Vakıf Camii'nin (18. yy.) güney duvarı önüne ahşap malzemeli mihrap eklenmiştir. Ayrıca Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13) ve Taşkıran Mahallesi Camii'nin (1896-97) mihrabı üzerine ahşap malzemeli küçük birer mihrabiye yerleştirilmiştir. Söz konusu camilerin dışında hiçbir yapıda böyle bir uygulama görülmemektedir.

İncelediğimiz camiler arasında taş mihraba sahip olan, ancak günümüzde niteliksiz ahşap malzemeyle kaplı yapılarda bulunmaktadır. Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Çatak Mahallesi Camii (1934), Of Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Ortahisar (Merkez) Hacı Salih Camii (1807), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.) ve Tonya Bicinlik Mahallesi Camii'ni (1898) bu yapılar arasında sayabiliriz.

4.4.1.7. Minberler

İncelediğimiz camilerdeki minberlerin tümü istisnalar hariç ahşap malzemelidir. İstisnai örneklerin büyük çoğunluğu merkez veya bazı ilçe merkezlerindeki camilerde bulunmaktadır.

Ahşap minberler, Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii

(1950-51), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802) Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855) Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893) Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902) Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy

Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih), Çimento

Camii (20. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'nde (1956) mevcuttur.

4.4.1.8. Vaaz Kürsüleri

Yapılardaki vaaz kürsüleri gerek form, gerekse konumlandırıldıkları yer açısından farklılık gösterdikleri gibi, malzeme açısından da farklılık gösterir. Ahşap malzemeli vaaz kürsüleri Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii

(1691), Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887)-(ikiside ahşap), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)-(ikiside), Maçka "Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii

(1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Gülbahar Hatun Camii (1514), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İskender Paşa Camii (1529), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Hacı Kasım Camii (1821), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), ÇamburnuKuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) ve Sancak Mahallesi Kohalı Camii'nde (20. yy. başı) yer alır.

Akçabaat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Ortahisar (Merkez) Erdoğdu Bey Camii (1577), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii'nin (1794)-(orijinal kürsü) ise yalnızca kürsü korkuluklarında ahşap malzeme kullanılmıştır.

4.4.1.9. Mahfiller

Yapıların mahfilleri ahşap malzemeyle inşa edilmiştir. Ancak muhtelif dönemlerde yapılan bazı müdahaleler soncunda bazı mahfiller betonarme olarak yenilenmiştir. Günümüzde ahşap mahfile sahip camiler arasında Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Dumankaya Merkez Camii (1902), Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse

Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19. yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St.Eugenios)-(13.yy başları), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), İskender Paşa Camii (1529), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hacı Kasım Camii (1821), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Saraçzade Mescidi (1866), Tavanlı Camii (1874), Hoca Halil Camii (1896), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Konak Mahallesi

Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.),Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii'ni (20. yy. başı) sayabiliriz.

4.4.1.10. Minareler

Bölgedeki cami minarelerinin çoğu betonarme malzemeli olup yakın dönemde eklenmiştir. Az sayıdaki orijinal minarelerde ahşap ya da taş malzeme kullanılmıştır. Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893) ve Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.) ahşap minareye sahip camilerdir.

Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34) ve Sürmene Yokuşbaşı Mahallesi Camii'nin (19-20 yy.) ahşap minaresi günümüzde sac malzemeyle kaplıdır.

4.4.2. Taş

4.4.2.1. Cephe Duvarları

Taş malzemeyi genellikle yapıların cephe duvarlarında görmekteyiz. Duvarlarda kullanılan taşlar kaba ve ince yontu veya düzgün kesme taş şeklindedir. Duvarların sağlamlığını artırmak amacıyla söz konusu taşlar bazen ahşap hatılla birlikte kullanılmıştır. Taş malzemeyle inşa edilen bazı camiler günümüzde sıva, taş, seramik, cam mozaik gibi niteliksiz malzemeyle kaplanmıştır. Bu uygulamayı genellikle kaba yontu taş malzemeyle inşa edilen yapılarda görmekteyiz.

Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Maçka Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Sayraç Mahallesi Camii (1909) ve Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii'nde(1876) düzgün kesme taş, Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864, Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Akkese, Mahallesi Merkez Camii (1889), Merkez Eski Camii (1913), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Ballıca Mahallesi

Büyük Camii (1942), Ortahisar (Merkez) Hacı Yahya Camii (1782),, Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii (1908) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'nde (1956) ince yontu taş malzeme, Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Çaykara Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Maçka Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Sakız Hasanağa Camii (1548), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Salih Camii (1807), Saraçzade Mescidi (1866), Tavanlı Camii (1874), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Şalpazarı Dereköy Mahallesi Camii (1935), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Çamlık Mahallesi Kanzula Camii'nde (1860) kaba yontu taş malzeme, Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Beşikdüzü Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Of "Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St.Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St.Eugenios)-(13.yy başları), İç Kale Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hoca Halil Camii (1896), Sürmene Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii

(1871-72), Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810) ve Kozluca Mahallesi Camii'nde (1866) ince ve kaba yontu taş malzeme, Ortahisar (Merkez) Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İskender Paşa Camii (1529), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.) ve Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii'nde (1900) ince yontu ve düzgün kesme taş malzeme, Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Erenler Mahallesi Camii (1830), Maçka Güzelce Mahallesi Camii (1948), Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867) ve Yukarı Ovalı Mahallesi Camii'nde (1904) ahşap hatıllı ince yontu taş malzeme, Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802) ve Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii'nde (1874) ahşap hatıllı kaba yontu taş malzeme, Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi)-(doğu cephe mahfi katı ahşap) ve Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii'nde (1942-44)-(doğu cephe ahşap) ise ahşap hatıllı kaba ve ince yontu taş malzeme kullanılmıştır.

Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)-(kuzey cephe komple taş), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914)-(alt kat sıvalı), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler)-(mahfil doğu ve batı cephe hımış-kuzey cephe ahşap), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865)-(komple sıva ve taş kaplı), Günebakan Mahallesi Camii (1869) (son cemaat yeri ikinci kat göz dolma), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii'in (1884)-(kuzey cephe ahşap hatıllı taş) harim katı taş malzemeyle, mahfil katları ise ahşap malzemeyle inşa edilmiştir.

Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii'nde (1945) muska dolma (ahşap çatkı arası taş), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii'nde (19. yy.) göz dolma "ahşap arası taş'' kullanılmışken, Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii'nde (1920) ahşap hatıllı ince yontu taş malzeme, ahşap yığma (çantı) ve muska dolma bir arada kullanılmıştır.

Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii'nin (1872) batı ve güney cephesi ince yontu taş malzemeyle, doğu ve kuzey cephesi ise ahşap malzemeyle inşa edilmiştir.

Özellikle kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen camilerin dış cephesi, zaman içerisinde niteliksiz malzeme ile kaplanma gereği duyulmuştur. Bu sebeple Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Dumankaya Merkez Camii (1902), Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811)-(mahfil katı kuzey cephe ahşap), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Maçka Alaçam Mahallesi Camii (1883), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Ortahisar (Merkez) Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Hızırbey Camii (1798), Ahi Evren Dede Camii (1890), Çimento Camii (20. yy.), Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814) ve Karatepe Mahallesi Merkez Camii'nin (1873) dış cephesi sıvayla, Akçaabat Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950) ve Hayrat "Kurtuluş Mahallesi Camii'nki (1919) cam mozaikle, Beşikdüzü Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928) ve Maçka Armağan Mahallesi Camii'nki (19. yy.) sıva ve taşla, Akçaabat Söğütlü Merkez Camii (1870), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Of Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859) ve Soğuksu Mahallesi Yalı Camii'nki (1870) taşla, Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii'nki (1871) ise seramikle kaplanmıştır.

Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii'nin (1852) dış cephesi yakın dönemde mantolama yapılmıştır.

Ortahisar (Merkez) Musa Paşa Camii'nin (1668) güney ve batı cephesi sıva kaplıyken, doğu ve kuzey cephesi düzgün kesme taş, Şalpazarı Çarlaklı Mahallesi Camii'nin (1951) ise doğu, batı ve güney cephesi sıva kaplı, kuzey cephesi ise kaba yontu taş malzemelidir.

Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii'nin (Panaghia Crysocephalos)-(914) yapı malzemesi kaba yontu taş olup, yer yer tuğla malzemede kullanılmıştır.

4.4.2.2. Mihraplar

Yukarıdaki bilgilerden camilerin çoğunun taş malzeme ile inşa edildiğini öğreniyoruz. Yapılardaki mihraplarda genelde güney duvar üzerinde açılan nişlerden oluştuğu için çoğu doğal olarak taş malzemeden meydana gelmektedir. Ancak bazı mihraplar zamanla niteliksiz malzemelerle kaplanmıştır. Akçaabat Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Beşikdüzü Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Çimento Camii (20. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii (1910), İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii(1866), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873) ve Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii'nin (1869) mihrabı çini, Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii'nin (1882-83) mihrabı mermer malzemeyle kaplıyken, Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Çatak Mahallesi Camii (1934), Of Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Ortahisar (Merkez) Hacı Salih Camii (1807),

Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.) ve Tonya Bicinlik Mahallesi Camii'nin (1898) mihrabı ahşap malzemeyle kaplıdır.

Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii'nin (Panaghia Crysocephalos)-(914) mihrabı taş ve mermer malzemenin bir arada kullanıldığı tek eserdir.

4.4.2.3. Minberler

Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529)-(girişi hariç) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii'nin (1794) minberi taş malzemelidir.

4.4.2.4. Vaaz Kürsüleri

Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866), Sayraç Mahallesi Camii (1909) ve Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii'nin (1876) vaaz kürsüsü taş malzemeliyken, Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Ortahisar (Merkez) Erdoğdu Bey Camii (1577), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)-(orijinal kürsü) kürsüsünün gövdesi taş korkuluğu ise ahşap malzemelidir.

4.4.2.5. Minareler

Minarelerde betonarme malzemeden sonra en çok taş kullanılmıştır. Taş malzemeli minarelerin bazıları orijinalken, bazıları sonradan eklenmiştir. Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955),

Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Çatak Mahallesi Camii (1934), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St.Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St.Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Gülbahar Hatun Camii (1514), Musa Paşa Cami (1668), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Hacı, Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) taş malzemeli minareye sahip camilerdir.

Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529) minaresinde taş ve tuğla malzeme bir arada olup almaşık teknikte inşa edilmiştir. Yomra Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) minaresi ilk şerefeye kadar taş, diğer kısımları ise betonarmedir. Ortahisar (Merkez) Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası) ve Erdoğdu Bey Camii'nin (1577) ise minare gövdesi tuğla malzemeliyken, şerefeleri taş malzemelidir.

4.4.2.6. Son Cemaat Yerleri

İncelemiş olduğumuz bazı camilerde son cemaat yerini oluşturan destekler veya desteklerin arasına kapatan duvarlar taş malzemeden meydana gelir. Bazı camilerde ise taş ve ahşap malzemenin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Dumankaya Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Beşikdüzü Oğuz Mahallesi

Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Maçka Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St.Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St.Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İskender Paşa Camii (1529), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Çarşı Camii (1839), Tavanlı Camii (1874), Hoca Halil Camii (1896), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) ve Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) son cemaat yerindeki desteklerde veya duvarlarda taş malzeme kullanılmıştır.

Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprü başı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı)''nin son cemaat yerinde de taş ve ahşap malzeme bir arada kullanıldığı görülmektedir.

4.4.3. Mermer

İncelemiş olduğumuz camilerdeki gerek yapı, gerekse mimari elemanlarda mermer malzeme oldukça az kullanılmıştır. Ortahisar (Merkez) "Gülbahar Hatun Camii'nin (1514) son cemaat yerindeki sütunlarda, Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii'nin (1888) vaaz kürsüsünde, Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839) ve Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii'nin (1938) ise minberinde mermer malzeme kullanıldığını görmekteyiz.

Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii'nin (1529) minberinde ve Ortahisar Fatih Büyük Camii'nin (Panaghia Crysocephalos)-(914) ise mihrabında taş ile birlikte mermer malzeme bir arada kullanılmıştır.

Mermer malzeme kullanılan Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845) ve Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii'nin (1888) vaaz kürsüsüyle birlikte Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii'nin (1938) minber orijinal değildir. Ayrıca Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii'nin (1529) mermer malzemeli minber girişi de sonradan eklenmiştir.

4.4.4. Tuğla

Tuğla malzemeyi genel olarak az da olsa kiliseden camiye dönüştürülen yapılarda görmekteyiz. Ortahisar (Merkez) Ayasofya Camii (St.Sophia)-(1238-1263) kubbesinde, "Molla Siyah Camii'nin (St.Andrew)-(11.yy.) batı cephesindeki pencere alınlıklarında, Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası) ve Erdoğdu Bey Camii'in (1577) minare gövdesinde ve Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii'nin (1529) minaresinde taş ve tuğla malzeme almaşık teknikte kullanılmıştır. Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914) ve Yeni Cuma Camii'nin (St. Eugenios)-(13.yy başları) taş malzemeli cephe duvarlarında ise yer yer tuğla malzeme görülmektedir.

4.4.5. Demir

Camilerde kullanılan demir malzemeli unsurların büyük çoğunluğu orijinal değildir. Araklı Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii'nin (1954) harim giriş kapısının kanatlarında, Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Ortahisar (Merkez) Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858) ve Sürmene Yeşilköy Mahallesi Camii'nin (1928)

minaresinde ve Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii'nin (1862) son cemaat yerindeki camekânın doğramasında demir malzeme kullanılmıştır. Ayrıca sütun aralarına yerleştirilen gergilerin büyük çoğunluğu demir malzemelidir. Söz konusu gergiler, kapı kilitlerini ve pencere kollarını saymazsak camilerde orijinal olarak kullanılan demir malzemeli tek unsurdur.

4.5. Uygulanan Teknikler

4.5.1. Yapı Teknikler

4.5.1.1. Yığma Taş (Kargir)

Yığma taş tekniğini yapıların cephe duvarlarında ve minarelerinde görmekteyiz. İncelemiş olduğumuz camilerin büyük çoğunluğunda cephe duvarları yığma taş tekniğiyle inşa edilmiştir. Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Ak Camii (1953), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957) Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli

Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.),

Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Gülbahar Hatun Camii (1514), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İskender Paşa Camii (1529), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Saraçzade Mescidi (1866), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Hüsnü Göktuğ Paşa Camii (1953 dönüştürüldüğü tarih), Çimento Camii (20. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Oylum Mahallesi Fatih Camii (19. yy.), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii (1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869),

Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii (1908) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii (1956) yığma taş tekniğiyle inşa edilmiş yapılardır.

Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Çatak Mahallesi Camii (1934), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy. / 1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Gülbahar Hatun Camii (1514), Musa Paşa Cami (1668), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) yığma taş tekniğinde yapılmış minareye sahip sahiptir.

Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901) ve Dirlik Mahallesi Camii'nin (1890) son cemaat yerindeki sütunlarda yığma taş tekniğiyle oluşturulmuştur.

Tablo 4. 32. Yığma Taş (Kargir) Cami Örnekleri

Akçaabat Yeni Camii (1908)	Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910)	Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902)

 Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862)	 Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848)	 Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892)
 Düzköy Gökçeler Mahallesi Merkez Camii (1802)	 Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)	 Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873)
 Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885)	 Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821)	 Sürmene Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898)
 Düzköy Merkez Camii (1947)	 Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892)	 Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)
 Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı)		

4.5.1.2. Ahşap Yığma (Çantı)

Ahşap camiler, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yüzyıllar öncesinden zamanımıza kalan önemli bir mimarlık örneğidir. Anadolu'nun pek çok bölgesinde taştan yapılan ve bir kuyumcu ustalığı ile işlenen abidelerin karşılığı, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ahşapta görülür. Bu, muhtemelen bölgenin ağaç açısından zengin olmasından kaynaklanmaktadır. Cömertçe ahşap malzemeler kullanılarak yapılmış evler, samanlıklar, köprüler, serendiler, camiler, vb. bunu göstermektedir (Demir, 2004: 168).

Ahşap camilerin biçimlenmesinde yer, sosyal yapı ve ekonomik etkenler rol oynamaktadır. Aynı zamanda cami yapılarında malzeme kullanımı, planlama ve süsleme programları bölgenin fiziki, sosyal ve kültürel özelliklerinin yorumlanmasına da yardımcı olmaktadır. Genelde köy sakinleri tarafından yaptırılmış olan tarihi camiler dikdörtgen plan şeması, dört omuz kırma çatısı ve geniş saçaklarıyla bölgenin sivil mimarisinin özelliklerini yansıtır niteliktedir (Sarı, 2016: 17). Ahşap geçme ve çivileme yöntemiyle inşa edilen bu camilerin taşınıp bir başka konumda yeniden kurulması oldukça kolaydır (Sarı, 2016: 17). Çalışmamızda yer alan Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834) bunun en güzel örneğidir.

Ahşap cami mimarisi XX. yüzyıl'ın başlarına kadar devam etmiş, daha sonra yerini başka malzemelerle yapılan camiler almıştır. Yöre insanlarının anlattıklarına göre, elli yıl öncesine kadar Trabzon'da ahşap camiler çoğunlukta imiş. İnşa edilen betonarme camilerin pek çoğu ahşap camilerin yerlerine yapıldığından, ahşap camilerin birçoğu günümüze ulaşamamıştır (Sarı, 2016: 17).

İncelemiş olduğumuz camiler arasında yer alan ahşap yığma (çantı) camileri şehir merkezinin doğusundaki bazı ilçelerde görmekteyiz. Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868) ve Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893) çantı tekniğinde inşa edilen camilerdir.

Artvin Borçka Düzköy Merkez Camii (1850) (Taşkan, 2011: 21), Borçka Camili (Macahel) Köyü Camii (1855?) (Taşkan, 2011: 103), Borçka Çavuşlu (Mürgüvet) Köyü Camii (1861) (Taşkan, 2011: 15), Rize Çayeli Ormancık Camii (18. yy ortaları) (Özkurt, 2020: 208), Fındıklı Meyvalı Köyü Camii (1871-72) (Özkurt, 2020: 194), Ardeşen Doğanay Köyü Camii (1897-98) (Özkurt, 2020: 109-110), Giresun Çaldağ Beldesi Melikli Mahallesi Camii (18. yy ikinci yarısı) (Nefes, 2009: 202), Ordu Afırlı Mahallesi Camii (18-19. yy.) (Bayhan, 2015: 102), Perşembe Kutluca Mahallesi Camii (19. yy.) (Bayhan, 2015: 101), Çaybaşı Yeni Cuma Camii (1863-64) (Bayhan, 2020: 131), Çaybaşı Çayır Camii (1864-71) (Bayhan, 2020: 137), Akkuş Ambargürgen Köyü Merkez Camii (1950) (Seyfe, 2017: 333), Samsun Çarşamba Paşayazı Köyü Camii (1906) (Nefes, 2010: 386), Kavak Alagömlek Köyü Rahmioğlu Mahallesi Camii (Nefes ve Gün, 2016: 62), Bafra Başkaya Köyü Merkez Camii (1920) (Nefes vd., 2015: 296), Çarşamba Ordu Köyü Camii (1423) (Bayraktar, 2013: 90-91), Çarşamba Porsuk Köyü Camii (1850-60) (Bayraktar, 2013: 96), Vezirköprü Karanar Köyü Camii (Nefes vd., 2017: 132), Yakakent Kuzören Camii (1924) (Nefes ve Gün, 2019: 597), Ayvacık Tiryakioğlu Camii (1867-68) (Nefes, 155), Çorum İskilip Sanayi Marangozlar Camii (20. yy.) (Gün ve Nefes, 2016: 302), İskilip Tavukçuhoca Camii (19. yy sonu) (Gün ve Nefes, 2016: 302), Sinop Derepazarı (Dereçtı) Camii (…) (Can, 2003: 118), Sinop Şamlıoğlu Köyü Camii (1869) (Nefes, 2018: 496), Kastamonu Tosya Geyikli Camii (…) (Can, 2003: 119), Gürcistan Uchkhiti Camii (19. yy sonu-20. yy başı) (Seçkin, 2018: 1140) ve Zunduga Camii (18. yy son çeyreği) (Seçkin, 2018: 1143) ahşap yığma (çantı) tekniğinde inşa edilmiş yapılardan sadece birkaçıdır.

Tablo 4. 33. Ahşap Yığma (Çantı) Cami Örnekleri

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867)	Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13)	Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819)

Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)	Of "Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868)	Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893)

4.5.1.3. Ahşap Hatıllı Yığma Taş

Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Erenler Mahallesi Camii (1830), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi)-(doğu cephe mahfi katı ahşap), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44)-(doğu cephe ahşap), Maçka Güzelce Mahallesi Camii (1948), Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867) ve Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904) ahşap hatıllı yığma taş tekniğinde inşa edilmiş yapılardır.

Tablo 4. 34. Ahşap Hatıllı Yığma Taş Cami Örnekleri

Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)	Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)	Maçka Güzelce Mahallesi Camii (1948)
Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874)	Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904)	

4.5.1.4. Taş-Ahşap Yığma (Karma)

Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845)-(altkat cam mozaik kaplı), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)-(kuzey cephe komple taş), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914)-(alt kat sıvalı), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler)-(mahfi doğu ve batı cephe hımış-kuzey ahşap), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865) (komple sıva ve niteliksiz taş kaplı), Günebakan Mahallesi Camii (1869)-(son cemaat yeri ikinci kat göz doma), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846) ve Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884)-(kuzey cephe ahşap hatıllı taş) taş-ahşap (karma) malzemeli olarak inşa edilmiştir.

Tablo 4. 35. Taş-Ahşap Yığma (Karma) Cami Örnekleri

Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841)	Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872)	Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845)
Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)	Çaykara Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914)	Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler)
Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05)	Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii (1869)	Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35)

Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846)	Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884)	

4.5.1.5. Göz Dolma

Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii'nin (1886-87) tüm cephe duvarları, Günebakan Mahallesi Camii'nin (1869) ise ise son cemaat yeri ikinci katının cephe duvarları göz dolma tekniğinde yapılmıştır.

Tablo 4. 36. Göz Dolma Cami Örnekleri

Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.)	Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri (1869)

4.5.1.6. Muska Dolma

Muska dolma tekniğini Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) ve Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii'nde (1945) görürüz. Ayrıca Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii'nin (1819) son cemaat yeri ikinci katı muska dolma tekniğinde düzenlenmiştir.

Tablo 4. 37. Muska Dolma Cami Örnekleri

Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930)	Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii Son Cemaat Yeri (1819)	Of Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945)
Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892)		

4.5.2. Süsleme Teknikleri

Camilerin gerek yapı, gerekse mimari elemanlarında yer alan süslemeler oyma, kabartma, ajur, çıtakari ve kalemişi tekniğiyle yapılmıştır. Süslemeler yapılırken söz konusu teknikler ayrı ayrı veya bir arada kullanılmıştır.

4.5.2.1. Harim Giriş Kapıları

Harim giriş kapılarına baktığımızda, Akçaabat Ak Camii (1953), Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Maçka Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Merkez Eski Camii (1913), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi

Merkez Camii (1802), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar (Merkez) Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Vakfıkebir Merkez Eski Camii'nin (1794) giriş kapısında oyma tekniği, Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Of Kireçli Mahallesi Camii'nin (1952) giriş kapısında kabartma tekniği, Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Konakönü Camii (1884), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Hayrat "Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858) ve Yeni Kemer Kaya Camii'nin (19. yy.) giriş kapısında oyma ve kabartma tekniği bir arada uygulanmışken, Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii'nin (1892) giriş kapısında kakma tekniği uygulanmıştır.

4.5.2.2. Tavanlar

Akçaabat Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Karaca Mahallesi Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Çaykara Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Saraçzade Mescidi (1866), Tavanlı Camii (1874), Hoca Halil Camii (1896), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Tonya Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı) tavanında çıtakari tekniği, Beşikdüzü Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Resullü Mahallesi Aşağı Camii

(1928), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Maçka Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Ortaköy Mahallesi Camii (1876) tavanında çıtakari ve ajur tekniği, Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Maçka Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889) tavanında oyma tekniği, Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Atasu Mahallesi Cinali Camii'nin (1950) tavanında oyma ve kabartma tekniği, Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Ortahisar (Merkez) Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827) ve Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii'nin (1944) tavanında ajur tekniği, Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii'nin (1877) tavanında oyma, kabartma ve çıtakari tekniği, Arsin Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Maçka Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523), Sürmene Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Karacakaya Mahallesi Camii'nin (1901) tavanında oyma ve çıtakari tekniği, Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913), Çakara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Gürgenağaç

Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Ahi Evren Dede Camii (1890), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Caferli Mahallesi Camii'nin (1814) tavanında kalemişi, Dernekpazarı Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), tavanında kalemişi ve oyma, Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Ortahisar (Merkez) Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759) ve Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii'nin (1871-72) tavanında kalemişi, ajur ve çıtakari, Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii'nin (1890) tavanında kalemişi ve çıtakari, Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Maçka Güzelce Mahallesi Camii (1948) ve Sürmene Gültepe Mahallesi Camii'nin (1900) tavanında kabartma ve çıtakari, Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii'nin (1892) tavanında oyma ve ajur, Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958) ve Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) tavanında ise çıtakari, ajur ve oyma tekniğinde yapılmış süslemeler mevcuttur.

4.5.2.3. Mihraplar

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862),

Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902)'', Hayrat "Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Tekke Camii (18. yy.), Hoca Halil Camii (1896), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958) ve Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii'nin (1876) mihrap süslemelerinde oyma, Arsin Özlü Mahallesi Camii (1952), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Erdoğdu Bey Camii (1577), Pelitli Mahallesi Merkez Camii'nin (1915) mihrap süslemesinde kabartma, Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Dumankaya Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Ak Camii (1953), Araklı Turnalı

(Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Konakönü Camii (1884), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Ortahisar (Merkez) Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), İskender Paşa Camii (1529), Musa Paşa Cami (1668), Konak Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Çarşı Camii (1839), Saraçzade Mescidi (1866), Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Konak Mahallesi Camii (1842), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii'nin (20. yy. başı) mihrap süslemesinde oyma ve kabartma, Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13) ve Çamlıbel Mahallesi Camii'nin (1887) mihrap süslemesinde oyma ve ajur, Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514) ve Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii'nin (1871-72) mihrap süslemesinde kalemişi, Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Of Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867) ve Tonya Sayraç Mahallesi Camii'nin (1909) mihrap süslemelerinde oyma ve kalemişi, Arsin Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Çubuklu Mahallesi Merkez

Camii (1954), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Çaykara Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914) ve Ortahisar (Merkez) Sakız Hasanağa Camii'nin (1548) mihrap süslemelerinde ise kalemişi ve kabartma tekniği uygulanmıştır.

4.5.2.4. Minberler

Minberlerin süslemesinde genel olarak oyma ve kabartma tekniği uygulanmıştır. Söz konusu tekniklerin yanında ajur ve kalemişi tekniği de görülmektedir. Akçaabat Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Arsin Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Beşikdüzü Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Sakız Hasanağa Camii (1548), Tekke Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hacı Kasım Camii (1821), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Tonya Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860) minberinde oyma, Arsin Yolaç Mahallesi Camii (1915), Karaca Mahallesi Camii (1955), Ortahisar (Merkez) Erdoğdu Bey Camii (1577), Sürmene Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) minberinde kabartma, Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Ak Camii (1953), Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Çiçekli

Mahallesi Merkez Camii (1956)'', Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Merkez Eski Camii (1913), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Çarşı Camii (1839), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09) ve Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii (1944) mihrabında oyma ve kabartma, Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Araklı Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Beşikdüzü Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Maçka Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Of Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889) minberinde ajur, Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(

914), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Sayraç Mahallesi Camii (1909) ve Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) minberinde oyma ve ajur, Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820) minberin kabartma ve ajur, Akçaabat Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sürmene Gültepe Mahallesi Camii (1900) ve Vakfıkebir Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873) minberinde oyma, kabartma ve ajur, Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893) ve Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii (1910) minberinde ajur ve çıtakari, Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846) minberinde kalemişi, Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72) minberinde ise kalemişi ve oyma tekniği uygulanmıştır.

4.5.2.5. Vaaz Kürsüleri

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Ak Camii (1953), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Merkez Büyük Camii (1902), Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi

Merkez Camii (1825 öncesi), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523), Musa Paşa Cami (1668), Hızırbey Camii (1798), Tekke Camii (18. yy.), Hacı Kasım Camii (1821), Tavanlı Camii (1874), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Konak Mahallesi Camii (1842), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Düzköy Merkez Camii (1947, Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) vaaz kürsüsünde oyma, Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) kürsüsünde kabartma, Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872) kürsüsünde oyma ve kabartma, Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919) kürsüsünde ajur, Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar

(Merkez) Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), kürsüsünde ajur ve oyma, Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Tonya Kozluca Mahallesi Camii(1866) kürsüsünde kalemişi, Of Sayraç Mahallesi Camii (1909), kürsüsünde ise oyma ve kalemişi tekniğinde süslemeler mevcuttur.

4.5.2.6. Mahfiller

Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Şinik Mahallesi Camii (1862), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950) Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Tonya Kozluca Mahallesi Camii(1866), Sayraç Mahallesi Camii (1909), mahfilinde oyma, Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Maçka Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892) mahfilinde kabartma, Arsin Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Şalpazarı

Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860) mahfilinde oyma ve kabartma, Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Konak Mahallesi Camii (1842) ve Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886) mahfilinde oyma ve ajur, Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Sürmene Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Akçaabat Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) mahfilinde çıtakari, Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901) ve Yeşilköy Mahallesi Camii (1928) mahfilinde çıtakari ve oyma, Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855) mahfilinde çıtakari ve ajur, Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83) mahfilinde oyma, kabartma ve ajur, Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Ak Camii (1953), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) mahfilinde kalemişi, Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), ve Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811) mahfilinde ise kalemişi ve oyma tekniğinde yapılmış süslemeler görülmektedir.

4.5.2.7. Harim Duvarları

Camilerin harim duvarları sıvanıp boyanmıştır. Bazı camilerde, sıva ve boyalı duvar yüzeylerine kalemişi tekniğinde yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Söz konusu süslemelerin orijinal olanları kök boya ile sonradan eklenenler ise plastik boyayla yapılmıştır. Harim duvarlarında kalemişi süslemelerin görüldüğü camiler Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez

Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908, Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Merkez Eski Camii (1913), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Çatak Mahallesi Camii (1934), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Erdoğdu Bey Camii (1577), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Çarşı Camii (1839), Saraçzade Mescidi (1866), Ahi Evren Dede Camii (1890), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Tonya Kozluca Mahallesi Camii(1866), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Karşular Mahallesi Camii

(1886), Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890)'dir.

4.6. Süsleme

Çalışmamızda yer alan camilerin dış cephesinde, birkaç istisnai örnek dışında süsleme unsuru bulunmaz. Yapılardaki süslemeler, mimari elemanlarda (mihrap, minber, vaaz kürsüsü, mahfil, minare) ve yapı elemanlarında (tavan, kapı, sütun, harim duvarları) toplanmıştır. Süslemeler, bitkisel, geometrik, geçmeli, nesneli, yazı, mimari elemanlı ve azda olsa figürlü motiflerle oluşturulurken oyma, kabartma, kalemişi ve ajur tekniği kullanılmıştır. Süsleme programlarında yaygın olarak kullanılan bitkisel motifler; kıvrık dal, palmet, yaprak, asma dalı ve yaprağı, gülbezek, lale, üzüm salkımı, servi ağacı, meyve ağacı, ağaç, bir merkezden, vazodan veya ibrikten çıkan çiçek ve nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrık dallardan, geometrik motifler; kare, dikdörtgen, daire, yarım daire, silindir, üçgen, sekizgen, altıgen, baklava formu, Mühr-ü Süleyman, yıldız, badem, diyagonal kare, rozet, sepet örgü ve çarkıfeleklerden, geçme motifleri; zencirek, zikzak, halat, yiv, ok ucu, balıksırtı, koçboynuzu, testere ağzı, mukarnas, "C'' ve "S'' kıvrımları ve nöbetleşe birbiriyle birleşip ayrılarak uzayan kıvrımlardan, mimari elemanlı motifler; Kâbe, minare ve cami motifinden oluşurken, nesneli motifler; kur'an kabı, terazi, zülfikar, ibrik, saat, gemi, vazo, kandil, kılıç, perde, ay yıldız, perde püskülü, yelpaze, alem, flama, terazi ve sandıktan oluşur. Özellikle harim duvarlarında yer alan, kare ve dikdörtgen formlu panoların ya da madalyonların içerisine de kalemişi tekniğiyle Allah-Muhammed lafzı, dört halife isimleri, Peygamber torunlarının isimleri, besmele, ihlas suresi, ayetel kürsi, kelime-i tevhid, hadisler veya bazı ayetler (Bakara 149, Âl-i İmrân 37, Sâd 50, Kalem 4, Âl-i İmrân 39, Hûd 88, A'lâ 14, Nisâ 103, İnfitâr 11-12, Feth 1, Nisâ 80, Yâsîn 38-40, En'âm 102, İbrâhîm 32, Bakara 107, Âl-i İmrân 5, En'âm 79, Âl-i İmrân 85, Tevbe 18, Cin 18, Mü'minûn 51, Saf 13, Kasas 77, Yûsuf 64, Mü'min 64, Mülk 1, Fâtır 41, Hac 77, İsrâ 78- 79) yazılmıştır.

Mimari ve yapı elemanlarında yer alan süslemeleri ayrı ayrı başlıklar altında tasnif edeceğiz. Ancak minare ve sütunları tasnife dahil etmeyeceğiz.

Ağırlıklı olarak geometrik motiflerden meydana gelen sütun süslemeleri genel olarak sütun ayak ve başlığında veya sütun gövdesinin her iki ucunda görülmektedir. Minarelerdeki süs unsurları şerefe altında veya şerefe korkuluğunda yer alır. Şerefe

altındaki süslemeler şeritler halinde şerefeyi çevrelerken, korkuluktakiler genellikle dikey yönlü ve dikdörtgen formlu panoların içerisinde yer alır.

Tablo 4. 38. Bitkisel Motif Örnekleri

Yaprak	 Ortahisar (Merkez) Hızırbey Camii (1798)	 Ortahisar (Merkez) Saraçzade Mescidi (1866)	 Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873)
Asma Dalı	 Akçaabat Yeni Camii (1908)	 Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910)	 Araklı Merkez Büyük Camii (1902)
Selvi	 Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867)	 Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)	 Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)
Ağaç	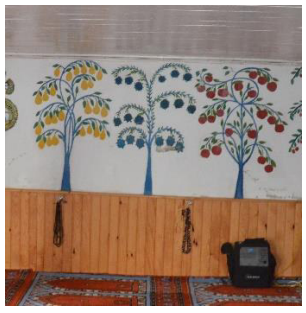 Tonya Kozluca Mahallesi Camii(1866)	 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)	 Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886)

Kıvrık dal	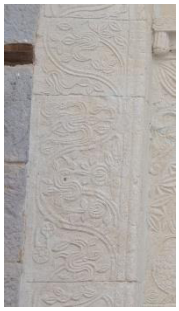 Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)	 Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi)	 Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845)
Çiçek	 Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83)	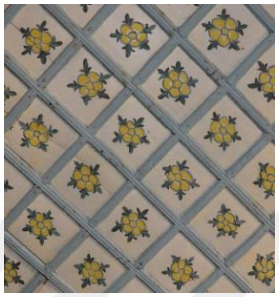 Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868)	 Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839)
Gülbezek	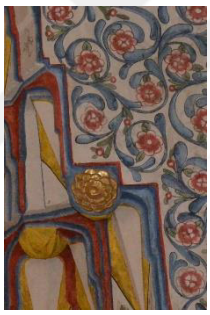 Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514)	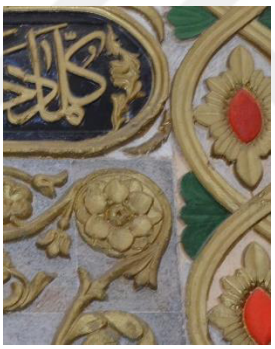 Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii 13.yy başları)	 Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842)
Lale	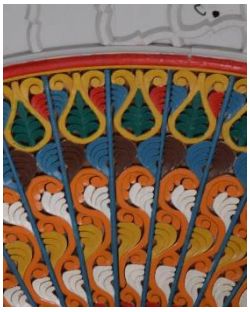 Arsin Karaca Mahallesi Camii (1955)	 Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841)	 Çaykara Günebakan Mahallesi Camii (1869)

Vazodan Çıkan Çiçek	 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)	 Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)	 Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)
Bir Merkezden Çıkan Çiçek	 Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)	 Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13)	 Çaykara Çamlıbel Mahallesi Camii (1887)
İbrikten Çıkan Çiçek	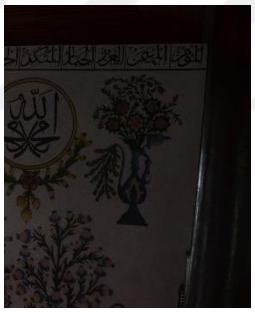 Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886)	 Sürmene Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898)	 Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)

Tablo 4. 39. Geometrik Motif Örnekleri

Diyagonal Kare	 Ortahisar (Merkez) Ahi Evren Dede Camii (1890)	 Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950)	 Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)

Mühr-ü Süleyman	 Ortahisar (Merkez) Musa Paşa Cami (1668)	 Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819)	 Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)
Onikigen	 Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (914)	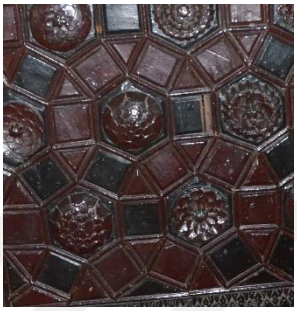 Ortahisar (Merkez) Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759)	 Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872)
Altıgen	 Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)	 Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892)	 Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)
Daire	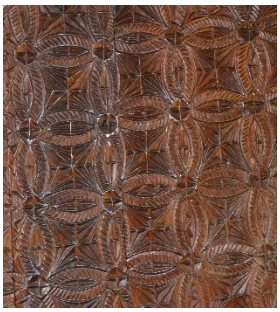 Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846)	 Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830)	 Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869)

Yarım Daire	 Günebakan Mahallesi Camii (1869)	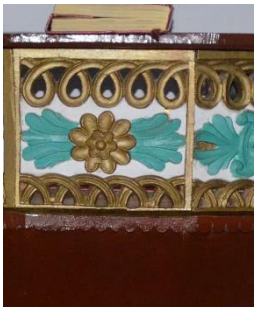 Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873)	 Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)
Kare	 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)	 Sürmene Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.)	
Üçgen	 Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845)	 Çaykara Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904)	 Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841)
Badem Formu	 Beşikdüzü Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912)	 Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)	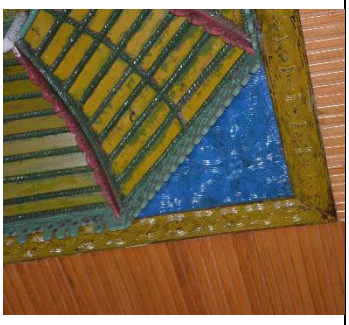 Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845)

Baklava Formu	 Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899)	 Arsin Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955)	 Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846)
Koçboynuzu	 Arsin Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925)	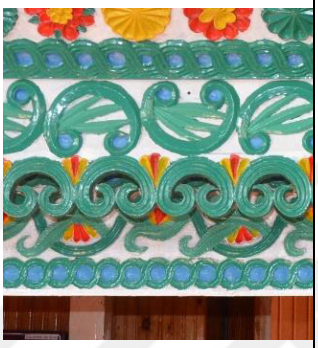 Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691)	 Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901)
Çarkıfelek	 Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869)	 Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841)	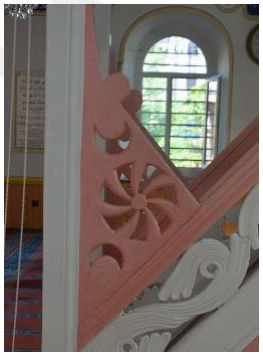 Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900)
Rozet	 Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890)	 Sürmene Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.)	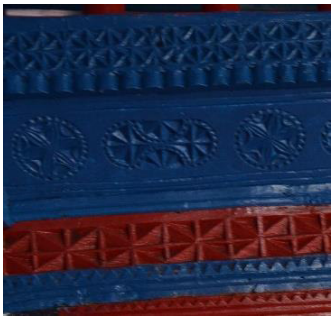 Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866)

Dama	 Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)	 Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05)	 Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)
Sepet Örgü	 Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi)	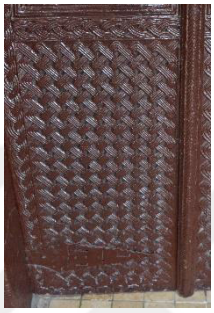 Dernekpazarı Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865)	 Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii (1869)
Yıldız	 Çaykara Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı)	 Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887)	 Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97)

Tablo 4. 40. Geçmeler

Zencirek	 Ortahisar (Merkez) Fatih Büyük Camii (914)	 Akçaabat Ak Camii (1953)	 Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846)
Zikzak	 Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902)	 Arsin Yeniköy Merkez Camii (1950)	 Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83)
Saç Örgü	 Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83)	 Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819)	 Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841)
Düğüm	 Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845)	 Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887)	 Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09)

Balıksırtı	Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900)	Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802)	Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874)
Halat	Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819)	Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884)	Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler)
"S'' Kıvrımı	Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42)	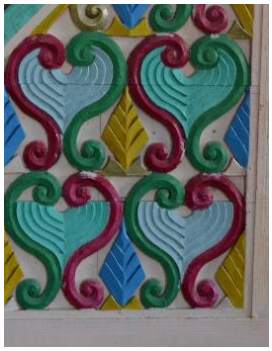 Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83),	Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872)
"C'' Kıvrımı	Çaykara Uzuntarla Mahallesi	Dernekpazarı Güney	

	Karaçam Camii (1802)	Mahallesi Camii (1819)	Sürmene Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898)
Nöbetleşe Birleşip Ayrılan Kıvrım	Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819)	Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887)	Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35)

4.6.1. Mihraplar

Taş veya ahşap malzemeli mihraplarda oyma, kabartma ya da kalemişi tekniğinde yapılmış süslemeler mevcuttur. Söz konusu mihrapların süsleme özelliklerini incelediğimizde Araklı, Arsin, Yomra, Ortahisar (Merkez), Akçaabat, Düzköy, Beşikdüzü, Şalpazarı, Vakfıkebir ve Tonya ilçelerindekilerin barok üslupta, Sürmene, Of, Çaykara, Dernekpazarı, Hayrat ilçelerindekilerin ise ahşap mimari-yapı elemanlarında gördüğümüz ve "Doğu Kardeniz Ahşap Üslubu'' olarak isimlendirdiğimiz üslupta bezendiğini görüyoruz.

Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Beşikdüzü Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay

Camii (1945), Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İç Kale Camii (1548), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Kasım Camii (1821), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Kaşüstü Merkez Camii (1908) mihrabında süsleme unsuru görülmemektedir.

4.6.1.1. Bitkisel Süsleme

Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Arsin Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Erdoğdu Bey Camii (1577), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Saraçzade Mescidi (1866), Hoca Halil Camii (1896), Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893) ve Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii'nin (1876) mihrabında bitkisel motifli süslemeler görülür.

3.6.1.2. Geometrik Süsleme

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Esiroğlu Mahallesi

Işıklar Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845),Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892) ve Büyük Mahalle Tomaslı Camii'nin (1958) mihrap süslemesinde geometrik motifler tercih edilmiştir.

3.6.1.3. Bitkisel ve Geometrik Süsleme

Akçaabat Kayalar Mahallesi Camii (1827), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Merkez Büyük Camii (1902), Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Karaca Mahallesi Camii (1955), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Ortahisar (Merkez) Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), İskender Paşa Camii (1529), Hacı Yahya Camii (1782), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904) Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii'nin (20. yy. başı) mihrabında bitkisel ve geometrik motifler bir arada kullanılmıştır.

3.6.1.4. Bitkisel, Geometrik, Nesneli, Yazı ve Mimari Elemanlı Süsleme

Cami mihraplarında yaygın olarak kullanılan bitkisel ve geometrik motiflerin yanında yazı, nesneli ve mimari elemanlı süslemelerde mevcuttur. Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Çaykara Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Sürmene Yeşilköy Mahallesi Camii (1928) mihrabında nesneli, Araklı "Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) mihrabında yazı, Arsin Özlü Mahallesi Camii (1952), Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle

Camii (1893), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı) mihrabında yazı ve nesneli, Akçaabat Dumankaya Merkez Camii (1902), Arsin Yeni Köy Merkez Camii (1950), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Maçka Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839), Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860) mihrabında bitkisel, geometrik ve nesneli, Araklı Konakönü Camii (1884), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915) mihrabında nesneli ve bitkisel, Akçaabat Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Ortahisar (Merkez) Musa Paşa Cami (1668), nesneli ve geometrik, Arsin Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855) mihrabında yazı, nesneli ve bitkisel, Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Vakfıkebir Açıkalan Mahallesi Camii (1944) ve Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) mihrabında yazı, nesneli, bitkisel ve geometrik, Beşikdüzü Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928) mihrabında nesneli, bitkisel, mimari elemanlı ve geometrik, Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Yazlık Mahallesi Camii (1862) ve Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828) mihrabında bitkisel, geometrik ve yazı, Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya

Mahallesi Camii (1855), ve Ortahisar (Merkez) Sakız Hasanağa Camii (1548) mihrabında yazı ve bitkisel, Çaykara Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844) mihrabında ise yazı, nesneli ve geometrik motifli süslemeler bulunmaktadır.

4.6.2. Minberler

Batı duvara dayandırılan minberlerin yalnızca doğu yüzünde ve giriş kısmında süsleme görülmektedir. Mihrabın hemen sağında konumlandırılan bazı minberlerin doğu ve batı yüzü farklı süsleme programına sahiptir. Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Taşören Mahallesi Camii (1841), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Of "Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904) ve Sürmene "Çamburnu Kuşluca Camii (1893) söz konusu camiler arasında yer alır. Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834) ve Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914) minberinin ise batı yüzü sadedir. Minber süslemelerinde ağırlıklı olarak bitkisel ve geometrik motifler bulunmaktadır. Maçka, Akçabat, Düzköy, Beşikdüzü, Şalpazarı, Vakfıkebir ve Tonya ilçelerindeki minberler oldukça sade olup, genellikle yan aynalıklarında ajurlu süsleme görülür. Merkezin doğusundaki ilçelerde bulunun cami minberlerinin ise bütün bölümlerinde süsleme unsuru görmek mümkündür. Söz konusu minberlerin yan aynalıkları, genellikle yatay ya da dikey olarak uzayan yıldız veya örgü motifli şeritlerle panolara ayrılmıştır. Kare veya dikdörtgen formlu panoların içerisi bitkisel ya da geometrik motiflerle tezyin edilmiştir. Minberler genellikle ajur tekniğinde yapılmış tepeliklere sahiptir.

4.6.2.1. Bitkisel Süsleme

Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Merkez Eski Camii (1913), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Esiroğlu

Mahallesi Durali Camii (1949), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Vakfikebir Merkez Eski Camii (1794), Açıkalan Mahallesi Camii'nin (1944) minberinde bitkisel motifli süslemeler vardır.

4.6.2.2. Geometrik Süsleme

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919) Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Hacı Yahya Camii (1782), Tekke Camii (18. yy.), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez

Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) minberinde geometrik motifli süslemeler mevcuttur.

4.6.2.3. Bitkisel ve Geometrik Süsleme

Akçaabat Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Taşören Mahallesi Camii (1841), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Gülbahar Hatun Camii (1514), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72) ve Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) minberinde geometrik ve bitkisel motifli süslemeler yer alır.

4.6.2.4. Bitkisel, Geometrik ve Nesneli Süsleme

Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Ak Camii (1953), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Karaca Mahallesi Camii (1955), Ortahisar (Merkez) "Çarşı Camii (1839), Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890), Orta Mahalle Yalı Camii (1900) minberinde bitkisel ve nesneli, Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Arsin Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Beşikdüzü Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Vakfıkebir Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873) minberinde geometrik ve nesneli, Arsin Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii (1869) ve Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529) minberinde ise bitkisel, geometrik ve nesneli süslemeler tercih edilmiştir.

4.6.3. Vaaz Kürsüleri

İncelemiş olduğumuz camilerde yer alan vaaz kürsülerin neredeyse yarıya yakınında süsleme unsuru görülmemektedir. Akçaabat Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Ortahisar (Merkez) Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./665 camiye dönüştürüldüğü tarih) ve Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii'nin (1910) kürsüsü de niteliksiz çini malzemeyle kaplıdır. Arsin Yolaç Mahallesi Camii (1915), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950) (orijinal olmayan), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885) ve Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii'nin (1529) orijinal olmayan kürsüsü ise boğumlardan meydana gelmektedir.

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Dumankaya Merkez Camii (1902), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Konakönü Camii (1884), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Çubuklu

Mahallesi Merkez Camii (1954), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Arpalı Mahallesi Camii (1890), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy.ikinci yarısı), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Of Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy. başları), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Gülbahar Hatun Camii (1514), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Çarşı Camii (1839), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958) ve Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii'nin (20. yy. başı) vaaz kürsüsünde süsleme unsuru yoktur.

4.6.3.1. Bitkisel Süsleme

Akçaabat Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Çaykara Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Of "Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Ortahisar (Merkez) Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Şalpazarı Doğancı

Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) kürsüsünde bitkisel motifli süsleme bulunmaktadır.

4.6.3.2. Geometrik Süsleme

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Merkez Büyük Camii (1902), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887)-(ikiside), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Hatuncuk Hatun Camii (1523), Musa Paşa Cami (1668), Hızırbey Camii (1798), Tavanlı Camii (1874), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Konak Mahallesi Camii (1842), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Düzköy Merkez Camii (1947), Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) kürsüsü geometrik motifli süslemelerle bezenmiştir.

4.6.3.3. Bitkisel ve Geometrik Süsleme

Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Ak Camii (1953), Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97),

Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Düzköy Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950)-(orijinal kürsü), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar (Merkez) Tekke Camii (18. yy.), Hacı Kasım Camii (1821), Sürmene Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Tonya Kozluca Mahallesi Camii(1866), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)-(orijinal olmayan) ve Açıkalan Mahallesi Camii (1944) kürsüsünde bitkisel ve geometrik motifler bir arada kullanılmıştır.

4.6.3.4. Nesneli ve Geometrik Süsleme

Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747) ve Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794)-(orijinal olan) kürsüsünde nesneli ve geometrik motifli süslemeler görülmektedir.

4.6.4. Mahfiller

Çalışmamızda bulunan mahfillerin neredeyse yarısında süsle unsuru görülmemektedir. Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Özlü Mahallesi Camii (1952), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Aksaklı Mahallesi Camii (1875), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Merkez Eski Camii (1913), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Ormancık

Mahallesi Merkez Camii (1892), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Çatak Mahallesi Camii (1934), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ballıca Mahallesi Merkez Orta Camii (1954), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Sarmaşıklı Camii (Dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), İskender Paşa Camii (1529), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Saraçzade Mescidi (1866), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Bicinlik Mahallesi Camii

(1898), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Caferli Mahallesi Camii (1814), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı) ve Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) mahfilini, süs unsuru bulunmayan mahfiller arasında sayabiliriz.

4.6.4.1. Bitkisel Süsleme

Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Ak Camii (1953), Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii'nin (1890) mahfilinde bitkisel motifli süsleme görülür.

4.6.4.2. Geometrik Süsleme

Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Şinik Mahallesi Camii (1862), Araklı "Erenler Mahallesi Camii (1830), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548), Sürmene Konak Mahallesi Camii (1842), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Camii (1900),

Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Tonya "Kozluca Mahallesi Camii (1866), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Karşular Mahallesi Camii (1886), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Yıldız Mahallesi Camii'nin (20. yy. ilk yarısı) mahfilinde geometrik motifli süsleme mevcuttur.

4.6.4.3. Bitkisel ve Geometrik Süsleme

Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Beşikdüzü Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Taşören Mahallesi Camii (1841), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900), Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii'nin (1876) mahfilinde bitkisel ve geometrik motifler bir arada tercih edilmiştir.

4.6.4.4. Nesneli, Geometrik ve Bitkisel Süsleme

Arsin Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852) mahfilinde nesneli ve geometrik, Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97) mahfilinde ise nesneli, bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan süsleme programı bulunmaktadır.

4.6.5. Tavanlar

Cami tavanları süslemelerin yoğun olarak bulunduğu alanlardır. Tavanlardaki süslemelerin büyük çoğunluğu, göbeklerde toplanmıştır. Söz konusu süslemeler oluşturulurken ağırlıklı olarak bitkisel, geometrik ve nesneli motifler kullanılmıştır. Bitkisel ve geometrik motifler bazı yapılarda ayrı ayrı uygulansa da genel olarak bir arada tercih edilmiştir. Ortahisar'da (Merkez) yer alan ve kiliseden camiye dönüştürülen Ayasofya Camii'nin (St. Sophia)-(1238-1263) tavanında ise freskolar mevcuttur.

Araklı Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy. sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Çatak Mahallesi Camii (1934), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11. yy.), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Musa Paşa Cami (1668), Hacı Salih Camii (1807), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Dirlik Mahallesi Camii (1890),Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Düzköy Merkez Camii (1947), Tonya Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Sürmene Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii'nin (1908) tavanında süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Maçka, Akcaabat, Düzköy, Beşikdüzü, Şalpazarı, Vakfıkebir ve Tonya ilçelerindeki cami tavanları benzer özelliklere sahiptir. Çıtakari tekniğin ön plana

çıktığı tavanlarda, tavan yüzeyi hafif çöketilmiş ve çökertilen bu alanların içerisi ajur tekniğinde yapılmış motiflerle doldurularak göbekler oluşturulmuştur. Arsin, Araklı, Sürmene, Of, Çaykara, Dernekpazarı, Hayrat ve Köprübaşı ilçelerinde de tavanlar benzer olup ya yüzeyin kademeli olarak çökertilerek meydana getirilen, ya da kademeli olarak dışa doğru taşıntı yapan motiflerle yapılmış göbekler mevcuttur. Söz konusu göbeklerdeki süsleme programı diğer ahşap unsurlarla bütünlük içerisindedir.

4.6.5.1. Bitkisel Süsleme

Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Maçka Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859) ve Orta Mahalle Yalı Camii (1900) tavanında bulunmaktadır.

4.6.5.2. Geometrik Süsleme

Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Arsin Yeni Köy Merkez Camii (1950), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Beşikdüzü Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Cumapazarı Serindere Mahallesi

Camii (1884), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) ve Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Şalpazarı Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya Kozluca Mahallesi Camii(1866), Vakfıkebir Ortaköy Mahallesi Camii (1876), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), ve Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı) tavanında geometrik motifli süslemeler vardır.

4.6.5.3. Bitkisel ve Geometrik Süsleme

Akçaabat Akçaabat Yeni Camii (1908), Ak Camii (1953), Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Özlü Mahallesi Camii (1952), Karaca Mahallesi Camii (1955), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Merkez Eski Camii (1913), Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Çarşı Camii (1839), Sürmene

Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Caferli Mahallesi Camii (1814) ve Fevziye Mahallesi Yukarı Camii'nin (1871) tavan süslemesinde bitkisel ve geometrik motifler birlikte kullanılmıştır.

4.6.5.4. Bitkisel, Geometrik ve Nesneli Süsleme

Çaykara Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44) ve Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), tavanında nesneli, Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Hacı Yahya Camii (1782) ve Ahi Evren Dede Camii (1890) tavanında bitkisel ve nesneli, Akçaabat Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Söğütlü Merkez Camii (1870), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Beşikdüzü Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Maçka Güzelce Mahallesi Camii (1948), Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Tonya Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958) ve Yomra Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890) tavanında geometrik ve nesneli, Akçaabat Dumankaya Merkez Camii (1902), Araklı Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Köprübaşı Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Ortahisar (Merkez) Hızırbey Camii (1798) ve Şalpazarı Akçiriş Mahallesi Camii (1910) tavanında, bitkisel, geometrik ve nesneli motiflerin oluşturduğu süsleme programı mevcuttur.

4.6.6. Harim Kapılar

Harim giriş kapılarının büyük çoğunluğu yenilenmiştir. Mevcut orijinal kapı örneklerinden hareketle, Of-Çaykara havzasındaki kapıların diğer ahşap mimari unsurlar gibi oldukça bezemeli olduğunu görüyoruz. Kapı kanatları genellikle saç örgü veya yıldız motifleriyle panolara ayrılmıştır. Söz konusu panoların içerisi ya vazodan veya bir merkezden çıkan çiçekle, ya da geometrik motiflerle tezyin edilmiştir. Beşikdüzü, Şalpazarı, Vakfıkebir ve Tonya ilçelerinde bulunan az sayıdaki orijinal kapılar sadedir. Maçka ilçesindeki orijinal 6 kapının 4'ü (Akmescit Mahallesi Camii (1873), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868) birbirinin aynısı olup, vazodan çıkan asma dalıyla bezenmiştir. Sepet örgü motifli Maçka-Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii kapısı Of-Çaykara havzasındaki cami kapılarıyla benzer özelliklere sahiptir. Orijinalinde kilise olan Maçka Yazlık Mahallesi Camii kapısı ise ünik bir örnektir. Kapının süsleme programı kıvrım dal, rozet, vazodan çıkan asma dalı, çift başlı kartal, baklava formu ve perde motiflerinden meydana gelir. Komnenos hanedanının arması olan çift başlı kartal motifi, kapının kilise döneminden kaldığını gösteriyor. Ayrıca vazodan çıkan asma dalı motifi de, yukarıda bahsi geçen ve kapı bezemeleri birbirinin aynısı olan dört caminin bölgedeki Hıristiyan yapı süslemelerinden etki taşıdığını düşündürüyor.

Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785), Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Söğütlü Merkez Camii (1870), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Merkez Büyük Camii (1902), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930), Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Cudibey Mahallesi Orta Camii

(1955), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957), Çaykara Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Gülen Mahallesi Merkez Camii (1949), Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Köprübaşı Molla İsmailli Camii (19. yy sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11.yy.), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13.yy başları), Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14.yy./1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Gülbahar Hatun Camii (1514), Hatuncuk Hatun Camii (1523), İskender Paşa Camii (1529), İç Kale Camii (1548), Sakız Hasanağa Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Konak Camii (18. yy.), Hamza Paşa Camii (18. yy.), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798), Hacı Salih Camii (1807), Çarşı Camii (1839), Saraçzade Mescidi (1866), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy son çeyreği), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı

Camii (19. yy. sonu), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Sürmene Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Orta Mahalle Yalı Camii (1900),, Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii(1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii (1908) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii'nin (1956) harim giriş kapısında süs unsuru görülmez.

4.6.6.1. Bitkisel Süsleme

Akçaabat Ak Camii (1953), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Merkez Eski Camii (1913), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Akmescit Mahallesi Camii (1873), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Ortahisar (Merkez) Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Vakfıkebir Merkez Eski Camii'nin (1794) harim giriş kapısında bitkisel motifli süslemeler yer alır.

4.6.6.2. Geometrik Süsleme

Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910), Arsin Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Beşikdüzü Aksaklı Mahallesi

Camii (1875), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Maçka Örnekalan Mahallesi Camii (1884), Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), CumapazarıSerindere Mahallesi Camii (1884), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Sürmene Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Karacakaya Mahallesi Camii (1901) ve Vakfıkebir Yıldız Mahallesi Camii'nin (20. yy. ilk yarısı) harim giriş kapısında geometrik motifli süslemeler görülür.

4.6.6.3. Bitkisel ve Geometrik Süsleme

Araklı Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Güney Mahallesi Camii (1819), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Büyük Camii (1942),Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.) ve Sürmene Gültepe Mahallesi Camii'nin (1900) harim giriş kapısında bitkisel ve geometrik motifli süslemeler bir arada kullanılmıştır.

4.6.6.4. Bitkisel, Geometrik, Nesneli ve Figürlü Süsleme

Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii'nin (1904) kapısında bitkisel, geometrik ve nesneli, Araklı Konakönü Camii (1884), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii'nin (1950-51) kapısında geometrik ve nesneli, Maçka Yazlık Mahallesi Camii'nin (1862) ise geometrik, bitkisel, nesneli ve figürlü süslemeler yer alır.

4.6.7. Harim Duvarları

Çalışmamızda yer alan camilerin harim duvarları sıvanıp boyanmıştır. Bazı camilerin duvarları yakın dönemde niteliksiz plastik, lambri veya çini malzemeyle kaplanmıştır. Bunun sebebi muhtemelen duvarlarda oluşan boya veya sıva dökülmeleridir. Camilerin büyük çoğunluğunda harim duvarları sade iken, bazılarında kalemişi tekniğiyle yapılmış süslemeler mevcuttur. Söz konusu süslemelerin çoğu orijinal olmayıp plastik boyayla oluşturulurken, orijinal olanlarda kök boya kullanılmıştır. Ancak yenileme çalışmalarında, kök boyayla yapılmış süslemelerin çoğu plastik boyayla yenilenmiştir.

Kalemişi bezemenin, 18. yy.'ın ikinci yarısından itibaren Osmanlı taşra yapılarında yapılmaya başlayan ve başta Topkapı Sarayındakiler olmak üzere, İstanbul'daki örneklerden hareketle yapılmaya çalışılan örnekler arasındadır. Başlangıçta İstanbul'dakilerin birer kopyası olarak yapılan bu kalemişi bezemeler zamanla yerel ustalarca geliştirilmişlerdir (Yavuz, 2009: 313).

Harim duvarlarındaki süsleme programı ve yoğunluğu camiye göre değişkenlik göstermektedir. Bazı camilerin duvarlarında yalnızca yazı madalyonu veya yazı kuşağı yer alırken, bazılarında sadece kapı ve pencere kenarlarında süs unsuru vardır. Ancak ağırlıklı olarak orijinal süslemeye sahip camilerde duvarlar, birkaç sıra halinde uzayan süsleme programına sahiptir. Bu camilerde genellikle, harim katındaki pencerelerin arasında vazodan veya ibrikten çıkan çiçeklerle, ağaç motifleri, harim ve mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında kalan yüzeylerde yazı panoları, mahfil katı seviyesindeki pencerelerin arasında bazen sade, bazen ise bitkisel motiflerle çevrelenmiş yazı madalyonları yer alır. Son olarak harim duvarları içlerinde "Esma'ül Hüsna'' yazılı küçük panolarla nihayetlenir. Ayrıca bazı camilerde, mihrabın her iki yanına veya doğu-batı duvar eksenlerinin hafif güneyinde mimari siluetlerle, muhtelif yerlere yerleştirilmiş nesneli süslemelerde vardır.

Tablo 4. 41. Mimari Elemanlı Motif Örnekleri

Cami	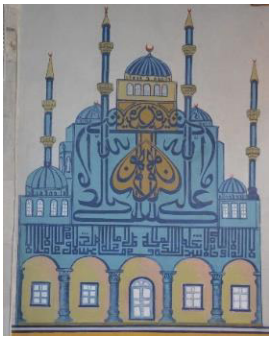 Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910)	 Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901)	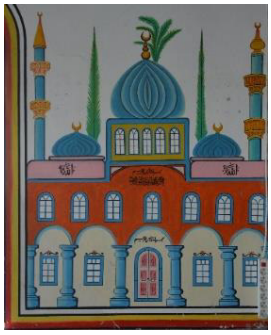 Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83)
Kabe	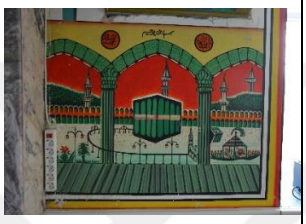 Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83)	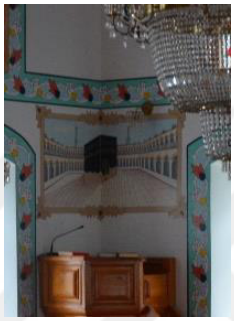 Maçka Kaynarca Mahallesi Camii (1950)	
Minare	 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)		
Cennet-Mahşer	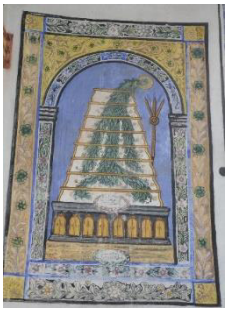 Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909)	 Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909)	

Tablo 4. 42. Nesneli Motif Örnekleri

Saat	 Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910)	 Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867)	 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)
Perde	 Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867)	 Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910)	 Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902)
Kandil	 Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900)	 Şalpazarı Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72)	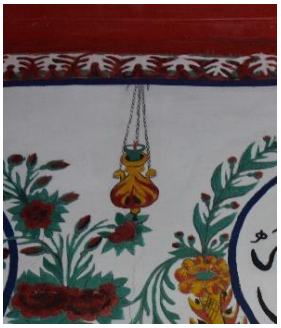 Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866)
İbrik	 Arsin Işıklı Mahallesi	 Dernekpazarı Taşçılar Mahallesi Merkez	 Hayrat Sarmaşık

	Merkez Camii (1902)	Camii (1804-05)	Mahallesi Camii (1877)
Zülfikâr	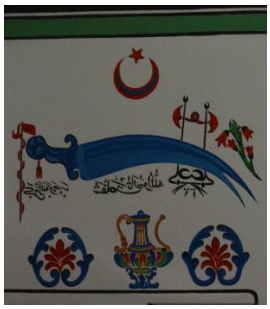 Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950)	Arsin Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925)	Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902)
Kur'an Kabı	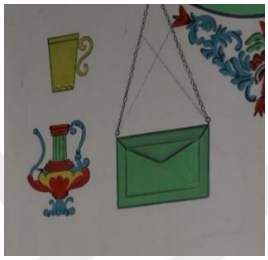 Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902)	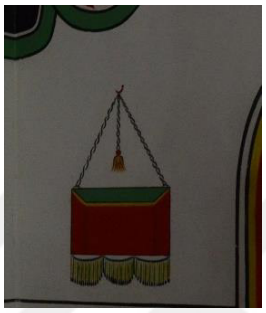 Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950)	Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899)
Bayrak	Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909)	Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902)	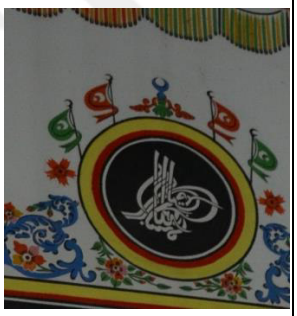 Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii (1950)
Terazi	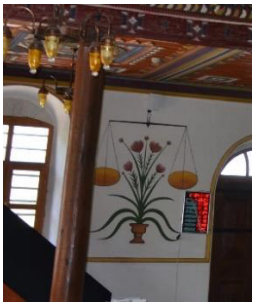 Arsin Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899)	Akçaabat Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.)	Tonya Sayraç Mahallesi Camii (1909)

Vazo	 Araklı Kalecik Mahallesi Camii (1910)	 Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901)	 Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83)
Ay yıldız	 Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523)	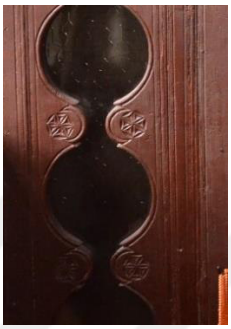 Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi)	 Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885)
Yelpaze	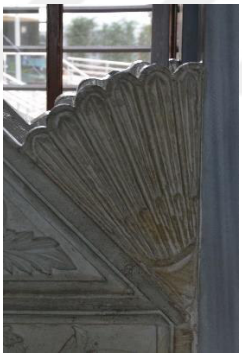 Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529)	 Ortahisar (Merkez) Yeni Cuma Camii (13.yy başları)	 Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872)
Alem	 Arsin Yeniköy Merkez Camii (1950)	 Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873)	 Ortahisar (Merkez) Çarşı Camii (1839)

Tablo 4. 43. Yazılı Süsleme Örnekleri

4.7. Cami Konumları

Bölgedeki bazı camiler düz alanlarda inşa edilmiş olsa da, birçoğu coğrafyanın dağlık olması sebebiyle eğimli arazilerde inşa edilmiştir. Eğim problemini çözmek için yapılarda bazı uygulamalar yapılmıştır. Söz konusu uygulamalar; "İnşa yapılacak alan kazılarak zeminin düzeltilmesi, eğimin az olduğu yerlerde taş malzemeli kaide oluşturmak, eğimin çok fazla olduğu yerlerde öncelikle taş malzemeli bodrum kat inşa edip, camiyi bu kat üzerine inşa etmek veya ticaretin yoğun olarak yapıldığı yerlerde, alt katta dükkânlar oluşturarak fevkani plan tipi uygulaması'' şeklindedir.

Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750), Söğütlü Merkez Camii (1870), Demirci Mahallesi Merkez Camii (1902), Akçaabat Yeni Camii (1908), Çilekli Mahallesi Camii (1955), Araklı Kayacık Mahallesi Camiin (1747), Araklı Hacı Hasan Camii (1859), Ortaköy Mahallesi Merkez Camii (1957), Arsin Atayurt Mahallesi Lağdas Camii (1691), Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902), Yolaç Mahallesi Camii (1915), Fındıklı Mahallesi Merkez Camii (1920), Beşikdüzü Seyitahmet Mahallesi Camii (1835-36), Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889), Korkuthan Mahallesi Camii (1894), Resullü Mahallesi Aşağı Camii (1928), Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii (1957),

Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Taşören Mahallesi Camii (1841), Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii (1845), Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848), Yukarıkumlu Mahallesi Camii (1914), Düzköy Çayırbağı Orta Mahalle Camii (1893), Hayrat Sarmaşık Mahallesi Camii (1877), Kurtuluş Mahallesi Camii (1919), Maçka Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih), Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ormaniçi Mahallesi Camii (1852), Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Esiroğlu Mahallesi Işıklar Camii (1873), Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı), Bakımlı Mahallesi Camii (1933), Çatak Mahallesi Camii (1934), Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940), Atasu Mahallesi Cinali Camii (1950), Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yazlık Mahallesi Camii (1862), Of Karabudak Mahallesi Camii (1802), Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820), Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834), Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35), Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi(1868), Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii (1884), Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885), Ballıca Mahallesi Merkez Yıldız Camii (1889), Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951), Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945), Kireçli Mahallesi Camii (1952), Sırağaç Mahallesi Camii (19. yy.), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11. yy.), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13. yy. başları), İskender Paşa Camii (1529), Musa Paşa Cami (1668), Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759), Tekke Camii (18. yy.), Hızırbey Camii (1798), Saraçzade Mescidi (1866), Yeni Kemer Kaya Camii (19. yy.), Pelitli Mahallesi Merkez Camii (1915), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.), Çimento Camii (20. yy.), Sürmene Çamlıca Camii (1827), Muratlı Mahallesi Hocaoğlu Camii (1828), Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845), Yeniay Baştımar Mahallesi Camii (1859), Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867), Soğuksu Mahallesi Yalı Camii (1870), Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Petekli Mahallesi Mustafa Çebili Camii (1898), Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898), Yokuşbaşı Mahallesi Camii (19-20 yy.), Tonya Bicinlik Mahallesi Camii (1898), Vakfıkebir Merkez Eski Camii (1794), Karatepe Mahallesi Merkez Camii (1873) ve Ortaköy Mahallesi Camii (1876) düz zemin üzerine inşa edilmiştir.

Eğimin çok fazla olmadığı yerlerde taş kaide üzerine inşa edilen camiler Akçaabat Dürbinar Mahallesi Camii (1746), Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785),

Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Derecik Mahallesi Uğurlu Merkez Camii (1802), Kayalar Mahallesi Camii (1827), Şinik Mahallesi Camii (1862), Kuruçam Mahallesi Merkez Camii (1902), Dumankaya Merkez Camii (1902), Yıldızlı Gölbaşı Mahallesi Demirtaş Camii (1949), Aydınköy Mahallesi Aydınlar Camii (1950), Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Araklı Erenler Mahallesi Camii (1830), Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42), Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Kalecik Mahallesi Camii (1910), Taşgeçit Mahallesi Camii (1950), Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii (1950-51), Yalıboyu Mahallesi Merkez Camii (1954), Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822), Yolüstü Mahallesi Merkez Camii (1864), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Gölgelik Mahallesi Camii (1904), Güneyce Mahallesi Mandıra Camii (1925), Yeni Köy Merkez Camii (1950), Özlü Mahallesi Camii (1952), Cudibey Mahallesi Orta Camii (1955), Işıklı Mahallesi Yeni Camii (1956), Çiçekli Mahallesi Merkez Camii (1956), Beşikdüzü Duygulu Mahallesi Merkez Camii (1846), Hünerli Mahallesi Merkez Camii (1862), Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869), Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912), Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Akdoğan Mahallesi Merkez Camii (1825 öncesi), Aşağı Kumlu Mahallesi Camii (1844), Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865), Günebakan Mahallesi Camii (1869), Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii(1886-87), Ormancık Mahallesi Varhal Camii (1918), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902), Çayırbağı Zeliha Mahallesi Camii (1910), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832), Köprübaşı Yağmurlu Mahallesi Camii (1733-34), Molla İsmailli Camii (19. yy. sonları), Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843), Beşköy Mahallesi Yılmazlar Camii (1950), Maçka Akmescit Mahallesi Camii (1873), Alaçam Mahallesi Camii (1883), Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888), Armağan Mahallesi Camii (19. yy.), Güzelce Mahallesi Camii (1948), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949), Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874), Ballıca

Mahallesi Büyük Camii (1942), Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Ortahisar (Merkez) İç Kale Camii (1548), Erdoğdu Bey Camii (1577), Konak Camii (18. yy.), Çağlayan Başkurt Merkez Camii (1858), Tavanlı Camii (1874), Ahi Evren Dede Camii (1890), Hoca Halil Camii (1896), Çağlayan Dereli Camii (19. yy. son çeyreği), Akoluk Merkez Camii (19. yy.), Tahtalı Camii (19. yy. sonu), Sürmene Dirlik Mahallesi Camii (1890), Yeniay Kuleli Mahallesi Camii(1893), Gültepe Mahallesi Camii (1900), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904), Yeşilköy Mahallesi Camii (1928), Yukarı Ovalı Mahallesi Tödbaş Camii (1938), Şalpazarı Pelitcik Güdün Lügüt Mahallesi Camii (1859), Doğancı Mahallesi Merkez Camii (1871-72), Sütpınarı Mahallesi Merkez Camii (1908-09), Akçiriş Mahallesi Camii (1910), Düzköy Merkez Camii (1947), Çarlaklı Mahallesi Camii (1951), Dereköy Mahallesi Camii (1935), Tonya İskenderli Merkez Camii (1810), Kozluca Mahallesi Camii(1866), Karşular Mahallesi Camii (1886), Kayacan Mahallesi Camii (1892), Sayraç Mahallesi Camii (1909), Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958), Vakfıkebir Fevziye Mahallesi Yukarı Camii (1871), Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860), Açıkalan Mahallesi Camii (1944), Yıldız Mahallesi Camii (20. yy. ilk yarısı), Yomra Kayabaşı Mahallesi Camii (1869), Özdil Mahallesi Merkez Camii (1890), Sancak Mahallesi Kohalı Camii (20. yy. başı), Kaşüstü Merkez Camii (1908) ve Oymalıtepe Tepedüz Mahallesi Camii (1956) şeklindedir. Ancak Akçaabat Orta Mahalle Merkez Camii (1800), Çaykara Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44), Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87), Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii (1920), Düzköy "Gökceler Mahallesi Merkez Camii (1802), Taşocağı Mahallesi Merkez Camii (1902) ve Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii'nin (1940) inşa edildiği alan diğer camilere göre biraz daha fazla eğimlidir.

Çalışmamızda yer alan camilerden bazıları bodrum kat üzerine inşa edilmiştir. Bodrum kat üzerine inşa edilen camileri gerek eğimli arazilerde, gerekse düz zeminlerde görmekteyiz. Eğimli arazilerde bodrum kat inşa etmenin zorunlu bir ihtiyaç olduğunu, düz zeminlerde ise derslik, imam odası vb. amaçlarla kullanmak düşüncesiyle yapıldığını söyleyebiliriz. Arsin Çubuklu Mahallesi Merkez Camii (1954), Karaca Mahallesi Camii (1955), Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872), Taşlıgedik Mahallesi Camii (1904), Dernekpazarı Ormancık Mahallesi Merkez Camii (1892), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890), Maçka Örnekalan

Mahallesi Camii (1884), Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892), Ortahisar (Merkez) Hatuncuk Hatun Camii (1523), ve Hamza Paşa Camii (18. yy.) eğimli arazilerde bodrum kat üzerine inşa edilmiş camilerken, Arsin Nuroğlu Mahallesi Camii (1941), Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913), Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819), Tüfekçi Mahallesi Elmalı Mevkii Camii (19. yy.), Maçka Kaynarca Mahallesi Camii (1950), Of Yazlık Mahallesi Melet Camii (1942) ve Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii (1821), düz zeminde bodrum kat üzerine inşa edilmiş camilerdir.

Ticari hayatın canlı olduğu yerlerde fevkani şekilde inşa edilmiş camiler görülmektedir. Çalışmamızda yer alan Araklı Konakönü Camii (1884), Merkez Büyük Camii (1902), Ortahisar (Merkez) Sakız Hasanağa Camii (1548), Hacı Yahya Camii (1782), Hacı Salih Camii (1807), Çarşı Camii (1839) ve Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii (1900) fevkani şeklinde inşa edilen camilerdir. Söz konusu camilerden Ortahisar (Merkez) Hacı Yahya Camii (1782) han içerisinde yer alan ünik bir eserdir.

4.8. Çatı Örtüsü

İncelemiş olduğumuz camilerin büyük çoğunda dört omuz kırma çatı mevcuttur. Bunun yanında bazı camilerin dış örtüsü farklılık gösterir. Akçaabat Şinik Mahallesi Camii (1862), Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802), Maçka "Anayurt Mahallesi Camii (18-19 yy.-1936 camiye dönüştürüldüğü tarih)'', Ortahisar (Merkez) Molla Siyah Camii (St. Andrew)-(11. yy.), Fatih Küçük Camii (14.yy/1665'den önce camiye dönüştürülmüştür), Sarmaşıklı Camii (dönüştürüldüğü tarih 1523-53 arası), Konaklar Vakıf Camii (18. yy.) ve Hüsnü Göktuğ Paşa Camii'nde (1953 dönüştürüldüğü tarih) kırma çatı, Çaykara Taşlıgedik Mahallesi Camii'nde (1904) üç omuz kırma çatı, Akçaabat Yeni Camii'nde (1908) merkezi kubbe ve eğimli çatı, Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii (1855), Maçka Atasu Mahallesi Mumcular Camii (1845), Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514), İskender Paşa Camii (1529), Musa Paşa Cami (1668), Hacı Yahya Camii (1782), Hızırbey Camii (1798),Hacı Salih Camii (1807), Hacı Kasım Camii (1821), Çarşı Camii (1839)-(küçük kubbeler ve düz çatı ile birlikte), Ahi Evren Dede Camii (1890), Vakfıkebir Caferli Mahallesi Camii (1814), Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860) ve Yomra Kaşüstü Merkez Camii'nde (1908)

kubbe, Maçka Gürgenağaç Mahallesi Eski Camii (19. yy.-1920 camiye dönüştürüldüğü tarih), Ortahisar (Merkez) Ortahisar Fatih Büyük Camii (Panaghia Crysocephalos)-(914), Kudrettin Camii (St. Philippe)-(14. yy/1665 camiye dönüştürüldüğü tarih), Yeni Cuma Camii (St. Eugenios)-(13. yy. başları), Ayasofya Camii (St. Sophia)-(1238-1263) ve Sürmene Dirlik Mahallesi Camii'nde (1890) ise kubbe ve kırma çatı mevcuttur.

4.9. Ek Bölümler

Bazı camiler derslik, imam odası vb. amaçlarla kullanılan bodrum kat üzerine inşa edilirken, bazılarının farklı noktalarına, yine derslik, imam odası, bayan namaz kılma yeri, kuran kursu vb. amaçlarla kullanılan bölümler eklenmiştir. Bu bölümlerin bazıları orijinalken, bazıları sonradan eklemedir.

Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867)-(imam odası), Arsin Gölgelik Mahallesi Camii (1904)-(muska dolma tekniğinde yapılmış imam odası ve derslik), Çubuklu Mahallesi Karaosmanoğlu Camii (1930)-(muska dolma tekniğinde yapılmış derslik), Çaykara Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy. başı)-(imam odası), Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii (1872)-(medrese odaları), Akdoğan Mahallesi Demirciler Camii (1942-44)-(imam odası ve derslik), Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832)-(ahşap yığma tekniğinde yapılmış imam odası ve derslik), Sarmaşık Mahallesi Camii (1877)-(ahşap yığma tekniğinde yapılmış imam odası ve derslik), Köprübaşı Arpalı Mahallesi Camii (1890) (imam odası ve derslik), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868)-(bayan namaz kılma yeri), Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892)-(imam odası), Ortahisar (Merkez) Saraçzade Mescidi (1866)-(medrese odaları), Ahi Evren Dede Camii'nin (1890) kuzeyinde (bayan namaz kılma yeri ve türbe) , Akçaabat Kayalar Mahallesi Camii (1827)-(bayan mescid ve kuran kursu), Çaykara Akdoğan Mahallesi Kovacık Camii (1848)-(imam evi), Ortahisar (Merkez) Fatih Küçük Camii'nin (14. yy./1665'den önce camiye dönüştürülmüştür)-(bayan namaz kılma yeri ve dernek odaları) batısında, Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900)-(ahşap yığma ve taş yığma tekniğinde imam odası), Dernekpazarı Zincirlitaş Mahallesi Merkez Camii'nin (1920)- (imam odası ve derslik) ise doğusunda ek bölüm bulunmaktadır.

Ortahisar (Merkez) Ahi Evren Dede Camii (1890) bünyesinde türbe bulunduran ünik eserdir.

4.10. Baniler-Ustalar

Çalışmamızda yer alan kırsal bölgelerdeki camilerin büyük çoğunluğu mahalle halkı tarafından, bazıları ise hayır sefer kişiler tarafından yaptırılmıştır. Şehir merkezindeki camilerin çoğu ise devlet erkanı tarafından inşa ettirilmiştir. Akçaabat Nefsipulathane Mahallesi Camii (1750) H. Abdurrağmanoğlu, Orta Mahalle Camii (1800) Ali Bahat ve Ak Camii (1953) Viseralı Alican Öztürk, Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii (1841-42) Os'lu müderris Hacı Hasan Efendi, Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902) Ali oğlu Şeyh Hacı Hasan Efendi, Maçka Güzelce Mahallesi Camii (1948) M. Hanefi Taşkın, Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) Mehmet M. Ömeroğlu, Ortahisar (Merkez) Tavanlı Camii (1874) kesin olmamakla birlikte Nemlizadeler veya Kentencizade Hacı Mehmet, Tahtalı Camii (19. yy. sonu) Hacı Mehmet Efendi, Gülbahar Hatun Camii (1514) Yavuz Sultan Selim, İskender Paşa Camii (1529) İskender Paşa, İçkale Camii (1548) II. Beyazıd'ın oğlu Sultan Abdullah, Sakız Hasanağa Camii (1548) İskender Paşa'nın azatlılarından Ser-Bevvaban Hasan Ağa bin Abdullah, Erdoğdu Bey Camii (1577) Erdoğdu Bey, Musa Paşa Camii (1668) Musa Paşa, Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759) Hacı Ebu Bekir b. Nuh, Konak Camii (18 yy.) Kasım Ağa, Hamza Paşa Camii (18. yy.) Hamza Bey, Hacı Yahya Camii (1782) Hacı Abdullah, Hacı Salih Camii (1807) Hacı Salih, Hacı Kasım Camii (1821) ve Çarşı Camii (1839) Hazinedarzade Osman Paşa, Saraçzade Mescidi (1866) Saraçzade, Sürmene Yeniay Kuleli Mahallesi Camii (1893) Hacımehmetoğlu Ömer Usta, Tonya Tonya Kayacan Mahallesi Camii (1892) ise Mukayit Mehmet Efendi tarafından yaptırılmıştır.

İncelemiş olduğumuz camilerin inşa, süsleme ya da onarım ustaları konusunda bazı bilgiler elde ettik. Araklı Turnalı (Os) Mahallesi Camii'nin (1841-42) kalem işleri Arsinli Tahir Yazıcı, Beşikdüzü Akkese Mahallesi Merkez Camii (1889) Osman Ertonga, Vardallı Mahallesi Yukarı Camii (1957) İlyas Uludüz, Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii'nin (1876-1887) kapı ustası Şaban Kahveci, mihrap ustası ise Mahmut Ustamahmutoğlu, Dernekpazarı Tüfekçi Mahallesi Merkez Camii (1886-87) Şur (Şahinkaya) mahallesinden Kahvecioğlu Şaban, Akköse Mahallesi Merkez Camii (1865) cami ustaları Seyyid ...ibn Aziz ve Kâtiboğlu Süleyman bin Aziz, ahşap işleri Keşaplıoğlu Usta Mahmud, Maçka Ormaniçi Mahallesi Camii (1852) Hasan Keyif, Güzelce Mahallesi Camii (1948) Hüseyin Taşkın, Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949) Osman Çolak, Of Bölümlü Mithat

Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846) Hasan usta, Ballıca Mahallesi Büyük Cami (1942) Hendem Tursun Usta, Cumapazarı Taşhan Mahallesi Çay Camii (1945) Abdurrahman Günaddın, Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834) Hacı Ömer, Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) Sabit Sabitoğlu, Ortahisar (Merkez) Gülbahar Hatun Camii (1514) ve İskender Paşa Camii'nin (1529) yazı işleri Hafız Mahmud Esad Efendi, Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893) Hacımehmetoğlu Ömer usta, Şalpazarı Düzköy Merkez Camii (1947) Ali Kurukız, Tonya Büyük Mahalle Tomaslı Camii (1958) Mevlüt oğlu Muhammed Bahadır usta tarafından yapılmıştır.

Çaykara Taşlıgedik Mahallesi Camii'nin (1904) 1990 yılında eklenen minberi Kadir Ç-K, Düzköy Çayırbağı Beldesi Doğankaya Mahallesi Camii'nin (1855) 1963-64 yılındaki onarımı ise Ali Asan tarafından yapılmıştır.

Kitabelerden, ibadete açılış beratlarından veya bilgi fişlerinden öğrendiğimiz usta isimlerinin dışında cami imamlarının ya da cemaatinin vermiş olduğu bazı bilgilerde mevcuttur. Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83) ve Atayurt Mahallesi Merkez Camii'nin (1899) tavanı Halit Kalmuk, Atayurt Mahallesi Merkez Camii'nin (1899) taş işçiliği Santalı Saltatoğlu Abraham, Işıklı Mahallesi Merkez Camii'nin (1902) taş işçiliği Batum'dan gelen Rum ustalar tarafından, Çiçekli Mahallesi Merkez Camii'nin (1956) süslemeleri Topaloğullarından Celal, Tonya Kayacan Mahallesi Camii'nin (1892) taş işçiliği Rum Anastas, Sayraç Mahallesi Camii'nin (1909) taş işçiliği Memişoğlu lakaplı usta, kalemişleri ise Horhor isimli Rum usta, Yomra Sancak Mahallesi Kohalı Camii'nin (20. yy. başı) taş işçiliği ise Rum ustalar tarafından yapıldığını ifade ettiler. Söz konusu bilgiler daha önce belirttiğimiz gibi herhangi bir yazılı kaynaktan elde edilmiş değildir. Dolayısıyla bazılarının yanlış olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Mevcut bilgiler ışığında Haşim Karpuz, ustaların bazılarının Artvin ve Hopa çevresinden geldiğini söyler. Buna ilaveten Mehmet Yavuz, Dernekpazarı-Akköse Mahallesi Camii'nin mahfil kapısında yer alan kitabedeki Amele Keşaplıoğlu Usta Mahmud adını örnek göstererek ustaların Giresun ve Ordu bölgesinden de geldiğini ifade etmiştir. Yine Haşim Karpuz, ustaların Doğu Anadolu ve İstanbul ile bağlantılı olabileceğini ve bazı ustaların grup halinde çalıştığını söylemiştir. Mehmet Yavuz, Bayburt-Konarsu Ulu Camii ve Erzurum-Olur Çataksu (Tavusker) Köyü Camii'ni

örnek vererek. Haşim Karpuzun söylemini desteklemiştir. Bölgedeki camiler üzerine çalışmalar yapan bu iki değerli hocamızın ustalar konusundaki tespitlerine katılmakla birlikte sözlü kaynaklardan yola çıkarak işinin ehli gayri Müslim yerel ustalarla Batum'dan gelen ustalarında bazı camilerde çalıştığını söyleyebiliriz. Atayurt Mahallesi Merkez Camii'nin (1899) taş işçiliğini yapan Santalı Saltatoğlu Abraham, Tonya Kayacan Mahallesi Camii'nin (1892) taş işçiliği yapan Rum Anastas ile Sayraç Mahallesi Camii'nin (1909) kalemişi süslemelerini yapan Horhor isimli Rum usta yerel gayri Müslim ustalardan bazılarıdır. Işıklı Mahallesi Merkez Camii'nin (1902) ise taş işçiliği Batum'dan gelen ustalar tarafından yapılmıştır.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere camilerin inşa veya süsleme ustaları konusunda elimizde çok az bilgi bulunmaktadır. Ancak farklı camilerin benzer özelliklerini göz önünde bulundurarak bazı tahminler yürütebilmekteyiz. Yapı veya mimari elemanları açısından benzer özelliklere sahip camilerin inşa tarihleri birbirine yakınsa aynı usta ya da usta grubu tarafından yapıldığı tahmininde bulunabiliyoruz. Eğer inşa tarihleri arasından oldukça fazla zaman farkı varsa ise usta çırak ilişkisi sonucunda inşa edilmiş olabileceğini söyleyebiliriz. Bunun yanında daha erken tarihli bir mimari unsurun, geç tarihli başka bir unsuru etkilediği örneklerde mevcuttur. Maçka Yazlık Mahallesi Camii (1862), Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529) ve Arsin Karaca Mahallesi Camii (1955) mihrabının neredeyse aynı olması bu duruma bir örnektir. Trabzon'un en erken tarihli yapılarından biri olan İskender Paşa Camii'nin mihrabı diğer iki cami mihrabına esin kaynağı olmuştur.

Yapı veya mimari elemanları açısından benzerlik arz eden bazı cami örnekleri şöyledir;

- Akçaabat Işıklar Mahallesi Orta Camii (1785) ve Düzköy Gökceler Mahallesi Merkez Camii'nin (1802) minberi
- Akçaabat Derecik Mahallesi Demirtaş Derecik-Karaman Merkez Camii (20. yy.), Maçka Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949) ve Kaynarca Mahallesi Camii'nin (1950) bağdadi kubbesi
- Araklı Hacı Hasan Camii (1859) ve Konakönü Camii'nin (1884) mihrabı büyük oranda benzerlik arz eder.
- Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867) ve Taşgeçit Mahallesi Camii'nin (1950) kuzeybatı yönünde yer alan harim giriş kapısı

- Araklı Merkez Büyük Camii (1902) ve Kalecik Mahallesi Camii'nin (1910) mihrabı, minberi ve minaresi
- Araklı Merkez Büyük Camii (1902), Kalecik Mahallesi Camii (1910) ve Merkez Yeşilköy Fatih Sultan Mehmet Camii'nin (1950-51) örtü sistemi
- Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83), Atayurt Mahallesi Merkez Camii (1899), Özlü Mahallesi Camii (1952) ve Karaca Mahallesi Camii'nin (1955) tavan göbeği
- Arsin Işıklı Mahallesi Merkez Camii (1902) ve Çubuklu Mahallesi Merkez Camii'nin (1954) harim duvarlarındaki kalemişi bezemeler
- Arsin Yeşilce Mahallesi Konak Camii (1822) ve Cudibey Mahallesi Orta Camii'nin (1955) mihrabı
- Arsin Karaca Mahallesi Camii (1955) ve Cudibey Mahallesi Orta Camii'nin (1955) planı düzenlemesi
- Arsin Güneyce Mahallesi Büyük Camii (1882-83) ve Güneyce Mahallesi Mandıra Camii'nin (1925) minberi
- Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901) ve Araklı Kalecik Mahallesi Camii'nin (1910) mahfil süslemeleri
- Sürmene Gültepe Mahallesi Kefeli Camii (1898) ve Karacakaya Mahallesi Camii'nin (1901) harim duvarlarındaki kalemişi süslemeler
- Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867) ve Gültepe Mahallesi Camii (1900) minberinin orijinal kısımları
- Sürmene Aşağı Ovalı Mahallesi Camii (1845) ve Araklı Taşgeçit Mahallesi Camii'nin (1950) tavan göbeği
- Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867) ve Yukarı Ovalı Mahallesi Camii (1904) minberi
- Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834) ve Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii'nin (1846) mahfil köşkü
- Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35) ve Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874) minberi
- Of Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii (1834-35) ve Cumapazarı Serindere Mahallesi Camii'nin (1884) harim giriş kapısı
- Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885) ve Sürmene Orta Mahalle Yalı Camii'nin (1900) mahfili

- Of Uğurlu Molla Ömerli Mahallesi Camii (1892) ve Yazlık Mahallesi Merkez Camii (1951) minberinin yan aynalığı
- Of Ağaçseven Mahallesi Merkez Camii (1820) ve Kireçli Mahallesi Camii'nin (1952) mihrabı
- Of Bölümlü Büyük Mahalle Camii (1874) ve Kireçli Mahallesi Camii'nin (1952) minaresi
- Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii (1904), Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901) ve Araklı Kalecik Mahallesi Camii'nin (1910) mahfili
- Of Gürpınar Mahallesi Hacı Bayram Camii (1885) ve Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii'nin (1904) minberi
- Köprübaşı Gündoğan Mahallesi Yeşil Camii (1843) ve Sürmene "Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii'nin (1867) minberi
- Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802) ve Of "Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii'nin (1834-35) harim giriş kapısı ve minberi
- Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13) ve Taşkıran Mahallesi Camii'nin (1896-97) tavanı
- Çaykara Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97) ve Of Saraçlı Mahallesi Yukarı Camii'nin (1904) minber yan aynalığı
- Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887) ve Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii'nin (1802) vaaz kürsüsü
- Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841) ve Çambaşı Mahallesi Ömerli Camii'nin (1845) tavan göbeği
- Çaykara Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Taşkıran Mahallesi Camii (1896-97) ve Taşlıgedik Mahallesi Camii'nin (1904) tavan göbekleri
- Çaykara Uzuntarla Mahallesi Karaçam Camii (1802) ve Of "Sugeldi Mahallesi Aşağı Camii'nin (1834-35) harim giriş kapısı ve minberi
- Çaykara Şahinkaya Mahallesi Gülveren Camii (1876-1887) ve Yukarıkumlu Mahallesi Camii'nin (1914) minberi
- Dernekpazarı Güney Mahallesi Camii (1819) ve Günebakan Mahallesi Camii'nin (1869) plan düzenlemesi
- Maçka Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940) ve Güzelce Mahallesi Camii'nin (1948) minberi

- Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868) ve Akmescit Mahallesi Camii'nin (1873) minberi
- Maçka Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949) ve Kaynarca Mahallesi Camii'nin (1950) mihrabı
- Maçka Oğulağaç Mahallesi Camii (1868), Esiroğlu Mahallesi Durali Camii (1949) ve Kaynarca Mahallesi Camii'nin (1950) harim giriş kapısı
- Maçka Atasu Mahallesi Arıkaya Camii (1940) ve Kaynarca Mahallesi Camii'nin (1950) minberi
- Maçka Yazlık Mahallesi Camii (1862), Ortahisar (Merkez) İskender Paşa Camii (1529) ve Arsin Karaca Mahallesi Camii'nin (1955) mihrabı
- Vakfıkebir Çamlık Mahallesi Kanzula Camii (1860) ve Tonya Kayacan Mahallesi Camii'nin (1892) pencereleri
- Beşikdüzü Merkez Eski Camii (1913) ve Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii'nin (1957) harim tavanı
- Beşikdüzü Oğuz Mahallesi Merkez Camii (1912) ve Vardallı Mahallesi Camii Yukarı Camii'nin (1957) pencereleri
- Beşikdüzü Dolanlı Mahallesi Merkez Camii (1869) ve Oğuz Mahallesi Merkez Camii'nin (1912) bağdadi kubbesi.

SONUÇ

Değerlendirme ve karşılaştırma bölümünde camilerin gerek yapı, gerekse mimari elemanlarını form, konum, malzeme, teknik ve süsleme özellikler açısından ayrı ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak tasnifledik. Ayrıca inşa edildikleri yerler, ek bölümleri, banileri ve ustaları hakkında da bazı bilgiler verdik. Vermiş olduğumuz bilgiler doğrultusunda Trabzon'un cami mimarisi hakkında son söz olarak şunları söyleyebiliriz;

Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Trabzon ilinin sahip olduğu dağlık coğrafya yağışlı iklim, sosyal yapı ve ekonomik durum gibi etkenler cami mimarisinin şekillenmesinde önemli etken olmuştur. Şehir merkezinde ve Akçaabat ilçe merkezinde yer alan birkaç cami dışında söz konusu camiler genel anlamda benzerlik arz etmektedir. Dolayısıyla Trabzon cami mimarisi değerlendirilirken şehir merkezi veya kırsal olarak ayırmanın doğru olmadığını düşünüyoruz.

İncelemiş olduğumuz camilerin inşa tarihlerine baktığımızda 1'i 10. yy., 1'i 11. yy., 2'si 13. yy., 1'i 14. yy., 6'sı 16. yy. 2'si 17. yy., 12'si 18. yy., 105'i 19. yy., 99'u ise 20. yüzyıla tarihlenmektedir. 20. yy. içerisinde yer alan camilerin 45'i cumhuriyet döneminde inşa edilmiştir. Sayısal verilerden anlaşılacağı üzere camilerin büyük çoğunluğu 19. ve 20. yüzyıldan kalmadır. Özellikle 16. yüzyıl öncesine tarihlendirilen camilerin tamamı kiliseden camiye dönüştürülen yapılardır.

Trabzon'un fethiyle birlikte önemli kiliselerin camiye çevrildiğini biliyoruz. Zamanla artan Müslüman nüfusa paralel olarak mahallelerde eğer şapel ya da kilise varsa mescide çevrilmiş, yoksa yeni mescitler inşa edilmiştir. Söz konusu mescitler vakit namazları için hizmet ederken Cuma namazı eda edilmemekteydi. 1514 yılında ise kapsamlı bir külliyenin parçası Gülbahar Hatun Camii inşa edilmiştir. Bu tarihten itibaren mahallelerdeki mescitler, yavaş yavaş camiye dönüştürülmüştür. Aynı zamanda dönemin valileri, paşaları ve zenginleri de şehrin farklı noktalarında camiler inşa ettirmiştir. Kırsal bölgelerde ise Müslüman nüfus sayısı 17. yüzyıldan itibaren artış gösterse de o dönemlerden günümüze kalan cami yoktur. 18. yüzyıldan ise sadece 6 örnek mevcuttur. İncelemiş olduğumuz camilerin büyük çoğunluğu 19. ve 20 yüzyıl yapısıdır. Bu sebeple 17. ve 18. yüzyıl camileri ile ilgili bilgilere arşiv kaynaklarından ulaşabilmekteyiz. Necmettin Aygün'ün, hurufat kayıtlarına dayanarak hazırlamış olduğumu "Of Kazası'nda Dini Yapılar ve Görevlileri'' isimli

kitabında, Of'un güneyinde bulunan mezra niteliğindeki yerleşim yerlerinin ilk kez fetihten 93 yıl sonra, 1554 yılında Osmanlı arşiv kayıtlarına girdiğini ifade eder. Yine mevcut kayıtlar, bu yerleşimlerde en erken tarihli caminin 1600'lerin sonlarında inşa edildiğini gösterir (Aygün, 2021: 66). Kayıtlara göre, 1700'li yılların başında Of kazasında camisi olan, yani Cuma namazı kılınan köy veya mahallelerin sayısı oldukça azdır. Of ileri gelenleri devlete ilettikleri 1711'e tarihli şikâyet kaydında, kaza köylerinin ekserisinde Cuma namazının eda olunmadığı, Moroz köyünde yer alan caminin ise bu ihtiyacı layıkıyla yerine getirdiği, Cuma namazını eda etmek isteyen halkın perşembe gününden iskeleye (Moroz'a) toplanmaya başladıkları, cuma günü Cuma namazlarını eda ettikleri ve hafta pazarının kurulduğu pazar günü pazarda alım satım yaptıkları vb. ifade edilmektedir. Yani Cuma namazı ve hafta pazarı için perşembe gününden pazartesi gününe varıncaya değin Moroz köyünde bir insan hareketliliği yaşanmaktaydı (Aygün, 2021: 69). 1700'lü yıllarda 91 köy/mahalle yerleşimine sahip Of kazasında 1690-1730 arasındaki yaklaşık 40 senede sadece 26 yerleşimde cami mevcuttur ve bunların da pek çoğu aslında son 30 yıl içerisinde mescitten camiye çevrilmiş veya yeni bir cami inşasıyla ortaya çıkmıştır (Aygün, 2021: 69). Söz konusu bilgiler ışığında, Of ilçesi örneğinden yola çıkarak merkezdeki uygulamalarla kırsaldaki uygulamaların benzer olduğunu söyleyebiliriz. Kırsalda inşa edilen ilk yapıların mescit fonksiyonlu olup, zamanla artan nüfusa göre bu mescitlerin camiye dönüştürüldüğünü anlıyoruz. Hurufat kayıtlarında birçok mescide minber eklenip camiye dönüştürüldüğüne dair bilgiler olması bu düşüncemizi desteklemektedir. (Aygün, vd., 2019: 85-93-134-183). Camiye dönüştürülen mescitlerin dışında yeni yapılarda inşa edilmiştir. Şehir merkezinde olduğu gibi 17.-18. yüzyıllarda belli noktalarda Cuma namazı kılınabiliyordu. İncelemiş olduğumuz 19. yüzyıl camilerinde de aynı uygulamanın devam ettiğini inşa edildikleri konumdan anlıyoruz. Çalışmamızda yer alan 19. yüzyıl yapıları, genellikle birden fazla köye hizmet edebilecek ortak bir noktada inşa edilmiş olup, Cuma camii olarak bilinmektedir. Namaz vakitlerinde bir araya gelen cemaat, ibadet öncesinde ve sonrasında camilerin bulunduğu noktalarda hareketlilik oluşturuyordu. 20. yüzyıla gelindiğinde ise yavaş yavaş her köy/mahallede bir veya birden fazla caminin inşa edildiğini görüyoruz. Bu durum muhtemelen Müslüman nüfus sayısının ve mali imkanların artmasından kaynaklanmaktadır.

Osmanlı mimarisinde yaygın olarak görülen külliye geleneğini biz Trabzon'da inşa edilen gerek klasik, gerekse geç dönem yapılarında da görmekteyiz. Türk İslam döneminde inşa edilen ve günümüze kadar gelen Gülbahar Hatun Camii (1514) mektep, dârülkurrâ, imaret, medrese, hamam ve türbe yapılarından oluşan külliyenin bir parçasıydı. Benzer şekilde İskender Paşa Camii (1529) medrese, mezar ve dârülkurrâ, Ebu Bekir (Semerciler) Camii (1759) çeşme, Hamza Paşa Camii (18. yy.) türbe, Hacı Yahya Camii (1782) han ve çeşme, Çarşı Camii (1839) ise çeşme, muvakkithane ve medrese yapılarından oluşan külliye içerisinde yer alıyordu. Söz konusu külliyelerin dışında, fetih sonrasında camiye dönüştürülen Ortahisar Fatih Büyük Camii de (Panaghia Crysocephalos)-(914) çevresine eklenen medrese, muvakkithane, sıbyan mektebi ve dârülkurrâ yapılarıyla külliyeye dönüştürülmüştür (Kahrıman, 2003: 16). Şehir merkezindeki mevcut külliye örneklerinin dışında kırsal bölgelerde yer alan bir çok cami de bünyesinde barındırdığı bölümlerle veya çevresindeki yapılarla mütevazi boyutlarda da olsa külliye geleneğini yansıttığını söyleyebiliriz. Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867) ve Hayrat Dereyurt Merkez Eski Camii (1832) örneklerinde olduğu gibi harime bitişik olarak inşa edilen odaların ders verme amacıyla kullanıldığını biliyoruz. Çaykara Çamlıbel Mahallesi Camii (1887), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13) ve Arsin Nuroğlu Mahallesi Camii (1941) örneklerinde ise alt katların eğitim amaçlı kullanıldığını söyleyebiliriz. Çaykara Soğanlı Mahallesi Üçdirek Camii'nde (1872), cami ve medrese birlikteliği daha kapsamlıdır. Bahsetmiş olduğumuz örnekler dışında çevrelerinde inşa edilen medrese ve çeşme gibi yapılarla külliye oluşturan yapılarda bulunmaktadır. Çaykara Taşören Mahallesi Camii (1841), Dernekpazarı Kondu Mahallesi Merkez Camii (1780'ler), Taşçılar Mahallesi Merkez Camii (1804-05), Of Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii (1846), Sürmene Gültepe Mahallesi 2. Abdülhamit Camii (1867) ve Tonya Kozluca Mahallesi Camii (1866) bunlardan sadece birkaçıdır. Mütevazi boyutlardaki külliye örneklerinin büyük çoğunluğu Of, Çaykara havzasındadır. Bunu sebebi, Of-Çaykara havzasında eğitim kültürünün kuvvetli olmasıdır. Of sahası umumiyetle Anadolu'da ilim irfan merkezleri olan Bayburt, Erzurum, Sivas, Konya, Maraş gibi şehirlerden ilkin Akkoyunlu ve Dulkadirli, daha sonra ise Osmanlı zamanlarında sıkı ve sürekli şekilde göç almıştır (Aygün, 2021: 71-72). 1879 yılı Trabzon Vilayeti Salnamesi'ndeki kayıtlara göre, Of kazasında 65

medrese faaliyet göstermekte iken, Trabzon merkezi de dahil olmak üzere Trabzon'un genelinde sadece 6 medrese faaliyet göstermekteydi (Aygün, 2021: 73).

Trabzon camilerini plan açısından incelediğimizde, hâkim plan tipinin mihrap aksı boyunca kuzey-güney doğrultuda uzayan basit dikdörtgen plan olduğunu söyleyebiliriz. Söz konusu plan tipi dışında, Ortahisar'da (Merkez) ve Akçaabat ilçe merkezinde 6'sı tek kubbeli, 4'ü merkezi planlı, 1'i ise tabhaneli (zaviyeli, ters "T'' planlı…) olarak inşa edilmiş 10 yapı mevcuttur. Farklı plan tipindeki örneklerin çoğu Ortahisar'da (Merkez) yer alsa da, basit dikdörtgen planlı camilerin sayısı oldukça fazladır. Ayrıca 20. yüzyılın son çeyreğinde yıkılıp yeniden yapılan Tabakhane Camii (1533-34) (Karpuz, 1983: 97), Müftü Camii (18. yy.) (Karpuz, 1983: 98) ve Pazarkapı Camii gibi örneklerde orijinalinde basit dikdörtgen planlı yapılardı. Dolayısıyla gerek şehir merkezinde, gerekse ilçelerdeki camilerde basit dikdörtgen plan tipinin hâkim olduğunu görüyoruz.

Coğrafyanın sunmuş olduğu malzeme çeşidi, inşa edilen mimari eserleri fazlasıyla etkilemektedir. Çalışmamızda yer alan camiler, malzeme açısından kagir, ahşap, taş-ahşap (karma) olmak üzere üç gruba ayrılır. Kullanılan malzemeye bağlı olarak yapım tekniğide değişmektedir. Kagir camilerde, yığma taş veya ahşap hatıllı yığma taş, ahşap camilerde, ahşap yığma (çantı) ve kurtboğazı tekniği, taş-ahşap (karma) camilerde ise yığma taş, ahşap yığma (çantı), göz dolma veya muska dolma tekniğinden iki veya üçü bir arada kullanılmıştır. Söz konusu bilgilerden anlaşılacağı üzere taş ve ahşap malzeme ana yapı malzemesi olup ya ayrı ayrı, ya da bir arada kullanılmıştır. Eski tarihlerden beri insanoğlunun inşa etmiş olduğu yapılarda çevresinde bulduğu malzemeyi kullandığı bilgisinden hareketle, yüzölçümünün yaklaşık %40'ı ormanlık alandan oluşan Trabzon'da ahşabın yapı malzemesi olarak kullanılması şaşırtıcı değildir. Ormanlık alanın yanı sıra Trabzon, doğal taş malzeme açısından da oldukça zengindir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde son 20 yılda 200 taş ocağının açılmış olması bunun bir göstergesidir (Cındık ve Demirel, 2014: 315). Ulaşımın ve nakliyenin zor olduğu eski dönemlerde yerleşim yerlerine yakın noktalarda ocaklar açılarak taşın kalitesine çok da bakılmadan kullanılmıştır. Ancak 1960'lı yıllardan itibaren değişen ulaşım, ekonomik gibi etmenlerle birlikte bu malzemeler yerini yavaş yavaş betonarme malzemeye bırakmıştır.

Yapım malzemesine göre camilerin dağılımına baktığımızda, kagir camileri gerek şehir merkezinde, gerekse tüm ilçelerde görmek mümkündür. Sayıları dokuzu geçmeyen ahşap camilerin birer tanesi Araklı, Sürmene, Dernekpazarı ve Hayrat'ta, ikisi Of'ta, üçü Çaykara'da bulunur. Taş-ahşap karma camilerin ise dörder tanesi Çaykara ve Dernekpazarı'nda, üçü Of'tadır. Rakamsal veriler, yapım malzemesi olarak ahşabın merkezin doğusundaki Araklı, Sürmene, Of, Hayrat, Dernekpazarı ve Çaykara ilçelerinde ön plana çıktığını gösteriyor. Ancak bu durum diğer ilçelerde ahşabın kullanılmadığı anlamına gelmez. Muhtemelen 16. ve 17. yüzyıllarda inşa edilen mescit veya camilerin birçoğunda ahşabı görmek mümkündü. Ahşabın dayanıksız malzeme olması sebebiyle zamanla bu yapıların taş malzemeyle yenilendiğini düşünüyoruz. Arsin ilçesinde yer alan Işıklı Mahallesi Yeni Camii'nin (1956), mahalle halkı tarafından "Tahta Camii'' olarak bilinen eski bir yapının yerine inşa edilmiş olması söz konusu düşüncemizi desteleyen bir örnektir.

Of, Çaykara, Dernekpazarı havzasındaki bazı camilerde yapı malzemesi olarak taş ve ahşabın bir arada kullanılması, sivil mimari örneklerle benzerliklerini arttırmıştır. Malzemenin yanı sıra yapım teknikleri, son cemaat yeri ve örtü sistemi uygulamaları da benzerliği arttıran diğer unsurlardır. Ayrıca büyük çoğunluğunun orijinalinde minareye sahip olmaması da uzaktan bakıldığında cami mi yoksa ev mi olduğunu anlamayı zorlaştırmaktadır. Bahsi geçen ilçeler dışındaki diğer ilçelerde ve şehir merkezinde yer alan camilerde, yapı malzemesi olarak sadece taşın kullanılması ve son cemaat yerleri asli işlevine uygun şekilde yapılması, sivil mimari örneklerle benzerliği azaltmıştır.

Son cemaat yerine sahip camilerin sayısı oldukça fazla olsa da birçoğu sonradan eklemedir. Orijinal son cemaat yerleri göz sayısı, kat sayısı ve konumları açısından farklılık göstermektedir. Akçaabat, Araklı, Arsin, Beşikdüzü, Düzköy, Köprübaşı, Maçka, Ortahisar (Merkez), Şalpazarı, Tonya, Vakfıkebir ve Yomra ilçelerinde orijinal son cemaat yerlerinin tümü tek katlı olup, Akçaabat Çilekli Mahallesi Camii (1955) hariç hepsi kuzey cephede yer alır. Bu ilçelerin aksine Sürmene, Of, Hayrat, Çaykara ve Dernekpazarı'nda bulunan bazı camilerde iki katlı son cemaat yeri düzenlemesi mevcuttur. Ayrıca arazi yapısına göre konumları da değişkenlik göstermektedir. İki katlı son cemaat yerine sahip örnekler arasında yer alan Sürmene Çamburnu Kuşluca Camii (1893), Karacakaya Mahallesi Camii (1901), Of Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii (1834) ve Hayrat Dereyurt Merkez Eski

Camii'nde (1832) üst katlar, mahfil balkonuna dönüşmüştür. Araklı Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867), Çaykara Ataköy Mahallesi Tuna Mescidi (1900), Uzungöl Mahallesi Filak Camii (1812-13), Kabataş Mahallesi Akpınar Camii (1870-19. yy başı), Of Bölümlü Fatih Mahallesi Kaban Mescidi (1868) ve Bölümlü Mithat Paşa (Kalanas) Mahallesi Camii'ndeki (1846) son cemaat yerinin bazı köşelerine ahşap sedirler yerleştirilmiştir. Bu bilgi ve örneklerden hareketle Akçaabat, Araklı (Bereketli Mahallesi (Masele) Camii (1867) hariç), Arsin, Beşikdüzü, Düzköy, Köprübaşı, Maçka, Ortahisar (Merkez), Şalpazarı, Tonya, Vakfıkebir ve Yomra ilçelerindeki son cemaat yerlerinin asli işlevi doğrultusunda kullanıldığını söyleyebiliriz. Ancak Of, Çaykara, Dernekpazarı ve Hayrat ilçelerindeki bazı camilerin son cemaat yeri için bunu söyleyemeyiz. Çünkü bu camilerin son cemaat yerinde ahşap sedirlerin olması, asli işlev dışında, ibadet öncesinde ve sonrasında cemaatin sosyalleştiği alanlar olarak kullanıldığını gösteriyor. Ayrıca, Of-Çaykara havzasında medrese eğitimin yaygın olması sebebiyle, bu alanların zaman zaman eğitim amaçlı kullanıldığını da düşünüyoruz.

Orhan Özgüner, "Köyde Mimari Doğu Karadeniz'' isimli eserinde özellikle de cumhuriyet döneminde inşa edilen camilerin, Bizans mimarisi etkisinde yapılmış olduğunu ifade etmektedir. Ustaların maharetli ve tecrübeli olduğunu fakat dünya mimarisinin gidişinden habersiz oldukları için bu etkilenmeyi farkına varmadan devam ettirdiklerini söylemektedir. Bu durumu, ustaların örnek aldığı bazı camilerin eski Bizans kiliselerinden bozma olmasına bağlamaktadır (Özgüner, 1970: 1). Özgüner'in söylemlerine katılmadığımızı belirtmek isteriz. Çünkü incelemiş olduğumuz yaklaşık iki yüz civarında camiden yalnızca Maçka ilçesinde bulunan Esiroğlu Mahallesi Bahçekaya Camii (1888) ile Oğulağaç Mahallesi Camii'nin (1868) harim örtüsünde ve Ortahisar (Merkez) Hızırbey Camii'nin (1798) kubbesinde kilise mimarisinden etkiler olduğunu gözlemledik. Ayrıca Ortahisar (Merkez) Hacı Kasım Camii'nin (1821) yüksek kubbe kasnağı da yine kilise mimarisinin bir etkisi olarak ortaya çıkmış olabilir. Ancak 18. yüzyıl İstanbul camilerinde kubbe kasnaklarının yüksek tutulduğu da unutulmamalıdır. Kiliseler camiye dönüştürülürken genelde planlarına dokunulmayıp sadece mihrap, minber veya kapı-pencere gibi mimari ve yapı elemanların eklendiğini söyleyebiliriz. Ancak Maçka Hamsiköy Mahallesi Camii (19. yy. ikinci yarısı) ve Alaçam Mahallesi Camii'nde (1883) durum farklıdır. Söz konusu yapılarda basit eklemelerin yanında

apsis kısımları yıkılıp düz duvarla kapatılarak harim doğu-batı doğrultuda uzanan dikdörtgen plana dönüşmüştürü. Aynı şekilde örtü sistemleri de içten düz ahşap tavanlı, dıştan ise dört omuz kırma çatılı olarak yenilenmiştir. Bahsi geçen örneklerden anlaşılacağı üzere çok az sayıda da olsa kiliseler camiye dönüştürülürken kapsamlı müdahaleye maruz kalıp planları geleneksel cami mimarisine benzetilmiştir.

Dıştan bakıldığında sade bir görünüme sahip camiler, harim kısmındaki süslemeleriyle oldukça dikkat çekici yapılardır. Süsleme programını, mahalli kaynaklı motifler ile dönemin Osmanlı ve Avrupa kaynaklı motifleri oluşturmaktadır. Haşim Karpuz, camilerin ahşap mimari ve yapı elemanları üzerinde yer alan motifleri başarılı bir şekilde sentezleyip yorumlayan mahalli ustaların, 19. yüzyılda yeni bir üslubun doğmasını sağladıklarını söylemektedir. Çaykara, Rize ve Artvin bölgesindeki yapıları örnek göstererek bu üslubu "Doğu Karadeniz Ahşap Üslubu'' olarak tanımlamıştır. Karpuz'a katılmakla birlikte bazı hususları dikkate almalıyız. Osmanlı hâkimiyeti döneminde Gürcistan-Acara bölgesinde inşa edilen camiler, gerek plan, malzeme, teknik, gerekse süsleme özellikleri açısından Doğu Karadeniz Bölgesindeki camilerle oldukça benzerdir. Selçuk Seçkin de Gürcistan-Acara'daki camilerle ilgili hazırlamış olduğu çalışmada, Rize ve Artvin'de bulunan camileri örnek göstererek benzerliğe vurgu yapar. Seçkin, bu benzerliği coğrafyaların yakın olması sebebiyle usta gidişgelişinin kolay olmasına ve mevcut akrabalık ilişkilerine bağlamıştır. Bu bilgiler aklımıza, Acara bölgesindeki ustaların Doğu Karadeniz Ahşap Üslubu'nun doğmasında bir etkileri var mı sorusunu getiriyor. Eğer böyle bir etki varsa "Doğu Karadeniz Ahşap Üslubu'' tanımlamasının günümüz ülke sınırları doğrultusunda eksik bir tanımlama olacağını düşünüyoruz. Söz konusu sorunun netlik kazanması için bölgedeki cami mimarisi ayrıntılı şekilde incelenip Doğu Karadeniz Bölgesindeki cami mimarisiyle karşılaştırılmalıdır.

İstisnai örnekler dışında bütün ilçelerde yer alan camilerin mimari (minber, vaaz kürsüsü, mahfil) ve yapı (kapı, tavan) elemanları ahşap malzemelidir. Söz konusu elemanların birçoğu zaman içerisinde yenilenmiştir. Oransal olarak baktığımızda bu yenilenme Ortahisar (Merkez) ve batısındaki ileçlerde (Maçka, Akçaabat, Düzköy, Şalpazarı, Tonya, Beşikdüzü, Vakfıkebir), Ortahisar'ın (Merkez) doğusundaki ilçelere (Yomra, Arsin, Araklı, Sürmene, Of, Çaykara, Dernekpazarı, Köprübaşı, Hayrat) göre neredeyse iki kat daha fazladır (Tablo 4.44).

Tablo 4. 44. Camilerde Bulunan Orijinal Yapı ve Mimari Eleman Sayısı

Mimari ve Yapı Elemanları	Ortahisar, Maçka, Akçaabat, Düzköy, Şalpazarı, Tonya, Beşikdüzü, Vakfıkebir (90 cami)	Yomra, Arsin, Araklı, Sürmene, Of, Çaykara, Dernekpazarı, Köprübaşı, Hayrat (94 cami)
Kapı	14	53
Minber	40	67
Vaaz Kürsüsü	22	41
Mahfil	34	67
Tavan	52	67

Yukarıda bahsi geçen "Doğu Karadeniz Ahşap Üslubu'' camilerin ahşap malzemeli mimari ve yapı elemanlarında görülmektedir. Camilerin mevcut orijinal unsurlarından hareketle söz konusu üslubun Araklı, Sürmene, Of, Çaykara, Dernekpazarı, Köprübaşı ve Hayrat ilçelerindeki camilerde görüldüğünü söyleyebiliriz. Ortahisar (Merkez) ve Maçka, Akçaabat, Düzköy, Beşikdüzü, Şalpazarı, Tonya, Vakfıkebir ilçelerindeki camilerde ise barok ve rokoko üslubu ön plana çıkmaktadır. Benzer durum taş malzemeli mihraplarda da görülmektedir. Arsin ilçesindeki camilerin ahşap unsurlarında, diğer tüm ilçelerden farklı olarak doğu Karadeniz ahşap üslubu ya da barok-rokoko üslubu görülebilmektedir. Camilerin tüm mimari ve yapı elemanlarında benzer motifler kullanılarak süsleme programında bütünlük sağlanmıştır.

İncelemiş olduğumuz camiler, inşa edildikleri tarihten bugüne bazı müdahalelere maruz kalmıştır. Müdahalelerin büyük çoğunluğu cami cemaati tarafından yapılmıştır. İyi niyetle yapılan bu müdahaleler sonucunda maalesef birçok cami az ya da çok oranda özgünlüğünü kaybetmiştir. Ortahisar (Merkez), Maçka, Akçaabat, Düzköy, Beşikdüzü, Şalpazarı, Tonya ve Vakfıkebir ilçelerindeki camilerde şehir merkezinin doğusundaki camilere göre müdahale oranı çok daha fazladır.

Zaman içerisinde ihtiyacı karşılayamadığı gerekçesiyle bölgede birçok tarihi cami ya yıkılıp yerine betonarme malzemeli cami inşa edilmiş, ya da yakınında betonarme malzemeli cami inşa edilip kaderine terkedilmiştir. İhtiyacı karşılayamıyor gerekçesi belki 2000'li yılların başına kadar kabul edilebilir. Ancak özellikle de 2000'li yılların başından itibaren kırsal nüfusun büyük bir kısmı

şehirlere göç ettiği için nüfus oranı oldukça azalmıştır. Arazi çalışması yaptığımız esnada da bunu bizzat gözlemlemiş olduk. Günümüzde camilerin çoğunda bir elin parmağını geçmeyecek kadar cemaat bulunsa da betonarme malzemeli ve birkaç katlı camiler hâlâ yapılmaya devam etmektedir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, imkânları doğrultusunda yapmış olduğu çalışmalarla birçok camiyi onarmıştır. Ancak her ne kadar bu çalışmalarda güzel sonuçlar alınsa da, restorasyon adı altında yapılan oldukça kötü işlerde mevcuttur. Camilere sonradan eklenen mimari unsurların çoğu birbirinin aynısıdır. Söz konusu unsurların aynı olması camilerin tek tipleşmesine neden olmuştur. Oysaki her bir yapı kendine has özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu sebeple restorasyon esnasında eklenen unsurların, caminin diğer unsurlarıyla bütünlük sağlamasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca, Çaykara Kabataş Mahallesi Merkez Camii (1811), Sürmene Karacakaya Mahallesi Camii (1901) ve Dernekpazarı Günebakan Mahallesi Camii (1869) örneğinde olduğu gibi bazı camilerin mimari ya da yapı elemanları süsleme programını bozmayacak şekilde boyanmıştır. Restorasyon esnasında ahşabın veya taşın doğallığını bozduğu gerekçesiyle bu boyalar raspa edilerek camilerin harim kısmının oldukça karanlık bir gürünüme bürünmesine neden olunmuştur. Aryıca raspa işlemi bazı motiflerin tahrip olmasına ya da yok olmasına neden olmuştur.

Saha çalışması esnasında, özellikle yeni camilerin inşa edilmesiyle eski camilerin yıkılmak istendiğine şahit olduk. Tarihi eser bilincine sahip kişilerin gerekli mercilere yapmış olduğu şikayetlerle yıkımlar engellemiş ve bu yapılar Vakıflar Bölge Müdürlüğünce tescil edilmiştir. Yapılar tescil edilse de kendi kaderlerine terk edilmiştir. Örneğin, Akçaabat Şinik Mahallesi Merkez Camii, Of Sırağaç Mahallesi Camii'nin birkaç sene önce çekilmiş fotoğraflarına baktığımızda sağlam şekilde ayakta durduğunu görüyoruz. Ancak günümüzde bu camilerin yapı ve mimari unsurları yok olmaya başlamıştır. Gerek yok olmaya yüz tutan camilerde, gerekse eski camilerden kalıp, betonarme malzemeli yeni camilerde değerlendirilen çokça ahşap mimari unsur bulunmaktadır. Naçizane düşüncemiz, "Trabzon Ahşap Eserler Müzesi'' adı altında bir müze kurulup, yok olmaya yüz tutan bu ahşap eserlerin sergilenmesidir. Böylelikle hem eserlerin yok olup gitmesi önlenecektir, hem de Trabzon'un ahşap sanatı açısından sahip olduğu yüksek seviyenin tanıtılması

sağlanacaktır. Aksi takdirde atalarımızdan bize miras kalan kültürel değerler gelecek nesillere ulaşamadan yok olacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, T. (2011). *Anadolu Türk Mimarisinde Tabhaneli Camiler.* Basılmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir.

Acar, T. (2016). Tabhaneli Camilerin İnşa Malzemesi Ve Duvar Teknikleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 4/37. 311-326.

Acun, Hakkı. (2019). "Türk İslam Sanatları Tarihi''. A. Dündar (ed.). *Erken Dönem Osmanlı Mimarisi*. (s.299-335). Ankara.

Akın, A. (2016). Tarihi Süreç İçinde Cami ve Fonksiyonları Üzerine Bir Deneme. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 15/29. 179-211.

Aksoy, F. (2009). *Osmanlı Öncesi Dönemde Trabzon Şehri.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Elazığ.

Algül, H. (2004). *Mescid-i Kuba*, TDV İslam Ansiklopedisi (C 29, 280-281).

Altun, A. (1988). Orta Asya Türk Sanatı İle Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Mimarisi. *Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.* 33-44.

Altun, A. (1996). *Gazneliler*, TDV İslam Ansiklopedisi (C 13, 484-486).

Arık, M. O. (1969). Malatya Ulu Camiinin Asli Planı ve Tarihi Hakkında. *Vakıflar Dergisi.* 8. 141-145.

Arslan, M. (2020). Kars'ın Ahşap Destekli Köy Camileri. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 26. 577-614. DOI:10.9775/kausbed.2020.032

Aslanapa, O. (2011). *Türk Sanatı.* İstanbul: II. B. Remzi Kitabevi.

Aydın, H. Ve Perker, Z. S. (2017). Trabzon'dan Ahşap Bir Cami Örneği: Of-Bölümlü Mithat Paşa Camii. *Journal of HİStory Culture and Art Research,* 6/2. 457-472. DOI: 10.7596/taksad.v6i2.662.

Aydın, H. Ve Perker, Z. S. (2017). Trabzon Uzungöl Filak Ahşap Cami Yapısal Özellikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 16/63. 1262-1269.

Aygün, N., vd. (haz.). (2019). *Trabzon Hurufat Defterleri-Vakıflar ve Görevlileri (1691-1835).* Ankara: Serander Yayınevi.

Aygün, N. (2021). *Of Kazası'nda Dinî Yapılar ve Görevlileri (1691-1833) Of'un İskân Tarihine Hurufat Kayıtları'nın Katkısı.* Trabzon: Serander Yayınları.

Aytekin, Z. (2016). *Kastamonu İli Taşköprü İlçesindeki Türk Devri Yapıları.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri.

Bacak, Salih. (2018). Geç Dönem Osmanlı Camilerindeki Duvar Resimleri. *International Journal of Social And Humanities Sciences*. 2/1. 66-74.

Bayhan, A.A. (2005). Ordu/İkizce'den Bir Ahşap Cami: Laleli (Eski) Camii. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi.* 14. 1-22.

Bayhan, A.A. (2006). Ordu'da Yeni Tespit Edilen Ahşap Camiler. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi.* 16. 33-48.

Bayhan, A. A. (2009). Ordudan Bazı Tarihi Ahşap Çantı Camiler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 2/7. 56-84.

Bayhan, A. A. (2015). Ordu Perşembeden İki Ahşap Çantı Cami Örneği. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi.* 100-107.

Bayhan, A.A. (2019). Ordu Yöresinde 2017'de Belirlenen Ahşap Çantı Cami Örnekleri. *Akdeniz Sanat.* 13. 17-35.

Bayhan, A.A. (2020). *Geçmişten Günümüze Ordun'nun Geleneksel Ahşap Camileri.* Ordu: Ordu Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Bayrakal, S. (1998). *Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir.

Bayraktar, M.S. (2005). *Samsun ve İlçelerinde Türk Mimari Eserleri*. Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.

Bayraktar, M. S. (2013). "Samsun Araştırmaları "Mimari ve Kültürel Miras, Efsane, Dil, Sanat, Edebiyat ve Siyaset''. C. Yılmaz (ed.). *Samsun Çarşamba'da Taceddinoğulları ve Osmanlı Dönemine Ait İki Ahşap Eser; Ordu ve Porsuk Köyü Camileri.* (s. 87-114). Samsun.

Beksaç, E. (2013). *Zevvâre Cuma Camii,* TDV İslam Ansiklopedisi (C 44, 311).

Benian, E. (2011). Mimar Sinan ve Osmanlı Cami Mimarisinin Gelişimindeki Rolü. *Bilim ve Teknik. 40-47.*

Bozkurt, N. (2005). *Minber,* TDV İslam Ansiklopedisi (C 30, 101-103)

Boran, A. ve Erdal, Z. (2011). "Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi''. İ. Yıldız (ed.). *Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami ve Mescidleri.* (257-315). Diyarbakır.

Bozkurt, N. ve Küçükaşçı, M. S. (2004). *Mescid-i Nebevi,* TDV İslam Ansiklopedisi (C 29, 281-290).

Can, Y. (2003). Kastamonu ve Sinop Yöresinde Bulunan Ahşap Camiler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14-15. 118-134.

Cantay, T. (1988). Osmanlı Devletinin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar Osmanlı Sanatı. "Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri. *Vakıflar Genel Müdürlüğü*. 54-68.

Cındık, Y. ve Demirel, Ö. (2014). "Değirmendere Vadisi'ndeki Terk Edilmiş Taş Ocaklarının Çevresel Etkileri'', *Ulusal Mermer ve Taş Ocakları Onarım Teknikleri Sempozyumu,* Isparta.

Coşkun, R. ve Çelebioğlu, B. (2020). Artvin Borçka'daki Yığma Ahşap Camiler. *bāb Journal of Architecture and Design.* 1/2. 142-160.

Çalık, İ. vd. (2015). "Doğu Karadeniz Bölgesi Tarihi Yığma Camilerinin Restorasyonlarının Yapısal Değerlendirilmeleri'', *5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu,* Erzurum.

Çalık, İ ve vd. (2017, Kasım). "Trabzon Ortahisar Fatih Camii Restorasyonuna Yönelik Onarım ve Güçlendirme Çalışmaları''. *Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu.* Trabzon.

Çaycı, A. ve Yavuzyılmaz, A. (2019). Türk İslam Sanatları Tarihi. A. Dündar (ed.). *Anadolu Selçuklu Mimarisi*. (s.209-260). Ankara.

Çelebi, E. (1984). Evliya Çelebi Seyahatnamesi; c.I-II. M. Çevik ve T. Temelkuran (haz.). İstanbul.

Çobanoğlu, A. V. (2009). *Sultan Ahmed Camii ve Külliyesi*, TDV İslam Ansiklopedisi (C 37, 497-503).

Çobanoğlu, A. V. ve Mülayim, S. (2009). *Selimiye Camii ve Külliyesi*, TDV İslam Ansiklopedisi (C 36, 430-434).

Demir, N. (2004). Trabzon ve Yöresinde Ahşap Camiler. *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi (Gazi Üniversitesi)*. 29. 168-188.

Demirkan, Ö. ve Salbacak, S. (2018). II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri Çerçevesinde Giresun'da Son Osmanlı Camileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 11/61. 460-466. http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2936

Durmuş, A. (2000). *Giresun ve İlçelerindeki Türk Dönemi Mimari Eserler.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilin Dalı, Van.

Durukan, A. (2014). Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.* 9/10. 391-502.

Düzenli, H. İ. ve Tuluk, Ö. İ. (2010). *Trabzon Kent Mirası yer-yapı-hafıza.* Trabzon: Klasik.

Emir, O. (2008). *Prehistorik Dönemden Roma Dönemine Kadar Trabzon ve Çevresi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Erzurum.

Erarslan, A. (2018). Mimar Sinan'ın Altıgen Baldeken Sistemli Camilerinde Taşıyıcı, Örtü ve Mekân İlişkisi. *Osmanlı Mimarisi Araştırmaları Dergisi,* 5/13. 31-48.

Eren, S. (2011). *Trabzon İli Gülbaharhatun ve Tavanlı Camii Hazireleri ile Küçük İmaret Mezarlığı'ndaki Mezar Taşları*. Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Eroğlu, Ö. (2016). *İslam Sanatı.* İstanbul: I. B. Tekhne Yayınları.

Erzincan, T. (2005). *Mihrap*, TDV İslam Ansiklopedisi (C 30, 30-37).

Eyice, S. (1963). İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi Zaviyeler ve Zaviyeli-Camiler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Mecmuası.* 23/1-2. 4-80

Eyice, S. (2015). Atik Ali Paşa Camiinin Türk Mimari Tarihindeki Yeri. *Tarih Dergisi.* 19. 99-122.

Fayda, M. (1995). *Fetih*, TDV İslâm Ansiklopedisi (C 12, 467-470).

Goloğlu, M. (2000). *Trabzon Tarih (Fetihten Kurtuluşa Kadar)*. V. Usta (haz.). Trabzon: Serander Yayınları.

Güler, M. ve Aktuğ Kolay, İ. (2006). 12. Yüzyıl Anadolu Türk Camileri. *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım.* 5/2. 83-90.

Gün, R. ve Can, Y. (2012). *Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği.* İstanbul: Kayıhan Yayınları.

Gündüz, F. (2005). *Minare*, TDV İslam Ansiklopedisi (C 30, 98-101).

Güneş, Ö. (2020). *Giresun İli, Tirebolu İlçesi, Gazipaşa Caddesi Üzerinde Bulunan Geç Dönem Osmanlı Yapıları.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ordu.

İnce, K. (2004). Kabataş Köyü Merkez Camii/Çaykara/Trabzon. *Vakıflar Dergisi.* 28. 225-236.

İnci, N. (1985). 18.Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisiyle Gelen Yenilikler. *Vakıflar Dergisi.* 16. 223-236.

Kahrıman, Ö. (2003). *Trabzon'daki Türk Devri Mimari Eserleri.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.

Kalfazade, S. (2000). *İsa Bey Camii*, TDV İslam Ansiklopedisi (C 22, 476-478).

Karaçay, Ç. (2019). Çorum Üçköy köyü camii: mimari ve süsleme özellikleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12*/2. 521-538. doi: 10.17218/hititsosbil.608720

Karamağaralı, B. (2006). Edirne Eski Camiin Kitabeleri ve Mimarimizdeki Yeri. *Vakıflar Dergisi.* 9. 332-341.

Karpuz, H. (1983). Trabzon'da Yok Olan Türk Devri Eserleri. *Sanat Tarihi Yıllığı.* 12. 95-116.

Karpuz, H. (1989). Doğu Karadeniz Bölgesinde Bazı Ahşap Camiler. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi.* 2/4. 37-45.

Karpuz, H. (1990). Trabzon'un Çaykara İlçesi Köylerinde Bulunan Bazı Camiler. *Vakıflar Dergisi.* 21. 281-198.

Karpuz, H. (1993). *Rize.* Ankara: Kültür Bakanlığı/1406 Tanıtım Eserleri/48.

Karpuz, H. (2018). *Trabzon Merkez ve İlçelerindeki Önemli Tarihi Yapılar.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kazaz, E. (2016). *Trabzon Kırsal Cami Mimarisi*. Basılmamış Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Trabzon.

Koçyiğit, F. (2019). Amasya'da Ahşap Tavanlı İki Cami Örneği: Şıhlar ve Kızılkışlacık Köyü Camileri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 8/2. 1641-1658. ORCID ID: 0000-0002-4352-3413

Köse, İ. (2011). *4.000 Yıllık Mirasın Kutsal İzleri (Years' Heritage & The Divine Traces) Trabzon.* Trabzon: Akademi Kitapçılık.

Kuran, A. (1988). 1988). Mimar Sinan'ın Camileri. *Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.* 175-214.

Naldan, F. (2016). *Erzincan İli Cami Mimarisi.* Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Narmanlı, F. (2018). *Giresun Camilerinde Tezyinat*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Samsun.

Naza Dönmez, E. E. (2008). *İznik Yeşil Camii ve Türk Mimarisindeki Yeri. Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı;* c.II. Çokay Kepçe vd. (haz.). Antalya.

Nefes, E. (2009). Giresunda Yeni Tespit Edilen Bir Ahşap Camii; Çaldağ Beldesi Melikli Mahallesi Tahtalı Camii. *Dinbilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi.* 9/3. 188-209.

Nefes, E. (2010). Çarşamba'da Yıkılmak Üzere Olan Ahşap Camilerden Biri: Paşayazı Köyü Camii. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 3/14. 386-397.

Nefes, E. (2010). Samsun'da Ahşap Bir Osmanlı Eseri, Ayvacık/Tiryakioğlu Camii. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 28/28. 151-174.

Nefes, E. ve Gün, R. (2011). Giresun Çamoluk İlçesi Sarpkaya Köyü'ndeki Ahşap Sütunlu Bektaş Bey Camii. *Vakıflar Dergisi.* 36/1. 137-154.

Nefes, E. (2012). Samsun/Çarşamba'da Çantı Tekniğinde İnşa edilmiş İki Ahşap Camii; Ustacalı Köyü Camii ve Kocakavak öyü Camii. *Vakıflar Dergisi.* 38. 155-163.

Nefes, E (2013, Ekim). "Giresun'da Dolma Gözlü Ahşap Bir Camii: Bulancak Ezeltere Köyü Camii'', *Geçmişten Günümüze Giresun'da Dini ve Kültürel Hayat Sempozyumu-I*, Giresun İl Özel İdaresi Kültür Serisi-2, Giresun.

Nefes, E. vd. (2015). Samsun/Bafra İlçesi'nde Çantı Tekniğinde İnşa Edilmiş Bir Grup Ahşap Camii. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi.* 15/2. 291-317.

Nefes, E. ve Gün, R. (2016). Çorum/İskilip'te Çantı Tekniğinde İnşa Edilmiş İki Camii; Sanayi Marangozlar ve Tavukçuhoca Camileri. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 15/30. 299-309.

Nefes, E. ve Gün, R. (2016). Samsun/Kavak'ta Çantı Tekniğinde İnşa Edilen Alagömlek Köyü Rahmioğlu Mahallesi Camii. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 40. 49-65.

Nefes, E. vd. (2017). Samsun/Vezirköprü'de Çantı Tekniğinde İnşa Edilmiş Bir Grup Ahşap Camii. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 43. 129-154.

Nefes, E (2018, Ekim). "Sinop'ta Çantı Tekniğinde İnşa Edilen Camiler''. *Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu,* Sinop.

Nefes, E. ve Gün, R. (2019). Samsun/Yakakent'te Çantı Tekniğinde İnşa Edilen Geleneksel Köy Camileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 12/68. 596-605. http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3851

Okçuoğlu, T. (2014). 19. Yüzyılda İstanbul Camilerine Eklenen Ahşap Hünkâr Kasırları Üzerine Değerlendirmeler. *İstanbul Araştırmaları Yıllığı.* 3. 129-141.

Okman, İ. ve Sümerkan, R. (1999). *Kültür Varlıklarıyla Trabzon Cilt 1 İlçeler ve Köyler.* Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.

Oral Patacı, Ö. (2017). Ampir Üslûbu'nda Bir Sultan Camii: Nusretiye. *Akademik Bakış Dergisi.* 59. 169-207.

Öksüz, M. (2005). Kuruluşundan 19. Yüzyıla Kadar Trabzon Tarihine Kısa Bir Bakış. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi.* 5. 11-25.

Önal, R. Ç. ve Köşklü, Z. (2020). Trabzon'da Geç Dönem Osmanlı Camilerinde Ahşap Mihraplar. *Sanat Tarihi Dergisi.* 29/2. 707-743. DOI: 10.29135/std.708377.

Önkol Ertunç, Ç. (2018). Karamanoğulları Beyliği Sanatsal Faaliyetleri ve Hacıbeyler Camisi Örneği. *Ulakbilge.* 6/30. 1624-1634.

Özkan, H. (2010). Gümüşhane'de Ahşap Tavanlı Camiler. *Sanat Dergisi.* 18. 63-80.

Özkurt, M. (2020). *Rize Ahşap Camilerinde Süsleme.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Karabük.

Pural, A. (1995). *Trabzon'un Tarihi Coğrafyası*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya anabilim Dalı, İstanbul.

Salbacak, S ve Demirkan, Ö. (2018). Batılılaşma Etkisinde Gelişen Osmanlı Mimarlığının Giresun'daki Temsili: Kapu Camii. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi.* 10/19. 593-603.

Sarıhan, M. (2004). *Gümüşhane'deki Türk Dönemi Mimari Eserleri.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van.

Sarı, Y. (2016). *Trabzon'un Hayrat, Of ve Sürmene İlçelerindeki Köy Camileri.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Samsun.

Sav, M. (2012). Tarihinde İkinci Kez Taşınan Ahşap Cami; Rize-Kalkandere Hüseyin Hoca Köyü Sahil Camii. *Vakıf Restorasyon Yıllığı.* 4. 162-169

Seçkin, S. (2008). Farklı Plan Özellikleriyle Gürcistan/Acara Hulo Bölgesi'ndeki Ghorcomi Camii. *Mediterranean Journal of Humanities.* 8/2. 464-478.

Seçkin, S. (2018). Gürcistan/Acara Keda Bölgesindeki Osmanlı Dönemi Camileri. *Turkish Studies Social Sciences.* 13/18. 1134-1168.

Seyfi, S. (2017). Ordu/Akkuş'taki Çantı Tekniğinde Yapılmış Cami Örnekleri. *EKEV Akademi Dergisi.* 21/71. 327-345.

Şahin, M. (2013). Giresun İlindeki Bağdadi Kubbeli Camiler. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanter Dergisi.* 11. 71-89.

Şahin, M. (2016). *Giresun ve Trabzon İllerindeki Bağdadi Kubbeli Camiler.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Şen, Ö. (1998). *Trabzon Tarihi.* Trabzon: Derya Kitabevi.

Tanman, M. B. (2003). *Mahfil*, TDV İslam Ansiklopedisi (C 27, 331-333).

Taşkan, D. (2011). *Artvin İli Borçka ve Hopa İlçelerinde Ahşap Camiler.* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Taşkan, D. (2016). *Trabzon İli Camilerinde Ahşap Minberler*. Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Tuluk, Ö. İ. (2007). Trabzon İskender Paşa Camii: Fiziksel Gelişim Süreci Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi.* 1/3. 9-23.

Tuluk, Ö. İ. ve Durmuş, S. (2007). Araklı'nın Çok Kubbeli Camileri. *Arredamento Mimarlık.* 208. 110-116.

Tuluk, Ö. İ. ve Düzenli, H. İ. (2010). "Yitik Mirasın İzinde: Trabzon'da Osmanlı Cami ve Mescitleri (1461-1583)''. Ö. İ. Tuluk ve H. İ. Düzenli (ed.). *Trabzon Kent mirası Yer-Yapı-Hafıza.* (s. 55-92). İstanbul.

Tuluk, Ö. İ. ve Kazaz, E. (2018). "Trabzon Değirmendere Vadisi'nde Geç Dönem Osanlı Mirası: Kırsal Cami Geleneği Üzerine Bir Tipoloji Denemesi22. M. B. Zülfikar ve R. Aydın (ed.). *Osmanlı'da Mimari, Sanat ve Yemek Kültürü*. İstanbul.

Türkmenoğlu, M. A. (2016). *XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon (Şer'iye Sicillerine Göre)*. Basılmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Konya.

Yavaş, D. (1995). *Eşrefoğlu Camii*, TDV İslam Ansiklopedisi (C 11, 479-480).

Yavuz, M. (2009). *Çaykara ve Dernekpazarı'nda Geleneksel Köy Camileri.* Ankara: I. B. Türkiye Diyanet Vakfi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 2/6. 306-322.

Yavuz, M. (2009). Oslu Müderris Hacı Hasan Efendi ve Onun Manevi Etki Alanında Oluşan Mimari Yapılaşma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 2/7. 263-305.

Yavuz, M. (2009). Doğu Karadeniz Köy Camilerinde Bezeme Anlayışı.

Yavuz, M. (2014). Sürmene-Gültepe Köyü Yukarı Kefeli Mahallesi Camii ve Şadırvanı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 7/31. 498-515.

Yetkin, S. K. (1955). Beylikler Devri Mimarisinin Klasik Osmanlı Sanatını Hazırlayışı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 4/3.

Yıldırım, E. (2016, Kasım). "Dereyurt Köyü Tarihi Camii''. *1. Uluslarası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu,* İstanbul.

Yılmaz, Ö. (2006). *Batılı Seyyahlara göre Trabzon (1808-1878).* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı,

Yüksel, M. (2000). *Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeleri* (5 Cilt). Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları 58.

Zorlu, T. (2009). Doğu Karadeniz Ahşap Camilerinde Restorasyon: Dernekpazarı Taşçılar Köyü Camii ve Medrese Örneği. *Vakıflar Dergisi.* 32. 181-211.